

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

UNIVERSITY OF VIRGINIA LIBRARY

X030486987

ALDERMAN LIBRARY

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ECONOMICA.

OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANNO 1216) PRO LATINIS
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT.

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER
QUINDECIM PRIORA ECCLESIE SÆCULA.

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM
DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA;
OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS
DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUJUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET
TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATHE-
RIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO
AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;
DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS
STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE,
LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆ-
SERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO,
QUIQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM
OMISSO, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ
SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM
SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO
GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.
EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM
NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANter
SIMILIS, PRÆTII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA,
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM
IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE
PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS,
NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE.

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXVIII

(138)

THEODORUS BALSAMON

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE, EDITOREM,

IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MœNIA PARISIINA.

1

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

IUSTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSECTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DECENTER ABROGATA, DETECTIS AVICTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLIENTIBUS, AMPLIFICATA;

DECENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO, ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PICIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSERTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTERO SCILICET HERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESIOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT;

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTA QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTEM SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, DEFECTUORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM INEDITURUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM, ET EX INNOMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PIOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J.-P. MIGNÈ.

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORUM.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM; ANTIQVAE PARTES JAM INTEGRE EXARATAE SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLÈ SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA DUPplici EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLECTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TOMIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM ATTINGIT; DUM HUIUS VERSIO MERE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8. UNUMQUODQUE MERE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ENIM CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM EMAT LICET INTEGRE, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIÆ, PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPECIALIBUS SUBICIENTUR, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXXXVIII.

THEODORUS BALSAMON.

EXCODEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÈ, EDITOREM,
EN VIA DICTA THYBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
DENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTRouGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

1865

IR
G0
.M3
1857
V.13E
COPY 1

NON-CIRCULATING

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII. ANNUS 1205.

Θ Ε Ο Δ Ω Ρ Ο Υ
ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΘΕΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ
ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

THEODORI BALSAMONIS

PATRIARCHÆ THEOPOLIS MAGNÆ ANTIOCHIÆ

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA,

CANONICA, JURIDICA, DOGMATICA.

ACCEDUNT

JOANNIS ZONARÆ ET ARISTENI

*COMMENTARIA IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM ET IN EPISTOLAS CANONICAS
SS. PATRUM.*

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

TOMUS SECUNDUS.

VENIUNT 2 VOLUMINA 22 FRANCIS GALLICIS.

EXCUBEATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'ANBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA

1865

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIII. ANNUS 1205.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXXXVIII CONTINENTUR.

THEODORUS BALSAMON.

Theodori Balsamonis, Zonaræ, Aristeni Commentaria in Canones SS. Apostolorum conciliorum, et in Epistolas canonicas SS. Patrum *. (<i>Continuatio.</i>)	9
Canones synodi Carthaginensis.	455
Commentaria in Epistolas canonicas SS. Patrum.	
Responsa ad interrogationes Marci patriarchæ Alexandrini, ex Joan. Leunclavii Jure Gr.-Rom.	951
Meditata, ex eodem.	1013
Ecclesiasticarum constitutionum collectio, ex Bibliotheca Christ. Justelli.	1077
Epistola de jejuniis per annum, ex Monumentis Joannis Bapt. Cotelerii.	1335
Epistola de Rasophoria seu raso indutis, ex eodem.	1359

* Textum contulimus cum editione Atheniensi anni 1835.

KANONES

TΩΝ

ΕΝ ΚΑΡΘΑΓΕΝΗ ΣΥΝΕΛΘΟΝΤΩΝ

ΣΙΣ ΜΑΚΑΡΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ.

CANONES

CCXVII BEATORUM PATRUM

QUI CARTHAGINE CONVENERUNT.

Ἡ ἐν Καρθαγίνῃ σύνοδος (1) γέγονε βασιλεύοντος ἐν μὲν τῇ πρεσβυτέρῳ Ῥώμῃ Ὀνωρίου, ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, συναλθόντων ἐν Καρθηδόνι θείων Πατέρων διακοσίων δεκαεπτὰ ἐξ Ἀφρικῆς καὶ τῶν ταύτῃ ὑποκειμένων χωρῶν. Ἡ γὰρ Καρθαγίνῃ μέρος τῆς Καρθηδόνος ἐστίν· ἡ δὲ Καρθηδὼν ἐπαρχία τῆς Ἀφρικῆς· ἡ δὲ Ἀφρικὴ εἰς πολλὰς μεμέρισται μοίρας, ὧν μία ἡ Καρθηδὼν. Συνῆσαν δὲ τοῖς τὴν σύνοδον ταύτην κληροῦσι Πατέρας καὶ τοποτηρηταὶ ἐκ τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης ἀποσταλέντες. Ἀποστολικὴν γὰρ καθέδραν τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ὠνόμασαν, ὡς τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου ἐν αὐτῇ διαπρέψαντος, καὶ πρώτον ἀρχιερέα τὸν Αἴνον ἐν αὐτῇ καταστήσαντος. Ἐξῆρχε δὲ τῆς συνόδου Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρθηδόνι Ἐκκλησίας, ὃν καὶ πάππαν ὠνόμαζον, καὶ Βαλεντίνος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς Νομιδικῆς χώρας· καὶ ἄλλοι τῶν ἐπισκόπων, τῶν τε Νομιδιῶν τῶν δύο, τῆς τε Βυζανθῆς καὶ τῆς Μαυριτανίας καὶ Καισαριανῆς, καὶ Τριπόλεως τῆς Ἀνθυπατιανῆς· μοῖραι δὲ καὶ αὗται τῆς Ἀφρικῆς. Τοποτηρηταὶ δὲ τῆς Ἐκκλησίας

509 Carthaginensis synodus habita fuit imperante quidem veteri Romæ Honorio, Constantinopoli vero Theodosio juniore, ducentis septemdecim divinis Patribus ex Africa et illi subjectis regionibus Carthagine congregatis. Est enim Carthago pars Carchedonis; at Carchedon est provincia Africae. Africa autem in multas provincias dividitur quarum una est Carchedon. Porro in hanc quoque synodum cum Patribus legati a papa Romano missi convenerunt. Apostolicam enim sedem Romanam cathedram nominarunt, quod Petrus apostolorum princeps ibi claruerit, Linumque primum pontificem in ea constituerit. Huic autem synodo praesuit Aurelius Carthaginensis Ecclesiae episcopus, quem etiam papam nominabant; et Valentinus, primae sedis provinciae Numidicae, et alii episcopi duarum Numidiarum et Byzacenae et Mauritaniae et Caesarianae et Tripolis Anthypatianae: haec sunt enim partes Africae. Ecclesiae autem Romanae legati erant Fastinus episcopus Piceni Italorum provinciae; Potentinae Ecclesiae, Philippus et Asellus presbyteri. Quinetiam alii e dictis Africae provinciis legati

Guill. Beveregii notæ.

(1) Ἡ ἐν Καρθαγίνῃ σύνοδος. Carthago olim totius Africae caput fuit, ut testatur divus Augustinus episcopus. 162. Hinc plurima ibidem habita fuerunt concilia, ex omnibus Africae provinciis collecta. Aurelio praesertim archiepiscopalem istam sedem tenente frequentes ibi celebrati sunt episcoporum conventus; a quibus etiam ad stabilendam ecclesiasticam in Africa disciplinam multi canones editti fuerunt. Tandem autem post consulatum Honorii XII et Theodosii VIII Augustorum, VIII Kal. Junias, hoc est, anno Dom. 419, Maii 25, aliud ibidem concilium habebatur, in quo omnes ante constituti canones in medium prolati sunt, et magna eorum pars synodali rursus auctoritate confirmata. Canones igitur ab hoc concilio confirmati, codex canonum Ecclesiae Africanæ, ab eo usque tempore dici meruerunt. Hi autem canones

non Græce, sed Latine primo constituti et confirmati sunt. Hoc Dionysius Exiguus disertè testatus est in præfatione sua ad codicem canonum ecclesiasticorum, quibus hi etiam comprehenduntur, dicens, *Ne quid præterea notitiæ vestrae credat velle subtrahere, statuta quoque Sardicensis concilii atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a nobis numeris cernantur esse distincta.* Quo tempore in Græcum sermonem conversi sunt hi synodi istius Carthaginiensis canones incertum est. Hoc tantum certum, quod Græce versi sunt ante concilium Trullanum, a quo, canone secundo, in Græcum Nomocanonem recepti, et istius etiam synodi auctoritate confirmati sunt: adeo ut ab eo demum tempore omnes hi canones in Ecclesia Orientali, pariter atque alii quivis, obtinuerint.

ΠΑΡΟΛ. Γς. CXXXVIII.

aderant, eorum locos, qui in synodum convenire non poterant, implentes. Unde et τοποτηρητῶν (id est loci servatorum) nomen adepti sunt, a verbo τηρεῖν, quod est, servare sive implere locum eorum a quibus mittuntur. Cum convenisset autem synodus,

Ὅθεν καὶ τῆς τοποτηρησίας ὄνομα ἐξελέφθη, ἐκ τοῦ τηρεῖν δηλαδή, ὃ ἐστὶ φυλάσσειν ἧτοι ἀναπληροῦν τοὺς τόπους τῶν στελλόντων αὐτούς (2). Συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου (3).

Aurelius episcopus dicit :

Post diem synodi definitum, ut meministis, beatissimi fratres, multa quaesita sunt, dum exspectarem fratres nostros, qui nunc ad praesentem synodum legati convenerunt; quae in acta referri necesse est. Quamobrem Domino nostro de hujus congregationis conventu restat gratias agere; partim quidem, ut Nicenae synodi exemplaria, quae nunc habemus, et a Patribus constituta sunt, partim et quae hic ab iis, qui nos praeced-

εῖον ἦσαν Φαυστίνο; ἐπίσκοπο; Πικίνου, τῆς Ποντικῆς Ἐκκλησίας τῆς χώρας τῶν Ἰταλῶν, Φιλίππος τε καὶ Ἀσέλλος οἱ πρεσβύτεροι. Καὶ ἄλλοι δὲ τοποτηρηταὶ τῶν ἕθνη βήθεισῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς παρήσαν, τοὺς τόπους ἀναπληροῦντες τῶν μὴ δυνθθέντων συνελθεῖν εἰς τὴν σύνοδον.

ἐκ τοῦ τηρεῖν δηλαδή, ὃ ἐστὶ φυλάσσειν ἧτοι ἀναπληροῦν τοὺς τόπους τῶν στελλόντων αὐτούς (2). Συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου (3).

Ἀυρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν :

Μετὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν (4) τῆς συνόδου, ὡς μέμνησθε, ἀδελφοὶ μακαριώτατοι, πολλὰ ἐζητήθη ἐν τῷ ἀναμείναι τῆμᾶς τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν, τοὺς νῦν εἰς τὴν παρούσαν σύνοδον τοποτηρητὰς συνελθόντας · ἀ τοὺς πεπραγμένους ἀνάγκη ἐστὶν ἐπιθεῖναι. Διὸ τῷ Δεσπότῃ ἡμῶν περὶ τῆς συναλεύσεως τοῦ τοιοῦτου ἀθροίσματος ὑπολείπεται χάριτας ἀναπέμψαι, ἵνα τοῦτο μὲν ἐκείσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἀ νῦν ἔχομεν καὶ ἀπὸ

Guill. Beveregii notae.

(2) *Ἐν τῷ ἀμερβιχίῳ κώδικι.* Post haec verba in codice Amerbachiano scholion adhibetur, his verbis, Πικίνου πόλις Ἰταλίας · λέγεται δὲ καὶ θηλυκῶς Πικένος, ὡς Ἀρίμηνον καὶ Ἀρίμηνος · ὁ οἰκῆτωρ Πικηνὸς καὶ Ἀρίμηνος, ὡς τὸ Ἀκάνον, Ἄκανος, Πικίντος πόλις Ἰταλίας, λέγεται δὲ καὶ Πονεντός · ὁ πολιτὴς Ποσεντίνος · ὡς Πικεντία, Πικεντὸς, Πικεντίνος. Ἰστέον ὅτι τῆς Ἀφρικῆς μοῖραι εἰσὶν ὀκτώ · πρώτη μὲν, ἣν ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ ἡ Πεντάπολις Λιβύης, καὶ ἡ προσαγορευμένη Ἐρημος Τριπολίτις συμπληροῦσι · δευτέρα δὲ ἡ τοῦ Βυζακίου · τρίτη δὲ ἡ τῆς Καρχηδόνος, ἡ καὶ Προκονσουαρία, ἧτοι Ἀνθυπατικὴ καλούμενη· εἴτα Νομηθία δύο παλαιὰ τε καὶ νέα · ἐπειτα Μαυριτανία τρεῖς, Καισαρηνσία, ἡ καὶ Καισαρειαὶ καλούμενη παρὰ τοῦ τῆς μητροπόλεως αὐτῆς τῆς Καισαρίας ὄνομα· Σιτιφενσία, ἧς ἡ μητρόπολις Σιτιφηνσα· Ἰγγιτανὴ ἡ μητρόπολιν ἔχουσα Ἰγγιταν. *Picenium urbs Italiae; dicitur autem et genere feminino, Picenus; quemadmodum Arimenum et Arimenus: incola Picenus et Arimenus, ut Acanon, Acanus. Picenus urbs Italiae; dicitur vero et Potentus, civis Potentinus, velut Picenita, Picentus, Picentinus. Scientia est; quod octo sunt partes Africae. Prima quidem est, quam Aezanur a et Pentropolis Libyae et desertum Tripolitimum dictum compleunt. Secunda est, Byzacena; tertia Carthaginensis, quae etiam proconsularis dicitur. Deinde Numidia duae, vetus et nova; postea Mauritaniae tres, Caesariensis, quae et Caesariensis dicitur a metropoli ipsius nomine Caesarea; Sitsifensis, cuius metropolis est Sitsifensis; et Tingiana, quae metropolim habet Tingin. Verum in Divi Augustini explanatione Psal. 36 quinque tantum partes sive provinciae toti Africae diocesi adscribuntur: Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, ubi provinciarum proconsularum, Numidiam, Mauritiam, Byzacenam, et Tripolim constituitis. Aug. in Psal. 36. Totidem etiam recensentur can. 128 hujus concilii. Alias Mauritania in duas partes divisa est; unde Rufus Frustus sex ibi provincias numerat, Per omnem, inquit, Africam sex provinciae jaeta, ipsa ubi Carthago est proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, et duae Mauritaniae. Ruf. Fest. in breviario. Sic etiam in notitia imperii, ubi Mauritania in Sitsifensem et Caesaream distribuitur, quemadmodum et in praefatione ad hos canones, qua sex etiam numerantur. Sic etiam et Numidia postea in duas provincias divisa est, παλαιὰν τε καὶ νέαν, ut cum scholiaste supra laudato Matthaeus Blastares, Balsamoni, Zonararum aliique asserunt. Quinetiam Mau-*

ritaniam in tres provincias postea divisam esse, Caesariensem, Sitsifensem, et Tingitanam, geographii testantur; ac propterea tota Africae diocesis octo constititissis partibus, sive provinciis, scholiastes non inepte tradidit. Sed de antiqua Africae divisione mox plura dicemus.

(3) *Συνελθούσης δὲ τῆς συνόδου.* In Parisiensi Zonararum editione post haec verba, et ante Ἀυρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε, Praefatio quaedam ad canones habetur, his verbis, Μετὰ τὴν ὀρισθεῖσαν τῶν ἐνδεδεγμένων βασιλέων Ὑσούριον τὸ δωδέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον, τῶν Ἀγιοῦσιων, τῆ περ ὀκτώ Καλαβῶν Ἰουλιῶν, ἐν Κορχιδόνι εἰς σφκρητον τῆς ἐκκλησίας Φαύστοιο συνελθόντων Ἀυρηλίου τοῦ πάππα, ἕμα Βαλεντίου τῆς πρώτης καθέδρις τῆς Νομιστικῆς χώρας, Φαυστίου ἐπὶ Πικίνου τῆς Ποντικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰταλῶν χώρας τοποτηρητῆ τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης · ἀλλὰ καὶ ἀσφόροις τοποτηρηταῖς τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν, τοῦ ἐστὶ τῶν δύο Νομηθῶν, τῆς Βυζακηνῆς, Μαυριτανίας Σιτιφηνσῆς, καὶ Καισαρειαῆς, καὶ Τροπόλεως · καὶ Βικεντίου Κολουσιτανῶν, Φουρτουνατιανῶν Νεοπολίτη, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐπισκόποι, τῆς Ἀνθυπατικῆς χώρας, διακρίσεις δεκάεπτα · οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου τοὺς πρεσβυτέρους τοποτηρηταῖς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης · ταῦτα ἀπερ καὶ αὐτοὶ ἔγραψαν προσεστῶτα τῶν διακόνων. *Post consulum gloriosissimum imperatorum, Honorii XII et Theodosii VIII Augustorum, octavas kai Junius, Carthagine in secretario basilice Fausti, contententibus Aurelio papa. una cum Valentio primae sedis, provinciae Numidiae, Faustino Ecclesiae Romanae; provinciae Italicae Piceni legato Ecclesiae Romanae; sed et diversis legatis Africanarum provinciarum, id est, Numidiarum duarum, Byzacena, Mauritaniae Sitsifensis, et Caesariensis, aique Tripolitanae; item Vincentio Colustiano, Fortunatiano Neopolitano, et caeteris episcpis p̄ provinciae proconsularis numero 21; necnon Philippo et Asello presbyteris legatis Ecclesiae Romanae. Haec sunt quae etiam illis praecaverunt, assistantibus diaconis. Et haec quidem est ipsius concilii praefatio ad sua acta et decreta, sed in nullis Balsamoni codicibus, nec etiam in Amerbachiano Zonararum codice habetur; at quae in ea leguntur Balsamon et Zonararum in communem utrique praefationem ad canones a se expositis inseruerunt; quae ipsorum praefatio his verbis desinit, συναλεύσεως δὲ τῆς συνόδου, non admittit alia inter ipsam et verba sequentia ab Aurelio prolata interponi.*

(4) *Μετὰ τὴν ὀρισθεῖσαν ἡμέραν.* In Parisien-

« τῶν Πατέρων κατέστησαν· τοῦτο δὲ, καὶ ἄπερ Α
 « ἐναυθα ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ἡμᾶς, τῆς
 « αὐτῆς σύνοδος βεβαιωσάντων, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν
 « τύπον ἀπὸ πάντας τοὺς τῶν κληρικῶν ἕως
 « βαθμοῦ ἀπὸ τοῦ ἄκρου τοῦ ἐσχάτου σωτηριωδῶς
 « ταχθέντα, εἰς μέσον προενεχθῶσιν. Ἐπο πάσης
 « τῆς συνόδου ἐλέχθη· Ἐ Προενεχθῶσιν. »

Δανιὴλ νοτάριος ἀνέγνω·

« Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἡ ἐμολογία τῆς πίστεως,
 « ἣτοιτὰ ὁρισθέντα, οὕτως ἔχει. » Καὶ ἐν τῷ λέγειν,
 « Φαυστίνος ἐπίσκοπος Πικίνου, τοῦ λαοῦ τοῦ Πο-
 « τεντηνοῦ, τῆς Ἰταλῶν χώρας, τοποτηρητῆς τῆς
 « Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, εἶπεν· Ἐπετράπη ἡμῖν
 « ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τινὰ ἐγγράφως
 « τρακτασιεῖα, ὡς αὐτῶν μεμνήμεθα ἐν τοῖς ἀνω-
 « τέρῳ πεπραγμένοις, τοῦτ' ἔστι περὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ Β
 « κανόνων, ἵνα φυλαχθῶσι καὶ ὁ ὁρισμὸς αὐτῶν καὶ
 « ἡ συνήθεια, ἔπειδὴ τινὰ τάξει καὶ κανόνι κρατοῦν-
 « ται, τινὰ δὲ συνήθεια ἐτυπώθη. Περὶ τούτων
 « τοῖνον ἐν πρώτοις, ἐὰν ἀρέσκη τῆ μακαριότητι
 « ὑμῶν, συζητήσωμεν, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ λοιπὰ
 « πεπραγμένα καὶ ἐναρχθέντα ἐναττόμενα βεβαιω-
 « θῶσιν, ἵνα καὶ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν
 « ἀντιγράφοις ὑμετέροις ἐμφανίσαι δυνηθῆτε, καὶ
 « τῷ αὐτῷ προσκυνητῷ πάππᾳ δηλώσητε, ὡς
 « ἐπιμελῶς ἀνεμνήθημεν, εἰ καὶ ὅτι τὰ κεφάλαια
 « τῶν πράξεων ἤδη τοῖς πεπραγμένοις ἐνεβλήθησαν.
 « Περὶ τούτων τοῖνον, ὡς προεῖπον, τί ἀρέσκει τῆ
 « ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ καὶ μακαριότητι πράξει ὀφελιο-
 « μεν. Ἐλθέτω τοιγαροῦν εἰς μέσον τὸ κομμονιτώ- C
 « ριον, ἵνα δυνηθῆτε γινῶναι, τί ἐν αὐτῷ περιέχε-
 « ται, ὅπως πρὸς ἕκαστα ἀπόκρισις δοθῆ. »

Αὐρήλιος εἶπε· Ἐ Προκομισθήτω κομμονιτώριον (5)
 « ὅπερ οἱ ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ ἡμῶν τοῖς πε-
 «πραγμένοις ἐναγχος ἐνεφάνισαν, καὶ τὰ λοιπὰ
 « ἀκολούθως, τὰ γε πεπραγμένα καὶ τὰ πρακτέα. »

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν ἐπίσκοπος Αὐρήλιος, τοῦ λόγου
 « προκτιταρξάμενος, εἶπεν ὅτι εὐχαριστεῖν δεῖ τῷ
 « δεσπότη Θεῷ ὅπερ τῆ· συνελύσεως τῶν Πατέ-
 «ρων ἵνα τὰ τε παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων
 « δοκιμασθέντα καὶ ὁρισθέντα, ἀ ἔχομεν ἀπὸ τῶν
 « πρὸ ἡμῶν Πατέρων, καὶ ἄπερ οἱ προηγησάμενοι
 « Πατέρες ἐβεβαίωσαν, ἀντὶ τοῦ, βέβαια ἠγήσαντο,
 « καὶ ὅσα ἐκείνοι ἐτύπωσαν περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ

« serunt, eamdemque synodum confirmarunt, et
 « quæ ex eadem forma per omnes clericorum
 « gradus a summo usque ad ultimum salubriter
 « constituta sunt, in medium proferantur. Ab
 « universa synodo dictum est, Ἐ Προferantur. »

Daniel notarius legit :

« Nicænae synodi professio fidei seu decreta sic
 « se habent. » Et dum diceret, Faustinus Piceni, Ita-
 « liæ provinciæ, episcopus, populi Potentini, Ro-
 « manæ Ecclesiæ legatus, dixit : « Commissa sunt
 « nobis a sede apostolica quædam in scriptis tra-
 « ctanda, prout in actis superioribus meminimus,
 « id est, de canonibus Nicææ factis, ut serventur B
 « et decretum eorum et consuetudo : quandoquæ-
 « dem quædam ordinatione et canone observantur ;
 « quædam autem consuetudine informata sunt. De
 « his ergo in primis, si vestræ placeat beatitudini
 « inquiramus ; et postea reliqua, quæ acta vel incho-
 « ata sunt, ordinata confirmentur : ut apostolicæ ca-
 « thedræ vestris rescriptis ostendere possitis, et
 « eisdem venerando papæ declaratis, quod diligen-
 « ter eorum recordati sumus ; siquidem et actionum
 « capitula gestis jam inserta sint. De his ergo, si-
 « cut superius dixi, quid vestrum placeat dilectioni
 « et beatitudini, facere debemus. 510 Veniat
 « ergo in medium commonitorium, ut possitis
 « cognoscere quid in eo comprehenditur, ut ad
 « singula detur responsio. »

Aurelius dixit : « Proferatur commonitorium,
 « quod fratres et comministri nostri in actis nuper
 « allegarunt, et reliqua consequenter, quæ et acta
 « et agenda sunt. »

BALS. Episcopus quidem Aurelianus, orationem
 « inchoans, dixit quod Domino Deo pro Patrum
 « conventu gratiæ agendæ sunt, ut quæ a Patribus,
 « qui Nicææ convenerunt, examinata et decreta sunt,
 « quæ a Patribus nostris habemus, et quæ Patres
 « qui præcessere confirmarunt, id est firma existi-
 « marunt, et quæcunque illi expresserunt de omnibus
 « qui in clerum relati sunt, in medium proponantur,

Guill. Beveregii notæ.

ibus Balsamonis et Zonaræ editionibus, necnon D
 « in codice Amerbachiano primus hujus concilii
 « canon ab his vrbis incipit ; sed codex canonum
 « Ecclesiæ Africane a Justello editus, atque etiam
 « ipsius Dionysii Exigui collectio in primo statuendo
 « canone cum Bodietano nostro ms. conveniunt ; et
 « recte quidem. Nihil enim a synodo decernitur,
 « donec eo ventum est, ubi Κανὼν α', *Primus canon*
 « in hac editione collocatur, quo primo decretum
 « est ut Nicæna statuta observentur.

(5) Κομμονιτώριον. Ad hanc vocem in margine
 « codicis Amerbachiani notatur, κομμονιτώριον λέγε-
 « ται τὸ ὑπόμνημα, τὸ ἐγγραφον, ἢ ἡ ἐντολή. Sic
 « etiam Suidas κομμονιτώριον ἐπιστολή προστακτικὴ
 « ἀποσταλλομένη εἰς χώρας. Quæ eadem verba ha-

« bentur et in veteribus glossis verborum juris :
 « ubi etiam additur, Κομμονιτώριον, ἐπιστολή ἀπο
 « σταλλομένη μετὰ προσταξέως. Hoc sensu vox ista
 « usurpatur a Justiniano, dicente, μηδὲ εἰ πραγμα-
 « τικόν, ἢ ἄλλον τύπον, ἢ θεῖον κομμονιτώριον λάβοι,
 « ἐπιτρέπον αὐτῷ τι τοιοῦτον. Justin. Novell. 128,
 « cap. 17, et ab Anastasio in Gregorio 2. *Rescriptis*
 « *commonitoriis*, nisi ad catholicam converteretur
 « fidem, etiam extorrem a sacerdotali esse officio
 « mandavit. Et in codice Theodosiano, *Commonito-*
 « *riis competentibus atque mandatis instructi*. l. 2,
 « C. Th. de Curiosis. Sic passim usurpatur hoc vo-
 « cabulum pro litteris sive epistolis, quibus nuci-
 « tius aliquis aut legatus descriptum habet, quid-
 « quid a se faciendum est.

Faustinus autem dixit : Quædam nobis a papa A commissa sunt tractanda, id est, consideranda, examinanda, discutienda (Latini enim tractatum vocant propositum et consilium), et ut serventur Nicænorum canonum decretum et consuetudo. Cum autem dixisset canonum decretum et consuetudinem, subiunxit, quod quædam ordinatione et canone corroborantur, quædam vero consuetudine informata sunt : utpote quod consuetudo tempore probata et confirmata debet observari. Deinde petivimus, ut in medium proferretur commonitorium, seu scriptis mandatus commentarius eorum quæ facta et dicta sunt (mos enim erat ea, quæ in congressionibus fiebant et dicebantur, scribere) ; vel commonitorium dicit papæ mandatum, per quod in scriptis mandaverat quænam quæri deberent, ut ea scirent, et nihil eos lateret : quod est magis verisimile. Adjicitur enim : Daniel notarius legit commonitorium, et quæ sequuntur, fratri Faustino, et filiis Philippo et Axello presbyteris :

Res quæ vestræ fidei creditæ sunt non latent : vos ergo ita, ut vestra illic, vel potius quoniam nostra in vobis est præsentia, omnia peragite ; maxime cum et hoc mandatum nostrum habeatis, et verba

Guill. Beveregii notæ.

(6) Τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν. Ante hæc verba in codice Ætioniensi et Parisiensi Balsamonis editione prælligitur. Ζώσιμος ἐπίσκοπος εἶπε. Sed vox ἔπειτα saltem superflua est. Nam quæ hic dicuntur, Zosimi papæ Romani commonitorii ad legatos suos, Faustinum, Philippum et Asellum, in præsenti synodo residentes, continent : ac proinde Ζώσιμος ἐπίσκοπος ad commonitorii istius inscriptionem pertinent, quæ plene sic habuit, ἀδελφῶ Φαυστίνῳ καὶ τοῖς τέκνοις Φιλίππῳ, καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις, Ζώσιμος ἐπίσκοπος. Ipsum itaque commonitorium ab his verbis τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν incipit. Verum inter hæc verba, et Ζώσιμος ἐπίσκοπος, alia interseruntur, in codice Amerbachiano, quæ hic apponantur necesse est. Sunt autem quæ sequuntur. Καὶ προέθετο ζήτημα παρὰ τῶν καταδικαζομένων ἐπισκόπων ὑπὸ συνόδου τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῶν, καὶ εἰσήγαγε κανόνα τὴν λέγοντα, Ἦρθεσιν ἵνα εἰ τις ἐπίσκοπος κατηγορηθῆ, καὶ κρίνωσιν οἱ συνεληθόντες ἐπίσκοποι τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιγραφῆς, καὶ ἐκ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ καθέλωσιν αὐτὸν, καὶ ὅσα ἐψηξῆς ὁ κανὼν διατάσσεται περὶ ἐκκλησιῶν ὃν εἰσαγαγῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ἔλεγεν εἶναι, ἔσται οὐκ εὐρεῖν τοῦτον ἐν Νικαίᾳ συνεληθόντων Πατέρων εἶπον, καλῶς λέγου- τες ὅτι γὰρ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐστὶν ὁ κανὼν, ἀλλὰ τῆς ἐν Σαρδικίᾳ πέμπτου. Διὸ καὶ ἀμφιβολίας ἐμπροσθεν ἐζήτησαν γραφῆναι τοῖς πατριάρχεις τῷ τε Κωνσταντινουπόλεως δηλαδὴ, καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας, ἵνα τὰ ἴσα τῶν ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Νικαίᾳ παραθέντων καὶ ὀρισθέντων στείλωσιν αὐτοῖς, ὑπογραφή αὐτῶν βεβαιωθέντα. Εἶτα περὶ ἐκκλησιῶν ἐζήτηθη παρὰ κληρικῶν, αἰτουμένων κατὰ ἀποφάσεις ἐπισκόπων αὐτῶν. Καὶ εἶπεν ὁ Ὅσιος ἐπίσκοπος, Τὸ ἐστὶ κινεῖν με σιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω. Ἐάν τις τυχὼν ἐπίσκοπος ὄργιστος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ τραχέως κινηθεὶς κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, ἀφορίσαι τοῦτον τῆς ἰδίας θελήσει ἐκκλησίας, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ κανόνος, ὃς τεσσαρεσκαίδεκάτος ὢν τῆς ἐν Σαρδικίᾳ συνόδου ἐξηγήθη ἔχει. Ἐπι τοῦτοις ἀναγνωσθέντος τοῦ εἰρημένου κανόνος, Ἀγγυστίνος ἐπίσκοπος εἶπε ὁμοίως, ὁμοίως, ὁμοίως τῆς ἐπιμελεστέρως ζητήσεως

κλήρω κατελιγμένων, προτεῦσιν εἰς μέσον ὃ δὲ Φαυστίνος εἶπε, ὅτι Ἐπιτρέπη ἡμῖν ἀπὸ τοῦ πάππα τινὰ τραχαιστέα, τοῦτέστι σκοπητέα, ἐξεταστέα, δοκιμαστέα (οἱ γὰρ Λατῖνοι τραχάτον τὸν σκοπὸν καὶ τὸ βούλευμα λέγουσι) καὶ ἵνα φυλαχῶσι τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων καὶ ὁρίσμις καὶ ἡ συνθήσια. Εἰπὼν δὲ κανόνων ὀρισμὸν καὶ συνθήσιαν, ἐπήγαγεν ὅτι τινὰ τάξει καὶ κανόνι κρατοῦνται, τινὰ δὲ συνθεῖα ἐτυπώθη ὡς καὶ τὰ τῆς γρόνῳ δοκιμασθείσης καὶ βεβαιωθείσης κρατεῖν ὀφείλει. Εἶτα ἐζητήσαμεν εἰς μέσον προνεχθῆναι τὸ κομμονιτώριον, ἧτοι τὸ ἐγγραφον ὑπόμνημα τῶν παραθέντων καὶ λαληθέντων (ἔθος γὰρ ἐν ταῖς συνελεύσεσι τὰ λαλούμενα καὶ τυπούμενα καὶ ὅσα ἐπράχθησαν γράψασθαι). Ἡ κομμονιτώριον τὴν ἐντολὴν τοῦ πάππα φησι, δι' ἧς ἐνετέλιτο ἐγγράφως εἶνα ὄφειλον ζητηθῆναι, ὡς ἂν γινώσκωσι ταῦτα, καὶ μηδὲν λαυθάνει αὐτῶν, ὅπερ μᾶλλον εἰκεν εἶναι. Πρόσκειται γὰρ Ἀναθλήνοτάριος ἀνέγνω κομμονιτώριον, καὶ τὰ ἐξῆς, τῷ ἀδελφῷ Φαυστίνῳ καὶ τοῖς τέκνοις Φιλίππῳ καὶ Ἀσέλλῳ τοῖς πρεσβυτέροις.

Τὰ καταπιστευθέντα ὑμῖν (6) πράγματα οὐ λαυθάνουσιν ὁμοίως ὡς ἵνα ἡ ὁμοίως ἔτερα ἔκαστος, μᾶλλον δὲ ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἐν ὁμοίως παρουσία ἐστὶ, πάντα ἐτελέσατε ὁμοίως.

τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Καὶ ἡ σύμπασα σύνοδος εἶπε. Πάντα τὰ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνόδῳ ὀρισθέντα πᾶσιν ἡμῖν ἀρέσκουσιν. Et proposuit questionem episcopi, qui a synodo provincie sue condemnantur, citantique canonem dicentem, Pœnit, ut si quis episcopus accusatur, et episcopi sue ipsius provincie convenientes eum judicaverint, et gradu suo eum deposuerint, et quæ dicitur canon iste de appellationibus constituit : quem qui citavit, prima Nicæna synodi esse asseruit ; uti autem istum, inter canones a Patribus Nicæa congregatis non inveniri recte assererunt, dicentes, hunc non esse canonem synodi Nicænae, sed quintum synodi Sardicensis. Motu itaque controversia postularunt, ut ad patriarchas Constantinopolitanum scilicet et Alexandrinum et Antiochenum scriberetur, ut eorum, quæ in synodo Nicæna acta et decreta sunt, exemplaria, illorum subscriptione confirmata, ad ipsos mitterent. Postea quaestio orta est de appellationibus a clericis factis, qui a sententia suorum episcoporum provocant. Et Osius episcopus dixit, Quod me adhuc movet lucere non debeo. Si quis forte episcopus, ad iram cum sit propensus, quod esse non debet, cito aut vehementer contra presbyterum suum aut diaconum commotus, a sua illum ecclesia arcere voluerit, et quæ sequuntur in eo canone, qui, ut decimus quartus synodi Sardicensis, ibi expositus est. Ad hæc, cum dicitur canon lecus fuisse, Augustinus episcopus dixit : Hoc etiam nos servatos profitemur, salva diligentiori synodi Nicænae distinctione. Et universa synodus dixit, Omnium quæ a synodo Nicæna decreta sunt nobis omnibus placent. De his autem clarissimus vir, Joannes Rudolphus Weistenus, qui ea ex ms. Amerbachiano descripsit, recte observavit, quod a posteroribus, sive iis quæ sequuntur, reipsa non differunt ; nisi quod forte is, qui utrumque commentarium congestit, alterum Zonaræ hoc loco contractum dedit. Post hæc in eodem codice sequitur scholium istud Zonaræ, quod incipit, Καὶ ὁ κανὼν εἰρημένως p. 514, quo limbo repetitur Ζώσιμος ἐπίσκοπος εἶπε ὁμοίως τῆς ἐπιμελεστέρως ζητήσεως ὁμοίως.

ε στα καὶ τοῦτο ἡμῶν ἔχοντες τὸ Ἐντάλμα κατὰ τὰ
 ε ῥήματα τῶν κανόνων, ἅτινα πρὸς πλείονα βεβαίω-
 ε σιν τῷ παρόντι κομμουνιστικῷ ἐνετάξιμεν. Οὕτως
 ε γὰρ εἶπον, ὡ ἀδελφοί, οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου,
 ε ὅτε περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐκκλησίας ἐψηφίζοντο·
 ε Ἦρσαν δὲ ὥστε, ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγορηθῆ, καὶ
 ε κρίνωσιν οἱ συναλθόντες ἐπίσκοποι τῆς ἰδίας αὐτοῦ
 ε ἐπαρχίας, καὶ ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ καθέλωσιν
 ε αὐτὸν, καὶ δόξῃ ἐκκαλεῖσθαι καὶ καταφεύγειν πρὸς
 ε τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον Ῥώμης, καὶ αὐτὸς
 ε θελήσῃ ἀκουσθῆναι τούτου, καὶ τὸ τοιοῦτον δίκαιον
 ε νομίσῃ. ὥστε ἀνανεωθῆναι τὴν ἐξέτασιν, γράψαι
 ε καταξιώσει πρὸς τοὺς ἐν τῇ ὁμοροῦσῃ ἐπαρχίᾳ
 ε ἐπισκόπους, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς πάντα συζητή-
 ε σωσι, καὶ κατὰ τὸ ἀληθὲς περαιώσωσι. Αἰδ., ἐὰν
 ε τις ὄξιοτο πρᾶγμα αὐτοῦ πάλιν ἀκουσθῆναι,
 ε καὶ οἰκείᾳ δεήσει κινήσει τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης,
 ε ἵνα ἐκ τοῦ πλευροῦ αὐτοῦ πρεσβύτερον ἀποστείλῃ,
 ε ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ εἶη, ὅσπρ βούλεται, καὶ
 ε ὅσπρ ὑπολαμβάνει. Καὶ ἐὰν ψηφισθῆται ὀφείλειν
 ε πεμφθῆναι τινὰς, ὥστε παρόντας αὐτοὺς μετὰ
 ε τῶν ἐπισκόπων κρίνειν, ἔχοντες τὴν αὐθεντίαν τοῦ
 ε ἀποστειλαντος αὐτοῦ, ἐν τῇ κρίσει αὐτοῦ εἶη.
 ε Ἐὰν δὲ καὶ νομίσῃ ἀρκεῖν τοὺς ἐπισκόπους, ἵνα
 ε συνιτωτάτῃ αὐτοῦ βουλῇ παριστάμενον. »

ΑΡΙΣΤ. ε Εἰ καθέλωσιν ἐπίσκοπον ἐπίσκοποι, ἐὰν
 ε τῷ Ῥώμης ἐκκλησίᾳ ἐπάγοιτο, ἦτω εὐάκου-
 ε στος, τοῦ Ῥώμης γράφοντος ἢ ἐπιτάττοντος. »

Δίδωσι καὶ ὁ κενὸν οὗτος, καθὼς καὶ ὁ τέταρτος
 τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼν, ἐξουσίαν τῷ Ῥώ-
 μης προτερημένῳ παρὰ τοῦ καθιερθέντος ἐπι-
 σκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἀποστέλλειν ἰδίους, καὶ
 τηρεῖν μετὰ τῶν ἐπισκόπων κατ' ἐκκλησίαν τὴν ἐξεν-
 χθεῖσαν παρ' αὐτῶν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐκκα-
 λεσαμένου καθαίρειν· ἢ γράφειν τοῖς γειτονιάζουσιν
 ἐπίσκοποις τῇ ἐπαρχίᾳ, καὶ παρ' ἐκείνων τὰ τῆς
 Ἐκκλησίας τηρεῖσθαι.

Καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων, Ἀλύπιος ἐπίσκοπος
 τῆς Θαλασσίαν ἐκκλησίας, τοποτηρητὴς τῆς Νομι-
 δικῆς ἐπαρχίας, εἶπε· ε Περὶ τούτου ἤδη καὶ τοῖς
 ε ἀνωτέρω γράμμασι τῆς συνόδου ἡμῶν ἀντεγρά-
 ε ψαμεν· καὶ τοῦτο ἡμᾶς φυλάξειν ὁμολογοῦμεν, τὸ
 ε ὄρισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· ὅμως ἐτι ἐμὲ
 ε κινεῖ, ὅτι ἐν τῷ ἐπιστήπῃ ἡμᾶς τοῖς Γραικικοῖς
 ε ἰσως ταύτης τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ταῦτα ἐκεῖ οὐκ
 ε οἶδα ποίῳ λόγῳ οὐδαμῶς εὑρομεν· ὅθεν αἰτούμεν
 ε τὴν τιμωρίαν τὴν σὴν, ἀγιώτατε πάππα Δόρθιε,
 ε ἐπειδὴ τὰ αὐθεντικὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν
 ε Κωνσταντινουπόλει λέγεται εἶναι, τινὰς μετὰ
 ε γραμμάτων τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης πέμψαι κρι-
 ε αζώσασθαι· καὶ μὴ μόνον πρὸς αὐτὸν τὸν ἀγιώτα-
 ε τον ἀδελφὸν ἡμῶν τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως
 ε ἐπίσκοπον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ
 ε Ἀντιοχείας τοὺς προσκυνητοὺς ἱερεῖς, οἵτινες
 ε τὴν αὐτὴν σύνοδον ἡμῖν μεθ' ὑποσημειώσεως τῶν
 ε οἰκείων γραμμάτων ἀποστείλωσιν, ὥστε πᾶσαν μετὰ
 ε ταῦτα ἀμφισβήτησιν ἀπαρθεῖν· ἐπειδὴ καὶ
 ε ἡμεῖς εὐτως, ὡς ὁ ἀδελφὸς Φαυστίνος· ἤγγαγε,

ε εἰρηνοῦσα, quæ ad maiorem confirmationem
 ε presentis commonitorio inseruimus. Sic enim
 ε dixerunt, fratres, qui in Nicæna synodo fuere.
 ε quando de episcoporum appellatione sententiam
 ε tulerunt: Placuit autem ut, si episcopus accusa-
 ε tus fuerit, et propriæ ejus provinciæ congregati
 ε episcopi judicaverint, et ipsum e gradu suo mo-
 ε verint, et visum sit appellare, et ad beatissimum
 ε Romæ episcopum confugere, et ipse eum audiri
 ε voluerit, et æquum existimaverit ut renovetur
 ε examen, scribere dignetur ad episcopos qui sunt
 ε in finitima provincia, ut ipsi diligenter omnia
 ε inquirent, et, ex vero et æquo peragant. Et idro
 ε si quis rogat causam suam rursus audiri, et epi-
 ε scopum Romanum sua supplicatione moverit, ut
 ε a latere suo legatum mittat, in sua sit potestate,
 ε quid velit et quid melius existimet. Et si decreve-
 ε rit mittendos esse aliquos, qui presentes cum
 ε episcopis judicent, auctoritatem ejus a quo missi
 ε sunt habentes, ejus relinquatur iudicio. Sin au-
 ε tem ad terminandam litem episcopus sufficere
 ε putaverit, faciet quod prudentissimo ejus con-
 ε silio visum fuerit. »

πέρας τῷ πράγματι ἐπιθῶσι, ποιήσει τὸ τῇ

ΑΡΙΣΤ. ε Si episcopum episcopi deposuerint, si
 ε ad episcopum Romanum appellaverit, benigne
 ε audiendus est, rescribente aut jubente episcopo
 ε Romano. »

Et hic canon, quemadmodum canon quartus,
 Romano, quem episcopus depositus appellat po-
 testatem **511** dat, aut suos mittere presbyteros,
 et cum episcopis episcopi appellantis depositionem,
 de qua sit appellatio, ab ipsis illatam examinare,
 aut ad vicinos provinciæ episcopus scribere, ut
 ab illis illa quæ ad Ecclesiam pertinent obser-
 ventur.

Et his lectis, Alypius Tagastensis Ecclesiæ epi-
 scopus, Numidicæ provinciæ legatus, dixit: ε De
 ε hoc jam et in superioribus synodi nostræ litteris re-
 ε sripsimus, et id nos servaturos profitemur, quod a
 ε Nicæna synodo decretum est: me tamen adhuc
 ε movet, quod dum vetera hujus synodi Nicænæ ex-
 ε emplaria consulimus, ea illic, nescio qua ratione,
 ε nequaquam invenimus. Unde reverentiam tuam ro-
 ε gamus, sanctissime papa Aureli, ut, cum Nicæna
 ε synodi authentica Constantinopoli esse dicantur,
 ε aliquos cum sanctitatis vestræ litteris mittere di-
 ε gnemini: et non solum ad ipsum sanctissimum fra-
 ε trem nostrum Constantinopolitanum episcopum,
 ε sed etiam ad Alexandriæ et Antiochiæ venerabiles
 ε sacerdotes, qui nobis hanc synodum cum sua-
 ε rum litterarum obsignatione mittant, ut omnis da-
 ε hinc dubitatio tollatur; quandoquidem hæc ita, ut
 ε frater noster Faustinus attulit, non invenimus. Nos
 ε tamen, ut ante dixi, tantisper servaturos, donec in-
 ε tegra et perfecta exemplaria venerint, profitemur.
 ε Petendus est autem litteris nostris etiam venera-

bilis Ecclesie Romanæ episcopus Bonifacius, ut ipse quoque dignetur ad memoratas Ecclesias aliquos mittere, qui eadem exemplaria, juxta illa quæ ab ipso scripta sunt, afferant. Nunc autem dictæ Nicænae synodi, quæ habemus, exemplaria actis istis conjungemus. »

νευθείσας Ἐκκλησίας σταλαί τινας, ὀφείλοντας γεῖν. Νῦν δὲ τῆς μνημονευθείσης ἐν Νικαίᾳ συνόδου, συζεύξομεν. »

Faustinus, Ecclesie Romanæ legatus, dixit: Vestra sanctitas nullum Romanæ Ecclesie facit præjudicium, sive de hoc capitulo, sive de aliis: quandoquidem censuit frater noster et comminister Alypius dubios esse canones. Sed hæc sanctissimo et beatissimo papæ nostro scribere dignemini, ut sic, cum vestra sanctitate integros canones conquirens, id e omnibus decretis tractet. Sufficit enim ut, quemadmodum vestra sanctitas apud se tractat, sic et ipse per seipsum conquirat, ne inter Ecclesias aliqua contentio exoriat; sed potius fraternali dilectione consulatis, eo rescribente, quid melius observari debet. »

ἀναφυῆ· ἀλλὰ μᾶλλον ἀδελφικῆ ἀγάπῃ βουλευσασθαι, ἀντιγράφοντος αὐτοῦ, εἰ ὀφείλει κρεῖττόνων φυλαχθῆναι. »

Aurelius episcopus dixit:

Præter ea, quæ in actis proposuimus, necesse est, ut litteris quoque nostræ parvitatæ sanctissimo fratri nostro et sacrarum comministro Bonifacio facio omnia, quæ tractamus, plenissime significetur. An ergo nostra omnibus placeat consequentia, ex ore unanimum discamus. »

Universa synodus dixit, Placet.

Novatus episcopus, Mauritanie Sitifensis legatus, dixit: « Meninimus equidem hoc commonitorium de presbyteris, et præterea de diaconis firmo continere, qualiter debeant a propriis episcopis, vel ab illis qui sunt finitimi, audiri; quod in Nicæna synodo nequaquam legitur. Propterea id iudicabit vestra sanctitas legi. »

Aurelius episcopus dixit: « Coram legatur hoc quoque quod quaeritur. »

Daniel notarius legit:

De appellationibus autem clericorum, hoc est, minoris loci, certa est synodi responsio: de qua quid velitis agere inserendum existimamus, quoniam sic dictum est. »

512 Osius episcopus dixit: « Quod me adhuc movet, tacere non debeo. Si quis forte iracundus episcopus (quod esse non debet) adversus presbyterum vel diaconum suum cito vel etiam asperius, eum a propria ecclesia segregare voluerit, providendum est, ne sine causa condemnetur, vel perdat communionem: habeat ergo potestatem ejecutus finitimos accedendi, ut causa ejus audiat et diligenti tractetur. Ei enim roganti audientia non est deneganda: quin et ille episcopus, qui eum, sive jure sive injuria, ejecit, rem discuti pa-

οὐδαμῶς εὐρομεν ταῦτα. Ὅμως ἡμᾶς πρὸς ὄλιγον φυλάζοντας, ὡς προσέειπον, ἕως οὗ τὰ ἐντελεῖ ἴσα ἐλθωσιν, ὁμολογοῦμεν. Ὀφείλομεν δὲ αἰτεῖσαι γράμματα ἡμετέροις καὶ τὸν σεβασμιώτατον τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης ἐπίσκοπον Βονηφάτιον, ἵνα καὶ αὐτὸς ὁμοίως καταξίωση πρὸς τὰς μνημονευθείσας Ἐκκλησίας κατὰ τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα ἀγαπῶμεν. ἵσα τοῖς πεπραγμένοις τούτοις;

Φαυστίνος τοποτηρητῆς τῆς Ῥώμης εἶπε: « Οὐδὲν ἢ ὑμετέρα ἀγωσὺν πρόκριμα ποιεῖ τῆ Ἐκκλησίᾳ Ῥώμης, εἴτε περὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου, εἴτε περὶ ἄλλων· ἐπειδὴ ἠξίωσεν ὁ ἀδελφός καὶ συλλειτουργγός ἡμῶν Ἀλύπιος ἀμψιδόλους εἶναι τοὺς κανόνας. Ἀλλὰ ταῦτα πρὸς τὸν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον πάππαν ἡμῶν γράψαι καταξίωσατε, ἵνα καὶ οὕτως ὁλοκληρῶς τοὺς κανόνας συζητῶν μετὰ τῆς ὑμετέρας ἀγωσὺν περὶ πάντων τῶν ὀρισθέντων τρακτασθῇ. Ἀρκεῖ γὰρ ἵνα καθὼς ὑμετέρα ἀγωσὺν παρ' ἐαυτῆς τρακταί, οὕτως καὶ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν συζητήσῃ. μὴ πως φιλονεικία μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν τις ἐπιβληθῆται. »

Ἀθρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε:

« Ἐκτὸς ὧν προτεθείκαμεν ἐν τοῖς πεπραγμένοις, ἀνάγκη ἐστὶ καὶ γράμμασι τῆς ὑμετέρας βραχυτέτο: τῷ ἀγιωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργγῷ ἡμῶν Βονηφάτιῳ πάντα, ὅσα ψηλαφῶμεν, εἰς πληρῆς ἐμφανίσαι· ἐὰν τοίνυν πᾶσιν ἀρέσκη ἢ ἡμετέρα ἐπακολούθησιν, μάθωμεν στόματι πάντων. »

Σύμμαχος ἢ σύνοδος εἶπεν· Ἀρέσκει:

Ναυάτος ἐπίσκοπος, τοποτηρητῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης, εἶπε: « Μενήμεθα τοίνυν τούτο τὸ κομμονιτώριον περὶ πρεσβυτέρων, εἴτι μὴν διακόνων ὡς περιέχειν, πῶς ὀφείλουσιν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἢ ἐκ τῶν ὁμοροῦντων ἀκρίβεισθαι, ὅπερ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ οὐδαμῶς ἀνέγνωμεν· διὸ τούτο αὐτὸ κελεύσει ἢ ὑμετέρα ἀγωσὺν ἀναγνωσθῆναι. »

Ἀθρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν: « Ἀναγνωσθήτω ἐπὶ τόπου καὶ τούτο τὸ ζητούμενον. »

Δαριῆλ νοτάριος ἀνέγνω:

« Περὶ ἐκκλητικῶν δὲ κληρικῶν, τοῦτ' ἐστὶ, τοῦ ἡττονος τόπου, τῆς συνόδου βεβαία ἐστὶν ἀπόκρισις· περὶ ἧς εἰ μέλλετε πράττειν ἡγησάμεθα ὀφείλειν ἀναγγῆσαι, ἐπειδὴ οὕτως λέλεκται. »

Ὅστις ἐπίσκοπος εἶπε: « Τὸ εἶτι κινῶν με σιωπήσαι οὐκ ὀφείλω. Ἐὰν τις τυχὸν ἐπίσκοπος ἐργίλος, ὅπερ οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ καὶ τραχέως κινήθῃ κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, ἀφορίσαι τούτον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, προνοητέον ἐστίν, ἵνα μὴ ἀναιτίως κατακριθῇ, ἢ ἡ ἀπολέση τὴν κοινωνίαν· ἐχέτω οὖν ἐξουσίαν ἐκκληθῆσαι προσαλεῖν τοῖς ὁμοίους, ὥστε ἀκούσθῃ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελέστερον ψηλαφηθῆναι. Οὐκ ὀφείλει γὰρ αὐτῷ παρακαλεῖσθαι ὑπακοὴ ἀρνηθῆναι· κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκο-

«κος, ὁ εἶτε δικαίως εἶτε ἀδίκως ἐκβαλὼν αὐτόν, ἄνεξικάκως δέξεται, ὅπως τὸ πρᾶγμα σκοπηθῆ, καὶ ἢ κυρωθῆ ἢ διορθωθῆ ἢ φήφος αὐτοῦ, καὶ τὰ λοιπὰ.»

ΑΡΙΣΤ. «Πρεσβύτερος καὶ διάκονος; αφωρισμένο; ἔδειαν ἔχει τοῖς ἁμέροις ἐγκαλεῖν. Καὶ μέντοι φέρειν ἀνεξικάκως ὁ ἀφωριστὰς τὸ κυρωθησάμενον ἐποφείλει.»

Ὁ κανὼν οὗτος συγχύσει; ἔστι καὶ σκανδάλων πρᾶξις. Τὸ μὲν γὰρ τὸν ἀφωρισθέντα ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κληρικὸν ἐπὶ τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ προσφεύγειν καὶ ἐγκαλεῖν ἀκλόουθόν ἔστι καὶ κανονικόν· τὸ δὲ, τοῦ μητροπολίτου ἀπόντος, τοῖς πλησιοχώροις προσέρχεται ἐπισκόποις τὸν ἀφωρισθέντα, καὶ καθιστῆν αὐτοῦς ἐξεταστὴς τοῦ ἐπισκόπου τοῦ μὴ ὑποκειμένου αὐτοῦ, παράλογόν ἔστι, καὶ θορύβου παρξίτιον. Διὰ τοῦτο γοῦν οὐδὲ καθολικός ἔστι, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις κρατῶν διοικήσεσιν, ἀλλ' ὡς τοπικός, ἐν Καρθαγένῃ καὶ ἐν Ἀφρικῇ.

Καὶ τούτων ἀναγνωθέντων, Αὐγουστίνος ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας Ἰπώνης τῆς Νουμιδικῆς χώρας εἶπε·

«Καὶ τοῦτο ἡμᾶς φυλάξοντα; ἐμολογοῦμεν, σωζομένης τῆς ἐπιμελεστέρως ζητήσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.»

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· «Ἐάν ἐτι μὴν καὶ τοῦτο ἀρίσκει, τῇ ἀποκρίσει τῆς πάντων ὁμῶν ἀγάπης βεβαιώσατε.»

Σύμπατα ἢ σύνοδος; εἶπε· «Πάντα τὰ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ ὁρισθέντα πᾶσιν ἡμῖν ἀρᾶσκειν.»

Τουκλῦνδος ἐπίσκοπος τῆς Ὀφρετούλης Ἐκκλησίας, τοποτηρητῆς τῆς Βυζακηνῆς χώρας εἶπε· «Τὸ δοισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου παρατραπήναι ὑπὸ τινος οὐδαμῶς δύναται.»

Φαυστίνος ἐπίσκοπος τοποτηρητῆς τῆς Ἐκκλησίας; Ρόμης εἶπεν· «Ἀκλήν κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης, τοῦτο μὲν τοῦ ἀγίου Ἀλυπίου, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Τουκούνδου, τινὲ ἀκροῦσθαι πιστεύω, τινὲ βεβαιῶσθαι· ὅπερ οὐκ ὀφείλει ἐμφίβολον εἶναι ἐχομένων τῶν αὐτῶν κανόνων. Τοιγαροῦν, ὡς ἀρίσκει καὶ ἡμῖν καὶ ὑμῖν, πρὸς τὸν ἀγιώτατον καὶ σεβασμιώτατον ἐπίσκοπον τῆς Ἐκκλησίας Ρόμης ἀναγκασίῃ ἢ ὑμετέρα ἀγιωσύνη καταξιώσει. Ἰνα καὶ αὐτὸς, ὅπερ καὶ ὁ ἀγιώτατος Αὐγουστίνος ὀρίσται κατηξίωσται, σκέψασθαι ἐυνηθῆ ἐκείτηρον· καὶ γὰρ τοῦτο παραχωρητέον ἔστι, καὶ σιωπητέον, τοῦτ' ἔστι περὶ τῶν ἐγκλήτων τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ· ἐάν ἀκλήν εἰς ἀμφιβολίαν ἔσται, καὶ περὶ τοῦτου τοῦ κεφαλαίου δίκαιόν ἔστι τὸν ἐπίσκοπον τοῦ μακρῆρος θρόνου ὀφείλειν τυπῶσαι, εἰ μέντοι ἀποδέχεσθαι τοῦτο ἐν τοῖς κανόσιν εὔρεθῆναι δύναται.»

ΒΑΣΣ. Φαυστίνου τοῦ τοποτηρητοῦ τῆς παλαιᾶς Ρώμης ζητήματα τραχταίσθηναί τινα ἐκκλησιαστικά ζητήματα κατὰ τὸ ἐντεταλμένον αὐτῷ παρὰ τοῦ πάππα, ἐπέτρεψεν ὁ ἐπίσκοπος Αὐρήλιος τοῦτο γενέσθαι. Καὶ δεῖτα τοῦ νοταρίου Δανιῆλ ἀρξαμένου τὸ κομμονιτώριον ἀναγιγνώσκειν, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος;

«tenter feret, ut vel confirmetur vel corrigatur eius sententia, et cætera.»

ARIST. «Presbyter et diaconus segregatus, libertatem habet ad vicinos appellandi Quinetiam qui segregavit, æquo animo ferre debet quod confirmatum fuerit.»

Hic canon confusioni et scandalis occasionem præbet. Nam clericum a suo episcopo depositum ad provinciam istius metropolitanum confugere et appellare justum est et canonicum: metropolitano autem absente, depositum vicinos adire episcopos, eosque episcopi ipsis non subiecti examinatores constituere, a ratione alienum est, et tumultus causa. Idcirco itaque non universalis habendus est hic canon et in aliis valens diocæsesibus; sed ut particularis in Carthagine et Africa.

Et his lectis, Augustinus episcopus Ecclesiæ Hipponensis provinciæ Numidiæ dixit:

«hoc quoque nos servaturos profiteamur, salva diligentiori Nicænae synodi inquisitione.»

«Aurelius episcopus dixit: Si præterea hoc quod vobis placet, id responsione omnium vestrum dilectionis confirmate.»

Universa synodus respondit: «Omnia quæ in Nicæna synodo constituta sunt nobis omnibus placeant.»

Jucundus episcopus Ecclesiæ Offitalæ, legatus provincie Byzacena, dixit: «Quod a Nicæna synodo constitutum est, nequaquam potest ab ullis subverti.»

Faustinus episcopus Ecclesiæ Romanæ legatus dixit: «Adhuc ex vestrae sanctitatis partim quidem sancti Atypii, partim vero fratris nostri Jucundi, professione, quædam credo infirmari, quædam vero confirmari: quod non debet esse dubium, si ipsi canones habeantur. Ergo, ut nobis et vobis placet, ad sanctissimum et colendissimum Ecclesiæ Romanæ episcopum vestra sanctitas referre dignetur et ut et ipse, quod sanctissimus Augustinus decernere dignatus est, utrumque possit concedere. Nam et hoc concedendum est et silendum, de appellationibus scilicet inferioris gradus: sin autem de hoc quoque capite adhuc dubium est, beatæ sedis episcopi debere statuere, si hoc quidem in canonibus inveniri admittere potest, est æquum.»

BALS. Cum Faustinus veteris Romanæ legatus quæsisset, ut de quibusdam ecclesiasticis quæstionibus tractaretur, prout illi a papa mandatum fuerat, Aurelius episcopus hoc fieri permisit. Et cum Daniel notarius commonitorium legere cœpisset, Zosimus episcopus Romæ legatis dixit: Non latent,

huc est non ignoratur, quæ vobis a sede apostolica mandata sunt, et examinari ea debent, perinde ac si synodus Romæ fieret. Nam per vestrum legatorum præsentiam synodus illic haberi videtur. Et statim propositus est quintus canon Sardicensis synodi, ut qui forte esset Patrum Nicænzæ congregatorum: et cum orta esset **513** dubitatio, an is Nicænzæ synodi canon esset, Alypius episcopus dixit, quod necessarium quidem esset eum servari. Sed quoniam in libris Græcis, qui acta Nicænzæ synodi continent, non invenitur, suadeo, o Aureli, ad episcopum Constantinopolitanum, Alexandrinum et Antiochenum scribi, ut quæ illic sunt primæ synodi archetypa consulant, quo proferatur hic canon, et dubium solvatur. Quæ porro in eo declarantur, servantur, donec fuerit solutum dubium. Hoc ipsum autem etiam voluit a Romano papa fieri. His vero sic dictis, Faustinus Romæ legatus dixit, nihil absurdi dixisse Alypium: nam papa quoque voluerit Ecclesiarum contentionein solvi et rescari. Placuit ergo et episcopo Aurelio hoc fieri, sicut et universæ synodo. Postquam autem hæc perfecta sunt, a Navato episcopo et Mauritaniz legato quæsitum est, quomodo et a quibus debeant clerici judicari, et qui ex iudicatis a proprio episcopo provocant. Et respondit quidam episcopus, cui nomen erat Osius, Quod me adhuc movet, tacere non debeo, et cætera, quæ sunt canone 14 Sardicensis synodi, quæ etiam illic exposita sunt. His itaque tractatis, dixit Augustinus, debere hunc canonem servari, si salva integritate diligentiori Nicænzæ synodi Inquisitione seu examinatione, ejus synodi esse constaret. Reliqui quoque Patres, quæ in Nicæna synodo constituta sunt omnibus placere dixerunt, et in posterum servari inviolabilia debere. Quæ etiam quæ in quinto canone Sardicensis synodi a nobis scripta sunt.

πραξαίθετων, εἶπεν ὁ Αὐγουστίνος ὀφείλειν καὶ τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττεσθαι, σωζομένης μέντοι τῆς ἐπιμελεστέρας ζητήσεως ἧτοι ἐξετάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὥστε φυλαχθῆναι εἰ τῆς συνόδου ἐκείνης ἐστὶ. Καὶ οἱ λοιποὶ Πατέρες τὰ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ ὀρισθέντα πᾶσιν ἄρισκιν εἶπον, καὶ ὁ εἶλεν εἰς τὸ ἐξῆς τηρεῖσθαι ἀπαρρηχίρτα. Ζῆτε: καὶ τὰ ἐν τῷ ε' κανόνι τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ARIST. « Quandoquidem non inventa sunt acta concilii Nicæni scripta, dignetur episcopus Romanus ad Constantinopolitanum et Alexandrinum scribere, eaque inde accipiat, nobisque representet. »

Cum legati in hac synodo a papa Romano missi, proferentes canonem a synodo Sardicensi editum, de eo quod depositus Romanum adeat episcopum, ut a Nicæna synodo decretum, congregatos in isthac synodo Patres eum ut Nicænzæ synodi canonem confirmare postularent: quoniam hi, an a concilio Nicæno expositus fuit, memoria non tenentes sed nec quæ Nicænzæ acta subscriptaque et confirmata sunt, proferentes, dixerunt se ignorare; dignum prædicarunt, ut Romanus episcopus ad Constantinopolitanum et Alexan-

A Ζώσιμος πρὸς τοὺς τοποτηρητάς τῆς Ῥώμης, οὐ λανθάνουσι, τουτέστιν οὐκ ἀγνοοῦνται, τὰ ἐνταλθέντα ὑμῖν παρὰ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ ὀφείλουσι ταῦτα ἐξετασθῆναι, ὡς περὶ ἐάν ἡ σύνοδος κατὰ τὴν Ῥώμην ἐγένετο, ἐπεὶ διὰ τῆς παρουσίας ὑμῶν τῶν τοποτηρητῶν δοκοῦσι τὰ τῆς συνόδου ἐκεῖσε τελείσθαι. Καὶ αὐτίκα προσετέθη ὁ ε' καν. τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου, ὡς ὦν τίχα τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων· καὶ ἀμφιβολίας γενομένης περὶ τοῦ εἶ ἔστιν ὁ κανὼν οὗτος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος Ἀλύπιος, ὡς ἀναγκαῖον μὲν ἐστὶ τοῦτον φυλάττεσθαι· ἐπεὶ δὲ οὐχ εὐρίσκειται οὗτος ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς βίβλοις, ταῖς περιεχοῦσαις τὰ πεπραγμένα εἰς τὴν κατὰ Νίκαιαν σύνοδον, παρακαλῶ, ὦ Αὐρήλιε, γενέσθαι γραφὴν πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας καὶ τὸν Ἀντιοχείας, ἵνα ψηλαφηθῶσι τὰ ἐκεῖσε ὄντα πρωτότυπα πρακτικά τῆς πρώτης συνόδου, ἐφ' ᾧ παρεκβλήθησαν τὸν αὐτὸν κανόνα, διευλυτωθῆναι τὸ ἀμφίβολον. Τὰ μέντοι ἐν τούτῳ καὶ δηλούμενα φυλάττεσθαι, μέχρις ἂν τὸ ἀμφισβητούμενον λυθῇ. Τὸ αὐτὸ δὲ ἤθελε γενέσθαι καὶ παρὰ τοῦ πάππο Ῥώμης. Οὕτω δὲ τούτων λαληθέντων, ὁ τοποτηρητῆς τῆς Ῥώμης Φαυστίνος εἶπε, μηδὲν τι ἀπεικὸς εἶπεν τὸν Ἀλύπιον· καὶ ὁ πάππας γὰρ ἂν θελήσῃ τὴν φιλονεικίαν τῶν Ἐκκλησιῶν περιαιρεθῆναι καὶ λυθῆναι. Ἦρσε ἔν ὧν καὶ τῷ ἐπισκόπῳ Αὐρηλίῳ τοῦτο γενέσθαι, καθὰ καὶ τῇ πάσῃ συνόδῳ, μετὰ δὲ τὸ ταῦτα συντελεσθῆναι, ἐζήτηθη παρὰ τοῦ Ναυάτου ἐπισκόπου καὶ τοποτηρητοῦ Μαυριτανίας, πῶς καὶ παρὰ τίνων ὀφείλουσιν οἱ κληρικοὶ διακρίσθαι, κατὰ τῶν κεκριμένων ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἐκκαλούμενοι. Καὶ ἀπεκρίνατο ἐπίσκοπός τις ἐπονομαζόμενος Ὅσιος· Τὸ ἐτι κινεῖν με σιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ ε' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου ὅτινα καὶ ἐζητήθησαν ἐκεῖσε. Καὶ τούτων τοῖσιν

ARIST. « Ἐπεὶ μὴ εὑρηται τὰ εἰς Νικαίαν πεπραγμένα γεγραμμένα, δεῖξτε ὁ Ῥώμης τῷ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῷ Ἀλεξανδρείας γράψαι, καὶ λαβεῖν ἐκεῖθεν αὐτὰ, καὶ ἡμῖν ἐμφανίσαι. »

Οἱ παρὰ τοῦ πάππα Ῥώμης ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ σταλέντες τοποτηρηταὶ προβαλλόμενοι τὸν παρὰ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου τεθέντα κανόνα περὶ τοῦ τὸν καθαιρεθέντα τῷ Ῥώμης προσέρχεσθαι, ὡς παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐρισθέντα, καὶ ἀπειτήσαντες τοὺς συναθροισθέντας ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ Πατέρας βεβαιῶσαι αὐτὸν ὡς τῆς ἐν τῇ Νικαίᾳ ὄντα συνέδου κανόνα· ἐπεὶ οὗτοι μὴ ἐπὶ μνήμης ἔχοντες, εἰ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐπέθη, ἀλλ' ἂν μὴδὲ τὰ κατὰ Νικαίαν πεπραγμένα ὑπογεγραμμένα τε καὶ βέβαια ἐπιτερόμενοι, ἐπὶ τῶν ἀκροῶν, ἔξωθεν ἔκριναν τὸν Ῥώμης γράψαι

πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας, ἅ καὶ παρ' ἐκείνων τοὺς ἐν Νικαίᾳ κανόνας λαβεῖν βεβαίως, καὶ ἐμφανίσα· τούτους αὐτοῖς. Τίως δὲ τὸν τοιοῦτον κανόνα, μέχρις ἂν ἀληθέστατα τε καὶ βέβαια τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου δέξονται, κρατεῖν ἠθέλησαν· καὶ ἐτέθη καὶ παρ' αὐτῶν ἐνταῦθα πρῶτος. Μεθ' οὗτα ἐπέμφθησαν πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῦ Ἀττικῆ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπισκόπου, καὶ οὐχ εὗρον ἐν αὐτοῖς κεκανοτισμένον τὸ δύνασθαι στέλλειν τὸν Ῥώμης κληρικούς ἴδιους, καὶ δι' αὐτῶν ἐξετάζειν κατ' ἑκκλησίαν τὰς καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων, ἔγραψαν πρὸς τὴν τότε δυνατὰν πύκταν τῆς Ῥωμαίων πόλεως τὸν Κελεστίνον, μὴ οὕτως ἔκτοτε θέλειν ποιεῖν, καὶ παραχωρεῖν στέλλεσθαι κληρικούς αὐτοῦ πρὸς τὸ κατεξετάζειν τὰς ἀποφάσεις καὶ καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων· ἵνα μὴ καπνώδης τοῦ κόσμου τύφος τῆς τοῦ Χριστοῦ ἑκκλησίας εἰσάγῃται.

Ἀβρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε·

« Τὰ ἑκκλησιαστικὰ τῆς ὑμετέρας ἀγάπῃ παρ' ἡμῶν ἐμφανισθέντα ἴσα τῶν ὁρισθέντων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου νῦν καταδέξασθε· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων καθηγητῶν κατὰ τὸν τῆς αὐτῆς συνόδου τύπον σωτηριωδῶς· ἔτι μὴν καὶ τὰ νῦν παρ' ἡμῶν ταχθέντα ἀναγνωσθῆναι καὶ τοῖς πεπραγμένοις ἐμβληθῆναι. »

Σύμπασα ἡ σύνοδος εἶπε·

« Τὰ ἴσα τῆς πίστεως καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, τοὺς πάλαι πρὸς ἡμᾶς διὰ Καικελαίου τοῦ προηγητοῦ τῆς ὑμετέρας ἀγιστοσύνης προσενεχθέντας· ἔτι μὴν καὶ ἄπερ τούτοις ἐπόμεινα τὰ μέρη ἐνταῦθα κατέστησαν, καὶ νῦν δὲ κοινῇ συζητήσῃ παρ' ἡμῶν ὠρίσθησαν, τούτοις τοῖς ἑκκλησιαστικοῖς πεπραγμένοις ἐμβληθέντα μείνωσι, δηλονότι, καθὼς προέλεγκται, πρὸς τοὺς σεβασμίους ἐπισκόπους τῶν ἑκκλησιῶν, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, καὶ Κωνσταντινουπόλεως, γράψαι κατεξιούσης τῆς ὑμετέρας μακαριότητος, ἵνα τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μεθ' ὑποσημειώσεως οἰκείων γραμμάτων ἀποστείλωσιν· ὅπως φανερωθῆσῃ τῆς ἀληθείας, τὰ κεφάλαια ταῦτα, ἅπερ ἐν τῷ κομμονιτωρίῳ ὁ ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος ἡμῶν Φαυστίνος καὶ οἱ συμπεσβύτεροι Φίλιππος καὶ Ἀσελλος μεθ' ἐκείνων· ἢ ἐὰν μὴ εὐρεθῶσι, συνηγμένης ἔτι

ZONAR. Καὶ ὁ κανὼν ὁ εἰρημένος, ὡς τῆς ἐν Νικαίᾳ οἰκουμένης συνόδου, προετέθη. Διὸ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Αὐγουστίνος φυλαχθῆναι τὸν κανόνα κατέθετο, σωζομένης μέντοι τῆς ἐπιμελεστέρως ζητήσεως ἦτοι ἐξετάσεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὥστε φυλαχθῆναι, εἰ τῆς συνόδου ταύτης ἐστὶ· καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συνόδου Πατέρες τὰ ἐν τῇ Νικαίων συνέδρῳ ὁρισθέντα πᾶσιν ἀρέσκαι εἶπον. Εἶτα ἀνεγνώσθη ἡ ἐμολογία τῆς πίστεως· τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

Δανιὴλ νοτάριος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὴν ἐμολογίαν τῆς πίστεως· καὶ τοὺς ὅρους αὐτῆς ἀνέγνω ἐν τῇ τῶν Ἀφρικῶν συνόδῳ·

drinum mitteret, et ab iis confirmatos Nicææ canones acciperet, eosque ipsiis notos faceret. Saltem autem talem canonem, usque dum verissima et firma synodi Nicæænæ exemplar' a recipere, obtinere voluerunt. Et ab iis etiam hic ponebatur primus. At postquam isti canones ad ipsos missi fuissent, et a sancto Cyrillo Alexandriæ archiepiscopo, et ab Attico archiepiscopo Constantinopolis, et in iis non invenissent canone sancitum, quod Romanus episcopus suos posset mittere clericos, et per eos episcoporum depositiones, instar ejus ad quem provocatur, examinare; ad Celestinum tunc temporis Romanorum civitatis papam, ne postea ita vellet facere, scripserunt; nec amplius clericos suos ad episcoporum sententias et depositiones examinandas mitteret: ne fumosus mundi fastus in Christi Ecclesiam introduceretur.

Aurelius episcopus dixit:

« Quæ vestræ dilectioni olim a nobis ostensa sunt exemplaria eorum, quæ in Nicæna synodo constituta sunt: quin et quæ a nostris præceptoribus salutariter secundum ejusdem synodi formam, et quæ præterea a nobis jam ordinata sunt, legi et actis inseri nunc admittitis. »

Universa synodus dixit:

514 « Exemplaria fidei et decreta Nicæænæ synodi, quæ nobis olim per Cæcilianum vestræ sanctitatis præcessorem, allata sunt: præterea et quæ his consequentia hic constituta sunt, et nunc etiam communis consensu a nobis sunt decreta, his ecclesiasticis actis inserta maneant; si vestra scilicet beatitudo, ut ante dictum est, ad venerabiles Ecclesiæ tanæ episcopus dignetur scribere, ut verissima Nicæænæ synodi exemplaria cum propriarum litterarum obsequatione mittant: quo veritate manifestata hæc capita, quæ in communitorio frater et coepiscopus noster Faustinus et compresbyteri Philippus et Asellus secum attulerunt, vel illic inventa a nobis confirmantur: vel si non inventa fuerint, roacta adhuc synodo de iis rursus inquiramus. »

ἐαυτῶν ἡγαγον, ἢ ἐκεῖ εὐρισκόμενα, ἀφ' ἡμῶν τῆς συνόδου περὶ τούτων ἐξῆς συζητήσωμεν. »

ZONAR. Commemoratus quoque canon, quasi in Nicæna œcumenica synodo editus, promulgatus est. Quare illum Augustinus episcopus, si quidem non ommissa interim diligentiore in Nicænam synodum inquisitione ejus esse constaret, servandum proposuit ac reliqui quoque synodi Patres, quæcunque in Nicæna synodo definita fuerant omnibus accepta esse significarunt. Deinde edita in Nicæna synodo fidei professio recitata est.

Daniel notarius synodi Nicæænæ confessionem fidei et decreta ejus in synodo Africana legit:

Confessio fidei Nicænae synodi.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem : et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, natum de Patre unigenitum, id est, ex substantia Patris, Ibrum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, et quæ in cælo, et quæ in terra; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, et homo factus, et passus est, et resurrexit tertio die, et ascendit in cælos, et sedet ad dexteram Patris, et venturus est iudicatum vivos et mortuos : et in Spiritum sanctum. Eos autem qui dicunt : Erat quando non erat, et priusquam nasceretur non erat, et quod ex non existentibus factus est, vel ex alia substantia vel essentia esse dicentes, vel mutabilem et alterabilem esse Dei Filium; eos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia. »

Similiter et decreta Nicænae synodi in 20 capitulis lecta sunt. Præterea quæ in synodis Africae san-
cita sunt præsentibus actis inserta decernuntur.

CANON I.

« Quare quæ in Nicæna synodo constituta sunt, omnibus modis observantur. »

Aurelius episcopus dixit :

« Hæc ita apud nos habentur exemplaria statutorum quæ tunc Patres nostri in Nicæna synodo se cum utulerunt : cuius typum servantia ea quæ sequuntur, et a nobis constituta sunt, confirmata servantur. »

BALS. Lecto sancto symbolo, quemadmodum in prima synodo compositum est, similiter et 20 canonibus ejusdem synodi; et iis præterea, quæ in Africa constituta fuerant; et illæsa servari quæ synodaliter acta et pronuntiata sunt decernentibus, dixit Aurelius; quod exemplaria eorum quæ Nicæna constituta sunt a Patribus 515 Africanis huc delata, sic se habent ut lecta sunt, et his consequenter agi et decerni debent, quæ iis congruenter ad opteret et confirmari, ut deinceps quoque servantur :

καὶ ὀρισθῆναι τὰ ἐπομένως λαληθῆναι ὀφείλοντα ἐξῆς.

ZONAR. Quod vero ait Aurelius, ejusmodi est : Sunt apud nos, inquit, exemplaria eorum quæ nunc lecta sunt, quæ Patres nostri, hoc est, episcopi qui ante nos fuerunt, tunc cum Nicæna synodus congregata est, attulerunt. Erant siquidem in illa synodo, ut probabile est, Africani quoque episcopi. Si sic se habent, videlicet, ut lecta sunt (adhuc enim de iis dubitabant; ac propterea a patriarchis postulaverunt, quemadmodum dictum est, ut ad eos exemplaria ab ipsis confirmata mitterent,) si ea quoque, quæ a nobis constituta sunt, typum illorum servant, et cum illis congruant, rata conservantur.

A Ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου.

« Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὄρατων τε καὶ ἀόρατων ποιητὴν · καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τοῦτε' ἔστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ · γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ · δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ · τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ παθόντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθιστάμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς · καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοῦς δὲ λέγοντας, Ἐν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ ἁλλοιωτὸν ἢ τρεπτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τοῦτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »

Ὁμοίως δὲ καὶ οἱ ὄροι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν εἰκοσι κεφαλαίοις ἀνεγνώσθησαν · ἔπειτα τὰ ἐν ταῖς συνόδοις τῆς Ἀφρικῆς νομοθετηθέντα ταῖς παροῦσι πεπραγμένοις ἐντιθέμενα γίνωσκονται.

KANON A.

« Ὅστε τὰ ἐν τῇ Νικαίων συνόδῳ ὀρισθέντα παντὶ τρόπῳ παραφυλαχθήσεται. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε

« Ταῦτα οὕτως παρ' ἡμῶν ἔχονται τὰ ἴσα τῶν ὀρισθέντων, ἅπερ τότε οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐκ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου μεθ' ἑαυτῶν καταγαγον, ἥς τὸν τύπον φυλάττοντα τὰ ἐπόμυνα καὶ ὀρισθέντα παρ' ἡμῶν, βεβαιωθέντα φυλαχθῶσιν. »

BALS. Ἀναγνώσθενος τοῦ ἁγίου συμβόλου, καθὼς ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ συνετέθη, ὡσαύτως καὶ τῶν κ' κανόνων τῆς αὐτῆς συνόδου, πρὶς δὲ καὶ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ νομοθετηθέντων, καὶ διορισμένων ἀπαράτρωτα φυλάττεσθαι τὰ κατὰ Νικαίων συνοδικῶς πραχθέντα καὶ ἀπεφανθέντα, εἶπεν ὁ Αὐρήλιος ὅτι τὰ παρὰ τῶν Πατέρων τῆς Ἀφρικῆς μετακομισθέντα ἀπὸ Νικαίας ἴσα τῶν τότε ὀροθετηθέντων, οὕτως ἔχουσιν ὡς ἀνεγνώσθησαν · καὶ ὀφείλουσι κατὰ τὴν τοῦτων ἀκολουθίαν πραχθῆναι καὶ βεβαιωθῆναι, ἐρ' ὅφ' φυλάττεσθαι καὶ εἰς τὸ

ZONAR. Ὁ δὲ λέγει ὁ Αὐρήλιος, τοιοῦτόν ἐστιν. ὅτι ἂ παρ' ἡμῶν εἰσὶν ἴσα τῶν νῦν ἀναγνωσθέντων, ἂ οἱ Πατέρες ἡμῶν, ἤγουν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐπίσκοποι, ἤγαγον τότε, ὅτε ἡ ἐν Νικαίᾳ συνήθροιστο σύνοδος ἦσαν γὰρ ἐν τῇ συνόδῳ ἐκεῖνη, ὡς εἶπεν, καὶ ἐξ Ἀφρικῆς ἐπίσκοποι · εἰ οὕτως ἔχουσιν, ὡς ἀνεγνώσθησαν δηλαδὴ (ἐπεὶ γὰρ ἀμφέβαλλον περὶ αὐτῶν, διὰ καὶ ἤξιον τοῦ πατριάρχου, ὡς εἰρηταί, σταῖλαι αὐτοῖς τὰ ἴσα βεβαιωθέντα παρ' αὐτῶν) · ἐάν καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα τὸν τύπον ἐκεῖνον φυλάττωσι, καὶ ἐκεῖνοις ἔκωνται, φυλαχθήσονται βέβαια.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ἴσα τῶν δεδογμένων τοῖς ἐν Νικαίᾳ, ἅ οἱ Πατέρες ἡμῶν ἐκ τῆς συνόδου μεθ' ἐαυτῶν ἐκατήγαγον, φυλάττεσθωσαν. »

Τὰ τοῖς ἐν Νικαίᾳ ἱεροῖς Πατέρασι συνελθοῦσι τὸ πρῶτον δογματισθέντα τε καὶ κανονισθέντα, καὶ ἐξ αὐτῆς συνόδου ἐπικυροῦν, καὶ διατάττει φυλάττεσθαι.

ΚΑΝΟΝ Β'.

« Θέλοντος τοῦ Θεοῦ, ἰσῆ ὁμολογία ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἐπίστις, ἡ δὲ ἡμῶν παραδεδομένη ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ συνελύθει, πρωτοτύπως ὁμολογητέα ἐστίν. Ἐπειτα ἡ ἐκκλησιαστικὴ τάξις μετὰ συναίνεσιν ἐκάστου καὶ ὁμοῦ πάντων φυλάττεται ἐστίν. Πρὸς βεβαιωτέας δὲ τὰς τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν τῶν ἐναγχοῦν χειροτονηθέντων διανοίας ταῦτα δεῖ προσθεῖναι ἅ παρὰ τῶν Πατέρων βεβαίᾳ διατυπώσει παρελάβομεν. ὥστε τῆς Τριάδος τοῦτ' ἐστὶ, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; τὴν ἐνόησα, τὴν μηδεμίαν ἔχειν διαφορὰν γινωσκόμεν, καὶ καθὼς ἐμάθομεν, οὕτω τοὺς λαοὺς τοῦ Θεοῦ διδάξω ἐν. » Ὁμοίως ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐναγχοῦν προαχθέντων ἐλέγητο φανερώς. « Οὕτω δεχόμεθα, οὕτω κατέχομεν, οὕτω διδάσκουμεν, τῇ πίστει τῇ εὐαγγελικῇ ἅμα τῇ ὑμετέρᾳ διδασκαλίᾳ ἐπίμενοι. »

ΒΑΣ. Φασὶν οἱ τῆς συνόδου ὅτι Ἐν τῇ συνελύθει ταύτῃ πρῶτον μὲν ὁμολογοῦμεν τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν, ἣ γον τὴν παρὰ τῆς τῶν πιστῶν Ἐκκλησίας δεξαμένην, ἣτις δὲ ἡμῶν, τῶν ἐπισκόπων δηλαδὴ, παραδίδοται. Ἐπειτα φυλάττειν κατατιθέμεθα τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, εἰς τοῦτο ἐκάστου ἡμῶν συναίνουτος καὶ ὁμοῦ πάντων. Πρὸς δὲ βεβαιώσιν τῆς διανοίας τῶν πρὸ ὀλίγου χειροτονηθέντων ἀδελφῶν ἡμῶν καὶ ἐπισκόπων, προσθεῖναι δεῖ, ἅ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν Πατέρων, τουτέστι τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, βεβαίᾳ διατυπώσει, ἣ γον ὡς κανὼνα βέβαιον καὶ ἀσφαλῆ, παρελάβομεν. Καὶ αὐτὰ ἐπάγουσιν ἅ παρελάβομεν, ἣτοι τὰ περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν ἔχει ἡ ἁγία Τριάς, ἀντὶ τοῦ, κατ' οὐδὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἅνευ δηλονότι τῶν ἐκάστου ἰδιότητων, ἀλλ' ἐνόητος γινώσκονται ἐν αὐτοῖς, ἣ γον ὅτι ἐν εἰσι τὰ τρία πρόσωπα κατὰ τε οὐσίαν καὶ δόξαν καὶ δύναμιν. Καὶ οὕτω τὴν πίστιν ταῖς ὑμετέραις διανοίαις καθιερωθεῖσαν, ἣ γον ἐντυπωθεῖσαν, ἀφωρισθεῖσαν γινώσκουμεν, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, καὶ οὕτω διδάξομεν τοὺς λαοὺς, καθὼς ἐδιδάχθημεν, τῇ εὐαγγελικῇ διδασκαλίᾳ ἐπίμενοι.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐδὲν τῆς ἁγίας Τριάδος διάφορον γινώσκεται ἢ διδάσκεται κατὰ τὴν τῶν ἐν Νικαίᾳ βεβαιώσιν. »

Οὕτω παρελάβομεν, οὕτω φρονοῦμεν, μηδεμίαν διαφορὰν ἐπὶ τῆς ἁγίας γινώσκειν ἢ διδάσκειν Τριάδος; ἀλλὰ συμφυῆ ταύτην εἶδέναι, καὶ ὁμοδύναμον, καὶ ὁμοτίμον.

ARIST. « Exemplaria eorum quæ Patribus Nicænis visa sunt, quæque Patres nostri ex hac synodo cum ipsis detulerunt, observentur. » Quæ a sanctis Patribus Nicænis coactis primo tradita fuerunt et sancita, hæc etiam synodus confirmat et servari jubet.

CANON II.

« Deo volente, pari confessione ecclesiastica fides, per nos tradita in hac inclita congregatione, primum est constituenda: tum ordo ecclesiasticus cum uniuscujusque et omnium simul consensu servandus est. Ad confirmandas autem fratrum et coepiscoporum nostrorum nuper ordinatorum mentes, hæc adjicere oportet, quæ firma constitutione a Patribus accepimus: quare Trinitatis, id est, Patris, et Filii, et Spiritus sancti unitatem, quæ nullam habere differentiam statuitur, in nostris mentibus consecratam detinemus: et sicut didicimus, ita populos Dei docebimus. » Similiter ab omnibus episcopis nuper promotis clare dictum fuit: « Sic suscipimus, sic tenemus, sic docemus, fidem evangelicam simul cum vestra doctrina sequentes. »

BALS. Dicunt Patres, In hac congregatione, primum quidem fidem ecclesiasticam constitemur, scilicet quæ a fidelium Ecclesia creditur, quæ per nos scilicet episcopos tradita fuit: deinde ecclesiasticum ordinem servare constituimus, unoquoque nostrum ei rei et simul omnibus assentientibus. Ad fratrum autem nostrorum et coepiscoporum nuper ordinatorum mentem confirmandam, adjici oportet quæ a Patribus nostris, hoc est, ab antiquis episcopis, firma ordinatione, seu ut firmum et certum canoni, accepimus. Et statim subjiciunt quæ acceperunt, scilicet de Trinitate, quod Trinitas nullam habeat differentiam, id est, nihil inter se differunt Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, exceptis scilicet uniuscujusque proprietatibus: sed unitas ipsis statuitur, nimirum quod tres personæ unum sint, et substantia et gloria et potentia. Et sic fidem nostris mentibus consecratam, id est impressam, et definitam cognoscimus, inquit Patres, et sic populos docebimus, quemadmodum docti sumus, evangelicam doctrinam sequentes.

ARIST. « Nulla in Trinitate differentia cognoscitur, aut docetur secundum Patrum Nicænorum constitutionem. »

Sic accepimus, sic sentimus, nullam differentiam in sancta Trinitate scire aut docere: sed eam ejusdem essentia, ejusdem potentia, et ejusdem honoris agnoscere.

516 CANON III.

De continentia Aurelius episcopus dixit :

« Cum in priore synodo de continentia et castitatis modo querebatur, placuit, ut hi tres gradus, qui vinculo quodam castitatis per consecrationem implicati sunt (episcopi, inquam, presbyteri et diaconi), ut sanctos episcopos et sacerdotes Dei et levitas et divinis sacrificiis ministrantes decet, in omnibus continentes sint; quo possint quod a Deo simpliciter petunt impetrare: ut et quod per apostolos traditum et ab ipsa antiquitate servatum est, nos quoque similiter servemus. »

BALS. Hic canon vult omnem exercere virtutem, qui sancta mysteria contrectant, episcopus scilicet, sacerdos et diaconos: et esse continentes, non per solam temperantiam, sed in omni facto et opere. Sic enim, inquit, a Deo exaudientur pro populo precantes, et revera ostendent se ea servare quae a sanctis apostolis tradita sunt, et ab antiqua, litteris non tradita, ecclesiastica consuetudine.

ZONAR. De illorum qui sacris initiati sunt temperantia continentiaque hic canon disserit dicens, tres ordines, qui sese sua ipsi professione castitati adlixere, episcopus videlicet, presbyteros, et levitas, hoc est diaconos, oblationibus Deo dicatis, sive incremento sacrificio, quod Numini religiose offertur, ministrantes continentiam in omnibus servare oportere. Neque in una quidem aliqua re moderatos esse, nullum vero vicissim in reliqua vitae ratione delectum adhibere, sed temperantiam in omnibus sectari, hoc est, omnes numeros virtutis implere, ut quae a Deo simpliciter, hoc est sine ulla trepidatione, aut haesitatione postulant, consequantur. Sunt hi namque inter Deum et homines intercessores, qui Numen caeteris hominibus conciliantes fidelibus salutem, universoque terrarum orbi pacem deprecant. Si se igitur in omni virtutum genere, inquit, exerceant, Deumque proinde sidenter alloquantur, ita prorsus ab eo quae postulaverint, impetrabunt: at si libere loquendi facultate ipsimet destituantur, quo pacto deprecatoris munus obire pro aliis queant? Proinde hac ratione, et quae ab apostolis tradita, et quae antiqui temporis consuetudine hucusque usurpata sunt, hoc est, tum ea quae scriptis legibus, tum ea quae sine

ARIST. « Episcopus et presbyter et diaconus castus sit et continens. »

CANON IV.

« Placet, ut episcopus et presbyter et diaconus, et

A

KANON Γ.

« Περὶ ἐγκρατείας Ἀυρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν »
« Ἐν τῇ προλαβοῦσῃ συνόδῳ ὡς περὶ ῥυθμοῦ ἐγκρατείας καὶ ἀγνείας ἐζητήετο, ἤρρεσαν, ὥστε τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τούτους, τοὺς συνδέσμων τινὲ ἀγνείας καὶ διὰ τῆς καθιερώσεως συμπλεκημένους; (φημί δὲ ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους), ὡς πρέπει ἰσίοις ἐπισκόποις καὶ ἱεραῦσι Θεοῦ καὶ Λευταῖς καὶ ὑπουργοῦσι θεοῖς καθιερώμασιν, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν ὅπως δυνηθῶσιν ἐπερὰ τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτυχεῖν. Ἴνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιοῦς κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν. »

BALS. Ὁ κανὼν οὗτος πάσης ἐργάτας ἀρετῆς εἶναι θέλει τοὺς τὰ ἅγια μυστήρια μεταχειριζομένους, ἤγουν ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι μὴ διὰ μόνης σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς ἔργου καὶ πράγματος. Οὕτω γάρ, φησὶν, εἰσακουσθήσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐχόμενοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ πληροφορήσουσι φυλάττειν τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας.

ZONAR. Περὶ σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας; τῶν ἱερωμένων ὁ κανὼν οὗτος διαλαμβάνει, λέγων τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τοὺς συμπλέξαντας ἑαυτοὺς, καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας συνδεθέντας τῇ ἀγνείᾳ, ἤγουν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ Λευταῖς, τούτεστι διακόνους, τοὺς ὑπουργοῦντας τοῖς θεοῖς καθιερώμασιν, ἤτοι τῇ ἀναιμάκτῃ θυσίᾳ τῇ καθιερουμένῃ τῷ Θεῷ, δεῖν ἐγκρατεῖαν ἐν πᾶσιν ἀσκεῖν, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μὲν ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐν τῷ δὲ αὐθὺς ἀδιαφόρως ζῆν. ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἐγκρατεῖαν μετεῖναι, τούτεστι, πᾶσαν ἐργάζεσθαι ἀρετὴν, ὅπως, φησὶ, δυνηθῶσιν ἐπιτυχεῖν; ἃ ἀπλῶς αἰτοῦσι παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἀδιστακτως καὶ μὴ διακρινόμενοι. Οὗτοι γάρ εἰσι μεσίται Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐξελεούμενοι τὸ θεῖον τοῖς ἄλλοις καὶ σωτηρίαν αἰτούμενοι τοῖς πιστοῖς καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ. Εἰ οὖν πᾶσαν, φησὶ, μετέρχονται ἀρετὴν, καὶ οὕτω παρβησιάζονται πρὸς Θεόν, τυγχάνουσι ἀν καὶ τῶν αἰτήσεων ὡς, εἴγε μὴ παρβησίαν ἔχοιεν, πῶς ἂν τῶν ἄλλων πρεσβεύσωνται; Οὕτω γάρ καὶ ἃ παραδεδώκασιν οἱ ἀπόστολοι, φυλάξωμεν, καὶ τὰ διὰ τῆς ἀρχαιοῦς κατακρατηθέντα, ἤγουν καὶ τὰ ἐγγράφως ἐνομοθετημένα καὶ τὰ ἀγράφως διὰ τῆς μακρᾶς καὶ ἀρχαίας συνθηλας κρατήσαντα.

ARIST. « Ἐπίσκοπος, καὶ πρεσβύτερος, καὶ διάκονος, ἀγνὸς ἴστω καὶ ἐγκρατῆς. »

KANON Δ.

« Ἀρῶσκει ἵνα ἐπίσκοπος; (7) καὶ πρεσβύτερος καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(7) Ἀρῶσκει ἵνα ἐπίσκοπος. In Balsamonis et Zonaræ commentariis antehac impressis, necnon in codice canonum Ecclesiæ Africanæ, presens hic canon hoc modo legitur: Περὶ διαφόρων τάξων

ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Φαυστῖνος ἐπίσκοπος Πικένου τῆς Ποταντηνῆς χώρας, τοποτηρητῆς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, εἶπεν Ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, καὶ πάντες

ἰ διάκονος, καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες Ἀ
 ἰ τῆς σωφροσύνης φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. »
 ΒΑΛΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν πρὸ τοῦτου κανὼν
 περὶ ἐγγρατείας διελέχθη τῶν ἐπισκόπων καὶ πρε-
 σβυτέρων καὶ διακόνων, οὗτος δὲ ἰδικώτερον περὶ
 σωφροσύνης καὶ ἀποχῆς γυναικῶν. Ἐκ τούτων δὲ
 τῶν κανόνων, μάλιστα δὲ τοῦ παρόντος, οἱ ἐν Ῥώμῃ
 καὶ ἑοὶ ἐκείνοις ἄμηνόμενοι, δοξάζουσι μὴ δὲ τοὺς
 πρεσβυτέρους ἢ διακόνους, χρῆναι νομίμως γυναιξὶ
 συνομιλεῖν, ἀλλ' ἀζύγους εἶναι. Σφάλονται ἔξ κἀν
 τοῦτω ὡσπερ καὶ ἐν ἑτέροις. Ὁ γὰρ πέμπτος κα-
 νὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ
 πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ
 ἐκβαλλέτω προφάσει εὐλαβείας. Καὶ ἴσως ἔρει τις
 οὕτω καὶ πρὸ ἡμῶν οἱ ἐπίσκοποι γυναικας οὐκ ἔχου-
 σιν ἄλλα τοῦτο τοῖς τῆς λεγομένης Ἐκτῆς συνόδου
 Πατρῶσι νενομοθέτηται, λέγουσιν ἐν τῷ ἰβ' κανόνι
 ὅ; Οὐκ ἐναντιούμενοι τῆς παρὰ τῶν ἀποστόλων
 ὁρῶμενοι τοῦτο φάμεν, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς
 ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμη-
 θεύμενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς
 ἱερατικῆς καταστάσεως. Ἡ δὲ αὕτη σύνοδος ἐν
 ἰγ' τὸν τε παρόντα ἠρμήνευσε, λέγουσα τοὺς πρε-
 σβυτέρους καὶ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους ἀπέχεσθαι
 τῶν ἰδίων γυναικῶν ἀπαιτεῖσθαι κατὰ τοὺς καιροὺς
 τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταχειρίσεως ἢ καὶ ἐπά-
 γουσα ὡς, εἴ τις τοιμήσει πρεσβυτέρου ἢ διακό-
 νου ἢ ὑποδιακόνου ἀποστρεφῆναι τῆς πρὸς νόμιμον
 γυναῖκα συναφείας καὶ κοινωνίας, καθαιρεῖσθω.
 Καὶ ὁ ἰδὸμοχόστος δὲ κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου
 ἐλέγχει τοὺς περὶ τοῦτου κακῶς φρονούντας. Λέγει
 γὰρ, Ἦρσαν ὡστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυ-
 τέρους καὶ διακόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ἔρους καὶ ἐκ
 τῶν ἰδίων εἶτε μὴν ἀπέχεσθαι γυνακῶν. Ὡς ἐνεῦ-
 θεν δείκνυσθαι ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβυ-
 τεροὶ καὶ οἱ διάκονοι γυναιξὶ συνομιλοῦν. Καὶ οὐκ
 ἀπηγόρευσε αὐτοῖς ἢ σύνοδος τὴν πρὸς αὐτὰς ὁμι-
 λῖαν, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἰδίους ἔρους, τουτέστι, κατὰ
 τὰς ὁρισμένας ἡμέρας τῆς ἐκάστου ἐφημερίας.

Ἐτέρη ἐρμηνεία (8).

Τὸ ἀπέχεσθαι γυναικῶν μὴ μόνον τοὺς ἱερωμέ-
 Guill. Beveregii notæ.

οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες, τῆς σωφροσύνης φύλακες
 γυναικῶν ἀπέχωνται. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων
 ἐλέχθη ἄρσκει, ὡστε πάντας σωφροσύνην τηρεῖν
 τοὺς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἦτοι δου-
 λεύοντας. *De diversis ordinibus ab uxoribus absti-
 nentis. Faustinus episcopus Ecclesiæ Potentiæ, pro-
 vinciæ Piceni, legatus Montanæ Ecclesiæ, dixit :
 Placet ut episcopus, presbyter, et diaconus, et omnes
 qui sacramenta contrahunt, pudicitiam custodes ab
 uxoribus se abstinant. Ab universis episcopis dic-
 tum est, Placet, ut omnes pudicitiam custodiant,
 qui ad altare accedunt, vel illi inseruiunt. Sed iam
 ista, quæ canonibus, ut ex his. Bodeiano a nobis
 edito, præmittuntur, quam hæc, quæ postponuntur,
 etiam in codice Amerbachiano desiderantur; in
 quo præterea hoc scholium huic canonibus annexit,
 Ἐνεῦθεν πρὸς Ῥωμαίους ἐκράτησε, τὸ μὴ δὲ
 πρεσβύτερον μὴ δὲ διάκονον νομίμοις γάμοις ὁμι-
 λῆναι ἐκδηρόν δὲ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς γίνεται κα-
 νὼν. Ἡ γὰρ σύνοδος αὕτη τὸν ἐνδεῶς γάμον
 τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκίλυσε, ἀντιφθεγ-
 γομένη τοῖς συγχωροῦσι τοὺς ἱερωμένους, τῶν ἁγῶ*

« omnes qui sacra contractant, temperantiæ
 « custodes, a feminis abstineant. »

BALS. et ZONAR. Præcedens quidem canon de
 episcoporum, presbyterorum et diaconorum conti-
 nentia disseruit, hic vero specialius de temperantia
 et abstinencia a feminis. Ex his autem canonibus,
 et maxime præsentem, Romani, et quotquot sunt
 ejusdem cum illis sententiæ, opinantur, ne presby-
 teros quidem vel diaconos posse legitime cum
 uxoribus conjungi : sed eos conjugii expertes re-
 manere debere. Falluntur autem etiam in hoc,
 quemadmodum et in aliis. Quintus enim canon
 sanctorum apostolorum, Episcopus, inquit, vel
 presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis præ-
 textu ne ejicial. Et fortasse dicet quispiam, quod
 etiam apud nos episcopi uxores non habent : sed
 hoc constitutum est a Patribus sextæ, ut dicitur,
 synodi, dicentibus in canone 12 : Non repugnantes
 illi, quæ ab Apostolis constituta sunt, hoc dicimus :
 sed salutis et ad meliora progressionis populorum
 curam gerentes, et ne detur occasio reprehendendi
 sacerdotalem constitutionem. Eadem autem synodus
 517 in canone 13 præsentem canonem interpretat-
 ur, dicens : a presbyteris et diaconis vel sub-
 diaconis, ut a propriis uxoribus abstineant, exigi
 tempore contractationis sanctorum mysteriorum :
 et subjungens : Quod si quis ausus fuerit presby-
 teros vel diaconos vel subdiaconos legitime uxoris
 conjunctione et societate privare, deponatur. Canon
 quoque 70 præsentis synodi convincit Eas-
 tinos de hac re male sentientes. Dicit enim :
 Placuit, ut presbyteri et diaconi et episcopi secun-
 dum proprios terminos etiam a suis uxoribus
 abstineant. Ut ex hoc ostendatur, et episcopos et
 presbyteros et diaconos cum uxoribus vixisse. Nec
 prohibuit eis synodus cum ipsis consuetudinem,
 nisi secundum proprios terminos, id est, in præ-
 stitutis uniuscuiusque vicis diebus.

Altera interpretatio.

A feminis abstinere, non solum eos qui sacris

συστάτων γάμων νομίμων. Ἔστι δ' εἰπεῖν, ὅτι οὐκ
 ἀπλῶς τοῦτο φασιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἱε-
 ρουργίας καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἀπέχε-
 σθαι τῶν γαμετῶν αὐτῶν βούλονται τοῦτου; ὅπερ
 ὁσιον, καὶ τῷ θεῷ Παύλῳ καθόλου προδεδεικμένον,
 Hinc apud Romanos obtinuit, ut neque presbyter
 neque diaconus in legitimis nuptiis versentur. Hoc
 autem et e sequentibus canonibus manifestum vadit.
 Hæc enim synodus legitimum presbyterorum et
 diaconorum conjugium prohibet, constituens illi,
 qui indulgentiæ sacris, legitimo adhuc consistente
 matrimonio. Sed dicere licet, quod [Patres] non
 absolute hoc dicunt : sed quod eos solo sacris cele-
 brationis et aliorum sacrorum ministeriorum tem-
 pore ab uxoribus suis abstinere voluit; quod justum
 est, et a divino Paulo generatim ante constitu-
 tum.

(8) Ἐτέρα ἐρμηνεία. Hæc altera hujus canonis
 interpretatio nunc primum ex codice Bodeiano
 Græce editur. In Amerbachiano desideratur; sed
 in supplemento ad Parisiensem Balsamonis edi-
 tionem Latina illius versio habetur.

sunt initiati, sed etiam omnes fideles sanctæ participationis tempore, etiam ab Apostolo statutum est, dicente : *Probet quisque seipsum, et sic de pane edat, et ex calice bibat.* Et rursus : *Ne defraudent seipsos conjuges, nisi forte ex consensu, quando ad sanctæ communionis preces accedere voluerint* ²². Porro, et Davidem et eos qui cum illo erant, cum Abiatharem pontificem de panibus propositionis comedere petissent, an a cubili mulieris mundæ essent, prius interrogavit pontifex, et quod in divinorum mysteriorum celebratione dicitur, Sancta sanctis, eandem habet intelligentiam. Qui enim a muliebri concubitu vel aliter polluti sunt, non sunt sancti; nec ideo debent communicare. Quamobrem ex his omnibus colligitur, quod nec ipsi conjuges quidem, qui corporaliter congressi sunt, eo die sancta communione digni habeantur. Sanctissimus autem ille patriarcha dominus Lucas de hoc interrogatus, synodaliter pronuntiavit, tribus ante diebus a corporali congressu abstinere debere conjuges, qui sunt divinorum sacramentorum futuri participes. Quin et sponsos, qui ipso nuptiarum die post sanctam participationem congregiantur, pœnis subiecit. Et lege edictum, quod mense Septembri indict. 2 factum est. Similiter et o canonicis ad quæstiones responsionibus Timothei Alexandrini quintam et duodecimam : quæ fideles a mutuo congressu abstinere Sabbato et Dominica debere accernunt. Quinetiam in libris Mosaicis in Exodo hæc ait : *Et dixit Dominus Mosi : Descende et testificare huic populo, et sanctifica eum hodie et cras, ei lavent vestimenta, et stent parati in diem tertium. Tertio enim die descendet Dominus super montem Sinaeorum toto populo.* Et rursus : *Descendit autem Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos, et laverunt vestimenta sua; et dixit populo : Este parati tribus diebus, et ne accedite ad mulierem* ²³. *λαδν, και ηγίασεν αυτούς, και εκλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, και εἶπε τῷ λαῷ· Γίνεσθε ἑτοιμοὶ τρεῖς ἡμέρας, και μὴ προσέλθητε γυναῖκα.*

AKIST. « Et abstinentes ab uxore sint, ut
 « postulata impetrare possint. »

Hic et vicesimus quintus canon septuagesimo canonis præsentis synodi collati non videntur exigere, ut episcopus, presbyter et diaconus conjugium solverent, et ab uxoribus omnino abstinerent; sed secundum propria tempora se ab iis continere, nempe quando vel precibus vel jejuniis vacant, et sacra tractant. At duodecimus sextæ in Trullo synodi canon episcopis una cum suis uxoriis habitare non permittit, postquam ad episcopatum ordinati fuerit; sed solvere cum iis conjugationem. Hoc autem non in conjugii contemptum, et eorum, quæ apostolice sancita fuerunt, eversionem introducit; sed ob salutis et ad meliora populi progressionis curam, 518 et ne occasio reprehendendi sacerdotalem constitutionem daretur. Sed decimus tertius ejusdem sextæ synodi canon incusat

Α υους, ἀλλὰ πάντας τοὺς πιστοὺς κατὰ τὸν κατὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως, και τῷ Ἀποστόλῳ κληρονομή-
 τηται, λέγοντι· Δοκιμαζέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίτω, και ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· και πάλιν· Μὴ ἀποστερήτωσαν ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι εἰ μὴ τοι ἐκ συμφώνου, διὰ τὴν προσευχὴν τῆς ἁγίας κοινωνίας προσελθεῖν μέλλωσι. Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ και τοὺς σὺν αὐτῷ, ζήτησαν τὸν Ἀβιάθαρ τὸν ἀρχιερεῖα λαβεῖν ἐκ τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως, εἰ καθαρὸι δὲ εἰσιν ἀπὸ γυναικῶν ὁ ἱερεὺς ἤρῳτα. Καὶ τὸ ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ ἐκφωνούμενον, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις, τοιαύτης ἐννοίας ἐστίν. Οἱ γὰρ μεμολυσμένοι ἀπὸ συνουσίας γυναικῶν ἢ ἄλλως οὐκ εἰσιν ἅγιοι· διὸ οὐδὲ ὀφείλουσι κοινωνεῖν. Ὡστε ἐκ τούτων πάντων συνάγεται
 B οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ὁμόζυγοι συνελθόντες σωματικῶς τῆς ἁγίας κοινωνίας μετέχουσι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ ἀγώτατος ἐκείνος πατριάρχης κύριος Λουκάς, ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἀπεφάνητο συνοδικῶς περὶ τριῶν ἡμερῶν ὀφείλαιν ἀποδοῖσασθαι τῆς σωματικῆς ὁμιλίας τοὺς μέλλοντας μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Ἀλλὰ και τοὺς νυμφίους, τοὺς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν συνεργούμενους, ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας Ἰουδαϊκῶνος γεγενῆς σημεῖωμα. Ἀνάγνωθι και ἐκ τῶν κανονικῶν ἐρωτοποκρίσεων Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τὴν ε' και τὴν ε' διδασκούμενα ἀπέχεσθαι τοὺς πιστοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας τὸ Σάββατον και τὴν Κυριακὴν. Φησὶ δὲ και ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ ἐν
 C ταῦτα· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καταβάς διαμάρτυρε τῷ λαῷ τούτῳ, και ἀγνισσον αὐτοὺς σήμερον και αὔριον, και κλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, και ἕστωσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταθήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος Σινῶν ἑναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ· και πάλιν· Κατέβη δὲ Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ γυναῖκας ἤστωσαν ἀπεχόμενοι, ἵνα
 « τῶν αἰτουμένων ἐπιτυχάνοιεν. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος, και ὁ εἰκοστὸς πέμπτος, συμβεβαζόμενος πρὸς τὸν ἑβδομηκοντὸν κανὼνα τῆς πρῶτης συνόδου, οὐ φαίνονται ἀπειτούνητες τὸν ἐπίσκοπον, και πρεσβύτερον, και διάκονον διαλύειν τὸν γάμον, και τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀπέχεσθαι τέλειον· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐγκρατεῦσθαι ἐξ αὐτῶν, ἤγουν δε τῇ προσευχῇ και τῇ νηστείᾳ σχολάζουσι, και τὴν τῶν ἁγίων ποιοῦνται μεταχειρίσιν. Ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν οὗς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτης συνόδου τοῖς ἐπισκόποις οὐ συγχωρεῖ ταῖς ἰδίαις γαμίταις συνοικεῖν μετὰ τὴν προελθοῦσαν χειροτονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ διαλύειν τὴν πρὸς αὐτὰς συνάφειαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπ' ἀθετήσεαι τοῦ γάμου, και ἀνατροπῆ τῶν ἀποστολικῶν κληρονομηθέντων εἰσαγεῖ, ἀλλ' ἐπὶ προμηθείᾳ τῆς σωτηρίας και τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τοῦ λαοῦ, και

²² I Cor. xi, 28; vii, 5. ²³ Exod. xix, 10 seqq.

τῶ μὴ τινα μῶμον δοῦναι κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Ὁ δὲ τρισκαίδέκατος τῆς αὐτῆς ἕκτης συνόδου κανὼν καὶ ἐπιμέμεται τὸ ὡς ἐν τάξει κανόνος ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ παραδεξιμένον, ἤγουν τὸ καθομολογεῖν τοὺς μέλλοντα; χειροτονεῖσθαι διακόνους ἢ πρεσβυτέρους οὐκ ἐπιταῖς αὐτῶν συναφθῆσονται γαμεταῖς, καὶ προστάττει τὰ κατὰ νόμους τῶν ἱερατικῶν ἀνδρῶν συνοικέσια μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλ' ἐβρῶσθαι, καὶ μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἢ μόνον κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐκ τῶν συμβίων αὐτῶν ἐγκρατεῦσθαι, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος παραδίδωσι, καὶ πάλιν συνέρχεσθαι.

KANQN E'.

« Τὴν τῆς ἀπληστίας ἐπιθυμίαν, ἣν τῶν κακῶν ἐ πάντων μητέρα εἶναι οὐδεὶς ἀμφισβᾶλλει, δέον ἐ ἐπίχειν· ἵνα μὴ τις τοῖς ἀλλοτρίοις ὄροις κατακέρηται, μηδὲ ἴνα διὰ κέρους τοὺς τῶν Πατέρων ὄρους τις ὑπερβαίῃ· μηδὲ ἵνα παντοίως ἐ τινὶ κληρικῷ ἐξῆν εἶη ἀπὸ οἰουδῆτινος; πράγματις τος τόκον λαβεῖν. Καὶ τὰ μὲν νειωστὶ ἀνενεχθέντα ἀμαυρὰ ὄντα, καὶ καθόλου λανθάνοντα, ἐ σκοπούμενα παρ' ἡμῶν τυπωθῆσονται· περὶ δὲ ἐ ὧν φανερώτατα ἢ θεία Γραφή ἐθέσπισεν, οὐ δεῖ ἐ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπισθεῖν. Ἀκολουθῶς ἐ γὰρ τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιληψίμων πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Ἐ Σύνταγμα ἢ σύνοδος εἶπεν· Ἐ Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τῶν Εὐαγγελίων χωρὶς κινδύνου ἐ ἐποήσεν. »

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν μδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ δ' τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ ἀποτρέπουσι τόκους λαμβάνειν τοὺς κληρικοὺς· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς α' συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλει αὐτούς. Τοῦτους οὖν τοὺς κανόνας ὄρους καλέσαντες οἱ Πατέρες, καὶ ἀπληστίαν καὶ αἰσχροκρίθειαν τὴν τῶν τόπων λῆψιν κατανομάσαντες, διωρίσαντο μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς τῶν Πατέρων ὄρους, ἦτοι τοὺς κανόνας, καὶ λαμβάνειν τόκους κληρικῶν ἀπ' οἰουδῆτινος πράγματις. ἤγουν μῆτε ἀπὸ δανείου νομισμάτων, μῆτε ἀπὸ δανείου εἴτου, ἢ ἐτέρου εἶδους, τινός. Προσέθεντο δὲ οἱ τὸ μὲν νειωστὶ ἀνενεχθέντα, ἤγουν τυπωθέντα, ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ εἶναι, ὡς ἀγνοούμενα· περὶ ὧν δὲ ἡ θεία Γραφή ἐθέσπισεν ἦτοι ἐνομοθέτησεν, οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκολουθεῖν τοῖς νειωμοθετημένοις. Θείαν δὲ Γραφήν τοὺς τρεῖς ἱεροὺς κανόνας; ἐνόμασαν, καὶ τὰς γραφικὰς ῥήσεις, οἷον τὸ, *Ὁὐκ ἐπιτοκίσεις τὸ ἀργύριον σου τῷ ἀδελφῷ σου· καὶ, Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα κατασκευάζουσι πῶς ἀποπέν ἐστι καὶ αἰσχρὸν τὸ δανεῖξιν ἐπὶ τόκοις ἱερωμένων;· καὶ φασιν οἱ ὅτι ἐν λαϊκοῖς ἐπιληψίμων ἐστι, τοῦτέστι ψευτὸν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολουθῶς ἐν κληρικοῖς; πολλῶ μᾶλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐποήσεν· ἤγουν οἱ, ἐπεὶ καὶ τῇ καλαισιτέρα Γραφῇ (ταύτην γὰρ διὰ τῶν προφητῶν ἠέλιξαντο) καὶ τῇ νέᾳ (ἣν δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνέφηξαν) ἀποτετραμένον ἐστὶ τὸ τοκίσειν· οὐδεὶς ποιῶν τὰ ἀπηγορευμένα αὐταῖς*

A illu., quod ut in canonis ordine in Romanorum Ecclesia traditur, nempe diaconos et presbyteros, qui ordinandi sunt, profiteri se postea non amplius uxoribus suis conjungi, et mandat legitima hominum sacerdotum conjugia non distrabi, sed firma manere, et non ab invicem discedere; sed tantum propriis terminis ab uxoribus suis se continere, ut et Apostolus tradidit, et iterum convenire.

CANON V.

« Avaritiæ cupiditatem, quam omnium malorum ἐ matrem esse nemo dubitat, reprimere opus est; ἐ ut nemo alienis terminis abutatur, nec quisquam ἐ propter lucrum Patrum terminos transiliat, ἐ neque ut ulli omnino clerico liceat ex quavis ἐ re usuram accipere : et quæ recens quidem ἐ edita, cum obscura sint, et omnino latentia, a ἐ nobis considerata; formam accipient. De quibus ἐ autem divina Scriptura spertissime constituit, ἐ non discernere, sed illa potius sequi oportet. ἐ Consequenter enim, quod est in laicis reprehendendum, multo magis debet in clericis condemnari. Universa synodus dixit : « Nemo adversus ἐ prophetas, nemo adversus Evangelia sine periculo fecit. »

BALS. Quadagesimus quartus canon sanctorum apostolorum, et quartus synodi Laodicensæ, clericus usuras accipere prohibent. Decimus septimus autem primæ synodi canon eos depositioni subjicit. Hos ergo canones Patres terminos vocantes, avaritiam ac turpe lucrum usurarum acceptionem nominantes, statuerunt terminos Patrum sive canones, non esse transgrediendos, nec clericis ex re qualibet usuras accipiendas; scilicet, non ex pecunia mutuo data, nec ex frumento communiato, nec ex ulla alia specie. Adjecerunt autem, quod quæ recens quidem edita sunt seu decreta, ea sunt obscura et evanida, ut quæ ignorentur. De quibus autem divina Scriptura constituit, seu legem tulit, non oportet discernere, sed ea potius, quæ decreta sunt, sequi. Divinam autem Scripturam tum sacros canones nominant, tum dicta Scriptura, ut : *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram* 28; et, *Pecuniam suam non exposuit senori* 29, et quæ sunt hujusmodi. Deinde probant, quomodo turpe est et indecorum iis qui sacris initiati sunt fenerare, et dicunt quod si in laicis quid est reprehendendum, hoc est, vituperandum et vitio 519 vertendum, consequenter in clericis debet multo magis condemnari. Ad hæc synodus dixit : Nemo adversus prophetas, nemo adversus Evangelium sine periculo fecit : id est, quoniam et Veteri Testamento (id enim per prophetas significabant) et Novo (quod per Evangelium ostendebant) prohibitum est fenerare; nemo quæ in illis prohibita sunt faciens periculum effugiet.

28 Deut. xliiii, 19. 29 Psal. xiv, 5.

De sua enim dignitate in periculum veniet, hoc est, deponetur.

ZONAR. Cum de interdicendo clericis feneratorio quæstu hic canon acturus sit, de avaritia primo disarit, eamque omnium malorum parentem appellat, continendamque, hoc est coercendam atque imputandam esse decernit, ne res alienas invadat, eisque abutatur. Abusum vero inconcessum alicujus rei usum nominavit. Usus vero rei inconcessus etiam est, aliquid honestæ causæ prætexentem res alienas auferre. Nam, et qui fenerant, quasi qui fenore accipiunt illud in suum commodum convertant, ita ex fenore lucro sese ipsotiri affirmant. Resecandam itaque aliter avaritiam autumat, ac, ne lucri cupiditate constitutos a Patribus terminos quispiam transiliat, providendum. Terminos porro Patrum sacros canones nominavit. Nam et sanctorum apostolorum quarto et quadragesimo canone, sacri ordinis hominibus fenerare ne liceat, constitutum. Et primæ œcumenicæ synodi decimo septimo, qui recensentur in canone, si fenus exercent, depositione multantur et condemnantur. Et Laodiceenæ synodi canon 4 sacris initiatos rem aliquam fenore locare omnino vetat. Nos ergo canones Patrum terminos nuncupavit. Resecetur vero, inquit, inexplibilis habendi cupiditas, ut ne clerico cuiquam usuras, quacunque demum ex re, percipere ullo modo liceat. Nec enim pecunia solummodo, sed frumentum quoque, vinum et oleum, aliaque rerum genera innumerabilia fenori locantur. Et quemadmodum in pecunia, ita ex condicto usuræ in aliis rerum generibus exiguntur. Datis nempe quispiam, exempli causa, mutuis centum frumenti modiiis, præfinito tempore elapso centum se insuper modiorum numerum accepturum paciatur, idque in aliis eodem modo. Ne quis igitur esset in adulterando canone fraudi locus, ita ut a pecunia quidem feneranda, non tamen ab usuris ex aliarum rerum mutatione colligendis sacrati homines abstinere; idcirco Patres, ne ex quacunque re demum usuras percipere liceat, addidere. Ac ea quidem, inquit, quæ relata nuper, hoc est, nobis significata sunt, obscura quippe, id est, incerta, involuta tenebris et ignota, efformabuntur, hoc est, a nobis accurate meditata definientur: quæ vero divinæ Scripturæ oraculis præscripta, sive constituta, decreta sunt, nihil de iis quidquam decernere, hoc est, constituere, sed ea, quæ jam definita sunt, sequi ac servare oportet. Divinæ porro Scripturæ appellatione sacros canones ac Scripturæ testimonia significavit, quale illud est: *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram*; et illud, *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, et quæcunque alia hujusmodi reperiuntur. Hinc rationem quoque, cur sacratis hominibus fenerare indecorum ac turpe sit, explicant. Quod enim in laicis, inquit, ansam reprehensionis præbet, hoc est, vituperationi criminationique obnoxium est, multo magis in clericis fuerit condemnandum. Ad hæc synodus ne-

A εκφρεύεται τὴν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν, τούτεστι καθαιρεθήσεται.

ZONAR. Περὶ τοῦ μὴ τοιξίζειν κληρικούς ὁ κανὼν διατάσσεται μέλλων, περὶ ἀπληστίας διαλέγεται πρῶτον, καὶ ταύτην εἶναι φησι τῶν κακῶν ἀπάντων μητέρα, ἣν καὶ ἐπέχειν ὀρίζει, τούτεστι κωλύειν, ἀνακόπτειν, ἵνα μὴ τοῖς ἄλλοιτοῖς ἐπιμεβαίῃ, καὶ κατακέρχρηται αὐτοῖς. Κατάχρησιν δ' ὠνόμασε τὴν παρὰ τὸ δέον χρῆσιν· χρῆσι; δὲ παρὰ τὸ δέον ἐστὶ καὶ τὸ εὐαφόρμω; τάχα τὰ ἄλλότρια ἀφαιρεῖσθαι. Οἱ γὰρ δανειζόντες ἐπὶ τόκοις, ὡς δὴθεν ὤφελουμένων τῶν δανειζομένων, ἐκ τοῦ δάνους φασὶ καὶ αὐτοὺς συμμετέχειν τοῦ κέρδους. Καὶ ἄλλως δὲ ἀνακόπτειν δεῖ, φησὶ, τὴν πλίσουεξίαν, ἵνα μὴ διὰ κέρδος τοὺς τῶν Πατέρων ὅρους τις ὑπερβαίῃ, ὅρους τῶν Πατέρων τοὺς ἱεροὺς κανόνας καλῶν. "Ὁ τε γὰρ μὲ κανὼν τῶν ἀποστόλων τὸ δανειζειν τοὺς ἱερωμένους ἐπὶ τόκοις ἀπαγορεύει, καὶ ὁ τῆς πρώτης οἰκουμένης συνόδου ἐξ κανὼν καθαιρέσει καθυποβάλλει καὶ καταδικάζει τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους ἐπὶ τόκοις δανειζοντας. Καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείῃ συνόδου δ' κανὼν ἀποτρέπει τοὺς ἱερατικοὺς τὸ ἐπὶ τόκοις δανειζειν. Τούτους οὖν τοὺς κανόνας ὅρους τῶν Πατέρων ἐκάλεσεν. Ἀνακοπτέσθω δὲ, φησὶν, ἡ ἀπληστία, καὶ ἵνα μὴ ἐξῆ κληρικῶ οὐδὲτινι τόκον λαμβάνειν ἀπὸ οὐδὲποτε πράγματος. Οὐ μόνον γὰρ ἀργύρια δανειζονται, ἀλλὰ καὶ σίτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον καὶ μυρία ἑτέρα εἶδη. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν νομισμάτων συμφωνεῖται δίδοσθαι τόκος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν. Δανειζὼν γὰρ τις σίτον τυχὸν μοδίου ἐκατὸν, συμφωνεῖ λαβεῖν μετὰ καιρὸν ὠρισμένον μοδίους ἐπέκεινα τόσους, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Ἴνα οὖν μὴ περιγράφηται ὁ κανὼν, νομίσματα μὲν μὴ δανειζόντων ἐπὶ τόκῳ τῶν ἱερωμένων, ἐν εἶδει δὲ τοῦτο ποιούντων, προσέθεντο οἱ Πατέρες, οὐδὲποτε πράγματος. Καὶ τὰ μὲν νεωστὶ ἀνευχθέντα, τούτεστιν ὑπομησθέντα, φασὶν, ἀμαυρὰ ὄντα, ἦγον ἀσαφῆ, σκοτεινὰ, ἀγνωσόμενα, τυπωθήσονται, ἐντε τοῦ ὀρισθῆσονται παρ' ἡμῶν σκοπούμενα, ἃ καὶ ἡ θεία Γραφή ἐθέσπισεν, ἦτοι ἐνομοθέτησε, δ.ωρίσατο, περὶ ἐκείνων οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, τούτεστιν ἀποφαίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔπασθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς νενομοθετημένοις. Θεῖαν δὲ Γραφήν τοὺς τε ἱεροὺς κανόνας ὠνόμασε, τὰς γραφικὰς βήσεις, τὸ *Ὁκ ἐκτοκαίς τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου*, καὶ τὸ, *Ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἐῖτα καὶ κατασκευάζουσι πῶς ἀποτόν ἐστι καὶ αἰσθρόν τὸ δανειζειν ἐπὶ τόκοις τοὺς ἱερωμένους, καὶ φασὶν ὅτι ὅπερ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμὸν ἐστίν, ἦγον ψεκτόν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολούθως ἐν κληρικοῖς πολλῶ μέλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κίνδυνου ἐποίησεν. Τοῦτο δ' ἐστίν ὃ εἶπον· ὅτι, ἐπεὶ καὶ τῇ παλαιοτέρῃ Γραφῇ, ταύτην γὰρ διὰ τῶν προφητῶν ἠνέξατο, καὶ τῇ νέῃ, ἣν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνεφηνεν, ἀποτετραμμένον ἐστὶ τὸ τοιξίζειν, οὐδεὶς ποιῶν τὰ ἀπαγορευμένα αὐταῖς ἐκφρεύεται τὴν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν, τούτεστι καθαιρεθήσεται.

minem adversus prophetas, neminem adversus Evangelia sine periculo fecisse, pronuntiavit. Quod quidem ita recipiendum est. Quoniam inquirunt, et Veteri Testamento, id namque per prophetas indicavere; et Novo, quod per Evangelium intelligi volunt, fenerare ne liceat interdictum est; neminem, qui contra ea quidquam admiserit, a periculo immunem esse: verum de dignitate in periculum venire, hoc est, depositione multari placet.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμον, ὁποῖόν ἐστι τὸ « τοκίζεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς καταδ- « κάζεται. »

Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς δευτέρος ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ ἐκτακαίδεκατος τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὸ πρῶτον, καὶ ὁ δέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου, τὸν ἀκαιτόντα τῶν κερσούτων ἢ διάκονον, καὶ μὴ πανόμνον, τῇ καθαιρέσει καθιστώσιν ὑπόδικον. Εἰ γὰρ παρὰ λαϊκῶν τοῦτο γινόμενον ἐπίρριπτόν ἐστι, καὶ αἰσχροκαρδίας καὶ πλεονεξίας μῶνον αὐτοῖς ἐπιτρέθει, καὶ οὐδὲ εἰς ἱερωσύνην παραδέχονται, εἰ μὴ τὸ δίκαιον κέρδος; εἰς πτωχοῦς ἀναλώσουσι, καὶ ὑποσχεθῶσι μηκέτι τῷ τοιούτῳ τῆς φιλοχρηματίας νοσήματι ἐμπέσειν, κατὰ τὸν ἰδ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα· πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς ὑπὸ καταδίκην ἔσται.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

« Ἐν ταῖς προλαβοῦσαις συνόδοις μεμνημένα ταῦτα « ὀρισθέντα, ὥστε χρίσμα ἢ καταλλαγὴν (9) με- « τανοῦντων ἢ κορῶν καὶ ναῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι. Ἐὰν δὲ τις ἀναφανῆ « τοῦτο πράττων, τί δεῖ περὶ τοῦτου ὀρίσαι; Ἀδ- « ρῆλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ ὁμότερον ἀξίωμα « ἤκουσε τὸ ἀνενοχθῆν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλ- « λειτουργοῦ ἡμῶν Φορτουάτου. Τί πρὸς ταῦτα « ὀλέγετε; Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη « χρίσματος ποιῆσιν καὶ κορῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι· μήτε δὲ καταλλάξαι « εἶναι εἰς δημοσίαν λειτουργίαν πρεσβυτέρῳ « ἐξελθεῖν· τοῦτο πᾶσιν ἀρέσκει. »

ΒΑΑΣ. Χρίσματος ποιῆσις ἐστὶν ἡ τοῦ ἁγίου μύ-

Α ΑΡΙΣΤ. « Quod in laicis reprehenditur, cujusmodi « est usuram accipere, in clericis multo magis « condemnatur. »

Et quadragesimus secundus canon apostolicus, et decimus septimus prima synodi Nicenae, et decimus sexta in Trullo synodi, presbyterum vel diaconum, qui usuras exigit et non cessat, depositioni reddit obnoxium. Si enim hoc etiam a laicis factum culpandum est; et lucri turpis studii et avaritiae infamiam iis infert, et nec ad sacerdotium admittuntur, nisi injustum lucrum pauperibus impendant, et promittant se non amplius in istum avaritiae vitium incidere, secundum decimum quartum magni Basilii canonem: multo magis in clericis condemnandum est.

B

CANÓN VI.

« In prioribus synodis haec fuisse constituta memi- « nimus, ut chrisma, vel poenitentium reconci- « liatio, vel puellarum et templorum consecratio, « a presbyteris non fiat. Si quis autem hoc « facere compertus fuerit, quid de eo statuere « oportet? Aurelius episcopus dixit: Dignitas « vestra audivit quod a fratre et nostro in « sacris comministro Fortunato prolatum est: « quid ad ea dicitis? Ab omnibus episcopis « dictum est; Chrismatis confectio, et puellarum « consecratio, a presbyteris ne fiat: nec aliquem « publico rei sacrae mysterio reconciliare presby- « tero liceat; hoc omnibus placet. »

BALS. Chrismatis confectio est sancti unguenti

Guill. Beveregii notæ.

(9) Ὅτι χρίσμα ἢ καταλλαγὴν. Scholium in codice Averbachiano, τοῦτο τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐστὶν ἰσως αἰτία παραφυλακῆς· κρατεῖται γὰρ παρ' αὐτῶν. Ἄλλ' ἡ κορῶν καθιέρωσις καὶ παραρᾶται, εἰ καὶ μὴ παρὰ πάντων. Μήποτε δὲ χρίσματος ποιῆσιν οὐ τὸ χρίσιν φησὶ τοῦς ἀρτι φωτισμένους, ἀλλὰ τὸ ἱερωρεῖν αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον. Τοῦτο πανταχοῦ κειράτηκεν, ὅπ' οὐδενὸς πρεσβυτέρου τελεσιουργηθῆναι δυνάμενον καὶ τολμώμενον. Σκόπει δὲ ὅτι οὐκ ἐξὸν πρεσβυτέρῳ μετανοῦντι συγγνώσκων, οὐδὲ ἀπολύειν τὸν ὑπὸ ἐπιτίμιον ὄντα, ἀνευ γνώμης τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου. Hoc forte Romanæ causæ est observationis: apud eos enim obtinet, Sed et puellarum consecratio neglecta habetur, etiam si non ab omnibus. Chrismatis autem confectionem non vocat inunctionem modo illuminatorum, sed mysticam ipsam sancti unguentii peractionem. Hoc ubique obtinuit, nullo presbytero mystice illud peragere valente et auro. Observet autem, quod presbytero non licet veniam poenitentis dare, neque poenitentiam solvere, citra loci episcopi sententiam. Quæ ultima scholii verba non modo a presenti canone, verum etiam a Leone I, papa Romæ, confirmantur, dicitur. Mediator Dei est hominum, homo Jesus Christus, hanc præposuit Ecclesie tradidit potestatem, ut ei confitentibus actionem poenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos a'

communione sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Leo I, ep. 91. De hac re Marcellus Alexandrinus ad Theodorum Balsamonem hanc questionem proposuit. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορεύει ἀνθρώπων ναῶν ἀναδίδεται, ἢ οὐ; Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permissu episcopi suscipiet, an non? Respondit Balsamon, Οἱ θεοὶ κανόνες τὴν ἐξαγορεύειν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱεραῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἰσὶν, ἀξιοθέτος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μὲνηται τοῦ μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἀπλῶς· κατὰ χρίσιν γοῦν ἐπισκοπικῆν τοῖς λαϊκοῖς ἱεραῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπῆσεται τῆς ἐξαγορεύειν τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἢ τῶν μετανοῦντων καταλλαγῆ. Divini canones, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali permissione committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio; qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum habitum videret: quomobrem monachorum nusquam meminerunt, sed presbyterorum absolute. Episcopali ergo iudicio laicis sacerdotibus jus confessionis efficaciter concedetur, et per eam reconciliatio poenitentiam. Bals. resp. ad Marc. Alex. interrog. 19.

D

516 CANON III.

De continentia Aurelius episcopus dixit :

« Cum in priore synodo de continentia et castitate modo quærebatur, placuit, ut hi tres gradus, qui vinculo quodam castitatis per consecrationem implicati sunt (episcopi, inquam, presbyteri et diaconi), ut sanctos episcopos et sacerdotes Dei et levitas et divinis sacrificiis ministrantes decet, in omnibus continentes sint; quo possint quod a Deo simpliciter petunt impetrare: ut et quod per apostolos traditum et ab ipsa antiquitate servatum est, nos quoque similiter servemus. »

BALS. Hic canon vult omnem exercere virtutem, qui sancta mysteria contractant, episcopus scilicet, sacerdotes et diaconos: et esse continentes, non per solam temperantiam, sed in omni facto et opere. Sic enim, inquit, a Deo exaudientur pro populo precantes, et revera ostendent se ea servare quæ a sanctis apostolis tradita sunt, et ab antiqua, litteris non tradita, ecclesiastica consuetudine.

ZONAR. De illorum qui sacris initiati sunt temperantia continentiaque hic canon disserit dicens, tres ordines, qui sese sua ipsi professione castitati adhibere, episcopus videlicet, presbyteros, et levitas, hoc est diaconos, oblationibus Deo dicatis, sive incremento sacrificio, quod Numini religiose offertur ministrantes continentiam in omnibus servare oportere. Neque in una quidem aliqua re moderatos esse, nullum vero vicissim in reliqua vitæ ratione delectum adhibere, sed temperantiam in omnibus sectari, hoc est, omnes numeros virtutis implere, ut quæ a Deo simpliciter, hoc est sine ulla trepidatione, aut hæsitacione postulant, consequantur. Sunt hi namque inter Deum et homines intercessores, qui Numen cæteris hominibus conciliantes fidelibus salutem, universoque terrarum orbi pacem deposcunt. Si se igitur in omni virtutum genere, inquit, exercent, Deumque proinde fidenter alloquantur, ita prorsus ab eo quæ postulaverint, impetrabunt: at si libere loquendi facultate ipsimet destituantur, quo pacto deprecatoris munus obire pro aliis queant? Proinde hac ratione, et quæ ab apostolis tradita, et quæ antiqui temporis consuetudine hucusque usurpata sunt, hoc est, tum ea quæ scriptis legibus, tum ea quæ sine scriptis longa et antiqua consuetudine continentur, servabimus.

ARIST. « Episcopus et presbyter et diaconus castus sit et continens. »

CANON IV.

« Placet, ut episcopus et presbyter et diaconus, et

A

KANON Γ.

Περὶ ἐγκρατίας Ἀυρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν

« Ἐν τῇ προλαθοῦσῃ συνόδῳ ὡς περιρρυθμοῦ ἐγκρατείας καὶ ἀγνείας ἐζητήθη, ἤρρεσεν, ὥστε τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τούτους, τοὺς συνδέσμων τινὶ ἀγνείας διὰ τῆς καθιερώσεως συμπλεκόμενους (φημὶ δὲ ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους), ὡς πρέπει ἑσίοις ἐπισκόποις καὶ ἱεραῦσι Θεοῦ καὶ λευταῖς καὶ ὑπουργοῦσι θεοῖς καθιερώματιν, ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν ὅπως δυνηθῶσιν ἐπερὶ τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτεχεῖν· ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν. »

ΒΑΣΣ. Ὁ κανὼν οὗτος πάσης ἐργάτας ἀρετῆς εἶναι θέλει τοὺς τὰ ἄγια μυστήρια μεταχειριζομένων, ἤγουν ἐπισκόπους, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καὶ ἐγκρατεῖς εἶναι μὴ διὰ μόνης σωφροσύνης, ἀλλὰ καὶ διὰ παντὸς ἔργου καὶ πράγματος. Οὕτω γάρ, φησὶν, εἰσακουσθήσονται παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐχόμενοι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ πληροφωρήσονται φυλάττειν τὰ παραδοθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὑπὸ τῆς ἀρχαίας ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας.

ZONAR. Περὶ σωφροσύνης καὶ ἐγκρατείας τῶν ἱερωμένων ὁ κανὼν οὗτος διαλαμβάνει, λέγων τοὺς τρεῖς βαθμοὺς τοὺς συμπλέξαντας ἑαυτοὺς, καὶ διὰ τῆς ὁμολογίας συνδεθέντας τῇ ἀγνείᾳ, ἤγουν ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ λευτάς, τουτέστι διακόνους, τοὺς ὑπουργοῦντας τοῖς θεοῖς καθιερώματιν, ἤτοι τῇ ἀναίμακτῳ θυσίᾳ τῇ καθιερουμένῃ τῷ Θεῷ, δεῖν ἐγκρατεῖαν ἐν πᾶσιν ἀσκεῖν, καὶ οὐχὶ ἐν τῷ μὲν ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐν τῷ δὲ αὐθὺς ἀδιαφόρως ζῆν, ἀλλ' ἐν πᾶσιν ἐγκρατεῖαν μετεῖναι, τουτέστι, πᾶσαν ἐργάζεσθαι ἀρετὴν, ὅπως, φησὶν, δυνηθῶσιν ἐπιτεχεῖν; ἀ ἀπλῶς αἰτοῦσι παρὰ Θεοῦ, ἤγουν ἀδιστακτως καὶ μὴ διακρινόμενοι. Οὗτοι γάρ εἰσι μεστῆαι Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἐξιλεούμενοι τὸ θεῖον τοῖς ἄλλοις καὶ σωτηρίαν αἰτούμενοι τοῖς πιστοῖς καὶ εἰρήνην τῷ κόσμῳ. Εἰ οὖν πᾶσαν, φησὶν, μετέρχονται ἀρετὴν, καὶ οὕτω παρῆρησιάζονται πρὸς Θεὸν, τυγχάνουσι ἀν καὶ τῶν ἀλτῆσιων· ὡς, εἴγε μὴ παρῆρησίαν ἔχουσι, πῶς ἂν ὑπὲρ ἄλλων πρεσβεύσωσιν; Οὕτω γάρ καὶ ἀ παραθεδῶσασιν οἱ ἀπόστολοι, φυλάξωμεν, καὶ τὰ διὰ τῆς ἀρχαιότητος κατακρατηθέντα, ἤγουν καὶ τὰ ἐγγράφως νενομοθετημένα καὶ τὰ ἀγράφως διὰ τῆς μακρᾶς καὶ ἀρχαίας συνηθείας κρατήσαντα.

D

scriptis longa et antiqua consuetudine continentur,

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοπος, καὶ πρεσβύτερος, καὶ διάκονος, ἀγνός ἔστω καὶ ἐγκρατής. »

KANON Δ'.

« Ἀρᾶσαι ἵνα ἐπίσκοπος; (7) καὶ πρεσβύτερος καὶ

Guill. Beveregii notæ.

(7) Ἀρᾶσαι ἵνα ἐπίσκοπος. In Balsamonis et Zonaræ commentariis antehac impressis, necnon in codice canonum Ecclesiæ Africanæ, præsens hic canon hoc modo legitur: Περὶ διαφόρων τῶν ὡν

ὀφειλουσῶν ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Φαυστῖνος ἐπίσκοπος Πικίνου τῆς Ποτεινῆς χώρας, τοποτηρητῆς τῆς Ἐκκλησίας Ῥώμης, εἶπεν· Ἀρᾶσαι ἵνα ἐπίσκοπος καὶ πρεσβύτερος καὶ διάκονος, καὶ πάντες

ἰ διάκονος, καὶ πάντες οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες Ἀ
 ἰ τῆς σωφροσύνης; φύλακες γυναικῶν ἀπέχωνται. »
 ΒΑΣΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν πρὸ τούτου κανὼν
 περὶ ἐγκρατείας διελέχθη τῶν ἐπισκόπων καὶ πρε-
 σβυτέρων καὶ διακόνων, οὗτος δὲ ἰδιώτερον περὶ
 σωφροσύνης καὶ ἀποχῆς γυναικῶν. Ἐκ τούτων δὲ
 τῶν κανόνων, μάλιστα δὲ τοῦ παρόντος, οἱ ἐν Ῥώμῃ
 καὶ ἄλλοι ἐκείνοις ὁμογνώμονες, δοξάζουσι μὴδὲ τοὺς
 πρεσβυτέρους ἢ διακόνους χρῆναι νομίμως γυναιξὶ
 συνομιλεῖν, ἀλλ' ἀζύγους εἶναι. Σφάλονται ἔτι καὶ
 τούτῳ ὡσπερ καὶ ἐν ἑτέροις. Ὁ γὰρ πέμπτος κα-
 νὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἐπίσκοπος, φησὶν, ἢ
 πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ
 ἐκβάλλετω προφάσει εὐλαθείας. Καὶ ἴσως ἔρει τις
 εἰ καὶ πρ' ἡμῖν οἱ ἐπίσκοποι γυναῖκας οὐκ ἔχου-
 σιν ἢ ἀλλὰ τούτο τοῖς τῆς λεγομένης Ἐκτῆς συνόδου
 Πατρῶν νενομοθέτηται, λέγουσιν ἐν τῷ ἰβ' κανόνι
 ὅ; Οὐκ ἐναντιούμενοι τοῖς παρὰ τῶν ἀποστόλων
 ἐπιθετοῖς τούτῳ φαμεν, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς
 ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν προμη-
 θεύμενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μὴ μόνον τινα κατὰ τῆς
 ἱερατικῆς καταστάσεως. Ἡ δὲ αὕτη σύνοδος ἐν
 ἰγ' τῶν τε παρόντων ἡρμήνευσε, λέγουσα τοὺς πρε-
 σβυτέρους καὶ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους ἀπέχεσθαι
 τῶν ἰδίων γυναικῶν ἀπαιτεῖσθαι κατὰ τοὺς καιροὺς
 τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταχειρίσεως ἢ καὶ ἐπά-
 γουσα ὡς, εἰ τις τολμήσει πρεσβυτέρου ἢ διακόνου
 ἢ ὑποδιακόνου ἀποστρεφῆναι τῆς πρὸς νόμιμον
 γυναῖκα συναφείας καὶ κοινωνίας, καθαιρεῖσθω.
 Καὶ ὁ ἑβδομηκοστὸς δὲ κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου
 ἀλλοίγει τοὺς περὶ τούτου κακῶς φρονούντας. Λέγει
 γὰρ, Ἦρρεσαν ὥστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυ-
 τέρους καὶ διακόνους κατὰ τοὺς ἰδίους ἔρους καὶ ἐκ
 τῶν ἰδίων εἶναι μὴ ἀπέχεσθαι γυναικῶν. Ὡς ἐντεῦ-
 θεν δέκνυσθαι ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβυ-
 τέροι καὶ οἱ διάκονοι γυναιξὶ συνελθόντες. Καὶ οὐκ
 ἀπηγόρευσεν αὐτοῖς ἢ σύνοδος τὴν πρὸς αὐτὰς ὁμι-
 λῆναι, εἰ μὴ κατὰ τοὺς ἰδίους ἔρους, τουτέστι, κατὰ
 τὰς ὁρισμένας ἡμέρας τῆς ἐκάστου ἡμερησίας.

Ἐτέρη ἐρμηνεία (8).

Τὸ ἀπέχεσθαι γυναικῶν μὴ μόνον τοὺς ἱερωμέ-
 Guill. Beveregii notæ.

οἱ τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντες, τῆς σωφροσύνης φύλακες
 γυναικῶν ἀπέχωνται. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων
 ἐλέχθη Ἄρρασει, ὥστε πάντας σωφροσύνην τηρεῖν
 τοὺς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἦτοι δου-
 λούντας. *De diversis ordinibus ab uxoribus absti-
 nendis. Faustinus episcopus Ecclesie Potentiae, provin-
 ciae Piceni, legatus Romanæ Ecclesie, dixit: Placeat ut episcopus, presbyter, et diaconus, et omnes qui sacramenta contractant, pudicitie custodes ab uxoribus se abstineant. Ab universis episcopis dictum est, Placeat, ut omnes pudicitiam custodiant, qui ad altare accedunt, vel illi inseruiunt. Sed iam ista, quæ canonis, ut ex ms. Bodleiano a nobis edito, præmittuntur, quam hæc, quæ postponuntur, etiam in codice Amerbachiano desiderantur; in quo præterea hoc scholion huic canonis annexit. Ἐντεῦθεν πρὸς Ῥωμαίους ἐκράτησε, τὸ μὴδὲ πρεσβύτερον μὴδὲ διάκονον νομίμοις γάμοις ὁμι-
 λῆναι ἢ κληροδοτῆρον δὲ καὶ διὰ τῶν ἐξῆς γίνεται κα-
 νόνων. Ἡ γὰρ σύνοδος αὕτη τὸν ἐνθεσμον γάμον
 τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκώλυσεν, ἀντιφθεγ-
 γομένη τοῖς συγχωροῦσι τοὺς ἱερωμένους, τῶν ἁγίων*

« omnes qui sacra contractant, temperantiam
 « custodes, a feminis abstineant. »

BALS. et ZONAR. Præcedens quidem canon de
 episcoporum, presbyterorum et diaconorum conti-
 nentia disseruit, hic vero specialius de temperantia
 et abinentia a feminis. Ex his autem canonibus,
 et maxime præsentis, Romani, et quotquot sunt
 ejusdem cum illis sententiæ, opinantur, ne presby-
 teros quidem vel diaconos posse legitime cum
 uxoribus conjungi: sed eos conjugii expertes re-
 manere debere. Falluntur autem etiam in hoc,
 quemadmodum et in aliis. Quintus enim canon
 sanctorum apostolorum, Episcopus, inquit, vel
 presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis præ-
 textu ne ejiciat. Et fortasse dixerit quispiam, quod
 etiam apud nos episcopi uxores non habent: sed
 hoc constitutum est a Patribus sextæ, ut dicitur,
 synodi, dicentibus in canone 12: Non repugnantes
 illis, quæ ab Apostolis constituta sunt, hoc dicimus:
 sed salutis et ad meliora progressionis populorum
 curam gerentes, et ne detur occasio reprehendendi
 sacerdotalem constitutionem. Eadem autem synodus
 517 in canone 13 præsentem canonem interpre-
 tatur, dicens: a presbyteris et diaconis vel sub-
 diaconis, ut a propriis uxoribus abstineant, exigi
 tempore contractationis sanctorum mysteriorum:
 et subjungens: Quod si quis ausus fuerit presby-
 teris vel diaconis vel subdiaconis legitime uxoris
 conjunctione et societate privare, deponatur.
 Canon quoque 70 præsentis synodi convincit Ec-
 clesianos de hac re male sentientes. Dicit enim:
 Placuit, ut presbyteri et diaconi et episcopi secun-
 dum proprios terminos etiam a suis uxoribus
 abstineant. Ut ex hoc ostendatur, et episcopos et
 presbyteros et diaconos cum uxoribus vixisse. Nec
 prohibuit eis synodus cum ipsis consuetudinem,
 nisi secundum proprios terminos, id est, in præ-
 stitutis uniuscuiusque vicis diebus.

Altera interpretatio.

A feminis abstinere, non solum eos qui sacris

δυστάτων γάμων νομίμων. Ἔστι δ' εἰπεῖν, εἰ οὐκ
 ἀπλῶς τούτῳ φασιν, ἀλλὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἱε-
 ρουργίας καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἀπέχε-
 σθαι τῶν γαμετῶν αὐτῶν βύβλονται τούτου; ὅπερ
 ὅσπον, καὶ τῷ θεῷ Παύλῳ καθόλου προδιδουκωθέν,
 Hinc apud Romanos obtinuit, ut neque presbyter
 neque diaconus in legitimis nuptiis versentur. Hoc
 autem et e sequentibus canonibus manifestius vadit.
 Hæc enim synodus legitimum presbyterorum et
 diaconorum conjugium prohibet, contradicens illis,
 qui intulerunt sacris, legitimo adhuc consistente
 matrimonio. Sed dicere licet, quod [Patres] non
 absolute hoc dicunt: sed quod eos solo sacre cele-
 brationis et aliorum sanctorum ministeriorum tem-
 pore ab uxoribus suis abstinere voluit; quod justum
 est, et a divino Paulo generatim ante constitu-
 tum.

(8) Ἐτέρα ἐρμηνεία. Hæc altera hujus canonis
 interpretatio nunc primum ex codice Bodleiano
 Græce editur. In Amerbachiano desideratur; sed
 in supplemento ad Parisiensem Balsamonis edi-
 tionem Latina illius versio habetur.

sunt initiati, sed etiam omnes fideles sanctæ participationis tempore, etiam ab Apostolo statutum est, dicitur: *Probet quisque seipsum, et sic de pane edat, et ex calice bibat. Et rursus: Ne defraudent seipsos conjuges, nisi forte ex consensu, quando ad sanctæ communionis preces accedere voluerint* ²². Porro, et Davidem et eos qui cum illo erant, cum Abiatharem pontificem de panibus propositionis comedere petissent, an a cubili mulieris mundi essent, prius interrogavit pontifex, et quod in divinorum mysteriorum celebratione dicitur, Sancta sanctis, eandem habet intelligentiam. Qui enim a muliebri concubitu vel aliter polluti sunt, non sunt sancti; nec ideo debent communicare. Quamobrem ex his omnibus colligitur, quod nec ipsi conjuges quidem, qui corporaliter congressi sunt, eo die sancta communione digni habentur. Sanctissimus autem ille patriarcha dominus Lucas de hoc interrogatus, synodaliter pronuntiavit, tribus ante diebus a corporali congressu abstinere debere conjuges, qui sunt divinorum sacramentorum futuri participes. Quin et sponsos, qui ipso nuptiarum die post sanctam participationem congregiantur, pœnis subiecit. Et lege elictum, quod mense Septembri indict. 2 factum est. Similiter et e canonicis ad quæstiones responsionibus Timothei Alexandrini quintam et duodecimam: quæ fideles a mutuo congressu abstinere Sabbato et Dominica debere uocentur. Quinetiam in libris Mosaicis in Exodo hæc ait: *Et dixit Dominus Mosi: Descende et sanctificare hunc populo, et sanctifica eum hodie et cras, ei lavent vestimenta, et stent parati in diem tertium. Tertio enim die descendet Dominus super montem Sinacorum toto populo. Et rursus: Descendit autem Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos, et laverunt vestimenta sua; et dixit populo: Este parati tribus diebus, et ne accedite ad mulierem* ²³. *λαδρ, και ηγίασαν αυτούς, και εκλυναν τὰ ἱμάτια αὐτῶν, και εἶπαν τῷ λαφ̄: Γίνεσθε ἑτοιμοὶ τρεῖς ἡμέρας, και μὴ προσέλθητε γυναῖκα.*

AKIST. « Et abstinentes ab uxore sint, ut postulata impetrare possint. »

Hic et vicesimus quintus canon septuagesimo canonis præsentis synodi collati non videntur exigere, ut episcopus, presbyter et diaconus conjugium solverent, et ab uxoribus omnino abstinerent; sed secundum propria tempora se ab iis continere, nempe quando vel precibus vel jejuniis vacent, et sacra tractant. At duodecimus sextæ in Trullo synodi canon episcopis una cum suis uxoribus habitare non permittit, postquam ad episcopatum ordinati fuerit; sed solvere cum iis conjugationem. Hoc autem non in conjugii contemptum, et eorum, quæ apostolice sancita fuerunt, eversionem introducitur; sed ob salutis et ad meliora populi progressionis curam, **518** et ne occasio reprehendendi sacerdotalem commutationem daretur. Sed decimus tertius ejusdem sextæ synodi canon incusat

Α υ ο υ ς , ἀλλὰ πάντας τοὺς πιστοὺς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἁγίας μεταλήψεως, και τῷ Ἀποστόλῳ κεννοθετῆται, λέγοντι· Δοκιμαζέτω δὲ ἕκαστος ἑαυτὸν, και οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, και ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· και πάλιν· Μὴ ἀποστερηθῶσαν ἑαυτοὺς οἱ ὀμολογοῦντες εἰ μὴ τοι ἐκ συμφώνου, δια τῆ προσευχῆ τῆς ἁγίας κοινωνίως προσελθεῖν μέλλωσι. Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ και τοὺς σὺν αὐτῷ, ζήτησεντας τὸν Ἀβιαθαρ τὸν ἀρχιερεῖα λαβεῖν ἐκ τῶν ἄρτων τῆς προθέσεως, εἰ καθαρὸι δὲ εἰσιν ἀπὸ γυναικὸς ὁ ἱερεὺς ἡρώτα. Καὶ τὸ ἐν τῇ θεῖα μυσταγωγίᾳ ἐκφωνούμενον, τὰ ἔργια τοῖς ἁγίοις, τοιαύτης ἐννοίας ἐστίν. Οἱ γὰρ μεμολυσμένοι ἀπὸ συνουσίας γυναικὸς ἢ ἄλλως οὐκ εἰσιν ἅγιοι· διὸ οὐδὲ ὀφείλουσι κοινωνεῖν. Ὡστε ἐκ τούτων πάντων συνάγεται B δει οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ὀμολογοῦντες συνελθόντες σωματικῶς τῆς ἁγίας κοινωνίας μετέχουσι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ ἁγίατος· ἐκείνος πατριάρχης κύριος Δουκάς, ἐρωτηθεὶς περὶ τούτου, ἀπεφώνητο συνοδικῶς περὶ τριῶν ἡμερῶν ὀφείλαιν ἀποδιδεσθῆαι τῆς σωματικῆς ὁμιλίας τοὺς μέλλοντας μετασχεῖν τῶν θείων ἁγιασμάτων. Ἀλλὰ και τοὺς νεμφίους, τοὺς κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν συνεργομένους, ἐπιτιμίοις καθυπέβαλε. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ κατὰ τὸν Σεπτέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας Ἰουδικῶνος γερονὸς σημείωμα. Ἀνάγνωθι και ἐκ τῶν κανονικῶν ἐρωτοποκρίσεων Τιμοθέου Ἀλεξανδρείας τὴν ε' και τὴν ιθ' διδασκούσα; ἀπέχεσθαι τοὺς πιστοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας τὸ Σάββατον και τὴν Κυριακὴν. Φησὶ δὲ και ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ ἐν Ἐξ' ὄδε C ταῦτα· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καταβάς διαμάρτυρε τῷ λαφ̄ τούτῳ, και ἀγνισον αὐτοὺς σήμερον και αὔριον, και κλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, και ἕτωσαν ἑτοιμοὶ εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην· τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταθήσεται Κύριος ἐπ' τὸ ὄρος Σινῶ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ· και πάλιν· Κατέβη δὲ Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ γυναῖκός ἦτσαν ἀπεχόμενοι, ἵνα τῶν αἰτουμένων ἐπιτυχάνοιεν. »

Ὁ μὲν κανὼν οὗτος, και ὁ εἰκοστὸς πέμπτος, συμβαζόμενος πρὸς τὸν ἑβδομηκοντὸν κανὼνα τῆς πρὸς οὐσης συνόδου, οὐ φαίνονται ἀπαιτοῦντες τὸν ἐπίσκοπον, και πρεσβύτερον, και διάκονον διαλύειν τὸν γάμον, και τῶν γυναικῶν αὐτῶν ἀπέχεσθαι τέλος· ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐγκρατεῦσθαι ἐξ αὐτῶν, ἦγουν δε τῇ προσευχῇ και τῇ νηστείᾳ σχολάζουσι, και τὴν τῶν ἁγίων ποιοῦνται μεταχειρίσιν. Ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτης συνόδου τοῖς ἐπισκόποις οὐ συγχωρεῖ ταῖς ἰδίαις γαμταῖς· συνοικεῖν μετὰ τὴν προελθοῦσαν χειροτονίαν τῆς ἐπισκοπῆς ἐπ' αὐτοῖς, ἀλλὰ διαλύειν τὴν πρὸς αὐτὰς συνάφειαν. Τοῦτο δὲ οὐκ ἐπ' ἀθετήσαι τοῦ γάμου, και ἀνατροπῆ τῶν ἀποστολικῶν κεννοθετημένων εἰσάγει, ἀλλ' ἐπὶ προμηθείᾳ τῆς σωτηρίας και τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τοῦ λαοῦ, και

²² I Cor. xi, 28; vii, 5. ²³ Exod. xii, 10 seqq.

τῶ μὴ τινα μῦθον δοῦναι κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Ὁ δὲ τρισκαίδέκατος τῆς αὐτῆς ἐκτῆς συνόδου κανὼν καὶ ἐπιμέμφεται τὸ ὡς ἐν τάξει κανόνου ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ παραδεδωμένον, ἤγουν τὸ καθολοῦσθαι τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι διακόνους ἢ πρεσβυτέρους οὐκ εἶναι ταῖς αὐτῶν συναφθίσονται γαμεταῖς, καὶ προστάττει τὰ κατὰ νόμους τῶν ἱερατικῶν ἀνδρῶν συνοικέσια μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλ' ἐββῶσθαι, καὶ μὴ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἢ μόνον κατὰ τοὺς ἰδίους καιροὺς ἐκ τῶν συμβίων αὐτῶν ἐγκρατεῦσθαι, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος παραδίδωσι, καὶ πάλιν συνέρχασθαι.

KANQN E'.

Ἡ τῆς ἀπληστίας ἐπιθυμίαν, ἣν τῶν κακῶν ἐ πάντων μητέρα εἶναι οὐδεὶς ἀμφιβάλλει, δέον ἐ ἐπιχειν· ἵνα μὴ τις τοῖς ἀλλοτρίοις ὄροις κατακέρηται, μηδὲ ἵνα διὰ κέρους τοὺς τῶν Πατέρων ὄρους τις ὑπερβαίῃ· μηδὲ ἵνα παντοίως ἐ τινὶ κληρικῷ εἶναι εἴη ἀπὸ οἰουδήτινος πράγματός τόκος λαθεῖν. Καὶ τὰ μὲν νεωστὶ ἀνενοχθέντα ἀμαυρὰ ὄντα, καὶ καθόλου λαυθάνοντα, ἐ σκοπούμενα περ' ἡμῶν τυπωθήσονται· περὶ δὲ ἐ ὧν φανερώτατα ἡ θεία Γραφή ἐθέσπισεν, οὐ δεῖ ἐ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπασθαι. Ἀκολουθῶς ἐ γάρ τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιληψίμων πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Ἐ Σύνταγμα ἡ σύνοδος εἶπεν· Ὁδεῖς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τῶν Εὐαγγελίων χωρὶς κινδύνου ἐ ἐποίησεν. »

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν μδ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ ὁ δ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ ἀποτρέπουσι τόκους λαμβάνειν τοὺς κληρικοὺς· ὁ δὲ ιζ' κανὼν τῆς α' συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλει αὐτούς. Τούτους οὖν τοὺς κανόνας ὄρους κατέσαντες οἱ Πατέρες, καὶ ἀπληστίας καὶ αἰσχροκρέδειαν τῆν τῶν τόπων λῆψιν κατανομάσαντες, διωρίζαντο μὴ ὑπερβαίνειν τοὺς τῶν Πατέρων ὄρους, ἦτοι τοὺς κανόνας, καὶ λαμβάνειν τόκους κληρικῶν ἀπ' οἰουδήτινος πράγματος. ἤγουν μῆτε ἀπὸ δανείου νομισμάτων, μῆτε ἀπὸ δανείου εἴτου, ἢ ἐτέρου εἶδους τινός. Προσέθεντο δὲ οἱ τὴν τὴν μὲν νεωστὶ ἀνενοχθέντα, ἤγουν τυπωθέντα, ἀσαφῆ καὶ σκοτεινὰ εἶναι, ὡς ἀγνωσόμενα· περὶ ὧν δὲ ἡ θεία Γραφή ἐθέσπισεν ἦτοι ἐνομοθέτησεν, οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκολουθεῖν τοῖς νενομοθετημένοις. Θεῖον δὲ Γραφήν τοὺς τὰ ἱερὰ κανόνας δινώμασαν, καὶ τὰς γραφικὰς βήσεις, οἷον τὸ, *Ὁὐκ ἐπιτοκίεις τὸ ἀργύριον σου τῷ ἀδελφῷ σου*· καὶ, *τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα κατασκευάζουσι πῶς ἀποπνίξεται καὶ αἰσχροὺς τὸ δανείζειν ἐπὶ τόκους ἱερωμένους· καί φασιν ὅτι ὅπερ ἐν λαϊκοῖς ἐπιληψίμων ἐστὶ, τουτέστι ψεκτὸν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολουθῶς ἐν κληρικοῖς· πολλῶ μᾶλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐποίησεν· ἤγουν οἱ, ἐπεὶ καὶ τῇ καλαισιτέρᾳ Γραφῇ (ταύτην γάρ διὰ τῶν προφητῶν ἠνέξαντο) καὶ τῇ νέᾳ (ἣν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνέφηναν) ἀποτετραμμένον ἐστὶ τὸ τοκίζειν· οὐδεὶς ποῖων τὰ ἀπηγορευμένα αὐταῖς

illud, quod ut in canonis ordine in Romanorum Ecclesia traditur, nempe diaconos et presbyteros, qui ordinandi sunt, profiteri se postea non amplius uxoribus suis conjungi, et mandat legitima hominum sacrorum conjugia non distrahi, sed firma manere, et non ab invicem discedere; sed tantum propriis terminis ab uxoribus suis se continere, ut et Apostolus tradidit, et iterum convenire.

CANON V.

Ἐ Avaritiæ cupiditatem, quam omnium malorum ἐ matrem esse nemo dubitat, reprimere opus est; ἐ ut nemo alienis terminis abutatur, nec quisquam ἐ propter lucrum Patrum terminos transiliat, ἐ neque ut ulli omnino clerico liceat ex quavis ἐ re usuram accipere : et quæ recens quidem ἐ edita, cum obscura sint, et omnino latentia, a ἐ nobis considerata formam accipient. De quibus ἐ autem divina Scriptura spertissime constituit, ἐ non discernere, sed illa potius sequi oportet. ἐ Consequenter enim, quod est in laicis reprehendendum, multo magis debet in clericis condemnari. Universa synodus dixit: « Nemo adversus ἐ prophetas, nemo adversus Evangelia sine periculo fecit. »

BALS. Quadragesimus quartus canon sanctorum apostolorum, et quartus synodi Laodicenæ, clericos usuras accipere prohibent. Decimus septimus autem primæ synodi canon eos depositioni subjicit. Hos ergo canones Patres terminos vocantes, avaritiam ac turpe lucrum usurarum acceptionem nominantes, statuerunt terminos Patrum sive canones, non esse transgrediendos, nec clericis ex re qualibet usuras accipiendas; scilicet, non ex pecunia mutuo data, nec ex frumento commutato, nec ex ulla alia specie. Adjecerunt autem, quod quæ recens quidem edita sunt seu decreta, ea sunt obscura et evanida, ut quæ ignorentur. De quibus autem divina Scriptura constituit, seu legem tulit, non oportet discernere, sed ea potius, quæ decreta sunt, sequi. Divinam autem Scripturam tum sacros canones nominant, tum dicta Scriptura, ut: *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram* 20; et, *Pecuniam suam non exposuit senori* 21, et quæ sunt hujusmodi. Deinde probant, quomodo turpe est et indecorum iis qui sacris initiati sunt fenerare, et dicunt quod si in laicis quid est reprehendendum, hoc est, vituperandum et vitio 519 vertendum, consequenter in clericis debet multo magis condemnari. Ad hæc synodus dixit: Nemo adversus prophetas, nemo adversus Evangelium sine periculo fecit: id est, quoniam et Veteri Testamento (id enim per prophetas significabant) et Novo (quod per Evangelium ostendebant) prohibuitur est fenerare; nemo quæ in illis prohibita sunt faciens periculum effugiet.

20 Deut. xxiii, 19. 21 Psal. xiv, 5.

De sua enim dignitate in periculum veniet, hoc est, deponetur.

ZONAR. Cum de interdicendo clericis feneratorio quaestu hic canon acturus sit, de avaritia primo disserit, eamque omnium in alorum parentem appellat, continendamque, hoc est coercendam atque amputandam esse decernit, ne res alienas invadat, eisque abutatur. Abusum vero inconcessum alicujus rei usum nominavit. Usus vero rei inconcessus etiam est, aliquid honestæ causæ prætextentem res alienas auferre. Nam, et qui fenerator, quasi qui fenore accipiunt illud in suum commodum convertant, ita ex fenore lucro sese potiri affirmant. Resecandam itaque aliter avaritiam autumat, ac, ne lucri cupiditate constitutus a Patribus terminus quispiam transillat, providendum. Terminos porro Patrum sacros canones nominavit. Nam et sanctorum Patrum apostolorum quarto et quadragesimo canone, sacri ordinis hominibus fenerator ne liceat, constitutum. Et primæ œcumenicæ synodi decimo septimo, qui recensentur in canone, si fenus exercent, depositione multantur et condemnantur. Et Laodiceæ synodi canon 4 sacris initiatos rem aliquam fenore locare omnino vetat. Mos ergo canones Patrum terminos nuncupavit. Resecetur vero, inquit, inexplebilis habendi cupiditas, ut ne clerico cuiquam usuras, quacunque deum ex re, percipere ullo modo liceat. Nec enim pecunia solummodo, sed frumentum quoque, vinum et oleum, aliæque rerum genera innumerabilia fenori locantur. Et quemadmodum in pecunia, ita ex condicto usuræ in aliis rerum generibus exiguntur. Datis nempe quispiam, exempli causa, mutuis centum frumenti modis, præfinito tempore elapso centum se insuper modiorum numerum accepturum paciscitur, idque in aliis eodem modo. Ne quis igitur esset in adulterando canone fraudi locus, ita ut a pecunia quidem feneratoria, non tamen ab usuris ex aliarum rerum mutatione colligendis sacri homines abstinerent; idcirco Patres, ne ex quacunque re deum usuras percipere liceat, addidere. Ac ea quidem, inquit, quæ relata nuper, hoc est, nobis significata sunt, obscura quippe, id est, incerta, involuta tenebris et ignota, efformabuntur, hoc est, a nobis accurate meditata definientur: quæ vero divinæ Scripturæ oraculis præscripta, sive constituta, decreta sunt, nihil de iis quidquam decernere, hoc est, constituere, sed ea, quæ jam definita sunt, sequi ac servare oportet. Divinæ porro Scripturæ appellatione sacros canones ac Scripturæ testimonia significavit, quale illud est: *Non dabis fratri tuo pecuniam ad usuram*; et illud, *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, et quæcunque alia hujusmodi reperiuntur. Hinc rationem quoque, cur sacris hominibus fenerator indecorum ac turpe sit, explicant. Quod enim in laicis, inquit, ansam reprehensionis præbet, hoc est, vituperationi criminatoneque obnoxium est, multo magis in clericis fuerit condemnandum. Ad hæc synodus ne-

δικραύζεται τὸν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν, τοῦτέστι καθαιρεθήσεται.

ZONAR. Περὶ τοῦ μὴ τοκίζειν κληρικούς ὁ κανὼν διατάσσεται μέλλων, περὶ ἀκληστίας διαλέγεται πρῶτον, καὶ ταύτην εἶναι φησι τῶν κακῶν ἀπάντων μητέρα, ἣν καὶ ἐπέχειν ὀρίζει, τοῦτέστι καλύειν, ἀνακόπτειν, ἵνα μὴ τοῖς ἄλλοις ἐπιμβαίῃ, καὶ κατακέρηται αὐτοῖς. Κατάχρησιν δ' ὠνόμασε τὴν παρὰ τὸ δέον χρῆσιν· χρῆσι; δὲ παρὰ τὸ δέον ἐστὶ καὶ τὸ εὐαφῶρμω; τάχα τὰ ἄλλοτρια ἀφαιρεῖσθαι. Οἱ γὰρ δανείζοντες ἐπὶ τόκοις, ὡς δῆθεν ὠφελουμένων τῶν δανειζομένων, ἐκ τοῦ δάνους φασὶ καὶ αὐτοὺς συμμετέχειν τοῦ κέρδους. Καὶ ἄλλως δὲ ἀνακόπτειν δεῖ, φησὶ, τὴν πλεονεξίαν, ἵνα μὴ διὰ κέρδος τοὺς τῶν Πατέρων ὄρους τις ὑπερβαίῃ, ὄρους τῶν Πατέρων τοὺς ἱεροὺς κανόνας καλῶν. Ὅ τε γὰρ μὲ κανῶν τῶν ἀποστόλων τὸ δανείζειν τοὺς ἱερωμένους ἐπὶ τόκοις ἀπαγορεύει, καὶ ὁ τῆς πρώτης οἰκουμένης συνόδου ἐξ κανῶν καθαιρέσει καθυποβάλλει καὶ καταδικάζει τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους ἐπὶ τόκοις δανείζοντας. Καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικαῖς συνόδου δ' κανῶν ἀποτρέπει τοὺς ἱερατικούς τὸ ἐπὶ τόκοις δανείζειν. Τοῦτους οὖν τοὺς κανόνας ὄρους τῶν Πατέρων ἐκάλεσεν. Ἀνακοπτέσθω δὲ, φησὶν, ἡ ἀκληστία, καὶ ἵνα μὴ ἐξῆ κληρικῶν οἰφθῆται τὸν λαμβάνειν ἀπὸ οἰουδήποτε πράγματος. Οὐ μόνον γὰρ ἀργύρια δανείζονται, ἀλλὰ καὶ σίτος καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον καὶ μυρία ἑτέρα εἶδη. Καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν νομισμάτων συμφωνεῖται δίδοσθαι τόκος, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν. Δανείζων γὰρ τις σίτον τυχὸν μοδίου ἐκατὸν, συμφωνεῖ λαβεῖν μετὰ καιρὸν ὠρισμένον μοδίους ἐπέκεινα τόσους, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Ἴνα οὖν μὴ περιγράφηται ὁ κανὼν, νομίσματα μὲν μὴ δανειζόντων ἐπὶ τόκῳ τῶν ἱερωμένων, ἐν εἰδίσει δὲ τοῦτο ποιοῦντων, προσέθεντο οἱ Πατέρες, οἰουδήποτε πράγματος. Καὶ τὸ μὲν νεωστὶ ἀνευχθέντα, τοῦτέστιν ὑπομνησθέντα, φασὶν, ἀμυρὰ δντα, ἦγουν ἀσαφῆ, σκοτεινὰ, ἀγνωσόμενα, τυπωθήσονται, ἀντὶ τοῦ ὀρισθῆσθαι παρ' ἡμῶν σκοπούμενα, ἀ καὶ ἡ θεία Γραφή ἐδέσπασεν, ἥτοι ἐνομοθέτησε, δ.ωρίσατο, περὶ ἐκείνων οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι, τοῦτέστιν ἀποφαίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔπεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς νενομοθετημένοις. Θεῖαν δὲ Γραφήν τοὺς τε ἱεροὺς κανόνας ὠνόμασε, τὰς γραφικὰς βήσεις, τὸ *Ὀὐκ ἐκτοκιστὶς τὸ ἀργύριον σου τῷ ἀδελφῷ σου*, καὶ τὸ, *Ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ*, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ἐἴτα καὶ κατασκευάζουσι πῶς ἀποτόν ἐστι καὶ αἰσχρὸν τὸ δανείζειν ἐπὶ τόκοις τοὺς ἱερωμένους, καὶ φασὶν ὅτι *δπαρ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμὸν ἐστιν*, ἦγουν ψεκτὸν καὶ διαβαλλόμενον, ἀκολουθῶ; ἐν κληρικοῖς πολλῶ μάλλον ὀφείλει καταδικάζεσθαι. Πρὸς ταῦτα ἡ σύνοδος εἶπεν· Οὐδεὶς κατὰ τῶν προφητῶν, οὐδεὶς κατὰ τοῦ Εὐαγγελίου χωρὶς κινδύνου ἐποίησεν. Τοῦτο δ' ἐστὶν δ εἶπον· ὅτι, ἐπὶ καὶ τῇ παλαιότερῃ Γραφῇ, ταύτην γὰρ διὰ τῶν προφητῶν ἠνέξατο, καὶ τῇ νεῃ, ἣν φησὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐνέφηγεν, ἀποτετραμμένον ἐστὶ τὸ τοκίζειν, οὐδεὶς ποῶν τὰ ἀπηγορευμένα αὐταῖς ἐκφραύεται τὴν κίνδυνον. Κινδυνεύσει γὰρ περὶ τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν, τοῦτέστι καθαιρεθήσεται.

missum adversus prophetas, neminem adversus Evangelia sine periculo fecisse, pronuntiavit. Quod quidem ita recipiendum est. Quoniam inquit, et Veteri Testamento, id namque per prophetas indicavero; et Novo, quod per Evangelium intelligi volunt, fenerare ne liceat interdictum est; neminem, qui contra ea quidquam admiserit, a periculo immunem esse: verum de dignitate in periculum venire, hoc est, depositione multari placet.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸ ἐν λαϊκοῖς ἐπιλήψιμον, ὁποῖόν ἐστι τὸ « τοιζεῖν, πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς καταδικάζονται. »

A ARIST. « Quod in laicis reprehenditur, cujusmodi « est usuram accipere, in clericis multo magis « condemnatur. »

Καὶ ὁ τεσσαρακοστὸς δευτέρος ἀποστολικὸς κανὼν, καὶ ὁ ἐπτακαιδέκατος τῆς ἐν Νίκαια συνόδου τῶ πρώτων, καὶ ὁ δέκατος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἐκτῆς συνόδου, τὸν ἀκαιτοῦντα τόκουσ προσβύτερον ἢ διάκονον, καὶ μὴ παύμενον, τῇ καθαιρέσει καθιστάσιν ὑπόδικον. Εἰ γὰρ παρὰ λαϊκῶν τοῦτο γινόμενον ἐπίμαμπτόν ἐστι, καὶ αἰσχροκερδείας καὶ κλεονεξίας μῶμον αὐτοῖς ἐπιτρέθει, καὶ οὐδὲ εἰς ἱερωσύνην παραδέχονται, εἰ μὴ τὸ δάδικον κέρσο; εἰς πτωχοῦς ἀναλώσουσι, καὶ ὑποσχεθῶσι μηκέτι τῷ τειροῦτῃ τῆς φιλοχρηματίας νοσήματι ἐμπεσεῖν, κατὰ τὸν ἰθ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα: πολλῶ μᾶλλον ἐν κληρικοῖς ὑπὸ καταδίκην ἔσται.

Et quadragesimus secundus canon apostolicus, et decimus septimus primæ synodi Nicæne, et decimus sextæ in Trullo synodi, presbyterum vel diaconum, qui usuras exigit et non cessat, depositioni reddit obnoxium. Si enim hoc etiam a laicis factum culpandum est; et luci turpis studii et avaritiæ infamiam iis infert, et nec ad sacerdotium admittuntur, nisi injustum lucrum pauperibus impendant, et promittant se non amplius in istum avaritiæ vitium incidere, secundum decimum quartum magni Basilii canonem: multo magis in clericis condemnandum est.

KANON Γ'.

« Ἐν ταῖς προλαβοῦσαις συνόδοις μεμνήμεθα ταῦτα « ὀρισθέντα, ὥστε χρίσμα ἢ καταλλαγὴν (9) με- « τανοούντων ἢ κορῶν καὶ ναῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι. Ἐάν δέ τις ἀναφανῆ « τοῦτο πράττων, εἰ δεῖ περὶ τοῦτου ὄρῃσαι; Ἀ- « ρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ ὑμέτερον δέξιωμα « ἤκουσε τὸ ἀνευχεθῆν παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλ- « λειτουργοῦ ἡμῶν Φορτουάτου. Τί πρὸς ταῦτα « λέγετε; Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη « χρίσματος ποίησιν καὶ κορῶν καθιέρωσιν ὑπὸ « πρεσβυτέρων μὴ γίνεσθαι· μήτε δὲ καταλλάξαι « τινὰ εἰς δημοσίαν λειτουργίαν πρεσβυτέρῳ « ἐξείηαι· τοῦτο πᾶσιν ἀρέσκει. »

CANON VI.

« In prioribus synodis hæc fuisse constituta memi- « nimus, ut chrisme, vel pœnitentium reconci- « liatio, vel puellarum et templorum consecratio, « a presbyteris non fiat. Si quis autem hoc « facere compertus fuerit, quid de eo statuere « oportet? Aurelius episcopus dixit: Dignitas « vestra audivit quod a fratre et nostro in « sacris comministro Fortunato prolatum est: « quid ad ea dicitis? Ab omnibus episcopis « dictum est; Chrismatis confectio, et puellarum « consecratio, a presbyteris ne fiat: nec aliquem « publico rei sacræ mysterio reconciliare presby- « tero liceat; hæc omnibus placet. »

ΒΑΣΣ. Χρίσματος ποίησις ἐστὶν ἢ τοῦ ἁγίου μύ-

BALS. Chrismatis confectio est sancti unguenti

Guill. Beveregii notæ.

(9) Ὅστε χρίσμα ἢ καταλλαγὴν. Scholium in codice Awerbachiano, τοῦτο τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐστὶν ἰσως αἰτία παραφρασεῖς· κρατεῖται γὰρ παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἢ κορῶν καθιέρωσις καὶ παρορῶται, εἰ καὶ μὴ παρὰ πάντων. Μήποτε δὲ χρίσματος ποίησιν οὐ τὸ χρίειν τοὺς ἀρτι φωτισμένους, ἀλλὰ τὸ ἱεροουργεῖν αὐτὸ τὸ ἅγιον μύρον. Τοῦτο πανταχοῦ κειράτηκεν, ὅπ' οὐδενὸς πρεσβυτέρου τελεσιουργηθῆναι δυνάμενον καὶ τολμώμενον. Σκοπεῖ δὲ ὅτι οὐκ ἐξὴν πρεσβυτέρῳ μετανοοῦντι συγγινώσκειν, οὐδὲ ἀπαύειν τὸν ὑπὸ ἐπιτίμιον ὄντα, ἀνευ γνώμης τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου. Hoc forte Romanæ causa est observationis: apud eos enim obtinet, Sed et puellarum consecratio neglectui habetur, etiamsi non ab omnibus. Chrismatis autem confectionem non vocat inunctionem modo illuminatorum, sed mysticam ipsam sancti unguenti peractionem. Hoc utique obtinuit, nullo presbytero mystice illud peragere valente et auso. Observet autem, quod presbytero non licet veniam pœnitenti dare, neque pœnie subjectam solvere, citra loci episcopi sententiam. Quæ ultima scholii verba non modo a præsentis canone, verum etiam a Leone I, papa Rom., confirmantur, dicente. Mediator Dei et hominum, homo Jesus Christus, hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut ei confitentibus actionem pœnitentiæ darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos a'

communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Leo I, ep. 91. De hac re Marcus Alexandrinus ad Theodorum Balsamonem hanc questionem proposuit. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορεύει ἀνθρώπων τινῶν ἀναδίζεσθαι, ἢ οὐ; Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permisso episcopi suscipiet, an non? Respondit Balsamon, Οἱ θεοὶ κανόνες τὴν ἐξαγορεύειν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἶσιν, ἀξιοθένητος ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηται του μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἀπλῶς· κατὰ χρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπήσεται τῆς ἐξαγορεύειν τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἢ τῶν μετανοοῦντων καταλλαγῆ. Divini canones, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali permissione committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio, qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum nusquam meminissent, sed presbyterorum absolute. Episcopali ergo judicio laicis sacerdotibus jus confessionis efficaciter concedetur, et per eam reconciliatio pœnitentiam. Bals. resp. ad Marc. Alex. interrog. 19.

mystica peractio. Reconciliatio pœnitentiam est eorum qui peccant, confessiones audire, et eos a pœna solvere, quibus pœna forte injuncta est. Medicus enim animarum **520** Deo conciliat, per pœnitentiam et ad id quod melius est conversionem. Puellarum autem consecratio, non est diaconissarum per manuum impositionem ordinatio, sed mos erat puellas virginitatem profitentes ad ecclesiam adduci, et eas episcopi, ut Deo dedicatas, per preces consecrabant, earumque custodiæ curam gerebant, ut ex **44** canone præsentis synodi declaratur. Hæc ergo a presbyteris fieri prohibuit synodus, quemadmodum et templorum consecrationem; et eorum facultatem dedit antistitibus. Illud autem, publico rei sacræ ministerio reconciliare, est ejusmodi. **li**, quibus pœna injuncta est, quique ascen-
 tur ab ecclesia, non permittuntur cum fidelibus consistere, sed per se Deum laudare non prohibentur. Quando autem a pœna absoluti fuerint, tunc consistunt cum fidelibus, et publice seu palam Deum cum populo laudant. Lege et **43** canonem **μαρτυρίας** synodi: nec tibi repugnare videatur **52** canon apostolicus, qui dicit episcopus et presbyteros suscipere eos qui convertuntur. Sed dic, istos presbyteros episcoporum adhortatione pœnitentes suscipere. Quare nota, quod qui, sine episcopali permissione hominum confessiones excipiunt, sacrati monachi male faciunt; multo autem magis profani. **li** enim nec cum adhortante episcopo possunt tale quiddam exercere. Et ideo synodalis quoque declaratio facta est, ex supplicatione venerabilis monasterii Evergetidis; quod, quoniam statutum monasterii decernit eum, qui statis temporibus ejus præfectus est, monachorum confessiones audire, profano autem non permittitur confessiones excipere; necessario sequitur præfectum esse sacerdotem. Præfecti autem, ut sæpe diximus, homines profani sunt. Nam et mulieres quoque monasteriis præficiuntur, sed hominum confessiones non audiunt. His ita se habentibus, dicunt aliqui, quod, quoniam ab antistitibus sit puellarum consecratio, non licebit monasterii præfecto, qui est sacratus, vel simpliciter sacerdoti monacho, quemvis monachum tondere sine episcopali permissione. Idem enim est puellarum consecratio et monachorum tonsura. Mihi autem videtur, sacerdotes præfectos posse citra ullum impedimentum tondere, etiam sine episcopali permissione. Si enim decimus quartus canon septimæ synodi præfecto permittit etiam lectoris characterem in proprio monasterio facere, multo magis ei tondere permisit. Et lege quæ in eo ipso quarto decimo canone scripta sunt. Qui autem sunt simpliciter sacerdotes monachi, ob præsentem canonem tonsuras cum scientia epi-

Α ορ τελεσθῆ· καταλλαγή μετανοούντων τὸ δέχεσθαι λογισμοὺς ἁμαρτανόντων, καὶ λύειν τοὺς ἴσως ἐπιτιμηθέντας ἐκ τοῦ ἐπιτιμίου. Καταλλάσσει γὰρ τοὺς ὁ ψυχικὸς ἱατρός μετὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον ἐπιστροφῆς. Κορῶν δὲ καθιέρωσις οὐχὶ διακονιστῶν χειροθεσία ἐστίν· ἀλλ' ἔθος ἦν κόρας προσάγεσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ παρενλίαν ὁμολογούσας, καὶ ταῦτα· οἱ ἐπίσκοποι δὲ εὐχῶν καθιέρουν, ὡς ἀνατεθείσας τῷ Θεῷ, καὶ ἐκεῖνοι ἐφρόντιζον τῆς φυλακῆς αὐτῶν καθὼς δηλοῦται ἀπὸ τοῦ μδ' κανόνος τῆς παρῴσης συνόδου. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι παρὰ πρεσβυτέρων ἢ συνόδου ἀπηγόρευσεν, ὡσπερ καὶ τὴν τῶν ναῶν καθιέρωσιν· καὶ δίδωκε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν τοῖς ἀρχιερεῦσι. Τὸ δὲ καταλλάξαι εἰς δημοσίαν λειτουργίαν τοιοῦτόν ἐστιν. Οἱ ἐπιτιμηθέντες, καὶ τῆς ἐκκλησίας εἰργόμενοι, οὐ παραχωροῦνται συνίστασθαι μετὰ τῶν πιστῶν, καθ' ἑαυτοὺς δὲ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν οὐ κωλύονται. Ὅτε δὲ τοῦ ἐπιτιμίου λυθῶσι, τότε συνίστανται τοῖς πιστοῖς, καὶ δημοσίᾳ ἤθουν φανερώς, ὁμοῦσι τὸν Θεὸν μετὰ τοῦ δήμου. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν μγ' κανόνα τῆς παρούσης· συνόδου· καὶ μὴ ἐναντιωθῆς σοι ὁ νβ' ἀποστολικὸς κανὼν, λέγων τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους δέχεσθαι τοὺς ἐπιστρέφοντας. Ἄλλ' εἰπέ καὶ τούτους τοὺς πρεσβυτέρους κατὰ προτροπὴν τῶν ἐπισκόπων δέχεσθαι τοὺς μετανοοῦντας. Ὅστε σημειῶσαι ὅτι οἱ χωρὶς ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς δεχόμενοι λογισμοὺς ἀνθρώπων ἱερωμένοι μοναχοί, κακῶς ποιοῦσι· πολλῶν δὲ πλείον οἱ ἀνέροισι. Οὗτοι γὰρ οὐδὲ μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς δύναται τοιοῦτόν τι ἐνεργῆσαι. Διὸ καὶ σημείωμα γέγονε συνοδικὸν ἐκ προσελεύσεως (10) τοῦ μέρους τῆς στασιαστικῆς μονῆς τῆς Ἐυεργετιδος, ὡς, ἐπει τὸ τυπικὸν τῆς μονῆς διορίζεται δέχεσθαι τὸν κατὰ καιρὸς καθηγούμενον αὐτῆς τοὺς λογισμοὺς τῶν μοναχῶν, οὐκ ἐφέλται δὲ ἀνὴρ δέχεσθαι λογισμοὺς, ἐξ ἀνάγκης ἔπεται τῷ εἶναι τὸν καθηγούμενον ἱερεῖα. Ἡγούμενοι δὲ, ὡς, πολλὰκις εἴπομεν, ἀνέροισι γίνονται. Οἱ καὶ γυναῖκες ἤγουμενεύουσι μὲν, λογισμοὺς δὲ ἀνθρώπων οὐ δέχονται. Τούτων οὕτως ἔχόντων, λέγουσι τινες ὡς, ἐπει παρὰ ἀρχιερέων ἢ τῶν κορῶν καθιέρωσις γίνεται, οὐκ ἔσται ἐπ' ἀδείας ἱερωμένῳ καθηγούμενῳ ἢ ἀπλῶς ἱερεῖ μοναχῷ ἀποκείρειν υἱοδότηνα μοναχὸν χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς. Ταυτὸν γὰρ ἐστὶν ἡ τῶν κορῶν καθιέρωσις καὶ ἡ τῶν μοναχῶν ἀπόκαρασις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἀπαρεμποδίστω; τοῦ; ἱερεῖς καθηγούμενους ἀποκείρειν καὶ διχα ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς. Εἰ γὰρ ὁ ἰδ' κανὼν τῆς ζ' συνόδου ἐκχωρεῖ τῷ καθηγούμενῳ καὶ σφαγίδα ἀναγνώστου ποιεῖν εἰς τὴν οικίαν μονῆν, πολλῶν πλείον ἐξέχωρησεν αὐτῷ ποιεῖν τὴν ἀπόκαρασιν. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν τῷ αὐτῷ ἰδ' κανόνι γραφέντα. Οἱ δὲ ἀπλῶς ἱερεῖς μοναχοὶ ὀφείλουσι τὰς ἀποκάρσεις ποιεῖν μετὰ εἰδήσεως ἐπισκοπικῆς; διὰ τὸν παρόντα κανόνα· εἰ μὴ τοῦ τις

Guill. Beveregii notæ.

(10) *Σημείωμα γέγονε συνοδικὸν ἐκ προσελεύσεως*. Omnes codices, tam manuscripti quam impressi, præter Bodleianum, legunt, *σημείωμα γέγονε συνοδικὸν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Θεοδο-*

σιου ἐκ προσελεύσεως, etc. Synodalis declaratio facta est sub sanctissimo patriarcha domino Theodosio, ex supplicatione, etc.

καὶ τοῦτο θαλῆσει γίνεσθαι κατὰ μὲν ἡν τοῦ μοναχοῦ ἰερέως θείλῃσιν ἀπὸ τῆς μακρᾶς συνηθείας τῆς ἀντι νόμου καὶ κανόνος κρατούσης μέχρι τοῦ νῦν.

ZONAR. Χρισματος ποιησις ἡ ἐπὶ τῷ ἁγίῳ μύρῳ ἐστὶ τελετή. Καταλλαγή δὲ μετανοούντων τὸ λύσαι τὸν ἐξομολογησάμενον τοῦ ἐπιτιμίου, καὶ ἐν μετανοίᾳ γενόμενον καὶ ἐπιτιμηθέντα. Ὁ; γὰρ ἤδη ἱκανῶς ἴσως ὁ τοιοῦτος δουλεύσας τῷ ἐπιτιμίῳ, ἢ καὶ τὸν ὠρισμένον πληρώσας χρόνον, καὶ ἀνάλογον ἐπιδειξάμενος τὴν μετάνοιαν, λύεται τοῦ ἐπιτιμίου, καὶ ἡ συνεστάναι τοῖς πιστοῖς παραχωρεῖται, ἢ καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν. Καταλλάττει γὰρ ὡσεὶ αὐτὸν τῷ Θεῷ ὁ ἀρχιερεὺς διὰ τῆς μετανοίας, καὶ οὕτω συνίστησιν αὐτὸν τοῖς πιστοῖς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ τῶν ἁγιασμάτων καταξιοῖ ἢ καὶ, ἐτι τοῦ χρόνου τῆς μετανοίας ἐπιδαψιλευμένου καταλλάττεται, ἐστὶν ἴτε, ὅτε δηλαδὴ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύει, ὡς φησι περὶ τούτου ὁ ἐφεξῆς κανὼν. Κορῶν δὲ καθιέρωσις οὐχὶ διακονισῶν χειροθεσία ἐστίν· ἀλλ' ἔθος ἦν προσάγεσθαι κόρας ταῖς ἐκκλησιαίς παρθενίαν ὁμολογούσας, καὶ ἀγνεύειν ὑπιτιχουμένας, καὶ ταύτας οἱ ἐπίσκοποι δι' εὐχῶν καθιέρουν, ὡς ἀνατεθεισᾶς τῷ Θεῷ, καὶ ἐκεῖνοι ἐφρόντιζον τῆς φυλακῆς καὶ ἀναγωγῆς αὐτῶν, μετὰ τὸ χωρισθῆναι αὐτὰς ἐκ τῶν πατέρων αὐτῶν καθὼς δηλοῖ ὁ μὲν κανὼν τῆς παρ-
B οῦσης συνόδου. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι παρὰ πρεσβυτέρων ἀπηγόρευσεν ἡ σύνοδος. Παρὰ γὰρ ἀρχιερέων καὶ τὸ ἅγιον χρίσμα τελεῖται καὶ ἀγιάζεται, καὶ καταλλαγή μετανοούντων γίνεται. Οἱς γὰρ δεσμεῖν
C δίδεται, τούτοις καὶ τὸ λύειν ἐπιτέτραπται. Καὶ ἅμα διακρίσεως ἀκριβοῦς χρεία εἰς τὸ γινῶναι, εἰ ἐκ ψυχῆς μετενόησας καὶ ἀρκούντως ὁ ἀμαρτήσας, πρὸς ἃ ὁ πρεσβύτερος ἴσως οὐχ ἱκανὸς ἔσται. Καὶ ἡ κορῶν καθιέρωσις παρὰ ἀρχιερέων γίνεσθαι διατέτακται, ἵνα εἰδῆσιν ἔχων ὅτι καθιερώθησαν, φροντίζη καὶ τῆς αὐτῶν διαγωγῆς τε καὶ φυλακῆς ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων. Τὸ δὲ καταλλάξαι εἰς δημοσίαν λειτουργίαν τοιοῦτόν ἐστιν· Οἱ ἐπιτιμηθέντες καὶ τῆς ἐκκλησίας εἰργόμενοι ἐν ταῖς συνάξεσι μὲν μετὰ τῶν πιστῶν οὐ παραχωροῦνται συνίστασθαι· καθ' ἑαυτοῦς δὲ ὁμνεῖν τὸν Θεὸν καὶ δέεσθαι αὐτοῦ οὐ κωλύονται· ὅτε δὲ τοῦ ἐπιτιμίου λυθῶσι, τότε συνίστανται τοῖς πιστοῖς, καὶ δημοσίᾳ, ἤγουν μετὰ τοῦ δήμου τῶν πιστῶν, τοῦ πλήθους δηλαδὴ, λειτουργοῦσιν,
D ἀντὶ τοῦ φανερώς ὁμνεῖν τὸ θεῖον, καὶ λατρεύουσι τῷ Θεῷ. Ἐξελεῖται γὰρ τὸ λειτουργεῖν καὶ ἐπὶ λατρείας καὶ ὕμνου.

populo, fidelium videlicet multitudine, rei sacræ laudibus ac venerationi inserviunt. Hoc loco naniq̄ue significantiur.

ARIST. « Καὶ χρίσματος ποιησις, ἤγουν μύρου κα-
 « τασκευῆ, κορῶν καθιέρωσις, καὶ καταλλαγή
 « τινος εἰς δημοσίαν λειτουργίαν, ἀπὸ πρεσβυτέ-
 « ρων μὴ γινέσθω. »

Τὴν τοῦ ἁγίου μύρου κατασκευῆν, καὶ τελείωσιν, καὶ τὴν καθιέρωσιν τῶν παρθένων, καὶ τὴν τελείαν καταλλάξιν τῶν ἐν μετανοίᾳ, ὥστε αὐτοὺς δημοσίᾳ μετὰ τῶν πιστῶν συνίστασθαι, καὶ τῶν θεῶν μετα-

A scopi facere debent: nisi quis forte hoc quoque sola monachi sacerdotis voluntate fieri velit, ex longa consuetudine, quæ pro lege et canone hucusque obtinuit.

ZONAR. Chrismatis confectio est sacri olei ex mystico cæremoniarum ritu consecratio. Pœnitentium vero reconciliatio fit, cum quispiam crinien confessus, postquam inter pœnitentes egit, multaque persolvit, a pœna in futurum tempus absoluitur. Tanquam enim is forte jam satis supplicii luerit, vel etiam quia definitum tempus impleverit, ac satis magnum animi dolorem pro ratione criminis indicarit, a pœna liberatur, etque vel cum fidelibus consistere, vel sacris etiam mysteriis communicare permittitur. Deo enim quodammodo conciliat eum antistes, intercedente pœnitentia, ac in ecclesia cum fidelibus constituit, atque ad sanctorum communicationem admittit. Conciliatur præterea quis aliquando, licet pœnitentiæ tempore nondum elapso, si de vita videlicet in periculum veniat, ut de hac re canon in sequentibus disserit. Virgines porro consecrare non idem est, ac diaconissas manuū impositione constituere; verum antiqui moris fuit, puellas, quæ virginitatem profiterentur et castimoniam voverent, in templo sistere, quas episcopi adhibitis precationibus, veluti Deo dicatas, consecrabant, earumque custodiæ ac institutionis, postquam a parentibus secessissent, curam ipsi suscipiebant, ut ex quarto et quadragesimo hujus synodj canone facile apparet.

521 Hæc ergo a presbyteris fieri synodus voluit. Per antistites enim et sanctum chrisma solemnè ritu conficitur et sanctificatur, et pœnis obnoxii conciliantur. Quibus enim ligandi, iisdem et solvendi potestas permissa est. Solerti præterea judicio est opus, ut, an ex animo doleat qui peccavit et satis supplicii luerit, investiges; ad quæ providenda minus idoneus forte sacerdos fuerit. Virgines quoque per antistites consecrari decretum est, ut cum eas initiatas esse episcopi norint, earum institutioni et custodiæ singuli deserant. Quod autem dicitur, ad publicum rei sacræ ministerium conciliari, id-vero est ejusmodi: Quibus multæ indictæ sunt, quique ab Ecclesia arcentur, lis in conventu fidelium consistere haudquaquam licet; privatim tamen divinis laudibus ac precationi vacare minime prohibentur. Ubi vero pœnæ obnoxii esse desierint, tunc ad fidelium congressum admittuntur, et publice, hoc est, cum ministerio vacant, hoc est, iuce palam divinis venerationi et laudes per rei sacræ ministerium

ARIST. « Et chrismatis confectio, sive unguenti
 « præparatio, puellarum consecratio, et recon-
 « ciliatio cujuspiam ad sacra publice celebranda,
 « a presbyteris ne fiat. »

Sancti chrismatis præparationem, et perfectionem, et consecrationem virginum, et perfectam eorum, qui pœnitentiam agunt, reconciliationem, ut illi publice cum fidelibus consistent, et divinatorum

sacramentorum sicut participes, presbytero facere non permittitur : sed ea ab episcopo fieri debent.

CANON VII.

• Si quis in periculo constitutus seipsum sacris altaribus, absente episcopo, reconciliari petiverit, jure debet presbyter episcopum consulere, et sic periclitantem ex ejus præcepto reconciliare. Hanc autem rem salutari consilio confirmare debemus. Synodus dixit : Sufficit, quod vestra sanctitas nos necessario juvare æquum censuit. »

BALS. Confessiones hominum audire et peccata remittere, sine episcopali permissione, sacerdotibus non licere, ex præsentis quoque canone evidenter ostenditur. Dicit enim . Si quis in periculo mortis fuerit constitutus, et petiverit reconciliari, id est, sibi permitti, ut post confessionem divinorum sacramentorum sit particeps (absent autem episcopus), non potest sacerdos eum reconciliare : sed interrogare debet episcopum, qui obtinet locum apostoli, et ligandi ac solvendi potestatem a Deo accepit, et ejus hortatu facere reconciliationem, si modo expeditum sit interrogationem fieri. Si enim longe absit episcopus, et mors imminet, etiam absque interrogatione episcopi dabitur reconciliatio a sacerdote, secundum canonem 43 præsentis synodi. Si ergo nec extremam quidem reconciliationem dat sacerdos absque episcopali permissione, ut qui ligandi et solvendi potestatem non habeat ; multo magis nec sani confessionem recipiet. His autem ita se habentibus, et cum canon 6 non statuatur, quid in sacerdotem, qui sine permissione episcopi confessiones audivit, secundum Fortunati interrogationem fieri debeat, sed nec præseas canon quidquam de eo decernat ; dixerunt quidam, episcopali iudicio relinquere supplicium ejus, qui canonem transgressus est. Sanctissimus autem ille patriarcha dominus Michael, qui fuit supremus philosophorum, dicebat eum sacerdotem deponi debere, secundum canones qui statuunt, deponendos esse eos, qui ultra provinciam aliquid sacerdotale exercent, et canonum transgressores.

522 ZONAR. Hic quoque judicandi facultatem penes episcopos canon esse decernit. Si quis enim, inquit, vel ex morbo, vel ex alia causa de vita periclitetur, qui pœnis luendis sit addictus, atque a sancto altari procul arceatur, is vero altaribus sacris conciliari, hoc est, ad divinam communicationem episcopo absente admitti postulet ; presbyter, inquit canon, episcopum consulere, ac eum, qui in periculo versatur, ex illius præcepto conciliare debet. Merito autem a pœnis liberandi potestas episcopis adjudicata fuit, cum ob explicatam rationem, tum quia summis sacerdotibus, quos pœnes ligandi ac solvendi auctoritas est, proprie verborum illa prolatio convenit. Quinimo monachi quoque, qui hoc tempore confessiones excipiunt,

λαμβάνειν ἀγιασμάτων, πρεσβύτερος οὐ συγκαχώρηται ποιεῖν· ἀλλὰ παρ' ἐπισκόπου ταῦτα ὀφείλουσι γίνεσθαι.

CANON Z'.

• Ἐάν τις ἐν κινδύνῳ καθιστώ; αἰτήσῃ ἑαυτὸν καταλλαγῆναι τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις, τοῦ ἐπισκόπου ἀπόντος, ὀφείλει εἰκότως ὁ πρεσβύτερος ἐρωτῆσαι τὸν ἐπίσκοπον, καὶ οὕτως τὸν ἐν κινδύνῳ καταλλάξαι κατὰ τὴν ἐκείνου παραγγελίαν. Τοῦτο δὲ τὸ πρᾶγμα ὀφειλομένον σωτηρίῳδαι βουλή κυρώσεται. Ἡ σύνοδος εἶπεν· Ἀρκεῖ ὅπερ ἡ ὑμετέρα ἀγισωσύνη ἀναγκαίως ἐήμδς ὤφειλσαι κατηξίωσεν. »

ΒΑΣΣ. Καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος; κανὸνος ἐνεργῶ; ἀναφαίνεται μὴ ἐξείναι τοῖς ἱερεῦσιν ἐξομολογήσεις ἀνθρώπων ἀναδέχεσθαι, καὶ συγχωρεῖν ἁμαρτίας, χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς. Φησὶ γάρ, Ἐάν κινδυνεύῃ τις περὶ τὴν ζωὴν, καὶ ζητήσῃ καταλλαγῆναι, ἤγουν παραχωρηθῆναι εἰς; μετάληψιν τῶν θείων ἀγισμάτων μετὰ ἐξομολόγησιν (ἀπεσι δὲ ὁ ἐπίσκοπος), οὐ δύναται ἱερεῦ; καταλλάξαι τοῦτον, ἀλλ' ὀφείλει ἐρωτῆν τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐπέχοντα τὴν ἀποστόλου, καὶ λαβόντα ἐξουσίαν ἀπὸ Θεοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν, καὶ μετὰ προτροπῆς αὐτοῦ ποιεῖν τὴν καταλλαγῆν, ἐάν τῶ; ἐστὶν εὐχερὲς γενέσθαι τὴν ἐρώτησιν. Εἰ γάρ ἀπεσι μακρὰν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ θάνατος ἐφίσταται, καὶ χωρὶς τοῦ ἐρωτηθῆναι τὸν ἐπίσκοπον δοθῆσεται καταλλαγή παρὰ τοῦ ἱερέως, κατὰ τὸν μγ' κανόνα τῆς παρουσίας συνόδου. Εἰ γοῦν οὐδὲ ἐπιτελείετιον καταλλαγῆν χωρὶς ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς; ὁ ἱερεὺς δίδωσι, ὡς μὴδὲ ἐξουσίαν ἔχων τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, πολλῶ; πλέον ἐξομολόγησιν οὐ δέξεται ὀγαίνοντος. Τοῦτων δὲ οὕτως ἔχόντων, καὶ τοῦ ς' κανόνος μὴ παρακλεισαμένου τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὸν ἱερέα τὸν δίχα ἐπιτροπῆς; ἐπισκόπου δεξάμενον λογισμοῦς, κατὰ τὴν ἐρώτησιν τοῦ φορτουνάτου, ἀλλὰ μὴδὲ τοῦ παρόντος κανόνος περὶ τοῦτου τι διοριζομένου· εἰπόν τινες παρὰ τῆ ἐπισκοπικῆ διακρίσει ἀνακεῖσθαι τὴν κώλασιν τοῦ παραβάτου τοῦ κανόνος. Ὅ δὲ ἀγώτατος ἐκείνος πατριάρχης κυρδς Μιχαήλ, ὁ γεγωνὸς ὕπατος τῶν φιλοσόφων, ἐλεγεν ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι τὸν τοιούτον ἱερέα, κατὰ τοῦ; κανόνας τοῦ; διοριζομένους καθαιρεῖσθαι τοῦ; παρ' ἐνορίαν ἐνεργούντας ἱερατικόν τι, καὶ τοῦ; παραβάτας τῶν κανόνων.

ZONAR. Κάνταῦθα τὴν διάκρισιν ὁ κανὼν τοῖς ἐπισκόποις ἀνατίθησιν. Ἐάν γάρ, φησὶ, κινδυνεύῃ τις περὶ τὴν ζωὴν ἐκ νόσου ἢ ἐξ ἄλλης αἰτίας, ἐπιτετιμημένος ὢν, καὶ τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ προσελθεῖν κωλυόμενος, καὶ αἰτήσῃ καταλλαγῆναι αὐτὸν τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις, ἀνεῖ τοῦ δεκτὸν γενέσθαι εἰς τὴν θείαν μετάληψιν, ἀπεσι δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὀφείλει, φησὶν ὁ κανὼν, ἐρωτῆσαι τὸν ἐπίσκοπον ὁ πρεσβύτερος, καὶ οὕτως τὴν ἐν κινδύνῳ καταλλάξαι, καθὼς ἐκεῖνος ὑπόβηται. Εἰκότως δὲ τοῖ; ἐπισκόποις ἡ λύσις ἀνετίθειτο τῶν ἐπιτιμίων διὰ τε τὴν ἔδη βῆθεισαν αἰτίαν, καὶ ὅτι τοῖ; ἀρχιερεῦσιν ἢ ἐξαγόμενοις ἀρμύζει, ὡς δεσμεῖν καὶ λύειν δεδουνημένοις. Καὶ οἱ νῦν γάρ λογισμοῦς δεχόμενοι μοναχοῖ, εἰ μὴ ἐξ ἀρχιερω; ἐπιτροπῶ; δέχεσθαι λογισμοῦς, οὔτε

Ἐσομεν οὐτα λύειν ἔχουσιν ἐξουσίαν. Τοῖς γάρ ἱεροῖς ἀποστόλοις τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔδωκεν ὁ Χριστός. Τόπον δὲ τῶν ἀποστόλων οἱ ἀρχιερεῖς πληροῦσιν.

A nisi episcopo concedente id faciant, neque Ignatii neque solvendi ullam facultatem habent. Sacris enim apostolis ea potestas a Christo data. In apostolorum porro locum summi sacerdotes substituti atque suffecti sunt.

ΑΡΙΣΤ. « Τὸν ἐν κινδύνῳ καθεστῶτα καταλλάξαι τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις θέλων ἱερεὺς, ἐρωτάτω τὸν ἐπίσκοπον, καὶ κατὰ τὸ λεχθὲν ποιεῖτω. »

ARIST. « Sacerdos, quempiam in periculo constitutum sacris altaribus reconciliare cupiens, episcopum consulat; et, quod ei visum est, faciat. »

Ὁ προγραφεῖς κανὼν παρ' ἐπισκόπου τὴν καταλλαγὴν προσέταξε γίνεσθαι· ὁ δὲ παρῶν διατάσσεται, κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, καὶ παρὰ πρεσβυτέρων ταύτην τελεῖσθαι.

Canon antescriptus ab episcopo fieri reconciliationem mandavit: at praesens etiam a presbyteris cum episcopi voluntate eam fieri jubet.

ΚΑΝΩΝ Η΄.

CANON VIII.

« Περὶ τῶν τοὺς Πατέρας αἰτιωμένων, καὶ ὥστε μὴδενὶ διαβεβλημένων ἐξείναι ἐπισκόπου καταγγεῖν. Νουμήδιος ἐπίσκοπος Μαζουλιτᾶνος εἶπεν· Εἰσὶ πολλοὶ οὐκ ἀγαθῆς ἀναστροφῆς, οἵτινες ἠγοῦνται τοὺς Πατέρας καὶ ἐπισκόπους (11), ὡς ἔτυχεν, ὀφείλαιν ἐνάγεσθαι· τοὺς τοιούτους δεῖ προσδέχεσθαι, ἢ μή; Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἀρίσκει τοίνυν τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν τοὺς εἰς τινα μύση ἐμπεπλεγμένους κατὰ Πατέρων φωνὴν κατηγορίας ἀποτίθεσθαι; Ἐκ πάντων τῶν ἐπ' σκόπων ἐλέγθη· Ἐάν διαβέβληται ὁ τοιοῦτος, μὴ προσδέχεσθαι.

« De iis qui majores natu criminantur, et ut nulli, cujus vita infamia laborat, liceat episcopum accusare. Numidius episcopus Mazulitanus dixit: Sunt multi non bonae conversationis, qui existimant majores natu et episcopos debere passim et tenere reos agi: eosne oportet admittere, an non? Aurelius episcopus dixit: Placet ergo dilectioni vestrae eos, qui aliquibus sceleribus illaqueati sunt, accusationis vocem adversus Patres edere? Ab omnibus episcopis dictum est: Si quis infamia lahoret, ne admittatur. »

ΒΑΑΣ. Ὁ ς' κανὼν τῆς οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου διορίζεται μὴ εἶναι εὐπαραδέκτους εἰς ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν κατηγορίας ἅπαντας· ἀλλὰ μόνους τοὺς ἀνεπιλήπτους. Ἀνάγνωθι οὖν τὸν τοιοῦτον κανόνα προγενέστερον ὄντα· καὶ τῆς παρουσίας συνόδου κανόνα ρκη', ρκθ', ρλ' καὶ ρλα'.

BALS. Sextus canon universalis secundae synodi statuit, non esse omnes ad episcoporum et clericorum accusationes admittendos, sed eos solum qui sunt a reprehensione alieni. Lege ergo eum canonea, qui est antiquior; et praesentis synodi canones 128, 129, 130 et 131.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ρκη' κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου, καὶ ὁ ρκθ' καὶ ὁ ρλ' περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως διατάσσονται, πλείυτερον διαγορεύοντες τίνες εἰσὶν ἄδεκτοι εἰς ἐπισκόπου κατηγορίαν. Καὶ ἡ δευτέρα δὲ οἰκουμενικὴ σύνοδος, προγενέστερα οὕσα τῆς συνόδου ταύτης, ἐν ἔκτῳ κανόνι περὶ τοῦτου τοῦ κεφαλαίου ὠρίσατο, διαταξαμένη τίνες δεχθήσονται κατηγοροῦντες ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Ἀναγνωστέον οὖν τὸν κανόνα ἑκείνον καὶ τὴν ἑκείνου ἐξήγησιν. Τὸ δὲ, οὐκ ἀγαθῆς ἐπιστροφῆς, ἀντὶ τοῦ οὐκ ἀγαθῆς διαγωγῆς, οὐ καλοῦ βίου, εἴρηται.

ZONAR. Centesimus quoque vicesimus octavus, vicesimus nonus, et tricesimus hujus synodi canones eadem hac de re disserunt, et fusius, quibusnam episcopi nomen deferri haud liceat, exponunt. Secunda quoque oecumenica synodus, quae hac synodo antiquior fuit, idem hoc argumentum sexto canone pertractans, quinam episcoporum ac clericorum accusatores admittendi sint, definiit. Is ergo canon cum sua explicatione legendus. Illud veri, conversationis non bonae, pro vita moribusque minime probatis, accipiendum.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξε τοὺς εἰς μύση ἐμπεπλεγμένους κατηγορίας μὴ ἀποτίθεσθαι· ἀλλ' ἄδέκτους εἶναι ὡς πρὸς τὸ καταγγεῖν. »

ARIST. « Visum est, ut isti qui sceleribus sunt illaqueati, accusationes non edant; nec ad crimen alicui inferendum admittantur. »

Εἴρηται καὶ ἐν τῷ ἕκτῳ κανόνι τῶν ἐν Κωνσταν-

Dicitur et in sexto sanctorum Patrum Constan-

Guill. Beveregii notæ.

(11) Τοὺς πατέρας καὶ ἐπισκόπους. Græcus horum canonum interpres, majores natu, interpretatur πατέρας. In Latina enim editione, ex qua hæc versio Græca hausta est, locus hic sic legitur: Præterea sunt quamplurimi non bonæ conversationis, qui existimant majores natu vel episcopos passim veque in accusationem pulsandos; quemadmodum Dionysius Exiguus in sua horum canonum collectione legit. Ubi episcopi disertè vocantur majores natu; quo etiam nomine appellatur a Julio, papa Romano, in rescripto ad Orientales pro Athanasio et aliis, dicente: Criminationes majorum natu per alios ne fiant, nisi per ipsos qui crimina intendunt, si tamen ipsi diani et irreprehen-

sibiles apparuerint, et actis publicis docuerint omni se carere suspitione atque inimicitia, et irreprehensibilem fidem atque conversationem ducere. Jul. rescript. cap. 20, necnon a concilio Carthaginensi 1 sub Grato habito, anno Domini 348, ubi dicitur: Gratus episcopus dixit, manifestum est illum non esse Dei, qui humilitatem contemnit, sed diaboli, qui superbiam invenit et princeps est. Unde si oris tumidus vel contumeliosus extiterit in majorem natu, vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis episcopis, si diaconus est, arguatur; presbyter, a sex; si episcopus, a duodecim consacerdotibus audiatur. Concil. Carthag. 1, can. 14.

τινοσπολε congregatorum canone, accusatores ad episcopos accusandos sine examinatione non admitti. Sed primo religionem eorum examinare, ne hæretici sint; deinde et opiniones eorum investigare, ne forte condemnati sint, aut ejecti, aut excommunicati, aut ab aliis criminibus accusati; et qui forte se criminum ipsis objectorum innocentes non ostendant. Hoc itaque et præsentem videtur canonem, ut nemo, qui et ipse criminum reus est, ad episcopi accusationem admittatur.

523 CANON IX.

« De iis, qui pro suorum peccatorum meritis ex ecclesiastico cœtu ejiciuntur. Augustinus episcopus et Numidicæ provinciæ legatus dixit: « Hoc decernere velitis, ut eos, qui pro suorum criminum meritis Ecclesia ejecti sunt, si quis episcopus vel presbyter in communionem recipiat, ipse quoque pari cum eis criminum obnoxius videatur, qui proprii episcopi canonicam sententiam effugiunt. Ab omnibus episcopis dictum est: Omnibus placet. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canones 11, 12, 32, Antiochenæ synodi canonem 6 et Sardicensis synodi canonem 13, docentes quid debeat fieri eis, qui depositos vel segregatos clericos recipiunt: similiter et iis, qui laicos segregatos recipiunt. Præsens autem canon decernit, ut clericos Ecclesia ejectos propter justas ab ipsis perpetratorum criminum pœnas, si alius episcopus vel presbyter ad communionem susceperit, is quoque, similiter ac qui suscipitur, puniatur. Iis ergo, quæ ab aliis canonibus et a præsentem constituta sunt, collectis, dic quod si clericum depositum alius episcopus in sacerdotalem communionem susceperit, deponetur: si autem una cum segregato oraverit, segregabitur. Propterea enim præsens quoque canon dicit: Similiter ac is qui Ecclesia ejectus est, episcopum, qui eum suscepit, esse puniendum. Nota autem, quod etiam præsens canon non citra examinationem, sed post condemnationem peccato convenientem, vult clericos deponi vel segregari.

ZONAR. Hoc idem sanctorum apostolorum undecimus et tricesimus et secundus constituerunt. Quæ igitur in iis scripta sunt, hic etiam sufficient. Quinetiam synodi Antiochenæ canon 6 de eodem loquitur, et Sardicensis canon 13.

ARIST. « Qui cum excommunicato communicat, ipse sit excommunicatus. »

Qui a proprio episcopo excommunicatum recipit, et cum eo sacra ministrat, segregationis non ignarus, et ipse sit excommunicatus. Similiter et qui hæreticis communicat, iisque comprecatur, cum fidelibus ne communicet; sed Ecclesia extirpatur.

CANON X.

« Presbyteris, qui a propriis episcopis conde-

τινοσπολε συναλθόντων ἁγίων Πατέρων μὴ ἀνεξιτάστως τοὺς κατηγοροῦν εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπων παραδέχεται· ἀλλὰ πρῶτον ἐξετάζειν τὴν θρησκείαν αὐτῶν, ἵνα μὴ αἰρετικὸν ὦσιν· εἶτα καὶ τὰς ὑπολήψεις αὐτῶν ἀνερευθῶν, μήποτε καταγνωσμένοι εἰσὶ, καὶ ἀποβεβλημένοι, καὶ ἀκοινώνητοι, ἢ ὑπ' ἐτέρων ἐπ' ἐγκλήματι κατηγοροῦμενοι· καὶ μὴ πῶ ἀθίους ἑαυτοῦς τῶν ἐπαχθέντων αὐτοῖς ἐγκλημάτων ἀπέδειξαν. Τοῦτο γοῦν καὶ τῷ παρόντι δοκεῖ κανόνι, τὸ μή τινα ἐνοχὸν ἐγκλήμασιν δεῖτα εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπου παραδέχεται.

KANON Θ'.

« Περὶ τῶν κατ' ἀξίαν τῶν οικειῶν ἀποτημάτων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συλλόγου ἐκβαλλομένων Αὐγουστίνου ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητῆς τῆς Νουμιδικῆς χώρας εἶπε· Τοῦτο ὀρθοῦν καταξιώσεται, ὥστε τοὺς ἀξίους τῶν οικειῶν ἐγκλημάτων ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας διωχθέντας, εἴαν τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος δέξεται εἰς κοινωνίαν· καὶ αὐτὸς τῆς ἑπὶ μὴν τῷ ἴσῳ ἐγκλήματι ὑπεύθυνος φανῆ ἅμα τοῖς τοῦ οικείου ἐπισκόπου τὴν κανονικὴν ψῆφον ἀπορῶντος. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέγχῃ· Πᾶσιν ἀρέσκει. »

BALS. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνας ια', ιβ', λβ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου καν. ς', καὶ τῆς ἐν Σαρδικίᾳ καν. ιγ', διδόνοντας τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς δεχομένους καθηρημένους ἢ ἀφορισμένους κληρικούς· ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς δεχομένους ἀφορισμένους λαϊκοὺς. Ὁ δὲ παρῶν διορίζεται τοὺς διωχθέντας ἀπὸ Ἐκκλησίας κληρικούς διὰ ἀξίαν ἐκδίχσιν τοῦ παρ' αὐτῶν τολμηθέντος ἐγκλήματος, εἴαν ἕτερος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος δέξεται εἰς κοινωνίαν, καὶ αὐτὸν ὁμοίως τῷ δεχθέντι κολάζεσθαι. Συναγαγὼν οὖν τὰ παρὰ τῶν ἐτέρων κανόνων καὶ τοῦ παρόντος κανόνος διορισθέντα, εἰπέ ὅτι, εἴαν κληρικὸν καθηρημένον δέξεται ἕτερος ἐπίσκοπος εἰς κοινωνίαν ἱερατικὴν, καθαιρεθήσεται· εἴαν δὲ μετὰ ἀφορισμένου συνεύξηται, ἀφορισθήσεται. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ παρῶν κανὼν εἶπεν ὁμοίως· τῷ ἐκδιχθέντι τῆς ἐκκλησίας τὸν δεξάμενον αὐτὸν ἐπίσκοπον κολάζεσθαι. Σημειῶσαι δὲ ὅτι καὶ ὁ παρῶν κανὼν οὐκ ἀσυντηρήτως, ἀλλὰ μετὰ καταδικτὴν ἀξίαν τῷ ἀμαρτήματι θέλει τοὺς κληρικούς καθαιρεῖσθαι ἢ ἀφορίζεσθαι.

D ZONAR. Τοῦτο καὶ οἱ τῶν ἁγίων ἀποστόλων δ' τε ια', καὶ ιβ', καὶ λβ', διετάξαντο. Ἄ γοῦν ἐν ἐκείνοις ἐγγράφῃ, κἀναυθὰ ἀρκέσουσι. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δὲ συνόδου ἕκτος κανὼν περὶ τούτου διαλαμβάνει, καὶ ὁ ιγ' τῆς ἐν Σαρδικίᾳ.

ARIST. « Ὁ ἀκοινώνητῳ κοινωνῶν ἀκοινώνητος. »

Ὁ τὸν ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθέντα δεχόμενος, καὶ συλλειτουργῶν αὐτῷ, ἐν εἰδήσει ὦν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἀφορισμένος καὶ αὐτὸς ἔστω. Ὡσαύτως καὶ ὁ αἰρετικοῖς κοινωνῶν, καὶ συνευχόμενος αὐτοῖς τοῖς πιστοῖς οὐ συκοινωνήσει, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθήσεται.

KANON I'.

« Περὶ πρεσβυτέρων τῶν ἀπὸ τῶν οικειῶν καταγι-

ε νωσκομένων επισκόπων Ἀλύπιος ἐπίσκοπος το A
 ε ποιηρητῆς τῆς Νομυδικῆς χώρας εἶπεν· Οὐδὲ
 ε ἐκείνο δεῖ παραδεῖσαι, ἵνα, ἐάν τις τυχὼν πρεσβύ-
 ε τερος, ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καταγρωσθεὶς,
 ε φυσιοτῆτι τινι καὶ ὑπερηφανίᾳ ἐπαρθεὶς, ἡγή-
 ε σεται ὀφείλειν κεχωρισμένως ἄγια τῷ Θεῷ προσ-
 ε φέρειν, ἢ ἄλλο ἀνορθοῦν θυσιαστήριον οἰθηθεῖ
 ε κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ καταστά-
 ε σεως· ὁ τοιοῦτος ἀτιμώρητος μὴ ἐξέλθῃ. Βα-
 ε λεντίνος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς
 ε Νομυδικῆς χώρας εἶπεν· Ἀναγκαῖα; τῆ ἐκκλη-
 ε σιαστικῇ πίστει καὶ τάξει σύμφωνα εἰσι τὰ παρὰ
 ε τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν Ἀλυπίου προνεσθέντα. Λοι-
 ε πὼν τί δοκεῖ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ εἶπατε. Ἡ σύν-
 ε οδος εἶπεν· Ἐάν τις πρεσβύτερος, κατὰ τοῦ ἰδίου
 ε ἐπισκόπου φυσιωθεὶς σχίσμα ποιήσῃ, ἀνάθεμα B
 ε ἴστω. »

ΒΑΣ. Ὁ λα' ἀποστολικὸς κανὼν τοὺς παρασυνά-
 γοντας, κληρικοὺς μὲν ὄντας, καθαιρέσει καθυποβάλ-
 λει, λαϊκοὺς δὲ, ἀφορίζεται διορίζεται· πλὴν μετὰ
 πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην παράκλησιν. Ὁ δὲ
 παρῶν κανὼν καὶ ὁ ς' τῆς ἐν Γάγγρα ἀναθεματίζει
 τοὺτους. Τίνοι γοῦν ὀφειλομένον προσχεῖν ζητητέον.
 Οἴομαι οὖν εἶτι καὶ ἄμφω κατὰ τοὺς κανόνας γενήσε-
 ται. Πρῶτον μὲν γὰρ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα
 οἱ σχισματικοὶ παραγγελλήσονται τοῦ κακοῦ ἀποσχέ-
 σθαι· καὶ μὴ πεισθέντες, καθαιρεθήσονται· ἢ ἀφορι-
 σθήσονται· εἰ δὲ καὶ οὕτω τῇ φυσιοτῆτι, τουτέστι
 τῇ κενοδοξίᾳ καὶ τῇ ἀνηκολίᾳ, ἐμμένουσιν, ἀναθέ-
 ματι καθυποβληθήσονται, ὡς οἰσηπὸτα μέλη ἐκ τοῦ C
 ὀγιαίνοντο· σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐκκοπέντες. Τὸ
 γὰρ ἀπαντῶν ἀναθεματισθῆναι τοὺς μὴ διὰ δογμα-
 τικὴν προσηκουρότας αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ ἀλαζονεῖαν
 καὶ νοῦς κουρότητα κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κατα-
 στάσεως ἀτακῆσαντας, βαρύτερόν ἐστιν, ὡς ἐμοὶ
 δοκεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν α' κανόνα τοῦ μεγάλου
 Βασιλείου, διδάσκοντα διαφορὰν αἰρετικῶν, σχισμα-
 τικῶν καὶ παρασυναγόντων. Ἐνταῦθα δὲ καταχρη-
 στικῶς ἐξελήφθη τὸ σχίσμα καὶ ἡ παρασυναγωγή
 εἰς τοὺς κατὰ ἀλαζονεῖαν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν
 φυσιωθέντας καὶ ἀποσχισθέντας.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν πρεσβύτερος ἐπιτιμηθεὶς ἀφορισμῷ
 ἴσως ἐπαρθῆ φυσιοτῆτι, τουτέστι κενοδοξίᾳ καὶ ἄγκω, D
 καὶ ἰδίᾳ προσφέρῃ τῷ Θεῷ, ἱερουργῶν καθ' ἑαυτὸν,
 ἢ αὐτὸς νέον θυσιαστήριον καινουργήσῃ κατὰ τῆς
 ἐκκλησιαστικῆς πίστεως; καὶ καταστάσεως· συγγεί
 γὰρ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ὡς τῶν πρε-
 σβυτέρων ὑπάρκειν ὀφειλόντων τῷ ἐπισκόπῳ, ἐκείνος
 καὶ ἀντιπράττων καὶ ἀνθιστάμενος αὐτῷ, καὶ κατὰ
 τῆς πίστεως ποιεῖ· οἱ γὰρ ἀπιστοὶ, βλέποντες· ὅτι
 ἀτάκτως διόγουσιν οἱ ἱερωμένοι, κομψοθήσουσι τὴν
 πίστιν· τοὺς γοῦν τοιοῦτους οὐκ ἀτιμωρήτους δεῖ,
 φασίν, εἶναι, διὰ καὶ ἀναθέματι αὐτοὺς ἢ σύνοδος
 κατεδίκασε. Καὶ ὁ ς' ἐκ τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου κα-
 νὼν ὑπὸ ἀνάθεμα τοὺς παρασυνάγοντας ἰποήσατο.
 Ὁ δὲ τῶν ἀποστόλων λα' κανὼν καθαιρέσει τῶν τοι-
 οῦτων καταψηφίζεται.

ε mnantur, Alypius episcopus regionis Numidicæ
 ε legatus dixit; Nec illud prætermittendum est,
 ε ut si quis forte presbyter a proprio episcopo
 ε condemnatus, tumore quodam et arrogantia
 ε elatus, existimaverit debere separatim Deo
 ε sancta offerre, vel aliud altare erigendum puta-
 ε verit adversus ecclesiasticam fidem et consti-
 ε tutionem: is ne impunis evadat. Valentinus
 ε episcopus primæ cathedræ Numidicæ regionis
 ε dixit: Necessario ecclesiasticæ fidei et ordini
 ε consentiunt, quæ a fratre nostro Alypio pro-
 ε lata sunt. Quod superest, quid vestræ videtur
 ε dilectioni dicite. Synodus dixit: Si quis pre-
 ε sbyter adversus proprium episcopum inflatus
 ε schisma fecerit, sit anathema. »

BALS. Tricesimus primus canon apostolicus eos,
 qui a congregatione divertunt, si sint quidem cle-
 rici, depositioni subjicit: laicos autem segregandos
 decernit; sed post primam et secundam et tertiam
 admonitionem. Præsens autem canon et sextus
 Gangrensis eos anathematizat. Quid ergo æqui
 debemus quærendum est. Existimo ergo, quod
 utrumque fiet ex canonibus. Primum enim secun-
 dum canonem apostolicum schismaticis denunti-
 abitur, 524 ut a malo absterneant: et, nisi paruerint,
 deponentur vel excommunicabuntur. Sin autem
 sic quoque in inflatione, hoc est, vana gloria et
 inobedientia, perstitierint, anathemati subjicientur,
 ut membra putrida e sano Ecclesiæ corpore au-
 putati. Ex hoc enim ipsos esse anathematizatos, qui
 non propter causam dogmaticam offenderunt, sed
 propter arrogantiam et mentis levitatem adversus
 ecclesiasticam constitutionem se insolenter gesse-
 runt, est gravissimum, ut mihi quidem videtur.
 Lege etiam canonem 4 magni Basilii, qui docet
 differentiam hæreticorum, schismaticorum et eorum
 qui a congregatione divertunt. Hic autem abusive
 acceptum est schisma, et a congregatione diver-
 sio, pro iis qui ex arrogantia adversus suum epi-
 scopum inflati sunt et ab eo abscissi.

ZONAR. Si quis sacerdos segregatione forte mul-
 tatus, inflatione, hoc est, arrogantia superbiaque
 D efferatur, ac Deo privatim offerat. aliisque non
 adhibitis sacra faciat, aut novum ipse altare adversus
 ecclesiasticam fidem ac constitutionem excitave-
 rit; evertit ille siquidem Ecclesiæ constitutionem,
 qui cum episcopo audientes esse presbyteri de-
 beant, obluetur ipse, et obsistit; fidei vero quo-
 que est injurius, quæ infidelium irrisione, post-
 quam sacris initiatos homines perverse vitam agere
 animadverterint, ludetur. Ejusmodi igitur ho-
 mines, nequaquam impune abire oportere synodus
 asserit, illosque proinde anathematis pœna te-
 neri jubet. Eandem quoque anathematis pœnam,
 sexto canone in eos, qui privatim ecclesiam ha-
 bere volunt, Gangrensis synodus statuit. Sanctorum
 vero apostolorum primus et quadagesimus canon
 depositionis in eos pœnam decernit.

ARIST. « Qui ab episcopo condemnatur, si postea
 « discesserit, et altare fixerit, vel obtulerit, pu-
 « niendus. »

Qui a proprio segregatus episcopo, ad synodum,
 cui episcopus suus subjacet, non accedit, ut quæ
 ad segregationem ejus pertinent examinaret, et
 quod præter rationem factum est corrigeret: sed
 superbia et fastu elatus, eo quidem contempto se
 ab Ecclesia separaverit, et aliud struxerit altare,
 et sancta Deo obtulerit; talis, ut contra fidem et
 constitutionem ecclesiasticam hæc faciens, non im-
 pune feret, sed anathemate perentietur.

CANON XI.

« Si quis presbyter in suæ vitæ agendæ ratione
 « condemnatus fuerit, debet is vicinis episcopis
 « renuntiare, ut ipsi rem audiant, et per ipsos
 « proprio episcopo reconcilietur; si hoc autem
 « non fecerit, sed (quod absit!) superbia infla-
 « tus, se a proprii episcopi communionem separa-
 « verit, et una eum aliquibus schisma faciens
 « Deo sanctum obtulerit, is anathema reputabi-
 « tur, et proprium locum perdet; hoc scilicet
 « considerato, nunquid adversus episcopum ju-
 « stam habeat expostulationem. »

BALS. Hic quoque canon eadem cum præcedente
 dicit: statuit enim ut non solum deponantur, sed
 etiam anathematizentur presbyteri, qui ab episco-
 pis condemnati nolunt rem pacifice componi per
 examinationem vicinorum episcoporum, sed seipsum
 abscindunt, hoc est, separant a proprio episcopo,
 et separatim sacra celebrant præter illius senten-
 tiam. Lege et canonem 6 Antiochenæ synodi et
 14 Sardiensis. Oportet autem, inquit, considerare
 et examinare, nunquid proprium episcopum juste
 accesserit clericus, et communionem eum eo jure
 declinet. Lege et canonem 29 istius synodi, et An-
 tiochenæ canonem 4. Adversus episcopum 525
 autem expostulationem ne dixeris esse ex peccato,
 vel ab alia criminali accusatione; sed vel ex causa
 dogmatica, vel injusta ejus vitæ institutione. Ne-
 que enim debet clericus a proprio episcopo ante
 condemnationem separari, nisi eum videt manifeste
 injuriam facientem, vel recto dogmati repugnantem.
 Cum autem ille metropolitanus Philippopolis Italicus
 proprium clericum Campsorynem segregasset, agi-
 tatum est apud sanctissimum illum patriarcham
 Muzalonem, eum misericordia dignum non esse,
 ut qui, secundum hunc canonem, ad finitimos epi-
 scopos non accesserit, et ad synodum quæ erat in
 ea regione, ut per eos reconciliaretur metropolitanæ;
 sed sedi primum patriarchali molestiam exhibuerit,

ΑΡΙΣΤ. « Ο ὁπὶ ἐπισκόπου καταγνωσθεὶς, εἴτε
 « διαστάς, καὶ θυσιαστήριον πῆξας, ἢ προσευγ-
 « κῶν, τιμωρητός. »

Ὁ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀφορισθεὶς, καὶ μὴ
 προσελθὼν τῇ συνόδῳ, ἦτινι ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ ὑπέ-
 κειται, ἐπὶ τῷ ἐξετάσαι τὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ τὸ
 παραλόγως γενόμενον διορθώσασθαι, ἀλλ' ὑπερηφα-
 νίᾳ καὶ τύφῳ ἐπαρθείς, τοῦτου μὲν καταφρονήσει,
 ἀποσχίσει δὲ ἑαυτὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ θυσιαστή-
 ριον ἑτερον πῆξει, καὶ ἄγρια τῷ Θεῷ προσάξει· ὁ τοι-
 οῦτος, ὡς κατὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως καὶ
 καταστάσεως ταῦτα ποιῶν, οὐκ ἀτιμώρητος ἔσται,
 ἀλλ' ἀναθεματισθήσεται

CANON IA.

« Ἐάν τις πρεσβύτερος (12) ἐν τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ
 « καταγνωσθῇ, ὄφειλε ὁ τοιοῦτος τοῖς γειτονίωσιν
 « ἐπισκόποις προσαγγεῖλαι, ἵνα αὐτοὶ τοῦ πράγ-
 « ματος ἀκροάσωνται, καὶ δι' αὐτῶν τῷ ἰδίῳ ἐπι-
 « σκόπῳ καταλλαγῇ· τοῦτο δὲ ἴδαν μὴ ποιήσῃ,
 « ἀλλ' ἔπερ ἀπειθῇ, ὑπερηφάνῳ φυσιοῦμενος ἐκ τῆς
 « τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου κοινωνίας ἑαυτὸν χωρίσῃ,
 « καὶ παρὰ μίαν μετὰ τινων σχίσμα ποιῶν, ἀγλα-
 « σμα τῷ Θεῷ προσενέγκῃ· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα
 « λογισθήσεται, καὶ τὸν ἴδιον τόπον ἀπολεσάτω,
 « θηλονότι σκοπούμενου, μήποτε κατὰ τοῦ ἐπι-
 « σκόπου μέμψιν ἔχη δικαίαν. »

ΒΑΣΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὰ αὐτὰ τῷ πρό αὐτοῦ
 ἀποφαίνεται· διορίζεται γὰρ μὴ μόνον καθαιρεῖσθαι,
 ἀλλὰ καὶ ἀναθεματίζεσθαι τοὺς καταγινοσκομένους
 παρὰ ἐπισκόπων πρεσβυτέρους, καὶ μὴ θέλοντας
 εἰρηνικῶς λυθῆναι τὸ πρᾶγμα διὰ κατεξετάσεως τῶν
 γειτνιαζόντων ἐπισκόπων, ἀλλὰ, ἀποσχίζοντας, τουτέ-
 στι χωρίζοντας, ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου,
 καὶ λευρουγούντας ἰδιαιτάτως παρὰ γνώμην ἐκείνου.
 Ἀνάγνωθι καὶ τὸν γ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συν-
 ὁδοῦ, καὶ τὸν ιδ' τῆς ἐν Σαρδικῇ. Χρὴ δὲ, φησί, σκο-
 πεῖν καὶ ἐξετάζειν, μήποτε δικαίως αἰτιᾶται τὸν
 ἴδιον ἐπίσκοπον ὁ κληρικὸς, καὶ εὐλόγως τὴν μετ' αὐ-
 τοῦ κοινωνίαν ἐκκλήνῃ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν κθ' κανόνα
 τῆς συνόδου ταύτης, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα δ'.
 Τὴν δὲ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου μέμψιν μὴ εἴπης εἶναι
 ἐξ ἁμαρτήματος ἢ ἀπὸ ἄλλης αἰτιάσεως ἐγκληματι-
 κῆς, ἀλλὰ ἀπὸ δογματικῆς ἢ ἀδίκου διαγωγῆς. Οὐδὲ
 γὰρ ὄφειλε ὁ κληρικὸς ἀπὸ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ
 χωρίζεσθαι πρὸ καταδικῆς, εἰ μὴ προφανῶς αὐτὸν
 βλέπει ἀδικοῦντα ἢ ἐναντιούμενον τῷ ὀρθῷ δόγματι.
 Τοῦ δὲ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως τοῦ Ἰταλικῆ
 ἐκείνου ἀφορισαντος τὸν ἴδιον κληρικὸν τὸν Καφορύ-
 μην, λόγος ἐγένετο παρὰ τῷ ἁγιωτάτῳ ἐκείνῳ πα-
 τριάρχῃ τῷ Μουζάλωνι μὴ ὄφειλεν τοῦτον συμπα-
 θείας ἀξιοθῆναι, ὡς μὴ προσελθόντα κατὰ τὸν παρ-
 όντα κανόνα τοῖς γειτνιαζούσιν ἐπισκόποις καὶ τῇ
 κατὰ χάριον συνόδῳ χάριν τοῦ καταλλαγῆναι δι' αὐτῶν

Guill. Beveregijj notæ.

(12) Ἐάν τις πρεσβύτερος. Præter Balsamonis
 et Zonaræ interpretationes in codice Amerbachiano,
 hoc etiam σχόλιον in præsentem canonem habetur,
 Ἡσὶ ἀναφηλαφῆστος ψήρων ἐπισκόπων ζῆτει τῆς
 ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα γ', τῆς ἐν Σαρδικῇ κα-

νόνας γ', δ', ιδ', καὶ ἐνταῦθα τὸν παρόντα ια' κανόνα,
 De sententiarum episcoporum retractatione quæ
 synodi Antiochenæ canonem 6, et Sardicensis cano-
 nes 3, 4 et 14, ei ibi præsentem canonem 11.

τῶ μητροπολίτῃ, ἀλλὰ πρῶτως τὸν πατριαρχικὸν ἄθρονον ὀχλήσαντα, καὶ ὑπὸ ἀντιδικίαν ἀγαθόντα τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον. Τοῦ δὲ Καφισρύμη εἰπόντος διὰ πολλῶν μητροπολιτῶν ζητῆσαι αὐτὸν τὴν τοῦ οικείου μητροπολίτου συμπάθειαν, καὶ μὴ εἰσακουσθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο κατανητῆσαι εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον, διεγνώσθη μὴδὲν τι ἀκανόνιστον ποιῆσαι αὐτόν.

ZQNAP. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τὴν αὐτὰ τῶ πρὸ αὐτοῦ ἀποφαίνεται, καὶ φησιν ὅτι, ἐὰν πρεσβύτερος καταγνώσθῃ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῇ ἰδίᾳ διαγωγῇ, τουτέστιν ὡς μὴ καλῶς βίου, ὀφείλει τοῖς πλησίον οὖσιν ἐπισκόποις προσαγγεῖλαι, ἥτοι γνωρίσαι, ὅπως καταγνώσθη παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἵνα δὲ αὐτῶν ἀκροασαμένων τῶν πραχθέντων καταλλαγῇ τῶ ἐπισκόπῳ. Ἐὰν δὲ μὴ τοῦτο ποιῆσῃ, ἀλλ' ὅπερ μὴ γένοιτο, κενοδοξίᾳ ἐπαίρομενος ἀποσχισθῇ μὲν τοῦ ἐπισκόπου, παρὰ μίαν δὲ, ἀντὶ τοῦ ἰδιαίτατα, μετὰ τινῶν ἰερουργήσῃ, ὁ τοιοῦτος οὐ μόνον, φησὶ, τὸν ἴδιον βαθμὸν ἀπολέσει, ἀλλὰ καὶ ἀνάθεμα ἔσται. Χρὴ δὲ, φησὶ, σκοπεῖν καὶ ἐξετάζειν, μήποτε δικαίως αἰτιᾶται τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον, συνειδῶς αὐτῶ μίμψιν, καὶ εὐλόγως τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν ἐκκλίνη. Ἀναγνώστειον καὶ τὸν κθ' κανόνα τῆς συνόδου ταύτης, καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανόνα τέταρτον, καὶ τῆς ἐν τῶ ναῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου κανόνας ιγ', ιδ' καὶ ιε'.

ARIST. « Πρεσβύτερος καταγινωσκόμενος παρ' ἐπισκόπου τοῖς πλησίον ἐπισκόποις ἐκκαλεῖν ἐπιθήσεται· εἰ δὲ μὴ ἐγκαλέσει, ἀλλὰ σιζῶν καὶ φυσιοῦμενος, ἀγίασμα τῶ θεῷ προσαγάγη, ἔστω ἀνάθεμα. »
Τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐννοίας τῶ πρὸ αὐτοῦ κανόνι καὶ οὗτος.

KANON IB'.

« Φηλὶξ ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἀναφερίσθω κατὰ τὰ ἐρισθέντα ἐκ τῶν παλαιῶν συνόδων, ἴνα, ἐὰν τις ἐπίσκοπος (ὅπερ ἀπέτη) ἐν τινὶ ἐκκλησίᾳ περιπέσῃ, καὶ γενήσεται πολλὴ ἀνάγκη τοῦ μὴ δύνασθαι συνελθεῖν πολλοὺς, διὰ τὸ μὴ ἀπομείναι αὐτὸν ἐν τῶ ἐκκλησίᾳ, ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων ἀκουσθῆ (13), καὶ ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ ἑξ (14) ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἴδιου, καὶ ὁ διάκονος ὑπὸ τριῶν. »

BAAS. Τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ἐμφαίνοντος τὰς μὲν καθαιρέσεις τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων παρὰ ἐνὸς ἐπισκόπου γίνεσθαι, τὰς δὲ

Guill. Beveregii notæ.

(13) Ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων ἀκουσθῆ. Constantinus Harmenopolis presentem canonem his verbis contraxerunt dedit. « ἐπισκόπου κατηγορούμενος, εἰ δυσχερὲς εἴη τὴν πᾶσαν σύνοδον συνελθεῖν, δώδεκα γοῦν τὴν ὑπόθεσιν ἐξετάστωσαν ἐπίσκοποι πρεσβυτέρου δὲ ἑξ· διακόνου δὲ τρεῖς. Cum episcopos accusatur, si difficile sit universam convenire synodum, duodecim saltem episcopi causam examinent; si presbyter, sex; si diaconus, tres. Ubi scholiastes hæc observat, Ἐντεῦθεν ὁ πατριάρχης Λουκᾶς ἀκυρον ἤγησάτο τὴν τοῦ ἐπισκόπου Ἀμαθούντος Ἰωάννου καθάρσειν, ἣν ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐποίησάτο Κύπρου ὅτι ἰα' μόνοις συνὼν ἐπισκόποις,

A et proprium episcopum ad judicariam contentionem deduxerit. Cum autem dixisset Campsoryme se per multos metropolitanos sui metropolitani misericordiam postulasse, et non exauditum esse, et propterea ad magnam synodum venisse; judicatum est eum nihil fecisse contra canones.

ZONAR. Hic quoque canon eadem cum superiore constituit, ac si quis presbyter, inquit, in sua vivendi ratione, hoc est, veluti licentius actæ vitæ ab episcopo condemnatus fuerit; eum vicinis episcopis renuntiare, hoc est, de sua damnatione certiores facere oportet, ut illorum opera, ubi tota de re edocui fuerint, suo episcopo concilietur. Quod si id facere neglexerit, et ambitione (quod absit!) inflatus, se ab episcopi communione separaverit, ac una, hoc est, privatim cum paucis sacra fecerit; illum non modo de suo gradu excidere, verum anathema quoque esse decernit. Animadvertendum porro est, inquit, atque investigandum, numquid justam adversus episcopum expostulandi causam habeat, crimenque illius aliquod noverit, ex quo jure se ab illius communione subducatur. Consule hujus quoque synodi undetricesimum canonem, et Antiochenæ quartum, et synodi in Sanctorum Apostolorum templo congregatæ canones 13, 14 et 15.

ARIST. « Presbyter ab episcopo condemnatus, ad vicinos episcopos appellare permittetur: si vero non provocaverit, sed schisma faciens, et fasus elatus, Deo sanctum obtulerit. sit anathema. »
Ejusdem sententiæ cum præcedente est et hic canon.

CANON XII.

« Felix episcopus dixit: Referatur secundum ea quæ ab antiquis synodis decreta sunt, ut si quis episcopus (quod absit!) in aliquod crimen incidat, et fieri non possit omnino, ut multi convenient, ne ipse in crimine hæreat, a duodecim episcopis audiatur, et presbyter a sex episcopis una cum proprio, et diaconus a tribus. »

BALS. Cum canon 4 Antiochenæ synodi declarasset presbyteros et diaconos ab uno episcopo deponi, episcoporum autem depositiones a synodo

μη ἐπέκεινα ἦν αὐτὸς τῆς τῶν λοιπῶν δωδεκάδος. Hinc Lucas patriarcha motus irritam censuit Amathunti episcopi Joannis depositionem ab archiepiscopo Cypri factam; quod cum ei duntaxat 11 episcopi adessent, duodenarium ipse numerum non superaret. Harmenop. sect. 1, tit. 5.

(14) Ὁ πρεσβύτερος ὑπὸ ἑξ. Quod hic constituitur, ut causa scilicet episcopi a duodecim, presbyteri a sex, et diaconi a tribus episcopis audiatur, a concilio Carthaginensi, sub Grato anno Domini 348 habito, prius constitutum fuit: cujus verba superius, in annotationibus ad octavum hujus concilii canonem recitavimus.

feri, videtur præsens canon ei adversari, decernens a duodecim ad minus episcopis episcopum in causa criminali judicari, presbyterum a sex, et diaconum a tribus. Non pugnant autem inter se canones: sed Antiochenæ quidem synodi canon hæc judicia aliter constituenda decrevit: præsens autem canon, qui longo post tempore factus est, hæc judicia cautius fieri statuit. Cautior autem legislatio non inducit repugnantiam. Quod autem majoris securitatis gratia hæc cauta sint, ex eo declaratur, quod dicant Patres, hæc tunc demum fieri, quando est difficile ut plures episcopi conveniant. Tunc enim necesse est **526** plures quoque episcopos causas criminales audire. Illud autem, ne episcopus in crimine hæreat, sic est, interpretandum ne dum dubius est episcopus, a suo populo contemnatur, ut qui accusatus est. Et in his quidem consistit canon. Interrogaverit autem quispiam, cum canon causarum solum criminalium meminerit, an uni metropolitano vel episcopo permittatur examinare episcopum, vel sacerdotem, vel diaconum in causa civili ex contractu, quæ infamiam irrogat, scilicet depositi, vel commodati: similiter et in causa quæ ex delicto oritur, scilicet injuria, furto, vi, et similibus. *Solutio.* Quinquagesimus quintus canon apostolicus, et octogesimus quartus jubent, ut ii deponantur, qui reges, episcopos et magistratus injuria afficiunt. Et nonnulli quidem ad ejusmodi injurias easque solas depositionem redigunt. Mihi autem videtur ex omni actione quæ infamiam irrogat, pecuniaria scilicet et criminali, iis qui sunt sacrati infamiam iniuri, secundum universalem et indistinctam legum constitutionem. Vidi enim etiam multos sacros propter furtum synodally depositos. Si autem interrogaverit quispiam, quid debet fieri lectoribus; audiet, quod vicesimus canon præsentis synodi reliquos clericos, præter presbyterum scilicet et diaconum, ab uno episcopo judicandos esse statuit. Præterea interrogaverit quispiam, cum canon contineat, tunc fieri a duodecim episcopis et solis episcoporum depositiones, quando fieri omnino non potest ut multi conveniant; si depositus fuerit episcopus a duodecim episcopis, sique cum sit facile ut multi conveniant; dissolvatur depositio annon? *Solutio.* Dicunt quidem nonnulli hoc modo non infirmari sententiam. Cum autem Joannes ille Amathuntis episcopus a Cypri archiepiscopo domino Joanne fuisset depositus, et depositionis edictum in tribunali imperatoris lectum esset, quoniam inventi sunt undecim episcopi et archiepiscopus depositionem fecisse, statuit sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas cum præsentem illa synodo, quin et assistens senatus, esse infirmam et nullius momenti depositionem; et eo quod non accessit fuerit universa synodus Cypriorum Ecclesiæ, aut saltem major pars ejus, cum magna esset ejus cogendæ facultas; et quod archiepiscopus non ultra duodecim episcopos, sed una cum illis esset connumeratus. Præterea autem

A καθαιρέσεις τῶν ἐπισκόπων παρὰ συνόδου, δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι αὐτῷ ὁ παρῶν κανὼν, διοριζόμενος ὑπὸ δώδεκα ἐπισκόπων τὸ ἐλάχιστον κρῖνεσθαι ἐπισκοπὸν χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως, τὸν πρεσβύτερον ὑπὸ ἑξ, καὶ τὸν διάκονον ὑπὸ τριῶν. Οὐκ ἐναντιοῦνται δὲ οἱ κανόνες· ἄλλ' ὁ μὲν, τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ δηλαδὴ, ἄλλως τὰς τοιαύτας κρίσεις ὥρισεν διευλυτοῦσθαι· ὁ δὲ παρῶν κανὼν, κατὰ πολὺ μεταγενέστερος ὢν, ἀσφαλεστέρως τὰς τοιαύτας κρίσεις παρεκελεύσατο γίνεσθαι. Καὶ οὐκ ἔστιν ἐναντιώσις ἢ ἀσφαλεστέρη νομοθεσία. Ὅτι δὲ διὰ τὸ ἀσφαλέστερον ταῦτα νομοθετήται, δηλοῦται καὶ ἀπὸ τοῦ λέγειν τοὺς Πατέρας τότε ταῦτα γίνεσθαι, ὅτε μὴ ἔστιν εὐχερὲς καὶ πλεοναξ συναλθεῖν ἐπισκόπους. Τηνικαῦτα γὰρ ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ πλεοναξ ἐπισκόπους ἀκροῦσθαι τῶν ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων. Τὸ δὲ μὴ ὑπομῖναι τὸν ἐπισκοπὸν ἐν τῷ ἐγκλήματι οὕτως ἐρμηνευτέον, ἵνα μὴ, ἀμφίβολος ὢν ὁ ἐπισκοπὸς, καταφρονεῖτο ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν λαοῦ, ὡς ὑπὸ κατηγορίαν ὢν. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τοῦτοις. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, εἰ, τοῦ κανόνος μόνων ἐγκληματικῶν ὑποθέσεων μεμνημένου, ἐφέσσεται μητροπολιτῆ ἐνὶ ἡ ἐπισκόπῳ ἐνὶ δικάζειν ἐπισκοπὸν ἢ ἱερέα ἢ διάκονον χάριν ὑποθέσεως συναλλαγματικῆς ἀτιμοποιού; ἦγουν περὶ παραθήκης, ἢ περὶ κληρονομίας· ὡσαύτως καὶ περὶ ὑποθέσεως ἐξ ἀμαρτήματος ἀναφυσμένης, ἦγουν ὕβρεως, κλοπῆς, βίας, καὶ τῶν ἡμοίων. *Αὐσίς.* Ὁ νεῖ ἀποστολικῆς κανὼν καὶ ὁ πᾶ καθαιρέσθαι διορίζονται τοὺς ὕβριζοντας βασιλεῖς, ἐπισκόπους, καὶ ἀρχοντας. Καὶ τινες εἰς τὰς τοιαύτας ὕβρεις καὶ μόνως στενωγοῦσιν καθαιρέσιν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἀπὸ πάσης ἀτιμοποιού ἀγωγῆς, χρηματικῆς δηλαδὴ καὶ ἐγκληματικῆς, ἐπάγεσθαι ἀτιμίαν καὶ τοῖς ἱερωμένοις, κατὰ τὴν καθόλου τῶν νόμων καὶ ἀδιάστικτον νομοθεσίαν. Εἶδον γὰρ καὶ πολλοὺς ἱερωμένους ἀπὸ κλοπῆς καθαιρεθέντας συνοδικῶς. Εἰ δὲ ἐρωτήσῃ τις, τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀναγνώστας, ἀκούσει ὅτι ὁ κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου παρὰ ἐνὸς ἐπισκόπου τοὺς λοιποὺς κληρικούς, τοὺς παρὰ τὸν πρεσβύτερον δηλαδὴ καὶ τὸν διάκονον, δικάζεσθαι διορίζεται. Ἐτι ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ κανόνος διαλαμβάνοντος τότε γίνεσθαι παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων καὶ μόνων τὰς τῶν ἐπισκόπων καθαιρέσεις, ὅτε ἀνάγκη πολλῆ ἐστὶ μὴ δύνασθαι πολλοὺς συναλθεῖν, ἐὰν καθαιρεθῇ ἐπίσκοπος παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων, εὐχερείας οὐσίας καὶ ταῦτα πολλοὺς συναλθεῖν, ἀρα λυθῆσεται ἡ καθαιρέσις ἢ οὐ; *Αὐσίς.* Τινὲς μὲν λέγουσιν ἐκ τούτου τοῦ τρόπου μὴ ἀκυροῦσθαι τὴν ἀπόφασιν· τοῦ δὲ ἐπισκόπου Ἀμαθοῦντος ἐκείνου Ἰωάννου καθαιρεθέντος ὑπὸ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου κυρίου Ἰωάννου, καὶ τοῦ καθαιρετικοῦ σημειώματος ἀναγνωσθέντος ἐπὶ βήματος βασιλικοῦ, ἐπεὶ εὐρηγῆται ἕνδεκα ἐπίσκοποι καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος; τὴν καθαιρέσιν πεποιχότες, διέγνω ὁ ἀγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κύριος Λουκάς μετὰ τῆς παρουσιασάσης συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ παρεστῶσα σύγκλητος, ἀκυρον εἶναι τὴν καθαιρέσιν, διὰ τε τὸ μὴ μετακλήθῃ τὴν πᾶσαν σύνοδον τῆς τῶν Κυ-

πρίων ἐκκλησίας, ἢ καὶ τὴν πλείονα, εὐχερίας, καὶ ταῦτα οὕτως πρὸς τοῦτο, καὶ διὰ τὸ μὴ τὸν ἀρχιεπίσκοπον ἐπέκεινα εἶναι τῆς δωδεκάδος τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ ταύτη τοῦτον συνυπάγεσθαι. Ἐχρήσαντο δὲ πρὸς τοῦτο καὶ τῷ κ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τῷ ιδ'. Κἂν τινες δὲ εἴπω τότε εἰς μόνους πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοῦτο ἐκφωνηθῆναι,

ZONAR. Oī episcopoī katēgoroumēnoi parā tōn oikeliōn synōdōn ōrīstōthēsan krīnēsθai. Ἐὰν δὲ ἐπισκόπου ἐπὶ ἐγκλήματι κατηγορουμένου δυσχερὲς εἴη πάνυ ἄλην τὴν σύνοδον συναλθεῖν, ἢ τοὺς πλείονας, δώδεκα, φησί, συνεργόμενοι ἐπίσκοποι ἐξεταζέτωσαν τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα μὴ ὁ κατηγορηθεὶς ἐπίσκοπος ἀπομείνῃ ἐν τῷ ἐγκλήματι, τουτέστιν ἵνα μὴ, ἀμφίβολος ὢν, καταφρονοῖτο ὑπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν λαοῦ, ὡς ὑπὸ κατηγορίαν ὢν. Πρεσβυτέρου δὲ κατηγορημένου ἕξ ἐπίσκοποι δικάσαι ἀρκίουςι. Διακόνων δὲ εἰς ἐξέτασιν ὁμοίαν τριῶν ἐπισκόπων ἰκανὴ ἔσται διάγνωσις. Ἔοικε δὲ ὁ κανὼν οὗτος ἐναντιοῦσθαι τῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου ὅς τοὺς μὲν ἐπισκόπους ὑπὸ συνόδων καθαιρεῖσθαι φησί, τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ὑπὸ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων. Εἶποι δὲ τις συμβιβάζων τοὺς τοιοῦτους κανόνας ὅτι ὁ μὲν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κανὼν τὰς ζητήσεις τῶν κατηγοριῶν τῶν κατὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐξ ἀρχῆς τῷ ἐπισκόπῳ ἀνάθετο, κάκεινῳ δέωκε ψηφίζεσθαι περὶ αὐτῶν ὁ δὲ παρῶν κανὼν, εἰ ὁ καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου οἴεται ἀδικεῖσθαι, ἐπὶ πρεσβυτέρου μὲν ἕξ ἐπισκόπους δίλωσι διαγνώμονας, ἐπὶ δὲ διακόνους τρεῖς.

ARIST. « Ἐπίσκοπον ἐγκληθέντα, ἐὰν μὴ τελευταίον ἐκ τῆς δώδεκα ἐπιτηροῦσιν ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτερον ἕξ, καὶ ὁ ἴδιος καὶ διάκονον εἰς τρεῖς. »

Τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον δεῖν ὑπὸ πάσης κρίνεσθαι τῆς συνόδου ὃ εἰ δὲ πάντας οὐ συναλθεῖν δυνατόν, παρὰ δώδεκα τὸ ἐλάχιστον ἐπισκόπων κρίνεσθαι ὃ τὸν δὲ πρεσβύτερον παρὰ ἕξ, καὶ τὸν διάκονον παρὰ τριῶν ὃ φελοῦντος ἐπέκεινα καὶ τοῦ ἰδίου τῶν κατηγορουμένων ἐπισκόπων εὐμπαρεῖναι, καὶ συνεξετάζειν τὰς κατ' αὐτῶν αἰτιάσεις.

KANON II'.

« Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπίσκοπον εἰ μὴ ὑπὸ πολλῶν χειροτονεῖσθαι ὃ εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται, καὶ ὑπὸ πριῶν ὁ ἐπίσκοπος χειροτονηθεῖ. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε ὅτι πρὸς ταῦτα λέγει ἡ ὁμολογία ὅτι ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέγθη ὅτι Ὁφείλει παρ' ἡμῶν τὰ ὀρισθέντα ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν φυλαχθῆναι ὡς ἐτυχεν ἀβουλήτως οἱ πρωτεύοντες τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησίας οὐ κατατολμῶσι ἀμελεῖν. Πολλοὶ οὖν ἐπίσκοποι συναχθέντες ἐπίσκοπον χειροτονήσουσιν ὃ εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται, τρεῖς ἐπίσκοποι, ἐν οἰκουμενικῇ ἀντόπῳ ὡς, τῷ τοῦ πρωτεύοντος παραγγέλματι χειροτονήσουσιν τὸν ἐπίσκοπον. Καὶ ἐὰν τις ἐν τινι ἐναντιωθῇ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀποστερησεῖ τῆς ἐπιμῆς. »

BALES. Χειροτονίαν ἐνταῦθα μὴ τὴν χειροθεσίαν

allegarunt et canonem 20 presentis synodi et 14; et, quamvis dixissent nonnulli hoc de solis presbyteris et diaconis dictum esse, tamen non sunt exaudivit.

Κἂν τινες δὲ εἴπω τότε εἰς μόνους πρεσβυτέρους καὶ διακόνους τοῦτο ἐκφωνηθῆναι, ἀλλ' οὐκ εἰσηκούσθησαν.

ZONAR. Episcopus, qui accusantur, a sua quæque synodo judicari decretum est. Quod si delatoris nomine, aut omnes ad synodum aut plures certe convenire admodum difficile sit, duodecim, inquit, episcopi coeant, et causam quæ in judicium defertur examinent, ne in crimine accusatus episcopus hæreat, id est, nedum ambigua ejus innocentia est, tanquam accusationi obnoxius a populo cui præest despiciatur. Presbytero vero in judicium vocato sex episcopi judicium satisficient. Trium porro episcoporum cognitio diacono causam dicenti sufficiet. Videtur autem hic canon quarto Antiochenæ synodi canonem repugnare. Ille siquidem episcopum a synodo, presbyteros vero et diaconos a suo quæque episcopo deponi debere affirmat. Utrunque tamen hoc pacto quispiam conciliabit; ut Antiochenum canonem quæ crimina presbyteris aut diaconis obijciuntur, eorum criminum quæstiones primo ad episcopum pertinere, deque his statuendi penes illum facultatem esse voluisse: hujus vero canonis constitutione, si quis injuste se ab episcopo suo damnatum quæretur, presbytero quidem sex, diacono vero tres episcopos causæ cognitiores præfinitos esse defendat.

ARIST. « Episcopum in jus vocatum, si non sit perfecta synodus, duodecim minimum episcopi observant; et presbyterum, sex et pro prius; et diaconum, tres. »

Episcopum qui accusatur a tota judicari synodo oportet: si omnes autem convenire non est possibile, a duodecim minimum episcopis judicari; presbyterum autem a sex, et diaconum a tribus: et proprius insuper accusatorum episcopus ibidem adesse debet, et accusationes contra eos latis simul examinare.

CANON XIII.

« Quod non licet episcopum nisi a multis eligi: si autem necesse sit, etiam vel a tribus eligatur episcopus. Aurelius episcopus dixit: Quid ad hæc dicit vestra sanctitas? Ab omnihus episcopis dictum est: Veterum statuta debent a vobis servari: quæ quidem temere et inconsulte, qui in quavis provincia primitum obtinent, non audent negligere. Multi ergo congregati episcopi episcopum eligent. Si autem necessitas incumbat, tres episcopi, in quocunque loco fuerint, primatis jussu eligent episcopum. Et si quis in aliquo contra propriam confessionem vel subscriptionem fecerit, ipse seipsum honore privabit. »

BALS. Χειροτονίαν hoc in loco, non pro χειρο-

ὁσ'α, id est, manuum impositione et ordinatione, sed non consecratione intellexeris, sed pro electione. Nam et hoc ex fine canonis ostenditur, quo cavetur, ut deponatur episcopus, qui contra propriam subscriptionem et confessionem fecerit, quæ subscriptio non fit ad ordinationem sive consecrationem, sed ad electionem: et quia, cum primus canon apostolicus statuat episcopum a duobus esse episcopis ordinandum, si χειροτονίαν pro ordinatione hoc in loco acceperimus, dicto canonis contraria dicere admittemus. Cum autem canon & primæ Nicænæ synodi jubeat electiones ab omnibus provincialibus constitui, sin autem hoc sit difficile tres simul congregari, reliquis quoque per litteras suffragium ferentibus, metropolitani quidam, ut est verisimile (eos enim præsens canon primates provinciarum vocat), non observabant canones. Unde et a Patribus definitum est, ut a multis episcopis fierent electiones: sin autem hoc non sit factu facile, necessario a tribus, qui debent conscientia et permissione primi seu metropolitani in quocunque loco convenire. Si quis autem eorum qui in electione suffragia dederunt contra propriam subscriptionem fecerit, deponetur. Ac in his quidem consistit canon. Cum autem quidam metropolitanus fuisset aliquando accusatus, quod non cum suis provincialibus episcopum elegisset, sed cum metropolitanis, qui in regina urbium versabantur; quidam præsentem canonem pro eo adducebant: et dicebant quod, etiamsi ex canone & primæ synodi Nicænæ necesse est a provincialibus ad minimum tribus electionem fieri, a præsentem tamen canonem, qui est multo posterior, metropolitanis concessum est tres episcopos, quos voluerit accersere, et per eos electionem facere in quocunque loco voluerit, et volebant metropolitanum nulli reprehensionibus obnoxium ab hoc canone conservari. Audierunt autem quod, quoniam præsens canon nihil novi decernit, sed quæ a Patribus antea definita sunt, deinceps quoque servanda statuit, debent omnino, quæ de convocatis episcopis dicuntur, secundum illum canonem intelligi, et electiones necessario a provincialibus fieri. Illud autem in quovis loco procedere, non affert præjudicium electioni, solum fiat cum tribus ad minimum episcopis, juxta hunc canonem et, quæ ei consequenter obtinet, consuetudinem. Cum autem canon decernat electiones fieri a tribus episcopis, si sit multos convenire difficile, interrogaverit quispiam: Si multi possint facile convenire, electio infirmabitur, an non? *Solutio.* Quæ de episcopi a duodecim facta depositione supra 528 scripta sunt, quando plures poterant facile convenire, ad præsentis questionis solutionem sufficiunt. Illud autem, in quovis loco, scriptum est, propter eos qui dicunt debere fieri ecclesiarum electiones a metropolitanis in sua metropoli, quod quidem non receptum est. Locus enim non constituit episcopum, sed suffragium et antistitem electio. Nota

καὶ καθιέρωσιν νοήσεις, ἀλλὰ τὴν ψῆφον. Ὅτι τε τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ κανόνος διοριζομένου καθαιρεῖσθαι τὸν ἐπὶ ἰδίᾳ ὑπογραφῆ καὶ ὁμολογίᾳ ἐναντιούμενον ἐπίσκοπον, ἥτις ὑπογραφῆ οὐ γίνεται εἰς χειροτονίαν ἤτοι καθιέρωσιν, ἀλλὰ εἰς ψῆφον· καὶ οὗτοι τοῦ ἀποστολικοῦ πρώτου κανόνος· διοριζομένου χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον ὑπὸ ἐπισκόπων δύο, εἴπερ ἐκλαδύμεθα τὴν χειροτονίαν εἰς χειροθεσίαν. δόξοιμεν λέγειν ἐναντία τῷ ῥηθέντι κανόνι. Τοῦ δὲ δ' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου παρακαλουομένου ὑπὸ πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν καθίστασθαι τὰς ψήφους· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτό ἐστι, τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνάγεσθαι, συμψήφω γινομένων διὰ γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν, ὡς εἶπε, τινὲς μητροπολίται (τούτους γὰρ ὁ παρῶν κανὼν πρωτεύοντα ἐπαρχίας καλεῖ) οὐκ ἐφύλαττον τὰ τοῦ κανόνος. Ὅθεν καὶ ὠρίσθη παρὰ τῶν Πατέρων, ὑπὸ πολλῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι τὰς ψήφους· εἰ δὲ οὐκ ἔστι τοῦτο εὐχερὲς, ἐξ ἀνάγκης ὑπὸ τριῶν, ὀφειλόντων μετὰ εἰδήσεως καὶ ἐπιτροπῆς τοῦ πρώτου, ἤγουν τοῦ μητροπολίτου, συνέρχεσθαι ἐν οἰκῆσιν τόπων. Ἐν δὲ τις τῶν ψηφισαμένων ἐναντιωθῆ ἐπὶ ἰδίᾳ ὑπογραφῆ, καθαιρεθήσεται. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Τινὲς δὲ μητροπολίτου αἰτιαθέντος ποτὲ, ὡς μὴ μετὰ ἐπαρχιωτῶν αὐτοῦ ψηφισαμένου ἐπίσκοπον, ἀλλὰ μετὰ μητροπολιτῶν διαγόντων εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, ἐχρήσαντο τινες, ὑπὲρ αὐτοῦ λέγοντες τῷ παρόντι κανόνι· καὶ εἶπον ὡς, εἰ καὶ ἀπὸ τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου ἀνάγκη ἐστὶν ὑπὸ ἐπαρχιωτῶν τὸ ἐλάχιστον τριῶν τὰς ψήφους γίνεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος μεταγενεστέρου ὄντος ἐνεδόθη τῷ μητροπολίτῃ μετακαλεῖσθαι τρεῖς ἐπισκόπους τοὺς αὐτῷ βουλευτέους, καὶ ποιεῖν τὴν ψῆφον δι' αὐτῶν ἐν οἴκῳ ἢ ἐν τόπῳ θαλήσῃ· καὶ ἤθελον ἀπὸ τούτου τοῦ κανόνος ἀκαταίτατον τὸν μητροπολίτην συντηρηθῆναι. Ἦκουσαν δὲ ὡς, ἐπεὶ ὁ παρῶν κανὼν οὐ νέον τι θεσμοθετεῖ, ἀλλὰ τὰ προδιορισθέντα παρὰ τῶν Πατέρων καὶ ἐφεξῆς διορίζεται φυλάττεσθαι, ὀφείλουσι πάντως τὰ περὶ τῶν συγκαλουμένων ἐπισκόπων νοεῖσθαι κατ' ἐκεῖνον τὸν κανόνα, καὶ ἐξ ἀνάγκης μετὰ ἐπαρχιωτῶν τὰς ψήφους γίνεσθαι. Τὸ δὲ ἐν οἰκῆσιν τόπων προδῆναι, οὐ προκρίματιζει τὴν ψῆφον, μόνον γινέσθω μετὰ ἐπισκόπων τὸ ἐλάχιστον τριῶν κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, καὶ τὴν ἀκολουθίαν τούτου κρατούσαν συνήθειαν. Τοῦ δὲ κανόνος διοριζομένου ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων τὰς ψήφους γίνεσθαι, εἴπερ ἐστὶ δυσχερὲς πολλοῦς συναλθεῖν, ἐρωτήσει τις, ἐὰν εὐχερὲς ἐστὶ πολλοῦς συναλθεῖν, ἀκυρωθήσεται ἡ ψῆφος, ἢ οὐ; Ἀύσις· Τὰ ἀνωθεν γραφέντα περὶ καθαιρέσεως ἐπίσκοπου γενομένης παρὰ δύοδεκα ἐπισκόπων, ὅταν ὑπῆρχεν εὐχερὲς καὶ κλειοῦς συναλθεῖν, ἀρκοῦσιν εἰς ἀπολογίαν τοῦ παρόντος ζητήματος, τὸ δὲ ἐν οἰκῆσιν τόπων, γέγραπται διὰ τοῦς λόγοντας, ὀφείλουσι τὰς ψήφους τῶν ἐκκλησιῶν γίνεσθαι παρὰ τοῦ μητροπολίτου εἰς τὴν κατ' αὐτὸν μητροπολιν, ὅπερ οὐκ ἐδέχθη. Οὐδὲ γὰρ ὁ τόπος καθιστᾷ τὸν ἐπίσκοπον, ἀλλὰ ἡ ψῆφος καὶ ἡ ἐπιλογή τῶν

ἀρχιερίων. Σημειώσαι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος, ἄ ἔργοι ἐπι-
 κανόνος οὗτος ὁ πρωτεύων, ἦγουν ὁ μητροπολίτης,
 οὐκ ὀφείλει παρουσάζειν εἰς τὰς ψήφους, ἀλλὰ
 μόνον οἱ ἐπίσκοποι. Τί δὲ, ἐάν τις τῶν ψηφισάμε-
 νων ἐναντιωθῆ τῇ οἰκείᾳ ὑπογραφῇ, ἀπεντεύθεν
 καθαιρεθῆσεται, ἢ μετὰ δοκιμασίαν καὶ ἀποτυχίαν
 ὧν προστίθεται; Ἀύσις. Εἰ μὲν ἐλληφθῶσι τὰ ῥή-
 ματα τοῦ κανόνος εἰς τὸ ἐπιγινώσκειν μὲν τὸν ψη-
 φισάμενον τὴν οἰκείαν ὑπογραφὴν, λέγειν δὲ μετὰ
 ταῦτα μαθεῖν τί κοιλῶν τὸν ψηφισθέντα εἰς ἐπι-
 σκοπικὸν προσλαβεῖν ἀξίωμα, ἀλλως οὐ καθαιρεθῆ-
 σεται, εἰ μὴ περὶ τὰς ἀποδείξεις ἀτονήσῃ. Εἰ δὲ
 ἐλληφθῆ ἢ ἐναντίως τῆς ὑπογραφῆς εἰς ἀρνησιν,
 ταύτης ἐλεγχόμενου τοῦ πράγματος; διὰ συγκρίσεως
 τῶν γραμμάτων, ἢ ἄλλως, πως, ἀπεντεύθεν καθαι-
 ρηθήσεται. Σημειώσαι οὖν τὸν παρόντα κανόνα
 περὶ ἀρνήσεως ὑπογραφῆς διαλεγόμενον, ὡς ἔμοι
 δοκεῖ. Ἀνάγνωθι καὶ κεφάλαιον ο' τοῦ α' τίτλου
 τοῦ κβ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ κεφ. α' τοῦ γ'
 τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, καὶ τὸν δλον δ' τίτλον τοῦ
 αὐτοῦ βιβλίου καὶ τὸ ε' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ κγ'
 βιβλίου, καὶ μάθης ὅπως ποτὲ μὲν διὰ ἀντισυγγρά-
 φων, ποτὲ δὲ διὰ μαρτύρων ὁμνούντων ἐλέγχεται ὁ
 ἀρνούμενος τὴν οἰκείαν ὑπογραφὴν, καὶ ὅτι μετὰ
 ἐλέγχον ὁ κατακριθεὶς ἀναγκάζεται ποιῆσαι τῷ ἀν-
 τίστῳ μὴ μόνον τὸ ἰκανὸν τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ
 ἔγγραφῳ ποσοῦ, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τοσοῦτον. Ἡ δὲ
 οβ' Νεαρά τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσό-
 φου διορίζεται πᾶν ἔγγραφον, ἐν ᾧ ἐπιγράφεται ὁ
 τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ τύπος διὰ χειρὸς
 τοῦ συνθεμένου αὐτοῦ, ἔχειν τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἀμε-
 ιάπτωτον, καὶ οὐκ ἔστι κατησφαλισμένον διὰ
 προστίμου. Καὶ ἀνάγνωθι τὴν τοιαύτην Νεαράν.
 Καὶ συναγαγὼν εἰπέ δὲ τὸ καθαιρεθῆσθαι τοὺς ἀρ-
 χιερεῖς ἀρνούμενους τὰς ἐν ταῖς ψήφοις ὑπογραφὰς;
 αὐτῶν ἰδικόν ἐστι καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τοῦτο
 καὶ μόνον τὸ φάκτον. Ἐάν γὰρ ἕτερον ἔγγραφον
 αὐτοῦ ἀρνήσῃται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ὡς ἔμοι
 δοκεῖ, οὐ καθαιρεθῆσεται, καθὰ τινες λέγουσιν,
 ἀλλὰ καταστρωθέντα νόμου;

ὡλασθήσεται.
 ΖΩΝΑΡ. Ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώ-
 τῆς συνόδου ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπι-
 σκόπων καθίτασθαι ὀρίζει ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ τις εἴη
 δυσχέρεια, τρεῖς ἐπιτοαυτὸ συνάγασθαι, συμφήρων
 διὰ γραμμάτων καὶ τῶν λοιπῶν γινόμενων, καὶ
 οὕτως τὴν χειροτονίαν γίνεσθαι. Ἄ τοῖνον ὁ εἰρη-
 μένος κανὼν διατάσσεται, ταῦτα, φασὶν οἱ τῆς συνό-
 δου ταύτης, δεῖν φυλαχθῆναι, ὡς ὀρισθέντα παρὰ
 τῶν πρὸ ἐκείνων. Χειροτονίαν δ' ἐνταῦθα μὴ τὴν
 χειροθεσίαν καὶ καθιέρωσιν νοήσων, ἀλλὰ τὴν ψῆ-
 φον, ἵνα μὴ δοκῇ ἐναντιοῦσθαι τῷ πρώτῳ κανόνι
 τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ ὑπὸ δύο ἐπισκόπων
 ὀρίζεται χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον. Ὅπως δὲ οὐκ
 ἐναντιοῦται, εἴρηται ἐν τῇ ἐξηγήσει τοῦ δ' κανόνος
 τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, ἀ καὶ ἀναγνωστέον.
 Πρωτεύοντα δ' ἐνταῦθα τῶν ἐπαρχιῶν τοὺς μη-
 τροπολίτας φησὶν, ὧν παραγγέλματα, ἦγουν ἐντολῆ,
 χειροτονεῖν, τούτῳ ψηφίζεσθαι, τοὺς ἐπισκόπους;
 ἐπίσκοπον διατάσσεται. Ἐάν δὲ τις, φησὶ, τῶν ψη-

ergo etiam ex hoc canone, quod primas sive me-
 tropolitanus non debet interesse electioni, sed soli
 episcopi. Quid vero, si quis eorum qui elegerunt
 suæ subscriptioni contradixerit, eone ipso deponet-
 ur, an post examinationem, cum ea quæ propo-
 nit probare non possit? Solutio. Si canonis quidem
 verba accepta fuerint ad hoc, ut is qui elegit pro-
 priam subscriptionem agnoscat, dicat autem postea
 se accepisse aliquid, quod vetet quominus is, qui
 electus est, ad dignitatem episcopalem provehatur
 non alias deponetur, quam si in probationibus de-
 fecerit. Sed si subscriptionis contradictio pro ejus
 negatione accepta fuerit, re per litterarum proba-
 tionem, vel aliquo alio modo convicta, eo ipso
 deponetur. Nota ergo præsentem canonem, qui de
 subscriptionis infirmatione loquitur, ut mihi quidem
 videtur. Lege et caput 75, primi tituli, lib. xxii
 Basilic., et cap. 1. tit. 3. ejusdem libri, et totum
 tit. 4 ejusdem libri, et cap. 60 tituli 1. libri xxiii,
 et dices quomodo, aliquando quidem per litterarum
 collationem, aliquando autem per testes jurantes,
 convincitur is qui negat propriam subscriptionem:
 et quod post probationem, qui convictus est, cogitur,
 non solum satisfacere adversario de quantitate quæ
 in scriptis continetur, sed et alterum tantumdem
 solvere. Septuagesima secunda autem imperatoris
 domini Leonis Philosophi novella statuit, ut quod-
 cunque scriptum, in quo venerandæ et vivificæ
 crucis figura per manum ejus qui ipsum composuit
 scripta est, firmum et immutabile maneat, etiamsi
 non sit adjunctione pœnæ munitum. Lege quoque
 eamdem novellam. Et tandem conclude, quod depo-
 ni antistites qui negant suas in electionibus sub-
 scriptiones, speciale est, et debet in hoc solo facio
 valere. Si enim aliud suum scriptum negaverit
 episcopus vel clericus, ut mihi videtur, non depo-
 netur, ut dicunt aliqui, sed ex legibus supra positis
 punietur.

ἀλλὰ κατὰ τοὺς ἀνωθεν καταστρωθέντας νόμους;

ZONAR. Episcopum quartus Nicæne primæ
 synodi canon omnium provinciæ episcoporum suf-
 fragio constituendum esse decernit. At si quominus
 id fieri possit, causa aliqua gravior obstiterit, tum
 vero tres simul convenire, ac cæteris per litteras
 assentientibus episcopum illorum auctoritate crear
 placet. Quæ igitur illo canone præscribuntur, ea
 nimirum a majoribus statuta servari oportere hujus
 synodi Patres affirmant. Creationis porro nomine,
 non manuum impositio et consecratio, sed electio
 hoc loco intelligi debet; ne primo sanctorum apo-
 stolorum canoni, qui a duobus episcopis creandum
 esse episcopum decernit, hic canon contrarius esse
 existimetur. Nam illi quidem nullo modo adversari,
 in explicatione canonis 4 Nicæne primæ synodi
 demonstravimus; tu eam vide. Primate vero hic
 provinciarum, metropolitans nominat, eorumque
 mandato, hoc est, jussu, ab episcopis creandum,
 hoc est, eligendum esse episcopum decernit. Quod

si quis, inquit, suffragio lato postea confessioni suæ aut subscriptioni adversatus fuerit, hoc est, quem prius episcopali gradu dignum suffragio, vel etiam subscriptione, dum de eo decerneretur, declaravit, mox dignum negat, atque a se ipse dissentit; ipse se summi sacerdotii honore privabit, id est, depositione, nisi illius, quem accusat, probato crimine, condemnabitur.

529 ARIST. «Primate jubente, etiam tres episcopi
« constituunt episcopum. Et qui suæ confessioni
« vel subscriptioni adversatur, suo iudicio
« honore privabitur. »

Omnes, si fieri potest, provinciæ episcopi adsint necesse est, quando in vacantibus episcopatibus episcopi sunt eligendi; quemadmodum et quarto synodi Nicænæ canoni visum est, et undevicesimo Antiochenæ. Si hoc autem difficile fuerit, aut propter viæ longitudinem, aut aliam quamcunque necessitatem, tres saltem jussu et sententia metropolitani sui electionem facient, absentibus etiam per litteras consensum suum præbentibus. Si quis autem episcopus confessus fuerit, et affirmaverit quempiam episcopatus gradu dignum esse; deinde autem per passionem aliquam suæ confessioni vel subscriptioni adversatus fuerit, et eum qui ab ipso electus fuit, indignum vocitaverit, cum non ignoravit etiam ante, qualis fuit, suo honore privabitur. Et lex enim eos, qui mendaciter et sibimet contrario testati sunt, per magistratus, qui jurisdictionem habent, pœnis subjicit, ut decimum quartum primi tituli vicesimi primi libri caput jubet.

CANON XIV.

« Ut unus ex Tripoli episcopus in legationem veniat: et ut presbyter illic a quinque audiatur episcopis. Similiter placuit a Tripoli, propter regionis inopiam, unum episcopum in legationem venire, et ut presbyter illic a quinque episcopis audiatur, et diaconus a tribus, ut superius dictum est, proprio scilicet episcopo presidente. »

BALS. Est etiam in Africa Tripolis; et quoniam in ea erant pauci episcopi, statuit synodus, ut unus quidem illinc mittatur legatus ad anniversarias synodos: a quinque autem episcopis, propter antistitam paucitatem, examinentur causæ sacerdotum criminales, et a tribus diaconorum ultra illos episcopis, sub quibus sunt litigatores, presidentibus. Quare nota ex hoc quoque canone, quod episcopi, quibus subjecti sunt litigatores, debent esse ultra duodecim, sex et tres cōiudices. Et quod si non sit episcoporum inopia, plures his episcopi debent causas eorum, qui sunt sacrati cognoscere.

ZONAR. Tripolim illam quæ in Africa intelligit.

φισαμένων καὶ μετὰ τὴν ψῆφον ἐναντιωθῆ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ, ἤγουν ἐὰν ὠμολόγησεν ἄξιον εἶναι γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ ὑπέγραψεν ἐν τῷ περὶ ἐκείνου ψηφισματι, τοῦτον μετὰ ταῦτα λέγει μὴ εἶναι ἄξιον, καὶ ἐναντιῶται αὐτῆς ἑαυτῷ, ἑαυτὸν ἀποστερήσει τῆς ἀρχιερατικῆς τιμῆς, τουτέστι καθαιρεθήσεται, μὴ ἀποδεικνύς τὸ κατὰ τοῦ διαβαλλομένου αἰτίαμα.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῦ πρωτεύοντος ἐπιτάκτοντος, καὶ
« τρεῖς ἐπίσκοποι καθιστῶσιν ἐπίσκοπον· καὶ ὁ
« τῇ οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ ἢ ὑπογραφῇ ἐναντιούμενος
« οἰκθὲν ἔξει τὸ ἔτιμον. »

Πάντας μὲν χρὴ παρῆναι, εἰ δυνατόν, τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἐπισκόπου, ὅτε μέλλει γενέσθαι ψῆφος ἐπισκόπου ἐν ταῖς χηρευούσαις ἐπισκοπαῖς· καθὼς καὶ τῷ τετάρτῳ κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου δοκεῖ, καὶ τῷ ἐνεακαιδεκάτῳ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἢ δι' ἑτέραν τινὰ ἀνάγκην, τρεῖς κἂν τὸ ἐλάχιστον ἐπιταγῇ καὶ γνώμῃ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν τῆν ψῆφον ποιήσουσι, συμφῆφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων. Εἰ τις δὲ τῶν ἐπισκόπων ὁμολογήσει καὶ διαβεβαιώσεται τινα ἄξιον εἶναι τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς· εἴτα διὰ τι πάθος ἐναντίως τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ ἢ τῇ ὑπογραφῇ χωρήσει, καὶ ἀνάξιον τοῦτον τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπιλεγέντα καλοῖη, μὴ ἀγνοούμενον παρ' αὐτοῦ καὶ πρῶην ὁποῖος ἦν, τῆς οἰκείας τιμῆς ἀποστερηθήσεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νόμος τοὺς ψευδῶς ἢ ἐναντίως ἑαυτοῖς μαρτυρησάντας διὰ τῶν προσφῶρων ἀρχόντων τιμωρεῖ, καθὼς τὸ τεσσαρακαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου βιβλίου διαλαμβάνει.

CANON IA'.

« Ὅστε ἀπὸ Τριπόλιως ἓνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν ἐλθεῖν; καὶ ὥστε τὸν πρεσβύτερο νικεῖαι ὑπὸ πάντε ἀκούεσθαι ἐπισκόπων.
« Ὅμοίως ἤρρεσεν ἀπὸ Τριπόλιως διὰ τὴν τῆς χώρας ἑνδοξίαν ἓνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν ἐλθεῖν, καὶ ἵνα ὁ πρεσβύτερος ἐκεῖσε ὑπὸ πάντε ἀκούηται ἐπισκόπων, καὶ διάκονος ὑπὸ τριῶν, ὡς ἀνωτέρω εἰρηται, τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐπισκόπου δηλονότι προκαθημένου. »

BALS. Ἔστι καὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ Τρίπολις· καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν αὐτῇ ὀλίγοι ἐπίσκοποι, ὤρισεν ἡ σύνοδος, ἓνα μὲν πέμπεσθαι ἐκεῖθεν τοποτηρητὴν εἰς τὰς ἐτησίους συνόδους· ὑπὸ πάντε δὲ ἐπισκόπων, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀρχιερέων, τηρεῖσθαι τὰς ἐκκληματικάς τῶν ἱερέων ὑποθέσεις, καὶ ὑπὸ τριῶν τὰς τῶν διακόνων, ὀφειλόντων ἐπέκεινα τούτων προκαθῆσθαι καὶ τῶν ἐπισκόπων, ὅφ' οὐ; οἱ δικαζόμενοι τάττονται. Ὅστε σημειῶσαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἔχοντες ὅφ' ἑαυτοὺς τοὺς δικαζόμενος, ἐπέκεινα ὀφείλουσιν εἶναι τῆς δωδεκάδος, τῆς ἐξάδος· καὶ τῆς τριάδος τῶν συνδικαστῶν. Καὶ ὅτι, ἐνδοξίας μὴ οὐσης ἐπισκόπων, πλείονες τούτων ἐπίσκοποι ὀφείλουσι τηρεῖν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἱερωμένων.

ZONAR. Τρίπολιν τὴν ἐν Ἀφρικῇ λέγει. Ἦν γὰρ

καὶ Τρίπολις, ἐνθα ὀλίγοι ἦσαν ἐπίσκοποι. Διὰ ἃ
καὶ ἓνα τοποτηρητὴν ὄρισεν ἡ σύνοδος ἐκείθεν
πέμπεσθαι· διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ πέντε
ἐπισκόπους ἀρκεῖν διευκώσωτο εἰς τὸ δικασαί
πρεσβύτερον, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου, ὅφ'
ὄν τάχα τὸ δὲ δικαζόμενος πρεσβύτερος, ὥστε εἰ
ἐκείνους εἶναι τοὺς διαγνώμονας.

ΑΡΙΕΤ. « Διὰ τὴν εἰς Τρίπολιν τῶν ἐπισκόπων
εἰς ἐνδειαν καὶ εἰς ἐπίσκοπος εἰς τοποτηρησίαν
εἰς ἐπάρχιος. »

Οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐπαρχιῶν πρόεδροι δύο ἢ καὶ
πλείονας ἐπισκόπους τοποτηρητὰς ἐπιλέγεσθαι
ὄρισθησαν, καὶ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἐν τῇ κατ'
ἐναιαυτὸν συνόδῳ ἐν Καρχηδόνη· ἀπὸ δὲ Τριπόλεως
καὶ ἓνα ἐπίσκοπον ἐπαρκεῖν εἰς τοποτηρησίαν διὰ
τῶν ἐπισκόπων ἐνδειαν.

ΚΑΝΟΝ ΙΕ΄.

« Περὶ διαφορῶν τάξεων τῆς Ἐκκλησίας βουλευ-
εἰ τῶν (15)· ὥστε, εἰάν τις εἰς ἐγκληματικὸν
εἰς πρῶτον περιπέσῃ, καὶ παραιτήσῃται τὸ ἐκ-
εἰς κλησιαστικὸν δικαστήριον, ὀφείλει τὸν τοιοῦ-
εἰς τον κινδυνεύειν, καὶ ὥστε τὰ τέκνα τῶν ἱερέων
εἰς κοσμικοῖς; θεωροῖς μὴ προσείναι. Ὁμοίως
εἰς ἤρσεν, ἵνα ἕστις δὴποτε τῶν ἐπισκόπων ἢ
εἰς πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἢ κληρικῶν, πράγμα-
εἰς τοῖς αὐτῷ ἐγκληματικῷ ἢ πολιτικῷ ἐν τῇ
εἰς ἐκκλησίᾳ κινουμένου, ἐάν παραιτούμενος τὸ
εἰς ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον δημοσίως θελήσῃ
εἰς καθαρθῆναι δικαστηρίοις, κἂν ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ
εἰς ψῆφος ἐκφωνηθῇ, ὁμῶς τὸν ἴδιον τόπον ἀπο-
εἰς λέσῃ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῦ ἐγκληματικῷ·
εἰς ἐπὶ δὲ πολιτικῷ, ἀπόλεσῃ τὸ εἰς ὃ ἐνίκησεν,
εἰς ἐάν τὸν ἴδιον τόπον θελήσῃ κατέχειν. Καὶ τοῦτο
εἰς γε μὴν ἤρσεν, ὥστε, εἰάν ἀπὸ οἰωνδῆποτε
εἰς δικαστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ ἄλλους δικαστὰς
εἰς ἐκκλησιαστικοῖς, ἔχοντας μείζονα τὴν αὐθεν-
εἰς τῆσαν, ἐκκλητος γένηται, μὴδὲν βλάπτειν τούτους
εἰς ὧν ἡ ψῆφος λύεται, ἐάν ἐλεγχθῆναι μὴ δυνα-
εἰς θῶσιν ἢ κατὰ ἔχθραν ἢ κατὰ προσπάθειαν
εἰς δεδικακέναι, ἢ τινι χάριτι ὑποφθαρήναι· ἐάν
εἰς δὲ κατὰ συναίεσιν τῶν μερῶν ἐπιλεγέντες ὡς
εἰς δικασταί, εἰ καὶ ὀλιγώτεροι ἔσονται τῶν
εἰς ὀρισθέντων, μὴ ἐξείναι ἐκκαλεῖσθαι. Καὶ ὥστε
εἰς τὰ τέκνα τῶν ἱερέων θεωρεῖα κοσμικὰ μὴ ἐκτι-
εἰς λείν μὴδὲ θεωρεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς
εἰς Χριστιανοῖς ἀεὶ κεκήρυκται, ὥστε τούτων
εἰς ἀπέχεσθαι, ὥστε ὅπου βλασφημῆται εἰσὶ μὴ προσ-
εἰς εἶναι. »

ΒΙΔΑΣ. Καὶ ἀπὸ τῶν νόμων καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων
δέδοται, μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἕκαστον παρ' οὐφ
βούλεται δικαστηρίῳ ἀποκριματίστως ἐνάγειν. Ἄλλὰ
τοῖς μὲν λαϊκοῖς ἀπενεμήθησαν τὰ πολιτικὰ δικα-
εἰς στήρια, τοῖς δὲ ἱερωμένοις καὶ τοῖς μοναχοῖς τὰ
εἰς ἐκκλησιαστικά. Εἰ τις οὖν ἱερωμένος, φησὶν ὁ κα-

A Erat siquidem in ea quoque regione Tripolis, in
qua episcoporum numerus sane exiguus fuit. Proinde
et unum ex eo loco legatum synodo destinari pla-
cuit, et eandem ob causam, non amplius quam
quinque episcopos, eo, cui subiectus est reus, quæ-
stioni præfecto, cum quo sex videlicet cognitores
constituantur, in sacerdotis causa iudices necessa-
rio adhibendos esse decernit.

ARIST. « Propter inopiam Tripoli episcoporum,
« unus etiam episcopus ad legationem suffi-
« cit. »

Alii quidem provinciarum præsides duos vel etiam
plures episcopos legatos eligere in mandatis accepe-
runt, eosque ad synodum Carthagine quotannis
habitam mittere. A Tripoli autem et unum episco-
pum ad legationem sufficere propter episcoporum
inopiam.

CANON XV.

« De diversis ordinibus Ecclesiæ servientibus, ut si
« quis in 530 criminale negotium inciderit, et
« abuuerit iudicium ecclesiasticum, debeat in
« periculum venire, et ut filii sacerdotum ad
« mundana spectacula non accedant. Similiter
« placuit, ut quicumque episcopus vel presbyter
« vel diaconus vel clericus, criminali vel civili
« controversia in Ecclesia adversus eum mota,
« si recusans forum ecclesiasticum velit publicis
« iudiciis purgari, etiamsi pro eo sententia lata
« sit, tamen proprium locum amittat. Et id qui-
« dem in criminali; in civili autem, perdat id
« pro quo actionem intendit, si proprium locum
« obtinere voluerit. Atque hoc quidem placuit;
« ut si a quibuscunque ecclesiasticis iudiciis
« ad alios iudices ecclesiasticos, majorem po-
« testatem habentes, fiat appellatio, id nihil eos
« lædat duorum sententia solviatur, si convinci
« non possint vel odio vel aliqua animi affe-
« ctione iudicasse, vel gratia aliqua corruptus
« esse; sin autem ex consensu partium electi
« sint iudices, etiamsi sint pauciores, quam sit
« definitum, non licere appellare. Et ut sacer-
« dotum filii, sæcularia spectacula nec peragant
« nec spectent. Hoc autem et omnibus Christia-
« nis semper est interdictum, ut ab iis abstineant,
« ut ubi sunt blasphemiarum et maledicta non ac-
« cedant. »

BALS. Et a legibus et a canonibus traditum est,
non licere unicuique apud quodcumque velit forum
citra præiudicium agere. Sed laicis quidem tributa
sunt fora civilia: eis autem, qui sunt sacriati, et
monachis ecclesiastica. Si quis ergo, inquit canon,
sacriatus, hac constitutione contempta, in civili

Guill. Beveregii notæ.

(15) Τῆς ἐκκλησίας δουλευτῶν. In mas. Amerbachiano et Ætoniensi rectius legitur, Τῇ ἐκκλησίᾳ
δουλευουσῶν.

si quis, inquit, suffragio lato postea confessioni suæ aut subscriptioni adversatus fuerit, hoc est, quem prius episcopali gradu dignum suffragio, vel etiam subscriptione, dum de eo decerneretur, declaravit, mox dignum negat, atque a se ipse dissentit; ipse se summi sacerdotii honore privabit, id est, depositione, nisi illius, quem accusat, probato crimine, condemnabitur.

529 ARIST. «Primate jubente, etiam tres episcopi
« constituunt episcopum. Et qui suæ confessioni
« vel subscriptioni adversatur, suapte iudicio
« honore privabitur. »

Omnes, si fieri potest, provinciæ episcopi adsint necesse est, quando in vacantibus episcopatibus episcopi sunt eligendi; quemadmodum et quarto synodi Nicænæ canonis visum est, et undevicesimo Antiochenæ. Si hoc autem difficile fuerit, aut propter viæ longitudinem, aut aliam quamcunque necessitatem, tres saltem jussu et sententia metropolitani sui electionem facient, absentibus etiam per litteras consensum suum præbentibus. Si quis autem episcopus confessus fuerit, et affirmaverit quempiam episcopatus gradu dignum esse; deinde autem per passionem aliquam suæ confessioni vel subscriptioni adversatus fuerit, et eum qui ab ipso electus fuit, indignum vocitaverit, cum non ignoravit etiam ante, qualis fuit, suo honore privabitur. Et lex enim eos, qui mendaciter et sibimet contrario testati sunt, per magistratus, qui jurisdictionem habent, pœnis subjicit, ut decimum quartum primi tituli vicesimi primi libri caput jubet.

CANON XIV.

« Ut unus ex Tripoli episcopus in legationem veniat: et ut presbyter illic a quinque audiatur episcopis. Similiter placuit a Tripoli, propter regionis inopiam, unum episcopum in legationem venire, et ut presbyter illic a quinque episcopis audiatur, et diaconus a tribus, ut superius dictum est, proprio scilicet episcopo presidente. »

BALS. Est etiam in Africa Tripolis; et quoniam in ea erant pauci episcopi, statuit synodus, ut unus quidem illinc mittatur legatus ad anniversarias synodos: a quinque autem episcopis, propter antipositam paucitatem, examinentur causæ sacerdotum criminales, et a tribus diaconorum ultra illos episcopis, sub quibus sunt litigatores, præsidentibus. Quare nota ex hoc quoque canone, quod episcopi, quibus subjecti sunt litigatores, debent esse ultra duodecim, sex et tres conjudices. Et quod si non sit episcoporum inopia, plures his episcopi debent causas eorum, qui sunt sacrali cognoscere.

ZONAR. Tripolim illam quæ in Africa intelligit.

Α φισαμένων καὶ μετὰ τὴν ψῆφον ἐναντιωθῆ τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ ἢ τῇ ὑπογραφῇ, ἤγουν ἐὰν ὠμολόγησεν ἄξιον εἶναι γίνεσθαι ἐπίσκοπον, ἢ ὑπέγραψεν ἐν τῷ περὶ ἐκείνου ψηφίσματι, τοῦτον μετὰ ταῦτα λέγει μὴ εἶναι ἄξιον, καὶ ἐναντιῶται αὐτὸς ἑαυτῷ· ἐαυτὸν ἀποστερήσει τῆς ἀρχιερατικῆς τιμῆς, τουτέστι καθαιρεθήσεται, μὴ ἀποδεικνύς τὸ κατὰ τοῦ διαβαλλομένου αἰτίημα.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῦ πρωτεύοντος ἐπιτάττοντος, καὶ
« τρεῖς ἐπίσκοποι καθιστώσιν ἐπίσκοπον· καὶ ὁ
« τῇ οἰκείᾳ ὁμολογίᾳ ἢ ὑπογραφῇ ἐναντιούμενος
« οἰκοθεν ἔξει τὸ κτήμον. »

Πάντας μὲν χρὴ παραίναί, εἰ δυνατόν, τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἐπισκόπου, ὅτε μέλλει γενέσθαι ψῆφος ἐπισκόπου ἐν ταῖς χηρευούσαις ἐπισκοπαῖς· καθὼς καὶ τῷ τετάρτῳ κανόνι τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου δοκεῖ, καὶ τῷ ἑνεακαιδεκάτῳ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· εἰ δὲ δυσχερὲς τοῦτο, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἢ δι' ἐτέραν τινὰ ἀνάγκην, τρεῖς κἀν τὸ ἐλάχιστον ἐπιταγῇ καὶ γνώμῃ τοῦ μητροπολίτου αὐτῶν τῆν ψῆφον ποιήσουσι, συμφῆφων γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων. Εἰ τις δὲ τῶν ἐπισκόπων ὁμολογήσει καὶ διαβεβαιώσεται τινα ἄξιον εἶναι τοῦ βαθμοῦ τῆς ἐπισκοπῆς· εἶτα διὰ τι πάθος ἐναντίως τῇ ὁμολογίᾳ αὐτοῦ ἢ τῇ ὑπογραφῇ χωρήσει, καὶ ἀνάξιον τοῦτον τὸν παρ' αὐτοῦ ἐπιλεγέντα καλοῖη, μὴ ἀγνοούμενον παρ' αὐτοῦ καὶ πρῶτον ὁποῖος ἦν, τῆς οἰκείας τιμῆς ἀποστερηθήσεται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ νόμος τοῦ ψευδῶς ἢ ἐναντίως ἑαυτοῖς μαρτυρησάντας διὰ τῶν προσφῶρων ἀρχόντων τιμωρεῖ, καθὼς τὸ τεσσαρακαίδεκατον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου βιβλίου διαλαμβάνει.

CANON IA'.

« Ὅστε ἀπὸ Τριπόλεως ἕνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν ἐλθεῖν; καὶ ὥστε τὸν πρεσβύτερο νικεῖσαι ὑπὸ πάντε ἀκούεσθαι ἐπισκόπων.
« Ὅμοίως ἤρρεσεν ἀπὸ Τριπόλεως διὰ τὴν τῆς χώρας ἑνδεῖαν ἕνα ἐπίσκοπον εἰς τοποτηρησίαν ἐλθεῖν, καὶ ἵνα ὁ πρεσβύτερος ἐκεῖσε ὑπὸ πάντε ἀκούηται ἐπισκόπων, καὶ διάκονος ὑπὸ τριῶν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐπισκόπου δηλονότι προκαθημένου. »

ΒΑΣ. Ἔστι καὶ ἐν τῇ Ἀφρικῇ Τρίπολις· καὶ ἐπεὶ ἦσαν ἐν αὐτῇ ὀλίγοι ἐπίσκοποι, ὤρισεν ἡ σύνοδος, ἵνα μὲν πέμπεσθαι ἐκεῖθεν τοποτηρητὴν εἰς τὰς ἐτησίους συνόδους· ὑπὸ πάντε δὲ ἐπισκόπων, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἀρχιερέων, τηρεῖσθαι τὰς ἐγκληματικὰς τῶν ἱερέων ὑποθέσεις, καὶ ὑπὸ τριῶν τὰς τῶν διακόνων, ὀφειλόντων ἐπέκεινα τούτων προκαθησθαι καὶ τῶν ἐπισκόπων, ὅφ' οὗς οἱ δικαζόμενοι τάσσονται. Ὅστε σημειώσασθαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ἔχοντες ὅφ' ἑαυτοὺς τοὺς δικαζόμενους, ἐπέκεινα ὀφείλουσιν εἶναι τῆς δωδεκάδος, τῆς ἐξάδος καὶ τῆς τριάδος τῶν συνδικαστῶν. Καὶ ὅτι, ἐνδεῖας μὴ οὔσης ἐπισκόπων, πλείονες τούτων ἐπίσκοποι ὀφείλουσι τηρεῖν τὰς ὑποθέσεις τῶν ἰερωμένων.

ZONAR. Τρίπολιν τὴν ἐν Ἀφρικῇ λέγει. Ἦν γὰρ

καὶ Τρίπολις, ἐνθα ὀλίγοι ἦσαν ἐπίσκοποι. Διὰ ἃ
καὶ ἓνα τοποτηρητὴν ὄρισεν ἡ σύνοδος ἐκείθεν
πέμπεσθαι· διὰ δὲ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ πάντες
ἐπίσκοπους ἀρκεῖν διετυπώσατο εἰς τὸ δικασαί
πρεσβύτερον, προκαθημένου τοῦ ἐπισκόπου, ὅφ' ὄν
εἴταται ὁ δικαζόμενος πρεσβύτερος, ὥστε δεξιὰ
εἶναι τοὺς διαγνώμονας.

ΑΡΙΣΤ. « Διὰ τὴν εἰς Τρίπολιν τῶν ἐπισκόπων
ἐνδειαν καὶ εἰς ἐπίσκοπος εἰς τοποτηρησίαν
ἐπαρκίως. »

Οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἐπαρχιῶν πρόεδροι δύο ἢ καὶ
πλείονας ἐπίσκοπους τοποτηρητάς ἐπιλέγεσθαι
ὄρισθησαν, καὶ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἐν τῇ κατ'
ἐνιαυτὸν συνόδῳ ἐν Καρχηδόνη· ἀπὸ δὲ Τριπόλεως
καὶ ἓνα ἐπίσκοπον ἐπαρκίως εἰς τοποτηρησίαν διὰ
τὴν τῶν ἐπισκόπων ἐνδειαν.

ΚΑΝΟΝ ΙΕ'.

« Περὶ διαφορῶν τάξεων τῆς Ἐκκλησίας βουλευ-
ε τῶν (15)· ὥστε, ἐάν τις εἰς ἐκκλησιαστικὸν
ἐπράγμα περιπέσῃ, καὶ παραιτήσεται τὸ ἐκ-
ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, ὀφείλει τὸν τοιοῦ-
τον κινδυνεύειν, καὶ ὥστε τὰ τέκνα τῶν ἱερῶν
κοσμικοί; θεωροῖς μὴ προσείναι. Ὁμοίως
ἤρρασαν, ἵνα ἕστις δὴποτε τῶν ἐπισκόπων ἢ
πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἢ κληρικῶν, πράγμα-
τος αὐτῷ ἐκκλησιαστικοῦ ἢ πολιτικοῦ ἐν τῇ
ἐκκλησιαστικῷ κινουμένου, ἐάν παραιτούμενος τὸ
ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον δημοσίοις θελήσῃ
καθαρθῆναι δικαστηρίοις, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ
ψῆφος ἐκφωνηθῆ, ὁμοῦς τὸν ἴδιον τόπον ἀπο-
λέσῃ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ·
ἐπὶ δὲ πολιτικοῦ, ἀπολέσῃ τὸ εἰς ὃ ἐνίκησεν,
ἐάν τὸν ἴδιον τόπον θελήσῃ κατέχειν. Καὶ τοῦτο
γε μὴν ἤρρασαν, ὥστε, ἐάν ἀπὸ οἰωνδῆποτε
δικαστῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπὶ ἄλλους δικαστάς
ἐκκλησιαστικοὺς, ἔχοντας μείζονα τὴν αὐθεν-
σίαν, ἐκκλητος γίνηται, μηδὲν βλάπτειν τοῦτους
ὧν ἢ ψῆφος λύεται, ἐάν ἐλεγχθῆναι μὴ δυνα-
θῶσιν ἢ κατὰ ἔχθραν ἢ κατὰ προσπάθειαν
δοδικασθῆναι, ἢ τινι χάριτι ὑποφθαρῆναι· ἐάν
δὲ κατὰ συναίνεσιν τῶν μερῶν ἐπιλεγέντες ὡς
δικασταί, εἰ καὶ ὀλιγώτεροι ἔσονται τῶν
ὀρισθέντων, μὴ ἐξεῖναι ἐκκαλεῖσθαι. Καὶ ὥστε
τὰ τέκνα τῶν ἱερῶν θεώρια κοσμικὰ μὴ ἐκτι-
λεῖν μηδὲ θεωρεῖν. Τοῦτο δὲ καὶ πᾶσι τοῖς
Χριστιανοῖς ἀεὶ κεκήρυκται, ὥστε τούτων
ἀπέχεσθαι, ὥστε ὄπου βλασφημίαι εἰσὶ μὴ προσ-
εἶναι. »

Ἡ ΔΔΣ. Καὶ ἀπὸ τῶν νόμων καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων
δίδεται, μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἕκαστον παρ' οἷον
βούλεται δικαστηρίῳ ἀποκριματιστῶς ἐνάγειν. Ἄλλὰ
τοῖς μὲν λαϊκοῖς ἀπενεμήθησαν τὰ πολιτικὰ δικα-
στήρια, τοῖς δὲ ἱερωμένοις καὶ τοῖς μοναχοῖς τὰ
ἐκκλησιαστικά. Εἰ τις οὖν ἱερωμένος, φησὶν ὁ κα-

Erat siquidem in ea quoque regione Tripolis, in
qua episcoporum numerus sane exiguus fuit. Proinde
et unum ex eo loco legatum synodo destinari pla-
cuit, et eandem ob causam, non amplius quam
quinque episcopos, eo, cui subjectus est reus, quæ-
stioni præfecto, cum quo sex videlicet cognitores
constituantur, in sacerdotis causa iudices necessa-
rio adhibendos esse decernit.

ARIST. « Propter inopiam Tripoli episcoporum,
« unus etiam episcopus ad legationem suffi-
« cit. »

Alii quidem provinciarum præsidēs duos vel etiam
plures episcopos legatos eligere in mandatis accepe-
runt, eosque ad synodum Carthagine quotannis
habitam mittere. A Tripoli autem et unum episco-
pum ad legationem sufficere propter episcoporum
inopiam.

CANON XV.

« De diversis ordinibus Ecclesiæ servantibus, ut si
« quis in 530 criminale negotium incidit, et
« abnuerit iudicium ecclesiasticum, debeat in
« periculum venire, et ut filii sacerdotum ad
« mundana spectacula non accedant. Similiter
« placuit, ut quicumque episcopus vel presbyter
« vel diaconus vel clericus, criminali vel civili
« controversia in Ecclesia adversus eum mota,
« si recusans forum ecclesiasticum velit publicis
« iudiciis purgari, etiamsi pro eo sententia lata
« sit, tamen proprium locum amittat. Et id qui-
« dem in criminali; In civili autem, perdat id
« pro quo actionem intendit, si proprium locum
« obtinere voluerit. Atque hoc quidem placuit;
« ut si a quibuscunque ecclesiasticis iudicibus
« ad alios iudices ecclesiasticos, majorem po-
« testatem habentes, fiat appellatio, id nihil eos
« lædat duorum sententia solvitur, si convinci
« non possint vel odio vel aliqua animi affe-
« ctione iudicasse, vel gratia aliqua corruptus
« esse; sin autem ex consensu partium electi
« sint iudices, etiamsi sint pauciores, quam sit
« definitum, non licere appellare. Et ut sacer-
« dotum filii, sæcularia spectacula nec peragant
« nec spectent. Hoc autem et omnibus Christia-
« nis semper est interdictum, ut ab iis abstineant,
« ut ubi sunt blasphemias et maledicta non ac-
« cedant. »

BALS. Et a legibus et a canonibus traditum est,
non licere unicuique apud quodcumque velit forum
citra præiudicium agere. Sed laicis quidem tributa
sunt fora civilia: eis autem, qui sunt sacriati, et
monachis ecclesiastica. Si quis ergo, inquit canon,
sacriatus, hac constitutione contempta, in civili

Guill. Beveregii notæ.

(15) Τῆς ἐκκλησίας δουλευτῶν. In mss. Amerbachiano et Ætoniensi rectius legitur, Τῆ ἐκκλησιᾶς
δουλευουσῶν.

judicio adversus sacratum vel monachum criminalem actionem intenderit; vel si quis ad competens forum ecclesiasticum tractus, id recusaverit, et publicum seu civile elegerit (id enim est velle purgari, seu a crimine velle absolvi innocensque declarari per publicum iudicium). etiamsi in illo publico iudicio vicerit, sive actor, sive reus: tamen sacerdotalem amittet; propter hoc ipsum solum depositus, quod scilicet forum ecclesiasticum recusaverit, et civile elegerit. Et quando fuerit quidem criminale iudicium, sic erit: quando autem est civile quod movetur, seu pecuniarium, etiamsi sacratum sententiam obtinuerit, sic quoque a proprio gradu excidet, nisi rem contempserit, pro qua sententiam obtinuit, et ea cesserit adversario suo a se superato. Præterea decreverunt Patres, ut si quis adversus episcoporum vel aliorum ecclesiasticorum iudicium sententiam appellaverit, et appellatio ad majorem iudicem, ecclesiasticum videlicet, redierit, juxta universalem juris regulam, quæ statuit, iudices, ad quos appellatur, oportere esse majores iis qui primum iudicaverint: et contigerit a iudicibus appellationis primam sententiam everti; nulla in re lædantur ii, qui primam sententiam tulerunt, sive sit causa criminalis, sive pecuniaria; nisi si convicti fuerint sententiam tulisse propter odium ejus qui damnatus est, vel propter affectionem in eum qui est absolutus, vel ut muneribus corrupti; id enim est gratia corruptum esse: aut muneribus corrumpitur quispiam, vel pecunias accipiendo, vel eo qui ipsum corrumpit, aliqua gratia vel beneficio demerente. Nota ergo præsentem canonem, homines sacratos valde punientem, qui quomocumque in politicis iudiciis litigant. Nec tibi contrarium videatur cap. 90, tit. 1, lib. xi Basilic, et cap. 9, tit. 3, lib. iii, quod dicit, sacratos renuntiare posse sacerdotii præscriptioni. Quantum enim ad adversarium attinet, valet hoc pactum. Est autem alia ratio quod secundum præsentem canonem lædijur qui eum contempserit sacris initiatus. Lege et centesimum quartum canonem synodi præsentis, et Chalced. synodi canonem 9. Cum autem canon superius statuerit, ut episcopi **531** a duodecim episcopis iudicentur, a sex autem sacerdotes, et diaconi a tribus: subjungunt Patres, quod quæ de appellationibus dicta sunt et reliqua locum habent, quando iudicia ecclesiastica apud tot competentes iudices fuerint: non autem, quando ex accusatoris et ejus qui accusatur voluntate, apud aliquos electos seu ex electione susceptos iudices, qui sæpe sunt pauciores quam canonibus constitutum sit, aliqui iudicio contenderint. Tunc enim in eorum sententiam ne appellatio quidem cadit, ut dicit lex in lib. vii, tit. 2, cap. 27, them. 3, quod hic se habet; Sive justa sive injusta est electi iudicis sententia, ei stare oportet. Et caput tertium ejusdem libri ac tituli: Non indigent provocatione iudicis electi sen-

ων, καταφρονήσας τῆς τοιαύτης θεσμοθεσίας, ἐναγάγη παρὰ πολιτικῶν δικαστηρίων κατὰ ἱερωμένου ἢ μοναχοῦ περὶ ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως, ἢ εἰ τις αὐτῶν, παρὰ τῶν προσφόρων ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἄκυσθεις, παραιτήσεται τοῦτο, καὶ ἐπιλέξεται δικαστήριον δημοτικὸν ἢ τοι πολιτικὸν (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ ἐθέλειν καθαρθῆναι ἢ τοι ἀθωωθῆναι τοῦ αἰτιάματος διὰ δημοσίου δικαστηρίου), κἂν νικήσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκεῖνῳ τῷ πολιτικῷ, εἴτε ὡς ἐνάγων, εἴτε ὡς ἐναγόμενος. ὁμοίως τὸν ἴδιον τόπον, ἢ τοι βαθμὸν καὶ τὴν ἱερατικὴν τιμὴν ἀπολέσει: διὰ τοῦτο αὐτὸ καὶ μόνον καθαιρούμενος, διὰ τὸ παραιτήσασθαι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ἐπιλέξασθαι τὸ πολιτικόν. Καὶ ὅτε μὲν ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ δικαστήριον, γενήσεται τοῦτο: ὅτε δὲ πολιτικὸν ἐστὶ τὸ κινούμενον ἢ τοι χρηματικὸν, κἂν δικαιώσῃ ὁ ἱερωμένος, καὶ οὕτως ἐκπυροῦται τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ μὴ καταφρονήσῃ τοῦ πράγματος ἐφ' ᾧ ἐδικαιώθη, καὶ παραχωρήσῃ εἶναι αὐτὸ παρὰ τῶν ἀντιδίκων αὐτοῦ τῷ ἡττηθέντι. Πρὸς τοῦτοις ὤρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐκκαλέσῃται τις κατὰ ἀποφάσεως ἐπισκόπων ἢ ἑτέρων δικαστῶν ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἡ ἐκκλησία ἐπαναδράμῃ εἰς μέγιστα δικαστῆν, πάντως ἐκκλησιαστικόν, κατὰ τὴν καθόλου νομικὴν διδασκαλίαν, τὴν διορισμένην τοῦς ἐκκλήτους δικαστὰς ὀφείλειν εἶναι μέγιστα τῶν πρώτως δικασάντων, καὶ συμβῆ ἀνατραπῆναι τὴν πρώτων ἀπόφασιν παρὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστῶν, κατὰ μηδὲν βλάπτεσθαι τοῦς πρώτως ἀποφηνάμενους, κἂν ἐκκλησιαστικὴ ἐστὶ, κἂν χρηματικὴ ὑπόθεσις: εἰ μὴπω ἐλεγχθῶσιν οὗτοι ἀποφηνάμενοι κατὰ ἔχθραν τοῦ καταδικασθέντος, ἢ κατὰ προσπάθειαν τοῦ δικαιοθέντος, ἢ ὡς δωροδοκηθέντες: τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ χάριτι ὑποβαρῆναι ἢ τοι δωροδοκεῖσθαι τις ἢ χρήματα λαμβάνων. ἢ ἄλλην τινα ἄλλην αὐτῷ πληροῦντος τοῦ αὐτὴν ὑποφείραντος. Σημείωσαι οὖν τὸν παρόντα κανόνα, μέγιστος κολάζοντα τοῦς ἱερατικούς δικασομένους ὅπως ὁποῦντες εἰς δικαστήρια πολιτικά. Καὶ μὴ ἐναντιωθῆναι σοὶ τὸ κεφ. ι' τοῦ α' τίτλου τοῦ ια' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ τὸ θ' κεφ. τοῦ γ' τίτ. βιβλίου τοῦ γ' λέγοντος δύνασθαι τοῦς ἱερωμένους ἀποτάτεσθαι τῇ τῆς ἱερωσύνης παραγραφῇ: ὅσον γὰρ πρὸς τὸν ἀντίδικον ἔβρωται τὸ σύμφωνον τοῦτο. Ἐτερον δὲ λόγου ἐστὶ, ὅτι βλάπτεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ὁ καταφρονήσας τοῦτο ὁ ἱερωμένος: καὶ ἀνάγκη τὸν ρθ' κανόνα τῆς παρουσίας συνόδου καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα θ'. Τοῦ δὲ κανόνος ἀνωθεν διορισμένου ὑπὲρ δώδεκα ἐπισκόπων κρινεσθαι τοῦς ἐπισκόπους, ὑπὲρ ἑξ τοῦς ἱερεῖς, καὶ τοῦς διακόνους ὑπὲρ τριῶν, ἐπήγαγον οἱ Πατέρες ὡς τὰ περὶ τῶν ἐκκλήτων καὶ τὰ λοιπὰ χώραν ἔχουσιν, ὅτε τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια παρὰ τοσοῦτοις προσφόροις δικασταῖς γίνωνται: οὐ μὴν, ὅτε κατὰ θέλησιν τοῦ κατηγοροῦ καὶ τοῦ κατηγορουμένου παρὰ τισιν ἐπιλεγείσιν, ἢ: αἱρετοί: δικασταῖς πολλαῖς καὶ ὀλιγωτέροις οὕτι τῶν ὀρισθέντων παρὰ τῶν κανόνων, δικασθῶσι τινες. Τηνικαῦτα γὰρ οὐδὲ ἐκκλητικῶ ὑποπέτεται ἢ τοῦτων ἀπόφασις, ὡ:

φθσιν ὁ νόμος ἐν βιβλίῳ ζ', τίτλῳ β', κεφ. κζ', θέματι γ', οὕτως ἔχοντι· Ἐἵτε δικαία εἶτε ἀδικός ἐστιν ἡ τοῦ αἰρετοῦ ψῆφος, ἰμμένειν δεῖ· καὶ τὸ γ' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Μὴ χρεῖαν ἔχίτω ἐκκλησίῃ τοῦ αἰρετοῦ δικαστοῦ ἀπόφασις. Ἐπὶ τοῦτοις ὁ κανὼν περὶ τῶν τέκνων τῶν ἱερῶν φθσιν, ἵνα μῆτε θεώρια ἐκτελῶσι, μῆτε ἄλλων τοιούτων παραγίνωνται καὶ θεωρῶσιν· ὅτι καὶ πᾶσι Χριστιανοῖς κεκήρυκται μὴ προσίειναι ὅπου βλασφημία εἰσὶ. Θεώρια δὲ λέγονται οὐ μόνον τὰ ἱεροδρόμια, ἀλλὰ καὶ πᾶσα θέα, θηριομαχία δηλαδὴ, καίγνια μίμων, βρχησις, καὶ ἄλλα τοιαῦτα δαιμονώδη ἔργα. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, εἰπέ ὅτι τὸ, κὲν ἡ ψῆφος ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκφωνηθῆ, προστέθη διὰ τοὺς λέγοντας ὀφείλιν καθαιρεῖσθαι μόνον τὸν οὕτω δικασάμενον ἱερωμένον χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως· καὶ ἡτηθέντα, οὐ μὴν καὶ τὴν νικήσαντα, ὡς δικαίαν ἔχοντα ὑπόθεσιν. Καὶ ἄμφω γὰρ καθαιρεθῆσονται, ὡς ὕβρισται τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ κανόνος· ἀθετηταί. Ὁ μέντοι τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἔλκυσας ἱερωμένος εἰς κοσμικὸν δικαστήριον χάριν χρηματικῆς αἰτιάσεως καὶ νικήσας καθαιρεῖται, ἐὰν στοιχῆ τῇ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποφάσει, καὶ θέλῃ ἐὰν παρητήσατο τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, ἀφίσταται τοῦ πράγματος, περὶ οὗ ἰδικάσατο, μένει

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ κανὼν διορίζειται. Σήμερον δὲ παρορῶνται ταῦτα δι' ἣν αἰτίαν οὐ γινώσκω. Πολλοὶ γάρ, οὐ μόνον λαϊκοὶ, ἀλλὰ καὶ ἱερωμένοι, ἔλκουσιν εἰς πολιτικὰ δικαστήρια ἐπισκόπους, κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, μὴδὲ πρόσταξιν βασιλικὴν περὶ τοῦτου πορισάμενοι, καὶ οὕτε ἡ τοῦ ἀπροσφῆρου δικαστοῦ παραγραφή λυσιτελεῖ τοῖς ἐναγομένοις· καταναγκάζουσι γὰρ τοὺτους καὶ ἄκοντας δικάζεσθαι· οὕτε οἱ ἔλκυσαντες αὐτοὺς ἱερωμένους ἐθάλαβησαν ὅπως ἴθιεν, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐναγομένοις μοναχοὶ ἢ κληρικοὶ εἰς δικαστήριον ἐκκλησιαστικὸν, καὶ παραιτησάμενοι τοῦτο, πολιτικὴν δὲ ζητήσαντες κατεξέτασιν, κατὰ τι ἐτιμωρήθησαν· ὡσπερ οὐδὲ οἱ ἔλκυσθέντες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ εἰς κοσμικὸν δικαστήριον, καὶ καταδεξάμενοι εἰς τοῦτο δικάσασθαι. Τοῦ δὲ χρηματίσαντος καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Παντεπόπτου μοναχοῦ ἐκείνου Μελετίου, ἔλκυσθέντος εἰς τὸ συνοδικὸν δικαστήριον, καὶ παραιτησαμένου αὐτὸ ὡς καταθύμιον, καὶ μεταγαγόντος τὴν ὑπόθεσιν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον διὰ πρόσταξιν βασιλικήν, ὁ ἀγιώτατος πατριάρχης ἐκεῖνος κύριος Λουκάς ὕβρισπαθήσας ἐπὶ τῷ γεγονότι, πολλὴν ἔθετο σπουδὴν διορθώσασθαι τὸ γινόμενον. Ἦκουσε δὲ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν ὡς ἡ βασιλικὴ ἐξουσία πάντα δύναται ποιεῖν· καὶ ὡσπερ ἔδύνατο πρωτοτύπως δοῦναι πολιτικὸν δικαστὴν χάριν τοῦ δικάσαι ἐπίσκοπον ἢ ἕτερον ἱερωμένον ἐναγομένον· οὕτω καὶ κατὰ μετὰθεσιν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον μεταγάγῃ κατὰ νόμιμον παραίτησιν εἰς πολιτικόν. Πλὴν ὁ ἐν τῷ δηλούμενῳ καθηγούμενος, καὶ εἰσηκούσθη τὸ συνοδικὸν παραιτησάμενος δικαστήριον, καὶ διετηρήθη ἀποκριμάτιστο· ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ρθ' κανόνος τῆς παρούσης συνόδου, ὅν καὶ ἀνάγνωθι, ὡφείλε καθαιρεθῆναι. Τὸ γὰρ

PATROL. GR. CXXXVIII.

sententia. Post hæc canon de filiis sacerdotum, dicit. Ne spectacula peragant, nec aliis peragentibus intersint et spectent : quia et omnibus Christianis interdictum est, ne accedant ubi sunt blasphemiarum et maledicta. Spectacula autem dicuntur, non solum equorum cursus, sed et omnis generis spectatio, belluarum scilicet certamina, histrionum ludicra, saltationes, et hujusmodi alia opera diabolica. Hæc autem decernente canone, dic quod illud, etiamsi pro eo sententia lata sit, adjectum est propter eos, qui dicunt, eum solum debere deponi sacratum, qui sic iudicio contendit in causa criminali, et victus est : non autem eum qui vicit, ut qui justam causam habeat. Ambo enim deponentur, ut qui Ecclesiam injuria afficiant, et canonem contemnunt. Sacratum quidem qui traxit ecclesiasticum in sæculare iudicium pro causa pecuniaria, et vicit, deponitur, si sententiæ, quæ pro se lata est, steterit, et voluerit rem habere quam vicit : quemadmodum et reus, si iudicium ecclesiasticum fecusavit, et civile petiit, et vicit. Si enim cedit re, pro qua litigavit, suum honoris gradum retinet. ἔχειν τὸ πρᾶγμα ὁ ἐνίκησεν, ὡσπερ καὶ ὁ ἐναγχεῖς, καὶ ἐζήτησε τὸ πολιτικόν, καὶ ἐνίκησεν. Εἰ γὰρ ἔχων τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν.

Et hæc quidem canon constituit. Hodie autem hæc negliguntur, propter quam causam nescio. Multi enim, non solum laici, sed etiam sacriati, episcopos, clericos et monachos ad civilia iudicia trahunt, nec imperatoris quidem mandatum de ea re exhibent ; et neque incompetentis iudicis præscriptio seu exceptio prodest his, qui rei aguntur : eos enim cogunt vel invito iudicio contendere. Nec sacriati, qui eos traxerunt, aliquid penitus damni sentire ; sed nec monachi vel clerici, adversus quos in foro ecclesiastico agitur, si id quidem recusaverint, civilem autem examinationem petiverint, ulla in re puniti sunt : quemadmodum nec clerici vel monachi, qui in sæculare iudicium tracti sunt, et in eo litigare non recusarunt. Cum autem monachus ille Meletius, qui præpositus fuit monasterii Pantepopti, ad synodale iudicium tractus, ipsum ut sibi non gratum recusasset, et causam ad sæculare tribunal traduxisset per mandatum imperiale ; sanctissimus patriarcha dominus Lucas id ægre ferens, plurimum studium adhibuit ut corrigeretur quod factum fuerat. Audivit autem a civilibus iudicibus, quod imperatoris potestas omnia facere potest : et quemadmodum primo loco potuit imperator civilem iudicem pro iudicando episcopo vel alio sacratio, adversus quem agitur constituere : ita et per transpositionem, iudicium ecclesiasticum ex legitima exceptione in civile traduxerit. Sed etiamsi qui hic dicitur monasterii præfectus exauditus est, synodale iudicium recusans, et sine præiudicio conservatus est : tamen ex canone 104 præsentis synodi deponi debuit, quem lege : decimum septimum enim caput primi tituli tertii libri, licet decernat cum imperatoris mandato

3

posse adversus episcopos agi, et eus sisti coram civilibus iudicibus : hoc tamen, ut mihi videtur, non quadrat canonice doctrinæ. **532** Debemus enim dicere, tunc trahi episcopum pro re, quæ privatim ad ipsum pertinet : non autem pro questione ecclesiastica. Re enim ejusmodi proposita, non debent civiles iudices ullam ejus habere cognitionem. Jam vero magna quoque est ejus differentia, qui sua sponte ecclesiasticum iudicium recusat et sæculare ex imperatoris mandato quaerit, et ejus qui jussu imperatoris invitus tractus est ad sæculare iudicium. Lege etiam cap. 1 tit. 9 præsentis operis, et quæ in ipso a vobis scripta sunt. Petere autem conjudicem civilem per mandatum imperiale non est, ut mihi videtur, prohibitum et maxime quando est causa pecuniaria, quæ est synodalliter dicenda.

σικῆς, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι κεκωλυμένον, καὶ λαληθῆναι συνδικῶς.

Interrogaverit autem quispiam, Cum lex dicat, cum ab actione sua excedere, qui suum adversarium ad iudicium incompetentis traxerit, qui saceratum ad civile iudicium traxerit, annon ex hoc canone suo jure excidet ? *Solutio.* Incompetentis iudicis præscriptio in principio iudicii solum proponitur, non autem etiam postea. Finge ergo, quod ea a principio non est proposita a reo : vel proposita a iudice admissa non est. Et propterea designaverunt Patres, quod, etiamsi actor vicerit, eo quod incompetentis iudicis exceptio quomodocumque inefficax fuerit : sic quoque tamen propter honorem Ecclesie eorum victoria nihil ei proderit ; sed deponetur, si eam retineat. Præterea interrogaverit quispiam, quam pœnam sustinebunt ecclesiastici iudices, si convicti fuerint, ex odio, vel affectione, vel propter gratiam sententiam tulisse, cum canon de eo nihil jubeat ? *Solutio.* Genus pœnæ, etsi ex canone non apparent, ex legibus tamen declaratur. Jam enim de iudice muneribus corrupto dicit cap. 3, tit. 23, lib. ix, Magistratus, qui pecunias accipit ad jus dicendum, vel decernendum, vel ad plus vel minus suo officio faciendum, et magistratum quoque assessores, lego tenentur. Et thema 3, cap. 8 : Pœna legis est extraordinaria, et ut plurimum exsilio condemnat, nonnunquam etiam gravius. Et thema 2, cap. 9 : Qui hac lege condemnatur, nec potest publice testimonium dicere, nec iudex esse, nec causas agere. Lege et thema 2, cap. 6, tit. 4, lib. ix, quod quidem est pars 124 Justiniani novella, quæ sic dicit : Si quis autem eorum, qui litigant, dixerit se aliquid dedisse, vel esse pollicitum, et personam nominaverit, et hoc probaverit, ipse quidem in litis exitu venia dignus habeatur. Qui autem donum vel promissum admisisse convictus fuerit, si sit quidem causa pecuniaria, quod datum est, triplum, quod vero promissum, duplum a comite privatarum nostrarum facultatum exigatur, et dignitatem seu magistratum, quem habet, in utroque

κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου, καὶ διορίζεται μετὰ βασιλικῆς κελεύσεως διαγεσθαι καὶ περιτεσθαι τοὺς ἐπισκόπους παρὰ πολιτικοὺς ἀρχουσιν, ἀλλὰ τοῦτο οὐ προσίσταται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τῇ κανονικῇ διδασκαλίᾳ. Ὁφείλομεν γὰρ εἰπεῖν τὴν ἐπίσκοπον τῆνικαὶτα ἔλασθαι περὶ πράγματος ἰδικῶς αὐτῷ διαφέροντος, οὐ μὴν περὶ ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος· τοιούτου γὰρ προκειμένου τινὸς ἀμέτοχοι εἶναι ὀφείλουσιν οἱ πολιτικοὶ δικασταί. Τίως δὲ καὶ μεγάλη ἐστὶ διαφορὰ τοῦ ἀυθαίρετως παραιτουμένου τῷ ἐκκλησιαστικῷ δικαστήριον, καὶ ζητούντος τὸ πολιτικὸν δικαστήριον διὰ προσταξέως βασιλικῆς, καὶ τοῦ ἔκλυθέντος ἀκουσίως κατὰ κέλευσιν βασιλικὴν εἰς κοσμικὸν δικαστήριον. Ἀνάγνωθι καὶ κεφ. α' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα. Τὸ μέντοι ζητῆσαι συνδικαστὴν πολιτικὸν διὰ προσταξέως βασιλικῆς, ἢ μᾶλλον δευὰν χρηματικὴ ἐστὶν ὑπόθεσις, ἢ μέλλουσα

Ἐρωτῆσαι δὲ τις, Ὡς τοῦ νόμου λέγοντος ἐκπίπτειν τῆς οικείας ἀναγωγῆς τὴν εἰς ἀπρόσφορον δικαστήριον ἐλύσαντα τὸν ἴδιον ἀντίδικον, οὐκ ἐμείλλει καὶ πρὸ τοῦ κανόνος τοῦτου ὁ τὸν ἱερωμένον ἔκλυσας εἰς πολιτικὸν δικαστήριον ἐκπεσεῖν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ; *Αὔσις.* Ἢ τοῦ ἀπρόσφορου παραγραφῆ κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ δικαστηρίου προτίθεται καὶ μόνον, οὐ μὴν καὶ μετὰ ταῦτα. Θεμάτισον οὖν οὗτοι οὐ προτεθῆναι αὐτῇ παρὰ τοῦ ἀναγομένου, ἢ προτεθῆσαι οὐκ ἔδεδχθη παρὰ τοῦ δικαστοῦ. Καὶ διὰ τοῦτο ὤρισαν οἱ Πατέρες ὡς, καὶ νίκησθαι ὁ ἀναγαγὼν, διὰ τὸ ἀπρακτικῶς ὅπωςδὴποτε τὴν τοῦ ἀπρόσφορου δικαστοῦ παραγραφῆν, ἀλλὰ καὶ οὕτω διὰ τὴν τιμὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰς οὐδὲν αὐτῷ ἢ νίκῃ λυσιστελήσει· ἀλλὰ καθαιρεθῆσεται, εἴπερ ἀντέχεται ταύτης. Ἐτε ἔρωτῆσαι τις, ποίαν βλάβην ὑποστήσονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ δικασταί, εἴπερ ἐλεγχθῶσι κατὰ ἔχθραν ἢ κατὰ προσπάθειαν ἢ διὰ χάριν ἀποφηνάμενοι, τοῦ κανόνος μηδὲν περὶ τούτου παρακλειουμένου ; *Αὔσις.* Τὸ εἶδος τῆς βλάβης, καὶ ἀπὸ τοῦ κανόνος οὐκ ἀναφαίνεται, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν νόμων δηλοῦται. Αὐτίκα γὰρ περὶ τοῦ δωροδοκούντος δικαστοῦ φησι τὸ γ' κεφ. τοῦ μγ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου· Ὁ ἀρχὼν λαμβάνων χρήματα ἐπὶ τῷ δικάσαι, ἢ ψηφίσασθαι, ἐπὶ τῷ ποιῆσαι τι πλέον ἢ ἦτον τοῦ ἰδίου ὀφφικίου, καὶ οἱ συνέδροι τῶν ἀρχόντων ὑπόκεινται τῷ νόμῳ. Καὶ τὸ γ' θέμα τοῦ η' κεφ. (Ἡ ποινὴ τοῦ νόμου ἐκστρατοδινάρια ἐστὶ, καὶ ἐπίπαν εἰς ἑξορίαν καταδικάζει, ἐστ' ὅτε καὶ σφοδρότερον. Καὶ τὸ β' θέμα τοῦ θ' κεφ.) Ὁ τῷ νόμῳ τούτῳ καταδικαζόμενος οὔτε μαρτυρεῖν δημοσίᾳ δύναται, οὔτε δικάζειν, οὔτε συνηγορεῖν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, ὅπερ ἐστὶ μέρος τῆς ρκδ' Ἰουστινιανείου νεαράς, λέγων οὕτως· Εἰ δὲ τις ἐκ τῶν δικαζόμενων εἴποι δεδοκῆναι τι ἢ ὑποσχίσθαι, καὶ τὸ πρόσωπον ἐξείλη, καὶ τοῦτο ἀποδείξει, αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῇ τῆς δίκης ἐκδασίαι συγκώμῃ ἀξίουςθω· ὁ δὲ ὅσιν ἢ ὑπόσχεσιν καταδίζασθαι· δεκτικόμενος, εἰ μὲν χρηματικὴ εἴη ἡ ὑπόθεσις, τὸ μὲν δεδομένον τριπλοῦν, τὸ δὲ ὑποσχέθην διπλοῦν

παρὰ τοῦ κόμητος τῆς ἰδικῆς ἡμῶν περιουσίας εισπραττέσθω, καὶ τὴν ἀξίαν ἦτοι ἀρχὴν ἣν ἔχει ἐφ' ἑκατέρου θέματος ἀπολλύτω. Ἐὶ δὲ ἐγκληματικὴ εἴη ἡ κατηγορία, δήμευσιν τῆς οικείας ὑπομένετω περιουσίας, καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπέσθω, ὅστις διὰ λῆψιν ἀλλότριον ἐγκλημα εἰς ἑαυτὸν ἐσπούδακε μετανεγκεῖν. Εἰ δὲ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν ὁ δίκαιος μὴ θυνηθῆ δεῖξαι, ὀμνύτω τὸ πρόσωπον τὸ τὴν δόσιν ἢ τὴν ὑπόσχεσιν λεγόμενον καταδέξασθαι, ὅτι οὐδὲ δι' ἑαυτοῦ οὐδὲ δι' ἄλλου προσώπου ἢ εἰλαβὴ τι ἢ ὑπόσχεσιν ἔσχε. Καὶ τοῦ τοιοῦτου ὅρκου παρεχομένου, αὐτὸς μὲν ἐλεύθερος ἔστω· ὁ δὲ διάδικος ὁ μὴ θυνηθείς δεῖξαι ἐπὶ μὲν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις τὴν ἀποκρίμωσιν τῆς δίκης ὑπὸ τοῦ κόμητος τῆς ἰδικῆς ἡμῶν περιουσίας εισπραττέσθω, τῆς δίκης δηλονότι τὴν ἰδίαν ἐκθασιν ἀναμενούσης· ἐπὶ δὲ ταῖς ἐγκληματικαῖς δήμευσιν τῆς ἰδίας περιουσίας ὑπομένετω, καὶ τὸ πρῶγμα παρὰ τοῖς ἀρμόδιοις δικασταῖς κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν περαιούσθω. Εἰ δὲ τὸ παρὰ τοῦ δικαζομένου φανερωθὲν πρόσωπον τὸν μνημονευθέντα παραιτήσεται ὅρκον, τοῦτο μὲν ἐπὶ ταῖς ἐγκληματικαῖς, τοῦτο δὲ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις, ταῖς μνημονευθείσαις ὑποκείσθω ποιναίς. Εἰ δὲ τις τῶν δικαζομένων ὁμώσει μὴ δεδοκέναι ἢ ἐπαγγεῖλαισθαι, ἐντὸς δὲ τεσσάρων μηνῶν, μετὰ τὸ προνεχθῆναι τὴν ψῆφον ἀριθμουμένων, δειχθῆ δοθέντι ἢ ὑποσχεθῆναι, αἱ εἰρημέναι ποιναὶ κατὰ τὰ τῶν διδόντων κατὰ τὰ τῶν λαμβανόντων χώραν ἔξωσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐὰν κατὰ χρῆσιν, ἤγουν διὰ λῆψιν νομισμάτων ἢ προσπάθειαν ἢ ἐχθραν, ἢ ψῆφος ἐνεργῆ· τῆς γὰρ αὐτῆς δυνάμεως εἰσι τὰ τρία· ἐὰν δὲ μὴ διὰ τοιαύτην αἰτίαν, ἀλλὰ κατὰ ἀπειρίαν ἀποφῆνται ἐπίσκοπος κατὰ τινος, τί γενήσεται; Ἀύσις. Οἱ ἄρχοντες, ἦτοι οἱ προκαθήμενοι τῶν δικαστῶν, οὐκ ἀναγκάζονται ἀκριδῶς εἰδέναι τοὺς νόμους, ἐφ' ἑτέραις μεγάλαις δουλείαις ἐνασχολούμενοι· καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀπειρίας ἀποφαινόμενοι, συγγινώσκονται. Οἱ δὲ σύμβουλοι τούτων, παρανόμως ψηφίζόμενοι, κολάζονται. Φησὶ γὰρ ὁ νόμος ἐν βιβλίῳ ζ', εἰλω γ', κεφαλαίῳ κδ'· Τὸν βόλον ἐπιζητοῦμεν τοῦ ἄρχοντος. Ἐὰν γὰρ ἀπειρία τοῦ συνέδρου ἄλλως ψηφισθῆ, ὁ ἄρχων οὐκ ἀδικεῖται, ἀλλ' ὁ συμπωνῶν. Καὶ ὁ λογισμὸς εὐλογος. Οἱ μὲν γὰρ ἄρχοντες, δι' ἣν εἰρηται αἰτίαν, οὐκ αἰτιῶνται· οἱ δὲ κριταί, τὸ δικάζειν καὶ μόνον ἔργον ἔχοντες, ἐὰν παρανομήσωσιν, ἐνέχονται ὡς δόλον ποιήσαντες, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Ἡ ἀπειρία ἔοικε τῇ ἀμελείᾳ· καὶ πάλιν· Δόλον τις ποιεῖ μὴ εἰδῶς ἀκριδῶς ὁ ἐπαγγέλλεται εἰδέναι.

Καὶ τοῦτο μὲν ἐξεφωνήθη περὶ τῶν πολιτικῶν δικαστῶν. Εἰς δὲ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς δικαστὰς ἄλλη τις κρατήσι ἀκολουθία, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· καὶ αὕτη μέντοι κατὰ τὴν παρούσαν θεσμοθεσίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἐναντίαν τοῖς κανόσιν ἐπίσκοπος ἐνέγκῃ ψῆφον, τιμωρηθήσεται, ἤγουν καθαρεσθήσεται, μὴ δυνάμενος ἀμαθίαν ἢ ἀπειρίαν προβαλέσθαι. Οὐ γὰρ συγκαωστέος ἔσται λέγων μὴ εἰδέναι τοὺς κανόνας, οὓς ἀναγκάζεται διὰ γλώττης ἔχειν σχεδὸν ἀεὶ. Εἰ δὲ ἀποφῆνται τι νόμοις ἀνένδεκτον, ἢ δικαστικῆς

A casu perdat. Sin autem sit criminalis accusatio, proprietarum facultatum confiscationem patitur, et in exsillum mittatur, ut qui accipiendo alienum crimen in seipsum transferre studuerit. Si autem donationem vel promissionem litigator ostenderit non potuerit, juret persona, quæ donationem vel promissionem suscepisse dicitur, quod nec per se, nec per aliam personam, vel aliquid accepit, vel promissum habuit. Et hoc dato jurejurando, ipse quidem liberabitur: litigator vero, qui probare non potuit, in causis quidem pecuniariis, litis æstimationem a comite privatarum nostrarum facultatum exigatur, judicio scilicet suum eventum expectante: in criminalibus autem bonorum suorum publicationem sustineat, et a convenientibus iudicibus ex legum ordine negotium terminetur. Sin autem persona a litigatore declarata prædictum jusjurandum recusaverit, tam in criminalibus, quam in pecuniariis causis, prædictis poenis subijciatur. Si quis autem eorum, qui litigant, juraverit se nihil dedisse, vel pollicitum esse, intra quatuor autem menses, postquam **533** sententia lata est numerandos, datum aliquid vel promissum ostensum fuerit, prædictæ poenæ tam adversus dantes quam adversus accipientes locum habebunt. Et hæc quidem, si propter sordes seu pecuniarum acceptionem vel amorem vel odium sententia lata sit: ejusdem enim virtutis sunt hæc tria. Si autem non propter ejusmodi ullam causam, sed per imperitiam adversus aliquem fert sententiam episcopus, quid fiet? *Solutio.* Magistratus, seu qui præsumt iudicibus, non coguntur leges exacte scire, ut qui in multis aliis magnis occupationibus versentur; et propterea si per imperitiam sententiam ferant, eis venia datur. Eorum autem assessores, si contra leges ferant sententiam, puniuntur. Dicit enim lex in lib. vii, tit. 3, cap. 24: *Dolum magistratus requirimus. Si enim per imperitiam assessoris aliter judicatum fuerit, non facit injuriam præses seu magistratus, sed qui ei fert auxilium. Et est probabilis quidem ratio. Magistratus enim, propter eam quæ dicta est causam, non insimulantur: iudices autem, quorum est proprium munus judicare, si contra leges fecerint, tenentur ac si dolo fecissent, secundum legem quæ dicit: Imperitia negligentæ equiparatur; et rursus: Dolum quis facit qui perfecte nescit quod se scire profiteatur.*

Et hoc quidem dictum est de civilibus iudicibus. In iudices autem ecclesiasticos alia quædam valebit consequentia, ut mihi videtur: et ea quidem secundum præsentem constitutionem. Si enim contrariam canonibus sententiam episcopus protulerit, punietur sive deponetur, ut qui non possit ignorantiam vel imperitiam allegare. Neque enim erit ei ignoscendum, si dicat se nescire cauciones, quos cogitur in lingua semper habere. Sin autem aliquid pronuntiauerit, quod a legibus non admittitur, vel

est extra judiciariam consequentiam, venia dabitur A propter imperitiam, ut qui nec perfecte leges scire debeat. Hæc autem observantur, quando criminalem causam judicaverit episcopus, vel aliam ecclesiasticam quæstionem, quæ inducit depositionem. Si enim pecuniariam contra leges sententiam protulerit per imperitiam, id ei præjudicium non afferet. Præterea interrogabit quispiam, cum canon permittat sacris initiatos iudices electitios eligere, eisque licebit civiles eligere? *Solutio.* Quia statuit canon, ut electorum iudicium valeat sententia, nec appellationi sit obnoxia, etiamsi il sint pauciores quam duodecim, quam sex, et quam tres, evidenter apparet civilium iudicium electionem non admitti a canonibus. Unde, ut mihi videtur, secundum præsentem canonem punientur sacrati, qui a civilibus iudicibus iudicari elegerint. Videtur autem ex verbis canonis, quæ dicunt deponi sacratos, qui litigaverint in foro civili pro causa pecuniaria, et vicerint, nisi a sua sententia desistant, quod iudicium quidem factum ab incompetenti iudice, ex voluntate ejus qui est sacratus, tenendum est et non labefactandum. Qui autem ecclesiasticum recusavit iudicium et fori præscriptionem non est usus, sacratus punietur, ut superius dictum est. Electitios autem iudices hic ne dixeris cujusmodi tit. 2 libri vii dicit, qui scilicet cum pænæ stipulatione iudicant, sed ecclesiasticos ordinarios. Illi enim non possunt causam criminalem iudicare: hi vero, ut ex præsentis canonis ostenditur, omnem causam iudicant. De spectaculis autem, et equorum curriculis, et venationibus, et scenicis saltationibus, satis diximus in canone 24 synodi in Trullo, et in 51 ubi etiam præsentis canonis meminimus: et lege eos. Quære etiam sanctorum apostolorum canonem 74, synodi Antiochæ canones 14 et 15, synodi Chalcedonensis canones 10, 17, synodi Sardicensis canones 3, 5, 14, et hujus canones 28, 120 et 121. Quod autem possint sacrati renuntiare præscriptioni fori, quære cap. 9 tit. 3 lib. iii Basilicorum.

καὶ ρκα'. Περὶ δὲ τοῦ δύνασθαι τοὺς ἱερωμένους κεφ. θ' τοῦ γ' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν.

534 ZONAR. In omnium, qui sacris initiati sunt, quin et in monachorum controversiis, ejus cui D subjecti sunt episcopi propria causæ cognitio est. Sive igitur aliquis horum deferatur, sive deferat clericum, coram ipsius episcopo, sive rei capitalis, seu civilis, aut pecuniariæ quæstio sit, rem transigi oportet. Quod si ex iis quispiam, se ab ecclesiastica jurisdictione subtrahens, publico iudicio, apud magistratus nimirum populares, hoc est civiles, purgari, id est, se a culpa inimmunem probare contendat; quamvis in eo iudicio superior evaserit, eumque ab objecti facinoris culpa omnino procul abfuisse iudices pronuntiarint; locum tamen proprium, gradum videlicet, ac sacerdotii dignitatem amittet, atque vel ob id ipsum, quod ab ecclesiastica jurisdictione se subduxerit, deposi-

ἀκολουθίας ἐξωθεν, συγγνωσθήσεται διὰ τὴν ἀπειρίαν, ὡς μὴδὲ ὀφείλων εἰδέναι νόμους ἀκριδῶς. Ταῦτα δὲ κρατήσουσιν, ὅταν ἐγκληματικὴν ὑπόθεσιν δικάσῃ ἐπίσκοπος, ἄλλην ἐκκλησιαστικὴν ζήτησιν ἐπάγουσαν καθαιρέσιν. Εἰ γὰρ χρηματικὴν παρανόμως ἐξενέγκῃ ἀπόφασιν ἐξ ἀπειρίας, οὐ προκριματισθήσεται. Ἐπι ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ κανόνος ἐνδιδόντος τοῖς ἱερωμένοις ἐπιλέγεσθαι δικαστὰς αἰρετοὺς, ἐξέσται αὐτοῖς ἐπιλέγεσθαι πολιτικούς; Ἀύσις. Ἐπι ὁ κανὼν διορίζεται κρατεῖν τὴν ψῆφον τῶν αἰρετικῶν δικαστῶν, καὶ μὴ ὑποκείσθαι ἐκκλήτῳ, κἂν ἤττονος ὡσιν οὗτοι τῶν δώδεκα, τῶν ἐξ καὶ τῶν τριῶν, φαίνεται ἐναργῶς ἀνένδεκτον εἶναι τοῖς κανόσι τὴν ἐπιλογὴν τῶν πολιτικῶν δικαστῶν. Ὅθεν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσονται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα οἱ παρὰ πολιτικοῖς δικασταῖς αἰρετισάμενοι δικασθῆναι ἱερωμένοι· εἴκοι δὲ ἀπὸ τῶν ῥημάτων τοῦ κανόνος, τῶν λεγόντων καθαιρεῖσθαι τοὺς ἱερωμένους δικασαμένους παρὰ πολιτικῶν δικαστηρίῳ χάριν χρηματικῆς αἰτιάσεως, καὶ νικῆσαντες, ἐὰν μὴ ἀποστῶσι τῆς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποφάσεως, ὡς ἡ μὲν γενομένη κρίσις παρὰ ἀπροσφόρου δικαστοῦ κατὰ θέλησιν τοῦ ἱερωμένου στερεῖται καὶ ἀκατάσβεστο; ὁ δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν παραιτησάμενος δικαστήριον καὶ μὴ χρῆσάμενος τῆ τοῦ φόρου παραγραφῆ ἱερωμένος κολασθήσεται, καθὼς ἐνωθὴν εἴρηται. Αἰρετοὺς δὲ δικαστὰς ἐν ταῦθα μὴ εἴπησιν οὐδὲ β' τίτλ. τοῦ ζ' βιβλίου φησὶ, μετὰ ἐπιρωτήσεως δηλονότι ποινῆς δικάζοντας· ἀλλὰ ἐκκλησιαστικούς ἐνορδίνους. Ἐκεῖνοι γὰρ ἐγκληματικὴν ὑπόθεσιν οὐ δύνανται δικάζειν· οὗτοι δὲ, ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος παρίσταται, πᾶσαν ὑπόθεσιν κρίνουσι. Περὶ μέντοι τῶν θεωρίων καὶ τῶν ἱπποδρομιῶν καὶ τῶν κυνηγεσίων καὶ τῶν ἐπὶ σκηναῖς ὀρχήσεων ἱκανῶς ἐγράφαμεν ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τῷ να', ἔκτου καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐμνήσθημεν· καὶ ἀνάγνωσον τοῦτους. Ζῆτει καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα οδ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα ιδ' καὶ ιε', τῆς ἐν Χαλκηδόνι καν. ε', ιζ', τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνα γ', ε', ιδ', καὶ ταύτης κανόνα κη', καὶ ρκ', ἀποτάττεσθαι τῆ τοῦ φόρου παραγραφῆ ζῆται

ZONAR. Τοῖς ἱερωμένοις ἅπασιν, ἀλλὰ μέντοι καὶ μοναχοῖς πρόσφορά εἰσι δικαστήρια τὰ τῶν ἐπισκόπων, οἷς ὑπόκεινται. Ἐπεὶ οὖν ἐνάγεται τις τούτων, εἴτε ἐνάγει κατὰ συγκληρικῶν, παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ καὶ ἐνάγεσθαι καὶ ἐνάγειν ὀφείλει, κἂν ἐγκληματικὸν εἴη τὸ δικαστήριον, καὶ πολιτικὸν ἦτοι χρηματικόν. Ἐὰν δὲ παραιτήσῃται τις τῶν τοιούτων τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ δημοεῖσις δικαστηρίοις, ἦγουν δημοτικῶν ἀρχόντων, τουτέστι πολιτικῶν, θέλησῃ καθαρθῆναι, ἀντὶ τοῦ καθαρὸς φανῆναι τοῦ αἰτιάματος, κἂν νικήσῃ ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκεῖνῳ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ γένηται ἡ ἀπόφασις, ἀθῶον αὐτὸν ἀποφαινομένη τοῦ ἐγκληματος, ἐφ' ᾧ κατηγορεῖτο, ὅμως τὸν ἴδιον τόπον, τὸν βεθμὸν δηλαδὴ, καὶ τὴν ἱερατικὴν τιμὴν ἀπολλέσει, διὰ τοῦτο αὐτὸ καθαιρούμενος, διότι παρητήσατο τὸ

ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον. Ὅτε οὖν, φησὶν, Ἐκ-
 κλημα εἶη τὸ κινήθην κατὰ τοῦ ἱερωμένου, τὴν εἰρη-
 μένα γενήσονται· ὅτε δὲ πολιτικὸν ἐστὶ τὸ κινούμε-
 νον, ἦτοι χρηματικὸν, κἂν δικαιωθῆ ὁ ἱερωμένος,
 καὶ οὕτως ἐκπεσεῖται τοῦ οἰκείου βαθμοῦ, εἰ μὴ
 καταφρονήσῃ τοῦ πράγματος, ἐφ' ᾧ ἐδικαιώθη, καὶ
 τῆς δικαιούσης αὐτὸν ἀποφάσεως. Ἐὰν δὲ ἐκκλητος
 γένηται, ἢ ἐπισκόπων δικασάντων ἢ δικαστῶν ἐτέ-
 ρων, ἐπὶ ἄλλους ἐκκλησιαστικούς δικαστὰς, ἦγουν
 ἐπὶ μητροπολίτας ἢ πατριάρχας, καὶ ἐξεταζομένη ἐν
 τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ ἀπόφασις λυθῆ, ἀντὶ τοῦ ἀνατραπῆ,
 μὴδὲν, φησὶ, βλαπτέσθωσαν οἱ πρώην ἀποφηνάμε-
 νοι· εἰ μὴ που ἐλεγχθῶσιν ἢ κατὰ ἔχθραν δικάσαι,
 ὡς ἔχθρῶδως ἔχοντες κατὰ τοῦ καταδικασθέντος, ἢ
 κατὰ προσπάθειαν, ὡς φιλίως διακείμενοι πρὸς τὸν
 δικαιωθέντα, ἢ δωροδοκηθέντες· τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ
 χάριτι ἀποφθαρῆναι. Δωροδοκεῖται δὲ τις, ἢ χρῆ-
 ματα λαμβάνων, ἢ ἄλλην τινὰ χάριν αὐτῷ πλη-
 ρούντος τοῦ αὐτὸν ὑποφθειρόντος. Εἰ γὰρ δι' ἔχθραν
 ἢ προσπάθειαν ἢ δωροδοκίαν φανεῖεν μὴ καλῶς
 φησιόμενοι, βλαθῆσονται περὶ τὴν οἰκείαν ἐπιτι-
 μίαν. Ἐὰν δὲ αἰρετίσωνται οἱ τὴν ὑπόθεσιν ἔχοντες,
 ὅτε κατήγορος καὶ ὁ κατηγορούμενος, δικαστὰς, εἰ
 καὶ ὀλιγώτεροι, φησὶν, εἴεν τῶν ὀρθισθέντων, τῶν
 ἰσ' ἐπὶ ἐπισκόπων, καὶ τῶν ἕξ ἐπὶ πρεσβυτέρων,
 καὶ τῶν τριῶν ἐπὶ διακόνων, ὁ καταδικασθεὶς ὑπ'
 ἐκείνων οὐ δυνήσεται ζητεῖν ἐκκλητον. Τοῦτο δὲ καὶ
 νόμοι πολιτικοὶ διατάττονται, καὶ ζήτησι βιβλίων τῶν
 βασιλικῶν γ', τίτλ. α', κεφάλαιον μδ', καὶ βιβλ. θ'.
 Ἐπὶ τοῦτοις ὁ κανὼν περὶ τέκνων τῶν ἱερέων φη-
 σὶν, ἵνα μήτε θεώρια ἐκτελῶσιν αὐτοὶ, μήτε ἄλλων
 ποιούντων παραγίνονται καὶ θεωρῶσι. Τὸ δὲ θεώρια
 ἐκτελεῖν τοιούτων ἐστίν· Ἐν ταῖς μεγίσταις πόλεσι
 θέατρα ἦν, καὶ ἱπποὶ ἐτρέφοντο ἀμιλλήτηριοι, καὶ
 θηρία εἰς θηριομαχίαν, καὶ ἀνετίθετο ἢ ἱπποτροφία,
 καὶ ἡ τῶν θηρῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἡ φροντίς τοῦ τὰς
 θεωρίας ἐν τοῖς θεάτροις ἐπιτελεῖσθαι, ἐνίοις τῶν
 πολιτικῶν, κάκεῖνοις ἐμελεῖ περὶ τῆς τῶν ἱππων
 ἀμιλλῆς καὶ τῆς θηριομαχίας καὶ τῶν ἄλλων, ὅσα
 ἐν τοῖς θεάτροις εἶθε γίνεσθαι. Ταῦτα οὖν γίνεσθαι
 παρὰ παιδῶν τῶν ἱερέων ἐκώλυεν ὁ κανὼν. Δεῖ γὰρ
 τοὺς ἱερεῖς τὰ οἰκεία τέκνα ἐν παιδείᾳ καὶ νοουθεσίᾳ
 Κυρίου ἀνάγειν, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, ὅς καὶ
 πρὸς Τίτον γράφων οἴους δεῖ καθιστῆν πρεσβυτέ-
 ρους, πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ τοῦτο ἔγραψεν· **Εἰ τίς**
ἔσται τέκνα ἔχων πιστὰ, μὴ ἐν κατηγορίᾳ ἀσωτίας,
ἢ ἀνυπότακτα. Καὶ Τιμοθέῳ ἐπιστελλών, οἷον δεῖ
 τὸν ἐπισκοπῆς ὀρεγόμενον εἶναι, τοῖς λοιποῖς καὶ
 τοῦτο προσέθετο· τὰ τέκνα ἔχοντα ἐν ὑποταγῇ μετὰ
 πάσης σεμνότητος. Τὰ θεωρίας δὲ μίμων προσ-
 ἔχοντα καὶ ἱπποδρομίαις σχολάζοντα, καὶ τοιοῦτοις
 ἄλλοις, οὔτε ἀσωτίας ὑπόληψιν ἐκφεύξονται, οὔτε
 σεμνότης αὐτοῖς προσμαρτυρηθήσεται. Καὶ οὐ θαυ-
 μαστὸν εἰ τὰ τῶν ἱερέων τέκνα τοιαύτην διαγωγὴν
 ἀπαιτοῦνται· ἐπεὶ καὶ παῖδες Χριστιανοὶς κεκήρυκται
 μὴ προσεῖναι, ὅπου βλασφημία εἰσέ. Βλασφημίας
 δὲ τὰ ἀσέμνως γινόμενα ἐκάλεσεν, ὡς βλασφημεί-

lione punietur. Atque hæc quidem, quocunque
 demum crimine sacratus accusetur, ita servari
 placet: at si civilis sive pecuniaræ rei sit contro-
 versia, quamvis secundum eum, qui sacris initiatus
 est, lis data fuerit; nisi tamen ipse rem totam et
 eam, quæ secundum ipsum pronuntiata fuit, sententiam contemnat, gradu suo nihilominus excidet.
 Quod si ab episcopis, aliisque cognitoribus, ad alios
 ecclesiasticos iudices, metropolitanos videlicet, aut
 patriarchas, quispiam provocet, illique causa exa-
 minata, iudicatum solvi, hoc est, rescindit placere
 decreverint; nihil in eos, inquit, qui prius iudi-
 cium exercere, grave constituitur: nisi forte
 illos, aut odio impulsos, quod videlicet ei, quem
 condemnarunt, infensi forent; aut studio, quod
 quempiam benevolentia erga illum adducti absol-
 verint; aut mercede emptos, id namque est, gratia
 corruptos, iudicasse probatum fuerit. Mercede
 namque emptus is dicitur, qui pecuniam accipit,
 aut aliud quodcunque beneficium, ab eo a quo
 corruptus esse dicitur. Nam quicunque aut odio
 aut amore adducti, aut largitione corrupti, iudi-
 cium minus fideliter exercuisse deprehensi fuerint,
 propria illos dignitate multari decretum est. Quod
 si iudices illi ipsi, qui inter se iudicio conflictantur,
 accusator nimirum et reus, elegerint, quamvis,
 inquit, pauciores, quam præfinitum est, designen-
 tur, nempe in episcoporum causa duodenis, presby-
 terorum sex, diaconorum tribus: tamen ab his
 iudicibus damnato provocandi facultas non erit.
 Quod civiles quoque leges eodem modo sanxere,
 ut tertio libro, titulo primo, capite quadragesimo
 quarto, et libro nono Basilicorum videre est. His
 absolutis, de filiis presbyterorum, ne aut specta-
 cula ipsis exhibere aut quæ ab aliis exhibentur
 spectare liceat, canon decernit. Est vero hoc quod
 dicitur de spectaculis exhibendis ejusmodi: fuere
 siquidem in magnis urbibus theatra, tum equi
 quoque ad certamina bestiarumque ad pugnam aleban-
 tur, eaque, tum equorum ac bestiarum, tum reli-
 quorum spectaculorum, quæ in theatris exhibenda
 forent, curatio nonnullis ex civium numero com-
 mittebatur, quibus, et quæcunque certamen, et bestia-
 rum pugna, et quæcunque alia in theatris præberi
 solita, curæ fuere. Rerum igitur hujusmodi cura-
 tores esse sacerdotum filios hic canon vetat.
 Sacerdotes enim filios suos in doctrina ac lege
 Domini instituere debent, ut est apud divum Pau-
 lum, qui etiam Epistola ad Titum, dum eorum,
 qui sacerdotes creandi sunt, condiciones exsequitur,
 ad alia hoc quoque addidit: *Si quis filios habet
 fideles, non in accusatione luxuriae, aut immori-
 geros* 27. Et Epistola ad Timotheum, dum eum, qui
 episcopatum desiderat, qualem oporteat esse de-
 scribit, præter cætera id etiam apposuit, filios
 habentem subditos cum omni castitate. Qui vero
 mimorum equorumque spectaculis, aliisque hu-

27 Tit. 1. 6.

Jusmodi ludicris, occupantur, neque intemperantiæ A
 crimen effugient, neque integritatis et castimonix
 testimonio commendabuntur. Nec vero mirum si hæc vitæ degendæ ratio a filiis sacerdotum exigatur: nam et Christianis omnibus, ne ad ea loca ubi blasphemix sunt accedere liceat, interdictum fuit. Blasphemix vero nomine ea, quæ licenter ac inverecunde sunt, significavit. Ob illa quippe fideles, quasi temperantiæ integritatisque contemptores, ab infidelibus blasphemantur

535 ARIST. « Episcopus vel clericus, causa criminali ei instituta, si, relicta ecclesia, ad judicia publica recurra, etiam injuria affectus, proprium amittet gradum. Si vero et vicerit in negotiis politicis, si hoc sequatur, proprium gradum amittet. Ecclesiasticos autem judices, nisi gratia aut odio antea judicasse convincantur, appellatio instituta non propellit. Si partes vero judices elegerint, ab his ne discedant. »

Non oportet episcopum aut clericum judicium ecclesiasticum recusare. Quapropter si quis ex iis criminaliter accusatus, ecclesiasticum recusaverit judicium, et ad civiles judices accesserit, et coram iis, quæ ad accusationem suam spectant, denudaverit, quamvis innocens appareat, et pro eo lata sit sententia, proprium gradum amittet. Si autem non criminalis sit contra eos accusatio, sed pecuniaria, et accidit de ista evadere eos, judicium ipsis conveniens recusantes, et ad sæculares judices accedentes, et ab iis judicatos; si quidem sententiæ ab iis late acquiescere vellent, et id pro quo contendebant, exigere, proprium gradum amittent. Si autem despectui habuerint causæ suæ prolationem, illudque pro quo contendebant amittere mallent, locum suum retinebunt. Si quis autem ab episcopis accusatus et condemnatus, ad majores ecclesiasticos judices appellaverit, eorumque sententiam evertere potuerit, nullam hoc illis iudicibus ecclesiasticis quorum sententia evertitur, noxam afferret, nisi forsitan propter odium, aut passionem, vel gratiam aliquam cum affectu sententiam tulisse convincantur. Quicumque autem ex accusatis episcopis aut clericis, ecclesiasticos judices elegerint, et ab iis judicari voluerint, quamvis contra episcopos accusatos duodecim episcopis sint pauciores, contra presbyteros autem et diaconos septem vel etiam quatuor, quemadmodum et in duodecimo præsentis synodi canone scripsimus, condemnati non debent contra judicium eorum appellare: appellatio enim iudicis inscitiam vel injustitiam corrigit. Quomodo itaque, qui iudices ecclesiasticos elegit, quos et sermone et vita inculpatus esse iudicavit, dicens se insipienter et injuste ab iis judicari, et reprehensionem quamdam hominibus sacerdotalibus ab ipso iudicatis afferre admittatur?

CANON XVI.

« Similiter placuit, ut episcopi, presbyteri et diaconi conductores vel procuratores non fiant; nec ex turpi aliquo vel vili negotio victum sibi quaerant; debent enim ad id quod scriptum est re-

σθαι ποιούντα τοὺς πιστοὺς παρὰ τῶν ἀπίστων, ὅσα
 μὴ ἐν σωφροσύνῃ ζῶντας ἢ σεμνότητι

APICT. « Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἐγκληματικοῦ κρινομένου πράγματος, εἰ τὴν ἐκκλησίαν ἀφείλε, τοῖς δημοσίοις προσδράμοι, καὶ ἀδικούμενος, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμὸν. Εἰ ὑπερέξει δὲ καὶ ἐπὶ πολιτικαῖς κεφαλαῖς, εἰ τούτῳ στοιχείῃ, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμὸν. Δικαστὰς γὰρ μὴ ἐκκλησιαστικούς, εἰ μὴ ἐλέγχοντο κατὰ προσπάθειαν ἢ ἀντιπάθειαν προδεδιωκηκότες, ἐκκλητος γονομένη οὐκ ἀμύνεται. Ἐάν δὲ τὰ μέρη ἐπιλέξωται δικαστὰς, τούτων μὴ ἀφιστάσθωσαν. »

Οὐ δεῖ παραιτεῖσθαι ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον. Ὅθεν ἐάν τις τούτων κατηγορούμενος ἐγκληματικῶς, τὴν ἐκκλησιαστικὴν παραιτήσεται κρίσιν; καὶ πολιτικοῖς δικασταῖς προσέλθῃ, καὶ παρ' ἐκείνοις γυμνάσῃ τὰ τῆς αἰτιάσεως κἂν ἀνεύθυνος φανῇ, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ ἀπόφασις ἐξελεχθῇ, τὸν ἴδιον ἀπολέσει βαθμὸν. Εἰ δὲ οὐκ ἐγκληματικὴ ἔστιν ἡ κατ' αὐτῶν αἰτίασις, ἀλλὰ χρηματικὴ, καὶ συμφῆ καὶ ἐπὶ ταύτῃ νικῆσαι αὐτοὺς, τὸ πρόσφορον αὐτοῖς παραιτησάμενους δικαστήριον, καὶ κοσμικοῖς δικασταῖς προσελθόντας, καὶ παρ' ἐκείνων κριθέντας· εἰ μὲν αἰροῦνται τῇ ὑπὲρ αὐτῶν ψήφῳ στοιχεῖν, καὶ τὸ πρῶγμα εἰς δ' ἐνίκησαν ἀπαίτησαι, τὸν ἴδιον βαθμὸν ἀπολέσουσιν. Εἰ δὲ καταφρονουσι τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἀπολέσαι αἰροῦνται τὸ εἰς δ' ἐνίκησαν, τὸν οἰκτεῖον τόπον καθέξουσιν. Εἰ δὲ τις παρὰ ἐπισκόπων κριθεῖς, καὶ καταδικασθεῖς, πρὸς μείζονας ἐκκλησιαστικούς δικαστὰς ἐκκαλέσθαι, καὶ ἀνατρέψαι ἰσχύσει τὴν ψήφον αὐτῶν· οὐδεμίαν βλάβην τούτῳ ἐπάξει τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δικασταῖς ἐκείνοις, ὧν ἡ ἀπόφασις ἀνατρέπεται· εἰ μὲν γὰρ κατὰ ἐχθρῶν, ἢ κατὰ προσπάθειαν, ἢ κατὰ τινὰ χάριν ἀπελεγχθῶσιν ἐμπαθῶς τὴν κρίσιν ποιήσασθαι. Ὅσοι δὲ τῶν αἰτιωμένων ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν, ἐπιλέξονται ἐκκλησιαστικούς δικαστὰς, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθῆναι θελήσουσι, κἂν ἤττονες ἐπὶ μὲν ἐπισκόπων κατηγορουμένων, τῶν δώδεκα ἐπισκόπων ὦσιν, ἐπὶ δὲ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, τῶν ἐπτά, ἢ καὶ τεσσάρων, καθὼς ἐν τῷ δωδεκάτῳ κανόνι τῆς παρουσίας συνόδου ἐγράψαμεν, οὐκ ὀφείλουσι καταδικασθέντες· ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς κρίσεως αὐτῶν. Ἡ γὰρ ἐκκλητος ἀπειρίαν ἢ ἀδικίαν ἐπανορθοῦται τοῦ δικαστοῦ. Πῶς γοῦν ὁ ἐπιλεξάμενος ἐκκλησιαστικούς δικαστὰς, οὐς καὶ κατὰ λόγον, καὶ κατὰ βίαν ἀνεπιδήπτους ἐκρίνεν εἶναι, παραδειχθήσεται, λέγων, ἀπειρῶς ἢ ἀδικῶς ὑπ' αὐτῶν κριθῆναι, καὶ οἰοεῖ τινὰ μέμψιν τοῖς παρ' αὐτοῦ οἰοεῖ κριθεῖσιν ἱερατικοῖς ἐπάγειν ἀνδράσιν.

KANON IΓ'.

« Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐκλήπτορες μὴ γίνωνται ἢ προκοῦ-
 « ράτορες, μηδὲ ἐκ τινος αἰσχροῦ ἢ ἀτίμου πρά-
 « γματος τροφὴν κερδίζονται· ὀφείλουσι γὰρ ἀπο-

« θλίψαι εἰς τὸ γεγραμμένον· Οὐδεὶς στρατευδ- A
 « μενος τῷ Θεῷ ἀπκλέκεται ἐαυτὸν πράγμασι
 « κοσμικοῖς· καὶ ὥστε τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὸν
 « καιρὸν τῆς ἡθῆς; ἐρχομένουσ ἀναγκάζεσθαι ἢ
 « συμπέουσ ἀγαγέσθαι. ἢ ἐγκράτειαν ὁμολογεῖν.
 « Ὁμοίως ἤρρασαν, ἵνα κληρικὸν, ἐὰν χρήματα δῶ
 « ἐν-χρήσει, τὰ χρήματα λάβῃ· ἐὰν εἶδος, δσον
 « δέδωκε λάβῃ. Καὶ ἵνα πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε
 « ἐνιαυτῶν μήτε διάκονοι χειροτονῶνται. Ἄλλὰ
 « καὶ οἱ ἀναγνώσται τὸν δῆμον μὴ προσκυνῶσιν.»

BΑΣΣ Περὶ μὲν τῶν κληρικῶν τῶν παρεμβαλλόν-
 των ἐαυτοὺς εἰς κοσμικὰς ἐνεργείας ἐγράφαμεν εἰς
 τὸ γ' κεφ. τοῦ ἡ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος,
 εἰς τὸν ζ' καὶ π' ἀποστολικῶν κανόνα, καὶ εἰς τὸν
 γ' κανόνα τῆς δ' συνόδου· καὶ ἀνάγνωθι τούτους. Κα-
 ταστρωθῆσεται δὲ εἰς τὴν παρούσαν ἐρμηνείαν καὶ ἡ
 κατὰ τὴν ἡ' τοῦ δεκαμεθρίου μηνὸς τῆς ζ' ἰνδικτιῶνος
 γενομένη συνοδικὴ σημεῖωσις εἰς τὴν ἐφημερίαν τοῦ
 ἀγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Λουκά, ἢ καὶ
 τόμου τάξιν ἐπέχουσα. Ὁσαύτως καὶ ἡ σημεῖωσις
 τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου,
 ἢ γενομένη χάριν τοῦ μὴ συνηγορεῖν τοὺς ἱερωμέ-
 νους. Καὶ ἡ δύναμις τοῦ σημεῖωματος τοῦ ἀγιωτάτου
 πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ ὑπάτου τῶν φιλοσό-
 φων, ἢ προβῆσα χάριν τοῦ ἐπίσης; τῷ διακόνῳ καὶ τῷ
 ἱερεὶ κωλύεσθαι καὶ τὸν ἀναγνώστην ἐκ τῆς ἐνε-
 ρείας τῶν κοσμικῶν ὀφρικίων. Ἐπεὶ δὲ ὁ παρῶν
 κανὼν διορίζεται, μὴ πρὶρίζεσθαι τοὺς ἱερωμένους τὰ
 πρὸς τροφὴν ἀπὸ πραγμάτων αἰσχροῶν καὶ ἀτίμων,
 ἐζητήθη πολλάκις ποῖα ταῦτά εἰσι. Καὶ τινες μὲν C
 εἶπον εἶναι ταῦτα τὸ πορνοδοσκεῖν, τὸ καπηλικῷ
 ἐργαστηρίου προϊστασθαι, καὶ τὰ ὁμοία· ὁ δὲ ἀγιώ-
 ταιος πατριάρχης κυρὸς Λουκά; καὶ τὰ μυρεψικὰ
 ἐργαστήρια καὶ τὰ βαλανεῖα αἰσχροκερδῆ εἶναι
 εἶλεγεν, ὡς καὶ ψεύδους παραίτια. Ἄλλ' οὐδὲ ἀρχι-
 τρὸς παρεχῶραι γίνεσθαι τοὺς διακόνους ἢ τοὺς
 ἱερεῖς, λέγων ἀνένδεκτον εἶναι τοὺς μετὰ φαινολίων
 καὶ στιγαρίων τὰ ἅγια μεταχειριζομένους κοσμικὰς
 στολὰς ἐνδιόυσκεσθαι, καὶ μετὰ λαϊκῶν ἀνδρῶν, τῶν
 λατρῶν δηλαδὴ, προπομπεῦειν. Ἐπὶ τούτοις νενομο-
 θέτῆται παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τοὺς ἀναγνώστας
 ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡθῆς μετὰ τὸν ἰδ' ἐνιαυτὸν ἀναγκά-
 ζεσθαι ἢ γάμψ ὁμιλῆσαι ἢ ἀγαμίαν ὑποσχέσθαι.
 Τοῦτο δὲ εἰ παρὰ τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκράτησεν, οὐκ
 οἶδα, παρὰ δὲ ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις οὐ κρατεῖ. D
 Νομίζω δὲ οὐδὲ ἐν τινὶ χώρᾳ τοῦτο ἐκράτησέ
 ποτε, ὡς ἐναντιούμενον τῷ ἀποστολικῷ ζ' κανόνι,
 τῷ ὀρίζοντι ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, καὶ μετὰ τὸ
 εἰς κλῆρον προελθεῖν, γαμίειν, καὶ μὴ καιρὸν αὐτοῖς
 γάμου ὀρίζοντι, μήτε ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι
 ἀπαιτοῦντι. Τὸ δὲ θανείζειν τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τό-
 κοις πολλοὶ κανόνες ἀπαγορεύουσι. Καὶ ὁ παρῶν δὲ
 κανὼν οὐ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἀλλὰ καὶ πάντας
 τοὺς κληρικοὺς τοκίζειν ἐμποδίζει. Ὅτι δὲ τῶν τό-
 κων ἐπὶ θανείψ νομισμάτων δεδομένον εἶδος ἦν
 εἰπεῖν τινὰς τοῦτο μὲν εἶναι κεκωλυμένον, τὸ δὲ δι-
 ζῶναι σίτον ἢ ἕτερον εἶδος, καὶ λαμβάνειν πλεον τοῦ

« *epicero, Nemo Deo militans scipsum implicat*
 « *sæcularibus negotiis* »², et, ut lectores ad
 « *pubertatis tempus venientes cogantur, vel ux-*
 « *res ducere, vel continentiam profiteri. Simili-*
 « *ter placuit, ut si clericus mutuas pecunias de-*
 « *derit, pecunias accipiat: sin autem speciem,*
 « *quantum dederit accipiat. Et ut ante quinque*
 « *et viginti annos diaconi non ordinentur. Sed*
 « *et lectores populum non salutent.* »

BALS. De clericis quidem, qui se negotiis sæ-
 cularibus ingerunt, scripsimus in decimo tertio ca-
 pite octavi tituli præsentis operis; in sexto et octo-
 gesimo tertio canone apostolico, et in tertio canone
 quartæ synodi, et lege eos. In præsentii autem in-
 terpretatione ponitur et quæ octavo mensis Decem-
 bris sexta indictione facta est synodalis declaratio,
 tempore sanctissimi patriarchæ domini Lucæ, quæ
 etiam decisionis locum obtinet. Similiter et promul-
 gatio patriarchæ illius domini Joannis, quæ facta est,
 536 ne causas agerent qui sacris initiati sunt. Et
 jus edicti sanctissimi patriarchæ domini Michaelis
 philosophorum summi, quod proliit, ut æque, ac
 diaconus et sacerdos, lector quoque prohiberetur
 ab exercendis sæcularibus officiis. Quoniam autem
 præsens canon statuit, ne qui sunt sacrali victum
 quærant ex rebus turpibus et vilibus, sæpe quæsi-
 tum est, quænam sint eæ. Et nonnulli quidem dixe-
 runt eas esse, lenonem esse ac meretrices alere,
 cauponatoriæ tabernæ præesse, et similia. Sanctis-
 simus autem patriarcha dominus Lucas unguenta-
 rias quoque officinas et balnea turpis esse quæstus
 dicebat, ut quæ mendacii quoque causæ essent. Sed
 nec archiatros fieri sinebat diaconos vel sacerdotes,
 dicens non esse ferendum, ut qui cum infulis et
 casulis sancta tractant, sæcularibus vestibus in-
 duantur, et cum laicis, viris scilicet medicis, ince-
 dant. Postea autem cantum est a sanctis Patribus,
 ut lectores in tempore pubertatis post annum quar-
 tum decimum cogantur vel matrimonio conjungi vel
 cœlibatum profiteri. An hoc autem apud Africanos
 observatum sit, nescio: sed apud alias Ecclesias
 non servatur. Existimo autem, quod nec in ulla un-
 quam regione hoc servatum sit; ut quod apostolico
 sexto canoni adversetur, qui decernit, ut lectores
 et cantores, etiam postquam in clerum provecti
 fuerint, uxores ducant, et nec uxorem ducendi tem-
 pus definit, nec, ut continentiam profiteantur, exi-
 git. Dare autem pecuniam mutuam ad usuram multi
 canones clericis prohibent. Præsens quoque canon,
 non solum eos qui sunt e tribunali, sed et omnes
 clericos fenerari prohibet. Quia autem, cum usuræ
 dabantur ob pecunias mutuo datas, verisimile erat
 dicere aliquos hoc quidem esse prohibitum; dare
 autem frumentum vel aliquam aliam speciem, et
 plus accipere quam datum sit, non esse prohibi-
 tum: Patres hoc quoque expresse prohibuerunt.

² Tim. II, 4.

Sed et illud, ante completos quinque et viginti annos non ordinari diaconum, in diversis canonibus decretum est. Prohibitum est autem lectoribus, ne expleto ministerio ad populum conversi cum saluent: ut qui solos tunc debent sacerdotes et antistites adorare, et non laicos qui in ecclesia congregantur. Ipsi enim sunt sacrali: populus vero procul est a sacerdotio et consecratione. Ac ipse potius lectores adorare deberet propter ministerium eorum. Lege sanctorum apostolorum canones 17, 18, 19, 25, 26, synodi Ancyranæ canonem 10, et Chalcedonensis canones 14, 15, sextæ canonem 3, 4, 6, 12, 13, 48, 58, et sancti Basilii canones 3, 6, 49, 70.

Et edictum quidem sanctissimi patriarchæ domini Cnææ sic se habet: Mense Decembri die 8, indict. 6. Sin autem etiam ille Ozan, qui divinam arcanam, quæ evertebatur, attigit, non parvo supplicio affectus est (atqui ejus erat institutum illam erigere, non diruere), quis est adeo audax, et ad extremam usque impudentiam arrogantiamque elatus, malo omnino spiritu ductus, qui non solum divina et spiritalia mandata in integrum non vult, sed etiam in contrarium detorquens, ea labefactare ac destruere impudenter molitur, eaque dissolvere quæ firme ac stabiliter locata sunt, et ea commovere quæ conquassari non possunt, ut quæ sint ædificata, ut aiunt, supra fundamentum apostolorum et prophetarum? Propterea nostra quoque moderatio non ferendum esse rata malam consuetudinem adhuc servari, quæ divina et humana confundit, et Ecclesiæ, quæ est ab omni reprehensione aliena Dei sponsa, constitutioni non vulgares maculas inurit, quæque superbia et vana negotiatione, et in iis, quæ sunt abjecta ab eaque abhorrentia, studio et labore, et turpibus præterea lucris, ejus honestatem splendoremque polluit; visum est eam esse radicibus evellendam, ut non amplius enascatur radix amaritudinis, secundum divinum apostolum, per præsentem nostram spirituales et 537 paternam doctrinam, quæ scopum quidem aperte declarat causæ propositæ de iis, qui sacram auctoritatem sortiti sunt, et sæcularibus seipso magistratibus et dignitatibus curisque ac negotiis implicant. Ad verbum autem sic se habet: Iis, qui sacerdotalem, inquit Patres, dignitatem sortiti sunt, testimonia et præclara facta sunt canonicarum constitutionum informationes, quas etiam lubenter admittentes, ad Dominum Deum cum Davide Dei præcone canimus: *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, tanquam in omnibus divitiis* 29. Et rursus: *Mandasti justitiam; testimonia tua in æternum doce me, et vivam* 30. Quod si vox prophetica nos jubet in æternum Dei testimonia custodire, et in ipsa vivere, manifestum est ea inconcussa et nulla ratione la-

δοθέντος, μὴ ἀπαγορευθῆναι, ἐκώλυσαν οἱ Πατέρες ῥητικῶς καὶ τοῦτο. Ἄλλα καὶ τὸ πρὸ συμπληρώσεως καὶ ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι διάκονον ἐν διαφόροις κανόσιν ὄριστα. Ἀπηγόρευται δὲ τοῖς ἀναγνώσταις, ἐν τῷ πληροῦν τὴν διακονίαν αὐτῶν στρέφεσθαι πρὸς τὸν δῆμον καὶ προσκυνεῖν, ὡς ὀφείλουσι τότε προσκυνεῖν μόνους τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, καὶ οὐχὶ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροισμένους· οἱ μὲν γὰρ ἴβρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πόρρω τῆς ἱερωσύνης εἰσὶ. Καὶ οὗτοι μᾶλλον τοὺς ἀναγνώστας προσκυνεῖν ὀφείλουσι, διὰ τὴν ὑπουργίαν αὐτῶν. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ιζ', ιη', ιθ', κα', κς', συνόδου Ἀγκυράς κανόνα ε', τῆς ἐν Χαλκηδόνι κανόνα ιδ', ιε'· τῆς ζ' κανόνα γ', δ', ε', ιβ', ιγ', μη', νη', καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνα γ', ε', εθ' καὶ σ'.

Τὸ μέντοι σημεῖωμα τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Λουκᾶ ἔχει οὕτως· Μηνὶ Δεκεμβρίῳ η', ἡμέρᾳ α' Ἰνδικτιῶνος ζ'. Εἰ δὲ καὶ Ὁὺζαν ἐκεῖνος τῆς θείας κιβωτοῦ παρατραπίσης ἀψάμενος οὐ μικρὸν κατεκρίθη τὸ ἐπιτίμιον (καίτοι σκοπὸς ἐν αὐτῷ πρὸς ἀνθρώποις ταύτης, οὐ πρὸς καθάρσει), εἰς οὕτω τολμηρὸς καὶ εἰς ἐσχάτην ἀναίδειαν καὶ ὑπερηφανίαν ἐξανεχθεὶς, πνεύματι πάντως ἀγόμενος πονηρῷ, δὲ μὴ μόνον οὐκ ἱκανορθοῦν αἰρεῖται τὰ θεία καὶ πνευματικὰ διατάγματα, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐναντίαν τρεπόμενος, παρασαλεύει ταῦτα καὶ καθαιρεῖν ἀναιδεύεται, καὶ παραλύει τὰ παγίως ἠδρασμένα, καὶ παρακινεῖν τὰ ἀσάλευτα, φθορομημένα, καθὼς φησιν, ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν; Διὰ τοῦτο καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν οὐκ ἀνασχετὴν ἠγῆσαμένη πονηρὰν συνήθειαν καὶ ἐτι κρατεῖν, μὴ γνύουσαν θεῖα τε καὶ ἀνθρώπινα, καὶ τῇ τῆς Ἐκκλησίας καταστάσει, τῆς ἀμωμότητος νόμφης Χριστοῦ, σπλιούς οὐ τοὺς τυχόντας προσηπιτρίθουσας, καὶ τύφῳ καὶ ἀσχολίᾳ ματαίᾳ, καὶ τῇ περὶ τὰ εἰκαῖα καὶ ταύτη ἀπάθοντα διαπονήσει τε καὶ σπουδῇ, ἐτι γε μὴν καὶ ἀκερδίσει τὸ σεμνὸν ταύτης καταβρύσκειν, ἠδὲ ὀκνησὲ ριζοθεῖν ταύτην ἀποτεμεῖν, ἵνα μὴ ρίζα πικρίας καὶ ἐτι φυῆ, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, διὰ τῆς παρούσης; ἡμετέρας πνευματικῆς καὶ πατρικῆς διαλαλίας, τῆς δηλοῦσης μὲν τὸν σκοπὸν φανερῶς τῆς προτεθείσης ὑποθέσεως περὶ τῶν ἱερῶν ἀξίαν λαχόντων, καὶ κοσμικαῖς ἑαυτοὺς ἐμπλεκόντων ἀρχαῖς καὶ ἀξίαις καὶ φροντίσι καὶ πράγμασι, οὕτω δὲ κατὰ ῥῆμα ἔχουσης; Τοῖς τὴν ἱερατικὴν, φασὶν οἱ Πατέρες, λαχοῦσιν ἀξίαν, μαρτύριά τε καὶ κατορθώματα αἱ τῶν κανονικῶν διατάξεων ὑποτυπώσεις εἰσὶν. ἅς καὶ ἀσμένως δεχόμενοι, πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν μετὰ Δαβὶδ τοῦ θεοφάντορος ἄδομεν· Ἐν τῇ ὀδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλοῦτῳ· καὶ αὐθις· Ἐντεῖλω δικαιοσύνην· τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι. Καὶ εἴπερ εἰς τὸν αἰῶνα φυλάττειν ἡμῖν ἐντέλλεται ἡ προφητικὴ φωνὴ τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆν ἐν αὐτοῖς, δῆλον ὡς ἀκράδαντα καὶ ἀσάλευτα διαμένουσιν. Ὅτι οὕτω φησὶ

29 Psal. cxxiii, 14. 30 ibid. 138

καὶ ὁ θεόπτης Μωσῆς· Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσ-
 θῆναι, καὶ δὲ αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφαιρῆναι. Τούτων
 τῶν οὕτως ὄντων καὶ διαμαρτυρουμένων ἡμῖν,
 ἀγαλλώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς, εἴ τις εὖρη σκύλα
 πολλὰ, τοὺς θεῖους ἀσπασίως κανόνας ἐνστερνιζό-
 μεθα, καὶ τὴν αὐτῶν διαταγὴν διόκληρον καὶ ἀσά-
 λυτον μένειν ὀλοφύχως αἰρούμεθα. Καὶ ἐπειδὴ τῶν
 ἐν κλήρῳ τεταγμένων τινὰς ἐγνώμεν πράγμασι κο-
 σμικοῖς ἐμπλέκοντα· ἀκανονίστως ἑαυτοῦς, οὗς μὲν
 κουρατωρείας καὶ προνοήσεις οἰκῶν ἀρχοντικῶν ἢ
 κτημάτων ἀναλαμβάνοντας, οὗς δὲ καὶ δημοσίων
 τελῶν εἰσπράξεις ἢ κεφαλαίων ἐτέρων, ἢ ἐξελάσεις
 πωλιῶν, ἢ ἢ καὶ ἀναγραφὰς ἢ λογοποιίας, ἢ καὶ
 ἐτέραν ὁμοίαν ἐνέργειαν, οὐκ ἐπὶ πράγμασιν ἐκκλη-
 σιαστικοῖς, ἀλλὰ κοσμικοῖς, ἐπί τε καὶ ἀξίας τε
 καὶ ἀρχὰς τὰς τῆς πολιτείας ἀπονεμημένας, τοῖς
 τοιούτοις παρεγγυώμεθα παύσασθαι τοῦ λοιποῦ τῶν
 εἰρημένων ἀπάντων ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς δὲ χρεῖαις
 προσευκαίρειν, εἰ μὴ βούλοιντο τῇ δεδομένῃ τοῖς
 θεοῖς καὶ ἱεροῖς κανόσι καθαιρέσει τοῦ προσόντος
 αὐτοῖς ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ βαθμοῦ ὑπαγαγεῖν ἑαυ-
 τοῦς. Εἰ γὰρ καὶ μακρὰ συνθηρὰ ἐδράζεσθαι τινες
 οἴονται τοῦ τοιαῦτα μετεῖναι καὶ πρὸ αὐτῶν οὐκ ὀλί-
 γους, πρὸς δὲ καὶ βασιλικὰς φασί τε προβῆναι οἰκο-
 νομίας ἀνατιθεῖσας ἱερωμένους ἀξίας τε καὶ κοσμι-
 κὰς καὶ ὀφίμια ἢ ἐνεργείας ὁμοίας εἶτε ἀρχὰς·
 ἀλλ' οὐδ' ἐλκυσθήσεται πρὸς ὑπόδειγμα. Ἐπειδὴ γὰρ
 οὐδ' ὑπ' ἀμφιβολίαν οἱ περὶ τούτων ἱεροὶ καὶ θεοὶ
 κανόνες ἔπασον, οὕτε δοκιμασία τις καὶ διάγνωσις
 ἔγγραφος προβεθῆκε παρά τε τοῦ κατὰ καιρὸν τῆς
 τῆς βασιλείας σκήπτρα διέκοντος, ἐτι δὲ καὶ ἀγιω-
 τῶν πατριαρχῶν καὶ συνόδων τούτου· αὐτοῦς πα-
 ραδραύουσα, οὐ τοὺς γεγραμμένους κανόνας αἱ τοι-
 αῦται οἰκονομίαι, καὶ ἢ μὴ δοκιμασθεῖσα συνήθεια
 ὄλης παρασάλευσιν· αὐταὶ δὲ μάλλον ὑπὸ τούτων
 τῶν ἀντιθέτων ἐλεον συντριβήσονται, ὡς χύτρα κατὰ
 τὸν Σολομῶντα προσκρούσασα λέβητι. Πύλαι γὰρ,
 φησὶν, ἄβου τῆς Ἐκκλησίας οὐ κατισχύουσιν,
 οἰκοδομηθεῖσες παρὰ Κυρίου ἐπὶ τῷ θεοκῆρυκι Πέ-
 τρω, τῷ σὺν τοῖς λοιποῖς ἁγίοις ἀποστόλοις νομοθε-
 τήσαντι οὕτως ἐν ᾧ κανόνι αὐτῶν· Ἐπίσκοπος ἢ
 πρεσβύτερος ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ
 ἀναλαμβάνετω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρέσθω. Ὁσαύτως
 καὶ ἐν πα' εἰπομένῳ ὅτι μὴ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύ-
 τερον καθίεναι ἑαυτὸν εἰς δημοσιακὰς διοικήσεις,
 ἀλλὰ προσευκαίρειν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρεῖαις·
 ἢ παθεῖσθαι οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρέσθω.
 Οὐδεὶς γὰρ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ
 τὴν Κυριακὴν παρακλέουσιν. Ἐτι καὶ ὁ πγ' φησὶν·
 Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος στρατεία σχο-
 λάζων, καὶ βουλόμενος ἀμφοτέρα κατέχειν, Ῥωμαϊ-
 κὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διοίκησιν, καθαιρέσθω. Τὰ
 γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ.
 Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ις' οὕτως ἐν
 μέρει διαγομεύει· Ὅμοιοις ἤρουν, ἵνα ἐπίσκοποι
 καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐκλήπτορες μὴ γίνων-
 ται ἢ προκουράτορες. Καὶ μετ' ὀλίγον· Οὐδεὶς γὰρ

A befacienda permanere. Nam divinus quoque Moses
 sic inquit: *Non licet eis addere nec detrudere* ²¹. Cum
 hæc itaque ita sint, et nobis testimonium ferant, in
 eis exultantes, tanquam si quis multa spolia inve-
 nerit, divinos lubenter canones amplectimur, et
 eorum constitutionem integram et inconcussam ma-
 nere toto animo eligimus. Quoniam autem nonnul-
 los eorum qui sunt in clero constituti novimus se
 sæcularibus negotiis contra canones implicare: hos
 quidem domorum magistratum vel possessionum
 curationes administrationesque suscipientes; illos
 vero etiam publicorum vectigalium exactiones, vel
 aliorum capitum, vel eorum quæ navibus portantur
 pensionum petitiones, vel colligendarum pecuniarum
 rationumque reddendarum munera, vel aliquid ejus-
 modi officium; non in ecclesiasticis, sed sæcula-
 ribus negotiis; nonnullisque eorum civiles etiam
 magistratus dignitatesque esse attributas: eis
 præcipimus ut deinceps a prædictis omnibus ces-
 sent, in ecclesiasticis autem negotiis officiisque ver-
 sentur; nisi velint ei, quæ sacris divinisque cano-
 nibus placuit, gradus quem habent ecclesiastici
 depositioni subjici. Etsi enim longa consuetudine
 confirmari stabiliri que quidam existimant, quod
 non pauci ante eos illa susceperint; præterea au-
 tem dicunt imperiales administrationes, quæ sæcu-
 lares dignitates et officia, aut similia munera seu
 magistratus, sacris hominibus committunt pro-
 cessisse: sed tamen non trahetur ad exemplum.
 Quia enim est citra controversiam, nec sacros ac
 divinos de iis canones intercidisse; nec ulla cog-
 natio aut examinatio litteris mandata ab eo qui illo
 tempore imperialia sceptrata tenebat, nec a sanctis-
 simis patriarchis et synodis eos ipsos evertens,
 processit: scriptos canones ejusmodi dispensatio-
 nes et non probata consuetudo omnino non labefa-
 ctabant; sed ipsæ potius ab eis penitus conterentur,
 sicut olla, inquit Solomon, quæ lebeti allisa est.
*Portæ enim, inquit, inferi adversus Ecclesiam non
 prævalebunt* ²², quæ a Domino supra Dei præconem
 Petrum ædificata est, qui cum reliquis sanctis apo-
 stolis in sexto eorum canone sic decrevit: *Episco-
 pus, vel presbyter, vel diaconus sæcularia negotia
 non recipiat: sin minus, deponatur*. Similiter et in
 octogesimo primo diximus, quod non oportet epi-
 scopum vel presbyterum ad publicas administratio-
 nes descendere, sed in ecclesiasticis negotiis offi-
 ciisque versari: vel ergo hoc non facere persuadea-
 tur, vel deponatur. *Nemo enim potest duobus dominis
 servire* ²³, ut est præceptum Domini. Præterea et
 canon 83 inquit: *Episcopus vel presbyter vel dia-
 conus militiæ vacans, et volens utrumque obtinere,
 Romanum magistratum et sacerdotalem admini-
 strationem, deponatur. Quæ enim sunt Cæsaris, Cæ-
 sari, et quæ sunt Dei, Deo* ²⁴. Jam vero et Carthagi-
 nensis decimus sextus sic præcise dicit: *Similiter
 placuit, ut episcopi et presbyteri et diaconi non sint*

²¹ Deut. iv, 2. ²² Matth. vi, 18. ²³ Matth. vi, 24. ²⁴ Luc. xx, 25.

administratores vel procuratores. Et paulo post : A Nullus enim Deo militans implicat se sæcularibus negotiis. Cum his quoque canon 77 Chalcedonensis 538 synodi : Eos, qui semel in clero constituti sunt, vel monachos, statuimus neque ad militiam neque ad sæcularem dignitatem accedere : vel si hoc audeant, et non poenitentia ducti ad id revertantur, quod propter Deum elegerunt, anathematizari. Et Constantinopolitani primi et secundi undecimus, hæc ita ad verbum persequitur : Presbyteros vel diaconos sæculares magistratus vel curas suscipientes, vel quæ in magistratuum ædibus dicuntur curationes, divini et sacri canones depositioni subjiciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes, etiam de reliquis, qui in clerum relati sunt, statuimus, ut, si quis eorum sæcularia negotia aggre-

B
C
D

diatur, vel, quæ in magistratuum ædibus vel suburbanis curationes dicuntur, suscipiat, is ex clero expellatur. Nemo enim potest, secundum Christi veri Dei nostri dictum et verissimam vocem, *duobus dominis servire*. Et omnino manifesti sunt et aperti hi divini canones : et ideo non sunt transformandi vel aliter accipiendi. Si autem etiam causæ procuratorein quæ ad ecclesiam, cujus est clericus, non pertinet, fieri clerico prohibitum est, ne, inquit, divina ministeria impediatur, quanto magis prohibitum est majoribus sæcularibus negotiis implicari, quæ impediunt, ne possit ecclesiasticis negotiis vacare. Omnibus ergo religiosissimis sanctissimisque clericis in sancto Spiritu præcipimus, ut a dictis absterneant : vel sciant, se quidem segregationis pœnæ subjectos fore ; quin et quod majorem quoque et canonicam acerbiter non effugient, ejusmodi sæcularibus negotiis seipso implicantes. Ad hoc enim præsens quoque nostræ mediocritatis decretum sacratissimis antistitibus scriptis tradi jussum est, ut etiam clericis, qui sunt ubicunque, sit manifestum.

Edictum patriarchæ domini Joannis sic se habet : Mense Februario die decimo sexto, feria tertia, indictione octava. Cum multos ecclesiasticos et monachos videremus alienas causas subeuntes, et pro his decertantes, qui in civilibus et ecclesiasticis judiciis litigant, ab ecclesiastica consuetudine et legum gravitate, quod flebat, indignum judicantes, statuimus, ut nemo deinreps, nec monachus, nec ullus ecclesiasticus, alienas causas suscipiens in judicio defendat. Id enim est aperte mercenaria opera. Et nemo tale quid agens nostræ moderationis supplicium effugiet : præterquam, si forte cum sit causa ecclesiastica, a nobis jubentur alterutrus litigantium partis defensionem suscipere. Tunc enim præterquam quod a reprehensione erit alienus, in pœnam quoque non cadet. Præsens autem edictum omnibus quoque civilibus judiciis legi jussum est, ut, cum nostri decreti scientiam habuerint, eos omnino non admittant ad illorum causas agendas. Vis autem edicti domini Michael hæc est : Mense Januario die declino tertio, feria quarta,

στρατευόμενος τῷ Θεῷ ἐμπλέκεται ἑαυτὸν πράγμασι κοσμικοῖς. Ἐν τούτοις καὶ ὁ οὗτος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, τοὺς ἀπαξ ἐν κλήρῳ τεταγμένους ἢ καὶ μοναστὰς ὠρίσαμεν μῆτε ἐπὶ στρατείαν μῆτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἐρχεσθαι· ἢ καὶ τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους, ὥστε ἐπιστρέψαι ἐπὶ τοῦτο ὃ δὲ Θεὸν εἶλοντο, ἀναθεματίζεσθαι. Καὶ ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου ια' τάδε κατὰ ῥῆμα διέξεισι· Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας ἀναδεχομένους, ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀρχόντων λεγομένας κουρατωρίας, οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς ἐπικυροῦντες, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν κλήρῳ κατελεγεμένων διοριζόμεθα, ὡς, εἴ τις αὐτῶν κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς τῶν ἀρχόντων οἴκοις ἢ προαυτείοις λεγομένας κουρατωρίας ἀναδέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἴκαιου κλήρου ἀποδιώκεσθαι. Οὐδεὶς γὰρ δύναται, κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐτόλεκτον καὶ ἀψευστάτην φωνὴν, *δυοὶ κυρίοις δουλεῖν*. Καὶ σαφεῖς πάντως οἱ θεοὶ κανόνες οὗτοι καὶ πρόδηλοι· καὶ διὰ τοῦτο μεταποιεσθαι τούτους οὐ χροῖ. Εἰ δὲ καὶ ἐντολέα δικῆς γίνεσθαι τὸν κεκληρωμένον κακῶλυται μὴ ἀνηκούσης τῆ ἐκκλησίᾳ ἧς ἐστὶ κληρικὸς, ἵνα, φησὶ, μὴ αἰθεταὶ ὑπηρεσεῖται παρεμποδίζοντο, πόσω πλέον κακῶλυται μείζοντι κοσμικαῖς φροντίσιν ἐμπλέκεσθαι, παρεμποδίζούσαις αὐτῷ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρεῖαις προσεκαίρειν. Πᾶσι τοίνυν εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ἐν ἀγλῷ παρεγγυόμεθα Πνεύματι τῶν εἰρημίνων ἀπέχεσθαι· ἢ μὴν εἰδέναι ὡς ἔσονται μὲν ἐπιτιμῶν ἀφορισμῷ ὑποβιβλημένοι, καὶ τὴν μείζω δὲ κανονικὴν αὐστηρίαν οὐ διαφεύξονται, πράγμασι κοσμικοῖς τοιούτοις ἐμπλέκοντες ἑαυτούς. Ἐπὶ τούτῳ γὰρ καὶ ὁ παρῶν ἔγγραφος ὀρισμὸς τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ τοῖς ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσιν ἐπιδοθῆναι τετύπεται, ἵνα καὶ τοῖς ἀπανταχοῦ κληρικοῖς κατὰ δῆλος γένηται.

Τὸ σημεῖωμα τοῦ πατριάρχου Κυρίου Ἰωάννου ἔχει οὕτως· Μητὶ Φεβρουαρίῳ ις', ἡμέρᾳ γ', ἰνδικτιῶνος η', πολλοὺς τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναχῶν καθορῶντες ὑποθέσεις ἀλλοτρίας ὑποδυομένους, καὶ ὑπεραγωνιζομένους τῶν δικαζομένων ἐν πολιτικοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς δικαστηρίοις, ἀλλότριον τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνθηλα, καὶ τῆς τῶν νόμων ἀκριθείας τὸ πραττόμενον χρίναντες, διοριζόμεθα μὴκέτι τοῦ λοιποῦ μῆτε μοναχὸν μῆτε τῶν τινα ἐκκλησιαστικῶν ἀλλοτρίας ἀγωγὰς ὑπεισερχόμενον ἐν δικαστηρίῳ συνηγορεῖν. Ἐργολαβία γὰρ ἀντικρυς τοῦτο. Καὶ οὐκ ἂν τις τοιοῦτόν τι διαπραττόμενος τὴν ἀπὸ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἐπιτιμῶσιν διαφεύξεται, πλην εἰ μὴπω ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως οὕσης κελευσθεῖη παρ' ἡμῶν ὑπεραγωνίζεσθαι θατέρου μέρους τῶν δικαζομένων. Τηνικαῦτα γὰρ ἔξεσι σὺν τῷ ἀμέμπτῳ καὶ τῷ ἀνεπιτιμητῶν. Τὸ δὲ παρὸν σημεῖωμα ὑπαναγνωσθῆναι ὠρίσθη καὶ πᾶσι τοῖς πολιτικοῖς δικασταῖς, ἵν', ἐντεῦθεν εἰδῆσιν λαθόντες τοῦ ἡμετέρου διορισμοῦ, μὴ προσδέχωνται τοὺς τοιοῦτους εἰς τὸ εἶσιν ὄλωσιν συντηρεῖν. Ἢ δὲ δύναιμις

τοῦ σημειώματος τοῦ κυροῦ Μιχαὴλ ἐστὶν αὕτη· Μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἰγ', ἡμέρᾳ δ', ἰνδικτικῶνος δ', καὶ ἑφεξῆς, διατάσσεται καὶ τοὺς ἀναγνώστᾶς ἐπίσης· τοὺς διακόνους καὶ τοὺς ἱερωῦσι μὴ ἀναδέχασθαι κοσμητικὰ ὀφρῖνια ἢ πρακτικὰς ἐνεργείας ἢ κουρτωλείας, διὰ τὸν α' κανὸνα τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει α' καὶ β' συνόδου. Περὶ δὲ ἱερωμένων συντηγορούντων ἰκανῶς ἐγράφασμεν εἰς τὸ ἰγ' κεφ. τοῦ ἧ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα. Καὶ τὰ μὲν τῶν κανόνων καὶ τῶν συνοδικῶν σημειωμάτων ἐν τούτοις. Λέγουσι δὲ τινες χώραν ταῦτα ἔχειν, ὅταν δίχα προστάξῃς βασιλικῆς ἐνεργῆ τις ἱερωμένος δουλείαν δημοσιακὴν· εἰ γὰρ κατ' οἰκονομίαν βασιλικὴν τοιαύτην τινὰ δουλείαν ἀναδέχεται τις, ὅπῃ τῶν βηθέντων κανόνων οὐ κωλυθήσεται, οὐδὲ βλαθήσεται. Καὶ προστιθέασιν ὡς ὁ βασιλεὺς οὕτε νόμοις οὕτε κανόνισιν ὑπόκειται· διὸ καὶ ἐπ' ἀδείας ἔχει ἐπισκοπὴν εἰς μητρόπολιν ἄγειν, καὶ ἀποξενῶν ἐκ τῶν οἰκείων μητροπόλεων, ὡσαύτως καὶ ἐνορίας ἀρχιερέων διαιρεῖν, καὶ ἐκ νέου ἐπισκόπους καὶ μητροπολίτας καθιστᾶν, καὶ διορίζεσθαι ἐπισκόποις ἱεουργεῖν ἀποκριματίστως εἰς ἄλλοτρίας ἐνορίας παρὰ γνώμην τῶν ἐγγυρίων ἐπισκόπων, καὶ ἄλλα τινὰ ἐνεργεῖν ἀρχιερατικὰ δίκαια. Χρῶνται δὲ καὶ τῷ ἰθ' καὶ ἰζ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τῷ λη' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, τὰ αὐτὰ παρκελευομένοις. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ δ' κανόνος τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ μάλιστα ἐνεδόθη τῷ βασιλεὶ ἀνατιθέναι κοσμικῶν δουλειῶν ἐνεργείας ἱερωμένοις καὶ μοναχοῖς, κατὰ λόγον οἰκονομίας δοκούσης αὐτῷ. Εἰ γὰρ ὁ κατὰ χώραν ἐπίσκοπος δύναται τοῦτο ποιεῖν, πολλῷ πλέον ὁ βασιλεὺς, ὁ μὴ ἀναγκαζόμενος ἀκολουθεῖν τοῖς κανόνι, τοῖς διοριζομένοις τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων ὅπῃ ἐπαρχιωτῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι, καὶ μὴ περὶ ἀρχόντων· κἀντεῦθεν καὶ ψήφου μὴ γενομένης πατριάρχᾳ καὶ ἐπισκόπους προβαλλόμενος. Καὶ ἀνάγνωσον τὰ ἐν αὐτῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου γραφέντα.

ZONAR. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι τινὰς τῶν ἱερωμένων ἄλλοτρίων κτημάτων ἐκλήπτους, ἤγουν μισθῶν, μὴδὲ προκουράτωρας, τουτέστι διοικητὰς, φροντιστὰς, πλατύτερον περιέχει τρίτος κανὼν τῆς δ' συνόδου. Καὶ ὁ πα' δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸν ἐμβάλλοντα ἑαυτὸν εἰς δημοσίαν διοικήσεις καθαιρεῖσθαι προστάττει· μὴδὲ ἐκ τίνος ἀισχροῦ καὶ ἀτίμου πράγματος τροφήν πορίζεσθαι παρακελεύεται ὁ κανὼν. Αἰσχρὸν μὲν οὖν ἂν εἴη πρᾶγμα τὸ πορνοθεσκεῖν, ἤγουν τὸ πόρνᾳς τρέφειν, ὥστε κερδαίνειν ἐκ τοῦ μισθώματος ἐκείνων, καὶ τὰ ὅμοια· αἰμίον δ' ἐστὶ τὸ προλασθεῖν καπηλείου, καὶ τὰ παραπλήσια. Ἐκ τοιούτων οὖν τροφήν πορίζεσθαι ὁ κανὼν ἀπαγορεύει τοῖς ἱερωμένοις· καὶ οὐκ εἰς πικρὸς, ἀλλὰ τρυφήν. Κἀν γὰρ εἰς τοῦτο περιστώσει πείνας, ὥστε μὴδὲ τροφῆς εὐπορεῖν, οὐδ' οὕτω χρῆσθαι αὐτοῖς εἰς πρᾶγματος ἀισχροῦ ἢ ἀτίμου πορίζεσθαι τροφήν. Ὀφείλουσι γὰρ, φησὶ, τὸ ἀποστολικὸν ἐνοῦσαι παράγγελμα, τὸ λέγον· *Οὐδέεις στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βλοῦ πραγματείαις, ἢ τῷ στρατολογῆσαντι ἀρέσῃ*. Εἰ δὲ τοῖς κοσμι-

A *Indictionis quartæ, et deinceps, constituit ne lectores atque ac diaconi et sacerdotes secularia officia suscipiant, vel exactorum munera, vel curationes, propter undecimum canonem primæ et secundæ Constantinopol. synodi. De sacratis autem hominibus causas agentibus satis scriptissimus in cap. 13, tit. 8 præsentis operis : et lege ea. Ac canones quidem et synodalia edicta in his consistunt. Dicunt autem quidam, hæc locum habere, quando sine jussu imperatoris sacratus quispiam seculare ministerium exercuerit : si enim ex dispensatione imperatoris quis hoc ministerium susceperit, a dictis canonibus non prohibebitur, nec lædetur. Et adjiciunt, quod imperator nec canonibus nec legibus subjicitur : et ideo est in ejus potestate episcopatus in metropoles erigere, et a suis metropolitibus alienare, similiter etiam antistitum terminos dividere* 539 *et de novo episcopos et metropolitanos constituere ; et jubere episcopis in alienis diocæsi-bus absque ullo præjudicio sacrificare præter sententiam episcoporum illius regionis, et alia ejusmodi episcopalia jura exercere. Utuntur autem etiam duodecimo et decimo sexto canone Chalced. syn., et tricesimo septimo canone synodi in Trullo, qui eadem præcipiunt. Mihi autem videtur, quod ex quarto canone Chalcedonensis synodi imperatori vel maxime concessum est sæcularium munerum functiones sacratis et monachis, ex ratione dispensationis quæ illi videtur tribuere. Si enim hoc potest regionis episcopus, multo magis imperator, qui non cogitur sequi canones, decernentes, episcoporum electiones a provincialibus episcopis fieri, non autem a magistratibus : et qui exinde, nulla facta electione, patriarchas et episcopos provehit. Et lege quæ in eodem quarto canone Chalcedonensis synodi scripta sunt*

ZONAR. Non licere cuiquam ex sacro ordine alienæ possessionis conductorem, mercenarium videlicet, neque procuratorem sive publicanum vel administratorem fieri, tertio quartæ synodi canone fusius explicatum est. Qui vero se publicæ administrationi immiscuerit, eum primus et octogesimus sanctorum apostolorum canon deponi jubet : eodem ex aliquo turpi ac sordido negotio victum sibi parare hic canon vetat. Ac turpe quidem fuerit, exempli causa, si quis lenoniam exercent, hoc est, alat meretrices, ut ex earum mercede ipse lucretur, atque hujus generis alia. Sordidum vero cauponari, et similia. Victum igitur sibi ejusmodi artibus quærere hoc canone sacris initiati homines prohibentur : neque vero lucrum dixit, sed victum. Quamvis enim eo inopias redigantur, ut alimenta quoque deficiant ; ne tunc quidem eos turpi aut sordido artificii genere vitæ subsidia comparare oportet. Eos enim, inquit, illius apostolici præcepti memores esse decet, quod ait : *Nemo militans implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat qui*

militēs elegit ²⁵. Quod si de profana militia verum est, certe in eos, qui divinæ militiæ in sacro ordine mancipati sunt, longe accommodatius quadrabit. De lectoribus vero quod sequitur, ut pubertatis tempore, quarto decimo scilicet anno expleto, vel matrimonio jungi, vel cœlibatum profiteri cogantur: an ea in Africana Ecclesia consuetudo inoleverit haud facile dixerim. In aliis certe Ecclesiis haud viget; imo nec ullo unquam tempore viginisse ego quidem existimo; adversatur quippe sanctorum apostolorum vicesimo sexto canon, qui lectoribus et cantoribus, postquam in clerum ascripti fuerint, uxores ducendas esse statuit, neque certum aliquod tempus nuptiarum præscribit, aut aliqua eos continentiæ professione obligandos esse decernit. De senore porro a clericis non exercendo multi canones exstant: idemque hoc quoque canone ne liceat constitutum; ac si quidem, inquit, pecuniam aut nummos utendos cuiquam clericus concesserit, hoc est, mutuos dederit, totidem sibi vicissim, nec plures ullo modo, curet reddendos: si vero rei speciem, frumentum quippe aut vinum, aut ejusmodi quidpiam dederit, tantumdem, quantum dedit, nec plus aliquid vicissim accipiat. Illud quoque, ne minores quinque et viginti annis diaconi eligantur, complures item canones decrevere. Deinde lectoribus, ne expleto ministerio se ad populum salutandi gratia convertant, interdictum. Solos namque eo tempore antistites et sacerdotes, non congregatam in ecclesia multitudinem, ab iis salutari fas est. Ipsi enim sacrati sunt, multitudo vero a sacris ordinibus longo intervallo disjuncta: ut proinde iis potius a populo honorem exhiberi, præsertim dum in sui ministerii functionibus versantur, oporteat

ARIST. « Episcopus, presbyter, et diaconus non sunt conductores, neque procuratores. Lector pubes factus vel matrimonium contrahat vel continentiam profiteatur. »

Episcopos, et presbyteros, et diaconos seneratores, **540** aut possessionum aliquarum conductores, vel etiam provisos fieri, et præsens canon prohibet et diversi alii. Lector autem, qui impuberem ætatem transilierit, et viginti fere annos attigerit, et hypodiaconus fieri cupit (nam viginti annis junior hypodiaconus non ordinatur, ut decimus quintus sextæ in Trullo synodi canon statuit), vel uxorem ante ordinationem ducat, vel cœlibem agere profiteatur. Nam post ordinationem nec presbytero, nec diacono, nec hypodiacono matrimoniale iurum in se suscipere licet: sed lectoribus solis et cantoribus illud permittitur, quemadmodum sextus sextæ in Trullo synodi canon statuit.

CANON XVII.

« Placuit, ut Mauritania Sitiphensis, ut petivit,

²⁵ II Tim. II, 4.

κὴν στρατευομένοις στρατεῖαν τοῦτο εἶρηται, πολλῶν μᾶλλον ἀρμόσει τοῖς τῷ Θεῷ στρατευομένοις διὰ τῆς ἱερωσύνης. Τὸ δὲ τοὺς ἀναγνώστας ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡδῆς, ἤγουν μετὰ τὴν ἐξ ἐνιαυτῶν ἀναγκάζεσθαι ἢ γάμῳ ἐμῆσαι, ἢ ἀγαμίαν ὑποσχέσθαι, οὐκ οἶδεν εἰ παρὰ τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐκράτησε. Παρὰ δὲ ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις οὐ κρατεῖ· οἶμαι δὲ ὅτι οὐδὲ πώποτε ἐκράτησεν, ἐναντιούμενον τῷ κς' ἀποστολικῷ κανόνι, ὀρίζοντι ἀναγνώστας καὶ ψάλτας, μετὰ τὸ εἰς κλῆρον προσελθεῖν, γαμεῖν, καὶ μὴ καιρὸν αὐτοῖς τοῦ γάμου ὀρίζοντι, μήτε ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι ἀπαιτοῦντι. Τῆ δὲ δανείζειν τοὺς κληρικούς ἐπὶ τόκοις πολλοῖς ἀπηγόρευται κανόνι· καὶ οὗτος δὲ τὸ αὐτὸ κελεύει· καὶ φησιν, ἐὰν χρήματα ἦτοι νομίσματα δῶ κληρικὸς ἐν χρήσει, ἤγουν δανείσῃ τὰ χρήματα, τουτέστι τοσαῦτα λήψεται καὶ οὐ πλεονα· ἐὰν δὲ εἶδος δῶ, σίτον τυχὸν ἢ οἶνον, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, ὅσον ἔδωκε, λήψεται, καὶ οὐ πλεον. Καὶ τὸ πρὸ συμπληρώσεως κς' ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι διάκονον, διαφόροις κανόνι ὤρισται. Ἀπηγόρευται δὲ τοῖς ἀναγνώσταις ἐν τῷ πληροῦν τὴν διακονίαν αὐτῶν στρέφεσθαι πρὸς τὴν δῆμον, καὶ προσκυνεῖν. Μόνον γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι τότε καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ὀφείλουσι προσκυνεῖν, καὶ οὐχὶ τῷ πλήθει τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροισζομένων. Οἱ μὲν γὰρ ἰέρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πόρρω τῆς ἱερωσύνης εἰσι, καὶ μᾶλλον τιμᾶσθαι δεόν, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ τῆς ὑπουργίας αὐτῶν.

C APIET. « Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, καὶ διάκονος, ἐκλήπτορες οὐ γίνονται, οὐδὲ προκουράτορες. « Ἡ ἀνηθὸς ἀναγνώστης ἢ γάμον ἀπείσθω, ἢ ἐγκράτειαν ὁμολογήτω. »

Τὸ πακτωναρίους, ἢ μισθωτὰς κτημάτων τινῶν, ἢ καὶ προνοητὰς γίνεσθαι ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὁ παρῶν κωλύει κανὼν, καὶ ἕτεροι διάφοροι. Ἀναγνώστης δὲ τὴν ἀνηθον ὑπερναθάς ἡλικίαν, καὶ ἔγγυς που τῶν εἰκοσι χρόνων γενόμενος, καὶ βουλευθεὶς γενέσθαι ὑποδιάκονος (οὐδὲ γὰρ ἦττων τῶν εἰκοσι χρόνων χειροτονεῖται ὑποδιάκονος, καθὼς ὁ πεντεκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου διαλαμβάνει) ἢ γυναῖκα πρὸ τῆς χειροτονίας λαμβανέτω, ἢ παρθενεύειν ὁμολογήτω. Μετὰ γὰρ τὴν χειροτονίαν οὐτε πρεσβύτερος, οὐτε διάκονος, οὐτε ὑποδιάκονος, γαμικὸν ἑαυτῷ συνιστᾶν συνοικέσιον ἐπ' ἀδείας ἔχει· ἀλλὰ μόνους τοῖς ἀναγνώσταις καὶ ψάλταις τοῦτο ἐφεῖται, καθὼς ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου παρίστησι

KANON 12'.

« Ἦρσεν, ἢα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης (16), ὡς

Guill. Beveregii notæ.

(16) Ἦρα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης. Ille canon ut recte intelligatur, primo tenendum est, Afri-

can proprie sic dictam, sive tractum istum a freto Gaditano ad Cyrenaicam regionem porre-

ε ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νομηδικῆς χώρας. Α
 ε ἤσπινος ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἐχῆ
 ε πρωτεύοντα. Συναινέσει πάντων τῶν πρωτεύον-
 ε των τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν καὶ πάντων
 ε ἐπισκόπων διὰ τὸ μακροδπατὲς ἔχειν ἐπετράπη.

BALS. Τοπικός ἐστὶν ὁ κανὼν.

ZQNAP. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τοπικός ἐστὶ, περὶ
 ἐνεῖνης μόνης τῆς χώρας διαταττόμενος, περὶ ἧς
 ἐξεφωνήθη, ἀλλαγῶ δὲ μὴ ἐξακουόμενος.

APIET. « Κληρικὸς χρήσας τὸ χρησθὲν λήψεται, ἢ
 ε τοσοῦτον. Πρὸ τῶν εἰκοσι καὶ πέντε χρόνων
 ε διάκονος οὐ διάκονος. Καὶ οἱ ἀναγνώσται τὸν
 ε δῆμον μὴ προσκυνεῖτωσαν. Ἡ Μαυριτανία Σι-
 ε τιφένσης ἴδιον πρωτεύοντα διὰ τὸ μακροδπατὲς
 ε ἔχειν ἐπετράπη. »

Πλεῖστον ὅπερ δίδωκε τιμὴ ὁ κληρικὸς εἰς δάνειον B
 ἢ εἰς χρῆσιν λαβεῖν οὐκ ὀφείλει· ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον
 τὸ δοθὲν, ἢ ἐκείνου μὴ περισωζομένου, ἕτερον τῆς
 αὐτῆς ὄν καλλοῦ καὶ ποιότητος καὶ ποσότητος.
 Ἄλλ' οὐδὲ πρὸ τῶν εἰκοσι πέντε χρόνων χειροτονεῖ-
 ται διάκονος. Οὕτως οἱ ἀναγνώσται τῷ δήμῳ συγχω-
 ροῦνται συντάττεσθαι καὶ ὑπὸ τὴν ἐκείνου γενέσθαι

Guill. Beveregii notæ.

cium, in tres olim provincias distributum fuisse, in Numidiam, Mauritaniam, et Africam specialiter sic dictam, ubi Carthago sita est; quæ etiam Proconsularis idcirco dicta est, quia ipsa proconsuli subjecta fuerit, cum reliquæ duæ præfecto prætorio, vel vicario ejus suberant. Hæc tres partes ab ipso Constantino M. in epistola ad Cæcilianum episcopum Carthaginiensem indignantur, dicente, Ἐπειδὴ περ ἤρεος κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τὰς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τὰς Νομηδικῆς, καὶ τὰς Μαυριτανίας. Euseb. Hist. Eccles. l. x, c. 6. Hanc etiam divisionem divi Cypriani diebus obtinuisse ex Actis concilii sub eo habitide hæreticis baptizandis discimus, quippe quæ sic incipiunt, Cum in unum Carthaginem convenissent Kalend. Septembris episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, presbyteri. et diaconi, præsentē etiam plebis maxima parte, etc. Ex Africa illa proconsulari duæ postea provinciæ divisæ sunt, Byzacena, et Tripolitana; quarum illa Byzacium, hæc Tripolim metropolim habuit. Unde quinarius Africanarum provinciarum numerus emerit, a divo Augustino memoratus: Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per provinciam consularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, et Tripolim constitutis. Aug. in Psal. xxxvi. Mauritania etiam in duas partes divisa est, ut ex D. Cypriano colligitur, dicente: Sed quoniam latinus fusa est nostra provincia (proconsularis), habet enim Numidiam et Mauritaniam duas sibi coherentes. Cyprian. ep. 45 ad Cornelianum. Hæc duæ Mauritaniæ dictæ sunt; illa quidem Tingitana, hæc Cæsariensis: quæ divisio a Claudio facta est, ut Dio his verbis testatur: Claudius Mauros divisit in eos qui ad Tingin, et qui ad Cæsaream, unde et nomina habent, et duobus equitibus præpositis eos permisit. Dio. l. LX. Verum Mauritania illa Tingitana quinque aliis Hispaniarum provinciis annexa est, ut observavit Rufus; quo factum est, ut illa in civilibus æque ac ecclesiasticis Africæ specialiter sic dictæ descriptionibus omitatur; et Mauritania Sitifensis ejus loco substituta sit. Unde per omnem Africam ideam Rufus sex factas esse provincias annotavit, quæ etiam ab eo sic recensentur, ipsa, ubi Carthago est, Proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, et duæ Mauritaniæ, hoc est, Sitifensis et

ε primatem Numidicæ regionis, a qua ex synodo
 ε separata est, habeat proprium primatem. Con-
 ε sensu omnium primatum Africanarum provin-
 ε ciarum et omnium episcoporum, ob magnum
 ε intervallum, habere permessa est.

BALS. Localis est canon.

ZONAR. Hic quoque canon est localis, ac eam tantummodo regionem, de qua pronulgatus est, complectitur. Alibi non auditur.

ARIST. « Clericus, qui mutuo dedit, quod dedit
 ε accipiat, vel tantumdem. Qui ante annos vi-
 ε ginti quinque sit diaconus, non est diaconus.
 ε Et lectores populum ne salutent. Mauritania
 ε Sitiphensis proprium primatem propter ma-
 ε gnam distantiam habere permittitur. »

Plus quam clericus cuilibet in mutuum dedit aut usuram, non debet accipere; sed illud tantum quod datum fuit, aut si illud non supersit, aliud aliquid ejusdem bonitatis, qualitatis et quantitatis. Sed nec ante viginti quinque annos ordinatur diaconus. Nec lectores cum populo permittuntur collocari, et ejus subesse potestati, mandata ex-

Cæsariensis, cui etiam suffragatur inscriptio posita L. Aredio Valerio Proclo, sic se habens: Proconsuli provincie Africæ vice sacra judicanti, eidemque iudicio sacro per provincias proconsularem et Numidiam, Byzacium ac Tripolim, itemque Mauritaniam Sitifensem et Cæsariensem persuncto officio præfecturæ prætorio. Sic etiam canone 428 præsentis concilii, ubi omnes provinciæ recensentur, Mauritaniæ Sitifensis solius et Cæsariensis facta est mentio. Sitifensis autem Mauritania e Numidia distracta est; cujus rei rationem e Procopio colligere est, dicentis: Maurusii, postquam e Numidia superati, refugientes Zeben regionem petierunt, quæ supra montem Aurasium est, ad Mauritaniam pertinens, Sitifim metropolim habens, Romanorum imperio tributariam: Mauritaniæ vero alterius Cæsareæ caput est. Procop. De Bell. Vandal. lib. II. Hinc in præsentī canone conceptis verbis asseritur, Mauritaniam Sitifensem e primatis Numidicæ provinciæ cœtu, id est synodo sub eo habita, separatam fuisse. Quando sane ista separatio primo facta est, nondum constat; sed quoadocunq; ea fuerit, hoc canone a synodo aliqua anteriori prius constituta videtur, et a præsentī demum confirmata est. Canon autem in Latina Dionysii: Exigui collectione his verbis concipitur: Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, primatem provincie Numidicæ, ex cujus cœtu separatur, ut suum habeat primatem; quem, consentientibus omnibus primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus episcopis, propter longinquitatem habere permessa est. Prima pars canonis Græcæ sic vertitur: Ἦρεσεν, ἵνα Μαυριτανία Σιτιφένσης, ὡς ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νομηδικῆς χώρας, ἤσπινο; ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἐχῆ πρωτεύοντα. Et quidem in omnibus Latinis codicibus post postulavit, in Græcis post ἤτησε, comma sic interseritur, quod mallet expungi. Nam primatem provincie Numidicæ ad alium nullum referri potest verbum præter postulavit: ut sensus canonis sit, provinciam Mauritaniam Sitifensem Numidicæ primatem postulasse, ut suum haberet primatem et Numidicæ diutius non subesset; quod, a primate Numidicæ prius concessum in præsentī canone ab omnibus Africanarum provinciarum primatibus confirmatur

*militēs elegit*²⁵. Quod si de profana militia verum est, certe in eos, qui divinæ militiæ in sacro ordine mancipati sunt, longe accommodatius quadrabit. De lectoribus vero quod sequitur, ut puertatis tempore, quarto decimo scilicet anno expleto, vel matrimonio jungi, vel cœlibatum profiteri cogantur: an ea in Africana Ecclesia consuetudo inoleverit haud facile dixerim. In aliis certe Ecclesiis haud viget; imo nec ullo unquam tempore viguisse ego quidem existimo; adversatur quippe sanctorum apostolorum vicesimo sexto canoni, qui lectoribus et cantoribus, postquam in clerum ascripti fuerint, uxores ducendas esse statuit, neque certum aliquod tempus nuptiarum præscribit, aut aliqua eos continentiae professione obligandos esse decernit. De senore porro a clericis non exercendo multi canones exstant: idemque hoc quoque canone ne liceat constitutum; ac si quidem, inquit, pecuniam aut nummos utendos cuipiam clericus concesserit, hoc est, mutuos dederit, totidem sibi vicissim, nec plures ullo modo, curet reddendos: si vero rei speciem, frumentum quippe aut vinum, aut ejusmodi quidpiam dederit, tantundem, quantum dedit, nec plus aliquid vicissim accipiat. Illud quoque, ne minores quinque et viginti annis diaconi eligantur, complures item canones decrevere. Deinde lectoribus, ne expleto ministerio se ad populum salutandi gratia convertant, interdictum. Solos namque eo tempore antistites et sacerdotes, non congregatam in ecclesia multitudinem, ab iis salutari fas est. Ipsi enim sacri sunt, multitudo vero a sacris ordinibus longo intervallo disjuncta: ut proinde iis potius a populo honorem exhiberi, præsertim dum in sui ministerii functionibus versantur, oporteat

ARIST. « Episcopus, presbyter, et diaconus non sunt conductores, neque procuratores. Lector pubes factus vel matrimonium contrahat vel continentiam profiteatur. »

Episcopus, et presbyteros, et diaconos seniores, 540 aut possessionum aliquarum conductores, vel etiam provisos fieri, et præsens canon prohibet et diversi alii. Lector autem, qui impuberem ætatem transierit, et viginti fere annos attigerit, et hypodiaconus fieri cupit (nam viginti annis junior hypodiaconus non ordinatur, ut decimus quintus sextæ in Trullo synodi canon statuit), vel uxorem ante ordinationem ducat, vel cœlibem agere profiteatur. Nam post ordinationem nec presbytero, nec diacono, nec hypodiacono matrimoniale iugum in se suscipere licet: sed lectoribus solis et cantoribus illud permittitur, quemadmodum sextus sextæ in Trullo synodi canon statuit.

CANON XVII.

« Placuit, ut Mauritania Sitiphensis, ut petivit,

²⁵ II Tim. II, 4.

κὴν στρατευομένους στρατεῖαν τοῦτο εἰρηται, πολλῶν μᾶλλον ἀρμόσει τοῖς τῷ Θεῷ στρατευομένοις διὰ τῆς ἱερωσύνης. Τὸ δὲ τοὺς ἀναγνώστα; ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἡδῆς, ἦγουν μετὰ τὴν ἐξ ἐνιαυτῶν ἀναγκάζεσθαι ἢ γάμῳ ὑμιλῆσαι, ἢ ἀγαμίαν ὑποσχέσθαι, οὐκ οἶδα εἰ παρὰ τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐκράτησε. Παρὰ δὲ ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις οὐ κρατεῖ· οἶμαι δὲ οὐδὲ πώποτε ἐκράτησεν, ἐναντιούμενον τῷ κς' ἀποστολικῷ κανόνι, ὁρίζοντι ἀναγνώστα; καὶ ψάλτας, μετὰ τὸ εἰς κλῆρον προελθεῖν, γαμεῖν, καὶ μὴ καιρῶν αὐτοῖς τοῦ γάμου ὁρίζοντι, μήτε ἐγκράτειαν ἐπαγγέλλεσθαι ἀπαιτοῦντι. Τὸ δὲ δαναίξιν τοὺς κληρικῶς ἐπὶ τόκοις πολλοῖς ἀπηγόρευται κανόνι· καὶ οὗτος δὲ τὸ αὐτὸ κελεύει· καὶ φησιν, ἐὰν χρήματα ἦτοι νομίσματα δῶ κληρικὸς ἐν χρήσει, ἦγουν δανείσῃ τὰ χρήματα, τουτέστι τοσαῦτα λήψεται καὶ οὐ πλεονα· ἐὰν δὲ εἶδος δῶ, σίτον τυχὴν ἢ οἶνον, ἢ ἕτερον τι τοιοῦτον, ὅσον ἔδωκε, λήψεται, καὶ οὐ πλεον. Καὶ τὸ πρὸ συμπληρώσεως κς' ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι διάκονον, διαφόροις κανόσιν ὤρισται. Ἀπηγόρευται ἔξ τοῖς ἀναγνώστα; ἐν τῷ πληροῦν τὴν διακονίαν αὐτῶν στρέφεσθαι πρὸς τὸν δῆμον, καὶ προσκυνεῖν. Μόνοις γὰρ τοῖς ἀρχιερεῦσι τότε καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ὀφείλουσι προσκυνεῖν, καὶ οὐχὶ τῷ πλήθει τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ συναθροισμένων. Οἱ μὲν γὰρ ἰέρωνται, οἱ δὲ τοῦ δήμου πόρρω τῆς ἱερωσύνης εἰσὶ, καὶ μᾶλλον τιμᾶσθαι δεόν, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ τῆς ὑπουργίας αὐτῶν.

ARIST. « Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος, καὶ διάκονος, ἐκλήτορες οὐ γίνονται, οὐδὲ προκουράτορες. « Ἴ ἀνηθος ἀναγνώστης ἢ γάμον ἀρτίσθω, ἢ ἐγκράτειαν ὁμολογείτω. »

Τὸ πακτωναρίους, ἢ μισθωτάς κτημάτων τινῶν, ἢ καὶ προνοητάς γίνεσθαι ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὁ παρῶν κωλύει κανὼν, καὶ ἕτεροι διάφοροι. Ἀναγνώστης δὲ τὴν ἀνηθον ὑπερναδῶς ἡλικίαν, καὶ ἔγγυς πού τῶν εἰκοσι χρόνων γενόμενος, καὶ βουλευθεὶς γενέσθαι ὑποδιάκονος (οὐδὲ γὰρ ἦττων τῶν εἰκοσι χρόνων χειροτονεῖται ὑποδιάκονος, καθὼς ὁ πεντεκαιδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἔκτης συνόδου διαλαμβάνει) ἢ γυναῖκα πρὸ τῆς χειροτονίας λαμβανέτω, ἢ παρθενεύειν ὁμολογείτω. Μετὰ γὰρ τὴν χειροτονίαν οὔτε πρεσβύτερος, οὔτε διάκονος, οὔτε ὑποδιάκονος, γαμικὸν ἑαυτῷ συνίστην συνοικέσιον ἐπ' ἀδείας ἔχει· ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἀναγνώστα; καὶ ψάλται; τοῦτο ἐφέται, καθὼς ὁ ἕκτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἔκτης συνόδου παρίστησι

KANON IZ'.

« Ἦρεσεν, ἵνα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης (16), ὡς

Guill. Beveregii notæ.

(16) Ἴνα ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης. Hic canon ut recte intelligatur, primo tenendum est, Afri-

cam proprie sic dictam, sive tractum istum a freto Gaditano ad Cyrenaicam regionem porre-

ε ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νομιδικῆς χώρας, Α
 ε ἥστινος ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἔχη
 ε πρωτεύοντα. Συναινέσει πάντων τῶν πρωτεύόν-
 ε των τῶν Ἀφρικανῶν ἐπαρχιῶν καὶ πάντων
 ε ἐπισκόπων διὰ τὸ μακροδαπές ἔχειν ἐπετρόπη.

ΒΑΣΣ. Τοπικός ἐστὶν ὁ κανὼν.

ZONAR. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν τοπικός ἐστὶ, περὶ
 ἐξείνης μόνης τῆς χώρας διαταττόμενος, περὶ ἧς
 ἐξεφωνήθη, ἀλλαγῶ δὲ μὴ ἐξακούμενος.

ΑΡΙΣΤ. ε Κληρικὸς χρήσας τὸ χρησθὲν λήφεται, ἦ
 ε τοσοῦτον. Πρὸ τῶν εἰκοσι καὶ πέντε χρόνων
 ε διάκονος οὐ διάκονος. Καὶ οἱ ἀναγνώσται τὸν
 ε δῆμον μὴ προσκυνεῖτωσαν. Ἡ Μαυριτανία Σι-
 ε τιφάντης ἴδιον πρωτεύοντα διὰ τὸ μακροδαπές
 ε ἔχειν ἐπετρόπη. »

Πλείον ὄπερ δέδωκε τινι ὁ κληρικὸς εἰς δάνειον Β
 ἦ εἰς χρῆσιν λαβεῖν οὐκ ὀφείλει· ἀλλ' ἐκεῖνο μόνον
 τὸ δοθὲν, ἦ ἐκεῖνου μὴ περιοριζομένου, ἕτερον τῆς
 αὐτῆς δὴ καλλονῆς καὶ ποιότητος καὶ ποσότητος.
 Ἄλλ' οὐδὲ πρὸ τῶν εἰκοσι πέντε χρόνων χειροτονεῖ-
 ται διάκονος. Ὅστε οἱ ἀναγνώσται τῶ δῆμῳ συγχω-
 ροῦνται συντάττεσθαι καὶ ὑπὸ τὴν ἐκεῖνου γενέσθαι

Guill. Beveregii notæ.

etum, in tres olim provincias distributum fuisse, in Numidiam, Mauritaniam, et Africam specialiter sic dictam, ubi Carthago sita est; quæ etiam Proconsularis idcirco dicta est, quia ipsa proconsuli subjecta fuerit, cum reliquæ duæ præfecto prætorio, vel vicario ejus suberant. Hæc tres partes ab ipso Constantino M. in epistola ad Cæcilianum episcopum Carthaginensem indigitantur, dicente, Ἐπειδὴ περ ἤρσας κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τὰς τε Ἀφρικὰς, καὶ τὰς Νομιδικὰς, καὶ τὰς Μαυριτανίας. Euseb. Hist. Eccles. l. x, c. 6. Hanc etiam divisionem divi Cypriani diebus obtinuisse ex Actis concilii sub eo habiti de hæreticis baptizandis discimus, quippe quæ sic incipiunt, Cum in unum Carthaginem convenissent Kalend. Septembris episcopi plurimi ex provincia Africa, Numidia, Mauritania, presbyteri, et diaconi, præsentem etiam plebem maximam parte, etc. Ex Africa illa proconsulari duæ postea provinciæ divisæ sunt, Byzacena, et Tripolitana; quarum illa Byzacium, hæc Tripolim metropolim habuit. Unde quinarius Africanarum provinciarum numerus emerit, a divo Augustino memoratus: Sanctissimis fratribus atque collegis per universam Africam, hoc est, per provinciam consularem, Numidiam, Mauritaniam, Byzacenam, et Tripolim constituitis. Aug. in Psal. xxxvi. Mauritania etiam in duas partes divisa est, ut ex D. Cypriano colligimus, dicente: Sed quoniam latius fusa est nostra provincia (proconsularis), habet enim Numidiam et Mauritaniam duas sibi coherentes. Cyprian. ep. 45 ad Cornelium. Hæc duæ Mauritanie dictæ sunt; illa quidem Tingitana, hæc Cæsariensis: quæ divisio a Claudio facta est, ut Dio his verbis testatur: Claudius Mauros divisit in eos qui ad Tingin, et qui ad Cæsaream, unde et nomina habent, et duobus equitibus præpositis eos permisit. Dio. l. lx. Verum Mauritania illa Tingitana quinque aliis Hispaniarum provinciis annexa est, ut observavit Rufus; quo factum est, ut illa in civilibus æque ac ecclesiasticis Africæ specialiter sic dictæ descriptionibus omittatur; et Mauritania Sitifensis ejus loco substituta sit. Unde per omnem Africam ideam Rufus sex factas esse provincias annotavit, quæ etiam ab eo sic recensentur, ipsa, ubi Carthago est, Proconsularis, Numidia, Byzacium, Tripolis, et duæ Mauritanie, hoc est, Sitifensis et

ε primatem Numidicæ regionis, a qua ex synodo
 ε separata est, habeat proprium primatem. Con-
 ε sensu omnium primatum Africanarum provin-
 ε ciarum et omnium episcoporum, ob magnum
 ε intervallum, habere permessa est.

BALS. Localis est canon.

ZONAR. Hic quoque canon est localis, ac eam tantummodo regionem, de qua promulgatus est, complectitur. Alibi non auditur.

ΑΡΙΣΤ. ε Clericus, qui mutuo dedit, quod dedit
 ε accipiat, vel tantumdem. Qui ante annos vi-
 ε ginti quinque sit diaconus, non est diaconus.
 ε Et lectores populum ne saluent. Mauritania
 ε Sitiphensis proprium primatem propter ma-
 ε gnam distantiam habere permittitur. »

Plus quam clericus cuilibet in mutuum dedit aut usuram, non debet accipere; sed illud tantum quod datum fuit, aut si illud non supersit, aliud aliquid ejusdem bonitatis, qualitatis et quantitatis. Sed nec ante viginti quinque annos ordinatur diaconus. Nec lectores cum populo permittuntur collocari, et ejus subesse potestati, mandata ex-

Cæsariensis, cui etiam suffragatur inscriptio posita L. Aredio Valerio Proculo, sic se habens: Proconsuli provincie Africæ vice sacra judicanti, eidemque judicio sacro per provincias proconsularem et Numidiam, Byzacium ac Tripolim, itemque Mauritaniam Sitifensem et Cæsariensem perfuncto officio præfecturæ prætorio. Sic etiam canone 128 præsentis concilii, ubi omnes provinciæ recensentur, Mauritania Sitifensis solius et Cæsariensis facta est mentio. Sitifensis autem Mauritania e Numidia distracta est; cujus rei rationem e Procopio colligere est, dicentis: Maurusii, postquam e Numidia superati, refugientes Zeben regionem petierunt, quæ supra montem Aurantium est, ad Mauritaniam pertinens, Sitifim metropolim habens, Romanorum imperio tributariam: Mauritaniam vero alterius Cæsareæ caput est. Procop. De Bell. Vandal. lib. ii. Hinc in præsentem canone conceptis verbis asseritur, Mauritaniam Sitifensem e primatis Numidicæ provinciæ cœtu, id est synodo sub eo habita, separatam fuisse. Quando sane ista separatio primo facta est, nondum constat; sed quandocunque ea fuerit, hoc canone a synodo aliqua anteriori prius constituta videtur, et a præsentem denum confirmata est. Canon autem in Latina Dionysii Exigui collectione his verbis concipitur: Placuit, ut Mauritania Sitifensis, ut postulavit, primatem provincie Numidicæ, ex cujus cœtu separatur, ut suum habeat primatem; quem, consentientibus omnibus primatibus provinciarum Africanarum, vel omnibus episcopis, propter longinquitatem habere permessa est. Prima pars canonis Græcæ sic vertitur: Ἴλεσεν, ἵνα Μαυριτανία Σιτιφάνσης, ὡς ἤτησε, τὸν πρωτεύοντα τῆς Νομιδικῆς χώρας, ἥστινος ἐκ τῆς συνόδου κεχώρισται, ἴδιον ἔχη πρωτεύοντα. Et quidem in omnibus Latinis codicibus post postulavit, in Græcis post ἤτησε, comma sic interseritur, quod mallem expungi. Nam primatem provincie Numidicæ ad alium nullum referri potest verbum præter postulavit: ut sensus canonis sit, provinciam Mauritaniam Sitifensem Numidicæ primatem postulasse, ut suum haberet primatem et Numidicæ diutius non subesset; quod, a primate Numidicæ prius concessum in præsentem canone ab omnibus Africanarum provinciarum primatibus confirmatur.

plentes, et ad eum se honoris ergo convertentes. Non erit sub Numidicæ regionis primatu et Mauritania Sitiphensis, quia procul ab ea jacet. Sed et huic provinciæ suum primatum habere antistitem conceditur.

CANON XVIII.

• Si quis clericus ordinatur, debet admoneri, ut
 • servet decreta; et ut mortuorum corporibus
 • eucharistia non detur, nec baptismus. Et ut
 • singulis annis in omnibus provinciis ad syno-
 • dum metropolitanam conveniant. »

BALS. et ZONAR. Quando ordinatur episcopus aut clericus (per clericum autem hic presbyter et diaconus est intelligendus : si enim proprie ordinantur, et si soli eucharistiæ communicant), oportet, inquit, eos admoneri, ut decreta servent. Decreta autem, vel fidei existimare oportet, quæ scilicet a sanctis apostolis vel Patribus statuta sunt, vel canones, vel potius utrumque. Et ne mortuis corporibus detur eucharistia sive sancta dona : hoc enim fiebat. Quod etiam canon 83 synodi quæ dicitur sexta in Trullo prohibuit. Sed neque baptizantur mortui. Nam hoc etiam factum est, nonnullis quidem suos mortuos baptizantibus, quibusdam vero etiam alios pro mortuis. His, qui hæc agebant, verba magni Pauli Epistolæ ad Corinthios afferentibus, quæ dicunt : *Nam quid facient qui baptizantur pro mortuis ? Si omnino mortui non resurgunt, 541 quid etiam baptizantur pro mortuis* ? Qui autem hæc afferebant, et mortuos baptizabant, apostolicorum verborum sententiam non recte capiebant. Neque enim Apostolus dicit baptizari mortuos, vel alius pro illis : sed quia, qui baptizantur, vim nostri mysterii discunt, cum aliis mortuorum quoque resurrectionem sperare docentur, et demersionem in lavacrum mortem significare, resurrectionem rursus per emersionem ostendi; dicit Apostolus iis qui de resurrectione

26 I Cor. xv, 29.

Guill. Beveregii notæ.

(17) *Ἐάν τις κληρικὸς*. Præsens hic canon nihil aliud est, quam titulus trium sequentium canonum. Enimvero duodevicesimus hujus concilii canon in collectione Dionysiana his verbis concipitur:

Si quis clericus ordinatur, moneri debet constituta servare; et ut corporibus defunctorum eucharistia non detur, nec baptismus; et ut per singulos annos per omnes provincias ad concilium metropolitanam conveniantur.

• Item placuit ut ordinatis episcopis vel clericis
 • prius ab ordinatoribus suis placita conciliorum
 • auribus eorum inculcentur; ne se aliquid contra
 • constituta concilii fecisse poeniteant. Item placuit
 • ut corporibus defunctorum eucharistia non de-
 • tur. Scriptum est enim: Accipite et edite (cada-
 • vera autem nec accipere possunt, nec edere).
 • Et ne jam mortuos homines baptizari faciat
 • presbyterorum ignavia. Pro qua re confirman-
 • dum est in hac synodo, ut secundum Nicænam
 • statuta, propter causas ecclesiasticas, quæ ad

ἐξουσίαν, τὰ ἐπιτεταγμένα πληροῦντες, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ τιμῶντες ἀναστροφῆν. Οὐκ ἔσται ὑπὸ τὸν πρωτεύοντα τῆς Νουμιδικῆς χώρας καὶ ἡ Μαυριτανία Σιτιφένσης, διὰ τὸ πόρρω ταύτην κεῖσθαι· ἀλλ' ἀρχιερεῖα ἴδιον πρωτεύοντα καὶ ἡ ἐπαρχία αὐτῆ ἔχειν ἐπιτρέπη

KANON IH'

• Ἐάν τις κληρικὸς (17) χειροτονῆται, ὀφείλει
 • προμνησθεσθαι τοὺς ὄρους φυλάττειν· καὶ ἵνα
 • τοῖς σώμασι τῶν ἀποθανόντων εὐχαριστία μὴ
 • δίδωται, μηδὲ βάπτισμα. Καὶ ἵνα καθ' ἕκαστον
 • ἐνιαυτὸν εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας πρὸς σύνοδον
 • οἱ μητροπολίται συνέρχωνται. »

BALS. καὶ ZONAP. Ὅτε χειροτονεῖται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς (κληρικὸν δὲ ἐνταῦθα πρεσβύτερον καὶ διάκονον νοητέον· οὗτοι γὰρ κυρίως χειροτονοῦνται, καὶ οὗτοι μόνου μεταδίδασσι τῆς εὐχαριστίας), δεῖον φησίν, ὀπομνησθεσθαι αὐτὸν τοὺς ὄρους φυλάττειν. Ὅρους δὲ ἢ τοὺς τῆς πίστεως ὀποληπτέον, τοὺς παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν Πατέρων ἐρισθέντας, ἢ τοὺς κανόνας, μᾶλλον δὲ καὶ ἀμφότερα. Καὶ ἵνα μὴ νεκροῖς σώμασι δίδωται εὐχαριστία, ἤγουν ἅγια δῶρα· ἐπράττετο γὰρ τοῦτο· ὁ καὶ ὁ πγ' καν. τῆς λεγομένης ς' συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἐκώλυσεν. Ἀλλὰ μηδὲ βαπτίζονται τελευτήσαντες. Καὶ τοῦτο γὰρ ἐγένετο· τινῶν μὲν αὐτοὺς νεκροῦς βαπτίζόντων, τινῶν δὲ καὶ ἄλλους ὅπῃ τῶν νεκρῶν· τῶν τοῦτο ποιοῦντων τὰ ῥήματα προβαλλομένων τῆς πρὸς Κορινθίους· Ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Παύλου, τὰ λέγοντα· Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτίζομενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; εἰ ὅμως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν; Οἱ δὲ ταῦτα προβαλλόμενοι, καὶ βαπτίζοντες τοὺς νεκροὺς, οὐ καλῶς ἐξελαμβάνοντο τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων τὴν ἔνοιαν. Οὐ γὰρ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀποθανόντας ὁ Ἀπόστολος λέγει, ἢ ἄλλους ἀνε' ἐκείνων· ἀλλ' ἐπεὶ οἱ βαπτίζομενοι, μαθάνοντες τοῦ καθ' ἡμᾶς μυστηρίου τὴν δύναμιν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν ἐλπίζειν δίδασκονται, καὶ τὴν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ κατάδυσιν τῶν

• pernicious plebium sæpe veterascunt, singulis
 • quibusque annis concilium convocetur, ad quod
 • omnes provinciæ, quæ primas sedes habent, de
 • conciliis suis binos, aut quantos delegerint,
 • episcopus legatos mittant, ut congregato con-
 • vento, plena possit esse auctoritas. »

Hunc Græci scholiastes in tres distribuunt canones; et alium quoque ex ipso titulo præmisso constituunt, quem solum duodevicesimum appellant, sub quo nomine a Balsamone responsis ad Marcum Alexandrinum citatur: ubi ex eo colligi, pœnas ab iis exigendas esse, qui mortuos unguento delinunt. Post verba enim hujus canonis laudata, addit. Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες; τοὺς τελευτώντας ἰσραεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἢ ἑτέρους τινὰς, καὶ οὕτως ἐνταφιάζοντες, μεγάλης εἶσι κολάσεως ἄξιοι, ἢ ὡς καταγινώσκοντες τῶν βαπτίζόντων ὀρθοδόξω αὐτοὺς, ἢ ὡς μὴ πληροφορίαν ἔχοντες ἐντελεῖν τοῖς ὀρθοδόξοις εἶναι τοῦτους κοινωνοὺς, καὶ πρὸς κατακρίσεως κατακρίνοντες. Bals. resp. ad Marcum interrog. 22.

θάνατον παραδελου, τήν δ' ἀνάστασιν αὐτοῖς διὰ τῆς ἀναδύσεως ὑπεμφαίνεσθαι· φησὶν δ' Ἀπόστολος πρὸς τοὺς ἀμφιβαλλόντας περὶ τῆς ἀναστάσεως ὅτι, *Εἰ μὴ ἀνάστασις ἔσται, εἰ ποιήσουσιν οἱ βαπτίζόμενοι ἐπ' ἑλπίδι τοῦ ἀναστήναι τοὺς νεκροὺς; καὶ εἰ βαπτίζονται, ὡς προσδοκῶντες νεκρῶν ἀναζώωσιν;* Ἄοιπὸν ματαιοπονοῦσιν οἱ βαπτιζόμενοι, εἴγε περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀμφιβάλλουσι, διὰ μὲν τοῦ βαπτίζεσθαι καὶ καταδύεσθαι εἰς τὸ τῆς κολυμβήθρας ὕδωρ καὶ ἀναδύεσθαι τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν καταγγέλλοντες, δι' ὧν δὲ λέγουσιν ἀπιστοῦντες αὐτῇ. Τῷ μὲν οὖν Ἀποστόλῳ οὕτως εἴρηται ταῦτα. Οἱ δὲ μὴ συνιέντες τὴν δύναμιν τῶν ῥημάτων ἢ τοὺς νεκροὺς ἐβάπτισον, ἢ ἄλλους ὑπὲρ τῶν νεκρῶν· ὁ μὴ γίνεσθαι ὁ κανὼν διορίζεται. Καὶ σύνοδον τοὺς ἐπισκόπους κατ' ἐναυτὸν καλεῖται ποιεῖν· τοῦτο καὶ ἄλλων συνόδων διαταξαμένων καὶ πρὸ ταύτης τῆς συνόδου καὶ μετὰ ταύτην. Ἀνάγνωθι τῆς 5' συνόδου κανὼνα η', πη', τῶν ἁγίων ἀποστόλων 15', τῆς ἐν Νικαίᾳ 31' 8), κ', τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κ', τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιθ', καὶ τῆς ἐν Ν. καὶ β', γ'.

KANON 10.

Ὁμοίως ἤρρεσεν (18), ὥστε χειροτονουμένου ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ, πρῶτον ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοῦ τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτῶν ἐνέθεσθαι· ἵνα μὴ ποιοῦντες κατὰ τὴν ὁρὴν τῆς συνόδου μεταμεληθῶσιν.

ΒΑΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν παρομοίως διορίζεται τοὺς χειροτονουμένους διδάσκεισθαι τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὁρθετηθέντα, καὶ προσετιθησὶν ὅτι μεταμεληθήσονται οἱ οὕτω μὴ ποιοῦντες. Ποῖον δὲ ἔστι τὸ εἶδος τοῦ μεταμέλου καὶ ἢ ἐντεῦθεν εὐθύνη, ἐκ μὲν τοῦ κανόνος οὐκ ἀναφαίνεται. Νομίζω δὲ ὅτι, ἐὰν μὴ ἀκριβῆ καταλήψιν ἔχουσιν οὗτοι τῶν δογματικῶν ὁρῶν καὶ τῶν κανονικῶν παραγγελιῶν, καὶ ἢ διδάσκοντες ἢ ἀποφαινόμενοι, ἐκτραπῶσιν ἐκ τῆς εὐθείας καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ πρὸς διδασκαλίαν ἀσθεῖς καὶ ἀκανονίστους ἀποφάσεις, κανονικῶς καθαιρεθήσονται, καὶ εἰς οὐδὲν ἀνύσιμον ἔσται αὐτοῖς ὁ μετάμελος. Ἀνήγνωστον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὸν 10' κανόνα περὶ ἀκανονίστων ἀποφάσεων.

Ἐτέρα ἑρμηνεία

Ὡς εἰσικεν, ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐτυπώθη τὸ ἐξ ἀνάγκης τοὺς μέλλοντας χειροτονεῖσθαι ἀρχιερεῖς ἐγγράφεσθαι πρὸ τῆς χειροτονίας εἰς τὸν κώδικα τοῦ χειροτονούντος αὐτὸν εἰς τῆς πίστεως ἄγιον σύμβολον, καὶ τὰ λοιπὰ θεῖα δόγματα. Εἶδον γὰρ ἀρχιερεῖα μέγα κινδυνεύσαντα, διὰ τὸ μὴ ἐγγράφεσθαι συντηρηθημένως καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν. Τὸ δὲ τοὺς κληρικοὺς διδάσκεσθαι μὲν τὰ ἱερὰ δόγματα κανονικῶν ἔστι καὶ δίκαιον· ἐγγράφεσθαι δὲ αὐτοὺς μέχρι τοῦ νῦν οὐκ εἶδομεν.

ZONAR. Τοὺς χειροτονούντας ἐπισκόπον ἢ κληρι-

Guill. Beverogii notæ.

(18) Ὁμοίως ἤρρεσεν. Cautum est hoc canone, ut cum episcopus aliquis vel clericus ordinatur, synodorum placita sive canones ecclesiastici auribus eorum inculcentur. Quod quidem sancti Augustini, qui concilio huic intererat, suasu decretum esse, Possidonius in Vita ejus retulit; ubi de ordinatione ejus contra canones a synodis editos celebrata loquens: *Quod in se ipso, inquit, postea fieri*

dubitabant: *Si non est resurrectio? quid facient qui sub hac spe baptizantur, quod mortui resurgunt? Et quid baptizantur ut expectantes resurrectionem mortuorum?* Deinceps frustra laborant qui baptizantur, si de resurrectione dubitant; cum eo quod baptizantur et in aquam lavacri immerguntur et emergunt, mortem et resurrectionem annuntiantes, per ea quæ dicunt ei non credant. Hæc ergo ab Apostolo dicta sunt. Qui autem verborum vim non intelligebant, vel mortuos baptizabant, vel alios pro mortuis: quod non fieri statuit canon. Et episcopus singulis annis synodum facere jubet: cum aliæ ante hanc synodum et post eam hoc statuerint. Lege sextæ synodi canones 8, 85, sanctorum apostolorum 37, Nicænæ synodi 5, Antiochenæ 20, Chalcedonensis 19, et Nicænæ secundæ 6.

τῆς 5' συνόδου κανόνα η', πη', τῶν ἁγίων ἀποστόλων 15', τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιθ', καὶ τῆς ἐν Ν. καὶ β', γ'.

CANON XIX.

B Similiter placuit, ut, cum ordinatur episcopus vel clericus, prius ab ordinatoribus suis synodorum placita eorum auribus inculcentur: ut si ex synodi decreto non agant, eos pœniteat.

BALS. Hic quoque canon similiter decernit, ordinatos doceri quæ a sanctis Patribus decreta sunt, et adjicit, quod eos pœnitebit qui non sic agunt. Quod sit autem eorum pœnitentiæ genus, et quænam correctio, ex canone quidem non apparet. Existimo autem, quod nisi ii dogmaticorum decretorum et canonicorum præceptorum accuratam comprehensionem habuerint, et vel docentes, vel sententiam suam pronuntiantes, a recta et regia via ad impias et non canonicas sententiæ deflecterint, canonicè deponentur, et nihil eis pœnitentiæ proderit. Lege et quæ a nobis scripta sunt in 15 canone de sententiis non canonicis.

Alia interpretatio.

A presentî, ut verisimile est, canone forma introducta est, ut antistes, qui ordinandus est, necessario ante ordinationem in codice ejus, qui ordinat eum, sanctum fidei Symbolum, et reliqua divina dogmata inscribat. Vidi enim antistitem in magnum discrimen adductum, eo quod non diligenter et ex consuetudine scripsit. Clericos autem sacra dogmata doceri canonicum et justum est. Inscrîbere autem hucusque non vidimus.

ZONAR. Qui ab aliquo, inquit canon, episcopi

non debuisse, ut vero suo episcopo ordinaretur, et dixit, et scripsit, propter concilii universalis Nicænæ retitum, quod jam ordinatus didicit. Nec quod sibi factum esse doluit, aliis fieri voluit. Unde etiamategit, ut concilii deberi ordinandis vel ordinatis omnium statuta sacerdotum in notitiis esse deferenda. Possid. in Vita August. cap. 8.

aut clerici ordiantur, ab eodem in his quæ synodorum decreto de fide, et vitæ instituendæ ratione, deque ecclesiastica administratione sancita sunt, erudiri debent, ut proinde illi constitutiones Patrum cognitæ servent, nec eos iisdem violatis pœnitentiæ facti postmodum consequatur. Consequetur ea namque, cum admissi criminis, vel in hac quoque vita, vel in futura certe pœnas iudicio inexorabili expendent

ARIST. « Synodorum placita auribus ejus, qui ordinandus est, inculcabitur. »

Qui episcopus vel clericus ordinatur, quæ a synodis decreta sunt in anres ejus, ab eo qui ipsum ordinat, tradita debet recipere, et, admoneri ea observare.

CANON XX.

« Similiter placuit, ut morientium corporibus eucharistia non detur. Scriptum est enim, « *Accipite, manducate* » : Mortuorum autem corpora nec accipere possunt, nec comedere. « Et ne eos, qui jam sunt mortui, baptizari fecerit presbyterorum ignorantia. »

BALS. Rursus hic canon jubet non baptizari mortuos, nec sacramentorum communionem dignos haberi. Morientes autem appellat eos, qui jam mortui sunt, non qui moribundi. Hi enim maxis debent sanctorum mysteriorum viaticum sumere, et sacrum baptismum accipere, si non sint baptizati.

ZONAR. Rursum de eucharistia mortuis non impertienda hæc synodus agit. Quamvis enim illa dictio, Morientium, non eos qui vita functi sunt, si propriam ejus significationem spectes, sed qui jam moriuntur, significet; tamen quæ sequuntur, de mortuis sermonem esse satis aperte indicant, quia inquit mortuorum corpora nec accipere possunt nec comedere. Qui vero adhuc inter vivos agunt, quamvis couclamata salute exiguis deficientibus spiritus relinquatur, sanctorum mysteriorum communionem non sunt privandi. Quin baptismum quoque mortuis ex sacerdotum imperitia hic canon conferri vetat. Ubi etiam verbum, Morientes, eodem modo, quo diximus, intelligi oportet. Dum enim spirat quis, divinus baptismus ei conferri debet.

ARIST. « Corpori vita defuncti eucharistia non datur : non enim edit vel bibit. Ignorantia etiam presbyteri non baptizabit mortuum. »

Domino dicente, *Accipite, edite*, quomodo quis mortuo de corpore divino tradat? mortuus enim nec accipere potest, nec edere. Sed nec baptizet quisquam vita functum. Presbyterorum enim ignorantia mortuis non erit adjumento, ut baptizati reputarentur.

CANON XXI.

« Et ideo in hac sancta synodo confirmandum est, ut secundum Nicæni concilii decreta, propter causas ecclesiasticas, quæ sæpe ad populi perniciem antiquantur, singulis annis fiat synodus,

¹⁷ Matth. xxvi, 26.

α κον δεῖ, φησὶν ὁ κανὼν, λέγειν τοῖς χειροτονουμένοις τὰ δόξαντα ταῖς συνόδοις περὶ τῆς πίστεως καὶ περὶ τοῦ πῶς χρῆ βιοῦν, καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ οἰκοδομεῖν, ἵνα εἰδότες τὰς διατάξεις τῶν Πατέρων κατ' αὐτὰς ποιῶσι, καὶ μὴ μεταμεληθῶσι παρ' ἐκείνας ποιοῦντες. Μεταμεληθῆσονται δὲ εὐθυνόμενοι ἢ καὶ ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ, ἢ τῶς ἀπαραιτήτως κατὰ τὴν μέλλουσαν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ταῖς συνόδοις δόξαντα ὁ χειροτονηθεὶς σόμενος ἐνωτισθήσεται. »

Ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ὀφείλει τὰ δεδογμένα ταῖς συνόδοις εἰς ἀκοὰς αὐτοῦ παραδέχεσθαι παρὰ τοῦ χειροτονούντος αὐτὸν, καὶ ὑπομνήσκασθαι ταῦτα φυλάττειν.

B

CANON K'.

« Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων εὐχαριστία μὴ δοθῇ. Γέγραπται γάρ, « *Λάβετε, φάγετε* » : τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν. Καὶ ἵνα μὴ τοῖς ἤδη τελευτώντας βαπτισθῆναι ποιήσῃ ἢ τῶν πρεσβυτέρων ἀγνοία. »

ΒΑΛΣ. Καὶ αὐθὺς ὁ κανὼν παρακαλεῖται τοὺς νεκροὺς μὴτε βαπτίζεσθαι, μὴτε τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι. Τελευτώντας δὲ καλεῖ τοὺς ἤδη τελευτήσαντας, οὐχὶ τοὺς τὰ ἔσχατα πνέοντας. Οὗτοι γὰρ μᾶλλον ἐφοδιάζεσθαι ὀφείλουσι διὰ τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταλήψεως, καὶ διὰ τοῦ θείου βαπτίσματος, ἐὰν ὦσιν ἀβάπτιστοι

C

ZONAR. Καὶ πάλιν περὶ τοῦ μὴ τοῖς νεκροῖς τῆς τῶν θείων μυστηρίων μεταλήψεως ἀξιοῦν ἢ σύνθετος διαλέγεται. Εἰ γὰρ καὶ ἡ λέξις τῶν τελευτώντων τοὺς μῆπω θανόντας ἐμφαίνει κατὰ τὸ ἀκριθές, τοὺς δὲ ἐτι θνήσκοντας, ἀλλὰ τὰ ἐξῆς σαφῶς δηλοῦσιν ὅτι περὶ θανόντων ἤδη ὁ λόγος ἐστὶ, τὸ εἰπεῖν δηλονότι ὅτι τὰ τῶν νεκρῶν σώματα οὐτε λαβεῖν δύναται οὐτε φαγεῖν. Τοὺς δὲ ἐτι ζῶντας, καὶ ἀπέγνωσται αὐτοὺς ἢ ζωῆ, καὶ μετὰ βραχὺ μέλλουσιν ἐκπνεῖν, τῶν ἁγίων μυστηρίων ἀξιοῦσθαι χρεῶν. Ἀλλὰ μὴδὲ βαπτίζεσθαι τοὺς νεκροὺς καὶ οὗτος ὁ κανὼν διατάσσεται ἐξ ἀγνοίας τῶν πρεσβυτέρων. Κάνταῦθα δὲ τὴν λέξιν τῶν τελευτώντων οὕτως νοητέον, ὡς ἤδη εἴρηται. Ἔως γὰρ ἂν ἐμπνέη τις, τοῦ θείου βαπτίσματος ἀξιοθήσεται.

D

ΑΡΙΣΤ. « Τῷ τοῦ τετελευτηκότος σώματι εὐχαριστία οὐ δίδεται : οὐ γὰρ ἐσθίει, ἢ πίνει : καὶ ἀγνοία πρεσβυτέρου οὐ βαπτίζει τὸν τελευτήσαντα. »

Τοῦ Κυρίου εἰπόντος, *Λάβετε, φάγετε*, πῶς ἂν τις τῷ τελευτήσαντι τοῦ θείου σώματος μεταδώσει; οὐτε γὰρ λαβεῖν οὐτε φαγεῖν ὁ νεκρὸς δύναται. Ἄλλ' οὐδὲ βαπτίσει τις τὸν τελευτήσαντα. Ἢ γὰρ τῶν πρεσβυτέρων ἀγνοία οὐκ ὠφελήσει τοὺς τελευτήσαντας, ὥστε βεβαπτισμένους λογίζεσθαι.

CANON KA'.

« Διὸ βεβαιωτέον ἐστὶν ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κατὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ ἔρους διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας, αἵτινες πολλακις πρὸς ἐλεθρον τοῦ λαοῦ παλαιοῦνται, καθ' ἕκαστον

« ἐνιαυτὸν σύνοδον γίνεσθαι, πρὸς ἣν πάντες οἱ Ἀ
 τῶν ἐπαρχῶν τὰς πρώτας καθέδρας ἐπέχοντες
 « ἐκ τῶν οικειῶν συνόδων, δύο, ἢ ὅσους ἐπιλέ-
 « ξωνται, ἐπισκόπους τοποτηρητὰς ἀποστελλουσιν·
 « ἵνα ἐν τῇ συναγωγῇ συναλεύσει πλήρης εἶναι
 « δυναθῆῃ ἡ αὐθεντία. »

ΒΑΑΣ. Περί τῶν ἐτησίων συνόδων ἐν τῷ ε' κανόνι
 τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου, καὶ ἐν ἑτέροις πλα-
 τύτερον διελήφθη. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν φησι τὰς
 συνόδους γίνεσθαι ἐτησίως, ἵνα μὴ σβενύωνται τῷ
 χρόνῳ τὰ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὀρισθέντα. Ἀλλὰ
 κατὰ τὴν τοῦτων περιλήψιν λύωνται τὰ ἀνακύπτοντα
 ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Γογγυζόντων δὲ τινων,
 ὡς εἶοικε διὰ τὴν τοιοῦτότροπον ἐτησίαν συνέλευσιν,
 ἵσως οὖσαν δυσχερῆ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ὤρισαν
 οἱ Πατέρες παρὰ τῶν πρωτεύοντων ἐν ταῖς ἐπαρ- **B**
 χίαις, ἤγουν τῶν μητροπολιτῶν, ἀποπέμπεσθαι το-
 ποτηρητὰς, ὅτε δεήσει, ἤγουν ὅτε μετακλήσις γέ-
 νηται, ἐξ ἀνάγκης δύο ἐπισκόπους, ἢ καὶ πλείους
 ὅσους ἐπιλέξωνται, ἵνα δι' αὐτῶν καὶ οὗτοι δόξιοι
 παρουσιάξιν, καὶ ὡς τέλεια τὰ ὀρισθησόμενα, ὡς
 καὶ δοκούντα παρὰ πάντων γίνεσθαι. Τοποτηρηταὶ
 δὲ οὗτοι λέγονται, διὰ τὸ τὸν τόπον τηρεῖν, ἤγουν
 ἐπέχειν καὶ ἀναπληροῦν τῶν ἀποστειλάντων αὐτοῦς.
 Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζόμενου, ἐπεὶ εἰκὸς ἔστιν
 εἰπεῖν τινος ὡς, ἐὰν οἱ μητροπολίται, οἵτινες λέγον-
 ται καὶ πρῶτοι τῶν ἐπαρχῶν, ἀναγκάζονται πρὸς
 τοὺς πατριάρχαις ἐτησίως συνέρχεσθαι, καὶ οἱ ἐπί-
 σκοποι πάλιν παρὰ τοῖς μητροπολίταις, συμβαίνει
 ἐν ἐξ αὐτῶν μὴ γίνεσθαι, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὴν
 μητροπολίτην, Δυρραχίου τυχεῖν, παρὰ τῷ πατριάρ- **C**
 χῇ συνελθεῖν, καὶ κατ' αὐτὸν ποιῆσαι τὸν αὐτὸν καὶ
 εἰς τὴν οικίαν ἐπαρχίαν σύνοδον, εἰπὼν ὅτι εὐχερὲς
 ἔστι καὶ ἄμωρον γενέσθαι. Οἱ μὲν γὰρ ἐπαρχιώται
 παρὰ τῷ πρῶτῳ αὐτῶν συναχθήσονται· αὐτὸς δὲ
 παρὰ τῷ πατριάρχει συνελθὼν διὰ ἐντολῶν ἤτοι το-
 ποτηρητῶν, καθὼς καὶ ὁ παρῶν κανὼν διορίζεται,
 Θεραπειῶν τὴν δυσχερίαν τῆς εἰς τὰς δύο συνόδους
 παρουσίας τῶν μητροπολιτῶν. Τὸ δὲ τοποτηρητὰς
 ἀποπέμπεσθαι διὰ ἐπισκόπων ὀφθαί μὴ εἶναι ἀναγ-
 κατῶν. Καὶ ἱερεῖς γὰρ, ἀλλὰ μὴν καὶ διάκονοι στα-
 λήσονται, ὡς τοποτηρηταί. Ἐν ταῖς πλείοσι γὰρ
 τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ ἐπίσκοποι τοποτη-
 ρηταὶ παρέστησαν, καὶ ἱερεῖς, καὶ διάκονοι, ἐκ τῶν
 τῶν ἁλλων ἐπαρχῶν, ἀλλὰ μὴ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς **D**
 Γῶμης.

ZONAR. Κάνταῦθα πάλιν περὶ ἐνιαυσιαίας συνό-
 δου φησὶν οἱ Πατέρες, ὥστε γίνεσθαι ἀπραιότητος·
 Δεῖ οὖν, λέγουσι, βεβαιῶσαι, ἵνα κατὰ τὰ ἐν Νι-
 καίᾳ ὀρισθέντα γίνηται κατ' ἐνιαυτὸν σύνοδος διὰ
 τὰς ἐκκλησιαστικὰς αἰτίας. Μετὰ γὰρ τοῦ; ἁγίου
 ἀποστόλου ἢ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ὤρισεν ἐν ε' κα-
 νόνῳ κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι συνόδους. Ἐκκλησια-
 στικὰ δὲ αἰτία εἰσὶν αἱ ἀνακρίπτουσαι ὑποθέσεις
 πρὸς οἰκονομίαν ἐκκλησιαστικὴν, αἵτινες αἰτία μὴ
 ἀνακρίπτουσαι παλαίουνται, ἀνεὶ τοῦ τῷ χρόνῳ
 βεβαιουμένη πρὸς βλεθρον τοῦ λαοῦ. Πρὸς ἣν σύνοδον
 οἱ τοὺς πρώτους θρόνους τῶν ἐπαρχῶν ἐπέχοντες
 στελοῦσιν, οὗ; ἀν ἐπιλέξωνται, ἐπισκόπους δύο ἢ

PATROL. GR. CXXXVIII.

« ad quam omnes, qui provinciarum primas ca-
 « thedras obtinent, ex propriis synodis duos, vel
 « quotcumque elegerint, episcopos legatos mit-
 « tant, ut in congregato conventu plena possit esse
 « auctoritas. »

BALS. De annuis synodis in quinto canone pri-
 mae synodi Nicænae et in aliis fusius tractatum est.
 Præsens autem canon dicit synodos quotannis de-
 bere fieri, ne tempore extinguantur quæ a sanctis
 Patribus constituta sunt, sed per eorum con-
 prehensionem solvantur ecclesiasticæ quæstiones quæ
 emergunt. Cum autem quidam, ut est verisimile,
 murmurarent ob annum ejusmodi conventum,
 ut qui esset difficilis propter viæ longitudinem, sta-
 tuerunt Patres, ut a provinciarum primatibus seu
 metropolitanis mittantur legati, quando oportebit,
 scilicet quando ii accersiti fuerint, duo necessario
 episcopi, vel etiam plures quotquot elegerint : ut
 per eos ipsi quoque interesse videantur, et perfecta
 sint statuta, ut quæ ab omnibus fieri videantur.
 Ili autem legati dicuntur τοποτηρηταί (id est loci
 conservatores), eo quod locum conservent, seu
 obtineant ac impleant eorum qui ipsos miserunt.
 Cum hæc canon decernat, quia verisimile **543** est
 dixisse aliquos, quod si metropolitani, qui di-
 cuntur esse primi provinciarum, coguntur a pa-
 triarchis quotannis convenire, et episcopi rur-
 sus a metropolitanis, evenit ut unum ex iis non
 fiat, quod fieri non possit, ut Dyrrachii forte me-
 tropolitanus ad patriarcham conveniat, et eodem
 tempore faciebat et ipse synodum in sua provin-
 cia : dic, quod facile est utrumque fieri. Provin-
 ciales enim apud ipsorum primatem congrega-
 buntur ; ipse vero apud patriarcham conveniet
 per procuratores seu legatos, sicut et præ ens
 canon decernit, difficultati remedium afferens
 metropolitanorum præsentiae in duabus synodis.
 Legatos autem mitti episcopos existimo non esse
 necessarium. Nam et sacerdotes, quin etiam dia-
 cono, mittentur ut legati. In pluribus enim uni-
 versalibus synodis etiam episcopi legati adfuerunt,
 et sacerdotes, et diacono, tum ex aliis provinciis
 tum etiam ex ipsa Roma.

ZONAR. De annua synodo sublata omni penitus
 tergiversatione, celebranda rursus hic quoque
 Patres decernunt. Quod igitur in Nicæna synodo
 constitutum est, ut quotannis ob ecclesiasticas causas
 synodi habeantur, id vero, inquit, a nobis confir-
 mari oportet. Nam post Constitutionem a sanctis
 apostolis editam, decretum de synodo quotannis
 habenda, Nicænae prima synodus quinto canone
 promulgavit. Ecclesiasticæ vero causæ sunt quæ
 in ecclesiastica administratione in dies emergunt,
 quæ quidem, nisi extricentur, inveterant, hoc est,
 ad populi perniciem temporis dunturnitate invale-
 scunt. Ad eam porro synodum, qui primam in pro-

vinciiis eodem obtinent. duos pluresve, quos ipsi elegerint, episcopos legatos mittant, ut perfecta auctoritas seu potestas in conventu non desideretur, hoc est, ut ad ea quæ in synodo decreta fuerint, quippe antistitium, quorum in singulis provinciis præcipua dignitas est, per legatos accedente consensu, perfecta auctoritas adjungatur. Legati porro τοποτηρηταί (id est, loci conservatores) dicuntur, quod eorum a quibus missi sunt locum servent, id est, occupent, impleant.

ARIST. « Juxta Patrum Nicænorum decreta, synodus quotannis convocetur : et duo, vel quotquot elegerint, legati a primatibus in unaquaque provincia mittantur. »

III Patres, Nicææ habitam sequentes synodum, quotannis Carthagine celebrari synodum mandant, et singulis provinciis a provinciarum metropolitibus mitti duos, vel etiam quotcumque elegerint ipsi, legatos.

CANON XXII.

« Si quis episcopus accusetur, ad ejus regionis primates accusator rem deferat : nec communicatione arceatur is cui crimen intenditur, nisi ad se in judicio defendendum eorum, qui ad judicandum electi sunt, litteris evocatus die præstituto nequaquam stiterit, id est, intra spatium mensis, ex quo eum apparuerit litteras accepisse. Si autem veras aliquas et necessarias causas ostenderit, quæ impedimento fuerint, quominus se sistere ad respondendum iis quæ adversum eum proposita fuere, intra alterum mensem integram habeat facultatem : sed post secundum mensem non communicabit, donec purus ostensus fuerit. Si autem in universali synodo anniversaria se sistere noluerit, ut vel illic causa ejus terminetur, ipse adversus se condemnationis sententiam protulisse judicabitur. Quo vero tempore non communicat, 544 nec in sua ecclesia, nec in parochia communicabit. Ejus autem accusator, si nunquam ab fuerit, iis diebus, quibus negotium agitur, communionem nequaquam arceatur : si vero aliquando abfuerit scipsum subducens, restituito communicationi episcopo, ipse accusator ex communicatione ejiciatur, ita tamen ut nec ei accusationis facultas auferatur, si potuerit ostendere die præstituto non noluisse, sed non potuisse sistere; illo quidem manifesto existente, quod si, dum res moveretur in episcoporum judicio, infametur accusatoris persona, ad accusationem non admittatur, nisi de proprio negotio, non tamen ecclesiastico, velit agi. »

BALS. Quia episcopis est competens metropolitani judicium, dicit canon quod, si episcopus ab aliquo accusetur, debet a suo primatibus seu metropo-

Α και πλείους τοποτηρητάς, ἵνα τελεία εἴη ἡ αὐθεντία. ἦγουν ἡ ἐξουσία ἐν τῇ συνελεύσει, τοῦτέστιν, ἵνα ὀριζόμενα καὶ τυπούμενα ἐν τῇ συνόδῳ μετὰ αὐθεντίας τελείας ὀρίζονται, ὡς καὶ τῶν πρωτεύοντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχιερέων συμφύφων γινόμενων διὰ τῶν παρ' αὐτῶν στελλομένων τοποτηρητῶν. Τοποτηρηταὶ δὲ λέγονται, διὰ τὸ τὸν τόπον τηρεῖν, ἦγουν ἐπέχειν, ἀναπληροῦν, τῶν στείλιντων αὐτούς.

APIET. « Κατὰ τοὺς ὅρους τῶν ἐν Νικαίᾳ, σύνοδος κατ' ἐνιαυτὸν συγκαλεῖσθαι καὶ πεμπέσθωσαν ὑπὸ τῶν πρωτεύοντων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ δύο, ἧ καὶ ὅσοι ἐπιλεχθεῖεν τοποτηρηταί. »

Οἱ Πατέρες οὗτοι, τῇ ἐν Νικαίᾳ κατακολουθοῦντες συνόδῳ, κατ' ἐνιαυτὸν ἐν Καρχηδόνι προστάτους σύνοδον γίνεσθαι, καὶ πέμπεσθαι ἀφ' ἐκάστης ἐπαρχίας ὑπὸ τῶν μητροπολιτῶν τῶν ἐπαρχιῶν δύο, ἧ καὶ ὅσοι ἐπιλέγονται οὗτοι, τοποτηρητάς.

KANON KB.

« Ἐάν τις τῶν ἐπισκόπων κατηγορηται, παρὰ τοῖς ἐτῆς αὐτοῦ χώρας πρωτεύουσιν ὁ κατηγορῶν ἀναγάγη τὸ πρᾶγμα καὶ μηδὲ ἀπὸ τῆς κοινωνίας κωλυθῆ ὁ κατηγορούμενος, εἰ μηδ' ἂν πρὸς ἀπολογία ἐν τῷ δικαστηρίῳ τῶν ἐπιλεγέντων διακρίσει γράμμασιν προσκληθεῖς, τῇ ὤρισμένῃ ἡμέρᾳ οὐδαμῶς ἀπαντήσῃ, τοῦτ' ἐστὶν ἐντὸς προθεσμίας μηνός ἀφ' ἧς ἡμέρας φανεῖται τὰ γράμματα δεξάμενος. Ἐάν δὲ ἀληθεῖς τινὰς καὶ ἀναγκαστεικὰς αἰτίας ἀποδείξῃ, τὰς αὐτὴν κωλύσας ἀπαντῆσαι πρὸς ἀπολογία τῶν κατ' αὐτοῦ προθεθέντων, ἐντὸς ἐτέρου μηνός ἀρερίαν ἐχέτω εὐχέρειαν μετὰ δὲ τὸν δεύτερον μῆνα μὴ κοινωνήσῃ, ἕως οὗ καθαρὸς ἀποδειχθῆ. Εἰ δὲ πρὸς σύμπασαν τὴν ἐτῆσιαν σύνοδον ἀπαντῆσαι μὴ βουληθεῖν, ἵνα καὶ ἐκεῖ τὸ πρᾶγμα αὐτοῦ περαιωθῆ, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ἐτῆς καταδίχῃ τὴν ψῆφον ἐκπιφωνημέναι κριθῆσεται. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ ᾧ οὐ κοινωνεῖ μηδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ, μηδὲ ἐν παροικίᾳ κοινωνήσῃ. Ὅ δὲ τούτου κατηγορῶν, ἐάν μηδαμῶς ἀπολειφθεῖν, ἐν αἷς ἡμέραις γυμνάζεται τὰ τεῦ πρᾶγματος, μηδαμῶς κωλυθῆ ἀπὸ τῆς κοινωνίας. ἐάν δὲ ποτε ἐλλείψῃ ἑαυτὸν ὑπισύρας, ἀποκαθισταμένου τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, αὐτὸς ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἐκβλήῃ ὁ κατηγορῶν. οὕτως μέντοι, ὡς μηδὲ τὴν εὐχέρειαν αὐτῷ ἀφαιρεῖσθαι τῆς κατηγορίας τοῦ πρᾶγματος, ἐάν δυνήθῃ ἀποδειξαι κατὰ τὴν προθεσμίαν οὐκ ἂν τεθελῆσθαι, ἀλλὰ μὴ δεδυνῆσθαι ἀπαντῆσαι ἐκείνου δῆλου ὄντος, ὡς ἐν τῷ κινεῖσθαι τὰ πρᾶγματα ἐν τῷ τῶν ἐπισκόπων δικαστηρίῳ, ἐάν διαδέβληται τὸ πρόσωπον τοῦ κατηγοροῦ, μὴ δεχθῆ εἰς κατηγορίαν, εἰ μηδ' ἂν ὑπὲρ ἰδίου πρᾶγματος, μὴ μέντοι περὶ ἐκκλησιαστικοῦ, θελήσῃ ἐπιβαλεῖσθαι. »

BALS. Ἐπεὶ πρόσφορόν ἐστι δικαστήριον τοῖς ἐπισκόποις τὸ τοῦ μητροπολίτου, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, ἐάν κατηγορηται ἐπίσκοπος παρὰ τινος, ἐπε-

λαί δικάζεσθαι παρά τῷ πρώτῳ αὐτοῦ, ἤγουν τῷ μητροπολίτῃ· πρὸ δὲ καταδίκης ἔχεται ὁ κατηγορούμενος τὴν οἰκίαν τιμὴν ἀπαρασάλευτον, καὶ ἱερουργεῖτω, εἰ μήπω μετακληθεὶς οὐκ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον ἐντὸς μηνός, ψηφίζεσθαι ὀφείλοντο· ἐξότου τὰ καλούμενα αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον ἐδέξατο γράμματα· τότε γὰρ εἰς ποινήν τῆς ἀπειθείας ἀκοινωνήτος γίνεται, τουτέστιν ἀφορίζεται. Ἐάν δὲ ἐκ τινῶν συμβεβηκυῶν αἰτιῶν ἀληθῶν φανῇ ἐξ ἀνάγκης τινὲς μὴ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ ἀπολογησεσθαι, ἕτερος αὐτοῖς αὐτῷ δίδεται μὴν εἰς προθεσμίαν, χάριν τοῦ προσελθεῖν τῷ δικαστηρίῳ· καὶ εἰ μὴδὲ οὕτως ἀπαντήσῃ, ἀφορίζεται μέχρις ἂν τὰ τῆς κατηγορίας διζυλωσῶσιν. Ἐάν δὲ οὕτε πρὸς τὸν πρωτεύοντα τῆς ἐπαρχίας παραγίνηται, οὕτε πρὸς τὴν ἐπιείκως γινομένην σύνοδον, ἔστω, φασὶ καταδικασμένος. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς ἀκοινωνήσεως οὐκ ἔξεστιν αὐτῷ ἑπουδῆποτε ἱερουργῆσαι. Ὁ δὲ κατηγορῶν, εἰ μὲν παρρουσιάξῃ, ἔσται κοινωνικός· εἰ δὲ ἀπολειφθῇ κατὰ σκήψιν, αὐτὸς μὲν ἀφορισθῆσεται, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἀπολυθήσεται τοῦ ἀφορισμοῦ. Πλὴν καὶ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ὁ κατηγορῶν οὐ κωλυθήσεται λέγειν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ ἐπὶ οὗ κατὰ περιεργίαν ἀπαλειφθῇ. Ἐπὶ τούτοις· θέλει ὁ κανὼν ἀκολουθῶν τῷ ζ' κανόνι τῆς δευτέρας συνόδου ἀδιάβλητον εἶναι τὸν κατηγοροῦν. Εἰ γὰρ διαβλημένη εἴη ἢ ἀμφίβολος ἢ ὑπόληψις αὐτοῦ, ἀπρὸςδικτος ἔσται, εἰ μὴ οἰκίαν προτίθῃσιν ὑπόθεσιν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου, χρηματικὴν δηλαδὴ, οὐ μόντοι ἐκκλησιαστικὴν καθαιρίσει καθυποβάλλουσαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι σήμερον αἱ περιεχόμενα προθεσμίαι ἐν τούτῳ σχολάζουσι· καὶ διὰ τῶν ἐπιφωνημάτων τριακονθημέρων μετακαλοῦνται πάντες ἐναγόντες τε καὶ ἐναγόμενοι, κἄν οἷας ὥς καταστάσεως, καὶ κἄν ἐστὶν ὑποθέσεως τὸ αἷμα, κατὰ τὴν προσκνητὴν νεαράν τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως, τὴν ἀπολυθεῖσαν κατὰ μῆνα Ἰούλιον, Ἰνδικτιῶνος ἰδ' τοῦ εἰκοσθέντου. Πλὴν τοῦτο κρατεῖ, ὅτε διὰ λιθέλλου καὶ λοιπῆς δικαστικῆς ἀκολουθίας χρηματικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ κατὰ ἐπισκόπου καταχθῆ ὑπόθεσις· εἰ γὰρ διὰ τῆς τάξεως προσγγυλοῖ τι κατὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ ἐκκλησιαστικὴν ζήτημα, ὅτε οὐδὲ χρεια ἐστὶ λιθέλλου ἢ ἀλλῆς τινὸς δικαστικῆς ἀκολουθίας, καὶ ὁ διεγκαλούμενος, μὴνυόμενος οὐ παρρουσιάζει, κατὰ τὸν οὐδ' ἀποστολικὸν κανὼνα κολασθήσεται, ὡσπερ κολάζεται, ἤγουν καταδικάζεται, καὶ ὑπὸ τῶν νόμων ὁ ἀναίσχυντος ἀπειθής. Ἐπι σημειῶσαι ὅτι ὁ ἀφορισθεὶς οὐκ ἐμποδίζεται διὰ τὸν ἀφορισμὸν γυμνάζειν τὴν προθέστον κατηγορίαν· καὶ οὕτως, εἰ διαβληθέντες καὶ ἀμφίβολοι περὶ τὴν οἰκίαν ἐπιτιμίαν, πολλῶν δὲ πλείον ὁ ἄτιμοι, ἐκκλησιαστικὴν κατηγορίαν οὐ συσπῶσι

ZONAR. Κατηγορούμενος ἐπισκόπου, ὁ κατηγορῶν παρά τοις· πρωτεύουσι τῶν χωρῶν ὀφείλει τὴν κατηγορίαν ἐπιστῆναι. Οὐχ ἅμα δὲ τῇ κατηγορίᾳ παύεται τῶν οἰκίων δικαίων ὁ κατηγορούμενος· ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἐν τῇ οἰκίᾳ τιμῇ καὶ καταστάσει ἐστὶ, μέχρις ἀποφάσεως· εἰ μὴ που κληθεὶς εἰς δικαστήριον οὐκ ἀπαντήσῃ· ἐντὸς μηνός, ψηφίζεσθαι ὀφείλοντο· ἐξό-

litano judicari : ante condemnationem autem habeat accusator proprium honorem inconcussum, et sacra celebret; nisi forte accersitus se in iudicio non stiterit intra mensem, qui numerari debet ex quo lictas, quibus in iudicium vocatur, acceperit; tunc enim in poenam inobedientiae excommunicatur, id est, segregatur. Sin autem ex aliquibus justis, quae evenerunt, causis appareat eum in iudicio necessario non stitisse, nec respondisse, alius ei rursus mensis datur dilationis, ut ad iudicium acceat: et si nec sic quidem stiterit, segregatur, donec de accusatione decisum fuerit. Si vero neque ad provinciae primatem accesserit, neque ad synodum quae sit quotannis, sit, inquit, condemnatus. In tempore porro excommunicationis non licet ei sactum quomodocunque celebrare. Accusator autem, si sit quidem praesens, communicare poterit: sin vero sub praetextu abfuerit, ipse quidem segregabitur; episcopus autem a segregatione liberabitur. Accusator tamen post segregationem non prohibebitur causam dicere, et quod non nisi ob causam necessariam abfuerit. Post haec vult canon, consequenter canon 6 secundae synodi ab omni esse reprehensione et infamia liberum accusatorem. Si enim mala fuerit vel dubia ejus existimatio, non erit admittendus, nisi suam adversus episcopum causam proponat, scilicet pecuniariam, non tamen ecclesiasticam, quae depositioni subjicit. Ac in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, quod hodie, qui hic praestituit terminus, locum non habet: et per tria triginta dierum edicta omnes actores et rei accersuntur, cujuscumque sint status, et cujusmodicunque causa sit, secundum novellam potentis et sancti imperatoris mense Julio editam, iudictione decima quarta anno 6074. Sed hoc quidem servatur, quando per libellum et reliquam iudicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa adversus episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem adversus episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quaestio denunciata fuerit, quando nec libello opus est, vel aliqua alia iudiciali consequentia, et qui accusatur, seu defertur, non adest, punietur secundum canonem 74 apostolicum, sicut condemnatur seu punietur etiam a legibus contumax ac inobediens. Praeterea nota, quod segregatus non impeditur propter segregationem, quominus quam proposuit accusationem persequatur: et quod, qui sunt male seu dubie existimationis, et multo magis infames, criminalem quidem accusationem non instruunt, sed pecuniarias proprias causas agitant.

545 ZONAR. Si episcopus accusetur, coram regionis primato accusator actionem instituere debet. Neque vero delato nomine, episcopus, qui accusatur, jura sua ac dignitatem illico amittit; sed dignitatem ac locum, quoadusque de illo pronuntiatum fuerit, detinebit, nisi forte ad iudicium citatus unius mensis intervallo non adfuerit, quem

quidem ab eo tempore designari oportebit, quo literas quibus ad iudicium evocatur acceperit. Nam tunc quidem pertinaciæ culpam communionis privatione, hoc est, segregatione luct. Quod si aliquarum causarum interventu, quas veras, non commentitias esse constet, necessario hominem impeditum fuisse appareat, quominus in iudicio stiterit et responderit, in alterum mensem rursus ipsi præfinitam adeundi iudicii diem prorogari placet. At si, illo nusquam apparente, irritus alter quoque mensis abierit, ab eo tempore, quoadusque se, in quo accusatur, culpa vacare ostenderit, communionem privatum esse canon decernit. Quod si neque ad primatam provinciam, neque ad episcoporum synodum quotannis haberi solitam, ut in ea de criminibus ipsi objectis quærat, quæstioque tota absolvetur, accesserit, iam ipse contra se suffragium lisse, hoc est, ipse se condemnasse existimandus est. Porro illo segregationis tempore, neque in ipsius ecclesia, neque alibi, velut in subjecta ipsi paræcia, cum eo communicandi facultas erit. Accusator vero, si quidem in iudicio præsto fuerit, a communionem nequaquam arcebitur: at si se eo deserto subduxerit, hoc est sponte se, neque ulla necessaria causa coactus, proripuit, ac latebras, ne inveniretur, quæsit; episcopum quidem, cui dicta dles fuerat, a multa communionem restitutum absolvi, accusatorem vero ipsum vicissim imposita pœna puniri jubet. Actori tamen accusationem persequi ac iudicio experiri adhuc licet, si modo non ipsius voluntate rem contempsisse, sed justæ ac necessariæ causæ interventu, quominus ad præfinitam adesset, factum fuisse ostenderit. Illud autem, inquit, omnes norint, tunc episcopi delatori locum fore in iudicio, si nulla ipse criminis infamia notatus sit. Cujus namque delatum nomen ad iudices, aut de quo etiam dubia existimatio fuerit, nisi de sua re privata, pecuniaria nimirum, actionem episcopo intendat, ecclesiasticæ vero controversiæ, hoc est, ejus ex qua episcopo periculum amittendæ dignitatis creetur, partem nullam attingat, audiri omnino vetat. De eadem re sextus quoque secundæ œcumenicæ synodi canon decernit. Quæ in eum scripta sunt vide. Quartus vero et septuagesimus sanctorum apost. can. accusatum episcopum ter citari; ac,

ARIST. « Episcopus accusatus et in iudicium ductus, duorum mensium spatium habeat; si quidem ex altera parte tardius veniat auxilium: postea autem excommunicabitur, si non occurrerit. Si autem, præsentem accusato, accusator aufugiat, communionem privabitur. Accusator autem infamia laborans, non est accusator. »
Episcopus a quopiam accusatus, a synodo cui subiacet, per litteras ad se defendendum venire evocetur. Si autem, postquam litteras acceperit, se iudicio non stiterit, usque ad unum completum mensem, a necessariis quibusdam impeditus causis, ad dilationem habeat et alterius unius mensis con-

Α του τὰ καλοῦντα αὐτὸν εἰς τὸ δικαστήριον ἐδέξατο γράμματα. Τότε γὰρ εἰς ποινήν τῆς ἀπειθείας ἀκοινώνητος γίνεται, τοῦτέστιν ἀφορίζεται. Ἐάν δὲ ἐκ τινων συμβεδηκυῶν αἰτιῶν, καὶ οὐ πεπλασμένων, καὶ ἐξ ἀνάγκης αὐτὸν κωλυουσῶν φανῆ κωλυθεὶς μὴ ἀπαντῆσαι εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀπολογησασθαι, ἕτερο; αὐτῷ δίδεται μὴ εἰ; προθεσμίαν τοῦ προσελθεῖν τῷ δικαστηρίῳ. Ἐάν δὲ καὶ ὁ δεύτερος μὴν παρέλθῃ ἐπὶ καιροῖς, ἐκείνου μὴ ἀπαντήσαντος, ἔκτοτε ἀκοινώνητον εἶναι αὐτὸν ὁ κανὼν διατάττεται, ἕως διαγνωσθῆ ὅτι καθαρὸς ἐστὶ τῆς κατ' αὐτοῦ γενομένης κατηγορίας. Ἐάν δὲ οὕτε πρὸς τὸν πρωτεύοντα τῆς ἐπαρχίας παραγένηται, οὕτε πρὸς τὴν τῶν ἐπισκόπων συνόδον τὴν ἐτησίαν; γινομένην, ἵνα ἐκεῖ ἐξετασθῆ τὰ κατ' αὐτοῦ λεγόμενα καὶ πέρας δέξηται, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ἐψηφίστατο, ἤγουν αὐτὸς ἑαυτὸν καταδικάσεν. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ ἐπιτιμίου τῆς ἀκοινωνήσεως οὕτε ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ ἔξεστιν αὐτῷ κοινωνῆσαι, οὕτε ἀλλαχοῦ, ὅσον παροικία ὑποκειμένη αὐτῷ. Ὁ δὲ κατηγοροῦς, ἐάν προσεδρεύῃ τῷ δικαστηρίῳ, οὐ κωλυθήσεται κοινωνεῖν· ἐάν δὲ ἀπολειφθῆ ἑαυτὸν ὑποσύρας, ἤγουν ἐκουσίως, οὐκ ἐξ ἀνάγκης τινός, ἑαυτὸν ὑποκλιέσθαι, καὶ ἀποκρύψαι, ὥστε μὴ εὐρίσκεισθαι, ὁ μὲν ἐπίσκοπος ὁ κατηγορούμενος λυθήσεται τοῦ ἐπιτιμίου, ἀποκαθιστάμενος εἰς τὴν κοινωνίαν· ὁ δὲ κατηγοροῦς ἐπιτιμηθήσεται. Οὐ μέντοι κωλυθήσεται γυμνάζειν τὴν κατηγορίαν, καὶ δικάζεσθαι ἐν φανῆ μὴ ἐξ οικείου θελήματος καταφρονῆσαι, ὥστε μὴ ἐμπροθέσμως ἀπαντῆσαι, ἀλλὰ μὴ ἐκινῆσθαι ἐξ αἰτίας εὐλόγου καὶ ἀπαραιτήτου. Ἔστω δὲ, φησὶ, ὁ δὴλον ὅτι τότε δεχθήσεται ὁ κατηγοροῦς τοῦ ἐπισκόπου, ἐάν μὴ διαβίβληται. Εἰ γὰρ διαβεβλημένος εἴη, ἢ ἀμφιβολός ἐστὶν ἢ ὑπόληψις αὐτοῦ, ἀπρόσδεκτος ἔσται, εἰ μὴ οικεῖαν προτίθησιν ὑπόθεσιν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου, χρηματικὴν δηλαδὴ, οὐ μέντοι ἐκκλησιαστικὴν, τοῦτέστιν εἰς ἐκπτώσιν τῆς ἐπισκοπῆς καταδικάζουσαν τὸν κατηγορούμενον. Περὶ τοῦτου δὲ καὶ ὁ 5' κανὼν τῆς δευτέρας οἰκουμένης συνόδου διατάττεται, καὶ ζητητέον τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα. Ὁ δὲ οὗ τῶν ἀποστόλων κανὼν τὸν ἐπίσκοπον κατηγοροῦντα τρισάκις καλεῖσθαι κελεύει, καὶ εἰ μὴ ἀπαντήσει, τότε τοὺς ἐπισκόπους ψηφίζεσθαι κατ' αὐτοῦ.

nisi denique in jus eat, aliorum episcoporum suffragio condemnari jubet.

Π « **ΑΡΙΣΤ.** Κατηγορούμενος ἐπίσκοπος καὶ ἀγόμενος ἐ ἔχῃτω δύο μηνῶν ἐνδοσίαν, εἴπερ ἐτέρωθεν ἐστὶ ἐ τῆς βραδυτῆτος; βοήθεια· ἐξῆ; δὲ τὸ ἀκοινώνητον ἐξεί, μὴ ὑπαντήσας. Ἐάν δὲ παρουσιάσωντο; τοῦ κατηγορουμένου, ὁ κατηγοροῦς ἀπορευῆ γῆ, ἐξεί τὸ ἀκοινώνητον· διαβαλλόμενος δὲ κατηγοροῦς οὐ κατηγοροῦς. »

Ἐπίσκοπο; ὑπὸ τινος κατηγορούμενος, παρὰ τῇ συνόδῳ, ἢ ὑπόκειται, διὰ γραμμάτων προσκαλεῖσθαι πρὸς ἀπολογίαν ἔλθειν· εἰ δὲ, μεθὸ τὰ γράμματα δέξεται, οὐκ ἀπαντήσει εἰς τὸ δικαστήριον μέχρις ἑλο μηνὸς; ἐνός, κωλυθεὶς ἴσως, ὑπὸ τινων ἀναγκαστικῶν αἰτιῶν, ἐχέτω εἰς ὑπέροστιν καὶ ἐτέρου μην-

ως ενδς προδεσμίαν· εἰ δὲ καὶ ὁ δευτερος μὴ παρ-
 ελθοι διακενή;· καὶ εἰ; τὸ δικαστήριον οὐ παρουσιά-
 σει, ἀφωρισμένος ἔστω, μέχρις ἂν ἀνεύθυνος φανῇ.
 Ἐάν δὲ τοῦναντίον ὁ μὲν κατηγορούμενος ἐπίσκοπος
 πάρεστι, καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν τῆς κατ' αὐτοῦ κατη-
 γορίας γενέσθαι ἐπιζητῆ ὁ δὲ κατήγορος οὐδαμοῦ
 φαίνεται, ἀλλὰ ἀποφεύγη, αὐτὸς ἔξει τὸ ἀκοινωνή-
 τον ὁ κατήγορος. Διὰ τοῦτο γοῦν ὀφείλουσιν οἱ κατη-
 γοροῦντες ἐξετάζεσθαι, καὶ τὴν θρησκείαν, καὶ τὴν
 ὑπόληψιν· καὶ ἐὰν διαβεβημένοι εἰσὶν, εἰς κατηγο-
 ρίαν ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος οὐ παραδέχονται.

KANON ΚΓ'.

« Ἐάν δὲ πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι κατηγορηθῶσιν,
 « προσζειγνυμένοι τοῦ νομίμου ἀριθμοῦ τῶν ἐκ
 « τῆς πλησιαζούσης τοποθεσίας αἰρετικῶν ἐπι-
 « σκόπων, οὓς οἱ κατηγορούμενοι αἰτήσονται, B
 « τοῦτ' ἔστιν ἐπ' ὀνόματι τοῦ πρεσβυτέρου ἔξι, καὶ
 « τοῦ διακόνου τριῶν· σὺν τούτοις αὐτὸς ὁ ἴδιος
 « τῶν κατηγορουμένων ἐπίσκοπος τὰς αἰτίας αὐ-
 « τῶν ἐξετάσει, τοῦ αὐτοῦ τῶν ἡμερῶν καὶ ὑπερ-
 « θέσεων καὶ ἐξετάσεων καὶ προσώπων μεταξὺ
 « τῶν κατηγορούντων καὶ κατηγορουμένων τρῶ-
 « που φυλαττομένου. Τῶν δὲ λοιπῶν κληρικῶν
 « τὰς αἰτίας καὶ μόνος ὁ ἐντόπιος ἐπίσκοπος δια-
 « γνῶ καὶ περατώσει. »

BALS. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν, παρομοίως τῷ πρὸ αὐ-
 τοῦ, ἡγοῦν κατὰ τὰς αὐτὰς διαστάσεις, διηριζέται
 δικάζεσθαι καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς διακόν-
 οους. Τοῦ δὲ ἰα' κανόνος διοριζομένου παρὰ πῶσις C
 ἐπισκόποις ὀφείλουσι δικάζεσθαι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ
 πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, ἀρτι παρακλεῖσονται
 οἱ Πατέρες, ἐπέκεινα τῆς δωδεκάδος τῆς ἑξάδος καὶ
 τῆς τριάδος εἶναι τὸν πρόσφορον ἐγχώριον ἐπίσκο-
 πον· τοὺς δὲ παρὰ τούτους, ἡγοῦν τοὺς ἀναγνώστας
 καὶ τοὺς λοιποὺς, παρὰ ἐνδς καὶ μόνου τοῦ προ-
 φόρου ἐπισκόπου δικάζεσθαι. Αἰρετικοὶ δὲ λέγονται
 ἐπίσκοποι οὐχὶ οἱ περιεχόμενοι ἐν τῷ β' τίτλῳ τοῦ
 ζ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, οἱ μετὰ δόσεως προστί-
 μου δικάζοντες, ἀλλὰ οὓς αἰρετίζεται, ἡγοῦν ἐπιλέξε-
 ται, ὁ κατηγορούμενος ἐκ τῶν πληστοχῶρων
 ἐπισκόπων.

ZONAR. Ὁ μὲν ἀνωτέρω κανὼν περὶ ἐπισκόπων
 διετάξατο κατηγορουμένων· οὗτος δὲ περὶ πρεσβυ-
 τέρων καὶ διακόνων ὀρίζει, καὶ φησιν, Ἐάν πρε-
 σβύτερος ἢ διάκονος κατηγορῶνται, ὁ ἐπίσκοπος αὐ-
 τῶν, συνερχομένων αὐτῷ καὶ ἑτέρων ἐπισκόπων ἐκ
 τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ἔξι μὲν ἐπὶ πρεσβυτέρων, τριῶν
 δὲ ἐπὶ διακόνων, ἐξετάσει τὴν κατηγορίαν. Οἱ δὲ
 ἐπίσκοποι εἴεν ἂν, οὓς αἰρετίζονται οἱ κατηγορού-
 μενοι· τοὺς γὰρ τοιοῦτους φησὶν ὁ κανὼν αἰρετι-
 κούς, τουτέστι τοὺς αἰρετούς. Τὰ δ' ἄλλα, τὰς προ-
 θεσίαις φημι καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις καὶ ὅσα ἐν τῇ
 κατὰ τοῦ ἐπισκόπου ζητήσῃ εἰρήται, φυλαχθήσον-
 ται, καθὼς ἐκεῖ διατέτακται. Τὰ δὲ τῶν λοιπῶν
 κληρικῶν αἰτιάματα καὶ μόνος ὁ ἐπίσκοπος αὐτῶν
 λοιπῶν κληρικῶν αἰτιάματα καὶ μόνος ὁ ἐπίσκοπος
 αὐτῶν ἐξετάσει καὶ περατώσει.

ARIST. « Πρεσβυτέρου κατηγορουμένου, ἔξι τῶν ἐγ-
 « γυτέρων ἐπισκόπων τῷ ἐγχωρίῳ συνδι'αγνώσαν.

stitutionem. Si autem et secundus frustra clapsus
 fuerit, et iudicio se non stiterit, segregatus sit, usque
 dum innocens apparuerit. Si autem e contrario
 episcopus accusatus adfuerit, et accusationis contra
 se lata exitum quæsierit, accusator autem nequa-
 quam appareat, sed aufugiat, ipse accusator excom-
 municationi subijcietur. Idcirco itaque accusatores
 examinari debent et quoad pietatem et quoad opi-
 nionem; et si ejecti sint, ad ecclesiastici negotii
 accusationem non admittuntur

546 CANON XXIII.

« Si presbyteri autem vel diaconi accusati fuerint,
 « adjuncto legitimo numero electitiorum episco-
 « porum ex propinquis regionibus, quos ii, qui
 « accusantur, petiverint, id est, in dilatione no-
 « minis presbyteri sex, et diaconi tribus: cum
 « his proprius accusatorum episcopus eorum
 « causas examinabit, eadem dierum et dilationum
 « et examinationum et personarum, accusatores
 « inter et eos qui accusantur, forma servata.
 « Reliquorum autem clericorum causas vel solus
 « episcopus loci agnoscat et finiet. »

BALS. Hic quoque canon, similiter ac præce-
 dens, videlicet secundum easdem distinctiones,
 statuit ut iudicentur et presbyteri et diaconi. Cum
 autem undecimus canon definiat, a quot episcopis
 debeant iudicari episcopi, presbyteri et diaconi,
 nunc iubent Patres, ut ultra duodecim sex et tres,
 sit quoque loci episcopus iudex competens; qui autem
 sunt præter eos, lectores scilicet et reliqui, ab uno
 solo competenti episcopo iudicentur. Electitii autem
 dicuntur episcopi, non qui in secundo tit. lib. vii
 Basilicorum continentur, qui scilicet cum pænæ da-
 tione iudicant; sed quos eliget is qui accusatur, ex
 finitimarum regionum episcopis.

ZONAR. Superiori quidem de episcopis, qui ac-
 cusantur; hoc vero canone de presbyteris et dia-
 conis definitum: Et, si quis, inquit, presbyter aut
 diaconus in iudicium vocetur ab ipsorum episco-
 po, aliis ex eadem provincia episcopis in consi-
 lium advocatis, sex in sacerdotis, tribus in dia-
 cono iudicio, accusatio examinabitur. Episcopi au-
 tem ejus qui accusatur arbitrio eligentur; eos nam-
 que propterea αἰρετικούς, id est, electitios canon
 appellat. Reliqua vero, de præsumenda scilicet die,
 de pœnis solvendis, et quæcumque de episcoporum
 quæstione decreta sunt, servantur, ut ibi constitu-
 tum est. Aliorum vero clericorum causas vel solius
 episcopi proprii cognitione iudicioque definiri pla-
 cet.

ARIST. « Presbytero accusato, sex e vicinis episco-
 « pis, una cum ipsius regionis episcopo, rem diju-

« dicantur : diacono autem, tres. Quam ad reli-
 « quos vero spectant clericos, vel unus episcopus
 « examinabit. »

Poc et in duodecimo canone dicitur, ut presby-
 tero accusato, sex episcopi eum judicabunt, et inter
 eos etiam proprius ipsius episcopus consensum
 suum præbet. Diacono autem accusato, tres et
 unus. At reliqui omnes clerici, qui sunt infra dia-
 conos, et a solo suo ipsarum episcopo judicantur,
 quibuscunque criminibus accusentur.

CANON XXIV.

« Similiter placuit, ut filii clericorum gentilibus vel
 « hæreticis matrimonio non jungantur. »

BALS. Gentiles hic oportet infideles intelligere :
 si quis enim gentilis est fidelis, non prohibetur
 cum clerici filia conjungi. Lege Laodicenæ synodi
 canonem 31, Chalcedonenſis canonem 14 et synodi
 in Trullo canonem 72 et quæ in eis scripta sunt.

ZONAR. Ethnici hoc loco infideles intelliguntur.
 Ethnicus namque fidelis clericus filiam sibi matri-
 monio jungere haud vetabitur. Vide Laodicenæ
 synodi canonem 31, Chalcedonenſis decimum quar-
 tum, et synodi in Trullo septuagesimum secundum
 et quæ in explicatione eorundem scripsimus.

547 ARIST. « Hæreticis et ethnicis clericorum
 « liberi matrimonio non conjunguntur. »

Sed nec laicorum liberi hæreticis in matrimonii
 communionem conjunguntur.

CANON XXV.

« Ut episcopi et clerici in non orthodoxos Chri-
 « stianos nihil conferant : et si sint adhuc co-
 « gnati, nihil per suarum rerum donationem, ut di-
 « ctum est, episcopi vel clerici in eos conferant »

BALS. Hæretici quidem dicuntur, qui de rebus
 Christianorum non recte sentiunt : infideles autem,
 qui incarnatam Verbi Dei œconomiam omnino non
 credunt. Dicit ergo canon, nullum episcopum vel
 clericum, ratione legati vel hæreditatis, iis qui
 sunt ejusmodi debere quidquam relinquere, etiam
 si sint ejus cognati : sed neque in vita rem pro-
 priam illis dare. Lege canonem 83 præsentis syno-
 di, et lib. Basilic. xxxv, tit. 8, cap. 38, quod docet,
 non debere filios hæreticos parentibus succedere,
 vel contra. Et lib. primi tit. primo, diversa capita
 dicentia, non solum clericos, sed et laicos impediri,
 quominus ad hæreticos vel infideles quæ ad se
 pertinent quomodocunque transmittant; undecimum
 autem cap. tit. 3. lib. v Basilic. dicit : Neque ex
 locatione, neque ex emphiteusi, neque ex emptione,
 vel ulla alia ratione, debere hæreticos ulla immo-
 bilia ex quavis ecclesia vel ex alio venerabili loco
 accipere. Et ejusdem lib. et tit. et cap. thema 3 :
 Si orthodoxus, habens possessionem in qua est
 sancta ecclesia, eam ad infidelem vel simpliciter
 hæreticum, quavis ratione transierit, ecclesia
 ejusdem vici eandem ecclesiam vindicet. Cum

« ται· διακόνου δὲ, τρεῖς. Τὰ δὲ γὰρ τῶν λοιπῶν
 « κληρικῶν καὶ μόνος ἐξετάσει ὁ ἐπίσκοπος. »

Τοῦτο εἴρηται καὶ ἐν τῷ δωδεκατῷ κανόνι, ὡς
 πρεσβυτέρου μὲν κατηγορουμένου, ἕξ ἐπίσκοποι δι-
 κάσουσιν αὐτὸν, καὶ ἐπίκαινα τούτων καὶ ὁ ἴδιος αὐ-
 τοῦ συνδιαγνώμων ἐστὶ ἐπίσκοπος· διακόνου δὲ,
 τρεῖς καὶ ὁ ἴδιος. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες κληρικοὶ οἱ
 κάτωθεν ὄντες τῶν διακόνων καὶ παρὰ μόνου τοῦ
 ἴδιου αὐτῶν ἐπισκόπου κριθήσονται, ἐφ' οἷς ἀν αἰ-
 τιῶνται ἐγκλήμασι.

KANON KΔ'.

« Ὁμοίως ἔρρεσεν, ὥστε τέκνα τῶν κληρικῶν ἰθνη-
 « κοί· ἢ αἰρετικοῖς γαμικῶς μὴ συνάπτεσθαι. »

BALZ. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν
 δεῖ. Εἰ γὰρ τις ἰθνηκός ἐστι πιστός, οὐ κωλυθήσεται
 συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρὶ. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν
 Λαοδικεῖᾳ συνόδου κανόνα λα' τῆς ἐν Χαλκηδόνι κα-
 νόνα ιδ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα οβ', καὶ τὰ
 ἐν τούτοις γραφέντα.

ZONAR. Ἐθνικοὺς ἐνταῦθα τοὺς ἀπίστους νοεῖν
 δεῖ. Εἰ γὰρ ἰθνηκός τις πιστός ἦ, οὐ κωλυθήσεται
 συναφθῆναι κληρικοῦ θυγατρὶ. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς
 ἐν Λαοδικεῖᾳ κανόνα λα', καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι ιδ',
 καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ οβ', καὶ δεῦξ ἐν αὐτοῖς ἐγρά-
 φησαν.

ARIST. « Αἰρετικοῖς καὶ ἰθνηκοῖς τέκνα κληρικῶν
 « οὐ συνάπτονται. »

Ἄλλ' οὐδὲ λαϊκῶν παῖδες αἰρετικοῖς εἰς γάμου
 κοινωνίαν συνάπτονται.

KANON KE'.

« Ὡστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικοὺς μηδένα
 « συνεισάγειν τοῖς μὴ ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς· εἰ
 « καὶ συγγενεῖς ἐτι μὴν ὦσιν, μηδὲν διὰ δωρεᾶς
 « τῶν οικείων πραγμάτων, ὡς εἴρηται, τοὺς ἐπι-
 « σκόπους ἢ κληρικοὺς τούτοις συνεισάγειν. »

BALZ. Αἰρετικοὶ μὲν λέγονται οἱ μὴ δοξάζοντες
 ὀρθῶς τὰ τῶν Χριστιανῶν· ἀπιστοὶ δὲ οἱ μὴ δὲ ἄλλως
 πιστεύοντες τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λό-
 γου. Φησὶ γοῦν ὁ κανὼν μηδένα ἐπίσκοπον ἢ κληρι-
 κὸν κατὰ νόμου λεγέτω ἢ κληρονομία· καταλιμπά-
 νειν τοῖς τοιοῦτοις τὸ δτιοῦν, κἀν συγγενεῖς αὐτοῦ
 ὦσιν· ἀλλὰ μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς ἐν ζωῇ οικεῖον
 πρᾶγμα. Ἀνάγνωσον τὸν πγ' κανόνα τῆς παρουσίας
 συνόδου, καὶ βιβλίον τῶν Βασιλικῶν λε' τίτλου η'
 κεφ. λη' διδάσκον μὴ ὀφείλειν κληρονομεῖσθαι τοὺς
 γονεῖς παρὰ αἰρετικῶν παίδων, ἢ τούναντιον· καὶ
 βιβλίου α' τίτλου α' κεφάλαια διάφορα λέγοντα μὴ
 μόνον κληρικοῖς, ἀλλὰ καὶ λαϊκοῖς ἐμποδίζεσθαι
 πρὸς αἰρετικοῖς ἢ ἀπίστους ὅπωςδὴποτε παρκεῖ-
 μπειν τὰ τούτοις διαφέροντα. Τὸ δὲ ια' κεφάλαιον
 τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν λέγει
 μήτε κατὰ μίσθωσιν μήτε κατὰ ἐμφύτευσιν μήτε
 κατ' ἐξώνησιν ἢ ἄλλον τρόπον τινὰ λαμβάνειν
 τοὺς αἰρετικοῖς ἀκίνητα οὐκ ἐκκλησιαστικὰ
 τινὲς ἢ ἄλλου τεθασμίου οἴκου· καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου
 καὶ τίτλου καὶ κεφ. θέμα γ'. Ἐὰν ὀρθόδοξος, ἔχων
 κτῆσιν ἐν ἧ ἔστιν ἀγία Ἐκκλησία, παραπέμψει ταύ-
 τας καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἀπλῶς αἰρε-

τικῶ, ἢ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ ἐκ-
 κλησίαν ἐκδικεῖτω. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγον-
 τες μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς
 κληρικούς γράφειν κληρονόμους αἰρετικούς ἢ ἀπί-
 στους, λέγε γενέσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων τὰ ἐν
 τῷ μ' ἀποστολικῷ κανόνι περιεχόμενα, καὶ τὰ δη-
 λούμενα ἐν τῷ κδ' κανόνι τῆς Ἀντιοχείας συνόδου.
 Οὕτω γὰρ ἐπ' ἐξουσίας ἔσται αὐτοῖς παραπέμπειν
 πρὸς ὀρθοδόξους τὰ οἰκεία, κατὰ λόγον κληρονομίας,
 λεγάτου καὶ δωρεᾶς· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲ πρὸς ὀρθοδόξους
 δύνανται παραπέμπειν ταῦτα.

ZONAR. Μηδὲ κατὰ κληρονομίαν ἢ λεγάτον ἢ
 ἄλλως πως καταλιμπάνειν τι τοῖς αἰρετικοῖς ἢ ἀπί-
 στοις ὀρθοδόξους Χριστιανούς, καὶ τοῖς πολιτικοῖς
 ἀπηγόρευται νόμοις. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρὼν κελεύει
 κενῶν, λέγων τοὺς ἐπισκόπους ἢ κληρικούς μηδένα
 αἰρετικὸν ἢ ἀπίστον συνεισάγειν εἰς κληρονομίαν ἢ
 λεγάτον Χριστιανῶ, κἄν εἴεν ἰσως συγγενεῖς ἢ τοῦ
 διαθεμένου ἢ τοῦ κληρονόμου, οἱ αἰρετικοὶ καὶ οἱ
 ἀπίστοι, ἀλλὰ μὴν μηδὲ δωρεῖσθαι αὐτοῖς τινα ἐκ
 τῶν οἰκειῶν πραγμάτων. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ πα' κανὼν
 τῆς συνόδου ταύτης κλαυτέρον διατάττεται. Ἐν δὲ
 τῷ λε' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν, τίτλω η', κεφαλ. λη',
 εὐρήσεις ὅτι οὐδὲ παῖδες αἰρετικοὶ δύνανται κληρο-
 νομεῖν τοὺς οἰκειοῦς γονεῖς, οὐδὲ γονεῖς ἀῤῥθις αἰρε-
 τικοὶ δύνανται ἄλλους καταλιμπάνειν κληρονόμους,
 εἰ μὴ τοὺς οἰκειοὺς παῖδας Χριστιανούς ὄντας· κἄν
 ἄλλους δὲ παῖδας ἔχοιεν αἰρετικούς, ἀπόκληροι
 ἔσονται ἐκεῖνοι, κἄν ἰσως παρὰ τῶν γονεῶν κληρο-
 νόμοι ἐγράφησαν, εἰ μὴ ἔχουσι παῖδας ὀρθοδόξους,
 εἰς συγγενεῖς αὐτῶν ὀρθοδόξους περιελεύσεται ἢ
 περιουσία αὐτῶν. Εἰ δὲ μὴτε παῖδες ὀρθόδοξοι εἴεν
 αὐτοῖς, μὴτε συγγενεῖς τοιοῦτοι, κληρικῶν δὲ σχῆμα
 εἶχον οἱ τελευτήσαντες, ἵνα ἐν τῷ ἐνιαυτοῦ, μετὰ
 τὸν θάνατον αὐτῶν ψηφίζομένου, ἐκτικῶσιν αὐτὰ οἱ
 τῆς ἐκκλησίας τῆς πόλεως, ἐν ἧ' κατοῦσιν ἐκεῖνοι.
 Καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ τῶν Βασιλικῶν γέγραπται μὴ
 κληρονομεῖν Σαμαρείτας ἢ ἕλως αἰρετικούς, μηδὲ
 δωρεὰν λαμβάνειν, καὶ ὅσα ἐξῆς τὸ γ' κεφάλαιον
 τοῦ ῥιθίντου βιβλίου διεξέρει περὶ τε τῶν ἄλλων καὶ
 Σαμαρειτῶν γεωργῶν. Τὸ δὲ τοῦ γ' τίτλου τοῦ ε' βι-
 βλίου ἰα' κεφάλαιον λέγει μῆτε κατὰ μισθῶσιν, μῆτε
 κατ' ἐμφύτευσιν, μηδὲ κατ' ἐξώνησιν, ἢ ἄλλον τινὰ
 τρόπον, ἀκίνητο λαμβάνειν αἰρετικὸν οἰονδήποτε
 ἐκκλησίας τινὸς ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου. Καὶ τοῦ
 αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου καὶ κεφαλαίου θέμα γ'
 φησὶν· Ἐὰν ὀρθόδοξος ἔχων κτήσιν, ἐν ἧ' ἔστιν
 ἅγια Ἐκκλησία, παραπέμπῃ ταύτην καθ' οἰονδη-
 τινὰ τρόπον ἀπίστῳ ἢ ἀπλῶς αἰρετικῷ, ἢ ἐκ-
 κλησίᾳ τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν
 ἐκδικεῖτω.

A autem audis canonem dicentem, non licere episco-
 pis vel clericis scribere heredes hereticos vel
 infideles, dic debere fieri ab episcopis quæ in
 quadragesimo canone apostolico continentur. et
 quæ in vicesimo quarto canone Antiochenæ synodi
 declarantur. Sic enim in eorum erit potestate vel
 orthodoxos sua transmittere, hereditate, legato et
 donatione : sin minus, nec ea quidem poterunt ad
 orthodoxos transmittere.

ZONAR. Ne quidquam ex rebus suis, heredi-
 tatis aut legati nomine, aut alia quacunq̃ue ra-
 tione, hereticis infidelibus Christiani orthodoxi
 relinquunt, legibus quoque civilibus cautum est.
 Idem igitur hoc quoque canone constituitur; Epi-
 scopus enim, inquit, aut clericus, ne quomquam
 hereticum aut a fide alienum in partem heredita-
 tis aut legati cum Christiano homine cohæredem
 scribat, quamvis aut ei qui testamentum scripsit,
 aut ei qui hæres institutus est, heretici illi et
 infideles consanguinitate jungantur; imo nec ali-
 quid ex suis rebus ejusmodi hominibus largiatur.
 Hoc idem hujus quoque synodi canone primo et
 octogesimo fusius explicatur. Quinto vero et trice-
 simo Basilic. libro, tit. octavo, cap. tricesimo
 octavo, neque filios hereticos hereditatem paren-
 tum cernere posse, neque hereticis parentibus,
 præter filios qui sint Christiani, alios hæredes
 instituire licere; sique alii filii sint heretici, quam-
 vis testamento parentum hæredes scripti sint, extra
 hereditatis sortem esse debere; si vero nulli or-
 thodoxi sint liberi, ad propinquos orthodoxos lege
 pervenire hereditatem, reperies. Cum vero neque
 filii orthodoxi nec hujusmodi propinqui fuerint
 illis, clericorum vero habitu incedebant qui dece-
 sere, unius anni intervallo, ab illorum obitu defi-
 niendo, ecclesiæ ejus urbis, in qua illi diversa-
 bantur, clerici possessionem adeant. Primo quoque
 Basilicorum lib. 549 ne Samaritis, aut hereticis
 quibuscunque, vel hereditatem obire vel donatio-
 nem accipere liceat, edicitur; et quæcunque
 deinceps ejusdem libri capite 53 tum de aliis tum
 de Samaritarum agricolis explicantur (huc spe-
 ctant). Tertii vero tit. lib. v, cap. 11, neque loca-
 tione, neque emphyteusi neque emptione, aut alio
 quocunque modo, quodlibet immobile ecclesiæ
 alicujus aut alterius sacræ domus ab heretico
 accipi licere decrevit. Et vero ejusdem libri,
 tituli, et capituli thema tertium dicit: Si quis or-
 thodoxus prædium, in quo sancta ecclesia condita

is, infideli, aut etiam heretico, quacunq̃ue ratione
 sessionem vindicet.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ αἰρετικοῖς, οὐδ' ἂν ὡς
 συγγενεῖς, δωρήσονται τι τῶν οἰκειῶν, ἢ συνεισάξουσιν.

ΚΑΝΩΝ ΚΓ'.

« Ὁμοίως ἐπίσκοποι πέραν θαλάσσης μὴ ἀποδημεῖ-
 τωσιν· εἰ μὴ κατὰ ψήφισμα τοῦ τῆς πρώτης

ARIST. « Episcopi et clerici nihil e bonis suis
 dabunt hereticis, vel in eos conferent, nec
 si cognati fuerint.»

CANON XXVI.

« Item, episcopi trans mare non proficiscantur :
 nisi cum decreto primæ cathedræ proprii unius-

• cuiusque regionis episcopi; hoc est, nisi ab A
 • ipso primate præcipue acceperit eam, quæ dicitur
 • dimissoria, formatam vel commendationem.

BALS. Quomodo episcopi debeant peregre proficisci ab eis, quæ illos sortitæ sunt, ecclesiis, dictum est in canone apostolico, 14, 15 et 35; in Antiochen. synod. 7, 8, et 11; in syn. Laod. 41 et 42; in Chalcedon. 13; in Sardic. 5, 16 et 17; et sufficiunt quæ in illis scripta sunt. Cum autem audis canonem dicentem, cum decreto seu cognitione primi, scilicet metropolitani, debere episcopum peregre proficisci, ne dixeris ejus solius cognitionem sufficere, sed et universæ ejus synodi esse adhuc necessariam sententiam; ut vult canon 11 Antiochenæ synodi. Propterea enim canoni adjicitur illud: necessariam quidem esse reliquorum quoque episcoporum sententiam, sed præcipue primatis. Formata autem dicta est dimissoria epistola, ut pote quæ vel necessariam exprimat episcopi peregrinationis causam, vel obsecrationem et subscriptionem primatis synodi habere debeat. Eadem autem commendatio dicta est, ut quæ iis, ad quos vadit, peregrinantem episcopum commendet, sive ad eum pertinentia declaret et probet.

ZONAR. Episcopus et omnes demum qui ratione utenti gregi præfecti sunt, perpetuam in suis ecclesiis stationem habere, populisque, qui ipsorum curæ commisi sunt, pascendis instituendisque operam dare, cum ipsa æquitas, tum quæ æquitati maxime innititur canonum auctoritas jubet. Proinde ne trans mare abire, hoc est, ne longum iter suscipere episcopo liceat, hic canon edicit quod, si ejus rei necessitas aliquando inciderit non aliter, quam cum decreto primæ cathedræ provinciæ illius episcopi, proficiscendi facultatem ipsi esse decernit. Decreti autem propterea meminit, ut nisi regionis illius patriarcha aut metropolitanus profectiois episcopi causam examinauerit, ac necessariam esse judicaverit, epistolamque, quæ dimissoria dicitur, ei dederit, nequaquam ipsi ex canonum præscripto proficisci licere demonstrat. Decreti porro nomine cognitionem sive approbationem intelligit. A primate vero præcipue epistolam afferri jubet, quoniam alterius canonis constitutione, ab episcopis quoque illius provinciæ, is qui peregre proficiscitur litteras jubetur afferre: idcirco a primate provinciæ potissimum obtinendas esse decernit, quasi dicere velit, omnium quidem episcoporum regionis epistolas habere laudabile esse; sed a primate præcipue seu proprie dimissoriam, formatam, sive commendationem afferendam; quæ videlicet necessariam esse profectiois causam exprimat; vel formatam, hoc est, signo subscriptioneque munitam. Illud vero, sive commendationem, hoc est quæ illum iis ad quos proficiscitur commendet, seu notum faciat, pro eodem precibus interpellet, illum eis sistat et exhibeat.

• καθέδρας τοῦ ἰθίου ἐκείτης χώρας ἐπισκόπου •
 • τοῦτ' ἔστιν εἰ μὴ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ πρωτεύοντος •
 • κατ' ἐξαιρετικὸν λάβῃ τὴν, ἣτις λέγεται ἀπολυ-
 • τική, τετυπωμένην, ἥτοι παράθεσιν. »

BALS. Περὶ τοῦ πῶς ὀφείλουσιν ἀποδημεῖν οἱ ἐπίσκοποι ἐκ τῶν λαχουσῶν αὐτοῦς ἐκκλησιῶν εἴρηται ἐν τῷ ιθ', ιε' καὶ λγ' ἀποστολικῷ κανόνι, ἐν ζ', η' καὶ ια' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἐν μα' καὶ μβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ ἐν ιγ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι· ἐν ε', ιε' καὶ ιζ' τῆς ἐν Σαρδικῇ, καὶ ἀρκούσι τὰ ἐν ἐκείνοις γραφέντα. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μετὰ ψηφίσματος ἥτοι διαγνώσεως τοῦ πρώτου, δηλονότι τοῦ μητροπολίτου, ὀφείλειν ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον, μὴ εἴπῃς ἀρκεῖν τὴν διάγνωσιν τούτου καὶ μόνοῦ, ἀλλ' ἀναγκαίαν μὲν εἶναι τὴν γνώμην εἰς τοῦτο καὶ πάσης τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου, κατὰ τὸν ια' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου. Διὰ γὰρ τοῦτο πρόκειται τῷ κανόνι τὸ ἀναγκαίαν μὲν εἶναι καὶ τὴν τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ψήφον· κατ' ἐξαιρετικὸν δὲ τοῦ πρωτεύοντος. Τετυπωμένη δὲ ἐκλήθη ἡ ἀπολυτική ἐπιστολή ἢ ὡς ὑποτυπούσα τὴν ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἀποδημίας τοῦ ἐπισκόπου, ἢ ὡς ὀφείλουσα ἔχειν σημασίαν καὶ ὑπογραφήν τοῦ πρωτεύοντος τῆς συνόδου. Ἡ αὐτὴ δὲ ὠνομάσθη καὶ παράθεσις, ὡς παρατιθεῖσα τὸν ἀποδημήσαντα ἐπίσκοπον τοῖς πρὸς οὐδ' ἀπεισιν, ἤγουν γνωρίζουσα τὰ κατὰ τοῦτον καὶ περιπτώσα.

ZONAR. Τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς προσετώτας λογικοῦ ποιμνίου πάντας ἀπλῶς, καὶ αὐτὸ τὸ δίκαιον καὶ οἱ κανόνες τῷ δικαίῳ ἐπόμενοι ἀπαιτοῦσι προσημνεῖν ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, καὶ ποιμαίνειν καὶ καταρτίζειν τοὺς ἐμπιστευμένους αὐτοῖς λαοὺς. Διὸ καὶ ὁ κανὼν οὗτος πέραν θαλάσσης, ἤγουν μακρὰν ὁδὸν, μὴ ἀποδημεῖν ἐπίσκοπον ἐκκαλεῖται· εἰ δὲ ποτε ἀνάγκη ἐπιτελεῖ τούτο γενέσθαι, μὴ ἄλλως ἀπίναί αὐτὸν εἰ μὴ κατὰ ψηφίσματος τοῦ τῆς πρώτης καθέδρας τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπου. Ψηφίσματος δ' ἐμνήσθη, ἵνα δείξῃ ὅτι, εἰ μὴ ὁ τῆς χώρας ἐκείνης πατριάρχης ἢ μητροπολίτης ἐξετάσει τὴν αἰτίαν, δε' ἦν ἀποδημήσαι μέλλει ὁ ἐπίσκοπος, καὶ διαγῶν ἀναγκαίαν εἶναι, καὶ δώσῃ αὐτῷ τὴν λεγομένην ἀπολυτικὴν ἐπιστολήν, οὐ δύναται κανονικῶς ἀποδημήσαι. Ψήρισμα δὲ ἡ διάγνωσις καὶ ἡ ἀπόφασις λέγεται. Κατ' ἐξαιρετικὸν δὲ τοῦ πρωτεύοντος, φησὶν, ἵνα ἐν ἑτέρῳ κανόνι εἴρηται ὅτι καὶ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης δεῖ κομιζέσθαι τὸν ἀποδημοῦντα ἐπιστολάς. Διὰ τοῦτο οὖν τὴν λόγον εἶπεν ἐπὶ τοῦ πρωτεύοντος; τῆς ἐπαρχίας τὸ κατ' ἐξαιρετικὸν, τυτέστι, καλλὸν μὲν καὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς χώρας ἔχειν ἐπιστολάς. κατ' ἐξαιρετικὸν δὲ, ἀντὶ τοῦ κυρίως; δε', τοῦ πρωτεύοντος ἔχειν ἀπολυτικὴν, τετυπωμένην, ἥτοι παράθεσιν, τυπούσαν δηλονότι ἀναγκαίαν εἶναι τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ, ἢ τετυπωμένην, ἀντὶ τοῦ ἐνοσημασμένην, ὑπογεγραμμένην. Τὸ δὲ, ἥτις παράθεσις, ἀντὶ τοῦ παρατιθεῖσαν αὐτὸν τοῖς πρὸς οὐδ' ἀπεισιν, ἤγουν γνωρίζουσαν, ἀξιούσαν περὶ αὐτοῦ, περιπτώσαν αὐτὸν.

ARIST. « Ἐπίσκοπος οὐκ ἀποδημήσει πέραν θαλάσσης, εἰ μὴ τοῦ πρωτεύοντος τῆς χώρας ἀπολυτικὴν λάβῃ παράδεισιν.

Οὕτε ἐπίσκοπος οὕτε κληρικὸς μακρὰν ἀποδημεῖν ὀφείλει ἀνευ γνώμης καὶ γραμμάτων τοῦ πρωτεύοντος ἐν αὐτῇ· καθὼς καὶ τῇ ἐν Σαρδικίῃ συνόδῳ καὶ τῇ ἐν Λαοδικείᾳ ὄντα.

CANON KZ.

« Ὅμοίως ἤρρεσεν. ἵνα ἐκτὸς τῶν κανονικῶν Γραφῶν μὴδὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγινώσκῃται ἐκ τῶν ἑξ ἑσίων Γραφῶν. Ἐἰσὶ δὲ αἰ κανονικαὶ Γραφαί, ἡ Γένεσις, ἡ Ἐξοδος, Λευϊτικὸν, Ἀριθμοί, Δευτερονόμιον, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, Κριταί, Ρούθ, τῶν Βασιλειῶν τέσσαρες, τῶν Παραλειπομένων βιβλίοι δύο, Ἰώδ, Ψαλτήριον, Σολομώντος βιβλίοι πέντε, τῶν προφητῶν βιβλίοι δώδεκ, Ἡσαίας, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιήλ, Δανιήλ, Τωβίας, Ἰουδίθ, Ἔσθθρ, Ἐσθρὰ βιβλίοι δύο. Τῆς νέας Διαθήκης Εὐαγγέλια τέσσαρα, Πράξεων τῶν ἀποστόλων βιβλός μία, ἐπιστολαὶ Παύλου δεκατέσσαρες, Πέτρου ἀποστόλου δύο, Ἰωάννου ἀποστόλου τρεῖς, Ἰακώβου ἀποστόλου μία, Τοῦδα ἀποστόλου μία, Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου βιβλός μία. Τοῦτο δὲ ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ ἡμῶν Βονιφατίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν αὐτῶν μερῶν ἐπισκόποις πρὸς βεβαίωσιν τοῦ προκειμένου κανόνος γνωρισθῆ ἐπειδὴ παρὰ τῶν Πατέρων ταῦτα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνωστέα παρελάβομεν.

ΒΑΣΣ. Ἐπεὶ τοῦ τίνα δεῖ ἀναγινώσκεισθαι βιβλία ἐκ τῆς ἐκκλησίας ζῆτε τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα ξ καὶ κε', τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου κανόνα ξ', τὰ ἑμμερα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, καὶ τὰ κανονικὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλόχου.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ τίνα δεῖ ἀναγινώσκεισθαι βιβλία ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ ὁ τελευταῖος τῶν ἀποστολικῶν κανόνων διαλαμβάνει, καὶ ὁ τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου νθ' κανόν, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπεριθμῆται, ὅσα χρὴ ἀναγινώσκεισθαι βιβλία, καὶ ὁ μέγας Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος (19).

ARIST. Μῆδὲν ἔξω τῶν κεκανονισμένων Γραφῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀναγιγνωστέσθω.

Παρὰ τὰ κεκανονισμένα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης ἕτερα ψευδεπίγραφα τῶν ἀσεβῶν βιβλία ἐκ τῆς ἐκκλησίας, ὡς, ἄγρια, οὐκ ἀναγνωτέησονται· ἀλλ' ὁ τοῦτο ποιῶν κληρικὸς καθαιρεθήσεται· ὡς καὶ ὁ ἑξηκοστὸς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων διαλαμβάνει, καὶ ἕτεροι πολλοί.

CANON KH.

« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προσθήμη, ἀδελφοί τιμωτάτοι, πρὸς τοῦτοις, ἐν τῷ ἀναφέρεσθαι ἐνεκεν ἐγκρατείας τῆς περὶ τὰς ἰδίας γυναϊκάς

Guill. Beveregii notæ.

(19) Καὶ ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος. Post hæc Zonara verba in ms. Gallandi additur, Οὐδ' οἶμαι καὶ οὗτοι Πατέρες ὠνόμασαν, παραδόντας τίνα βιβλία ἀναγινώσκεισθαι χρὴ. Ὅμως κοινοῦθῆται τὴν κανόνα τοῦτον ἔδοξεν αὐτοῖς καὶ πᾶσα Βονιφατίῳ καὶ τοῖς ἐπισκόποις τῶν μερῶν ἐκείνων, δηλαδὴ τῆς Ἰταλίας. Ὅμοιως, ut opinor, hi nominarunt Patres, tra-

ARIST. « Episcopus trans mare non peregrinabitur, nisi a regionis primative dimissoriam acceperit expositionem. »

Nec episcopus nec clericus peregrè proficisci debet, sine sententia et litteris provincie primatis: quemadmodum et Sardicensi synodo et Laodicensium visum est.

CANON XXVII.

« Item placuit, ut præter canonicas Scripturas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum. Sunt autem canonicæ Scripturæ, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Jesus Nave, Judices, Ruth, Regnorum libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Job, Psalterium, Solomonis libri quinque, Prophetarum libri duodecim, Isaias, Jeremias, Ezechiel, Daniel, Tobias, Judith, Esther, Esdræ libri duo; Novi Testamenti Evangelia quatuor, Actorum apostolorum liber unus, Epistolæ Pauli quatuordecim, Petri apostoli duo, apostoli Joannis tres, Jacobi apostoli una, Judæ apostoli una, Apocalypsis Joannis liber unus. Hoc autem fratres nostri in sacris comministro Bonifacio, et aliis eorumdem regionum episcopis, ad propositi canonis confirmationem, significetur, quoniam a Patribus hæc in ecclesia legenda accepimus. »

BALS. Quosnam libros legi in ecclesia oporteat, quære sanctorum apostolorum canones 40 et 85, Laod. syn. can. 60, sancti Gregorii Theologi ea quæ metro scripsit, et sancti Athanasii canonici et sancti Amphiloohii.

ZONAR. Quos libros legere in ecclesiis oporteat, et postremus apostolorum canon et Laodicensis synodi undesagesimus statuit: et magnus Athanasius, qui libri legendi sint, omnes enumerat, et magnus Gregorius Theologus, et sanctus Amphiloohius.

ARIST. « Nihil præter Scripturas canonicas in ecclesia legatur. »

Præter libros in canonem receptos Veteris et Novi Testamenti, alii falso scripti impiorum libri, in ecclesia, ut sancti non legentur. Sed clericus, qui hoc fecerit, deponetur; ut et sexagesimus sanctorum apostolorum canon statuit, et multi alii.

CANON XXVIII.

« Aurelius episcopus dixit: Illis adjicio, fratres imprimis venerabiles, dum de continentia quorundam clericorum, præterquam lectorum

quosdam clericorum, præterquam lectorum quos libros legere oportet. Similiter visum est iis, hunc canonem communicari etiam cum Bonifacio papa et episcopis istarum partium, scilicet Italia. Sed codex Amerbachianus hæc verba non agnoscit, etiamsi Zonara reapse esse videatur.

erga suas uxores refertur, id quod in diversis A
 canonibus confirmatum est: ut hypodiaconi,
 qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et
 presbyteri, quin etiam et episcopi in propriis
 terminis a conjugibus abstineant, ut sint tan-
 quam non habentes; quod nisi fecerint, ab ec-
 clesiastico officio moveantur. Reliqui autem cle-
 rici ad hoc non cogantur, nisi in protracta
 ætate. Ab universa synodo dictum est: Quæ
 vestra sanctitas juste composuit, cum sancta
 sicut et Deo grata, confirmamus. »

BALS. Quæ in quartum canonem præsentis syno-
 di scripta sunt, qui statuit ut a propriis uxori-
 bus omnino abstineant presbyteri, diaconi et subdiaconi
 tempore suæ vicis, scilicet quando tractant sacra,
 550 sufficiunt ad præsentis canonis interpreta-
 tionem. Lectoribus autem Patres concesserunt, ut a
 suis uxori-
 bus non contineant omnino tempore suæ
 vicis: nisi utique, inquit, protracti sint ætate;
 καίρα enim pro ηλικία, hoc est, ætate, accipitur.
 Nota ergo quod etiam hypodiaconi sacra tractant.
 Nec dicas præsentem canonem repugnare canonem
 21 synodi Laodicenæ qui dicit, subdiaconos non
 habere locum in ministrandi officio, nec debere sa-
 cra tangere: sed dic quod aliud est contrectare et
 aliud tangere. Contrectare enim, aut a loco in lo-
 cum mutare, est ministerii; et nec subdiaconus
 hoc facere impediatur: tangere autem, solis sacer-
 dotibus concessum est, et iis qui sacrificio subservi-
 unt, seu diaconis. Debent autem ex præsentis cano-
 ne, non solum qui sacra tangunt, sed et qui ea
 contrectant, suæ vicis tempore continere. Ut clerici
 autem, qui sunt extra tribunal, a propriis uxori-
 bus abstineant in protracta ætate, honestum qui-
 dem est. Ut ii autem puniantur a natura compulsi,
 non est, ut existimo, sanctorum Patrum iudicii. Et
 propterea, ut est consentaneum, ne canon quidem
 nos puniendos esse statuit. Lege præsentis synodi
 canonem 3, et sextæ 12 et 13.

οὐκ ἔστι τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς οἴομαι, διακρίσεως. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἴοικεν οὐδὲ ὁ κινῶν διορί-
 ζεται τιμωρεῖσθαι τοὺτους. Ἀνάγνωθι τῆς παρουσίας
 ZONAR. Hic quoque canon eos, qui sancta con-
 tractant, continentia legibus teneri, proindeque
 hypodiaconos, diaconos et sacerdotes, qui nimirum
 divina mysteria tractant, a conjugibus absti-
 nere jubet; et profert in eam sententiam Apostoli
 verba, ut, qui uxores habent, dicens, sicut tan-
 quam non habentes¹⁰; quo nimirum tempore
 sancta illorum manibus administrantur. Quod si,
 inquit, non ita fecerint, ecclesiastico ordine move-
 buntur: nam officii nomine hoc loco ordinem et
 honorem intelligit. Alii vero clerici, nisi protracta
 a modum ætate sint (καίρα enim ætatem significat),
 hoc est, nisi iam multum senectute processerint,
 ad id ne cogantur. Extremæ enim senectutis homi-

¹⁰ 1 Cor. vii, 29.

τινων τῶν κληρικῶν, ἐξαιρίτως ἀναγνωσῶν,
 τὸ ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθὲν ὥστε τῶς
 ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλα-
 φῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους,
 ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους κατὰ τοὺς ἰδίους ὁρους καὶ
 ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεῦσθαι, ἵνα ὡς μὴ
 ἔχοντες ὦσιν ἕπερ εἰ μὴ ποιήσωσιν, τοῦ ἐκκλη-
 σιαστικοῦ ἀποκινήθῳσι καθήκοντος. Τοὺς δὲ
 λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι,
 εἰ μὴ ἐν προβεθεκικῇ κήρῃ. Ἀπὸ πάσης
 ἐλέγθη τῆς συνόδου, ἅπειρ ἢ ὁμιτέρῃ ἀγισσύνῃ
 δικαίως ἐβρόθύμειν, ἱεροπρατῆ ὄντα καὶ θεά-
 ριστα, βεβαιούμεν.

BALS. Τὰ εἰς τὴν δ' κανόνα τῆς παρουσίας συνόδου
 γραφέντα, τὸν διοριζόμενον ἀπέχεσθαι, τῶν ἰδίων
 γυναικῶν τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς διακόνους καὶ
 τοὺς ὑποδιακόνους πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 ἐφημερίας αὐτῶν, ἤγουν καθ' οὓς καιροὺς μεταχει-
 ρίζονται τὰ ἅγια, ἀρκοῦσι καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος
 κανόνος ἐρμηνείαν. Τοῖς μέντοι ἀναγκώσται ἐνέδω-
 καν οἱ πατέρες καὶ ἔγκρατεῦσθαι ἐκ τῶν συμβίων
 αὐτῶν πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦτων ἐφημε-
 ρίας, εἰ μήπω, φασί, ὡς προβεθεκότες. Τοῦτο γάρ
 ἔστιν ἡ κήρα, ταυτέστιν ἡ ηλικία. Σημειώσαι οὖν ὅτι
 καὶ οἱ ὑποδιάκονοι τὰ ἅγια μεταχειρίζονται. Καὶ μὴ
 εἴπηρ ἐναντιοῦσθαι τὸν παρὶντα κανόνα τῷ κα' κα-
 νόνι τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ συνόδου διοριζομένου τοὺς ὑπο-
 διακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ, μηδὲ
 ἄπτεσθαι τῶν ἱερῶν ἄλλ' εἰπεῖ ὅτι ἑτερόν ἐστι τὸ
 ψηλαφῶν, καὶ ἕτερον τὸ ἄπτεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ψη-
 λαφῶν, ἤγουν τὸ μετακινεῖν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον,
 ὁπηρεσίας ἐστὶ καὶ οὐδὲ ὁ ὑποδιάκονος τοῦτο ποιεῖν
 ἐμποδισθήσεται· τὸ δὲ ἄπτεσθαι, μόνους ἐνεδόθη
 τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ὑπουργοῦσιν ἐν τῇ θυσίᾳ.
 ἤγουν τοῖς διακόνους. Ὅφειλοῦσι δὲ κατὰ τὸν πα-
 ρόντα κανόνα οὐ μόνον οἱ ἀπόδεμοι τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ
 καὶ οἱ ψηλαφῶντες αὐτὰ ἐγκρατεῦσθαι κατὰ τὸν
 καιρὸν τῆς τοῦτων ἐφημερίας. Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι
 ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς ἔξω τοῦ βήματος κλη-
 ρικούς ἐν προβεθεκικῇ ηλικίᾳ καλὸν μὲν ἐστὶ· κο-
 λάζεσθαι δὲ τοὺτους ὑπὸ τῆς φύσεως ἀναγκαζομένους
 συνόδου κανόνα γ' καὶ τῆς ς' καν. β' καὶ γ'.

ZONAR. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ τοῦ ἐγκρατεῦσθαι
 τοῦ ψηλαφῶντας τὰ ἅγια ἐκ τῶν γυναικῶν αὐτῶν δια-
 τάττεσθαι, καὶ φησι τοὺς ὑποδιακόνους καὶ διακόνους
 καὶ πρεσβυτέρους ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γαμετῶν,
 ψηλαφῶντας τὰ θεῖα μυστήρια, καὶ τὰ ἀποστολικὰ
 βήματα παράγει, λέγων, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας
 ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, ἤγουν καθ' ὅν καιρὸν μεταχει-
 ρίζονται τὰ ἅγια. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτω ποιῶσι, φησὶν,
 ἀποκινήθῃσονται τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Καθῆ-
 κον γὰρ ἐναυθα τὴν τάξιν καὶ τὴν τιμὴν φησι. Τοῦς
 δὲ λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι,
 εἰ μὴ ἐν προβεθεκικῇ κήρῃ, εἰ μὴ πάνυ εἰς προβεθε-
 κότες ἐν ηλικίᾳ, κήρα γὰρ ηλικία ἐστὶ, ταυτέστιν εἰ
 μὴ πάνυ εἰς γεγηρακότες. Τοὺς γὰρ ἐν γήρᾳ βροχί

καταντήσαντας δεῖ σωφρονεῖν. Μᾶλλον δὲ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, οὐδὲ σωφροσύνην ἂν λεχθεῖη τῶν γερύτων ἢ ἀποχή. Φησι γὰρ ἐκεῖνος· Ἦ ἐν γήρᾳ σωφροσύνη οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Ὅς δὲ οὐδὲ ἐν γήρᾳ σωφρονεῖ, οὕτως λίαν ἀκόλαστος. Κληρικὸν δὲ τοιοῦτον εἶναι οὐ δεῖ. Εἰ μὲν οὖν οὕτως νοοῖτο ὁ κανὼν οὕτως, ὥστε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταχειρίσεως τῶν ἁγίων ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς ἱερωσύνοους, ἐνεργῆσαι καὶ παρ' ἡμῖν· εἰ δὲ τελευτῶ; χωρίζεσθαι λέγει τῶν ἰδίων συμβίων αὐτοῦς, χωρισθῆτε τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀποστολικοῖς τε καὶ συνοχικοῖς κανόσιν ἐναντιοῦμενος ἐναντιοῦται δὲ καὶ κατ' ἄλλο κανόνι ἐτέρῳ. Ὁ δὲ κα' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου τοὺς ὑποδιακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονικῷ κελεύει, μὴδ' ἀπεσθαι τῶν ἱερῶν· οὗτος δὲ καὶ τοὺς ὑποδιακόνους ἐκ τῶν τὰ ἱερὰ ψηλαφόντων εἶναι φησιν. Εἶποι οὖν τις ὅτι ἐν τοῖς τόποις ἐκεῖνοις, τῇ Ἀφρικῇ δηλονότι καὶ τῇ Καρχηδόνι, ἔθος τοιοῦτον ἦν ἴσως, ὥστε καὶ τοὺς ὑποδιακόνους ἀπεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων (20). **Β** copos quoque numerat. Dixerit igitur quispiam, fortasse in iis regionibus, Africa nimirum et Carthagine, nisse hoc in more positum, ut hypodiacoconi quoque sacra mysteria contingerent.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ τὰ ἱερὰ χειριζόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν συμβίων κατὰ ἰδίους ὄρους ἐγκρατευσθήσων. »

Χρῆ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ἐγκρατεῦσθαι· ὅπως θυνηθῶσιν ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτούσιν ἀπλῶς ἐπιτυχεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'

Ὅμοιος ἦρεσεν, ἵνα πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν μὴ εἰς διὰς πεπράσῃ· ὅπερ πρᾶγμα ἐὰν προσδοῦς μὴ εἰς ἔχῃ, καὶ πολλή τις ἐπέιγῃ ἀνάγκη, τοῦτο ἐμφανέσθαι τῷ πρωτεύοντι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, καὶ μετὰ τοῦ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων βουλευέσθαι, εἰ δεῖ πρᾶξαι. Εἰ δὲ τοσαύτη ἀνάγκη ἐπέιγῃ τὴν ἐκκλησίαν, ὡς μὴ δύνασθαι, πρὸ τοῦ πωλεῖν, βουλευέσθαι, καὶ τὸς γαιτινῶνας πρὸς μαρτυρίαν καλέσῃ ὁ ἐπίσκοπος, φρονεῖ τῶν ποιούμενων τῷ ἀποδείξει τῇ συνόδῳ πάσης τὰς συμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ ἐκ τούτου περιστάσεις· ὅπερ εἰ μὴ ποιῆσῃ, ὑπεύθυνος τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ φανῆ ὁ πιπράσκων, καὶ ἀλλότριος τῆς οἰκίας αὐτῆς. »

ΒΑΣ. Ὁ δωδέκτος κανὼν τῆς οἰκουμένης ἐδδόμενος συνόδου περὶ ἐκποιήσεως αὐτουργῶν ἐπισκοπικοῦ ἢ μοναστηρίου διαλαμβάνει, ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ ἐκδόσεως· καὶ ἀνάγνωσον τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν διορίζεται μὴ πιπράσκεισθαι πρᾶγμα ἐκκλησιαστικὸν πρόσδοτον ἔχον (21), καὶ ὅν δηλονότι ἀκίνητον. Ἐὰν δὲ, φησὶν, ἀνάγκη καταπέιγῃ πολλή τὴν ἐκκλησίαν, καὶ δεῖ

uem omnino decet esse temperantem. Quin potius, ut magno Basilio visum est, nec erit cur temperantem dicamus, qui a mulieris commercio effectus abstineat. Temperantia enim, inquit ille, in senili ætate, non temperantia, sed quædam suis viribus destituta libido est. At vero qui ne in senectute quidem temperans sit, longe illum nequitie sordibus contaminatissimum esse necesse est. Talem vero clericum esse haud decet. Atque hunc quidem canonem, si ita accipiat, ut quo tempore sancta tractanda sunt sacris initiati, quos diximus, ab uxorum commercio abstineant, nos quoque admittimus: sin vero perpetuum iudicet ab uxore divortium, ipsum potius, apostolicis quippe et synodicalis constitutionibus adversantem, ex sacrorum canonum numero ejiciemus. Quin et alteri canonem ex alio quodam capite est contrarius. Nam hypodiacoconos a sacro ministerio arceri, neque sacra contingere, Laodicenæ synodi canon 21 jubet: hic vero, inter eos qui sacra contrectant, hypodiacoconos quoque sacra mysteria contingerent.

ΑΡΙΣΤ. « Qui res sacras tractant, etiam a propriis uxoribus suis terminis abstineant. »

Oportet eos, qui altari assident, tempore quo sacra tractant, et a propriis uxoribus se continere, ut consequi omnino possint quod a Deo petunt.

551 CANON XXIX.

« Similiter placuit, ut rem ecclesiasticam nemo vendat: quæ res, si reditus non habeat, et magna aliqua necessitas urgeat, id ejus provincie primati ostendatur, et cum presbitero episcoporum numero deliberetur, quid agere oporteat. Sin autem tanta preerat ecclesiam necessitas, ut non possit, antequam vendat, consultare; saltem vicinos ad testimonium vocet episcopus curam adhibens, ut synodo demostret urgentes omnes incommoditates, quæ suæ ecclesie evenerunt: quod nisi fecerit, et Deo et synodo rationi reddendæ obnoxius videbitur venditor, et a proprio honore alienus. »

BALS. Duodecimus canon universalis septimum synodi de prædiorum rusticorum, episcopatus vel monasterii alienatione tractat, et etiam de elocatione: et lege quæ in eum a nobis scripta sunt. Præsens autem canon statuit, rem ecclesiasticam, quæ reditum habet et est videlicet immobilis, non alienari. Sin autem, inquit, multa necessitas urgeat ecclesiam, et oroterea oporteat alienari rem ec-

Guill. Beveregii notæ.

(20) Ἐπεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Post hæc ultima Zonara in præsentem canonem verba, in codice Galaudi additur: Τὸ δὲ, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, οἷμαι σφάλμα εἶναι γραφικῶς· ὁρεῖται οὖν γράφεσθαι, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν. Illud autem ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν præcipue lectorum, scriptoris erratum esse suspicor. Sc enim scribi debuit, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν, exceptis lectoribus.

bus. Sed Dionysius Exiguus legit, quamvis lectorum, et in omnibus Græcis codicibus ἐξαιρέτως legitur. (21) Πρόσδοτον ἔχον. Ita quidem legit Dodleianus noster Balsamonis codex. Sed Ainerbachianus et Atoniensis cum Parisiensi editione rectius, particula negativa interserta, legunt πρόσδοτον μὴ ἔχον.

erga suas uxores refertur, id quod in diversis A
 canonibus confirmatum est: ut hypodiaconi,
 qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et
 presbyteri, quin etiam et episcopi in propriis
 terminis a conjugibus abstineant, ut sint tan-
 quam non habentes; quod nisi fecerint, ab ec-
 clesiastico officio moveantur. Reliqui autem cle-
 rici ad hoc non cogantur, nisi in protracta
 etate. Ab universa synodo dictum est: Quae
 vestra sanctitas iuste composuit, cum sancta
 sint et Deo grata, confirmamus.)

BALS. Quae in quartum canonem praesentis syno-
 di scripta sunt, qui statuit ut a propriis uxoribus
 omnino abstineant presbyteri, diaconi et subdiaconi
 tempore suae vicis, scilicet quando tractant sacra,
 550 sufficiunt ad praesentis canonis interpreta-
 tionem. Lectoribus autem Patres concesserunt, ut a
 suis uxoribus non contineant omnino tempore suae
 vicis: nisi utique, inquit, protracta sint etate;
 κείρα enim pro ηλικία, hoc est, etate, accipitur.
 Nota ergo quod etiam hypodiaconi sacra tractant.
 Nec ultra praesentem canonem repugnare canoni
 21 synodi Laodicenae qui dicit, subdiaconos non
 habere locum in ministrandi officio, nec debere sa-
 cra tangere: sed dic quod aliud est contrectare et
 aliud tangere. Contrectare enim, aut a loco in lo-
 cum mutare, est ministerii; et nec subdiaconus
 hoc facere impediatur: tangere autem, solis sacer-
 dotibus concessum est, et iis qui sacrificio subser-
 viunt, seu diaconis. Debet autem ex praesenti cano-
 ne, non solum qui sacra tangunt, sed et qui ea
 contrectant, suae vicis tempore continere. Ut clerici
 autem, qui sunt extra tribunal, a propriis uxori-
 bus abstineant in protracta etate, honestum qui-
 dem est. Ut ii autem puniantur a natura compulsi,
 non est, ut existimo, sanctorum Patrum iudicii. Et
 propterea, ut est consentaneum, ne canon quidem
 vos puniendos esse statuit. Lege praesentis synodi
 canonem 3, et sextae 12 et 13.

οὐκ ἐστὶ τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς οἴομαι, διακρίσεως. Καὶ διὰ τοῦτο, ὡς οἴοικεν οὐδὲ ὁ κινῶν διορί-
 ζεται τιμωρεῖσθαι τοὺτους. Ἀνάγνωθι τῆς παρουσίας
 ZONAR. Ille quoque canon eos, qui sancta con-
 tractant, continentiae legitus teneri, proindeque
 hypodiaconos, diaconos et sacerdotes, qui nimirum
 divina mysteria tractant, a conjugibus abstinere
 jubet; et profert in eam sententiam Apostoli
 verba, ut, qui uxores habent, dicens, sint tan-
 quam non habentes²²; quo nimirum tempore
 sancta illorum manibus administrantur. Quod si,
 inquit, non ita fecerint, ecclesiastico ordine move-
 buntur: nam officii nomine hoc loco ordinem et
 honorem intelligit. Alii vero clerici, nisi protracta
 aetate sint (κείρα enim aetatem significat),
 hoc est, nisi iam multum senectute processerint,
 ad id ne cogantur. Extremae enim senectutis homi-

²² 1 Cor. vii, 29.

τινων τῶν κληρικῶν, ἐξαιρίτως ἀναγνωστῶν,
 τὸ ἐν διαφόροις συνόδοις βεβαιωθὲν ὥστε τῶς
 ὑποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλα-
 φῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους,
 ἀλλὰ καὶ ἐπισκόπους κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους καὶ
 ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεῦσθαι, ἵνα ὡς μὴ
 ἔχοντες ὦσιν ἕπερ εἰ μὴ ποιήσωσιν, τοῦ ἐκκλη-
 σιαστικοῦ ἀποκινήθῳσι καθήκοντος. Τοὺς δὲ
 λοιποὺς κληρικῶς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι,
 εἰ μὴ ἐν προβεθηκυία κήρῳ. Ἀπὸ πάσης
 ἐλέγθη τῆς συνόδου, ἕπερ ἡ ὑμέτερα ἀγιωσύνη
 δικαίως ἐβρόθύμειν, ἱεροπρατῆ ὄντα καὶ θεά-
 ριστα, βεβαιούμεν.

BALS. Τὰ εἰς τὸν δ' κανόνα τῆς παρουσίας συνόδου
 γραφέντα, τὸν διοριζόμενον ἀπέχεσθαι, τῶν ἰδίων
 γυναικῶν τοὺς πρεσβυτέρους, τοὺς διακόνους καὶ
 τοὺς ὑποδιακόνους πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 ἐφημερίας αὐτῶν, ἤγουν καθ' οὓς καιροὺς μεταχει-
 ρίζονται τὰ ἅγια, ἀρκοῦσι καὶ εἰς τὴν τοῦ παρόντος
 κανόνος ἐρμηνείαν. Τοῖς μέντοι ἀναγνώσταις ἐνέδω-
 καν οἱ πατέρες μὴ ἐγκρατεῦσθαι ἐκ τῶν συμβίων
 αὐτῶν πάντως κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τούτων ἐφημε-
 ρίας, εἰ μήπω, φασί, ὡς προβεθηκότες. Τοῦτο γάρ
 ἐστὶν ἡ κήρα, ταυτέστιν ἡ ηλικία· Σημείωσαι οὖν ὅτι
 καὶ οἱ ὑποδιάκονοι τὰ ἅγια μεταχειρίζονται. Καὶ μὴ
 εἴπηρ ἐναντιοῦσθαι τὸν παρὶντα κανόνα τῷ κα'
 κανόνι τῆς ἐν Λαδικαία συνόδου διοριζόμενῳ τοὺς ὑπο-
 διακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῷ διακονίῳ, μηδὲ
 ἀπεσθαι τῶν ἱερῶν· ἀλλ' εἰπέ ὅτι ἕτερον ἐστὶ τὸ
 ψηλαφῶν, καὶ ἕτερον τὸ ἀπεσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ψη-
 λαφῶν, ἤγουν τὸ μετακινεῖν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον,
 ὑπηρεσία; ἐστὶ καὶ οὐδὲ ὁ ὑποδιάκονος, τοῦτο ποιεῖν
 ἐμποδισθήσεται· τὸ δὲ ἀπεσθαι, μόνος ἐνεδέθη
 τοῖς ἱερεῦσι καὶ τοῖς ὑπουργοῦσιν ἐν τῇ θυσίᾳ.
 ἤγουν τοῖς διακόνοις. Ὀφείλουσι δὲ κατὰ τὸν πα-
 ρόντα κανόνα οὐ μόνον οἱ ἀπέτρεμοι τῶν ἱερῶν, ἀλλὰ
 καὶ οἱ ψηλαφῶντες αὐτὰ ἐγκρατεῦσθαι κατὰ τὸν
 καιρὸν τῆς τούτων ἐφημερίας. Τὸ δὲ ἀπέχεσθαι
 ἕπερ τῶν ἰδίων γυναικῶν τοὺς ἔξω τοῦ βήματος κλη-
 ρικῶς ἐν προβεθηκυία ηλικία καλὸν μὲν ἐστὶ· κο-
 λάζεσθαι δὲ τοὺτους ὑπὸ τῆς φύσεως ἀναγκασμένους
 συνόδου κανόνα γ' καὶ τῆς ς' καν. β' καὶ γ'.

ZONAR. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν περὶ τοῦ ἐγκρατεῦσθαι
 τοῦ ψηλαφῶντας τὰ ἅγια ἐκ τῶν γυναικῶν αὐτῶν δια-
 τάττεσθαι, καὶ φησι τοὺς ὑποδιακόνους καὶ διακόνους
 καὶ πρεσβυτέρους ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γαμετῶν,
 ψηλαφῶντας τὰ θεία μυστήρια, καὶ τὰ ἀποστολικὰ
 βήματα παράγει, λέγων, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκα;
 ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν, ἤγουν καθ' ἕν καιρὸν μεταχει-
 ρίζονται τὰ ἅγια. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτω ποιῶσι, φησὶν,
 ἀποκινήθῃσονται τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Καθῆ-
 κον γὰρ ἐναυθα τὴν τάξιν καὶ τὴν τιμὴν φησι. Τοῦς
 δὲ λοιποὺς κληρικῶς πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθαι,
 εἰ μὴ ἐν προβεθηκυία κήρῳ, εἰ μὴ πάνυ εἴεν προβεθη-
 κότες ἐν ηλικία, κήρα γὰρ ηλικία ἐστὶ, ταυτέστιν εἰ
 μὴ πάνυ εἴεν γεγηρακότες. Τοῦς γὰρ ἐν γήρῳ βροχί

καταντήσαντας δεῖ σωφροεῖν. Μᾶλλον δὲ, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, οὐδὲ σωφροσύνη ἐν λεχθεῖ τῶν γερύτων ἢ ἀποχή. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος· Ἡ ἐν γήρῃ σωφροσύνη οὐ σωφροσύνη, ἀλλ' ἀκολασίας ἀδυναμία. Ὅς δὲ οὐδὲ ἐν γήρῃ σωφροεῖ, οὕτως λίαν ἀκόλαστοι. Κληρικῶν δὲ τοιοῦτον εἶναι οὐ δεῖ. Εἰ μὲν οὖν οὕτως νοοῖτο ὁ κανὼν οὕτως, ὥστε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταχειρίσεως τῶν ἁγίων ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γυναικῶν τοῦς ἱεροσύνους, ἐνεργήσει καὶ παρ' ἡμῖν· εἰ δὲ τελεῖται· χωρίζεσθαι λέγει τῶν ἰδίων συμβίων αὐτοῦς, χωρισθήσεται τῶν ἱερῶν κανόνων, ἀποστολικὸς τε καὶ συνοδικός· κανόνει ἐναντιούμενος ἐναντιοῦται δὲ καὶ κατ' ἄλλο κανόνι ἐξέρρη. Ὁ δὲ κα' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείῃ συνόδου τοῦς ὑποδιακόνους μὴ ἔχειν χώραν ἐν τῇ διακονικῇ κελεύει, μὴδ' ἀπεσθαι τῶν ἱερῶν· οὗτος δὲ καὶ τοῦς ὑποδιακόνους ἐκ τῶν τῶν ἱερῶν ψηλαφώντων εἶναι φησιν. Εἴποι οὖν τις ὅτι ἐν τοῖς τόποις ἐκεῖνοις, τῇ Ἀφρικῇ δηλονότι καὶ τῇ Καρχηδόνι, εἶδος τοιοῦτον ἦν ἴσως, ὥστε καὶ τοῦς ὑποδιακόνους ἀπεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων (20). conopis quoque numerat. Dixerit igitur quispiam, fortasse in iis regionibus, Africa nimirum et Carthagine, fuisse hoc in more positum, ut hypodiaconi quoque sacra mysteria contingerent.

ΑΡΙΣΤ. Ἐ Οἱ τὰ ἱερὰ χειριζόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν συμβίων κατὰ ἰδίους ὄρους ἐγκρατεῦσθωσαν.

Χρῆ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντα· ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως καὶ ἀπὸ τῶν ἰδίων γυναικῶν ἐγκρατεῦσθαι· ὅπως δυνήθωσιν ὁ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἰτούσιν ἀπλῶς ἐπιτεχεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΚΘ'

Ὅμοιος ἦρεσεν, ἵνα πρῶγμα ἐκκλησιαστικῶν μη- ε δεῖσι πιπράσκη· ὅπερ πρῶγμα ἐάν προσόδους μὴ ε ἔχη, καὶ πολλή τις ἐπιτήρη ἀνάγκη, τοῦτο ἐμφα- ε νίξεσθαι τῷ πρωτεύοντι τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, ε καὶ μετὰ τοῦ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκό- ε πων βουλευέσθαι, τί δεῖ πράξει. Εἰ δὲ τοσαύτη ε ἀνάγκη ἐπιταίγει τὴν ἐκκλησίαν, ὡς μὴ δύνασθαι, ε πρὸ τοῦ πωλεῖν, βουλευέσθαι, καὶ τοὺς γεινιωῶν- ε τας πρὸς μαρτυρίαν καλίσση ὁ ἐπίσκοπος, φρον- ε τιδα ποιούμενος τῷ ἀποδείξει τῇ συνόδῳ πάσης τὰς συμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ ἐς τοῦ περιστάσεως· ε ὅτι ἐρ εἰ μὴ ποιήσῃ, ὑπεύθυνος τῷ Θεῷ καὶ τῇ ε συνόδῳ φανῆ ὁ πιπράσκων, καὶ ἀλλότριος τῆς ε οἰκείας τιμῆς.

ΒΑΣ. Ὁ δωδέκτος κανὼν τῆς οἰκουμένης εἰς ἐβδόμησιν συνόδου περὶ ἐκποιήσεως αὐτοσυργίων ἐπισκοπείου ἢ μοναστηρίῳ διαλασθάνει, ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ ἐκδόσεως· καὶ ἀνάγκασον τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γεγραμμένα. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν διορίζεται μὴ πιπράσκεσθαι πρῶγμα ἐκκλησιαστικῶν πρόσδοτον ἔχον (21), καὶ ὅν δηλονότι ἀκίνητον. Ἐάν δὲ, φησὶν, ἀνάγκη κατεπέστη πολλή τὴν ἐκκλησίαν, καὶ δεῖ

uem omnino decet esse temperantem. Quin potius, ut magno Basilio visum est, nec erit cur temperantem dicamus, qui a mulieris commercio effectus abstineat. Temperantia enim, inquit ille, in senili ætate, non temperantia, sed quedam suis viribus destituta libido est. At vero qui ne in senectute quidem temperans sit, longe illum nequitie sordibus contaminatissimum esse necesse est. Talem vero clericum esse haud decet. Atque hunc quidem cautionem, si ita accipiat, ut quo tempore sancta tractanda sunt sacris initiati, quos diximus, ab uxorum commercio abstineant, nos quoque admittimus: sin vero perpetuum indicit ab uxore divortium, ipsum potius, apostolicis quippe et synodicalis constitutionibus adversantem, ex sacrorum canonum numero ejiciemus. Quin et alteri canonis ex alio quodam capite est contrarius. Nam hypodiaconos a sacro ministerio arceri, neque sacra contingere, Laodicensis synodi canon 21 jubet: hic vero, inter eos qui sacra contractant, hypodiaconos quoque sacra mysteria contingerent.

ARIST. Ἐ Qui res sacras tractant, etiam a propriis uxoribus suis terminis abstineant.

Oportet eos, qui altari assident, tempore quo sacra tractant, et a propriis uxoribus se continere, ut consequi omnino possint quod a Deo petunt.

551 CANON XXIX.

Similiter placuit, ut rem ecclesiasticam nemo vendat: quæ res, si redditus non habeat, et magna aliqua necessitas urgeat, id ejus provincie primati ostendatur, et cum præfinito episcoporum numero deliberetur, quid agere oporteat. Sin autem tanta premet ecclesiam necessitas, ut non possit, antequam vendat, consultare; saltem vicinos ad testimonium vocet episcopus curam adhibens, ut synodo demostret urgentes omnes incommoditates, quæ suæ ecclesie evenerunt: quod nisi fecerit, et Deo et synodo rationi reddendæ obnoxius videtur venditor, et a proprio honore alienus.

BALS. Duodecimus canon universalis septimum synodi de præfitorum rusticorum, episcopatus vel monasterii alienatione tractat, et etiam de elocatione: et lege quæ in eum a nobis scripta sunt. Præsens autem canon statuit, rem ecclesiasticam, quæ redditum habet et est videlicet immobilis, non alienari. Sin autem, inquit, multa necessitas urgeat ecclesiam, et oroterea oporteat alienari rem ec-

Guill. Beveregii notæ.

(20) Ἐπεσθαι τῶν ἱερῶν μυστηρίων. Post hæc ultima Zonaras in præsentem canonem verba, in codice Galaudi additur: Τὸ δὲ, ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν, οἴμαι σφάλμα εἶναι γραφῆς; ὁ γὰρ εἰ οὕτως γράφεσθαι, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν. *Illud autem ἐξαιρέτως ἀναγνωστῶν præcipue lectorum, scriptoris erratum esse suspicor. Sic enim scribi debuit, ἐξαιρουμένων ἀναγνωστῶν, exceptis lectori-*

bus. Sed Dionysius Exiguus legit, *quamvis lectorum*, et in omnibus Græcis codicibus ἐξαιρέτως legitur.

(21) Πρόσδοτον ἔχον. Ita quidem legit Bodleianus noster Balsamonis codex. Sed Anicrbachianus et Atoniensis cum Parisiensi editione rectius, particula negativa interserta, legunt πρόσδοτον μὴ ἔχον.

clesiasticam immobilem, quæ nullius est omnino A reditus (quæ enim affert redditum nulla ratione alienatur), oportet hoc ad primatem Ecclesiæ seu metropolitanum referre, et cum præfinito episcoporum numero, duodecim scilicet antistitum, quos convenientes adversus episcopum criminationes audire, ut sæpe dictum est, consultare debere statuit quid sit agendum. Sin autem magna urget ecclesiam necessitas ad alienandum, et non potest episcopus ad metropolitanum et competentes episcopos de ea re referre: debet vicinos episcopos accersere ad testificandam acrem et urgentem necessitatem alienandæ rei. Si autem hoc non fecerit, et Deo erit obnoxius et deponetur. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege totum secundum titulum quinti libri Basilic. quæ est novella Justiniani 120, quæ quidem docet de emphyteusi, venditione et de omni, ut semel dicam, alienatione rerum non solum episcopalium, sive ecclesiasticarum, sed etiam monasterialium, et ad sacrosanctas ædes pertinentium: similiter et de alienatione sacrorum vasorum. Et secundum quidem hanc novellam, quæ est præsentis canone multo recentior; quin et secundum constitutionem Nomocanoni, quæ in Basilic. admissa et ibidem sita est, dic aliquando quidem non prohiberi alienationes ecclesiasticorum vel etiam monasterialium mobilia et immobilium honorum, aliquando vero prohiberi. Lege et secundum caput epistolæ sancti Cyrilli ad Romanum. Nota autem ex præsentis canone quod quæ synodally sunt de causis quibusdam ecclesiasticis statuta, et decreti locum obtinent, debent necessario fieri a primatu provincie et duodecim antistitibus; et quæ aliquo alio modo sunt, vim suam non obtinebunt, ut mihi videtur, utpote quæ consistere nequeant. Præterea nota, quod deponitur episcopus, qui non secundum dictam Justiniani novellam ecclesiasticum sacrum vel immobile alienat, etiamsi hoc dictæ novellæ non sit adjectum. Est enim manifeste sacrilegium, quæ non sit secundum novellam alienatio.

ZONAR. Ecclesiasticas possessiones alienare omnino haud licet. Quod si ejus rei gravis aliqua B necessitas contingat, sitque alienanda possessio sterilis et infructuosa; tum vero, et infrugiferam rem esse, et gravem ejus alienandæ necessitatem instare, provincie primati, metropolitanum videlicet indicare, ac de re tota 552 cum præfinito episcoporum numero deliberare oportet. Præfinitum vero numerum, duodecim, quos in episcoporum criminibus cognitores esse vult, intelligi arbitror. Si vero necessitatis ejus magna vis episcopo metropolitanum advenudi, et cum episcopis delibe-

τουτο δεήση εκποιθηθαι ακίνητον εκκλησιαστικόν πάντως άπρόσοδον (τὸ γάρ ἔχον πρόσοδον άπωσθη- πτωτα οὐκ εκποιεῖται), χρὴ τὰ περι τούτου αναφέρειν τῷ πρωτεύοντι τῆς επαρχίας, ἤγουν τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τῶν επισκόπων, ἤγουν τῶν ὁδωδικα ἀρχιερέων, οὓς ὠρίσαστο συνιδόντις ακροῖσθαι τῶν κατὰ τοῦ επισκόπου αιτιαμάτων. καθὼς πολλὰκις εἴρηται, βουλευέσθαι τί δεῖ πράξαι. Εἰ δὲ μεγάλη ἀνάγκη βιάζει τὴν εκκλησίαν εἰς τὴν εκποίησιν, καὶ οὐ δύναται ὁ ἐπίσκοπος τὰ πρὸς τούτου αναφέρειν τῷ μητροπολίτῃ καὶ τοῖς προσφόροις επισκόποις, ὅφειλε μετακαλεῖσθαι τοὺς γειτονίζοντα: επισκόπους εἰς μαρτυρίαν τῆς τε δέου- τητος: τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς περιστατικῆς εκποιή- σεις; τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσει, καὶ τῷ θεῷ ὑπεύθυνος ἔσται, καὶ καθαιρεθήσεται. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· σὺ δὲ ἀνάγκωσον τὸν δλον β' τίτλον τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, νεαρὴν δευτα Ἰουστινιάνειον ρκ', καὶ διδάσκοντα περι ἐμφυ- τέσεως, πράσεως, καὶ ἀπλῶς περι πάσης εκποιή- σεως, οὐ μόνον επισκοπικῶν (22) ἤτοι εκκλησιαστι- κῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ μοναστηριακῶν, καὶ τῶν ἀνηκόντων εὐαγέσιν οἴκοις, ὡσαύτως καὶ περι εκ- ποιήσεως ἱερῶν σκευῶν. Καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην νεαρὴν μεταγενεστέραν οὖσαν κατὰ πολὺ τοῦ πα- ρόντος κανόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ νο- μοκανόνου δεχθεῖσαν καὶ καταστωθεῖσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ, λέγει, ποτὲ μὲν μὴ κωλύεσθαι τὰς εκπο- ήσεις τῶν εκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κινη- τῶν καὶ ακίνητων πραγμάτων, ποτὲ δὲ ἐμποδίζε- σθαι. Καὶ ἀτάγνωθι καὶ τὸ β' κεφάλ. τῆς πρὸς δόμον ἐπιστολῆς τοῦ ἀγίου Κυρίλλου. Σημειώσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὰ συνοδικῶς γινόμενα σημειώματα χάριν εκκλησιαστικῶν τετων ὑποθέσεων, καὶ δεκρέτου τόπον ἐπύχοντα, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσι γίνεσθαι παρὰ τοῦ μετὰ χώραν πρώτου καὶ ἐβ' ἀρχιερέων, καὶ τὰ ἄλλως πως γινόμενα ὡς ἀνυπό- στατα οὐχ ἔξουσι τὸ ἐνεργῆν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἐτι σημειώσαι ὅτι καθαιρεῖσθαι ὁ ἐπίσκοπος, μὴ κατὰ τὴν βῆθειαν Ἰουστινιάνειον νεαρὴν εκποιούμενος εκκλησιαστικὸν ἱερὸν ἢ ακίνητον, κἄν τούτο οὐ πρόσ- κειται τῇ βῆθειᾳ νεαρῇ. Ἰεροσουλία γὰρ ἀντικρὺς ἔστιν ἢ μὴ κατὰ τὴν νεαρὴν γινόμενη εκποίησις.

ZONAR. Τὰ εκκλησιαστικὰ πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι δεῖ. Ἐκν δὲ πολλή τι: ἀνάγκη κατεπίγη, καὶ τὸ μέλλον δι' ἐκίτην εκποιεῖσθαι: ἀπρόσοδον ἢ, χρὴ τοῦτο, τὸ εἶναι τε ἀπρόσοδον τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ κατεπίγεσθαι ὑπὸ ἀνάγκης πολλῆς, ἐμφανίζειν τῷ πρωτεύοντι τῆς επαρχίας, δηλαδὴ τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὠρισμένου ἀριθμοῦ τῶν επισκόπων βουλευέσθαι, τί δεῖ πράξαι. Ὁρισμένον δὲ ἀριθμὸν, οἶμαι, λέγει τοὺς ἐβ', οὓς ὠρίσαστο συνιδόντις ακροῖ- σθαι τῶν κατὰ επισκόπων αιτιαμάτων. Εἰ δὲ σφο- δρὰ τις εἴη ἀνάγκη, ὡς μὴ δυνατόν εἶναι προσκα- λεῖν τὸν ἐπίσκοπον τῷ μητροπολίτῃ, τοῖς επισκό-

Guill. Bevergii notæ.

(22) Οὐ μόνον επισκοπικῶν. Hæc usque ad περι εκποιήσεως tam in ms. Amerbachiano, quam

Parisiensi Balsamonis editione desiderata, nos ex codice Bodliano restituumus.

ποις βουλευσασθαι, τότε χρή τὸν ἐπίσκοπον κἄν τοὺς γείτονας ἐπισκόπους εἰς μαρτυρίαν κλέσαι τῆς τε δεύτερος τῆς ἀνάγκης, καὶ περιστάσεως, καὶ ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσῃ, ὑπεύθυνος ἔσται τῷ Θεῷ, τοῦτέστι καὶ τῷ Θεῷ ὑφέξει λόγους, καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἀλλοτριωθήσεται τῆς οἰκείας τιμῆς, ἦτοι τῆς ἀρχιερατικῆς. Καὶ ὁ μέγας δὲ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμνον ἐπιστολῇ αὐτοῦ φησι· Κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίηται· ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρή. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἱσ' κανόνα τῆς οἰκουμενικῆς ζ' συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄπρατα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Εἰ δὲ μὴ πρόσδοτον ἔχει, γνώμη τῶν ἐπισκόπων ἐπιπράσκειται. Εἰ δὲ ἡ ἀνάγκη οὐχ ὑπέμεινε βουλευσασθαι, τοὺς γείτονας ὁ ἐπιπράσκων συγκαλέσει· εἰ δ' οὐχ οὕτω, Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ ὑπεύθυνος. »

Ὁὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποιεῖσθαι πράγματα· θελοῦ γάρ εἰσι ταῦτα δικαίου, καὶ διὰ τοῦτο ἄπρατα. Εἰ δὲ τις κτήμα ἔχων ἀπρόσδοτον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ βαρυνομένην χρεῖσιν, ἢ περιστάσεσιν ἄλλαις πιεζομένην, καὶ βουλευθῆ τοῦτο διαπράσαι, ὥστε τὴν τιμὴν αὐτοῦ καταβαλεῖν εἰς ἀπόφλησιν τῶν χρεῶν, ἢ εἰς ἄλλας τινὰς κατεπεργούσας ἀνάγκας· μὴ τοῦτο πωλεῖσθαι ἀνευ γνώμης τοῦ μητροπολίτου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν συνεπισκόπων αὐτοῦ. Εἰ δ' οὐκ ἔχει καιρὸν διὰ τὴν ἐπικαιμένην αὐτῷ ἀνάγκην, τοῦτοις περὶ τοῦ ἀπροσδοτου ἀκινήτου βουλευσασθαι, ὡς μέλλει τοῦτο πωληθῆσαι· κἄν τοὺς γείτονας συγκαλέτω εἰς μαρτυρίαν, ἵνα τὰς ἐπισυμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ περιστάσεις, δι' αἷς τὸ τοιοῦτον πωλεῖ ἀκίνητον, ἐπιγινώσκωσι, καὶ τῇ συνόδῳ ταῦτα καὶ μετέπειτα παραστήσωσι. Εἰ δὲ οὐ ταῦτα φυλάξει, ἀλλ' αὐτοθούλως ποιήσεται τὴν διάπρασιν· καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ ἔσται ὑπεύθυνος, καὶ ἀλλότριος τῆς τιμῆς.

ΚΑΝΩΝ Α'.

« Ὁμοίως ἐδεδαιώθη, ἵνα, ἐάν ποτε πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἐπὶ τινι βαρυτέρῳ ἐγκλήματι ἐλεγχθῶσι· ἐπὶ ἀναγκαίως αὐτοὺς τῆς λειτουργίας ἀποκινῶσιν, μὴ ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς χεῖρας ὡς μετάνοοσιν, ἢ ὡς πιστοῖς λαϊκοῖς· μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς, ὥστε ἀναβαπτίζομένοις, πρὸς τὸν τοῦ κλήρου βαθμὸν προκόπτειν. »

ΒΑΣΣ. Τινὲς τῶν τοῦ βήματος, καθαιρεθέντες διὰ τινὰ ἐγκληματικὰ αἰτιώματα, ἤθελον, ὡς σοικεν, ἀναγνώστως ταχθῆναι ἢ εἰς ἐτέρους βαθμοὺς ἐξω τοῦ βήματος ὄντας· καὶ ἔλεγον, ὡς, Ἐπεὶ μετανουμέναν καὶ εἰς τόπον κατηντήσαμεν λαϊκῶν, ὀφειλομένων εἰς βαθμοὺς τοιοῦτους προκόπτειν, εἰς οἶκους καὶ οἱ λαϊκοὶ προκόπτουσι. Τοῦτο οὖν μὴ δεξάμενοι οἱ Πατέρες, ὥρισαν τοῖς καθαιρεθεῖσι μὴ ἐπιτίθεσθαι πρὸς τῶν ἀρχιερέων χεῖρας χάριν οἰασθήναι· κληρῶσως κἄν μετανουώσι, καὶ ὡς πιστοὶ λαϊκοὶ ὀρχωνται. Ἐπεὶ δὲ ἔλεγον τινες ὡς τὸ βάπτισμα ῥύπον πάντα ἐκπύνει, καὶ ἐξήτουν ἐκ δευτέρου βαπτισθῆναι, ὥστε ἀποπλυνθῆναι τάχα τὴν ἐγκληματικὴν ἀκαθαρσίαν, δι' ἣν καθηροῦθησαν, καὶ οὕτω κληρω-

A randi, facultatem adimat; tunc saltem vicinos episcopos et magnæ necessitatis, et negotii totius, et rei alienationis ab episcopo testes adhiberi oportet. Quod si facere neglexerit, et Deo erit obnoxius, hoc est, et facti rationem Deo reposcento reddet, et a synodo, proprio honore, hoc est summi sacerdotii dignitate privabitur. Magnus vero Cyrillus in epistola ad Dominum hæc habet: Vasa pretiosa, inquit, ac possessiones immobiles salvas atque incolumes ecclesiis conservari oportet. Lege præterea œcumenicæ septimæ synodi canonem duodecimum.

ARIST. « Bona ecclesiastica non sunt vendenda. Si vero reditus non habeant, sententia episcoporum veniuntur. Si vero necessitas non ferret ut consulatur, qui vendit vicinos vocabit. Sin ita non fecerit, Deo et synodo reus tenetur. »

Episcopi non debent ecclesiastica bona alienare, illa enim divini sunt juris, atque ideo non venalia. Si quis autem possessionem habeat redditus non proferentem, et ecclesiam suam debitis gravatam et aliis pressam incommoditatibus et eam dividere vellet, ut pretium illius indebitorum solutionem conjiceret, aut ad alias quasdam urgentes necessitates; illam non vendat sine provinciæ istius metropolitani et coepiscoporum ipsius sententia. Si autem tempus non habeat, propter imminentem ipsi necessitatem, cum iis de immobili reditus non habente consultare, quomodo illud venditurus sit, saltem vicinos in testimonium convocet, ut quæ ecclesiæ illius acciderunt incommoditates, propter quas immobile illud vendit, cognoscant, et ea synodo etiam postea exhibeant. Si autem hæc non observaverit, sed sua sponte venditionem fecerit; et Deo et synodo reddendæ rationi obnoxius erit, et ab honore alienus.

CANON XXX.

« Similiter confirmatum est, ut, si quando presbyter vel diaconus alicujus gravioris criminis convicti fuerint, quod eos a sacro ministerio necessario movet, non esse eis manus imponendas, ut pœnitentiam agentibus, vel ut fidelibus laicis; neque permitti eis, tanquam rebaptizatis, ad cleri gradum promoveri. »

BALS. Quidam eorum, qui locum habebant in pulpito, depositi propter criminales causas, volebant, ut est verisimile, lectores ordinari, vel in alios gradus qui sunt extra pulpitum: et dicebant: Quoniam pœnitentiam agimus et in laicorum locum redacti sumus, debemus saltem ad eos gradus promoveri, ad quos laici provehuntur. Hoc ergo non admittentes Patres statuerunt, ut depositis non imponantur manus, ob qualemcunque in clerum receptionem, etiamsi pœnitentiam agant, et ut fideles laici recipiantur. Quia autem dicebant nonnulli baptismum sordes omnes abluere, et petebant secundo baptizari, ut elueretur forsitan criminis macula, propter quam sunt depositi, et sic in clerum

clesiasticam immobilem, quæ nullius est omnino A reditus (quæ enim avertit relictum nulla ratione alienatur), oportet hoc ad primatem Ecclesiæ sen metropolitanum referre, et cum præfinito episcoporum numero, duodecim scilicet antistitium, quos convenientes adversus episcopum criminationes audire, ut sæpe dictum est, consultare debere statuit quid sit agendum. Sin autem magna urget ecclesiam necessitas ad alienandum, et non potest episcopus ad metropolitanum et competentes episcopos de ea re referre: debet vicinos episcopos accersere ad testificandam acrem et urgentem necessitatem alienandæ rei. Si autem hoc non fecerit, et Deo erit obnoxius et deponetur. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege totum secundum titulum quinti libri Basilic. quæ est novella Justiniani 120, quæ quidem docet de empyteusi, venditione et de omni, ut semel dicam, alienatione rerum non solum episcopaliū, sive ecclesiasticarum, sed etiam monasterialium, et ad sacrosanctas ædes pertinentium: similiter et de alienatione sacrorum vasorum. Et secundum quidem hanc novellam, quæ est præsentis canone multo recentior; quin et secundum constitutionem Nomocanoni, quæ in Basilic. admissa et ibidem sita est, dic aliquando quidem non prohiberi alienationes ecclesiasticorum vel etiam monasterialium mobilium et immobilium honorum, aliquando vero prohiberi. Lege et secundum caput epistolæ sancti Cyrilli ad Romanum. Nota autem ex præsentis canone quod quæ synodally sunt de causis quibusdam ecclesiasticis statuta, et decreti locum obtinent, debent necessario fieri a primatibus provinciarum et duodecim antistitibus; et quæ aliquo alio modo sunt, vim suam non obtinebunt, ut mihi videtur, utpote quæ consistere nequeant. Præterea nota, quod deponitur episcopus, qui non secundum dictam Justiniani novellam ecclesiasticum sacrum vel immobile alienat, etiamsi hoc dictæ novellæ non sit adjectum. Est enim manifeste sacrilegium, quæ non sit secundum novellam alienatio.

ZONAR. Ecclesiasticas possessiones alienare omnino haud licet. Quod si ejus rei gravis aliqua necessitas contingat, sitque alienanda possessio sterilis et infructuosa; tum vero, et infrugiferam rem esse, et gravem ejus alienandæ necessitatem instare, provinciarum primati, metropolitanum videlicet indicare, ac de re tota 552 cum præfinito episcoporum numero deliberare oportet. Præfinitum vero numerum, duodecim, quos in episcoporum criminibus cognitores esse vult, intelligi arbitror. Si vero necessitatis ejus magna vis episcopo metropolitanum adendum, et cum episcopis delibe-

τοῦτο δεήσει ἐκποιθῆναι ἀκίνητον ἐκκλησιαστικὸν πάντως ἀπρόσοδον (τὸ γὰρ ἔχον πρόσοδον ἑπωσθῆναι οὐκ ἐκποιεῖται), χρὴ τὰ περὶ τούτου ἀναφέρειν τῷ πρωτεύοντι τῆς ἐπαρχίας, ἤγουν τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὀρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων, ἤγουν τῶν δώδεκα ἀρχιερέων, οὓς ὄριστο συνιόντις ἀκροῦσθαι τῶν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αἰτιμάτων. καθὼς πολλάκις εἴρηται, βουλευέσθαι τί δεῖ πράξαι. Εἰ δὲ μεγάλη ἀνάγκη βιάζει τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν ἐκποίησιν, καὶ οὐ δύναται ὁ ἐπίσκοπος τὰ πρὸς τούτου ἀναφέρειν τῷ μητροπολίτῃ καὶ τοῖς προσφύροις ἐπισκόποις, δεήσει μετακαλεῖσθαι τοὺς γειτονίζοντα ἐπισκόπους εἰς μαρτυρίαν τῆς τε δέυτητος; τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς περιστατικῆς ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσῃ, καὶ τῷ θεῷ ὑπεύθυνος ἔσται, καὶ καθαιρεθήσεται. Καὶ τὸ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· οὐ δὲ ἀνάγνωσον τὸν δλον β' τίτλον τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, νεαρὴν δευτῆς Ἰουστινιάνειον ρκ', καὶ διδάσκοντα περὶ ἐμψυτεύσεως, πράξεως, καὶ ἀπλῶς περὶ πάσης ἐκποιήσεως, οὐ μόνον ἐπισκοπικῶν (22) ἤτοι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ μοναστηριακῶν, καὶ τῶν ἀνηκόντων εὐαγέσιν οἴκοις, ὡσαύτως καὶ περὶ ἐκποιήσεως ἱερῶν σκευῶν. Καὶ κατὰ τὴν τοιαύτην νεαρὰν μεταγενεστέραν οὖσαν κατὰ πολὺ τοῦ παρόντος κανόνος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ νομοκανόνου δεχθεῖσαν καὶ καταστωθεῖσαν εἰς τὰ Βασιλικὰ, λέγει, ποτὲ μὲν μὴ κωλύεσθαι τὰς ἐκποιήσεις τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ μοναστηριακῶν κινήτων καὶ ἀκινήτων πραγμάτων, ποτὲ δὲ ἐμποδίζεσθαι. Καὶ ἀγνοῦσι καὶ τὸ β' κεφάλ. τῆς πρὸς δόμνον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Κυρίλλου. Σημείωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι τὰ συνοδικῶς γινόμενα σημειώματα χάριν ἐκκλησιαστικῶν τεσσων ὑποθέσεων, καὶ δεκρῆτου τόπου ἐπὶχοντα, εἰς ἀνάγκης δεφίλουσι γίνεσθαι παρὰ τοῦ μετὰ χώραν πρώτου καὶ ἑβ' ἀρχιερέων, καὶ τὰ ἄλλως πως γινόμενα ὡς ἀνυπόστατα οὐχ ἔξουσι εἰς ἐνεργόν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ. Ἐπι σημείωσαι ὅτι καθαιρεθήσῃ ὁ ἐπίσκοπος, μὴ κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν Ἰουστινιάνειον νεαρὰν ἐκποιούμενος ἐκκλησιαστικὸν ἱερὸν ἢ ἀκίνητον, κἂν τοῦτο οὐ πρόσκειται τῇ ῥηθείῃ νεαρῇ. Ἰεροσολία γὰρ ἀντικρὺς ἔστιν ἢ μὴ κατὰ τὴν νεαρὰν γινόμενη ἐκποίησις.

ZONAR. Τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀνεκποίητα εἶναι δεῖ. Ἐὰν δὲ πολλὴ τις ἀνάγκη κατεπεῖρη, καὶ τὸ μέλλον δι' ἐκκίνητον ἐκποιεῖσθαι ἀπρόσοδον ἢ, χρὴ τοῦτο, τὸ εἶναι τὸ ἀπρόσοδον τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ κατεπεῖγεσθαι ὑπὸ ἀνάγκης πολλῆς, ἐμφανίζεῖν τῷ πρωτεύοντι τῆς ἐπαρχίας, δηλαδὴ τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μετὰ τοῦ ὀρισμένου ἀριθμοῦ τῶν ἐπισκόπων βουλευέσθαι, τί δεῖ πράξαι. Ὀρισμένον δὲ ἀριθμὸν οἶμαι, λέγει τοὺς ἑβ', οὓς ὄριστο συνιόντις ἀκροῦσθαι τῶν κατὰ ἐπισκόπων αἰτιμάτων. Εἰ δὲ σφοδρὰ τις εἴη ἀνάγκη, ὡς μὴ δυνατόν εἶναι προσελθεῖν τὸν ἐπίσκοπον τῷ μητροπολίτῃ, τοῖς ἐπισκό-

Guill. Beveregii notæ.

(22) Οὐ μόνον ἐπισκοπικῶν. Hæc usque ad πρὸ ἐκποιήσεως tam in ms. Amerbachiano, quam

Parisiensi Balsamonis editione desiderata, nos ex codice Bodleiano restitimus.

ποις βουλευσασθαι, τότε χρῆ τὸν ἐπίσκοπον κἄν τοὺς γείτονας ἐπισκόπους εἰς μαρτυρίαν κλέσαι τῆς τε δέυτητος τῆς ἀνάγκης, καὶ περιστάσεως, καὶ ἐκποιήσεως τοῦ πράγματος. Εἰ δὲ μὴ οὕτω ποιήσῃ, ὑπεύθυνος ἔσται τῷ Θεῷ, τοῦτέστι καὶ τῷ Θεῷ ὑφείξει λόγους, καὶ ὑπὸ τῆς συνόδου ἀλλοτριωθήσεται τῆς οἰκείας τιμῆς, ἦτοι τῆς ἀρχιερατικῆς. Καὶ ὁ μέγας δὲ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμον ἐπιστολῇ αὐτοῦ φησι· Κειμήλια καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίηταί· ἐκκλησίαι· σώζεσθαι χρῆ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἐξ κανόνα τῆς οἰκουμενικῆς ᾠ συνόδου.

ΑΡΙΣΤ. « Ἄπρτα τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα. Εἰ εἰ δὲ μὴ πρόσθετον ἔχει, γνώμη τῶν ἐπισκόπων εἰς πικράσκειται. Εἰ δὲ ἡ ἀνάγκη οὐχ ὑπερμένει εἰ βουλευσασθαι, τοὺς γείτονας ὁ πικράσκων εἰ συγκαλέσει· εἰ δ' οὐχ οὕτω, Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ ὑπεύθυνος. »

Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποιεῖσθαι πράγματα· θεῖου γάρ εἰσι ταῦτα δικαίου, καὶ διὰ τοῦτο ἄπρτα. Εἰ δὲ τις κτήμα ἔχων ἀπρόσθετον, καὶ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ βαρυνομένην χρεῖσιν, ἢ περιστάσεσιν ἄλλαις πιεζομένην, καὶ βουληθῆ τοῦτο διαπράσαι, ὥστε τὴν τιμὴν αὐτοῦ καταβαλεῖν εἰς ἀπόφλησιν τῶν χρεῶν, ἢ εἰς ἄλλας τινὰς κατεπεργούσας ἀνάγκας· μὴ τοῦτο πωλεῖσθαι ἀνευ γνώμης τοῦ μητροπολίτου τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν συνεπισκόπων αὐτοῦ. Εἰ δ' οὐκ ἔχει καιρὸν διὰ τὴν ἐπικαιμένην αὐτῷ ἀνάγκην, τοῦτοις περὶ τοῦ ἀπρόσθετου ἀκινήτου βουλευσασθαι, ὡς μέλλει τοῦτο πωλῆσαι· κἄν τοὺς γείτονας συγκαλέτω εἰς μαρτυρίαν, ἢ τὰς ἐπισυμβάσας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ περιστάσεις, δι' ἧς τὸ τοιοῦτον πωλεῖ ἀκινήτου, ἐπιγινώσκωσι, καὶ τῇ συνόδῳ ταῦτα καὶ μετέπειτα παραστήσωσι. Εἰ δὲ οὐ ταῦτα φυλάξει, ἀλλ' αὐτοβούλως ποιήσεται τὴν διάπρασιν· καὶ τῷ Θεῷ καὶ τῇ συνόδῳ ἔσται ὑπεύθυνος, καὶ ἀλλότριος τῆς τιμῆς.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

« Ὁμοίως ἐβεβαιώθη, ἵνα, ἐάν ποτε πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι ἐπὶ τινι βαρυτέρῳ ἐγκλήματι ἐλεγχθῶσι εἰ τῷ ἀναγκαίως αὐτοὺς τῆς λειτουργίας ἀπικνεύοντι, μὴ ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς χεῖρας ὡς μετάνοιοῦσι, ἢ ὡς πιστοῖς λαϊκοῖς μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς, ὥστε ἀναβαπτίζομένους, πρὸς τὸν τοῦ κλήρου βαθμὸν προκόπτειν. »

ΒΛΑΣ. Τινὲς τῶν τοῦ βήματος, καθαιρεθέντες διὰ τινὰ ἐγκληματικὰ αἰτιάματα, ἤθελον, ὡς σοικαν, ἀναγνώστis ταχθῆναι ἢ εἰς ἐτέρους βαθμοὺς ἔξω τοῦ βήματος ὄντας· καὶ ἔλεγον, ὡς, Ἐπεὶ μετανουμέν καὶ εἰς τόπον κατηντήσαμεν λαϊκῶν, ὀφειλομεν κἄν εἰς βαθμοὺς τοιοῦτους προκόπτειν, εἰς οὓς καὶ οἱ λαϊκοὶ προκόπτουσι. Τοῦτο οὖν μὴ δεξιμένοι οἱ Πατέρες, ὥρισαν τοῖς καθαιρεθεῖσι μὴ ἐπιτίθεσθαι παρὰ τῶν ἀρχιερέων χεῖρας χάριν οἰασθήνους κληρώσεως· κἄν μετανώσῃ, καὶ ὡς πιστοὶ λαϊκοὶ δέχωνται. Ἐπεὶ δὲ ἔλεγον τινες ὡς τὸ βάπτισμα ῥύπον πάντα ἐκπλύνει, καὶ ἐξήτουν ἐκ δευτέρου βαπτισθῆναι, ὥστε ἀποπλυνθῆναι τάχα τὴν ἐγκληματικὴν ἀκαθαρσίαν, δι' ἣν καθορθήσαν, καὶ οὕτω κληρω-

A randi, facultatem adimat; tunc saltem vicinos episcopos et magnæ necessitatis, et negotii totius, et rei alienationis ab episcopo testes adhiberi oportet. Quod si facere neglexerit, et Deo erit obnoxius, hoc est, et facti rationem Deo reposcento reddet, et a synodo, proprio honore, hoc est summi sacerdotii dignitate privabitur. Magnus vero Cyrillus in epistola ad Dominum hæc habet: Vasa pretiosa, inquit, ac possessiones immobiles salvas atque incolumes ecclesiis conservari oportet. Lege præterea œcumenicæ septimæ synodi canonem duodecimum.

ARIST. « Bona ecclesiastica non sunt vendenda. « Si vero reditus non habeant, sententia episcoporum venduntur. Si vero necessitas non ferret ut consulatur, qui vendit vicinos vocabit. « Sin ita non fecerit, Deo et synodo reus tenetur. »

Episcopi non debent ecclesiastica bona alienare, illa enim divini sunt juris, atque ideo non venalia. Si quis autem possessionem habeat reditus non proferentem, et ecclesiam suam debitis gravatam et aliis pressam incommo ditatibus et eam dividere vellet, ut pretium illius in debitorum solutionem conjiceret, aut ad alias quasdam urgentes necessitates; illam non vendat sine provinciæ istius metropolitani et coepiscoporum ipsius sententia. Si autem tempus non habeat, propter imminentem ipsi necessitatem, cum iis de immobili reditus non habente consultare, quomodo illud venditurus sit, saltem vicinos in testimonium convocet, ut quas ecclesiæ illius acciderunt incommo ditates, propter quas immobile illud vendit, cognoscant, et ea synodo etiam postea exhibeant. Si autem hæc non observaverit, sed sua sponte venditionem fecerit; et Deo et synodo reddendæ rationi obnoxius erit, et ab honore alienus.

CANON XXX.

« Similiter confirmatum est, ut, si quando presbyter vel diaconus alicujus gravioris criminis convicti fuerint, quod eos a sacro ministerio necessario movet, non esse eis manus imponendas, ut pœnitentiam agentibus, vel ut fidelibus laicis; neque permitti eis, tanquam rebaptizatis, ad cleri gradum promoveri. »

BALS. Quidam eorum, qui locum habebant in pulpito, depositi propter criminales causas, volebant, ut est verisimile, lectores ordinari, vel in alios gradus qui sunt extra pulpitem: et dicebant: Quoniam pœnitentiam agimus et in laicorum locum redacti sumus, debemus saltem ad eos gradus promoveri, ad quos laici provehuntur. Hoc ergo non admittentes Patres statuerunt, ut depositis non imponantur manus, ob qualemcunque in clerum receptionem, etiamsi pœnitentiam agant, et ut fideles laici recipiantur. Quia autem dicebant nonnulli baptismum sordes omnes ablueret, et petebant secundo baptizari, ut elueretur forsitan criminis macula, propter quam sunt depositi, et sic in clerum

reciperentur : decreverunt Patres ne hoc quidem fieri quod unum baptismum facere nobis traditum est. Quamobrem nota etiam ex hoc, quod qui post depositionem legunt in suggestu, vel precantur et dant benedictionem, male faciunt.

ZONAR. Qui ob admissa facinora depositi ac de suo gradu dejecti sunt, præterquam in certis quibusdam peccatis, haud segregantur. Aliorum namque omnium suppliciorum instar illis depositio est. Quin et magnus Basilus canone 32 : Qui clerici, inquit, peccatum ad mortem 553 peccant, de gradu quidem deiciuntur ; a laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis his in ipsiis. Item igitur hic quoque canon asserit : Si quando enim presbyter, inquit, aut diaconus gravioris peccati, ad depositionem necessario inferentis, convictus fuerit, ipsum segregare, ac quasi in pœnitentia degenti manus imponere nequaquam oportet. Accedentibus enim ad ecclesiam et peccata confluentibus episcopi, aut eorum consensu sacerdotes, manus imponebant, ac precibus adhibitis segregatos, unumquemque in locum pœnæ luendæ constitutum pro ratione criminis, delucebant. Id ergo, inquit, in iis, qui ministerio exciderunt, sacerdotibus et diaconis usurpari, aut eos in laicorum fidelium, qui segregati sunt, stationibus collocari non oportet ; neque vero, quia nimirum sordes omnes sacra baptismi lympha elui credamus, iis ut iterum baptizentur permittere, ut proinde quasi purgatis peccati maculis in clerum denno cooptentur. Nam elui quidem divinitus instituto lavacro maculas omnes flagitii credimus ; sed uno quemque baptismo initiari licere a majoribus accepimus.

ARIST. « Presbyter convictus et resipiscens, non iterum baptizatur tanquam promovendus, neque ut laicus iterum ordinatur. »

Presbyter vel diaconus semel depositus ob aliquo delictum, et de eo pœnitentiam agens, non postea, ut laicus, iterum ordinabitur : sed neque rebaptizabitur ad ablucenda peccata, et sacerdotium aut diaconorum gradum iterum assequendum. Unum enim constemur et agnoscinus baptismum.

CANON XXXI.

« Similiter placuit, ut presbyteri et diaconi, et reliqui inferiores clerici, in iis quas habent causis, si de propriorum episcoporum judiciis quarantur, vicini episcopi eos audiant : et cum propriorum episcoporum consensu, quæ inter eos intercedunt, controversias ab ipsis evocati episcopi componant. Proinde si ab ipsis etiam provocandum esse putaverint, ad transmarina judicia ne appellent, sed ad primates suarum provinciarum, quemadmodum et de episcopis sæpe definitum est. Qui autem

Δ θῆναι, ὧρισαν οἱ Πατέρες· μηδὲ τοῦτο γίνεσθαι, δεῖν ἐν βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδίδοται. Ὡστε σημειώσαι καὶ ἀπὸ τούτου ὅτι οἱ μετὰ τὴν καθάρσεις ἀναγινώσκοντες ἐπ' ἀμῶνος, ἢ εὐχὰς διδόντες καὶ εὐλογητὸν, κακῶς ποιοῦσιν.

ZONAR. Οἱ δια τινὰ ἀμαρτήματα καθαιρούμενοι, καὶ τῶν οὐραίων βαθμῶν ἐκπίπτοντες· οὐκ ἀφορίζονται εἰ μὴ ἐπὶ τινῶν ἰδικῶν ἀμαρτημάτων. Ἄρα καὶ γὰρ αὐτοῖς ἡ καθάρσεις ἀντὶ πάσης ἄλλης τιμωρίας. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος· ἐν λβ' κανόνι αὐτοῦ· Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτίαν ἀμαρτίνοντες κληρικοὶ τοῦ βαθμοῦ κατέγονται· τῆς κοινωνίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξείργονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δις· ἐπιταυτῶ. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρῶν λέγει κακῶν. Ἐὐν γὰρ πρεσβύτερος· ἢ διάκονος, φησὶν, ἐν βαρυτέρῳ ἀμαρτήματι ἐλεγχθῆ, ἐξ ἀνάγκης καθαιροῦντι αὐτὸν, οὐ χρὴ ἀφορίζεσθαι αὐτὸν, καὶ ὡς μετανοοῦντι αὐτῷ ἐπιτίθεσθαι χεῖρας. Τοῖς γὰρ προσερχομένοις τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ἐξαγορευομένοις ἀμαρτήματα ἐπιτίθων τὰς χεῖρας οἱ ἀρχιερεῖς, ἢ κατὰ γνώμην αὐτῶν οἱ ἱερεῖς, καὶ εὐχόμενοι ἀφώριζεν αὐτοῦς, καὶ ἴστων ἕκαστον εἰς τόπον ἐπιτιμίου πρὸς τὸ ἀμάρτημα αὐτοῦ. Τοῦτο οὖν οὐ χρεῖ, φησὶ, γίνεσθαι ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐκπιπτόντων τῆς λειτουργίας, μηδὲ εἰς τόπον καθίστασθαι αὐτοῦς πιστῶν λαϊκῶν ἀφορισθέντων, μηδὲ ἐπιτρέπεσθαι αὐτοῖς βαπτίζεσθαι, ὡς τοῦ θείου βαπτίσματος ἅπαντα μολυσμὸν καθαιρεῖν πιστευομένου, ὡστε αὐτοῖς μετὰ τὸ βάπτισμα, ὡς τοῦ ρύπου τῆς ἀμαρτίας· κεκαθαρμένοις, προκρίπτειν εἰς τὸν τοῦ κλήρου βαθμὸν. Ἐκπλύνειν μὲν γὰρ τὸ θεῖον λουτρὸν ἅπαντα ρύπον ἀμαρτιῶν πιστεύομεν, ἐν δὲ βάπτισμα ποιεῖν ἡμῖν παραδίδοται.

« ΑΡΙΣΤ. Πρεσβύτερος· ἐλεγχόμενος καὶ μεταγινώσκων οὐκ ἀναβαπτίζεται ὡς προκόπων, οὐδ' ὡς· λαϊκὸς αὐθις χειροτονεῖται. »

Ἄρα πρὸς πρεσβύτερος· καθαιρεθεῖς, ἢ διάκονος, διὰ τι ἀμάρτημα, καὶ μεταγινώσκων· ἐπὶ αὐτῷ, οὐκέτι, ὡς λαϊκὸς, πάλιν χειροτονηθήσεται· ἀλλ' οὐδὲ ἀναβαπτισθήσεται· ἐπὶ τῷ ἀποπλύνει τὰ ἀμαρτήματα, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῶν ἱερῶν ἢ τῶν διακόνων αὐθις τυχεῖν. Ἐν γὰρ ὁμολογοῦμεν καὶ γινώσκομεν βάπτισμα.

KANON ΛΑ'.

« Ὁμοίως ἤρρεσαν, ἵνα οἱ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ οἱ λοιποὶ κατώτεροι κληρικοὶ, ἐν αἷς ἔχωσιν αἰτίαι, ἐὰν τὰ δικαστήρια μέμφωνται τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀκροάσονται αὐτῶν, καὶ μετὰ συναίνεσεως τῶν ἰδίων ἐπισκόπων τὰ μεταξὺ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκαλούμενοι παρ' αὐτῶν ἐπίσκοποι. Διὸ εἰ καὶ περὶ αὐτῶν ἐκκλητον παρίχειν νομίωσι, μὴ ἐκκαλέσωνται· εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, ἀλλὰ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων ἐπαρχιῶν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπισκόπων πολλάκις

εἰσπίπται. Οἱ δὲ πρὸς περματικά δικαστήρια Α
εἰ διακκαλούμενοι, παρ' οὐδενὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ
εἰ δεχθῶσιν εἰς κοινωνίαν. »

ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ιε' κανὼνα τῆς παρούσης συνόδου ἀρκούντως ἐγράψαμεν περὶ δικαστηρίων ἐκκλησιαστικῶν· καὶ ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν φησιν ὡς, ἐπεὶ τῶν εἰκότων ἐστὶ τινὰς κληρικοὺς ἀπαρίσκεισθαι ἐπὶ ταῖς κρίσεις τῶν ἰδίων ἐπισκόπων, δεόν ἐστὶ μετὰ θελήσεως τούτων μετακαλεῖσθαι αὐτοὺς γειννιάζοντας ἐπισκόπους, πάντως ἀρκούντας, καὶ ἀξιοῦν παρὰ τούτων λυθῆναι τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν. Εἰ δὲ, φησὶ, καὶ κατὰ τῆς ἀποφάσεως τούτων τῶν γειννιάζοντων ἀπαρίσκονται, οὐκ ὀφείλουσιν ἐκκαλεῖσθαι εἰς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης δικαστήρια, ἤγουν εἰς μητροπολίτας ἐτέρων ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ εἰς τὸν πρῶτον τῆς προσφόρου ἐπαρχίας. Τοῦτο γὰρ καλεῖται τὰ δικαστήρια τῶν ἐπισκόπων προχωρισθῆ. Οἱ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶντες ἀφοριζέσθωσαν. Σημειῶσαι οὖν ὅτι οὐκ ὀφείλουσιν ὕβρισθεῖν οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τῶν κληρικῶν αὐτῶν ἀπαρεσκρμένων ἐπὶ ταῖς ἐκείνων ἀποφάσεις, ἀλλὰ μᾶλλον προσδέχεσθαι αὐτοὺς, καὶ συναίνειν εἰς τὸ παρὰ γειννιάζοντων ἐπισκόπων τηρηθῆναι τὴν τούτων ἀπόφασιν. Τινὲς δὲ ἀκούοντες τοῦ κανόνος λέγοντες ὡς οἱ γείτονες ἐπίσκοποι ἀπορῶσονται αὐτῶν, καὶ μετὰ συναινέσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μετὰ αὐτῶν διαθῶσιν οἱ προσκαλούμενοι δι' αὐτῶν ἐπίσκοποι, λέγουσιν ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν πρῶτον· δικάσονται ἐπίσκοπον παρουσιάζειν εἰς τὸ τῶν γειννιάζοντων ἐπισκόπων δικαστήριον. Ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Ὁ γὰρ ἀπαξ ἀποφηνάμενος πέπαυται τοῦ εἶναι δικαστής. Τὸ δὲ μετὰ συναινέσεως εἰρηται, ἵνα μὴ κατὰ ἀναίσχυντιαν καὶ χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἐπισκόπου τὴν ἐκκλησίαν ζητῶσιν οἱ κληρικοί, ἀλλὰ μετὰ ὀρισμοῦ τούτου. Ἐπειδὴ δὲ οἱ παρόντες κανόνες ἐτέθησαν ἐν Καρθαγένῃ, ἤγουν ἐν Ἀφρικῇ, περματικά πάντως δικαστήρια κληθήσονται τὰ τῆς Ῥώμης. Καὶ σημειῶσαι ἀπὸ τούτου ὅτι μάτην καυχῶνται οἱ περὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, λέγοντες πασι τῶν ἐκκλησιῶν τὰ ζητήματα ὀφείλειν διευλυτοῦσθαι παρ' αὐτῆς κατὰ λόγον ἐκκλητίου. Εἰ γὰρ τοὺς ἐκκλητίους τῶν ἐν Ἀφρικῇ εὐ συγχωρεῖται τηρεῖν, πᾶσι μὲν ἄλλοι κατ' ἐτέρων χωρῶν οὐχ ἔξει τὸ τοιοῦτον δικαίον.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς κληρικοὺς ὑπόθεσιν ἔχοντες οἱ κανόνες παρὰ ταῖς ἐπισκόποις αὐτῶν δικάζεσθαι διωρίσαντο. Εἰ γοῦν κληρικοὶ παρὰ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ δικασάμενοι αἰτιῶνται τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ, τοὺς γείτονες ἐπισκόπους χρὴ συγκαλεῖσθαι, καὶ ἀπορῶσθαι τῆς ὑποθέσεως ἐκείνους, μετὰ συναινέσεως καὶ τοῦ κρίναντος ἐπισκόπου. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τῆς ψήφου τοῦ προκηθέντων ἐπισκόπων ἐκκλησίαν αἰτιῶνται, πρὸς τὸν μητροπολίτην τῆς ἐπαρχίας δεῖ ἀπίεσθαι, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων ὀρίσθη. Εἰ δὲ πέραν τῆς θαλάσσης, ἦτοι εἰς ἄλλας ἐπαρχίας πῶρρω κειμένας ἀπίεσθαι εἰς ζητούντες τὴν ἐκκλησίαν, ἵνα ἐκεῖ ταύτην γυμνάσωσιν, ἀφωρισμένοι, φησὶν, ἔστωσαν, ἐν Ἀφρικῇ πρὸς κοινωνίας μὴ δεχόμενοι. Ἐντεῦθεν ὁ τύφος τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καταβάλλεται, αὐχύντων αὐτοῖς δεδῶσθαι πάσας τὰς ἐκκλητίους τηρεῖν. Εἰ γὰρ τὰς ἐκκλητίους τῶν ἐν

« ad transmarina judicia provocant, a nullo in
« Africa ad communionem recipiantur. »

BALS. In decimo quinto canone præsentis synodi satis scripsimus de iudiciis ecclesiasticis; et lege quæ in ipso scripta sunt. Præsentem autem canonem dicit quoniam est verisimile fore ut aliqui clerici suorum episcoporum iudiciis non acquiescant, opus est, ut cum eorum voluntate ipsi vicinos episcopos omnino sufficientes appellent, et petant adversus se prolatam sententiam ab ipsis resolvi. Si autem, inquit, etiam vicinorum episcoporum sententiæ non acquiescant, non debent ad transmarina judicia appellare, scilicet ad aliarum provinciarum metropolitanos, sed ad primatem competentis provincie. Hoc enim in episcoporum iudiciis ante definitum est. Qui autem præter hæc faciunt, segregentur. Nota ergo, quod episcopi non debent ægre ferre, si sui clerici eorum sententiæ non acquiescant; sed ipsos potius admittere, et consentiant ut a vicinis episcopis sua examinaretur sententia. Nonnulli autem canonem audientes dicentem, quod vicini episcopi eos audiant, et cum consensu proprii episcopi controversias eorum componant ii, qui ab ipsis appellati sunt, episcopi; dicunt esse in potestate ejus qui primum iudicavit episcopi, ut finitimorum episcoporum iudicio intersit. Mihi autem non videtur. Qui enim semel sententiam tulit, cessat esse iudex. **554** Illud autem, cum consensu, dictum est, ut non per impudentiam et sine scientia episcopi ad appellationem prorumperent clerici, sed ejus definitione. Quia autem præsentibus canones Carthagine seu in Africa editi sunt, transmarina omnino judicia appellabuntur Romana. Et nota ex eo quod frustra se jactant qui sunt Romanæ Ecclesie, dicentes eam debere de omnium Ecclesiarum quæstionibus per appellationem decidere. Si enim ei non permittitur appellationes eorum qui sunt in Africa examinare, multo magis hoc jus non habebit in alias regiones.

ZONAR. Clericos controversie aliquid habentes ab episcopis suis iudicari canones voluerunt. Igitur, si qui clerici sententiæ ab episcopo suo prolate non acquiescant, advocari vicinos episcopos, ac ab iis causam, non sine illius qui iudicavit episcopi approbatione, cognosci placet. Quod si ab episcoporum quoque, qui advocati sunt, iudicio provocationem sibi dari postulent, ad metropolitanum provincie, quod de episcopis quoque definitum est, convenire debent. Si vero qui sibi provocationem concedi postulant, ultra mare, hoc est, in alias provincias longe disjunctas, ut in iis iudicium exercent, transmarint; segregati, inquit, sint, nec ad communionem in Africa recipiantur. Illic certe ventosa illa Romanorum Ecclesie superbia, ut ab aliis omnibus Ecclesiis ad illam dentur provocationes, sibi concessum esse jactantium, subsidat necesse

est. Si enim ab Africanis ecclesiis non datur (est enim certe Roma trans mare, si ad Africanam comparatur), multo minus in alias regiones jus ejusmodi obtinebit.

ARIST. « Clerici condemnati, si judicem accusent, « trans mare non appellent; sed ad episcopos « vicinos, et ad proprium : alioquin in Africa « excommunicentur. »

Patres in omnibus decorum observant; adeoque ut episcopi, uti accidit, molestia non afficerentur, decrevit hæc in Africa synodus clericos, qui ob culpas aliquas a propriis episcopis condemnantur, seque injuria affectos putant, ultra mare ad Romæ forsitan episcopum aut reliquos non provocare, sed ad vicinos episcopos, et cum proprii episcopi sen-
B
sentia quæ inter eos sunt examinari et illi: sin minus in tota Africa ad communionem non admittendus esse.

CANON XXXII.

« Similiter placuit universæ synodo, ut qui propter « suam socordiam communionem motus est, sive « episcopus sive quilibet clericus, si in tempore « suæ excommunicationis, antequam auditus fue- « rit, ad communionem se ingerere ausus fuerit, « ipse adversus se condemnationis sententiam tu- « lisse judicetur. »

BALS. Ex decimo quarto canone synodi Sardi-
censis, et ex præsentis canonis dicunt aliqui, debere omnes, qui quomodocumque ab episcopis, segregantur, segregationem obedienter suscipere, et eam servare donec decretum fuerit an recte an male indicta sit. Dicit enim hic canon, clericum qui propter socordiam seu peccata depositus est, non posse sibi jus dicere, et segregationem continere ante examinationem; si autem hoc fecerit, condemnationi subijci. Ac multi quidem hoc canones sic accipiunt. Alii autem undecimum caput noni tituli præsentis operis reperientes, quod ex quibusnam causis episcopus vel clericus vel laicus segregatur, exposuit; et decimum quintum caput ejusdem tituli, quod dicit ex quibusnam causis simul deponitur et segregatur; et cap. 16 ejusdem tit. quod dicit ex quibusnam causis clericus
555
D
vel laicus anathematizatur, dicunt quod, si ex causis quidem in dictis capitibus declaratis segregatus sit ab episcopo clericus vel laicus, debet servare segregationem, quomodocumque prolata sit, et eam non contemnere, donec ejus causa fuerit examinata. Si autem propter aliquam aliam causam episcopus inconsiderate laicum vel clericum segregavit, forte quod seditiones non excitat contra proprium exactorem, vel quod non iniquæ et temerariæ ejus voluntati assentitur,

Ἀφρικῆ ὁὐ συγχωροῦνται τηρεῖν· καὶ ἡ Ῥώμη γὰρ πέραν θαλάσσης διακρίεται πρὸς τὴν Ἀφρικὴν· πολλῶ μᾶλλον καὶ ἐτέρων χωρῶν οὐχ ἔξουσι τοιοῦτον δίκαιον (23).

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸι καταγνωσθέντες, ἂν αἰτιῶνται « τὸν διαγνόντα, μὴ καὶ πέραν θαλάσσης ἐκκαλεῖ « σθώσαν, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους καὶ « τὸν ἴδιον· εἰ δὲ μὴ ἐν Ἀφρικῇ ἀκοινώνητοι « ἔσονται. »

Τὸ εὐπρεπὲς ἐν πάσιν οἱ Πατέρες συντηροῦντες, καὶ τὸ μὴ σκύλλεσθαι τοῦς ἐπισκόπους, ὡς ἔτυχεν, ὤρισεν ἡ ἐν Ἀφρικῇ αὕτη σύνοδος, τοὺς ἐπί τισιν αἰτίαις παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων καταδικασθέντας κληρικῶς, καὶ οἰομένους ἀδικεῖσθαι, μὴ πέραν θαλάσσης πρὸς τὸν Ῥώμης τυχὸν ἐπίσκοπον ἢ τοὺς λοιποὺς ἐκκαλεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς τοὺς γείτονας ἐπισκόπους, καὶ μετὰ γνώμης τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου τὰ μεταξὺ αὐτῶν τηρεῖσθαι· καὶ διαλύεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ἀπροσδέκτους εἶναι εἰς κοινωλίαν ἐν πάσῃ τῇ Ἀφρικῇ.

CANON AB'.

« Ὁμοίως ἤρεσε συμπάσῃ τῇ συνόδῳ, ἵνα ὁ διὰ ῥυ- « θυμίαν αὐτοῦ ὑπὸ κοινωλίαι· γενόμενος εἴτε ἐπί- « σκοπος, εἴτε οἰοσθήποτε κληρικὸς, ἐὰν ἐν τῷ « καιρῷ τῆς ἀκοινωνησίας αὐτοῦ, πρὸ τοῦ ἀκου- « σθῆναι, εἰς κοινωλίαν τολμήσῃ, αὐτὸς καὶ ἐαυ- « τοῦ τῆς καταδίκης τὴν ψῆφον ἐξενηνοχέιναι « κριθῇ. »

BALS. Ἀπὸ τοῦ 18' κανόνος τῆς ἐν Σαρδικῇ συνό-
C
δου, καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος· λέγουσι τινες ὀφείλειν πάντας τοὺς ὀπισθόποτε παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀφοριζομένους δέχεσθαι εὐπειθῶς· τὸν ἀφορισμὸν, καὶ φυλάττειν αὐτὸν, μέχρις ἂν διαγνωσθῇ εἰ ἄρα καλῶς εἴτε κακῶς ἐπηνέχθη. Φησὶ γὰρ οὗτος ὁ κανὼν τὸν ἀφορισθέντα κληρικὸν διὰ βραθυμίαν ἤτοι ἀμάρτημα μὴ αὐτεκδίκητον γίνεσθαι· καὶ καταφρονεῖν τοῦ ἀφορισμοῦ πρὸ ἐξετάσεως· εἰ δὲ τοῦο ποιήσῃ, καταδίκη καθυποβάλλεσθαι. Καὶ πολλοὶ μὲν οὕτω τοῦτους τοῦς κανόνος ἐκλαμβάνονται· ἕτεροι δὲ εὐρίσκοντες τὸ 1α' κεφάλ. τοῦ 8' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν ἀφορίζεται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἢ λαϊκός· καὶ τὸ 1ε' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου, λέγον ἐκ ποίων τις αἰτιῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀφορίζεται καὶ καθαίρεται· καὶ τὸ 1ζ' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου λέγον ἐκ ποίων αἰτιῶν κληρικὸς ἢ λαϊκός ἀναθεματίζεται· λέγουσιν ὅτι, ἐὰν μὲν ἐξ αἰτιῶν δηλουμένων ἐν τοῖς διαληφθεῖσι κεφαλαίοις ἀφορισθῇ παρὰ ἐπισκόπου κληρικὸς ἢ λαϊκός, ὀφείλει φυλάττειν τὸν ἀφορισμὸν, κἂν ὅπω· ἂν καὶ ἀπηνεχθῇ, καὶ μὴ καταφρονεῖν αὐτοῦ μέχρι· ἂν δοκιμασθῇ ἢ τοῦτου αἰτία· εἰ δὲ διὰ τι ἕτερον αἰτιον ἀμετόχως οὕτως ἀφορίσῃ ἐπίσκοπος λαϊκὸν ἢ κληρικὸν, τυχὸν ὅτι οὐ στασιάζει κατὰ τοῦ οἰκείου πράκτορος, ὅτι οὐ δίδωσιν αὐτῷ πρᾶγμα τι οἰκίον,

Guill. Beveregii notæ.

(23) Τοιοῦτον δίκαιον. Post hæc ultima Zonara in hunc canonem verba in ms. Augusti Gallandi J. C. codice additur, Σημειώσθαι δὲ ὅτι καὶ δευτέρα ἐκκλησιῶς τῆς κληρικῶς δίδεται, Notandum

est autem, quod etiam secunda provocatio clericis conceditur. Sed hæc marginalis tantum nota videtur : quæ proinde in codice Amerbachiano rectius omittitur.

καὶ οὐ συναινεῖ τῷ ἀδικῶ ἢ τολμηρῶ τούτῳ θελήματι, ἀκινδύνως καταφρονήσει τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ μάλλον ὁ ἀφορισμὸς κοινωθήσεται. Εἰ γὰρ δοθῇ εὐκαιρία ἀκαίρως ἔχειν ἐπ' ἀδελφίας τὸν ἐπίσκοπον ἀφορίζειν λαϊκοὺς τε καὶ κληρικοὺς, καὶ ἔχειν πρὸς ἀνάγκης τοὺς ἀφοριζομένους φυλάττειν τὸν ἀφορισμῶν, κατατολήσουσι τυραννίδος· οἱ ἐπίσκοποι, καὶ παντὸς πράγματος κυριεῦουσι, καὶ οὐδεὶς ἔσται ὁ ἀντικείμενος αὐτοῖς διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀφορισμοῦ· ἴσω; δὲ καὶ τῆς εὐσεβείας αὐτῆς κατορχήσονται, καὶ πολλῶν κακῶν παραίτιοι εἰ θεοὶ κανόνες γενήσονται, ὅπερ ἄστονον. Ὅρα γὰρ μοι καὶ τὸν παρόντα κανόνα λέγοντα τότε ὀφείλει τὸν ἀφορισμὸν φυλάττεσθαι, ὅτε διὰ βραθυμίαν ἐπένευθῆ, ἦγουν διὰ ἀμαρτήμα ἐπεγνωσμένον πάντως τοῖς κανόσι. Καὶ αὐτοὶ μὲν ταῦτα· ἐγὼ δὲ οὐκ ἔχω τίτι ἐκ τούτων ἀκολουθήσω. Κἂν γὰρ ὑπὸ τοῦ εὐλαβοῦς ἔλκωμαι, ἀλλὰ ὑπὸ τοῦ ἀκανονίστου μετέλκομαι. Ζητῶ οὖν μαθεῖν τί ποιητέον, ὡς θέλω διὰ βίου πατὴρ εἶναι καὶ μαθητῆς. Σημειώσαι τὸν παρόντα κανόνα διοριζόμενον καθαιρεῖσθαι τοὺς μετὰ τὸν ἀφορισμὸν ἐνεργούντας τι ἱερατικόν. Ἀνάγνωσον καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐν ταῦθα γραφέντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς ἐπιτιμωμένους ἦτοι ἀφοριζομένους χρῆ, κἂν μὴ δικαίως λέγωσιν ἐπιτιμηθῆναι, ἐμμένειν τῷ ἐπιτιμῶ, ἕως ἂν ἀκουσθῶσι παρὰ τοῦ ἔχοντος δικαίον ἀνακρίνειν τὰ τοιαῦτα. Εἰ δὲ ὁ ἐξ ἐπιτιμίου γενόμενος ἀκοινώητος τολμήσει εἰς κοινωνίαν ἐλθεῖν, πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι, εἰ εὐλόγως γέγονεν ἀκοινώητος ἢ μὴ, αὐτὸς ἐαυτὸν, φησὶ, κατεδίκασε. Καὶ ὁ εἰ δὲ κανὼν τῆς ἐν Σαρδικίῃ συνόδου περὶ τοῦτου διαλαμβάνει.

ΑΡΙΣΤ. «Ὁ ἀκοινώητος, κοινωνήσας; πρὸ συμπαθείας, αὐτοκατάκριτος.»

Ὁ ἀφορισθῆς, καὶ πρὸ τοῦ λυθῆναι τοῦ ἀφορισμοῦ λειτουργήσας, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν καταδικήν ἀπήγαγε.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ΄.

«Ὁμοίως; ἤρεσεν, ἵνα ὁ κατηγορούμενος ἢ ὁ κατηγορῶν ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἐστὶν ὁ κατηγορούμενος, ἐὰν φοβῆται τίνα βίαν προπετοῦς πολυπληθείας, τόπον ἑαυτῷ ἐπιλέξῃται ἑγγιστον, ἐν ᾧ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δυσχέρεια μάρτυρας προκομίσαι, ἔνθα τὸ πρᾶγμα περατοῦται.»

ΒΑΛΣ. Ἐπὶ τῶν εἰκότων ἦν παραδυναστεύειν τινι ἐκ τῶν δικαιομένων ἐν τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ διαδικασία γίνεται, ὤρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν τις ἐξ αὐτῶν, εἴτε δηλονότι ὁ κατηγορῶν εἴτε ὁ κατηγορούμενος, εἰς τὸν οἰκεῖον φόρον, ἦγουν εἰς τὸν τόπον ἐν ᾧ κατοικεῖ, ὑποπτεύσῃ βίαν παθεῖν ἀπὸ πολυπληθείας δημῶδους ἀτάκτου λαοῦ διὰ φόβον τοῦ ἀντιδικεῖν, ἢ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν δυσχέρεια ἔχειν μάρτυρας παραχθῆναι, ἔχη ἐπ' ἀδελφίας ἕτερον ἐπιλέξασθαι πλησιέστερον τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον προβῇ χωρὶς φόβου παντὸς, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγή εὐχερῶς γένηται, καὶ οὕτω διευλυτωθῇ ῥαδίως ἢ ὑπόθεσις. Καλῶς δὲ εἶπεν ὁ κανὼν ἐπιλέγεσθαι

PATROL. GR. CXXXVIII.

A secure segregationem contemnet, et is potius punietur qui segregavit. Si enim datum fuerit episcopo, seu recte seu perperam, clericos et laicos segregare, et necesse habere eos, qui segregantur, segregationem servare; tyrannidem exercebunt episcopi, et in omni re dominium obtinebunt, nec quisquam eis resistet ob metum segregationis; forte autem et ipsi etiam pietati insultabunt, et divini canones erunt multorum malorum auctores, quod est absurdum. Vile enim presentem canonem, qui dicit, tunc debere segregationem servari, quando propter socordiam inflictam fuerit, seu propter peccatum, quod est omnino canonibus condemnatum. Ac ipsi quidem hæc. Ego autem non habeo quemnam eorum sequar. Nam etsi a pietate trahor, ab eo tamen quod fit contra canones retrahor. Cupio ergo discere quid agendum, ut qui tota vita vellem esse puer et discipulus. Nota presentem canonem eos, qui post segregationem aliquid sacerdotale peragunt, deponi statuentem. Lege et quæ hii a nobis scripta sunt.

ZONAR. Quibus poena aliqua, segregatio nempe, indicta est, donec ab eo, pones quem in ejusmodi causis judicandi facultas est, auditi fuerint, multam, quamvis injuste irrogatam asserant, persolvere oportet. Quod si quis multæ nomine communionem motus, priusquam jurene an injuria damnatus sit examinatum fuerit, se in communionem fidelium insinuare audeat, uno se, inquit, calculo condemnavit. Hoc idem Sardicensis quoque synodi decimo quarto canone explicatum reperias.

ARIST. «Excommunicatus, qui communicaverit ante conimiserationem, contra se condemnationis sententiam tulit.»

Qui segregatur et, antequam a segregatione solvitur, sacra peragit, ipse contra se condemnationis sententiam protulit.

CANON XXXIII.

«Similiter placuit, ut qui accusatur, vel qui accusat, si in loco, in quo est is qui accusatur, temerarie multitudinis vim aliquam timeat, locum sibi proximum eligat, in quo nulla erit testibus producendis difficultas, ubi negotium terminatur.»

BALS. Quia erat verissime, majorem esse alicujus eorum qui litigabant potentiam, in loco in quo disceptabatur, decreverunt Patres, ut si quis eorum, sive scilicet qui accusat sive qui accusatur, in foro proprio, sive eo in loco in quo habitat, suspicatur fore, ut ab incondita insolentis populi et numerosa multitudine vim patiatur, propter metum adversarii, vel propter eandem causam difficile fuerit testibus producere; sit in ejus potestate alium locum finitimum eligere, ut illic procedat iudicium absque ullo timore, et facile fieri possit productio testium et sic causa facile decidatur. Pulchre autem dixit canon, locum propinquum eligi debere. Si

enim procul situs sit, non cogetur iudex aut adversarius hanc electionem sequi. Existimo autem hæc locum non habere in patriarchalibus judiciis; 556 quia nemo potest metum causari, ubi patriarchalis magnitudinis potestas omnem superat potentiam: sed de episcopalibus inferioribus judiciis hæc sunt accipienda, ubi et iudicis et litigatorum facilis est a loco in locum translatio.

ZONAR. Si quæ, inquit, existat inter duos clericos controversia, corumque alter, quo in loco tribunal erigitur, vim pertimescat, quasi scilicet populus propenso in adversarium ejus animo impetum forte in illum facturus sit, vel testibus ab eo producendis impedimento futurus; illi alium persequendi iudicii locum eligendi facultas libera relinquatur: locum vero proxime situm, non longo intervallo disjunctum, ne adversario et iudicibus illuc convenire difficile sit, utque illic facile testes exhibere controversiamque dirimere liceat. Nam si longe iudicii exercendi sedes absit, testes quoque producere difficile erit. Neque enim ut longius peregrinentur testes adduci poterunt. Nam proprium officium nemini detrimento esse debere, lege decernitur. Officium vero Latinum est verbum, administrationem minimeque dubiam fidem significans.

ARIST. « Qui accusat, vel accusatur, violentiam
« timens, locum sibi tutum seligat. »

Qui aliquem accusat, et suspicatur se vim ab accusati parte passurum, vel vice versa accusatus ab accusatore; quemcunque volunt locum ad securitatem suam eligant, ubi facile possint et cum ipsis, quos forte habent testibus conversari, et iudicio sine periculo sistere: ne propter istiusmodi timorem accusator ab accusatione desistat, vel accusatus a iudicio clanculum recedat, et absens condemnentur.

CANON XXXIV.

« Si qui clerici a propriis episcopis promoti cum
« contemnant, ne illic quidem maneat unde recedere noluerunt. Similiter placuit, ut cuiusmodi
« clericumque clerici et diaconi, si suis episcopis
« propter urgentes aliquas suarum ecclesiarum
« causas eos ad majores in ecclesia sua honores
« provehere volentibus, non paruerint, ne in
« illo quidem gradu ministrent, ex quo recedere
« noluerunt. »

BALS. Quidam clerici, ut est verisimile, a suis episcopis ad majores gradus evocati, propter ecclesiarum utilitatem, non persuadebantur hoc facere, eo quod acquiescerent iis quos jam habebant gradibus, lucro fortasse vel corporali quiete adducti. Statuerunt ergo Patres, ut si qui clerici, cuiusmodi clericumque sacerdotale ministerium exercentes (neque enim hic accipiuntur diaconi pro iis, qui in sancto tribunali ministrant; sed pro iis, qui quod-

Α ἔγγιστα διακαίμενον τόπον, εἰ γὰρ πόρρω δικάζεται, οὐκ ἀναγκασθῆται ὁ δικαστὴς; ἢ ὁ ἀντιδικὸς ἀκολουθήσει τῇ ἐπισητῇ ταύτῃ. Οἶμαι δὲ ὅτι ταῦτα χίωραν οὐκ ἔχουσιν εἰς τὰ πατρι-αρχικά δικαστήρια· ὅτι οὐδεὶς δύναται φόβον προβαλέσθαι ἔνθα ἡ ἐξουσία τῆς πατρι-αρχικῆς μεγαλειότητος ὑπερβαίνει πᾶσαν δυναστείαν· ἀλλ' εἰς ἐπισκοπικὰ εὐτελῆ δικαστήρια τὰ τοῦ κανόνος ἐκληθῆσεται, ὅπου καὶ ἡ τοῦ δικαστοῦ καὶ ἡ τῶν ἀντιδικῶν ἐκ τόπου εἰς τόπον μεταστάσις ἐστὶν εὐχερῆς.

ZONAR. Κἂν κληρικοὶ, φησί, δύο κατ' ἀλλήλων ἔχωσι, καὶ ὁ εἰς φοβῆται βίαν ἐν ᾧ συνίσταται τὸ δικαστήριον, ὡς ἴσως παναστησομένου αὐτῷ τοῦ λαοῦ προσκαίμενον τῷ ἀντιδικῷ αὐτοῦ, ἢ οὐκ ἐάσοντες αὐτὸν παραγαγεῖν μάρτυρας, ἐνδιδοῦσθαι αὐτῷ ἕτερον ἐπιλέξασθαι τόπον, ἵνα ἐκεῖ τὸ δικαστήριον γένηται· ἔγγιστα δὲ διακαίμενον τόπον καὶ μὴ πᾶν πόρρω τυγχάνοντα, ὥστε μήτε τῷ ἀντιδικῷ αὐτοῦ, μήτε τοῖς δικάζουσιν εἶναι δυσχερῆ τὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ἀπέλευσιν, ὡς ἂν εὐχερῶς ἐκεῖ μάρτυρες παραστῶσι, καὶ ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ. Εἰ γὰρ πόρρω δικάζεται ὁ τόπος ἐν ᾧ μέλλει συνίστασθαι τὸ δικαστήριον, καὶ ἡ τῶν μαρτύρων παραγωγὴ δυσχερῆς ἐστίν. Οὐ γὰρ πεισθήσονται οἱ μάρτυρες ὑπερορῶς ἀποδημῆσαι. Οὐδενὶ γὰρ ὀφείλει τὸ ἴδιον ὀφφίκιον ἐπιζημίον γίνεσθαι, ὁ νόμος φησί. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ ὀφφίκιου Ῥωμαϊκὸν ἐστίν, σημαίνει διοίκησιν καὶ ἀξιοπιστίαν.

ARIST. « Κατηγορῶν, ἢ κατηγορούμενος, βίαν φο-
« εῖθιμνος, ἐπιλεγέτω τόπον ἄσυλον. »

« Ο κατηγορῶν τινος, ἐὰν βίαν ὑποπτύῃ παθεῖν παρὰ τοῦ μέρους τοῦ κατηγορούμενου, ἢ τὸ ἀνάπαλιν ὁ κατηγορούμενος παρὰ τοῦ κατηγόρου· οἷον ἐθέλωσι τόπον εἰς ἀσφάλειαν αὐτῶν ἐπιλεγέσθωσαν, ὥστε εὐχερῶς ἔχειν, καὶ τοῖς ἴσως ὑποῦσιν αὐτοῖς μάρτυσιν ὁμιλεῖν καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀπινδύνως ἀπαγεῖν· ἵνα μὴ διὰ τὸν τοιοῦτον φόβον ἢ ὁ κατηγόρος τῆς αἰτιάσεως ἀποστῇ, ἢ ὁ κατηγορούμενος λάθρα τοῦ δικαστηρίου ὑπαναχωρήσῃ, καὶ ἀπάν καταδικασθῇ.

KANON AA'.

« Ἐάν τινες κληρικοὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων προ-
« διβαζόμενοι καταφρονῶσιν, μηδὲ ἐκεῖ μείνωσιν,
« ἔθεν ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ὅμοίως ἤρρεσαν,
« ἵνα οἰοδῆποτε κληρικοὶ καὶ διάκονοι, ἐὰν μὴ
« πειθαρῶσι τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν, βουλομένοις
« διὰ τινὰς ἀναγκαστικὰς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν
« αὐτῶν τούτους πρὸς μείζονας ἀναθιβάξιν τιμὰς
« ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῶν, μηδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ
« διακονήσωσιν, ἐξ οὗ ἀναχωρῆσαι οὐκ ἠθέλησαν. »

BALS. Τινὲς, ὡς εἶπικε, κληρικοὶ μετακαλούμενοι παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν πρὸς μείζονας βαθμοὺς διὰ χρησιμότητα τῶν ἐκκλησιῶν, οὐκ ἐπέθοντο τοῦτο ποιῆσαι, διὰ τὸ ἀναπαύεσθαι ἐπὶ τοῖς κατεχομένοις παρὰ τούτων βαθμοῖς, ἀπὸ κέρβους ἴσως ἢ καὶ σωματικῆς ἀναπαύσεως. Ὁρίσαν οὖν οἱ Πατέρες, ἵνα ἐὰν τινες κληρικοὶ οἰαδῆτινα διακονίαν ἱερατικὴν ἐνεργοῦντες (οὐδὲ γὰρ ἐκλαμβάνονται ἐνταῦθα οἱ διάκονοι· εἰς τοὺς ἐν τῷ ἀγίῳ βῆματι διακονοῦντες,

ἀλλ' εἰς τοὺς ἐνεργούντας οὐρανθήτινα διακονίαν (ἐκκλησιαστικὴν) οὐ παύονται τοὶ ἐπίσκοποι· τούτων, βουλομένων προαναβιβάζειν αὐτοὺς εἰς μείζονας βαθμοὺς διὰ ἀναγκαστικὴν αἰτίαν τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐξέχονται ὧν κατέχουσι βαθμῶν ἢ τόπων, μηδὲ ἐπ' ἐκείνῃ τῷ βαθμῷ εἶναι αὐτοὺς καὶ διακονεῖν, ἐξ οὗ ἀναχωρήσαι οὐκ ἠθέλησαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, λέγουσί τινες· ὡς ἐκ τούτου δίδεται ἄδεια τοῖς πατριάρχαις καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις μεθίστην τοὺς ὑπ' αὐτοὺς ἄρχοντας καὶ τοὺς ἄλλους ἱερατικοὺς ἀπὸ τῶν ὀφφικίων αὐτῶν, μάλιστα δ' ἐπειὶν καθαιρεῖν τούτους ἐψηφίζομένους εἰς ἐκκλησία· οἰασθήτινας καὶ μὴ καταδεχομένους· τὴν ψήφον. Ἔμοι δὲ δοκεῖ ὡς ἀπὸ τοῦ κανόνος τούτου οὐκ ἀναγκάζονται οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες ἢ ἕτεροι κληρικοί καταδέχεσθαι καὶ ἄκοντες τὰ· διὰ ψήφου ἐπισκοπικῆς δεδομένα· τούτοις ἐκκλησίας· ἀλλὰ ἐκλαμβάνεσθαι τὸν κανόνα εἰς τοὺς ἐνεργούντας ἐκκλησιαστικὰς οἰασθήτινας διακονίας, καὶ εἰς μείζονας τιμὰς ἢ βαθμοὺς μετακαλουμένου· καὶ μὴ παυομένου· τῇ ἐπισκοπικῇ μετακλήσει. Καὶ μᾶλλον ὅταν εἰς χρησιμότητα τῆς ἐκκλησίας αὕτη γίνηται. Τὸ μὲν γὰρ ἄκοντά τινα μὴ δεχέσθαι χειροτονίαν ἐπισκοπικῶν ἀξιώματων συγγνωστόν ἐστίν, ἴσως τὴν χειροτονίαν εὐλαθεύμενον διὰ οὐρανθήτινα τρόπον ἐπαινεῖν, τὸ δὲ μὴ ὑπακούειν τοῦ ἐπισκόπου τοὺς κληρικούς ἢ καὶ τοὺς ἄρχοντας μετακαλουμένου τούτους εἰς μείζονα ὀφφικία οὐ μόνον οὐκ ἐστὶ συγγνωστόν, ἀλλὰ καὶ κολάσεως ἄξιον. Εἰ γὰρ τις, τυχὸν ἐν διακονίᾳ ὧν, οὐ παύεται σφραγισθῆναι ραφενδάριον ἢ διδάσκαλον διὰ τὸν κόπον, καὶ θουλεῖσθαι τῇ ἐκκλησίᾳ, κολασθήσεται· καὶ εἰ τις, πρωτεύδικος ὧν, οὐ θέλει προβιβάσθαι εἰς ἱερομνήμονα διὰ τὸ ἀκαρδὲς τοῦ ὀφφικίου, ἐκδηθήσεται καὶ ἀπὸ τοῦ πρωτεύδικου· καὶ εἰ τις, ἀναγνώστης ὧν, οὐ θέλει προαναβιβασθῆναι εἰς μείζον ὀφφικιον, ὡς κοπηρὸν, καθαιρεθήσεται. Καὶ δῆλον τοῦτο ἀπὸ τοῦ μὴ ψηφίζεσθαι παρὰ παντὸς ἐπισκόπου κληρικῶν εἰς ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀλλὰ παρὰ μόνων τῶν ἔχόντων ἐπισκοπὰς· οἱ γὰρ μητροπολίται, οἱ μὴ ἔχοντες ἐπισκοπὰς, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅτι μητροπολιτῶν ὄντες, οὔτε ψηφίζεσθαι κληρικούς αὐτῶν δύνανται, οὔτε κατὰ κανόνας κολάζουσιν αὐτοὺς ἀπειθοῦντας. Ἄρ' οὖν τὸν κανόνα ἐκλήφθηται εἰς τοὺς μὴ παυομένους προαναβιβασθῆναι εἰς ἐκκλησιαστικὰ ὀφφικία, καὶ οὕτως ἔχειν χώραν εἰς πάντας τοὺς ἐπισκόπους καὶ εἰς πάντας τοὺς κληρικούς. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος· μετακινεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων βαθμῶν τοὺς κληρικούς, μὴ παυομένους τοῖς ἐπισκόποις προσκαλουμένοις τούτους εἰς μείζονας τιμὰς διὰ τινος ἀναγκαστικῆς αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, μὴ εἴπης ὡς αἰτίας ἀναγκαστικῆς μὴ οὕσης οὐκ ἔχουσιν ἄδειαν οἱ ἐπίσκοποι προαναβιβάζειν τοὺς κληρικούς αὐτῶν. Καὶ αἰτίας γὰρ τοιαύτης μὴ προκειμένης ἐνδυνάμους ὁ ἐπίσκοπος τοὺς κληρικούς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦδε τοῦ βαθμοῦ εἰς μείζονα τόπον προαναβιβάζει καὶ ἄκοντας κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν. Καὶ σημειώσαι ὅτι πρὸς μείζονας τόπους μετακινεῖν τοὺς κληρικούς ἐνεδόθη

A cunque ecclesiasticum ministerium exercent), non pareant suis episcopis, ad majores gradus propter urgentem aliquam ecclesiarum necessitatem, eos provehere volentibus; sed hæreant iis gradibus seu locis quos tenent: ne in illo quidem gradu sint et ministrent, ex quo discedere noluerunt. Cum canon nec decernat, quilibet dicunt, ex hoc patriarchis et reliquis episcopis datam esse facultatem eos, qui sibi subsunt, magistratus, et alios sacri ordinis, ab officiis suis movere: maxime autem eos, qui ad quaslibet ecclesias eliguntur et electionem non admittunt, deponere. Mihi autem videtur, quod ex hoc canone non coguntur ecclesiarum magistratus, aut alii clerici, vel inviti suscipere, quæ per episcopalem electionem eis dantur, ecclesias: sed de iis accipi canonem, qui quaslibet ecclesiastica ministeria exercent, et ad majores aliquos honores vel gradus vocantur et episcopali vocationi non parent; et maxime, quando ea **557** propter ecclesiæ utilitatem fiat. Si enim invitus quisquam episcopalis dignitatis ordinationem non suscipiat, est venia dignus; dum ob laudabilem quæcumque rationem moremque ordinationem fortasse modeste vitat. Clericos autem vel magistratus non obedire episcopis eos ad majora officia vocantibus, non solum non est ignoscendum, sed etiam animadvertione dignum. Si quis enim, cum sit forte in diaconatu, non morem gerat, ut referendarii characterem accipiat vel doctoris, propter laborem, et ut ecclesia serviet, punietur: et si quis, qui prius est defensor, non vult ad officium ædiliti provehi, quod nihil inde lucri percipiat, etiam a primi defensoris officio ejicietur; et si quis, cum sit lector, non vult ad majus, sed laboriosius, officium promoveri, deponetur. Atque hoc ex eo manifestum est, quod non a quovis episcopo ad dignitatem episcopalem elligitur clericus; sed ab iis solis qui habent episcopatus: metropolitani enim, qui non habent episcopatus, similiter et episcopi qui subsunt metropolitanis, nec possunt suos clericos eligere, nec eos ex canonibus puniunt, qui sibi non obediunt. Placuit ergo, canonem de iis accipi, qui ad ecclesiastica officia provehi non persuadentur: et hic in omnes episcopos clericosque valere. Cum autem audis canonem dicentem, clericos suis gradibus moveri, qui non parent episcopis, eos ad majores honores, propter suarum ecclesiarum urgentes causas, vocantibus, ne dicas, quod nisi adsit causa necessaria, non possunt episcopi suos clericos promovere. Nam, etsi non se præbeat ejusmodi causa, rite potest episcopus clericos suos ab hoc gradu in majorem vel invitos provehere secundum ordinem ecclesiasticum. Et nota, quod episcopis datum est clericos suos ad majores gradus provehere, non autem ad minores deprimeret: quemadmodum nec ipsos injuria et ignominia afficere in sacrum graduum confundendis ordinibus; et eum qui fuit heri fortasse magistratus, supra omnes antiquiores magistratus collocando, vel eum qui ne fuit quidem

omnino magistratus, per promotionem in majori loco constituendo. Similiter nota, quod ecclesiastica officia seu magistratus non sunt episcoporum potestatis, ut dicunt nonnulli; sed canonum auctoritatis et dignitatis: sicut nec reliquorum ordinum jura, scilicet diaconorum, sacerdotum, et reliquorum. Nisi enim ita esset, non cum distinctione, scilicet propter inobedientiam, clerici suis gradibus exciderent; sed, seu bene, seu male, quando vellent episcopi hoc fieri. Hoc autem sanctis Patribus minime visum est. Præterea nota, quod nulla est differentia clericatus et magistratus. Ex eadem enim causa movetur etiam princeps ecclesiasticus a suo principatu, ex qua sacerdos et diaconus. Præterea nota, quod quoniam sub clericorum nomine etiam monachi continentur, recte accipietur canon etiam ad ministros monasteriorum.

γὰρ τῆς αὐτῆς αἰτίας μετακινεῖται καὶ ὁ ἄρχων ἀπὸ τοῦ ἀρχοντικίου αὐτοῦ, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος. Ἐπι σημειῖσαι ὅτι, ἐπεὶ τῷ ὀνόματι τῶν κληρικῶν καὶ μοναχοὶ περιέχονται, καλῶς ἐκλήφθησαν τὰ τοῦ κανόνο; καὶ εἰς τοὺς διακονητάς τῶν

ZONAR. *Obedite præpositis vestris, et obsequimini* 29, inquit divinus Apostolus. Si ergo quicumque clericus et minister (diaconi vero nomine hic, non eum qui diaconatus ordine insignitus est, sed clericum quemlibet, qui aliquid in ecclesia ministerium exercet, canon intelligit; idque vel ex iis verbis facile apparet [ne in illo quidem gradu ministrant], in suo namque gradu ministrantium nomine lectores quoque et alios deinceps significat). Si quis igitur clericus episcopo suo ipsum ad altiore dignitatis gradum, a diaconatu quippe ad sacerdotium, vel ad diaconatum ab hypodiaconi munere, atque ita deinceps, promovere volenti non obtemperet; ab eo quoque gradu, quem tenebat, quemque is dimittere noluit, amoveri placet.

558 ARIST. « Qui majorem honorem respuit, et quem habet amittet. »

Qui majore judicatur honore dignus a suo episcopo, et propter necessariam ecclesiæ causam ad eum promovetur, et morem non gerit; non propter pietatem sed per contemptum; etiam gradu, quo ministrat, amovebitur, eumque amittet. Fortasse enim hypodiaconus erat, et diaconus fieri dignus judicabatur; et hoc necessarium erat ab episcopo fieri, quia sufficientes non habuit diaconos, nec invenit aliquos illius ad instar vita inculpatus et probatus sermone.

29 Hebr. xiii, 17.

Guill. Beveregii notæ.

(24) *Εἰς τοὺς διακονητάς τῶν μοναστηρίων.* In codice nostro Bodleiano, eoque solo, ultimis hisce Balsamonis verbis hæc subjiciuntur. Σημειώσιν ἀναγκασία πολλὰ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικίων. Μὴ ξενισθεῖτε δὲ, ὅτι βρομοὺς ὀνομάσαμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀρχοντικία. Ἐν γὰρ τῷ 15 καὶ 17 καν. τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἐγράψαμεν καταρχηστικῶς λέγεσθαι τὰυτὰ βαθμούς. Κυρίως γὰρ βαυμοὶ τὰ κληρικὰ λέγονται, ἡγουν οἱ ἱερεῖς, διάκονοι, ὑποδιάκονοι, καὶ ἀναγνώσται. Ἀνάγνωθι δὲ

τοῖς ἐπισκόποις, οὐ μὴν καὶ πρὸς ἡττονας· ὡσαυτὸ οὐδὲ ὕβριζειν καὶ ἀτιμοῦν αὐτοῦ; διὰ τοῦ συγγέειν τὰς τάξεις τῶν ἱερῶν βαθμίδων· καὶ τὸν χθὲς γεγῶντα ἴσως ἀρχοντα ἐπάνω τῶν προγεγεσῶτων ἀρχόντων ἱστῆν, ἢ καὶ τὸν μὴδὲ ὄλω; ὅσα ἀρχοντα διὰ προκοπὴν εἰς μείζονα τόπον καθίσταῖν. Ἐσαύτως σημειῖται ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὀφφίκια, ἡγουν τὰ ἀρχοντικία, οὐκ εἰσὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἐπισκόπων, ὡς τινες λέγουσιν, ἀλλὰ τῆς τῶν κανόνων αὐθεντίας καὶ φιλοτιμίας, ὡσαυτὸ οὐδὲ τὰ τῶν λοιπῶν ταγματῶσ δικαία, ἡγουν τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν λοιπῶν. Εἰ μὴ γὰρ τοῦτο ἦν, οὐκ ἂν μετὰ διαστίξεως, ἡγουν ἐξ ἀπειθείας, ἐξέπιπτον ἐκ τῶν οικειῶν βαθμῶν οἱ κληρικοὶ, ἀλλ' εὐκλείως, ἀκαίρως, καὶ ὅτε θελήσει εἶχον οἱ ἐπίσκοποι τοῦτο γενέσθαι. Τοῦτο δὲ ὅσα

B ἔδοξε τοῖς θεοῖς Πατέραςιν. Ἐπι σημειῖσαι ὅτι: οὐδέμία ἐστὶ διαφορά κληρικέτου καὶ ἀρχοντικίου. Ἀπὸ τοῦ ἀρχοντικίου αὐτοῦ, ἀφ' ἧς καὶ ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος. Ἐπι σημειῖσαι ὅτι, ἐπεὶ τῷ ὀνόματι τῶν κληρικῶν καὶ μοναχοὶ περιέχονται, καλῶς ἐκλήφθησαν τὰ τοῦ κανόνο; καὶ εἰς τοὺς διακονητάς τῶν **ZONAR.** *Μεῖθεσθε τοῖς ἡγουμένοις ὁμῶν, καὶ ὁπαίεσθε*, φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος. Ἐὰν οὖν κληρικὸς οἰοσθῆποι καὶ διάκονος (διάκονος δ' ἐνταῦθα οὐ τὸν διακόνου ἔχοντα χειροτονίαν φησὶν, ἀλλ' ἅπαντα κληρικὸν διάκονον ὀνόμασιν, ὡς διακονίαν τινὰ, ἡγουν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κληρούντα· καὶ τοῦτο ὅλον ἐκ τοῦ εἶπεῖν, μὴδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ διακονήσασιν· καὶ τοὺς ἀναγνώστας γὰρ καὶ λοιποὺς ἐν τῷ οἰκίῳ βαθμῷ διακονεῖν λέγει), ἐν οὖν μὴ περὶ ἀρχῆς κληρικὸς ἐπισκόπος αὐτοῦ, θέλοντι προδιδάσαι αὐτὸν εἰς μείζονα βαθμῶν, ὅλον διάκονον εἰς κερσούτερον, ἢ ὑποδιάκονον, καὶ καθεστῆς, μὴδὲ ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ μενέτω, ἐν ᾧ ἦν, καὶ οὐ ἀποστῆναι οὐκ ἠθέλησεν.

ARIST. « Ὁ μείζω τιμὴν ἀπωθούμενος καὶ ἢν εἶχει προσπολλέσει. »

Ὁ τιμῆς μείζονος κρινόμενος ἄξιος παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ δι' ἀναγκαίαν αἰτίαν τῆς ἐκκλησίας εἰς ταύτην προδιδασόμενος; καὶ μὴ περὶ ἀρχῶν οὐ δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ καταφρόνησιν, μετακινήσεται καὶ τοῦ βαθμοῦ ἐνᾧ διακονεῖ, καὶ προσπολλέσει τοῦτον. Τυχὸν γὰρ ὑποδιάκονος ἦν, καὶ ἐκρίνετο ἄξιος τοῦ γενέσθαι διάκονος, καὶ ἦν τοῦτο ἀναγκαῖον γενέσθαι τῷ ἐπισκόπῳ, διὰ τὸ μὴ εἶχεν ἀρκούντας διακόνους, μήτε εὐρίσκειν τινὰς κατ' αὐτὸν, ὅσας καὶ τὸν βίον ἀνεπιλήπτους, καὶ τὸν λόγον δεκίλους.

καὶ τὰ ἐν τοῖς ῥηθείαι κανόνι γραφέντα πλατύτερον χάριν τῶν βαθμῶν. *Nota interpretationem præsentis canonis, multa necessaria de ecclesiasticis archonticis docentem. Neque mirum videatur, quod ecclesiastica archonticia vocavimus gradus. Namque 17 et 18 can. sanctorum apostolorum ea gradus abusive dici scripsimus. Proprie enim clericatus vocantur gradus, nimirum sacerdotes, diaconi, subdiaconi et lectores. Lege autem et quæ in distis canonibus fusius de gradibus scripta sunt.*

ΚΑΝΟΝ ΑΕ.

Α

ε Ἐάν τις τῶν κληρικῶν πενιχρός, προκόψας εἰς
 ε τινα τάξιν, κτήσῃτο τί ποτε, ὑποκείσθαι τῇ
 ε ἐξουσίᾳ τῶν ἐπισκόπων. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα
 ε ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἢ καὶ οἰοί-
 ε δήποτε κληρικοί, οἱ μὴδὲν ἔχοντες, ἔάν προ-
 ε κόψαντες τῷ καιρῷ τῆς ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κλη-
 ε ρώσεως αὐτῶν, ἀγροὺς, ἢ οἰαδῆποτε χωρία
 ε ἐπ' ὀνόματι ἰδίῳ ἀγοράσωσιν, ἵνα, ὡς κατὰ
 ε δεσποτικῶν πραγμάτων ἔφοδον πεποιηχότες,
 ε ἐνέχωνται· εἰ μὴ ἄρα λοιπῶν, ὑπομνησθέντες,
 ε τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα εἰσκομίσωσιν. Ἐάν δὲ εἰς
 ε αὐτοὺς κυρίως φιλοτιμία τινδ; ἢ διαδοχῆ συγ-
 ε γενείας περιέλθῃ, ἐξ αὐτῆς ποιήσωσιν ὃ ἔχει ἢ
 ε πρὸς αὐτῶν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὸ προθέσθαι
 ε εἰς τοῦπίσω μετατραπῶσι, τῆ; ἐκκλησιαστι-
 ε κῆς τιμῆς ἀνάξιοι, ὡς ἀδόκιμοι, κριθῶ-
 ε σιν (25).

ΒΑΣ. Ὁ μὲν μ' ἀποστολικὸς κανὼν θεσπίζει
 ἀπογράφεισθαι τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
 χειροτονίας; αὐτοῦ τὰ οἰκία πράγματα· ὡσαύτως
 καὶ ὁ κθ' κανὼν τῆ; ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ὥστε
 εἶναι φανερὰ ταῦτά τε καὶ τὰ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας
 εἰσοδισζόμενα. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν διορίζεται, ἵνα,
 ἔάν οἱ ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, ἢ διάκονοι, ἢ οἰοί-
 δήποτε κληρικοί πεινόμενοι πρὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 διακονίας καὶ τιμῆς, μετὰ ταῦτα προκόψωσι, καὶ
 κατὰ τὸν καιρὸν τῆ; ἐπισκοπῆς ἢ τῆς κληρώσεως
 οἰονδηποτῶν ἀκίνητων ἀγοράσωσιν εἰς ὄνομα οἰκειῶν,
 λογίζονται ὡς ἔρπαγες τῶν δεσποτικῶν πραγμάτων,
 ἔγουν τῶν ἀνασθεταμένων τῷ Θεῷ. Τοῦτο γὰρ ἐνέ-
 φηεν ὁ κανὼν διὰ τὸ εἰπεῖν, ὡς ἔφοδον πεποιηχότες
 ἀνέχωνται, εἰ μὴ πως ἐπομνησθέντες· περὶ τοῦτου
 ἔγουν παραγγελέντες ἀποστῆναι τοῦ τολμηθέντος,
 προτρυώσους ταῦτα τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐπερ δὲ ἀπὸ
 κληρονομίας ἢ λεγάτου ἢ δωρεᾶς περιέλλῃ τι εἰς
 αὐτοὺς, ὀφείλουσι μέρος μὲν ἀπὸ εὐτῶν τὸ δοκοῦν
 αὐτοῖς, προσκυροῦν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν λοιπῶν δὲ τὴν
 κυριότητα εἶναι ἀναμφελεκτον. Μετὰ μὲντοι τὸ προ-
 θέσθαι ἀφιερῶσαι τινα ἐκ τούτων· τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔάν
 μετὰ μὲλος γένηται, ἐκπεσεῖται τῆ; ἱερατικῆς τιμῆς
 ὡς ἀνάξιος καὶ ἀδόκιμος. Ταῦτα τοῦ κανόνος διορι-
 ζομένου, λέγουσι τινες ἐξακούεσθαι τὰ ἐν αὐτῷ εἰς
 πάντα τὰ μετὰ τὴν κλήρωσιν ἢ τὴν ἐπισκοπὴν ἀγο-
 ρασθέντα ἰθενδῆποτε, ἢ καὶ ἐπικτηθέντα παρὰ ἐπι-
 σκόπων ἢ κληρικῶν, ἀνευ τῶν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ λεγάτου
 ἢ κληρονομίας περιελθόντων εἰς αὐτοὺς. Ἐμοὶ δὲ
 δοκεῖ ὡς ἐπὶ μὲν τοῖς ἐπισκόποις τοῦτου κρατήσῃ,
 ὅτι οὐδὲ ὑπεστὶ τρόπος ἕτερος αὐτοῖς δι' οὗ κτήσου-

CANON XXXV.

ε Si quis clericus pauper, in aliquem ordinem pro-
 ε motus, quidquam adquisierit, episcoporum pote-
 ε stati subjiatur. Similiter placuit, ut episcopi et
 ε presbyteri et diaconi, vel quicumque clerici, qui
 ε nihil habent, si promoti, tempore episcopatus
 ε vel clericatus eorum, agros vel qualiacunque
 ε prædia nomine proprio emerint, tanquam qui
 ε Dominica bona invaserint, teneantur : nisi
 ε utique admoniti ea ecclesiæ retulerint. Si autem
 ε alienius liberalitate vel cognationis succes-
 ε sione aliquid ad ipsos proprie deveniret, eo
 ε facient id, quod eorum proposito congruit. Sin
 ε vero, etiam postquam proposuerint, retro con-
 ε vertantur, ecclesiastico honore indigni, ut re-
 ε probi, judicentur.

BAI.S. Quinquagesimus canon apostolicus statuit,
 ut episcopus tempore ordinationis res suas descri-
 bat : similiter et canon 24 Antiochensis synodi ut
 eæ sint manifestæ, et iidem ecclesiæ redditus.
 Præsens ergo canon decernit, ut si episcopi vel
 presbyteri vel diaconi, vel quicumque clerici, ad
 ecclesiasticum ministerium et honorem pauperes,
 postea promoti fuerint, et tempore episcopatus vel
 clericatus quodvis immobile nomine proprio eme-
 rint, reputentur ut raptores honorum Dominicorum,
 scilicet eorum quæ Deo sunt dedicata. Hoc autem
 significavit canon, dum dixit : Ut qui invaserint,
 teneantur, nisi hujus admoniti, id est, ab hoc teme-
 rario incepto desistere jussi, ea ecclesiæ dominio
 adscripserint. Si autem ex hæreditate vel legato vel
 donatione aliquid ad eos devenerit ; eorum quidem
 partem aliquam, quæ illis videbitur, ecclesiæ do-
 minio tribuere debent, reliquorum autem habere
 certum et indubitatum dominium. Sed si postquam
 proposuerit ex iis aliqua ecclesiæ consecrare, si
 eum poenitentia subierit, a sacerdotali honore ex-
 cidet ut indignus et reprobus. Hæc cum decernat
 canon, dicunt aliqui, ea quæ in ipso sunt intelli-
 gi de omnibus, quæ post episcopatus vel clericatus
 adoptionem undecunque empta sunt, vel etiam
 acquisita ab episcopis vel clericis, præterquam ea
 quæ ad ipsos vel ex donatione vel ex legato vel
 hæreditate devenerint. Mihi autem videtur, quod
 in episcopis quidem hoc locum habebit : quia nullus
 est eis alius modus per quem res acquirant, præ-
 terquam ex juribus episcopalibus, et ex externis

Guill. Beveregii notæ.

(25) Ὡς ἀδόκιμοι κριθῶσιν. Inter hæc ultima
 canonis verba et Balsamonis interpretationem in
 ms. nostro Bod'eiano hæc habentur. Σημειῶσαι
 τὸν παρόντα κανόνα, διδάσκοντα ἕξιν τι περὶ τῶν
 διαφερόντων ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς. Σημειῶσαι
 τὴν παρόντα κανόνα, καὶ θαύμασον πῶς οὐκ εἶδομεν
 αὐτὸν ἐνεργούντᾳ ποτε, καὶ ταῦτα πολλῶν διακρί-
 νων καὶ ἐπισκόπων πλουτησάντων μετὰ τὴν χειρο-
 τονίαν προφάσει αὐτοῦ, καὶ μὴ θελησάντων παρα-
 πῆψαι τι πρὸς τὰς ἐκκλησίας, ἃ; ἐχειροτονήθησαν,

ἐκ τῶν οὕτως ἢ ἄλλως ἐπικτηθέντων αὐτοῖς. Nota
 præsentem canonem, mirum quid de iis, quæ ad
 episcopos et clericos pertinent, docentem. Nota
 præsentem canonem, et mirare quod eum nunquam
 obtinentem non videmus ; idque cum multi diaconi
 et episcopi ejus obtentu post ordinationem ditites
 evaserint, et tamen nihil ex iis, quæ sic vel aliter
 possident, ad ecclesias transmittere volunt, in quas
 ordinati sunt.

donationibus et legatis. Ac episcopalia quidem episcopati tradentur : reliqua autem erunt eorum domini, quemadmodum hic quoque canon hoc tractat. Clerici autem si, postquam in clerum recepti sunt, aliis modis et non ex ecclesia res emerint, non cogentur ea ecclesie addicere : si quis enim forte clericus fiat puerorum ludimagister, vel scriptor, vel magni alicujus viri amanuensis aut a secretis, et magnas ex eo facultates paraverit ; quare cogatur ea, quae his rationibus acquisita sunt, ecclesie addicere? Praesens autem interpretatio a verbis canonis dependet, statuentis quae ex liberalitate vel hereditatibus provenerunt, eos habere in potestate, praeterquam quod pars quaedam ecclesie dari debet. 559 Cum autem canon tractet de immobilibus, rogaverit quispiam, an idem servari debeat etiam in mobilibus. Et existimo quod idem etiam in his fiet ; propterea quod nulla est differentia mobilium et immobilium, quod ad acquisitionem attinet. Proprie autem dixit, pro, si directo ei relicta sint, quoniam multa quibusdam relinquuntur, ut ea aliis quomodocumque reddant ac restituant. Ex hujusmodi ergo non postulat, ut quidquam ecclesie consecret ; sed ex eis quae proprie seu privatim ei relicta sunt, et quorum ille est dominus. Nota igitur canonem, qui dicit, quod episcopi et clerici debent necessario suis ecclesiis partem aliquam, quae illis videbitur ex his quae proprie ad eos pertinent, relinquere ; omnino autem extremo spiritu : et in hoc, ejusmodi et quantumlibet est, non repudiabitur.

Quibusdam autem differunt tunc, prout dicitur in talibus ultimis annotationibus : et tunc, non accipitur.

ZONAR. Si qui homines, cum rei familiaris inopia laborarent, ad episcopatum evecti aut in clerum cooptati sunt, deinde vero divitiis affluant, agrosque aut praedia, postquam episcopi aut clerici sunt, proprio nomine emerenti possideant ; illa ex bonis ecclesie quaesivisse censentur, ac nisi ecclesie consecraverint, Dominicas, hoc est, Deo dicatas possessiones, diripiisse judicabuntur. Id namque illa significant : tanquam qui Dominica bona invaserint. Proinde civilibus quoque legibus cautum est, ut episcopi, cum eligendi sunt, quid in ipsorum possessionibus sit testatum faciant ; ut illas, quibuscumque collibitum fuerit, ex legum praescripto relinquere liceat. Quadragésimus vero sanctorum apostolorum canon, Nota sint, inquit, propria episcopi bona, si quidem propria quoque habet ; notaque item Dominica sint et quae sequuntur. Idem vicésimo quarto, quoque Antiochenae synodi canone cautum est. Quod si episcopo cuiquam aut clerico aliquid alicujus liberalitate ipsi proprie addictum, legatum quippe aut donatio aut cognata hereditas, obvenerit, ex eo quoque ecclesie partem pro suo arbitrio consecrabit. Proprie vero dixit addictum ; hoc est, quod homini ex directo fuerit relictum ; quoniam multa aliquibus relinquuntur, ut aliis tradant, aut in captivorum redemptionem, aut in

τα πράγματα, ἀλλ' ἢ ὁ μόνος ὁ ἀπὸ τῶν ἐπισκοπικῶν δικαίων καὶ ὁ ἀπὸ τῶν ἐξωθεν δωρεῶν καὶ ληγάτων. Καὶ τὰ μὲν, ἦγουν τὰ ἐπισκοπικά, τῇ ἐπισκοπῇ προσκυρωθήσεται· τὰ δὲ λοιπὰ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ εἰσονται, καθὼς τοῦτο καὶ ὁ κανὼν διαλαμβάνει. Οἱ δὲ κληρικοὶ, ἐὰν μετὰ τὴν κλήρωσιν ἀπὸ ἐτέρων τρόπων, οὐχὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἐκκλησίας, ἀγοράσωσι πράγματα, οὐκ ἀναγκασθήσονται ταῦτα προσκυρῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐὰν γὰρ τυχὸν παιδοδιδάσκαλος γένηται τις κληρικὸς ἢ καλλιγράφος ἢ ὑπογραφεὺς μεγιστάνος τινος, καὶ ἐντεῦθεν πολυκτήμων καταστῆ, ἵνα τί καταναγκασθήσεται τὰ ἀπὸ τοιοῦτων τρόπων ἐπικτηθέντα αὐτῷ τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρῶσαι ; Ἡ παρούσα δὲ ἐρμηγία ἐξέχεται καὶ τῶν βημάτων τοῦ κανόνος, διαλαμβάνοντος τὰ ἀπὸ φιλοτιμιῶν ἢ κληρονομιῶν ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας αὐτοῦ ἀνευ μέρους τινὸς ὀφειλοντος δοθῆναι τῇ ἐκκλησίᾳ. Τοῦ δὲ κανόνος περὶ ἀκινήτων διαλαμβάνοντος, ἐρωτήσεται τις, ἐὰν τὸ αὐτὸ ὀφείλει κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν κινήτων ; Καὶ οἶμαι ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τούτοις γενήσεται διὰ τὸ μηδεμίαν εἶναι διαφορὰν κινήτων καὶ ἀκινήτων ὅσον εἰς τὴν ἐπίκτησιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀνεὶ τοῦ εἰ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῆ· ἐπεὶ πολλὰ καταλειμμένα τισιν, ὥστε αὐτὰ ἐτέροις ἀποκαταστήσασιν ἢ ἀναλῶσαι ὀφουδῆποτε. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιερῶσαι τι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἐκ τῶν κυρίως, ἦτοι ἰδικῶς, αὐτῷ καταλειμμένων, καὶ ὃν κύριός ἐστιν ἐκεῖνος. Σημειῶσαι οὖν τὸν κανὼνα τὸν λέγοντα ὅτι ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ ἐπίσκοποι καταλειμμένα τὰς κατ' αὐτοῦ ἐκκλησίας μέρος τι, τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν κυ-

ZONAR. Ἐν ἀπορῇ τινες γίνονται ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, εἴτα εὐπορήσωσι, καὶ κτήσονται, ἐν τῷ εἶναι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ, ἀγροὺς ἢ χωρία, ὠνησάμενοι αὐτὰ εἰς ὄνομα οἰκείου, δοκοῦσιν ἐκ πραγμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα κτήσασθαι, καὶ ἐνοχοῖ εἶσιν, ὥσπερ εἰ θεσποτικὰ πράγματα, ἦγουν κυριακά, δηρηπάσαι (τοῦτο γὰρ ἐνέφημε διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὡς ἐφοδὸν πεποιηκότες), εἰ μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα ἀφιερῶσωσιν. Αὐτὸ καὶ οἱ νόμοι τῆς πολιτείας ἀπαιτοῦσι τοὺς ἐπισκόπους, ὅτε μέλλουσι χειροτονεῖσθαι, φανερὰ ποιεῖν ἂ κέρηται, ἵνα ἔχουσιν ὀφείλαν, εἰς βούλονται, νομίμως ταῦτα καταλειμμένα. Καὶ ὁ μὲν δὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἐστω, φησὶ, φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, εἴγε καὶ ἴδια ἔχει, καὶ φανερὰ τὰ κυριακά, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ κατ' ἀνομιῶν περὶ τούτου θεσμοθετεῖ. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπισκόπῳ ᾖ τι τὴν ἢ κληρικῷ περιέλη κυρίως φιλοτιμία τινὸς, οἷον ληγάτον ἢ δωρεὰ ἢ κληρονομία συγγενικῆ, δεῖ, φησὶ, καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀφιερῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ μέρος κατὰ τὴν οἰκίαν προαίρεσιν. Κυρίως δὲ εἶπεν, ἀνεὶ τοῦ εἰ ἐξ ὀρθοῦ αὐτῷ καταλειφθῆ, ἐπεὶ πολλὰ καταλειμμένα τισιν, ὥστε αὐτὰ ἐτέροις ἀποκαταστήσασιν, ἢ ἀναλῶσαι αὐτὰ εἰς αἰχμαλώτων ἀναβρύσεις, ἢ εἰς οἰκοδομὰς οἰκῶν ἱερῶν, καὶ εἰς ἄλλας αἰτίας ὁμοίας. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν οὐκ ἀπαιτεῖται ἀφιερῶν τι

τῆ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ ἐκ τῶν κυρίως, ἦτοι ἰδικῶς, αὐτῶ καταλειμμένων, καὶ ὧν κύριος ἐκαίνας ἔστιν. Εἰ δὲ προέθιντο καὶ ὑπέσχοντο μέρος ἀφιερωσάσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, εἴτα μετετρέπησαν, ἀντὶ τοῦ μετεδῆθήσαν, ἀνάξιοι κριθήσονται οὗτοι τῆς ἱερατικῆς τιμῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ μετὰ τὸ προκόψαι ἀγρὸν ἐξωνούμενος, οὐδὲν ἔχων, ἴστω τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτον προσάγειν, εἰ μὴ ἐκ διαδοχῆς συγγενείας ἢ καθαρθῆς φιλοτιμίας τοῦτω περιελήλυθε. »

Οἱ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς μὴ ἔχοντες ἴδια πράγματα, ἢ καὶ οἱ κληρικοί, οἱ πρὸ τοῦ κληρωθῆναι ὄντες πενήστατοι, εἰάν μετὰ τὸ προκόψαι ἀκίνητά τινα ἐξωνήσωνται, τῇ ἐκκλησίᾳ ταῦτα προσάξουσιν, ὡς ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ταῦτα ἐπικτησάμενοι· εἰ μὴ που ἀπὸ κληρονομίας ἢ ἀπὸ τινος δωρεᾶς, τῇ ἀληθείᾳ πρὸς αὐτοὺς γενομένης. φαίνονται ταῦτα περιελθεῖν εἰς αὐτοὺς.

ΚΑΝΩΝ ΛΓ΄.

« Ὅστε πρεσβυτέρους πράγμα τῆς ἐκκλησίας, ἐν ἧ καθιερῶνται, μὴ πιπράσκειν, καὶ ὥστε μηδενὶ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι πράγματι καταχρησασθαι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. Ὅμοίως ἤρρεσεν, ὥστε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πράγμα μὴ πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἐν ἧ καθιερῶνται· ὃν τρόπον καὶ τοῖς ἐπισκόποις οὐκ ἐξεστὶ πιπράσκειν χωρὶα τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης τῆς συνόδου, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Μὴ οὖσης τοίνυν ἀνάγκης, μηδὲ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι καταχρησασθαι πράγματι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. »

ΒΑΣΣ. Ὅς ἔοικεν, ἱερεῖς τινες ἐπώλουν ἐκκλησιαστικὰ πράγματα παρὰ γνώμην τῶν οικείων ἐπισκόπων. Ἄλλὰ μὴν καὶ ἐπίσκοποι ἐπίπρασκον χωρὶα τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν παρὰ γνώμην τῆς κατ' αὐτοὺς συνόδου, ἢ καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ ὅτε πρόκειται ἀνάγκη ποιῆσαι τοιοῦτόν τι ἐπίσκοπον, μετὰ συναινέσεως τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων τοῦτο ποιεῖν· ἄλλως δὲ πως μὴ ἔστιν ἐπ' ἀδείας αὐτὸν καταχρησασθαι πράγματι καταγεγραμμένῳ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς βιβλίοις, ἦγουν ἐν τῇ μάτρικι, ποτέστιν ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τίτλου, ἦτοι βιβλίου. Τίτλος γὰρ λέγεται ποτὲ μὲν ἢ ἐπιγραφῇ, ποτὲ δὲ ἢ αἰτία, ποτὲ δὲ καὶ τὸ βιβλίον. Ἀκούων δὲ τοῦ κανόνος λέγοντος μήτε ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην τῆς συνόδου καὶ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων πιπράσκειν χωρὶα τῆς ἐκκλησίας, μήτε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων ἐπισκόπων πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικά, μὴ εἴπῃς ἐξισούσθαι κατὰ τοῦτο τὸ μέρος τοῖς ἐπισκόποις τοὺς πρεσβυτέρους· ἀλλ' εἰπέ δτι οἱ μὲν πρεσβύτεροι παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων οἰονηποτοῦν πράγμα κινήτων ἢ καὶ εὐφθαρτων, οἶνον τυχὸν ἢ οἶνον, πωλεῖν οὐ δύνανται· ὁ δὲ ἐπίσκοπος· τὰ μὲν εὐφθάρτα κινήτὰ καὶ τὰ αὐτοκίνητα καὶ παρὰ γνώ-

A sacramentum ælium ædificationem, aut in alios ejusmodi usus insumant. Nihil ergo ex hujusmodi rebus, sed ex iis tantum, quæ ipsi proprie ac peculiariter sunt relicta, quarumque ipse dominus est, ecclesiæ consecrare necessario cogetur. Quod si qui, parte aliqua jam ecclesiæ destinata, postea retro conversi sunt, hoc est, sententiam mutarunt, sacerdotii honore indigni esse judicabuntur.

ARIST. « Qui post promotionem, nihil habens, agrum emerit, in ecclesiam eum conferat, nisi successione cognationis aut pura liberalitate ei obvenierit. »

Qui ante episcopatum propria non habent bona, vel etiam clerici, qui antequam in clerum cooptati fuerint, pauperrimi erant; si postquam promoti sunt, immobilia aliqua relinquant, ea ad ecclesiam afferent, ut qui ex illius redditibus eadem acquisivissent: nisi forte ab hæreditate, aut ab alicujus donatione, vere ad ipsos facta, appareant ea ad ipsos obvenire.

560 CANON XXXVI.

« Ut presbyteri res ecclesiæ, in qua consecrantur, non vendant: et ut nulli liceat episcopo re abuti, quæ est ex titulo ecclesiasticæ matriculæ. Similiter placuit, ut presbyteri, præter mentem suorum episcoporum res ecclesiæ, in qua consecrantur, non vendant: quemadmodum episcopis quoque prædia ecclesiæ, ignorante synodo, vel suis presbyteris vendere non licet. Non existente ergo necessitate, non liceat episcopo re abuti, quæ est ex titulo ecclesiasticæ matriculæ. »

BALS. Ut est verisimile, quidam sacerdotes res ecclesiasticas, præter suorum episcoporum sententiam, vendebant. Quin etiam episcopi suarum ecclesiarum prædia emancipabant, præter synodi, vel etiam suorum sacerdotum sententiam. Dicit ergo canon, ne hoc fiat amplius; sed quando tale quid faciendi necessitas premit episcopum, id cum synodi suæ consensu et suorum presbyterorum faciat. Ei autem aliter re uti non liceat, quæ in brevibus ecclesiasticis seu in matricula scripta est, hoc est, in repertorio ecclesiastici tituli seu libri. Titulus enim dicitur aliquando inscriptio, aliquando vera causa, aliquando autem et liber. Cum autem audis canonem dicentem, nec episcopum præter synodi sententiam et suorum presbyterorum ecclesiæ prædia vendere; nec presbyteros præter sententiam suorum episcoporum vendere res ecclesiasticas; ne dixeris, quod ad hoc attinet, presbyteros æquari episcopis: sed dic quod presbyteri quidem, præter episcoporum sententiam, quamcumque rem mobilem vel immobilem vel etiam quæ facile corrumpi potest, vinum forte vel frumentum, vendere non possunt; episcopus autem ea quidem, quæ facile corrumpi possunt, mobilia, et quæ per se mobilia, etiam præter suorum clericorum sententiam, potest alie-

nare; sed non itidem immobilia. Propterea enim præsens quoque canon jubet presbyteros non vendere bona ecclesiastica sine episcopis: episcopis autem prohibuit immobilia, sine necessitate et sine synodali et presbyterorum sententia, vendere. Quod autem habet episcopus potestatem, etiam præter suorum presbyterorum mentem et synodi, vendendi per se: immobilia et mobilia, quæ facile corrumpi possunt, patet ex 38 et 41 can. apostolicis, quos etiam lege: atque etiam ex præsentis canonis, qui prohibet ecclesiasticorum prædiorum et fundorum alienationem sine cognitione et examinatione faciendam. Ne huic autem interpretationi repugnare videantur canones, qui sacra ecclesiastica ab episcopis vendi prohibent. Etsi enim sint mobilia, immobilium tamen locum obtinent, sicut et hoc sæpe in legibus invenitur. Porro quando ecclesiasticum immobile ob præsentem necessitatem vendendum est, non debet episcopus rem redditum habentem vendere; sed qualem canone 26 præsentis synodi causæ esse vult, et secundum dictas illic distinctiones. Abusus autem canon meminit, ne dicas prohiberi solum venditionem immobilium, non autem etiam alias alienationes. Neque enim per emphyteusim, neque per donationem, neque per permutationem, neque ad multum tempus potest episcopus rem ecclesiasticam alienare, nisi urgeat necessitas. οὕτε ἐπὶ χρόνους πολλοὺς ἐκποιεῖσθαι ἐκκλησιαστικὸν μὲνης.

ZONAR. Sanc'torum apostolorum canones, tricesimus octavus et quadragesimus primus, jus administrationemque rerum ecclesiasticarum penes episcopos esse voluere. Proinde ne sacerdotibus res ecclesiæ, **561** cui adscripti sunt, sine episcopi facultate vendere liceat, hic canon decernit. Tum ne concessa ipsis per apostol. canones auctoritate episcopi abutentes, dominatum sibi quodammodo vindicent, itaque ecclesiasticas possessiones abdicatum eant, ne ipsi quidem episcopo, nisi re cum synodo sua subjectiva sibi presbyteris communicata, prædia ecclesiastica vendendi facultatem esse statuit. Neque enim rerum ecclesiasticarum administrationem ab ipsis ignorari oportet; ne, si sine teste sit, offensiones in episcopos exoriantur. Nulla ergo necessitate cogente, re in ecclesiastica matricula vel repertorio descripta episcopo quoque abuti ne liceat. Tituli vero nomine et inscriptio et causa quinimo et liber, ut in legibus scriptum alicubi reperias, significatur. Et vero, cum alienare aliquid immobile episcopus volet, ejus generis id esse debet, quale hujus synodi canonis decimo et vicesimo explicatur, ac ibidem indicate cautiones in eo alienando serventur.

ARIST. « Presbyter rem quamquam ecclesiasticam sine episcopo non vendit; neque episcopus prædictum, synodo non approbante. »

Bona ecclesiastica non alienata manere debent. Si autem necessitas requirat, ut immobile aliquid alienetur, episcopus sine synodi sententia illud non

μὴν τῶν οἰκίων κληρικῶν ἐκποιεῖν δύναται, οὐ μὴν καὶ τὰ ἀκίνητα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁ κανὼν τοὺς μὲν πρεσβυτέρους παρεκλεῖσαστο μὴ πωλεῖν πράγματα ἐκκλησιαστικά ἀνευ τῶν ἐπισκόπων· τοὺς δὲ ἐπισκόπους ἐκώλυσε πιπράσκειν ἀκίνητα ἀνευ ἀνάγκης καὶ συνοδικῆς γνώμης καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ὅτι δὲ ἐξουσίαν ἔχει ὁ ἐπίσκοπος, καὶ παρὰ γνώμην τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου πιπράσκειν ἐκκλησιαστικά ἀκίνητα καὶ εὐφάρτα κινήτᾳ, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τοῦ λη' ἀποστολικοῦ κανόνος καὶ τοῦ μα', οὗ καὶ ἀνάγκη· ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος κωλύοντες τὴν ἀδιόγνωστον ἐκποίησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν χωρίων καὶ μονῶν. Μὴ ἐναντιωθῆσι δέ σοι πρὸς τὴν παρούσαν ἐρμηνείαν οἱ κανόνες, οἱ κωλύοντες παρὰ ἐπισκόπων πιπράσκεισθαι ἐκκλησιαστικά. Κἂν γὰρ κινήτᾳ ταῦτα ὦσιν, ἀλλὰ ἀκινήτων ἐπέχουσι τότε· καθὼς καὶ ἐν τοῖς νόμοις τοῦτο πολλαχοῦ εὐρίσκεται. Καὶ ὅταν δὲ μέλλῃ διαπραθῆναι ἐκκλησιαστικὸν ἀκίνητον διὰ προκειμένην ἀνάγκην, οὐκ ὀφείλει πωλεῖν ὁ ἐπίσκοπος πρᾶγμα ἔχον πρόσθετον, ἀλλ' οἷον ὁ κς' κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ τὰς ἐκείσε εἰρημένως διαστίξει. Καταχρήσεως δὲ ὁ κανὼν ἐμνήσθη, ἵνα μὴ εἰρημὸν κωλύσῃ τὴν διάπρασιν τῶν ἀκινήτων, οὐ μὴν καὶ τὰς ἄλλας ἐκποιήσεις. Οὕτε γὰρ κατ' ἐμψύτευσιν, οὕτε κατὰ δωρεάν, οὕτε κατὰ ἀνταλλαγὴν ἀκίνητον ἐπίσκοπος δύναται ἀνάγκης μὴ προκει-

ZONAR. Οἱ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων κανόνες, ὁ τε λη' καὶ ὁ μα' τὴν ἐξουσίαν καὶ φροντίδα τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τοῖς ἐπισκόποις ἀνατιθέασιν. Ἀκολούθως οὖν ὁ κανὼν οὗτος ἀπαγορεύει πιπράσκειν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας πρᾶγμα ἐν ᾗ καθιερώθησαν, εἰ μὴ καὶ ὁ ἐπίσκοπος συνευδοκῇ. Ἴνα δὲ μὴ τῇ δοθείσῃ αὐτοῖς ἐξουσίᾳ ἐκ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων καταχρῶμενοι οἱ ἐπίσκοποι ἐναυθεντῶσι καὶ ἐκποιῶνται τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ ἐπήγαγεν ὅτι οὐδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέσται χωρὶα πιπράσκειν τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης τῆς συνόδου, ὅφ' ἥς καὶ αὐτός ἐστιν, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. Διὲ γὰρ τῶν διοικήσεων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εἰδησιν ἔχειν αὐτούς· ἵνα μὴ, ἀμαρτύρου τῆς οἰκονομίας οὗτης, σκάνδαλα κατὰ τοῦ ἐπισκόπου φύωνται. Χωρὶς τοίνυν ἀνάγκης μὴδὲ τῷ ἐπισκόπῳ ἐξέστω καταχρησασθαι πράγματι ἀπογεγραμμένῳ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μάτρικι, ἥτοι τῇ ἀπογραφῇ. Τίτλος δὲ ἡ ἐπιγραφὴ λέγεται καὶ ἡ αἰτία, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ βιβλίον, ὡς ἐν τοῖς νόμοις που γέγραπται. Καὶ ὅτε δὲ ἐκποιήσασθαι ἀκίνητον ὁ ἐπίσκοπος μέλλει, τοιοῦτον ἐκποιήσεται, οἷον ὁ κς' κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου φησὶ, καὶ κατὰ εἰρημένως ἐκεῖ διαστίξει.

ARIST. « Πρεσβύτερος ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα τοῦ ἐπισκόπου χωρὶς οὐ πιπράσκει· οὐδὲ ἐπίσκοπος χωρὶον, συνόδου μὴ ἐπιγινωσκούσης. » Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἀνεκποίητα μένειν ὀφείλουσιν. Εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται ἐκποιήσθαι τι ἀκίνητον, οὐκ ἀνευ γνώμης τῆς συνόδου διαπωλήσει τοῦτο ὁ ἐπί-

σκοπος· ἐὶ μὴ βούλεται, κατὰ τὸν εἰκοστὸν ἔκτον κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, Θεῶ καὶ συνόδῳ ταύτην καταστήσαι ὑπεύθυνον, καὶ τῆς τιμῆς ἀλλότριον. Ἄλλ' οὐδὲ πρεσβύτερος, οἰκονομίαν τινὰ τῆς ἐπισκοπῆς ἐμπεπιστευμένος, χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου πρᾶγμα ἐκκλησιαστικόν, ἢ ἀκίνητον, ἢ αὐτοκίνητον, διαπωλήσει.

« Ἀνεγνωσθησαν ἑτεῖ μὴν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ διάφοροι σύνοδοι πάσης τῆς τῶν Ἀφρων χώρας, ἐπιτελεσθεῖσαι ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις Ἀύρηλιου ἐπισκόπου Καρχηδόνας.

« Ἐκ τῆς συνόδου τῆς ἐν Ἰππῶνι Ῥηγίῳ γενομένης ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου βασιλέως Θεοδοσίου Αὐγούστου τὸ τρίτον, καὶ ἐπὶ Ἀβουδατίου τοῦ λαμπροτάτου ὑπάτου ὀγδόῃ εἰδοῖς Ὀκτωβρίαις ἐν Ἰππῶνι Ῥηγίῳ εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας Πάκης· καὶ τὰ λοιπὰ πεπραγμένα ταύτης τῆς συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφησαν, ἐπειδὴ τὰ ἐν αὐτῇ ὁρισθέντα ἐν τοῖς ἀνωτέροις δεικνύται ἐγκείμενα. »

ΒΑΣΣ. Οὐκ ἐν μίᾳ συνελεύσει τὰ ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ γεγόμενα ἐπράχθησαν, ἀλλ' ἐν διαφόροις. Αὐομένου γὰρ τοῦ συνεδρίου, πάλιν ἐν ἑτέρῳ καιρῷ συνήρχοντο, καὶ προτιθεμένων ζητημάτων ἐσκόπου, καὶ τὰ δόξαντα ὠρίζον, καὶ συνήπτον αὐτὰ τοῖς προλαβοῦσιν.

Πρῶξις δευτέρα.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνας, ἐνθα τοποτηρηταὶ ἐπίσκοποι τῆς ἀνθυπατιανῆς πρὸς τὴν σύνοδον ἀπεστέλλοντο Ἀδρουμέτου ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ἀρχαδίου τὸ τρίτον καὶ Ὀνωρίου τὸ δεύτερον, τῶν Αὐγούστων ὑπάτων, πρὸ δεκαεξὶ καλανῶν Ἰουλίου εἰς Καρχηδόνα. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρηταὶ ἐπελέγησαν ἐπίσκοποι ἀνθυπατιανοὶ πρὸς τὴν Ἀνδρουμετιανὴν σύνοδον.

« Ἐκ τῆς συνόδου Καρχηδόνας, ἐνθα πολλὰ ὠρίσθησαν, ἐπὶ Καισαρίου καὶ Ἀττικίου, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῇ πρὸ πέντε καλανῶν Σεπτεμβρίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκρητον τῆς ἐκκλησίας Ῥεσιτούτης, ἐν τῷ προκαθέζεσθαι Αὐρήλιον ἐπίσκοπον ἅμα ἐπισκόποις παρεστώτων διακόνων, παραγενομένων ἑτεῖ μὴν Νίκτορος τοῦ γέροντος τοῦ Πουπιανίου, Τίτου τοῦ Μηγριπητανοῦ, Εὐαγγέλιου Ἀσσυριτανοῦ, ὁμίλησε πρὸς τοὺς ἐπίσκοπους Αὐρήλιος ἐπίσκοπος Καρχηδόνας· ὅς καὶ εἶπεν οὕτως·

« Μετὰ τὴν προορισθεῖσαν ἡμέραν τῆς συνόδου, καθήμενων ἡμῶν, ὡς μεμνημέθα, ἀδελφοὶ μακαριώτατοι, καὶ προσδοκῶντων ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητὰς παραγενέσθαι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς ὑμετέρας συζητήσεως, τὴν, ὡς εἶπον, προορισθεῖσαν· ἀλλὰ καὶ ἀναγνωθείσης ἐπιστολῆς τῶν ἀπὸ τοῦ Βυζακίου συλλειτουργῶν ἡμῶν. Κάκεινου δ' ἑτεῖ μὴν παραγνωσμένου τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, εἰ τι ἅμα ἐμοὶ συνεζητήσαν οἱ τὸν καιρὸν καὶ τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου προλαβόντες. Ἐτεῖ μὴν ἀνεγνώσθη καὶ ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν Ὀνωράτου καὶ Ὀύρηλαοῦ, τῶν ἡμετέρων

A vendet : nisi vellet juxta vicesimum sextum præsentis synodi canonem et Deo et synodo semetipsum reddenda rationi obnoxium facere, et honore alienum. Sed nec presbyter, cui dispensatio aliqua episcopatus conceditur, sine sui episcopi scientia, bonum aliquod ecclesiasticum, sive immobile sive sumpre natura mobile, diveudat.

« In hac præterea synodo recitata sunt universæ Afrorum regionis diversa concilia transactis Aurelii episcopi Carthaginensis temporibus celebrata.

« Ex synodo quæ in Hippone Rhegio facta est. Sub clarissimo Imperatore Theodosio Augusto tertium, et sub Abundantio illustrissimo consule octavum, Idibus Octobris, in Hippone Rhegio in secretario ecclesiæ Pacis. Et reliqua hujus synodi acta propterea scripta non sunt : quia quæ in ea constituta sunt, in superioribus sita esse ostenduntur. »

BALS. Quæ in hac synodo acta fuerunt, non in una conventione, sed in diversis acta sunt. Soluta enim concessu, rursus alio tempore convenierunt, et propositas questiones examinarunt, quæque illis visa sunt definituræ, eaque præcedentibus conjunxerunt.

Actio secunda.

« Ex synodo Carthaginensi, in qua episcopi provinciarum legati missi sunt ad synodum Adrumeti, sub clarissimis Imperatoribus Arcadio tertium et Honorio secundum Augustis consulibus, decimo sexto Kalendas Julias Carth. In hac synodo legati proconsulares electi sunt episcopi ad Adrumetanam synodum.

« Ex synodo Carthaginensi, ubi multa decreta sunt, sub Casario et Attico illustrissimis consulibus, quinto Kalendas Septembris, Carthagine, in secretario ecclesiæ Restitutæ, dum præsidere Aurelius episcopus, simul episcopus assistentibus diaconis, præsentibus præterea Victore sene Pupiniate, Tito Migripetano, Evangelo Assuretano, orationem ad episcopos habuit Aurelius episcopus Carthaginensis· qui etiam sic dixit :

« Post præfinitum diem synodi, sedentibus nobis, ut meminimus, beatissimi fratres, et expectantibus, ut ex omnibus Africæ provinciis adessent legati ad diem vestræ disquisitionis, quæ, 562 ut dixi, præfinita est : sed etiam lecta epistola nostrorum ex Bysacio in sacris comministrorum. Illo etiam præterea lecto vestræ dilectioni, si quid una mecum conquisierunt, qui tempus et diem synodi anticiparunt. Præterea autem lecta est, et a fratribus Honorato, et Urbano, qui nobiscum hodie synodi participes, missa legatio Sitifensis regionis. Rursus autem quorundam Reginus Vegetæ-

• litanæ regionis litteras meæ medioeritali ostendit
 • a Crescentiano et Aurelio coepiscopis nostris pri-
 • mæ sedis duarum Numidiarum : in quibus qui-
 • dem litteris meminit vestra mecum una dilectio,
 • eos significasse, quod vel ipsi ad hanc synodum
 • venire dignarentur, vel pro more legatos mitte-
 • rent. Quoniam autem hoc nullo modo factum est,
 • testificantur, qui a tam remota Mauritania Sili-
 • tensis regione venerunt legati non posse se am-
 • plius moram trahere. Propterea ergo, fratres, si
 • vestræ videatur dilectioni, litteræ fratrum nostro-
 • rum ex Bysacio, et brevium, quod ipsi epi-
 • scopi alligarunt, in hac convocata congregatione
 • legantur : ut si quæ forte ex iis vestræ dilectioni
 • minus placeant, quæcunque cura ac diligentia
 • corrigi potuerint, in melius transformentur. Hoc
 • enim frater et coepiscopus Mizonius, vir primæ
 • seculi clarissimus, pro suæ auctoritatis et pruden-
 • tiæ dignitate scribens ad meam humilitatem pe-
 • titiv. Si ergo placet, quæ sunt conquisita, legantur,
 • et singula a vestra dilectione considerentur. »

BALS. et ZONAR. Dies, quo convenirent, hujus
 synodi Patribus præfinita est ; qui quidem sperabant
 ex omnibus Africæ provinciis legatos ad synodum
 venturos ; quorum aliqui quidem venerunt, aliqui
 vero non stiterunt, aliquorum autem allatae sunt
 litteræ. Qui ergo peregre advenerunt se non posse
 diutius perseverare dicentes, Aurelius episcopus
 dixit synodo, quod quoniam legati, qui ad nos ve-
 nerunt, diutius manere non possunt, legantur lit-
 teræ fratrum nostrorum ex Bysacio, et breve emis-
 sum cum litteris. Bysacium autem et Sitifensis et
 dæ Numidicæ et Sellitanae sunt partes Africæ regio-
 nis. Legantur autem, inquit, ut si aliqua eorum
 vestræ dilectioni repugnent, hoc est, si horum ali-
 qua vobis adversentur, ac, ut non recte statuta,
 vos offendant ; ea diligentia corrigantur, et in melius
 transformentur. Hoc enim, inquit, Mizonius quoque
 petivit, ut corrigantur quæ correctione indigent.

CANON XXXVII.

• Quod nihil eorum, quæ in Hipponensi synodo acta
 • sunt, sit corrigendum. Epigonius episcopus
 • dixit, In hoc breviario, quod ex Hipponensi
 • synodo decerptum est, nihil esse corrigendum
 • vel addendum putamus : nisi ut dies sancti
 • Paschatis in tempore synodi significetur. »

• σήμερον τῆς συνόδου μετεχόντων, τοποτηρησια
 • ἀποσταλῆσα τῆς Σιτιφένσης χώρας, Πάλιν δὲ καὶ
 • ὁ ἀδελφὸς Ῥηγίνος τῆς Βαγυτασιτανῆς χώρας
 • γράμματα τῇ ἐμῇ μετριότητι ἐνεφάνισεν ἀπὸ
 • Κρισκεντιανοῦ καὶ Αὐρηλίου τῶν συλλαειτουργῶν
 • ἡμῶν τῶν τῆς πρώτης καθέδρας ; τῶν δύο Νου-
 • μιδιῶν, ἐν οἷς γράμμασι τούτους ἐπαγγεῖλασθαι
 • μέμνηται ἕνα ἐμοὶ ἡ ὑμέτερα ἀγάπη, ὅτι ἡ
 • αὐτοὶ κατηξίουν ἔλθειν πρὸς ταύτην τὴν σύνο-
 • δον, ἢ κατὰ τὸ ἔθος ἀποστεῖλαι εἶχον τοποτηρητάς ;
 • Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο οὐδαμῶς γένοιτο, διαμαρτύρονται
 • ἀπὸ τοσοῦτο μῆκος τῆς Μαυριτανίας Σιτιφέν-
 • σης ἐλθόντες τοποτηρηταὶ ἐπὶ πολὺ μὴ δύνασθαι
 • ἐμβραδύνειν. Διὰ οὖν τοῦτο, ἀδελφοί, ἐάν δοκῇ
 • τῇ ὑμέτερᾳ ἀγάπῃ, τὰ γράμματα τῶν ἀπὸ τοῦ
 • Βυζακίου ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὸ βρέθιον, ὅπερ τῇ
 • αὐτῇ ἐπιστολῇ προσέδθησαν, ἐν ταύτῃ τῇ παρα-
 • κλήτῳ συναλεῦσαι ἀναγνωσθῶσιν, ἵνα, ἐάν τινα
 • τυχόν ἐξ αὐτῶν ἐνοσῶσιν τῇ ὑμέτερᾳ ἀγάπῃ,
 • ὅσα δι' ἐπιμελείας διορθωθῆναι εἰς κρείτ-
 • τον μετατυπωθῶσι. Τοῦτο γὰρ ὁ ἀδελφὸς καὶ συν-
 • ἐπισκοπος Μειζώνιος, ὁ τῆς πρώτης καθέδρας
 • περιφανέστατος ἀνὴρ, ἀξίως τοῦ ὄγκου καὶ τῆς
 • συνέσεως αὐτοῦ γράφων πρὸς τὴν ἐμὴν εὐτέλειαν
 • ἤτησεν. Ἐάν οὖν ἀρέσκη, τὰ συζητηθέντα ἀνα-
 • γνωσθῶσι, καὶ ἕκαστα ἐκ τῆς ὑμέτερας κατανοη-
 • θῶσιν ἀγάπης. »

ΒΑΣ. καὶ ΖΩΝΑΡ. Ἡμέρα ὁρίσθη συνειδέσεως
 τοῖς τῆς συνόδου ταύτης Πατέρασιν, οἵτινες ἤλπιζον
 ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἀπάσης τῆς Ἀφρικῆς τοποτηρητάς
 ἔλθειν εἰς τὴν σύνοδον ὡν τινες μὲν ἤλθον, τινὲς δὲ
 οὐκ ἀπηγγέλασαν, τινῶν δὲ προσεκομισθῆσαν γράμ-
 ματα. Τῶν οὖν ἐπιδημησάντων, μὴ δύνασθαι λε-
 γόντων ἐπιπλέον προσκαρτερεῖν, ὁ ἐπίσκοπος Αὐ-
 ρηλιος εἶπεν πρὸς τὴν σύνοδον ὅτι, ἐπεὶ οἱ ἐλθόντες
 πρὸς ἡμᾶς τοποτηρηταὶ προσμένειν καὶ ἐτι οὐ δύ-
 νανται, ἀναγνωσθήτωσαν τὰ γράμματα τῶν ἀπὸ
 Βυζακίου ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ τὸ σὺν τοῖς γράμμα-
 σιν ἀποσταλὲν βρέθιον. Τὸ δὲ Βυζάκιον καὶ ἡ Σιτι-
 φένση καὶ αἱ δύο Νουμιδίαι, καὶ ἡ Σελλιτανή, τῆς
 Ἀφρικῆς χώρας εἰσι μοῖραι. Ἀναγνωσθήτωσαν δὲ,
 φησὶν, ἵνα, ἐάν τινα ἐξ αὐτῶν ἐνοσῶσι τῇ ὑμέτερᾳ
 ἀγάπῃ, ἀντὶ τοῦ, ἐάν τινα τούτων ἐναντιωθῶσιν
 ὑμῖν προσκόβασι τούτοις, ὡς μὴ καλῶς τυπωθεῖσι,
 διορθωθῶσι ταῦτα δι' ἐπιμελείας, καὶ εἰς κρείττον
 μετατυπωθῶσι. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ ὁ Μειζώνιος
 ἤτησε, τὸ διορθωθῆναι τὰ δεδομένα διορθώσεως. Πα-
 ράκλητον δὲ τὴν συνέλευσιν εἶρηκεν ἡ ὥς ἐκ παρα-
 κλήσεως ; ἀλλήλων ἀθροισμένην ἡ ὥς εἰς διόρ-
 θωσιν παρακαλοῦσαν, διὰ τῶν παρ' αὐτῆς ὀριζομέ-
 νων, τοὺς μὴ βιούοντας καλῶς ἢ μὴ φρονούντας ὀρθῶς
 περὶ πίστεως.

CANON AZ.

• Ὅτι οὐδὲν ἐκ τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου εἴη διορθω-
 • τέον. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· ἐν τούτῳ
 • τῷ βρεθίῳ, τῷ ἀποδραφθέντῳ ἐκ τῆς ἐν Ἰπ-
 • πωνι συνόδου, οὐδὲν νομίζομεν εἶναι διορθω-
 • τέον ἢ προσθετέον· εἰ μὴ ἵνα ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου
 • Πίσχα ἐν τῷ κα:ρῷ τῆς συνόδου γνωρισθῆι. »

ΒΑΑΣ. Ἡ Ἰππῶν πόλις ἐστὶ τῆς Καρχηδόνος, ἅ ἐν ἧ συνόδῳ ἀθροισθεὶς πολλὰ ὠρίσθησαν, ἐξ ὧν τινα ὀλίγα (βρέβους γὰρ παρὰ τοῖς Λατινοῖς τὸ Βραχὺ) ἀποδρεφθέντα προσκομισθῆσαν, καὶ ἔδοξαν καλῶς ἔχειν. Τοῦτο δὲ μόνον ἐφησαν οἱ Πατέρες εἶναι ἀναγκαῖον, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα δῆλγν γενέσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἀναγνωσθέντων τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῦ βρεβίου, κατὰ τὴν εἰσηγήσειν Αὐρηλίου, ὁ ἐπιγόνιος ἐφη· Οὐδὲν δοκεῖ ἡμῖν διορθώσεως ἄξιον ἐν τῷ βρεβίῳ τῷ ἀποτμηθέντι ἐκ τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου. Ἰππῶν δὲ πόλις ἐστὶ τῆς Καρχηδόνος. ἐν ἧ, συνόδῳ ἀθροισθεὶς, πολλὰ ὠρίσθησαν, ἐξ ὧν τινα ὀλίγα προσκομισθῆσαν εἰς τὴν σύνοδον ταύτην. Βρέβους γὰρ Ῥωμαῖοι τὸ βραχὺ, τὸ ὀλίγον λέγεται. Τοῦτο δὲ μόνον, φησὶν, ἀναγκαῖον, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα γνωρισθῆναι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου, ἀρεὶ τοῦ δῆλγν γενέσθαι, ὅτε σύνοδος γένηται.

ΑΡΙΕΤ. « Οὐδὲν τῆς ἐν Ἰππῶνι συνόδου διορθωτέον ἢ προσθετέον· εἰ μὴ ἵνα ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου γνωρίζηται. » Διάφοροι σύνοδοι ἐν πάσῃ τῇ τῶν Ἀφρῶν χώρῃ γεγόνασιν ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ, καὶ ἔδοξεν ἡ ἐν Ἰππῶνι Ῥηγίῳ γενομένη σύνοδος καλῶς ἔχειν· καὶ ὤρισαν οἱ Πατέρες μήτε διορθώσιν μήτε προσθήκῃν τὴν τοιαύτην δέξασθαι σύνοδον, ἀλλ' ἡ μόνον τὸ γνωρίζεσθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου τῆς ἐν Καρχηδόνι γινομένης, ἵνα μὴ τινες ἴσως σφάλλωνται περὶ αὐτῆν.

ΚΑΝΟΝ λη'.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικούς μὴ εὐχερῶς τὰ τέκνα αὐτῶν ποιεῖν ἔμαγκικατα. « Ὅστε τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικούς τὰ τέκνα αὐτῶν μὴ ἐξ αὐτεξουσίας ἀπιέναι διὰ ἔμαγκικατιῶνος, ἐν μηδὲν εἰς τοὺς τρόπους καὶ εἰς τὴν ηλικίαν αὐτῶν πληροφορηθῶσιν· ὡς λοιπὸν τὰ ἁμαρτήματα αὐτῶν εἰς αὐτοὺς συντείνειν. »

ΒΑΑΣ. Ἐμαγκικατιῶν λέγεται παρὰ Ῥωμαίοις ἢ παρὰ τῶν πατέρων διδομένη τοῖς ὑπεξουσίοις παισὶν αὐτεξουσιότης. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μὴ γίνεσθαι αὐτεξουσίους τοὺς παῖδας τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς ηλικίας καὶ τῶν ἀγαθῶν τρόπων πληροφορίαν δώσουσιν, ὅτι δύνανται δεόντως καὶ εὐλαδῶς τὰ κατ' αὐτοῦ; οἰκονομεῖν. Τοῦτου δὲ οὕτω μὴ γινομένου, φασὶ τοὺς πατέρας λόγον δίδοναι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τῶν παίδων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐθέσπισεν ταῦτα χάριν τῶν τέκνων τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν· οἱ δὲ νόμοι παρακελεύονται διὰ νομίμου πράξεως, ἤγουν μετὰ δικαστικῆς διαγωνώσεως, τὴν αὐτεξουσιότητα γίνεσθαι, μὴ διαστειλαντες κληρικῶν καὶ λαϊκῶν παίδας. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κληρικοὶ οὐδὲ ἐπίσκοποι χωρὶς δεκρέτου δικαστικοῦ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἵνα ποιήσωσιν αὐτεξουσίους παῖδας αὐτῶν. Ἡ γὰρ δοκιμασία τοῦ βίου τούτων καὶ τῆς ηλικίας κατὰ τὸν κανόνα παρὰ δικαστοῦ ὀφείλει γίνεσθαι,

BALS. Hippo urbs est Carthaginensis dittonis, in qua collecta synodo multa constituta sunt : ex quibus pauca quædam (id enim breve apud Latinos significat) decerpta allata sunt, et recte habere visa sunt. Hoc autem solum dixerunt Patres esse necessarium, ut sancti Paschatis dies manifestus evadat.

563 ZONAR. Lectis litteris et brevi, quemadmodum ab Aurelio propositum fuerat, Epigonius dixit: Nihil videtur nobis in brevi, quod ex synodo Hipponensi decerptum fuit, correctione dignum reperiri. Hippon autem urbs est Carthaginensium diticnis, in qua collecta synodo multa constituta sunt, ex quibus pauca quædam ad hanc synodum sunt allata. Breve namque Latinis idem quod parvum, exiguum dicitur. Hoc vero solum necessarium esse ait, ut sancti Paschatis dies synodi tempore significetur, hoc est, quo tempore habetur synodus, denuntietur.

ARIST. « Nihil in synodo Hipponensi corrigendum, « vel ei addendum : nisi ut dies Paschatis celebrandi tempore synodi significetur. »

Varie synodi in tota Afrorum regione præterlapsis temporibus habitæ fuerunt, et in hac synodo lectæ, et visa est in Hipponensi regione celebrata synodus bene se habere : et decreverunt Patres istam synodum, nec correctionem aliquam accipere, nec additionem, sed tantum, ut dies Pasche in tempore synodi Carthagine habitæ significaretur, ne aliqui fortasse de eo hallucinentur.

CANON XXXVIII.

« Ut episcopi et clerici suos liberos non facile emancipent. Ut episcopi et clerici suos liberos non sinant per emancipationem sui juris fieri, nisi de eorum moribus et ætate securi fuerint : ut eorum peccata deinceps in ipsos conferantur. »

BALS. Emancipatio apud Romanos dicitur libertas quæ a patribus filiis, qui sunt in eorum potestate, datur. Dicit ergo canon, non debere sui juris fieri episcoporum et clericorum filios a patribus suis, nisi ex ætate et bonis moribus certam scientiam dederint, se posse sua prudenter, et ut oportet, administrare. Hoc autem nisi ita fiat, dicunt patres reddituros rationem pro peccatis filiorum. Et hæc quidem canon de episcoporum et clericorum filiis decernit. Leges autem jubent, ut per actum legitimum, sive cum legitima examinatione fiat emancipatio; non distinguentes an sint clericorum vel laicorum filii. Et propterea nec clerici nec episcopi, sine judiciali decreto, ut mihi videtur, filios suos sui juris efficiunt. Eorum enim vitæ et ætatis secundum canonem examinatio debet a iudice fieri, non autem a solo patre. Et lege tertium caput tituli 3 libri xxxi, quod dicit : Non nudus consensus patris liberal filium a patria pote-

state, sed actus legitimus : nec quidem causa requiritur, sed actus accurata subtilitas. Fortasse autem dixerit quispiam, præsentem canonem corrigere quintum caput tituli 2 libri xxvi, quod dicit : Qui diu filio permiserit agere, quæ ab iis, qui sui juris sunt, sunt, et esse sub tutoribus, in potestate in filium præjudicium patitur. Cum enim hæc lex dicat a potestate patris eum liberari, qui permissu patris propria administrat longo tempore, scilicet biennio, dixit canon, non debere hoc fieri etiam in episcoporum vel clericorum filios : ne episcopi vel clerici injuria afficiantur ex eo, quod ipsorum filii propter eorum patientiam profuse ac luxuriose vivant. Excipe mihi episcoporum et clericorum filios Magnæ Ecclesiæ officiis honoratos. Ili enim eo ipso sunt sui juris legum auctoritate : nec reddent matres rationem eorum quæ ipsi forte peccaverint. Hæc et canonem 18 primæ synodi et ejus interpretationem ; et canonem 7 564 synodi in Trullo et ejus interpretationem, et commentarium 36 cap. primi tit. præsentis operis. In his enim fusius tractatum est, quod Magnæ Ecclesiæ magistratus seu officiales, utpote dignitate auctoritateque præditi, eo ipso a patria potestate liberantur. Reddere autem patres rationem de peccatis filiorum, qui non sunt sui juris secundum canonem, quantum ad Deum et ad animæ condemnationem accipe. Ex peccatis enim filiorum, tam eorum qui sunt, quam qui non sunt in potestate, patres nullo modo tenentur, nec puniuntur. Peccata enim, inquit lex, caput sequuntur. ὁπὲρ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν παίδων μὴ γεγονότων αὐτεξουσίων κατὰ τὸν κανόνα, ὅσον τὰ εἰς θεὸν καὶ εἰς ψυχικὴν κατὰ κράτος ἐκλάβου. Ἀπὸ γὰρ τῶν ἀμαρτημάτων τῶν παίδων, τῶν ὑπεξουσίων δηλαδὴ ἢ καὶ αὐτεξουσίων ὁπωσδήποτε οἱ πατέρες οὐκ [ἐνέχονται] ἀνέχονται, οὐδὲ κολάζονται. Τὰ γὰρ ἀμαρτήματα, φησὶν ὁ νόμος, τῇ κεφαλῇ ἑπονται.

ZONAR. Episcopi, inquit canon, et clerici, ne C liberos per emancipationem sui juris faciant. Est vero ea Latina vox. Emancipatio porro libertatem ab eo, qui subjectum aliquem habet, ipsi concessam significat. Liberos igitur, priusquam omnino prohibentur illorum prospectam habeant, ac per ætatem eos per se sapere posse intelligant emancipare prohibentur. Si namque ante id tempus filios sui juris fecerint, peccatorum quæ illi admisserint participes esse judicabuntur.

ARIST. « Episcopi et clerici liberos suos, ante mo-
rum stabilitatem, ne emancipent. »

Episcopi et clerici liberos suos de cura propria dimittere, et sui juris facere non debent, priusquam perfectæ sint ætatis, et actionibus moribusque stabiles.

CANON XXXIX.

« Ne episcopi et clerici ordinentur, nisi omnes
« suos fecerint Christianos. Ut episcopi et pre-
« sbyteri et diaconi non ordinentur, priusquam
« omnes, qui sunt in suis ædibus Christianos
« orthodoxos fecerint. »

BALS. Præsentis quidem canon prohibet aliquem

αὐτὸ μὴν κατὰ μόνου τοῦ πατρὸς. Καὶ ἀνάγκωδι τὸ γ' κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ λα' βιβλίου, λέγον· Οὐ γυμνῆ συναίνεσις τοῦ πατρὸς ἐλευθεροῖ τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν παῖδα, ἀλλὰ νόμιμος πράξις· οὐδὲ μὴν ἡ αἰτία ζητεῖται, ἀλλὰ τῆς πράξεως ἡ ἀκριβεία. Ἰσως δὲ εἴπη τις, τὸν παρόντα κανόνα διορθωτικὸν εἶναι τοῦ ε' κεφ. τοῦ β' τίτλ. τοῦ λα' βιβλίου, λέγοντος· Ὁ τὸν παῖδα ἐπὶ πολὺ ἑάσας τὰ αὐτεξουσίων πράττειν, καὶ ὑπὸ ἐπιτρόπους τελεῖν, πρόκριμα πάσχει περὶ τὴν ὑπεξουσιότητα τοῦ παιδός. Τοῦ γὰρ νόμου τοῦτου λέγοντος ἀπολύεσθαι τῆς ὑπεξουσιότητος τὸν κατὰ ἀνοχὴν τοῦ πατρὸς διοικούντα τὰ οἴκητα ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἤγουν ἐπὶ διετίαν, ἔφησεν ὁ κανὼν μὴ ἀπελείν τοῦτο γίνεσθαι καὶ εἰς τοὺς παῖδας τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν κληρικῶν, ἵνα μὴ περιυβρίζωνται οἱ ἐπίσκοποι ἢ οἱ κληρικοὶ ἐκ τοῦ ἰσως ἀσώτως διάγειν τοὺς παῖδας τούτων κατὰ ἀνεξικακίαν αὐτῶν. Ἰπέξιλέ μοι τοὺς διὰ ἀρχοντικῶν τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τιμηθέντας παῖδας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Οὗτοι γὰρ ἀπεντεῦθεν αὐτεξουσιοὶ γίνονται ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ νόμου, καὶ οἱ Πατέρες εὐδῶσους λέγουσι ὅτι ὁ ἰσως αὐτοὶ πλημμελήσουσι. Καὶ ἀνάγκωδι τὸν ἐπὶ κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ· καὶ τὸν ε' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ τὸ σχόλιον τοῦ λς' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἐν τούτοις γὰρ διελήφθη πλατύτερον ὅτι οἱ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀρχοντες ὡς ἀξιοματικοὶ ἀπεντεῦθεν ἀπαλλάττονται τῆς ὑπεξουσιότητος. Τὸ δὲ διδόναι λόγον τοὺς πατέρας αὐτεξουσίων κατὰ τὸν κανόνα, ὅσον τὰ εἰς θεὸν καὶ εἰς ψυχικὴν κατὰ κράτος ἐκλάβου, τῶν ὑπεξουσίων δηλαδὴ ἢ καὶ αὐτεξουσίων ὁπωσδήποτε οἱ πατέρες οὐκ [ἐνέχονται] ἀνέχονται, οὐδὲ κολάζονται. Τὰ γὰρ ἀμαρτήματα,

ZONAR. Oī episcopoī, φησὶν ὁ κανὼν, καὶ οἱ τοῦ κλήρου μὴ ποιείτωσαν αὐτεξουσία τὰ ἴδια τέκνα διὰ ἐμαγκιπατιῶνος. Καὶ αὕτη Ῥωμαϊκὴ ἢ λέξις· ἐμαγκιπατία δὲ εἶστιν ἡ παρὰ τοῦ ἔχοντος ὑπεξουσίον διδομένη αὐτῷ αὐτεξουσιότης. Ὁρίζοντας τοίνυν μὴ ποιεῖν τὰ τέκνα αὐτῶν αὐτεξουσία, πρὶν ἢ κληροφροῦν λάθωσι περὶ τῶν τρόπων αὐτῶν, ὅτι ἀγαθοὶ εἴσι, καὶ περὶ τῆς ἡλικίας ὅτι δύνανται τὸ δέον φρονῆσαι. Εἰ γὰρ πρὸ τοιούτου καιροῦ αὐτεξουσία τὰ τέκνα ποιήσουσι, τῶν ἀμαρτημάτων αὐτῶν καὶ αὐτοὶ εἰσονται κοινωνοί.

ARIST. « Episcopoī καὶ κληρικοὶ τὰ ἴδια τέκνα, πρὸ τῆς
« τῶν τρόπων σταθιρότητος, μὴ ἐμαγκιπειύτωσαν »

Τῆς ἰδίας χειρὸς οὐκ ὀρεῖλαισιν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ τὰ ἴδια τέκνα ἀπολύειν καὶ ποιεῖν αὐτεξουσία πρὸ ἀτελοῦς ἡλικίας, καὶ τῆς τῶν τρόπων καὶ τῶν ἡθῶν σταθιρότητος.

KANON 10.

« Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς μὴ χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ πάντας τοὺς ἰδίους Χριστιανούς ποιήσουσι. Ὅστε ἐπισκόπους καὶ presbyterous καὶ διακόνους μὴ χειροτονεῖσθαι πρὶν ἢ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν Χριστιανούς ὀρθόδοξους ποιήσουσι. »

BALS. Ὁ μὲν παρῶν κανὼν κωλύει χειροτονεῖ

σθαί τινα, πρὸ τοῦ γενέσθαι ὀρθοδόξους Χριστιανούς· τοὺς σὺν αὐτῷ καὶ οἰκοῦντας ἀπίστους ἢ αἰρετικούς· ἕτεροι δὲ κανόνες κολάζουσι καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὸ συνδιαγεῖν ὀρθόδοξον μετὰ ἀπίστων ἢ αἰρετικών. Ἐἰ γοῦν λαϊκῶ οὐκ ἐφεῖται κοινωνεῖν μετὰ ἀπίστου ἢ αἰρετικοῦ, πολλῶ πλεόν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶ τοῦτο οὐ παραχωρηθήσεται. Διδὸν οὐ μόνον οὐ κληρωθήσεται ὀρθόδοξος διάκων μετὰ ἀπίστου ἢ αἰρετικοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνίας ἐκθλιθῆσεται. Ὁ γὰρ κοινωνῶν ἀκοινωνήτης ἀκοινωνήτης ἐστίν. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀπὸ γένους ὀρθοδόξων παταγομένων· περὶ γὰρ τῶν ἐξ ἀπίστων εἰς τὴν ἀγίαν καὶ ἀληθῆ ἡμετέραν πίστιν γραφέντων ἀνάγνωθι τὸ γ' κεφ. α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν οἷ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

A ordinari, priusquam infideles et hæretici, qui cum eo habitant, sicut orthodoxi Christiani. Alii autem canones hoc ipsum quoque puniunt; si orthodoxus scilicet una cum infidelibus vel hæreticis versetur. Si ergo laico cum infideli vel hæretico versari non permittitur, multo magis hoc episcopo vel clerico non concedetur. Quomobrem non solum in clerum non referetur orthodoxus, qui cum infideli vel hæretico degit, sed etiam communione ejficietur. Qui enim communicat cum excommunicato, est excommunicatus. Et hæc quidem de iis, qui ex orthodoxorum genere descendunt. De iis enim qui ex infidelibus in sanctam veramque nostram fidem scribuntur, lege cap. 10 tit. 1 præsentis operis, et quæ in eo sunt, et canonem 78 synodi in

B Trullo.

ZONAR. Οἱ ἐπίσκοποι χρεὶς ἔχουσι διδάσκειν καὶ μεταγεῖν τοὺς ἀπίστους εἰς πίστιν, καὶ τοὺς σφαλομένους· περὶ τὰ δόγματα Χριστιανούς ὁδηγεῖν εἰς ὀρθοδοξίαν ὁμοίως καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι. Ἐὰν δὲ τις αὐτῶ μὲν εἴη Χριστιανός, τοὺς δὲ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, οἷον γυναῖκα καὶ παῖδα; καὶ οὓς πρὸς ὀπηρεσίαν ἔχει, ἢ ἀπίστους ὄντας παραρῆ ἢ αἰρετικούς, τοῦτον μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον γίνεσθαι λέγει ὁ κανὼν. Ὅς γὰρ τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ διδάξει, καὶ μεταστρέψει ἐκ κακοδοξίας εἰς ὀρθοδοξίαν οὐ δύναται, ἢ οὐ βούλεται, πῶς οὗτος ἑτέρουσ διδάξει; Καὶ αὐτὸς δὲ ἀμφίβολος ἂν περὶ τὴν πίστιν λογίζοιτο. Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων φησὶν· *Εἰ τις τοῦ ἰδίου οἴκου προστήναι οὐ δύναται, πῶς Ἐκκλησίας Θεοῦ ἐπιμελήσεται;*

ZONAR. Episcoporum munus est infideles erudire atque allicere ad fidem; tam Christianis a fide aberrantibus rectam orthodoxæ doctrinæ veritam præmonstrare: quod idem sacerdotes quoque et diaconi præstare debent. Si quis ergo, ipse quidem Christianus sit, domesticos vero, uxorem nempe filiosque et servos, infideles cum sint vel hæretici, erudire negligit, eum neque episcopum, neque presbyterum, neque diaconum creari licere canon decernit. Quisquis enim domesticos suos erudire, atque a pravo sensu ad rectam sententiam traducere non potest, aut negligit, quo pacto alius erudiendis ille sufficiet? Quinimo dubiæ fidei suspitione ipsemet non carebit. Et vero magnus quoque Paulus ad Timotheum scribens: Si quis, inquit, domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

565 ARIST. « Non ordinatur, qui omnes ejus domesticos orthodoxos non fecit. »

CANON XL.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ χειροτονεῖται ὁ μὴ τοὺς εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ πάντας ὀρθοδόξους ποιήσας. »

KANON M'.

« Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι· περιτιτέρω ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου τι ποτε ἐν τοῖς ἁγίοις προσφέρειν· ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλεόν τοῦ σώματος καὶ τοῦ σήματος τοῦ Κυρίου προσνεχθῆι, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκεν· τοῦτ' ἐστίν, ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου. Ἀπαρχὴ δὲ, εἴτε μέλι, εἴτε γάλα, ὡς εἰωθεν, προσφερῆσθαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον· εἰ καὶ τὰ μάλιστα γὰρ ἐν θυσιαστηρίῳ προσφέρεται, ὁμοίως ἴδιαν ἐχέτω κυρίως εὐλογίαν, ὡς ἐκ τοῦ ἁγιασματος τοῦ κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος διστασθαι. Μηδὲν δὲ πλεόν ἐν ταῖς ἀπαρχαῖς προσφερῆσθαι ἢ ἀπὸ σταφυλῶν καὶ σίτου. »

« Non licere ultra panem et vinum aqua mistum quiddam in sanctis offerre. Ut in sanctis nihil amplius quam corpus et sanguis Domini offeratur, ut etiam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis et vinum aqua mistum. Primitiæ autem, sive mel, sive lac, ex more offerantur uno die consueto ad infantium mysterium: etsi enim maxime in altari offerantur, propriam tamen suam habeant benedictionem, ut a Dominiici corporis et sanguinis sacramento sejungantur. Nihil autem in primitiis amplius offeratur, quam ex uvis et frumentis. »

ΒΑΣΣ. Ὁ λβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου πλατέως θεσπίζει γίνεσθαι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν μετὰ ἄρτου καὶ οἴνου μεμιγμένου ὕδατι· ὡς τοῦ μὲν ἄρτου, τύπον ἐπέχοντος τοῦ κυριακοῦ σώματος, τοῦ δὲ οἴνου τύπον αἵματος. Ἐπεὶ δὲ οὐχ αἷμα μόνον ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ἐρρύθη, ἀλλὰ καὶ ὕδωρ, διὰ τοῦτο συγκρινᾶται τῷ προσφερομένῳ

BALS. Tricesimus secundus canon synodi in Trullo abunde constituit, ut ineruentum fiat sacrificium cum pane et vino aqua misto; utpote pane quidem typum gerente Dominiici corporis vino autem typum sanguinis. Quia autem non solum sanguis ex latere Domini effluxit, sed etiam aqua, propterea vino, quod offeritur, aqua quoque com-

60 I Tit. III, 5.

miscetur. Ite etiam canonem 3 sanctorum apostolorum. Cum iis autem eadem præsens quoque canon præcipit, adjiciens, quod etiam si solet in altari offerri mel vel lac, tanquam primitiæ in die uno consueto, ad infantium mysterium, scilicet pro infantibus: ea tamen non debent una cum divinis sacramentis reponi sed seorsum locari, et magis ab illis benedici. Ut primitiæ autem nihil amplius offeratur, quam frumentum novum et uva. Quæ autem de lacte et melle dicta sunt, prohibita fuerunt etiam in canone 56 septimum synodi.

ZONAR. Tertio quoque, et quarto sanctorum apostolorum canone de hac re constituitur. Quoniam vero illos adhuc nonnulli negligebant, inter quos Armenii, qui vinum solammodo inter sancta offerebant, neque aliquam aquæ partem admiscebant, ut sextæ synodi in Trullo tricesimo secundo canone sancitum est; fecit hæc synodus, ut suum ipsa quoque decretum hac de re interponeret: quo quidem aliud quidquam, præter panem et vinum aqua mistum, in sanctis offerri velat: panem quidem, qui Dominici corporis, vinum vero, quod sanguinis tyrum ac figuram gerat. Cum vero non solus sanguis ex Dominico latere, sed aqua etiam effluerit, idcirco vino, quod in altari offertur, aqua quoque præterea admisceri necesse est. Quod autem ait, primitiarum nomine mel aut lac, certo quodam die, ad infantium mysterium offerri consuetum est, et in altari offeratur, non tamen cum divino pane simul vinoque intermisceri concessum sit, sed seorsum ab illis, propria precatationis adhibita formula, benedicantur. Illud vero [ad infantium mysterium] quidam sic intelligunt, ut ea parvulis sacrorum mysteriorum loco præbeantur; quod ego quidem haud probaverim. Alii vero, quasi lac primitiarum nomine, propter infantes, quippe qui solo lacte alantur, offerri solitum fuerit. Verum id ex quinquagesimo septimo sextæ synodi canone omnino vetitum est. Primitiarum autem nomine, inquit, turritatem assecutos uvarum racemos offerri concessum ait.

ARIST. « Panis et vinum aqua mistum, idque solum, offeratur. »

Nihil enim plusquam corpus et sanguis Domini offerretur; sed panis tantum et vinum aqua mistum: ut et ipse Dominus tradidit.

566 CANON XLI.

« Ut clerici, vel qui sunt continentes, ad virgines vel viduas non ingrediantur. Clerici, vel qui sunt continentes, ad viduas vel virgines non ingrediantur, nisi ex permissione et consensu proprii episcopi, vel presbyterorum: et hoc quoque non soli faciant, sed cum clericis, vel cum eis, cum quibus episcopus vel presbyteri soli habent aditum ad ejusmodi mulieres, vel ubi adsunt clerici, vel aliqui bonæ existimationis Christiani. »

BALS. Continentes dicuntur monachi; ut hoc ex

οίνου και ύδαρ. Ἀνάγνωθι και τὴν γ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Τὰ αὐτὰ δὲ τούτοις και ὁ παρὼν κανὼν παρακαλεῖται, προστιθέμενος ὡς, εἰ και εἴθε προσφέρεσθαι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὡς ἀπαρχή, μέλι ἢ γάλα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ, εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον. ἤρουν ὑπὲρ τῶν νηπίων· ἀλλ' ὁμοῦ οὐκ ὀφείλουσι ταῦτα συνανακαλεσθαι μετὰ τῶν θείων ἁγιασμάτων, ἀλλ' ἰδίας ὁντως κείσθαι, και εὐλογεῖσθαι μᾶλλον ὑπ' ἐκείνων. Ὡς ἀπαρχὴ δὲ μηδὲν πλέον προσφέρεισθω ἢ αἶτος νέος και σταφυλή. Τὰ δὲ περὶ τοῦ γάλακτος και τοῦ μέλιτος ἐκωλύθησαν ἐν τῷ νς' κανόνι τῆς ζ' συνόδου.

ZONAR. Καὶ ὁ τρίτος κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων και ὁ δ' περὶ ταύτης ὑποθέσεως διατάσσεται: Ἐκεῖ δὲ τινες και μετὰ ταῦτα παρέβαινον τοὺς κανόνας ἐκείνους, ὡς οἱ Ἀρμένιοι, οἶνον μόνον προσφέροντες εἰς τὰ ἅγια, ἀλλ' οὐχὶ και ὕδωρ, καθὼς ὁ λθ' περιέχει κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτης συνόδου, ἤλθε και ἡ παρούσα σύνοδος, εἰς τὸ περὶ ταύτου διατάξασθαι, και φησι πλέον μηδὲν ἄρτου και οἴνου ὑδατι μεμιγμένου προσφέρεισθαι εἰς τὰ ἅγια, τὸν μὲν ἄρτον, εἰς τύπον τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, τὸν δὲ οἶνον τοῦ αἵματος. Ἐκεῖ δὲ οὐχ αἷμα μόνον ἐκ τῆς πλευρῆς τοῦ Δεσπότου ἐβρέθη, ἀλλὰ και ὕδωρ, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον τῷ προσφερομένῳ οἶνῳ εἰς τὰ θεῖα μυστήρια και ὕδωρ συγκιρνεσθαι. Ὅτι δὲ, φησὶν, εἴθε προσφέρεισθαι, ὡς ἀπαρχὴ, μέλι ἢ γάλα ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐθίμῳ εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον, και ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρηται, ὁμοῦ μη τῷ θείῳ ἄρτῳ και οἶνῳ μιγνύσθωσαν, ἀλλ' ἰδίαν ἐχέτω εὐλογίαν, κεχωρισμένα ἐξ ἐκείνων εὐλογούμενα. Τὸ δὲ, εἰς τὸ τῶν νηπίων μυστήριον, τινὲς φασὶν εἶναι τὸ μεταδιδεσθαι ταῦτα τοῖς νηπίοις· ἀντὶ τῶν μυστηρίων, ὅπερ οὐκ οἶμαι· τινὲς δὲ, ὅτι τὸ γάλα προσήγετο ὡς ἀπαρχὴ διὰ τὰ νήπια, ὡς γάλακτι μόνῳ τραπεζομένων αὐτῶν. Τοῦτο δὲ ἡ ἑκτη σύνοδος τελείως ἐκώλυσε ἐν νς' κανόνι. Ὡς ἀπαρχὴ δὲ, φησὶ, μηδὲν πλέον προσφέρεισθω ἢ αἶτος νέος και σταφυλαὶ ἄρτι γινόμεναι πέπειροι.

nihil præter novum frumentum ac novissime ma-

ARIST. Ἄρτος και οἶνος ὑδατι κειραμένοι προσε-
ε γέσθω, και μόνον. »

Οὐδὲν γὰρ πλέον τοῦ σώματος και αἵματος τοῦ Κυρίου προσνεχθήσεται, ἀλλ' ἄρτος μόνον και οἶνος ὑδατι μεμιγμένος· καθὼς και αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκε.

KANON MA'.

« Ὅστε κληρικοὺς ἢ ἐγκρατειομένους πρὸς παρ-
ε θένους ἢ χήρας μὴ εἰσεῖναι. Κληρικοὶ ἢ ἐγκρα-
ε τευόμενοι πρὸς χήρας ἢ παρθένους, εἰ μὴ κατ'
ε ἐπιτροπὴν και συναίνεσιν τοῦ ἰδίου ἐπίσκοπου
ε ἢ τῶν πρεσβυτέρων, μὴ εἰσίστασιν· και τοῦτο
ε δὲ μὴ μόνον ποιήσασιν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρι-
ε κῶν, ἢ μετὰ τοῦτων, μεθ' ὧν ὁ ἐπίσκοπος
ε ἢ οἱ πρεσβύτεροι μόνον ἔχουσι τὴν εἰσόδον πρὸς
ε τὰς τοιοῦτοτρόπους γυναῖκα; ἢ ὅπου πάρεσι
ε κληρικοὶ ἢ ἐντιμολογίαι τινὲς Χριστιανοί.

BALS. Ἐγκρατευόμενοι λέγονται οἱ μοναχοί, ὡς

καρίσταται τοῦτο ἀπὸ τοῦ 10' κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλίου. Φησὶ γοῦν ὁ παρὼν κανὼν μὴ ἐντυγχάνειν κληρικοῦς ἢ μοναχοὺς χήραις ἢ παρθένοις καθιερωμέναις πάντως οὖσαι, εἰ μὴ παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν πρεσβυτέρων, δηλαδὴ μὴ παρόντων ἐπισκόπων, ἐπιτραπεῖν. Καὶ τότε δὲ μὴ μόνοι εἰσίστησαν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρικῶν, ἢ μετ' ἐκείνων μεθ' ὧν καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἰσίσαι πρὸς αὐτάς· ἢ ἐκεῖ ἐντυγχανέτωσαν αὐταῖς, ὅπου εἰσὶ κληρικοὶ ἢ ἐντιμοὶ τινες Χριστιανοί. Τὸ κατ' ἐπιτροπὴν δὲ ἢ συναίνεσιν εἰρηται, διότι ἢ διὰ τι χρῆσιμον τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ γίνεται παρὰ τούτων ἢ ἐντυχία, καὶ ἐπιτρέπουσι ταύτην οἱ ἐπίσκοποι, ἢ διὰ οἰκίαν χρησιμότητα καὶ αἰτησιν, καὶ ὀφείλουσι συναίνειν οἱ ἐπίσκοποι. Ἀνάγνωθι τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλου ια' κεφ. ε', συνόδου ζ' κανόνα μζ', καὶ τῆς ρλγ' Ἰουστινιανείου νεαρῆς κεφ. θ'. ἦτοι κεφ. ιε' τοῦ θ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ καταστρώθη ἐν τῷ μζ' κανόνι τῆς ἑκτης συνόδου.

ZONAR. Φεύγειν εἰς ὑπολήψεις παρηγγελθῆμεν οἱ πιστοὶ, κἀν ὡς ψευδαῖς, καὶ τῷ θεσπεσίῳ εἰρηταὶ Παύλῳ Ἀπρόσκοποι γίνεσθε, καὶ Ἰουδαίους, καὶ Ἑλλήσι, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ταῦταις οὖν ταῖς παρηγγελίαις, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐτέραις καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι ἐπόμεινοι, φασὶ πρὸς χήρας ἢ παρθένοισι, δηλαδὴ καθιερωμέναις, μὴ εἰσίναι κληρικοῦς ἢ ἐγκρατευσμένους. Τοὺς μοναχοὺς δὲ ὠνόμασαν ἐγκρατευσμένους κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον, ὅς περὶ ὁμολογίας τοῦ παρθενεύειν διαταττόμενος ἐν 10' αὐτοῦ κανόνι φησὶν· Ἀνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλην εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρήθησαν, οἱ κατὰ τὸ σωπώμενον δοκοῦσι παραδέχασθαι τὴν ἀγαμίαν. Τοὺς οὖν κληρικοὺς καὶ τοὺς ἐγκρατευσμένους, εἰ μὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν πρεσβυτέρων, δηλαδὴ μὴ παρόντος ἐπισκόπου, ἐπιτραπεῖν, μὴ εἰσίναι καλεῖσθαι εἰς τὰς εἰρημένας γυναῖκας· καὶ τότε δὲ μὴ μόνοι εἰσίστησαν, ἀλλὰ μετὰ συγκληρικῶν ἢ μετ' ἐκείνων, μεθ' ὧν, καὶ ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι εἰσίσαι πρὸς αὐτάς· ἢ ἐκεῖ ἐντυγχανέτωσαν αὐταῖς, ὅπου εἰσὶ κληρικοὶ, ἢ ὅπου εἰσὶν ἐντιμοὶ τινες Χριστιανοί, ὥστε πᾶσαν ὑπόψιν περιαιρέσθαι. Κατ' ἐπιτροπὴν δὲ, φησὶν ὁ κανὼν, ἢ συναίνεσιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου. Ἡ γὰρ ἐκείνος ἐπιτρέψει τῷ κληρικῷ ἄφ' ἑαυτοῦ κινήσει διὰ τινα χρεῖαν, ἢ τινος τῶν εἰρημένων αἰτήσαντος συντυχεῖν ταῖς εἰρημέναις γυναῖξιν αἰτίας ἀπαιτούσης ὁ ἐπίσκοπος συναίνει.

ARIST. « Κληρικοὶ καὶ ἐγκρατευσόμενοι χήραις ἢ παρθένοις μὴ προσέτωσαν εἰ μὴ ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου ἐπιταγῇ· καὶ οὕτω μὴ μόνοι, ἀλλὰ μεθ' ὧν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι πρὸς τὰς τοιαύτας εἰσίσαισι. »

Ἀεὶ πᾶσαν εἶναι ἀσφάλειαν τῶν παρθένων καὶ τῶν χηρῶν, τῶν τεταγμένων τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπ' αὐ-

A canone 19 magni Basilii ostenditur. Dicit ergo praesens canon, nec clerici vel monachi cum viduis vel virginibus, quae sunt omnino consecratae, colloquantur, nisi ab eis ab episcopis, vel presbyteris, non praesentibus scilicet episcopis, permittatur. Porro ne tunc quoque soli ingrediantur, sed cum concletricis, vel cum illis, cum quibus etiam episcopus et presbyteri ad eas ingrediuntur : vel eas illic alloquantur, ubi sunt clerici, vel aliqui bonae existimationis Christiani. Illud autem, ex permissione vel consensu, dictum est, eo quod vel propter aliquid, quod est episcopo ejusque Ecclesiae conducibile, cum eis colloquium habetur, idque permittunt episcopi; vel propter eam utilitatem et petitionem, et debent consentire episcopi. Lege praesentis operis tit. 11 cap. 5, synodi sextae canonem 47 et Justiniani novellae 133 cap. 2, sive cap. 15 libri in Basilic. quod situm est in canone 47 sextae synodi.

ZONAR. Non committendum ut incommodius aliquid de fidelium moribus, quamvis falso evulgatum, divi quoque Pauli oraculo admonemur : *Sine offensione, inquit, estote Judaeis, et Graecis, et Ecclesiae Dei* 41. Quas quidem praecipiones, et vero alias quoque secuti hujus synodi Patres, ad viduas aut ad virgines, eas videlicet quae sacratae sunt, clericos aut continentiam professos ingredi haudquaquam licere decernunt. Eorum porro nomine, qui continentiam professi sunt, monachos designarunt, ex magno Basilio, qui de professione virginitatis praecipiens, undevicesimo canone : *Virorum, inquit, nullam novimus professionem, praeterquam si qui seipsos monachorum ordini manciparunt, qui quidem silentio caelibatum videntur admittere. Clerici igitur, et qui continentiam professi sunt, nisi ab episcopo, vel a presbyteris, illo videlicet absente, facultatem impetraverint, commemoratas mulieres adire prohibentur : et vero neque tunc quoque soli, sed vel consociati clericis, vel eorum, quos secum episcopus et presbyteri ad illas adeuntes adhibere solent, comitatu septi ingrediantur; aut ubi clerici alique honesti homines Christiani intersint, ut nullius suspitioni relinquatur locus, eas alloquantur. Ex permissione autem, inquit canon, proprii episcopi, vel consensu. Nam vel is sua sponte clerico ob utilitatem aliquam id permittet, vel ab aliquo eorum quos diximus rogatus, qui enumeratas mulieres, juxta causa intercedente, convenire velit, episcopus annuet.*

ARIST. « Clerici et continentes ad viduas vel virgines ne accedant; nisi jussu episcopi et presbyteri : et sic non soli, sed cum iis, quibuscumque presbyteri et diaconi ad eas accedunt. »

Omniem oportet adhiberi curam virginum et viduarum in Ecclesia constitutarum, et ab ea altarum.

⁴¹ 1 Cor. x, 52.

Et neque clerici neque monachi, nec alii de religiosis viris ad eas ingrediantur, sine episcoporum et presbyterorum impulsu. Sed et iussi, non soli ingrediantur; sed cum iis quibuscum soliti fuerint episcopi et presbyteri ad eas accedere.

367 CANON XLH.

« Ne primus episcopus appelletur princeps sacerdotum. Ut primæ sedis episcopus non dicatur sacerdotum princeps, vel summus sacerdos, vel aliquid huiusmodi: sed tantum primæ sedis episcopus. »

BALS. Nonus canon Chalcedonensis synodi, et 6 et 7 Sardicensis exarchos provinciarum appellant metropoleon episcopos. Attende autem animam ad canones Chalcedonensis synodi quæ est posterior. Prohibita sunt autem hæc nomina ad tollendam arrogantiam: et propterea plures patriarchæ et antistites seipsos viles humilesque appellant in suis inscriptionibus.

ZONAR. Alii quidem canones, et vero œcumenicæ synodi Chalcedonensis exarchos provinciarum appellant, nonus nimirum et decimus septimus huius synodi. Sardicensis quoque synodi sexto canone exarchi provinciarum metropolitani episcopi nuncupantur. Hic vero canon cum aliis nominibus hoc quoque reprobet, non aliam opinor, ob causam, quam ut arrogantiam elutionemque comprimeret, fastumque e communione vita omnino tolleret ac deleteret. Cum vero Chalcedonensis synodus quæ et œcumenica et hæc posterior fuit, provinciarum exarchos, ut diximus, nominasse reperitur; minime illi canonis huic placuisse, sed Sardicensi magis probatum fuisse, facile apparet.

ARIST. « Primus episcopus non vocabitur sacerdotum princeps, nec summus sacerdos, sed primæ sedis episcopus. »

Sacerdotii dignitas una eademque est in omnibus: et non vocabitur hic quidem summus sacerdos, ille autem sacerdos imperfectus, sed omnes æqualiter sacerdotes, omnes episcopi, ut qui sanctissimi Spiritus gratiam æqualiter acceperunt. Metroplitis itaque episcopus, ut primam habens cathedram, cum additione dicetur episcopus metropolitæ.

CANON XLIII.

« Ne in caupona versentur clerici, nisi hospitio excepti. Ut clerici comedendi vel bibendi gratia cauponam non ingrediantur, nisi hospitii necessitate compulsi. »

BALS. Lege sanctorum apostolorum canonem 54, et sextæ synodi canonem 9 qui de his fusius docent.

ZONAR. Hæc sanctorum quoque apostolorum quinquagesimo quarto canone vetitum est, deque

A τῆς τροφομένων. Καὶ μήτε κληρικοί, μήτε μονασταί, μήτε τινὲς τῶν σεμνοτέρων ἀνθρώπων εἰσερχέσθωσαν ἐν αὐταῖς, ἄνευ προτροπῆς τῶν ἐπιτεκνῶν καὶ πρεσβυτέρων. Ἄλλὰ καὶ ἐπιταγέντες, οὐ μόνον εἰσελεύσονται· ἀλλὰ μεθ' ὧν εἰσθῆσι καὶ οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι πρὸς αὐτὰς εἰσεῖναι.

KANON MB.

« Περὶ τοῦ τῶν πρώτων ἐπίσκοπον μὴ προσαγορεύεσθαι ἑξάρχον τῶν ἱερῶν. Ὅστε τὸν τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπον μὴ λέγεσθαι ἑξάρχον τῶν ἱερῶν, ἢ ἄκρον ἱερέα, ἢ τοιοῦτότροπον τίποτε, ἀλλὰ μόνον ἐπίσκοπον τῆς πρώτης καθέδρας. »

B BALS. Ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ ὁ ζ' καὶ ὁ ζ' τῆς ἐν Σαρδικῇ ἐξάρχους ἐπαρχῶν τῶν ἐπισκόπων τῶν μητροπόλεων καλοῦσι. Καὶ πρὸς τὰς τοὺς κανόνας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου μεταγενεστέρως οὕτως. Τὰ ὀνόματα δὲ αὐτὰ ἐκωλύθησαν διὰ περιαιρέσιν ἀλαζονείας· καὶ διὰ τοῦτο οἱ πλείους τῶν πατριαρχῶν καὶ τῶν ἀρχιερέων ταπεινοὺς καὶ εὐτελεῖς ἑαυτοὺς ἐν ταῖς οἰκείαις ὑπογραφαῖς ὀνομάζουσι.

ZONAR. Ἄλλοι μὲν κανόνες, καὶ ταῦτα συνόδου οἰκουμένης τῆς ἐν Χαλκηδόνι, ἐξάρχους ὀνομάζουσι τῶν ἐπαρχῶν, ὁ ἕκτος δηλαδὴ ταύτης, καὶ ὁ ιζ' καὶ ἡ ἐν Σαρδικῇ δὲ σύνοδος ἐν ζ' κανόνι τῶν ἐπαρχῶν ἐξάρχους καλεῖ τοὺς ἐπισκόπους τῶν μητροπόλεων· οὗτος δὲ ὁ κανὼν μετὰ τῶν ἄλλων ὀνοματίων ἀποτρέπει καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα δι' οὐδὲν οἰμαί, ἄλλω ἢ δι' ἀλαζονείας καὶ ὄγκου καταβολῆν, καὶ τύφου ἀναίρεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος, οἰκουμένη δὲ οὕσα καὶ μεταγενεστέρως, ἐξάρχους τῶν ἐπαρχῶν ἐδρίσκειται, ὡς εἴρηται, ὀνομάσασα, ἔοικεν ὡς οὐκ ἠμέμεσε τῷ κανόνι τούτῳ, ἀλλὰ μᾶλλον τῷ τῆς ἐν Σαρδικῇ.

ARIST. « Ὁ πρωτεύων ἐπίσκοπος οὐκ ἑξάρχος ἱερῶν, οὐκ ἄκρος ἱερέως, ἀλλ' ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας κληθήσεται. »

Ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία μία ἐστὶ καὶ ἡ αὐτὴ ἐπὶ πάνσι· καὶ οὐ κληθήσεται οὗτος μὲν ἄκρος ἱερέως, ἐκεῖνος δὲ ἀτελής ἱερέως, ἀλλὰ πάντες ἐπίσης ἱερεῖς, πάντες ἐπίσκοποι· ὡς καὶ τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπίσης δεξάμενοι. Ὁ γοῦν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος, ὡς τὴν πρώτην ἔχων καθέδραν, μετὰ προσθήκης λεχθήσεται ἐπίσκοπος μητροπόλεως.

KANON MΓ'.

« Περὶ τοῦ, μὴ κατηλεύεσθαι τοὺς κληρικούς, εἰ μὴ ἐπιξενουμένους. Ὅστε τοὺς κληρικούς χάριν τοῦ τρώγειν ἢ πίνειν μὴ εἰσεῖναι εἰς κατηλεία, εἰ μὴδὲν ξενίας ἀνάγκη συνωθουμένων. »

BALS. Ἀνάγκωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν νθ', καὶ τῆς ζ' συνόδου καν. θ', πλατύτερον διδάσκοντας τὰ περὶ τούτων.

ZONAR. Τοῦτο καὶ ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων νθ' κανὼν ἐκώλυσε· καὶ ὁ τῆς ἐν τῷ Τροῦλλῳ συνόδου

τῆς λεγομένης ἑκτῆς ἑνατος κανὼν περὶ τούτου φησί. Ἀζητητέον οὖν τὰ ἑκεῖ γεγραμμένα.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικὸς, ἐκείδος ὢν εἰς καπηλεῖον, καὶ εὐκ ἄλλως εἰσελεύσεται. »

Ἐὰν κληρικὸς ἐπὶ ξένης διαίτων, καὶ μὴ ἔχων ἐν τινι σεμνῷ καταλύσαι τόπων, καὶ τὰ ζωαρκῆ αὐτῷ ἰφουρεῖν, εἰς καπηλεῖον εἰσέλθῃ ἐπὶ τῷ φαγεῖν καὶ πίνειν ἀνεπιτήμητος ἔσται.

ΚΑΝΩΝ ΜΑ΄.

« Περὶ τοῦ ἀπὸ νηστικῶν τῷ Θεῷ προσάγεσθαι θυεσίας. Ὡστε ἄγια θυσιαστηρίου, εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων (26), μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξηρημένης μιᾶς ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται. Ἐὰν δὲ τινων κατὰ τὸν δειλιῶν καιρὸν τελευτησάντων εἴτε ἐπισκόπων τῶν λοιπῶν παράθεσις γένηται (27), μόναις εὐχαῖς ἐκτελεσθῆι, ἐὰν οἱ ταύτην ποιοῦντες ἀριστήσαντες εὐρεθῶσιν (28). »

ΒΑΑΣ. Ὁ καὶ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου μέμνηται τοῦ κανόνος τούτου. Καὶ ἀνατρέπει τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον, μὴ νήστεις εἶναι τοὺς τελούντας τὰ ἄγια. Ἀναγνωστέον οὖν τὰ ἑκεῖ γεγραμμένα. Τὰ δὲ ἐξῆς τοῦ παρόντος κανόνος, τὰ περὶ τῶν ἐν τῷ δειλιῶν τελευτώντων, εἰκόσκει τοιαῦτα εἶναι ἐπὶ τοῖς τελευτῶσι καὶ ταῖς παραθέσεσιν αὐτῶν, ἦτοι ὅτε προετίθεντο, ἵνα τελεσθῆ ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἐπιτηδεῖα ἕσιατα, ὡς εἰκοσε, καὶ προσκομιδῆς ἱερουργία γένητο. Εἰ γοῦν κατὰ τὸ δειλιῶν, φησὶν ὁ κανὼν, τελευτῆσαι τις, καὶ μὴ εἴησαν νήστεις οἱ ταῦτα τελούντες, μόναις εὐχαῖς ἐκτελεσθῶσαν. Τοῦτο δὲ σημερον οὐ πράττεται.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ καὶ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου μέμνηται τοῦ κανόνος τούτου, καὶ ἀνατρέπει τὸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ καθ' ἣν τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον, μὴ νήστεις εἶναι τοὺς τελούντας τὰ ἄγια. Ἀναγνωστέον οὖν τὰ ἑκεῖ γεγραμμένα. Τὰ δὲ ἐξῆς τοῦ παρόντος κανόνος, τὰ περὶ τῶν ἐν δειλιῶν τελευτώντων, εἰκοσε τοιαῦτα εἶναι ἐπὶ τοῖς τελευτῶσι καὶ ταῖς παραθέσεσιν αὐτῶν, ἦτοι ὅτε προετίθεντο, ἵνα τελεσθῆ ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἐπιτηδεῖα ἕσιατα, ὡς εἰκοσε, καὶ προσκο-

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Ei μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων.* Aliquam antiquiorem existisse ecclesiasticam legem, ut Eucharistia non nisi a jejuniis celebretur, ex eo veresimile est, quod sancto Chrysostomo obiectum fuerit, eum communionem non jejuniis se concessisse; ut ipse testatur, sequè expurgat, his verbis, Πολλὰ κατ' ἐμοῦ ἔσκευάσαντο, καὶ λέγουσιν ὅτι τινὰ; ἐκοινωνήσα μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτούς. Καὶ εἰ μὲν τοῦτο ἐποίησα, ἐξαλειφθήη τὸ ὄνομά μου ἐκ τῆς βίβλου τῶν ἐπισκόπων, καὶ μὴ ἐγγραφῆη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅτι ἰδοὺ ἐὰν τοιοῦτον ἐγὼ ἐπραξα καὶ ἀποβαλεῖ με Χριστὸς ἐκ βασιλείας αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἄπαξ καὶ τοῦτό μοι λέγουσι καὶ φιλονεικοῦσι, καθελέτωσαν τὸν Παῦλον, ὃς μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι ὀλόκληρον τὸν οἶκον ἐδάπτισε. Καθελέτωσαν καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὃς μετὰ τὸ δεῖπνῆσαι τοῖς ἀποστόλοις τὴν κοινωνίαν ἔδωκε. Chrys. epist. 143. ad Cyriacum episc. ioni. VII, pag. 169,

PATROL. GR. CXXVIII.

eandem re sexta in Trullo quæ dicitur synodus nono canone decernit. Vide ergo, quæ ibi scripsimus.

ARIST. « Clericus iter faciens in cauponam ingre-
« diatur, alioqui non. »

Si clericus peregre agens, et convenientem aliquem, quo divertat, non habens locum, ubi et ad vitam necessaria sibi inveniat cauponam ingrediat, ad comedendum et bibendum, reprehensionum non subicietur.

CANON XLIV.

« Ut a jejuniis sacrificia Deo offerantur. Ut sacra-
« menta altaris non nisi a jejuniis hominibus
« peragantur, excepto uno die anni, in quo Do-
« minica cæna peragitur. Sin autem aliquorum
« vespertino tempore mortuorum, sive episcopo-
« rum sive cæterorum, commendatio fiat, solis
« precibus peragatur: si ii qui illam agunt,
« pransi esse inventi fuerint. »

568 BALS. Vicesimus nonus synodi in Trullo canon hujus canonis meminit, et permittit in die, in quo cæna Domini peragitur, eos non esse jejunos qui sacra peragunt. Legenda sunt ergo quæ illic scripta sunt. Quæ autem in hoc canone deinceps consequuntur, de iis qui vespere mortui sunt, videntur esse ejusmodi in mortuis et eorum commendationibus, sive quando proferebantur seu efferebantur, ut funebria in eis cantica peragerentur, ut consentaneum est, et oblationis sacrificium peragebatur: Si ergo vespere, inquit canon, mortuus fuerit quispiam, et non fuerint jejuni qui hæc peragunt, solis precibus peragantur. Hoc autem hodie non servatur.

ZONAR. Vicesimus nonus synodi in Trullo canon meminit hujus canonis, et permittit in die, in quo cæna Domini peragitur, eos non esse jejunos, qui sacra peragunt. Legenda sunt ergo, quæ illic scripta sunt. Quæ autem in hoc canone deinceps consequuntur, de iis qui vespere mortui sunt, videntur esse ejusmodi in mortuis et eorum commendationibus, sive quando proferebantur seu efferebantur, ut funebria in eis cantica perageren-

D edit. Savil.

(27) *Εἴτε τῶν λοιπῶν παράθεσις γένηται* In commendatione defunctorum hic commemorata sit Augustinus, Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, ut pro iis, qui in corporis et sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur: ut pro illis quaque id offerri commethoretur. Cum vero eorum commendandorum causa opera misericordiae celebrentur, quis eos dubitet suffragari, pro quibus orationes Deo non allegantur. Aug. de verbis Apostoli. serm.

(28) *Εὐρεθῶσιν.* Scholium in ms. Amerbachiano: Σημεῖωται, ὅτι ξένον τι φησὶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τὸ Κυριακὸν τελεῖται δεῖπνον καὶ εἰ τις δειλιῶν τελευτῆσαι ἢ διὰ τῶν πρὸς τὸν Θεὸν προσευχῶν ὕστατος, καὶ οἶον οὐκ ἐπιτελεῖται τὸ τελευτησάντος· ὅτι δὲ τὴν ἐκκομιδὴν ἦτοι τὴν ἔξδον εἶπον.

tur, ut consentaneum est, et oblationis quoque sacrificium peragebatur. Si ergo vespere, inquit canon, mortuus fuerit quispiam, et non fuerint jejuni qui hæc peragunt, solis precibus peragantur. Nonnulli autem παράθεσιν, quæ per preces ad Deum facta est, commendationem, conciliationemque mortui esse dicunt.

ARIST. « Sancta, nisi a jejunis, non offeruntur. »

Licet enim Dominus post cœnum discipulos Pascha docuit : tamen non oportet nos, juxta divinam vocem, exempla quæ sunt supra nos sequi ; sed Ecclesiæ consuetudinem observare, et sacerdotes jejunos altari sacra offerre, et qui ea participant similiter jejunos esse.

CANON XLV.

« Ne convivia in ecclesiis ullo modo peragantur.

« Ut episcopi vel clerici in ecclesia non conviventur, nisi forte hospitii necessitate trans-euntes illic diversentur. Quinetiam populi, quoad ejus fieri potest, ab ejusmodi conviviis prohibeantur. »

BALS. De his, qui in præsentī canone continentur. fusius tractatum est in canone 74 sextæ synodi et lego quæ in illo scripta sunt.

ZONAR. Perlegendus est synodi in Trullo canon quartus et septuagesimus, qui agapas in ecclesiis fieri prohibet ; et quæcumque in illum scripsimus. Illic autem canon in ecclesiis convivia instaurari, imo vero cibo quemquam in ecclesia refici, nisi forte, inquit, in externa tellure hospitio destitutus ecclesiam necessitate compulsus ingrediatur, omnino vetat.

ARIST. « Clericus in ecclesia ne convivetur, nisi « forsitan hospitii necessitate illic diversetur. « Hoc etiam et laicis interdicitur. »

Non oportet sacras ædes profanare, easque contempui habere, et in iis comedere et accubita sternere, quemadmodum et in vicesimo octavo synodi Laodicenæ canone scriptum est : nisi quispiam fortasse iter faciens, illud per necessitatem fecerit, non habens alibi quo divertat.

CANON XLVI.

« De pœnitentibus. Ut pœnitentibus, pro peccato- rum differentia, episcoporum judicio pœnitentiæ D tempus constituatur. Presbyter autem, præter mentem episcopi, pœnitentem non reconciliet : nisi impellente necessitate 569 in absentia episcopi. Quovis autem pœnitentiam agente, si sit ejus publicum et vulgo jactatum crimen, quod omnem movet Ecclesiam, ante absidem ei manus imponatur. »

BALS. Postremus sextæ synodi canon dat episcopis facultatem augendi et diminuendi pœnas, consequenter præsentī canonī, qui est antiquior. Adjicit autem hic, presbyteros non debere hominum confessiones audire et peccata remittere præter episcoporum sententiam : nisi forte moriatur

Α μηδὲς ἱερουργεῖα ἐγίνετο. Εἰ γοῦν κατὰ τὴ δειλινὴν, φησὶν ὁ κανὼν, τελευτήσῃ τις, καὶ μὴ εἴησαν νήστεις οἱ ταῦτα τελοῦντες, μόναις εὐχαῖς ἐκτελεσθώσιν. Τινὲς δὲ παράθεσιν τὴν διὰ τῶν εὐχῶν πρὸς τὸν Θεὸν σύστασιν καὶ οἰκειώσιν τοῦ θανόντος φησὶν.

ΑΡΙΣΤ. « Εἰ μὴ ἀπὸ νηστικῶν ἄγια οὐ προσάγεται. »

Κὼν γὰρ ὁ Κύριος μετὰ δειπνῶν τοὺς μαθητὰς τὸ Πάσχα ἱμυσταγώγησεν, ἀλλ' οὐδεὶς ἡμῶν, κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν, τοῖς ὑπὲρ ἡμᾶς ὑποδείγμασιν ἔπεσθαι· ἀλλὰ τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει κατακολουθεῖν, καὶ νηστικούς ὄντας τοὺς ἱερεῖς τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρειν τὰ ἅγια, καὶ τοὺς μεταλαμβάνοντας αὐτῶν ὡσεύτως νηστικούς εἶναι.

B

KANON ME'.

« Περὶ τοῦ μηδαμῶς συμπόσια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις « ἐπιτελεσθῆναι. Ὥστε ἐπισκόπους ἢ κληρικούς ἐν « τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ συμποσιάζεσθαι· εἰ μὴ τυχὸν « ἀνάγκη ξενίας διαθέντες ἐκεῖ καταλύσωσιν. Καὶ « οἱ λαοὶ δὲ ἀπὸ τοιοῦτοτρόπων συμποσίων, ἔσον « δυνατόν ἐστί, κωλυθῶσιν. »

ΒΑΣΣ. Περὶ τῶν ἐν παρόντι κανόνι διαλήφθη π. α. - τῦτερον ἐν τῷ ὀ' κανόνι τῆς ε' συνόδου, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γραφέντα ἀνάγκωδι.

ZONAR. Ἀναγνωστότερον τὸν ὀ' κανὼνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, ὅς ὁπαγορεύει τὸ ἀγάπας γίνεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καὶ ὅσα ἐκεῖ ἐγράφησιν. Καὶ οὗτος οὐδὲν ὁ κανὼν τὸ ἐν ἐκκλησίᾳ συμπόσια γίνεσθαι κωλύει, μᾶλλον δὲ καὶ τὸ ἐντὸς ἐκκλησίας ὄλωσθεσίαι, εἰ μὴ που, φησὶν, ἐπὶ ξέντης τις ὢν, καὶ μὴ ἔχων ὅπου καταλύσει, ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξ ἀνάγκης εἰσελθῆ.

ΑΡΙΣΤ. « Κληρικός ἐπ' ἐκκλησίας ἀσυμποσιαστος, « εἰ μὴ που δι' ἀνάγκην ξενίας ἐκεῖ καταλύσει. « Καὶ οἱ λαοὶ δὲ τούτου κωλυέσθωσαν. »

Οὐδεὶς τοῦ ἱεροῦ οἴκου κοινοποιεῖν, κα. καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχειν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐσθίειν καὶ ἀκούεῖν στρωννύειν, καθὼς καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδὼφ κανόνι τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ἐγράφη· εἰ μὴ πού τις παρδύων διὰ ἀνάγκην τούτο ποιήσῃ, μὴ ἔχων ἀλλαχοῦ καταλύσει.

KANON MΓ'.

« Περὶ τῶν μετανοούντων. Ὥστε τοῖς μετανοοῦσι « κατὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων διαφορὰν τῇ τῶν « ἐπισκόπων κρίσει τῆς μετανοίας τὸν καιρὸν « ψηφίζεσθαι. Πρισδύτερος δὲ παρὰ γνώμην τοῦ « ἐπισκόπου μὴ καταλάσσει μετανοοῦντα· εἰ μὴ « ἀνάγκη· συνουθούσης ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ « ἐπισκόπου. Οὕτινος δὴ ποτε δὲ μετανοοῦντος, « εἰ πῦδλικὸν καὶ θερουλλημένον ἐστὶν ἐγκλημα, « τὸ σύμπασαν τὴν ἐκκλησίαν κινεῖν, πρ. τῆς « ἀψίδος τούτῳ ἢ χεῖρ ἐπιτεθῆ. »

ΒΑΣΣ. Ὁ τελευταῖος κανὼν τῆς ε' συνόδου δίδωσι τοῖς ἐπισκόποις ἀδειαν τοῦ ἀδείειν καὶ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια ἀκολούθως τῷ παρόντι κανόνι προγενεστέρω ἵντι. Προστίθησι δὲ οὗτος μὴ, δέχεσθαι λογιμοῦς ἀνθρώπων καὶ ἀφίνα ἀμαρτίας τοὺς πρισδύτερος παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων, εἰ μὴ πω τελευταῖ τις

κατὰ ἀπουσίαν τοῦ ἐπισκόπου. Τηνικαῦτα γάρ τὸν A
ἐν μετανοίᾳ ὄντα καταλλάξει ὁ πρεσβύτερος, ἥτοι
λύσει, τοῦ ἐπιτιμίου, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ πράγμα-
τος, ἵνα μὴ τελευτήσῃ ἐπιτετιμημένος· ὁ ἀποθνή-
σκων. Καὶ ταῦτα μὲν φησὶ γίνεσθαι εἰς τοὺς ἐκ
προαιρέσεως οἰκισίας· ἐξομολογουμένους· τοὺς δὲ μὴ
αὐθελικῶς προσερχομένους τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀλλὰ διὰ
κούβλικον ἦτοι δημόσιον ἐγκλημα τεθρυλλημένον,
ἥτοι φανερόν, καὶ δυνάμενον συνταράξαι τὴν ἐκκλη-
σίαν διὰ τὸ ὑπερβολικὸν τοῦ ἀτοπήματος, ἔξω τῆς
ἀψίδος ἥτοι τῆς ἐκκλησίας δεχέσθαι ὀφειλομένον, κά-
κεισε δίδόναι αὐτοῖς χεῖρα μετανοίας, καὶ οὐχὶ κατὰ
τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν, ἵνα μὴ σκανδαλισωμεν
τοὺς πολλοὺς, ἐν φανεροῖς οὕτως ἐγκλήμασι τὴν κα-
νονικὴν παραγγεῖλαιαν ἀθετοῦντες, καὶ μαλακώτερα
διδόντες ἐπιτίμια. Σημείωσαι οὖν τὰ ἐν τῷ παρόντι B
κανόνι διὰ τοὺς προσερχομένους ἀνδροφρόνους τῇ Με-
γάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ζητοῦντας τὰ κανονικὰ μετριασθῆναι ἐπιτίμια. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ζ' κανόνα τῆς
πρωτοῦς συνόδου.

ZONAR. Τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ὁ Κύριος ἡμῶν
Ἰησοῦς Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις δέδωκε· τύπον δὲ
τῶν ἱερῶν ἀποστόλων οἱ ἀρχιερεῖς πληροῦσι. Διὸ
καὶ ὁ κανὼν οὗτος τῇ τῶν ἐπισκόπων ἀνάθετο κρίσει
τὸ ψηφίζεσθαι, τουτέστιν ὀρίζειν, τυποῦν, ἀποφαί-
νεσθαι κατὰ τὴν τῶν ἀμαρτημάτων διαφορὰν τὰς
μετανοίας, ἐν καιρῷ, ἥγουν ἐν ὅσῳ χρόνῳ δεῖ τὸν
ἀμαρτήσαντα μετανοεῖν ἐν ἐπιτιμίου δεσμῷ· καὶ
τότε δεῖ αὐτὸν λύειν. Περὶ τούτου δὲ ἀναγνωστέον
καὶ τὸν τελευταῖον κανόνα τῆς ζ' συνόδου, καὶ τὰ ἐν
ἐκείνῳ γεγραμμένα. Πρεσβυτέρῳ δὲ καταλλάσσειν
οὐ δίδοται παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου. Ἐφ' γὰρ δέ-
δοται τὸ δεσμεῖν, ἐκείνῳ καὶ τὸ καταλλάσσειν ἔξεστι.
Καταλλάσσειν δ' ἐστὶ τὸ λύσαι τὸν ἐπιτετιμημένον ἢ
τελείως, ἢ πρὸς καιρὸν, διὰ κίνδυνον ἰσως· εἰ μὴ
που, φησὶν, ὁ ἐπίσκοπος ἄπεισι, καὶ ὁ ἐν μετανοίᾳ
ὄν κίνδυνεύει θανεῖν. Ἀναγνωστέον καὶ τὸν ζ' κα-
νόνα τῆς συνόδου ταύτης καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.
Κυρίως μετανοοῦντες λογίζονται οἱ ἐξομολογούμενοι
εἰς οἴκτα πλημμελήματα ἀγνωσόμενα. Οἱ δὲ προ-
ιόντες τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ φανεροῖς ἀμαρτήμασι (κού-
βλικον γὰρ τὸ δεδημοσιευμένον καὶ πρόδηλον λέγε-
ται· ἢ γὰρ λέξις τῶν Λατίνων οὕσα ἐξαλληνισμένη
δημόσιον δηλοῖ) καὶ ἐπὶ τεθρυλλημένοις, ἥγουν δια-
λαλουμένοις, φημιζομένοις, οὐδὲ ἐξομολογεῖσθαι δο-
κῶσι. Διὸ τοῖς τοιούτοις καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας τὰς
χεῖρας ἐπιτιθέναι, καὶ ποιεῖν αὐτοὺς μετανοοῦντας
ὁ κανὼν διατάσσεται, ὥσπερ ἔξω τῶν ἱερῶν περιβό-
λων ἐστάναι, καὶ προσκλαίειν. Τὸ γὰρ πρὸ τῆς ἀψί-
δος πρὸ τοῦ προκλάειν ἐστὶ. Τὸ δὲ τὸ σὺμπασαν
τὴν Ἐκκλησίαν κινεῖν δηλοῖ τὴν τῆς πλημμελείας
ὑπερβολὴν καὶ τὸ φανερόν. Τοιούτον γὰρ φησὶν
εἶναι τὸ ἀμάρτημα, ὡς καὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν δι'
αὐτὸ κινεῖσθαι, ἢ ζηλοῦσαν ἢ διηγουμένην αὐτό.
que scelus esse ait, ut universam Ecclesiam, vel
commemoratione, commoverit.

ΑΡΙΣΤ. ὁ Τοῖς μετανοοῦσι πρὸς τὰ ἀμαρτήματα ὁ
ἐπίσκοπος ὀρίζει τὰς μετανοίας· πρεσβύτερος

A quispiam absente episcopo. Tunc enim pœnitentem
reconciliabit presbyter, vel pœna solvet, propter
rei necessitatem, ne pœnis obnoxius moriatur. Et
hæc quidem dicit in eos fieri qui sua sponte con-
sistentur: eos autem, qui non sua sponte ad ecclesiam
accedunt, sed propter publicum crimen, vulgo
jartatum seu manifestum, et quod potest ecclesiam
perturbare propter sceleris magnitudinem, extra
absidem seu ecclesiam, suscipere debemus et illic
dare ipsis manum pœnitentiæ; et non secundum
episcopale iudicium, ne multos offendamus, in
criminibus adeo manifestis præceptum canonicum
negligentes, et pœnas molliores injungentes. Nota
ergo quæ in hoc præsentis canonis continentur,
propter homicidias qui ad Magnam Ecclesiam
accedunt, et petunt, ut pœnæ canonicæ mitigentur.
Lege etiam scriptum canonem præsentis synodi.

ZONAR. Apostolis suis Dominus noster Jesus
Christus ligandi ac solvendi potestatem dedit,
sanctorum autem apostolorum typum summi sacer-
dotes gerunt. Quamobrem hic quoque canon episco-
pis arbitrio suo decernendi, hoc est, prædicandi,
statuendi, declarandi pro criminum varietate
pœnitentiæ tempora, id est, quandiu eum, qui
lapsus est, constrictum pœnæ vinculis retineri,
quando solvi oporteat, potestatem adjudicavit. Qua
de re ultimum quoque sextæ synodi canonem et
quæ in eum scripta sunt vide. Sacerdoti vero
quemquam conciliare, episcopo abnuente, haud
licet. (Cui namque ligandi jus, eidem est et con-
ciliandi facultas attributa. Est vero conciliare,
eum qui pœnæ luendæ addictus est, aut omnino,
aut ad tempus, ob periculum forte aliquod immi-
nens, a pœna absolvere.) Nisi forte, inquit, episco-
pus abuit, ac is, qui multæ obnoxius est, in
discrimen capitis sit adductus. Quære hujus
quoque synodi canonem 7 et quæ in illum scripsi-
mus. Pœnitentes proprie dicuntur, qui peccata
sua, quæ occulta erant, ipsi consistentur. Qui vero
ad Ecclesiam ob crimina nota in vulgus accederent
(publicum enim idem est quod vulgatum atque
testatum, dictione a Latinis translata), quæquo
jactata, seu sermone hominum et fama celebrata
essent; ea ne consiteri quidem quodammodo viden-
tur. Quamobrem et illis extra ecclesiam manus
imponi, et in ordine pœnitentium, ut extra sacra-
sepia in statione sumentium consistant, collocari
canon jubet. Illud namque [ante absidem], idem
ac ante porticum significat. Hoc vero (quod totam
Ecclesiam movet) flagitii gravitatem testatamque
omnium oculis sceditatem demonstrat. Tale nam-
que scelus esse ait, ut universam Ecclesiam, vel
zele corrigendæ pravitatis, vel frequenti ejusdem

ARIST. ὁ Πœnitentiæ agentibus juxta peccata
ὁ πœnitentiæ tempus episcopus determinabit.

« Presbyter autem præter ejus sententiam, ne cessitate impellente, pœnitentiam agentem non reconciliabit. »

Qui a Deo ligandi et solvendi potestatem acciperunt, secundum delictorum qualitatem et delinquentibus conversionem, supplicia decernenti. Presbyter autem, præter episcopi sententiam ea nec augere potest nec minuere, nec pœnitentiam agentes ad gratiam recipere, et divinis eos dignari sacramentis, quamvis pœgre profectus sit episcopus.

570 CANON XLVII.

« De virginibus. Ut sacræ virgines, quando a patribus quorum oculis domi observabantur, separatæ fuerint, episcopi, vel ipso absente, presbyteri providentia venerabilioribus feminis commendentur, vel ut simul habitantes se invicem custodiant; ne passim vagando existimationem Ecclesiæ ludent. »

BALS. Centesima vicesima tertia Justiniani novella, seu cap. 4, primi tit. lib. iv, hæc dicit aperte: In omnibus autem monasteriis, quæ cœnobia vocantur, jubemus, ut, secundum canones monasticos, in una domo omnes habitent et communiter alantur, et similiter in una domo omnes separatim dormiant; ut sibi invicem moderatæ temperantisque vitæ rationis testimonium præbeant: iisdem omnibus etiam in feminarum monasteriis asceterisque servatis. Præsens autem canon statuit, ut virgines Deo dedicatæ, a propriis patribus separatæ, non per se degant: sed quia a patribus servabantur, post earum autem in ecclesia dedicationem, ea patrum custodia et observatio cessavit; debent episcopi, vel iis absentibus presbyteri, eas venerandis mulieribus tradere, ut ab iis per communem vitæ societatem serventur. Similiter, omnes sacræ virgines simul habitent, ut simul viventes seipsas invicem servent: et non errantes, seu hic et illic agentes, ecclesiasticam vitæ honestatem et moderationem polluant, quoniam non bonam sui existimationem præbeant. Et hæc quidem leges et canones. Hodie autem parum quid eorum vel propemodum nihil sit. Nam neque monachi monasteriorum virorum simul habitant, neque ascetriæ: in solis autem mulierum cœnobiis monasteriis servatur hæc communis simul vivendi ratio et habitatio. Apud Latinos autem hæcque servatur ea vitæ ratio. Omnes enim monachi simul comedunt et dormiunt. Lege et canonem 6 præsentis synodi et quæ in eo sunt (suis enim illic tractatum est, quomodo consecrantur virgines, etiam sine monachali habitu), et canonem 18 sancti Basilii.

ZONAR. Sexto hujus synodi canone de puellarum consecratione est actum. Quas igitur ibi sacratas puellas, hoc loco sacratas virgines nominavit. Nam pro virginibus puellarum nomen usurpare mos est.

« δὲ παρὰ γνώμην τούτου οὐδ' ἀνάγκης συνωδοῦσθαι καταλλάξει μετανοῦντα. »

Οἱ παρὰ Θεοῦ λαβόντες ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἁμαρτημάτων καὶ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡμαρτηκτοῦ τὰ ἐπιτίμια ὀρίσονται. Πρεσβύτερος δὲ παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου οὐτε αὔξειν ἢ μειοῦν αὐτὰ δύναται, οὔτε τοὺς μετανοῦντας καταλλάσσειν, κἂν ἀποδημῇ ὁ ἐπίσκοπος, καὶ τῶν θείων αὐτοῦ ἀξιοῦν ἁγιασμάτων.

KANON MZ'

« Περὶ παρθένων. Ὅστε τὰς ἱερὰς παρθένους, ὅτε τῶν πατέρων χωρίσονται, ἐξ ὧν ἐφυλάττοντο, τῆ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ αὐτοῦ ἀπόντος τῆ τοῦ πρεσβυτέρου προνοίᾳ ταῖς τιμιωτέραις γυναιξὶ παρατίθεσθαι, ἢ ἅμα κατοικοῦσας ἀλλήλας φυλάττειν, ἵνα μὴ πανταχοῦ πλαζόμεναι τὴν ὑπόληψιν βλάβῃσι τῆς Ἐκκλησίας. »

ΒΑΣΣ. Ἡ μὲν ῥαχ' Ἰουστινιάνειος νεσρὰ, ἔχουν τὸ δ' κεφ. τοῦ α' τέλους τοῦ δ' βιβλίου φησὶ ταῦτα ῥητῶς: Ἐν ἅπασιν δὲ τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινῶς καλοῦνται, κλειύομεν κατὰ τοὺς μοναχικοὺς κανόνας ἐν ἐνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν, καὶ κοινῶς τρέφασθαι, κατὰ τὸν ἴμοιον τρόπον, καὶ ἐν ἐνὶ οἴκῳ πάντας κχωρισμένως καθιύδειν, ὥστε ἀμιταδὸν ἀλλήλοισ μαρτυρίαν τῆς σῶφρονος διαγωγῆς παρεχειν αὐτοῦς· τούτων ἀπάντων καὶ περὶ τὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια τῶν γυναικῶν παραφυλαττομένων· ὁ δὲ παρῶν κανὼν διορίζεται τὰς ἀνατεθειμένας τῷ Θεῷ παρθένους, χωρισόμενας ἀπὸ τῶν οἰκίῶν πατέρων, μὴ καθ' ἑαυτὰς διάγειν, ἀλλ' ἐπεὶ παρὰ τῶν πατέρων ἐφυλάττοντο, ἢ δὲ τοιαύτη φυλακὴ μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνάθεισιν αὐτῶν ἀπέλειψεν, ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι ἢ τοῦτων ἀπόντων οἱ πρεσβύτεροι παραδίδόναι ταύτας σιμναῖς γυναιξίν, ἐφ' ᾧ ὑπὸ τούτων διὰ τῆς ὁμοζωίας φυλάττεσθαι. Ἡ εἰ μὴ τούτο, πάσας τὰς ἱερὰς ταύτας παρθένους ἡμοῦ κατοικεῖν, ἵνα συζῶσαι φυλάττωσιν ἀλλήλας, καὶ μὴ πλαζόμεναι, ἔχουν τῆδε κάκεισε διατρίβουσαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εὐκοσμίαν μολύνωσι διὰ τοῦ δίδοναι οὐκ ἀγαθὰς ὑπολήψεις κατ' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν νόμος καὶ οἱ κανόνες ἐν τούτοις σήμερον δὲ ἀπὸ τούτων τῶς εἰς ἡμᾶς μικρὸν ἢ οὐδὲν σχεδὸν γίνεται· οὔτε γὰρ οἱ μοναχοὶ τῶν ἀνδρῶν μοναστηρίων ἡμοῦ κατοικοῦσιν, οὔτε αἱ ἀσκητρίαι· εἰς μόνα δὲ τὰ γυναικεῖα κοινῶς μοναστήρια συντηρεῖται ἢ κοινὴ διαίτα καὶ κατοικία. Εἰς δὲ τοῦ Λατίνοῦ τῶς ἢ τοιοῦτοτρόπος διαγωγῆ συντηρεῖται. Πάντες γὰρ οἱ μοναχοὶ ἡμοῦ καὶ ἐσθίουσι καὶ ὑπνώττουσιν. Ἀνάγκη καὶ τὸν 5' κανόνα τῆς παρουσίας συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ (πλατύτερον γὰρ ἐκεῖτε διεληφθῆ πῶς παρθένοι καθιερῶνται, καὶ διχρὶ τοῦ μοναστικοῦ σχήματος) καὶ τὸν 17' κανόνα τοῦ ἁγίου Βασίλειου.

ZONAR. Ἐν ἐκτῷ κανόνι τῆς παρουσίας συνόδου εἴρηται περὶ κορῶν καθιερῶσεως. Ἄς γοῦν ἐκάλεσεν ἐκεῖ κόρας καθιερουμένας, ἐνταῦθα ἱερὰς παρθένους ὠνόμασε. Κόρα· γὰρ τὰς παρθένοῦ· ἰθος·

καταίν. Ἀνατιθεμένων οὖν τῷ Θεῷ παρθένων ἄγνευειν ὁμολογουσῶν ὁ ἐπίσκοπος αὐτὰς ἀνεδέχετο. Λέγει οὖν ὁ κανὼν ὅτι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν αὐτῶν, ἢ ὅτι ἄπεισι, τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ ἐπιτίθειστανται τῶν πατέρων αὐτῶν ὑφ' ὧν ἐφυλάττοντο, παραδίδοσθαι αὐτὰς σεμναῖς γυναίξιν, ὥστε συνοικεῖν αὐταῖς, καὶ καταρτίζεσθαι εἰς ἀρετὴν, ἢ πάσας τὰς ἱερὰς ταύτας παρθένους ὁμοῦ συνοικεῖν, ἵνα συζῶσαι ὄρῳεν ἀλλήλας, καὶ φυλάττοιεν, καὶ μὴ πλαζόμεναι, ἤγουν τῆδε κάκασι περιούσαι, καὶ πλαζόμεναι βλάψωσι τὴν ὑπόληψιν τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστιν ὑπολαμβάνειν οὐκ ἀγαθὰς ὑπόληψεις παρασκευάσαι τινὰς περὶ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκκλησία δὲ ἐστὶν ὁ τῶν πιστῶν ἀθροισμὸς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἡ διὰ παρθένιαν τοῦ πατρὸς ἀφισταμένη
« ταῖς τιμιωτάταις τῶν γυναικῶν παρατίθεται. »

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον τῶν ἱερῶν παρθένων τίθεσθαι πρόνοιαν· καὶ εἰ τῶν οικειῶν πατέρων αὐταῖς χωρισθῶσι, παρ' ὧν ἐφυλάττοντο, ταῖς τιμιωτάταις γυναιξίν εἰς ἐπιτήρησιν παραδιδόσθωσαν, ὥστε ἅμα ἀλλήλας κατοικεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΜΗ'.

« Περὶ τῶν ἀσθενούντων καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκρίνεσθαι μὴ δυναμένων. Ὡστε τοὺς ἀσθενούντας, οἵτινες ὑπὲρ ἐαυτῶν ἀποκρίνεσθαι οὐ δύνανται, τότε βαπτίζεσθαι, ὅτε τῇ αὐτῶν προαιρέσει τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ ἐῴωσιν. »

ΒΑΣ. Τινὰς ἐζητοῦν ἀπίστους τινὰς βαπτισθῆναι κατὰ τὰς τελευταίας αὐτῶν ἀναπνοὰς· καὶ οὐκ εἰσηκούοντο, διὰ τὸ τοὺς ἀσθενούντας μὴ δύνασθαι δι' ἐαυτῶν ὁμολογεῖν τὰς τοῦ ἀγίου βαπτίσματος συνθήκας. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες ὅτι, ἐὰν αἱ ἀσθενοντες δεῖξωσι προαίρεσιν περὶ τοῦ ἐθέλειν ἀποδοῦν βαπτισθῆναι, καὶ εἴπωσι κινδύνῳ ἰδίῳ ζητεῖν τὸ βάπτισμα, ἀπαρμυποδίττω βαπτισθῆσονται, δι' ἐτέρων τὰς ὁμολογίας ποιούμενοι. Καὶ τοῦτο μὲν, ὅτε τυχὸν ἐν τῷ τελευτᾷ ἢ τοιαύτη τούτων προαίρεσις κατὰ δῆλος γένηται. Εἰ δὲ τότε μὲν οὐδὲν τι τοιοῦτον εἴπειν δύνανται, διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς νόσου, μαρτυρεῖται δὲ παρὰ τινῶν ὡς οἱ τοιοῦτοι καὶ πρὸ τῆς μανίας τυχὸν ἢ τῆς ἄλλης κινδυνώδους νόσου ὀλοψύχως προηροῦντο βαπτισθῆναι, ἐρωτῶ, βαπτισθῶσονται ἢ οὐ; **Λύσις.** Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς ἀπαρμυποδίττω βαπτισθῶσονται διὰ τὴν ἐν ὑγείᾳ ἀγαθὴν πρόθεσιν αὐτῶν. Τούτων δὲ οὕτω· ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς, ἐπεὶ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται· ἐκείνων βαπτίζεσθαι τοὺς ἐνδειξαμένους προαίρεσιν ἀγαθὴν πρὸ τῆς νόσου, ἢ κατ' αὐτὴν τὴν νόσον, ἐξ ἀνάγκης ἐκείνοι καὶ ἀποκάρσεως ἀξιοθῆσονται, οἱ κατὰ τὴν καιρὸν τελευτῆς πρὸ τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς ἐνδειξαμένοι πρόθεσιν ἀποκάρσεως. Οὗτοι γὰρ τοῦ ἐπιτελευτῆτος ἐφοδίου τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος ἀδισταίτως ἀξιοθῆσονται, ἐὰν τῶς αἰσθησῶν τοῦ γινόμενου ἔχωσι. Τοῖς μὲν γὰρ ὀρθοδόξοις, ὡς ἐπίγνωσι τὴν μέλλουσαν χρίσιν τοῦ Θεοῦ, ἢ μετάνοια συνουχὸς ἐστὶ, καὶ πᾶς Χριστιανὸς κατὰ πρόληψιν ἐφρα:

A Quæ se ergo virgines Deo dicabant, continentiamque profitebantur, eas episcopus excipiebat. Episcopi igitur vel presbyterorum, si is adest, cura providentiaque eas regendas esse: et quoniam a parentibus divisæ sunt, quorum oculis domi observabantur, honestis mulieribus, cum quibus una degentes ad virtutem informentur, eas commendari ac tradi, canon jubet; vel in uno eodemque contubernio simul omnes ejusmodi sacras virgines degere, ut mutuo sese aspectu vicissim custodiant, neque vero huc illud errantæ ac vagæ existimationem Ecclesiæ lædant; hoc est, suspicionibus de Ecclesia parum commodis occasionem nonnullis præbeant. Est vero Ecclesia fidelium multitudo sive conventus.

B **ARIST.** « Quæ a patre virginittatis gratia secerserit, venerabilioribus feminis commendetur. »

Oportet episcopum sacrarum virginum curam habere, et si illæ a suis patribus, quibus custoditæ fuere, parentur, venerabilissimis mulieribus in observationem tradantur, ut secum invicem cohabitent.

571 CANON XLVIII.

« De iis qui sunt infirmi et pro se respondere nequeunt. Ut qui sunt infirmi, qui quidem pro se respondere non possunt, tunc baptizentur, quando voluntate sua de se testimonium proprio periculo dixerint. »

C **BALS.** Quidam petebant, ut infideles nonnulli ad extremum spiritum baptizarentur: nec fuerunt exauditi, eo quod non possint infirmi per se sancti baptismatis pacta et conventa profiteri. Dicunt ergo Patres, quod si ii, qui sunt infirmi, se baptizari velle ostenderint, seque proprio periculo baptismum quærere dixerint; sine impedimento baptizabuntur, per alios pacta promissa facientes. Atque hoc quidem quando forte inter moriendum talis eorum voluntas aperta fuerit. Si autem tunc quidem nihil possunt ejusmodi dicere, propter morbi necessitatem; testificantur autem aliqui, quod ante furorem fortasse vel aliquem alium periculosum morbum ii ex toto vellent animo baptizari, rogo, baptizabuntur annon? **Solutio.** Mihi videtur, quod sine periculo baptizabuntur, propter bonam eorum in sanitate intentionem. Cum hæc autem ita se habeant, ne dixeris, quod quoniam præsens canon statuit illos baptizandos, qui bonam voluntatem ostenderint ante morbum, vel in ipso morbo; illi quoque necessario tonsuram assequentur, qui ante tempus mortis et extremi spiritus, ut tonderentur, voluntatem ostenderint. Hi enim extremum angelici amictus viaticum indistincte assequentur, si ejus quod sit sensum habeant. Orthodoxis enim, ut qui futurum Dei judicium sperent, pœnitentia cohabitabit, et quilibet proposito Christianus desiderat, ut per tonsuram ei sua peccata remittantur. Infidelibus autem non est necessario consequens baptismi de-

iderium : magis ergo dicimus eorum esse iustitiam, ut cum propria superstitione moriantur, et sanctum etiam baptismum irrideant. Nisi ergo ostendatur eos dum essent sani, baptizari voluisse, vel saltem dum ægrotant, inter moriendum baptismo digni non habebuntur.

κνυται τὸ θέλειν τοῦτους ἐν ὕψει ὄντας βαπτισθῆναι, ἢ κἀν ἐν τῷ νοσηλεύεσθαι, οὐκ ἀξιωθήσονται τοῦ βαπτίσματος ὅτε τελευτῶσιν.

ZONAR. Qui ex morbo aliove discrimine tam male affecti sunt, ut neque sermones conferre, neque, an baptizari cupiant, roganti respondere queant, vel etiam ita sibi animo non constant, ut ne ea quidem, quæ rogantur, intelligant; tum denum baptizari oportet, si se baptizari velle non obscuris antea iudiciis probaverint, seque proprio periculo baptismum quærere dixerint, ita nimirum, ut nisi fidei depositum custodiverint, ipsi in periculum veniant. Quod si ab aliquo, priusquam morbo premeretur, baptismum postulatum, aliquibus tamen ex causis dilatum fuisse, testatum sit; hominem, quamvis respondere nequit, nihilominus baptizari placet.

ARIST. « Qui propter infirmitatem pro se non respondet, tunc baptizetur, cum sua sponte testimonium dederit. »

Oportet eum qui baptizatur gratiam percipere, et mystice interrogata intelligere, et ad ea respondere. Si quis autem eum, qui respondere nequit, utpote infirmum, baptizari cupit, tunc baptizetur, quando ille, qui hoc cupit, suo periculo testatus fuerit, se exacte infirmi scire voluntatem, quod baptismum in desideris habeat, et adhuc desiderans maneat.

572 CANON XLIX.

« De scenicis pœnitentiam agentibus et ad Dominum conversis. Ut scenicis et mimis et reliquis ejusmodi personis, vel apostatis, pœnitentiam agentibus, et se ad Deum convertentibus, gratia vel reconciliatio non negetur. »

BALS. Scenici et mimi sunt, non thymelici, qui cantus epithalamios cum musicis canunt instrumentis, si enim sunt integræ existimationis: sed histriones ac ludiones, qui servos et milites et mulieres et alias quasdam personas imitantur, et in faciem feriunt. Sicut hoc ex primo et quarto capite, tit. 2 lib. XXI Basilic. ostenditur. Dicunt ergo Patres, omnes qui sic peccant, et temere ac citra delectum vitam instituunt; quin et apostatas, hoc est, eos qui Christianismum abnegaverunt, ad Deum se convertentes, seu pœnitentiam agentes, non esse amandandos, sed eis dandam esse gratiam seu peccatorum remissionem, et reconciliationem sive pœnitentiam solutionem.

ZONAR. Scena imitatio dicitur. Qui ergo nunc duces, nunc servos, nunc alia personarum genera imitantur, scenici nominantur. Ex hoc numero, qui coram imperatoribus artem faciliarent, leges civiles in honore habuere: qui vero in publico cœtu plebœque conventibus histriioniam exercerent,

ἄχει τοῦ συγχωρηθῆναι διὰ τῆς ἀποκάρσεως τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ· τοῖς δὲ ἀπίστοις οὐκ ἐξ ἀνάγκης ἐπομένῃ ἐστὶν ἡ ἐφρασις τοῦ βαπτίσματος· μᾶλλον μὲν οὖν κατὰ πρόληψιν λέγομεν ἔχειν αὐτοὺς ἐφρασιν μετὰ τῆς οἰκείας θρησκείας ἀποθανεῖν, καὶ καταγελάσῃ δὲ καὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος. Εἰ γοῦν οὐ δέλκων ἐν τῷ νοσηλεύεσθαι, οὐκ ἀξιωθήσονται τοῦ

ZONAR, Τοὺς ἐκ νόσων ἢ τιμῶν συμπτωμάτων κακῶς ἔχοντας, ὥστε μὴ δύνασθαι ἐμιλεῖν, μηδ' ἀποκρίνεσθαι ἐρωτώμενους, εἰ βούλοιντο βαπτισθῆναι, ἢ καὶ τὸν νοῦν ἰσως βεβλαμμένους, ὡς μὴδὲ νοεῖν ἢ ἐρωτῶνται, τότε χρὴ βαπτίζειν, ὅτε προαίρεσιν δείξουσιν εἰ βούλοιντο βαπτισθῆναι· καὶ εἰπωσιν κινδύνῳ ἰδίῳ ζητεῖν τὸ βάπτισμα, ὥστε, εἰ μὴ τὴν πίστιν φυλάξουσιν, αὐτοὺς κινδυνεύειν. Εἰ δὲ μαρτυρεῖται ὅτι καὶ πρὸ τῆς ἀσθενείας ἐζήτηε τὸ βάπτισμα, ὑπερρετίθετο δὲ δι' αἰτίας τινὰς, καὶ τότε, κἂν μὴ δύνηται ἀποκρίνεσθαι, βαπτισθήσεται.

ARIST. « Ὁ δι' ἀσθενείαν μὴ ἀποκρινόμενος ὑπὲρ ἑαυτοῦ τότε βαπτίζεται, ὅταν τῇ αὐτοῦ προαιερίσει δὴ τὴν μαρτυρίαν. »

Δεῖ τὸν βαπτισζόμενον τῆς χάριτος ἐπαισθάνεσθαι, καὶ τὰ μυστικῶς ἐρωτώμενα συνιέναι, καὶ ἀποκρίνεσθαι πρὸς αὐτὰ. Εἰ δὲ τις τὸν μὴ θυνάμενον ἀποκριθῆναι, ὡς ἀσθενούντα, ἀπαιτεῖ βαπτισθῆναι, τότε βαπτίζεται, ὅταν αὐτοῦ, ὃ τοῦτο ἀπαιτῶν, κινδύνῳ ἰδίῳ διαμαρτύρηται τὴν αὐτοῦ γνώμην εἰδέναι ἀκριθῶς τοῦ ἀσθενούντος, ὡς ἐπιζητεῖ τὸ βάπτισμα, καὶ ἐπιμένει ποθῶν.

KANON MΘ'.

« Περὶ σκηνηκῶν μετανοούντων καὶ ἐπιστρέφοντων πρὸς τὸν Κύριον. Ὅστε τοῖς σκηνηκοῖς καὶ μίμοις καὶ τοῖς λοιποῖς τοιοῦτοτρόποις προσώποις, ἢ ἀποστάταις, μετανοοῦσι καὶ ἐπιστρέφουσι πρὸς τὸν Θεόν, χάριν ἢ καταλλαγὴν μὴ ἀρνεῖσθαι. »

BALS. Σκηνηκοὶ καὶ μίμοι εἰσιν οὐχὶ οἱ θυμητικοί, οἱ τὰς ἐπιθαλαμίου ὕδα; μετὰ μουσικῶν ὀργάνων ἔδοντες· οὗτοι γὰρ ἐντίμοι εἰσιν· ἀλλὰ οἱ παιγνιώται, οἱ δούλους καὶ στρατιώτας καὶ γυναῖκας καὶ ἕτερα πρόσωπα μιμούμενοι, καὶ κατὰ κόρρη τυπτόμενοι· καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ α' καὶ δ' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ κα' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν. Φασὶ γοῦν οἱ Πατέρες πάντας τοὺς τὰ τοιαῦτα ἀμαρτάνοντας, καὶ ἀδιαφύρω; ζῶντας, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς ἀποστάτας, τοῦτέστι τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστιανισμόν, ἐπιστρέφοντας πρὸς Θεὸν ἥτοι μετανοοῦντας, μὴ ἀποπέμπεσθαι, ἀλλὰ δίδόναι αὐτοῖς χάριν, ἥτοι ἀφρασιν τῶν ἀμαρτιῶν, καὶ καταλλαγὴν, ἥτοι λύσιν τῶν ἐπιτιμῶν.

ZONAR. Σκηνη λέγεται ἡ ὑπόκρισις. Οἱ γοῦν ὑποκρινόμενοι ποτὲ στρατηγοὺς, ποτὲ δούλους, ποτὲ δ' ἕτερα πρόσωπα, ὀνομάζονται σκηνηκοί. Τοῦτων δὲ τοὺς μὲν ἐνώπιον βασιλέων ταῦτα ὑποκρινόμενους ἐντίμους ἔχουσιν οἱ νόμοι τῆς πολιτείας· τοὺς δὲ ἐν πανηγύρεσι καὶ ὁμίμων ἄλλας

συνάξειν ἐπιδεικνυμένους τοιαῦτα, καὶ γέλωτα τοῖς ἄριστοις κινουήσας ταῖς ὑποκρίσεις, καὶ τοῖς κατὰ κέρβης βαπίσμασι καὶ φοφήμασι, ἀτίμου; ἠγοῦνται. Ὁ δὲ κανὼν οὗτος ἀδιαστίχως πάντας τοὺς τοιοῦτους μετανοεῖ; δεῖσθαι φησιν, ὡς αὐτοῦ; γε ἀδιαφόρως ζῶντας, καὶ ἄλλοις γινομένους αἰτίους ἀναιμένης καὶ διακεχυμένης ζωῆς. Τούτοις οὖν καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς τοιοῦτοτρόποις, οἷον τερατοποιοῖς καὶ ὀρχησταῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἀποστάταις, τουτέστι τοῖς ἀρνησαμένοις τὸν Χριστιανισμόν, μετανοοῦσιν οὐ δεῖ, φησιν, ἀρνεῖσθαι χάριν ἢ καταλλαγῆν. Χάριν μὲν λέγει τὴν ἄφεσιν τῶν σφαλμάτων, ὡς χάριτι διδομένην ἡμῖν παρὰ τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, ὅτι *Χάριτι ἔστε σεσωσμένοι*: καταλλαγῆν δὲ τὴν λύσιν τῶν ἐπιτιμῶν. Λύεται γὰρ τοῦ δεσμοῦ ὁ ἐπιτιμηθεὶς, ἔτε συνίδη ὁ δεσμησας αὐτὸν, ὡς καταλλαγέντος αὐτῷ τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν ἐπιτιμῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ σκηνικός δὲ ἐπιστρέφων δεκτός εἰς ἡμετέραν μετανοεῖαν. »

Πᾶς δὲ ἁμαρτάνων, καὶ μετανοῶν, δεκτός εἰς μετανοεῖαν, καὶ σκηνικός ἔστι, καὶν μῆμος, καὶν οὐνοδῆτινα ἕτερον μεταρχόμενος βίον.

ΚΑΝΩΝ Ν΄.

« Περὶ τῶν παθῶν τῶν μαρτύρων. Ἐξέστω ἔτι ἡμῖν ἀναγινώσκονται τὰ πάθη τῶν μαρτύρων, ἡνίκα αἱ ἑτήσια αὐτῶν ἡμέραι ἐπιτελοῦνται. »

ΒΑΣ. Εἰ καὶ ὤρισαν οἱ Πατέρες ἐν τῷ κτ' κανόνι τῆς παρουσίας συνόδου τὰ ὀφειλόντα ἀναγινώσκονται βιβλία· ἀλλὰ νῦν προστιθέσθαι ἀναγινώσκονται καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν παθημάτων ἐν ταῖς ἑτησίαις μνήμαις αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν κτ' κανόνι ἡ σύνοδος αὕτη ἀπηριθμήσε τίνα δεῖ ἀναγινώσκονται ἐν ἐκκλησίᾳ βιβλία τῆς παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τῆς νέας, τὰ δ' ἐκ τῶν ἀπηριθμημένων ἐκώλυσεν ἀναγινώσκονται· νῦν δὲ τοῖς ἀναγνωστέοις προστιθῆσι καὶ τὰ ὑπομνήματα τῶν μαρτυρικῶν παθημάτων, ἐν ταῖς ἑτησίαις μνήμαις αὐτῶν ἀναγινώσκονται ὀφειλόντα.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ πάθη τῶν μαρτύρων ἐν ταῖς μνηαῖς αὐτῶν ἀναγινώσκεισθωσαν. Σαφής. »

ΚΑΝΩΝ ΝΑ΄.

« Περὶ Δονατιστῶν καὶ παιδῶν τῶν παρὰ τοῖς Δονατισταῖς βαπτίζομενων. Ἦρσαν ἵνα ἐρωτήσωμεν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ συνιερεῖς ἡμῶν, Σηρίκιον καὶ Σιμπλικιανόν, περὶ μόνων τῶν νηπίων τῶν παρὰ τοῖς Δονατισταῖς βαπτίζομένων. μήπως τοῦτο, ὑπερ εὐλαΐας προαιρέσει οὐκ ἐποίησαν, ἢ τῶν γονέων πλάνη ἐμποδίσθη αὐτοῖς πρὸς τὸ μὴ προκύπτειν εἰς ὑπουργίαν τοῦ ἀγίου Θεοῦ σωτηριῶν, ὅταν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν σωτηριῶδες προσέτε· ἐπιστρέψωσιν. Ἐρωτῶν δὲ ἐναρχθέντων, Ὁμοῦτος καὶ Ὁμο-

risumque astantium imitata simulatione, ac colaphis sibi vicissim impactis inconditaque strepenti ratione captarent, ignominia notavere. Hic vero canon omnes hujusmodi, sine discrimine pœnitentia indigere affirmat, quippe qui et ipsi negligenter vitam agant, et aliis dissolute ac effuse vivendi causam præbeant. His igitur ac reliquis ejusmodi hominibus, quales sunt prestigiatores et saltatores, quin et apostatis, qui videlicet a Christiana religione defecerunt, si pœnitentiam agant, gratiam et conciliationem minime denegandam esse pronuntiat. Gratiam quidem appellat, per quam peccatorum veniam consequimur, quod ea nobis a Deo per gratiam donetur; quemadmodum beatus quoque Paulus ait; *Gratia salvi facti estis* : Conciliationem vero, absolutionem a pœnis. Tunc enim qui pœnne obnoxius est a vinculo absolvitur, cum illi Deum ob susceptas pœnas placatum et quodammodo conciliatum esse multæ exactor intelligit.

ARIST. « Et scenicus vero sese convertens ad pœnitentiam recipiendus est. »

Omnis autem qui peccat et resipiscit, ad pœnitentiam recipiendus est, licet scenicus sit, licet minus, licet aliam quam eamque vivendi rationem consecutus est.

CANON L.

« De passionibus martyrum. Liceat præterea legere et passiones martyrum, quando anniversarii eorum dies celebrantur. »

BALS. Etiam si in canone 24 præsentis synodi Patres defuerint libros, qui legi debeant; nunc tamen adjiciunt esse quoque legendas commemorationes passionum martyrum, in anniversariis eorum memoriis.

ZONAR. Vicesimo quarto canone, quinam ex Veteri Novoque Testamento libri in ecclesia legendi sint, hæc synodus recensuit, aliorum omnium usum penitus interdicto: nunc vero præterea commentarios, in quibus martyrum certamina describuntur, adjungit, qui per eos dies, quibus ipsorum memoria anno vertente celebratur, perlegi debent.

573 « **ARIST.** Passiones martyrum in eorum commemorationibus legantur. *Perspicuus.* »

CANON LI.

« De Donatistis et pueris, qui a Donatistis baptizantur. Placuit ut interrogemus fratres, et nos ros in sacris comministros, Sircicum et Simplicitium, de solis infantibus qui a Donatistis baptizantur, ne hoc, quod propria voluntate non fecerunt, parentum error ipsos impediatur, ne promoveantur ad sancti altaris ministerium, quando ad Dei ecclesiam salutari proposito conversi fuerint. Illis autem inceptis, Honoratus et Urbanus Mauritanis Sitifensis episcopi dixerunt: Jam dudum quando ad vestram sacerdotum

** Ephes. II, 6.

missi sumus, quæ scripta erant distulimus, A
 hac consideratione, quod expectaremus ut fra-
 tres nostri adessent de Numidia legati. Sed
 quia non pauci sunt dies, ex quo ii qui ex-
 spectantur, nequaquam accesserunt, ulterius
 prætermittere quæ nobis à nostris coepiscopis
 mandata sunt, non decet; et propterea, fratres,
 vestram relationem alacri animo suscipite. De
 fide enim Nicæni tractatus audivimus: verum
 est de sacrificiis, quæ sunt post prandium, ut
 a jejunis, ut par est, offerantur, et tunc con-
 firmatum est.

BALS. Qui ex hæresi ad fidem orthodoxam ac-
 cedant, hi quidem baptizantur, illi vero sancto
 solum chrismate unguuntur, postquam eorum hære-
 ses anathematizaverint. Ut est ergo verisimile, ad
 veram et inculpata fidem nostram quidam in in-
 factia a Donatistis baptizati, parentum suorum vo-
 luntate, qui erant et ipsi Donatistæ, volebant etiam
 ad sacros gradus promoveri, postquam suscepti
 fuerant. Quia autem facile ad hoc non admissi
 sunt, facta est interrogatio, quid de iis fieri oporteat.
 Atque hic quidem canon nihil de eo, quod
 interrogatum est, respondet. Nihil enim dicit, an
 chrismate inungi, an baptizari oporteat, neque de-
 finit non impediri eos, quominus ad gradum eccle-
 siasticum promoveantur; quemadmodum nec con-
 tra. Tu vero lege canonem 7 secundæ synodi et
 quæ in eo sunt, et scies quid in his fieri debeat.
 Illis autem sic prolati, dixerunt Mauritanie epi-
 scopi, quod etiam si hoc usque distulerunt sciscitari
 quæ jussi fuerant, quod sperarent venturos a Ni-
 midia legati, quia tamen multum temporis effluxit,
 et qui expectabantur non accesserunt, non oportet
 amplius differre interrogationem. Quamobrem
 dixerunt non oportere sacrificia a sacerdotibus of-
 ferri, postquam untrimentum gustaverint, sed a je-
 junis, quia, inquit, hoc quoque a Patribus Nicææ
 confirmatum est, in tractatu de fide, sive in dis-
 quisitione fidei (tractatus enim apud Latinos est
 inquisitio). In canonibus autem primæ Nicææ sy-
 nodi nihil de ea materia inventum est.

ZONAR. Ex iis qui ejurata hæresi rectam fidem
 amplectebantur, partim libellis datis, hoc est,
 scriptis publice editis, damnare suas hæreses jubentur
 (libellus enim Latine editio est), easque ubi de-
 testati fuerint, sacro unguento liniuntur; partim
 sacri baptismatis fonte lustrantur, quemadmodum
 hac de re septimus secundæ œcumenicæ synodi
 canon statuit. Hujus igitur synodi Patres, de Do-
 natistarum filiis ad Ecclesiam Dei accedentibus, bap-
 tismone initiandi, an vero sacro chrismate tantum-
 modo inungendi orant, ut credibile est, ambigentes,
 de re coepiscoporum suorum sententiam exqui-
 rere decreverunt, ne, inquit, quod ab ipsis non

ε δαν>, οἱ ἐπίσκοποι τῆς Μαυριτανίας Σιτιφέν-
 σης χώρας, εἶπον· Ἐκ πολλοῦ, ὅτε πρὸς ὑμε-
 τέραν ἀγισοσύνην ἀπεσταλλόμεθα, τὰ γραφέντα
 ὑπερεθέμεθα ταύτῃ τῇ κατανοήσει, ὅτι προσε-
 δοκῶμεν ἀδελφούς ἡμῶν παραγενέσθαι τοποτη-
 ρητὰς Νουμηδίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὐκ ὀλίγαι
 ἡμέραι εἰσὶν ἀφ' οὗ οἱ προσδοκώμενοι οὐδαμῶς
 κατέλαβον, παραιτέρω περιδεῖν τὰ ἐνταλέντα
 ἡμῖν ἀπὸ τῶν συνεπισκόπων οὐ δεῖ· καὶ διὰ
 τοῦτο, ἀδελφοί, τὴν ἀναφορὰν ἡμῶν προθύμως
 εἰς δέξασθε. Περὶ τῆς πίστεως γὰρ τοῦ ἐν Νι-
 καίᾳ τρακτάτου ἠκούσαμεν· Ἀληθές ἐστι περὶ
 τῶν γινόμενων μετὰ τὸ ἀριστον ἁγίων, ἵνα
 ἀπὸ νηστικῶν, ὡς ἐστὶν ἀξιον, προσφέρωνται,
 καὶ τότε βεβαιώθῃ.

BALS. Οἱ ἐξ αἰρέσεως προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῃ
 πίστει οἱ μὲν βαπτίζονται, οἱ δὲ μόνῃ χρίονται τῷ
 ἁγίῳ μύρῳ, μετὰ τὸ ἀναθεματίσαι τὰς αἰρέσεις
 αὐτῶν. Ὡς εἴκειν οὖν, προσήρχοντο τῇ ἀμωμότητι
 πίστει ἡμῶν τινες ἐν νηπιότητι βαπτισθέντες παρὰ
 Δονατιστῶν κατὰ προαίρεσιν τῶν γονέων αὐτῶν,
 ὄντων καὶ τούτων Δονατιστῶν, καὶ ἤθελον προδιθα-
 σθῆναι εἰς βαθμούς ἱερατικούς μετὰ τὸ δεχθῆναι,
 Ὅτι δὲ βραδύως εἰς τοῦτο οὐ προσεδέχοντο, γέγονεν
 ἐρώτησις, τί χρὴ γενέσθαι ἐπὶ τούτοις. Καὶ ὁ μὲν
 κανὼν οὗτος οὐδὲν τι περὶ τοῦ ἐρωτηθέντος ἀπολο-
 γεῖται. Οὐτε γὰρ φησὶ εἰ χρὴ τούτους μυρωθῆναι
 ἢ βαπτισθῆναι, οὐτε ὀρίζει μὴ ἐμποδίζεσθαι τού-
 τους ἀναχθῆναι εἰς ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν, ὥσπερ
 οὐδὲ τούναντιον. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν ζ' κανόνα τῆς
 β' συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ μάθησις τί ὀφείλει
 γίνεσθαι ἐπὶ τούτοις. Τούτων δὲ οὕτω λαλουμένων,
 εἶπον οἱ ἐκ Μαυριτανίας ἐπίσκοποι ὅτι, εἰ καὶ μέχρι
 τοῦ νῦν ὑπεριτίθεντο ἐρωτῆσαι ἃ παρηγγέλλθησαν,
 διὰ τὸ ἐλπίζειν ἔλθειν τοποτηρητὰς ἀπὸ Νουμηδίας,
 ἀλλ' ἐπεὶ πολὺς παρήλθε καιρὸς καὶ οἱ προσδοκώ-
 μενοι οὐ κατέλαβον, οὐ δεῖ καὶ εἶς ὑπερτίθεσθαι τὴν
 ἐρώτησιν. Διὸ καὶ εἶπον μὴ χρῆναι προσφέρεισθαι τὰ
 ἅγια παρὰ ἱερέων, μετὰ τὸ γεύσασθαι τροφῆς, ἀλλ'
 ὑπὸ νηστικῶν· ὅτι, φασὶν, ἐβεβαιώθη τοῦτο καὶ
 παρὰ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων ἐν τῷ περὶ τῆς πί-
 στεως τρακτάτῳ, ἦγουν ἐν τῇ κατεξέτασει τῆς
 πίστεως (τρακτάτου γὰρ ἐστὶ κατὰ Λατίνους ἡ δο-
 κιμασία.). Ἐν δὲ τοῖς κανόσι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης
 συνόδου οὐδὲν περὶ τῆς αὐτῆς εὑρίσκειται ὑποθέ-
 σεως.

ZONAR. Οἱ ἐξ αἰρέσεων προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῃ
 πίστει οἱ μὲν λιβελλοῦς ἀπαιτοῦνται, ἐκδόσαι; ἐγ-
 γράφους δηλαδὴ στηλιτευούσας τὰς αἰρέσεις αὐτῶν·
 λιβελλοῦς γὰρ Ῥωμαῖσι ἐκδόσις ἐστὶ· καὶ ἀναθεμα-
 τίζοντες αὐτάς, χρίονται τῷ ἁγίῳ μύρῳ· οἱ δὲ βα-
 πτίζονται, ὡς περὶ τούτων διατάσσεται ὁ ζ' κανὼν
 τῆς δευτέρας οἰκουμένης συνόδου. Οἱ οὖν τῆς
 συνόδου ταύτης Πατέρες, ἀμφιβάλλοντες, ὡς εἴκειν,
 περὶ τῶν παίδων τῶν Δονατιστῶν προσερχομένων
 τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, εἴτε βαπτισθῆναι αὐτοὺς
 χρὴ, εἴτε μόνον ἁγίῳ μύρῳ χρισθῆναι, συνέθεντο
 ἐρωτῆσαι τοὺς συνεπισκόπους· αὐτῶν, ἵνα, φασὶ,
 μὴ ὕπερ οὐκ ἐξ οὐκείου θελήματος ἐποίησαν, ἀλλ'

ἐκ πλάνης τῶν γονέων αὐτῶν γέγονεν, ἤγουν τὸ βαπτισθῆναι ὑπὸ Δονατιστῶν, ἐμπόδιον αὐτοῖς γένηται ἐπιστρέφουσι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, εἰ; τὸ προκίβηαι εἰς ὑπουργίαν τοῦ θυσιαστηρίου, τουτέστιν εἰς τὸ προβιβασθῆναι εἰς βαθμοὺς ἱερατικούς. Ἐκ Νουμηδίας ἠλπίζον οἱ τῆς συνόδου ταύτης ἐλθεῖν τοποτηρητὰς, διὰ καὶ ὑπερετίθεντο τὰς ζητήσεις: τὰς περὶ ὧν συνήχθησαν. Ὅτι δὲ καιροῦ παραβύεντος οὐδεὶς ἐκείθεν ἀπήντησεν, οἱ εἰρημένοι ἐπίσκοποι εἶπον μὴ δεῖν εἶτι ὑπερθέσθαι. Προέθεντο οὖν τὸ περὶ τοῦ μὴ χρῆναι προσφέρεισθαι τὰ ἅγια μετὰ τὸ ἄριστον, ἤγουν μὴ ὑπὸ βεβρωκότων ἱερέων προσκομιδὴν γίνεσθαι, ἀλλ' ὑπὸ νηστικῶν. Τοῦτο δὲ, φασί, καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς πίστεως τρακτάτῳ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἠκούσαμεν, ἔτι καὶ τότε ἐβδαιώθη. Ἡ λέξις δὲ τοῦ τρακτάτου Ῥωμαϊκὴ ἐστίν, καὶ ἐξαλληνισμένη δηλοῖ σκοπὴν, βούλευμα. Ἐν δὲ τοῖς κανόσι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου οὐδὲν περὶ τῆς τοιαύτης εὐρηται ὑποθέσεως.

ΑΡΙΣΤ. « Τοῖς ἐν νηπιότητι παρὰ Δονατιστῶν
« βαπτισθεῖσιν ἐπιστρέφουσι κατ' οὐδὲν τοῦτο
« προσήσεται καὶ τὰ ἅγια, ὡς ἄξιον, ἀπὸ νη-
« στικῶν μόνων προσενεχθήσεται. »

Δονατισταὶ εἰσιν οἱ ἀπὸ Δονάτου τινὸς ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀναρξάμενοι. Οὗτος γὰρ παραδέδωκεν αὐτοῖς ὅσαυτ' ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν κρατεῖν, ὅσην ἴκα μετασελεῖν τῶν ἁγιασμάτων μέλλουσι, καὶ τοῦτο πρότερον ἀσπάξασθαι, καὶ τῆνικαυτα μετέχειν αὐτῶν. Οἱ γοῦν παρ' αὐτῶν βαπτισθέντες ἐν νηπιότητι, καὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀναθεματίζοντες, οὐκ ἐμποδισθῆσονται ὑπὸ τῆς τῶν γονέων πλάνης εἰς ἱερατικὴν λειτουργίαν προκόπτειν· τὸ δὲ τὰ ἅγια μὴ μετὰ τὸ ἄριστον προσάγεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ νηστικῶν ταῦτα ἱερέων γίνεσθαι, καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ πρώτῳ κανόνι ἐγράφη.

ΚΑΝΩΝ ΝΒ΄.

« Περὶ ἀναβαπτισμάτων καὶ ἀναχειροτονιῶν ἡ με-
« ταβάσεων ἐπισκόπων. Ἐκεῖνο δὲ ἀναφέρομεν
« ἐνταλὲν ἡμῖν, τὸ καὶ ἐν τῇ συνόδῳ τῇ ἐν Κα-
« πούῃ ὄρισθῆν, ὥστε μὴ ἐξείναι γίνεσθαι ἀνα-
« βαπτίσεις ἢ ἀναχειροτονήσεις ἐπισκόπων.
« Κρεσκώνιος οὖν τοῦ Ῥεκένης ἀγροῦ ἐπίσκο-
« πος, καταφρονήσας τοῦ ἰδίου λαοῦ, τῇ Βεκίνης
« ἐπέθετο ἐκκλησίᾳ, καὶ ἕως τῆς σήμερον πολλὰ
« κίς ὑπομνησθεὶς κατὰ τὸ ὄρισθῆν καταλιπεῖν
« τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν, ἥτινι ἐπήλθεν, οὐκ
« εἴλετο. Περὶ τούτου δὲ τὰ προαγγελθέντα βέ-
« βαια ἠκούσαμεν. καὶ αἰτούμεν κατὰ τὸ ἐντα-
« λὲν ἡμῖν ἵνα καταξιώσῃτε δοῦναι παρῆρσι
« ἐπ' ἀδείας ἡμῖν γενέσθαι, ὅτι αὐτῇ ἡ ἀνάγκη
« παρασκευάζει τῷ ἄρχοντι τῆς χώρας κατ'
« ἐκεῖνου προσελθεῖν, κατὰ τὰς διατάξεις τῶν
« ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ἵνα ὁ τῇ πρώτῃ ὑπομνη-
« σει τῆς ὑμετέρας ἀγιοσύνης πειθαρχῆσαι μὴ
« θελήσας καὶ διορθώσασθαι τὸ ἀσυγχώρητον
« αὐθεντικῶν ἀρχοντικῶν παραχρησμῶν κωλυθῆ. Δύ-
« ρηλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Φυλαχθέντος τοῦ τύπου
« τῆς καταστάσεως, μὴ κριθῆ τῆς συνόδου
« ὑπάρχων, ἐάν, ἐπιεικῶς αἰτηθεὶς παρὰ τῆς

A sponte, sed parentum errore peccatum est, quia ni-
mirum a Donatistis sint baptizati, 574 orthodoxam
fidem amplectentibus ad altaris ministerium progrediendi, hoc est, sacros ordines adipiscendi, impedimen-
tum afferat. Ex Numidia vicarios antistitum venturos
esse synodi Patres speraverant, quaestionibus idcirco,
quarum tractandarum causa convenerant, hucusque dilatis. Cum vero longo temporis inter-
vallo illi nusquam apparerent, commemorati episcopi
satis jam exspectatum esse pronuntiarunt; ac de sanctis a prandio non offerendis, hoc est, de
oblacione non ab ijs qui cibum sumpsissent, sed a
jejuniis sacerdotibus peragenda, proposuerunt. Quod
se etiam in Nicæna synodo confirmatum, in eo qui de fide est tractatu, audisse commemorant. Tractatus vero Latina vox est, scopum consiliumve
significans. Verum in canonibus primæ Nicænae synodi nihil de hac re invenitur.

ARIST. « His qui in infantia a Donatistis sunt ba-
« ptizati conversis, istud nihilo erit impedimento.
« Et sancis, ut par est, a jejuniis solis offeren-
« tur. »

Donatistæ sunt, qui a Donato quodam in Africa originem duxerunt. Hic enim tradidit eis os quoddam in manu sua tenere, quando sacramenta participaturi sunt, et illud primum salutare, et tunc eorum participes esse. Qui itaque in infantia ab eis baptizati fuerunt, et convertuntur, et hæresin eorum anathematizant, non impedientur a parentum errore ad sacerdotale ministerium promoveri. Illud autem quod sancta post prandium non sunt offerenda, sed a jejuniis sacerdotibus celebranda et in quadage imo primo canone scriptum est.

CANON LII.

« De rebaptizationibus et reordinationibus vel
« translationibus episcoporum. Porro illud quo-
« que nobis mandatum referimus, quod in synodu
« Capuæ decretum est, ut non liceat fieri rebap-
« tizationes vel episcoporum reordinationes.
« Cresconius itaque Recensis agrî episcopus, ne-
« glecto proprio populo, Becenes Ecclesiam in-
« vasit: et in hodiernum usque diem sæpe, sicut
« cœsum est, eam ecclesiam, quam invasit,
« relinquere admonitus, noluit. De eo autem,
« quæ prius renuntiata sunt, firma audivimus,
« et petimus, secundum id quod nobis mandatum
« est, ut dignemini nobis dare facultatem, ut
« liceat, quia ita urget necessitas, ad præsidem
« regionis adversus illum accedere, secundum
« clarissimorum imperatorum constitutiones: ut
« qui benignæ vestræ sanctitatis admonitioni pa-
« cere noluerit, et in quod non est concedendum
« corrigere, sæcularis magistratus auctoritate sta-
« tim prohibeatur. Aurelius episcopus dixit: Ser-
« vata constitutionis forma, non iudicetur esse
« synodi, si a vestra dilectione valde rogatus ut
« discederet, recusavit: quoniam ex proprio con-

• templu et pervicacia ad sæcularis magistratus A
 • potestatem relictus est. Honoratus et Urbanus
 • episcopi dixerunt; Hoc itaque placet omnibus?
 • Ab omnibus episcopis dictum est; Justum est,
 • placet. »

BALS. Dicunt Patres Capuæ factam esse syno-
 dnm, et in ea statutum esse ne rebaptizarentur,
 qui ab orthodoxis baptizati fuerant, vel reordina-
 rentur, qui ab episcopis orthodoxis ordinati fuerant:
 et consequenter iis. quæ in ea synodo constituta
 sunt, quæ a me quidem ignoratur (neque enim cum
 topicis synodis connumeratur), dixerunt ipsi Mau-
 ritaniæ Sitifensis legati, quod quia hæc sunt pro-
 hibita, debent etiam corrigi quæ ab episcopis ab hæc
 in aliam ecclesiam sunt transitiones, eo quod hæc
 reputetur, veluti rebaptizatio et reordinatio. 575
 Et factum statim proposuerunt, quod Cresconius epi-
 scopus proprium populum contempsit, et aliam eccle-
 siam invasit. Et propterea sæpe adinonitus, ut
 alienam ecclesiam, quam invasit præter canones,
 relinqueret, et suam retineret; non est hoc facere
 persuasus. Quia ergo hoc firmum et verum est,
 petunt, secundum eis datum mandatum, ut regionis
 præsidem adendum suæ synodi concedatur potestas:
 et per eum cogatur Cresconius discedere ab eccle-
 sia, quæ ad eum non pertinet; quia et imperatoris
 constitutiones sive leges hoc decernunt. Dixit au-
 tem ad hæc Aurelius: Si servetur forma ecclesia-
 sticæ constitutionis, ne iudicetur esse synodi Cres-
 conius, sed ut laicus tradatur, sæculari potestati:
 nec est quod id sibi fieri queratur. Ipse enim sæ-
 ipsum, per suam pervicaciam et synodali præ-
 ceptorum contemptum, in sæcularem potestatem
 tradidit. Et in his quidem consistit canon. Forma
 autem constitutionis, quam servandam dixit Aure-
 lius, est, ut secundum canones interpelletur qui
 alienam ecclesiam non canonice arripuit, et post
 denuntiationes seu edicta deponatur, vel una tan-
 tum, vel utrisque partibus præsentibus, propter
 inobedientiam. Neque enim fas est sacros homines
 sæculari magistratui puniendos tradi, nisi prius
 depositi fuerint. Ut autem qui sunt sacrati, sæcu-
 laribus magistratibus, post depositionem tradantur,
 fit, non solum quando synodus non facit potest
 suam exsequi sententiam; sed etiam quando mag-
 num est peccatum. Et una cum ecclesiastica pœna
 sæcularis quoque magistratus animadversionem
 consequi oportet. Forte enim inventus est quispiam
 sacratus, imperatoris insidias parasse, et deposi-
 tus est: is post depositionem tradetur sæculari po-
 testati, ut quæstione habita dicat conscios. Hæc
 autem ita sunt, secundum canones 36 et 37, tit.
 1, lib. III Basil. quæ sunt pars 123 Just. novel-
 læ, et tractant presbyteros et diaconos, in causa
 criminali falsum testimonium ferentes, non solum
 deponi, sed etiam pœnis legitimis subijci, et clericis
 qui pro criminali causa condemnantur, ab episcopo
 gradu moveri; a sæculari autem magistratu legiti-

• οματέρας ἀγάπης, ἀποστῆναι παρητήσατο
 • ἐπειδὴ ἐκ τῆς οἰκείας; καταφρονήσεως καὶ μο-
 • νοτονίας περιῆλθεν εἰς ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν.
 • Ὁνωρῶτος καὶ Οὐρβανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον
 • τοῦτο οὖν πᾶσιν ἀρέσκει; Ἀπὸ πάντων τῶν
 • ἐπισκόπων ἐλέχθη· Δίκαιόν ἐστιν, ἀρίσκει. »

BALS. Ἐν Καπούῃ φασὶν οἱ Πατέρες γενέσθαι
 σύνοδον, καὶ ἐν ἐκείνῃ ὀρισθῆναι τὸ μὴ ἀναβαπτί-
 ζεσθαι τοὺς παρὰ ὀρθοδόξων βαπτισθέντας, ἢ ἀνα-
 χειροτονήσθαι τοὺς παρὰ ἐπισκόπων ὀρθοδόξων
 χειροτονηθέντας· καὶ ἀκολουθῶς τοῖς ὀρισθεῖσιν ἐν
 τῇ τοιαύτῃ συνόδῳ, τῇ τέως ἐμοὶ ἀγνωστομένῃ (οὐδὲ
 γὰρ συναριθμεῖται ταῖς τοπικαῖς συνόδοις), εἶπον
 οἱ αὐτοὶ τοποτηρηταὶ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφέν-
 σης ὡς, ἐπεὶ ταῦτα κεκώλυνται, ὀφείλουσι διορ-
 θωθῆναι καὶ αἱ παρὰ ἐπισκόπων γινόμεναι μετα-
 πώσεις ἀπὸ ταύτης τῆς ἐκκλησίας εἰς ἑτέραν, διὰ τὸ
 λογιζέσθαι καὶ τοῦτο ὡσανεὶ ἀναβαπτισμὸν ἢ ἀνα-
 χειροτόνησιν. Καὶ αὐτίκα πρόβητο φάκτον, ὅτι Κρε-
 σκόνιος ἐπίσκοπος καταφρόνησι τοῦ οἰκείου λαοῦ,
 καὶ ἐπιθεῖ ἑτέρας ἐκκλησίας. Διὰ τοι τοῦτο παρεγ-
 γυθῆεις καταλίπειν τὴν ἄλλοτριαν ἐκκλησίαν. ἥς
 ἐπέθη παρὰ κανόνα, καὶ ἀντίξασθαι τῆς οἰκείας, οὐκ
 ἐπέσθη τοῦτο ποιῆσαι. Ὅτι οὖν τοῦτο βέβαιόν ἐστι
 καὶ ἀληθές, ζητοῦσι, κατὰ τὴν πρός αὐτοὺς ἐντολήν.
 ἵνα βοηθῇ τῇ κατ' αὐτοὺς συνόδῳ ἄδεια προσελθεῖν
 τῷ κατὰ χώραν ἀρχοντι· καὶ δι' αὐτοῦ καταναγκά-
 σθῆναι τὸν Κρεσκόνιον ἀποστῆναι τῆς μὴ ἀνηκού-
 σης αὐτῷ ἐκκλησίας· ὅτι καὶ αἱ διατάξεις τῶν βασι-
 λείων ἦτοι οἱ νόμοι τοῦτο διορίζονται. Εἶπε δὲ πρὸς
 ταῦτα ὁ Αὐρήλιος· Ἐάν ἐφυλάχθη ὁ τύπος τῆς ἐκ-
 κλησιαστικῆς καταστάσεως, μὴ κριθῆ τῆς συνόδου
 ὕπαρχων ὁ Κρεσκόνιος; ἀλλ' ὡς λαϊκὸς παραδοθῆτω
 τῇ ἀρχοντικῇ ἐξουσίᾳ· καὶ μὴ μεμψέσθω τὸ γινώ-
 μενον εἰς αὐτὸν. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν παρέδωκεν εἰς
 τὴν ἀρχοντικὴν ἐξουσίαν διὰ τὴν οἰκείαν μονοτονίαν
 καὶ καταφρόνησιν τῶν συνοδικῶν παραγγελιῶν. Καὶ
 τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις· ὁ τύπος δὲ τῆς κατα-
 στάσεως, ὃν ὁ Αὐρήλιος εἶπε φυλαχθῆναι, ἐστὶ τὸ
 κατὰ κανόνα ἐπιτηρηθῆναι τὸν ἀκανόνιστως δρα-
 ξάμενον τῆς ἄλλοτρίας ἐκκλησίας, καὶ μετὰ τὰς ἐπι-
 φωνήσεις καθαιρέθῆναι, ἢ διμερῶς ἢ μονομερῶς,
 διὰ τὴν ἀπειθεσίαν. Τοὺς ἱερωμένους γὰρ παραδίδο-
 σθαι εἰς κόλασιν ἀρχοντικὴν οὐκ ἔξεστιν, εἰ μὴ πρό-
 τερον καθαιρεθῶσι. Τὸ δὲ παραδίδοσθαι τοὺς ἀρχου-
 σιν τοὺς ἱερωμένους μετὰ καθάρσεων γίνεται οὐ
 μόνον, ὅταν ἡ σύνοδος οὐκ ἔχη εὐχέρειαν ποιῆσαι ἐκ-
 θιζσμὸν τῆς οἰκείας ἀποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ὅταν
 μέγα ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα, καὶ σὺν τῇ ἐκκλησιαστικῇ
 κολάσει ἡρεῖται ἐπακολουθῆσαι καὶ ἀρχοντικὴν
 τιμωρίαν. Τυχὸν γὰρ εὐρέθη τις ἱερωμένος ἐπιθου-
 ρῶς τοῦ βασιλείως καὶ καθῆρθη· ὁ τοιοῦτος μετὰ
 τὴν καθάρσεων παραδοθήσεται τῇ ἀρχοντικῇ ἐξουσίᾳ,
 ὡς ἂν μετὰ ἑταμοῦ εἴπη τοὺς συνίστορας. Ταῦτα
 οὖν γίνονται κατὰ τὸ λγ' καὶ τὸ λδ' κεφάλ. τοῦ α'
 τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, μέρος ὄντος
 τῆς ραγ' Ἰουστινιανέου νεαρχῆς, καὶ διαλαμβάνοντα
 πρεσβυτέρους καὶ διακόνους· ὑπὲρ ἐγκληματικῆς
 αἰτίας· ψευδομαρτυρήσαντας μὴ ἴδιον καθαιρεθῶσι,

ἀλλὰ καὶ ταῖς νομίμοις ποιναῖς ὑποβάλλεσθαι, καὶ τοὺς καταδικαζομένους κληρικοὺς χάριν ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας ἀπογυμνοῦσθαι τοῦ βαθμοῦ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ὑπὸ δὲ τοῦ ἀρχοντος ὑποβάλλεσθαι ταῖς νομίμοις ποιναῖς. Τοῦτο δὲ λέγε κρατεῖν, ἐνθα ἐξεφωνήθη. Ὁ γὰρ τὸν νόμον τοῦτον μεθέλωκα καὶ εἰς ἐπισκόπους καταδικαζομένους ἴσως χάριν ἐκκλησιαστικῆς αἰτίας αἰτίας, καὶ ὀέλων καὶ τούτους μετὰ καθαιρέσιν τῷ ἀρχοντι παραδίδοσθαι, μάταιος ἂν εἴη καὶ βλάσφημος. Διὸ καὶ τὴ παρὰ τοῦ κανόνος διοριζόμενον χάριν τοῦ ἐπισκόπου ὀφείλεις ἐκλαμβάνεσθαι εἰς τὴ καταναγκασθῆναι τὸν ἐπίσκοπον ἀκολουθήσαι τῇ συνοδικῇ διαγνώσει καὶ μόνη. Περὶ δὲ ἀναβαπτισμοῦ κανόνα καὶ τὸν ξη'.

ΖΩΝΑΡ. Μὴ ἀναβαπτίζειν εἰ μὴ τὸν παρὰ ἀσεβῶν βαπτισθέντα καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστῆλαι· ἐν μὲν κανόνι διατέτακται, καὶ ἐν ξη' κανόνι μὴ δεχέσθαι τινα διευτέραν χειροτονίαν τοῖς αὐτοῖς ὄρισται. Τούτοις οὖν τοῖς κανόσιν ἐπόμενοι καὶ οἱ Πατέρες οὗτοι τὰ αὐτὰ διετάξαντο, τουτίστι μὴδὲνα ἀναβαπτίζεσθαι ὀρθῶς ἐξ ἀρχῆς βαπτισθέντα. Εἰ δὲ παρὰ αἰρετικῶν ἐβαπτίσθη τις ἀλλόκοτον βάπτισμα, ἐκείνον βαπτίζεσθαι δεῖ. Οὐ γὰρ ἀναβάπτισις τοῦτο, ὅτι οὐδὲ δὲ ἐβαπτίσθη, βάπτισμα λογίζεται, ἀλλὰ μολυσμός. Ἀλλὰ μὴδὲ ἀναχειροτονήσεις γίνεσθαι, μὴδὲ μετακινήσεις ἐπισκόπων, ὥστε ἐφ' ἑνὴν τὴν οἰκίαν ἐπίσκοπον καὶ μεταπίπτειν εἰς ἄλλην. Καὶ αὐτίκα καὶ τοιαύτην ὑπέστιν προέβητο, τὸν δεῖνα λέγοντας καταφρονῆσαι τοῦ ἰδίου λαοῦ, καὶ ἐτέρας ἐκκλησίας ἐπιθεῖναι πολλάκις τε περὶ τούτου ὑπομνησθῆναι ἐκείνον, καὶ μὴ πεισθῆναι ἀποστῆναι τῆς ἐκκλησίας, ἥς οὐ κατὰ κανόνας ἐπέθη. Καὶ λοιπὸν, φασί, διὸ τὴν ἀπειθείαν ἐκείνου ἀνάγκη τῷ τῆς χώρας ἀρχοντι προσελθεῖν, ἵνα ὁ μετὰ πρῶτης ὑπομνησθείς, καὶ μὴ πεισθείς, ἐξουσία ἀρχοντικῆ ἐξέλθῃ. Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐρήλιος εἶπε· Φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως, μὴ κριθῆ τῆς συνόδου ὑπάρχων. Τούς ἱερωμένους γὰρ παραδίδοσθαι εἰς κόλασιν ἀρχοντι, εἰ μὴ πρότερον καθαιρεθῶσιν, οὐκ ἔξεστι. Εἰ γὰρ διὰ τι μέγα ἀμάρτημα κολάσεως ἐστὶν ἱερωμένους τις ἀξίος, πρότερον γυμνοῦται τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ οὕτω λαμβάνει αὐτὸν ὁ ἀρχων ἐπὶ τιμωριᾷ. Τὸ γοῦν φυλαχθέντος τοῦ τύπου τῆς καταστάσεως τοῦτό ἐστι, τὸ εἰ φυλάχθῃ ὁ τύπος τῆς καταστάσεως, ἥγουν εἰ ὑπεμνήσθη ἐκείνος κατὰ τοὺς κανόνας, καὶ ἠπειθήσε, μὴ κριθῆ τῆς συνόδου ὑπάρχων, ἀνεὶ τοῦ μὴ λογισθῆ τῆς μοίρας τῶν ἐπισκόπων ὄν, ἀλλ' ὡς ἥδη ἀπορρίψαις, καὶ ἐξωθεῖς, τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἀρχοντικῆ ἐξουσίᾳ παραδοθήτω. Τοῦτο δὲ, τὸ παραδοθῆναι τῷ ἀρχοντι, ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐκ τῆς μονοτονίας αὐτοῦ, ἥτοι τῆς αὐτογνωμοσύνης, τῆς ἀπειθείας, δι' ἣν κατ' ἄρνησιν τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐπιχειρίας.

ΑΡΙΣΤ. ἐ ἀναβαπτίσεις, καὶ ἀναχειροτονήσεις, καὶ μετακινήσεις ἐπισκόπων οὐ γίνονται. Κριστώ- νιος οὖν, τοῦ ἰδίου λαοῦ ἀποστῆς, καὶ τῆς Κενεοῦ ἐκκλησίας ἐπιθεῖς, ἐπεὶ ἐκκλησιαστικῶς

A mis pœnis subjiel. Dic autem hoc servari in eo, in quo expressum est. Qui enim hanc legem trahit etiam ad episcopos, qui forte in causa criminali condemnantur, et vult etiam eos post depositionem sæculari potestati tradi; is vanus fuerit et blasphemus. Et ideo quod a canone de episcopo dicitur debet accipere, ut cogatur episcopus ea sola sequi, quæ synodaliiter illi præcipiuntur. De rebaptizatione autem et reordinatione lege apostolicos canones 47 et 68.

ZONAR. Ne quis iterum baptizetur, nisi qui ab impiis antea baptizatus fuerit, sanctorum quoque apostolorum canone 47 cautum est: utique ut ne quis secundo iisdem ordinibus initiatur, canone 68 iisdem sanxere. Horum igitur canonum auctoritatem secuti hujus quoque synodi Patres, eadem decreverunt; Ne quis videlicet baptismum repetat, qui ab initio rite fuerit baptizatus. Quod si quis ab hæreticis absurdo aliquo et peregrino baptismi genere initiatus fuit, illum baptizari oportet. Neque enim hic secundo baptizatur, cum ablutio illa prior inquinamentum, potius quam baptismus, fuisse iudicetur. Ne cuiquam præterea iterum iisdem ordinibus conferantur, neve episcoporum translationes fiant, ut scilicet eo quem obtinet relicto, in alium episcopatum quispiam episcopus transiit. Quo loco deinceps hujusmodi quoque narrationem subnectunt. Quemdam, aiunt, neglecta populi sui cura alias ecclesias invasisse; sæpe vero illum hoc de re admonitum fuisse, neque unquam, ut eam ecclesiam relinqueret, quam contra canones occupaverat, adjuici potuisse. Reliquum est ergo, inquirunt, ac propter hominis perversitatem necessario faciendum, 576 ut magistratum ejus regionis adreamus, ut qui benigna admonitione per-uaderi non potuit, per magistratum de ea, quam occupavit sede, pellatur. Ad hæc vero Aurelius dixit: Servata constitutionis forma, ille synodo motus esse iudicetur. Sacris namque initiatus profano magistratui puniendos, nisi prius depositi fuerint, tradi non licet. Nam si quis sacratus, ob nefarium scelus admissum pœna dignus sit, sacra dignitate prius spoliatur, tum de illo magistratus supplicium sumit. Quod ergo ait, servata constitutionis forma, ita est accipiendum, scilicet si constitutionis formula servata est, si nimirum ille ex canonum præscripto admonitus est, nec paruit, ne synodi esse censeatur, hoc est, ne habeatur amplius in episcoporum numero, sed velut ejectus, et ex catalogo sacri ordinis expunctus, et ex catalogo sacri ordinis expunctus sit. Hoc autem, quod scilicet magistratui mancipatus sit, perversitatis suæ, hoc est, contumaciæ et inobedienciæ, ex qua episcoporum facilitatem neglexit, acceptum feret.

ARIST. ἐ Rebaptizationes, et reordinationes, et translationes episcoporum non sunt. Cresconius itaque qui proprium populum dereliquit, et Ceneensem Ecclesiam invasit quandoquidem

« ecclesiastice admonitus non mutatus est, au- A
« claritate iudicialia prohibeatur. »

Qui ab orthodoxis baptizatur, aut ordinatur, sec-
undum baptismum aut secundam ordinationem
non recipit. Sed et illud, ab una civitate ad civita-
tem aliam transferri episcopum, et præsens canon,
et alii non pauci diversarum synodorum prohibent.
Hic itaque Cresconius episcopus, suam relinquens
Ecclesiam aut parœciam, et ad Ceneensem tran-
siliens Ecclesiam, et sæpius fraterne admonitus a
confratribus et ministris suis eam relinquere
Ecclesiam, et non persuasus, effecit ut et inviti re-
gionis magistratum adirent, ab eoque auctoritate
iudicialia pelleretur.

CANON LIII.

« Quot episcopi episcopum ordinare debent. Ho-
« noratus et Urbanus episcopi dixerunt; Illud
« quoque nobis mandatum est. Quia ex vicinis
« duo fratres nostri Numidiz episcopi sacerdo-
« tem ordinare ausi sunt, non nisi a duodecim
« fieri debere ordinationem censuerunt. Aurelius
« episcopus dixit; Antiqua forma servabitur, ut
« non pauciores quam tres constituti ad episcopi
« ordinationem sufficiant; eo quod Tripoli forte
« et Arzuzæ barbaræ scilicet gentes prope sitæ
« sunt. Tripoli autem quinque, Arzuzæ soli sunt,
« ut scitis, episcopi: et fieri potest ut sæpe ex
« eo numero duo aliqua necessitate delinquantur.
« Est enim difficile, ut ex quovis numero possint
« omnes adesse; et hoc non debet impedimento
« esse utilitati Ecclesiæ. Nam et in hac Ecclesia,
« ad quam vestra sanctitas conveniri dignata
« est, frequentius, et fere die dominico, qui or-
« dinantur, habemus. Nunquid ergo frequenter
« possumus duodecim vel decem, vel non multo
« pauciores convocare episcopos? Sed dios propin-
« quos conjungere est meæ parvitati facile.
« Quamobrem vestra mecum videt charitas hoc
« non posse servari. »

BALS. Duo episcopi in Numidia episcopum or-
dinarunt. Sacerdotem enim pro episcopo hinc debe-
mus intelligere. Quoniam sacerdos vel ab uno solo
episcopo ordinatur; ut vult 2 can. S. Apost. Peti-
xerunt ergo Honoratus et Urbanus episcopi, sicut
illis mandatum fuerat, ut non amplius a duobus
episcopis ordinetur episcopus, sed a duodecim; et
respondit Aurelius, debere servari 577 antiquam
formam sive canonem, et sufficere ad episcopi or-
dinationem tres episcopos, quia sæpe multos con-
venire difficile est; et ne hoc sit impedimento utili-
tati Ecclesiæ, episcoporum scilicet ordinationi, epi-
scopus debet vel a tribus solis ordinari episcopis,
scilicet a metropolitano et ab aliis duobus. Sic enim
erit facilis episcoporum ordinatio. Nota ergo ex
præsenti canone, quod non necessario a tribus
provincialibus episcopis ordinatur episcopus; sed a

« καταγγελλόμενος οὐ μεθίσταται, ἀρχοντικῶς
« κεκωλύσθω. »

Ὁ παρὰ ὀρθοδόξων βαπτισθεὶς ἢ χειροτονθεὶς
δεύτερον βάπτισμα ἢ δεύτερην χειροτονίαν οὐ δέχεται.
Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀπὸ πόλεως ἐπίσκοπον εἰς ἑτέραν πό-
λιν μεθίστασθαι καὶ ὁ παρῶν κανὼν, καὶ ἑταροὶ οὐκ
ὀλίγοι διαφορῶν συνόδων κωλύουσιν. Ὁ γοῦν Κρε-
σκώνιος οὗτος ἐπίσκοπος, τὴν ἰδίαν καταλιπὼν
ἐκκλησίαν ἢ παροικίαν, καὶ τῆς Κενεοῦ ἐπιθῆς
ἐκκλησίας, καὶ πολλάκις ἀδελφικῶς ὑπομνηθεὶς
παρὰ τῶν συναδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν αὐτοῦ τὴν
τοιαύτην καταλιπεῖν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ πεισθεὶς,
παρεσκευάσατο καὶ ἀκοντας αὐτοῦς τῷ κατὰ χώραν
ἀρχοντι προσελθεῖν, καὶ ὑπ' ἐκείνου ἐξουσιαστικῶς
κωλυθῆναι.

B

KANON NT.

« Πόσοι ἐπίσκοποι ἐπίσκοπον χειροτονεῖν ἔφαιλουσιν,
« Ὁνωρῆτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον·
« Κάκεινο ἡμῖν ἐνετάληθ' ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πλησίον
« ἀδελφοὶ ἡμῶν δύο ἐπίσκοποι τῆς Νουμηθίας
« χειροτονῆσαι ἐτόλμησαν ἱερεῖα, κρίνατε μὴ
« γενέσθαι χειροτονίας ἐπισκόπων εἰ μὴ ὑπὸ
« δώδεκα. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ ἀρχαῖος
« τύπος φυλαχθήσεται, ἵνα μὴ ἤττονες τριῶν τῶν
« ὀρισθέντων εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπων ἀρκέσω-
« σιν· διότι ἐν Τριπολὶ τυχὸν καὶ ἐν Ἀρζούῃ
« δῆλον παρέγκεινται βάρβαρα ἔθνη. Ἐν Τριπό-
« λει δὲ πέντε, καὶ μόνον εἰσὶν, ὡς γινώσκετε,
« ἐπίσκοποι· καὶ δυνατὸν ἐξ αὐτοῦ πολλάκις τοῦ
« ἀριθμοῦ τοὺς δύο ἀνάγκη τιμὴν κατέχεσθαι. Αὐ-
« χερὲς γὰρ ἐστὶν ἐξ οἰουδὴ ποτε ἀριθμοῦ πάντας
« δύνασθαι ἀπαντῆσαι, καὶ μὴ ὑπερβαίνει τοῦτο
« αὐτὸ παρεμποδῖον εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς ἐκκλη-
« σίας. Καὶ γὰρ εἰς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν, εἰς
« τὴν κατηξίωσαν ἢ ὑμετέρα συνελθεῖν ἀγισσύνη,
« συγχῶς καὶ σχεδὸν κατὰ Κυριακὴν χειροτονου-
« μένους ἔχομεν. Μὴ ἄρα δύναμαι συνεχῶς δώδεκα
« ἢ δεκά ἢ οὐχὶ πολὺ ἐλάττω; συγκαλεῖν ἐπισκό-
« πους. Δύο δὲ γείτονας προσεζῶσαι εὐχερὲς ἐστὶ
« τῇ ἐπιθῆ βραχυτέρη. Διδὸν ὅρα σὺν ἡμοῖς ἢ ὑμετέρα
« ἀγάπη τοῦτο αὐτὸ μὴ δύνασθαι παραφυλα-
« χθῆναι. »

BALS. Δύο ἐπίσκοποι ἐχειροτόνησαν εἰς Νουμη-
θίαν ἐπίσκοπον· τὸν γὰρ ἱερεῖα ἐνετάθη εἰς ἐπίσκο-
πον ὑποληπτίον. Διότι ἱερεὺς καὶ παρὰ μόνου ἐνδὲς
χειροτονεῖται ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν β' κανόνα τῶν
ἀγίων ἀποστόλων. Ἐζήτησαν οὖν Ὁνωρῆτος καὶ
Οὐρβανὸς· οἱ ἐπίσκοποι, καθὼς ἐνετάθησαν, μηκέτι
ὑπὸ δύο ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀλλὰ
ὑπὸ δώδεκα· καὶ ἀπελογήσατο ὁ Αὐρήλιος ὑπερβαίνει
φυλάττεσθαι τὸν ἀρχαῖον ὑπότυπον ἦτοι τὸν κανόνα, καὶ
ἀρκεῖν εἰς ἐπίσκοπον χειροτονίαν ἐπισκόπους τρεῖς,
ὅτι πολλάκις δυσχερὲς ἐστὶ πολλοὺς συνελθεῖν· καὶ
ἵνα μὴ γένηται τοῦτο ἐμποδῖον τῷ χρησίμῳ τῆς
ἐκκλησίας, ἦγουν τῇ χειροτονίᾳ τῶν ἐπισκόπων,
ὀφείλει παρὰ τριῶν καὶ μόνων ἐπισκόπων χειροτο-
νεῖσθαι ἐπίσκοπος, ἦγουν παρὰ μητροπολίτου καὶ
παρὰ ἐτέρων δύο. Οὕτω γὰρ εὐχερὲς ἔσται ἢ
τῶν ἐπισκόπων χειροτονία. Σημειώσασι οὖν ἀπὸ τοῦ

πυρόντος κανόνος, ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης παρὰ τριῶν ἐπισκόπων ἐπαρχιωτῶν χειροτονεῖται ἐπίσκοπος, ἀλλὰ παρὰ τοῦ μητροπολίτου καὶ ἑτέρων δύο, κἂν μὴ ᾧσιν οὗτοι ἐπαρχιωταί. Ὁ δὲ μητροπολίτης Ἐφέσου ἰκεῖνος κυρτὸς Χριστοφόρος, Εἰσκαλόνην χειροτονήσας, ἐπίσκοπον κατὰ ταύτην βασιλεύουσαν τῶν πόλεων χωρὶς παρουσίας οἰουδήτινος ἐπαρχιωτου, ἠτιθέη παραλόγως, ὡς ἔμοι δοκεῖ. Εἶπον γὰρ τινες ὀφείλειν τὸν μητροπολίτην μετὰ ἐπαρχιωτῶν τὸ ἐλάχιστον δύο τὰς χειροτονίας ποιεῖν τῶν ἐπισκόπων, ὡς περ καὶ τὰς ψήφους.

ZONAR. Δύο ἐπισκόπους φασὶ χειροτονησαὶ ἱερέα. ἱερέα δὲ τὸν ἐπίσκοπον λέγει· πρῶτον γὰρ καὶ εἰς ἐπίσκοπος χειροτονεῖ, κατὰ τὸν δεῦτερον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων· καὶ ἀξιοῦσιν ὀρισθῆναι ὑπὸ δώδεκα χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον. Δύρηλιος δὲ τὸν ἀρχαῖον τύπον δεῖν φυλάττεσθαι ἀπεκρίθη, τύπον τὸν κανόνα λέγων, καὶ τρεῖς ἐπισκόπους εἰς ἐπίσκοπου χειροτονίαν ἀρκεῖν ἀπεφήνατο. Ἐπήγαγε δὲ καὶ αἰτίας, Ἐν Ἀρζουῖ ἴφάμενος, παράκειται βάρβαρα ἔθνη, ὥστε διὰ τοῦτο δυσχέρειαν εἶναι συνέρχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους· ἐν Τρίπολι δὲ πάντε εἰσὶν ἐπίσκοποι· Τρίπολιν, τὴν ἐν Ἀφρικῇ λέγων, καὶ συμβαίνει τινὰς τῶν πάντε ὑπὸ τίνος ἀνάγκης κωλύεσθαι συναλεθεῖν. Τοῦτο οὖν, φησὶν, οὐκ ὀφείλει ἐμπόδιον εἶναι τῷ χρησίμῳ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτέστι τῆ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία. Χρήσιμον γὰρ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἦτοι τοῖς πιστοῖς, ἡ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία, ἀνεὶ τοῦ χρειώδους ἀναγκαῖα. Τοῦτο οὖν τὸ ὑπὸ πολλῶν χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ὁρᾶτε, φησὶν, ὅτι οὐ δύναται φυλαχθῆναι.

ARIST. « Μὴ ἐλάττους τριῶν ἐπισκόπων εἰς χειροτονίαν ἐπίσκοπου ἀρκείτωσαν. »

Πάντες μὲν, εἰ δυνατόν, οἱ τῆς ἐπαρχίας ἐπίσκοποι ὀφείλουσι μετὰ γνώμης τοῦ μητροπολίτου συνέρχεσθαι, καὶ τοὺς ἐπισκόπους ψήφισθαι· εἰ δὲ μὴ δυνατόν πάντας συναλεθεῖν διὰ τινὰ ἀνάγκην, κἂν τρεῖς τὸ ἐλάχιστον δεῖ παραῖναι, συμφύφων γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων διὰ γραμμάτων.

ΚΑΝΟΝ ΝΔ΄.

« Πόσοι ἐπίσκοποι προστεθῆναι ὀφείλουσιν τῷ ἀριθμῷ τῶν χειροτονούντων, ἐάν περὶ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπου ἀντιλογία γένηται. Ἐκεῖνο δὲ ὀρίσαι δεῖ, ὥστε, ἐάν ποτε πρὸς ἐπιλογὴν ἐπίσκοπου συνέλθωμεν, καὶ ἀναφύῃ τις ἀντιλογία, ἐπειδὴ τὰ τοιαῦτα παρ' ἡμῖν ἐτρακτατισθησαν, τελητηρὸν εἶναι λοιπὸν τρεῖς μόνους πρὸς τὸ καθᾶραι τὸν χειροτονηθόμενον εὐρεθῆναι· ἀλλὰ τῷ προλεχθέντι ἀριθμῷ προστεθῆ εἰς καὶ δύο ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, οὐ μέλλει χειροτονεῖσθαι, ἐξετασθῶσι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων· εἰς ὕστερον γὰρ καὶ τὰ προτεθειμένα συζητησῶσι, καὶ ὅτε καθαρὸς φανεῖται ἐπὶ δημοσίας προσόψεως, εἰδ' οὕτω χειροτονηθεῖ. Ἐάν οὖν τοῦτο ἀποκαταδέχηται ἡ ὁμασία ἀγνωσύνη, τῇ ὁμονοητικῇ ἀποκρίσει τοῦ ὁματίου ἀξιωματοῦ βεβαιωθεῖ. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέγθη· Πάνυ ἀρέσκει. »

A metropolitano et duobus aliis, etiamsi non sint ipsi provinciales. Ille autem Ephesi metropolitano dominus Christophorus, qui Icalonem episcopum ordinavit in hac regina urbium, absque praesentia ejusvis provincialis, praeter rationem, ut mihi videtur, accusatus fuit. Dicebant enim nonnulli, debere metropolitano, cum provincialibus ad minus duobus, episcoporum ordinationes facere, sicut et electiones.

ZONAR. Duo episcopi, inquit, sacerdotem quemdam creavere (sacerdotis vero nomine episcopus intelligitur; nam presbyterum vel unus episcopus creat, ex sanctorum apostolorum canone 2) atque, ut duodecim in episcopo consecrando adhibeantur, decem postulant. Aurelius vero antiquam formam, canonem videlicet antiquum servandum esse respondit, ac tres episcopos uni consecrando sufficere pronuntiavit. Causamque deinde subjunxit, Arzuam, dicens, barbarae gentes adjacent, ut propterea episcopos convenire difficile sit: Tripoli autem, quinque soli sunt episcopi (Tripolim, eam quae in Africa est, intelligit), ac ex quinque illis unum aut alterum necessario impedimento detineri facile est. Hoc inquit, ecclesiasticae utilitati, creationi nempe episcoporum, utiliter non debet. Utile enim est Ecclesiae, hoc est, fidelibus, episcopos constitui, id est, commodum necessarium est. Quamobrem hoc, inquit, ut in episcopi consecratione plures episcopi adhibeantur, servari non posse, vos ipsi facile animadvertitis.

ARIST. « Tribus pauciores episcopis ad episcopi ordinationem laud sufficiunt. »

Omnes quidem, si fieri potest, provinciae episcopi metropolitanae sententiae convenire debent, et episcopos ordinare. Si impossibile autem fuerit omnes convenire, propter aliquam necessitatem, saltem tres minimum adesse oportet, etiam absentibus per litteras consensum suum praebentibus.

CANON LIV.

« Quot episcopi adici debeant numero eorum qui ordinant, si de ordinando episcopo fuerit contradictio. Illud autem definire oportet, ut si ad episcopi electionem quandoque convenerint, et oborta fuerit aliqua contradictio, postquam ea a nobis tractata fuerint esse deinceps nimis audax inceptum, tres solos ad eum deponendum, qui ordinandus est, inveniri: sed praedicto numero adjiciantur unus, vel duo, et in eodem populo, cujus est ordinandus, examinentur primum personae eorum qui contradicunt; postea autem et quae sunt proposita conjungantur; et quando in aspectu populi purus et innocens apparuerit, deinde sic ordinetur. Si hoc ergo admittat vestra sanctitas, concilii vestrae dignitatis responsione stabilietur. Ab omnibus episcopis dictum est: Valde placet. »

BALS. Rursus quoque Aurelius dixit : Si convenimus ad electionem episcopi, et exortus forte furrit quispiam qui dicat, non debere eum, qui electus est, ordinari propter aliqua crimina (hoc enim sæpe tractatum vel factum est), nihil est inceptum, **578** tres episcopos, qui scilicet elegerunt secundum canones, examinare ea quæ dicuntur, et eum qui est ordinandus, a criminibus, quæ obijciuntur, purum pronuntiare, vel eum contra condemnare : sed oportet unum vel duos alios episcopos accersere, et præsentem populo, in quo electus est ordinandus, examinare primum personas eorum qui contradicunt, an possint accusare (non enim omnes ad accusationem admittuntur; sed ii quos secundæ synodi canon sextus comprehendit, et præsentis synodi centesimus vicesimus octavus, et centesimus vicesimus nonus, et centesimus tricesimus) : et quando eos ad accusandum admittendos visum fuerit, tunc propositis quoque crimina conjungantur, id est, in examinationem deducantur ; et quando in populi conspectu purus visus fuerit, id est, in manifesta examinatione, tunc ipsum ordinari oportet. Dixerunt itaque cæteri episcopi : Hæc valde placeat. Atqui in his quidem consistit canon. Tu autem dic contradicentem hic fieri adversus eum qui electus est, si non sit sacerdos, sed diaconus vel laicus. Sacerdotem enim non judicant quinque episcopi, sed septem. Et hoc ita dixeris, non contradices canone præsentis synodi. *Legge præsentis operis tit. 9, cap. 1, et tit. 4, cap. 8, et quod extra ipsum situm est cap. 8, tit. 1, lib. III Basilic. quod est novella Justiniani 137, et dic, magis secundum illud fieri examinationes eorum qui contradicunt in ordinatione episcoporum, presbyterorum, diaconorum, clericorum et præfectorum monasteriorum. Quid vero, si quis non opponat eum qui ordinandus est, sed crimina obijcit alicui, qui injuste fortasse est depositus, et petit restitutionem, idemne fiet? *Solutio.* Cum Nicolaus Musalon, qui Anycelinus episcopus dictus est, vi magistratus archiepiscopatum renuntiasset, et a magna synodo restitutionem peteret, adsuerunt quidam, qui dicebant eum non debere restitui, causas etiam adversus eum criminales proferentes, quas ab eo ante et post renuntiationem commissas fuisse dictum est, quæ eum esse antistitem prohibeant. Hoc ergo multum fuit agitata. Alii enim asseverabant, non debere fieri restitutionem, antequam, quæ obijciebantur, crimina essent examinata; præventi quoque canone utentes, et præterea cap. 8, tit. 1, lib. III Basilic. et restitutionem ad episcopatum ordinationi, quæ nunc primum sit comparantes. Alii vero contendebant, hæc non habere locum in restitutione; et volebant restitutionem prius fieri, deinde sic de criminibus præxi; quoniam, inquit, hoc quoque in civilibus sit controversiis : eorum enim, quæ ablata sunt, restitutio nulla ratione nec modo impeditur, quemadmodum hoc quoque legibus placet. Alii vero asseverabant ea quidem, quæ post renuntiationem facta esse dicuntur, impe-*

ΒΑΣΣ. Καὶ πάλιν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος εἶπεν· Ἐάν συνέλθωμεν εἰς ἐπιλογὴν ἐπισκόπων, καὶ ἴσως ἀναφανῆ τις λέγων μὴ ὀφείλειν τὸν ψηφισθέντα χειροτονηθῆναι διὰ τινὰ αἰτιάματα (τοῦτο γὰρ πολλάκις ἐπραξαίσθη ἤτοι γέγονε) τοῦ μὲρρόν ἐστὶ τρεῖς ἐπισκόποι; τοὺς ψηφισαμένους δηλαδὴ κατὰ τοὺς κανόνας, ἐξετάσαι τὰ λεγόμενα, καὶ καθαρὸν ἀποφῆναι ἀπὸ τῶν αἰτιμάτων τὸν μέλλοντα χειροτονηθῆναι, ἢ τὸναντίον καταδικάσαι αὐτόν· ἀλλὰ δεῖ προσκαλεῖσθαι· ἕνα ἢ δύο ἐπισκόπους ἑτέρους, καὶ παρόντος τοῦ λαοῦ ἐφ' ὧν μέλλει χειροτονηθῆναι ὁ ψηφισθεὶς, ἐξετάζεσθαι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων, εἰ κατηγορεῖν δύνανται (οὐ γὰρ πάντες εἰς κατηγορίαν προσδίδονται, ἀλλ' οὐδὲ τῆς δευτέρας συνόδου σ' κανὼν περιέχει, καὶ τῆς παρούσης συνόδου ὁ ρη' κανὼν, ὁ ρθ' καὶ ὁ ρι') καὶ ὅτε φανῶσιν ἐκεῖνοι δεκτοὶ πρὸς κατηγορίαν, τότε καὶ τὰ προτεθειμένα αἰτιάματα συζητησώμεν, ἀντὶ τοῦ συνεισχωσῶσι τῇ ἐξετάσει, καὶ ὅτε καθαρὸς φανείη ἐπὶ δημοσίαις προσόψεως, τουτέστιν ἐπὶ φανεραῖς; ἐξετάσειω; τότε χειροτονείσθαι αὐτόν. Εἶπον οὖν οἱ ἕτεροι· Πάνυ ταῦτα ἀρέσκει. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· σὺ δὲ εἰπέ τὴν ἀντιλογίαν γενέσθαι ἐνταῦθα κατὰ τοῦ ψηφισθέντος, μὴ ὄντος ἱερέως, ἀλλὰ διακόνου ἢ λαϊκοῦ. Τὸν ἱερέα γὰρ οὐ διακάζουσι πάντα ἐπισκοποὶ, ἀλλὰ ἐπέα. Καὶ εἰ τοῦτο οὕτως εἶπης, οὐκ ἐναντιωθήσῃ τῷ ἱε' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου. Ἀνάγνωθι τοῦ παρόντος συντάγματος τίτλου θ' κεφάλαιον α' καὶ τίτλου α' κεφάλαιον η', καὶ τὸ ἔξωθεν αὐτοῦ καταστρωθὲν ἢ κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ Νισαρά Ἰουστινιάνειο; ρλζ', καὶ λέγε μᾶλλον κατὰ τοῦτο γίνεσθαι τὰς ἐξετάσεις τῶν ἀντιλεγόντων ἐπὶ χειροτονίᾳ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων, διακόνων, κληρικῶν καὶ ἡγουμένων. Τί δὲ, εἰ μὴ ἀντιλέγει τις κατὰ τινος μέλλοντος χειροτονηθῆναι, ἀλλὰ προσφέρει αἰτιάματα κατὰ τινος καθαιρεθέντος ἴσως ἀνευλόγως, καὶ ζητούντος ἀποκατάστασιν, τὸ αὐτὸ γενήσεται; Ἀόσις. Τοῦ χρηματίσαντος ἐπισκόπου Ἀμυαλῶν Νικολάου κατὰ βίαν πρακτορικὴν παραιτησαμένου τὴν ἀρχιερωσύνην, καὶ παρὰ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ ζητούντος ἀποκατάστασιν, παρέστησάν τινες λέγοντες μὴ ὀφείλειν αὐτὸν ἀποκαταστήναι, προτιθέμενοι καὶ ἔγκληματικὰ αἰτιάματα, λεγόμενα γενέσθαι παρὰ τούτου πρὸ τῆς παραιτήσεως καὶ μετὰ τὴν παραίτησιν, καὶ κωλύοντα αὐτὸν ἀρχιερατεῦσιν. Ἐγένετο οὖν λόγος πολὺς περὶ τούτου. Οἱ μὲν γὰρ διεταίοντο μὴ ὀφείλειν γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι τὰ εἰσκόμμενα αἰτιάματα, χρώμενοι καὶ τῷ παρόντι κανόνι· πρὸς δὲ καὶ τῷ η' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, καὶ παραλλήλιζοντες τὴν εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην ἀποκατάστασιν τῇ νῦν πρῶτον γινομένη χειροτονίᾳ· οἱ δὲ ἀπ' ἐπιμέχοντο μὴ ἔχειν χώραν ταῦτα ἐπὶ τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ἤθελον πρότερον γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν, εἰδ' οὕτως γυμνασθῆναι τὰ αἰτιάματα· ὅτι, φασί, τοῦτο γίνεται καὶ εἰς τὰς πραγματικὰς ἐκκλ. Οὐδὲ γὰρ ἐμποδίζεται ἡ τῶν βίαιος ἀφαιρεθέντων ἀποκατάστασις ἀπὸ τινος λόγου ἢ τρόπου καθῶς,

τοί; νόμοι; τοῦτο δοκεῖ. Ἄλλοι δὲ διεταίνοντο τὰ μὲν μετὰ παραίτησιν λιγόμενα γενέσθαι αἰτιάματα ἐμποδίζεσθαι τὴν ἀποκατάστασιν· τὰ δὲ πρὸ τῆς παραίτησεως μὴ ἐμποδίζεσθαι. Πρὸς δὲ τῇ συνόδῳ πρότερον γυμνασθῆναι πάντα τὰ αἰτιάματα, καὶ οὕτως, εἰ δεήσει, γενέσθαι τὴν ἀποκατάστασιν. Εἶπε γὰρ ὡς μεγάλη διαφορά ἐστὶ τῶν πραγματικῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Τὰ μὲν γὰρ, ἤγουν τὰ πραγματικὰ δίκαια, πολλάκις μετατιθέμενα ἀπὸ τοῦτου εἰς τοῦτον, οὐ προκριματίζονται, οὐδὲ τὰ εἰς Θεὸν ἀφορῶντα λυμάλινουσι. Τοῦ δὲ ζητούντος ἀποκατάστασιν ἀναξίως ἀποκαυισταμένου, πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι δηλονότι τὰ κατ' αὐτοῦ εἰσαγόμενα αἰτιάματα, γενήσεται πρόκριμα μέγα τοῖς παραχωρήσει μετὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐξέτασιν, ὡς ἀπεριμερίμως τὸν ἀνάξιον διεξαμένους εἰς ἱερουργίαν, δυναμένους καὶ ταῦτα πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως τὴν ἀλήθειαν εὐρεῖν, καὶ μὴδὲν τοιούτων ποιῆσαι. Εἰς κατασκευὴν δὲ τοῦτο ἐχρήσαντο καὶ τῷ δ' κανόνι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ τῆ θ' πρῆξι, τῆ ι' καὶ ιβ', καὶ ιβ' τῶν πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου. Ἐν γὰρ ταύταις τοῦ Ἰθα, ἐπισκόπου ὄντος Ἐδέσσης, ζητούντος ἀποκατάστασιν, ὡς καθαιρεθέντος μονομέρως, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ Βασιανοῦ ἐπισκόπου ὄντος Ἐφίσου, καὶ κατὰ βίαν παρὰ τῶν κληρικῶν αὐτοῦ ἐξωσθέντος, καὶ ζητούντος ὁμοίως ἀποκατάστασιν, εὐρηται ὡς προσεδέχθησαν οἱ λιβάλλους ἐκκλησιαστικῶν αἰτιμάτων κατὰ τοῦτου δόντες, λεγομένων γενέσθαι πρὸ τοῦ μετακινήθηναι τοῦτου, καὶ μετὰ ταῦτα· καὶ οὐκ εἰσηκούσθησαν οἱ ζητούντες πρότερον ἀποκαταστήναι καὶ οὕτω δικάσασθαι, ἀλλ' ἐτηρήθησαν πρῶτον τὰ αἰτιάματα, καὶ μετὰ ταῦτα τὰ πρὸ τῆς ἀποκαταστάσεως.

ZONAR. Τὸ τὰ πλήθη τῶν πόλεων προχειρίζεσθαι ἀρχιερεῖς αὐτοῖς, οὐς ἠδούλοντο, ἐκωλύθη. Τίως δὲ πάλιν τοῖς ἔχουσιν ἐξουσίαν χειροτονεῖν προσιόντες, ἤτουν τινὰς ἐξ ὀνόματος, ὡς ἐστὶ δῆλον ἐκ τοῦ νε' κανόνος τῆς παρουσίας συνόδου, καὶ ἐσκοποῦντο οἱ ζητούμενοι, καὶ εἰ ἴδοσαν ἀξιοί, χειροτονοῦντο. Φασὶ δὲ καὶ διάφοροι κανόνες παρὰ τριῶν ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι ἐπισκοπον. Ἐν οὖν συνέλθεωμεν, φησὶν ὁ Ἀυρήλιος, εἰς ἐπιλογὴν ἐπισκόπου, καὶ ἴσως ἀντιλέγωσι τινες οὐχὶ τῶν ἐπισκόπων, ἀλλ' ἕτεροι, αἰτιάματα εἰσάγοντες κατ' αὐτοῦ, τολμηρὸν ἐστὶ τρεῖς ἐπισκόπους, τοὺς ψηφισομένους δηλαδὴ, κατὰ τοὺς κανόνες ἐξετάσαι τὰ λεγόμενα κατὰ τοῦ ψηφισομένου, καὶ κινῆσαι τὸν αἰτιώμενον, ἀντὶ τοῦ καθαρῶν ἀποφῆναι τῶν κατ' αὐτοῦ προτιθεμένων αἰτιμάτων· ἀλλὰ οἷ προσκαλεῖσθαι ἕνα ἢ δύο ἐπισκόπους ἑτέρους, καὶ παρόντος τοῦ λαοῦ, ἐφ' ὃν μέλλει χειροτονεῖσθαι, ἐξετάζεσθαι πρῶτον τὰ πρόσωπα τῶν ἀντιλεγόντων, εἰ κατηγορεῖν δύνανται. Οὐ γὰρ πάντες εἰς κατηγορίαν κερῶν προσδέχονται, ἀλλ' οὐδ' ὁ τῆς δευτέρας συνόδου ἔκτος κανὼν περιέχει, καὶ δ ρκτ', καὶ ρκθ', καὶ δ ρλ' τῆς παρουσίας συνόδου φησὶ. Καὶ ὅτε φανῶσιν ἔκτεινοι πρὸς κατηγορίαν δεκτοί, τότε καὶ τὰ προτιθέμενα αἰτιάματα συσχευθῶσιν, ἀντὶ τοῦ συνεισαχθῶσιν τῇ ἐξετάσει· καὶ ὅτε καθαρῶς φανῆ ἐπὶ δημοσίᾳ προσήκει, τουτέστιν ἐπὶ φανερῶς ἐξετάσεως, τότε χειροτονεῖσθαι. Οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· ἰδάνου ἀρῆσαι.

A dire restitutionem : quæ vero ante renuntiationem, non impedire. Synodo autem placuit omnia prius, quæ obijciabantur, crimina excuti, et sic, si oportuerit, fieri restitutionem. Dixit enim, magnam esse differentiam civilium et criminalium causarum. Illi enim, sive civilia jura, sæpe ab hoc in illum translata, nullum præjudicium afferunt, nec iis quæ ad Deum spectant incommo-dum important. Sed si is, qui petit restitutionem, indigne restituitur, antequam scilicet, quæ adversus eum intenduntur, crimina examinata fuerint; post veritatis examinationem fiet magni præjudicium iis, qui inconsiderate permiserunt eum, qui est indignus, ad sacra celebranda admitti, idque cum possint ante restitutionem veritatem invenire, et nihil tale facere.

B Ad ejus autem confirmationem quarto quoque Antiochenæ synodi canone usi sunt : quin etiam nona actione, decima, undecima, duodecima Actorum quarto syn. In iis enim, cum Ibas, qui erat Adlessæ episcopus, restitutionem peteret, ut qui una tantum parte præ-sente esset depositus : quin etiam Bassianus, 579 qui erat episcopus, Ephesi, et vi a suis clericis erat extrusus, et similiter petebat restitui; inventum est, quod admissi sunt, qui criminalium causarum libellos adversus eos dederunt, quæ quidem factæ esse dicebantur, et antequam moverentur et postea nec auditæ sunt, dum vellent prius restitui, et sic iudicio contendere, sed criminationes quidem prius examinatæ fuere, et postea quæ ad restitutionem pertinebant.

C **ZONAR.** Urbane multitudini, ne sibi pro arbitrio quos vellet episcopos eligeret, jam antea interdictum fuit. Rursum illa decursu temporis ad eos confluens, penes quos erat eligendi facultas nominatim aliquos deposcebat, ut ex hujus synodi canone 55 intelligere facile est. Qui quidem, examinata ipsorum vivendi ratione, si digni iudicati essent, episcopi renuntiabantur. De episcopo præterea a tribus episcopis eligendo plurimum canonum decreta existant. Si ergo, inquit Aurelius, ad episcopum eligendum convenimus, adversentur portu aliqui forte, non episcopi quidem illi, sed alii quicumque, contra ipsum criminis aliquid afferentes, tres eos episcopos, qui ad eligendum videlicet convocati sunt, ex præscripto canonum ea quæ renuntiato episcopo obijciuntur indagare, remque purgare, hoc est, in omnibus quæ contra afferuntur a culpa immunem pronuntiare, audacis intercepti fuerit : verum unus aut alter præterea episcopus advocandus, ac in populi cui ille præficiendus est conspectu, de personis accusatorum imprimis, an eis accusare liceat, cognoscendum. Nec enim qui sacerdotium nomen deferre velint, omnes audiuntur; sed ii tantum, qui secundæ synodi sexto canone, et hujus synodi 128 et 129 et 130, continentur. Ac si quidem ad accusandum admitti posse illi videantur, tunc etiam proposita crimina conjungantur, hoc est, simul omnia disquisitioni subijciantur,

tum si reus in populi conspectu, id est, in aperta illa disquisitione se innoxium probaverit, ita demum ad episcopatus dignitatem evelli liceat. Hanc sibi sententiam omnes episcopi vehementer placere responderunt.

ARIST. « Episcopo a tribus episcopis electo, si
« controversia de eo moveatur, alii duo adun-
« gantur; et sic, quæ ad eum spectant ab iis
« examinentur: et si purus apparuerit, ordi-
« netur. »

CANON LV.

« Ut ab Ecclesia Carthaginensi dies Paschæ nun-
« tietur. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt:
« Quia omnia quæ sunt in nostro commonitorio
« conjungere oportet, adjicimus præterea quod
« nobis mandatum est de die Paschæ, ut sicut
« est consuetum, semper ab Ecclesia Carthagi-
« nensi præparemur, et non in angusto temporis
« intervallo. Aurelius episcopus dixit: Si videatur
« vestræ sanctitati, quia meminimus nos jam diu
« esse professos, singulis annis convenire ad
« quærendum; quando in unum convenerimus,
« tunc evulgabitur sancti Paschæ dies per legatos,
« qui in synodo invenientur. Honoratus et Ur-
« banus episcopi dixerunt: Nunc per præsentem
« conventum petimus, ut nostras provincias lit-
« teris informare dignemini. Aurelius episcopus
« dixit; Necessè est ita fieri.

BALS. Cum Honoratus et Urbanus petivissent, ut cognosceretur dies Paschæ ex Ecclesia Carthaginensi, ut cognitione longo ante tempore data ad eam præpararentur; respondit Aurelius quod quia constitutum est, ut singulis annis fiat synodus, hoc quoque fiet. Similiter cum iidem petivissent, ut eorum quoque informarentur provinciæ, hoc quoque fieri statutum est

ZONAR. Plura illi in mandatis habebant, de quibus in synodo verba facere jussi fuerant. Quoniam igitur, inquit, omnia conjungenda sunt, hoc est, superioribus annexenda, quæ in Commonitorio nobis tradita sunt conscripta, illud quoque nostro hypomnemati adjungimus de die Paschæ, ut ea scilicet nobis ab Ecclesia Carthaginensi declaretur, quo nos ad eam celebrandam multo ante compertemus, neque in angustiis temporum deductis, tum demum ea nobis indicetur. Ad quæ Aurelius: Quoniam, inquit, synodum quot annis haberi constitutum est, synodi tempore Paschæ quoque dies proferetur. Quod vero dicti episcopi postulabant, id erat, ut tunc temporis, in provinciæ suæ conventu Paschæ dies definiretur. Verum id factum fuerit, necne, hoc canone nusquam explicatur.

ARIST. « In synodo anniversaria celebritatis Pa-
« schalis dies ab Ecclesia Carthaginensi renuntie-
« tur. »

Quod in synodo quotannis habita in Ecclesia Carthaginensi dies Paschæ significandus est, et in canone 34 decretum fuit.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπισκόπου ὑπὸ τριῶν ἐπισκόπων φησι-
« ζομένου, εἰ ἀντιλογία γίνηται περὶ αὐτοῦ,
« ἕτεροι δύο προσκευθῆτωσαν· καὶ οὕτω τὰ
« κατ' αὐτὸν ὑπ' αὐτῶν ἐξετασθήτω· καὶ εἰ φα-
« νείη καθαρὸς, χειροτονείσθω. »

KANON NE.

« Ὅστε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας Καρχηδόνης ἀγγέλλε-
« σθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα. Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρ-
« βανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἐπειδὴ τὰ ἐν τῷ
« Κομμονιτορίῳ ἡμῶν πάντα δεῖ συζεῦξαι, προσ-
« τίθεμεν εἰ μὴ ἐνταλθὲν ἡμῖν περὶ τῆς ἡμέ-
« ρας τοῦ Πάσχα, ἵνα κατὰ τὸ εἰωθὸς ἀπὸ τῆς
« Ἐκκλησίας Καρχηδόνης δεῖ παρασκευαζώμεθα;
« καὶ μὴ ἐν στενῷ τοῦ χρόνου διαστήματι. Αὐρή-
« λιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν δοκῇ τῇ ἀγιωσύνῃ
« ὑμῶν, ἐπειδὴ μεμνημένα ἦδη ἐκ πολλοῦ ἡμᾶς
« ἐπαγγελαμένους, ὥστε ἐν ἐκάστοις ἐνιαυτοῖς
« συνέρχεσθαι πρὸς τὸ σιζητεῖν, ὅταν εἰς ἐν συν-
« ἄλθωμεν, τότε διαδοθήσεται τοῦ ἀγίου Πάσχα
« ἡ ἡμέρα διὰ τῶν εὐρεθησομένων ἐν τῇ συνόδῳ
« τοποτηρητῶν. Ὀνωρᾶτος καὶ Οὐρβανὸς ἐπίσκο-
« ποι εἶπον· Νῦν διὰ τῆς παρουσίας συνελεύσεως
« αἰτοῦμεν, ἵνα γράμμασι τυπώσαι τὰς ἡμετέρας
« ἐπαρχίας καταξιώσητε. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος
« εἶπεν· Ἀναγκαλὸν ἐστὶν οὕτω γενέσθαι. »

ΒΑΣΣ. Τοῦ Ὀνωρᾶτου καὶ τοῦ Οὐρβανοῦ ζητη-
« σάντων γνωσθῆναι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα αὐτοῖς
« ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνης, ὡς ἂν, εἰδησιῶς
« διδομένης πρὸ καιροῦ πλείονος, παρασκευάζωνται
« πρὸς ταύτην, ἀπεκρίθη ὁ Αὐρήλιος ὅτι, ἐπεὶ καθ'
« ἕκαστον ἐνιαυτὸν τετύπεται σύνοδος γίνεσθαι καὶ
« τοῦτο. Ὡσαύτως ζητησάντων τῶν αὐτῶν τυπωθῆ-
« ναι καὶ τὰς τοῦτων ἐπαρχίας, ὠρίσθη γενέσθαι καὶ
« τοῦτο.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ οἰαφορῶν ὑποθέσεων ἐνετάλησαν
« οὗτοι εἰπεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ φασιν ὅτι, ἐπειδὴ
« πάντα δεῖ συζεῦξαι, ἦγουν συνάψαι τοῖς προλαβοῦσι,
« τοῖς ἐν τῷ Κομμονιτορίῳ ἡμῶν, τοῖς ἐν τῷ ἐνταλτη-
« ρίῳ ἡμῶν προστίθεμεν περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα.
« Ἐὰ δὴ ἡμῖν γίνηται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας Καρχη-
« δόνης, καὶ παρασκευαζώμεθα πρὸς αὐτὴν πρὸ πολ-
« λοῦ, καὶ μὴ ἐν στενῷ διαστήματι χρόνου μηνύεται
« ἡμῖν. Πρὸς δὲ ὁ Αὐρήλιος ἀπεκρίθη ὅτι, ἐπεὶ καθ'
« ἕκαστον ἐνιαυτὸν τετύπεται σύνοδος γίνεσθαι, ἐν
« τῷ καιρῷ τῆς συνόδου γνωρισθήσεται καὶ ἡ τοῦ
« Πάσχα ἡμέρα. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἐπίσκοποι ἔξλιωσαν
« ἐν τῇ συνελεύσει τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν τοῦ τότε
« καιροῦ τυπωθῆναι τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα. Εἴτε
« δὲ ἐτυπώθησαν, εἴτε μὴ, ὁ κανὼν οὐ περιέχει.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐν τῇ κατ' ἔτος συνόδῳ ἀγγελλέσθαι ἡ
« ἡμέρα τοῦ Πάσχα παρὰ τῆς ἐν Καρχηδόνι
« Ἐκκλησίας. »

Τὸ ἐν τῇ κατ' ἔτος γινομένη συνόδῳ εἰς τὴν ἐν
« Καρχηδόνι Ἐκκλησίαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα γνωρι-
« ζεσθαι καὶ ἐν τῷ 18 κανόνι ὠρίσθη.

ΚΑΝΟΝ ΝΓ΄.

A

« Περὶ τοῦ τὰς ἐπαρχίας ἐπισκέπτεσθαι. Ὁνωρᾶτος
 « καὶ Οὐρθανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Κάκιστο ἡμῖν
 « διὰ λόγου ἐντέταλται, ὥστε καὶ ἡμᾶς κατα-
 « ξιώσαι τὸ ὄρισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ἰπκῶνι συνόδου
 « ὀφείλειν ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐν τῷ καιρῷ τῆς
 « συνόδου ἐπισκέπτεσθαι, καὶ ὅτι ἐν τούτῳ καὶ
 « τῷ ἄλλῳ ἑναιαυτῷ ὑπερέθεσθε κατὰ τάξιν
 « ἐπισκέπτεσθαι τὴν Μαυριτανίαν. Αὐρήλιος
 « ἐπίσκοπος εἶπε· Τότε περὶ τῆς τῶν Μαυριτανῶν
 « χώρας οὐδὲν ὠρίσαμεν, διὰ τὸ εἰς τὰ τέλη τῆς
 « Ἀφρικῆς κεῖσθαι αὐτήν, καὶ ὅτι τῷ βαρβαρι-
 « κῷ παράκεινται. Ὁ δὲ θεὸς παράσχοι ἐκ πε-
 « ριουσίας δύνασθαι ἡμᾶς καὶ μὴ ἐπαγγελαμέ-
 « νους τοῦτο ποιεῖν, καὶ παραγίνασθαι εἰς τὴν
 « χώραν ἡμῶν. Ὀφείλετε γὰρ ἐννοεῖν, ἀδελφοί, B
 « ὅτι, ἐὰν λογισμὸς ἀπαιτῆ τοῦτο, περὶ ἑαυτῶν
 « διεξελεθεῖν ἠδύναντο καὶ οἱ Τριπολιτᾶνοι καὶ οἱ
 « Ἀρζουῖται ἀδελφοί. »

ΒΑΣΣ. Οἱ αὐτοὶ ἐπίσκοποι ἐξήτησαν ἐπισκέπτε-
 σθαι καὶ τὴν Μαυριτανίαν, ὡς τοῦτο μὴ γενομένου
 πρὸ χρόνων δύο. Πρὸς δ' ἀπελογήσατο ὁ Αὐρήλιος,
 ὡς οὐκ ἐν οὐ γέγονε τοῦτο, διὰ τὸ εἰς τὰ τέλη τῆς
 Ἀφρικῆς πλησίον τῶν βαρβάρων παρακεῖσθαι τὴν
 Μαυριτανίαν· ἀλλὰ θεοῦ διδόντος ἐκ περιουσίας
 τοῦτο γενίσκεται, ἥτοι καὶ πλέον τῶν ἐπαγγελ-
 θέντων. Εἰ γὰρ δυνατὸν ἦν τοῦτο, ἐξ ἀνάγκης
 καὶ οἱ Τριπολιτᾶνοι καὶ Ἀρζουῖται ἂν ἐξήτησαν
 τοῦτο.

ΖΩΝΑΡ. Τὰ μὲν ἄλλα ἐγγράφως τοῖς ἱρωτῶσι
 τούτοις ἐπισκόποις ἐνετάλθησαν· τοῦτο δὲ ἀγρά-
 φως, τὸ δὲ ἦν τὸ ἐτησίως ἐν τῷ καιρῷ τῆς συνόδου
 ἐπισκέπτεσθαι ἐκάστην ἐπαρχίαν, ἦγουν ἀπέναι
 καὶ συζητεῖν περὶ τῶν ἐν αὐτοῖς φουμένων ἀμφι-
 βολιῶν, καὶ οἰκονομεῖν αὐτάς· καὶ ὅτι ἐν δυσὶν
 ἑνιαυτοῖς οὐκ ἐπεσκέψαντο τὴν Μαυριτανίαν. Πρὸς
 δ' ἀπεκρίθη Αὐρήλιος ὅτι ἡ Μαυριτανία εἰς τὰ τέλη
 κεῖται τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοῖς βαρβαρικοῖς παρά-
 κειται, διὸ οὐδὲν ὠρίσθη περὶ αὐτῆς. Δοίη δὲ ὁ θεὸς
 ἐκ περιουσίας, ἦγουν ἐκ τοῦ πλείονος, δύνασθαι ἡμᾶς
 τοῦτο ποιεῖν (πλείον δὲ λέγει τὸ ποιεῖν καὶ ὅσα οὐκ
 ἐπηγγείλαντο), καὶ παραγίνασθαι εἰς τὴν χώραν
 ἡμῶν. Ἐννοήσατε γὰρ, φησὶν, ὅτι ἐν λογιστῆται
 τὸ τοῦτο δυνατὸν εἶναι, τὸ παρουσιάζειν εἰς Μαυ-
 ριτανίαν παρακειμένην βαρβάρους, ἠδύναντο καὶ οἱ D
 Τριπολιτᾶνοι καὶ Ἀρζουῖται ἀδελφοὶ τοῦτο ἡμᾶς
 ἀπαιτεῖν.

ΑΡΙΣΤ. « Καθ' ἃ καὶ ἐν Ἰπκῶνι σύνοδος ὠρι-
 « σαν, ἐν τῇ κατ' ἔτος συνόδῳ ἐκάστη ἐπαρχία
 « ἐπισκεπτέσθω. »

« Ἐν τῇ συνόδῳ τῇ μελλούσῃ κατ' ἑνιαυτὸν γίν-
 « ομαι ἐν Καρχηδόνι ὠρίσαν οἱ Πατέρες, τοῖς ὀρισθεῖσι
 « τῇ ἐν Ἰπκῶνι συνόδῳ ἀπακολουθούντες, τὰ ἐν ταῖς
 « Ἐκκλησίαις ἐκάστης ἐπαρχίας πεπραγμένα ἐπιτη-
 « ρεῖν τε καὶ ἐπισκέπτεσθαι· καὶ εἰ τι μὴ καλῶς
 « ἐπράχθη, διορθοῦσθαι, καὶ τὰ μὴ λυθῆντα τῶν
 « προτεθέντων κανονικῶν ζητημάτων, ἀλλ' ἴσως
 « παρεσθέντα διὰ τὸ δυσχερὲς, ἢ καὶ ἀμφίβωλα με-
 « ναντα, διαλύειν, καὶ πρὸς σαφήνειαν ἀγεῖν.

PATROL. GR. CXXXVIII.

CANON LVI.

« De visitandis provinciis. Honoratus et Urbanus
 « episcopi dixerunt : Illud quoque nobis verbis
 « mandatum est, ut dignemini (quod a synodo
 « Hipponensi definitum est, debere scilicet unam-
 « quamque provinciam tempore synodi visitari,
 « et quia hoc et alio anno distulistis) ordine vi-
 « sitare Mauritaniam. Aurelius episcopus dixit :
 « Tunc de Mauritanorum regione nihil desuivi-
 « mus, quod ea sita sit in finibus Africae, et quod
 « barbarico sint vicini. Deus autem largiatur, ut
 « abunde etiam non polliciti hoc agamus, et ad-
 « simus in vestra regione. Debent enim cogitare,
 « fratres, quod si ratio hoc postularet, Tripoli-
 « tani quoque et Arzuiani fratres pro seipsis id
 « exigere possent. »

BALS. Idem episcopi petiverunt, ut visitaretur
 quoque Mauritania, quod duobus ante annis non fuit
 factum. Ad quod respondit Aurelius, quod hoc fa-
 ctum non est, quia in finibus Africae prope barbaros
 sita est Mauritania : sed si Deus concesserit ex
 abundanti fiet, seu et plusquam promissum fuerit.
 Si hoc enim fieri posset, necessario etiam Tripolitani
 et Arzuiani id petivissent.

ZONAR. Alia quidem hisce episcopis, de quibus
 synodum rogarent, in scriptis tradita fuerant : hoc
 vero sine scriptis, ut provinciae cujusque status
 synodi tempore singulis anni inspiceretur, hoc est,
 abirent, ac exorientes in unaquaque controversias,
 quaestione de iis habita, componerent ; idque in
 Mauritania biennii spatio jam intermissum fuisse.
 Ad quae sic Aurelius : Mauritiam in Africae finibus
 sitam esse, haereticisque conterminam, ac de illa
 propterea nihil constitutum. Utinam vero hoc quo-
 que nobis ex abundanti sive ex accessione (accessi-
 onem appellans, cum ea, quae nemo pollicitus est,
 ipsa exhibentur) praestare, atque in vestram
 regionem venire liceat. Cogitate enim, inquit,
 quod si quis existimaret in Mauritania barbaris
 adjacente libere versandi facultatem esse, id a nobis
 Tripolitani quoque fratres ac Arzuiani postulare
 possent.

« ARIST. Quemadmodum et synodus Hipponensis
 « decrevit, in synodo quotannis celebrata una-
 « quaque provincia visitetur. »

In synodo Carthagine quotannis habenda Patres
 ea, quae in synodo Hipponensi decreta fuerunt, se-
 quentes 581 decreverunt ea, quae in cujusque pro-
 vinciae ecclesiis facta sunt, et observare et visitare :
 et si quid non recte factum fuerit, emendare, et e
 propositis quaestionibus canonicis eas, quae non
 solvuntur, sed propter difficultatem fortasse trans-
 mittuntur, aut etiam dubiae mament,olvere, et
 perspicuitate donare.

CANON LVII.

A

• Ut diœceses, nisi proprii episcopi consensu, alius
 • episcopus non suscipiat. Epigonius episcopus
 • dixit: In multis synodis constitutum est sacer-
 • dotali consensu, ut populi, qui in parœciis ab
 • episcopis continentur, qui nunquam proprium
 • episcopum habuerunt, nisi ex consensu epi-
 • scopi, a quo a principio tenentur, proprios
 • directores, id est episcopos, non accipiant:
 • quoniam scilicet quidam, tyrannidem quam-
 • dam assecuti, fratrum communionem aver-
 • sautur; porro et quando viles abjectique eva-
 • serint, rursus quadam velut antiqua tyrannide
 • sibi dominia vendicant. Multi autem etiam ex
 • presbyteris, infirmi et stulti, cervices adversus
 • episcopos erigunt, multitudinem conviviis et
 • malignis consiliis instigantes, ut inordinata
 • benevolentia eos sibi directores constituent.
 • Hoc autem insigniter optandum a vestra be-
 • nevolentia obtinemus, fidelissime frater Au-
 • reli, quod sæpe ejusmodi eorum appetitiones
 • non admittens prohibuisti. Propter malignas
 • autem eorum cogitationes et improbe consentien-
 • tia consilia hoc dico, non debere proprium in-
 • stitutorem populum accipere, qui in ea quæ
 • dicitur parœcia, antiquo episcopo subjectus
 • nequaquam proprium episcopum habuit. Et
 • ideo si quod dico universæ sanctissimæ synodo
 • placet, confirmetur. Aurelius episcopus dixit:
 • Fratris et coepiscopi nostri prosecutioni non
 • resisto; sed hoc me et fecisse et facturum
 • profiteor, scilicet apud eos qui consentiunt,
 • non solum Carthaginensi Ecclesie, sed etiam
 • universo sacerdotali consortio. Sunt enim
 • plurimi, qui cum propriis populis conspirant;
 • quos quidem, ut dictum est, seducunt, aures
 • eorum titillantes, et homines vitæ desperatæ
 • damnatæque adulationibus ad se allicientes;
 • potius autem inflati, et ab hoc consortio se-
 • ipsos separantes: qui quidem proprio populo
 • innitentes, sæpe evocati, ut veniant ad syno-
 • dum, recusant, ut qui timeant ne absurda
 • eorum facta manifestentur. Dico ergo, si vi-
 • detur, omnibus modis cum eis contendere
 • debemus, ut non solum iis non serventur
 • ejusmodi diœceses, sed nec propriæ Ecclesie
 • quæ inale ad ipsos pervenerunt; et ut authen-
 • ticæ publice efficiantur, et ab ipsa primatum
 • cathedra moveantur. Oportet enim eos, qui
 • universis fratribus et toti synodo agglutinan-
 • tur, non solum propriam cathedram juste ob-
 • tinere, sed etiam ejusmodi diœceses possidere:
 • eos autem, qui videtur sua esse multitudine
 • contenti, et fraternam dilectionem contem-
 • nunt, non solum diœceses amittere; sed
 • etiam, ut dixi, propriis locis sæculari potestate
 • privari, ut rebelles. Honoratus et Urbanus
 • episcopi dixerunt: Maxima providentia vestræ
 • sanctitatis omnium mentibus insedit; et existi-

KANON NZ.

• Ὅστε τὰς διοικήσεις, εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ
 • ἰδίου ἐπισκόπου, ἐπίσκοπον ἕτερον μὴ δέχσθαι.
 • Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν πολλαῖς συν-
 • ὁδοῖς ὤρισται συνεδρίῳ ἱερατικῷ, ἵνα τὰ
 • πλήθη τὰ ἐν ταῖς παροικίαις ἀπὸ τῶν ἐπισκό-
 • πων κατεχόμενα, τὰ ἴδιον ἐπίσκοπον μηδέποτε
 • ἐσχηκότα εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ ἐπιτόκου.
 • παρ' οὗ ἐξερχῆς κατέχονται, μὴ λαμβάνουσιν
 • ἰθυτὰς ἰδίου, τοῦτ' ἐστὶν ἐπίσκοπου· ἐπειδὴ
 • τινες δηλαδὴ, τυραννίδος τινὸς ἐπιτετυχηκότας,
 • τὴν τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν ἀποστρέφονται·
 • καὶ ὅταν δὲ ἀποφραυσιθῶσιν, ὡς ἂν εἴ τινα
 • παλαῖα τυραννίδι δεσποτείας ἑαυτοῖς ἐκδικούσιν.
 • Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, φυσιοῦμε-
 • νοὶ καὶ μωροὶ, τοὺς αὐχίνας ἐπανιστῶσι κατὰ
 • τῶν οἰκείων ἐπισκόπων, τὸ πλήθος συμποσίοις
 • καὶ κακοθελαῖσι συμβουλαῖς διεγείροντες, ὡς
 • ἀτακτοὶ εὐνοίᾳ τούτου; ἑαυτοῦ; ἰθυτὰς καθ-
 • ἱστάνειν. Τοῦτο δὲ ἐπισήμως εὐκταλον παρὰ
 • τῆς ὑμετέρας κατέχομεν διανοίας, πιστότατε
 • ἀδελφε Ἀυρήλιε, ὅτι πολλάκις τὰς τοιαύτας;
 • ὁρμὰς μὴ προσδεχόμενος ἐκώλυσας. Διὰ δὲ τὰς
 • τῶν τοιούτων κακοθελαῖς ἐννοίας, καὶ τὰ φαύ-
 • λως συμφωνούμενα βουλευμάτα, τοῦτο λέγω,
 • μὴ ὀφείλειν καθηγητὴν ἴδιον δέξασθαι τὸ
 • πλήθος, τὸ ἐν τῇ λεγομένῃ παροικίᾳ ὑποκειμέ-
 • νον ἀρχαίῳ ἐπίσκοπῳ, καὶ μηδέποτε ἴδιον
 • ἐπίσκοπον ἐσχηκότα· Διὸ, ἐὰν συμπᾶση τῇ ἀγίω-
 • τᾷ τῆς συνόδου ἀρέσκῃ τὸ παρ' ἐμοῦ, βεβαιωθῆ-
 • τω. Ἀυρήλιε ἐπίσκοπε; εἰπέ· Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ
 • συνεπισκόπου ἡμῶν τῆ ἐξαικολουθήσει οὐκ
 • ἀνθίσταμαι· ἀλλὰ τοῦτο ἐμὲ καὶ πεποιηκότα
 • καὶ ποιήσαντα ὁμολογῶ, δηλαδὴ περὶ τοὺς
 • ὁμονοῦντας, οὐ μόνον τῆ ἐν Καρχηδόνη Ἐκ-
 • κλησίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ ἱερατικῇ συγκλη-
 • ρώσει. Εἰσὶ γὰρ πλείστοι συμπνέοντες τοῖς
 • οἰκείοις πλήθεσιν· ἔτινα, ὡς λέλεκται, ἀπα-
 • τῶσι, κνήθοντες τὰς ἀκοὰς αὐτῶν, καὶ κολα-
 • κεύοντες πρὸς ἑαυτοὺς ἀνθρώπους κατεγνω-
 • σμένου βίου· μᾶλλον δὲ φυσιοῦμενοὶ καὶ ἐκ
 • τῆς συγκληρώσεως ταύτης ἑαυτοῦ; χωρίζου-
 • τες· οἵτινες τῷ ἴδιῳ πλήθει ἐπηρειδομένοι,
 • πολλάκις συγκληθέντες; ἐλθεῖν εἰς σύνοδον παρ-
 • αιτοῦνται, ὡς φοβούμενοι μήπως τὰ τούτων
 • ἀτοπήματα φανερωθῶσιν. Λέγω οὖν, ἐὰν δοκῆ,
 • ὀφειλομένον παντὶ τρόπῳ ἀγωνίσασθαι τούτοις,
 • μὴ μόνον τὰς τοιαύτας διοικήσεις μὴ φυλάτ-
 • τεσθαι, ἀλλὰ μηδὲ τὰς ἰδίας Ἐκκλησίας τὰς
 • κακῶς εἰς αὐτοὺς περιελθούσας, καὶ ἵνα αὐ-
 • θεντικῶς δημοσίᾳ ἐκβάλλωνται, καὶ αὐτῇ τῶν
 • πρωτευόντων καθέδρᾳ ἀποκινῶνται. Χρὴ γὰρ
 • τοὺς σύμπασιν τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ὅλη τῇ συνόδῳ
 • προσκολλημένους μὴ μόνον τὴν οἰκείαν κατ-
 • ἔχειν δικαίως καθέδραν, ἀλλ' ἐτι μὴν τὰ;
 • τοιαύτα; διοικήσεις κεκτῆσθαι· τοὺς δὲ δε-
 • κοῦντας τοῖς ἰδίοις ὄχλοις ἀρκεῖσθαι, καὶ τῆς
 • ἀδελφικῆς ἀγάπης καταπρονῶντας, μὴ μόνον
 • τὰς διοικήσεις ἀπολλύειν, ἀλλ' ἐτι μὴν, ὡς

ε είπον, και τῶν ἰδίων τῶπων ἀρχοντικῆ στερρῆ Α
 ε σβαί, ὡς ἀντάρτας, δυναστεία. Ὁνωρᾶτος
 ε και Οὐρβανὸς ἐπίσκοποι εἶπον· Ἡ μεγίστη
 ε πρόνοια τῆς ὑμετέρας ἀγωσύνης ταί; πάντων
 ε διανοίαις ἐνεκαθέστη, και λογιζόμεθα ὀφείλειν
 ε τῆ πάντων ἀποκρίσει βεβαιωθῆναι τὴν ὑμετέραν
 ε ἐξ-κολούθησιν. Σύμπαντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον·
 ε Ἄρέσκει, ἀρέσκει. »

ΒΑΣΣ. και ΖΩΝΑΡ. Καὶ ὁ ς' κανων τῆς ἐν Σαρ-
 δικῆ συνόδου διορίζεται μήτε ἐν πόλει βραχέα
 μήτε ἐν κώμῃ καθίστασθαι ἐπίσκοπον. Καὶ ὁ κανὼν
 δὲ οὗτος ἐν ταίς παροικίαις φησί, ταίς παρ' ἐπι-
 σκόπων κατεχομέναις, γίνεσθαι ἐπίσκοπον, εἰ μή
 κατὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ᾧ ἐξ ἀρχῆς διέφερον
 ἡ παροικία. Ἰθύντῃ; δὲ καλεῖ τοὺς ἐπισκόπους, ὡς
 ἰθύνοντας τὸν λαὸν και κατασθύνοντας πρὸς τὴν
 ὀρθὴν πορείαν τῆς πίστεως και τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο
 δὲ λέγουσιν, ἐπειδὴ τινες τυραννίδος ἐπιτετυχηκό-
 τες, ἡγουν δυναστείας τινὸς, τὴν τῶν ἀδελφῶν,
 τῶν ἐπισκόπων δηλαδὴ, κοινωνίαν ἀποστρέφονται·
 και ὅταν ἀποφαλισθῶσιν, ἀντι τοῦ ἀποδοκιμασθῶσι
 και φανερῶ γένωνται τὴν κακίαν, τότε ἑαυτοίς
 ἐκδικοῦσι δεσποτίας, ὡς τάχα δίκαιον ἔχοντες ἐκ
 παλαιᾶς συνθηαίς. Τὴν δυναστείαν δὲ ὠνόμασε
 τυραννίδα διὰ τὸ βίαιον. Πολλοὶ δὲ και τῶν πρε-
 σβυτέρων κενδοξοῦντες, ἐπαίρομενοι ἐκ μωρίας,
 καταπαίρονται· και κατεξανίστανται τῶν οἰκείων
 ἐπισκόπων, διεγείροντες τὰ πλήθη, ἀντι τοῦ ἐρεθί-
 ζοντες, συμποσίαις· και κακοθελέσει συμβουλαίς,
 ἰθύντάς ἦτοι ἐπισκόπους ἑαυτοίς τοῦτους καθιστᾶν,
 ὡς τάχα τοῦτο δι' εὐνοίαν τὴν πρὸς αὐτοὺς ποιοῦν-
 τες, ἥτις εὐνοία ἀτακτός ἐστιν. Οὐ γὰρ εὐτάκτως
 οὐδὲ κανονικῶς γίνεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, ἐπιστήμῳ
 κατέχομεν, ἀντι τοῦ γνωρίμῳ και φανερῶς κατέ-
 χομεν ἐν τῆ ἡμῶν διανοίᾳ εὐκαίον, ἡγουν εὐχῆς
 ἀξιον, ὡστε οὕτω γίνεσθαι. Ποῖον δὲ τοῦτο; Ὅτι
 πολλάκις τοιαῦτα ὄρμάς ἐκώλυσε μὴ προσδεχόμε-
 νο; ταῦτα; Διὰ δὲ τινων κακοθέλειαν και τὰς
 φούλας συμβουλάς και συμφωνίας κυρωθῆτω μὴ
 δεχέσθαι ἴδιον καθηγητὴν, ἡγουν ἐπίσκοπον, τοὺς
 ἐν παροικίᾳ ὄντας, ἥτις ἀρχαίῳ ἐπισκόπῳ ὀφεί-
 νται, και οὐδέποτε ἴδιον ἐπίσκοπον ἔσχειν. Εἰπόντος
 δὲ τοῦ Ἐπιγονίου τὰ προσηρημένα, ὁ Αὐρήλιος
 ἀπεκρίθη· Τοῦτο, τὸ εἰσαχθὲν δηλαδὴ, και πεπιρκα
 και ποιεῖν ὁμολογῶ. Εἰσὶ γὰρ πολλοὶ ὁμονοοῦντες
 τοίς οἰκείοις πλήθεσιν, ἐξ ὧν ὠρμηται δηλονότι·
 ἡ δὲ ὁμόνοια αὐτῶν ἀπάτη ἐστὶ. Κνήθοντες τὰς
 ἀκοᾶς αὐτῶν και κολακεύοντες, ἀντι τοῦ λόγοις
 ἀπατηλοί; τὰς ἀκοᾶς αὐτῶν ἰδύνοντες; και γαργα-
 λίζοντες (τοῦτο δὲ ἐκ μεταφορᾶ; τῶν ζώων εἰλη-
 πται· τὰ γὰρ ζῶα καταφώμενα και κνηθόμενα
 χερσὶν ἀνθρώπων γαργαλίζονται και ἡμεροῦνται
 και χειροφθῆ γίνονται), διὰ τῆς κολακείας πρὸς
 ἑαυτοὺς ὑποσῶντες; ἀνθρώπους κατεγνωσμένου
 βίου, μάλλον δὲ φουσιούμενοι, και ἐκ τῆς συγκλη-
 ρώσεως ταύτης, ἡγουν τῆς τῶν ἐπισκόπων ὀμηγύ-
 ρεως, ἑαυτοὺς χωρίζοντες, ὀφτινες θαρρόντες τῷ
 οἰκείῳ πλήθει, και αὐτῷ ἐπιστηριζόμενοι και δυ-
 ναμοῦμενοι ἐν ᾧ κατέστησαν ἐπίσκοποι, παραιτοῦν-

ε manus debere omnium responsione vestram
 ε confirmari prosecutionem. Omnes episcopi
 ε dixerunt : Placet, placet. »

BALS. et ZONAR. Sextus quoque can. synodi
 Sardicensis decernit, neque in parva civitate, neque
 in pago, episcopum esse constituendum. Porro hic
 quoque canon dicit, in parœciis, quæ ab episcopis
 582 tenentur, non debere fieri episcopum, nisi
 ex mente episcopi, ad quem ab initio pertinet
 parœcia. Directores autem appellat episcopos, ut
 qui populum dirigant, et ad veram fidei viam vir-
 tutisque deducant. Hoc autem dicunt, quod non-
 nulli tyrannidem seu potentiam aliquam assecuti,
 fratrum, episcoporum scilicet, communionem aver-
 santur : et quando viles abjectique evaserint, sive
 reprobati fuerint, et eorum manifesta fuerit im-
 probitas, tunc sibi dominium vendicant, ut ex an-
 tiqua forte consuetudine aliquod jus habentes.
 potentiam porro tyrannidem nominarunt propter
 violentiam. Multi autem presbyteri inani gloria in-
 citati, et stultitia elati, adversus proprios episcopos
 excitantur et insurgunt, populos commoventes
 sive instigantes conviviis et improbis consiliis, ut
 eos directores, id est episcopos, sibi constituant,
 tanquam hoc forte propter benevolentiam in eos
 facientes, quæ est inordinata benevolentia : neque
 enim ordinate, neque canonice fit. Hoc autem,
 inquit, insigniter obtinemus, id est, liquido et
 aperte obtinemus; in nostra mente optandum, seu
 opinione dignum, ut sic fiat. Cujusmodi autem est
 hoc? Quod sæpe ejusmodi appetitiones prohibuisti,
 eas non admittens. Propter aliquorum autem im-
 probitatem malaque consilia et conventa confirme-
 tur, non admitti proprium institutorem, seu episco-
 pum, ab iis qui sunt in parœcia antiquo episcopo
 subjecta, et quæ proprium episcopum nunquam
 habuit. Cum dixisset autem Epigonius ea quæ
 prius dicta sunt, Aurelius respondit : Hoc vide-
 licet introductum, et feci et me facere profiteor.

D Sunt enim multi qui propriis populis consentiunt,
 a quibus scilicet sunt incitati : eorum autem con-
 sensus fraus est. Titillantes aures eorum et adu-
 lantes, hoc est, verbis fallacibus aures eorum de-
 mulcentes et delectantes (id autem per metaphoram
 ab animalibus sumptum est, animalia enim ho-
 minum manibus confrieta ac titillata delectantur
 et mansuescunt et tractabilia fiunt), per adulatio-
 nem homines vitæ condemnatæ ad se attrahentes,
 vel potius inflati, et ab hoc cleri consortio seu
 episcoporum conventu seipsos segregantes : qui
 quidem proprio populo confidentes, ipsique inui-
 tentes et confirmati, in quo scilicet constituti sunt
 episcopi, ad synodum venire recusant, licet sæpe
 vocati. Quare autem venire recusant? Quia timent

ne absurda sua facta convinçantur. Dehemus ergo, inquit, si videatur, omnibus modis contendere, ut non solum, quæ sic male sunt administrata, non servent, et studere ne deinceps fiant; sed et Ecclesias, quæ ad eos male devenerunt, ab illis auferre; et ut cum potestate aperte ejiciantur, et per primum cathedras, seu patriarcharum, vel metropolitanorum, abigantur. Per primum autem cathedram, episcopalem potentiam significat. *Æquum enim est, inquit, ut qui fratribus adhærent, qui scilicet universæ synodo consentiunt, non solum proprias sedes habeant, sed etiam ejusmodi diœceses possideant: ii autem, qui concordiam et fraternam charitatem negligunt, ut qui proprios populos sibi sufficere existimant, a quibus electi sunt ad episcopatum, non solum diœceses, in quibus fuerunt episcopi, perdant; sed etiam propriis locis priventur, si proprios ibi ullos habeant, sæculari potestate ab eis, ut rebelles exturbati, sen ut qui manus contra erigunt, et canonibus et episcopis adversantur. Ad hæc nonnulli quidam dixerunt, quod ipsa providentia omnium mentibus insedit, id est, placuit, acquievit: sedere enim quietem efficit. Synodus autem dixit: Placet.*

Ἡρδς ταῦτα τινὲς; μὲν εἶπον ὅτι ἡ πρόνοια αὐτῆ ταῖς ἐταύθη· ἀνάπτυσιν γὰρ τὸ καθῆσθαι ποιεῖ. Ἡ δὲ

583 ARIST. « Qui vocationem a synodo factam
 « aversatur, et multitudinibus confusus fraternam
 « despicit amicitiam: suis etiam per auctorita-
 « tem imperatoriam privabitur. »

Qui aliena appetit, et eorum, quæ ad ipsum pertinent, amissioni subjicietur. Si qui itaque ex episcopis aut presbyteris ad se parœciæ alicujus populum attrahentes, eique fraude et adulatione persuadentes se præceptores ejus et directores, hoc est, episcopus constitui, et recedere ab episcopo, cui ista parœcia antea subjecta fuit; et ad synodum vocati, ad rationes reddendas de iis, quibus propter istam causam accusantur, advenire nolunt, ut fraternam contemptui habentes amicitiam, et multitudinibus confidentes: per auctoritatem imperialem etiam suis privabuntur Ecclesiis.

CANON LVIII.

« Quod alieni clerici ab aliis episcopis nullo modo
 « suscipiantur. Epigonius episcopus dixit: Hoc
 « in multis synodis constitutum, nunc etiam
 « adhuc a vestra prudentia confirmatum est,
 « beatissimi fratres, ut nullus episcopus alienum
 « sibi clericum vendicet, præter sententiam
 « prioris ejus episcopi. Refero autem Julianum
 « ingrate in tot per meam parvitatem in eum
 « congesta Dei beneficia se gessisse, et tam
 « temere et confidenter versatum esse, ut qui a
 « tenera ætate a me baptizatus est, propter
 « multam inopiam mihi ab ipso commendatus, et
 « multis annis a me nutritus et auctus, qui, ut
 « dixi, in ecclesia mea mediocritatis mez manu
 « baptizatus est, et in Mapalitauerum parœcia

Α ται ελαθῆν εἰς σύνοδον, καί τοι κληθέντες; πολλάκις. Διὰ τί δὲ παραιοῦνται ἔλθαι; Ὅτι φοβοῦνται μὴ ἐλεγχθῶσι τὰ ἀποπήματα αὐτῶν. Ὁφείλομεν οὖν, φησὶν, ἐὰν πᾶσι δοκῇ, πάντα τρέπον ἀγωνισασθαι μὴ μόνον τὰ οὕτω κακῶ; διοικηθέντα μὴ φυλῆσαι, σπουδάσαι δὲ μηκέτι γίνεσθαι τοῦ λοποῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας, τὰς κακῶς περιελθούσας αὐτοῖς, ἀφελίσθαι ἐξ αὐτῶν, καὶ ἵνα μετὰ ἐξουσίας φανερώς ἐκβάλλωνται, καὶ διὰ τῆς τῶν πρωτεύοντων καθέδρας ἦτοι τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν μητροπολιτῶν ἐκδιώκωνται. Διὰ δὲ τῆς καθέδρας τῶν πρωτεύοντων τὴν ἀρχιερατικὴν ἐξουσίαν ἐνέφηνεν. Ἐνδέχεται γὰρ, φησὶ, τοὺς προσκολλημένους τοῖς ἀδελφοῖς, τοὺς ὑμῶστρον δηλαδὴ πάσῃ τῇ συνόδῳ, μὴ μόνον τοὺς οικείους θρόνους ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὰς τοιαύτας δικαιοῦσαι κεκτηθῆσαι· τοὺς δὲ καταφρονούντας τῆς ὁμοιοῦσαι καὶ τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὡς δοκοῦντας ὀρκεῖσθαι τοῖς ἰδίοις ὄχλοις, περ' ὧν ἐπελέγησαν εἰς ἐπισκοπὴν, μὴ μόνον τῶν διοικησῶν, ἐν αἷς γεγονάσιν ἐπισκοποὶ, ἀπολλύειν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἰδίων τόπων στερεῖσθαι, εἰ τινες εἶχον οικείους ἐκεῖθεν ὄντες, ἐκδιωκόμενους ἐξ αὐτῶν ἀρχοντικῆς δυναστείας ὡς ἀντάρτας, ἦτοι ὡς ἀνταίρωντας χεῖρας καὶ ἐναντιούμενους τοῖς κανόσι· καὶ τοῖς ἐπισκόποισι· πάντων διανοίας ἐνεκαθέσθη, ἀντὶ τοῦ ἤρρεσεν, ἀν- σύνοδος· εἶπεν· Ἀριστῶν.

ARIST. « Ὁ τὴν περὶ τῆς συνόδου κλήσιν παρ-
 « τούμενος, καὶ τῷ θαρβῆν τῷ ἰδίῳ πληθεῖ τῆς
 « ἀδελφικῆς ἀγάπης καταφρονῶν, καὶ τῶν ἰδίων
 « ἀρχοντικῆς δυναστείας στερεθῆσεται.

Ὁ τῶν ἀλλοτρῶν ἐπιμέμοσιν; καὶ τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ ἐκπτώσιν ὑποστῆσεται. Εἰ τινες οὖν τῶν ἐπισκόπων ἢ καὶ τῶν πρεσβυτέρων, εἰς ἑαυτοῦς ἐφελκύσαντες λαδὸν παροικίας τινὸς; καὶ παραπίσαντες αὐτὸν ἀπάτη καὶ κολακείᾳ διδάσκαλοι αὐτοῦ καὶ καθηγηταὶ καταστήσιν, τοῦτ' ἐστὶν ἐπίσκοποι, καὶ ἀποστῆναι ἐπισκόπου, φησὶν; ἡ τοιαύτη παροικία ὑπέκειτο πρότερον· καὶ καλούμενοι εἰς τὴν σύνοδον ἐπὶ τὸ ἀπολογῆσθαι περὶ ὧν ἐπεγκαλοῦνται ἐνεκεν ταύτης ὑποθέσεως, οὐ θελήσουσι παρουσιάσαι, ὡς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καταφρονούντες, καὶ τῷ πληθεῖ θαρβῶντες, καὶ τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν στερεθῆσονται διὰ ἀρχοντικῆς ἐξουσίας.

CANON NH.

Περὶ τοῦ ἀλλοτρίους κληρικοὺς μηδαμῶς παρ' ἐτέρων ὑποδέχεσθαι ἐπισκόπων. Ἐπιγόνιος; ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν πολλαῖς συνόδοις τοῦτο ἐρισθῆν, καὶ νῦν ἐτι μὴν ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐθεσπιώθη συνέσεως, μακαριώτατοι ἀδελφοί, ὥστε μηδένα ἐπίσκοπον ἰδιοποιεῖσθαι ἀλλότριον κληρικὸν παρὰ τὴν κρίσιν τοῦ προτέρου αὐτοῦ ἐπισκόπου. Ἀναφέρω δὲ Ἰουλιανὸν ἀχαρίστως ἐνεχθέντα περὶ τὰς διὰ τῆς ἐμῆς βραχυτήτος εἰς αὐτὸν σπερευθείσας; τοσαύτας τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, καὶ οὕτω προπετῶς καὶ τολμηρῶς διαγεγόμενον, ὥστε τὸν ἀπὸ νηπίας ἡλικίας ἐπ' ἐμοῦ βαπτισθέντα, τὸν καὶ διὰ πολλὴν ἐνδειαν ἐξ αὐτοῦ παραπεθέντα μοι, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἐξ ἐμοῦ τραφέντα καὶ αὐξηθέντα, τὸν, ὡς εἶπον, ἐν τῇ ἐκ-

« κλησίᾳ τῆ χειρὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος βαπτί- A
 « σθένεν, καὶ δεικνύμενον ἐν τῇ τῶν Μαπαλιτῶν
 « παροικίᾳ ἀναγνώστην γενόμενον, καὶ ἐπὶ δύο
 « ἔτη ἐκαίσε ἀναγινώσκοντα· τοῦτον οὐκ οἶδα ποῖα
 « καταρροήσῃ τῆς ἐμῆς μετριότητος ἀφαρπάσαι
 « τὸν αὐτὸν Ἰουλιανόν, καὶ λέγειν πολίτην τοῦ
 « διαφέροντος αὐτῷ Βαζυριτανίου τόπου, καὶ παρὰ
 « τὴν ἐμὴν γνώμην τούτω κεχρησθαι. Καὶ γὰρ
 « δίακονον τοῦτον ἐχειροτόνησεν. Τοῦτο εἰ ἐξεστίν,
 « γνωσθῆ ὑμῖν ἢ τοιαύτη ἀδεια, μακαριώτατοι
 « ἀδελφοί· εἰ δὲ μή γε, τὸ οὕτως ἀναίδης κωλυθῆ,
 « ἵνα μὴ ὁ λεχθεὶς Ἰουλιανὸς ἐπικαινωθῆ ἄλλο-
 « τροις. Νουμήδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν μὴ
 « ἐρωτηθείσης μηδὲ αἰτηθείσης τῆς σῆς ἀξίας
 « φανείη τοῦτο πράξας Ἰουλιανὸς, κρίνομεν πάν- B
 « τας ἀδίκως γενόμενον καὶ μὴ ἄξιως. Διὸ εἰ μὴ
 « ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς διορθώσεται τὴν οικείαν
 « πλάνην, καὶ μετὰ ἀποθεραπεύσεως τῷ ὑμετέρῳ
 « λαῷ τὴν αὐτὸν ἀποκαταστήσῃ κληρικόν, ὃν ἐτόλ-
 « μησε χειροτονήσαι, κατὰ τὸ ὄρισθὲν τῆ συνόδου·
 « μὴ πράττων, καὶ χωρισθεὶς ἀφ' ἡμῶν, τῆς οἰ-
 « κείας μονοτονίας ἀπειλέηκοι τὴν κρίσιν. Ἐπιγόν-
 « νιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ὁ κατὰ τὴν κήραν πατήρ,
 « καὶ αὐτῇ τῇ προκοπῇ ἀρχαιότατος, ἐπαινετὸς
 « ἀνὴρ, ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Βίκτωρ
 « τὴν αἴτησιν ταύτην γενικὴν βούλεται ἐπὶ πᾶσιν
 « ἵκελεσθῆναι. »

ΒΑΣ. Ὁ ἐπίσκοπος Ἐπιγόνιος ἐδιέξατο νεανίσκον
 τινὰ πένθητα ἐξ ἀποστολῆς τινος ἐπισκόπου Ἰουλιανοῦ
 καλούμενου. ὄντα ἀπὸ τόπου λεγομένου Βαζαριτανού, C
 καὶ ὑποκειμένου τῇ ἐνορίᾳ αὐτοῦ τοῦ Ἰουλιανοῦ· καὶ
 ἐβάπτισεν αὐτὸν, καὶ ἀνέθρεψε, καὶ ἀναγνώστην
 ἐχειροτόνησεν εἰς τὴν ὑπ' αὐτὸν παροικίαν τῶν Μα-
 παλιτῶν. Ὅτι δὲ μετὰ δύο ἔτη τῆς κληρώσεως τούτου
 ἤρπασεν αὐτὸν ὁ Ἰουλιανὸς, καὶ παρὰ γνώμην τοῦ
 Ἐπιγονίου διάκονον ἐχειροτόνησεν, ἀνήγαγε τοῦτο
 αὐτὸ ὁ Ἐπιγόνιος τῇ συνόδῳ· καὶ εἶπεν ὅτι καὶ
 ἄλλαι σύνοδοι ὥρισαν μὴ δέχεσθαι ἐπίσκοπον ἀλλό-
 τριον κληρικόν παρὰ γνώμην τοῦ κληρώσαντος αὐ-
 τὸν ἐπισκόπου. Ἀλλὰ καὶ νῦν παρ' ὑμῶν ἐβδαιώθη
 τοῦτο αὐτό. Ἀναφέρω οὖν τὴν γενομένην πρὸς ἐμὲ
 καταφρόνησιν παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ εὐεργετηθέν-
 τος ὑπ' ἐμοῦ, καὶ ζητῶ διορθωθῆναι τὸ παρὰ τούτου
 τολμηθῆν. Εἶπεν οὖν ὁ Νουμήδιος ὅτι, Ἐὰν σοῦ μὴ
 παραχωρήσαντος ὁ Ἰουλιανὸς ἐπραξέ τοῦτο, ἀδικόν
 ἔσται· καὶ εἰ μὴ διορθώσεται τὴν οικείαν πλάνην, καὶ
 ἀποκαταστήσει τὸν κληρικόν, χωρισθήσεται ἀφ'
 ἡμῶν, καὶ ὑποστήσεται τὴν κατάκρισιν ἐκ τῆς
 σικείας μονοτονίας, ἧγουν ἀναίσχυντας. Ὁ δὲ Ἐπι-
 γόνιος, ἐφησεν ὅτι Ὁ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας
 πατήρ καὶ τῇ προκοπῇ τοῦ χρόνου ἀρχαιότατος
 Βίκτωρ βούλεται γενικὴν γενέσθαι τὴν αἴτησιν ταύ-
 την, ἧγουν μὴ κατὰ μόνου τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦτο ἐκ-
 φωνηθῆναι, ἀλλὰ κατὰ πάντων κοινῶς τῶν ἄλλο-
 τριου κληρικοῦς σφετεριζομένων. Καὶ ὁ μὲν παρῶν
 κινῶν χωρίζεσθαι ζητοῦ τὸν Ἰουλιανόν ἀπὸ τῆς ἀδελ-
 φότητος, καὶ μονοτονίας ἀπολοισθεὶς κατὰ κρίσιν· οὐ
 δὲ ἀνάγκωθιτέδες κεφάλαιον τοῦ ἀτίτλου τοῦ παρόντος
 συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κανόνας· ἐξαρτέτω·

« publice lector factus est, et diuobus jam annis
 « illic legit : eum, nescio quoniam meae medio-
 « critatis contemptu, surripuit ipse Julianus, et
 « dicit eum esse civem loci Basaritani ad eum
 « pertinentis, eoque præter meam sententiam
 « usus est. Eum enim diaconum ordinavit. Hoc
 « si licet, a vobis decernatur ejusmodi facultas,
 « beatissimi fratres. Sin minus, quod adeo im-
 « pudens est prohibeatur, ne dictus Julianus
 « aliena participet. Numidius episcopus dixit :
 « Si non consulta nec rogata tua dignitate hoc
 « fecisse Julianum appareat, iudicamus omnes
 « id injuste indigneque factum esse. Quare nisi
 « ipse Julianus proprium errorem correxerit, et
 « cum satisfactione vestro populo eundem cle-
 « ricum, quem ausus est ordinare, restituerit,
 « convenienter ei quod synodo constitutum est
 « non faciens, et a nobis separatus, suæ pervi-
 « caciæ iudicium referret. Epigonius episcopus
 « dixit : Qui ætate pater est, et ipso profectu
 « antiquissimus, laudabilis vir, frater et noster
 « in sacris communiter Victor generalem hanc
 « petitionem vult in omnibus effici. »

BALS. Episcopus Epigonius pauperem quemdam
 adolescentulum, ab episcopo Juliano missum,
 suscepit, qui erat ex loco Bazaritano dicto, et
 regioni ipsius Juliani subjecto : et ipsum baptizavit,
 et educavit, et lectorem ordinavit in parocciis
 Mapalitanorum, quæ ei suberat. Quia autem post
 duos ejus creationis annos eum rapuit Julianus, et
 præter Epigonii mentem diaconum ordinavit, hoc
 Epigonius ad synodum retulit : et dixit, quod alia-
 quoque synodi decreverunt, ut episcopus alienum
 clericum non admittat præter mentem episcopi,
 qui eum clericum effecit, sed etiam hoc ipsum
 quoque nunc a vobis confirmatum est. Refero ergo
 contemptum in me factum 584 a Juliano, qui a me
 beneficio affectus est, et quero ut audax ejus incoe-
 ptum corrigatur. Dixit ergo Numidius : Quod si te
 non permittente fecit hoc Julianus, injustum est :
 et si proprium errorem non corrigat, et clericum
 restituat, a nobis separabitur, et ex sua obstina-
 tione seu impudentia condemnationem suscipiet.
 Epigonius autem dixit, quod, qui ætate pater est
 et temporis progressu antiquissimus, Victor vult
 hanc fieri generalem petitionem, scilicet ut hoc non
 adversus solum Julianum dicatur, sed communiter
 adversus omnes, qui alienos sibi clericos vindicant. Ac
 præsens quidem canon dicit Julianum a fraternitate se-
 parandum, et obstinationis condemnationem relatu-
 rum. Tu autem lege vicesimum sextum caput primi
 tituli præsentis operis, et canones qui in ipso sunt ;
 præcipue autem canones synodi in Trullo. Scias au-
 tem, quod multum sæpe agitatum est in Constanti-
 nopolitanorum Ecclesiæ synodo, an divini canonis,

qui statuunt non suscipere debere episcopos aliarum regionum clericos, exaudiantur etiam in laicos : et prohibeatur fortasse Athyræ episcopus aliquem ordinare laicum, qui sit ex regione Sylembriæ episcopi, et ejus canoni pœnisque subjectus sit, et pro uno ex ejus ovili habeatur. Dicebant enim nonnulli, quod ex præsentis canonis, qui dixisse Epigonium se a Juliano missum suscepisse laicum, ejus civem, et eum in sua diœcesi clericum ordinasse dissertit, et ex eo quod hoc prætextu uteretur Julianus, eum a se jure fuisse ordinatum diaconum, ut qui a sua Bazaritanorum regione excesserit, ostenditur ; quod nec alterius regionis laicum potest episcopus ordinare præter episcopi, qui eum obtinet, sententiam. Tanquam enim prohibita esset, ab Epigonio facta ordinatio ejus, qui ab illo educatus fuerat, quod esset ipse alterius regionis, adjecit Epigonius, se Juliani voluntate eum accepisse, de quo agebatur, et propterea nec existimari debere eum esse illius diœcesis : et disceptabant eum recte a Juliano fuisse ordinatum diaconum, ut qui ex ejus diœcesi esset, ejusque civis reputaretur, et nec ad Epigonium reversus esset, nisi Julianus eum prius a sua regione abalienasset, externumque fecisset, et ad Epigonium misisset. Et hæc quidem hi recte, ut et mihi videtur, dicebant. Tu autem memoria iene synodalem declarationem sanctissimi patriarchæ domini Michaelis, philosophorum summi, quæ hæc ad verbum continet : Mense novembri, die primo, indictione quarta, præside sanctissimo domino Michaeli in Alexiæis catechumanis, cum magna ejus sanctitate una assidentibus sanctissimis antistitibus, Stephano Cæsareæ, Nicolao Ephesi, Michaeli Heracleæ, Joanne Cyzici, Leone Amasææ, Niceta Melitenes, Basilio Neocræsareæ, Luca Mocesorum, Joanne Cretæ, Leone Adrianopolis, Constantino Euchaitorum, Georgio Alanizæ, Theodoro Methymnes, Joanne Bizyes et Romano Apro, presentibus etiam Dei amantissimis dominicis magistratibus : Patrum terminos non transgredi, quos ii pulchre et cum ea qua per est disquisitione ab initio posuerunt ; sed nec fossas nec vallum transilire, qui externa a suis juribus dividit, decretum est ecclesiasticum et lex divina multis ante sæculis statuta. Oportebat ergo hoc non ignorare eos, qui Ecclesiis, quæ sitæ sunt, ubique præsent, et synodalia decreta legumque constitutiones se servaturos profitentur, et debent in eis permanere, et propria quidem jura retinere, ab alienis autem abstinere. Sed nescio quam ratione quidam sanctissimi antistites, 585 qui etiam proxime hanc urbem imperialem sedes episcopales sortiti sunt, diaconorum et sacerdotum suis diœcesibus non subjectorum ordinationes citra ullam observationem facere deprehensi sunt : qui etiam de hoc a sanctissimo patriarcha domino Luca decessore nostro admoniti, et in mandatis habentes, ut hæc contra canones facere desinerent, extra, inquam, suæ regionis

δὲ τοὺς κανόνες τῆς ἐν Τρουλλῶν συνόδου. Γίνωσκε δὲ οὗτος λόγος ἐγένετο πολλάκις ; πολὺς παρὰ τῆ συνόδῳ τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, εἰ τὰ τῶν θείων κανόνων, τῶν διοριζομένων μὴ δέχσθαι τινὰς ἐπισκόπους ἀλλοτρῶν ἐνοριῶν κληρικούς, ἐξακούονται καὶ εἰς λαϊκούς ; καὶ κωλύεται τυχὸν ὁ ἐπίσκοπος Ἀθύρα χειροτονῆσαι λαϊκὸν τινὰ ἀπὸ τῆς ἐνορίας ὄντα τοῦ Σηλυμβρίας, καὶ ὑποκείμενον τῷ κανόνι καὶ τοῖς ἐπιτιμίαις αὐτοῦ, καὶ λογιζόμενον εἶνα τῶν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Εἶπον γὰρ τινες ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος, διαλαμβάνοντες εἰπεῖν τὸν Ἐπιγόνιον ἐξ ἀποστολῆς τοῦ Ἰουλιανοῦ παραλαβεῖν τὸν λαϊκὸν πολίτην ὄντα τούτου, καὶ χειροτονῆσαι αὐτὸν εἰς οἰκείαν ἐνορίαν κληρικόν, καὶ ἀπὸ τοῦ προφασίζεσθαι τὸν Ἰουλιανὸν εὐλόγως ὑπ' αὐτοῦ τούτου χειροτονηθῆναι διάκονον, ὡς ὠρμημένον ἀπὸ τῆς ἐνορίας αὐτοῦ τῆς τῶν Βαζαριτανῶν παρίσταται ; ὅτι οὐδὲ λαϊκὸν ἐτέρως ἐνορίας δύναται ἐπίσκοπος χειροτονῆσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἔχοντος τούτον ἐπισκόπου. Ὡς γὰρ οὕτως κεκαλυμμένης εἰς τὸν παρὰ τοῦ Ἐπιγονίου γενομένης χειροτονίας εἰς τὸν ὑπ' ἐκείνου ἀνατραφέντα, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν ἀλλοτρῶς ἐνορίας, προέθετο ὁ Ἐπιγόνιος κατὰ γνώμην τοῦ Ἰουλιανοῦ παραλαβεῖν τὸν περὶ οὗτοῦ λόγος, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ λογιζέσθαι τῆς ἐνορίας ἐκείνου εἶναι τούτου. Καὶ ἐδικαιολογοῦντο καλῶς παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ χειροτονηθῆναι τὸν τοιοῦτον διάκονον, ὡς ἀπὸ τῆς ἐνορίας ὄντα αὐτοῦ, καὶ πολίτην τούτου λογιζόμενον, καὶ οὐδὲ πρὸς τὸν Ἐπιγόνιον ἀνεστράφη, εἰ μὴ προέφρασαν ἀπὸ τῆς ἐνορίας αὐτοῦ τούτου ἀποξενώσαι, καὶ ἀποστῆλαι πρὸς τὸν Ἐπιγόνιον. Καὶ αὐτοὶ μὲν εἶπον ταῦτα καλῶς, ὡς καὶ ἐμοὶ δοκεῖ. Σὺ δὲ ἔχει ἐπὶ μνήμης τὴν συνοδικὴν σημείωσιν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ τοῦ γεγονότος ὑπάτου τῶν φιλοσόφων, τῆδε πρὸς ἔπος διαλαμβάνουσαν Μηνὶ Νοεμβρίῳ ἡμέρᾳ πρώτῃ Ἰνδικτιῶνος δ', προκαθημένου τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν δεσπότη καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Μιχαὴλ ἐν τοῖς Ἀλεξιακοῖς κατηγουμένοις, συνεδριαζόντων τῆ μεγάλῃ ἀγιωσύνῃ αὐτοῦ ἱερωτάτων ἀρχιερέων, Στεφάνου Καισαρείας, Νικολάου Ἐφέσου, Μιχαὴλ Ἡρακλείας, Ἰωάννου Κυζίκου, Λέοντος Ἀμασίας, Νικήτα Μελιτηνῆς, Βασιλείου Νεοκαισαρείας, Λουκᾶ Μουκησῶν, Ἰωάννου Κρήτης, Λέοντος Ἀδριανουπόλεως, Κωνσταντίνου Εὐχαιτῶν, Γεωργίου Ἀλανας, Θεοδώρου Μεθύμνης, Ἰωάννου Βιζύης, καὶ Ρωμανοῦ Ἀπριου, παρισταμένων καὶ θεοφιλεστάτων δεσποτικῶν ἀρχόντων ; ὅρια Πατέρων μὴ ὑπερβαίνειν, ἃ καλῶς οὗτοι καὶ μετὰ δεούσης δοκιμασίας ἀρχῆθεν ἐξέθεντο ; ἀλλὰ μὴδὲ ὑπὲρ τὰ ἴσα μμμένα καθέλλεσθαι, καὶ θριγγίον ὑπερπερθεῖν, διαιρετικὸν ὄνειναι τε καὶ οἰκείων δικαίων, ἐκκλησιαστικὸν δόγμα καὶ νόμος θεῶς ἀνέκαθεν κείμενος. Ἔδει μὲν οὖν τοῦτο μὴ ἀγνοεῖν τοὺς τῶν ἀπανταχοῦ διακειμένων προϊσταμένους ἐκκλησιῶν, καὶ τὸ ἐπάγγελμα ἔχοντας συντήρησιν θεοπισμάτων κανονικῶν καὶ νομικῶν διαταγμάτων ; καὶ μέντοι καὶ ἐμμένειν τούτοις ὀφείλοντας, καὶ τῶν οἰκείων μὲν δικαίων ἀντέχεσθαι, τῶν δὲ ἀλλοτρῶν ἀπέχεσθαι. Ἄλλ' οὐκ εἶδ' ὅτι παθόντες τινὲς τῶν ἱερωτάτων ἑργιέρων, οἱ καὶ

μάλιστα ἔγγιστα τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων ἅ τους ἀρχιερατικούς θρόνους; Ἐλαχον, ἀσυντηρήτως ποιῶντες χειροτονίας δικκόνων καὶ ἱερέων μὴ ὑποκειμένων ταῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐνορίας πολλάκις ἐάλωσαν, οἱ καὶ περὶ τούτου προσαγγελλθέντες καὶ τῷ πρὸ ἡμῶν ἀγιωτατῷ πατριάρχει κυρῷ Λουκᾷ καὶ παραγγυθέντες παύσασθαι τοῦ τοιαῦτα ποιεῖν ἀκανόνιστα, φασὲν δὴ τοῦ χειροτονεῖν ὑπερήρεια, καὶ τοὺς ἐξ ἐτέρων ἐνορίας εἰς αὐτοὺς ἀφισταμένους ἀνυποστόλως οὕτω χειροτονεῖν, ἀμνηστῖαν τῶν αὐτοῖς περὶ τούτου παραγγελλμένων οὐκ ἐπαύσαντο μέχρι δῆτα καὶ τῆμερον. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνγγέλιθι τῇ ἡμῶν μετριότητι παρὰ τοῦ ἡμετέρου θεοφιλοτάτου χαρτοφύλακον πολλοὺς τινος τῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐνορίας παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρὸς τοὺς περὶ ταυτησὶ τῆς μεγαλοπύλειος ἀπερχομένους ἐπισκόπους τε καὶ ἱεραποστολικοὺς ἱερατικοῦ πρὸ αὐτῶν ἀξιόσθαι χαρίσματος, εἴτ' αὖθις ἐπαναστρέφειν εἰς τῆνδε τὴν καθ' ἡμᾶς ἐνορίαν, μετὰ δὴ τάχι καὶ γραμματίων συστατικῶν· τί ποιητέον αὐτῷ ἐπὶ τούτοις ἐξήτει μαθεῖν παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος. Ἀμφιβάλλειν γὰρ οὐ μικρῶς ἔφρασκε, μήποτε κρίμασιν ἄλλοις αὐτῶν ἐπικεινωσῶν, παραχωρῶν ἱερθεσάτου οὐκ αὐτὸς οὐκ ἐξήτασε, περὶ ὧν οὐτε μαρτύρων ὡς ἔθος αὐτῷ παραστάτων ἐπίθετο, καὶ εἰ χρόνων εἰεν τῶν ὠρισμένων πεπληροφύρηται, οὐτε δοκιμασίαν περὶ τοῦ βίου τούτων πεποιήται, καὶ τὸ πιστὸν τοῦ ἀξίους εἶναι τοῦ ἐπαγγέλματος ἐκ τῆς ἐνοπογράφου μαρτυρίας τῶν κατὰ πνεῦμα τούτους ὠδινησάντων παρελήψε· καὶ ταῦτα πολλάκις ἐπὶ τινων προφανῶς ἐναντιουμένης τῆς ὁφείας, περὶ τῶν χρόνων τῶν ἐντέλειαν, καὶ τὴν τριακοντούτην εἶναι ὀφείλοντα, πολλῶν τῆς τοιαύτης λείπεσθαι προθεσμίας, προσμαρτυρούσης προδήλως; ἐκ τε τῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ σώματος φαινομένης ἀτελοῦς καταστάσεως, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τοῦ πώγωνος εἶναι ψιλώσεως· ἐφ' ὧν μὲν, οὐδ' ὄλως φαινομένης ἐπὶ τούτῳ τριχώσεως, ἐφ' ὧν δὲ βραχεῖς πάνυ καὶ ἐνδιεστέρας πολλῶν τοῦ προσήκοντος τρισκοντούται πωγωνιῆτι τριχώματι. Ταῦτα λέγων, καὶ τὴν ὑπέροπτον τοῦτον ἀμφιβολίαν καὶ ἀπορίαν ὡς οὐκ ἀνεύλογον ἐξ ἔργων αὐτῶν παρεδήλωσε, παραστησάμενος τῇ ἡμῶν μετριότητι, συνοδικῶς προκαθημένη τὴν σήμερον, δύο καὶ τρεῖς οὕτως ἔχοντας ὁφείω· τε καὶ καταστάσεως, ἱερατικῶν προδιθεσθέντες βαθμῶν· ὃν μὲν παρὰ τοῦ θεοφιλοτάτου ἐπισκόπου Δέρκου, οὗ δὲ παρὰ τῶν θεοφιλῶν ἐπισκόπων τοῦ τε Περαινέτου καὶ Χαλκίδος· καὶ ἄλλους δὲ παρὰ διαφόρων οὕτω χειροτονημένους φάμενος εἶναι, καὶ διετρίβειν ἐνταῦθα, καὶ ἱεουργεῖν ἐθέλειν ὡς ἱερεῖς· τὸ γοῦν τοιαῦτον τοῦ θεοφιλοτάτου ἡμῶν χαρτοφύλακον ἀξιοζήτητον πρόδηλον οὐδὲ ἡ μετριότης ἡμῶν καταλείπειν ἐθέλουσα εἶναι, ἐπὶ κοινῷ συνδιασκεφθῆναι τῇ ἐνδημούσῃ θεῷ καὶ ἱερῶν ἐπέτρεψεν ἀδελοφότητι. Τοίνυν καὶ περὶ τοῦ προκειμένου διαγνώμησιν θέλοντες, διεκρινθησῆναι πρότερον ἐζητήσαμεν, τίνα μὲν τὰ τῶν ἀπανταχῇ ἀρχιερέων εἰσὶ κοινότερα ἐνεργήματα, τίνα δὲ ἰδικότερα, τούτῳσι πάντα μὲν εἰ ἐγγῶροι τῶν ἀρχιερέων οὐ κωλύονται διαπραττέσθαι ἐπὶ τοῦ ὁμιλοῦντος

limites ordinare, et iis qui ex aliena regione ad se veniunt tam libere manus imponere, oblivione eorum, quæ illis ante factæ erant, declarationum non cessaverunt usque in hodiernum diem. Quia autem nostræ mediocritati a nostro pio chartophylace renuntiatum est, multos ex nostræ regione præter ejus voluntatem ad episcopos et archiepiscopos, qui sunt circumcirca magnam hanc civitatem, accedentes, sacerdotali munere ab eis dignos haberi; deinde rursus reverti ad hanc nostram regionem, cum litteris forte commendatiis: quid sibi agendum sit in iis, a nostra intelligere mediocritate postulavit. Dixit enim se non parum dubitare, ne ipse alienis forte iudiciis communicet, permittens eis ad sacra admitti, quos ipse quoque non examinavit, de quibus nec testes, ut ipse mos est, astantes interrogavit, nec, an præfinitos annos compleverint, certior factus est, nec eorum vitam examinavit, nec fides sibi facta est ex scripto eorum testimonio, qui illos secundum spiritum pepererunt, eos esse sua professione dignos; idque cum sæpe in nonnullis manifeste adversetur aspectus, quod ad annorum complementum attinet, et qui tricesimos annos natus esse deberet, ab eo tempore longe illum abesse, ex imperfecta pro statura, corporis constitutione, qua vernitur, aperte testantur, et ex ipsa adhuc barbæ raritate; cum in aliis quidem pili nullo modo appareant, in aliis vero brevis et multo minor quam triginta annos nati pilos esse oporteat. Hæc dicens, etiam ei occurrentem dubitationem non esse injustam factis ipsis ostendit, nostræ mediocritati, syndice hodie præsidenti, duos vel tres, qui hoc erant aspectu et constitutione, et ad sacros ordines promoti erant, exhibens; hunc quidem a Dei amantissimo Derel episcopo; illos vero a Dei amantibus episcopis Præneti et Chalcidis: et dicens: alios a diversis sic ordinatos hic esse et versari, et velle uti sacerdotes sacra celebrare. Hanc ergo religiosissimi nostri chartophylacis quæsitu dignam propositionem nostram mediocritas hanc insolitam relinquere volens, communiter considerandum divinæ et sacræ, quæ hic agit, fraternitati permisit. Ergo et de proposito disceptare volentes, prius ut discernatur petivimus, quænam sunt antistitem qui ubique sunt communia munia, et quæ specialia, id est, quænam ejusdem regionis episcopi peragere non prohibentur in iis, qui ad illos undecunque accedunt, et quænam extra suæ diocesis terminos facere prohibentur. Et quoniam de ea re sententiam ferre cupientes invenimus, eos quidem qui mysteriis non sunt initiati, fidei rationem docere et catechizare, deinde et sic etiam illuminatione dignari; quin et divina et vivilia mysteria fidelibus, ex quacunque tandem regione impertire, officium esse; hoc commune esse iudicavimus iis qui ex propria regione accedunt, et iis etiam qui ex aliena regione veniunt: manus autem imponere et sacros ordines conferre,

non iis qui undequaque veniunt, sed iis solis, qui sunt ejus diocesis, unicusque antistiti canonice cautum est; ne inter eos confusio seditioneque versetur, a quibus et ordo et pacis bonum aliis quoque certa debet regula tradi. Quoniam ergo hæc quæ sita sic invenimus, eos quidem, qui ante fuerunt, propemodum condemnare, et sacerdotalia munera quæ jam obierunt infirmare, et vel eos, qui ordinariunt, segregationi subijcere, vel eos qui ordinati sunt, sacerdotali nudare dignitate, durum animo et inhumanum existimavimus: sed eos non amplius ferre, qui in nostrum præjudicium tam a ratione aliena fecerunt; et quæ prius quidem facta sunt, humane transmittere, id autem quod futurum est corrigendo tutum reddere, ut quod nobis ipsique conferat, censuimus. Et deinceps unanimis omnes pronuntiamus, ne quis deinceps ex antistitis audeat antistitibus, nec ex ulterioribus, sive ex nostra sint sive ex aliena synodo, manum sacros ordines conferentem imponere alicui eorum, qui sunt hujus imperatoris et magnæ civitatis diocesis, nec ullo sacerdotum loco et gradu eos dignos judicare; sed sciat unusquisque sua, et iis vel nullis sit contentus: episcopalia autem jura, quæ ad alios pertinent, ne impudenter et omnino contemptim invadat. Cum debent scire ii, qui a nobis sic canonicè constituta infirmare et negligere ausi fuerint, et qui ad eos credunt, et sacerdotio digni habiti sunt; quod si quidem, qui præter canones ordinati sunt, hic nullum munus sacerdotale exercent, sed in illis regionibus secure sacra celebrabunt, in quibus etiam sacerdoti unctionem acceperunt: qui autem ordinarunt, ex quacunque sint synodo, non celebrandorum sacrorum pœnis erunt deinceps obnoxii, ut qui nec post primam vel secundam admonitionem (primam autem dicimus eam, quæ a sanctissimo patriarcha nostro prædecessore domino Luca synodaliter de eo facta est, scriptam denuntiationem) ab executione, canonibus repugnantè sejungi voluerint. Quocirca etiam cautum est hanc emitti et dari declarationem. Segregationis autem pœnam ei imponimus, qui primus has non canonicas ordinationes facientium, hæc a nobis definita cognoverit: nisi ea etiam antistitis suis antistitibus tradiderit, et quæ decreta sunt, iis qui ignorant, nota fecerit. Quæ quidem in omnibus regionibus quæ sunt sub sanctissimis ubique ecclesiis, vel metropolitibus, archiepiscopopatibus et episcopopatibus, vim suam aurtientur, et immutabilia permanebunt. Et neminem eorum, qui deinceps sunt sacrandi, ad alium antistitem ultra regionem accedet, et ab illo sacerdotali unctione dignus judicabitur. Abhinc enim obnoxii erunt utriusque, tam qui ordinatur sacerdos, quam qui ordinavit eum antistes, iis quæ de his jam prius synodaliter statuimus. Ne autem sit prætextus, isque satis elegans, iis qui nolunt hic ordinari, ad religiosum nostrum chartophylacem accedentibus, quod majorem forte subeant innova-

A σφίσι προσερχομένοις· τινὰ δὲ ἀπειρογόντοις ποιῆσαι ὑπερόρια. Καὶ ἐπειδὴ τὰ περὶ τούτου φιλοκρινούσας, ἐφεύρομεν, τὸ μὲν ἀρυήτους τὸν περὶ πίστωσης λόγον διδάσκειν καὶ κατηχεῖν, εἰθ' οὕτως καὶ φωτισματος ἐξιοῦν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν θεῶν καὶ ζωοποιῶν μυστηρίων μεταλήψεως μεταδίδόναι τοῖς ἐξ οἰασῶν ἐνορίας πιστοῖς ἐνέργημα εἶναι, τούτο κοινότερον διεγνώσκουμεν ἐπὶ τε τῶν ἐκ τῆς οἰκίας ἐνορίας ὀρηγμένων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐξ ἄλλοδαπῆς ἐρχομένων· χειροθεσίας δὲ ἱερατικῆς ἀξιοῦν εὐ τοὺς ἀπανταχόθεν ἐρχομένους, ἀλλ' ἢ μόνους τοὺς ἐκ τῆς οἰκίας ἐνορίας ἐν ἑκάστῳ ἀρχιερεὶ κατανόησεται, ἵνα μὴ τὸ ἀτακτον τούτοις καὶ στασιώδες ἐμπολιτεύοιτο, ἐξ ὧν τὸ εὐτακτον καὶ τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν καὶ τοῖς ἄλλοις ὀφελεται κανονίζεσθαι. Ἐπει οὖν οὕτως ταῦτα ζητήσαντες εὐροίμεν, τὸ μὲν σχολῆν τῶν προγεγενημένων καταψηφίσασθαι, καὶ ἀκυρῶσαι τὰς ἡδὴ σφίσι προτεταλασμένας ἱερατικὰς ἐνεργείας, καὶ εἶτε ἀφορισμῶ τοὺς χειροθετήσαντας καθυποβαλεῖν, εἶτε τοὺς χειροτονηθέντας τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογυμνώσαι, σχολῆρόν τι καὶ ἀπληρὸς ὄλωσ' ἐλογισάμεθα· τὸ δὲ οὐκ εἶναι ἀνασχέσθαι τῶν ἐπὶ κρῖματι σφετέρῃ τὰ τοιαῦτα διαπραξαμένων παράλογα, καὶ τὰ μὲν προτετυγμένα φιλενθρώπως παραδραμεῖν, τὸ δὲ μέλλον ἐπιδιορθωτικῶς ἀσφαλίσασθαι, εἶτε κοινῇ συμφέρον καὶ ἡμῖν καὶ αὐτοῖς, ἐπεκρίναμεν. Λοιπὸν καὶ ὀροφρονούντας ἀποφαινόμεθα ἀπαντας, μηκέτι τοῦτο ἀπὸ τοῦδε τομῆσαι τίνα τῶν πλ.σ.ο.χ.ρ.σ.ω.ν. εἶτε καὶ πόρρωτέρων ἀρχιερέων, τῶν τε ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου, τῶν τε ἐξ ἐτέρας, χεῖρα τελεστικῆν ἐπιθεῖναι ἐπὶ τινι τῶν τῆς ὑπὸ τὴν βασιλίδα ταύτην καὶ μεγαλόπολιν ἔντων ἐνορίας, καὶ οὐδοθητινος αὐτῶν ἐξῶσαι τῶν ἱερωμένων τόπου τε καὶ βαθμοῦ, ἀλλ' ἑκαστον εἰδέναι τὰ ἑαυτοῦ δίκαια, καὶ τοῦτοις ἀρχιερεῖσθαι καὶ μόνους. Τῶν δ' ἄλλοις ἀνηκόντων ἀρχιερατικῶν δικαίων μὴ καταπεμβαίνειν ἀναιδῶς καὶ τὸ ὄλον καταφρονητικῶς. εἰδέναι ὀφειλότων, τῶν ἀθετήσαι τομῆσόντων τὰ ὅστω κανονικῶς παρ' ἡμῶν διετεταγμένα, ἀλλὰ καὶ τῶν προσερχομένων αὐτοῖς, καὶ ἱερωσύνης ἀξιοῦμένων, ὡς οὗτοι μὲν, ὡς παρὰ κανόνας χειροθετηθέντες, οὐδὲν ἱερατικὸν λειτουργημα ἐνταῦθα διενεργήσουσιν, ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς ἐνορίαις ἀδεῶς ἱεράσουσιν, ἐναῖς καὶ τὸ χρῖσμα τῆς ἱερωσύνης ἐδέξαντο· οἱ δὲ χειροτονησάντες, ἐξ οἷας ἂν εἶεν συνόδου, ἀλειτουρηγείας ἐπιτιμῶ ἀπανταχόθεν εἶσονται ὑποκείμενοι, ὡς μηδὲ μετὰ πρώτης ἢ δευτέρας παραλείπον (πρώτην δὲ φάμεν τὴν καὶ παρὰ τὸν πρὸ ἡμῶν ἀγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκά συνδικῶς περὶ τούτου γενομένην ἔγγραφον ἐπιφώνησιν, ἀποσχέσθαι τῆς τοιαύτης ἀκανονίστου θελήσαντες πρόξεως. Διὸ καὶ τετύπωτα: παρεκδηθῆναι καὶ δοθῆναι τὴν τοιαύτην σημάσιον. Ἄφορισμοῦ δὲ προσεπιτεθέντα ἐπιτιμίον καὶ τῷ δὲ ἂν πρῶτος τῶν τὰς τοιαύτας διενεργούντων ἀκανονίστου; χειροτονίας τὰ παρ' ἡμῶν διωρισμένα ταῦτα ἐπιγνώσεται· εἰ μὴ καὶ τοῖς πλῆσιον αὐτοῦ ἱερωτάτοις ἀρχιερεῦσι διαδόσιμα ταῦτα ποιήσας, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσι τὰ ὀρισθέντα γωνήσασιν. Ἄ δὴ καὶ ἐπὶ πατρῶν τῶν ἐνοριῶν, τῶν ὑπὸ τὰς ἀπανταχοῦ ἀγνι-

τάτας εκκλησίας, ἔγουν μετροπέλει; ἀρχιεπισκοπᾶς Α τε καὶ ἐπισκοπᾶς, τὸ ἐνεργόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ἔξουσι. Καὶ οὐδεὶς τῶν ἱερῶσθαι τὸ ἀπὸ τοῦδε μελ- λόντων εἰς ἕτερον ἀρχιερέα παρ' ἐνορίαν ἀφ' ἔξεται, καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ τῆς ἱερωσύνης ἀξιουθήσεται χαρίσματος. Ἀπεντεύθεν γὰρ ὑπόδικοι ἔσονται καὶ ἀμφότεροι, ὃ τε χειροτονηθεὶς καὶ ὁ χειροτονήσας τεῦτον ἀρχιερέυ; τ.Γ; οἷς περὶ τούτων ἤδη συνοδικῶ; διωρισάμεθα φθάσαντες. Ἵνα δὲ μὴ πρόφρασι εἴη, καὶ τοῦτο δῆθεν εὐάφορμον, τοῖ; μὴ βυλομένοι; ἐνταῦθα χειροτονεῖσθαι, προτερχομένους τῷ θεοφιλε- στάτῳ ἡμῶν χαρτοφύλακι, τὸ καινοτομίαν ἔσω; ὑφίστασθαι πλείονα τῆ; εἰωθυίας συνθηλας ἔκπα- λαι δίδωσθαι, καὶ τοῦτο παρὰ τῆ; ἡμῶν μετροπέλειτος συνοδικῶ; διωκονόμεται σήμερον. Διωρισάμεθα γὰρ τὸ ἀρχαῖον ἔθος ἐπὶ τούτοι; μὴ παραβαίνεσθαι, ἀλλ' ἐκεῖνα δίδωσθαι μόνα τοῖ; τ.Γ; ἐπισκοπιανοῖ; καὶ τῷ κατὰ καιροῦ θεοφιλεστάτῳ χαρτοφύλακι, τὰ εἰωθότα παρὰ τῶν χειροτονουμένων ἀνεκαθεν κατα- βίλλεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Συνόδοις διεφόροι; φησὶν, ὥρισται Β τούτο, τὸ ἀλλότριον κληρικὸν μὴ δέχεσθαι ἄλλον ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην τοῦ κληρώσαντος αἰτῶν ἐπι- σκόπου, ἀλλὰ καὶ νῦν παρ' ἡμῶν βεβαιωθεῖται, ἀδελφοί. Ὁ δὲ Ἰουλιανὸς καταφρονήσας τούτων, καὶ ἀχάριστος φανεί; περὶ ἐμὲ εὐεργετήσαντα αὐτὸν, προπετιῶ; ἀναιδῶ; δηλαδῆ, τὸν ὅπ' ἐμοῦ βεπτισθέντα, ἔν αὐ- τῷ μοι παρέθετο διὰ πολλὴν ἐνδειαν, ἔγουν ἡ ὡ; ἐπιπέτῃ τῶν ἀεγκάλων, ἡ ὡ; ἐνδειαν ἔμοι ἔχοντι κληρικῶν, ὃν καὶ αὐτὸ; ἀναγκώστῃν πεποίηκα, ἀφῆρπασε, καὶ διάκονον ἐχεροτόνησεν. Εἰ γοῦν ἔξεσται τοῖ; τ.Γ; γίνεσθαι, γνωσθῆτω ὅμιν· εἰ δ' οὐκ ἔξεσται, κωλυθήτω τὸ οὕτως ἀναιδῆ;ς, ἔντα ὁ ὀρθεῖ;ς Ἰουλιανὸ; μὴ ἐπικοινωνῆ; ἄλλοτρίοι;ς. Τοῦτο δὲ διετιῶ; νοεῖται, ἡ ἵνα μὴ τοῖ; ἀλλότριους κληρικοῖ;ς οικειῶ- ται καὶ σφετερίζεται, ἵνα μὴ παρὰ τινων ἄλλων ἐπισκόπων εἰς κοινωμίαν δέχεται. Περὶ ταῦτα δὲ ὁ Νουμήδιος εἶπεν, ὅτι Ἐάν μὴ σοῦ παραχωρήσαντος ὁ Ἰουλιανὸ; ἐπαραξεί τούτο, ἀδικῶ; ἔστι, καὶ εἰ μὴ ἐσορθώσεται τὴν οικεῖαν πλάνην, καὶ ἀποκαταστήσει τὸν κληρικὸν, ὡ; πράττων κατὰ τῶν ὀρισθέντων τῆ; συνόδου, ἔγουν ὡ; ἀνατρέπων τὰ συνοδικῶ; ὀρισθέντα, χωρισθῆσεται ὅφ' ἡμῶν, ἀνεὶ τοῦ ἀφοριεθῆσεται ἡ να ὀποσῆσεται τὴν κατάκρισιν ἐκ τῆ; οικεῖας μο- νοτονεί;ς, ἔγουν ἀναίσχυτεῖ;ς ἡ αὐτογνωμοσύνης. Ὁ δὲ Ἐπιγονί;ς ἔφη ὅτι Ὁ κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ τὸ γῆρας πατήρ, καὶ τῆ; προκοπῆ; τοῦ χρόνου δηλαδῆ, ἀρχαετήτος ἀνὴρ, βούλεται γενικὴν γενέσθαι τὴν αἵτησιν ταύτην, ἣν ἤτησαστο ὁ τὴν ὑπόθεσιν εἰσαγα- γῶν, ἔγουν μὴ κατὰ μόνου τοῦ Ἰουλιανοῦ τούτο ἔκρυψηθῆναι, ἀλλὰ κατὰ πάντων κοινῶ;ς, τῶν ἀλλότριους κληρικοῖ;ς σφετεριζομένων.

ΑΡΙΣΤ. Ἐτὴν τοῦ Ἐπιγονίου ἀναγκώστῃν Ἰουλιανῶ;ς ἡ χειροτονήσας διάκονον, εἰ μὴ πρὸ; αὐτὸν αὐ- ἡ θενεῖα παραστήσοι, τὸ κατὰκριμα τῆ; ἰδίας ἡ μονοτονίας καταπλουτήσει. Ἐν ὅλαι; σχεδὸν ταῖ; συνόδοι;ς ὥρισται τούτο, τὸ μὴ τινα ἐπίσκοπον ἀλλότριον κληρικὸν προσλαμ- βάνεσθαι, παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, καὶ ἰδιοποιεῖσθαι αὐτόν. Διὰ τούτο γοῦν καὶ ὁ ἐπίσκοπος οὗτος Ἰουλιανὸ; τὸν τοῦ ἐπισκόπου Ἐπιγονίου δεξά- μενο; κληρικὸν, ἀναγκώστῃν ὅστι; καὶ διάκονον χειροτονήσας αὐτόν, ὥρισθη; κἀκεῖν ἀποκαταστήσαι.

tionem, quom olim dari fuerit consuetudo; et quoque rei nostra mediocritate hodie prouiaum est. Cantum est e nitr, ne antiqua in his consuetudo transiliatur : sed illa so'la dentur episcopi miin- stris et religiosissimo pro tempore chartophylaci, quæ ab his, qui ordinantur, jam olim dari consue- vere.

ZONAR. Cum multæ synodi statuerunt, ne cui- quam episcopo alienum clericum, absque illius, a quo in clerum lectus est, episcopi facultate, admit- tere licent; tum vero idem, inquit, decretum a vobis quoque, fratres, in hac synodo confirmetur : his tamen spretis, ac eorum, quibus a me plurim; ornatus est, beneficiorum inuimem Julianus, temere per impudentiam videlicet, hominem a n o baptizatum, quem ad me ob multam inopiam, hoc est, vel rerum necessarium copia destitutum, vel ad me clericorum penuria laborantem, ipse alle- gavit, quem ego denique ipse lectorem feci, arri- puit, ac diaconum consecravit. An hoc igitur fieri licet, vos ipsi decernite . Si vero non licet, facinus adeo indignum atque impudens prohibeto , ne per vos Julianus huic alienis communicare concessum sit. **587** Quod quidem duobus modis intelligi potest; vel ne alienos sibi clericos arroget ac usurpet; vel ne ab ullis aliis episcopis ad communionem admit- tatur. Ad hæc vero ita Numidius respondit : Si, te haud permittente, Julianus id fecit, iniquus est, ac si minus errorem correxerit, clericumque resti- tuerit, quippe qui contra ea, quæ a synodo decreta sunt, faciat, hoc est, synodicas constitutiones violet ac evertat, separabitur a nobis, hoc est, segregatioe aut depositione punietur, saneque pervercacia, hoc est, impudentiæ ac pertinaciæ pœnas persolvat. Epigonius vero ita censuit : Ille vir, ait, senectute pater ac progressionem, ætatis videlicet, antiquissî- mus, quod in hoc genere postulatam est ad omnes pertinere se velle demonstrat, ut ne scilicet in solum Julianum, sed communiter in omnes, qui alienos clericos ad se traxerint, canonem huic promulgatum esse intelligamus.

ARIST. «Epigonii lectorem cum Julianus diaconum ordinaverit, nisi potestatem ab eo acceptam exhibuerit, pœnas suæ contumaciæ angebit. »

In omnibus fere synodis hoc decretum est, nul- lum episcopum alienum clericum recipere, præter proprii epîs opi sententiam, et eum sibi vendicare, sumique facere. Ideirco itaque et episcopus hîc Julianus cum Epigonii episcopi recepisset clericum qui lector fuit, eumque diaconum ordinasset, in- iuriam habet cum Ecclesiæ, in qua antea in cle-

rum cooptatus fuit, iterum restituere; nisi segregatus esse cupiat, juxta vicesimum synodi Chalcedonensis canonem; utpote qui canonibus advesetur, et propriæ adhaereat voluntati. At decimus septimus sextæ in Trullo synodi canon eum, qui alienum recipit clericum, illumque ordinat, depouit jubet, una cum eo qui ordinatus fuit.

CANON LIX.

ε **U**t Carthaginis episcopo liceat, non velit, clericum
 ε ordinare. Aurelius episcopus dixit: Sermonem
 ε nemini audite, fratres. Saepe evenit, ut eccle-
 ε siastici, qui indigent, diaconos vel presby-
 ε teros vel episcopus a me petant: ego tamen,
 ε minor eorum quæ constituta sunt, illa sequor, **B**
 ε ut conveniam episcopum clerici, qui petitur,
 ε et ea illi ostendam, quod qui sunt cujusvis
 ε Ecclesiæ, ejus clericum postulanti. Ecce autem
 ε in præsentia non contradicunt: ne autem
 ε potes contingat, hoc est, ne mihi adver-
 ε sentur, qui in hoc negotio a me petitur cle-
 ε rici (quia scitis me multarum ecclesiarum et
 ε ordinationum curam genere) quemcumque con-
 ε sacerdotum convenero, cum duobus vel tribus
 ε testibus nostri clericatus, si non impius et
 ε indotus inventus fuerit, æquum est vestram
 ε dilectionem judicare quid facere oporteat. Ego
 ε enim, ut scitis, fratres, Dei permisso multarum
 ε ecclesiarum curam gero. Numilius episcopus
 ε dixit: Hæc semper fuit huic throno auctoritas, **C**
 ε ut unde vellet, et de quocunque nomine ad-
 ε monita fuerit, convenienter uniuscujusque Ec-
 ε clesiæ desiderio ordinet episcopum. Epigonius
 ε episcopus dixit: Bona tua voluntas moderatur
 ε potestatem: minus enim audes, quam potes,
 ε in eo quod teipsum omnibus, o frater, bonum
 ε et humanum ostendas. Nam hoc quoque in
 ε tuo judicio situm est, ut uniuscujusque epi-
 ε scopi personam corrigas: idque in primo et
 ε solo congressu, si intelligas in hujus esse ca-
 ε thedræ potestate punire; quoniam ipse necesse
 ε habeas omnes ecclesias fulcire. Unde nos tibi
 ε facultatem non damus, sed ea tua voluntate
 ε obsequamur, ut semper liceat ea obtinere quæ
 ε velis, et promoveri qui præsent ecclesiis, et **D**
 ε reliquos **588** qui quærentur, unde satius
 ε esse perpexeris. Postumelianus episcopus
 ε dixit: Deinde si quis unum eumque solum
 ε presbyterum habeat, num debet etiam ipse
 ε unus ab eo auferri? Aurelius episcopus dixit:
 ε Dei permissione potest unus episcopus multos
 ε presbyteros ordinare: presbyter autem aptus
 ε episcopatu difficulter invenitur. Quare si quis
 ε inventus fuerit unum solum habens presby-
 ε terum, eumque aptum episcopatu, ipsum quo-
 ε que unum debet dare ad ordinationem. Po-
 ε stumelianus episcopus dixit: Ergo si alius
 ε episcopus habeat clericorum multitudinem,
 ε tibi debet alia multitudo convenire. Aurelius

A αὐτὸν τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς ἣν τὸ πρότερον ἐκλήρωθη·
 εἰ μὴ βούλεται ἀφωρισμένος εἶναι· κατὰ τὸν εἰκο-
 ε στὸν κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, ὡς τοῖς
 ε κληρικοῖς ἐναντιούμενος, καὶ τοῦ ἰδίου θελήματος
 ε ἀνεχόμενος. Ὁ δὲ ἐπιτακτικῶς κανὼν τῆς ἐν τῷ
 ε Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου τὸν δεξάμενον ἀλλότριον
 ε κληρικόν, καὶ χειροτονήσαντα αὐτὸν, καθαιρεῖσθαι
 ε προτάττει σὺν τῷ χειροτονηθέντι

KANON NΘ.

ε **Π**ερὶ τοῦ ἐξελίγειν τῷ ἐπισκόπῳ Καρχηδόνος, ὅθεν
 ε θέλει, κληρικὸν χειροτονεῖν. Ἀρχηγὸς ἐπίσκο-
 ε πος εἶπε· Τὸν λόγον μου προσδέξασθε, ἀδελφοί.
 ε Συνέβη πολλάκις αἰτηθῆναι με ἀπὸ ἐκκλησια-
 ε στικῶν ἐνδοξιμῶν διακόνους ἢ πρεσβυτέρους
 ε ἢ ἐπισκόπους· καὶ ὁμῶς μεμνημένος τῶν
 ε ὀρισθέντων τούτοις ἔρχομαι, ὥστε συναλθεῖν με
 ε τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ τοῦ ζητουμένου κληρικοῦ,
 ε καὶ ταῦτα αὐτῷ ἐμφανίσαι, ὅτι κληρικὸν αὐτοῦ
 ε αἰτούντες οἱ τῆς οἰασθήποτε Ἐκκλησίας. Ἰδοὺ
 ε οὖν ἐπὶ τοῦ παρόντος οὐκ ἀντιλέγουσιν· διὰ δὲ
 ε τὸ μήτε μετὰ ταῦτα συμβῆναι, τοῦτ' ἐστίν
 ε ἐναντιωθῆναι μοι τοῦτο ἐν τούτῳ τῷ πράγματι
 ε παρ' ἐμοῦ αἰτουμένους (ἐπειδὴ οἴδατε πολλῶν
 ε ἐκκλησιῶν καὶ χειροτονιῶν φροντίδα με βρατά-
 ε ζειν) ὑπεινήθητε τῶν συνειρέων συνέλθω
 ε μετὰ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων τῆς ὑμετέρας
 ε συγκληρώσεως, ἐὰν ἀκαθόσιωτος εὐρεθῆι,
 ε δίκαιον ἐστὶ κρῖναι τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τι
 ε δεῖ ποιῆσαι. Ἐγὼ γάρ, ὡς ἴσατε, ἀδελφοί, κατὰ
 ε συγχώρησιν Θεοῦ πολλῶν Ἐκκλησιῶν φροντίδος
 ε ἀνέχομαι. Νουμφίδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἄξι
 ε ὑπῆρξεν ἡ αὐθεντία αὐτῆ τῷ θρόνῳ τούτῳ, ἵνα
 ε ὅθεν θέλει, καὶ περὶ οἰουδήποτε προεστράπη
 ε ὀνόματος κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἐκείτης Ἐκκλη-
 ε σίας ἐχειροτόνηι ἐπίσκοπον. Ἐπιγόνιος ἐπίσκο-
 ε πος εἶπεν· Ἡ ἀγαθοθέλεια μεσάζει τὴν ἐξου-
 ε σίαν· ἦτερον γὰρ τολμᾷς ἦπερ δύνῃ, ἀδελφὲ, ἐν
 ε τῷ πᾶσιν ἐαυτὸν ἀποδεικνύειν ἀγαθὸν καὶ
 ε φιλόθυρον. Ἐχει γὰρ τοῦτο ἐν τῇ κρίσει
 ε σου, τὸ ἀποθεραπεῦσαι ἐνδὸς ἐκείστου ἐπισκό-
 ε που τὸ πρόσωπον· ἐν πρώτῃ δὲ καὶ μόνῃ συν-
 ε ελεύσει, εἰ συνίδῃς τὸ ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ
 ε καθ' ἑδρὰ εἶναι ἐκδικητέον· ἐπειδὴ ἀνάγκη
 ε ἔχεις αὐτὸς πάσας τὰς Ἐκκλησίας ὑποστηρί-
 ε ζειν. Ὅθεν ἐξουσίαν σοι ἡμεῖς οὐ δίδομεν, ἀλλ'
 ε ἐπισφραγίζομεν ταύτην τῇ σῇ προαιρέσει, ὥστε
 ε ἐξελίγειν δεῖ κρατεῖν ὧν ἂν θέλῃς, καὶ προχει-
 ε ρίζεσθαι προσετώτας ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τοὺς
 ε λοιποὺς τοὺς ζητουμένους, ὅθεν συνίδῃς. Πο-
 ε στουματιανὸς ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐἴτα, ἐὰν τις
 ε ἕνα καὶ μόνον ἔχη πρεσβύτερον, μὴ ὀφείλει καὶ
 ε αὐτὸς εἶ εἰς ἐξ αὐτοῦ ἀφαιρεθῆναι; Ἀρχηγὸς
 ε ἐπίσκοπος εἶπεν· Κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δύ-
 ε νεται ὁ εἰς ἐπίσκοπος πολλοὺς χειροτονεῖν
 ε πρεσβυτέρους· πρεσβύτερος δὲ πρὸς ἐπισκοπὴν
 ε ἐπιτρεθεὶς δυσχαρῶς εὐρίσκαται. Διὸ ἐὰν τις
 ε εὐρεθῇ ἔχων ἕνα μόνον πρεσβύτερον, καὶ αὐτὸν
 ε τῇ ἐπισκοπῇ ἐπιτρεθεινόν, καὶ αὐτὸν τὸν ἕνα
 ε ὑφείλει δούνα· εἰς χειροτονίαν. Πιστουματιανὸς

επίσκοπο; εἶπεν· Οὐκοῦν, ἐν ἄλλοις ἐπίσκοπος ἄ
 εἴη πλήθος κληρικῶν, ὅφρα μοι τὸ ἕτερον
 εἰ πλήθος συναλθεῖν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος· εἶπεν·
 εἰ Δηλαδὴ ὅν τρόπον σὺ τῇ ἐτέρῃ Ἐκκλησίᾳ συνήλ-
 εθες, συνωθήσεται καὶ ὁ τοῦς πλείονας ἔχων
 εἰ κληρικούς ἐξ αὐτῶν εἰς χειροτονίαν σοὶ δαψι-
 ελεύσασθαι. »

ΒΑΣΣ. Ὅτι ὠρίσθη παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐν
 τε τῷ προσηγῶς γραφέντι κανόνι καὶ ἐν ἑτέροις μὴ
 ἔχειν ἐπ' ἀδείας ἐπίσκοπον ἐξ ἑτέρας· ἐνορίας λαθεῖν
 κληρικῶν ἀνευ θελήσεως τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, εἶπεν
 ὁ Αὐρήλιος πρὸς τὴν ἀδελφότητα τῆς συνόδου ὅτι
 Πολλάκις αἰτησάντων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν ὄντων
 ἀπὸ ἑτέρας ἐνορίας ὑποκειμένων ἐμοί, διακόνους ἢ
 πρεσβυτέρους ἢ ἐπισκόπους ἀπὸ ἀλλοτρίας ἐνορίας,
 ὡς ἔχοντων ἐνδεῶς ἐκείνων ἱκανῶν ἀνθρώπων,
 ἠθέλησα τοῦτο ποιῆσαι· πλὴν μεμνημένος τῶν
 κανονικῶν διαταγμάτων τῶν διοριζομένων παρὰ
 γνώμην τῶν ἐπισκόπων μὴ ἀφαιρεῖσθαι κληρικούς
 αὐτῶν, καὶ εἰς ἑτέραν ἐνορίαν δίδοσθαι, ἠκολούθησα
 τοῖς οὕτω διορισθεῖσι, καὶ ἀνικαιωσάμην τὰ περὶ
 τούτου τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ ζητούμενου κληρικοῦ. Καὶ
 νῦν μὲν οὐχ εὐρόν τινα ἀντιέλεγοντα· ὑποπειθῶ δὲ
 μήπως εἰς τὸ ἐξῆς ἀντιπέση μοὶ τις ἐπίσκοπος, καὶ
 τῷ κανόνι χρήσεται. Τοῦτο δὲ γίνεται παρ' ἐμοῦ οὐχ
 ὡς ἐναντιούμενου τοῖς νόμοις (επιτίμασεν, ἀλλ'
 ὅτι, ὡς καὶ ὑμεῖς γινώσκετε ἐπικρατεῖται μοι φρονεῖς
 πολλῶν Ἐκκλησιῶν. Εἰ γοῦν, ἔχων ἐνδεῖαν ἱκανῶν
 ἀνθρώπων, ζητήσω ἐξ ἑτέρας· ἐνορίας κληρικῶν, καὶ
 οὐκ εἰσακουσθῶ, κἀνεῦθεν ἀναγκασθῶ προσελθεῖν
 εἰς ἔχοντι τὴν τοιοῦτον κληρικῶν ἐπίσκοπῳ μετὰ
 τῷ ἢ τριῶν μαρτύρων ἀπὸ τῆς ἡμετέρας συγκλη-
 ρύσεως, ἢ γοῦν ἀπὸ τῶν συνεπισκόπων, ἢ ἢ ἀνα-
 λαβεῖσθαι τὸν ζητούμενον παρ' ἐμοῦ κληρικῶν, ἀκα-
 θολώτερον εὐρισκόμενον, ἢ γοῦν ἀξίον καὶ παντὸς
 αἰτιάματος· ὑπέρτερον, καὶ ἐκείνο· οὐδὲ οὕτω πεί-
 θεται δοῦναί μοι τὸν κληρικῶν αὐτοῦ, κρίνατέ μοι
 τὸ ποιητέον. Ἀπεκριθὼν ὁ Νουμήδιος ὅτι Ἐξου-
 σίαν ἔχει ἀνάκαθεν ἢ καθέδρα τῶν Καρχηδονίων
 ἀναλαμβάνεσθαι ἀπ' ἧς ἂν θέλῃ ἐκκλησίας κληρι-
 κῶν, καὶ χειροτονεῖν αὐτοὺν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 ζητήσαντος τοῦτον λαοῦ εἰς βαθμῶν, ἢ γοῦν εἰς
 ὄνομα οἴον ἂν καὶ προεστράπη. Ὁ δὲ Ἐπιγόνιος
 ἔφησε πρὸς τὸν Αὐρήλιον ὅτι, Εἰ καὶ δύνασαι τοῦτο
 ποιεῖν αὐθαίρετως, ἀλλὰ τὸ ἀγαθοθελεῖς σου μέσως
 ἀναγκάζει σε χρῆσθαι τῇ ἐξουσίᾳ. Κρίνεις γὰρ
 ἀσκανδάλιστον εἶναι τὸ θεραπειεῖν τοὺς συναδέλ-
 φους, καὶ μὴ αὐθεντικῶς, ἀλλὰ μετὰ γνώμης
 ἐκείνων ἀναλαμβάνεσθαι τοὺς κληρικούς αὐτῶν. Εἰ
 γὰρ οὖν διὰ πρώτης καὶ μόνης συνελεύσεως, ἢτοι
 διὰ μαρτυρίας, συνείδησις τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ζη-
 τούμενου τὴν κληρικῶν ὑποταγῆ, τοῦτέστι δώσει
 τὸν κληρικῶν, λόγος οὐδέ τις· εἰ δὲ μὴ, ἐκδίκησον
 τὴν θρόνον σου διὰ τῆς ἀνωθεν προσούσης αὐτῷ
 ἐξουσίας, ἢ γοῦν ἀναλαβῶ τὸν κληρικῶν καὶ μὴ
 βουλομένου τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ. Ἐχεις γὰρ
 ἀνάγκην πάσας τὰς Ἐκκλησίας· στήριξεν κανονι-
 κῶς. Ἦνα δὲ μὴ τινες σκανδαλισθῶσι κατ' αὐτοῦ,
 ὡς ἐκ νέου ἐπιτρέποντος τοῦτο, ἐπέγραψεν ὅτι· Τοῦτο

εἰ episcopus dixit : Scilicet quomodo in alii Ec-
 clesie subvenisti, compellitur et qui plures
 εἰ habet clericos, ex ipsis ad ordinationem tibi
 εἰ suppeditare. »

BALS. Quia a sanctis Patribus decretum est, et
 in proximo canone, et in aliis, non licere episcopo
 clericum ex alia diocesi accipere sine voluntate
 ipsius episcopi, dixit Aurelius ad fraternitatem
 synodi, quod sæpe cum ecclesiastici, qui sunt ex
 alia regione mihi subjecta, a me diaconos vel pro-
 aliteros vel episcopos ex aliena regione petivis-
 sent, cum eis idoneorum hominum magna esset
 inopia, volui hoc facere : sed canonicarum Con-
 stitutionum memora, quæ statuunt non esse aufe-
 rendos clericos præter episcoporum voluntatem,
 et in aliam regionem tradendos, seruius sum ea,
 quæ sic constituta sunt, et cum clerici qui quaere-
 batur episcopo de ea re communicavi. Et nunc
 quidem neminem iuveni contradicentem : vereor
 autem ne quis in posterum mihi resistat episcopus,
 et canone utatur. Hoc autem facio, non tanquam
 canonicis decretis repugnans, sed quia, ut vos
 quoque scitis, multarum mihi Ecclesiarum cura in-
 cumbit. Si ergo in idoneorum hominum inopia
 constitutus, ex alia regione clericum petivero, et non
 fuero exauditus, et inde ad episcopum, qui habet
 talem clericum cum duobus vel tribus testibus ex
 nostro conclericatu seu cœpiscopis, accedere con-
 actus fuero, ut qui a me quaeritur clericus reci-
 piatur, si non expiandus inveniatur, id est dignus,
 et quovis crimine superior : porro ille ne sic qui-
 dem suum clericum mihi dare persuadet, statuitur
 quid mihi sit faciendum. Respondit itaque Numi-
 dius quod Carthaginiensium cathedra a multis ante
 sæculis habet potestatem recipiendi clericum ex
 qua velit ecclesia, et eum ordinandi convenienter
 populi desiderio, qui eum in gradum seu in nome-
 n elegit, quod ei oblatum est. Epigonius vero dixit
 Aurelio : Etiam si hoc tuo arbitratu facere potes,
 sed bona tua voluntas te moderate quodammodo
 cogit tua uti potestate. Judicas enim ab officio
 alienum esse fratres tuos beneficiis demereri, et
 non propria auctoritate, sed cum illorum voluntate
 clericos eorum recipere. Si ergo per primum so-
 lumque congressum, seu testimonium, episcopi, a
 quo petitur clericus, conscientia subiecta fuerit,
 hoc est, clericum dederit, bene est : si minus,
 tuere thronum tuum per potestatem quæ illi iam
 multis ante sæculis adest, scilicet accipe clericum,
 vel ejus nolente episcopo. Necesse enim habes
 omnes ecclesias canonicè stabilire. Ne qui autem
 eo offenderentur, utpote hoc de novo permittente,
 subjunxit : Hoc jus non tibi nunc datum est a
 nobis, sed tibi quidem prius aderat, verum a nobis
 obsignatur, hoc est, confirmatur. His autem sic
 discretis et distinctis, dixit Postumianus : Si

quis autem episcopus habeat unum clericum, is quoque ab eo auferetur? Ad hoc autem respondit Aurelius quod presbyterorum quidem ordinatio **589** facilis est. Multi enim ad hoc apti inveniuntur et ordinabuntur ex Dei permisso seu bona voluntate. Episcoporum autem promotio difficilis est et necessaria. Docendi enim facultate praeditum solentisque ingenii esse oportet episcopum: quod difficile invenitur. Quare si apud aliquem episcopum fuerit inventus talis sacerdos, etiam si unus solus est apud ipsum, ipse quoque auferetur, et ad episcopatus dignitatem prorehetur; nempe cum alios ordinare sacerdotes sit ei factu facile, qui ejus loco sint et sacra celebrent. Deinde intulit alius episcopus. Deinceps si quis alius multos habet clericos, det non habenti. Aurelius quoque ipse dixit ad hoc: Quemadmodum tu, qui habes clericum, cogeris dare ipsum ad ordinationem episcopi, ita et qui habet plures compelletur, id est, cogetur vel invitus dare tibi unum ex ipsis. Haec cum decerneret canon, interrogaverit quispiam, cum Constantinopoli concessum sit a Justiniani Novella 3, seu a cap. 2 tit. 2 lib. III Basil., quod extra quoque cap. 26 primi tit. praesentis operis posuimus, alienos clericos sine praesulio suscipi; similiter et archiepiscopo primae Justinianae seu Bulgaricae a Justiniani Novella 133 quae sita est in cap. 1 tit. 3 lib. V Basil., quae a nobis posita est in cap. 6, tituli I praesentis operis, antiquae Romae et Carthaginiensis Ecclesiae jura concessa sunt; praeterea autem et archiepiscopo novae Justinianopolis, seu Cypri, data sunt per canonem 39 synodi in Trullo privilegio Constantinop. Ecclesiae: cogentur et ii cum scientia episcoporum clericos habentium ipsos suscipere, quemadmodum Carthaginiensem quoque episcopum facere cautum est, an non? *Solutio.* Quidam dixerunt, quod quoniam eis indistincte permissum est alienos clericos suscipere non cogentur primum denuntiare, sicut praesenti canone Carthaginiensem episcopum facere oportere constitutum est. Mihi autem videtur debere haec prima capita, quemadmodum praesenti canone continetur, alienos clericos auferre, similiter ac Carthaginiensis episcopus: tum quia hoc est ab omni offensione alienum et fraternum, tum etiam quod praedicta Justiniani Novella 132 mentionem faciens etiam Justinianae Carthaginiensis Ecclesiae, quae est in Africa, quod ad episcopale jus attinet, eas exaequat. Cum autem praesens canon decerneret, ut qui habet clericorum multitudinem, cogatur dare ei qui non habet; cogetur etiam, verbi gratia, Constantinopolitanus episcopus dare vel invitus, post denuntiationem, Heraclaeus, verbi gratia, episcopo, suum clericum, ut eum sacerdotem, vel diaconum, vel episcopum ordinet? *Solutio.* Non puto. Hoc enim concessio, fiet omnium episcoporum exaequatio, quod ad hoc caput attinet: et ad nihilum redibit privilegium episcopo Carthaginiensi et reliquis datum. Debemus ergo dicere quod episcopi quicquam privilegiati, non solum in episcopos, sed

A δὲ τὸ δίκαιον οὐ δίδοται σοι νῦν παρ' ἡμῶν, ἀλλὰ προῆν σοι, ἐπισφραγίζεται δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τοῦτέστιν ἐπικυροῦται. Οὕτω δὲ τούτων διευκρινηθέντων, εἴπειν ὁ Ποστομειτιανός· Ἐάν δὲ ἔχη τις ἐπίσκοπος ἕνα κληρικόν, ἀφαιρηθεῖται καὶ οὗτος ἀπ' αὐτοῦ; Ἀντίφρασις δὲ πρὸς τοῦτον ὁ Ἀθήμιος, ὅτι· Ἡ μὲν χειροτονία τῶν πρεσβυτέρων εὐχερὴς ἐστὶ. Ἄλλοι γὰρ εὐρεθῆσονται πρὸς τοῦτο ἐπιτίθεται καὶ χειροτονηθήσονται κατὰ συγχώρησιν θεοῦ, ἧτοι κατ' εὐδοκίαν. Ἡ δὲ προχείρισις τῶν ἐπισκόπων δυσχερὴς ἐστὶ καὶ ἀναγκαῖα. Διαδικτικὸν γὰρ καὶ ἀγγίλουν εἶναι δεῖ τὴν ἐπίσκοπον, ὅπερ δυσχερῶς εὐρίσκειται. Διὸ, ἐάν παρὰ τινι ἐπισκόπῳ εὐρεθῆ τις τοιοῦτος ἱερεὺς, κἂν εἰς μόνος ἐστί παρ' αὐτῷ, ἀφαιρηθεῖται καὶ αὐτός, καὶ εἰς τὸ πῆς ἐπισκοπῆς ἀναχθήσεται ἀξίωμα, ὡς πάντως δυνατοῦ ὄντος καὶ εὐχεροῦς ἐτέρου; χειροτονηθῆναι παρ' αὐτοῦ ἱερεῖς, καὶ ἀντὶ τούτου εἶναι καὶ ἱεροῦργετον. Εἶτα ἐπήνεργεν ἑταίρος· ἐπίσκοπος ὅτι λοιπὸν, ἐάν ἄλλος ἔχη πολλοὺς κληρικούς, δίδωτω τῷ μὴ ἔχοντι. Καὶ ὁ αὐτὸς Ἀθήμιος εἶπε πρὸς τοῦτον· ὅτι, Ὡςπερ σὺ ἀναγκάζῃ ἔχω κληρικόν δοῦναι αὐτὸν εἰς χειροτονίαν ἐπίσκοπου, οὕτω καὶ ὁ τοὺς πλείους ἔχων συνωθήσεται, ἀντὶ τοῦ καὶ ἄκων ἀναγκασθήσεται, δοῦναι σοι ἕνα ἐξ αὐτῶν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἐρωτήσῃ τις ὡς, ἐπὶ καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐνιδόθῃ ἀπὸ τῆς γ' Ἰουστινιανείου νεαρῆς, ἦγουν ἀπὸ τοῦ β' τίτλου τοῦ γ' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ καὶ καταστρώσαμεν ἔξωθεν τοῦ κς' κεφ. τοῦ α' τίτλ. τοῦ παρόντος συντάγματος, ἄλλοιτροὺς κληρικούς ἀποκριματίστως δέχεσθαι· ὡσαύτως καὶ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἧτοι τῷ Βουλγαρίας ἐφιλοτιμήθησαν ἀπὸ τῆς γλγ' Ἰουστινιανείου νεαρῆς τῆς κεμένης εἰς τὸ α' κεφ. τῶν Βασιλικῶν, καὶ καταστρωθείσης παρ' ἡμῶν εἰς τὸ ζ' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, τὰ δίκαια τῆς παλαιᾶς Ῥώμης καὶ τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνας· εἰ μὴν καὶ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς νέας Ἰουστινιανείου πόλεως, ἧτοι τῷ Κύπρου, ἐδόθησαν διὰ τοῦ λθ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνέδου τὰ προνόμια τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας· ἀναγκασθήσονται καὶ οὗτοι μετὰ εἰδήσεως τῶν ἐχόντων τοὺς κληρικούς· ἐπίσκοπων δ' ἔχουσαι αὐτούς, καθὼς τοῦτο ποιεῖν καὶ τὴν ἐπίσκοπον Καρχηδόνας τετύπεται, ἢ οὐ; Ἀύσις. Τινὲς εἶπον ὡς, ἐπὶ ἀδιαστικῶς ἐξεχωρήθησαν οὗτοι δέχεσθαι ἄλλοιτροὺς ἐπίσκοπους, οὐκ ἀναγκασθήσονται πρῶτον ποιεῖν παράγγελμα, καθὼς διὰ τοῦ παρόντος κανόνος· ὁ ἐπίσκοπος Καρχηδόνας ὠρίστη ποιεῖν. Ἔμοι δὲ δοκεῖ ὀφείλειν καὶ τὰς τοιαύτας πρώτας κεφαλὰς κατὰ τὴν τοῦ παρόντος κανόνος περιληψὶν ἀφαιρεῖσθαι τοὺς ἄλλοιτροὺς κληρικούς παρομοίως τῷ ἐπίσκοπῳ Καρχηδόνας· ὅτι τε τοῦτό ἐστι τὸ ἀσκανδάλιστον καὶ φιλαδέλφον, καὶ ὅτι ἡ βῆθις αὐτῶν Ἰουστινιανέως νεαρῆς μνημένη καὶ τῆς ἐν Ἀφρικῇ Ἰουστινιανῆς Καρχηδόνας Ἐκκλησίας· ἐξισάζει ταύτας ὅσον τῶν εἰς τὰ ἐπίσκοπικὰ δίκαια. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διοριζομένου, ἀναγκάζουσαι τὸν ἔχοντα πλείους κληρικούς δίδουσι· τῷ μὴ

ἔχοντι, ἀναγκασθήσεται καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως A
 τυχὸν διδόναι καὶ ἄκων μετὰ ἐπιφώνησιν τῷ Ἡρα-
 κλείας τυχὸν κληρικὸν αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ χειροτονῆσαι
 τοῦτον ἱερέα, ἢ διάκονον, ἢ ἐπίσκοπον; *Λύσις.*
 Οὐκ ὀφθαί. Τοῦτο γὰρ δοθέντος γενήσεται πάντων
 τῶν ἐπισκόπων ἐξίσῳσις ὅσον εἰς τοῦτο τὸ κεφάλαιον
 καὶ εἰς οὐδὲν καταστήσει τὸ δοθὲν προνόμιον
 τῷ Καρχηδόνης καὶ τοῖς λοιποῖς. Ὁφειλομέν οὖν
 εἰπεῖν ὅτι οἱ μὲν προνομίαιροι ἐπίσκοποι οὐ μόνον
 εἰς ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ πρεσβυτέρους; καὶ διακόνους,
 ἵνα χειροτονήσωσιν ἄλλοτρίους κληρικούς, κατὰ
 τὴν περιλήψιν τοῦ παρόντος κανόνος· οἱ δὲ
 λοιποὶ ἐπίσκοποι ἐξ αὐτῶν οὐ ζητήσωσιν, οἷα
 δέξωσιν κληρικούς; ἄλλως, εἰ μὴ ἐν χρεῖα γένω-
 νται τοῦ χειροτονῆσαι τοῦτον ἐπίσκοπον. Τοῦτο γὰρ
 καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος παρίσταται, λέγοντος
 μὴ τοσοῦτον εἶναι ἀναγκαίαν τὴν τῶν ἱερέων καὶ
 διακόνων χειροτονίαν, ὡς τὴν τῶν ἐπισκόπων· καὶ
 διὰ τοῦτο ἀφαιρῆσθαι καὶ τὸν ἕνα καὶ εἰς ἐπισκοπὴν
 ἀνάγεσθαι. Ἐὰν δὲ ὁ μετακαλούμενος κληρικὸς εἰς
 ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα, ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τυχὸν
 τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, οὐ καταδέχεται τὴν ψῆφον,
 ἀναγκασθήσεται παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὸν
 παρόντα κανόνα καταδέξασθαι; *Λύσις.* Οὐδαμῶ.
 Οὐ γὰρ ἀναγκάζεται τι; ἀρχιερεὺς γενέσθαι καὶ ἄκων.
 Ἐκλιπτέον οὖν τὰ τοῦ κανόνος; εἰς τὸν ψηφισθέντα
 καὶ καταδεχόμενον μὲν τὴν ἐπισκοπὴν μὴ παραχω-
 ρούμενον δέ.

ZONAR. Τοῦ ἀνωτέρω κανόνος ὥρισαντο; μὴ
 εἶναι ἐπισκόπῳ ἑτέρου ἐπισκόπου κληρικὸν οἰ-
 κειοῦσθαι, καὶ χειροτονεῖν αὐτόν, ὁ Αὐρήλιος εἰ-
 ῥήγαι λέγον, Ὅτι πολλῶν Ἐκκλησιῶν ἀναδέδραγμα
 φροντίδα. Δέονται δέ μου τινὲς αὐτῶν, χρῆζουσαι
 ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ζητοῦσαι
 τότε ἢ τόνδε. Εἰδὼς δὲ τὰ ὤρπισθέντα κατὰ ταῦτα
 ποιῶ, καὶ ἐρωτῶ τὸν ἐπίσκοπον τοῦ ζητουμένου
 κληρικοῦ, ἐμφανίζων αὐτῷ, ἀντὶ τοῦ, γνωρίζων
 αὐτῷ καὶ δηλῶν, ὅτι κληρικὸν αὐτοῦ αἰτοῦσιν οἱ
 τῆςδε τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ νῦν μὲν, φησὶν, οὐκ ἀν-
 τιλέγουσιν, ἀλλὰ διδάσαι τοὺς κληρικούς αὐτῶν·
 ἵνα δὲ μὴ μετὰ ταῦτα ἴσως τινὲς ἐναντιωθῶσι, μὴ
 διδόντες τοὺς ζητουμένους εἰς ἐπισκόπου χειροτο-
 νίαν ἢ κληρικόν, κρῖνατε, εἰ συνέλθω τινὲ τῶν
 ἐπισκόπων μετὰ τινῶν δύο ἢ τριῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας
 συγκληρώσεως, ἡγοῦν τῆς ἡμῶν τῶν ἐπισκόπων
 μοίρας, ἐκεῖνο; δὲ ἀκαθόσιως εὐρεθῆ, ἀντὶ τοῦ
 ἀπειθῆς, ἀνένδοτος, τί δεῖ ποιῆσαι; Καὶ οὐκ οἰκεία
 μὲν ταῦτα τῇ σημασίᾳ τῶν λέξεων· ὁ δὲ νοῦς τῆς
 ἀκολουθίας τοῦ λόγου τοιαύτην ἔνοιαν ἀπαιτεῖ.
 Ὁ μὲν Νουμήδιος, προσμαρτυρήσας τῷ θρόνῳ τοῦ
 Αὐρηλίου προνόμιον παλαιὸν χειροτονεῖν οὐδὲ βούλεται
 εἰς ἐκάστης Ἐκκλησίας, δέδωκε τοῦτ' ὃ λαμβάνειν
 ἀφ' οἰουδήποτε κληρικούς καὶ χειροτονεῖν αὐτούς·
 ὁ δὲ Ἐπιγόνιος πρὸς ταῦτα ἀντέφη ὅτι Ἡ ἀγαθο-
 θέλεια μεσάζει τὴν ἐξουσίαν. Ἦτιον γὰρ τολμᾷ;
 ἢ περ δύνη, ἐν τῷ πᾶσιν ἐαυτὸν δεῖκνυεῖν ἀγαθὸν
 καὶ φιλόνηρον. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι
 Ἐξουσίαν μὲν ἔχεις λαμβάνειν ἄλλοτρίους κληρικούς
 καὶ χειροτονεῖν· ἀλλὰ τὸ καλοθελὲς μέσῳ πως
 ἀπαιτεῖ χρᾶσθαι τῇ ἐξουσίᾳ, ὥστε μὴ αὐθεντικῶς
 ἀφαιρῆσθαι αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ γνώμην τῶν ἐπι-
 σκόπων αὐτῶν. Τὸ γὰρ ἐν πᾶσι δεῖκνυεῖν ἐαυτὸν
 ἀγαθὸν διὰ τοῦ βουλευέσθαι; ἤτιόν ἐστι τοῦ μετ'
 ἐξουσίας τολμᾶν τὴν ἀφαιρῆσθαι. Ἐχεις γὰρ τοῦτο

etiam in presbyteris et diaconis, alienos clericos
 ordinauerint, ut praesenti canone continetur: reliqui
 autem: episcopi ab ipsis non petent, nec clericos
 aliter suscipient; nisi episcopum ordinare ipsis
 opus fuerit. Hoc enim vel ex praesenti canone pro-
 batur, qui dicit, non esse adeo necessarium sacer-
 dotum et diaconorum ordinationem, sicut episco-
 porum: et propterea vel unum auferri, et in epi-
 scopum promoveri. Si autem clericus, qui ad epi-
 scopalem dignitatem evocatur, ab Ecclesia, verbi
 gratia, Constantinopolitana, electionem non admit-
 tit, cogetur a patriarcha secundum praesentem
 canonem admitti? *Solutio.* Nequaquam. Neque
 enim cogetur quisquam vel invitatus fieri antistes.
 Hic ergo canon est accipiendus de eo, qui elec-
 tus est, et episcopatum quidem suscipit, sed ei non
 permittitur.

590 ZONAR. Cum superiori canone, ne cui-
 quam episcopo liceat alterius episcopi clericum
 sibi vindicare, ordinibusque insignire, decretum
 sit; in hanc sententiam in hoc Aurelius sermonem
 habuit, videlicet, multarum sibi Ecclesiarum curam
 esse commissam. Saepe vero, inquit, ad me con-
 fluunt, episcopum aut presbyterum aut diaconum,
 modo hunc, modo illum, sibi dari postulantes. Cum
 vero haec decreta noverim, pareo, clericum, qui a
 me poscitur, episcopum adeo, eique clericum suum
 ab hujus scilicet Ecclesiae conventu effligitari si-
 gnifico, hoc est, indico, ac certiorum tota de re fa-
 cio. Atque hactenus quidem, inquit, haud repugnant,
 et clericos suos non inviti tradunt. Ne qui vero in
 posterum forte refragentur aut obstant, quominus
 expetitus aliquis ad episcopatum aliumve in clero
 gradum eligatur; si episcopum quempiam ego con-
 venero, duobus praeterea aut tribus ex nostro nu-
 mero, episcoporum videlicet, adhibitis, isque im-
 pius, hoc est, morigerus ac pertinax fuerit inventus,
 quid mihi tunc faciendum putetis vos ipsi statuite.
 Quae quidem quamvis cum verborum significatione
 minus convenient, sententia tamen hujus loci,
 atque orationis contextus, aliam explicationem non
 admittit. Ac Numidius quidem, Aurelii throno jam
 olim id praerogativae concessum fuisse testatus,
 ut ex quacunque provincia quos voluisset ordinibus
 insigniret, id ei concessit, ut clericos, undecunque
 collibitum esset, ad se vocatos ordinaret. Ad quae
 tum Epigonius, Bonitas, inquit, tua temperat pote-
 statem. Audes namque minus quam liceat, dum te
 omnibus probum ac humanum ostendis. Quod
 autem dicit, ejusmodi est: Cum tibi quidem, alienis
 clericis ad te traductis conferre ordines omnino
 liceat, quamquam tamen in usu auctoritatis mole-
 rationem humanitas requirit, ut non pro potestate

et imperio, sed cum episcopi quoque sui facultate A clerici auferantur. In omnibus namque benignitatem et humanitatem ostendere minus quidam est, quam pro imperio ac potestate clericos abducere. Id enim in tuo iudicio positum est, ut uniuscujusque episcopi personæ medicinam facias, hoc est, tibi quoque hoc propositum est, ut episcopos omnes humanitate demulceas. In primo autem et solo congressu si jus huic cathedræ vindicandum esse perspexeris, hoc est, ubi primum semel convento episcopo consilium de ejus clerico abducendo, atque ad ordines promovendo, communicaris, si se ille minus obsequentem præbuerit, jus huic cathedræ datum, clericos unde velit sumendi, iisque ordines conferendi, ipse vindicabis. Deinde vero, ne cujusquam offensionem subiret, quasi clericos ab episcopo suo vel invito abducendi initiantique facultatem ipse concederet: Non hanc, inquit, ipsi tibi largimur facultatem, sed antea traditam confirmamus, illud videlicet tuo arbitrio relinquentes, ut nequaquam alienos clericos pro imperio et potestate, sed re prius cum ipsorum episcopis communicata, vindices atque abducas. Cum jam constitutum esset, licere Aurelio alienos clericos assumere eisque ordines conferre, rogavit quidam: Quid si unum tantum sacerdotem episcopus habuerit, num eo quoque privabitur? Propositæ vero interrogationi Aurelius ita respondit: Posse ab uno episcopo, Deo dante, nullus sacerdotes creati: hoc nimirum significans: Quamvis magna sit sacerdotii dignitas, omnemque humanam nobilitatem ac potestatem sacerdotes creandi facultas superet, tamen Deo permittente posse ab uno episcopo multos sacerdotes constitui: at vero hominem episcopali muneri gerendo opportunum invenire perquam difficile est. Oportet enim episcopum, ex divi Pauli sententia, præter cetera, amplecti eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut possit exhortari sana doctrina, et eos qui contradicunt arguere; tum ejusmodi esse, qui Ecclesiæ præesse norit, hoc est, tum fideliū curæ suscipiendæ 591 ac gerendæ, tum Ecclesiæ negotiis prudenter ac pro arbitrio divinæ voluntatis administrandis sit idoneus. Hæc vero non omnia pariter etiam a sacerdotibus exiguntur. Ergo si quis sacerdos ad episcopale munus obeundum idoneus reperiatur, vel si alium neminem ipsius episcopus habeat, eum nihilominus eligi consecrarique necesse fuerit. Deinde alius quidam intulit: Si quis alius deinceps multos clericos habuerit, det non habenti. Ad quem Aurelius: Quemadmodum, ait, tu clericum, transmittis: ita et cui plures fuerint, unum aliquem tibi ex illis serponere compelletur, hoc est, volens

ARIST. « Carthaginis præsidii liceat, quoscunque vel lit, eligere præsciendos Ecclesiæ: etiamsi unum tantummodo presbyterum præsentia dignum quispiam habeat. Unus enim episcopus poterit multos ordinare presbyteros. Qui vero episcopatum sit idoneus difficulter invenitur. » Hæc synodus, cum provincialis fuit, non œcume-

Α ἐν τῇ κρίσει σου, τὸ ἀποθεραπεύσαι ἐν: ἐκείνου ἐπισκόπου τὸ πρόσωπον, τουτέστι καὶ σὺ τοῦτο κρίνεις, τὸ πάντα τοὺς ἐπισκόπους θεραπεύειν. Ἐν πρώτῃ δὲ καὶ μόνῃ συναλεύσει, εἰ συνίῃ: τὸ ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ εἶναι ἐκδικητέον, τουτέστιν, ἀπαξ ἢ ἐ συναλεύδων τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ κληρικου, ὃν μέλλεις ἀφείλεσθαι καὶ χειροτονῆσαι, καὶ κοινοσάμενος αὐτῷ περὶ τοῦ κληρικοῦ αὐτοῦ, εἰ μὴ εὐρῆς ἐκείνον αὐτίκα παθόνιον, ἐκδικητέον τὸ εἶναι ἐπ' ἐξουσίας ταύτῃ τῇ καθέδρᾳ ἔθεν βούληται λαμβάνειν κληρικὸν καὶ χειροτονεῖν αὐτόν. Ἔτα ἕνα μὴ σκανδαλισθῶσι κατ' αὐτοῦ, ὡς ἐπιτρέποντο: καὶ γ.ώμης ἀνευ τῶν ἐπισκόπων λαμβάνειν τοὺς κληρικούς αὐτῶν καὶ χειροτονεῖν, ἐπήγαγεν ὅτι Οὐχ ἡμεῖς σοι δίδόμεν τὴν ἐξουσίαν ταύτην, ἀλλ' ἐπικυροῦμεν αὐτήν, τῇ σῇ προαιρέσει δηλονότι ἀνατιθέμενος, τὸ μὴ μετ' ἐξουσίας λαμβάνειν τοὺς κληρικούς τῶν ἄλλων, καὶ προχειρίζεσθαι αὐτούς, ἀλλὰ μετὰ βουλῆς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν. Κυρωθέντος τοῦ λαμβάνειν τὸν Ἀυρήλιον κληρικούς ἄλλοτριούς καὶ χειροτονεῖν αὐτούς, ἠρώτησέ τις ὅτι, Κάν ἕνα ἔχη πρεσβύτερον ἐπίσκοπος, χάκεινος ἀφαιρεθήσεται ἐξ αὐτοῦ; Πρὸς δὲ τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ Ἀυρήλιος ἀπεκρίθη, ὅτι Δύναται εἰς ἐπίσκοπος πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονῆσαι κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ, τοῦτο λέγων, ὅτι, εἰ καὶ μέγα ἐστὶ τὸ ἱερατικὸν ἀξίωμα, καὶ ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπίνην ἀξίαν καὶ δύναμιν ὑπάρχει τὸ καθιεῖσθαι ἱερέας, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ δύναται εἰς ἐπίσκοπος πολλοὺς ἱερεῖς χειροτονῆσαι. εἰς ἐπίσκοπὸν δὲ ἐπιτίθειον ἄνδρα εὐρεῖν δυσχερὲς ἐστὶ. Τὸν γὰρ ἐπίσκοπον δεῖ, κατὰ τὸν μέγα Παῦλον, πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἀντίχεσθαι τοῦ κατὰ διδάχην πιστοῦ λόγου, ἢ εἰ δυνατός ἢ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν, καὶ προσεῖναι εἰδότα τῆς ἐκκλησίας, ἦτοι καὶ τῶν πιστῶν ἐπιμελεῖσθαι ἐπιτίθειον, καὶ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν καὶ θεοφύλως διακρίνειν. Οὐ πάντα δὲ ταῦτα ὁμοίως ἀπαιτεῖται καὶ ἐπὶ πρεσβυτέρου. Διὸ ἀναγκαῖον, εἰ εὐρίσκαιτο πρεσβύτερο; ἐπιτίθειος εἰς ἐπίσκοπον, λαμβάνεσθαι τὸ τοιοῦτον καὶ χειροτονεῖσθαι, εάν ἕνα τοῦτον ἔχη ἐπίσκοπος αὐτοῦ. Ἔτα ἐπήνεγκεν ἕτερος ὅτι λόπος Ἐάν ἄλλος ἔχη πολλοὺς κληρικούς, δίδετω τῷ μὴ ἔχοντι. Καὶ ὁ Ἀυρήλιος; εἶπε πρὸς τοῦτο ὅτι Ὅσπερ σὺ ἀναγκάζῃ, ἔχων κληρικόν, δοῦναι αὐτόν εἰς χειροτονίαν ἐπισκόπου. οὕτω καὶ ὁ τοὺς κλειόνους ἔχων συνωθηθήσεται, ἀντὶ τοῦ καὶ ἄκων ἀναγκασθήσεται, δοῦναι σοι ἕνα ἐξ αὐτῶν.

qui apud te est, ad episcopale munus necessario tibi ex illis serponere compelletur, hoc est, volens
 ΑΡΙΣΤ. « Ἐξίστω τῷ Καρχηδόνοσ προέδρῳ οὗς ἀν ἐθέλῃ, προχειρίζεσθαι προεστῶτας ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς, εάν μόνον ἕνα τις ἔχη πρεσβύτερον πραστασίας ἀξίον. Εἰς μὲν γὰρ ἐπίσκοπος πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονεῖν δύναται. Δυσεύρετος δὲ ὁ πρὸς ἐπίσκοπὸν ἐπιτίθειος. » Ἢ σύνδοξ ἀυτῇ, τοπικὴ οὖσα, μὴ οἰκουμένηκῃ,

ἐρρίκει τινὲν ἐν Καρχηδόνι ὑπείλιοντα κρατεῖν. Ὁ γὰρ Αὐρήλιος Καρχηδόνος ἐπίσκοπος, τοῖς κανόσιν ἐπόμεινος, καὶ παρὰ γνώμην ἐπισκόπου μὴ θέλων κληρικὸν αὐτοῦ ἀφαιρεῖσθαι, καὶ εἰς ἑτέραν πόλιν κληροῦν αὐτὸν, ἢ ἐπίσκοπον καθιστῆν· εὐλαβοῦμενος δὲ πάλιν μὴ ποτέ τινος τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων οὐ πεισῶσιν δοῦναι τινος τῶν κληρικῶν αὐτῶν ἐπὶ τῷ εἰς ἑτέραν πόλιν ἐνδεῶς πρισυτέρων ἢ διακόνων ἔχουσαν κληρωθῆναι, ἢ εἰς ἐπισκοπῆς βαθμὴν προαχθῆναι, ἀξίους εἰς τοῦτο κριθέντας· τὰ περὶ τοῦτου τῆ συνόδου ἀνεκοινώσατο· καὶ ἐπιψηφίσατο αὕτη ἐπ' ἀδείας ἔχειν τὸν Καρχηδόνος πρόεδρον, διὰ τὸ τὴν πᾶσαν φροντίδα τῶν ἐκείσε Ἐκκλησιῶν αὐτῷ ἐπιτελεῖσθαι, οὓς ἂν τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων κληρικῶς εἰς προστασίαν Ἐκκλησιῶν εὐρήσει ἀξίους, προχειρίζεσθαι αὐτούς· κἔν δε καὶ πολλοὺς τις μὴ ἔχη πρεσβυτέρους, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον, καὶ ἐπιτῆδειον αὐτὸν εἰς ἐπισκοπὴν κληρῖ, ἀνευδοιάτως καθιστῆσθαι αὐτὸν· διὰ τὸ δυσχερὲς εἶναι τὸν εἰς ἐπισκοπὴν εὐρίσκεισθαι δόκιμον· καὶ δυνατὸν ἕνα ἐπίσκοπον πολλοὺς πρεσβυτέρους χειροτονῆσαι.

KANON F.

Περὶ τοῦ τοῦς ἐν ταῖς παροικίαις χειροτονουμένους ἐπισκόπους μὴ τινὰ ἑαυτοῖς ἐκδικεῖν διοίκησιν. Ὁ ὡς ἔειπε· καὶ Οὐρθανὸς οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἐκούσαμεν ὀρθάν, ἵνα αἱ παροικίαι μὴ ἀξιώνηται λαμβάνειν ἐπισκόπους (29), εἰ μὴ κατὰ συναινέσιν τούτου, ὑφ' ὧν καθίσταντο. Ἐν δὲ τῇ χώρᾳ ἡμῶν, κατὰ συγχώρησιν τοῦ ἐξαρχῆς κατέχοντες τὰς διοικήσεις ἐπισκόπου, τινὲς εἰς τὰς αὐτὰς παροικίας χειροτονήθοντας ἐπίσκοποι ἑαυτοῖς ἔτι μὴν ἑτέρας διεδικούσιν. Τοῦτο καὶ κωλυθῆναι τῇ ἀγάπῃ τῆς ὑμέτερας κρήσεως, καὶ ἀνατραπῆναι τοῦ λοιποῦ ὑπείλιε. Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐκάστῳ ἐπισκόπῳ τὸ πρέπον ἐφυλάχθη, ἵνα ἐκάστῃ τῆς συγκατήσεως τῶν παροικιῶν μηδὲν ἀποδραφεῖται πρὸς τὸ ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ κατὰ συναίνεσιν τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος. Ἐὰν δὲ αὐτὸς παρχωρήσῃ, ὥστε τὴν αὐτὴν διοίκησιν ἐπιτραπέυσαν ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰς τὰς λοιπὰς τῶν προχειρισθέντα μὴ ἐπιβάλλεσθαι διοικήσεις· εἰ δὲ μὴ μία ἐκ τοῦ σώματος τῶν πολλῶν ἀφαιρεθεῖσα αὕτη καὶ μόνῃ ἡξιώθη τιμὴν ἴδιαν ἐπισκοπῆ· ἀναδιξασθαι. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἀμφεβάλλω τῇ πάντων ὁμῶν ἀγάπῃ ἀρῆσαι,

nica, quædam delere Carthagine obtinere decernit. Nam Aurelius episcopus Carthaginensis canones sequens, et præter episcopi sententiam clericum illum auferre et in alia civitate eum in clerum eligere aut episcopum creare nolens: sed metuens iterum, ne aliqui episcoporum ipsi subjacentium, non persuadeantur aliquos e clericis suis dare, ut in alia civitate presbyteris et diaconis indigente in clericorum numerum recenseantur, aut, si eo judicentur digni, ad episcopalem gradum promoveantur, hoc synodo communicavit; et ea suffragio suo decrevit, Carthaginis præsidii licere, quia omnis ecclesiarum, quæ ibi sunt, ei committitur cura, quoscunque episcoporum ipsi subjectorum clericos ad ecclesiarum præsentiam invenerit aptos, eos deligere. Licet vero et multos quispiam non habeat presbyteros, sed unam et solum, et eum episcopatus idoneum judicet, haud dubie eum constituere: quia difficile est quempiam episcopatus invenire aptum; et possibile est unum episcopum multos presbyteros ordinare

CANON LX.

Ut episcopi qui in parœciis ordinantur, nullam sibi diœcesim vindicent. Honoratus et Urbanus episcopi dixerunt: Audivimus definitum, ne parœciæ dignentur episcopos accipere, nisi ex consensu ejus, a quo constitutæ sunt. In nostra autem regione, ex permissione ejus qui ab initio diœceses obtinet episcopi, quidam in eis tem parœciis ordinati episcopi, adhuc etiam alias sibi vindicant. Hoc vestri judicii charitate et prohiberi et deinceps subverti debet. Epigonius episcopus dixit: Unicuique episcopo, quod decet, servatum est, ut ex unaquaque parœciarum et possessione nihil decerpatur ad proprium episcopum habendum, nisi ex consensu ejus qui habet potestatem. Sin autem ille concesserit, ut ipsa permissa diœcesis proprium habeat episcopum, is qui promotus est ad alias diœceses manum non extendat; quoniam una ex multorum corpore ablata, vel sola digna habita est, quæ proprii episcopatus honorem acciperet. Aurelius episcopus dixit: Non dubito vestrum omnium dilectioni placere, ut episcopus, qui ex prioris episcopi in diœcesi permissione promotus est, eum solum populum

Guill. Beveregii notæ.

(29) Ἴνα αἱ παροικίαι μὴ ἀξιώνηται λαμβάνειν ἐπίσκοπους. In latina horum canonum collectione legitur: *Ut diœceses non mereantur episcopos accipere*; ubi observare licet, ut Græcus interpret *diœceses* per *παροικίας* vertit; recte quidem. Etiamsi enim *διοίκησις*, in notitia imperii juxta ac Ecclesiæ, plurimum provinciarum collectionem proprie significet: hoc tamen in loco, et ubique sere per canones hosce Africanos, vox *diœcesis* pro singulari unius tantum episcopatus territorio usurpatur; quam Græci *παροικίαν* vocant, sive *parœciam*; quam vocem D. onysius Exiguus in sua canonum versione conservavit. Alii *parochiam* male scribunt: qua antiquitus, aliter atque hodie

episcopatus territorium denotatum fuit, sive *diœcesis*; ut hodie vocamus, juxta Ecclesiæ Africanæ usum. Græci autem scriptores, et nonnulli etiam et Latini, perpetuum observant discrimen inter *διοίκησιν*, *ἐπαρχίαν*, *παροικίαν*. Nam *διοίκησις* iis plures sub se *ἐπαρχίας* sive provincias comprehendit; unaquæque etiam *ἐπαρχία* ex pluribus *parœciis* constat; et *parœcia* singulos plurimos sibi subjectos habuerunt vicos, quibus episcopus *parœciæ* præfectus est. Adeo ut patriarchæ τῶν *διοικήσεων*, metropolitani τῶν *ἐπαρχιῶν*, et singuli episcopi τῶν *παροικιῶν* curam omnem atque sollicitudinem gesserint.

« obtineat, ad quem fuerat ordinatus. Quoniam A
 « ergo omnia esse tractata existimo, si omnia
 « rationi vestrae congruant, ea vestra sententia
 « confirmate. Omnes episcopi dixerunt; Nohis
 « omnibus hæc placuerunt, et nostra subscri-
 « ptione confirmamus. Et subscripserunt, 592
 « Aurelius Ecclesiae Cartbaginiensis episcopus
 « præsentis decreto consensit, et lecto subscripsi:
 « similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »
 « προς τῆς Ἐκκλησίας Καρχηδόνος τῷ πρόντι δικρέτῳ συνήνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψαν· ὁμοίως
 « καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

BALS. In aliquas, ut est verisimile, parœcias,
 quæ non habebant antistites, electi sunt episcopi
 voluntate episcoporum qui eas habebant: utpote
 quæ essent fortasse populosæ, et proprio episcopo
 opus haberent. Sed cum ii, qui ad eas ordinati
 fuerant, his, quæ illis obtigerant, non contenti
 essent, sed etiam aliena sibi jura vindicarent,
 dixerunt Honoratus et Urbanus episcopi, quod
 quoniam cautum est episcopos non aliter in parœ-
 cis eligi, nisi voluntate eorum, qui illas habent ab
 initio, hoc quoque ita factum est in regione ipso-
 rum. Quia autem, qui sunt ordinati, alias quoque
 parœcias sua sponte sibi vindicant, debent ea qui-
 dem, quæ improbe vindicarunt, corrigi: quæ autem
 non canonice sunt vindicaturi, prohiberi. Ad hæc
 ergo Epigonius dixit quod a divinis canonibus uni-
 cuique episcopo parœciarum regiones limitesque
 attributi sunt et ex ipsarum parœciarum posses-
 sione nihil potest decerpi seu auferri ab aliquo.
 Sed nec ipsi parœciæ habitatores possunt sibi sua
 sponte episcopum constituere, nisi voluntate epi-
 scopi qui habet potestatem in parœcia. Si autem
 ille quoque hoc permiserit, non debet is, qui or-
 dinatus est, propter jus hujus parœciæ se ad aliarum
 quoque parœciarum administrationem extendere.
 Sola enim quæ honorata est parœcia, erit sub eo
 qui est ordinatus: reliquæ autem erunt sub capite
 a quo ablatio facta est. Dixit ergo post hæc Aure-
 lius, eorum fraternitatis esse admittendam senten-
 tiam. Et ipse eadem quoque statuit: et propterea
 petivit, ut quæ constituta erant, subscriberentur,
 quod etiam factum est. Et hæc quidem ita: Tu autem
 scias, quod episcoporum quidem regiones immotæ
 manere, ut canonicum servatur: fieri autem epi-
 scopatus de novo in parœciis, quæ sunt aliis epi-
 scopis subjectæ, sine regio mandato non permittitur,
 etiamsi millies consenserit qui eam habet episcopus.
 Synodice enim constitutum est, ut nec ipsa magna
 synodus sine jussu regio possit novum constituere
 episcopatum. Et de eo in alios canones scriptum
 est.

ZONAR. Delinitum est, inquit, ne in parœciis,
 regionibus videlicet parvis episcopo subjectis, epi-
 scopus quisquam, nisi eo, qui præest, episcopo con-
 sentiente, statuatur. Quod si aliquem, cum ea nimirum
 approbatione creati contingat, ejus parœciæ
 finibus populoque contentus degat, neque alias
 sibi arroget seu vindicet, ac velut ad ipsum spe-

« ὡστε τὴν κατὰ τὴν συγχώρησιν τοῦ προτέρου ἐπι-
 « σκόπου ἐν τῇ διοικήσει προχειρισθέντα ἐπίσκο-
 « πον μόνον αὐτὸν κατέχειν τὴν λαὸν, εἰς ὃν ἔχει
 « ροτονηθῆ. Ἐπειδὴ οὖν πάντα νομίζω εἶναι τα-
 « τρακταϊσμένα, ἐὰν πάντα στοιχῆ τῷ λογισμῶ
 « ὑμῶν, ταῦτα βεβαιώσατε τῇ ὑμετέρῃ ἐκφωνή
 « σι. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον· Ἰδῶν ἡμεῖς
 « ταῦτα ἤρεσιν, καὶ τῇ ἡμετέρῃ ὑπογραφῇ ταῦτα
 « βεβαιούμεν. Καὶ ὑπέγραψαν· Ἀυρήλιος ἐπίσκο-
 « πος· Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

BAS. Εἰς τινὰς παροικίας, ὡς εἶποι, μὴ ἐχού-
 σαι ἀρχιερεῖς, ἐψηφίσθησαν ἐπίσκοποι κατὰ γνώμην
 τῶν ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων, ὡς γενομένας τυχρὴν
 πολυανθρώπους, καὶ δεομένας ἰδιοῦ ἐπισκόπου.
 Μὴ ἀρκουμένων δὲ τῶν εἰς ταύτας χειροτονηθέντων
 ἐπιταῖς λαχούσαις αὐτοῦ, ἀλλὰ σφετεριζομένων
 καὶ ἀλλότρια δίκαια, εἶπον Ὁνωρθὸς καὶ Οὐρβα-
 νὸς οἱ ἐπίσκοποι ὡς, ἐπεὶ κακωνόνονται μὴ ἄλλως
 ψηφίσσασθαι ἐπισκόπους εἰς παροικίας, εἰ μὴ κατὰ
 θέλησιν τῶν ἐχόντων ἀρχῆθεν αὐτά; ἐπισκόπων,
 γέγονε τοῦτο οὕτως καὶ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Ὅτι
 δὲ οἱ χειροτονηθέντες καὶ ἄλλας παροικίας διεκδι-
 κοῦσιν αὐθαίρετως, ὁραλοῦσι τὰ μὲν καινῶς ἐκδι-
 κηθέντα διορθωθῆναι· τὰ δὲ μέλλοντα ἀκανονίστως
 ἐκδικεῖσθαι κωλυθῆναι. Ἐφησιν γοῦν πρὸς ταῦτα ὁ
 Ἐπιγόνιος ὅτι Ἀπὸ θείων κανόνων ἐκάστη ἐπισκόπων
 ἐνορία παροικίων ἀπενεμῆθησαν, καὶ ἀπὸ τῆς συγ-
 κτησίας, ἤγουν ἀπὸ τῆς παροικίας αὐτῶν, οὐδὲν
 δύναται ἀποδραφεθῆναι ἤτοι ἐκκοπῆναι παρὰ τινος.
 Ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὶ οἱ οἰκῆτορες τῆς παροικίας θύναν-
 ται αὐτοθελῶς ἐπίσκοπον ἑαυτοῖς καθιστῆναι, εἰ μὴ
 κατὰ θέλησιν τοῦ ἐξουσιάζοντος τῆς παροικίας ἐπι-
 σκόπου. Ἐὰν δὲ καὶ οὕτος παραχωρήσῃ τοῦτο οὐκ
 ὀφείλει ὁ χειροτονηθεὶς δικαίῳ ταύτης τῆς παροικίας
 παρεμβάλλειν ἑαυτὸν καὶ εἰς ἄλλων παροικίων διοι-
 κήσεις. Ἡ γὰρ τιμηθεῖσα μόνη παροικία ἐσεῖται
 ὑπὸ τὴν χειροτονηθέντα· αἱ λοιπαὶ δὲ ἴσονται ὑπὸ
 τὴν κεφαλὴν ἐξ ἧς ἡ ἀφαίρεσις γέγονεν. Εἶπεν οὖν
 ἐπὶ τούτοις ὁ Αὐρήλιος ἀποδεκτέαν εἶναι καὶ αὐτῷ
 τὴν γνώμην τῆς ἀδελφότητος. Καὶ ὤρισε καὶ αὐτὸς
 τὰ αὐτά, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησεν ὑπογραφῆναι τὰ
 τυπωθέντα, ὃ καὶ γέγονε. Καὶ ταῦτα μὴ οὕτως· σὺ
 δὲ γίνωσκαι ὅτι τὸ μὲν φυλάττεσθαι τὰς ἐνορίας τῶν
 ἐπισκόπων ἀπαρασαλεύτους ὡς κανονικῶν συντηρεῖ-
 ται· τὸ δὲ γίνεσθαι ἐκ νέου ἐπισκοπὰς εἰς παροικίας
 ὑποκειμένας; ἐτέροις ἐπισκόποις χωρὶς βασιλικῆς
 προσταξέως οὐ παραχωρεῖται, κἀν μυριάκις συναι-
 νέσῃ ὁ ἔχων ταύτην ἐπίσκοπος. Διγνώσθη δὲ συν-
 οδικῶς μὴ δὲ αὐτὴν τὴν μεγάλην σύνοδον χωρὶς προστα-
 ξέως; βασιλικῆς δύνασθαι κενεῖσθαι ἐπισκοπῆν. Καὶ
 προεγράψθη, τι περὶ τούτου εἰς ἐτέρου; κανόνας.

ZONAR. Ὀρίσθη, φασίν, ἐν ταῖς παροικίαις,
 ἤγουν ταῖς μικραῖς ἐνορίαις ταῖς ὑποκειμέναις ἐπι-
 σκόποις, μὴ γίνεσθαι ἐπισκόπους, εἰ μὴ γνώμῃ τῶν
 ἐχόντων αὐτὰς ἐπισκόπων. Εἰ δὲ ποτε γίνωνται,
 κατ' εὐδοκίαν δηλονότι τῶν ἐπισκόπων, ἐκείναις
 μόναις ἀρκεῖσθαι ταῖς παροικίαις καὶ ταῖς ἐν αὐταῖς
 λαοῖς, καὶ μὴ ἐτέραις ἐκδικεῖν, ἔχουν οἰκὸς οὕσθαι, ἢ

ζητεῖν, ὡς ἀνηκούσας αὐτοῖς. Ἡ γὰρ Ἀρζῦα μετὰ παραχώρησιν τοῦ ἐπισκόπου ἀξιώθεισα τιμῆς ἐπισκοπικῆς, ἐκεῖνη μόνη ταύτην ὀφείλει ἔχειν, ἑτέρα δὲ ἀποδρεφθεῖη, ἥγουν μὴ ἀποσπασθεῖη, μὴ ἀποτμηθεῖη εἰς τὸ ἴδιον κτήσασθαι ἐπίσκοπον, εἰ μὴ συναινέσει τοῦ ἐξουσιάζοντος αὐτῆς ἐπισκόπου. Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐρηλιό, παρασκευάζων συναινέσαι πάντας τοὺς τῆς συνόδου, ἐπήγαγεν ὅτι οὐκ ἀμφιβάλλω πᾶσιν ἀρέσκειν ταῦτα. Καὶ ἐπειδὴ πάντα νομίζω εἶναι τετρακταῖσμένα, ἀντὶ τοῦ ἐσκοπημένα, δεδοκιμασμένα, ἐζητασμένα, πάντως βεβαιώσατε ταῦτα τῇ ὑμετέρᾳ ἐκφωνήσει. Πάντες εἶπον· Ἦρσεν ἡμῖν πᾶσι ταῦτα καὶ τῇ ὑμετέρᾳ ὑπογραφῇ αὐτὰ βεβαιούμεν.

ARIST. « Αἰοικησις ἴδν κατὰ γνώμην τοῦ τῆν ἐξουσίαν ἔχοντος ἐπιτραπῇ ἴδιον γχείν ἐπίσκοπον εἰς τὰς λοιπὰς διοικήσεις ὁ τοιοῦτος μὴ ἐπιδα-
B
εἰσθῶ. »

Ὅρισται παρὰ γνώμην τοῦ πρωτεύοντος ἐν ἐκίστῃ ἐπαρχίᾳ, μὴ τινα τῶν ἐπισκόπων γίνεσθαι· ἀλλὰ μὴδὲ ἐν κώμῃ τινί, ἢ καὶ βραχεῖα πόλει, ἐν ἣ καὶ εἰς πρεσβύτερος ἐπαρχεῖ ἐπίσκοπον καθίστασθαι, εἰ μὴ πληθυνθεῖσαι ἴσως αὐταὶ ἀξίαι κριθῶσιν ὀνομασθῆναι ἐπίσκοποι. Εἰ γοῦν εἰς παροικίαν τινὰ, ἐν ἣ τὸ πρῖν οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, κατὰ γνώμην τοῦ τῆν ἐξουσίαν ἐν αὐτῇ ἔχοντος ἐπισκόπου ἐπίσκοπον γίνεσθαι ἐπιτραπῇ, τὸν λαὸν μόνον, εἰς ὃν ἐχειροτονήθη, κατέχειν ὀφείλει, μὴ μέντοι γε καὶ ἑτέραν διεκδικεῖν παροικίαν.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ὤρισθη, ἵνα ἐπίσκοπος χωρὶς
C
εἰ ἀπολυτικῆς· μὴ πλεῖσθῃ. Ἐπὶ Καισαρίου καὶ
« Ἀττικοῦ, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῇ πρὸ
« ἐξ καλανῶν Ἰουλίων ἐν Καρχηδόνι ἤρσεν μὴ
« εἶναι τῶν ἐπισκόπων πλεῖσιν χωρὶς ἀπολυτικῆς
« τοῦ πρωτεύοντος. Τὰ πεπραγμένα ὁ ζητῶν ἐν
« τοῖς αὐθεντικοῖς εὐρήσει. »

ZONAR. Ἀπολυτικὴν λέγει τὴν εἰρηνικὴν ἐπιστολήν· πρωτεύοντα δὲ τὸν πατριάρχην ἢ τὸν μητροπολίτην τῆς διοικήσεως· πλεῖσιν δὲ τὸ διαπονητικῶς ἀποδημεῖν. »

« Ἐκ τῆς συνόδου ταύτης τοποτηρηταὶ πρὸς βασι-
« λέας ὑπογεγραμμένοι ἐπίσκοποι ἀποστέλλονται.
« Μετὰ τὴν ὑπαταίαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων
« Ὀνωρίου Αὐγούστου τῷ τετάρτῳ, καὶ Εὐτυ-
« χιανοῦ τοῦ λαμπροτάτου τῇ πρὸ πέντε καλαν-
« ῶν Μαΐου ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σέκρητον τῆς
D
« Ῥεστιτούτης ἐκκλησίας. »

Πρᾶξις τρίτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησίαν ἀνεδείξαντο
« Ἐπιγόνιος καὶ Βικεντιανὸς οἱ ἐπίσκοποι· ἵνα
« νόμου ἀξιωθῶσιν παρὰ τῶν ἐνδοξοτάτων βασι-
« λῶν περὶ τῶν καταφευγόντων εἰς ἐκκλησίαν,
« καὶ οἰασιδήποτε ἐγκυλισμένων εὐθύναις,
« ὥστε μηδὲνα τολμᾶν αὐτοὺς ἀποσπᾶν. Ἐν ταύτῃ
« τῇ συνόδῳ πρεσβεῖα ἀποστέλλεται πρὸς τοὺς
« Ῥώμης καὶ Μεδιολάνου ἐπίσκοπους περὶ τῶν
« νηπίων τῶν παρὰ τοῖς αἰρετικοῖς βαπτισθέν-
« των· καὶ πρὸς τὸν βασιλέα δὲ περὶ τοῦ τὰ
« ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων ἀφαιρεθῆναι, καὶ
« περὶ ἄλλων δὲ πλεῖστων πραγμάτων. »

PATROL. GR. CXXXVIII.

stantes invadat. Arzua enim, quæ ex episcopi facultate digna episcopatus honore habita est, sola eum obtinere debet, non alia quoque decerpi, seu distrahi ac divelli, ut proprium habeat episcopum, nisi eo qui illic præsidet episcopo comprobante. Ad hæc Aurelius, ut eorum animos qui in synodo aderant, ad assentiendum idonee compararet, Non dubito, ait, quin hæc omnibus probentur, et quia pertractata satis, hoc est, meditata, examinata, probata, omnia esse arbitror, ea vos quoque vestra sententia confirmate. Tum reliqui, Et nobis hæc placent, et nostra omnium subscriptione firmabimus.

ARIST. « Diocesis si ejus qui potestatem habet sen-
« tentia proprium habere episcopum permittatur,
« reliquas ille dioceses ne invadat. »

Decretum est, præter primatis sententiam in una-
quaque provincia, neminem episcoporum fieri. Sed
593 nec in vico aliquo aut parva civitate, in qua
et unus presbyter sufficiat, constitui episcopum; nisi forte illæ populo abundantes dignæ judicentur, quæ nominentur episcopatus. Si itaque in parœcia aliqua, in qua antea non fuit episcopus, per episcopi in eo potestatem habentis sententiam episcopus fieri permittatur, populum solum, in quem ordinatus fuit, retinere debet, non autem et aliam vindicare parœciam.

« In hac synodo constitutum est, ut episcopus sine
« dimissoriis litteris non naviget. Sub Cæsa-
« rio et Attico, illustrissimis consulibus, sexto
« calendas Julias, Carthagini placuit, ut nullus
« episcopus sine primatis dimissoriis epistolis na-
« viget. Qui acta quærit, in authenticis inve-
« niet. »

ZONAR. Dimissoriæ nomine pacificam epistolam, primatis vero appellatione patriarcham aut metropolitanum intelligit. Navigare porro est, maritimo itinere in alias oras peregrinari.

« Ex hac synodo legati ad imperatores, subscripti
« episcopi mittuntur. Post consulatum gloriosis-
« simorum imperatorum, Honorii Augusti quarti
« et Eutychiani V. C. quinto calendas Malas Car-
« thagine in secreto Restitutæ ecclesiæ. »

Actio tertia.

« In hac synodo legationem susceperunt Epigonius
« et Vincentianus episcopi ut legem ferre di-
« gnentur gloriosissimi imperatores de illis, qui
« ad ecclesiam confugerunt, et quibuscunque cri-
« minibus involuti tenentur, ut nemo possit eos
« avellere. In hac synodo legatio mittitur ad Ro-
« manum et Mediolanensem episcopos de in fan-
« tibus qui ab hæreticis baptizati sunt: quin
« etiam ad imperatorem, ut idolorum reliquiæ
« auferantur et de plurimis aliis rebus. »

e Post consulatum Flavii Stilichonis illustrissimi, A
 e decimo sexto calendis Julias Carthagine in se-
 e creto Restitutæ ecclesiæ, præsidens simul cum
 e suis coepiscopis, assistantibus diaconis, Aure-
 e lius episcopus dixit : Ecclesiarum Dei, quæ in
 e tota Afrorum regione sitæ sunt, necessitates una
 e mecum perfecte scit vestra dilectio, sanctissimi
 e fratres : et quia Dominus præstitit, ut saltem ex
 e parte congregata sit præsentia sancti vestri con-
 e ventus, mihi opportunum videtur easdem, ut di-
 e ctum est, necessitates in medium afferre, quas
 e propria sollicitudine investigare potui ; quas qui-
 e dem quando vestra confirmabit sinceritas, con-
 e sequens erit, ut unum sacerdotum ex nostro
 e numero declarem, qui Dei auxilio debet pro-
 e pter vestras preces easdem necessitates susci- B
 e pere, et fortiter peragendo deferre in transma-
 e rinas Italix partes ; qui hanc necessitatem,
 e laborem et inopiam possit sanctissimis et sacro-
 e rum comministris fratribus nostris ostendere ;
 e partim quidem venerando sancto apostolice
 e cathedrae episcopo Anastasio ; partim autem et
 e sanctissimo fratri Venerio sacerdoti ecclesiæ
 e Mediolanensis. Ab iis enim thronis prohibitum
 e fuerat, quod communi periculo magnopere
 e providendum, quia tanta est clericorum inopia,
 e et multæ ecclesiæ adeo sunt desertæ, ut nullus
 e possit diaconus vel illiteratus inveniri. De reli-
 e quis autem superioribus ordinibus et gradibus
 e tacendum esse existimo. Nam cum, ut dixi, C
 e diaconi ministerium non facile inveniantur, de
 e superioribus honoribus multo est apertius. Et
 e quotidianas diversorum et fere emorientium
 e populorum lamentationes deinceps non sufferi-
 e mus : quibus nisi auxilium ferre velimus,
 e 594 gravissimum et inexcusabile propter per-
 e ditas animas delictum nos apud Deum excipit. »

BALS. Præsentī scripto vult Aurelius certio-
 fieri papam et Mediolanensem episcopum, quod Afro- D
 rum regiones sunt in magnas angustias adductæ,
 non solum sacerdotum et episcoporum, sed etiam
 ipsorum diaconorum ; et ut curent aliquam fieri
 dispensationem seu provisionem in Christianorum
 auxilium.

ZONAR. Quæ superiore oratione continentur
 hæc sunt : Nostis, fratres, [inquit Aurelius] quibus
 malorum asperitatibus omnes Africanæ ecclesiæ
 conflictentur. Et quoniam si unus universi, plures
 certe ad synodum convenimus, quas ego quidem
 difficultates sollicitus investigavi, hoc est, multa
 cura ac diligentia adhibita conquisivi, eas hoc tem-
 pore in medium proferre constitui. Reliquum erit
 deinde, ut aliquem ex nostro numero delegatis, a

e Μετὰ τὴν ὑπατείαν Φλαβίου Στελίχωνος τοῦ
 e λαμπροτάτου, τῇ πρὸ δεκαεξῆς καλανῶν Ἰουλίων
 e ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήκηρον τῆς Ῥεστιτούτης
 e ἐκκλησίας προκαθίσας ἕνα τοῖς συνεπισκόποις
 e αὐτοῦ, παρεστῶτων τῶν διακόνων, Ἀδρήλιος
 e ἐπίσκοπος· εἶπεν· Τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ,
 e τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν τῶν Ἀφρων χώραν καθιέρου-
 e μένων, τὰς ἀνάγκας ἀκριβῶς ἅμα ἔμοι ἐπίστα-
 e ται ἡ ὁμετέρα ἀγάπη, ἀγιώτατοι ἀδελφοί· καί
 e ἐπειδὴ τοῦ Κυρίου παρέχοντος κἂν ἐν μέρει
 e συνήχθη ἡ παρουσία τῆς ὁσίας ὁμῶν συνελεύ-
 e στως, δοκεῖ μοι εἰς μέσον παρακομίσει τὰς εὐ-
 e τὰς, ὡς εἰρηται, ἀνάγκας, ὥστερ εἰκεῖα φρον-
 e εἶδι ἡδυνήθη ἀνιχνεῦσαι· ἔστινας ἦνίκα ἐπικυ-
 e ρώσῃ ἡ ὁμετέρα εὐκρινότης, ἀκόλουθον ἔσται
 e ἀποδείξασθαι ἕνα ἱερεῖα ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀριθ-
 e μοῦ, τὸν ὀφείλοντα τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ διὰ
 e τῶν εὐχῶν ὁμῶν ταύτας αὐτὰς ἀνάγκας ἀναδί-
 e ξασθαι, καὶ ἀνδρείως ἐξανυστίας ἀποκομίσει
 e πρὸς τὰ πραγματικὰ τῆς Ἰταλίας μέρη ὅστις
 e θυνηθῆ αὐτὴν τα τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν πόνον
 e καὶ τὴν ἐνδειαν ὁμῶν παραστήσει τοῖς ἀγιωτά-
 e τοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς ἡμῶν· τοῦτο
 e μὲν Ἀναστασίῳ τῷ προσκυνητῷ ἀγίῳ τῆς
 e ἀποστολικῆς καθέδρας ἐπισκόπῳ· τοῦτο δὲ
 e εἴτι μὴν καὶ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀδελφῷ Βενερῳ τῷ
 e ἱερεῖ τῆς Μεδιολάνων ἐκκλησίας. Ἐκ τούτων
 e γὰρ τῶν θρόνων ἐκωλύθη, ὅπερ ἐπιγνοῦεν ἐν
 e κοινῷ κινδύνῳ μεγάλως ὀφείλει προνοηθῆναι·
 e ὅτι τοσαῦτα εἰσι κληρικῶν ἐνδεία, καὶ πολλὰ
 e ἐκκλησιαὶ οὕτως ὑπάρχουσιν ἔρημοι, ὡς μηδένα
 e διάκονον κἂν ἀγράμματον ἔχειν εὐρίσκεισθαι.
 e Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἀνωτέρων βαθμῶν καὶ τὰ
 e ξίων σιωπητέον ὑπολαμβάνω. Ἐπειδὴ, ὡς
 e εἶπον, ἐάν ἡ τοῦ διακόνου ὑπουργία οὐκ εὐχε-
 e ρῶς εὐρίσκηται, πολλῶ πλεον περι τῶν ἀνω-
 e τέρων τιμῶν κατὰδῶλον ὑπάρχει. Καὶ τοὺς
 e καθημερινούς θρήνους τῶν διαφύρων καὶ σχε-
 e ὄν ἀποθησκόντων λαῶν τοῦ λοιποῦ οὐχ ὑπο-
 e φέρομεν· οἷς εἰ μηδέποτε θελήσωμεν βοηθήσαι,
 e βαρυτάτη καὶ ἀναπολόγητος αἰτία τῶν ἀπολ-
 e λυμένων ψυχῶν ἐκδέχεται ἡμᾶς παρὰ τῷ
 e Θεῷ. »

BALS. Διὰ τῆς παρουσίας γραφῆς ἀξιοὶ ὁ Ἀδρή-
 λιος δοθῆναι εἰδήσιν τῷ πάπῳ καὶ τῷ Μεδιολάνων,
 ὅτι στενοχωρίαν μεγάλην ἔχουσιν αἱ χῶραι τῶν
 Ἀφρων μὴ μόνον ἱερέων καὶ ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ
 αὐτῶν τῶν διακόνων, καὶ φροντισαὶ γενέσθαι οἰκο-
 νομίαν εἰς βοήθειαν τῶν Χριστιανῶν.

ZONAR. Τοῦτο ἡ παρούσα λέγει γραφή· ὅτι Ἐπί-
 στασε, ἀδελφοί, τὰς ἀνάγκας, ἃς ἔχουσι πᾶσαι αἱ
 κατὰ τὴν Ἀφρικὴν ἐκκλησιαί. Καὶ ἐπεὶ συνήχθη εἰ
 καὶ μὴ πᾶσα ἡ σύνοδος, ἀλλὰ γε κἂν ἐν μέρει,
 δοκεῖ μοι προθεῖναι εἰς μέσον τὰς τοιαύτας ἀνάγκας,
 ἃς ἐφρόντισα καὶ ἀνιχνεῦσα, ἦγουν ἐπιμελῶς ἐζή-
 τησα. Ἀκόλουθον δὲ ἔσται, ἐπιλέξασθαι ἕνα ἐξ
 ἡμῶν, ὅστις ταύτας ἀποκομίσει πρὸς τὰ πέραν
 μέρη τῆς Ἰταλίας, ἦγουν ἀπαγγελεῖ τῷ πάπῳ καὶ

τῷ Μεδιολάνων τὴν ἀνάγκην καὶ τὸν πόνον καὶ τὴν ἔνδειαν ἡμῶν, ὅτι τοσαύτη ἐστὶ κληρικῶν ἔνδεια, ὥστε πολλαὶ ἐκκλησίαι οὐδ' ἓνα διάκονον, καὶ ἀγράμματον, ἔχουσιν. Ἐὰν δὲ διάκονοι, φησὶν, οὐκ εὐχερῶς εὐρίσκωνται, σκοπητέον, εἰ οἱ ἀνώτεροι βαθμοί, ἦγουν πρεσβύτεροι καὶ ἐπίσκοποι, εὐρεθῆσονται· ὅτι τοὺς θρήνους τοὺς καθημερινούς τῶν λαῶν, τῶν σχεδὸν ἐκ τῆς λύπης θνησκόντων, οὐ φέρομεν. Ἡ δὲ λύπη ἐκαίνοις ἦν ὅτι ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους οὐκ εἶχον, εἶς, φησὶν, εἰ μὴ βοηθήσομεν, βαρυτάτη κόλασις ἐκδέχεται ἡμᾶς παρὰ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ἀπολλυμένων ψυχῶν

ΚΑΝΟΝ ΕΑ'.

Ἐπεὶ τοὺς μικροὺς παρὰ τοὺς δονατισταῖς βαπτίζομένους, ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ κληρικοὺς χειροτονεῖσθαι. Διδό, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ συνόδῳ τὸ ὄρισθὲν μέμνηται ἕκαστος ἡ ὑμετέρα ὁμοψυχία, ὥστε τοὺς παρὰ τοὺς δονατισταῖς μικροὺς βαπτίζομένους μηδέπω δυναμένους γινώσκειν τῆς πλάνης αὐτῶν τὸν βλαβερὸν, μετὰ τὸ κείραν λογισμοῦ δεκτικὴν παραγενέσθαι, ἐπιγνωθείσης τῆς ἀληθείας, τὴν φαυλότητα ἐκείνων βεβλυτομένους πρὸς τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διακεχυμένην, τάξει ἀρχαίᾳ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀναδεχθῆναι, τοὺς τοιοῦτους ἐκ τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος μὴ ὀφείλειν ἐμποδίζεσθαι εἰς τάξιν κληρώσεως, ὅποταν τὴν ἀληθινὴν Ἐκκλησίαν ἰδίαν αὐτῶν ἐλογίσαντο τῇ πίστει προσερχόμενοι, καὶ ἐν αὐτῇ τῷ Χριστῷ πιστεύσαντες τῆς Τριάδος τὰ ἀγιάσματα ὑπέδειξαντο. Ἄτινα πάντα ἀληθῆ καὶ ἄγια καὶ θεῖα εἶναι ὁμολοῦντες, καὶ ἐν τούτοις πᾶσαν τὴν τῆς ψυχῆς ἐλπίδα ὑπάρχειν. Καὶ εἰ τὰ μάλιστα οὐ καὶ ἡ τῶν αἰρετικῶν προληφθεῖσα τόλμα τῷ ὀνόματι τῆς ἀληθείας ἐναντιομενὰ τινα παραδίδόναι προπετεύεται, ταῦτα ἐπειδὴ ἀπλά ἐστίν, ὡς διδάσκει ὁ ἄγιος Ἀπόστολος, λέγων, εἶς Θεός, μία πίστις, ἐν βάπτισμα. Καὶ τὸ ὀφείλον προσάπαξ διδοῦσθαι, ἐπαναληφθῆναι οὐκ ἔξεστιν, ἀναθεματιζομένου τοῦ τῆς πλάνης ὀνόματος διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν ἀναδεχθῶσιν εἰς τὴν μίαν Ἐκκλησίαν, τὴν, ὡς εἴρηται, περὶ ἡμᾶς καὶ μόνην μητέρα τῶν Χριστιανῶν, ἐν ἧ ἅπαντα τὰ ἀγιάσματα σωτηριωδῶς αἰώνια καὶ ζωτικὰ παραλαμβάνονται, ἅτινα τοῖς ἐπιμένουσιν ἐν τῇ αἰρέσει μεγάλῃ τῆς καταδίκης τὴν τιμωρίαν πορίζουσιν, ἵνα ὅπερ ἦν αὐτοῖς ἐν τῇ ἀληθείᾳ πρὸς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀκολουθητέον φωτεινότερος, τοῦτο γένηται αὐταῖς ἐν τῇ πλάνῃ σκοτεινότερον καὶ πλέον καταδικασμένον. Ὅπερ τινὲς ἐφυγον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθολικῆς μητρὸς τὰ εὐθότατα ἐπγνωκότες, ἅπαντα ἐκείνα τὰ ἄγια μυστήρια φιλήτρῳ τῆς ἀληθείας ἐπίστευσαν καὶ ὑπέδειξαντο. Τοῖς

A quo hæc in Italiam deforantur, seu p pæ et Mediolanensium episcopo nostræ difficultates, labor inopiaque significentur. Nempe tantam apud nos esse clericorum paucitatem, ut multæ ecclesiæ ne diaconum quidem, vel illitteratum, habeant. Quod si diaconis, inquit, inveniendis usque adeo laboratur, quid de superioribus ordinibus, sacerdotibus nimirum et episcopis futurum sit, cogitandum; neque vero quotidianas populorum querimonias, dolore pene tabescentium, quod episcoporum et sacerdotum ministeriis destituti sint, diutius a nobis perferri posse. Quos quidem, inquit, nisi adjuvare nitamur, acerbissima supplicia, ob animarum pereuntium jacturam, nos a Deo manere putandum est.

CANON LXI.

Ut parvuli, qui a Donatistis baptizantur, in catholica Ecclesia clericis ordinentur. Proinde quoniam in superiore synodo decretum esse a mecum vestra meminit concordia, ut parvuli, qui a Donatistis baptizantur, erroris sui perniciem cognoscere non valentes, postquam ad ætatem rationis spacem pervenerint, agnita veritate, illorum improbitatem abhorrentes in universalem Dei Ecclesiam, quæ per universum mundum diffusa est, antiquo ordine, per manuum impositionem recipiantur, quominus hujusmodi in clericatus ordinem provehantur erroris nomine impediri non debent: quando veram Ecclesiam suam propriam existimaverint ad fidem accedentes, et in ipsa Christo credentes Trinitatis sacramenta susceperunt. Quæ quidem omnia vera et sancta et divina esse clarum est, et in iis omnem spem animæ esse sitam. Et si maxime ergo etiam hæreticorum præcedens auctoritas ad quædam contraria sub nomine veritatis tradenda prompta sit; ea quoniam sunt simplicia, ut docet sanctus Apostolus dicens: Unus Deus, una fides, unum baptisma; et quod debet semel dari, non licet rursus impositionem in unam illam Ecclesiam suscipiantur, quæ, ut dictum est, columba et sola mater Christianorum, in qua omnia sacramenta salutariter æterna et vivifica accipiuntur, quæ quidem iis, qui manent in hæresi, magnam præbent condemnationis pœnam, ut quod erat ipsis in veritate ad vitam æternam clarius sequendum, hoc sit eis in errore tenebrosius et magis condemnatum. Quæ quidem nonnulli vitarunt, et Ecclesiæ catholicæ matris agnita veritate, omnia illa sancta mysteria a veritate illecti crediderunt et susceperunt. Iis quantum bonæ vitæ probatio accesserit, non dubie et integre ad sacramentorum ministerium confirmabuntur: et maxime in tanta rerum necessitate nemo est qui hoc non concedat. 595 Si qui autem hujus dogmatis clerici cum multitudine

¹¹ Ephes. iv. 5.

« et eisdem honoribus ad nos venire desiderant, A
 « qui quidem propter honoris amorem ad vitam
 « suadent, et ad salutem reſtinent : hoc utique
 « majore prædictorum fratrum ſententiam fe-
 « rentium intelligentia comprehendendum eſſe
 « exiſtino, ut ſapientiore ſuo conſilio noſtram
 « relationis rationem discernant, et nos confir-
 « mare dignentur ad id quod a nobis de ea re
 « ſtatuendum eſt. Solum autem de iis, qui in
 « infantia baptizati ſunt, ſatis habemus, ut, ſi
 « iſtis placet, ſententiæ noſtræ conſentiant de
 « iis ordinandis. Omnia ergo, quæ ſuperius apud
 « ſanctiſſimos epiſcopos collegimus, facienda
 « eſſe æquum cenſet una mecum veſtra veneranda
 « fraternitas. »

BALS. et ZONAR. Donatus quidam nomine ſuit
 auctor hæreſis, qui non alias divinatorum eſſe my-
 ſteriorum participem docebat, niſi os in manum
 tenens hoc prius ſalutaret, et ſic communicaret.
 Illius ergo hæreſim ſequentes nominabantur Do-
 natiftæ. De iis ergo, ut in canone 47 hujus ſynodi
 dictum eſt, viſum eſt Paſtribus interrogare, an lu-
 fantes eorum, qui baptizati fuerant a parentibus,
 qui erant ipſi Donatiſtæ, deinde a catholica Eccle-
 ſia ſuſcepti ſunt, ad ordinationem quoque in clero
 ſuſcipiendi ſint, an non? Hoc ergo ruruſus quoque
 introducit ſynodus, et fert ſententiam, quod a Do-
 natiftis in infantia baptizati, ut qui tunc non
 potuerint erroris perniciem agnoſcere; quando ad
 ſtatem rationis, hoc eſt. prudentiæ capacem per-
 venerint, ut poſſint veritatem intelligere et illum
 improbitatem odiffe: ſi ad eccleſiam acceſſerint,
 ii per manuum impositionem ſuſcipiantur ordine
 quodam et ex forma antiqua; et non impediatur
 quominus in clerum admittantur, Chriſto pure cre-
 dentes, et ſanctæ Trinitatis ſacramenta ſeu dona
 divina ſuſcipientes, quæ ſunt corpus et ſanguis
 unius ſanctæ Trinitatis, et vera et ſancta nobis a
 Servatore tradita, qui etiam a Patre ad noſtram
 ſalutem miſſus eſt, ſanctificata autem adventu
 ſancti Spiritus. Sic etiam cenſentur Trinitatis ſa-
 cramenta. Quando ergo, inquiunt, crediderint, et
 ſacramenta ſuſceperint, ſi vita quoque ipſorum
 examinata bona inventa fuerit, clerici etiam ſient.
 De hac ergo infantium cauſa et a papa et a Medio-
 lanenſium epiſcopo petiverunt, an eis ita videatur.
 Si qui autem, inquiunt, Donatiſtarum clerici, cum
 populo qui eſt apud ipſos, et iſisdem honoribus ſeu
 gradibus, velint ad ſidem orthodoxam accedere;
 qui quidem clerici volentes etiam apud orthodoxos
 in ſuo honore permanere, conſulunt populo, qui eis
 ſubest, ea quæ ad vitam et ſalutem pertinent:
 quid eis faciendum eſt? Sed hoc, inquiunt, a dictis

« τοιοῦτοις, ὅταν δοκιμῆ χρηστοῦ βίου προέλθωι,
 « ἀναμφιβόλως καὶ ἀλοκλήρως πρὸς ὀπουργίαν τῶν
 « ἀγίων προσκυρωθήσεται· καὶ μάλιστα ἐν τῇ
 « τοσαύτῃ τῶν πραγμάτων ἀνάγκῃ οὐδεὶς ἔστιν ὃ
 « μὴ τοῦτο παρῶρων. Εἰ δὲ τινες τοῦ αὐτοῦ
 « δόγματος κληρικοὶ μετὰ τοῦ πλήθους καὶ τῶν
 « τιμῶν αὐτῶν πρὸς ἡμᾶς ἔλθειν ποθήσουσιν.
 « οἵτινες τῷ ἔρωτι τῆς τιμῆς συμβουλευούσι
 « πρὸς ζῶην καὶ κατέχουσι πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ
 « τοῦτο καταληπτέον κρίνω τῆ μείζονι κατανοή-
 « σαι ψηφισθησόμενον τῶν προλεχθέντων ἀδελφῶν,
 « ἵνα τῇ συντετατέρῃ αὐτῶν βουλῇ τῆς ἡμετέρας·
 « ἀναφορᾶ· τὸν λόγον διαγνώσῃ, καὶ ἡμᾶς βεβαιώ-
 « σαι καταξιώσωσιν, εἰς τὸ ὄφελον περὶ τούτου
 « τοῦ πράγματος παρ' ἡμῶν τυπωθῆναι. Μόνον δὲ
 « παρὶ τῶν ἐν νηπιότητι βαπτισθέντων ἀρκούμεθα,
 « ἵνα, εἰ ἀρέσκει αὐτοῖς, τῇ ἡμετέρῃ συναινέσωσι
 « προκρίσει περὶ τοῦ χειροτονιῆσθαι τούτου.
 « Πάντα τοίνυν, ἀ ἀνωτέρω συνηγόμενα παρὰ
 « τοῖς ἀγιωτάτοις ἐπισκόποις, πρακτέα εἶναι
 « δικαίως ἕμα ἕμολ ἡ ἐντιμός ὑμῶν ἀδελφότης. »
BALS. καὶ ZONAR. Δονατῆς τις τὸ ὄνομα αἰ-
 ρέσεως γέγονεν ἀρχηγός μὴ ἄλλως τῶν θείων μυ-
 στηρίων μεταλαμβάνειν διδάξας· εἰ μὴ ὁστοῦν κατ-
 ἔχων ἐν τῇ χειρὶ, τοῦτο πρῶτον ἀσπάζοιτο, καὶ
 οὕτω μεταλαμβάνειν. Οἱ οὖν ἐκείνου αἰρεσιώται
 Δονατισταὶ ὀνομάζονται. Περὶ τούτων οὖν, ὡς ἐν
 τῷ μζ' κανόνι τῆς συνόδου ταύτης εἴρηται, ἔδοξε
 τοῖς Πατέρας ἐρωτῆσαι, εἰ τὰ νήπια αὐτῶν βαπτι-
 ζόμενα παρὰ τῶν γονέων αὐτῶν, Δονατιστῶν ὄν-
 των, εἴτα προσερχόμενα τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ,
 δεῖ προσδέχεσθαι καὶ ἐν κλήρῳ τάττειν, ἡ μὴ; Τοῦ-
 οὖν καὶ πάλιν ἡ σύνοδος εἰσάγει, καὶ εἰδῶσι γνώ-
 μην, ὥστε τοὺς παρὰ τοῖς Δονατισταῖς ἐν νηπιό-
 τητι βαπτιζομένους, ὡς μὴ δύνασθαι τότε γινώ-
 σκειν τῆς πλάνης τὸν δλεθρον, ὅτι εἰς ἡλικίαν
 ἔλθωσι δεκτικῆν λογισμοῦ, τοῦτέστι φρονήσεως,
 ὥστε δύνασθαι νοῆσαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ μισῆσαι
 τὴν ἐκείνων φαυλότητα· ἐὰν τῇ Ἐκκλησίᾳ προσέλ-
 θωσιν, ἀναδέχεσθαι τούτους διὰ εἰς ἐπιθέσεως τῶν
 χειρῶν κατὰ τινὰ τάξιν καὶ τύπον ἀρχαῖον, καὶ
 μὴ ἐμποδίζεσθαι εἰς τὸ κληρωθῆναι πιστεύσαντες
 καθαρῶς τῷ Χριστῷ, καὶ ὑποδεξαμένους τῆς ἀγίας
 Τριάδος τὰ ἀγιάσματα, ἦτοι τὰ δῶρα τὰ θεία,
 ἅτινα τὸ σῶμα καὶ αἷμά εἰσι τοῦ ἐνὸς τῆς ἀγίας
 Τριάδος, καὶ ἀληθῆ καὶ ἀγιά εἰσι παραδο-
 θέντα ἡμῖν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ὅς καὶ παρὰ
 τοῦ Πατρὸς ἀπεστάλη εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, ἀγαζό-
 μενα δὲ τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Οὕτω
 γὰρ τῆς Τριάδος λογίζονται ἀγιάσματα. Ὅταν οὖν,
 φασὶ, πιστεύσωσι καὶ τὰ ἅγια δέξωνται, ἐὰν καὶ ὁ
 βίος αὐτῶν δοκιμασθεὶς χρηστὸς εὐρίθῃ, καὶ κλη-
 ρωθῆσονται. Περὶ ταύτης οὖν ὑποθέσεως τῶν νη-
 πίων ἐζήτησαν καὶ παρὰ τοῦ πάππα καὶ παρὰ τοῦ
 Μεδιολάνων μαθῆν, εἰ ἀρέσκονται τῇ γνώμῃ αὐτῶν.
 Εἰ δὲ τινες, φασὶ, κληρικοὶ τῶν Δονατιστῶν, μετὰ
 τοῦ παρ' αὐτοῖς λαοῦ καὶ τῶν τιμῶν αὐτῶν, ἦγουν
 τῶν βαθμῶν αὐτῶν, θελήσωσι μεταλθεῖν πρὸς τὴν
 ὀρθόδοξον πίστιν, οἵτινες κληρικοὶ θέλοντες καὶ

παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις διαμένειν ἐν τῇ τιμῇ αὐτῶν, ἅ
συμβουλευούσι τῷ ὑπ' αὐτοῦ λαῷ πρὸς ζωὴν καὶ
σωτηρίαν, εἰ ποιητέον ἐκ' αὐτοῖς; Ἀλλὰ τοῦτο,
ὥστε καὶ ἡμεῖς βεβαιώσαι, εἰ ὀφειλομεν περὶ τοῦτου ποιεῖν.

APIET. « Διὰ τὴν Ἰνδίαν οἱ τοῖς Δονατισταῖς
« νῆπιοι βαπτισθέντες, εἰ μεταμεληθέντες, καὶ
« ἀναθέματι τὴν αἵρεσιν παραπέμφαντες, καὶ
« ἄλλως ἐπάξιόι εἶσι, χειροτονεῖσθωσαν. »

Οὔτοι νῆπιοι βαπτισθέντες παρὰ τῶν Δονατιστῶν,
καὶ τῇ οἰκείᾳ γνώμῃ μηδὲν ἀμαρτήσαντες ἔδν τὴν
ἰδίαν αἵρεσιν ἀναθεματίσωσι, καὶ τῇ καθολικῇ προσ-
ἔλθωσιν Ἐκκλησίᾳ. Ἐχῶσι δὲ καὶ βίον ἀμωμτον,
εἰς Ἰσρατικοὺς βαθμοὺς προβιδασθήσονται, διὰ τὸ
ἰνδιῶς ἔχειν τὴν Ἀφρικὴν κληρικῶν.

KANON EB.

« Περὶ τῶν ἐγκαταλειμμάτων τῶν εἰδώλων καὶ
« ναῶν τῶν ὀφειλόντων ἐξαλειφθῆναι. Ὡν χάριν
« αἰτῆσαι δεῖ τοὺς θρησκευτικωτάτους βασιλεῖς,
« ὥστε τὰ ἐγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων, τὰ κατὰ
« πᾶσαν τὴν Ἀφρικὴν, κελύουσαι παντελῶς ἀνα-
« κοπήναι (καὶ γὰρ ἐν πολλοῖς τόποις παραθα-
« λασσίοις καὶ διαφόροις κτήσεσιν ἀκμάζει ἔτι
« τῆς πλάνης ταύτης ἡ ἀδικία), ἵνα παραγγελθῶσι
« καὶ αὐτὰ ἀπαλειφθῆναι, καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν, οἱ
« ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ἐν ἀποκεκρυμμένοις τόποις
« χωρὶς τινος εὐκοσμίας καθιστώτες παντὶ τρόπῳ
« κελουθῶσι καταστραφῆναι. »

ΒΑΑΣ. Διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἀξιῶσιν οἱ
Πατέρες τοὺς βασιλεῖς καταστραφῆναι τὰ μετὰ τὸ
κῆρυγμα Εὐαγγελίου ἐναπομείναντα εἰδῶλα.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ πλατυνθέντος τοῦ εὐαγγελικοῦ κη-
ρύγματος ἔτι τὸ οὐραῖον ἔ δράκων ἐκίνει, κἄν ἡ
κεφαλὴ συνεθλάσθη αὐτοῦ. Ἔτι γὰρ ἐν τισι τόποις
περιλείπειτο εἰδῶλα, καὶ ναοὶ αὐτῶν περιῆσαν.
Καὶ περὶ τούτων οὖν ἡ σύνοδος αὕτη βουλευέται
ἀναφορὰν γενέσθαι πρὸς τοὺς κρατοῦντας, ἵνα ὀρί-
σῃσι πάντα τὰ εἰδῶλα ἀφανισθῆναι, καὶ τοὺς ναοὺς
αὐτῶν καταστραφῆναι χωρὶς τινος εὐκοσμίας καθ-
ιστώτας. Τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχὶ διαστῆλλουσα, ὥστε
τοὺς μὲν χωρὶς εὐκοσμίας ὄντας καθαιρεθῆναι,
τοὺς δὲ κόσμον ἔτι ἔχοντας περισώζεσθαι, ἀλλὰ
δεικνύουσα ὅτι ἤδη ἤρξαντο καθαιρεῖσθαι, ἀπαιρε-
θέντες ὄν περιέκλειντο κόσμον, καὶ ὅλον ἡμικατά-
λυτοι γεγονότες.

Guill. Beveregii notæ.

(30) Περὶ τῶν ἐγκαταλειμμάτων. In ms. Amer-
bachiano ad præsentem canonem hoc insuper σχό-
λιον habetur: Τί οὖν; τοὺς μετ' εὐκοσμίας οὐ καθ-
αιρετέον; Ἐκ παντὸς ἐκρίζωτον μηδὲν αὐτοῖς
συμβαλλομένου πρὸς φειδῶ τοῦ κάλλους. Καὶ οὐ
τούτους καταστρεπτέον μόνους, τοῦτο γὰρ πρόδη-
λον, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἀγροῖς ὄντας, καὶ δομοῦντας
λανθάνειν διὰ τὴν ἀπρέπειαν, καὶ αὐτοὺς καθαιρε-
τέον. Οὐ γὰρ τῷ κάλλει φθονοῦντες τὰ Ἑλληνικὰ
ἐδαφιζόμεν, ἀλλ' ἀπλῶς τῆς πλάνης καὶ ἀπωλείας
τὰ ὑπομνήματα δλοθρεύομεν. Quid itaque? [Tem-
pla] cum ornamentis nonne tollenda sunt? omnino
eradicanda: pulchritudine nihil conferente ut iis
parceretur. Neque ista sola evertenda sunt; hoc
enim manifestum est; sed et quæ in agris consti-
tuuntur, et propter deformitatem latere videntur,
ista etiam diruenda sunt. Non enim ut pulchritu-
dini invidentes Græcica solo adæquatam, sed

A fratribus solvetur, ita ut et nos confirmet, quod
de hac re facere debemus.

φασί, λυθήσεται παρὰ τῶν λεχθέντων ἀδελφῶν
ποιεῖν.

ARIST. « Qui propter necessitatem parvuli a Dona-
« tistis sunt baptizati, si resipuerint, et hæresim
« anathemati subjecerint, et alias digni fuerint,
« ordinentur. »

Alii infantes a Donatistis baptizati, et sua volun-
tate nihil peccantis, si hæresim suam anathemati-
zent, et ad catholicam accedant Ecclesiam, vitam
autem et inculpam agant, ad sacerdotales pro-
vehentur gradus, quia Africæ opus est clericis.

596 CANON LXII.

« De idolorum reliquiis, et templis quæ debent
« deleri. Quamobrem a religiosissimis imperato-
« ribus petendum est, ut idolorum reliquias, quæ
« sunt in omni Africa, omnino excindi jubeant
« (in multis enim locis maritimis, et diversis
« possessionibus, adhuc viget hujus erroris ini-
« quitas), ut præcipiantur et ipsa aboleri, et tem-
« pla ipsorum in agris et in occultis locis orna-
« mentis spoliata omnibus modis jubeantur
« everti. »

BALS. Per præsentem canonem volunt Patres, ut
reges evertant idola, quæ post Evangelii prædica-
tionem remanserunt.

ZONAR. Quamvis promulgato in omnes partes
Evangelio, adhuc tamen etiam eliso capite, caudam
draco nefarius agitabat. Adhuc enim quibusdam in
locis idola eorumque templa supererant. De his
igitur ad eos, qui rerum tunc temporis potiebantur,
synodus referri vult; ut idola omnia de medio
tolli, ne ipsorum templa jam spoliata ornamentis
omnibus everti jubeant. Hoc autem apposuit, non
veluti discrimen aliquod statuens, quasi eas tantum,
quæ ornatu carent deleri, reliquias autem servari
velit; sed ut jam initium illorum ruinæ factum, ac
ea spoliata omnibus ornamentis jam veluti semie-
versa esse declararet.

D simpliciter erroris et perditionis monumenta destrui-
mus. Neque leves tantum ecclesiasticæ, sed et
civiles omnia Ethnicorum templa dirui præcipiunt.
Si qua in agris templa sunt, sine turba et tumultu
diruantur. His enim dejectis atque sublati omnis
superstitionis materia consumetur. l. xvi, c. Th. de
Paganis. Sic etiam divus Augustinus, Porro se-
quenti anno, cum socium accepisset Honorius con-
sulem Martium Theodorum, quando jam secundum
illud oraculum dæmonum aut figmentum hominum,
nulla esse debuit religio Christiana, quid per alias
terrarum partes factum sit non fuit necesse perqui-
rere. Interim quod scimus, in civitate notissima et
eminentissima Carthagine Africa Gaudentius et
Jovias, comites imperatoris Honorii, quarto decimo
calendas Aprilis falsorum deorum templa evert-
runt, et simulacra fregerunt. Aug. De civitate Dei,
l. xviii, c. 54.

ARIST. « Idolorum reliquiae penitus aboleantur. » Δ ΑΡΙΣΤ. « Τὰ ἰγκαταλείμματα τῶν εἰδώλων τέλειον
εἰ ἀφανίζέσθωσαν. »

Pietate prævalente, e fundamentis suis eradicanda sunt idolorum fana, et nullæ omnino erroris istorum reliquiae conserventur.

CANON LXII.

« Ut clerici pro proprio ipsorum iudicio non cogantur publice testimonium dicere. Præterea petendum est, ut statuere dignentur, ut si qui in Ecclesia quamvis causam, jure apostolico, quod in ecclesiis situm est, agitare vulnerint, et clericorum decisio uni forte parti displiceat, non licere in iudicium ad testimonium dicendum vocare clericum illum, qui prius rem ipsam examinavit, vel examinationi interfuit: ut nec quis ad personam ecclesiasticam attinens in jus vocetur. ut ferat testimonium. »

BALS. Quidam clerici, cum causam ecclesiasticam jure apostolico egissent, hoc est, dicto apostolico consequenter, quod dicit: *Audet quis vestram, habens negotium, sub iniquis iudicio contendere, et non sub sanctis?* vel etiam, cum in ecclesiasticum iudicium incidissent, a parte cui displicebat, ex his qui judicaverant, ad iudicem appellationis testimonii ferendi gratia trahebantur. Visum est ergo Patribus, de his ad imperatores referre, ut ipsi statuerent, nihil esse ejusmodi in posterum faciendum, sed nec cum, qui genere vel aliquo alio modo ad aliquem ecclesiasticum attinet, in testimonium esse trahendum. Ac in his quidem consistit canon. Nos autem aliqui scripturi eramus de his qui litigarunt, et de his qui sunt clericis necessitudine conjuncti, quando trahi debent, et quando non. Quia autem hic canon non est decretum, sed consilium, ut imperatores ejus admoneantur, non est autem prolata definitio, multa prætermisimus. Hoc autem solum ex præsentis canonis notavimus; quod iudicialia officia ecclesiasticorum magistratum præsens quoque synodus agnovit, eo quod dicat clericos alicujus esse causæ iudices.

597 ZONAR. Præterea ad imperatores referre constitunt, ut si qui in Ecclesia, hoc est, in clerum scripti, litem quamlibet, aut controversiam, jure apostolico Ecclesia imposito, hoc est, definito atque descripto, de iudiciis nimirum apud Ecclesiam exercendis, persequi velint, (divinus namque apostolus Paulus ad Corinthios scribens: *Audet, inquit, aliquis vestrum, negotium habens, sub injusto iudicio experiri et non sub sanctis*?? Proinde hoc apostolico jure ecclesiæ deberi, tanquam Apostoli decreto ita constitutum asserunt). Si igitur clerici, inquirunt, apud ecclesiam disceptent, ac decisio causæ, hoc est, sententia, per quam controversia deciditur, uni ex partibus minime probata fuerit, ne tamen alteri parti liceat eum, per quem

Τῆς εὐσεβείας ἐπικρατούσης, ἐκ θεμελίων αὐτῶν ἐκρίζωτόν τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη· καὶ μηδὲν τι τῆς πλάνης αὐτῶν ἰγκαταλείμμα περισωζέσθω.

CANON ΣΒ΄.

« Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς χάριν διαγνώσεως τῆς οἰκείας αὐτῶν κρίσεως μὴ ἀναγκάζεσθαι δημοσίως μαρτυρεῖν. Δεῖ αἰτῆσαι ἐτι μὴν, ἵνα ὀρίσαι καταξιώσωσιν, ὥστε, εἰάν τινες ἐν Ἐκκλησίᾳ οἰανδῆποτε αἰτίαν ἀποστολικῆ δικαίᾳ, τῷ ταῖς ἐκκλησίαις ἐπικειμένῳ, γυμνάσαι θελήσωσι, καὶ ἴσως ἡ τομὴ τῶν κληρικῶν τῷ ἐνὶ μέρει ἀπαρίσοι, μὴ ἐξείναι πρὸς δικαστήριον εἰς μαρτυρίαν προσκαλεῖσθαι τὸν κληρικὸν ἐκεῖνον, τὸν πρότερον τὸ αὐτὸ πρᾶγμα σκοπήσαντα ἢ καὶ σκοπομένῳ παρατυχόντα· ἵνα μὴδὲ προσώπων τις ἐκκλησιαστικῆ προσήκων ἐναχθῆ περὶ τοῦ ὀφελειν μαρτυρεῖν. »

BALS. Τινὲς κληρικοὶ δικάσαντες ὑπόθεσιν ἐκκλησιαστικῆ ἀποστολικῆ δικαίᾳ, τουτέστιν ἀκολουθῶν τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ, τῷ φάσκοντι· *Τολμᾷ τις ὄμων πρᾶγμα ἔχωρ κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων;* ἢ καὶ παρατυχόντες ἐπὶ κρίσει ἐκκλησιαστικῆ, ἐλκοντο παρὰ τοῦ ἀπαρεσκευασμένου μέρους ἐκ τῶν δικασαμένων εἰς τὸν ἐκκλητᾶριον δικαστὴν χάριν μαρτυρίας. Ἔδοξεν οὖν τοῖς Πατράσιν, ἵνα τὰ περὶ τούτου ἀνεγέγκωσι τοῖς βασιλεῦσιν, ἐφ' ᾧ ὀρίσαι αὐτοὺς μηδὲν τι τοιοῦτον γενέσθαι ποτέ· ἀλλὰ μὴδὲ τινα προσήκοντα κατὰ γένος ἢ ἄλλως πως ἐκκλησιαστικῆ τινι ἐλκεσθαι εἰς μαρτυρίαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἡμεῖς δὲ ἐμέλλομεν γράψαι τινὰ περὶ τῶν δικασάντων καὶ περὶ τῶν προσκειωμένων τοῖς κληρικοῖς, πότε ὀφελουσιν ἐλκεσθαι, καὶ πότε μὴ. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι θέσπισμα ὁ κανὼν, ἀλλὰ συμβουλιὴ χάριν τοῦ ὑπομνησθῆναι περὶ τούτων τοὺς βασιλεῖς, ὀρισμὸς δὲ οὐκ ἐξηγήθη, παρήκαμεν τὰ πολλὰ. Ἐσημειώσαμεθα δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος τοῦτο μόνον, ὅτι τὰ δικαστικὰ ὀφφίκια τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων καὶ ἡ παροῦσα σύνοδος ἐπιγίνωσκεν ἀπὸ τοῦ λέγειν κληρικοὺς διαιτῆσαι ὑπόθεσι τινί.

ZONAR. Ἐτι ἀναφορὰν βουλευόνται ποιῆσαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς, ὥστε εἰάν τινες ἐν Ἐκκλησίᾳ, ἔχουν ἐν κλήρῳ ἐκκλησιαστικῷ τεταγμένοι, οἰανδῆποτε αἰτίαν, ἦτοι δίκην, ὑπόθεσιν γυμνάσωσι ἀποστολικῆ δικαίᾳ τῷ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπικειμένῳ, ἦτοι ὀρισμένῳ, διατεταγμένῳ, τουτέστι παρὰ τῆ Ἐκκλησίᾳ δικάσωσιν. Ὁ γὰρ θεσπίσιος ἀπόστολος Παῦλος, Κορινθίοις γράφων, φησὶ· *Τολμᾷ τις ὄμων πρᾶγμα ἔχωρ κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων;* Τοῦτο οὖν ἀποστολικῆ δικαίᾳ φησὶ προσήκειν ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς τοῦ Ἀποστόλου τοῦτο διαταξαμένου. Ἐάν οὖν κληρικοὶ, φησὶ, δικασθῶσι παρὰ τῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ Ἀπαρίση ἐνὶ μέρει, ἢ τομὴ τῶν δικαζομένων, ἦτοι ἡ τέμνουσα τὴν δίκην ἀπόφασις, ἵνα μὴ ἐξῆ τινι τῶν μερῶν ἐλκεῖν εἰς

?? 1 Cor. vi, 1.

τὸ τῆς ἐκκλησίας δικαστήριον πρὸς μαρτυρίαν τὸν δοκιμάσαντα πρότερον τὴν ὑπόθεσιν, ἢ καὶ κρινομένης παρατυχόντα, καὶ ἵνα μηδὲ τις προσήκων, τουτέστιν, ὀφειωμένος ἐκ συγγενείας ἢ ἄλλως ἐκκλησιαστικῆ τινι, ἔλκηται εἰς μαρτυρίαν. Τινὲς γὰρ ἀπηριθμῆνται καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις ἐξουσεύμενοι, ὥστε μὴ ἀκοντες μαρτυρεῖν, ὡς ἐν βιβλίῳ εὐρηται κα', τίτ. α', κεφαλαίοις διαφόροις.

ARIST. « Κληρικὸς, πρῶτα δικάσας, εἰ ἀπαρεσοί, μὴ καλεῖσθω περὶ αὐτοῦ πρὸς μαρτυρίαν εἰς δικαστήριον· καὶ ὅπως ἐκκλησιαστικὸν ἐπρόσωπον μὴ ἐναγέσθω περὶ τοῦ ὀφειλεῖν ἐμαρτυρεῖν. »

Ἐάν τις παρὰ τινι τῶν κληρικῶν δικασθῆναι ἤρατιζαντο, καὶ τὰ τῆς ὑπόθεσεως ἀνεκάλυψαν, εἴτα ἐπὶ τῇ διαγνώσει οὗτοῦ ἀπηρέσθησαν, καὶ ἀπῆλθον εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ δικαστήριον· οὐ καλέσονται εἰς μαρτυρίαν τὸν δικάσαντα κληρικόν, τὸ μὲν ὡς ἐξουσεύσασταυόμενον ἀπὸ τοῦ νόμου, καὶ μὴ ἀναγκαζόμενον ἀκουσίως μαρτυρεῖν· οἱ γὰρ εἰς ἱερὰν λειτουργίαν ἀπησχολημένοι ἀκοντες οὐ μαρτυροῦσι· τὸ δὲ, καὶ ὡς κωλύμενον, ἐν ᾧ προσελήφθη πρᾶγμα· παρὰ τῶν μερῶν δικαστῆς, μαρτυρεῖν.

KANON ΣΤ'.

« Περὶ τοῦ ἀφελεῖσθαι τὰ τῶν Ἑλλήνων συμπόσια. « Κάκεινο ἐστὶ μὴν δεῖ αἰτῆσαι παρὰ τῶν Χριστιανῶν βασιλέων· ἐπειδὴ παρὰ τὰ θεῖα παραγγέλματα ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια οὕτως ἐκτελοῦνται, ἐκ τῆς ἐθνικῆς πλάνης προσενεχθέντα, ὡς καὶ Χριστιανούς τοις Ἑλλήσι λάθρα προσάγεσθαι ἐπὶ τῇ τούτων τελετῇ· ἵνα κελύσονται τὰ τοιαῦτα κωλυθῆναι καὶ ἐκ τῶν πόλεων καὶ ἐκ τῶν κτήσεων· μάλιστα οὗτοι καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς γινεσίοις τῶν μακαρίων μαρτύρων ἀνά τινας πόλεις καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱεροὺς τόπους τὰ τοιαῦτα πλημμελεῖν οὐχ ὀφροῦνται· ἐν αἷς ἡμέραις, ὅπου καὶ λέγεται αἰσχύνη ἐστίν, ὀρχήσεις μυσαρὰς εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰς πλατείας ἐκτελοῦσιν, ὥστε τῇ τῶν οἰκοδοσιῶν τιμῇ, καὶ ἄλλων ἀναριθμητῶν γυναικῶν τῇ αἰδοῦ τῶν εὐλαθῶν εἰς τὴν ἀγίαν ἡμέραν παραγενομένων, ἐλάγναις ὕβρεσιν ἐφορμῶν· ὡς καὶ αὐτῆς τῆς ἀγίας πίστεως σχεδὸν φεύγεσθαι τὴν πρὸς ἐλευσιν. »

ΒΑΣΣ. « Ὅπου σήμερον ἐν μνήμας ἀγίων οὐ μόνον κατὰ τὰς πόλεις, ἀλλὰ δὴ καὶ κατὰ τὰς ἐξω χώρας, γίνονται πανηγύρεις καὶ χοροστασίαι, καὶ ἄλλα τινὰ παύσια, οὕτως, ὡς ἔοικεν, ἐκτελοῦντο καὶ ἐκπαλαί· πλὴν ἐκεῖνα μυσαρὰ ἦσαν. Διὸ φασὶν οἱ Πατέρες ὡς, ἐπὶ ἐν πολλοῖς τόποις συμπόσια ἐπιτελοῦνται, ἀρχὴν ἐσχηκίης ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης, ὥστε ἐν αὐτοῖς συνάγεσθαι καὶ Χριστιανούς, καὶ συντελεῖν ταῦτα τοῖς Ἑλλήσι, δέον ἐστὶν ὀπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα κωλύσῃ ταῦτα καὶ μᾶλλον οὗτοι πλημμελοῦνται καὶ εἰς ἱεροὺς τόπους. Συμβαίνει γὰρ οὐδὲ εἰς ἐκκλησίαν συνάγεσθαι τὰς εὐλαθεστέρας τῶν γυναικῶν διὰ τὰ ἀτάκτως καὶ ἀρχημόνως τηλικαῦτα γινόμενα, ὡς τῶν ταῦτα

A causa prius examinata est, vel qui re iudicata adfuit, ad provocationis forum testimonii dicendi causa trahere; neque praeterea quisquam ex cognatis, hoc est, ecclesiastico homini propinquitate aut alia ratione conjunctus, ad dandum testimonium cogatur. Nam et legum civilium decreto quidam enumerantur, quos invitos ad testimonium dicendum compelli non sinunt, ut in lib. XXI, tit. 4, diversis in capitibus inveniantur.

ARIST. « Clericus, qui causam iudicavit, si displicet, ad dandum de ea testimonium ad tribunal ne vocetur: et ecclesiastica omnino persona ad testimonium reddendum ne compellatur. »

Si qui a clericorum aliquo iudicari elegerunt, et causam suam indicarunt, postea in iudicio ejus non acquiescunt, sed ad tribunal iis aptum accedunt: non vocabunt in testimonium clericum istum qui iudicavit, et ut excusatum a lege, et non coactum invite testimonium dare (qui enim sacro vacant ministerio, inviti non testantur); et ut prohibitum in negotio, in quo a partibus acceptus erat iudex, testimonium dicere.

CANON LXIII.

« Ut auferantur Graecorum convivia. Illud praeter ea a Christianis imperatoribus petendum est: quoniam praeter divina mandata in multis locis convivia sic peraguntur, ex gentili errore inducta, ut etiam Christiani ad paganos clamantur in eorum celebratione accedant: ut haec jubeant et ex urbibus et ex possessionibus arceri; maxime, quia et in ipsis beatorum martyrum natalibus, in quibusdam urbibus etiam in ipsis sacris locis, ejusmodi peccata committere non reformidant; in quibus diebus, vel pudor est dicere, execrandas saltationes in agris et plateis peragunt, ut matrum familias honorem, et aliarum innumerabilium piarum mulierum, quae sancto die adsunt, verecundiam lascivis contumeliis aggrediantur: adeo ut etiam ipsius sanctae fidei propemodum aufugiant accessum. »

BALS. Sicut hodie in sanctorum anniversariis celebrantibus, non solum in urbibus, sed etiam in vicis et pagis, sunt hominum conventus eboreaque ducuntur, et alia quaedam ludera: sic, ut est verisimile, olim quoque peragebantur; sed ea erant execranda. Et ideo dicunt Patres, quod quoniam multis in locis convivia peraguntur, quae a Graeco errore habuerunt principium ut in eis etiam convenirent Christiani, et eadem cum Graecis peragerent: admonendi sunt imperatores ut ea prohibeant; et eo magis, quod etiam in sacra loca peccant. Evenit enim, ut nec religiosiores mulieres in ecclesiam conveniant, propter ea quae turpiter et indecore sunt: nempe cum ii, qui haec audent, im-

pudenter 598 et lascive ejusmodi mulieres aggr-
diantur. Atque in his quidem est scopus canonis.
Tu autem scias, quod etiamsi hæc imperiale decre-
tum non vultit: tamen synodus, quæ in Trullo
habita est, in eos, qui hæc audent, vehementer
animadvertit.

ZONAR. In multis adhuc locis convivia celebrari,
ducta ex Græcorum erroribus consuetudine synodi
Patres affirmant; adeo ut Christiani quoque con-
veniant, ac simul cum paganis eadem celebrent.
Quinimo, inquirunt, et anniversariis sanctorum
martyrum celebritatibus quædam sunt, quæ vel
commemorari alique pudore non possunt: saltationes
scilicet exsecrandæ, et alia quædam enusque,
ut in mulieres honestas ad sanctorum delubra
effluentes, illi scelerum artifices lascive impetum
faciant, ut illæ propterea ab accessu fidei necessario
refugiant, hoc est, etiam ab ecclesia, propter in-
temperantis nequitiz facinora, procul abesse cogantur.
De his igitur imperialia auctoritate tollendiscam
ipso imperatore precibus agendum esse decernunt.

ARIST. « Convivia Græcica, propter propriam
« inverecundiam, et quod multos Christianorum
« seducunt, in diebus etiam, quibus martyrum
« commemorationes celebrantur, fieri cessent. »

Saltationes enim abominandæ, et alia quæcum-
que indecora, quæ Græcici sunt erroris, nec in
sacris locis ubi martyrum commemorationes cele-
brantur, nec alibi fieri concedit canon: sed istius-
modi convivia perfecte cessare mandat, ut quæ
multos Christianos seducunt, et ad perditionem
eos redigunt.

CANON LXIV.

« Ne in Dominico, et in reliquis sanctorum festis,
« spectacula ullo modo peragantur. Illud quoque
« præterea petendum est, ut theatralium ludi-
« crorum spectacula in Dominico et reliquis
« Christianæ fidei diebus solemnibus prohibean-
« tur; maxime, quia in sancti Paschæ octavæ
« turbæ magis in hippodromum quam in ec-
« clesiam convenient: debere præfinitos ipsorum
« dies transferri, quando ita eveniat, nec ullum
« Christianum debere ad hæc spectacula cogi. »

BALS. In Dominicis, et in reliquis festis diebus,
et in magnæ Paschæ hebdomada, fiebant equorum
curricula, et reliqua spectacula. Cantum est ergo
imperatoribus suaderi, ut hæc prohiberentur: et
quæ his diebus fiebant, in alios dies transferrentur.
Legæ et synodi in Trullo canonem 66.

ZONAR. Illud etiam synodus postulavit, ne spec-
tacula videlicet Dominicis, aut festis diebus, neve
equestres ludi Paschatis hebdomada præbeantur,
verum in aliud tempus transferantur, ne his occu-
pati ludicris ab ecclesiis frequentandis homines
Christiani desistant: tum ne fidelium aliquis in
theatrali consessu adesse cogatur. Synodi quoque

τολμώντων, ἀναιδῶς καὶ κατὰ λαγνείαν ἐφορμώντων
κατὰ τῶν τοιούτων γυναικῶν. Καὶ ὁ μὲν σκοπὸς τοῦ
κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι, κἀν ταῦτα
βασιλικὸς ὄρισμός οὐκ ἐκόλυσεν, ἀλλ' ὁμως ἡ ἐν τῷ
Τρούλλῳ σύνοδος μεγάλως ἐκόλασε τοὺς τοιαῦτα
τολμώντας.

ZONAP. Λέγουσιν οἱ τῆς συνόδου ὅτι ἐτι ἐν πολ-
λοῖς τόποις ἐπιτελοῦνται συμπόσια, τὴν ἀρχὴν
ἐσχηκότα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης. ὥστε ἐν αὐ-
τοῖς συνάγεσθαι καὶ Χριστιανούς, καὶ συντελεῖν
ταῦτα τοῖς Ἑλλήσι. Καὶ ἐν ταῖς μνήμασι δὲ, φασί,
τῶν ἁγίων μαρτυρῶν γίνονται τινα, ἃ καὶ λέγειν
αἰσχρὴν ἐστίν, ἤγουν ὀρχήσεις, μυσάραι, καὶ ἄλλα
τινὰ, ὥστε, σεμνῶν γυναικῶν ἀπερχομένων εἰς τὰς
τῶν ἁγίων μνήμας, ὀρμῆν κατ' αὐτῶν λάγνως τοῖς
τὰ μυσάρη ἐκίνα ποιούντας, ὡς ἀνάγκην εἶναι,
διὰ ταῦτα φεύγεσθαι τὴν προσέλευσιν τῆς πίστεως,
ἤγουν ἀναγκάζεσθαι μὴδὲ εἰς ἐκκλησίαν συνάγεσθαι
διὰ τὰ ἀτάκτως καὶ ἀσχημόνως γινόμενα. Ταῦτα
τοίνυν κωλυσθῆναι ἐδόδοτο παρὰ τῆς βασιλικῆς
ἐξουσίας.

ARIST. « Τὰ Ἑλληνικὰ συμπόσια παύεσθαι διὰ τὴν
« οἰκείαν ἀσχημοσύνην, καὶ τὸ πολλοὺς ἀφίλε-
« σθαι Χριστιανῶν, καὶ ἐν ἡμέραις μνήμας μαρ-
« τύρων γίνεσθαι. »

Ὅρχήσεις γὰρ μυσάραι καὶ ἄλλα τινὰ ἀσχημόνα
τῆς Ἑλληνικῆς οὗτα πλάνης οὕτε ἐν ἱεροῖς τόποις,
ἐνθα μνῆμαι μαρτύρων γίνονται, οὕτε ἄλλοχῶ
γίνεσθαι ὁ κανὼν συγγράφει· ἀλλὰ τέλειον τὰ τοιαῦτα
προσάττει συμπόσια παύεσθαι, ὡς πολλοὺς τῶν
Χριστιανῶν ἐφελκόμενα, καὶ ἄγοντα αὐτοὺς εἰς
ἀπόλειαν.

KANON 64.

« Περὶ θεωριῶν, ἵνα ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ ἐν ταῖς
« λοιπαῖς τῶν ἁγίων ἑορταῖς μηδεμίῳ ἐπιτελῶν-
« ται. Κάκεινο ἐτι μὴν δεῖ αἰτῆσαι, ἵνα τὰ θεώρια
« τῶν θεατρικῶν παιγνίων ἐν τῇ Κυριακῇ καὶ
« ἐν ταῖς λοιπαῖς φαιδραῖς τῆς τῶν Χριστιανῶν
« πίστεως ἡμετέρας κωλύονται· μάλιστα ὅτι ἐν
« τῇ ὀδοδόξῃ τοῦ ἁγίου Πάσχα οἱ ὄχλοι μέλλον
« εἰς τὸ ἱπποδρόμιον ἤπερ εἰς τὴν ἐκκλησίαν
« συνέρχονται· ὀφείλει μετενεχθῆναι τὰς ὥρι-
« σμένας αὐτῶν ἡμέρας, ὅτε ἀπαντήσῃ, καὶ μὴ
« ὀφείλῃ τινὰ τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὰ θεώρια
« ταῦτα ἀναγκάζεσθαι. »

BALS. Ἐν ταῖς Κυριακαῖς καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς
ἑορταῖς καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ ἐβδομάδῃ τοῦ Πάσχα
ἐγίνοντο ἱπποδρόμια καὶ λοιπὰ θεώρια. Τετύπωται
οὖν παράκλησιν γενέσθαι πρὸς τοὺς βασιλεῖς,
ἵνα τοῦτο κωλυθῆ, καὶ μετενεχθῶσι τὰ τῶν
τοιούτων ἡμερῶν εἰς ἑτέρας ἡμέρας. Ἀνάγνωθι
καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα 63.

ZONAP. Μῆτε θεώρια ἐν Κυριακαῖς ἢ ἐν ἑορτα-
σίμοις ἡμέραις γίνεσθαι, μῆτε ἱπποδρομίας ἐν τῇ
ἐβδομάδῃ τοῦ Πάσχα, ἵνα μὴ ἐν αὐτοῖς σχολάζωσιν
οἱ Χριστιανοὶ καταλαμβάνοντες τὰς ἐκκλησίας, ἢ
σύνοδος ἤτις, μετατεθῆναι δὲ τὰς ἡμέρας τῆς τῶν
ἱππῶν ἀμίλλης, καὶ μηδένα τῶν πιστῶν ἀναγκά-
ζεσθαι εἰς τὰ θεώρια ἀπέρχεται. Καὶ ὁ 63' δὲ τῆς ἐν

τῶ Τρούλλῳ συνόδου κανῶν τὴν ἄλλην ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σχολάζειν ἀπαιτεῖ τοὺς πιστοὺς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις, καὶ τὰς ἵπποδρομίας κωλύει.

ΑΡΙΣΤ. «Θέατρα Κυριακαῖς καὶ ἑορταῖς οὐ συν-
εἰδύονται.»

Ἐν γὰρ ταῖς φαιδραῖς ταύταις ἡμέραις εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρέπον ἐστὶ συνάγεσθαι τοὺς Χριστιανούς· καὶ οὐ δεῖ τελειοῦν ἐν αὐταῖς ἵπποδρόμια.

ΚΑΝΩΝ ΞΕ΄.

«Περὶ τῶν καταδικαζομένων κληρικῶν. Κάκεινο εἰ δει αἰτῆσαι, ἵνα ὀρίσῃ καταξιώσωσιν, ὥστε κληρικὸν οἰασθήποτε τιμῆς τυγχάνοντα, ἐπ' οἰσθήποτε ἐγκλήματι τῇ τῶν ἐπισκόπων κρίσει καταδικασθέντα, μὴ ἐξεῖναι τὸν αὐτὸν εἶτε παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἥ; ὑπῆρχεν, εἶτε ἀπὸ οἰουθήποτε ἀνθρώπου διεκδικεῖσθαι ποινῆς, ἢ ἐπὶ τούτῳ παραντεθείσης ζημίας χρημάτων καὶ τιμῆς, ὅπως μὴδὲ κείραν μὴδὲ φύσιν ἀπολοε γητέαν εἶναι κελεύσωσιν.»

ΒΑΣΣ. Κληρικοί τινες καταδικασθέντες ἐπὶ ἐγκληματικαῖς αἰτιάσεσι, καὶ μὴδὲ βοήθειαν ἔχοντες ἐκκλήτου (οὕτω γὰρ ἐκκλητέον τὰ τοῦ κανόνος) πάλιν ὄχλου ἀποκαταστήναι. Ἦρσε γοῦν τοῖς Πατράσι ὑπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ὀρίσωσιν ὑποκείσθαι ποινῇ χρηματικῇ καὶ ἀφαιρέσει τιμῆς τοὺς ἐκδικούντας τοὺτους, ἐκκλησιαστικούς ἢ καὶ ἑτέρους, κἄν οἷας ὡς κείρας, ἤγουν ἡλικίας, ἢ καὶ φύσεως.

ΖΩΝΑΡ. Ἦτησαν οἱ Πατέρες ὀρισθῆναι καὶ τὸ μὴδὲνα κληρικὸν καταδικασθέντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐπὶ τινὶ ἐγκλήματι διεκδικεῖσθαι ἢ παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἥ; ὑπῆρχε κληρικὸς, ἢ παρὰ τινος ἀνθρώπου δυνάστου τυχόν· καὶ ζημίαν ἡξίωσαν κατὰ τοῦ ἐκδικούντος αὐτὸν ὀρισθῆναι καὶ εἰς χρημάτων καὶ εἰς τιμὴν ὥστε καὶ γρημάτα τὸν τοῦτο ποιεῖν ἐπιχειροῦντα ζημιούν, καὶ εἰς τιμὴν αὐτοῦ κινδυνεύειν ἀτιμούμενον. Καὶ μὴτε ἡλικίαν τινὰ προβάλλεσθαι εἰς ὠφέλειαν, τυχόν ὅτι νέος ἦν ὁ ποιήσας τοῦτο, ἢ γέρον πᾶν, καὶ δέον αὐτὸν συγγνωσθῆναι διὰ τὴν ἡλικίαν (κείρα γὰρ ἡλικία ἐστίν, ὡς πολλαχῶ ἐῖρηται) μήτε διὰ τὴν φύσιν, οἷον ὅτι γυνὴ ἦν ἢ τοῦτο ποιήσασα. Τὸ δὲ διεκδικεῖσθαι ἐνταῦθα οὐχὶ τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τοῦ καταδικασθέντος ἐστὶ, λέγοντος ἀδικεῖσθαι καὶ ζητούντος ἐκκλητον ἴσως· εἰ γὰρ τοῦτο εἶποι τις, πολλοὶ κανόνισιν ἐναντιωθήσεται, τοῖς διδοῦσι τοῖς κληρικοῖς ἐκκλητον αἰτιωμένοις τὰς ψήφους τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν ἄλλὰ τὸ, δικαίως τοῦ κληρικοῦ καταδικασθέντος, κωλύειν τινὰ ἐκδικεῖσθαι τὴν ψήφον τοῦ ἐπισκόπου χειρὶ χρώμενον.

ΑΡΙΣΤ. «Κληρικὸς, ἐπισκόπου κρίσει καταδικασθείς, παρὰ μὴδενὸς ἐκδικεῖσθω.»

Ὁ καταδικασθείς ἐπ' ἐγκλήματι παρ' ἐπισκόπου κληρικὸς, εἰ μὲν οὖσα ἀδικεῖσθαι, ἐκκαλεῖσθω, αὐθεντικῶς δὲ μετ' ἐξουσίας μὴ παρὰ τινος ἐκδικεῖσθω.

A in Trullo canone 66, universam Paschatic hebdomadam in ecclesiis agere, tempusque psalmis atque hymnis concinendis traducere, fideles jubentur, equorumque certamina prohibentur.

ARIST. «Theatra Dominicis et festis diebus non celebrantur.»

In bilaribus enim diebus istis in ecclesia Christianos convenire decet : et non oportet equiria in iis celebrari.

599 CANON LXV.

«De clericis, qui condemnantur. Illud quoque petendum est, ut statuere dignentur, ne liceat clericum quemcunque honorem obtinentem, in quocunque crimine episcoporum iudicio condemnatum, vel ab ecclesia cuius fuit, vel ab ullo homine liberari a poena; alioqui hunc pecunia et dignitate multari, nec aetatem nec naturam excusandam esse jubeant.»

BALS. Clerici quidam in causis criminalibus condemnati, et nec appellationis auxilium habentes (ita est enim intelligendus canon) restituti satagabant. Placuit ergo Patribus, imperatores admoneri, ut statuatur poenae pecuniariae et privationi honoris eos subjici, qui illos defendunt ac liberant, sive sint ecclesiastici, sive etiam alii, cujuscunque sint aetatis vel naturae.

ZONAR. Praeterea ne quem clericum a suo episcopo ob crimen aliquod condemnatum; aut ab ecclesia, cujus clericus fuerat, aut ab alio viro, dynasta forte, absolvi liceat, Patres decerni voluerunt. Ac si quis hominem absolverit, cum et pecunia simul et dignitate multari; ita ut quicumque id aggressus fuerit, et pecunia multetur, et honore spoliatus dignitatem amittat. Neque vero, aut aetatis excusationem admitti; puta, quod adolescens admodum, qui id fecit, vel affecta aetate sit, ac propterea crimen aetati condonari oporteat (κείρα namque aetatem significat ut saepe diximus) aut sexus, veluti quod a muliere id facinus patratum sit. Illud autem verbum διεκδικεῖσθαι, hoc loco, non pro eo sumitur, quod est alienus, qui se injuste damnatum queratur, sibi que provocationem dari postulet, patrocinium suscipere; id enim qui dixit, multis canonibus adversabitur, quibus, si minus episcoporum sententiae clerici acquiescant, eisdem provocatio conceditur: sed est, juste condemnato clerico, episcopi sententiae executionem vi quemquam et armis impedire.

ARIST. «Clericus episcopi iudicio condemnatus, a nemine liberetur.»

Clericus, qui ob delicta ab episcopo condemnatur, si sibi videtur injuria affectus, appellet, cum auctoritate autem et potestate a quopiam ne liberetur.

CANON LXVI.

« De mimis qui sunt Christiani. De his præterea
 « petendum est, ut si quis ex quocunque exer-
 « citio ludicro ad Christianismi gratiam venire
 « voluerit, et purus ab illis maculis permanere ;
 « ne ulli liceat eum ad ejusmodi exercitium pro-
 « sus vel incitare vel cogere. »

BALS. Spectacula antiquitus cum populorum
 suppeditatione peragebatur, propterea scenicos
 quosdam et mimos, sæpe et magna ex parte Græcos
 habebant. Potunt ergo Patres, ut imperatores de-
 cernant, si quis eorum, cum Græcus sit, baptiza-
 tur, eum a populo eadem ludicra exhibere non
 cogi.

ZONAR. Scenicos et mimos, ludorum artifices,
 antiqui Patres mire aversabantur. Si quis horum
 igitur ex profana Græcorum superstitione Chri-
 stiana sacra amplectatur, exutusque iis quibus
 notatus fuerat maculis sordidum illud videlicet vitæ
 genus deseruerit, petunt ne hominem amplius cujus-
 quam auctoritate ad ludicra illa iterum exercenda li-
 ceat compelli. 600 Si quidem in magnis urbibus
 theatra exstabant, in quibus stans temporibus po-
 puli conventu ludii exhibebantur, ad eamque rem
 scenicorum opera et servitium, nulla excusatione
 admessa, ita flagitabatur, ut ad ea munia vel inviti
 traherentur.

ARIST. « Qui a ludicro exercitio ad honestam se-
 « convertit vitam, ad idem ne retrahatur. »

Qui scenicam relinquit vitam, et aliam vivendi
 rationem Christianis decentem amplectitur, ne
 compellatur in ludicro exercitio iterum versari.
 Erant enim quidam ludicris istiusmodi exercitiis
 ascripti, et graviter tulerunt ea consecrari.

CANON LXVII.

« De manumissionibus, quæ sunt in ecclesiis. De
 « manumissionibus scilicet in ecclesia procla-
 « mandis si hoc nostri consacerdotes in Italia

Guill. Beveregii notæ.

(31) Περὶ ἐλευθεριῶν τῶν ἐν τῇ ἐκκ.ησίᾳ γινο-
 μένων. In ms. Ætoniensi et impressis antehac
 Balsamonis et Zonaræ codicibus additur ἀτιμότης
 ἐκ τοῦ βασιλέως. Sic etiam in Dionysiana horum
 canonum collectio legitur, De manumissionibus
 in ecclesia celebrandis ab imperatore postulandum.
 In codice Amerbachiano totus titulus omittit-
 ur.

(32) Περὶ ἐλευθεριῶν δηλαδὴ ἐν τῇ ἐκκ.ησίᾳ
 κηρυκτικῶν. Ut ii, qui in ecclesia manumissi
 sunt, cum libertate civitatem etiam Romanam
 consequerentur, Constantinus Magnus leges tulit,
 uti testatur Sozomenus, qui de eoque ait, Ὑπὸ
 γὰρ ἀκριβείας νόμων καὶ ἀκόντων τῶν κεκτημένων
 πολλῆς δυσχερείας οὐσίας περὶ τὴν κτήσιν τῆς ἀμεί-
 νονος ἐλευθερίας, ἣν πολιτείαν Ῥωμαίων καλοῦσι,
 τρεῖς ἔθετο νόμους, ψηφισάμενος πάντας, τοὺς ἐν
 ταῖς ἐκκλησίαις ἐλευθερουμένους ὑπὸ μάρτυσι τοῖς
 ἱερεῦσι, πολιτείας Ῥωμαϊκῆς τυγχάνειν. Nam cum
 nimiam legum severitatem potior libertas, quam ci-

A

KANON ΣΓ'.

« Περὶ τῶν μίμων γινομένων Χριστιανῶν. Περὶ
 « τοιούτων μὴν αἰτῆσαι δεῖ, ἵνα, ἐάν τις ἐξ οὐ-
 « δήποτε παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος πρὸς τὴν
 « τοῦ Χριστιανισμοῦ χάριν ἔλθειν θελήσῃ, καὶ
 « ἐλεύθερος ἀπ' ἐκείνων τῶν σπῆλων διαμαίνοι,
 « μὴ ἔξῃν εἶη τιτὸν τοιοῦτον πρὸς τὰ αὐτὰ
 « γυμνάσματα πάλιν προτρέπεσθαι ἢ καταναγ-
 « κάζειν. »

BAΛΣ. Τὸ παλαιὸν ἐτελοῦντο θέατρα μετὰ συν-
 δοσίας τῶν δημοτῶν, καὶ διὰ τοῦτο εἶχον τινεas σκη-
 νικοῦς καὶ μίμους τὰ μέρη πολλάκις καὶ Ἑλληνας.
 Ζητοῦσιν οὖν οἱ Πατέρες ὄρῃσαι τοὺς βασιλεῖς,
 ἵνα, ἐάν τις τῶν τοιούτων Ἑλλήν ὢν βαπτισθῇ,
 μὴ ἀναγκάζεται ὑπὸ τοῦ δήμου τὰ αὐτὰ ἐνδει-
 κνυσθαι παίγνια.

ZONAR. Τοὺς σκηνηκικοῦς καὶ μίμους, τοὺς τὰ
 παίγνια πράττοντας, οἱ πάλαι Πατέρες ἐν τοῖς
 ἀποτροπαλοῖς ἐλογίζοντο. Ἐάν οὖν τις τῶν τοιούτων
 Ἑλλήν ὢν προσέλθῃ τῷ Χριστιανισμῷ, καὶ ἐλεύθε-
 ρος ἐκ τῶν σπῆλων, ἦγουν τῶν βυραρῶν ἔργων
 ἐκείνων γένηται καταλιπὼν ταῦτα, αἰτοῦσι μὴ
 δύνασθαι τινα ἀναγκάζειν αὐτὸν πάλιν πρὸς τὰ
 παίγνια ἐκεῖνα ὑποστρέφειν, καὶ ἐνασχολεῖσθαι αὐ-
 τοῖς. Ἐν γὰρ ταῖς μεγάλας τῶν πόλεων θέατρα
 ἦσαν, καὶ κατὰ καιροῦς συνήγοντο ἐν αὐτοῖς καὶ
 ἐτελοῦντο παίγνια, καὶ ὥσπερ τι λειτούργημα καὶ
 ἀπαραίτητον χρέος εἶχον οἱ σκηνικοὶ τὸ ἐπιδεικνυ-
 σθαι ταῦτα εἰληκτόν τε καὶ μὴ βουλόμενοι.

ARIST. « Ὁ ἀπὸ παιγνιώδους ἐπιτηδεύματος εἰς
 « σπουδαῖον μεταθῶν βίον, μὴ ἐλκίσθω πρὸς
 « αὐτό. »

Ὁ καταλιπὼν τὸν σκηνηκικὸν βίον, καὶ διαγωγῆν
 ἑτέραν Χριστιανὸς πρόπευσαν μεταρχόμενος, οὐκ
 ἀναγκασθήσεται αὐτοῖς τὸ παιγνιώδες ἐπιτηδεῦμα
 ἐνεργεῖν. Ἦσαν γὰρ τινεs ἀναπογραφόμενοι εἰς τὰ
 παιγνιώδη ταῦτα ἐπιτηδεύματα, καὶ βάρος εἶχον τὸ
 μετέρχεσθαι ταῦτα.

KANON ΣΔ'.

« Περὶ ἐλευθεριῶν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γινομένων
 « (31). Περὶ ἐλευθεριῶν δηλαδὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ
 « κηρυκτικῶν (32), ἐάν τοῦτο οἱ ἡμέτεροι συνιερῶς

D vitatem Romanam vocant, etiam nolentibus dominis,
 difficile admodum acquireretur, tres tulit leges, qui-
 bus constituit, ut quicumque in ecclesia sub testi-
 monio sacerdotum libertate donati essent, civitatem
 Romanam consequerentur. Sozom. Hist. Eccles. l. 1,
 c. 9. Unam ex hisce legibus a Constantino latis
 Regino abbas Prumiensis citat, his verbis, Impe-
 rator Constantinus Augustus, Osio episcopo Cordu-
 bensi. Qui manumittendi in sacrosancta ecclesia
 habuerit voluntatem, tantum est, ut sub præsentia
 sacerdotum servos suos voluerit absolvere, novetur
 eos suscepta libertate citas esse Romanos. Nam si
 clerici mancipiis suis dare voluerint libertatem,
 etiamsi extra conspectum fecerint sacerdotum, vel
 sine scriptura verbis tantum absolvi, manebit,
 sicut civibus Romanis integra et plena libertas.
 Regin. De discip. Eccles. l. 1, c. 406. Exstat etiam
 in interpret. l. 1, C. Th. de manumissionibus in
 ecclesia. Quinetiam ex lege ecclesiastica omnis
 manumissio in ecclesia fieri debet. Instruendi sunt

φαινώνται ποιούντες ἀνά τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἡ Ἀ
 ἡμετέρα δὴλον πεποιθησις τῆ τούτων τάξει
 ἐπιταί, δοθείσης φανερώς ἀδείας πεμπομένου
 τοποτηρητοῦ, ἵνα οἰαδῆποτε ἄξια πίστεως ὑπὲρ
 τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως καὶ τῆς τῶν
 ψυχῶν σωτηρίας ἐκτελέσαι δυνηθεῖη καὶ ἡ-
 μεῖς ἐπαινετῶς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ὑποδεξώ-
 μεθα ταῦτα πάντα. Ἐὰν τῆ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ
 ἀρέσκη, ἐξείπατε, ἵνα καὶ τὴν ἐμὴν ἀναφορὰν
 βεβαίαν οὔσαν ὑμῖν ἐπιδείξω καὶ τὰ παρὰ
 τῆς πάντων ἡμῶν συναιρέσεως ἡ αὐτῶν εἰλι-
 κρινότες ἡδέως προσδέξηται. Ὁ ἅπὸ πάντων
 τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πάσαι ἀρέσκει τὰ προ-
 τεθέντα, καὶ συνετῶς ἀπὸ τῆς σῆς ἀγιοσύνης
 ἐξηγηθέντα ὀφείλει ἐκτελεσθῆναι.

ΒΑΛΣ. Ὡς ἴσκειν, ἀμφιβαλλόν τινες, εἰ ὄφραλου-
 σιν ἐλευθεροῦσθαι δοῦλοι ἐπ' ἐκκλησία; ἡ ἑτεροί
 τινες καταφεύγοντες ἐν αὐτῇ, ὡς ἐνεχόμενοι εὐθύ-
 ναις τισι, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζητοῦντες βοή-
 θειαν. Περὶ τούτων γὰρ καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς πράξεως
 ταύτης διαλαμβάνει· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ διαλαβὴ τοῦ
 παρόντος κανόνος. Καὶ διὰ τοῦτο εἶπον οἱ Πατέρες
 οὗτοι, Ἐρωτηθήσασαν διὰ τοποτηρητῶν οἱ ἱερεῖς τῆς
 Ἰταλίας· καὶ ἐν ποιῶσι κάκεινοι τοῦτο, ἤγουν
 κηρύττωσι καὶ πράττωσι τὰς ἐλευθερίας, μετὰ
 πεποιθήσεως καὶ αὐτοὶ ἵνα ἀκολουθήσωσι τοῖς
 οὕτω γινομένοις, εἰς σωτηρίαν ψυχικὴν ἀπο-
 βλέπουσι, καὶ εἰς συντήρησιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 δικαίων. Τούτου δὲ οὕτω πολυπραγμανηθέντος, γενή-
 σεται καὶ ἡ πρὸς βασιλεῖς ἀναφορὰ βεβαία, καὶ
 προσδεχθῆ παρὰ τῆς εἰλικρινότητος τούτων τὸ κατὰ
 κανόνα κοινήν ἀνευθύνει. Καὶ ὁ μὲν παρῶν
 κανῶν ἀνήρτησε τὰ τῶν προσφευγόντων ταῖς ἐκ-
 κλησίαις εἰς ἀκράσιον βασιλικῶν· οὗ δὲ ἀνάγνωσι

facere reperiantur, nostra quoque fiducia, ma-
 nifestum est, eorum ordinem sequatur, missi
 legati potestate palam data, ut quæcumque
 fide digna pro ecclesiastico statu et animarum
 salute peragere potuerit, nos quoque ea omnia
 coram Domino laudabiliter suscipiamus. Si
 vestræ placeat dilectioni, dicite, ut meam re-
 lationem firmam esse vobis ostendam; et no-
 strum omnium consensum vestra sinceritas
 jucunde accipiat. Ab omnibus episcopis di-
 tum est: Omnibus placent quæ sunt proposita,
 et, quæ sapienter a tua sanctitate sunt exposita,
 perficere debent.

BALS. Ut est verisimile, dubitant nonnulli, an
 servi in ecclesia manumitti debeant, vel aliqui
 alii, qui ad eam confugerunt, utique sint aliquibus
 delictis obnoxii, et auxilium quærant ecclesiasticum.
 De his enim etiam hujus actionis principium tra-
 ctat; atque etiam præsentis canonis collocutio. Et
 propterea dixerunt Patres: Interrogentur per le-
 gatos Italix sacerdotes: et si illi quoque hoc fa-
 ciant, seu proclament et faciant libertates, cum
 confidentia ipsi quoque ea, quæ sic sunt, sequan-
 tur, ad animæ salutem respicientia, et ad injuriam
 ecclesiasticorum conservationem. Hoc autem sic
 proviso, fiet firma ad imperatores quoque relatio,
 et ab eorum sinceritate suscipietur, quod communi
 consensu relatum fuerit. Ac quæ ad eos quidem
 spectant, qui ad ecclesias confugiunt, præsens ca-
 non imperatori audienda remittit. Tu autem lege
 primi tituli quinti libri cap. decimum tertium, quod
 sic dicit: Statuimus nemini licere eos qui confu-

Guill. Beveregii notæ.

præterea laici, ut sciunt quod nunquam alio loco
 manumittere proprios possunt servos, quos dominici
 castris aggregari decreverunt, nisi in sacrosancta
 ecclesia. Reg. ibid., c. 405. Burchard. l. ii. c. 28.
 Ivo Par. 6, c. 129. Neque ens solos, qui ad cler-
 icatus gradum promovendi sunt, in ecclesia manu-
 mittendos esse, verum etiam alios quosvis, dicitur
 Regino ex pacto Francorum probat, ex quo hæc
 citat: Hoc etiam volumus, ut qualiscunque Francus
 Ribuaris servum suum pro remedio animæ suæ
 secundum legem Romanam liberum facere voluerit,
 ut in ecclesia coram presbyteris, diaconibus, seu
 cuncto clero et plebe in manu episcopi servum suum
 tabulis tradat, et episcopus archidiacono jubeat, ut
 ei tabulas secundum legem Romanam, qua ecclesiæ
 visum, scribere faciat, et tunc ipse quam et omnis
 procreatio ejus liberi permaneant, et sub tuitione
 ecclesiæ consistent, et omnem redditum status sui ad
 ecclesiam persolvant, et non alibi nisi ad ecclesiam,
 ubi relaxati sunt, mallum teneant, et si absque
 liberia discesserint, nullum alium nisi ecclesiam re-
 linquant heredem. Ibid. c. 405. Formula hujus-
 modi manumissionis, in ecclesiis promulgari so-
 litæ, exstat inter veteres formulas a doctissimo
 Bignonio non ita pridem editas, his verbis: Ego
 ille minimus servorum Dei famulus, ecclesiæ Seno-
 nicæ archiepiscopus, tanta serenissimi Ludovici
 Augusti auctoritate, quæ Senonis in archieo Ecclesiæ
 episcopis scribitur, fultus, per hunc libellum manu-
 missionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio

hactenus addictum tenuit, inter hujus Ecclesiæ
 familliam, quia fratrum testimonio, inter quos enu-
 tritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipien-
 dum prædicaris, censeo te atque statuo, ante sacri
 altaris cornu in respectu sacerdotum et cleri et
 populi adstantis, a præsentis die et deinceps ab omni
 iugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque
 Romanum appellari. Aliam etiam formulam Regino
 supradictus commemoravit, ad hunc modum: Qui
 debitum sibi nexum atque competens relaxat servi-
 tium, præmium in futuro apud Dominum sibi pro-
 venire non dubitat. Quapropter ego in Dei nomine
 ille, pro remedio animæ meæ, vel æterna retributione
 in ecclesia Sancti Petri vel illius sancti, sub præ-
 sentia episcopi, vel sacerdotum ibi constituentium ac
 nobilium laicorum, ante cornu altaris illius eccle-
 siæ, absolvo servum meum illum, per hanc chartam
 absolutionis et ingenuitatis, ab omni vinculo scri-
 ptis, ita ut ab hac die et deinceps ingenuus sit, et
 ingenuus permaneat, tanquam si ab ingenuis paren-
 tibus fuisset natus vel procreatus, eamque pergot
 partem, quam maluerit, vel quam ei auctoritas
 canonica permittit, et sicut alii cives Romani ritam
 ducat ingenuam, etc. Reg. l. i, c. 402, ubi etiam
 capite præcedente aliud exemplar libertatis tradi-
 tur. Quinetiam doctissimus vir Stephanus Baluzius
 in appendice Auctorum veterum duas manumissio-
 nis formulas edidit, unam Constantiæ cap. 11,
 alteram Nicolai de Marisiaco cap. 35.

giant, cujuscunque sint conditionis, ex sancta ecclesia orthodoxæ fidei extra hanc imperialem civitatem extrudere. Si qui autem tale quid moliri vel facere ausi fuerint sacrilegii crimini subjiciantur. Sed neque eos sic in venerabilibus ecclesiis detineri vel construngi, ut illic a rebus esculentis, vel vestimentis, vel quiete, vel somno prohibeantur. Et undecimum caput quod dicit: Usque ad ecclesiæ terminos, qui sunt ante forum publicum, tuti sint qui ad eam confugiunt, interioribus lavarris, vel hortis, vel aulis, vel cubiculis, vel porticibus utentes, et prohibeantur intra templum dormire vel comesse. Ne armis autem sibi securitatem parent, sed ea apud episcopum deponant, vel persuasi primum, vel postea ejecti jussu episcopi et judicum. Et caput 12: Servus cum armis confugiens statim ejiciatur: si autem resistat, majoribus viribus cogatur; et si pugnans ceciderit, dominus occidens non teneatur. Lege etiam decretum 3 decimi tertii capituli ejusdem tituli, quod dicit: Apud competentes iudices litigare oportet eos qui confugiunt, 601 et non ad ecclesiam eorum adversarios evocari. Et postremum responsum ejusdem capituli quod dicit: Interea autem pietissimos œconomos seu ecclesiæ defensores curam et diligentiam adhibere oportet, ut unuscujusque eorum, qui ad ecclesiā confugiunt, nomina et causas sine iura inquirant. Præterea autem magistratus, vel illi ad quos negotia et personæ pertinent, hæc scientes, ea qua par est rectitudine quæ illis conveniunt diligentius statuunt. Quare nota, quod qui non describuntur, non sunt ex eorum numero qui confugiunt.

ταῦτα δὲ οἱ ἀρχόντες, ἢ ἐκείνοι πρὸς οὓς τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα ἀνήκουσι, ταῦτα μανθάνοντες, τῆ ἐπιτηδείῳ εὐθύτητι ἐπιμελέστερον ἑαυτοῖς τὰ οἱ μὴ ἀπογραφόμενοι οὐκ εἶσι πρόσφυγες (33).

ZONAR. Dubitabant synodi Patres, an in ecclesiā manumissiones proclamari ac peragi oporteret. Propositum est igitur de legatis in Italiam mittendis; ac si quidem, qui eo loci degunt episcopi, rem probaverint, nos quoque, inquirunt, eam consuetudinem, data palam ejus rei gerendæ facultate, amplectimur. Illud autem [nostra fiducia eorum ordinem sequitur] ejusmodi est: Nos quoque, aiumi, nihil in ea re peccari, neque constitutionem ecclesiasticam violari arbitramur, eorumque iudicium sequemur, ac institutum, quasi laude et commendatione dignum, probavimus.

Guill. Beveregii notæ.

(33) Οὐκ εἶσι πρόσφυγες. Post hæc ultima Balsamonis in hunc canonem verba in ms. Rodriano hæc adduntur, rubris characteribus scripta: Σημειῶσαι τὰ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ πρώτου κανόνος γεγραμμένα καὶ ἔχει ἐπὶ μνήμης τοῦ καταστρωθέντος νόμου· ἐν αὐτῇ χάριν τῶν ἐκκλησιαστικῶν προσφύγων. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν παρ' ἡμῶν γραφέντα νόμον χάριν τῶν ὀρφικῶν τοῦ χαρτοφύλακος καὶ πρωτεδίκου· ἐκεῖ γὰρ διεγράψαμεν πολλὰ τινα ἀναγκαῖα, διδάσκοντα τοῦ καὶ πῶς ὀφείλουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πρόσφυγες δικάζεσθαι. Ἔστι δὲ σημεῖωμα ἕτ', εἰ μὴ ἀπογραφῶσιν οἱ πρόσφυγες εἰς τὸ τοῦ πρωτεδίκου κωδίκιον, τῆς ἐκκλησιαστικῆς βοήθειας οὐκ ἀποσίουσιν. Nota quæ in interpretatione presentis canonis scripta sunt et

τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου κεφάλαιον γ', λέγον· Θεσιζόμεν, μὴ ἐξέστω τινα τοὺς πρόσφυγας, τοὺς οἰασθίποτε τύχης ὄντας, ἐκ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἐκτός ταύτης τῆς βασιλευσῶν πόλεως ἐξέλθειν. Εἰ δὲ τινες τοιοῦτόν τι μηχανήσασθαι ἢ ποιῆσαι τοληθήσουσι, τῷ τῆς ἱεροσουλίας ἐγκλήματι ὑποβαλλέσθωσαν. Ἄλλὰ μὴδὲ τοὺτους οὕτως κατέχεσθαι ἐν ταῖς σεβασμαῖς ἐκκλησίαις ἢ συσφίγγεσθαι, ἵνα αὐτόθεν ἢ τροφίμων πραγμάτων ἢ ἐνδυμάτων ἢ ἡσυχίας ἢ ὑπνου κωλύωνται. Καὶ τὸ ε' κεφάλαιον λέγον· Μέχρι τῶν πρὸ τῆς δημοσίας ἀγορᾶς τῆς ἐκκλησίας ὄρων τὸ ἀσφαλὲς ἐχέτωσαν οἱ πρόσφυγοντες, τοῖς ἐνδοτέροις λουτροῖς ἢ κήποις ἢ οἰκήμασιν ἢ αὐλαῖς ἢ στοαῖς χρώμενοι, καὶ κωλύεσθωσαν ἐν τῷ τοῦ ναοῦ ὑπνοῦν ἢ ἐσθίειν. Ὑπλοῖς δὲ μὴ ἀσφαλιζέτωσαν ἑαυτοὺς, ἀλλὰ ὑποτιθέτωσαν ταῦτα παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ, ἢ πειθόμενοι πρώτων, ἢ μετὰ ταῦτα ἐκβαλλόμενοι κατὰ κλίμασιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν δικαστῶν. Καὶ κεφάλαιον ιβ' Μεθ' ὀπλων ὁ οἰκέτης πρόσφυγων εὐθὺς ἐκβαλλέσθω ἀνθιστάμενος ἐκ, μείζονι βιαζέσθω δυνάμει· κἴν μαχόμενος τελευταίῃ, ἀνεύθυνος ὁ ἐπαλθὼν ἔσται δεσπότης. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ γ' θέμα τοῦ γ' κεφαλαίου τοῦ αὐτοῦ τίτλου, λέγον· Παρὰ τοῖς πρόσφυγοις δικάζεσθαι δικασταῖς τοὺς πρόσφυγας, καὶ οὐχὶ παρὰ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀντιδίκους αὐτῶν μετακαλεῖσθαι. Καὶ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ αὐτοῦ κεφ. λέγον· Μεταξὺ δὲ τούτων τοῖς θεοσεβαστάτοις οἰκονόμοις εἶτε τοῖς ἐκδίκους τῆς Ἐκκλησίας φροντίδα καὶ σπουδὴν προσήκει ἔχειν, ὅπως ἐκάστου τῶν ἐνδον τῆς ἐκκλησίας προσφευγόντων τὰ ὄνματα καὶ τὰς αἰτίας ἑνυπερθέτως ἐκζητῶσιν. Ἐ-

ἀρμήττοντα διατυπούτωσαν. Ὡστε σημειῶσαι ὅτι

ZONAR. Ἀμφέβαλλον οἱ τῆς συνόδου, εἰ δεῖ ἐλευθερίας κηρύττεσθαι, ἢ γου ἐκφωνεῖσθαι, καὶ πράττεσθαι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις. Διὸ εἰσῆχθη γνώμη, σταλῆναι τοποτηρητὰς εἰς Ἰταλίαν, καὶ εἰ οἱ ἐκεῖ ἐπίσκοποι δέχονται τοῦτο γινόμενον, ἔπασθαι αὐτοὺς τῆ ἐκεῖ συνθεῖα, δοθείσης φανερώς ἀδείας τοῦτο γίνεσθαι. Τῷ δὲ, ἢ ἡμετέρα πεποθήητις τῆ τούτων τάξει ἔπεται, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι καὶ ἡμεῖς θαρβήσομεν ὡς καλῶς τὸ πρᾶγμα γίνεται, καὶ οὐκ ἐξω τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, καὶ ἐψόμεθα αὐτοῖς, καὶ δεξόμεθα ταῦτα, ὡς ἐπαινετῶς γινόμενα.

memoria tene leges in ea silas, eorum gratia, qui ad ecclesiam confugiunt. Lege etiam totum a nobis conscriptum. De officiis chartophylacis et primi defensoris. Ibi enim multa scripsimus necessaria, indicanti, ubi et quomodo ecclesiastici fugitivi dijudicari debent. Erat autem declaratio, quod nisi confuge in primi defensoris codice describantur, ecclesiastico auxilio non fruuntur. Hæc rubris licet exarata characteribus, Balsamonis tamen revera esse, ex eo constat, quod qui hæc conscripsit, totum De officiis cartophylacis, et primi defensoris a se scriptum asserat; qualis a Balsamone conscriptus, editus est in Juris Græco-Romani lib. vii, pag. 453.

ΑΡΙΣΤ. « Αιτητέον ἐκ βασιλείως· περὶ τῶν ἐν ἐκκλη-
« σίαις γινομένων ἐλευθεριῶν. »

Νόμου τότε κρατοῦντος τοὺς ἐλευθερουμένους·
δοῦλους μὴ ἀλλαχού τὰς ἐλευθερίας λαμβάνειν, ἀλλ'
ἢ ἐν ταῖς στήλαις τῶν βασιλέων, δεηθῆναί· ἡ σύν-
οδος αὕτη τοῦ βασιλέως τοῖς παρ' αὐτῆς σταλαῖσι
πρεσβευταῖς προστρέψατο, ὡς· ἂν μὴ αἱ γινόμεναι
ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐλευθερίαι διὰ τὸν νόμον τοῦτον
ἀνατρέπωνται, ἀλλ' ἄδειαν φανερώς ταύταις δοθῆ-
ναι τοῦτο πράττειν.

ΚΑΝΟΝ ΕΙΨ.

« Περὶ Αἰκυτίου ἐπισκόπου τοῦ καταδικασθέντος.
« Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τοῦ Αἰκυτίου ἔτι
« μὴν, τοῦ ἔκπαλαι κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν τῆ τῶν
« ἐπισκόπων γνώμη καταδικασθέντος, τὸ πρᾶγμα
« οὐκ οἶμαι παρατέον τῆ πρεσβείᾳ· ἵνα, ἐάν
« τυχὸν τοῦτον εὖροι ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσιν,
« ἔστω πρὸς φροντίδος τῷ αὐτῷ ἀδελφῷ ἡμῶν
« ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ὡς γρη
« καὶ ὅπου ἐξῆν εἶη, κατ' ἐκείνου διαπραξασθαι.
« Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Πολύ
« ἀρέσκει καὶ αὕτη ἡ ἐξακολούθησις· μάλιστα
« ὅτι ἔκπαλαι καταδικασταὶ ὁ αὐτὸς Αἰκυτίος,
« καὶ ἡ τοῦτου ἀναίσχυντος ἀνησυχία ὑπὲρ τῆς
« καταστάσεως καὶ σωτηρίας τῆς Ἐκκλησίας
« μᾶλλον καὶ μᾶλλον πανταχοῦ καταμαχητέα
« ἐστίν. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκοπος·
« τῆς ἐν Καρχηδόνη ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψη-
« φίσματι συνήνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέ-
« γραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι
« ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Ὁ Αἰκυτίος καθρέθη καὶ οὐκ ἠσύχαζε.
Φησὶν οὖν ὁ Αὐρήλιος, ἵνα ἐάν εὖρησουςι τούτον οἱ
τοποτηρηταί, φροντίσωσιν, ὡς δύναμις, ποιῆσαι τι
εἰς τιμὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, διὰ
τοῦ παυθῆναι αὐτόν. Εἶπον δὲ καὶ πάντες ὡς ἀρέ-
σκει τοῦτο. Ἡ γὰρ πολλὴ ἀναίσχυντία καὶ δόλιαις
τοῦ Αἰκυτίου ἀντιμάχεται αὐτῷ, τουτέστι ποιᾷ καὶ
αὐτοῦς ἀσυμπαθεῖς.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ Αἰκυτίος κατεδικάσθη παρὰ τῶν
ἐπισκόπων καὶ ἐγυμνώθη τῆς ἰδίας ἀξίας, ἦτοι καθ-
ῆρέθη· ὁ δὲ οὐκ ἠσύχασεν, ἀλλ' ἐθορύθει. Φασὶν
οὖν ὅτι ἔκπαλαι κατεδικάσθη κατὰ τὴν ἰδίαν ἀξίαν,
ἦγουν ὡς ἦν ἀξιος, καὶ οὐ χρῆ παριδεῖν τὸ περὶ
αὐτοῦ πρᾶγμα, ἦγουν περὶ αὐτοῦ πρᾶξις καὶ τὴν
ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἐνταῖλασθαι τῷ στελλομένῳ ἐκεῖ εἰς
πρεσβείαν, ἐάν εὖρη αὐτόν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι,
διὰ φροντίδος ποιῆσαι, ὡς δύναται, κατ' ἐκείνου
χωρῆσαι ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως,
ἵνα μὴ τις ταραχὴ ἐξ ἐκείνου τῆ Ἐκκλησίᾳ γένηται.
Ἡ γὰρ τοῦτου ἀναίσχυντος, φασὶν, ἀνησυχία, τουτέ-
στι τὸ μὴ θέλειν αὐτόν ἠσυχίαν εἶναι ἐξ ἀναι-
σχυντίας, μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἀντὶ τοῦ πλεόνους,
καταμαχητέα, ἦγουν ἀνθίστασθαι αὐτῷ καὶ ἀντι-
πράττειν ἄξιον.

ΑΡΙΣΤ. « Αἰκυτίος ἔκπαλαι καταδικασθεὶς τῆ
« τῶν ἐπισκόπων γνώμη, καὶ καταναίσχυντῶν
« ὑπὲρ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, μα-
« γητέο; ἔστω. »

A ARIST. « Ab imperatore petendum est de manu-
« missionibus quæ in ecclesiis sunt. »

Lege tunc obtinente, ut servi manumissi nullibi
libertatem acciperent, nisi in imperatorum cippis;
synodus hæc legatos a se missos imperatorem
orare hortatur, ut manumissiones in ecclesiis
factæ per istam legem non everterentur; sed ut
iis licentia illud faciendi manifesto concederetur.

CANON LXVIII.

« De Equitio episcopo condemnato. Aurelius epi-
« scopus dixit: Equitii præterea, pro meritis
« jampridem episcopali sententia condemnati
« negotium non existimo esse legationi præter-
« mittendum: ut si eum forte in illis partibus
« invenerit, curæ sit ipsi fratri nostro, pro statu
« ecclesiastico, ut oportet, et ubi licuerit, adver-
« sus illum peragere. Ab omnibus episcopis
« dictum est, Multum placet hæc quoque con-
« sequentia: maxime quis jam olim condemnatus
« est hic Equitius, et impudens ejus inquietudo,
« pro statu et salute Ecclesiæ, magis et magis
« ubique est oppugnanda. Et subscripserunt:
« Aurelius episcopus Carthaginensis ecclesiæ
« præsentî decreto consensi, et lecto subscripsi.
« Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. Equitius fuit depositus, et non quieverit.
Dicit ergo Aurelius, quod si eum legati invenerint,
curent, ut possunt, aliquid agere in honorem status
ecclesiastici, eum cessare faciendo. Dixerunt autem
omnes hoc eis placere. Multa enim impudentia et
turba Equitii ei adversatur, hoc est, facit ut ipsi
nulla ejus misericordia moveantur.

ZONAR. Equitius ab episcopis condemnatus, ac
dignitate sua spoliatus, hoc est, depositione mul-
tatus fuit. Ille vero inquietus cuncta tumultu misce-
bat. Eum igitur jam olim, ut commertus fuerat,
damnatum fuisse asserunt, necque vero ipsius nego-
tia, hoc est, actionem et causam ipsius esse negli-
gendam, sed ei, qui legatus in illas oras profes-
citurus est, præcipiendum, [ut si hominem in iis
regionibus invenerit, omni studio et conatu contra
illum pro ecclesiastica tranquillitate pugnet, 602
ne quis ab eo in Ecclesia tumultus existat. Cum
enim illius, inquit, irrequieta sit impudentia,
hoc est, cum propter impudentiam quietem agere nul-
lit; tanto magis nobis faciendum est, ut contra
eum pugnemus, hoc est illi obsistamus, ejusque
conatibus refragemur.

ARIST. « Equitius jampridem episcoporum judicio
« condemnatus, et impudenter se gerens con-
« tra ecclesiasticam constitutionem, oppugnau-
« dus est. »

Episcopus condemnatus ob crimina, et depositus, si se injuria affectum judicat, ad majorem synodum appellare debet. Sed impudenter se gerere, et sacerdotium retinere cum auctoritate et vi conari, nihil aliud est quam ecclesiasticæ constitutioni oppugnare. Hoc itaque faciens et Equitius iste cathedræ Hipponenensis episcopus, post episcoporum sententiam contra eum latam, ut ecclesiasticæ constitutioni adversarius judicatus est

Actio quarta.

• In hoc conventu lecta Anastasii papæ Romani
 • epistola, de Donatistis a synodum scripta, ut
 • ipsi recipiantur, et clementer cum iis agatur,
 • Patres Deo et papæ gratias agebant. In hoc
 • concilio leguntur litteræ Anastasii papæ Romani,
 • de Donatistis Catholicos episcopos admonentes.
 • Sub Vincentio et Flavio clarissimis consulibus,
 • idibus Septembris, Carthagine in secreto Re-
 • stitutæ ecclesiæ, ad synodum congregati et
 • præsidentes ex omnibus in Africa provinciis
 • episcopi, hoc est, Aurelius ejusdem sedis epi-
 • scopus cum suis familiaribus, quos sua indicat
 • subscriptio, dixit: Lectis litteris beatissimi
 • fratris et consacerdotis nostri Anastasii, Ro-
 • manorum Ecclesiæ episcopi, per quas fraternæ,
 • vel potius paternæ, dilectionis cura et sinceritate nos adhortatus est, ut de hæreticorum et schismaticorum et Donatistarum insidiis et impudentia, quæ in universa Afrorum regione catholicam Ecclesiam graviter depopulatur,
 • nullomodo dissimulemus; gratias agimus Deo
 • Domino nostro, quodpiam hanc curam inspirare dignatus sit, excellentissimo et sanctissimo ejus sacerdoti pro membris Christi; quæ etsi in diversis quidem terræ partibus, in una tamen corporis compage et harmonia constituta sunt. »

CANON LXXIX.

Ut cum Donatistis clementer agatur. Postea tractatis et consideratis omnibus, quæ ad utilitatem ecclesiasticam concurrere videntur, annuente et inspirante divino Spiritu, satius esse duximus cum memoratis hominibus leniter et pacifice agere, etiamsi maxime a Dominici corporis unione iniqua dissensione se abscindant; ut, quantum est in nobis, omnibus omnino notum sit, qui illorum communione et familiaritate sunt irretiti in omnibus Africæ provinciis, quam sunt miserabili errore illaqueati: forte, ut dicit apostolus, nobis in mansuetudine congregantibus eos, qui diversa sentiunt, dabit eis poenitentiam ad agnoscendam veritatem, et ut, qui diaboli laqueis capti sunt, ab ipso ad ejus voluntatem deducantur. »

Καταδικασθεὶς ἐπίσκοπος· ἐπ' ἐγκλήμασι, καὶ καθαριθεὶς, εἰ οὐκ αἰτέσει ἀδικεῖσθαι, πρὸς μείζονα σύνοδον ἐκκλησιαστικὴν ἀφελεῖ· τὸ δὲ ἀναισχυντικῶς καὶ τὴν ἐρωσύντην σπεύδειν κατέχειν αὐθεντικῶς καὶ βιαίως, οὐδὲν τι ἄλλο ἐστὶν ἢ τὸ ἀντιμάχεσθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει. Τοῦτο γοῦν ποιήσας καὶ ὁ Αἰκύτιος· οὗτος, τῆς ἐν Ἰπκῶνι καθέδρας ἐπίσκοπος, μετὰ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξενεχθεῖσαν κρίσιν τῶν ἐπισκόπων ὡς ἐναντίας ἐκρίθη τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως.

Πρῶξις τετάρτη.

• Ἐν ταύτῃ τῇ συνελύσει ἀναγνωσθεῖσης ἐπι-
 • στολῆς τοῦ πάππα Ῥώμης Ἀναστασίου πρὸς
 • τὴν σύνοδον περὶ τῶν Δονατιστῶν, ὥστε αὐτοὺς
 • διχθεσθαι καὶ ἡπίως αὐτοῖς προσφέρεσθαι, τύχ-
 • ριστήσαν οἱ Πατέρες τῷ Θεῷ καὶ τῷ πάππα. Ἐν
 • ταύτῃ τῇ συνόδῳ γράμματα ἀναγινώσκονται
 • Ἀναστασίου τοῦ ἱερέως Ῥώμης, περὶ τῶν Δο-
 • νατιστῶν ὑπομιμνήσκοντα τοὺς καθολικοὺς
 • ἐπισκόπους. Ἐπὶ Βικεντίου καὶ Φλαβίου τῶν
 • λαμπροτάτων ὑπάτων εἰδοῦς Σεπτεμβρίαις ἐν
 • Καρχηδόνι εἰς τὸ σήμερον τῆς Ῥεστιτούτης
 • ἐκκλησίας πρὸς σύνοδον συναχθέντες καὶ προ-
 • καθίσαντες οἱ ἐκ πατρῶν τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐπαρ-
 • χιῶν ἐπίσκοποι, τοῦτ' ἐστὶν Αὐρήλιος ὁ τοῦ
 • αὐτοῦ θρόνου ἐπίσκοπος μετὰ τῶν ἐτέρων αὐτοῦ,
 • οὓς δημοῖ ἡοικεῖα ὑπογραφῆ, εἶπεν· Ἀναγνω-
 • σθέντων γραμμάτων τοῦ μακαριωτάτου ἀδελ-
 • φοῦ καὶ συνιερώς ἡμῶν Ἀναστασίου, τοῦ τῆς
 • Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου, δι' ὧν ἀδελ-
 • φικῆς, μᾶλλον δὲ πατρικῆς, ἀγάπης μερίμνη
 • καὶ εἰλικρινότητι ἡμᾶς προστρέψατο, ἵνα περὶ
 • τῆς τῶν αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν Δονατιστῶν
 • ἐπιβουλῆς καὶ ἀναισχυντίας, τῆς τὴν καὶ κατὰ
 • πατρῶν τὴν Ἀφρῶν χώραν καθολικὴν ἐκκλησίαν
 • βραβείως πορθούσης μιθραμῶς προσποιησώμεθα,
 • χάριτας ὁμολογοῦμεν τῷ Δεσπότη ἡμῶν Θεῷ,
 • ὅτι τοιαύτην εὐσεβῆ φροντίδα ἐμπνεῦσαι κα-
 • τηξίωσε τῷ οὕτως καλλίστῳ καὶ ἀγιωτάτῳ
 • αὐτοῦ ἱερεὶ ὑπὲρ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ,
 • τῶν κἄν ἐν διαφόροις τῆς γῆς μέρασι, ἀλλ'
 • ἐν μιᾷ σώματος ἁρμονίᾳ κοθισταμένων. »

KANON LXXIX.

• Περὶ τοῦ μετὰ τῶν Δονατιστῶν πράως διακρά-
 • ξεσθαι. Μετὰ ταῦτα ψηλαφηθέντων καὶ κα-
 • τανοηθέντων πάντων τῶν τῇ ἐκκλησιαστικῇ
 • χρησιμότητι συντρέχειν δοκούτων, ἐπινεύσαν-
 • τος καὶ ἐνηχῆσαντος τοῦ Πνεύματος Θεοῦ,
 • ἐπέλεξάμεθα ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς διακράξασθαι μετὰ τῶν μνημονευθέντων ἀνθρώπων,
 • κἄν εἰ τὰ μάλιστα ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώ-
 • ματος ἐνώσεως ἀνησυχίστῳ διχονολίᾳ ἀποσχί-
 • ζωσιν ἀνά πάσας τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας,
 • πῶς εἰσὶν ἡμῶν πλὴν κατεδίδθησαν ἴσως, καθὼς
 • λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἡμῶν ἐν ἡμερότητι συν-
 • αχόντων τοὺς τὰ διάφορα φρονούντας, δώσει
 • αὐτοῖς· ὁ Θεὸς μετάνοιαν πρὸς τὸ ἐπιγῶναι τὴν
 • ἀλήθειαν, καὶ ἵνα ἀνασφῆλωσιν οἱ ἐκ τῶν τοῦ
 • διαβόλου βρόχων αἰχμαλωτισθέντες αὐτῷ εἰς
 • τὸ αὐτοῦ θέλημα. »

ΒΑΑΣ. Οὐδέν τι ἕτερον ὁ παρῶν κανῶν λέγει· ἀλλ' ἢ τὸ ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς χρῆσασθαι τοῦ Πατέρος τοῖς Δονατισταῖς, κἀν αὐτοὶ ἀποσχίζωσιν ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐνώσεως, Κυριακὸν δὲ σῶμα τὴν Ἐκκλησίαν νοητέον, ἧς κεφαλὴ ὁ Χριστός ἐστιν· ἢ τὰ θεῖα μυστήρια, ὡς περὶ ταῦτα ἐκείνων διαφερομένων τοῖς πιστοῖς, καθῶς προείρηται.

ΖΩΝΑΡ. Ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἀναφορὰν ἐποιήσατο ἡ σύνοδος αὕτη πρὸς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ δεξαμένη γράμματα ἐκείνου συνέθετο ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς χρῆσασθαι τοῖς Δονατισταῖς, κἀν τὰ μάλιστα ἀποσχίζωσι, φασίν, ἐκ τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἐνώσεως. Κυριακὸν δὲ σῶμα, ἢ τὴν Ἐκκλησίαν νοητέον, ἦτοι τὸ τῶν ὀρθοδόξων ἄθροισμα, οὗ κεφαλὴ ἡγῆται ὁ Χριστός, ἢ Κυριακὸν σῶμα τὰ θεῖα μυστήρια, περὶ ταῦτα ἐκείνων διαφερομένων τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ οὕτω μετεχόντων αὐτῶν, ὡς ἡ Ἐκκλησία, ἀλλ' ἕτερόν τινα τρόπον, ὡς ἤδη προείρηται· ἵνα ὅσον τὸ ἐν ἡμῖν, ἀντὶ τοῦ, ὅσον πρὸς δύναμιν ἡμετέραν ἐστὶ, ὁθλον γένηται πᾶσι τοῖς συναιρεσιώταις ἐκείνων, πῶς ἐλεεινῆ πλάνη κατεβεσμήθησαν, καὶ γνόντες τὴν ἀλήθειαν ἴσως ἐπιστρέψωσι. Κέχρηται δὲ καὶ ἐπιστολικαῖς ἐνοιαῖς καὶ ῥήμασι:

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξεν ἡπίως καὶ εἰρηνικῶς προσερχθῆναι ἑ τοῖς Δονατισταῖς, καὶ περ ἀποσχίζουσιν ἑαυτοὺς ἑ τῆς Ἐκκλησίας ἑ ἐλπίως, αἰδεσθέντες τὴν πολλὴν ἡμῶν ἡμερότητα, τῆς αἰχμαλωσίας ἀνασφίλωσι. »

Δεῖ τοὺς τοῦ πρᾶου καὶ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ μαθητὰς διὰ φροντίδος τίθεσθαι τοὺς ἀποσχίζοντας ἑαυτοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παντοίως σπεύδειν ἐπισυνάγειν μετὰ πραότητός τε καὶ ἡμερότητος, καὶ προσενοῦν αὐτοὺς αὐθὺς τῇ Ἐκκλησίᾳ· μὴ μέντοι γε δὲ μόνον τὸ οἰκεῖον ἐπιζητεῖν, καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας καταφρονεῖν. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τοὺς Δονατιστὰς τοῦ Κυριακοῦ σώματος ἀποσχίσαντας ἑαυτοὺς, καὶ τῇ πλάνῃ καταθεθέντας, μὴδ' ἡμερότητος ἢ σύνοδος ὤρισε προσελθεῖν αὐτοῖς, καὶ παρακαλεῖσαι καταλιπεῖν τὴν πλάνην, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐπιγυῶναι· ἵ' ἴσως, τὴν ἀγάπην τῶν παρακαλούντων αἰχμαλωσίας.

ΚΑΝΩΝ Ο΄.]

« Περὶ γραμμάτων ὀφειλόντων τοῖς ἀρχουσιν Ἀφρικῆς ἀποσταλῆναι, ὥστε κατὰ ὅπλα γενέσθαι τὰ μετὰξὺ τῶν Δονατιστῶν καὶ Μαξιμιανιστῶν πραθέντα. Ἦρεσον τοίνυν ἵνα ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἀρχοντας ἰδοῦσιν, ἀφ' ὧν αἰτησῶν ἀρμόδιον ἔδοξεν περὶ τοῦ βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων αὐθεντία ἐν ταῖς πόλεσι καταφρονεῖται· τοῦτ' ἐστὶν ἵνα ἀρχοντικῇ δυναστείᾳ καὶ ἐπιμελείᾳ καὶ Χριστιανικῇ πίστει ἀναζητήσωσι τὰ γενόμενα ἐν ὅλοις τοῖς τόποις, ἐν οἷς οἱ Μαξιμιανισταὶ ἐκκλησίας κατέσχον· ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἀπ' αὐτῶν ἀποσχίσαντας, καὶ δημοσίοις πεπραγμένους· τὴν περὶ τούτων γνώσιν βεβαίαν πᾶσιν ἀναγκαίως ποιήσωσιν ἐντεθῆναι. »

BALS. Præsens canon nihil aliud dicit, quam Patres leniter et pacifice debere in Donatistas agere, etiamsi ii a Dominici corporis unione se abscindant. Domini autem corpus vel Ecclesiam intelligere oportet, cujus 603 caput est Christus: vel divina mysteria, utpote illis a fidelibus in iis dissentientibus, ut antea dictum est

ZONAR. Quemadmodum supra diximus, quædam ab hac synodo ad Romanum episcopum relata sunt, a quo postea litteris acceptis, clementer et humane cum Donatistis agendum esse statuit; quamvis se maxime, inquit, a Dominici corporis unitate sejungant. Dominicum vero corpus, aut Ecclesiam intellige seu orthodoxorum conventum, cujus caput Christus esse censetur, aut Dominici corporis sacra mysteria, quod in iis videlicet maxime illi a fidelibus dissentirent, ac eis longe diversa ratione ab ea quam Ecclesia præscribit, ut jam antea diximus, communicarent. Ut, quantum in nobis est, omnibus, qui illa hæresi tenentur, sit notum, quam miserabili versentur in errore, perspectaque veritate fortasse ad sanitatem redeant. Atque hæc quidem apostolicis et sententiis et verbis explicavere.

ARIST. « Visum est, ut teniter et pacifice cum Donatistis agatur, etiamsi se ab Ecclesia separaverint: si forte eximiam nostram reverentem lenitatem a captivitate liberentur. »

Oportet mitis et pacifici Christi discipulos curam habere eorum qui se ab Ecclesia catholica separaverunt, et omnino studere cum lenitate et mansuetudine reducere, eosque Ecclesie iterum unire: non quidem suum tantum querere, et aliorum salutem neglectui habere. deirco itaque Donatistas, qui a Dominico corpore se absciderunt, et errore detenti fuerunt, synodus decrevit cum mansuetudine adire, et adhortari errorem deserere, et agnoscere veritatem; ut adhortantium charitatem et mansuetudinem forte reverentes, a captivitate liberentur. καὶ τὴν πραότητα αἰδεσθέντες, ἀνασφίλωσι τῆς

CANON LXX.

« De litteris quæ mitti debent magistratibus Africæ, ut clara sint quæ inter Donatistas et Maximianistas acta sunt. Placuit ergo ut ex nostra synodo litteræ ad Africæ magistratus dentur, a quibus petere consentaneum visum est, ut communi matri catholicæ Ecclesie opem ferant, eo quod episcoporum auctoritas in civitatibus contemnitur; id est, ut sua potestate et auctoritate studioque et fide Christiana inquirerent quæ in omnibus locis sunt, in quibus Maximianistæ ecclesias detinuerunt: præterea autem, ut qui ab ipsis abscissi sunt, omnibus firmam ac stabilem de his cognitionem necessario actis publicis inseri faciant. »

BALS. Hic statuitur, litteras synodales ad magistratus qui sunt in Africa dari, ut Ecclesiae opem ferant, ubi episcoporum auctoritas contemnitur; et per eorum potestatem corrigantur audacia haereticorum incepta, vel per acta publice scripta, vel per manifestam punitionem.

ZONAR. Munus episcoporum fuit populum erudire. Quod si essent seditiosi ac importuni, qui tumultus ac perturbationes in Ecclesia concitarent, ad eos coercendos auxilium a magistratibus implorabant. Idem igitur hoc loco statuitur, ad eosque magistratus, ut Ecclesiae catholicae communis omnium parentis patrocinium suscipiant, litterae decernuntur. Parens vero fidelium communis Ecclesia dicitur, quod in ea divino baptismatis munere initium vitae duxerimus, ac ejus quidem vitae, quam in divina luce ac libertate perturbationum vinculis soluti degimus, cujusque beneficio ad caelestis vitae felicitatem pervenimus. Patrocinari vero illos in iis rebus, maxime volunt, in quibus auctoritas episcoporum contemnitur: ut magistratuum opibus adjuvi in ea, quae a Maximianistis patrantur, inquirant. Maximianistae porro quidam erant ex haeresi Donatistarum, qui a gregalibus suis haereticis secessione facta orthodoxorum Ecclesiam occupaverant. De his ergo synodi Patres, ut inquiratur a magistratibus, rogant, ac in publicis actis, sive commentariis publice scriptis, horum cognitionem omnibus necessariam, id est utilem, ex qua videlicet ad omnes utilitas pertinetur sit, inscribi atque inseri postulant.

ARIST. « Litteris synodiceis rogandum est magistratus, ut communi matri Ecclesiae catholicae opem ferant, inter eos quibus episcoporum auctoritas respectui habetur. »

Qui ratione et canonicis constitutionibus non persuadentur, magistratus iis manu ad correctionem opus est. deinceps itaque et haec synodus ad Africae magistratus scribere congruum judicabant, eosque postulare communi matri Ecclesiae catholicae opem ferre in quibus episcopi potestate sacerdotali non possunt; despectui forsitan habitus ab haereticis, vel etiam a fidelibus immorigeris.

CANON LXXI.

« Ut clerici Donatistarum in catholicae Ecclesiae clerum recipiantur. Postea placuit, ut mittantur litterae ad fratres et coepiscopos nostros, et maxime ad sedem apostolicam, cui praesidet memoratus venerandus frater et coepiscopus noster Anastasius; quoniam scilicet Africae magnam habere necessitatem, ut propter Ecclesiae pacem et utilitatem, et ipsorum quoque Donatistarum, qui quidem clerici, mutato consilio, ad catholicam unionem transire volunt, secundum uniuscujusque catholici episcopi voluntatem et consilium, qui in ipso loco Ecclesiam gubernat; si hoc Christianorum paci conferre visum fuerit, ipsi in propriis

BAAS. Τετόπιωται ἐν αὐτοῖς γράμματα γενέσθαι συνδικὰ πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἀρχοντας, ὡς ἂν βοηθήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων αὐθεντία καταφρονεῖται· καὶ διὰ τῆς τούτων δυνάμει; διορθωθῶσι τὰ παρὰ τῶν αἰρετικῶν τολμώμενα, ἢ διὰ ὑπομνημάτων δημοσίᾳ γραφομένων ἢ διὰ φανεράς ἐκδοκῆσεως.

ZANAP. Οἱ ἐπίσκοποι ἐδίδασκον τοὺς λαοὺς. Εἰ δὲ τινες ἦσαν ἀτακτοὶ καὶ στασιώδεις, θορυβοῦντες καὶ ταρασσόντες τὴν Ἐκκλησίαν, κατὰ τῶν τοιούτων ἀρχοντικῆς ἐξουσίας ἀπεικάζοντο. Τοῦτο τοίνυν κἀναυθα ποιῆσαι συντίθενται, καὶ γράψαι τοὺς ἀρχοντας βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Μήτηρ δὲ τῶν πιστῶν λέγεται ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐν αὐτῇ ἀναγεννωμένων ἡμῶν διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος; γέννησιν τὴν ἡμερινὴν καὶ ἐλευθέραν καὶ λυτικὴν παθῶν, καὶ πρὸς τὴν ἀνωζωὴν ἐπανάγουσαν. Βοηθῆσαι δὲ αἰτοῦσιν ἐν οἷς αὐθεντία τῶν ἐπισκόπων καταφρονεῖται, ἵνα διὰ τῆς ἀρχικῆς δυνάμει; ἐξετάσῃσι τὰ γενόμενα παρὰ τῶν Μαξιμιανιστῶν. Οἱ Μαξιμιανισταὶ δὲ τῆς τῶν Δονατιστῶν ἦσαν αἰρέσεως, οἱ, ἀποσχισαντες τῆς τῶν αἰρεσιωτῶν αὐτῶν μοίρας, κατέσχον ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας. Περὶ τούτων οὖν ζητῆσαι τοὺς ἀρχοντας ἀξιούσιν οἱ τῆς συνέδου, καὶ ἐν πράξει δημοσίαις, ἦγουν ἐν ὑπομνήμασι δημοσίᾳ γραφομένοις, ἐντεθῆναι καὶ ἐγγραφῆναι τὴν περὶ τούτων γνώσιν, ἀσφαλῆσαν πάνσιν, ἀντὶ τοῦ λυσιτελεῆ, ὡς ὠφέλιαν δυνάμειν προξενῆσαι.

APIST. « Γράμμασι συνοδικοῖς ἀξιώτεον τοὺς ἀρχοντας βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς ἡ τῶν ἐπισκόπων αὐθεντία καταφρονεῖται. »

Οἱ μὴ πειθόμενοι λόγῳ καὶ τοῖς κανονικοῖς ἐπιτάγμασιν ἀρχοντικῆς χειρὸς δέονται πρὸς διόρθωσιν. Διὰ τοῦτο γούν καὶ ἡ σύνοδος αὕτη πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἀρχοντας ἀρμόδιον ἔκρινε γράψαι, καὶ ἀξιῶσαι αὐτοὺς βοηθῆσαι τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν οἷς οἱ ἐπίσκοποι τῇ ἱερατικῇ ἐξουσίᾳ οὐ δύνανται χρῆσασθαι, καταφρονούμενοι ἴσως παρὰ αἰρετικῶν, ἢ καὶ πιστῶν ἀνυποτάκτων.

KANON OA.

« Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τῶν Δονατιστῶν ἐν τῷ κλήρῳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναδέχεσθαι. Εἰς ὕστερον ἤρρεσεν, ἵνα γράμματα πεμφθῶσι πρὸς τοὺς ἀδελφούς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν, καὶ μάλιστα πρὸς τὴν ἀποστολικὴν καθέδραν, ἐν ἧ προκλήθηται ὁ μνημονευθεὶς προσκυνητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ἀναστάσιος; ἐπειδὴ γινώσκει τὴν Ἀφρικὴν μεγάλην εἶναι ἀνάγκην, ὥστε διὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην καὶ χρησιμότητα, καὶ αὐτῶν τῶν Δονατιστῶν, οἵτινες δῆποτε κληρικοὶ, διορθουμένης τῆς βουλῆς, πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητα μεταθεῖν θελήσοιεν, κατὰ τὴν ἐνδὸς ἐκάστου καθολικοῦ ἐπισκόπου προαμεσιν καὶ βουλήν, τοῦ ἐν τῷ

ε αὐτῷ τόπῳ κυβερνῶντος τὴν Ἐκκλησίαν, ἐάν Ἀ
 ε τοῦτε συμβάλλεσθαι τῇ τῶν Χριστιανῶν εἰρήνῃ
 ε φανεῖται, ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς αὐτοὺς ἀναθε-
 ε χθῆναι· καθὼς καὶ ἐν τοῖς προλαβοῦσι χρόνοις
 ε περὶ τῆς αὐτῆς διαστάσεως γενέσθαι φανερόν
 ε ἔστιν· ὅπερ πολλῶν καὶ σχεδὸν πασῶν τῶν
 ε ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν, ἐν αἷς ἡ τοιαύτη
 ε πλάνη ἀνεφύη, τὰ παραδείγματα μαρτύρονται·
 ε οὐχ ἵνα ἡ σύνοδος ἡ ἐν τοῖς παραματικαῖς μέ-
 ε ρεσι περὶ τοῦτου τοῦ πράγματος γενομένη
 ε διαλυθῆ, ἀλλ' ἵνα ἐκεῖνο μείνῃ περὶ τοὺς οὕτως
 ε μεταλθεῖν πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν βου-
 ε λομένους, ὥστε μηδεμίαν ἐπι τούτων τῆς ἐνό-
 ε τητος συντομίαν περιμαργάζεσθαι. Δι' ὧν δὲ παντὶ
 ε τρόπῳ ἐκτελεσθῆναι καὶ προσδοθῆναι ἡ καθ-
 ε ολικὴ ἐνότη; φανερῶ κέρδει τῶν ἀδελφικῶν Β
 ε ψυχῶν φανεῖται ἐν τοῖς τόποις, οἷς διάγουσιν, μὴ
 ε ἐμποδίσθαι τοὺς τὸ ὀρισθὲν κατὰ τῶν τιμῶν
 ε αὐτῶν ἐν τῇ παραματικῇ συνόδῳ, ὅπῃ τὸ
 ε σωθῆναι οὐδενὶ προσώπῳ ἀποκλείεται, τοῦτ'
 ε ἔστιν ἵνα οἱ χειροτονηθέντες ἐν τῷ τῶν Δονα-
 ε τιστῶν μέρει, ἐάν πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν
 ε διορθωθέντες μεταλθεῖν θελήσῃεν, μὴ κατὰ τὴν
 ε παραματικὴν σύνοδον μὴ δεχθῶσιν ἐν ταῖς
 ε οικείαις τιμαῖς· ἀλλὰ μᾶλλον οὗτοι προσδεχ-
 ε θῶσι, δι' ὧν τῇ καθολικῇ ἐνότῃτι γίνεσθαι πρὸ-
 ε νοία. »

ΒΑΛΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἰδικός ἐστιν. Ἦρρεσε
 γὰρ τοῖς Πατράσι δέχεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν Δονατι-
 στῶν προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, ὥστε
 ε ἔχειν αὐτοὺς τοὺς οικείους ἱερατικῶς βαθμοὺς, καὶ
 ε ἄλλως ἰδοῦν τὰ περὶ τοῦτου ἐν τῇ παραματικῇ συν-
 ε ὄδῳ, ἤγουν τῇ ἐν Ἰταλίᾳ.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ Δονατιστῶν καὶ οὗτος ὁ κανὼν δια-
 τάττεται, πολλὰ μὲν διεξῶν καὶ ἀπολογούμενος ὅτι
 ἐναντιοῦται τῇ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Ἰταλίας γενομένῃ
 ε συνόδῳ, καὶ ὀρισάσῃ μὴ δέχεσθαι τοὺς ἐκ τῆς αἰρέ-
 ε σεως τῶν Δονατιστῶν προσερχομένους τῇ ὀρθοδόξῳ
 ε πίστει, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τοὺς οικείους ἱερα-
 ε τικῶς βαθμοὺς. Τυπῶν δὲ καὶ διατακόμενος τοὺς
 ε χειροτονηθέντας ὑπὸ Δονατιστῶν κληρικούς, ἐάν
 ε προσέλθωσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, δέχεσθαι ἐν
 ε ταῖς οικείαις τιμαῖς, ὥστε δηλαδὴ ἔχειν ἐκείνους
 ε τοὺς οικείους βαθμοὺς, καὶ κατ' ἐκείνους τιμᾶσθαι,
 ε καὶ μὴ κατὰ τὴν παραματικὴν σύνοδον, μὴ δέχεσθαι
 ε τοὺς τοιοῦτους ἐν ταῖς τιμαῖς αὐτῶν. Παραματικὴν
 ε δὲ σύνοδον λέγει τὴν ἐν Ἰταλίᾳ γενομένην, ὡς εἰρη-
 ε ται. Δεχομένων γὰρ, φησί, τῶν Δονατιστῶν ἐν τοῖς
 ε οικείοις βαθμοῖς, πρόνοια γίνεται τῇ καθολικῇ ἐνό-
 ε τητι· πλειόνων δηλονότι οὕτω μελλόντων προσεῖναι
 ε τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ ἐνότητος γενομένης τῶν
 ε πιστευόντων.

ΑΡΙΣΤ. ε Οἱ ὑπὸ τῶν Δονατιστῶν χειροτονημένοι,
 ε εἰ καὶ τῇ πέρασθαι συνόδῳ μεταμελόμενοι ἀπο-
 ε κλείονται, ἀλλ' ἐπεὶ τὸ σωθῆναι πάντας καλόν,
 ε διορθούμενοι προσδεχέσθωσαν. »

Οὗτοι εἰ Δονατισταὶ μεταμελόμενοι, καὶ τὴν ἰδίαν
 ἀναθεματίζοντες αἵρεσιν, ἐπὶ τῆς ἰδίας τιμῆς μένει·
 ΠΑΤΡΟΙ. GR. CXXXVIII.

ε honoribus suscipiantur: quemadmodum in
 ε prioribus temporibus de eadem dissensione
 ε factum esse manifestum est; quod quidem
 ε multarum atque adeo fere omnium in Africa
 ε ecclesiarum, in quibus hic error exortus est,
 ε exempla testantur. Non ut synodus, quæ de ea
 ε re facta est in transmarinis partibus, dissol-
 ε vatur; sed ut illud maneat apud eos, qui sic
 ε volunt ad catholicam Ecclesiam transire, ut
 ε nullam in eo unionis concisionem efficiat. Per
 ε quos autem omnibus modis effici et adjuvari
 ε catholicam unionem, manifesto lucro fraterna-
 ε rum animarum, apparuerit in iis locis in quibus
 ε degunt, ne eos impediatur quod adversus eorum
 ε honores in transmarina synodo constitutum est:
 ε quandoquidem salus nulli personæ exclusa est.
 ε Hoc est, ut qui qui fuerunt ordinati a parte
 ε Donatistarum, si ad catholicam fidem cor-
 ε recti transire voluerint, non secundum transma-
 ε rinam synodum non suscipiantur in propriis
 ε honoribus: sed ii magis suscipiantur, per
 ε quos catholicæ unitati providetur.

BALS. Hic quoque canon est specialis. Placuit
 enim Patribus, ut qui ex Donatistis ad fidem or-
 thodoxam accedunt, ita suscipiantur, ut suos sa-
 cros gradus obtineant: etiamsi aliter de eo visum
 sit in transmarina synodo, seu in Italia.

ZONAR. De Donatistis hic quoque canon sta-
 tuit. Et quidem, quamobrem in Italia habitæ sy-
 nodo adversetur, qua Donatistas, si ad fidem or-
 thodoxam reverterentur, 605 in sacrorum ordi-
 num gradibus permanere vetitum fuerat, multis
 exponit et excusationem contexit. Tum vero ut
 clerici, qui a Donatistis ordines susceperunt, si ad
 Ecclesiam catholicam se conferant, in suis ordi-
 nibus maneat, eorumque prærogativa, pro cu-
 jusque ordinis ratione, fruantur; neque vero iis
 spoliatur, quemadmodum in transmarina synodo
 constitutum fuerat, decernunt. Transmarinam vero
 synodum, eam quæ in Italia, ut diximus, coacta
 est, nominat. Cum enim Donatistas, inquit, in suo
 quemque ordine suscipimus catholicæ simul uni-
 tati prospicimus. Ex hoc namque fiet, ut plures
 orthodoxam fidem amplectantur, ac proinde magis
 ac magis in dies credentium unitas coalescat.

ARIST. ε Qui a Donatistis ordinantur, etiamsi a
 ε synodo transmarina resipiscentes exclusi sunt,
 ε cum vero bonum sit ut omnes salventur, si se
 ε corrigant, recipiantur. »

Hi Donatistæ pœnitentiæ acti, et propriam anathematizantes hæresim, in proprio honore manere

permittuntur, et in catholicæ Ecclesiæ clero collocari, quia Africa multa laborat clericorum egestate.

CANON LXXII.

« Ut legatio mittatur ad Donatistas de componenda pace. Postea placuit, ut his actis ex nostro numero mittantur legati pro prædicanda pace et unione, sine qua Christianorum salus non potest consistere, ad ipsorum Donatistarum, sive quos habent episcopos, sive laicos; per quos legatos omnibus innotescat, quod nihil habent justum rationive consentaneum, quod dicant adversus catholicam Ecclesiam: maxime ut manifestum sit omnibus per acta municipalia, ad fidem demonstrationi astruendam, sicut ii de Maximianistis propriis schismaticis fecerunt; ubi ipsis divinitus ostenditur, si considerare voluerint, eos tam injuste tunc ab ecclesiastica unione abacissos, quam ipsi clamant injuste Maximianistas a se esse divisos. Ex eorum autem numero, quos aperta proprii consilii auctoritate condemnaverunt, postea in propriis honoribus susceperunt: et baptismum, quem dedere ii, qui apud ipsos condemnati et ejecti sunt, admiserunt, ut ostendatur quomodo stulto corde paci Ecclesiæ adversantur, quæ in universo orbe diffusa est. Hæc agentes pro parte Donati, et dicentes seipsos non pollui communionem eorum, qui a se propter pacis necessitatem suscepti sunt: nobiscum autem contententes, hoc est, cum catholica Ecclesia, quæ vel in extremis partibus orbis consistit, per pollutam eorum communionem, quos prius omnes accusabant, ipsos coarguere non potuerunt. »

BALS. Hic quoque præsens canon de Donatistis loquitur. Visum est enim ut aliqui ad eos mitterentur legati pro pace et unione, et ad ostendendum, quod ii non recte adversantur catholicæ Ecclesiæ; et quod aliqui etiam eos ex Maximianistis, qui ab eis injuste, ut ipsi dicunt, desciverunt, suscipiunt, et cum illis communicant; et quos suo proprio consilio condemnarunt, postea in propriis honoribus susceperunt; et quod eos, quos qui ab ipsis sunt condemnati, et ab eo quod illis est sacerdotio ejecti, baptizaverunt, susceperunt; et quod hæc agentes non se pollui dicunt.

606 ZONAR. Hæc quoque de Donatistis. Ad eos namque mitti e synodali conventu legatos placuit, qui ipsos ad pacem, unitatemque cum Ecclesia catholica firmandam hortarentur. Doceant eos præsertim, minime recte facere, quod ecclesiasticæ quieti constitutionis adversentur; neque jure propter divisam ipsorum communionem cum Ecclesia catho-

« A συναχωρήθησαν, καὶ τῷ κλήρῳ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας συντάττεσθαι, διὰ τὸ τὴν Ἀφρικὴν πολλὴν ἔνδειξιν κληρικῶν ἔχειν.

CANON OB'.

« Περὶ τοῦ προσβλεῖν πρὸς τοὺς Δονατιστὰς ἀποσταλέναι χάριν τοῦ εἰς τὴν εἰρήνην συνθεῖναι. « Ἦρσαν ἔπειτα, ὥστε τούτων πραχθέντων τοποτηρητὰς περὶ τοῦ κηρῦξαι εἰρήνην καὶ ἐνώτητα, ἥστικος χωρὶς ἡ τῶν Χριστιανῶν σωτηρία καθίστασθαι οὐ δύναται, πεμφθῆναι ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἀριθμοῦ πρὸς τοὺς τῶν αὐτῶν Δονατιστῶν, εἴτε τινὰς ἔχουσιν ἐπισκόπους, εἴτε λαϊκοὺς· δι' ὧν τοποτηρητῶν πᾶσιν ἐν γνώσει γένηται, ὡς οὐδὲν ἔχουσιν εὐλογον κατὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· μάλιστα ἵνα φανερόν πᾶσι γένηται διὰ τῶν πολιχνιωτικῶν πεπραγμένων πρὸς πίστωσιν τῆς ἀποδείξεως, ὡς περ αὐτοὶ περὶ τῶν Μαξιμιανιστῶν τῶν ἰδίων σχηματικῶν ἔπραξαν, ἐνθα αὐτοὶ θεῶθεν ἀποδείκνυνται, ἐὰν ἐπισκῆψαι θελήσουσιν, οὕτως ἀδίκως τότε αὐτοῦ; ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως; ἀποσχίσαντας, ὡς περ κράζουσιν ἀδίκως ἀπ' αὐτῶν τοὺς Μαξιμιανιστὰς νῦν ἀποσχίσαι. Ἐκ δὲ τοῦ ἀριθμοῦ τούτων, οὐστίνως φανερὰ τῆς οικίας βουλῆς αὐθεντικῆς καταδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς ἰδίαις τιμαῖς ἀνεβέβησαν· καὶ τὸ βέπαισμα, ὃ οἱ παρ' αὐτοῖς καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι δεδώκασι, προσεβέβησαν, πρὸς τὸ δειχθῆναι, πῶς μωρὰ καρδίᾳ ἀντιτάσσονται τῇ εἰρήνῃ τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ διακεχυμένης. Ταῦτα ποιοῦντες ὑπὲρ τοῦ μέρους τοῦ Δονάτου, καὶ μὴ λέγοντες ἑαυτοὺς μολύνεσθαι τῇ κοινωνίᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς οὕτως διὰ τὸ ἀκούσιον τῆς εἰρήνης ἀναδεχθέντων· ἡμῖν δὲ φιλονεικοῦντες, τοῦ· ἔστι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῇ ἐν τοῖς ἐσχάτοις μέρεσι τῆς γῆς καθεστῶση, διὰ τῆς ἡμερισμένης τούτων κοινωνίας, ὧν τινῶν πρότερον κατητιῶντο πάντες, ἐλέγξει αὐτοὺς οὐκ ἔδυνήθησαν. »

BALS. Καὶ οὕτως ὁ παρῶν κανὼν περὶ τῶν Δονατιστῶν φησιν. Ἔδοξε γὰρ σταλῆναι τινὰς πρὸς αὐτοὺς τοποτηρητὰς χάριν εἰρήνης καὶ ἐνώσεως, καὶ χάριν τοῦ ἀποδείξαι ὅτι οὐ καλῶς ἀντιτάσσονται τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὅτι καὶ τινες τῶν Μαξιμιανιστῶν τῶν ἀποσχισάντων ἀπ' αὐτῶν ἀδίκως, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, δέχονται καὶ συγκοινωνοῦσιν αὐτοῖς· καὶ οὐς αὐτοὶ ἐξ οικίας βουλῆς καταδίκασαν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς οἰκείαις τιμαῖς ἐδέξαντο· καὶ ὅτι οὐς αὐτοὶ, οἱ παρ' αὐτῶν καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι τῆς παρ' αὐτοῖς ἱερωσύνης, ἐδάπτεσαν, παρεβέβησαν· καὶ ὅτι οὐδὲ λέγουσι μολύνεσθαι ταῦτα ποιοῦντας.

ZONAR. Καὶ ταῦτα περὶ Δονατιστῶν τοποτηρητὰς γὰρ ἔδοξε σταλῆναι πρὸς αὐτοὺς ἐκ τῆς συνόδου προσκαλουμένους αὐτοὺς εἰς τὸ εἰρηνεύσαι καὶ ἐνωθῆναι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀποδείξοντας αὐτοῖς ὅτι οὐ καλῶς ἀντιτάσσονται τῇ εἰρήνῃ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, οὐδὲ δικαίως φιλονεικοῦσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς ἡμερισμένης αὐτῶν κοινω-

νας. Ἐλέγχουσι δὲ αὐτοὺς μὴ καλῶς ποιοῦντας, καὶ ὅτι καὶ τινὰς τῶν Μαξιμιανιστῶν, τῶν ἀποσχιστῶν ἀπ' αὐτῶν ἀδικῶς, ὡς αὐτοὶ λέγουσι, δέχονται καὶ συκοινωνοῦσιν αὐτοῖς, καὶ οὐς αὐτοὶ ἐξ οικείας βουλῆς καταδίκασιν, μετὰ ταῦτα ἐν ταῖς οικείαις τιμαῖ; ἐδέξαντο· καὶ ὅτι οὐδ' αὐτοὶ, οἱ παρ' αὐτῶν καταδεδικασμένοι καὶ ἐκβεβλημένοι τῆς παρ' αὐτοῖς ἱερωσύνης, ἐδάπτισαν παρεδίξαντο, καὶ ὅτι οὐδὲ λέγουσι μολύνεσθαι ταῦτα ποιοῦντες.

ΑΡΙΣΤ. « Ἦρρεσι πρέσβεις ἀποσταλῆναι, κηρύξον-
« τας τοῖς Δονατισταῖς εἰρήνην καὶ ἐνότητα, μετα-
« τιθεμένοι πρὸς τὸ ὀρθόδοξον. »

Ὁ μόνον προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς Δονατιστὰς δέον ἔκριναν οἱ Πατέρες οὗτοι παραδέχσθαι, ἀλλὰ καὶ πρέσβεις πρὸς αὐτοὺς εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἐνότητα, εἰ μετατεθῶσι πρὸς τὸ ὀρθόδοξον.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ΄.

« Περὶ τοῦ ποιοῦ ὀφείλουσι τῶν κληρικῶν γαμετῶν
« ἀπέχεσθαι. Πρὸς ἐπὶ τοῦτοις ἐν τῷ περὶ ἐγ-
« κρατείας τῆς περὶ τὰς οικείας γαμετὰς τινῶν
« μνημονεύεσθαι κληρικῶν, ἤρρεσεν, ὥστε τοὺς
« ἐπίσκοπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους
« κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ἐπι μὴν
« ἀπέχεσθαι γυναικῶν· ὅπερ εἰ μὴ ποιήσαιεν,
« ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀποκινήθωσι τάξεως·
« τοὺς δὲ λοιποὺς κληρικοὺς πρὸς τοῦτο μὴ ἀν-
« ἀγκάζεσθαι, ἀλλ' ὀφείλειν κατὰ τὴν ἐκείστης
« ἐκκλησίας συνήθειαν παραφυλάττεσθαι. »

ΒΑΣΣ. Πῶς ὀφείλουσιν ἐγκρατεῦσθαι ἀπὸ τῶν ἰδίων γαμετῶν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἡμετέρας αὐτῶν, εἴρηται ἐν τῷ γ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Καὶ ὁ παρῶν δὲ κανὼν φησι καθαιρεῖσθαι τοῦτους εἰ μὴ τῆνικαῦτα ἐγκρατεῦσθαι. Τοὺς δὲ γε λοιποὺς κληρικοὺς ταῦτα οὐκ ἀπαιτοῦσιν, ὡς μὴ ψευδῶς τὰ ἅγια, ἀλλὰ παρεγγυῶνται αὐτοῖς φυλάττειν κατὰ τὸ τῆς ἐκείστης χώρας ἔθιμον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν γ' κανόνα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονυσίου. Σημείωσαι οὖν ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας συνόδου εἶχον ἀποκριματίστας τὰς οικείας γαμετὰς οἱ ἐπίσκοποι. Οὕτω μὲν οὖν κεκατόνισται ταῦτα· πῶς δὲ καθαιρεθῆσονται οἱ ἴσως μὴ ἐγκρατεῦσθαι ἀδήλου τοῦ πράγματος ὄντος· τίς γὰρ ὁμολογήσει κατ' ἑαυτοῦ; ἢ τίς πρὸς τὸν τοῦτου ἔλεγχον ἀποδύσεται; Διὸ γνώμην δίδωμι μὴ δι' ὅλου ἱερουργεῖν τοὺς ἱερωμένους. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐν τῷ γ' κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ἡμετέρας ἐμνήσθησαν οἱ Πατέρες; Διὸ καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις καὶ καθολικαῖς ἐκκλησίαις διήρηνται αἱ τῶν ἱερωμένων δουλείαι. Οἱ γὰρ καθ' ἐκάστην λειτουργοῦντες ἔνοχοι γίνονται τῷ κανόνι ἀπὸ προλήψεως, διὰ τὸ συνοικεῖν γαμετὰς· διόλου καὶ σκανδαλίζουσι τοὺς λαοὺς· οἴμαι γὰρ ὅτι καὶ τὸ μὴ κληροῦσθαι τὸν αὐτὸν εἰς πύλλας ἐκκλησίας διὰ τοῦτο ἐκωλύθη· ἔτι τε καὶ τὸ γίνεσθαι λειτουργίαν καὶ

lica contentionem habere. Quod vero etiam ex Maximianistis quosdam suscipiunt, qui ab iis, ut ipsi asserunt, immerito defecere, et cum iis communicant, quosque antea sua sententia damnarunt, postmodum honoribus eorum conservatis admiserunt; quod etiam alios ab iis baptizatos, quos ipsimet condemnarunt, ac eo, qui apud ipsos est, sacro ordine moverunt, non repudiant, nec ullam se ex hoc labem contrahere arbitrantur; in his quoque ipsos non mediocriter peccare demonstrant.

ARIST. « Placuit, ut legati mittantur ad pacem et
« unionem Donatistis ad fidem orthodoxam con-
« versis prædicandam. »

Patres hi non tantum judicarunt Donatistas ad Ecclesiam catholicam accedentes admittendos esse, sed et legatos ad eos mittendos ad pacem Ecclesiarum et unitatem prædicandam, si ad orthodoxam fidem convertantur.

CANON LXXIII.

« Quinam ex clericis debeant ab uxoribus abstinere.
« Ad hæc autem dum de aliquorum clericorum in
« suas uxores continentia mentio fieret, placuit,
« ut presbyteri, episcopi et diaconi propriis ter-
« minis etiam a suis abstineant uxoribus; quod
« nisi fecerint, ecclesiastico ordine moveantur:
« reliqui autem clerici ad hoc non cogantur, sed
« debent uniuscujusque ecclesiæ consuetudinem
« servare. »

BALS. Quomodo debent se a suis uxoribus continere episcopi et presbyteri et diaconi tempore vicis suæ, in canone 13 synodi in Trullo dictum est. Præsens quoque canon dicit eos deponendos, nisi tunc se continuerint. Hæc autem a reliquis clericis non exiunt, ut qui sacramenta non contractent, sed eos jubent servare ecclesiæ consuetudinem. Lege et canonem 3 archiepiscopi Alexandriæ Dionysii. Nota ergo, quod tempore præsentis synodi habebant episcopi suas uxores sine præiudicio. Sic itaque hæc canone sancta sunt. Quomodo autem deponentur, qui forsitan non abstinent, cum res non sit manifesta. Quis enim contra sese constabitur? vel quis eum convincere aggredietur? Quapropter mea est sententia, ut sacris initiati non perpetuo sacra celebrent. Propterea enim et in decimo synodi in Trullo canone Patres de vicibus meminere. Et ideo in magnis et catholicis ecclesiis sacratorum ministeria divisa sunt. Qui enim quotidie sacra celebrant canonici sunt obnoxii ex præsumptione, quod cum uxoribus cohabitant: et aperte populus offendunt. Propter hoc enim, ut mihi videtur; ne quis in multis ecclesiis fiat clericus prohibuitur est, et etiam ne sacratorum celebratio et baptismata in oratoriis fiant, quæ sunt in domibus. Et hoc exolevit propter aliam rationem ex Novella domini Leonis Philosophi, quam etiam in diverso-

runi canonum interpretationibus sitam legas vel-
lem.

ZONAR. Sic etiam de continentia eorum, qui sacris initiati sunt, ab uxoribus suoribus commercio Patres decernunt. Episcopis ergo, presbyteris et diaconis ab eis abstinendum esse præcipiunt; ac si qui contra 607 fecerint depositione puniendos. Ab aliis vero clericis nequaquam id exigunt; sed ab unoquoque ecclesiæ suæ consuetudinem in ea re servari iubent. Atque hic quoque consuetudinem vim legis obtinere animadvertere. De continentia porro a propriis uxoribus servanda, ne cum iis per tempus aliquod conveniens rem habeant, qui sacra tractant, tertius decimus sextæ synodi, quin et tertius Dionysii Alexandrini archiepiscopi canon, uberior disserunt.

ARIST. « Episcopi, presbyteri, et diaconi a propriis uxoribus absterneant, vel ordine ecclesiastico dimoveantur. Reliqui vero clerici ad idem « ne compellantur: sed consuetudo observetur.»

Hic canon de omnibus sine distinctione statuit, episcopis, presbyteris, et diaconis secundum propria tempora a suis abstinere uxoribus. At duodecimus sextæ in Trullo synodi canon episcopis non permittit, postquam ad episcopatum ordinati fuerunt, cum suis uxoribus cohabitare, ne offensivam et scandalum exinde populis darent. At eisdem synodi canon 13 mandat presbyteris et diaconis, cum ordinatione habeantur digni, a suis uxoribus secedere non profiteri; quemadmodum in Romanorum Ecclesia canonis ad instar illud obtinuerat: sed cum iis habitare, et mutua convenienti tempore conversatione non privari. Prævalent itaque isti canones, et secundum eos Ecclesia hodie gubernatur.

CANON LXXIV.

« De iis, qui proprios populos relinquunt. Rursus « placuit, ut nulli liceat episcopo, relicta sua sede « principali, ad aliquam ecclesiam in diocesi « constitutam seipsum conferre; vel de re propria « plusquam oportet sollicito, propriæ sedis curam « et sollicitudinem negligere.»

BALS. Quidam episcopi suas primitivas cathedras relinquentes, in aliquas alias ecclesias parociarum ad se pertinentium, quæ erant forte magis populosæ aut majoris redditus, se conferebant, et illic sedebant. Statuerunt ergo Patres, nulli licere hoc facere: sed neque proprii negotii gratia discedere ab ea, quæ illum diu sortita est, et sic populum assidue docendi curam non gerere. Et in his quidem

βαπτίσματα εἰς τὰ κατ' οἶκον εὐκτήρια. Καὶ τοῦτο ἠπράκτησε δι' ἕτερον λόγον ἀπὸ Νεαρῶς τοῦ φιλοσόφου κυροῦ Αἰόντος, ἦν καὶ ἀνάγνωθι καταστρωθεῖσαν ἐν ἐρμηνειαῖς διαφόρων κανόνων.

ZONAR. Κάνταῦθα οἱ Πατέρες οὗτοι περὶ ἐγκρατείας τῆς πρὸς τὰς ἐαυτῶν γαμετάς διατάττονται τοῖς ἱερωμένοις, καὶ φασὶ δεῖν τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἀπέχεσθαι καὶ ἐκ τῶν ἰδίων γαμετῶν κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους, ἦγουν κατὰ τὰς ὁρισμέναις ἡμέραις τῆς ἐκάστου ἐφημερίας, τοὺς δὲ μὴ τοῦτο ποιοῦντας καθαιρεῖσθαι. Ὅπερ τοὺς λοιποὺς κληρικοὺς παραφυλάττειν οὐκ ἀπαιτοῦσι, ποιεῖν δ' ἐκείνους ὀρίζουσι κατὰ τὴν τῆς ἐκκλησίας ἐν ἧ ἕκαστος χεירוτονήθη, συνθήθειαν. Ὅρα τοίνυν κάνταῦθα τὸ εἶδος ὡς νόμον κρατοῦν. Καὶ ὁ ιγ' δὲ κανὼν τῆς ἐκτῆς συνόδου πλετύτερον διέξεισι περὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν ἰδίων γαμετῶν, ὥστε αὐτῶν ἀπέχεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν τὸν προσήκοντα τοὺς ψηλαφῶντας τὰ ἅγια, ἀλλὰ καὶ ὁ γ' κανὼν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Διονουσίου.

ARIST. « Ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι τῶν « ἰδίων γαμετῶν ἀπέχεσθωσαν, ἢ τῆς ἐκκλησια- « στικῆς ἀποκινείσθωσαν τάξεως. Οἱ λοιποὶ δὲ « κληρικοὶ πρὸς τοῦτο μὴ ἀναγκάζεσθωσαν· ἀλλ' « ἢ συνθήθεια φυλαττέσθω.»

Οὗτος ὁ κανὼν περὶ πάντων ἀδιαστίκτως διατάττεται, ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους, τῶν ἰδίων ἀπέχεσθαι γαμετῶν· ὁ δὲ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἐκτῆς συνόδου οὐ συγχωρεῖ τοῖς ἐπισκόποις μετὰ τὴν προελθοῦσαν ἐπ' αὐτοῖς τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν ταῖς ἰδίαις συνοικεῖν γαμεταῖς· ἵνα μὴ πρόσκομμα τοῖς λαοῖς ἐνεσθῆεν ὡς τιθέντες· καὶ σκάνδαλον. Ὅ δὲ τρισκαίδεκάτος τῆς αὐτῆς συνόδου κανὼν προστάτει τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους· μὴ καθομολογεῖν, ἐν τῷ ἀξιοῦσθαι τῆς χειροτονίας, τῶν ἰδίων ἀφίστασθαι γαμετῶν, καθὼς ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος τοῦτο ἐπράκτησε· ἀλλὰ συνοικεῖν αὐταῖς, καὶ μὴ ἀποστραφείσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. Κρατοῦσιν οὖν οἱ κανόνες ἐκείνοι, καὶ κατ' αὐτοὺς σήμερον ἡ Ἐκκλησία πολιτεύεται.

KANON OΔ'.

« Περὶ τῶν τοὺς ἰδίους λαοὺς ἐγκαταλιμπνόντων. « Πάλιν ἤρρεσαν, ὥστε μηδεὶν ἐξελίξαι ἐπισκόπων, « καταλειφθείσης τῆς αὐθεντικῆς αὐτοῦ καθ- « ἕδρας, πρὸς τινὰ ἐκκλησίαν ἐν διοικήσει καθ- « ἐστῶσαν ἐαυτὸν ἀποφίρειν· ἢ ἐν αἰκίᾳ « πράγματι, ὑπὲρ ὃ χρηρ, ἐπιπολὺ ἀπασχολουμένῳ « ἀμελεῖν τῆς φροντίδος καὶ τῆς συνεχείας τοῦ « ἰδίου θρόνου.»

ΒΑΣΣ. Τινὲς ἐπίσκοποι, καταλιμπνόντες τὰς πρωτοτύπους καθέδρας· αὐτῶν, ἀπέρχοντο καὶ προσεκάθηοντο εἰς τινὰς ἐτέρας ἐκκλησίας παροικίων ἀνηκουσῶν αὐτοῖς, πολυανθρωποτέρας ἴσως οὕτως ἢ καὶ πολυεπισδοωτέρας· ὤρισαν οὖν οἱ Πατέρες μηδεὶν ἐπισκόπων ἐξελίξαι τοῦτο ποιεῖν, ἀλλὰ μὴδε χάριν ὑποθέσεως οικείας ἀπολιμπάνεσθαι ἐκ τῆς λαχούσης αὐτῶν ἐπὶ πολὺ, καὶ οὕτως ἀμελεῖν τοῦ

συναγωγῆς διδάσκειν τὸν οἰκεῖον λαόν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἐρωτήσῃ δέ τις, εἰ τὰ τοῦ κανόνος ἔχουσι χώραν καὶ εἰς τοὺς ἀπολέσαντας ἀρχιερεῖς τὰς πρωτοτύπους καθέδρας αὐτῶν, ὡς κατασχεθεῖσας ὑπὸ ἔθνῶν· καὶ δύνανται οὗτοι ἀποκριματίστως μεταπίπτειν εἰς ἐκκλησίας παροικιῶν αὐτῶν; **Λύσις.** Τινὲς εἶπον δύνασθαι τοῦτο ποιεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀυτοθελῶς. Ἄλλοι καὶ διὰ προστάξεως βασιλικῆς τοῦτο γίνεσθαι εἶπον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς, εἰ μὲν ὁ τοιοῦτος μητροπολίτης βούλεται μεταπεσεῖν εἰς θρόνον ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, διὰ τὸ κατασχεθῆναι παρὰ ἔθνῶν τὴν πρωτότυπον ἐκκλησίαν τούτου, ὀφείλει μετὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως ἐν ταύτῃ ἀποκαθίστασθαι· ὡσπερ γέγονε τοῦτο εἰς τὸν μητροπολίτην Νεοκαισαρείας, ὅντι καθίσματος ἔχοντα τὴν οἰκίαν ἐπισκοπὴν τὸ ὄνομα εἰς τὸν μητροπολίτην Πισιδίας, Ἀντιοχείας τὴν Σωζόπολιν λαθόντα εἰς κάθισμα, καὶ ἐτέρους πολλούς. Εἰ δὲ ἡ παροικία οὐ τετίμηται διὰ θρόνου ἐπισκοπικοῦ διὰ μόνης συνοδικῆς διαγνώσεως, ἵνα ἐγκαταστῇ εἰς αὐτήν, καὶ οὐκ αὐτοθελῶς, ὡς τινες λέγουσιν· ἵνα μὴ ἐναντιωθῇ τῷ ἀποστολικῷ κανόνι, καὶ τοῖς λοιποῖς, τοῖς διοριζομένοις μηδὲν τι καινοφανὲς ποιεῖν τὸν ἐπίσκοπον παρὰ γνώμην συνοδικήν. Ἐπιρωτήσῃ τις, εἰ, τοῦ κανόνος ταῦτα διορισμένου δύνανται ἐπίσκοπος, διὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως, μεταπίπτειν ἀπὸ τῆς πρωτοτύπου καθέδρας αὐτοῦ, καὶ μὴ κατασχεθεῖσας ὑπὸ ἔθνῶν, εἰς καθέδραν ἐπισκοπῆς αὐτοῦ, ἢ εἰς ἐκκλησίαν παροικίας τούτου. **Λύσις.** Μετὰ βασιλικῆς προστάξεως καὶ συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ ἀμφότερα τῷ ἐπισκόπῳ ἐγκληροῦσεται· ἄλλως δὲ πως οὐδαμῶς. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Δέρκου ζητήσας πολλάκις μεταπεσεῖν ἀπὸ Δέρκου εἰς τὸ ἐμπόριον τὸν Φίλον, διὰ τὸ πολυάνθρωπον εἶναι τοῦτο, οὐκ εἰσηκούσθη. Καὶ ἄλλοι δὲ ἀρχιερεῖς διάφοροι πτωχὰς μὲν ἐκκλησίας ἔχοντες, πλουτοῦντες παροικίας πολυανθρώπους καὶ πλουσίας, καὶ ζητήσαντες τοῦτο, οὐκ εἰσηκούσθησαν διὰ τὸν παρόντα κανόνα. Σημειώσασαι ταῦτα, καὶ ἔχε ἐπὶ μνήμης διὰ τὰς ζητούμενας μεταθέσεις καὶ γενομένας ἐπὶ ἀρχιερεῦσιν ἱεροῖς. Ζῆται τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου κανόνας ιβ' καὶ ιζ', λέγοντας ὀφείλειν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας ἔπεσθαι τοῖς διοριζομένοις παρὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας. Ἐπεὶ δὲ ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται μὴ ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον, παρ' ὃ χρῆ, ἀπὸ τῆς λαχούσης αὐτὸν (ἔστι δὲ τοῦτο δὲθλον), ἀνάγνωθι τὸν ις' κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων συστάσης συνόδου, καὶ ἐρμήνευσον τὸν παρόντα κανόνα κατὰ τὰ καταστρωθέντα νόμιμα ἐν αὐτῷ.

ZONAR. Τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τὸ δίκαιον αὐτῶν, καὶ ἡ τῶν θεῶν κανόνων ἀκριβεία, ἀπαιτοῦσι προσμένειν ταῖς ἰδίαις ἐπισκοπαῖς, καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς, καὶ καταρτίζειν αὐτούς, ἀλλὰ μὴ κηταλιμπάνειν τὰς αὐθεντικὰς αὐτῶν καθέδρας, ἡγούν τοὺς πρωτοτύπους θρόνους αὐτῶν, καὶ πρὸς ἄλλην ἐκκλησίαν ἀπέρχεσθαι. Πολλοὶ γὰρ τῶν ἐπισκόπων ἔχουσιν ἐκκλησίας ἐν ἄλλοις τόποις τῶν ὑπ' αὐτῶν

versatur canon. Interrogaverit autem quispiam, an quæ hoc canone dicuntur locum habeant etiam in antistitibus, qui suas primitivas ecclesias perdididerunt, ut quæ a gentibus occupatæ fuerint: an ii possint citra præjudicium migrare in ecclesias suarum paræciarum? *Solutio.* Quidam dixerunt episcopum ex propria voluntate hoc facere posse. Alii dicebant eum etiam synodali cognitione opus habere. Alii etiam per mandatum imperiale hoc fieri dicebant. Mihi autem videtur quod si is quidem metropolitanus vult in sui episcopatus sedem migrare, eo quod a gentibus sit occupata primitiva eorum ecclesia, debet cum mandato imperiali et synodali cognitione in ea constitui: quemadmodum in Neocæsareæ metropolitano factum est, qui pro sede accepit proprium episcopatum Oëneum; in metropolitano Pisidiæ Antiochiæ, qui Sozopolin pro sede accepit; et in multis aliis. Sin autem sede episcopali non fuit honorata paræcia per solam synodalem cognitionem, ut in ea constituatur: nec ex propria voluntate, quemadmodum quidam dicunt; ne canon apostolico adversetur, et reliquis, qui statuunt episcopum nihil posse innovare præter synodalem sententiam. Præterea interrogaverit quispiam, si cum canon hæc decernat, potest episcopus **608** per mandatum imperiale et synodalem cognitionem a sua primitiva sede migrare, licet non a gentibus occupata, in cathedram sui episcopatus, vel in ecclesiam suæ paræciæ? *Solutio.* Cum imperatoris mandato et synodali cognitione utriusque episcopo conceditur: alias autem, nullo modo. Propterea enim et archiepiscopus Derci, cum sæpe petivisset ut a Derco migrare liceret, in emporium quod dicitur Phileas, eo quod id esset populosius, non est exauditus. Porro et alii diversi antistites, inopes quidem ecclesias habentes, divites autem paræcias et populosas, cum hoc petivissent, non fuerunt exauditii propter præsentem canonem. Nota hæc et memoria tene propter translationes quæ petuntur ab antistitibus, et sunt in aliquibus. Quære Chalced. syn. canones 12 et 17 qui dicunt debere ecclesiasticos sequi ea, quæ decernuntur a potestate imperiali. Quia autem præsens canon statuit, non debere episcopum peregrinari plusquam oportet, ab ea quæ illum sortitus est (est autem hoc incertum) lege decimum sextum canonem syodi quæ habita est in æde Sanctorum Apostolorum, et interpretare præsentem canonem secundum leges quæ in ipso sunt positæ.

ZONAR. Ab episcopis cum ipsa rei natura, tum decreta canonum ea de re sæpius edita, postulant, ut in sua episcopali statione perpetuo degant, ac in populis erudiendis, atque ad rectam virtutis semitam dirigendis, laborent; non autem primaria sua sede relicta, in aliam ecclesiam se conferant. Multi namque episcopi in aliis suæ diocesis locis ecclesias habent, quæ et paræciæ a canonibus vocantur:

quibus nulli peculiare episcopi præfici consueverunt. Igitur hic canon in aliquam ejusmodi ecclesiam episcopum proficisci, ac in ea populi sui cura neglecta diutius morari, vetat; sed vel in ea chorepiscopum constituere, vel presbytero procuracionem ejus loci rerum mandare; jubet: episcopus vero in sua quemque ecclesia continenter obdurare, ac ne proprii quidem negotii tractandi causa diutius, quam par est abesse, curamve sollicite in episcopali statione permanendi, populumque saluari doctrina informandi, deserere. Atque illud quidem [diutius quam par est] hoc loco nulla circumscriptione definitur: decimo sexto autem canone in templo Sanctorum Apostolorum habitæ synodi, quæ prima et secunda nominatur, ne ultra semestre tempus episcopo a sua sede abesse liceat, divini Patres, pœna depositionis proposita, constituerunt. Undecimus vero Sardic. synodi canon, brevius adhuc spatium episcopi absentia, nisi necessaria causa aliqua intercedat, ut ex eo quod ibi offertur exemplo colligere est, videtur præfuisse. De discessu episcoporum a suis ecclesiis statuunt etiam diversæ Novellæ, quæ in tertio Basilic. libro, titulo 4, diversis in capitibus reperiuntur.

ARIST. « Visum est, ut nullus episcopus principali sua relicta sede, in aliam se conferat, vel de re propria sollicitus, thronum suum negligat. »

Non tantum hoc, a civitate ad civitatem migrare episcopum, diversis canonibus prohibetur: sed et illud, eam, quæ proprie erat a principio, cathedrali ecclesiæ ipsius relinquere, et ad aliam ecclesiam in eadem parœcia transilire, et in eam transferre honorem, hic canon non permittit. Sed nec in re propria ei plus quam oportet sollicito esse, et curam et instructionem populi negligere licet.

609 CANON LXXV.

« De infantibus qui debent baptizari, quoties de iis dubitatur an baptizati fuerint. Similiter placuit de infantibus, quoties non inveniuntur firmi testes qui eos sine controversia baptizatos esse dicant; et nec ipsi propter ætatem de tradito eis mysterio apte possunt respondere; sine ulla offensione posse eos baptizari. Nec unquam hæc dubitatio eos tali sanctificationis lustratione privabit. Hoc enim Maurorum legati, fratres nostri, ideo consulerunt, quod multos ejusmodi a Barbaris emanat. »

BAIS. Lege synodi in Trullo canonem et ibi presentis canonis interpretationem sine ulla immutatione, quemadmodum et verba invenies.

ZONAR. Hunc canonem, pauculis quibusdam

διοικήσεων, ἃς καὶ παροιχίας οἱ κανόνες καλοῦσιν. ἐν αἷς οὐκ εἰώθησιν ἐπίσκοποι προχειρίζεσθαι. Μὴ οὖν ἐν τοιαύτῃ ἐκκλησίᾳ ἀπιέναι, καὶ χρονίζειν, τὸν ἐπίσκοπον ὁ κανὼν διατάττεται, καὶ ἀμελεῖν τοῦ οἰκείου λαοῦ· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἢ χωρεπίσκοπον καθίστην, ἢ διὰ πρεσβυτέρου ποιέσθαι τὴν διοίκησιν τῶν ἐκεῖ· τοὺς δ' ἐπισκόπους ταῖς οἰκείαις προσκαρτερεῖν ἐκκλησίαις, καὶ μὴδὲ δι' οἰκείου πρᾶγμα ἀσχολεῖσθαι ὑπὲρ ὃ χρὴ, καὶ ἀποδημεῖν τῆς τοῦ ἰδίου χρόνου συνεχείας; ἦτοι τοῦ κατὰ συνέχειαν καὶ ἀδιακόπως παραμένειν ἐπὶ ἰδίᾳ ἐπισκοπῇ, καὶ διδάσκειν τὸν λαόν. Τὸ δὲ, ὑπὲρ ὃ χρὴ, ἐνταῦθα μὲν ἀορίστως κεῖται· ἐν δὲ τῷ ἐκκαιδεκάτῳ κανόνι τῆς ἐν τῷ ναῦ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων συστάσεως συνόδου, τῆς λεγομένης· πρώτης καὶ δευτέρας, μὴ πλείον μηνῶν ἕξ ἀποδημεῖν τὸν ἐπίσκοπον τῆς οἰκείας ἐπισκοπῆς οἱ ἐν ἐκείνῃ θεῖοι Πατέρες ὤρισαντο, τὸ δ' ἐπιτίμιον τοῦ μὴ τὸν κανόνα φυλάττοντος καθαίρεσις ἐστίν. Ὁ ἰα' δὲ κανὼν τῆς ἐν Σεβαστείᾳ συνόδου, ἐκ τοῦ παραδείγματος οὗ ἐπάγει, εἰς ἐλάττωνα καιρὸν εἰσὶν ἐπεστέλλειν τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀποδημίαν, εἰ μὴ τις αὐτῷ ἀνάγκη ἐπίκειται. Περὶ ἀποδημίας ἐπισκόπων ἐκ τῶν οἰκείων ἐκκλησιῶν διατάττονται καὶ διάφοροι Νεαροὶ, κείμενοι εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν τρίτον, τίτ. α', ἐν διαφόροις κεφαλαίοις.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξε μηδένα ἐπίσκοπον, καταλιπόντα τὴν αὐθεντικὴν καθέδραν, πρὸς ἑτέραν μεταχωρεῖν, ἢ ἐν οἰκείῳ πράγματι ἀσχολούμενον, τοῦ ἰδίου θρόνου ἀμελεῖν. »

Οὐ μόνον τὸ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπίσκοπον μεταβαίνειν, ἐκ ἀφόρων κανόνων κεκώλυται· ἀλλὰ καὶ τὸ τὴν κυρίως οὖσαν ἀρχῆθεν καθέδραν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ καταλιπεῖν, καὶ πρὸς ἑτέραν ἐκκλησίαν ἐν τῇ αὐτῇ παροιχίᾳ οὖσαν μεταπεσεῖν, καὶ τὴν τιμὴν ἐν αὐτῇ μεταβαίνειν ὁ κανὼν οὗτος οὐ συγχωρεῖ· ἀλλ' οὐδὲ ἐν οἰκείῳ πράγματι ἀσχολεῖσθαι αὐτὸν ὑπὲρ ὃ χρὴ ἀνέχεται, καὶ τῆς φροντίδος καὶ τῆς διδασκαλίας ἀμελεῖν τοῦ λαοῦ.

ΚΑΝΩΝ ΟΕ'.

Περὶ νηπίων ὑφειλόντων βαπτίζεσθαι ὁσάκις ἀμφισβᾶλλεται περὶ αὐτῶν εἰ ἄρα ἔβαπτίσθησαν. Ὁμοίως ἤρεσεν περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὐρίσκονται βέβαιοι μάρτυρες οἱ ταῦτα ἀναμφισβῶως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες· καὶ οὐδὲ αὐτὰ διὰ τὴν κείραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀπικρίνεσθαι ἐπιτηθείως ἔχουσι, χωρὶς τινος προσκόμματος ὑφείκειν ταῦτα βαπτίζεσθαι· μήποτε ὁ τοιοῦτος διαταγῆς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως. Ἐκ τούτου γὰρ οἱ τοκοτηρηταὶ τῶν Μαύρων, ἀδελφοὶ ἡμῶν, τοῦτο ἐβουλεύσαντο, ὅτι πολλοὺς τοιούτους ἀπὸ τῶν Βαρβάρων ἐξαγοράζοντα. »

ΒΛΑΣ. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κανόνα, καὶ εὐρήσεις τὴν τοῦ παρόντος κανόνος ἔρμηνειαν ἀπαρραλλάκτως ἐκεῖ, καθὼς καὶ τὰ ῥήματα τοῦ κανόνος.

ZONAR. Τοῦτον τὸν κανόνα ἀνευ ὀλίγων τινῶν

ρήμάτων καὶ ἡ ἐν τῷ Τροδῶλλυ ὕψους, ἡ λεγομένη A exceptis verbis eundem prorsus apud synodum in Trullo, quæ sexta dicitur, ac ibidem explicatum, reperias.

ΑΡΙΣΤ. « Τοὺς ἀμφιγυοῦμένους, εἰ ἔβαπτισθησαν, ἢ μὴ, ἤρεσε βαπτίζεσθαι· μὴ ποτε τῷ « διαταγῆ στερηθῶσι τῆς θείας καθάρσεως. »

Τὸ μὲν δευτέρον τινα βαπτισθῆναι, εἰ μὴ παρὰ ἀσεθῶν ἔβαπτισθη, διάφοροι κανόνες ἀπαγορεύουσιν. Εἰ δέ τις ἀμφιδόξαται εἰ ἔβαπτισθη, ὡς μήτε αὐτοῦ τοῦτο εἰδότες διὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν, μήτε ἐτέρων διαβεβαιουμένων καὶ μαρτυρούντων ἀναμφιδόξως αὐτὸν βαπτισθῆναι, χωρὶς τινος ἀμφιβολίας βαπτισθῆναι ὀφείλει· ἵνα μὴ διὰ τὸ ἀμφίβολον στερηθῆ τῆς θείας καθάρσεως.

ΚΑΝΩΝ ΟΓ΄.

« Περὶ τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα ἐν τῇ ἡμέρᾳ « συνόδου ἀγγέλλεσθαι. Ὅμοίως ἤρεσεν, ὥστε « τὴν ἡμέραν τοῦ προσκυνητοῦ Πάσχα διὰ τῆς « τῶν τετυπωμένων ὑπογραφῆς πᾶσιν ἐμμανίζεσθαι· ἡ δὲ τῆς σόδου ἡμέρα ἡ αὐτὴ φυλαχθῆ, « ἣτις ὠρίσθη ἐν τῇ ἐν Ἰππῶνι συνόδῳ, τοῦτ' « ἔστιν ἡ πρὸ δέκα καλανῶν Σεπτεμβρίου. « Ὅφείλει γὰρ καὶ γραφῆναι πρὸς τοὺς πρωτεύοντας πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν, ἵνα, ὅτε παρ' « ἐαυτοῖς σύνοδον προσκαλοῦνται, ταύτην τὴν « ἡμέραν φυλάττωσιν. »

ΒΑΣ. Καὶ ἄλλοι διάφοροι κανόνες ὤρισαν, πότε ὀφείλει γίνεσθαι σύνοδος παρὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν γάρην τοῦ λύεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Φησὶ δὲ καὶ ὁ παρῶν κανὼν κατὰ τὴν καιρὸν τῆς συνόδου (ἔστι δὲ οὗτος· ὁ πρὸ δέκα καλανῶν Σεπτεμβρίου, ἧγουν κα' τοῦ Αὐγούστου μηνός· καλάνδαι γὰρ αἱ πρῶται τοῦ μηνός λέγονται) τὴν ἡμέραν, τοῦ Πάσχα δηλοῦσθαι, ὥστε γινώσκεισθαι πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· ἐπεὶ δὲ οὕτω ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὕτω ἀπ' ἐτέρου γινώσκειται ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἡμέρας τοῦ Πάσχα (καὶ ὁ ζ' γὰρ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων μετὰ τὴν ἐπιρὴν Ἰσημερίαν διορίζεται τὸ Πάσχα εορτάζειν ἡμᾶς καὶ πᾶσιν οὐδὲν)· δέον εἶναι κατενοήσασθαι ἀναδιδάξαι τοὺς θέλοντας διὰ τῆς τοῦ παρόντος κανόνος ἐρμηνείας, πῶς εὐρίσκειται ἡμέρα τοῦ νομικοῦ ἢ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ Πάσχα· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ ἀποκρίσις. Εἰκόσ γὰρ ἐστὶ παρατυχεῖν ὀρθόδοξόν τινα εἰς τόπους, ἐνθα τὰ τοιαῦτα οὐ πολυπραγμονοῦνται οὐδὲ γινώσκονται, καὶ ἐξ ἀγνοίας ἀποκρεῖσθαι ἢ πασάσαι παρὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν, ὅπερ ἐστὶν ἀσύγγνωστον. Ἰστέον οὖν πρὸ πάντων εἶναι, εἰ μὴ γινώσκει τις τοῦ νομικοῦ Πάσχα τὴν ἡμέραν, οὐ δύναται εἰπεῖν πότε ὀφείλει γενέσθαι τὸ Χριστιανικὸν Πάσχα. Ἐστὶ ἰστέον οὖν τὸ μὲν νομικὸν Πάσχα γίνεσθαι ἀπὸ κα' τοῦ Μαρτίου μηνός μέχρι καὶ τῆς ὀκτωκαιδεκάτης τοῦ Ἀπριλλίου μηνός· τὸ δὲ Χριστιανικὸν ἀπὸ τῆς κγ' τοῦ Μαρτίου μηνός μέχρι τῆς κε' τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Τούτων δὲ οὕτω προθεωρηθέντων, εἰ θέλεις ἐξακριβώσασθαι τὴν ἡμέραν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα καὶ τοῦ Χριστιανικοῦ, ζήτησον πρῶτον καὶ εὐρετὸν

ARIST. « Illi de quibus ambigitur, utrum baptizati « sunt necne, placuit, ut baptizentur : ne propter « ambiguitatem divina lustratione destituantur. »

Secundo quidem baptizari quempiam, nisi ab impiis baptizatus fuerit diversi canones prohibent. Si quis autem ambigit, an baptizatus fuerit, utpote nec ipso ob infantilem ætatem illud sciente, nec aliis affirmantibus et testantibus eum hand dubie baptizatum fuisse ; sine ulla dubitatione baptizari debet : ne propter dubitationem divina purgatione privetur.

B

CANON LXXVI.

« Ut dies Paschæ in die synodi annuntietur. Hoc « quoque similiter placuit, ut dies venerandi Paschæ per formatarum subscriptionem omnibus ostendatur, dies autem synodi idem servetur, qui in Hipponensi synodo fuit constitutus, id est, ante decimum Kalendas Septembris. Debet enim etiam scribi ad primates omnium provinciarum, ut quando apud se concilium congregant, ab eo die abstineant. »

BALS. Alii quoque diversi canones statuerunt, quando debeat fieri synodus a provincialibus, ut solvantur ecclesiasticæ quæstiones. Dicit autem etiam præsens canon, ut tempore synodi (id est, ante 10 Kalend. Septembris, 21 scilicet mensis Augusti ; Kalendæ enim sunt primus dies mensis) dies Paschæ declararetur, ut cognoscatur ab omnibus qui sunt in Africa. Ac in his quidem consistit canon. Quia autem, nec a præsentis canone, nec ab alio cognoscitur diei Paschæ institutio (nam canon I sanctorum apostolorum statuit, ut nos post vernum æquinoctium Pascha celebremus, et nihil aliud), existimavimus oportere eos per præsentis canonis interpretationem docere eos, qui velint, quomodo inveniat diei legalis seu Judaici et Christiani Paschæ, quin et Carnisprivium. Fieri enim potest, ut orthodoxus quispiam in loca, ubi hæc non curantur nec cognoscuntur, incidat, et per ignorantiam non convenienti tempore vel a carnibus abstineat vel Pascha celebret ; quod non est condonandum. Ante omnia ergo sciendum est, quod nisi quis legalis Paschæ diem 610 noverit, non potest scire quando Christianum Pascha fieri debeat. Præterea sciendum est, quod legale Pascha sit a vicesimo primo mensis Martii usque ad decimum octavum Aprilis : Christianum autem a vicesimo tertio Martii usque ad vicesimum quintum mensis Aprilis. His autem sic primum consideratis, si velis Judaici Paschæ diem exacte scire, et itidem Christiani, quære primum et inveni cyclum lunæ, qui sic invenitur : Numerum annos a creatione mundi, et per novemdecim eos divide, et qui remanserint, cyclum lunæ decla-

rahunt. Deinde etiam cyclum solis inveni hoc modo: A Numera annos a creatione mundi, et eos divide per viginti octo, et qui restant dic eos cyclum solare[m] declarare. Cycli quidem lunæ, qui sunt novemdecim, incipiunt a mense Januario: cycli autem solis, qui sunt viginti octo numero, incipiunt a mense Octobri. Cum ergo cycli lunæ et solis sic inveniantur, multiplica undecies tunc currentem lunæ cyclum; deinde adde usque ad decimum sextum cyclum, pro sæculis elapsis, sex dies, qui epactæ dicuntur; post decimum sextum cyclum usque ad decimum nonum, adde similiter septem dies; et postquam hos omnes dies in unam summam collegeris, divide eos per triginta, et cum veneris ad numerum triginta diebus minorem, eum sume, et tot dies ex mense Martio vel etiam Aprilii illi adde, quot sufficiant, ut fiat numerus quinquagesimus, et dic statim in fine quinquagenarii debere esse Pascha legale. Ut autem quod dictum est, per exemplum fiat manifestius, labentis anni sexties millesimi sexcentissimi octogesima sexti Paschales dies quære, et dic ita; Cyclus lunæ est eo anno septemdecim qui per undecim multiplicatus efficit dies centum octoginta septem. Undecies enim septemdecim sunt centum octoginta septem. His pro sæculis, ut dictum est, diebus quoque septem addictis, efficitur numerus dierum centum nonaginta quatuor. Quo quidem numero per triginta diviso, relinquuntur dies quatuordecim: sexies enim triginta sunt centum octoginta. Ut ergo fiat numerus dierum quinquaginta, quo inveniantur dies Paschæ legalis, adde dictis quatuordecim diebus unum et triginta dies Martii et Aprilis diebus quinque; et sic cum quinquaginta dierum numerum effeceris, dic debere fieri Pascha legale quinto die mensis Aprilis. Quia autem mensis quidem dies sic comprehenditur; septimanæ autem dies incertus est: opus est te quoque eam doceri. Et quoniam hoc anno cyclus solis est vicesimus secundus, cyclicum huic numerum sume, et pro unoquoque quadriennio propter bissextum diem unum ei adde, scilicet pro viginti duobus cyclis dies quinque, qui etiam epactæ dicuntur. Ita his adde, si quidem in mense Martio legale Pascha invenitur, ratione præteritorum mensium, qui numerantur a mense Octobri, dies undecim; scilicet pro Octobri dies tres, eo quod habeat hic mensis dies triginta et unum; pro Novembri, duos dies, quod is habeat dies triginta, et pro Decembri et Januario dies sex, quod unusquisque eorum habeat dies triginta et unum. Pro mense autem ebruario nihil addes, eo quod ei desit: si autem invenitur Pascha legale mense Aprilii, ut sit in præsentis tempore: adde etiam tres alios dies pro mense Martio, ut sint pro mensibus dies quatuordecim. Legitimo ergo Paschæ die invento, ut diximus, quinto mensis 611 Aprilis, his adde 22 dies solaris cycli, et ex bissexto quinque, qui etiam epactæ dicuntur, et 14 mensium; et eos omnes 41 dierum summam collige ac rursus in sex septimanas resolve, sic dicendo, sexties septem

κύκλον τῆς σελήνης, ὅς καὶ εὐρίσκεται οὕτως: Ἀριθμησον τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη, καὶ ὑπέλε αὐτὰ ἐπὶ τῶν ἰθ', καὶ τὰ ἑναπομείναντά εἰσι δηλωτικά τοῦ κύκλου τῆς σελήνης. Ἔπειτα εὐρέ καὶ τὸν κύκλον τοῦ ἡλίου οὕτως· ἀριθμησον τὰ ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἔτη, καὶ ὑπέλε αὐτὰ ἐπὶ τῶν εἴκοσι καὶ ὀκτώ, καὶ τὰ περιλιμπανόμενα εἰπὲ δηλωτικά εἶναι τοῦ κύκλου τοῦ ἡλίου. Οἱ μέντοι κύκλοι τῆς σελήνης, δεκαεννέα ὄντες, ἀρχονται ἀπὸ τοῦ Ἰαννουαρίου μηνός· οἱ δὲ κύκλοι τοῦ ἡλίου, εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, ἀρχονται ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός. Τῶν γοῦν κύκλων τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου οὕτως εὐρίσκομένων, ἐνδεκαπλασιασον τὸν τρέχοντα ἐτηνικαῦτα κύκλον τῆς σελήνης· εἴτα πρόσθεσις μέχρι μὲν τοῦ ς' κύκλου χάριν τῶν παρελθόντων αἰώνων ἡμέρας εἰς τὰς λεγομένας ἐπακτάς. Μετὰ δὲ τὸν ἰς' κύκλον μέχρι τοῦ β' πρόσθεσις ὑπὲρ ὁμοίου ἡμέρας ἐπτά· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν τῶν τοιοῦτων ὅλων ἡμερῶν ἔκωσιν, ὑπέλε αὐτὰς ἐπὶ τῶν λ', καὶ ὅταν καταστήσῃς εἰς ποσότητα ἡγετονα τῶν λ' ἡμερῶν, καὶ κράτησον εἰς τὰς χεῖράς σου ταύτην καὶ ἔκωσον ἐπ' αὐτῇ ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μηνός ἢ καὶ τοῦ Ἀπριλλίου ἡμέρας ὅσαι ἐξαρκούσιν εἰς τὸ συμποσῶθῃναι πεντηκοντα. Καὶ αὐτίκα εἰπὲ κατὰ τὸ τέλος τῆς πεντηκοντάδος ὀφείλειν γίνεσθαι τὸ νομικὸν Πάσχα. Ἴνα δὲ καὶ διὰ παραδείγματος σαφέστερον γένηται τὸ λεγόμενον, ζήτησον τὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους Πασχαλλίου ἡμέρας, καὶ εἰπὲ οὕτως· Ὁ κύκλος τῆς σελήνης κατὰ τὸ τοιοῦτον ἔτος ἐστὶν ἐπτακαιδέκατος, ὅστις ἐνδεκαπλασιαζόμενος ἀποτελεῖ ἡμέρας ρπζ'. Ἐνδεκάκις γὰρ δεκαεπτὰ ρπζ'. Προστιθεμένων οὖν τούτοις χάριν τῶν αἰώνων, ὡς εἰρηται, καὶ ἡμερῶν ἐπτά, ἀποτελεῖται ποσότης ἡμερῶν ρλδ'. Ἦς δὲ ποσότητος ὕφελομένης ἐπὶ τῶν λ', περιλιμπάνονται ἡμέραι ἰθ'. Ἐξάκις γὰρ τριάκοντα ρπ'. Ἴνα τοίνυν πωσῶθῃσι πεντήκοντα ἡμέραι, χάριν τοῦ εὐρεθῆναι τὴν ἡμέραν τοῦ νομικοῦ Πάσχα, ἔκωσον ταῖς βηθείσαις ὅσας πρὸς ταῖς τέσσαρασιν ἡμέραις τὰς τριάκοντα πρὸς τῇ μιᾷ ἡμέρας τοῦ Μαρτίου μηνός καὶ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλλίου ἡμέρας πέντε· καὶ οὕτω συμποσώσας ἡμέρας ν' λέγε ὀφείλειν γενέσθαι τὸ νομικὸν Πάσχα κατὰ τὴν πέμπτην τοῦ Ἀπριλλίου μηνός. Ὅτι δὲ ἡ μὲν τοῦ μηνός ἡμέρα οὕτω καταλαμβάνεται, ἡ δὲ τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα ἀδελός ἐστι, χρεῖων ἐστὶ καὶ ταύτην ἀναδιδαχθῆναι σε. Καὶ ἐπει ἐστὶ κατὰ τὸ τοιοῦτον ἔτος ὁ κύκλος τοῦ ἡλίου κβ', κράτησον εἰς τὰς χεῖράς σου τὴν τοιαύτην κυκλικὴν ποσότητα, καὶ ἔκωσον ταύτην ὑπὲρ ἐκάστης τετραετίας χάριν τοῦ βισέξτου ἡμέραν μίαν, ἣγουν ὑπὲρ τῶν κβ' κύκλων ἡμέρας ε'. αἱ καὶ ἐπακτα λέγονται. Ὡσαύτως ἔκωσον ταύταις, εἰ μὲν τὸ νομικὸν Πάσχα εὐρίσκεται εἰς Μάρτιον μῆνα, λόγῳ τῶν προπαραελκόντων μηνῶν τῶν ψηφισομένων ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μηνός, ἡμέρας ια', ἣγουν ὑπὲρ τοῦ Ὀκτωβρίου ἡμέρας γ', διὰ τὸ ἔχειν τὸν αὐτὸν μῆνα λ' πρὸς τῇ μιᾷ· ὑπὲρ τοῦ Νοεμβρίου μηνός ἡμέρας β', διὰ τὸ ἔχειν τοῦτον ἡμέρας τριάκοντα· καὶ ὑπὲρ τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τοῦ Ἰαννουαρίου

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνά τριάκοντα ἄρα quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, [novo die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et die, 9 et 4 tredecim: ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habet mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνά τριάκοντα ἄρα quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, [novo die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et die, 9 et 4 tredecim: ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habet mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνά τριάκοντα ἄρα quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, [novo die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et die, 9 et 4 tredecim: ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habet mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνά τριάκοντα ἄρα quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, [novo die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et die, 9 et 4 tredecim: ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habet mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ἡμέρας ἕξ, διὰ τὸ ἔχειν τούτους ἀνά τριάκοντα ἄρα quadraginta duo, invenies reliquos dies 4 fieri scilicet Pascha legale quinto die mensis Aprilis, qui est quartus dies septimanæ. Quia ergo traditio est ecclesiastica, post Pascha legale fieri Christianum in una et eadem septimana in primo die; die debere necessario fieri Pascha Christianum, [novo die April. His ergo ita se habentibus, si a die Paschali dies 56 subduxeris, invenies Carnisprivium. Si autem nolis cognoscere Carnisprivium subductione 56 dierum, sed cum majori facilitate, quia nunc est bissextus, adde dies 4, et die, 9 et 4 tredecim: ut sit Carnisprivium Februarii 13. Hoc autem fit propter bissextum. Si enim non est bissextus, non adjiciuntur dies quatuor sed tres. Quia autem in diversis locis bissexti meminimus, debes scire, quod unusquisque annus habet 365 dies horas 6. Qui ergo annos et menses in quantitatem redegerunt, statuerunt ut mensi Februario adjiciantur 6 superabundantes horæ ultra 365. Et ideo habet mensis Februarius post unumquodque quadriennium, numeratum a primo cyclo solari, dies 29.

ZONAR. Τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα δηλοῦσθαι ταῖς ἐν Ἀφρικῇ χώραις ὠρίσθη διὰ τῆς μελλούσης γίνεσθαι ἐτησίας συνόδου τὴν δὲ ἡμέραν τῆς συνόδου ὤρισαν εἶναι τὴν πρὸ δέκα καλανῶν Σεπτεμβρίων, ὡς εἶναι αὐτὴν τὴν κα' τοῦ Αὐγούστου. Καλάνδαι γὰρ, ὡς ἄνω που εἰρηται, λέγονται αἱ πρῶται τοῦ μηνὸς ἡμέραι. Εἰ γοῦν τὰς πρὸ τούτων δέκα ἀφῆλης, περιλιμπάνονται εἰς τὸν Αὐγουστον, ἔχοντα λ' καὶ μίαν ἡμέραν, εἴκοσι καὶ μία.

ΑΡΙΣΤ. Ἐπειὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἐτησίου συνόδου, ἢ ἔχον τὴν πρὸ δέκα καλανῶν Σεπτεμβρίου, τὴν ἡμέραν τοῦ ἁγίου Πάσχα κηρύττεσθαι. Διαφόρως καὶ τοῦτο ἢ σύνοδος ὤρισαν, τὸ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα γνωρίζεσθαι ἐν τῇ κατ' ἔτος γινομένῃ συνόδῳ ἐν Ἀφρικῇ.

ΚΑΝΩΝ ΟΖ'.

Ἐπεὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν ἐπίσκοπον ἐπιξενούμενον καθέζεσθαι ἐν τῇ καθέδρᾳ ἐπιξενουοῦται. Ὁμοίως ὠρίσθη, ὥστε μηδεὶν ἐξεῖναι μεσίτη τὴν καθέδραν κατέχειν, ἢ εἶναι μεσίτης δέδοται, διὰ οἷον δὴ ποτε τῶν λαῶν σπουδῆς ἢ διχοστασίας. ἀλλὰ σπουδάζειν ἐν τοῖς ἀνιαιτοῦ τοῖς αὐτοῖς προνοεῖσθαι ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ περὶ τοῦτο ἀμελήσοι, μετὰ τὴν παραίωσιν τοῦ ἀνιαιτοῦ ἑτερος ψηφισθῆ μεσίτης.

ΒΑΣ. Τὸ παλαιὸν, χρησεύσεως ἐπίσκοπος, ἐστὲν ἀεὶ τις χάριν τοῦ εἰρηνεύειν τὸν λαόν, ἐν καὶ ὠνόμα-

ZONAR. Paschæ diem, per eam quæ singulis annis futura est synodum, Africæ regionibus declarari statutum est: tempus autem synodi habendæ ante declinum diem Kal. Septembr. destinare, qui est Augusti mensis primus et vicesimus. Kalendæ enim, ut antea dictum est, primi cujusque mensis dies appellantur. Si ergo decem dies ante Kalendas Septembris abstuleris, Augusto mensi, qui uno et triginta diebus absolvitur, unus et viginti nimirum reliqui sunt.

ARIST. Visum est, ut synodi anniversariæ die, sive decimo Kal. Septembrum, dies sanctæ Paschæ prædicetur.

Et illud synodus varie decrevit, ut Paschæ dies in synodo quotannis habita in Africa significaretur.

CANON LXXVII.

Non debere episcopum interventorem sedere in cathedra, cui interventor datus est. Similiter placuit, ut nulli liceat intercessori tenere cathedram, cui intercessor datus est, propter quodcumque populorum studium vel dissensio: nem: sed studere eis intra annum episcopum providere. Si autem præter hæc fecerit, post anni finem alius intercessor eligatur.

BALS. Cum olim vacasset episcopatus, pro pacificando populo mittebatur aliquis, quem etiam

mediatorem nominabant. Dicit ergo canon eum uou **A** debere episcopatum sibi vindicare : sed nisi potius studium adhibuerit, ut fiat episcopus, eum debere a mediatori munere removeri, et alium eligi. Quæ autem de eo mediatore dicuntur quoniam hodie non sunt in usu; sed omnino necesse est ut, si fieri potest, mox eligant ecclesiæ: ideo nec nos plura scripsimus. Hic autem mediator erat episcopus, ut apparet ex titulo canonis.

ZONAR. Antiqui moris fuit, si quando orbata episcopo ecclesia vacaret, mitti ad eam quem intercessorem appellabant, vel ut seditionem forte aliquam **612** populi sedaret, vel alias etiam ob causas. Ergo nisi unius anni saltem non intervallo episcopum populo, apud quem agebat, dandum intercessor curasset; ipse quidem ab intercessione amovebatur; tum alius, qui apud populum intercessoris munus ejus loco obiret, substituebatur.

ARIST. « Visum est, ut episcopo ad intercessionem dato, qualicumque populorum studio aut dissensione, cathedram, cujus est intercessor, tenere non liceat: sed intra annum episcopum providcat, vel anno vertente, alius intercessor eligatur. »

Si populo inter se dissidente et diviso, et ad dissensiones et pugnas accenso, mittatur ad intercedendum quispiam episcoporum, ut eos reconciliet, non debet illius civitatis cathedram, cui datus fuit intercessor, occupare. Sed conari intra annum seditionem coercere, et eos pacare, et persuadere episcopum accipere. Si autem intra annum nihil omnino efficere posset, ad populi utilitatem, post elapsum annum alius intercessor deligatur.

CANON LXXVIII.

« De defensoribus ecclesiarum qui ab imperatoribus peti debent. Omnibus visum est petere ab imperatoribus, propter pauperum vexationem, quorum molestiis assidue fatigatur Ecclesia: ut iis defensores cum episcoporum providentia eliantur adversus divitum tyrannidem.

BALS. Necesse habent omnino episcopi eos, qui injuria afficiuntur, defendere. Quia autem nonnulli, ut est verisimile, episcopi, cum de pauperibus et afflictis dicerent, non exaudiebantur: statuerunt Patres ut Imperatores admonerentur, ut cum episcoporum electione ab eis darentur defensores pro reprimenda divitum tyrannide: ut sic cesset assidua Ecclesiarum perturbatio, qua ab eis afficiuntur qui ad eas accedunt, quod a potentioribus injuria affecti sint. Ac in his quidem consistit canon. Tu autem scias, quod defensorum datus, qui ἐκδίκου Græce dicuntur, sive a præsentis canone cœpit initium, sive etiam antea cognoscebatur, per uniuscujusque urbis incolarum electionem fiebat. Est autem etiam Justiniani Novella 15, quæ eorum electionem ac promotionem describat: et statuit ut in unaquaque civitate ab episcopis et clericis et civibus paulo

μαζον μεσίτην. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν μὴ ἰδιούθῃα: τοῦτον τὴν ἐπισκοπὴν· ἀλλ' εἰ μὴ σπουδάσει μᾶλλον γενέσθαι ἐπίσκοπον, μετακινῆσθαι αὐτὸν ἀπὸ τῆς μεσιτείας, καὶ ἕτερον ψηφίζεσθαι. Τὰ δὲ περὶ τοῦ τοιοῦτου μεσίτου ἐπὶ σήμερον οὐκ ἐνεργοῦσιν, ἀλλ' ἀνάγκη πᾶσα ἐστὶν ἀπεντεῦθεν, εἰ δυνατὸν, ψηφίζεσθαι τὰς ἐκκλησίας· οὐδὲ παρ' ἡμῶν ἐγράφη κλέον τι. Ὁ δὲ τοιοῦτος μεσίτης ἐπίσκοπος ἦν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τῆς ἐπιτιτλώσεως τοῦ κανόνος.

ZONAR. Ἔθος ἦν πάλαι, εἰ ποτε ἐπισκόπου ἐχθρευσεν ἐκκλησία, στέλλεσθαι τινα ἐν αὐτῇ, ὃν ὠνόμαζον μεσίτην, καθιστῶντα τὸν λαὸν στασιάζοντα ἰσως, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας. Εἰ οὖν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ὁ τοιοῦτος μεσίτης οὐκ ἐσπούδασεν ἐπίσκοπον γενέσθαι τοῖς αὐτοῦ, ἤγουν τῷ λαῷ, οὗ μεσίτης ἦν, μετεκινεῖτο τῆς μεσιτείας ἐκεῖνος, καὶ ἕτερος ἐδίδοτο τῷ λαῷ ἑκατέρω μεσίτης.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξε τῷ θεῷ ἐν εἰς μεσιτείαν ἐπισκόπου εἰ δι' οἷας δὴποτε τῶν λαῶν σπουδᾶς ἢ διχοστασίας μὴ ἐξέλθαι τὴν καθέδραν κατέχειν, ἥς ἐστὶ μεσίτης· ἀλλ' ἐντὸς ἐνιαυτοῦ προνοεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἢ μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἕτερον μεσίτην ἐψηφίζεσθαι. »

Εἰ πλήθους λαοῦ πρὸς ἑαυτὸν στασιάζοντος καὶ διαιρεθέντος, καὶ εἰς διχοστασίας καὶ μάχας ὑπαναφθέντος, σταλῆ τις τῶν ἐπισκόπων εἰς μεσιτείαν, ἐπὶ τῷ καταλλάξαι αὐτοῦς, οὐκ ὀφείλει κατέχειν καὶ τὴν καθέδραν τῆς πόλεως, ἥς ἐδίθη μεσίτης· ἀλλ' ἐσπουδάζειν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ καταπαῦσαι τὴν στάσιν, καὶ εἰρηνεῦσαι αὐτοῦς, καὶ πᾶσαι λαβεῖν ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ οὐδὲν τι μέχρις ἐνιαυτοῦ ἀνύσαι ἴσχυσεν εἰς ὠφέλειαν τοῦ λαοῦ, ἕτερος μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν ψηφίζεσθω μεσίτης.

KANON [OH].

« Περὶ ἐκδίκων τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὀφειλόντων ἐπαρὰ τοῦ βασιλέως αἰτηθῆναι. Σύμπαιιν ἔδοξεν αἰτῆσαι ἀπὸ τῶν βασιλέων διὰ τὴν τῶν κενήτων ἐκάκωσιν, ὧν ταῖς ἐπαχθεῖαι, ἀπαύστως ἢ Ἐκκλησία παρενοχλεῖται· ὥστε ἐκδίκους τούτοις· ἐμετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλέγεσθαι ἐκατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος. »

ΒΑΣΣ. Ἀνάγκη πᾶσα ἐπίκειται τοῖς ἐπισκόποις ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀδικουμένων. Ἐπει δὲ τινες, ὡς εἴκειν, ἐπίσκοποι, λέγοντες ὑπὲρ πτωχῶν καὶ καταπεπονημένων, οὐκ εἰσχοῦντο· τετυπώκασιν οἱ Πατέρες· ὑπομνησθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ὥστε δεθῆναι παρὰ τούτων μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων ἐπιλογῆς ἐκδίκους χάριν τοῦ ἀναστέλλεσθαι τὰς τῶν πλουσίων τυραννίδας, καὶ οὕτω παυθῆναι τὴν ἐπηνεγγμένην ἀπαυστον ὄχλησιν ταῖς ἐκκλησίαις ἐκ τῶν προσερχομένων αὐταῖς· διὰ τὸ ἀδικεῖσθαι ὑπὸ τῶν παραδυναστευόντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις· σὺ δὲ γίνωσκε, ὅτι ἡ δόσις τῶν ἐκδίκων, τῶν καὶ δεφεσθῶν λεγομένων, εἶτε ἀπὸ τοῦ παρῆντος κανόνος· εἶλαβε τὴν ἀρχὴν, εἶτε καὶ πρὸ τούτου ἐπεγινώσκετο, δι' ἐπιλογῆς τῶν κατοίκων ἐκάστῃ· πόλει· ἐγένετο. Ἔστι δὲ καὶ Νεαρχὸς Ἰουστινιανῶντος ἐ', ὑποτιπούσα τὴν τούτων ἐπιλογὴν καὶ πρόβλησιν,

καὶ διοριζομένη εἰς ἄσπασαν πόλιν ἐπιλέγεσθαι παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν ἀξιολογωτέρων πολιτῶν ἐκδίκους πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ πλήθους τῆς πόλεως ἀρκούντας, ὥστε δικάζειν αὐτοὺς μέχρι ποσότητος νομισμάτων τριακοσίων (34), καὶ ἐκκληματικῆς ὑποθέσεως ἐλαφροτέρας, καὶ μὴ παραχωρεῖν τοῖς θυνάστασις κατατρέχειν τῶν ἀσθενεστέρων καὶ πενήτων, ἀναστέλλειν δὲ καὶ τοὺς ἀπαιτητὰς τῶν δημοσίων παρεισπράττοντας. Καὶ ἄλλα δὲ προνόμια ἢ αὐτῆ Νεαρὰ ἐπιφιλοτιμουμένη τούτοις, προστίθεται, μετὰ διετίων παραστέλλεσθαι τοὺς ἐπὶ τοσοῦτῳ καιρῷ τὸ λειτουργήματα τοῦτο ἀνύσαντας, καὶ ἄλλους προβάλλεσθαι. Ἡ τοιαύτη δὲ Νεαρὰ οὐ γατεστρώθη ἐνταῦθα, διότι οὐδὲ ἐνεργεῖ· οὐ γὰρ ἐπιλέγονται ἐν τινὶ πόλει ἐκδικοὶ τοιοῦτοι. Παρὰ μόνου δὲ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως σφραγίζονται ἐκδικοὶ καὶ πρωτεύδικοι καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων πρωτεύδικοι· καὶ οὗτοι μὲν οὐδὲν προνόμιον ἔχουσιν ἐκ τῶν περιεχομένων τῆ Νεαρᾶ. Μόνος γὰρ πρωτεύδικος τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ οἱ ὑπ' αὐτὸν ἐκδικοὶ δικάζουσι μόνας τὰς περὶ ἑλευθεριῶν ὑποθέσεις. Οἴομαι δὲ ὅτι ἀπὸ τῆς ῥηθείσεως Νεαρᾶς ὁ πρωτεύδικος δικαιοῦται δικάζειν πάντα τοὺς προσερχομένους αὐτῷ περὶ χρηματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐκκληματικῶν ἐλαφροτέρων, κἄν οἷος ἀν' ὧσι τύχης καὶ καταστάσεως οἱ ἐνάγοντες καὶ οἱ ἐναγόμενοι· καὶ μᾶλλον ὅταν οὐχ ὑπαρβαίνῃ τὸ ποσὸν τῆς ὑποθέσεως τὰ τριάντα νομίσματα. Ὡσαύτως ἐφέται αὐτῷ ἀναστέλλειν τὰς τῶν παραδυναστευόντων ἀδικίας, κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικά δίκαια· ἐλύσει δὲ καὶ εἰς τὸ κατ' αὐτὸν δικαστήριον πάντα τοὺς λεγομένους ἀδικεῖν τοὺς πρόσφυγας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεται αὐτοὺς εἰς πολιτικὸν δικαστήριον πέμψαι, ὡς γίνεται σήμερον. Ἀλλὰ καὶ τὸ πρωτεύδικικὸν βιβλίον (35) πολλὰ προνόμια δίδωσιν αὐτῷ· πλὴν οὐκ οἷδ' ὅπως τὰ πλεῖα ἀθετοῦνται.

ZONAR. Οἱ ἐπίσκοποι οὐ μόνον διδάσκειν ὀφείλουσι τοὺς ὑπ' αὐτοὺς λαοὺς, ἀλλὰ καὶ προσταθεῖν τούτων ἀδικουμένων, καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἐκδικεῖν. Ἐπεί δὲ τινες διὰ δυναστείαν τῶν ἐπισκόπων οὐκ ἐπρόντιζον, αἰτοῦσιν οἱ τῆς συνόδου ταύτης τοὺς βασιλεῖς δοῦναι τινὰς ἐκδίκους, ὥστε μετὰ τῶν ἐπισκόπων ἀναστέλλειν τὰς τῶν πλουσίων τυραννίδας, ἵνα μὴ ταῖς ἐπαχθείαις τῶν πενήτων, τούτῳσι ταῖς ἐπεννηγμέναις αὐτοῖς βαρεῖαις

Guill. Beveregii notæ.

(34) *Νομισμάτων τριακοσίων.* Justiniani verba, quæ Balsamon hic respicit, de defensoribus sic se habent, *Et judicare Defensores in causis omnibus pecuniariis usque ad aureos trecentos: non valentibus nostris subiectis trahere sibi meli obligatos ad clarissimos provinciarum iudices, si usque ad prædictam trecentorum solidorum quantitatem his consistat.* Justinian. Novel. 15, cap. 3, sect. 2 Corrige itaque Latinam Balsamonis versionem hoc loco, qua *triginta* inenitose imprimitur pro *trecentorum*. Corrige etiam Græcum Balsamonis textum, ubi παύλο postea, τριάκοντα νομίσματα scribitur, pro τριακόσια νομίσματα, quemadmodum etiam codex Ambrasianus legit.

(35) *Πρωτεύδικικόν βιβλίον.* Hujus libri meminit etiam Balsamon in meditato de duobus illis officiis, chartophylacis nimirum et primi defensoris

A *melioris existimationis, eligantur defensores sufficientes ad quantitatem multitudinis civitatis, ut ipsi judicent usque ad quantitatem triginta numismatum, et criminales causas leviores; nec permittant potentibus ut imbecilliores et pauperes opprimant, et reprimant publicorum exactores, qui plus quam par est exigunt. Quinetiam hæc quoque Novella, quæ eis alia privilegia largitur, adjicit, ut post biennium desistant qui hoc munus tanto tempore obierunt, et alii promoveantur. Hæc autem Novella hic sita non est, eo quod non sit in usu: nec enim dicuntur esse in ulla civitate ejusmodi defensores. A solo autem Constantinopolis episcopo characterem suscipiunt defensores, et qui primi defensores dicuntur. A reliquis autem antistitibus soli primi defensores: atque ii quidem nullum habent privilegium ex iis quæ Novella continentur. Solus enim primus defensor sanctissimæ Dei Magnæ ecclesiæ, et qui ei subsunt defensores, solas libertatum causas judicant. Ipse autem existimo, quod ex dicta novella primus defensor jus habet judicandi omnes, qui ad eum accedunt, de causis pecuniariis et criminalibus levioribus, cujuscunque sint status et conditionis actores et rei: et maxime quando causæ quantitatis non excedit 30 numismata. Et licet ei jure ecclesiastico reprimere potentiorum injurias: quin et in suum forum trahere omnes, qui dicuntur injuria afficere eos qui ad Ecclesiam confugiunt; ne cogantur eos ad civile forum mittere, ut sit hodie. Sed et liber, qui πρωτεύδικικός (seu de primo defensore) dicitur, dat ei multa privilegia: verum nescio quomodo pleraque negliguntur.*

ZONAR. Episcopi non tantum populos ipsorum cure commissos docere, sed eorum quoque patrociniū, si injuste lædantur, suscipere, ac illos pro viribus tueri debent. Quoniam vero aliqui, pollentes opibus, episcoporum quoque auctoritatem contemnebant, postulant ab imperatore hujus synodi Patres, ut defensores aliqui constituantur, qui simul cum episcopis potentiorum tyrannidem reprimant, ne pauperum oppressionibus, hoc est,

ris, τὰ δὲ ῥήματα, inquit, τοῦ πρωτεύδικικοῦ βιβλίου, τὰ οὕτω πως κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνοντα. *Verba vero libri de officio primi defensoris, quæ prope modum hujusmodi sunt. Ipsa autem verba, quæ ex dicto libro citat, hæc sunt. Δεῖ ὅμως εἰ τις τῶν προσκυτέρων καὶ διακόνων δίκην ἔξει μετὰ τινος, προσκαλεῖσθαι τὸν διεγκλωσόμενον ἐκ τρίτου, κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπείχοντα καταδικάζειν. Oportet vos, si quis presbyterorum et diaconorum cum aliquo litem habebit, eum, qui accusatur, tertio citare, secundum indicatum modum et non obsequentem condemnare. E quibus verbis conficitur, ipsum defensorem officium in hoc libro, qui hodie non exstat, iis constitutum esse, idque ut videtur ab aliquo imperatore. Idem etiam Balsamon in præsentī loco πολλὰ προνόμια defensoribus in isto libro concedi asserit.*

gravibus injuriis, quæ ipsis inferuntur, assidue ecclesia perturbetur; hoc est, ob pauperes ad ipsam confugientes, atque ab ea sibi opem implorantes, assiduis perturbationibus implicetur.

ARIST. « Ut episcopus molestia non afficiatur, et defensores constituentur. »

Pauperibus a potentioribus vexatione affectis, et episcopis ab iis propter eas vexationes perturbatis, visum est synodo ab imperatore petere, ut cum episcoporum providentia eligantur defensores, ut divitum tyrannidi resistent, et episcopi, quantum ad eos, sine molestia permanent.

CANON LXXIX.

« De episcopis, qui in synodis se non sistant. Similiter placuit, ut quotiescunque synodum venire oportuerit, episcopi, qui nec senectute nec imbecillitate nec ulla gravissima necessitate impediuntur, ut par est, se sistant; et suæ cujusque provincie primatibus de omnibus episcopis significetur, sive duæ sive tres flant congregationes: et ex unoquoque numero vicissim, quicumque electi fuerint, ad diem synodi instantissime se sistant. Sin autem se sistere non possint, cum multæ simul (ut credibile est) exoriantur necessitates: nisi sui impedimenti rationem suo primati reddiderint, debeant illi suæ esse ecclesie communionem contenti. »

BALS. Uniuscujusque provincie episcopos, qui non propter ætatem seu proveciam senectutem vel valetudinem vel aliam necessitatem impediuntur, ad indictas synodos convenire hic canon jubet: et cum congregati fuerint, metropolitano provincie, in qua est unusquisque significare, et ex unoquoque numero, sive duæ sive tres flant congregationes. (Forte enim, ne vel de habitationibus vel de rebus necessariis in angustias adducerentur, non omnes in unam urbem convenerunt, sed in duas vel tres metropoli propinquas). Instantissime autem se sistere, hoc est, sine ulla dilatione vicissim, id est, per vices. Neque enim in uno die solvuntur synodi; sed in pluribus. Si autem se sistere non possint, quod a repentina necessitate impediuntur, primati rationem impedimenti exponant: sin hoc non fecerint, sola suæ ecclesie communionem contenti sint; aliis una cum ipsis non communicantibus. Et in his quidem consistit canon. Tu autem hinc nota novum excommunicationis genus. Alii enim canones accipiunt excommunicationem; quod quidem attinet ad episcopos; ut nihil sacerdotale obeant: præsens autem canon eos a sacro ministerio non impedit, sed separat a reliquorum fratrum communionem.

614 ZONAR. Uniuscujusque provincie episcopos, quotiescunque synodus habenda sit, nisi ætate jam affecta effetaque senectute vel infirmitate corporis impediuntur, vel gravi alia de causa detineantur,

Α δίκαια, διηλεκτῶς παρενοχλῆται ἡ ἐκκλησία, ἦγουν ὀχλήσεις ἐξ ἧ τῶν ἀδικουμένων προσιόντων καὶ ζητούντων ἐδικαιῶσθαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἴνα μὴ ὁ ἐπίσκοπος παρενοχλῆται, ἐίστωσαν ἐδικοί. »

Τῶν πενήνων παρὰ τῶν δυνατωτέρων κακώσεις ὑφισταμένων, καὶ ὅπ' αὐτῶν διὰ ταύτας τῶν ἐπισκόπων ἐνοχλουμένων, εἶδε τῇ συνόδῳ ἐκ βασιλείας αἰτῆσαι μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλεγῆναι ἐδικούς, ἵνα κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος ἀνθιστῶνται, καὶ οἱ ἐπίσκοποι ὅσον ἐπιτούτοις ἀνενόχλητοι μένωσιν.

KANQN ΘΘ'.

« Περὶ τῶν μὴ ἀπαντώντων ἐν ταῖς συνόδοις ἐπισκόπων. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα ὁσαυτὸς οὐδὲ συνάξῃται, οἱ ἐπίσκοποι, ὅτινες οὔτε κείρα οὔτε ἀσθενεία οὔτε τι βραχυτέρα ἀνάγκη ἐμποδίζονται ἀρμόδιως ἀπαντῶσιν, καὶ τοὺς πρωτεύουσιν ἐκάστης ἰδίας αὐτῶν ἐπαρχίας ἐμφανισθῆναι περὶ πάντων τῶν ἐπισκόπων, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς συναθροίσεις γέωνται: καὶ ἀπὸ ἐκάστου δὲ ἀριθμοῦ εἰς ἀμοιβὴν ὁσοῖδηποτε ἐπιλεγῶσι πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου ἐνοστατικῶς ἀπαντήσωσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσιν ἀπαντῆσαι, ἀδρόων τινῶν ἀναγκῶν, ὡς εἰκός, ἀναφυομένων, εἰ μὴ τὸν φλόγον τοῦ οἴκαλου ἐμποδισμοῦ παρὰ τῷ οἴκῳ πρωτεύουσι ἀποδώσωσιν, ὁφείλῃν τοὺς τοιοῦτους τῇ κοινῶν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρκεῖσθαι ἐκκλησίας.

ΒΑΣ. Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστης ἐπαρχίας ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν συνέρχεσθαι εἰς τὰς τυπουμένας συνόδους, τοὺς μὴ διὰ κείραν, ἦγουν ἡλικίαν καὶ γῆρας βαθῦ, ἢ ἀσθενείαν ἢ ἄλλην ἀνάγκη ἐμποδίζομένους: καὶ συναχθέντας, εἰδοσιν διδόναι τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας ἀφ' ἧς ἐστὶν ἕκαστος, καὶ ἀφ' ἐκάστου ἀριθμοῦ, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς συναθροίσεις γέωνται. (Ἴσως γὰρ, ἵνα μῆτε περὶ τὰς καταγωγὰς στενοχωρῶνται μῆτε μὴν περὶ τὰ χρειώδη, οὐκ εἰς μίαν πάντας συνήρχοντο πόλιν, ἀλλ' εἰς δύο ἢ τρεῖς πλησιαζούσας τῇ μητροπόλει.) Ἐνοστατικῶς δὲ ἀπαντῆν, ἦγουν ἀνυπερθέτως, εἰς ἀμοιβὴν, τουτέστιν ἀμοιβαδόν. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ συνόδοι ἐλύοντο, ἀλλ' ἐν πλείοσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσιν ἀπαντῆσαι διὰ τὸ ἐμποδισθῆναι ὑπὸ αἰφνιδίου ἀνάγκης, διδόναι λόγους τοῦ ἐμποδισμοῦ παρὰ τῷ πρωτεύοντι: εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσουσι, μόνῃ τῇ κοινῶν τῆς ἐκκλησίας ἰδίας ἀρκεῖσθαι. ἐτέρων αὐτοῖς μὴ συγκοινωνούντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τοῦτοις. Σὺ δὲ σημειῶσαι καινότερον ἀφορισμὸν ἐκ τούτου. Ἄλλοι μὲν γὰρ κανόνες τὸν ἀφορισμὸν ἐκλαμβάνονται, ὅσον τέως εἰς τοὺς ἐπισκόπους, εἰς τὸ μὴ δὲ ὅλως ἱερατικὸν τι ἐνεργεῖν: ὁ δὲ παρὼν κανὼν οὐκ ἐμποδίζει τοὺς ἐκ τῆς ἱεροτελεστίας, ἀλλ' ἐκ τῆς κοινῶν χωρίζει τῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν.

ZONAR. Ἀπαραιτῶς ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν συναγεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστης ἐπαρχίας, ὁσάκις χρεία ἐστὶ γενέσθαι σύνόδον, εἰ μὴ διὰ κείραν, ἦγουν ἡλικίαν προήκουσαν καὶ γῆρας βαθῦ, ἢ

ἀσθένειαν ἐμποδίζοντο, ἢ τινι ἄλλῃ βαρεῖζ' περι-
στάσει συνέχοντο, καὶ συναχθέντας εἰδησιν διδόναι
τῷ μητροπολίτῃ τῆς ἐπαρχίας, ἀφ' ἧς ἐστὶν ἕκαστος,
καὶ ἀφ' ἑκάστου ἀθροισμοῦ, εἴτε δύο εἴτε τρεῖς
συναθροίσαι; γένωνται (ἴσως γὰρ, ἵνα μήτε περὶ
τὰς καταγωγὰς στενωχωρῶνται, μήτε μὴν περὶ τὰ
χρειώδη, οὐκ εἰς μίαν πάντες συνήρχοντο πόλιν,
ἀλλ' εἰς δύο ἢ τρεῖς πλησιαζούσας τῇ μητροπόλει)
ἐνστατικῶς ἀπαντῶν, ἀντὶ τοῦ ἀνυπερθέτως, ἀπρο-
φασίστως πρὸς τὴν ἡμέραν τῆς συνόδου, εἰς ἀμοι-
οθῆν, τουτέστιν ἀμοιβαδόν. Οὐ γὰρ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ αἱ
σύνοδοι διελύοντο, ἀλλ' ἐν πλείοσι, καὶ τοῦτο δῆλον
ἐκ ταύτης τῆς συνόδου ἐστὶ. Διαφόρους γὰρ πρά-
ξεις θελοῦσιν γενέσθαι ἐν ἄλλαις καὶ ἄλλαις ἡμέραις.
Ἄμοιβαδὸν δὲ, ἡγουν ἄλλοτε ἄλλους ἀπαντῶν, ὅσοι
ἐπιλεγῶσιν. Ἐὰν δὲ μὴ δυνηθῶσι ἀπαντῆσαι, ἀθρόον

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ μὴ ἀπαντῶντες ἐν τῇ κατ' ἐνιαυτὸν
ἐ συνόδῳ, εἰ μὴ ἀδουλήτως κωλύοντο, τῇ τῆς
ἐ ἰδίας ἐκκλησίας ἀρκείσθωσαν κοινωνίᾳ. »

« Ὅσοι τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ συνόδῳ ἑκάστης αὐτῶν
ἐπαρχίας οὐκ ἀπαντήσουσι, μήτε ὑπὸ γῆρους, ἢ
ἀσθενείας, εἴτε τινὸς βαρυτάτης ἀνάγκης ἐμποδιζό-
μενοι, ἀλλ' ἐκ βῆθυμίας ἢ καὶ καταφρονήσεως;
τοῦτο ποιούντες, ἀδελφικῶς ὠρίσθησαν ἐπιπλήτε-
σθαι. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιπλή-
ξεως εἴθισι, προστάττων τοὺς συνεπισκόπους καὶ
συναδελφοὺς αὐτῶν μὴ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς καὶ
συλλειτουργεῖν· ἀλλ' ἐν μόναις ταῖς ἰδίαις αὐτῶν
ἐκκλησίαις ἀρκεῖσθαι, καὶ λειτουργεῖν ἐν αὐταῖς. »

ΚΑΝΟΝ Π'.

« Περὶ Κρεσκωνίου. Περὶ Κρεσκωνίου τοῦ Βηλαρε-
κεντίου τοῦ το πᾶσιν ἔδοξεν, ἵνα ἐντευθεὶν ὁμοίως
ἐ ἐμφανείῃ τῷ πρωτεύοντι τῆς Νουμιδίας, π.δ.; τὸ
ἐ εἰδέναι αὐτὸν, ὀφείλειν γράμμασιν οἰκείοις πρὸς
ἐ συν:λεουσιν προτρέψασθαι τὸν μνημονευθέντα Κρε-
ε σκωνίων· ὥστε μὴ ὑπερθέσθαι τὴν παρουσίαν
ἐ αὐτοῦ τῇ πλησιζούσῃ συμπάσῃ Ἀφρικανῇ συν-
ἐ ὁδῷ παρασχεῖν· ἐὰν δὲ τοῦ ἐλθεῖν καταφρονήσῃ,
ἐ ἔτω εἰδῶ; κατ' αὐτοῦ ψῆφον νομοθετησομένην. »

ΒΑΛΣ. Διὰ τοῦ Κρεσκωνίου ἐπιτίθεται ὁ κανὼν
ἀνάγκην τοῖς ἐπισκόποις ἐν ταῖς συνόδοις ἀπαραί-
τήτως συνέρχεσθαι· καὶ τοῖς καταφρονουσι τῆς συνε-
λεύσεως ἀπειλεῖ κατάκριτον. Τὸ δὲ εἶδος ταύτης
οὐ λέγει. Ὁ μέντοι ζ' κανὼν τῆς ἑβδόμης συνόδου
τοὺς μὲν κωλύοντας ἄρχοντας γίνεσθαι τὰς ἐτῆσι
συνόδους ἀφορίζεσθαι διορίζεται, τοὺς δὲ χωρὶς
εὐλόγου προφάσεως ἀμελοῦντας τούτων μητροπο-
λίτας τοῖς κανονικοῖς καθυποβάλλειν ἐπιτιμίαις.
Ποῖα δὲ καὶ τίνα εἶσι τὰ ἐπιτίμια βῆθως οὐ γίγρα-
πται. Ὡς ἔοικεν οὖν, τὰ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ κανόνι
περιεχόμενά εἰσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν βῆθοντα ζ'
κινῶνα τῆς ζ' συνόδου, καὶ τὸν ἕκτον τῆς ἐν τῷ
Τρούλλῳ, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς.

A convenire omnino hic canon jubet; et ubi primum
advenerint, metropolitano singulos, ex qua se fe-
rant, provinciæ significare; tum vero ex singulis
classibus sive duæ sive tres institutæ fuerint (et-
enim, ne vel inopia tecti premerentur, vel ad usus
vitæ necessaria deficerent, non in una forte omnes
urbe considerant, sed in duabus tribusve metro-
poli proximis) ad diem synodo præfinitam instanter,
hoc est, sine ulla tergiversatione aut mora prope-
ranter accedere vicissim, hoc est, per vices. Neque
enim uno die, sed pluribus synodi absolvebantur:
quod ex hac quoque colligere facile est, ex cujus
actionum multiplicitate, pluribus eam diebus cele-
bratam fuisse apparet. Per vices autem, hoc est,
ut modo hic, modo alii, quicumque denum electi
B fuerint, se in synodo sistant. Si vero id minus
possint, necessariis impedimentis ex improvise et
inexpectato confertim obortis; ut quicumque non
adfuerint, metropolitano suo singuli, rationem
reddant, exigit: qui vero id neglexerint, exclusi
ab aliorum consortio, ecclesiæ suæ communionem
contenti sint.

ARIST. « Qui in synodo quotannis habita non con-
veniunt, nisi contra voluntatem impediuntur,
suz sint ecclesiæ communionem contenti. »

Quicumque ex episcopis ad synodum in unaqua-
que ipsorum provincia habitam se non conferant,
nec a senectute, nec ab infirmitate, nec alia gra-
vissima necessitate impediti; sed e desidia vel
etiam contemptu illud facientes; decernitur, ut
C fraternali verbis castigentur. At præsens canon et
speciem reprehensionis addit, mandans coepisco-
pos et confratres eorum cum iis non communicare,
aut sacra celebrare: sed in solis propriis suis
ecclesiis acquiescere, et in iis munus obire.

CANON LXXX.

« De Cresconio. De Cresconio Balarencensio hoc
omnibus visum est, ut hinc quoque Numidiæ
primati significetur, quo ipse sciat se debere
memoratum Cresconium suis litteris ad con-
veniendum adhortari; ut non differat suam
exhibere præsentiam proximæ universæ synodo
Africanæ: sin autem venire neglexerit, sciat
esse adversus se ferendam sententiam. »

BALS. Per Cresconium imponit canon necessi-
tatem episcopis, ut in synodis inexcusabiliter con-
veniant: et iis, qui convenire negligunt, conde-
mnationem conminatur. Ejus autem formam non
exprimit. Sed canon 6 synodi 7 magistratus qui-
dem, qui impediunt quominus fiant annuæ synodi,
segregandos decernit: metropolitano autem, qui
sine justa causa hæc negligunt, canonicis pœnis
subjiciendos. Quales autem et quænam sint hæ
pœnæ, expresse scriptum non est. Ut est ergo
verisimile, hæ sunt quæ in superiore canone con-
tinentur. Lege et dictum canonem 6 synodi septimæ
et canonem 6 synodi in Trullo, et quæ in his scri-
pta sunt.

ZONAR. Hic quoque canon, quamvis de uno A
episcopo editus, aliis omnibus ad synodum sine
ulla prorsus tergiversatione conveniendi necessita-
tem imponit, ac iis qui venire neglexerint, com-
minatur.

615 ARIST. « Cresconius litteris ad synodum
« vocatus, nisi se stiterit, sciatur sententiam con-
« tra se edendam fore. » *Perspicuus.*

CANON LXXXI.

« De curatoribus Ecclesie Hipponensis. Rursus
« placuit, quoniam Ecclesie Hipponensis cura-
« torum destitutio non est diutius negligenda; et
« quia ecclesie, quae illic sunt, detinentur ab iis
« qui prodigiosam Aecytili communionem recu-
« sarunt: missis ex praesenti synodo episcopis,
« (Ithegiuo, Alypio, Augustino, Materno, Theasio,
« Evodio, Placiano, Urbano, Valerio, Amabio,
« Fortunato, Quodvuldeo, Honorato, Januario,
« Apto, Honorato, Ampelio, Victoriano, Evan-
« gelo et Rogatiano; et congregatis ac correctis
« iis, qui vituperabili pertinacia ejusdem Aecy-
« tili fugam expectandam esse existimaverunt,
« cum omnium votis iis episcopus eligatur. Si
« autem nolint illi de pace cogitare, ne praesulis
« electioni impedimentum afferant, quominus
« ordinetur ad utilitatem ecclesie quae tandiu
« destituta est. »

BALS. Duæ sunt urbes in Africa, quae Hippones C
vocantur. In una earum erat Equitius episcopus.
Et quia nonnulli adversus eum insurrexerunt, et
cum eo communionem recusarunt, quæ incerta seu
informis, atque adeo injusta dicitur; visum est
ipsis per quosdam antistites refrinari: sui autem
pacem nolint, alium eligi episcopum.

ZONAR. Hippon Numidiae civitas est: Numidia
vero Africae regio. Cum autem duæ essent in
Africa urbes, Hipponis nomine; in harum altera
Equitius episcopatum gerebat. Eum nonnulli, po-
pularibus quoque studiis subnixi, vehementer in-
sectabantur, illiusque communionem, quam infor-
mem, propterea quod a synodo minime decreta aut
indicta esset, synodus appellavit, rejiciebant. Ad
eam ergo seditionem opprimendam quosdam epis-
copos ex hoc loco mittendos esse censuerunt, ut,
si fieri possit, tumultu sedato, dissidentes concil-
lient; vel si id minus obtineant, Hipponensis
Ecclesie utilitati consulentes, quæ jamdiu deserta,
hoc est, a suo antistite destituta est, aliquem in-
terim in ea episcopum constituerent.

ARIST. « Visum est, ut post Equitii condemnatio-
« nem omnium votis episcopus Hipponi praeficia-
« tur: et isti nequaquam impediunt quin in Eccle-
« sia praesul ordinetur. »

Omnibus placuit, ut in Hipponis Ecclesiam or-
dinaretur episcopus episcopo illius Equitio depo-
sito, et nullos eorum qui ei adversabantur impe-

ΣΥΝΑΡ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν διὰ τοῦ ἐνὸς τούτου
ἐπισκόπου ἀνάγκην ἐπιτίθησι τοῖς ἐπισκόποις ἐν
ταῖς συνόδοις ἀπαραίτητως συνῆρξασθαι, καὶ τοῖς
καταφρονοῦσι τῆς συνελεύσεως ἀπειλεῖ.

ΑΡΙΣΤ. « Γράμμασι κληθεὶς εἰς τὴν σύνοδον Κρε-
« σκόνιος, εἰ μὴ παραγένηται, ἴτω ψῆφον κατ'
« αὐτοῦ ἐκφωνηθησομένην. » *Σαφῆς.*

ΚΑΝΩΝ ΠΑ'.

« Περὶ τῶν ἐν Ἰππῶνι φρονιστῶν τῆς ἐκκλησίας.
« Πάλιν ἤρρεσεν, ἵνα, ἐπειδὴ τῆς ἐκκλησίας τῶν
« ἐν Ἰππῶνι φρονιστῶν ἡ ἐγκατάλειψις οὐκ
« ὀφείλει ἐπιπολὴ ἀμελεθῆναι, καὶ ἐπειδὴ αἱ ἐκεῖ
« ἐκκλησίαι κατέχονται παρὰ τὴν ἀτοκον τοῦ Αἰ-
« κυτίου κοινωνίαν παραιτησαμένων· πεμφθέντων
« ἐκ τῆς παρούσης συνόδου ἐπισκόπων, Ῥηγίνου,
« Ἀλυπίου, Αὐγουστίνου, Ματέριου, Θεασίου, Εὐο-
« δίου, Πλακιανοῦ, Οὐρβανοῦ, Βαλερίου, Ἀμοιβίου,
« Φουρτουνάτου, Κουοδουλετίου, Ὀνωράτου, Ἰα-
« νουαρίου, Ἀπτου, Ὀνωράτου, Ἀμπαλίου, Βικτο-
« ριανοῦ, Εὐαγγέλλου καὶ Ῥογατιανοῦ· καὶ συν-
« αχθέντων καὶ διορθωθέντων τῶν ἐπιψίγῳ μονοτο-
« νιᾷ τὴν φυγὴν τοῦ αὐτοῦ Αἰκυτίου προσδοκητέων
« λογισσαμένων, μετὰ τῆς πάντων εὐχῆς ἐπίσκοπος
« τούτοις χειροτονηθῆ. Ἐάν δὲ μὴ θελήσωσι
« ἐκεῖνοι τὴν εἰρήνην κατανοῆσαι, μὴ ἐμποδίσωσι
« τῇ ἐπιλογῇ τοῦ προέδρου, πρὸς τὸ χειροτονηθῆ-
« ναι εἰς χρησιμότητα τῆς ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον
« ἐγκαταλειφθείσης ἐκκλησίας.

ΒΑΛΣ. Δύο πόλεις εἰσὶν εἰς Ἀφρικὴν Ἰππῶνες κα-
λούμεναι. Τούτων ἐν μιᾷ Αἰκυτίος ἐπίσκοπος ἦν. Καὶ
ἐκεῖ τινες ἐπανάστησαν καὶ παρητήσαντο τὴν μετὰ
τούτου κοινωνίαν, τὴν καὶ ἀτυκον κληθεῖσαν, ἥτοι
ἀτύπτων καὶ ἄδ' κον, ἔδοξε διὰ τινῶν ἀρχιερέων
ἀνασταλῆναι αὐτούς· εἰ δὲ τὴν εἰρήνην μὴ θελή-
σωσι, χειροτονῆσαι ἐπίσκοπον ἕτερον.

ZONAR. Ἰππῶν τῆς Νουμηδίας πόλις ἐστίν·
ἡ δὲ Νουμηδία μοῖρα τῆς Ἀφρικῆς. Δύο δὲ ἦσαν ἐν
αὐτῇ πόλεις Ἰππῶνες καλούμεναι, τούτων ἐν μιᾷ
Αἰκυτίος ἐπίσκοπος ἦν, ᾧ ἐπανάστησάν τινες, οἷς καὶ
πολλοὶ τοῦ λαοῦ συνηθήθησαν, παραιτησάμενοι τὴν
αὐτοῦ κοινωνίαν, ἣν ἀτυκον ἢ σύνοδος ὠνόμασεν, ὡς
μὴ ὀρισθείσαν καὶ τυπωθείσαν παρὰ συνόδου. Διὰ
γούν τὴν τοιαύτην στάσιν ἔδοξε σταλῆναι τινὰς ἐκε-
τῶν ἐπισκόπων, ἵνα, εἰ δυνατόν, διορθώσωνται τὴν
στάσιν, καὶ καταλλάξωσι τοὺς στασιάζοντα· εἰ δὲ
μὴ τοῦτο, χειροτονῆσαι τέως ἐπίσκοπον εἰς χρησι-
μότητα τῆς ἐν Ἰππῶνι ἐκκλησίας, ἤγουν εἰς ὠφέ-
λειαν τῆς ἐπὶ πολὺν χρόνον καταλειφθείσης, ἥτοι
χωρὶς ἐπισκόπου ὀσης.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξε μετὰ τὴν Αἰκυτίου κατάκρισιν,
« μετὰ τῆς πάντων εὐχῆς ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἰπ-
« πῶνι προχειροσθῆναι, καὶ μηδαμῶς αὐτοὺς ἐμ-
« ποδίσαι εἰς τὸ χειροτονηθῆναι πρόεδρον τῆς
« ἐκκλησίᾳ. »

Ἦρρεσε πᾶσιν εἰς τὴν ἐν Ἰππῶνι ἐκκλησίαν προ-
χειροσθῆναι ἐπίσκοπον τοῦ ἐπισκόπου ταύτης τοῦ
Αἰκυτίου καθαιρεθέντος, καὶ μὴ τινὰς τῶν ἀντι-

ποιουμένων έκείνου έμποδίσαι εις τή χειροτονθήναι Α
έπισκοπον εις ώφελειαν τής εκκλησίας, τής επί το-
σοῦτον χρόνον χωρίς έπισκόπου καταλειφθείσης.

KANON ΠΒ΄.

ε Περὶ τῶν μὴ φρονιζόντων κληρικῶν ἐντὸς ἐνιαυ-
ε τοῦ πρᾶξι τὸ ἴδιον πρᾶγμα. Πάλιν ὤρισθη, ἵνα,
ε ὁσάκις κληρικῶν ἐλεγχθέντων, καὶ καταθεμένων
ε τινὰ ἐγκλήματα εἴτε διὰ τῆς ἐκκλησίας θνει-
ε θες εἴτε διὰ τὴν αἰδουσιμότητα, (ὧν χάριν τοῦτοις
ε γίνεται φειδῶ), εἴτε διὰ τὴν ἀλαζδνὰ τῶν αἰρετι-
ε κῶν καὶ ἔθνικῶν ἐπιγυρλασιν, ἔάν, ὡς εἰκόσ,
ε ἐπαγωνίσασθαι τῷ ἴδιῳ πρᾶγματι, καὶ τῆς ἰδίας
ε ἀδιδαιείας φροντισαὶ θελῆσωσιν, ἐντὸς ἀκοινωνη-
ε σίας ἐνιαυτοῦ τοῦτο ποιήσωσιν· ἔάν δὲ ἐντὸς
ε ἐνιαυτοῦ τὸ πρᾶγμα αὐτῶν καθάραι καταφρονή-
ε σωσι μηδεμία τούτων τοῦ λοιποῦ φωνῆ παντελῶς Β
ε προσδεχθεῖη.

ΒΑΣ. Ὁ παρῶν κανῶν διορίζεται τοὺς κληρικοῦς,
τοὺς διὰ τινα ἐγκλήματα ἐλεγχθέντας, ἥτοι κατα-
μαρτυρηθέντας ἀπὸ προλήψεως, φροντίζειν τοῦ πε-
ρατωθῆναι τὰς κατ' αὐτῶν ὑποθέσεις ἐντὸς ἐνιαυτοῦ·
εἰ δὲ μὴ, ἀποκλείσθαι. Ταῦτα δὲ οὐκ ἐνεργοῦσι σῆ-
μερον, διὰ τὸ ἀπὸ διαφόρων Νεαρῶν πᾶσαν ἐγκλη-
ματικὴν ὑπόθεσιν εἰς διηλεκτὴ χρόνον ἐπεκτελε-
νεσθαι.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν κληρικοὶ κατηγορῶνται ἐπ' αἰτίας
ἐπβαλλούσαις αὐτοὺς τοῦ κλήρου, δι' ἃς καὶ θνειδο-
τῆς Ἐκκλησίας εἰσίν, ὡς μὴ κελῶς βιούντες, ἀπαι-
τεῖ αὐτοὺς ὁ κανὼν ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπαγωνίσασθαι
καθάραι ἑαυτοὺς τῆς κατηγορίας, εἴτε διὰ τὴν αἰδε-
C σιμότητα, ἥγουν τὴν ἐντιμον τῶν βαθμῶν τοῦ κλήρου,
δι' ὃ καὶ φείδονται, ἵνα μὴ ἀτιμάσῃται ἡ ἱερωσύνη,
ἢ διὰ τὸ μὴ κατεπαίρεσθαι τοὺς αἰρετικοὺς ἐξ ἀλα-
ζονείας, καὶ καταφρονεῖν τῆς ἱερωσύνης, καθ' ὃν
ἐνιαυτὸν καὶ ἀκοινωνητοὶ εἰσι. Διὰ τοῦτο γὰρ ἐξ ἀρ-
χῆς ὁ κανὼν ἐλεγχθέντας αὐτοὺς ὠνόμασεν, οὐχ ὡς
τελειῶς ἀποθεθειγμένους τῶν κατ' αὐτῶν εἰσαχθέν-
των· ἢ γὰρ ἂν καὶ καθηρέθισαν, εἰ ἠλέγχθησαν·
ἀλλ' ὡς προλήψων καὶ κατ' αὐτῶν δοθεισῶν, δι' ἃς
καὶ ἀκοινωνησίᾳ ἐπετιμήθησαν. Εἰ μὲν οὖν διὰ τοῦ
ἐνιαυτοῦ σπουδάσωσι καθαροὺς ἑαυτοὺς ἀποδείξαι τῶν
ἐγκλημάτων, καὶ τοῦ ἐπιτιμίου κλυθῶσονται· εἰ
δὲ μὴ ἀπρόσδεκτοὶ εἰσονται μὲτὰ ταῦτα λόγον εἰσ-
άγοντες.

ΑΡΙΣΤ. ε Ἐλεγχόμενος κληρικός ἐπ' ἐγκλήματι,
ε ἔάν ἐπαγωνίσασθαι λέγῃ, ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐπ-
ε αγωνιζέσθω μετὰ δὲ τοῦτο ἔστω ἀπρόσδεκτος· »

Ἐλεγχόμενος ἐπ' ἐγκλήμασι καὶ ἤδη καταδικαζό-
μενος κληρικός, ἔάν ἐτι λέγῃ δύνασθαι δικαιολογή-
σασθαι καὶ ἑαυτὸν ἀνεύθυνον παραστῆσαι, ἐντὸς
ἐνιαυτοῦ ὀφείλει ἐπαγωνίσασθαι μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν
ὀδεμία αὐτοῦ δικαιολογία παραδεχθήσεται εἰς τὸ δικα-
στήριον ὅσον αὐτὸ, ἀλλὰ καταδικασμένος ἔσται·
καὶ εἰ βούλεται ἔκτοτε ἐκκαλεῖσθαι, ποιείτω τοῦτο.

KANON ΠΓ΄.

Ὡς τοὺς ἀπὸ ἄλλοτρίου μοναστηρίου ὑποδεχθέντας,
ε μηδὲ ἡγουμένους τοῦ μοναστηρίου, μηδὲ κλη-

A dire, quominus ad Ecclesiae, tandiu episcopo
destitutae, utilitatem episcopos ordinetur.

CANON LXXXII.

ε De clericis, qui non curant suam intra annum
ε causam agere. Rursum decretum est, ut quo-
ε ties, clericis accusatis, et aliquorum criminum
ε in eos dicto testimonio, sive propter probum
ε Ecclesiae, sive propter reverentiam (quibus nomi-
ε nibus eis parcitur) sive propter insolentem haereti-
ε corum et gentilium exultationem, si, ut par est,
ε causam suam defendere, et suae probandae inno-
ε centiae curam gerere voluerint, hoc intra annum
ε excommunicationis faciant: sin autem intra
ε annum causam suam purgare neglexerint,
ε nulla eorum deinceps vox omnino admitta-
ε tur. »

BALS. Praesens canon statuit, ut clerici, qui
propter crimina sunt accusati, sive adversus quos
testimonium 616 dictum est ex praesumptione,
eurent ut causae adversus eos intra annum per-
agantur: sin minus excludantur. Haec autem hodie
non sunt in usu: eo quod ex diversis Novellis
omnis criminalis causa in perpetuum tempus ex-
tendatur.

ZONAR. Si clerici ob crimina, propter quae
clero movendi sint, accusentur, ex quibus Ecclesiae
quoque, quasi flagitiosa sit clericorum vita, igno-
miniae aliqua labes aspergatur; exigit ab iis canon,
ut unius anni spatio se ab ea, quae in ipsos con-
fertur, culpa liberare contendant; idque vel ob
reverentiam seu sacri ordinis dignitatem conser-
vandam, quo nomine eis interea parcitur, ne qua
sacro ordini infamiae nota haereat, vel ne haeretici
insolenti vanitate efferantur, ex eoque sacerdotii
contemnendi ansam accipiant: eoque anno a
communicatione quoque abstinere jubet. Nam et eos
propterea canon initio convictos appellavit, non
quia manifesto obnoxii criminibus tenerentur;
convictos enim poena depositionis illico secuta es-
set: sed quod exstarent iudicia facinoris, ex qui-
bus merito communicationis privatione multati sunt.
Ergo si unius anni intervallo nulli se culpae affines
esse ostenderit, a multa quoque liberantur: sin
D minus eo elapso, ad causam agenda, vel si maxime
velint, non admittentur.

ARIST. ε Clericus crimine convictus, si se causam
ε suam defensurum dicat, intra annum defendat:
ε postea vero non admittatur. »

Criminibus accusatus et jam condemnatus cleri-
cus, si adhuc dicat se jura sua proferre posse,
et seipsum innocentem probare, intra annum liti-
gare debet: post annum autem nulla causae suae
defensio admittetur, sed quantum ad ipsum judi-
cium condemnatus erit. Et si vellet postea appella-
re, illud faciat.

CANON LXXXIII.

ε Ut eos, qui ex alieno monasterio suscepti sunt,
ε nec in monasteriis praefectos, nec clericos ordi-

« nare liceat. Similiter placuit, ut si quis ex alieno monasterio aliquem susceperit, et vel ad clericatum adducere, vel monasterii sui præfectum constituere voluerit, episcopus, qui hoc facit, a reliquorum communione separatus, sit sola sui populi communione contentus: ille autem nec clericus nec præfectus permaneat. »

BALS. Præsens canon punit episcopum, qui monachum ex alieno monasterio suscipit, et eum in clerici gradum provehit, vel in sui monasterii præfecturam: et ejusmodi monachum, qui in clericum admittitur, vel etiam monasterii præfectus creatus est, clero et præfectura expellit. Ne tibi autem his contrarius esse videatur quartus canon synodi quæ in Sanctorum Apostolorum sede constituta est, statuens esse in episcoporum potestate, non solum monachos ex hoc monasterio in aliud transferre; sed etiam eos sæcularibus ædibus præficere. Sed dic, quod hic quidem prohibitum est episcopo, ex aliena regione monachum recipere, et eum etiam præfectum vel clericum constituere: illic autem episcopo permissum est e propria regione monachos, et ab hoc monasterio in aliud transferre, et in sæculari etiam administratione constituere; quod præter mentem propriorum episcoporum fieri nequit. Præsens autem canon tunc locum habebit, quando ex aliena regione monachus dimissorias litteras episcopi ejus non affert. Tunc enim citra impedimentum fiet in aliena regione monasterii præfectus et clericus. Quod autem sit hodie a monasteriorum præfectis, qui a se deonatos cum litteris dimittunt, ut in alieno monasterio monachi esse possint, non est, ut mihi videtur, firmum et accuratum. **617** Episcopi enim demissoris magis opus est ei, qui migrare voluerit; non autem monasterii præfecti: quod episcopis magis subjecti sunt monachi, quam monasteriorum præfectis. hæc autem locum habebunt in cæteris episcopis: non autem in patriarcha Constantinopolitano. Et enim, ut sæpe dictum, permissum est monachos et clericos ex regionibus alienis, nec ejus sedi omnino subjectis, accipere. Sed non itidem Antiocheno throno, vel Hierosolymitano, vel alii.

ZONAR. Monachum, qui a monasterio suo discesserit, ab alio quovis recipi vetitum est. Si igitur episcopus, inquit, ejusmodi monachum recipiat, eumque vel monasterii præfectum constituat; episcopus quidem aliorum consortio exclusus, sola populi sui communione contentus erit: monachus vero et e clero ejicietur et præfecturæ gradu excidit.

ARIST. « Qui quempiam ex alieno monasterio suscipit, si eum ad clericatum promoveat, aut a suo præficiat monasterio, aliorum communione privetur. »

Monachi regionis episcopo subjici debent, et in monasteriis, in quibus collocati sunt, perseverare,

« ρικούς εξεῖναι χειροτονεῖν. Ὅμοιος ἤρασιν, ἴνα ἐάν τις ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου ὑποδέξητοί τινα καὶ πρὸς κλήρωσιν προσαγαγεῖν ἐθέλησῃ, ἢ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου ἡγούμενον καταστήσει, ὁ τοῦτο ποιῶν ἐπίσκοπος, ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν κοινωνίας χωριζόμενος, τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκεσθῆ μόνῃ· ἐκεῖνος δὲ μηδὲ κληρικὸς μηδὲ ἡγούμενος ἐπιμείνη; »

BAAΣ. Ὁ παρὼν κανὼν κολάζει τὸν ἐπίσκοπον ὑποδεχόμενον ἀπὸ ἀλλοτρίου μοναστηρίου μοναχόν, καὶ πρόφροντα τοῦτον εἰς βαθμὴν κληρικῆν, ἢ εἰς ἡγουμενίαν ἰδίου μοναστηρίου· καὶ τὸν κληρωθέντα δὲ τοιοῦτον μοναχόν, ἢ καὶ γεγονότα ἡγούμενον ἐξωθεῖ τοῦ κλήρου καὶ ἀπὸ τῆς ἡγουμενίας. Μὴ ἐναντιωθῆ δὲ σοι πρὸς ταῦτα ὁ δ' κανὼν τῆς ἐν τῷ ναβὲ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσεως συνόδου, διορίζοντος ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς ἐπισκόπους, μὴ μόνον ἀπὸ τῆσδε τῆς μονῆς μεταγείναι εἰς ἑτέραν μονὴν μοναχούς, ἀλλὰ καὶ εἰς κοσμικῶν οἰκιῶν προστασίαν αὐτοὺς καθιστῆναι. Ἄλλ' εἰπέ δτι ἐνταῦθα μὲν κεκώλυται τὸ ἀπὸ ἀλλοτρίων ἐνορίας ἀναλαμβάνεσθαι τὸν ἐπίσκοπον μοναχόν, καὶ καθιστῆναι τοῦτον ἡγούμενον ἢ καὶ κληρικόν, ἐκεῖσε δὲ ἐξεχωρήθη τῷ ἐπισκόπῳ τὸ ἀπὸ τῆς οικείας ἐνορίας μοναχούς μετατιθεῖναι ἀπὸ τῆσδε τῆς μονῆς εἰς ἑτέραν, καὶ εἰς κοσμικὴν προστασίαν καθιστῆναι· ὅπερ παρὰ γνώμην τῶν ἐγγχωρίων ἐπισκόπων γενέσθαι οὐ δύναται. Τότε δὲ τὰ τοῦ παρόντος κανόνος; ἐξουσι χῶρον, ὅταν ὁ ἀπὸ ἀλλοτρίων ἐνορίας μοναχὸς οὐκ ἐπιφέρηται ἀπολυτικὴν γραφὴν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ. Τηνεαῦτα γὰρ ἀπαρεμπόδιως εἰς ἀλλοτρίαν ἐνορίαν ἡγούμενος γενήσεται καὶ κληρικὸς. Τὸ μέντοι σήμερον γινόμενον παρὰ τῶν ἡγουμενεύοντων, καὶ ἀπολύοντων μετὰ γραφῆς τοὺς ἐπ' αὐτῶν ἀποκαρίντας, ὥστε μονάσαι εἰς ἑτέραν μονήν, οὐκ ἔστιν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀκριβές. Ἐπισκοπικῆς γὰρ μᾶλλον ἀπολυτικῆς γραφῆς χρεῖα τῷ μεταπεσεῖν βουλομένῳ, οὐχὶ τῆς τοῦ ἡγουμενεύοντος· ὅτι καὶ τοῖς ἐπισκόποις μᾶλλον ὑπόκειται οἱ μοναχοὶ ἢ τοῖς ἡγουμένοις. Ταῦτα δὲ κρατήσουσιν εἰς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους· οὐ μὴν καὶ εἰς τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτῷ γὰρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, ἐνεδόθη ἀπὸ ἀλλοτρίων ἐνοριῶν ἀπαρεμπόδιως δέχεσθαι μοναχούς τε καὶ κληρικούς, οὐκ ὑποκαίμενους πάντως τῷ θρόνῳ αὐτοῦ. Οὐ μὴν καὶ τῷ θρόνῳ τοῦ Ἀντιοχείας, ἢ τοῦ

D Ἱεροσολύμων, ἢ ἄλλου. **ZONAR.** Ἀπὸ μοναστηρίου ὑποχωρήσαντα μοναχόν δέχεσθαι παρ' ἑτέρου ἀπηγόρευται. Ἐάν οὖν ἐπίσκοπος, φησὶ, τοιοῦτον δέξηται μοναχόν, καὶ ἢ κληρικόν αὐτὸν χειροτονήσῃ, ἢ ἡγούμενον μοναστηρίου ποιήσῃ, ὁ μὲν ἐπίσκοπος; ἔσται τῇ τοῦ ἰδίου λαοῦ μόνου κοινωνίᾳ ἀρκεύμενος, ἑτέρων αὐτῷ μὴ συγκαινωνούντων· ὁ δὲ μοναχὸς καὶ τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἡγουμενίας; ἐκπισσεῖται.

APIET. « Ὁ ἐξ ἀλλοτρίων τινὰ μονῆς δεχόμενος, ἐάν τις αὐτοῦ εἰς κλήρωσιν, ἢ τῆς οικείας μονῆς ἡγούμενος, ἐξεῖ τὸ ἀκοινωνήτον. »

Οἱ μοναχοὶ τῷ κατὰ χῶρον ἐπισκόπῳ ὀφείλουσιν ὑποτάσσασθαι, καὶ προσκατερεῖν ἐν τοῖς μοναστη-

ριοι, ἐν οἷς ἀπετίξαντο, καὶ μὴ καταλιμπάνειν, ἄ
αὐτὰ, εἰ μὴ που ἔρα ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου
δὲ ἀναγκαίαν χρεῖαν ἐπιτραπῶσι· καθὼς ὁ τέταρτος
κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου διαλαμβάνει. Εἰ δέ
τινα μοναχὸν ἐξ ἀλλοτρίας μονῆς ἐπίσκοπος παρὰδέ-
ξεται, καὶ ἡ κληρικὸν τοῦτον ποιήσει, ἢ τῆς ἰδίας
μονῆς ἡγοῦμενον, ὡς πρὸς τοὺς λοιποὺς συναδελφούς
καὶ συνεπισκόπους αὐτοῦ, ἔξει τὸ ἀκοινωνήτον, καὶ
μόνη τῇ τοῦ ἰδιοῦ λαοῦ κοινωνίᾳ ἀρκεσθήσεται.

KANON ΠΥ΄.

• Περὶ ἐπισκόπων τῶν αἰρετικῶν ἢ Ἑλλήνας κληρο-
νόμους καταλιμπανόντων. Ὁμοίως ὠρίσθη, ἵνα,
• ἐάν τις ἐπίσκοπος κληρονόμους συγγενεῖς ἢ ἐκτός
• τῆς ἰδίας συγγενεῖας αἰρετικῶν ἢ Ἑλλήνας
• προτιμήσῃ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μετὰ θάνατον
• ἀνάθεμα τῷ τοιοῦτῳ λεχθῆι, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
• μνησθῆναι πρὸς τοῦ Θεοῦ ἱερῶσιν ἀνεχθῆ.
• Μηδὲ δυνήθῃ ἀπολογιθῆναι, ἐάν ἀδιάρητος ἀπο-
• γένηται· ἐπειδὴ γενόμενος ἐπίσκοπος, εὐκότως
• ὀφείλει τῶν πραγμάτων αὐτοῦ τὴν διατύπω-
• σιν ἀρμοδίαν τῷ αὐτοῦ ἐπαγγέλματι ποιῆ-
• σασθαι.

ΒΑΣ. Ὁμῶς ἐπίσκοπος ὀφείλει, μετὰ τὸ ψηφισθῆ-
ναι, ἀπογράφεσθαι τὰ οἰκεία πράγματα· καὶ ἐάν
τοῦτο ποιήσῃ κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα, ἔχει ἐπ’
ἀδείας διατίθεσθαι ἐπ’ αὐτοῖς κατὰ νόμους. Φησὶν
οὖν παρῶν κανῶν δεῖ, ἐν ὃ ἀπογραφάμενος τὰ οἰκεία
ἐπίσκοπος, ποιήσῃ τελευτῶν διαθήκην, καὶ γράψῃ
κληρονόμους αἰρετικῶν, καὶ συγγενεῖς αὐτοῦ ὡς
καὶ ἀλλότριους, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν παραγκωνίσῃται,
ὕποκεισεται τῷ ἀναθέματι καὶ μετὰ θάνατον, καὶ
ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἱερῶν ἀπαλειφῆ-
σεται. Καὶ αὐτὸς μὲν οὕτως κολασθήσεται· ἡ δὲ
διαθήκη τοῦτου ὡς παράνομος παύεται, καὶ οἱ αἰρε-
τικοὶ κληρονόμοι αὐτοῦ οὐδὲν λήψονται, ὡς τοῦ ἐπι-
σκόπου ἀδιαθέτου ἑοικέντος τελευτῆσαι. Τοῦτο γάρ
ἔστι τὸ, μηδὲ δυνήθῃ ἀπολογηθῆναι, ἐάν ἀδιάρητος
ἀπογένηται, καὶ τὰ ἐξῆς· τοῦτέστιν ἐν τῇ διαθήκῃ
αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, πῆσῃ, εὐ δυνήσεται ἀπολογίαν
εὔρειν εἰς τὸ μὴ διανεμηθῆναι κατὰ τὸ αὐτοῦ βού-
λημα τὰ οἰκεία. Ἦγουν, ἐάν ἐν τοῖς ζῶσιν ὑπῆρχεν,
οὐ μὴ αἰτιάσαιτο τὴν ἀθέτησιν τῆς διαθήκης αὐτοῦ.
Γενόμενος γὰρ ἐπίσκοπος, ὡρεῖται κατὰ νόμους καὶ
ἀξίως τῷ ἐπαγγέλματι αὐτοῦ διαθέσθαι· οὐ μὴν
παρὰ νόμους καὶ ἀναξίως ἀρχιερεῖ. Ποῖα γὰρ κοινωνία
ὀρθοδόξῃ καὶ αἰρετικῇ; Οὕτως ἐρμηνεύεται ὁ κα-
νὼν, ὡς ἔμοι δοκεῖ. Καὶ ἀγνώθι τὸν κῆ κανόνα
τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ κεφάλαιον ὄγδοον
τοῦ ἐπίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ κε-
φάλαιον ε’ τοῦ γ’ τίτλου τοῦ ἐπίτλου τῶν βασιλι-
κῶν, ὅπερ ἐστὶν πρὸς νεαρὰ, διδάσκουσα τοὺς ἀδιαθέ-
τους τελευτώντας ἐπισκόπους καὶ κληρικούς παρὰ
τῶν ἐκκλησιῶν κληρονομεῖσθαι. Καὶ μὴ ἐναντιωθῆ
σοι ἡ νεαρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ
Πορφυρογεννήτου, διαλαμβάνουσα τοὺς ἀδιαθέτους
τελευτώντας πιδῶν χωρὶς μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ
τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς
οἰκίας τῶν οὕτως τελευτώντων προχωρεῖν εἰς ψυχι-
κὰς διαδόσεις· συνεισαγομένων τούτων καὶ τῶν τιμη-

PATROL. GR. CXXXVIII.

et ea non deserere, nisi forsitan a civitatis episcopo
propter negotium aliquod necessarium permittuntur :
quemadmodum quartus synodi Chalcedonensis canon
statuit. Si autem monachum aliquem ex alieno monasterio
receperit episcopus, et vel clericum eum fecerit, aut
proprii monasterii prefectum : quantum ad reliquos
confratres et coepiscopos suos excommunicabitur, et
sola populi sui communione contentus erit.

CANON LXXXIV.

• De episcopis hæreticos vel Græcos hæredes relin-
• quentibus. Similiter definitum est, ut si quis
• episcopus hæreticos, aut Græcos, sive sint
• consanguinei, sive a consanguinitate alieni,
• hæredes Ecclesiæ prætulit ; etiam post mor-
• tem ei dicatur anathema, et nomen ejus inter
• Dei sacerdotes minime referatur. Nec possit
• excusari, si intestatus decesserit : quoniam
• cum factus est episcopus, justam debet facere
• rerum suarum dispositionem suæ professioni
• convenientem. »

BALS. Omnis episcopus, postquam electus fue-
rit, debet res suas describere : et si hoc fecerit
secundum canonem apostolicum, potest secundum
leges de rebus suis disponere. Dicit ergo præsens
canon quod si episcopus, qui res suas descripsit,
moriens testamentum fecerit, et hæreticos hæredes
suos subscripserit, sive sint ejus cognati, sive
alieni et Ecclesiam prætermiserit ; anathemati
etiam post mortem subjicietur, et nomen ejus e
sacerdotum memoria delebitur. Ac ipse quidem sic
punietur : ejus autem testamentum, ut injustum
et contra leges factum, infirmabitur, et hæretici
quoque hæredes nihil accipient, tanquam episcopus
videatur mori intestatus, et quæ sequuntur : hoc
est, si ejus testamentum infirmetur, ut dictum est,
non poterit invenire defensionem, ut non ex ejus
voluntate sua administrantur. Videlicet, si in vivis
esset, sui testamenti infirmationem non incusaret.
Cum enim factus esset episcopus, debebat secundum
leges et pro suæ professionis dignitate dispo-
nere : non autem contra leges et pro suæ profes-
sionis dignitate disponere ; non autem contra leges
et dignitatem antistitis. Quæ est enim communio
orthodoxo cum hæretico ? Hæc est canonis inter-
pretatio, ut mihi quidem videtur. Et lege canonem
24 synodi 618 Antiochenæ et caput octavum tit.
10 præsentis operis ; et cap. 10, tit. 3, lib. v.
Basilic. quod est novella 131, quæ docet, si epi-
scopi et clerici intestati moriantur, ad ecclesias
hæreditatem pertinere. Nec tibi repugnare videatur
novella imperatoris domini Constantini Porphyro-
gennetæ, quæ tractat, eis, qui sine liberis intestati
moriuntur, non succedere ex linea transversa co-
gnatos : sed tertiam partem bonorum, eorum qui
sic moriuntur, ad pias animæque salutes elar-
gitiones procedere ; cum eo etiam collectis pretiis
servorum ejus qui mortuus est, utpote iis eo ipso

liberatis. Pæ enim novella de solis laicis loquitur, et in iis vim suam obtinere debet; sicut prædicta Justiniani novella locum habet in episcopis et clericis, qui intestati moriuntur.

ZONAR. Quadragesimus apostolorum canon: Manifestæ, inquit, sint episcopi res propriæ, manifestæ et dominicæ: ut sit in potestate morientis episcopi propria, quibus vult, relinquere. Non dissimilia Antioch. syn. can. 24 continentur. Hinc igitur licet episcopo res suas quibuscunque velit relinquere, modo fideles sint et orthodoxi; non autem infidelibus et hæreticis, etiam cognatione conjunctis. Quod si moriens aliquem ex illis hæredem scripserit, is quidem etiam post mortem anathemate percutitur, ejusque nomen e sacerdotum fastis et memoria eximitur. Atque hæc quidem, episcopo hæreditatem hæreticis legante, sic habebunt. Quæ vero in canone deinceps sequuntur, ea nec explicari, nec intelligi facile possunt. Arbitror tamen illorum hanc esse sententiam; nimirum si nullo facto testamento episcopus moriatur, nihil excusationis ejus successori relicto iri, nisi rerum ipsius proprietarum procuracionem rite suscipiat. Ab eo namque, ut episcopi demortui facultatum procuracionem suscipiat, deque illis, pro ea quam edidit voluntatis suæ professione, constituat, postulatur. Quisquis enim episcopus renuntiatur, canones se servaturum esse profitetur. Canones vero paupertatis amantem, hospitem, pecuniarum contemptorem episcopum esse jubent. Centesima porro tricesima prima novella lib. v, tit. 3, cap. 10, Basilic. sita, si qui episcopi et clerici nullo facto testamento decesserint, neque legitimos successores habuerint, ad ecclesias, quas ante obtinuerant, hæreditatem pertinere decernitur.

ARIST. « Episcopus, qui hæreticos aut ethnicos hæredes scribit, sit anathema. »

Hi etiam a legibus prohibentur administrare, et a testamento hæreditatem aut legatum accipere. Relicti itaque ab episcopo hæredes, nihil ipsi lucri accipient; sed publicum quæ iis relinquuntur recipiet: qui eos autem scribunt hæredes, erunt hæredes anathematis.

CANON LXXXV.

« De manumissionibus. Similiter placuit, ut de manumissionibus, quæ sunt in ecclesia, ab imperatore petatur. »

BALS. Servi, propter aliquas causas ad ecclesias accedentes, episcopali cognitione manumittebantur. Sed quia eorum domini ipsos in servitutem redigere conabantur, visum est, ut imperator de iis admoneretur, ut repulsetur dominorum potentia. Atque in his quidem consistit canon. Tu autem scias, quod ex libro recondito in primi defensoris secreto, qui habet ea quæ a claro sanctissimæ Magnæ Ecclesiæ exstructore imperatore Justiniano statuta sunt, multa habent privilegia, qui

μέτων του τελευτήσαντος, ὡς ἀπεινυθέν ἐλευθερομένων. Ἡ γὰρ νεαρὰ αὕτη εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξεφωγήθη καὶ μόνους, καὶ ὄφειλε κρατεῖν εἰς τοὺς, ὡσπερ εἰς τοὺς ἀδιαθέτους ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἐνεργῆσαι ἢ ρηθεῖσαι Ἰουστινιάνειος νεαρὰ.

ZONAR. Ὁ τεσσαρακοστὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν, Ἔστω, φησὶ, φανερὰ τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, καὶ φανερὰ τὰ κυριακὰ· Ἰν' ἐξουσίαν ἔχη ὁ ἐπίσκοπος τελευτῶν, οἷς βούλεται καταλεῖψαι τὰ ἴδια. Τὰ ὅμοια δὲ καὶ ὁ κβ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνέδου κανὼν διατάσσεται. Ἐχει γοῦν ἐκ τούτων ἄδειαν ὁ ἐπίσκοπος τὰ ἐαυτοῦ πράγματα καταλιμπάνειν οἷς βούλεται, πιστοὺς μόντοι καὶ ὀρθοδόξους, οὐ μὴν αἰρετικοὺς ἢ ἀπίστοις, ἀλλ' οὐδὲ συγγενέσιν αὐτοῦ τοιούτοις. Εἰ δὲ τοιούτους τινὰς κληρονόμους τελευτῶν γράψει, ἐκεῖνος μὲν καὶ μετὰ θάνατον ἀναθεματίζεται, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς μνήμης τῶν ἱερῶν ἀπαλείφεται. Ταῦτα μὲν, εἰ διεθέμενος αἰρετικῶς καταλεῖψει κληρονόμους· τὸ δ' ἐξῆς τοῦ κανόνος δύσφραστόν ἐστι, κἀνευθεν δυσνόητον. Οἶμαι δὲ λέγειν ὅτι, ἐὰν ἀδιάθετος τελευτήσῃ ὁ ἐπίσκοπος, ἀναπαλόγητος ἔσται ὁ μετ' αὐτὸν ἐπίσκοπος ἀπολογίας στερούμενος, εἰ μὴ οἰκονομήσῃ τὰ ἴδικά αὐτοῦ πράγματα εἰκότως, ἐπεὶ ὄφειλε καὶ χρεὸς ἔχει τὴν διατύπωσιν, ἤγουν τὴν οἰκονομίαν τῶν πραγμάτων τοῦ τελευτήσαντος ἐπισκόπου ἀρμόδιον ποιῆσαι, ἥτοι ἀξίαν τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτοῦ. Ὁ γὰρ γινόμενος ἐπίσκοπος ἐπαγγέλλεται τοὺς κανόνας φυλάττειν· οἱ δὲ κανόνες φιλόπτωχον αὐτὸν εἶναι καὶ φιλόξενον ἀπαιτοῦσι, καὶ ὑπερόπτην χρημάτων. Ἡ δὲ ρλα' νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν ε', τίτ. γ', κεῖται ἐ' τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἀδιαθέτους τελευτῶντας, καὶ νομίμων διαδόχων χωρὶς παρὰ τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν κειλεῖται κληρονομεῖσθαι.

ARIST. « Ἐπίσκοπος, αἰρετικὸς ἢ Ἕλληνας κληρονόμους γράφων, ἔστω ἀνάθεμα. »

Οὗτοι καὶ ἀπὸ νόμων κωλύονται διατίθεσθαι, καὶ ἀπὸ διαθήκης κληρονομίαν ἢ λεγάτον λαμβάνειν. Καταλειφθέντες γοῦν κληρονόμοι παρ' ἐπισκόπου, αὐτοὶ μὲν οὐδὲν τι κερδήσουσιν· ἀλλ' ὁ δημόσιος λήφεται τὰ καταλειφθέντα αὐτοῖς· οἱ δὲ γράψαντες αὐτοὺς κληρονόμους κληρονομήσουσι τὸ ἀνάθεμα.

KANON ΠΕ'.

« Περὶ ἐλευθεριῶν. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ γενομένων ἐλευθεριῶν ἀπὸ τοῦ βασιλέως ἀητησι γένηται. »

BALS. Δούλοι, διὰ τινὰς αἰτίας προσφεύγοντες ταῖς ἐκκλησίαις, ἤλευθεροῦντο κατὰ διάγνωσιν ἐπισκοπικὴν. Ἐπεὶ δὲ οἱ δεσποταὶ τούτων ἐπιχειροῦν αὐτοὺς δουλαγωγεῖν, ἔδοξε περὶ τούτων ὑπομνηθεῖναι τὸν βασιλέα, ὥστε ἀνασταλῆναι τὴν τῶν δεσποτῶν δυναστείαν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Εὐ δὲ γίνωσκε ὅτι ἀπὸ τοῦ βιβλίου τοῦ ἀποκειμένου ἐν τῷ σεκρέτῳ τοῦ πρωτερχίδου, τοῦ ἔχοντος τὰ διατυπωθέντα παρὰ τοῦ αἰδίου κτήτορος τῆς ἀγνωστῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανῶς,

πολλὰ προνόμια ἔχουσιν οἱ παρὰ τοῦ μέρους τῆς Ἀ
Ἐκκλησίας ἐλευθερούμενοι δούλοι. Ἀνάγνωθι καὶ
τὸν κς' εἰς τοῦ μὴ βιβλίου περὶ ἐλευθερουμένων
διδάσκοντα, καὶ τὴν νεαρὰν τοῦ αἰθιῶμου βασιλέως
κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, τὴν διοριζομένην μὴ
ἔχειν χώραν τοῖς περὶ τῶν ἀντιπαραγωγῶν τῶν
μαρτύρων νόμους, ὅταν περὶ ἐλευθερίας δικάζηται
τις· ἀλλὰ μόνην γίνεσθαι παραγωγὴν μαρτύρων
παρὰ τοῦ δουλαγωγουμένου ἢ τοῦ ἐλευθεροβούντου.

ZONAR. Δούλοι διὰ τινὰς αἰτίας προσφεύγοντες
ταῖς ἐκκλησίαις ἠλευθεροῦντο, τοῦτο τῶν ἐπισκόπων
ἐκτικαίον εἶναι δοκιμαζόντων· οὗς οἱ δεσπόται ἐπει-
ροῦντο αὐτοὺς εἰς δουλείαν ἔλκειν. Περὶ τούτων οὖν
ἔδοξεν ὑπομνησθῆναι τὸν βασιλεῖα.

ARIST. « Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις γενομένων ἐλευ-
θεριῶν ἐκ βασιλέως αἰτήσεις γινέσθω. »

Τὰ αὐτὰ τῷ ἐξηκοστῷ τετάρτῳ κανόνι διαλαμβά-
νει· καὶ τὴν μνησθῆναι ἐκεῖσε.

KANON ΠΓ'.

« Περὶ τῶν πλαστῶν μνημείων τῶν μαρτύρων.
« Ὅμοίως ἤρρεσαν, ἵνα πενταχοῦ ἀνὰ τοὺς ὄρους
« καὶ τοὺς ἀμπελώνας θυσιαστήρια, ὡσανεὶ εἰς
« μνήμην μαρτύρων καθιστάμενα, ἐν οἷς οὐδὲ ἐν
« σῶμα ἢ λείψανον μαρτύρων ἀποκείμενον δε-
« κνυται, ἀπὸ τῶν ἐνοσπίων ἐπισκόπων, εἰ ἔστι
« δυνατὸν, καταστρέφονται. Εἰ δὲ τοῦτο θεοῦ βο-
« δημοτικῶς οὐ συγχωρεῖται, ὁμοίως τὰ πλεῖστα νο-
« θετηθῶσι μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους· καὶ
« ἵνα οἱ τὰ ὀρθὰ φρονούντες μηδεμιᾶ δεισιδαιμονίᾳ
« τῶν τοιούτων τόπων καταδεσμεύονται, καὶ μηδαμῶς
« μηδὲ μνήμη μαρτύρων ἐπιτελεσθῆ, εἰ μὴ που ἢ
« σῶμα ἢ τινα λείψανα ὧσιν ἢ ἀρχαιογονία τινὸς
« οἰκῆσεως ἢ κτήσεως ἢ πίθους πιστῇ ἀρχαί-
« τητι παραδίδονται. Ὅσα γὰρ δι' ἔνυπνίων καὶ
« ματαίων ἀποκαλύψων ἀνθρώπων τινῶν ὀπουδῆ-
« ποτε καθίστανται θυσιαστήρια, παντὶ τρόπῳ τὰ
« τοιαῦτα ἀποδοκιμασθῶσιν. »

BALS. Κεκακονίσται μὴ ἄλλως εὐκτέριον οἶκον
ἀνεγείρεσθαι ὀπουδῆποτε, εἰ μὴ κατ' ἐπιτροπὴν
ἐπισκοπικὴν ἢ καὶ παρουσίαν εὐχὴ θεμελίου τε-
λεσθῆ κατὰ τόπον, καὶ σταυροπηγίον ἐντεθῆ, καὶ
διὰ καταθέσεως ἀγίων λειψάνων μαρτυρικῶν καθιε-
ρωθῆ ὁ ναός, Ἐπεὶ δὲ τινες, ὡς εἰοικεν, ἀπὸ ὀνειρά-
των ἢ καὶ πεπλαστευμένων ἀποκαλύψων ἀνήγειρον
εἰς ἀγροὺς καὶ ἀμπελώνας παρὰ γνώμην τῶν ἐπι-
σκόπων θυσιαστήρια, καὶ διὰ παρασυνάξεων καὶ
ψευδῶν ἔνυπνίων τοὺς ἀπλουστέρους πλανῶντες,
τὴν ὀρθοδόξων πίστιν διέστρεφον, ἤρρεσε τὰ τοιαῦτα
θυσιαστήρια, τὰ εἰς μνήμην τάχα μαρτύρων καθι-
στάμενα, καὶ μὴ ἔχοντα σῶματα ἢ λείψανα μαρτύ-
ρων, μηδὲ ἀρχῆθεν ἀνεργεθέντα διὰ τὸ οἰκῆσαι ἐν
αὐτοῖς ὄσιλους ἢ μάρτυρας, ἢ κτησεῖδια εἶναι τοῦ-
των, ἢ ἐν αὐτοῖς πάθη μαρτυρίου ὀπουσθῆναι, καὶ,
ὡς εἴρηται, μὴ καθιερωθέντα παρὰ τῶν ἐγχωρίων
ἐπισκόπων, καταστρέφεσθαι. Εἰ δὲ οἱ ἐῆμοι, φασίν,
ἀνθίστανται θεορροῦντες, νοθευεῖσθαι καὶ τούτους
μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, τουτέστι μὴ
συνάγεσθαι τοὺς ὀχιλους ἐκεῖ, μηδὲ τοὺς ὀρθοδόξους κα-
ταδεσμεῖσθαι τῇ τούτων δεισιδαιμονίᾳ, μηδὲ μνήμας

ex parte Ecclesiae manumissi sunt servi. Lege et
vicesimum sextum tit. quadragesimi octavi libri,
qui docet de servis qui manumittuntur : 619 et
novellam clari imperatoris domini Alexii Comneni,
quæ statuit non habere locum leges de contraria
testium productione, quando quis contendit de li-
bertate : sed solam fieri testium productionem ab
eo, qui in servitutem ducitur, vel in libertatem pro-
clamat.

ZONAR. Servi, certis quibusdam de causis ad
ecclesiam confugientes, si id episcopus æquum
statuisset, manumittebantur ; quos domini rursum
ad servitutem trahere niterentur. Ea de re igitur
imperatorem esse monendum visum est.

ARIST. « De manumissionibus quæ in ecclesiis
« fiunt, imperatori petitio exhibeatur. »

Hic canon eadem ac sexagesimus quartus sta-
luit ; et ibi interpretatur.

CANON LXXXVI.

« De fictis martyrum monumentis. Similiter pla-
« cuit, ut omnia per agros et vineta altaria,
« veluti in memoriam martyrum constituta, in
« quibus nullum corpus aut reliquæ martyrum
« conditæ ostenduntur, a loci episcopis, si pos-
« sit fieri, subvertantur. Sin autem propter po-
« pulares tumultus hoc non permittitur ; plebs
« tamen admoneatur, ne lis in locis conventus
« agat ; et ut qui recte sentiunt nulla eorum
« locorum superstitione alligentur ; et omnino
« nec martyrum memoria peragatur, nisi utique
« vel corpus vel aliquæ sint reliquæ, vel alicu-
« jus habitationis, aut possessionis, aut passio-
« nis origo fideli antiquitati tradita est. Quæ-
« cunque enim per somnia et vanorum hominum
« revelationes ubilibet constituuntur altaria, ea
« omni modo reprobandur. »

BALS. Canone cautum est, ne aliter usquam
oratorium excitetur, nisi episcopali permissione,
vel etiam præsentia, eo in loco fundamenti oratio
peracta et crucis sicut posita sit, et per sanctorum
martyrum reliquiarum depositionem templum sit
consecratum. Quia autem nonnulli, ut est verisimi-
le, per somnia et fictas revelationes in agris et
vinetis præter episcoporum sententiam altaria ex-
citabant, et per improbos hominum cæsus, et falsa
somnia, simpliciores decipientes, fidem orthodo-
xam subvertelant : placuit, ut ejusmodi altaria,
in memoriam forte martyrum constituta, et cor-
pora vel reliquias martyrum non habentia : ne-
que a principio excitata, quod sancti in eis habita-
rint aut martyres, vel quod sint eis possessionum
vel quod martyrio ibi coronati sint ; nec a
regionis episcopis, ut dictum est, consecrata,
subvertantur. Si autem populi, inquam, tumultu-
antes resistant, admoneantur, ne in locis con-
ventus agant, hoc est, ne illic turbas congregent ;
nec orthodoxi eorum superstitione alligentur,
neque in eis martyrum memoriam celebrent. Nota

presentem canonem, qui est valde utilis ad rusticanas ecclesias. Multa enim ejusmodi sunt a vicariis homunculis, mulieres diabolico instructu bacchantes et futura forte divinantes, hominesque, qui se dæmoniaco spiritu affatos simulant, et quæ ne dicere quidem decet, in ejusmodi ecclesiis faciunt assummentibus.

ZONAR. Nonnulli, se id pie facere existimantes, in agris et vinetis martyrum ædiculas, quasi per somnia visaque admoniti, excitabant. Eas igitur, si nec martyrum corpora ibi reposita, nec aliquæ illorum reliquiæ, asserventur, episcoporum, **620** qui iis locis præsunt, auctoritate everti jubet canon. Quod si multitudo, inquit, seditiose repugnet, neque illas dirui patiatur: saltem, ne iis in locis populi conventus agant, hoc est, ne illic turbas congregent, nec aliqua eorum superstitione orthodoxi alligentur, nec in iis martyrum memoriam celebrent; si quidem nec martyris corpus nec reliquiæ ibi recondita sint, neque jam ab antiquis temporibus altare illud sit exædificatum; publice populum admonendum esse decernit. Quæcunque enim, quasi per somnia, et revelationes a nonnullis constructa, repente exsistere, omnia, inquit, penitus improbata damnentur.

ARIST. « Altare in agris aut vinetis, quibus nullæ
« sunt reliquiæ martyris repositæ, exstructum,
« nisi publicus excitetur tumultus, evertatur:
« et quæcunque per insomnia vanasque revela-
« tiones altaria eriguntur. »

Quæcunque ædes oratoriæ per episcoporum preces non constituuntur, nec martyrum reliquiæ in iis reponuntur, profanæ sunt. Eapropter itaque et altaria, quæ in agris aut vinetis sunt sine episcopi precibus, et reliquiarum martyrum depositione, si fieri potest, subvertantur: sin autem popularis tumultus hoc fieri prohibet, saltem admoneantur, popularis turbæ concitationes in iis non facere. Subvertantur autem et altaria per insomnia et vanas revelationes erecta. Cum diabolus enim sit tenebræ, lumen simulat: et pietatis nimirum prætextu hominum animas inescat.

CANON LXXXVII.

« De reliquiis idolorum radicitus extirpandis. Sim-
« pliciter placuit peti a clarissimis imperatoribus,
« ut reliquiæ idololatriæ, non solum quæ sunt in
« simulacris, sed in quibusvis locis, vel lucis, vel
« arboribus, omnimodo deleantur. »

BALS. Patres imperatores rogant, ut quæ adhuc relicte sint idolorum imagines, et ubicunque eas sint, adoleantur.

ZONAR. Quamvis Evangelio longe lateque propagato, adhuc tamen quædam ex idololatria reliquiæ superfuerant, et adhuc simulacra atque aræ pluribus in locis ac nemoribus servabantur. De iis igitur funditus abolendis, ita ut nihil amplius ex iis

A μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν. Σημειώσαι τὴν παρόντα κανόνα, πολλὰ χρησιμεύοντα εἰς τὰς ἀγροικικὰς ἐκκλησίας. Γίνονται γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παρὰ χωρτικῶν ἀνδραρίων προσλαβανόντων γυναῖκας ἐνθουσιώσας καὶ κατὰ δαιμονικὴν ἐπιήρειαν προφοιδασζούσας τάχα τὰ μέλλοντα, καὶ ἄνδρας προσποιουμένους δαιμονῶν, καὶ ποιούντας τινα μηδὲ λέγεσθαι ἄξι· αἱ εἰς τὰς τοιαύτας ἐκκλησίας.

ZONAR. Τινες, εὐσεβεῖν δικούντες, ἐν ἀγροῖς καὶ ἐν ἀμπελώσιν ὑποδόμουν εὐκτήρια ἐπὶ μαρτύρων ὀνόμασιν, ὡς δι' ἐνυπνίων ταῦτα καὶ ἀποκαλύψεων ἀνεγείροντες. Προστάσαι τοῖνον ὁ κανὼν τὰ τοιαῦτα, εἰ μήτε σώματα μαρτύρων ἔχον ἐν αὐτοῖς ἐναποκείμενα, μήτε τινὰ λείψανα μαρτύρων, παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἐπισκόπων καταστρέφεσθαι. Εἰ δὲ οἱ δῆμοι, φησὶν, ἀνθίστανται θορυβῶντες, καὶ οὐκ ἔωσι καθαιρεῖσθαι αὐτὰ, νουθετεῖσθαι τὰ κλήθη κελεύει μὴ ὀχλαγωγεῖν τοὺς τόπους ἐκείνους, τούτῃ ἐστι μὴ συνάγεσθαι τοὺς ὄχλους ἐκεῖ, μηδὲ τοὺς ὀρθοδόξους καταδουλοῦσθαι τῇ τούτων δεισιδαιμονίᾳ, μηδὲ μνήμας μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν, εἰ μὴ σῶμα μάρτυρος μηδὲ λείψανα ἐκεῖ κεῖνται, ἢ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἦν ὑπεκδομημένον τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο. Ἄ γὰρ, φησὶ, συνέστησαν, ὡς ἐξ ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων οἰκοδομησάντων αὐτὰ τιμῶν, πάντα ἀποδοκιμασέσθωσαν.

ARIST. « Θυσιαστήριον ἐν ἀγροῖς ἢ ἀμπελώσιν
« γινόμενον, ἐν οἷς οὐ λείψανον ἀπόκειται μάρτυ-
« ρος, εἰ μὴ δημοσίως γίνεται θόρυβος, καταστρε-
« φέσθω· καὶ ὅσα δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων μα-
« ταιῶν συνίσταται θυσιαστήρια. »

« Ὅσοι τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν οὐ δι' εὐχῆς ἐπισκόπων συνέστησαν, καὶ λείψανα μαρτύρων τούτοις ἐναπετέθησαν, ἀνέροι εἰσι. Διὰ τοῦτο τοῦν καὶ τὰ ἐν ἀγροῖς ἢ ἀμπελώσιν γινόμενα θυσιαστήρια χωρὶς εὐχῆς ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἐναποτεθῆναι μαρτύρων λείψανα, εἰ δυνατόν, καταστρεφέσθωσαν· εἰ δὲ δημοτικῶς θόρυβος τοῦτο κωλύει γενέσθαι, καὶ νουθεσίαν δεχέσθωσαν μὴ ποιεῖν ἐν αὐτοῖς ὀχλαγωγία. Καταστρεφέσθωσαν δὲ καὶ τὰ δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων ματαιῶν συνιστάμενα θυσιαστήρια. Σκότος γὰρ ὧν ὁ διάβολος, φῶς ὑποκρίνεται· καὶ προφάσει δῆθεν εὐλαβείας τὰς τῶν ἀνθρώπων δειλάζει ψυχάς. »

D CANON DZ'.

« Περὶ τοῦ τὰ λείψανα τῶν εἰδώλων ἐκτριζοθῆναι.
« Ὁμοίως ἤρρεσαν αἰτηθῆναι ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων
« βασιλέων, ἵνα τὰ λείψανα τῆς εἰδωλολατρίας μὴ
« μόνον τὰ ἐν ξοάνοις, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκοσῆποτε τό-
« πους ἢ ἄλλοσιν ἢ δένδροις παντὶ τρόπῳ ἐξαι-
« ρθῶσιν. »

BALS. Παρακαλοῦσιν οἱ Πατέρες τοὺς βασιλεῖς, τὰ εἰς περιλειφθέντα ἀγάλματα τῶν εἰδώλων, καὶ ὅπου δῆποτε οὕτως ἐξλειφθῆναι.

ZONAR. Καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος πλατυθέντος, εἰτι λείψανα τῆς εἰδωλολατρίας τινὰ ἦγουν ἐγκαταλείμματα, περιλειπόμενον· ἐσώζοντο καὶ ἀγάλματα καὶ βωμοὶ ἐν διαφόροις τόποις καὶ κτίσεσι. Περὶ τούτου ἐδίδε τοῖς Πατράσιν ὑπομνη-

σθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐξαλειφῶσιν, ὥστε μὴ τι Α περιλειφθῆναι αὐτῶν.

APIET. « Τὰ εἶτα ἐν ξοάνοις, ἢ τόποις τισὶν ἢ ἐ ἄλσεσιν, ἢ δένδροις λείψανα τῆς εἰδωλοατρείας ἐξαλειφίσθω. »

Οὐ μόνον τὰ τῶν εἰδώλων ξόανα δεῖ συντρίβεσθαι τε καὶ ἐξαλειφῆσθαι, καὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καταστρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον τῆς εἰδωλοατρείας ὑπελείφθη ἢ ἐν τόποις, ἢ ἄλσεσιν, ἢ δένδροις (τί γάρ, ὅτι τινὰ τούτων ἐτίμων οἱ Ἕλληνας, ἢ ἔμαντεύοντο ἐν αὐτοῖς, καὶ τῆς πλάνης ἀπαλαθείσης, ἢ ὁ τρίπους, ἢ τὸ μαντεῖον ἐναπέμεινεν), ἀφανίζέσθω καὶ τοῦτο, ὡς μὴδὲ μνήμην αὐτῶ ὀπιναί.

ΚΑΝΩΝ ΠΙΠ·

« Ὅποτε γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι, ὁσάκις γένηται χρεία, ἐκ τοῦ ἐν Καρχηδόνι ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολάς. Ἐὰν ἀρῆσθαι τινὰ γράμματα ὀφείλῃ ὑπαγορευθῆναι ἐν τῇ συνόδῳ, ὁ προσκυνητὸς ἐπίσκοπος ὁ ἐν τῷ θρόνῳ τούτῳ προκαθήμενος καταξιού ἐπ' ὀνόματι πάντων ὑπαγορεύειν καὶ ὑπογράφειν ἐν οἷς ἤρσεν· εἰ μὴν τοῖς τοποτηρηταῖς ἐπισκόποις, τοῖς ἀρεῖουσιν ἀποσταλῆναι εἰς τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν γράμματα δοθῆναι, δύνανται ἐντολικῶ περιέχοντα ἦν δύνανται μὴ παρεξέλθωσι καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι ἠνήνεσα, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ZONAR. Ἦρσε πᾶσι τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ, ἵνα, εἰ ρεῖα γίνηται ἐπιστολάς γραφῆναι πρὸς τινὰς ἐκ τῆς συνόδου, ὁ προκαθήμενος ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας, ὃν καὶ πάπαν ἐν ἀρχῇ τῆς συνόδου ὠνόμασαν, ταύτας ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ὑπαγορεύῃ. Ἦρσε δὲ καὶ δοθῆναι γράμματα, ἐντολῆς δύνανται, ἔχοντα, καὶ τυποῦντα τί ποιῆσαι ὀφείλουσι, τοῖς μέλλουσιν ἀπελθεῖν εἰς τὴν τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίαν ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν, ἵνα μὴ παρεξέλθωσι τὰ ἐνταλθέντα αὐτοῖς.

APIET. « Ἐδοξε τὰ ὀφειλοντα παρὰ τῇ συνόδῳ γίνεσθαι γράμματα παρὰ τοῦ ἐν Καρχηδόνι ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι. »

Ὡς γὰρ πρωτεύων τῶν ἐν Ἀφρικῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων, τὰ παρὰ τῆς συνόδου ὀφειλοντα σταλῆναι γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἄρχοντας ἕνεκα τῶν Δονατιστῶν, ἢ πρὸς ἑτέρους, γράφει καὶ ὑπογράφει. Ὁκονομήθη δὲ τοῦτο, διὰ τὸ δυσχερὲς εἶναι, καὶ φόρτον ὀλόκληρον, πάντας τοὺς τῆς συνόδου τοῖς στελλομένοις παρ' αὐτῶν πρὸς βασιλεῖς ἢ πρὸς ἄρχοντας γράμμασιν ὑπογράφειν.

Πρᾶξις πέμπτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τὰ προλαβόντα ψηφίσματα κυροῦνται ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνορίου τῶν Αὐγούστων ὑπάτων τῇ ἐκ τῆς Καλαπυδίων Σεπτεμβρίων ἐν Μιλιέτανῃ

reliquum fiat, Patres imperatores monendus esso censuerunt.

ARIST. « Idololatriæ reliquiæ, sive in statu, sive in locis quibuslibet, vel lucis vel arboribus, delentur. »

Non tantum idolorum simulacra conterere oportet et deleri, et aras eorum everti : sed si quæ idololatriæ reliquiæ restent, vel in locis, vel lucis, aut arboribus (quid enim quod nonnulla eorum honore prosecuti sunt Græci et in eis vaticinati, et errore expulso, vel tripos vel manteum permanet,) aboleantur et illæ ut nec memoria iis supersit.

621 CANON LXXXVIII.

« Ut scribantur et subscribantur, quoties opus fuerit, ab episcopo Carthaginensi, nomine omnium episcoporum, epistolæ. Ab omnibus episcopis dictum est, ut, si placuerit, debere synodo dictari epistolas, venerandus episcopus in hoc throno præsidens dignetur sub nomine omnium dictare et subscribere quæ placuerint : præterea episcopis legatis, qui mitti debent in provincias Africæ, propter Donatistas, dari litteras, quæ mandatum contineant : quam potestatem ne transgrediantur, et subscripserunt : Aurelius episcopus Carthaginensium Ecclesiæ, præsentis decreto consensu, et lecto subscripsit. Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

ZONAR. Omnibus qui in synodo aderant placuit, ut si quas a synodo epistolas conscribi opus fuerit, qui in throno Carthaginensis Ecclesiæ præsidet, quem et papam initio synodi vocaverit, nomine episcoporum omnium eas dictet. Illud etiam placuit, ut litteræ mandati vim habentes, et quid fieri oporteat præscribentes, in Africanam provinciam Donatistarum causa profecturis darentur, nec iis quidquam, nisi ex illarum præscripto, transigere liceret.

ARIST. « Visum est, ut quæ a synodo mittendæ sunt litteræ, ab episcopo Carthaginensi sub omnium nomine scribantur et subscribantur. »

Ut primas enim omnium in Africa episcoporum, litteras, quæ a synodo mitti debent ad Africæ magistratus Donatistarum gratia vel etiam ad alios, scribet et subscribet. Illud autem constitutum fuit, quia difficile est, et onus generale, ut omnes qui sunt in synodo litteris a se ad imperatores et magistratus missis subscriberent.

Actio quinta.

« In hac synodo præcedentia decreta confirmantur sub gloriosissimis imperatoribus Arcadio et Honorio Augustis consulibus, A. D. sexto Kalendas Septembris; in civitate Milevitana, in secreto

presentem canonem, qui est valde utilis ad rusticanas ecclesias. Multa enim ejusmodi sunt a vicariis homunculis, mulieres diabolico instructu bacchantes et futura forte divinantes, hominesque, qui se dæmoniaco spiritu affatos simulant, et quæ ne dicere quidem decet, in ejusmodi ecclesiis faciunt assummentibus.

ZONAR. Nonnulli, se id pie facere existimantes, in agris et vinetis martyrum ædiculas, quasi per somnia visaque admoniti, excitabant. Eas igitur, si nec martyrum corpora ibi reposita, nec aliquæ illorum reliquiæ, asserventur, episcoporum, **620** qui iis locis præsumunt, auctoritate everti jubet canon. Quod si multitudo, inquit, seditiose repugnet, neque illas dirui patiatur: saltem, ne iis in locis populi conventus agant, hoc est, ne illic turbas congregent, nec aliqua eorum superstitione orthodoxi alligentur, nec in iis martyrum memoriam celebrent; si quidem nec martyris corpus nec reliquiæ ibi recondita sint, neque jam ab antiquis temporibus altare illud sit exædificatum; publice populum admonendum esse decernit. Quæcunque enim, quasi per somnia, et revelationes a nonnullis constructa, repente existitere, omnia, inquit, penitus improbata damnentur.

ARIST. « Altare in agris aut vinetis, quibus nullæ sunt reliquiæ martyris repositæ, exstructum, nisi publicus excitetur tumultus, evertatur: et quæcunque per insomnia vanasque revelationes altaria eriguntur. »

Quæcunque ædes oratoriæ per episcoporum preces non constituuntur, nec martyrum reliquiæ in iis reponuntur, profanæ sunt. Eapropter itaque et altaria, quæ in agris aut vinetis sunt sine episcopi precibus, et reliquiarum martyrum depositione, si fieri potest, subvertantur: sin autem popularis tumultus hoc fieri prohibet, saltem admonentur, popularis turbæ concitationes in iis non facere. Subvertantur autem et altaria per insomnia et vanas revelationes erecta. Cum diabolus enim sit tenebræ, lumen simulat: et pietatis nimirum prætextu hominum animas inescat.

CANON LXXXVII.

« De reliquiis idolorum radicitus exstirpandis. Similiter placuit peti a clarissimis imperatoribus, ut reliquiæ idololatriæ, non solum quæ sunt in simulacris, sed in quibusvis locis, vel lucis, vel arboribus, omnimodo deleantur. »

BALS. Patres imperatores rogant, ut quæ adhuc relictae sint idolorum imagines, et ubicunque eas sint, adoleantur.

ZONAR. Quamvis Evangelio longe lateque propagato, adhuc tamen quædam ex idololatria reliquiæ superfuerant, et adhuc simulacra atque aræ pluribus in locis ac nemoribus servabantur. De iis igitur funditus abolendis, ita ut nihil amplius ex iis

Α μαρτύρων ἐν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν. Σημειώσαι τὴν παρόντα κανόνα, πολλὰ χρησιμεύοντα εἰς τὰ ἀγροικικὰ; ἐκκλησίας. Γίνονται γὰρ πολλὰ τοιαῦτα παρὰ χωρτικῶν ἀνδραρῶν προσλαμβανόντων γυναίκα; ἐνθουσιώσασα; καὶ κατὰ δαιμονικὴν ἐπιρραϊαν προφοιδασούσα; τάχα τὰ μέλλοντα, καὶ ἀνδρα; προσποιουμένους δαιμονῶν, καὶ ποιούντα; τινὰ μηδὲ λέγεσθαι ἄξια εἰς τὰ; τοιαῦτα; ἐκκλησίας.

ZONAR. Τινὲ; εὐσεβεῖν δικουήντα; ἐν ἀγροῖ; καὶ ἐν ἀμπελώσιν ψυχοδόμου; εὐκτηρία ἐπὶ μαρτύρων ὀνόμασιν, ὡ; δι' ἐνυπνίων ταῦτα καὶ ἀποκαλύψεων ἀνεγείροντα;. Προστάσαι τοῖνον ὁ κανὼν τὰ τοιαῦτα, εἰ μήτε σώματα μαρτύρων ἔχοιεν αὐτοῖ; ἐναποκείμενα, μήτε τινὰ λείψανα μαρτύρων, παρὰ τῶν κατὰ τόπου; ἐπισκόπων καταστρέφεσθαι. Εἰ δὲ οἱ δῆμοι, φησὶν, ἀντίστανα; θυροθύντα;, καὶ οὐκ ἔω; καθαιρεῖσθαι αὐτά;, νουθετεῖσθαι τὰ πληθὴ κελεύει μὴ ὀχλαγωεῖν τοῖ; τόπου; ἐκεῖνο;;, τούτῃ; ἐστι μὴ συνάγεσθαι τοῖ; ὄχλου; ἐκεῖ, μηδὲ τοῖ; ὀρθοδόξου; καταδεσμεῖσθαι τῇ τούτων δεισιδαιμονίᾳ, μηδὲ μνήμα; μαρτύρων ἐν αὐτοῖ; ἐπιτελεῖν, εἰ μὴ σώμα μάρτυρο; μηδὲ λείψανα ἐκεῖ κείνται, ἢ ἐξ ἀρχαίων χρόνων ἦν ψυχοδομημένον τὸ θυσιαστήριον ἐκεῖνο. Ἄ γὰρ, φησὶ, συνέστησαν, ὡ; ἐξ ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων οἰκοδομησάντων αὐτά τινων, πάντα ἀποδοκιμαζέσθωσαν.

ARIST. « Θυσιαστήριον ἐν ἀγροῖ; ἢ ἀμπελώσιν ἐ γινόμενον, ἐν οἷ; οὐ λείψανον ἀπόκειται μάρτυρο;;, εἰ μὴ δημοσίου; γίνεται θόρυβο;;, καταστρέφεται; καὶ ὅσα δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων ματαίων συνίσταται; θυσιαστήρια. »

« Ὅσοι τῶν εὐκτηρίων οἰκων οὐ δι' εὐχῆ; ἐπισκόπων συνέστησαν, καὶ λείψανα μαρτύρων τούτοι; ἐναπετέθησαν, ἀνέρο; εἰσι. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ τὰ ἐν ἀγροῖ; ἢ ἀμπελώσιν γινόμενα θυσιαστήρια χωρὶς εὐχῆ; ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἐναποτεθῆναι μαρτύρων λείψανα, εἰ δυνατὸν, καταστρεφέσθωσαν: εἰ δὲ δημοτικῆ; θόρυβο; τοῦτο κωλύει γενέσθαι, καὶ νουθεσίαν δεχέσθωσαν μὴ ποιεῖν ἐν αὐτοῖ; ὀχλαγωγία. Καταστρεφέσθωσαν δὲ καὶ τὰ δι' ἐνυπνίων καὶ ἀποκαλύψεων ματαίων συνιστάμενα θυσιαστήρια. Σκότο; γὰρ ὦν ὁ διάβολο;;, φῶ; ὑποκρίνεται: καὶ προφάσαι; δῆθεν εὐλαβεία; τὰ; τῶν ἀνθρώπων δελεάζει ψυχὰ;.

CANON 627.

« Περὶ τοῦ τὰ λείψανα τῶν εἰδώλων ἐκριζωθῆναι. Ὅμοίω; ἤρεσαν αἰτηθῆναι ἀπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, ἵνα τὰ λείψανα τῆ; εἰδωλολατρεία; μὴ ἐμόνον τὰ ἐν ξοάνοι;;, ἀλλὰ καὶ ἐν οἰκοδόμο; τοῖ; ποιεῖ ἢ ἄλγεσιν ἢ δένδροι; παντὶ τρόπω ἐξαιλεῖσθῶσιν. »

BALS. Παρακαλοῦσιν οἱ Πατέρε; τοῖ; βασιλεῖ;;, τὰ; ἐπιπεριεψθόντα ἀγάλματα τῶν εἰδώλων, καὶ ὅπου δῆποτε ὄντα ἐξελιφθῆναι.

ZONAR. Καὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματο; πλατυθέντο;;, ἐτι λείψανα τῆ; εἰδωλολατρεία; τινὰ, ἦγον ἐγκαταλείμματα, περιελιμπάνοντο: ἐσώζοντο καὶ ἀγάλματα καὶ βωμοῖ; ἐν διαφόροι; τόποι; καὶ ἄλγεσι. Περὶ τούτου ἐδὲξε τοῖ; Πατράσιν ὑπομνη-

σθῆναι τοὺς βασιλεῖς, ἵνα ἐξαλειφθῶσιν, ὥστε μὴ τι αὐτοὺς περιλειφθῆναι αὐτῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Τὰ εἶτε ἐν ξοάνοις, ἢ τόποις τῶν ἡμετέρων, ἢ δένδροις λείψανα τῆς εἰδωλολατρίας ἐξαλειφίσθω. »

Οὐ μόνον τὰ τῶν εἰδώλων ξόανα δεῖ συντριβεσθαι τε καὶ ἐξαλειφεσθαι, καὶ τοὺς βωμοὺς αὐτῶν καταστρέφεσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰ τι λείψανον τῆς εἰδωλολατρίας ὑπελειφθῆ ἢ ἐν τόποις, ἢ ἄλλοις, ἢ δένδροις (τί γάρ, ὅτι τινὰ τούτων ἐτίμων οἱ Ἕλληνες, ἢ ἑμμανεύοντο ἐν αὐτοῖς, καὶ τῆς πλάνης ἀπαλαθίσσης, ἢ ὁ τρίπους, ἢ τὸ μαντεῖον ἐναπέμεινεν), ἀφανίσθω καὶ τοῦτο, ὡς μὴδὲ μνήμην αὐτῶν ὑπάρχει.

ΚΑΝΩΝ ΠΙΗ.

« Ὅστε γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι, ὁσάκις γένηται χρεία, ἐκ τοῦ ἐν Καρχηδόνι ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐπιστολάς. Ἀπὸ συμπάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη, ἵνα, ἐάν ἀρέσῃ τινὰ γράμματα ὀφείλῃ ὑπαγορευθῆναι ἐν τῇ συνόδῳ, ὁ προσκυνητὸς ἐπίσκοπος ὁ ἐν τῷ θρόνῳ τούτῳ προκαθήμενος καταξίωσθαι ἐπ' ὀνόματι πάντων ὑπαγορεύειν καὶ ὑπογράφειν ἐν οἷς ἤρρεσεν· ἐτι μὴν τοῖς τοποτηρηταῖς ἐπισκόποις, τοῖς ἀρεῖουσιν ἀποσταλῆναι εἰς τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν γράμματα δοθῆναι, δύναμιν ἐντολικῶν περιέχοντα ἢν δύναμιν μὴ παρεξέλωσι καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι ἠνέγνω, καὶ ἀναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ZONAR. Ἦρρεσε πᾶσι τοῖς ἐν τῇ συνόδῳ, ἵνα, εἰρεῖα γίνηται ἐπιστολάς γραφῆναι πρὸς τινὰς ἐκ τῆς συνόδου, ὁ προκαθήμενος ἐν τῷ θρόνῳ τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας, ὃν καὶ πάππαν ἐν ἀρχῇ τῆς συνόδου ὀνόμασαν, ταύτας ὀνόματι πάντων τῶν ἐπισκόπων ὑπαγορεύῃ. Ἦρρεσε δὲ καὶ δοθῆναι γράμματα, ἐντολῆς δύναμιν ἔχοντα, καὶ τυποῦντα τί ποιῆσαι ὀφείλουσι, τοῖς μέλλουσιν ἀπελθεῖν εἰς τὴν τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίαν ἕνεκεν τῶν Δονατιστῶν, ἵνα μὴ παρεξέλθωσι τὰ ἐνταλθέντα αὐτοῖς.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐδοξε τὰ ὀφειλοντα παρὰ τῇ συνόδῳ γίνεσθαι γράμματα παρὰ τοῦ ἐν Καρχηδόνι ἐπισκόπου ἐπ' ὀνόματι πάντων γράφεσθαι καὶ ὑπογράφεσθαι. »

Ὅς γάρ πρωτεύον τῶν ἐν Ἀφρικῇ πάντων τῶν ἐπισκόπων, τὰ παρὰ τῆς συνόδου ὀφειλοντα σταλῆναι γράμματα πρὸς τοὺς τῆς Ἀφρικῆς ἄρχοντας ἕνεκα τῶν Δονατιστῶν, ἢ πρὸς ἑτέρους, γράψαι καὶ ὑπογράψαι. Ὁκονομήθη δὲ τοῦτο, διὰ τὸ δυσχερὲς εἶναι, καὶ φόρτον ὀλίκληρον, πάντας τοὺς τῆς συνόδου τοῖς στελλομένοις παρ' αὐτῶν πρὸς βασιλεῖς ἢ πρὸς ἄρχοντας γράμμασιν ὑπογράψαι.

Πρᾶξις πέμπτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τὰ προλαβόντα ψηφίσματα κυροῦνται ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου τῶν Αὐγούστων ὑπάτων τῆς πόλεως ἐξ Καλαυδῶν Σεπτεμβρίου ἐν Μιλεβιτανῇ »

A reliquum fiat, Patres imperatores monendos esse censuerunt.

ARIST. « Idololatriæ reliquiæ, sive in statu, sive in locis quibuslibet, vel lucis vel arboribus, delenda. »

Non tantum idolorum simulacra conterenda oportet et deleri, et aras eorum everiri: sed si quæ idololatriæ reliquiæ restent, vel in locis, vel lucis, aut arboribus (quid enim quod nonnulla eorum honore prosecuti sunt Græci et in eis vaticinati, et errore expulso, vel tripus vel manteum permanet,) aboleantur et illæ ut nec memoria iis supersit.

621 CANON LXXXVIII.

« Ut scribantur et subscribantur, quoties opus fuerit, ab episcopo Carthaginiensi, nomine omnium episcoporum, epistolæ. Ab omnibus episcopis dictum est, ut, si placuerit, debere synodo dictari epistolas, venerandus episcopus in hoc throno præsidens dignetur sub nomine omnium dictare et subscribere quæ placuerint: præterea episcopis legatis, qui mitti debent in provincias Africæ, propter Donatistas, dari litteras, quæ mandatum contineant: quæ potestatem ne transgrediantur, et subscriperunt: Aurelius episcopus Carthagensium Ecclesiæ, præsentis decreto consensu, et lecto subscripsi. Similiter et reliqui episcopi subscriperunt. »

ZONAR. Omnibus qui in synodo aderant placuit, ut si quas a synodo epistolas conscribi opus fuerit, qui in throno Carthagensis Ecclesiæ præsidet, quem et papam initio synodi vocavere, nomine episcoporum omnium eas dictet. Illud etiam placuit, ut litteræ mandati vim habentes, et quid fieri oporteat præscribentes, in Africanam provinciam Donatistarum causa profecturis darentur, nec iis quidquam, nisi ex illarum præscripto, transigere liceret.

ARIST. « Visum est, ut quæ a synodo mittendæ sunt litteræ, ab episcopo Carthaginiensi sub omnium nomine scribantur et subscribantur. »

Ut primas enim omnium in Africa episcoporum, litteras, quæ a synodo mitti debent ad Africæ magistratus Donatistarum gratia vel etiam ad alios, scriberet et subscriberet. Illud autem constitutum fuit, quia difficile est, et onus generale, ut omnes qui sunt in synodo litteris a se ad imperatores et magistratus missis subscriberent.

Actio quinta.

« In hac synodo præcedentia decreta confirmantur sub gloriosissimis imperatoribus Arcadio et Honorio Augustis consulibus, A. D. sexto Kalendas Septembris; in civitate Milevitana, in secreto »

« ecclesie. Aurelius episcopus Carthaginiensis Ec-
 « cleasie, præsident in universa synodo, assistenti-
 « bus diaconis, dixit : Quoniam sanctissimæ Eccle-
 « sie corpus unum est, et omnium membrorum
 « unum est caput accidit, Deo volente et nostram
 « infirmitatem corroborante, ut nos ad hanc Eccle-
 « siam accederemus, dilectionis et fraternitatis
 « gratia persuasi : et ideo vestram dilectionem ad-
 « hortor (quoniam ita credendum est, nostrum ad
 « vos adventum neque supervacaneum esse, neque
 « omnibus lætum) ut nostrum omnium consensus
 « veterum decretorum placitis, quæ sive in Hippo-
 « nensi synodo confirmata, sive postea in Cartha-
 « ginensi synodo melioribus definita, similiter autem
 « et nunc nobis ordine lecta sunt, concordare ma-
 « nifestetur. Tunc enim vestræ fraternitatis con-
 « sensus luce clarior apparebit, si ea, quæ a nobis
 « in superioribus synodis legitime definita sunt, non
 « solum vestris in præsentibus actis consensibus,
 « sed etiam subscriptionibus declarata fuerint. Xan-
 « tippus prima sedis Numidiæ episcopus dixit :
 « Credo quod universæ fraternitati placuit : nos
 « etiam nostro signo subscribentes placere confir-
 « mamus. 622 Et quæ decreta fuerant, propria
 « manu confirmavit. Nicetius episcopus primæ
 « cathedræ Mauritanie Sitifensis dixit : Statuta re-
 « citata, quoniam non carent ratione, et ab omni-
 « bus confirmata sunt, meæ quoque præterea par-
 « vitati placeant, quæ propria subscriptione confir-
 « mabo. »

« ἀναγνωσθέντα ψηφίσματα, ἐπειδὴ λογισμοῦ
 « εἶναι μὴ καὶ τῇ ἐπιφύραχτῇ ταῦτα ἀρέσκουσι, ἀπερὶ τῇ οἰκείῃ ὑπογραφῇ βεβαιώσω.

BALS. Cum Aurelius episcopus Carthagenensis æquum censuisset, ut omnes episcopi iis, quæ decreta erant, consentirent, vel se consentire ostenderent; dixerunt omnes se ea recipere, quæ in diversis synodis constituta sunt: et propterea propriis subscriptionibus ea confirmaverunt.

ZONAR. Hoc loco synodi præses Aurelius ab episcopo postulat, ut iis, quæ ante in synodis, sive in Hipponensi urbe, sive Carthagine habitis, constituta fuerant, assensum ipsi præberent, et ostenderent, quod unanimes illis consentiunt, et decreta subscriptionibus confirmant; quæ et subscribendo confirmaverunt.

CANON LXXXIX.

« De ordine episcoporum. Ut qui posterius ordinati D

Guill. Beveregii notæ.

(36) *Περὶ τῶν ἐπισκόπων.* Hic idem est atque decimus tertius Concilii Milevitani canon, statuens, ut in honore episcopis exhibendo ordinationis tempus observetur. Idem etiam a concilio Bracarensi 4, constitutum est, *Item placuit, ut conservato metropolitani episcopi primatu, cæteri episcoporum secundum suæ ordinationis tempus alius alio sedendi deferat locum.* Conc. Brac. 4, c. 24. Hic canon a Gratiano citatur, tanquam sextus concilii Cabiloniensis, his verbis, *Placuit ut conservato metropolitani primatu, cæteri episcopi secundum suæ ordinationis tempus alius alii deferat locum.* Grat. distinct. 18, c. 1. Sic etiam concilium

« πόλει εἰς τὸ σῆκρητον τῆς ἐκκλησίας. Ἀὐρήλιος
 « ἐπίσκοπος τῆς Καρχηδονίων ἐκκλησίας προκα-
 « θίσας ἐν πάσῃ τῇ συνόδῳ παρεστῶτων τῶν
 « διακόνων εἶπεν· Ἐπειδὴ τῆς ἀγιωτάτης Ἐκ-
 « κλησίας ἐν σώμα ὑπέρχεται, καὶ πάντων τῶν
 « μελῶν μία ἐστὶ κεφαλὴ, συνέθη, θέλωντος τοῦ
 « Θεοῦ καὶ τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν ἐνδυναμοῦντος,
 « ὥστε πρὸς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἔλθειν ἡμᾶς,
 « ἀγάπης καὶ ἀδελφότητος χάριτι προτραπέν-
 « τας. Διὸ παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην
 « (ἐπειδὴ οὕτως ἐστὶν πιστευτόν. ἔτι ἡμετέρα
 « παρ' ὑμῖν προσέλευσις οὔτε περισσὴ οὔτε
 « ἡδυστάτη πῆξιν ἐστίν), ἵνα ἡ συναινέσις πάντων
 « ἡμῶν φανερωθῇ ὁμοσεῖν τοῖς συνόδοις τῶν ψη-
 « φισμάτων τῶν πάλαι, εἴτε κατὰ τὴν ἐν Ἰππῶνι
 « σύνοδον βεβαιωθέντων, εἴτε μετὰ ταῦτα τῇ ἐν
 « Καρχηδόνι κρατίτοι συνόδῳ ὀρισθέντων, ὁμοίως
 « δὲ καὶ νῦν κατὰ τάξιν ἡμῖν ἀναγιγνωσκόμενων.
 « Τότε γὰρ τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος ἡ ὁμόνοια
 « λαμπρότερα τοῦ φωτὸς ἀναδειχθήσεται, ἐὰν τὰ
 « παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἀνωτέροις συνόδοις νομίμως
 « ὀρισθέντα, μὴ μόνον ταῖς ἐν τοῖς παροῦσι πεπραγ-
 « μένοις συναινέσειν ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπογραφαῖς
 « εἶναι μὴ φανερώσεται. Σάνθιππος ἐπίσκοπος τῆς
 « πρώτης καθέδρας τῆς Νουμιδικῆς εἶπεν· Πισ-
 « τεύω ὅτι πάσῃ τῇ ἀδελφότητι ἤρεσεν· ὑπογρά-
 « φοντες τε ἡμεῖς τῇ ἰδίᾳ ὑποσημειώσαι βε-
 « βαιοῦμεν ἀρέσαι. Καὶ τὰ ὀρισθέντα ἰδιοχείρως
 « ἐβεβαίωσαν. Νικήτιος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης
 « καθέδρας Μαιουριανίας Σιτιφάνσης εἶπεν· Τὰ
 « οὐκ ἐστέρηται, καὶ ἀπὸ πάντων ἐκυρώθησαν,

« οὐκ ἐστέρηται, καὶ ἀπὸ πάντων ἐκυρώθησαν,

C

ΒΑΣΣ. Τοῦ Ἀυρήλιου τοῦ ἐπισκόπου Καρχηδόνος ἀξιότατος συναινέσαι πάντας τοὺς ἐπισκόπους τοῖς ὀρισθεῖσι, καὶ δεῖξαι ὡς ὁμοσεῖν, εἶπον ἅπαντες ἀποδέχεσθαι τὰ θεσπίσματα ἐν ἡβδαφόροις συνόδοις· καὶ διὰ τοῦτο ἐβεβαίωσαν αὐτὰ διὰ οἰκείων ὑπογραφῶν.

ZONAR. Ἐνταῦθα ὁ προέχων τῆς συνόδου Ἀυρήλιος ἀξιοῖ τοὺς ἐπισκόπους συναινέσαι τοῖς πάλαι δόξασιν ἐν συνόδοις, εἴτε ἐν Ἰππῶνι τῇ πόλει εἴτε ἐν Καρχηδόνι γενομέναις, καὶ δεῖξαι ὡς ὁμοσεῖν ἐκείνοις συναινούντες, καὶ ὑπογραφαῖς βεβαιούντες τὰ ψηφισθέντα· ἃ καὶ ὑπογράφαντες ἐβεβαίωσαν.

KANON ΠΘ.

« De ordine episcoporum. Ut qui posterius ordinati D

« Περὶ τάξεως ἐπισκόπων (36). Ὅστε τοὺς μεταγε-

Toletanum quartum ordinem concilii celebrandi instituent, ait, *Et convenientes omnes episcopi pariter introeant, et secundum ordinationis suæ tempora resideant.* Concilium Tolet. quartum, c. 3. Gregorius I papa Romanus in epistola ad Siagrium episcopum Augustodunensem, quem Pallii usu honoravit, *Cujus ne indumenti, inquit, magnificentiam nudam videamur quodammodo contulisse, hoc etiam pariter prospeximus concedendum, ut metropolitæ suo per omnia loco et honore serrato, Ecclesia civitatis Augustodunæ, cui omnipotens Deus processu te voluit, post Lugdunensem Ecclesiam esse debeat, et hunc sibi locum et ordinem ex nostræ auctoritatis*

« μετέρω χειροτονηθέντας μὴ τολμῶν ἑαυτοὺς A
 « προτιμῶν τῶν προτέρων. Βαλεντίνος ἐπίσκοπος
 « εἶπεν· Τὸ ἀγαθὸν τῆς ὑμετέρας ἀνεξικακίας,
 « εἰδὼν ἐπιτρέπη, ἀκολούθως ἐξηγήσομαι τὰ ἐν τῷ
 « προλαβόντι χρόνῳ εἰς τὴν Καρχηδόνιων ἐκκλη-
 « σίαν πραχθέντα, καὶ ταῖς τῶν ἀδελφῶν ὑπο-
 « γραφαῖς φανερώς κυρωθέντα, καὶ ἡμεῖς ἐτι-
 « νῦν φυλάξοντες ὁμολογήσω. Ἐκεῖνο τοίνυν
 « ἐπιστάμεθα ἀμιάντων ἀεὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν
 « φυλάττεισθαι κατὰστασιν οὕτως, ὡς μηδένα τῶν
 « ἀδελφῶν τολμῶν ἑαυτὸν προτιμῶν ποτε τῶν πρὸ
 « αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ἂ ταῖς τῆς ἀγάπης τάξεσιν
 « ἀεὶ παρεσχέθη τοῖς προτέροις· ἅπερ οἱ ἐπακο-
 « λουθοῦντες χαριέντως, κατεδέξαντο. Ταύτην οὖν
 « τάξιν καλεῖσθε ἢ ὑμετέρα ἀγισσύνη κριτετόνως
 « ταῖς ἡμετέραις διαλαλιαῖς βεβαιῶσαι. Δύρηλιος B
 « ἐπίσκοπος εἶπεν· Οὐκ ἐχρῆν μὲν ταῦτα ἡμᾶς
 « ἐπαναλαμβάνειν, εἰ μὴ τυχὸν ἀκατανόητοι διά-
 « νομοὶ τιῶν ἀνεφύησαν, αἱ πρὸς τοὺς ὄρους
 « τούτους τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις ὀξύνουσαι.
 « Ἄλλ' ἐπειδὴ αὕτη κοινὴ ἐστὶν αἰτία, ἣν νῦν
 « ἐνεφάνισεν ὁ ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν,
 « ὥστε ἕκαστον ἡμῶν ἐπιγινώσκειν τὴν παρὰ τοῦ
 « Θεοῦ ψηφισθεῖσαν αὐτῷ τάξιν, καὶ ἵνα οἱ με-
 « ταγενέστεροι τοῖς προτέροις ἀναφέρωσιν, καὶ
 « μὴ τολμήσωσιν παρὰ γνώμην τούτων τί ποτε
 « πράττειν· διὰ τοῦτο λέγω, καθὼς τὸν ἐμὸν ὑπο-
 « τρέχει λογισμὸν, τοὺς καταφρονοῦντας τῶν
 « πρὸ αὐτῶν, καὶ τινα ἀποτολμῶντας, κωλυτέους
 « ἀρμοδίως εἶναι ἀπὸ πάσης τῆς συνόδου. Ξάν- C
 « θιππος ἐπίσκοπος τῆς πρώτης καθέδρας τῆς
 « Νουμηθίας εἶπεν· Ἦκουσεν ἢ πάντων τῶν
 « ἀδελφῶν παρουσία τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ἀδελ-
 « φοῦ καὶ συνιερσεῶς ἡμῶν Δύρηλιου, τί πρὸς
 « ταῦτα ἀποκρίνεται; Διοτίμοις ἐπίσκοπος εἶπεν·
 « Τὰ παρὰ τῆς ψήφου τῶν ἀρχαίων ὀρισθέντα τῆ
 « ὑμετέρῃ συναίνεσει ἐκδοθήσεται· ἵνα τὰ πε-
 « ρισχόμενα τοῖς πεπραγμένοις τῶν προτέρων
 « συνόδων ἐν τῇ ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίᾳ κατὰ τὴν
 « ὑμέτεραν συναίνεσιν πεπληρωμένως βίβια
 « παρὰ πᾶσι φυλαχθῶσιν. Σύμπαντες οἱ ἐπίσκο-
 « ποι εἶπον· Ἡ τάξις αὕτη ἀπὸ τῶν Πατέρων
 « καὶ ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐφυλάχθη, καὶ ἀφ' ἡμῶν
 « κατὰ συγχώρησιν Θεοῦ φυλαχθήσεται σωζομέ-
 « νου ἐτι μὴν τοῦ δικαίου τῶν πρωτεύοντων τῆς
 « οἰοῦ καὶ ματρικίου τῆς Νουμηθίας. Ἐπειτα ἤρσε πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις τοῖς ἐν ταύτῃ τῇ
 « συνόδῳ ὑπογράψασιν, ἵνα τὸ ματρικίον καὶ ἀρχέτυπον τῆς Νουμηθίας καὶ εἰς τὴν πρώτην
 « καθέδραν ἦ, καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν Κωνσταντινῶν. »

BALS. Ὅς ἔοικεν, οὐκ ἐτάχθησαν ἐτι, οὐδὲ ὥρι- D
 σθησαν κατὰ τὸν τότε καιρὸν οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλη-
 σίων· καὶ διὰ τοῦτο ὥρισαν οἱ Πατέρες προτιμῶσθαι

Guill. Beveregii notæ.

indulgentia vindicare. Cæteris vero episcopos se-
cundum ordinationis suæ tempus, sive ad considē-
dum in concilio, sive ad subscribendum, vel in qua-
libet alia re, sua attendere loca decernimus, et
suorum sibi prærogativam ordinum vindicare. Græc.
l. vii, epist. 114. Hinc, ni fallor, canone hujus
Concilii 92, constitutum habemus, ut cum episcopi
ordinantur, ab ordinatoribus suis litteras acci-

« sunt prioribus se non audeant præponere. Va-
 « lentinus episcopus dixit : . Si vestræ patientiæ
 « bonum permittat, ordine narrabo quæ priori
 « tempore in Carthaginiensium Ecclesia facta, et
 « etiam dum fratrum subscriptionibus aperte
 « confirmata sunt, et nos servaturos profitebor,
 « Illud itaque scimus inviolatam ecclesiasticam
 « semper servari disciplinam, ita ut nullus ex
 « fratribus audeat unquam se iis præponere, qui
 « ante ipsum fuerunt : sed et quæ charitatis or-
 « dinibus semper prioribus præbita sunt, ea con-
 « sequentes libenter susceperunt. Hunc ergo or-
 « dinem jubebit vestra sanctitas melius nostris
 « interlocutionibus roborari. Aurelius episcopus
 « dixit : Non oportebat nos hæc quidem repetere,
 « nisi forte minus intelligibiles quorumdam engi-
 « nationes exortæ essent, quæ nostris sensus ad
 « hæc decreta excitarent. Sed quia hæc commu-
 « nis causa est, quam nunc ostendit frater et
 « coadjutor noster, unusquisque nostrum cogno-
 « scat ordinem sibi a Deo decretum, et ut poste-
 « riores prioribus deferant, et non audeant præ-
 « ter eorum sententiam aliquid unquam agere,
 « propterea dico, quemadmodum mihi venit in
 « mentem, qui contemnunt illos qui ante se sunt,
 « et aliqua temere audent, eos convenienter ab
 « omni synodo coercendos esse. Xantippus epi-
 « scopus primæ cathedræ Numidiæ dixit : Audivit
 « omnium fratrum præsentia prosecutionem fra-
 « tris et consacerdotis nostri Aurelii : quid ad
 « hæc respondetur? Diatimius episcopus dixit :
 « Quæ ab antiquorum suffragio definita sunt, ea
 « vestro consensui tradentur : ut quæ continen-
 « tur in actis priorum synodorum in Carthagi-
 « nensi Ecclesia, vestro consensu pleno firmata
 « apud omnes servantur. Omnes episcopi dixe-
 « runt : Ipse ordo a Patribus et ab antiquis ser-
 « vatus est, et a nobis Dei permissione servabitur,
 « servato utique jure primatum Numidiæ et Mau-
 « ritaniæ ex indice et matricula Numidiæ. Deinde
 « placuit omnibus episcopis, qui in hac synodo
 « subscripserunt, ut matricula et archetypum
 « Numidiæ sit etiam in prima cathedra, et in
 « metropoli Constantina. »

BALS. Ut videtur, nondum erant ordinati, nec
 tunc temporis constituti throni ecclesiarum : et
 propterea statuerunt Patres eos præponi, qui prius

piant, consulem sive annum et diem indicantes,
 quo ordinati sunt : qui quidem canon in concilio
 Milevitano præsentem immediate sequitur, his
 verbis, Deinde placuit, ut quicumque deinceps ab
 episcopis ordinantur, ab ordinatoribus suis, manu
 eorum subscriptas, continentes consulem et diem,
 ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus
 oriatur. Concil. Milcv. c. 14.

ordinati fuerant. **623** Hoc autem hodie locum non habet : sed secundum declarationem factam ab imperatore domino Leone sapiente, quæ in sanctissimæ Magnæ Dei Ecclesiæ chartophylacio reposita est, ecclesiarum throni honorantur. Jus autem prioritaris, in præsentī canone declaratum, in clericorum ordinibus locum habet. Honoratur enim unusquisque, prout ordinatio ipsius est prior tempore. In gradu autem omnium ecclesiasticorum officiorum quomodo hoc non servatur : sed ex voluntate antistitum, qui eos ordinant, status eorum honoratur, et posterior præferatur antiquiori, minor.

ZONAR. Nondum omnibus ecclesiis tunc temporis dignitatis locus et ordo præfinitus erat, sed præcipuis solis ; ut ex fine hujus canonis facile apparet : in aliarum vero ecclesiarum episcopis, ut quisque prius ad episcopatus honorem electus fuerat, ita dignitate cæteris anteponebatur. Idem ergo synodi Patres servari jubent, ut antiquiores scilicet episcopi honore iis, qui post creati sunt, præferantur : Ecclesiis vero primatibus Numidiæ Mauritaniæque sua jura in indice et matricula Numidiæ descripta servari volunt. Exstabant enim, ut est verisimile, in Numidia commentarii (eos enim matriculæ nomine intelligimus) quibus aliqua de ordine inter eas Ecclesias retinendo continebantur. Servari porro matriculæ archetypum in prima cathedra, et in Constantini metropoli decreverunt.

ARIST. « Teipsum ei, qui te præcessit, non antepones : sed sequeris. Qui autem priores contemnit, ipse magis est contemnendus. »

In Africa tunc temporis, nec alibi, habuerunt episcopatus ullam in throni honore differentiam, sed omnes æqualis erant honoris. Qui autem primus ordinatus fuit episcopus, ei qui post ipsum ordinatus est, et in cathedra et in aliis quæstionibus canonicis prælatus fuit : et sic reliqui deinceps juxta ordinationum suarum tempora ordine sequuntur. Episcopum itaque, qui non fecerit secundum hanc formam in Afrorum regione, sed arrogantius se gesserit, et illius qui ante se sunt contemptui habuerit, decrevit synodus in primis contemptui esse etiam toti synodo.

CANON XC.

« De Quod-vult-deo Centuriato, quoniam, cum adversarius ejus petivisset, ut ad nostram synodum introduceretur, interrogatus an velit cum ipso apud episcopos experiri, primum quidem est pollicitus ; alio autem die hoc ei non placere respondit, et recessit ; placuit omnibus episcopis, ut nemo ipsi Quod-vult-deo communicet, donec ejus negotium finem acceperit. Ei enim auferri episcopatum, ante sui negotii exitum, nulli potest Christiano jure videri. »

BALS. et **ZONAR.** Accusavit quispiam dictum

Α τοὺς προγενεστέρας χειροτονθέντας. Σήμερον δὲ τοῦτο οὐκ ἐνεργεῖ· ἀλλὰ κατὰ τὴν γενομένην ὑποτίπωση παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ λέοντος· τοῦ σοφοῦ τὴν καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποκειμένην, οἱ θρόνοι τιμῶνται τῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφανιδόμενον δίκαιον τῆς προγενεσίας ἐνεργεῖ εἰς τὰ τῶν κληρικῶν τάγματα. Τιμᾶται γὰρ ἕκαστος κατὰ τὴν προγενεσίαν τοῦ χρόνου τῆς οικείας χειροτονίας. Ἐπὶ δὲ τῷ βαθμῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικῶν πῶς τοῦτο οὐ φυλάττεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν σφραγίζόντων ἀρχιερέων ἢ στάσις φιλοτιμᾶται, καὶ ὁ μεταγενέστερος προτιμᾶται τοῦ προγενέστερου, θαυμάσιω.»

ZONAR. Ὁβπω τότε πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις βαθμῶς καὶ τάξις ἐτέτακτο, μόναίς δὲ ταῖς ὑπερεχούσαις, ὡς ἔστιν εὐρεῖν ἐκ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος κανόνος· οἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι πρὸς τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν προτιμῶντο. Τοῦτο οὖν οἱ τῆς συνόδου φυλάττεσθαι διατάττονται, ὥστε τοὺς προχειροτονθέντας ἐπισκόπους τῶν μεταγενεστέρων προτετιμῆσθαι· ταῖς δὲ πρωτεύουσας ἐκκλησίας τῆς Νουμηδίας καὶ Μαιριτανίας φυλαχθῆναι τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ χαρτοθεσίῳ καὶ τοῦ ματρικίου τῆς Νουμηδίας. Ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐν τῇ Νουμηδίᾳ ἀπογραφὴ τις (αὐτὴ γὰρ ἔστι τὸ ματρικίον), περιέχουσα τινα περὶ τάξεως καὶ βαθμοῦ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν. Ἀποκείσθαι δὲ ἔδοξε τὸ ματρικίον τὸ ἀρχαιοτύπον εἰς τὴν πρώτην καθέδραν, καὶ εἰς μητρόπολιν Κωνσταντινῶν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐ προτιμῆσεις τοῦ πρὸ σου σεαυτὸν, ἀλλ' ἐπακολούθησις. Ὁ δὲ περιφρονῶν τοὺς ἐπρότερους εὐκαταφρόνητος. »

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ τῷ τότε, οὐδὲ ἀλλαχοῦ, εἶχον αἱ ἐπισκοπαὶ διαφοράν τινα εἰς τὴν τοῦ θρόνου τιμὴν, ἀλλὰ πᾶσαι ἦσαν ἰσότητοι. Ὁ δὲ πρῶτος χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, τοῦ μετ' αὐτὸν χειροτονηθέντος, ἐν τῇ καθέδρᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ζητήσεσι ταῖς κανονικαῖς προτιμᾶτο· καὶ οὕτως οἱ ἐφεξῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν ἐπικολούθουν. Τὸν γοῦν μὴ κατὰ τὸν τύπον τοῦτον ποιοῦντα ἐπίσκοπον ἐν τῇ τῶν ἄρρων χώρᾳ, ἀλλ' ἀπαυθαδεύζόμενον, καὶ τοὺς ἐπρότερους περιφρονοῦντα, ὤρισεν ἡ συνόδος εὐκαταφρόνητον εἶναι καὶ ἀπὸ πάσης συνόδου.

D συνόδου.

CANON L'.

« Περί Κουσοδουλταίου ἔτι μὴν τοῦ Κεντυριάτου, ἐπειδὴ τοῦ ἐκνετίου αὐτοῦ αἰτήσαντος παρὰ τῆς ἡμετέρας εἰσνεχθῆναι συνόδῳ, ἐρωτηθεὶς εἰ ἔρα βούλεται μετ' αὐτοῦ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις ἀποπειραθῆναι, πρῶτον μὲν ὑπέσχετο, τῇ δὲ ἄλλῃ ἡμέρᾳ τοῦτο μὴ ἀρέσκειν αὐτῷ ἀπεκρίνατο, καὶ ἀνεχώρησεν· ἤρρεσεν πᾶσι τοῖς ἐπίσκοποις, ἵνα μηδεὶς τῷ αὐτῷ Κουσοδουλταίῳ κοινωνήσῃ, ἕως οὗ τὸ κατ' αὐτὸν πρᾶγμα περατωθῇ. Τὴν γὰρ ἐπισκοπὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαιρέσθαι πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ κατ' αὐτὸν πρᾶγματος οὐδενὶ Χριστιανῷ δύναται δοκεῖν. »

ΒΑΣΣ. καὶ **ZON.** Κατηγόρησεν τις τοῦ βηθίνου

ἐπισκόπου, καὶ ἠρωτήθη ὁ κατηγορηθεὶς, εἰ βούλεται παρὰ τῆ συνόδου μετὰ τοῦ κατηγοροῦ δικάσασθαι. Ὁ δὲ, ὑποσχόμενος, μετὰ μικρὸν παρητήσατο, καὶ ἀνεχώρησε· καὶ ἡ σύνοδος ἐψήφισατο μὲν αὐτῷ κοινωθῆσαι, ἕως οὗ δικασθῆ· τὴν δὲ ἐπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ κατηγορηθέντος μὴ ἀφαιρεθῆναι. Δείκνυται οὖν καὶ τούτου ὅτι, καὶ ὑπὸ κατηγορίαν γένηται τις ἢ καὶ ὑπὸ ἀφορισμὸν, ἕως οὗ λυθῆ τὸ κατ' αὐτοῦ δικαστήριον, ἐπίσκοπός ἐστι, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς οὐκ ἐξωθεῖται.

ARIST. « Ἐπειδὴ Κουοδουλταλδος, τοῦ ἀναντιῶν αὐτῷ αἰτήσαντος παρὰ τῆ ἡμετέρας συνόδου εἰσενεχθῆναι, πρῶτα μὲν εἰσελθεῖν κατέθετο, ὕστερον δὲ ἀπαρέσκεσθαι εἰπὼν, ὑπεχώρησεν· ἕως ἀκοινωνήτος, ἕως τὸ πρῶτον περατωθῆ· καθαίρειθῆναι γὰρ πρὸ δίκης οὐ δίκαιον. »

Οὐκ εὐκλῶ; δεῖ τοὺς ἱερατικούς καθαίρεισθαι, οὐδ' ἀπὸ τυχοῦσης προτάσεως· καὶ γὰρ ὁ Κουοδουλταλδος οὗτος ἐπίσκοπος παρὰ τῆ συνόδου ταύτη κριθῆναι κατέθετο, τοῦ ἀντιδικῶν αὐτῷ τούτου αἰτήσαντος, εἶτα ὑπεχώρησεν, ὡς ἀπαρέσκεσθαι παρ' αὐτῆ τῆ συνόδου κριθῆναι, ἀκοινωνήτος· μὲν ἔσται, ἕως ἂν κριθῆ, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πέρας διεξίτηται, τὴν δὲ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ οὐκ ἀφαιρεθῆσεται, ἀλλὰ καθέξει ταύτην, ὅτι μὴδὲ δίκαιον πρὸ καταδίκης· καθαίρειθῆναι τινα.

KANON 14A'

Περὶ Μαξιμιανοῦ δὲ τοῦ Βιγενσίου ἤρρεσεν ἐκ τῆς συνόδου γράμματα δοθῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν λαόν, ἵνα κάκεινος ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς ἀναχωρήσῃ, κάκεινοί ἐαυτοί· ἄλλον ἐπιζητήσωσιν. »

ΒΑΣ. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστι, καὶ ἐρμηνεύεται οὕτως.

ZONAR. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστιν.

ARIST. « Μαξιμιανὸς ὁ Βαγένσιος ἐξωθήτω τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλος ἀντικαταστήτω. » *Σαφίς.*

KANON 14B'

Ὅστε τοὺς χειροτονουμένους ἐπισκόπους ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς ἐπιστολὰς λαμβάνειν, ἐν αἷς ἢ τῆ ἡμέρα καὶ ὁ ὕπατος προφέρεται. Ἐπειτα ἤρρεσεν, ἵνα οἵτινες δὴ ποτε μετὰ ταῦτα χειροτονῶνται ἀνὰ τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, γράμματα μάτα λάβωσι παρὰ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς, ἢ τῆ χειρὶ αὐτῶν ὑπογεγραμμένα, περιέχοντα τὸν ὕπατον καὶ τὴν ἡμέραν· ὥστε μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν περὶ ὑστέρων ἢ προτέρων ἀναφυῆναι. »

ΒΑΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἀλυσιτελής ἐστι, διὰ τὸ τὴν προγενεσίαν μὴ ὠφελεῖν τοὺς ἐπισκόπους· εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικούς βαθμοὺς χρησιμεύει. Γίνονται γὰρ κατὰ τὴν τούτου περίληψιν τοῖς χειροτονουμένοις πιττάκια μετὰ μηνολογῆματος εἰς δηλώσειν τῆς προγενεσίας.

ZONAR. Εἶπεν ἀνωτέρω τοὺς ἐπισκόπους κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔχειροτονήθησαν, τετάχθαι, ἤτοι προτεταμηθῆναι τοὺς προγενεστέρους. Ἴνα οὖν μὴ τινες ἀμφιβολία φῶνται περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐκάστου χειροτονίας, ὥριτεν ἡ σύνοδος· ἕκαστον τῶν

A episcopum, et accusatus interrogatus est, an velit cum adversario apud synodum litigare. Is autem pollicitus, paulo post recusavit, et recessit: et synodus decrevit neminem ei communicare, donec fuerit iudicatus; episcopatum autem ei accusato non auferri. Hinc itaque constat, quod et si quis sub accusatione sit, vel etiam sub segregatione, donec fuerit solum adversus eum iudicium, episcopus est, nec ex episcopatu detruditur.

624 ARIST. « Quandoquidem Quod-vult-dens, cum adversarius ejus, ut ad nostram synodum introduceretur, petisset, primo quidem venire pollicitus est, postea vero illud sibi displicere dicens, recessit, excommunicetur, usque dum causa determinetur. Ut enim ante sententiam latam deponatur, non est justum. »

Non oportet sacrosatos facile deponi et ob quamlibet causam. Licet enim Quod-vult-dens hic episcopus, a synodo illa iudicari promisit, adversario ejus illud postulante, deinde recessit, utpote cui a synodo ea iudicari displicuit; excommunicatus quidem erit, usquedum iudicetur, et negotia ejus terminentur: episcopatus tamen ei non auferetur; sed eam possidebit; quia non est justum. ut ante condemnationem quispiam deponeretur.

CANON XCI.

De Maximiano autem episcopo Bagensio, placuit litteras dari ex synodo, et ad ipsum, et ad populum, ut et ille cedat episcopatu, et illi alium sibi quaerant. »

BALS. Hic canon est personalis, et interpretatio non eget.

ZONAR. Hic canon est personalis.

ARIST. « Maximianus Bagensius Ecclesia expellatur, et alius illius loco substituitur. *Perspicuus.* »

CANON XCII.

Ut episcopi qui ordinantur, ab iis qui ipsos ordinant, epistolas accipiant, in quibus dies et consul proferatur. Deinde placuit, ut qui posthac ordinantur per Africae provincias, ab iis qui illos ordinant litteras accipiant, ipsorum manu subscriptas, consulem et diem continentis: ut nulla de posterioribus vel prioribus controversia exoriatur.

BALS. Hic quoque canon est inutilis, eo quod prior creatio non adjuvet episcopos: in aliis autem gradibus ecclesiasticis est utilis. Fiumt enim, ut hoc canone comprehenditur, iis qui ordinantur, pittance cum mensium ac dierum supputatione ad prioris creationis declarationem.

ZONAR. Ut episcopis pro temporis ratione quo creati sunt, suis cuique locus assignetur, hoc est, ut antiquiores dignitate ceteris praeferrantur, paulo ante constitutum est. Ergone qua controversia da tempore, quo quisque renuntiatus fuit, existeret,

ordinati fuerant. **623** Hoc autem hodie locum non habet : sed secundum declarationem factam ab imperatore domino Leone sapiente, quæ in sanctissimæ Magnæ Dei Ecclesiæ chartophylacio reposita est, ecclesiarum throni honorantur. Jus autem prioritatis, in præsentī canone declaratum, in clericorum ordinibus locum habet. Honoratur enim unusquisque, prout ordinatio ipsius est prior tempore. In gradu autem omnium ecclesiasticorum officiorum quomodo hoc non servatur : sed ex voluntate antistitum, qui eos ordinant, status eorum honoratur, et posterior præferatur antiquiori, minor.

ZONAR. Nondum omnibus ecclesiis tunc temporis dignitatis locus et ordo præfinitus erat, sed præcipuis solis ; ut ex fine hujus canonis facile apparet : in aliarum vero ecclesiarum episcopis, ut quisque prius ad episcopatus honorem electus fuerat, ita dignitate cæteris anteponebatur. Idem ergo synodi Patres servari jubent, ut antiquiores scilicet electi honore iis, qui post creati sunt, præferantur : Ecclesiis vero primatibus Numidiæ Mauritaniæque sua jura in indice et matriculæ Numidiæ descripta servari volunt. Exstabant enim, ut est verisimile, in Numidia commentarii (eos enim matriculæ nomine intelligimus) quibus aliqua de ordine inter eas Ecclesias retinendo continebantur. Servari porro matriculæ archetypum in prima cathedra, et in Constantini metropoli decreverunt.

ARIST. « Te ipsum ei, qui te præcessit, non antepones : sed sequeris. Qui autem priores contemnit, ipse magis est contemnuendus. »

In Africa tunc temporis, nec alibi, habuerunt episcopatus ullam in throni honore differentiam, sed omnes æqualis erant honoris. Qui autem primus ordinatus fuit episcopus, ei qui post ipsum ordinatus est, et in cathedra et in aliis quæstionibus canonicis prælatus fuit : et sic reliqui deinceps juxta ordinationum suarum tempora ordine sequantur. Episcopum itaque, qui non fecerit secundum hanc formam in Afrorum regione, sed arroganter se gesserit, et illos qui ante se sunt contemptui habuerit, decrevit synodus in primis contemptui esse etiam toti synodo.

CANON XC.

« De Quod-vult-deo Centuriato, quoniam, cum adversarius ejus petivisset, ut ad nostram synodum introduceretur, interrogatus an velit cum ipso apud episcopos experiri, primum quidem est pollicitus ; alio autem die hoc ei non placere respondit, et recessit ; placuit omnibus episcopis, ut nemo ipsi Quod-vult-deo communicet, « donec ejus negotium finem acceperit. Ei enim « auferri episcopatum, ante sui negotii exitum, « nulli potest Christiano jure videri. »

BALS. et ZONAR. Accusavit quispiam dictum

Α τους προγενεστέρως χειροτονηθέντας. Σήμερον δὲ τοῦτο οὐκ ἐνεργεῖ· ἀλλὰ κατὰ τὴν γενομένην ὑποτύπωσιν παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλέξανδρου τοῦ Σοφοῦ τὴν καὶ ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας ἀποκειμένην, οἱ θρόνοι τιμῶνται τῶν ἐκκλησιῶν. Τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαινόμενον δίκαιον τῆς προγενεσίας ἐνεργεῖ εἰς τὰ τῶν κληρικῶν τάγματα. Τιμᾶται γὰρ ἕκαστος κατὰ τὴν προγενεσίαν τοῦ χρόνου τῆς οικείας χειροτονίας. Ἐπὶ δὲ τῷ βαθμῷ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχοντικῶν πῶς τοῦτο οὐ φυλάττεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν σφραγισθέντων ἀρχιερέων ἢ στάσις φιλοτιμιᾶται, καὶ ὁ μεταγενέστερος προτιμᾶται τοῦ προγενέστερου, θαυμάζω.»

ZONAR. Οὐπω τότε πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις βαθμῶς καὶ τάξις ἐτέτακτο, μόναις δὲ ταῖς ὑπερχούσαις, ὡς ἐστὶν εὐραῖν ἐκ τοῦ τέλους τοῦ παρόντος κανόνος· οἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι πρὸς τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν προτιμῶντο. Τοῦτο οὖν οἱ τῆς συνόδου φυλάττεσθαι διατάσσονται, ὥστε τοὺς προχειροτονηθέντας ἐπισκόπους τῶν μεταγενεστέρων προτιμηθῆσαι· ταῖς δὲ πρωτεύουσαις ἐκκλησίαις τῆς Νουμηδίας καὶ Μαιουριτανίας φυλαχθῆναι τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ χαρτοθεσίῳ καὶ τοῦ ματρικίου τῆς Νουμηδίας. Ἦν γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐν τῇ Νουμηδίᾳ ἀπογραφή τις (αὕτη γὰρ ἐστὶ τὸ ματρικιον), περιέχουσα τινα περὶ τάξεως καὶ βαθμοῦ τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν. Ἀποκείσθαι δὲ ἔδοξε τὸ ματρικιον τῷ ἀρχαιότυπον εἰς τὴν πρώτην καθέδραν, καὶ εἰς μητρόπολιν Κωνσταντίναν.

ARIST. « Οὐ προτιμήσεις τοῦ πρό σου σεαυτὸν, « ἀλλ' ἐπακολουθήσεις. Ὁ δὲ περιφρονῶν τοὺς « προτέρους εὐκατεφρόνητος. »

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ τῷ τότε, οὐδὲ ἀλλαχοῦ, εἶχον αἱ ἐπισκοπαὶ διαφοράν τινα εἰς τὴν τοῦ θρόνου τιμὴν, ἀλλὰ πᾶσαι ἦσαν ἰσότητοι. Ὁ δὲ πρῶτος χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, τοῦ μετ' αὐτὸν χειροτονηθέντος, ἐν τε τῇ καθέδρᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ζητήσεσι ταῖς κανονικαῖς προτιμᾶτο· καὶ οὕτως οἱ ἐφεξῆς κατὰ τοὺς χρόνους τῶν χειροτονιῶν αὐτῶν ἐπακολουθοῦν. Τὸν γοῦν μὴ κατὰ τὴν τύπον τοῦτον ποιοῦντα ἐπίσκοπον ἐν τῇ τῶν ἄλλων χώρᾳ, ἀλλ' ἀπαυθαδεικίζόμενον, καὶ τοὺς προτέρους περιφρονοῦντα, ὥρισεν ἡ σύνοδος εὐκατεφρόνητον εἶναι καὶ ἀπὸ πάσης συνόδου.

CANON L.

« Περὶ Κουοδβουλταίου ἐτι μὴν τοῦ Κεντυριάτου, « ἐπειδὴ τοῦ ἐναντίου αὐτοῦ αἰτήσαντος παρὰ τῆ « ἡμετέρᾳ εἰσνεχθῆναι συνόδῳ, ἐρωτηθεὶς εἰ « ἄρα βούλεται μετ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους « ἀποπειραθῆναι, πρῶτον μὲν ὑπέσχετο, τῇ δὲ « ἄλλῃ ἡμέρᾳ τοῦτο μὴ ἀρίσκειν αὐτῷ ἀπεκρί- « ναιτο, καὶ ἀνεχώρησεν· ἤρρεσεν πᾶσι τοῖς ἐπι- « σκόποις, ἵνα μηδεὶς τῷ αὐτῷ Κουοδβουλταίῳ « κοινοῶσῃ, ἕως οὗ τὸ κατ' αὐτὸν πρᾶγμα πε- « ρατωθῇ. Τὴν γὰρ ἐπισκοπὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀφαι- « ρεθῆναι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ κατ' αὐτὸν πρᾶ- « γματος οὐδενὶ Χριστιανῷ δύναται δοκεῖν. »

BALS. καὶ ZON. Κατηγγόρησεν τις τοῦ ῥηθέντος

ἐπισκόπου, καὶ ἠρωτήθη ὁ κατηγορηθεὶς, εἰ βούλεται παρὰ τῆ συνόδῳ μετὰ τοῦ κατηγοροῦ δικάσασθαι. Ὁ δὲ, ὑποσχόμενος, μετὰ μικρὸν παρητήσατο, καὶ ἀνεχώρησε· καὶ ἡ σύνοδος ἐψήφισατο μηδὲνα αὐτῷ κοινωθῆσαι, ἕως οὗ δικασθῆ· τὴν δὲ ἐπισκοπὴν ἀπὸ τοῦ κατηγορηθέντος· μὴ ἀφαιρεθῆναι. Δείκνυται οὖν καὶ τοῦτου ὅτι, καὶ ὑπὸ κατηγορίαν γένηται τις ἢ καὶ ὑπὸ ἀφορισμῶν, ἕως οὗ λυθῆ τὸ κατ' αὐτοῦ δικαστήριον, ἐπίσκοπός ἐστι, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς οὐκ ἐξωθεῖται.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπειδὴ Κουοδουλιθαῖος, τοῦ ἀναντιῶν αὐτῷ αἰτήσαντος παρὰ τῆ ἡμετέρῃ συνόδῳ εἰσενεχθῆναι, πρῶτα μὲν εἰσελθεῖν κατέθετο, ὕστερον δὲ ἀπαρίσκεισθαι εἰπὼν, ὑπεχώρησεν· ἔστω ἀκοινώνητος, ἕως τὸ πρᾶγμα περατωθῆ· καθαίρεθῆναι γὰρ πρὸ δίκης οὐ δίκαιον. »

Οὐκ εὐκόλῳ· δεῖ τοὺς ἱερατικούς καθαίρεσθαι, οὐδ' ἀπὸ τυχοῦσης προφάσεως· καὶ γὰρ ὁ Κουοδουλιθαῖος οὗτος ἐπίσκοπος παρὰ τῆ συνόδῳ αὐτῷ κριθῆναι κατέθετο, τοῦ ἀντιδικῶν αὐτῷ τοῦτο αἰτήσαντος, εἶτα ὑπεχώρησεν, ὡς ἀπαρεσθῆς παρ' αὐτῆ τῆ συνόδῳ κριθῆναι, ἀκοινώνητος· μὲν ἔσται, ἕως ἂν κριθῆ, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν πέρας διεξήται, τὴν δὲ ἐπισκοπὴν αὐτοῦ οὐκ ἀφαιρεθήσεται, ἀλλὰ καθίξει ταύτην, ὅτι μὴδὲ δίκαιον πρὸ καταδίκης· καθαίρεθῆναι τινά.

ΚΑΝΩΝ ΛΑ'.

Περὶ Μαξιμιανῶ ἕκ τοῦ Βαγενσίου ἤρουν ἐκ τῆς συνόδου γράμματα δοθῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸν λαόν, ἵνα κάκεινος· ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς ἀναχωρήσῃ, κάκεινοι αὐτοί· ἄλλον ἐπιζήτησιν· εἰν. »

ΒΑΣ. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστι, καὶ ἐρμηναίος οὐ δελεῖται.

ΖΩΝΑΡ. Οὗτος ὁ κανὼν προσωπικός ἐστιν.

ΑΡΙΣΤ. « Μαξιμιανὸς ὁ Βαγένσιος ἐξωθήτω τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἄλλος ἀντικαταστήτω. » *Σαφίς.*

ΚΑΝΩΝ ΗΒ'.

Ὅταν τοὺς χειροτονουμένους ἐπισκόπους ἀπὸ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς ἐπιστολὰς λαμβάνειν, ἐν αἷς ἢ τε ἡμέρα καὶ ὁ ὕπατος προφέρεται. Ἐπειτα ἤρουν, ἵνα οἵτινες δὴποτε μετὰ ταῦτα χειροτονῶνται ἀνὰ τὰς τῆς Ἀφρικῆς ἐπαρχίας, γράμματα μεταλάβωσι παρὰ τῶν χειροτονούντων αὐτοὺς, τῆ χειρὶ αὐτῶν ὑπογεγραμμένα, περιέχοντα τὸν ὕπατον καὶ τὴν ἡμέραν· ὥστε μηδεμίαν ἀμφισβήτησιν περὶ ὑστέρων ἢ προτέρων ἀναφυῆναι. »

ΒΑΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἀλυσιτελής ἐστι, διὰ τὸ τὴν προγενεσίαν μὴ ὠφελεῖν τοὺς ἐπισκόπους· εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικούς βαθμοὺς χρησιμεύει. Γίνονται γὰρ κατὰ τὴν τοῦτου περίληψιν τοῖς χειροτονουμένοις πιττάκια μετὰ μηνολογῆματος εἰς δὴλωσιν τῆς προγενεσίας.

ΖΩΝΑΡ. Εἶπεν ἀνωτέρω τοὺς ἐπισκόπους κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἐχειροτονήθησαν, τετάχθαι, ἥτοι προτετιμηθῆναι τοὺς προγενεστέρους. Ἴνα οὖν μὴ τινες ἀμφιβολαὶ φῶνται περὶ τοῦ καιροῦ τῆς ἐκείνου χειροτονίας, ὤριεν ἡ σύνοδος· ἕκαστον τῶν

A *episcopum, et accusatus interrogatus est, an velit cum adversario apud synodum litigare. Is autem pollicitus, paulo post recusavit, et recessit: et synodus decrevit neminem ei communicare, donec fuerit iudicatus; episcopatum autem ei accusato non auferri. Hinc itaque constat, quod et si quis sub accusatione sit, vel etiam sub segregatione, donec fuerit solum adversus eum iudicium, episcopus est, nec ex episcopatu detruitur.*

624 ARIST. « Quandoquidem Quod-vult-dens, cum adversarius ejus, ut ad nostram synodum introducteretur, petiisset, primo quidem venire pollicitus est, postea vero illud sibi displicere dicens, recessit, excommunicatur, usque dum causa determinetur. Ut enim ante sententiam latam deponatur, non est justum. »

Non oportet sacros facile deponi et ob quamlibet causam. Licet enim Quod-vult-dens hic episcopus, a synodo illa iudicari promisit, adversario ejus illud postulante, deinde recessit, utpote cui a synodo ea iudicari displicuit; excommunicatus quidem erit, usquedum iudicetur, et negotia ejus terminentur: episcopatus tamen ei non auferetur; sed eam possidebit; quia non est justum. ut ante condemnationem quispiam deponeretur.

CANON XCI.

De Maximiano autem episcopo Bagensio, placuit litteras dari ex synodo, et ad ipsum, et ad populum, ut et ille cedat episcopatu, et illi alium sibi quaerant. »

BALS. Hic canon est personalis, et interpretatio non eget.

ZONAR. Hic canon est personalis.

ARIST. « Maximianus Bagensis Ecclesia expellatur, et alius illius loco substituitur. *Perspicuus.* »

CANON XCII.

Ut episcopi qui ordinantur, ab iis qui ipsos ordinant, epistolas accipiant, in quibus dies et consul proferatur. Deinde placuit, ut qui posthac ordinantur per Africae provincias, ab iis qui illos ordinant litteras accipiant, ipsorum manu subscriptas, consulem et diem continentis: ut nulla de posterioribus vel prioribus controversia exoriat.

BALS. hic quoque canon est inutilis, eo quod prior creatio non adjuvet episcopos: in aliis autem gradibus ecclesiasticis est utilis. Fiunt enim, ut hoc canone comprehenditur, iis qui ordinantur, pittacia cum mensium ac dierum supputatione ad prioris creationis declarationem.

ZONAR. Ut episcopis pro temporis ratione quo creati sunt, suis cuique locus assignetur, hoc est, ut antiquiores dignitate ceteris praeferrantur, paulo ante constitutum est. Ergone qua controversia de tempore, quo quisque renunciatus fuit, existeret,

synodo placuit, ut episcopi singuli ab iis, a quibus creati sunt, episcopis litteras subsignatas acciperent, quibus et consulis nomen et dies ascriberetur. Quippe ex consulibus tempora indicabantur, cum publicis monumentis consignata atque testata singulorum consulum nomina exstarent.

ARIST. « Qui in Africa ordinatur, illius qui manum imposuit litteras propria manu scriptas, et diem consulemque continentes, proferat. »

Ut nulla oriatur controversia de episcopis prius aut posterius ordinatis in Africa, eos, qui ordinant illos, litteras propria manu scriptas diem, quo ordinati fuerunt, et magistratum, qui ibi tunc praesuit, indicantes, dare illis oportet.

625 CANON XCHII.

« Ut qui vel semel in ecclesia legerunt, non possint ab aliis promoveri. Similiter placuit, ut quicumque in ecclesia vel semel legerit, ab alia ecclesia ad clericatum non detineatur. Et subseripserunt, Aurelius episcopus Ecclesiae Carthaginensis praesenti decreto consensit, et lecto subscripsit. Similiter et reliqui episcopi subseripserunt. »

BALS. Nonnulli dicunt de hoc canone, quod vult clericum, qui in ecclesia aliqua constitutus est, non admitti nec ordinari ab alio episcopo, si vel semel tantum in ecclesia, in qua constitutus est, legerit. Ad suam enim causam defendendam allegabant, quod non existimaretur clericus ecclesiae, qui in ea semel legit. Alii autem dicunt, hanc non esse satis firmam rationem. Ex eo enim quod ordinatus fuerit et characterem susceperit, ut quisquam clericus, etiamsi in ecclesia non legerit. Et interpretantur canonem de iis, qui solam tonsuram ab antistite acceperunt, et ex consuetudine, tanquam pro forma lectionis, dixerunt apostolicam ad Timotheum Epistolam, seu, *Fili Timothee, sis sobrius in omnibus*⁴⁴: et dicunt, ex praesenti canone non posse eos, a manu ejus qui ipsos ordinavit, propter solam episcopi tonsuram, sine ejus voluntate transire, et ad aliam ecclesiam transilire. Etsi enim non sunt in clerum ordinati, sed tamen episcopalem tonsuram susceperunt, et existimantur esse pars ecclesiae ejus, qui illis manus imposuit. Et si videntur mihi canonem accuratius interpretari.

ZONAR. Innumerabiles exstant canones quibus clerici suas ecclesias relinquere, et ad alias se conferre prohibentur. Idem hic quoque canon non sine aliquo etiam auctario, decernit. Auctarium vero illud est, ut si vel semel tantum in ecclesia aliqua quisquam, quasi ejus clero ascriptus, legerit, in alia ne admittatur. Videntur enim nonnulli

⁴⁴ 11 Tim. ix, 5.

A χειροτονουμένων παρά τῶν χειροτονούντων γράμματα λαμβάνειν υπογεγραμμένα, περιέχοντα τὸν ὕπατον καὶ τὴν ἡμέραν. Καὶ ἐκ τοῦ ὑπάτου γὰρ ὁ κειρὸς ἐδέχοντο, ἐν δημοσίαις ἀπογραφαῖς ἐκάστου τῶν ὑπάτων δηλουμένου πότε ὑπάτευσεν.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ εἰς τὴν Ἀφρικὴν χειροτονημένος ἐπιπερέσθω τοῦ ἐπιτεθεικότος χείρα γραφὴν ἐιδόχειρον, τὴν ἡμέραν ἔχουσαν καὶ τὸν ὕπατον. »

Διὰ τὸ μὴ τινα ὑπείναι ἀμφιβολίαν περὶ τῶν πρώτων ἢ ὕστερον χειροτονηθέντων ἐπισκόπων ἐν Ἀφρικῇ, δεῖ τοὺς χειροτονούντας αὐτοὺς γράμματα δίδόναι αὐτοῖς οικειόχειρα, δηλοῦντα τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐχειροτονήθησαν, καὶ τὸν ἐκεῖσε τῷ τότε ἀρχοντα.

KANON ΛΓ'.

Περὶ τοῦ τοῦς κἄν ἀπαξ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναγνόντας μὴ δύνασθαι ὑπὸ ἄλλων προχειρίζεσθαι. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα ὅστις δῆποτε ἐν ἐκκλησίᾳ, κἄν ἀπαξ ἀναγνῶ, ἀπ' ἄλλης ἐκκλησίας πρὸς κλήρωσιν μὴ κατέχηται. Καὶ ὑπέγραψαν· Αὐρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνη ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα, καὶ ἀναγνώσθηντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΒΑΣ. Τινὲς μὲν λέγουσι περὶ τοῦ κανόνος τοῦτου ὅτι βούλεται τὸν καταταγέντα κληρικὸν εἰς ἐκκλησίαν μὴ δέχεσθαι μηδὲ χειροτονεῖσθαι παρ' ἑτέρου ἐπισκόπου, κἄν ἀπαξ ἀνάγνω εἰς τὴν κατατάγη ἐκκλησίαν. Προεβάλοντο γὰρ τινες, ὡς δικαιολόγημα, τὸ μὴ λογίζεσθαι κληρικὸν ἐκκλησίας τὸν ἀπαξ ἐν αὐτῇ ἀναγνόντα. Ἄτεροι δὲ λέγουσιν ὅτι τὸ τοιοῦτον δικαιολόγημα σαθρὸν ἐστίν. Ἀπὸ μόνου γὰρ τοῦ καταταγῆναι καὶ σφραγισθῆναι κληρικὸς τις γίνεται, κἄν ἐπ' ἐκκλησίας οὐκ ἀναγνῶ. Καὶ ἐρμηνεύουσι τὸν κανόνα εἰς τοὺς διεξιζμένους μόνην ἐπικουρίδα παρὰ ἀρχιερέως, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν εἰπόντας, ὡς ἐν εἰδει ἀναγνώσματος, τὴν πρὸς Τιμόθεον ἀποστολικὴν ἐπιστολήν, ἦγουν τὸ, *Τέκνον, Τιμόθεε, ῥῆψε ἐν πᾶσι*· καὶ λέγουσι μηδὲ τοῦτους δύνασθαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἐκ τῆς χείρὸς τοῦ σφραγίσαντος αὐτοὺς διὰ μόνης ἐπικουρίδος ἐπισκόπου μεταπίπτειν χωρὶς γνώμης ἐκείνου, καὶ εἰς ἕτεραν ἐκκλησίαν μεταβαίνειν. Κἄν γὰρ οὐκ ἐφθασαν καταταγῆναι εἰς κλῆρον, ἀλλ' ὅμως σφραγίδα ἐπισκοπικὴν ἐδέξαντο, καὶ λογίζονται μέρη τῆς ἐκκλησίας τοῦ χειροθετήσαντος αὐτούς. Καὶ δοκοῦσι μοι μάλλον οὗτοι ἀκριβέστερον τὸν κανόνα ἐρμηνεύειν.

ZONAR. Μυρίοι κανόνες εἰσὶν, οἱ κωλύοντες τοὺς κληρικούς μὴ καταλιμπάνειν τὰς οικείας ἐκκλησίας, καὶ προσέρχεσθαι ἄλλαις. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ παρῶν κανὼν μετὰ προσθήκης ὀρίζει. Ἡ δὲ προσθήκη ἐστὶ τὸ, κἄν ἀπαξ ἀνάγνω ἐν ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκεῖσε καταταγείς, μὴ παραδέχεσθαι παρ' ἑτέρας ἐκκλησίας. Ἔοικε γὰρ ὅτι προεβάλοντο τοῦτο τινες

ὡς δικαιολόγημα, ὅτι οἱ κανόνες περὶ τῶν χρόνων τινὰ διαρκῆ ποιησάντων ἐν κλήρῳ φαίν· εἰ δὲ τις ἀπαξ ἐν ἐκκλησίᾳ ἀνέγνω, ἐξέεται αὐτῷ, ὡς μηδενὸς καιροῦ γεγονότος, ἀναχωρεῖν ἐκείθεν. Τοῦτο οὖν ἡ σύνοδος ἀνατρέπουσα ἔφη ὅτι, Ἐὰν ἀπαξ ἀνέγνω ἐν ἐκκλησίᾳ, ἀπόδεκτος ἔσται ἐκκλησίᾳ ἑτέρα.

synodus eum, qui vel semel tantum in una ecclesia lectoris munus obierit, in alia recipi omnino vetat.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ κλῆν ἀπαξ εἰς ἐκκλησίαν ἀναγνοῦς ὄπ·
« ἄλλης· μὴ δεχέσθω εἰς κλήρωσιν. »
Τὸ ἀλλότριον κληρικὸν ὄφ' ἑτέρου παραδέχεσθαι ἐπισκόπου πλῆσαι αἱ σύνοδοι διεκώλυσαν· κλῆν γοῦν ἀπαξ εἰς ἐκκλησίαν ὁ κληρωθεὶς ἐν αὐτῇ τὰς ἱεράς βίβλους τῷ λαῷ ὀπανέγνω, ὄφ' ἑτέρας εἰς κλῆρον παραδεχθῆναι οὐ συγκεχώρηται.

Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ ἐμφανίζονται τὰ πραχθέντα ἔκ τῶν πέραν τῆς θαλάσσης ἀποσταλέντων τοποτηρητῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ ἐνδοξοτάτου βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ Αὐγούστου καὶ Ῥουμρίδου τοῦ λαμπροτάτου ὑπάτου τῇ πρὸ ὀκτώ Καλανῶν Σεπτεμβρίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν Σεκούδου. »

Αὐρήλιος ἐπίσκοπος ἐν πάσῃ τῇ συνόδῳ προκαθίσας παρεστῶτων τῶν διακόνων εἶπεν· « Λόγου ἀπαίτησαντος ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης παρὰ τῆς ἐμῆς μετριότητος εἰς ταύτην τὴν σύνοδον προετρέπη. Ἐκπαλαί γὰρ ὡς μέμνηται ἡ ὑμετέρα ἀγιωσύνη, συνόδου λεχθείσης ἀποσταλαμῶν ἀδελφούσῳ ἡμῶν πρὸς τὰ πέραν τῆς θαλάσσης τοποτηρητάς, οὓς ἐχρῆν ἐν τῇ συνελευσίᾳ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύνης τὴν κίνησιν διηγήσασθαι τῆς ἐξανουθείσης πρὸς εἰσελάς· καὶ κλῆν ἐν τῇ χθεσινῇ ἡμέρᾳ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος καθεσθέντες ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐπιμελῶς δὲ ἐπραξαν ἐψηλαφήσαμεν· ὁμῶς πρέπει σήμερον τὴν ἀνάληψιν τῆς χθεσινῆς ἡμέρας τοῖς ἐκκλησιαστικῶς πεπραγμένοις ἐμβεβαιώσαι διὰ τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἑκπαρχῶν τῆς Ἀφρικῆς τοὺς μὴ παραγενομένους ἐν τῇ παρουσίᾳ συνόδου. Ἡ τάξις οὖν ἀπαιτεῖ τῶν πραγμάτων, ἵνα ἐν πρώτοις πρὸ τῶν ἀδελφῶν, καὶ συνιερώων ἡμῶν, τῶν πρὸς ταύτην τὴν σύνοδον εἴτε ἐκ τοῦ Βυζακίου εἴτε ἀπὸ Μαυριτανίας παραγενομένων, ζητήσωμεν, πῶς συμφέρειν ψηφίζονται τῇ παρουσίᾳ συνόδου. Καὶ προσενεγκόντων Φιλολογίου, Γέτα, Βενουστιανῶ, Φιλικιανοῦ, τῶν ἐπισκόπων τῆς Βυζακικῆς χώρας, τὰ γράμματα τῆς τοποτηρησίας, τὰ καὶ ἀναγνωσθέντα, ἔτι δὲ προσενεγκόντων Δουκιανοῦ καὶ Σιλβανοῦ, τῶν τοποτηρητῶν τῆς Μαυριτανίας χώρας τῆς Σιτιφένσης, τὰ γράμματα τῆς τοποτηρησίας, καὶ τούτων ἀναγνωσθέντων, Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Τούτων τῶν ἑγγράφων ἡ ὄψις τοῖς πεπραγμένοις συζευχθεῖη. Περὶ τῶν τοῦ Βυζακίου ἐπισκόπων Νουμήδιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Προσέχομεν τοὺς ἀδελφούς καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν, τοὺς τῆς Βυζακικῶν χώρας καὶ Μαυριτανίας Σιτιφένσης, εἰς τὴν σύνοδον τοποτηρητάς ἀποστείλαι· νῦν ζητήσωμεν, ἂν τοποτηρηταὶ τῆς Νουμηθίας παρε-

A eam excusationem veluti justam prætenuisse, canones videlicet de iis, qui multum temporis in clero egissent, esse intelligendos : si quis vero semel tantum in ecclesia legisset, nihil obstare quominus illi, utpote nullo tempore ibi ab illo transacto, ab ea secedere liceret. Quamobrem hoc improbatum, lectoris munus obierit, in alia recipi omnino vetat.

ARIST. « Qui etiam semel tantum in ecclesia legit, ab alia in clerum ne admittatur.

Alienum clericum ab altero admitti episcopo omnes synodi vetant. Quamvis itaque semel qui in ecclesia clericus sit, in ea sacros libros populo legat, ab alia in clerum recipi non permittitur.

B « In hac synodo referantur gesta episcoporum, qui legati ultra mare missi sunt, sub clarissimo imperatore Theodosio Augusto, et Rumorido illustrissimo consule, A. D. octavo Kalendas Septembris, Carthagine in ecclesia Secundi. »

Aurelius episcopus toti synodo præsidiens, astantibus diaconis dixit : « Ratione exigente, vestra fraternitas a mea mediocritate in hanc synodum deducta est. Jam olim enim, ut vestra meminit sanctitas, habita synodo misimus fratres nostros ultra mare legatos, quos oportebat in vestrae sanctitatis conventu perfunctiæ legationis progressum narrare : nam etsi hesterno die de re eadem sedentes, ex rebus ecclesiasticis diligenter ea, quæ fecerunt, tractavimus : oportet tamen hodie hesternæ diei tractatum actis ecclesiasticis confirmare, propter episcopos provinciarum Africae qui in præsentī synodo non aderant. Rerum itaque ordo exigit, ut in primis a fratribus et consacerdotibus nostris, qui ad hanc synodum, sive ex Byzacio, sive ex Mauritania accesserunt, quaeramus, quomodo conferre statuunt præsentī synodo. Et cum attulissent Philologius, Geta, Venustianus, Felicianus episcopi Byzacenæ provinciae, litteras legationis, quæ et lectæ sunt ; præterea autem cum attulissent Lucianus et Silvanus, legati Mauritanie regionis Sitifensis, litteras legationis, eæque lectæ essent : Aurelius episcopus dixit : Horum scriptorum contextus actis conjungatur. De Byzacii episcopi Numidius episcopus dixit : Animadvertimus confratres et coepiscopos nostros Byzacenorum provinciae et Mauritanie Sitifensis ad synodum legatos misisse : nunc quaeramus an legati Numidiae accesserunt, vel Tripolitanae scilicet regionis, vel etiam Cæsarianæ Mauritanie. De Mauritanie Sitifensis episcopis Lucianus et Sylvanus episcopi Mauritanie Sitifensis regionis legati dixerunt : Sero ad fratres nostros Cæsarianæ synodica epistola pervenit, postquam illi venturi erant ; omnino tamen venient : et de eorum animis confidimus, quod si quid unquam in hac synodo fiet, tæsi quocumque sine dubio assen-

centur. De Numidia episcopi Alipius Numidiæ A
 Ecclesiæ episcopus dixit: Nos quidem ex Numi-
 dia venimus, ego et sanctissimi fratres, Augustinus
 et Posidius: sed et legiti e Numidia mitti non po-
 tuerit, quod maximus tyronum tumultus episcopi,
 propriis necessitatibus in suis civitatibus impe-
 dit, occupare præstolantur. Nam et vestræ san-
 ctissimæ synodalem sanctissimo seni Xantippo post-
 quam detuli, statuit pro præsentis quæstione syn-
 odum indicere, ut plena legatio mitteretur ad
 hanc synodum: sed cum ego binis ei litteris in in-
 memoriam revocassem, respondit per proprias
 litteras de impedimento Tyronum, ut dixi. Au-
 relius episcopus dixit: Non est dubium, quin
 prædicti fratres et coepiscopi nostri ex Numidia B
 quando synodi acta acceperint, statim quoque
 proprios consensus præbent, et ad finem redu-
 cere studebunt, quæcunque placuerint. Necesse
 est ergo hujus sedis sollicitudine provideri, ut
 hoc prædictis fiat manifestum. De fratribus no-
 stris ex Tripoli cognoscere potui, quod Dulciti-
 um fratrem nostrum miserunt legatum. Sed quia se-
 sistere non potuit, quidam ex nostris illis hoc
 affirmarunt, qui ex prædicta regione venerant,
 quod prædictus Dulciti-um navem ingressus est: et
 credendum est aliquam ei moram ex tempestate
 evenisse, quæ cogit eum tardius venire: tamen
 de eo quoque, si vestræ dilectioni placeat, eadem
 forma servetur, ut quæ synodo visa fuerint ad
 eos mittantur. Ab omnibus episcopis dictum est: C
 Quæ a tua sanctitate defuita sunt omnibus pla-
 cent. »

καὶ εἰς πέρα: ἀγαγεῖν σπουδάσουσιν, ὅσα ἰσχυροὶ ἀρεστοῦσιν. Ἀνάγκη τοίνυν ἐστὶ τῇ φρον-
 τίδι τῆς καθέδρας ταύτης προνοηθῆναι τοῦτο αὐτὸ τοῖς προλεχθεῖσιν ἐμφανῶς καταστῆναι,
 περὶ τῶν ἀπὸ Τριπόλεως ἀδελφῶν ἡμῶν τοῦτο ἠδυνήθησαν γινώσκειν, ὅτι δουλικίῳ ἀδελφῶν ἡμῶν
 ἀπέστειλαν τοποτηρητὴν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπαντῆσαι οὐκ ἠδυνήθη, τοῦτό τινες τῶν τέκνων ἡμῶν
 διεθεσάμενοι ἐλθόντες ἐκ τῆς προλεχθείσης χώρας, ὅτι ὁ μνημονευθεὶς δουλικίῳ εἰς πλοῖον
 εἰσῆλθεν· καὶ δεῖ πιστεῦσαι τινα παροικίαν ἐκ τοῦ χειμῶνος αὐτῷ συμβῆναι, τὴν αὐτὸν ἀναγκά-
 σασαν βραδύναι· ὅμως καὶ περὶ τούτου, ἐὰν ἀρέσκῃ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ, ὁ αὐτὸς τύπος φυλα-
 χθεῖν, ἵνα τὰ ἀρέσαστα τῇ συνόδῳ πρὸς αὐτοὺς ἀποσταλῶσιν. Ἀπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέ-
 χθη· Τὰ ὀρισθέντα ὀπὸ τῆς σῆς ἀγιωσύνης πᾶσιν ἀρέσκει. »

BALS. Multa quidem hæc scriptura persequitur
 de iis, qui legatos ad synodum non miserunt. Cum
 autem aliqui pro eis respondissent, visum est eis
 veniam esse dandam, si illi quoque ea susceperint,
 quæ placent synodo.

627 ZONAR. Multa quidem superiore scripto
 de iis, qui legatos ad hanc synodum non miserunt,
 dicitur. Sed cum illorum patrocinium quidam
 suscepissent, id ita eis condonari placuit: si modo
 synodi decreta omnia ipsi quoque admitterent.

CANON XCIV.

De conveniendis Donatistis. Aurelius episcopus
 dixit: Quod venit ad vestræ dilectionis tracta-
 tionem existimo debere ecclesiasticis actis con-
 firmari. Vestrum enim omnium promissio hoc
 proposuit, debere unumquemque nostrum in
 propria civitate per se cum Donatistarum prin-
 cipibus congregari, vel sibi alium vicinum ad-

γενόμενος, ἢ δηλαδὴ τῆς Τριπολιτανῆς χώρας, ἢ
 τῆς Καισαριανῆς Μαυριτανίας. Περὶ τῶν τῆς
 Μαυριτανίας Σιτιφένσης ἐπισκόπων Λουκιανῶς
 καὶ Σιλβανῶς ἐπισκόποι τοποτηρηταὶ τῆς
 Μαυριτανίας Σιτιφένσης χώρας εἶπον· Βραδέως
 πρὸς τοὺς τῆς Καισαριανῆς ἀδελφοῦς ἡμῶν ἢ
 συνοδικῆς ἦλθιν· ἐπεὶ κάκεινοι λοίπῳ εἶχον φθά-
 σαι, ὅμως πάντως ἐλεύσονται· καὶ ἠαυτοῦσιν
 περὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, ὅτι, εἰ τι δὴποτε ἐν ταύ-
 τη τῇ συνόδῳ πραχθήσεται, καὶ αὐτοὶ ἀναμφι-
 βδύω: τὰς ἰδίαις συναινέσεις παρέξουσιν. Περὶ τῶν
 τῆς Νομηθίας ἐπισκόπων Ἀλύπιος ἐπίσκοπος
 τῆς ἐκκλησίας Νομηθίας εἶπεν· Ἡμεῖς μὲν
 ἀπὸ τῆς Νομηθίας ἦλθομεν, ἐγὼ τε καὶ οἱ ἀγίου-
 τατοὶ ἀδελφοὶ Αὐγουστίνος καὶ Ποσειδίου· ἀλλ' οἱ
 ἀπὸ τῆς αὐτῆς Νομηθίας τοποτηρηταὶ πεμφθη-
 ναι οὐκ ἠδύναντο, ὅτι ἀκριβῶς τῶν θεορῶτων τοῦ
 Τυρῶνατος οἱ ἐπίσκοποι ἰδίαις ἀνάγκαις ἐν ταῖς
 πόλεσιν αὐτῶν ἀπασχολοῦνται ἐμποδιζόμενοι·
 ἐπεὶ καὶ τὴν συνοδικὴν τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύ-
 νης τῷ ἀγιωτάτῳ γέροντι Ξανθίππῳ ὡς ἀνή-
 γαγον, συνείδα περὶ τῆς παρουσίας ζητήσεως
 σύνοδον καταμνησθῆναι, ὅπως καταρτηθεῖσα το-
 ποτηρησῆα πρὸς ταύτην ἀποσταλῆ τὴν σύνοδον·
 ἀλλὰ δευτέροις γράμμασιν ἐμοῦ τὸν αὐτὸν ἀνα-
 μνήσαντος ἀπελογησάτο δι' οἰκείων γραμμά-
 των· περὶ τοῦ ὅπου τοῦ Τυρῶνατος ἐμποδισμοῦ,
 ὡς ἀνωτέρω εἶπον. Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπεν·
 Οὐκ ἔστιν ἀμφιβόλον ὅτι οἱ προλεχθέντες ἀδελ-
 φοὶ καὶ συναπίσκοποι ἡμῶν, οἱ ἐκ τῆς Νομη-
 θίας, ὅτι τὰ πεπραγμένα τῆς συνόδου λάθωσιν,
 εὐθέως καὶ τὰς ἰδίαις παρέξουσιν συναινέσεις,

BALS. Πολλὰ μὲν ἡ γραφὴ αὕτη δείξει περὶ τῶν
 μὴ σταλάντων εἰς τὴν σύνοδον τοποτηρητάς. Ἀπο-
 λογιζαμένων δὲ ὑπὲρ ἐκείνων τινῶν, ἔδοξε συγγνω-
 μονηθῆναι αὐτοῖς, εἰ κάκεινοι δέξονται ὅσα τῇ συν-
 ὄδῳ ἀρέσκει.

ZONAR. Πολλὰ μὲν ἡ γραφὴ αὕτη δείξει περὶ
 τῶν μὴ σταλάντων εἰς τὴν σύνοδον ταύτην τοποτη-
 ρητάς. Ἀπολογησαμένων δὲ ὑστερον ὑπὲρ ἐκείνων
 τινῶν, ἔδοξε συγγνωμονηθῆναι αὐτοῖς, εἰ κάκεινοι
 δεῖξονται ὅσα τῇ συνόδῳ ἀρέσει καὶ ψηφισθήσεται. —

KANON LII.

Περὶ τοῦ τοῖς Δονατισταῖς συναλεθῆναι. Αὐρήλιος
 ἐπίσκοπος εἶπεν· Τὸ εἰς ψηφίσασιν ἐλθὲν τῆς
 ὑμετέρας ἀγάπης λογιζομαι ὀφείλειν τοῖς ἐκ-
 κλησιαστικοῖς πεπραγμένοις βεβαιωθῆναι. Ἡ
 γὰρ ὑπόσχεσις πάντων ὁμῶν τοῦτο προεβλάτετο,
 ὀφείλειν ἕνα ἕκαστον ἡμῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καθ'
 ἑαυτὸν συναλεθῆναι τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Δονατιστῶν

ε η προσεϋζα: εαυτῷ γειτονα ἑτερον, ἵνα ἁμοίως A
 ε τοῖς τοιοῦτοις ἐν ἐκάστη πόλει καὶ τόπῳ διὰ τῶν
 ε ἀρχόντων ἢ τῶν πρῶτα φερόντων ἐν ταῖς αὐταῖς
 ε τόποις συνέλθωσιν. Τοῦτο, ἐὰν ἀρέσκη πᾶσι,
 ε παραγγελοῖται. Ἄπο πάντων τῶν ἐπισκόπων
 ε ἐλέχθη· Πᾶσιν ἀρέσκει· καὶ πάντες τοῦτο τῆ
 ε ἡμετέρα ὑπογραφή ἐκυρώσαμεν. Αἰτοῦμεν ἔτι
 ε μὴν, ἵνα ταῖς ἐπιστολαῖς, ταῖς ὀφειλούσαις ἐκ
 ε τῆς συνόδου πρὸς τοὺς ἀρχοντας ἀποπεμφθῆναι
 ε ὑπὲρ πάντων ἡσθ' ὑπογράψῃ ἀγισωσύνη. Αὐρήλιος
 ε ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐὰν δοκῇ τῆ ἡμετέρα ἀγάπη,
 ε ὁ τύπος τῆς πρὸς ἑκείνους συνελεύσεως ἀναγνω-
 ε σθείη, ὅπως τοῦτον τὸν τόνον τῆς ἐπακολουθή-
 ε σεως πάντες, ἐὰν ἀρέσκη, κρατήσωμεν. Ἄπο
 ε πάντων τῶν ἐπισκόπων ἐλέχθη· Ἄναγνωσθείη.
 ε Λαῖτῶ; νοτάριος ἀνέγνω. »

BALS. Ὁ τύπος τῆς πρὸς τοὺς Δονατιστὰς συν-
 ελεύσεως καὶ τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ συνελεύσεως λαληθέντα,
 ἱερά εἰσι περὶ τῶν Δονατιστῶν.

ZONAR. Ἐδοξε τῇ συνόδῳ ἕκαστον τῶν ἐπισκό-
 πων ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει τοῖς προέχουσι τῶν Δονατιστῶν
 ὁμοῦ γενέσθαι, ἢ καὶ ἕτερον ἐπίσκοπον προσλαβέ-
 σθαι, καὶ ὁμιλῆσαι αὐτοῖς καὶ διαλεχθῆναι, ἢ διὰ
 τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν πρωτεύοντων ἐν ταῖς χώραις
 προσκαλεῖσθαι αὐτοὺς· τοῦτέστιν εἰ μὴ ἐκόντες
 συνέρχονται.

ARIST. ε Ἐκαστος τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίᾳ
 ε πόλει τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν Δονατιστῶν συνελθῆτω,
 ε ἢ προσλαβέσθω καὶ τὸν γείτονα, ἵνα τοῖς αὐτοῖς
 ε συνέλθωσιν. »

C Σπυῦδοντες οἱ θεοὶ Πατέρες προσενῶσαι τῇ κα-
 ε ταικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦς Δονατιστὰς, οἵτινες ἐξ αὐτῆς
 ε κακῶς ἑαυτοὺς ἀπέσχισαν, οὐ διέλειπον παρακα-
 ε λούντες αὐτοὺς ἀποστῆναι τῆς παλαιᾶς πλάνης, καὶ
 ε τὴν ἀλήθειαν παραδέξασθαι. Διὰ τοῦτο γοῦν ἔδοξεν
 ε αὐτοῖς καὶ ἔτι δεῖον εἶναι ἕκαστον τῶν ἐπισκόπων
 ε τῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει καθ' ἑαυτὸν τοῖς τῶν Δονατι-
 ε τῶν ἀρχηγοῖς προσελθεῖν, ἢ καὶ ἕτερον προσλαβέ-
 ε σθαι γείτονα, καὶ μετ' αὐτοῦ συνελθεῖν αὐτοῖς, καὶ
 ε πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν τὰ ἐν τῷ ἐφεξῆς κανόνι βητῶς
 ε γεγραμμένα· καὶ εἰ μὴ πεισθῶσιν οὕτω παρακα-
 ε λούμενοι, διὰ τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας ἀπελαθῆναι
 ε τῶν ἐκκλησιῶν, ὧν ἐπέβησαν.

KANON LIX.

D Αὐρήλιος ἐπίσκοπος εἶπε· Τὸ παρὰ τῆς αὐθεν-
 ε τίας ἐκείνης τῆς μεγίστης καθέδρας ἡμῖν ἐπι-
 ε τραπέναι αἰτοῦμεν τὴν ὑμετέραν ἐντιμότητα ἀνα-
 ε γνωσθῆναι, καὶ εἰς πέρας ἀχθῆναι κελεύσαι.
 ε Ἄναγνωσθείσης δὲ τῆς κελεύσεως καὶ τοῖς
 ε ἑπεπραγμένοις συντεθειμένης, ἐπίσκοπος τῆς
 ε καθολικῆς Ἐκκλησίας εἶπεν· Τὸ διὰ τῆς ὕπε-
 ε τέρας τιμότητος πρὸς τοὺς Δονατιστὰς ὀφείλον
 ε ἀπενεχθῆναι ἐντολικὸν ἀκούσαι, καὶ τοῖς πεπρα-
 ε γμένοις ἐμβάλεῖν, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποκομίσαι
 ε καταξιώσατε, καὶ τὴν τούτων ἀπόκρισιν πάλιν
 ε διὰ τῶν ὑμετέρων πεπραγμένων ἡμῖν ἐμφα-
 ε νίσαι. Συνερχόμεθα ὑμῖν αὐθεντικῶς ἀποστα-
 ε λέντες· ἐκ τῆς ἡμετέρας αὐθεντικῆς συνόδου,
 ε ἐπιθυμοῦντες χαρῆναι περὶ τῆς ὑμετέρας· ὁ ὁρ-

ε jungere, ut pariter eos in unaquaque civitate
 ε et loco per magistratus, vel eos qui primas
 ε partes ferunt, in iis:lem locis conveniant. Hoc,
 ε si omnibus placet, edicatur. Ab omnibus epi-
 ε scopis dictum est :{Omnibus placet: et hoc om-
 ε nes nostra subscriptione confirmavimus. Peti-
 ε mus præterea, ut epistolis, quæ debent a sy-
 ε nodo mitti ad magistratus, tua pro omnibus
 ε sanctitas subscribat. Aurelius episcopus dixit :
 ε Si videatur vestræ dilectioni, forma congres-
 ε sionis cum illis legatur, ut hunc prosecutionis
 ε tenorem omnes, si placet, teneamus. Ab omni-
 ε bus episcopis dictum est :Legatur. Lætus no-
 ε tarius legit. »

BALS. Forma congressionis cum Donatistis, et
 quæ in præsentī synodo dicta sunt, Donatistis spe-
 cialiter conveniunt.

ZONAR. Synodo item placuit, ut episcopi omnes
 in eua quisque urbe, adhibito etiam altero, si vide-
 retur, episcopo, eos qui se Donatistarum primos
 ferebant convenirent: vel magistratuum aut eor-
 um, qui in regionibus præsidebant, auctoritate
 advocandos curarent, hoc est, nisi ipsi sponte sua
 conveniant.

ARIST. ε Unusquisque episcoporum in sua civitate
 ε Donatistarum ductores conveniat: vel assumat
 ε etiam vicinum, ut eos conveniant. »

C Omnem navantes operam divini Patres Donatistas
 Ecclesiæ catholicæ adunare, qui se ab ea pessime
 absciderunt, non cessabant eos adhortari ut ab
 antiquo errors desisterent, et veritate amplecter-
 entur. Idcirco visum est iis et adhuc necessarium
 esse, ut quisque episcoporum per seipsum in pro-
 pria civitate Donatistarum ductores adiret, vel
 etiam alium adjungeret vicinum, et cum eo istos
 conveniret, iisque indicaret quæ in sequente ca-
 none diserte scribuntur: et si sic admoniti non
 persuadeantur, per regiam potestatem ab ecclesiis
 illis, quas invaserunt abigantur.

CANON XCV.

D Aurelius episcopus dixit: Quod ab auctoritate
 ε altissimæ illius sedis nobis permissum sit,
 ε petimus a vestra veneratione ut legatur, eaque
 ε id ad effectum deduci jubeat. Lecta autem ju-
 ε sione, et actis conjuncta, dixit episcopus uni-
 ε versalis Ecclesiæ: Quod per vestram venera-
 ε tionem debet ad Donatistas deferri mandatum,
 ε audire et actis inserere et ad ipsos deportari.
 ε curare velitis et eorum rursus respon-sionem
 ε per vestra acta nobis ostendere. Convenimus
 ε eos authenticè, missi a nostra authentica sy-
 ε nodo, cupientes de vestra correctione lætari.
 ε Scimus enim dilectionem Domini, qui dixit :
 ε Beati pacifici, quoniam 628 ipsi illi Dei vo-
 ε cabantur. » Nos quoque per tropheam admo-

« uult, ut iis etiam⁴⁴, qui nolunt dici fratres A
 « nostri dicamus; Fratres nostri estis. Hanc ergo
 « nostram ex pacifica dilectione ad vos proficis-
 « centem admonitionem pro nihilo ducere non
 « debetis; ut si quid nos veritatis habere existi-
 « matis, id asserere ne dubitetis: id est, ut ve-
 « stra coacta synodo eligatis ex vobis ipsis, qui-
 « bus vestrae ejusmodi causae probandae negotium
 « committi debeat; ut nos quoque hoc ipsum
 « facere possimus et ex nostra synodo eligantur,
 « qui debeat cum iis, qui ex vobis electi fuerint,
 « statuto loco et tempore, quidquid ex contro-
 « versiae, quod nostram a vobis communionem
 « separat, pacifice examinari; et tandem ali-
 « quando auxilio Domini Dei nostri antiquus error
 « finem accipiat, ne utique propter hominum B
 « persuasionem imbecillae animae et imperiti po-
 « puli sacrilega aliqua separatione pereant. Si
 « hoc enim fraterne admiseritis, veritas facile
 « apparebit: sin id facere nolueritis, infidelitas
 « vestra statim cognoscetur. Et cum recitata esset
 « haec forma, ab omnibus episcopis dictum est:
 « Hoc valde placet, fiet. Et subscriperunt: Au-
 « relius episcopus Carthaginensis ecclesiae, praes-
 « senti decreto consensi et lecto subscripsi. Simi-
 « liter et reliqui episcopi subscriperunt. »

« Haec synodus adversus Donatistas legatos ad
 « imperatores misit: clarissimo imperatori Honorio
 « Augusto sextum convuli A. D. sexto Kalendas
 « Julias Carthagine; in ecclesia Basilicae Secundae.
 « In hac synodo legationem susceperunt Theasius
 « et Evodius adversus Donatistas. In qua synodo
 « compositum est commonitorium. »

BALS. Nec ea, quae sunt in praesenti colloctione;
 interpretatione indigent. De Donatistis enim specia-
 tim sunt.

ZONAR. Postulatum est, ut ea, quae per legatos
 Donatistis erant denuntianda, in synodo legerentur;
 quae quidem prout a legatis proposita, erant ejus-
 modi. Ad vos inquit authentice, hoc est, aucto-
 ritate a synodo accepta, proficiscimur vos conve-
 nire cupientes, ut de vestra emendatione laetamur.
 Scimus namque beatos Domini voce, pacis consi-
 liatores nominari. Et quamvis fratres nostri dici
 nolitis, a nobis separantes; fratres ipsi nihilomi-
 nus vos appellamus. Quamobrem uostram hanc a
 dilectione profectam admonitionem, qua scilicet ea
 in quibus decepti estis, memoriae vestrae subijcimus,
 ne contemnite; verum si a vobis stare veritatem
 intelligitis: ejus vos quoque sectatores ac propu-

⁴⁴ Matth. v, 7.

« θώσεως. Ἐπιστάμεθα γὰρ τὴν ἀγάπην τοῦ
 « Κυρίου εἰπόντος: « Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί,
 « ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. » Ἐπέμνησε δὲ
 « καὶ διὰ τοῦ προφήτου, ὥστε ἔτι μὴν καὶ τοῖς
 « μὴ βουλομένοις λέγεσθαι ἀδελφοῖς ἡμῶν, λέγειν
 « ἡμᾶς, « ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστε. » Ταύτην τοίνυν τὴν
 « ἐξ ἀγάπης εἰρηνικῆς ἐρχομένην ἡμετέραν ἀνάμ-
 « νησιν ἐξουθενῆσαι οὐκ ὀφείλετε, ἵνα, ἐν τῷ ποτε
 « ἀληθείας ἔχειν ἡμᾶς εἰσθε, ἀντιλαβέσθαι τοῦτου
 « μὴ ἀμφιδόγητε τοῦτ' ἔστιν, ἵνα συναχθεῖσθε συν-
 « ὄδου ὑμῶν ἐπιλέξοσθε ἐξ ὑμῶν αὐτῶν τοὺς
 « ὀφείλοντας τὸ πρῶγμα ἐμπιστευθῆναι τῆς τοιαύ-
 « τῆς ὑμῶν δικαιολογίας· ὅπως καὶ ἡμεῖς δυνη-
 « θῶμεν τὸ αὐτὸ ποιῆσαι· τοῦτ' ἔστιν ἵνα ἐκ
 « τῆς ἡμετέρας συνόδου ἐπιλεγῶσιν οἱ ὀφείλοντες
 « μετὰ τῶν ἐξ ὑμῶν ἐπιλεγέντων ἐν ὠρισμένῳ
 « τόπῳ καὶ καιρῷ πᾶν τὸ τῆς ζητήσεως ἐχόμενον,
 « τὸ τὴν ἡμετέραν ἀφ' ὑμῶν κοινωρίαν χωρῖζον,
 « εἰρηνικῶς ἐξετάσαι· καὶ κινῶν ὅλῃ ποτε τῇ βοήθειᾳ
 « τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τέλος· ἢ κατὰ τὴν δό-
 « ξηται πλάνην, μὴ ποτε διὰ πείσμα ἀνθρώπων
 « ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἀπειροὶ λαοὶ ἰεροσῶλον ἐνὶ
 « χωρισμῷ ἀποδύωνται. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ἀδελφικῶς
 « καταδέξησθε, εὐχερῶς ἡ ἀλήθεια διαφανήσεται·
 « εἰ δὲ τοῦτο ποιῆσαι μὴ θέλησητε, ἡ ἀπιστία
 « ὑμῶν εὐθέως γνωρισθήσεται. Καὶ ἀναγνωσθή-
 « τος τοῦ τοιοῦτου τύπου, ἀπὸ πάντων τῶν ἐπι-
 « σκόπων ἐλέγθη· Πάνυ ἀράσκει· τοῦτο γενήσεται.
 « Καὶ ὑπέγραψαν. Αὐρίλιος· ἐπίσκοπος τῆς Καρ-
 « χηδόνων ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφισματι
 « συνήνεσα, καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα.
 « Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

C Ἀυτὴ ἡ σύνοδος κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρεσβευτὰς
 πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας ἀπέστειλε τῷ ἐνδοξοτάτῳ
 βασιλεῖ Ὁνωρίῳ Ἀυγούστῳ τῷ ἔκτῳ ὑπάτῳ τῇ πρὸ
 ἐξ Καλανδῶν Ἰουλίῳ ἐν Καρχηδόνι· εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν τῆς βουλαικῆς Σεκούνης. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ
 τοποτηρησίαν ἀνεδέξαντο Θεάσιος καὶ Εὐόδιος κατὰ
 τῶν Δονατιστῶν. Ἐν ᾗ συνόδῳ συνετάχθη κομμο-
 νιτόριον.

ΒΑΣΣ. Οὕτε τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ ὁμιλίᾳ ἐρμηνείας
 δέονται. Ἰδικὰ γὰρ εἰσι περὶ Δονατιστῶν.

D ΖΩΝΑΡ. Ἐξετήθη ἀναγνωσθῆναι τῇ συνόδῳ, ἃ
 ἐνετάθησαν εἰπεῖν οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τοὺς Δο-
 νατιστάς. Τὰ δὲ ἦσαν τοιαῦτα, ὡς ἀπὸ τῶν πρεσ-
 βειτῶν λεγόμενα, ὅτι Συνερχόμεθα ὑμῖν ἀθεντικῶς,
 ἦγουν ἐξουσίας λαβόντες παρὰ τῆς συνόδου, προσ-
 ομιλήσαι ὑμῖν ἐπιθυμοῦντες, χαρῆναι ἐπὶ τῇ διορ-
 θώσει ὑμῶν. Οἴδαμεν γὰρ τὸν Κύριον μακαρίζοντα
 τοὺς εἰρηνοποιούς, καὶ μὴ θέλοντας ὑμᾶς καλεῖσθαι
 ἀδελφοὺς ἡμῶν, ἀλλ' ἀποσχίζοντα· ἀφ' ἡμῶν, ἡμεῖς
 λέγομεν ὅτι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστε. Διδὸν μὴ ἐξουθενή-
 σθε τὴν ἐξ ἀγάπης εἰρηνικὴν ἀνέμνησιν ἡμῶν,
 τουτέστιν ὅτι ἀναμνησόμεθα ὑμᾶς τῶν σφαλμάτων
 ὑμῶν· ἀλλ' ἐν οἴσθε ἀληθείας ἔχεσθαι, ἀντιλαμ-
 βάνεσθαι ταύτης, ἦγουν ὑπεραγωνίσασθαι τῆς νο-

μιζομένης ὑμῖν ἀληθείας μὴ ἀμφισβάζετε. Ἐπιλέξασθε δὲ τινὰς ἐξ ὑμῶν, τοὺς διαλεγθησομένους τοῖς ἐπιλεγθησομένοις ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου περὶ τῶν χωριζόντων ὑμᾶς ἐκ τῆς ἡμῶν κοινωνίας· ἵνα, καὶ βραδέως τέλος ἢ παλαιὰ δέξηται πλάνη, μὴ ποτε διὰ πείσμα ἦτοι διὰ ματαίαν ἐνστασιν ἀνθρώπων ἀπόλωνται ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἀπειροὶ λαοὶ (ἀπειροὶ ἢ κατὰ πληθός, ἢ δι' ἀπλότητα καὶ ἀγνοίαν τοῦ καλοῦ) χωριζόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροσὺλιν χωρισμῶ. Τὸ γὰρ ψυχὰς ἀνθρώπων, ἱερὴν οὐσας καὶ θεῖον χρῆμα, ἀπόλλυσθαι ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροσὺλιν ἐκάλεσαν, ὡς συλουμένων τῶν ἱερῶν ψυχῶν παρὰ τῶν ἀπατόντων αὐτά· ἢ ὅτι μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἱερὰ μετιόντες, ὡς δὲ αὐτοῖς δοκοῦν αὐτὰ ψηλαφῶντες καὶ μεταχειριζόμενοι, συλῶσιν αὐτά, μὴ χρώμενοι αὐτοῖς κατὰ τὸ τοῦ Ἀσπότου θέλημα. Ὁ γὰρ παρὰ γνώμην τινὸς ψηλαφῶν πρᾶγμα αὐτοῦ κλέπτῃς κρίνεται τοῖς τῆς πολιτείας θεσμοῖς.

quam ex Domini voluntate ipsis utantur. Quicumque nititur eum leges quoque civiles furii renin esse fecernunt.

ΑΡΙΣΤ. « Ἦτω τὰ πρὸς τοὺς Δονατιστὰς λεχθησόμενα τάδε· Ἐπιθυμοῦμεν χρῆναι ἐπὶ τῇ ὑμῶν διορθώσει· ἐκελεύσθημεν γὰρ καὶ πρὸς τοὺς μὴ ἀνεχομένους εἶναι ἡμῶν ἀδελφοῦς λέγειν, Ἄδελφοὶ ἡμῶν ἴστε. Διδὸν συνερχόμεθα ὑμῖν, καὶ ὑπομιμνήσκωμεν, ὡσάν εἴ τινα δικαιολογίαν ἔχειν οἴεσθε, ἐπιλέξασθε τοὺς ταύτην πιστευθησομένους ἀπαντῆσαι, ὁραλλόντας ἐν ὀρισμένῳ τόπῳ καὶ καιρῷ· εἰ δὲ μὴ, ἢ ἀπιστία ὑμῶν ἐντεῦθεν γνωρισθῆ. » Σαφῆς.

ΚΑΝΟΝ ἧΓ.

Τὸ κομμονιτόριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρεσβευταί. Κομμονιτόριον τοῖς ἀδελφοῖς Θεασίῳ καὶ Εὐδοκίῳ, τοῖς πεμφθεῖσι πρεσβευταῖς ἐκ τῆς ἐν Καρχηδόνη συνόδου, πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους καὶ θρησκευτικωτάτους αὐτοκράτορας. Ἦνίκα τὴν τοῦ Κυρίου βοήθειαν τοῖς εὐσεβεστάτοις προσεληθοῦσι βασιλεῦσι, τοῦτοῖς ἐμφανισουσιν, πῶς τὴν τρόπον τελείῃ ἢ παρρησίᾳ κατὰ τὴν τοῦ ἀνωτέρου ἐνιαυτοῦ σύνοδον οἱ πρωτεύοντες τῶν Δονατιστῶν τοῖς πολιχνιωτικῶς πεπραγμένοις συνελθεῖν προετράπησαν, ἵνα, εἰ ἐθάρρουν, τοῦ οἴκειου δόγματος ἀντιλεβέσθαι, ἐπιλεγέντων ἀπὸν ἱκανῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ. μεθ' ἡμῶν εἰρηνικῶς ἀμφέβαλλον, καὶ ἡμερῆτι Χριστιανικῇ ἀναμφιδόλως εἶχον ἐπιδείξει, εἰ ἦν ποτ' ἀληθείας μετεῖχον, ὅπως ἐκ τούτου ἢ καθολικῇ εἰλικρινότη; ἢ ἐκπαλαί τοῖς ἀνωτέρω διαλάμψασα χρόνοις, καὶ νῦν ὁμοίως διὰ τῆς ἀπειρίας καὶ μονοτονίας τῶν ἀντιλεγόντων ἐγνωρίζετο. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ μὴ θαρρῆναι συνέχοντο σχεδόν, οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀποκρίνασθαι. Διδὸν ἐπισκοπικῇ καὶ εἰρηνικῇ τάξει; περὶ τοὺς τοιοῦτους πεπληρωταί, κἀκείνοι τῇ ἀληθείᾳ μὴ δυνηθέντες ἀποκριθῆναι, εἰς ἀτόπους βίας μετεστράφησαν, ὡς πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ πολλοὺς κληρικούς, ἵνα τὸ περὶ τῶν λαϊκῶν

A gnatores fieri ne dubitatis. Aliquos porro ex vestro numero designate, qui cum delectis a nostra synodo congregiantur deque iis, quorum causa a nostra communione separati estis colloquantur; ut quævis aliquando tamen finem antiquus error accipiat; ne propter aliquos, stulte nimis ac præfracte sæe sententiæ retinentes, imbecillæ animæ populique innumerabiles exitiose perdantur (quævis illud, ἀπειροὶ λαοί, vel ob multitudinem innumerabiles, vel ob simplicitatem ac rerum imperitiam intelligi liceat) ab Ecclesiæ catholicæ consortio sacrilega separatione disjuncti. Animorum namque jacturam qui sacrosancti sunt, divini quoque munere homini dati, propter illud ab Ecclesia catholica dissidium, sacrilegii nomine jure appellavere; quod sacræ animæ ab illis, qui eas decipiunt quasi furto subtrahantur: vel etiam quia contra ecclesiasticæ traditionis institutum res sacræ invadentes, easque pro arbitrio contrectantes et administrantes, sacræ diripiunt; cum nequam enim præter domini voluntatem alterius re

629 ARIST. « Quæ ad Donatistas legenda, hæc sunt: Vestra gaudere correctione nobis in votis est: in mandatis enim accepimus, ut iis etiam qui nostri esse fratres ægre ferunt, dicamus, fratres nostri estis. Vos itaque convenimus, et admonemus, ut, si qua causæ vestras defensio vobis superesse videatur, deligatis aliquos, quibus committatur, qui in condito loco et tempore prodire debent: alioquin infidelitas vestra exinde pateat. » *Perspicuus.*

CANON XCVI.

Commonitorium, quod acceperant legati contra Donatistas. Commonitorium fratibus, Theasio et Evodio, missis legatis a synodo Carthaginiensi ad clarissimos et religiosissimos imperatores: Quando Dei auxilio ad religiosissimos imperatores accesserint, eis aperiat, quomodo plena libertate in superioris anni synodo Donatistarum primates ac acta civilia convenire admoniti fuere, ut si suum dogma tueri confiderent, aliquibus idoneis ex eorum numero electis, nobiscum pacifice contenderent, et mansuetudine Christiana nobis citra dubitationem ostenderent, si quid veritatis tenerent: ut ex eo catholica sinceritas, quæ jam olim superioribus illuxit temporibus, nunc quoque sinistraliter per contradicentium ignorantiam et pervicaciam cognoscatur. Sed quia non satis fidebant, fere nihil ausi sunt respondere. Quare quoniam episcopale et pacificum in eos impletum est officium, et illi veritati respondere non valentes, ad execrandas violentias conversi sunt, adeo ut multos episcopos et multos clericos, ut de laicis taceam, insidiis appeterint, et præterea etiam aliquas ecclesias invaserint, et alias invadere conati sint: eorum est deinceps humanitatis providere, ut catholica Ec-

« nunt, ut iis etiam ⁴³, qui nolunt dici fratres A
 « nostri dicamus : Fratres nostri estis. Hanc ergo
 « uostram ex pacifica dilectione ad vos proficis-
 « centem admonitionem pro nihilo ducere non
 « debetis ; ut si quid nos veritatis habere existi-
 « matis, id asserere ne dubitetis : id est, ut ve-
 « stra coacta synodo eligatis ex vobis ipsis, qui-
 « bus vestræ ejusmodi causæ probandæ negotium
 « committi debeat ; ut nos quoque hoc ipsum
 « facere possimus et ex nostra synodo eligantur,
 « qui debent cum iis, qui ex vobis electi fuerint,
 « statuto loco et tempore, quidquid ex contro-
 « versia, quod nostram a vobis communionem
 « separat, pacifice examinari ; et tandem ali-
 « quando auxilio Domini Dei nostri antiquus error
 « finem accipiat, ne utique propter hominum
 « persuasionem imbecillæ animæ et imperiti po-
 « puli sacrilega aliqua separatione pereant. Si
 « hoc enim fraterne admiseritis, veritas facile
 « apparebit : sin id facere nolueritis, infidelitas
 « vestra statim cognoscetur. Et cum recitata esset
 « hæc forma, ab omnibus episcopis dictum est :
 « Hoc valde placet, fiet. Et subscriperunt : Au-
 « relius episcopus Carthaginensis ecclesiæ, præ-
 « senti decreto consensit et lecto subscripsi. Simi-
 « liter et reliqui episcopi subscriperunt. »

« Hæc synodus adversus Donatistas legatos ad
 « imperatores misit : clarissimo imperatori Honorio
 « Augusto sextum consuli A. D. sexto Kalendas
 « Julias Carthagine; in ecclesia Basilicæ Secundæ.
 « In hac synodo legationem susceperunt Theasius
 « et Evodius adversus Donatistas. In qua synodo
 « compositum est commonitorium. »

BALS. Nec ea, quæ sunt in præsentī collocatiōne;
 interpretatione indigent. De Donatistis enim specia-
 tim sunt.

ZONAR. Postulatum est, ut ea, quæ per legatos
 Donatistis erant denuncianda, in synodo legerentur;
 quæ quidem prout a legatis proposita, erant ejus-
 modi. Ad vos iniquiunt authenticæ, hoc est, aucto-
 ritate a synodo accepta, proficiscimur vos conve-
 nire cupientes, ut de vestra emendatione lætamur.
 Scimus namque beatos Domini voce, pacis consi-
 liatores nominari. Et quamvis fratres nostri dici
 aolitis, a nobis separantes; fratres ipsi nihilomi-
 nus vos appellamus. Quamobrem uostram hanc a
 dilectione profec:am admonitionem, qua scilicet ea
 in quibus decepti estis, memorix vestræ subijcimus,
 ne contemnitis; verum si a vobis stare veritatem
 intelligitis: ejus vos quoque sectatores ac propu-

⁴³ Matth. v, 7.

« θώσεως. Ἐπιστάμεθα γὰρ τὴν ἀγάπην τῷ
 « Κυρίου εἰπόντος: « Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί,
 « ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται. » Ὑπέμνησε δὲ
 « καὶ διὰ τοῦ προφήτου, ὥστε ἔτι μὴν καὶ τοῖς
 « μὴ βουλομένοις λέγεσθαι ἀδελφοῖς ἡμῶν, λέγειν
 « ἡμᾶς, « ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστε. » Ταύτην τοίνυν τὴν
 « ἐξ ἀγάπης εἰρηνικῆς ἐρχομένην ἡμετέραν ἀνάμ-
 « νησιν ἐξουθενῆσαι οὐκ ὀφείλετε, ἵνα, ἐν τῷ ποτε
 « ἀληθείας ἔχειν ἡμᾶς εἰστήθε, ἀντιλαβείσθαι τοῦτο
 « μὴ ἀμφιβάλλετε τοῦ: ἔστιν, ἵνα συναχθεῖσθε συν-
 « ὄδου ὑμῶν ἐπιλέξοιθε ἐξ ὑμῶν αὐτῶν τοὺς
 « ὀφειλοντας τὸ πρᾶγμα ἐμπιστευθῆναι τῆς τοιαύ-
 « της ὑμῶν δικαιολογίας· ὅπως καὶ ἡμεῖς δυνη-
 « θώμεν τὸ αὐτὸ ποιῆσαι· τοῦτ' ἐστὶν ἵνα ἐκ
 « τῆς ἡμετέρας συνόδου ἐπιλεγῶσιν οἱ ὀφειλοντες
 « μετὰ τῶν ἐξ ὑμῶν ἐπιλεγέντων ἐν ὠρισμένῳ
 « τόπῳ καὶ καιρῷ πᾶν τὸ τῆς ζητήσεως ἐχόμενον,
 « τὸ τὴν ἡμετέραν ἀφ' ὑμῶν κοινωनीαν χωρίζον,
 « εἰρηνικῶς ἐξετάσαι· καὶ κἂν ὀβέ ποτε τῇ βοήθειᾳ
 « τοῦ Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τέλος ἢ παλαιὰ δὲ-
 « ξηται πλάνη, μήποτε διὰ πείσμα ἀνθρώπων
 « ἀσθενεῖς ψυχὰ καὶ ἀπειροὶ λαοὶ ἰεροσύλῳ ἐνὶ
 « χωρισμῷ ἀπόλωνται. Ἐὰν γὰρ τοῦτο ἀδελφικῶς
 « καταδέξησθε, εὐχερῶς ἢ ἀλήθεια διαφανήσεται·
 « εἰ δὲ τοῦτο ποιῆσαι μὴ θέλησητε, ἡ ἀπιστία
 « ὑμῶν εὐθὺς γνωρισθήσεται. Καὶ ἀναγνωσθε:-
 « τος τοῦ τοιοῦτου τύπου, ἀπὸ πάντων τῶν ἐπι-
 « σκόπων ἐλέγθη· Πάνυ ἀρέσκει· τοῦτο γενήσεται.
 « Καὶ ὑπέγραψαν. Δύριλιος ἐπίσκοπος τῆς Καρ-
 « χηδῶν ἐκκλησίας τῷ παρόντι ψηφίσματι
 « συνήνεσα, καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα.
 « Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »
 Ἀστὴ ἡ σύνοδος κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρὸς αὐτοκράτορας ἀπέστειλε τῷ ἐνδοξοτάτῳ
 βασιλεῖ Ὀνωρίῳ Δυγούστῳ τῷ ἕκτῳ ὑπάτῳ τῇ πρὸ
 ἐξ Καλανδῶν Ἰουλίῳ ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν τῆς βασιλικῆς Σεκούνης. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ
 τοποτηρησίαν ἀνεδέξαντο Θεάσιος καὶ Εὐόδιος κατὰ
 τῶν Δονατιστῶν. Ἐν ἧ συνόδῳ συνετάχθη κομμο-
 νιτόριον.

ΒΑΣ. Οὕτε τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐπιλήθως ἐρμηνεύει
 δέονται. Ἰδικὰ γὰρ εἶσι περὶ Δονατιστῶν.

ZONAR. Ἐξηγήθη ἀναγνωσθῆναι τῇ συνόδῳ, ἃ
 ἐνετάθησαν εἰπεῖν οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τοὺς Δο-
 νατιστάς. Τὰ δὲ ἦσαν τοιαῦτα, ὡς ἀπὸ τῶν πρεσ-
 βειτῶν λεγόμενα, ὅτι Συνερχόμεθα ὑμῖν αὐθεντικῶς,
 ἔχουν ἐξουσίας λαβόντες παρὰ τῆς συνόδου, προσ-
 ομιλῆσαι ὑμῖν ἐπιθυμοῦντες, χαρῆσαι ἐπὶ τῇ διορ-
 θώσει ὑμῶν. Οἴδαμεν γὰρ τὸν Κύριον μακαρίζοντα
 τοὺς εἰρηνοποιούς, καὶ μὴ θέλοντας ὑμᾶς καλεῖσθαι
 ἀδελφοῖς ἡμῶν, ἀλλ' ἀποσχίζοντας ἀφ' ἡμῶν, ἡμεῖς
 λέγομεν ὅτι ἀδελφοὶ ἡμῶν ἔστε. Διὸ μὴ ἐξουθενή-
 σθε τὴν ἐξ ἀγάπης εἰρηνικὴν ἀνάμνησιν ἡμῶν,
 τοῦτέστιν ὅτι ἀναμνησόμεθα ὑμᾶς τῶν σφαλμάτων
 ὑμῶν· ἀλλ' ἐν οἴσθε ἀληθείας ἔχεσθαι, ἀντιλαμ-
 βάνεσθαι ταύτης, ἔχουν ὑπεραγωνίσασθαι τῆς νο-

μιζομένης ὑμῖν ἀληθείας μὴ σφιθάλητε. Ἐπιλέξασθε δι' τινὰς ἐξ ὑμῶν, τοὺς διαλεχθησομένους τοῖς ἐπιλεγχομένοις ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου περὶ τῶν χωριζόντων ὑμᾶς ἐκ τῆς ἡμῶν κοινωνίας· ἵνα, κὰν βραδέως τέλος ἢ παλαιὰ δέξηται πλάνη, μὴ ποτε διὰ πείσμα ἦτοι διὰ ματαίαν ἔνστασιν ἀνθρώπων ἀπόλωνται ἀσθενεῖς ψυχαὶ καὶ ἀπειροὶ λαοὶ (ἀπειροὶ ἢ κατὰ πλῆθος, ἢ δι' ἀπλότητα καὶ ἀγνοίαν τοῦ καλοῦ) χωριζόμενοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱεροσύλῃ χωρισμῶ. Τὸ γὰρ ψυχὰς ἀνθρώπων, ἱερὴν οὐσας καὶ θεῖον χρῆμα, ἀποβλυσθαι ἐκ τοῦ χωρισμοῦ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἱεροσύλῃν ἐκάλεσαν, ὡς συλουμένων τῶν ἱερῶν ψυχῶν παρὰ τῶν ἀπατόνων αὐτάς· ἢ ὅτι μὴ κατὰ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας τὰ ἱερὰ μετιόντες, ὡς δὲ αὐτοῖς δοκοῦν αὐτὰ ψηλαφῶντες καὶ μεταχειριζόμενοι, συλῶσιν αὐτὰ, μὴ χωριζόμενοι αὐτοῖς κατὰ τὸ τοῦ Δεσπότης θέλημα. Ὁ γὰρ παρὰ γνάμην τινας ψηλαφῶν πρᾶγμα αὐτοῦ κλέπτῃς κρινεται τοῖς τῆς πολιτείας θεσμοῖς.

quam ex Domini voluntate ipsis utantur. Quicumque uultur eum leges quoque civiles furū renin esse q̄cernunt.

ΑΡΙΣΤ. Ἐἴτω τὰ πρὸς τοὺς Δονατιστὰς λεχθησόμενα τάδε· Ἐπιθυμοῦμεν χαρῆσαι ἐπὶ τῇ ὑμῶν διορθώσει· ἐκελεύσθημεν γὰρ καὶ πρὸς τοὺς μὴ ἀνεχομένους εἶναι ἡμῶν ἀδελφοῦς λέγειν, Ἄδελφοὶ ἡμῶν ἔστε. Διὸ συναρχόμεθα ὑμῖν, καὶ ὑπομιμνήσκομεν, ὡσὲν εἴ τινα δικαιολογίαν ἔχειν οἴεσθε, ἐπιλέξασθε τοὺς ταύτην πιστευθησομένους ἀπαντῆσαι, ἀφελόντας ἐν ὠρισμένῃ τόπῳ καὶ καιρῷ· εἰ δὲ μὴ, ἢ ἀπιστία ὑμῶν ἐντεύθεν γνωρισθῇ. » Σαφῆς.

ΚΑΝΩΝ ἡΓ΄.

Τὸ κομμονιτόριον, ὅπερ ἔλαβον οἱ κατὰ τῶν Δονατιστῶν πρεσβευταί. Κομμονιτόριον τοῖς ἀδελφοῖς Θεασίῳ καὶ Εὐδοίῳ, τοῖς πεμφθεῖσι πρεσβευταῖς ἐκ τῆς ἐν Καρχηδῶνι συνόδου, πρὸς τοὺς ἐνοχοτάτους καὶ θρησκευτικωτάτους αὐτοκράτορας. Ἦνίκα τὴν τοῦ Κυρίου βοήθειαν τοῖς εὐσεβεστάτοις προσελθεῖσι βασιλεῦσι, τοῦτοις ἐμφανίσουσιν, πρὸς τὴν ἐπιτέλειαν ἢ παρρησίαν κατὰ τὴν τοῦ ἀνωτέρου ἐνιαυτοῦ σύνοδον οἱ πρωτεύοντες τῶν Δονατιστῶν τοῖς πολιχνιωτικοῖς πεπραγμένοις συναθεῖν προετρέψαν, ἵνα, εἰ ἐθάρρουν, τοῦ οἰκελοῦ δόγματος ἀντιλάβασθαι, ἐπιλεγέντων τινῶν ἱκανῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ. μεθ' ἡμῶν εἰρηνικῶς ἀμφέβαλλον, καὶ ἡμερίτητι Χριστιανικῇ ἀναμφιβόλως εἶχον ἐπιδειξαι, εἴ τί ποτ' ἀληθείας μετείχον, ὅπως ἐκ τούτου ἢ καθολικῆ εἰλικρινότης, ἢ ἐκπαλαί τοῖς ἀνωτέρω διαλάμψασα χρόνοις, καὶ νῦν ὁμοίως διὰ τῆς ἀπειρίας καὶ μονοτονίας τῶν ἀντιλεγόντων ἐγνωρίζετο. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ μὴ θαρρῆν συναίχοντο σχεδόν, οὐδὲν ἐτόλμησαν ἀποκρίνασθαι. Διὸ ἐπισκοπικῆ καὶ εἰρηνικῆ τάξει· περὶ τοῦτοις πεπλήρωται, κάκεινον τῇ ἀληθείᾳ μὴ θυνηθέντες ἀποκριθῆναι, εἰς ἀτόπους βλάσφημας, ὡς πολλοὺς ἐπισκόπους καὶ πολλοὺς κληρικούς, ἵνα τὸ περὶ τῶν λαϊκῶν

A gnatiores fieri ne dubiteis. Aliquos porro ex vestro numero designate, qui cum delectis a nostra synodo congregiantur deque iis, quorum causa a nostra communione separati estis colloquantur; ut si quoquamvis aliquando tamen finem antiquus error accipiat; ne propter aliquos, stulte nimis ac praefracte suae sententiae reuinentes, imbecillae animae populique innumerabiles exitios perdantur (quauvis illi, ἀπειροὶ λαοί, vel ob multitudinem innumerabiles, vel ob simplicitatem ac rerum imperitiam intelligi liceat) ab Ecclesiae catholicae consortio sacrilega separatione disjuncti. Animorum namque jacturam qui sacrosancti sunt, diuinoque munere homini dati, propter illud ab Ecclesia catholica dissidium, sacrilegii nomine jure appellare; quod sacrae animae ab illis, qui eas decipiunt quasi furto subtrahantur: vel etiam quia contra ecclesiasticam traditionis institutum res sacras invadentes, easque pro arbitrio contrectantes et administrantes, sacra diripiunt; cum nequaquam enim praeter domini voluntatem alterius re

629 ARIST. Ἐ Quae ad Donatistas legenda, haec sunt: Vestra gaudere correctione nobis in votis est: in mandatis enim accepimus, ut iis etiam qui nostri esse fratres aegre ferunt, dicamus, fratres nostri estis. Vos itaque convenimus, et admonemus, ut, si qua causa vestrae defensionis vobis superesse videatur, deligatis aliquos, quibus committatur, qui in condito loco et tempore prodire debent: alioquin infidelitas vestra exinde pateat. » Perspicuus.

CANON XCVI.

Commonitorium, quod acceperant legati contra Donatistas. Commonitorium fratribus, Theasio et Evodio, missis legatis a synodo Carthaginiensi ad clarissimos et religiosissimos imperatores: Quando Auxillio ad religiosissimos imperatores accesserint, eis aperiat, quomodo plena libertate in superioris anni synodo Donatarum primates ac acta civilia convenire admoniti suere, ut si suum dogma tueri confiderent, aliquibus idoneis ex eorum numero electis, nobiscum pacifice contenderent, et mansuetudine Christiana nobis citra dubitationem ostenderent, si quid veritatis tenerent: ut ex eo catholica sinceritas, quae jam olim superioribus illuxit temporibus, nunc quoque similiter per contradicentium ignorantiam et pervicaciam cognoscatur. Sed quia non satis audent, fere nihil ausi sunt respondere. Quare quoniam episcopale et pacificum in eos impletum est officium, et illi veritati respondere non valentes, ad execrandas violentias conversi sunt, adeo ut multos episcopos et multos clericos, ut de laicis taceam, insidiis appeterint, et praeterea etiam aliquas ecclesias invaserint, et alias invadere conati sint: eorum est deinceps humanitatis providere, ut catholica Ec-

elesia, quæ ens pio in Christo utero genuit, et A
 e fide confirmatione aluit, eorum quoque provi-
 e dentia munitur; ne forte audaces et temerarii
 e homines, in religiosis eorum temporibus, ter-
 e rore aliquo in bonos populos dominatum obti-
 e neant; quoniam eos persuadentes corrumpere
 e non possunt. Cognitum enim est, et legibus
 e sæpe proclamatur, quænam eorum, qui sepa-
 e ratam habent congregationem, execranda fa-
 e ciat multitudo, quæ etiam sæpe prædictorum
 e religiosissimorum imperatorum decretis con-
 e demnata sunt. Adversus ergo illorum insanias
 e possumus divina auxilla consequi, non insueta,
 e nec aliena, sed a sanctis Scripturis: quando
 e Paulus apostolus, ut veris apostolorum Actibus
 e declaratum est, insolentium et factiosorum ho-
 e minum conspirationem militari auxilio depu-
 e lit. Nos ergo hoc petimus, ut universalibus
 e Ecclesiarum ordinibus, in unaquaque civitate
 e et in diversis locis, vicinarum quarumque pos-
 e sessionum, sine mora custodia et præsidium
 e præbeatur. Simul hoc quoque petendum est,
 e ut legem latam a piæ memoriæ eorum Pairo
 e Theodosio, de decem libris auri adversus hæ-
 e reticos qui ordinant et ordinantur servent;
 e præterea autem et adversus possessores, apud
 e quos illorum inventa fuerit congregatio:
 e deinde sic eam legem confirmari jubeant, ut
 e adversus eos valeat, propter quorum insidias
 e ii, qui catholicæ Ecclesiæ curam gerebant, per
 e testimonium depositi sunt; ut hoc saltem ter-
 e rore a faciendis schismatibus, et ab hæretico-
 e rum improbitate cessent, qui æterni supplicii
 e contemplatione purgari, et corrigi differunt. Il-
 e lud præterea petendum est ut eorum pietate
 e lex quæ etiam hucusque duravit, renovetur,
 e quæque sive ex donationibus, sive ex testa-
 e mentis quidquam capiendi vel relinquendi, et,
 e ut semel dicam, propria vel relinquere vel ca-
 e pere tollit potestatem hæreticis, qui in propriæ
 e 630 persuasionis insanias excæcati sunt, et in
 e Donatarum errore volunt permanere. Eis au-
 e tem, qui unionis et pacis contemplatione se-
 e ipsos volunt corrigere, supra positæ legis aper-
 e tus sit sensus, ut accipiant hæreditatem; si D
 e iis adhuc ipsi in hæreticorum errore constitu-
 e tis aliquid ex donatione vel hæreditate obvenit:
 e exceptis scilicet illis, qui postquam in jus vo-
 e cati fuerint, existimarunt se dehere ad catho-
 e licam Ecclesiam transire. De iis enim creden-
 e dum est, eos non metu cælestis judicii, sed
 e terrenæ amplitudinis insatiabili cupiditate, ca-
 e tholicam unionem desiderasse. Ad hæc autem
 e omnia, auxilio opus est dynastiarum uniuscu-
 e jusque provinciar. Porro et si quid aliud anim-
 e adverterint ecclesiasticæ utilitati conferre,
 e hoc peragendi et perficiendi liberam decerni-
 e mus legationem. Illud quoque adhæc placuit,
 e ut litteræ ex nostro conventu ad clarissimos

e σωπήσωμεν, ἐπιβουλαί; συσχέιν, καί τιτι δὲ
 e ἔτι μὴν ἐκκλησίαι; ἐπέδθησαν, καὶ ἄλλαι; ἐπι-
 e θεῖν ὁμοίω; ἐπιεράδθησαν, τῆ; αὐτῶν φιλανθρω-
 e πιά; λοιπὸν ἔστι προνοΐ;σθαι, ἵνα ἡ καθολικῆ
 e Ἐκκλησία, ἡ αὐτοῖ; θρησκευτικῆ Χριστῶ γεν-
 e νήσασα γαστρι, καὶ τῆ βεβα.ώσαι τῆ; πίστει;
 e ἐκθρέψασα, τῆ αὐτῶν ἔτι μὴν προνοία ὀχυρωθῆ·
 e μήποτε προπετεί; ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν
 e αὐτῶν χρόνων φόδω τινὶ τῶν ἀσθενῶν λαῶν κα-
 e ταδυναστεύσωσιν. Ἐπειδὴ ὑποπιθόντες τούτους,
 e ἀποφυλοῖσαι οὐ δύνανται. Ἐγνωσταὶ γὰρ καὶ πολ-
 e λάκι; τοῖ; νόμοι; ἐκδοῦναι τῶν παρασυναγῆν-
 e των ἡ βδελυκῆ πληθῶ; πεία διαπράττεται,
 e ἄτινα καὶ πολλὰκι; τοῖ; θεοπίσμασιν αὐτῶν τῶν
 e προλεχθέντων εὐσεβεστάτων αὐτοκρατόρων κα-
 e τεδικάσθησαν. Κατὰ οὖν τῆ; ἐκείνων μανία;
 e δυνάμεθα συμμαχία; θελά; τυχεῖν, οὐκ ἀήθου;·
 e δὲ, οὐδὲ ἄλλοτρι;· ἀλλ' ἀπὸ τῶν ἁγίων Γρα-
 e φῶν ὀπίταν Παῦλο; ὁ ἀπόστολο;, ὡ; ταί; ἀλη-
 e θιναί; Πράξει; τῶν ἀποστόλων δεδήλωται, τὴν
 e σύμπνοιαν τῶν ἀτάκτων ἀπεικίνησεν βοηθεί;.
 e Ἡμεῖ; τοῖ; οὖν τοῦτο αἰτούμεν, ἵνα ταί; καθολι-
 e καί; τάξει; τῶν ἐκκλησιῶν ἀνὰ ἐκάστην πόλιν
 e ἀνὰ διαφόρου; τόπου; τῶν γειτονουσῶν ἐκά-
 e στων κτήσεων, ἀνυπερθέτω; παραφυλακῆ παρα-
 e σχεθῆ. Ἀμα καὶ τοῦτο δεῖν αἰτῆσαι, ὥστε τὸν
 e νόμον τὸν ἐκτεθέντα παρὰ τοῦ τῆ; εὐσεβοῦ;·
 e μνήμη; Πατρίου; αὐτῶν Θεοδοσίου, τὸν περὶ τῶν
 e δέκα τοῦ χρυσοῦ λιτρῶν, τὸν κατὰ τῶν χειροτο-
 e νούντων καὶ χειροτονουμένων αἰρετικῶν φυλά-
 e ξωσιν, ἔτι μὴν καὶ κατὰ τῶν κτητόρων παρ'
 e οἰ; ἡ ἐκείνων εὐρεθῆ συναγωγῆ· εἰθ' οὕτω;
 e βεβαιωθῆναι τὸν τοιοῦτον, ὦν διὰ τῆ; ἐπιβου-
 e λά; οἰ τῆ; καθολικῆ; προτραπέντε; διὰ μαρτυ-
 e ρίαν ἀπέθεντο ἵνα κἀν τούτω τῶ φόδω ἐκ τοῦ
 e ποιεῖν σχίσματα καὶ ἀπὸ τῆ; τῶν αἰρετικῶν
 e φαυλότητο; πύσωνται οἰ τῆ; κατανοήσει τῆ;
 e αἰωνία; κολάσεω; καθαρθῆναι καὶ διορθωθῆναι
 e ὑπερθεμένω;. Κάκεινο ἔτι μὴν αἰτῆσαι δεῖ,
 e ἵνα τῆ; αὐτῶν εὐσεθεῖ; ὁ καὶ μέχρι τοῦ παρόν-
 e το; νόμο; ἐπαναληφθεῖ, ὁ τὴν εὐχέριαν τῶν
 e αἰρετικῶν ἀφαίρουμένο;, τοῦ εἴτε ἀπὸ διαθηκῶν
 e τούτου; δύνασθαι λαμβάνειν τί ποτε, ἢ κατα-
 e λιμπάνειν, καὶ ἀπλῶ; εἰπεῖν, τοῦ εἴτε καταλιμ-
 e πάνειν τι, εἴτε λαμβάνειν τὰ ἴδια ἀφέληται, τῶν
 e τῆ; μανία; τοῦ ἰδίου πείσματο; τυφλωθέντων,
 e καὶ ἐν τῆ; τῶν Δονατιστῶν πλάνῃ ἐπιμένειν
 e βουλομένο;. Τοῖ; δὲ τῆ; κατανοήσει τῆ; ἐνότη-
 e το; καὶ εἰρήνη; ἑαυτοῦ; διορθώσασθαι βουλο-
 e μένοι; ὑπερκαίμενο; τοῦ τοιοῦτου νόμου ἀνοι-
 e χθεῖη ἡ ἀκρόασι; τοῦ λαμβάνειν κληρονομίαν·
 e εἰ καὶ ἔτι τούτοι; αὐτοῖ; ἐν τῆ; τῶν αἰρετικῶν
 e πλάνῃ καθεστῶσι προσαρμόζει τί ποτε ἀπὸ δω-
 e ρεῖ; ἡ κληρονομία;, ἐξηρημένων ἐκείων ἐγ-
 e λαθῆ οἵτινε; μετὰ τὸ εἰς δικὴν ἐναχθῆναι ἰλογι-
 e σα. το ὀφείλειν, πρὸ; τὴν καθολικὴν μεταθεῖν.
 e Περὶ γὰρ τῶν τοιούτων πιστευτόν ἔστιν μὴ τῶ
 e φόδω τῆ; οὐρανοῦ χρίσεω;, ἀλλὰ τῆ; ἀλητεία;
 e τῆ; γῆ; τῆ; λειτετελεία;, τὴν καθολικὴν ἐνότητα

επιποθήσαι. Πρὸς τοῦτοις δὲ πᾶσι τῆς βοηθείας Δ
 ε χρεία ἐστὶ τῶν δυναστειῶν ἐκάστης ἐπαρχίας
 ε ἰδίας. Καὶ ἄλλο δὲ, εἰ τι δῆποτε κατανοήσουσι
 ε τῆ ἐκκλησιαστικῆ χρησιμότητι λυσिताλοῦν, τοῦ-
 ε το διαπραττεσθαι καὶ ἐξανύειν αὐταξούσιον ψη-
 ε φιδέμεθα τοποτηρησίαν. Κάκεινο δὲ πρὸς τού-
 ε τοις ἤρσεον, ἵνα γράμματα ἐκ τῆς ἡμετέρας
 ε συνελεύσεως πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους βασιλέας
 ε καὶ τὰς ὑπερχούσας ἐξουσίας ἀποσταλῶσι, δι'
 ε ὧν πληροφοροῦνται, ὡς τῆ συναινέσει πάντων
 ε ἡμῶν ἐπὶ τὸ εὐτυχέστατον κομιτέων τοὺς το-
 ε ποτηρητάς παρ' ἡμῶν εἶναι ἀποσταλέντας.
 ε Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῖς αὐτοῖς γράμμασι πάντας
 ε ἡμᾶς ὑπογράψαι βραδύτατόν ἐστι, ἵνα μὴ ταῖς
 ε ἐκάστου ἡμῶν ὑπογραφαῖς τὰ αὐτὰ γράμματα
 ε φορτωθῶσιν, αἰτούμεν, ἀδελφεὲ Ἀδρήλιε, ἵνα B
 ε ἐν τοῦτοις ἡ σὴ ἀγάπη ὑπογράψαι ἐπ' ὀνόματι
 ε πάντων ἡμῶν καταξίωσῃ. Καὶ ὑπέγραψαν·
 ε Ἀδρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλη-
 ε σίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα, καὶ πα-
 ε ραναγνωσθέντι ὑπέγραψα, ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ
 ε ὑπέγραψαν. Γράμματα εἶτι μὴν πρὸς τοὺς ἄρ-
 ε χοντας πέμψαι δεῖ, ἵνα ἕως οὗ Κύριος τοῦς
 ε τοποτηρητάς ὑποστρέψαι πρὸς ἡμᾶς ἀξιώσῃ,
 ε παρὰ φυλακῆν ἀνὰ τὰς τῶν πόλεων τάξεις καὶ
 ε κτήτορας τῶν χωρίων τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-
 ε σίας ἐπιμερίσωσιν. Ἔτι μὴν δεῖ προσεῦξαι καὶ
 ε θηθῆ ἀπὸ τῶν διοικήσεων, ἃς ἐκ τῶν φροντιστῶν
 ε τῆς ἐν Ἰππῶνι ἐκκλησίας ἱερατικῶν δι-
 ε καίων πρὸς αὐτὸν διεκδικεῖ. Καὶ γράμματα δὲ
 ε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκ-
 ε κλησίας περὶ τοῦ παραθέσθαι τοὺς τοποτηρη-
 ε τὰς πεμφθῆναι ὀφείλουσι, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοις
 ε δὲ, ὅπου ἐστὶν ὁ βασιλεὺς. Καὶ ὑπέγραψαν ὁμοίως.
 ε Ἀδρήλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλη-
 ε σίας τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα, καὶ πα-
 ε ραναγνωσθέντι ὑπέγραψα· ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ
 ε ὑπέγραψαν. »

ΒΑΛΣ. Καὶ τὰ ἐν τῇ παρουσίᾳ διαλαλῆ τυπωθέντα C
 παρὰ τῶν Πατέρων διὰ τοῦ; Δονατιστὰς ἰδικὰ εἶσι,
 καὶ μὴ ἐξακουόμενα εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν κατὰ-
 ε στασι. Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἔρμηνεῖα, ἰδέησιν ἡμῖν
 χάριν τοῦτων·

ΖΩΝΑΡ. Τῶν Δονατιστιῶν μὴ δεξαμένων τὴν πρὸς
 αὐτοὺς τῆς συνόδου πρεσβείαν, οἱ Πατέρες ἀθρο-
 ε σθέντες πάλιν πρεσβείαν σταίλαι κατ' αὐτῶν πρὸς
 ε τὴν βασιλέα Ὀνώριον ἐβουλεύσαντο. Ἦρχε γὰρ τότε
 ε τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἑσπερίων Ὀνώριος· καὶ τοῖς
 ε στελλομένοις ἔγγραφον ἐνταλτήριον δεδώκασιν εἰς
 ε ὑπόμνησιν ὧν ἔμελλον πρὸς τὸν βασιλέα εἰπεῖν ὃ
 ε κομμονιτόριον ὠνόμασαν. Ἦσαν δὲ τὰ ἐντεταλμένα
 ε τοιαῦτα, ὅτι Μετὰ παρρησίας ἡμῶν προσκαλεσαμέ-
 ε νων τοῦς πρωτεύοντας τῶν Δονατιστῶν συνελθεῖν,
 ε καὶ, εἰ θαρρόουσιν, ἀντιλαδέσθαι τεῦ οἰκείου δόγμα- D
 ε τος, ὅπως καὶ νῦν ἐγνωρίζετο, ἀντὶ τοῦ καὶ νῦν
 ε ἐφανερῶτο, διὰ τῆς ἀπειρίας, καὶ μονοτονίας, ἤγουν
 ε τῆς ἀμαθείας καὶ αὐτογνώμου ἐνστάσεως τῶν ἀντι-
 ε λεγόντων, ἡ καθολικῆ ἐλικρινότης, ἡ καθαρότης
 ε δηλαδὴ τῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.
 ε Εἰ γὰρ συνήλων, φησὶν, ἐγνώσθησαν ἂν ὅτι ἐξ
 ε ἀμαθείας καὶ ματαίας ἐνστάσεως ἐνίστανται περὶ
 ε ὧν δοξάζουσιν· ἄλλ' ὅτι οὐκ ἐθάβρουν, οὐδὲν
 ε σχεδὸν ἀπεκρίθησαν. Ἐπεὶ οὖν, ὅσα ἴδαι ἡμᾶς
 ε ὦ; ἐπισκόπους ποιῆσαι, εἰρηνικῶς ἐποιήταμεν·

PATROL. GR. CXXXVIII.

imperatores et supereminentes potestates mit-
 e tantur, quibus certiores fiant omnium nostrum
 e consensu ad beatissimum comitatum missos
 e esse a nobis legatos. Sed quia iisdem litteris ab
 e omnibus subscribi est tardissimum, uniuscu-
 e jusque nostrum subscriptionibus eadem litteræ
 e onerentur, petimus, frater Aureli, ut his tua
 e dilectio nomine omnium subscribere dignetur.
 e Et subscriperunt; Aurelius episcopus Eccle-
 e siæ Carthaginensis prædicto decreto consensi,
 e et lecto subscripsi. Similiter et reliqui sub-
 e scriperunt. Litteræ præterea ad magistratus
 e mittendæ sunt, ut, donec Dominus voluerit le-
 e gatus ad nos redire, præsidium per ordines ci-
 e vitatum et possessores prædiorum universalis
 e Ecclesiæ distribuant. Præterea adungere quo-
 e que oportet de Equitio ut ejus impudentia et
 e improbitas a diocæsihus extrudatur, quas
 e a curatoribus Ripponensis Ecclesiæ sacerdotali
 e jure sibi vindicat. Porro litteræ quoque ad epi-
 e scopum Romanæ Ecclesiæ commendatione le-
 e gatorum mittendæ snt, et ad alios ubi est
 e imperator. Et similiter subscriperunt. Aure-
 e lius episcopus Carthaginensis Ecclesiæ præ-
 e senti decreto consensi, et lecto subscripsi :
 e similiter et reliqui subscriperunt. »

BALS. In præsentī quoque sermone, quæ a Pa-
 e tribus adversus Donatistas statuta sunt, sunt spe-
 e cialia, et ad ecclesiarum constitutionem non exten-
 e duntur. Et ideo nec interpretatione quidem indi-
 e gent.

ZONAR. Cum Donatistæ legationem ad ipsos
 a synodo missam rejecissent, conventu inter se ha-
 e bito Patres alteram legationem contra ipsos ad im-
 e peratorem Honorium mittendam esse censuerunt
 e (imperabat enim eo tempore Romæ et Occidenti
 e Honorius); atque ut eorum quæ apud imperatorem
 e agenda forent facilius meminissent, omnia scriptis
 e consignata legatis tradidere, atque id scripti gen-
 e us commonitorium appellavere. Erant autem mandata
 e ejusmodi : A nobis, inquit, magna animi fiducia
 e ad congressum Donatistarum primates vocati, atque
 e ad sui dogmatis, si tantum sperarent, propugnatio-
 e nem invitati fuere; ut hoc quoque tempore catho-
 e licæ veritatis liquidissima puritas adversariorum
 e tum imperitia tum pertinacia magis magisque inno-
 e tesceret ac illustraretur. Nam cum congressum nisi
 e recusassent, illos ex sola veri ignorantia stu-
 e que obstinatione opinionibus suis pertinaciter in-
 e sistere facile perspectum fuisset : verum quia suæ
 e causæ haud satis fiderent, responsum fere nullum
 e dedere. Quoniam igitur omnes episcopalis officii

partes sedato animo atque amico erga eos implevimus, illi vero ad vim atque insidias importune conversi sunt : imperatoris benignitatis esse arbitramur curare, ut catholica Ecclesia, quæ ipsos in orthodoxæ veritatis 631 gremio genuit, atque in fide bene firmatos educavit, a qua illi vellelicet firma ac stabili fide imbuti sunt, per eosdem munita sit atque defensa ; ne forte nefarii homines, quos rationum momentis ad prava pleneque improbitatis ipsorum instituta suadendo traducere non potuerunt, eos terrore ac periculi denuntiatione opprimant. Quæ enim facinora isti conventiculum coactores edant, ne ipsæ quidem leges ignorent. Auxilio igitur, neque insueto, neque ab iis, quorum sacræ Litteræ meminere, alieno juvari se postulant ; librumque Actorum apostolicorum producunt, in quo se improborum conspirationem præsidio militum divus Paulus depulisse testatur. Conspirationem vero improborum, aut eam intelligunt, cum ei in templo, quod expiatus intraverat, Asiani Judæi manus injecerunt, multitudinemque in eum concitaverunt ; quo quidem tempore cum militibus decurrens tribunus, illum de manibus eorum, qui necem afferre conabantur, eripuit : aut illam quadraginta Judæorum collectionem, qui se diris omnibus devovere, si prius cibi aliquid aut potionis degustassent, quam Paulum e medio sustulissent ; nam ea re cognita tribunus, tunc quoque militum præsidio septim, Cæsaream ad Felicem præfectum misit : aut utramque simul significare voluerunt. Eadem igitur ratione synodi Patres ecclesias, in urbibus aliisque pluribus locis constitutas, præsidio militum custodiri volunt : legem præterea a magno quoque Theodosio conditam, ut qui hæreticis ordines contulerint, quique eos susceperint, et qui illos exceperint hospitio, decem auri libris multentur, servari et contra Donatistas etiam valere postulant ; ut vel hoc pœnæ metu hæretici a schismate faciendo deterreantur, qui æterni supplicii terrore minime coercentur. Legem quoque renovari, qua nec hæreditatem cernere, nec donationem adire, hæretici permissuntur ; utque contra Donatistas quoque suum robur obtineat, petunt. Si qui tamen ex iis resipiscant, ejus legis pœnis minime sint obnoxii. At si Donatistarum aliqui de hæreditate in judicium vocati, ea hæreditate aut legato aut alio ad ipsos spectante emolumento hæreseos nomine privati fuerint, tum vero transacta re se Ecclesiæ catholicæ rursus adjunxerint ; ii, inquit, non hæreseos odio, sed detrimenti vitandi causa adducti, id consilii cepisse existimabuntur ; nec proinde quidquam accessio illa homines adjunxerit. Ad hæc in unaquaque provincie auxilio magistratus (hi namque sunt provincie dynastæ) ecclesiis opus esse denuntiant. Legatis porro, inquit, si quid aliud ecclesiasticæ utilitati opportunum fore intellexerint, postulandi liberam facultatem damus. Placuit præterea synodo litteras ad imperatorem ac regni proceres conscribi, quibus

Α ἑκείνοι δὲ εἰς ἀτόπους βίας μεταστράφησαν καὶ ἐπιβουλὰς, τῆς βασιλικῆς φιλανθρωπίας φασὶν εἶναι φρονεῖσαι, ἵνα ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ὀχυρωθῆ, ἡ τούτους γεννήσασα ὀρθοδοξία, καὶ ἐκθρέψασα ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς πίστεως, ἦγουν βεβαίαν αὐτοῖς τὴν πίστιν παραδούσα, μήποτε ἀναίδεῖς ἄνθρωποι καταδυναστεύσωσι τῶν λαῶν, φόβον αὐτοῖς ἐπάγοντες. Πειθοὶ γὰρ τούτου· οὐ δύναται ἀποφραῖναι, ἀντὶ τοῦ, εἰς τὰ φάλα καὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν κακίαν ἐλκύσαι. Οἷα γὰρ οἱ παρασυνάγοντες διαπράττονται, ἔγνωσται τοῖς νόμοις. Αἰτοῦσιν οὖν τυχεῖν συμμαχίας, οὐκ ἀτυνηθούς, οὐδὲ ἀλλοβρίας τῶν Γραφῶν, ἀλλ' οἷα καὶ ἡ θεία Γραφή μέμνηται, καὶ τὴν τῶν Πράξεων βίβλον παράγουσι περὶ τοῦ ἁγίου Παύλου λέγοντες, ὅτι κάκεινος τὴν σύμπνοιαν τῶν ἀτάκτων στρατιωτικῆ βοηθεῖα διακρούσατο. Σύμπνοιαν δὲ τῶν ἀτάκτων, ἢ τῶν ἐν τῷ ἱερῷ συζήτων αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι ἠγγίσθη, καὶ οἱ ἐξ Ἀσίας Ἰουδαῖοι ἠρέθισαν κατ' ἐκείνου τὸν λαόν, ὅτι μετὰ στρατιωτῶν καταβάς ὁ χιλιάρχος ἐξήρπασεν αὐτὸν τῶν ζητούντων αὐτὸν ἀποκτείνειν, ἢ τὴν συστρεφῆ τῶν τεσσαράκοντα Ἰουδαίων, οἱ ἀνθεμίτισαν ἑαυτοῦς μήτε φαγεῖν, μήτε πιεῖν, ἕως ἂν ἀποκτείνωσι τὸν Πάυλον· καὶ τότε γὰρ ὁ χιλιάρχος μεθ' αὐτῶν τοῦτο διὰ στρατιωτῶν αὐτὸν Κιισάριαν ἔστειλε πρὸς τὸν ἡγεμόνα Φήλικα, ἢ καὶ ἄμφο ταῦτα λέγουσι. Ζητοῦσιν οὖν ὁμοίως καὶ οὗτοι ταῖς ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκκλησίαις, καὶ ταῖς ἐν διαφόροις τόποις, παρασχεθῆναι φυλακῆν· φυλάττεσθαι δὲ καὶ τὸν νόμον, τὴν παρὰ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τεθέντα, ὥστε δίκαι χρυσίου λίτρας ζημιοῦσθαι τοῖς χειροτονουμένους αἰρετικούς, καὶ τοὺς χειροτονουμένους, καὶ τοὺς ὑποδεχομένους αὐτούς· ἐν κτήσεσιν οὐκείαις, κρατεῖν δὲ αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν Δονατιστῶν, ἵνα κἄν διὰ τὴν φόβον τούτου τῆς ζημίας παύσωνται ποιεῖν σχίσματα οἱ αἰρετικοί, οἵτινες τῷ φόβῳ τῆς αἰωνίου κολάσεως οὐ διορθοῦνται. Αἰτοῦσι δὲ ἀναναεθῆναι καὶ τὸν νόμον, τὸν θεοπίστοντα τοῖς αἰρετικούς μήτε κληρονομίαν λαμβάνειν, μήτε ἑωρεῖαν, καὶ κρατεῖν αὐτὸν καὶ κατὰ τῶν Δονατιστῶν. Εἰ δὲ τινες ἐξ αὐτῶν διορθώσωνται, κατὰ τούτων τὸν νόμον χώραν μὴ ἔχειν. Εἰ δὲ περὶ κληρονομίας τινὲς τῶν Δονατιστῶν εἰς δικαστήριον ἦδη ἐλκύσθησαν, ἐκνικωμένης ἐξ αὐτῶν ὡς αἰρετικῶν κληρονομίας, ἢ ληγάτου, ἢ τινος κέρδους περιελθόντος· αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὸ ἐναχθῆναι προσέλθωσι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὗτοι, φασὶν, οὐ πιστεύονται, ὅτι καταγόντες τῆς αἰρέσεως αὐτῶν προσέρχονται, ὁλλὰ διὰ τὸ μὴ ζημιωθῆναι τὰ χρήματα· οὐδὲν οὖν ἐκ τοῦ προσιέναι κερδήσουσι. Χρεῖα δὲ, φασὶ, βοιθείας καὶ ἐκ τῶν δυναστειῶν ἐκάστης ἐπαρχίας, ἦγουν τοῦ βοηθεῖν ταῖς ἐκκλησίαις τοὺς ἐκάστης ἐπαρχίας ἄρχοντας. Οὗτοι γὰρ εἰσιν οἱ δυνάσται τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκχωροῦμεν δὲ, φασὶ, τοῖς στελλομένοις ὡς τεφουσιν τοποτηρησίαν, ὥστε καὶ ἄλλο εἴ τι νοήσουσιν ἀναγκαῖον ταῖς ἐκκλησίαις, τοῦτο αἰτεῖν. Ἐδοξε δὲ τῇ συνόδῳ γράμματα γενέσθαι πρὸς τὸν βασιλεῖα, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὥστε γῶναί αὐτούς, ὅτι συναινεῖσι τῶν τῆς συνόδου Πατέρων ἐπέστησαν οἱ

τοποτηρηται εἰς τὸ κομιτάτον, ἤγουν εἰς τὸ παλάτιον. Ἐρησκυτικωτάτους δὲ τοὺς βασιλεῖς· ἐκάλεσεν, ἤτοι πιστοτάτους καὶ Χριστιανικωτάτους, ὡς τῆς Ἐρησκείας τῶν Χριστιανῶν ἀντιποιουμένου. Εἰς ἀνακοπὴν τῆς βίας καὶ ἀταξίας τῶν Δονατιστῶν γράφαι δέον τοῖς ἄρχουσιν τῶν χωρῶν ἐκείνων ἔκριναν, ἵνα παρ' αὐτῶν φυλάσσωνται αἱ ἐκκλησίαι, καὶ οἱ ἔχοντες τὰ χωρία, ἤγουν ὅσοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰσὶ· καὶ περὶ τοῦ Αἰκυτίου, ἵνα ἐκδιωχθῆ, καὶ μὴ τι ὡς ἱερεὺς ἐκδιχῆ. Καὶ πρὸς τὸν Ῥώμης γράφαι τετύπεται περὶ τοῦ παραθέσθαι τοὺς τοποτηρητάς, ἤγουν συστήσαι καὶ γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἐνεδήμει τότε ὁ βασιλεὺς.

ARIST. « Οἱ γεννηθέντες εὐσεβεῖς, καὶ πιστεῖ τραφεῖντες βασιλεῖς, χεῖρα παρέχειν ταῖς ἐκκλησίαις ἐφελουσιν, ἔπειτα καὶ Παύλου δεομένου στρατιωτικῆς χεῖρός, τὴν τῶν ἀτάκτων διέλυσε σύμπτωσαν. »

Τῆς τῶν εὐσεβῶν βασιλέων συμμαχίας καὶ βοηθείας αἱ ἐκκλησίαι ἀεὶ προσδέονται· καὶ ὀφείλουσι ταύτην παρέχειν αὐταῖς ὡς τῆς πίστεως ὄντες πρόμαχοι· ἵνα μὴ παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἢ τῶν ἀτάκτων καταφρονῶνται. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Παῦλος τὴν τῶν ἀτάκτων σύμπτωσαν στρατιωτικῆ βοηθείᾳ διέλυσε.

Πρῶξις ἕκτη.

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τὰ ὀρισθέντα ἢ βραχεῖα σαφηνίζει πρόσθεσις. Ἐπὶ Στελιχωνος πάλιν καὶ Ἀνθεμίου, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων, τῆ δεκάτης προ καλανῶν Σεπτεμβρίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέρου κλίματος. Τὰ πεπραγμένα τῆς παρουσίας συνόδου διὰ τοῦτο ἐξολοκλήρου οὐκ ἐγράφθησαν, ἔπειδὴ μᾶλλον τὰ κατὰ τὸν καιρὸν ἀναγκαῖα ἤπερ τινὰ γενικὰ ὄρισθησαν, δι' ὧν βραχεῖα σύνθεσις τῶν σπουδασμάτων τῆς αὐτῆς συνόδου διετυπώθη. »

KANON LXVII.

« Τὸ βρέθιον τῶν κεφαλαίων. Ἴνα ἐλευθέρᾳ τοποτηρηθῆσιν ἐκ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν εἰς τὴν σύνοδον ἀποσταλῆ πρὸς Μιζόνιον. Τοποτηρηταὶ καὶ γράμματα ἀποσταλῆναι παρηγγέθησαν, διὰ τὸ ὀφείλειν ἐλευθέρᾳ ἐκπέμψαι τοποτηρησίαν· ἵνα, ἔπειδὴ ἐν Καρχηδόνι μόνον ἔνωσις ἐγένετο, πεμφθῶσι γράμματα πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὅπως καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις καὶ πόλεσιν οἱ αὐτοὶ ἄρχοντες σπουδῆν ἐπιχρηγήθηναὶ κελεύσῃσι τῇ ἐνότητι, ἵνα εὐχαριστίαι ἀπὸ τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας ὑπὲρ πάσης τῆς Ἀφρικῆς περὶ τοῦ ἀπελαθῆναι τοὺς Δονατιστάς μετὰ γράμμάτων τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τὸ κομιτάτον πεμφθῶσιν. Γράμματα ἀνεγνώσθησαν Ἰννοκεντίου τοῦ πάππα, ἵνα οἱ ἐπίσκοποι ὡς ἐτυχε πρὸς τὰ περματικά ἀπιέναι μὴ δύνανται· ὅπερ τοῦτο αὐτὸ ταῖς γνώμας τῶν ἐπισκόπων βεβαιώται· ἵνα διὰ τὴν εὐχαριστίαν περὶ τοῦ διωχθῆναι τοὺς Δονατιστάς, ὁμοκλήρως τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ κομιτάτον πεμφθῶσιν. »

consensu Patrum legatos ad comitatum, hoc est, ad palatium missos esse docerentur. Religiosissimos autem imperatores, hoc est, Christianæ fidei nominique apprime addictos, ac religionis Christianæ vel maxime retinentes appellavere. Ad compescendos Donatistarum furores et insanias, præfectis earum provinciarum mittendas esse litteras decreverunt, ut ecclesias, eosque qui prædia possidebant, si illi nimirum inter Catholicos censerentur, ipsi defenderent: de Equitio quoque ut extrudatur, nec ullam sacerdotalis muneris partem omnino attingat. Mittendas etiam litteras ad Romanum episcopum, ut legatos imper. sistat, hoc est, commendat atque conciliet; ac in eandem sententiam ad earum regionum episcopos, in quibus tunc temporis imperator diversaretur, scribendum esse statuerunt.

ARIST. « Qui in vera religione nati, et in fide educati fuerunt imperatores, manum auxiliatricem ecclesiis exhibere debent: quoniam et Paulo militaris manus indigente, hæc insolentium conspirationem dissolvit. »

Piorum imperatorum auxilio et adjumento semper indigent ecclesiæ: et debent illud iis præbere, utpote qui fidei sunt propugnatores: ne ab hæreticis aut immergeris despectui habeantur. Etenim ipso quoque Paulus insolentium hominum conspirationem militari auxilio discussit.

Actio sexta.

« Quæ in hac synodo definita sunt brevis adjecio declarat. Sub Stelicone rursus et Anthemio, clarissimis consulibus, ad decimum cal. Septemb. Carthagine, in ecclesia secundi climatis. Acta præsentis synodi propterea integrè scripta non sunt, quoniam magis quæ erant pro tempore necessaria, quam ulla generalis, constituta sunt; propter quæ brevis compositio eorum, quæ in hac synodo studiose acta sunt, expressa est. »

CANON XCVII.

Breviculum capitum. Ut libera legatio ex omnibus provinciis ad synodum mittatur in Mizonium. Legati quoque litteras mittere jussi sunt, quod debeant emittere liberam legationem: ut, quia Carthagine solum unio facta est, litteræ mittantur ad magistratus, ut in aliis quoque provinciis et civitatibus ipsi magistratus jubeant studium adhiberi unioni; ut gratiarum actiones ab Ecclesia Carthaginensi pro tota Africa dejectis Donatistis cum litteris episcoporum in comitatum mittantur. Recitatæ sunt litteræ Innocentii papæ, ut episcopi ad transmarinam pergere facile non debeant: quod ipsum episcoporum sententiis confirmatur: ut propter gratiarum actionem ob exclusos Donatistas duo clerici Ecclesiæ Carthaginensis ad comitatum mittantur. »

« In hac synodo quædam ex iis, quæ superius de-
creta sunt, corriguntur, sub clarissimis impera-
toribus, Honorio septimum, et Theodosio secun-
dum, Augustis consulibus, rursus Idibus Julis
Carthagine in ecclesia secundi climatis, Aurelio
episcopo: simul cum sub cœpiscopis præsentibus,
assistantibus diaconis: Quia olim statutum est in
Hipponensi synodo, ut singulis annis plena cog-
atur synodus Africæ, non solum hic Carthagine,
sed et in diversis provinciis, proprio ipsarum
ordine, et hoc servatum est; ut nos quidem ali-
quando eam in Numidiâ indiceremus, aliquando
autem in Byzaciâ, hoc omnibus fratribus labo-
riosum visum est. »

BALS. et ZONAR. Breve seu breviculum dicitur
compendiosa scriptura. Nam brevilo Latinis idem
est, quod scindio, et brevitatis, idem quod compen-
dium. Quæ autem in canone sequuntur, ut quæ
non sunt utilia, ne interpretatione quidem digna
visa sunt.

CANON XCVIII.

« Concilium commune et integrum, non nisi ur-
gente necessitate faciendum esse. Placuit non
esse ultra necesse fratres singulis annis con-
teri; sed quoties communis usus exegerit, id
est, totius Africæ, undique datis litteris ad
hanc cathedram, debere synodum fieri in ea
provincia, in qua usus et commoditas impulerit:
causæ autem, quæ non fuerint communes,
in propriis provinciis judicentur. »

BALS. Cum diversi canones statuunt quotannis
fieri oportere synodos, præsens canon non esse
necesse statuit iis, qui sunt sub Africa synodo
annuatim 633 Carthaginem convenire; sed tum de-
nium, quando usus communis exegerit, episcopis
per litteras accersitis, ne conerantur fratres. Tan-
quam autem dixisset quispiam: A quibus autem
solventur quæ emergunt ecclesiasticæ quæstiones?
dicit, quod si hæc sint quidem communes, scilicet
dogmaticæ, episcopi per litteras accerentur et
facta synodo solvetur dubium: sin autem non
sint ejusmodi, sed speciales seu privata, ut quæ
sunt fortassis exorta inter clericos et episcopos,
de iis in unaquaque provincia quæretur. Quare
nota, quod provinciales quidem episcopi necesse
habent ad summum principatum convenire, quoties ac-
cersiti fuerint. Lege octavum canonem synodi in
Trullo, et quæ in eo sunt.

ZONAR. Synodum episcoporum Carthagine quot-
annis haberi minime placuit, ne fratres, inquit,
conerantur; sed cum id communis utilitas postu-
laverit, tum demum per litteras episcopi adtocen-
tur: quæ autem non sunt causæ communes, in una-
quaque provincia seorsim examinentur.

ARIST. « Litteras ad magistratus mitti visum est,
ut studium abhibeant, ut Doctores expellantur »

« Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τινὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρω
« ὀρισθέντων διορθοῦνται. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων
« βασιλέων Ὁνωρίου τὸ ἑβδόμον, καὶ Θεοδοσίου τὸ
« δεῦτερον, Αὐγουστων ὑπάτων, πάλιν εἰδοῖς Ἰου-
« λίας ἐν Καρχηδόνι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δευτέ-
« ρου κλιματος, Ἀβρηλίου ἐπισκόπου ἅμα τοῖς
« συνεπισκόποις αὐτοῦ προκαθίσαντος, παρεστώτων
« τῶν διακόνων· Ἐπειδὴ πάλαι ὠρίσθη εἰς τὴν ἐν
« Ἰππῶνι σύνοδον, ὥστε καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν
« πλήρη συναγεσθαι σύνδοον τῆς Ἀφρικῆς, μὴ
« μόνον ἐνταῦθα ἐν Καρχηδόνι, ἀλλὰ καὶ ἀνά
« τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς ἰδίας αὐτῶν τάξεως
« καὶ τοῦτο ἐφυλάχθη ὥστε μηνύειν ἡμᾶς ποτὲ
« μὲν εἰς τὴν Νουμηδίαν, ποτὲ δὲ εἰς τὸ Βυζάν-
« κιον, καὶ τοῦτο ἐπίπονον πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς;
B « εἶδοξε. »

ΒΑΣΣ. καὶ ΖΩΝ. Βρέβιον λέγεται ἡ κατ' ἐπιτομήν
σύντομος γραφή. Βρεβίω γὰρ κατὰ Λατίνους τὸ
τέμνω, καὶ βρεβίτα ἡ συντομία. Τὰ δὲ ἐξῆς τοῦ
κανόνος, ὡς μὴ χρησιμεύοντα, οὐδὲ ἐρμηνείας ἤξιω-
θήσαν.

KANON LH.

« Σύνοδον μὴ γίνεσθαι κοινήν τε καὶ ὀλοταλή, εἰ
« μὴ ἐξ ἀνάγκης. Ἦρεσεν, ὥστε μὴ εἶναι περαι-
« τέρω ἐνιαυσίαν ἀνάγκην τοῦ συντριβέσθαι τοῖς
« ἀδελφοῦς· ἀλλ' ὁσάκις ἂν κοινή χρεια καλέσῃ,
« τοῦτ' ἔσται πάσης τῆς Ἀφρικῆς, γραμμᾶτων
« διδομένων ὀθενδῆποτε πρὸς ταύτην τὴν καθέ-
« ὄραν, σύνοδον ὀφείλειν γίνεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ
« ἐπαρχίᾳ, ἔθθα ἡ χρεια καὶ ἐπιτηδεύτης συνω-
« θήσῃ· αἱ δὲ αἰτίαι αἱ μὴ οὔσαι κοιναὶ ἐν ταῖς
« ἰδίαις ἐπαρχίαις κριθῶσιν. »

ΒΑΣΣ. Διαφόρων κανόνων διοριζομένων ἐτησίως
γίνεσθαι συνόδους, ὁ παρῶν κανὼν παρακλιεῦται
μὴ πρὸς ἀνάγκης εἶναι τοῖς ὑπὸ τὴν σύνοδον τῆς
Ἀφρικῆς ἐτησίως συνέρχεσθαι ἐν Καρχηδόνι, ἀλλ'
ὅτε χρεια κοινή καλέσῃ, γράμματι καλουμένων
τῶν ἐπισκόπων, ἵνα μὴ συντριβῶνται οἱ ἀδελφοί.
Ὅσπερ δὲ τινος εἰπόντος, Καὶ παρὰ τίνων λυθή-
σονται αἱ ἀνακύπτουσαι ἐκκλησιαστικαὶ ζητήσεις;
φησὶν ὡς, αἱ μὲν κοιναὶ εἰσὶν αὐταί, δογματικαὶ
δηλονότι, διὰ γραμμᾶτων κληθήσονται οἱ ἐπίσκοποι,
καὶ συνόδου γενομένης λυθήσεται τὸ ἀμφίβολον·
αἱ δὲ μὴ τοιζῦται, ἀλλ' ἰδικαί, τυχὸν μέσον κληρι-
κῶν ἢ καὶ ἐπισκόπων ἀναφείσαι, ἐν ἐκάστῃ ἐπαρ-
χίᾳ ζητηθήσονται. Ὅσπερ σημειώσαι ὅτι ἐπαρχιώται
ὀφείλουσιν οἱ ἐπίσκοποι παρὰ τῶ πρώτῳ αὐτῶν
συνέρχεσθαι ὁσάκις κληθῶσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν
ὀγδοὸν κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου καὶ τὰ ἐν
αὐτῷ.

ZONAR. Ἐδοξε μὴ κατ' ἐνιαυτὸν γίνεσθαι τῶν
ἐπισκόπων σύνοδον ἐν Καρχηδόνι, ἵνα μὴ συντρι-
βῶνται, φασίν, οἱ ἀδελφοί· ἀλλ' ὅτε χρεια κοινή κα-
λέσῃ, γράμμασι καλουμένων τῶν ἐπισκόπων. Τῆς
δὲ μὴ οὔσας κοινὰς αἰτίας ἐν ἐπαρχίᾳ ἐκάστη ζητεῖ-
σθαι.

ARIST. « Ἐδοξε γράμματα πεμφθῆναι πρὸς τοὺς
« ἄρχοντας, ὅπως σπουδῆν ἐπιζηρήσωσιν ἀπε-

ε λοθηται τοὺς Δουνατιστάς. Κοινή χρεια καλού- A
 ε σης, γράμματα πρὸς τὴν αὐθεντικὴν πεμπέσθω ·
 ε καθέδραν, καὶ σύνοδος γινέσθω, ἔνθα εὐθις·
 ε αὶ δὲ μὴ κοιναὶ αἰτίαι ἐν ταῖς ἰδίαις ἐπαρχίαις
 ε κρινέσθωσαν. »

Τὸ μὲν ἐν ἑκάστη ἐπαρχίᾳ σύνοδον κατ' ἔτος τῶν
 ἐπισκόπων αὐτῆς γίνεσθαι, καὶ τὰς παρεμπιπτούσας
 ἐν αὐταῖς ἰδικῶς ἐκκλησιαστικὰς ἀμφιβολίας κανο-
 νικῶς ζητεῖν τε καὶ λύειν καὶ ἡ σύνοδος αὐτῆ προσ-
 τάττει · τὴ δὲ πασῶν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀφρικῆς
 τοὺς ἐπισκόπους συνέρχεται ἐν τινὶ τόπῳ, καὶ
 κοινήν ποιεῖν σύνοδον, εἰ μὴ κοιναὶ εἰσὶν αἰτίαι δι' A
 δι' ἃς ὀφείλουσι συναλθεῖν, ἀλλῶς γίνεσθαι οὐ συγ-
 χωρεῖ. Ὅπηνίκα δὲ τις κοινή αἰτία κοινήν ἀπαιτῆ
 γενέσθαι σύνοδον, πρὸς τὸν τὴν πρώτην καθέδραν
 ἔχοντα ἐπίσκοπον ὀφείλουσι παρὰ τῶν ἐπισκόπων B
 πέμπεσθαι γράμματα, καὶ ἔνθα ἂν κεῖνος κρίνη
 ἐπιτέθειναι εἶναι συναλθεῖν, ἐκεῖσε καὶ συναχθῆσον-
 ται.

KANON LΘ'.

ε Ἴνα αἰρετοὺς δικαστὰς μὴ ἔξῃν ἐγκαλέεσθαι.
 ε Ἐάν δὲ γένηται ἐκκλητος, καὶ ἐπιλέγεται ὁ
 ε ἐγκαλεσάμενος δικαστὰς, καὶ μετ' αὐτοῦ κάλει-
 ε νος καθ' οὗ ἐγκαλέσαστο, τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τούτων
 ε μηδὲν ἐξέστω ἐγκαλεῖσθαι. Περὶ τοποτηρησιῶν
 ε διαφόρων ἐπαρχιῶν. Ὅφ' ἐν τοποτηρησίαις
 ε διαφόρων ἐπαρχιῶν ἐμπαρισθεῖσαι χαριέντως
 ε προσεδέχθησαν· τοῦτ' ἐστὶ τῶν Νουμηθίων,
 ε τῶν Βυζακηνῶν, τῶν Μαύρων Σιτιφενσιῶν ·
 ε ὁμοίως δὲ καὶ Καισαριανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ C
 ε Τριπόλεως. Περὶ ἐκδιδοσῶν τῆς Ἐκκλησίας.
 ε Ἦρεσεν πρὸς τοῦτοίς, ὥστε ἐκδιδοσῶν ἐν πᾶσι
 ε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας χρειώησι πέντε ἐπιλεγῆναι
 ε αἰτηθῆναι, οἵτινες ἐν ταῖς διαφόροις ἐπιμερι-
 ε σθῆσονται ἐπαρχίαις. »

ΒΑΣ. Τὰ μὲν ἄλλα τοῦ παρόντος κανόνος εἰσὶν
 ἀλυσιτελεῖ· ὁ δὲ φησι περὶ αἰρετικῶν δικαστῶν,
 τοιοῦτόν ἐστιν. Αἰρετικοὶ εἰσὶν, οἳ καὶ αἰρετοὶ
 δικασταὶ λέγονται, οἱ κατὰ θέλησιν δικάζοντες τῶν
 δικαζομένων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι, ἐάν κριθῆ τις,
 καὶ ἐγκαλεσάμενος ἔληται παρὰ τῷδὲ τινὶ τῷ ἐπι-
 σκόπῳ τὰ τῆς ἐκκλησίας γυμνάσαι, καὶ οὐδὲ ὁ ἀντί-
 δικος πρὸς τοῦτο ἀντιπέση, οὐδὲν τούτων τοῦ λοι-
 ποῦ ἐξέσται ἐγκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ
 δικαστοῦ. ὃν ἄμφω οἱ ἀντίδικοι ἤρετισαντο. Καὶ ὁ D
 μὲν κανὼν ἐν τούτοις ἀκολούθως τοῖς πολιτικοῖς
 τοῖς κειμένοις ἐν τῷ δευτέρῳ τίτλῳ τοῦ ζ' βιβ. τῶν
 Βασιλικῶν, καὶ διοριζομένοις κατὰ τῆς ψήφου τῶν
 αἰρετῶν δικαστῶν ἐκκλητον μὴ δίδοσθαι. Μὴ εἴπης
 δὲ τοὺς τοιοῦτους αἰρετοὺς δικαστὰς καθίστασθαι
 μετὰ δόσεως προστίμου κατὰ τὴν φύσιν τῶν αἰρετῶν
 δικαστῶν. Εἰ δὲ τις εἴπῃ ὡς, προστίμου μὴ ἐπερω-
 τηθέντος, ἀκινδύνως ὁ καταδικασθεὶς οὐ πειθαρχή-
 σει τῇ ψήφῳ, ἀκούσει ὅτι, τὸν μὴ ἔχοντα δικαιο-
 δοσίαν ἐάν αἰρετισθῆται τις, καὶ πρόστιμον οὐκ ἐπε-
 ρωτηθῆ, μὴ ἐμμένων τῇ ψήφῳ αὐτοῦ, ἀποκριματί-
 στως ἀθετήσῃ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀπόφασιν· ἐπιλεξά-
 μενος δὲ δικαστὴν ἐγκαλέεσθαι κατὰ τῆς ψήφου
 αὐτοῦ οὐ δύναται, καθὼς τοῦτο παρίσταται καὶ ἀπὸ

tur. Communi urgente necessitate, ad princi-
 e palem sedem litteræ mittantur, et synodus
 e celebretur in loco convenienti. Causæ autem
 e ordinariæ in propriis provinciis dijudicentur.

In singula quidem provincia synodum episco-
 porum illius quotannis celebrari, et controversias
 proprie ecclesiasticas in iis incidentes canonice quæ-
 rere pariter ac solvere, et hæc etiam synodus ju-
 bet. Omnium autem Africæ provinciæ episcopos
 in aliquo loco convenire et communem facere
 synodum, nisi communes sint causæ, propter quas
 convenire debent, aliter fieri non permittit. Quando
 autem causa aliqua communis communem requirit
 celebrari synodum, ad episcopum, qui primam
 tenet cathedram, litteræ ab episcopis mitti debent,
 et ubi ille idoneum judicaverit convenire, ibi con-
 gregabuntur.

CANON XCIX.

ε Ne ab electiis iudicibus appellare liceat. Si au-
 e tem emissa sit appellatio, et qui appellavit judi-
 e ces elegerit, et cum illo is quoque, adversus
 e quem appellavit, ab his deinceps nulli appel-
 e lare liceat. De diversarum provinciarum lega-
 e tionibus. Diversarum provinciarum legationes
 e simul representatæ libenter admittæ sunt, hoc
 e est, Numidiarum, Byzacenorum, Maurorum Siti-
 e fensium; similiter autem et Cæsariæ, et
 e etiam Tripolitanorum. De exactoribus Ecclesiæ.
 e Placuit præterea, ut exactores in omnibus,
 e quæ fuerint Ecclesiæ necessaria, quinque eligi
 e petantur, qui in diversis provinciis dividantur. »

BALS. Alia quidem præsentis canonis sunt
 inutilia : quod autem dicit de electiis iudicibus,
 est ejusmodi. Electi sunt iudices, qui etiam
 electi dicuntur, qui ex litigantium voluntate judi-
 cant. Dicit ergo canon, quod si quis fuerit judica-
 tus, et cum appellaverit, voluerit ab hoc, quisquis
 is sit, episcopo de sua appellatione cognosci, et
 nec adversarius ei contraxerit, nulli eorum dein-
 ceptus licebit appellare adversus sententiam iudicis,
 D quem uterque adversarius elegerit. Ac in his quidem
 consistit canon, legibus civilibus convenienter, quæ
 sitæ sunt in tit. 2 lib. vii Basilic. et quæ statunt
 adversus electitorum iudicum sententiam non dari
 appellationem. Ne dixeris autem hos electiis
 iudices constitui cum datione pænæ instar arbi-
 trorum. Si quis autem dixerit, quod 634 nisi pænæ
 stipulatio intercesserit, condemnatus citra ullum
 præjudicium sententiæ non parebit, audiet, quod
 si quis eum, qui jurisdictionem non habet, elegerit,
 nec pœnam promiserit, si non stet ejus sententiæ,
 sine ullo præjudicio poterit ejus sententiam pro
 nihilo ducere : qui autem iudicem elegerit, ab
 ejus sententia appellare non potest ; sicut id ex
 præsentis canonis ostenditur. Hæc autem, ut mihi

quidem videtur, servabuntur in causis ecclesiasticis, ut vult hic canon. Lex enim civilis permittit ei, qui judicem petiverit, vel aliquo alio modo elegerit, habentem jurisdictionem, a sententia ejus appellare.

ZONAR. Ab arbitris civilium quoque legum de-
creto nulla datur provocatio. Item ergo hic quoque
canon statuit. Nam si quis, inquit, ab uno iudice
damnatus ad alterum provocaverit, eumque iudi-
cem, illo contra quem provocavit, adversario ul-
mirum suo, consentiente, elegerit; neutri amplius
ab ejus sententia, quem uterque judicem delegerit,
licebit provocare. In illud, de diversarum provin-
ciarum legalis. Legatos, quos synodo adfuturos
operaverant, jam omnes simul advententes, magna
lætitie significatione synodi Patres excipere. [In
illud, de exactoribus Ecclesie.] [Hæc quoque ad
communem utilitatem mimie pertinent.]

ARIST. « Uno litigantium appellante, si amoo
« electitium judicem elegerint, ne amplius ap-
« pellent. »

Lex quidem civilis sic sentit de iudiciis electi-
tiis, ut non aliter electitium constitutur iudicium,
nisi prius quisque litigantium pœnæ stipulationem
proponat, quod quicumque ex iis sententia iudicis
ab ipsis electi non acquiescit, pœnam illam alteri
persolvat, qui iudicium admittit. Non enim cogun-
tur sententiam illius recipere; sed illud apud eos
ponitur. Propterea nec appellatio contra ejus sen-
tentiam locum habet, quia etsine appellatione ille, cui
displicet, pœnam tantum persolvens ab ea potest re-
cedere. Lex autem et illud dicit, quod iudex, qui in
partes jurisdictionem habet, et per propriam au-
toritatem eos iudicare potest, iudex electitiis non
fiat. Canones autem non ita de iudiciis electi-
tiis statuunt; sed mandant, quomodo si litigantes epi-
scopi vel clerici aliquos episcoporum nomen elegerint iudi-
ces electitios, et ab eis iudicari voluerint, condemnati
non amplius admittentur contra eorum provocare
sententiam, sed ei etiam invitus acquiescet. Causa
autem, ut nobis quidem videtur, propter quam con-
tra iudicium eorum appellare non permittitur, in
decimo quinto synodi presentis canone a nobis
scribitur.

δι' ἣν οὐ συγχωρεῖται κατὰ τῆς διαγνώσεως αὐτῶν
κάτω κανόνι τῆς παρούσης συνόδου.

CANON C.

« Ut ab imperatoribus petatur patronorum assum-
« ptio pro capitibus Ecclesie. Placuit præterea, ut
« nomine omnium provinciarum prefecturi legati,
« Vincentius et Fortunatianus, petant a glorio-
« sissimis imperatoribus, ut detur Licustas con-
« situendi defensores scholasticos, quibus hoc
« ipsum munus negotiorum defendendorum curæ
« sit: et ut tanquam provincie sacerdotes iidem,
« ecclesiarum defensione suscepta, facile possint
« pro negotiis Ecclesie, quoties necessitas ex-
« gerit, ad resistendum iis quæ urgent, et neccs-

Α τοῦ παρόντος κανόνος. Ταῦτα δὲ κρατήουσιν, ὡς
ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις,
κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ὁ γὰρ πολιτικὸς νόμος
ἐκχωρεῖ τῷ ζητήσαντι δικαστὴν. ἢ καὶ ἄλλως πᾶς
ἐπιλεξεμένω, πλὴν ἔχοντα δικαιοδοσίαν, ἐκκαλεῖσθαι
κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ.

ZONAP. Κατὰ αἰρετῶν δικαστῶν καὶ τοῖς πολι-
τικῶς νόμοις οὐ δίδεται ἐκκλητος. Τοῦτο οὖν καὶ ὁ
κανὼν οὗτος λέγει. Ἐάν γὰρ κριθῆ τις, ψηφί, καὶ
ἐκκαλεσάμενος ἴληται δικαστῆριον ἐκκλητῆριον,
καὶ μετ' αὐτοῦ κἀκεῖνος ἴληται τοῦτον, καθ' οὗ ἐξε-
καλέσαστο, ἤγουν ὁ ἀντιδικὸς αὐτοῦ, οὐδενὶ τούτων
τοῦ λοιποῦ ἐξέσται ἐκκαλεῖσθαι κατὰ τῆς ψήφου
τοῦ δικαστοῦ, ὃν ἄμφω οἱ ἀντιδικοὶ ἤρετισαντο.
B Οὐδ' ἠλπίζον ἰλεῖν εἰς τὴν σύνοδον τοποτηρητάς,
ὕψ' ἐν, ἤγουν ἰμοῦ, ἰλεθόντας μετὰ χαρᾶς προσεδέ-
ξαντο οἱ τῆς συνόδου. Καὶ ταῦτα οὐκ εἰς κοινὴν οἰ-
κονομίαν ὁρῶσιν.

ARIST. « Ἐνὸς τῶν ἀντικρινόμενων ἐκκαλεσαμέ-
« νου, ἂν ἄμφω αἰρετῶν ἐπιλέξωνται δικαστῆν,
« μηκέτι ἐκκαλεῖσθωσαν. »

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος οὕτω φρονεῖ περὶ τῶν
αἰρετῶν δικαστῶν, ὥστε μὴ ἄλλως αἰρετῶν συν-
στασθαι δικαστῆριον, εἰ μὴ πρότερον ἕκαστος τῶν
κρινόμενων πρόστιμον ἐπερωτηθῆ, ὡς, εἴως ἂν ἐξ
αὐτῶν οὐκ ἐμμεῖνη τῇ ἀποφάσει τοῦ ἐπιλεγέντος
παρ' αὐτῶν δικαστοῦ, καταβαλεῖται τοῦτο τὸ πρόσ-
τιμον πρὸς τὸν ἕτερον τῶν δεχόμενον τὴν διάγω-
C σιν. Οὐ γὰρ ἀναγκάσονται δεχέσθαι τὴν ψήφον
αὐτοῦ· ἀλλὰ παρ' αὐτοῖς τοῦτο κείται. Διὰ τοῦτο
οὐδὲ ἐκκλητος κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ χώραν
ἔχει, διὰ τὸ καὶ χωρὶς ἐκκλητου δύνασθαι τὸν ἀπα-
ρασχόμενον μόνον τὸ πρόστιμον καταλαβόντα ὑπα-
ναχωρεῖν αὐτοῦ. Λέγει δὲ καὶ τοῦτο ὁ νόμος, ὡς
ὁ πρόσφωρος ὢν τοῖς μέρεσι δικαστῆς, καὶ δυάμε-
νος δικάζειν αὐτοῖς ἀπὸ ἐξουσίας ἰδίας αἰρετῶς
δικαστῆς οὐ γίνεται. Οἱ δὲ κανόνες· οὐχ οὕτω περὶ
τῶν αἰρετῶν δικαστῶν διατάσσονται· ἀλλὰ προστά-
τουσιν ὡς, ἂν οἱ ἀντικρινόμενοι ἐπίσκοποι ἢ κλη-
ρικοὶ ἐπιλέξωνται τινὰς τῶν ἐπισκόπων αἰρετοῦς
δικαστὰς, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθῆναι θελήσωσιν οὐκ-
έτι ὁ καταδικασθεὶς παραδεχθήσεται, κατὰ τῆς
ἀποφάσεως αὐτῶν ἐκκαλούμενος· ἀλλὰ στέργει

D ταύτην καὶ ἄκων. Ἡ δὲ αἰτία, κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν,
ἐκκαλεῖσθαι, ἐγρήφη παρ' ἡμῶν ἐν τῷ πεντακαδε-

KANON P'.

« Ἴνα ἀπὸ τῶν βασιλέων αἰτηθῆ συνηγόρων ἀντιλη-
« φεις ὑπὲρ τῶν κεφαλαίων τῆς Ἐκκλησίας. Ἦρε-
« σεν ἐπὶ μὴν, ἵνα ἐξ ὀνόματος πασῶν τῶν ἐπαρ-
« χιῶν οἱ πορευθησόμενοι πρεσβεύται, Βικέντιος
« καὶ Φουρτυνατιανὸς, αἰτήσωσιν ἀπὸ τῶν ἐνδο-
« ξοτάτων βασιλέων, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν τοῦ
« καταστῆσαι ἐνθίκους σχολαστικούς, οἵτινες αὐτὸ
« τοῦτο τὸ λειτούργημα τοῦ ἐκδικεῖν τὰ πράγματα
« ἐπιτήδευμα ἔχουσι· καὶ ἵνα ὡς ἱερεῖς τοῖς τῆς
« ἐπαρχίας οἱ αὐτοί, οἱ τὴν ἐκδίκησιν τῶν
« ἐκκλησιῶν ἀντιδράμενοι, εὐχερῶς δυνηθῶσιν

ε ὑπὲρ τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων, ὅσαίς Α
ε ἀνάγκη ἀπαιτήσῃ, πρὸς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς
ε ἀνακόπτουσι, καὶ ἀναφέρειν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ
ε εἰς τὰ σῆκρητα τῶν δικαστηρίων εἰσιέναι. »

ZONAR. Αἰτήσαι τοῖς πρεσβευταῖς ἐντέλλονται
ἀπὸ τῶν κρατούντων ἄδειαν τοῦ καταστῆναι ἐκδί-
κους σχολαστικούς, τούτέστι σχολάζειν ὀφείλοντας
καὶ ἐπιτήδευμα ἔχειν, ἦγουν ἔργον, καὶ λειτουργη-
μα, ἥτοι δουλείαν, τὸ ἐκδικεῖν τὰ πράγματα. Καὶ
ὅσα μὲν δύνανται αὐτοὶ ἐκδικοῦσιν, ἀντιστάμενοι
τοῖς ἀνακόπτουσι· τὰ δὲ λοιπὰ ἀναφέρειν ἥτοι ὑπο-
μιμνήσκαι εἰς τὰ σῆκρητα τῶν δικαστηρίων. Σῆ-
κρητα δὲ τὰ κριτήρια τοῖς Λατινοῖς ὠνόμασται.
Σεκέρνω γὰρ παρ' ἑκαίνοις τὸ διακρίνω.

ARIST. ε Ἐκ βασιλέως αἰτηθῆτω συνηγῶρων ἀντι-
ε ληψίς ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων· Β
ε οἵτινες ἐπιτήδευμα ἔξουσι ἐκδικεῖν τὰ πρῶ-
ε γματα, καὶ ὡς ἱερεῖς περὶ τῶν ἀνακυπτόντων
ε εὐχερῶς ἀναφέρειν δυνήσονται. »

Καὶ αὖθις ἔδοξε τῇ συνόδῳ, ὡς καὶ ἐν τῷ ἑβδο-
μηκοστῷ πέμπτῳ κανόνι ἤρρεσεν, ἕκ βασιλέως αἰ-
τήσασθαι, ὥστε δοθῆναι ἄδειαν καταστῆσαι ἐκδικούς
τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦτο αὐτὸ λειτουργημα καὶ ἐπιτή-
δευμα ἔχοντας, τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκδικεῖν, καὶ ὡς
ἱερεῖς ἀντίστασθαι πρὸς τὰ ἀνακύπτοντα, ὅσαίς ἀν
ἀνάγκη ἀπαιτήσῃ, καὶ εὐχερῶς δύνασθαι τῷ βασιλεῖ
περὶ αὐτῶν ἀναφέρειν, καὶ ἐκεῖθεν τὴν ἐπισύστασιν
δέχεσθαι.

KANON PA'.

ε Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέραν τὴν τοποτηρησίαν. C
ε Ἦρρεσεν, ὥστε αὐτεξούσιον τὴν τοποτηρησίαν
ε ἔχειν τοὺς ἐπὶ τὸ κομιτάτον πεμφθέντας ἐπι-
ε λέκτους τοποτηρητάς. »

ZONAR. Τὸ ἔχειν τοὺς τοποτηρητάς τὸ αὐτεξού-
σιον, τούτέστι, τὸ μὴ μόνον ἀ ἐνετάλλθησαν λέγειν
καὶ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅσα συνίδωσιν ἕτερα τῇ Ἐκ-
κλησίᾳ συμφέροντα.

ε Προμαρτυρία τῶν Μαυριτανῶν ἱερέων περὶ Πρι-
ε μόσου. Πρὸς τούτοις δῆλόν ἐστι προμαρτυρομένους
ε εἶναι γράμμασιν ἰδίους τοὺς Μαυριτανούς, καὶ Και-
ε σριανοὺς, Πρίμοσον διὰ τῶν ἐξεχρόντων τῆς Θιγα-
ε βενσίας πόλεως περὶ τοῦ συναλθεῖν, ἵνα κατὰ τὰς
ε βασιλικὰς διατυπώσεις ἐντελῶς παρασχῇ τὴν ἐκυ-
ε τοῦ παρουσίαν· καὶ, ὡς ἐχρῆν, ἀναζητηθεῖς ὁ αὐ- D
ε τὸς Πρίμοσος οὐχ εὐρέθη, ὡς οἱ διάκονοι ἀνήγ-
ε γειλαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤτησαν οἱ αὐτοὶ Μαῦροι ἐκ
ε πάσης τῆς συνόδου ὀφείλειν γράμματα ἀποστα-
ε λῆναι τῷ προσκυνητῷ ἀδελφῷ γέροντι Ἰννοκεντίῳ,
ε ἤρρεσεν πεμφθῆναι, ἵνα γνῶν ζητηθέντα τὸν Πρί-
ε μοσον ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ μηδαμῶς εὐρεθέντα. »
BALS. Τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἀχρήσιμά εἰσιν,
ὡς ἰδικὰ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἤρμενεύθησαν.

ZONAR. Ὁ Πρίμοσος κατηγορηθῆναι ἔοικε παρὰ
τῶν Μαυριτανῶν, καὶ ἐπιφωνηθῆναι παρ' αὐτῶν διὰ
τῶν προσεχόντων τῆς Θιγαβενσίας πόλεως συναλθεῖν
εἰς τὴν σύνοδον, ζητηθῆναι δὲ ἐν τῇ συνόδῳ καὶ μὴ
εὐρεθῆναι· διὸ ἤτησαν οἱ Μαῦροι δηλωθῆναι τῷ
πάππᾳ Ἰννοκεντίῳ διὰ γραμμάτων τῆς συνόδου, ὅτι
ζητηθεῖς ὁ Πρίμοσος ἐν τῇ συνόδῳ οὐχ εὐρέθη.

ε saria exponenda, secreta iudiciorum in-
ε gredi. »

635 ZONAR. Legatis mandant, ut ab impera-
toribus facultatem defensores scholasticos con-ti-
tuendi petant, qui in eo videlicet occupati esse de-
beant, quorum illud sit studium, opus, ministere-
rium, servitium, ut negotia defendant. Et quæ qui-
dem ipsi poterunt, emergentia incommoda repel-
lentes, tuebuntur : reliqua ad secreta iudiciorum
referant, ibique exponant. Est autem secretum La-
tinis exercendi iudicii locus. Nam discernere apud
illos dijudicare significat.

ARIST. ε Ab imperatore petatur patronorum as-
ε sumptio pro Ecclesiæ capitibus; qui quidem
ε negotia defendere studium adhibebunt, et ut
ε sacerdotes ea quæ emergunt referre pote-
ε runt. »

Et iterum synodo visum est, ut et in septua-
gesimo quinto canone placuit, ab imperatore pete-
re, ut liceret defensores in Ecclesia constituere,
idem illud ministerium studiumque habentes, Eccle-
siam defendere : et ut sacerdotes emergentibus
occurrerent, quotiescunque necessitas exigit, et fa-
cile imperatori ea referre possent, et illinc accipere
conspirationem.

CANON CI.

ε Ut sit libera legatio. Placuit, ut liberam legatio-
ε nem habeant, qui ad comitatum missi sunt
ε delecti legati. »

ZONAR. Ut legati liberam facultatem habeant,
ita est intelligendum, nimirum ut non ea solum,
quæ in mandatis habent, sed et quæcunque alia
Ecclesiæ prodesse posse cognoverint, et verbis et
reipsa exsequi liceat.

ε Mauritanorum sacerdotum de Primoso protestatio.
ε Ad hæc manifestum est, Manritanos et Cæsarianos
ε esse litteris testatos, Primosum per Thigavensis
ε civitatis principales esse conventum, ut secun-
ε dum imperiales constitutiones sui præsentiam
ε exhiberet : et, ut oportuit, quæsitus ipse Primo-
ε sns non inventus est, ut diaconi renuntiarunt.
ε Sed quoniam iidem Mauri petiverunt, debere ex
ε omni synodo litteras mitti venerabili fratri seni
ε Innocentio, placuit mitti, ut sciat Primosum in
ε synodo quæsitum, et non inventum fuisse. »

BALS. Quæ sunt in præsentī canone, sunt inutilia,
utpote specialia, et propterea non sunt expli-
cata.

ZONAR. Accusatum fuisse apparet a Mauritanis
Primosum istum, ac ab eis per Thigavensis urbis
præfectos compellatum, ut se in synodo sisteret;
quæsitum autem in synodo, nec inventum esse : id
ergo non inventum scilicet Primosum in synodo,
cum quæsitus esset, ejusdem synodi litteris Inno-
centio papæ significæti Mauri voluerunt.

CANON CII.

« De populis, qui nunquam habuerunt episcopos.
 « Illud quoque placuit, ut populi, qui nun-
 « quam proprios episcopos habuerunt, nisi ab
 « universa synodo uniuscujusque provinciae et
 « primate fiat decretum, et consensu illius,
 « sub cujus diocesi constituitur haec ecclesia,
 « nequaquam admittantur. »

BALS. Hoc in aliis quoque diversarum synodo-
 rum canonibus decretum est; ne fiat scilicet epi-
 scopus in qua non 636 consuevit olim fieri, nisi
 metropolitanus voluerit (is enim est primas pro-
 vinciae), et episcopus consenserit, ad quem forte
 pertinet parœcia, ut quae sit in ejus diocesi; ac
 provinciae quidem decernet synodus.

ZONAR. Hoc in aliis quoque diversarum syno-
 dorum canonibus decretum est, ne fiat scilicet
 episcopus in parœcia, in qua non consuevit olim
 fieri; nisi metropolitanus voluerit (is enim est pri-
 mas provinciae), et episcopus consenserit, ad quem
 forte pertinet parœcia, ut quae sit in ejus diocesi;
 et de ea quidem provinciae synodus decernet

ARIST. « Qui nunquam antehac proprium habue-
 « rant episcopum, nisi universa provinciae syno-
 « dus ejusque primas juxta sententiam illius, cui
 « subjecta est provincia in qua ecclesia est,
 « subscripserit, aliter non habebunt. »

Si parœcia aliqua episcopo subjecta fuerit, et
 multitudo in ea proprium habere voluerit episco-
 pum, facile non exaudientur, sed cum approba-
 tione totius provinciae synodi, illiusque metropoli-
 tae; et episcopi etiam cui parœcia illa subest,
 consensu illud fiet.

CANON CIII.

« De populis et diocesis, quae a Donatistis
 « convertuntur. Ut scilicet illi populi, qui a
 « Donatistis convertuntur, et praeter synodi sen-
 « tentiam episcopos habuerunt, eos sine con-
 « versaria habere digni censeantur: qui autem
 « populi episcopum habuerunt, et eo mortuo
 « proprium episcopum habere noluerunt, sed ad
 « alicujus alius episcopi diocesi recurrere, id
 « non debet eis negari. Verumenimvero hoc
 « quoque relatam est, quod episcopi, qui ante
 « legem imperatoriam de unione allatam populos
 « ad catholicam Ecclesiam convertunt, quos ipsi
 « habebant, eos tenere debent: post legem autem
 « unionis et ultra, oportet omnes ecclesias, et
 « earum dioceses, et si ulla sint fortasse instru-
 « menta, quae ad ipsarum ecclesiarum jura per-
 « tineant, a catholicis episcopis vindicari, qui
 « sunt in illis locis in quibus ab haereticis detine-
 « bantur; sive ad catholicam Ecclesiam deinceps
 « convertantur, sive non; et si aliqua eorum post
 « regem imperatoriam usurparunt, debent et haec
 « restitui. »

« η αἰσθηθῆναι ἐκ τούτων καταχρήσαντο μετὰ τὸν
 « σταθεῖν. »

A

KANON ΠΒ΄.

« Περὶ τῶν λαῶν τῶν μηδέποτε ἐπισκόπους ἐσχηκό-
 « των. Ἦρσαν κάκεινο, ἵνα ὄχλοι, οἱ μηδέποτε
 « ἰδίου ἐσχηκότες ἐπισκόπους, εἰ μὴ ἐκ πάσης τῆς
 « συνόδου ἐκάστης ἐπαρχίας καὶ τοῦ πρωτεύοντος
 « ψήφισμα γίνηται, καὶ κατὰ συντίσεις ἐκείνου,
 « ὁβνός ὑπὸ τῆν διοίκησιν καθίσταται ἡ αὐτῆ
 « ἐκκλησία, μηδαμῶς δέξονται. »

BAAΣ. Τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις κανόσι διαφόρων
 συνόδων ὠρίσθη, δηλονότι ἐδὲ μὴ γίνεσθαι ἐπίσκοπον
 ἐν παροικίᾳ ἐν ἧ ἦν ἔθος ἐκπαλαί γίνεσθαι, εἰ μὴ ὁ
 μητροπολίτης θαλήσει (οὗτος γὰρ ἔστιν ὁ πρωτεύων
 τῆς ἐπαρχίας), καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσει, ὥ ἴσως
 ἡ παροικία διαφέρει ὡς ἐνορία, καὶ ἡ τῆς ἐπαρχίας
 ψηφίζεται σύνοδος.

B

ZONAP. Τοῦτο καὶ ἐν ἄλλοις κανόσι διαφόρων
 συνόδων ὠρίσθη, ἐδὲ μὴ γίνεσθαι ἐπίσκοπον ἐν παρ-
 οικίαις, ἐν αἷς οὐκ ἦν ἔθος ἐκπαλαί γίνεσθαι, εἰ μὴ
 ὁ μητροπολίτης θαλήσει· οὗτος γὰρ ἔστιν ὁ πρω-
 τεύων τῆς ἐπαρχίας, ἐν ἧ αἰ παροικία ὑπάρχειται·
 καὶ ὁ ἐπίσκοπος συναινέσει, ὥ ἴσως ἡ παροικία δια-
 φέρει, ὡς ὑπὸ τῆν διοίκησιν αὐτοῦ οὖσα, καὶ ἡ τῆς
 ἐπαρχίας ψηφίζεται σύνοδος.

APIST. « Οἱ μηδέποτε σχόντες ἴδιον ἐπίσκοπον, εἰ
 « μὴ πάσα ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος καὶ ὁ πρω-
 « τεύων αὐτῆς γράψαι κατὰ γνώμην τοῦ, ὅφ' ὄν
 « ἡ ἐπαρχία ἐν ἧ ἡ αὐτῆ ἐκκλησία, ἄλλως οὐχ
 « ἔξουσι. »

Ἐάν παροικία τις ἐτέλει ὑπὸ ἐπίσκοπον, καὶ
 ἡβουλήθη ὁ ἐν αὐτῇ ὄχλος ἴδιον σκεῖν ἐπίσκοπον, ὡς
 ἔτυχεν, οὐκ εἰσακουσθήσεται· ἀλλὰ μετὰ δοκιμα-
 σίας πάσης τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας, καὶ τοῦ μη-
 τροπολίτου αὐτῆς, πρὸς δὲ καὶ συναινέσεως τοῦ ἐπι-
 σκόπου, ὅφ' ὄν ἡ τοιαύτη παροικία καθίσταται,
 τοῦτο γινήσεται.

KANON ΠΓ΄.

« Περὶ λαῶν καὶ διοικήσεων τῶν ἀπὸ Δονατιστῶν
 « ἐπιστρέφόντων. Ἴνα δηλαδὴ ἐκείνων οἱ λαοί,
 « οἱ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέφοντες, καὶ
 « ἐπισκόπους ἐσχηκότες παρὰ γνώμην τῆς συνόδου,
 « τούτους ἀναμφιβόλως ἔχειν ἀξιώσωσιν· οἵτινες
 « δὲ λαοὶ ἐσχήσαν ἐπίσκοπον, καὶ τούτου τελευ-
 « τήσαντο; οὐκ ἔβλησαν ἴδιον ἐπίσκοπον ἔχειν,
 « ἀλλὰ πρὸς ἄλλου τινὸς ἐπισκόπου διοίκησιν ἀνα-
 « δραμεῖν ἀνήκειν· τοῦτο μὴ ὀφείλειν τούτοις
 « ἀρνηθῆναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ κάκεινο ἀνήνεχθη,
 « ὅτι οἱ ἐπίσκοποι οἱ πρὸ τοῦ βασιλικῆς νόμου,
 « τοῦ περὶ ἐνότητος προκομιζομένου, αἵτινες δὴ-
 « ποτε πρὸς τῆν καθολικὴν ἐπιστρέφουσι τοὺς
 « λαοὺς, οὗς εἶχον αὐτοί, τούτους κατέχειν ὀφεί-
 « λουσιν· μετὰ δὲ τὸν νόμον τῆς ἐνότητος καὶ
 « ἐπέκεινα χρῆ πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ διοικῆ-
 « σεις αὐτῶν, καὶ ἐάν τινα τυχόν ὡς δικαίωματα
 « τοῦ δικαίου ἀνήκοντα τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν,
 « διεκδικεῖσθαι ὑπὸ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων τῶν
 « ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις ἐν οἷς κατεῖχοντο παρὰ
 « τῶν αἰρητικῶν, εἴτε ἐπιστρέφόντων λοιπῶν πρὸς
 « τῆν καθολικὴν, εἴτε μὴ ἐπιστρέφόντων. Καὶ ἐὰν
 « βασιλικὸν ὄρισμὸν, ὀφείλει ταῦτα ἀποκαθί-

ΒΑΣΣ. Τοὺς ἀπὸ τῆς αἰρέσεως τῶν Δονατιστῶν Ἀ ἐπιστρέφοντας διορίζεται ὁ κανὼν εἶναι ὑπὸ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, ἴαν καὶ αὐτοὶ ἐπιστρέψωσι. Καὶ ἄλλα δὲ τινὰ φησὶν ἀποδιδέοντα πρὸς σιτηρίαν τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς ἐκκλησιῶν μετὰ διόρθωσιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἐπιστρέφοντες λαοί, φασὶν οἱ τῆς συνόδου, ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Δονατιστῶν, ἵνα ἔχωσι τοὺς ἐπισκόπους, οὓς εἶχον, εἰ κάκεινοι δηλαδὴ ἐπιστρέφω·ν, εἰ δὲ τινες τῶν ἐπιστρέφόντων, τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν τελευτησάντων, οὐκ ἔσχον ἄλλον ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἐτέρας διοικήσεως ἐπισκόπων τοῦ τόπου ἀνίσκοντες, ἐκεῖνῳ προσετέθησαν, ἔστησαν ὑπ' ἐκεῖνον, καὶ μὴ τοῦτο αὐτοῖς ἀρνηθεῖν, ἀντι τοῦ, μὴ σπαγορευθεῖν, μὴ κωλυθεῖν· καὶ ὅσοι δὲ ἐπίσκοποι τῶν Δονατιστῶν τοῦ ὑπ' αὐτοὺς λαοὺς προσαγαγῶσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, αὐτοὶ καὶ μετὰ τὴν προσαγωγὴν ἔστησαν τούτων ἐπίσκοποι. Μετὰ δὲ τὸν νόμον τῆς ἐνότητος (γέγονε γὰρ παρὰ τῶν κρατούντων τότε νόμος ἐνωθῆναι τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς) χροί, φασι, πάσας τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰς διοικήσεις, ἦτοι τὰς οικονομίας ἢ τὰς ἐνορίας, καὶ τὰ δικαιώματα τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν, διοικεῖσθαι ὑπὸ τῶν καθολικῶν. Καθολικοὺς δὲ ἐπισκόπους ἢ τοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐξάρχους οὖντα· λέγει, ἢ τοὺς πρώτους, ἡγοῦν τοὺς μητροπολίτας, εἴτε ἐπιστρέφουσιν οἱ σιρетиκοί, εἴτε μὴ. Εἰ δὲ καὶ τισιν ἐκ τῶν δικαιῶν τῶν ἐκκλησιῶν κατεχρήσαντο οἱ αἰρετικοὶ μετὰ τὸν νόμον, ἀντι τοῦ, ἐξεποιήσαντο, ὀφείλουσι καὶ ταῦτα ἀποκαθίστασθαι. Προσφόρων δὲ ἐχρήσαντο τῇ λέξει τοῦ κατεχρήσαντο. Κατὰ χρόνους γὰρ ἔστιν ἢ παρὰ τὸ δέον χρήσις. Καὶ οἱ ἐκποιούμενοι οὖν τὰ τῶν ἐκκλησιῶν κατεχρῶνται αὐτοῖς· οὐ γὰρ ὡς δέον αὐτοῖς χρῶνται. Ἀκουέτωσαν ταῦτα οἱ ἀδελφοὶ τὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκποιούμενοι, καὶ οἱ συναινοῦντες αὐτοῖς.

licentiam Ecclesiae bona distrahunt, quique se ejus consilii adscriptores laudatoresque non dubitant profiteri.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἀπὸ Δονατιστῶν ἐπιστρέψαντες ἐχέτωσαν τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους, εἰ καὶ παρὰ ἡ γνώμην τῆς συνόδου τοῦτους ἔσχον, καὶ τελευτῶντων ἐπισκόπου, εἰ μὴ βούλονται ἄλλον ἀντικαταστήναι, ἀλλ' ἐτέρῳ προσχωρῆσαι, ἐξέστω· καὶ οἱ ἐπίσκοποι, οἱ πρὸ τῆς ἐνώσεως ἐπιστρέψαντες, τοὺς λαοὺς οὓς εἶχον, ἐχέτωσαν. Μετὰ δὲ τὴν περὶ ἐνότητος βασιλικὴν κέλευσιν, ἐκάστη Ἐκκλησία τὰ ἴδια δίκαια ἐκδικεῖτω. »

Οἱ Δονατισταὶ ἀποσχίσαντες ἑαυτοὺς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἰδίους ἔχοντες ἐπισκόπους, ὠρίσθησαν ὡς, ἴαν ἐπιστραφῶσιν αὐτοὶ τε καὶ οἱ ἐπίσκοποι αὐτῶν πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀναμφιδόλως αὐτοὺς πάλιν ἐπισκόπους ἔχειν, κἂν πρὸ γνώμην τῆς συνόδου γεγονῶσιν. Εἰ δὲ, τελευτησάντων αὐτῶν δὴ τῶν ἐπισκόπων, οὐ θελήσουσιν ἐτέρους ἀντ' ἐκεῖνων σχεῖν ἐπισκόπους ἰδιαιτάτους, ἀλλ' ὑπὸ ἐξουσίαν τε καὶ δικίαν καὶ ἄλλων τινῶν ἐπισκόπων γενέσθαι, ὥστε μὴ λογίζεσθαι αὐτοὺς αἰθῆς σχισματικούς καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἐθέλειν εἶναι, ἀλλ' ὑπὸ τὴν καθολικὴν τάττεσθαι Ἐκκλησίαν, ἐξέ-

BALS. Eos qui a Donatistarum hæresi convertuntur, statuit canonem esse sub suis episcopis, si ipsi etiam convertantur. Alia quoque dicit, quæ spectant ad salutem Donatistarum et suarum ecclesiarum post correctionem.

ZONAR. Ut populi, qui se ab hæresi Donatistarum ad fidei veritatem convertunt, iisdem quibus antea, si modo illi quoque rectam fidem amplexi sunt, episcopis subiciantur, synodi Patres constitunt; utque iisdem populis, si post suorum episcoporum obitum alium episcopum non obtinuerint, sed alterius dioceseos episcopo, ejus qui decessit finitimo, se adjungere, quominus illum habeant minime impediatur; tum ut episcopi Donatistarum, quicumque populos suos Ecclesie conciliant, eodem quo antea jure, in eosdem populos episcopi auctoritatem obtineant. Post legem tamen de concordia latam (fuit enim lex ab imper. de ecclesiis Africæ concordia eo tempore promulgata) ecclesias omnes et dioceses, sive administrationes, aut regiones, tum jura quoque ad eas ecclesias spectantia ab episcopis catholicis asseri ac vindicari oportere decernunt. Catholicos vero episcopos intelligit, 637 vel eos qui ab initio in Ecclesie catholice partibus steterunt, vel primates, hoc est, metropolitano, sive hæretici ad sanitatem redierint, sive non. Quod si etiam rebus ad Ecclesiam pertinentibus hæretici post legem promulgatam abusi sint, hoc est, eas alienarint, restitui quoque illas oportebit. Apposite autem hoc loco abutendi verbum adhibere. Est namque abuti, re aliqua præter id quod decet uti, quod procul dubio faciunt ii, a quibus ecclesiastica res quocumque modo alienatur: non enim, ut oportet, his utuntur. Audiant hæc qui per summam ejus consilii adscriptores laudatoresque non dubitant

ARIST. « Qui a Donatistis conversi sunt, proprios retineant episcopos, etsi præter synodi sententiam eos habuerint; et episcopo vita de functo, si alium ejus loco substitui noluerint, sed alteri adherere, liceat; et episcopi, qui ante unionem conversi sunt, populos quos habuerunt, habeant. Post imperatorum vero de unione mandatum unaquæque Ecclesia propria sua jura defendat. »

De Donatistis qui ab Ecclesia se absciderunt, et proprios habuerunt episcopos, decernitur, quod si ipsi et ipsorum episcopi ad catholicam Ecclesiam convertantur, sine controversia illi iterum habeant episcopos, quamvis præter synodi sententiam facti fuere. Si autem cum episcopi ipsorum mortem obierint, nolunt alios eorum loco episcopos habere proprios, sed aliorum quorundam episcoporum potestati et diocesi subesse, ut non putaretur eos schismaticos iterum et per seipsos esse velle, sed sub catholica Ecclesia constitui; licebit eis illud facere. Sed et Donatistarum episcopi, qui ante le

gen imperatoriam, quæ mandavit, ut quas tenuerunt A
Donatistæ ecclesias et diœceses episcoporum Ca-
tholicorum ecclesiis quæ in istis sunt locis ordina-
rentur, conversi fuerint, populos quos habuerunt
iterum habeant, et iis erunt episcopi : post regium
autem illud mandatum, quamvis ad catholicam re-
diant Ecclesiam, vel etiam non, quæque Ecclesia
sua jura defendet.

κἄν τε ἐπιστρέψωσι πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, κἄν τε καὶ μὴ, ἐκάστη Ἐκκλησία διακδικήσει τὰ
οἰκετὰ δικαία.

CANON CIV.

De relatione Laurentii episcopi. Ad relationem et
petitionem episcopi Laurentii, lecta schedula,
quam attulit Placentinus episcopus, qui Numi-
diarum legati personam sustinebat, quæ ex
ipsius Placentini sententia coram episcopis
lecta est, et quesitis pro foribus iis, qui dice-
bantur diaconis, senibus scilicet ex nova Ger-
mania, et nequaquam inventis : propterea
judicavit sancta synodus, ut litteræ ad ipsum
Xanthippum mittantur, quibus sciat, pro memo-
rati populi voluntate episcopum non fuisse
contumelia affectum. Laurentius episcopus
dixit : Quoniam quesiti sunt senes ex nova
Germania semel atque iterum, et non sunt
inventi, quibus erat a primatu denuntiatum,
ut ad venerandam synodum, quæ Idibus nunc
fieret, se sisterent, omnes suam absentiam
procurarunt : et propterea vestra sanctitas
de hac re judicabit, me non esse conterendum
pervicacia illorum calumniæ. Sancta synodus
decrevit, debere quidem secundum sacer-
dotale iudicium ab hac synodo adversus con-
tumaces ferri sententiam : sed quia mansue-
tudo ecclesiastica omnibus in rebus
servanda est, promissæ sunt litteræ ad senem
Xanthippum, ut cognoscat iudices electos a
synodo, qui deberent sine mora rem exami-
nare in civitate Thubersicense, ut ab eis con-
veniens rei ferretur sententia. Laurentius
episcopus dixit : Iudices peto sanctissimum
senem Xanthippum, Augustinum sanctissimum,
Florentium, Theasium, Sampsyrium. Secun-
dum et Posidium : hoc mihi decerni jubete.

Sancta synodus iudices petitos concessit : re-
liquos autem necessarios iudices ad numeri
complementum ab ipsis ex nova Germania
senibus eligi decernit senex Xanthippus.

δὸν καὶ Ποσιτίδιν· τοῦτο ψηφισθῆναι μοι
καλεῖσθε. Ἡ ἅγια σύνδος ἐπένευσε τοῦς
αἰτηθέντας κριτάς. Τοῦς λοιποῦς δὲ ἀναγκαίους
δικαστὰς πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ
αὐτοῦ τοῖς ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ γέροντιν
ἐπιλέξασθαι ψηφίσεται ὁ γέρον Ἐάνθιπ-
πος.

BALS. Quæ sunt etiam in præsentī canone, sunt
specialia, et ideo non sunt interpretata.

ZONAR. Laurentium episcopum quidam accusa-
verant atque ad synodum, cum episcopus ipse, tum
accusatores quoque rejecti fuerant. Cum vero citati
accusatores non apparerent, in eos iudicium datura
esse synodus videbatur : quæ tamen, clementia ac
lenitate usa, litteras ad Xanthippum dandas esse

στὰι τοῦτο ποιεῖν αὐτοῖς. Ἄλλα καὶ οἱ τῶν Δονατι-
στῶν ἐπίσκοποι, οἱ πρὸ τοῦ βασιλικοῦ ὤμου ὑπο-
στρέψαντες, τοῦ κελεύσαντος ἄς κατέσχον οἱ Δονατι-
σταὶ ἐκκλησίας καὶ διοικήσεις ταῖς ἐκκλησίας τῶν
καθολικῶν ἐπισκόπων προσεωθῆναι, τῶν ἐν ἐκεί-
νοις ὄντων τοῖς τόποις. τοῦς λαοῦς οὖς κατέσχον
πάλιν καθέξουσιν, καὶ ἔσονται οἱ ἐπίσκοποι ἐν αὐ-
τοῖς· μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην βασιλικὴν κέλυσιν,

CANON PA.

Περὶ τῆς ἀναφορᾶς Μαυρεντίου τοῦ ἐπισκόπου.
Κατὰ τὴν ἀναφορὰν καὶ αἴτησιν τοῦ ἐπισκόπου
Μαυρεντίου, ἀναγνωσθέντος τοῦ σχεδίου,
ὅπερ προσήνεγκε Πλακεντίνος ὁ ἐπίσκοπος, ὁ
τὸ πρόσωπον τοῦ τοποτηρητοῦ τῶν Νουμηδιῶν
ἀναπληρῶν, ὅπερ κατὰ τὴν γνώμην τοῦ αὐτοῦ
Πλακεντίου ἀνεγνώσθη ἐνώπιον τῶν ἐπισκό-
πων· καὶ ζητηθέντων πρὸ τῶν θυρῶν τῶν
λεγομένων παρεστάναι διακόνων, τοῦτ' ἐστὶ
τῶν γερόντων τῶν ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ καὶ
μηδαμῶς εὐρεθέντων, ἔκρινε διὰ τοῦτο ἡ ἅγια
σύνοδος, ὥστε γράμματα πρὸς τὸν αὐτὸν γέ-
ροντα Ἐάνθιππον ἐκπεμφθῆναι, διὰ τὸ γινῶναι
ὅτι οὐ προαιρέσει τοῦ μνημονευθέντος λαοῦ
ὑβρεῖ ὑποκείμενικον ἐπίσκοπος. Μαυρέντιος
ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐπειδὴ περ ἐζητήθησαν οἱ
γέροντες οἱ ἀπὸ νέας Γερμανοῦ δευτέρων καὶ
τρίτων, καὶ οὐχ εὐρέθησαν, οἷς ἦν παραγγελλέν
ἀπὸ τοῦ πρωτεύοντος πρὸς τὴν νῦν ἐν ταῖς εἰ-
δοῖς γενομένην προσκυνητὴν σύνοδον ἀπαντῆ-
σαι, τῆς νηστείας αὐτῶν ἅπαντες ἐφρόντισαν·
καὶ διὰ τοῦτο κρινεῖ ἡ ὑμετέρα ἀγιωσύνη περὶ
τούτου τοῦ πράγματος ἀναίτιως μὴ συντριβῆ-
ναι μετ' ἐπιμονῆς τῆς ἐκείνων συκοφαντίας.
Ἡ ἅγια σύνοδος ὤρισεν θρῆναι μὲν κατὰ τὴν
ἱερατικὴν κρίσιν ἐκ τῆς συνόδου ταύτης κατὰ
τῶν μονοτονουσῶν ψῆφον ἐκφέρεισθαι· ἀλλ'
ἐπειδὴ ἡμερότητα ἐκκλησιαστικὴν δεῖ φυλάτ-
τειν ἐν ὅλοις τοῖς πράγμασι, ὑπεσχέθησαν
γράμματα πρὸς τὸν γέροντα Ἐάνθιππον, ὅπως
γινῶ κριτὰς ἐπιλεγέντας ἀπὸ τῆς συνόδου, τοῦς
ὀφελόντας ἀνυπερθέτως σκοπῆσαι ἐν Θουβουρ-
σικένσῃ τῇ πόλει, πρὸς τὸ ἀρμοδίαν τῷ πρά-
γματι παρασχεθῆναι διάγνωσιν. Μαυρέντιος
ἐπίσκοπος εἶπε· Κριτὰς αἰτῶ τὸν ἀγιώτατον
γέροντα Ἐάνθιππον, Αὐγουστίνον τὸν ἀγιώτα-
τον, Φλορέντιον, Θεάσιον, Σαμψύχιον, Σεκοῦν-

BAAS. Καὶ τὰ ἐν τῷ πρόρῳτι κανόνι διελημμένα
ἰδικὰ εἶσι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἡρμηνεύθησαν.

ZONAR. Κατεῖπόν τινες τοῦ Μαυρεντίου, καὶ
ἀπεστάλησαν πρὸς τὴν σύνοδον κάκενοι καὶ ὁ ἐπί-
σκοπος. Ζητηθέντες οὖν οἱ κατηγοροί, οὐχ εὐρέθη-
σαν. Ἐμελλεν οὖν ἡ σύνοδος διαγινῶναι περὶ αὐτῶν·
ἀλλ' ἐτι φιλανθρωπευσαμένη γράμματα πρὸς τὸν
Ἐάνθιππον ὤρσε στείλαι. Ἐκείνη γὰρ εἰκεν ὑπο-

καίσθαι τούς κατηγορούς, καὶ τὸν κατηγορούμενον ἀγροῦντα οὐ προαιρέσει τοῦ λαοῦ ὁ ἐπίσκοπος ὀδύσθη, ὄδριν τὴν κατηγορίαν λέγοντες. Ζητηθέντων τῶν κατηγορῶν τοῦ ἐπισκόπου Μαυρεντίου, καὶ μὴ εὐρεθέντων, ἡ σύνοδος ἔκρινε μὴκέτι προκατερεῖν τὸν Μαυρέντιον, ὅτι οἱ κατήγοροι αὐτοῦ παραγγελέθοντες ἔλθειν εἰς τὴν σύνοδον, τὴν ἐν ταῖς εἰδοῖς γινομένην, οὐκ ἀπήντησαν. Εἶδοι δὲ λέγονται αἱ τελευταῖαι τοῦ μηνὸς ἡμέραι, ὡς καὶ ἐν ἑτέρῃ συνόδῳ προεῖρηται. Ἐπετρέπη δὲ ὁ Μαυρέντιος αἰτῆσαι δικαστὰς τοὺς κατὰ χώραν διαγινώσκοντες μέλλοντας περὶ τοῦ πράγματος, ἥτοι τῆς ὑποθέσεως. Ὁ δὲ Μαυρέντιος τὸν Ξάνθιππον ἤγησε καὶ ἑτέρους ἑξ διαγινωμονήσοντας περὶ τῶν κατηγοριῶν αὐτοῦ, πρὸς ὅπερ ἡ σύνοδος ἐπένευσε, καὶ τοὺς αἰτηθέντας ὥρισε δοκιμάσαι τὴν ὑπόθεσιν, προσθεμένη ὅτι τοὺς λοιποὺς ἀναγκαίους δικαστὰς πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ ὁ Ξάνθιππος ἐπιλεγῆναι ψηφίσεται. Ἀναγκαίους δὲ λέγει δικαστὰς τοὺς τὸν δωδεκάτον ἀναπληρῶσαι μέλλοντας, ὡς τοῦ δωδεκάτου κανόνος τῆς παροῦσης συνόδου ἐπίσκοπον ὑπὸ ἑβ' ἐπισκόπων θεπισαντος κρίνεσθαι. Ἐπεὶ οὖν οἱ παρὰ τοῦ Μαυρεντίου αἰτηθέντες ἐπέτα ἤσαν, ἔδει ἀναγκαίως διὰ τὸν κανόνα ἐκλεῖναι καὶ ἑτέρους πέντε τοῖς ἐπέτα προσεζευχθῆναι, ἑν' εἴη καὶ ἀριθμὸς πληρέστατος.

ΑΡΙΣΤ. « Τῶν ἀπὸ τῆς νέας Γερμανοῦ παρεῖναι
 « λεγομένων ὑποδιακόνων, τρεῖς ζητηθέντων, καὶ
 « μὴ εὐρεθέντων, ψηφον ἐχρῆν ἐξεναχθῆναι. Ἀλλὰ
 « διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμερότητα πεμφθῆ-
 « τωσαν οἱ περὶ τοῦ πράγματος διαγινώσκοντες ὄφει-
 « λοντες. »

Ὅυτοι οἱ ὑποδιάκονοι τοῦ ἐπισκόπου Μαυρεντίου κατηγορήσαντες, καὶ παραγγελέθοντες εἰς τὴν σύνοδον ταύτην ἀπαντῆσαι, καὶ προεῖναι ἀπερ εἰσηγόν κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αἰτιάματα· εἶτα δεύτερον καὶ τρίτον ψηλαφηθέντες, καὶ μὴ εὐρεθέντες, ὡς συκοφάνται κατακριθῆναι ἐμελλον· ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡμερότητα ὥρισθη σταλῆναι τινὰς ἀπὸ συνόδου κριτὰς, καὶ κατὰ χώραν σκοπῆσαι τὰ αἰτιάματα παροῦσιν καὶ αὐτῶν κατηγορῶν, καὶ ἀρμόδιαν τῷ πράγματι παραστῆναι τὴν διάγνωσιν.

KANQN PA'.

« Περὶ τοῦ εἰρηνοποιηθῆναι τὰς ἐκκλησίας Ῥώμης
 « καὶ Ἀλεξανδρείας. Ἦρεσεν ἑτι μὴν, ὥστε
 « περὶ τῆς διχονοίας τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀλε-
 « ξανδρινῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἀγιώτατον πάπ-
 « παν Ἰννοκέντιον γραφῆναι· ὅπως ἑκατέρα
 « Ἐκκλησία πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάξωσιν,
 « ἣν Κύριος παραγγέλλει. »

ΒΑΣΣ. Διαφορὰ τις ἐγένετο μέσον τῶν δύο Ἐκκλησιῶν· καὶ ἐτυπώθη γενέσθαι εἰρήνην.

ZONAP. Διαφορὰ τις, ὡς ἔοικεν, ἐγένετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ καὶ τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, περὶ ἧς ἔδοξε τῇ συνόδῳ ταύτῃ γράψαι τῷ Ἰννοκέντιῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τότε προεστῶτι, ἵνα καταλύσῃ τὴν διαφορὰν, καὶ εἰρηνεύσῃ πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παραγγέλλαν λέγοντος· *Εἰρήνην δίδωμι*

A decrevit. Illi etenim curæ sui denuntiare accusatoribus, eum qui accusabatur episcopum, satis probasse, quod quidem ipse contumelia sui affectus, nulla id omnino populi voluntate factum fuisse. Contumeliæ porro nomine accusationem intelligunt. Cum Maurentii episcopi accusatores quæsitii nusquam exstissent, synodus Maurentio discedendi potestatem ferit, quod accusatores ipsius, quibus denuntiatum fuerat, ut ad synodum convenirent, quæ Idibus Maii futura erat, nequaquam adfuisent. Sunt autem Idus extremi dies mensis, ut in alia synodo antea explicavimus. Permissum porro Maurentio est ut iudices, quibus ipsius causæ cognitio delegaretur, ex ea, in qua degebat, regione postularet. Cum autem ille Xanthippum ac alios sex postulasset, ut de ipsius accusatione cognoscereut, annuit synodus, ac ab iis, quorum ille nomina ediderat, controversiam examinari iussit : reliquos iudices necessarios, qui numerum expleant, a Xanthippo deligendos esse pronuntians. Necessarios porro iudices duodecim episcopos intelligit, quos in episcopi iudicio adesse oportere, hujus synodi canone 12 constitutum est. Cum ergo septem a Maurentio iudices electi essent, ex illius canonis præscripto, explendo numero, quinque alios adjuungi necesse fuit.

AR.ST. « Subdiaconis, qui a nova Germania adesse
 « dicuntur, ter quæsitis, et non inventis, sen-
 « tentiam ferri oportet. Propter ecclesiasticam
 « autem mansuetudinem mittantur nonnulli, qui
 « negotium inspiciant. »

Hi subdiaconi, qui episcopum Maurentium accusarunt, et in mandatis habuerunt ad synodum istam præsto esse, et proferre quæcunque introduxerant contra episcopum delicta, deinde secundo et tertio quæsitii et non inventi, ut sycophantæ condemnandi erant; sed propter mansuetudinem ecclesiasticam decretum fuit a synodo iudices aliquos mitti, et in loco ipso crimina examinare, etiam ipsorum accusatorum præsentia, et actioni congruum exhibere iudicium.

CANON CIV.

« Ut pacifsetur Romana Ecclesia et Alexandrina.
 « Placuit præterea, ut de dissensione Romanæ et
 « Alexandrinæ Ecclesiæ ad sanctissimum papam
 « Innocentium scribatur: ut utraque Ecclesia
 « pacem inter se servent, quam Dominus præ-
 « cipit. »

639 BALS. Contentio quædam inter duas Ecclesias orta erat; et constitutum est ut pax fiat.

ZONAR. Inter Romanos atque Alexandrinos controversia quædam eo tempore videtur exorta. De ea re litteras ad Innocentium tunc temporis Romanæ Ecclesiæ præsulem mittere hæc synodus statuit, ut controversiæ scilicet tollerentur, paxque inter eas Ecclesias ex præcepto Domini concilia-

retur; cuius illa sunt in Evangelio: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* 46; et alibi, *Pacem habete in vobis et omnibus* 47.

ARIST. « Visum est, ut litteræ ad Innocentium mittantur, ut Romana et Alexandrina Ecclesia pace inter se invicem fruatur. »

Propter incidentes inter Romanorum et Alexandrinorum Ecclesiam dissensiones, placuit ut a synodo ad papam Innocentium mitterentur litteræ, ut utraque Ecclesia pacem inter se servarent.

CANON CV.

« De iis, qui uxores aut quæ maritos dimittunt, ut sic maneat. Placuit, ut ex evangelica et apostolica disciplina, neque qui ab uxore relictus est, nec quæ a marito dimissa est, alii coniungantur, sed vel sic maneat, vel sibi reconcilientur: quod si neglexerint, ad poenitentiam cogantur. Qua in re imperialem legem editum tendum est. »

BALS. Præsens quidem synodus, quæ statuit alii non esse coniungendam, quæ a suo conjugio discesserit, et contra, nec maritum cum alia cohabitare, sed vel conjugii experte manere, vel reconciliari, suadet ut jussu Imperatorio omnes sic cogantur facere. Tu autem scias, quod Justiniani novella 117, quæ sita est in septimo titulo xxviii lib., aliter de matrimonii solutionibus statuit: et lege canonem 87 synodi in Trullo, et quæ in eo sunt; et multa de hoc argumento invenies. Quæ enim in hoc canone continentur, cum sint multo antiquiora, exoleverunt.

ZONAR. Justinianus imp. in novella, quæ lib. xxviii, tit. 7 Basilic. sita est, certas conjugii dissolvendi causas enumerat; quarum nulla intercedente, divortium nullo modo fieri licere constituit. Hæc vero synodus quæ multo antiquior Justiniano fuit, cum ex veteri consuetudine passim, quotiescunque alteri conjugii libitum esset, divortia fieri animadverteret: eos, qui sic divisi essent, aut conciliari rursus, et manere nuptias; aut sic manere, hoc est, nullo postea novo conjugii fœdere alligari licere decernit. Quod si neglexerint, ad poenitentiam cogentur, hoc est, poenitentiae expiatione necessario indigebunt, quippe qui se adulterio illigavere; quemadmodum ex illis Domini verbis facile ostenditur, *Qui, inquit, uxorem suam dimittit, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari, et qui dimissam ducit, mæchatur* 48. Ac de divortiiis quidem, ne sine causa fiant, legis decretum ab imperatore postulandum esse synodus censuit: evang. vero et apost. disciplinam, Christi Domini præceptum, vagnique Pauli doctrinam intelligit. Nam ille, *Quod Deus, inquit, junxit, homo non*

ΑΡΙΣΤ. « Ἔδοξε περιφθῆναι γράμματα πρὸς Ἰννοκέντιον εἰρηνεύειν πρὸς ἀλλήλας τὴν Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρινῶν Ἐκκλησιῶν. »

Διὰ τὰς παρεμπροσθίας μεταξὺ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν διχονοίας ἤρσαν ὡς ἀπὸ τῆς συνόδου γράμματα πρὸς τὸν πάππαν τὸν Ἰννοκέντιον σταλῆναι, ὥστε πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάττειν ἑκατέρω τὰς Ἐκκλησίας.

KANON PE.

« Περὶ τῶν τοὺς ἀνδρας ἢ τὰς γυναῖκας ἀπολύοντων, εἴνα οὕτω μείνωσιν. Ἔφρασαν, ὥστε κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην μήτε ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἐαθεῖς, μήτε ἡ ἀπὸ ἀνδρὸς κατελείφθεῖσα, ἐτέρω συζευθῆ, ἀλλ' ἢ οὕτω μείνωσιν, ἢ ἑαυτοὺς καταλαγῶσιν· οὐκ ἐὰν καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν. Ἐν ᾧ πράγματι νόμον βασιλικὸν ἐκτεθῆναι χρῶν αἰτήσαι. »

ΒΑΣ. Ἡ μὲν παρούσα σύνοδος, θεσπίζουσα μὴ ἐτέρω συνάπτεσθαι τὴν μεταστᾶσαν ἐκ τοῦ συζύγου αὐτῆς, καὶ τὸ ἐναντίον μηδὲ τὴν ἀνδρα μετὰ ἐτέρας συνοικεῖν, ἀλλ' ἢ ἀζυγασι εἶναι, ἢ καταλλάσσεσθαι, παρακαλεῖ διὰ βασιλικῶν προσαγγαμάτων καταναγκασθῆναι πάντας οὕτω ποιεῖν. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ ριζὴ Ἰουστινιανῶν νεαρᾶ, ἢ κειμένη ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, ἄλλως τὰ περὶ τῶν λύσεων τῶν γάμων μετετύπωσε· καὶ ἀνάγνωθι τὸν πζ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ εὐρήσεις πολλὰ χάριν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. Τὰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα, προγενέστερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπαράκτησαν.

ZONAR. Ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ῥητὰς αἰτίας ἔθετο τῆς τῶν γάμων λύσεως ἐν νεαρᾷ κειμένῃ εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν κη', τίτ. ζ', ὧν ἄνευ μὴ λύεσθαι γάμον ἐθέττεσιν· ἡ δὲ σύνοδος αὕτη προγενέστερα οὕτω πολλῶ τοῦ Ἰουστινιανῶ, καὶ κατὰ παλαιὸν ἔθος ὁρῶσα λυομένους τοὺς γάμους, ὅτε ἕκαστος τῶν συνοικούντων ἐθούλετο, ὤρισε τοὺς ἀπ' ἀλλήλων διασταμένους ἢ καταλλάττεσθαι ἀλλήλοις, καὶ μένειν τὸν γάμον, ἢ οὕτω μένειν, ἀγάμους δηλαδὴ, μετὰ τὴν διάστασιν. Εἰ δὲ τούτου καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν, ἀντὶ τοῦ, μετανοῆσαι ἀνάγκην ἔξουσιν, ὡς ἡμαρτηκότες μοιχεύαν, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφρασιν τὴν λέγουσαν ὅτι Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χωρὶς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχεῖσθαι, καὶ ὁ ἀπολυμένην γαμήσας μοιχεύεται. Ἔδοξε δὲ τῇ συνόδῳ καὶ ἀπαιτῆσαι νόμον περὶ τοῦ μὴ λύεσθαι τοὺς γάμους ἀναίτιως γενέσθαι βασιλικῶν. Εὐαγγελικὴν δὲ καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην τὴν τοῦ Κυρίου διατηγῆν φασί, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου διδασκαλίαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος, Ὁὸς ὁ θεὸς συνέλεξε, φησὶν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος·

46 Joan. xiv, 27. 47 Marc. ix, 19. 48 Matth. xix, 9.

δέξασαι γυναίκα; μη ζήτει λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ τῆς σαρκός; μη ζήτει γυναίκα.

A separet 19. *Beatus vero Paulus: Alligatus es uxori? noli querere solutionem* 20. *Solutus es ab uxore? noli querere uxorem.*

ΑΡΙΣΤ. « Τεμνόμενα συζυγία, εἰ μὴ καταλλάττειν τοίνυ, μενέτωσαν οὕτως· εἰ δὲ μὴ, πρὸς μετάνοιαν ἀναγκάζονται. »

ARIST. « Conjugia soluta, nisi concilientur, sic maneant: alioquin ad pœnitentiam redigantur. »

Ἦρσε τῇ συνόδῳ ταύτῃ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, μὴ τινα τὴν ἑαυτοῦ γυναίκα ἐκθάλλειν ὡς ἔτυχε, καὶ χωρίζεσθαι ταύτης· εἰ δὲ συμβῆ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, ἢ ἀπὸ τῆς γυναίκος διατηρηθῆναι τὴν συζυγίαν, καὶ οὐ καταλαγῶσι, καὶ συνελθεῖν αὐθις θελήσουσι, μένειν οὕτως αὐτοὺς ἀκόλυτους, καὶ γάμον ἕτερον μὴ συναλλάττειν· διότι καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται· εἰ δὲ συζευχθῆ ἢ ὁ ἀνήρ ἑτέρῃ γυναίκα, ἢ ἡ γυνὴ ἑτέρῳ ἀνδρὶ, πρὸς μετάνοιαν ἀναγκάσονται, καὶ τοῖς τῆς μοιχείας ἐπιτιμίοις ὑποπεσοῦνται. Καὶ ζήτει κανόνα ὀγδοηκοστὸν ἑβδομον τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου, καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα ἑννατον, τριακοστὸν πῆμπτον, τεσσαρακοστὸν ὄγδοον, καὶ ἑβδομηκοστὸν ἑβδομον.

Placuit huic synodo juxta evangelicam et apostolicam doctrinam, ut nemo uxorem suam facile dimitteret et ab ea recederet. Si contigerit autem vel a viro vel a muliere discindi conjugium, et non reconcilientur, et rursus convenire vellent; eos ita solutos manere et alterum conjugium non contrahere; propterea quod et qui dimissam duxerit adulterium committit: si autem jungatur, vel vir alii mulieri, vel mulier alii viro, ad pœnitentiam ducantur, et adulterii pœnis subiciantur. Quære et octogesimum septimum sextæ in Trullo synodi canonem, et canonem magni Basilii nonum, tricesimum quintum, quadragesimum octavum, et septuagesimum septimum.

ΚΑΝΩΝ ΡΓ΄.

« Περὶ τῶν πρὸς τὸ θυσιαστήριον (37) ὀφειλουσῶν λέγεσθαι ἱεραίων. Ἦρσε καὶ τοῦτο, ὥστε τὰς κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ ἱερέσιας; εἴτε προίμια, εἴτε παραθέσεις, εἴτε τὰς τῆς χειρῶν ἐπιθέσεις; εἰ ἀπὸ πάντων ἐπιτελεῖσθαι, καὶ παντελῶς ἄλλας κατὰ τῆς πίστεως μηδέποτε προενεχθῆναι· ἀλλ' αἴτινας; δῆποτε ἀπὸ τῶν συνεκτετέρων συνελθῆσαν, λεχθῆσονται. »

CANON CVI.

« De precibus ad altare dicendis. Hoc quoque placuit, ut preces quæ in synodo confirmatæ sunt, sive præfationes, sive commendationes, sive manus impositiones, ab omnibus peragantur, et omnino aliæ adversus fidem nunquam proferantur: sed quæ a sapientioribus collectæ sunt, dicentur. »

ΒΑΣΣ. Ὡς ἴσικε, τινὲς ἐπίσκοποι ἐπαχείρουν λέγειν εὐχὰς ἀσυνήθεις, ἢ κατὰ τὰ προίμια τῶν θείων δοξολογιῶν, ἢ γοῦν εἰς τὰς ἀρχάς, ἢ κατὰ τὰς παραθέσεις, ἢ γοῦν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ κατὰ κειρῶν τῶν χειροτονιῶν. Κωλύοντες οὖν τοῦτο οἱ Πατέρες, φασὶ μόνας; ἑκείνας τὰς εὐχὰς λέγεσθαι τὰς προκεκυρωμένας, ἢτοι τὰς συνήθεις. Καὶ ὁ μὲν παρῶν κανὼν ταῦτα ἐν δὲ τῇ συνόδῳ τῆς βασιλευούσης ταύτης τῶν πόλεων διάφορα γεγονάσι σημειώματα, ἀφορισμῶ ἀλειτουρησίας καθυποβάλλοντα τοὺς ἐν τοῖς μνημοσύνοις τῶν ἀτοχομένων εὐγενῶν καὶ μεγιστάνων ἱεροουργοῦντας ἄρχιερεῖς, καὶ λέγοντας ἐπαινετήριους εὐχὰς μετὰ λαμβείων ἢ καὶ λογοειδῶς. Πολλοὶ γὰρ ἐφωρίθησαν τοιαῦτα ποιοῦντες. Ὡσαύτως ἀφωρίθησαν διὰ συνοδικῶ σημειώματος; καὶ οἱ ἀναγνωσται, οἱ κατὰ τὰ αὐτὰ μνημόσυνα μουσικὰ λέγοντες καὶ ὀργανικὰ μινυρίσματα, καὶ ποιοῦντες τὸν ἐπιτάφιον ἐπιγάμιον. Καὶ αὐτοὶ μὲν καλῶς ἀφωρίθησαν· οἱ δὲ μετ' εὐλαβείας ψάλλοντες, μὴ παραβιάζομενοι τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντες τῇ τέχνῃ

Ut est verisimile, quidam episcopi aggrediebantur dicere preces inusitatas, vel in præfationibus sive principiis doxologiarum, vel in commendationibus, seu in medio, vel etiam tempore manus impositionis. Hoc ergo vetantes Patres, dicunt eas solas debere dici preces, quæ prius consuetæ sunt, seu quæ sunt consuetæ. Et hæc quidem præsens canon. In synodo autem hujus reginæ urbiura diversa fuerunt edicta, significantia eas sacrorum celebrandorum suspensioni esse obnoxioanististes, qui in nobilitate et procerum defunctorum memoriis sacrificant, et dicunt laudatorias preces cum jambis, vel etiam soluta oratione. Multi enim hæc facere deprehensi sunt. Similiter et synodali edicto excommunicati sunt lectores quoque, qui in iisdem memoriis musica et organica canticacantillant, et pro epitaphio epithalamium celebrant. Et isti quidem recte excommunicati sunt. Qui autem cum pietate canunt, naturæ vim non afferentes, sed artem et fundamentum consequentes, injuste

19 Marc. i, 9. 20 I Cor. vii 27.

Guill. Beveregii notæ.

(37) *Περὶ τῶν πρὸς τὸ θυσιαστήριον.* Scholium in codice Amersbachiano, ἱεραίας μὲν λέγει τὴν ἑλληνικὴν λειτουργίαν, προίμια δὲ τὰς ἀκρι τῶν θείων Γραφῶν, παραθέσεις; δὲ τὰς ἐπὶ τοῖς κατηγουμένους εὐχὰς, δι' ὧν παρατίθενται τῷ Θεῷ ἐπιθέσεις δὲ χειρῶν, τὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν εὐχὴν γινόμενας αὐτοῖς εὐλογία; τῇ τοῦ ἐπιτάφου

χειρῶν. *Preces quidem vocat totam liturgiam; præfationes autem psalmodias et lectiones sacrarum Scripturarum, usque ad divina Evangelia; commendationes vero, orationes pro catechumenis, quibus Deo commendantur; impositiones autem manus manus eius, quæ post preces pro pœnitentibus iis episcopi factu sunt, benedictiones.*

retur; ejus illa sunt in Evangelio: *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis* ⁴⁶; et alibi, *Pacem habete in vobis et omnibus* ⁴⁷.

ARIST. « Visum est, ut litteræ ad Innocentium mittantur, ut Romana et Alexandria Ecclesia pace inter se invicem fruatur. »

Propter incidentes inter Romanorum et Alexandrinorum Ecclesiam dissensiones, placuit ut a synodo ad papam Innocentium mitterentur litteræ, ut utraque Ecclesia pacem inter se servarent.

CANON CV.

« De iis, qui uxores aut quæ maritos dimittunt, ut sic maneat. Placuit, ut ex evangelica et apostolica disciplina, neque qui ab uxore relictus est, nec quæ a marito dimissa est, alii conjungantur, sed vel sic maneat, vel sibi reconcilientur: quod si neglexerint, ad pœnitentiam cogantur. Quia in re imperialem legem editum est. »

BALS. Præsens quidem synodus, quæ statuit alii non esse conjungendam, quæ a suo conjugio discesserit, et contra, nec maritum cum alia cohabitare, sed vel conjugii expertes manere, vel reconciliari, suadet ut jussu imperatoris omnes sic cogantur facere. Tu autem scias, quod Justiniani novella 117, quæ sita est in septimo titulo xxviii lib., aliter de matrimonii solutionibus statuit: et lege canonem synodi in Trullo, et quæ in eo sunt; et multa de hoc argumento invenies. Quæ enim in hoc canone continentur, cum sint multo antiquiora, exoleverunt.

ZONAR. Justinianus imp. in novella, quæ lib. xxviii, tit. 7 Basilic. sita est, certas conjugii dissolvendi causas enumerat; quarum nulla intercedente, divortium nullo modo fieri licere constituit. Hæc vero synodus quæ multo antiquior Justiniano fuit, cum ex veteri consuetudine passim, quotiescunque alteri conjugii libitum esset, divortia fieri animadverteret: eos, qui sic divisi essent, aut conciliari rursus, et manere nuptias; aut sic manere, hoc est, nullo postea novo conjugii fœdere alligari licere decernit. Quod si neglexerint, ad pœnitentiam cogentur, hoc est, pœnitentiæ expiatione necessario indigebunt, quippe qui se adulterio illigavere; quemadmodum ex illis Domini verbis facile ostenditur, *Qui, inquit, uxorem suam dimittit, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, et qui dimissam ducit, mœchatur* ⁴⁸. Ac de divortiiis quidem, ne sine causa fiant, legis decretum ab imperatore postulandum esse synodus censuit: evang. vero et apost. disciplinam, Christi Domini præceptum, magnique Pauli doctrinam intelligit. Nam ille, *Quod Deus, inquit, junxit, homo non*

ἑμῖν· εἰρήνην τὴν ἐμὴν ἀφήμι ὑμῖν καὶ πάλιν· εἰρηνεύετε ἐν ἑαυτοῖς καὶ πᾶσιν.

ARIST. « Ἐδοξε πεμφθῆναι γράμματα πρὸς Ἰννοκέντιον εἰρηνεύειν πρὸς ἀλλήλας τὴν Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρινῶν Ἐκκλησίαν. »

Διὰ τὰς παρεμπιπτούσας μεταξὺ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἀλεξανδρινῶν διχονοίας ἤρρεσεν ὡς ἀπὸ τῆς συνόδου γράμματα πρὸς τὸν πάππαν τὴν Ἰννοκέντιον σταλῆναι, ὥστε πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάττειν ἑκατέρω; τὰς Ἐκκλησίας.

KANON PE'.

« Περὶ τῶν τοὺς ἀνδρας ἢ τὰς γυναῖκας ἀπολυόντων, ἢ ἵνα οὕτω μείνωσιν. Ἐρρεσεν, ὥστε κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην μήτε ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἰαθεῖς, μήτε ἡ ἀπὸ ἀνδρὸς κατελευθεῖσθαι, ἢ ἐτέρω συζευχθῆ, ἀλλ' ἢ οὕτω μείνωσιν, ἢ ἑαυτοῖς καταλλαγῶσιν· οὐδὲν ἐάν καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν. Ἐν ᾧ πράγματι νόμον βασιλικὸν ἐκτελεῖσθαι χρὴ αἰτῆσαι. »

ΒΑΣ. Ἡ μὲν παρούσα σύνοδος, θεοπύρουσα μὴ ἐτέρω συνάπτεσθαι τὴν μεταστῆσαν ἐκ τοῦ συζύγου αὐτῆς, καὶ τὸ ἐναντίον μηδὲ τὸν ἀνδρα μετὰ ἐτέρας συνοικεῖν, ἀλλ' ἢ ἄζυγας εἶναι, ἢ καταλλάσσεσθαι, παρακαλεῖ διὰ βασιλικῶν προστάγματος καταναγκασθῆναι πάντας οὕτω ποιεῖν. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ ριζὴ Ἰουστινιανῶν νεαρᾶ, ἢ κειμένη ἐν τῷ ζ' τίτῳ τοῦ κη' βιβλίου, ἄλλως τὰ περὶ τῶν λύσεων τῶν γάμων μετετύπωσε· καὶ ἀνάγνωθι τὴν πρὸ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· καὶ εὐρήσεις πολλὰ χάριν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως. Τὰ γὰρ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα, προγενέστερα ὄντα κατὰ πολὺ, ἠπράκτεσαν.

ZONAR. Ὁ μὲν βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ῥητὰς αἰτίας ἔθετο τῆς τῶν γάμων λύσεως ἐν νεαρᾷ κειμένῃ εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν κη', τίτ. ζ', ὡν ἄνευ μὴ λύεσθαι γάμων ἐθέσπισεν· ἡ δὲ σύνοδος αὕτη προγενέστερα οὕτα πολλῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καὶ κατὰ παλαιῶν ἔθος ὁρῶσα λυόμενους τοὺς γάμους, ὅτε ἕκαστος τῶν συνοικούντων ἐβούλετο, ὥρισε τοὺς ἀπ' ἀλλήλων δισταμένους ἢ καταλλάττεσθαι ἀλλήλοις, καὶ μένειν τὸν γάμον, ἢ οὕτω μένειν, ἀγάμους δηλαδὴ, μετὰ τὴν διάστασιν. Εἰ δὲ τούτου καταφρονήσωσι, πρὸς μετάνοιαν καταναγκασθῶσιν, ἀνεὶ τοῦ, μετανοῆσαι ἀνάγκην ἔχουσιν, ὡς ἡμαρτηκότες μοιχεύον, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἐπόφρασιν τὴν λέγουσαν ὅτι Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ χωρὶς λόγου πορνείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχεῖσθαι, καὶ ὁ ἀπολυμένην γαμήσας μοιχεύεται. Ἐδοξε δὲ τῇ συνόδῳ καὶ ἀπαιτῆσαι νόμον περὶ τοῦ μὴ λύεσθαι τοὺς γάμους ἀναίτιως γενέσθαι βασιλικῶν. Εὐαγγελικὴν δὲ καὶ ἀποστολικὴν ἐπιστήμην τὴν τοῦ Κυρίου διαταγὴν φασί, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Παύλου διδασκαλίαν. Ὁ μὲν γὰρ Κύριος, *Ὁδὸς ὁ θεὸς συνέζευξε, φησὶν, ἄνθρωπος μὴ χωρίζτω· ὁ δὲ μακάριος Παῦλος·*

⁴⁶ Joân. xiv, 27. ⁴⁷ Marc. ix, 19. ⁴⁸ Matth. xix, 9.

Δέξασαι γυναίκα; μη ζήσῃ λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ ἄ
 γισακός; μη ζήσῃ γυναίκα.

ΑΡΙΣΤ. « Τεμνόμεναι συζυγίαι, εἰ μὴ καταλλάτ-
 « τοιντο, μενέτωσαν οὕτως· εἰ δὲ μὴ, πρὸς με-
 « τὰ οἰαν ἀναγκάζονται. »

Ἦρσε τῇ συνόδῳ ταύτῃ, κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν
 καὶ ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, μὴ τίνα τὴν ἑαυτοῦ
 γυναίκα ἐκθάλλειν ὡς ἔτυχε, καὶ χωρίζεσθαι ταύτης·
 εἰ δὲ συμβῆ ἢ ἀπὸ τοῦ ἀνδρός, ἢ ἀπὸ τῆς γυναίκος
 διατηρηθῆναι τὴν συζυγίαν, καὶ οὐ καταλλαγῶσι,
 καὶ συνελθεῖν αὐθις θελήσουσι, μένειν οὕτως αὐτοῖς
 ἀπολύτους, καὶ γάμον ἕτερον μὴ συναλλάττειν· διότι
 καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχᾶται· εἰ δὲ συζευ-
 χθῆ ἢ ὁ ἀνὴρ ἑτέρῃ γυναίκα, ἢ ἡ γυνὴ ἑτέρῳ ἀνδρὶ,
 πρὸς μετόπισαν ἀναγκησονται, καὶ τοὺς τῆς μοιχείας
 ἐπιτιμῶσις ὁποπεσοῦνται. Καὶ ζήσῃ κανόνα ὀδο-
 κοστὸν ἔβδομον τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου,
 καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου κανόνα ἕνατον, τριακο-
 στὸν πέμπτου, Βεσσαρακοστὸν ὄγδοον, καὶ ἔβδομη-
 κοστὸν ἔβδομον.

ΚΑΝΩΝ ΡΓ'.

« Περὶ τῶν πρὸς τὸ θυσιαστήριον (37) ὀφειλουσῶν λέ-
 « γεσθαι ἱκεσιῶν. Ἦρσε καὶ τοῦτο, ὥστε τὰς
 « κεκυρωμένας ἐν τῇ συνόδῳ ἱκεσίας· εἴτε προόμια,
 « εἴτε παραθέσεις, εἴτε τὰς τῆς χειρῶς· ἐπιθέσεις,
 « ἀπὸ πάντων ἐπιτελεῖσθαι, καὶ παντελῶς ἄλλας
 « κατὰ τῆς πίστεως μηδέποτε προενεχθῆναι·
 « ἀλλ' αἵτινες δῆποτε ἀπὸ τῶν συνεταυτέρων συν-
 « ἤχθησαν, λεχθήσονται. »

ΒΑΑΣ. Ὅς ἱκεσι, τινὲς ἐπίσκοποι ἐπεχείρουν λέ-
 γειν εὐχὰς ἀσυνήθεις, ἢ κατὰ τὰ προόμια τῶν θείων
 δοξολογιῶν, ἤγουν εἰ· τὰς ἀρχάς, ἢ κατὰ τὰς παρα-
 θέσεις, ἤγουν ἐν τῷ μέσῳ, ἢ κατὰ κληρῶν τῶν χει-
 ροτονιῶν. Κωλύοντες οὖν τοῦτο οἱ Πατέρες, φασὶ μό-
 να· ἱκεσίας τὰς εὐχὰς λέγεσθαι τὰς προκεκυρωμένας,
 ἤτοι τὰς συνήθεις. Καὶ ὁ μὲν παρῶν κανῶν ταῦτα·
 ἐν δὲ τῇ συνόδῳ τῆς βασιλευσῆς ταύτης τῶν πόλεων
 διάφορα γεγονάσι σημειώματα, ἀφωρισμῶ ἀλειτουρ-
 γησίας καθυποβάλλοντα τοῖς ἐν τοῖς μνημοσύνουσι
 τῶν ἀτοιχομένων εὐγενῶν καὶ μεγιστάνων ἱερουρ-
 γοῦντας ἀρχιερεῖς, καὶ λέγοντας ἐπαινετήριους εὐ-
 χὰς μετὰ λαμβείων ἢ καὶ λογοειδῶς. Πολλοὶ γὰρ
 ἐφωρίθησαν τοιαῦτα ποιοῦντες. Ὅσαύτως ἀφωρί-
 σθησαν διὰ συνοδικῆς σημειώματος καὶ οἱ ἀναγνώ-
 σται, οἱ κατὰ τὰ αὐτὰ μνημόσυνα μουσικᾶ λέγοντες
 καὶ ὀργανικὰ μινυρίσματα, καὶ ποιοῦντες τὸν ἐπι-
 τάφιον ἐπιγάμιον. Καὶ αὐτοὶ μὲν καλῶς ἀφωρίθη-
 σαν· οἱ δὲ μετ' εὐλαθείας ψάλλοντες, μὴ παραβια-
 ζόμενοι τὴν φύσιν, ἀλλ' ἐξακολουθοῦντες τῇ τέχνῃ

separat⁴⁰. Beatus vero Paulus: *Alligatus es uxori?*
*noli quaerere solutionem*⁴¹. *Solutus es ab uxore?*
noli quaerere uxorem.

ARIST. « Conjugia soluta, nisi concilientur, sic
 « maneat: alioquin ad poenitentiam redi-
 « gantur. »

Placuit huic synodo juxta evangelicam et apos-
 tolicam doctrinam, ut nemo uxorem suam facile
 640 dimitteret et ab ea recederet. Si contigerit au-
 tem vel a viro vel a muliere discindi conjugium, et non
 reconcilientur, et rursus convenire vellent; eos ita
 solutos manere et alterum conjugium non con-
 trahere; propterea quod et qui dimissam duxerit
 adulterium committit: si autem jungatur, vel
 vir alii mulieri, vel mulier alii viro, ad poeniten-
 tiam ducantur, et adulterii poenis subjiciantur.
 Quæro et octo, esimum septimum sextæ in Trullo
 synodi canonem, et canonem magni Basilii nonum,
 tricesimum quintum, quadragesimum octavam, et
 septuagesimum septimum.

CANON CVI.

« De precibus ad altare dicendis. Hoc quoque
 « placuit, ut preces quæ in synodo confir-
 « matæ sunt, sive præfationes, sive commenda-
 « tiones, sive manus impositiones, ab omnibus
 « peragantur, et omnino aliæ adversus fidem nun-
 « quam proferantur: sed quæ a sapientioribus
 « collectæ sunt, dicentur. »

BALS. Ut est verisimile, quidam episcopi aggre-
 diebantur dicere preces inusitatas, vel in præfa-
 tionibus sive principiis doxologiarum, vel in com-
 mendationibus, seu in medio, vel etiam tempore
 manuum impositionis. Hoc ergo vetantes Patres,
 dicunt eas solas debere dici preces, quæ prius con-
 stitutæ sunt, seu quæ sunt consuetæ. Et hæc qui-
 dem præsens canon. In synodo autem hujus reginæ
 urbium diversa fuerunt edicta, significantia ens
 sacrorum celebrandorum suspensioni esse obnoxio-
 sacristas, qui in nobilium et procerum defuncto-
 rum memoriis sacrificant, et dicunt laudatorias
 preces cum jambis, vel etiam soluta oratione. Multi
 enim hæc facere deprehensi sunt. Similiter et
 synodali edicto excommunicati sunt lectores quoque,
 qui in iisdem memoriis musica et organica cantica
 cantillant, et pro epitaphio epithalamium celebrant.
 Et isti quidem recte excommunicati sunt. Qui au-
 tem cum pietate canunt, naturæ vim non afferentes,
 sed artem et fundamentum consequentes, iniuste

⁴⁰ Marc. x, 9. ⁴¹ I Cor. vii 27.

Guill. Beveregii notæ.

(37) Περὶ τῶν πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Scholium
 in codice Amerbachiano, ἱκεσίας μὲν λέγει τὴν
 ἑλὴν λειτουργίαν, προόμια δὲ τὰς ἀχρι τῶν θείων
 Γραφῶν, παραθέσεις δὲ τὰς ἐπὶ τοῖς κατηγουμέ-
 νους εὐχὰς, δι' ὧν παρατίθεται τῷ Θεῷ ἐπιθέσεις
 δὲ χειρῶν, τὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν εὐ-
 χὴν γινόμενὰς αὐτοῖς εὐλογίας τῇ τοῦ ἐπισκόπου

χειρὶ. Preces quidem vocat totam liturgiam; præ-
 fationes autem psalmodias et lectiones sacrarum
 Scripturarum, usque ad divina Evangelia; commen-
 dationes vero, orationes pro catechumenis, quibus
 Deo commendantur; impositiones autem manuum
 eius, quæ post preces pro poenitentibus iis episcopi
 manu factu sunt, benedictiones.

excommunicantur. Nec enim lugubriter, sed festivo ac paucyricae nunc dierum defunctorum memorias celebrantur, Deo agentes gratias, qui dignatus est, ut mortuus in fide orthodoxa decederet, et ut nos eos, qui a nobis decedunt, palam et omni cum libertate sepeliamus, et non clam, quemadmodum antehac, eos tanquam cadavera deiceremus. Quem a Iuolun dicit Gregorius Theologus in invectivis ejus adversus Julianum orationibus: quod etiamnum sit in iis, qui inter Musulmanos habitant, Christianis. Quapropter etiam cum lampadibus et unguentis defunctum splendide concomitamur, ut qui per sacram baptismum sanctificatus est. Idcirco etiam immaculatum plerumque canimus.

ZONAR. Variæ a sacerdotibus, inter quotidiana divina laudis officia, preces adhibentur. Initio quidem aliquæ, quas idcirco præfationes appellavere; sub finem aliæ, persoluta videlicet hymnodia; quas, eo quod hymnis subjicerentur, iisque persolutis recitarentur, hypotheses dixere; paratheses alias, quippe quæ populum coram Domino constituerent, eique offerrent. Quæ igitur in synodo confirmatæ, ac a sapientioribus collectæ, quæcunque demum illæ forent, et quocumque nomine vocarentur, eas aliis omnibus rejectis adhiberi synodus statuit. Per impositionem vero manuum preces in eos, qui ordinibus initiabantur, usurpatis intelligi voluit. Nam in ordinum collatione summus sacerdos manibus ejus, cui conferebat, capiti impositis, stas p eces exsequi solitus est. His ergo locis omnibus, preces jam a synodo confirmatas adhiberi, novas autem, quæ ab aliquibus contra fidem inveniuntur, repudiari omnino jubet. Quæ enim Patrum iudicio non sunt probata, dubia sunt; proindeque, ne aliquid a pietate fideque alienum contineant, metiendum. Idcirco nova synodus abrogavit.

ARTIST. « Placuit, ut preces in synodo confirmatæ
« ab omnibus persurgantur, sive præfationes, sive
« commendationes, sive manuum impositiones:
« ac aliæ omnino adversus fidem nunquam profertantur. »

Scripturas a synodis confirmatas, et preces, quas a majoribus traditas accepit Ecclesia, omnes celebrare debent: nimirum hymnodias usque ad Evangelium et sacrarum Scripturarum lectiones, sive commendationes, hoc est, preces pro catechumenis factas per quas eos Domino commendamus, sive manuum impositiones vel benedictiones episcopi manu ad populum factas.

CANON CVII.

« De eis, qui publicorum seu sæcularium iudiciorum cognitionem ab imperatore petunt. Placuit,
« ut quicumque publicorum seu sæcularium iudiciorum cognitionem ab imperatore petiverit,
« proprio honore privetur; sin autem episcopale iudicium ab imperatore petiverit, nihil ei obstat. »

BALS. Præces canon clarus est. Statuit enim,

καὶ τῷ θεμελίῳ, κακῶ; ἀφορίζονται. Οὐδὲ γὰρ πενήθ. κῶ; ἀλλ' ἱερατικῶ; καὶ πανηγυρικῶ; τελουμένων σήμερον τὰ τῶν ἀποικομένων μνημόσυνα, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ, τῷ εὐδοκῆσαντι μετὰ τῆς ὀρθόδοξου πίστεως ἐκδημησαι τὸν τελευτήσαντα, καὶ ἡμᾶς ἀπερικαλύπτως θάψαι· καὶ μετὰ πάσης ἀδείας τοὺς ἐξ ἡμῶν ἐκδημοῦντας, καὶ μὴ ῥίπτειν αὐτοὺς λαθραίως, ὡς πτώματα, καθὰ καὶ τὸ πρότερον· καθὰ φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος ἐν τοῖ; κατὰ Ἰουλιανῶν σηλητευτικαῖς λόγοι; αὐτοῦ· ὁ καὶ νῦν γίνεται ἐν τοῖ; μετὰ τῶν Μουσαλαμάνων εἰκοῦσι Χριστιανοί;. Διὸ καὶ λαμπρῶ; προπεμπέουμεν τὸν ἐξοδουόμενον μετὰ λαμπάδων καὶ μύρων, ὡς ἡγιασμένον διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Διὸ καὶ τὸν ἀμωμον ψάλλομεν ὡς ἐπὶ τῷ κλειστόν.

ZONAR. Αἱ παρὰ τῶν ἱερῶν λεγόμεναι εὐχαὶ ἐν ταῖς πρὸ; Θεὸν ὁμωφθαῖς διάφοροι εἰσιν. Αἱ μὲν γὰρ προλέγονται, ἃ; καὶ προοίμια εἶπον· αἱ δὲ ἐπιλέγονται μετὰ τὴν ὁμωφθαι, ἃ; ὑποθέσεις ἐκάλεσαν, ὡς ὑποτιθεμένας τοῖ; ὕμνοι;, καὶ μετ' αὐτοὺ; λεγομένας· τὰ; δὲ παραθέσεις ὠνόμασαν, ὡς παρατιθεμένας τὸν λαὸν τῷ Κυρίῳ. Τὰ; οὖν κεκυρωμένα; ἐν τῇ συνόδῳ λέγεσθαι ὀρίζει ἡ σύνοδος, ἐπιταί ἂν εἶναι, καὶ ὡς ἂν καλοῖντο, καὶ μὴ ἑτέρας προσφέρεισθαι, ἀλλὰ τὰ; παρὰ τῶν συνετωτέρων συναχθείσας λέγεσθαι. Διὰ δὲ τῆς ἐπιθέσεω; τῶν χειρῶν τῶν ἐν χειροτονίᾳ εὐχῶν ἐμνημόνευσεν. Ἐν γὰρ ταῖς χειροτονίαι; ὁ ἀρχιερεὺ; ἐπιθεῖ; τὴν χεῖρα τῇ τοῦ χειρονοουμένου κεφαλῇ, οὕτω τὰ; εὐχὰ; ἐπιλέγει. Ἐν πᾶσιν οὖν τοῖ; εἰρημένοι; ἐκαίνας ὀρίζει λέγεσθαι τὰ; ἡθὴ κυρωθείσας εὐχὰ;, καὶ μὴ νῆας παρὰ τῶν εισαγομένων κατὰ τῆς πίστεω;. Ἄ γὰρ οὐκ ἔδοκίμασεν οἱ Πατέρες ἀμφιβολά εἶσι. Θεός; δ' ὑποτρέχειν ἐν τοῖ; τοιοῦτοι;, μήποτε καὶ ἀσεθεῖ ὡς τινα καὶ κατὰ τῆς πίστεω;. Διὸ καὶ ἀποβάλλεται τὰ νέα ἡ σύνοδος;.

APIET. « Ἦρσε τὰ; κεκυρωμένα; ἐν τῇ συνόδῳ
« ἱεραῖας ἀπὸ πάντων ἐπιτελεῖσθαι, εἴτε παραθέσεις, εἴτε χειρῶν ἐπιθέσεις· καὶ παντελῶ; ἀλλας κατὰ τῆς πίστεω; μηδέ τι προαναχθῆναι. »

Τὰ; παρὰ τῶν συνόδων κεκυρωμένα; γραφὰ;, καὶ τὰ; εὐχὰ;, ἃ; ἡ Ἐκκλησία παρέλαθε, πάντας ἐπιτελεῖν ὀφείλουσιν, ἤγουν τὰ; ἄχρι τοῦ Εὐαγγελίου ὁμωφθαι, καὶ ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, εἴτε παραθέσεις, τούτῳσι τὰ; ἐπὶ τοῖ; κατηγουμένοι; εὐχὰ;, δι' ὧν αὐτοὺ; τῷ Κυρίῳ παρατίθημεθα· εἴτε ἐπιθέσεις χειρῶν, ἧτοι τὰ; γινόμενα; πρὸ; τὸν λαὸν εὐλογίας τῇ τοῦ Ἐπισκόπου χειρί;.

KANQN PZ.

« Περὶ τῶν τὴν διάγνωσιν τῶν δημοσίων δικαστηρίων ἀπὸ τοῦ βασιλέω; αἰτούντων. Ἦρσε·ν, ἴα· ὅστισδήποτε ἀπὸ τοῦ βασιλέω; διαγνωσιν δημοσίων δικαστηρίων αἰτήσῃ, τῆ; ἰθὺ; τιμῆ; στερερηθεῖ· ἐὰν δὲ κρίσιν ἐπισκοπικὴν ἀπὸ τοῦ βασιλέω; αἰτήσῃ, μηδὲν αὐτῷ ἐμποδίσῃ. »

BALS. Σαρὴ; ἐστὶν ὁ πρῶτον κανὼν. Διορίζεται

καθαιρείται τὸς περιτιυμένους τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, καὶ ζητοῦντας ἀπὸ τοῦ βασιλέως δικάσαι τὰς αὐτῶν ὑποθέσεις δημοσίους δικαστὰς ἢ τοὺς πολιτικοῦς· τοὺς δὲ περιοριζομένους βασιλικὰς προσταξίαις χάριν τοῦ δικάσαι παρὰ ἐπισκόποις οὐ θέλει βλάπτεσθαι. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ἐν κωνόνα τῆς παρούσης συνόδου, καὶ τὴν αὐτοῦ ἐρμηνείαν. Λέγει γὰρ καὶ οὗτο; τὰ αὐτὰ πλατύτερον. Καὶ σημαίωσαι ὅτι οὐδὲ μετὰ βασιλικῆς προσταξίως δύναται ἱερωμένος παραιτεῖσθαι τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, ἀλλὰ τοῦτο ποιῶν καθαιρείται. Τί δὲ, ἐάν λαϊκὸς διὰ προσταξίως βασιλικῆς ἐλύσῃ ἱερωμένον εἰς πολιτικὸν δικαστήριον, προκριματισθῆσεται; Αὐτοῖς. Τινὲς λέγουσι μήτε προκριματίζεσθαι τοῦτον, μήτε χῶρον ἔχειν ἐνταῦθα τὴν τοῦ φόρου παραγρηφὴν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὁ οὕτως ἐναγαγῶν λαϊκός, ἦγουν διὰ προσταξίως, οὐ προκριματισθῆσεται μὲν ὡς εἰς ἀπρόσφορον δικαστήριον ἐλύσας τὸν ἱερωμένο· ἀναγκασθῆσεται δὲ, εἴπερ ὑπόθεσις ἐστὶν ἐκκλησιαστικῆ, εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον ἀπαντῆσαι· ὅτι καὶ βασιλικὰ προσταξίματα πρὸς νόμους καὶ κανόνας ἐκλαμβάνονται καὶ ἐρμηνεύονται. Οὕτω νόμιμοι καὶ τὸ ἐν κωνόνα τοῦ ἀ' τίτλου τοῦ τρίτου βεδλίου, λέγον· Ἄλλ' οὐδὲ ὑπὲρ τινος χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἀρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα ἢ διάγεσθαι ἢ παραστασθαι δίχα βασιλικῆς καλεύσεως; συγχωροῦμεν.

ZONAR. Διάφοροι κανόνες ὤρισαν τοὺς ἐπισκόπους παρὰ ταῖς συνόδοις τῶν ἐπαρχιῶν δικάζεσθαι, καὶ τοὺς κληρικοὺς παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν. Εἰ δέ τις, φησὶν ὁ κανὼν οὗτος, ἱερωμένος ὢν, προσέλθῃ τῷ βασιλεὶ αἰτῶν διαγνώσιν δημοσίων δικαστηρίων, ἦτοι πολιτικῶν καὶ ἀρχοντικῶν, στερηθῆσεται τῆς ἰδίας τιμῆς, ἀντὶ τοῦ, καθαιρεθῆσεται· ἐάν δὲ, βασιλεὶ προσελθῶν, ἐπισκοπικὸν αἰτήσῃ δικαστήριον, ἦγουν συνέλευσιν ἐπισκόπων κατὰ βασιλικὴν προσταξίν γενησομένην καὶ διαγνωσμένην, οὐ βλαβήσεται περὶ τὴν ἐπιτιμίαν. Ἀνάγνωθι τῆς τετάρτης συνόδου κανόνα 8.

ARIST. « Διημοσίαν κρίσιν ὁ παρὰ βασιλέως αἰτῶν
« οὐκ ἐπίσκοπος. »

Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἐπ' ἐγκλήμασιν αἰτιώμενος, καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν παραιτούμενος; δικαστήριον, καὶ παρὰ βασιλέως αἰτῶν κοσμικοὺς δικαστὰς, τῆς ἰδίας τιμῆς στερηθῆσεται.

KANON PH'.

« Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ μὴ κοινωνούντων, καὶ θελόντων πέραν τῆς θαλάσσης ὑποσυρῆναι. Ὅστις δὲ ἕποτε, μὴ κοινωνῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, εἰς τὰς παραματικάς πρὸς τὸ κοινωνεῖν ὑφερπύσει, τὴν ἐπιτίμην τῆς κληρῶσεως ἀναδέξεται. »

BALS. Τοὺς ἀποστάντας ἀπὸ τῶν ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν λάθρα καὶ εἰς τὰς παραματικάς ἐκκλησίας, ἦγουν ἐν τῇ Πύμῃ, ἱερουργοῦντας, καθαιρεῖσθαι ὁ κανὼν φησὶν. Ὅστε σημαίωσαι ὅτι οἱ δίχα συστατικῆς καὶ ἀπολυτικῆς γραφῆς ἱερουργοῦντες εἰς ἕτερας ἐνορίας ἀκωνώνητοι ἔσονται, τούτους, κωλυθήσονται τῆς ἱερουργίας.

A ut deponantur, qui ecclesiastico iudicio renuntiant, et ab imperatore petunt, ut publici seu civilis iudices causas eorum iudicent : eos autem, qui imperialia mandata obtinent, ut ab episcopis iudicentur, non vult detrimento affici. Lege etiam decimum quintum canonem presentis synodi et ejus interpretationem : is enim de his fusius loquitur. Et nota, quod nec cum mandato imperiali potest sacratus ecclesiastico juri renuntiare : sed si hoc faciat, deponitur. Quid autem si laicus imperialia mandata in civile iudicium eam, qui est sacratus, traxerit; eine fiet præjudicium? *Solutio.* Dicunt nonnulli eum nullo præiudicio affici, nec locum habere fori præscriptionem. Mihi autem videtur, quod qui sic actionem intentavit laicus, per mandatum scilicet imperiale, præiudicio quidem non afficietur, tanquam qui sacratum ad iudicium incompetens traxerit : cogetur tamen, si causa est ecclesiastica, se in ecclesiastico iudicio sistere; quia imperialia mandata secundum leges et canones accipiuntur et exponuntur. Ita mihi intellige etiam cap. 17 primi tituli, libri iii, quod dicit : Sed nec pro ulla pecuniaria vel criminali causa episcopum, magistratum civilem vel militare, invitum vel produci vel sisti permitimus sine imperatoris mandato.

ZONAR. Ut episcopi a provinciali synodo, clerici a suis episcopis iudicentur, multorum canonum decreto constitutum est. Illic vero canon, Si quis, ait, sacro ordine initiatus imperatorem adeat, ac suæ causæ cognitionem publicis iudiciis, hoc est, politicis et sæcularibus magistratibus committi postulet; proprio honore privabitur, hoc est, deponetur : si vero ad imperatorem accedens, episcopale ab eo iudicium postulaverit, hoc est, causam suam in conventu episcoporum imperatoris auctoritate habendo cognosci velit, nullam dignitatis suæ jacturam ex ea re faciet. Vide quartæ synodi canonem nonum.

ARIST. « Qui publicum iudicium ab imperatore
« postulat, non est episcopus. »

Episcopus vel clericus criminibus accusatus et ecclesiasticum recusans iudicium, et ab imperatore sæculares iudices petens honore suo privabitur.

642 CANON CVIII.

« De iis qui in Africa non communicant, et volunt trans mare se subducere. Quicumque in Africa non communicans, in transmarinas partes ad communicandum se subripuerit, jacturam clericatus sustinebit. »

BALS. Eos, qui ab ecclesiis in Africa clandestine defecerunt, et in transmarinis ecclesiis, seu Romæ, sacrificant, deponi jubet canon. Nota ergo, quod qui sine commendatitiis et dimissoriis litteris in aliena regione sacrificant, erunt excommunicati, id est, prohibebuntur celebrare.

ZONAR. Si quis, inquit, in Africa, episcopi sui communionem repudiata, se illinc secreto subduxerit, atque in transmarinas regiones, communionis evitandæ causa, transmearit, clericatu multabitur, hoc est, a clero excidet, omnemque clericalis dignitatis honorem amittet.

ARIST. « Qui in Africa communionem privatur, ad transmarinas partes se subripiens, ut ibi cum municet, clero excidit. »

Episcopus vel clericus in Africa segregatus, si trans mare se conferens sive discedens, episcopos ibi constitutos subdole alliciat, et ad communionem eum admittant, gradus sui jactura damnabitur.

CANON CIX.

« Ut qui in comitatum proficiscuntur, et Carthaginiensi et Romano sacerdoti causam suam curent ostendere, placuit, ut quicumque in comitatum proficisci voluerit, in dimissoria, quæ ad Ecclesiam Romanam mittitur, intimetur; et ut illic præterea accipiat litteras in comitatum. Quare si quis, accepta dimissoria ad Romam tantum, prætermissa necessitate, propter quam oportet eum in comitatum proficisci, voluerit recta ire in comitatum, communionem movebitur: sin autem illic Romæ repente exorta fuerit necessitas eundi in comitatum, ipsam Romano episcopo necessitatem ostendat, et deferat rescriptum ipsius Romæ episcopi. Dimissoriæ autem, quæ a primatibus vel quibuscumque episcopis dantur propriis clericis, diem Paschæ habeant: si autem dies Paschæ ejus anni sit incertus, ejus quod præcessit adjungatur; quomodo solet scribi post consulatum in iis quæ publice gesta sunt. Placuit autem et illud, ut adversus Donatistas et Græcos, et eorum superstitiones, missi legati ex hac venerabili synodo quidquid utile animadvertent, ab illustrissimis imperatoribus petant. Placuit præterea omnium episcoporum rogatu, ut omnibus quæ dari debent ex hac synodo epistolis tua sanctitas sola subscribat. Et subscripserunt. Aurelius episcopus Carthaginensis Ecclesiæ præsentis decreto consensit, et lecto subscripsi. Similiter et reliqui episcopi subscripserunt. »

BALS. Præsens canon decernit, cum litteris dimissoriis primatis seu metropolitani proficisci episcopos in comitatum, seu ubi est comes vel imperator. Quædam alia quoque decernit specialiter, et quæ non sunt in commune utilia; et propterea nec exposita quidem sunt.

643 ZONAR. Plures quoque alii canones, ne absque dimissoriis epistolis, a primatibus et a provinciali synodo concessis, episcopo cuiquam ad

ZONAR. Ἐάν τις, φησὶν, ἀποστᾶς τῆς κοινωνίας τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἐν τῇ Ἀφρικῇ μεταστῆ ἐκείθεν λάθρα, καὶ εἰς τὰ πέραν τῆς Ἀφρικῆς ἀπέλθοι, ἵνα μὴ ἀπαιτοῖτο συγκοινωνεῖν, ζημιωθήσεται περὶ τὴν κλήρωσιν αὐτοῦ, τοῦτέστιν, ἐκπαισίσταται τοῦ κλήρου καὶ τῆς διὰ τοῦ κληρικῶς εἶναι τιμῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀκοινωνήτος, τοῖς πέραν ὑπέριππων πρὸς κοινωνίαν, ἀκλήρωτος. »

Ὁ ἐν τῇ Ἀφρικῇ ἀφωρισμένος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, ἐάν πέραν θαλάσσης ὑπέριππων, ἦγουν ἀπερχόμενος, τοῖς ἐκείσε ἐπισκόπους ὑποσύρῃ, καὶ εἰς κοινωνίαν αὐτῶν προσδέξωται; τὸν βαθμὸν αὐτοῦ ζημιωθήσεται.

CANON PΘ.

« Ἴνα οἱ ἐπὶ τῷ κομιτάτῳ πορευόμενοι τὴν αἰτίαν ἑαυτῶν καὶ τῶν ἐν Καρχηδόνι καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐρετῶν σπουδάσωσιν ἐμφανίσαι. Ἦρσαν, ἵνα ὅστις δὴποτε πρὸς τὸ κομιτάτῳ πορευθῆναι θελήσει, ἐν τῇ ἀπολυτικῇ, τῇ ἐπὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ Ῥώμης κεκοιμημένη, κατάδηλος γένηται, καὶ ἵνα ἐκείθεν ἔτι μὴν ἀπολυτικὴν λάθῃ ἐπὶ τὸ κομιτάτῳ. Διὸ ἐάν λαθῶν ἀπολυτικὴν πρὸς τὴν Ῥώμην μόνον, σωπῆσας τὴν ἀνάγκην, δι' ἣν εἰς τὸ κομιτάτῳ αὐτῶν χρῆσι πορευθῆναι, θελήσῃ εὐθὺς εἰς τὸ κομιτάτῳ βαδίσαι, ἀποκηθήσῃ τῆς κοινωνίας. Ἐάν δὲ ἐκείσε ἐν τῇ Ῥώμῃ αἰφνιδίᾳ ἀνάγκη ἀναρῆται τοῦ ἀπελθεῖν εἰς τὸ κομιτάτῳ, ἐμφανίσῃ αὐτὴν τὴν ἀνάγκην τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης, καὶ παρακομισῇ ἀντίγραφον τοῦ αὐτοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου. Αἱ ἀπολυτικαὶ δὲ, αἱ ἀπὸ τῶν πρωτεύοντων ἢ τῶν οἰωνοδέποτε ἐπισκόπων τοῖς ἰδίῳ κληρικῶσι διδόμεναι, σχῶσι τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα· ἐάν δὲ ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ αὐτοῦ ἐνιαυτοῦ κατάδηλος οὐκ ἔστιν, ἢ τοῦ προηγησαμένου προσέσυχθῃ· ὃν τρόπον εἴωθε μετὰ τὴν ὑπαταίαν γράψεσθαι ἐν τοῖς δημοσίοις πεπραγμένοις. Ἦρσαν δὲ κάκειν, ὥστε κατὰ τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῶν θρησκαιῶν αὐτῶν, τοὺς πεμφθέντας τοποτηρητὰς ἐκ τῆς τιμίας ταύτης συνόδου, ἐπὶ ὅτι οὐδὲν χρῆσιμον συνιδῶσιν, ἐκ τῶν ἐνδοξοτάτων αἰτήσασθαι βασιλέων. Ἦρσαν ἔτι μὴν ἐπὶ αἰτήσαι πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἵνα πάσαις ταῖς ἀφειλούσαις δοθῆναι ἐκ τῆς συνόδου ἐπιστολαῖς ἢ σὴ ἀγιωσύνη μόνῃ ὑπογράψῃ. Καὶ ὑπέγραψαν. Δύρηλιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας τῶν παρόντων ψηφίσματι συνήνευσε, καὶ παραναγνώσθη: ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΒΑΣΣ. Ὁ παρῶν κανὼν θεσπίζει μετὰ ἀπολυτικῆς γραφῆς τοῦ πρωτεύοντος; ἦτοι τοῦ μητροπολίτου ἀποδημῆν τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὸ κομιτάτῳ, ἦγουν ἐνθα ἔστιν ὁ κέμης; ἦτοι ὁ βασιλεὺς. Καὶ ἄλλα δὲ τινα ἐρρίζει ἰδικῶς καὶ μὴ κοινῇ χρησιμεύοντα· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἠρμηνεύθησαν.

ZONAR. Καὶ ἄλλοι κανόνες διάφοροι περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τοῖς ἐπισκόποις χωρὶς ἐπιστολῶν ἀπολυτικῶν τῶν πρωτεύοντων αὐτῶν καὶ τῆς συνόδου

της ἐπαρχίας ἐκείνης ἀπιέναι πρὸς βασιλέα δριζου- A
σιν· αὕτη δὲ καὶ τι πλεον δριζέει, τὸ τὰς ἀπολυτικὰς
ἐπιστολὰς καὶ τῷ πάππῳ Ῥώμης ἐμφανίζεσθαι.
Καὶ εἶκοιαι τοῦτο τοῖς ἐν Ἀφρικῇ ἐπιτάττεσθαι, ἵνα
ἐμφανιζομένων τῷ πάππῳ τῶν ἀπολυτικῶν καὶ ἐξ
ἐκείνου λάβῃ ἀπολυτικὴν ἐπὶ τὸ κοιμητῆτον. Ἐάν
οὖν λαβῶν, φησὶν, ἀπολυτικὴν ἀπὸ τῆς οἰκείας συν-
όδου, καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν Ῥώμην, οὐκ εἶπη κά-
καί τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἀπεισι πρὸς τὸν βασιλέα,
ἀλλὰ σιωπήσας ἀπέλθῃ, ἀφορισθήσεται. Ἐάν δὲ τις
τῇ Ῥώμῃ ἐνδημῶν σχῆ ἀνάγκην ἀναφύσεως ἀθρόον
εἰτίας ἀπελθεῖν εἰς τὸ κοιμητῆτον, ἵνα τῷ Ῥώμης
ἀρχιερεῖ δηλώσῃ τὴν αἰτίαν, καὶ λάβῃ γραφὴν τοῦ
Ῥώμης ἀπολυτικὴν. Αἱ δὲ τῶν πρωτεύοντων, φησὶ,
γινόμεναι ἀπολυτικαὶ τοῖς ἐπισκόποις, ἣ ἐκ τῶν
οἰωνδῆποτε ἐπισκόπων τοῖς κληρικοῖς αὐτῶν, ἐγέ- B
τωσαν τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα· ἐάν δὲ ἐτι ἀθλόδς
ἔστιν ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου,
γραφέσθω ἡ τοῦ παρελθόντος Πάσχα ἡμέρα. Τοῦτο
δὲ, οἶμαι, ἔδοξεν οὕτω γίνεσθαι, ἵνα κηρύττειτο ἡ
ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου (ἦδη γὰρ
καὶ ἐν προλαβοῦσι κανόσι) ἀπήτησε ἡ σύνοδος αὕτη
ἐν ταῖς ἐτησίαις συνδοῖς δῆλον γίνεσθαι τὴν ἡμέ-
ραν τοῦ Πάσχα ἐκάστου ἐνιαυτοῦ), ἣ καὶ ἵνα ἐὰν
ἄχρονος, καθ' ὃν ἀπεισιν ὁ ἀπίων πρὸς τὸν βασι-
λειον, δηλοῖ; ἢ, ὅπερ, φησὶν, εἴωθε γίνεσθαι καὶ ἐπὶ
τῶν δημοσίων πράξεων. Ἐν γὰρ βιβλίῳ τῶν Βασι-
λικῶν κβ', τίτλ. ι' γέγραπται τὰ ἀγορατὰ συμβό-
λαια πρωτόκολλα ἔχειν, καὶ ἐν αὐτοῖς γεγράφθαι τὰ
τῶν κρατούντων ἐκάστου βασιλείων ὀνόματα, καὶ C
τὰς ὑπατείας, καὶ ὅσα ἐκεῖ ἀπαιτεῖται. Ἄ ἐφ'
ἡμῶν ἐν μὲν τοῖς αἰλοῖς καταπεφρόνητο, ἐν δὲ τοῖς
ἐμπροσθεν ἐγγράφοις; ἐτι ἐσώζετο. Ἐνεδῶθη δὲ
τοῖς στελλομένοις πρὸς τὸν βασιλέα, ὃ ἂν νοήσωσι
χρήσιμον ἦτοι ὠφέλιμον τοῖς πιστοῖς κατὰ τῶν
Δονατιστῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων, αἰτεῖσθαι τοῦτο ἐκ τοῦ
κρατούντος. Ἐδοξε δὲ καὶ τὰ μέλλοντα γενέσθαι γράμματα
ἐκ τῆς συνόδου ὑπογραφήναι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου
Λύρηλου.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ δὲ ἀνάγκην τινὰ πρὸς τὸ κοιμητῆτον
ἐ ἀπεισεσόμενος ἐμφανῆ ταύτην ποιείτω τῷ Καρ-
ἐ χηδόνοῖς ἱερεῖ καὶ τῷ Ῥώμης, καὶ ἀπολυτικὴν
ἐ ἐπιστολὴν λαμβανέτω, ἣ ἀκοινώνητος ἔστω.
ἐ Πᾶν ὅτι οὖν τοῖς τοποτηρηταῖς δόξαν χρήσι-
ἐ μον κατὰ Δονατιστῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ
ἐ τῶν θρησκαιῶν αὐτῶν, αἰτεῖσθαι ἐκ βασι- D
ἐ λέως. »

Ἐ ἀπὸ Ἀφρικῆς διὰ ἀνάγκην τινὰ μέλλων ἀπελ-
θεῖν ἐν τῷ κοιμητῆτῳ, τουτέστιν ἐνθα ὁ βασιλεύς
ἔστι, καὶ κληρικός ἔστι, καὶ ἐπίσκοπος, κατὰ δῆλον
τὴν αἰτίαν ποιείτω τῷ τῆς Καρχηδόνοῦ ἐπισκόπῳ,
κακείθεν γράμματα λαμβάνων, καὶ πρὸς τὸν Ῥώ-
μης παραγινόμενος, ἐμφανίζτω ἐαυτὸν τῷ ἐπι-
σκόπῳ Ῥώμης καὶ τὴν αἰτίαν λεγέτω δι' ἣν εἰς
τὸν βασιλέα πορεύεται, καὶ τοῦ Ῥώμης δοκιμά-
σαντος ταύτην, καὶ εὐλογον εἶναι κρίναντος, λαμ-
βανέτω καὶ ἐξ ἐκείνου γράμματα, προστασίαν αὐτοῦ
πρὸς τὸν βασιλέα παρέχοντα. Ὅστις δὲ ἡ τῶν ἐπι-
σκόπων ἢ τῶν κληρικῶν ἄλλως πρὸς τὸ κοιμητῆτον
ἀπέλθῃ, ἀκοινώνητος ἔσται. Καὶ ζῆτει κανόνα ἐν-

PATROL. GR. CXXXVIII.

imperatorem proficisci liceat, decrevere· hæc vero
synodus aliquid amplius statuit, nimirum ut Ro-
mano papæ dimissoriæ illæ litteræ ostendantur.
Quod quidem Africanis idcirco videtur imperatum,
ut traditis papæ litteris ab eo dimissoriam alteram
in comitatum accipiant. Si quis igitur, inquit, ac-
cepta a sua synodo dimissoria, Romamque profec-
tus, ibi quoque causam suam ad imperatorem itioni;
non indicaverit, sed silentio discesserit, segrega-
tione punietur. Quod si interea dum quis Romæ
commoratur, exorta repente causa, in comitatum
proficisci necesse habeat; re cum antistite Romano
communicata, dimissoriam ab eo epistolam acci-
piat. Quæ vero, inquit, litteræ dimissoriæ episcopis
a suo primato, aut clericis ab episcopo, concedun-
tur, in iis dies Paschæ sit inscripta: quæ si adhuc
incerta sit, ejus loco superioris anni Paschæ dies
reponatur. Id autem ea de causa institutum esse
arbitror, ut ejus anni Paschæ dies evulgaretur (eam
namque jam superiorum quoque canonum decreto
quotannis synodico conventu edi hæc ipsa synodus
constituerat), vel etiam ut illius, qui ad imperato-
rem proficiscitur, absentis tempus indicaretur;
quod in Actis quoque publicis, inquit, eodem modo
feri solet. Nam lib. xxii tit. 10 Basilic. sancitum
est, ut in forentibus tabulis protocolla adjiciantur;
in quibus imperatoris et consulum ejus anni no-
mina, aliæque eo loco explicata, describantur. Quæ
quidem nostris temporibus passim neglecta, in em-
phyteuticis tantummodo conventis adhuc servantur.
Legatis demum, qui ad imperatorem mittebantur,
quidquid fidelibus contra Donatistas aut Græcos
prodesse posse intellexerint, ab eo postulandi facta
esse facultas: quæque synodi nomine litteræ mitte-
rentur, ut eæ Aurelii episcopi chirographo muni-
rentur, decretum est.

ARIST. « Qui propter aliquam necessitatem ad
ἐ comitatum abiturus est, eam Carthaginensi
ἐ sacerdoti ac Romano manifestam faciat, et di-
ἐ missoriam accipiat epistolam, aliter excom-
ἐ municetur. Quodcunque legatis utile videbitur
ἐ contra Donatistas, aut Græcos, eorumque su-
ἐ verstitiones, illud ab imperatore petatur. »

Qui ab Africa propter necessitatem aliquam in
comitatum est abiturus, id est, ubi imperator est,
quævis clericus sit aut episcopus, causam suam
episcopo Carthaginensi manifestam reddat, et ab
eo litteras accipiens, et ad Romæ episcopum se con-
ferens, episcopo Romano se ostendat, et causam
dicat quare ad imperatorem proficiscitur: et epi-
scopo Romano eam approbante, et justam esse judi-
cante, accipiat et ab eo litteras, dimissionem ejus
ad imperatorem exhibentes. Quicumque autem sive
ex episcopis sive e clericis aliter in comitatum pro-
ficiscetur, excommunicatus erit. Quære etiam un-
decimum synodi Antiochenæ canonem, et canonem

synodi Sardicensis unum. Legati e synodo ad imperatorem missi episcopi adversus Græcos et hæreticos, licentiam acceperunt quodcumque Ecclesiæ catholicæ commodum fore cognoverint contra Græcorum et Donatistarum religionem, illud ab imperatore petere, quamvis illud peculiariter mandatum non habuerunt.

644 CANON CX.

« Synodus contra Græcos et hæreticos. Sub Basso et Philippo, clarissimis consulibus, A. D. sexto decimo calendis Julias, Carthagine in secreto Restitutæ ecclesiæ. In hac synodo legationem suscipere Restitutus et Florentinus episcopi adversus Græcos et hæreticos, in illo tempore, quo Severus et Macarius depositi sunt : et propter eorum causam Evodius, Theasius et Victor episcopi cæsi sunt.

« Synodus de cognitione episcoporum. Sub gloriosissimis imperatoribus, Honorio septimum, et Theodosio tertium, Augustis consulibus A. D. decimo septimo calendis Julias, Carthagine in Secundæ ecclesia. In hac synodo placuit, ut unus episcopus non vendicat sibi cognitionem. Acta præsentis synodi non sunt scripta, propterea quod specialiter ob illam regionem, et non in commune peracta sunt. »

BALS. Quæ in præsentis canone scripta sunt, ut specialiter prolata, expositione non egent. Quod autem dictum est, unum episcopum sibi non debere vendicare cognitionem, est accipiendum secundum canonem 11 præsentis synodi.

ZONAR. Ut de clericorum causis a suo cujusque episcopo judicetur, nono quartæ synodi canone constitutum est : si vero, vel clericus cum episcopo suo, vel duo inter se episcopi quidpiam habeant controversiæ, penes synodum ejus rei judicium esse. Idem hoc canone videtur esse sancitum ; ut si duo univrum inter se episcopi litigent, vel adversus episcopum clericus actionem intendat, ne sibi episcopus quispiam ejus causæ cognitionem solus assumat, sed ea ad synodi provincialis conventum referatur.

ARIST. « Unus episcopus cognitionem sibi ne vendicat. »

Non tantum unius episcopi judicium, sed nec duo sufficiunt ad presbyteri vel diaconi depositionem. Sed si episcopus sit accusatus, si multi episcopi convenire non possunt, a duodecim minimum episcopis judicabitur ; si presbyter autem, a sex episcopis, et suo episcopo ; sin autem diaconus, a tribus et suo episcopo : quemadmodum duodecimus et vicesimus hujus synodi canon statuunt. Non igitur episcopus unus se judicem constituet in criminibus presbyteri aut diaconi, et suum defendet judicium, et ad opus illud perducet ; nisi accusati sint e numero clericorum, qui sunt intra diaconos. De iis

δέκατον τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανὼνα θ'. Πρίσθεις ἐκ τῆς συνόδου πρὸς τὸν βασιλεῖα σταλόντες ἐπίσκοποι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἰρετικῶν ἔδειξαν ἑλαβόν, πᾶν δὲ τι ἀν συμφέρον τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ συνιδῶσι, κατὰ τῆς θρησκείας ; τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Δονατιστῶν, τοῦτο αἰτῆσαι ἐκ βασιλείως, κἂν μὴ ἰδικῶς ; αὐτὸ εἶχον ἐντεταλμένον.

KANON PI.

« Σύνοδος κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ αἰρετικῶν. Ἐπὶ Βάσσου καὶ Φιλίππου, τῶν λαμπροτάτων ὑπάτων τῇ πρὸ ἕξ καὶ δεκάτῃ καλανθῶν Ἰουλίων, ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σῆκητρον τῆς Ῥεστίτουτῆς ἐκκλησίας. Ἐν ταύτῃ συνόδῳ πρεσβείαν ἀνεδέξαντο Ῥεστίτουτος καὶ Φλορέντιος οἱ ἐπίσκοποι κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἰρετικῶν ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ καθ' ὃν Σεῦρος καὶ Μακάριος ἀνηρέθησαν, καὶ διὰ τῶν τούτων αἰτίαν Εὐδόσιος, Θεάσιος καὶ Βίκτωρ, οἱ ἐπίσκοποι, ἐσφάγησαν.

« Σύνοδος περὶ διαγνώσεως ἐπισκόπων. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ ἕβδομον, καὶ Θεοδοσίου τὸ τρίτον, τῶν Αὐγούστων ὑπάτων, τῇ πρὸ δεκαεπτά καλανθῶν, Ἰουλίων εἰς Καρχηδὼνα ἐν τῇ Σεκουνδῆς ἐκκλησίᾳ. Εἰς ταύτην τὴν σύνοδον ἤρσαν, ὥστε ἕνα ἐπίσκοπον μὴ ἐκδικεῖν ἑαυτοῦ διάγνωσιν. Τὰ πεπραγμένα τῆς παρουσίας συνόδου διὰ τοῦτο οὐκ ἐγράφθη, ἐπειδὴ ἐπιχωρῶς καὶ οὐ κατὰ κοινοῦ ἐπετελέσθησαν. »

BALS. Τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι δηλωθέντα, ὡς ἰδικῶς ἐκφωνηθέντα ἐξηγήσεως οὐ δίδονται. Τὸ δὲ βῆθην χάριν τοῦ μὴ ἐκδικεῖν ἕνα ἐπίσκοπον ἑαυτοῦ διάγνωσιν, ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν ἐνδέκατον κανὼνα τῆς παρουσίας συνόδου.

ZONAR. Ὁ ἕνατος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου τοὺς κληρικούς ὀρίζει παρὰ τοῖς οικείοις ἐπισκόποις δικάζεσθαι· εἰ δὲ κληρικὸς πρὸς τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ ἔχει ὑπόθεσιν, ἢ ἐπίσκοπος πρὸς ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικάζεσθαι. Τοῦτο οὖν ἔοικε καὶ ὁ παρῶν κανὼν διατάττεσθαι, ὥστε ἐπισκόπων δύο εἰκὴν ἐχόντων, ἢ κληρικοῦ κατὰ ἐπισκόπου ἐνάγοντος, μὴ ἕνα ἐπίσκοπον ζητεῖν τὴν περὶ αὐτῶν ποιῆσθαι διάγνωσιν, ἀλλὰ τὴν σύνοδον τῆς ἐπαρχίας δικάζειν.

D APIST. « Εἰς ἐπίσκοπος μὴ ἐκδικεῖτω ἑαυτοῦ διάγνωσιν. »

Ὁ μόνον ἐνὸς ἐπισκόπου διάγνωσις, ἀλλ' οὐδὲ δύο ἀρκέσουσιν εἰς καθάρσειν πρεσβυτέρου ἢ διακόνου. Ἄλλ' εἰ μὲν ἐπίσκοπος ἐστὶν ὁ κατηγορούμενος, εἰ μὴ δυνατόν πολλοὺς συναλθεῖν ἐπισκόπους, παρὰ δώδεκα τὸ ἐλάχιστον ἐπισκόπων κριθέσεται· εἰ δὲ πρεσβύτερος, παρὰ ἕξ ἐπισκόπων καὶ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου· εἰ δὲ διάκονος, παρὰ τριῶν καὶ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ὡς ὁ δωδέκατος κανὼν καὶ ὁ εἰκοστὸς τῆς συνόδου ταύτης διαλαμβάνουσιν. Οὐκ οὖν ἐπίσκοπος εἰς δικαστὴν ἑαυτὸν ἐπ' ἐγκλήμασι καταστήσει πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, καὶ τὴν οικίαν διεδικήσει διάγνωσιν, καὶ εἰς ἔργον ταύτην

ἀγάγη, εἰ μὴ που τῶν λοιπῶν κληρικῶν εἰσιν οἱ A
κρινόμενοι τῶν ὑποκάτωθεν διακόνων ὄντων ἐπ'
αὐτοῖς γὰρ καὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι εἰς, ὁ ἐντόπιος.
διαγνώσεται, ὡς ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰκοστού κανόνος
τῆς παρουσίας συνόδου διεληφταί.

ΚΑΝΩΝ ΠΙΑ'.

ε Σύνοδος κατὰ τῶν Δονατιστῶν. Μετὰ τὴν ὀπα-
ε τσαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὁνωρίου τὸ
ε ὕψους, καὶ Θεοδοσίου τὸ τρίτον, τῶν Δ' γού-
ε στων, πρὸ δεκαοκτῶ καλανῶν Ἰουλίων, ἐν
ε Καρχηδόνη εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ κλίματος
ε Σεκούνδης. Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ τοποτηρησίαν
ε ἰδέξαντο κατὰ τῶν Δονατιστῶν Φλορίντιος,
ε Ποσειδίου καὶ Βενάντιος, οἱ ἐπίσκοποι. Ἐν
ε τούτῳ τῷ καιρῷ νόμος ἐδόθη, ἵνα ἐλευθέρῳ B
ε προαιρέσει ἕκαστος τῆς Χριστιανότητος τὴν
ε ἄσκησιν ἀναδέξηται. »

ΒΑΑΣ. Ὁ ἰβ' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνό-
δου τὸν ἐν κινδύνῳ γενόμενον, καὶ οὕτω βαπτισ-
σθέντα, μὴ προάγεσθαι εἰς ἱερωσύνην φησί. Καὶ
οἱ Πατέρες δὲ οὗτοι ὀρίζουσιν ἐλευθέρῳ προαιρέσει
τούς ἐξ αἰρέσεων τῇ πίστει προσείναι, ἀλλὰ μὴ
βίᾳ, μηδὲ ἐξ ἀνάγκης· τῆς Χριστιανότητος δὲ εἶπε
τὴν ἄσκησιν, ἐμφαίνων, ὅτι Χριστιανὸς ὁ μὴ ἄσκη-
σα· πᾶσαν ἀρετὴν ὀνόματι μόνῳ Χριστιανῶς λέγε-
ται, ἀλλ' οὐ πράγματι.

ΖΩΝΑΡ. Αἰρετὴν εἶναι χρὴ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' οὐ
βεδιασμένην, οὐδ' ἀκούσιον, ἀλλ' ἐκούσιον. Διὸ καὶ
τούς ἀναβεβομένους τὸν Χριστιανισμόν ἐλευθέρῳ C
προαιρέσει καὶ αὐτεξουσίᾳ ἐνομοθετήθη προσείναι
τῇ πίστει, ἀλλὰ μὴ βίᾳ, μηδ' ἐξ ἀνάγκης. Τὰ γὰρ
ἀναγκαστικῶς καὶ βιαιῶς γινόμενα οὐ βέβαια οὐδὲ
μόνιμα. Διὸ καὶ ἐν τῷ ἰβ' ἢ ἐν Νεοκαισαρείᾳ σύν-
οδος κανὼν· φησὶ τὸν ἐν κινδύνῳ γενόμενον, καὶ
οὕτω βαπτισθέντα, μὴ προάγεσθαι εἰς ἱερωσύνην.
Τῆς Χριστιανότητος δὲ εἶπει τὴν ἄσκησιν ὁ κανὼν,
ἐμφαίνων, ὅτι τὸν Χριστιανὸν πᾶσαν δεῖ ἄσκειν
ἀρετὴν, καὶ ἐγκρατῆ εἶναι, καὶ σώφρονα, καὶ ἀλη-
θῆ, καὶ μετρίοφρονα, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἀγάπη-
ν πρὸς ἅπαντας ἐνδεικνύμενον, ὡς ὁ γὰρ μὴ ταῦτα
ἀσκήσας ὀνόματι μόνον Χριστιανῶς λέγεται, ἀλλ' οὐ
πράγματι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐλευθέρῳ προαιρέσει ἕκαστος τὴν ἄσκη-
ε σιν ἀναδεχέσθω. »

Τὸ ἀγαθὸν ἐκούσιως τις ἐργάζεται, οὐ μὴ ἀναγ-
κατικῶς. Διὰ τοῦτο ἕκαστος καὶ τὴν ἄσκησιν,
καὶ τὸν Χριστιανισμόν, οὐ κατὰ βίαν ἀπαιτηθήσεται
ἀναδέεσθαι, ἀλλ' αὐτοπροαιρέτῳ γνώμῃ καὶ ἐλευ-
θέρῳ.

ΚΑΝΩΝ ΠΙΒ'.

ε Σύνοδος κατὰ τῆς αἰρέσεως (38) Πελαγίου καὶ
Κελεστίου. Ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων

A enim et unus solus episcopus qui loco praest sta-
tuet, ut in fine vicesimi canonis praesentis synodi
decernitur.

CANON CXI.

ε Synodus adversus Donatistas. Post consulatum
ε clarissimorum Imp. Honorii VIII et Theo-
ε dosii III Augustorum, A. D. decimo octavo
ε calendis Julias Carthagine in ecclesia regionis
ε Secundae. In hac synodo legationem susceperunt
ε adversus Donatistas Florentius, Posidius et
ε Venantius episcopi. In hoc tempore lex data
ε est ut libera electione unusquisque Christiani-
ε tatis exercitationem suscipiat. »

BALS. Duodecimus can. Neocæsariensis synodi
eum, qui fuerit in periculo, et sic baptizatus est,
non promoveri 645 ad sacerdotium dicit. Hi quoque
Patres decernunt, ut hæretici sponte liberaque ele-
ctione ad fidem accedant, non autem vi, nec neces-
sitate. Christianitatis vero dixit exercitationem,
indicans, quod Christianus, qui virtutem omnem
non exercuit, nomine solo dicitur Christianus, sed
non re.

ZONAR. Virtutem libere et ex animo, non vi aut
necessitate susceptam esse decet, sed voluntariam.
Quicumque ergo Christiani religione initiandi forent,
nisi sua sponte ac voluntate, non vi aut necessitate
adacti accederent, nequaquam recipi decrevere.
Quæ enim vi ac necessitate suscepta sunt, nec fir-
ma, nec diuturna esse possunt. Quoniam Neocæ-
sariana quoque synodus, duodecimo canone, eum
qui periculo demum urgente baptizatus est, sacro
ordine insigniri vetat. Christianæ porro religionis
exercitationem dixit, quasi in omnium virtutum exer-
citatione, continentiae, temperantiae, veritatis, mo-
destiae, ac in primis charitatis erga omnes, Chri-
stianum hominem occupatum esse oporteat; ut qui
hæc neglexerit, nomine tenus Christianus, non re
censendus sit.

ARIST. « Libera quisque voluntate pietatis exerci-
ε tationem suscipiat. »

D Bonum voluntarie quisquam operari debet, non
autem coacte. Propterea unusquisque et pietatis ex-
ercitationem et Christianismum per vim amplecti
non requiretur, sed spontanea sua et libera volun-
tate.

CANON CXII.

ε Synodus adversus hæresin Pelagii et Celestii. Sub
ε gloriosissimis imp. Honorio Augusto XII et

Guill. Beveregii notæ.

(38) Σύνοδος κατὰ τῆς αἰρέσεως. In codice
Amierbachiano huic canonis scholium annectitur,
his verbis, "Εοικε τῶν Δονατιστῶν τοὺς ταλαιπόρους
ἀσθρώπους τούτους, καὶ πάλιν αὐτοὺς οὐκ ἄλλους
ἢ τοὺς Μασσαλιανούς ἦτοι Εὐχίτας ὑπάρχειν. Ἐπεὶ
καὶ ἡ Μασσαλία τῶν τῆς Αἰθῆς πρὸς τοῖς μέσσει

τῆς Ῥώμης τῆς ἐπὶ θύμβριδι. Miseros hosce homi-
nes e Donatistis, eosque non alios esse quam Mas-
salianos, sive Euchitas, videtur; quoniam Massalia
etiam ex adverso sit Africae, in partibus Roma
super Tiberi sita. Quomodo autem hoc scholium
huic canonis conveniat, et quid sibi velit, alii vido-

« Theodosio VIII consulis. cal. Maiis, Carth. A
 « in secreto Fausti ecclesie, Aurelio episcopo
 « universæ synodo præsidente, adstantibus diaco-
 « nis : placuit omnibus episcopis Ecclesie Cartha-
 « ginensis, in sancta synodo constitutis, quorum
 « nomina et subscriptiones insertæ sunt, quod
 « Adam mortalis a Deo factus non est : ut si quis
 « dixerit protoplastum Adam ita hominem fa-
 « ctum esse mortalem, ut sive peccasset, sive non,
 « esset in corpore moriturus, id est, e corpore
 « excessurus, non propter meritum peccati, sed
 « per naturæ necessitatem, sit anathema.

BALS. et ZONAR. Deus Adam nec mortalem fe-
 cit, nec immortalem, sed medium inter magnitudi-
 nem et humilitatem, et cum eum suæ potestatis liberi-
 que arbitrii compotem fecisset, dimisit : ut utrolibet,
 sive ad virtutem, sive ad vitium inclinasset, vel im-
 mortalitatem, vel mortalitatem sortiretur. Etsi enim
 carnem tunc quoque habebat homo, non tamen qua-
 lem nunc. Et hoc ait Gregorius Theologus cum dicit :
 Pelliceas quoque vestes induit, forte densiorem car-
 nem et mortalem et resistentem. Quare ante trans-
 gressionem nec densa erat caro Adami, nec natura
 mortalis. Fuerunt autem qui dicerent eum et mor-
 talem ab initio factum esse, et moriturum fuisse,
 etiamsi mandatum non esset transgressus : et non
 propter peccatum ingressam esse mortem, sed pro-
 pter naturam, quæ fuit talis ab initio. Eos ergo,
 qui ita sentiunt, hujus synodi Patres anathemate
 damnarunt.

ARIST. « Qui protoplastum etiam sine peccato per
 « naturæ necessitatem moriturum fuisse asserit,
 « anathema sit. »

646 CANON CXII.

« Quod infantes in peccatorum remissionem bap-
 « tizantur. Similiter placuit, ut quicumque parvos et
 « recens natos infantes ab utero matris baptizan-
 « dos esse negat, vel dicit in remissionem pecca-
 « torum baptizari, non autem ex primi parentis
 « Adam peccato quidquam trahere, quod debeat la-
 « vacro regenerationis purgari (unde est conse-
 « quens, quod in his forma baptismatis in remissio-
 « nem peccatorum non vera, sed ficta intelligitur),
 « sit anathema : quoniam non aliter intelligere
 « oportet quod ab Apostolo dictum est, « Per unum
 « hominem peccatum introivit in mundum, et
 « per peccatum mors, et sic in omnes homines
 « pervasit, in quo omnes peccaverunt ¹¹ : » nisi

¹¹ Rom. v, 12.

Guill. Beveregii notæ.

rint. Massalianos autem Euchitas dictos esse Har-
 menopolus etiam tradidit, et rationem his verbis
 reddidit, τὸ δὲ τῶν Μασσαλιανῶν ὄνομα ἐξελληνισθό-

« Ὀνωρίου Αὐγούστου τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδο-
 « σίου τὸ ὄγδοον, τῶν ὑπάτων, καλάνθαι;
 « Ματαίς, εἰς Καρχηδόνα ἐν τῷ σηκρήτῳ τῆς
 « Φυσίου ἐκκλησίας, Αὐρηλίου τοῦ ἐπισκόπου
 « συμπάσῃ τῇ συνόδῳ προκαθίσαντος, παρεσιώ-
 « των τῶν διακόνων, ἤρρασαν πρὸς τοῖς ἐπισκό-
 « ποις τῆς ἐν Καρχηδόνι ἐκκλησίας, ἀγία συνό-
 « δῳ καθεστῶσιν, ὧν τὰ ὀνόματα καὶ αἱ ὑπογραφαὶ
 « ἐνετέθησαν, ὅτι Ἄδὰμ θνητὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
 « οὐκ ἐγένετο ἵνα ὅστις δήποτε λέγῃ τὸν Ἄδὰμ
 « τὸν πρωτόπλαστον ἀνθρώπων θνητὸν γενόμενον
 « οὕτως, ὡς, εἴτε ἀμαρτήσῃ, εἴτε μὴ ἀμαρτή-
 « σαι, τεθνήξῃσθαι ἐν τῷ σώματι, τοῦτ' ἐστὶν
 « ἐξελεῖν ἐκ τοῦ σώματος, μὴ τῇ ἀξίᾳ τῆς ἀμαρ-
 « τίας, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ τῆς φύσεως, ἀνάθεμα
 « ἔστω. »

BAAΣ. καὶ ZQN. Τὸν Ἄδὰμ ὁ Θεὸς οὐ θνητὸν
 ἔπλασεν, οὐδὲ μέντοι ἀθάνατον, μέσον δὲ μεγέθους
 καὶ ταπεινότητος, καὶ αὐτεξούσιον ποιήσας αὐτὸν,
 εἴασεν, ὥστε ὀποτέρως νεύσει, εἴτε πρὸς ἀρετὴν
 εἴτε πρὸς κακίαν, κληρώσασθαι αὐτὸν ἢ τὴν ἀθα-
 νασίαν ἢ τὴν θνητότητα. Κἀν γὰρ σάρκα εἶχε καὶ
 τότε ὁ ἀνθρώπος, ἀλλ' οὐχ οἶον νῦν. Καὶ τοῦτό φη-
 σιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, λέγων Ἐπιτομή. Καὶ τοὺς δερ-
 ματίνους ἀμφιέννυται χιτῶνας, ἵσως τὴν παχυτέραν
 σάρκα καὶ θνητὴν καὶ ἀντίτυπον. Ὅστε πρὸ τῆς
 παραβάσεως οὐτε περὶ αἶμα ἦν ἢ σὰρξ τῷ Ἄδὰμ,
 οὐτε φύσει θνητῇ. Ἦσαν δ' οἱ λέγοντες ὅτι θνητὸς
 ἔξ ἀρχῆς ἐπέλασθη καὶ θανεῖν ἔμελλε, κἀν μὴ παρ-
 εἶδη ἴτην ἐντολήν, καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἀμαρτίαν
 ἐπεισῆλθεν ὁ θάνατος, ἀλλὰ διὰ τὴν φύσιν τοιαύτην
 γενομένην ἀρχῆθεν. Τῶν οὖν ταῦτα φρονούντων οἱ
 τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες κατεψηφίσαντο τὸ ἀνά-
 θεμα.

ARIST. « Ὁ τὸν πρωτόπλαστον δογματίζων καὶ
 « εἶχα τῆς ἀμαρτίας τεθνήξῃμενον, διὰ ἀνάγκην
 « τῆς φύσεως, ἦτω ἀνάθεμα. »

KANON PIB.

« Ὅτι τὰ μικρὰ εἰς ἄφρασην ἀμαρτιῶν βαπτίζονται.
 « Ὅμοίως ἤρρασαν, ἵνα ὅστις δὴποτε τὰ μικρὰ καὶ
 « νεογέννητα ἐκ τῶν γαστέρων τῶν μητέρων
 « βαπτίζόμενα ἀρνεῖται, ἢ λέγει εἰς ἄφρασην
 « ἀμαρτιῶν αὐτὰ βαπτίζεσθαι, μηδὲν δὲ ἐκ τῆς
 « τοῦ Ἄδὰμ ἔλασιν προγονικῆς ἀμαρτίας; τὸ
 « ὄφειλον καθαρθῆναι τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγε-
 « νείας (ὅθεν γίνεται ἀκόλουθον ὅτι ἐν τούτοις ὁ
 « τύπος τοῦ εἰς ἄφρασην ἀμαρτιῶν βαπτίσματος
 « οὐκ ἀληθής, ἀλλὰ πλαστός νοεῖται), ἀνάθεμα
 « εἴη ἡ ἐπειδὴ οὐκ ἄλλως δεῖ νοῆσαι τὸ εἰρημένον
 « τῷ Ἀποστόλῳ, « Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία
 « εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας
 « ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους

μενον, Εὐχίτας δηλοῖ· πολὺ γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ τῆς
 εὐχῆς ὄνομα. Harmenop. de sect. c. 18.

« διήλθεν, ἐν ᾧ πάντες ἤμαρτον, εἰ μὴ ὅν τρόπον Α
 « ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἡ πανταχοῦ διακεχυμέ-
 « νη τε καὶ ἠπλωμένη ἀεὶ ἐνόησεν. Διὰ γὰρ τὸν
 « κενόν τούτου τῆς πίστεως καὶ οἱ μικροί, οἱ
 « μηδὲν ἀμαρτημάτων εἰς ἑαυτοὺς εἶναι μὴν πλημ-
 « μελεῖν δυνάμενοι, εἰς ἀρεσὶν ἀμαρτιῶν ἀληθι-
 « νῶς βαπτίζονται· ἵνα καθαρῶς ἢ ἐν αὐτοῖς διὰ
 « τῆς παλιγγενεσίας, ὅπερ εἴλικυσαν ἐκ τῆς ἀρ-
 « χαιογονίας. »

ΒΑΣΣ. καὶ ΖΩΝ. Ἐλεγόν τινες τὰ νεογνά παιδία
 μὴ εἰς ἀρεσὶν ἀμαρτιῶν βαπτίζεσθαι· μηδὲ γὰρ
 ἔχειν αὐτὰ ἀμαρτίας, ἐπεὶ μηδὲ πεφύκασιν ἀμαρ-
 τάνειν, εἴτι μὴ ἔχοντα διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ
 χείρονος. Τοῦτο οὖν ἀπαγορεύει ἡ σύνοδος, καὶ
 τοὺς φρονούντας οὕτω, καὶ λέγοντας μὴ τι ἐκ τῆς
 τοῦ Ἀδὰμ προγονικῆς ἀμαρτίας ἐπίλκεσθαι τοὺς ἐξ Β
 ἐκείνου, ὡς τε καθάρσεως δέεσθαι τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ
 λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος τὰ πνεύματα, ποιεῖται ὑπὸ
 ἀνάθεμα, λέγουσα ὅτι ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ τὸ νοεῖ-
 σθαι, ὡς ὁ τύπος τοῦ εἰς ἀρεσὶν ἀμαρτιῶν βαπτί-
 σματος οὐκ ἀληθὴς ἐστίν, ἀλλὰ πεπλασμένος, ἐν
 τούτοις τοῖς νεογνοῖς δηλαδὴ. Εἶτα καὶ κατασκευάζει
 τὸν εἰσεὶν λόγον, χρήσεις ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου
 παράρρησιν. Πῶς γὰρ, φησὶν, ἕλλως νοητέον τὸ,
 Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου εἰσηλθόν ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν
 κόσμον, καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ
 οὕτως εἰς πάντα ἀνθρώπους διήλθεν. ἐν ᾧ πάν-
 τες ἤμαρτον εἰ μὴ ὡς ἐνόησε τοῦτο ἡ καθολικὴ Ἐκ-
 κλησία, ἡ πανταχοῦ διακεχυμένη τε καὶ ἠπλωμένη,
 ἔγνων ἡ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐσκαδισμένη πληθὺς τῶν C
 πιστῶν;

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ τὰ νεογνά καὶ βαπτίζόμενα λέγων
 « μηδὲν ἔλαβεν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἀμαρτίας ὀφεί-
 « λον καθαρῶς ἐν τῷ βαπτίσματι, ἐπάρτατος· διὰ
 « γὰρ τοῦ ἐνὸς καὶ ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀμαρτία
 « παγκόσμιος. »

ΚΑΝΩΝ ΠΙΓ'.

« Ὅτι ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις οὐ μόνον ἀρεσὶν χαρίζεται
 « ἀμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ βοηθεῖαν παρέχει τοῦ μη-
 « κέτι ἀμαρτάνειν. Ὅμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὅστις δὴ-
 « ποτε εἴποι τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἡγεῖται δικαιοῦται
 « διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, πρὸς
 « μόνον ἀρεσὶν ἀμαρτιῶν ἰσχύειν τῶν ἡδὴ πε-
 « πλημμελημένων, καὶ μὴ παρέχειν εἴτι μὴ βοη-
 « θεῖαν πρὸς τὸ μὴ ἕτερα πλημμελεῖσθαι, ἀνάθεμα D
 « εἶη. Ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον γινώσκει
 « παρέχει, ὡν δεῖ πράττειν, ἀλλὰ καὶ ἀγάπην
 « εἴτι μὴ ἐμπνέει ἡμῖν, ἵνα ὁ ἐν ἐπιγινώσκω-
 « μεν, καὶ πληρῶσαι ἰσχύωμεν. Ὅμοίως ὅστις
 « δὴποτε εἴποι τὴν αὐτὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, τὴν
 « διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἰς τοῦ-
 « το μόνον ἡμῖν βοηθεῖν, πρὸς τὸ μὴ ἀμαρτάνειν,
 « ὅτι διὰ ταύτης ἡμῖν ἀποκαλύπτεται καὶ φανε-
 « ροῦται ἡ γινώσις τῶν ἀμαρτημάτων, ὡς τε
 « γινώσκωμεν ἃ δεῖ ἐπιζητεῖν, καὶ ἃ δεῖ ἐκκλίνειν,
 « οὐ μὴν δι' αὐτῆς ἡμῖν παρέχεσθαι, ἵνα ὅπερ
 « γινώσκωμεν ποιητέον, καὶ ποιῆσαι εἴτι μὴ ἀγαπή-
 « σωμεν καὶ ἰσχύωμεν, ἀνάθεμα εἶη. Τοῦ γὰρ

52 | Cor. viii, 2.

« quemadmodum catholica Ecclesia, quæ ubique
 « diffusa est et simplex, semper intellexit. Pro-
 « pter hanc enim fidei regulam infantes quoque,
 « qui nullum ex se peccatum committere potue-
 « runt, vere in peccatorum remissionem bap-
 « tizantur, ut per regenerationem in eis vere
 « mundetur, quod ab antiqua origine contraxe-
 « runt. »

BALS. et ZONAR. Dicebant quidam, recens na-
 tos infantes in remissionem peccatorum non bapti-
 zari: eos enim non habere peccatum, cum per na-
 turam adhuc peccare non possint, ut qui bonum et
 malum discernere nequeant. Hoc ergo prohibet sy-
 nodus, et eos, qui ita sentiunt, et dicunt illos, qui
 ab ipso descenderunt, nihil ex primi parentis Adam
 peccato trahere, ut infantes ex sancto baptismi
 lavacro mundatione opus habeant, anathemati sub-
 jicit, dicens, quod ex hoc consequens est intelligere,
 quod forma baptismatis in remissionem peccatorum
 non est vera, sed ficta, in his scilicet infantibus.
 Deinde suam quoque rationem confirmat, ex magno
 Paulo sententiam adluens. Quomodo enim, in-
 quit, aliter est intelligendum, quod peccatum per
 unum hominem ingressum est in mundum, et per pec-
 catum mors, et sic in omnes homines pervenit, in quo
 omnes peccaverunt, nisi quemadmodum hoc intel-
 lexit catholica Ecclesia, quæ ubique diffusa est et
 simplex, in toto scilicet mundo dispersa fidelium
 multitudo?

ARIST. « Qui infantes recens natos et baptizatos
 « nihil ex Adami peccato trahere, quod baptis-
 « mate mundari debet, asserit, execrandus est:
 « per unum enim et mors et peccatum universum
 « mundum invasit. »

CANON CXIII.

« Quod Dei gratia non solum largitur remissionem
 « peccatorum, sed etiam præbet auxilium, ut non
 « amplius peccetur. Similiter placuit, ut quicum-
 « que dixerit Dei gratiam, qua justificatur homo
 « per Jesum Christum Dominum nostrum, valere
 « ad solam jam commissorum peccatorum remis-
 « sionem, et non præbere præterea auxilium, ut
 « non deinceps peccetur, sit anathema. Quod Dei
 « gratia non præbet solam cognitionem eorum
 « quæ oportet facere, sed dilectionem præterea
 « nobis inspirat, ut quod cognoscimus, etiam im-
 « plere valeamus. Similiter, quicumque dixerit
 « eandem Dei gratiam, quæ est per Jesum Chri-
 « stum Dominum nostrum, ad hoc solum nos
 « adjuvare, ne peccemus, quia per eam revelatur
 « nobis et manifestatur cognitio peccati, ut scia-
 « mus quæ queri et quæ vitari oporteat: non au-
 « tem per eam præberi, ut quod faciendum co-
 « gnovimus, etiam facere diligamus et valeamus,
 « sit anathema. Cum enim dicit Apostolus: Scien-
 « tia inflat, charitas autem edificat »; 647

« valde impium est credere, ad nos quidem in-
 « standos habere nos Dei gratiam, ad ædificatio-
 « nem autem non habere; quando utrumque est
 « donum Dei, et scire quid facere oportet, et
 « amare bonum quod facere oportet, ut chari-
 « tate ædificante, scientia inflare non valeat.
 « Quemadmodum enim de Deo scriptum est, *Qui*
 « *docet hominem scientiam* ²²: sic etiam scri-
 « ptum est, *Charitas ex Deo est* ²³. »

BALS. et ZONAR. Gratiam quæ nobis in bap-
 « tismate per Dominum nostrum Jesum Christum
 « suppeditatur, credimus non solum dare nobis re-
 « missionem peccatorum jam factorum, sed etiam
 « potestatem ne amplius peccemus, nisi nos ipsos
 « per socordiam peccatis tradiderimus: eos autem,
 « qui non sic existimant, et dicunt peccatorum tan-
 « tum remissionem divinam dare lavacrum, non
 « autem etiam auxilium ad futurum, anathemate
 « condemnarunt Patres. Hoc quoque dicebant non-
 « nulli, quod Dei gratia nobis fert auxilium ad non
 « peccandum, (per eam enim cognitionem accipimus
 « eorum quæ facere et fugere oportet), non autem
 « etiam ad ingenerandum honesti virtutisque dile-
 « ctionem, ut bonum quod cognoverimus, id et ame-
 « mus et facere valeamus. Eos ergo, qui hæc opi-
 « nantur, synodus anathematizat, dicens utrumque
 « esse donum Dei, et scientiam et charitatem; quem-
 « admodum scriptum est, *Qui docet hominem scientiam*;
 « et rursus, *Charitas ex Deo est*. Alioqui im-
 « pium est dicere, quod bonum quidem nosse dat
 « nobis Dei gratia, charitatem autem ejus non im-
 « mittit, nec nobis dat vires nosque confirmat, ut
 « bonum in ejus dilectione faciamus. Assert autem et
 « in dicti sui confirmationem quod dicit Apostolus: *Sci-
 « entia inflat, charitas vero ædificat*. Quomodo
 « ergo non est impium dicere, ad inflandum quidem,
 « seu ad vanam ingenerandum opinionem, divinam
 « nobis gratiam conferre, sed ad ædificandum nihil
 « dare auxilii?

ARIST. in Can. 112. « Qui Dei gratiam solum
 « eorum, quæ jam cominisimus, peccatorum
 « remissionem exhibere opinatur, non vero
 « contra futura auxilium: bis execrandus est. »

ARIST. in Can. 113. « Qui dicit, quod Dei gratia
 « ad hoc tantum nobis opitulatur, ut sciamus,
 « quid facere oportet, et quid effugere, sed non
 « etiam ut cognitum amemus, et perficere va-
 « leamus: sit anathema. »

CANON CXIV.

« Quod sine Dei gratia nihil possumus perficere.
 « Similiter placuit, ut quicumque dixerit, propterea
 « datam esse nobis justificationis gratiam, ut
 « quod per liberum arbitrium facere possumus,
 « facilius per gratiam peragamus; perinde ac
 « si, quamvis non data esset gratia, difficulter

²² Psal. xciii, 10. ²³ I Joan. ii, 16,

« Ἀποστόλου λέγοντος, Ἡ γνώσις φυσιοῦ, ἡ
 « ἀγάπη οἰκοδομεῖ, ἀσεβὲς πάνυ ἐστὶ πιστεύειν
 « πρὸς μὲν τὸ φυσιοῦν ἡμᾶς· ἔχειν τὴν χάριν τοῦ
 « Θεοῦ, πρὸς δὲ οἰκοδομὴν μὴ ἔχειν· ὁπέταν
 « ἐκότερον δῶρὸν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ εἰδέναι
 « τί ποιεῖν δεῖ, καὶ τὸ ἀγαπᾶν τὸ ἀγαθὸν δὲ δεῖ
 « ποιεῖν· ἵνα, τῆς ἀγάπης οἰκοδομοῦσης, ἡ γνῶ-
 « σις φυσιοῦν μὴ δυνηθῆ. Ὅσπερ γὰρ ἐκ τοῦ
 « Θεοῦ γέγραπται, Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶ-
 « σιν· οὕτως ἐστὶ μὴν γέγραπται, Ἡ ἀγάπη
 « ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν. »

BALS. καὶ ZONAR. Τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι
 « χορηγούμενην ἡμῖν χάριν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 « Χριστοῦ πιστεύομεν μὴ μόνον ἄφειν δίδοναι τῶν
 « πεπραγμένων ἡμῖν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ δύνα-
 « μιν πρὸς τὸ μὴ πάλιν ἡμᾶς ἁμαρτάνειν, εἰ μὴ ἡμεῖς
 « διὰ βραθυμίας ἐκδόμεν ἑαυτοῦς ἁμαρτίας· τοὺς δὲ
 « μὴ οὕτω δοξάζοντας, ἀλλὰ μόνον τῶν ἁμαρτημάτων
 « λέγοντας ἄφειν δίδοναι τὸ θεῖον λουτρὸν, μὴ μέντοι
 « καὶ πρὸς τὸ μέλλον βοήθειαν, ἀναθέματι κατεδίκα-
 « σαν οἱ Πατέρες. Καὶ τοῦτό τινες ἔλεγον, ὅτι ἡ χάρις
 « τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο ἡμῖν βοηθεῖ, εἰς τὸ μὴ ἁμαρτάν-
 « νειν (δι' αὐτῆς γὰρ γνῶσιν λαμβάνομεν τίνα δεῖ
 « ποιεῖν καὶ τίνα φεύγειν)· οὐ μὴν καὶ εἰς τὸ ἀγάπην
 « τῶν καλῶν καὶ τῆς ἀρετῆς ἐμποιεῖν ἡμῖν, ἵνα ὅπερ
 « γνῶμεν καλὸν, τοῦτο καὶ ἀγαπήσωμεν καὶ ποιήσῃ
 « ἰσχύσωμεν. Τοὺς οὖν τοιαῦτα δοξάζοντας ἀναθεμα-
 « τίσει ἡ σύνοδος, λέγουσα ὅτι καὶ ἄμω δῶρά εἰσι τοῦ
 « Θεοῦ, ἡ τε γνῶσις καὶ ἡ ἀγάπη, καθὼς γέγραπται,
 « Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν. Καὶ πάλιν, Ἡ
 « ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν. Καὶ ἄλλως δὲ ἀσεβὲς
 « ἐστὶ τὸ λέγειν ὅτι γινώσκον μὲν τὸ καλὸν δίδωσιν
 « ἡμῖν ἡ θεία χάρις, ἀγάπην δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐντίθησιν,
 « οὐδὲ ἐνδυναμοῖ ἡμᾶς εἰς τὸ ἐργάζεσθαι τὸ ἀγαθὸν ἐν
 « ἀγάπῃ αὐτοῦ. Καὶ προσφέρει τὰ ἀποστολικὰ ῥητὰ εἰς
 « τὴν τοῦ λόγου κατασκευὴν, τὰ λέγοντα· Ἡ γνώσις
 « φυσιοῦ, ἡ δὲ ἀγάπη οἰκοδομεῖ. Πῶς; οὖν οὐκ ἀσεβὲς
 « τὸ λέγειν πρὸς μὲν τὸ φυσιοῦν, ἡγουν τὸ οἰησὶν ἐμ-
 « ποιοῦν, συνεργεῖν ἡμῖν τὴν θεῖαν χάριν, πρὸς δὲ τὸ
 « οἰκοδομεῖν μὴ ἐπικουρεῖν;

ARIST. « Ὁ δοξάζων τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν μόνην
 « ἄφειν τῶν ἤδη πεπλημελημένων ἔχειν, ἀλλὰ
 « μὴ καὶ τῶν μελλόντων βοήθειαν, διεπάρατος. »

ARIST. « Ὁ λέγων ὅτι ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο
 « μόνον ἡμῖν βοηθεῖ, τὸ εἰδέναι τί δεῖ ποιεῖν, καὶ
 « τί ἐκκλίνειν· ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὸ ἀγαπᾶν τὸ
 « ἐπιγνωσθὲν, καὶ ποιεῖν δύνασθαι, ἦτω ἀνά-
 « θεμα. »

CANON PIA'.

« Ὅτι ἀνευ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος οὐδὲν ἀγαθὸν δυνά-
 « μεθα πληροῦν. Ὅμοίως ἤρρασαν, ἵνα ὁσπίδη ποτε
 « εἴποι διὰ τοῦτο τὴν χάριν ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης
 « δεδῶσθαι, ἵνα ὅπερ ποιεῖν διὰ τοῦ αὐτεξουσίου
 « δυνάμεθα, εὐχερεστερῶς πληρῶμεν διὰ τῆς χά-
 « ριτος· ὡταντι καὶ εἰ ἡ χάρις μὴ εἰδῆτο, οὐκ

« εὐχερῶς μὲν, ἀλλ' ὅμως ἰδυνάμεθα καὶ διχα A
 « ἐκείνης ἐτι μὴν πληρῶσαι τὰς θείας ἐντολάς·
 « ἀνάθεμα εἶη. Περὶ γὰρ τῶν καρπῶν τῶν ἐντο-
 « λῶν ὁ Κύριος οὐκ εἶπεν· Χωρὶς ἐμοῦ δυσχερῶς
 « δύνασθε ποιεῖν· ἀλλ' εἶπεν· « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ
 « δύνασθε ποιεῖν. »

BALS. Μυρία: δόξαι διεστραμμέναι ἦσαν, ὧν μία
 καὶ αὕτη ἡ λέγουσα ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς ἐποίησεν
 ὁ Θεός, ἵνα δυνάμεθα καὶ τῆς θείας χάριτος ἄνευ
 πληροῦν τὰς ἐντολάς· ἡ δὲ θεία χάρις εἰς τὸ εὐχερέ-
 στερον αὐτὰς πληροῦσθαι παρ' ἡμῶν ποιεῖ. Ἐδυνά-
 μεθα γὰρ καὶ τῆς θείας χάριτος μὴ συνεργούσης
 πληροῦν ταῦτα, δυσχερέστερον δέ. Τοῖς οὖν ταῦτα
 λέγουσιν ἀνάθεμα ἐπάγει ἡ σύνοδος.

ZONAP. Μυρία: δόξαι διεστραμμέναι ἦσαν, ὧν
 μία καὶ αὕτη ἡ λέγουσα ὅτι αὐτεξουσίους ἡμᾶς
 ἐποίησεν ὁ Θεός, ἵνα δυνάμεθα καὶ τῆς θείας χάρι-
 τος ἄνευ πληροῦν τὰς ἐντολάς. Ἡ δὲ θεία χάρις εἰς
 τὸ εὐχερέστερον αὐτὰς πληροῦσθαι παρ' ἡμῶν συνε-
 γει. Ἐδυνάμεθα γὰρ καὶ τῆς θείας χάριτος μὴ συνε-
 γούσης πληροῦν ταῦτα, δυσχερέστερον δέ. Τοῖς οὖν
 ταῦτα λέγουσιν ἀνάθεμα ἐπάγει ἡ σύνοδος, λέγουσα
 τὸ πᾶν τῆς θείας χάριτος εἶναι, καὶ ἄνευ ἐκείνης μη-
 δὲν ἡμᾶς κατορθοῦν. Φέροι δὲ καὶ μαρτυρίαν ἐκ τοῦ
 Κυρίου, λέγοντος, Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν
 οὐδὲν, καὶ οὐκ εἶπε, φησὶν, Οὐ δύνασθε εὐχερῶς
 ποιεῖν· ἀλλ', Οὐδὲν δύνασθε ποιεῖν.

ARIST. « Ὁ κηρύττων ὅτι καὶ διχα τῆς χάριτος: δυσ-
 « χερπέστερος, ἀλλ' οὖν ἐκπληροῦμεν τὰς ἐντολάς,
 « τρισκατάρτατος· « Χωρὶς γὰρ ἐμοῦ, » φησὶν ὁ
 « Κύριος, οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδὲν. »

Τοῦ Πελαγίου, καὶ Κελεστίνου, καὶ Νεστορίου τοῦ
 ματιφόφρονος, ὁμοφρόνων γεγονότων, ἀλλὰ καὶ τὰ
 τῶν δυσσεβῶν Μανιχαίων φρονούντων καὶ δογματι-
 ζόντων, καὶ ταῦτα ἅπαν ἡ σύνοδος ἀναθεματίζει, οὐ-
 ποτέ τις ταῦτα φρονήσας τοῖς Χριστιανοῖς συνταχθή-
 σεται, ἀλλὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐξοστρακισθήσεται ὡς
 ἀλλότριος, καὶ χωρισμὸν ἀπὸ ταύτης καὶ τοῦ Θεοῦ
 κληρώσεται. Φασὶ δὲ τινες τοὺς ἀνοσίτους τούτους,
 τῶν Κελεστίνου δηλαδὴ καὶ Πελαγίου, μήτε ἐπισκό-
 πους, μήτε πρεσβυτέρους, μήτε ὄλους τοῦ ἱερατικοῦ
 γενέσθαι τάγματος· ἀλλ' ὡσανεὶ μονάζοντας ὄντας,
 καὶ διερχομένους τὰς πόλεις, καὶ συμφωνοῦντας κατὰ D
 τῆς ἀληθείας, ἐπαναστάντας δὲ τῆ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ
 Θεοφίλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἰνοκεν-
 τίου τοῦ Ῥώμης, καὶ μετὰ πολλοῦς ἀγῶνας ὑπ' αὐ-
 τῶν δὴ τῶν ἐπισκόπων ἐγγράφως κατακριθέντας·
 ἔστι: γοῦν ἡ τὸν Ἀδάμ θνητὸν ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ Θεοῦ
 γενέσθαι δογματίζει, καὶ διὰ ἀνάγκην τῆς φύσεως
 τεθνηξόμενον, κἂν τε ἡμαρτε, κἂν τε μή· ἡ τὰ νη-
 πια λέγει μὴ εἰς ἄρσειν ἁμαρτιῶν βαπτίζεσθαι, ὡς
 μηδὲν ἐκ τῆς τοῦ Ἀδάμ προγονικῆς ἁμαρτίας ἔλ-
 κοντα· καὶ ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος, ὡς Δε'
 ἐνδὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσ-
 ῆ. ἴδε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος· ἡ πάλιν

« quidem, sed tamen etiam sine illa, divina
 « præcepta exsequi possumus: sit anathema.
 « De fructibus enim mandatorum Dominus non
 « dixit, Sine me difficilium potestis facere: sed,
 « Sine me nihil facere potestis. »

BALS. Innumerabiles erant perversæ opiniones,
 quarum una erat etiam quæ dicebat, quod Deus
 dedit nobis liberum arbitrium, ut possemus etiam
 sine divina gratia Dei mandata complere: divina
 autem gratia ad ea facilius perficienda suum nobis
 præbet auxilium. Possemus enim illa etiam sine
 divina opem ferente gratia, sed difficilium, exsequi.
 Iis ergo, qui hæc dicunt, anathema inducit sy-
 nodus.

B ZONAR. Innumerabiles erant perversæ opiniones,
 quarum una erat etiam quæ dicebat, quod Deus
 dedit nobis liberum arbitrium, ut possemus etiam
 sine divina gratia Dei mandata complere: divina
 autem gratia ad ea facilius perficienda suum nobis
 præbet auxilium. 648 Possemus enim illa etiam
 sine divina opem ferente gratia, sed difficilium,
 exsequi. Iis ergo, qui hæc dicunt, anathema inducit
 synodus, asserens, totum gratiæ esse divinæ, ac
 sine illa nihil a nobis recte agi posse. Profert
 autem et testimonium Domini, dicentis: *Sine me
 nihil omnino potestis facere*⁸³: neque dixit, inquit,
 Facile facere non potestis; sed, *Nihil potestis
 facere.*

C ARIST. « Qui prædicat, quod et sine gratia diffi-
 « cilium quidem, sed tamen explemus mandata,
 « ter execrandus est: dicit enim Dominus,
 « Sine me nihil omnino facere potestis. »

Pelagio et Celestino et Nestorio absurda sapiente,
 consentientibus, et impiorum Manichæorum dog-
 mata et ea quæ synodus anathematizat sentientibus
 et prædicantibus, qui eadem sentit inter Chri-
 stianos non collocatur, sed ex Ecclesia relegatur
 ut alienus, et ab ea pariter et Deo segregabitur.
 Dicunt autem quidam impios illos, nempe Cele-
 stinum et Pelagium, nec episcopus nec presbyteros
 nec omnino de ordine sacerdotali fuisse; sed quasi
 monachos existentes, et civitates pertranseuntes et
 consentientes contra veritatem, in Ecclesiam autem
 insurgentes sub Theophilo Alexandriæ episcopo
 et Innocentio Romæ, et post multa certamina ab
 ipsis etiam episcopis scriptis fuisse condemnatos.
 Quicumque ergo Adamum a Deo mortalem factum
 fuisse docet, et per naturæ necessitatem moriturum,
 sive peccasset, sive non, aut infantes non in pec-
 catorum remissionem baptizatos dicit, ut nihil a
 primitivo Adami peccato attrahentes; cum Apo-
 stolus hæc clamet, quod *per unum hominem peccatum
 in mundum venit, et per peccatum mors*; vel etiam
 sentit baptismum peccatorum quidem remissionem
 largiri, non autem et præbere auxilium ne amplius
 peccetur, sed nostro solo conatu illud emendari,

⁸³ J. I. II. xv, 3.

vel illud etiam admittit, et Dei gratiam nos ad A mandata ipsius explenda adjuvare arbitratur; sed docet, quod et sine gratia ea perficere possumus, sed cum difficultate: sit anathema. Nec enim dixit Dominus, quod Sine me ea difficulter potestis facere; sed quod *Sine me nihil potestis facere.*

τῆς χάριτος κατορθοῦν αὐτάς ἡδυνάμεθα, πλὴν μετὰ δυσχερείας, ἦτω ἀνάθεμα. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος ὡς Χωρὶς ἐμοῦ δυσχερῶς δύνασθε ποιεῖν αὐτάς, ἀλλ', ὅτι Χωρὶς ἐμοῦ οὐδὲν δύνασθε ποιεῖν.

CANON CXV.

Quod non solum humilis, sed etiam vera est hæc
 vox sanctorum: Si dixerimus quod peccatum
 non habemus, nos ipsos seducimus. Similiter
 placuit, ut quod dixit sanctus Joannes apo-
 stolus: Si dixerimus, quod peccatum non ha-
 bemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis
 non est⁶⁶; quicunque sic accipiendum existi-
 maverit, ut dicat per humilitatem non debere
 dicere nos non habere peccatum, non quod
 vere ita est, sit anathema. Prosequitur enim
 apostolus, et sic subjungit: Sin autem peccata
 nostra confessi fuerimus, fidelis est et justus
 qui peccata nobis remittet, et purgabit nos ab
 omni injustitia⁶⁷. Ubi plane ostensum est,
 hoc non solum humiliter, sed etiam vere dici.
 Poterat enim apostolus dicere: Si dixerimus,
 quod peccatum non habemus, nos ipsos extol-
 limus, et humilitas non est in nobis: sed
 cum dixit, Nos ipsos seducimus, et, Non est in
 nobis veritas; aperte ostendit eum qui dicit,
 se non habere peccatum, non vere dicere, sed
 mentiri. C

BALS. et ZONAR. Quidam id quod dicit Apo-
 stolus: Si dixerimus, quod peccatum non habemus,
 nos ipsos seducimus: sic acceperunt, quod per
 humilitatem hoc oportet dicere, non per veritatem.
 Hos ergo, qui apostoli dictum sic interpretantur,
 anathemate condemnant 649 Patres, dicentes
 quod ex proxime sequentibus Epistolæ verbis clare
 ostenditur apostoli sententia, subjungentis: Sin
 autem confiteamur peccata nostra, et quæ deinceps
 sequuntur. Jam vero David quoque dicit: In pec-
 catis concepit me mater mea⁶⁸. Nisi enim lex nuptiis
 opem ferret, coitus peccatum existimaretur, libi-
 dinem carnisque appetitionem habens, quæ ipsum
 incitaret, etiamsi liberorum gratia fieret. Et ideo,
 In peccatis, dixit David, concepit me mater mea.
 Si enim carnis cupiditatem causam habeat corporum
 generatio, talia sunt omnino et quæ ex ipsis
 generantur.

ARIST. Qui, Theologo dicente: Si dixerimus,
 quod peccatum in nobis non est, nosmetipsos
 seducimus; interpretatur ut non vere, sed hu-
 militer hoc dixerit: anathemata sit.

Quandoquidem omnes sumus in peccatis, et nemo
 purus a sordibus, etiamsi unus dies tota sit illius
 vita: anathemati obnoxius est, qui dicit, humiliter
 et non vere ab apostolo dici: Quod si dicimus quod

φρονεῖ τὸ βάπτισμα τῶν μὲν ἤδη ἡμαρτημένων θεω-
 ρεῖσθαι ἀφαισιν, μὴ παρῆγειν δὲ βοήθειαν καὶ εἰς τὸ
 μηκέτι ἡμαρτῆσαι, ἀλλ' ἐξ ἡμετέρας μόνης σπουδῆς
 τοῦτο κατορθοῦσθαι· ἢ καὶ τοῦτο μὲν παραδέχεται,
 καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν δοξάζει ἐνισχύειν ἡμᾶς εἰς
 τὴν τὰς ἐπιτολάς ἐκπληροῦν· διδόνκει δὲ ὡς καὶ διχα
 δυσχερείας, ἦτω ἀνάθεμα. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος
 ὡς Χωρὶς ἐμοῦ οὐδὲν δύνασθε ποιεῖν.

KANON PIE.

Ὅτι οὐ μόνον ταπεινὴ, ἀλλὰ καὶ ἀληθινὴ ἡ φωνὴ
 τῶν ἀγίων ἐστὶν αὕτη· Ἐὰν εἰπώμεν ὅτι ἡμαρ-
 τίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυτοὺς πλανώμεν. Ὁμοίως
 ἤρρεσεν, ἵνα ὅπερ εἶπεν ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ ἀπό-
 στολος· Ἐὰν εἰπώμεν ὅτι ἡμαρτίαν οὐκ ἔχο-
 μεν, ἑαυτοὺς ἀπατώμεν, καὶ ἀλήθεια ἡμῶν
 οὐκ ἔστιν· ὅστις οὐδέποτε οὕτω παραληπτέον
 νομίσαι, ὡς εἶπεν διὰ ταπεινοφροσύνης μὴ ὀφεί-
 λειν λέγεσθαι ἡμᾶς μὴ ἔχειν ἡμαρτίαν, οὐχ ὅτι
 ἀληθῶς οὕτως ἐστὶν, ἀνάθεμα εἴη. Ἐπακολου-
 θεὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος καὶ προσεγγύνουσιν οὕτως·
 Ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἡμαρτίας ἡμῶν,
 πιστός ἐστι καὶ δίκαιος, ὁστις ἀφήσει ἡμῶν
 τὰς ἡμαρτίας, καὶ καθαρῶς ἡμᾶς ἀπὸ πάσης
 ἀδικίας. Ἐνθα πάνυ δεδήλωται τοῦτο μὴ μόνον
 ταπεινοφρόνως, ἀλλ' ἵτι μὴ ἀληθινῶς λέγεσθαι.
 Ἡδύνατο γὰρ ὁ ἀπόστολος εἶπεν, Ἐὰν εἰπώμεν
 οὐκ ἔχομεν ἡμαρτίαν, ἑαυτοὺς ἐξυψοῦμεν, καὶ
 ταπεινοφροσύνην ἐν ἡμῶν οὐκ ἔστιν· ἀλλ' εἰπῶν,
 Ἐαυτοὺς ἀπατώμεν, καὶ, Ἀλήθεια ἐν ἡμῶν οὐκ
 ἐστὶ, πάνυ ἀπέδειξε τὸν λέγοντα ἐπιτιμῶν μὴ
 ἔχειν ἡμαρτίαν, μὴ ἀληθεύειν, ἀλλὰ ψεύδεσθαι. B

BALS. καὶ ZON. Τινὲς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν, τὸ
 λέγον, Ἐὰν εἰπώμεν, ἡμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἑαυ-
 τοὺς ἀπατώμεν, οὕτως ἐξελαμβάνοντο, ὅτι διὰ τα-
 πεινοφροσύνης δεῖ τοῦτο λέγειν, καὶ οὐ πρὸς ἀλή-
 θειαν. Τοὺς οὖν οὕτως ἐρμηνεύοντες τὰ εἰρημύμενα τῷ
 Ἀποστόλῳ ἀναθέματι καταδικάζουσιν οἱ Πατέρες,
 λέγοντες ὅτι ἐκ τῶν ἐξῆς βημάτων τῆς ἐπιστολῆς
 δείκνυται προδήλως τοῦ ἀποστόλου ἡ ἔννοια, ἐπι-
 άγοντος· Ἐὰν δὲ ὁμολογήσωμεν τὰς ἡμαρτίας ἡμῶν,
 καὶ ὅσα ἐφεξῆς. Καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ λέγει· Ἐν ἡμαρ-
 τίας ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου. Εἰ μὴ γὰρ ὁ νό-
 μος ἐπεκούρει τῷ γάμῳ, ἡμαρτία ἂν ἐλογίζετο ἡ
 μήτις, φιλοσαρκίαν καὶ ὄρεξιν σαρκικὴν ἔχουσα κί-
 νοῦσαν εἰς αὐτήν, κἂν διὰ παιδοποιῶν γένηται. Διὸ
 καὶ, Ἐν ἡμαρτίας, εἶπεν ὁ Δαβὶδ, ἐκίσσησέ με ἡ
 μήτηρ μου. Εἰ γὰρ αἰτίαν ἔχει τῆς σαρκὸς ἐπι-
 θυμίαν τῶν σωματῶν ἡ γένεσις, τοιαῦτα πάντως καὶ
 τὰ ἐξ αὐτῶν γεννώμενα.

ARIST. Ὁ, τοῦ θεολόγου λέγοντος· Ἐὰν εἰπώ-
 μεν ὅτι ἡμαρτία ἐν ἡμῶν οὐκ ἔστιν, ἑαυτοὺς ἀπα-
 τώμεν, παρερμηνεύων ὅτι οὐκ ἀληθῶς, ἀλλὰ
 ταπεινοφρόνως εἶρηκε τοῦτο, ἀνάθεμα.

Ἐπειδὴ πάντες ἐν ἡμαρτίας ἐσμὲν, καὶ οὐδεὶς
 καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ' ἂν μία ἡμέρα ὄλιος ὁ βίος
 αὐτοῦ ἐστὶν· ἀναθέματι ἐστὶν ἐννοχὸς ὁ λέγων ταπεινο-
 φρόνως, καὶ μὴ ἀληθῶς παρὰ τοῦ ἀποστόλου εἰρημύσαι

⁶⁶ I Joan. 1, 10. ⁶⁷ ibid. 9 ⁶⁸ Psal. L, 7.

τὸ, *Ὡς εἰπωμεν ὅτι ἁμαρτία ἐν ἡμῖν οὐκ ἔστιν, αἰτιοῦντες ἑαυτοὺς ἀπατῶμεν.* Ἐν γὰρ διὰ ταπεινοφροσύνης τοῦτο εἶρηκεν, οὐκ ἔστιν ὅτι *Ἐαυτοῦς ἀπατῶμεν*, ἀλλὰ, ὑφ' οὗ μὲν ἐκαίνο γὰρ ἀπατῆ ἑαυτῶν, ἢ πλανώμενος καὶ ψευδόμενος, οὐ μὴν ὁ τὴν ἀλήθειαν λέγων.

ΚΑΝΟΝ ΠΙΤ'.

« Ὅτι ἐν τῇ Δεσποτικῇ εὐχῇ οἱ ἅγιοι ὑπὲρ ἑαυτῶν λέγουσιν· Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἵνα ὀπισθοδρομήσει εἴποι ἐν τῇ Δεσποτικῇ εὐχῇ διὰ τοῦτο λέγειν τοὺς ἁγίους, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, οὐχ ὅτι ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἐπειδὴ αὐτοῖς λοιπὸν οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖα αὕτη ἢ αἰτήσεις, ἀλλ' ὅτι ὑπὲρ ἄλλων τῶν ὄντων ἐν τῷ λαῷ αὐτῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ μὴ λέγειν ἕνα ἕκαστον τῶν ἁγίων, Ἄφες μοι τὰ ὀφειλήματά μου, ἀλλ', Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν ὡς ὑπὲρ ἄλλων τοῦτο μᾶλλον ἢ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸν δίκαιον αἰτοῦντα νοεῖσθαι· ἀνάθεμα εἶη. Ἄγιος γὰρ καὶ δίκαιος ἦν Ἰακώβος ὁ ἀπόστολος, ὅτε εἶπεν, Ἐν κολλοῖς γὰρ ἁμαρτάνομεν πάντες. Ἐπὶ δὲ τί προστίθεται τὸ πάντες, εἰ μὴ ἵνα ἡ ἔννοια αὕτη ἀρμοσθῇ καὶ τῷ ψαλμῷ, ὅπου ἀναγινώσκειται, Μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶν ζῶν; καὶ ἐν τῇ εὐχῇ τοῦ σοφωτάτου Σολομώντος· Οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃς οὐχ ἠμαρτεν, καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ ἁγίου Ἰωβ τὸ, ἐν χειρὶ παντὸς ἀνθρώπου, σημαίνει, ὥστε εἶδέναι πάντα ἄνθρωπον τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ. Ὅθεν εἶπεν ὁ ἅγιος Δαυὶδ, ἐν τῇ προσευχῇ πληθυντικῶς λέγων τὸ, Ἡμάρτεμεν, ἠνομήσαμεν, καὶ τὰ λοιπὰ, ἀ ἐκεῖ ταπεινοφρονῶν καὶ ἀληθινῶς ὁμολογεῖ· ἵνα μὴ νομισθῆται, ὡς τις· νοοῦσι, τοῦτο μὴ περὶ τῶν ἰδίων, ἀλλὰ περὶ τῶν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ μᾶλλον λέγειν ἁμαρτιῶν, μετὰ ταῦτα εἰπὸν ὅτι· Εὐχόμεν καὶ ἐξομολογούμεν τὰς ἁμαρτίας μου καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ Κυρίου ἐν τῷ θεῷ μου. Οὐκ ἠθέλησεν εἰπεῖν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ εἶπε καὶ ἑαυτοῦ· ἐπειδὴ μᾶλλον τούτου οὕτω κακῶς νοεῖν ὡσαύτως προεῖδεν ὁ προφήτης. »

ΒΑΣ. Ἀπνοῖα ἐστὶ τὸ λέγειν ὅτι οἱ ἅγιοι εὐχόμενοι, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Διὸ καὶ τοὺς ταῦτα φρονούντας ἀναθεματίζουσιν οἱ Πατέρες, λέγοντες οὐχ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μόνον τοὺς δικαίους αἰτεῖν τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ μαρτυρίας ἐπιφέρουσι γραφικῶς, μίαν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ Ἰακώβου· τὰς δὲ λοιπὰς ἐκ τῆς παλαιστέρως Γραφῆς.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἀπνοῖας ἐστὶ, τὸ λέγειν, ὅτι οἱ ἅγιοι εὐχόμενοι, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν τοῦτο λέγουσιν, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ λαοῦ. Διὸ καὶ τοὺς ταῦτα φρονούντας ποιοῦνται ὑπὸ ἀνάθεμα οἱ τῆς συνόδου ταύτης, λέγοντες· οὐχ ὑπὲρ τῶν ἄλλων μόνον τοὺς δικαίους αἰ-

A peccatum non est in nobis, nosmetipsos seducimus. Si enim per humilitatem illud dixerit, non dixisset, quod nosmetipsos seducimus, sed, exaltamus : ille enim seipsum seducit, qui hallucinatur et mentitur, non ille qui veritatem dicit.

CANON CXVI.

« Quod in Oratione Dominica sancti pro seipsis dicunt: *Dimitte nobis debita nostra*». Similiter placuit, ut quicumque dixerit, in Oratione Dominica propterea dicere sanctos, *Dimitte nobis debita nostra*, non quod pro seipsis hoc dicant, quandoquidem ipsis deinceps non est necessaria talis petitio, sed quod pro aliis peccatoribus, qui sunt in suo populo; et non dicat unusquisque sanctus, *Dimitte mihi debita mea*, sed, *Dimitte nobis debita nostra*, inquam pro aliis hoc magis quam pro se justus intelligi postulet; sit anathema. Sanctus enim et justus erat Jacobus apostolus, quando dixit: *In multis enim offendimus omnes*. Cur enim additum est illi, *omnes*, nisi ut ea sententia psalmo quoque conveniat, ubi legitur, *Ne introens in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*; et in oratione sapientissimi Salomonis, *Non est homo qui non peccaverit*; et in libro quoque sancti Job, illud, in manu omnis hominis, significat, ut omnis sciat homo imbecillitatem suam. Unde præterea sanctus quoque Daniel, cum in oratione pluraliter diceret illud, *Peccavimus, inique egimus*, et reliqua, quæ ille humiliter et vere confitetur; ne existimaretur, ut quidam sentiunt, hoc non de propriis, sed de populi potius dicere peccatis, postea dixit: *Oravi et confessus sum peccata mea, et peccata populi mei, Domino Deo meo*. Noluit dicere peccata nostra, sed ipsius populi dixit et sua; quoniam futuros, qui illud sic male intelligerent, veluti prædixit propheta. »

BALS. Arrogantia est dicere, quod sancti precantes, *Dimitte nobis debita nostra*, non pro seipsis hoc dicunt, sed pro populo. Et ideo eos, qui ita sentiunt, Patres anathemate feriunt; dicentes justos non pro aliis solis petere remissionem peccatorum, sed etiam pro se ipsis: et adducunt testimonia sacre Scripturæ; unum quidem ex Epistola Jacobi fratris Domini, reliqua autem ex Veteri Testamento.

ZONAR. Hoc etiam est arrogantia dicere, quod sancti precantes, *Dimitte nobis debita nostra*, non pro seipsis hoc dicunt, sed pro populo. Et ideo eos, qui ita sentiunt, hujus synodi Patres anathemate feriunt, dicentes, justos non pro aliis solis petere remissionem peccatorum, sed etiam pro se-

⁹⁹ Matth. vi, 12. ¹⁰⁰ Jacob. iii, 2. ¹⁰¹ Psal. cxlii, 2. ¹⁰² III Reg. viii, 46. ¹⁰³ Dan. iii, 29

¹⁰⁴ Ibid. ix 4.

ipsis : et adlucunt testimonia sacræ Scripturæ ; unum quidem ex Epistola Jacobi fratris Domini, reliqua autem ex Veteri Testamento.

ARIST. « Qui illud : *Dimitte nobis debita nostra ; quæ multorum sunt dicere, et non quæ singulorum et propria, exponit, anathema sit : cum Daniele etiam cum multis dicentem videat : Confessus sum peccata mea, et peccata populi mei. »*

Qui perperam interpretatur, quod sancti illud, *Remitte nobis debita*, dicentes, non pro seipsis precantes illud dicunt, ut non habentes peccatum, ac ideo precatione ista non indigent, sed pro peccatoribus orationem istam Deo offerunt, anathema sit. Sanctus enim et justus erat apostolus Jacobus, quando dixit, *In multis enim peccamus omnes : et Daniel in oratione ejus numero plurali dicens, Peccavimus, legem transgressi sumus et cætera ; deinde et singulariter adiens, Confessus sum peccata mea, et peccata populi mei Domino Deo meo.*

CANON CXVII.

« Quod a sanctis vere dicitur, *Dimitte nobis debita nostra* ⁶⁰. Similiter placuit, ut quicumque hæc verba Orationis Dominicæ, ubi dicimus, *Dimitte nobis debita nostra*, sic volunt dici a sanctis, ut ea humiliter, non vere dicta sint ; sint anathema. Quis enim ferat precantem, et non hominibus, sed Deo mentientem : qui a labris dicat, velle sibi remitti, sed corde dicat, se non habere peccata, quæ sibi dimittantur ? »

BALS. Præsens quoque canon est ejusdem sententiæ, cum dicit, *Quis enim eum feret, qui verbis quidem petit remissionem peccatorum, corde autem se non habere peccata existimet ; et non hominibus, sed Deo mentitur ?*

ZONAR. Præsens quoque canon est ejusdem sententiæ, et anathemati subijcit eum, qui ita sentit, dicens : *Quis enim eum ferat, hoc est, quis sustineat et patiat eum, qui verbis quidem petit remissionem peccatorum, corde autem se non habere peccata existimet ; et non hominibus, sed Deo mentitur ?*

CANON CXVIII.

« De populis, qui a Donatistis convertuntur. Similiter placuit, quoniam ante aliquot annos in hac ecclesia plena synodo definitum est, ut quæcunque ecclesiæ, in diocesi sitæ, aut leges de Donatistis editas catholicæ factæ fuerint, ad illas sedes pertinerent, per quarum episcopos persuasæ catholicæ unioni communicarunt ; post leges autem, quæcunque communicarunt, ad illas pertinerent, ad quas

⁶⁰ Matth. vi, 15.

αὐτὴν τὴν ἀφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ μαρτυρίας ἐπιφέρουσι γραφικὰς, μίαν ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἰακώβου, τὰς δὲ λοιπὰς ἐκ τῆς παλαιότερας Γραφῆς.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ παραφράζων τὸ, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, τὰ τῶν πολλῶν λέγειν, καὶ οὐχ ἐκάστου καὶ τὰ οἰκεία, ἀνάθεμα ἔστω μετὰ πολλῶν καὶ Δανιὴλ βλέπων λέγοντα, Ἐξωμολογήσασθε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου. »

Ὁ παρερμηνεύων ὡς οἱ ἄγιοι τὸ, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα, λέγοντας, οὐχ ὑπὲρ αὐτῶν εὐχόμενοι τοῦτο λέγουσιν, ὡς μὴ ἔχοντας ἁμαρτίας, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δέδομενοι τῆς αἰτήσεως ταύτης ἄλλ' ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν τὴν ἱκεσίαν ταύτην προσφέρουσι τῷ Θεῷ, ἣτω ἀνάθεμα ἄγιος ; γὰρ καὶ δίκαιος ἦν Ἰακώβος ὁ ἀπόστολος, ὅτε εἶπεν ἔνθα πολλοῖς γὰρ ἁμαρτάνομεν πάντες ; καὶ ὁ Δανιὴλ ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ πληθυντικῶς λέγων Ἐμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, καὶ τὰ λοιπὰ ἔπειτα καὶ ἰδικῶς ἐπάγων Ἐξωμολογήσασθε τὰς ἁμαρτίας μου, καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου.

KANON PIZ.

« Ὅτι ἀληθῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων λέγεται τὸ, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν. Ὁμοίως ἤρρεσεν ἵνα οἵτινες δὴποτε αὐτὰ τὰ ῥήματα τῆς δεσποτικῆς Εὐχῆς, ὅπου λέγομεν, Ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλόμενα ἡμῶν, οὕτω βυβλῶνται ἀπὸ τῶν ἁγίων λέγεσθαι, ὡς ταπεινοφρόνως καὶ οὐκ ἀληθῶς ταῦτα λεγῶνται, ἀνάθεμα εἴη. Τίς γὰρ ὅπως νέγκοι τὸν εὐχόμενον, καὶ μὴ ἀνθρώποις, ἀλλ' αὐτῷ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον, τὸν τοῖς χειλέσιν αὐτοῦ λέγοντα θέλῃν ἀπεθῆναι, τῇ δὲ καρδίᾳ λέγοντα τὰς ὀφειλούσας ἀπεθῆναι ἁμαρτίας αὐτοῦ, μὴ ἔχειν ; »

ΒΑΣ. Καὶ ὁ παρῶν κανὼν τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐστίν, λέγων, Τίς γὰρ ἀνέξεται τὸν τοῖς ῥήμασι μὲν ἀφεσιν σφαλμάτων αἰτοῦντα, τῇ δὲ καρδίᾳ μὴ ἔχειν λογισζόμενον ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον ;

ZONAR. Καὶ ὁ παρῶν κανὼν τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐστίν, καὶ ἀναθέματι ἐνοχον ποιεῖται τὸν τὰ αὐτὰ δοξάζοντα, λέγων, Τίς γὰρ ὁπενέγκοι, ἀντὶ τοῦ, Τίς γὰρ ὁπομείνοι καὶ καταδέξεται τὸν τοῖς ῥήμασι μὲν ἀφεσιν σφαλμάτων αἰτοῦντα, τῇ δὲ καρδίᾳ μὴ ἔχειν λογισζόμενον ἁμαρτίας, καὶ οὐκ ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ ψευδόμενον ;

KANON PII'.

« Περὶ τῶν λαῶν τῶν ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέφοντων. Ὁμοίως ἤρρεσεν, ἐπειδὴ πρό τινων ἐνιαυτῶν ἐν ταύτῃ τῇ ἐκκλησίᾳ πεπληρωμένη τῇ συνόδῳ ὤρισθη, ἵνα οἰαδὴποτε ἐκκλησιαί, ἐν διοικήσει καθεστῶσαι, πρὸ τῶν νόμων τῶν περὶ τῶν Δονατιστῶν ἐνεθέντων καθολικαί γίνωνται, ἐκείνοις τοῖς θρόνοις ἀνήκωσιν, ὧντινων διὰ τῶν ἐπισκόπων προτραπέσται τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐκοινῶνῃσαν ἑαυτὰς δὲ τοῦ νόμου οἰα-

« δὴ τότε ἐκοινωνήσαν, ἐκείνοις ἀνήκωσιν, οἷς καὶ ἄ
 « ὅτε ἦσαν εἰς τὸ μέρος τοῦ Δονάτου· καὶ ἐπειδὴ
 « πολλὰ φιλονικίαι ὑπερον μεταξὺ τῶν ἐπι-
 « σκόπων περὶ τῶν διοικήσεων ἀνεφύησαν καὶ
 « ἀναφύονται, οἷς τότε οὐ τελεία δοκεῖ γενέσθαι
 « πρόνοια, νῦν ἐν ταύτῃ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ ἤρρασαν,
 « ἵνα ὁπουδὴποτε καθολικῆ ἐγένετο; καὶ τὸ μέρος
 « τοῦ Δονάτου, καὶ διαφόροις ὁρόνοις ἀνήκουσι
 « ἦσαν, ἐν οἰψδὴποτε καιρῷ ἕνωσις ἐκεῖ ἐγένετο
 « ἣ ἔσται, εἴτε πρὸ τῶν νόμων εἴτε μετὰ τοὺς νό-
 « μους ἐκείνῳ τῷ ὁρόνῳ ἀνήκωσιν, ᾧ τινι ἢ ἐκ-
 « παλαι ἐκεῖ ὑπάρξασα καθολικῆ ἀνῆκεν. »

ΚΑΝΩΝ ΠΙΘ'.

« Περὶ τοῦ, πῶς μεταξὺ ἀλλήλων μερίζονται τὰς
 « διοικήσεις οἱ ἐπίσκοποι, τοῦτο μὲν οἱ καθολικοί, ἄλλοι
 « τούτου δὲ οἱ ἐκ τοῦ Δονάτου ἐπιστρέψαντες· ἄλλοι
 « οὕτω δηλαδὴ, ἵνα, εἴπερ ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν
 « Δονατιστῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητά ἐπέ-
 « στρέψαν, ἐξῆσου πρὸς ἀλλήλους διέλωσι τὰς
 « οὐτως εὐρισκομένας διοικήσεις, ἔνθα ἦσαν ἀμ-
 « φότερα τὰ μέρη· τοῦτ' ἔστιν ἵνα ἄλλοι τόποι
 « πρὸς ἐκείνον, καὶ ἄλλοι πρὸς ἐκείνον ἀνήκωσιν
 « οὕτως, ἵνα ὁ παλαιότερος ἐν τῇ ἐπισκοπῇ
 « μερίξῃ, καὶ ὁ ἥττω, ἐπιλέγεται. Εἰ δὲ τυχὸν
 « εἰς ἔσται τόπος, ἐκείνῳ προσχωρήσῃ ᾧ τινι
 « μᾶλλον γειννεῖσθαι εὐρίσκειται· ἐάν δὲ ἀμφο-
 « τέροι; τοῖς θρίνοι; ἴσως γειννεῖσθαι, ἐκείνῳ
 « παραχωρηθῇ, ὃν τὸ πλῆθος ἐπιλέγεται. Εἰ δὲ
 « τυχὸν ὁ ἀρχαῖος καθολικὸς τὸν ἴδιον θελήσουςι,
 « καὶ οἱ ἐκ τοῦ μέρους; τοῦ Δονάτου μεταστρέ-
 « ψαντες τὸν ἴδιον, τῶν πλειόνων ἢ γυνάμη προ-
 « τιμηθῇ τῶν ὀλιγοτέρων· εἰ δὲ τὰ μέρη εἰσὶν
 « ἴσα, τῷ παλαιότερῳ ἐπισκόπῳ καταλογισθεῖη.
 « Ἐάν δὲ οὕτω πλείστοι οἱ τόποι εὐρεθῶσιν, ἐν
 « οἷς ἀμφότερα τὰ μέρη εἰσὶν, ὡς μὴ δύνασθαι
 « ἐξ ἴσου μερισθῆναι, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν αὐτῶν
 « τόπων ἀνίσου ὑπάρχοντος, πρῶτον μερισθῶσιν
 « οἱ ἴσοι ἀριθμοί, καὶ τῷ ἀπομένοντι τόπῳ τούτῳ
 « φυλαχθῆ, ὅπερ ἀνωτέρω λέλεκεται, ὅτε περὶ τοῦ
 « ἐνὸς ἐξῆταιτο τόπου. »

ΒΑ' Σ. Ἐξηγηθῆναι τοὺς δύο τούτους κανόνας
 « οὗκ ἔστιν ἀναγκαῖον, ὡς μὴδὲ εἰς κοινήν ἀφορῶντας
 « οἰκονομίαν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἀπὸ τῶν Δο-
 « νατιστῶν προσελθόντας ἐπισκόπους; τῇ καθολικῇ
 « Ἐκκλησίᾳ.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοῦ Δονάτου αἰρесиῶται πολλοὶ γε-
 « νόμενοι, καὶ εἰς πλήθη συστάντα; ἐν διαφόροις
 « διοικήσεσιν ἤρπισαν ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐνορίας,
 « καὶ ταύτας κατεῖχον, καὶ ὑπεκρίσαντο. Ἐπιστρέ-
 « φόντων δὲ αὐτῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, ἀμφι-
 « βολία; ἐγίνοντο περὶ τῶν ἐνοριῶν τῶν παρ' ἐκείνων
 « πρῶτην καὶ χρομένων, τῶν ἐπισκόπων στασιαζόντων
 « πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἐκάστων εἰς ἑαυτοὺς ταύτας
 « μεβαλόντων. Περὶ τούτου οὖν τοῦ κεφαλαίου καὶ
 « ἀμφοῖν οἱ κανόνες οὗτοι ἐξεφωνήθησαν, τυποῦντες
 « πῶς χρῆ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις μερίζεσθαι τοῖς
 « τόποις, οὓς κατεῖχον οἱ Δονατισταί. Ἐξηγηθῆναι
 « δὲ τοὺς κανόνες κατὰ μέρος; οὗκ ἀναγκαῖον· ὅτι το
 « οὗκ ἀσάφειαν ἔχουσι, καὶ ὅτι μὴδ' εἰς κοινήν ἀφορῶντιν

« tunc quoque pertinebant, cum stabant a parte
 « Donati; et quoniam multæ contentiones de
 « diœcesibus inter episcopos postea exortæ sunt et
 « exoriuntur, quibus tunc non perfecte provisum
 « esse videtur : nunc huic sanctæ synodo placuit,
 « ut ubicunque fuit Catholica, et pars Donati,
 « et ad diversas sedes pertinebant, quocunque
 « tempore illic facta est vel erit unio, sive ante
 « sive post leges, ad illam sedem pertineant, ad
 « quam olim pertinebat, cum esset Catholica. »

651 CANON CXIX.

« Quomodo inter se diœceses dividunt episcop.,
 « partim quidem catholici, partim vero qui a
 « Donato conversi sunt; sic videlicet, ut si qui-
 « dem episcopi a Donatistis ad Catholicam unio-
 « nem conversi fuerint, ex æquo inter se invicem
 « dividant, quæ sic inveniuntur diœceses, in
 « quibus erant utraq; partes; id est, ut alii
 « loci ad illum, et illi ad hunc pertineant, sic ut
 « antiquior in episcopatu dividat, minor autem
 « eligat. Sin autem unus fortasse fuerit locus, ad
 « illum pertinebit cui vicinior reperitur: quod
 « si utrisque sedibus ex æquo sit vicinus, illi
 « cedat quem populus elegerit. Sed si antiqui
 « forte catholici proprium voluerint, et qui erant
 « ex parte Donati, conversi, proprium; plurimum
 « sententia præferatur sententiæ pauciorum: sin
 « autem sint partes æquales, antiquiori episcopo
 « adscribatur. Quod si ita plurima loca inventa
 « fuerint, in quibus sint utraq; partes, ut non
 « possint ex æquo dividi, cum numerus ipsorum
 « locorum sit inæqualis; primum quidem divi-
 « dantur æquales numeri; et in loco, qui restat,
 « servetur id, quod superius dictum est, quando
 « de uno loco quærebatur. »

BALS. Exponere hos duos canones non est nec-
 « cessarium; ut qui nec ad communem œconomiam
 « conferant, sed ad episcopos, qui in Africa a Dona-
 « tistis ad catholicam Ecclesiam accesserunt.

ZONAR. Cum eorum, qui ad Donati errores ap-
 « pulserant, ingens esset multitudo, conspiratione in-
 « ter se facta, in multis diœcesibus ecclesias, quin et
 « ipsas quoque regiones invaserant, easque quasi sua
 « conditionis effectas detinebant. Postea cum fidei or-
 « thodoxam denuo amplecterentur, controversiæ de
 « iis, quas antea occupaverant, regionibus oriebantur,
 « cum eas ad se trahere dissidentes episcopi pro se
 « quisque niterentur. In banc ergo sententiam hi duo
 « canones editi, ac per eos loca, quæ Donatistæ in-
 « vaserant, dividendi forma episcopis præfuita. Illos
 « porro sigillatim exponere haud necessarium; tum
 « quia nihil obscuritatis habent, tum quia ad commu-
 « nem œconomiam non conferunt, sed eorum tantum,

qui in Africa per id tempus degereat, proprii sunt & peculiare.

ARIST. in can. 118. « Quodcumque factæ sunt Donatistarum conversiones et uniones, ad illum pertineant thronum, ad quem et catholica ecclesia, quæ olim ibidem fuit. »

Quandoquidem multæ controversiæ ortæ sunt de Donatistis conversis, cuinam throno illi adjudicarentur : nam ante leges imperatorias Ecclesiarum unionem præcipientes, illi episcopo subjecti erant, per quem ab errore conversi sunt, et catholice Ecclesiæ communicabant, at post leges, ad eos episcopos pertinebant, qui proximi erant locis ab ipsis Donatistis detentis : decrevit synodus, controversias inter episcopos ortas dirimens, ad illum thronum eos pertinere, ad quem et olim ibi constituta Ecclesia catholica pertinebat.

ARIST. in can. 119. « Qui a Donato conversi sunt, dioceses dividant, et antiquior quidem distribuat, junior autem eligat. »

Si Donatistarum episcopi ad Ecclesiam catholicam redeant, et inter eos, vel etiam alios catholicos episcopos, quædam sint parœciæ, in quibus ambo jura habent episcopalia ; fiat divisio parœciarum sive diocesium ita communicatarum, æqualiter inter eos ; sed ita, ut antiquior episcopus divisionem faciat, at qui post eum factus fuit electionem libeat. Si autem fortasse sit locus, in quo et Donatistæ habitabant et orthodoxi, si vicinus sit episcopo a Donatistis converso, ei integre concedatur : sin vero episcopo catholico vicinior sit, et pristini, qui in eo sunt, orthodoxi proprium habere vellent episcopum ; qui autem a Donato conversi sunt, eisdem ambo ; plurium sententia prævaleat. Quod si partes sint æquales, antiquiori episcopo locus totus adjudicetur.

των πλειόνων ή ψήφος κρατείτω. ΕΙ δέ τὰ μέρη ίσα είσι, τῷ ἀρχαιοτέρῳ ἐπισκόπῳ ὁ τόπος ἅπας προσκυρωθήσεται.

CANON CXX.

« Ut si aliquam diocesium ab hæresi episcopus liberaverit, et triennio possederit, nemo eam repetat. Similiter placuit, ut si quis post leges locum aliquem ad catholicam unionem converterit, eumque triennio, nullo repetente, detinuerit, deinceps ab eo ne repetatur ; si quidem intra ipsum triennium fuerit episcopus qui debebat repetere, et quævit. Sin autem non erat in matricula, præjudicium ei non afferatur ; sed quando vacans locus episcopum acceperit, liceat ei ab ipso die intra triennium repetere. Similiter autem et si a partibus Donati ad catholicam Ecclesiam conversus fuerit episcopus, nullo præjudicio afficiatur in matricula de tempore præfinito ; sed a quo die conversus est, facultatem habeat intra triennium repetendi loca, quæ ad suam eadem pertinent. »

οικονομῶσαν, ἀλλὰ τοῖς ἐν Ἀφρικῇ μόνοις προσήρμοζον, καὶ αἰνοῖς κατὰ τὸν τότε καιρὸν.

ΑΡΙΣΤ. « Αἱ δεδηλωθεὶς γενόμεναι τῶν Δονατιστῶν ἐπιστροφῆς καὶ ἐνώσεις ἐκεῖνῳ τῷ θρόνῳ ἀνηκέτωςαν, ὧ καὶ ἡ ἐκπαλαί ἐκεῖσε καθολική. »

Ἐπειδὴ πολλὰ γεγονόσιν ἀμφιβολίαι περὶ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστροφόντων, τίνοι θρόνῳ οὗτοι προκυρωθῆναι. πρὸ μὲν γὰρ τῶν νόμων τῶν βασιλικῶν, τῶν περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν διαταττομένων, ἐκεῖνῳ τῷ ἐπισκόπῳ ὑπέκειντο, δι' οὗ τῆς πλάνης ὑπέστρεψαν, καὶ τῇ καθολικῇ ἐκκλήσια ἐκκληρίῃ· μετὰ δὲ τοὺς νόμους ἐκεῖνοις τῶν ἐπισκόπων ἦσαν ἀνήκοντες, τοῖς πλησίον οὖσι τῶν τόπων, τῶν παρ' αὐτῶν δὲ τῶν Δονατιστῶν κτερομένων· ὥρισεν ἡ σύνοδος τὰς μεταξὺ τῶν ἐπισκόπων ἀναφουρένας ἀμφιβολίας λύουσα, ἐκεῖνῳ τῷ θρόνῳ τοῦτους ἀνήκειν, ὅτι καὶ ἡ ἐκπαλαί ἐκεῖσε ὑπέστρεψεν καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ διαφέρει.

ΑΡΙΣΤ. « Οἱ ἐπιστρέψαντες ἀπὸ Δονάτου διετίσθωσαν εἰς διοικήσεις, καὶ ὁ μὲν παλαιότερος ἐπιμερήσει, ὁ δὲ νεώτερος ἐκλέγεται. »

Ἐὰν οἱ τῶν Δονατιστῶν ἐπίσκοποι πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψωσιν Ἐκκλησίαν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ἢ καὶ ἐτέρων καθολικῶν ἐπισκόπων παροικίαι τινὲς ᾖσαν, ἐν αἷς καὶ ἀμφοτέρω ἐπισκοπικὰ δίκαια εἶχον· γενέσθω ἡ διαίρεσις τῶν οὕτως ἀνακεκοινωμένων παροικιῶν καὶ διοικήσεων μεταξὺ αὐτῶν ἐπίσης, πλὴν οὕτως, ὥστε τὸν μὲν παλαιότερον ἐπίσκοπον ποιεῖσθαι τὸν μερισμὸν, τὸν δ' ὑστέρω μετ' ἐκείνον γενόμενον εἶχεν τὴν ἐπιλογὴν. Εἰ δὲ εἰς ἐστὶ τόπος, εἰς δὲ ᾖσαν καὶ Δονατιστῶν οἰκούντες καὶ ὀρθόδοξοι, εἰ μὲν γεινιᾶζει τῷ ἐπισκόπῳ τῷ ἀπὸ τῶν Δονατιστῶν ἐπιστρέψαντι, ἐκεῖνῳ κατὰ τὸ ἀκέραιον παραχωρηθῆ· εἰ δὲ μᾶλλον τῷ καθολικῷ ἐπισκόπῳ πλησιάζει, καὶ οἱ ἐν αὐτῷ ὄντες ἀρχαῖοι ὀρθόδοξοι τὸν ἴδιον θελήσουσιν εἶχεν ἐπίσκοπον, οἱ δὲ ἐκ τοῦ Δονάτου μεταστρέψαντες πάλιν τὸν ἴδιον.

των πλειόνων ή ψήφος κρατείτω. ΕΙ δέ τὰ μέρη ίσα είσι, τῷ ἀρχαιοτέρῳ ἐπισκόπῳ ὁ τόπος ἅπας προσκυρωθήσεται.

CANON PK.

« Περί τοῦ, ἐάν τις διοικήσιν ἐξ αἰρέσεως ἐλευθερώσῃ ἐπίσκοπος, καὶ περὶ τριετίας κατάσχη. καὶ μηδένα ταύτην ἀναζητεῖν. Ὅμοίως ἤρισεν, ἵνα, ἂν τις μετὰ τοὺς νόμους τόπον τινὰ πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητά μεταστρέψῃ, καὶ τοῦτον ἐπὶ τριετίαν, μηδὲνδ' ἀναζητοῦντος, κατάσχη, τοῦ λοιποῦ παρ' αὐτοῦ μὴ ἀναζητηθῆ· ἐὰν μὲντοι ἐντὸς τῆς αὐτῆς τριετίας ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ ὀφείλων ἀναζητηθῆ, καὶ ἡσύχασεν. Εἰ δὲ μὴ ἦν, μὴ προκριματισθῆ ἐν τῇ μήτρικι, ἀλλ' ὅτε ὁ χρημέων τόπος λάθῃ ἐπίσκοπον, ἐξὲν εἰη αὐτῷ ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐντὸς τριετίας ἀναζητηθῆ. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐὰν ἐπίσκοπος ἐκ τῶν τοῦ Δονάτου μαρῶν πρὸς τὴν καθολικὴν ἐπιστρέψῃ, μὴ προκριματισθῆ ἐν μήτρικι περὶ τοῦ ὀρθοθίντου· χρόνου, ἀλλ' ἐξ ἧς ἡμέρας ἐπέστρεψεν, ἐχέτω ἐξουσίαν ἀναζητεῖν ἐντὸς τριετίας τοῦ τόπου τῆ αὐτῶν ἀνήκειντας καθέξουσιν. »

ΒΑΛΣ. Ὡς εἰκοσι, νόμοι προσθεσπίσθησαν περὶ Ἀ τῶν ἑνοριῶν. Ἐπει δὲ καὶ μετὰ τὸ τούτους ἐκφωνηθῆναι ἀμφιβολία ἀνέκυπτον, ὥρισαν οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐπίσκοπός τις μεταστρέψῃ πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, τόπον τινὰ, ἦγουν παροικίαν ἔχουσαν αἰρετικούς, καὶ κατέχη αὐτὴν ἐπὶ τριετίαν, ζῶντος καὶ ταῦτα τοῦ δικαιομένου ἐπ' αὐτῇ ἐπισκόπου καὶ ἡσυχάζοντος, μηκέτι περὶ ταύτης ὀχληθῆ. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ἣ λέγεται διαφέρειν ὁ τόπος, οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, ἡ παραδρομὴ τῆς τριετίας οὐκ ἐμποδίζει τὸν μετὰ ταῦτα ψηφισθέντα ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἑνορίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν Δονατιστῶν ἐπιτροφεόντων. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ δίκαια, τὰ περὶ τῶν ἑνοριῶν δηλαδὴ καὶ τῶν ἄλλων, εἰ μὲν κατὰ Ἐκκλησίας ἀρμόζουσι, διὰ τριακονταετίας ἀποκλείονται· εἰ δὲ κατὰ προτύπων διὰ τεσσαρακονταετίας. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ τρίτου τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, λέγον, Πᾶσα ἀγωγή προσήκουσα σεπτῶ ὄκω, εἴτε προσωπικῆ εἴτε ὑποθηκαρῖα ἐστίν, οὐκ ὑπερβαίνει τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, τῶν ἀρμόζουσῶν ἑκάστη ὄκω τοιοῦτῃ εὐαγεῖ προσκαίρων παραγραφῶν φυλαττουσῶν μέντοι γε τοὺς οἰκειοὺς χρόνους. Ὡστε τὰ τοῦ παρόντος κανόνος ἐσχόλασαν ὑπὸ τῶν τοιούτων κεφαλαίων ἀπὸ νεαρῶν Ἰουστινιανείων ὄντων.

ΖΩΝΑΡ. Ἐξ ἀναφορῶν τῶν τῆς συνόδου ταύτης Πατέρων νόμοι ἐτέθησαν, οἶμαι, παρὰ Ὁνωρίου τοῦ βασιλέως· ἐκεῖνος γὰρ ἤρχε τότε τῶν ἑσπερίων. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὡς, εἰ μετὰ τοὺς νόμους ἐπιστρέψῃ τόπον τινὰ, ἦγουν ἑνορίαν, ἡ παροικίαν, ἦτοι τὸν ἐν αὐτῇ λαόν, ἐπίσκοπος πρὸς τὴν ἐνότητά τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἑνορίαν κατὰσχῆ ἐν τριετίᾳ μηθενὸς ἀντιποιουμένου αὐτῆς, ἔκτοτε αὐτοῦ ἴσται, τουτέστιν οὐδενὶ ἐξίσται αὐτὴν ἐκνικᾶν. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ, ἣ λέγεται διαφέρειν ὁ τόπος, οὐκ ἦν ἐπίσκοπος κατὰ τὴν τριετίαν ἐκείνην, ὅστις ἔμελλεν ἐκνικῆσαι αὐτὸν, ἀλλ' ἐχῆρσεν ἡ ἐπισκοπὴ προσετώτος, οὐ προκριματισθῆσεται ἐν τῇ μάτρικι, ἀντὶ τοῦ οὐ βλαβῆσεται ἐκ τοῦ καταγραφῆναι ἐν τῇ ἀπογραφῇ τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ ἐπὶ τριετίαν ἐνεμήθη αὐτὸν, ἀλλ' ἐξίσται τῷ χειροτονηθησομένῳ ἐπισκόπῳ ζητῆσαι καὶ ἐκνικῆσαι αὐτὸν, ἐντὸς τριετίας ψηφισομένης ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγένετο. Τοῦτο δὲ κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῶν Δονατιστῶν, ὥστε, ἐὰν ἐπίσκοπος αὐτῶν ἐπιστρέψῃ καὶ ἐνωθῆ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐ τόπον τινὰ ἔτερος κατεῖχεν ἐπίσκοπος, ἔχειν αὐτὸν ἄδειαν ἐντὸς τριετίας, ψηφισομένης ἐξότου ἐπέστρεψεν, ἀναζητεῖν τοὺς τόπους τοὺς ἀνήκοντας τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ.

ΑΡΙΣΤ. ε' Ὁ μεταστρέφων εἰς ὀρθόδοξίαν, καὶ ἐ κατέχων ἐπὶ τριετίαν τὴν ἐπιστραφεῖσαν χώραν, ε' ἔστω ἀνέγκλητος. Καὶ ὁ μεταστρέφων ἐπίσκο-

BALS. Ut est verisimile, leges de regionum finibus prius latæ fuerant : sed quia postquam editæ sunt, controversiæ emersere, statuerunt Patres, ut si quis episcopus ad fidem orthodoxam converterit locum aliquem seu parœciam, quæ habet hæreticos, et eam triennio detinuerit, idque vivo, qui in ea jus habet, episcopo et tacente, de ea ne amplius turbetur. Sin autem in episcopatu, ad quem dicitur locus pertinere, non erat episcopus ; lapsus triennii non impedit eum, qui postea electus est, quominus parœciam suam revocet. Id ipsum autem servatur et in Donatistis, qui convertuntur. Ac in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, quod jura ecclesiastica, quæ sunt scilicet de regionum finibus, et aliis, si adversus quidem Ecclesiam competunt, triginta annis excluduntur : sin autem adversus personas, quadraginta annis. Et lege caput 3, titul. 3, lib. v Basilic. et ultimum caput tit. 2 ejusdem libri, quod dicit, Omnis actio, quæ ad venerabiles domos pertinet, sive sit personalis, sive hypothecaria, quadraginta annos non excedit, convenientibus unicuique ejusmodi sanctæ domui temporalibus præscriptionibus sua tempora servantibus. Quamobrem quæ in præsentî canone continentur propter hæc capita, quæ ex Justiniani novellis sunt, exoleverunt.

ZONAR. Ex iis, quæ synodi Patres retulerant, leges ab imperatore (Honorio, ni fallor; nam is ea tempestate Occidenti præerat) conditæ fuere. Si quis igitur episcopus, inquit canon, post leges latas, locum aliquem, regionem videlicet aut parœciam, ejusque loci populum, Ecclesiæ catholicæ adjunxerit, eamque regionem triennii spatio nemine repugnante obtinuerit, ex eo tempore ipsius erit, hoc est, nemini, ut eum locum sibi vendicat, judicio experiri licebit. Si tamen ejus episcopatus, ad quem locus ille pertinere dicitur, nullus eo tempore episcopus exstabat illum vendicaturus, sed viduata præfecto Ecclesia vacabat, non præjudicabitur in matricula ; hoc est, quamvis in ejus Ecclesiæ tabulas, quæ eum triennio possedit, is locus relatus sit, non tamen ea res episcopum, **653** qui postea creatus fuerit, lædet ; sed eum triennii spatio, ab eo die, quo episcopus factus est, recensendo, repetere ac jure suo poterit vendicare. Quod quidem etiam in iis, quæ ad Donatistas spectant, servandum esse decernitur ; ut si quis nimirum episcopus ex eo numero se rursus ad Ecclesiæ catholicæ unitatem aggregarit, cujus aliquam regionem alius episcopus detinebat, loca ad Ecclesiam suam pertinentia, trium annorum intervallo, ex quo cum Ecclesia in gratiam rediit, repetendi habeat facultatem.

ARIST. ε' Qui regionem ad orthodoxam fidem convertit, et conversam per triennium detinet, sit ε' extra culpam : et episcopus a Donato conver-

« sus, si intra triennium, a quo conversus est, A
« repetat, jure agat. »

Ante leges imperatorias, quemadmodum et in centesimo decimo septimo canone scriptum est, si quis episcopus ab hæresi aliqua ad fidem orthodoxam parœciam aliquam convertit, ab eo tempore eam possidebat, et non poterat quispiam episcoporum, ad quem diœcesis illa pertinebat, eam revocare. At post leges de eo latas, synodo placuit eum, qui regionem aliquam ad fidem orthodoxam convertit, et per triennium eam possedit, a nemine ut eam repetente molestia affectum inculpatum manere, et eam ab isto non amplius repeti, si intra triennium existit episcopus, qui eam repeteret, et quievit. Si enim ecclesia, quæ in regionem illam ab hæresi conversam, jus habet, episcopo vacaverit, proinde triennialis cursus ei nocebit, postquam in ea sit episcopus. Sed et parœcia aliqua Donatistarum episcopi, si ad catholicam Ecclesiam convertatur, et ab eo qui ipsam ad fidem convertit orthodoxam diu detenta fuit; postea autem et ipse Donatista episcopus ad fidei Catholicæ accedit unionem: nocent ei intra triennium, a quo conversus est, parœciam ad thronum suum pertinentem revocare.

CANON CXXI.

« De iis qui invadunt populos, quos putant ad se
« pertinere, præter voluntatem eorum qui illos C
« possident. Similiter placuit, ut quicumque episcopi
« populos, quos ad suam sedem pertinere
« existimant, non ita repetant, ut aliis episcopis
« judicantibus hoc agant, sed populos, qui ab
« aliis detinentur, invadant, sive velint sive nolint,
« causæ suæ jactura multentur: et quicumque
« utique hoc fecerunt, si non inter episcopos
« consensu negotium finiatur, sed adhuc de eo
« contendant; is ab eo discedat, quem ostensum
« fuerit neglectis iudiciis ecclesiasticis in eum
« impetum fecisse. Nec sibi quispiam blandiatur,
« si a primato de possidendo litteras acceperit.
« Sed sive habeat litteras, sive non, conveniat
« eum qui possidet, et ab eo litteras accipiat; ut
« is videatur pacifice, quæ ad ipsum pertinet, D
« Ecclesiam possidere: sin autem ille contrariam
« quæstionem referat; ipsa quoque inter
« episcopos judicantes finiatur, sive quos primas
« ei dederit, sive quos ipsi vicinis consensu de-
« legerint. »

BALS. Lex quoque civilis statuit, ut qui sine magistratus auctoritate rem propriam abstulerit, is ab ea excidat. Præsens quoque canon decernit, ut qui se plebis vel regionis jus habere existimant, ne eam sua auctoritate apprehendant, sive hoc velint populi, sive nolint; sed quæ ab aliis episcopis detinentur, ejusmodi regiones, cum episcopali iudicio

« πο; ἀπὸ Δονάτου, εἰ ἐντὸς τριετίας ἀφ' οὗ ἐπι-
« στρεψεν ἐνάγει, ἐναγέτω.

Πρὸ μὲν τῶν βασιλικῶν νόμων, καθὼς καὶ ἐν τῷ ἑκατοστῷ ἑπτακαίδεκάτῳ κανόνι ἐγράφη, εἰ τις ἐπίσκοπος ἀπὸ αἰρέσεως τινος εἰς ὀρθοδοξίαν μεταστρέψῃ παροικίαν τινὰ, κατεῖχε ταύτην ἀνεπιτεύθειν, καὶ οὐκ ἠδύνατό τις τῶν ἐπισκόπων, φῆνι ἢ τοιαύτη ἀνήκε διοικήσεις, ἀνακαλεῖσθαι αὐτήν. Μετὰ δὲ τοὺς περὶ τούτου νόμους ἤρρεσε τῇ συνόδῳ τὸν μεταστρέψαντα εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν χώραν τινὰ, καὶ ἐπὶ τριετίαν κατασχόντα αὐτήν, μὴ παρὰ τινος ὀχληθέντα, ὡς ταύτην ἀναζητήσαντος, μένειν ἀνεγκλήτων, καὶ μηκέτι ταύτην ἀναζητεῖσθαι ἀπ' αὐτοῦ, εἰπερ ἐνθὺς τῆς τριετίας ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ μέλλων ἀναζητῆσαι αὐτήν, καὶ ἡσύχασεν. Εἰ γὰρ ἐχθίρουεν ἐπισκόποδ ἢ ἐκκλησία, ἢ δικαιομένη ἐπὶ τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τῇ ἀπὸ τῆς αἰρέσεως μεταστραφείσῃ, ἔκτοτε ἢ παραδρομῇ τοῦ τριετιῶς χρόνου αὐτὸν βλάψῃ, μεθὸ γένηται ἐπ' αὐτῇ ἐπίσκοπος. Ἄλλὰ καὶ παροικία τις ἐπισκόπου τῶν Δονατιστῶν, ἐὰν πρὸς τὴν καθολικὴν μεταστρέψῃ Ἐκκλησίαν, καὶ κατασχῇ ἐπὶ πολλὸν χρόνον παρὰ τοῦ μεταστρέψαντος αὐτὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν· εἶτα προσέλθῃ τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ ὁ Δονατιστῆς ἐπίσκοπος, ἐξέσται αὐτῷ ἐντὸς τριετίας, ἀφ' οὗ ὑπέστρεψεν, ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀνήκουσαν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ παροικίαν.

KANON PKA'.

« Περὶ τῶν τοῖ; λαοῖς, οὓς νομίζουσιν αὐτοῖς ἀνή-
« κειν, ἐπιθαιρόντων παρὰ γνώμην τῶν αὐτοῦς
« κατεχόντων. Ὅμοιος ἤρρεσεν, ἵνα οἰοδῆποτε
« ἐπίσκοποι: τὰ πλήθη, ἃ νομίζουσι τῷ θρόνῳ
« αὐτῶν ἀνήκειν, μὴ οὕτως ἀναζητῶσιν, ὥστε
« ἄλλων ἐπισκόπων κρινόντων τούτο πράττειν,
« ἀλλ' ὑπὸ ἑτέρου κατεχομένου ἐπέλθωσι τοῖς
« λαοῖς, εἴτε θέλουσιν εἴτε μὴ θέλουσι, τοῦ ἰδίου
« πράγματι τὴν ζημίαν ὑπομείνωσιν· καὶ οἵτι-
« νες δῆποτε τοῦτο ἐποίησαν, εἰ μὴ ἢ μεταξὺ τῶν
« ἐπισκόπων συναίσεις ἐπερατώθη, ἀλλ' ἀκμήν
« περὶ τοῦ αὐτοῦ φιλονεικοῦσιν, ἐκεῖνος ἀποστῆ
« ἐκεῖθεν, περὶ οὗ διεγείθη, ὅτι παρεῖσας τοῖς
« ἐκκλησιαστικοῖς δικαστῆς ἔροδον ἐποίησεν. Καὶ
« μὴ αὐτὸν τις κολακείσῃ, εἰ ἐκ τοῦ πρωτεύοντος
« γράμματα περὶ τοῦ κατέχειν ἔλαβεν. Ἄλλ' εἴτε
« γράμματα ἔχει, εἴτε οὐκ ἔχει, συνέλθῃ τῷ
« κατέχοντι, καὶ παρ' αὐτοῦ γράμματα λάβοι,
« ὥστε φωνῆσαι τοῦτον εἰρηνικῶς τὴν αὐτῷ ἀνή-
« κουσιν κατέχειν ἐκκλησίαν· ἐὰν δὲ κάκεινός
« τινα ζήτησιν ἀνεναγάγῃ, καὶ αὐτῇ περατωθῇ
« μεταξὺ ἐπισκόπων κρινόντων, εἴτε οὓς ὁ πρω-
« τεύων αὐτοῖς εἶπῃ, εἴτε οὓς γεινιῶντας κατὰ
« συναίσεις ἐπὶλέξωνται. »

BALS. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος διορίζεται τὸν ἀνάγκως τὸ ἴδιον ἀφελόμενον ἐκπίπτειν αὐτοῦ. Καὶ ὁ παρὼν δὲ κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς νομίζοντας ἔχειν δικαίον πλήθους, ἤγουν ἐνορίας, μὴ ἀυθεντικῶς ἐπιδράττεσθαι ταύτης; κἀν θέλωσι τοῦτο οἱ λαοὶ, κἀν μὴ θέλωσιν, ἀλλὰ ἐκνικῶν τὰς κατεχομένους παρ' ἐτέρων ἐπισκόπων τοιαύτης ἐκτορίας

μετά κρίσεω, επισκοπικῆς· εἰ δὲ αὐτεκδικητοὶ γένωνται, ζημίαν ὑπομένειν τοῦ ἰδίου πράγματος, ἦγουν ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου δικαίου. Τοῦτο δὲ ἔσται καὶ εἰς τοὺς μετὰ προκάταρξιν μὴ ἀναμείναντας τὴν επισκοπικὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ αὐθεντικῶς ἐπιλαβομένους τῆς ἐνορίας. Καὶ μή τις, φησὶν, ἐαυτὸν κολακεύσῃ, ἀντὶ τοῦ, ἀπατήσῃ, διὲν ἐκ τοῦ πρωτεύοντος ἦτοι τοῦ μητροπολίτου γράμματα ἔλαβεν ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἔχει γράμματα, εἴτε οὐκ ἔχει, εἰ μὴ τοῦ κατέχοντος τὸν λαὸν τὸν ἐκτικώμενον λάβῃ γράμματα, δι' ὧν φανήσεται κατὰ γνώμην ἐκείνου εἰρηνικῶς κατασχῶν τὴν διαφέρουσαν αὐτῷ ἐνορίαν, ἐκπεσεῖται τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Ἐάν δὲ καὶ ἐναγόμενος ἀντενάγη, τουτέστιν ἀντατιθέσθαι τὸν ἐνάγοντα, ἵνα καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ κρινόντων ἐπισκόπων. Οἱ δὲ κρινόντες ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθῆσονται, ἢ κατὰ συναίεσιν τῶν ἀντιδίκων ἐπιλεγῆσονται. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς διαφόρων κανόνων διοριζομένων καθαιρεῖσθαι τοὺς ἐν ἄλλοις ἐνορίαις ἐπισκοπικὸν τι ἐνεργοῦντας παρὰ γνώμην τῶν κατεχόντων αὐτὰς, πῶς ὁ παρὼν κανὼν ἐπὶ μόνῃ ἐκπτώσει τοῦ προσόντος ἰσως δικαίου αὐτῷ κατακρίνει τὸν τὴν ἐφοδὸν ποιήσαντα; Ἀύσις. Ἐνταῦθα ὑπέσθου δίκαια ἔχειν ἐνορίας τὸν αὐτονομήσαντα ἐπίσκοπον, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρεῖται μὲν οὐχ ὑπόκειται, ἐκπίπτει δὲ τοῦ οἰκείου δικαίου. Εἰ γὰρ φανῇ μετὰ ἀληθείας εἶναι ἄλλοτριαν τὴν τοιαύτην ἐνορίαν ἐξ ὀχλήσεως τοῦ παθόντος τὴν ἐφοδὸν ἐπίσκοπου, καὶ καθαιρεθῆσεται ὁ ἀτακτῆσας. Ἐπεὶ ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ πεποικηκότος τὴν ἐφοδὸν ἐπίσκοπου οὕτως ἐκπεσόντος τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐνδυνάμως ὡς ἐπὶ οἰκείᾳ ἐνορίᾳ ἐπισκοπεύσει ὁ κατέχων αὐτήν, ἢ τιμωρηθῆσεται, ὡς ἐν εἰδήσει ἄλλοτριαν ἐνορίαν κατέχων καὶ ἱερουργῶν ἐν αὐτῇ; Ἀύσις. Νόμος ἐστὶ λέγων, Κελεύοντος ἀρχόντος δικαίως νεμόμεθα, καὶ ἐπεὶ ὁ παθὼν τὴν ἐφοδὸν ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ κανόνος δεδικαίωται, ὡς τοῦ ἀτακτῆσαντος λογιθέντος μηδέποτε σχεῖν δίκαιον εἰς τὴν ἐνορίαν, ἀποκριματικῶς ἐνεργῆσαι ἐπισκοπικὰ δίκαια εἰς ἣν κατέχει ἐνορίαν, κἀν ἦν ποτε ἄλλοτρια. Τί δὲ, ἢ ἀταξία καὶ ἐφοδὸς τοῦ κατακριθέντος ἐπίσκοπου λυμανεῖται τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀποκλεισθήσεται ὁ μετὰ τοῦτον χειροτονησόμενος ἐπίσκοπος ἀνακαλεῖσθαι τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἢ οὐ; Ἀύσις. Ἐμοὶ δοκεῖ μὴ καταδράπτεισθαι τὴν ἐκκλησίαν ἐξ ὧν ἀμαρτάνει ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνδυνάμως ἵνα ἀνακαλέσθαι τὴν ἐνορίαν ὁ διαδεχόμενος τὸν ποιήσαντα τὴν ἐφοδὸν, κἀν καὶ πολὺς παρέλθῃ καιρὸς. Ἐλατῆθη δὲ τοιοῦτον τι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυριῷ Λουκᾷ. Τινὲς γὰρ ἐπίσκοπου τῆς μεγάλης Βρυσηως δικαιοσύνην μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς μικρᾶς Βρυσηως, καὶ προκομίσαντος διαλυτὸν ἔγγραφον τοῦ προτελευτήσαντος ἀρχιεπισκόπου, χάριν τοῦ μὴ ἀνακαλεῖσθαι τοῦτον ἐνορίαν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐπίσκοπου, ἢ σύνοδος ἀπεφάνητο μὴ καταδράπτεισθαι τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐξ ὧν ὁ ταύτης πρόεδρος ἐπραξε παρὰ γνώμην τῶν οἰκείων κληρικῶν καὶ τῆς μεγάλης συνόδου. Γέγοναν δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται κρίσεις συνδικαί.

A vincant : sin autem sibiipsis jus dixerint, rei propriae jacturam sustineant, scilicet a suo jure excidant. **654** Hoc quoque eis evenies, qui post captum judicium episcopalem sententiam non expectaverint, sed sua auctoritate regionem apprehenderit. Nec quis, inquit, sibi ipsi blandiatur, hoc est, seipsum decipiat, quod a primate seu metropolitano litteras acceperit loci possessionem ei concedentes. Sive enim habeat litteras, sive non habeat, nisi ejus, qui populum de quo est controversia detinet, litteras acceperit, per quas appareat se ex illius sententia eam, quæ ad ipsum pertinet, regionem pacifice obtinuisse, a jure suo excidet. Sin autem reus contrariam questionem inferat, hoc est, eum, qui in ipsum actionem intendit, reconveniat seu recriminetur, ut ipsa quoque causa finiatur judicantibus episcopis : qui autem judicant, vel a primate dabuntur, vel ex consensu adversariorum eligentur. Interrogaverit autem quispiam, Cum diversi canones definiant eos deponendos, qui in alienis diocesisibus episcopale quid exercent, præter sententiam eorum ad quos pertinent; quomodo præsens canon sola jure, quod forte habet, privatione eum condemnat, qui invaserit? *Solutio.* Ille suppone episcopum, qui sibi jus dixit, jus habere diocesis : et propterea depositioni quidem non subicitur, sed proprio jure excidit. Si enim revera apparuerit alienam esse diocesis, ex vexatione episcopi, qui violentam invasionem passus est, deponetur qui se insolenter et superbe gessit. Præterea interrogaverit quispiam, Cum is qui invasit episcopus jure suo ita exciderit, qui eam detinet, rite tanquam in propria diocesi episcopatum geret, an punietur, ut qui prudens et sciens alienam diocesis detinet, et in ea sacra celebrat? *Solutio.* Lex est quæ dicit, Jubente magistratu juste possidemus : et quia episcopus, qui vim passus est, a canone jus accepit, utpote cum is, qui se insolenter et immoderate gessit, nullum jus in diocesi habuisse reputatus sit; absque ullo præjudicio jura episcopalia exercebit in provincia quam detinet, etsi aliquando erat aliena. Quid vero, vis et insolentia condemnati episcopi Ecclesiæ jura detrimento afficiet? et excludetur qui post eum ordinandus est episcopus, quominus possit revocare jura Ecclesiæ suæ, an non? *Solutio.* Mihi videtur non ex eo lædi Ecclesiam, quod peccet episcopus; et propterea regionem rite revocabit successor ejus qui invasit, etiamsi multum tempus præterierit. Tale quid autem dictum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Lucæ. Cum enim quidam episcopus magnæ Brysis litigaret cum archiepiscopo parvæ Brysis, et protulisset scriptam transactionem antea defuncti archiepiscopi, de non revocanda ab ipso regione, quæ ab episcopo detinebatur; pronuntiavit synodus, non lædi archiepiscopatum ex eo quod ejus præsul præter sententiam suorum clericorum et magnæ synodi fecit. Fuerunt et multa huiusmodi alia synodalia judicia.

« sus, si intra triennium, a quo conversus est, A
« repetat, jure agat. »

Ante leges imperatorias, quemadmodum et .u
centesimo decimo septimo canone scriptum est,
si quis episcopus ab hæresi aliqua ad fidem ortho-
doxam parœciam aliquam convertit, ab eo tempore
eam possidebat, et non poterat quispiam episcopo-
rum, ad quem diœcesis illa pertinebat, eam revo-
care. At post leges de eo latas, synodo placuit eum,
qui regionem aliquam ad fidem orthodoxam con-
vertit, et per triennium eam possedit, a nemine ut
eam repente molestia affectum inculpatum manere,
et eam ab isto non amplius repeti, si intra trien-
nium exiit episcopus, qui eam repeteret, et quie-
vit. Si enim ecclesia, quæ in regionem illam ab
hæresi conversam, jus habet, episcopo vacaverit,
proinde triennalis cursus ei nocebit, postquam in ea
fit episcopus. Sed et parœcia aliqua Donatistarum
episcopi, si ad catholicam Ecclesiam convertatur,
et ab eo qui ipsam ad fidem convertit orthodoxam
diu detenta fuit; postea autem et ipse Donatista
episcopus ad fidei Catholicæ accedit unionem: H-
cebit ei intra triennium, a quo conversus est, pa-
rœciam ad thronum suum pertinentem revo-
care.

CANON CXXI.

« De iis qui invadunt populos, quos putant ad se
« pertinere, præter voluntatem eorum qui illos C
« possident. Similiter placuit, ut quicumque epi-
« scopi populos, quos ad suam sedem pertinere
« existimant, non ita repetant, ut aliis episcopis
« judicantibus hoc agant, sed populos, qui ab
« aliis detinentur, invadant, sive velint sive no-
« lint, causæ suæ jactura multentur: et quicum-
« que utique hoc fecerunt, si non inter episcopos
« consensu negotium finiatur, sed adhuc de eo
« contendant; is ab eo discedat, quem ostensum
« fuerit neglectis iudiciis ecclesiasticis in eum
« impetum fecisse. Nec sibi quispiam blandiatur,
« si a primate de possidendo litteras acceperit.
« Sed sive habeat litteras, sive non, conveniat
« eum qui possidet, et ab eo litteras accipiat; ut
« is videatur pacifice, quæ ad ipsum pertinet, D
« Ecclesiam possidere: sin autem ille contra-
« riam quæstionem referat; ipsa quoque inter
« episcopos judicantes finiatur, sive quos primas
« ei dederit, sive quos ipsi vicinis consensu de-
« legerint. »

BALS. Lex quoque civilis statuit, ut qui sine
magistratus auctoritate rem propriam abstulerit, is
ab ea excidat. Præsens quoque canon decernit, ut
qui se plebis vel regionis jus habere existimant, ne
eam sua auctoritate apprehendant, sive hoc velint
populi, sive nolint; sed quæ ab aliis episcopis deti-
nentur, ejusmodi regiones, cum episcopali iudicio

« πο; ἀπὸ Δονάτου, εἰ ἐν τῷ; τριετίας ἀφ' οὗ
« ἐστρεψεν ἐνάγει, ἐναγίτω.

Πρὸ μὲν τῶν βασιλικῶν νόμων, καθὼς καὶ ἐν τῷ
ἐκατοστῷ ἑπτακαίδεκάτῳ κανόνι ἐγράφη, εἰ τις
ἐπίσκοπος ἀπὸ αἰρέσεως τινος εἰς ὀρθοδοξίαν με-
τέστρεψε παροικίαν τινά, κατεῖχε ταύτην ἀπεινευθεῖον,
καὶ οὐκ ἠδύνατό τις τῶν ἐπισκόπων, ὧτινι ἡ τοι-
αύτη ἀνήκε διοικήσεις, ἀνακαλεῖσθαι αὐτήν. Μετὰ
δὲ τοὺς περὶ τοῦτου νόμους ἤρесе τῇ συνόδῳ τὸν
μεταστρέψαντα εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν χώραν τινά, καὶ
ἐπὶ τριετίαν κατασχόντα αὐτήν, μὴ παρὰ τινος
ὀχληθέντα, ὡς ταύτην ἀναζητήσαντος, μένειν ἀνέγ-
κλιτον, καὶ μηκέτι ταύτην ἀναζητεῖσθαι ἀπ' αὐτοῦ,
εἰπερ ἐφ' ἧς τῆς τριετίας; ὑπῆρχεν ἐπίσκοπος ὁ μέ-
λων ἀναζητῆσαι αὐτήν, καὶ ἠσύχασεν. Εἰ γὰρ ἐχθ-
ρευεν ἐπισκόποδ ἡ ἐκκλησία, ἡ δικαιουμένη ἐπὶ τῇ
χώρα ἐκείνῃ τῇ ἀπὸ τῆς αἰρέσεως μεταστραφείσῃ,
ἔκτοτε ἡ παραδρομὴ τοῦ τριετιῶς χρόνου αὐτὸν
βλάψει, μεθὲ γένηται ἐπ' αὐτῇ ἐπίσκοπος. Ἄλλὰ καὶ
παροικία τις ἐπισκόπου τῶν Δονατιστῶν, ἐὰν πρὸς
τὴν καθολικὴν μεταστρέψῃ Ἐκκλησίαν, καὶ κατα-
σχέθῃ ἐπὶ πολλὸν χρόνον παρὰ τοῦ μεταστρέψαντος
αὐτὴν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν· εἴτα προσέλθῃ τῇ ἐνόητι
τῆς καθολικῆς πίστεως καὶ ὁ Δονατιστῆς ἐπίσκοπος,
ἐξέσται αὐτῷ ἐν τῷ; τριετίας, ἀφ' οὗ ὑπέστρεψεν,
ἀνακαλεῖσθαι τὴν ἀνήκουσαν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ πα-
ροικίαν.

KANON PKA'.

« Περὶ τῶν τοῖ; λαοῖς, οὓς νομίζουσιν αὐτοῖς ἀνή-
« κειν, ἐπιβαινόντων παρὰ γνώμην τῶν αὐτοῦς
« κατεχόντων. Ὅμοιος ἤρесе, ἵνα οἰοιδήποτε
« ἐπίσκοποι: τὰ πλήθη, ἃ νομίζουσι τῷ θρόνῳ
« αὐτῶν ἀνήκειν, μὴ οὕτως θναζητῶσιν, ὥστε
« ἄλλων ἐπισκόπων κρινόντων τοῦτο πράττειν,
« ἀλλ' ὅπὸ ἐτέρου κατεχομένους ἐπέλωσι τοῖς
« λαοῖς, εἴτε θέλουσιν εἴτε μὴ θέλουσι, τοῦ ἰδίου
« πράγματος τὴν ζημίαν ὑπομείνωσιν· καὶ οἱ-
« νες δῆποτε τοῦτο ἐποίησαν, εἰ μὴ ἡ μεταξύ τῶν
« ἐπισκόπων συναίνεσις ἐπερατώθη, ἀλλ' ἀκμήν
« περὶ τοῦ αὐτοῦ φιλονεικοῦσιν, ἐκείνος ἀποστῆ
« ἐκεῖθεν, περὶ οὗ δευχθείη, ὅτι παρεῖσας τοὺς
« ἐκκλησιαστικούς δικαστὰς ἐφοδὸν ἐποίησεν. Καὶ
« μὴ ταυτὸν τις κολακεύσῃ, εἰ ἐκ τοῦ πρωτεύοντος
« γράμματα περὶ τοῦ κατέχειν ἔλαθεν. Ἄλλ' εἴτε
« γράμματα ἔχει, εἴτε οὐκ ἔχει, συνέλθῃ τῷ
« κατέχοντι, καὶ παρ' αὐτοῦ γράμματα λάβοι,
« ὥστε φανῆναι τοῦτον εἰρηρικῶς τὴν αὐτῷ ἀνή-
« κουσιν κατέχειν ἐκκλησίαν· ἐὰν δὲ κάκεῖνος
« τινα ζητήσιν ἀντεναγάγη, καὶ αὐτὴ περατωθῇ
« μετὰ τῶν ἐπισκόπων κρινόντων, εἴτε οὗς ὁ πρω-
« τεύων αὐτοῖς δῶ, εἴτε οὗς γεινιῶντας κατὰ
« συναίνεσιν ἐπιλέξωνται. »

BALS. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος διορίζεται τὸν
ἀνάρχως τὸ ἴδιον ἀφελόμενον ἐκπίπτειν αὐτοῦ. Καὶ
ὁ παρὼν δὲ κανὼν διορίζεται τοὺς ἐπισκόπους, τοὺς
νομίζοντας ἔχειν δικαίον πληθῶς, ἤγουν ἐνορίας, μὴ
αὐθεντικῶς ἐπιδράττεισθαι ταύτης, κἂν θέλωσι τοῦτο
οἱ λαοί, κἂν μὴ θέλωσιν, ἀλλὰ ἐκνικᾶν τὰς κατεχο-
μένους παρ' ἐτέρων ἐπισκόπων τοιαύτας ἐκνορίας

μετά κρίσεως, επισκοπικῆς· εἰ δὲ αὐτεκδικητοὶ γίνωνται, ζημίαν ὑπομένουσιν τοῦ ἰδίου πράγματος, ἢ γνον ἐκπίπτειν τοῦ οικείου δικαίου. Τοῦτο δὲ ἔσται καὶ εἰς τοὺς μετὰ προκάταρξιν μὴ ἀναμείναντας τὴν ἐπισκοπικὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ αὐθεντικῶς ἐπιλαβομένους τῆς ἐνορίας. Καὶ μὴ τις, φησὶν, ἐαυτὸν κολακεύσῃ, ἀντὶ τοῦ, ἀπατήσῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρωτεύοντος ἦτοι τοῦ μητροπολίτου γράμματα ἔλαβεν ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἔχει γράμματα, εἴτε οὐκ ἔχει, εἰ μὴ τὸν κατέχοντος τὸν λαὸν τὸν ἐκνικώμενον λάβῃ γράμματα, δι' ὧν φανήσεται κατὰ γνώμην ἐκείνου εἰρηρικῶς κατασχῶν τὴν διαφέρουσαν αὐτῷ ἐνορίαν, ἐκπεσεῖται τοῦ δικαίου αὐτοῦ. Ἐάν δὲ καὶ ἐναγόμενος ἀντενάγη, τουτέστιν ἀντατιθάσῃ τὸν ἐνάγοντα, ἵνα καὶ αὕτη ἡ ὑπόθεσις περατωθῇ κρινόντων ἐπισκόπων. Οἱ δὲ κρινόντες ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθῆσονται, ἢ κατὰ συναίεσιν τῶν ἀντιδίκων ἐπιλεγῆσονται. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς διαφόρων κανῶν διοριζομένων καθαιρέσθαι τοὺς ἐν ἄλλοτρίαις ἐνορίαις ἐπισκοπικὸν τι ἐνεργούντας παρὰ γνώμην τῶν κατεχόντων αὐτὰς, πῶς ὁ παρῶν κανὼν ἐπὶ μόνῃ ἐκπτώσει τοῦ προσόντος ἰσως δικαίου αὐτῷ κατακρίνει τὸν τὴν ἐφοδὸν ποιήσαντα; Ἀύσις. Ἐνταῦθα ὑπέθου δίκαια ἔχειν ἐνορίας τὸν αὐτονομήσαντα ἐπίσκοπον, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρέσαι μὲν οὐχ ὑπόκειται, ἐκπίπτει δὲ τοῦ οικείου δικαίου. Εἰ γὰρ φανῇ μετὰ ἀληθείας εἶναι ἄλλοτρίαν τὴν τοιαύτην ἐνορίαν ἐξ ὀχλήσεως τοῦ παθόντος τὴν ἐφοδὸν ἐπισκόπου, καὶ καθαιρεθῆσεται ὁ ἀτακτῆσας. Ἐπεὶ ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ πεπονηκότος τὴν ἐφοδὸν ἐπισκόπου οὕτως ἐκπεσόντος τοῦ ἐπισκοπικοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐνδυνάμως ὡς ἐπὶ οικείᾳ ἐνορίᾳ ἐπισκοπεύσει ὁ κατέχων αὐτήν, ἢ τιμωρηθῆσεται, ὡς ἐν εἰδησίαις ἄλλοτρίαν ἐνορίαν κατέχων καὶ ἱερουργῶν ἐν αὐτῇ; Ἀύσις. Νόμος ἐστὶ λέγων, Κελεύοντος ἀρχόντος δικαίως νεμόμεθα, καὶ ἐπεὶ ὁ παθὼν τὴν ἐφοδὸν ἐπίσκοπος ἀπὸ τοῦ κανόνος δεδικαιώται, ὡς τοῦ ἀτακτῆσαντος λογισθέντος μηδέποτε σχεῖν δικαίον εἰς τὴν ἐνορίαν, ἀποκριματίστως ἐνεργῆσαι ἐπισκοπικὰ δίκαια εἰς ἣν κατέχει ἐνορίαν, κἂν ἦν ποτε ἄλλοτρία. Τί δὲ, ἢ ἀταξία καὶ ἐφοδὸς τοῦ κατακριθέντος ἐπισκόπου λυμάνεται τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀποκλεισθήσεται ὁ μετὰ τοῦτον χειροτονηθόμενος ἐπίσκοπος ἀνακαλεῖσθαι τὰ δίκαια τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, ἢ οὐ; Ἀύσις. Ἐμοὶ δοκεῖ μὴ καταδράπτεισθαι τὴν ἐκκλησίαν ἐξ ὧν ἀμαρτάνει ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ διὰ τοῦτο ἐνδυνάμως ἵνα ἀνακαλέσθαι τὴν ἐνορίαν ὁ διαβεβήμενος τὴν ποιήσαντα τὴν ἐφοδὸν, κἂν καὶ πολὺς παρέλθῃ καιρὸς. Ἐλαλήθη δὲ τοιοῦτον τι καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λουκᾶ. Τινὸς γὰρ ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Βρύσεως δικαζομένου μετὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς μικρᾶς Βρύσεως, καὶ προχομίσαντος διαλυτὸν ἔγγραφον τοῦ προταλευτήσαντος ἀρχιεπισκόπου, χάριν τοῦ μὴ ἀνακαλεῖσθαι τοῦτον ἐνορίαν κατεχομένην ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, ἡ σύνοδος ἀπεφώνησε μὴ καταδράπτεισθαι τὴν ἀρχιεπισκοπὴν ἐξ ὧν ὁ ταύτης πρόεδρος ἔπραξε παρὰ γνώμην τῶν οικείων κληρικῶν καὶ τῆς μεγάλης συνέδου. Γέγοναι δὲ καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται κρίσεις συνδικαί.

vincant : sin autem sibiipsis jus dixerint, rei propriae jacturam sustineant, scilicet a suo jure excidant. 654 Hoc quoque eis eveniet, qui post captum judicium episcopalem sententiam non expectaverint, sed sua auctoritate regionem apprehenderit. Nec quis, inquit, sibi ipsi blandiatur, hoc est, seipsum decipiat, quod a primate seu metropolitano litteras acceperit loci possessionem ei concedentes. Sive enim habeat litteras, sive non habeat, nisi ejus, qui populum de quo est controversia detinet, litteras acceperit, per quas appareat se ex illius sententia eam, quae ad ipsum pertinet, regionem pacifice obtinuisse, a jure suo excidet. Sin autem reus contrariam quaestionem inferat, hoc est, eum, qui in ipsum actionem intendit, reconveniat seu recriminetur, ut ipsa quoque causa finiatur judicantibus episcopis : qui autem judicant, vel a primate dabuntur, vel ex consensu adversariorum eligentur. Interrogaverit autem quispiam, Cum diversi canones desiniant eos deponendos, qui in alienis diocesis episcopale quid exercent, praeter sententiam eorum ad quos pertinent ; quomodo praesens canon sola juris, quod forte habet, privatione eum condemnat, qui invaserit? *Solutio.* Ille suppose episcopum, qui sibi jus dixit, jus habere diocesis : et propterea depositioni quidem non subjicitur, sed proprio jure excidit. Si enim revera apparuerit alienam esse diocesis, ex vexatione episcopi, qui violentam invasionem passus est, deponetur qui se insolenter et superbe gessit. Praeterea interrogaverit quispiam, Cum is qui invasit episcopus jure suo ita exciderit, qui eam detinet, rite tanquam in propria diocesi episcopatum geret, an punietur, ut qui prudens et sciens alienam diocesis detinet. et in ea sacra celebrat? *Solutio.* Lex est quae dicit, Jubente magistratu juste possidemus : et quia episcopus, qui vim passus est, a canone jus accepit, utpote cum is, qui se insolenter et immoderate gessit, nullum jus in diocesi habuisse reputatus sit ; absque ullo praedjudicio jura episcopalia exercebit in provincia quam detinet, etsi aliquando erat aliena. Quid vero, vis et insolentia condemnati episcopi Ecclesiae jura detrimento afficiet? et excludetur qui post eum ordinandus est episcopus, quominus possit revocare jura Ecclesiae suae, an non? *Solutio.* Mili videtur non ex eo laedi Ecclesiam, quod peccet episcopus ; et propterea regionem rite revocabit successor ejus qui invasit, etiamsi multum tempus praeterierit. Tale quid autem dictum est tempore sanctissimi patriarchae domini Lucae. Cum enim quidam episcopus magnae Brysis litigaret cum archiepiscopo parvae Brysis, et protulisset scriptam transactionem antea defuncti archiepiscopi, de non revocanda ab ipso regione, quae ab episcopo detinebatur ; pronuntiavit synodus, non laedi archiepiscopatum ex eo quod ejus praesul praeter sententiam suorum clericorum et magnae synodi fecit. Fuerunt et multa huiusmodi alia synodalia judicia.

ZONAR. Si quis episcopus alicujus populi curam ad se pertinere contendat, non illum sibi pro potestate arrogare, sed ad episcoporum concilium causam deferre, ac per eos, quæ ad Ecclesiam suam pertinere arbitretur, recuperare, canon decernit. Quod si quis in alicujus loci ab altero episcopo detenti possessionem, sive a populo accersitus, sive eo repugnante, temere irruat, jus suum emitteat, ac ejus rei, quam pro imperio occupare conatus est, etiamsi jus in eam habuit, possessione multabitur. Quod si nonnulli, inquit, hoc fecerunt; hoc, quid? ut apud episcopos nimirum controversiam suam de jure populi ambiguo disceptarent, neque tamen controversiæ aut judicii finem expectavere; sed re adhuc inexplorata et incerta litigantium alter se ab ecclesiastico judicio subtraxit, dubiamque adhuc possessionem invasit; jus suum is quoque amittet. Neque **655** vero sibi quisquam, inquit, blandiatur seu assentetur, id est, seipsum decipiat (est namque quoddam genus fraudis assentatio, cum pro veritate nihil assentator loquatur, sed ad gratiam atque auribus serviens omnia proferat), ne quis ergo, inquit, seipsum decipiat, quod a primate, aut metropolitano provincia, litteras, quibus ei loci possessio permittatur, acceperit. Sive enim eas revera habeat, sive non habeat nisi ab eo quoque episcopo, qui in possessione quamvis incerta versatur, litteras acceperit, quibus ecclesiam ad illum pertinentem, se non sine illius approbatione pacate obtinuisse demonstrat; omnino causa cadet: si vero is, qui delatus est, auctori vicissim litem intendat; ea quoque controversia episcoporum judicio definiatur. Judices porro, vel a metropolitano dabuntur, vel communi oartis utriusque consensu deliguntur.

ARIST. « Nemo sibi vendicat, quod ad se pertinere existimatur: sed episcopi judicent, vel quos primas dabit, vel vicini ex consensu. Qui autem a primate litteras de detinendo accepit, sibi blanditur. »

Si quis episcopus sibi videtur jus habere in parœciam aliquam ab alio episcopo detentam, ad episcopos, qui in ipsum jurisdictionem habent, accedere debet, et litem ei intendere: non autem suum esse ultorem, et cum auctoritate conari possidere, quod existimat ad se pertinere. Quod si et litteras de populo, qui ab alio episcopo detinetur, possidendo acceperit, semetipsum decipit. Nihil enim ex eo emolumenti accipiet, nisi qui cum detinet pacifice mallet desistere, quam judicialiter amoveri.

CANON CXXII.

« De iis qui populos ad se pertinentes negligunt. « Similiter placuit, ut quicumque negligunt loca, quæ ad suam cathedram pertinent, quod ad ea ad catholicam unionem lucrificianda attinet, a vicinis eorum diligentibus episcopis conveniantur, ne hoc facere differant. Quare si intra terminum sex mensium a die hujus conven-

ZONAR. Ἀπαγορεύει ὁ κανὼν οὗτος τὸ τὸν λήγοντα δίκαιον ἔχειν ἐπίσκοπον ἐπὶ λαῶν τινι, δυνατεῖα χρῆσθαι, καὶ ἐπιρχεσθαι αὐτοῖς, βούλεται δὲ εἰς κρίσιν ἐπισκόπων καταγεῖν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὕτως ἐκνικῆν, ὅ οἷται διαφέρειν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἐπέλθῃ τις τοῖς λαοῖς τοῖς ὑπὸ ἑτέρου ἐπισκόπου καταγομένοις, εἴτε βούλονται αὐτὸν οἱ λαοὶ ἐκείνοι ἔχειν ἐπίσκοπον, εἴτε μὴ βούλονται, ἐκπεσεῖται τοῦ οἰκείου δικαίου, ζημιούμενος τὸ δυναστεία ἀφαίρεθῆν, ὥστε κἰν δίκαιον ἐπ' ἐκείνῳ εἶχεν, ἀπολέσαι αὐτό. Εἰ δὲ καὶ τις, φησὶ, τοῦτο ἐποίησαν· τούτο, ποῖον; τὸ παρὰ ἐπισκόπων κριθῆναι περὶ τοῦ ἀναζητουμένου λαοῦ, εἰ μὴ μέγρο πέρματος τῆς ὑποθέσεως ἐνέμειναν τῷ δικαστηρίῳ, ἀλλ' ἔτι φιλονεικούμενου καὶ δικαζομένου τοῦ πρῶτου γματος ἐν τῶν δύο μερῶν ἀποσπῆ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαστηρίου, καὶ ἔφοδον ποιήσῃ κατὰ τοῦ ἐκνικωμένου λαοῦ, κάκεινο ἐκπεσεῖται τοῦ ἴδιου δικαίου. Καὶ μὴ τις, φησὶν, αὐτὸν κολακεύσῃ, ἀντὶ τοῦ ἀπατήρη. Ἡ γὰρ κολακεία ἀπάτη ἐστίν, οὐδὲν ὕγιες τοῦ κολακεύοντος λέγοντος; ἀλλὰ πάντα πρὸς χάριν καὶ θεραπείαν τοῦ κολακευομένου. Μὴ τις οὖν, φησὶν,, αὐτὸν ἀπατήσῃ, ὅτι ἐκ τοῦ πρωτεύοντος, ἦτοι τοῦ μητροπολίτου τῆς ἐπαρχίας, γράμματα εἰσδόν, ἐπιτρέποντα αὐτῷ τὴν τοῦ τόπου κατάσχεσιν. Εἴτε γὰρ ἔχει γράμματα, εἴτε οὐκ ἔχει, εἰ μὴ τοῦ κατέχοντος τὸν λαὸν τὸν ἐκνικώμενον λάθοι γράμματα, δι' ὧν φανήσεται κατὰ γνώμην ἐκείνου εἰρηνικῶς κατασχὼν τὴν διαφέρουσαν αὐτῷ ἐκκλησίαν, ἐκπεσεῖται τοῦ δικαίου αὐτοῦ· ἐν δὲ καὶ ὁ ἐναγόμενος ἀνεπαγγέλλῃ, τούτεστιν, ἀνταπειθήσεται τὸν ἐνάγοντα, ἵνα καὶ αὐτῇ ἢ ὑπόθεσις περατωθῇ κρινόντων ἐπισκόπων. Οἱ δὲ κρινόντες ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθήσονται, ἢ κατὰ συναίνεσιν τῶν ἀντιδίκων ἐπιλεγῆσονται.

ARIST. « Μηδεὶς αὐτῷ ἐκδικεῖται τὸ νομιζόμενον ἐ διαφέρειν, ἀλλ' ἐπίσκοποι κρινέτωσαν, ἢ οὐδ' ὁ πρωτεύων δώσει, ἢ οἱ γειτονοῦντες ἐκ συναίνεσιν; ὁ δὲ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος γράμμα περὶ τοῦ κατασχέειν λαῶν αὐτὸν κολακεύει. »

Εἰ τις ἐπίσκοπος οἷται ἔχειν δίκαιον ἐπὶ τινι παροικίᾳ παρ' ἑτέρου ἐπισκόπου καταγομένη, τοῖς προσφόροις αὐτῷ ἐπισκόποις ὀφείλει προσέρχεσθαι, καὶ περὶ τούτου διεγκαλεῖν· οὐ μὴν αὐτεκδίκητον γίνεσθαι, καὶ αὐθεντικῶς κατασχέειν πειρᾶσθαι, ὅπερ οἷται αὐτῷ διαφέρειν. Εἰ δὲ καὶ γράμματα λάθῃ περὶ τοῦ κατασχέειν τὸν λαὸν, τὸν ὑπ' ἑτέρου καταγομένου ἐπισκόπου, αὐτὸν ἀπατᾷ. Οὐδὲ γὰρ ὠφελήθησε ταὶ τι ἐξ αὐτοῦ, εἰ μὴ ὁ κατέχων αὐτὸν εἰρηνικῶς θελήσῃ ἀποσπῆναι, ἢ δικαστικῶς μετακινήσῃ.

KANON PKB.

« Περὶ τῶν ἀμελούντων τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων λαῶν. « Ὅμοιος ἤρρεσεν, ἵνα οἵτινες δῆποτε ἀμελοῦσι τῶν τόπων τῶν ἀνηκόντων τῇ αὐτῶν καθέδρᾳ, πρὸς τούτους κερδᾶναι εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἐγκληθῶσιν ἀπὸ τῶν γειτωνίωντων αὐτοῖς ἐπιμελῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ μὴ ἀναβάλλεσθαι τοῦτο πρᾶξι. Διὸ ἐάν ἐν τῷ προθεσμίας μηνῶν

εξ ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς περὶ τούτου συναλεύ- A
 ε σως μὴδὲν ἀνύσσει, τῷ δυναμένῳ λοιπὸν τού-
 ε τος κερδᾶναι προσκυρωθῶσιν· οὕτως μέντοι,
 ε ἴνα, ἐὰν ἐκεῖνος, πρὸς ὃν δαίκνυνται ἀνήκειν οἱ
 ε τοιοῦτοι, ἐξεπίτηδες διὰ τινὰ οἰκονομίαν ἐδοξεν
 ε ἀμελεῖν, τοῦτο τῶν αἰρετικῶν ἐπιλεξαμένων,
 ε ὥστε ἀθροῦθως αὐτοὺς παραδέξασθαι· καὶ ἐν
 ε τοσοῦτῳ ἢ αὐτοῦ ἐπιμέλεια ὑπὸ ἐτέρου προ-
 ε ελήφθη, ἥτιναι εἰ καταχρήσατο, τοὺς αὐτοὺς αἰ-
 ε ρετικούς πλεον ἐκάλει· τούτου μεταξὺ ἐπι-
 ε σκόπων κρινόντων διαγινωσκόμενου, οἱ τόποι
 ε τῆ αὐτοῦ καθέδρα ἀποκατασταθῶσιν. Τῶν δὲ
 ε κρινόντων ἐπισκόπων ἐκ διαφόρων ὄντων ἐπι-
 ε αρχῶν, ἐκεῖνος ὁ πρωτεύων τοὺς δικαστάς
 ε δώσει, οὕτινος ἐν τῇ χώρᾳ ὁ αὐτὸς ὑπάρχει
 ε τόπος, περὶ οὗ φιλονεικεῖται. Ἐὰν δὲ κατὰ B
 ε κοινήν συναίνεσιν γείτονας ἐπιλέξωνται κριτὰς,
 ε ἢ εἰς ἐπιλεγῆ ἢ τρεῖς· καὶ ἐὰν τρεῖς ἐπιλέξων-
 ε ται, ἢ τῆ τῶν ὄλων ψήφῳ ἐξακολουθήσουσιν, ἢ
 ε τῆ τῶν δύο. »

ΒΑΣ. Ἄλλοι μὲν ἐξελάβοντο τὸν κανόνα εἰς
 ἐπισκόπους ἀμελῶς διατιθεμένους ἐπὶ τῇ ἐκδικήσει
 τῶν ἀνηκόντων κατὰ δεσποταίαν ταῖς ἐκκλησιαίαις
 αὐτῶν τόπων· ἐγὼ δὲ πρὸς τὴν ἐπιτέλωσιν τοῦ
 κανόνος ἐρμηνεύων αὐτὸν, φημι ὅτι ἤρσατο τοῖς Πα-
 τράσι, ἴνα, ἐὰν ἐπίσκοποι τινες ἀμελῶσι τοῦ διδά-
 σκειν τοὺς ἐν ταῖς ἐνορίαις αὐτῶν, εἴτε κερδαίνειν
 τὰς ψυχὰς τούτων, ὀφείλωσιν εἰς τὴν καθολικὴν
 ἐνότητα, ἤγουν εἰς τὴν ἐτησίαν σύνοδον, ἐγκαλεῖσθαι,
 ἤγουν παραγγέλλεσθαι παρὰ τῶν γειτνιαζόντων C
 ἐπιμελῶν ἐπισκόπων περὶ τοῦ μὴ ῥαθυμεῖν, ἀλλὰ
 διδάσκειν τὸν ὑπ' αὐτοὺς λαόν. Ἐὰν δὲ μετὰ τὸ γε-
 νῶσθαι τὴν παραγγέλλαν οὐ διορθωθῶσιν οἱ ἐπιφω-
 νηθέντες καὶ εἰς διδασκαλίαν ἐπαγρυπνήσωσιν ἐν τῷ
 μηνῶν ἕξ, ἔκτετε ὀφείλωσιν οἱ τοιοῦτοι τόποι
 προσκυροῦσθαι ἐτέρῳ πλησιοχώρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ
 δυναμένῳ τούτους κερδᾶναι, ἤγουν διὰ τῆς διδασκα-
 λίας οικειώσασθαι. Ἐὰν δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ὁ πρὸ τού-
 του τὴν τοιαύτην ἐνορίαν ἔχων, λέγῃ διὰ τινὰ οἰκο-
 νομίαν ἀμελεῖσθαι τοῦ διδάσκειν τὸν ἐν αὐτῇ λαόν, ὡς
 τυχόν τῶν ἐν ἐκείνῃ ὄντων αἰρετικῶν θελησάντων
 χωρὶς τινος ἐλέγχου ἐπιστραφεῖν, καὶ ἀξιοσάντων
 σεσιγημένους τὸν λόγον τῆς ἀληθείας παραδίξασθαι,
 καὶ διὰ τοῦτο ἀμελεῖσθαι τῆς διδασκαλίας, ἴνα μὴ
 καταχρώμενος ταύτῃ τοὺς αἰρετικούς ἐπιπλεον εἰς D
 κακίαν παροξύνῃ διὰ τοὺς ἐλέγχους ὑβρισθησύν-
 τας, καὶ τοῦτο αὐτὸ διαγινωσκθῆ παρ' ἐπισκόπων·
 ἀντιστραφεῖται ἢ ἐνορία πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκο-
 πον. Ἐπεὶ δὲ εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινος, Τίνες δικάσαι
 ὀφείλωσιν τὴν τοιαύτην ὑπόθεσιν; ὤρισαν οἱ Πατέ-
 ρες ἐκεῖνους δίδοσθαι δικαστάς ἐπισκόπους παρὰ
 τοῦ πρωτεύοντος τῆς ἐπαρχίας ἥτοι τοῦ μητροπολί-
 του, οὗς ἂν αὐτὸς ὀρίσῃ, ἅτε καὶ τοῦ τόπου ὑπὸ
 τῆν ἐπαρχίαν τούτου διακειμένων. Ἐὰν δὲ οἱ περὶ
 τῆς ἐνορίας δικαζόμενοι ἐπιλέξωνται δικαστάς ἐκ
 γειτόνων ἐπισκόπων, μὴ κολλοὺς ἐπιλεγέσθωσαν,
 ἀλλ' ἢ ἓνα ἢ τρεῖς. Εἰ μὲν γὰρ εἰς ἐπιλεγῆ, τῆ ψήφῳ
 ἐκεῖνου ἔψωνται· αἰρετὸς γὰρ ὢν δικαστὴς ἐκκλησίᾳ
 οὐχ ὑποκείσεται· εἰ δὲ τρεῖς εἴσιν, ἢ σύμφηφοι

tionis nihil effecerint, ei deinceps, qui illos
 possit lucrifacere, assignentur : sic tamen, si
 ille, ad quem ii pertinere ostenduntur, de in-
 dustria propter aliquam œconomiam negligere
 visus sit, cum hoc maluissent hæretici, ut ipsos
 absque ullo strepitu acciperet; et interea ejus
 diligentia ab alio præventa sit; qua quidem si
 usus esset, ipsos hæreticos magis ad improbi-
 tatem incitasset : eo inter judicantes episcopos
 cognito, loca ejus sedi restituantur. Cum autem
 judicantes episcopi sint ex diversis provinciis,
 primas ille judices dabit, in cujus regione est
 locus ille de quo contenditur. Sin autem com-
 muni consensu vicinos judices elegerint, vel
 unus eligatur, vel tres : et si tres elegerint,
 vel omnium sententiam sequentur, vel duo-
 rum. »

BALS. Alii quidem acceperunt canonem de epi-
 scopis, qui negligenter se gerunt in iis locis, quæ
 jure domini ad ecclesias suas pertinent, vindican-
 dis. Ego vero, secundum canonis titulum eum
 interpretans, dico, quod Patribus placuit, ut si
 episcopi aliqui negligant eos docere qui in suis
 sunt diœcesibus, ut eorum animas lucrifaciant, de-
 bent ad catholicam unionem, seu ad annuam syno-
 dum evocari, seu denunciari, a vicinis diligentibus
 episcopis, ne sint socordes, sed suum populum do-
 ceant. Sin autem postquam facta fuerit denuntiatio
 interpellati non corrigantur, nec doctrinæ invigilent
 intra sex menses; tunc 656 debent ejusmodi loca
 alii vicino episcopo assignari, qui possit eos lucrifa-
 cere, seu per doctrinam sibi familiares reddere. Si
 autem episcopus, qui ante hunc eandem habuit
 diœcesim, dicat œconomia aliqua et quodam consi-
 lio se populum suum docere negligere; utpote
 quod hæretici, qui in ea forte sunt, velint sine ulla
 reprehensione converti, et æquum censeant ut ve-
 ritatis rationem tacite suscipiant; et propterea
 docere negligit, ne ea utens hæreticos magis ad
 improbitatem incitet, ut qui reprehendi ægre ferant,
 et hoc ipsum ab episcopis verum cognitum fuerit :
 ad eundem episcopum regio revertetur. Quia au-
 tem verisimile erat dicere aliquos, Quinam hanc
 causam judicare debent? statuerunt Patres, eos
 episcopos dari judices a priuate provinciæ, seu
 metropolitano, quos ipsi visum fuerit, utpote cum
 is locus situs sit in ejus provincia. Sin autem qui
 de regione contendunt, ex vicinis episcopis judices
 elegerint, non multos eligant, sed unum, vel tres.
 Et si unus quidem electus fuerit, illius sententiam
 sequentur; cum sit enim electus iudex, in eum non
 cadit appellatio : sin autem sint tres, vel erunt
 concordantes, et eorum sententia necessario valebit,
 vel dissentient, et plurium valebit sententia. At-
 que hic quidem canon sic eos punit, qui non du-
 cent sibi subjectos populus. Quinquagesimus octavus

autem canon sanctorum apostolorum sic expresse dicit : Episcopus vel presbyter qui clerum vel populum negligit, et eos pietatem non docet, segregetur : in socordia autem permanens, deponatur. Et mihi magis videtur servandus canon apostolicus. Iniquum enim est, propter episcopi negligentiam episcopatum ad se pertinente regione privari. Sed id, quod in apostolico canone dicitur, fiet, postquam episcopo denuntiatum fuerit, ut vult hic præsentis canon. Quæ autem in præsentis canone continentur pro dispensatione in aliis quoque justis et rationalibus causis accipe. Non enim negligens reputabitur episcopus, qui ægrotat, vel qui in majoribus causis ecclesiasticis versatur. Lege et can. 103 præsentis synodi, qui hujusmodi negligentiam episcopi communionis privatione, consequenter dicto canoni apostolico, multat.

ἐκκλησιαστικαῖς· μιλῶσιν ἐνασχολούμενος ὑποθέσειν. Ἀνάγκη καὶ τὸν ἐκατοστὸν τρίτον κανόνα τῆς παρούσης συνόδου, ἀκαινωησίᾳ καταδικάζοντα τὸν τοιοῦτον ἀμελῆ ἐπίσκοπον ἀκολουθῶν· τῷ ῥηθέντι ἀποστολικῷ κανόνι.

ZONAR. Si qui episcopi, inquit canon, loca ad suas ecclesias spectantia negligant, nec de iis recipiendis aut vindicandis laborent, ea de re apud synodum, quam unitatis catholicæ nomine, quod fidei vinculo in unum quasi corpus adscripta sit, explicavit, a vicinis episcopis accusentur. Quod si sex ab accusatione mensibus rei agendæ adhuc indormientes, loca ecclesiis suis minime recuperaverint, ea alteri, qui lucrificacere, hoc est, sibi vindicare possit, adjudicabuntur. Verum si episcopus ad quem illa pertinent, non negligentia, sed consilio potius et de industria confestim repetendi curam seposuit, quia forte ab iis episcopis ea loca detinebantur, qui cum hæretici essent, ea conditione, ne quis eos ulla molestia afficeret, Ecclesiæ catholicæ se adjunxerant, ac eo propterea remissius agente ejus partes alter præripuit; tum loca illa, re per episcopos cognita, ei ad quem pertinent episcopo restituantur. Nam si ea episcopus vindicare, ac ab hæreticis, a quibus detinebantur, eripere festinasset; peiores eos proculdubio effecisset atque ad pravitatem morumque perversitatem amplius concitasset. Qui autem hac de re cognoscant, a primæ provinciæ, cujus in ditioe locus est, episcopi judices dabuntur. Quod si ipsimet, qui inter se disceptant, eligere voluerint, aut unum, canon ait, aut tres certe controversiæ arbitros statuunt. Nam si unus electus sit, valebit ejus sententia, cum in 657 judicem electum non cadit appellatio. Sin autem tres fuerint, vel idem omnes decernerent, ac eorum judicio necessario stari oportebit, vel ita dissentient, ut duos tamen inter se convenire, uno tantummodo discrepante, necesse sit, ac tunc quoque id quod plures probaverint retinebitur.

ARIST. « Qui ad se pertinentia negligunt ammonentur : et si nihil intra sex menses fecerint, ei, qui lucrificacere potest, adjudicentur. Si autem œconomice neglexerint, ne hæreticos

ἔσονται, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ ψήφος αὐτῶν κρατήσῃ, ἢ μερισθῆσονται, καὶ κρατήσῃ λοιπὸν ἡ τῶν πλειόνων ψήφος. Καὶ οὗτος μὲν ὁ κανὼν οὕτω καλᾶζει τοὺς μὴ διδάσκοντας τοὺς ὑπ' αὐτοῦ λαοὺς· ὁ δὲ νῆ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶν οὕτω ῥητῶς· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἀμελῶν τοῦ κλήρου ἢ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ παιδεύων αὐτοὺς τὴν εὐσέβειαν, ἀποριζέσθω· ἐπιμένων δὲ τῇ ῥαθυμίᾳ, καθαιρεῖσθω. Καὶ δοκεῖ μοι μᾶλλον ὀφείλειν κρατεῖν τὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος. Ἄδικον γάρ ἐστι διὰ τὴν ἀμέλειαν τοῦ ἐπισκόπου στερηθῆναι τὴν ἐπισκοπὴν τῆς ἀνηκούσης ταύτης ἐνορίας. Πλὴν καὶ τὰ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος γινήσεται μετὰ τὸ παραγγεληθῆναι τὸν ἐπίσκοπον κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Τὰ δὲ τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενα χάριν οἰκονομίας ἐκλαθεὺ καὶ εἰς ἑτέρας εὐλόγους αἰτίας.

Οὐ γὰρ ἀμελής λογισθήσεται ὁ ἐπίσκοπος νοσῶν, ἢ

ZONAR. Ἐάν τινες ἐπίσκοποι, φησὶν ὁ κανὼν, ἀμελῶσι τῶν τόπων τῶν ἀνηκόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν, πρὸς τὸ αὐτοὺς κερδᾶναι, ἀντὶ τοῦ, ὥστε αὐτοὺς ἐκνικῆσαι καὶ ἔχειν, ἵνα αἰτιαθῶσιν εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν σύνοδον δηλαδὴ τὴν ἡνωμένην τῇ καθολικῇ πίστει, ἐγκαλοῦντων αὐτοῖς περὶ τούτου τῶν γειτνώνων τοῖς τόποις ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ αἰτιαθέντες ἐντὸς μηνῶν ἕξ μετὰ αἰτίας ἰψηφισμένων εὐδὲν ἀνύσωσιν εἰς ἐκδικήσιν τῶν διαφερόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν ῥαθυμούντες, προσκυρωθῆσονται τῷ δυναμένῳ κερδᾶναι αὐτοὺς, τοῦτέστιν ἐκνικῆσαι. Ἐάν δὲ ὁ ἐπίσκοπος, ᾧ ἀνήκον οἱ τόποι, οὐ διὰ ῥαθυμίαν, ἀλλὰ δι' οἰκονομίαν ὑπερετίθετο, ἴσως τῶν κατεχόντων τοὺς τόπους αἰρετικῶν ἐπισκόπων ἐνωθίντων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ συμφωνίᾳ τοῦ ἀθροῦσους αὐτοὺς διατηρηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο ὑπεριθεμένου τὴν ἐκνίκησιν τοῦ ἐπισκόπου προέλαβεν ἄλλος, οἱ τόποι τῷ ἐπισκόπῳ, ᾧ διέφερον, ἀποκαταστήσονται· ἐπισκόπων περὶ τούτου διαγινωσκόντων. Εἰ γὰρ ἐπιούδασεν ὁ ἐπίσκοπος ἐκνικῆσαι τοὺς τόπους ἀπὸ τῶν κατεχόντων αὐτοὺς αἰρετικῶν, πλεόν ἂν ἐκάκιζεν αὐτοὺς, ἀντὶ τοῦ, χείρονος ἂν ἐποίησεν αὐτοὺς, καὶ εἰς πλείονα κακίαν ἤρθεῖσεν ἂν. Τοῦ δὲ περὶ τούτου μέλλοντα διαγινωμονεῖν ἐπισκόπους ὁ πρωτεύων τῆς ἐπαρχίας δώσει, ἐν ἧ ὁ ἐκνικώμενος διακαίεται τόπος. Ἐάν δὲ οἱ περὶ τῶν τόπων δικαζόμενοι αὐτοὶ ἐπιλέξωσιν δικαστὰς, ἢ εἰς ἐπιλεγέσθω, φησὶν ὁ κανὼν, ἢ τρεῖς. Εἰ μὲν γὰρ εἰς ἐπιλεγῆ, τῇ ψήφῳ κείων ἐφθονταῖ· αἰρετὸς γὰρ ὢν δικαστὴς ἐκλήψῃ οὐχ ὑποπεσείσται· εἰ δὲ τρεῖς εἰσιν, ἢ σύμφηγοὶ ἔσονται, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἡ ψήφος αὐτῶν κρατήσῃ, ἢ μερισθῆσονται αἱ γνώμαι αὐτῶν, ὡς τοὺς μὲν δύο ὁμογνωμονῆσαι, τὸν δ' ἕτερον ἄλλης γενέσθαι βιογνώσεως, καὶ κρατήσῃ λοιπὸν τῶν πλειόνων ἡ ψήφος.

ARIST. « Οἱ τῶν ἀνηκόντων ἀμελοῦντες ὑπομνησθήσονται· καὶ εἰ μὴ ἐντὸς μηνῶν ἕξ ἐδράσωσι, τῷ δυναμένῳ κερδᾶναι προσκυρούεσθωσαν. Εἰ μὲντοι οἰκονομικῶς κατημέλησαν,

« ὡς τε μὴ προσερεθίζαι τοὺς αἰρετιζόντας, καὶ εὐτο δευχθῆ, κρινόντων ἐπισκόπων, τῶν ἢ δοθέντων ἢ ἐπιλεγόντων, τῇ καθέδρᾳ τούτων ἀποκαθιστάσθωσαν. »

Ἐάντινες τῶν ἐπισκόπων τῶν ἀνηκόντων τόπων τῇ αὐτῶν καθέδρᾳ ἀμελήσωσι, καὶ ὑπομνησθέντες παρὰ τῶν γειτνιώντων αὐτοῖς ἐπισκόπων ἐπιμελῶν, ὥστε διεγερθῆναι εἰς τὸ παντοίως σπεῦσαι τοὺς ἐκεῖσε ὄντας αἰρετικούς· μεταστρέψαι πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν, καὶ ἐν τῶν μηνῶν ἑξὲς μετὰ τὴν αἰτίαν οὐδὲν τι ἀνύσωσιν, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ μείνωσι καταφρονήσαι καὶ ῥηθυμίᾳ ἐτέρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ δυναμένῳ τούτους κερᾶναι, προσκυρωθήσονται. Εἰ μὲντοι κατ' οἰκονομίας λόγον οὐ διανέστησαν πρὸς ἐπιμέλειαν, ἵνα μὴ τοὺς αἰρετικούς ἴσως πρὸς ἀναισχυρίαν μείζονα διεγείρωσιν· ἀλλ' ὡς ἐλπίζοντες αὐτοὺς μεθ' ὑπομνήσας μᾶλλον καὶ μακροθυμίας κερᾶναι, ἡσύχασαν· καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἕτεροι τινες τῶν ἐπισκόπων τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν προέλαβον καὶ προσεκυρώθησαν ἐκείνοις τῶν αἰρετικῶν οἱ τόποι, καὶ τοῦτο δευχθῆ, κρινόντων ἐπισκόπων, τῶν ἢ παρὰ τοῦ πρωτεύοντος δοθέντων, ἢ παρ' ἀμφοτέρων τῶν ἐπισκόπων ἐπιλεγόντων, ὡς διὰ τοιαύτην οἰκονομίαν τῆς διδασκαλίας δῆθεν αὐτῶν ἡμέλησαν τόποι.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΓ'.

« Ὅτι οὐκ ὀφείλει (39) τῶν ἐπιλεγόμενων δικαστῶν ἢ γνώμη ἐξουθενεῖσθαι. Ἀπὸ δὲ τῶν δικαστῶν, τῶν κατὰ κοινὴν συναίνεσιν ἐπιλεγόντων, μὴ ἐξεῖναι ἐκκαλεῖσθαι. Ὅστις δὲ δήποτε ἀποδευχθῆ διὰ μονοτονίαν μὴ θέλειν τοῖς δικασταῖς πειθαρχῆσαι, τοῦτο γινώσκων ὁ τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπος δώσει γράμματα, ὥστε μὴ δένα τῶν ἐπισκόπων αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἕως οὗ πειθαρχῆσῃ. »

ΒΑΣΣ. Σαφῆς ὁ κανὼν. Διορίζεται γὰρ μὴ ἐκκαλεῖσθαι τίνα κατὰ τῆς ψήφου τῶν ἐπιλογῆς τῶν μερῶν δικαζόντων ἐπισκόπων· τὸν δὲ τοῦτο ποιήσαντα, ἀκοινωνησίᾳ κατακρίνεσθαι παρὰ τοῦ πρωτεύοντος, ἡγουν τοῦ μητροπολίτου. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, τινὲς μὲν εἶπον τοῦτο γίνεσθαι ἐκλούθως τῷ ἰθ' κεφ. τοῦ β' τίτλου τοῦ ζ' βιβλίου, ὡφ' λέγοντι· Ὁ αἰρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψήφον ὁ πραιτωρ· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ περὶ τοιούτων αἰρετῶν διδάσκειν τὸν κανόνα· τοὺτους γὰρ δόσεις προστίμου καθίστησι δικαστὰς, ἰδιώτας ὄντας· ἀλλὰ περὶ ἐπισκόπων ἐχόντων δικαιοδοσίαν. Εἶναι δὲ ἰδικὸν τοῦτο εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις καὶ μόνας, ὡσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ. Οἱ γὰρ πολιτικοὶ νόμοι κατὰ παντὸς δικαστοῦ ἐκκαλεῖσθαι ἐκχωροῦσι, κἂν ἐξ ἐπιλογῆς τῶν μερῶν κατέστη τις δικαστὴς.

ΖΩΝΑΡ. Ἐάν κατὰ κοινὴν γνώμην οἱ δίκην ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους αἰρετισθῶνται δικαστὰς, οὐκ

Guil. Beveregii notæ.

(39) Ὅτι οὐκ ὀφείλει. Ad hunc etiam canonem in codice Amerbachiano sub scholii nomine hæc leguntur, Περὶ τῶν μὴ πειθαρχούντων· τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις, καὶ περὶ ἐπισκόπων μὴ διχομένων τοὺς ἀποβληθέντας ἢ ἀκοινωνήτους. De iis qui episcopis

« irritarent, et hoc appareat, episcopis sive dactis sive electis iudicibus, eorum cathedræ resituantur. »

Si qui episcopi loca ad suas cathedras pertinentia neglectui habuerint, et a vicinis suis diligentibus admoniti episcopis, ut summa ope niterentur hæreticos, qui ibi sunt, ad fidem orthodoxam convertere, et intra sex menses post admonitionem nihil omnino effecerint, sed in eodem neglectu manserint et desidia: alii episcopo, qui ea lucrifacere potest, adjudicentur. Si autem juxta administrationis rationem, se ad diligentiam non excitarunt ne forte hæreticos ad majorem profirant impudentiam, sed ut ipse ducti eos patientia potius et longanimitate lucrifacere, quieverunt, et interim alii quidam episcopi diligentiam eorum anticiparunt, et hæreticorum loca iis adjudicata sunt, et hoc evincatur, iudicantibus episcopis, vel a primatu datis, vel ab ambobus episcopis electis, quod propter talem nimium œconomiam instructionem eorum negligebant: iustiusmodi loca cathedræ eorum iterum resituantur.

ἀποκαταστῶσιν αὐθις τῇ καθέδρᾳ αὐτῶν οἱ τοιοῦτοι

CANON CXXIII.

« Quod non debet electorum iudicum sententia nihili pendi. A iudicibus autem, qui communi consensu electi sunt non licet appellare. Quicumque vero ostensus fuerit propter pervicaciam nolle iudicibus parere, hoc sciens primæ sedis episcopus, dabit litteras, ut nullus ei episcopus communicet donec paruerit. »

BALS. Clarus est canon. Statuit enim, neminem appellare debere adversus sententiam episcoporum qui ex partium electione iudicant. eum autem qui hoc fecerit, excommunicatione condemnari a primatu seu metropolitano. Hæc, cum a canone decernantur, dixerunt quidem nonnulli hoc fieri consequenter capiti 19 tit. 2 libri vii, quod dicit Electitius iudex, quod sibi videtur, decernit, nec prætor ullam de ejus sententia curam gerit. Mihi autem videtur, non de ejusmodi electitiis loqui canonem; pœnæ enim datio eos iudices constituit, cum sint privati, sed de episcopis, qui habent jurisdictionem: esse autem hoc ecclesiarum causarum, earumque solarum proprium, sicut et multa alia. Leges enim civiles ab omni iudice appellare permittunt, etiamsi quis ex partium electione constitutus fuerit.

ZONAR. Si iudices communi consensu elegerint, qui litigant; eis ab illorum sententia ad alios ju-

Guil. Beveregii notæ.

uis non obtemperant, et de episcopis non recipientibus ejectos vel excommunicatos. Verum neque hoc scholii nomen meretur, neque huic canonis quadrat.

dices provocandi non dabitur facultas. Quod lex quoque civilis lib. vii, tit. 3 cap 9 Basilie. ita decernit, dicens : Electus iudex ex æquo et bono, quod sibi videtur, statuit; neque in ejus sententiam curiose prætor inquirat. Quod vero addit canon, ejusmodi est, ut si quis nimirum, sui juris ac sententiæ nihilum temerax atque præfractus, iudicibus non obediat, primæ sedis episcopus reliquis episcopis litteris denuntiet, ut ab ejus communionem, quamdiu ille parere recusaverit, abstineant.

658 ARIIST. « Juxta ab ambobus partibus electus recusari non potest. »

Nec episcopi nec clerici communi consensu episcopos iudices eligentes, et ab iis iudicati, contra eorum sententiam appellare possunt : et hoc non hic tantum, sed et in aliis præsentis synodi canonibus decretum fuit.

CANON CXXIV.

« Ut episcopus qui propriam diocesim contemnit, et privetur communionem. Si in matriculis seu in cathedralis episcopus negligens fuerit adversus hæreticos, admoneatur a vicinis diligentibus episcopis : et ei propria ostendatur negligentia, ad hoc ne excusationem habeat. Si autem a quo die communitus fuerit, intra sex menses in eadem provincia degens, non eorum, qui debent ad catholicam unionem converti, curam gesserit : cum eo non communicetur, donec id impleverit. Si autem exsecutor in his locis non adfuerit, episcopo ne adscribatur. »

BALS. In canone 121 satis scripsimus de episcopis qui nullam curam gerunt docendorum suorum populorum : de quibus præsens quoque canon dicit, adjiciens consequenter canonico apostolico, excommunicationi subjici eos qui post denuntiationem illos docere negligunt, qui in matriculis seu inter cathedrarum suarum aut ecclesiarum jura sunt, hæreticos. Si autem exsecutor, inquit, ab episcopo admonitus, ut ad locum accederet, et hæreticos vocaret, hoc non fecerit, culpæ non erit affinis episcopus. Est enim hoc quoque rationabilis causa, sicut morbi, et cæteræ. Est autem exsecutor, vel regionis exarchus, qui talia administrat, vel magistratus regionis, qui in rebus ejusmodi necesse habet episcopo opem ferre, et magis quam optimo canone præsentis synodi.

ZONAR. Suos episcopos Donatistæ quoque habebant, suasque matriculas, hoc est tabulas, in quibus ea, quæ ad ipsorum ecclesias spectabant, descripta continerentur. Si quis igitur orthodoxus episcopus, cathedras ab hæreticis occupatas, lucæque in eorum matriculis descripta, recuperare neglexerit, nec de iis laboraverit, qui ad Ecclesiam catholicam converti debeat, illum a vicinis episcopis ea de re ca-

A εξίσταται αυτοίς εκκαλεσθαι κατά τῆς ψήφου αὐτῶν. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος οὕτω θεσπίζει ἐν βιβλίῳ ζ', τίτλῳ β' κεφαλ. ιθ' λέγων· Ὁ αἰρετικὸς δικαστὴς τὸ θεοῦν αὐτῷ ψηφίζεται, καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψήφον ὁ πραιτωρ. Εἴτα ἐπάγει ὁ κανὼν· Ὅστις δὲ διὰ μονοτονίαν, ἤγουν ἰσχυρογνωμοσύνην ἢ ἀναίσχυντίαν, οὐ πειθαρχεῖ τοῖς δικασταῖς, ὁ τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπος ἐντελεῖται διὰ γραμμάτων τοῖς ἐπισκόποις μὴ συγκοινωνῆσαι αὐτῷ, ἕως οὐ πειθαρχήσῃ.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ ἐκ τῶν δύο μερῶν αἰρετικὸς κριτὴς ἐπαράγχατος. »

Ὅτε ἐπίσκοποι οὕτε κληρικοί, κατὰ κοινὴν συναινέσειν δικαστάς ἐπισκόπους ἐπιλεξάμενοι, καὶ παρ' αὐτοῖς κριθέντες, κατὰ τῆς ἀποφάσεως αὐτῶν δύνανται ἐκκαλεῖσθαι· καὶ τοῦτο οὐκ ἐνταῦθα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἑτέροις κανόσι τῆς παρούσης συνόδου ὠρίσθη.

KANON PKΔ'.

« Ὅστε τὸν καταφρονούντα τῆς ἰδίας διοικήσεως ἐπίσκοπον στερεῖσθαι τῆς κοινωνίας. Ἐάν ἐν τοῖς ματρικίοις, ἤγουν ἐν ταῖς καθέδραις, ἐπίσκοπος ἀμελής γένηται κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ὁπόμνησθειῇ ἀπὸ γειτνιώντων ἐπισκόπων ἐπιμελῶν, καὶ ὑποβειχθεῖ αὐτῷ ἡ ἰδία περιφρονησις πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ἀπολογία. Ἐάν δὲ ἀφ' ἡς ἡμέρας ὁπόμνησθῇ, ἐντὸς μηνῶν εἴς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ διάγων, μὴ τῶν ὀφειλόντων πρὸς τὴν καθολικὴν ἐνότητα ἐπιστραφῆναι τὴν φροντίδα ποιήσεται· τῷ τοιοῦτῳ μὴ συγκοινωνηθῇ, ἕως οὐ τούτο πληρώσῃ. Εἰ δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἐργαστὴς εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους μὴ παραγένηται, τῷ ἐπίσκοπῳ μὴ ἐπιγραφῆ. »

ΒΑΣΣ. Ἐν τῷ ρκα' κανόνι ἀρκεύονται· ἐγράφθη μὲν περὶ τῶν ἀμελούντων ἐπισκόπων τῆς διδασκαλίας τῶν ὑπ' αὐτοὺς λαῶν· περὶ ὧν καὶ παρῶν κανόνων φησι, προστιθέμενος ἀκολουθῶς τῷ ἀποστολικῷ κανόνι ἀφορισμῷ ἀκοινωνησίας καθυποβάλλεσθαι τοὺς μετὰ παραγγελίαν ἀμελοῦντας· τοῦ δὲ δέσκειν τοὺς ἐν τοῖς ματρικίοις, ἤγουν τοῖς δικαίοις τῶν καθεδρῶν ἦτοι τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ὅντας αἰρετικούς. Εἰ δὲ, φησὶν, ὁ ἐπίσκοπος ἐργαστὴς, ἐπιτραπίς παρὰ τοῦ ἐπίσκοπου κατὰ τόπον ἀφικέσθαι καὶ μετακαλέσασθαι τοὺς αἰρετικούς, οὐ ποιήσει τοῦτο, ἀκαταίτητος ἔσται ὁ ἐπίσκοπος. Ἔστι γὰρ καὶ τοῦτο αἰτία εὐλογος ὅποια ἡ τῆς νόσου καὶ αἱ λοιπαί. Ἐπίσκοπος δὲ ἐστὶν ἢ ὁ ἐγγύριος ἐξάρχος ὁ τοιαῦτα οἰκονομῶν, ἢ ὁ ἀρχὸν τῆς χώρας, ὁ πρὸς ἀνάγκη· ἔχων βοθηεῖν τῷ ἐπίσκοπῳ ἐν τοιοῦτοις, καὶ μᾶλλον ἢ ὁ ἐγγύριος ἐκδικῶν, ὁ δηλούμενος ἐν τῷ κζ' κανόνι τῆς παρούσης συνόδου.

ZONAR. Καὶ ἐπισκόποι ἰδίου· εἶχον οἱ δονατισταὶ, καὶ ματρικία, ἤγουν ἀπογραφὰς, τῶν διαφερόντων ταῖς ἐκκλησίαις αὐτῶν. Λέγει οὖν ὁ κανὼν ὅτι, ἐάν ἐπίσκοπος ὀρθόδοξος ἀμελήσῃ ἐκδικῆσαι τὰς καθέδρας τῶν αἰρετικῶν, καὶ τὰ ἐν τοῖς ματρικίοις αὐτῶν, καὶ μὴ φροντίσῃ τῶν ὀφειλόντων πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπιστραφῆναι, ἵνα ὑπομνησκηται· περὶ τοῦτου ἐκ τῶν γειτόνων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ

τὴν ὑπόμνησιν ἐὰν ἐντὸς μηνῶν ἕξ ἢ ὡς φροντίση τῆς ἀποπέσεως ἐκαὶ ἐνόημων, ἵνα μὴ συγκοινωνῇ αὐτῷ τις. Εἰ δὲ ἐνόηται, φησὶν, οὐ πάρασι δὲ ὁ ἐπεξεργαστής, ἦγουν ὁ ἀρχων τῆς χώρας, ὅστις ἐπεξεργάσασθαι δύναται τὴν ὑπόθεσιν, καὶ παραστῆσαι καὶ ἀκοντας τοὺς αἱρετικούς ἀπολογησομένους, ἢ ὁ ἐκ βασιλέως δοθείς ἴσως εἰς ἐκδίκησιν κατὰ τὸν κτ' κανόνα, τῷ ἐπισκόπῳ μὴ ἐπιγραφῆ εἰς ἀμέλειαν ἢ ὑπέροχους διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀρχοντος ἢ τοῦ ἐκδικίου γινομένη. *episcopi indiligentiæ adscribatur, si tunc temporis aliquam ex magistratus aut defensoris absentia rebus ipsi moram afferri contigerit.*

ΑΡΙΣΤ. « Περὶ φρονῶν ἐπίσκοπος τὴν ὑπὲρ τῶν αἱρετικῶν ἐπιμέλειαν, καὶ ὑπομνησκόμος, εἰ ἐπὶ τῆς ἰδίας διδάγει περὶ φρονήσεως ἐπὶ ἕξ μηνῶν, καὶ μὴ φροντίζει τούτων τῆς ἐπιστροφῆς, ἢ ἢ τῶ ἀκοινωνήσεως. »

Ὁ μὲν προγραφὴς ἐκατοστὸς πρῶτος κανὼν τὸν καταφρονητικῶς διατεθέντα ἐπίσκοπον περὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν διόρθωσιν, καὶ μὴδὲ μετὰ τὴν ὑπόμνησιν τῆς τούτων ἐπιστροφῆς ἐπὶ ἕξ μηνῶν φροντίσαντα, καταδικάζει, εἰς τὸ προσκυρωθῆναι τοὺς τόπους αὐτῶν ἐτέρῳ ἐπισκόπῳ, τῷ δυναμένῳ εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν αὐτοὺς μεταστρέψαι· ὃ δὲ παρὼν κανὼν ἀκοινωνήσιν αὐτῷ ἐπάγει καὶ ἀφορισμένον εἶναι προστάττει, ἕως οὗ τὸ ἀνήκον αὐτῷ ἔργον πληρώται. Καὶ δοκεῖ ὁ κανὼν οὗτος οἰοῦν ἐναντιοῦσθαι τῷ ρκα' κανόνι, ἄλλο παρ' ἐκεῖνον ἐπάγων ἐπιτίμιον τῷ ἐπισκόπῳ, τῷ τῆς ἐπιστροφῆς τῶν αἱρετικῶν ἀμελοῦντι· οὐκ ἔστι δὲ ἐναντιός· ἄλλ' ὅταν μὲν εὐρίσκηται ἐπίσκοπος ἕτερος, τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῶν ἀναδεχόμενος, ἀφαιρεθῆσεται ὁ καταφρονήσας τῆς σωτηρίας αὐτῶν ἐπίσκοπος, ὅπερ εἶχεν ἐπ' αὐτοὺς ἐπισκοπικὸν δίκαιον, καὶ προσκυρωθῆσεται ἐκεῖνός· ὅταν δὲ οὕτως ἄλλος τὴν φροντίδα αὐτῶν ἀναδέχηται, οὐτε αὐτὸς τῆς ἐπιστροφῆς τούτων ἐπιμελήσεται, τῆνικαῦτα τῷ τῆς ἀκοινωνήσεως ἐπιτίμιόν ὑποβληθῆσεται. Εἰ δὲ μετὰ τὸν ἀφορισμὸν τῆ τοιαύτῃ ῥηθυμῆ ἐπιμένει, καὶ καθαιρεθῆσεται, κατὰ τὸν πεντηχοστὸν ὑγδοον κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

KANON PKE'.

« Περὶ τῶν τοὺς Δονατιστὰς κοινωῆσαι ψευδομένων ἐπισκόπων. Ἐὰν δὲ ἀπειδείη τὸν τοιοῦτον ψευδομένον περὶ τῆς ἐκεῖνων κοινωνίας, ἐν τῷ λέγειν αὐτοῦ; κεκοινωνήκεναι, οὐδὲ δείκνυται συνειδήσει αὐτοῦ μὴ κοινωῆσαι· καὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἐπιτίμιον ἀπολείσει. »

ΒΑΣ. Διορισθέντες οἱ Πατέρες, ὅπως ὀφείλουσι κολάζεσθαι οἱ ἀμελοῦντες τοῦ ἐπιστρέφειν διὰ διδασκαλίας τοὺς ὑπὲρ τὴν ἐνορίαν αὐτῶν ὄντας αἱρετικούς, καὶ προσθέμενοι συγγινώσκεισθαι τοὺς εὐλόγως πρὸς τοῦτο ἐμποδισθέντας, νῦν ἐπάγουσι ὡς, ἐάν τινες ἐξ αὐτῶν εἴπωσιν ὁμιλήσαι διδασκαλικῶς τοῖς οὖσιν ἐν τῇ τούτων ἐνορίᾳ αἱρετικούς, καὶ ἀποδειχθῶσι ψευδομένοι, οὐ μόνον ἀφορισμῶ, ἀλλὰ καὶ καθαιρέσει καθυποβληθήσονται διὰ τὴν ἀκραν αὐτῶν ἀμέλειαν καὶ τὸν δόλον.

ΖΩΝΑΡ. Ἐὰν δὲ, αἰτιώμενος, ὅτι μὴ ἐξενίκησε τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν κατεχόμενα, ἰδέη κοινωῆσαι

A non admoneri jubet : quod si admonitus, sex mensium intervallo, si quidem in eis locis agat, negotium minime susceperit ; ejusdem communionis omnibus interdictum esse decernit. Verum si ipse quidem, inquit, præsens adait, exsecutor autem sive præfectus regionis, qui opus ad exitum perducatur, et a quo hæretici causam dicere vel invit cogantur, vel alius ab imperatore ex canonis 27 decreto munere præpositus, desideretur : ne uli

ARIST. « Episcopus hæreticorum curam gerere contemnens, et admonitus, si per sex menses in suo permanserit contempta, eorumque conversio ei non curæ fuerit, excommunicatur. »

Antescriptus centesimus vicesimus primus canon episcopum, qui in hæreticis corrigendis negligenter gerit, et nec post admonitionem intra sex menses conversionis eorum cura eum tangit, condemnat; ut loca eorum alii episcopo, qui eos ad fidem catholicam potest convertere, assignentur. At præsens canon excommunicatione eum multat et segregari jubet, usque dum opus ad se pertinens expleverit. Et videtur hic canon aliquo modo canoni 121 contrarius, diversum ab eo supplicium sumens de episcopo qui hæreticorum conversionem negligit. Non est autem contrarius, sed eum quidem alius inveniat episcopum, curam eorum in se suscipiens, auferetur episcopo, qui saluti eorum parum consulit, quidquid in eos habuit jus episcopate, et illi adjudicabitur. Cum autem nec alius curam eorum suscipiat, nec ipse conversionem eorum in cura habeat, tunc excommunicationis pœnæ subjicietur : si vero post excommunicationem in istiusmodi desidie persistat, et deponatur, juxta quinquagesimum octavum sanctorum apostolorum canonem.

CANON CXXV.

« De episcopis, qui mentiuntur Donatistas communicasse. Sin autem ostensum fuerit eum de illorum communionem fuisse mentitum, dum dicit eos communicasse, quos eo sciente non communicasse constiterit : episcopatum quoque perdet. »

BALS. Cum definissent Patres quomodo sint puniendi ii qui negligunt per doctrinam convertere hæreticos qui sunt in eorum diocesi, et adjecissent iis ignoscendum esse qui justa causa in hoc impediti fuerunt, nunc inferunt quod si qui ex eis dixerint se cum hæreticis, qui sunt in sua regione, docendi gratia communicasse, et ostensum fuerit eos mentiri ; non solum segregationi, sed etiam depositioni subjicientur, propter summam eorum negligentiam et fraudem.

ZONAR. Si vero quod ab hæreticis injuste possessa bona non eripuerit accusatus, eo se tueatur,

quod illos Ecclesiæ catholicæ communicare asserat, proptereaque vindicationem honorum ipse neglexerit; ac postea mendacii convictus fuit, cum illos vel nullo modo, vel certe non ejus scientia, id est, nec ipso laborante nec sciente, communicasse sit compertum: episcopatu quoque privabitur, hoc est, deponetur.

ARIST. « Qui communicare dicit, quem non communicare novit, episcopatu privatur. »

Quicumque episcopus Donatistas ad catholicam Ecclesiam non conversos novit, si iis communicaverit, dicens eos ad orthodoxam fidem conversos esse: talis, ut de communione eorum mentiens, et Ecclesiam Dei decipiens, erit depositus.

CANON CXXVI.

« De presbyteris et clericis, ut non appellent nisi ad synodos Africae. Similiter placuit ut presbyteri, diaconi, et reliqui inferiores clerici, si in iis quas habeant causas, de priorum episcoporum sententia querantur, vicini episcopi eos audiant, et quæ inter eos sunt terminent illi, qui ab ipsis ex priorum episcoporum consensu assumuntur: sin autem etiam ab eis appellare voluerint, ne appellent, nisi ad synodos Africae, vel ad suarum provinciarum primates. Qui vero ad transmarina loca appellare voluerit, a nullo in Africa ad communionem admittatur. »

BALS. Dicunt Patres, quod si quis clericus a proprio episcopo condemnatus fuerit, et gravetur, non debet ad alterius provinciae synodum, quæ est longius appellare; sed vicinorum episcoporum audientiam implorare; etiam eum consensu ejus qui **660** condemnavit eum, episcopi scilicet sui. Sin autem eorum quoque, ad quos appellavit, sententia ei displiceat, non debet ad transmarinas synodos appellare, quæ Romæ scilicet sunt; sed ad propinquiores, nempe ad synodos Africae, vel ad provinciarum metropolitanos eorum qui primum judicaverunt episcoporum. Si quis autem præter hæc fecerit, excommunicationis segregatione condemnabitur. Nota ergo ex hoc præsentis canonis, quod consequenter legi civili Patres quoque concesserunt his appellare eos qui condemnantur. Nota præterea quod tempore præsentis synodi non habebant metropolitani tale jus in suos episcopos illiusque subjectos clericos, quale nunc habent. Poterant enim clerici ab episcopis condemnati vicinorum episcoporum audientiam appellare: quod nunc non admittitur; propterea quod in quarta synodo provinciarum metropolitibus provisum sit. Cum autem lex dicat eos lædi, qui ad incompetentem judicem provocarint, præsens canon damnatum ad excommunicationem extendit.

Α τοὺς αἰρετικούς τῆ καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀμαρῆσαι αὐτοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς, ἐλεγχθῆ δὲ ψευδόμενος μὴ κοινωνησάντων τῶν αἰρετικῶν, ἢ κοινωνησάντων μὲν ἰσως, μὴ συνειδῆσαι δὲ αὐτοῦ, ἀντὶ τοῦ μὴ εἰδότες αὐτοῦ μηδὲ σπουδάσαντος, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεσεῖται, ἤγουν καθαιρεθῆσεται.

ΑΡΙΣΤ. « Ὁ εἰπὼν κοινωνικὸν, ὃν οἶδεν ἀκοινωνῆσεν, ἀκοινωνησάντων. »

Ἔστις ἐπίσκοπος τοὺς Δονατιστὰς οἶδε πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν μὴ ὑποστρέψαντας, εἰ συγκοινωνῆσαι αὐτοῖς, λέγων πρὸς τὴν ὀρθοδόξην μεταστρέφαι αὐτοὺς, ὁ τοιοῦτος ὡς ψευδόμενος περὶ τῆς κοινωνίας αὐτῶν, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀπατήσας, ἔσται καθαιρεμένος.

KANON PKΓ.

« Περὶ πρεσβυτέρων καὶ κληρικῶν, ἵνα μὴ ἐκκαλεῶνται, εἰ μὴ πρὸς τὰς τῆς Ἀφρικῆς συνόδους. Ὁμοίως ἤρσαν, ἵνα πρεσβύτεροι, διάκονοι, καὶ οἱ λοιποὶ κατώτεροι κληρικοί, ἐν αἷς ἔχουσιν αἰτίας, ἐὰν περὶ τῆς ψήφου τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου μέμφωνται, οἱ γεινιώντες ἐπίσκοποι τοῦτων ἀκρόασονται, καὶ τὰ μεταξὺ τοῦτων περατώσασιν οἱ παρ' αὐτῶν κατὰ συναινεσιν τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων προσλαμβανόμενοι· ἐὰν δὲ καὶ ἀπ' αὐτῶν ἐκκαλεῖσθαι θελήσασιν, μὴ ἐκκαλέσονται, εἰ μὴ πρὸς τὰς τῆς Ἀφρικῆς συνόδους, ἢ πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν. Πρὸς δὲ τὰ πέραν τῆς θαλάσσης ὁβουλόμενος ἐκκαλεῖσθαι, ἀπὸ μηδεὸς ἐν Ἀφρικῇ δεχούσῃ εἰς κοινωνίαν. »

ΒΑΣ. Φασὶν οἱ Πατέρες ὅτι, ἐὰν οὐλοσθήτις κληρικὸς καταδικασθῆ παρὰ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, καὶ βρῦνηται, οὐκ ὀφείλει πρὸς σύνοδον ἑτέραν ἐπαρχίας πορῶντῶ οὐσαν ἐκκαλεῖσθαι· ἀλλὰ ἀνακαλεῖσθαι τὴν τῶν γεινιώντων ἐπισκόπων ἀκρόασιν, καὶ μετὰ συναινεσεως τοῦ καταδικάσαντος αὐτὸν οἰκείου ἐπισκόπου. Ἐὰν δὲ καὶ ἐπὶ τῇ τῶν τοιούτων ἐκκλητορίῳ ἀποφάσει ἀπαρέσκηται, οὐκ ὀφείλει πρὸς τὰς πέραν τῆς θαλάσσης συνόδους ἐκκαλεῖσθαι, τὰς ἐν Ῥώμῃ ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἐγγυτέρω οὐσα, ἤγουν ἢ πρὸς τὰς τῆς Ἀφρικῆς συνόδους, ἢ πρὸς τοὺς μητροπολίτας τῶν ἐπαρχιῶν τῶν πρώτων κρινάντων ἐπισκόπων. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτά τις ποιῆσει, ἀφορισμῷ ἀκοινωνησίας κατακριθῆσεται. Σημειώσαι οὖν ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι ἀκολούθως τῷ πολιτικῷ νόμῳ καὶ οἱ Πατέρες ἐξεχώρησαν δις ἐκκαλεῖσθαι τοὺς καταδικαζόμενους. Ἐτι σημειώσαι ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας συνόδου οὐκ εἶχον εἰς μητροπολίταις τοιαῦτα δίκαια κατὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ κληρικῶν, οἷα ἔχουσι σήμερον. Ἠδύνατον γάρ οἱ παρὰ ἐπισκόπων καταδικαζόμενοι κληρικοί τὴν τῶν γεινιαιζόντων ἐπισκόπων ἀνακαλεῖσθαι ἀκρόασιν· ὅπερ ἀρτίως οὐ παραδεχθήσεται διὰ τὴν γενομένην οἰκονομίαν εἰς τὰς τῶν ἐπαρχιῶν μητροπόλεις κατὰ τὴν ὀρθόδοξον. Τοῦ δὲ νόμου λέγοντος βλάπτεσθαι τοὺς ἐκκαλεσαμένους εἰς ἀπρόσφορον δικαστήν, ὁ παρῶν κανὼν τὴν βλάβην εἰς ἀκοινωνησίαν ἐξετάσθη.

ZONAR. Τοὺς κληρικούς τῶν ἐκκλησιῶν δίκας ἔχοντας πρὸς ἀλλήλους παρὰ τοῖς ἐπισκόποις, οἷς ὑπόκεινται, δικάζεσθαι διάφοροι κανόνες ὤρισαντο. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν περὶ ἐκκλητῶν θεσμοθετεῖ, καὶ φησιν ὅτι, ἐὰν ἀπαρέσκωνται τῇ ψήφῳ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν οἱ παρ' αὐτοῖς δικάσάμενοι κληρικοί, οἱ γαιτονοῦντες ἐπίσκοποι τούτων ἀκροάσονται, καὶ διαγνωμονήσουσι περὶ τῆς ψήφου, εἰ ἔστιν ἀνεπισηφαλῆς. Ἔσονται δὲ ἐκκλητῆριοι, οἵτινες ἂν παρὰ τῶν δικαζομένων ἐπιλεγῶσι κατὰ συναίρεσιν τοῦ ἐπισκόπου αὐτῶν. Ἐὰν δὲ καὶ ἡ τῶν ἐκκλητῆριων ἐπισκόπων ἀπόφασις ἀπαρέσκη, παρὰ ταῖς ἐν Ἀφρικῇ συνόδοις δοκιμασθήσεται, καὶ παρὰ τοῖς πρωτεύουσι τῶν ἐπαρχιῶν, ἤγουν τοῖς προκαθημένοις τῶν ἄλλων. Εἰ δὲ τις, φησί, βουλευθεὶς πέραν τῆς θαλάσσης ἐκκαλέσασθαι, ἤγουν πρὸς τοὺς τῆς Ἰταλίας ἐπισκόπους καὶ τὴν ἐκεῖ σύνδον, ἀκοινώνητος, φησὶν, ἤτω παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς Ἀφρικῆς.

ARIST. « Πρεσβύτερος καὶ διάκονος, ἐπιμεμφόμενοι ἐπισκόπῳ, γείτοσιν ἐπισκόποις ἐγκαλεῖσθαι ἔμελλαν· ἀλλὰ μὴ τὸ πέλαιος διαπεράτωσαν. Ἐκκοινώνητοι γὰρ ἔσονται ἐν Ἀφρικῇ. »

Τοῦτο καὶ ἐν τῷ εἰκοστῷ ὀγδόῳ κανόνι τῆς παρουσίας συνόδου ὤρισθη, τὸ μὴ τινι πρεσβύτερον ἢ διάκονον, παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καταδικασθῆναι, καὶ τὴν κρίσιν ἐπιμεμφόμενον, καὶ κατὰ ταύτης ἐκκαλεῖσθαι βουλόμενον, τὸ πέλαιος τῆς Ἀφρικῆς διαπερᾶν, καὶ περὶ ταύτης τῆς Ῥώμης προσέρχεσθαι, ἀλλὰ τοῖς γείτοσιν ἐγκαλεῖν ἐπισκόπους, καὶ παρ' αὐτοῖς γυμνάξιν τὴν ἐκκλησίαν· εἰ δὲ μὴ, ἀκοινώνητον εἶναι ἐν Ἀφρικῇ. Τοῦτο δὲ ἰκωλύθη, ὡς οἴμαι, διὰ τε τοὺς κατὰ θάλασσαν κινδύνους, καὶ τὸ μὴ συντριβᾶς ὑφίστασθαι καὶ καινοτομίας τὰ μέρη διὰ τὴν ἐπὶ ξένης μακρᾶν ἀποδημίαν.

KANON PKZ'.

« Περὶ παρθένων μικρῶν ἔτι μὴν καλυπτῶν. Ὁμοίως ἤρεσεν, ἵνα ὁσπερὶ ποτε τῶν ἐπισκόπων, δι' ἀνάγκην τῆς παρθενικῆς σωφροσύνης, ὅτε ἢ ἐραστῆς δυνατὸς ἢ ἄρπαξ τις ἔστιν ἐν ὑποψίᾳ, ἢ ἔτι μὴν ὑπὸ τινος θανάτου κινδύνου αὐτῆς ἔσται νυχθεῖσα, παρακαλοῦντων ἢ τῶν γονέων αὐτῆς, ἢ ὧν τῇ φροντίδι ἀνάκειται, διὰ τὸ μὴ χωρὶς τοῦ σχήματος τελευτηθῆναι, καλύψῃ παρθένον ἢ ἐκάλυψεν ἐν τῷ κείρας ἐνιαυτῶν εἰκοσιπέντε, μηδὲν ἐν τῷ τοιοῦτον βλάβῃ περὶ τοῦτου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐνιαυτῶν κατασταθεῖσα σύνοδος. »

BALS. Καθιεροῦσθαι μὲν παρθένους διαλαμβάνει ὁ ἕκτος· κανὼν τῆς παρουσίας συνόδου, καὶ ὁ μὲν, ὥστε ἐν τῇ ἀρμοδίῳ ἡλικίᾳ καὶ διακονίσσας καθίστασθαι αὐτάς. Μετασχηματίζεσθαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρθένου κανόνος· ἀναθάνομεν μετὰ τὸν κε' ἐνιαυτῶν. Φασὶ γὰρ οἱ Πατέρες, ἵνα, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ ἐκάλυψε, τούτεστι μετεσχημάτισε, παρθένον ἀνατεθείσαν θεῷ, ἢ καλύψει πρὸ τῆς κείρας, ἤγουν πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν κε' ἐνιαυτῶν (τυχὸν γὰρ ἐπεθουλεύσατο τῇ σωφροσύνῃ ταύτης ἐραστῆς δυνατὸς, ἢ ὑπωπτεῦστο

ZONAR. Ut clerici, qui ecclesiasticas in se invicem controversias habent, ab ipsis, quibus subji-ciuntur episcopis judicentur, plurimum canonum decreto constitutum est. Hoc vero canone de pro-vocationibus statuitur, ut si nimirum episcoporum suorum iudicio litigantes clerici stare nolint, a vicinis episcopis audiantur, ac ab eis sententiæ æquitas examinetur. Judices porro isti provocationis a liti-gantibus, non sine episcopi tamen approbatione, deligentur. Quod si ipsa quoque episcoporum sen-tentia, ad quos provocavere, non satisfecerit, ad syn-odos in Africa habendas causa referetur, atque ad provinciarum primates, qui scilicet aliis cum auctoritate præfecti sunt. Si quis autem ad trans-marina iudicia, hoc est, ad Italiæ episcopos, vel ad Italiæ synodum provocare velit, a communione, in-quit, in Africæ synodo excludatur.

ARIST. « Presbyter et diaconus, qui de episcopo suo conqueruntur, ad vicinos episcopos appel-lent : at mare ne trajiciant. In Africa enim excommunicabuntur. »

Hoc et in vicesimo octavo synodi præsentis ca-none decretum est ; ut nullus presbyter, aut dia-conus, a suo episcopo condemnatus, et iudicium reprehendens, et contra illud appellare volens, Africæ pelagus transeat, et ejus gratia Romam adeat : sed ad vicinos appellabit episcopos, et iis appellationis causam indicabit : sin minus, excom-municatum esse in Africa. Hoc autem vetitum fuit, ut opinor, et propter maris pericula, et ut partes vexationes et innovationes non sustinerent, per longinquam ad regionem exteram peregrinationem.

CANON CXXVII.

« De parvis virginibus adhuc velandis. Similiter placuit ut quisquis episcopus propter necessi-tatem virginalis pudicitie in periculum addu-ctæ, quando vel potens amator vel raptor ali-quis suspectus fuerit, vel ipsa etiam propter mortiferum aliquod periculum compuncta fue-rit, adhortantibus vel ejus parentibus, vel iis qui ejus curam gerunt, ut non sine habitu mo-riatur, velaverit virginem vel velavit intra vicesimum quintum ætatis annum ; nihil eum lædet de eo annorum numero constituta synodus. »

BALS. Consecrari quidem virgines tractat sextus canon præsentis synodi, et quadragesimus quartus, ut in convenienti ætate ipsæ etiam diaconissæ constituantur : habitum **661** autem sumere post vicesimum quintum annum a præsentis canone discimus. Dicunt enim Patres, ut si episcopus vel velavit, hoc est, induit virginem Deo consecratam, vel velabit, ante ætatem viginti quinque annorum (forte enim ejus pudicitie insidiabatur potens ali-quis, vel periculum erat ne raperetur ab aliquo,

qui vesano ejus amore captus erat, vel mortifero morbo correpta, ne e vita migraret timebatur, et, ne non perfecta remaneret, adhortati sunt parentes, vel qui alioqui ejus curam gerebant, ne ea sancto habitu privaretur: et propter ejusmodi justas causas eam ante justum tempus induit) nulla in re præjudicio afficiatur apud synodum, quæ hujusmodi causas debet observare, tanquam qui forte ante viginti quinque annos completos virginem induerit, et canonem transgressor reputetur. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege canonem 40 syn. in Trullo; et dic secundum illum, eos qui ad Deum accedunt, transformari habitumque mutare, sive sint viri, sive mulieres, scilicet post decennium. Est enim ea synodus præsentis posterior, et sancti etiam Basilii canonibus. Si autem velis præsentem canonem valere, ut non præjudicio afficiantur episcopi qui, propter justam causam, aliquos etiam ante decennium vestiunt; nemo est qui prohibeat. Nota autem quod, etiam ex hoc præsentis canone, non permittitur alicui homines monastico vestitu induere sine episcopali permissione.

καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οὐκ ἐφαί:α: τιν: σκοπικῆς.

ZONAR. Ne a presbyteris consecrentur virgines, sexto hujus synodi canone constitutum est: sacras autem puellas, ubi a patribus discedunt, a quibus custodiebantur, curare episcopum, vel si is absuerit, presbyterum, ut honestis mulieribus commendentur, quadragesimus quartus canon jubet. Moris enim fuit, templis offerri puellas consecrandas, hoc est, ut Deo dicatæ virginitatem prouderentur, ac postea opportuno tempore in diaconissarum ordinem legerentur. Ergo si virginis hujusmodi Deo dicatæ potens aliquis amore correptus est, vel a scelerato quopiam per vim abductum iri suspicio est, ex quo castitati illius periculum imminet, vel constitutæ in vitæ discrimine religiosum habitum indulgeri cum ipsamet, tum ipsius propinqui rogauerunt, ne ea sine habitu moriatur; eam licet vicesimo quinto anno nondum exacto, ut sceleratorum vim effugiat quippe consecrata, vel ne ex hac vita non initiata migret, velandi, hoc est, sacro ornatu induendi facultas episcopis conceditur; eosque canon, quamvis ætatem a synodo præfinitam non expectauerint, ab omni tamen culpa immunis esse decernit.

ARIST. « Quicumque velavit vel velabit virginem ante annos 25, hoc est, habitum induit, sive induet, propter necessitatem, ut amantorem potentem, vel raptorem, vel morbum mortiferum; his, quibus illa curæ est, adhortantibus: nihil damni a synodo de isto anno accipiet. »

Decimus octavus magni Basilii canon de ea, quæ Domino se offert, et matrimonio renuntiat, et vitam in sanctitate actam præfert, disserit, jubetque eam non admitti, nisi sit plusquam sexdecim vel etiam septemdecim annos nata. Pueriles enim voces

ἀρπαγῆναι παρὰ τινος; ἐρωτομανοῦντος, ἢ ὑπὸ θανατηφόρου νόσου κατασχεθεῖσα ἠλπίζετο καταλύσαι τὸν βίον· καὶ ἵνα μὴ ἀτελείωτος μείνῃ, παράκλησις γίγνεται παρὰ τῶν γονέων ἀπ' αὐτῆς ἢ τῶν ἄλλων; τὰ κατ' αὐτὴν οἰκονομοῦντων μὴ στερηθῆναι ταύτην τοῦ ἁγίου σχήματος;· καὶ διὰ τὰς τοιαύτας εὐλόγους αἰτίας καὶ πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ μετασηματίσασταύτην), κατὰ μὴδὲν προκριματισθῆ παρὰ τῆ ὀφειλοῦση τηρῆσαι συνῶψ τὰ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, ὡς τάχα πρὸ τῆς συμπληρώσεως τῶν κα' ἐνιαυτῶν μετασηματίσασταύτην κόρη, καὶ ταρβαθῆται τῶν κανόνων λογιζόμενος. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τοῦτοις. Σὺ δὲ ἀνάγκωσον τὸν μ' κανὼνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου· καὶ κατ' ἐκεῖνον λέγε μετασηματίζεσθαι τοὺς προσερχομένους τῷ Θεῷ, καὶ ἄνδρες ὡσι, καὶ γυναῖκες, ἤγουν μετὰ τὸν δεκαετῆ χρόνον. Μεταγενέστερος γάρ ἐστι τῆς τε παρουσίας συνόδου καὶ τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Εἰ δὲ θέλεις κρατεῖν τὸν παρόντα κανόνα, εἰς τὸ μὴ προκριματίζεσθαι τοὺς ἐπισκόπους διὰ εὐλογον αἰτίαν μετασηματίζοντά; τινας καὶ πρὸ τοῦ δεκαετοῦς χρόνου, ὁ κωλύων οὐδαίς. Σημείωσαι δὲ ὅτι μετασηματίζειν ἀνθρώπου; χωρὶς προτροπῆς ἐπι-

ZONAR. Ἐν ἑκτῷ κανόνι τῆς συνόδου ταύτης ὄρισται καθιέρωσιν κορῶν ἀπὸ πρᾶσυτέρων μὴ γίνεσθαι, καὶ ἐν μδ' ὡστε τὰ; ἐρὰ; παρθένους, ὅτε τῶν πατέρων χωρίζονται, ἐξ ὧν ἐφυλάττοντο, τῆ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ, αὐτοῦ ἀπόντος, τῆ τοῦ πρᾶσυτέρου προνοίᾳ ταῖς τιμωτέραις γυναῖξι παρατίθεσθαι. Ἔθος γὰρ ἦν προσάγεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις κόρας, καὶ καθιερούσθαι, ἀντὶ τοῦ ἀνατίθεσθαι τῷ Θεῷ, ὑπισχυομένης παρθεναεῖν, ὡστε ἐν τῆ ἀρμοδίῳ ἡλικίᾳ καὶ διακονίᾳ χειροτονεῖσθαι αὐνάς. Εἰ οὖν τοιαύτης παρθένου ἀνατεθειμένης Θεῷ ἠρᾶσθη τει; δυνατός, ἢ ὑπόψια ἦν ἀρπαγῆναι αὐτὴν παρὰ τινος ἀκολάστου, καὶ κίνδυνος ἐπιήρητο τῆ σωφροσύνη αὐτῆς, ἢ θανεῖν ἐκινδύνευσε, καὶ ἰδέετο ἐκείνη τε καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῆ, μὴ χωρὶς τοῦ σχήματος τελειωθῆναι αὐτὴν, ἀδεια ἐδόθη τοῖς ἐπισκόποις καλύπτειν τὴν παρθένον, ἤγουν τὸ σχῆμα αὐτὴν ἐκδύειν καὶ πρὸ τοῦ κα' ἐνιαυτοῦ, ἵνα ἢ τοὺς ἀκολάστους ἐκφύγῃ, ὡς τελεσθεῖσα, ἢ μὴ τῆς παρουσίας ἀτέλεστος ἐξέλθῃ ζωῆς, καὶ μὴ βλάπτεσθαι τοὺς ἐπισκόπους ἐκ τοῦ μὴ τηρηθῆναι τὸν καιρὸν, ὃν περὶ τῶν τοιούτων παρθένων ἢ σύνδο; ὄρισεν.

ARIST. « Ὅστις ἐκάλυψεν, ἢ καλύψει παρθένον πρὸ εἴκοσι πάντε ἐνιαυτῶν, τοῦτ' ἐστι σχῆμα περιέεθλιν, ἢ περιβάλοι δι' ἀνάγκην, ὅλον ἐραστὴν δυνατὸν, ἀρπαγα, ἢ θανατηφόρον νόσον· παρακαλοῦντων, οἷς αὐτῆς μέλει· οὐδὲν ὑπὸ τῆς περιετούτου τοῦ ἐνιαυτοῦ συνόδου βλαθῆσεται. »

Ὁ μὲν ἑκτωκαδέκατος κανὼν τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τῆς προσαγοῦσης ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταττομένης τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγισμῷ προτιμώσης βίον, διαλαμβάνει, καὶ προστάττει μὴ παραδέχεσθαι, εἰ μὴ ὑπὲρ τὰ δεκαεξ, ἢ καὶ δεκαεπτά

ἔτη γίνονται· τὰς γὰρ παιδικὰς φωνὰς ἐπὶ τῶν τοιούτων βεβαίαι οὐκ ἐπιτρέπεται λογίζεσθαι· ὁ δὲ παρῶν κανῶν περὶ τῆς ἡδὴ προσελθούσης, καὶ τῆ γάμψ ἀποταξαμένης, καὶ τὴν παρθενίαν ἐπαγγελλομένης διαγορεύει, καὶ διατάσσεται κατὰ μηδὲν τι βλάπτεσθαι τὸν ἐπίσκοπον, εἰ τὴν οὕτω προσαγαγούσαν ἑαυτὴν τῷ Θεῷ περιβάλλει τὸ σχῆμα πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν, καὶ συγκαλύψει αὐτὴν τῷ ἱερατικῷ τούτῳ κόσμῳ. διὰ ἀνάγκην τῆς παρθενικῆς σωφροσύνης· τυχὸν γὰρ δυνατὸς τις ἔσχηεν ἔρωτα εἰς αὐτὴν καὶ συναλλάξει γαμικὸν ἔβουλεύσατο συνοικίσαι· ἢ ἑτέρος τις ἀρπάζει ἡδουλήθη ἀρπάσαι αὐτὴν· καὶ διὰ τὸ μὴ προφορῶσθαι αὐτοῦ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, τὸ ἐπιδοξοματῶν μείνειν, καὶ ἀδῶλον εἶναι λέγειν, ἐβάνετέθη τῷ Θεῷ, ἔσπευσεν ὁ ἐπίσκοπος συγκαλύψαι αὐτὴν τῷ ἱερατικῷ ἀμφιάσματι, ἵνα μὴ τις ἔχη πρὸς ἀπολογίαν καταφυγεῖν, καὶ ἀρνησιν τοῦ μὴ νόμφην αὐτὴν γενέσθαι Θεοῦ· ἢ πολλάκις καὶ ἐτελεύτα, καὶ συγγενεῖς αὐτῆς παρεκάλεσεν τὸν ἐπίσκοπον, καὶ πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε ἐνιαυτῶν τελειωθῆναι, ἵνα μὴ ἀπέλθῃ χωρὶς τοῦ σχήματος.

ΚΑΝΩΝ ΡΚΙΗ΄.

« Διὰ τὸ μὴ τοὺς ἐπισκόπους ἐπιπολὺ ἐν τῇ συνόδῳ
 « κατέχεσθαι, ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας τρεῖς ἐπιλέ-
 « ξωνται δικαστάς. Ὁμοίως ἤρρεσεν πάσῃ τῇ συν-
 « ὄδῳ. διὰ τὸ μὴ ἐπιπολὺ τοὺς πρὸς τὴν σύνδοον
 « συναχθέντας ἐπισκόπους σύμπαντας κατέχεσθαι,
 « ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας ἀνά τρεῖς, ἐπιλεγῆναι δι-
 « καστάς. Καὶ ἐπιλεγῆσαν ἐκ τῆς ἐν Καρχηδόνι
 « ἐκκλησίας Βικέντιος, Φουρτρουνατιανὸς καὶ Κλά-
 « ρος· ἐκ τῆς Νομηδικῆς ἐπαρχίας Ἀλύπιος,
 « Αὐγουστίνος καὶ Ῥεστιτούτος· ἐκ τῆς Βυζακην-
 « νῆς ἐπαρχίας μετὰ τοῦ ἀγίου γέροντος Δονατια-
 « νου τοῦ πρωτεύοντος Κρεσκώνιος, Τουκοῦνδος
 « καὶ Αἰμιλιανός· ἐκ τῆς Μαυριτανίας Σιτιφένσης
 « Σεθριανός, Ἀσιατικός καὶ Δονάτος· ἐκ τῆς
 « Τριπολιτανῆς ἐπαρχίας Πλαύτιος, ὁ κατὰ τὸ ἔθος
 « εἰς τοποθηρησίαν πεμφθείς· οἵτινες πάντας
 « μετὰ τοῦ ἀγιωτάτου γέροντος Αὐρηλίου σύμπαντα
 « σκοπήσουσιν· ἀφ' οὗ ἦρτησεν σύμπασα ἡ σύνδοος,
 « ἵνα πᾶσιν εἴτε πεπραγμένοις τοῖς ἡδὴ ἐπιτε-
 « λεσθεῖσιν, εἴτε ἐπιστολαῖς αὐτοῖς ὑπογράψῃ. Καὶ
 « ὑπέγραψεν Αὐρήλιος, ἐπίσκοπος τῆς ἐν Καρχη-
 « δόνι ἐκκλησίας, τῷ παρόντι ψηφίσματι συνήνεσα,
 « καὶ παραναγνωσθέντι ὑπέγραψα. Ὁμοίως καὶ
 « οἱ πάντες ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν. »

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ συνελούσει ταύτῃ χρονοτριδισάντων τῶν ἀθροισθέντων ἐπισκόπων, ἐτι δὲ τινῶν λοιπαζομένων ζητημάτων, καὶ ἐξετασθῆναι μελλόντων, ἵνα μὴ καὶ ἐτι κατέχωνται καὶ χρονίσωσιν ἐπὶ πλείον, ἔδοξεν ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας τρεῖς ἐπιλεγῆναι προσημενοῦντας, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀπελθεῖν· τοὺς δὲ ἐπιλεγέντας μετὰ τοῦ Αὐρηλίου σκοπῆσαι σύμπαντα καὶ οἰκονομῆσαι.

ΑΡΙΣΤ. « Ἐπὶ πολὺ μὴ δυναμένων περιμένειν τῶν
 « εἰς τὴν σύνδοον ἐληλυθόντων ἐπισκόπων, ἀνά
 « τρεῖς ἐξ ἐκάστης ἐπαρχίας ἐπιλεγῶσι. »

Πολλῶν προτεθέντων κωνονικῶν ζητημάτων, καὶ

A ad talia firmas reputari non permittit. Præsens autem canon de ea, quæ jam accedit, et matrimonio renuntiat, et virginitatem profitetur, præcipit, et decernit, episcopum nullo affectum fore incommodo, si eam, quæ se Deo sic offert, habitu induit, ante annos viginti quinque, et ornamento illo sacerdotali eam velaverit, propter virginalis pudicitie necessitatem. Forsitan enim potens aliquis amore erga illam flagravit, et matrimonium 662 contrahere animo habuit: vel alius aliquis raptor eam rapere voluit: et ut isti ad concupiscentiæ suæ expletionem non prætenderent, quod adhuc sine habitu manet, dicerentque non patere, an Deo consecratur, episcopus sacerdotali eam velare indumento festinavit, ne quis habeat quo ad apologiam confugiat, et denegationem, eam sponsam Dei non fuisse; vel sæpe et morti occubuit, et cognati illius episcopum hortati sunt, ut etiam ante viginti quinque annos perficeretur, ne sine habitu et vita hac emigraret.

CANON CXXVIII.

« Ut episcopi diu non detineantur in synodo, ex
 « unaquaque provincia tres iudices eligantur.
 « Similiter placuit universæ synodo, ne episcopi
 « ad synodum collecti universi detineantur, ex
 « unaquaque provincia tres eligi iudices. Et electi
 « sunt, ex Carthaginensi Ecclesia, Vincentius,
 « Fortunatianus et Clarus; ex Numidica provin-
 « cia Alypius, Augustinus et Restitutus; ex By-
 « zacena provincia, cum sancto sene Donatiano
 « primate. Cresconius, Jucundus et Æmilianus;
 « ex Mauritania Sitifensi, Severianus, Asiaticus
 « et Donatus; ex Tripolitana provincia, Plautius,
 « qui erat ex more in legationem missus: qui
 « omnes cum sanctissimo sene Aurelio omnia
 « considerabunt; a quo petivit universa synodus,
 « ut omnibus, sive actis, quæ jam perfecta erant,
 « sive epistolis, ipse subscriberet. Et subscripsit
 « Aurelius, episcopus Carthaginensis Ecclesiæ,
 « præsentī decreto consensit, et facto subscripsi.
 « Similiter et omnes episcopi subscripserunt. »

ZONAR. Cum in hoc concilio celebrando multum temporis congregati episcopi consumpssissent, neque tamen adhuc quæstiones omnes explicatæ forent, ne diutius abesse cogerentur, tres ex unaquaque provincia eligi placuit, qui permanentes, facta aliis discedendi potestate, ipsi quæ reliqua erant cum Aurelio cognoscerent ac constituerent.

ARIST. « Quandoquidem episcopi, qui ad synodum
 « venerunt, diutius manere haud possunt, tres
 « ex unaquaque provincia eligantur. »

Multis canonicis quæstionibus propositis, et om-

ribus non solutis, placuit synodo, omnes episcopus in ea congregatos diutius non detinendos esse, quoniam iam multum temporis præterlapsum fuisset: sed ut tres ex unaquaque provincia eligerent, et illi, una cum Aurelio Ecclesiæ Carthaginensis episcopo, reliqua determinarent.

• Rursus in hac synodo aderat Romanæ Ecclesiæ legatio. Post consulatum clarissimorum imp. Honorii XII et Theodosii VIII. August. a. d. tertio Cal. Junias Carthagine in secreto Restituta Ecclesiæ, cum Aurelius episcopus simul cum Faustino Piceni Potentinæ Ecclesiæ, Itolorum provinciæ, legato Romanæ Ecclesiæ, Vincentio Culusitano, Fortunatiano Neapolitano, Mariano Uzipantiota, Adeodato Simidicita, Pentadio Carpitano, Rufiano Muzuensiano, Prætextato Siciliensis, Quodvultdeo Ucrensiano, Candido Abhiritano, Gallio Uticensi, legatis proconsularis regionis; Alypio Thagavensino, Augustino Hipponeregiano, Posidio Calamensino, legatis Numidicæ provinciæ; Maximiano Acyrogensi, Jucundo 663 Suptelentiano, Maximiano ex eodem; et Hilariano ex Cyreoceliis, legatis Byzacænæ provinciæ; Novato Sitifensi et Leone Optensiano legatis Mauritanorum provinciæ Sitifensis; Ninnello Rusurpensi, Laurentio Icositano et Numeriano Rusuguniota, legatis Cæsariensis Mauritanorum provinciæ, ex universa synodo electis iudicibus, assistentibus diaconis, præsideret; et nonnullis peractis, multi episcopi ad reliqua peragenda rem extrahi ægre ferrent, et sufferre non possent, eo quod ad proprias ecclesias festinarent: placuit universæ synodo, ut ex omnibus eligerentur ex unaquaque provincia, qui residere deberent reliquorum finiendorum gratia; et factum est, ut ii adessent, quorum subscriptiones eos adfuisse testificantur. »

CANON CXXIX.

• Quod qui communionem moti sunt, admitti non debent ad accusationem. Placuit ergo omnibus, Quoniam superioribus synodorum decretis de personis clericorum, quæ non debent ad accusationem admitti, definitum est, et non pertractatum est, quænam personæ non admittantur, propterea hoc recte statuimus, ut ad accusationem non admittatur, quisquis postquam communionem motus fuerit, in eadem est adhuc segregatione, sive sit clericus, sive laicus, qui velit accusare. »

BALS. Sextus canon universalis secundæ synodi huius tractat quinam sint admittendi ad accusationem episcopi. Præsens enim canon de solis se-

μήπω πάντων λυθέντων ἤρесе τῇ συνόδῳ, μή πάντας τοὺς συναθροισθέντας ἐν αὐτῇ ἐπισκόπου; καὶ εἶτι προσκαρτερεῖν, διὰ τὸ ἱκανὸν ἦδη παραβρῦθῆναι καιρὸν· ἀλλὰ ἀνά τρεῖς ἀφ' ἐκάστης ἐπαρχίας ἐπιλεγῶσι, καὶ σύναμα τῷ Ἀρχιεπίτῳ ἐπισκόπῳ τῆς ἐν Καρχηδόνι Ἐκκλησίας τὰ λείποντα περιτῶσαι.

• Πάλιν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ παρῆν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἡ Ἐκκλησίας ἡ τοποτηρησία. Μετὰ τὴν ὑπατείαν ἐ τῶν ἐκδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδοσίου τὸ ὄγδοον, τῶν Ἀγούστου, τῇ πρὸς τριῶν καλανῶν Ἰουνίων ἐν Καρχηδόνι εἰς τὸ σήμερον τῆς Ῥεστιτούτης Ἐκκλησίας, Ἀρχιεπίτῳ ἐ τοῦ ἐπισκόπου ἄμα Φαυστίνῳ Πικίνου τῆς Ποσεντινῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἰταλῶν χώρας, τοποτηρητῇ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, Βικεντίῳ Κουλουσιτανῷ, Φουρτουατιανῷ Νεαπολίτῃ, Μαυριανῷ Οὐζιπαντιῳτῇ, Ἀδεωδάτῳ Σιμηδιῳτῇ, Πενταδίῳ Καρπιτανῷ, Ρούφιανῷ Μουζουενσιανῷ, Πραετιξάτῳ Σικηλιθενσιῳτῇ, Κουδοβουλδέῳ Οὐκρενσιανῷ, Κανδίῳ Ἀδδριετιανῷ, Γαλλωνίῳ Οὐτικενσιῳτῇ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς ἀνθυκατιανῆς χώρας· Ἀλυπίῳ Θαγαβενσιῳτῇ, Ἀγούστίνῳ Ἰππωνηρειανῷ, Ποσσιδίῳ Καλαμηνσιῳτῇ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Νουμηδικῆς χώρας Μαξιμιανῷ Ἀκυρεγενσιῳτῇ, Ἰουκούδῳ Σουφρευενσιανῷ, Μαξιμιανῷ ἐκ τοῦ αὐτοῦ, καὶ Ἰαριανῷ τῷ ἀπὸ Ὀβρέοκαλιῶν, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Βυζαντινῆς χώρας, Νοβάτῳ Σιτιφενσιῳτῇ, καὶ Λέοντι Ὀπτανσιανῷ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Μαυριτανῶν χώρας τῆς Σιτιφένσης· Νινέλλῳ Ρουσσουρπενσιανῷ Ἀυρεντίῳ Ἰκοσιανῷ, καὶ Νουμριανῷ Ρουσουγουνιῳτῇ, τοῖς τοποτηρηταῖς τῆς Καισαριανῆς Μαυριτανῶν χώρας, ἐκ πάσης τῆς συνόδου κριταῖς ἐπιλεγείσι, παρестῶτων τῶν διακόνων, προκαθησαντος· καὶ τινῶν ἐξανυσθέντων, πολλῶν δὲ ἐπισκόπων ἐπὶ τοῖς λοιποῖς ἐξανυσθησομένοις παρεῖλαι ἐδυρομένων, καὶ ὑποφέρειν μὴ δυναμένων, ἐ διὰ τὸ, πρὸς τὰς ἰβίας ἐπιλεγεσθαι ἐκκλησίας, ἤρесе συμπάσῃ τῇ συνόδῳ, ὥστε ἀπὸ πάντων ἐπιλεγεῖναι ἐκ μιᾶς ἐκάστης ἐπαρχίας τοὺς ὀφειλοντας ἀποκαθίσαι χάριν τοῦ τὰ λοιπὰ περατῶσαι· καὶ ἐγένετο, ὥστε παρῆναι ὑπογραφαὶ τὴν αὐτῶν παρουσίαν ἐμαρτύρονται.

KANON PKΘ'.

• Ὅτι οἱ ἀπὸ κοινωνίας ὄντες εἰς κατηγορίαν οὐκ ὀφείλουσι προσδεχθῆναι. Ἦρесе τοίνυν πᾶσιν· Ἐπειδὴ τοῖς ἀνωτέροις τῶν συνόδων ψηφίσμασι περὶ προσώπων κληρικῶν, τῶν μὴ ὀφειλόντων εἰς κατηγορίαν προσδεχθῆναι, ὠρίσθη, καὶ οὐκ ἐπεξεργάσθη, ποία πρόσωπα μὴ προσδεχθῶσιν, ἐ διὰ τοῦτο ὀρίζομεν τοῦτον ὁρθῶς εἰς κατηγορίαν μὴ εἰσδέχεσθαι, ὅστις, μετὰ τὸ ἀπὸ κοινωνίας γενέσθαι, ἐν αὐτῷ εἶτι τῷ ἀφορισμῷ ὑπάρχει, εἶτε κληρικὸς εἶη, εἶτε λαϊκός, ὁ κατηγορησῆσαι ἐβουλόμενος.

BALS. Ὁ ἕκτος κανὼν τῆς οἰκουμένης δευτέρας συνόδου πλατύτερον διαλαμβάνει, τίνες εἰσὶν προσδεκτοὶ εἰς κατηγορίαν ἐπισκόπου. Ὁ γὰρ πρῶτον

κανών. περί μόνων φησί τῶν ἀφωρισμένων ἐπιστώ-
των κατηγορίαν κατά τινος. Ἀνάγνωθι οὖν τὸν βη-
θέντα κανόνα.

ZONAR. Οὐ πᾶσιν ἐνδίδεται κατηγορεῖν ἐπισκόπων
ἢ κληρικῶν, ἀλλὰ τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ ἀνεπιλήπτοις,
καὶ μήτε ἀκοινωνήτοις, μήτε ὑπὸ κατηγορίαν ἐγκλη-
ματικὴν οὔσι, κατὰ τὸν ζ' κανόνα τῆς δευτέρας
οἰκουμένης· συνόδου, ὅς πλατύτερον περὶ κατηγο-
ριῶν τοιούτων διαλαμβάνει. Ὁ δὲ γε πρῶτον κανὼν
περὶ μόνων ἀφωρισμένων διορίζεται, ὥστε εἰ μὴ τοῦ
ἀφορισμοῦ λυθῶσι, μὴ δύνασθαι ἐτέρων κατηγορεῖν,
κἂν κληρικοί εἴεν οἱ κατηγοροῦντες, κἂν λαϊκοί. Εἰ
δὲ ἀκοινωνῆτοι κατηγορεῖν οὐ δύνανται, πολλῶ μᾶλ-
λον οἱ τέλειον ἐκθειδωμένοι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ
αἵρετικοὶ καὶ οἱ σχισματικοί. Ζητητέον δὲ καὶ τὰ
γραφέντα εἰς τὴν εἰρημένον ἔκτον κανόνα τῆς δευτέρας
συνόδου.

ἈΡΙΣΤ. « Οὐ μαρτυρεῖ ὁ ἀφωρισμένος. »
Ἀνεπιλήπτον δεῖ εἶναι τὸν μαρτυροῦντα· διὰ τοῦτο
οὖν οὔτε κληρικός οὔτε λαϊκὸς ἀφωρισμένος, κατὰ
ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ εἰς κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυ-
ρίαν παραδεχθήσεται.

ΚΑΝΩΝ ΡΑ'.

« Ὅτι δούλοι καὶ ἀπελεύθεροι καὶ πάντα τὰ ἡσι-
μωμένα πρόσωπα κατηγορεῖν οὐκ ὀφείλουσιν.
« Ὅμοιος ἦρεσεν, ἵνα πάντες οἱ δούλοι καὶ εἰς τοῖς
« ἀπελεύθεροι εἰς κατηγορίαν μὴ προσδεχθῶσιν·
« καὶ πάντες οὗς πρὸς κατηγορητέα ἐγκλήματα οἱ
« δημόσιοι νόμοι οὐ προσδέχονται· πάντες ἔτι μὴν
« οἱ τοῖς τῆς ἀτιμίας σπιλοῖς ἐβραντισμένοι, τοῦτ'
« ἔστιν μίμοι, καὶ ὅσα τοῖς αἰσχρό·ησιν ὑποδέδωκται
« ταῖς πρόσωπα· αἵρετικοὶ ἔτι μὴν εἴτε Ἕλληνας
« εἴτε Ἰουδαίους· πλὴν ὁμοῦ πᾶσιν, οἷς ἡ τοιαύτη
« κατηγορία ἀρνείται, ἐν ταῖς ἰδίαις αἰτίαις
« τὴν τοῦ κατηγορεῖν ἀδειαν μὴ ὀφείλειν ἀρ-
« νείσθαι.

ΒΑΣΣ. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν ἀπὸ τῶν ἐν τῷ ζ' κανόνι
τῆς δευτέρας συνόδου γεγραμμένων σαρηρίζεται. Δια-
λαμβάνει γὰρ μὴ δύνασθαι δούλους καὶ ἀτίμους καὶ
αἵρετικούς, καὶ πάντας ἀπλῶς οὗς καὶ οἱ νόμοι κω-
λύουσιν, ἐκκλησιαστικά δικαστήρια ἐπιστῆν, καὶ κατ-
ηγορεῖν ἱερωμένων· Πλὴν, φησὶν, οὗτοι πάντες,
οἰκίῳ διαφέρον ἔχοντες, οὐ κωλύθησονται κινεῖν
ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια κατ' ἐπισκόπων καὶ κλη-
ρικῶν. Ὅτι τὰ μὴ αὐτοῖς διαφέροντα ἐγκλήματα,
ἤγουν τὰ δημόσια, παρὰ πάντος δὲ κινεῖσθαι δυ-
νάμενα, οἱ τοιοῦτοι γυμνάζονται κωλύονται· καὶ
σημειῶσαι τοῦτο. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπελευθέρων μέμνηται
ὁ κανὼν, γίνωσκε δὲ οἱ ἀπελεύθεροι κατ' ἄλλων μὲν
ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον ἐπιστῆν δύνανται· κατὰ
δὲ τῶν ἐλευθερωσάντων αὐτούς, τῶν καὶ λεγομένων
πατρῶνων, ἐπιστῆν οὐ δύνανται. Καὶ ἀνάγνωθι τὰ
η', θ', ι', ια' κεφαλ. τοῦ 18' τίτλ. τοῦ 9' βιβλ. καὶ
μά ης τίνες εἰσὶν οἱ κωλυόμενοι κινεῖν ἐκκλησιαστικὸν
δικαστήριον· καὶ πῶς οἱ ἀπελεύθεροι περὶ τοιούτων
κατὰ τῶν οἰκίῳ πατρῶνων οὐκ ἐνάγουσι. Φασὶ γὰρ,
Χωρὶ τῶν κωλυμένων οἱ ἄλλοι δύνανται κινεῖν τὰ
δημόσια. Κωλύονται δὲ τινες δὲ φύσιν ἢ ηλικίαν,

A gregatis, accusationem adversus aliquem instituen-
libus, loquitur. Lege ergo dictum canonem.

ZONAR. Episcopus aut clericos accusare, non
quibusvis concessum est, sed tantum orthodoxis,
qui ab omni prava suspitione alieni, et neque com-
munionis moti, neque iudicii laqueis obstricti sunt :
ut ex sexto canone secundæ œcumenicæ synodi, in
quo de accusationibus huiusmodi disseritur, facile
licet animadvertere. Hoc vero canone de iis tan-
tummodo qui sunt segregati statuitur, ut nisi prius
a segregatione absoluti fuerint, alios accusandi, sive
clerici illi, sive laici sint, facultate careant. Quod
si segregatis accusationem suscipere haud licet,
multo minus ii, qui ab Ecclesia penitus eieci sunt,
hæreticæ ac schismaticæ, poterunt. Vide quæ in
altimum secundæ synodi canonem hac de re antea
scripsimus.

ARIST. « Excommunicatus non dat testimonium. »
Testem inculpatum esse oportet. Idcirco nec clericus
nec laicus excommunicatus in accusationem aut
testimonium contra episcopum clericumve admit-
tetur.

CANON CXXX.

« Quod servi, et liberti, et omnes infames personæ
« accusare non debent. Similiter placuit ut om-
« nes servi et liberti proprii ad accusationem non
« admittantur ; et omnes quos ad accusanda cri-
« mina leges civiles non admittunt ; et omnes præ-
« terea infamiae labe aspersi, hoc est, mimi, et
« quæcumque personæ turpitudini sunt obnoxie,
« præterea hæretici, sive Iudæi sive Græci : sed
« tamen omnibus 684 quibus hæc negatur
« accusatio, in propriis causis accusandi facultas
« non negatur. »

BALS. Hic quoque canon ab iis, quæ in canone 6
secundæ synodi scripta sunt, declaratur. Tractat
enim non posse servos, et infames, et hæreticos, et
omnes omnino quos leges prohibent, criminalia ju-
dicia instituire, et sacros accusare : sed hi omnes,
inquit, si habeant quod privatim eorum intersit,
non prohibebuntur criminale iudicium movere ad-
versus episcopos et clericos. Quamobrem crimina
quæ ad ipsos non pertinent, seu publica, a quolibet
autem moveri possunt, ii intentare prohibentur : et
nota hoc. Quia autem etiam libertorum meminit
canon, scias quod liberti de his adversus alios qui-
dem criminalia iudicia possunt intendere : adver-
sus eos autem, qui illos manumiserunt, patronos,
scilicet, non possunt. Et lege cap. 8, 9, 10, 11
tit. 34 libri 60, et intelliges quinam ii sunt qui
criminalia iudicia movere prohibentur : et quomodo
liberti de his adversus proprios patronos non agunt.
Dicunt enim, Præter prohibitos alii possunt publica
movere. Prohibentur autem aliqui propter naturam
vel ætatem, ut mulier et impubes, et alii, ut qui in
armis militant ; alii, ut magistratus ; alii, ut infames,

vel turpis lucri captatores, et qui accipiunt, ut vel accusent, vel non accusent, et qui duas accusationes adversus alios inscripserunt, alii propter suam conditionem, ut liberti patronorum; alii propter calumniæ suspicionem, ut qui falsum testimonium dixerunt; alii propter paupertatem, ut quorum facultates quinquaginta aureos non valebant. Hi autem omnes propriis injuriis et cognatorum eadem persæqui non velantur. Filii autem et liberti a patre vel liberti possessione vi ejecti non possunt de vi iudicium movere, sed agunt de recuperanda possessione. Nam et filius adversus matrem de supposito partu agit, eo quod non habet cohæredem, non vero eam falsè accusat. Mimos autem illos dicit, qui personas induunt, servorum forte, vel mulierum: non autem omnes thymelicos. Illi enim, qui tractant instrumenta musica, bonæ sunt existimationis. Turpitudini autem sunt obnoxii, secundum canonem, lenones qui meretricibus præsent, et alii ejusmodi. Infames vero sunt cum aliis et bestiarum qui mercilem accipiunt, ut pugnent eum belluis, et pro lucro vitam suam projiciunt; non autem illi, qui virtutis ostentandæ gratia concertant cum bestiis. Non enim actio, sed animi propositum hic punitur: quia et ipsi reges pugnant cum bestiis.

ZONAR. Nec accusare servi, nec testimonium dicere, nec alia quædam exercere legibus permittuntur: liberti vero, alios quidem in iudicium rei quoque capitalis vocare possunt; non tamen eos, a quibus manumissi, aut eorum liberos, nec ad quos hæreditate patronatus jura pervenere. Est vero patronatus Latina dictio, a Græcis quoque usurpata, quæ jus quoddam auctoritatis in alium ac tutelæ indicat. Neque igitur servus ad episcopi aut clerici accusationem canon admittit, nec accusatorum libertos, nec aliquos alios, qui legum civilium constitutionibus ab accusatione criminali arcentur, neque infames, quales sunt mimi, quique cum bestiis pugnant vel qui gladiatoriam exercent. Per mimos vero scenicus omnes intellexit, quorum ex numero, qui quidem spectante imperatore artis suæ specimen edunt, honesti a legibus existimantur: qui vero in foro coram imperita multitudo ludos exhibent, infames ducuntur. Similiter et ii qui cum bestiis pugnant, qui etiam venatores dicuntur, ut et gladiatores; si quidem fortitudinis ostentandæ gloriæque comparandæ studio bestiarum agunt aut gladiatores, nulla hinc eos honoris jactura consequitur: sin mercede conducti, ignominia notantur. Nam quicumque vitæ suæ haud parcens, eam pretio venalem habet, mortemque causa lucri contemnit; qui fieri potest, 665 ut existimationi suæ honorique parcat? Sed neque hæreticis aut infidelibus accusare datum est. Qui tamen omnes, si aliquid habeant privatorum controversiæ, ac de ea sibi iudicium dari velint, etiam adversus episcopos et clericos audientur edicit. Tu quæ in eum scripta sunt vide.

A ὡς γυνή καὶ ἀνηθός, καὶ ἄλλοι, ὡς ἐνόπλιος; στρι-
τεύμενοι, ἄλλοι ὡς ἀρχόντες, ἄλλοι ὡς ἀτιμοὶ ἢ
αἰσχροκερδεῖς, καὶ λαμβάνοντες ἐπὶ τῷ κατηγορησῆαι
ἢ μὴ κατηγορησῆαι, καὶ οἱ δύο κατηγορίας καθ' ἑτέραν
ἐγγραφόμενοι· ἄλλοι δὲ τὴν αἴρεσιν αὐτῶν, ὡς
ἀπελευθέροι τῶν πατρῶν· ἄλλοι δὲ ὑπόψιαν συκο-
φαντίας, ὡς οἱ ψευδομαρτυρήσαντες· ἄλλοι δὲ
πανίαν, ὡς μὴ ἔχοντες παντήκοντα νομισμάτων
οὔσιαν. Οὗτοι δὲ πάντες; ἐγκλήματα ἴδια καὶ φόβον
συγγενῶν ἐκδοικὰν δύνανται. Παιδῆς δὲ καὶ ἀπελευ-
θέροι βιαίως νομῆς ἐκκληθῆντες παρὰ τοῦ πατρὸς ἢ
τοῦ πατρῶος, τὸ μὲν ἐγκλημα τῆς βίας; οὐ δύνανται
κινεῖν· εἰς δὲ τὸ ἀναλαθεῖν τὴν νομὴν κινεῖσι. Καὶ ὁ
υἱὸς γὰρ κατὰ μητρὸς περὶ ὑπεβλικιμαίου κινεῖ, διὰ
τὸ μὴ σχεῖν αὐτὸν συγκαληρονόμον, οὐ μὴν τὸ περὶ
πλαστογραφίας. Μίμους μέντοι ἐκείνους λέγει, τοὺς
προσωπεῖα ὑποδουμένους, δούλων τυχόν ἢ καὶ γυναι-
κῶν, καὶ μὴ πάντας τοὺς τῆς θυμέλης. Ἐκεῖνοι γὰρ
οἱ τὰ μουσικὰ ὄργανα μεταχειριζόμενοι ἐντιμοὶ
αἰσιν. Αἰσχροτήσι δὲ ὑποβέβληται κατὰ τὸν κανόνα
οἱ πραγματοί, οἱ πορνεουσῶν προϊστάμενοι, καὶ
ἕτεροι τοιοῦτοι. Καὶ ἀτιμοὶ δὲ εἰσι σὺν ἄλλοις καὶ οἱ
θηριομάχοι, οἱ μισθὸν λαμβάνοντες χάριν τοῦ πωλε-
μῆσαι θηρίον, καὶ διὰ κέρδος τὴν οἰκίαν προδιδόντες
ζῶην, οὐ μὴν οἱ διὰ ἐπίδειξιν ἀνδρείας θηριομαχοῦν-
τες. Οὐ γὰρ ἢ πρᾶξις, ἀλλὰ ἢ προαίρεσις ἐνταῦθα
κωλύεται· ὅτι καὶ βασιλεῖς θηριομαχοῦσιν.

ZONAR. Οἱ θούλοι τοῖς νόμοις ἀπρόσδεκτοὶ εἰσιν
εἰς τὸ ἀνάγειν ἢ μαρτυρεῖν καὶ εἰς ἕτερα· οἱ δὲ ἀπε-
λευθέροι κατὰ μὲν ἄλλων δύνανται ἀνάγειν καὶ ἐγκ-
κληματικῶς, κατὰ δὲ τῶν ἐλευθερωτῶν αὐτῶν, ἢ τῶν
παίδων αὐτῶν, ἢ τῶν κληρονόμων τῶν ἔχόντων κατ'
αὐτῶν πατρωνικὰ δίκαια οὐ δύνανται. Ἡ πατρωνία
δὲ Ῥωμαϊκὴ οὕσα λέξις καὶ ἐξιλληνηζομένη προστα-
σία νοεῖται. Οὕτε σὺν δούλους δέχεται κατηγορεῖν
ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ὁ κανὼν. Οὕτε ἀπελευθε-
ρους ἰδίους τῶν κατηγορουμένων, οὔτε τινὰς ἄλλους,
οὐδ' οἱ πολιτικοὶ νόμοι κατηγορεῖν κωλύουσιν ἐπ'
ἐγκλήμασιν, οὔτε ἀτιμούς, οἷον μίμους καὶ θηριομά-
χους ἢ μονομάχους. Διὰ δὲ τῶν μίμων τοὺς σκηναίους
πάντας ἐδήλωσαν, ὡς οἱ μὲν, εὐχετότερος ἐνώπιον τοῦ
βασιλέως τὰ ἑαυτῶν ἐνδείκυσθαι ἐπιτηδεύματα.
ἐντιμοὶ τοῖς νόμοις λογίζονται· οἱ δὲ ἐν πανηγύρεσι
καὶ δημοτικαῖς συνελύσεσι παίζοντες; ἀτιμοὶ κρινον-
ται· ὁμοίως καὶ οἱ θηριομάχοι, οἱ καὶ κυνηγοὶ
ὀνομάζονται, καὶ μονομαχοῦντες, εἰ μὲν δὲ ἐπίδειξιν
ἀνδρείας; καὶ δόξης ἔρωτα θηριομαχοῦσιν ἢ μονομα-
χοῦσιν, ἐπιτιμοὶ εἰσιν· εἰ δὲ διὰ μισθὸν, ἀτιμοὶ. Ὁ γὰρ
τῆς οἰκείας ζωῆς μὴ φειδόμενος, ἀλλὰ μισθοῦ προδιδοῦς
αὐτὴν, καὶ θανάτου διὰ κέρδος καταφρονῶν, πῶς ἂν
τῆς οἰκείας φείσεται ὑπολήψεως; ἀλλ' οὐδὲ αἰρετικῶς
ἢ ἀπίστοις δίδωσι κατηγορεῖν. Εἰ δὲ ἰδίως οἱ τοιοῦτοι
αἰτίας ἔχουσι, καὶ περὶ τούτων ἐνάγουσι, προσδεχθή-
σονται, κἂν κατ' ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἐνάγουσι.
Τὰ αὐτὰ δὲ διορίζεται καὶ ὁ ἕκτος κανὼν τῆς
δευτέρας συνόδου. Ἀναγνωστῆρον καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γε-
γραμμένα.

Eadem sextus quoque secundæ synodi canon

'ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ δοῦλος, καὶ ὁ ἀπελευθερός, καὶ ὁ
 « προκατηγορηθεὶς ἐπὶ τι τῶν οὐ προσδεχομένων
 « τῆς δημοσίᾳ, καὶ ὁ μίμος, καὶ ὁ Ἕλληνας, καὶ ὁ
 « αἱρετικὸς, καὶ ὁ Ἰουδαῖος. »

Ὁ δὲ ἀνεξετάστως τὰς κατὰ ἐπισκόπων ἢ κληρι-
 κῶν κατηγορίας ἢ μαρτυρίας προσδέχεσθαι· ἀλλὰ
 ἀνακρίνειν τοὺς κατηγοροῦντας ἢ μαρτυροῦντας,
 ὅποιοι εἰσι κατὰ τὸν ἔκτον κανόνα τῆς ἐν Κωνσταν-
 τिनουπόλει συνόδου· καὶ εἰ μὲν τὸν βίον ἔχουσι
 ἀμειψτον, καὶ τὴν θρησκείαν ὀρθόδοξον, προσεῖσθαι
 αὐτοὺς· εἰ δὲ ἢ δοῦλοι εἰσιν (οὗτοι γὰρ καὶ ἀπὸ τῶν
 πολιτικῶν νόμων οὐδὲ κατ' οἰουδητινος ἔγκληματικῶς
 ἢ χρηματικῶς, ἐνάγειν ἢ μαρτυρεῖν δύνανται), ἢ
 ἀπελευθεροὶ ἴδιοι τοῦ κατηγορομένου (καλύονται
 γὰρ καὶ οὗτοι ἀπὸ νόμων κατὰ τῶν ἐλευθερωσάντων
 αὐτοὺς ἐκ' ἐγκλήματι μαρτυρεῖν, διὰ τὸ ἀπαρτεῖσθαι
 ἐμίλους καὶ ἀγίους τοὺς πατέρων αὐτῶν, ἦτοι τοὺς
 ἐλευθερωτάς, λογίζεσθαι), ἢ προκατηγορηθέντες καὶ
 μὴ προφανέντες ἀνεύθυνοι, ἢ ἐν δημοσίᾳ κατακρι-
 θέντες δικαστηρίῳ, καὶ μὴ πῶ ἀπὸ βασιλικῆς εὐεργε-
 σίας· εἰς τὴν οικίαν ἐπιτεμίαν ἀποκαταστάνας, ἢ τὸν
 βίον ἐφύθριστον ἔχοντας, ὡς μίμοι, καὶ σκηνικοὶ· ἢ
 τῆς ἡμετέρας θρησκείας ὄντες ἀλλότριοι, ὡς Ἰουδαῖοι,
 αἱρετικοὶ τε καὶ Ἕλληνας· οὐ παραδεχθήσονται εἰς
 κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυρίαν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν·
 διὰ τὸ μηδὲν τι αὐτοὺς ἕτερον σπεύδειν ἢ μῶμον καὶ
 σπιλον ταῖς ὑπολήψεσι προσάπτειν τῶν ἱερέων, καὶ
 παραχρᾶς ἐπάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

KANON PAA.

« Ἴνα ὁ περὶ ἐνὸς ἐγκλήματος ἀποδείξει μὴ δύναμε-
 « νος πρὸς ἕτερον μὴ εἰσεσθῆ. Ὑμῶσις ἤρσεν,
 « ἵνα ὁσαυσοθήποτε κληρικοῖς ἀπὸ κατηγορῶν
 « πολλὰ ἐγκλήματα ὑπεβάλλωνται, καὶ ἐν ἐξ αὐ-
 « τῶν, περὶ οὐ πρώτον ἐπράχθη, ἀποδειχθῆναι
 « οὐκ ἔδυνάθη, πρὸς τὰ λοιπὰ μετὰ ταῦτα μὴ
 « προσδεχθῶσιν. »

ΒΑΑΣ. Ἐνεστήσατό τι· διάφορα ἐγκλήματα κατὰ
 τινος ἱερωμένου, καὶ ἐγύμνασεν ἐκ τῶν πολλῶν ἐν·
 μὴ δύνηθεις δὲ τοῦτο ἀποδείξει, ἠδούλετο γυμνάσαι
 τὰ λοιπὰ· φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀπαρά-
 δεκτὸς ἐστὶ, ζητῶν κατεξετασθῆναι τι ἕτερον ἀφ' ὧν
 προήθετο· καὶ εἰκότως τοῦτο παρὰ τῶν Πατέρων
 ὤρισθη. Ὁ γὰρ μὴ ἀποδείξας ὃ προήθετο πρῶτον
 ἐγκλημα, κἀντεῦθεν καταδικασθεὶς, ἢ ἐφθασε δοῦ-
 ναι ἐγγραφὰς· καὶ ὑφίσταται τὰ τῆς ταυτοπαθείας,
 ἢ γου ἀτιμοῦται, καὶ τὰ λοιπὰ πάσχει ὅσα καὶ ὁ
 κατηγορηθεὶς ἐμελλε παθεῖν· εἰ δ' ἂν κατεδικάσθη,
 καὶ διὰ τοῦτο γυμνάσειν ἐγκληματικὸν δικαστήριον
 οὐ δύναται ἢ δὴ ἀτιμωθείς· ἢ οὐκ ἐφθασε δοῦναι
 ἐγγραφὰς, καὶ πάλιν ἀτιμοῦται ὡς συκοφάντης.
 Πλὴν τοῦτο τε καὶ ὁ παρῶν κανὼν χίωραν ἔχει,
 ὡς οἶμαι, ὅταν ὁ δικάζων ἀποφῆνται κατὰ συ-
 κοφαντίαν προτεθῆναι περὶ τοῦ καταδικασθέντος τὸ
 πρῶτως λαληθὲν ἐγκλημα. Εἰ γὰρ διαγνωσθῆ ὅτι οὐκ
 ἀπεδείχθη, ἐπεὶ οὐκ ἀτιμοῦται ὁ καταδικασθεὶς,
 καλῶς ἵνα γυμνάσῃ καὶ ἕτερον ἐγκλημα ἀφ' ὧν
 προήθετο. Καὶ ἀνάγκωθι κεφάλ. ε' τοῦ α' τίτλου
 τοῦ ε' βιβλίου, λέγον, Κατὰ τρεῖς τρόπους ἢ συ-
 κοφαντία γίνεται, καὶ τριπλῶς ἢ ἐπιείλειται. Ἡ

A ARIST. « Et servus, et libertus, et qui ante accusa-
 « tur aliquo eorum criminum ob quæ ad publicum
 « judicium non admittitur, et mimus, et Græcus,
 « et hæreticus, et Judæus. »

Non oportet accusationes et testimonia contra
 episcopos vel clericos sine examinatione accipere :
 sed accusatores sive testes examinare, quales sint,
 juxta sextum synodi Constantinopolitanæ canonem.
 Et si quidem vita sint inculpati, et religione ortho-
 doxi, eos admittere : sin autem vel servi sint (hi
 enim a legibus politicis contra neminem omnino in
 causa, vel criminali vel pecuniaria, accusationem
 ferre aut testimonium dare possunt), vel manumissi
 proprii accusati (a legibus enim et isti prohibentur
 contra eos qui ipsos manumiserunt, in criminibus
 testimonium dare, quia requiritur, ut patronos suos
 et liberatores honorandos sanctosque existiment),
 vel antea accusati et innocentes non visi, vel in
 publico condemnati judicio, et nondum ab imperatoria
 beneficentia ad integrum suum statum resti tuti,
 vel vitam contumeliosam agentes, ut mimi et scenici,
 aut a nostra religione alieni, ut Judæi, hæretici, et
 Græci : ad episcoporum aut clericorum accusatio-
 nem sive testimonium non admittentur, propterea
 quod isti nihil aliud in animo habent et conatu,
 quam infamiam et maculam sacerdotum opinionibus
 affigere, et Ecclesie perturbationes afferre

CANON CXXXI.

« Ut qui unum crimen probare non potest, ad a-
 « rum non admittatur. Similiter placuit ut quo-
 « licunque clericis ab accusatoribus multa cri-
 « mina objecta fuerint, et unum ex his, de quo pri-
 « mum actum est, probari non potuerit, ad reii-
 « qua non admittantur. »

BALS. Adversus sacratum quemdam diversa quis
 crimina intendit, et ex multis unum tractandum sus-
 cepit : cum hoc autem probare non poterit, reli-
 qua quoque aggredi voluit. Dicit ergo canon eum
 non esse admittendum, dum vult de alio e propositis
 queri, et hoc merito a Patribus definitum est. Qui
 enim primum propositum crimen non probavit, et
 ex eo ipso est condemnatus, vel dedit prius inscrip-
 tionem, et lege talionis punitus, scilicet sit infam-
 is, et reliqua patitur, quæ etiam ille, qui accusa-
 tus est, erat passurus : sin autem est condemnatu-
 s, criminale propterea judicium movere non potest,
 ut qui sit infamis ; vel prius inscriptionem non dedit,
 et rursus sit infamis, ut calumniator. Sed hic præ-
 sens quidem canon tunc locum habet, ut existimo,
 quando iudex pronuntiarit crimen, de quo prius
 actum est, fuisse condemnato synephanthice objectum.
 Si enim prolatum fuerit, non esse probatum, quia
 condemnatus non sit infamis ; recte alterum quoque
 crimen eorum, quæ objecit, persequatur. Lege caput
 decimum primi tituli sexagesimi libri, quod dicit :
 Tribus modis sit calumpnia, et tripliciter vindicta
 sumitur. Vel enim calumniatur quispiam, ut hæc

accusans; vel sit aza causæ proditor, vera crimina occultans; vel iudicium perfecte deseris, ab accusatione desistens. Non est autem omnino calumniator, qui non probat quod intendit: sed est in potestate iudicis, postquam reum absoluerit, de eo querere. Et si dixerit quidem, Non probasti, ei porro: si vero dixerit, Calumniatus es, eum condemnavit, etiamsi de pœna nihil dixerit. Sequitur enim; causæ enim inquisitio, non legis executio, iudici permissa est. Si autem dixerit, Temere vel leviter fecisti, hoc est, non probasti, non facit ipsum calumniatorem, nec is pœnam subit.

ZONAR. Si quis plura crimina clerico vel episcopo objiciat, nec unum aliquod ex iis, de quo primo actum est, hoc est, quod primo in quaestionem disquisitionis est adductum, demonstratum potuerit, sed non demonstratum maneat: in aliis quoque deinceps ejus accusationem recipi canon vetat.

ARIST. « Et qui multa objecit, et nihil probavit. »

Optima ratione et hic ad accusationem aut ad testimonium non admittetur; utpote qui calumniator videtur, et idcirco etiam infamis est, eo quod multis profert contra quemlibet accusationes, sed nihil probat.

CANON CXXXII.

Quos oportet ad testimonium admittere. Testes autem ad testimonium non admittendos, quos nec ad accusationem admitti præceptum est, vel præterea quos ipse accusator a domo propria produxerit. Testimonium autem intra quatuordecim annorum ætatem non admittatur.

BALS. Postquam synodi Patres de accusatoribus dixerunt, nunc etiam de testibus statuunt: et dicunt eos, qui adversus sacros ferre volunt testimonium in causis criminalibus, tales esse debere, quales etiam canones ad accusationem admittunt. Eos autem, qui non admittuntur ad accusationem, nec ad testimonium admitti. Ad hæc domesticos quoque testes canon reprobat. Similiter et impuberes, qui sunt scilicet quatuordecim annis iuniores. Ad canon quidem hos et solos non esse ad testimonium admittendos dicit. Primus autem titulus lib. XXI Basil. multos quoque alios a criminalis iudicii testimonio repellit. Et lege eum titulum. Dovesi ci autem testes accusatoris dicuntur, omnes qui cum eo habitant, et quibus ipse potest imperare. Dicit enim caput 6 primi tituli lib. XXI: Non est testis fide dignus, cui ego possum in accusando imperare; et cap. 24: Accusator testes domesticos non potest producere. Et cap. 27 Domesticæ testimonia reprobantur. Et thema 2 cap. 14 tit. 51 lib. 60, quod dicit, Furta domestica, si sint vilia, non sunt in publicam quaestionem referenda. Sunt autem domestica, quæ servi faciunt domini, et liberti patronis, et mercenarii iis qui conduxerunt, apud eos

γάρ συκοφανταὶ τις ὡς πλαστῶς κατηγορῶν, ἢ προδότης τῆς ἰδίας ὑποθέσεως γίνεται. τὰ ἀληθῆ ἐγκλήματα κρύπτων, ἢ φυγοδικεῖ τελείως θναχωρῶν τῆς κατηγορίας. Οὐ πάντως δὲ συκοφάντης ἐστὶν ὁ μὴ ἀποδεικνύς ὅπερ κατηγορήσεν, ἀλλ' ἐν τῇ κρίσει τοῦ δικαστοῦ ἐστὶ, μετὰ τὸ ἐλευθερώσαι τὸν κατηγορούμενον, ζητῆσαι περὶ τούτου. Καὶ εἰ μὲν εἴπη, Οὐκ ἀπείδειξας, ἐφείσατο αὐτοῦ· εἰ δὲ εἴπη, Ἐσυκοφάντησας, καταδίκασεν αὐτὸν, κἂν μηδὲν εἴπη περὶ τῆς ποινῆς. Ἐπακολουθεῖ γάρ· ἢ μὲν γὰρ τῆς ὑποθέσεως; ζήτησις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, οὐ μὴ ἢ τοῦ νόμου ἐπεφέλευσις· εἰ δὲ εἴπη, Προπετιῶς ἐκίνησας, τούτῳστιν, οὐκ ἀπέδειξας, οὐ ποιεῖ αὐτὸν συκοφάντην, οὐδὲ ποινὴν ὑφίσταται.

ZONAR. Ἐάν διάφορά τις ἐγκλήματα προθήξει κατὰ κληρικοῦ ἢ ἐπισκόπου, καὶ ἐν ἐξ αὐτῶν εἰς πρῶτον, ἦτοι ζήτησιν καὶ ἐξέτασιν, προτεθῆ, καὶ μὴ ἀποδειχθῆ, ἀλλ' ἀναπέδεικτεν μείνη, ἐπὶ τοῖς λοιποῖς τὴν κατηγοροῦν ἀπρόδεκτον εἶναι θεωρεῖται ὁ κανὼν.

ARIST. « Καὶ ὁ κατηγορήσας πολλὰ, καὶ ἐλίγξας οὐδέν. »

Εὐλόγως καὶ οὗτος εἰς κατηγορίαν ἢ εἰς μαρτυρίαν οὐ παραδέχεται, ὡς συκοφάντης φανερός, καὶ δὲ τούτο καὶ ἀτιμὸς ὢν ἐκ τοῦ πολλὰ προθεῖναι κατὰ τινος αἰτιάματα, καὶ μηδὲν εἰ ἐλίγξει.

CANON PAF.

« Τίνας δεῖ προσδέχασθαι εἰς μαρτυρίαν. Μάρτυρας εἰ δὲ εἰς μαρτυρίαν μὴ εἰσδέχισθαι τοὺς μηδὲ πρὸς κατηγορίαν εἰσδεχθῆναι παραγγελλθέντας, ἢ ἐτι μὴν οὖς αὐτὸς ὁ κατηγορὸς ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου προσκομισοί. Μαρτυρία δὲ ἀντὶς κείρας ἐνιαυτῶν δεκατεσσάρων μὴ προσδεχθεῖη. »

BALS. Εἰπόντες οἱ τῆς συνόδου περὶ τῶν κατηγορῶν, νῦν καὶ περὶ μαρτύρων διατάττονται· καὶ φασὶ τοὺς θέλοντας; καταμαρτυρεῖν ἱερωμένων χάρις ἐγκληματικῶν υποθέσεων τοιούτους εἶναι οἴους; καὶ πρὸς κατηγορίαν οἱ κανόνες παραδέχονται. Τοὺς δὲ μὴ παραβεχομένους εἰς κατηγορίαν μηδὲ εἰς μαρτυρίαν παραδέχονται. Πρὸς τοῦτοις; καὶ τοὺς οικειοκῆς; μάρτυρας ἀποδοκιμάζει ὁ κανὼν. Ὡσαύτως; καὶ τοὺς ἀνήθους, ἤττοντας; δηλονότι τῶν ἰδίων ἐνιαυτῶν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν τούτου; καὶ μόνους ἀπαρδέκτους; πρὸς μαρτυρίαν εἶναι φησὶν· ὁ δὲ ἐκ' τίτλου; τοῦ κα' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν; καὶ ἐτέρους; διαφόρους; εἰς μαρτυρίαν ἐγκληματικοῦ δικαστηρίου ἀποπέμπεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν τοιοῦτον τίτλον. Ἐκ τοῦ οἴκου; δὲ τοῦ κατηγοροῦ; λογίζονται; μάρτυρες; οἱ συνοικοῦντες; αὐτῷ; πάντες, καὶ οἱ κελεύεσθαι; παρὰ; τούτου; θανάμνοι. Φησὶ γάρ; τὸ; ζ' κεφ. τοῦ; α' τίτλου; τοῦ; κα' βιβλίου· Οὐκ; ἐστὶν; ἀξιόπιστος; μάρτυς; ὁ; κελεύεσθαι; θανάμνος; παρ'; ἐμοῦ; ἐπὶ; τῷ; μαρτυρῆσαι. Καὶ; κ' κεφ. τοῦ; α' τίτλου; τοῦ; ζ' βιβλίου, λέγον· Τὰς; οικειοκῆς; κλοπὰς; εὐτελεῖς; ὅσας; οὐ; δεῖ; φέρειν; εἰς;

δημοσίαν εξέτασιν. Οικειοκαὶ δὲ εἰσιν, ἃς δοῦλοι ἄ ποιοῦσι δεσπότη, καὶ ἀπεικθετοὶ τοῖς πατέρωσι, καὶ μισθοῖσι τοῖς μισθωσαμένοις παρ' αὐτοῖς; διάγοντες. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνο; λέγοντος τοῦς ἡττονας τῶν εὐεκαυτῶν μὴ μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τοῦς ἐπέκεινα τοῦτου τοῦ χρόνου, καὶ τοῦ κ' κεφ. τοῦ α' τίτλ. τοῦ κα' βιβλίου λέγοντος οὕτω ῤητῶς· Ὁ κατήγορος οὐ δύναται καλεῖν εἰς μαρτυρίαν τὸν δημοσίως κατηγοροῦμενον, οὔτε τὸν ἡττονα τῶν εἰκοσιν ἐτῶν· ἐρωτῆσαι τὸν τίμ νόμῳ. Εἰς γὰρ μαρτυρίαν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως ὁ ἡττων τῶν εἰκοσιν ἐνιαυτῶν καὶ ἐπέκεινα τῶν ἰδ' χρόνων ὑπάρχων, οὐκ ἔστι παραδεκτός· ὡς μὴδὲ βεβηκὸς ἔχων φρόνημα. Ἔστι δὲ καὶ ὁ νόμος κατὰ πολὺ μεταγενέστερος τοῦ κανόνο; διὰ τὸ μετὰ χρόνους πολλοὺς τῆς παρούσης συνόδου δεχθῆναι τοῦτον εἰς τὴν τῶν Βασιλικῶν ἀνακάρθαρτιν. Ἀνάγνωθι τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα οὗ.

ZONAR. Εἰπόντες οἱ τῆς συνόδου περὶ κατηγορῶν, νῦν καὶ περὶ μαρτύρων διατάσσονται, καὶ φασὶ τοῦς κωλυομένους ἐγκληματικῶς ἐνάγειν, μὴδὲ εἰς μαρτυρίαν προσδέχεσθαι. Καὶ τοῦς προσδέχισθαι δὲ οφείλοντας μὴ ἀνήθους εἶναι. Οἱ γὰρ μήπω τὸν ἰδ' ἐνιαυτὸν τῆς ηλικίας αὐτῶν προβάντες ἀνηθοὶ εἰσιν. Ἀνήθοι δὲ, οἳς μήπω τὸ φρόνημα σταθῆρὸν, μαρτυρεῖν οὐ δοθήσεται. Ἄλλ' οὐδὲ οικειοκαὶς μάρτυρας τὸν κατήγορον παραγαγεῖν δίδωσιν. Οἰκειοκαὶ βέβηκοὶ εἰσιν, οἱ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ· οὐ πάντας δὲ τοῦς τοιοῦτους κωλύουσιν οἱ νόμοι μαρτυρεῖν, ἀλλὰ τινὰς; ἡγουν ὑπεξουσίους αὐτοῦ τοῦ παράγοντος αὐτοῦς ἢ ὑποχειρίους εὐτέλει; καὶ προστάσσονται δυναμένους, καὶ εἰ μὴ κλιθεῖντο κολαζομένους. Εἰ δὲ ἀξιόλογοι εἶεν ὑποχειρίοι, οἷον ἱερεῖς; ἢ διάκονοι, ἢ γραμματικοὶ, καὶ ὅσοι ὅμοιοι τοῦτοις, οὐκ ἀπρόσδεκτοὶ ἔσονται πρὸς μαρτυρίαν.

ΑΡΙΣΤ. « Καὶ ὁ μὴ ἐνιαυτῶν δεκατεσσάρων. »

Καὶ οὗτος εἰς μαρτυρίαν ἀδεκτο; διὰ τὴν τῆς ηλικίας ἀέλειαν· δεῖ γὰρ τὸν μαρτυροῦντα σὺν τῷ ἐντιμῶν καὶ ὀρθόδοξον εἶναι καὶ σταθῆρῶτητα ἔχειν· ἢ δὲ ἀνηθο; ὀλισθηρὸς ἔστι τὴν διάνοιαν. Τὸ δὲ δεῦτερον θέμα τοῦ ἐπτακαίδεκάτου κεφαλαίου τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ εἰκοστού α' βιβλίου, οὐδὲ τὸν ἡττονα τῶν εἰκοσιν ἐτῶν εἰς μαρτυρίαν κατὰ τινος ἐπ' ἐγκλημασι παραδέχεται.

« Ὁ κατήγορος ἐκ τοῦ ἰδίου οἴκου μάρτυρας οὐ καθίστησι. »

Αἱ οικειοκαὶ μαρτυρίαι ἀπόδλητοι καὶ ἀπὸ νόμων εἰσὶ· φησὶ γὰρ τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ κα' βιβλίου ῤητῶς οὕτως· Ὁ κατήγορος οικειοκαὶς αὐτοῦ μάρτυρας οὐ δύναται παράγειν· καὶ τὸ κα' κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου, ὡς αἱ οικειοκαὶ μαρτυρίαι ἀποδοκιμάζονται. Μάρτυρας δὲ οικειοκαὶς νήσσει; τοῦς ὑπὲρ ἐξουσίαν τινὸς τελούντας; καὶ δυναμένους προστάττεσθαι παρ' αὐτοῦ· οἱ τοιοῦτοι γὰρ οὔτε ὑπὲρ αὐτοῦ, ἢ κατ' ἄλλου, κατηγοροῦντος αὐτοῦ, εἰς μαρτυρίαν παραδεχθήσονται ἢ ἐπ' ἐγκληματικῇ ἢ ἐπὶ χρηματικῇ αἰτιάσει. Εἰ δὲ ἑτεροῦς τὸς ἐνάγει, καὶ βούλεται ἄλλου οικειοκαὶ μαρτυρίαν

degentes. Cum autem praesens canon dicat eos qui sunt quatuordecim annis minores, non dicere testimonium, sed eos qui sunt ultra illam aetatem; et vicesimum caput primi tituli lib. xxi dicat expresse: Non potest accusator vocare in testimonium eum qui publice accusatur, nec eum qui est minor viginti annis: rogaverit quispiam, quid sit sequendum. Et mihi videtur lex esse magis sequenda: in testimonium enim causae criminalis, qui minor est viginti annis, licet sit major quatuordecim annis, non erit admittendus: ut qui nec firmum iudicium, nec adhuc constantem prudentiam habeat. Est autem lex canone multo posterior; eo quod longo tempore post hanc synodum in Basilicorum repetitam praedlectionem ille receptus sit. Lege sanctorum apostolorum septuagesimum quintum canonem.

ZONAR. Postquam de accusatoribus synodi Patres dixerunt, de testibus quoque statuunt, ac eos, qui accusare prohibentur, a testimonio quoque dicendo 667 arceri iubent. Ad haec impubeses quoque rejiciunt, qui quartum decimum videlicet aetatis annum non excessere; quibus, cum mentis constantia desit, testimonii quoque dicendi ratio haud constabit. Sed neque domesticos testes producendi potestas accusatori data est. Sunt vero domestici testes, qui ex ipsius accusatoris domo prodeunt: qui tamen non omnes testimonium dicere legibus prohibentur, sed aliqui tantum, si nimirum, qui ipsos producentis potestati obnoxii, aliiive subjecti, viles sunt, quibus et imperari, et nisi imperio pareant, poena infligi potest. Nam si honestiorem in familia locum obtineant, utpote sacerdotum, diaconi, vel grammatici, et quicumque huius generis, a testimonio dicendo aequaquam excludentur.

ARIST. « Et qui annos quatuordecim nondum transegit. »

Et hic ad testimonium non est admittendus, propter aetatis imperfectionem. Testem enim oportet, non tantum bonae esse famae et orthodoxum, sed et stabilitatem habere: et qui pubertatem nondum attigit, iudicio lubricus est. Ad secundum thema cap. 17 tit. 1 lib. xxi, nec viginti annis minorem ad testimonium contra quempiam in causa criminali dandum admittit.

« Accusator e propria domo testes non pro-

« ducit. »

Testimonia domestica etiam a legibus sunt rejicienda. Nam cap. 21 tit. 1 lib. xxi sic expresse dicit: Accusator domesticos suos testes non potest producere: et cap. 25 ejusdem tituli et libri, quod testimonia domestica improbantur. Testes autem domesticos intelligas, qui potestati eiuslibet subjecti sunt, et quibus ipse mandare potest: tales enim, nec pro eo, nec contra alium, eo accusante, in testimonium recipiuntur, in causa vel criminali vel pecuniaria. Si alius autem quispiam accuset, et alius domestico testimonio uti vellet, non prohibetur. Nam ex una domo potest et pater e. filius

qui est sub potestate, et duo filii fratres simul sub potestate, vel contra aliquem vel pro aliquo testimonium dicere, ut cap. 15 ejusdem lib., tit. 1 lib. XXI statuit.

CANON CXXIII.

« De episcopo, qui eum a communione removit, qui e sibi soli proprium crimen confessus est. Similiter placuit ut, si episcopus dicat aliquem sibi soli proprium crimen esse confessum, et ille neget, ne existimet episcopus id ad suam injuriam pertinere, quod ei soli fides non habetur: et etiamsi propriæ conscientie scrupulo dicat se nolle ei, qui negat, communicare. »

BALS. Ut est verisimile, quidem laicus, vel clericus proprio episcopo confessus est de aliquo a se commissio peccato. Et cum causa publice acta esset, qui confessionem quidem fecerat crimen inficiabatur; episcopus autem eum redarguebat. Et ideo volebat eum, qui confessus fuerit, puniri, tanquam qui ipsum injuria affecisset; eo quod non annueret illi, quæ ab ipso dicebantur. Dicit ergo canon, episcopum injuria non affici, si fides illi non adhibeatur soli dicenti, eum, qui accusatur, crimen sibi deposuisse: etiamsi dicat episcopus, Nolo eum ad communionem admittere, cum mea in eo conscientia offendatur, propterea quod crimen confessus est. Interrogabit autem quispiam, cum canon non esse admittendum ducit episcopi testimonium, tanquam unius hominis, secundum legem quæ dicit: Non **668** est unius admittendum testimonium, etiamsi sit senator: audieturne episcopus, tanquam ei, qui accusatur, recte non communicans, propter confessionem, an non? *Solutio.* Mihi videtur quod, etiamsi revera confessus est, qui accusatur, ex eo solo non poterit episcopus eum a communione separare, ut qui non sit condemnatus: si autem hoc fecerit, ut qui sine ratione hominem a spirituali communione separaverit, separabitur et ipse a majori antistite, eo, qui confessus est, absoluto. Nota ergo præsentem canonem propter episcopos et monachos, qui peccatorum hominum confessiones audiunt, et testimonium ferunt adversus eos, qui dicuntur fecisse apud ipsos confessionem criminis. Quod autem non est admittendum unius testimonium, lege etiam canonem 75 sanctorum apostolorum. Sanctissimus quidem certe patriarcha dominus Lucas excommunicationis poenæ subiecit monasterii Gerotrophii præfectum, qui fuerat archiepiscopus Heracleæ, quod tale testimonium tulisset adversus suum spirituales filium.

ZONAR. Quamvis episcopus alicujus se crimina, ob quæ is a communione movendus est, ipsius confessione cognovisse affirmet, qui tamen ejusmodi quidpiam confessum se esse neget; soli episcopo in ea re fides non habebitur. Neque vero, iuquiunt Patres, in eo injuriam sibi fieri episcopus existimet;

ἂ χρῆσασθαι, οὐ κακώλυται. Ἄπὸ γὰρ ἐνὸς οἴκου δύναται καὶ πατήρ, καὶ υἱὸς ὑπεξούσιος, καὶ δύο συνυπεξούσιοι υἱοὶ ἀδελφοὶ καὶ κατὰ τινος καὶ ὑπὲρ τινος μαρτυρεῖν· ὡς τὸ πεντεκαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ αὐτοῦ πρώτου τέτλου τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου βιβλίου διαλαμβάνει.

KANON PAΓ'.

« Περὶ ἐπισκόπου τοῦ ἀπὸ κοινωνίας ποιοῦντος τὸν αὐτῷ μόνῳ τὸ ἴδιον ἔγκλημα ὁμολογήσαντα. Ὅμοιος ἤρρεσεν ἵνα, ἐάν ποτε ἐπίσκοπος λέγῃ εἰ τινα αὐτῷ μόνῳ τὸ ἴδιον ἔγκλημα ὁμολογήσαι, καὶ ἐκεῖνος ἀρνεῖται, μὴ λογισθῆται ὁ ἐπίσκοπος εἰς ἰδίαν ὑβρίν συντείνειν, ὅτι αὐτῷ μόνῳ οὐ πιστεύεται· εἰ καὶ τῷ σκανδαλῶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως λέγει μὴ θέλειν ἑαυτὸν κοινωνεῖν τῷ ἀρνούμένῳ. »

BALS. Ὡς εἶπικε, τίς λαϊκὸς ἢ καὶ κληρικὸς ἐξωμολογήσατο τῷ ἴδιῳ ἐπισκόπῳ περὶ τινος ὑπ' αὐτοῦ πραχθέντος ἁμαρτήματος. Καὶ λαληθείσης τῆς ὑπεθέσεως ἐπὶ κοινοῦ, ὁ μὲν τὴν ἐξομολόγησιν ποιησάμενος ἠρνεῖται τὸ ἔγκλημα· ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἤλεγχε τούτον. Διὸ καὶ ἤθελε τὴν ἐξομολογησάμενον τιμωρηθῆναι ὡς ὑβριστὴν αὐτοῦ, διὰ μὴ κατανεύειν εἰς τὰ λεγόμενα παρὰ τούτου. Φησὶν οὖν ὁ κανὼν ὅτι οὐκ ἔστιν ὑβρις τοῦ ἐπισκόπου τὸ μὴ πιστεῦσθαι αὐτὸν καὶ μόνον λέγοντα καταθέσθαι ἐπ' αὐτῷ τὸ ἔγκλημα τὸν κατηγορούμενον· κἂν λέγῃ ὁ ἐπίσκοπος, ὅτι, ὅθι θέλω προσδέξασθαι αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, σκανδαλιζομένης ἐπ' αὐτῷ τῆς συνειδήσεώς μου, διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς τοῦ κανόνος ἀπαράδεκτον λογιζομένου τὴν τοῦ ἐπισκόπου μαρτυρίαν, ὡς ἀνθρώπου ἐνὸς, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα, Ἐνὸς μαρτυρία οὐκ ἔστι δεκτή, κἂν συγκλητικὸς ἔστιν, ἀκυσθῆσεται ὁ ἐπίσκοπος, ὡς εὐλόγως μὴ συγκοινωνῶν τῷ κατηγορουμένῳ διὰ τὴν ἐξομολόγησιν, ἢ μὴ; *Αἰτίαι.* Ἐμοὶ δοκεῖ ὡς, κἂν τῇ ἀληθείᾳ ἐξωμολογήσατο ὁ κατηγορούμενος, ἀπὸ μόνου τούτου οὐ δυνήσεται αὐτὸν χωρῆσαι τῆς κοινωνίας ὁ ἐπίσκοπος, ὡς μηδὲ καταδικασθέντα· εἰ δὲ τοῦτο ποιήσῃ, ὡς ἀνευλόγως χωρίζας τὸν ἀνθρώπον ἀπὸ τῆς πνευματικῆς κοινωνίας, χωριθῆσεται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ μείζονος ἀρχιερέως, τοῦ ἐξομολογησαμένου λυομένου. Σημεῖωσαι τὸν παρόντα κανόνα διὰ τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς δεχομένους ἀνθρώπων **D** λογισμοὺς μοναχῶν, καὶ μαρτυροῦντα; κατὰ τῶν λεγομένων ποιῆσαι πρὸς αὐτοὺς ἐξομολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος. Ὅτι δὲ ἀδεκτὸς ἔστιν ἡ τοῦ ἐνὸς μαρτυρία, ἀνάγκη καὶ τὸν οὐ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ὁ μὲντοι ἀγώτατος πατριάρχης κυρὸς Λουκᾶς ἐπιτιμῶν ἀλιτουργίας καθυπέβαλλε τὸν καθηγούμενον τῆς μονῆς τοῦ γηροτρόφου, τὸν γεγνηκότα ἀρχιεπίσκοπον Ἡρακλείας, τοιοῦτόν τι μαρτυρήσαντα κατὰ πνευματικοῦ παιδὸς αὐτοῦ.

ZONAR. Κἂν ἐπίσκοπος λέγῃ ἐξομολογήσασθαι αὐτῷ τινα ἁμαρτήματα χωρίζον αὐτὸν τῆς κοινωνίας, ὁ δὲ ἀρνεῖται, λέγων μὴ εἶπέν αὐτῷ τοιοῦτον ἁμαρτήμα, οὐ πιστευθήσεται μόνος ὁ ἐπίσκοπος. Καὶ τοῦτο, φασὶν οἱ Πατέρες, μὴ λογισθῆτω τῷ ἐπισκόπῳ εἰς ὑβρίν, ὅτι οὐ πιστεύεται μόνος, καὶ λοιπὸν

ἀναγκάζεται συγκοινωνεῖν ἐκείνῳ, κἄν λέγῃ ὁ ἄπιστος ὅτι Οὐ θέλω προσδέξασθαι αὐτὸν εἰς κοινωνίαν, σκινδαλιζομένη; ἐπ' αὐτῷ τῆς συνειδήσεώς μου. Σκινδαλὸν γὰρ ἢ τὸ σκάνδαλον νοητέον ἢ τὸν θόρυβον τῆς συνειδήσεως θορυβουμένης καὶ ταραττομένης; διὰ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ἁμαρτήματος.

ΑΡΙΣΤ. « Λέγων ἐπίσκοπος ὅτι Τὸ ἔγκλημα κατὰ ἑμένας ὁ πέλας μοι ὠμολόγησεν, εἰ ὁ πέλας ἀρνεῖται, οὐκ εὐπιστος.

Οὐ χρὴ πιστεύεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ λέγοντι ὡς Κατὰ ἑμένας ὁ δεῖνα κληρικὸς ἔγκλημά μοι ὠμολόγησεν, καὶ διὰ τοῦτο ἢ τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς κοινωνίας αὐτὸν ἀπεῖργω. Εἰ γὰρ ἀρνεῖται ἐκεῖνος, ὃν ὁμολογήσῃς λέγει, οὐκ ὀφείλει καταδικάζειν αὐτὸν ἢ ἰδίαν ὕβριν τοῦτο λογίζεσθαι, ὅτι αὐτὸς οὐ πιστεύεται ἑμένας.

ΚΑΝΩΝ ΠΛΑ΄.

« Ἴνα μὴ, ὡς ἔτυχε, τινὰ στερήσῃ τῆς κοινωνίας ὁ ἐπίσκοπος. Ἐφ' ὅσον τῷ ἀφορισμένῳ μὴ κοινωνεῖ ὁ ἴδιος ἐπίσκοπος, τῷ αὐτῷ ἐπισκόπῳ ἄλλοι μὴ συγκοινωνήσουσιν ἐπίσκοποι· ὥστε μᾶλλον παραφυλάττεσθαι τὸν ἐπίσκοπον μὴ λέγειν κατὰ ἑμένας, ὅπερ ἀποδείξεισιν ἐλέγξει παρ' ἑτέροις οὐ δύναται. »

ΒΑΛΣ. Ὁ παρσιώπησεν ὁ ἀνώτερος κανὼν, οὗτος προήνεγκεν εἰς φανερόν. Τὸ δὲ ἦν τὸ, Ἐάν μὴ θελήσῃ ὁ ἐπίσκοπος κοινωνῆσαι τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, ὡς ἔγκλημά τι αὐτῷ ἐξαγορεύσαντι, τί ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ ἐπισκόπῳ γενήσεται ἀνευλόγως ἀφορισαντι καὶ πρὸς καταδίκης τὸν ἄνθρωπον; Φησὶ γοῦν ὅτι ἐάν ἀφορίσῃ τινὰ ἀνευλόγως, ἐφ' ὅσον καιρὸν ἐκεῖνος οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ ἐκείνῳ τῷ ἀφορῖσαντι δηλαδὴ, κοινωνῶσιν οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι. Ἐπάγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, ἵνα μὴ ταχεῖς καὶ ἀπερίσκεπτοι ὡς πρὸς κατηγορίας καὶ πρὸς ἀφορισμὸν, καὶ μὴ κατὰ τινῶν λέγωσιν ἢ ἐλέγξει οὐ δύναται. Καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ παρόντος κανόνος οὕτω κολάζεται ὁ ἀνευλόγως ἀφορῖσας ἐπίσκοπος; Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι οὐ μόνον ταῦτα οὕτω κολασθήσεται ὁ τοιοῦτος ἐπίσκοπος, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀνευλόγου τούτου ἀφορισμοῦ λαληθέντος παρὰ μείζονι ἀρχιερεῖ, ὁ μὲν ἀφορῖσθεὶς λυθήσεται τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ δὲ ἀφορῖσας τιμωρηθήσεται κατὰ τὴν Ἰουστινιάνειον Νεαράν, ἥτοι κατὰ τὸ 669 κεφάλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ γ' βιβλίου, ὃ καὶ ἐν διαφοροῖς κανόσι κατεστρώθη, καὶ κατὰ τὸν 8 κανόνα τῆς ζ' συνόδου. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν τοιοῦτον κανόνα καὶ τὴν Νεαράν καταστρωθεῖσαν εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ τὸν 14 κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ παρσιώπησεν ὁ ἀνώτερος κανὼν, οὗτος προήνεγκεν εἰς φανερόν. Τὸ δὲ ἦν τὸ, Ἐάν μὴ θελήσῃ ὁ ἐπίσκοπος κοινωνῆσαι τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, ὡς ἔγκλημά τι αὐτῷ ἐξαγορεύσαντι, τί περὶ τοῦ τοιοῦτου οἰκονομηθήσεται; Φησὶ γοῦν ὅτι, ἐάν ἀφορίσῃ τινὰ οὐ δικαίως, ἐφ' ὅσον καιρὸν ἐκεῖνος οὐ κοινωνεῖ τῷ ἀφορισθέντι, μηδὲ ἐκείνῳ, τῷ ἀφορῖσαντι δηλαδὴ, κοινωνῶσιν οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι· ἐπάγει δὲ καὶ τὴν αἰτίαν, ἵνα μὴ ταχεῖς καὶ ἀπερίσκεπτοι

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CXXXVIII.

A quod soli sibi non credatur, quodque in posterum illius communione admittere necesse habeat; quamvis ab ea communicatione se abstinere velle profiteatur, ex eaque conscientiam suam offendi causetur. Hic enim per scinδαλὸν, aut scandalum, aut conscientiae confessione auditi facinoris concitatae ac perturbatae tumultum intellige.

ARIST. « Episcopo dicenti, quod crimen mihi soli vicinus confessus est, si vicinus negaverit, fides non est facile habenda. »

Fides episcopo non est habenda dicenti, quod clericus quispiam mihi soli crimen confessus est, et ob id gradu aut communionem eum arceo. Si enim negat ille, quem confessum esse dicit, non debet eum condemnare; aut se injuria affectum existimare, quod ipsi soli non adhibetur fides.

CANON CXXXIV.

« Ne episcopus temere quempiam privet communione. Quamdiu segregato non communicat proprius episcopus, eidem episcopo alii non communicabunt episcopi: ut magis caveat episcopus, ne adversus aliquem dicat id, quod documentis probare apud alios non potest. »

BALS. Quod superior canon praetermiserat, hic in apertum protulit. Id autem erat: Si noluit episcopus ei communicare qui a se segregatus est, ut qui ipsi aliquod crimen dixerit: quid ei fiet episcopo, qui injuria ante condemnationem hominem segregavit? Dicit ergo, quod si aliquem injuria segregavit, quamdiu ei, qui segregatus est, non communicat, nec illi, qui segregavit scilicet, alii communicabunt episcopi. Subjungit etiam causam, ne praecipites sint et inconsiderati in accusatione et infligenda segregatione: et ne dicant adversus aliquos, quae probare non possunt. Et a praesenti quidem canone sic punitur episcopus, qui injuste segregavit. Ego autem existimo, quod is episcopus, non solum sic punitur, sed et dicta segregatione majori antistiti exposita, is quidem, qui est segregatus, a segregatione solvetur: qui autem segregavit, punitur secundum Justiniani novellam, seu secundum vicesimum quartum caput 669 primi tituli tertii libri, quod etiam in diversis canonibus situm est; et secundum quartum canonem septimae synodi. Et lege hunc canonem et Novellam sitam in ejus interpretatione; et can. 14 sardic. synodi.

ZONAR. Quod silentio superior canon texerat, hic in apertum protulit. Id autem erat ejusmodi; Si noluit episcopus ei communicare, quem quasi crimina ipsi confessum segregavit, quid huic ipsi episcopo fiet? Respondet igitur, quod si aliquem injuria segregavit, quamdiu ei, qui segregatus est, ipse non communicat; nec illi videlicet qui segregavit alii episcopi communicabunt; causamque praeterea subnectit; ne in accusatione segregatio-

aeque infligenda praecipites et inconsiderati sint, A ὡςι πρὸς κατηγορίαν καὶ πρὸς ἀφορισμὸν, καὶ μὴ
neve cuiquam obijciant ea, quae postea probare
non possint.

ARIST. « Episcopus eum, qui non convictus est,
« communione privans, et ipse aliorum similiter
« communione privabitur. »

Si quis episcopus clericum suum segregaverit,
criminum non convictum, sed sua sola condemna-
tum conscientia, segregabitur et ipse, et aliorum
episcoporum communione privabitur; ut illud
observetur, ne facile contra quempiam dicat, quod
probare non potest.

CANON CXXXV.

« Aurelius episcopus dixit : Secundum ea, quae
« totius synodi congregatae meaque mediocritas B
« tis sententia definita sunt, placet omnium re-
« rum prius declarati perfecti tituli facere con-
« clusionem, et praesentis dici constitutionis
« tractatum acta ecclesiastica suscipiant : quae
« autem nondum sunt pertractata, die sequenti
« per fratres nostros, Faustinum episcopum,
« Philippum et Asellum presbyteros, venerando
« fratri et coepiscopo nostro Bonifacio rescribe-
« mus. Et subscripserunt : Aurelius episcopus
« his decretorum actis a nobis susceptis sub-
« scripsi.

« Valentinus episcopus primae cathedrae Numi-
« diceae regionis his actis subscripsi.

« Faustinus episcopus Potentinae Ecclesiae, pro-
« vinciae Piceni, legatus Romanae Ecclesiae, his
« actis subscripsi.

« Alypius episcopus Thagatensis, legatus pro-
« vinciae Numidiae, his actis subscripsi.

« Augustinus episcopus Hipponensis, legatus
« provinciae Numidiae, his actis subscripsi.

« Possidius episcopus Calamensis, legatus pro-
« vinciae Numidiae, hic actis subscripsi.

« Fortunatianus Neapolitanus, his actis subscri-
« psi.

« Rufianus Muzuentianus, his actis subscri-
« psi.

« Praetextatus Sicilibensis, his actis subscri-
« psi.

« Quodvultdeus Verensis, his actis subscri-
« psi.

« Candidus Germaniae, his actis subscripsi.

« Colonius Uticensis, his actis subscripsi.

« Maximianus Acyrogensis, his actis subscri-
« psi.

« ὡςι πρὸς κατηγορίαν καὶ πρὸς ἀφορισμὸν, καὶ μὴ
κατὰ τινων λέγων, ἀ ἐλέγξει οὐ δύνανται.

APIET. « Τὸν μὴ ἐλεγχθέντα κοινωνίας στερήσας
« ἐπίσκοπος, στερεῖται καὶ αὐτὸς τῆς ἐτέρων
« ὁμοίως. »

Εἰ τις ἐπίσκοπος κληρικὸν αὐτοῦ ἀφορίσει, μὴ
ἐλεγχθέντα ἐπὶ πταίσματι, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς αὐτοῦ
κατακριθέντα συνειδήσεως, ἀφορισθῆσεται καὶ αὐ-
τὸς, καὶ τῆς τῶν ἄλλων ἐπισκόπων κοινωνίας ἀπο-
στερηθῆσεται· ὡς ἂν παραφυλάττηται τὸ μὴ εὐ-
χερῶς κατὰ τινος λέγειν ἕπερ ἀπελέγξει οὐ δύ-
ναται.

KANON PAE.

« Δύρηλιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Κατὰ τὰ ἀρισθέντα
« τῆ γνώμῃ πάσης τῆς συναβροσιθείσης συνόδου,
« καὶ τῆς ἐμῆς μετριότητος, ἀρέσκει πάντων τῶν
« πραγμάτων τοῦ προδηλωθέντος ὀλοτελοῦς τί-
« τλου ποιῆσαι τὸ συμπέρασμα, καὶ τὴν συζήτη-
« σιν τῆς διατυπώσεως τῆς παρουσίας ἡμέρας τὰ
« ἐκκλησιαστικά πεπραγμένα ἀναδέξωνται· ἅτινα
« δι' ἀκμὴν οὐκ ἐπιεργάσθησαν τῆ ἐξῆς ἡμέρᾳ
« διὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, Φαυστίου τοῦ ἐπισκό-
« που, Φιλίππου καὶ Ἀσέλλου τῶν πρεσβυτέρων,
« τῶ προσκυνητῶ ἀδελφῶ καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν
« Βονιφατίῳ ἀντιγράφωμεν. Καὶ ὑπέγραψαν·
« Δύρηλιος ἐπίσκοπος τοῖς παροῦσι τῶν ὄρων πε-
« πραγμένοις τοῖς παρ' ἡμῖν δεχομένοις ὑπ-
« ἐγράψα.

« Βαλαντίνος τῆς πρώτης καθέδρας ἐπίσκοπος
C « τῆς Νομηδικῆς χώρας τοῖς παροῦσι πεπραγμέ-
« νοις ὑπέγραψα.

« Φαυστίνος ἐπίσκοπος τῆς Ποτεινικῆς Ἐκκλη-
« σίας, ἐπαρχίας Πικίνου, τοποτηρητῆς τῆς Ῥω-
« μαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
« ὑπέγραψα.

« Ἀλύπιος ἐπίσκοπος Θυγατένης, τοποτηρητῆς
« τῆς Νομηδικῆς χώρας, τοῖς παροῦσι πεπραγμέ-
« νοις ὑπέγραψα.

« Αὐγουστίνος ἐπίσκοπος Ἰππώνης, τοποτηρητῆς
« τῆς Νομηδικῆς ἐπαρχίας, τοῖς παροῦσι πε-
« πραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ποσίδιος ἐπίσκοπος Καλαμίνης, τοποτηρητῆς
« τῆς Νομηδικῆς ἐπαρχίας τοῖς παροῦσι πεπραγ-
« μένοις ὑπέγραψα.

D « Φουρτουατιανὸς Νεαπολίτης τοῖς παροῦσι πε-
« πραγμένοις ὑπέγραψα.

« Ῥουφιανὸς Μουζουενσιανὸς, τοῖς παροῦσι πε-
« πραγμένοις ὑπέγραψα.

« Πραιτεξτάτος Σικηλιδενσῆς τοῖς παροῦσι πε-
« πραγμένοις ὑπέγραψα.

« Κουοδουλετῆδος Βερσίσης τοῖς παροῦσι πεπραγ-
« μένοις ὑπέγραψα.

« Κάντιδος Γερμανίας τοῖς παροῦσι πεπραγμέ-
« νοις ὑπέγραψα.

« Κολώνιος Οὐτικίνης τοῖς παροῦσι πεπραγμέ-
« νοις ὑπέγραψα.

« Μαξιμιανὸς Ἀχυρεγενσίωτης τοῖς παροῦσι πε-
« πραγμένοις ὑπέγραψα.

ε Ίουκουῦδος Σουφτεουλόνσης, τοποτηρητῆς τῆς Ἀ
 ε Βυζακινῆς ἐπαρχίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
 ε ὑπέγραψα.

ε Μαξιμιανὸς τοποτηρητῆς τῆς Βυζακινῶν ἐπ-
 ε αρχίας τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

ε Ἰλαριανὸς Ὁραιοκέλλος, τοποτηρητῆς τῆς
 ε Βυζακινῆς χώρας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
 ε ὑπέγραψα.

ε Νινέλλος Ῥουσουρβανίτης, τῆς Καισαριανῆς
 ε χώρας τοποτηρητῆς, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
 ε ὑπέγραψα.

ε Λαβρίντιος Ἰκοσιτανὸς, τῆς Καισαριανῆς χώ-
 ε ρας τοποτηρητῆς, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
 ε ὑπέγραψα.

ε Νουμριανὸς Ῥουσουγουριώτης, τῆς Καισαρια-
 ε νῆς χώρας τοποτηρητῆς, τοῖς παροῦσι πεπραγ- B
 ε μένοις ὑπέγραψα.

ε Λέων ἀπὸ Μόκτης, τῆς Καισαριανῆς χώρας
 ε τοποτηρητῆς, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέ-
 ε γραψα.

ε Ἄλλος Λέων, τῆς Σιτηφένσης ἐπαρχίας τοπο-
 ε τηρητῆς, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις ὑπέγραψα.

ε Καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι διακόσιοι δεκαεπτὰ
 ε ὁμοῶς ὑπέγραψαν.

ε Φιλίππος πρεσβύτερος, τοποτηρητῆς τῆς Ῥω-
 ε μαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις
 ε ἀφ' ἡμῶν ἀναγνωσθεῖται ὑπέγραψα.

ε Ἀσέλλος πρεσβύτερος, τοποτηρητῆς τῆς Ῥω-
 ε μαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοῖς παροῦσι πεπραγμένοις,
 ε τοῖς δι' ἡμᾶς ἀποσταλῆσιν, ὑπέγραψα.

ε Ἀρχεται ἡ ἀπὸ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου C
 ε πρὸς Βονιφάτιον τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας
 ε ἐπίσκοπον, διὰ Φαυστινοῦ ἐπισκόπου, Φιλίππου
 ε καὶ Ἀσέλλου πρεσβυτέρων, τῶν τοποτηρητῶν
 ε τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀποσταλῆσα ἐπιστολῇ.
 ε Δεσπότη μακαριωτάτῳ καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ
 ε Βονιφατίῳ, Αὐρήλιος, Βαλεντίνος, τῆς πρώτης
 ε καθέδρας τῆς Νομιδικῆς ἐπαρχίας, καὶ οἱ
 ε παραγενόμενοι τὸν ἀριθμὸν διακόσιοι δεκα-
 ε επτὰ, ἐκ πάσης τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου. Ἐπειδὴ
 ε τῷ Κυρίῳ ἤρεσαν, ἵνα περὶ ὧν ἔμα ἡμῖν δι-
 ε επράξαντο οἱ ἀγιώτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, Φαυστι-
 ε νος ὁ συνεπίσκοπος, καὶ οἱ συμπρεσβύτεροι Φί-
 ε λιππος καὶ Ἀσέλλος, μὴ, τῷ τῆς μακαρίας
 ε μνήμης Ζωσίμῳ τῷ ἐπισκόπῳ, ἀφ' οὗ πρὸς D
 ε ἡμᾶς γράμματα καὶ ἐντολὰς ἤγαγον, ἀλλὰ τῇ
 ε ὑμετέρῃ τιμιότητι εἰς τὸν ἐκεῖνου τόπον θεοθεν
 ε κατασταθεῖση ἡμετέρα βραχύτης ἀντιγράψῃ,
 ε τὰ τῇ ἐκατέρῳ ἡμῶν ὁμονοίᾳ περατωθέντα
 ε ὀφειλομένον διὰ βραχέων ἐμφανῆ καταστήσαι, οὐ
 ε μὴν τὰ τοῖς ἐκσταμένοις τῶν πεπραγμένων
 ε κωλύσασαι κατεχόμενα ἐν οἷς σωζομένης μὲν
 ε τῆς ἀγάπης, οὐ χωρὶς δὲ μικροῦ τῆς ἀμφισβή-
 ε τήσεως καμάτου παρεκλύσαμεν, ἵσχεπτόμενοι τὰ
 ε εἰς τὸ πρᾶγμα συντείνοντα τοῖς πεπραγμένοις
 ε ἐνθελῖναι. Κάκεινος γὰρ, εἰ ἐτι ἦν ἐν τῷ σώματι
 ε τοῦτω, χαρισιτέρως εἰδέχετο ὑπερ ἑβλίπεν εἰρη-
 ε νικωτέρως περατωθῆν, κύριε ἀδελφε. Ἀπιά-
 ε ριος, ὁ πρεσβύτερος, οὐτινος, καὶ περὶ τῆς χειρο-

ε Jucundus Suffetulensis, legatus provinciae By-
 ε zacenae, his actis subscripsi.

ε 670 Maxinianus legatus provinciae Byzace-
 ε nae, his actis subscripsi.

ε Hilarianus Horaiocellensis, legatus provinciae
 ε Byzacena, his actis subscripsi.

ε Ninellus Rusurrianita, legatus provinciae Cae-
 ε sariensis, his actis subscripsi.

ε Laurentius Icositanus, legatus provinciae Cae-
 ε sariensis, his actis subscripsi.

ε Numerianus Rusuguriensis, legatus provinciae
 ε Caesariensis, his actis subscripsi.

ε Leo Mactensis, legatus provinciae Caesariensis,
 ε his actis subscripsi.

ε Alius Leo, legatus provinciae Sitifensis, his
 ε actis subscripsi.

ε Et caeteri episcopi ducenti et septemdecem si-
 ε militer subscripserunt.

ε Philippus presbyter, legatus Ecclesiae Roma-
 ε nae, his actis a nobis relictis subscripsi.

ε Asellus presbyter, legatus Ecclesiae Romanae,
 ε his actis per nos missis subscripsi.

ε Incipit ab universa Africana synodo ad Bonifa-
 ε cium Ecclesiae Romanae episcopum, per Fau-
 ε stinum episcopum, Philippum et Asellum pre-
 ε sbyteros, Romanae Ecclesiae legatos, missa
 ε epistola. Domino beatissimo et venerabilissimo
 ε fratri Bonifacio, Aurelius, Valentinus, primae
 ε sedis Numidicae provinciae, et reliqui qui ad-
 ε fuerunt numero 217 ex universa Africana
 ε synodo. Quoniam Domino placuit, ut de iis,
 ε quae nobiscum peregerunt sanctissimi fratres
 ε nostri, Faustinus episcopus, et compresbyteri
 ε Philippus et Asellus, non beatæ memoriæ
 ε Zosimo episcopo, a quo ad nos litteras et
 ε mandata attulerunt, sed vestrae venerationi,
 ε quae in illius locum divinitus constituta est,
 ε humilitas nostra rescriberet: quae utrorumque
 ε nostrum concordia finita sunt, delhemus ea
 ε paucis declarare: sed non ea, quae prolaxis
 ε actorum involucris detinentur, quae servata
 ε quidem charitate, sed non sine parvo dubita-
 ε tioni labore deduximus: hoc agentes, ut quae ad
 ε rem conferunt, actis inserantur. Ille enim si ad
 ε huc esset in hoc corpore, gratius acciperet quod
 ε magis parate finitum videret, domine frater.
 ε Apiarius presbyter, de cujus ordinatione et ex-
 ε communicatione et appellatione exortum est,
 ε non solum Siccensi, sed et universae Africanae
 ε Ecclesiae, non parvum scandalum, de omni-
 ε bus, in quibus erravit, petita venia, commu-

e nioni restitutus est. Primus enim coepiscopus A
 e noster Urbanus Siccae, quidquid erat a se cor-
 e rigendum, sine dubitatione correxit. Et quia
 e ecclesiasticæ paci et quieti, non solum in præ-
 e sens, sed in futurum etiam tempus, providen-
 e dum est; quoniam multa ejusmodi præcesse-
 e runt, ut a similibus, vel etiam gravioribus, in
 e posterum caveamus: placuit, ut Siccensi Ec-
 e clesia moveatur presbyter Apiarius, et scilicet
 e servato gradus sui honore; et accipiens
 e secundum canones epistolam, ubicunque alibi
 e voluerit et potuerit, presbyteri officium obeat
 e et sacra celebret. Quod quidem ipsi Apiario,
 e cum id propriis litteris petivisset, absque ulla
 e difficultate concessimus. Antequam autem vel
 e ipsa causa ita finiretur, inter alia, quæ assi- B
 e duit disceptationibus versabamur, 671 cum
 e ipsa ratio postulari, ut a fratribus nostris,
 e Faustino coepiscopo nostro, et Ase'lio et Phi-
 e lippo presbyteris, peteremus, ut ecclesiasticis
 e actis asserrent, si quid eis esset commissum,
 e quod una nobiscum esset agendum; nonnulla
 e quidem sine scriptis verbis persecuti sunt.
 e Cum autem nos postulassetis communitorium,
 e quod ab eis in scriptis proferebatur, id pro-
 e duxerunt; quod a nobis lectum, actis præterea
 e insertum est, quæ etiam ad vos per eos in
 e præsentia feruntur. In quo quatuor ab eis no-
 e biscum agenda inserta erant; unum de appel-
 e lationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ
 e sacerdotem; secundum, ne episcopi ad comi- C
 e tatum temere navigarent; tertium autem, ut
 e presbyterorum et diaconorum causæ a finitimis
 e episcopis examinarentur, si a propriis temere
 e communionem moti fuerint: quartum de Ur-
 e bano episcopo excommunicando, vel Romam
 e citando, nisi quæ corrigi oportet, corrigat.
 e Ex quibus omnibus de primo et tertio, id est,
 e ut liceat episcopis Romanam appellare, et ut
 e causæ clericorum ab ipsarum provincialium
 e episcopis finiantur, anno præcedente nostris
 e quoque litteris eidem venerandæ memoriæ
 e Zosimo episcopo datis ostendere studuimus, ut ea
 e sine ulla illius injuria aliquantisper servaremus,
 e donec Nicænzæ synodi decretorum facta esset
 e inquisitio. Et nunc a tua sanctitate petimus, ut
 e quomodo ea a Patribus Nicænzæ facta sunt, sic
 e ea a nobis servari, et illic apud vos quæ sunt
 e in ipso communitorio posita exerceri facias:
 e hoc est, ut si episcopus accusatus fuerit, et
 e congregati ejusdem provinciæ episcopi eum ju-
 e dicaverint, et e suo gradu deposuerint, quando
 e appellare visum fuerit, et ad beatissimum Ro-
 e manæ Ecclesiæ episcopum confugerit; si eum
 e esse audiendum censuerit, justumque esse du-
 e xerit, ut renovetur judicium, finitimis episco-
 e pis, et in propinqua provincia constitutis scri-
 e bere dignetur, ut ipsi omnia diligenter inquirant
 e et ex veritatis fide finiant. Sin autem is, qui

e τονίας και τῆς ἀκοινωνησίας και προκλησεως
 e ἀνεφή οὐ μόνον τῇ ἐν Σίκκῃ, ἀλλὰ και τῇ ἐν πάσῃ
 e τῇ Ἀφρικῇ ἐκκλησίᾳ οὐ μικρὸν σκάνδαλον περὶ
 e πάντων ὧν ἐπλανήθη συγγνώμην αἰτήσας, τῇ
 e κοινωνίᾳ ἀποκατέστη. Πρῶτος γὰρ ὁ συνεπι-
 e σκοπος ἡμῶν Οὐρβανὸς ὁ τῆς Σίκκης, ὅσον ἦν ἐν
 e αὐτῷ διορθωτέον, ἀναμφιβόλως διορθώσατο.
 e Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης και ἡσυ-
 e χίας οὐ μόνον πρὸς τὸ παρὸν, ἀλλὰ και εἰς τὸ
 e ἐξῆς ἔδει πρόνοιαν ποιήσασθαι, ὅτι πολλὰ τοι-
 e αὔτα προηγήσαντο, ὅπως ἀπὸ τῶν ὁμοίων ἢ και
 e βαρυτέρων τῶν μετὰ ταῦτα προσφυλαξώμεθα ἤρ-
 e σεν ἡμῖν, ἵνα ἐκ τῆς ἐν Σίκκῃ Ἐκκλησίας ἀποκηνη-
 e θῆ ὁ πρεσβύτερος Ἀπιάριος, φυλακτομένης αὐτῷ
 e δηλοῦσι τῆς τιμῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ· και λαμ-
 e βάνων κατὰ τοὺς κανόνας; ἐπιστολήν, ὅπου δὴ-
 e ποτε ἀλαχοῦ βουλευθεῖη και δυνθεῖη, τῷ καθῆ-
 e κοντι τοῦ πρεσβυτερίου λειτουργήσῃ. Ὅπερ τῷ
 e αὐτῷ Ἀπιαρίῳ δι' οἰκειῶν γραμμάτων αἰ-
 e τήσαντι χωρὶς τινος δυσχεραίας συνεχωρήσα-
 e μεν. Πρὸ τοῦ δὲ ἢ αἰτία αὐτῆ τῷ τοιοῦτῷ
 e κέραι παραδοθῆ, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὅτινα
 e διηνεκέσι διαγνώσειν ἀνεστρέφομεν, αὐτοῦ
 e τοῦ λόγου ἀπειρήσαντος, ὥστε τοῖς ἐκκλη-
 e σιαστικοῖς πεπραγμένοι, ζητῆσαι ἡμᾶς παρὰ
 e τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν Φαυστίνου τοῦ συνεπι-
 e σκόπου, και Φιλίππου και Ἀσέλλου τῶν συμ-
 e πρεσβυτέρων, ἵνα προενέγκωσιν εἴ τι δὴ-
 e ποτε ἦν αὐτοῖς ἅμα ἡμῖν πρακτέον ἐπιτραπέν,
 e τινὰ μὲν ἀγράφως διὰ λόγων ἐπεξεργάσαντο·
 e ἡμῶν δὲ ἀπαιτησάντων ὅπερ ἐπεφέροντες ἐγ-
 e γραφον κομμουνιτέρειον, τοῦτο προήγαγον· ὅπερ,
 e ἀναγνωσθὲν παρ' ἡμῶν, τοῖς πεπραγμένοις
 e ἐτι μὴν ἐνετάγη, τοῖς και πρὸς ὅμας δι' αὐτῶν
 e ἐπὶ τοῦ παρόντος φερομένοις. Ἐν ᾧ τέσσαρα
 e αὐτοῖς τινα ἅμα ἡμῖν πρακτέα ἐνετάγησαν· ἐν
 e περὶ ἐκκλησιῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ρω-
 e μαίων Ἐκκλησίας ἱερέα· δεῦτερον ἵνα ἐπὶ τὸ
 e κομιτέτον ἐπίσκοποι, ὡς ἔτυχε, μὴ κλειύσωσιν·
 e τρίτον περὶ τοῦ τὰς αἰτίας τῶν πρεσβυτέρων
 e και διακόνων ζητῆσθαι παρὰ τοῖς ὁμόροις
 e ἐπισκόποις, ἵνα ἐκ τῶν ἰδίων ἀπὸ κοινωνίας
 e προπετῶς γένωνται· τέταρτον, περὶ Οὐρβανοῦ
 e τοῦ ἐπισκόπου ἀποκοινωνητέου, ἢ ἐτι μὴν ἐν
 e Ῥώμῃ κλητέου, εἴ μὴ τὰ ὑφελόντα διορθωθῆ-
 e ναι διορθώσῃται. Ἐξ ὧν πάντων περὶ τοῦ πρῶ-
 e του και τρίτου, τοῦτ' ἐστιν, ἵνα ἔξεστιν εἰς
 e Ῥώμην τοῖς ἐπισκόποις ἐκκαλεῖσθαι, και ὅτι
 e αἱ τῶν κληρικῶν αἰτίαι παρὰ τοῖς τῶν ἐπαρ-
 e χίων αὐτῶν ἐπισκόποις περατώνται, ἤδη ἐν
 e τῷ προλαβόντι ἐναυτῷ γράμμασιν ἐτι μὴν
 e ἡμετέροις πεμφθεῖσι τῷ αὐτῷ τῆς προσκυνη-
 e τῆς μηνῆς Ζωσίμῳ τῷ ἐπισκόπῳ ἐσπουδάσα-
 e μεν ἐμφανίσαι, ἵνα ταῦτα χωρὶς τινος ὑβρεως
 e αὐτοῦ πρὸς ὀλίγον φυλάξωμεν, ἕως οὗ ζήτησις
 e γένηται τῶν ὄρων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Και
 e νῦν δὲ ἀπὸ τῆς σῆς αἰτούμεθα ἀγωσύνης, ἵνα,
 e ὅν τρόπον ταῦτα τὰ ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν Πατέ-
 e ρων ἐπράχθησαν, οὕτως αὐτὰ παρ' ἡμῶν φυ-

ε λαχθῆναι ποιήσης· και αὐτόθι παρ' ὑμῖν τὰ ἐν Α
 ε τῷ αὐτῷ κείμενα κομμοντοριῶ γυμνασθῆναι
 ε ποιήσης· τοῦτ' ἔστιν, ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγο-
 ε ρηθῆ, και οἱ συναλθόντες ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς
 ε ἐπαρχίας κρίνωσι, και ἐκ τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ
 ε καθέλωσιν αὐτόν, δευαν δόξη ἐκκαλεῖσθαι, και
 ε πρὸς τὸν μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλη-
 ε σίας ἐπίσκοπον καταφυγῆ· ἐὰν συνίδη αὐτόν
 ε ἀκουσθῆναι, και δίκαιον λογίσσεται, ὥστε ἀνα-
 ε νεωθῆναι τὴν κρίσιν, γράψαι καταξίωση τοῖς
 ε ἐν τῇ ὁμόρῳ και ἐγγιστοῦση ἐπαρχία καθεστῶ-
 ε σιν ἐπισκόποις, ἵνα αὐτοὶ πάντα ἐπιμελῶς
 ε ἀναζητήσωσι, και κατὰ τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας
 ε περατώσωσιν. Ἐὰν δὲ και ὁ παρακαλῶν τὴν
 ε αἰτίαν αὐτοῦ ἀνωθεν ἀκουσθῆναι ἰδίᾳ ἰκεσίᾳ κινή-
 ε ση τὸν Ῥωμαϊκὸν ἐπίσκοπον, ἵνα ἐκ τοῦ αὐτοῦ Β
 ε πλεουροῦ πρεσβύτερον ἀποστείλῃ, ἐν τῇ ἐξουσίᾳ
 ε τοῦτ' ἔστι τοῦ ἐπισκόπου, εἰ βουληθῆ και τί
 ε κρίνῃ. Καὶ ἐὰν ψηφίσσεται τοὺς ὀφειλοντας μετὰ
 ε τῶν ἐπισκόπων παρόντας κρίναι, ἔχοντας τὴν
 ε αὐθεντίαν αὐτοῦ ἐξ οὗ ἀπεστάλησαν, ἔσται ἐν
 ε τῇ κρίσει αὐτοῦ· ἐὰν δὲ και πιστεύσῃ ἀρκεῖν
 ε τοὺς ἐπισκόπους πρὸς τὸ περατώσαι τὰ τοῦ
 ε πράγματος, ποιήσῃ ὑπερ τῷ σοφωτάτῳ αὐτῷ
 ε συνίδη βουλευμάτι. Ὁμοίως περὶ πρεσβυτέρων
 ε και διακόνων, ἐὰν τις ἐπίσκοπος ὀργίλος, ὑπερ
 ε εἶναι οὐκ ὀφείλει, ταχέως ἢ τραχέως κινήθῃ
 ε κατὰ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἰδίου, και θε-
 ε λήσῃ τοῦτον ἐκ αἰῆς ἰδίας ἐξορίσαι ἐκκλησίας·
 ε προνοητέον ἔστιν, ἵνα μὴ ἀναίτιως καταδικα-
 ε σθῆ ἢ ἀπολίση τὴν κοινωλίαν. Καὶ ἔχεται ὁ
 ε ἐκκληθεὶς ἐξουσίαν προσελθεῖν τοῖς ὁμοροῦσι,
 ε και ἡ αἰτία αὐτοῦ ἀκουσθῆ, και ἐπιμελέστερον
 ε ζητηθῆ· δεῖ οὐκ ὀφείλει παρακαλοῦναι αὐτῷ ἢ
 ε ἀκράσας ἀρνηθῆναι· κάκενος δὲ ὁ ἐπίσκοπος,
 ε ὁ ἢ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλῶν, ἀνεξικάκως
 ε καταδέξεται τὰ τοῦ πράγματος ἐξετασθῆναι,
 ε ἵνα ἢ κυρωθῆ ἢ διορθωθῆ ἢ γνώμῃ αὐτοῦ. Ταῦτα
 ε δηλονότε· ἕως τῆς παρουσίας τῶν ἀληθεστάτων
 ε ἐξέμπλων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τοῖς πεπραγ-
 ε μένοις ἐνεδλήθησαν· ἄτινα ἐὰν ἐκεῖ, ὄν τρέ-
 ε πον ἐν αὐτῷ τῷ κομμοντοριῶ περιέχεται, τῷ
 ε ἡμῖν διὰ τῶν ἀποσταλέντων ἀδελφῶν ἐκ τῆς
 ε ἀποστολικῆς καθέδρας ἐμφανισθέντι, και παρ'
 ε ὑμῖν τῇ αὐτῇ τάξει ἐν Ἰταλίᾳ φυλάττανται, D
 ε οὐδαμῶς και ἡμεῖς τῶν τοιούτων μεμνησθαι
 ε βουλόμεθα, ἢ οὐχ ὑποφέρειν ἐπειγόμεθα, ἀλλὰ
 ε πιστεύομεν δεῖ βοηθοῦντος τοῦ ἐλέους Κυρίου
 ε τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τῆς σῆς ἀγιοσύνης προσετώ-
 ε σης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οὐκέτι λοιπὸν
 ε ὑπομείνωμεν τὸν φόδον τοῦτον. Φυλαχθῶσι δὲ
 ε περὶ ἡμᾶς ἄτινα και μὴ λαοῦντων ἡμῶν ὀφει-
 ε λουσι φυλαχθῆναι ἀδελφικῇ ἀγάπῃ, ἅπερ κατὰ
 ε τὴν σοφίαν και δικαιοσύνην, ἦν σοὶ ὁ Ὑψιστος
 ε ἐδωρήσατο, και αὐτὸς ἐτι μὴν συνορᾶς ὀφείλει
 ε φυλαχθῆναι, ἐὰν τυχὸν ἀλλοίως ἔχωσιν οἱ κανό-
 ε νες τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Ἡμεῖς γὰρ πλει-
 ε στοὶς ἐντυχόντες βιβλίοις, οὐδαμοῦ ἀνέγνωμεν
 ε εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐν Ῥωμαϊκοῖς βι-

ε causam suam a principio audiri rogat, sua
 ε supplicatione Romanum episcopum moverit, ut
 ε ex proprio suo latere presbyterium mittat;
 ε erit in potestate episcopi quid velit et quid
 ε iudicet. Et si statuerit, quinam debeant cum
 ε episcopis praesentes iudicare, habentes ejus
 ε auctoritatem a quo missi sunt, ejus iudicio
 ε relinquetur: sin autem crediderit sufficere
 ε episcopos ad finendum negotium, faciat quod
 ε sapientissimo suo concilio visum fuerit. Simi-
 ε liter de presbyteris et diaconis; Si quis epi-
 ε scopus iracundus, quod esse non debet, celeriter
 ε aut aspere adversus presbyterum vel diaconum
 ε suum motus fuerit, et velit eum ex propria
 ε Ecclesia segregare; providendum est, ne sine
 ε causa condemnetur, vel perdat communionem.
 ε Et is qui ejectus est, potestatem habeat acce-
 ε dendi ad finitimos, et causa ejus audiatur, et
 ε diligentius examinetur, quia non debet ei
 ε roganti auxilium denegari: ille autem episco-
 ε pus, qui sive juste sive injuste ejecit, toleranter
 ε feret rem examinari, ut vel confirmetur vel
 ε corrigatur ejus sententia. Haec scilicet, usque
 ε ad praesentiam verissimorum exemplarium
 ε Nicenae synodi, actis inserta sunt: quae quidem
 ε si istic, quomodo in ipso communitorio conti-
 ε netur, quod nobis per fratres a sede apostolica
 ε missos ostensum est, apud vos quoque in
 ε eodem ordine in Italia servantur, nos eorum
 ε nequaquam meminisse volumus, vel non suf-
 ε ferre contendimus; 672 sed credimus, quod
 ε adjuvante Domini Dei nostri misericordia, tua
 ε concilitate Romanae Ecclesiae praesidente, hunc
 ε deinceps motum non suscipiemus. Servabuntur
 ε autem etiam erga nos, quae nobis quoque ta-
 ε centibus servari debent dilectione fraterna:
 ε quae pro sapientia et justitia, quam tibi dedit
 ε Altissimus, ipse quoque sentis servari debere,
 ε si forte aliter se habeant canones Nicenae
 ε synodi. Nos enim, qui in plures libros inci-
 ε dimus, nunquam legimus in libris Romanis,
 ε in synodum Nicenam, quemadmodum in pra-
 ε dicto communitorio isthinc transmissi sunt:
 ε tamen quia hic in nullo libro Graeco haec in-
 ε venire potuimus, ex Ecclesiis Orientalibus,
 ε ubi ipsa decreta authentica dicuntur adhuc
 ε posse inveniri, ad nos illa deferri valde desi-
 ε deramus. Quare tuam etiam venerationem
 ε rogamus, ut ipse praeterea scribere digneris
 ε ad illarum partium antistites, id est, Antio-
 ε chensae, Alexandrinae et Constantinopolitanarum
 ε Ecclesiarum, et ad alios, si tuae sanctitati videatur,
 ε ut illinc ad nos Nicenae sanctae Patribus constitui
 ε canones mittantur; te praecipue hoc benefi-
 ε cium Occidentalibus omnibus Ecclesiis Dei
 ε auxilio conferente. Quis enim dubitat exem-
 ε plaria synodi Nicenae congregatae verissima esso
 ε in Graecis, quae a tam diversis locis et insi-
 ε gnibus Graecis Ecclesiis deportata et collata

consentiant? Quod quidem donec factum fuerit, quæ in dicto communitorio nobis allata sunt, de appellationibus episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ sacerdotem, et de causis clericorum, quæ debent a suarum provinciarum episcopis finire, nos etiam servaturos profitemur usque ad probationem: et vestram beatitudinem, Deo volente, nobis ad hoc auxilium latu-ram confidimus. Reliqua autem, quæ in nostra synodo acta et confirmata sunt, quia prædicti fratres nostri Faustianus coepiscopus, Philippus et Asellus presbyteri, secum deferunt, si vobis visum fuerit, ea vestræ sanctitati nota facient. Et subscripserunt; Dominus noster te nobis in multos annos conservet, beatissime frater. Subscripserunt quoque Alypius, Augustinus, Possidius, Marinus, et cæteri episcopi. »

εισαγότος. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει τὰ ἴσα ἀληθέστατα εἶναι ἐν Γραικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συν-εθροισθείσης συνόδου ἄτινα ἀπὸ οὕτως διαφόρων τόπων καὶ ἐπισήμων Γραικῶν ἐκκλησιῶν προσ-ενεχθέντα καὶ συγκριθέντα ὁμοιοῦσιν; Ὅπερ ἕως οὗ γένηται, τὰ ἐν τῷ προλεχθέντι κομμο-ε ντοριῶ ἡμῖν προσενεχθέντα, περὶ τῶν πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἱερέα ἐκκλητῶν τῶν ἐπισκόπων, καὶ περὶ τῶν αἰτιῶν τῶν κληρικῶν τῶν ὀφειλουσῶν περατοῦσθαι παρὰ τοῖς τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχῶν ἐπισκόποις, ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν καὶ φυλάξοντας ἕως τῆς ἐπικυ-ε ρώσεως, καὶ τὴν ὑμετέραν μακαριότητα, θελήτος τοῦ Θεοῦ, πρὸς τοῦτο ἡμῖν βοηθήσουσαν ε θαρβῶμεν. Τὰ δὲ λοιπὰ, τὰ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ συνόδῳ πραχθέντα καὶ βεβαιωθέντα, ἐπειδὴ οἱ προλεχθέντες ἀδελφοὶ ἡμῶν Φαυστίνος ὁ συνεπίσκοπος, Φίλιππος καὶ Ἀσέλλος οἱ πρεσβύτε-ε ροι, μεθ' ἑαυτῶν ἐπιφέρονται, ἐὰν καταξιώσητε, γνωστὰ ποιήσουσι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγιοσύνη. Καὶ ὑπέγραψαν ὁ Κύριος ἡμῶν φυλάξοι σε ἡμῖν ἐπὶ πλείστους χρόνους, μακαριώτατα ε ἀδελφε. Ἐπέγραψαν ὁμοίως, Ἀλύπιος, Ἀύγουστίνος, Ποσειδῶνος, Μαρτίνος, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι. »

BALS. Cum Zosimus papa Romanus, qui ad C

presentem synodum legatos miserat, esset mortuus, Bonifacius ejus loco constitutus est, ad quem synodus scribit, quæ in ipsa gesta sunt in compendium redigens. Declarat autem et quæ de Apiario presbytero acta fuerant, atque etiam eos servaturos appellationes quæ petebantur ad Romanam Ecclesiam, donec allati fuerint canones, qui a Nicæna synodo editi fuerunt.

ZONAR. Qui Roma missi legati ad hanc synodum convenere, quorum nominatim epistola meminit, a Zosimo papa Romano missi fuerant: qui cum interea diem suum obiisset, in ejus locum Bonifacius successit: ad quem synodus litteras mittit, quæque acta decretaque fuerant, brevi sermonis compendio et concisè, non, quemadmodum gesta fuerant, longo orationis ambitu ac verborum involucri circuitione refert. Nuntiare porro se quæ utriusque partis consensu statuta fuerant synodus asserit. Uterque autem de duobus intelligitur. Proinde, et qui synodo aderant in duas partes divisos finisse indicant; alteram quidem, quæ Africae episcopos; alteram vero, quæ Roma missos legatos complecteretur: Quæ igitur, inquit, utriusque partis consilio decreta sunt, ea his tibi litteris declaramus. Apiarius ob quædam crimina ab episcopis Africae segregatus, Romam profectus est. In Africam porro remissus a 673 papa, ea in quibus aberraverat constituitur. Quædam enim illum

ε δλοιοι, ἐν τρέπον ἐν τῷ προλεχθέντι κομμο-ε ντοριῶ αὐτόθεν ἀπεστάλησαν ὅμως, ἐπειδὴ ἐν-ε ταῦθα εἰς οὐδὲν βιβλίον Γραικῶν ταῦτα εβρεῖν ε ἠδυνήθημεν, ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ε ἐνθα λέγονται τὰ αὐτὰ ψηφίσματα δύνασθαι τὰ ε αὐθεντικὰ εἶτι μὴν εὐρεθῆναι, ἡμῖν προσεν-ε εχθῆναι ταῦτα μᾶλλον ποθοῦμεν. Διὸ καὶ τὴν ε σὴν σεθασμιότητα δυσωποῦμεν, ἵνα γράψαι καὶ ε αὐτοὺς εἶτι μὴν καταξιώσης πρὸς τοὺς ἐκείνων ε τῶν μερῶν ἱερεῖς, τοῦτ' εἶστι, τῆς ἐν Ἀντιο-ε χείᾳ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείων, καὶ ε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἄλλοις δὲ, ἐὰν ε παραστῆ τῇ σὴ ἀγιοσύνη, ὅπως ἐκείθεν πρὸς ε ἡμᾶς οἱ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν ἀγίων Πατέρων ε ὀρισθέντες ἰθὺσιν κανόνες, σοῦ κατ' ἐξαιρε-ε τον τὴν εὐεργεσίαν ταύτην πάσαις ταῖς Διτι-ε καῖς Ἐκκλησίαις τῇ τοῦ Κυρίου βοηθείᾳ συν-

BALS. Ζωσίμου τοῦ πάππα Ῥώμης, τοῦ ἀποστεί-ε λαντος τοποτηρητῆς εἰς τὴν παρούσαν σύνοδον, τελευτήσαντος, ὁ Βονιφάτιος πρὸς τὸν ἐκείνου θρόνον κατέστη, πρὸς ὃν ἡ σύνοδος γράφει, ἀναφέρουσα τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα κατ' ἐπιτομήν. Παρασηλοὶ δὲ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Ἀπιαρίου τοῦ πρεσβυτέρου· ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ φυλάξαι τὰς πρὸς Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ζητουμένας ἐκκλητῶν, μέχρις ἂν προκομισθῶσιν οἱ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐκτεθέντες κανόνες.

ZONAR. Οἱ σταλίντες ἐκ Ῥώμης πρὸς τὴν σύνοδον ταύτην τοποτηρηταί, ὧν πρὸς βνομα μένηται ἡ ἐπιστολή, παρὰ Ζωσίμου τοῦ πάππα τῆς Ῥώμης ἐστάλησαν· ἐκείνου δὲ ἐν τῷ μέσῳ τελευτήσαντος, ὁ Βονιφάτιος εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀντικατέστη, πρὸς ὃν ἡ σύνοδος γράφει, ἀναφέρουσα τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα, καὶ οἰκονομηθέντα, ἀναφέρει δὲ ταῦτα διὰ βραχέων ἀντὶ τοῦ συντόμως, καὶ ἐν ἐπιτομῇ, οὐ μὴν ὡς ἐπράχθησαν διὰ μακρηγορίας καὶ ἐπι-ε τεταμένον κυλισμάτων, ἧγγον μακρῶν περιόδων καὶ στροφῆς λόγων. Ἀναφέρει δὲ λέγει τὰ τῇ ἐκτέρῳ ὁμοιοῖα περατωθέντα. Τὸ δὲ ἐκατέρῳ ἐπὶ δύο νοεῖται. Εἰς δύο οὖν μοῖρα; καὶ οὗτοι τοὺς τῆς συνόδου διεῖλον· μίαν μὲν τὴν τῶν ἐξ Ἀφρικῆς ἐπισκόπων, ἑτέραν δὲ τὴν τῶν ἐκ Ῥώμης σταλίντων τοποτηρητῶν. Ἄ γοῦν, φησὶ, παρ' ἐκατέρῳ τῶν μερῶν ὕκονόμητο, φανερά σοι παριστώμεν. Ὁ Ἀπιάριος διὰ τινὰ αἰτιήματα ἀφορισθεὶς παρὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπων, ἀπέπλεν εἰς Ῥώμην. Ἀνα-ε τεμφθεὶς δὲ παρὰ τοῦ πάππα εἰς Ἀφρικὴν, ὁμοί-

γησε τὰ περὶ ὧν ἐπλανήθη. Ἔοικε γὰρ λέγειν τινὰ παρὰ τοὺς τῆς Ἐκκλησίας θεσμούς. Ταῦτα οὖν ὁμολογήσας, συγγνώμης ἤξιωτο, καὶ μένειν μὲν ἐπὶ τῆς οικείας εἰσέθη τιμῆς. οὐ μέντοι καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι, ἐν ἣ καὶ πρότερον ἦν, ἀλλὰ εἰς ἑτέραν, ὅποι βούλοιο, ἀπελθεῖν. Καὶ περὶ τούτου τῷ πάππῳ ἡ σύνοδος ἔγραψεν ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἐνταλθέντων τοῖς ἐκ Ῥώμης σταλεῖσι τοποτηρηταῖς, ἃς καὶ ἀπαριθμοῦσι καὶ ὑπέσχοντο φυλάξει τὸ τὰς ἐκκλησίους πρὸς αὐτὸν ἀναφέρεισθαι, μέχρις ἂν οἱ παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου προκομισθῶσιν αὐτοῖς κανόνες, ἵνα εἰ ἐκεῖνοι τοῖς Πατράσι ταῦτα ἔδοξεν, οὕτω γίνηται. Ἠξίωσαν δὲ γράψαι καὶ πρὸς τὸν Ἀντιοχείας, καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Κωνσταντινουπόλεως, σταλεῖν αὐτοῖς τοὺς κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. ἵνα κληροφορηθῶσιν, εἰ τοῖς Πατράσιν ἐκεῖνοις κεκατόνισται τὰ ἀναφέρεισθαι τὰς ἐκκλησίους τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον. Ἡμεῖς γάρ, φασί, κλείστας ἀναγρόντας βιβλίους Ῥωμαϊκὰς, τοιοῦτους κανόνας οὐχ εὑρομεν· Γραικὸν δὲ βιβλίον, ἣ γουν Ἑλληνικῆς διαλέκτου, οὐχ εὑρομεν.

ΑΡΙΣΤ. « Οὐρβανὸς ἐπίσκοπος Σίκκης, εἰ μὴ τὰ ἐφελοντα διορθωθῆναι, διορθώσεται, ἢ ἀποκοι-
« ωνητέος ἔσται, ἢ ἐν Ῥώμῃ κλητέος. »

Πρὸ τοῦ τὰ ἀντίγραφα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου παρὰ τε τοῦ ἀγίου Κυρίλλου τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀττικῶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου δεξασθαι βέβαια τὴν ἐν Καρθαγίνῃ σύνοδον ταύτην, τὴν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου κανόνα, περὶ τῶν ἐκκλησίων τῶν ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, ὡς κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἰδέχοντο. Καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐπίσκοπον Σίκκης τὸν Οὐρβανὸν ὤρισαν, εἰ μὴ διορθώσεται τὰ ἐφελοντα παρ' αὐτοῦ διορθωθῆναι, ἢ ἀφωρισμένον εἶναι· ἢ εἰ ἀμφιδάλει περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ, μετακληθῆναι εἰς Ῥώμην, καὶ τὰ περὶ τούτου παρὰ τοῦ πάππα ἐξεασθῆναι.

« Ἀρχεται τὰ πρὸς τὴν ἐν Ἀφρικῇ σύνοδον ἀντί-
« γραφα Κυρίλλου τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείων ἐπισκόπου·
« ἐν οἷς τὰ αὐθεντικά τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀπὸ
« Γραικῶν μεταβληθέντα διὰ Ἰννοκεντίου πρεσβυτέ-
« ρου ἐπίστευεν καὶ τοὺς κανόνας, αἵτινες ἐπιστολαί
« μετὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, διὰ τοῦ μνημονευθέν-
« τος Ἰννοκεντίου πρεσβυτέρου καὶ Μαρκελλοῦ
« ὑποδιακόνου τῆς ἐν Καρχηδόνη ἐκκλησίας, τῷ
« ἀγιωτάτῳ Βονιφατίῳ ἐπισκόπῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς
« Ἐκκλησίας τῇ πρὸ ἐξ καλανῶν Δεκεμβρίων
« ἀπεστάλησαν. »

« Κύριλλος κυρίως τιμιωτάτοις καὶ ἀγιωτάτοις
« ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις, Ἀδρηλίῳ, Βαλεντίῳ,
« καὶ πάσῃ τῇ ἐν Καρχηδόνη συναθροισθείσῃ ἀγιω-
« τάτῃ συνόδῳ. Ἀσπαζόμεθα ἐν Κυρίῳ τὴν ὑμετέ-
« ραν ἀγάπην. Τὰ γραφέντα παρὰ τῆς ὑμετέρας
« τιμιότητος, πολλὴν ἔχοντα θρησκείαν, μετὰ πάσης
« χαρᾶς διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρε-
« σβυτέρου ἰδεξάμεν. Τούτων δὲ παρ' ἡμῶν ἐπι-
« σθέντων, ὥστε ἐκ τοῦ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας
« σκρινίου τὰ ἀληθέστατα ἴσα τῆς ἐν τῇ Νικαίᾳ

A contra ecclesiasticos ordines locutum fuisse apparet; quæ culpam suam agnoscenti penitentiamque postulanti condonata sunt, utque dignitatem retineret, indultum: non ita tamen ut Ecclesiam teneret, in qua antea fuerat, sed in aliam quancun- que voluisset, abiret. Ac de eo synodus papæ scripsit: similiter et de iis, quæ legati Roma missi in mandatis habebant, quæ etiam singula percensent, et servaturos se pollicentur, illud scilicet ut appellationes ad eum fiant, donec ad ipsos primæ Nicænzæ synodi canones afferantur, ut huic consuetudini, si Patres illi ita censuerint, acquiescant. Per litteras quoque cum Antiocheno, Alexandrino, Constantinopolitanoque episcopo, de mittendis ad ipsos Nicænzæ synodi canonibus agi postulavere, ut, an inter illius concilii decreta hoc quoque de provocationibus ad Romanum episcopum concedendis, exstet, certo queant cognoscere. Nos enim, inquit, in Latinis libris, quorum plures legimus, canonem hunc nequaquam invenire potuimus: Græcum autem exemplar, hoc est, Græco idiomate exaratum, nullum habemus.

ARIST. « Urbanus episcopus Siccæ, nisi quæ a se
« corrigenda sunt, correxerit, vel excommuni-
« candus est, vel Romæ citandus. »

Antequam hæc Carthaginensis synodus firmæ synod! Nicænzæ exemplaria a sancto Cyrillo episcopo Alexandrino et Attico episcopo Constantinopolitano accepisset, canonem synodi Sardicensis, de episcoporum ad Romanæ Ecclesiæ episcopum appellationibus, uttanquam synodi Nicænzæ canonem admiserunt. Et idcirco etiam Urbanum Siccæ episcopum decreverunt, si non emendaret quæ ab eo emendari debuerunt, aut segregatum esse; aut, si de segregatione dubitet, Romam esse evocandum, et negotia sua a papa examinari.

« Incipiunt rescripta Cyrilli Alexandriæ episcopi
« ad Africanam synodum: in quibus authentica Ni-
« cænzæ synodi e Græco translata per Innocentium
« presbyterum misit et canones: quæ quidem epi-
« stolæ cum Nicæna synodo, per memoratum In-
« nocentium presbyterum et Marcellum subdiaconum
« Ecclesiæ Carthaginensis, sanctissimo Bonifacio
« Romanæ Ecclesiæ episcopo A. D. sexto calend.
« Decembris missæ sunt.

« Cyrillus dominis venerabilissimis et sanctissi-
« mis fratribus et coepiscopis, Aurelio, Valentino,
« et universæ sanctissime synodo Carthagine con-
« gregatæ. Salutamus in Domino vestram dilectionem.
« Quæ a vestra reverentia scripta sunt,
« multam pietatem continentia, cum omni lætitia
« per filium nostrum Innocentium presbyterum sus-
« cepi. Cum hæc autem a nobis sperata fuerint,
« nos ex nostræ Ecclesiæ scrinio verissima exem-
« plaria authenticæ synodi, quæ habita fuit Nicænzæ.

« Bithynicæ metropoli, ea quæ a sanctis Patribus
 « definita et confirmata sunt, sub nostræ fidei pro-
 « fessione, vestræ charitate missuros; necessarium
 « duxi, domini fratres in primis venerabiles, sa-
 « lutatione præcedente, per eundem filium nostrum
 « Innocentium presbyterum fidelissima exemplaria
 « authenticæ synodi Nicææ, quæ Bithyniæ urbs
 « est, habitæ, vestræ charitati mittere; quod etiam
 « in ecclesiastica Historia quærentes iuvenietis.
 « De Pascha autem, ut scripsistis, renuntiamus
 « vobis, A. D. septimo decimo cal. Maias sequente
 « indictione nos celebraturos. Subscriptio: Deus et
 « Dominus noster sanctam vestram synodum cu-
 « stodiat. Quod oramus, venerabilissimi fratres. »

674 « *Incipit epistola Attici episcopi Constantino-*
 « *politani ad eosdem.* »

Dominis venerabilissimis et beatissimis fratri-
 bus et coepiscopis, Aurelio, Valentino, et reliquis
 qui in Africana synodo convenerunt, Atticus epi-
 scopus.

« Per filium nostrum Marcellum subdiaconum ve-
 « strum, litteras vestræ dilectionis cum omni
 « lætitia accepi, Deo gratias agens, quod dignatus
 « sum frui tantorum fratrum benedictione. Do-
 « mini beatissimi fratres, scripsistis, ut veris-
 « simos canones, qui Nicææ, quæ est Bithyniæ
 « metropolis, a Patribus constituti sunt, post
 « fidei expositionem mittam. Et quis est, qui
 « communem fidem et decreta a Patribus consti-
 « tuta, propriis fratribus denegat? Unde per
 « eundem filium nostrum Marcellum subdiacono-
 « num vestrum valde festinantem, quemadmo-
 « dum canones Nicææ a Patribus definiti sunt,
 « integre, ut iussistis, misi; rogans vestram
 « sanctam synodum, ut pro me plurimum
 « orare dignetur. Subscriptio: Dominus noster
 « custodiat vestram sanctitatem, quod oramus,
 « sanctissimi fratres. »

« Incipiunt exemplaria Nicææ synodi A. D.
 « sexto calendis Decembris, post consulatum cla-
 « rissimorum imperatorum, Honorii XII et Theo-
 « dosii IX, Augustorum, Bonifacio Romano epi-
 « scopo missa. Credimus in unum Deum Patrem;
 « et deinceps sanctum symbolum ut in primâ sy-
 « nodo scriptum est. »

ZONAR. Huic symbolo fidei, etiam exemplaria
 definitionum Nicæni concilii ex memoratis sacer-
 dotibus adjuncta sunt, ut superius in omnibus
 continentur: quæ nos nunc rursus eadem scri-
 benda esse necesse non putavimus.

Rescripta Cyrilli Alexandriæ.

ARIST. « Quemadmodum ad nos scripsistis; nos
 « fidelissima exemplaria authenticæ synodi Nicææ,

« μητροπόλει τῆς Βιθυνίας αὐθεντικῆς συνόδου, τὰ
 « παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ὀρισθέντα καὶ βεβαιω-
 « θέντα ὑποκάτω τῆς ὁμολογίας τῆς ἡμετέρας πί-
 « στως, τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ἡμᾶς ἀποστείλαι.
 « ἀναγκαῖον ἠγησάμην, κύριοι τιμωτάτοι ἀδελφοί,
 « ἀσκασμοῦ προηγουμένου, διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου
 « ἡμῶν Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου τὰ πιστότατα
 « ἴσα τὰ τῆς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν τῇ Νικαίων
 « πόλει τῆς Βιθυνίας ἐχόμενα, τῇ ὑμετέρᾳ ἀπο-
 « στείλαι ἀγάπῃ ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ
 « ἱστορίᾳ ζητούντες εὐρήσετε. Περὶ δὲ τοῦ Πάσχα,
 « ὡς ἐγράψατε, ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, τῇ πρὸ δεκα-
 « επτά καλανῶν Μαίων ἡμᾶς ἐπιτελείοντα τῇ
 « ὑπεισερχομένῃ ἰνδικτιῶνι. Ἡ ὑπογραφή· Ὁ Θεὸς
 « καὶ Κύριος ἡμῶν τὴν ἁγίαν ὑμῶν σύνοδον φυλάξοι,
 « ὅπερ εὐχόμεθα, τιμωτάτοι ἀδελφοί. »

« *Ἀρχεται ἡ ἐπιστολὴ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου*
 « *Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς αὐτοὺς.* »

Τοῖς κυρίοις τιμωτάτοις καὶ μακαριωτάτοις
 ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις, Δόρηλῳ, Βαλεντίνῳ
 καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ συνελθεῖσιν
 συνόδῳ, Ἀττικὸς ἐπίσκοπος.

« Διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Μαρκέλλου, τοῦ ὑποδιακό-
 « νου ὑμῶν, γράμματα τῆς ὑμετέρας ἀγάπης
 « μετὰ πίστεως εὐχαριστίας ἰδεξάμην, τῷ Κυρίῳ
 « εὐχαριστῶν, ὅτι ἤξιώθην τοσοῦτων ἀδελφῶν
 « εὐλογίας ἀπολαῦσαι, Κύριοι μακαριώτατοι
 « ἀδελφοί, ἐγράψατε, ἵνα τοὺς ἀληθεστάτους
 « κανόνας, τοὺς ἐν τῇ Νικαίων μητροπόλει τῆς
 « Βιθυνίας παρὰ τῶν Πατέρων ὀρισθέντας, μετὰ
 « τὴν πίστει ἐκθεσιν ἀποστείλω. Καὶ τίς ἐστὶν
 « ὁ τὴν κοινὴν πίστιν, καὶ τοὺς ὄρους τοὺς ἀπὸ
 « τῶν Πατέρων βεβαιωθέντας, τοῖς ἰδιοῖς ἀδελ-
 « φοῖς ἀρνούμενος; Ὅθεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου
 « ἡμῶν Μαρκέλλου τοῦ ὑποδιακόνου ὑμῶν πάν-
 « σπεύδοντες, καθὼς οἱ ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν Πα-
 « τέρων ὀρίσθησαν κανόνες, ἐν ὁλοκλήρῳ, ὡς
 « ἐκελεύσατε, ἀπέστειλα, αὐτῶν τὴν ὑμετέραν
 « ἁγίαν σύνοδον ὑπὲρ ἐμοῦ πλείστας εὐξασθαι
 « καταξιώσασαι. Ἡ ὑπογραφή· Ὁ Κύριος ἡμῶν
 « φυλάξοι τὴν ὑμετέραν ἀγιοσύνην, ὅπερ εὐχό-
 « μεθα, ἀγιώτατοι ἀδελφοί. »

« *Ἀρχεται τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὰ ἀπο-*
 « *σταλέντα τῇ πρὸ ἑξ καλανῶν Δεκεμβρίων, μετὰ*
 « *τὴν ὑπατεῖαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων, Ὀνωρίου*
 « *τὸ δωδέκατον, καὶ Θεοδοσίου τὸ ἕνατον, τῶν*
 « *Αὐγουστων, Βονιφατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης.*
 « *Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα· καὶ ἐφῆξῃς*
 « *τὸ ἅγιον σύμβολον, ὡς ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ*
 « *ἐγράφη.* »

ZONAR. Τῷ παρόντι συμβόλῳ τῆς πίστεως, καὶ
 τὰ ἴσα τῶν ὄρων τῆς αὐτῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἐν
 τῶν μνημονευθέντων ἱερέων προσεξεύχθησαν, ὡς
 ἄνωτέρῳ ἐν πᾶσι περιέχονται· ἅπερ ἡμεῖς ἐνταῦθα
 πάλιν τὰ αὐτὰ γραφῆναι ἀναγκαῖον οὐχ ἠγησά-
 μεθα.

Ἀντίγραφα Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας.

ΑΡΙΣΤ. « Καθὼς ἡμῖν ἐγράψατε, τὰ πιστότατα
 « ἴσα π-ς αὐθεντικῆς συνόδου τῆς ἐν Νικαίων

« πόλει τῆς Βιθυνίας, τῇ ἑμετέρῃ ἀγάπῃ ἀπε- Α
« στελλομεν. »

Ἄττικου Κωνσταντινουπόλεως.

« Οἱ τῆς ἐν Νικαίᾳ κανόνες, καθὼς παρὰ τῶν
« Πατέρων ὠρίσθησαν, ἀπεστάλησαν, ὡς ἐγρά-
« φετε.

« Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα,
« ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καλεῖ· ἓνα Κύ-
« ριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννηθέντα
« ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας
« τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν
« ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· γεννηθέντα, οὐ ποιη-
« θέντα· ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· δι' οὗ τὰ πάντα
« ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς καὶ τὴν ἡμετέραν σωτη-
« ρίαν κατελθόντα, σαρκωθέντα, καὶ ἑνανθρω- Β
« πήσαντα, παθόντα, ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα
« εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι
« ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ
« ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἦν καιρὸς ὅτε οὐκ
« ἦν, καὶ ὅτι Ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας
« ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, ἢ τρεπτῶν, ἢ ἄλλοιω-
« τῶν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· τοὺς τοιοῦτους ἀναθεμα
« τίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. »

Ἰδοὺ καὶ τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ἀντιβλη-
θέντα μετὰ τῶν ἐναποκειμένων πρωτοτύπων τῇ
Ἐκκλησίᾳ Ἀλεξανδρείων καὶ τῇ Κωνσταντινουπό-
λεως· καὶ βεβαιωθέντα παρὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν,
τοῦ τε Κυρῆλλου καὶ τοῦ Ἄττικου, τῇ συνόδῳ ταύτῃ
ἐστάλησαν.

Ἀρχεται ἡ ἐπιστολὴ τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου C
πρὸς Κελεστίνον ἐξ ὀνόματι τῶν Ῥώμης.

« Δεσπότη ἀγαπητῷ καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Κελε-
« στίνῳ Αὐρήλιος, Παλατίνος, Ἄντωνιος, Τοῦτος,
« Σερβός· Δέτ, Τερέντιος καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν πάσῃ
« τῇ συνόδῳ τῆς Καρχηδόνας· εὐρεθέντες.

« Ἠυχόμεθα ἵνα ὂν τρόπον ἡ σὴ ἀγιωσύνη περὶ τῆς
« παρουσίας τοῦ Ἀπιαρίου χαρέντας ὑμᾶς ἐδήλω-
« σε, γραμμάτων πεμφθέντων διὰ τοῦ συμπρεσβυ-
« τέρου ἡμῶν Λέοντος· οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμοίως περὶ
« τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ αὐτοῦ τὰ παρόντα γράμ-
« ματα μετὰ χαρᾶς ἀπεστελλομεν. Ἦν γὰρ δηλα-
« δὴ καὶ ἡ ἡμετέρα καὶ ἡ ὑμετέρα προθυμία ἀσ-
« φαλιστέρα, καὶ οὐδὲ πειστικὴ ἐδόκει ἡ περὶ
« τοῦ ἀκμήν ἀκουστέου ἡπερ ὡς περὶ ἀκου- D
« σθέντος προσηγησάμενη. Παραγενομένου τοίνυν
« πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀγιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συνεπι-
« σκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, συνήξαμεν σύνοδον
« καὶ ἐπιστεύσαμεν διὰ τοῦτο αὐτὸν μετ' ἐκείνου
« πεμφθέντα, ἵνα ὡσπερ οὗτος τῇ αὐτοῦ σπουδῇ τῷ
« πρεσβυτερίῳ ἀπεδόθη, οὕτω καὶ νῦν δυνήθῃ τῷ
« αὐτοῦ κόπῳ ἐκ τῶν ἀπὸ τῶν ἐν Θαβρακηναῖς ὑπο-
« βληθέντων τοσοῦτων ἐγκλημάτων καταρθῆναι·
« οὕτινος τὰ τσαῦτα καὶ οὕτω παμμεγέθη ἀτο-
« πήματα ἡ πληθὺς καταδραμοῦσα τῆς ἡμετέρας
« συνόδου εἴρην ὅτι καὶ τοῦ μνημονευθέντος τὴν
« πατρωνίαν μᾶλλον ἡπερ χρίσιν, καὶ τὴν ὡς
« ἐκδίκου σπουδὴν μᾶλλον ἡπερ διαγνώστου δι-
« καιοσύνης ὑπερένικησεν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀντέ-
« στη μεγάλως πάσῃ τῇ συνόδῳ, διαφόρους ὕβρεις

« quæ Bithyniæ urbs est, habitæ, vestræ chari-
« tati misimus. »

Attici Constantinopolis.

« Synodi Nicænx canones, quemadmodum a Pa-
« tribus decreti sunt, mittuntur, ut scripsistis.

« Credimus in unum Deum, Patrem omnipotentem,
« visibilium pariter et invisibilium Creatorem :
« et in unum Dominum Jesum Christum, Filium
« Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est e
« substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex
« lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum
« non factum, consubstantialem Patri, per quem
« omnia facta sunt ; qui propter nos, et nostram
« salutem, descendit, incarnatus est, et homo
« factus, passus est, resurrexit, et ascendit in
« cœlos, et iterum veniet judicare vivos et mor-
« tuos ; et in Spiritum sanctum. Qui autem di-
« cunt, Erat tempus quando non erat, et quod
« ex non existentibus factus est, vel ex alia
« substantia aut essentia, vel mutabilis est aut
« convertibilis Dei Filius : tales catholica et apo-
« stolica Ecclesia anathematizat. »

Ecce et exemplaria synodi Nicænx cum arche-
typis sive exemplaribus primigeniis in Ecclesia
Alexandrina et Constantinopolitana repositis col-
lata, et ab earum episcopis, Cyrillo et Attico,
confirmata huic synodo mittebantur.

675 Incipit epistola synodi Africanæ ad Celestinum
papam Romæ.

« Domino dilecto et in primis venerabili fra-
« tri Celestino Aurelius, Palatinus, Antoninus,
« Tutus, Servus-Dei, Terentius et cæteri, qui in
« universali Carthaginensi synodo interfuerunt. »

« Optaremus, ut quemadmodum tua sanctitas de
« Apiarii præsentia lætatos vos fuisse, missis
« per compresbyterum nostrum Leonem litteris
« declaravit : ita et nos similiter de ejusdem
« purgatione præsentis litteras cum gaudio mit-
« teremus. Esset profecto et nostra et vestra
« alacritas tutior, et nec percontatoria videre-
« tur, quæ de nunc audiendo, quam quæ tan-
« quam de audito præcesserat. Cum ergo ad nos
« accessisset sanctissimus frater et coepiscopus
« noster Faustinus, synodum coegimus ; et cre-
« didimus ipsum propterea cum illo esse mis-
« sum, ut quemadmodum ipsius studio presbyte-
« rio antea erat redditus, sic et nunc ejusdem
« opera posset a tot criminibus illi in Thabrace-
« nis objectis purgari : cuius tot et tam magna
« scelera nostræ synodi multitudo percurrrens,
« invenit, ut et memorati patrociniū, po-
« tius quam iudiciū, et tanquam defensoris
« studium, potius quam cognitoris justitiam vi-
« cerit. Primum enim toti synodi valde restitit,
« varias contumelias ingerens, tanquam qui
« Romanæ Ecclesiæ privilegia defenderet, et
« vellet ipsum a nobis in communionem admitti ;

quem tua sanctitas, cum credidisset appellare
 quod quidem probare non potuit, communioni
 restituit : hoc tamen ei non processit, quod
 adhuc ex actorum lectione melius cognoveris.
 Tridvano enim moto laborioso iudicio, in quo
 diversa, quæ ei objiciebantur, afflictissimi
 quærebamus, Deus justus iudex, fortis et lon-
 ganimis, et coepiscopi nostri Faustini dilatio-
 nes, et ipsius Apiarii frustatorias in dicendo
 tergiversationes, quibus nefarias suas turpi-
 tudines velare conabatur; magno compendio
 amputavit; molesta scilicet et longo scitidis-
 sima obstinatione compressa, negationisque
 impudentia, per quam tantum voluptatum cœ-
 num obruere volebat. Cum enim Deus noster
 ejus conscientiam in angustias deduxisset, et
 quæ occulta erant in corde peccata, tanquam
 in criminum cœno jam condemnata, omnibus
 etiam hominibus publicasset, repente ad con-
 fessionem omnium sibi objectorum criminum
 fraudulentus Inficiator erupit, et vix tandem
 omnium incredibillum probrorum ipse seipsum
 sua sponte arguit; et ipsam similiter spem no-
 stram, cui ipsum commiseramus et orabamus, ut
 a tam pudendis maculis posset purgari, conver-
 tit in luctus: nisi quod hanc nostram tristitiam
 uno eoque solo solatio mitigavit, quod etiam
 nos a mœroris perpetuo labore liberavit,
 et suis vulneribus, etiamsi invitus et propria
 repugnante conscientia confessus, medelam
 qualemcunque providit, domine frater. In pri-
 mis ergo officio debitæ venerationis implete,
 supplices petimus, ne deinceps ad vestras aures
 eos, qui hinc veniunt, facile admittatis: nec
 qui a nobis excommunicati fuerint, in com-
 munionem velit ultra recipere. Nam hoc
 quoque in Nicæna synodo definitum vestra
 facile inveniet beatitudo. Si enim etiam de
 inferioribus clericis et laicis illic servari vide-
 tur; hoc vult multo magis etiam de episcopis
 servari. 676 Ne ergo, qui in propria provin-
 cia a communione suspensi sunt, a tua sancti-
 tate, dedita opera, et ut non oportet, commu-
 nioni restituti videantur. Presbyterorum autem
 similiter et consequentium clericorum
 impuientes fugas, ut te dignum est, perse-
 queur tua sanctitas. Nam neque per ullum
 Patrum decretum hoc Africanæ Ecclesiæ est
 prohibitum: et Nicænae synodi statuta, sive
 clericos inferioris gradus, sive ipsos episcopos,
 propriis Metropolitanis apertissime commisere-
 runt. Sapienter enim et juste perspexerunt,
 quæcunque fuerint exorta negotia, ea in pro-
 priis locis terminari debere. Neque enim uni-
 cuique providentiæ Sancti Spiritus gratiam
 deesse putantur, per quam justitia a Christi
 sacerdotibus et videtur prudenter, et firmiter
 tenetur, maxime quod etiam unicuique con-
 cessum est, si ei videatur, de iudicium sententia

επιφέρων, ὡς αὐτοὶ τὰ προβιβάγια τῆς Ῥωμαϊκῆς
 Ἐκκλησίας διεκδικῶν, καὶ θέλων αὐτὸν παρ'
 ἡμῶν εἶ; κοινωνίαν δεχθῆναι, ὃν ἡ σὴ ἀγιοσύνη
 πιστεύουσα ἐκκαλεῖσθαι, ἔπειρ ἀποδείξαι οὐκ
 ἠδυνήθη, τῇ κοινωνίᾳ ἀποδίδωκεν ὁμοῦς ἦτον
 αὐτῷ τοῦτο ἐξεργάτο, ἔπειρ ἔτι μὴν τῇ ἀναγκώ-
 σει τῶν πεπραγμένων κρείττονως γνοίης. Τριτη-
 μέρου μέντοι δίκης ἐπὶ μόχθου κινηθείσης,
 ἐν ὅσῳ τὰ διάφορα τῷ αὐτῷ ὑποβληθέντα συν-
 τριβόμενοι ἐζητοῦμεν, ὁ Θεὸς ὁ δίκαιος κριτῆς,
 ὁ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, τὰς τε παρολίκας
 τοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, καὶ τὰς
 τριψεργίας τοῦ αὐτοῦ Ἀπιαρίου, αἵς τὰς ἀθε-
 μίτους αὐτοῦ αἰσχρότητας συγκαλύψαι ἐπηρε-
 ῖε, μεγάλη συντομίᾳ ἔτεμε, τῆς σιχαυτῆς
 δηλαδὴ καὶ δυσσεβείας ἐπιμονῆς καταργη-
 θείσης, καὶ τῆς ἀναισχυντίας τῆς ἀρνήσεως,
 δι' ἧς τῶν τοσοῦτων ἡδονῶν τὸν βόρβορον
 ἐβούλετο καταδυθῆναι. Τοῦ γὰρ Θεοῦ ἡμῶν τὴν
 συνειδησιν αὐτοῦ στενοχωρήσαντος, καὶ τὰ ἐν
 τῇ καρδίᾳ κρυπτά, ὡς ἐν λαύῃ τῶν ἐγκλημάτων
 ἤδη καταδικασμένα, πᾶσιν ἔτι μὲν τοῖς ἀν-
 θρώποις δημοσιεύσαντος, εἰφινιδίως εἰς ὁμολο-
 γίαν πάντων ὑποβληθέντων αὐτῷ ἐγκλημάτων
 ὁ δόλιος ἀρνητὸς ἐξέβρῆξε, καὶ μόλις ποτὲ περὶ
 πάντων τῶν ἀπιθάνων ὀνειδῶν ἔκοντι αὐτῆς
 ἐκτυτὸν ἤλεγξεν, καὶ αὐτὴν ὁμοίως τὴν ἡμετέραν
 ἐλπίδα, ἦτινι καὶ ἐπιστεύσαμεν αὐτὸν, καὶ
 ἠυχόμεθα ἐκ τῶν οὕτως ἐπαισχυντέων σπιλῶν
 δύνασθαι καθαρθῆναι, μετέστρεψεν εἰς στενωγ-
 μούς· εἰ μὴ ὅτι ταύτην ἡμῶν τὴν λύπην μιᾶ καὶ
 μόνη παραμυθία κατεπρόδυνεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς τοῦ
 ὄδου τοῦ διηνεκῆς καμάτου εὐλύτως, καὶ
 τοῖς ἰδίοις τραύμασιν ἐτεδήποτε ἴασεν, εἰ καὶ
 ἀκουσίως καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως ἀντιμαχομέ-
 νης ὁμολογήσας προσηύξατο, κύριε ἀδελφε. Ἐν
 προφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης
 προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἵκετεύομεν, ἵνα
 τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοάς τοὺς ἐντεῦ-
 θεν παραγινόμενους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε·
 μὴδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκεινωνητέους, εἰς κοι-
 νωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι. Ἐπειδὴ
 τοῦτο καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὀρισθὲν εὐχερῶς
 εὑροῖ ἡ σὴ σεβασμιότης. Εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέ-
 ρων κληρικῶν καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ
 παραφυλάττεσθαι, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπι-
 σκόπων βούλεται παραφυλαχθῆναι. Μὴ οὖν αἱ
 ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτη-
 θέντες παρὰ τῆς σῆς ἀγιοσύνης, σπουδαίως,
 καὶ καθὼς μὴ χρῆ, φανῶσιν ἀποκαθιστάμενοι
 τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τῶν πρεσβυτέρων δὲ ὁμοίως
 καὶ τῶν ἐπομένων κληρικῶν τὰς ἀναίεις ἀπο-
 φυγὰς, ὡς ἔστιν σου ἀξίον, ἀποδώξει ἡ ἀγιο-
 σύνη ἡ σὴ. Ἐπειδὴ καὶ οὐ διὰ τινος δρου τῶν
 Πατέρων τοῦτο ἀπηγόρευται τῇ ἐν Ἀφρικῇ Ἐκ-
 κλησίᾳ· καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς ἐν Νικαίᾳ συν-
 ὁδος, ἔτε κληρικούς τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ
 εἰτε αὐτοὺς τοὺς ἐπισκόπους, τοῖς ἰδίοις μη-
 τροπολίταις φανερώτατα κατέπεμφαν. Συνετώς

ε γάρ και δικαίως συνειδεν, ἀτιναδήποτε πρὸς Α
 ε γματα ἀναφυῶσι, ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφεί-
 ε λειν περατοῦσθαι τόποις. Οὕτως γὰρ μιᾶ ἐκάστῃ
 ε πρόνοιᾳ ἰλογοῦσαντο ἑλλείπειν τὴν χάριν τοῦ
 ε ἀγίου Πνεύματος, δι' ἧς ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τῶν τοῦ
 ε Χριστοῦ ἱερῶν και ὄραται φρονίμως, και
 ε κατέχεται σταθερῶς, μάλιστα ὅτι και ἐν
 ε ἐκάστῳ συγκαθώρηται, ἐὰν περὶ τῆς δίκης τῆς
 ε τῶν διαγνωστῶν προσιταται αὐτῷ πρὸς τὰς συνό-
 ε δους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, ἢ ἐτι μὴν εἰς οἰκου-
 ε μενικὴν σύνοδον, ἐκκαλεῖσθαι. Εἰ μὴ ἄρα τίς
 ε ἔστιν, ὅστις πιστεύεται, ἐνὶ ὀφτινιδήποτε δύνα-
 ε σθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν τῆς κρείττως ἐμπνεῦσαι τὴν
 ε δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σύνοδον
 ε συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι. Πῶς δὲ ἄρα Β
 ε αὕτη ἡ παραματικὴ κρείττω βεβαία ἔσται, πρὸς ἣν
 ε τῶν μαρτύρων τὰ ἀναγκαῖα πρόσωπα, ἢ διὰ τὴν
 ε τῆς φύσεως ἢ διὰ τὴν τοῦ γήρου: ἀσθένειαν,
 ε ἢ πολλοὺς ἄλλοις ἐμποδισμοῖς, ἐνεχθῆναι οὐ δύ-
 ε ναται. Περὶ γὰρ τοῦ, τινὰς ὄσανεἰ ἐκ τοῦ πλευροῦ
 ε τῆς σῆς ἀγιωσύνης πέμπεσθαι, οὐδεμιᾶ τῶν Πα-
 ε τέρων συνόδῳ ὄρισθὲν εὐρίσκομεν. Ἐπειδὴ ὅπερ
 ε πάλαι διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυ-
 ε στίνου, ὄσανεἰ ἐκ μέρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου,
 ε αὐτόθεν ἀπέσταλτο, ἐν ταῖς ἀληθεστέραις ἀπο-
 ε γραφαῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἄσπερ ἐδεξάμεθα ἀπὸ
 ε τῷ ἀγ.ωτάτου Κυρῖλλου, τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείων
 ε ἐκκλησίας συνεπισκόπου ἡμῶν, και παρὰ τῶν
 ε τοῦ προσκυνητοῦ Ἀττικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινου-
 ε πόλει ἐπισκόπου, πεμφθείσας ἐκ τῶν αὐθεντι- C
 ε κῶν· αἵτινες ἐτι μὴν πρὸ τούτου διὰ Ἰννοκεν-
 ε τίου τοῦ πρεσβυτέρου και Μαρκελλοῦ τοῦ ὑπο-
 ε διακόνου, δι' ὧν πρὸς ἡμᾶς παρ' ἐκείνων ἀπε-
 ε στάλησαν, τῷ τῆς προσκυνητῆς μνήμης Βονι-
 ε φατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ προηγησαμένῳ ὑμᾶς
 ε παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν, τοιοῦτό τί ποτε
 ε οὐκ ἠδυνήθημεν εὐρεῖν. Ἐκδιεσπᾶς τοίνυν
 ε κληρικοῦς ὑμῶν τινῶν αἰτούντων μὴ θέλετε
 ε ἀποστῆλαιν, μῆτε παραχωρεῖν, ἵνα τὸν κακῶ-
 ε δη τύφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν εἰς τοῦ
 ε και τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμέραν τοῖς
 ε κλαυσίμου Ἀπιαρίου ἦδη ἀπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν
 ε Φαυστίνου κατὰ τὰς ἰδίας ἀθαμίτους
 ε ἀχραιοσύνας ἐκ τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας
 ε ἀποκινήθέντος ἀμέριμνοι ἔσμεν· ὅτι τοῦτον τῆ
 ε ὄκιμῃ και βυθμίσει τῆς σῆς ἀγιωσύνης ἐν τῷ
 ε Ἀφρικῇ οὐδαμῶς ὑπομείνη ἡ ὑπογραφή. Ὁ
 ε χρόνον φυλάξοι, ὑπὲρ ἡμῶν εὐχομένην, κύριε ἀδελφέ. »

ΒΑΑΣ. Τοῦ Ἀπιαρίου ἀφορισθέντος ἐκ τῆς ἐν D
 Ἀφρικῇ συνόδου, και προσελθόντος τῷ πάπῳ Κε-
 λεστίνῳ και λυθέντος τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ ἐπίσκοπος
 Φαυστίνος ἐστάλη σὺν ἐκείνῳ εἰς Καρχηδόνα ἐξε-
 τάσων τὰ κατὰ τούτου· λυθείσης δὲ τῆς ὑποθέσεως,
 ἐπέστειλε τῷ Κελεστίνῳ ἡ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν
 ταύτην. Καὶ πρῶτα μὲν ἠτιάσατο τὸν Φαυστίνον,
 ὡς παραλόγως ἀντιποιηθέντα τοῦ Ἀπιαρίου. Εἶτα
 ἐπήγαγεν ὡς ἀπὸ ὁμολογίας τοῦ Ἀπιαρίου ἐλύθη
 ἡ ὑπόθεσις· και ἐκέλευσε μὴ εὐχερῶς προσδέχεσθαι
 τὸν Κελεστίνον τοὺς λέγοντας κατὰ τῆς συνόδου, και
 ἀφορισθέντας παρ' αὐτῆς. Προσθέντο δὲ, ὡς οὐδὲ
 οἱ ἐν Νικαίᾳ Πατέρες ὄρισαν πέμπεσθαι παρὰ τοῦ

ε ad synodos propriæ provincie, vel præterea
 ε etiam ad universalem synodum, appellare.
 ε Nisi utique sit aliquis, qui credat, unicuiquam,
 ε quicumque is sit, posse Deum nostrum iudicii
 ε iustitiam inspirare, innumerabilibus autem
 ε sacerdotibus in synodum congregatis negare.
 ε Quomodo ergo firmum erit hoc transmarinum
 ε iudicium, ad quod testium necessariorum perso-
 ε narum, vel propter naturam vel propter senium im-
 ε becillitatem, vel propter multa alia impedi-
 ε menta, deduci non possunt? Nam de mitten-
 ε dis quibusdam, veluti a latere vestræ sancti-
 ε tatis, a nulla Patrum synodo constitutum in-
 ε venimus. Quod olim enim per hunc ipsum
 ε coepiscopum nostrum Faustinum, tanquam ex
 ε parte Nicænz synodi, Isthinc missum fuerat,
 ε in verioribus Nicænz synodi repertoriis, quæ
 ε a sanctissimo Cyrillo Alexandrinæ Ecclesiæ
 ε coepiscopo, et a venerando Attico Constanti-
 ε nopolis episcopo, ex authenticis missa accipi-
 ε mus; quæ quidem antehac per Innocentium
 ε presbyterum et Marcellum subdiaconum, per
 ε quos ad nos de illis missa fuerant, venerandæ
 ε memoriæ Bonifacio episcopo decessori vestro
 ε a nobis destinata sunt: nihil ejusmodi inve-
 ε nire potuerimus. Exsecutores ergo vestros cle-
 ε ricos petentibus aliquibus ne velitis mittere,
 ε nec permittere, ut fumosum mundi fastum
 ε Christi Ecclesiæ inducere videamur; quæ sim-
 ε plicitatis lucem et humilitatis diem affert iis,
 ε qui Deum videre cupiunt. De deflendo enim
 ε Apiario, jam a fratre nostro Faustino pro suis
 ε nefariis nequitias Christi Ecclesia moto, solli-
 ε citi non sumus; quod eum vestræ sanctitatis
 ε probatione et correctione in servanda fraterna
 ε charitate Africa nequaquam amplius sustine-
 ε bit. Subscriptio. Deus noster sanctitatem ve-
 ε stram in longissimum tempus custodiat, pro
 ε nobis orantem, domine frater. »

Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἀπλότητος
 τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσιν προσφέρει. Τοῦ γὰρ
 ἀποκινήθέντος ἀμέριμνοι ἔσμεν· ὅτι τοῦτον τῆ
 σώζεσθαι τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην παραιτέρω ἢ
 Θεὸς ἡμῶν τὴν ἀγιωσύνην ὑμῶν ἐπὶ μῆξιτον

BALS. Apiario a synodo Africana segregato,
 cum is ad papam Celestinum accessisset, et segre-
 gatio soluta esset, Faustinus una cum illo Cartha-
 ginem missus est, negotium ejus examinaturus:
 decisa autem causa misit synodus Celestino hanc
 epistolam. Et primum quidem accusavit Fausti-
 num, quod Apiarium præter rationem defenderet.
 Deinde subjunxit quod ex Apiarii confessione causa
 fuit decisa; et oravit ut non facile admitteret
 Celestinus eos, qui adversus synodum dicunt, et
 ab ea segregati sunt. Adjecerunt autem quod nec
 Patres Nicænz synodi statuerunt, a papa in Afri-
 cam mittendos, qui causam simul cognoscereant,

et nec hoc invenitur in missis ab Alexandrino et Constantinopolitano episcopis.

677 ZONAR. Cum Apiarius ab Africana synodo segregatus ad Celestinum papam confugisset, eum Celestinus segregationis vinculo liberavit, et cum illo, qui causam ejus cum Africana synodo cognosceret, Faustinum episcopum Carthaginiensem misit. Quare transacta, epistolam hanc synodus ad Celestinum dedit, qua Faustinum, quod Apiario favorit, ejusque patronum ac defensorem, non judicem egerit, ac advocati studium, non cognitoris aequitatem aperte indicarit, et quod synodo se adversarium sit professus, nec vero dum se Romanæ Ecclesiæ privilegiorum viadicum ostenderit, a contumeliis quoque abstinerit (sunt autem privilegia et patronatus Romanæ sive Latinæ voces), vehementer accusat; quodque, ut is a synodo ad communionem admitteretur, nimia festinatione approperearet. Non processit tamen, sed Deus, Faustini cunctationem, dilationes, protelationes scilicet, frustratoriasque Apiarii tergiversationes, hoc est, procrastinationes, in negotiis gerendis moram, subito dissolvit; eam mentem illi immitens, ut objecta crimina sponte confiteretur. His, ita ut acta sunt, in epistola explicatis, deinde subjiciunt: Nos te (ad Celestinum autem oratio dirigitur), in præcursor orationis, hoc est, præemil loco, ex merito venerati, ne in iis, qui a nobis segregati sunt, admittendis faciliorem te præbeas, neve qui in sua provincia communionem multæ nomine privati sunt, propere nimis ac festine communioni restituas, obsecramus. Sed et presbyteros, et alios e clero, sese per impudentiam, absque ulla scilicet justa causa, proripientes expelli, suisque episcopis reddi; quin et clericos omnes a suo quemque episcopo judicari postulant. Canonum etiam, qui hac de re in Nicæna synodo editi sunt, meminere: neque vero ut aliqui a papæ latere, hoc est, qui illi dignitate proximi, ac apud eum honestiore loco haberentur, familiaritateque conjuncti præter cæteros forent cognitores ac executores mitterentur, id usque decretum exstare affirmant. Neque enim, aiunt, aliquid simile in iis, quæ ab Alexandrino Cyrillo et Constantinopolitano Attico ad nos missa sunt, invenimus. Ne velitis igitur isto modo agere, nec inanis gloriæ fastum, sumi instar evanescentem, concedere Ecclesiæ Dei inferri. Simplicitas namque, aiunt, et demissio animi, instar lucis, iis, qui Deum inveni cupiunt, affert diem: hoc est, veluti diffusa lux diem efficit, ac per eam, quæ sensibus percipiuntur, videre licet; eodem modo simplicitas ac humilitas lucem immittit animo, qua illustratus Deum videre, hoc est, quantum homini fas est, cognoscere queat.

ρην ποιεί, καὶ δίδωσι τὸ ὄραν τὰ αἰσθητὰ, οὕτως ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δίδωσιν ἑλλαμψὶν τῶν ἡμῶν εἰς τὸ ὄραν τὸν Θεόν, τοὔτεστιν ὡς ἐφικτὸν κατανοῆσαι αὐτόν.

ARIST. « Eos, qui a nobis excommunicantur, post hæc in communionem admittere ne velitis: « quod et in synodo Nicæna decretum est. Ecce

πάππα εἰς Ἀφρικὴν συνδιαγνώμονας· καὶ οὐδὲ εὐρίσκειται τοῦτο ἐν τοῖς πεμφοθεῖσι παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

ZONAR. Τοῦ Ἀπιαρίου ἀφορισθέντος ἐκ τῆς ἐν Ἀφρικῇ συνόδου, καὶ προσελθόντος τῶν πάππα Κελεστίνῳ, λυθίντος τε τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ ἐπίσκοπος Φαυστίνος ἐστῆλη σὺν ἐκείνῳ εἰς Καρχηδόνα ἐξετάσων τὰ κατ' ἐκείνου μετὰ τῆς ἐκεῖ συνόδου. Γενομένης δὲ τῆς πράξεως, ἐπέστειλε τῶν Κελεστίνῳ ἡ σύνοδος τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, δι' ἧς αἰτιῶνται τὸν Φαυστίνον, ὡς ἀντιποιούμενον τοῦ Ἀπιαρίου καὶ πατρωνίαν ἐπ' αὐτῷ ἐνδειξάμενον, ἤγουν προστασίαν, βοήθειαν, ἀλλ' οὐ κρίσιν, καὶ σπουδὴν ἐκδικούντος, ἀλλ' οὐ δικαιοσύνην διαγιγνώσκοντος ἤτοι δικάζοντος, καὶ ἀνθιστάμενον τῇ συνόδῳ, καὶ εἰς ὑβρεῖς χωρήσαντα, ὡς ὤφθη ἐκ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐκδικούντα περιδιλίγια ἤτοι προνόμια (καὶ ἡ πατρωνία δὲ καὶ τὰ περιδιλίγια, λέξεις Ῥωμαῖκαί ἴσθαι τῶν Λατίνων εἶσι) καὶ σκεύδοντα δεχθῆναι αὐτὸν παρὰ τῆς συνόδου, οὐκ ἐξεγένετο αὐτῷ· ἀλλὰ ὁ Θεὸς τὰς παροχὰς τοῦ Φαυστίνου, τὰς ἀντιβολὰς, τοὺς ὑπερβασμούς δηλαδὴ καὶ τὰς περιεργίας τοῦ Ἀπιαρίου, τοὔτεστι τὰς ὑπερθέσεις, τὰς ἐπὶ τοῖς ἔργοις τριβὰς συντόμως ἐξέτεμε, παρασκευάσας αὐτὸν ὁμολογήσαι τὰ κατ' αὐτὸν ἐγκλήματα. Ταῦτα δὲ ὅπως ἐγένοντο καταλέξασα ἡ ἐπιστολὴ ἐπάγει· Ἐν προφάτῳ τολύν, ἀντὶ τοῦ ἐν πρωτολογίαις, ἐν προοιμίῳ, τὴν ἀρμόζουσάν σοι προσκύνειν πληροῦντες (ταῦτα δὲ πρὸς τὸν Κελεστίνον) ἐκατεύομεν μὴ εὐχερῶς προσδέχεσθαι τοὺς παρ' ἡμῶν γινομένους ἀκοινωνήτους, καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῶν ἐπιτιμηθέντας ἀκοινωνήσι, μὴ σπουδαίως, ἀντὶ τοῦ ταχέως, συντόμως, ἀποκαθίστασθαι παρὰ σοῦ τῇ κοινωνίᾳ. Ἀλλὰ καὶ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τοὺς λοιποὺς κληρικούς, τοὺς ἀποφεύγοντας ἀναιδῶς, ἤγουν αἰτίας εὐλόγου χωρὶς, διώκεσθαι ζητοῦσι, καὶ ἀποκαθίστασθαι τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ παρὰ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν δικάζεσθαι τοὺς κληρικούς αἰτοῦσι. Μέννηται δὲ καὶ κανόνων περὶ τούτων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ οὐδαμῶς λέγουσιν ὀρισθῆναι πέμπεσθαι παρὰ τοῦ πάππα συνδιαγνώμονας καὶ ἐκδικαστὰς ἐκ τοῦ πλευροῦ αὐτοῦ ἤτοι ἐγγίζοντας αὐτῷ κατὰ τὴν τιμὴν, ἀντὶ τοῦ ἐντιμωτέρους καὶ ὀκνηωμένους αὐτῷ. Οὐδὲ γὰρ εὐρομέν τι, φασί, τοιοῦτον ἐν τοῖς πεμφοθεῖσιν ἡμῶν παρὰ τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρῖλλου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικίου. Μὴ οὖν θέλατε ταῦτα ποιεῖν, μηδὲ παραχωρεῖν τὸν κατηνῶδη τύπον εἰσάγεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τὴν ὡς κακὸν ταχέως διαλυομένην καὶ ἀφανιζομένην κενδοεξίαν· δι' ἧς φασί, ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ταπεινότης, ὡς φῶς, προσφέρει τὴν ἡμέραν τοῖς θέλουσιν ἰδεῖν τὸν Θεόν· ἤγουν ὅτι, ὡς περὶ τὸ φῶς λάμπων τὴν ἡμέραν, ἡ ἀπλότης καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη δίδωσιν ἑλλαμψὶν κατανοῆσαι αὐτόν.

ARIST. « Τοὺς παρ' ἡμῶν ἀκοινωνήτους εἰς κοινωνίαν τὸ λοιπὸν μὴ θελήσητε παραδέχεσθαι· « ὅπερ καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὤρισται. Ἰδοὺ γὰρ

καὶ Ἀπιάριος, δεχθεὶς ἀπὸ σου, τῇ συνόδῳ ἀντέ-
 στη, καὶ ὕβριν ὑπένηγκε, καὶ τέλος μεταστράφη,
 καὶ ἑαυτὸν ἤλεγξε, καταλήξας εἰς στεναγμούς.»
 Δεξιόμενοι οἱ Πατέρες οὗτοι τὰ ἴσα τῆς ἐν Νι-
 καίᾳ συνόδου ἀναμφιβόλῃ τε καὶ ἀληθέστατα, καὶ
 μὴ εὐρόντες ἐν τοῖς κανόσιν αὐτῆς ἐρισθὲν τὸ
 παρὰ πάπαν τοῦ στέλλεσθαι ὑπηρέτας αὐτοῦ, καὶ
 τὰς ἐκκλήτους τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν γυμνά-
 ζεσθαι παρ' αὐτοῖς· Ἐγραψάν πρὸς τὸν Κελεστίνον
 τὸν πάππαν Ῥώμης, μηκέτι τοὺς παρ' αὐτῶν ἀφο-
 ριζομένους εὐχερῶς δῆ, καὶ καθὼς οὐ χρῆ, εἰς
 κοινωνίαν ἀποκαθιστῆν, ἢ τὰς ἐκκλήτους δεχεσθαι
 τῶν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, τῶν εἰς καθάρσειν
 παρ' αὐτῶν καταδικασθέντων· καὶ πρεσβυτέρους
 ἰδίους στέλλειν, καὶ τὴν τῆς ἐκκλήτου δοκιμασίαν
 ἀνατιθεῖναι αὐτοῖς· ἄλλ' ἕκαστον τῶν καταδικα-
 σθέντων πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας ἐκ-
 καλεῖσθαι, εἰ βούλεται, ἢ ἕτι μὴν πρὸς οἰκουμενι-
 κὴν σύνοδον· Ἰνα μὴ κοσμηκὸν τύπον τῆ τοῦ Χρι-
 στοῦ Ἐκκλησίᾳ εἰσάγειν δόξῃ. Παρέστησαν δὲ τοῦτο,
 τὸ εἶ ἔργων αὐτῶν καὶ ὕβριν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπι-
 ἄγον· τὸν γὰρ πρεσβύτερον Ἀπιάριον, ἐκ τῆς ἐν
 Σίκκῃ Ἐκκλησίας ἀποκρινθέντα δι' εὐλόγου αἰτίας,
 εἶτα αὐτῷ δὴ τῷ Κελεστίνῳ τῷ Ῥώμης προσελ-
 θόντα, καὶ παρ' αὐτοῦ δεχθέντα, καὶ μετὰ Φαυστι-
 νου τοῦ ἐπισκόπου σταλέντα πρὸς τὴν Ἀφρικὴν, ἐπὶ
 τῷ ἀποδοθῆναι αὐτὸν αὐθις τῷ πρεσβυτέρῳ, καταξ-
 ετασθῆναι δὲ καὶ τὰ παρ' αὐτῶν δὴ τῶν Θαραβρα-
 κηνῶν κατ' αὐτοῦ ἐπινεχθέντα ἰγκλήματα· ἀναι-
 σχυντότερον τοῦτον τὸ σπουδαίως, καὶ ὡς οὐκ εἶδει,
 εἰς κοινωνίαν παραδεχθῆναι κατέστησε, καὶ τῇ
 συνόδῳ ὕβρεις ἐπάγοντα, ὡς μὴ δεχόμενον παρ' αὐ-
 τῆς, διὰ τὸ τοῦς κατηγοροῦς κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ
 ἵστασθαι, καὶ ἀπελέγειν αὐτὸν, καὶ μετὰ πολλὰς
 ἀντιλογίας καὶ ἀναισχύντους ἀρνήσεις στενωχωρη-
 θέντα ὑπὸ τε τῶν ἐλέγχων καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως, δημοσίᾳ ὁμολογήσαντα τὰ κατ' αὐτοῦ προ-
 τεθέντα ἰγκλήματα, καὶ εἰς στεναγμούς μεταστραφέντα καὶ δάκρυα.

enim et Appiarius, a te admissus, synodo resti-
 tit, et injuriam attulit, et tandem conversus est,
 et seipsum reprehendit, suspirius desinens.»
 Patres hi indubitata et verissima synodi Nicænae
 exemplaria recipientes, in canonibus illius non in-
 venientes decretum, ut a papa mitterentur ejus
 ministri, et episcoporum et clericorum appellationes
 apud eos exercebantur, ad Celestinum Romæ papam
 scripserunt, ut postea ab ipsis segregatos facile, et
 ut non decet, in communionem non restitueret, nec
 episcoporum aut clericorum ab ipsis ad depositio-
 nem condemnatorum appellationem reciperet, nec
 presbyteros suos mitteret; et lis appellationis exa-
 minationem committeret, sed ut condemnatorum
 unusquisque ad propriæ provinciae synodos appel-
 laret, si vellet, vel etiam ad synodum œcumenicam;
 ne sæcularem fastum in Christi Ecclesiam introdu-
 cere videretur. Sed illud etiam 678 in medium
 producebant, quod ex istiusmodi operibus Ecclesia
 contumelia afficeretur. Nam Apriarius presbyterum
 Siccæ Ecclesiae ob justas causas amotum, deinde
 ad ipsum Celestinum Romæ episcopum accedentem,
 et ab eo acceptum, et cum Faustino episcopo ad
 Africam missum, ut presbyterio ipse iterum redderetur,
 quæ autem ab ipsis Tharabracenis ei objecta
 fuerant crimina examinarentur, impudentissimum
 istum propere, et ut non oportebat, ad communi-
 onem recipi constituit, etiam synodo contumelias
 affligentem, ut ab ea non acceptum, eo quod accu-
 satores ejus coram stabant, et eum vincebant,
 qui post multas contradictiones et impudentes de-
 negationes, argumentis pariter et propria conscien-
 tia in angustias compulsus, crimina ei objecta
 publice confessus, et in suspiria conversus est et
 lacrymas.

Ἐκ τῶν κραυθέντων ὑπομνημάτων ἐν Κωνσταν-
 τινουπόλει παρὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκα-
 τέρου ἀντεχομένου τῆς ἐπισκοπῆς Βόστρων.

Ex monumentis acterum Constantinopoli de Agario
 et Bagadio, utroque vindicante episcopatum
 Bostre.

Ἐπὶ ὑπαταίας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφιλεστά-
 των βασιλέων ἡμῶν Φλαβίου Ἀρκαδίου, Αὐγού-
 στου τῷ τρίτῳ, καὶ Ἄνωριου τῷ δευτέρῳ, τῷ πρὸς
 τριῶν καλανδῶν Ὀκτωβρίων, ἐν τῷ φωτιστη-
 ρίῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγιωτάτης Ἐκ-
 κλησίας, καθεσθέντων τῶν ἀγιωτάτων ἐπισκό-
 πων Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως, Θεοφίλου
 Ἀλεξανδρείας, Φλαβιανοῦ Ἀντιοχείας, Παλλα-
 δίου Καισαρείας Καππαδοκίας, Γελασίου Και-
 σαρείας Παλαιστίνης, Γρηγορίου Νύσσης, Ἀμ-
 φιλοχίου Ἰκονίου, Παύλου Ἡρακλείας, Ἀρα-
 βιανῶ Ἀγκύρας, Ἀμμωνος Ἀδριανουπόλεως,
 Φαλερίου Ταρσοῦ, Δουκίου Ἱεραπόλεως, Ἐπι-
 δίου Λαοδικείας, Παύλου Ἀλεξανδρῶν, Διοσκώ-
 ρου Ἐρμουπόλεως, Προβατίου Βερώνικης,
 Θεοδώρου Μοφουεστίας, Βίζου Σελευκείας,
 Ἐπαγάθου Μαρκανουπόλεως, Γερωντίου Κλαυ-

In consulatu religiosissimorum et Dei amatissi-
 morum imperatorum nostrorum Fl. Arcadii
 Augusti tertium, et Honorii secundum, A. D.
 tertio calendis Octobris in Baptisterio sanctis-
 simæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ, sedenti-
 bus sanctissimis episcopis, Nectario Constau-
 tinopolitano, Theophilo Alexandrino, Flaviano
 Antiocheno, Palladio Cæsareæ Cappadociæ,
 Gelasio Cæsareæ Palæstinæ, Gregorio Nyssæ,
 Amphilochio Iconii, Paulo Heracleæ, Arabiano
 Ancyrae, Ammone Adrianopolis, Phalerio Tarsi,
 Lucio Hierapolis, Eipidio Laodicææ, Paulo
 Alexandrorum, Dioscoto Hermopolis, Probatio
 Beronices, Theodoro Mopsuestiæ, Bizo Seleu-
 ciciæ, Epagatho Marcianopolis, Gerontio Clau-
 dianopolis, et aliis diversis episcopis, et uni-
 verso ordine sacerdotali; Nectarius episcopus

« Constantinopolitanus dixit : Sancta hac synodo
 « Del gratia rursus in hoc sancto loco congregata,
 « si eadem sanctorum fratrum et in sacris com-
 « ministrorum synodus ita censet, quia adstare
 « video eos, qui contendunt de Bostrenorum epi-
 « scopatu, fratres nostros Bagadium et Agapium,
 « hi sua inter se invicem jura incipient proponere.
 « Et postquam aliqua ab eis pro hac causa acta
 « essent, et dicti Bagadii depositionem a duobus
 « solis episcopis iam tempore hujus synodi mor-
 « tuis factam ostensum esset ; Arabianus Ancyrae
 « episcopus dixit : Non propter hanc litem, sed
 « de tota deinceps vita id metuens, precor sanctam
 « synodum statuere : Licetue a duobus episcopis
 « fieri depositionem, an non ? et absente metro-
 « politano licet, an non ? Præsentii quidem causæ
 « nihil est præjudicii. Vereor autem, ne ex his
 « actis aliqui potestate accepta talia audeant.
 « Rogo ergo vos respondere. Nectarius episcopus
 « Constantinopolitanus dixit : Pulchre suasit reli-
 « giosissimus episcopus Arabianus : equidem cum
 « par causa accidere possit, præteritum non cou-
 « demnantes, quod deinceps futurum est præmu-
 « niamus. Arabianus Ancyrae episcopus dixit :
 « Id quod est præteritum, beatorum Patrum, qui
 « Nicææ convenerunt, damnat synodus, jubens
 « non esse pauciores tribus, qui ordinant, nec
 « absente metropolitano. De futuro autem veritus
 « hæc interrogavi. Vellin ergo vos aperte edicere,
 « et nec suspense, 679 nec dubie, ut a duobus
 « hominibus, nec ordinari nec deponi episcopum
 « liceat, juxta Nicænam synodum. Et post alia
 « Theophilus episcopus Alexandriae dixit ; Ad-
 « versus eos, qui excesserunt, fieri non potest ut
 « indignationis sententia feratur ; quoniam præ-
 « sentis non fuere condemnati. Sed si quis de his,
 « qui in futurum debent deponere, consideret,
 « mihi videtur non solum tres debere accedere ;
 « sed, si fieri possit, omnes provinciales, ut
 « multorum sententia accuratior condemnatio
 « reddatur ejus, qui dignus est deponi, præsentis
 « et judicati. Nectarius episcopus Constantino-
 « politanus dixit : Cum de legitimis institutis et
 « decretis agitur, consequens est non propter
 « personarum causas aliquas talia decerni. Quam-
 « obrem, sicut sanctissimus episcopus Arabianus
 « hortatus est, futuro stabilire volens ; conse-
 « quenter et humane sanctissimi episcopi Theo-
 « phili sententia decrevit, non licere in posterum,
 « nec a tribus quidem, nedum a duobus, eum,
 « qui reus examinatur, deponi : sed majoris sy-
 « nodi et provinciarum episcoporum sententia, sicut
 « apostolici defluere canones. Flavianus episco-
 « pus Antiochiæ dixit : Quæ exposuerunt sanctis-
 « simus episcopus Nectarius et sanctissimus et
 « pientissimus Theophilus episcopus, aperta sunt.
 « Et omnes ecclesiastici his acquiescimus. »
 « τριῶν, μὴ τοί γε παρὰ δύο, τὸν ὑπεύθυνον
 « συνόδου ψήφῳ καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας, καὶ ὡς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο. Φλαβιανὸς

« διανουπλῶς, καὶ ἐτέρων διαφόρων ἐπισκό-
 « πων, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατείου, Νεκτάρου
 « ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν · Τῆς
 « ἀγίας ταύτης συνόδου κατὰ Θεοῦ χάριν κλίβιν ἐν
 « τῷ ἀγίῳ τόπῳ τούτῳ συνελεγμένης, εἰ δοκιμάζει
 « ἡ αὐτὴ τῶν ἀγίων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν
 « σύνθετος, ἐπειδὴ καὶ ἐστῶτας ὄρω τοὺς διαφορο-
 « μένους ; πρὸς ἑαυτοὺς περὶ τῆς τῶν Βοστρηῶν
 « ἐπισκοπῆς, τοὺς ἀδελφούς ἡμῶν Βαγαδίον καὶ
 « Ἀγάπιον τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐνάρξασθαι δι-
 « κῶν. Καὶ μετὰ τὸ πραγθῆναι τινα παρ' αὐτοῖς
 « χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐμφανισθῆναι
 « καθαιρεῖσιν τοῦ ρηθέντος Βαγαδίου γανομένην
 « ὑπὸ δύο καὶ μόνων ἐπισκόπων τῶν καὶ τετελευ-
 « τηκότων ἤδη κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτῆς συνό-
 « δου · Ἀραβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν · Οἱ
 « τῆς παρουσίας Ἰνεκα δίκης, ἀλλὰ τοῦ ὕφεξης βίαι
 « παντὸς θεδοικῶς τοῦτο, ἀξιώ τὴν ἀγίαν σύνθετον
 « διαλαλῆσαι, ἔξιστι γένεσθαι καθαιρεῖσιν παρὰ
 « δύο ἐπισκόπων, ἢ οὐ ; καὶ κατὰ ἀπόντους μη-
 « τροπολίτου ἔξιστι, ἢ οὐ ; Οὐδὲν πρόκριμα πρὸς
 « τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν. Δέδοικα δὲ μὴ, ἐκ τῶν
 « ὑπεμνημάτων τούτων τινὲς λαβόμενοι ἐξουσίας,
 « τοιαῦτα τολμήσωσιν. Ἀξιώ οὖν ὁμᾶς ἀποκρι-
 « νασθαι. Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπό-
 « λεως εἶπεν · Ἐπεινετώς εἰσηγήσατο ὁ εὐλαδί-
 « στατο ; ἐπίσκοπος Ἀραβιανός ; οὐ μὴν δυναμί-
 « νης δίκης ἐξομοιοῦσθαι, τὸ παρελθὸν μὴ κατα-
 « κρίναντες, τὸ ἐξῆς ἀσφαλισώμεθα. Ἀραβιανός ;
 « ἐπίσκοπος Ἀγκύρας ; εἶπε · Τὸ παρελθὸν ἡ τῶν
 « μακαρίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ σύνθετος κα-
 « τακρίνει, ἡ κελεύουσα μὴ ἰλάττους εἶναι τριῶν
 « τοῦ ; χειροτονοῦντας, μηδὲ ἀπόντος τοῦ μητρο-
 « λίτου. Τοῦ δὲ μέλλοντος Ἰνεκα θεδοικῶς ; ἐγώ,
 « τὴν ἐρώτησιν ἐποιήσάμην. Ἀξιώ οὖν ὁμᾶς σαφῶς
 « διαλαλῆσαι, καὶ μῆτε ἡρητημένως ; μῆτε ἀμφι-
 « δόλω ; ὥστε μὴ ἐξείναι ὑπὸ δύο ἀνθρώπων μῆτε
 « χειροτονεῖσθαι μῆτε καθαιρεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀπο-
 « λούθως τῆ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ. Καὶ μεθ' ἑτερα
 « Θεοφίλου ; ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶπεν · Ἐπι-
 « τῶν ἀπελθόντων εὐ δυνατόν ψήφον ἐκφέρειν ἀγα-
 « νακτῆσεως · ἐπειδὴ περ μὴ παρόντες κατεκρίθη-
 « σαν. Εἰ μόντοι γε περὶ τῶν μελλόντων διασκοπῆ
 « τις τῶν ὀφειλόντων καθελθῆναι, φαίνεται μοι μὴ
 « μόνον τρεῖς παρῆναι προσήκειν, ἀλλ' εἰ δυνατόν
 « τοὺς πάντας ἐπαρχιώτας, ἵνα τῆ τῶν πολλῶν
 « ψήφῳ ἀκριβεστέρα ἡ κατακρίσις τοῦ ἀξίου τῆς κα-
 « θαιρέσεως δεικνῆται παρόντος καὶ κρινομένου.
 « Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
 « εἶπε · Νομίμων εἰσηγήσεων καὶ δογμάτων,
 « πρυτανευομένων, ἀκόλουθον οὐ διὰ προσώπων
 « τινὰς αἰτίας τὰ τοιαῦτα δογματίζεσθαι. Τοιγαρ-
 « οῦν, καθάπερ ὁ ἀγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀρα-
 « βιανὸς εἰσηγήσατο, τὰ μέλλοντα ἀσφαλισεσθαι
 « βουλόμενος, ἀκολουθῶς καὶ φιλανθρώπως ἡ τοῦ
 « ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Θεοφίλου ψήφῳ ; διωρί-
 « σατο, μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἐξῆς, μηδὲ παρὰ
 « δοκιμαζόμενον καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ γὰρ κλειστός

επίσκοπος Ἀντιοχείας εἶπεν· Ἄπερ κατέθετο οἱ περὶ τῶν ἀγιώτατον ἐπίσκοπον Νεκτάριον
 ε καὶ τῶν ἀγιώτατον καὶ δσιώτατον ἐπίσκοπον Θεόφιλον, δὴλα. Καὶ στέργομεν πάντες οἱ ἐκκλησιαστικοί. »
ΒΑΣΣ. Τοῦ ἐπισκόπου Βόστρων Βαγαδίου καθαι- **A** **BALS.** Cum Bagadius Bostrorum episcopus a
 ρεθέντος παρὰ δύο ἐπισκόπων καὶ μονομερῶς, λό-
 γος ἐγένετο παρὰ τῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδῳ,
 περὶ τοῦ εἰ καλῶς γέγονεν ἡ τοιαύτη καθαιρέσις,
 ἀντιποισιμένου τοῦ ψηφισθέντος Ἀγαπίου ὑπὲρ
 τῆς κρίσεως· καὶ διεγνώσθη ἀκανόνιστον εἶναι τὴν
 καθαιρέσιν, ὡς μὴ ὀφειλόντων δύο, ἀλλὰ πολλῶν
 τηρεῖν τὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων λεγόμενα. Ἐν δὲ
 γίνωσκε δτι ἡ τοιαύτη διάγνωσις οὐκ ἔχει τὸ ἐνερ-
 γῶν σήμερον. Ἀπὸ γὰρ τοῦ εἰς κανόνος τῆς ἐν Καρ-
 θαγένῃ συνόδου, μεταγενεστέρως οὕσης κατὰ πολλῶν,
 τὰ κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια
 παρὰ δώδεκα ἐπισκόπων γυμνάζονται. Καὶ ἀνά-
 γνῶσι τὸν τοιοῦτον κανόνα. Γίνωσκε δὲ δτι ἡ μὲν
 σύνοδος αὕτη ἐπὶ Ἀρκαδίου τοῦ βασιλεύοντος γέγονεν,
 ἡ δὲ ἐν Καρχηδόνι, βασιλεύοντος Θεοδοσίου τοῦ
 μικροῦ.

ZONAR. Ἡ μὲν ὑπόθεσις ἐζητεῖτο περὶ τῆς τῶν **B**
 Βόστρων ἐπισκοπῆς, δύο ταύτης ἀντεχομένων,
 Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου. Ἦν μὲν γὰρ πρῶτον ἐπί-
 σκοπος ἐν αὐτῇ ὁ Βαγάδιος, διὰ δὲ τινὰς αἰτίας·
 παρ' ἐπισκόπων δύο καθαιρεθέντος αὐτοῦ, καὶ
 ταῦτα ἀπόντος, ὁ Ἀγάπιος χειροτόνητο εἰς τὴν
 ῥηθείσαν ἐπισκοπὴν· ἤτις αὐτὸ δὲ τὴν καθαιρέσιν ὁ
 Βαγάδιος. Προτεθείσης οὖν εἰς τὸ μέσον τῆς συν-
 ὁδοῦ τῆς ὑποθέσεως, Ἀραβιανὸς Ἀγκύρας εἶπεν
 δτι Οὐ διὰ τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν ἐρωτῶ, ἀλλὰ
 δεδουκῶς περὶ τῶν ἐξῆς, ἵνα μὴ ἐν πάσῃ τοιαύτῃ
 ὑποθέσει κρατήσῃ, ὡς κανὼν τὸ γινόμενον, καὶ
 ἀξιῶ τὴν σύνοδον εἰπεῖν, εἰ ἔξεστι καθαιρέσιν
 γενέσθαι παρὰ δύο ἐπισκόπων, καὶ τὴν ψηφον
 τοιαύτην κατ' ἀπόντος δεθῆναι. Φοδοῦμαι γὰρ,
 φησὶ, μὴ τινες τὰ ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ εὐρί-
 σκοντες ὑπομνήματα τοιαῦτα τολμῶσι. Πρὸς οὖν
 τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὁ Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος
 ἀπεκρίνατο δτι, Ἐπει οἱ τῶν Βαγάδιου καθαιρή-
 σαντες δύο ἐπίσκοποι ἤδη τεθνήκασιν, κατ' ἐκείνων
 ψηφίσασθαι, ὡς μὴ καλῶς ποιησάντων, οὐ χρῆ-
 ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς αἰτιαθῶμεν, ὡς μὴ παρόντας αὐ-
 τοὺς κατακρίναντες· ὅπως δὲ τὸ μέλλον ἀφελί-
 σῶμεθα, ὥστε μηκέτι τοιαῦτα γίνεσθαι, δοκεῖ μοι,
 φησὶν, δτι οὐ μόνον τρεῖς ἐνδέχεται παρῆναι ἐπι-
 σκόπους ἐπὶ καθαιρέσει ἐπισκόπου, ἀλλὰ, εἰ δυνα-
 τόν, καὶ τοὺς πάντας ἐπαρχιώτας, ἦγουν τοὺς
 τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἐπισκόπους, ἐν ἧ καὶ ἡ ἐπι-
 σκοπὴ τοῦ καθαιρουμένου διάκειται, ἵνα πολλῶν
 ὄντων τῶν κρινόντων, καὶ ἀποφαινομένων, παρόν-
 τος καὶ αὐτοῦ τοῦ αἰτιωμένου, ἀκριβεστέρα ἢ
 κατακρίνουσα ψῆφος τῶν καθαιρούμενον γίνηται.
 Τῇ γοῦν γνώμῃ ταύτῃ καὶ ὁ Νεκτάριος, καὶ ὁ Φλα-
 βιανὸς, καὶ οἱ λοιποὶ τῆς συνόδου ἠρέσθησαν. Καὶ
 ταῦτα μὲν οἱ Πατέρες οὗτοι. Ὅ δὲ δωδέκατος κανὼν
 τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, μεταγενεστέρως οὕσης
 παρὰ ταύτην τὴν ἐπὶ Νεκταρίου συναθροισθείσαν
 (αὕτη μὲν γὰρ ἐπὶ Ἀρκαδίου συνέστη, ἡ δ' ἐν
 Καρθαγένῃ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ βασιλεύοντος)
 ἐπισκόπου, φησὶν ἐν ἐκκλησίᾳ κατηγορουμένου
 δώδεκα ἐπισκόπους δικάζειν, εἰ μὴ διὰ πολλῶν

ZONAR. De Bostrensi Episcopatu controversia
 agitabatur, cum duo illum sibi, nimirum Agapius
 et Bagadius, vindicarent. Erat enim paulo ante Ba-
 gadius illius urbis episcopus, sed cum nonnullas ob
 causas a duobus episcopis esset depositus, idque
 illo absente, Agapius memorati episcopatus ordi-
 natus est episcopus. Porro depositionem suam vitio
 factam esse Bagadius contendebat. Cum igitur in
 medio concilio proposita esset controversia, Ara-
 bianus Ancyrae dixit : Non tam ob praesentem cau-
 sam interrogo, quam quod in posterum metum ne
 forte in simili causa quavis, id quod gestum est
 tanquam regula vim obtineat; atque a concilio
 peto, ut declaret, num a duobus episcopis deposi-
 tionem fieri liceat, et ejusmodi sententiam adversus
 absentem pronuntiari. Vereor enim, inquit, ne
 forte aliqui, cum in hujus causae acta inciderint,
 alia audeant. Ad hanc igitur interrogationem Theo-
 philus Alexandrinus respondit : Quandoquidem
 episcopi duo, a quibus depositus est Bagadius, e-
 vivis excesserunt, in eos ferri sententiam, quod non
 recte egerint, minime convenit; ne forte nos quo-
 que reprehendamus, quod absentes illos damnaverim-
 us : ut autem in futurum provideamus, ne ampli-
 us talia quaedam fiant, mihi videtur, inquit, non
 tres episcopos tantum adesse debere ad unum de
 gradu dejiciendum episcopum; sed, si fieri possit,
 etiam omnes provinciales sive provinciae illius epi-
 scopos, in qua illius episcopatus est situs, qui de
 gradu dejicitur; ut cum multi extiterint iudices,
 ac sententiam tulerint praesente illo, qui accusa-
 tur, exactior **680** ac firmiter sententia reddatur,
 qua damnatur is qui deponitur. Hanc igitur senten-
 tiam et Nectarius et Flavianus et caeteri ex con-
 cilio approbarunt. Atque haec quidem isti Patres.
 Duodecimus autem canon concilii Carthaginiensis,
 quod tempore posterius est isto Nectario sedente
 congregato (quippe cum hoc imperante Arcadio
 conactum sit; Carthaginiense vero Theodosio minori
 imperante) si quis episcopus, inquit, alicujus cri-
 minis factus sit reus, a duodecim episcopis iudico-

tur : si forte ob nimiam necessitatem plures congregari non possint. Legendus est igitur memoratus ille canon, una cum iis, quæ ad exponendum illum conscripta sunt.

ARIST. « In posterum reum examinatum, nec a
« duobus nec tribus deponi oportet : sed majoris
« synodi ac provincialium sententia : quemad-
« modum et apostolici canones decreverunt. »

Quandoquidem synodus hæc Bagædium episcopum Bostrensem a duobus episcopis depositum, ejusque loco Agapium ordinatum, invenit : timore percussa, ne et in posterum illud fieret, futurum tutum reddidit, jussitque episcopum criminibus accusatum, et ad depositionem redactum, non a duobus tribusve episcopis judicari : sed ab omnibus, si fieri potest, provinciæ episcopis, vel saltem a pluribus, ut illi non sint pauciores quam duodecim ; quemadmodum duodecimus synodi Sardicensis canon statuit.

Α ανάγκην πλείονας συνελθεῖν δυνατὸν. Ἀναγκαστέον οὖν τὸν εἰρημένον κανόνα, καὶ τὰ ἐπ' ἐξηγήσει αὐτοῦ γεγραμμένα.

ΑΡΙΣΤ. « Μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἐξῆς μήτε παρὰ δύο
« μήτε παρὰ τριῶν τὸν ὑπεύθυνον δοκιμαζόμε-
« νον καθαιρεῖσθαι, ἀλλὰ πλείονος συνόδου ψήφῳ,
« καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας· καθὼς καὶ οἱ ἀποστολι-
« κοὶ κανόνες διωρίσαντο. »

Ἐπειδὴ περ εὗρεν ἡ σύνοδος· αὕτη τὸν ἐπισκοπὸν Βοστρηῆς Βαγὰδιον ὑπὸ δύο ἐπισκόπων καθαιρεθέντα, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν Ἀγάπιον χειροτονθέντα, δευλιόσασα μὴ ποτε καὶ εἰς τὸ μετέπειτα τοῦτο γένηται, τὸ μέλλον ἐξισφαλίσατο, καὶ προσέταξε τὸν κατηγορούμενον ἐπίσκοπον ἐπ' ἐγκλήμασι, καὶ συναυσιόμενον εἰς καθάραισιν, μὴ παρὰ δύο ἢ παρὰ τριῶν ἐπισκόπων κρῖνεσθαι, ἀλλὰ πάντων, εἰ δυνατὸν, τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, ἢ καὶ παρὰ τῶν πλείονων· ὥστε μὴ ἐλάττους αὐτοῦ τῶν δώδεκα εἶναι· καθὼς ὁ δωδέκατος κανὼν τῆς ἐν Σαρδικῇ συνόδου διαλαμβάνει.

EXPLICIT EDITIONIS BEVEREGII TOMUS PRIOR.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΔΗΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ

Ἐρωτήσαντα περὶ διαφόρων κεφαλαίων, πρὸς δὲ διὰ τῆς Ἐπιστολῆς ὁ Διονύσιος ἀποκρίσεις ἐποίησατο, αἱ καὶ ὡς κανόνες ἐδέχθησαν.

BEATI DIONYSII

ALEXANDRINI ARCHIEP.

EPISTOLA AD BASILIDEM EPISCOPUM

Interrogantem de diversis capitibus, ad quæ per Epistolam Dionysius responsa dedit, quæ tanquam canones sunt admissa.

CANON I.

Dionysius Basilidæ dilecto mihi filio et fratri in sacris comministro, Deoque fidei, in Domino salutem.

Misisti ad me, fidelissime et sapientissime fili mi, interrogans qua hora diei Paschæ jejunium solven-

(1) Ἀπέστειλας. Scholium in codice Amerbachiano : Ἰστέον ὅτι γέγονε μὲν ὁ μακάριος Διονύσιος ὡς ἀκροατῆς Ἀριγένους, ἐν τῷ τετάρτῳ τῆς βα-

KANON A.

Διονύσιος Βασιλεῖδῃ τῷ ἀγαπητῷ μου υἱῷ καὶ ἀδελφῷ συλλειτουργῷ καὶ θεοκτιθεῖ, ἐν Κυρίῳ γαίρειν.

Ἀπέστειλάς (1) μοι, πιστότατε καὶ λογώεσθε υἱέ μου, πυνθανόμενος καθ' ἣν ὥραν ἀπονηστέ-

σιλείας ἔτει Φιλίππου τοῦ μετὰ Γορδιανῶν βασιλεύσαντος. Τὸν βίον μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τρισκαίδεκάτου τῆς Ἀλεξανδρείων Ἐκκλησίας ἐπισκόπου τῆς

ἔσθαι δεῖ (1) τῆν τοῦ Πάσχα ἡμέραν (2). Τινὰς μὲν γὰρ τῶν ἀδελφῶν λέγειν φησὶ ὅτι χρὴ τοῦτο ποιεῖν πρὸς τὴν ἀλεξτροφωνίαν· τινὰς δὲ, ὅτι ἀφ' ἑσπέρας χρὴ. Οἱ μὲν γὰρ ἐν Ῥώμῃ ἀδελφοί, ὡς φασι, περιμένουσι τὸν ἀλέκτορα· περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα ἔλθεις ὅτι τάχιον. Ἀκριβὴ δὲ ὦραν τιθέναι ἐπιζητεῖς, καὶ ὦραν πάννυ μμετρημένην· ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερὸν ἔστι. Τὸ μὲν γὰρ ὅτι μετὰ τὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν καιρὸν χρὴ τῆς ἑορτῆς καὶ τῆς εὐπροσύνης ἐνάρχεσθαι, μέχρις ἐκείνου τὰς ψυχὰς ταῖς νηστείας ταπεινούντας, ὑπὸ πάντων ὁμοίως ὁμολογηθήσεται. Κατεσκευάσας δὲ δι' ὧν ἔγραψάς μοι πάννυ ὑγιῶς καὶ τῶν θεῶν Εὐαγγελίων ἡσθημέτρος, ὅτι μηδὲν ἀπικριβωμένον ἐν αὐτοῖς περὶ τῆς ὥρας καθ' ἣν ἀνέστη, γαίνεται. Διαφόρως μὲν γὰρ οἱ εὐαγγελισταὶ τοὺς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἐλθόντας ἀνέγραψαν κατὰ καιροὺς ἐτηλλαγμένους, καὶ πάντες ἀνεστηκότα ἦδη τὸν Κύριον ἔφασαν εὐρηκεῖναι. Καὶ ὅψε Σαββάτων, ὡς ὁ Ματθαῖος εἶπε· καὶ πρῶτας ἐτι σκοτίας ὄσσης, ὡς ὁ Ἰωάννης γράζει· καὶ ὄρθρου βαθέως, ὡς ὁ Λουκάς· καὶ λίαν πρῶτ' ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, ὡς ὁ Μάρκος. Καὶ πότε μὲν ἀνέστη, σαφῶς οὐδεὶς ἀπεφῆρατο. Ὅτι δὲ ὅψε Σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ μὲν Σαββάτων εἰ ἐπὶ τὸ μνημεῖον παραγρόμενοι, οὐκέτι κείμενοι αὐτὸν ἐν αὐτῷ κατέλαβον, τοῦτο ἀνωμολογηται. Καὶ μηδὲ διαφωρεῖν, μηδὲ ἐναντιοῦσθαι τοὺς εὐαγγελιστὰς πρὸς ἀλλήλους ὑπολάβωμεν· ἀλλ' εἰ καὶ μικρολογία τις εἶναι δοξεί περὶ τὸ ζητούμενον, εἰ συμφωνούντες πάντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τὸ τοῦ κόσμου φῶς τὸν Κύριον ἡμῶν ἀνατεταλέναι, περὶ τὴν ὦραν διαφέρουσι· ἀλλ' ἡμεῖς εὐγνωμόνως τὰ λεχθέντα καὶ πιστῶς ἀρμόσαι προθυμηθῶμεν. Τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Ματθαίου λεχθὲν, οὕτως ἔχει· Ὅψε δὲ Σαβ-

adum est. Dicit enim aliquos fratres dicere, quod oportet hoc in galli cantu facere; alios vero, quod id sit faciendum vespere. Qui enim Romæ sunt fratres, ut aiunt, gallum expectant. De iis autem qui hic sunt, dixisti quod citius. Horam autem exactam et valde demensam exponere desideras: quod quidem est difficile, et lubricum. Quod enim post resurrectionis Domini nostri tempus oportet eos festum lætitiæ inchoare, qui ad illud usque animas jejuniis humiliant, erit apud omnes similiter in confesso. Per ea autem quæ ad me scripsisti, probasti sane admodum et divinorum Evangeliorum sensu percepto, quod nihil ab eis accurate traditum de hora qua resurrexit, apparuit. Evangelistæ enim eos qui ad monumentum venerunt, diverse descripserunt, mutatis temporibus, et omnes surrexisse jam Dominum, dixerunt invenisse. Et vespere Sabbati, ut dixit Matthæus¹; et cum mane adhuc esset obscurum, ut scribit Joannes²; et e summo diluculo, ut Lucas³; et valde mane, orto jam sole, ut Marcus⁴. 2 Et quando surrexit quidem, nemo aperte respondit. Quod autem vespere Sabbati lucescente una Sabbatorum, qui ad monumentum venerunt, eum non amplius jacentem invenerunt, hoc in confesso est. Ac neque dissentire nec sibi adversari inter se evangelistas existimemus; et quanquam parva quedam circa id quod quaeritur controversia esse videbitur, si omnes in una nocte mundi lucem Dominum nostrum exortum esse consentientes, in hora dissentiant: nos tamen, quæ ab eis dicta sunt, pie et fideliter conciliare studeamus. Quod a Matthæo quidem dictum est, sic habet: Vespere autem Sabbati, cum lucesceret in prima hebdomadis diei, venit Maria Magdalene et alia Maria ad spectandum sepulcrum. Et ecce fuit magnus terræ motus: angelus enim Domini cum de cælo descendisset, accedens devolvit lapidem, et sedit supra ipsum:

¹ Matth. xxviii, 1. ² Joan. xx, 1. ³ Luc. xxiv, 1. ⁴ Marc. xvi, 2.

προσταίαν ταύτης ὅδε ἀπολαμβάνει· καὶ πρὸς τοὺς ἐπὶ δέκα καὶ ἐπὶ ἑκατο, ἦτοι τοὺς λοιποὺς τριῶν Φιλίππου, καὶ τῶν ἐν Δεκίῳ, καὶ τῶν ἐν Γάλλῳ, καὶ Βολοσιανῶν τοῦ υἱοῦ Δεκίου, καὶ τοῦ δώδεκα Οὐαλεριανοῦ καὶ Γαλλίου τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, πρὸς Κύριον ἐξεδήμησεν. Ὁ δὲ Βασιλεὶδης ἦν τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν τῆς Λιβύης παροικίων ἐπίσκοπος, ὡς φησὶν Εὐσέβιος ἐν τῷ ζ' καὶ τῷ ζ' τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας λόγῳ. Sciendum est, quod hic beatus Dionysius auditor fuit Origenis quarto anno imperii Philippi, qui post Gordianum imperavit. Heracla autem decimo tertio Alexandrinæ Ecclesiæ episcopo vita defuncto hic præfecturam istius suscepit; et post septemdecim annos, reliquos nimirum tres Philippi, et unum Decii, et unum Galli, et Volusiani filii Decii, et duodecim Valeriani et Galli (Gallieni) ipsius filii, ad Dominum migravit. Basilides autem paræciarum in Pentapoli Libyæ episcopus fuit, ut Eusebius in vi et vii Ecclesiasticæ historiæ libro tradidit.

(1) Ἀπονηστεῖσθαι δεῖ. Gentianus Hervetus vertit, jejunandus: ut dicit Paschæ. Et sic vocem ἀπονηστεῖσθαι, ubicunque occurrit, jejunare vertit: cum contrarium potius ubique significat, nimirum jejunium solvere. Hoc sensu vox ista ἀπονηστεῖσθαι in Constitutionibus apostolicis vulgo dicitis sæpe usurpatur; ut: Τῷ δὲ Σαββάτῳ μέχρις ἀλεξτροφωνίας παρατινοντες, ἀπονηστεῖσθε ἐπι-

φωσκούσης μετὰ Σαββάτων. *Constit. apost. l. v, c. 18; et alibi: Ἐπιτελεσθῶ δὲ ἡ νηστεία αὕτη πρὸ τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα· ἀρχομένη μὲν ἀπὸ δευτέρας, πληρωμένη δὲ εἰς παρασκευὴν, μεθ' ἧς ἀπονηστεύσαντες. Ibid. cap. 12. Eodem etiam sensu occurrit, syn. Trull., can. 89. Hesychius, Ἀπονηστεῖσθαι, τὸ ἀπὸ νηστείας ἐπὶ πρῶτῃν ἑλθεῖν. Ipse etiam locus quem præ manibus habemus, hunc sensum necessario exigit, in quo Dionysius se interrogatum asserit, καθ' ἣν ὦραν ἀπονηστεῖσθαι δεῖ τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Hoc est, non ut Hervetus vertit, quia hanc diem Paschæ sit jejunandus; is enim nunquam jejunio peractus fuit: sed, ut nos vertimus: Qua hora diei Paschæ jejunium solvendum est: nimirum, quæ hora jejunium antepaschale terminandum est, vespere præcedente paschalem celebritatem, an ad galli cantum, an alio tempore; ut ex iis constat, quæ in hac epistola sequuntur. Id.*

(2) Τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Initium hujus epistolæ Alexandrini Dionysii profero, quomodo in niss. non paucis jacet: Ἐπέσειλάς μοι.... τῇ τοῦ Πάσχα περιλύσει. Vulgo, τὴν τοῦ Πάσχα ἡμέραν. Est περιλύσει τοῦ Πάσχα, solutio paschalis jejunii, τὰς τῶν ἀσπιῶν ἐπιλύσεις, appellat Eusebius *Hist. lib. v, cap. 23*, frequentiaque in hunc sensum apud Græcos verba περιλύειν, ἀπολύειν, ἐπιλύειν, καταλύειν. *COTELER. a. Constit. apo. l. v, cap. 15.*

erat autem species ejus ut fulgur, et indumentum ejus album ut nix. A timore autem ejus concussi sunt qui servabant, et facti sunt ut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Ne timeate vos, scio enim quod Jesum crucifixum quaeritis: non est hic: resurrexit enim, sicut dixit ¹. *Id autem quod dictum est, vespere, alii quidem existimabunt secundum verbi communitatem significare vespere Sabbati; sapientiores autem id exaudientes, non hoc, sed profundam noctem esse dicent, tarditatem et longam tempus vespere significante. Et quod noctem dicit et non vespere, subjunxit: Cum lucesceret in primam hebdomadis diem; et venerunt, nondum, ut reliqui dicunt, aromata ferentes, sed ad spectandum sepulcrum, et invenerunt factum esse terræ motum, et angelum super lapidem sedentem, et audierunt ab ipso: Non est hic, surrexit. Similiter Joannes: Prima hebdomadis feria, inquit, Maria Magdalene venit mane, cum essent adhuc tenebrae, ad monumentum; et vidit lapidem sublatum a monumento ²; sed juxta illud cum adhuc essent tenebrae, præcesserat. Lucas autem dicit: Sabbato quidem quieverunt secundum præceptum. Prima autem hebdomadis feria summo mane ad monumentum venerunt, ferentes quæ paraverant aromata, invenerunt autem lapidem a monumento devolutum ³. Summum mane fortasse matutinum splendorem, qui prius subapparet, significat primæ feriæ; et quoniam jam perfecte præterito cum tota consequente nocte Sabbato, et alio die incipiente, venerunt aromata et unguenta ferentes; quando jam videlicet diu ante surrexerat. Hoc Marcus quoque sequitur, dicens: Emerunt aromata, ut venientes eum ungerent. Et valde mane primæ feriæ veniunt ad monumentum orto jam sole ⁴. Valde enim mane hic quoque dicit, quod idem est ac summo diluculo, et subjunxit: Orto jam sole. Profectio quidem, et iter earum summo diluculo et valde mane incepit; in itinere autem et circa monumentum, moram traxerunt usque ad ortum solis; et eis quidam tunc dicit adolescens candidatus: Resurrexit, non est hic. Hæc autem cum ita se habeant, hoc iis qui accuratius subtiliusque considerant, enuntiamus quæ hæc, vel etiam semihorula vel quarta horæ, oportet incipere lætitiæ ob Domini nostri a mortuis resurrectionem. Eos quidem qui nimium festinant, et ante mediam noctem surgunt, ut contemptores et intemperantes reprehendimus, ut qui propemodum antequam par sit, cursum abruperint, dicente viro sapiente: Non parum est in vita, quod parum abest. Eos autem qui differunt, et plurimum perferunt, et ad quartam usque vigiliam fortiter abstinent, in qua etiam navigantibus Servator noster in mari ambulans apparuit, ut generosos et laborum tolerantés suscipimus. **¶** Iis autem qui interea ut moti sunt, vel ut poluerunt, quiescunt, non valde molesti simus: quandoquidem nec sæs juniorum dies aequaliter, nec similiter om-*

νάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον. Καὶ ἰδοὺ σεισμός ἐγένετο μέγας· ἄγγελος γὰρ Κυρίου καταβάς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν, ἀπεκύλιωσεν τὸν λίθον, καὶ ἐκάρθητο ἐπάνω αὐτοῦ· ἦν δὲ ἡ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών. Ἀπὸ δὲ τοῦ φόβου αὐτοῦ, ἐκείσθησαν οἱ τηροῦντες, καὶ ἐγένοντο ὡσεὶ νεκροί. Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἄγγελος εἶπε ταῖς γυναῖκι· Μὴ φοβείσθε ὑμεῖς, ὅτι γὰρ οὕτως ἔφη· ἡγήθη γὰρ καθὼς εἶπα. Τοῦτο δὲ τὸ λεχθὲν ὅτι, οἱ μὲν τινες οὐκ οἴονται κατὰ τὴν κοινότητα τοῦ ῥήματος τὴν ἐσπέραν δηλοῦν τοῦ Σαββάτου· οἱ δὲ σοφώτερον ἐξακουόντες, οὐ τοῦτο· ἀλλὰ τὸντα βαθεῖαν ἐροῦσιν εἶναι· βραδύτητα καὶ μακρὸν χρόνον τοῦ ὅτι δηλοῦντος. Καὶ οὕτως λέγει καὶ οὐκ ἐσπέραν, ἐκήρατε. Τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν Σαββάτων· καὶ ἦκαν, οὐκ, ὡς οἱ λαοὶ φασί, τὰ ἀρώματα φέρουσαι, ἀλλὰ θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ εἶρον τὸν σεισμόν γενοῦσα καὶ καθήκοντον τὸν ἄγγελον ἐπὶ τοῦ λίθου, καὶ ἀπηκόασιν παρ' αὐτοῦ· οὐκ ἔστιν ὧδε, ἡγήθη. Ὁμοίως δὲ Ἰωάννης· Ἐν μίᾳ τῶν Σαββάτων, φησὶ, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ ἦλθε πρῶτ' σκοτίας ἐπιθεῖσθαι εἰς τὸ μνημεῖον· καὶ βλέπει τὸν λίθον ἠρμάνην ἀπὸ τοῦ μνημεῖου· κλήν παρὰ τοῦτο, σκοτίας ἐπιθεῖσθαι, προσελθῆναι. Ὁ δὲ Λουκᾶς φησὶ· Τὸ μὲν Σάββατον ἠσύχασαν κατὰ τὴν ἐντολήν· τῇ δὲ μίᾳ τῶν Σαββάτων, ἄθροον βαθεῖς ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἦλθον, φέρουσαι δὲ ἡτοίμασαν ἀρώματα· εἶρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκλιμένον ἀπὸ τοῦ μνημεῖου. Ὁ βαθεῖς ἄθροος ἰσως προσηγορευομένην αὐτὴν ἐκείνην ἐμφανίσει τῆς μᾶς τῶν Σαββάτων, διὰ τοῦ παρωχηκότος ἤδη τελείως ὄντ' ἐγὼ μετ' αὐτὸ τυκτεῖ πάση τοῦ Σαββάτου, καὶ ἑτέρας ἀρχομένης ἡμέρας, ἦλθον τὰ ἀρώματα καὶ τὰ μύρα φέρουσαι· ὅτι δηλον ὡς ἀνεστίακει παρὰ πολλοῦ. Τοῦτω κατακολουθεὶ καὶ ὁ Μάρκος λέγων· Ἠγόρασαν ἀρώματα ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν. Καὶ λίαν πρῶτ' τῆς μίᾳς Σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον ἀνατίλαντος τοῦ ἡλίου. Ἐκ τῆς γὰρ πρῶτ' καὶ οὐτος εἶπεν, διαρ ταῦτ' ἔστι τῷ βαθεῖς ἄθροος, καὶ ἐκήρατεν, ἀνατίλαντος τοῦ ἡλίου. Ἡ μὲν ὁρμὴ καὶ ἡ ὁδὸς αὐτῶν, δηλον ὡς ἄθροον βαθεῖς, καὶ λίαν πρῶτ' κατήχθη. Παρτεῖναι δὲ κατὰ τὴν πορείαν καὶ περὶ τὸ μνημεῖον διατριβούσαι μὴ χωρὶς ἀνατολῆς ἡλίου· καὶ λέγει καὶ τότε ταῦτα ὁ γενάρσιχος ὁ λευχείμων· Ἠγήθη, ὡς ἔστιν ὧδε. Τοῦτω οὕτως ἐχόντων, τοῦτο τοῖς ἀκριβολογοῦμένοις ἀποφανόμεθα κατὰ πόλιν ἔσαν ἢ καὶ πόλιν ἡμῶν ἢ ὕρας ἑτέρας ἀριστοῦ ἀρχασθεῖ προσήκει τῆς ἐπὶ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει χαρᾶς. Τοὺς μὲν λίαν ἐπιταχύνοντας καὶ παρὰ τυκτεῖς ἔργους ἤδη μασούσης ἀνιέντας, ὡς ὀλιγόρους καὶ ἀκρατεῖς, μεμφομένθα, ὡς παρ' ἄλλοτον προκαταλύοντας τὸν ὁρμόν, λέγοντος ἀθροος σοφοῦ· Οὐ μακρὸν ἐν βίῳ τὸ παρὰ μακρὸν.

¹ Matth. xlviii. 1-6.² Joan. xv. 1.³ Luc. xlviii, 56; xlviii, 1, 2.⁴ Marc. xvi. 1, 2, 6.

Τοῦς δὲ ὑψοστεριζοντας καὶ διαρκούντας ἐπι-
 κλειστον, καὶ μέχρι τετάρτης φυλακῆς διαγκαρ-
 ροῦντας, καθ' ἣν καὶ τοῖς κλείουσιν ὁ Σωτὴρ
 ἡμῶν περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐπεφάνη, ὡς
 γενναίους καὶ φιλοπόνους ἀποδεχόμεθα. Τοῖς δὲ
 μεταξὺ ὡς ἐκινήθησαν ἢ ὡς ἠδυνήθησαν ἀναπαυ-
 σαμένους, μὴ πᾶν εὐχλωμεν· ἐπεὶ μηδὲ τὰς ἐξ
 τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἰσως μηδὲ ὁμοίως πάντες
 διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπεριθέα-
 σιν ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς,
 οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. Καὶ τοῖς μὲν
 πᾶν διακορηθῶσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, εἴτα
 ἀποκαμοῦσι καὶ μονοῦ ἐκλείπουσι, συγγνώμη
 τῆς ταχύτερας γεύσεως. Εἰ δὲ τινες οὐχ ὅπως
 οὐχ ὑπεριθέμενοι, ἀλλὰ μηδὲ νηστεύσαντες ἢ
 καὶ τρυφήσαντες τὰς προαγοῦσας τέσσαρας, εἴτα
 ἐλθόντες ἐπὶ τὰς τελευταίας δύο καὶ μῆνας ἡμέ-
 ρας, αὐτὰς ὑπεριθέτες, τὴν τε Παρασκευὴν καὶ τὸ
 Σάββατον, μέγα τι καὶ λαμπρὸν ποιεῖν νομί-
 ζουσιν ἢν μέχρι τῆς ἑω διαμείνωσιν, οὐκ οἴμην τὴν
 ἰσὴν ἀλλήσιν αὐτοῖς πεποιῆσθαι, τοῖς τῆς
 κλειστοῦς ἡμέρας προσηκηκόσι. Ταῦτα μὲν, ὡς
 φρονῶ, συμβουλεύω περὶ τούτων ἐγγραφα.

ΒΑΣΣ. Ἐπισκόπου τινὸς ἐρωτήσαντος τὸν μέγαν Β
 ἀρχιερεῖα τοῦτον, καθ' ἣν ὦραν ἀνέστη ὁ Χριστὸς, ἐφ'
 ᾧ κατὰ τὴν πρὸ ταύτης ὦραν ἀπονησιζεῖν, ὁ ἀρ-
 χιερεὺς προέβητο ὅτι ἡ ἰορτὴ τοῦ Πάσχα μετὰ τὸ
 ἀναστῆναι τὸν Κύριον, ἀρχεται· καὶ ἕως τότε ὑφεί-
 λομεν νηστεύειν· τηλικαῦτα δὲ, οὐ πρὸ τῆς ἀναστά-
 σεως, ἀπονησιζεῖν. Ὅτι δὲ οὐκ ἐξῆν αὐτῷ εἰπεῖν
 τὴν ὦραν καθ' ἣν ὁ Κύριος ἀνέστη, ἀπελογήσατο
 ἀπὸ ῥημάτων διαφόρων εὐαγγελιστῶν, ὅτι· Εἰ καὶ μὴ
 ἐξεσιν ἀπὸ τούτων γινῶναι τὴν ὦραν καθ' ἣν ὑφεί-
 λομεν ἀπονησιζεῖν, ἀλλὰ τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσο-
 νυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ
 ἀκρατεῖς μεμφόμεθα· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυ-
 λακῆς ἦτοι ἑθροῦ ἐγκαρτεροῦντας, ἀποδεχόμεθα·
 τοὺς δὲ ἐν τῇ μεταξὺ ἀναπαυθέντας, οὐκ αἰτιώμεθα·
 ὅτι οὐδὲ τὰς ἐξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου
 ἑβδομάδος πάντες ὁμοίως ἀνούουσιν. Οἱ μὲν γὰρ τὰς
 πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ
 κλείουσιν, οἱ δὲ οὐδεμίαν. Τοῖς οὖν ἐν κλείσειν ἡμέραις
 νηστεύσασιν, καὶ κοπιήσασιν, εἰ ταχύτερον γεύονται
 τροφῆς, συγγνώμην δοτέον· τοῖς δὲ τέσσαρας ἡμέρας
 μὴ νηστεύσασιν, ἀλλὰ καὶ τρυφήσασιν, κατὰ δὲ τὴν
 Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον νηστεύσασιν, μὴ νομι-
 σθεὶν μέγα τι ποιεῖν, εἰ μέχρι πρωτῆς τῆς ἀναστα-
 σίμου ἡμέρας ἐγκαρτερήσουσιν ἄσιτοι· οὐ γὰρ
 ὁμοίαν ποιοῦνται ἀλλήσιν. Καὶ ἡ μὲν ἀπολογία τοῦ
 Πατρὸς, αὕτη. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πρ' κανόνα τῆς
 ἐν Τρούλλῳ συνόδου, διοριζόμενον ἀπονησιζέσθαι
 περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου Σαββάτου· τὰς δὲ ἄλ-
 λας ἡμέρας τοῦ σωτηρίου πάθους, ἐν νηστείᾳ καὶ προσ-
 ευχῇ καὶ κατανύξει διάγειν. Ἐπεὶ δὲ ἐξωθεν τοῦ αὐ-
 τοῦ κανόνος ἐσαφηνίσθη ἡ ὦρα τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως
 ἀπὸ διαφόρων Γραφικῶν [Ἰσ. Γραφῶν] τέως κατὰ τὸ
 ἐγχερωῦν (τὸ γὰρ ἀληθὲς μόνος οἶδεν ὁ ἀναστὰς Θεὸς),
 ὅπως ὀλομεν εἰπεῖν ὅτι μέχρι μὲν τῆς ἕκτης ὥρας καὶ
 αὐτῆς τοῦ νικτερινοῦ Σαββάτου ὑφείλομεν νηστεύειν.
 Ἀπὸ δὲ τῆς ἑβδομῆς ὥρας ἐπεὶ ἀρχεται ἡ κυριώ-
 νυμος καθ' ἣν καὶ ἀνέστη ὁ Χριστὸς (εἰκόσ δὲ ἐστὶν
 ἢ κατὰ τὴν ἑβδομῆν ἢ κατὰ τὴν ἠγρότην ὦραν γενέ-
 σθαι τὴν ἀνάστασιν), οὐκ ὑφείλομεν κατὰ ταύτας ἡ-

nes expectant; sed alii quatuor, alii duos, alii tres, alii
 quatuor, alii nullum. Et iis quidem qui in illis
 transmittendis valde laboraverunt, deinde defessi
 sunt, et propemodum deficiunt, ignoscendum est quod
 celerius gustent. Si qui autem non modo non trans-
 missis sed ne jejunatis quidem, vel etiam in delicat-
 is opiparisque convitiis, consumptis precedentibus
 quatuor diebus, ad duos eosque solos extremos dies
 cum venerint, illis a se cibo non gustato transmissis,
 Parasceve et Sabbato, magnum quid et egregium se
 facere existimant, si ad auroram usque permanser-
 rint; non existimo eos ex arquo certamen subitisse
 cum iis qui se pluribus diebus prius exercuerunt. Hæc
 quidem, ut sentio, consulens de hisce scripsi.

BALS. Cum episcopus quidam magnum hunc as-
 titilem interrogasset, qua hora surrexit Christus,
 ut hora qua illam præcessit, jejunium solveret,
 proposuit antistes quod festum Paschæ, postquam
 Dominus surrexerit, incipit, et eo usque debemus
 jejunare: tunc autem, non ante resurrectionem,
 jejunium solvere. Quia autem non poterat dicere
 horam qua Christus resurrexit, respondit ex diver-
 sis verbis evangelistarum, quod: Etsi ex iis horam
 qua jejunium solvere debemus, cognoscere non li-
 ceat, eos tamen qui ante mediam noctem solvunt
 jejunium, ut contemptores et intemperantes vitu-
 peramus; eos autem, qui ad quartam usque vigi-
 liam, seu ad diluculum usque, fortiter perdurant,
 amplectimur; eos vero qui interea interquieverunt,
 non reprehendimus, quia nec sex passionis Domini
 hebdomadæ dies, omnes similiter peragunt. Alii
 enim omnes jejunant, alii vero duos, alii tres, alii
 autem plures, alii vero nullum. Iis ergo qui pluri-
 bus diebus jejunarunt et laborarunt, si alimentum
 citius gustaverint, venia danda est; eos autem qui
 quatuor dies non jejunarunt, sed delicate opipare-
 que vixerunt, in Parasceve autem et Sabbato jeju-
 navere, existimare non oportet magnum quid facere,
 si usque ad matutinum resurrectionis diei sine
 cibo jejuni permanserint: neque enim simile cer-
 tamen adeunt. Atque hæc quidem est Patris respon-
 sio. Tu autem lege 89 can. syn. in Trullo, statuen-
 tem jejunium solvendum esse circa medias noctes
 magni Sabbati; aliis autem diebus salutiferæ passi-
 onis, in jejunio et oratione et compunctione versari
 oportere. Quoniam autem extrinsecus ab eodem
 canone declarata est hora Christi resurrectionis ex
 diversis Scripturis, quoad fieri potuit (verum
 enim solus novit, qui resurrexit Deus); debemus
 dicere, quod usque ad horam sextam, et ipsum
 nocturnum Sabbatum, debemus jejunare. Ab hora
 autem septima, quoniam incipit Dominicus quo
 etiam resurrexit Christus (est autem verisimile vel
 vii vel viii hora fuisse resurrectionem ejus), jeju-

rare non debemus nec jejunium solvere, ne videamur repugnare canonibus qui statuunt nos diebus Dominicis non debere jejunare. Etsi enim dies tertius reputetur Dominicus, solum tamen propterea quod trium dierum resurrectio eum attingat, tertius dicitur: est enim primus. Et 89 can. syn. in Trullo (convenienter, die, ante horam septimam nocturni Sabbati debere nos jejunium solvere in quacunque hora voluerit quispiam ex sex primis horis, idque omnino ex libera uniuscujusque potestate et arbitrio.

Κ ΖΩΝΑΡ. Huic interrogationi respondet is cui proposita interrogatio est: Postulasti sedulam imponi legem, hoc est, regulam formamque præscribi, ac adhibita diligentia certi aliquid statui de hora Dominicæ resurrectionis; quod quidem et difficile est et lubricum: quandoquidem, post excitatum a mortuis Dominum resurrectionis celebritatem inchoari oportet, hucusque jejunantes, animique hoc pacto demissionem curantes. In ea namque quæ per jejunium est corporis afflictatione, animi demissio queritur; ut proinde si elatior sit jejunantis animus, irritum esse jejunium omnium confessione judicetur. Subjicit deinde: Quicumque ad sepulcrum sunt profecti, eos jam excitatum a mortuis Dominum reperiisse; neque dissidere, inquit, ac sibi invicem adversari evangelistas arbitremur, quod cum eadem nocte Dominum surrexisse communi consensu tradant, quamam hora surrexit, minus explore indicant. Tum ipsamet verba, vel potius locos Scripturæ profert, in quibus evangelistarum quilibet de resurrectione Dominica loquitur, ac eam quæ inter ipsos videtur esse discrepantiam componit. Atque ad hæc: Qui quidem ante noctis medium solvunt jejunium, veluti contemptores intemperantesque reprehendimus, quippe exiguum ad tempus jejunii cursum dissolvunt; qui vero ad quartam usque vigiliam, hoc est, matutinum tempus fortiter abstinent, eos probamus: si qui vero post mediam noctem quieverunt, hoc est afflictionem ex jejunio profectam ut potuere sedaverunt, iis, inquit, nihil molesti situs; hoc est, nihil est quod eos, quia non ad matutinum usque tempus perduraverint, accusemus: quia sex quoque dies ejus hebdomadæ qua passus est Dominus, non omnes eodem modo transigunt. Nam alii quidem omnes jejulant, alii vero duos, tresve, alii vero plures, alii porro ne unum quidem. Iis ergo qui ad plures dies jejunaverunt, ampliusque laboraverunt, si citius cibum degustarint, ignoscimus. Si qui vero non modo dies aliquot haud jejunaverunt, quin potius aliis quatuor hebdomadæ diebus luxuriose vixerunt, in Parasceve autem et Sabbato a cibo abstinerunt, ac magnum quiddam facere se arbitrantur si usque ad matutinam horam diei qui resurrectione sacer est, jejuni perseverent, non simile, inquit, certamen perficiunt: hoc est, non pariter laborarunt, iis qui se pluribus diebus jejunio exercuerunt. Nonus quoque supra octogesimum

Α πτεύειν, οὐδὲ ἀπονηστεύειν, ἵνα μὴ ἐξωμεν ἐναντιούσθαι τοῖς κανόσι τοῖς διοριζομένοις κατὰ τὰς κυριωνύμους μὴ νηστεύειν ἡμᾶς. Καὶ γὰρ τρίτη ἡμέρα λογίζεται ἡ κυριωνύμος, ἀλλ' εἰς μόνον τὸ ἔφασθαι ταύτης τὴν τρίτημερον ἀνάστασιν, λογίζεται τρίτη· πρώτη γὰρ ἐστὶ· καὶ ἀκολουθῶς τῷ πρῶτῷ κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, λέγει πρὸς τῆς ἐβδόμης ὥρας τοῦ νυκτερινοῦ Σαββάτου ὁραλεῖν ἡμᾶς ἀπονηστεύσθαι ἐν οἷα ὥρα θελήσει τις τῶν ἐξ πρώτων ὥρων, πάντως κατὰ τὴν οἰκίαν δύναμιν καὶ προαίρεσιν.

ΖΩΝΑΡ. Πρὸς τὸ ἐρώτημα τοῦτο φησὶν ὁ ἐρωτηθεὶς, ὅτι· Ἐξήγησας ἀκριθῆ ὅρον ἐπιτεθῆναι, ἤρουν κανόνα καὶ τύπον ὀρισθῆναι, καὶ σαφηνισθῆναι ἀκριθῶς τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ὅπερ καὶ δύσκολον καὶ σφαλερόν ἐστιν· ὅτι μὲν γὰρ μετὰ τὸ ἀναστῆναι τὸν Κύριον τῆς ἑορτῆς τῆς ἀναστάσεως ἀρχεσθαι δεῖ, ἕως τούτου νηστεύοντας, καὶ τὰς ψυχὰς οὕτως ταπεινούοντας· ἢ γὰρ διὰ τῆς νηστείας ταπεινώσις τοῦ σώματος, διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιτηδεύεται ταπεινώσιν· ὡς εἶπε ἐπιτηρμένη εἴη τοῦ νηστεύοντος ἡ ψυχὴ, μεταβατὴ ἡ νηστεία ἐστὶ, τοῦτο ἡμολογούμενον. Ἐπάγει δὲ ὅτι δοκεῖ πρὸς τὸ μνημαῖον ἀπῆλθον, ἀναστάντα ἤδη εὐρον τὸν Κύριον· μὴ διαφωνεῖν, φησὶ, καὶ ἐναντιούσθαι ἀλλήλοις δόξωμεν τοὺς εὐαγγελιστὰς, ὅτι συμφωνοῦντες περὶ τῆς ἀναστάσεως ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ τοῦ Κυρίου ἀναστάντος, τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀνέστη σαφῶς οὐ λέγουσιν. Εἶτα καὶ αὐτὰ τὰ βήματα ἢ μάλλον τὰ χωρία τῆς Γραφῆς τίθηναι· ὅσα ἕκαστος τῶν εὐαγγελιστῶν λέγει περὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, καὶ συμβιβάζει τὴν δοκοῦσαν διαφωνίαν αὐτῶν. Καὶ ἐπὶ τούτοις τοὺς μὲν πρὸ τοῦ μεσονυκτίου λύοντας τὴν νηστείαν, ὡς ὀλιγώρους καὶ ἀκρατεῖς, φησὶ, μεμψόμεθα, ὡς δ' ὀλίγην ὥραν τὸν ὄρθρον τῆς νηστείας καταλύοντας· τοὺς δὲ μέχρι τετάρτης φυλακῆς, ἤτοι ὄρθρου ἔγκαρτεροῦντας ἀποδεχόμεθα. Εἰ δὲ τινες μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἀνεπαύσαντο, ἔχουν τὴν κακοπάθειαν τὴν ἐκ τῆς νηστείας ἐπαυσαν ὡς ἔδυνήθησαν, τούτοις, φησὶ, μὴ ἐνοχλώμεν (ἀνεὶ τοῦ, μὴ ὅτι ἕως πρῶτῃ οὐκ ἔκαρτέρησαν αἰτιώμεθα αὐτούς), ὅτι οὐδὲ τὰς ἐξ ἡμέρας τῆς τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου ἐβδομάδος πάντας ὁμοίως ἀνούουσιν· οἱ μὲν γὰρ τὰς πάσας νηστεύουσιν, οἱ δὲ δύο ἢ τρεῖς, οἱ δὲ πλείους, οἱ δὲ οὐδεμίαν.

Δ Τοῖς οὖν ἐπὶ πλείους ἡμέρας νηστεύουσι καὶ κοπιᾶσαι μάλλον εἰ ταχύτερον γέυονται τροφῆς συγγνώμεν. Εἰ δὲ τινες οὐ μόνον ἐφ' ἡμέρας τινὰς οὐκ ἐνήστευσαν, ἀλλὰ καὶ ἐτρέψθησαν τὰς ἐτέρας τίσσερας τῆς ἐβδομάδος ἡμέρας, κατὰ δὲ τὴν Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον ἀπέσχηοντο βρώσεως, καὶ μέγα τι ποιεῖν νομίζουσιν, εἰ μέχρι πρῶτης τῆς ἀναστασίμου ἡμέρας ἔγκαρτερήσουσιν αἰτεῖν, οὐ τὴν ὁμοίαν ἀθλήσιν ποιῶνται· τούτεστιν, οὐχ ὁμοίως κακοπιᾶσαι τοῖς πλείονας ἡμέρας ἀσκήσασιν. Καὶ ὁ πρῶτος κανὼν τῆς ὁμοῦ συνόδου, περὶ μέσας νύκτας τοῦ μεγάλου Σαββάτου φησὶ εἶναι ἀπονηστεύεσθαι, τὰς ἄλλας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος τοῦ πάθους ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει διάγοντας.

sexte synodi canon, exciter mediam magni Sabbati

noctem, jejunium solvendum asserit, reliquos hebdomadae qua Christus passus est dies, et in precatione et cordis compunctione peragentes.

KANON B.

Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφῆδρω (3) γυναικῶν, εἰ προσήκων αὐτάς οὕτω διακειμένας εἰς τὸν οἶκον εἰσεῖναι τοῦ Θεοῦ, περιττὸν δὲ τὸ πυρθάνεσθαι νομίζω. Οὐδὲ γὰρ αὐτάς οἶμαι, πιστάς οὖσας καὶ εὐλαβεῖς, τολμήσειν οὕτως διακειμένας, ἢ τῇ τραπέζῃ τῇ ἁγίᾳ προσελθεῖν, ἢ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ προσάψασθαι. Οὐδὲ γὰρ ἢ τὴν δωδεκάτην ῥύσιν ἔχουσα πρὸς τὴν ἰασιν ἔθιγεν αὐτοῦ· ἀλλὰ μόνον τοῦ κρασπέδου. Προσεύχεσθαι μὲν γὰρ ὅπως ἂν ἔχη τις, καὶ ὡς ἂν διάκειται, μεμνησθαι τοῦ Δεσπότητος, καὶ δεῖσθαι βοήθειας τυχεῖν, ἀνεπίφθορον. Εἰς δὲ τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων, ὃ μὴ πάντῃ καθαρὸς καὶ ψυχῇ καὶ σώματι, προσίεται κωλυθήσεται.

ΒΑΑΣ. Αἱ Ἑβραῖδες γυναῖκες ὅταν γένηται αὐταῖς ἢ τῶν ἐμμήνων ῥύσις, ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἡσυχάζουσιν, ἕως ἂν ἡμέραι ἑπτὰ παρελθῶσι, καὶ ἢ τῶν ἐμμήνων ῥύσις καθαρισθῆ· ὅθεν ἐλθῆνται τὸ ἐν ἀφῆδρω, ἦτοι τὸ κεχωρισθαι αὐτάς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἑδρας, ὡς ἀκαθάρτους. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν, εἰ χρὴ ταύτας ὅταν ὑπὸ τῶν ἐμμήνων ὀχλῶνται, εἰσεῖναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν τοῦτο γίνεσθαι, καὶ τὴν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ αἰμορροῦσαν παρήγαγεν εἰς παράδειγμα, μὴ τολμήσασαν θίξαι τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. Εὐχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ Κυρίου μεμνησθαι, φησὶν, οὐδ' ἐν τοιούτῳ καιρῷ κωλυθήσονται· εἰς ναὸν δὲ Θεοῦ εἰσεῖναι ἢ μεταλαμβάνειν αὐτάς τῶν ἁγιασμάτων, οὐ δεῖ. Ταῦτα τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως διορισμένου, βλέπομεν σήμερον εἰς τὰ γυναῖκες καὶ μᾶλλον μοναστήρια ἀδεῶς τοιαύτας ἱσταμένας γυναῖκας εἰς τοὺς προνάους παντοίας ἁγίας· εἰκόσι κεκαλλωπισμένους, καὶ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ ἀπνευμηθέντας· καὶ ἐρωτῶντες ὅπως τοῦτο γίνεται, ἀκούομεν μὴ ἐκκλησιάζειν αὐτάς, ὅπερ ἐμοὶ τέως οὐ δοκεῖ. Οὐ γὰρ εἰσὶν οἱ πρόναοι κοινὸι ὡς τὰ τῶν ἐκκλησιῶν προαύλια, ἀλλὰ μέρος αὐτῶν ἀπνευμηθὲν ταῖς γυναῖξιν ταῖς μὴ κωλυμέναις ἐκκλησιάζειν. Ὅς δὴ πρόναος, τόπος δευτέρας ἐστὶ μετανοίας, ἐτῶν ἀκρωμένων λεγόμενος. Καὶ ἐν αὐτῷ οὐδὲ ἀνδράσιν ἐφεῖται ἱστασθαι, ἐπιτιμηθεῖσι μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ ἐξωθεν αὐτοῦ προσκλαίειν. Ἐδεῖ γοῦν τοὺς τοιούτους προνάους εἰς οὓς αἱ τοιαῦται ἀκάθαρτοι γυναῖκες ἐμελλόν ἱστασθαι, μὴ ἀναπληροῦν τόπον ἐκκλησιῶν ἐξ ὀρθοῦ, ὥστε καὶ ἱερεῖς μετὰ τῶν θείων ἁγιασμάτων διέρχεσθαι κατὰ τὸν χερουβικὸν ὕμνον, καὶ θυμῶν τοὺς ἐν τούτῳ ἰσως ὄντας τάφους καὶ ἁγίους, καὶ τελευτάς ἁγίων εὐχῶν ποιεῖν· ἢ κἂν

¹ Matth. ix, 20; Luc. viii, 43.

(3) Περὶ δὲ τῶν ἐν ἀφῆδρω. Constantinus Harmenopolus hunc canonem sic comprehendit: Αἱ ἐν ἀφῆδρω καὶ θείων ναῶν καὶ ἱερῶν μυστηρίων εἰργασώσασιν. Quæ in recessu sunt, tam a divinis templis quam sacris mysteriis arceantur. In quam epitomen scholiastes hæc notat: Αἱ ἐν ἀφῆδρω ἦγον ἐν κατα-

A

CANON II.

De mulieribus autem quæ sunt in abscessu, an eas sic affectas oporteat domum Dei ingredi, supervacaneum vel interrogare existimo. Neque enim eas existimo, si sint piæ et fideles, sic affectas, ausuras vel ad sanctam mensam accedere, vel corpus et sanguinem Domini attingere. Neque enim, quæ duodecim annorum fluxum habebat ¹, ipsum ad medicinam tetigit, sed solam ejus fimbriam. Orare enim quomodocunque se habeat aliquis, et utcumque sit affectus Domini meminisse, et auxilium implorare, non est reprehendum. Ad Sancta autem sanctorum, qui non omnino anima pariter et corpore purus est, accedere prohibebitur.

B

BALS. Hebraicæ mulieres, quando fuerit eis profluvium menstruum, in loco solitario sedentes quiescunt, donec septem dies præterierint, et menstruorum fluxus expurgatus steterit. Unde acceptum est illud, in abscessu, pro eo quod est, separatas esse ipsas a reliquorum sede ut immundas. Interrogatus ergo sanctus de fidelibus mulieribus, an eas oporteat, quando a menstruis vexantur, ecclesiam ingredi, respondit non oportere hoc fieri; et mulierem **5** quæ sanguinis profluvio in Evangelio laborabat, in exemplum adduxit, non ausam Dominum tangere, sed solam ipsius fimbriam. Orare enim et Domini meminisse, inquit, ne in hoc quidem tempore prohibebuntur; templum autem ingredi, vel sanctorum ipsas esse participes non convenit. Hæc cum antistes definierit, videmus hodie in gynæceis et maxime in monasteriis, tales mulieres secure stare in templorum vestibulis, quæ sanctis omnis generis imaginibus exornata, et ad Dei laudem deputata sunt: et cum interrogamus quomodo hoc fiat, audimus eas non esse in ecclesia, quod mihi quidem non ita esse videtur. Non sunt enim vestibula communia ut ecclesiarum atria, sed pars sunt ipsarum mulieribus attributa quæ in ecclesia versari non prohibentur. Quod quidem vestibulum est locus secundæ poenitentiae qui dicitur audientium: et in ipso ne viris quidem stare permittitur, quibus imposita est pœna ne in ecclesia versentur, sed extra ipsum deflere. Oportet ergo ejusmodi vestibula in quibus stabunt ejusmodi immundæ mulieres, ecclesiarum locum directo non implere, ut etiam sacerdotes cum divinis sacramentis in cherubico hymno transeant, et se pulcra quæ illic forte sunt, sufficiant et sanctos, et

μηγίους· διὰ τὸ κεχωρισμένως ταύτας παρὰ Ἰουδαίων καθέζεσθαι. Quæ in recessu sunt, hoc est, quæ menses suos habent: propterea quod hæc separatim apud Judæos degebant. Harmenop. Epit. can., sectione 6.

sacrarum precum mysteria peragant; vel etiam cum episcopali permissione ejusmodi loca separare, ut ihmundæ mulieres in eis sine præjudicio stare possint. Ego autem vidi etiam ejusmodi mulierem in vestibulo stantem, et arrhæ orationem ab antistite accipientem: quod quidem sum admiratus. Olim autem, ut est verisimile, mulieres ad altare accedebant, et de sancta mensa participabant. Propterea enim altaris quoque canon meminit. Lege 44 canonem synodi Laodicenæ, et 69 vi synodi. Similiter lege et 17 novellam regis domini Leonis Sapientis hæc in parte tractantem: Statuimus de mulieribus quæ pepererunt, et de iis quæ naturali purgatione detinentur, siquidem earum vita a nulla alia morbosa affectione perturbatur, ut quæ non sunt quidem initiatæ, non sint illuminationis participes; quæ autem sunt in divinis ministeriis initiatæ, impolluta mysteria non participant, usque ad quadraginta dierum terminum. Quod si morbus invaserit, et se vitam abrupturam minetur, ut sint omnino sacramenti participes. Et post nonnulla, ipsa rursus jubet de infantibus novella, ut morbo quidem non urgente ii post octavum diem baptizentur: quod si mors immineat, ii etiam ante octavum baptizentur. Sed quia audivi quemdam dicentem non debere segregatos laicos extra vestibulum stantes divinas psalmodias audire, sed neque psallere; ei respondeo, quod: Quæ in præsentis canonis scripta sunt, tibi, o homo qui hæc dicis, os occludunt. Quemadmodum enim quæ in ecclesia versari non sinuntur mulieres, orare non vetantur; ita nec qui sunt segregati, per se orare prohibebuntur; sed et extra ecclesiæ vestibulum stare, et divinas psalmodias audire; et hoc enim fit ad majorem eorum exercitationem.

τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀποδοθῆναι τῶν θείων ψαλμωδημάτων. Δίδωμι τοῦτο πρὸς πλείονα συντεριθῆν αὐτῶν ἔστιν.

ZONAR. Hebræorum mulieres cum sanguinis menstrui fluxus ipsis contingit, in solitario sedentes loco, neminem nisi post septem elapsos dies alloquuntur: unde verbum illud, in *abscessu*, desumptum est, indicans eas ab aliarum consensu, velut impuras fuisse segregatas. Rogatus porro hic Pater de fidelibus mulieribus, num eas cum menstruorum fluxu divexantur, in ecclesiam ingredi oporteat, haud oportere respondit, profertque exempli loco illam ex Evangelio mulierem quæ sanguinis fluxum patiebatur, quæ Dominum ipsum nequaquam ausa est contingere, sed vestis ejus tantummodo limbum. Precari porro ac Domini meminisse, inquit, nequaquam eo tempore prohibentur; verum in templum Dei ipsas ingredi, aut sacris mysteriis communicare, haud licet.

6 CANON III.

Porro qui satis ad id instructi sunt et consenserunt, debent esse sui iudices. Quod enim a se invicem ex consensu abstinere conveniat, ut ad tempus

A μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐπιτροπῆς τοὺς τοιοῦτους τόπου; ἀφορίζεσθαι, ὥστε ἀποκριματίστως ἴστασθαι ἐν αὐτοῖς τὰς ἀκαθάρτους γυναῖκας. Ἐγὼ δὲ εἶδον καὶ τοιαύτην γυναῖκα ἐπὶ προνάου ἰστῶσαν, καὶ εὐχὴν ἀβραβῶνος παρὰ ἀρχιερέως δεξαμένην ὅπερ καὶ ἐθαύμασα. Ὡς εἶκοι δὲ, τὸ παλαιὸν εἰσῆρχοντα γυναῖκες εἰς τὸ θυσιαστήριον, καὶ ἀπὸ τῆς ἀγίας τραπέζης μεταλαμβάνον. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου μένεται ὁ κανὼν. Καὶ ἀνάγκωθι τὸν μὲ κανὼνα τῆς ἐν Λαοδικαίῳ συνόδου, καὶ τὸν 69 τῆς 7' συνόδου. Ὀσπύτως ἀνάγκωθι καὶ τὴν 17 νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, ἐν μέρει ταῦτα διαλαμβάνουσαν Ὅριζομεν παρὶ τεκουσῶν γυναικῶν καὶ περὶ τῶν δοῦναι τῇ φυσικῇ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν ἐξ ἄλλης τινὸς διαθέσεως νοσερᾶς τῆς ζωῆς αὐτῶν συντελούσης, ἀμετέχους εἶναι· τὰς μὲν ἀτελέστους, τοῦ φωτισμοῦ· τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας, τῶν ἀχράντων μυστηρίων τῆς μεταλήψεως, μέχρι τῆς τῶν μ' ἡμερῶν προθεσμίας· νοσήματος δὲ τινος κατασχόντος καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, παντὶ τρόπῳ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τοῦ ἀγιασματος. Καὶ μετὰ τὴν πάλιν παρακαλεῖται ἡ αὐτὴ νεαρὰ περὶ βραβῶν, νοσήματος μὲν μὴ κατεπίγοντος, μετὰ τὴν ὀρθρὴν ἡμέραν ταῦτα βαπτίζεσθαι· θανάτου δὲ ἐπισταμένου, καὶ τῆς ὀρθρῆς ἡμέρας ἐντὸς αὐτὰ βαπτίζεσθαι. Ἐπει δὲ ἤκουσα τινος λέγοντος ὡς οὐκ ὀφείλουσιν οἱ ἀφωρισμένοι λαῖκοι ἢ ἀποδοθῆναι θείων ψαλμωδημάτων, ἔξωθεν τοῦ προνάου ἰστάμενοι, ἀλλ' οὐδὲ ψάλλειν ἀπολογουμαι πρὸς αὐτὸν ὅτι: Τὰ ἐν τῷ παρόντι κανόνι γεγραμμένα ἐπιστομίζουσι σε, ἄνθρωπε, τοιαῦτα λέγοντα. Ὅσπερ γὰρ αἱ μὴ παραχωροῦμεναι ἐκκλησιάειν γυναῖκες προσεῦχεσθαι οὐ κωλύονται, οὕτως οὐδὲ οἱ ἀφωρισμένοι κωλυθήσονται καθ' ἑαυτοῦς εὐχεσθαι· ἴστασθαι δὲ καὶ ἔξωθεν τοῦ προνάου

ZONAR. Ἐβραῖδες γυναῖκες δεῖ γίνηται αὐταῖς ἢ τῶν ἐμμήνων ῥύσις, ἐν τόπῳ μεμονωμένῳ καθήμεναι, ἢ συχάζουσιν, ἕως ἂν ἐπτὰ ἡμέραι παρέλθωσιν· ὅθεν εἰληπται τὸ ἐν ἀρσῶρῳ, δηλοῦν τὸ κεχωρισθῆν αὐτὰς ἀπὸ τῆς τῶν λοιπῶν ἑδρας ὡς ἀκαθάρτους. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὁ Πατὴρ οὗτος περὶ τῶν πιστῶν γυναικῶν, εἰ χρὴ ταύτας δεῖ ἢ τῶν ἐμμήνων ῥύσις αὐταῖς ἐνοχλεῖ, εἰσεῖναι εἰς ἐκκλησίαν, ἀπεκρίθη μὴ δεῖν, καὶ τὴν ἐν τῷ Ἐδαγγελίῳ αἰμορροῦσαν παρήγαγεν εἰς παράδειγμα, μὴ τολμήσασαν θίξει τοῦ Κυρίου, ἀλλ' ἢ μόνου τοῦ κρασπέδου αὐτοῦ. Εὐχεσθαι μὲν γὰρ καὶ τοῦ Κυρίου μεμνησθαι, φησὶν, οὐδ' ἐν τῷ τοιοῦτῳ καιρῷ κωλυθήσονται· εἰς καιρὸν δὲ Θεοῦ εἰσεῖναι, ἢ μεταλαμβάνειν αὐτὰς τῶν ἀγιασμάτων οὐ δεῖ.

KANON Γ.

Αὐτάρχεις δὲ καὶ οἱ γερηρακότες, θαντῶν ὀφείλουσιν εἶναι κριταί. Ὅτι γὰρ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων προσῆκον ἐκ συμφωνίας, ἵνα πρὸς καιρὸν σχο-

λαωσι τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὤσιν, ἀκηκόασιν Παύλου ἱεροφροντος.

ΒΑΣΣ. Ὅς ἔοικεν, ἠρωτήθη ὁ ἅγιος ἐὰν ἐνδέχεται τοὺς συζύγους γεγηρακότας, καθ' οὓς καιροὺς ἐπιβουλεύσονται προσεύχεσθαι, τῆς ἐπιμειξίας ἀπέχεσθαι· καὶ φησιν ὡς οἱ τοιοῦτοι, ἑαυτῶν κριταὶ γινέσθωσαν καὶ ποτε ἀλλήλων ἐκ συμφώνου ἤγουν ἐκ κοινου θελήματος, ἀπεχέωσαν, ἤγουν κατὰ τοὺς καιροὺς καθ' οὓς ἐνετάλησαν προσεύχεσθαι, διαγέτωσαν μετὰ πάσης σωφροσύνης, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἕστωσαν. Ὅτι καὶ ὁ μέγας Παῦλος τοῦτο διετάξατο. Καὶ ὁ μὲν κανὼν περὶ γεγηρακῶτων φησὶν Ἐξακουστέον δὲ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ εἰς πάντας τοὺς ὁμοζύγους. Καλῶς δὲ εἶπε τὸ ἐκ συμφώνου. Οὕτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος οὔτε ἡ γυνή, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο οὖν ἀλλήλους δεῖ συμφωνεῖν περὶ ἀποχῆς, ἵνα σχολάσῃ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ νηστείᾳ. Εἰ γὰρ μὴ ἐκ συμφωνίας γίνωτο ἡ ἀποχή, ἀποστερεῖ πάντως· τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνοσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. Καὶ πῶς ἂν δόξειεν ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρος τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν τοῦ θατέρου ἐγκράτειαν εἰς βλάβην ἰσως ἀποβαίνειν θατέρου. Εἰ γὰρ νικᾶται ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμων. Ἐρεῖ δὲ τις, ὡς ἐπεὶ ὁ κανὼν φησιν ἀποδιδεσθαι τοὺς ὁμοζύγους ἵνα σχολάσῃ τῇ προσευχῇ, ὁ Ἀπόστολος δὲ διορίζεται ἀδιαλείπτως ἡμᾶς προσεύχεσθαι, ἀεὶ χρῆ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι; Ἄλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς ὁ λόγος ἐστὶ· περὶ δὲ τῆς σπουδαιότερας ἤγουν τῆς τῶν ἁγίων νηστειῶν, οὗ καὶ διὰ τοῦ Μωσέως ὁ Θεὸς παρηγγύησατο τοῖς Ἰουδαίοις μέλλουσιν ἀκοῦσαι τῶν ἐν τῷ ὄρει θείων φωνῶν, ἀπέχεσθαι τῶν οἰκείων γαμετῶν. Καὶ ὁ προφήτης Ἰωὴλ Ἀγιάσατε, ψηθί, νηστείαν, καὶ ἐξελθέτω θυμὸς ἐκ τοῦ κοιλῶνος αὐτοῦ, καὶ νύμφη ἐκ τοῦ καστοῦ αὐτοῦ. Τοῦτων δὲ οὕτως ἐχόντων, οὐ συνορῶ ποιοῦς ἐπιτιμίοις καθυποβληθήσονται οἱ ταῦτα μὴ φυλάττοντες. Νομίζω δὲ ὅτι κατὰ τὴν διάκρισιν τοῦ τὴν ἐξαγοραῖαν δεχομένου ἢ θεραπεία γενήσεται πρὸς τὰ πρόσωπα καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως. Καὶ ἀνάγκῃ τὸν βῆ κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τῶν ἐν γάμῳ νομίμῳ βιούτων ἐρωτηθεὶς εἰ χρῆ ἀπέχεσθαι ἀλλήλων, ἔφησεν ὡς ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι αὐτοὶ ἑαυτῶν εἶναι κριταί, καὶ ποτε ἀλλήλων ἀπέχεσθαι ἐκ συμφώνου, ἤγουν ἐκ κοινου θελήματος. Οὕτε γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξουσιάζει τοῦ ἰδίου σώματος, οὔτε ἡ γυνή, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Διὰ τοῦτο οὖν συμφωνεῖν ἀλλήλους δεῖ περὶ ἀποχῆς ἵνα σχολάσῃ τῇ προσευχῇ, καὶ τῇ νηστείᾳ. Εἰ μὴ γὰρ ἐκ συμφώνου γίνωτο ἡ ἀποχή, ἀποστερεῖ πάντως τὸ μὴ βουλόμενον τὴν συνοσίαν μέρος, τὸ ταύτην ἐπιζητοῦν. Καὶ πῶς ἂν δόξει ἐξουσιάζειν τοῦ σώματος τοῦ μὴ συγχωροῦντος μέρος, τὸ τὴν συνάφειαν ζητοῦν καὶ μὴ συγχωρούμενον; Συμβαίνει δὲ καὶ τὴν θατέρου ἐγκράτειαν, εἰς βλάβην ἰσως ἀπο-

A vacant orationi, et rursus convenient, Paulum dicentem audiverunt ¹.

BALS. Ut est verisimile, fuerat sanctus interrogatus, an admittat, conjuges qui consenserunt, quo tempore debent orare, a conjunctione abstinere : et dicit, quod qui tales sunt, debent esse sui iudices, et aliquando a se invicem ex consensu, seu ex communi voluntate, abstinere ; ita ut quo tempore orare statuerunt, cum omni continentia versentur, et rursus simul convenient. Nam et magnus Paulus hoc statuit. Et canon quidem dicit de iis qui consenserint : est autem etiam intelligendus de omnibus conjugibus. Recte autem dixit illud, ex consensu : Neque enim vir habet sui corporis potestatem, nec mulier ², secundum magnum Apostolum. Propterea ergo eos oportet inter se de continendo consentire, ut vacant orationi et jejuni. Nisi enim ex consensu abstineant, pars quæ non vult omnino conjunctionem, frustratur eam quæ postulat : et quomodo ea pars quæ conjunctionem quærit et non permittitur, ejus quæ non permittit potestatem habere videatur? Accidit autem ut etiam alterius continentia alterius partis damno cedat. Si enim a cupiditate vincitur, et non sit ei potestas, in coitum illegitimum incidet. Dicit autem quispiam : Cum canon dicat separandos esse conjuges ut orationi vacant, definit autem Apostolus nos debere sine intermissione orare ³ : semperne oportet eos qui cohabitant, a se invicem abstinere? sed non de quavis oratione agitur, sed de præstantiore, sanctorum scilicet jejuniarum. Nam et per Moysen Deus Judæis divinas voces in monte auditoris præcepit ut a propriis uxoribus abstinerent ⁴. Et propheta Joel : Sanctificate, inquit, jejuniis, et exeat sponsus ex cubili suo, et sponsa ex suo thalamo ⁵. Cum hæc autem ita se habeant, non video quibusnam pænis subjiciuntur qui hæc non servant. Existimo autem quod pro judicio ejus qui audit confessionem, medicina adhibetur personis, et necessitati naturæ. Lege 102 can. syn. in Trullo.

ZONAR. De iis qui legitimo inter se matrimonio copulati sunt, rogatus num abstinere invicem debeant, respondit, oportere ipsosmet sui esse iudices, et aliquando abstinere invicem, ex consensu, hoc est communi utriusque voluntate. Neque enim vir potestatem habet sui corporis, neque mulier, ut magnus Apostolus ait. Proinde ergo convenire inter se invicem oportet de abstinence, ut precationi ac jejuniis vacant. Etenim si non ex consensu abstineant, fraudabit plane ea pars quæ congressum renuit, alteram quæ hunc deposcit. Atqui quoniam modo dicas potestatem habere in corpus ejus partis quæ congressum abnuat, alteram cui deposcenti ille haudquaquam permittitur? Contingit

¹ I Cor. vii, 5. ² Ibid. 4. ³ I Thess. v, 17. ⁴ Exod. xix, 15. ⁵ Joel. ii, 15, 16.

etiam præterea, ut alterius continentia alteri fortasse detrimentum importet. Si namque cupiditas urgeat, nec illi permittitur, in copulam illegitimam incidit. Deinde tempus quoque definit Apostolus, quod quidem asserit esse precationis et jejunii. Dicit igitur asserit: Cum perpetuo precationi vacandum esse Apostolus doceat, conjuges quoque perpetuo abstinere invicem oportebit, si precationis tempore abstinence mutua sit indicta. Verum non de quacunque precatione hoc loco Apostolus loquitur, sed de quadam accuratioræ præ cæteris, quam in lacrymis et afflictionibus peragi oportet. Non enim plane perpetuo hanc precationis rationem tenebunt: jejunium vero illud intelligit, quod statutis temporibus 7 exercetur, vel cum sacris mysteriis cuiquam est communicandum. Nam et Joëlis cum divinas voces in monte audituri essent, ut a conjugibus abstinere, est imperatum. Et Joel post illa verba: *Sanctificate jejunium, egrediatur, addidit, sponsus de cubili suo, et sponsa de thalamo suo.* A quacunque siquidem voluptate jejunantes abstinere oportet: propterea quod animum

CANON IV.

Qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, ii quoque propriam conscientiam sequantur, et seipsos an de eo dubitent an non, considerent. Quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, si comederit, condemnatus est 1; in his quoque bona sit conscientia, et libere loquatur secundum propriam cogitationem, omnis qui ad Deum accedit. Has tu quidem, nos honorans (non enim ignoras, o dilecte), nobis quæstiones proposuisti; nos, ut ejusdem sententiæ, sicut et sponus, ejusdemque animi, simul præparans. Ego autem, non ut doctor, sed ut cum omni simplicitate convenit nos invicem censerere, meam sententiam in commune edidi; quam cum tu examinaveris, fili mi sapientissime, quod tibi justum meliusque apparuerit, vel an sic etiam se habere existimas, rescribes. Valere te, dilecte fili mi, in pace Domino ministrantem opto.

BALS. Interrogatus Pater an sacramentorum debent esse participes, qui involuntarium seminis fluxum passi sunt, dixit, quod qui hoc passi sunt,

¹ Rom. xvi, 23.

(4) *Oi δὲ ἐν ἀπροσφύτῳ.* Scholiastes Harmenopoli: 'Ο δὲ Νηστευτῆς Ἰωάννης οὕτω φησὶν: 'Ο μολυνθεὶς καθ' ὕπνου τῷ τῆς ἐκρύσεως πάθει, ἡμέραν μίαν τῆς κοινωνίας ἐκβάλλεται, τὸν ὅλας ψαλμὸν, καὶ μετανοίας ποιήσας μθ'. 'Ο δὲ μαλακίαν διαπραξάμενος, μ' ἡμέρας ἐπιτιμᾶται, ξηροφαγίᾳ διαιωμένως, καὶ μετανοίας ἐκάστης ποιῶν ρ'. Ἀλλὰ καὶ γυνὴ ἢ εἰς ἀσπασμὸν ἀνδρὸς ἐλθοῦσα, τὸ τῆς μαλακίας ἐπιτίμιον δέχεται. 'Ο δὲ ἐγρηγορώτως μολυνθεὶς εἰς ἑπτὰ ἡμέρας εἰργεται τῆς κοινωνίας, τὸν ὅλας ἐκάστην ἔδων, καὶ μετανοίας ποιῶν μθ'. *Joannes autem Jejunator sic ait: Pollutus in somno per fluxus passionem uno die rejicitur a communione, cum quinquagesimum psalmum cecinerit, et penitentias*

αὐθινοῦ θαιέρου. Εἰ γὰρ νικᾶται ὑπο τῆς ἐπιθυμίας καὶ οὐ παραχωρεῖται, περιπεσεῖται μίξει ἀθέσμων. Ἐἴτα καὶ τὸν καιρὸν ὁ Ἀπόστολος ὁρίζει· ὅν φησιν εἶναι τῆς προσευχῆς καὶ νηστείας. Ἐρεῖ οὖν τις ἐπι τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθαι, δεῖ χρῆ καὶ τοὺς συνοικοῦντας ἀλλήλων ἀπέχεσθαι, εἰ ὅτε προσεύχονται ἀλλήλων ἀπαιτοῦνται ἀπέχεσθαι. Ἄλλ' οὐ περὶ πάσης προσευχῆς ἐνταῦθα φησὶν ὁ Ἀπόστολος, περὶ δὲ γὰρ τῆς σπουδαιοτέρας ἦν ἐν ἐκχυρισί καὶ κακοπαθείαις δεῖ γίνεσθαι. Οὐ γὰρ πάντως οὕτως προσεύχονται πάντοτε· νηστείαν δὲ λέγει τὴν γινόμενῃ ἐν καιροῖς ὠρισμένοις, ἢ ὅτε μέλλοι τις τῶν ἀγιασμάτων μετέχειν. Καὶ τοῖς Ἰουδαίοις δὲ μέλλουσι ἀκούσαι τῶν ἐν τῷ ὄρει θείων φωνῶν, ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν ἐπετάχθη. Καὶ ὁ Ἰωὴλ· *Ἀγιάσατε νηστείαν, εἰπὼν, ἐξελεθῶ, προσέθετο, θυμῶς ἐκ τοῦ κοιτῶνος αὐτοῦ, καὶ θυμῶς ἐκ τοῦ κλιστοῦ αὐτῆς.* δεῖ γὰρ τοὺς νηστεύοντας ἡδονοπαθείας πάσης ἀπέχεσθαι· οἱ γὰρ χαννοῦν τὴν ψυχὴν καὶ συγχέειν τὸν λογισμὸν αἰ τῶν ἔδων ἀπολαύσεις πεφύκασι.

Dissolvere rationemque perturbare voluptatum oblectamenta consueveo.

ΚΑΝΟΝ Δ'.

Oi δ' ἐν ἀπροσφύτῳ (4) νυκταρινῇ ῥύσει γινόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδότι κατακοιλιθῆναι, καὶ ἑαυτοὺς εἰτε διακρίνονται περὶ τούτου, εἰτε μὴ, σκοπεῖτωσαν. Καὶ ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγη, κατακίχεται· καὶ ἐν τούτοις ἐδυνάσθητος ἔστω καὶ ἐκαθήρηστος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον, πᾶς ὁ προσίωρ τῷ θεῷ. Ταῦτα, σὺ μὲν, τιμῶν ἡμᾶς (σὺ γὰρ ἀγνοῶν, ἀγαπητέ) τὰ πύσματα ἡμῶν προσήγαγες, ὁμοφρονῶν ἡμᾶς, ὥσπερ οὐδ' ἐσμεν, καὶ ἰσοφύχου ἐαντιφρονῶν ἀσασκευάτων. Ἐγὼ δὲ, οὐχ ὡς διδάσκαλος, ἀλλ' ὡς μετὰ πάσης ἀπλότητος προσῆχορ ἡμᾶς ἀλλήλοις διαλέγεσθαι, εἰς κοινὴν τὴν διάνοιαν ἐμαντοῦ ἐξέδηκα· ἦν ἐπικρίνας καὶ σὺ συνετώτατέ μου νιέ, δ, τι ἄρ σοι φατῆ δικαιορ καὶ βέλτιορ, ἢ καὶ οὕτως ἔχειν δοκιμάζης, περὶ αὐτῶν ἀντιγράψεις. Ἐβρῶσθαί σε, ἀγαπητέ νιέ μου, ἐν εἰρήνῃ λειτουργοῦντα τῷ Κυρίῳ εὐχομαι.

BALS. Ἐρωτηθεὶς ὁ Πατὴρ εἰ ὀφείλουσι τῶν ἀγιασμάτων μετέχειν οἱ ἐν ῥύσει σπέρματος ἀπροσφύτως γινόμενοι, ἔφησεν ὡς οἱ τοῦτο παθόντες, τὸ ο-

xlx peregerit. Qui vero mollitiem commisit, xl dies plectitur, cibis siccis vescens, et qualibet die penitentias c peragens. Idem mulier quæ in amplexum viri venit, mollietati pœnam accipit. At qui corpore vigilante pollutus est, a communione septem diebus ardetur, psalmum l quotidie canens, et xlix penitentias peragens. Harmenop., Epit. can., sect. v, tit. 2: De hac re videtur etiam Joannis Zonaræ orationem inscriptam πρὸς τοὺς τὴν φυσικὴν τῆς γονθῆς ἐκρήν μίασμα ἡγουμένης, in Juris Græco-Romani lib. v; et Theodori Balsamonis responsum ad Marci Alexandrini interrog. 9. Utrobique enim hunc canonem laudatum invenies.

καὶ οὐ συνειδὼς κριτὴν ἐχέτωσαν· ὥστε εἰ μὴ μή τις ἐμπαθείας προὑποκειμένης, συνέθη αὐτοῖς τοῦτο, αὐτομάτως τῆς φύσεως ἐκκρινάσης ὡς περίττωμα τὴν ἐκροήν, οὐκ ἐμποδισθήσονται τῶν ἁγιασμάτων μεταλαβεῖν. Εἰ δὲ τις προὑπῆρξεν ἐξ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ ἐπιθυμία, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἐκροή, ἢ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέθη τοῦτο, οἱ τοιοῦτοι οὐκ εἰσι καθαροί· οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μὴδὲ ἡ σὰρξ ἐξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα), ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. Ὁ γοῦν τοιοῦτος, οὐκ εὐσυνειδήτος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαρήσιαστος εἰς τὸ προσελθεῖν τῷ Θεῷ. Ἐπάγει δὲ καὶ τὴν χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι ὁ διακρινόμενος ἐὰν φάγη, κατακέκριται. Περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος βύσεως, ζῆτει καὶ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου ἐπιστολὴν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

ZONAR. Καὶ ταῦτα πρὸς ἐρώτησιν ὁ Πατὴρ ἀποκρίνεται. Ἐρωτηθεὶς γὰρ εἰ δεῖ τοὺς ἐν ῥύσει σπέρματος γενομένους ἀπραϊρέτως, τῶν ἁγιασμάτων μετέχειν, ἔφη ὅτι, οἱ τοῦτο παθόντες, τῷ οἰκείῳ συνειδῶσι κατακολουθεῖτωσαν· ἤγουν τὸ συνειδῶς ἐχέτωσαν τοῦ πράγματος δικαστὴν, τὴν οἰκείαν δηλονότι διάνοιαν. Ὡστε εἰ μὴ τις ἐμπαθείας προὑποκειμένης συμβέβηκεν αὐτομάτως ἢ τῆς γονῆς ἐκροή, τῆς φύσεως αὐτὴν ὡς περίττωμα ἐκκρινάσης· ἢ εἰ μὴ ἐκ παροιρίας καὶ ἐξ ἀδωφαγίας ἐγένετο, οὐκ ἐμποδισθήσεται ἢ τοῦτο παθὼν τῷ ἁγίῳ προσελθεῖν θυσιαστηρίῳ· εἰ δὲ τις προὑπῆρξεν ἐμπαθῆς λογισμῶς, καὶ οὗτος ἐμφιλοχωρήσας τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ, φαντασίαν ἐπήνεγκε νυκτερινήν, καὶ ταύτῃ ἐπηκολούθησεν ἢ τῆς γονῆς ἐκροή, καὶ ἐξ ἀκρασίας βρωμάτων καὶ πόσεως συνέβη· ὁ τοιοῦτος οὐ καθαρὸς ἐστίν, οὐ διὰ τὴν ῥύσιν τοῦ σπέρματος (οὐ γὰρ ἀκάθαρτον τοῦτο, ἐπεὶ μὴ οὐδὲ ἡ σὰρξ ἧς ἐκεῖνο περίττωμα), ἀλλὰ διὰ τὸ πονηρὸν ἐνθύμιον, ὅπερ ἐμόλυνε τὴν διάνοιαν. Ὁ γοῦν τοιοῦτος οὐκ εὐσυνειδήτος, κἀντεῦθεν οὐδ' εὐπαρήσιαστος διὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον. Πῶς οὖν προσελεύσεται τῷ Θεῷ διακρινόμενος; Ἐπάγει δὲ καὶ χρῆσιν ἐκ τοῦ μεγάλου Παύλου γράψαντος περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ὅτι διακρινόμενος ἐὰν φάγη, κατακέκριται. Περὶ δὲ τῆς τοῦ σπέρματος βύσεως καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πλατέως ἐγχεῖν πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

A judicem habeant propriam conscientiam; ut si nulla præcedente animi perturbatione hoc eis acciderit, natura sua sponte hanc fluxionem tanquam excrementum excernente, non impediuntur esse sacramentorum participes. Si quibus autem ex rationis perturbatione præexistit cupiditas, eaque effluxio consecuta sit, vel ex ciborum potusque intemperantia hoc evenerit, ii puri non sunt; non propter fluxum seminis (non est enim hoc immundum, sicut nec caro, cujus est excrementum), sed propter malam cogitationem, quæ mentem polluit. Qui igitur est ejusmodi, non habet bonam conscientiam, et non habet ideo potestatem ad Deum accedendi. Subjungit autem et ex magno Paulo sententiam, qui scripsit de idolothytis, quod *qui dubitat, si comederit, condemnatus est*. De fluxu autem seminis, quære magni quoque Athanasii epistolam ad Ammum monachum.

ZONAR. Hic quoque præpositæ interrogationi respondet Pater. Rogatus namque an liceat iis quibus seminis fluxus non sponte contingit, sacris communicare mysteriis, respondit: Qui hoc patiuntur, propriam sequantur conscientiam, hoc est, facti judicem statuunt conscientiam, suum videlicet animum ac mentem; ita ut si quidem nulla affectione prægrediente, ultro seminis fluxus evenit, veluti superfluum quid ipsum excernente natura, neque illi causam vinolentia vel gulositas præbuit, ad sanctum altare accedere qui id passus est, haudquaquam vetabitur; si vero mollior aliqua cogitatio præcessit, eaque menti diutius obversata nocturnam speciem induxit, quam postea seminis fluxus est consecutus, atque ex incontinentia ciborum et potionis evenit, haud est ejusmodi homo purus, non ob defluxum seminis (neque enim hoc impurum, quandoquidem nec impura caro, cujus hoc excrementum), sed ob cogitationem pravam, quæ animum inquinavit. Non est itaque hic nullius sibi conscius labis, proindeque nec plena illi fiducia, ob suam cupiditatem. Qua ratione igitur Deo appropinquabit dubitans? Subjicit quoque magni Pauli sententiam, de idolothytis scribentis, quod *si dubitans comedit, condemnatus est*. Porro de seminis fluxione, magnus quoque Athanasius multis verbis ad Ammum monachum

SANCTI PETRI

EPISCOPI ALEXANDRINI ET MARTYRIS

EPISTOLA CANONICA,

(S. Petri Alexandrini Canones post Beveregium editit Ang. Mai. *Spicil. Rom.* vii, 446. — Ex vartis lectionibus potiores admittimus; reliquas textui subjecimus. Edit. Παρισ.)

BEATI PETRI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI ET MARTYRIS CANONES, QUI FERUNTUR IN SERMONE EJUS DE PENITENTIA. Α ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΠΕΤΡΟΥ, ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ, ΚΑΝΟΝΕΣ ΕΜΦΕΡΟΜΕΝΟΙ ΕΝ Τῷ ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓῶ.

§ CANON I.

Quoniam autem quartum Pascha persecutionem jam apprehendit, satis est in iis qui delati quidem sunt in custodiamque conjecti, tormentaque non sufferenda, et intolerabilia flagella et multas alias graves necessitates sustinuerunt, postea autem sunt a carnis imbecillitate proditi, etiamsi non ab initio suscepti sunt propter gravem lapsum consecutum: tamen quia multum decertarunt et diu restiterunt: non enim sponte ad ea devenerunt, sed a carnis imbecillitate proditi: nam et stigmata Jesu in suis corporibus ostentant, et nonnulli anno jam tertio deslent: eis ab adventu per revocationem in memoriant alii quadraginta dies injungantur, quos cum jejunasset Dominus et Servator noster Jesus Christus, postquam baptizatus fuerat, tentatus est a diabolo. In quibus et ipsi cum valde exercitati fuerint, et constantius jejunaverint: deinceps in orationibus vigilabunt: meditantibus quod dictum est a Domino ad eum qui illum tentat, ut ipsum adoret: *Abi pons, Satana: scriptum est enim: Dominum tuum adorabis, et illi soli servies.* α αὐτῷ· Ὑπάγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

BALS. Præsentibus canones tractant de iis qui propriam fidem in persecutionibus negaverunt, et penitentiam egerunt. Et jubet quidem primus canon, eis qui post multa tormenta sacrificarunt, ut qui propter imbecillitatem perseverare non poterint, et in penitentia tres annos transegerint, alios quoque quadraginta dies injungi, et sic admitti. Nota presentibus canones, qui varia quædam et utilia de-

ΚΑΝΩΝ Α'.

Ἐπεὶ τοίνυν τέταρτον ἦδη Πάσχα ἐπικαταδιήρησεν τὸν διωγμὸν, αὐτάρκως ἔχει τοῖς μὲν προσενηχθεῖσι, καὶ φυλακισθεῖσι, βασάνους τε ἀνυποκρίτους ἕπομεμενηκόσι, καὶ ἀφορήτους μάστιγας, καὶ πολλάς ἐτέρας ἀνάγκας δεινὰς, ὑπερὸν δὲ προδομένους ἢ ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς, εἰ καὶ μὴ ἐξ ἀρχῆς παραδέχθησαν διὰ τὴν παρακολουθήσασαν μετὰ γίστην πτώσιν, ὁμοῦς διὰ τὸ πολλὰ αὐτοὺς ἠθληκέναι καὶ ἐπὶ πολλῷ ἀντιμαχέσασθαι ἢ (οὐ γὰρ κατὰ προαίρεσιν ἐν τούτῳ ἐληλύθασιν, ἀλλὰ καταπροδοθέντες ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς), ἐπειδὴ καὶ στίγματα τοῦ Ἰησοῦ ἐνδείκνυνται ἐν τοῖς σώμασιν αὐτῶν ἢ, καὶ ἦδη τινὲς τρίτον ἔτος ἔχουσι καταπεθύντες· προσεπιτηθῆναι αὐτοῖς ἀπὸ τῆς προσελύσεως καθ' ὑπόμνησιν ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἄς, καί περ νηστεύσας ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τὸ βαπτισθῆναι, ἐπειράσθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου· εἰς ἄς καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ περισσὸν διαγυμνασθέντες, εὐτοκύτερον ἢ τε νήψαντες, γρηγορήσουσιν εἰς προσευχὰς τοῦ λοιποῦ, καταμελετώντες τὸ λελεγμένον ἢ ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν πειράζοντα αὐτὸν, ἵνα προσκυνήσῃ γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ

C ΒΑΣ. Οἱ παρόντες κανόνες περὶ τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν οἰκείαν πίστιν, καὶ μετανοησάντων, διαλαμβάνουσι. Καὶ αὐτίκα ὁ πρῶτος κανὼν διακελεύεται, τοὺς θύσαντας μετὰ βασάνους πολλὰς, ὡς μὴ δυνηθέντας διὰ ἀσθένειαν ἐγκαταρῆσαι, καὶ διαβιβάσαντας τρία ἔτη ἐν τῇ μετανοίᾳ, προσεπιτηθῆναι καὶ ἐτέρας τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ οὕτω δεχθῆναι. Σημείωσαι τοὺς παρόντας κανόνες διοριζο-

^α *Math.* iv, 10.

VARIE LECTIONES.

^α ἀνυποκρίτους. ^β προδομένους. ^γ ἀντιμαχέσασθαι. ^δ εὐτόκων. ^ε ἐντοκύτερον. ^{στ} λεγόμενον.

μένους διάφορά τινα καὶ ἀναγκαῖα, χάριν τῶν ἀρνη-
σθεῶν ζητούντων μετάνοιαν, καὶ περὶ τῶν αὐτομολ-
ησάντων εἰς τὸ μαρτύριον καὶ ἐκπεπωκότων, καὶ
τῶν ἑμολογησάντων τὴν πίστιν, καὶ περὶ ἄλλων
τινῶν τοιούτων. Ζῆτει ἀναγκάτως καὶ τοὺς πλείους
κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρῃ συνόδου.

ΖΩΝΑΡ. Διαιρέσεις ποιεῖται ὁ ἅγιος οὗτος Πατὴρ
τῶν ἐν διωγμοῖς ἀρνησαμένων τὴν πίστιν τὴν οἰ-
κείαν, καὶ φησιν, ὅτι τοῖς ἀχθεῖσι πρὸς τοὺς τυράν-
νους, καὶ εἰς φυλακὴν ἐμβληθεῖσι, βασιάνους τε ἀνηκέ-
στους ὀπομενηκόσι, καὶ ἀφρονήτους (ἢ ἀφορήτους)
μάστιγας, καὶ σχεδὸν ἀνιάτους καὶ ἀθεραπεύτους (ἄχος
γὰρ ἡ θεραπεία ἐστὶ, καὶ ἀνήκιστον τὸ ἀθεράπευτον),
καὶ ἄλλας ἀνάγκας, καὶ μετὰ ταῦτα ὑποκῶφαι καὶ θύ-
σαι, ὡς ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκὸς προδοθεῖσι,
μὴ δυνηθείσης μέχρι τέλους ἐγκαρτερῆσαι τὰς ἀλ-
γεινοῖς, ἀρκεῖ ὁ παρελλών χρόνος εἰς ἐπιτέμνησιν. Τέ-
ταρτον γὰρ φησιν ἦδη Πάσχα ἐπικατελιήφην, ἐξότου
πικτώκασιν τὴν μεγίστην πτώσιν. Καὶ εἰ τάχα καὶ
ἐξ ἀρχῆς, ὅτε προσήλθον μεταμελόμενοι, οὐκ ἐδέχθη-
σαν, ὅμως ὅτι οὐ κατὰ προαίρεσιν ἦλθον εἰς τὸ θύ-
σαι, καὶ ἀντέστησαν ἐπιπολῶν, καὶ στίγματα τοῦ Ἰη-
σοῦ, ἦγον μώλωπας τῶν τραυμάτων, ὧν ὑπέστησαν
ἕκαστος τοῦ Χριστοῦ, ἔχουσι, καὶ ἦδη τρίτον ἔτος παρ-
ῆλθεν πενθούτων αὐτῶν διὰ τὴν πτώσιν, προσεπιτι-
μηθῆναι ὤρισεν, ἀντὶ τοῦ, ἐπὶ πλέον ἐπιτιμηθῆναι,
ἄλλας τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐξότου προσήλθον
ζητούντες δεχθῆναι· ἐν αἷς ἐπὶ πλέον γυμνασίαν
ἐπιδείξαντες, καὶ εὐτονώτερον νήψαντες, ἦγον σπου-
δαίτερον προσχόντες ἑαυτοῖς, γρηγορήσουσιν εἰς
προσευχὰς, καταμελετώντες, ἦγον συνεχῶς ἐν
φρονέει ποιούμενοι, καὶ λέγοντες, ἃ ὁ Κύριος πρὸς
τὸν πειράζοντα εἶπεν· Ὑπαγε ἐπίσω μου, Σατανᾶ·
γῆτρᾶται γὰρ· Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνή-
σαι, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.

KANON B.

« Τοῖς δὲ μετὰ τὸ φυλακισθῆναι μόνον ἢ καὶ ὀπο-
μενηκέναι τὰς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ, ὡς ἂν ἐν πο-
λιορκίᾳ, θλίψεις τε καὶ δυσωδίας, ὕστερον δὲ
χωρὶς πολέμου βασιάνων γενομένους ἢ αἰχμαλώτους,
κατὰ πολλὴν πτωχείαν δυνάμειος, καὶ κατὰ τινα
τυφλότητα τεθραυσμένοις, ἐπαρκέσει ἐνιαυτὸς
πρὸς τῷ ἑτέρῳ χρόνῳ· ἐπεὶ ὅλων καὶ αὐτοὶ ἐπι-
δεικασίαν ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοῦ ὄνματος τοῦ Χρι-
στοῦ ἠλιθίῳ· εἰ καὶ ἀπέλασαν ἐν τῷ δεσμο-
τηρίῳ τῆς παρὰ τῶν ἀδελφῶν πολλῆς ἀναπαύ-
σεως. Ἄπειρ πολλαπλασίονα ἀποδώσουσι, ποθοῦν-
τες λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς πικροτάτης αἰχμαλω-
σίας τοῦ διαβόλου, μεμνημένοι μάλιστα τοῦ λέγον-
τος Πνεῦμα τοῦ Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, ὃ εἶπεν·
Ἐρχοσέ με· εὐαγγελίσασθαί πτωχοῖς ἀπέσταλκέ
με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἀφροσιν, καὶ τυφλοῖς
ἀνάβλεψιν, ἀποστελεῖται τεθραυσμένους ἐν ἀφ-
σαι, κηρύξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν, καὶ ἡμέρων ἀνταποδόσεως. »

^a Isa. lxi, 1, 2; Luc. iv, 18, 19.

VARIÆ LECTIONES.

^a μόνον om. ^b γενομένων. ^c τοῦ Χριστοῦ om. ^d τοῦ em. ^e εἶπεν.

A finiunt in gratiam eorum qui Deum abnegarunt, et
pœnitentiam petunt, et de iis qui ad martyrium ul-
tro advolarunt, et lapsi sunt, et rursus fidem sunt
confessi, et de aliis quibusdam ejusmodi. Quare
etiam non absque fructu plurimos canones synodi
Ancyranæ.

ΖΩΝΑΡ. Inter eos qui turbulentis temporibus pro-
prium fidem abnegarunt, discrimen sanctus hic Pa-
ter statuit, atque, qui ad tyrannos rei acti sunt,
ac in vincula conjecti, tormentaque gravissima fla-
gellaque haud tolerabilia, quæque nulla propemo-
dum cura, aut medicina sanari possent (ἄχος nam-
que curationem significat, estque ἀνήκιστον idem
quod immedicabile), aliasque necessitates sustine-
runt; ac postea succumbentes immolarunt, velut a
carnis imbecillitate proditi, quæ ad finem usque
obdurare in doloribus haud potuerit, iis multæ
nomine decursum jam tempus sufficere. Quartum
siquidem, inquit, Pascha jam exactum est, ex quo
in gravissimum hunc incidere casum. Ac etiam si
forte initio cum pœnitentia ducti accesserunt, non
sunt suscepti, tamen quia non sponte processere
ad immolandum diuque repugnarunt, ac stigmata
Jesu, vulnere nempè quæ pro Christo sustinuerunt
cicatrices gerunt: tertiusque jam effluxit annus ex
quo lugent lapsum illum, insuper multæ, hoc est,
alios adhuc quadraginta dies ex quo ad communio-
nem admitti postulantibus accesserunt, multæ no-
mine injungendos esse decernit. In quibus majorem
ad hoc ostendentes pœnitentiæ exercitationem, et
intentius, hoc est, attentiore cura jejunantes, at-
tententes sibimetipsis, vigilent in orationibus, me-
ditantes, hoc est animo perpetuo versantes, vocæ-
que usurpantes quæ Dominus ad tentatorem dixit:
Abi pone me, Satana; scriptum est enim: Dominum
Deum tuum adorabis, et illi soli servies.

§ CANON II.

« Iis autem qui postquam in custodiam traditi
sunt, et in carcere, tanquam in obsidione, af-
flictiones gravesque fetores passi sunt; postea
autem sine bello tormentorum captivi facti sunt,
nimia virium inopia et quadam cæcitate confracti,
annus ad aliud tempus injunctus sufficet: nam
ipsi quoque se omnino pro nomine Christi affi-
gendos dedere: si etiam a fratribus in carcere
multam consolationem assecuti sunt. Quæ qui-
dem multiplicata reddent, liberari cupientes ab
acerbissima captivitate diaboli, ejus maxime re-
cordantes qui dicit: Spiritus Domini super me,
quam ob causam misit me: ut pauperibus evan-
gelizarem misit me, et annuntiarem captivis libe-
rationem, et cæcis visus recuperationem, et mitte-
rem fractos in remissionem, prædicare annunt
Domini acceptabilem, et diem retributionis. »

BALS. Hic canon statuit ut qui in custodia solum male affecti sunt, et sine tormentis lapsi sunt, post triennium alius quoque anni poena puniantur. Si forte enim, inquit, consolationem assecuti sunt, utpote aliquibus fidelibus vitæ subsidia suppeditantibus, ii quoque debent veniam obtinere, ut qui gratia pro fide passi sunt.

ZONAR. In secundo ordine eos locat qui tantummodo in vincula conjecti, atque in carcere male affecti sunt, tum nullis vexati cruciatibus peccaverunt: quibus præter decursum tempus, triennium videlicet de quo supra dictum est, anni quoque præterea unius mulctam irrogari placet. Quoniam et ipsi, inquit, pro Christi nomine direxati sunt; etiamsi forte solatii quidpiam in carcere a fratribus consecuti sunt. Probabile enim est fideles, quicunque nulla custodia detinebantur, in vincula conjectis vitæ subsidia ministrasse, iisque proinde levationis aliquid attulisse. Quæ quidem multiplicata reddent, pro iis nimirum quibus in custodia oblectati sunt, poenitentiam agentes vexabunt se ipsos, ac multis modis afflictabunt; si ex eo quod Christum abnegarunt, a diaboli captivitate liberari velint, illius captivi et servi facti. Subjicit mox prophetæ verba, quæ sunt ex Isaia deprompta, quorum meminisse oportere ipsos affirmat.

CANON III.

« Iis autem qui nihil ejusmodi passi sunt, nec
« fidei fructum ostenderunt, sed ad vitium ultro
« transfugerunt, a metu et timiditate proditi; nunc
« autem veniunt ad poenitentiam, necesse est et
« conveniens infrugiferæ ficus parabolam proponere,
« ut Dominus dicit: *Habebat quis ficum plantatam in suo vineo: et venit quærens in ea fructum, et non invenit. Dixit autem vinitori: Ecce tres annos, ex quo ego venio quærens fructum in hac ficu, et non invenio; excinde eam: cur terram inaniter occupat? Ille vero respondens dicit illi: Domine, dimitte illam hoc quoque anno, donec circa eam fodero, et latamen injecero; si quidem fructum fecerit; sin minus, eam in futurum excindes*»: qua ante oculos accepta, et ostenso digno fructu poenitentiae, in tanto temporis intervallo magis juvabuntur. »

BALS. Eos qui propter solum metum et timiditatem transfugerunt, ad poenitentiam autem respexerunt, triennio punit canon secundum parabolam ficus quæ est in Evangeliiis. Dominus enim inquit: *Iam tribus annis* **10** *ad hanc venio quærens fructum, et non invenio. Vinitor autem, Dimitte illam, inquit, et hoc anno.*

ZONAR. Quicumque vero, inquit, nihil perpassi acerbum, ob metum solum ac timiditatem transfugerunt, pro eo quod ipsi sponte pravitatem sunt consecrati; mox animum ad poenitentiam adjecere.

» Luc XIII 6-9.

ΒΑΣΣ. Οὗτος ὁ κανὼν διαλαμβάνει τοὺς μόνον κακοπαθήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας, ἐπιτιμᾶσθαι μετὰ τὸν τριετῆ χρόνον καὶ ἐπὶ ἑτερον ἑνιαυτόν. Εἰ τάχα γὰρ, φησὶ, καὶ ἀπέλαυσαν παρακλήσεως, ὡς τικῶν πιστῶν χορηγούντων αὐτοῖς τὰ πρὸς διοικήσιν, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὀφείλουσι συγγνώμης ἀξιούσθαι ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως κακοπαθήσαντες.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν δευτέρῃ τάξει τίθησι τοὺς μόνον φυλακισθέντας, καὶ κακοπαθήσαντας ἐν τῇ φυλακῇ, καὶ χωρὶς βασάνων παραπεπτωκότας: οἷς ἑνιαυτὸν ἑταξάν (ἴ. ἑταξάν) εἰς ἐπιτίμιον μετὰ τὸν παρελθόντα χρόνον, ἤγουν τὴν τριετίαν ἣν εἴρηκεν ἄνω. Διότι καὶ αὐτοὶ, φησὶν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος ἐθλίβησαν τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ τάχα ἀπέλαυσαν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ παρακλήσεως ἐκ τῶν ἀδελφῶν. Ὡς εἶποιε γὰρ, οἱ πιστοὶ, ὅσοι οὐ συνεσχέθησαν, τοῖς κατειργημένοις ἐχορήγουν τὰ εἰς διοικήσιν, καὶ ἀνέπαυον αὐτούς. Ἄπερ πολλαπλασίονα ἀποδώσουσιν, ἀντὶ τοῦ, ἀνθ' ὧν ἀπέλαυσαν ἐν τῇ φυλακῇ μετανοοῦντες θλίβουσιν ἑαυτούς καὶ κακώσουσι πολλαπλασίως, εἰ θέλουσι λυτρωθῆναι ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ διαβόλου, αἰχμάλωτοι καὶ δοῦλοι γεγονότες αὐτῷ διὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα ἐπάγει τὰ προφητικὰ ῥήματα, ἃπερ ἐκ τοῦ Ἠσαίου εἶσι, λέγων δεῖν μεμνηθῆαι αὐτούς.

KANON Γ

« Τοῖς δὲ μὴδ ὄλων μὲνεν τι τοιοῦτον πεπονήσει,
« μὴδὲ ἐνδειξαμένοις καρπὸν πίστεως, ἀλλ' αὐτομα-
« λήσασιν πρὸς τὴν κακίαν, προδομένοις ὑπὸ δει-
« λίας καὶ φόβου, νῦν δὲ εἰς μετάνοιαν ἐρχομένοις, ἀνα-
« γκαλὸν ἐστὶ καὶ ἀρμόζον τὴν τῆς ἀκάρπου συκῆς πα-
« ραβολὴν παραθέσθαι, ὡς ὁ Κύριος λέγει: *Συκῆν
« εἶχε τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελώρῳ αὐτοῦ
« καὶ ἦλθε ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐκ εὗρεν.
« Εἶπε δὲ πρὸς τὸν ἀμπελοურγόν: Ἴδου τρία ἔτη ἀφ'
« οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ
« οὐκ εὗρίσκω· ἐκκοψόν αὐτήν· ἰνατί καὶ τὴν
« γῆν καταργεῖ; Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς λέγει αὐτῷ·
« Κύριε, ἄφερ αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως δευ-
« σκάψω τὰ περὶ αὐτήν, καὶ βάλω κόπρια· κἄν
« μὲν ποιήσῃ καρπὸν· εἰ δὲ μὴ γέ, εἰς τὸ μέλλον
« ἐκκόψεις αὐτήν· ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν λαβόντες, ἐν-
« δεξάμενοι τε καρπὸν ἀξίον τῆς μετανοίας, ἐν τῷ
« διαστήματι τοῦ τοσοῦτου χρόνου μέλλον· ὠφελί-
« θήσονται. »*

ΒΑΣΣ. Τοὺς μέντοι διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν αὐτομολήσαντας, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπιδόντας, διὰ τριετίας ἐπιτιμᾶ ὁ κανὼν, κατὰ τὴν ἐν Εὐαγγελίῳ παραβολὴν τῆς συκῆς. Ὁ γὰρ Κύριος, *Τρία ἔτη*, ἔφησεν, *ἔρχομαι πρὸς αὐτήν ζητῶν καρπὸν, καὶ οὐκ εὗρίσκω· ὁ δὲ ἀμπελοურγός, Ἄφερ, εἶπεν, αὐτήν, Κύριε, καὶ τοῦτο τὸ ἔτος.*

ΖΩΝΑΡ. Ὅσοι, δὲ, φησὶ, μὴ τι ὑποστάντες ἀγγεινὸν, διὰ φόβον μόνον καὶ δειλίαν ἑγυτομώλησαν, ἀντὶ τοῦ, αὐτοὶ ἐκόντες προσῆλθον τῇ κακίᾳ, εἶτα εἰς μετάνοιαν ἀπειδόν, τοῖς τοιοῦτοις ἢ τῆς συκῆς

ἀρμόσει παραβολή κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον· ἦν λαβόν-
τες πρὸ ὀφθαλμῶν, κόπον ἄξιον μετανοίας ἐπὶ το-
σοῦτου χρόνον δόντες ὠφελήθησονται, ἤγουν ἐπὶ τε-
τραετίας. Ὁ γὰρ Κύριος, *Τρία ἔτη*, ἐφησεν, *ἔρχο-
μαι πρὸς αὐτήν, ζητῶν καρπὸν, καὶ οὐχ εὗρισκω·*
ὃ δὲ ἀμπελοργὸς, *Ἄφες αὐτήν*, εἶπεν, *Κύριε, καὶ*
τοῦτο τὸ ἔτος.

ΚΑΝΩΝ Δ'.

ε Τοῖς γὰρ παντάπασιν ἀπαγνωσμένοις καὶ ἄμετα-
νοήτοις, *δέρμα τε Αἰθίοπος ἀμετάβλητον κεκτημέ-
νοις, καὶ ποικίλματα παρδάλεως, λεχθήσεται τὸ τῆς*
ἑτέρας συκῆς· Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται
εἰς τὸν αἰῶνα· διὸ καὶ παραχρῆμα ζηραίνεται.
ε Ἀποπληροῦται γοῦν ἐπ' αὐτοῖς καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ
ε Ἐκκλησιαστοῦ εἰρημένον· *Διστραμμένον οὐ δύ-
ναται ἑπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνή-*
σεται ἀριθμηθῆναι. Εἰ μὴ γὰρ πρότερον τὸ δι-
εστραμμένον διορθωθῆ, ἀδύνατόν ἐστι αὐτὸ ἐπικο-
σμηθῆναι· καὶ εἰ μὴ πρότερον τὸ ὑστέρημα ἀνα-
πληρωθῆ, ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸ ἀριθμηθῆναι. Ὅθεν
ε καὶ ἐπὶ τέλους συμβήσεται αὐτοῖς τὸ λεγόμενον ὅτι
ε ὑπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαίου· *Καὶ εὑροῦνται γὰρ,*
ε φησί, τὰ κῶλα τῶν ἀνθρώπων τῶν παραθεθηκό-
των ἐν ἐμοί· ὃ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτή-
σει, καὶ τὸ πῖρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται, καὶ
ε ἕσονται εἰς δρασιν πάση σαρκί· ἐπεὶ καὶ ὡς
ε προλέλεκται ὑπ' αὐτοῦ· *Οἱ δὲ ἄδικοι, ὡς θάλασσα*
ε ἀναβεβρασμένη, ὡς, *οὕτω κλυδωνισθήσονται, καὶ*
ε οὐκ ἔστι χάλρειν τοῖς ἀσεβέσιν, εἶπεν ὁ Θεός.

ΒΑΛΣ. Ἄ μὲν προείρηται περὶ τῶν πεπτωκότων, **C**
εἴρηται καὶ περὶ μεταμελομένων· κατὰ δὲ τῶν ἀμε-
τανοήτων τὴν κατάραν τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει,
πρὸς ἣν ὁ Κύριος ἐφη διὰ τὸ ἀκαρπον· *Μηκέτι ἐκ*
σοῦ καρπὸς γένηται.

ΖΩΝΑΡ. Ἄ μὲν προείρηται περὶ τῶν παραπετωκό-
των, εἴρηται καὶ [add. περὶ] μεταμελομένων. Κατὰ δὲ
τῶν ἀμετανοήτων ἐξ ἀπογνώσεως ἢ πονηρᾶς γνώμης,
καὶ τὸ ἐξ ἁμαρτίας μελάνωμα ἀμετάβλητον καὶ ἀνέκ-
πλυτον ἐχόντων, ὡς οἱ Αἰθίοπες τὸ ζοφερὸν τοῦ δέ-
ρματος, καὶ ἡ πάρδαλις τὰ ποικίλματα, τὴν κατάραν
τῆς ἑτέρας συκῆς ἐπάγει· πρὸς ἣν ὁ Κύριος ἐφη
διὰ τὸ ἀκαρπον· *Μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται·*
καὶ πληροῦσθαί φησιν ἐπ' αὐτοῖς τὰ τοῦ Ἐκκλησια-
στοῦ, λέγοντος· *Διστραμμένον οὐ δυνήσεται* **D**
ἑπικοσμηθῆναι, καὶ ὑστέρημα οὐ δυνήσεται ἀρι-
θμηθῆναι· εἴτα σαφηνίσας τὰ ρητὰ ταῦτα, προστί-
θησι καὶ τὰ τοῦ Ἡσαίου.

ΚΑΝΩΝ Ε'.

ε Τοῖς δὲ καθυποκριναμένοις κατὰ τὸν ἐπιληπτει-
ε σάμενον Δαβὶδ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ, οὐκ ὄντα ἐπιλη-
ε πτον· καὶ μὴ γυμνῶς ἀπογυφάμενοις τὰ πρὸς
ε ἔρησι, ἀλλὰ διακαίξασιν κατὰ πολλὴν στενοχω-
ε ρίαν, ὡς ἂν παῖδια βουλευτικὰ ἔμφρονα ἐν παιδίοις·
ε ἄφροσι, τὰς τῶν ἰχθῶν ἐπιβουλὰς, ἤτοι ὡς διελ-

^a *Width.* xxi, 19.

^b *Eccle.* i, 15.

^c *Isa.* lxxvi, 24.

^d *Isa.* lxxii, 20, 21.

^e *I Reg.* xxi, 13.

VARIÆ LECTIONES.

^a καὶ om. ^b δυνήσεται. ^c λελεγμένον. ^d deest γὰρ. ^e ὡς θάλασσα ἀναβεβρασμένη om. ^f καὶ add.

^g Ἐκκλησιαστικῶς.

A in eos parabola evangelica sicut quadrabit : quam
præ oculis habentes, dignum poenitentiae laborem
æquali tempore exhibentes, juvabuntur, hoc est ad
quartum usque annum. Dominus namque, *Tres an-*
nos, inquit, *venio ad ipsam, quærens fructum, nec*
invenio. Agricola vero, *Dimitte,* ait, *illam, domine,*
et hoc anno.

CANON IV.

ε lis enim qui sunt omnino desperati, et poeni-
ε tentiam non agunt, et pellem Æthiopsis immuta-
ε bilem possident et pardi varietates, dicetur, quod
ε alii sicut dictum est : *Nequaquam ex te fructus*
ε fiat in æternum, et ideo statim quoque exare-
ε scit. In iis enim impletur quod ab Ecclesiasto
ε dictum est : *Quod perversum est, non poterit ex-*
ε ornari, et defectus numerari non poterit. **B**
ε nisi enim quod perversum est prius rectum fuerit,
ε fieri non potest ut id exornetur; et nisi prior de-
ε fectus expletus fuerit, fieri non potest ut is na-
ε meretur. Unde et in fine eis eveniet quod a pro-
ε pheta Isaiæ dicitur : *Et videbuntur,* inquit, *mem-*
ε bra eorum qui transgressi sunt in me. Vermis
ε enim ipsorum non morietur, et ignis eorum non
ε exstinguetur : et crunt in aspectum omnis carnis.
ε Quandoquidem, ut et ab ipso prædictum est :
ε *Injusti autem sic fluctuabunt, et requiescere non*
ε poterunt. Non est gaudere impiis, dicit Deus. **d.**

ε ἀναπαύσασθαι οὐ μὴ δυνήσονται. (f. δυνήσονται).

DALS. Quæ prius quidem dicta sunt de lapsis, de
resipiscentibus etiam dicta sunt. Adversus eos au-
tem qui nulla poenitentia ducuntur, alterius sicut
exsecrationem inducit, ad quam Dominus dicit
propter infertilitatem : *Fructus amplius ex te non*
fiat.

ZONAR. Quæ prius quidem de lapsis dicta sunt,
dicta sunt etiam de resipiscentibus. Contra illos
vero qui ex desperatione vel depravata opinione
poenitentiam non agunt, ac perpetuo inhærentem
ac indelebilem peccati nigrorem gestant, ut Æthio-
pes fuscam pellem. pardusque varietates; alterius
sicut exsecrationem inducit. Ad quam Dominus ob
sterilitatem, *Ne fructus,* inquit, *amplius ex te na-*
scatur. Implendumque ait in ipsis illud Ecclesia-
stes, dicentis : *Quod perversum est non poterit exor-*
nari, et defectus numerari non poterit : quibus mox
explicatis, Isaiæ quoque verba subiungit.

II CANON V.

ε lis autem qui simularunt sicut et David ^e, qui
ε se epilepticum fingebat, ne moreretur, quamvis
ε re vera epilepticus non esset; et non nude nega-
ε tionem inscripserunt, sed in multis angustiis, tan-
ε quam pueri consilio et prudentia præditi inter
ε pueros insipientes, inimicorum insidias ludificati

e sunt, vel ut qui altaria pervaserint, vel tanquam
 e qui chirographum dederint, vel ut qui pro se
 e ethnicos immiserint; etiam si nonnulli eorum
 e qui confessi sunt, ut audivi, aliquibus eorum
 e ignoverunt, quoniam maxima cautione vitarunt,
 e ne ipsi suis manibus ignem facerent, et dæmonas
 e impuros suffrent: licet vero ex ægentis igno-
 e rantia eos latuit, semestris tamen pœnitentiæ
 e pœna illis imponetur. Sic enim ipsi quoque ma-
 e gis juvabuntur, prophetæ dictum meditantés, et
 e dicentes: *Puellus genitus est nobis, filius et datus*
 e *est nobis, cuius principatus est in humero meo, et*
 e *vocatur nomen ejus, magni consilii Angelus* ^a Qui,
 e ut scitis, in sexto mense conceptionis, cum alius
 e infans prædicasset ante adventum ejus pœniten-
 e tiam in remissionem peccatorum ^b, conceptus est
 e et ipse ad prædicandam pœnitentiam. Et enim
 e utrosque audimus in primis prædicantes non so-
 e lum de pœnitentia, sed et de regno cœlorum:
 e quod quidem, ut didicimus, *intra nos est* ^c, quod
 e *prope nos sit verbum quod credimus in ore nostro*
 e *et corde nostro, quod Jesus est Christus: cre-*
 e *den:es in corde nostro, quod Deus ipsum suscitavit*
 e *ex mortuis: ut qui audiant quod corde quidem*
 e *creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad*
 e *salutem* ^d.
 e τὸν ἡγεῖσεν ἐκ νεκρῶν ἕτε δὴ ¹⁰ ἀκούοντες, ὅτι καρδίᾳ μὲν πιστεύεται ¹¹ εἰς δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. ¹²

BALS. Si qui autem simularunt se ad aras qui-
 dem accedere, vel scribere quod fidem negant; non
 nude autem et aperte hoc fecerunt, sed arte aliqua
 eos qui vim afferebant, illuserunt; sicut David qui
 se epilepsia correptum simulavit cum fugeret Sau-
 lem, et esset apud alienigenas; et ita mortem eva-
 sit: illuserunt autem inimicorum insidias, ut puelli
 consilii prudentiaque præditi pueros insipientes
 eludunt: impios enim fefellerunt, quod sacrificare
 quidem visi sunt, non tamen sacrificarunt: forte
 enim pro se ethnicos vel infideles submiserunt, et
 per illos sacrificare ipsos existimarunt: eis, in-
 quit, semestre tempus sufficet ad pœnitentiam.
 Et si enim non sacrificarunt, quia tamen sacrificare
 polliciti sunt, vel alios submiserunt, pœnitentia
 indigere sunt existimati; etiamsi nonnullis eorum
 ignoverunt quidam, qui pro fide testimonium de-
 dere. Eos autem pueris quidem confert, ut qui non
 viriliter idololatrias resistunt; prudentibus vero, ut
 qui artificio sacrificia declinarunt.

ZONAR. Si qui vero ad aras quidem se accedere
 simularunt, aut scribere quod fidem negant, verum

^a Isa. ix, 6. ^b Luc. i, 76, 77. ^c Luc. xvii, 21. ^d Rom. x, 8-10.

VARIE LECTIONES.

¹⁰ διεκθόντας... χειρογραφῆσαντας... βαλόντας. ¹¹ ὁμολογητῶν. ¹² τοῦ πράξαντος. ¹³ ἐγενήθη
 ἡμῖν, υἱὸς καὶ. ¹⁴ ὅσπερ. ¹⁵ αὐτὸς. ¹⁶ κηρυσσάντων. ¹⁷ περὶ ἧς καὶ αὐτοὶ ὑπομνησθέντες μαθήσονται
 ὁμολογεῖν ἐν τῷ στόματι ἑαυτῶν ὁμ. ¹⁸ δέ. ¹⁹ πιστεύετε... ἡμολογεῖτε.

(15) Ὅτι Ἰησοῦς Χριστός. Harduinus in sua *Con-*
cilioarum editione ex ms. Regio 2058, ὅτι Κύριος
 Ἰησοῦς. Sic Rom. x, 9. Idem paulo post, ἕτε δὴ. Illic

A e θόντες ¹⁰ βρωμούς, ἦτοι ὡς χειρογραφῆσαντας, ἦτοι
 e ὡς ἀνθ' ἑαυτῶν βαλόντες ἔθνικοὺς, εἰ καὶ τισιν
 e αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων ¹¹,
 e ὡς ἤκουσα (ἐπεὶ μάλιστα κατὰ πολλὴν εὐλάβειαν
 e ἐξέφυγον αὐτόχειρες γενέσθαι τοῦ πυρὸς καὶ τῆς
 e ἀναθυμιάσεως τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων)· ἐπεὶ τοί-
 e νον ἔλαθεν αὐτοὺς ἀνοίξαι τοῦτο πράξαντας ¹², διωκ-
 e ἐξάμημος αὐτοῖς ἐπιτεθῆσεται τῆς ἐν μετανοίᾳ ἐπι-
 e στροφῆς. Οὕτω γὰρ μᾶλλον καὶ αὐτοὶ ὠφελήθησον-
 e ται, καταμελετῶντες τὸ προφητικὸν ῥητὸν, καὶ
 e λέγοντες· *Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν υἱός, καὶ* ¹³
 e *ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐκ τοῦ ἔμου αὐτοῦ, καὶ*
 e *καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετὰ τῆς βουλῆς Ἁγ-*
 e *γελος*. Ὅσπερ ¹⁴, ὡς ἴσται, ἐν τῷ ἕκτῳ μηνὶ τῆς
 e συλληψέως τοῦ ἐτέρου παιδίου, τοῦ προκηρῦξαντος
 e πρὸ προσώπου τῆς εἰσοδου αὐτοῦ *μετάνοια* εἰς
 e *ἄρσιν ἀμαρτιῶν*, συνελήφθη καὶ αὐτὸ ¹⁵ κηρύ-
 e ξαι μετάνοια. Καὶ γὰρ καὶ τῶν ἀμφοτέρων ἀκούο-
 e μεν ἐν πρώτοις κηρυσσάντων ¹⁶ οὐ μόνον περὶ με-
 e τανοίας, ἀλλὰ καὶ περὶ βασιλείας οὐρανῶν, ἦτις,
 e καθὼς μεμαθήκαμεν, *ἐντός ἡμῶν ἔσται*, τῷ ἔγγυς
 e *ἡμῶν εἶναι τὸ ῥήγμα* ὃ πιστεύομεν ἐν τῷ στόματι
 e *ἑαυτῶν* καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν· περὶ ἧς καὶ
 e αὐτοὶ ὑπομνησθέντες, μαθήσονται ὁμολογεῖν ἐν τῷ
 e στόματι ἑαυτῶν ¹⁷, ὅτι Ἰησοῦς Χριστός (5)· *πι-*
 e *στεύοντες ἐν τῇ καρδίᾳ ἑαυτῶν, ὅτι ὁ Θεὸς ἀ-*

C BALS. Et de tines ὑπεκρίθησαν μὲν προσεῖναι
 C τοῖς βρωμοῖς, ἦτοι γράψαι, ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν,
 οὐ γυμνῶς δὲ καὶ φανερώς τοῦτο ἐποίησαν, ἀλλὰ διὰ
 τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτοὺς, ὡς
 ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπιληπτον ὑπεκρίθη, φεύγων τὸν
 Σαοὺλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ
 οὕτω τὸν θάνατον διαπέφυγε· διέπαιξαν δὲ τὰς τῶν
 ἐγβρωῶν ἐπιβουλὰς, ὡς παιδία βουλευτικὰ ἔμψρονα
 διαπαίζουσιν ἀφρονὰς παῖδας· ἠπάτησαν γὰρ τοὺς
 ἀσεβεῖς, διὰ τὸ δόξαι μὲν θύειν, μὴ θύσαι δὲ· τυ-
 χὸν γὰρ ἀνθ' ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἔθνικοὺς ἢ ἀπίστους,
 καὶ δι' ἐκαίνων ἐνομίαν τεθυκέναι· τοῖς τοιούτοις,
 φησὶν, ἐξάμημος καιρὸς ἀρχίσθη εἰς μετάνοιαν. Ἐάν
 γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ' ὅτι συνέθεντο θύσαι ἢ ἐτέρους
 ὑπέβαλον, ἐλογίσθησαν δεῖσθαι μετάνοιας, εἰ καὶ τισιν
 αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν μαρτυρησάντων ὑπὲρ
 τῆς πίστεως. Ἀπεικάζει δὲ τοῦτους παισὶ μὲν ὡς
 μὴ ἀνδρικῶς ἀντικαταστάντας τοῖς εἰδωλολάτραις,
 ἔμψροσι δὲ ὡς εὐμεθόδως τὴν οὐσίαν ἐκκλίναντας.

ZONAR. Et de tines ὑπεκρίθησαν μὲν προσεῖναι
 τοῖς βρωμοῖς, ἦτοι γράψαι, ὅτι ἀρνοῦνται τὴν πίστιν,

ὡς γυμνῶς δὲ τὰ πρὸς ἄρνησιν ἔγραψαν, ἀντὶ τοῦ ἄποκ ἀπαρκαλύπτως, οὐ φανερῶς, ἀλλὰ διὰ τινος μεθόδου διέπαιξαν τοὺς βιάζοντας αὐτοὺς, ὡς ὁ Δαβὶδ ὅτε τὸν ἐπιληπτον ὑπεκρίθη φεύγων τὸν Σαυὺλ, καὶ πρὸς τοὺς ἀλλοφύλους γενόμενος, καὶ οὕτω τὸν θάνατον διαπέφυγε· διέπαιξαν δὲ, φησὶ, τὰς τῶν ἑθρῶν ἐπιβουλὰς, ὡς παιδία βουλευτικὰ, Ἐμφρονα, φρόνιμα, καὶ συνετῶς δηλαδὴ βουλευόμενα, διαπαύζουσιν ἐν ἄφροσι παιδίοις. Ἐμφροσι δὲ ἀπεικάζει τοὺς ἀπατήσαντας τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ δόξαντας μὲν θύειν, μὴ θύσαντας δὲ Ἐμφρονας μὲν ὡς τὴν θύσαν τείως ἐκκλίναντας^{18*}· παιδείους δὲ, ὡς μὴ τέλειον καὶ ἀνδρῶδες ἐγδειξάμενους φρόνημα, καὶ γενναίως ἀντικαταστάσαντας τοῖς εἰδωλολάτραις, ἀλλ' ὁμῶς συνθεμένους θῦσαι, εἰ καὶ τινες^{19*} ἀνθ' ἑαυτῶν ὑπέβαλον ἐθνικοὺς, ἤγγον ἀπίστους, καὶ ἐκλείων θυσάντων ἐνομισθήσαν αὐτοὶ ταθυκίαι. Τοῖς τοιοῦτοις, φησὶν, ἐξέμνηος καιρὸς ἐφαρκεῖσι εἰς μετάνοιαν. Κἄν γὰρ οὐκ ἔθυσαν, ἀλλ' ἔτι συνέθεντο θῦσαι, ἢ ὅτι ἐτέρους ὑπέβαλον, καὶ ἔδοξαν αὐτοὶ θῦσαι, ἐλογίσθησαν δεῖσθαι μετάνοιαν, εἰ καὶ τισὶν αὐτῶν συνεχώρησάν τινες τῶν ὁμολογησάντων. Τινὲς γὰρ τῶν μαρτυρησάντων καὶ παθόντων ὑπὲρ τῆς πίστεως συνεχώρησαν τοῖς διὰ μεθόδων, ὡς εἶρηται, μὴ θῦσαι, καὶ ἐδέξαντο αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν, ὅτι ἐξέφυγον πολυτρόπως τὸ θυσιάσαι τοῖς δαίμοσι. Διὰ δὲ τὴν ἐξέμνηον προθεσίαν ἐμνήσθη τοῦ διὰ Γαβριὴλ μηνύματος, τοῦ ἐν τῷ ἔκτω μηνί τῆς συλλήψεως τοῦ Προδρόμου, ἐν ᾧ συνελήφθη ὁ Κύριος. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα ἀποστολικὰ·

casione, Annuntiationis per Gabrielem factæ meminit, sexto mense conceptionis Præcursoris, quo conceptus est Dominus. Tum apostolica verba subjungit :

KANON Γ'.

« Τοῖς δὲ δούλους Χριστιανούς ἀνθ' ἑαυτῶν ὑποθεληκόσιν, οἱ μὲν δούλοι, ὡς ἂν ὑποχείριοι ἦντες, καὶ τρέπον τινὰ καὶ αὐτοὶ φυλακισθέντες ὑπὸ τῶν δεσποτῶν, καταπειληθέντες τε^{18***} ὑπ' αὐτῶν καὶ διὰ τὸν φόβον αὐτῶν εἰς τοῦτο ἐηλυθότες καὶ ὀλισθήσαντες, ἐν^{18****} ἐνιαυτῷ τὰ τῆς μετάνοιαν ἔργα δεῖξουσιν, μανθάνοντες τοῦ λοιποῦ, ὡς δούλοι Χριστοῦ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ^{18*****}, καὶ φοβεῖσθαι αὐτόν· ἀκούοντες μάλιστα, ὅτι ἕκαστος ἐὰν [I. ὁ ἄν] τι ποιήσῃ ἀγαθόν, τοῦτο κομισεται παρὰ Κυρίου, εἴτε δούλος εἴτε ἐλεύθερος¹⁹. »

BALS. Τοὺς κατὰ κέλευσιν καὶ ἀπειλὴν τῶν δεσποτῶν θύσαντας δούλους ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἐπιτιμᾷ ὁ Πατήρ οὗτος· ὡς μὲν γὰρ πειθεῖται τοῖς δεσπόταις συγγνωμονεῖ, καὶ βαρεῖαν οὐκ ἐπάγει κόλασιν· ὡς δὲ δούλοις Χριστοῦ μᾶλλον οὔσι, κάκεινον πλέον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι, μετρίως ἐπιτιμᾷ. Ἐκαστος γὰρ, φησὶ κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, ὁ ἐὰν ποιήσῃ ἀγαθόν, κομισεται τοῦτο παρὰ Κυρίου, εἴτε δούλος εἴτε ἐλεύθερος.

ZONAR. Τινὲς δούλους οἰκείους Χριστιανούς ἀνθ' ἑαυτῶν καὶ ἀκότων [I. ἀκοντα:] ὑπέβαλον θύειν. Τοὺς

quæ ad abnegationem spectant non nude scripserunt, hoc est non manifeste, non aperte; sed artificio quodam eos qui vim inferebant ludificati sunt : ut David, qui dum Saulem fugeret, ac ad alienigenas devenisset, se epilepticum finxit, eoque pacto mortem evitavit. Ludificati porro sunt, inquit, inimicorum insidias; veluti pueri prudentes, consilio nimirum ac prudentia præditi, quique scilicet solenter consilium capientes, insipientes pueros illudunt. Prudentibus autem comparat eos a quibus decepti sunt impii, quique cum non sacrificaverint, sacrificare nihilominus visi sunt; prudentes quidem, ut qui sacrificium eousque evitaverint: pueros autem, quod perfectum ac virilem sensum minime induerint, nec generose idolorum cultoribus repugnarint; verum se sacrificaturos sunt pacti, etiam si quosdam pro se submiserint, ethnicos, hoc est, infideles, iisque sacrificantibus, ipsi sacrificasse existimati sunt. Ejusmodi, inquit, hominibus semestre tempus ad pœnitentiam sufficiet. Nam etsi minime immolarunt; tamen quia se immolatueros sunt pacti, vel quod alios submiscere, ipsique immolasse sunt visi, pœnitentia indigere judicati sunt: etsi quibusdam ex ipsis nonnulli confessorum ignovere. Eorum nempe quidam qui fide testes exhibuerunt ac pro fide sunt passi, iis qui artificio quodam, ut dictum est, non sacrificarunt, ignovere, ac illos cum fidelibus ad communionem admiscere, quod ne dæmonibus immolarent studiose vitaverunt. Porro hujus semestris termini occasione,

Annuntiationis per Gabrielem factæ meminit, sexto mense conceptionis Præcursoris, quo conceptus est Dominus. Tum apostolica verba subjungit :

CANON VI.

« Ii autem qui servos Christianos pro se submiserunt, servi quidem, ut qui ipsi sub manu essent, et quodammodo ipsi quoque in dominorum custodia essent, minisque ab ipsis terri, et propter eorum metum eo compulsi et lapsi, annu opera pœnitentiæ ostendent, et deinceps discunt, ut servi Christi, facere Christi voluntatem et cum timere: audientes maxime, quod unusquisque, si quid boni fecerit, hoc foret a Domino, sive servus sive liber sit²⁰. »

BALS. Servos qui dominorum jussu ac minis sacrificarunt, anno punit hic Pater: ut qui enim domino paruerint, ignoscit, et grave supplicium non infligit: ut qui autem sint magis Christi servi, et eum debent magis metuere, mediocre pœnam imponit. Unusquisque enim, inquit, secundum magnum Paulum, quod fecerit bonum a Domino recipiet, sive servus sive liber.

ZONAR. Nonnulli servos suos Christianos, pro se ipsis, etiam invitos ad immolandum submiscere.

* Ephes. vi, 8.

VARIÆ LECTIONES.

^{18*} ἐκκλίνοντα. ^{18**} ἢ καὶ εἰ τινες. ^{18***} τε omi. ^{18****} ἐν omi. ^{18*****} Θεοῦ. ¹⁹ deest ἐστὶ.

hocce igitur servos, quamvis dominorum jussione coacti, non autem sua voluntate, sacrificaverint, annum in poenitentia degere hic Pater jubet: meminisseque se cum sint fideles, esse Christi servos, eumque magis timere oportere: ac *καυτημασμε*, ut magnus ait Apostolus, *sive servum, sive liberum, quæ fecerit reportaturum.*

CANON VII.

« Liberi autem tribus annis in poenitentia examinabuntur, tum quod dissimulaverint, tum quod effecerint ut conservi sacrificarent, ut qui Apostolo non obedierint, qui vult *dominos eadem facere quæ servi, remittentes minas. Scientes, inquit, quod noster quoque et ipsorum Dominus est in cælis, et non est apud eum personarum acceptio.* Si unum autem omnes habemus Dominum, *apud quem non est personarum acceptio*; quoniam *nam et omnia, et in omnibus est Christus, in Bæbaris et Scythiis, servis et liberis*: debent considerare quod fecerunt, volentes suam ipsorum animam servare; qui consertos nostros traxerunt ad idololatriam, qui poterant et ipsi effugere, si jus et æqualitatem ipsis præbuissent ut rursus dicit Apostolus. »

BALS. Liberis autem seu dominis servorum sacrificare coactorum, triennii poenam injungit, quod et sacrificare simularunt, et omnino annuere visi sunt, et quod consertos sacrificare coegerunt, et quod Apostolo non paruerunt jubenti *servis minas remittere*; utpote cum ipsi quoque domini Dei servi sint, et famulorum conservi. Atque ipsi quidem festinarunt suam servare animam, consertos autem suos ad idololatriam compulerunt, qui poterant effugere.

13 ZONAR. Liberis autem, hoc est dominis servorum qui sacrificare sunt coacti, triennii poenam injungit: tum quia sacrificare se simularunt, ac succumbere omnino visi sunt: tum quia consertos coegerunt ut immolarent; nec obtemperarunt Apostolo jubenti *servis minas remittere*; cum ipsi quoque domini sint Dei servi, et famulorum conservi. Ac ipsi quidem festinarunt suam servare animam, consertos autem, qui effugere poterant ad idololatriam compulerunt.

CANON VIII.

« Iis autem qui proditi sunt, et exciderunt, qui et ipsi ad certamen accesserunt, se esse Christianos confitentes, et in custodiam cum tormentis conjecti sunt: æquum est in exultatione cordis vires simul addere, et eis in omnibus communicare, et in orationibus, et in participatione corporis et sanguinis Christi, et sermonis adhortatione: ut

^a Ephes. vi, 9. ^b Rom. ii, 11. ^c Coloss. iii, 11.

δούλους, εἰ καὶ κελεύσει τῶν δεσποτῶν ἔθυσαν, βιασθέντες, ἀλλ' οὐκ ἐξ οἰκείου θελήματος, ἐναυτὸν ἐν μετανοίᾳ διάγειν Ὁ Πατὴρ οὗτος διορίζειται, καὶ μαθεῖν, ὅτι, πιστοὶ ὄντες, Χριστοῦ δούλοι εἴσι, κἀκείνων μᾶλλον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι· καὶ ὅτι *ἐκαστος*, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, *δ' ἐὰν ποιήσῃ κομμῖται, εἰς τοῦ δούλου εἴτε ἐλευθερος.*

CANON Z.

« Οἱ δὲ ἐλεύθεροι ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἐξετασθήσονται ἐν μετανοίᾳ, καὶ ὡς ὑποκρινάμενοι¹⁶, καὶ ὡς καταναγκάσαντες τοὺς ὀμοδούλους θῦσαι, ἔτε¹⁶ δὴ παρακούσαντες τοῦ Ἀποστόλου τὰ αὐτὰ θέλοντος *ποιεῖν τοὺς δεσπότας τοῖς δούλοις, ἀνιέντας ἐτὴν ἀπειλήν· εἰδότες¹⁷, φησὶν, ὅτι καὶ ἡμῶν καὶ αὐτῶν¹⁷ ὁ Κύριός ἐστιν¹⁸ ἐν οὐρανοῖς, καὶ προσωπολήψια παρ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν.* Εἰ δὲ ἔνα Κύριον ἔχομεν¹⁹ οἱ πάντες, ἀπροσωπόληπτος, *ἐπὶ καὶ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ἐστιν ὁ Χριστός, ἐν τε βαρβάρους καὶ Ἑκβάσις, δούλοις καὶ ἐλευθέροις, σκοπεῖν ὀφείλουσιν ὃ κατεργάσαντο βελέσαντες τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν σῶσαι²⁰, τοὺς δὲ²⁰ συνδούλους ἑαυτῶν²¹ ἐλύσαντες ἐπὶ εἰδωλολατρείαν, δυναμένους καὶ αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, εἰ τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσότητα ἦσαν αὐτοῖς παρασχόντες, ὡς πάλιν ὁ Ἀπόστολος λέγει. »*

BALS. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ἦτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων, ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾶ· ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅπως ἔδοξαν κατανεῦσαι, καὶ ὅτι τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ Ἀποστόλου κελεύοντος *ἀνιένται τοῖς δούλοις ἐτὴν ἀπειλήν*, ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων τῷ Κυρίῳ, καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκίαν σῶσαι ψυχὴν, τοὺς δὲ συνδούλους ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατέπειπον, δυναμένους ἐκφυγεῖν.

ZONAR. Τοῖς δὲ ἐλευθέροις, ἦτοι τοῖς δεσπόταις τῶν βιασθέντων θῦσαι δούλων, ἐπὶ τριετίαν ἐπιτιμᾶ· ὅτι τε ὑπεκρίθησαν θῦσαι, καὶ ὅπως ἔδοξαν ὑποκύψαι, καὶ ὅτι καὶ τοὺς συνδούλους ἠνάγκασαν θῦσαι, καὶ ὅτι παρήκουσαν τοῦ Ἀποστόλου κελεύοντος *ἀνιένται τοῖς δούλοις ἐτὴν ἀπειλήν*, ὡς καὶ τῶν δεσποτῶν δούλων ὄντων Κυρίῳ, καὶ τοῖς οἰκέταις συνδούλων. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἔσπευσαν τὴν οἰκίαν σῶσαι ψυχὴν, τοὺς δὲ συνδούλους ἐπὶ εἰδωλολατρείαν κατέπειπον, δυναμένους ἐκφυγεῖν.

CANON IF.

« Τοῖς δὲ παραδεδομένοις καὶ²² ἐκπεπνωκόσι, τοῖς τε αὐτοῖς²² προσεληλυθόσιν εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὁμολογοῦσιν εἶναι Χριστιανοῖς, ἐμβεδημένους τε ἐν τῇ φυλακῇ μετὰ βασάνων, εὐλογόν ἐστιν ἐν ἀγαλλιάσει: καρδίας συνεπισχῶειν καὶ ποιικνεῖν ἐν πᾶσιν, ἐν τε ταῖς προσευχαῖς καὶ τῇ μεταλήψει τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ²³, καὶ τῇ παρακλήσει τοῦ

VARIE LECTIONES.

¹⁶ ὑποκρινόμενοι. ¹⁶ ὅτι. ¹⁷ εἰδότες. ¹⁷ ἡμῶν αὐτῶν. ¹⁸ ὁμοῖός ἐστιν. ¹⁹ ἔχομεν. ²⁰ add. εἰ. ²⁰ δὲ οὐκ. ²¹ ἑαυτοῖς. ²² καὶ οὐκ. ²³ αὐτοῦ Χριστοῦ οὐκ.

ε λόγου· ἵνα εὐτονώτερον αγωνισάμενοι, καταξιωθῶσι
 ε και αὐτοὶ τοῦ βραβεῖου τῆς ἀνω κλήσεως. Καὶ
 ε γὰρ ἐπτάκις, φησὶ, *πεσείται ὁ δίκαιος και ἀνα-*
στήσεται· ἔπερ εἰ καὶ πάντες οἱ ἐκπεπτωκότες
 ε πεποιήκεσαν, τελειοτάτην [add. ἀν] καὶ ὀλοκάριον
 ε μετάνοιαν ἐνεδείξαντο. »

ΒΑΛΣ. Τινὲς προσηγγέλθησαν καὶ παρεδόθησαν
 τοῖς τυράννοις. ἢ καὶ ἔκουσίως αὐτοῖς ἑαυτοὺς παρ-
 ἔδωκαν, ἡττηθέντες δὲ ὑπὸ τῶν κολάσεων, ἐκπεπτώ-
 κασι τῆς μαρτυρίας· εἶτα μεταμεληθέντες καὶ ἐπι-
 γνόντες τὸ ἀγαθόν, ὤμολόγησαν εἶναι Χριστιανοί,
 ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους ὑπο-
 στήναι. Τοὺς τοιοῦτους οὖν εὐλογον κρίνει ὁ ἅγιος
 μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι καὶ ἐπιβρῶννύειν πρὸς τὴν
 ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ κοινῶν αὐτοῖς ἐν τε προσ-
 ευχαίς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ διὰ
 λόγου παρακαλεῖν, ἵνα πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτονώτεροι
 γίνωνται, καὶ καταξιωθῶσι τῆς ἐπουρανίου βασι-
 λείας. Ἴνα δὲ μὴ, διότι πεπτῶκασι, νομίζονταί τισιν
 ἀδεκτοί, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἀπὸ τῆς Γραφῆς, τὸ
 Ἐπτάκις, ἀντὶ τοῦ, πολλάκις, *πεσείται ὁ δίκαιος,*
και ἀναστήσεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες
 οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν, τὸ ἀναπα-
 λαῖσαι τὴν πῴσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χρι-
 στιανοὺς ὁμολογήσαι ἑαυτοὺς, ἐνεδείξαντο ἂν τελειο-
 τάτην μετάνοιαν. Διαφορὰ γοῦν ἐστὶ τῶν ἐν τῷ παρ-
 ὄντι κανόνι διελημμένων καὶ τῶν ἐν τῷ πρώτῳ
 κανόνι περιεχομένων αὐτῇ, οἷ ἐκεί μὲν οἱ διὰ τὰς
 βασάνους ἐκπεπτωκότες οὐ μεταστράφησαν ἐνώπιον
 τῶν τυράννων εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως· ἐν-
 ταῦθα δὲ οἱ ἐκπεπτωκότες διὰ βασάνου, ἐξ ἀγαθοῦ
 μεταμέλου ἐπὶ τῶν τυράννων τὸν Κύριον ὤμολόγη-
 σαν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ λογίζονται ἐκπεσεῖν.

ΖΩΝΑΡ. Εἰ τινες δὲ, φησὶ, προσηγγέλθησαν καὶ
 παρεδόθησαν τοῖς τυραννοῦσιν, ἢ αὐτοὶ ἑαυτοὺς παρ-
 ἔδωκαν, καὶ ἐκπεπτῶκασι τῆς μαρτυρίας, ἡττηθέν-
 τες τῶν κολάσεων, καὶ μὴ φέροντες τὰς ἐν ταῖς
 φυλακαῖς κακουχίας καὶ τὰς βασάνους, εἶτα ἀνεπά-
 λαισαν τὴν πῴσιν, καὶ ὤμολόγησαν εἶναι Χριστια-
 νοί, ὥστε καὶ εἰς φυλακὰς ἐμβληθῆναι καὶ βασάνους
 ὑποστήναι· τοὺς τοιοῦτους εὐλογον κρίνει ὁ ἅγιος
 μετὰ θυμηδίας δέχεσθαι, καὶ ἐπισχύειν, ἀντὶ τοῦ,
 ἐπιβρῶννύειν, ἐνδυναμοῦν καὶ παραβαρύνειν πρὸς
 τὴν ὁμολογίαν· καὶ κοινῶν αὐτοῖς ἐν πᾶσιν, ἐν τε
 προσευχαίς καὶ τῇ μεταλήψει τῶν ἁγιασμάτων, καὶ
 διὰ λόγου παρακαλεῖν, ἥτοι διεγείρειν αὐτοὺς εἰς
 τὴν μαρτυρίαν, ἵνα πρὸς τὸν ἀγῶνα εὐτονώτεροι
 γίνωνται, καὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἀξιωθῶσιν.
 Ἴνα δὲ μὴ, διότι πεπτῶκασι θύσαντες, νομίζονταί
 τισιν ἀδεκτοί, ἐπάγει καὶ μαρτυρίαν ἐκ τῆς Γραφῆς,
 εἰ· Ἐπτάκις, ἀντὶ τοῦ, πολλάκις, *πεσείται ὁ δίκαιος,*
και ἀναστήσεται. Τοῦτο δὲ, φησὶν, εἰ καὶ πάντες
 οἱ τῆς ὁμολογίας ἐκπεπτωκότες ἐποίησαν, τὸ ἀναπα-
 λαῖσαι τὴν πῴσιν, καὶ ἐνώπιον τῶν τυράννων Χρι-
 στιανοὺς ὁμολογήσαι ἑαυτοὺς, ἀνεδείξαντο [f. ἐνεδ-]
 ἀν τελειοτάτην μετάνοιαν.

^a Philipp. III, 14. ^b Prov. xxiv, 16.

A « qui constantius decertaverint, ipsi quoque super-
 e nœ vocationis brabio » dignentur. Etenim sc-
 e pties, inquit, *cadet justus et resurget* ^b; quod qui-
 e dem si omnes quoque lapsi fecissent, perfectissi-
 e mam et toto corde susceptam pœnitentiam osten-
 e dissent. »

BALS. Quidam tyrannis delati et proditi fuerant,
 vel etiam ipsi se ipsos illis sponte tradiderant : vic-
 ti autem tormentis testimonio exciderunt : dein-
 de cum pœnitentia ducti essent, et quod bonum
 est, agnovissent, se esse Christianos confessi sunt ;
 adeo ut in custodiam conjecti, tormenta quoque
 sustinuerint. Eos ergo æquum censet sanctus læ-
 tanti animo suscipere, et ad fidem orthodoxam
 confirmare, et eis communicare et in orationibus
 et sacramentorum participatione, verbisq; adhor-
 tari ut sint ad certamen constantiores, et cœlesti
 regno digni habeantur. Ne autem eo quod lapsi
 sunt, minime suscipiendi videantur, testimonium
 quoque ex Scriptura inducit, quod est, *Septies*, id
 est sæpe, *cadet justus et resurget*. Hoc autem, si
 etiam, inquit, omnes qui a confessione exciderunt,
 fecissent, ut scilicet lapsi relaterentur, et se cor-
 am tyrannis Christianos faterentur, perfectissi-
 mam pœnitentiam ostendissent. Differunt ergo quæ
 in hoc canone comprehensa sunt, ab iis quæ in
 primo canone continentur, quod illic quidem qui
 propter tormenta lapsi sunt, ad constendam coram
 tyrannis fidem nequaquam conversi sunt : hic au-
 tem qui propter tormenta lapsi sunt, ex bona pœ-
 nitentia sub tyrannis Dominum confessi sunt ; pro-
 pterea neque cecidisse judicantur.

ZONAR. Si qui vero, inquit, ad tyrannos delati
 ac proditi sunt, vel ipsi sese ipsis dederunt, ex-
 cideruntque a testimonio vi tormentorum superati,
 nec ærumnas quibus in carcere afflictabantur cru-
 ciatibusque perferentes ; mox revocato certamine se
 Christianos esse confessi sunt, ex quo et in vincula
 conjecti, et cruciatibus sunt affecti : ejusmodi ho-
 mines cum exultatione excipi sanctus hic rationi
 consentaneum judicat : tum roborare ipsos, hoc est,
 vires, animos, fiduciamque addere quo profiterentur
 fidem ; ac eisdem in omnibus communicare, tum in
 precationibus, tum in perceptione sacramentorum,
 verbisque adhortari, hoc est, ipsos ad exhibendum
 fidei testimonium excitare, ut constantiores sint in
 certamine, ac cœlesti regno digni habeantur. Verum
 ne ex eo quod lapsi sunt sacrificantes, nullo modo
 admittendi ab aliquibus existimentur, testimonium
 quoque illud ex sacris litteris profert : *Septies*, hoc
 est sæpius, *cadet justus, ac resurget*. Hoc vero, in-
 quit, si alii omnes qui a confessione exciderunt
 fecissent, ut post lapsum certamen repeterent, ac
 se ipsos coram tyrannis Christianos profiterentur,
 absolutam pœnitentiam indicavissent.

I & CANON IX.

A

ΚΑΝΩΝ Θ.

« Iis quoque qui tanquam ex somno ipsi ad certamen parturiens, et trahere differens, prosluunt, sibi autem pugnae maritimæ, et multæ fluxuum inundationis tentationem attrahunt, vel potius fratribus peccatorum carbonem accendunt, ipsis quoque communicandum est, ut qui in nomine Christi ad id veniant: et si verba ejus non audiverint, qui docet orare ne ingrediamur in tentationem^a, et eum rursus in oratione Patri dicere, *Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo*^b. Forte autem etiam ignorant patremfamilias et Dominum nostrum, sæpe ab iis qui illi insidiari volebant, secessisse. et quod quandoque etiam libere apud eos non incedebat, et quod etiam quando passionis tempus appropinquavit, non se ipsum tradidit, sed exspectavit donec ad eum venirent cum gladiis et fustibus. Dicit ergo eis: *Tanquam ad latronem existis cum gladiis et fustibus ad me comprehendendum*^c. Qui etiam tradiderunt ipsum, inquit, Pilato^d. Ad ejus quoque similitudinem iis accidit, qui ejus scopum sibi proponentes incedunt, divinorum ejus verborum recordati, quibus nos confirmans, de persecutionibus dicit: *Attendite vobis ipsis: tradent enim vos in concilia, et in suis synagogis vos flagellabunt*^e. Tradent autem, dixit, non, vos ipsos tradetis: et ad principes et reges ducemini propter nomen meum^f, non, vos ipsos ducetis. Nam nos quoque vult a loco in locum transilire, dum sunt qui nos persequuntur propter nomen ejus. Sicut rursus eum dicentem audimus: *Et quando vos ab hac civitate persecuti fuerint, fugite in aliam*^g. Non vult enim nos ad diaboli stipitatos satellitesque confugere, ne ipsis quoque multifarie mortis causa simus, ut qui ipsos, et asperiores esse cogamus, et opera mortifera peragere: sed exspectare, et nobis cavere, *vigilate et orate, ne intremus in tentationem*^h. Iiā Stephanus primus, ejus vestigiis insistens, martyrium passus, Hierosolymis ab iniquis correptus, et in concilium ductus, lapidibus obrutus, in nomine Christi glorificatus est, rogans, et dicens: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum*ⁱ. Ita Jacobus secundus ab Herode comprehensus, gladio capite truncatus est. Ita Petrus apostolorum primus, sæpe comprehensus, et custodiae traditus, ignominiaque affectus, postremo Romæ crucifixus est. Similiter et inclytus Paulus, sæpe traditus, et ad mortem usque in periculum adductus, multa mala perpressus, et in multis persecu-

^a Matth. xxvi, 41. ^b Matth. vi, 13. ^c Matth. xxvi, 55. ^d Matth. xxvii, 2. ^e Matth. x, 17. ^f *ibid.* 18. ^g Matth. x, 23. ^h Matth. xxvi, 47. ⁱ Act. vii, 59.

VARIE LECTIONES.

²⁰ εαυτοῖς. ²⁰ προσεκκαίοντες ἀνδρακας. ²⁰ δέ. ²⁰ μή δεεσθ. ²⁰ διδάσκοντος προσεύχεσθαι μή εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν δεεσθ. ²⁰ γυνομένας πολλάκις. ²⁷ οὕτω. ²⁸ δεεσθ καί. ²⁹ οὖν. ²⁹ προσέχετε. ³⁰ οὐχ. ³⁰ οὐχ. ³⁰ τόπων εἰς τόπους. ³¹ εἰταν... ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. ³¹ γυνώμεθα. ³¹ ταύτην οὐ.

(2) *Kal ὄθην*. In ms. cod. bombycing amplissimi senatoris Bernardi Nani, fol. 208, ubi existant

« Καὶ τοῖς δὲ ὡπὼν ἐξ ὑπνου ἑαυτοὺς²⁰ παρεπη-
« δῶσιν εἰς τὸν ἀγῶνα ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἐλευ-
« σαι, ἑαυτοὺς δὲ πειρασμὸν ἐπισπασμένους θαλατ-
« τομαχίας καὶ πολλῆς κυματώσεως, μέλλον δὲ καὶ
« τοῖς ἀδελφοῖς προσεκκαίουσιν ἀνδρακα²⁰ ἀμαρτω-
« λῶν· καὶ αὐτοῖς κοινωνητέον, ἅτε δὴ²⁰ ἐν ὀνόματι
« Χριστοῦ παρερχομένοι εἰς τοῦτο, εἰ καὶ μὴ²⁰ προ-
« σέχουσιν αὐτοῦ τοῖς λόγοις, διδάσκοντος προσεύχε-
« ῖσθαι μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμὸν²⁰, καὶ πάλιν
« ἐν εὐχῇ λέγειν τῷ Πατρὶ· Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς
« εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ ῥύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ κορη-
« ροῦ.²⁷ Ἴσως δὲ καὶ ἀγνοοῖσι τὰς πολλάκις γυνομέ-
« νας²⁰ ἀναχωρήσεις τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ διδασκά-
« λου ἡμῶν ἀπὸ τῶν θαλόντων ἐπιβουλεύειν, καὶ οὕ-
« τως²⁷ ὅτε οὐδὲ²⁷ πῆρῃσι²⁷ περιεπάτει δι' αὐτοὺς,
« καὶ οὕτω καὶ²⁸ ὅτε ὁ καιρὸς τοῦ πάθους αὐτοῦ προ-
« ἤγγισεν, οὐχ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλ' ἰδέετο ἕως
« ἤλθον ἐπ' αὐτὸν μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων. Ἀγεί-
« γον²⁸ πρὸς αὐτοὺς· Ὡς ἐπὶ ληστοὺν ἐξήλθετε
« μετὰ μαχαίρων καὶ ξύλων συλλαβεῖν με. Οἱ καὶ
« παρέδωκαν αὐτὸν, φησὶ, Πιλάτῳ. Καθ' ὁμοί-
« τητα γον αὐτοῦ, καὶ οἱ κατὰ σκοπὸν αὐτοῦ βαίνοντες
« πεπὸνθασι, μεμνημένοι τῶν θαλῶν αὐτοῦ λόγων,
« δι' ὧν ἐπιστηρίζων ἡμᾶς περὶ τῶν διωγμῶν λέγει·
« Προσέχετε²⁹ ἑαυτοῖς· παραδώσουσι γὰρ ὑμῖς
« εἰς συντόρια, καὶ ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν μα-
« στιγώσουσιν ὑμᾶς. Παραδώσουσι δὲ, εἶπεν, ἀλλ'
« οὐχ³⁰ ἑαυτοὺς παραδώσετε· καὶ ἐπὶ ἡμετέρας δὲ
« καὶ βασιλεῖς ἀχθήσεσθε διὰ τὸ ὄνομα μου, ἀλλ'
« οὐχ³⁰ ἑαυτοὺς ἔξετε· ἐπὶ καὶ μεταπηδῶν ἡμᾶς
« βούλεται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον³⁰ διασκομένους διὰ
« τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὡς πάλιν ἀκούομεν αὐτοῦ λέγον-
« τος· Καὶ ὄθην (2) θύκωσαν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως
« ταύτης³¹, φεύγετε εἰς τὴν ἑτέραν· οὐ γὰρ θλίβει
« αὐτομολεῖν ἡμᾶς πρὸς τοὺς τοῦ διαβόλου ὑπασπι-
« στὰς καὶ δορυφόρους, ὅπως μὴ καὶ πλείονων θανά-
« των αἰτίοι αὐτοῖς γινώμεθα³¹, ὡς ἂν καταναγκά-
« ζοντες αὐτοὺς μέλλον κατατραχύνεσθαι καὶ τελε-
« σιουργεῖν τὰ θανατηφόρα ἔργα· ἀλλ' ἐκδέχεσθαι
« καὶ προσέχειν ἑαυτοῖς, γρηγορεῖν τε καὶ προσ-
« εύχεσθαι, ἵνα μὴ εἰσελθῶμεν εἰς πειρασμόν.
« Ὁὕτω Στέφανος πρῶτος, κατ' ἔγνωσ αὐτοῦ μαρτύριον
« ἀναβεξάμενος, ἐν Ἱεροσολύμοις συναρπασθεὶς ὑπὸ
« τῶν παρανόμων, καὶ ἀχθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, λιθο-
« βολούμενος ἐν ὀνόματι Χριστοῦ ἰδοξάσθη, παρα-
« καλῶν καὶ λέγων· Κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς
« ταύτην³¹ τὴν ἀμαρτίαν. Οὕτως Ἰάκωβος δὲ τε-
« ρος συλληφθεὶς ὑπὸ Ἡρώδου, μαχαίρῃ τὴν κεφαλὴν
« ἀπετεμήθη. Οὕτως ὁ πρόκριτος τῶν ἀποστόλων Πέ-
« τρος, πολλάκις συλληφθεὶς καὶ φυλακισθεὶς καὶ

canones 9, 10, 12, 13, 14, hic legitur καὶ ὄθην, ut in textu Matth. x, 23.

ε ἀτιμασθεὶς, ὑστερον ἐν Ῥώμῃ ἐσταυρώθη (3).²² Καὶ ε ὁ περιβόητος Παῦλος, πλεονάκις παραδοθεὶς καὶ ε ἕως θανάτου κινδυνεύσας, πολλά τε ἀθλήσας καὶ ε καυχησάμενος ἐν πολλοῖς διωγμοῖς καὶ θλίψεσιν, ε ἐν τῇ αὐτῇ πόλει καὶ αὐτὸς μαχαίρᾳ τὴν κεφαλὴν ε ἀπετμήθη· ὅς ἐν οἷς ἔκαυχῆσατο, κατέληξε.²³ ὅτι ε καὶ²⁴ ἐν Δαμασκῷ σπυρίδι ἐχαλάσθη διὰ τοῦ τέ- ε χους νυκτός, καὶ ἐξέφυγε τὰς χεῖρας τοῦ ζητούντος ε αὐτὸν πιάσαι. Τὸ γὰρ προκείμενον ἦν αὐτοῖς, ἐν ε πρώτοις εὐαγγελίζεσθαι καὶ διδάσκειν (4) τὸν λόγον ε τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς ἐπιστηρίζοντες τοὺς ἀδελφούς ε ἐμμένειν ἐν τῇ πίστει, καὶ τοῦτο ἔλεγον, ὅτι διὰ ε πολλῶν θλίψεων δεῖ εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι- ε λειαν τοῦ Θεοῦ. Ἐζήτουν γὰρ οὐ τὸ ἐαυτῶν συμ- ε φέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσι, καὶ ἦν ε πολλὰ λέγειν αὐτοῖς εἰς ταῦτα πρὸς τὸ κατὰ λόγον ε ἂν ἡμᾶς διηγουμένους ὁ χρόνος. »

ΒΑΣΣ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μέλ- λον εἰ ὠμόθυποι εἶεν, οὐ καθεστηκότα τὸν λογισμὸν ἔχουσι, ἀλλὰ τεταραγμένον καὶ ἀκατάστατον· τοι- οῦτοις παρείκασεν ὁ ἱερομάρτυς οὗτος τοὺς παρα- πηδῶντας εἰς τὸν ἀγῶνα, ἦγουν τοὺς μὴ εὐτάκτως ἀλλὰ θρασεῶς καὶ ἀπερισκέπτως εἰσωθοῦντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἐλκῦσαι, ἀντὶ τοῦ, μὴ πω εἰς φανερόν ἐπραγῆναι, ἀλλὰ μελετώμενον καὶ μέλλοντα, ἦτοι βραδύνοντα ἐλκῦσαι τοὺς ἀγωνι- ζομένους, οἵτινες ἑαυτοὺς πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἦγουν εἰς ἑαυτοὺς ἔλκουσι πειρασμὸν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀνάπτουσι ἀνθρακας ἀμαρτωλῶν, τὰς ἐκ τῶν τυράννων δηλονότι κολάσεις. Ἄλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτω ποιοῦντας, κοινωμενὴν τέως αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάττεται, ὅτι διὰ τὸν Χριστὸν ὑπεισ- ἤλθον τὸν ἀγῶνα, κἂν ἠγνόησαν τὴν ἐκείνου διδα- σκαλίαν, διδάσκοντος αἰτεῖν μὴ πειρασθῆναι, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἀλλὰ παρεδόθη· καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστάς, ἵνα μὴ αἰτιοὶ αὐτοῖς γίνοντο πλειόνων φθῶν, ὡσπερ παραθῆγοντες αὐ- τοῖς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας. Ἐπάγει δὲ καὶ διάφορα παραδείγματα Γραφικὰ ὁ κανὼν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ ἄρτι τοῦ ὕπνου ἐξανιστάμενοι, καὶ μέλλον εἰ ὠμόθυποι εἶεν, οὐ καθεστηκότα τὸν λο- γισμὸν ἔχουσι, ἀλλὰ τεταραγμένον, καὶ ἀκατάστα- τον. Τοιούτοις παρείκασεν ὁ ἱερομάρτυς οὗτος τοὺς παραπηδῶντας εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἦγουν τοὺς μὴ εὐ- τάκτως ἀλλὰ θρασεῶς καὶ ἀπερισκέπτως εἰσωθοῦντας ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα, ὠδίνοντα καὶ μέλλοντα ἐλκῦ- σαι, ἀντὶ τοῦ μὴ πω εἰς φανερόν ἐπραγῆναι, ἀλλὰ μελετώμενον καὶ μέλλοντα, ἦτοι βραδύνοντα ἐλκῦσαι τοὺς ἀγωνιζομένους· οἵτινες πειρασμὸν ἐπισπῶνται, ἦγουν εἰς ἑαυτοὺς ἔλκουσι πειρασμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἄλλοις πιστοῖς ἀνάπτουσι ἀνθρακας ἀμαρτωλῶν,

^a Act. xiv, 21. ^b Hebr. xi, 32.

VARLE LECTIONES.

²² ὁμοίως add. ²³ κατέλεξεν. ²⁴ καὶ ὅτι. ²⁵ ἐπιλείψῃ.

(3) Ἐσταυρ. Καὶ. Id. codex Nan., ἐσταυρώθη. Ὅμοίως καὶ. Mox πολλὰκις pro πλεονάκις.
(4) Διδάσκεις. Id. cod., φυλάττειν. Paulo post

tionibus afflictionibusque gloriatus, in eadem urbe ipse quoque gladio capite multatus est; qui in quibus gloriatus est, ipse in iis vitam finit; et quod Damasci in sporta noctu per murum demissus est, et effugit ejus manus qui eum conabatur opprimere. Erat enim eis in primis propositum evangelizare, et verbum Dei docere: in quibus fratres confirmantes ut manerent in fide, hoc quoque dicebant, quod per multas afflictiones oportet in regnum Dei ingredi. Quærebant enim non quod sibi erat utile, sed quod multis, ut servarentur, et multa ipsis liceret ad hæc facientia dicere, ut verbo Dei convenienter facerent: Nisi, ut dicit Apostolus, nos tempus narrantes de-

πράσσειν, εἰ μὴ, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἐπιλείποι²⁵ ὁ

BALS. Qui e somno modo exsurgunt, et maxime si crudo profundoque somno premebantur, non habent constantem rationem, sed perturbatam et instabilem: talibus assimilat sacrosanctus hic martyr eos qui **15** non ordinate, sed temerarie et inconsiderate se in certamen intrudunt; parturiens, et trahere differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatatur et differt, seu cunctatur decertantes trahere, qui sibimet tentationem alliciunt, sive in se ipsos tentationem trahunt. Maxime autem, et aliis fidelibus peccatorum carbonem accendunt, a tyrannide scilicet punitiones. Sed etsi eos qui sic faciunt, reprehendit; jubet tamen fideles eis nihilo secius communicare, quia propter Christum certamen subierunt, quamvis illius doctrinam ignorarunt: qui docet petere ne tentemur, et quod ne se ipsum quidem tradidit, sed traditus est; et non esse ad tortores confugiendum, ne pluribus se caedibus contaminandi ipsis causæ sint; ut qui eos incitent ad sumenda de piis supplicia. Infert autem et diversa sacræ Scripturæ exempla canon.

ZONAR. Qui a somno recentes exsurgunt, præsertim si graviore somno opprimebantur, ratione haudquaquam sedata, sed perturbata inconstantique utuntur. Ejusmodi hominibus sanctus hic martyr similes eos asserit qui in certamen prouunt, hoc est, non ordinate sed audaci ac temerario impetu se ipsos intrudunt in certamen; parturiens, ac trahere differens, pro eo quod nondum in apertum erupit, sed meditatatur, et differt sive cunctatur decertantes trahere: qui quidem tentationem accersunt, hoc est, ad se ipsos tentationem pelliciunt, quin potius aliis fidelibus accendunt carbonem pec-

ἐμμένειν τῇ πίστει, ommissa præpositione. Μὰχ δεῖ ἡμᾶς εἶσ., ut in textu Act. xiv, 21.

atorum, tormenta nimirum quæ a tyrannibus inferuntur. Sed quamvis accuset eos qui hoc modo se gerunt, ipsis tamen a fidelibus communicandum esse decernit, quod in nomine Christi ad hoc prodeint: fidentes videlicet Christo, aut in ejus nomine sibi certamen deposcentes; etiam si forte illius præceptioni minus obtemperent, docentis petere ne tententur, vel etiam ignorent Dominum secessisse ab insidiatoribus suis, solitumque aliquando non palam deambulare, nec se ipsum prodidisse ut pateretur, verum ab aliis proditum; præcepisseque discipulis, ut quo tempore illos inimici insectarentur, fugerent e civitate in civitatem, nec se ipsos ultro tortoribus traderent, ne pluribus se cædibus contaminandi causam ipsis præberent, eos velut irritantes ad supplicia piis hominibus irroganda. Adfertque apostolorum exemplum, Stephani, Jacobi, ac superiorum ordinis sui procerum Petri et Pauli.

CANON X.

Unde non est æquum, ut vel clerici qui sua sponte aufugerunt, lapsi autem et reluctati sunt, amplius in sacro ministerio mancant, ut qui Domini gregem reliquerint, et se ipsos vituperaverint: quod nullus fecit ex apostolis. Etenim cum multas persecutiones obiisset, et multa certaminum præmia ostendisset beatus apostolus Paulus, sciens esse longe melius *dissolvi et esse cum Christo*, infert et dicit: *In carne manere, magis necessarium propter vos.* Considerans enim non suam, sed multorum utilitatem, ut serventur, magis quam suam quietem, necessarium existimavi, apud fratres manere, et eorum curam gerere. Qui etiam vult eum qui docet, esse *in doctrina exemplum* fidelibus. Unde qui in carcere contententes, a ministerio exciderunt, et reluctati sunt, sensus plane sunt expertes. Quomodo enim petunt quod reliquerunt, cum in ea tempestate esse possent fratribus suis utiles? **Quandiu itaque firmi stabilesque manserunt, ejus quod præter rationem fecerant, eis venia dabatur.** Quando autem lapsi sunt, ut qui perperam se gesserunt et se ipsos vituperaverunt, non possunt amplius **sacra** ministeria obire. Et ideo magis curam gerant, quomodo in humilitate vitam peragant a vana gloria cessantes. Eis enim sufficit **communio**, quæ diligenter et accurate sit duabus de causis, tum ne videantur molestia affici, hinc dissolutionem vi arripientes: tum ne lapsi aliqui causentur se propter pænæ occasionem fuisse remissos: Qui quidem plusquam omnes probrum

^a Philipp. 1, 23, 24. ^b Tit. 11, 7.

VARIE LECTIONES.

²⁴ dicitur apostolus. ²⁵ παρά λόγον. ²⁶ ἐπιτάσσει. ²⁷ ἀμφοτέρων. ²⁸ προφασίζονται. ²⁹ ὡς.

(5) Ὁθεν. κ. τ. λ. Confer cum his narrationem Eriphanii de Meletianis, hæc. LXVIII, n. 2 et 3. ΕΛΛΗΝΙΣΤ.

(6) Ἐξανύσας. Ms cod. Nan ἐξανήλας.

τὰς ἐκ τῶν τυράννων θηλονότι κολάσεις. Ἄλλ' εἰ καὶ αἰτιᾶται τοὺς οὕτως ποιούντας, κοινωεῖν τῶς αὐτοῖς τοὺς πιστοὺς διατάσσεται, ὅτι ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ παρέρχονται εἰς τοῦτο, θαρβούντες δηλαδὴ τῷ Χριστῷ, ἢ ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ αἰρούμενοι τὸν ἀγῶνα, εἰ τάχα καὶ οὐ κατὰ τὴν ἐκείνου ποιῶσι διδασκαλίαν, διδάσκοντες αἰτεῖν μὴ πειρασθῆναι, ἢ καὶ ἀγνοῦσιν, ὅτι ὁ Κύριος ὑπεχώρει ἀπὸ τῶν ἐπιβουλεύοντων αὐτῷ, καὶ ἔστιν ὅτι καὶ οὐ φανερώς περιεπάτει, καὶ ὅτι οὐδὲ ἑαυτὸν παρέδωκε παθεῖν, ἀλλὰ παρεδόθη· καὶ ἐν τῷ διώκεσθαι τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, διετάξατο φεύγειν εἰς πόλιν ἐκ πόλεως, καὶ μὴ αὐτομολεῖν πρὸς τοὺς κολαστὰς, ἵνα μὴ αἰτιοῦνται αὐτοὺς γίνοντο κλεισθῶν φόνων, ὡς περ παραθήγοντας αὐτοὺς εἰς τὰς κατὰ τῶν εὐσεβῶν τιμωρίας. Καὶ τοὺς ἀποστόλους παράγει εἰς ὑπόδειγμα, τὸν Στέφανον, τὸν Ἰάκωβον, καὶ τοὺς κορυφαιοτάτους Πέτρον καὶ Παῦλον.

ΚΑΝΩΝ Γ'.

Ὁθεν (5) οὐκ ἔστιν εὐλογον οὐδὲ τοὺς ἀπὸ κλήρου αὐτομολήσαντας, ἐκπεπωκότας τε καὶ ἀναπαλαίσαντας, ἔτι ἐν τῇ λειτουργίᾳ εἶναι, ὅτε δὴ καταλείψαντας τὸ ποιμνιον Κυρίου καὶ μωμησαμένους ἑαυτοὺς· ἔπερ οὐδαὶς τῶν ἀποστόλων παποίηκε. Καὶ γὰρ ὁ πολλοὺς διωγμοὺς ἐξανύσας (6), πόλλὰ τε ἄλλα ἀγωνισμάτων ἐνδειξάμενος, ὁ μακάριος ἀπόστολος ²⁴ Παῦλος, ἰγνωκῶς τε ὅτι κάλλιον ἔστιν ἀναλύσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, ἐπιφέρει καὶ λέγει· Τὸ δὲ ἐπιμεῖναι τῇ σαρκί, ἀναγκαϊότερον ἐστὶ δι' ἡμᾶς. Σκοπῶν γὰρ οὐ τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν ἵνα σωθῶσιν, ἀναγκαϊότερον τῆς ἑαυτοῦ ἀναπαύσεως ἠγγήσατο τὸ παραμῆναι τοῖς ἀδελφοῖς καὶ ἐπιμελεῖσθαι αὐτῶν. Ὅς καὶ τὸν διδάσκοντα θέλει εἶναι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τύπος γινόμενον τῶν πιστῶν. Ὁθεν οἱ ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐπιδικαζόμενοι τῆς λειτουργίας ἐκπεπωκότας, καὶ ἀναπαλαίσαντας, πάνυ ἀναίσθητοῦσι. Πῶς γὰρ αἰτοῦσιν ὁ κατέλειψαν, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὐχρηστοὶ εἶναι ἐν καιρῷ τοιοῦτω; Ἔως μὲν οὖν ἀπταιστοὶ ἦσαν, συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ ²⁵ αὐτῶν πράξει· ὅτε δὲ ἔπταισαν, ὡς ἂν περπερευσάμενοι καὶ ἑαυτοὺς μωμησάμενοι, οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. Διὸ φροντιζέτωσαν μᾶλλον ἐν ταπεινοφροσύνῃ, πῶς ἐκτελέσουσι παυσάμενοι τῆς κενοδοξίας. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἢ κοινωεῖν μετ' ἐπιστάσεως ²⁶ καὶ ἀκριβείας πρὸς ἀμφοτέρω ²⁷ γινομένη, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι μετὰ βίας περιδρασσόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως (7), καὶ ἵνα μὴ τινες ἐκπεσόντες, προφασίζονται ²⁸ ὡς ἂν ²⁹ διὰ τὴν ἀφορμὴν τῆς ἐπιτεμίας ὑπεκκελυμένοι·

(7) Τῆς ἐντεῦθεν ἀναλ. Zonaras et Balsamon videntur hunc locum perperam interpretari, et τῆς ἐντεῦθεν ἀνάλυσιν de morte accipere. Παλαμ.

ε οφεινες πλέον ἀπάντων αισχυνήν και θνειδος ξεουσι, Α
 « κατ' ἐκείνον τὸν θετικῶτα θεμέλιον, και μὴ ισχύ-
 « σαντα ἐκτελέσαι. "Ἀρξονται γάρ, φησὶν, πάντες
 « οἱ παραπορευόμενοι ἐμπαίζειν αὐτὸν, λέγοντες·
 « Ὑψος δ' ἀθρώπος θεμέλιον ἔθηκε », και οὐκ
 « ἰσχυσε ἐκτελέσαι. »

ΒΑΣ. Περὶ αὐτομολησάντων εἰς τὸν τοῦ μαρτυ-
 ρίου ἀγῶνα διαλεχθεὶς ὁ Πατήρ, νῦν και περὶ κλη-
 ρικῶν τοιούτων τὸν λόγον ποιεῖται· και φησιν, ὡς, εἰ
 κληρικὸς ἠτομολῆσεν, εἴτα μὴ στέγων τὰς τιμωρίας
 ἐκπέπτωκε, και αὐθὺς εἰς ἑαυτὸν γενόμενος, ἀνεπά-
 λα:σε τὴν οἰκειαν πῦσιν, και Χριστιανὸν ἑαυτὸν
 ὠμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι
 ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται, διότι καταλέλοιπε τὸ ποιμνιον
 τοῦ Κυρίου· και διὰ τὸ αὐτομολῆσαι και μὴ καρτε-
 ρῆσαι τὰς βασάνους, μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. Τὸ Β
 δὲ καταφρονῆσαι τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ και προ-
 τιμησασθαι τὸ ἑαυτῷ συμφέρον, οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι
 πεποιήκασιν. Ὁ γὰρ μέγας Παῦλος, μετὰ τὸ πολλὰς
 βασάνους ὑπομείναι, κατανόησας κρείττον εἶναι τὸν
 βίον ἀπολιπεῖν, προετιμήσατο ζῆν και βασανίζεσθαι
 διὰ τὴν σωτηρίαν και διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. Ἀνα-
 σθητοὶ γοῦν εἰσιν οἱ αἰτουῦντες τὴν λειτουργίαν, ἧς
 ὀδελονται ἐκπεπτώκασιν. Πῶς γὰρ αἰτοῦσιν ὁ κατ-
 ἔλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὐχρηστοὶ εἶναι ἐν
 καιρῷ τοιούτῳ, διωγμοῦ δηλαδῆ; Εἰ μὲν οὖν οὐ
 πεπτώκασιν, φησὶν, εἶχον ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ πα-
 ραλόγῳ αὐτῶν πράξει, τῆς αὐτομολήσεως δηλαδῆ, ἢ
 τῆς περὶ τὸ διδάσκειν και στηρίζειν τοὺς ἀδελφούς
 ῥαθυμίας· εἰ δὲ πεπτώκασιν ἐκ περπερείας, ἦτοι
 ἀλαζονείας, [τοιούτον γὰρ ἔστι τὸ κατατολμῆσαι προ-
 κειτῶς τῶν βασάνων και μὴ ἐμμεῖναι, και διὰ τοῦτο
 ἔθριαμβεῦθησαν·] οὐκέτι δύνανται λειτουργεῖν. Διὸ
 φρονιζέτωσαν μᾶλλον πῶς ἐκτελέσουσι τὴν ὁμολο-
 γίαν ἐν ταπεινοφροσύνῃ, παυσάμενοι τῆς ἀπὸ τοῦ
 ζητεῖν τὴν λειτουργίαν κενοδοξίας· ἀρχαὶ γὰρ αὐτοῦς
 ἦ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνία διὰ δύο γινομένη τινὰ
 μετὰ ἐπιστάσις ἀκριβοῦς και οἰκονομία. Εἰ γὰρ
 εἴπωμεν μὴ ἔχειν αὐτοὺς κοινωνικοὺς, τούτους τε
 λυπήσομεν, ὡς ἀποφαινόμενοι μετὰ βίας, ἦγουν ἐπι-
 τιμημένους, ἐντεῦθεν ἀναλῦσαι αὐτοὺς, ἦγουν ἐπι-
 ἀποθανεῖν· και τοὺς ἄλλους δὲ ἐκπεσόντας ἴσως και
 βουλομένους ὑποστρέψαι εἰς τὸ ἀγαθὸν, ἐκλελυμένους
 πρὸς τοῦτο και ἀμελεῖς ποιήσομεν, προφασίζομένους
 τὸ μὴ μέλλειν αὐτοὺς εἶναι κοινωνικοὺς τοῖς πιστοῖς, D
 κἂν ὁμολογήσωσι τὴν πίστιν μετὰ τὴν ἐκπτωσιν·
 οἷτινες, μὴ ἐπιστρέφοντες, πλέον ἀπάντων ἔνα θνει-
 δισθῶσι και αἰσχυνθῶσι! καθὰ (f κατὰ) τὸν ποιήσαντα
 μὲν θεμέλιον, μὴ πληρώσαντα δὲ οἰκῆμα. Τούτῳ γὰρ
 εἰσκάσιν οἱ πρὸς βασάνους αὐτομολήσαντες μὲν διὰ
 Χριστὸν και οἰονεὶ καλὸν θέμενοι θεμέλιον, μὴ δυ-
 νηθέντες δὲ τελειῶσαι τὸ καλὸν διὰ τὴν ἐκπτωσιν.
 Σημείωσαι οὖν, ὅτι οὐδὲ ἡ διὰ Χριστὸν ὁμολογία
 ἀποκαθιστᾷ τὸν ἀπαξ ἐκ τοῦ κλήρου ἀποξενωθέντα
 διὰ τὴν ἐκπτωσιν.

• Luc. xiv. 29, 30.

et ignominiam habebunt: sicut ille qui fundamen-
 tur posuit, et non potuit perficere: Incipient
 enim, inquit, omnes qui praetergredientur, cum il-
 ludere, dicentes: Hic homo posuit fundamentum, et
 non potuit perficere. »

BALS. De iis qui sua sponte ad martyrii certa-
 men confugiunt, locutus Pater, nunc de clericis quo-
 que qui sunt ejusmodi loquitur: et dicit quod si
 clericis ad certamen sua sponte profugit, dein le
 cum non posset ferre tormenta, excidit, et cum rur-
 sus ad se rediisset, lapsum suum revocavit, et se
 coram tyrannis Christianum confessus est; is non
 amplius sacra ministeria obibat, eo quod gregem Do-
 mini reliquerit; et eo quod cum sua quidem sponte
 confugerit, et tormenta sufferre non potuerit, sibi
 ipsi labem attulit. Ut autem populi doctrinam ne-
 gligerent, et suam utilitatem praeferrerent, nec apo-
 stoli fecerunt. Magnus enim Paulus, postquam multa
 tormenta subiisset, intelligens multo esse melius
 vitam relinquere, maluit vivere et torqueri propter
 salutem et doctrinam populi. Sensus ergo omnino
 carent, qui petunt sacrum ministerium, a quo sua
 sponte exciderunt. Quomodo enim petunt quod re-
 liquerunt, cum possint in hac tempestate, persecu-
 tionis scilicet, fratribus esse utiles? Si itaque non
 cecidissent, inquit, ejus quod praeter rationem fer-
 rissent, eis daretur venia, spontaneae scilicet fugae,
 vel in fratribus docendis et confirmandis soeordiae.
 Sin autem propter suam insolentiam et arrogantiam
 lapsi sunt (tale enim est se tenere tormentis obji-
 cere audere, nec posse tolerare, et propterea de eis
 triumphus actus est), non possunt amplius sacra
 ministeria obire. Quomobrem magis curent quomodo
 confessionem in humilitate peragant, cessantes a
 vana gloria sacrum ministerium petendi: sufficit
 enim eis cum fidelibus communicio, quae sit propter
 duo, diligenti cautione rectoque consilio. Si eam
 dixerimus nos eos non habere pro communicanti-
 bus, et eos molestia afficiemus tanquam sententiam
 ferentes, eos, vi, seu mulctatos, hinc dissolvi, seu
 mori; et alius quoque qui fortasse lapsi sunt, et
 volunt ad quod bonum est redire, remissos ad hoc
 et negligentes efficiemus, causantes se fidelibus non
 esse communicaturos, etiamsi post lapsum fidem
 confessi fuerint: qui si non convertantur, plus probri
 et ignominiae quam omnes susceperint, quema-
 timodum et qui fecit fundamentum, domum autem
 non perfecit. Ei enim sunt similes, qui ad tormenta
 quidem propter Christum confugerunt, et voluti
 pulchro jacto fundamento, id quod honestum est,
 perficere propter lapsum non potuerunt. Nota ergo,
 quod ne confessio quidem propter Christum resti-
 tuit eum, qui semel a clero abalienatus est propter
 lapsum.

VARIÆ LECTIONES.

80 εἴθε: κα.

ΖΩΝΑ. De his qui se ultro martyrii certamini ob-
 fecerunt locutus Pater, nunc de clericis qui idem
 fecerunt orationem instituit : atque clericum si quis
 se ultro dedit, mox vim tormentorum minime
 perferens lapsus est, ac rursus se ipsum colligens
 denuo se ad certamen erexit, ac se Christianum co-
 ram tyrannis est professus, non esse ejusmodi ho-
 minem ad sacra ministeria amplius admittendum.
 Causamque subjungit : quia nimirum Domini gre-
 gem deseruit, ac ex eo quod sponte se objecit ho-
 stibus, neque constanter tormenta pertulit, igno-
 miniam sibi ipsi conciliavit. Ut autem populi insti-
 tutionem contemnerent, suamque utilitatem cæteris
 omnibus auferrent, **17** ne apostoli quidem sece-
 runt. Magnus namque Paulus, cum multis pertulisset
 cruciatus, sentiretque utilius esse sibi vitam relin-
 quere, ut populi salutis ac institutioni consulere, vitam
 sibi ac tormenta potiora duxit. Proinde et
 sensus omnino expertes eos demonstrat, qui sacrum
 sibi ministerium deposcunt, a quo volentes ipsimet
 exciderunt. Nam quo modo, inquit, id postulant,
 quod reliquere, cum ejusmodi tempore, excitatæ vi-
 scelicet persecutionis, magno fratribus adjumento esse
 possent? Quandiu igitur a lapsu immunes fuissent,
 veniam obtinissent actionis temere susceptæ, se
 nimirum adversariis ultro offerendi, vel in erudin-
 dis fratribus socordiae. Cum vero ceciderint, quippe
 qui perperam egerint, sacra ministeria obire amplius
 haud permittuntur. Si ergo, inquit, minime ceci-
 dissent, veniam impetrassent ob ipsorum a ratione
 alienam actionem; actionem a ratione alienam vo-
 cans, non solum quod se hostibus dederint, sed
 potius quod deseruerint gregem Domini, nec ipsum
 custodierint, ac fratres qui persecutionis tempore
 vexabantur confirmarint. Si vero ceciderunt ex eo
 quod se perperam gesserint, superbiam hic, et ar-
 rogantiam; τὴν *πέρπειραν* vocans, quod ex arro-
 gantia fiducia in se ipsis posuere, dissolverunt
 que certamen, ac se ipsos vituperarunt; hoc est,
 sibi ipsis maculam ob lapsum inusserunt, in sacro
 ministerio versari ipsis amplius haud licet. Pro-
 pterea studeant, inquit, potius in humilitate confes-
 sionem peragere, cessantes videlicet ab inani gloria.
 Quod enim sacro ministerio ascribi postulent, a
 studio ambitionis proficiscitur. Sufficit namque ipsis
 communio, ut cum ipsis nimirum fideles communi-
 cent, ac una præcentur, vel sacrorum mysteriorum
 perceptio. Atque hæc quidem certo consilio sedu-
 laque administratione sunt, tum ne videantur mo-
 lestia affici, hinc dissolutionem vitæ arripientes,
 ne scilicet molestia, inquit, affecti, decedant sol-
 ventes, a corpore videlicet abscedentes, ob vim tor-
 mentorum, afflictationumque quas in carcere pati-
 untur; ac ne qui excusationem præferant multæ
 hujus, ob quam in confessionis certamine dissolutos ac
 ignavos se gesserunt, atque ideo ceciderunt.
 Qui potius rubore suffundentur, juxta illud quod in
 Evangelio dicitur : *Qui fundamentum non posuit
 perficere.*

A **ΖΩΝΑΡ.** Περὶ αὐτομολῶντων εἰς τὸν τοῦ μαρ-
 τυρίου ἀγῶνα, διαλεχθεὶς ὁ Πατήρ, νῦν καὶ περὶ
 κληρικῶν τοιούτων τὸν λόγον ποιεῖται· καὶ φησὶν,
 ὡς, εἰ κληρικὸς ᾄτομολῆσεν, εἶτα μὴ στείγων τὰς
 τιμωρίας ἐκπέπτωκε, καὶ αὖθις εἰς ἑαυτὸν γενόμενος
 ἀνεπέλασε τὴν οἰκίαν πτώσιν, καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν
 ὠμολόγησεν ἐνώπιον τῶν τυράννων, ὁ τοιοῦτος οὐκέτι
 ἐν τῇ λειτουργίᾳ ἔσται. Καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει· ἴδε
 ἐστὶν· ὅτι κατέλιπε τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου, καὶ διὰ
 τὸ αὐτομολῆσαι καὶ μὴ καρτερῆσαι τὰς βασάνους,
 μῶμον προσήνεγκεν ἑαυτῷ. Τὸ δὲ καταφρονῆσαι τῆς
 διδασκαλίας τοῦ λαοῦ, καὶ προσημύσασθαι τὸ ἑαυτοῦς
 συμφέρον, οὐδὲ οἱ ἀπόστολοι πεποιθήκασιν. Ὁ γὰρ
 μέγας Παῦλος, μετὰ τὸ πολλὰς βασάνους ὑπομεῖναι,
 κατανόησας κρείττον εἶναι τὸν βίον ἀπολιπεῖν, προ-
 σσημύσασθαι τὴν καὶ βασανίζεσθαι διὰ τὴν σωτηρίαν
 καὶ διδασκαλίαν τοῦ λαοῦ. Οὐδὲ καὶ πάνν ἀναισθη-
 τούς ἀποβαίνεται, αἰτοῦντας τὴν λειτουργίαν, ἧς
 ἐθέλονται ἐκπετώχασιν. Πῶς γὰρ, φησὶν, αἰτοῦσιν ἔ
 κατέλιπον, δυνάμενοι τοῖς ἀδελφοῖς εὐχρηστοὶ εἶναι
 ἐν καιρῷ τειούτῳ, διωγμοῦ δηλαδὴ; Ἔως μὲν οὖν
 ἀπταιστοὶ ἦσαν, συγγνώμην εἶχον ἐπὶ τῇ παραλόγῳ
 αὐτῶν πράξει, τῇ αὐτομολῆσει δηλαδὴ, ἢ τῇ περὶ
 τὸ διδάσκειν τοὺς ἀδελφούς βραθυμίᾳ· ὅτι δὲ ἐπαι-
 σαν, ὡς ἂν κερπερευσάμενοι, οὐκέτι δύνανται λει-
 τουργεῖν. Εἰ μὲν οὖν οὐ πεπτώκασιν, φησὶν, εἶχον
 ἂν συγγνώμην ἐπὶ τῇ παραλόγῳ αὐτῶν πράξει·
 παράλογον πρᾶξιν οὐ τὸ αὐτομολῆσαι μόνον καλῶν,
 ἀλλὰ μᾶλλον τὸ καταλιπεῖν τὸ ποίμνιον τοῦ Κυρίου,
 καὶ μὴ παραμείναι αὐτῷ καὶ στηρίζειν τοὺς ἀδελ-
 φούς κλονουμένους ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ. Εἰ δὲ
 πεπτώκασιν ἐκ κερπερείας, κερπερείαν δ' ἐνταῦθα
 τὴν οἴσιν καὶ τὴν ἀλαζονείαν καλεῖ· ὅτι ἐξ ἀλα-
 ζονείας ἐθάβησαν ἑαυτοῖς, καὶ τὸν ἀγῶνα ὑπέβουσαν
 καὶ ἑαυτοῦς ἐβρωμήσαντο, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὴν πτώσιν
 μῶμον ἐπήνεγκαν ἑαυτοῖς, οὐκέτι δύνανται λειτουρ-
 γεῖν. Διὸ φροντιζέτωσαν, λέγει, μᾶλλον ἐν ταπεινο-
 φροσύνῃ, πῶς ἐκτελέσωσι τὴν ὁμολογίαν, δηλαδὴ
 παυσάμενοι τῆς κενοδοξίας. Τὸ γὰρ λειτουργίαν
 ζητεῖν, διὰ κενοδοξίαν, φησὶ, γίνεται. Ἄρκει γὰρ
 αὐτοῖς ἡ κοινωμία, ἡγουν τὸ συκοινωνεῖν αὐτοῖς
 τοὺς πιστοὺς, ἦτοι συνεύχεσθαι, ἢ καὶ τῶν θείων
 μυστηρίων μετάληψις. Καὶ ταῦτα μετ' ἐπιστάσις
 καὶ ἀκριβείας γενόμενα, καὶ ἵνα μὴ δόξωσι λυπεῖσθαι,
 μετὰ βίας περιδρασσόμενοι τῆς ἐντεῦθεν ἀναλύσεως,
 καὶ ἵνα μὴ λυπούμενοι, φησὶν, ἐπέλθωσιν ἐντεῦθεν
 ἀναλύοντες, ἀπὸ τοῦ σώματος δηλονότι ἐξερχόμενοι,
 μετὰ βίας τῆς ἐκ τῶν κολάσεων καὶ τῆς ἐν ταῖς
 εἰρηταῖς κακοπαθείας· καὶ ἵνα μὴ τινες πρόφασιν
 σχῶσι τοῦ ἐκλυθῆναι καὶ χαυνωθῆναι πρὸς τὸν ἀγῶνα
 τῆς ὁμολογίας, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπεσεῖν, τὴν ἐπιτέ-
 μησιν. Οἷτινες μᾶλλον αἰσχυνθήσονται, κατὰ τὸ ἐν
 Εὐαγγελίῳ εἰρημένον· Ὅς θεμέλιον οὐκ ἴσχυσαν
 ἐκτελέσαι.

Ἐπεξηγήσις φερομένη κατὰ τοῦ Μουζάλωνος A Digressio quæ tota adversus Musalonem intenditur. ἅπαντα.

Ἐπιστησάτωσαν δὲ τὸν νοῦν τοῖς παρὰ τοῦ μεγάλου τοῦδε Πατρὸς καὶ ἱερομάρτυρος εἰρημένους ἐνταῦθα οἱ λέγοντες δύνασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς παραιτεῖσθαι τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν, καὶ παρακρατεῖν τὴν ἑρωσύνην. Εἰ γὰρ οἱ πρὸς ὁμολογίας ἀγῶνα ἐκόντες ὀρμήσαντες κληρικοί, καὶ κολασθέντες καὶ μὴ ἐπιμείναντες, ἀλλὰ ἐνδόντες, εἶτα ἀναπαλαίσαντες μόλις ἀξιοῦνται συγγνώμης, εἰς τὸ τὴν λειτουργίαν ἀναβαλεῖν· κατὰ τὸν θεὸν τοῦτον Πατέρα, οὐδὲν ἕτερον ἐγκαλούμενοι, ἢ τὸ καταλιπεῖν τοὺς ἀδελφούς, δυνάμενοι αὐτοῖς ἐν καιρῷ περιστάσεως εὐχρηστοὶ εἶναι εἰς τὸ στηρίξειν αὐτούς, καὶ ταῦτα μαρτυρίας ἀξιοθέντες, καὶ τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῶν περιφέροντες· πῶς ἀρχιερεῖς καὶ ποιμῆν, ὃς ὀφείλει τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων, καταλιπὼν τὴν ἐμπιστευθεῖσαν ποιμῆν αὐτῷ, καὶ παραιτησάμενος τὴν αὐτῆς φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ ὅσον τὸ κατ' αὐτὸν τοῖς λύκοις ταύτης ἐκδοθῶν, ἀντέχεσθαι τῆς λειτουργίας δίκαιος λογισθήσεται, καὶ οὐ μᾶλλον βαρυνάτων ἐπιτιμιῶν κριθήσεται ἄξιος, διὰ τὴν τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῷ λαοῦ ἐγκατάλειψιν; Ἄλλὰ καὶ γέρας ὑπὲρ ταύτης αἰτήσῃ, ἢ μᾶλλον αὐτὸς ἐαυτῷ παρέξει· τὸ μὲν κόπον προξενούν αὐτῷ παραιτούμενος, τὴν διδασκαλίαν φημί καὶ τὴν τῶν σφαλλομένων διόρθωσιν, τὸ δὲ δόξαν καὶ τιμὴν περιποιῶν παρακατέχων, καὶ οικειούμενος, καὶ τούτου ἀκριβῆ ἔχόμενος, καὶ μὴδὲν μεθιστάμενος. Εἰ γὰρ ἐπὶ κληρικῶν παράλογος ὠνομάσθη πρῶξις, τὸ καταλιπεῖν τὸν λαόν, καὶ πρὸς τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας αὐτομολῆσαι ἀγῶνα· πόσω πλέον παραλογώτερον ἀν κριθεῖν ἐπὶ ἐπισκόπου καταλιπόντος τὸν οικεῖον λαόν, καὶ οὐ πρὸς ἀγῶνα χωροῦντος, πρὸς βασιλῶν δὲ καὶ ἀνάπτωσιν, καὶ φροντιδῶν ὑπὲρ ὠφελείας ψυχῶν ἀποθεῖν καὶ ἀπόδρασιν; Καὶ ὁ ἱεὺς δὲ κανὼν τῆς ἐβδόμης οἰκουμένης συνόδου πολλὴν ἀβελτηρίαν κατηγορεῖ τῶν ψηφισομένων δύνασθαι τοὺς ἀρχιερεῖς τὰς ἐπισκοπὰς παραιτεῖσθαι, τὴν δὲ ἱερωσύνην παρακρατεῖν. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν εἰρημένον κανόνα ὁ ἐπίσκοπος, ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον τῆς οἰκείας ἀποδημίας ἐπισκοπῆς [ἀν μὴ] μᾶς τῶν ἀπηριθμημένων ἐν αὐτῷ αἰτιῶν, καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐκπίπτει, καὶ ἀμφοῖν ἡλλοτριῶται· πῶς ὁ παραιτησάμενος τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ ἀπαγορεύσας μηκέτι ποιμαίνειν τὸ ἐμπιστευθεὶν αὐτῷ ποιμῆνιον, καὶ τῆς τούτου φροντίδος διὰ βίου καταφρονήσας, εἴη ἀν ἀρχιερεῖς; Εἰ γὰρ ὁ τὸ ἦττον ἀμαρτάνων, τὸ ἐπὶ πλέον ἐξαμνησιαίου καιροῦ καταλιπεῖν τὸν ὑπ' αὐτὸν λαόν ἀποίμαντόν τε καὶ ἀτημέλητον, ἐκπτώσει καὶ τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῆς ἱερωσύνης ἀφίσταται· ὁ τὸ μᾶλλον καὶ τὸ πολλαπλάσιον πλημμελών, τὸ δι' ὅλου καταλιπεῖν τὰ πλήθη, ἅπερ αὐτῷ ἐπισκοπεῖν τε καὶ ὀρεῖν ἢ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις ἀνάθετο, μᾶλλον ἀν εἴη δίκαιος σφοδρότερον κολασθῆσεσθαι, καὶ μείζονα τιμωρίαν ὑφ' ἑξείν τῆς ὅσον ἐπ' ἐκείνῳ ἀπωλείας ποιμῆνιου, οὐ προχειρίσθη ποιμῆν παρὰ τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου ἀρχιερεῖς; καὶ ἀρχιποιούμενος. Οἱ δὲ καὶ γέρας αὐτῷ καὶ ὁμοίῃ τῆς παραιτήσεως ἐπιψηφισόμενοι τὴν ἱερω-

Adjiciant porro animum iis quæ ab hoc magno Patre, ac sancto martyre hoc loco allata sunt, qui dicunt episcopis licere ecclesias suas dimittere, ac sacerdotii dignitatem retinere. Etenim si clericis qui sponte se certamini confessionis objecerant, ac tormentis affecti minus constanter obstiterant, sed postquam cesserant, in certamen redeuntibus vix conceditur venia, quod sacrum ministerium obire distulissent; nec ex hujus divini Patris sententia quidquam aliud ipsis objicitur, quam quod fratres deseruissent, cum adversis ac turbulentis temporibus possent ipsis in fide confirmandis esse utiles; idque cum et digni habitii essent qui testimonium perhiberent fidei, et stigmata Christi in sua carne circumferrent: quonam modo summus sacerdos et pastor, qui pro ovibus debet animam ponere, deserto grege sibi commisso, ejusque cura et administratione repudiata, et equum quidem in ipso est eo lupi prodito, dignus putabitur qui sacri ministerii dignitatem retineat, ac non gravissimis potius pœnis quod sibi commendatum populum deseruerit, mulctandus esse judicabitur? Quin potius ob eam rem præmium deposcet, imo sibi ipsemet suppeditabit; quod quidem laborem ipsi affert recusans, docendi videlicet munus vitæque corrigendi; quod vero gloriam **IS** ac decus conciliat amplectens, sibi que asciscens, mordicusque id retinens, neque vel tantillum remittens. Si enim ubi de clericis est sermo, actio rationi absona nominata sit deserere populum, atque ad certamen pietatis causa transmigrare; quanto id magis a ratione alienum in episcopo judicabitur, qui populum suum deserit, non ut ad certamen tendat, sed ut quieti se ac remissioni tradat, curasque pro salute animarum deponat ac effugiat. Decimus sextus quoque canon septimæ œcumenicæ synodi, stultitia graviter accusat eos qui ab episcopo, repudiato episcopatu, sacri ministerii dignitatem retineri posse decernunt. Si namque ex canonis allati sententia, episcopus qui ultra semestre tempus a suo episcopatu abfuerit, nisi una aliqua ex iis quæ ibi numerantur, causa intercesserit, et episcopatu et summi sacerdotii dignitate excidit, ac utroque privatur: quonam modo qui repudiavit episcopatum, creditumque sibi gregem adhuc pascere omnino abnuit, ejusque curam inertis vitæ studio contemnit, adhuc in episcoporum numero habebitur? Etenim si qui minus delinquit, ut ultra semestre tempus subjectum sibi populum pastoris cura et administratione destitutum relinquat, episcopatus et sacre dignitatis privationem incurrit; qui in eo quod majus et multis partibus gravius est, peccat, ut multitudinem quam ipsi curandam et custodiendam sancti Spiritus gratia commisit, omnino deserat: merito plane punietur vehementius, gravioremque pœnam persolvat, perdit, quod in ipso est, gregis, cujus ipse pastor a primario illo ac supremo sacer-

date et Pastore creatus est. Qui vero ipsi præ- A
nium insuper ac delectati muneris honorarium, σουσι τῷ κρίματι τοῦ Θεοῦ.
sacerdotii dignitatem decernunt; et illum et se ipsos, mea quidem sententia, Dei iudicio obnoxios
constituent.

CANON XI.

Qui enim primum in persecutionis fervore pro-
suerunt iudicium circumstantes, et sanctos mar-
tyres qui ad brabium supernæ vocationis a se ti-
nabant, aspicientes, honesta æmulatione inci-
tati, se ipsos a hoc tradiderunt, magna libertate
utentes, maxime videntes eos qui subtraheban-
tur, labi, propter quos interius excitati, et quo-
dam veluti sono impulsus ad debellandum se esse
sententem et adversarium, ad id contendebant, ne
apud se prudens esse b videretur, ob ea in qui-
bus ejus calliditate inferiores esse visi sunt,
etiamsi se ipsum vinci ab iis, qui scuticarum
flagellorumque tormenta, et gladii aciem, et
ignis ustulationem, et aquarum immersiones
constanter tulerunt, eum latuit: iis quoque qui,
ut ex fide preces et orationes fiant, persecun-
tur, vel pro iis qui in custodia puniti sunt, et a
fame et siti traditi sunt, vel pro iis qui extra
custodiam scuticis et flagellis in iudicio torti
sunt, postea autem a carnis imbecillitate victi
fuere, æquum est annuere. Cum iis enim qui lu-
gent et mærent, pro iis qui in certamine victi
sunt a magnis maligni diaboli viribus, sive pro
parentibus, vel fratribus, vel liberis, una do-
lere, et tristitia afflicti neminem quidquam peni-
tus lædit. Scimus enim etiam propter aliorum
fidem, quosdam esse Dei bonitatem assecutos, et
in peccatorum remissione, et corporis sanitate,
et mortuorum resurrectione. Memores itaque
multorum laborum et miserationum, quas pro
Christi nomine sustinuerunt, cum ipsi etiam
pœnitentiam egerint, et quod a se factum est per
conditionem in corporis languore et mortificatione
desseverint, et se præterea testentur, in vita sua
fuisse a civitate alienos, simul oremus, et postu-
lemus pro eorum reconciliatione cum aliis quæ
debet per eum qui est nobis advocatus apud Pa-
trem, se nostris peccatis propitium exhibentem.
Et si quis, inquit, peccaverit, habemus 19 advoca-
tum apud Patrem Jesum Christum justum: et is
est propitiatio pro peccatis nostris c. »
τον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν
ἀμωρτῶν ἡμῶν. »

BALS. Cum superius dixisset Sanctus, quod qui
sua sponte confugerunt et lapsi sunt, pœnitentiam
autem non egerunt, nec suum lapsum revocarunt,
pius dedecoris subibunt, ut qui non supra funda-

a Philipp. iii, 14. b Rom. xii, 16. c I Joan. ii, 1.

VARIÆ LECTIONES.

19 ἐμβλέποντες. 20 verba καταπολεμησαι τ. ὀπ. καὶ ἀντικ. om. 21 καὶ om. 22 ὑπεξισθῖν. 23 ἐκ αὐτῶν.
24 πρῶτον. 25 δίκης. 26 ταλανισμῶν. 27 μεμαρτυρημένων εὐπολιτεῦτων. 28 γινόμενου.

(2) ἢ γὰρ πρῶτοι. Scilicet ii de quibus dictam est can. 9, hoc est laici. HANSEN.

ΚΑΝΟΝ ΙΑ'.

Οὗ γὰρ πρώτοι (8) παρατηθέντες ἐν τῷ βρέ-
σματι τοῦ διωγμοῦ, περιεστῶτες εἰς τὸ δικαστή-
ριον, καὶ θεωροῦντες τοὺς ἀγίους μάρτυρας στεῦ-
δοντας ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἀνω κλήσεως, ἐν
καλῷ τῷ ζήλῳ προθυμούμενοι ἐπεδίδουν ἑαυτοὺς
εἰς τοῦτο, πολλῇ τῇ παρρησίᾳ χρώμενοι, βλέπον-
τες 20 μάλιστα τοὺς ὑποσυρομένους καὶ ἐκπίπτον-
τας, δι' οὓς ὑποθερμαινόμενοι ἔσωθεν καὶ ἐνηγού-
μενοι καταπολεμησαι τὸν ὑπεραιρόμενον καὶ ἀντι-
καίμενον 21, ἔσπευδον εἰς τοῦτο, ἵνα μὴ καὶ 22
δοκῇ κατ' αὐτῷ πρόντιμος εἶναι ἐφ' οἷς κατὰ
πανουργίαν ἔδοξεν ἡρτῆν, εἰ καὶ ἐλάθανε ἑαυτὸν
νικώμενον ὑπὸ τῶν ἐγκαρτεροῦντων τὰς τῶν εὐστῆ-
ρων καὶ μαστιγῶν βασάνους, τὴν τε ἐξύτητα τῆς
μαχαίρας, καὶ τὰς καταφλέξεις τοῦ πυρός, καὶ τὰς
τῶν ὑδάτων καταποντώσεις· καὶ τοὺς κατὰ πίστιν
ὑπεξουσιούσιν εὐχὰς 23 καὶ δεήσεις γίνεσθαι 24 ἥτοι
ὅπερ τῶν ἐν φυλακῇ κατατιμωρηθέντων καὶ προ-
δομένων 25 ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίκης 26, ἥτοι ὅπερ τῶν
ἔσωθεν τῆς φυλακῆς ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου καταβα-
σανισθέντων διὰ εὐστῆρων καὶ μαστιγῶν, ὕστερον
δὲ ἡρτηθέντων ὑπὸ τῆς ἀσθενείας τῆς σαρκός,
ἐξιδὼν ἔστιν ἐπινεύσαι. Συμπέσχειν γὰρ καὶ συν-
αγαγεῖν τοὺς ὑδρομένους καὶ στενάζουσιν ὑπὲρ τῶν
ἐν ἀγῶνι ἡρτηθέντων ὑπὸ τῆς πολλῆς βίας τοῦ
κακομηχάνου διαβόλου, ἥτοι ὑπὲρ γονέων ἢ ἀδελ-
φῶν ἢ τέκνων, οὐδένα οὐδὲν καταδιάπτει. Ἰσμεν
γὰρ καὶ δι' ἑτέρων πίστιν ἀπολαύσαντάς τινάς τῆς
τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος, ἐπὶ τε ἀφέσει ἀμωρτῶν καὶ
ὕψει σώματος, καὶ ἀναστάσει νεκρῶν. Μεμνημένα
τοίνυν τῶν πολλῶν αὐτῶν καμάτων, ὧν προῦπί-
νεγκαν ἐν ἑνώματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ταυταλι-
σμῶν 27, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μεταγνόντων αὐτῶν καὶ
ἀποδυρομένων τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς κατὰ προ-
δοσίαν ἐν ἀνομίᾳ καὶ νεκρότητι τοῦ σώματος, ἐπι-
τε καὶ μαρτυρουμένων ἀπολιτεῦτων 28 γενομένων
ἐν τῷ βίῳ αὐτῶν, συνευχόμεθα καὶ συμπαροκα-
λοῦμεν ὑπὲρ ἰσασμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων καθη-
κόντων, διὰ τοῦ γενομένου 29 ὑπὲρ ἡμῶν πυράκι-
του πρὸς τὸν Πατέρα ἰσασκομένου ταῖς ἀμαρτίαι-
ς ἡμῶν. Καὶ ἐάν τις γὰρ, φησὶν, ἀμώρτη, πυράκι-
δικαιον καὶ αὐτὸς ἰσασμός ἐστιν ὑπὲρ τῶν

BALS. Εἰπὼν ἀνωτέρω ὁ Ἅγιος, ὅτι οἱ αὐτομολή-
σαντες καὶ ἐκπεσόντες μὲν, μὴ μεταμεληθέντες δὲ,
καὶ τὴν ἐκποσίωσιν ἀνακαλεσάμενοι, ἐπὶ πλέον αἰσχί-
νην ἔξουσιν, ὡς μὴ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ καὶ ὄροφον τε εἰ-

νάμενοι, ἦτοι μὴ τελειώσαντες τὸ καλόν· νῦν καὶ κατασκευὴν τούτου τε καὶ τῶν λοιπῶν ἐπάγει, λέγων· Οἱ γὰρ ἐν τῷ βράσματι, ἦγουν ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ διωγμοῦ ἱστάμενοι, καὶ ὀρώντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανῶν στεφάνους λαθεῖν κατὰ ζῆλον θεῖον, ἐπεδίδου ἐαυτοὺς εἰς τὸ μαρτύριον μετὰ παρρησίας πολλῆς, καὶ μάλιστα ὅτι ἐβλεπόν τινας ὑποσυρομένους, ἀντὶ τοῦ, κλεπτομένους καὶ ἀπατωμένους ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἐκπίπτοντας, ἦτοι ἀρνούμενους τὴν εὐσέβειαν· ὧν χάριν ὑποθερμαινόμενοι ἔσπουον, ἦτοι τὴν καρδίαν πυρούμενοι, ὡς καὶ ἀκούοντες καταπολεμῆσαι, ἦτοι νικήσαι διὰ τούτου τὸν ἀλαζόνα καὶ ἀντικείμενον διάβολον, ἐσπούδασαν ὑποδῦναι τὸ μαρτύριον, ἵνα μὴ καυχῆσθαι οὗ διάβολος καὶ δόξῃ ἐαυτῷ φρόνιμος εἶναι, ὡς νικήσας κατὰ πανουργίαν τοὺς αὐτομολήσαντας· εἰ καὶ ἐλάνθανε μᾶλλον νικᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀθλητῶν τῶν καρτερησάντων τὰς βατάνους. Τοῖς γοῦν πιστοῖς ἄξιόν ἐστιν, εὐχομένοις ὑπὲρ αὐτῶν τῶν τιμωρηθέντων καὶ ἠττηθέντων, ἐπινεύειν, ἦτοι συντρέχειν, ὅ τι καὶ δεδοκται, καὶ κατὰ τι οὐ βιάσθαι συμπαύσθαι καὶ λυπεῖσθαι μετὰ τῶν γονέων ἢ τῶν ἄλλως προσωκειωμένων ὑπὲρ τῶν μαρτυρησάντων, καὶ ἐκπεπωκότων ἀπὸ μηχανῆς τοῦ διαβόλου. Γινώσκοντες γὰρ, ὡς πολλοὶ ἀπήλασαν τοῦ ἐλέους καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ διὰ εὐχῆς ἑτέρων. Διὰ τοι τοῦτο αὐτοῖς τε δοθῆναι ἄφρασιν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξαιτήσομεν, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐκπεπωκόσι, καὶ μετὰ ταῦτα τὴν πλάνην ἀνακαλεσάμενοις καὶ ὁμολογήσασιν τὴν εὐσέβειαν, συγκοινωνήσομεν, μεμνημένοι τῶν πρὸ τῆς ἐκπτώσεως ἀγῶνων αὐτῶν, ὧν ὑπήνεγκαν διὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ μετὰ ταῦτα ἀγαθοῦ μεταμέλου τούτων, καὶ ἐτι μεμαρτύρηται ἀπολιτεύτους λογίζεσθαι ἑαυτοὺς διὰ ἁμάρτημα· καὶ οὐ μόνον συγκοινωνήσομεν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ συνευξόμεθα ὑπὲρ ἰλασμοῦ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων τῶν καθυκόντων, ἦγουν μετὰ τῶν ὀφειλοσῶν γίνεσθαι εὐποιῶν περὶ τούτους, νηστείας ἐπιλονότι, ἐλεημοσύνης καὶ μετανοίας· δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξευμενίζεται ἡμῖν τὸν Πατέρα. Εἶτα καὶ χρήσει κέχρηται γραφικῇ. Ἡ δὲ ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης καθολικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

ZQNAP. Ὁ νοῦς τοῦ παρόντος κανόνος τοιοῦτός ἐστιν· Οἱ ἐν τῷ βράσματι, φησὶ, τοῦ διωγμοῦ, ἦγουν ἐν τῇ ἀκμῇ, τῇ ζῆσει ἱστάμενοι, καὶ ὀρώντες τὰ μαρτύρια τῶν ἁγίων, καὶ ὅπως σπεύδουσι τοὺς ἐξ οὐρανοῦ στεφάνους λαθεῖν, κατὰ ζῆλον θεῖον ἐπεδίδου ἐαυτοὺς εἰς τὰ μαρτύρια, μετὰ παρρησίας πολλῆς ὀρμήσαντες εἰς τὸν ἀγῶνα. Ζηλώσαντες τοῦ ἁγίου πάσχοντας, καὶ ἐπιδόντες ἑαυτοὺς προθύμως τῇ μαρτυρίᾳ, καὶ μάλιστα ὅτι ἐβλεπόν τινας ὑποσυρομένους, ἀντὶ τοῦ, κλεπτομένους, ἀπατωμένους καὶ ἀρνούμενους τὴν εὐσέβειαν, ὑποθερμαινόμενοι ἦτοι πυρούμενοι τὴν καρδίαν, ἐσπούδον καταπολεμῆσαι τὸν αὐτοὺς ὑποσύροντα πανηγύρον, ἵνα μὴ καυχῆται, ὡς ἠτῶν τοὺς εὐσεβεῖς· εἰ καὶ ἐλάνθανεν ἑαυτὸν ἀγνοῶν, ὅτι μᾶλλον ἠτᾶται, πολλῶν μέχρι τῆς ἐκπτώσεως ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐνδείξαμέ-

A mentum tectum quoque fabricaverint, seu quod lo-
num est non perfecerint : nunc hujus et reliquo-
rum confirmationem inducit, dicens : Qui enim in
persecutionis fervore, seu vehementia stantes, et
videntes sanctorum martyria, et quomodo celestis
coronas divino zelo accipere contendant, se ipsos
dabant martyrio cum multa libertate, et maxime
quia videbant quosdam substractos, hoc est eductos
et deceptos a diabolo, et lapsos seu negantes pie-
tatem : quamobrem interius accensi seu corde in-
flammati, ut qui audirent se per hoc debellasse ae-
vicisse superbum adversarium diabolum, studue-
runt subire martyrium, ne gloriatur diabolus et sibi
prudens esse videatur, ut qui calliditate sua et ma-
litia eos vicerit qui sua sponte ad martyrium con-
B fugerunt : etiam si eum latuit se magis vinci ab
athletis, qui tormenta fortiter perpessi sunt. Fide-
libus ergo orantibus æquum est pro ipsis supplicio
affectis et punitis, annuere, sive in hoc concurrere,
quod etiam visum est, et aliquo modo nihil lædit,
una cum parentibus vel aliis necessitudine conjun-
ctis, pro iis qui testimonium dederunt martyrium-
que subierunt, sed lapsi sunt diaboli arte et insi-
diis, dolere et tristitia affici. Scimus enim quod
multi bonitatem et misericordiam Dei consecuti
sunt per aliorum orationes. Ideoque et ipsis dari a
Deo peccatorum remissionem postulabimus, et aliis
qui lapsi sunt, et postea errorem revocaverunt et
pietatem confessi sunt, communicabimus, memo-
res eorum quæ ante lapsum propter Deum susti-
C nuerunt certaminum, et etiam bonæ eorum postea
pœnitentiæ, et quod se ipsos testati sunt esse a
civitate alienos propter peccatum : et non solum
ipsis communicabimus, sed et pro eorum reconci-
liatione orabimus, cum aliis quæ decet, seu cum
bonis operibus quæ debent ab ipsis fieri, jejuniis
scilicet, eleemosyna et pœnitentiâ ; per quæ, qui
pro nobis est advocatus, Patrem nobis propitium
benevolumque efficit. Deinde et sacræ Scripturæ
sententia usus est. Ea vero est ex prima catholica
epistola sancti apostoli et evangelistæ Joannis.

ZQNAP. Hujus canonis sententia ejusmodi est.
Qui in fervore, inquit, persecutionis, hoc est in
summo illius discrimine vehementissimeque dimi-
catione constituti, ac martyria sanctorum intuen-
tes, et quam vehementer ad accipiendas celestes
coronas festinarent, divina æmulatione se ipsos
martyrio tradidere, multa cum libertate in certamen
desilientes, sanctorum qui patiebantur imitatione,
seque promptos ad fidem testimonio confirmandam
obtulare, tum ob id maxime quia multos cernebat
qui subtrahebantur, hoc est traducebantur, deci-
piebantur, pietatem negabant, ferventes, hoc est,
flammato corde, infestum ipsis adversarium debel-
lare studuerunt, ne veluti piorum victor gloriaretur ;
quamvis cum latuerit, vinci se potius, cum
multi ad mortem usque pro fide constantiam præ-

se tulerint. Festinaverunt ergo, inquit, ut id agerent, superati autem vi tormentorum ob imbecillitatem carnis, partim in custodiis male accepti, partim vero in judiciis pœnis affecti, nec ferentes supplicia. Operæ pretium est igitur cum iis qui ipsorum causa lugent, condolescere. Lugent porro, inquit, parentum alii, alii fratrum, alii liberorum lapsam. Cum iis igitur qui lapsos lugent, simul lugere neminem lædit, nec cum iis una precari et dolere qui pro ipsis rogant, cum aliis nempe rationi consentaneis; cum eo scilicet, **20** ut qui lapsi sunt, alia quoque præstent, quæ congruunt pœnitentiæ: sunt hæc porro jejunia et lacrymæ, aliæque afflictationes, mulctarum observationes: tum si facultas suppetat, pecuniarum in pauperes erogatio; quas ob res qui pro nobis advocatus est factus, Patrem nobis propitium reddet. Adhibet mox petitam quoque ex sacris litteris sententiam, quæ est ex prima Epistola sancti apostoli et evangelistæ Joannis.

CANON XII.

« Iis enim qui pecuniam dederunt, ut ipsi omni ex parte ab omni malitia imperturbati essent, crimen jutendi non potest. Damnum enim et jacturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perderent, quod alii propter turpe lucrum non fecerunt: quamvis Dominus dicat: *Quid enim hominem juvabit, si universum mundum lucratus fuerit, animæ autem detrimento fuerit affectus, vel eam etiam perdidit?* Et rursus *b*: *Non potest testis Deo servire et mammonæ*: in illis enim apparuerunt qui Deo servirent, exosis, conculcatis, contemptisque pecuniis, et in eo compleverunt quod scriptum est *c*: *Pretium redemptionis animæ hominis, propriæ divitiæ.* Nam et in Actibus quoque apostolorum legimus, eos qui pro Paulo et Sila Thessaloniciæ ad magistratus traherentur, cum multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum onerassent, et multitudinem magistratusque perturbassent, *ab Jasonis, inquit, et reliquis satisfactionis accepta, eos dimiserunt. Fratres autem noctu protinus Paulum et Silam miserunt in Berræam* *d*. »

BALS. Postquam Sanctus de iis qui sua sponte ad martyrium confugiunt, perfecisset, dicit eos non esse reprehendendos, qui se ipsos datis pecuniis a tormentorum afflictione liberarunt. Maluerunt enim suarum pecuniarum, quam suæ animæ jacturam facere. Deinde hoc ipsum confirmat et assertit diversa

a Matth. xvi, 26. *b* Matth. vi, 24. *c* Prov. xiii, 8. *d* Act. xvii, 9, 10.

VARIE LECTIONES.

²⁰ τό αἰδί. ²⁰ ὑπό. ²⁰ προσαγαγεῖν. ²⁰ αὐτῶν. ταπατήσαντες οἱ. ²⁰ ἀπεπλήρωσαν. ²⁰ Βέρροισιν.

(Ὁ Ἰπὸ παρ. Ms. Nan., ἀπὸ παρ. (Ὁ Ἰπὸ παρ) ἐκείνους Θεῶ. Id. cod., πρὸ ἐκείνων Θεῶ. Ἰ. x, εὖ γὰρ ἀργύρια. B sunt autem ibid.

των. Ἐσπεύον μὲν οὖν, φησὶν, οὕτως ποιῆσαι, ἡστηθέντες δὲ τῶν βασάνων δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς, οἱ μὲν ἐν ταῖς φύλακαῖς κακοπαθοῦντες, οἱ δὲ ἐπὶ δεκαστηρίου κολασθέντες, καὶ μὴ ἐνεγκόντες τὰς τιμωρίας. Ἄξιον οὖν ἐστὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πενθοῦσι συμπάσχειν. Πενθοῦσι δὲ, φησὶν, οἱ μὲν ὑπὲρ γονέων, οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, οἱ δὲ ὑπὲρ τέκνων παραπετωκότων. Τὸ γοῦν συμπνεθῆν τοὺς τοὺς παραπετωκότας πενθοῦσιν οὐδένα καταβλάπτει, καὶ τὸ συνδέεσθαι καὶ συναγαγεῖν τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ τῶν ἄλλων καθηκόντων, ἡγουν μετὰ τοῦ ποιεῖν ἐκείνους τοὺς παραπετωκότας καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρέποντα τῇ μετανοίᾳ· ἅπαν ἐὶοὶ νηστεῖαι καὶ δάκρυα, ἄλλα τε κακοπάθειαι, ἐπιτιμῶν φυλακαί· εἰ δ' ἂν εὐποροῖεν, καὶ δόσεις χρημάτων πρὸς πένθητας, δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξυμνεύεται ἡμῖν τὸν Πατέρα. Εἶτα καὶ χρῆσαι κίχρηται γραφικῇ, ἥτις ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

KANON IB'.

« Τοῖς γὰρ ἀργύρια δεδοκῶσι πρὸς τὸ ἀνενοχλήτους αὐτοὺς ²⁰ παντάπασιν γενέσθαι ἀπὸ ²⁰ πάσης (9) κακίας, οὐκ ἐστὶν ἐγκλημα προσάγειν ²⁰. Ζημίαν γὰρ καὶ ἀπώλειαν χρημάτων ὑπήνεγκαν, ἵνα μὴ τὴν ψυχὴν ἑαυτῶν ²⁰ ζημιωθῶσιν ἢ ἀπολέσωσιν, ὅταν ἄλλοι κατὰ εἰσχροκίρρειαν οὐ πεποιθήκασιν· καίτοι γε τοῦ Κυρίου λέγοντος· *Τί γὰρ ὠφελήσεται ἄνθρωπος, εἰς τὸν κόσμον δολοῦν κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ, ἢ ἀπολέσῃ;* καὶ οὐ, *Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνῇ.* Ἐφάνησαν γὰρ παρ' ἐκείνους Θεῷ ²⁰ (10) δουλεύοντες, τὰ ²⁰ ἀργύρια μισήσαντες καὶ καταπατήσαντες, ²⁰ καὶ καταφρονήσαντες αὐτῶν, ἀνεπλήρωσάν ²⁰ τε καὶ ἐν τούτῳ τὸ γεγραμμένον· *Ἄνθρωπος ἀνθρώπος ψυχῆς, ὁ ἴδιος πλοῦτος.* Ἐπει καὶ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀνέγνωμεν τοὺς σφέντας ἀντὶ Παύλου καὶ Σίλα ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας, μετὰ καὶ πλησμονῆς ἀπολυθέντας. Μετὰ γὰρ τὸ καταβαρῆσαι αὐτοὺς πολλὰ διὰ τὸ ὄνομα, καὶ τὰράσαι τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρχας, λαθόντες, φησὶ, τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰάσονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς· οἱ δὲ ἀδελφοὶ εὐθὺς διὰ νυκτὸς ἐξέπεμψαν τὸν τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέρροισιν ²⁰. »

BALS. Πληρώσας ὁ ἅγιος τὰ περὶ τῶν αὐτομαίησάντων εἰς τὸ μαρτύριον, φησὶν ἀκαταεὶτάτους εἶναι τοὺς διὰ χρημάτων δόσεως ἀνενοχλήτους συντηρήσαντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν κολάπτων. Ἐβόοντο γὰρ χρῆματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς. Εἶτα κατασκευάζων τοῦτο αὐτὸ, ἐπιφέρει

²⁰ παρ' ἐκείνων τῷ Θεῷ. ²⁰ αὐδ. γὰρ. ²⁰ καὶ κα-

sequentia, καὶ καταπατήσαντες. Et paulo post, μετὰ πλησμονῆς, ouissu καί.

καὶ διάφορα γραφικὰ καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ δὲ χρήματα, φησὶ, δωδωκότες καὶ ἐνφυγόντες, καὶ αὐτοῖς τηρήσαντες τὴν εὐσέβειαν, οὐκ αἰτιαθήσονται, οὐδὲ ἐγκλημά τις ἐντεῦθεν προσάψει αὐτοῖς. Ἐβλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐφάνησαν τῷ Θεῷ δουλεύειν βουλόμενοι, καὶ οὐ τῷ μαμμωνᾷ, ἦτοι τοῖς χρήμασι. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα γραφικὰ, καὶ παράδειγμα ἐκ τῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἑτέρων. Τὸ δὲ ἀνενοχλήτους γενέσθαι ἀπὸ πάσης κακίας, ἢ τὸ μὴ ὀχληθῆναι εἰς ἄρνησιν τῆς εὐσεβείας ἐστίν, ἥτις περὶ πᾶσαν κακίαν νικᾷ, ἢ κακίας τὰς κακώσεις ὠνόμασε τὰς ἐκ τῶν καλῶσεων.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

οὐθεν οὐδὲ τοῖς καταλείψαι πάντα διὰ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν καὶ ἀναχωρήσασιν ἵστιν ἐγκαλεῖν, ὅς ἂν ἑτέρων δι' αὐτοὺς κατασχεθέντων. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐφῆσῳ ἀντὶ Παύλου^α συνήρπασαν Γάϊον εἰς τὸ θέατρον καὶ Ἀριστάρχον, συνεχδήμους Παύλου, βουλομένου^β ἐπιελθεῖν εἰς τὸν δῆμον· ἐκεῖ καὶ δι' αὐτὸν πείσαντα καὶ μεταστήσαντα πῶς ἴδεν ὄχλον ἐπὶ τὴν θεοσέβειαν ἢ στάσις ἦν γενόμενη^γ.^δ Ὁὐκ εἶπον αὐτὸν οἱ μαθηταί, φησὶν. Οὐ μὴν ἄλλα καὶ τινες τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ^ε φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτόν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. Εἰ δὲ ἐπιμένοιεν τινες ἐρασεχελούοντες τοῖς εἰλικρινῶς προσέχουσι τῷ λόγῳ^ς (11), *Σώζων σώζε τὴν σεαυτοῦ ψυχήν*, καὶ^ζ μὴ περιβλήψῃς^η εἰς τὰ ὀπίσω, ὑπομνησθήτωσαν καὶ περὶ τοῦ (12) προκρίτου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, *βεδλημέου τε ἡδη εἰς φυλακὴν, καὶ παραδοθέντος τέτταρσι τετραβίοις^θ στρατιωτῶν, φυλάσσειν αὐτόν*. Οὐ ἔν νυκτὶ φυγόντος καὶ ἐκ χειρὸς βυσθέντος τῶν Ἰουδαίων κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου, φησὶ, Κυρίου, *γενομένης ἡμέρας ἦν τάραχος οὐκ ὀλίγος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο*. Ἡρώδης δὲ, ἐπιζητήσας αὐτόν καὶ μὴ εὑρῶν, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαγχθῆναι (13), δι' οὗς οὐδεμία αἰτία τῷ Πέτρῳ προσάπτεται. Ἐξῆν γὰρ, καὶ αὐτοὺς ἑωρακότας τὸ γινόμενον^ι, ἐκφυγεῖν, ὡς καὶ πάντα τὰ παιδία τὰ ἐν Βηθλαεὶμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὄρτοις αὐτῆς, εἰ ἐγνώκεισαν οἱ γονεῖς αὐτῶν τὸ μέλλον ἔσεσθαι· ἅπερ ἀνηρέθησαν ὑπὸ τοῦ μαιψόου Ἡρώδου διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ζητούμενον ἀπολέσθαι ἐν παιδίον, ὅπερ καὶ αὐτὸ κατ' ἐντολήν ἀγγέλου^κ.

^α Act. xix, 26-30. ^β Gen. xix, 17. ^γ Act. xii, 4.

VARIAE LECTIONES.

^δ πάλιν add. ^ε Παύλου οὐ βουλ. ^ς γινόμενης. ^ζ καὶ add. ^η αὐτοῦ. ^θ τῷ λέγοντι οἱ. ^ι καὶ ὀπίσω. ^κ περιβλήψῃ. ^λ τετραβίους. ^μ γενόμενον.

(11) *Προσέχουσι τῷ λόγῳ*. Id. cod. ms., *προσέχουσι, τῷ λέγοντι πεισθήτωσαν*. Σώζων, κ. τ. λ. Itecte. Sic enim legendum suadet mox subsequens ὁπομνησθήτωσαν. Huic geminus locus existat infra sub finem canonis 14.

(12) *Καὶ περὶ τοῦ*. Decet præpositio in eudcin

A Scripturæ exempla ex Actibus apostolorum de beato Paulo apostolo et aliis.

ZONAR. Qui vero, inquit, pecuniam erogarunt, eoque effugio pietatem conservarunt, non sunt reprehendendi, nec ob eam rem illos quisquam accuset. Maluerunt namque pecunias, quam ipsorum animas perdere, ostenderuntque se Deo servire velles, non mammonæ, hoc est divitiis. Profert autem et Scripturæ verba, tum ex Actis apostolorum, beati Pauli et aliorum exempla. Quod vero dicitur, imperturbatos fuisse ab omni improbitate, sic accipiendum est, aut imperturbatos fuisse, quod ad pietatis abnegationem attinet quæ universam superat improbitatem, vel κακίας vexationes tormentorum nominavit.

CANON XIII.

Unde nec eos qui omnia reliquerunt propter salutem animæ et secesserunt, licet accusare tanquam aliis propter ipsos detentis. Nam et Ephesi pro Paulo Gajum et Aristarchum in theatro comprehenderunt, una cum Paulo peregrinantes, qui volebat ad populum adire: quoniam propter ipsum qui persuaserat, et multam turbam ad Dei cultum traduxerat, seditio facta fuerat. Non sciverunt eum, inquit, discipuli. Quin etiam nonnulli ex Asiarchis qui ei erant amici, miserunt ad eum et suaserunt, ne se theatro daret. Si qui autem cum iis contendere perrexerint, qui animum sincerum ei adhibent, qui dicit: *Diligenter serva animam tuam, et ne retro aspexeris*. Petrus quoque apostolorum princeps eis in mentem revocetur, qui *jam in custodiam erat coniectus, et traditus quatuor quaternionibus militum ad eum servandum*: qui cum noctu fugisset, et ex Judæorum manu servatus esset, jussu angeli Domini: *Facto, inquit, die erat non parvus tumultus inter milites, quidnam factum esset Petro*. Herodes autem cum eum quesivisset, et non invenisset, interrogatos custodes jussit suffocari, propter quos nulla culpa in Petrum confertur: licet enim eis illo viso quod factum fuerat effugere; sicut et omnes infantes qui erant in Bethlehem et in omnibus ejus finibus, si scivissent eorum parentes quod erant futurum: qui a crudeli homicida Herode sublati sunt, ut unus qui ab eo quærebatur infans periret, qui et ipse jussu angeli Dei effugit, qui celeriter jam cœperat spolia accipere, et acriter præpascere, secundum

^δ ibid. 18, 19. ^ε Matth. ii, 13-16.

ms. Ubi paulo post legitur, καὶ βυσθέντος ἐκ χειρὸς τοῦ φονέου Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἐντολ., ut habetur in Act. xii, 11.

(13) *Ἀπαγχθῆναι*. Id. ms., ἀποκτείναν. Textus Act. xii, 19, ἀπαχθῆναι.

se tulerint. Festinarunt ergo, inquit, ut id agerent, A superati autem vi tormentorum ob imbecillitatem carnis, partim in custodiis male accepti, partim vero in iudiciis pœnis affecti, nec ferentes supplicia. Operæ pretium est igitur cum iis qui ipsorum causa lugent, condolere. Lugent porro, inquit, parentum alii, alii fratrum, alii liberorum lapsum. Cum iis igitur qui lapsos lugent, simul lugere noninem lædit, nec cum iis una precari et dolere qui pro ipsis rogant, cum aliis nonperationi consentaneis; cum eo scilicet, 20 ut qui lapsi sunt, alia quoque præsent, quæ congruunt pœnitentiæ: sunt hæc porro jejunia et lacrymæ, aliæque afflictationes, mulctarum observationes: tum si facultas suppetat, pecuniarum in pauperes erogatio; quas ob res qui pro nobis advocatus est factus, Patrem nobis propitium reddet. Adhibet mox pœnitam quoque ex sacris litteris sententiam, quæ est ex prima Epistola sancti apostoli et evangelistæ Jean-

CANON XII.

« Iis enim qui pecuniam dederunt, ut ipsi omni
« ex parte ab omni malitia imperturbati essent,
« crimen iutendi non potest. Damnum enim et ja-
« cturam pecuniarum sustinuerunt, ne ipsi animæ
« detrimento afficerentur, vel ipsam etiam perde-
« rent, quod alii propter turpe lucrum non fecerunt:
« quamvis Dominus dicat: *Quid enim hominem juvabit, si universum mundum lucratus fuerit, animæ autem detrimento fuerit affectus, vel eam etiam periderit?* Et rursus: *Non potest testis Deo servire et mammonæ:* in illis enim apparuerunt qui Deo servirent, exosis, conculcatis, contemptisque pecuniis, et in eo compleverunt quod scriptum est: *Pretium redemptionis animæ hominis, propriæ divitiæ.* Nam et in Actibus quoque apostolorum legimus, eos qui pro Paulo et Sila Thessaloniciæ ad magistratus traherentur, cum multis pecuniis fuisse dimissos. Postquam enim ipsos propter nomen multum onerassent, et multitudinem magistratusque perturbassent, ab Jasono, inquit, et reliquis satisfactionem accepta, eos dimiserunt. *Fratres autem noctu protinus Paulum et Silam miserunt in Berræam.* »

BALS. Postquam Sanctus de iis qui sua sponte ad martyrium confugiunt, perfecisset, dicit eos non esse reprehendendos, qui se ipsos datis pecuniis a tormentorum afflictione liberarunt. Maluerunt enim suorum pecuniarum, quam suæ animæ iacturam facere. Deinde hoc ipsum confirmat et afferit diversa

« *Matth. xvi, 26.* « *Matth. vi, 24.* « *Prov. xiii, 8.* « *Act. xvii, 9, 10.*

VARIÆ LECTIONES.

« *τὸ αἰδ.* « *ὅπό.* « *προσαγαγεῖν.* « *αὐτῶν.*
« *ταπατήσαντες om.* « *ἀπεπλήρωσαν.* « *Βέροισιν.*

(Ὁ) Ὑπὸ πασ. Ms. Nan., ἀπὸ πασ.
(Ὁ) Παρ' ἐκείνους Θεῶ. Id. cod., παρ' ἐκείνων
τῶ Θεῶ. Ἄλλ., εἰς γὰρ ἀργύριον. B sunt autem ibid.

των. Ἐσπευον μὲν οὖν, φησὶν, οὕτως ποιῆσαι, ἡτη-
θέντες δὲ τῶν βασάνων δι' ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς, οἱ
μὲν ἐν ταῖς φυλακαῖς κακοπαθοῦντας, οἱ δὲ ἐπὶ δε-
καστηρίου καλασθέντες, καὶ μὴ ἐνεγκόντες τὰς τι-
μωρίας. Ἄξιον οὖν ἐστὶ τοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πενθοῦσι
συμπάσχειν. Πενθοῦσι δὲ, φησὶν, οἱ μὲν ὑπὲρ γονέων,
οἱ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, οἱ δὲ ὑπὲρ τέκνων παρα-
πετωκότων. Τὸ γοῦν συμπανθεῖν τοῖς τοὺς παρα-
πετωκότας πενθοῦσιν οὐδένα καταβλάπτει, καὶ τὸ
συνδέσθαι καὶ συναγεῖν τοῖς δεομένοις ὑπὲρ αὐτῶν
μετὰ τῶν ἄλλων καθηκόντων, ἡγοῦν μετὰ τοῦ ποιεῖν
ἐκείνους τοὺς παραπετωκότας καὶ τὰ ἄλλα τὰ
πρόποντα τῇ μετανοίᾳ· ἅπερ εἰσὶ νηστεῖαι καὶ δά-
κρυα, ἄλλα τε κακοπάθειαι, ἐπιτιμίων φυλακαὶ· εἰ
δ' ἂν εὐποροῖεν, καὶ δόσεις χρημάτων πρὸς πένητας,
δι' ὧν ὁ γινόμενος παράκλητος ὑπὲρ ἡμῶν ἐξυμνεῖ-
σεται ἡμῖν τὸν Πατέρα. Εἶτα καὶ χρήσει κέρησαι
γραμμικῇ, ἥτις ἐστὶν ἐκ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ
ἁγίου ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου.

KANON IB.

« Τοῖς γὰρ ἀργύρια δεδοκόσι πρὸς τὸ ἀνενολή-
« τους αὐτοὺς παντάπασι γενέσθαι ἀπὸ πάσης (9)
« κακίας, οὐκ ἐστὶν ἐγκλημα προσάγειν. Ζημίαν
« γὰρ καὶ ἀπώλειαν χρημάτων ὑπήνεγκαν, ἵνα μὴ
« τὴν ψυχὴν αὐτῶν ζημιωθῶσιν ἢ ἀπολέσωνται,
« ἅπερ ἄλλοι κατὰ εἰσχροκέρθειαν οὐ πεποιθήκασι·
« καίτοι γε τοῦ Κυρίου λόγοντος· *Τί γὰρ ὠφελήσει*
« *ἄνθρωπος, εἰς τὸν κόσμον δολὸν κερδήσῃ, εἴη*
« *εἰ ψυχὴν αὐτοῦ ζημιωθῇ, ἢ ἀπολέσῃ;* καὶ οὕτως,
« *Οὐ δύνασθε Θεῶ δουλεύειν καὶ μαμμωνῇ.*
« Ἐφάνησαν γὰρ παρ' ἐκείνους Θεῶ (10) δου-
« λεύοντες, τὰ ἀργύρια μισήσαντες καὶ καταπατή-
« σαντες, καὶ καταφρονήσαντες αὐτῶν, ἀνεπλή-
« ρωσάν τε καὶ ἐν τούτῳ τὸ γεγραμμένον· *Λύτρον*
« *ἀνθρώπος ψυχῆς, ὁ ἴδιος κλοῦτος.* Ἐπεὶ καὶ ἐν
« ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ἀνέγνωμεν τοὺς συ-
« ρέντας ἀντὶ Παύλου καὶ Σίλα ἐν Θεσσαλονικίᾳ ἐπὶ
« τοὺς πολιτάρχας, μετὰ καὶ πλησμονῆς ἀπολυθέν-
« τας. Μετὰ γὰρ τὸ καταβαρῆσαι αὐτοὺς πολλὰ διὰ
« τὸ ὄνομα, καὶ ταραξάει τὸν ὄχλον καὶ τοὺς πολιτάρ-
« χας, λαθόντες, φησὶ, τὸ ἱκανὸν παρὰ τοῦ Ἰά-
« σονος καὶ τῶν λοιπῶν, ἀπέλυσαν αὐτούς· οἱ
« δὲ ἀδελφοὶ εὐθέως διὰ τρυκτὸς ἐξέπεμψον τὸν
« τε Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν εἰς Βέροισιν. »

BALS. Πληρώσας δ' Ἄγιος τὰ περὶ τῶν αὐτομολη-
σάντων εἰς τὸ μαρτύριον, φησὶν ἀκαταετιάτους εἶ-
ναι τοὺς διὰ χρημάτων δόσεως ἀνενολήτους συντη-
ρήσαντας ἑαυτοὺς ἀπὸ τῆς κακώσεως τῶν καλῶσεων.
Ἐβλόντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυ-
τῶν ψυχὰς. Εἶτα κατασκευάζων τοῦτο αὐτὸ, ἐπιφέρει

« *παρ' ἐκείνων τῶ Θεῶ.* « *add. γάρ.* « *καὶ κα-*

« *sequentis, καὶ καταπατήσαντες. Et paulo post,*
« *μετὰ πλησμονῆς, omisso καί.*

καὶ διάφορα γραφικὰ καὶ παραδείγματα ἐκ τῶν ἀποστολικῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐτέρων.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ δὲ χρήματα, φησί, δεδωκότες καὶ ἐφυγόντες, καὶ αὐτοῖς τηρήσαντες τὴν εὐσέδειαν, οὐκ αἰτιαθήσονται, οὐδὲ ἐγκλημά τις ἐντεῦθεν προσέξει αὐτοῖς. Ἐβλοντο γὰρ χρήματα ζημιωθῆναι, καὶ μὴ τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, καὶ ἐφάνθησαν τῷ Θεῷ δουλεύειν βουλόμενοι, καὶ οὐ τῷ μαμμωνᾷ, ἦτοι τοῖς χρήμασι. Ἐπιφέρει δὲ καὶ ῥήματα γραφικὰ, καὶ παράδειγμα ἐκ τῶν Πράξεων περὶ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου καὶ ἐτέρων. Τὸ δὲ ἀνενοχλήτους γενέσθαι ἀπὸ πάσης κακίας, ἢ τὸ μὴ ὀκληθῆναι εἰς ἄρνησιν τῆς εὐσεβείας ἐστίν, ἥπερ πᾶσαν κακίαν νικᾷ, ἢ κακίας τὰς κακώσεις ὀνόμασε τὰς ἐκ τῶν κολάσεων.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

« Ὅθεν οὐδὲ τοῖς καταλείψαι πάντα διὰ τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν καὶ ἀναχωρήσασιν ἐστὶν ἐγκαλεῖν, ὅς ἂν ἐτέρων δι' αὐτοὺς κατασχεθῆντων. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἐφῆσῳ ἀντὶ Παύλου^α συνήρπασαν ἑτάτοις εἰς τὸ θέατρον καὶ Ἀριστάρχον, συνεχῆ- μους Παύλου, βουλομένου^β εἰσελθεῖν εἰς τὸν δῆμον· ἐκεῖ καὶ δι' αὐτὸν πείσαντα καὶ μεταστῆσαντα πολὺν ὄχλον ἐπὶ τὴν θεοσέδειαν ἢ στάσις ἦν γενόμενη^γ.^δ Ὅτι ἐκείνῳ αὐτὸν ὀμαθηται, φησὶν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τινες τῶν Ἀσιαρχῶν ὄντες αὐτῷ^ε φίλοι, πέμψαντες πρὸς αὐτὸν, παρεκάλουν μὴ δοῦναι ἑαυτὸν εἰς τὸ θέατρον. Εἰ δὲ ἐπιμένοιν τινες ἐπεισελοῦντες τοῖς εἰλικρινῶς προσέχουσι τῷ λό- γοντι^ς (11), Σῶζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν, καὶ^δ μὴ περιβλέψῃς^ε εἰς τὰ ὀπίσω, ὑπομνησθήτωσαν καὶ περὶ τοῦ (12) προκρίτου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, βεβλημένου τε ἡδὴ εἰς φυλακὴν, καὶ παραδοθέντος τέτταροις τετραδούσι^ς στρατιωτῶν, φυλάσσειν αὐτόν. Οὐ ἐν νυκτὶ φυγόντος καὶ ἐκ χειρὸς βυσθέντος τῶν Ἰουδαίων κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου, φησί, Κυρίου, γενομένης ἡμέρας ἣν ἑτάραχος οὐκ ὀλλῆτος ἐν τοῖς στρατιώταις, τί ἄρα ὁ Πέτρος ἐγένετο. Ἡρώδης δὲ, ἐπιζητήσας αὐτὸν καὶ μὴ εὕρων, ἀνακρίνας τοὺς φύλακας, ἐκέλευσεν ἀπαγχθῆναι (13), δι' οὗς οὐδεμία αἰτία τῷ Πέτρῳ προσάπτεται. Ἐξῆν γὰρ, καὶ αὐτοῖς ἐωραχέντος τὸ γινόμενον^ς, ἐκφυγεῖν, ὡς καὶ πάντα τὰ παιδία τὰ ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὄρλοις αὐτῆς, εἰ ἐγνώκεισαν οἱ γονεῖς αὐτῶν τὸ μέλλον ἔσεσθαι· ἄπερ ἀνηρέθησαν ὑπὸ τοῦ μαιώδους Ἡρώδου διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ζητούμενον ἀπολέσθαι ἐν παιδίον, ἔπερ καὶ αὐτὸ κατ' ἐντολὴν ἀγγέλου^ς.

^α Act. xix, 26-30. ^β Gen. xix, 17. ^γ Act. xii, 4.

A Scripturæ exempla ex Actibus apostolorum de beato Paulo apostolo et aliis.

ZONAR. Qui vero, inquit, pecuniam erogarunt, eoque effugio pietatem conservarunt, non sunt reprehendendi, nec ob eam rem illos quisquam accuset. Maluerunt namque pecunias, quam ipsorum animas perdere, ostenderuntque se Deo servire velles, non mammonæ, hoc est divitiis. Profert autem et Scripturæ verba, tum ex Actis apostolorum, beati Pauli et aliorum exempla. Quod vero dicitur, imperturbatos fuisse ab omni improbitate, sic accipiendum est, aut imperturbatos fuisse, quod ad pietatis abnegationem attinet quæ universam superat improbitatem, vel κακίας vexationes tormentorum nominavit.

CANON XIII.

« Unde nec eos qui omnia reliquerunt propter salutem animæ et secesserunt, licet accusare tanquam aliis propter ipsos detentis. Nam et Ephesi pro Paulo Gajum et Aristarchum in theatro comprehenderunt, una cum Paulo peregrinantes, qui volebat ad populum adire: quoniam propter ipsum qui persuaserat, et multam turbam ad Dei cultum traduxerat, seditio facta fuerat. Non sciverunt eum, inquit, discipuli. Quin etiam nonnulli ex Asiarchis qui ei erant amici, miserunt ad eum et suaserunt, ne se theatro daret. Si qui autem cum iis contendere perrexerint, qui omnium sincerum ei adhibent, qui dicit: *Dilige gentem serva animam tuam, et ne retro aspexeris.* Petrus quoque apostolorum **21** princeps eis in mentem revocetur, qui jam in custodiam erat con- jectus, et traditus quatuor quaternionibus militum ad eum servandum: qui cum noctu jussisset, et ex Judæorum manu servatus esset, jussu angeli Domini: *Facto, inquit, die erat non parvus tumultus inter milites, quidnam factum esset Petro.* Herodes autem cum eum quiesivisset, et non invenisset, interrogatos custodes jussit suffocari^δ, propter quos nulla culpa in Petrum confertur: licet enim eis illo viso quod factum fuerat effugere; sicut et omnes infantes qui erant in Bethleem et in omnibus ejus finibus, si scivissent eorum parentes quod erat futurum: qui a cruceli homicida Herode sublatis sunt, ut unus qui ab eo quaerebatur infans periret, qui et ipse jussu angeli Dei effugit, qui celeriter jam cœperat spolia accipere, et acriter præpascere, secundum

^δ *ibid.* 18, 19. ^ε *Matth.* 11, 13—16.

VARIAE LECTIONES.

^α πάλιν add. ^β Παύλου οὐ βουλ. ^γ γινόμενη. ^δ καὶ add. ^ε αὐτοῦ. ^ς τῷ λέγοντι om. ^δ καὶ om. ^ε περιβλέψῃ. ^ς τετραδούσις. ^ς γινόμενον. ^δ ἀγγέλου deest.

(11) *Προσέχουσι τῷ λόγοντι.* Id. cod. ms., προσέχουσι, τῷ λέγοντι πεισθήτωσαν. Σῶζων, x. t. l. Recte. Sic enim legendum suadet mox subsequens ὑπομνησθήτωσαν. Huic genivus locus exstat infra sub finē canonis 14.

(12) *Καὶ περὶ τοῦ.* Deest præpositio in eodem

ms. Ubi paulo post legitur, καὶ βυσθέντος ἐκ χειρὸς τοῦ φονέδου Ἡρώδου καὶ πάσης τῆς προσδοκίας τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἐντολ., ut habetur in Act. xii, 11.

(13) *Ἀπαγχθῆναι.* Id. ms., ἀποκτείναι. Textus Act. xii, 19, ἀπαχθῆναι.

« appellationem nominis, quemadmodum scriptum
 est : *Voca nomen ejus, celeriter spolia, velociter
 depopulare, eo quod priusquam infans sciat vocare
 patrem et matrem, capiet potestatem Damasci et
 spolia Samariæ, coram rege Assyriorum. Magi
 ergo ut jam spoliati et prælationibus infestati
 infantem humiliter et suppliciter adorant, the-
 sauros suos aperientes, et ei offerentes maxime
 opportuna et magnifica dona, aurum et thus et
 myrrham b, ut regi et Deo et homini : unde ad
 regem Assyrium non amplius reverti voluerunt,
 a Providentia vetiti. Divinitus enim admoniti, in-
 quit, in somnio ne reverterentur ad Herodem, per
 aliam viam regressi sunt in regionem suam. Unde
 cum vidisset sanguinolentus Herodes se a magis
 illum, valde fuit commotus. Et mittens, inquit,
 interfecit omnes infantes qui erant in Bethlehém et
 in omni ejus confinio, a bimatu et infra, iuxta
 tempus quod a Magis diligenter didicerat c. Cum
 quibus, et alium prius natum infantem, cum in-
 terfecturus quasivisset et non invenisset, patrem
 ejus Zachariam interfecit inter templum et alta-
 re, cum effugisset filium cum matre Elisabeth.
 Unde nec ullo modo reprehenduntur. »
 « Ἦν ἑταρον παιδῶν ζητήσας ἀποκτείναι, καὶ μὴ εἰδῶν,
 τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκφυγόντος τοῦ
 μέμφιν ἔχουσιν ⁸⁸ (15). »*

BALS. Si qui autem, inquit, relictis suis facultatibus secesserunt, ne detenti in periculum vocentur, ut qui forte non possint ad finem usque in confessione persistere, propter tortorum sævitiam, non culpantur, etiamsi alii detenti sunt propter ipso. Et adducit in exemplum ejus rei gratis, Gajum et Aristarchum, qui pro Paulo detenti fuerunt : milites qui Petrum servabant : infantes qui ab Herode interfecti sunt propter Christum : et venerabilis sanctique Præcursoris patrem Zachariam.

ZONAR. Si qui autem, inquit, suas reliquerunt possessiones ac secesserunt, ne detenti periclitarentur, quia forte ob tortorum sævitiam in confessione ad finem usque persistere haud possint, etiamsi ipsorum causa alii detenti ac pœnis affecti fuerint, minime sunt accusandi. Rursumque exemplum ex apostolicis Actis adducit, dicens Ephesi quoque pro Paulo comprehensus fuisse Gajum et Aristarchum ; nec tamen ob id accusatum Paulum : neque Petrum ab angelo e custodia eductum, cum is quidem effugit periculum ; qui vero illum custodiebant milites, ob illum supplicio affecti sunt. Mox aliud quoque exemplum ex Evangelio adhibet, eorum qui ab Herode interfecti sunt puerorum ;

^a Isa. viii, 5, 4. ^b Matth. ii, 11-15. ^c *ibid.* 16.

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸ δξέως. ⁸⁹ ἦ οἴν. ⁹⁰ τὸ παιδίον. ⁹¹ καιριώτερα καὶ πρεπωδέστερα. ⁹² ἔθεν. ⁹³ παιδίου. ⁹⁴ ἐφ'... ἔσχον.

(14) Ἐξέφυγον. Ms., ἐξέφυγε· μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθέν παιδίον, κ. τ. λ., sub finem canonis. Reliqua intermedia desunt in codice. Neque

« Κυρίου ἐξέφυγον (14), ἤδη ἀρξάμενον ταχέως ⁸⁸
 « σκυλεύειν καὶ δξέως προνομεύειν, κατὰ τὴν ἐπι-
 « κλησιν τοῦ ὀνόματος, καθὼς γέγραπται· *Κάλεσον*
 « τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκυλεύσον, δξέως
 « προνόμεισον, διότι πρὶν ἢ ⁸⁹ γῆναι τὸ παιδίον
 « καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα. *λήψεται δύναμιν δα-
 « μισκοῦ, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρίας ἔνασσει βασι-
 « λέως Ἀσσυρίων.* Οἱ γοῦν μάγοι, ὡς ἤδη σκυλευ-
 « θέντες καὶ προνομευθέντες, ὑποταταγμένως καὶ τι-
 « μητικῶς προσκυνοῦσι τῷ παιδίῳ ⁹⁰, ἀνοίγοντες
 « τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν καὶ προσφέροντες αὐτῷ και-
 « ριώτατα καὶ πρεπωδέστατα ⁹¹ δῶρα, χρυσὸν καὶ λί-
 « θανον καὶ σμόρναν, ὡς βασιλεὶ καὶ θεῷ καὶ ἀν-
 « θρώπῳ· ὅθεν οὐκέτι πρὸς τὸν Ἀσσύριον βασιλέα
 « ἤξιώθησαν ὑποστρέψαι, συνεργούμενοι ὑπὸ τῆς
 « Προνοίας· *Χρηματισθέντες γὰρ, φησί, κατ' ἑταρον*
 « *μὴ ἀνακἀμψαι πρὸς Ἡρώδη, δι' ἄλλης ἐδοῦ*
 « *ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.* Ὅθεν ⁹² ἰδὼν
 « ὁ αἰμοβόρος Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μά-
 « γων, ἰθυμώθη λίαν. *Καὶ ἀποστείλας, φησὶν,*
 « *ἀνείλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ,*
 « *καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὄροις αὐτῆς, ἀπὸ διευτοῦ καὶ*
 « *κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠκρίβωσε παρὰ*
 « *τῶν Μάγων.* Μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννη-
 « τὸν πατέρα αὐτοῦ *Ζαχαρίαν ἐφόνησε μεταξὺ*
 « *παιδῶν ⁹³ μετὰ τῆς μητρὸς Ἐλισάβετ· ἀφ' ὧν οὐδεμίαν*

BALS. Et si quidam, inquit, relictis facultatibus secesserunt, ne detenti in periculum vocentur, ut qui forte non possint ad finem usque in confessione persistere, propter tortorum sævitiam, non culpantur, etiamsi alii detenti sunt propter ipso. Et adducit in exemplum ejus rei gratis, Gajum et Aristarchum, qui pro Paulo detenti fuerunt : milites qui Petrum servabant : infantes qui ab Herode interfecti sunt propter Christum : et venerabilis sanctique Præcursoris patrem Zachariam.

ZONAR. Et si quidam, inquit, relictis facultatibus secesserunt, ne detenti periclitarentur, quia forte ob tortorum sævitiam in confessione ad finem usque persistere haud possint, etiamsi ipsorum causa alii detenti ac pœnis affecti fuerint, minime sunt accusandi. Rursumque exemplum ex apostolicis Actis adducit, dicens Ephesi quoque pro Paulo comprehensus fuisse Gajum et Aristarchum ; nec tamen ob id accusatum Paulum : neque Petrum ab angelo e custodia eductum, cum is quidem effugit periculum ; qui vero illum custodiebant milites, ob illum supplicio affecti sunt. Mox aliud quoque exemplum ex Evangelio adhibet, eorum qui ab Herode interfecti sunt puerorum ;

sicut Balsamon et Zonaras ea legisse videntur.

(14) Ἐξέφυγον. Ms., ἐξέφυγε· μεθ' ὧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθέν παιδίον, κ. τ. λ., sub finem canonis. Reliqua intermedia desunt in codice. Neque

ἡτιθέθῃ ὁ Κύριος· καὶ τῆς Ἐλισάβετ φυγούσης μετὰ Ἀ
Ἰωάννου, καὶ παραφυλαξάσης αὐτὸν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ
Ζαχαρίας ἀνηρέθῃ, τὸν υἱὸν ἀπαιτούμενος, ἀλλ' ὁ
Ἰωάννης διὰ τοῦτο οὐκ ἡτιθέθῃ.

ΚΑΝΟΝ ΙΔ'.

εἰ δὲ τινες βίαν πολλὴν καὶ ἀνάγκην πεπόνθασι,
εἰ χάνον ⁶³ λαβόντες ἐν τῷ στόματι καὶ δεσμούς, καὶ
εἰ επιμείναντες καρτερῶς τῇ διαθέσει τῆς πίστεως,
εἰ καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ⁶⁴ καθῆναι προσαγομένους ⁶⁵
εἰ ἀκοντι (16) τῷ ἀνιέρῳ θυματι· ὡσπερ οὖν ἔγραψάν
εἰ μοι οἱ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τρισμακάριοι μάρτυρες περὶ
εἰ τῶν ἐν Λιβύῃ, καὶ ἕτεροι δὲ συλλειτουργοί· οἱ τοιού-
εἰ τοι, συμμαρτυρούντων ἀδοτοῖς ⁶⁶ μάλιστα καὶ τῶν
εἰ ἄλλων ἀδελφῶν ⁶⁷, δύνανται εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ
εἰ ταχθέντες ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, ὡς καὶ οἱ κατα-
εἰ νεκρωθέντες ἐν ταῖς πολλαῖς βασάνοις, καὶ μηκέτι
εἰ ἐξισχύσαντες λαλῆσαι ἢ φθέγγεσθαι ἢ κινήθῃναι
εἰ εἰς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς εἰς μάτην βιαζομένοις ⁶⁸
εἰ οὐδὲ γὰρ συγκατέθεντο τῇ βδελυρίᾳ αὐτῶν, ὡσπερ-
εἰ οὖν παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα (17). Ταχθή-
εἰ σεται δὲ ἐν ⁶⁹ τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ πᾶς ὁστισοῦν
εἰ κατὰ Τιμόθεον πολιτεύεται, πειθόμενος καὶ αὐτὸς
εἰ τῷ λέγοντι· Δίωκε ⁷⁰ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν,
εἰ πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραΰτητα ⁷¹·
εἰ ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπι-
εἰ λαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς ἣν ἐκλήθης,
εἰ ὁμολογήσας ⁷² τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον
εἰ πολλῶν μαρτύρων.

ΒΑΑΣ. Τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς δέξαντας φαγεῖν
κρέας ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων, ἢ πεινὸν οἶνον ἐκ τῶν
Ἑλληνικῶν σπονδῶν (τυχὸν γὰρ κατὰ γῆς οἱ τυραν-
νοῦντες θέμενοι τούτους, καὶ χάνους, ἦτοι σιδηρία
βαλόντες εἰς τὰ στόματα αὐτῶν, ὥστε διόλου εἶναι
ἠνευγμένα, ἐπέχεον εἰς τὸν φάρυγγα τούτων οἶνον,
καὶ κρέα ἐπέβριπτον, ἢ καὶ ταῖς χειρὶν αὐτῶν ἀν-
θρακίαις μετὰ λιθωντωθῶν θέμενοι, παρεσκευάζον δη-
θεν θύειν αὐτούς), κληρικούς μὲν ὄντας, εἶναι καὶ
πάλιν ἐν τῷ οικείῳ βαθμῷ ὁ κανὼν διορίζεται, ὡς
τεταγμένους μετὰ τῶν ὁμολογητῶν· λαϊκοὺς δὲ, λο-
γίζεσθαι ὡς μάρτυρας, διὰ τὸ μὴ κατὰ προαίρεσιν
εἰκείαν ποιῆσαι ταῦτα τούτους, μηδὲ συγκαταθέσθαι
ὅλως τῇ πράξει· ὡσπερ τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθή-
σονται καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες
τὸν τόνον τοῦ σώματος, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιστῆναι
τοῖς ἐκχέουσιν εἰς τὰ στόματα αὐτῶν οἶνον ἀπὸ τῶν
σπονδῶν. Ἐξῆς δὲ περὶ τῶν διανούντων τὸ τῆς συν-
ειδήσεως μαρτύριον λέγει, κάκεινους τοῖς ὁμολογη-
ταῖς συναριθμεῖ.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοὺς ἀγίους κολάζοντες μάρτυρας,
μετὰ βασάνους πολλὰς ἐπὶ τινων, βίᾳ τοῖς στόμασι·

• 1 Tim. vi, 11, 12

VARIAE LECTIONES.

⁶³ χάμον. ⁶⁴ αὐτῶν οἱ. ⁶⁵ προσαγομένων. ⁶⁶ αὐτοῖς οἱ. ⁶⁷ καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν λοιπῶν. ⁶⁸ ἐκβια-
ζομένοις. ⁶⁹ ταχθήσονται ἐν. ⁷⁰ add. δέ. ⁷¹ προσπάθειαν. ⁷² καὶ ὁμολογήσας.

(16) Τῆς πίστεως ... ἀκοντι. Ms., τῆς πίστεως,
ὡς καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν καθῆναι, προσαγομῆμοι
ἀκοντες. Εἰ μοι, ἐν τῇ Λιβύῃ.

(17) Παρὰ συλλειτουργῶν ἤκουσα, κ. τ. λ. Ms.,
παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα, ταχθήσεται ἐν

quam ob rem, inquit, haud accusatus est Dominus.
Cumque fugisset Elisabeth cum Joanne, ipsumque
servasset, interfectus est Zacharias, a quo emagi-
tabatur puer, neque id Joanni crimini est dat-
tum.

22 CANON XIV.

εἰ Si qui autem vinum multam et necessitatem passi
sunt, quique et in ore ferrum et vincula accepe-
runt, et propter bonam fidei affectionem, suas
quoque manus uri fortiter pertulerunt, ad pro-
fanum sacrificium eis invititis adductas. Quemad-
modum igitur mihi scripserunt ex custodia be-
tissimi martyres de iis qui sunt in Libya, et alii
etiam in sacris comministri; ii simul testificanti-
bus reliquis quoque fratribus, possunt esse in
sacro ministerio inter confessores collocati, un-
et qui in multis tormentis fortificati fuerint, non
amplius potuerint, vel loqui, vel dicere, vel mo-
veri, ut resisterent iis qui vinum frustra afferen-
bant. Neque enim eorum improbitati assensi sunt.
Quemadmodum ergo a comministris rursus au-
divi, annumerabuntur inter confessores; et qui-
cunque secundum Timotheum vitam instituit,
parens ei quoque qui dicit: Persequere justi-
tiam, pietatem, fidem, dilectionem, tolerantiam
lenitatem: certa pulchrum certamen fidei: appre-
hende vitam caelestem in quam vocatus es; et con-
fessus coram multis testibus confessionem.

BALS. Eos qui vi tyrannica visi sunt ex idolothytis
carnes comedere, vel ex Græcis libationibus
vinum bibere (forte enim iis in terram dejectis, et
in eorum ora hamis seu ferramentis injectis, ut
semper aperta essent, tyranni in eorum fauces vi-
num infundebant, et carnes injiciebant, vel etiam
in eorum manibus carbonibus cum thure impositis
sacrificare cogebant): si essent quidem clerici, in
suo quoque rursus gradu esse decernit canon, ut
qui collocati sint cum confessoribus. Laici autem
reputentur ut martyres, quod ii hæc sua voluntate
non fecerint, nec actioni omnino assensi sint:
quemadmodum inter confessores quoque numera-
buntur, qui propter tormentorum necessitatem dis-
soluta corporis firmitate, non valentes iis resistere,
qui in ora eorum vinum ex libaminibus effunde-
bant. Deinceps autem de iis qui conscientie mar-
tyrium peragunt, dicit, et illos cum confessoribus
connumerat.

ZONAR. Qui sanctos martyres suppliciiis divexa-
bant, post tormenta multa nonnullis per vini adhi-

e appellationem nominis, quemadmodum scriptum A
 e est : *Voca nomen ejus, celeriter spolia, velociter*
depopulare, eo quod priusquam infans sciat vocare
patrem et matrem, capiet potestatem Damasci et
spolia Samariæ, coram rege Assyriorum. Magi
ergo ut jam spoliati et prædationibus infestati
infantem humiliter et suppliciter adorant, the-
sauros suos aperientes, et ei offerentes maxime
opportuna et magnifica dona, aurum et thus et
myrrham b, ut regi et Deo et homini : unde ad
regem Assyrium non amplius reverti voluerunt,
a Providentia vetiti. Divinitus enim admoniti, in-
quit, in somnio ne revertentur ad Herodem, per
aliam viam regressi sunt in regionem suam. Unde
cum vidisset sanguinolentus Herodes se a magis
illiusum, valde fuit commotus. Et mittens, inquit, B
interfecit omnes infantes qui erant in Bethlehem et
in omni ejus confinio, a bimatu et infra, juxta
tempus quod a Magis diligentè didicerat c. Cum
quibus, et alium prius natum infantem, cum in-
terfecturus quasivisset et non invenisset, patrem
ejus Zachariam interfecit inter templum et alta-
re, cum effugisset filius cum matre Elisabeth.
Unde nec ullo modo reprehenduntur. »

e θέν ἑτερον παιδίον ζητήσας ἀποκτείναι, καὶ μὴ εὐρών, τὸν πατέρα αὐτοῦ Ζαχαρίαν ἐφόνευσε μεταξὺ
 e τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκφυγόντος τοῦ παιδὸς *** μετὰ τῆς μητρὸς Ἐλισάβετ' ἀφ' ἧν οὐδεμίαν
 e μέμφιν ἔχουσιν ** (15). »

BALS. Si qui autem, inquit, relictis suis facultatibus recesserunt, ne detenti in periculum vocentur, ut qui forte non possint ad finem usque in confessione persistere, propter tortorum sævitiam, non culpabuntur, etiamsi alii detenti sunt propter ipso-. Et adducit in exemplum ejus rei gratis, Cajum et Aristarchum, qui pro Paulo detenti fuerunt : milites qui Petrum servabant : infantes qui ab Herode interfecti sunt propter Christum : et venerabilis sanctique Præcursoris patrem Zachariam.

ZONAR. Si qui autem, inquit, suas reliquerunt possessiones ac recesserunt, ne detenti periclitarentur, quia forte ob tortorum sævitiam in confessione ad finem usque persistere haud possint, etiamsi ipsorum causa alii detenti ac pœnis affecti fuerint, minime sunt accusandi. Rursumque exemplum ex apostolicis Actis adducit, dicens Ephesi quoque pro Paulo comprehensus fuisse Cajum et Aristarchum ; nec tamen ob id accusatum Paulum : neque Petrum ab angelo e custodia eductum, cum is quidem effugit periculum ; qui vero illum custodiebant milites, ob illum supplicio affecti sunt. Mox aliud quoque exemplum ex Evangelio adhibet, eorum qui ab Herode interfecti sunt puerorum ;

a Isa. viii, 5, 4. b Matth. ii, 11-15. c ibid. 16.

VARIE LECTIONES.

*** ὀξέως. **** ἦ οἶν. ** τὸ παιδίον. ** καιριώτερα καὶ πρεπωδέστερα. ** ἐνθεν. ** πα:δίου. ** ἐφ'... ἔχον.

(14) Ἐξέφυγον. Ms., ἐξέφυγε· μεθ' ἧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννηθὲν παιδίον, κ. τ. λ., sub finem canonis. Reliqua intermedia desunt in codice. Neque

e Κυρίου ἐξέφυγον (14), ἦδη ἀρξάμενον ταχέως ***
 e σκυλεύειν καὶ ὀξέως προνομεύειν, κατὰ τὴν ἐπι-
 e κλησιν τοῦ ὀνόματος, καθὼς γέγραπται· Κάλεσον
 e τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκυλεύσον, ὀξέως
 e προνόμευσον, διότι πρὶν ἢ**** γινῶται τὸ παιδίον
 e καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα. λήφεται δύναμιν Δα-
 e μασκοῦ, καὶ τὰ σκύλα Συμαρίας ἐναντι βασι-
 e λέως Ἀσσυρίων. Οἱ γούνη μάγοι, ὡς ἦδη σκυλευ-
 e θέντες καὶ προνομευθέντες, ὑποταταγμένως καὶ τι-
 e μητικῶς προσκυνοῦν τῷ παιδίῳ **, ἀνοίγοντες
 e τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν καὶ προσφέροντες αὐτῷ και-
 e ριώτατα καὶ πρεπωδέστατα ** δῶρα, χρυσὸν καὶ λί-
 e θανον καὶ σμόρναν, ὡς βασιλεῖ καὶ θεῷ καὶ ἀν-
 e θρώπῳ· ὅθεν οὐκέτι πρὸς τὸν Ἀσσύριον βασιλέα
 e ἠξιώθησαν ὑποστρέψαι, συνεργούμενοι ὑπὸ τῆς
 e Προνοίας· Χρηματισθέντες γάρ, φησὶ, κατ' ἄνω
 e μὴ ἀνακλῆσαι πρὸς Πρώδην, δι' ἄλλης ὁδοῦ
 e ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν. Ὅθεν** ἰδὼν
 e ὁ αἰμοδόρος Ἡρώδης ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μά-
 e γων, ἰθυμώθη λίαν. Καὶ ἀποστείλας, φησὶν,
 e ἀντίλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ,
 e καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὄρλοις αὐτῆς, ἀπὸ διετούς καὶ
 e κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἠερίδωσε παρὰ
 e τῶν Μάγων. Μεθ' ἧν καὶ τὸ πρὸ αὐτοῦ γεννη-

e θέν ἑτερον παιδίον ζητήσας ἀποκτείναι, καὶ μὴ εὐρών, τὸν πατέρα αὐτοῦ Ζαχαρίαν ἐφόνευσε μεταξὺ
 e τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐκφυγόντος τοῦ παιδὸς *** μετὰ τῆς μητρὸς Ἐλισάβετ' ἀφ' ἧν οὐδεμίαν
 e μέμφιν ἔχουσιν ** (15). »

BALS. Et de tunc, phsi, κατέλιπον τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἀνεχώρησαν, ἵνα μὴ κατασχεθέντες κινδυνεύουσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὴν τῶν κολαζόντων ἀπήνεια, οὐκ ἐγκληθῆσονται, κἀν καὶ ἕτεροι κατεσχέθησαν δι' αὐτούς. Καὶ παράγει χάριν τούτου εἰς παράδειγμα τὸν Γάϊον καὶ τὸν Ἀρίσταρχον, τοὺς ἀντὶ Παύλου κατασχεθέντας· τοὺς στρατιώτας τοὺς φυλάττοντας τὸν Πέτρον· τὰ νήπια τὰ παρὰ τοῦ Ἡρώδου ἀνααιρεθέντα διὰ τὸν Χριστόν· καὶ τὸν τιμίον καὶ ἀγίου Προδρόμου πατέρα Ζαχαρίαν.

ZONAR. Et de tunc, phsi, κατέλιπον τὰς περιουσίας αὐτῶν καὶ ἀνεχώρησαν, ἵνα μὴ κατασχεθέντες κινδυνεύουσιν, ἴσως μὴ δυνάμενοι μέχρι τέλους ἐμμεῖναι τῇ ὁμολογίᾳ διὰ τὴν τῶν κολαζόντων ἀπήνεια, οὐκ ἐγκληθῆσονται, οὐδὲ εἰ δι' αὐτούς ἕτεροι κατεσχέθησαν καὶ ἐκολάσθησαν. Καὶ πάλιν ἀπὸ τῶν Ἠράξων ἐπάγει παράδειγμα λέγων, ὅτι καὶ ἐν Ἡράξῳ ἀντὶ τοῦ Παύλου συνηρπάγησαν Γάϊος καὶ Ἀρίσταρχος· ἀλλ' ὁ Παῦλος διὰ τοῦτο οὐκ ἤτιμάθη· οὔτε ὁ Πέτρος ὑπὸ ἀγγέλου τῆς φυλακῆς ἐκβλήθει, ὅτε ἐκεῖνος μὲν διέδρα τὸν κίνδυνον, οἱ δὲ φυλάσσοντες αὐτὸν στρατιώται δι' ἐκεῖνον ἐκολάσθησαν. Καὶ ἀπὸ τῆς Εὐαγγελίου ὑποδείγματι κέχρηται τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου ἀνααιρεθεῖσι παισὶ δι' αὐτὸν, φησὶν, οὐκ

sare Balsamon et Zonaras ea legisse videntur. (15) ἄς' ἧν ... ἔχουσιν. Ms., ἐφ' ἧ ... ἔχον.

ἤτιθέη ὁ Κύριος· καὶ τῆς Ἐλισάβετ φυγούσης μετὰ Ἀ
Ἰωάννου, καὶ παραφυλαξάσης αὐτὸν, ὁ πατὴρ αὐτοῦ
Ζαχαρίας ἀνηρέθη, τὸν υἱὸν ἀπαιτούμενος, ἀλλ' ὁ
Ἰωάννης διὰ τοῦτο οὐκ ἤτιθέη.

ΚΑΝΟΝ ΙΑ'.

εἰ δὲ τινες βίαν πολλὴν καὶ ἀνάγκην πεπόνθασι,
εἰ χάνον ⁶² λαβόντες ἐν τῷ στόματι καὶ δεσμούς, καὶ
εἰ ἐπιμείναντες καρτερῶς τῇ διαθέσει τῆς πίστεως,
εἰ καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν ⁶³ καθῆναι προσαγομένους ⁶⁴
εἰ ἀκοντί (16) τῷ ἀνιέρῳ θύματι· ὡσπερὺν Ἐγραψάν
εἰ μοι οἱ ἀπὸ τῆς φυλακῆς τρισμακάριοι μάρτυρες περὶ
εἰ τῶν ἐν Λιθύῃ, καὶ ἕτεροι δὲ συλλειτουργοί· οἱ τοιοῦ-
εἰ τοι, συμμαρτυρούντων αὐτοῖς ⁶⁵ μάλιστα καὶ τῶν
εἰ ἄλλων ἀδελφῶν ⁶⁶, δύνανται εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ·
εἰ ταχθέντες ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς, ὡς καὶ οἱ κατα-
εἰ νεκρωθέντες ἐν ταῖς πολλαῖς βασάνοις, καὶ μηκέτι
εἰ ἐξισχύσαντες λαλῆσαι ἢ φθέγγεσθαι ἢ κινήθῃναι
εἰ εἰς τὸ ἀντιστῆναι τοῖς εἰς μάτην βιαζομένοις ⁶⁷
εἰ οὐδὲ γὰρ συγκατέθεντο τῇ βδελυρίᾳ αὐτῶν, ὡσπερ-
εἰ οὖν παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα (17). Ταχθή-
εἰ σται δὲ ἐν ⁶⁸ τοῖς ὁμολογηταῖς καὶ πᾶς ὁστισοῦν
εἰ κατὰ Τιμόθεον πολιτεύεται, πειθόμενος καὶ αὐτός
εἰ τῷ λέγοντι· Δίωκε ⁶⁹ δικαιοσύνην, εὐσέβειαν,
εἰ πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα ⁷⁰·
εἰ ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπι-
εἰ λαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰς ἣν ἐκλήθης,
εἰ ὁμολογήσας ⁷¹ τὴν καλὴν ὁμολογίαν ἐνώπιον
εἰ πολλῶν μαρτύρων. »

ΒΑΣ. Τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς δόξαντας φαγεῖν
κρέας ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων, ἢ πιεῖν οἶνον ἐκ τῶν
Ἑλληνικῶν σπονδῶν (τυχὸν γὰρ κατὰ γῆς οἱ τυραν-
νοῦντες θέμενοι τούτους, καὶ χάνους, ἤτοι σιδήρια
βαλόντες εἰς τὰ στόματα αὐτῶν, ὥστε διόλου εἶναι
ἠγεωργμένα, ἐπέχεον εἰς τὸν φάρυγγα τούτων οἶνον,
καὶ κρέα ἐπέβριπτον, ἢ καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἀν-
θρακίαις μετὰ λιθωντῶν θέμενοι, παρεσκευάζον δη-
θεν θύειν αὐτούς), κληρικῶς μὲν ὄντας, εἶναι καὶ
πάλιν ἐν τῷ οἰκείῳ βαθμῷ ὁ κανὼν διορίζεται, ὡς
τεταγμένοι μετὰ τῶν ὁμολογητῶν· λαϊκοὺς δὲ, λο-
γίζεσθαι ὡς μάρτυρας, διὰ τὸ μὴ κατὰ προαίρεσιν
ὀκλείαν ποιῆσαι ταῦτα τούτους, μηδὲ συγκαταθέσθαι
ὄλωσ τῇ πράξει· ὡσπερ τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθή-
σονται καὶ οἱ τῇ τῶν βασάνων ἀνάγκῃ παραλυθέντες
τὸν τόνον τοῦ σώματος, καὶ μὴ δυνάμενοι ἀντιστῆναι
τοῖς ἐκχέουσιν εἰς τὰ στόματα αὐτῶν οἶνον ἀπὸ τῶν
σπονδῶν. Ἐξῆς δὲ περὶ τῶν διανούντων τὸ τῆς συν-
ειδήσεως μαρτύριον λέγει, χάσειν τοῖς ὁμολογη-
ταῖς συναριθμεῖ.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τοὺς ἁγίους κολάζοντες μάρτυρας,
μετὰ βασάνους πολλὰς ἐπὶ τινῶν, βία τοῖς στόμασι·

• I Tim. vi, 11, 12

VARIÆ LECTIÖNES.

⁶² χάμον. ⁶³ αὐτῶν οἰμ. ⁶⁴ προσαγομένων. ⁶⁵ αὐτοῖς οἰμ. ⁶⁶ καὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν λοιπῶν. ⁶⁷ ἐκβια-
ζομένοις. ⁶⁸ ταχθήσονται ἐν. ⁶⁹ add. δέ. ⁷⁰ προσπάθειαν. ⁷¹ καὶ ὁμολογήσας.

(16) Τῆς πίστεως ... ἀκοντί. Ms., τῆς πίστεως,
ὡς καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν καθῆναι, προσαγομένοι
ἀκοντες. Εἰ μοι, ἐν τῇ Λιθύῃ.

(17) Παρὰ συλλειτουργῶν ἤκουσα, κ. τ. λ. Ms.
παρὰ συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα, ταχθήσεται· ἐν

A quam ob rem, inquit, haud accusatus est Dominus.
Cumque fugisset Elisabeth cum Joanne, ipsamque
servasset, interfectus est Zacharias, a quo effugi-
tabatur puer, neque id Joanni crimini est da-
tum.

22 CANON XIV.

εἰ Si qui autem vim multam et necessitatem passi
εἰ sunt, quique et in ore ferrum et vincula accepe-
εἰ runt, et propter bonam fidei affectionem, suas
εἰ quoque manus uri fortiter pertulerunt, ad pro-
εἰ fanum sacrificium eis invitit adductas. Quemad-
εἰ modum igitur mihi scripserunt ex custodia bea-
εἰ tissimi martyres de iis qui sunt in Libya, et alii
εἰ etiam in sacris comministri; ii simul testificanti-
εἰ bus reliquis quoque fratribus, possunt esse in
εἰ sacro ministerio inter confessores collocati, ut
εἰ et qui in multis tormentis fortificati fuerint, non
εἰ amplius potuerint, vel loqui, vel dicere, vel mo-
εἰ veri, ut resisterent iis qui vim frustra afferere
εἰ bant. Neque enim eorum improbitati assensu sunt.
εἰ Quemadmodum ergo a comministris rursus au-
εἰ divi, annumerabuntur inter confessores; et qui-
εἰ cunque secundum Timotheum vitam instituit,
εἰ parens ei quoque qui dicit: Persequere justi-
εἰ tiam, pietatem, fidem, dilectionem, tolerantiam
εἰ lenitatem: certa pulchrum certamen fidei: appro-
εἰ hende vitam caelestem in quam vocatus es; et con-
εἰ fessus coram multis testibus confessionem. »

C BALS. Eos qui vi tyrannica visi sunt ex idolothy-
tis carnes comedere, vel ex Græcis libationibus
vinum bibere (forte enim iis in terram dejectis, et
in eorum ora hamis seu ferramentis injectis, ut
semper aperta essent, tyranni in eorum fauces vi-
num infundebant, et carnes injiciebant, vel etiam
in eorum manibus carbonibus cum thure impositis
sacrificare cogebant): si essent quidem clerici, in
suo quoque rursus gradu esse decernit canon, ut
qui collocati sint cum confessoribus. Laici autem
reputentur ut martyres, quod ii hæc sua voluntate
non fecerint, nec actioni omnino assensu sint:
quemadmodum inter confessores quoque numera-
buntur, qui propter tormentorum necessitatem dis-
soluta corporis firmitate, non valentes iis resistere,
qui in ora eorum vinum ex libaminibus effunde-
bant. Deinceps autem de iis qui conscientie mar-
tyrium peragunt, dicit, et illos cum confessoribus
connumerat.

ZONAR. Qui sanctos martyres suppliciis divexa-
bant, post tormenta multa nonnullis per vim adhi-

τοῖς ὁμολογηταῖς, καὶ πᾶς, κ. τ. λ. (Bene ms., παρὰ
συλλειτουργῶν πάλιν ἤκουσα, quippe quia paulo su-
perius dixit sanctus Pater, Ἐγραψάν μοι... συλλει-
τουργοί. EDIT.)

bia, in ora illorum vinum infundebant ex libationibus, vel etiam ex idolo mactatis carnibus quidpiam illorum ori inserebant, ac thura ipsorum manibus injicientes, ipsos ad aram trahebant, et per vinum comprehensis illorum manibus, aut thura arae superfundebant; aut etiam carbones cum thure imponebant ipsorum manibus, ut ardoris cruciatum minime ferentes, thus cum carbonibus in aram effunderent; ab eisdem nempe detinebantur. Ejusmodi in sacro ministerio censeri posse affirmat, vel potius in confessorum ordine collocari. Neque enim sua sponte vel degustabant libationes, vel thus imponebant arae, sed vi coacti, ratione illorum actioni minime consentiente: quemadmodum et quibus tormentorum necessitate resolutus fuerat vigor corporis, ut nec moveri nec loqui possent, nec vinum libationum in ora ipsorum per vim injicientibus obsistere, il quoque locum inter confessores obtinebunt. Dissertit autem mox de iis qui conscientiae martyrium peragunt, ac eos quoque in confessorum numero locat.

23 CANON XV.

« Non reprehendet nos quispiam, quartam et sextam feriam observantes, in quibus nobis jejunare secundum traditionem cum ratione praecipitum est. Quartam quidem propter initium a Judaeis consilium de prodicione Domini: sextam autem, quod ipse pro nobis passus sit. Diem enim Dominicum laetitiae diem agimus, quod in eo resurrexerit: in quo nec genua quidem flectere accepimus. »

BALS. Consequenter sexagesimo quarto canoni apostolico, qui decernit non esse nobis jejunandum Sabbatis, praeter unum Sabbatum, magnum scilicet; et sexagesimo nono qui valde punit eos qui sacra Quadragesima non jejunant, omnique quarta et sexta feria, praesens quoque decernit.

ZONAR. Semper, inquit, quarta et sexta cujuslibet hebdomadae feria jejunandum: nec nos quisquam jejunantes reprehendet: causasque subjungit Dominica vero die non est jejunandum, quippe quae sit gaudii ob Domini resurrectionem. Neque vero, inquit, in eis genua flecti oportere accepimus. Observandum igitur verbum illud, *accepimus*, et illud, *nobis ex traditione praecipitum est*. Nam hinc quoque apparet inveteratam consuetudinem pro lege fuisse acceptam. Magnus porro Basiliius causas quoque adnectit, ob quas Dominica die, et a Paschate ad Pentecostem usque, genua flectere vetitum est. Legem et sexagesimum sextum apostolicum canonem et sexagesimum nonum.

VARIAE LECTIONES.

⁶⁷ διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν.

(18) *Κανὼν ιε'*. In ms. regio 2038 praefigitur hic titulus huic canoni: *Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ Πάσχα*. HANNOUIN.

(19) *Τὴν μὲν γὰρ τετρ.* Cotelierius ad *Const. apost.* lib. II, cap. 89, hunc canonem ex regis mss. ita complet ac restituit: *Τὴν μὲν τετράδα διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ*

A αὐτῶν ἐπέχον οἶνον ἐκ τῶν σπονδῶν, ἢ καὶ ἐκ τῶν εἰδωλοθύτων κρεῶν ἐπέβαλον εἰς τὸ στόμα αὐτῶν, καὶ ταῖς χερσὶν αὐτῶν ἐπιτιθέοντες λιθανῶν, εἰλον αὐτοὺς ἐπὶ τὸν βωμὸν, καὶ τὰς χεῖρας αὐτῶν κρατοῦντες βίβρα, τὸν λιθανῶν ἐπέχον τῷ βωμῷ, ἢ καὶ ἀνθρακας μετὰ λιθανῶν ταῖς παλάμαις αὐτῶν ἐπιτίθουν, ἵνα μὴ φέροντες τὴν ὀδύνην τὴν ἐκ τῆς καύσεως ἐπιπέσει τὸν λιθανῶν σὺν τοῖς ἀνθρακῶν τῷ βωμῷ· κατείχοντο γὰρ παρ' αὐτῶν. Τοὺς τοιοῦτους φησὶ δύνασθαι εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἢ μᾶλλον καὶ ἐν τοῖς ὁμολογηταῖς τετάχθαι· οὐ γὰρ οἰκεία προαιρέσει ἢ τῶν σπονδῶν ἐγύσαντο, ἢ τὸν λιθανῶν ἐπέβαλον τῷ βωμῷ, ἀλλ' ἢ βίβρα, τοῦ λογισμοῦ αὐτῶν τῇ πράξει μὴ συγκατατιθεμένου. Ὅσπερ καὶ οἱ τῆ τῶν βασάνων ἀνάγκη παραλυθέντες τὸν τόνον τοῦ σώματος, ὡς μήτε κινήθηναι δύνασθαι, μήτε φέρεσθαι, καὶ ἀντιστῆναι τοῖς βίβρα εἰς τὰ στόματα αὐτῶν ἐπέχοντο τὸν οἶνον τῶν σπονδῶν, κάκεινοι τοῖς ὁμολογηταῖς συνταχθήσονται. Ἐξῆς δὲ περὶ τῶν διωνυόντων τὸ τῆς συνειδήσεως μαρτύριον λέγει, κακεῖνους τοῖς ὁμολογηταῖς συναριθμῶν.

KANON IE' (18).

« Οὐκ ἐγκαλέσει τις ἡμῖν παρατηρούμενοις τε τράδα καὶ παρασκευὴν, ἐν αἷς καὶ νηστεύειν ἡμῖν κατὰ παράδοσιν εὐλόγως προστέτακτο. Τὴν μὲν γὰρ τετράδα (19) διὰ τὸ γενόμενον συμβούλιον ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τῇ προδοσίᾳ τοῦ Κυρίου· τὴν δὲ παρασκευὴν, ὅτι αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἔπαθε ». Κυριακὴν δὲ χαρμῶσιν ἡμέραν ἀγομεν διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ, ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρελήφαμεν. »

BALS. Ἀκολουθῶν τῷ 58' ἀποστολικῷ κανόνι, τῷ διοριζομένῳ μὴ νηστεύειν ἡμᾶς κατὰ τὰ Σάββατα, πλὴν τοῦ ἐνὸς μόνου Σαββάτου, τοῦ μεγάλου δηλαδή· καὶ τῷ 59' κανόνι, τῷ καλέζοντι μεγάλως τοὺς μὴ νηστεύοντας τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστήν, καὶ κατὰ πᾶσαν τετράδα καὶ παρασκευὴν, καὶ ὁ παρῶν κανὼν διατάσσεται.

ZONAR. Ἄει φησὶ τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς ἐκάστης ἑβδομάδος νηστεύειν· καὶ οὐκ αἰτιάσται τις ἡμᾶς νηστεύοντας· καὶ τὰς αἰτίας προστίθῃσιν. Τὴν δὲ Κυριακὴν νηστεύειν οὐ δεῖ, χαρμῶσιν οὖσαν διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν· οὐδὲ γόνυ κλίνειν ἐν αὐτῇ, φησὶ, παρελήφαμεν. Σημειώτεον οὖν τὸ *παρελήφαμεν*, καὶ τὸ κατὰ παράδοσιν ἡμῖν προστέτακτο. Κάντεῦθεν γὰρ φαίνεται, ὅτι τὸ ἐπὶ μακρὸν ἦσαν ἔθος ἀντὶ νόμου λελόγισται. Ὁ δὲ μέγας ματθίαιος καὶ τὰς αἰτίας προστίθῃσιν, δι' ἃς ἀπηγόρευται κλίνειν ἐν Κυριακῇ γόνυ καὶ ἀπὸ τοῦ Πάσχα μέχρι τῆς Πεντηκοστῆς. Ἀνάγκωθι καὶ τὸν 58' ἀποστολικὸν κανὼνα, καὶ 59'.

τοῦ Κυρίου· τὴν δὲ παρασκευὴν, διὰ τὸ πεπονθέναι αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν· τὴν γὰρ Κυριακὴν χαρμῶσιν ἡμέραν ἀγομεν διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ· ἐν ᾗ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρελήφαμεν. Αἴτις ἡ παρατίθηται ἐκ λαυδατο regio codice 2038 et aliis locum supplēvit Harduimus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΘΑΥΜΑΤΟΥΡΓΟΥ

Περὶ τῶν ἐν τῇ καταδρομῇ τῶν βαρβάρων εἰδωλόθυτα φαγόντων ἢ ἕτερα τινὰ πλημμελησάντων.

EPISTOLA CANONICA

SANCTI GREGORII

ARCHIEPISCOPI NEOCÆSARIENSIS

QUI THAUMATURGUS DICTUS EST

De iis qui in barbarorum incursione idolothyta comederant, et alia quædam peccata commiserant.

ΚΑΝΩΝ Α'.

ε Οὐ τὰ βρώματα (32) ἡμᾶς βαρεῖ, ιερώτατα Α
 ε Πάππα, εἰ ἔφαγον οἱ αἰχμάλωτοι ταῦτα ἕπερ παρ-
 ε ετίθεισαν αὐτοῖς οἱ κρατοῦντες αὐτῶν, μάλιστα
 ε ἐπειδὴ εἰς λόγος παρὰ πάντων, τοὺς καταδραμόντας
 ε τὰ ἡμέτερα μέρη βαρβάρους εἰδύλους μὴ τεθυκέ-
 ε ναι. Ὁ δὲ Ἀπόστολος φησὶ· Τὰ βρώματα τῇ κοι-
 ε λια, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ
 ε ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. Ἄλλὰ καὶ ὁ Σω-
 ε τηρ ὁ πάντα καθαρίζων τὰ βρώματα, Οὐ τὸ εἰσ-
 ε πορευόμενον, φησὶ, κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ
 ε τὸ ἐκπορευόμενον. Καὶ τὸ τὰς αἰχμάλωτους γυ-
 ε ναίνας διαφθαρήναι ἐξυδριζόντων τῶν βαρβάρων
 ε εἰς τὰ σώματα αὐτῶν. Ἄλλ' εἰ μὲν καὶ πρότερον
 ε κατέγνωστό τινος ὁ βίος πορευομένου ὀπίσω ὀφθαλ-
 ε μῶν τῶν ἐκπορευόντων κατὰ τὸ γεγραμμένον, δη-
 ε λόντι· ἡ πορνικὴ ἕξις ὑποπτος καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς Β
 ε αἰχμαλωσίας. Καὶ οὐ προχειρως δεῖ ταῖς τοιαύταις
 ε ἰ Cor. vi, 15. ἢ Matth. xv, 11.

(32) Οὐ τὰ βρώματα. In codice Amerbachiano ad hunc canonem hæc observantur: Σημεῖωσαι τὴν κανονικὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διὰ τοὺς μισροφαγήσαντας ἐν αἰχμαλωσίᾳ, καὶ μὴ φαγόντας εἰδωλόθυτα. Ἰσως γὰρ εἶπης εἶναι διαφορὰν εἰδωλόθυτων καὶ ἄλλων βρωμάτων ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν βιθρωσκομένων. Ἐπιούτως σημεῖωσαι τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὰς ἔκοντι συναπτομένας τοῖς Ἀγαρηνοῖς, καθ' ἑκάστην γὰρ γίνωται τοῦτο εἰς τὰς τῶν Τούρκων προνομίας καὶ εἰς

24 CANON I.

ε Non cibi nos gravant, sanctissime Papa, si ca-
 ε ptivi ea comederint, quæ qui in eos dominium
 ε obtinent, eis apposuerunt; maxime quando una
 ε de omnibus fania est, barbaros qui in nostras
 ε regiones incursiones fecerunt, idolis non sacrifi-
 ε casse. Dicit autem Apostolus: *Esca ventri, et*
 ε *venter escis; Deus autem et hunc et hus destruet* *.
 ε Sed Servator quoque omnes cibos mundans: *Non*
 ε *quod intrat, inquit, coinquinat hominem, sed quod*
 ε *egreditur* †. Et hoc quoque, quod captivæ mulie-
 ε res corruptæ fuerunt, barbaris earum corporibus
 ε insolenter abutentibus. Sed si prius quoque da-
 ε mnata vita fuerat, procul ab oculis abeuntibus
 ε fornicatoribus, ut scriptum est, fornicarius sci-
 ε licet habitus est etiam tempore captivitatis suspe-
 ε ctus. Et non oportet facile orationibus cum ejus-
 ε modi communicare. Sed siquidem aliqua quæ in

τὴν χώραν Ἰβηρίας. *Nota hanc canonicam epistolam, propter eos qui in captivitate comederunt polluta, et idolothyta non comederunt. Aliquid enim discriminis forsitan dices esse inter idolothyta et alios cibos ab hæreticis comesos. Itidem nota epistolam, propter eas quæ Agarenis sponte conjunguntur. Hoc enim in Turcærum provinciis et Iberiæ regione in dies factum est.* BEVEREG.

« summa continentia vixerit, et puram ab omni-
 « suspicione alienam priorem vitam ostenderit,
 « nunc vi et necessitate ad probum contumeliamve
 « lapsa sit; habemus exemplum quod est in Deu-
 « teronomio, de adolescentula, quam homo in agro
 « invenit, et ea vi compressa eum ipsa dormiit:
 « *Adolescentulæ, inquit, nihil facietis. non est adole-*
 « *scentulæ peccatum mortis: quia quemadmodum si*
 « *quis homo adversus proximum suum insurrexerit,*
 « *et ipsius animum morte affecerit, sic hæc res est;*
 « *adolescentula exclamavit, et non erat qui ei opem*
 « *ferret* ». Hæc quidem certe ita se habent. »

BALS. Sanctus interrogatus quid oporteat fieri
 Christianis, qui a barbaris capti sunt, et quæ ipsis
 ab eis apponebantur idolothyta comederunt; respon-
 dit: Illi cibi non gravant, id est, non grave damnum
 afferunt; et maxime quod unus est sermo apud om-
 nes, sive quod omnes dicunt, idolis non sacrificasse
 barbaros, qui in nostra incursions fecere. Adducit
 autem et ex Apostolo et ex Evangelio sententia-
 Ex Apostolo quidem: *Escæ ventri, et venter escis;*
Deus autem et eum et has destruet. Qui quidem lo-
 cus apostolicus loquitur de repletionem et ingluvie:
 et escas quidem nominat ea quæ sunt supervacua,
 ac delicias; ventrem autem, voracitatem dixit, non
 vero ventriculum. Per hæc autem dicit Apostolus,
 quod exsaturatio et luxus ad ingluviem pertinet, sed
 neque ad Deum deducit: luxui autem ingluviei vi-
 tium familiare redditur, et alterum alteri servit.
 Deus autem ea otiosa et inefficacia efficiet, ut nulli
 ab eis lædantur. Ex Evangelio autem usus est ver-
 bis Evangelii quæ dicunt: *Quod intrat per os, non*
coinquinat hominem. Deinde de captivis quoque mu-
 lieribus, quibus barbari stuprum intulerunt: et di-
 cit, quod si prima quidem eorum vita esset con-
 demnata, suspectas eas facit fornicarius habitus
 etiam tempore captivitatis. Et propterea non oportet
 facile cum eis orare, sed postquam pœnis vide-
 licet impositis se submississent. Est autem habitus
 longa consuetudo, quæ tempore quoque confirmata
 est, quæ ad naturam etiam similitudine quam
 proxime accedit. Quare quæ tales non sunt, violatæ,
 non peccarunt. Exemplo autem usus est lege quæ
 in Deuteronomio habetur, de virgine cui in solitu-
 dine per vim probum illatum est. Et quæ quidem
 ad canonem spectant in his consistunt. Videtur au-
 tem sanctus ex eo quod dixit, non inferri grave
 damnum **25** iis qui idolothyta comederunt, eis a
 barbaris apposita, et ex eo quod dicit, omnes plene
 competentum habere, barbaros idolis non sacrificasse,
 et ex eo quod utitur dictis apostolicis quæ de luxu
 et ingluvie disserunt, similiter et evangelicis, quæ
 eadem tractant, non fecisse simplicem responsio-
 nem, sed quæ dividitur in eos qui idolothyta pro
 deliciis sua sponte comederunt; in eos qui vi a bar-
 baris coacti comederunt; in eos qui propter nature

² Deut. xvi, 26, 27.

« κοινωνειν τῶν εὐχῶν. Εἰ μὲντοι τις ἐν ἀρχῇ σω-
 « φροσύνη ζήτασα, καὶ καθαρὸν καὶ ἐξω πάσης ὑπε-
 « νοίας ἐπιδοκειγμένη βίον τὸν πρότερον, νῦν περι-
 « πέπτωκεν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης ὕβρει, ἔχομεν πα-
 « ράδειγμα τὸ ἐν τῷ δευτερονομίῳ τὸ ἐπὶ τῇ νεά-
 « νιδι, ἣν ἐν τῷ πεδίῳ εὗρεν ἄνθρωπος, καὶ βιασάμε-
 « νος αὐτήν, ἐκοιμήθη μετ' αὐτῆς. Τῇ νεάνιδι οὐ
 « ποιήσετε, φησὶν, οὐδέν· οὐκ ἔστι τῇ νεάνιδι
 « ἀμάρτημα θανάτου· οὐκ ἔστι, εἰ τις ἀναστῆ ἀν-
 « θρωπος ἐπὶ τὸν πλησιον αὐτοῦ, καὶ θανατώσῃ
 « αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, οὕτω τὸ πρᾶγμα τοῦτο·
 « ἐδόθησεν ἡ νεάνις, καὶ ὁ βοηθῶν οὐκ ἦν αὐτῇ.
 Ταῦτα μέντοι τοιαῦτα.»

BALS. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος περὶ τοῦ τί ὀφείλει
 γίνεσθαι εἰς τοὺς Χριστιανούς τοὺς αἰχμαλωτισθέν-
 τας παρὰ βαρβάρων, καὶ φαγόντας τὰ παρὰ τούτων
 αὐτοῖς παρατιθέμενα εἰδωλόβυτα· ἀπελογησατο ὡς
 τὰ βρώματα ταῦτα οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν
 ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον οὐ εἰς λόγος παρὰ πάν-
 των, ἤγουν οὐ πάντες λέγουσι μὴ οὔσαι τοῖς εἰδω-
 λοις τοὺς τὰ ἡμέτερα καταδραμόντας βαρβάρους.
 Παράγει δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἀποστόλου χρήσεις, καὶ ἐκ
 τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου τὸ, *Τὰ βρώ-*
ματα τῇ κοιλίᾳ καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ
θεὸς καὶ τανύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. Ὁ δὲ ἀπο-
 στολικὸν χωρίον περὶ πλησμονῆς λέγει καὶ γαστρι-
 μαργίας· καὶ βρώματα μὲν, τὰ περιττὰ ὀνομάζει καὶ
 τὴν τροφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ
 τὴν γαστέρα. Διὰ δὲ τούτων ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι
 ἡ ἀδηφαγία καὶ ἡ τροφή τῆς γαστριμαργίας ἀνήκει,
 ἀλλ' οὐ πρὸς θεὸν φέρει· καὶ τῇ τροφῇ τὸ τῆς γα-
 στριμαργίας πάθος ψέχεται, καὶ θάτερον θατέρω
 δουλεύει. Ὁ δὲ θεὸς ἀπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει ταῦ-
 τα, ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινὰς βλάπτεσθαι. Ἐκ δὲ τοῦ
 Εὐαγγελίου ἐχρήσατο τοῖς τοῦ Εὐαγγελίου ῥήμασι
 τοῖς λέγουσιν, *Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοίτῃ*
τὸν ἄνθρωπον. Εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν αἰχμαλώτων
 αἷς οἱ βάρβαροι συνεφάρησαν· καὶ φησὶν, ὅτι, εἰ
 μὲν ὁ πρῶν αὐτῶν βίος κατεγνωσμένος ἦν, ὑπόπτους
 αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἕξις καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς
 αἰχμαλωσίας. Καὶ διὰ τοῦτο προχειρῶς αὐταῖς οὐ
 συνεχέσθαι δεῖ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεύσαι δηλαδὴ ἐπι-
 τιμίους. Ἐξίς δὲ ἐστὶν ἡ μακρὰ συνήθεια καὶ τῷ χρό-
 νῳ παγωθεῖσα, ἥτις καὶ φύσει προσείκειν· ὥστε αἰ
 μὴ τοιαῦτα οὐχ ἡμαρτον βιασθεῖσαι. Καὶ παρα-
 δείγματι κέχρηται τῇ ἐν τῷ δευτερονομίῳ θεσμοθε-
 σία τῇ περὶ τῆς ὕβρισθεις παρθένου κατὰ βίαν ἐν
 ἐρημίᾳ. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Ἔοικε
 δὲ ὁ ἅγιος ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν μὴ ἐπάγεσθαι βαρεῖαν βλάβην
 τοῖς φαγοῦσι τὰ εἰδωλόβυτα παρατιθέμενα τού-
 τοις παρὰ τῶν βαρβάρων, καὶ ἀπὸ τοῦ λέγειν πληρο-
 φορεῖσθαι πάντας μὴ γενέσθαι τοὺς βαρβάρους εἰδω-
 λόβυτας, καὶ ἀπὸ τοῦ χρῆσθαι τοῖς ἀποστολικῶν
 ῥήμασι τοῖς διαλεγόμενοις περὶ τροφῆς καὶ ἀδηφα-
 γίας, ὡσαύτως καὶ τοῖς εὐαγγελικῶν τὰ αὐτὰ δια-
 λαμβάνουσι, μὴ ἀπλῆν ποιῆσαι τὴν ἀπόκρισιν, ἀλλὰ
 διακουμένην εἰς φαγόντας εἰδωλόβυτα κατὰ τροφήν

ἰκοντι, εἰς τοὺς κατὰ βίαν τῶν βαρβάρων φαγόντας A ταῦτα, εἰς τοὺς δι' ἀνάγκην τῆς φύσεως βρώμα ποιησαμένους αὐτὰ, καὶ εἰς τοὺς βιασθέντας πρὸς τοῦτο παρὰ βαρβάρων, μὴ τεθυκότων τοῖς εἰδώλοις. Ὅθεν καὶ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐδὲ εἰς ἐκ τούτων ἀνεπιτιμητος ἔσται. Οἱ γὰρ διὰ τρυφήν φαγόντες ταῦτα μίλλοισιν ἐπιτιμίοις ὑποβλήθησονται· οἱ δι' ἀνάγκην καὶ ἀποτροφὴν τοῦ σώματος, ὡς μὴ ἔχοντες ἄλλως πῶς ἀποτραφῆναι, ἤττονος κατασθίσονται. Καὶ οἱ λοιποὶ διὰ τὴν μιαινοφάγιαν μετρωτέρον ἐπιτιμηθήσονται, ὅτι καὶ ὁ ἄγιος οὐ βαρῦ φησιν εἶναι τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα παρὰ τῶν μὴ θυσάντων τοῖς εἰδώλοις παρατιθέμενα, οὐ μὴν καὶ πάντῃ ἀκατέγκλητον. Ἐρωτήσῃ δέ τις ὡς, τοῦ ἰδ' κανόνος τοῦ μακαρίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος διαλαμβάνοντος τοὺς κατὰ βίαν τυραννικὴν φαγόντας εἰδωλόθυτα, καὶ τοιοῦτοτρόπως θύσαντας, μὴ ἐπιτιμᾶσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐν τῷ κλήρῳ εἶναι, κληρικούς ὄντας, πῶς ἡ παρούσα ἐπιστολὴ διορίζεται τοὺς φαγόντας εἰδωλόθυτα μὴ βαρβῶς βιάπτεσθαι, ὡς ἐκ τούτου ἐκφαίνεσθαι βλέπτεσθαι αὐτοὺς μετρίως; Ἀύσις. Ὁ ἱερομάρτυς Πέτρος ἐν τῷ ἰδ' κανόνι αὐτοῦ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν τὰ εἰδωλόθυτα μαρτυρῆσαι τοὺς ἀθλήτάς διαλαμβάνει. Φησὶ γάρ, ὅτι καὶ χάνος ἐνεβλήθη τῷ στόματι αὐτῶν καὶ αἱ χεῖρες τούτων κατακλήσαν, καὶ ἀπλῶς οὐδ' ὄλιως συνέθεντο εἰς τὸ εἰδωλόθυτα φαγεῖν ἢ εἰς τὸ θῦσαι τοῖς εἰδώλοις. Ἡ δὲ παρούσα κανονικὴ ἐπιστολὴ διαλαμβάνει κατὰ τὰς ἀρχάς, κατὰ βίαν μὲν φαγεῖν τοὺς αἰχμαλώτους τὰ παρατιθέμενα αὐτοῖς εἰδωλόθυτα, οὐ μὴν καὶ κατ' αὐτὸ τὸ φαγεῖν τυραννηθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο θέλει ὡς ὄλιως ὑποκῦψαντας τῷ θελήματι τοῦ τυράννου, μετρίως τιμωρηθῆναι. Νομίζω δὲ ἐγὼ, ὅτι, ὡς περ οὐκ ἔστι πάντῃ ἀνεπιτιμητον τὸ φαγεῖν εἰδωλόθυτα κατὰ βίαν βαρβάρων μὴ ἐπιθυσάντων, οὕτως οὐδὲ τὸ ὑποστῆναι φθορὰν βαρβαρικὴν κατὰ βίαν· καὶ τοῦτο γὰρ μετρίως ἐπιτιμηθήσεται. Κἀν γὰρ καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος φησιν ἐν βιβλίῳ ε' τίτλου λη' κεφαλ. ιβ' θέματι ἕκτῳ· Καὶ ἡ παρὰ τοῖς πολεμίοις μοιχευθεῖσα καὶ ὑποστρέψασα κατηγορεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρός, οὐ δικαίῳ ἀνδρός, εἰ μὴ βίῃ τοῦτο πέπονθε, καὶ τοιοῦτοτρόπως συγγινώσκει τὴν βιασθεισαν, καὶ τὸν γάμον οὐ διασπᾷ· ἀλλ' ὁ ἐκκλησιαστικὸς νόμος τὴν ὄλιως ὑπὸ βαρβάρου μολυβθεσαν μὴ καθαριεῖσαι δι' ἐπιτιμίου οὐκ ἀνέξεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν γρ' νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρτου Δέοντος τοῦ Σοφοῦ, λέγουσαν περὶ τὸ τέλος ταῦτα· Οὐδαμῶς οὖν θεσπίζομεν ἐτι πρὸς συνάφειαν ἐτέρου, τὸν ἀπείρατον μεμνηκότα τῆς αἰχμαλωσίας ἐρχεσθαι, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἄναιρει δὲ ἡ τοιαύτη νεαρὰ τὴν Ἰουστινιάνειον ριζ' νεαρὰν τὴν κειμένην ἐν βιβλίῳ κη' τίτλου ζ' καὶ λέγουσαν, Ἔστιν ὅτε λύεσθαι τὸν τοιοῦτον γάμον· πλὴν ἡ τοιαύτη νεαρὰ χώραν ἔχει, ὅταν ἡ αἰχμαλωτισθεῖσα οὐκ ἐμιάνη παρὰ τῶν βαρβάρων. Τοιοῦτου δὲ τινος γεγονότος, χώραν ἔχουσι τὰ ἐν τῷ βρηθέντι κεφαλαίῳ τοῦ ε' βιβλίου.

ZONAR. Βαρβάρων ἐπελθόντων χώραις Ρωμαϊκαῖς, καὶ ληϊσμένων αὐτάς, οἱ παρ' αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες ἐγένεσαντο εἰδωλόθυτων, ἢ καὶ ἄλλων ἀπηγορευμένων βρωμάτων. Ἠρωτήθη οὖν περὶ τούτων

PATROL. GR. CXXXVIII.

A necessitatem eas escas fecerunt, et in eos qui ad hæc vi compulsi sunt a barbaris, qui idolis non sacrificarunt. Unde, ut mihi videtur, nullus eorum ab omni culpa immunis erit. Qui ea enim propter luxum et delicias comederunt, maioribus penis subjicientur; qui propter necessitatem, et corporis nutrimentum, et ut qui non possint aliter nutrirī, minus punientur. Reliqui quoque propter esum execrabilem mitius punientur, eo quod sanctus quoque dicit non grave esse idolothyta comedere, quæ ab iis apponuntur qui idolis non sacrificarunt: non est tamen ab omni penitus reprehensione alienum. Interrogaverit autem quispiam: Cum XIV canon beati Petri archiepiscopi Alexandrini et martyris contineat, eos qui vi tyrannica compulsī idolothyta comederunt et itidem sacrificarunt, non puniri, sed potius esse etiam in clero, si sint clerici: quomodo decernit præsens hæc epistola, eos qui idolothyta comederunt, non graviter lædi: ut ex eo appareat, ipsos mediocriter lædi? Solutio. Sanctus martyr Petrus, in XIV suo canone, etiam in ipso immolatorum esu ahlitas martyres fuisse et testimonium præbuisse perhibet. Dicit enim quod etiam ferramentum in os ipsorum injectum est, et manus eorum ustæ sunt, et, ut semel dicam, ad immolatis vescendum nullo modo consenserunt, nec etiam ad idolis sacrificandum. Præsens autem canonica epistola tractat in principio, captivos quidem apposita sibi idolothyta vi comedisse, sed non etiam eo ipso tempore quo comedebant, tyrannica violentia compulsos fuisse; et ideo vult eos, ut qui omnino tyrannorum voluntati cesserint, moderate puniri. Existimo autem ego, quod quemadmodum idolothyta comedere, a barbaris qui non sacrificarunt, compulsum, non est ab omni reprehensione liberum; ita nec barbaricum stuprum vi perpressum esse: nam hoc quoque molice punietur. Etsi enim lex civilis dicit in lib. LX, tit. 38, c. 12, themate 6: Etiam ea quæ ab hostibus est adulterata, ac reventa, a viro (non rite viro) accusatur, nisi hoc vi passa est, et hoc modo ei cui vis allata est, ignoscitur, nec id et matrimonium dirimit: sed lex ecclesiastica, eam quæ omnino a barbaro polluta est, nisi per pœnam pura sit, non sinet. Lege et cum novellam D imperatoris domini Leonis Sapientis, quæ hæc in fine prosequitur: Nullo ergo modo decernimus, eum qui captivitatem non expertus mansit, ad alterius conjunctionem venire, et cætera. Hæc autem novella tollit Justiniani CXVII novellam, quæ sita est in libro XXVII, tit. 7, et dicit, nonnunquam solvi matrimonium: verum hæc novella locum habet, quando captiva a barbaris non est polluta. Si quid autem ejusmodi factum sit, locum habent, quæ sunt in dicto capite LX libri.

ZONAR. Cum in Romanas regiones barbari irruisent, easque fuissent depopulati, qui ab ipsis captivi sunt facti, idolothyta, vel alios quoque cibos vetitos degustarunt. De iis itaque rogatus fuit vir

sanctus, atque si quæ a dominis ipsis apposita fuerant captivi comederunt, id non gravare, hoc est grave damnum minime afferre; præsertim quod una apud omnes est fama. sive quod omnes idem hoc affirmant, barbaros qui nostras regiones incursionibus vastarunt, nequaquam idolis sacrificasse, ut proinde neque captivi idolothyta comed. rint. **26** Profert vero cum ex Apostolo, tum ex Evangelio de prompta oracula. Ex Apostolo quidem illud, *Esca ventri, et venter escis*; et quæ sequuntur. Qui sane locus de ingluvie ac belluone accipiendus. Accicæ quidem nomine, supervacaneam cibi copiam, luxumque intelligit: per ventrem autem voracitatem, non ipsum ventriculum. Indicat igitur his verbis Apostolus, nimiam cibi copiam et luxum ad belluonem perducere, non ad Deum ferre; luxumque plerumque vitium belluonem consequitur, alterumque alteri deservit; Deus autem irrita hæc et cassa reddet, ut nihil ex ipsis damni cuiquam contingat. Videtur porro hic sanctus hoc loco usus apostolicis verbis, ut demonstraret quæ ob luxum ac voracitatem sunt, damnata esse ac pœnis obnoxia, non item ea quæ vi ac necessitate corporis cogente admittuntur. Proinde etiamsi cibos aliquos vetitos captivi comederint, cum servi essent, ob alterius alimentum inopiam, cibum necessario exigente natura; non est hoc eorum grave, ut et criminis loco ducatur. Ex Evangelio autem usus est illis Domini verbis: *Non quod intrat per os, coinquinat hominem*; et ad eandem hæc quoque sententiam referuntur. Hinc de mulieribus quoque captivis quæ a barbaris corruptæ sunt, disserit; atque ita pronuntiat: si quidem illarum anteacta vita damnata fuerat, eas etiam captivitatis tempore fornicarius habitus suspectas facit, proindeque haud facile ipsis in precatione communicare oportet, nisi debita videlicet pœnitentiæ tempora expleverint. Est porro habitus, diuturna ac tempore confirmata consuetudo, quæ naturæ similis est, ut propterea ejusmodi mulieres nequaquam vi coactas peccasse putandum sit. Quod si priorem vitam caste ac citra offensivam egerunt, tum abductæ in servitutem ob captivitatē, ex violentia barbarorum contumeliam passæ sunt, immunes sunt a culpa: exemplumque adhibet, quod in Deuteronomii constitutionibus referunt, de virgine vim passa, quam in solitudine quispiam violavit: Non erit, inquit, adolescentulæ

ὁ ἅγιος, καὶ φησιν, ὅτι εἰ ἐφαγον οἱ αἰχμάλωτοι ἐὰν παρὰ τῶν αἰχμαλωτῶν αὐτοὺς παρατιθέμενα, τοῦτο οὐ βαρεῖ, ἀντὶ τοῦ, οὐ βαρεῖαν ἐμποιεῖ βλάβην· καὶ μᾶλλον ὅτι εἰς λόγος παρὰ πάντων, ἤγουν ὅτι πάντες τὸ αὐτὸ λέγουσιν, ὅτι οἱ ἐκ τῆς ἡμέτερας καταδραμόντες βάρβαροι εἰδῶλοι οὐκ ἐθυσαν, ὥστε οὐδὲ εἰδωλόθυτα ἐφαγον οἱ αἰχμάλωτοι. Παράγει δὲ καὶ ἐκ τοῦ Ἀποστόλου γρήσεις καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκ μὲν τοῦ Ἀποστόλου τὸ, *Τὰ βρώματα τῆς κοιλίας, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασι*· καὶ τὰ ἐξῆς· Ὁ δὲ χωρὶον περὶ πληρομῆς λέγει καὶ γαστριμαργίας. Καὶ βρώματα μὲν τὰ περιτὰ ὀνομάζει καὶ τὴν τρυφήν· κοιλίαν δὲ τὴν γαστριμαργίαν, ἀλλ' οὐχὶ τὴν γαστέρα. Διὰ δὲ τούτων ὁ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ τρυφή τῆς γαστριμαργίας ἀνήκει, ἀλλ' οὐ πρὸς θεὸν φέρει, καὶ τῆς τρυφῆς τὸ τῆς γαστριμαργίας πάθος φκεῖσθαι, καὶ θάτερον θάτερον δουλεύει· ὁ δὲ θεὸς ἀπρακτα καὶ ἀργὰ ποιήσει τούτα, ὥστε μὴ ἐξ αὐτῶν τινὰς βλάπτεισθαι. Ἔοικε δὲ ὁ ἅγιος οὗτος χρῆσασθαι τοῖς ἀποστολικῶς ῥήμασιν ἐν ταῦτα, δεικνύς, ὅτι ἐκ τῆς τρυφῆς καὶ ἀδυναμίας γινόμενα διαδέδληται, καὶ ἐπιτιμιῶν εἰσὶν ἀξία, οὐ τὰ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν σωματικῆν· ὥστε καὶ ἐφαγον οἱ αἰχμάλωτοι τινὰ βρώματα τῶν ἀπηγορευμένων, δοῦλοι ὄντες, δι' ἀπορίαν ἐτέρας τρυφῆς, τῆς φύσεως τραφῆναι βιαζομένης, οὐ βαρὺ τοῦτο, ὡς καὶ ἀμάρτημα λογισθῆναι. Ἐκ δὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἐχρήσατο τοῖς τοῦ Κυρίου ῥήμασι τοῖς λέγουσιν, ὅτι, *Οὐ τὸ εἰσπορευόμενον κοῖτι τὸν ἄνθρωπον*· καὶ ταῦτα δὲ πρὸς τὴν εἰρημένην τεινουςιν ἔνοιαν. Εἶτα καὶ περὶ γυναικῶν φησιν αἰχμαλωτῶν αἰς οἱ βάρβαροι συνεφάρησαν. Καὶ δίδωσι γνώμην, ὅτι, εἰ μὲν ὁ πρῶν αὐτῶν βίος καταγκωσμένος ἦν, ὑπόπτους αὐτὰς ποιεῖ ἡ πορνικὴ ἔξις, καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας· καὶ διὰ τοῦτο προχείρως αὐταῖς οὐ συνεύχεσθαι δεῖ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δουλεύσαι δηλαδὴ ἐπιτιμίας. Ἔξις δ' ἐστίν, ἡ χρονίσασσα συνήθεια, καὶ τῷ χρόνῳ παγιωθείσα, ἥτις καὶ φύσει προσοικεῖν, ὥστε αἱ μὴ τοιαῦτα οὐχ ἡμαρτον βιασθεῖσαι. Εἰ δὲ ὁ πρότερος αὐτῶν βίος σώφρων καὶ ἀνεπιληπτος, δουλωθεῖσαι δὲ καὶ διὰ τῆς αἰχμαλωσίας, ἐκ βίας ὑπέμειναν τὴν τῶν βαρβάρων ὕβριν, ἀνέγκλητοι εἰσι. Καὶ παραδείγματι κέχρηται τῆς ἐν τῷ δευτερονομῆ βεσμοθεσίας τῆς περὶ τῆς βιασθείσης παρθένου, ἣν ἐν ἐρημίᾳ ὁ βιασάμενος ἐφθείρα, λέγουσιν· *Οὐκ ἔσται τῆς νεκρῆς ἀμάρτημα θανάτου*.

CANON II.

Gravis est avaritia, nec possunt una epistola proponi Scripturæ, in quibus non solum prædari fugiendum horrendumque prædicatur, sed plura etiam concupiscere, et aliena propter turpe lucrum attingere: et quicumque est ejusmodi, is est a Dei Ecclesia abdicatus. In tempore autem incursionis. in tanto luctu tantisque stetibus, ausos esse aliquos tempus quod omnibus exitium asse-

KANON B.

Δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς μίαις παραθέσθαι τὰ θεῖα γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὸ ληστεύειν μόνον φρικτὸν καὶ φρικτῶδες καταγγέλλεται, ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκτεῖν καὶ ἀλλοτριῶν ἐφάρπτεσθαι ἐπὶ ἀσχοκηρεσίᾳ· καὶ πᾶς τοιοῦτος ἐκκήρυκτος Ἐκκλησίας Θεοῦ. Τὸ δὲ ἐν καιρῷ τῆς καταδρομῆς, ἐν τῷ αὐτῷ οὐκ ἔστιν ἐπιτιμία καὶ τοσοῦτοις θρηνοῖς τολμῆσαι τινὰς τὸν καιρὸν τὸν πᾶσιν δλεθρον φέροντα νομίσαι· αὐτοὺς καιρὸν εἶναι κέρδους, ἀνθρώπων ἐστὶν ἀσεβῶν καὶ θεοστυγῶν, οὐδὲ ὑπερβολὴν ἀτοπίαν ἐχόντων. Ὅθεν ἔδοξε τοῖς τοιοῦτοις

ε εκκηρύξαι, μήποτε ἐφ' ὅλον ἔλθῃ τὸν λαὸν ἡ ὀργή A
 ε καὶ ἐπ' αὐτοὺς πρῶτον τοὺς προσετώτας, τοὺς μὴ
 ε ἐπιζητοῦντας. Φοβοῦμαι γάρ, ὡς ἡ Γραφή λέγει,
 ε μὴ συναπολέσῃ ἀσεβῆς τὸν δίκαιον. Πορνεία γάρ,
 ε φησί, καὶ πλεονεξία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργή τοῦ
 ε Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας. Μὴ οὖν γί-
 ε νεσθε συμμέτοχοι αὐτῶν. Ἦτε γάρ ποτε σκότος,
 ε νῦν δὲ φῶς ἐν Κυρίῳ. Ὡς τέκνα φωτός περιπα-
 ε τεῖτε (ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ φωτός ἐν πάσῃ ἀγαθο-
 ε σύνη καὶ ἀληθείᾳ), δοκιμάζοντες τί εὐάρεστον
 ε τῷ Κυρίῳ, καὶ μὴ συγκρινώετε τοῖς ἔργοις
 ε τοῖς ἀκάρποις τοῦ σκότους, μᾶλλον δὲ καὶ
 ε ἐλέγχετε· τὰ γὰρ κρυφῆ γίνεται ὑπ' αὐτῶν
 ε αἰσχροὶ ἐστί καὶ λέγειν. Τὰ δὲ πάντα ἐλεγχό-
 ε μενα ὑπὸ τοῦ φωτός φανεροῦνται. Τοιαῦτα μὲν ὁ
 ε Ἀπόστολος. Ἐὰν δὲ, διὰ τὴν προτέραν πλεονεξίαν B
 ε τὴν ἐν τῇ εἰρήνῃ γενομένην δικὴν τινύνητες, ἐν αὐτῷ
 ε τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς πάλιν πρὸς τὴν πλεονεξίαν
 ε ἐκτραπῶσι τινες, κερδαίνοντες ἐξ αἵματος καὶ ὀλέ-
 ε θρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων ἢ αἰχμαλώ-
 ε των, πεφρονεμένων, τί ἕτερον προσδοκᾶν χρῆ ἢ ὡς
 ε ἐπαγωνιζομένους τῇ πλεονεξίᾳ, ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν
 ε καὶ ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ; »

ΒΑΣΣ. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς,
 ἤρπασάν τινες τῶν ὀρθοδόξων τὰ τὴν λεηλασίαν δια-
 φυγόντα τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα. Περὶ
 τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ ἄγιος, φησὶν, ὅτι πᾶς πλεο-
 νέκτης ἐκκηρυκτος τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν, ἀντὶ τοῦ,
 ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. Ἀποκηρύσσασθαι γὰρ λέ-
 γονται οἱ υἱοὶ ὅταν διὰ τινὰ αἰτιήματα ἐκ τῆς γονικῆς
 κληρονομίας ἀλλοτριῶνται. Τὸ δὲ ἐν καιρῷ συμφορᾶς C
 τοιαύτης τολμήσῃ τινὰ τοιοῦτόν τι κακόν, καὶ λογί-
 σασθαι κέρδους ἀφορμὴν τὴν τῶν ἀδελφῶν συμφορὰν,
 ἔργον ἐστὶν ἀνθρώπων ἀσεδῶν καὶ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μι-
 σουμένων, καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. Ὅθεν ἔδοξε
 τοὺς τοιοῦτους ἐκκηρύξαι ἀντὶ τοῦ, φανερώς ἐκδιώξαι
 τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χωρῆσαι τοῦ πληρώματος τῶν
 πιστῶν· ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἔλθῃ ἐπὶ
 πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προσετώτας, μὴ
 ἐπιζητοῦντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιοῦτους. Ἐἴτε
 ἐπάγει καὶ Γραφικὰς μαρτυρίας, καὶ περὶ τῆ τέλους
 ἐπιφέρει· Εἰ δὲ τινες διὰ πλεονεξίαν γενομένην παρ'
 αὐτῶν κατὰ τὸν τῆς εἰρήνης καιρὸν κολασθέντες, πάλιν
 καὶ εἰς τὴν τῶν βαρβάρων ἐφοδὸν τὰ αὐτὰ ἤμαρ-
 τον, οἱ τοιοῦτοι, φησὶν, οὐ μόνον καθ' ἑαυτῶν τὴν D
 ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐφέλκουσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς
 τοῦ λαοῦ. Τούτων οὕτως ἐχόντων σημεῖωσαι, ὅτι
 καὶ ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς ἐφεῖται τοῖς ἐπι-
 σκόποις τὰς τῶν πλεονεκτῶν δυναστείας ἀναστῆλθαι
 διὰ ἐπιτιμίων· καὶ τοὺς μὲν ἀρπάζοντας τὰ ἀπὸ τῆς
 αἰχμαλωσίας περιλειφθέντα πράγματα τῶν ὀρθοδόξων
 διὰ μεγάλων ἐκκλησιαστικῶν συμφρονίζειν κολάσεων·
 τοὺς δὲ μὴ τοιοῦτους ἄρπαγας μετριωτέρας ἐπιτιμῶν
 ὥστε ἀπὸ τοιοῦτων περὶ τοιοῦτων ὑποθέσεων καὶ
 λαϊκῶς ἐνδυνάμως ἵνα δικάσωσιν οἱ ἐπισκοποὶ. Πῶς
 γὰρ ἐπιτιμῆσουσι τοὺς τοῦ τῆς ἀληθείας μὴ ἀναφα-
 νεῖσης πρότερον; Τὸ δὲ διὰ πλεονεξίαν ἀποκηρύσσε-

ε modi abdicare visum est, ne forte in totum popu-
 ε lum ira veniat, et in eos primum qui præsunt, et
 ε non inquirunt. Vereor enim, ut ait Scriptura, ne
 ε impius justum una secum perdat ¹. Fornicatio
 ε enim, inquit, et avaritia, per quæ venit ira Dei
 ε in filios inobedientiæ: ne sitis ergo eorum parti-
 ε cipes. Fuistis enim aliquando tenebræ: nunc autem
 ε lux in Domino. Ut filii lucis ambulate (fructus
 ε enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veri-
 ε tate), probantes quod sit Deo acceptum: et ne
 ε communicate in frugiferis operibus tenebrarum, sed
 ε potius etiam redarguite. Quæ enim ab ipsis sunt
 ε clanculum, turpe est vel dicere. Omnia autem a
 ε luce convicta manifestantur ². Hæc quidem Apo-
 ε stolus. Si autem qui propter priorem plura ha-
 ε bendi cupiditatem, quæ in pace fuit, poenam
 ε dant, in ipso iræ tempore rursus ad avaritiam
 ε convertuntur, lucrificantes ex sanguine et per-
 ε nicie eversorum hominum, captivorum, interfe-
 ε ctorum; quid aliud expectandum est, quam ut
 ε avaritia decertantes iram sibi et universo populo
 ε accumulent? »

27 BALS. In tempore incursionis, quidam ex or-
 thodoxis corripuerunt res quæ captivorum depræda-
 tionem effugerunt. De his ergo interrogatus sanctus
 dicit, quod quisquis est avarus, est ab Ecclesia ab-
 dicatus, id est, ejectus et alienus. Dicuntur enim
 abdicati filii quando propter aliqua crimina ab hæ-
 reditate paterna alienantur. In tempore autem talis
 calamitatis audere aliquem facinus ejusmodi, et
 existimare aliorum calamitatem esse sui lucri oc-
 casionem, est impiorum hominum et Deo invisorum
 et qui omnem improbitatem superant. Unde visum
 est eos abdicare, pro eo quod est, aperte Ecclesia
 expellere, et a fidelium multitudo separare: non
 propter ipsos Dei ira in omnes veniat, et ante alios
 in eos qui præsunt, qui ejusmodi homines non in-
 quirunt et examinant. Deinde subjungit etiam testi-
 monia Scripturæ, et circa suam infert: Si qui au-
 tem propter suam avaritiam, quæ fuit tempore
 pacis, puniti, in barbarorum iterum incursione
 eadem peccaverint, ii, inquit, non solum Dei iram
 in se attrahunt, sed etiam adversus omnem popu-
 lum. Hæc cum ita se habeant, nota ex hac præsentī
 epistola, quod episcopis permittitur avarorum plu-
 raque habendi cupidorum potentiam poenis impo-
 sitis coercere: et eos quidem, qui, quæ ex capti-
 vitate relicta sunt fidelibus, rapiunt, magnis eccle-
 siasticis animadversionibus castigare; qui non sunt
 autem ejusmodi rapaces, mediocriter punire.
 Quomobrem ex his de hujusmodi causis laicos
 quoque episcopi rite judicent. Quomodo enim eos
 punient, si non prius veritas apparuerit? Propter
 avaritiam autem a fidelium communionē aliquem ab-
 dicari, magnum est, et vix avaris! Lex vero civilis,
 eum qui rapit ex incendio vel ex ruina ædium,

¹ Gen. xviii, 23, 25. ² Ephes. v, 3-13.

intra annum quidem In quadruplum condemnat: post annum autem in simplum. Et lege primum cap. tit. 20 lib. LX Similiter autem puniuntur in pœna pecuniaria, qui ab exprognata domo rapiunt. Dicit enim secundum thema cap. 3 ejusdem tituli et libri hæc expresse: Si a domo vel vico qui oppugnatur rapium quid fuerit, legi locus est.

ὡν καὶ οἱ ἀπὸ οἰκίας καταπαλεμθείσης ἀρπάζοντες. εἴτελου καὶ βιβλίου ταῦτα ῥητῶς· Ἐὰν ἀπὸ οἰκίας ἢ ΖΩΝΑΡ. Qua tempestate in martyres populatio exercebatur, nonnulli ex iis qui effugerant, captivorum invasere domos, quæque a barbaris relicta fuerant, diripere. De his itaque rogatus hic magnus Pater, omnem avaritiam asserit divinis litteris interdictam, nec fieri posse ut quæcunque sacræ paginæ de avaritia disserunt, una epistola comprehendantur. Breviter autem ait avarum quemlibet esse ab Ecclesia abdicatum, hoc est, ejectum et alienum. Abdicari namque dicuntur filii, cum ob aliud crimen a paterna hæreditate ejiciantur, omnique cognationis jure privati censentur. Porro calamitatis tempore, cum in luctu homines versarentur, alii quidem captivi ipsimet facti, alii vero ob consanguineos in servitutem abductos, alii denique ob rerum suarum jacturam; ausos fuisse quosdam ejusmodi tempus, lucri sibi occasionem ducere, hominum est impiorum, et Deo invisorum, sive Deo exosorum, quodque omnem superat pravitatem. Placuit itaque ejusmodi homines abdicare, id est, palam extrudere ab Ecclesia, atque a fidelium multitudine segregare, ne propter ipsos ira Dei in omnes descendat, præcipueque in eos qui præsumunt, nec in ejusmodi homines inquirunt, aut vindicant. Mox Scripturæ testimonia profert, additque. Si qui ob exacti temporis avaritiam, et quam ante incursionem barbarorum exercuerant, pœnas persolventes, non modo non resipuerunt (hoc vero duplicem sensum admittit, aut enim pœnas persolventes intelligit ob supplicium a Deo inflictum, qui ad vindicandum superioris temporis injuriam immiserit barbaros, aut solventes pœnas, hoc est, episcopales inulcitis ob superiorem avaritiam castigati minime resipuerunt), quin potius ipsomet tempore divine iracundiæ, ob quam irruere barbari, ipsi ac ad avaritiam converterunt, *lucrum sibi comparantes ex sanguine*, et pernicie hominum quorum everse fortune sunt, vel captivorum qui sunt interfecti; ut autem illud explicaret, luerum sibi comparantes ex sanguine, subjecit quæ mox sequuntur: Vel enim, inquit, hominum qui in servitutem abducti sunt, quod est pernicies, vel interfectorum hominum bona diripiunt: quid aliud sperandum est, nisi propter avaritiam, sibi ipsis ac universo populo iram accumulare, hoc est, sibi ipsis et populo Dei iracundiam conciliare? Atque exemplum ex antiqua historia adducit, in quo ob unius peccatum plures supplicio affecti sunt.

CANON III.

« Annon ecce Achar Zare filius » in eo quod Jos. VII.

A σθαί τινα ἐκ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν μέγα ἐστὶ, καὶ οὐαὶ τοῖς πλεονεκτοῦσιν. Ὁ μέντοι πολιτικὸς νόμος τὸν ἀρπάζοντα ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ καταπισούσης οἰκίας εἶσω μὲν ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ τετραπλοῦν καταδικάζει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν εἰς τὸ ἀπλοῦν. Καὶ ἀνάγκωθι τὸ πρῶτον κεφάλ. τοῦ κ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου. Παραμοίως δὲ καλᾶζονται κατὰ τὴν χρηματικὴν ποιήσιν γὰρ τὸ δεῦτερον θέμα τοῦ γ' κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ κώμης καταπαλεμουμένης ἀρπαγῆ τι, χώρα τῷ νόμῳ.

ZONAP. Ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν μαρτύρων λεηλασίας, τινὲς τῶν διαφυγόντων ἐπήλθον ταῖς οἰκίας τῶν αἰχμαλωτισθέντων, καὶ ἤρπασαν τὰ παρὰ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα. Περὶ τούτων οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας ὁστος Πατὴρ, φησὶν, ὅτι πᾶσα πλεονεξία τῆ θείᾳ Γραφῇ ἀπηγόρευται, καὶ οὐ δυνατόν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ περιλαβεῖν ὅσα περὶ πλεονεξίας ἡ Γραφή διέξεισι· συντόμως δὲ φησὶν, ὅτι πᾶς πλεονεξίας ἐκπεφυκτος τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν· ἀντὶ τοῦ, ἀπόβλητος καὶ ἀλλότριος. Ἀποκηρύσσεισθαι γὰρ λέγονται οἱ υἱοὶ θεοῦ δι' αἰτίαμα τῆς γονικῆς κληρονομίας ἐκβάλλονται, καὶ ἀλλοτριῶνται τῆς συγγενείας. Τὸ δὲ, ἐν καιρῷ συμφορᾶς, ὅταν ἐθρήνουν οἱ ἄνθρωποι, οἱ μὲν αἰχμαλωτισθέντες, οἱ δὲ διὰ τοὺς οἰκίους εἰς δουλείαν ἀγομένους, οἱ δὲ διὰ τὴν στέρησιν πραγμάτων· τολμήσαι τινὰς τὸν τοιοῦτον καιρὸν λογίσασθαι κέρδους καιρὸν, ἀσθεδῶν ἐστὶν ἀνθρώπων καὶ θεοστυγῶν, ἦγουν ὑπὸ θεοῦ μισουμένων καὶ πάσης ἀτοπίας ἐπέκεινα. Ὅθεν ἔδοξε τοὺς τοιοῦτους ἐκκηρύξαι, ἀνεὶ τοῦ, φανερώς ἐκδιώξαι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χωρῆσαι τοῦ πληρώματος τῶν πιστῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐλθῆ ἐπὶ πάντας, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοὺς προσεστῶτας, μὴ ἐπιζητούντας καὶ ἐξετάζοντας τοὺς τοιοῦτους. Καὶ Γραφικὰς μαρτυρίας παράγει, εἰτα ἐπάγει· ὅτι, Ἐάν τινες, διὰ πλεονεξίαν προλαβοῦσαν, καὶ πρὸ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς γενομένην, δίκην τινύυτες, οὐ μόνον οὐκ ἐσωφρονίσθησαν (τοῦτο δὲ διετὴν ἔνοιαν ὑποβάλλει· ἡ γὰρ δίκην τινύυτες λέγει ἀνεὶ τοῦ, τιμωρούμενοι παρὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ ἀδικίας προλαβοῦσας τοὺς βαρβάρους εἰς τιμωρίαν κινήσαντες· ἡ δίκην τινύυτες ἀνεὶ τοῦ, δι' ἐκτιμημάτων ἐπισκόπων κολαζόμενοι διὰ προλαβοῦσας πλεονεξίας οὐκ ἐσωφρονίσθησαν)· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, δι' ἣν ἐπήλθον οἱ βαρβάραι, αὐτῆς εἰς πλεονεξίαν ἐκτραπῶσι κερδαίνοντες ἐξ αἵματος ὀλέθρου ἀνθρώπων ἀναστάτων γενομένων, ἢ αἰχμαλωτῶν πεφονευμένων· τὸ δὲ ἐξ αἵματος κερδαίνοντες ἐρμηνεύων, ἐπήγαγε τὰ ἐξῆς· Ἡ γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπων εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπαγομένων, ὅπερ ὀλεθρὸς ἐστίν, ἢ ἀναρθέντων ἀνθρώπων πράγματα διαρπάζουσι· τί ἄλλο χρὴ ἐλπίζειν, ἢ διὰ τὴν πλεονεξίαν ἐπισωρεῦσαι ὀργὴν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ λαῷ, ἦγουν ἐλκύσαι τὴν τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἑαυτοῦ καὶ ἐπὶ τὸν λαόν; Καὶ ἐξ ἱστορίας δὲ παλαιᾶς ὑπόδειγμα παρατίθησιν, ὅτι ἐνὸς ἀμαρτήσαντος πολλοὶ ἐκολάσθησαν. adducit, in quo ob unius peccatum plures supplicio

KANON Γ.

« Οὐκ ἰδοὺ Ἄχαρ ὁ Ζαοὺ πλεγματεῖς ἐπληγμα-

ε λησε. ἀπο τοῦ ἀναθέματος, καὶ ἐπὶ πᾶσαν συν-
 αγωγὴν Ἰσραὴλ ἐγενήθη ἡ ὀργή; Καὶ εἰς μό-
 νος οὗτος ἡμαρτε, μὴ μόνος ἀπέθανεν ἐν τῇ ἁμαρ-
 τῇ αὐτοῦ. Ἡμῖν δὲ πᾶν τὸ μὴ ἡμέτερον, ἀλλὰ
 ἀλλότριον, τῷ καιρῷ τούτῳ κέρδος, ἀνάθεμα νενο-
 μίσθαι προσήκει. Κάκεινος μὲν γὰρ ὁ Ἄχαρ ἐκ
 τῆς προνομῆς εἶλετο· καὶ αὐτοὶ νῦν ἐκ προνομῆς·
 κάκεινος μὲν τὰ τῶν πολεμίων, οἱ δὲ νῦν τὰ τῶν
 ἀδελφῶν, κερδαίνοντες ὀλέθριον κέρδος. »

ΒΑΣΣ. Εἰπὼν ὁ ἅγιος ἀποκηρύττεσθαι ἐκ τῶν
 πιστῶν τοὺς ἀρπάσαντας τὰ τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι
 διαφέροντα, καὶ ἀπὸ τῆς βαρβαρικῆς ληλασίας πε-
 ριλιφθέντα, καὶ ὅτι διὰ τοὺς οὕτω πολλάκις πταί-
 σαντας καὶ μὴ διορθωθέντας, καὶ εἰς τὸν λαὸν ἡ
 ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπισωρευθεῖ, ἐπιφέρει πρὸς κατασκευὴν
 τούτων τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γε-
 γραμμένην ἱστορίαν περὶ τοῦ Ἄχαρ. Ἰστορεῖται γὰρ
 ὡς τοῦ Ἰησοῦ ἐπαγγελαμένου ἀνατεθειμένα εἶναι τῷ
 Θεῷ πάντα τὰ ἀπὸ τῆς Ἰεριχοῦντος σκυλευθησά-
 μενα, ὁ Ἄχαρ μετὰ τὴν ἄλωσην τῆς πόλεως Ἰερι-
 χοῦντος, γλώτταν χρυσοῦν καὶ ὑφασμά τι ὑφελόμε-
 νος, κατέχωσεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ. Ὁργι-
 σθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, ἠττήθησαν ἐν τῷ
 πολέμῳ οἱ Ἰσραηλίται. Ὅτι δὲ ἀδελγὸς ἦν ἡ αἰτία
 τῆς ὀργῆς τοῦ Θεοῦ, γέγονε κληρὸς, καὶ ἔτασεν ἐπὶ
 τὸν Ἄχαρ. Κάκεινος, ἀνακρινόμενος, ὡμολόγησε τὸ
 κλέμμα καὶ τὰ κλαπένα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβο-
 λήθη αὐτὸς τε καὶ πάντες οἱ περὶ αὐτόν, καὶ τὰ
 ζῶα, καὶ πᾶσα ἡ ὑποσκευὴ αὐτοῦ. Καὶ φησιν, Ἰδοὺ
 εἰς ἡμαρτε, καὶ ὑφέλετο ἀπὸ τοῦ ἀναθέματος τῷ
 Θεῷ, καὶ διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἐκείνου ἀπώλοντο ἐν τῷ
 πολέμῳ πολλοὶ ἐκ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν·
 καὶ αὐτὸς ἡ ἐκδίκησις γέγονεν οὐκ εἰς ἐκεῖνον μόνον,
 ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐκείνου. Πρὸς δὲ τὸν Ἰωσὺς
 εἰπόντα διαφορὰν εἶναι τῶν ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ
 καὶ τῶν διαφερόντων ἰδιώταις, ἀντικαθίσταται ὁ ἅ-
 γιος, καὶ κατασκευάζει χεῖρονα ἐκείνης τῆς πλεο-
 νεξίας εἶναι τὴν παρούσαν ἀρπαγὴν ὅτι τε τὰ ἐν τῷ
 καιρῷ τῆς ληλασίας τῶν βαρβάρων περιλιφθέντα
 πράγματα τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἀνατεθειμένα τῷ
 Θεῷ λογίζονται· καὶ ὅτι κὼν ἰσότητα ἔχουσι τὰ παρὰ
 τῶν Ἄχαρ ἀποσυληθέντα καὶ τὰ παρὰ τούτων ἀρ-
 παγέντα, διὰ τὸ ἐκ προνομῆς ἦτοι αἰχμαλωσίας καὶ
 ἀμφότερα ἀποκερδανθῆναι, ἀλλ' ἡ ἐκ τούτων αἰτία
 μείζων ἐστίν. Ὁ μὲν γὰρ Ἄχαρ τῶν πολεμίων ὑφέ-
 λετο· οἱ δὲ νῦν πλεονεκτήσαντες τὰ τῶν ἀδελφῶν
 ἔρραζον, τὴν συμφορὰν τούτων κέρδος ὀλέθριον ἠγ-
 σάμενοι. Σημειῶσαι τὰ παρόντα διὰ τοὺς ἀρπάζοντας
 τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὰ τῶν μοναστηρίων, καὶ ἀπλῶς διὰ τοὺς ἰδιουμένους πάντα τὰ ἀνατεθειμένα τῷ
 Θεῷ.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ γέγρα-
 πται, ὅτι πολιορκῶν ὁ Ἰησοῦς οὗτος τὴν Ἰεριχῶν,
 πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἀνάθεμα ἐπηγγελατο εἶναι Θεῷ.
 Ἐάλωκυίας δὲ τῆς πόλεως, ὁ Ἄχαρ, χρυσοῦν καὶ τι
 ὑφασμα ἀφελόμενος, κατέχωσεν αὐτὰ ἐν τῇ σκηνῇ
 αὐτοῦ. Ὁργισθέντος δὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦτο, ἠττήθη-
 σαν μετὰ ταῦτα ἐν πολέμῳ οἱ Ἰσραηλίται, καὶ ἔτα-
 σοι πολλοί. Ζητουμένου δὲ αἰτίου τῆς τοῦ Θεοῦ ὀρ-

A dedicatum erat, peccavit : et in omnem Israel
 α synagogam ira pervenit? Atque hic unus solus
 α peccavit, sed non solus in suo peccato est mo-
 α tuus. Nobis autem quidquid non nostrum, sed
 α alienum est, hoc tempore lucrum, Deo dedica-
 α tum esse existimandum est. Nam et ille quidem
 α Achar ex præda accepit, et ipsi nunc ex præda
 α accipiunt. Ac ille quidem, ea quæ erant hostium :
 α qui vero nunc sunt, ea quæ sunt fratrum, pernicioso
 α lucro lucrificaverunt. »

BALS. Cum dixisset sanctus a fidelibus abdicari
 eos qui rapiunt quæ ad captivos pertinent, et ex
 barbarica præda relicta fuerunt; et quod propter
 eos qui sic sæpe lapsi et minime correpti sunt, in
 populum quoque ira Dei accumulata sit; ad eorum
 B confirmationem inducit Achar historiam in libro
 Jesu Nave descriptam. Narrat enim quod cum Jesus
 pronuntiasset omnia Deo esse dedicata spolia, quæ
 ex Jericho capta essent, Achar posquam urbs Jeri-
 cho capta esset, aurea lingua et aliqua veste sur-
 repta, ea infodit in suo tentorio. Cum autem Deus
 propterea succensuisset, in eo bello Israelitæ victi
 sunt. Quia autem non manifesta erat iræ Dei causa,
 missa est sors, et cecidit super Achar. Illo autem
 interrogatus, furtum confessus est, et quæ surrepta
 sunt, protulit; et lapidibus obrutus est ipse, et
 omnes sui, et animalia, et tota ejus supellex. Et di-
 cit : Ecce unus peccavit, et ex eo quod Deo dedica-
 tum est, sustulit; et propter illius peccatum, multi
 perierunt in bello, ex synagoga seu cœtu Israeliti-
 C rum : et rursus ultio facta est, non in illum solum,
 sed in omnes suos. Eis autem qui forte dixerant,
 esse differentiam eorum quæ Deo dedicata fuerant,
 et eorum quæ ad privatos aliquos pertinent, resi-
 stit sanctus; et ostendit hanc rapinam esse illa ava-
 ritia deteriorem : et quod eo tempore quo prædæ
 ab hostibus aguntur, res fratrum relictae, tanquam
 Deo dedicate reputantur : et quod, quamvis æqua-
 litatem habeant, quæ ab Achar directa fuere, et
 quæ ab eis rapta sunt, propterea quod et utraque
 ex prædatione vel captivitate comparata sunt;
 eorum tamen culpa major est. Achar enim res
 hostium abstulit : ii autem quos plura habendi li-
 bido nunc invasit, bona fratrum rapuerunt; eorum
 D calamitatem, lucrum perniciosum rati. Nota præ-
 scentem canonem propter eos qui res Ecclesiarum
 et monasteriorum rapiunt, et, ut semel dicam, pro-
 pter eos qui quæ sunt Deo dedicata, tanquam pro-
 pria vindicant.

ZONAR. Scriptum est in libro Jesu Nave, quod
 cum obsideret Jesus Jericho, quæcumque in illa
 erant, Deo dedicata pronuntiavit. Expugnata autem
 urbe, Achar sublato auro ac quodam indumento,
 illa in suo tabernaculo defodit. Quam ob causam irato
 Deo, victi sunt in bello post hæc Israelitæ, multi-
 que cecidere. Porro cum divinæ iracundiæ causa
 quæreeretur, missis sortibus Achar est lesignatus : ac

is quaestione habita furtum confessus est, eaque quae A furatus fuerat protulit, ipsaeque cum uxore et liberis, ejusque tabernaculum, et jumenta 29 lapidibus obruta sunt. Ecce igitur, inquit, unus peccavit, perieruntque in bello Israelitae multi, ac illi omnes. Amplificat porro hic magnus Pater illius temporis avaritiam, ac utrumque comparans, crimen hoc gravius quam quod ab Achar admissum est demonstrat. Ex praeda siquidem, inquit, Achar ea sustulit quae furatus est, ac isti pariter ex praeda: caeterum ille res hostium rapuit, hi vero fratrum; quod gravius malum efficit. Infert deinde, quippe dicentibus quibusdam se haec invenisse projecta, cum nemo forte illa sibi assereret, neque quorum essent novisse; ac ipsis quae in Deuteronomio et Exodo habentur opponit, ac dicit; eis qui ejusmodi Inquietantur sic ait B Pater:

CANON IV.

« Nemo seipsum seducat, neque tanquam invenit uerit: neque enim fas est ei qui invenit lucrifacere. Dixit enim Deuteronomium: Viso fratris tui titulo, et ove errante in via, ea ne despereris, sed ea restitutione restitues fratri tuo. Si autem frater tuus ad te non appropinquet, neque ipsum noveris, coges ea et apud te erunt, donec ea frater tuus quaesierit, et reddes ea; et sic facies de ejus aino, et sic facies de ejus veste; et sic facies post omnem perditionem fratris, quaecunque ipsi perierint, et tu ea inveneris¹. Haec Deuteronomium. In Exodo autem, non solum si quis res fratris, sed etiam C inimici invenerit, Restitutione, inquit, restitues ipsa domui domini ipsorum². Si autem ab eo qui in pace et in otio delicate vitam transigit, nec de suis est sollicitus, sive frater sit, sive inimicus, non licet lucrari; quanto magis ab eo qui rebus adversis premitur, et hostes fugit, et necessitate coactus propria relinquit?»

BALS.—Est verisimile dixisse aliquos se non rapuisse res fratrum suorum captivorum: sed eas, inquietabant, disjectas invenimus, nec sciebamuscujusnam erant, et propterea nulla in nos cadit reprehensio. Adversus eos ergo opponit sanctus Deuteronomium et Exodum: et dicit, quod etiamsi aliquis disjectas neglectivumque habitas eo tempore res invenerit, ipsarum autem dominum ignoraverit, ne sic quidem eas lucrari permittitur. Debet enim eas servare, donec earum dominus illas cognoverit et quaesierit. Deinde infert, quod si lege Mosaica nulli licet, ea quae ad alios pertinent, tanquam sua sibi propria ascribere, sive ii sint amici, sive inimici, etiamsi tempore pacis neglectivumque habitas sint, sed cogitur ea dominis ipsorum restituere, quamvis luxuriose et delicate vivant, nec proprias res invenire

¹ Deut. xxii, 1, 3. ² Exod. xxiii, 4.

(32^a) Καὶ φησὶν πρὸς τοὺς. Forte legendum: καὶ πρὸς τοὺς. I. MIT. PATROL.

(35) Μετὰ πάσαν LXX, κατὰ πάντα ἀπόλειαν.

γῆς, ὁ κληρὸς ἐπὶ τοῦ Ἄχαρ ἐπεσε· κάκεινος ἀνακρινόμενος ὠμολόγησε τὸ κλέμμα, καὶ τὰ κλαπέντα προσήνεγκε· καὶ ἐλιθοβολήθη αὐτὸς καὶ ἡ γυνή, καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἡ σκηνή, καὶ τὰ ζῶα. Ἰσοῦσιν, φησί, καὶ ἡμαρτε, καὶ ἀπόλωντο ἐν τῷ πολέμῳ Ἰσραηλιταὶ πολλοί· οἱ ἐκεῖνοι πάντες. Εἶτα καὶ ἐξείρει ὁ μέγας οὗτος Πατήρ τὴν τότε πλεονεξίαν· καὶ χεῖρονα εἶναι κατασκευάζει ἁμαρτίαν παρὰ τὴν τοῦ Ἄχαρ, συγκρίνων ἄμφω. Καὶ γὰρ ὁ Ἄχαρ, φησὶν, ἐκ προνομῆς ἔλαβεν ἃ ὑφέλιετο, καὶ οὗτοι ὁμοίως ἐκ προνομῆς· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν τὰ τῶν πολεμίων ἔλαβεν, οὗτοι δὲ τὰ τῶν ἀδελφῶν· ὅπερ μείζον ποιεῖ τὸ κακόν. Εἶτα ἐπιφέρει, ὡς τινων λεγόντων ὅτι Εὐρομεν ταῦτα ἐβρίμμένα τυχόν, μή τινος ἀντιποιουμένου αὐτῶν, καὶ οὐδὲ ἡδαιμεν τίνων ἦσαν, καὶ ἀντιτιθῆσιν αὐτοῖς τὰ τοῦ δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου· καὶ φησὶν πρὸς τοὺς (32^a) λέγοντας τὰ εἰρημένα φησὶν ὁ Πατήρ·

KANON Δ'.

« Μηδεὶς ἐξαπατάτω ἑαυτὸν, μήτε ὡς εὐρών· οὗτε γὰρ εὐρόντα κερδαίνειν ἔξεστι. Φησὶ γὰρ τὸ δευτερονόμιον· Μὴ, ἰδὼν τὸν μόσχον τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ τὸ πρόβατον κλαυόμενα ἐν τῇ ὁδῷ, περιθῆς αὐτὰ, ἀποστρεφῆναι ἀποστρέψεις αὐτὰ τῷ ἀδελφῷ σου. Ἐάν δὲ μὴ ἐγγίξῃ ὁ ἀδελφός σου πρὸς σέ, μηδὲ ἐπιστασῆσιν αὐτὸν, συνηξείεις αὐτὰ, καὶ ἔσται μετὰ σοῦ, ἕως ἂν ἐζητήσῃ αὐτὰ ὁ ἀδελφός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐτὰ. Καὶ οὕτω ποιήσεις τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, καὶ οὕτω ποιήσεις μετὰ πάσαν (33) ἀπόλειαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅσα ἂν ἀπόληται παρ' αὐτοῦ, καὶ εὐρήσῃς αὐτὰ. Ταῦτα δὲ δευτερονόμιον. Ἐν δὲ τῇ Ἐξόδῳ, οὐ μόνον ἐάν τὰ τοῦ ἀδελφοῦ τις εὐρήσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐχθροῦ, Ἀποστρεφῆναι, φησὶν, ἀποστρέψεις αὐτὰ εἰς τὸν οἶκον τοῦ κυρίου αὐτῶν. Εἰ δὲ ἐν εἰρήνῃ βραθυμούντος καὶ τρυφῶντος καὶ τῶν ἰδίων ἀμελούντος ἀδελφοῦ ἢ ἐχθροῦ, κερδαίνειν οὐκ ἔξεστιν, πόσω μᾶλλον δυστυχοῦντος καὶ πολεμίου καὶ φεύγοντος, καὶ κατὰ ἀνάγκην τὰ ἴδια ἐγκαταλείπωντας;»

BALS. Εἰκὸς ἦν εἰπεῖν τινὰς ὅτι Οὐχ ἡρπάσαμεν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀδελφῶν, ἀλλ' εὐρομεναὐτὰ ἐβρίμμενα, καὶ οὐκ ἡδαιμεν τίνων ἦσαν, καὶ διὰ τοῦτο ἀκαταίτιατοι νομιζόμεθα. Πρὸς γοῦν τοὺς ἀντιτιθῆσιν ὁ ἄγιος τὰ τοῦ δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου, καὶ φησὶν, ὡς κἂν ἐβρίμμενα καὶ ἀνεπιμέλητα καὶ ἐν καιρῷ τοιοῦτοι εὐρήσῃ τις πράγματα, ἀγνοῆ δὲ καὶ τὸν δεσπότην αὐτῶν, οὐδὲ οὕτως ἐκχωρεῖται κερδαίνειν αὐτὰ. Χρεωστὴ γὰρ φυλάξαι αὐτὰ, ἕως ἂν ὁ κύριος αὐτῶν γινῶ καὶ ζητήσῃ αὐτὰ. Εἶτα προσεπάγει ὅτι, ἐάν κατὰ τὴν Μωσαϊκὴν νομοθεσίαν οὐκ ἔξεστί τινι ἰδιοῦσθαι τὰ ἐτέροις ἀνήκοντα πράγματα, κἂν φίλοι ᾖσιν οὗτοι; κἂν ἐχθροί, κἂν ἀνεπιμέλητα ᾖσι, καὶ ταῦτα ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἀλλὰ ἀναγκάζεται ἀποκαθιστῆν αὐτὰ πρὸς τοὺς δεσπότας τούτων καὶ τρυφῶντας, καὶ μηδὲ ἐπιστρεφόμενους; τῆς τῶν ἰδίων

εὐρέτως· πῶς μᾶλλον ὀφείλει ὁ εὐρῶν ἀδελφοῦ
 δυστυχοῦντος καὶ αἰχμαλωτισθέντος ἢ καὶ φεύγοντος
 τοῦ βαρβάρου, πράγματα, καὶ κατὰ τοσαύτην
 ἀνάγκην ἀτημέλητα καταλιπόντος τὰ οἰκία, ἀπο-
 καθιστῶν αὐτὰ πρὸς τὸ μέρος· τοῦ οὕτω δυσπρα-
 γούτου ἀνθρώπου; Καὶ ὁ μὲν ἄγιος ταῦτα ἐθέ-
 σπισε· καὶ ἐφεξῆς διδάσκει πῶς ὀφείλουσιν ἐπιτι-
 μᾶσθαι οἱ τε ἀρπάσαντες τὰ τοιαῦτα πράγματα,
 καὶ οἱ μὴ ἀρπάζοντες, ἀλλὰ εὐρόντες· πρὸς δὲ καὶ
 οἱ μετὰ τὴν εὐρεσιν μὴ ἀποκαθιστῶντες αὐτά.
 Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος φησὶν ἐν θέματι ε', τοῦ μγ'
 κεφαλαίου, τοῦ β' τίτλου, τοῦ ε' βιβλίου, ταῦτα
 ῥητικῶς· Ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ἐρριμμένον λαμβά-
 νων ἐπὶ τῷ κερδαίνει, κἂν ἀγνοῇ τίος ἐστὶν, ὑπόκειται
 τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ· εἰ μὴ ἄρα ἀπρονόητος ὁ
 δεσπότης εἴασεν αὐτό· τότε γὰρ κἂν ὡς κλέπτων
 αὐτὸ ἔλαθεν, ἐπειδὴ ἐπαύσατο αὐτοῦ εἶναι, οὐκ ὑπό-
 κείται. Κλοπὴ γὰρ οὐ γίνεται μὴ ὄντος τοῦ κλοπῆν
 ὑφισταμένου. Εἰ δὲ τὸ μὴ ὄν ἀπρονόητος ἐνόμισεν
 ἀπρονόητος, οὐκ ἐστὶ κλέπτου· εἰ δὲ μὴ ἦν ἀπρο-
 νόητος, μήτε ἐνόμισεν, ἔλαβε δὲ, ἐπὶ τῷ δοῦναι τῷ
 εὐρισκομένῳ δεσπότη, οὐκ ὑπόκειται τῇ περὶ κλο-
 πῆς ἀγωγῇ, κἂν εὐρετρα λάθῃ. Ὡσαύτως καὶ τὸ εα'
 κεφ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ ν' βιβλίου οὕτω διαλαμβάνει·
 Ἐάν τις ἀπόντος πρᾶγμα κατέσχε σχολάζον, οὐκ
 ἐνήγετο τὸ παλαιὸν ἢ τῷ περὶ βίας παραγγέλματι, ἢ
 τῷ, Ὅπερ βίη ἢ λάθρα, εἰ μὴ ἄρα τῇ τὰ ἴδια ἐκδι-
 κούσῃ ἀγωγῇ, ἐν ᾧ δεσπότης ἦν ὁ ἀπόν. Ἡμεῖς οὖν,
 ὡς νομῆα ὄντα, βουλόμεθα κρατεῖσθαι τῷ περὶ βίας
 γενικῷ παραγγέλματι· γελοῖον γὰρ ἐστὶ τὸ λέγειν,
 ὅτι ἐνόμιζον ἴδιον τὸ ἀλλότριον ὡσπερ οὖν καὶ ἐπὶ
 τῆς περὶ κλοπῆς εἰς τὸ διπλάσιον ἀγωγῆς εἴπομεν,
 ὅτι ὁ πρὸς γνώμην τοῦ δεσπότη ψηλαφῶν κλοπῆν
 ἀμαρτάνει. Ταῦτα δὲ φάμεν, ἐὰν μὴ τριακονταετία
 παρήλαθον ἐξ οὗ τῆς νομῆς ἐπελάδεται. Σημειῶσαι τὰ
 ἐνταῦθα γεγραμμένα περὶ τῶν πραγμάτων τῶν
 αἰχμαλώτων. Ἀνάγνωθι καὶ βιβλ. λδ', τίτ. α', κεφ.
 ιζ', λέγον· Τοὺς ἀναληφθέντας παρὰ τῶν πολεμίων
 ἀγροῦς οἱ πρώην ἀναλαμβάνουσι δεσπότη· οὐ γὰρ ἐν
 τάξει πραιβάσιον οὐδὲ δημόσιον γίνονται. Οὐ γὰρ
 τῶν πολεμίων λαμβανόμενοι, γίνονται δημόσιοι. Ση-
 μειῶσαι οὖν, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων καὶ ἀπὸ τῶν
 νόμων οὐ μόνον οἱ τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων ἀπο-
 σιλλῶντες ἢ ἀρπάζοντες κολάζονται καὶ ἐνέχονται,
 ἀλλὰ καὶ οἱ εὐρεμά τι ἢ ἀκίνητον σχολάζον λέγοντες
 ἐφευρεῖν, καὶ μὴ αὐτίκα τὸ πρᾶγμα κατὰδῆλον ποιού-
 μενοι, καὶ φυλάττοντες αὐτὸ εἰς ὄνομα τοῦ δεσπότη,
 κατὰ μὲν τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον ἐπιτιμηθήσου-
 νται, κατὰ δὲ τὸν πολιτικὸν ἢ ὡς κλέπτει τιμωρηθή-
 σονται, ἐὰν ἐστὶ τὸ πρᾶγμα κινήτων, ἢ τῷ περὶ βίας
 παραγγέλματι, ἐὰν ἐστὶν ἀκίνητον. Ὅταν δὲ ἀπρο-
 νόητος ἐστὶ τὸ εὐρεθὲν, τὸ παρὰ τοῖς νόμοις καλοῦ-
 μενον προδεδέλικτον, οὐ κολάζεται παρομοίως ὁ τοῦτο
 κατασχών· ἀλλ' εἰ μὲν κινήτων ἐστὶν, ἀναγκάζεται
 αὐτὸ ἀποδοῦναι, καὶ μόνον, εἰ μὴ ἐδέσποσεν αὐτὸ, ὡς
 καλῇ πίστει νομεύς. ἐντὸς τριετίας· εἰ δὲ ἀκίνητον,
 αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ κατασχέθων ὡς προδεδέλικτον, εἰ μὴ
 γέγονε τοῦτο δεσπότης, ἐντὸς δεκαετίας. Σχολάζον-
 τος δὲ καὶ ἀπρονόητος μεγάλη διαφορά. Τὸ μὲν γὰρ

A curent : quanto magis debet is qui res invenit fra-
 tris adversa fortuna utentis, et in captivitatem ab-
 ducti, vel barbaros fugientis, et qui in tanta necessi-
 tate sua neglecta reliquit, eas tam infortunato homini
 restituere? Atque hæc quidem sancius describit : et
 docet deinceps quomodo puniri debeant, et qui res eas
 rapuerunt, et qui non rapuerunt, sed invenerunt, et
 qui postquam invenerunt eas non restituerunt. Lex
 autem civilis hæc expresse dicit in themate 5, cap.
 43, tit. 12, lib. 1x : Qui rem alienam abjectam ac-
 cipit, ut eam lucretur, etiamsi ignorat cujus sit,
 est furti actioni obnoxius : nisi forte dominus eam
 ita reliquerit, ut cujus nullam curam gerat. Tunc
 enim etiamsi ut ea furans cepert, quoniam iustus
 esse desiit, furti non tenetur. Non enim sit furtus,
 nisi sit cui furtum fiat. Si autem quod non est pro
 derelicto habitum, pro derelicto esse habitum exi-
 stimavit, non est fur ; si autem nec pro derelicto
 habebatur, nec pro derelicto haberi existimavit, ac-
 cepit autem ut domino invento redderet, actione furti
 non tenetur, etiamsi 30 pro inventione pretium
 acceperit. Similiter et 61 cap., 3 tit., 2 lib. sic habet :
 Si quis absentis rem vacantem detinuisse, non te-
 nebatur olim vel interdicto de vi, vel interdicto,
 Quod vi aut clam, nisi utique rei vindicatione, qua-
 tenus absens erat dominus. Nos ergo volumus eum
 ut qui sit possessor, generali de vi interdicto teneri.
 Est enim ridiculum dicere quod proprium existima-
 bant id quod est alienum : quemadmodum et de
 furti in duplum actione diximus, quod qui præter
 domini sententiam ac voluntatem contraerat. furtum
 committit. Hæc autem dicimus nisi aax annorum
 spatium præterierit, ex quo possessionem appreh-
 endit. Nota quæ hic de captivorum rei scripta
 sunt. Lege etiam lib. xxxiv, tit. 4, cap. 17, dicens :
 Receptos ab hostibus agros, qui prius erant domini
 recipiunt ; non enim loco prædæ sunt, neque publi-
 cantur. Qui ex hostibus enim rapiuntur, non sunt
 publici. Nota ergo quod etiam et canonibus et legi-
 bus, non solum qui captivorum res deprædantur et
 diripiunt, puniuntur et tenentur ; sed etiam il qui
 rem immobilem vacantem invenisse se dicunt, et
 non statim rem aperiunt, et eam nomine domini
 possident ; secundum legem quidem ecclesiasticam
 eis pœnitentia injungitur ; secundum civilem autem,
 vel ut fures puniuntur, si res erit mobilis, vel in-
 terdicto de vi, si erit immobilis. Quando autem,
 quod inventum neglectum est, quod a legibus pro-
 derelictum nuncupatur, non similiter punitur, qui
 id detinuit. Sed si sit quidem res mobilis, cogitur
 eam domino restituere, et solum nisi ejus domi-
 nium assecutus sit, ut bonæ fidei possessor, intra
 triennium ; si autem illud immobile, quod pro de-
 relicto detentum est, nisi ejus factus sit dominus,
 intra decennium. Vacantis autem, et ejus quod pro
 derelicto habetur, magna est differentia. Quod enim
 vacat, animo possidemus, etiamsi id naturaliter
 non possidemus ; quod autem pro derelicto, nec ci-
 viliter, nec naturaliter possidemus ; et ideo a bonæ

filiei posse-sore ejus dominium acquiritur. Hæc autem locum non habent in iis quæ ad captivos pertinent; et ideo qui ea detinent, et non restituant, ut superius dictum, citra ullam distinctionem, et tenentur, et puniuntur.

καὶ διὰ τοῦτο οἱ κατέχοντες αὐτὰ καὶ μὴ ἀποκαθιστῶντες, ὡς ἀνωθεν εἰρηται, ἀδυσίτικως καὶ ἐνέχονται καὶ κολάζονται.

ZONAR. Ne quispiam se ipsum seducat, quasi rem fratris projectam fortasse planeque neglectam invenierit. Nam etsi ita inveniat ipsam, lucrari haud fas est, sibi que rem alienam vindicare, etiamsi forte ignoret dominum; sed illam sumere oportet, ac usque illam dominus norit ac requirat, servare. Tum Deuteronomii ac Exodi locus profert, ita dissonans: Si pacis tempore frater tuus, aut inimicus tuus ex negligentia rem suam perdat, haud fas est, si eam invenieris, tibi propriam vindicare, sed ei qui perdidit servari antiqua lex jubet; quanto magis si res inveneris fratris tui qui aufugit, aut in servitutem abductus est, ab ipso relictas, servare illas ac infortunii presso reddere oportebit?

CANON V.

« Alii autem seipsos seducunt, pro propriis quæ perierunt, aliena quæ invenerunt, detinentes: ut quoniam Boradi et Gothi eis hostilia fecerunt, ipsi sint aliis Boradi et Gothi. Propterea ergo fratrem et consenem nostrum Euphrosynum ad vos misimus, ut secundum formam quæ hic est, et ipse det similiter, et quorum accusationes admittere oporteat, et quos a precibus abdicare. »

BALS. Postquam sanctus, quæ erant consentanea respondit iis qui dicebant se ut disjectas et neglectas sibi vindicasse; nunc iis respondet, qui, quæ ad captivos pertinebant, pro iis quæ sibi ab hostibus prius ablata fuerant, vindicabant. Dicit enim et hoc esse fraudem et inanem prætextum. Neque enim æquum est, ut qui ex bello barbarico detrimentum accepert, non toleranter ferant, sed sint ipsi hostes fratrum, et alii in ipsos barbari appellentur. Propterea, inquit, misimus ad vos fratrem Euphrosynum, ut juxta formam hic traditam, seu quemadmodum hic fecimus, isthic quoque det formam ut sic vos faciatis. Deinde dicit: Euphrosynus vos docebit quosnam et adversus quos accusantes admittere, et quosnam ab Ecclesia et fidelium communione abdicare oporteat.

ZONAR. Nonnulli, inquit, amissis rebus suis, et aliena invenientes, pro iis quæ amisissent ea detinere se asserunt, seipsos decipientes. Quod enim, ait, illis fuisse hostes barbari, hoc ipsi sunt fratribus. Barbari res illorum rapuerunt, ac illi fratrum. Propterea, inquit, [Euphrosynum] ad vos misimus, ut secundum formam hic observatam vos quoque

αὐτῶν ψυχῆς νεμόμεθα, καὶ φυσικῶς αὐτὴν οὐ κατέχομεν· τὸ δὲ προδεδρακτικὸν οὐδὲ νομίμως οὐδὲ φυσικῶς κατέχομεν· καὶ διὰ τοῦτο δεσπόζεται παρὰ τοῦ καλῆς πίστεως νεμηθέντος αὐτό. Ταῦτα δὲ χώραν οὐκ ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ἀνηκόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσι:

καὶ διὰ τοῦτο οἱ κατέχοντες αὐτὰ καὶ μὴ ἀποκαθιστῶντες, ὡς ἀνωθεν εἰρηται, ἀδυσίτικως καὶ ἐνέχονται καὶ κολάζονται.

ZONAR. Ὅτι μὴ ἐξαπατάτω τις ἑαυτὸν, ὡς εὐρὸν τὸ τοῦ ἀδελφοῦ πρᾶγμα ἐρριμμένον ἰσως καὶ ἀνεπαμέλητον καίμενον. Κἂν γὰρ οὕτως εὐρῆ αὐτὸ, οὐκ ἔξεστι κερθῆσαι αὐτὸ καὶ οἰκειώσασθαι τὸ ἀλλότριον καὶ ἰσως ἄγνοῆσθαι τὸν δεσπότην τοῦ πράγματος· χρεωσται γὰρ λαβεῖν αὐτὸ, καὶ φυλάξαι ἕως ὃ κύριος αὐτοῦ γνῶσθαι καὶ ζητήσῃ αὐτό. Καὶ τὰ τοῦ δευτερονομίου καὶ τὰ τῆς Ἐξόδου ἐπάγει λέγων οὕτως, Ἐάν ἐν καιρῷ Βεϊρήνης ὁ ἀδελφός σου ἢ ὁ ἐχθρός σου ἐκ βχθυμίας ἀπολέσῃ τὸ ἴδιον, οὐκ ἔξεστι σοι εὐρόντι αὐτὸ κέρδος ἴδιον ποιήσασθαι, ἀλλὰ ἐπανασῶσαι τῷ ἀπολέσαντι αὐτὸ ἀπαιτῆ κατὰ τὸν νόμον τὸν παλαιόν· πόσω μᾶλλον, ἐάν τοῦ φεύγοντος ἀδελφοῦ σου ἢ τοῦ αἰχμαλωτισθέντος εὐρήσεις πράγματα παρ' αὐτῶν ἐγκαταλείφοντα, χρῆσθαι οὐ φυλάξαι αὐτὰ καὶ ἀποδύνασθαι τῷ δυσπραγοῦντι;

CANON E.

« Ἄλλοι δὲ ἑαυτοὺς ἐξαπατῶσιν, ἀντὶ τῶν ἰδίων τῶν ἀπολομένων ἢ εὐρον ἀλλότρια κατέχοντες· ἵνα ἐπειθὴ αὐτοῖς Βορᾶδοι καὶ Γόθοι τὰ τοῦ πολέμου εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βορᾶδοι καὶ Γόθοι γίνονται. Ἀπιστεῖλαμεν οὖν τὸν ἀδελφὸν καὶ συγγέροντα Εὐφρόσυνον διὰ ταῦτα πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνθάδε τύπον καὶ αὐτὸς δῶῃ ὁμοίως καὶ ὧν δεῖ τὰς κατηγορίας προσεῖσθαι, καὶ οὐς δεῖ ἐκκλήσει τῶν ἐχθρῶν. »

BALS. Ἀπολογησάμενος ὁ ἅγιος τὰ εἰκότα πρὸς τοὺς λέγοντας, ὡς ἐρριμμένα καὶ ἀτημέλητα εὐρεῖν τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα, καὶ διὰ τοῦτο ἰδιώσασθαι αὐτὰ· ἀρτι ἀπολογεῖται πρὸς τοὺς ἀντιποιομένους τῶν διαφερόντων τοῖς αἰχμαλωτισθεῖσιν ἀντὶ τῶν φθασάντων παρὰ τῶν πολεμίων ἀφαιρεθῆναι πραγμάτων αὐτῶν. Φησὶ γὰρ ὡς καὶ τοῦτο ἀπάτη ἐστὶ καὶ ματαία πρόφασις. Οὐδὲ γὰρ δίκαιόν ἐστι τοῦτους γεγονότας παρανόμως πολεμίου βαρβαρικῶς μὴ καρτερῆσαι, ἀλλὰ γενέσθαι αὐτοὺς πολεμίους τῶν ἀδελφῶν, καὶ χρηματῆσαι εἰς τοὺς ἄλλους βαρβάρους. Διὰ ταῦτα ἀπιστεῖλαμεν, λέγει, τὸν ἀδελφὸν Εὐφρόσυνον πρὸς ὑμᾶς, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον, ἦγουν, καθὼς ἡμεῖς ἐνταῦθα ἐποιήσαμεν, δῶῃ τύπον καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτω ποιεῖν ὑμᾶς. Εἰτά φησιν ὡς ὁ αὐτὸς Εὐφρόσυνος ἀναδιδέξει τίνες δεῖ προσδέχεσθαι κατηγοροῦντας κατὰ τινων, καὶ τίνες χρῆ ἀποκρηύττειν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν.

ZONAR. Τινὲς, φησὶν, ἀπολέσαντες οἰκία πράγματα, καὶ εὐρόντες ἀλλότρια, λέγουσι κατέχειν αὐτὰ, ἀνθ' ὧν ἀπέωλεσαν, ἐξαπατῶντες ἑαυτοὺς. Ὅπως γὰρ, φησὶν, ἐγένοντο ἐκεῖνοι οἱ πολεμιοὶ βάρβαροι, τοῦτο γίνονται αὐτοὶ τοῖς ἀδελφοῖς. Ἠρπασαν οἱ βάρβαροι τὰ ἐκείνων, κακείνοι τὰ τῶν ἀδελφῶν. Διὰ ταῦτα ἀπιστεῖλαμεν, λέγει, ἵνα κατὰ τὸν ἐνταῦθα τύπον,

καὶ αὐτόθι ὥστε οὕτως ὑμᾶς ποιεῖν, καὶ τίνας δεῖ ἂν
κατηγοροῦντάς τινων προσδέχεσθαι, καὶ οὓς ἐκκη-
ρύξαι, ἦγουν τίνες τῆς Ἐκκλησίας ἐξῶσαι, καὶ τῶν
πιστῶν χωρῖσαι, ὥστε μὴ συνύχεσθαι αὐτοῖς. Τί-
νας δὲ δεῖ κατηγοροῦντας προσδέχεσθαι, τὸ ἔκτον
κεφάλαιον τῆς δευτέρας οἰκουμηνικῆς συνόδου δι-
δάσκει. Ἀναγνωστέον καὶ τὰ ἐκεῖ γεγραμμένα.

ΚΑΝΟΝ Γ'.

« Περὶ τῶν βίβη κατεχόντων τοὺς ἐκ τῶν βαρβάρων
« αἰχμαλώτους. Ἀπηγγέλη δὲ τι ἡμῖν καὶ ἀπιστον
« ἐν τῇ χώρῃ ὑμῶν γενόμενον, πάντως που ὑπὸ
« ἀπίστων καὶ ἀσεβῶν καὶ μὴ εἰδῶτων μηδὲ ὄνομα
« Κυρίου, οὗτι ἄρα εἰς τοσοῦτόν τινες ὠμότητος καὶ
« ἀπανθρωπίας προεχώρησαν, ὥστε τινὰς τοὺς δια-
« φυγόντας αἰχμαλώτους βίβη κατέχειν. Ἀποστειλaté
« τινας εἰς τὴν χώραν, μὴ καὶ σκηπτοὶ πέσωσιν ἐπὶ
« τοὺς τὰ τοιαῦτα πράσσοντας. »

ΒΑΣ. Ἐμαθεν ὁ ἅγιος ὡς τινες ὀρθόδοξοι αἰχμά-
λωτοι, τὰς βαρβαρικὰς χεῖρας διαφυγόντες, κατέ-
χονται ὑπὸ τινων κατὰ βίαν, καὶ οὐ παραχωροῦνται
οἴκαδε ὑποστρέφαι. Φησὶν οὖν πρὸς οὓς ἀπεστάλη τὸ
ἐπιστολιμαῖον τοῦτο γράμμα, ὡς τοῦτο καὶ ἀπιστον
ἐλογίσθη αὐτῷ· ἔργον γάρ ἐστιν ἀπίστων καὶ ἀσε-
βῶν. Εἰ δὲ γέγονεν, ἀνεχδίκητον οὐκ ἔσται. Διδὸν καὶ
ὑπερβουσι τὰ περὶ τοῦτου πολυπραγμονηθῆναι, καὶ
ἀποστελῆαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνησάιν. Νομίζει
γάρ ὡς καὶ σκηπτός, ἦγουν πῦρ, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
ἔπεσε, καὶ κατέφλεξε τοὺς ταῦτα πράσσοντας.

ΖΩΝΑΡ. Τινὲς, φησὶν ὡς ἐμάθομεν, αἰχμαλώτους
διαφυγόντας τοὺς πολεμίους, βίβη κατέχουσιν· οἵτινες
πάντως ἀπιστοὶ εἰσι καὶ ἀσεβεῖς, καὶ οὐδὲ Θεοῦ ἐπί-
γνωσιν ἔχουσιν. Ἀπαιτεῖ οὖν ὁ ἅγιος τοὺς πρὸς οὓς
γράφει, ἀποστελῆαι εἰς τὴν χώραν καὶ ἐρευνησάιν
περὶ τοῦ πράγματος, ἵνα μὴ πῦρ, φησὶν, ἐξ οὐρανοῦ
πέση καὶ καταφλέῃ τοὺς ταῦτα πράσσοντας. Τοῦτο
δὲ εἶπε, τὴν ἀτοπίαν δεικνύων τῆς πράξεως.

ΚΑΝΟΝ Ζ'.

« Περὶ τῶν ἐγκαταλεχθέντων τοῖς βαρβάροις, καὶ
« ἀτοπὰ τινὰ κατὰ τῶν ὁμοφύλων τολμησάντων. Τοὺς
« μὲν οὖν ἐγκαταλεχθέντας τοῖς βαρβάροις καὶ μετ'
« αὐτῶν ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἐπελθόντας, ἐπιλαομένους,
« οὗτι ἦσαν Ποντικοὶ καὶ Χριστιανοὶ, ἐκβαρβαρωθέν-
« τας δὲ ὡς καὶ φονεῦν τοὺς ὁμοφύλους ἢ ξύλῳ ἢ
« ἀγγύλῳ, ὑποδεικνύναι δὲ ἢ ὁδοῦς ἢ οἰκίας ἀγνοοῦσι
« τοῖς βαρβάροις· καὶ τῆς ἀκρόασις ἀπειρῆσαι δεῖ,
« μέχρις ἂν κοινῇ περὶ αὐτῶν τι δόξη συνελθούσι τοῖς
« ἁγίοις, καὶ πρὸ αὐτῶν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. »

ΒΑΣ. Τοὺς μέντοι μετὰ τὸ αἰχμαλωτισθῆναι τοῖς
βαρβάροις ὁμοφρονήσαντας, καὶ μετ' αὐτῶν ὅσον βαρ-
βαρωθέντας, καὶ τοὺς ὁμοφύλους Χριστιανοὺς φονεύ-
σαντας, ἢ ὁδοῦς ἀγνοουμένας τοῖς βαρβάροις, καὶ
ἀπαγοῦσας εἰς Χριστιανοὺς ὑποδείξαντας, ἢ οἰκίας
τούτων καταδηλοῦς τοῖς πολεμίους ποιήσαντας, μηδὲ
εἰς ἀκρόασιν τῶν θείων δοξολογιῶν παραδεχθῆναι διο-
ρίζεται· ἀλλὰ ἐξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἵστα-
σθαι αὐτοὺς ἐν τόπῳ προσκλαίωντων πάντως μετ'
τὴν ἐξμολόγησιν ἢ τὴν καταδικήν, ἕως ἂν σκοπήσω-
σιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντας. Ἄγιος

illic faciatis, et quorum accusationes et contra quos
oporteat admittatis, et quos decet abdicetis, hoc est
ejiciatis ab Ecclesia, atque a fidelibus segregetis, ne
cum ipsis una precentur. Porro quorumnam accu-
sationes admittendæ sint, sextum secundæ œcume-
nicæ synodi caput docet. Legantur etiam quæ ibi
scriptissimus.

CANON VI.

« De iis qui captivos ex barbaris fugientes vi deti-
« nent. Denuntiatum autem est nobis quidpiam in-
« credible in vestra regione factum esse, omnino
« ab infidelibus et impiis, et qui ne nomen quidem
« Domini noverere; quod nonnulli eo inhumanitatis
« crudelitatisque processere, ut captivos aliquos qui
« effugerunt, vel retinunt. Mittite aliquos in re-
« gionem, ne vel fulmina in eos cadant qui hæc
« agunt. »

BAS. Accepit sanctus quod quidam captivi ortho-
doxi, postquam manus barbaricas evasere, vi a qui-
busdam detinentur, nec domum reverti sinuntur.
Dicit ergo iis, ad quos scriptum hoc epistolare mis-
sum est, quod hoc ei incredibile visum est: est
enim infidelium et impiorum opus. Sin autem fa-
ctum est, non remanebit impunitum. Et ideo debent
hæc diligenter inquiri, et mitti in regionem qui hæc
persecruntur. Existimat enim, quod etiam fulmen
sui ignis sit casurus, et eos qui hæc agunt exu-
sturus.

ZONAR. Nonnulli, inquit, ut didicimus, captivos
ex hostibus diffugientes vi retinent: qui sunt om-
nino infideles et impii, neque vel Deum norunt.
Profunde sanctus vir ab iis ad quos scribit, postulat
mitti in regionem homines qui de hac re inquirant;
ne, inquit, ignis cadat cœlitus, ac eos qui hæc
agunt absumat. Hoc autem dixit, facinoris gravita-
tem indicans.

32 CANON VII.

« De iis qui inter barbaros annumerati sunt, et
« absurda quædam in eos qui sunt sui generis fece-
« runt. Eos itaque qui inter barbaros enumerati
« sunt, et cum eis in captivitate invasent, obli-
« ti se esse Ponticos et Christianos, efferati autem
« barbarique redditi, ut et eos qui sui sunt generis,
« vel ligno vel suffocatione interficiant, vias autem
« vel domos nescientibus barbaris ostendant; etiam
« ab auditione arcere oportet, donec de iis con-
« gregatis sanctis aliquid communiter visum fuerit,
« et ante eos sancto Spiritui. »

BAS. Eos quidem qui postquam captivi facti
sunt, barbaris consenserunt, et cum eis veluti
barbari effecti sunt, et sui generis Christianos in-
terfecerunt, vel vias barbaris ignotas et ad Chri-
stianos ducentes ostenderunt, vel eorum ædes hos-
tibus manifestas fecerunt, ne ad divinarum quidem
laudum auditionem admittendos esse decernit: sed
eos omnino extra ecclesiam statui in loco deflentium,
post confessionem scilicet vel condemnationem,
donec sancti simul congregati de iis com-
muniter statuerint. Sanctos autem episcopos appel-

lat. Illud autem, ante ipsos sancto Spiritui, subjunxit, ostendens, quod quæcumque in communi consideratione ab episcopis dispensantur et statuuntur, Spiritus sanctus ea suggerit. Et lex quidem ecclesiastica ipsos sic punit. Lex vero civilis eos majestatis crimini subjicit. Dicit enim primum caput, 36 tit., lx lib. : Lex majestatis similis est legi de sacrilegio. Et tenetur ea, qui adversus populum Romanum commisit, et qui dolo malo curavit injussu principis obsides interimi; vel ut armati homines in urbe sint adversus rempublicam, vel ut loca aut templa occupentur, vel seditiosus fiat conventus, vel ut occidatur magistratus, et ad hostes nuntium vel litteras misit, vel signa eis dedit, aliove modo eis tulit auxilium, et qui sollicitavit vel concitavit milites ad seditionem vel turbam contra rempublicam. Et cap. 3 ejusdem tit. et lib. : Qui hostes sollicitavit, et eis rempublicam tradidit, capite punitur. Et deinceps disscribit caput de aliis quibusdam similibus. Et hæc quidem de iis qui in captivitatem abducti sunt, et hostibus consenserunt, et de iis iidem qui non in captivitatem abducti sunt, cum hostibus tamen consenserunt, et adversus Romanum imperium conspirarunt. Qui autem cum iis qui terram mareque depopulantur, una deprædati sunt, magis, ut mihi videtur, punientur, quia major est eorum improbitas. Hostes enim aperta fronte, et nudo, ut aiunt, capite bellum comparant; latrones autem clam et occulte inopinatam cædem moliuntur. Quanto ergo prævisi periculi pugna levior est inopinato malo, tanto hostium insultus est tolerabilior latronum insidiis.

ἡ μάχη κουφοτέρα ἐστὶ τοῦ ἀπροσδοκίτου κακοῦ, τῆς τῶν ληστευόντων ἐπιβουλῆς.

ZONAR. Quicumque quidem, ait, aliquando in servitute abducti se barbaris adjunxerunt, et una cum iis grassati sunt morum barbariem induentes, ac velut obliiti se ex Ponto Christianos esse, eos qui ejusdem sunt generis interfecere, vel barbaris ignotas monstravere vias, domosve ipsis occultas; hi ne ad auditionem quidem admittantur, pœnitentiam agentes; hoc est, extra ecclesiam omnino consistant, in loco videlicet sœntium, donec in communi conventu sancti de ipsius deliberent. Sanctos porro aut episcopos vocat, aut simpliciter fideles, magni Pauli apostoli exemplo Illa autem verba, ante ipsos Spiritui sancto, ideo adjunxit, ut quæcumque in communi consilio ab episcopis, vel etiam a quibuscumque fidelibus decernuntur, Spiritum sanctum ea deliberantibus suggerere demonstrat.

33 CANON VIII.

De iis qui alienas domos hostiliter ingredi ausi sunt in barbarorum incursione. Eos autem qui alienas domos invadere ausi fuerint, si accusati quidem convicti fuerint, nec auditione dignos existimare. Sin autem indicarint se ipsos ac reddiderint, in eorum qui convertuntur ordinem subscerni.

A δὲ τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ. Τὸ δὲ, πρὸ αὐτῶν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, ἐπήγαγε, δεικνύς, ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψαι οἰκονομοῦνται παρὰ τῶν ἐπισκόπων, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποτίθῃσιν αὐτά. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω τοὺς καλεῖ· ὁ δὲ πολιτικὸς τῷ περὶ καθοσιώσεως ἐγκλήματι καθυποβάλλει τοὺς τοιοῦτους. Φησὶ γὰρ κεφάλ. α' τοῦ λς' τίτλου τοῦ ζ' βιβλίου· Ὁ περὶ τῶν ἐπιβούλων νόμος ὁμοίος ἐστὶ τῷ περὶ ἱεροσυλίας. Καὶ ἐνέχεται αὐτῷ ὁ κατὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ δήμου πλημμυλῆσας, καὶ σπουδάσας κατὰ δόλον παρὰ κλέυσιν βασιλικῶς ἀναιρεθῆναι τοὺς ὀμήρους· ἢ ἵνα ἐνοπλοὶ ἄνθρωποι ἐν πόλει κατὰ τῆς πολιτείας ὦσιν, ἢ ἵνα τόπος ἢ ἱερὰ κατασχεθῶσιν, ἢ στασιώδης γένηται σύννομος, ἢ ἵνα φονεῦθῃ ὁ ἀρχων· καὶ ὁ πρὸς τοὺς πολεμίους γράμμα ἢ ἀγγελὸν πέμψας ἢ σημείον αὐτοῖς δεδωκώς, ἢ ἄλλως βοηθήσας αὐτοῖς, καὶ ὑπονοθεύσας στρατιώτας πρὸς στάσιν ἢ θόρυβον κατὰ τῆς πολιτείας. Καὶ κεφάλ. γ', τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου· Ὁ τοὺς πολεμίους ἐρεθίσας, ἢ παραβοῦς αὐτοῖς πολίτην, εἰς κεφαλὴν τιμωρεῖται. Καὶ ἐφεξῆς διαλέγεται τὸ κεφάλαιον περὶ ἄλλων τινῶν ὁμοίων. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν αἰχμαλωτισθέντων καὶ ὁμοφρονησάντων τοῖς πολεμίοις, καὶ περὶ τῶν μὴ αἰχμαλωτισθέντων, ὅμοως μέντοι τοῖς πολεμίοις ὁμογνωμονησάντων, καὶ φρονησάντων κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας. Οἱ δὲ τοῖς κατὰ χέρσον καὶ θάλατταν ληστεύουσι συλληπτεῦσαντες, πλείονως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, κολασθήσονται· ὅτι καὶ μεῖζον ἐστὶ τούτων ἡ κακία. Οἱ μὲν γὰρ πολεμιοὶ κατὰ πρόσωπον καὶ γυμνῇ κεφαλῇ, τὸ λεγόμενον, τὸν πόλεμον συνιστῶσιν· οἱ δὲ λησταὶ ἀοράτως καὶ ἀφανῶς ἀπροσδόκητον μελετῶσι φόνον. Ὅσον οὖν τοῦ προκειμένου κατ' ἐξὶν κινδύνου τοσοῦτον καὶ ἡ τῶν πολεμίων ἐφοδος ἀνεκτοτέρα ἐστὶ

ZONAR. Ὅσοι μὲν οὖν, φησὶν, αἰχμαλωτισθέντες ποτὲ, συγκατετάγησαν τοῖς βαρβάροις, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπῆλθον βαρβαρωθέντες τὰ ἔθνη· καὶ ὡς περ ἐπιλαθόμενοι, ὅτι ἐκ τοῦ Πόντου ἦσαν Χριστιανοὶ. ὁμοφύλους ἐφόνευσαν, ἢ ὁδοῦ ὑπεδείκνυνον τοῖς βαρβάροις ἀγνοούμενας αὐτοῖς, ἢ οἰκίας λαθρανοῦσας αὐτοῦς· οὗτοι μὴδὲ εἰς ἀκρόασιν παραδεχθήτωσαν μετανοοῦντες· τουτέστιν ἐξω παντελῶς τῆς ἐκκλησίας ἐστηκέτωσαν, ἐν τόπῳ θηλαθῆ προσκλαιόντων, ἕως ἂν σκοπήσωσιν οἱ ἅγιοι περὶ αὐτῶν κοινῇ συνελθόντες. Ἄγλους δὲ ἢ τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ, ἢ τοὺς πιστοὺς ἀπλῶς κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον. Τὸ δὲ, πρὸ αὐτῶν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, ἐπήγαγε, δεικνύς, ὅτι ὅσα ἐν κοινῇ διασκέψαι οἰκονομοῦνται παρὰ ἐπισκόπων, ἢ καὶ ἀπλῶς τῶν πιστῶν, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὑποτίθῃσιν αὐτά τοῖς περὶ αὐτῶν διασκεπτομένοις.

CANON H'.

Περὶ τῶν οἰκίαις ἄλλοτροῖς ἐπελθεῖν τολμησάντων ἐν τῇ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῇ. Τοὺς δὲ οἰκίαις ἄλλοτροῖς ἐπελθεῖν τολμησάντας, ἐὰν μὲν κατηγορηθέντες ἀλεγχθῶσι, μὴδὲ τῆς ἀκρόασεως ἀξιώσονται· ἐὰν δὲ αὐτοὺς ἐξεπίτωσι καὶ ἀποδώσιν, ἐν τῇ τῶν ὑποστρεφόντων τάξει ὑποπίπτειν.

ΒΑΑΣ. Παχυμερῶς διαλαδῶν ὁ ἅγιος περὶ τῶν ἀρ-
 πασαντων ἢ εὐρηκῶτων πράγματα τινων αἰχμαλωτι-
 σθέντων, ὅσον τέως εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτιμιῶν·
 ἄρτι καὶ τὰ εἶδη τῆς μετανοίας ἦτοι τῶν ἐκκλησια-
 στικῶν ἐπιτιμιῶν ἄρχεται λέγειν. Καὶ αὐτίκα διορί-
 ζεται, ἵνα μὴδὲ μετὰ τῶν ἀχρωμένων ἰσῶνται,
 ἀλλὰ μετὰ τῶν προσκλαιδόντων ἔξωθεν τῆς ἐκκλη-
 σίας, οἱ ἀρπάσαντες τοιοῦτόν τι πρᾶγμα αἰχμαλώτου,
 καὶ μὴ ἀντιστρέψαντες αὐτὸ, ἀλλὰ ἀναμείναντες κατ-
 ηγορίαν καὶ ἔλεγχον διὰ τὴν ἄρνησιν. Τοὺς δὲ ἑαυ-
 τοὺς προσαγγελίαντας καὶ δόντας καλοθελῶς πρὸ ἀνα-
 γωγῆς ἔ ἀφελόντο, διορίζεται διὰ τὴν μεταμέλειαν
 συνειχεσθαι, ἦγουν συνστασθαι, μετὰ τῶν πιστῶν·
 ὑποπίπτειν δὲ αὐτῶν διὰ τὸ ἀναγκάζεσθαι ἐξέρχεσθαι
 μετὰ τῶν κατηγουμένων. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς
 νόμος οὕτω τοῦτοὺς κολάζει· ὁ δὲ πολιτικὸς τοὺς ἄρ-
 παγας καὶ πρὸ καταδικῆς προσάγοντας τὸ ὑπ' αὐτῶν
 ἄρπαγὴν οὐ προσδέχεται, ἀλλ' εἰς τὸ τετραπλάσιον
 καταδικάζει. Φησὶ γὰρ κεφ. ζ', τοῦ ιζ' τίτλου, τοῦ ξ'
 βιβλίου· Ὁ ἄρπαξ οὐκ ἀπαλλάττεται τῆς ποινῆς πρὸ
 τῆς δικῆς προσάγων τὸ πρᾶγμα. Καὶ θεμα ζ', τοῦ
 β' κεφαλ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Ἐσω· ἐνιαυ-
 τοῦ τὸ ἀληθὲς τοῦ πράγματος τέμμημα τετραπλασιάζ-
 ζεται, οὐ μὴν τὸ διαφέρον. Ὅπερ δὲ φησὶν ἐναυθα ὁ
 ἅγιος χάριν τῶν πρὸ καταδικῆς καὶ κατηγορίας δι-
 δόντων τὸ ἀφαιρεθῆν, τοῦτο ὁ νόμος παρακελεύεται
 γίνεσθαι εἰς τοὺς κατὰ φόβον λαβόντας· ἐκ τινός.
 Φησὶ γὰρ τὸ ε' θέμα, τοῦ ιγ' κεφαλ., τοῦ β' τίτλου,
 τοῦ δεκάτου βιβλίου· Ἡ διὰ φόβον αἰτίας αἰρετῆ
 ἐστὶ· καὶ ἔξεστι τῷ ἐναγομένῳ μέχρι ψήφου ἀποκα-
 ταστῆσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ δοῦναι τὸ τετραπλοῦν.
 Ἔστι δὲ καὶ ἑτέρα διαφορὰ τῶν βιαίως ἀφαιρουμένων
 πράγματα καὶ τῶν κατὰ φόβον λαμβανόντων τι ἀπό-
 τινος· οἱ μὲν γὰρ ἄρπαγες σὺν τῇ ἀποδόσει τοῦ τε-
 τραπλοῦ καὶ ἀτιμούνται· οἱ δὲ φόβον ἐπαγαγόντες,
 σπιλοῦνται μόνον κατὰ τὴν ὑπόληψιν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ τινες δὲ ἐπῆλθον οἴκοις ἄλλοις καὶ
 ἤρπασαν ἐκεῖθεν χρήματα, οὗτοι, φησὶν, εἰ μὲν, κατ-
 ηγορηθέντες καὶ ἀρνούμενοι, ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως
 τοῖς προειρημένοις καὶ τῆς ἀκρόσεως κωλύσθωσαν,
 καὶ μετὰ τῶν προσκλαιδόντων τετάχθωσαν· εἰ δὲ ἑαυ-
 τοὺς ἐξείπωσιν, ἢ πρὸ τοῦ κατηγορηθῆναι ὁμολογή-
 σωσιν ἀγνοοῦμενον τὸ ἀμάρτημα, καὶ ἀποδοῖεν ἔ ἀφεί-
 λοντε, ἔστωσαν ἐν τοῖς ὑποστρέφουσιν ἀπὸ ἀμαρτίας,
 τουτέστι τῆς τάξεως τῶν ὑποπιπτόντων, ὅτινες ὑπο-
 σνεύχονται μὲν τοῖς πιστοῖς εἰσιόντες εἰς τὸν ναὸν,
 ἐξέρχονται δὲ ὡς οἱ κατηγούμενοι.

ΚΑΝΩΝ Θ.

« Περὶ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις
 « εὐρόντων τὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων καταλειφθέντα.
 « Τοὺς δὲ ἐν πεδίῳ εὐρόντας τι ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν
 « οἰκίαις καταλειφθὲν ὑπὸ τῶν βαρβάρων, ἐὰν μὲν
 « κατηγορηθέντες ἐλεγχθῶσιν, ὁμοίως ἐν τοῖς ὑπο-
 « πίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς ἐξείπωσι καὶ ἀποδώσι,
 « καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιῶσαι. »

ΒΑΑΣ. Εἴρηται ὅπισθεν περὶ τῶν λεγόντων εὐρεῖν
 ἀνεπιμέλητα τὰ τῶν αἰχμαλωτισθέντων πράγματα,
 καὶ ἰδῶσασθαι αὐτά. Καὶ νῦν δὲ διορίζεται ὁ ἅγιος
 τοὺς ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν αἰχμαλωτισθέντων εὐρόντας

BALS. Postquam sanctus fusi⁹ tractaverit de iis
 qui rapuerunt, vel quorundam captivorum res in-
 venerunt, quod ad pœnarum rationem attinet ;
 nunc quoque species pœnitentiæ, sive ecclesiastica-
 rum pœnarum incipit dicere. Et statim decernit
 ut nec sient cum audientibus, sed cum deflentibus,
 extra ecclesiam, qui rem captivi rapuerunt,
 et eam non restituerunt, sed aceusationem et proba-
 tionem exspectarunt propter infitiationem. Eos
 autem qui se ipsos detulerunt, et sua sponte quæ
 abstulere, ante actionem dederunt, statuit ut pro-
 pter pœnitentiam comprecantur, seu consistant cum
 fidelibus; substernantur autem illis, eo quod cog-
 nantur egredi cum catechumenis. Ac lex quidem
 ecclesiastica eos sic punit. Lex vero civilis raptors
 quod ab ipsis raptum est etiam ante condemna-
 tionem offerentes, non admittit, sed condemnat
 in quadruplum. Dicit enim cap. 6, 17 tit., 1 x
 lib. : Raptor pœna non liberatur oblatione rei ante
 litem. Et themā 7, cap. 2 ejusdem lib. et tit. :
 Intra annum verum pretium quadruplatur, non
 autem id quod interest. Quod autem hic dicit
 sanctus de iis qui ante condemnationem et accu-
 sationem rem restituunt, lex jubet id fieri in eos
 qui aliquod ex aliquo metu acceperunt. Dicit
 enim 5 thema, 13 cap., 2 tit., x lib. : Actio cujus
 metus causa, est libera; et licet ei adversus quem
 agitur, ad sententiam usque rem restituere, et non
 dare quadruplum. Est autem et alia differentia
 eorum qui vi res auferunt, et eorum qui aliquid
 ab aliquo metu accipiunt. Raptores enim una cum
 quadrupli retributione etiam infamantur; qui autem
 metum intulerunt, in existimatione tantum labem
 aliquam contrahunt.

ZONAR. Qui vero alienas domos invaserunt resque
 inde surripuere, illi, inquit, si quidem accusati ac
 pernegantes convicti fuerint, cum iis pariter quos
 supra diximus ab auditione quoque prohibeantur,
 atque in flentium ordinem relegentur; sin autem se
 ipsos detexerint, aut ante accusationem occultum
 crimen confessi fuerint, resque ablatas reddiderint,
 constituentur in eorum ordine qui a peccato con-
 D vertuntur, hoc est, ordine substratorum, qui cum
 fidelibus quidem precantur templum intrantes, cæ-
 terum more catechumenorum egrediuntur.

CANON IX.

« De iis qui in agro vel in ædibus suis ea, quæ a
 « barbaris relicta sunt, invenerunt. Eos autem qui
 « in campo aliquid invenerunt, vel in suis ædibus
 « a barbaris relictum, si accusati quidem convicti
 « fuerint, sint similiter inter eos qui substernuntur;
 « sin autem se ipsos detulerint et reddiderint, etiam
 « precibus digni habeantur. »

BALS. Dictum est superius de iis qui dicunt se
 invenisse res captivorum neglectui habitas, et earum
 sibi proprietatem vindicasse. Nunc autem decernit
 sanctus, eos qui res captivorum in domibus invenie-

runt, utpote non a barbaris ablatas, vel in viis abjectas, fortasse propter pondus, inventas quidem bona fide restituentes, in 34 perfecto gradu stare debere cum fidelibus. Sin autem condemnati fuerint, collocari cum iis qui substernuntur, scilicet egressi cum catechumenis. Hæc cum ita se habeant, dixerit quispiam, eos sic puniri, qui pro re inventa restituenda condemnationem expectant, esse justissimum, quoniam furti quoque actione tenentur, secundum legem, quæ dicit: Furtus est qui rem alienam contra voluntatem domini, sciens id illi molestum esse. Cum fidelibus autem consistere, et sacramentis tantum non dignari eum qui se ipsum detulerit, et probe rem inventam dederit, novum est; est enim potius Eucharistia dignus, ut qui rem captivi servaverit, et ipsam restituerit. Et ideo dicunt nonnulli, cum fidelibus consistentiam, sacramentorum quoque participationem tacite consequi.

ZONAR. Barbari, cum depopularentur regionem, res quasdam rapuerunt; moxque vel obvii facti melioribus, vel gravati pondere, cum quæ rapuerant ferre minime possent, partim per campos abjecerunt, partim in aliquorum ædibus, in quibus meliora forte repererant, deposuerunt. Quicumque igitur, inquit, aut in campis aut in suis domibus aliqua invenerunt, illi si quidem accusati et convicii fuerint, inter eos qui substernuntur locum accipiant. Si vero se ipsos detulerint, ac ea quæ invenerunt reddiderint, precatione quoque digni habeantur: hoc est, ad finem usque precationis cum fidelibus consistent, ac sancta communione tantummodo arceantur; videlicet usquedum pœnitentiam ostenderit, et hæc quoque digni existimentur.

CANON X.

« Eos autem qui servant mandata, absque omni turpi lucro servare oportet; nec iudicii vel curæ stodiæ, vel inventionis pretium, vel quocunque nomine hoc appellant, exigentes. »

BALS. Cum admisisset sanctus bonam eorum voluntatem, qui se ipsos detulerunt et inventum benevole reddiderunt, adjicit, quod si ii velint mandati Dei observatores videri, debent absque quovis turpi lucro rem inventam reddere. Definitum autem est, non exigere oportere eum qui invenit, ab eo qui captivus fuit, vel iudicii, vel custodiæ, vel inventionis pretium, vel aliquid aliud; eo quod non ex negligentia dominorum, vel etiam fortuito res amissa sit, sed magna calamitate et barbarica incursione. Qui enim res dominorum negligentia vel fortuito perditas invenerunt et eas restituerunt, inventionis pretium recte exigunt, quemadmodum hoc ex legis superioribus positis apparet.

ZONAR. Cum iis qui rem alienam a se inventam decessant, benignius agendum esse vir sanctus

(34) Τὸ ἀλλότριον. Scribe τῶν ἀλλότριων.

A πράγματα, ὡς μὴ παρὰ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθέντα, ἢ καὶ κατὰ τὰς ὁδοὺς ριφέντα, διὰ τὸ βέρος τυχόν, ἀποκαθιστῶντας μὲν εὐγνωμόνως τὰ εὐρεθέντα, εἰς τὸν τόπον ἴστασθαι, τάττεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν· εἰ δὲ καταδικασθῶσι, τάττεσθαι σὺν τοῖς ὑποπίπτουσιν, ἤγουν ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηγουμένων. Τοῦτων οὕτως ἐχόντων, εἴποι τις, ὡς τὸ οὕτω καλῶσεσθαι τοὺς ἀναμένοντας καταδικῆν χάριν ἀντιστροφῆς τοῦ εὐρέματος, δικαιοτάτον ἐστίν, ὅτι καὶ τῇ περὶ κλοπῆς ἀγωγῇ ἐνέχονται, κατὰ τὸν νόμον τὸν λέγοντα· Κλέπτης ἐστίν ὁ τὸ ἀλλότριον πρᾶγμα ψηλιφῶν παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἐν εἰδήσει τοῦ λυπήσει αὐτόν. Τὸ δὲ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ μόνον μὴ ἀξιοῦσθαι διὰ τῶν ἀγιασμάτων τὸν προσ-
B αγγελῶντα ἑαυτὸν καὶ εὐγνωμόνως δοῦντα τὸ εὑρεμα, καινόν ἐστίν· ἄξιός γάρ μᾶλλον Εὐχαριστίας ἐστίν, ὡς τὸ πρᾶγμα τοῦ αἰχμαλωτισθέντος φυλάξας καὶ ἀποκαταστήσας αὐτό. Διὸ καὶ λέγουσι τινες συνίστασθαι τῇ μετὰ τῶν πιστῶν συστάσει, καὶ τὴν τῶν ἀγιασμάτων μέθεξιν σωπηρῶς.

ZONAR. Οἱ βάρβαροι, λεηλατοῦντες τὴν χώραν, ἤραζον πράγματα· καὶ ἢ κρείττοσι μετὰ ταῦτα ἐντυγχάνοντες, ἢ διὰ βέρος μὴ δυνάμενοι φέρειν ὅσα ἤρασαν, τὰ μὲν ἐν τῷ πεδίῳ ἐρρίπτον, τὰ δὲ καὶ ἐν οἰκίαις τινῶν, ἐν αἷς ἴσως καλλίονα εὕρισκον. Ὅσοι γοῦν, φησὶν, εὐρὸν τινα ἐν τῷ πεδίῳ ἢ ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις, οὗτοι, εἰ μὲν κατηγορηθῶσι καὶ ἐλεγχθῶσι, ταττίσθωσαν ἐν τοῖς ὑποπίπτουσιν· ἐὰν δὲ ἑαυτοὺς προσαγγεῖλωσι, καὶ ἀποδώσιν ἢ εὐρὸν, καὶ τῆς εὐχῆς ἀξιοῦσθωσαν· ἤγουν μέχρι τέλους τῆς εὐχῆς συνεστηκέτωσαν τοῖς πιστοῖς, μόνῃς τῆς ἀγίας μεταλήψεως καλυψόμενοι· ἤγουν μέχρις ἂν μετάνοιαν ἐπιδείξωνται, καὶ ταύτης ἀξιωθῶσι.

KANON I'.

« Τοὺς δὲ τὴν ἐντολὴν πληροῦντας ἐκτὸς πάσης αἰσχροκερδείας πληροῦν δεῖ, μήτε μῆνυτρα ἢ σῶστρα, ἢ εὐρετρα, ἢ ὧ δνόματι ταῦτα καλοῦσιν, ἀπαιτοῦντας. »

BALS. Ἀποδεξάμενος τὴν ἀγαθοθέλειαν τῶν προσαγγεῶντων ἑαυτοῦς καὶ ἀποδότων εὐγνωμόνως τὸ εὑρεμα, προστίθωσιν ὁ ἄγιος, ὡς, εἰ θέλουσιν οὗτοι λογισθῆναι πληρωταὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ, ὀφείλουσι χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους οἶον δὴ τις τὴν ἀπόδοσιν τοῦ εὐρέματος ποιεῖν. Ὡρισθὲ δὲ μὴ ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ εὐρηκότος ἐκ τοῦ μέρους τοῦ αἰχμαλωτοῦ μῆνυτρα ἢ σῶστρα ἢ εὐρετρα, ἢ ἄλλο τι, διὰ τὸ μὴ εἶ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ καὶ τυχαίως γενέσθαι τὴν ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἀπὸ περιστάσεως μεγάλης καὶ ἐπιδρομῆς βαρβαρικῆς. Οἱ γὰρ εὐρηκότες πράγματα ἐξ ἀμελείας τῶν δεσποτῶν ἢ τύχης ἀπολεσθέντα, καὶ ἀποκαθιστῶντες ταῦτα, ἀπαιτοῦσιν εὐρετρα, καθὼς τοῦτο ἀναφαίνεται ἀπὸ τῶν ὁρισθέντων καταστρωθέντων νόμων.

ZONAR. Τοῖς ὁμολογοῦσι τὸ εὑρεμα τὸ ἀλλότριον (34) συγγυμονέστερον διατίθεσθαι ὁ ἄγιος

διετάξατο. Ἴνα δὲ μὴ οἱ ὁμολογούντες ἀπαιτῶσιν A
 εὐρέτρα, ἢ τι τοιοῦτον ὡς ἀν καλοῖτο, ἐπήγαγεν ὅτι
 οὐ δεῖ τι ἀπαιτεῖν τὸν ἀποδιδόντα εὐγνωμόνως τὰ
 ἀλλότρια, ἀλλὰ χωρὶς αἰσχροῦ κέρδους τὴν ἐντολὴν
 ἐκπληροῦν. Αἰσχρὸν γὰρ ὄντως κέρδος ἐστὶ τὴ ἀπαι-
 τεῖν τι ἀπὸ τοῦ ἀπολέσαντος τὰ οἰκία ἐν καιρῷ
 περιστάσεως, καὶ μὴ ἀποδιδόναι αὐτὰ ἀμισθί.

35 ΚΑΝΩΝ ΙΑ΄.

« Ἡ πρόσκλαυσις ἐξω τῆς πύλης τοῦ εὐκτηρίου
 « ἐστίν· ἐνθα ἐστῶτα τὸν ἀμαρτάνοντα χρὴ τῶν
 « εἰσιόντων δεῖσθαι πιστῶν, ὅπῃ αὐτοῦ εὐγεσθαι.
 « Ἡ ἀκρόσσις ἐνδοθὶ τῆς πύλης ἐν τῷ νάρθηκι,
 « ἐνθα ἐστάναι χρὴ τὸν ἡμαρτηκότα ἕως τῶν κατη-
 « χουμένων, καὶ ἐντεῦθεν ἐξέρχεσθαι. Ἀκούων γάρ,
 « φησί, τῶν Γραφῶν καὶ τῆς διδασκαλίας, ἐκβαλλέ- B
 « σθω, καὶ μὴ ἀξιούσθω προσευχῆς. Ἡ δὲ ὀπίπτω-
 « σις, ἴνα, ἔσωθεν τῆς πύλης τοῦ ναοῦ ἰστάμενος,
 « μετὰ τῶν κατηχουμένων ἐξέρχηται. Ἡ σύστασις,
 « ἵνα συνιστᾶται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται
 « μετὰ τῶν κατηχουμένων· τελευταῖον ἢ μέθεξις
 « τῶν ἁγισμάτων. »

ΒΑΣ. Ὁ μὲν παρῶν ἅγιος, πάντα τόπους μετα-
 νοούντων ὑποτυπώσας, οὐ παρεδήλωσε τοὺς καιροὺς
 τῆς ἐργασίας αὐτῶν, οὔτε μὴν τὰ ἀμαρτήματα δι' ἃ
 ἢ μετάνοια ὥρισθη. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς
 κανονικαῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταῦτα μετὰ ἀκριθείας
 παρέδωκε. Πλὴν καὶ οὗτος εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν διά-
 κρισιν τὴν διὰ τῶν ἐπιτιμιῶν θεραπείαν ἀνήρτησεν. C

A constituit. Verum ne denuntiantes pretia ob rem
 inventam, vel aliud quocunque illud nomine voci-
 letur, exigant, subiecit, non esse quidquam exigen-
 dum ab eo qui aliena benigne reddit, sed manda-
 tum absque turpi lucro implendum. Turpe namque
 lucrum est revera quidpiam ab eo exigere qui res
 suas turbulentis temporibus perdidit, nec illas gra-
 tuito reddere.

CANON XI.

« Fletus seu luctus, est extra portam oratorii,
 « ubi peccatorem stantem oportet fideles ingredien-
 « tes orare, ut pro se precentur. Auditio est intra
 « portam in porticu, ubi oportet eum qui peccavit,
 « stare. usque ad catechumenos, et illinc egredi.
 « Audiens enim, inquit, Scripturas et doctrinam,
 « ejiciatur, et precatione indignus censeatur. Sub-
 « jectio autem seu substratio est, ut intra templi
 « portam stans, cum catechumenis egrediatur. Con-
 « gregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus con-
 « sistat, et cum catechumenis non egrediatur; po-
 « stremo est participatio sacramentorum. »

BALS. Præsens quidem sanctus, declaratis quin-
 que locis eorum qui agunt pœnitentiam, nec eorum
 exercitii tempora declaravit, nec peccata propter
 quæ pœnitentia definita est. Magnus autem Basi-
 lius, in suis canonicis epistolis, hæc omnia exacte
 tradidit. Verum hic quoque pœnarum medietatem
 episcopali arbitrio reliquit.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
 ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,
 ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΑΜΟΥΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΑ.

36 S. P. N. ATHANASII,
 ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,
 EPISTOLA AD AMUNEM MONACHUM.

Πάντα μὲν καλὰ καὶ καθαρὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα· D
 οὐδὲν γὰρ ἀχρηστον ἢ ἀκάθαρτον ὁ τοῦ Θεοῦ πεποιη-
 κε Λόγος· Χριστοῦ γὰρ εὐδία ἐσμέν ἐν τοῖς σω-
 ζομένοις, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· ἐπειδὴ δὲ ποικίλα
 καὶ πολὺτροπα τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, καὶ τοὺς ἀκρ-
 ραιστέρους τῆ γνώμῃ παρασκευάζει ταράττασθαι,
 καὶ ὅτε τε τῆς συνήθους γυμνασίας τοὺς ἀεὶ ἀφύρως ὀπο-
 σπάρων αὐτοῖς λογισμῶν ἀποστρέψαι...

Opificia Dei omnia bona puraque sunt; inutile
 quippe nihil aut impurum Dei Verbum condidit.
 Nam Christi bonus odor sumus in iis qui salvi sunt,
 ut ait Apostolus. Cum autem varia callidaque sunt
 diaboli tela, qui id curat ut simpliciore animo in
 perturbationem conjiciat, fratresque a consuetis
 exercitiis deterreat, dum impuras inserit obscenas-
 que cogitationes, agæ, paucis maligni fraudes, per

Salvatoris nostri gratiam, depellamus, simpliciorumque mentem confirmemus. *Omnia quidem munda mundis*¹: sed impurorum tum conscientia, tum cetera omnia immunda sunt. Miror autem diaboli vafritiem, qui tametsi corruptio luesque est, cogitationes suggerit specie quidem puritate plenas. Quod agit ille insidiarum potius causa, quam experimenti. Quo enim, ut supra dixi, ascetas a consueta et salutari meditatione avocet, atque hæc in re superior evadat, hujusmodi quædam insusurrat, quæ nihil vitæ commodi afferunt: sed vanas quæstiones et nugas, a nobis sane repudiandas. Quid enim, queso, dilecte ac piissime, peccati aut impuri naturali inest excremento? Equis vitio vertere velit mucorem e naribus ejectum, vel sputa ore emissa? quibus plurimè possemus addere, ventris nimirum excrementa, quæ animali ad vitam necessaria sunt. Ad hæc, si hominem esse manuini Dei opus secundum Scripturas credimus, quomodo ex pura potentia opus contaminatum prodire valuit? Et si, ut in Actibus apostolorum legitur, genus Dei sumus², nihil sane in nobis impurum habemus. Tunc enim solum inquinamur, cum pessimi odoris opus, peccatum scilicet, operamur. At cum præter voluntatem naturale quoddam excrementum emittitur, tunc naturæ necessitate, ut supra diximus, hæc cum cæteris toleramus. Sed quia ii, quibus una probe dictis, imo a Deo gestis rebus repugnandi inest cura, dictum illud evangelicum detorquent: Non quæ ingrediuntur, sed quæ egrediuntur coinquinant hominem³; hanc eorum insaniam, ne dicam quæstionem, confutemus. Primum enim Scripturas pro sua ignorantia, instabiles sane homines, depravant⁴. Porro divinum oraculum sic habet: cum quidam enim, quemadmodum isti, de cibis ambigerent, ipse Dominus, ut eorum levaret ignorantiam, dolumque cunctis reterget, ait, Non ea quæ ingrediuntur hominem coinquinare, sed quæ egrediuntur. Addit post hæc, et undenam egrediuntur: ex corde. Quod probe nosset illic profanarum cogitationum aliorumque scelerum molos inesse thesauros. Brevius autem Apostolus ipsi docuit hisce verbis: *Esca non nos commendat Deo*⁵. Jam aliquis opportune dixerit: Naturale excrementum nulli nos supplicio addicit. Et fortasse ipsi medici (ut hinc homines illi vel ab extraneis pudore afficiantur) nobiscum defendent, animali datos esse quosdam necessarios meatus, ad humores qui in singulis habentur membris nostris egerendos: qualia sunt capitis excrementa, pilli, aquositates quæ ex capite emittuntur: ventris item recessus, illaque spermaticorum meatum superfluitas. Ecquodnam hac in re peccatum in Deum, senex religiosissime, cum ipse Dominus qui animal condidit, id curarit effeceritque, ut hæc membra essent ejusmodi meatus instructa. Cæterum quia prævertenda sunt improborum argumenta: fortasse enim dixerint: Ergo nec verus eorum usus est

φέρει, διὰ βραχέων καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην ἀπελάττωμεν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν χάριτι, καὶ τὴν τῶν ἀπλουστέρων γνώμην στηρίζωμεν. Πάντα μὲν γὰρ καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὰ πάντα μεμλύνεται. Ἄγαμαι δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σοφισμα, ὅτι περὶ φθορὰ καὶ λύμην ὑπάρχων, λογιζομένους ὑπέβάλλει τῷ δοκεῖν μὲν καθαρότητος· ἔστι δὲ τὸ γινώσκον ἐνέδρα μᾶλλον ἢ δοκιμασία. Ἴνα γὰρ, ὡς προείπον, ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν· κατὰ τοῦτο τοιαῦτά τινα κινεῖ βομβύκια, ἕτινα φέροι μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρήσιμον, κενὰ δὲ ζητήσεις καὶ φλυαρίας, ἃς δεῖ παραιτεῖσθαι. Τί γάρ, εἰπέ μοι, ὦ ἀγαπητὲ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἀμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσικὴ τις ἔκκρισις; ὡς εἰ τις ἐθέλοι ποιεῖσθαι ἔγκλημα καὶ τὰς διὰ βίων ἐκπεμπομένους μύξας καὶ τὰ διὰ στόματος πτύσματα· ἔτι δὲ καὶ τοῦτον ἔχομεν λέγειν πλείονα, τὰς διὰ γαστέρων ἔκκρισις, ἅπερ τῷ ζῶνι πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. Ἔτι τε, εἰ τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν ἔργον εἶναι πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰς θείας Γραφὰς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρῆς δυνάμεως ἔργον τι γίνεσθαι μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχοντες κατὰ τὰς θείας τῶν ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Τότε γὰρ μόνον μεμολυσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδιστάτην ἀμαρτίαν ἐργαζόμεθα. Ὅτε δὲ φυσικὴ τις ἔκκρισις ἀδουλήτως γίνεσθαι, τότε τῆς φύσεως ἀνάγκη μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς προείπομεν, καὶ τοῦτο ὑπομένομεν. Ἄλλ' ἐπειδή περ οἱ θέλοντες μόνον ἀντιλέγειν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ παρὰ Θεοῦ πεποιημένοις, παραφέρουσι καὶ βῆτον εὐαγγελικόν· ὡς εἰ οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα· ἀναγκαιῶς αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἀλογίαν οὐ γὰρ ἀνείπομεν ζήτησιν, ἐλέγχομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὰς Γραφὰς κατὰ τὰς ἰδίας ἀμαθίας ἀστήρικτος ἄνευ βιάζονται. Ἐχει δὲ τὸ θεῖον οὕτω λόγιον· Τινῶν γὰρ πάλιν τοῦτοις ὁμοίως ἐνδυσαστῶς ἔχοντων περὶ βρωμάτων, αὐτοὺς ὁ Κύριος λύνων αὐτῶν τὴν ἀγνοίαν, ἡ γ' οὖν τὴν ἀπάτην δημοσιεύων, φησὶ, Μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινῶν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. Εἶτα ἐπάγει, καὶ πόθεν ἐξερχόμενα· τὰ ἀπὸ καρδίας. Ἐκεῖ γὰρ εἶναι τοὺς πονηροὺς θησαυροὺς τῶν βεβήλων λογισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων γινώσκει. Συντομώτερον δὲ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸ διδιδυγμένως φησὶ· *Βρῶμα δὲ ἡμῶν οὐ παραστήσει τῷ Θεῷ*. Φαίη δ' ἂν τις καὶ νῦν εὐλόγως· Φυσικὴ τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παραστήσει πρὸς τιμωρίαν. Τάχα δὲ καὶ παῖδες ἱατρῶν, ἵνα κἂν ἐκ τῶν ἐξωθεν δυσωπηθῶσιν, ὑπὲρ τούτου ἀπολογησονται· ὅτι τῷ ζῶνι δίδονται τινεὶ ἀναγκαῖαι διέξοδοι κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐκείτω μελῶν τρεφομένων τὸ περιττὸν ἀποπέμπειν· οἷον κεφαλῆς περιττώματα, τρίχες, καὶ τὰ ἀπὸ κεφαλῆς ὑδατώδη πεμπόμενα, καὶ γαστρὸς διαχωρήματα, καὶ τοίνυν τῶν σπερματικῶν πόνων ἕκαστο περιττωμα. Ποία τοίνυν ἐστὶ πρὸς Θεοῦ, ὡς πρεσβύτερα θεοφιλέστατα, ἀμαρτία, αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸ ζῶν ἀεσπότης θελήσαντος καὶ ποιήσαντος, ταῦτα τὰ μέλη τοιαῦτα ἔχειν

¹ Tit. i, 15. ² Act. xvii, 28. ³ Matth. xv, 20.

⁴ II Petr. iii, 16. ⁵ I Cor. viii, 8.

διεξέδους· Ἐπειδὴ δὲ δεῖ προσλαμβάνειν τὰ τῶν A
 πονηρῶν ἐναντιώματα, εἰποιεν γὰρ ἄν· Οὐκ οὖν οὐκ
 ἔστιν ἁμαρτία οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις, εἰ τὰ ὄργανα
 παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ διαπέπλασαι. Πρὸς τοῦτο
 ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς παύσωμεν φάσκοντες· Ποίαν
 λέγεις χρῆσιν, τὴν ἔννομον, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν,
 Αὐξάνεσθε, λέγων, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώ-
 σατε τὴν γῆν· ἣν ὁ Ἀπόστολος ἀπαδέξατο εἰπῶν·
 Τίμος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἁμιατος· ἡ τὴν δι-
 μῶδη μὲν, λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπιτελουμένην;
 Ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐν τῷ βίῳ γινομένων, εὐρή-
 σομαι τὰς διαφορὰς κατὰ τὴν γινομένην· ὅσον φονεῦσιν
 οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμοις ἀναιρεῖν τοὺς ἀντι-
 πάλους καὶ ἔννομον καὶ ἐπαίνου ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ
 τιμῶν μεγάλων οἱ κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντες ἀξιοῦν-
 ται, καὶ στήλαι τούτων ἐγείρονται κηρύττουσαι τὰ
 κατορθώματα. Ὡστε τὸ αὐτὸ κατὰ τι μὲν καὶ κατὰ
 καιρὸν οὐκ ἔξεστι, κατὰ τι δὲ καὶ εὐκαιρῶς ἀφίεται
 καὶ συγχεύορηται. Ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος καὶ
 περὶ τῆς μίσεως· Μακάριος ὃς ἐν νεότητι, ζυγὸν ἔχων
 ἐλευθερον, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιίαν χέρρηται· εἰ
 δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνος καὶ μοιχὸς ἢ παρὰ τῷ
 Ἀποστόλῳ γραφεῖσα τιμωρία ἐκδέχεται. Δύο γὰρ
 οὐσῶν ὁδῶν ἐν τῷ βίῳ περὶ τούτων, μίς μὲν μετριω-
 τέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας
 ἀγγελικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου, τῆς παρθενίας· εἰ μὲν
 τις τὴν κοσμικὴν, τοῦτ' ἔστι τὸν γάμον, ἐλοιτο, μέμ-
 ψιν μὲν οὐκ ἔχει· τσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήψεται.
 Λήψεται γάρ, ἐπιπέτρ φέρει καὶ αὐτὸς καρπὸν τῶν
 τριάκοντα. Εἰ δὲ τὴν ἀγνήν τις καὶ ὑπερκόσμιον
 ἀπέσσειτο, εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσ-
 κατορθώτος ἢ ὁδοῦ, ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώ-
 τερα· τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν τὴν ἑκατοντάδα ἐβλά-
 στησεν. Ὡστε τὰ ἀκάθαρτα αὐτῶν καὶ πονηρὰ ζητή-
 ματα λύσεις ἰδίας ἔσχε καὶ παρὰ τῶν θείων Γραφῶν
 πάλαι προλυθείσας. Ὑποστήριξε τοίνυν, ὦ Πάτερ,
 τὰς ὑπὸ σαυτῶν ἀγάλας, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν παρα-
 καλῶν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ψυχαγαγῶν, ἐκ τῶν
 ψαλμῶν συμβουλευῶν· Ζῆσόν με, λέγων, κατὰ τὸ
 λόγιόν σου· λόγιον δὲ αὐτοῦ τὸ ἐκ καθαρᾶς καρδίας
 λατρεύειν αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ εἰδὼς ὁ αὐτὸς Προφήτης,
 ὥσπερ ἑαυτὸν μεταπράζων, λέγει· Καρδίαν καθα-
 ρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός· ἵνα μὴ ῥυπιδεῖς λογι-
 σμοὶ με ταραξῶσι. Πάλιν Δαβὶδ· Καὶ Πνεύματι ἡγε-
 μονικῶ στήριξόν με· ἵνα, κἄν ποτε λογισμοὶ με θο-
 ρυθήσωσιν, ἰσχυρὰ τις παρὰ σοῦ δύναμις στηρίξῃ
 με, ὥσπερ κρηπίς τυγχάνουσα. Αὐτὸς τοίνυν,
 ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συμβουλευῶν, λέγε πρὸς τοὺς
 βράδιον τῇ ἀληθείᾳ πειθομένους· Διδάξω ἀνόμους
 τὰς ὁδοὺς σου· καὶ θαρβύον Κυρίῳ, ὅτι πάλαις ἀπο-
 σχέσθαι τῆς τοιαύτης κακίας, ψάλλε· Καὶ ἀσεβεῖς
 ἐπὶ σέ ἐπιτρέψουσι. Γένοιτο δὲ τοὺς μὲν κακο-
 ῆθως ζητούντας παύσασθαι τῆς τοιαύτης ματαιοπο-
 νίας· τοὺς δὲ δι' εὐθήθειαν ἐνδυσαστῶς ἔχοντας,
 ἡγεμονικῶ Πνεύματι κρατυθῆναι· ὅσοι δὲ βεβαίως
 τὴν ἀλήθειαν ἐπίστασθε, ἀβραγῆ ταύτην κατέχετε καὶ
 ἀσάλευτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ'
 οὐ τῷ Πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

peccatum, siquidem organa a conditore facta sunt ;
 ita loquentibus illis hac interrogatione silentium
 imponamus : Quem dicis usum, legitimumne, quem
 Deus his permisit verbis : Crescite, et multiplica-
 mini, et replete terram 1 : quem et ipse probavit
 Apostolus, cum dixit : Honorabile connubium et
 thorus immaculatus 2 ; an publicum illum qui
 clanculum et libidinosè exercetur ? Nam in cæteris
 quoque, per hanc vitam agi solitis, quædam occur-
 runt agendi discrimina : quale occidere non licet ;
 at in bello adversarios interficere, et legitimum, et
 laude dignum est. Sic magnis donantur præmiis qui
 se in bello strenue gerunt, cippique eriguntur, quæ
 præclara eorum celebrent facinora. Itaque idipsum
 quodam modo, et quodam tempore non licet : qua-
 dam autem ratione et opportunitate permittitur
 concediturque. Eadem igitur est de coitu ratio :
 Beatus qui in juventute libero junctus matrimonio,
 natura ad liberorum procreationem usus est : quod
 si ad libidinem, fornicatores et mæchos, quod
 apud Apostolum memoratur, supplicium excipiet.
 Nam duplex cum sit via in vita, alia quidem infæ-
 rior vulgariorque, matrimonii scilicet ; alia vero an-
 gelica et suprema omnium, nempe virginitatis ; si
 quis mundanam, nuptias nimirum elegerit, culpa
 quidem vacat, sed tot tantaque non consequitur
 dona. Consequetur tamen aliqua, si quidem et ipse
 fert fructum tricesimum. Si quis vero castam mun-
 doque superiore amplexus fuerit vitam, tametsi
 hæc altera asperior et difficilior via est, ut excel-
 lentioribus ille muneribus donandus est : per-
 fectum quippe fructum, nempe centesimum pro-
 duxit. Itaque obscenæ illorum atque malignæ quæ-
 stiones, proprias habent solutiones ex divinis
 Scripturis jam olim allatas. Confirma ergo, Pater,
 greges tuos, apostolicisque verbis hortare. Evan-
 gelicis demulce, ex psalmis da consilium : Vivifica
 me, dicens, secundum eloquium tuum 3 : eloquium
 autem ejus illud est, ut ex puro corde serviamus
 illi. Hoc cum non ignoret ipse Propheta, sese quasi
 interpretatur dicens : Cor mundum crea in me, Deus 4,
 ne me obscenæ cogitationes conturbent. Rursus
 ipse David : Et Spiritu principali confirma me 5, ut
 si quando me cogitationes conturbent, valida ex te
 virtus me quasi basis fulciat. Hæc igitur et talia
 D consulendo, dico iis qui tardè veritati obtemperant,
 Docebo iniquos vias tuas, in Dominoque confidens,
 te suasurum illis ut ab hujusmodi vitio abstineant,
 psalle, et impii ad te convertentur 6. Utinam qui
 malo animo hæc movent quæstiones, in cassum
 laborandi finem faciant : qui vero ob animi simp-
 licitatem in dubitatione versantur, Spiritu princ-
 pali confirmentur : quotquot autem veritatem fir-
 miter nostis, eam infractam et inconcussam reti-
 neat in Christo Jesu Domino nostro : qui-
 cum Patri gloria et imperium cum Spiritu sancto
 In sæcula. Amen.

1 Genes. 1, 28. 2 Hebr. xii, 4. 3 Psal. cxviii, 107. 4 Psal. i, 12. 5 ibid. 14. 6 Psal. c, 15.

Salvatoris nostri gratiam, depellamus, simplicitateque mentem confirmemus. *Omnia quidem munda munditia*¹: sed impurorum tum conscientia, tum cetera omnia immunda sunt. Miror autem diaboli vafritiem, qui tametsi corruptio luesque est, cogitationes suggerit specie quidem puritate plenas. Quod agit ille insidiarum potius causa, quam experimenti. Quo enim, ut supra dixi, ascetas a consueta et salutari meditatione avocet, atque hæc in re superior evadat, hujusmodi quædam insusurrat, quæ nihil vitæ commodi afferunt: sed vanas quæstiones et nugas, a nobis sane repudiandas. Quid enim, queso, dilecte ac piissime, peccati aut impuri naturali inest excremento? Equis vitio vertere velit mucorem e naribus ejectum, vel sputa ore emissa? quibus plurima possemus addere, ventris nimirum excrementa, quæ animali ad vitam necessaria sunt. Ad hæc, si hominem esse manuum Dei opus secundum Scripturas credimus, quomodo ex pura potentia opus contaminatum prodire valuit? Et si, ut in Actibus apostolorum legitur, genus Dei sumus², nihil sane in nobis impurum habemus. Tunc enim solum inquinamur, cum pessimi odoris opus, peccatum scilicet, operamur. At cum præter voluntatem naturale quoddam excrementum emittitur, tunc naturæ necessitate, ut supra diximus, hæc cum cæteris toleramus. Sed quia ii, quibus una probe dictis, imo a Deo gestis rebus repugnandi inest cura, dictum illud evangelicum detorquent: Non quæ ingrediuntur, sed quæ egrediuntur coinquinant hominem³; hanc eorum insaniam, ne dicam quæstionem, confitemur. Primum enim Scripturas pro sua ignorantia, instabiles sane homines, depravant⁴. Porro divinum oraculum sic habet: cum quidam enim, quemadmodum isti, de cibis ambigerent, ipse Dominus, ut eorum levaret ignorantiam, dolique cunctis reterget, ait, Non ea quæ ingrediuntur hominem coinquinant, sed quæ egrediuntur. Addit post hæc, et undenam egrediuntur: ex corde. Quod probe nosset illie profanarum cogitationum aliorumque scelerum malos inesse thesauros. Brevius autem Apostolus ipsam docuit hisce verbis: *Esca non nos commendat ad Deo*⁵. Jam aliquis opportune dixerit: Naturale excrementum nulli nos supplicio addicit. Et fortasse ipsi medici (ut hinc homines illi vel ab extraneis pudore afficiantur) nobiscum defendent, animali datos esse quosdam necessarios meatus, ad humores qui in singulis habentur membris nostris egerendos: qualia sunt capitis excrementa, pili, aquositates quæ ex capite emittuntur: ventris item recessus, illaque spermaticorum meatuum superfluitas. Equodnam hac in re peccatum in Deum, senex religiosissime, cum ipse Dominus qui animal condidit, id curarit effeceritque, ut hæc membra essent ejusmodi meatibus instructa. Cæterum quia prævertenda sunt improborum argumenta: fortasse enim dixerint: Ergo nec verus eorum usus est

φέρει, διὰ βραχέων καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην ἀπελάττωμεν τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν χάριτι, καὶ τὴν τῶν ἀπλουστέρων γνώμην στηρίζωμεν. Πάντα μὲν γὰρ καθαρὰ τοῖς καθαροῖς: τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὰ πάντα μεμύλνται. Ἄγαμαι δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σοφισμα, ὅτι περὶ φθορὰ καὶ λύμην ὑπάρχων, λογισμοὺς ὑποβάλλει τῷ δοκεῖν μὲν καθαρότητος: ἔστι δὲ τὸ γιγνώμενον ἐνέδρα μᾶλλον ἢ δοκιμασία. Ἴνα γὰρ, ὡς προείπον, ἀπασχολήσῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν· κατὰ τοῦτο τοιαῦτά τινα κινεῖ βομβύκκια, ἃ τινὰ φέροι μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρησίμου, κενὰς δὲ ζητήσεις καὶ φλυαρίας, ἃς δεῖ παραιτεῖσθαι. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, ὦ ἀγαπητὲ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἀμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσικὴ τις ἔκκρισις; ὡς εἰ τις ἐθέλοι ποιεῖσθαι ἰγκλήμα καὶ τὰς διὰ βίων ἐκπεπομένους μύξας καὶ τὰ διὰ στόματος πύσματα· ἔτι δὲ καὶ τούτων ἔχομεν λέγειν πλείονα, τὰς διὰ γαστέρον ἔκκρисиς, ἃ περὶ τῷ ζῳῆ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. Ἐτι τε, εἰ τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν ἔργον εἶναι πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον, κατὰ τὰς θείας Γραφάς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρᾶς δυνάμεως ἔργον τι γίνεσθαι μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχον κατὰ τὰς θείας τῶν ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Τότε γὰρ μόνον μεμολυσμένα, ὅτε τὴν δυσωδοστάτην ἀμαρτίαν ἐργαζόμεθα. Ὅτε δὲ φυσικὴ τις ἔκκρισις ἀβουλήτως γίνεται, τότε τῆς τῆς φύσεως ἀνάγκῃ μετὰ τῶν ἄλλων, ὡς προείπομεν, καὶ τοῦτο ὑπομένομεν. Ἄλλ' ἐπειδή περ οἱ θέλοντες μόνον ἀντιλέγειν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ παρὰ Θεοῦ πεποιημένοις, παραφέρουσι καὶ βῆτον εὐαγγελικόν· ὡς εἰ: Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινὰ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα ἀναγκαῖως αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἀλογίαν· οὐ γὰρ ἂν εἴποιμεν ζήτησιν, ἐλέγχομεν. Πρῶτον μὲν γὰρ τὰς Γραφὰς κατὰ τὰς ἰδίας ἀμαθίας ἀσθητικοὶ ὄντες βιάζονται. Ἐχει δὲ τὸ θεῖον οὕτω λόγιον· Τινῶν γὰρ πάλιν τούτους ὁμοίως ἐνδιαστῶς ἔχόντων περὶ βρωμάτων, αὐτοὺς ὁ Κύριος λύων αὐτῶν τὴν ἄνοιαν, ἡ γ' οὖν τὴν ἀπάτην δημοσιεύων, φησὶ, Μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινῶν τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. Εἴτα ἐπάγει, καὶ πόθεν ἐξερχόμενα· τὰ ἀπὸ καρδίας. Ἐκεῖ γὰρ εἶναι τοὺς πονηροὺς θησαυροὺς τῶν βεβήλων λογισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων γινώσκαι. Συνομιώτερον δὲ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸ διδιδασκόμενος φησὶ· Βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παραστήσει τῷ Θεῷ. Φαίη δ' ἂν τις καὶ νῦν εὐλόγως· Φυσικὴ τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παραστήσει πρὸς τιμωρίαν. Τάχα δὲ καὶ παῖδες ἰατρῶν, ἵνα κἂν ἐκ τῶν ἐξωθεν δυσωπηθῶσιν, ὑπὲρ τούτου ἀπολογησονται· ὅτι τῷ ζῳῆ δέβονται τινες ἀναγκαῖαι διεξοδοὶ κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἐκάστῳ μελῶν τρεφομένων τὸ περιττὸν ἀποπέμπειν· οἷον κεφαλῆς περιττώματα, τρίχες, καὶ τὰ ἀπὸ κεφαλῆς ὑδατώδη πεμπόμενα, καὶ γαστέρος διαχωρήματα, καὶ τῶν σπερματικῶν πόρων ἐκεῖνο περιττώμα. Ποῖα τολμῶν ἐστὶ πρὸς Θεοῦ, ὡς πρεσβύτερα θεοφιλέστατα, ἀμαρτία, αὐτοῦ τοῦ πλάσαντος τὸ ζῶν Δεσπότης θελήσαντος καὶ ποιήσαντος; ταῦτα τὰ μέλη τοιαῦτα; ἔχειν

¹ Tit. i, 15. ² Act. xvii, 28. ³ Matth. xv, 20.

⁴ II Petr. iii, 16. ⁵ I Cor. viii, 8.

διεξέτους; Ἐπειδὴ δὲ δεῖ προσλαμβάνειν τὰ τῶν Α
 πονηρῶν ἐναντιώματα, εἴποιεν γὰρ ἄν· Οὐκ οὖν οὐκ
 ἔστιν ἁμαρτία οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις, εἰ τὰ ὄργανα
 παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ διαπέπλασταί. Πρὸς τοῦτο
 ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς παύσωμεν φάσκοντες· Ποίαν
 λέγεις χρῆσιν, τὴν ἔννομον, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἐπέταξεν,
 Ἀυξάνεσθε, λέγων, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώ-
 σατε τὴν γῆν· ἢ ὁ Ἀπόστολος ἀπεδέξατο εἰπών·
 Τίμος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· ἢ τὴν δη-
 μῶδη μὲν, λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπιτελουμένην;
 Ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐν τῷ βίῳ γινομένων, εὐρή-
 σουν τὰς διαφορὰς κατὰ τὴν γινομένην· ὅσον φονεῦειν
 οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμοις ἀναρεῖν τοὺς ἀντι-
 πάλους καὶ ἔννομον καὶ ἐπαινοῦν ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ
 τιμῶν μεγάλων οἱ κατὰ πόλεμον ἀριστεύσαντες ἀξιοῦν-
 ται, καὶ στήλαι τούτων γέρονται κηρύττουσαι τὰ Β
 κτηορθώματα. Ὅστε τὸ αὐτὸ κατὰ τι μὲν καὶ κατὰ
 καιρὸν οὐκ ἔξεστι, κατὰ τι δὲ καὶ εὐκαιρῶς ἀφίεται
 καὶ συγκεχώρηται. Ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος καὶ
 περὶ τῆς μίξεως· Μακάριος ὃς ἐν νεότητι, ζυγὸν ἔχων
 ἐλευθερὸν, τῇ φύσει πρὸς παιδοποιίαν χέρηται· εἰ
 δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνους καὶ μοιχοὺς ἢ παρὰ τῷ
 Ἀποστόλῳ γραφεῖσα τιμωρία ἐκδέχεται. Δύο γὰρ
 οὐσῶν ὁδῶν ἐν τῷ βίῳ περὶ τούτων, μιᾶς μὲν μετριω-
 τέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας
 ἀγγελικῆς καὶ ἀνωπερβλήτου, τῆς παρθενίας· εἰ μὲν
 τις τὴν κοσμικὴν, τοῦτ' ἔστι τὸν γάμον, ἔλοιτο, μέμ-
 ψιν μὲν οὐκ ἔχει· τοσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήψεται.
 Ἀθήεται γὰρ, ἐπειπερ φέροι καὶ αὐτὸς καρπὸν τῶν
 τριάκοντα. Εἰ δὲ τὴν ἀγνήν τις καὶ ὑπερκόσμιον
 ἀσπάσσοιτο, εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσ-
 κατόρθωτος ἡ ὁδὸς, ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώ-
 τερα· τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν τὴν ἑκατοντάδα ἐβλά-
 στησεν. Ὅστε τὰ ἀκάθαρτα αὐτῶν καὶ πονηρὰ ζητή-
 ματα λύσεις ἰδίας ἔσχε καὶ παρὰ τῶν θείων Γραφῶν
 πάλαι προλυθείσας. Ἰποστήριζε τοίνυν, ὦ Πάτερ,
 εἰς ὑπὸ σαυτὸν ἀγάλας, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν παρα-
 καλῶν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ψυχαγαγῶν, ἐκ τῶν
 ψαλμῶν συμβουλεύων· Ζῆσόν με, λέγων, κατὰ τὸ
 Λόγον σου· λόγον δὲ αὐτοῦ τὸ ἐκ καθαρῆς καρδίας
 λατρεύειν αὐτῷ. Τοῦτο γὰρ εἰδὼς ὁ αὐτὸς Προφήτης,
 ὥσπερ ἑαυτὸν μεταφράζων, λέγει· Καρδίαν καθα-
 ρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός· ἵνα μὴ ῥυπῶδες λογι-
 σμοὶ με τάρῃωσι. Πάλιν Δαβὶδ· Καὶ Πνεύματι ἡθι-
 μονικῶ στήριξόν με· ἵνα, κἂν ποτε λογισμοὶ με θο-
 ρυθῆωσιν, ἰσχυρὰ τις παρὰ σοῦ δύναμις στηρίξῃ D
 με, ὥσπερ κρητὶς τυγχάνουσα. Αὐτὸς τοίνυν,
 ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα συμβουλεύων, λέγε πρὸς τοὺς
 βράδιον τῇ ἀληθείᾳ παιθομένους· Διδάξω ἀνόμους
 τὰς ὁδοὺς σου· καὶ θαρρῶν Κυρίῳ, ὅτι περὶ τοὺς ἀπο-
 σχέσθαι τῆς τοιαύτης κακίας, ψάλλε· Καὶ ἀσεβεῖς
 ἐπὶ σέ ἐπιτρέψουσι. Γένοιτο δὲ τοὺς μὲν κακο-
 ῆθως ζητούντας παύσασθαι τῆς τοιαύτης ματαιοπο-
 νίας· τοὺς δὲ δι' εὐήθειαν ἐνδυσαστῶς ἔχοντας,
 ἡγεμονικῶ Πνεύματι κρατυνθῆναι· ὅσοι δὲ βεβαίως
 τὴν ἀλήθειαν ἐπίστασθε, ἀβραγῆ ταύτην κατέχετε καὶ
 ἀσάλευτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ'
 εἰ τῷ Πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας· Ἀμήν.

peccatum; siquidem organa a conditore facta sunt;
 ita loquentibus illis hac interrogatione silentium
 imponamus: Quem dicis usum, legitimumne, quem
 Deus his permisit verbis: *Crescite, et multiplicami-
 ni, et replete terram*: quem et ipse probavit
 Apostolus, cum dixit: *Honorabile connubium et
 thorus immaculatus*; an publicum illum qui
 clanculum et libidinose exercetur? Nam in cæteris
 quoque, per hanc vitam agi solitis, quædam occur-
 runt agendi discrimina: quale occidere non licet;
 at in bello adversarius interficere, et legitimum, et
 laude dignum est. Sic magnis donantur præmiis qui
 se in bello strenue gerunt, cippique eriguntur, quæ
 præclara eorum celebrent facinora. Itaque idipsum
 quodam modo, et quodam tempore non licet: qua-
 dam autem ratione et opportunitate permittitur
 concediturque. Eadem igitur est de coitu ratio:
 Beatus qui in juventute libero junctus matrimonio,
 natura ad liberorum procreationem usus est: quod
 si ad libidinem, fornicatores et mæchos, quod
 apud Apostolum memoratur, supplicium excipiet.
 Nam duplex cum sit via in vita, alia quidem infæ-
 rior vulgariorque, matrimonii scilicet; alia vero an-
 gelica et suprema omnium, nempe virginitalis; si
 quis mundanam, nuptias nimirum elegerit, culpa
 quidem vacat, sed tot tantaque non consequetur
 dona. Consequetur tamen aliqua, si quidem et ipse
 fert fructum tricesimum. Si quis vero castam munda-
 doque superiore amplexus fuerit vitam, tametsi
 hæc altera asperior et difficilior via est, at excel-
 lentioribus ille muneribus donandus est: per-
 fectum quippe fructum, nempe centesimum pro-
 duxit. Itaque obscenæ illorum atque malignæ quæ-
 stiones, proprias habent solutiones ex divinis
 Scripturis jam olim allatas. Confirma ergo, Pater,
 greges tuos, apostolicisque verbis hortare. Evan-
 gelicis demulce, ex psalmis da consilium: *Virifica
 me, dicens, secundum eloquium tuum*: eloquium
 autem ejus illud est, ut ex puro corde serviamus
 illi. Hoc cum non ignoret ipse Propheeta, sese quasi
 interpretatur dicens: *Cor mundum crea in me, Deus*,
 ne me obscenæ cogitationes conturbent. Rursus
 ipse David: *Et Spiritu principali confirma me*, ut
 si quando me cogitationes conturbent, valida ex te
 virtus me quasi hasis fulciat. Hæc igitur et talia
 consulendo, dio iis qui tarde veritati obtemperant,
Docebo iniquos vias tuas, in Dominoque confidens,
 te suasurum illis ut ab hujusmodi vitio absterneant,
psalle, et impii ad te convertentur. Utinam qui
 malo animo hæc movent quæstiones, in cassum
 laborandi finem faciant: qui vero ob animi simp-
 licitatem in dubitatione versantur, Spiritu princ-
 pali confirmentur: quotquot autem veritatem fir-
 miter nostis, eam infractam et inconcussam reti-
 neatis in Christo Jesu Domino nostro: qui-
 cum Patri gloria et imperium cum Spiritu sancto
 in sæcula. Amen.

¹ Genes. i, 28. ² Hebr. xii, 4. ³ Psal. cxviii, 107. ⁴ Psal. i, 12. ⁵ ibid. 14. ⁶ Psal. i, 15.

BALS. Hanc epistolam quæ tractat non esse immundam naturalem excretionem seminis, quæ scilicet fit vel morbo, vel nocturna visione non spontanea, a nullaque perturbatione orta, excellentissimus ille Zonaras, sapienter et apte, et ita ut nemo melius dicere possit, interpretatus est: et propterea de eo nos scribere supervacaneum existimavimus. Breviter autem dicimus, quod si naturalis quidem seminis fluxus ex non spontanea nocturna visione, et sine ulla prævia vehementi cupiditate fiat, nihil penitus affert præjudicii. Sicut et sancti Dionysii ad Basilidem tractat epistola, quæ superius annexa fuit. **38** Si autem aliqua perturbatione ex mala fortasse cupiditate assensuque processit, immunda est, et qui eam sustinuit a sacramentis arcebitur, et pro animæ ejus medici arbitratu ei medicina dabitur. Cum enim tria sint per quæ a Satana oppugnamur, applicatio, seu primus motus, assensus, et effectus; si ex solo quidem primo motu nocturna fuerit facta visio, levius puniemur: si autem cum primo motu diurnus quoque fuit assensus, et sic nocturna visio consecuta est, et excretionis effectus, magis puniemur, secundum sanctam Scripturam quæ dicit, *Qui desideravit mulierem in corde suo, eam jam adulteravit*¹. Si autem sic punitur qui fit ex consensu, in nocturna imaginatione, fluxus seminis, multo magis quæ per mollitiem fit excretio punietur, intervigilandum, non autem in somnando facta. Seminis autem fluxio, quæ fit ex morbo nephritico, ejusmodi sunt gonorrhœa, et calculus, ab omni culpa immunis est. Est enim a lege Mosaicæ, qui seminis fluxu laborabant, immundi reputabantur, alio tamen modo, quod ad legem nostram atinet, puri existimantur: quoniam qui et lepræ morbo laborarunt, juxta legem antiquam ut immundi dimittebantur, apud nos autem in ecclesia versantur, et comprecantur, a morbo nihil impediti, sed eo potius recepti. Zonaræ autem interpretatio non hic subjuncta est, quod ad verborum Scripturæ interpretationem magis respiciat, et non ad canonicam doctrinam. Nobis autem in hac interpretatione, nec curæ fuit rhetorica compositio, nec verborum ornatus et elegantia, sed Scripturæ verborum interpretatio, sed canonica legalisque doctrina, et interpretatio legum et canonum, qui videntur contrarii, reliqua prætermittentibus, ut quæ non sint præsentis temporis et instituti. Qui vult ergo invenire interpretationem et declarationem dictionum apostolorum, aliorumve ad Scripturam pertinentium, is adeat Zonaram, vel etiam alios interpretes.

ZONAR. Rogatus hic magnus Pater de naturali seminis excretionem, num sit impura, respondit interrogationi, nihil eorum quæ a Deo facta sunt impurum esse. Quia vero subseminantur, hoc est, immittuntur cogitationes a malo dæmone, ac siuce-

BAΣΣ. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην διαλαμβάνουσα, μὴ εἶναι ἀκάθαρτον τὴν φυσικὴν ἔκκρισιν τοῦ σπέρματος τὴν ἀπὸ νόσου θηλαθὴ γινομένην ἢ ἀπὸ φαντασίας νυκτερινῆς ἀπροαιρέτου καὶ ἀπαθοῦς, ὑπερβύεστος ἐκείνος Ζωναρὸς σοφῶς καὶ ὑπερβύεστος· καὶ ὡς οὐκ ἂν τις κρείττωσας, ἡρμήνευσε· καὶ δὲ τοῦτο περιττὸν ἡμῖν εἶδε γράφει τι περὶ ταύτης. Συναγαγόντες δὲ λέγομεν ὡς ἡ φυσικὴ ἔκκρισις τοῦ σπέρματος· εἰ μὲν ἐξ ἀπροαιρέτου φαντασίας νυκτερινῆς καὶ ἄνευ προδοκασιμείνης ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γένηται, ἀποκριματιστὸς ἐστὶ παντάπασι, καθὼς καὶ ἡ πρὸς τὸν Βασιλεῖον ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Διονυσίου διαλαμβάνει, ἥτις καταστρώθῃ οὕτως. Εἰ δὲ ἐμπιθεῖται τις προηγῆσθαι ἐκ πονηρῆς ἐπιθυμίας (σωσὶ καὶ συγκαταθέσεως, ἀκάθαρτος ἐστὶ, καὶ ὁ ταύτην ὑποτίθεται τὸν ἁγιασμάτων ἐμποδισθήσεται, καὶ κατὰ τὸ θεοῦ τῆ ψυχῆ αὐτοῦ ἰατρῶν, θεραπευθήσεται. Τριῶν γὰρ ὄντων τρόπων δι' ὧν παρὰ τοῦ Σατανᾶ πολιμούμεθα, προσβολῆς, συγκαταθέσεως, καὶ ἀποτέλεσματος, εἰ μὲν ἀπὸ μόνης προσβολῆς φαντασία γένηται νυκτερινῆ, μετριώτερον ἐπιτιμῶμεν· εἰ δὲ σὺν τῇ προσβολῇ γέγυρε καὶ συγκατάθεσις ἡμερινῆ, καὶ οὕτως παρηκολούθησι καὶ φαντασία νυκτερινῆ, καὶ ἐκκρίσεως ἀποτέλεσμα, ἐπὶ πλέον κολισθησόμεθα, κατὰ τὸ γράμμα τὸ ἱερὸν τὸ λέγον· Ὁ ἐπιθυμήσας γυναῖκα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν· εἰ δὲ οὕτως κολάζεται ἡ ἀπὸ συγκαταθέσεως διὰ νυκτερινῆς φαντασίας ἔκκρισις τοῦ σπέρματος, πολλῶν πλὴν ἢ διὰ μαλακίας ἔκκρισις ἐπιτιμῶθησεται ὑπερ καὶ οὐκ ἐξ ὀνειρώσεως γινομένη. Ἡ δὲ ἀπὸ νόσου νεφριτικῆς γινομένη ἔκκρισις τοῦ σπέρματος, οὐκ ἐστὶν ἡ τῶν γονορροϊῶν καὶ τῆς λιθιάσεως, πάντη ἐστὶν ἀκατέγκλητος. Κἂν γὰρ ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου οἱ γονορροεῖς ἀκάθαρτοι ἐλογίζοντο, ἀλλὰ καθ' ἕτερον τρόπον ὅσον πρὸς τὴν ἡμέτερον νόμον καθαροὶ λογίζονται. Ὅτι καὶ οἱ λέπρα νοσήσαντες, παρὰ μὲν τῆ καλαιῶ νόμῳ ὡς ἀκάθαρτοι ἀπεπέμνοντο· μεθ' ἡμῶν δὲ καὶ ἐκκλησιάζουσι καὶ συνεχονται, ἀπὸ τῆς νόσου μηδὲν ἐμποδίζόμενοι, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ οἰκτιρούμενοι. Ἡ μάλιστα ἐρμηνεία τοῦ Ζωναρᾶ οὐ καταστρώθη ὡς, διὰ τὸ πρὸς ἐξήγησιν γραφικῶν βημάτων μάλιστα ἀποβλέπειν καὶ μὴ πρὸς κανονικὴν διδασκαλίαν. Ἡμῖν δὲ οὐκ ἐμέλησεν ὅπως ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐξηγήσει συνθήκης φητορικῆς ἢ εὐσεβείας λέξεων ἢ βημάτων γραφικῶν ἐρμηνείας, ἀλλὰ κανονικῆς καὶ νομικῆς διδασκαλίας καὶ ἐρμηνείας τῶν δοκούντων ἐναντιοφάνων νόμων τε καὶ κανόνων, τὰ λοιπὰ παραδραμοῦσιν, ὡς μὴ τοῦ παρόντος ὄντος καιροῦ. Ὁ γοῦν θέλων εὐρεῖν τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν σαφήνειαν τῶν ἀποστολικῶν βημάτων ἢ καὶ τῶν ἄλλων γραφικῶν, ἐντυγχανέτω τῷ Ζωναρᾶ ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξηγηταῖς αὐτῶν.

ZONAR. Ἐρωτηθεὶς ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ περὶ τῆς φυσικῆς ἔκκρισεως, τῆς γονῆς, εἰ ἀκάθαρτος ἐστὶν, ἀπεκρίθη πρὸς τὸ ἐρώτημα ὅτι οὐδὲν τῶν παρὰ Θεοῦ γινομένων ἀκάθαρτον. Ὅτι δὲ ὑποκαίρει, ἦγουν ὑποβάλλει λογισμοὺς ὁ πονηρὸς, καὶ τα-

¹ Matth. v. 28.

ράσει τοὺς ἀκεραιστέρους τὴν γνώμην, ἦτοι τοὺς ἀπλουστέρους · φέρε δὲ ὀλίγων λόγων ἀπελάσωμεν ἐν Θεῷ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην, ἀντι τοῦ τῷ Θεῷ θαρρῶντες, καὶ τὴν γνώμην τῶν ἀπλουστέρων στηρίζωμεν. Ἀρχεται οὖν τοῦ λόγου, χρῆσιν παράγων ἐκ τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς τοῦ ἁγίου Παύλου, καὶ φησιν ὅτι πάντα καθαρὰ τοῖς καθαρῶς, τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις μεμλυνται. Τὰυτα δὲ ὁ μακάριος Παῦλος περὶ τῆς ἐν βρώμασιν Ἰουδαϊκῆς λέγει παρατηρήσεως, ὅτι τῶν ὑπὸ Θεοῦ κτισθέντων, οὐδὲν ἀκάθαρτον κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν · οὐδὲν δὲ τοῖς μεμιασμένοις καθαρὸν, ἀλλὰ μεμλυνται αὐτῶν καὶ ὁ νοῦς καὶ ἡ συνείδησις · μεμλυνται δὲ τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ τῷ λογίζεσθαι τὰ μὴ πρόποντα. Διὰ τούτων οὖν τῶν λόγων προκατασκευάσας ὁ μέγας Ἀθανάσιος τὴν οικεῖαν γραφὴν ἐπάγει · Ἄγαμαι δὲ, ἦτοι θαυμάζω, τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, τὴν ἀπάτην δηλαδὴ, ὅτι φθορὰ ὦν καὶ λύμη ἐνθυμίζει λογισμοῖς δοκοῦντας εἶναι καθαρότητος. Τὸ δὲ παρ' ἐκείνου γινόμενον ἐνέδρα ἐστίν, ἤγουν κρυφία ἐπιβουλή, ἀλλ' οὐχὶ δοκιμασία. Ἴνα γὰρ ἀπαγάγῃ τοὺς ἀσκητάς τῆς ἐθίμου, τουτέστι τῆς συνήθους καὶ ὠφελίμου φροντίδος, καὶ θύξῃ νικᾶν αὐτοὺς · κατὰ τοῦτο (διὰ τοῦτο) τοιαῦτα κινεῖ βρομβύκια, ἦτοι φόβητρα, βρόμβους μόνον ἐμποιοῦντα. Τί γὰρ, φησίν, ἔχει ἁμαρτήματα ἢ ἀκάθαρτον ἢ φυσικὴ ἐκκρίσις; ὡσπερ ἐάν τις αἰτιᾶται τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἐκκρίσεις, ὅσον διὰ τὰς μύξας καὶ τὰ πτύσματα, καὶ ὅσα διὰ γαστέρων ἐκκρίνονται, ἤγουν ἐκβάλλονται καὶ κενοῦνται, ἅτινα ἐκκρινόμενα ὠφελοῦσι πρὸς τὴν ζωὴν. Ἐπιχειρεῖ δὲ καὶ ἐτέρωθεν. Εἰ γὰρ πιστεύομεν, φησὶ, τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ ποιήματα εἶναι τὸν ἀνθρώπον, πῶς ἐστὶ δυνατόν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀκάθαρτόν τι γενέσθαι καὶ μεμολυσμένον; Καὶ εἰ γένος Θεοῦ ὑπάρχον ἐκ τῶν θείων ἀποστόλων Πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. Ἐν γὰρ τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων ἱστορεῖται ὁ μέγας Παῦλος τοῖς Ἀθηναίοις διαλεγόμενος, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα λέγων περὶ Θεοῦ · Ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμεν, ὡς καὶ τινες τῶν καθ' ὑμᾶς ποιητῶν εἰρήκασιν · Τοῦ γὰρ γένος ἐσμεν. Τοῦτο δὲ τῷ Ἀράτῳ εἰρηται περὶ τοῦ Διὸς · ὁ δὲ Ἀπόστολος εἰ; τὸν ὄντως Θεὸν τὸ νόημα ἠχημαλώτισε. Τούτῳ τοίνυν εἰς κατασκευὴν τοῦ οικείου λόγου ὁ μέγας ἐχρήσατο Ἀθανάσιος; ὡς εἰ γένος Θεοῦ ἐσμεν, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰρηται, οὐδὲν ἔχομεν μεμολυσμένον ἢ μιαρὸν. Τότε γὰρ μεμολυσμεθα, ὅτε ἁμαρτάνομεν · ἢ δὲ φυσικὴ ἐκκρίσις, γινόμενη ἐξ ἀνάγκης τῆς φύσεως, οὐ μιάειναι. Ὡς τινῶν δὲ ἀντιλεγόντων καὶ παραγόντων ῥητὰ εὐαγγελικὰ τὰ λέγοντα, Οὐ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῖ τὸν ἀνθρώπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα · ἵσταται καὶ πρὸς τοῦτο δεικνύς, μὴ καλῶς νοούμενα τὰ ῥητὰ παρὰ τῶν ἀντιλεγόντων · καὶ φησὶ ὅτι περὶ βρωμάτων ἐνδοιαστῶς ἔχόντων τινῶν ἦτοι δειλιώντων, ἀμφιβαλλόντων, ὡς μολυνόντων τοὺς χρωμένους αὐτοῖς, λύων αὐτῶν τὴν ἄγνοϊαν ὁ Κύριός φησὶ μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν, ἤγουν μιάειναι, μολύνειν, ἀλλὰ τὰ ἐξερχό-

riores animo, simpliciores videlicet perturbantur : age brevi sermone (id est, Deo fidentes) diajiciamus in Deo diaboli fraudes, ac simpliciorum animos confirmemus. Sermone itaque auspicatur, divi Pauli sententiam proferens ex Epistola ad Titum, atque omnia munda mundis, impurorum vero conscientiam quoque esse pollutam. Hæc vero beatus Paulus de Judaica observatione in cibis asserit, illorum quæ a Deo creata sunt natura sua nihil esse impurum : neque vero pollutis quidquam esse mundum, sed ipsorum quoque mentem, et conscientiam pollutam esse. Polluti sunt enim peccato, et ea quæ indecora sunt, cogitando. Per hæc igitur verba constituto suæ scriptionis præmio magnus Athanasius subjicit : Miror autem, sive cum admiratione specto diaboli calliditatem, fraudes videlicet : qui cum corruptio sit et lues, cogitationes tamen, quæ puræ videntur esse, in animum insinuat. Quod vero ab illo fit insidiæ sunt, hoc est, occultæ machinationes, non probandæ constantiæ experimentum. Ut enim eos, qui in rerum divinarum meditatione se exercent, a consuetâ, hoc est, usitata ipsis, et fructuosa abducit cogitatione, atque ipsos superare videatur, secundum hoc (sive hanc ob causam) ejusmodi movet hombycia, seu terriculamenta quæ solummodo bombos cient. Quid est enim, ait, in naturali excretionem criminis, aut impuritatis? velui si quis homines ob alia quoque excrementa accuset, ut ob mucorem narium, et sputa, et quæcumque per ventriculum excernuntur, hoc est, ejiiciuntur ac exonerantur, quæ quidem per excretionem 39 emissâ ad vitam juvant. Aliam vero præterea probationem aggreditur. Si enim, inquit, opus Dei manuum esse hominem credimus, qui fieri potest ut a Deo impurum quidpiam pollutumque procreetur? Ac siquidem Dei genus sumus, ut in Actis divinarum apostolorum legitur, nihil in nobis ipsis immundum habemus. Commemoratur namque in libro Actorum magnus Paulus ad Athenienses disserens, ac præter alia hæc quoque effatur de Deo : In ipso enim vivimus, movemur, et sumus, ut etiam vestrorum poetarum quidam dixerunt, Ipsius namque genus sumus ¹. Hoc vero dixit Aratus de Jove : Apustolus autem ad verum Deum sententiam accommodavit. Eo igitur ad suæ orationis confirmationem magnus usus est Athanasius dicens, siquidem Dei genus sumus, ut in Actis dicitur, nihil habere nos pollutum, aut immundum. Tunc namque polluiuntur cum peccamus. Naturalis autem excretio, quæ ex naturæ necessitate fit, minime polluit. Caterum cum nonnulli contradicerent, ac Evangelica illa verba proferrent, Non quæ intrant coinquinant hominem, sed quæ exeunt ², ad hoc quoque respondet, ab iis qui contra arguunt non bene intelligi verba illa demonstrans; atque cum de cibis quidam dubitarent, sive timidiuscule hæsitarent, acsi utentes ipsis polluerent, eorum ignorationem Dominus sol-

¹ Act. xvii, 28. ² Matth. xv, 11.

vens, ait. Non es quæ intrant inquinare, hoc est, A polluere, inficere, sed quæ exeunt, quæ a corde videlicet progrediuntur. Ait vero etiam apostolus, *Esca nos non commendat Deo* ¹. Postquam hisce rationibus suum sermonem magnus hic Pater confirmavit, subjicit deinde: Dixerit autem forte nunc quoque aliquis probabiliter, Naturalis quædam excretio nos ad supplicium haudquaquam adducit. Et vero medici quoque, ait, hac de re respondebunt, naturam, velut excrementum quoddam, semen expellere. Animanti siquidem dati sunt meatus, ut per hos unumquodque membrum, quod superfluum est, ejiciat. Capitis quidem, inquit, excrementa sunt pili, quique per nares, atque os emittuntur humores; et ventris, aut totius etiam corporis, egestionis: seminariorum autem meatuum excrementum est semen. Quodnam ergo, inquit, in ea peccatum fuerit, cum hoc semen egeritur eo modo, quo, qui efformavit hominem, Deus voluit ac constituit? Verum ne quis ad hæc objiceret: Quoniam, ut ais, nullum est peccatum in seminis fluxu, quippe qui naturaliter contingit: nec verus quidem usus, coitio nimirum, ducetur in crimine; quia quæ illi deserviunt organa a Deo efformata sunt: contradicentem scilicet interrogat; Qualem tu dicis usum? legitimumne, an eum qui occulte, libidinoseque exercetur? Legitimum siquidem Deus permisit, dicens, *Crescite et multiplicamini* ², et concessit magnus Paulus dicens, *Honorabile connubium, et torus immaculatus* ³: alius vero usus interdictus est. Hoc vero, inquit, in aliis quoque multis hujus vitæ actionibus facile inveniemus. Occidere nempe vitium est; at in bello interficere hostes laudabile, ac magis honoribus dignum habetur. Proinde eadem res ex aliquo capite haud licet, ex alio vero conceditur, ac differentiam temporum, personarum modorumque aliorum admittit. Eadem igitur est de coitu ratio. Tum oracula ex sacris Litteris hac de re profert: mox de nuptiis quoque, ac virginitate disserit, duasque ait esse vias, matrimonium videlicet, et virginitatem; si quis igitur matrimonium elegerit, reprehensionem non habet, neque ex hoc condemnabitur. Cæterum non tanta dona, quanta is qui virginitatem amplexus fuerit, accipiet. Accipiet enim, inquit, et ille, fructum siquidem fert tricesimum. Si namque ex magni Pauli sententia, *Honorabile matrimonium et torus immaculatus*; qui in conjugio caste vixit, ac liberis operam dando Dei præcepto obtemperavit, dicenti, *Crescite et multiplicamini*, **40** tum proli causa curas laboresque suscipiens, ut illam nutriat erudiatque in disciplina et institutione Domini, fructum is quoque fert tricesimum. Quemadmodum beatus quoque Paulus asserit, fore ut salventur mulieres liberos gignentes. Si quis vero, ait, puram ac cœlestem viam fuerit amplexus, admirabiliora dona accipiet; quoniam aspera primo aditu difficilisque admodum est via.

μενα, τὰ ἀπὸ καρδίας δηλαδὴ προϊόντα· καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ φησὶ· *Βρώμα ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ*. Τοῦτοις τὴν οἰκίον λόγον κρατύνας ὁ μέγας οὗτος Πατήρ, ἐπάγει· *Ἐῖποι δ' ἂν τις καὶ νῦν εὐλόγως· Φυσικῆ τις ἔκκρισις; ἡμᾶς οὐ παρίστησι πρὸς τιμωρίαν*. Καὶ λατροὶ δὲ, φησὶ, περὶ τούτου ἀπολογία· σονται· ὅτι ἡ φύσις ὡς περιττωμα διώκει τὸ σπέρμα. Τῷ γὰρ ζῶντι δίδονται πόροι, ἵνα διὰ τούτων ἕκαστον μέλο; ἀποπέμπῃ τὸ περιττόν. Τῆς μὲν οὖν κεφαλῆς, φησὶ, περιττώματά εἰσιν αἱ τρίχες, καὶ τὰ διὰ βινῶν καὶ στόματο; ὑγρὰ, καὶ γαστρὸς διαχωρήματα, ἣ καὶ ὄλου τοῦ σώματος· τῶν δὲ σπερματικῶν πόρων περιττωμα τὸ σπέρμα. Ποία οὖν ἐστὶ, φησὶν, ἁμαρτία κενουμένου τοῦ σπέρματος τούτου, ὡς ὁ Θεὸς ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἠθέλησε, καὶ ψυχονόμησεν; Ἴνα δὲ μὴ τις πρὸς ταῦτα ἀντιθῆται ὅτι, Ἐπεὶ ὁ λέγεις οὐκ ἐστὶν ἁμαρτία ἡ τοῦ σπέρματος ἔκροθ ὡς φυσικῶς γινομένη, οὐδὲ ἡ ἀληθῆς χρῆσις, ἦγουν ἡ μίξις λογισθήσεται ἁμαρτία· ὅτι τὰ ὄργανα τὰ πρὸς αὐτὴν ἐνεργοῦντα, παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐπλάσθησαν· ἐρωτᾷ τὸν ἀτιλέγοντα δῆθεν· Ποίαν λέγεις χρῆσιν; τὴν ἔννομον, ἢ τὴν κρυφίως καὶ μοιχικῶς γινομένην; τὴν γὰρ ἔννομον ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν εἰπὼν· *Ἀδέλφουςθε καὶ πληθύνεσθε*, καὶ ὁ μέγας Παῦλος ἐκκεχώρηκε λέγων· *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμύτατος*· ἢ δὲ ἄλλη χρῆσις κεκώλυται. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς βιωτικῶς εὐρύσομεν αὐτίκα. Τὸ φονεύειν ἀπηγόρευται, ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναίρειν τοὺς πολεμίους; ἐπαινετὸν, καὶ τιμῶν μεγάλων ἄξιον. Ὡστε τὸ αὐτὸ κατὰ τι μὲν οὐκ ἐξεστὶ· κατ' τι δὲ ἐξεστὶ, καὶ ἐν διαφορᾷ ἐστὶ καὶ καίρων καὶ ῥοσώπων καὶ τρόπων ἄλλων. Οὕτως οὖν καὶ ἡ μίξις. Καὶ χρῆσις γραφικᾶς παρῶν πρὸς τοῦτο. Εἴτα καὶ περὶ γάμου καὶ παρθενίας διαλέγεται· καὶ δύο φησὶν ὁδοὺς εἶναι, τὸν γάμον καὶ τὴν ἀργειαν. Εἰ μὲν οὖν τις τὸν γάμον ἐλοιτο, μέμψι· οὐκ ἔχει, οὐδὲ κατακριθήσεται διὰ τοῦτο. Οὐ μὴν τοσαῦτα χαρίσματα λήψεται ὅσα ὁ παρθενία συζήσας. Λήψεται γὰρ, φησὶ, κάκεινος, ἐπειπερ φέρει καρπὸν τὸν τριπλοκοντα. Εἰ γὰρ, κατὰ τὸν μέγαν Παῦλον, *Τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμύτατος*, ὁ σωφρόνων; ἐν τῇ συζυγίᾳ βεβιωκώς, καὶ ὑπηρετήσας τῇ τοῦ Θεοῦ προστασί; διὰ τῆ, παιδοποιίας, εἰπόντος, *Ἀδέλφουςθε καὶ πληθύνεσθε*, καὶ ἀνεχόμενος φροντίδων καὶ κόπων διὰ τὰ ἔγγονα, ἵνα θρέψῃ αὐτὰ καὶ παιδείῃ ἐν παιδείᾳ καὶ νοουσίᾳ Κυρίου, καρπὸν κάκεινος τὸν τριπλοκοντα φέρει· καθὼ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος λέγει σωθήσεσθαι τὰς γυναῖκας διὰ τῆς τεκνογονίας. Εἰ δὲ τις τὴν ἀγνήν, φησὶ, καὶ ὑπερκόσμιον ὁδὸν ἀσπάσσειτο, χαρίσματα θαυμασιώτερα λήψεται· ὅτι τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτῃν καὶ εὐσακατόρθωτος ἡ ὁδός. Τὸ δὲ παρὰ τὴν πρώτῃν ἢ παρὰ τὴν ἕδῃ βῆθεισαν ὁδὸν τὴν τοῦ γάμου νοητέον, ἢ παρὰ τὴν ἀρχὴν. Ὁ γὰρ ἐλόμενος παρθενεύειν τῆς σαρκὸς εὐκαταφόρου τυχευοῦσης πρὸς ἡδονὰς; καὶ μάλιστα περὶ τὰς τῆς μίξιος παρὰ τὴν ἀρχὴν ἀνάγκην ὑφίσταται, τῆς φύσεως ὀργώτης πρὸς τὸ πάθος· καὶ πλέον ὅτε νεάζει ὁ ἄνθρωπος; καὶ

¹ I Cor. viii, 8. ² Gen. i, 28. ³ Hebr. xiii, 4.

σφριγῆ· διὸ παρὰ τὴν πρῶτην εἶρηται. Ὅτε δὲ πρὸς Ἀ γῆρὰς ἀποκύσει, εἰ καὶ μὴδὲ τότε σθένεται τὸ πῦρ ἐκ τῶν παθῶν, ἀλλὰ γε μαλθακώτερον γίνεται. Ταῦτα εἰπὼν ἐπάγει ὅτι τὰ ζητήματα αὐτῶν τὰ ἀκάθαρτα προέβλυνται παρὰ τῶν θείων Γραφῶν, καὶ παραινέει τὸν ἐρωτήσαντα ὑποστηρίζειν τοὺς ὑπ' αὐτὸν, καὶ χρήσεις κίχρηται γραφικαῖς διαφόροις· εἶτα καὶ εἰς εὐχὴν πρέψας τὸν λόγον τελειοί τὴν ἐπιστολήν. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ μέγας φησὶν Ἀθανάσιος περὶ τῆς φυσικῆς ἐκκρίσεως τῆς γονῆς. Ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Διονύσιος ἐν τῇ πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· Οἱ δὲ ἐν ἀπροαιρέτῳ νυκτερινῇ ῥύσει γενόμενοι τῷ οικείῳ συνειδῶτι κατακολουθεῖωσαν· καὶ αὐτοὺς εἶτε διακρίνονται, εἶτε μὴ, σκοπεῖωσαν. Ὡς ἐπὶ τῶν βρωμάτων ὁ διακρινόμενος, φησὶν, ἐὰν φάγη, κατακρίεται· καὶ ἐν τούτοις εὐσυνείδητος ἔστω καὶ εὐπαρήσλατος κατὰ τὸ ἴδιον ἐνθύμιον πᾶς ὁ προσῶν τῷ Θεῷ. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Ὁ τὴν τοῦ σπέρματος ὑποστάς βέυσιν, αὐτὸν ἀνακρινέτω· καὶ εἰ μὲν ἐμπάθειά τις προηγῆσατο ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔσως ἐνθύμιου καὶ συγκαταθέσεως, καὶ οὕτως ἢ τῆς γονῆς ἐπηκολούθησε βέυσιν, οὐκ ἀμίαντος ὁ ταύτην παθῶν· εἰ δ' οὐδὲν τοιοῦτον προηγῆσατο, οὐδὲ διακρίνεται διὰ τὸ τοιοῦτον, καὶ οὐ μεμύλυνται αὐτῷ ὁ λογισμὸς, προσίτω τοῖς ἀγιάσμασι. Τινὲς δὲ τὸν μέγαν Βασιλείον φασὶν ἀπείργειν τοὺς τοιοῦτόν τι παθόντας τῆς τῶν ἀγισμάτων μεταλήψεως. Ἐρωτηθεὶς γὰρ ὁ ἕγιος οὗτος, ὡς ἐν τοῖς ἀσκητικοῖς αὐτοῦ ἀναγέγραπται, εἰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν γινομένων τιμὴ χρῆ το μὲν εἰς κοινωνίαν τῶν ἁγίων παραδίχεσθαι, ἀπεκρίθη, Κρείττονα τῆς φύσεως καὶ τῆς συνηθείας ἐδίδαξεν ὁ Ἀπόστολος εἶναι τὸν ἐν τῷ βαπτίσματι συναφέντα Χριστῷ· ποτὲ μὲν εἰπὼν ὅτι Ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνεσταυρώθη, Ἰνα καταργηθῇ τὸ σῶμα τῆς ἁμαρτίας, τοῦ μὴ δουλεύειν ἡμᾶς τῇ ἁμαρτίᾳ· ποτὲ δὲ παραγγείλας, Νεκρώσατε οὖν τὰ μέλη ὑμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακῆς, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἣ τις ἐστὶν εἰδωλολατρεία, δι' ἃ ἐρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· ποτὲ δὲ ἕρον ἐκθίμενος ἐν τῷ εἰπεῖν· Οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἰησοῦ ἐσταύρωσαν τὴν σάρκα σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις. Ἐγὼ δὲ ἔγνω ὅτι ταῦτα κατωρθώθη Χριστοῦ χάριτι καὶ ἐν ἀνδράσι καὶ γυναῖξι πίστει τῇ εἰς τὸν Κύριον γνησίᾳ· τοῦ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τιμὴ ἐγγίζειν τοῖς ἁγίοις καὶ ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης φοβερόν διδασκόμεθα τὸ κρίμα. Εἰ δὲ πλείον τοῦ ἱεροῦ ὧδε, φοβερώτερον δηλονότι. Παιδεύσει δὲ ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν· Ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρίμα αὐτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. Ἐκ γούν τῆς ἀποκρίσεως ταύτης ὄλονται τινες τὸν μέγαν Βασιλείον ἀκαθαρσίαν ἠγεῖσθαι τὴν τοῦ σπέρματος ἐκροήν· ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Οὐ γὰρ περὶ ἀφαντάστου φησὶ ῥύσεως, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ φαντασίας γενομένης, ἀνευ μέντοι ἐμπαθείας, ἥς ἐπιθυμία οὐ προηγῆσατο· ἢ κὰν προηγῆσατο, ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλ' ἀπεπέμψθη τοῦ κρείττονος ἐπικρατή.

Illud vero (παρὰ τὴν πρῶτην) aut de prædicta via conjugali intelligendum est, aut de initio. Qui enim virginitatem amplectitur, cum caro ad voluptates, maximeque venereas sit proclivis; conflictatur initio difficultatibus, natura ad libidinem inclinante, idque præsertim dum in ætatis flore versatur, ac viget; quam ob causam verba illa (primo auditu) sunt dicta. Ubi vero ad senectutem vergit, etiamsi ne tunc quidem extinguatur cupiditatum flamma, lenior tamen evadit. His dictis subjicit, illorum impuras quæstiones jam ante ex sacris Litteris fuisse solutas, monetque interrogantem, ut sibi subditos confirmet, variisque Scripturæ sententiis utitur; tum ad præcationem conversa oratione epistolam absolvit. Hæc ergo magnus loquitur Athanasius de naturali seminis excretionem. Dionysius porro Alexandrinus in epistola ad Basilidem hæc habet: Qui vero in non voluntario nocturno fluxu fuere, propriam sequantur conscientiam, et secum, an de eo dubitant, necne, considerent. Quemadmodum in cibis, qui dubitat, inquit, condemnatus est, si comederit, in his quoque bonæ sit conscientie, et libere loquatur, juxta conceptam animo cogitationem, omnis qui accedit ad Deum. Quod vero ait ejusmodi est, ut qui seminis fluxum est passus seipsum examinet, ac si quidem affectio aliqua præcessit, ex prava forte cogitatione atque consensu, et hoc pacto seminis fluxus est consecutus, cui is contigit haudquaquam purus existimabitur: sin nihil tale præcessit, nec de aliqua ejusmodi re ambigit, nec ulla rationi adhæsit macula, ad sacra illi mysteria liceat accedere. Nonnulli vero, magni Basilii sententia, qui aliquid ejusmodi passi sunt, a sacrorum mysteriorum perceptione arceri asserunt. Rogatus namque hic vir sanctus (cui in ipsius Asceticis est scriptum) an eum, qui ex consuetudine aut natura quidpiam evenit, audere oporteat ad sacrorum communicationem admittere? respondit: Superiorem naturæ et consuetudini docuit Apostolus esse eum, qui in baptismo consepultus est Christo: nunc quidem dicens, Quod vetus noster homo cum eo crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne nos amplius serviamus peccato: alibi vero præcipiens, Mortificate igitur membra vestra terrestria, scortationem, impuritatem, molliem, cupiditatem malam, et avaritium. quæ est idololatria, ob quæ venit ira Dei super homines contumaces: alibi autem regulam exponens, dum ait, Qui enim sunt Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus et cupiditatibus. Ego vero scio emendata hæc fuisse per Christi gratiam in viris et mulieribus, sincera in Dominum fide: de eo vero qui impuritate pollutus accessit ad sancta, ex Veteri quoque Testamento horrendum eflocemur judicium. Quod si plus templo hic est, sane et formidabilius. Idem nos erudiet Apostolus dicens, Qui manducat et bibit indigne, judicium sibi manducat et bibit. Ex hoc igitur responso quidam opinati

¹ Rom. vi, 6. ² Coloss. iii, 5, 6. ³ Galat. v, 24. ⁴ I Cor. xi, 27.

sunt inagnum Basilium impuritatē loco ducere seminis fluxum; sed non est ita. Non enim de eo fluxu loquitur, qui sine imaginatione fit, imo nec de eo, quem imaginatio comitatur, sine ulla tamen animi affectione, quam cupiditas non præcesserit; aut si præcessit, haud diu tamen substitit, sed exturbata est potioris imperio rationis; ita ut neque assensio sit consecuta, nec aliqua per illam macula rationi adhererit. Idque ex ipsamet magni Patris illius descriptione animalvertenti facile erit cognoscere. Apostoli namque verba, quibus ille ad suæ sententiæ confirmationem est usus, peccati meminere impuritatēque, et concupiscentiæ malæ, ex quibus ille suam stabilivit sententiā, dicens, Aliquem vero impuritate pollutum ad sancta & credere, etc. Neque vero impuritatē nomine seminis excretionem, quæ absque animi perturbatione contingit, magnum Basilium intellexisse quispiam dixerit: est hoc namque accusare carnem. Atqui ille in pluribus suis orationibus disseruit, haud malum esse corpus, nec mali principium, ut nonnulli existimarunt. Nec illum contraria magno Athanasio disserere quispiam arbitretur, cujus dicta omnes sancti Patres in primis venerantur, sed plane nomine impuritatē magnus Basilus non excretionem seminis, sed pravam cupiditatem significat, quæ ubi dominatur, peccatum quoque in cogitatione perficitur ex consensu, atque hoc pacto concipiuntur imagines per somnum, seminisque fluxio contingit. Quin ex illis verbis, ego vero scio emendata hæc fuisse Dei gratia in viris et mulieribus; aperte ostenditur, de seminis excretionē, quam imaginatio comitatur, ipsum loqui, quamque prava affectio et peccatum cogitatione conceptum præcessit. Est enim præclarum facinus assensionem fugere, et quæ per ipsam rationi macula adheret: non autem excludere cupiditatem, quod est animum ad illam nullo pacto adjicere. Hoc namque est a natura aut stoliditate. Verum peccatum cogitatione perficere, hoc virtutis opus quam seminis excretio contigerit, egregium facinus existimabitur. Hoc enim naturale est: propterea cum accidit, culpa caret. Imo vero nec naturalem hanc fluxionem quisquam penitus, nisi admodum stupidus fuerit, ut opinor, effugiet.

42 *Ejusdem ex tricesima nona epistola festali, initio mutila.*

At quandoquidem de hæreticis tanquam mortuis mentionem fecimus, de nobis autem, ut qui divinas ad salutem litteras habeamus, et quia vereor ne, ut ad Corinthios Paulus scripsit ¹, ex simplicioribus pauci, a simplicitate puritateque sua, per quorundam hominum vafritiem avertantur: neve deinceps libros alios legant, qui apocryphi vocantur, nominum similitudine decepti, qua cum veris libris conveniunt; æquo, quæso, ferte animo si de quibus probe nostis, de iisdem ego scribo, quod ex re utilitateque Ecclesiæ fore existiment. Illa autem memoraturus, ad audaciam propositi mei confirmationem, evangelistæ Lucæ forma utar ², dicendo: *Quoniam quidem aliqui conati sunt, quæ dicuntur*

σαντος λογισμοῦ· ὥστε μὴδὲ συγκατάθεσιν γενέσθαι, μὴδὲ μολυνθῆναι ταύτην τὸν λογισμόν. Καὶ τοῦτο ἐξ αὐτῆς τῆς γραφῆς τοῦ μεγάλου Πατρὸς ἐπιείνου καταληφθήσεται τῷ προσέχοντι. Τὰ γὰρ τοῦ Ἀποστόλου ῥήματα οὕτως· ἐκείνος εἰς κατασκευὴν ἐχρήσατο τοῦ εὐκείου λόγου, ἀμαρτίας μέρμητα καὶ ἀκαθαρσίας, καὶ ἐπιθυμίας κακῆς. Πρὸς ἅπαντας ἐκεῖνος· στρέψαι τὴν γνώμην τὴν ἑαυτοῦ, λέγων· Τὸ δὲ ἐν ἀκαθαρσίᾳ ὄντα τινὰ ἐγγίξειν τοῖς ἀγίοις, καὶ τὰ λοιπὰ. Οὐκ ἂν δὲ τις εἴποι ἀκαθαρσίαν ὀνομάσαι τὸν μέγαν Βασίλειον τὴν σπερματικὴν ἔκκρισιν ἀπαθείως γινομένην. Τοῦτο γὰρ διαβολὴ τῆς σαρκὸς· ὁ δὲ ἐν πλείοσι λόγοις ἐπιλοσόφησεν, ὡς οὐ κακὸν τὸ σῶμα, οὐδὲ κακία ἀρχὴ, καθὼς ἰδοῦσι τισιν. Οὐδ' ἐναντία λέγειν αὐτὸν τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ λογισαίτο τις, οὐ τοὺς λόγους ἅπαντας οἱ ἱεροὶ Πατέρες ἐξέχως σιδάζονται. Ἄλλὰ πάντως ἀκαθαρσίαν ὀνομάσαι τὸν μέγαν Βασίλειον οὐ τὴν σπερματικὴν ὀνόμασεν ἔκκρισιν, ἀλλὰ τὴν ποτηρῆν ἐπιθυμίαν· ἧς ἡγουμένης, καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτία τελεῖται διὰ συγκατάθεσως. Καὶ οὕτως γίνεται φαντασία κατ' ὕπνου καὶ τοῦ σπέρματος ἔκροσθ. Καὶ ἐκ τοῦ φάναι ἐστὶν· Ἐγὼ ἔγνων ὅτι ταῦτα καταρθώθη Θεοῦ χάριτι καὶ ἀνδράσι καὶ γυναῖξι, δεικνύονται ἑναργῶς ὅτι περὶ ἔκκρισως σπέρματος μετὰ φαντασίας γινομένης· φησὶν, ἧς ἐμπάθεια προσηγήσατο καὶ ἡ κατὰ διάνοιαν ἀμαρτία. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν καταρθώμα τὸ τὴν συγκατάθεσιν ἐκφυγεῖν, καὶ τὸν δι' αὐτῆς τοῦ λογισμοῦ μολυσμὸν, ἀλλ' οὐχὶ τὸ μὴ ἐπιθυμῆσαι, ὃ ἐστὶν τὸ μὴ προσβαλεῖν λογισμόν. Τοῦτο γὰρ τῆς φύσεως ἢ ἡλιθιότητος· τὸ δὲ μὴ ὑποκλιθῆναι τῇ ἐπιθυμίᾳ, μὴδὲ συγκαταθέσθαι τῷ λογισμῷ, μὴδὲ τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίαν ἐκτελεσθῆναι καὶ ἀρετὴ ἐστὶν καὶ καταρθώμα. Οὐδὲ τὸ μὴ γενέσθαι τινὲ τοῦ σπέρματος ἔκκρισιν καταρθώσις λογισθήσεται. Φυσικὴν γὰρ τοῦτο· διὸ καὶ γινόμενον ἀνεγκλήτων· ἀλλ' οὐδὲ τις οἶμαι τὴν φυσικὴν βεῦσιν δι' ἄλλο φεύσεται, εἰ μὴ τις εἴη λίαν ἡλιθίος.

a cupiditate minime vinci, nec assentiri rationi, neque est facinusque præclarum. Neque quod alicui nunciam accidit, culpa caret. Imo vero nec naturalem hanc fluxionem quisquam penitus, nisi admodum stupidus fuerit, ut opinor, effugiet.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς 18' ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς.

D Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἰρετικῶν ἐμνήσθημεν ὡς νεκρῶν· περὶ δὲ ἡμῶν ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας Γραφάς· καὶ φοβοῦμαι μήπως, ὡς ἔγραψε Κορινθίοις Παῦλος, ὄλγοι τῶν ἀκεραίων ἀπὸ τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ἀγνότητος πλανηθῶσιν ἀπὸ τῆς πανουργίας τινῶν ἀνθρώπων, καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν ἑτέροις ἀρξώμενοι, τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφους, ἀπατώμενοι τῇ ὁμωυμίᾳ τῶν ἀληθινῶν (80) βιβλίων παρακαλῶ ἀνεχεσθαι, εἰ περὶ ὧν ἐπίστασθε, περὶ τούτων κατὰ μνημονεύων γράψω, διὰ τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρησίμον τῆς Ἐκκλησίας. Μέλλων δὲ τούτων μνημονεύειν, χρήσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἑμαυτοῦ τόλμης τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, λέγων καὶ αὐτό· Ἐπειδήπερ τινὲς

¹ II Cor. xi, 5.   ² Luc. i, 1.

ἐπεχειρήσουσιν ἀνατάξασθαι ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, καὶ ἐπιμίξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῃ Γραφῇ, περὶ ἧς ἐπληροφόρηθημεν, καθὼς παρέδωσαν τοῖς Πατέραςιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται· καὶ ὑπέρκειται γενόμενοι τοῦ λόγου· ἔδοξε καὶ μοι, προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν, καὶ μαθόντι ἄνωθεν, ἐξῆς ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραλυθέντα, πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία· ἵνα ἕκαστος, εἰ μὲν ἤπατήθη, καταγῶν τῶν πλανησάντων· ὁ δὲ καθαρὸς ἐλαμείνας χαίρη πάλιν ὑπομιμησκόμενος. Ἔστι τοίνυν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία τῶ ἀριθμῷ τὰ πάντα εἰκοσιδύο· τὸσαῦτα γὰρ, ὡς ἤκουσα, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται· τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ ὀνόματι ἔστιν ἕκαστον οὕτως· Πρῶτον Γένεσις, εἶτα Ἔξοδος, εἶτα Λευιτικόν, καὶ μετὰ τοῦτο Ἀριθμοί, καὶ λοιπὸν τὸ δευτερονόμιον. Ἐξῆς δὲ τοῦτοῦ ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Κριταί· καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Ρουθ· καὶ πάλιν ἐξῆς Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖται· τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως εἰς ἓν. Μετὰ δὲ ταῦτα Παραλειπομένων α' καὶ β' ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον πάλιν ἀριθμούμενα· εἶτα Ἐσδρας α' καὶ β' ὁμοίως εἰς ἓν. Μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος Ψαλμῶν, καὶ ἐξῆς Παροιμίαι· εἶτα Ἐκκλησιαστής, καὶ Ἄσμα ἄσματων. Πρὸς τοῦτοῦ ἐστὶ καὶ Ἰωδ, καὶ λοιπὸν προφηταί· οἱ μὲν δώδεκά εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενοι· εἶτα Ἡσαίας, Ἰερεμίας, καὶ σὺν αὐτῷ Βαρούχ, Θρηνοί, Ἐπιστολὴ· καὶ μετ' αὐτὸν Ἰεζεκιήλ καὶ Δανιήλ. Ἀχρι τούτων τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἴσταται. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς πάλιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν· ἐστὶ γὰρ ταῦτα· Εὐαγγέλια τέσσαρα· κατὰ Ματθαίου, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην. Εἶτα μετὰ ταῦτα Πράξεις ἀποστόλων, καὶ Ἐπιστολαὶ Καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτὰ· οὕτω μὲν Ἰακώβου α', Πέτρου δὲ β', εἶτα Ἰωάννου γ', καὶ μετὰ ταύτας Ἰουδα α'. Πρὸς τοῦτοῦ Παύλου ἀποστόλου εἰσὶν ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτως· πρώτη πρὸς Ῥωμαίους· εἶτα πρὸς Κορινθίους δύο· καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς Γαλάτας· καὶ ἐξῆς πρὸς Ἐφεσίους· εἶτα πρὸς Φιλιπησίους, καὶ πρὸς Κολασσαεῖς· καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· καὶ εὐθὺς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο, πρὸς δὲ Τίτον μία· καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλιμόνα· καὶ πάλιν Ἰωάννου Ἀποκάλυψις. Ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα τῶν ἐν τούτοις ἐμπορεῖσθαι λογίων· ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλίον εὐαγγελίζεται. Μηδεὶς τούτοις ἐπιβαλλέτω, μηδὲ τούτων ἀφαιρέσθω τι. Περὶ δὲ τούτων ὁ Κύριος Σαδδουκαίου μὲν ἐδυσώπει, λέγων· Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρφηνει· Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς· ὅτι αὐταὶ εἰσὶν αἱ μυστηριοῦσαι περὶ ἐμοῦ. Ἄλλ' ἕνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκάτως, ὡς ὅτι ἐστὶ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἐξωθεν οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν Πατέ-

apocrypha in suum ordinem religere; eaque misce: e Scripturæ a Deo inspiratæ, quam certis accepimus testimonis, quemadmodum Patribus tradidere qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis: visum est et mihi, adhortantibus germanis fratribus, prout didici, ab initio et ordine libros recensere, quos divinos esse, canonicè scriptum, traditum et creditum est: ut quisque si seductus quidem fuerit, eos coarguat qui se seduxerint; sin purus permanserit, lætus hæc monita accipiat. Sunt itaque Veteris Testamenti libri omnes numero viginti duo. Tot enim, ut audiui, elementa apud Hebræos esse traditum est. Singuli autem hoc ordine, hoc nomine sunt: Primum Genesis, deinde Exodus, hinc Leviticus, postea Numeri, exinde Deuteronomium. Hos excipiunt, Jesus filius Nave, Judicæ, et postea Ruth. Hinc rursum Regnorum libri quatuor: ex quibus primus et secundus pro uno numerantur libro; tertius et quartus pro uno similiter. Post hæc Paralipomenon primus et secundus pro uno pariter libro censentur. Hinc Esdræ primus et secundus, pro uno similiter: postea liber Psalmorum, deinceps Proverbia, tum Ecclesiastes, et Canticum canticorum. Ad hæc Job, ac deinceps prophetæ, ex quibus duodecim pro uno libro numentur. Hinc Isaias, Jeremias et cum ipso Baruch, Lamentationes, Epistola: postea Ezechiel et Daniel. Hactenus Veteris Testamenti libri. Novi autem Testamenti libros referre ne pigeat. Sunt enim hi: Evangelia quatuor, secundum Matthæum, secundum Marcum, secundum Lucam, secundum Joannem. Postea Acta apostolorum, et Epistolæ Catholicæ, quæ Apostolorum vocantur, numero septem nempe, Jacobi una, Petri duæ, Joannis tres, Judæ una. Ad hæc Pauli apostoli quatuordecim sunt Epistolæ, sic ordine descriptæ: prima, ad Romanos: tum duæ ad Corinthios: dehinc, ad Galatas: postea, ad Ephesios: deinde, ad Philipenses: tum, ad Colossenses: postea, ad Thessalonicenses duæ, et ea quæ ad Hebræos dirigitur: deinde ad Timotheum duæ: ad Titum una: ultimo, ad Philemonem una: ad hæc Joannis Apocalypsis. Hi sunt salutis fontes, ut qui sitit, eorum eloquiis impleatur: in his solis pietatis doctrina docetur. Nemo iis addat, aut aliquid ab illis detrahat. De his Dominus Sadduceos pudore afficiebat, his verbis: *Erratis nescientes Scripturas*: Judæos vero hortabatur dicens: *Scrutamini Scripturas, quia illæ sunt quæ testimonium perhibent de me*. Sed majoris accurationis causa illud quoque scripto addere necesse duxi; esse nimirum alios libros præter istos, non in canonem quidem redactos, sed quos a Patribus decretum est, legendos ab iis esse qui nuper ediscendi pietatis verbi gratia accesserint. Sapientia Salomonis, et sapientia Sirach, Esthier, Judith, Tobias, Doctrina, ut vocant, apostolorum, et Pastor. Attamen, dilecti,

¹ Matth. xii, 29. ² Joan. v, 39.

cum illi in canonem redacti sint, hi legantur, nusquam apocryphorum mentio habetur (92); sed li sunt hæreticorum commentum, qui arbitrato suo libros conscribunt, quibus assignant tempora, ut ea quam ipsis ascribunt antiquitatis specie, occasionem capient simpliciores fallendi.

ἀλλὰ αἰρετικῶν ἐστὶν ἐπινοία, γραφόντων μὲν ἔτε αὐτοῖς· χρόνους, ἐν' ὧς παλαιὰ προφύροντες, πρόσφατον

BALS. Postremus canon apostolicus enumerat libros qui legi debent, et Veteris Testamenti, et Novi. Hic autem sanctus, cum rescivisset (ut est verisimile) quod nonnulli, volentes eos, qui sunt in pietate ac religione integri (quibus scilicet nihil deficit, nec quid habent compositum, vel contortum, sed sunt simplices) seducere, dicunt esse alios quosdam libros, qui quidem sunt perversorum dogmatum, et dicuntur apocrypha; scripsit et ipse, libros quos legi oporteat. Ne mireris autem, si inveneris canonem apostolicum, qui alios quoque libros enumerat: sed lege quæ in dicto apostolico canone scripta sunt.

ZONAR. Hic magnus Athanasius Veteris Novæque Scripturæ libros enumerat, qui a fidelibus legi debent; ne qui decepti libros apocryphos dictos legant, qui non recte se habent, et ἀκέραιοι, hoc est, simplices et decepti faciles exinde incommodo afficiuntur. Eos autem et canon 85 SS. apostolorum antea recensuit. Hic autem Pater, quantum ad numerum eorum spectat, ultimo isti apostolico canoni in omnibus non convenit. Apostoli enim Esther et Sapientiam Sirach et libros Maccabæorum connumerarunt: hic autem eos prætermisit. In Novæ etiam Scripturæ libris, divini quidem apostoli constitutiones suas a Clemente conscriptas enumerarunt: hic autem eas omisit. Addidit vero Theologi Apocalypsim. Post libros autem enumeratos, ait, quod alii sint præter eos libri, in canonem quidem non relati, legeudi tamen; quos dicit esse Sapientiam Salomonis, et Sapientiam Sirach, Esther, Judith, et Tobit, et doctrinam apostolorum dictam, quas asserunt esse Constitutiones apostolorum a Clemente conscriptas; quas ea quæ sexta dicitur synodus legi non permittit, ut adulteratas et corruptas ab hæreticis. Qui autem apocryphi, inquit, vocantur libri, neque inter eos, qui extra istos legendi constituuntur, qui scilicet in canonem non referuntur. Canonicos autem sive in canonem relato libros sanctus denominat ex canonesive regula, quod lignum est, quo artifices utuntur ad lignorum aut lapidum rectitudinem. Regulam enim iis, quæ operantur, apponentes, per eam si quas inventiunt in istis obliquitates, immanentias et prominentias, ad rectitudinem abradunt et sic opus recificanti. Hoc itaque in istis libris ratio tanquam regula effecit, illos distinguens ab istis, qui non recte se habent, sed perversi sunt: et hos quidem admittens, et approbans, et piis legendos proponens; illos au-

(σ) Apud Beveregium in notis, p. 221, ex codice Amerbachiano. Edit.

ρων ἀναγινώσκεισθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις· κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· Σοφία Σολομώντος, καὶ Σοφία Σιράχ, καὶ Ἑσθήρ, καὶ Ἰουδίθ, καὶ Τοβίας, καὶ Διδαχὴ κλιουμένη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν. Καὶ ὁμοίως, ἀγαπητοὶ, κἀκείνων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων, οὐδαμῶς τῶν ἀποκρύφων μνήμη ἔθελουσιν αὐτὰ, χαρίζομένων δὲ καὶ προστιθέντων ἔχουσιν ἀπατῆν ἐκ τούτου τοῦ ἀκεραίου.

ΠΑΑΣ. Ὁ τελευταῖος ἀποστολικὸς κανὼν ἀπαριθμεῖται τὰ ὀφειλόντα ἀναγινώσκεισθαι βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ἄγιος, ὡς εἶπε, μαθὼν δεῖ τινὲς θέλοντες ἀπατῆν τοῦ ἀκεραίου κατὰ τὴν εὐσέβειαν, ἤγουν τοὺς μὴ ἔχοντας ἑλλίπεις· τι ἢ σύνθετον καὶ σκολιὸν, ἀλλὰ ὄντας ἀπλοῦς, λέγουσιν εἶναι καὶ ἕτερα τινὰ βιβλία, διεστραμμένων μὲν ὄντα δογμάτων, ἀπίκρυφα δὲ λεγόμενα, ἔγραψε δὲ αὐτοὺς τὰ ὀφειλόντα ἀναγινώσκεισθαι βιβλία. Μὴ θαυμάσης δὲ εὐρίσκων τὸν ἀποστολικὸν κανὼνα καὶ ἑτέρων βιβλίων ἀπαριθμῶσιν ποιούμενον· ἀλλὰ ἀνάγκωθι τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ ἀποστολικῷ κανόνι γραφέντα.

ZONAR. Ἐνταῦθα (σ) ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀπαριθμῶσιν ποιεῖται τῶν βιβλίων τῆς τε Παλαιᾶς Γραφῆς καὶ τῆς Νέας τῶν ὀφειλόντων ἀναγινώσκεισθαι παρὰ τῶν πιστῶν· ἵνα μὴ τινες πλανώμενοι ἀναγινώσκωσι καὶ τὰς λεγομένας ἀποκρύφους βιβλίους, εἰ οὐκ ὀρθῶς ἔχουσιν, καὶ ἐνταῦθεν βλάπτονται ἀκέραιοι ὄντας ἤτοι ἀπλαστοὶ καὶ εὐεξήπλητοι. Ταῦτα δὲ καὶ ὁ πᾶς κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων πρὸ τούτου ἀπαριθμεῖ· οὐκ ἐν πᾶσι δὲ ὁ Πατὴρ οὕτως συμφωνεῖ τῷ ἀποστολικῷ τελευταίῳ κανόνι ἐν τῇ ἀπαριθμῶσιν. Οἱ μὲν γὰρ ἀπόστολοι καὶ τὴν Ἑσθήρ ἀπηριθμήσαντο, καί τινες Σοφίαν Σιράχ, καὶ τὰ Μακκαβαϊκὰ· οὗτο; δὲ παραλείπει ταῦτα. Ἐν δὲ ταῖς τῆς Νέας Γραφῆς βίβλοις, οἱ μὲν θεοὶ ἀπόστολοι καὶ τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφεῖσας διαταγὰς αὐτῶν ἀπηριθμήσαν· οὗτο; δὲ ταύτας μὲν παραλείπει· προσέθετο δὲ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου. Μετὰ δὲ γὰρ τὴν ἀπαριθμῶσιν, φησὶν, δεῖ εἶσθαι ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ, ἅτινα λέγει εἶναι τὴν σοφίαν Σιράχ, Ἑσθήρ, Τοῦδθ, καὶ Τοβίθ, καὶ διδαχὴν καλούμενην τῶν ἀποστόλων λέγουσιν εἶναι τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος συγγραφείσας τῶν ἀποστόλων διατάξεις, ἃς ἡ λεγομένη ἔκτη σύνοδος ἀναγινώσκεισθαι οὐ σύγγραψαι, ὡς νοθευθείσας καὶ φθαρθείσας ὑπὸ αἰρετικῶν. Αἱ δὲ καλούμενα, φησὶν, ἀπίκρυφα βιβλία, οὗτε ἐν ταῖς ἀπηριθμημέναις βίβλοις εὐρίσκονται, οὗτε ἐν τούτοις ἔκτος ἐκείνων τεταγμένοις ἀναγινώσκεισθαι, δηλαδὴ τοῖς ἀκανονιστοῖς. Κεκανονισμένα δὲ βιβλία ἐφη ὁ ἄγιος ἐκ τοῦ κανόνος, ὃ ἐστὶ ξύλον ᾧ κέχρηται οἱ τεχνίται εἰς ξύλων ἢ λίθων εὐθύτητα· παρατεθέντες γὰρ τὸν κανὼνα τοῖς παρ' αὐτῶν ἐργαζομένοις, δι' αὐτοῦ εἰ τινὲς εὐρίσκουσιν ἐν αὐτοῖς λοξότητας εἰσοχὰς τε καὶ ἐξοχὰς, εἰς εὐθύτητα ἀποξίους, καὶ ὀρθοῦσι τὸ ἐργαζόμενον· τοῦτε οὖν καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων τούτων ὁ λόγος· ὡσπερ κανῶν

ἐποίησεν· ἀποδιῶν αὐτὰ τῶν μὴ ὀρθῶς ἔχόντων, ἅ
ἀλλὰ διεστραμμένων· καὶ τὰ μὲν ἐγκρίνας καὶ δο-
κιμάσας καὶ προθέμενος εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς εὐσεβέσι·
τὰ δὲ ἀποδοκιμάσας, καὶ ἀπείρξας ἀναγινώσκεισθαι.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ.

Κυρίω υἱῷ καὶ ποθεινότητι συλλειτουργῷ Ρουφι-
νιανῷ, Ἀθανάσιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἡγαπημένῳ πρόποντα πρὸς
Πατέρα γράφεις· ἐγγίσαντα γοῦν σε διὰ τοῦ γράμα-
τος περιπετυξάμην, πάντων ἐμοὶ ποθεινότετα·
Ῥουφινιανέ· κἀγὼ δὲ, ὡς υἱῷ δυνάμενος γράφειν ἐν
τε τοῖς προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις,
ἐπέσχον, ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἢ σύστασις καὶ ἡ
μαρτυρία γνωρίζηται. Σὺ γὰρ ἐμοὶ ἐπιστολή, κατὰ
τὸ γεγραμμένον, ἐπιγινώσκουμένη καὶ ἀναγινώσκο-
μένη ἐν καρδίᾳ. Οὕτω τοίνυν πίστευε διακείμε-
νος, ναὶ πίστευε. Προσαγορεύω σε καὶ προτρέπω
γράφειν· οὐ γὰρ ὀλίγως, ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις
τοῦτο ποιῶν. Ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλη-
σιαστικῶς, τοῦτο γὰρ πάλιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ,
ἡρώτησας περὶ τῶν δι' ἀνάγκην ὑποσπυρέντων μὲν,
μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλησας
γράφαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις
καὶ πανταχοῦ· γίνωσκε, Κύριέ μου ποθεινότετα,
ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν, παυσάμενης τῆς γινομένης βίας,
γένετο σύνοδος, παρόντων ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν ἐπι-
σκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κατοι-
κοῦσι συλλειτουργοῖς· οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τοῖς ἐν Σπα-
νίᾳ καὶ Γαλλίᾳ· καὶ ἤρρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ παν-
ταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν κακαπεπυκῶσι καὶ προιστα-
μένοις τῆς ἀσεβείας συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι,
μὴ δίδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου· τοῖς δὲ μὴ αὐ-
θεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασπυρεῖσι δὲ δι'
ἀνάγκην καὶ βίαν, ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην,
ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου· μάλιστα δὲ ἀπο-
λογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦτό πως
οἰκονομικῶς γενέσθαι. Διεθεβαιώσαντο γὰρ μὴ
μεταβιβῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέν-
τες τινὲς ἀσεβέστατοι διαφθείρωσι τὰς Ἐκκλησίας,
εἰλοντο μάλλον συνδραμεῖν τῇ βίᾳ καὶ βατάραια τὸ
βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. Τοῦτο δὲ λέγοντες ἔδο-
ξαν ἡμῖν πιθανῶς λέγειν· διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι
αὐτοὺς τὸν Ἀαρῶν τὸν τοῦ Μωϋσέως ἀδελφὸν ἐν τῇ
ἐρήμῳ συνδραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παρατάσει· ἀπο-
λογίαν δὲ ἐσχηκέναι, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ἐπιστρέψας
εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ· καὶ γὰρ
ἦν τὸ φαινόμενον εὐλογον· ὅτι μένοντες ἐν τῇ ἐρήμῳ
δύναται παύσασθαι τῆς ἀσεβείας· εἰσελθόντες δὲ εἰς
Αἴγυπτον, ἐπετρέβοντο καὶ ἠῤῥξανον ἐν ἑαυτοῖς
τὴν ἀσέβειαν. Τοῦτων τοίνυν ἕνεκα συγγνωστὸν τὸ
πρὸς τὸν κλῆρον γέγονε· τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν
παθοῦσι συγγνώμη δίδεται. Ταῦτα καὶ τῇ σῇ
εὐσεβείᾳ δηλῶ, θαρρῶν, ὅτι καὶ τὰ δόξαντα ἀποδέξ-
ται σου ἡ θεοσέβεια, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐκ χειρὸς
τῶν συνελθόντων οὕτως. Καταξίωσον δὲ αὐτὰ ἀνα-
γνῶναι τῷ ἱερατεῖ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σέ, ἵνα,
καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες, μὴ μέμφωνται οὕτω σὲ δια-
κείμενον περὶ τοὺς τοιοῦτους. Ἀφρεπὲς γὰρ ἦν ἐμὲ

tem condemnans, et legi prohibens. Quære etiam
quæ in ultimum sanctorum apostolorum canonem
scripta sunt.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΑΔ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ.

Domino filio, et optatissimo comministro Ruß-
niano, Athanasius in Domino salutem.

Tu quidem quæ dilectum filium decent ad Patrem
scribis : te itaque litteris accedentem tuis amplexus
sum, omnium dilectissime mihi Rufiniane. Cum
autem et in sermonis exordio et in medio et in
fine, tibi, quasi filio scribere possem, me ipse
cohibui, ne ex litteris commendatio et testimonium
palam fieret. Tu enim mihi es epistola, sicut
scriptum est 43, agnita lectaque in corde. Sic igitur
credo, et ita affectus esto, etiam credo. Saluto
te, et ut rescribas hortor; non parum enim, sed
summo opere me, ita agendo, delectas. Quoniam
autem studiose et ecclesiasticè, ut pietati convenit
tuæ, interrogasti de iis qui vi quidem subducti,
lapsi sunt, nec tamen prava fide corrupti : et vo-
luisti me rescribere, quæ de illis, cum in synodis,
tam ubique alias decreta sunt; scito Domine mi
optatissime, in principio quidem cum vis illa
desisset, coactam synodum fuisse (99), præsentibus
exteriorum partium episcopis : celebratam item
aliam fuisse apud Græciæ comministros, nihilque
secius apud illos qui in Hispania et in Gallia de-
gunt : atque id ipsum hic et ubique placuisse, ni-
mirum ut iis qui lapsi sunt, si impietatis fuerint
præfecti, venia concedatur, si quidem resipiscant,
nec detur tamen in clero locus : iis vero qui im-
pietati patrocinati non sunt, sed necessitate ac vio-
lentiâ tracti fuere, decretum est, ut et venia con-
cedatur, et in clero detur locus; potissimum quia
consentaneam attulerunt excusationem, et quod
œconomia quadam id factum videatur. Affirmabant
quippe se minime in impietatem lapsos fuisse : sed
ne impiissimi quidam homines ad episcopatum eve-
cti, Ecclesias corrumpèrent, se maluisse cum
violentiâ concurrere, et id oneris ferre, quam
populos perdere. Hæc illi verba non abs re loqui
nobis visi sunt : quod maxime ipsi in exemplum
afferrent, Aaronem, Moysis fratrem, in deserto po-
puli prævaricationi concurrisse : hanc tamen
excusationem habuisse, ne populus scilicet in
Ægyptum reversus in idololatria permaneret : nam
id rationi certe consentaneum videbatur; siquidem
in deserto mœnentes, poterant impietatis finem
facere, sin autem in Ægyptum ingressi fuissent, in
impietate versati auctique fuissent. Quapropter ad
clerum reditus illis concessus est; iis enim qui de-
cepti et vim passi sunt venia facile datur. Hæc
tuæ quoque pietati significo, confidens, tuam reli-
gionem quæ decreta sunt suscepturam, nec lenita-
tem eorum qui convenerunt damnaturam. Hæc legere
digneris sacris ministris et populo qui tibi subest;
ut et ipsi his compertis, te circa illos ita affectum

non coarguant. Abs re enim esset me scribere, cum tua pietas possit, et nostrum erga illos affectum nuntiare, et omnia quæ desunt implere. Gratia Domino, qui implevit te omni verbo et omni scientia. Qui itaque poenitentiam agunt, anathemate damnent, expresso nomine, pravam Euzoii et Eudoxii doctrinam. Illi enim Arianæ hæreseos patroni, in Christum blasphemantes creaturam eum esse scripserunt. Confiteantur quoque fidem Nicææ a Patribus declaratam, et nullam aliam synodum huic antepontant. Saluta fratres qui apud te sunt; qui apud me degunt, te in Domino salutant.

BALS. De iis, qui idolis immolata comederunt, et qui idolis sacrificarunt, synodus Gangrensis, et sancti Petri archiepiscopi Alexandrini, et martyris, canones 45 fusius tractant. Præsens autem sancti Athanasii epistola tractat de iis, qui hæreticis communicarunt, et ad Ecclesiam accedunt. Ad Rufinianum enim, qui illum interrogaverat, scribens, sanctus ait, quod, qui lapsi sunt et hæreticis communicarunt et impietatis præsidēs, et patroni fuerunt, ad poenitentiam quidem admittuntur: si autem sint clerici, vel alias in sacris ordinibus, sacerdotio digni non habentur. Qui autem impietatis non fuerint auctores, seu qui sua auctoritate et voluntate cum hæreticis non communicaverint, sed a pietate ad impietatem vi tracti fuerint; si sint quidem clerici, et venia digni habentur, et a clero non abalienantur: eoque magis, quod asserunt se ad impietatem non fuisse tractos, seu hæreticorum sententiæ non fuisse assensos, sed quodam consilio eis communicasse, ne iis ab ecclesiis expulsis, alii impli in eorum locum introducerentur, et populum orthodoxum corrumpere. Visi sunt igitur, inquit, hæc dicere probabiliter, Aaron quoque exemplo utentes. Ille enim, cum Moyses in monte diutius esset moratus, et Hebræorum populus deos quæreret, cessit eorum prævaricationi, et fusilem vitulum ei fieri permisit. Hoc autem fecit, ne reversus in Ægyptum populus in Ægyptiaca idololatria permaneret, reputans, quod, cum sint in deserto, poterunt ab impietate desistere: sed si in Ægypto fuerint, erunt magis impii, mores Ægyptiorum sequentes. Ac de iis quidem, qui sacros ordines sumpserunt, hæc dicit. Deceptis autem, et vim passis laicis venia datur, susceptis, et ab episcopis canonicè dispensatis, utpote qui hæretica debeant aperte anathematizare seu in Ecclesia: Nicenam autem orthodoxam fidem confiteri. 'Εχειρρία vero dicitur quies, et operis remissio, quæ et vacatio remissa dicitur, a manibus continendis, ut quæ sit manuum continentia. Nota ergo ex præsentis epistola, quod aliter puniuntur, qui per vim cum hæreticis solum communicarunt, aliter qui his consenserunt, et impietatem defenderunt, aliter qui ad impietatem transfugerunt, aliter qui his communicarunt, et sacrificarunt, aliter qui idolothyta vi comederunt, et aliter quibus ad hoc ipsum, ut comederent, vis allata

A γράφειν, δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τὴν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λεγόμενα ἀποπληρῶσαι. Χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ κληρῶσαντι σε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει. Οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες φανερώς ἀναθεματίζετωσαν ὀνομάζοντες Εὐδοξίου καὶ Εὐζώτου τὴν κακοδοξίαν. Αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες, αὐτὸν κτίσμα ἐπεγράψαντο τῆς Ἀρειανῆς αἰρέσεως προστάται. Ὁμολογεῖτωσαν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην σύνοδον προκρίνειν ταύτης τῆς συνόδου. Πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἡ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσγορεῖσι.

BALS. Περὶ τῶν εἰδωλόθυτα φαγόντων, καὶ περὶ τῶν θυσάντων τοῖς εἰδώλοις, ἡ ἐν Γόγγρα σύνοδος καὶ οἱ κανόνες τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου καὶ οἱ κανόνες τοῦ ἁγίου Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρο; πλατύτερον διαλαμβάνουσιν. Ἡ δὲ παρούσα ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου διαλαμβάνει περὶ τῶν συγκαινωνησάντων αἰρετικῶν, καὶ προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ. Φησὶ γὰρ ὁ ἅγιος ἐπιστέλλων πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα Ῥουφιανὸν ὅτι οἱ μὴ παραπειστώτες καὶ κοινωνήσαντες τοῖς αἰρετικοῖς, καὶ προστάται καὶ συνήγοροι τῆς ἀσεβείας γινόμενοι, εἰς μετάνοιαν μὲν δέχονται, κληρικοὶ δὲ ὄντες ἢ ἄλλως ἱερωμένοι τῆς ἱερωσύνης οὐκ ἀξιοῦνται. Οἱ μὴ αὐθεντοῦντες ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας, ἦγουν μὴ κατὰ αὐθεντίαν καὶ κατὰ ἐκούσιον γνώμην κοινωνήσαντες, τοῖς αἰρετικοῖς, ἀλλὰ βιαίως ἐξελευσθέντες ἀπὸ τῆς εὐσεβείας εἰς ἀσέβειαν, κληρικοὶ ὄντες, συγγνώμης ἀξιοῦνται, καὶ τοῦ κλήρου οὐκ ἀποξενοῦνται· καὶ μᾶλλον ὅτι διαβεβαιοῦνται μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν, ἦγουν μὴ συνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἰρετικῶν, ἀλλὰ κατὰ λόγον οἰκονομίας συγκαινωνῆσαι τοῖς, ἵνα μὴ, αὐτῶν ἐκδιωχθέντων ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν, ἕτεροι ἀσεβεῖς ἀντιεσχηθῶσι καὶ διαφθειρωσὶ τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Ἔδοξαν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι Ἀαρῶν. Ἐκεῖνος γὰρ τοῦ Μωϋσέως χρονισαντος ἐν τῷ ἔρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεοῦς ζητούντος, ἐνέδωκε τῇ τούτων παραβάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνη τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι, ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄντες, θυησόνται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γινόμενοι, μᾶλλον ἀσεθήσουσι τοῖς Αἰγυπτίων ἐπόμεινοι ἔθεσι. Καὶ περὶ μὲν ἱερωμένων ταῦτά φησι. Τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι λαϊκοῖς συγγνώμη δίδεται, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις παρὰ τῶν ἐπισκόπων κανονικῶς, ὡς καὶ ὀφείλουσιν ἀναθεματίζειν μὲν τὰ τῶν αἰρετικῶν φανερώς, ἦγουν ἐπ' ἐκκλησίας· ὁμολογεῖν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρθόδοξον πίστιν. Ἐχειρρία δὲ λέγεται ἡ ἀργία καὶ ἀπραξία, ἥτις καὶ ἀνετος ἀδεια λέγεται, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἔχειρρία τις οὖσα. Σημαῖωσαι οὖν καὶ ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐπιστολῆς ὅτι ἄλλως κολάζονται οἱ κατὰ βίαν κοινωνήσαντες μόνον τοῖς αἰρετικοῖς, ἀλλὰ οἱ ἐμοφρονήσαντες τοῖς καὶ ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας συντηγώρησαντες, ἀλλὰ οἱ αὐτομολήσαντες, ἀλλὰ οἱ κοι-

ωνήσαντες τούτοις καὶ θύσαντες, ἄλλως οἱ κατὰ βίαν φαγίντες εἰδωλόθωτα· καὶ ἔτι οἱ παθόντες βίαν καὶ περὶ αὐτὸ τὸ φαγεῖν, καὶ ἀπλῶς τὰ τῶν τοιοῦτων μεγάλῃ ἰξετάσει δέονται, ὅτι καὶ δυσχερῶς θεραπεύονται.

ZONAR. Οὐ περὶ τῶν εἰδώλοις θυσάντων, καὶ οὕτως παραπεπτωκότων ἢ ἐρώτησις αὐτῆ ἐστίν, ἀλλὰ περὶ τῶν αἰρετικῶν συγκοινωνησάντων, ἦγουν Ἀρειανῶν. Οἱ γὰρ τῆς Ἀρείου αἰρέσεως, προστεθέντας αὐτοῖς σχόντες βασιλεῖς τὸν Κωνσταντῖον καὶ τὸν Οὐάλεντα, κάντεῦθεν μέγα δυνάμενοι, πολλοὺς ἐδιάσαντο προστεθῆναι τῇ δόξῃ αὐτῶν. Ὡν ὕστερον μετανοούντων, καὶ προσερχομένων τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἠρώτησεν ὁ Ρουφινιανὸς ἐπίσκοπος ὧν, ὅπως χρῆ τοῖς τοιοῦτοις δέχεσθαι· πρὸς ἣν ἐρώτησιν ἀπεκρίθη ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὅτι, πολλῶν γενομένων συνόδων τεπικῶν δηλαδὴ περὶ τούτων, ἔδοξεν, ὥστε τοῖς μὲν παραπεσοῦσι κοινωνῆσαι τοῖς αἰρετικῶν. καὶ τὰ αὐτᾶ ἐκείνοις φρονεῖν ὁμολογήσασαι, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προῖστανμένοι τῆς ἀσεβείας· ἦγουν ὑπεραγωνιζομένοι αὐτῆς καὶ συνηγοροῦσι, καὶ πείθειν σπεύδουσιν ὡς ἀσφαλῆς ἢ ἐκείνων ἐστὶ δόξα, μετανοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ ὀρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ, διδοσθαι μὲν μετάνοιαν καὶ συγγνώμην· μὴ μάντοι γε καὶ τίπον κλήρου αὐτοῖς παραδέχεσθαι. Κἂν γὰρ ἐπίσκοποι τυγὴν ἦσαν ἢ κληρικοί, οὐκέτι δεχθήσονται εἰς τόπον ἱερωμένων, ἀλλ' ὡς λαϊκοὶ ἔσονται. Τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, ἦγουν μὴ κατὰ αὐθεντίαν καὶ γνώμην ἐκούσιον κοινωνήσασαι τοῖς αἰρετικῶν· παρασυρῆσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν, ἦτοι βιαίως συνθεμένοις τῇ ἀσεβείᾳ, καὶ ἐξελευσθεῖσι τῆς εὐσεβείας (ὡσπερ γὰρ ὁ ὑπὸ σφοδρῶς ὕδατων φορῶν παρασυρόμενος οὐ κατὰ προαίρεσιν οικεῖαν φέρεται, ἀλλὰ βιαίως ἔλκεται· οὕτως καὶ ἐκεῖνοι τῇ βίᾳ νικηθέντες τῶν αἰρετικῶν, παρσύρησαν καὶ ἀπέκλυσαν) ἔδοξε, φησὶ, καὶ συγγνώμην διδοσθαι μεταμολομένοις· ἀπονέμειν δὲ αὐτοῖς καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου. Καὶ οὐ μόνον, ὅτι βιασθέντες ἐνδεδώκασι, συγγνωμονοῦνται, φησὶν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀπολογίαν πιθανὴν ποιοῦνται· δι' ἣν ἔδοξε τὸ ὑποκύψαι αὐτοὺς τοῖς αἰρετικῶν οικονομικῶς γενέσθαι. Διαβεβῶσαντο γὰρ, ἀντὶ τοῦ, βεβαίως ἐπληροφόρησαν, μὴ μεταβληθῆναι εἰς ἀσέβειαν· ἦγουν μὴ ἰσυνθέσθαι τῇ δόξῃ τῶν αἰρετικῶν, ἀλλὰ τῆς ὀρθῆς ἔγεοθαι πίστεως· μόνον δὲ συγκοινωνῆσαι τοῖς αἰρετικῶν, ἵνα μὴ, αὐτῶν ἐκδιωχθέντων τῶν ἐκκλησιῶν ἕτεροι ἀσεβεῖς ἀντεισαχθῶσι, καὶ διαφθείρωσι τὰς ἐκκλησίας ἦτοι τὸν ὀρθόδοξον λαόν. Καὶ διὰ τοῦτο ἡρετίσαντο συνδραμεῖν τῇ βίᾳ, βαστάσαι τὸ βάρος τοῦ ἐπιτιμίου, διὰ τὸ δέξαι ὑποκύψαι, καὶ μὴ μᾶλλον τοὺς λαοὺς ἀπολέσθαι. Ἐδοξαν οὖν, φησὶ, πιθανῶς ταῦτα λέγειν, χρώμενοι καὶ παραδείγματι τῷ Ἀαρῶν. Ἐκεῖνος γὰρ, τοῦ Μωσέως χροτίσαντος ἐν τῷ ὄρει, καὶ τοῦ λαοῦ τῶν Ἑβραίων θεοὺς ζητούντος, ἐνδέδωκε τῇ τοῦ λαοῦ παραδάσει, καὶ γενέσθαι αὐτοῖς παρεχώρησε χωνευτὸν μόσχον. Τοῦτο δὲ ἐποίησεν, ἵνα μὴ ὁ λαός, ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον, ἐπιμύνη τῇ εἰδωλολατρείᾳ τῇ Αἰγυπτιακῇ, λογισάμενος ὅτι, ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄντες, δυνήσονται ἀποστῆναι τῆς ἀσεβείας· ἐν δὲ τῇ Αἰγύπτῳ γενομένοι, μᾶλλον ἀσεβή-

A est: et ut semel dicam, magna hæc examinatione indigent, quoniam etiam difficulter curantur

ZONAR. Non de iis, qui idolis immolare, ac ita lapsi sunt, hæc quæstio est, verum de iis qui cum hæreticis communicare, Arianiis nimirum. Etenim Ariani, cum sibi consentientes haberent imperatores Constantium et Valentem, ex eoque multum valerent, complures, ut ipsorum opinionem amplecterentur, per vim adlegere. Qui, cum mox pœnitentia ducti ad Ecclesiam catholicam se conferrent, rogavit Ruffinianus, quippe episcopus, quænam in ejusmodi hominibus admittendis servanda ratio esset. Ad quam interrogationem magnus Athanasius respondit, cum multæ synodi, locales nimirum, de his celebratæ sint, decretum fuisse, ut lapsis, qui cum hæreticis communicarunt, eademque cum illis sentire se professi sunt, neque hoc tantum, sed et impietatis primipilli, hoc est, propugnatores et patroni fuerunt, ac tutam illorum opinionem esse persuadere studuerunt; si resipuerint, sequæ orthodoxæ Ecclesiæ adjunxerint, pœnitentiæ quidem sit locus et veniæ: cæterum ad locum in clero obtinendum nullatenus admittantur. Nam etiamsi episcopi fuissent forsitan vel clerici, nequaquam in sacrorum hominum ordinem recipientur, sed ut laici erunt. Qui vero impietatis auctores minime fuerunt, hoc est, qui sponte et voluntarie cum hæreticis non communicarunt, necessitate autem et vi tracti sunt, sive, per vim impietatis consenserunt, suntque a pietate abstracti (ut enim, qui vehementi aquarum impetu rapitur, non sua voluntate deseritur, sed trahitur vi adactus: sic et illi, ob vim ab hæreticis illatam cedentes, transversi acti sunt, et succubuerunt), placuit, inquit, et veniam ipsis concedi, si pœnitentiam agant, et locum præterea cleri assignari. Nec tantum, quod vi adacti cesserunt, inquit, ipsis ignoscitur: sed quia præterea defensionem probabilem afferunt, per quam, quod hæreticis cesserint, prudenti id consilio ab ipsis factum esse videtur. Confirmarunt illi siquidem, hoc est, certo plane probarunt minime se ad impietatem traductos, nequaquam videlicet hæreticorum opinionibus adhæsisse, sed rectam tenuisse fidem: tantummodo autem communicasse cum hæreticis, ne dum ab ecclesiis ipsi depulsi, alii quidem impii introducerentur, et ecclesias, hoc est, populum orthodoxum corrumperent. Atque hanc ob causam maluisse vi cedere, ac multæ onus subire, ex eo quod succubuisse viderentur, quam populum perdere. Hæc ergo, inquit, probabiliter loqui visi sunt, exemplum quoque Aaron proferentes. Ille namque, cum Moses diutius in monte cunctaretur, ac Hebræorum populus deos requireret, transgressioni populi cessit, fusilemque ab ipsis vitulum fieri permisit. Id autem eo consilio fecit ne populus in Ægyptum reversus in Ægyptiaca idololatria persisteret: necum ipse reputans, quod in deserto continere se ab impietate

possent, ubi vero in Ægyptum devenierint magis a fore Implos, dum Ægyptiorum mores ritusque imitarentur. Ob hanc ergo causam, inquit, in clerum quoque admittuntur. Deceptis vero, et vin passis, venia conceditur. Hæc de laicis, qui ab hæreticis decepti, aut coacti illorum dogmatibus sunt assensu accipienda sunt; quibus, ait, si pœnitentiam agant, et Ecclesiæ accedant, veniam dari; et recepti sunt et dispositi juxta leges a Patribus præscriptas, nempe canones. Hæc autem scripsi, inquit, confidens futurum, ut quæ nobis placuerunt, tu quoque approbes: nec eos, qui ita convenerunt, desidiæ condemnes. Est porro horum verborum hæc sententia: Non condemnabis nimirum nos quia ita convenimus, ut scilicet de iis, qui cum hæreticis communicaverunt, deliberemus, quasi frustra, incassumque, ac irritò labore convenimus, quippe qui nihil forte de ipsis opportune statuerimus. Est siquidem *ἐκχειρία* inertia quædam ac segnitias a continentibus manibus dicta ut quæ sit manuum continentia. Subjicit deinde quidam pœnitentes sacre oportent. Anathematizent, inquit, hæc aperte, hoc est, publice, in ecclesiis, ædemque Nicææ decretam profiteantur. Et quæ deinceps.

σουσι, τοις τῶν Αἰγυπτίων ἐπόμεινοι ἔθεσι. Διὰ ταῦτα, φησί, καὶ πρὸς τὸν κληρὸν δίδονται. τοὶ δὲ ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδεται. Ταῦτα περὶ λαϊκῶν ἀπατηθέντων παρὰ τῶν αἱρετικῶν, ἢ βιασθέντων καὶ συνθεμένων τοῖς ἐκείνων δόγμασιν· οἷς, φησί, μετανοοῦσι καὶ προσερχομένοις τῇ Ἐκκλησίᾳ, συγγνώμη δίδεται, δεχομένοις καὶ οἰκονομουμένοις κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων Πατέρων νόμους, ἤτοι κανόνας. Ταῦτα δὲ, φησὶν, ἔγραψα, θαρσύνων, ὅτι τὰ δόξαντα ἡμῖν, ἀποδέξῃ καὶ σὺ καὶ οὐ καταγνώσῃ τῶν συνελθόντων οὕτως ἐκχειρίαν. Τοιοῦτο; δ' ἐστὶ τοῦτου ὁ νοῦς. Ὅτι οὐ καταγνώσῃ τῶν ἀθροισθέντων ἡμῶν οὕτως, ἤγουν ἐπὶ τῷ σκοπῆσαι περὶ τῶν τοῖς αἱρετικοῖς κοινωνησάντων, ὡς μάτην καὶ ἀργῶς, ἀπράκτως τε συνελθόντων, οἷα μηδὲν τόξα περὶ αὐτῶν κείριον ἀποφηνημένοι. **B** Ἐκχειρία γὰρ ἐστὶν ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ἀργία, ἀπὸ τοῦ ἐπέχειν τὰς χεῖρας, ἐκχειρία τις οὖσα. Ἐἴτε προστίθῃσι καὶ τί ὀφείλουσιν ποιεῖν οἱ μετανοοῦντες, λέγων· Ἀγαθηματιζέτωσαν τὰδε φανερώς, ἀντὶ τοῦ, δημοσίᾳ, ἐκ' ἐκκλησίας, καὶ ὁμολογεῖσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀρισθεῖσαν πίστιν. Καὶ τὰ λοιπά.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ
ΠΡΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΚΟΝΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ Α΄.

47 S. P. N. BASILII
ARCHIEPISCOPI CÆSARÆ CAPPADOCIÆ
AD AMPHILOCHIUM ICONII EPISCOPUM
EPISTOLA CANONICA PRIMA.

Stulto Interroganti, inquit, sapientia reputabitur ¹. Sapientis autem, ut videtur, interrogatio etiam stultum sapientem efficit: quod Dei gratia accidit nobis, quoties laboriosæ tuæ animæ litteras accipimus. Etenim doctiores quam eramus, ac prudentiores simus ex ipsa interrogatione, multa quæ ignorabamus ediscentes; ac nobis magistri loco est respondendi cura. Certe et nunc cum de interrogatis tuis nunquam hactenus sollicite cogi-

¹ Prov. xvii, 28.

(1) *Ἐκρωτήσονται*. Editi addunt σοφίαν, *Interroganti sapientiam sapientia reputabitur*. Quæ quidem vox a recentioribus librariis videtur addita fuisse. Peest enim in tribus Coislinianis codicibus, et in Regiis. Deest etiam in codice Alexandrino et pluri-

D *Ἀροτήσῃ, φησὶν, ἀπερωτήσονται* (1) *σοφία λογισθήσεται*. Σοφοῦ δὲ, ὡς εἶπεν, ἐπερώτημα καὶ τὴν ἀνόητον σοφίζει· ὅπερ τῇ νοῦ Θεοῦ χάριτι συμβαίνει ἡμῖν, ὡς ἄντις ἀν δεξιώμεθά σου τῆς φιλοπόνου ψυχῆς τὰ γράμματα. Ἐπιστατικώτεροι γὰρ ἐαυτῶν καὶ ἐμφρονέστεροι γινόμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐρωτήσεως, πολλὰ, ὧν οὐκ ἐπιστάμεθα, διδασκόμενοι· καὶ γίνεται ἡμῶν διδάσκαλος ἡ περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι (2) μέριμνα. Ἀμέλει καὶ νῦν, οὐδέποτε

bus aliis sacræ Scripturæ codicibus.

(2) *Περὶ τὸ ἀποκρίνεσθαι*. Nonnulli codices ἀποκρίνεσθαι. Unus περὶ τοῦ. Legitur περὶ τὸ ἀκριδὲς in Coisliniano vetustiore et duobus aliis. Illud autem ex verbis Basilii colligi non debet, eum hac

λαβόντες ἐν φροντίδι τὰ ἐπερωτημάτά σου, ἠναγ-
κάσθημεν ἐπισκέψασθαι ἀκριβῶς, καὶ εἰ τί τι ἠκού-
σαμεν παρὰ τῶν πρεσβυτέρων, ἀναμνησθῆναι, καὶ
τὰ συγγενῆ ὧν ἐδιδάχθημεν, παρ' ἐαυτῶν ἐπιλο-
γίσασθαι.

ZONAP. Πολλῆς ταπεινοφροσύνης γέμει τὸ προσι-
μιον τῆς ἐπιστολῆς. Εἰ δὲ μέγα· Βασίλειος λέγει σοφί-
σθαι διὰ τῶν τοῦ Θεοῦ Ἀμφιλοχίου ἐρωτήσεων,
προτῶν δὲ λέγει ὅπως σοφίζεται. Πρῶ γὰρ τῶν ἐρω-
τημάτων φησὶ, μὴ τούτων ἐν φροντίδι γενόμενος, νῦν
μετὰ τὴν ἐρώτησιν ἐπιστατικώτερον, ἤγουν προσε-
κτικώτερον ἐπισκεψάμενοι τούτα, καὶ ὅσα παρὰ τῶν
ἀρχαιότερων ἠκούσαμεν ἀνεμνήσθημεν· καὶ παρ'
ἐαυτῶν προσεθέμεθα τὰ λοιπά· ὅσα συγγενῆ ὧν
ἐδιδάχθημεν· ἤγουν ἐκαίνοις ἀκολουθῆσαι καὶ σύμφωνα,
ἀλλ' οὐκ ἐναντιούμενα.

KANON A'.

Τὸ μὲν οὖν περὶ (1) τοὺς Καθαροὺς ζήτημα καὶ
εἴρηται πρότερον, καὶ καλῶς ἀπαμνημόνευσας, δε-
δίκατο εἶναι τῶν καθ' ἑκάστην χώραν ἕπεσθαι, διὰ
τὸ διαφόρως ἐνεχθῆναι (2) περὶ τοῦ βαπτίσματος
αὐτῶν τοὺς τότε περὶ τούτων διαλαβόντας· τὸ δὲ
τῶν Πεπουζηνῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ
θαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν Διονύσιον (3) παρ-

tenus in canonibus parum fuisse versatum. Nam
ab initio episcopatus multa de matrimonio, de or-
dinationibus clericorum et eorum singularitate sta-
tuerat, ut patet ex epistolis ad Diodorum, ad chor-
episcopos, ad episcopos sibi subditos, et ad Pare-
gorium. Scripserat etiam ad clericos Antiochenos de
jurejurando, ut ipse testatur. can. 18. Sed cum
latissime pateat hæc materia, non mirum si vel
dudicissimis semper novi aliquid occurrit. Idem de
se latetur Innocentius papa in epist. ad Exsuperium.
Mihī quoque ipsi, inquit, de collatione docilitas ac-
cedit. dum perscrutatis rationibus ad propositum re-
spondere compellor: eoque fit ut aliquid semper
addiscat, qui postulatur ut doceat.

(1) Τὸ μὲν οὖν περὶ. Hinc canonis in codice
Amerbachiano serpens σχόλιον subiicitur: Τοῦ πλη-
ρώματος τῆς Ἐκκλησίας, καθά φησι Παῦλος ἐν
τῇ πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῇ, καὶ τῇ πρὸς Κολοσ-
σαίς, Χριστός ἐστιν, ἐξ οὗ πάν τὸ σῶμα διὰ τῶν
ἁφῶν καὶ συνδέσμων ἐπιχορηγούμενον καὶ συμβιβα-
ζόμενον, αὐξεῖ τὴν αὐξήσιν τοῦ Θεοῦ γινομένης· δη-
λαθὴ τῆς ἐπιχορηγίας καὶ μεταδόσεως τοῖς ἠνω-
μένοις ἀλλήλοις μέλεσιν ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν
ἐσχάτων. Ὁ τοῖνον πρώτως ἀποσχίζων ἐαυτὸν παν-
τὸς σώματος οὐ πάντε πως ἀφίσταται· ὅτι μὴδ'
ἄλλω ἤνωται, ἀλλ' εἰτι ἔχεται τοῦ ἁφ' οὗ ἐσχίσθη·
τοιαύτη γὰρ τῶν σχετιζομένων ἡ φύσις· ὃ δὲ τῷ ἀπι-
σχισμένῳ προστιθέμενος ὕστερον ἀπὸ βήγγυται τὸν
αὐτὸν ἀμα τοῖς δυσὶν ἠνώσθαι· καὶ ὡς περὶ τοῦ
σώματος ἀποβήγγυμενον μέλος νεκροῦται, τῆς ζω-
τικῆς αὐτῷ μὴ χορηγούμενης ἐκείθεν δυνάμειος,
οὕτως καὶ αὐτὸς νεκρούμενος ὅλον τῷ πνεύματι, τῆς
ἱερατικῆς ἐκπίπτει χάριτος, ἤγειρε λαβὼν παρὰ τοῦ
ὑπερ ἤνωται, καὶ γίνεται λοιπὸν λαϊκὸς παρὰ τοῦ
προσετέθη, χάριν ἱερατικὴν οὐκέτι λαμβάνων, οὐ
μόνον ὅτι οὐδ' αὐτὸς ἢ προσήθε δυνατός ἐστι ἀν-
τιδιδόναι· ἢ γὰρ μετάδοσις διὰ τῶν ἁφῶν γίνεται
καὶ τῶν συνδέσμων· ἐκαίσε δ' ἀποσχίσσας ἐαυτὸν τῶν
οἷς ὡς τε καὶ συνδέδετο, ὃ μὲν ἔλαβεν ἔχει,
λαβεῖν δὲ ἕτερον οὐχ οἶός τ' ἐστι, καὶ ἀκολουθῶν,
οὐδὲ μεταδόναι ἕτερος, οὐ μόνον ὅτι μὴ ἔχει, ἀλλ'
ὅτι οὐδὲ πέφυκε μεταδόναι, οὔτε τοῖς πρὶν οικείοις,
ἀπέχισται γὰρ αὐτῶν, οὔτε τοῖς ἄλλοις, ὅτι
ἀδύνατον. Πῶς γὰρ σώματος μέλος μεταδοῖ τινὸς

A lassem, coactus sum diligenter attendere, et si quid
a senioribus audieram, recordari, et cognata iis
quæ didiceram, per me ipse ratiocinari.

ZONAR. Multa humilitate plenum est epistolæ
proœmium. Si magnus Basilius per divini Amphilo-
chii interrogationes se sapientem reddi dicit, quo
pacto id fiat, in progressu ostendit. Cum enim, ait,
ante has interrogationes nihil de huiusmodi rebus
cogitassem, nunc post questionem propositam, ac-
curatius, hoc est, attentius ista perpendentes, et
quæ accepimus ab antiquis in memoriam re-ocava-
vimus, et reliqua per nos ipsos adiunximus,
quæcumque iis affinia sumus edocti, hoc est, quæ
illis congruentia et consona, nec ullatenus repu-
gnantia sunt.

CANON I.

Quod igitur ad Catharos pertinet, et prius di-
ctum est, et recte admonuisti uniuscuiusque regni
morem sequi oportere: quod illi, qui tunc de illis
statuerunt, in varias de ipsorum baptismate sen-
tentias abierint. Pepuzenorum autem baptisma
nullam mihi habere rationem videtur, et miratus
sum quomodo hoc Dionysium, hominem canonum

ἐνεργάας, εἴτε τῷ ἄλλοτρίῳ μέλει, εἴτε τῷ ἐκ τοῦ
αὐτοῦ σώματος ἀποπηθῆναι; Plenitudinia Ecclesie,
ut ait Paulus in Epistola ad Ephesios, et ad Colos-
senses, Christus est, ex quo totum corpus per nexus
et conjunctiones subministratum et compactum, au-
gescit in augmentum Dei, subministratione scilicet
et contributione membrum sibi invicem unitis facta a
primis usque ad ultima. Qui itaque primo se a toto
corpore abscindit, non omnino disjungitur; quoniam
neque alii unitur, sed adhuc ei adhæret a quo abscis-
sus est, talis est enim abscissorum natura. Qui au-
tem abscisso denuo adjicitur, abruptumque et disjun-
gitur omnino ab eo corpore cui adhæserat. Neque
enim possibile est, ut idem duobus simul uniat. Et
quemadmodum membrum a corpore disruptum mor-
ritur, vivifica illinc ei non subministrata virtute:
sic et iste mortuus, spiritum scilicet, sacerdotium,
quam ab eo acceptam habuit, cui unitus fuit, gratia
decidit, et laicus in posterum factus est, ab eo cui
se adjecit, sacerdotalem non amplius accipiens gra-
tiam, non solum quod hand capax sit, mortuus jam
alio modo factus; sed quod ille, cui accessit, eam
contribuere non possit. Contributio enim per nexus
fit et conjunctiones. Illuc autem se abscindens ab iis,
quibus conjunctus fuit et alligatus, quod quidem ac-
cepit, habet, aliud autem accipere non potest, et
consequenter, nec aliis contribuere; non tantum
quoniam non habet, verum etiam quoniam nec natura
comparatus est contribuere; neque propriis, ab iis
enim abscissus est, neque alienis, quoniam impossi-
bile est. Quomodo enim membrum corporis efficaciam
aliquam communicet, sive alieno membro, sive isti
quod a suo corpore abscissum est? BEVEREG.

(2) Ἐνεχθῆναι. Ita mss. summo consensu. Editi
ἐνδιενεχθῆναι.

(3) Τὸν Διονύσιον. Editi πὸν μέγα Διονύσιον.
Sed deest hoc loco in nostris sexdecim codicibus
hæc honorifica appellatio, quæ tamen postea eidem
Dionysio in hoc ipso canone tribuitur, consentien-
tibus libris veteribus et editis. Duo autem in hoc
Basilii testimonio observanda. 1° Pugnât aperte
Basilius cum Hieronymo, qui in libro *De scriptori-
bus ecclesiasticis* testatur Dionysium idem ac Cy-

peritum, fugerit. Antiqui enim illud baptismum aspiciendum putavere, quod nihil a fide recedit; unde alias quidem hæreses, alia schismata, aliæ parasynagogas appellarunt. Hæreses quidem eos, qui penitus resecti sunt, et in ipsa fide abalienati; schismata vero, eos, qui propter ecclesiasticas quasdam causas et quæstiones inter ultramque partem non insanabiles disident; parasynagogas autem, conventus illos qui ab immorigeris presbyteris aut episcopis et a populis disciplina expertibus fiunt. Velut si quis in delicto deprehensus, a ministerio arceatur, nec se canonicis summittat, sed sibi principatum et ministerium vindicet, ac nonnulli una cum eo, relicta catholica Ecclesia, discedant; hoc dicitur parasynagoga. Schisma autem est, de pœnitentiâ ab iis qui ex Ecclesia sunt, dissentire. Hæreses autem, velut Manichæorum, et Valentinianorum, et Marcionistarum, et horum ipsorum Pepuzenorum; statim enim de ipsa in Deum fide dissensio est. Visum est ergo antiquis hæreticorum quidem baptismum penitus re-

prianum de baptismo sensisse. Videtur hac in re major auctoritas Basilio attribuenda quam Hieronymo. Plus operæ insumpserat Basilius in ea re examinanda. Præterea cum illius testimonio congruit tota Dionysii agendi ratio, qui deprecatores se pro Asiaticis et Afris interposuit: nedum in eadem ac illi causa versaretur. Quin etiam suam ac decessorum suorum sententiam satis declaravit, cum hominem impio et blasphemiarum pleno baptismo apud hæreticos initiatum, sed jamdudum sine baptismo ab antecessoribus suis receptum, ante non ausus est baptizare, quam Xystum episcopum Romanum consulisset, Euseb. *Hist.* l. vii, c. 9. Et si testatur Basilius non rejectum a Dionysio fuisse baptismum Pepuzenorum; non tamen videtur existimasse magnum illum virum eadem indulgentia in alios hæreticos usum fuisse. Miratur enim cur tam liberaliter egerit cum Pepuzenis utpote hæreticis; quod profecto mirum ei visum non fuisset, si ipsos etiam Marcionitas et Valentinianos ab eo sine baptismo receptos credidisset. Quamobrem Basilius sententia paulo restrictius accipienda, quam vulgo accipitur. Constat illius de Pepuzenis sine baptismo receptis testimonium, atque ex hoc testimonio illud etiam colligi potest, quodlibet baptismum, modo ritus legitimus non deesset, ratum a Dionysio habitum fuisse. Sed Basilius ipse de solis Pepuzenis loquitur, et in hoc ipso canone magni Dionysii erratum (sic enim appellat) in eo manifestum et ante oculos positum esse declarat, quod discesserit a sancita priscis canonicis regula, ut aliter hæretici, aliter schismatici recipiantur. Credebat ergo opinatam illam regulam in aliis hæresibus a Dionysio observatam fuisse.

(4) *Τὸ μὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον.* His verbis Basilius, qui nihil a fide recedit, baptismum intelligit, quod ab hominibus nihil in fidem peccantibus extra Ecclesiam datur. Nam in toto hoc canone non querit, utrum observata necne fuerit prescripta a Christo forma: sed eam rem, ut minime controversam prætermittens, baptismi rejiciendi aut probandi regulam repetit ex sana aut hæretica doctrina. Hinc illa hæresum, schismatum et parasynagogarum distinctio, ex qua profecto dignosci non possit, utrum observati necne fuerint legitimi ritus. Hinc etiam Basilius hæreticorum baptismum, etsi a fide recedit, interdum tamen ratum esse patitur, si ita postulet publica utilitas.

ἄλλων. Ἐκείνο γὰρ ἐκρινον οἱ πάλαιοι δεχθῆαι βάπτισμα, τὸ μὲν τῆς πίστεως παρεκβαῖνον (4)· ὅθεν τὰς μὲν αἱρέσεις ὠνόμασαν, τὰ δὲ σχίσματα (5), τὰς δὲ παρασυναγωγὰς. Αἱρέσεις μὲν τοὺς πανταλῶς ἀπερῶγγιμένους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν πίστιν ἀπηλλοτριωμένους· σχίσματα δὲ τοὺς δι' αἰτίας τινὲς ἐκκλησιαστικὰς καὶ ζητήματα λάσιμα πρὸς ἀλλήλους διενεχθέντας· παρασυναγωγὰς δὲ τὰς συνάξεις τὰς παρὰ τῶν ἀνυποτάκτων πρεσβυτέρων ἢ ἐπισκόπων καὶ παρὰ τῶν ἀπαιδεύτων λαῶν γινομένης. Ὅσον εἴ τις, ἐν παίσματι ἐξετασθεὶς, ἐπισχέθη τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑπέκυψε τοῖς κανόσιν, ἀλλ' αὐτῷ ἐξεδίχησε τὴν προεδρίαν καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ συναπῆλθον τοῦτω τινὲς καταλιπόντες τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, παρασυναγωγῆ τὸ τοιοῦτο. Σχίσμα δὲ τὸ περὶ τῆς μετενοίας διαφόρος ἔχειν πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Αἱρέσεις δὲ, οἷον ἡ τῶν Μανιχαίων, καὶ Οὐαλεντινῶν, καὶ Μαρκιονιστῶν, καὶ αὐτῶν τούτων τῶν Πιστουζηνῶν· εὐθύς γὰρ περὶ αὐτῆς τῆς εἰς Θεὸν πίστεως ἔστιν ἡ διαφορὰ. Ἐδοξε τοίνυν τοῖς ἐξ ἀρχῆς (6), τὸ μὲν τῶν αἱρετικῶν πανταλῶς

At profecto nunquam tanta usus esset indulgentia, si baptismum a fide recedere aut non recedere existimasset, prout prescripta a Christo forma violatur aut servatur. Denique sancit can. 47 baptizandos Eucratitas, quamvis dicant, *In Patrem et Filium et Spiritum sanctum baptizati sumus*. Rejiciebat ergo illud baptismum non ob violatos baptizandi ritus, sed quia Eucratitæ, ut ibidem testatur, Deum auctorem malorum existimabant, itidem ut Marcion et aliæ hæreses.

(5) *Τὰ δὲ σχίσματα.* Sic plerique mss. Editi τὰς δὲ. Nonnulli codices habent τὰς δὲ παρασυναγωγὰς.

(6) *Τοῖς ἐξ ἀρχῆς.* Quosnam hic antiquos intelligit Basilius? An Firmilianum, an ejus antecessores, an successores? Non loquitur de Firmiliano; ejus enim sententiam non parum ab ista discrepantem infra exponit. Si de successoribus loquitur, nihil erit ambigui, nihil non accurate dictum. Nam cum Firmilianus nullo discrimine habuisset baptismum sive in hæresi, sive in schismate, sive in parasynagogis datum, ut patet ex ejus epistola ad Cyprianum et ex hoc ipso canone; de illius severitate aliquid postea limatum, et ea inducta distinctio quam Basilius commemorat. Sed videtur Basilius episcopos Firmiliano antiquiores designare. Hæc enim verba τοῖς ἐξ ἀρχῆς satis apte eos indicant, qui de baptismo primi pertractarunt. Præterea miratur Basilius, quod Dionysius, qui æqualis fuit Firmiliano, ab hac distinctione discesserit in recipiendo Pepuzenorum baptismo. Jam tum ergo illam viguisse credebat. Hæc autem sancti doctoris opinio cum sua sponte non verisimilis est, tum ab ipso Firmiliano refellitur, qui sententiam suam a majoribus accepisse se testatur. *Nec meminimus, inquit in epistola inter Cyprianicas 75, p. 149 novæ edit., hoc apud nos aliquando cepisse, cum semper istic observatum sit, ut non nisi unam Dei Ecclesiam nossemus, et sanctum baptismum non nisi sanctæ Ecclesiæ computaremus.* Credebat ergo Firmilianus ignotam majoribus suis fuisse distinctionem hæreticorum et schismaticorum in baptismo: longe aliter visum Basilio. Unde patet summus illos viros, Firmilianum et Basilius, errasse, dum suam uterque opinionem justo longius repetit, alter ab ipsis apostolis, alter a temporibus ante Firmilianum elapsis.

ἀθετησαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων (7), ὡς ἐτι ἐκ Α τῆς Ἐκκλησίας ὄντων, παραδέχασθαι· τοὺς δὲ ἐν ταῖς παρασυναγωγαῖς, μετανοήσας ἀξιολόγῳ καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντας, συναπτεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε πολλάκις καὶ τοὺς ἐν βαθμῷ, συναπελθόντας τοῖς ἀνυποτάκτοις, ἐπειδὴν (8) μεταμεληθῶσιν, εἰς τὴν αὐτὴν παραδέχασθαι τάξιν. Οἱ τοίνυν Πεπουζηνοὶ προδήλως εἰσὶν αἰρετικοί· εἰς γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐβλασφήμησαν, Μοντανῶ καὶ Πρισκίλλῃ τὴν τοῦ Παρακλήτου προσηγορίαν ἀθεμίτως καὶ ἀναίσχυντως ἐπισημίσαντες. Ἐἴτε οὖν ὡς ἀνθρώπου θεοποιούντες, κατακριτοί· εἴτε ὡς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῇ πρὸς ἀνθρώπους συγκρίσει καθυβρίζοντες (9), καὶ οὕτω τῇ αἰωνίῳ καταδίκῃ ὑπεύθυνοι. διὰ τὸ ἀσυγχώρητον εἶναι τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίαν. Τίνα οὖν λόγον ἔχει τὸ τούτων βάπτισμα ἐγκριθῆναι τῶν βαπτιζόντων εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Μοντανὸν ἢ Πρισκίλλαν (10); οὐ γὰρ ἐβαπτίσθησαν οἱ εἰς τὰ μὴ παραδεδομένη ἡμῖν βαπτισθέντες. Ὅστε, εἰ καὶ τὸν μέγαν Διονύσιον τοῦτο παρέλαθεν, ἀλλ' ἡμῖν οὐ φυλακτέον τὴν μίμησιν τοῦ σφάλματος. Τὸ γὰρ ἀποποιῶν αὐτόθεν πρόδηλον, καὶ πᾶσιν ἐναργές, οἷς τι καὶ μικρὸν τοῦ λογίζεσθαι μέτεστιν. Οἱ Καθαροὶ καὶ αὐτοὶ τῶν ἀπεσχισμένων εἰσὶ. Πλὴν ἀλλ' ἔδοξε τοῖς ἀρχαίοις, τοῖς περὶ Κυπριανὸν λέγω καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον, τοὺτους πάντας μὲν ψήφῳ ὑποβαλεῖν, Καθαροὺς, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας (11)· διότι ἢ μὲν ἀρχὴ τοῦ χωρισμοῦ διὰ σχίσματος γέγονεν· οἱ δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἀποστάτες οὐκ ἐτι

ficere; schismaticorum vero, ut adhuc ex Ecclesia existentium, admittere; eos tandem qui sunt in parasynagogis, justa pœnitentia et animadversione emendatos rursus Ecclesiæ conjungere; adeo ut sæpe et ii qui in gradu collocati una cum rebellibus abierant, postquam pœnitentiam egerint, in eundem ordinem admittantur. Pepuzeni ergo sunt aperte hæretici: nam in Spiritum sanctum blasphemaverunt, Montano et Priscillæ 48 Paracleti appellationem nefarie impudenterque attribuerunt. Igitur, sive quia hominibus divinitatem attribuunt, condemnandi sunt: sive quia Spiritum sanctum afficiunt injuria, dum eum comparant cum hominibus. sic etiam sunt æternæ condemnationi obnoxii, quod condonari non possit blasphemia in Spiritum sanctum. Qua igitur ratione eorum baptisma admittatur, cum in Patrem et Filium et Montanum aut Priscillam baptizent? Non enim baptizati sunt qui in ea, quæ nobis tradita non sunt, baptizati fuere. Quare, etsi hoc Dionysium magnum latuit, servanda nobis non est imitatio erroris. Hoc enim quam absurdum sit, sua sponte perspicuum est, ac omnibus evidens, qui vel leviter rationari possunt. Cathari sunt et ipsi ex iis qui sunt abscissi. Cæterum antiquis visum est, Cypriano dico, et nostro Firmiliano, hos omnes uni calculo subjicere, Catharos, et Encratitas, et Hydroparastatas; propterea quod principium quidem separationis per schisma factum fuerat: qui autem ab Ecclesia se separaverant, non habebant amplius in se gratiam sunt quoad baptisma.

(8) Ἐπειδὴν. Editi addunt δέ, sed hæc vocula deest in omnibus mss.

(9) Καθυβρίζοντες. Ita omnes mss. Editi καθυβρίζαντες.

(10) Μοντανὸν ἢ Πρισκίλλαν. Nonnulli mss. codices καὶ Πρισκίλλαν. Non ait Basilium Pepuzenos in baptizando Montanum aut Priscillam nominatim appellasse, sed Pepuzenorum baptisma rejicit, quia aperte sunt hæretici; et cum eos Montano crederet Spiritus sancti nomen deferre, inde concludit eos dum baptizant in nomine Spiritus sancti, Montanum intelligere. Simili ratione rejicit Cyprianus baptisma Marcionis in epist. ad Jubianum, p. 131 novæ edit. Nunquid, inquit, hanc Trinitatem Marcion tenet? Nunquid eundem novit Filium Christum de Maria virgine natum? Firmilianus negat Cataphrygas in eundem ac Catholicos Christum baptizare, quia si queramus quem Christum prædicent, respondebunt eum se prædicare qui miserit Spiritum per Montanum et Priscillum locutum, p. 145 ejusdem edit. Quemadmodum ex his Cypriani et Firmiliani testimoniis non sequitur hæreticos aliis ac catholicos in baptizando verbis usos fuisse; ita nec de Montanistis id Basilium testari credendus est.

(11) Ὑδροπαραστάτας. Editi addunt ἀποτακτάτας, sed hæc desunt in nostris omnibus codicibus; et apud Balsamonem ac Zonaram. Ibidem editi δὲ δ ἢ. Melius plerique codices quos secuti sumus. Paulo post sex mss. ἐφ' αὐτούς. Sic etiam vetustissima canonum collectio Joannis patriarchæ Constantinopolitani, quæ asservatur in bibliotheca Coisliniana. Sed alii codices cum editis consentiunt.

(7) Ἀποσχισάντων. Ita plerique mss. Editi ἀποσχισθέντων. Coisl primus ἀποσχιστων. Quod autem addit Basilium, ut adhuc ex Ecclesia existentium, non idcirco addit quod schismaticos in Ecclesiæ membris numeraret. Illius verba si quis in deteriorē partem rapiat, facilis et expedita responsio. Nam sub finem hujus canonis de Encratitis ipsis, id est, de hæreticis Incarnationem et Dei singularitatem negantibus, ait sibi non jam integrum esse eos qui huic sectæ conjuncti sunt ab Ecclesia separare, quia duos eorum episcopos sine baptismo ac sine nova ordinatione receperat. Nemo autem suspicabitur Basilium ejusmodi hæreticos ab Ecclesia alienissimos non judicasse. Quare quidquid schismaticis tribuit, in sola baptismi societate positum est. Nam cum Cyprianus et Firmilianus schismaticos et hæreticos ita ab Ecclesia distractos crederent, ut nihil prorsus ad eos ex fontibus Ecclesiæ perflueret; Basilium huic sententiæ non assentitur, et in schismaticis quia fidem Ecclesiæ retinent, vestigium quoddam agnoscit necessitudinis et societatis cum Ecclesia, ita ut valida sacramentorum administratio ab Ecclesia ad illos permanere possit. Hinc sibi integrum negat detestandos hæreticos ab Ecclesia separare, quorum baptisma ratum habuerat. Idem docent duo præstantissimi unitatis defensores, Optatus et Augustinus. Quod enim scissum est, inquit Optatus lib. iii, n. 9, ex parte divisum est, non ex toto: cum constet merito, quia nobis et vobis ecclesiastica una est conversatio, et si hominum litigant mentes, non litigant sacramenta. Vid. lib. iv, n. 2. Sic etiam Augustinus lib. i De baptismo, n. 3: Itaque isti (hæretici et schismatici) in quibusdam rebus nobiscum sunt: in quibus autem nobiscum non sunt, ut veniendo accipiant, vel redeundo recipiant, adhortamur. Vid. lib. iii, n. 26. Sic ex Basilio hæretici nobiscum

ἔσχον τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ἑαυτοῦ· ἐπίλιπε γὰρ ἡ μετάδοσις τῶ διακοπήναι τὴν ἀκολουθίαν. Οἱ μὲν γὰρ πρῶτοι ἀναχωρήσαντες παρὰ τῶν πατέρων ἔσχον τὰς χειροτονίας, καὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν αὐτῶν εἶχον τὸ χάρισμα τὸ πνευματικόν· οἱ δὲ ἀπερβαγέντες, λαϊκοὶ γενόμενοι, οὕτως τοῦ βαπτίζεσθαι, οὕτως τοῦ χειροτονεῖν εἶχον τὴν ἐξουσίαν, οὐκέτι δυνάμενοι χάριν Πνεύματος ἁγίου ἐτέρους παρέχειν, ἢς αὐτοὶ ἐκπεπώκασιν. Διὸ, ὡς παρὰ λαϊκῶν βαπτίζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν, ἐκέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῶ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῶ τῆς Ἐκκλησίας ἀνακαθαίρεσθαι. Ἐπειδὴ δὲ ὅλων ἔδοξε τισι τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν δεχθῆναι αὐτῶν τὸ βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. Τὸ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν (12) κακούργημα νοῆσαι ἡμᾶς δεῖ, ὅτι, ἴν' αὐτοὺς ἀπροσδέκτους ποιήσωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεχειρήσαν λοιπὸν ἰδίῳ προκαταλαμβάνειν βαπτίσματι· ὅθεν καὶ τὴν συνθήειαν τὴν ἑαυτῶν παρεχάραξαν. Νομίζω τοίνυν, ὅτι, ἐπειδὴ οὐδὲν ἔστι περὶ αὐτῶν φανερῶς διηγορευμένον, ἡμᾶς προσήκει ἀθετεῖν αὐτῶν τὸ βάπτισμα· καὶ τις ἢ παρ' αὐτῶν εὐληθῶς, προσιόντα τῇ Ἐκκλησίᾳ βαπτίζειν. (Ἐὰν μὲντοι μέλλοι (13) τῇ καθόλου οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον εἶσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῶ ἔδει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομίᾳσι τὰ καθ' ἡμᾶς Πατρᾶσιν ἀκολουθητέον. Ὑφορώμαι γὰρ μήποτε, ὡς βουλόμεθα ὀκνηροὺς αὐτοὺς περὶ τὸ βαπτίζειν ποιῆσαι, ἐμποδίσωμεν τοῖς σωζομένοις διὰ τὸ τῆς προτάσεως ἀσύτηρόν.) Εἰ δὲ ἐκείνοι φυλάσσουσι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, τοῦτο ἡμᾶς μὴ δυσωπεῖτω. Οὐ γὰρ ἀντιδιδόναι αὐτοὺς ὑπεύθυνος χάριν ἔσμεν, ἀλλὰ δουλεύειν ἀκριβεῖς κανόνων. Παντὶ δὲ λόγῳ τυπωθήτω, τοὺς ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων (14) προσερχομένους χρίεσθαι ἐπὶ τῶν πιστῶν θηλονότι, καὶ οὕτως προσεῖναι τοῖς μυστηρίοις. Οἶδα δὲ, ὅτι τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς περὶ Ἰζόην (15), καὶ Σατορνύνον, ἀπ' ἐκείνης ὄντας τῆς τάξεως, προσεβεβήμεθα εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων. Ὡστε τοὺς τῶ

(12) *Τῶν Ἐγκρατιτῶν.* Hoc Encratitarum facinore non corrupta essentialia baptismi forma, sed *novæ quædam adjectæ caremoniz.* Nam in canone 47 sic eos loquentes inducit, *In Patrem et Filium et Spiritum baptizati sumus.* Hinc eorum baptismum ratum habet, si qua incidit magni momenti causa. Quod autem ait hoc facinus eos incipere, ut *reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, videtur id prima specie in eam sententiam accipiendum, quasi Encratitæ baptismum suum ea mente immutassent, ut Catholicos ad illud rejiciendum incitarent, sicut plures in secta contineret odium et fuga novi baptismatis. Abhorrebat enim ab omnium animis iteratus baptismus, ut pluribus exemplis probat Augustinus, lib. v *De baptismo*, n. 6. Videtur ergo prima specie Encratitis, ea, quam dixi, existisse causa, cur baptismum immutarent. Atque ita hunc locum interpretatur Tillemontius, tom IV, p. 628. Sic etiam illius exemplo interpretatus sum in Præf. *novæ Cypriani operum editioni* premissa cap. 4, p. 12. Sed huic interpretationi non convenit cum his quæ addit Basilus. Vereri enim se significat ne Catholicos, dum Encratitas ab hac baptismi immutatione detertere volunt, nimium restricti sint et severi in eorum baptismo rejicien-

A Spiritus sancti: defecerat enim communicatio, interrupta continuatione. Qui enim primi recesserant, ordinationem a patribus habebant, et per manuum eorum impositionem habebant donum spirituale; qui autem resecti sunt, laici effecti, nec baptizandi, nec ordinandi habebant potestatem, ut qui non possent amplius Spiritus sancti gratiam aliis præbere, a qua ipsi exciderant. Quare eos, qui ab ipsis partibus stabant, tanquam a laicis baptizatos, jusserunt vero Ecclesie baptismate ad Ecclesiam venientes expurgari. Sed quoniam nonnullis Asiaticis omnino visum est eorum baptismum, pluribus consulendi causa, suscipiendum esse, suscipiatur. Encratitarum autem facinus oportet nos intelligere. Nimirum, ut *reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, aggressi sunt deinceps proprio baptismate præoccupare: unde et suam ipsorum consuetudinem violarunt. Existimo itaque, quoniam nihil de illis aperte dictum est, eorum baptismum a nobis rejiciendum esse; ac si quis ab eis acceperit, accedentem ad Ecclesiam baptizandum. (Quod si hoc generali œconomiz impedimento erit, rursus consuetudine utendum est, et sequi oportet Patres, qui quæ ad nos pertinent, dispensaverunt. Vereor enim, ne, dum eos volumus ad baptizandum tardos facere, impedimento propter sententiæ severitatem simus iis qui salvantur.) Quod si illi nostrum baptismum servant, hoc nos non moveat. Neque enim debemus par pari referre, sed accuratæ canonum observationi servire. Omni autem ratione statuatur, ut ii qui ab illorum baptismo veniunt, ungantur eorum fidelibus videlicet, et ita demum ad mysteria accedant. Scio autem, fratres, Izoinum, et Saturninum, qui erant ex illorum ordine, in episcoporum cathedram a nobis esse susceptos. Quare eos qui illorum ordini conjuncti sunt, non possumus amplius ab Ecclesia separare: qui scilicet com-

do. Sperabant ergo Catholici tardiores ad ejusmodi baptismum Encratitas futuros, si illud Catholici ratum habere nollent; nedum ipsi Encratitæ baptismatis immutationem eo consilio induxerint, ut ejusmodi baptismum a Catholicis rejiceretur. Quamobrem hæc verba, ut *reditum sibi in Ecclesiam intercludant*, non consilium et propositum Encratitarum designant, sed incommodum quod ex eorum facinore consequeretur; velut si dicamus aliquem scelus admittere, ut æternam sibi damnationem accersat.

(13) *Μέλλοι.* Sic plerique mss. Editi μέλλη.

(14) *Ἀπὸ τοῦ βαπτισμοῦ ἐκείνων.* Sic en endavinus ope duorum codicum Regiorum, nempe 2503 et 2508, quod legebatur in editis ἐπὶ τῶ βαπτισμῶ ἐκείνω. Quidam codices ἐπὶ τῶ βαπτισμῶ ἐκείνω. Alii cum editis consentiunt, nisi quod habent ἐκείνων. Ibidem editi ὑπὸ τῶν πιστῶν. Omnes mss. ut in textu.

(15) *Ἰζόην.* Cum magna sit hac in voce codicum mss. varietas, sequi maluimus tres codices optime notæ, nempe duos Regios et Coislavianum primum. His favent plures alii in quibus legitur, Ἰζόην, vel Ἰζωίων, vel Ἰζόην. Alii habent Ζωίων. Pauci cum editis Ζωύ.

τάγματι ἀκείνων συνημμένους οὐκέτι ἑθνάμεθα ἅμα διακρίνειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἷον κανόνα τινὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς κοινωνίας ἐκθέμενοι διὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων παραδοχῆς.

ΒΑΣ. Μετὰ τὸ προουκίμασθαι τὸν ἅγιον, καὶ ἑαυτὸν μὲν εἰς ἐσχάτην ταπεινώσειν ἀγαγεῖν, τὸν δὲ τὰς ἐριυτήσεις πεποιηκότα ἅγιον Ἀμφιλόχιον ὑπερεγκωμιάσαι, ἀπολογεῖται περὶ ὧν ἠρωτήθη, καὶ φησὶν ὅτι Περὶ τοῦ εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανούς, τοὺς καὶ Καθαροὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζοντας, διάφοροι γυνῶμαι προέβησαν, καλῶς καὶ σὺ ἀπεμνημόνησας· καὶ ἤρξατο τῷ ἔθει ἀκολουθεῖν ἐκάστης χώρας. Εἶτα περὶ τῶν Πεπουζητῶν ἀρξάμενος ἀπολογεῖσθαι, διδάσκει τί ἐστὶν αἵρεσις, καὶ τὴν σχίσμα, καὶ τὴν παρασυναγωγὴν, καὶ τὸ μὲν βίπτισμα τῶν αἵρετικῶν φησὶ παντελῶς ἀθετεῖσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων ἑαυτοὺς, παραδέχεσθαι· τοὺς δὲ παρασυναγωγόντας συνάπεσθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ μετανοοῦντας ἀξίως, ὥστε καὶ εἰς τοὺς προτέρους βαθμοὺς πολλάκις παραδέχεσθαι. Τοὺς γοῦν Πεπουζητῶν, ὡς βλασφημοῦντας εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Μοντανῶν καὶ Πρισκίλλης τῆν τοῦ Παρακλήτου προσήγοριαν ἐπιφημιζόντας, αἵρετικούς εἶναι λέγει. Τοὺς Ναυατιανούς, τοὺς Ἐγκρατίτας, καὶ τοὺς Ὑδροπαραστάτας, καθὼς καὶ ὁ τελευταῖος κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου διωρίσται, μὴ ἀναβαπτίζεσθαι, ἀλλὰ χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτως μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων, καὶ ἐπισκόπους ὄντας· δέχεσθαι εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν. Καὶ Ἐγκρατίται μὲν εἰσὶν οἱ τὸν γάμον ἀπεβαλλόμενοι, καὶ λέγοντες εἶναι τοῦτον τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἀπαγορεύοντες πᾶσαν ἐμψυχοφαγίαν. Ναυατιανοὶ οἱ καὶ Καθαροὶ λεγόμενοι ἐκλήθησαν ἀπὸ Ναυότου τινὸς Ῥωμαίου, ἀπεβαλλομένου τοὺς διγάμους, καὶ μετάνοιαν μὴ δεχομένου. Ὑδροπαραστάται δὲ οἱ ἀντὶ οἴνου ὕδωρ τῷ θεῷ προσφέροντες, καὶ τὸν γάμον πορνείαν λέγοντες.

ΖΩΝΑΡ. Περὶ τοῦ, εἰ χρὴ βαπτίζεσθαι τοὺς Ναυατιανούς, ἡ ἐρώτησις. Οὗτοι γὰρ ὀνόμαζον ἑαυτοὺς Καθαροὺς· περὶ τούτου φησὶν ὁ ἅγιος ὅτι καὶ πρότερον εἴρηται. Τὸ δὲ προειρημένον φαίνεται εἶναι ἐκ τοῦ εἰπεῖν, Καλῶς ἀπεμνημόνησας, τὸ ἔπεσθαι τῷ ἔθει τῶν καθ' ἐκάστην χώραν, διὰ τὴν διαφόρως ἐνεχθῆναι περὶ τοῦ βαπτίσματος αὐτῶν. Ἄλλοι γάρ, φησὶν, ἄλλως εἶπον πῶς δεῖ αὐτοὺς προσερχομένους δέχεσθαι, καὶ διηνήθησαν ταῖς γνώμαις. Ταῦτα μὲν ὁ μέγας Βασίλειος· ὁ δὲ τελευταῖος, κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου μὴ ἀναβαπτίζεσθαι λέγει αὐτοὺς, ἀλλὰ μόνον χρίεσθαι τῷ ἁγίῳ μύρῳ. Τοῦτον οὖν πάντως δεῖον κρατεῖν· ὅτι μεταγενεστερόν, ἐστὶν ὁ κανὼν, καὶ ὅτι συνοδικός, καὶ συνόδου οἰκουμενικῆς.

Τὸ δὲ τῶν Πεπουζητῶν οὐδένα μοι λόγον ἔχειν δοκεῖ· καὶ ἐθαύμασα πῶς κανονικὸν ὄντα τὸν μέγαν Διονύσιον παρῆλθεν.

unionis cum ipsis quasi canones quendam, episcopus suscipiendo, ediderimus.

BALS. Postquam fecit sanctus proœmium, et se quidem ad ultimam humilitatem redexit, sanctum autem Amphiloichium, qui interrogationes fecerat, valde laudavit, respondet de iis quæ fuerat interrogatus, et dicit quod, an oporteat baptizari Novatianos, qui etiam seipsos Catharos nominant, diversæ sententiæ processerunt, quemadmodum in quoque commonuisti : et placuit sequi morem uniuscuiusque regionis. Deinde de Pepuzenis respondere incipiens, docet quid sit hæresis, et quid schisma, et quid parasynagoga; et hæreticorum quidem baptismum dicit penitus rejici; schismaticorum autem admitti : eos vero qui parasynagogas seu illicitos conventus instituunt, rursus Ecclesiæ conjungi. **49** Pœnitentiam digne agentes, ut et ad priores gradus sæpe admitti. Pepuzenos ergo, ut qui in sanctum Spiritum blasphemant, et Montano et Priscillæ Paracleti appellationem tribuunt, dicit esse hæreticos. Novatianos autem Encratitas et Hydroparastatas, quemadmodum et ultimus secundæ synodi canon definivit, non rebaptizandos pronuntiavit, sed sancto chrismate inungendos, et sic esse sacramentorum participes, et existentes episcopos in suos thronos suscipiendos. Et sunt Encratitæ quidem, qui nuptias rejiciunt, et eas Satanæ esse dicunt, et omnem animatorum esum prohibent. Novatiani qui et Cathari dicti sunt, a Novato quodam Romano uomen sortiti sunt, qui bigamus abhorrebat; et pœnitentiam non admitteret. Hydroparastatæ autem, qui aquam pro vino Deo offerebant, et nuptias fornicationem appellabant.

ZONAR. De Novatianis, an eos baptizari oporteret quæstio proposita fuit. Hi namque Catharos seipsos nominabant. De hoc igitur, inquit sanctus, prius quoque dictum fuit. Quod vero ante dictum est, videtur colligi ex iis verbis, Recte admonuisti, sequendas esse cujusque regionis consuetudines, et quod varia de ipsorum baptismate fuere sancita. Alii siquidem, inquit, aliter locuti sunt, de ratione ipsos, si se obtulerint, admittendi, ac sententiis divisi sunt. Hæc quidem magnus habet Basilus. Cæterum postremus secundæ synodi canon non iterum baptizandos, sed sancto chrismate tantum modo inungendos esse decernit. Hunc igitur omnino tenere oportet, quod et recentior est canon, et synodicus, isque a synodo œcumenica editus.

Pepuzenorum autem baptismus, nullam mihi habere rationem videtur, et miratus sum quomodo hoc magnum Dionysium, qui fuit canonicus, fatuit.

Hoc loco magnus Basilius, quid hæresis, quid schisma, et quid parasynagoga sit, docet, ac hæreticorum quidem baptismum plane damnatum fuisse, schismaticorum vero admissum. Qui vero parasynagogas seu illicitos conventus agerent, si digna pœnitentia converterentur, Ecclesiæ rursum adjungi, atque ita Ecclesiæ adjungi, ut ad eandem quoque gradus sæpe, id est quandoque admitterentur. Pepuzenos porro, quippe qui aperte hæretici essent, si se Catholicæ Ecclesiæ sistant, baptizandos esse demonstrat. Qui enim juxta nobis tradita baptizati non sunt, videlicet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ne baptizati quidem esse videntur. Quo modo vero ex Ecclesiæ catholicæ traditione baptizatus fuerit qui Montanum, et Priscillum Paracletum nominabat? Catharos autem, ait, et Encratitas, et Hydroparastatas, visum est Cypriano, et Firmiliano nostro (nostrum scilicet Firmilianum appellat, quippe qui Cæsareæ episcopus fuerit) universos horum baptizari. Carthagine siquidem, cujus episcopus erat Cyprianus, habita synodo omnium antiquissima decretum est ut omnes tum hæretici, tum schismatici ad Ecclesiam accedentes baptizarentur: quamvis enim in nulli dogmate schismatici decipiantur, tamen quoniam a corpore Ecclesiæ abrupti sunt, permanentem in ipsis Spiritus sancti gratiam amplius non habent. Quod igitur non habent ipsi, quoniam modo aliis communicabunt? Sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, Catharorum baptismum admitti prudenti consilio quibusdam placuit, admittimus. Secunda quoque œcumenica synodus, ut antea dictum est, admittendum censuit. De Encratitis vero, ipsorum baptismum minime admitti oportere asserit. Utendum vero ait consuetudine, ac sequi oportere Patres, qui res nostras administrant, ne ob nimium rigorem sequeiores eos ad catholicam Ecclesiam accedendam reddamus. Neque vero eo quod illi nostrum baptismum servent, nos quoque veredantes, 50 illorum servare oportet. Nec enim debemus gratias ipsis referre, sed exactam servare diligentiam. Interea vero, qui ex ipsis ad nos adveniunt, sancto, inquit, chrismate inungantur, ac ita sacris mysteriis communicent. Encratarum porro opinio hæc fuit. Ab omni re animalia abstinebant, ac nuptias recusabant, Sathanicas illas nominantes. Præterea Marcionis quoque opiniones tenere dicuntur. Quoniam vero, inquit, admisimus jam in cathedram episcoporum hunc, et illum, qui ex illorum numero sunt, Encratarum videlicet, haud licet nobis amplius ab Ecclesia segregare, ac secernere, qui illorum ordinis sunt adjuncti, qui eadem nimirum cum ipsis sentiunt. Admissis namque ipsorum episcopis, veluti canonem et typum cæteros quoque admittendi per eos edidimus.

ARIST. Hæreticus est, qui circa fidem errat: qui vero circa medicabilem aliquam quæestionem, schismaticus: immorigeri vero, qui congregant

Ἐνευθθα ὁ μέγας Βασίλειος· διδάσκει τί ἐστὶν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγή, καὶ τὸ μὲν τῶν αἵρετικῶν φησὶ βάπτισμα παντελῶς ἀθετεῖσθαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων παραδέχεσθαι. Τοὺς δὲ παρασυναγωγίτας συνάπτεισθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιστρέφοντα; ἐν μετανοίᾳ ἀμολόγη· καὶ τοσοῦτον συνάπτεισθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν πολλακίς, ἀντὶ τοῦ, ἐστὶν ὅτε, παραδέχεσθαι αὐτοὺς βαθμῶν. Τοὺς δὲ Πεπουζηνούς προδήλως ὄντα; αἵρετικούς βαπτίζεσθαι ἀποφαίνεται, προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ γὰρ μὴ εἰς τὰ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες, ἦγουν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἐδοκίμοι βαπτισθῆναι. Πῶς δὲ κατὰ τὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν ἐβάπτισεν ἂν ὁ Παράκλητον τὸν Μοντανὸν ὀνομάζων καὶ τὴν Πρισκίλλαν; Τοὺς δὲ Καθαρούς, φησὶ, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε τοῖς περὶ Κυπριανὸν, καὶ Φιρμιλιανὸν τὸν ἡμέτερον (οἰκοῦνται δὲ τὸν Φιρμιλιανὸν, ὡς τῆς Καισαρείας γεγονότα ἐπίσκοπον), πάντας ἀναβαπτίζεσθαι. Ἐν γὰρ τῇ Καρχηδόνι, ἧ; ἐπίσκοπος ἦν ὁ Κυπριανός, συνόδου συστάσης ἀρχαιοτέρως πασῶν, ἔδοξε πάντας τοὺς τε αἵρετικούς, τοὺς τε σχισματικούς, βαπτίζεσθαι προσίοντας τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ γὰρ μὴ περὶ δόγμα οἱ σχισματικοὶ σφάλονται, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπερβάρησαν, οὐκέτι ἔχουσιν αὐτοῖς; παραμένουσιν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ γοῦν οὐκ ἔχουσι, πῶς ἄλλοις αὐτοῦ μεταδώσουσιν; Ἄλλ' ὅμως φησὶν ὁ μέγας οὗτος ὁ Πατὴρ ὅτι, ἐπεὶ τισὶν ἔδοξε δὲ οἰκονομίαν τὸ τῶν Καθαρῶν βάπτισμα δεχεσθαι, ἔστω δεκτὸν. Καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμένη συνόδος, ὡς προείρηται, δεκτὸν αὐτὸ ἤγησαστο. Περὶ δὲ Ἐγκρατιτῶν φησὶν ὡς οὐκ ἔδει τὸ αὐτῶν βάπτισμα δεχεσθαι. Χρηστέον δὲ, φησὶ, τῷ ἔθει, καὶ ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασιν Πατέρασιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ὀνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσωμεν εἰς τὸ προσέρχεσθαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐχ ὅτι δὲ φησὶ φυλάσσομεν ἐκεῖνοι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, δεῖ καὶ ἡμᾶς δυσωπουμένους; τὸ ἐκείνων φυλάσσειν. Οὐ γὰρ ὀφείλομεν χάριτας ἀντιδιδόναι αὐτοῖς; ἀλλὰ τηρεῖν τὴν ἀκρίβειαν. Τέως δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐξ αὐτῶν· χρισθώσαν, φησὶ, τῷ ἁγίῳ μύρω, καὶ οὕτω τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνετωσαν. Ἡ δὲ τῶν Ἐγκρατιτῶν δόξα τοιαύτη ἦν· ἐμφύχου παντός ἀπέχοντο, καὶ τὴν γάμον ἠρνούντο, τοῦ Σατανᾶ καλοῦντες αὐτὴν· λέγονται δὲ φρονεῖν καὶ τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὅτι δὲ, φησὶν, ἐδεξάμεθα ἤδη εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων τόνδε καὶ τόνδε, ἐξ ἐκείνων ὄντας, τῶν Ἐγκρατιτῶν δηλαδὴ, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς τῷ τάγματι ἐκείνων συνημένους· ἦγουν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐκείνοισ. Δεξάμενοι γὰρ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, κανόνα καὶ τύπον ὡσπερ ἐθέμεθα δεῖ ἐκείνων, καὶ τοὺς λοιποὺς δεχεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Αἵρετικὸς ἐστὶν ὁ κατὰ τὴν πίστιν ἄλλότριος; ὁ δὲ κατὰ τὴν λατρίαν ζήτημα σχισματικὸς. Οἱ δὲ συάγοιτες ἀνυπότακτοι τοῖς τοῖς ἡ ἐκείνους παρα-

συνάγωγοι. Τὸ ἐξ αἱρετικοῦ βάπτισμα ἔδεικτον· ἀκτὸν δὲ τὸ ἀποσχίστου καὶ παρασυναγωγίου. Παράκλητον οἱ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσι· ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν βαπτιζόμενοι ἀβάπτιστοι. Τὸ τῶν Καθαρῶν καὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἐγκρατιῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἄδεικτον, διὰ τὸ ἐπιλείπειν τούτοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὐκ οἰκονομίας χάριν ἔστι.

A hos vel istos, sunt parasynagogi. Baptisma ab hæretico celebratum, non recipiendum : recipiendum vero quod a schismatico vel parasynagogo celebratur. Pepuzeni Montanum nominarunt Paracletum, quapropter qui in eum baptizantur, non sunt baptizati. Catharorum et Hydroparastatarum, atque Encratitarum baptisma etiamsi non sit recipiendum, propter Spiritus sancti apud eos defectum, nihilominus œconomix causa suscipiatur.

Οἱ μὴ κοινωνοῦντες τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τρία διαιροῦνται· εἰς αἱρετικούς, εἰς σχισματικούς, καὶ παρασυναγωγίους. Καὶ αἱρετικοὶ μὲν εἰσιν οἱ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως παντελῶς ἀπαλωτριώσαντες ἑαυτοὺς· ὡς οἱ Πεπουζηνοὶ, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ μὲν γὰρ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν παράκλητον ὀνομάζουσι, καὶ τὰς συναφθείσας αὐτῷ πορνικῶς δύο γυναῖκας, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν, ὡς προφήτιδας ἔχουσι. Τοὺς γάμους ἀδιεφθίμως λύουσι· τὸ Πάσχα δ' ἀστρέφουσι· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ὁμοουσίου Θεότητος εἰς ἓν συγχέουσι πρόσωπον, καὶ ἕτερα τινὰ ἀσεβῆ τοιαῦτα φρονοῦσιν. Οἱ δὲ Μανιχαῖοι δύο ἀρχὰς εἰσάγουσιν ἑναντίας, καὶ ἰσοσθενεῖς· καὶ τὴν μὲν φωτὸς δοξάζουσιν εἶναι παραίτιον, τὴν δὲ σκότους. Καὶ ἥλιον καὶ σελήνην θεοποιοῦνται· καὶ τὸν δαίμον τῆς ὕλης προσαγορεύουσιν ἄρχοντα· καὶ τὸν γάμον νομοθεσίαν καλοῦσι τοῦ δαίμονος· καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους μεταθέσιν ἀνάμνημα κρίνουσι· καὶ τὸν Κύριον οὐδὲν ἀνθρώπινον εἰληφέναι σαρκωθέντα δοξάζουσι· καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μὴ τῇ ἀληθείᾳ γενόμενα, διασύρουσι· καὶ μύρια ἄλλα ἀσεβῆ δογματίζουσι. Οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς σαρκὸς ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάστασιν· τὴν παλαιὰν ἀθετοῦσι Διαθήκην, τοὺς προφήτας ἀναγινώσκοντες καὶ πρὸς τὴν αἰσθησὶν αὐτῶν τούτους μεθερμηνεύοντες, μυθολογίας τινὰς ἀναπλάττουσι· καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσι τὴν σάρκα κατενεγκεῖν, καὶ ὡς διὰ σωλήνος, διελθεῖν τῆς Παρθένου· καὶ ἄλλα τοιαῦτα βλάσφημα ληρωδοῦσιν. Οἱ δὲ Μαρκιωνισταὶ εἰσιν οἱ Μασσαλιανοὶ, οἱ καὶ Εὐχίται ἑρμηνευόμενοι· οἵτινες πολυκέφαλον καὶ πολυῦνον τὴν ἀρεσὶν ἔχουσι. Οὗτοι γοῦν πάντες τῆς αἵρέσεως αὐτῶν μεταστραφέντες, καὶ τῇ ἀμωμήτῳ πίστει προσελθόντες, βαπτίζονται, διὰ τὸ ἀθετεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὸ βάπτισμα αὐτῶν. Σχισματικοὶ δὲ εἰσιν οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες· ὡς οἱ Δονατισταὶ, καὶ οἱ λεγόμενοι Καθαροί, καὶ οἱ Ὑδροπαραστάται, καὶ οἱ Ἐγκρατίται. Οὗτοι γὰρ, εἰ ἐπιστρέψουσι πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰς αἵρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίσουσιν, ὡς βεβαπτισμένοι παραδειχθήσονται, καὶ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. Παρασυναγωγοὶ δὲ εἰσιν οἱ κατακριθέντες ἐπὶ τισὶν πταίσμασιν ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, καὶ μετακινήθεντες τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς ἀθετικῶς ἐκδικήσαντες, τὴν προεδρίαν, καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ θυσιαστήριον κηθάμενοι ἕτερον, καὶ τῆς γνώμης αὐτῶν γενέσθαι τινὰς παραπεισαντες, ὥστε συνακολουθήσαι αὐτοῖς,

Qui cum Ecclesia catholica non communicant, in tria genera dividuntur, in hæreticos, in schismaticos, et parasynagogos. Et hæretici quidem sunt illi, qui sese a fide in Deum omnino abalienarunt, ut Pepuzeni, Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, et multi alii. Pepuzeni enim Montanum nominant Paracletum, et duas mulieres adulterio ei conjunctas Priscillam et Maximillam pro prophetissis habent. Nuptias indifferentem solvunt, Pascha pervertunt, tres consubstantialis Deitatis subsistentias in unam personam confundunt, et alia quædam istiusmodi impia sentiunt. Manichæi autem duo principia introducunt contraria, et æquali potentia prædita, et unum quidem lucis causam esse opinantur, alterum autem tenebrarum. Solem et lunam deos faciunt, et diabolum materiæ principem appellant et nuptias dæmonis præceptum vocant, et ad egenos distributionem flagitium judicant, et Dominum incarnatum nihil humanum assumpsisse arbitrantur, et crucem, et mortem et resurrectionem ut non vere facta elevant, et quamplurima impia docent. Valentiniani autem carnis resurrectionem negant, vetus Testamentum rejiciunt, prophetas legentes et ad suam perceptionem eos interpretantes, mythologias quasdam effugunt, et Christum a cælo carnem attulisse, et Virginem tanquam per canalium transiisse dicunt, et alia nonnulla istiusmodi blasphemia delirantes proferunt. Marcionistæ vero sunt qui Mascaliani et Euchitæ interpretantur, quorum hæresis multiformis est et multinominis. Hi itaque omnes ab hæresi sua conversi, et ad rectam fidem accedentes, baptizantur, quia eorum baptisma a nobis pro nihilo ducitur. Schismatici autem sunt, qui ab Ecclesia sese absciderunt, ut Donatistæ, et qui Cathari dicuntur, et Hydroparastatæ, et Encratitæ. Hi enim si ad catholicam redeant Ecclesiam, et hæreses suas anathematizent, ut baptizati admittentur, et solo sancto chrismate ungentur. Parasynagogi autem sunt episcopi aut presbyteri qui ob crimina aliqua condemnati, et ministerio sacro moti, et canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, præsentiam, et liturgiam, et altare **51** aliud struxerunt, et aliis suæ esse sententiæ persuaserunt, ut ipsos sequantur, et catholicam deserant Ecclesiam. Tales enim penitentiam agentes et memorabili resipiscencia et conversione meliores evadentes, Ecclesiæ iterum, ut unum corpus, conjunguntur.

Hoc loco magnus Basilius, quid hæresis, quid schisma, et quid parasynagoga sit, docet, ac hæreticorum quidem baptismum plane damnatum fuisse, schismaticorum vero admissum. Qui vero parasynagogas seu illicitos conventus agerent, si digna pœnitentia converterentur, Ecclesiæ rursum adjungi, atque ita Ecclesiæ adjungi, ut ad eandem quoque gradus sæpe, id est quandoque admitterentur. Pepuzenos porro, quippe qui aperte hæretici essent, si se Catholicæ Ecclesiæ sistant, baptizandos esse demonstrat. Qui enim juxta nobis tradita baptizati non sunt, videlicet in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti, ne baptizati quidem esse videntur. Quo modo vero ex Ecclesiæ catholicæ traditione baptizatus fuerit qui Montanum, et Priscillam Paracletum nominabat? Catharos autem, ait, et Encratitas, et Hydroparastatas, visum est Cypriano, et Firmiliano nostro (nostrum scilicet Firmilianum appellat, quippe qui Cæsareæ episcopus fuerit) universos iterum baptizari. Carthagine siquidem, cujus episcopus erat Cyprianus, habita synodo omnium antiquissima decretum est ut omnes tum hæretici, tum schismatici ad Ecclesiam accedentes baptizarentur: quamvis enim in nulli dogmate schismatici decipiantur, tamen quoniam a corpore Ecclesiæ abrupti sunt, permanentem in ipsis Spiritus sancti gratiam amplius non habent. Quod igitur non habent ipsi, quoniam modo aliis communicabunt? Sed tamen, quandoquidem, inquit hic magnus Pater, Catharorum baptismum admitti prudenti consilio quibusdam placuit, admittimus. Secunda quoque œcumenica synodus, ut antea dictum est, admittendum censuit. De Encratitis vero, ipsorum baptismum minime admitti oportere asserit. Utendum vero ait consuetudine, ac sequi oportere Patres, qui res nostras administrant, ne ob nimium rigorem sequeiores eos ad catholicam Ecclesiam accedendam reddamus. Neque vero eo quod illi nostrum baptismum servent, nos quoque vereducantes, 50 illorum servare oportet. Nec enim debemus gratias ipsis referre, sed exactam servare diligentiam. Iuterea vero, qui ex ipsis ad nos adeunt, sancto, inquit, chrismate inungantur, ac ita sacris mysteriis communicent. Encratarum porro opinio hæc fuit. Ab omni re autmata abstinebant, ac nuptias recusabant, Satanas illas nominantes. Præterea Marcionis quoque opiniones tenere dicuntur. Quoniam vero, inquit, admisimus jam in cathedram episcoporum hunc, et illum, qui ex illorum numero sunt, Encratarum videlicet, haud licet nobis amplius ab Ecclesia segregare, ac secernere, qui illorum ordini sunt adjuncti, qui eadem nimirum cum ipsis sentiunt. Admissis namque ipsorum episcopis, veluti canonem et typum cæteros quoque admittendi per eos edidimus.

ΑΙΣΤ. Ηæreticus est, qui circa fidem errat: qui vero circa medicabilem aliquam quæstionem, schismaticus: immorigeri vero, qui congregant

Ἐνταῦθα ὁ μέγας Παῦλιος· διδάσκει τί ἐστὶν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγὴ, καὶ τὸ μὲν τῶν αἵρετικῶν φησὶ βάπτισμα παντελῶς ἀθετεῖσθαι, τὸ δὲ τῶν ἀποσχισάντων παραδέχεσθαι. Τοὺς δὲ παρασυναγωγὰς συνάπτεισθαι πάλιν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιστρέφοντα; ἐν μετανοίᾳ ἀξιολόγῃ· καὶ τοσοῦτον συνάπτεισθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε καὶ εἰς τὸν αὐτὸν πολλαίκις, ἀντὶ τοῦ, ἐστὶν ὅτι, παραδέχεσθαι αὐτοὺς βαθμῶν. Τοὺς δὲ Πεπουζηνούς προδήλως ὄντα; αἵρετικούς βαπτίζεσθαι ἀποφαίνεται, προσερχομένους τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οἱ γὰρ μὴ εἰς τὰ παραδεδομένα ἡμῖν βαπτισθέντες, ἦγουν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἄγιον Πνεῦμα, οὐδὲ θεοκύσι βαπτισθῆναι. Πῶς δὲ κατὰ τὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας παράδοσιν ἐβάπτισεν ἂν ὁ Παράκλητον τὸν Μοντανὸν ὀνομάζων καὶ τὴν Πρισκίλλαν; Τοὺς δὲ Καθαροὺς, φησὶ, καὶ Ἐγκρατίτας, καὶ Ὑδροπαραστάτας, ἔδοξε τοῖς πατρὶ Κυπριανῶν, καὶ Φιρμιλιανῶν τὸν ἡμέτερον (οἰκειοῦται δὲ τὸν Φιρμιλιανὸν, ὡς τῆς Καισαρείας γεγονότα ἐπίσκοπον), πάντας ἀναβαπτίζεσθαι. Ἐν γὰρ τῇ Καρχηδόνι, ἣ; ἐπίσκοπος ἦν ὁ Κυπριανός, συνόδου συστάσης ἀρχιεπίσκοπος πασῶν, ἔδοξε πάντας τοὺς τε αἵρετικούς, τοὺς τε σχισματικούς, βαπτίζεσθαι προσίόντας τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ γὰρ μὴ περὶ δόγμα οἱ σχισματικοὶ σφίλλονται, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπερβάρησαν, οὐκέτι ἔχουσιν αὐτοῖς παραμένουσιν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὅ γοῦν οὐκ ἔχουσι, πῶς ἄλλοις αὐτοῦ μεταδώσουσιν; Ἄλλ' ὁμοῦ φησὶν ὁ μέγας οὗτος ὁ Πατὴρ ὅτι, ἐπεὶ τισὶν ἔδοξε δ' οἰκονομίαν τὸ τῶν Καθαρῶν βάπτισμα δεχεσθαι, ἔστω δεκτὸν. Καὶ ἡ δευτέρα οἰκουμένη συνόδος, ὡς προείρηται, δεκτὸν αὐτὸ ἠγάσαστο. Περὶ δὲ Ἐγκρατικῶν φησὶν ὡς οὐκ ἔδει τὸ αὐτῶν βάπτισμα δεχεσθαι. Χρηστέον δὲ, φησὶ, τῷ ἔθει, καὶ ἀκολουθεῖν δεῖ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς οἰκονομήσασιν Πατράσιν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀκρίβειαν, ὀκνηροτέρους αὐτοὺς ποιήσωμεν εἰς τὸ προσέρχεσθαι τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὐχ ὅτι δὲ φησὶ φυλάσσομεν ἐκεῖνοι τὸ ἡμέτερον βάπτισμα, δεῖ καὶ ἡμᾶς δυσωπουμένους τὸ ἐκεῖνων φυλάσσειν. Οὐ γὰρ ὀφείλομεν χάριτας ἀντιδιδόναι αὐτοῖς, ἀλλὰ τηρεῖν τὴν ἀκρίβειαν. Τέως δὲ οἱ προσερχόμενοι ἐξ αὐτῶν· χρισθῶσαν, φησὶ, τῷ ἁγίῳ μύρῳ, καὶ οὕτω τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνετωσαν. Ἡ δὲ τῶν Ἐγκρατικῶν δόξα τοιαύτη ἦν· ἐμψύχου παντὸς ἀπέλγυντο, καὶ τὴν γάμον ἠρνοῦντο, τοῦ Σατανᾶ καλοῦντες αὐτὴν· λέγονται δὲ φρονεῖν καὶ τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὅτι δὲ, φησὶν, ἐδεξάμεθα ἤδη εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἐπισκόπων τόνδε καὶ τόνδε, ἐξ ἐκεῖνων ὄντας, τῶν Ἐγκρατικῶν ὀφθαλμῶν, οὐκέτι δυνάμεθα διακρίνειν καὶ διαχωρίζειν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας τοὺς τῷ τάγματι ἐκεῖνων συνημένους· ἦγουν τοὺς ὁμοδόξους ἐκεῖνους. Δεξάμενοι γὰρ τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν, κανόνα καὶ τύπον ὡσπερ ἐθέμεθα δεῖ ἐκεῖνων, καὶ τοὺς λοιποὺς δεχεσθαι.

ΔΡΙΣΤ. Αἵρετικὸς ἔστι κατὰ τὴν πίστιν ἄλλότριος· ὁ δὲ κατὰ τὴν λατρίαν ζήτημα σχισματικὸς. Οἱ δὲ συλλογιστὴς ἀνυπόστατοι τοῦτους ἢ ἐκεῖνους παρα-

συνάγωγοι. Τὸ ἐξ αἱρετικοῦ βάπτισμα ἄδεκτον ἄδεδεκτον δὲ τὸ ἀποσχίστου καὶ παρασυναγωγίου. Παράκλητον οἱ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν ὀνομάζουσι· ὅθεν καὶ εἰς αὐτὸν βαπτίζονται ἀβάπτιστοι. Τὸ τῶν Καθαρῶν καὶ Ὑδροπαραστατῶν καὶ Ἐγχερατιῶν βάπτισμα, εἰ καὶ ἄδεκτον, διὰ τὸ ἐπιλεῖψαι τούτοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν, ἀλλ' οὐκ οἰκονομίας χάριν ἔστι.

Οἱ μὴ κινωνοῦντες τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τρία διαιροῦνται· εἰς αἱρετικούς, εἰς σχισματικούς, καὶ παρασυναγωγούς. Καὶ αἱρετικοὶ μὲν εἰσιν οἱ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως παντελῶς ἀπαλλοτριώσαντες ἑαυτοὺς· ὡς οἱ Πεπουζηνοὶ, οἱ Μανιχαῖοι, οἱ Οὐαλεντινιανοὶ, οἱ Μαρκιωνισταὶ, καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ μὲν γὰρ Πεπουζηνοὶ τὸν Μοντανὸν παράκλητον ὀνομάζουσι, καὶ τὰς συναφθείσας αὐτῷ πορνικῶς δύο γυναῖκας, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν, ὡς προφήτιδας ἔχουσι. Τοὺς γάμους ἀδιεφθόρως λύουσι· τὸ Πάσχα δ' ἀστρέφουσι· τὰς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς ἁμοουσίου Θεότητος εἰς ἓν συγγέουσι πρόσωπον, καὶ ἑτερά τινα ἀσεβῆ τοιαῦτα φρονοῦσιν. Οἱ δὲ Μανιχαῖοι δύο ἀρχὰς εἰσάγουσιν ἑναντίας, καὶ ἰσοσθενεῖς· καὶ τὴν μὲν φωτὸς δοξάζουσι εἶναι παραίτιον, τὴν δὲ σκότους. Καὶ ἥλιον καὶ σελήην θεοποιοῦνται· καὶ τὸν δαίμον τῆς ὕλης προσαγορεύουσι ἄρχοντα· καὶ τὸν γάμον νομοθεσίαν καλοῦσι τοῦ δαίμονος· καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους μετάδοσιν ἀνόμημα κρίνουσι· καὶ τὸν Κύριον οὐδὲν ἀνθρώπινον εἰληφέναι σαρκωθέντα δοξάζουσι· καὶ τὸν σταυρὸν, καὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μὴ τῇ ἀληθείᾳ γενόμενα, δασύρουσι· καὶ μύρια ἄλλα ἀσεβῆ δογματίζουσι. Οἱ δὲ Οὐαλεντινιανοὶ τῆς σαρκὸς ἀπαγορεύουσι τὴν ἀνάστασιν· τὴν παλαιὰν ἀθετοῦσι Διαθήκην, τοῖς προφήταις ἀναγιγνώσκοντες καὶ πρὸς τὴν αἰσθησιν αὐτῶν τούτους μεθερμηνεύοντες, μυθολογίας τινὰς ἀναπλάττουσι· καὶ τὸν Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ λέγουσι τὴν σάρκα κατενεγκεῖν, καὶ ὡς διὰ σωτῆρος, διεθεσθῆ τῆς Παρθένου· καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα βλάσφημα ληρωδοῦσιν. Οἱ δὲ Μαρκιωνισταὶ εἰσιν οἱ Μασσαλιανοὶ, οἱ καὶ Εὐχίται ἐρμηνεύομενοι· οἵτινες πολυκέφαλον καὶ πολυώνυμον τὴν αἴρσιν ἔχουσι. Οὗτοι γοῦν πάντες τῆς αἰρέσεως αὐτῶν μεταστραφέντες, καὶ τῇ ἀνωμότητι πίστει προσελθόντες, βαπτίζονται, διὰ τὸ ἀθετεῖσθαι παρ' ἡμῶν τὸ βάπτισμα αὐτῶν. Σχισματικοὶ δὲ εἰσιν οἱ τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοὺς ἀποστήσαντες· ὡς οἱ Δονατισταὶ, καὶ οἱ λεγόμενοι Καθαροί, καὶ οἱ Ὑδροπαρασταταί, καὶ οἱ Ἐγχερατίται. Οὗτοι γὰρ, εἰ ἐπιστρέψουσι πρὸς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰς αἰρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίσουσιν, ὡς βεβαπτισμένοι παραδεχθήσονται, καὶ μόνῃ τῷ ἁγίῳ μύρῳ χρισθήσονται. Παρασυναγωγοὶ δὲ εἰσιν οἱ κατακριθέντες ἐπὶ τισὶν ἡταιμασίαις ἐπίσκοποι, ἢ πρεσβύτεροι, καὶ μετακινήθεντες τῆς λειτουργίας, καὶ μὴ ὑποκύψαντες τοῖς κανόσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς αὐθεντικῶς ἐδικήσαντες, τὴν προεδρίαν, καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ θυσιαστήριον

A hos vel istos, sunt parasynagogi. Baptisma ab hæretico celebratum, non recipiendum : recipiendum vero quod a schismatico vel parasynagogo celebratur. Pepuzeni Montanum nominantur Paracletum, quapropter qui in eum baptizantur, non sunt baptizati. Catharorum et Hydroparastatarum, atque Encratitarum baptisma etiamsi non sit recipiendum, propter Spiritus sancti apud eos defectum, nihilominus œconomix causa suscipiatur.

Qui cum Ecclesia catholica non communicant, in tria genera dividuntur, in hæreticos, in schismaticos, et parasynagogos. Et hæretici quidem sunt ii, qui sese a fide in Deum omnino abalienarunt, ut Pepuzeni, Manichæi, Valentiniani, Marcionistæ, et multi alii. Pepuzeni enim Montanum nominant Paracletum, et duas mulieres adulteri ei conjunctas Priscillam et Maximillam pro prophetissis habent. Nuptias indifferenter solvunt, Pascha pervertunt, tres consubstantialis Deitatis subsistentias in unam personam confundunt, et alia quædam istiusmodi impia sentiunt. Manichæi autem duo principia introducunt contraria, et æquali potentia prædita, et unum quidem lucis causam esse opinantur, alterum autem tenebrarum. Solem et lunam deos faciunt, et diabolum materiæ principem appellant et nuptias dæmonis præceptum vocant, et ad egenos distributionem flagitium judicant, et Dominum incarnatum nihil humanum assumpsisse arbitrantur, et crucem, et mortem et resurrectionem ut non vere facta ele-

C vant, et quamplurima impia docent. Valentiniani autem carnis resurrectionem negant, vetus Testamentum rejiciunt, prophetas legentes et ad suam perceptionem eos interpretantes, mythologias quasdam effingunt, et Christum a cælo carnem attulisse, et Virginem tanquam per canalem transiisse dicunt, et alia nonnulla istiusmodi blasphema delirantes proferunt. Marcionistæ vero sunt qui Massaliani et Euchitæ interpretantur, quorum hæresis multiformis est et multinominis. Hi itaque omnes ab hæresi sua conversi, et ad rectam fidem accedentes, baptizantur, quia eorum baptisma a nobis pro nihilo ducitur. Schismatici autem sunt, qui ab Ecclesia sese absciderunt, ut Donatistæ, et qui Cathari dicuntur, et Hydroparastatæ, et Encratitæ. Hi enim si ad catholicam redeant Ecclesiam, et hæreses suas anathematizent, ut baptizati admittentur, et solo sancto chrismate ungentur. Parasynagogi autem sunt episcopi aut presbyteri qui ob crimina aliqua condemnati, et ministerio sacro moti, et canonibus non auscultantes, sed se cum auctoritate defendentes, præsentiam, et liturgiam, et altare

D aliud struxerunt, et aliis esse sententiæ persuaserunt, ut ipsos sequantur, et catholicam deserant Ecclesiam. Tales enim penitentiam agentes et memorabili resipiscentia et conversione meliores evadentes, Ecclesiæ iterum, ut unum corpus,

τινὰς παραπέσαντες, ὥστε συνακαλουθῆσαι αὐτοῖς,

καὶ τὴν καθολικὴν καταλείπειν Ἐκκλησίαν. Οἱ τοιοῦτοι γὰρ, μεταμελήντες, καὶ μετανοοῦν ἀξιόλογον, καὶ ἐπιστροφῇ βελτιωθέντες, συνάπτονται πάλιν, ὡς ἐν σῶμα, τῇ Ἐκκλησίᾳ.

CANON II.

A

Quæ de industria fetum corrumpit, cædis pœnas luat.

Formati autem vel informis subtilitas a nobis non attenditur : hic enim, non solum quod nasciturum fuit, vindicatur, sed etiam ipsa quæ sibi insidias paravit, quoniam ut plurimum ejusmodi inceptis una quoque mulieres intereunt. Ei autem accedit fetus quoque interitus, alia cædes, eorum quidem, qui hæc audent, existimatione. Oportet autem non usque ad obitum eorum confessionem extendere, sed post deconi annorum mensuram admittere. Desinere autem non tempore, sed modo pœnitentiæ medicinam.

BALS. De iis quæ fornicantur, et suos fetus perimunt medicamentis, vel aliquo alio modo, dictum est in cap. x, tit. 13, præsentis operis, et in canone 21 synodi Ancyranæ. Præsens autem canon decernens, eas quæ tale quid agunt, homicidarum pœnis subjici, adjicit non esse differentiam ullam abortivi fetus : sive enim est informe, quod abortu abjectum est, sive formatum, et quod habet hominis characterem, eadem est ratio. Hoc autem dictum est propter eos, qui dicunt, quod, quoniam semen in matricem dejectum non statim formatur in hominem, sed prius quidem sit sanguis, deinde in carnem humanam concrevit, deinde effingitur, et formatur in membra et partes, non sit cæcis, quando abortio facta fuerit fetus, qui nondum est formatus. Præterea adjicit sanctus, quod non solum propter fetus interitum sit cædis vindictio, sed etiam propter insidias, quas sibi paravit mulier gravida. Ut plurimum enim matres quoque una pereunt propter ejectionem. Pœna autem, inquit, ne extendatur usque ad finem vitæ ejus quæ cædem perpetravit, sed in decem annos. Porro tale quoque tempus licet sit a canone constitutum, oportet tamen medicinam, non tempore, sed modo circumscribi : scilicet si quæ peccavit quidem, pœnitentiam asperrari videatur, non solum decennium finietur, sed etiam augetur. Sed si serio agat pœnitentiam, decennium quoque minuetur. Atque hæc quidem præsens canon. Tu autem lege can. 91 syn. in Trullo, et quæ in eo sunt, et finem canonis 8 præsentis epistolæ : et scies quod non solum quæ fetum in utero corrumpit, subjicitur canonico homicidæ supplicio, sed etiam quæ dat venena fetus perimentia, et quæ habet, et quæ accepit, etiamsi fetum non peremerit. Cum autem præsens canon hanc mulierem decenniali supplicio puniat consequenter canoni 21 Ancyranæ synodi, et can. 56 sancti Basilii sic aperte dicentis : Qui non sponte interfecit, annis undecim non sit sacramentorum particeps; dicunt quidam involuntariam cædem perpetrare eam, quæ data opera fetum, qui erat in utero, corrumpit. Mihi autem videtur, eam voluntariam quoque cædem perpetrare, ut hoc ex fine

KANON B.

Φοίρασα κατ' ἐπιτήδευσιν, φόνου δίκην ὀπέχει· ἀκριβολογία δὲ ἐκμεμορφωμένου καὶ ἀνεξικονίτου παρ' ἡμῖν οὐκ ἔστιν. Ἐνταῦθα γὰρ ἐκδικεῖται· οὐ μόνον τὸ γεννηθὸς ἴμενον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἑαυτῇ ἐπιβουλεύσασα, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναποθνήσκουσι ταῖς τοιαύταις ἐπιχειρήσεσιν αἱ γυναῖκες. Πρόδοσι δὲ τούτῳ καὶ ἡ φθορὰ τοῦ ἐμβρύου, ἕτερος φόνος κατὰ γε τὴν ἐπίλοιπὴν τῶν ταῦτα τολμώντων· δεῖ μὲντοι μὴ μέχρι τῆς ἐξόδου παρατείνειν αὐτῶν τὴν ἐξομολόγησιν, ἀλλὰ δέχεσθαι μετὰ τὸ μέτρον τῶν δέκα ἐτῶν· ὀρίξειν δὲ μὴ χρόνον, ἀλλὰ τρόπον τὴν τῆς μετανοίας θεραπείαν.

BALS. Περὶ τῶν πορνευσουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ κατ' αὐτὰς ἐμβρυα διὰ φαρμάκων ἢ ἄλλως πως, εἴρηται ἐν τῷ δεκάτῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἰγ' τίτλου τοῦ παρόντος συνάδικου, καὶ ἐν τῷ κα' κανόνι τῆς ἐν Ἀγκυρᾷ συνόδου. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν, διορίζομενος τὰς τοιοῦτόν τι ποιοῦσας τοῖς τῶν φονέων ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι, προστεθῆσι μὴ εἶναι διαφορὰν τοῦ ἀμδλωμάτος. Κἀν γὰρ ἀμόρφωτόν ἐστι τὸ ἀμδλωθὲν, κἀν μεμορφωμένον καὶ χαρακτηῖρα ἔχον ἀνθρώπου, ὁ αὐτὸς λόγος ἐστὶ. Τοῦτο δὲ ἐβρέθη διὰ τοὺς λέγοντας ὡς, ἐπὶ τὸ σπέρμα, τῇ μήτρῳ καταβαλλόμενον, οὐκ ἀπεντεῦθεν εἰδοποιεῖται εἰς ἀνθρώπον, ἀλλὰ πρότερον μὲν ἐξαίματοῦται, εἶτα εἰς σάρκα πηγνυται ἀνθρωπίνην, εἶτα ἐξικονίζεται καὶ διατυπύεται εἰς μέλη καὶ μόρια· οὐ γίνεται **C** φόνος, ὅταν ἀμδλωθῇ τὸ ἐμβρυον, τὸ μήπω εἰδοποιηθῆν. Ἐπιπροστεθῆσιν ὁ ἅγιος ὡς οὐ μόνον διὰ τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν ἢ τοῦ φόνου ἐκδίκησις γίνεται, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τῆς κυοφορουμένης. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ συναπλόωνται καὶ αἱ μητέρες διὰ τὴν ἀποβολήν. Τὸ δὲ ἐπιτιμίον φησι μὴ παρεκτείνεσθαι μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῆς τῆς τὸν φόνον ἀμαρτούσης, ἀλλὰ ἐν δέκα ἔτεσι. Καὶ ὁ τοιοῦτος δὲ χρόνος, κἀν κεκαίνισται, ἀλλὰ χρὴ τὴν θεραπείαν μὴ χρόνον, ἀλλὰ τρόπον περιγράφεσθαι. Ἦγουν, εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετέπειτα ἢ ἀμαρτούσα, οὐ μόνον ἡ δεκαετία περιωρίζεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιτιμηθήσεται· εἰ δὲ σπουδαίως, καὶ ἡ δεκαετία κολοθωθήσεται. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ παρῶν κανὼν. Σὺ δὲ ἀνάγνωσον καὶ τὸν 56' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ τέλος τοῦ ἡ' κανόνος τῆς παρούσης ἐπιστολῆς· καὶ μάθης ὡς οὐ μόνον ἡ φοίρασα τὸ ἐμβρυον ὀπόκειται τῷ κανονικῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ, ἀλλὰ καὶ ἡ διδοῦσα ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, καὶ ἡ ἔχουσα, καὶ ἡ λαβοῦσα, κἀν μὴ φονεύσῃ τὸ ἐμβρυον. Τοῦ δὲ παρόντος κανόνος διὰ ἐπιτιμίον δεκαετίας κολάζοντος· τὴν τοιαύτην γυναῖκα ἀκολουθῶν· τῷ κα' κανόνι τῆς ἐν Ἀγκυρᾷ συνόδου, καὶ τοῦ 57' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου λέγοντος· οὕτω βητῶς, Ὁ ἀκυσίως φονεύσας ἑνδεκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιόσμάτων· λέγουσι τινες ἀκούσιον φόνον ἀμαρτάνειν τὴν φοίρασαν κατ' ἐπιτήδευσιν τὸ παρὰ ταύτης

ἐγκυμονούμενον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ἐκουσίον μὲν καὶ ταύτην φόνον πλημμελεῖν, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ἡ' κανόνος, καὶ εἰς τόπον μᾶλλον αὐτοφρονετοῦ ἐαυτὴν καθίστασθαι, ἢ ἐκ τοῦ τοιοῦτου τρόπου τελευτήσει· μὴ ὑποκείσθαι δὲ φόνου ἐκουσίου ἐπιτιμίῳ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐν φύσει τὸ κυοφορούμενον, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως κακῆς μελετηθῆναι τὸν φόνον, ἀλλὰ διὰ φόβον οὐκ ἀγενῆ, γυνέως τυχόν ἢ ἐσπότης, ἢ ἄλλου τινὸς· κίνδυνον ἀπιλοῦντος. Ὅτι δὲ διαφθορὰ ἐστὶ τοῦ κυοφορούμενου, καὶ τοῦ εἰς φῶς ἐξεληθέντος· βρέφους, δῆλόν ἐστιν ἀπὸ τῆς βίβλου τῆς Ἐξόδου· φησὶ γὰρ ἡ τοιαύτη Μωσαϊκὴ βίβλος· Ἐὰν μάχωνται δύο ἄνδρες, καὶ πατάξωσι γυναῖκα ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξεικονισμένον, ἐξ ἡμίμου ζημιωθήσεται καθὼς ἂν ἐπιβάλλῃ ἄνηρ τῆς γυναίκος. Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς· καὶ ἀπὸ τοῦ γ' κανόνος, καὶ τοῦ νβ' κανόνος. Φησὶ γὰρ τὴν ἀμελήσαντα τοῦ κυήματος· ὡς ἐπὶ φόνῳ κρῖνεσθαι. Ἄλλὰ μὴ ἢ κατὰ ἀμέλειαν ἀποβαλλομένη τὸ ἐμβρυον ὡς φονεύτρια ἐμβρυον αὐτῆς, οὐχ ὑπόκειται ἐπιτιμίοις φονέων

ZONAR. Ἀθήρα γυναῖκες τινες ἀνδράσι συμφθειρόμεναι, συλλαμβάνουσι· φέβω δὲ γυνέων ἴσως ἢ δεσποτῶν, ἢ ἐτέρων τινῶν, ἐπιτηδέουσι τῶν ἐμβρύων ἀποβολὴν, φαρμάκων τινῶν πόσει, ἢ καὶ τρόποις ἐτέροις, καὶ φθείρουσιν αὐτά· τὰς οὖν τοῦτο ποιοῦσας, ὡς φόνον τολμησάσας· ἐπιτιμᾶσθαι ὀρίζεται. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἀποβιλλόμενα τὰ μὲν εἰσι ἀμόρφωτά εἰσι, τὰ δὲ μεμρρωμένα, καὶ τοὺς χαρακτῆρας ὠζοντα τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς (τὸ γὰρ σπέρμα, τῆ μητρὶ καταβαλλόμενον, πρότερον μὲν ἐξαιματόνεται· εἴτα εἰς σάρκα πηγύεται· ἀμόρφωτον· εἴτα ἐξεικονίζεται καὶ διατυπύεται εἰς μέλη καὶ μύρια)· οὐκ ἀκριβολεγοῦμεθα, φησὶν, εἴτε ἀμόρφωτον ἀπεβλήθη τὸ ἐμβρυον, εἴτε διατυπωμένον. Οὐ γὰρ ἢ φθορὰ ἐκείνου μόνου ἐκδικαίεται· ἀλλὰ καὶ ἢ κατὰ τῆς ἐν γαστρὶ ἐχρύσεως ἐπιβουλή· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γὰρ, φησὶ, συναπλόκνυται καὶ αἱ γυναῖκες τοῖς ἐμβρύοις, ἐναποθηήκουσαι τῆ τοῦτων ἀποβολῆ. Διὰ τε γούν τὴν ἐπιβουλήν ἐαυτῆς, διὰ τε τὴν τοῦ ἐμβρύου φθορὰν, τῷ τοῦ φονέως· ἐπιτιμίῳ καταδικάζεται· οὐ μέχρι δὲ τῆς ἐξόδου ἐστὶ ὑπὸ τὸ ἐπιτίμιον, ἀλλὰ ἐν ἔτει δέκα· οὐ χρὴ δὲ χρόνον παραγράφειν τὴν μετένοιαν, ἀλλὰ τρόπῳ· ὥστε εἰ μὲν καταφρονητικῶς διάκειται πρὸς τὴν μετένοιαν ἢ ἀμαρτήσασα, οὐ μόνον ἢ δεκαετία περαιωθήσεται, ἀλλὰ καὶ ἐπιταθήσεται· εἰ δὲ σπουδαίως προσφέρεται πρὸς τὴν τῆς ἀμαρτίας· διάθεσιν, καὶ ἢ δεκαετία κολοβωθήσεται· τὸ πᾶν δὲ τῆ τοῦ οικονομούντος αὐτὸν ἀνατίθησι κρίσει. Ἐν τῷ τέλει δὲ τοῦ ὀγδοῦ κανόνος· καὶ τὰς διδούσας τὰ ἀμβλωθρίδια φάρμακα τῷ τῷ φόνου ἐπιτιμίῳ ὑπάγει. Ἀκουσίον δὲ φόνον ἐναυθὰ φόνου· ὀρίζει τῷ κατὰ τῶν τοιούτων γυναικῶν ἐπιτιμίῳ. Ἐν γὰρ τῷ νζ' κανόνι οὕτω φησὶν· Ὁ ἀκουσίως φονεύσας ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινωνήτος· ἐστὶ τῶν ἁγιασμάτων. Ἀκρι-

octavi canonis ostenditur, et potius loco ejus, quæ sibi mortem conscivit, si ea ratione perierit, seipsam constituere : voluntariæ autem cædis supplicio non subjici, quod in rerum natura non sit fetus, qui est in utero : et quod non male affecta inortem molita sit, sed propter metum non illiberalitè, parentibus forte, vel domino, vel aliquo alio, periculum minitante. Quod autem detur cædes et fetus qui est in utero, et infantis in lucem egressi, manifestum est ex libro Exodi : dicit enim hic liber Mosæicus : Si duo viri pugnent, et prægnantem mulierem percutiant, et egressus fuerit infans non formatus, eu pœna 52 multabuntur, quam mulieris muritus imposuerit. Sin autem formatus fuerit, dabit animam pro anima *. Et ex can. 33 et 52. Dicit enim : Quæ sui fetus curam non gesserit, veluti cædis accersatur. Atqui quæ per negligentiam fetum eiecit, tanquam homicida non reputabitur. Ex his ergo pulchre elicitur, quod quæsetum suum corrupti, voluntariorum homicidarum pœnis non subjicietur. οὐ λογισθήσεται. Λοιπὸν καλῶς ἢ φθείρασα τὸ ἐκουσίον.

ZONAR. Mulieres quædam occulte cum viris corruptæ concipiunt, metu vero parentum forte, vel dominorum, aut aliorum quorundam, student conceptum ejicere, medicamentis quibusdam epotis, aut aliis modis, ac fetus necant. Quæ igitur id faciunt, veluti patrata cæde puniendas esse decernit. Quoniam vero eorum quæ ejiuntur alia quidem infornia sunt adhuc, alia vero formata, et quæ jam humanæ figuræ effigiem servant, (semen nimirum in matricem dejectum primum in sanguine vertitur : deinde in carnem concrevit informem tum in membra et partes hominis effingitur et formatur), haudquaquam ait, informisne ejectus fuerit fetus, an formatus inquirimus. Non enim illius tantummodo interitus vindicatur, verum insidiæ præterea in eam quæ gravida est comparatæ. Plerumque siquidem, ait, ipsæ quoque mulieres simul cum fetu pereunt, in ejus ejectione morientes. Proinde tum ob præparatas sibi insidias, tum ob fetum peremptum, homicidarum pœnis subjicitur. Cæterum non ad vitæ usque exitum, sed decem tantum annorum spatio pœna exercetitur ; non tempore autem oportet desinire, sed modo : ita ut siquidem ea quæ peccavit pœnitentiam aspernatur, non expletur solum decennii tempus, sed prorogetur : verum si studiosè in pœnitentia rite obœnda elaborat, aliquid ex ipso quoque decennio amputabitur : idque totum illius moderatoris arbitrio permittit. In extremo porro octavi canonis, eas quoque, quæ pharmaca ad abortum præbent, homicidarum pœnis damnat. Involuntariæ autem cædis hoc loco tempora decernit, dum hæc nullam adversus ejusmodi mulieres statuit. Hæc enim habet quinquagesimo septimo canone : Qui involuntarie interfecit, decem annis a sacrarum mysteriorum perceptione absti-

* Exod. xxi, 22, 23.

noctis. Nos autem, inquit sanctus, si efformatus fetus, an informis, non curiose scrutamur. Sicut hæc siquidem in libro Exodi consignata : Si duo viri pugnent, ac prægnantem mulierem percutiant, et egressus fuerit infans non formatus, ea pæne muliebuntur, quam mulieris maritus imposuerit. Si autem formatus fuerit, dabit animam pro anima. Quoniam igitur antiqua lex, cum fetus quidem nondum efformatus erat, abortus, pecuniariam multam imponebat, cum vero erat formatus, vita puniebat, mori jubens eum qui mulierem verberasset, facta hujus legis mentione, Nos, inquit sanctus, nullum discrimen statuimus, sive formata sint quæ ejiçiantur, sive informia ; nec enim pecuniariam multam decernimus, sed cædis eam, quæ id patravit, condemnamus, tum ob fetum corruptum, tum ob mulierem a qua is ejectus, siquidem cum fetu ipsam quoque interire sæpe contingit.

ARIST. Quæ de industria fetum corruptit, quandoqueque corruperit, homicidio tenetur.

Gravida quando locumque venenum acceperit ad fetum asferendum, homicidii rea est, et non accurate examinamus an fetus informis sit aut formatus, quoniam plerumque una cum fetu intereant et mulieres, et quantum ad earum existimativam duplex fiat homicidium, unum quidem gravidæ, aliud autem fetus. Tales itaque decem annos pœnis subjiciuntur, duos quidem annos deflentes, tres autem annos cum audientibus agentes, quatuor substrati, et anno cum fidelibus constituti, et sic post decennium divinatorum sacramentorum participes erunt.

53 CANON III.

Diaconus post diaconatum fornicatus, a diaconatu quidem ejcietur, in laicorum autem locum extrusus, a communionem non arcebatur : quoniam antiquus est canon, ut qui a gradu exciderunt, huic soli punitionis generi subjiciantur : antiquis, ut existimo, legem illam secutis, Non vindicabis bis in idipsum : et etiam propter aliam causam, quod qui sunt quidem in ordine laico, a loco fidelium ejecti, rursus in eum, ex quo ceciderunt, locum recipiuntur. Diaconus vero semel habet, quod sufficiat, depositionis iudicium. Quandoquidem ergo non reddendus ei sit diaconatus, in ea sola punitione steterunt. Hæc quidem sunt quæ ex constitutionibus habentur. In summa autem verior medicina est recessus a peccato. Quare qui propter carnis voluptatem gratiam vilipendit, per carnis afflictionem et omnigenam ex temperantia præscripto servitutem a voluptatibus recedens a quibus fuit oppugnatus, perfectam suæ curationis demonstrationem vobis exhibebit. Nos ergo utramque scire oportet, et quæ sunt summi juris, et quæ sunt consuetudinibus : sequi autem in iis, quæ summum jus non admittunt, formam traditam.

A θολογία δὲ ἐκμερορρωμένον καὶ ἀεξικονίστου παρ' ἡμῶν οὐκ ἔστιν, ἔφη ὁ ἁγιος· διότι εἰρηται ἐν τῇ βίβλῃ τῆς Ἐξόδου ταῦτα· Ἐὰν μάχωνται δύο ἀνδρες καὶ κατὰ ἔσω γυναικα ἐν γαστρὶ ἔχουσιν, καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον μὴ ἐξικονισμένον, ἐπιζήμιον ζημιώσεται κατὰ ἴσον ἀν ἐπιβάλλῃ ὁ ἀνὴρ τῆς γυναικός. Ἐὰν δὲ ἐξικονισμένον ᾖ, ζωσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς. Ὅτι γοῦν ὁ παλαιὸς νόμος, ὅτι μὴ ἐξικονιστέον ἡμῶν ἐμδρυον, εἰς χρήματα ἐζήμιον, ὅτι δὲ ἦν ἐξικονιστέον, εἰς ψυχὴν κατέδικαζε θνήσκειν τὸν τὴν γυναίκα κατὰ ἔσω· τοῦτω τοῦ νόμου μνησθεὶς ὁ ἁγιος ἔφη ὅτι Ἡμεῖς οὐ διαφορὴν ἔχομεν, εἴτε ἐκμερορρωμένα εἰσι τὰ ἀποβαλλόμενα, εἴτε ἀμρόφωτα. Οὐ γὰρ χρήματα ζημιώμεν, ἀλλὰ ψίνου κριόμεν τὴν τοῦτο κακῆσασιν διὰ τε τὴν τῷ ἐμδρύου φθορὰν καὶ διὰ τὴν τοῦτο ἀποβάλλουσιν, ἐπεισ συμβαίνει πολλάκις τῷ ἐμδρύῳ συνδιαφθεῖσθαι καὶ αὐτὴν.

ARIST. Κατ' ἐπιτήδευσιν φθείρασα, ὅτι ἂν φθείροι, φονεύτρα.

Ἡ ἐγκυμονοῦσα, ὅπταν ἂν διζήται φάρμακον, ἐπὶ τὸ ἀνελεῖν τὸ ἐγκυμονοῦμενον, φονεύτρια ἔστι. Καὶ οὐκ ἀκριβολογούμεν, εἰ γε ἀντιεικόνιστον ἦν τὸ ἐμδρυον, ἢ καὶ μεμρορρωμένον· οἷον ὡς ἐπὶ τὸ κολὺ συναποθνήσκουσι τῷ ἐμδρύῳ καὶ αἱ γυναῖκες· καὶ ἴσον κατὰ τὴν ἐπίνοιαν αὐτῶν δὶο γίνονται φόνος, εἰς μὲν, ὁ τῆς τιττοῦσης, ἕταρος δὲ ὁ τοῦ ἐμδρύου. Ἐπὶ δίκαι γοῦν ἔστιν αἱ τοιαῦται ἐπιτιμῶνται, δύο μὲν ἐτη προσκλαύσαι, τρία δὲ ἐτη ἀκρωμένους διασταλεύσαι, ἐν τέσσαρσιν ὀποκίπτουσαι, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ συνιστάμεναι τοῖς πιστοῖς· καὶ οὕτω μετὰ τὸν δεκάτη χρόνον τῶν θείων ἀγιασμάτων μετέξουσιν.

CANON Γ.

Διάκονος μετὰ τὴν διακονίαν κορνεύσας, ἀπόδητος μὲν τῆς διακονίας ἔσται· εἰς δὲ τὴν τῶν λαϊκῶν ἀπωσθεὶς τόπον, τῆς κοινωνίας οὐκ εἰρχθήσεται· διότι ἀρχαῖός ἐστι κοινωνῶν, τοὺς ἀπὸ βαθμῶν πεπωκότας, τοῦτω μόνῳ τῷ τρόπῳ τῆς κολίστως ὑποβάλλεσθαι ἀκολουθησάντων, ὡς οἱ μαρτυρῶν ἐξ ἀρχῆς τῷ νόμῳ ἐκείῳ τῷ. Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ δι' ἑτέραν δὲ αἰτίαν ὅτι οἱ μὲν ἐν τῷ λαϊκῷ ὄντες τάγματι, ἐκδιελημένοι τοῦ τόπου τῶν πιστῶν, πάλιν εἰς τὸν ἀφ' οὗ ἐξέπεσον τόπον ἀναλαμβάνονται· ὁ δὲ διάκονος ἀπαξ ἔχει διαρκῆ τὴν δίκην τῆς καθαιρίσεως. Ὡς οὖν οὐκ ἀποδιδόμενης αὐτῷ τῆς διακονίας, ἐπὶ ταῦτες ἔστησαν μόνης τῆς ἐκδικήσεως. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ ἐκ τῶν πύκων· καθόλου δὲ ἀληθέσ-ερόν ἐστιν ἵαμα ἢ τῆς ἀμαρτίας ἀναχώρησις· ὥστε ὁ διὰ σαρκὸς ἦδονην ἀθετήσας τὴν χάριν, διὰ τοῦ συντριμμοῦ τῆς σαρκὸς, καὶ πάσης δουλαγωγίας τῆς κατ' ἐγκράτειαν, ἀποστάς τῶν ἡδονῶν, ὑφ' ὧν κατεστράφη, τελείαν ἡμῶν παρέξει τῆς λατριεύσεως αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν. Ἀμφοτέρω τοῖνον εἶδῆαι ἡμᾶς δεῖ, καὶ τὰ τῆς ἀκριθείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας. Ἐπισθαὶ δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταβεξζμένων τὴν ἀπόδητα τῷ παρασθέντι τύπῳ.

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν καὶ ἀποστολικὸς κανὼν καὶ ὁ περὶ ἁπάντων κανῶν, περὶ ἐπισκόπου καὶ διακόνου φασὶν· ὁ δὲ λβ' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου διορίζεται πάντα ἱερωμένον, κἀν τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν ἁμάρτη, καθαιρεῖσθαι μόνον· οὐ μὴν καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, ἤγουν ἀπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικῆς, χωρίζεσθαι. Ἐνταῦθα δὲ φησὶν ὁ ἅγιος καὶ αἰτίας τούτου δύο· μίαν μὲν τὴν, Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τῷ αὐτῷ· ἑτέραν δὲ τὴν τοῦ λαϊκῶν ἐκπίπτοντα διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον· τοὺς ἱερωμένους· δὲ μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην, ἣς ἐκπετώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντες τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὴν καθαιρεῖσθαι, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται. Ἄλλὰ ταῦτα, φησὶ, τῶν τύπων ἢ τῶν κανονικῶν διαταγμάτων. Ἡ δὲ ἀληθὴς ἰατρικὴ τῆς ἁμαρτίας ἐστὶν ἢ ἐξ αὐτῆς ἀναχώρησις. Κλῆν γὰρ ὁ πορνεύσας καθαιρεθῆναι, οὐκ ἐπιτιμᾶσθαι δοκεῖ ἐνδεχομένως, ὥστε καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν συμπάθειαν, ἐάν καὶ ἐπιτελείη τῆς ἁμαρτίας, καὶ οὐδὲ δι' ἑτέρας συντριβῆς ἐξίλεοῦται τὸν Θεόν. Ὡστε ὀφείλει ὁ ἱατρὸς τοῖς ψυχικοῖς αὐτοῦ τραύμασιν εἶδέναι μὲν καὶ τὴν ἀκριβείαν, ἤγουν τὴν διὰ τῆς καθαιρέσεως κόλασιν τοῦ πορνεύοντος κληρικῶ· μὴ ἀκολουθεῖν δὲ ταύτῃ ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸν μετὰ τὴν καθαιρέσιν πορνεύοντα ἀνεπιτήμητον καταλαμβάνειν, ὡς ἤδη κολασθέντα διὰ τῆς καθαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ ἀφορίζειν ὡς εἰς τόπον ἕλθοντα λαϊκῶ, καὶ ἄλλως ἐπιτιμᾶν κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἱερευροῦστος. Ἀνάγνωσον καὶ τὸν νθ' κανόνα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, ἐν ἑπτὰ ἔτεσι τὸν πορνεύοντα κολάζοντα.

ΖΩΝΑΡ. Τοὺς διακόνους πορνεύσαντας τῆς μὲν διακονίας ἐκβάλλεσθαι λέγει, τῆς κοινωνίας δὲ μὴ κωλύεσθαι· καὶ τὰς αἰτίας ἐπάγει· μίαν μὲν, ἣν καὶ ὁ καὶ ἀποστολικὸς κανὼν λέγει· τὴν, Οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτὸ· ἑτέραν δὲ τὴν τοῦ λαϊκῶν ἐκπίπτοντα διὰ ἁμαρτήματα τῆς τῶν πιστῶν συστάσεως· πάλιν διὰ μετανοίας ἀποκαθίστασθαι εἰς τὸν τόπον ὅθεν ἐξέπεσον. Τοὺς δὲ ἱερωμένους μηκέτι ἐπανέρχεσθαι εἰς τὴν ἱερωσύνην ἣς ἐκπετώκασιν. Ὡς οὖν ἀρκοῦσαν ἔχοντες τιμωρίαν ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν τὴν καθαιρέσιν, τῆς κοινωνίας οὐκ εἴργονται· ἀλλὰ ταῦτα, φησὶ, τὰ τῶν τύπων, ἤγουν δὲ ἐξ ἑθῶν μακροῦ ἐτυπώθησαν· καθόλου δὲ ἔγμα τοῦ σφάλματος λέγει τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν, καὶ τὸ δι' ἐγκρατείας καὶ κακοπαθείας βουλαγωγῆσαι τὴν σάρκα· τοῦτέστιν ὑποτάξαι, δουλώσαι. Δεῖ δὲ τοὺς ψυχῶν οἰκονόμους ἀμφοτέρω εἶδέναι, καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας, καὶ τὰ τῆς συνηθείας· καὶ εἰ μὲν οἱ ἁμαρτησαντες καταδέχοντο τὰ τῆς ἀκριβείας, κατ' ἐκείνην οἰκονομεῖσθαι αὐτούς· εἰ δὲ σκληρύνονται πρὸς τὴν ἀκρότητα, ἦτοι πρὸς τὴν ἄκραν ἀκριβείαν, ἔπεσθαι τότε τῷ παραδοθέντι τύπῳ, τῇ συνηθείᾳ δηλονότι (3).

Guill. Beveregii notæ.

(3) Τῇ συνηθείᾳ δηλονότι. Post hæc ultima Joannis Zonari: in præsentem canonem verba, co-

BALS. Vicesimus quidem quintus canon apostolicus, et præsens, de episcopo et diacono dicunt : sed canon 32 sancti Basilii decernit quemvis sacris ordinibus initiatum, si peccatum ad mortem peccaverit, deponendum tantum esse, non tamen a fidelium etiam communiōne, ne scilicet in ecclesia congregetur, separari. Hic autem dicit sanctus duas ejus rei causas : unam quidem illud, Non vindicabis bis in idipsum, alteram vero, quod laici quidem, propter sua peccata a fidelium congregatione excidentēs, per poenitentiam rursus in pristinum locum restituantur : sacris ordinibus autem initiati non amplius revertuntur ad sacerdotium, a quo exciderunt. Tanquam ergo sufficiens habentes pro peccato suo supplicium depositionem, a communiōne non arcentur. Sed sunt hæc, inquit, tyorum sive canonicarum constitutionum. Est autem vera peccati medicina ab ipso recessus. Etsi enim, qui fornicatus est, depositus fuerit, non tantum punitus esse videtur, ut etiam misericordiam a Deo consequatur, si adhuc in peccato perseveraverit, nec Deum alia contritione placaverit. Quare debet animalium hujus vulnerum medicus scire quidem et summum jus, scilicet punitionem clericici, qui fornicatus est, per depositionem : eam tamen non necessario sequi, ut eum etiam, qui post depositionem fornicatur, impunitum relinquat, ut jam per depositionem punitum ; sed ut etiam eum segreget, qui laici locum subit, et aliter eum puniat, pro ejus facultate cui medicina præbetur. Lege et canonem 49 hujus epistolæ, qui fornicatorem septem annis punit.

ZONAR. Diaconos, qui fornicati sunt, diaconatu quidem deficientes, non tamen a communiōne arcentos esse asserit, causasque subjungit : alteram quidem, quæ apostolico vicesimo quinto canone continetur : Non vindicabis bis in idipsum, alteram vero, quod laici ob crimina a fidelium consortio ejecti, rursus in locum, unde exciderunt, per poenitentiam restituantur ; sacris autem initiati in sacrum ordinem, ex quo defecti sunt, non amplius admittantur. Tanquam igitur ob irrogatam depositionem satis supplicii pro ratione admissi criminis luant, a communiōne haud prohibentur. Sed hæc, inquit, in constitutionibus reperiuntur, hoc est, longi temporis consuetudine definita sunt. Universe vero peccati medicinam ait esse a peccato recedere, ac per temperantiam corporisque afflictiones carnem redigere in servitutem, hoc est, cocercere ac edomare. Oportet porro animarum curatores utraque nosse, et quæ summi juris sunt, et quæ consuetudinis : ac si quidem qui peccaverunt, ea quæ sunt exacti juris admittant, ex ejus præscripto cum ipsis agere ; sin autem adversus perfectam rationem, summam videlicet jus obluctentur, tunc formam traditam, consuetudinem scilicet, sequi.

dex Amerbachianus addit, Καθόλου δὲ ἔγμα ἐστὶν ὁ ἅγιος τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας ἀναχώρησιν, πρὸς τὴν

54 ARIST. Diaconus qui fornicatus est, et ad laicorum locum detrusus, a communione ne prohibeatur.

Depositiō diaconorum sufficiens est iudicium, quoniam non sperat locum, unde cecidit, iterum recipere, et ideo non inferatur ei secunda multa. Sed sine prohibitione, divina communione dignus habebitur.

CANON IV.

De trigamis et polygamis eundem canonem, servata proportione, quem in digamis; definitivimus annum enim in digamis, alii vero duos annos. Trigamos autem tribus et sæpe quatuor annis segregant. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiā appellant, vel potius castigatam fornicationem. Et ideo Dominus Samaritanæ, quæ quinque maritos jam habuerat : Quem nunc, inquit, habes, non est maritus ; nempe quod digni non sint, qui a digamiæ mensura exciderunt, ut vel mariti vel uxoris nomine appellentur. Consuetudine autem accepimus in trigamis quinquenniū segregationem, non a canone, sed ab eorum, qui præcesserunt, consequentia. Oportet autem non eos omnino arceri ab ecclesia, sed dignari auditione duobus vel tribus annis : et postea permitti quidem consistere (seu in fidelium esse congregatione), a boni tamen communione abstinere, et sic postquam pœnitentiæ fructum illum ostenderit, communionis loco restituere.

BALS. Postquam dixisset hic magnus Pater antiquos Patres ne conjugium quidem nominasse trigamiā, sed polygamiā, vel potius castigatam fornicationem, seu non effusam et passim sine ullo discrimine pervadentem, sed contractam, et in una muliere circumscriptam : et Scripturæ dictis pro-

μείνειν τῶν ἁγιασμάτων τὴν ἐκπεπωχότα ἱεροσύνη· εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐκπτώσιν ἐτι ἁμαρτάνει, ἔκτοτε ὡς λαϊκὸς ἁμαρτάνων ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλὰ καὶ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως ἐκδιηθήσεται, ἢ καὶ μείζονα ἔξει τινὰ ἐπιτίμησιν. *Summatim autem sanctus Pater medicinam vocat a peccato recessum, ut qui succedotio dejicitur, sacramentorum particeps sit. Quod si et post depositionem adhuc peccat, tunc ut laicus peccans puniatur, et non solum a communione arcebitur, sed etiam ex fidelium consistentia ejicietur, vel et majorem aliquam pœnam persolvat.*

(4) Περὶ τριγάμων. Scholiastes Parmenopuli : Ὁ τῆς ἐνώσεως λεγόμενος τῆμος περὶ τοῦ τρίτου γάμου ταῦτά φησι. Τοὺς τεσσαρακοντούτους τριγάμουνας, οἷα ῥύπη τῆς Ἐκκλησίας ἀκοινωνήτους εἶναι μέχρι πενταετίας, καὶ τοῦ χρόνου τούτου ἐξήκοντος ἅπασ τῶ ἐτους τῆ κοινωνία προσίεναι, κατὰ τὴν σεβασμίαν τοῦ σωτηρίου Πάσχα ἡμέραν, ἐν τῇ πρὸ ταύτης νηστεία καὶ ὅσον οἶοντε ἀποκαθάρουτας ἑαυτοῦς. Ταῦτα δὲ φαμεν, ὅταν μὴ τέχνα τούτοις ἐκ τῶν προτέρων γάμων παρῆ· εἰ δ' οὖν, ἀσυγγώρητος αὐτοῖς ἢ τριγάμια. Εἰ δὲ τις τριακοντούτης ὢν, καὶ τοῦ γένους ἔχων ἐκ τῶν φθασάντων διαδοχῆν γάμων, τρίτη συναφείη γυναικί, ἐπὶ τετραετίαν ἀκοινωνήτος ἔστω, εἰθ' οὕτω τρις τοῦ ἰνιαυτοῦ μεταλαμβάνέτω, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ τοῦ Πάσχα ἡμέρῃ, ἐν τῇ κοίμῃ τῆς Θεοτόκου, καὶ

APIET. Διάκονος πορνέυσας, καὶ εἰς τὴν τῶν λαϊκῶν μεταστάς τόπον, ἔσται τῆς κοινωνίας ἀκώλυτος.

Ἄρκουσα καταδίκη τῶν διακόνων ἐστὶν ἡ καθαίρεσις· οὐκ ἐπιτρέπεται τὸν τόπον ἐπαναλαβεῖν πάλιν, ἀφ' οὗ περ ἐξέπεσε. Καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπινευθήσεται τούτῳ καὶ καταδίκη δευτέρα· ἀλλ' ἀκωλύτως τῆς θείας ἀξιοθήσεται κοινωνίας.

KANON Δ'.

Περὶ τριγάμων (4) καὶ πολυγάμων τὸν αὐτὸν ὥρτισαμεν κανόνα, ἐν καὶ ἐπὶ τῶν διγάμων ἀναλόγως. Ἐνιαυτὸν μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν διγάμων· ἄλλοι δὲ δύο ἔτη. Τοὺς δὲ τριγάμους ἐν τρισὶ καὶ τέταρσι πολλάκις ἔτεσιν ἀφορίζουσιν. Ὀνομάζουσι δὲ τὸ τοιοῦτον οὐκ ἐτι γάμον, ἀλλὰ πολυγάμιαν, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην. Διὸ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι πέντε ἀνδρας διαμειψάση· Ὅν νῦν, φησὶν, ἔχεις οὐκ ἐστι σου ἀνὴρ. Ὡς οὐκέτι ἀξίον ὄντων τῶν ὑπερεκπεσόντων τοῦ μέτρου τῆς διγάμιαι τῷ τοῦ ἀνδρός· ἢ τῆς γυναικὸς καλεῖσθαι προσήματι. Συνήθειαν δὲ καταλάβομεν ἐπὶ τῶν τριγάμων πενταετίας ἀφορισμόν οὐκ ἀπὸ κανόνων, ἀλλ' ἀπὸ τῆς τῶν προσηφθέντων ἀκολουθίας. Δεῖ δὲ μὴ πάντη αὐτοὺς ἀπεργεῖν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' ἀκράδεως αὐτοὺς ἐξιοῦν ἐν δύο ἢ τεσσ· ἢ τρισὶ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτρέπαιν συστῆλαι μὲν, τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ ἀπέχεσθαι, καὶ οὕτως ἐπιδειξζμένους καρπὸν τινὰ μετανοίας ἀποκαθάρουσαν τῷ τόπῳ τῆς κοινωνίας.

C **BAAΣ.** Ὁ μὲν μέγας οὗτος Πάτερ, εἰπὼν τοῖς ἀρχαλοῦς Πατέρες μὴδὲ γάμον ὀνομάσαι τὴν τριγάμιαν, ἀλλὰ πολυγάμιαν, ἢ μᾶλλον πορνείαν κεκολασμένην, ἤγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιόφορον, ἀλλὰ συνσταλμένην καὶ περιγραφομένην ἐν μιᾷ γυναικί· καὶ ἀπὸ γραφικῶν βημάτων κατασκευάσας

Guill. Beveregii notæ.

ἐν τῇ γενεθλίῳ τοῦ Κυρίου ἑορτῇ, τῶν πρὸ τούτου νηστείων τὴν πλείστον τῆς κηλίδος ἀποσμήλαιν πιστευομένων. Εἰ δὲ ἄποις εἴη, συγγνώμη ἀξιοῦται, εἰ Ἐφείν παιδοποιίας τὸν τρίτον γάμον αἰρούμενος, καὶ τῷ συνῆθει ἐπιτιμῆν θεραπευθήσεται, ἐπὶ τρισὶ χρόνοις, τῆς κοινωνίας εἰργόμενος. *Tonus ille unio-nis dicitur de tertiis nuptiis hoc tradit. Qui anno-rum 40 sunt, et tertiis nuptias contrahunt, velut in-quinamenta Ecclesie communionis exsortes sicut ad quinquennium. Quo tempore elapso, semel in anno communionem adeant, venerabili scilicet Paschatis salutaris die, præcedente cum jejunio, quantum fieri poterit, se purgant. Hac autem dicitur, cum nulli de prioribus matrimoniis essent liberi : alioquin autem, tertium eis conjugium non permittendum est. Quod si quis annos 30 natus, et liberos ex prioribus conjugii susceptos habens, uxori tertiæ copulatus fuerit, ad quadriennium communionis exsortes esto ; ac deinceps ter in anno participabit, die scilicet resurrectionis Paschali, et in obtormitione Deiparæ, festoque Domini natalitio, quod verisimile sit, præcedentia jejunia majorem partem hujusce labis abstergere : sin nulla sit illi proles, veniam consequitur, quod desiderio procreandi liberos tertiis amplexus sui nuptias, consuetaque pœna sanabitur, dum per tres annos a communione arceatur. Parmenop. epil. can. sect. 5, tit. 3.*

μή εἶναι γάμον τὴν τριγάμιαν, ἐπήγαγε καὶ ταύτην ἂ ἐπιτιμᾶσθαι ἀναλόγως τῇ διαγάμῃ· ὡς ἐντεῦθεν ἂ ἀφαίνεσθαι καὶ τὴν τριγάμιαν ἐπίσης τῇ διαγάμῃ μὴ διασπᾶσθαι, ἀλλὰ ἐπιτιμᾶσθαι. Πλὴν μὲν τὴν διαγάμιαν διὰ δύο ἐτῶν, τὴν δὲ τριγάμιαν διὰ πέντε. Ἰστασθαι δὲ εἰς τὸν τόπον τῶν ἀκρωμένων ἐν ἔτει τρισί, καὶ μετὰ ταῦτα συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς μέχρι· ὅλης πενταετίας τοὺς τριγάμους. Καὶ ἔκτοτε καρποὺς ἀξίους ἐπιτιμᾶμένου τῆς μετανοίας, ἀποκαθίσταν εἰς τὸν τόπον τῆς κοινωνίας, καὶ ὁ μὲν ἄγιος ταῦτα· ὁ δὲ τόμος τῆς ἐνώσεως, ὁ γαγονῶς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Ῥωμανοῦ· τοῦ μὲν Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, τοῦ δὲ πενθεροῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ, τῷ τοῦ βασιλέως πατρὶ ἐμπρέποντο· ἀξιῶματι ἐν ἔτει ς' αὐτῶν ἡ', καὶ ἀναγινωσκόμενος ἐτησίως ἐπ' ἡμεῶν κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα, τάδε περὶ τῷ τέλος φησί· Καὶ λοιπὸν ἀποφαινόμεθα κοινή γνώμη καὶ κρίσει ἀπὸ γε τοῦ παρόντος ἔτους, ὃ ἐστὶν ἔτος ς' αὐτῶν ἡ', τέταρτον γάμον μηδὲν τοιμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς· καὶ τὸν εἰ τις ἐπὶ τοιοῦτον ἔλθειν συνοικεῖσθαι προθυμηθῆ, πάσης ἀπεστραφημένον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸν ἄγιον ναὸν εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμελῆ τῷ συνοικεῖσθαι. Τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε Πατέρας. Καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν γνώμην ἐκδηλοτέραν ποιῶντες, ὡς ἀλλήτερον αὐτὸν τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκηρύττομεν. Ἄλλ' οὕτω μὲν ἐπὶ τοῦ τετάρτου γάμου· ἵνα δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων γάμων εὐσημονέστερον τυπωθῆ, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου μὴ ἀνάξιον εἶη τὴν προσαγωγὴν, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ὀρίζομεν γάμου, ὥστε μηδὲ ἀπλῶς, μηδὲ ὡς ἔτυχεν, ἐπιτελεῖσθαι αὐτό. Καὶ γὰρ συγκαχώρηται μὲν ὡς ῥύπασμα τοῖς Πατέρας, οὐπω τότε, καθὼς νῦν, γινομένου τοῦ πράγματος ἀπρηθριασμένως, οὐδὲ εἰς πλάτος ἐξηπλωμένου· ἀλλ' ὡς περὶ εἰς τὸν οἶκον παραπεπτωκῶς ἐν γυνίᾳ παρῶν πολλὰς καίμενον ῥύπασμα· νῦν δὲ ὅταν χώραν ἔλαβε παρῶν, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχων εἰς ἀσημονοσύνην, οὐδὲ ῥυπαρίων λογίζεται ἐκ τοῦ προῦθινα εἰς πληθυσμὸν, καλῶς ἔδοξε ἀνακαθαίρειν αὐτὸν· ὡς περὶ καὶ αἶσχος οὐκ ἐν γυνίᾳ παρῶν, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐνηπλωμένον οὐδαμῶς ἐώμεν, ἀλλὰ καθίρομεν, καὶ τὸ ἐκ τοῦτου ἀηδὲς ἀποβάλλομεν· καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συνυπείκοντες ἀσθελεῖν, καὶ τῇ· πρεπούσῃ· εὐσημονοσύνη· φροντίδα ποιούμενοι τῇ Χριστιανικῇ ζωῇ, τοῦτο ἐπὶ τῶν τρίτων γάμων παραφυλάττεσθαι διορίζομεν. Ὅστε, εἰ τις πρὸς τεσσαρακοστὴν ἔτος ἀναθερμῶς, καὶ μήτε τὴν φύσιν αἰδοῦμενος, μήτε τῆς ὑφειλουμένης· Χριστιανοῖς εὐκόσμου ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνως τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γινόμενος, πρὸς τρίτον αὐτὸν ἐπὶ ῥίπτει γάμον, τοῦτον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως μέχρι πενταετίας ἀμέτοχον εἶναι τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλήψεως· καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ συντέμεσθαι τὸν χρόνον. Ὅς γὰρ μετὰ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὸ ῥύπασμα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἡγάπησε, τίνα παρέξει πληροφορίαν τῆς περὶ τὸν βίον αὐτοῦ

hasset, trigamiam non esse matrimonium, subiunxit. eam quoque instar digamiae, proportionem utriusque habita, puniri, ut ex hoc loco apparent, trigamiam, sicut et digamiam, non separari, sed puniri. Sed digamiam quidem duobus annis, trigamiam vero quinque; stare autem in loco audientium tribus annis, et postea cum fidelibus consistere ad quinquennium usque trigamos, et ab eo tempore ostensis fructibus poenitentia dignis in communionis locum restituere. Atque hæc quidem sanctus. Unionis vero tomus, qui factus est sub Constantino Porphyrogenneta et Romano, Constantino quidem imperante, socero autem ejus Romano patris imperatoris auctoritatem ac dignitatem obtinente, anno 6428, indictione viii, et qui singulis annis legitur in suggestu, mense Julio, hæc dicit circa finem: Deinceps autem communi sententia ac iudicio pronuntiamus, ex præsentis anno, qui est 6428, indict. viii, neminem oportere se quarto matrimonio jungere, sed esse omnino rejiciendum: et si quis ad ejusmodi connubium venire voluerit, eum esse omni ecclesiastica congregatione privatum, et ab ipso in sanctum templum ingressu alienum, donec in conjugio permanerit. Hoc enim etiam sanctis Patribus, qui nos præcesserunt, visum est. Nos vero etiam sententiam apertiore reddentes, ipsum ut a Christiana republica alienum abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio. Ut autem, quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentius constituentur, et Christiana vita non indignam institutionem habeat, de tertio quoque matrimonio definimus, ut non absolute, neque temere perficiatur. Etenim a Patribus quidem, ut sordes, permissum est, non tunc temporis quidem, sicut nunc, re citra ullam ruborem impudenter peracta, et indiscriminatim contracta: sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit, multas sæpe sordes sitas viderit, nunc autem quando libertatem accepit, et perinde ac si nihil habet dedecoris nec contaminator ex eo, quod ad multiplicationem procedit, reputatur, recte visum est eam repugnare: quemadmodum et turpitudinem non in angulum conjectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus, sed repurgamus, et quod molestum est et indecorum ab eo rejicimus; et humanæ cædentes infirmati, honestatis autem Christianæ vitæ convenientis curam gerentes, hoc in tertiiis nuptiis servandum statuimus. Ut si quis, qui annum quadragesimum excesserit, et nec naturam reveritus, nec honestæ vitæ, quæ a Christianis debetur, ullam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus, se in tertium matrimonium projecerit, is cum omni diligentia et observatione sit usque ad quinquennium sacramenti communionis mīnimo particeps, et nec hoc tempus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimum in Christi Ecclesia esse vel dici amavit, quod melioris vitæ argumentum præbebit, propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur? Sed et postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit,

non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quam in sola salutari Christi et Domini nostri resurrectione, propter repurgationem, ut possibile est, ex præcedente jejuniorum abstinentia. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi filii, qui post annum quadragesimum tertiam uxorem ducere voluerint: nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum intemperivæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, ut sint securi, et a molestia et perturbatione remoti, et a reliquis, quæ solent evenire hominibus ex filiorum multorum susceptione. Quod si quis triginta annos natus, et ex prioribus matrimoniis habens liberos, tertie mulieri conjunctus fuerit, is quoque, nulla ei venia dato, ad quartum usque annum communionis sacramentorum sit exers, quia manifestum est eum sola intemperantia motum, et quod sit carnalis libidinis servus, ad hoc se matrimonium conferre: et postquam etiam sacramentorum participationem assecutus est, ter tantum in anno frui-tione dignus habebitur: semel quidem in salutari Christi et Domini nostri resurrectione; secundo autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: et tertio in natali Christi et Dei nostri, quod in his præcedat jejunium, et ejus utilitas: sin autem non supersint liberi, quia liberorum susceptionem desiderare non est indignum venia; tunc tale matrimonium venia dignum judicabitur, et sola ea poena, quæ ab initio et hucusque servata est, sanabitur. Hæc etiam de tertio matrimonio. Atque nec secundum, nec primum absque cautione data relinquimus, sed et illa sic contrahi statuimus, ut nullam malam causam habeant, vel ex raptu, vel ex præcedente clandestino concubitu; sed legitime, et ab iis, qui ab ejusmodi inquinamenti et fornicatoria impuritate mundi sunt. Si quis ergo, prædictis constitutionibus neglectis, ad matrimonii consuetudinem primam vel secundam processerit, eum Christi Ecclesia, quæ est pura, immaculata et sine ruga, salutaribus examinationibus subjicit, nec prius ad divinorum mysteriorum participationem admittat, quam tempus in fornicatione definitum ipsum diligenter explevisse didicerit (nisi forte necessarius e vita excessus urgeat), donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem, qui ausus fuerit, præter id quod statutum est, divina participatione aliquem ejusmodi dignari, de proprio gradu in periculum veniet; eo videlicet, qui præter formam communionis dignus est habitus, ad excommunicationem iterum redacto, usque ad septimi anni complementum. Sed hæc quidem, ut ostensum est, ab iis qui olim imperavere, facta sunt. Nunc autem Patris et Filii et sancti Spiritus beneplacito et gratia, et purissimis Deique Matris **56** et magni cælestis militiæ Principis intercessionibus, eos qui nonaginta ante annis pro causa et occasione prius ostensa abrupti erant sacerdotes, et monachos, egregium a

Α σπουδῆς, δι' ἣν ὁ χρόνος τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων αὐτῷ συντηρηθῆσεται; Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀξιοθῆναι τῆς ἀχράντου μεταλήψεως οὐκ ἔσται συγκαχωρημένον αὐτῷ ἐν ἄλλῃ καιρῷ τῆ μεταλήψεαι προσίεναι ἢ ἐν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστᾶσαι διὰ τὴν ἐκ τῆς προηγούμενης ἔγκρατειας τῶν νηστειῶν, ὡς δυνατὸν, ἀνοκᾶθαρσιν. Ταῦτα δὲ φασιν, ὅταν μὴ τέκνα πατρὸς ἐκ τῶν προτέρων γάμων τοῖς ἤδη μετὰ τὸ τεταρακοστὴν ἔτος τρίτην ἀγεσθαι προηρημένους γυναῖκα· ἐπει, ἐν τέκνα πατρὸς, ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἢ τριγαμία. Λίαν γὰρ ἔστι δίκον τὸν μὲν χαρίζεσθαι τῇ ἐξώρῳ ἐπιθυμία, τοῖς δὲ πατρὶ τῶν προτέρων γάμων μὴ προνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλῆς καὶ ἀλυπον καὶ ἀτάραχον, καὶ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον καταλαμβάνει ἐκ τῆς πολυσπύρου τεκνωσίως. Καὶ εἰ τις δὲ τριακονταετῆς ὢν, καὶ τέκνα ἔχων ἐκ τῶν προλαθόντων γάμων, τρίτη γυναίκα συνάπτειτο, καὶ οὗτος ἀσυγχώρητος μέχρι τετάρτου ἔτους τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀμέτοχος ἔσται· διότι δῆλός ἐστιν ἐξ οὐδενὸς ἑτέρου ἀλλ' ἢ ὑπὸ ἀκρασίας κινούμενος, καὶ τοῦ δούλον εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας ἐπὶ τὸν τοιοῦτον γάμον ἰλοεῖν. Καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, τρις τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνου ἀξιοθῆσεται τῆς ἀπολαύσεως, ἀπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστᾶσαι, δευτέρον δὲ ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, καὶ τρίτον ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ καὶ ἐν ταύταις προηγεσθαι νηστειαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. Εἰ δὲ παῖδες μὴ περιεῖσιν, ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν οὐκ ἀσύγγνωστον, τὸ τηνικαῦτα συγγνώμης ἀξιοθῆσεται ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ μόνῳ τῷ ἐξαρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατήσαντι ἐπιτιμίῳ θεραπευθῆσεται. Ταῦτα μὲν καὶ περὶ τρίτου γάμου. Οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δευτέρον, οὐδὲ τὸν πρῶτον ἐκτὸς ἀσφαλείας ἔωμεν· ἀλλὰ κακείνους ἐρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν ἢ ἐξ ἀραγῆς ἢ ἐξ προηγησαμένης λαθραίου φθορᾶς, ἀλλὰ νομίμως καὶ καθάρθενως τῶν τοιοῦτων μολυσμάτων καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. Εἰ τις οὖν, τῶν εἰρημένων καταφρονήσας τύπων, πρὸς γαμικὴν ὀμιλίαν πρῶτην ἢ δευτέραν συνέλθῃ, τοῦτον ἢ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἢ καθαρὰ καὶ μηδὲνα σπῖλον ἔχουσα ἢ βύτιδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἑτασμοῖς, οὐ πρὶν εἰς μετάληψιν παραδίξεται τῶν θείων μυστηρίων, ἢ τὸν ὠρισμένον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθει, ἀκριβῶς αὐτὴν ἐκπληρῶσαι· εἰ μὴ ἄρα ἢ τοῦ βίου ἀναγκαῖα κατεπιγείγει ἀναχώρησις, τοῦτέστι μέχρις ἂν τὸ ἔδδομον ἐκπληρωθῇ ἔτος. Ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸν διατετυπωμένον ὄρον μεταλήψεως θείας τινα τούτων ἀξιώσαι περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμῶν, δηλονότι τοῦ ἀξιοθῆντος παρὰ τὸν ὠρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώητον παρῖσταμένον μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἔδδομου ἔτους. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν, ὡς διεβλήθη, ὑπὸ τῶν παλαιοῦ βασιλευσάντων ἐπράχθησαν· νῦν δὲ τῆ τοῦ

Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἁ
εὐδοκίᾳ καὶ χάριτι, καὶ ταῖς τῆς παναγίου καὶ
Θεομήτορος καὶ τοῦ μεγάλου ἀρχιεπιστάτου προ-
σεβίαις, τοὺς ἤδη πρὸ ἐνενηκόντα χρόνων ἔνεκιν
τῆς προδηλωθείσης αἰτίας καὶ ἀπορμῆς ἀπορρά-
γέντας ἱερεῖς καὶ μονάζοντας ἢ παγκάλη βασιλεία
τῶν θεοσεφῶν βασιλέων ἡμῶν Ῥωμανοῦ καὶ Κων-
σταντίνου συνῆψέ τε καὶ συνήνωσε, καὶ μίαν κα-
θολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν εἰργάσατο· ὅθεν χρῶν ἀνακηρύττεσθα! τε καὶ μεγαλύνεσθαί
τοὺς τοιοῦτον θεοφιλεῖς καὶ ἰαξιόλογον ἔργον πεπληρωκότας. Ταῦτα τοῦ κανόνος καὶ τῆς Νεαρᾶς νο-
μοθετησάντων, ἢ Ἐκκλησία τέως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμετέρων τρίτου γάμου ποιήσιν οὐκ
ἐπέτρεψε.

ZONAR. Τὴν τριγαμίαν ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ
τοὺς ἀρχαίους Πατέρας μὴ γάμον ὀνομάσαι φησὶν,
ἀλλὰ πολυγαμίαν, ἢ μᾶλλον πορνείαν κεκολασμέ-
νην, ἦγουν οὐκ ἐκκεχυμένην καὶ ἀδιάφορον, ἀλλὰ
συνεσταλμένην καὶ περιγεγραμμένην μιᾷ γυναίκι.
Ὅν γοῦν ὥρισεν κανόνα ἐπὶ τῶν διγάμων, τοῦτον
λέγει ἀναλόγως ὀρίσαι καὶ ἐπὶ τῆς τριγαμίας· τὸ δὲ
ε ἀναλόγως· τοῦτο ἐστίν· ὅτι ἐπὶ τῆς διγαμίας;
ἐνιαυτὸς ὥρισθη εἰς μετάνοιαν· ἑτέροις δὲ διετία.
Ἐπὶ δὲ τῆς τριγαμίας, ἐπὶ μετρίων ἐστὶν ἡ αἰτία
αὕτη, ἀνάλογον καὶ τὸ ἐπιτίμιον ὥριστα· ἦγουν
ἐπὶ πενταετίαν ἀπορισμός. Τοὺς γὰρ ὑπερβάοντας
τὴν διγαμίαν μὴ δεῖν ὀνομάζεσθαί φησι παρὰ τῶν
γυναικῶν, αἷς συμφερόνται, ἀνδρας· μήτε τὰς
γυναῖκας λέγεσθαι παρὰ τῶν τοιοῦτων ἀνδρῶν γυ-
ναῖκας ἑαυτῶν· καὶ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου μαρτυρίαν
ἐπάγει, εἰπόντος τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα
ὅτι Ὅν ἔχεις οὐκ ἐστὶ σου ἀνὴρ· πάντες γὰρ
ἔσχες. Εἰ δὲ καὶ ἐφθῆ εἰπεῖν ὁ ἅγιος ὅτι ἐν τρισὶ
καὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἀφορίζεσθαι τοὺς τριγάμους,
ἀλλ' οὐκ ἐνέμεινε τῷ τύπῳ ἐκείνῳ· ἐπέτεινε δὲ
αὐτὸς τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτίμιου μέχρι πενταετίας,
διαταξάμενος μὴ ἐξωθεῖσθαι τοὺς τοιοῦτους τῆς
Ἐκκλησίας, ὥστε οὐκ εἰς τόπον προσκλαίοντος
ἵστασθαι, ἀλλ' εἰς τόπον ἀκρωμένων ἐν ἔτεσι δυσὶν
ἢ τρισὶ· μετὰ δὲ τὸν εἰρημένον χρόνον ἐπιτρέπειν
αὐτοῖς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν σύστασιν· τῆς δὲ κοι-
νωνίας ἀπέχεσθαι. Καὶ οὕτω καρπὸν ἐπιτιμίας ἀπέχου-
μετανοίας, ἦγουν συντριβὴν καρδίας, καὶ δάκρυα,
καὶ εἰ τε τοῦτοις ἐπόμηνον, οὕτω δέχεσθαι αὐτοὺς
εἰς κοινωνίαν.

ARIST. Ἐνα χρόνον ἢ δύο ἀφορίζεται ὁ διγάμος·
τρεῖς δὲ καὶ τέσσαρας ὁ τριγάμος· καὶ πάντες κατὰ
τὴν ἀρετὴν συνήθειαν.

Οὐκ ἀπὸ κανόνος, ἀλλὰ ἀπὸ συνήθειας καταλαβὼν
ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς τριγάμους ἐπὶ πενταετίαν
ἀφορίζομένους, δέχεται τοῦτο καὶ αὐτός· πλὴν
προσάγει μὴ παντελῶς αὐτοὺς ἐξωθεῖν τῆς Ἐκ-
κλησίας, καὶ μετὰ τῶν προσκλαίωντων συντάττειν·
ἀλλ' ἐν δυσὶν ἔτεσιν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων
Γραφῶν ἀκρόσεως ἀξιοῦν. Ἐἴτα ἐπιτρέπει συστή-
κειν αὐτοὺς μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν
μῶν συγκαινωνεῖν αὐτοῖς· τῆς δὲ κοινωνίας τοῦ

A Deo coronatorum imperatorum nostrorum, Romani
et Constantini imperium conjunxit et unuit, unam-
que fecit catholicam et apostolicam Ecclesiam:
unde merito sunt prædicandi et laudandi, qui tam
pium opus et tam dignum compleverint. Cum ca-
non et novella hæc statuerint, Ecclesia hucusque
nostris temporibus tertium matrimonium fieri non
permisit.

ὅθεν χρῶν ἀνακηρύττεσθα! τε καὶ μεγαλύνεσθαί
τοὺς τοιοῦτον θεοφιλεῖς καὶ ἰαξιόλογον ἔργον πεπληρωκότας. Ταῦτα τοῦ κανόνος καὶ τῆς Νεαρᾶς νο-
μοθετησάντων, ἢ Ἐκκλησία τέως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῶν ἡμετέρων τρίτου γάμου ποιήσιν οὐκ
ἐπέτρεψε.

ZONAR. Trigamiam magnus hic Pater ab antiquis
Patribus conjugii nomine minime appellatam fuisse
asserit, sed illam dixisse polygamiam, potius for-
nicationem castigatam, hoc est, non effusam, et
promiscuam, sed contractam, et in una tantum-
modo circumscriptam muliere. Quem ergo canonem
de digamis promulgavit, hunc in trigamia quoque
proportionem servari jubet; proportionem autem, id
est, quia in digamia annus præscriptus est ad
pœnitentiam; aliis vero biennium: porro in tri-
gamia, quoniam ipsamet culpa sit gravior, propor-
tione quoque respondens statuitur pœna, quinquen-
nalis videlicet segregatio. Qui namque digamiæ
terminos supergressi sunt, negat amplius ab iis,
cum quibus commiscetur, mulieribus viros dici
oportere, nec mulieres ab ejusmodi hominibus
uxorum nomine appellari: atque ex Evangelio
testimonium adducit, dicente Christo ad Samari-
titem, Quoniam quem habes non est tuus vir; quin-
que enim habuisti^a. Nam etsi prius dixerat san-
ctus, tribus aut quatuor annis trigamos esse segre-
gandos, non tamen in illo decreto persistit: verum
multæ tempus ad quinquennium ipsemet extendit,
statuens nequaquam hujusmodi ab ecclesiis expel-
lentos, ita ut non in loco silentium consistant,
sed in loco audientium duobus aut tribus annis,
eoque elapso tempore permittendum ipsis, ut cum
fidelibus consistant, a communionem autem absti-
neant. Atque hoc pacto, si fructum pœnitentiæ
ostenderit, nempe contritionem cordis et lacry-
mas, et si quid hiee adjungi solet, ita demum ad
communione admittantur.

ARIST. Bigamus unum vel duos annos excom-
municatur, tres vero et quatuor trigamus, atque
etiam quinque juxta consuetudinem quæ jam ob-
tinet.

Non a canone, sed a consuetudine accipiens ma-
gnus Basilius, trigamos quinquennio segregatos
esse, et ipse illud admittit. Sed mandat, eos ab ec-
clesia non omnino extrudere, et cum desistentibus
collocare, sed duobus vel etiam tribus annis divi-
narum Scripturarum auditione eos dignari. Deinde
eis permittit cum fidelibus consistere et in precibus
solis communicare. A boni autem communione absti-
tinere, et sic fructum aliquem pœnitentiæ ostenu-

^a Joan. iv. 13.

dentem, ad locum eorum, qui corporis et sanguinis **A**
Dominici sunt participes, restitui.

CANON V.

Hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine iudicio, sed examinantes an veram pœnitentiam ostendant, et si fructus habeant, qui salutis studium testificentur.

BALS. Præsens quidem canon statuit hæreticos, qui in sine vitæ fuerint, et pœnitentiam petiverint, admitti, prius examinatos, an vere agant pœnitentiam; scilicet, an suis dogmatis desciscant et fructus pœnitentiæ ostendant. Alii autem canones, **B** etiam hæreticos, 57 qui sani sunt, accedentes, et examinatos, similiter admitti jubent.

ZONAR. Dubitant quidam, an hæretici, qui in exitu vitæ esse dicuntur, ac pœnitentiam quærunt, essent admittendi. Ad quam quæstionem respondit sanctus, admittendos esse, non quacunque ratione, verum examinantes an vere pœniteant; hoc est, num a propriis dogmatis abscedant, ac pœnitentiæ fructus ostendant.

ARIST. Hæreticus in vitæ exitu resipiscens, discretionem adhibita suscipiendus.

Hæreticum in extremo vitæ venientem et resipiscentem sine iudicio et examine admittere non oportet, sed resipiscentiæ ejus explorare, num **C** vera sit, et an fructus proferat qui salutis studium testificentur; ut si de hæresi ejus triumphet, peccata sua cum lacrymis et contrito corde confiteatur, elemosynas faciat, et alia ejusmodi salutaria ostendat.

CANON VI.

Canonicorum fornicationes pro matrimonio non reputentur, sed eorum conjunctio omnino divellatur: hoc enim et Ecclesiæ ad securitatem est utile, et non dabit hæreticis adversus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.

BALS. Canonicos eos dicit, qui in canone enumerantur, clericos scilicet, monachos, monachas, et quæ virginitatem professæ sunt. Si quis ergo ex his fornicatus fuerit, non permittitur ei deinceps peccare. Est enim verisimile canonicum, qui peccaverat, sacerdotio motum ob fornicationem dixisse, Quoniam a dignitate excidi, voluptate certe perfruar: et sit mihi mulier, cum qua peccavi, in consortio conjugali. Lex enim dicit in lib. xxviii, tit. 4, cap. 16: Qui cum libera, quæ non quæstus gratia facit sui corporis potestatem, habet consuetudinem, ipsam non concubinam, sed uxorem habere videtur. Hoc, inquit, non est permittendum, sed eorum conjunctio est omnino separanda, et ipsi a se invicem sejungendi, quoniam leges in laicis locum habent, et hoc est Ecclesiæ utile. Si ipsi

ἀγαθῶ ἀπέχεσθαι· καὶ οὕτω καὶ πῶν τινα μετανοίας ἐπιδείξασθαι, εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαβανῶν τῶν τοῦ δισποτικοῦ σώματος τε καὶ αἵματος ἀποκαθίστασθαι.

CANON E.

Τοὺς δὲ ἐπὶ ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἰρετικῶν δέχεσθαι χρὴ· δέχεσθαι δὲ, δηλονότι οὐκ ἀκριτῶς, ἀλλὰ δοκιμάζοντας· εἰ ἀληθινὴν ἐπιδείκνυνται μετάνοιαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

ΒΑΣ. Ὁ μὲν παρῶν κανῶν διορίζεται τοὺς αἰρετικούς ἐν τέλει γινομένους τοῦ βίου, καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν, δέχεσθαι, ἐξεταζομένους πρότερον εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἤγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οικείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετάνοίας· ἑταροὶ δὲ κανόνες καὶ τοὺς ἐν ὁγείᾳ ὄντας, αἰρετικούς προσερχομένους, καὶ ἐξεταζομένους, ὁμοίως δέχεσθαι παρακαλεῖονται.

ZONAR. Ἀμφιβάλλον τινες εἰ χρὴ τοὺς αἰρετικούς ἐν τέλει λεγομένους τοῦ βίου καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν δέχεσθαι. Πρὸς ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπεκρίθη εἶναι αὐτοὺς δέχεσθαι, οὐχ ὡς ἔτυχε δὲ, ἀλλὰ ἐξετάζοντας, εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἤγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οικείων δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετάνοίας.

ΑΡΙΣΤ. Αἰρετικὸς τῷ τέλει μετανοῶν δεκτός· μετ' ἐπικριτεύως.

Τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἐλθόντα αἰρετικὸν, καὶ μετανοοῦντα, οὐκ ἀκριτῶς καὶ ἀδασανίστως δέχεσθαι χρὴ, ἀλλὰ δοκιμάζειν τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀληθὴς ἐστὶ, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχει μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ· τί γὰρ; Ὅτι θριαμβεύει αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν, τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ μετὰ θαυρώων καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐξαγορεύει, ἐλεημοσύνας ποιεῖ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα σωτηριώδη ἐνδείκνυνται.

CANON Γ.

Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπῆν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσιτελεῖ, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαθὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ἄδειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτούς.

ΒΑΣ. Κανονικούς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους φησὶν, ἤγουν κληρικούς, μοναχοὺς, μοναστρίδας, καὶ τὰς παρθεναίας ἐπαγγελισμένας. Εἰ γοῦν τις ἐκ τούτων πορνεύσει, οὐ παραχωρηθήσεται καὶ ἐφεξῆς ἀμαρτάνειν. Εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν ἡμαρτηρότα κανονικὸν τῆς κερωσύνης ἐκπεσόντα διὰ τὴν πορνείαν λέγειν ὅτι Ἐπει τῆς ἀξίας ἐκπέπτωκα, καὶ ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἡμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικὴν. Ὅτι καὶ ὁ νόμος φησὶν ἐν βίβλῳ κη', τίτλῳ δ', κεφαλαίῳ ις'. Ὁ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μὴ ποιησαμένην πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν αὐτὴν ἔχειν δοκεῖ. Τοῦτο οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρῖζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· ὅτι τε τὰ τοῦ νόμου εἰς λαϊκούς χώραν ἔχουσι, καὶ

ἢ τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖ; ἔστιν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τῆς ἀπειθυμίας ἀποξενωθῶσιν, οὐδὲ ἕτεροι τολμήσουσι τοιοῦτόν τι, ὡς μὴ παραχωρούμενοι ἀμαρτάνειν μετὰ τὴν ἀναρσίαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς. Ἀλλὰ καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δοθήσεται ἀφορμὴ καθ' ἡμῶν εἰς τὸ λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο μετὰ τὴν πορνείαν παραχωροῦνται οἱ πορνεύοντες ἀμαρτάνειν, ἵνα καὶ οἱ ἐξ ἑτέρων θρησκειῶν διὰ τὴν ἡδονὴν τοῦ σώματος ἐπισπῶνται καὶ ἐπισύρουνται πρὸς τὰ ἡμέτερα. Καὶ τοῦτο μὲν θεματίζεται καλῶς ὅσον εἰς τοὺς κληρικούς. Εἰς δὲ τὰς μοναστήριας καὶ τὰς παρθένους, καὶ τοὺς μοναχοὺς τοὺς μὴ ἱερωμένους, ἐπεὶ ἀφάρεσις τιμῆς οὐκ ἐπάγεται, μᾶλλον εἴποι τις δικαιολογεῖσθαι τοὺτους, τὰ τοῦ καταστρωθέντος ἄνωθεν νόμου καὶ εἰς ἔκτροπὴν τοῦ λόγου αὐτῶν ὀρθοῦναι τὰ τοῦ παρόντος κανόνος. Περὶ δὲ πορνείας μοναχῶν καὶ παρθένων ἀνατεθειμένων τῷ Θεῷ ἀνάγνωθι συνόδου ἕκτης κανόνα τέταρτον, τοῦ ἀγίου Βασιλείου κανόνα ιη', κ', ξ', καὶ βιβλίου δ' τῶν Βασιλικῶν τίτλον α', κεφ. ε', ὅπερ καταστρώθη εἰς λ' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· ἀνάγνωθι καὶ κεφ. οη' τοῦ λζ' τίτλου εἰς βιβλίου.

ZONAR. Κανονικὸς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους φησὶν, ἤγουν κληρικούς, καὶ μοναχοὺς, καὶ μοναστήριας, καὶ τὰς παρθένων ἐπαγγελμαμένας κόρας, κατὰ τὸν ζ' καὶ μδ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγίνῃ συνόδου. Εἰ γοῦν τοιοῦτός τις πορνεύσει, οὐκ ἐπιθήσεται συμφθεῖραισθαι τῇ μεθ' ἧς ἡμαρτεν, ὡς τὰ γάμου τῆς ἀθέτου μίξως λογισθείσης. Εἰκὸς γὰρ τὸν κληρικὸν τῆς ἱερωσύνης διὰ τὴν ἀμαρτίαν ἐκπεσόντα εἰπεῖν ὅτι Ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἤδη ἐκπέπτωκα, κἂν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἡμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικὴν. Τοῦτο οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς τοιοῦτους. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖ, ἀποκοπτομένων καὶ τῶν λοιπῶν μὴ τοιαῦτα τολμᾶν. Λογίζονται γὰρ ὅτι Οὐδὲν ἔσται ἡμῖν ὕψος, κἂν ἀμαρτωμεν, μὴ παραχωρούμενοι, κἂν τῆς τιμῆς ἐκπέσωμεν, συμβιοῦν τῇ γυναικὶ ἢ συνεφοδῆραμεν· καὶ οἱ αἰρετικοὶ οὐκ ἔξουσι λαθεῖν καθ' ἡμῶν λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο παραχωροῦσι τοῖς ἀμαρτάνουσι συζῆν ταῖς γυναιξὶ μεθ' ὧν ἡμαρτον, καὶ ὡς γαμεταῖς κεκρῆσθαι αὐταῖς διδάσιν ἄδειαν αὐτοῖς· ἵνα οὕτως ἐπισπῶνται τινεὶ τῶν ἐξ ἑτέρας θρησκείας, ἤγουν ὑποσύρῳσιν, ἐφέλλκωνται, ὡς ἑῶντες ἐμμένειν τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ μὴ λύοντες τοὺς ἀθέτους γάμους, ὧν προσηγήσατο πορνεία.

ARIST. Ἡ κανονικὴ, εἰ ποῦ καὶ ζεύγνυται, διαζεύγνυται.

Ἡ παρθένων ὁμολογήσασα καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ προτιμήσασα βίον, εἰ τὰς ὁμολογίας αὐτῆς ἀθετήσασα ἡδοναῖς ἀκολάστοις ἐαυτὴν ἐκδῶ, καὶ νόμῳ δῆθεν γάμου ἀνδρὶ συναφοῖ, οὐ γάμος τοῦτο κριθήσεται, ἀλλὰ πορνεία· ἢ μᾶλλον. κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον κανόνα τοῦτου δὲ

A enim a libidine alienati fuerint, nec alii audebunt tale quid facere, ut quibus non sit peccare permillum post ecclesiasticæ dignitatis ademptionem. Sed hæreticis quoque non dabitur adversus nos ausa, ut dicant, quod propterea post fornicationem permittitur fornicatoribus peccare, ut ab aliis scitis propter corporis voluptatem ad nostra attrahantur et alliciantur. Et hæc quidem facti species recte ponitur, quod ad clericos attinet. Quod ad monachos autem, et virginum, et monachos sacris ordinibus non initiatos attinet, quoniam eis honoris ablatio non inducitur, et ens dixerit quispiam legem superius positam magis posse pro se adducere, et ad evertendam eorum rationem præsentem canonem constitui. De monachorum autem fornicatione, et virginum Deo dedicatarum, lege syn. sextæ can. 4, sancti Basilii can. 18, 20, 60 et l. iv Basilic. tit. pr. cap. 5, quod positum est in cap. 33 noni tit. præsentis operis. Lege et cap. 78 tit. 37 lib. ix.

ZONAR. Canonicos eos, qui in canone recensentur, nominat, clericos nimirum, monachos et monachas, et virginitatem professas puellas, ut habetur sexto et quadragesimo quarto canone synodi Carthaginensis. Si quis igitur ejusmodi fornicatus fuerit, haud permittetur cum ea cum qua peccavit, corrumpi, quasi forte illicita commistio nuptiarum instar existimetur. Probabile 58 namque est clericum, qui sacri ordinis dignitate ob admissam culpam exciderat, dixisse, Quandoquidem sacro ordine motus sum, fruar saltem voluptate, et sit mihi mulier hæc, cum qua peccavi, matrimonii societate conjuncta. Hoc ergo, inquit, permittere haud oportet, sed illorum societatem penitus dirimere, atque ab invicem ejusmodi segregare. Hoc siquidem et Ecclesiæ utile fuerit, dum alii quoque, ne ejusmodi audeant, reprimentur. Ita namque cogitabant, Nihil nobis proderit, etiamsi peccemus, siquidem cum ea muliere, cum qua corrupti sumus, quamvis honore exciderimus, ætatem agere haud liceat: nec habebunt hæretici ansam contra nos dicendi, nos ea de causa delinquentibus permittere, ut cum iis mulieribus vivant, quibuscum peccaverunt, easque uxorum loco retinendi facultatem ipsis dare, ut hac ratione aliquos ex iis, qui diversæ religioni addicti sunt, attrahant; hoc est, subducant, alliciant; quippe illis in peccato degere permittentes, nec illegitimas nuptias, quas fornicatio præcessit, solventes.

ARIST. Canonica, si matrimonio juncta fuerit, disjungitur.

Quæ virginitatem professæ est, et in matrimonio renuntiavit, et vitam in sanctimonia actam prætulit, si professiones suas vilipendens, libidinis se dederit voluptatibus, et matrimonii nimirum lege viro conjuncta fuerit, istud matrimonium non judicabitur, sed fornicatio: aut votius secundum

dentem, ad locum eorum, qui corporis et sanguinis A
Dominici sunt participes, restitui.

CANON V.

Hæreticos, qui in excessu e vita pœnitentiam agunt, recipere oportet; recipere autem, non sine iudicio, sed examinantes an veram pœnitentiam ostendant, et si fructus habeant, qui salutis studium testificentur.

BALS. Præsens quidem canon statuit hæreticos, qui in fine vitæ fuerint, et pœnitentiam petiverint, admitti, prius examinatos, an vere agant pœnitentiam; scilicet, an suis dogmatis desciscant et fructus pœnitentiæ ostendant. Alii autem canones, etiam hæreticos, 57 qui sani sunt, accedentes, et examinatos, similiter admitti iubent.

ZONAR. Dubitant quidam, an hæretici, qui in exitu vitæ esse dicuntur, ac pœnitentiam quaerunt, essent admittendi. Ad quam quaestionem respondit sanctus, admittendos esse, non quacunquæ ratione, verum examinantes an vere pœniteant; hoc est, num a propriis dogmatis abscedant, ac pœnitentiæ fructus ostendant.

ARIST. Hæreticus in vitæ exitu resipiscens, discretionem adhibita suscipiendus.

Hæreticum in extremo vitæ venientem et resipiscentem sine iudicio et examine admittere non oportet, sed resipiscentiam ejus explorare, num vera sit, et an fructus proferat qui salutis studium testificentur; ut si de hæresi ejus triumphet, peccata sua cum lacrymis et contritu corde confiteatur, elemosynas faciat, et alia ejusmodi salutaria ostendat.

CANON VI.

Canonicorum fornicationes pro matrimonio non reputentur, sed eorum conjunctio omnino divellatur: hoc enim et Ecclesiæ ad securitatem est utile, et non dabit hæreticis adversus nos ansam, quod propter peccandi libertatem ad nos attrahamus.

BALS. Canonicos eos dicit, qui in canone enumerantur, clericos scilicet, monachos, monachas, et quæ virginitatem professæ sunt. Si quis ergo ex his fornicatus fuerit, non permittitur ei deinceps peccare. Est enim verisimile canonicum, qui peccaverat, sacerdotio motum ob fornicationem dixisse, quoniam a dignitate excidi, voluptate certe perfruar: et sit mihi mulier, cum qua peccavi, in consorcio conjugali. Lex enim dicit in lib. xxviii, tit. 4, cap. 16: Qui cum libera, quæ non quaesita gratia facit sui corporis potestatem, habet consuetudinem, ipsam non concubinam, sed uxorem habere videtur. Hoc, inquit, non est permittendum, sed eorum conjunctio est omnino separanda, et ipsi a se invicem sejungendi, quoniam leges in laicis locum habent, et hoc est Ecclesiæ utile. Si ipsi

ἀγαθὸν ἀπίχεσθαι· καὶ οὕτω καὶ πῦν τινα μετανοίας ἐπιδείξασθαι, εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τοῦ δεσποτικοῦ σώματος τε καὶ αἵματος ἀποκαθίστασθαι.

KANON E'.

Τοὺς δὲ ἐπὶ ἐξόδῳ μετανοοῦντας τῶν αἰρετικῶν δέχεσθαι χρὴ· δέχεσθαι δὲ, δηλονότι οὐκ ἀκρίτως, ἀλλὰ δοκιμάζοντας· εἰ ἀληθινὴν ἐπιδείκνυνται μετάνοιαν, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχουσι μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ.

BALS. Ὁ μὲν παρῶν κανὼν διορίζεται τοὺς αἰρετικούς ἐν τέλει γινομένους τοῦ βίου, καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν, δέχεσθαι, ἐξεταζομένους πρότερον εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἦγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οικειῶν δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετανοίας· ἔτεροι δὲ κανόνες καὶ τοὺς ἐν ὕψει ὄντας, αἰρετικούς προσερχομένους, καὶ ἐξεταζομένους, ὁμοίως δέχεσθαι παρακαλεῖονται.

ZONAR. Ἀμφεβαλλόν τινες εἰ χρὴ τοὺς αἰρετικούς ἐν τέλει λεγομένους τοῦ βίου καὶ ζητοῦντας μετάνοιαν δέχεσθαι. Πρὸς ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπεκρίθη δεῖν αὐτοὺς δέχεσθαι, οὐχ ὡς ἐτυχε δὲ, ἀλλὰ ἐξετάζοντας, εἰ ἀληθῶς μετανοοῦσιν· ἦγουν εἰ ἀφίστανται τῶν οικειῶν δογμάτων, καὶ ἐπιδείκνυνται καρποὺς μετανοίας.

ARIST. Αἰρετικός τῷ τέλει μετανοῶν δεκτός· μετ' ἐπικρίσεως.

Τὸν ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου ἐλθόντα αἰρετικὸν, καὶ μετανοοῦντα, οὐκ ἀκρίτως καὶ ἀδασανίστως δέχεσθαι χρὴ, ἀλλὰ δοκιμάζειν τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, εἰ ἀληθὴς ἐστὶ, καὶ εἰ τοὺς καρποὺς ἔχει μαρτυροῦντας τῇ πρὸς τὸ σωθῆναι σπουδῇ· τί γὰρ; Ὅτι θριαμβεύει αὐτοῦ τὴν αἵρεσιν, τὰς ἀμαρτίας αὐτοῦ μετὰ δακρῶν καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐξαγορεύει, ἐλεημοσύνας ποιεῖ, καὶ ἄλλα τοιαῦτα σωτηριώδη ἐνδείκνυται.

KANON Γ'.

Τῶν κανονικῶν τὰς πορνείας εἰς γάμον μὴ καταλογίζεσθαι, ἀλλὰ παντὶ τρόπῳ διασπῆν αὐτῶν τὴν συνάφειαν. Τοῦτο γὰρ καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ πρὸς ἀσφάλειαν λυσιτελεῖ, καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δώσει καθ' ἡμῶν λαθὴν, ὡς διὰ τὴν τοῦ ἀμαρτάνειν ὀφειαν ἐπισπωμένων πρὸς ἑαυτούς.

BALS. Κανονικούς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένους φησὶν, ἦγουν κληρικούς, μοναχοὺς, μοναστρίδας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλιμένας. Εἰ γοῦν τις ἐκ τούτων πορνεύσει, οὐ παραχωρηθήσεται καὶ ἐφεξῆς ἀμαρτάνειν. Εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν ἡμαρτηνόντα κανονικὸν τῆς λερωσύνης ἐκπεσόντα διὰ τὴν πορνείαν λέγειν ὅτι Ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἐκπέπτωκα, κἀν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ γυνὴ μεθ' ἧς ἡμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικὴν. Ὅτι καὶ ὁ νόμος φησὶν ἐν βιβλίῳ κη', τίτλω δ', κεφαλαίῳ ις'. Ὁ πρὸς τὴν ἐλευθέρην μὴ ποιησαμένην πόρνον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος ἔχων συνήθειαν, οὐ παλλακὴν, ἀλλὰ γαμετὴν αὐτὴν ἔχειν δοκεῖ. Τοῦτο οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παντὸς διασπῆσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρῖζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· ὅτι τε τὰ τοῦ νόμου εἰς λαϊκούς χώραν ἔχουσι, καὶ

τι τῆ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖ, ἐστίν. Εἰ γὰρ αὐτοὶ τῆς
 ἐπιθυμίας ἀποξενωθῶσιν, οὐδὲ ἕτεροι τολμήσουσι
 τοιοῦτόν τι, ὡς μὴ παραχωροῦμενοι ἀμαρτάνειν
 μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς τιμῆς.
 Ἄλλὰ καὶ τοῖς αἰρετικοῖς οὐ δοθήσεται ἀφορμὴ
 καθ' ἡμῶν εἰς τὸ λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο μετὰ τὴν
 πορνείαν παραχωροῦνται οἱ πορνεύοντες ἀμαρτάνειν,
 ἵνα καὶ οἱ ἐξ ἐτέρων θρησκειῶν διὰ τὴν ἡδονὴν
 τοῦ σώματος ἐπισπῶνται καὶ ἐπισύρουνται πρὸς τὰ
 ἡμέτερα. Καὶ τοῦτο μὲν θεματίζεται καλῶς ὅσον
 εἰς τοὺς κληρικούς. Εἰς δὲ τὰς μοναστηρίας καὶ τὰς
 παρθένους, καὶ τοὺς μοναχοὺς τοὺς μὴ ἱερομένους,
 ἐπὶ ἀφαιρέσει τιμῆς οὐκ ἐπάγεται. μᾶλλον εἴποι
 τις ἰκασιολογεῖσθαι τούτους, τὰ τοῦ καταστρωθέντος
 ἀνωθεν νόμου καὶ εἰς ἐκτροπὴν τοῦ λόγου αὐτῶν
 ὀρισθῆναι τὰ τοῦ παρόντος κανόνος. Περὶ δὲ πορ-
 νείας μοναχῶν καὶ παρθένων ἀνατεθειμένων τῷ
 Θεῷ ἀνάγνωθι συνόδου ἑκτης κανόνα τέταρτον, τοῦ
 ἁγίου Βασιλείου κανόνα ιη', κ', ξ', καὶ βιβλίου ὁ
 τῶν Βασιλικῶν τίτλου α', κεφ. ε', ὅπερ κατεστρώθη
 εἰς λ' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· ἀνάγνωθι καὶ κεφ. οη' τοῦ λζ' τίτλου ξ
 βιβλίου.

ZONAR. Κανονικὸς τοὺς ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζο-
 μένους φησὶν, ἤγουν κληρικούς, καὶ μοναχοὺς, καὶ
 μοναστηρίας, καὶ τὰς παρθενίαν ἐπαγγειλαμένας
 κόρας, κατὰ τὸν ζ' καὶ μδ' κανόνα τῆς ἐν Καρθα-
 γίνῃ συνόδου. Εἰ γοῦν τοιοῦτες τις πορνεύσει, οὐκ
 ἐθήσεται συμφερίζεσθαι τῇ μεθ' ἧς ἡμαρτεν, ὡς
 τάχα γάμου τῆς ἀθέσμου μέξεως λογισθείη. Εἰκός
 γὰρ τὸν κληρικὸν τῆς ἱεροσύνης διὰ τὴν ἀμαρτίαν
 ἐκπετόντα εἰπεῖν ὅτι Ἐπεὶ τῆς ἀξίας ἦδη ἐκπέτω-
 κx, κὰν ἀπολαύσω τῆς ἡδονῆς· καὶ ἔστω μοι ἡ
 γυνὴ μεθ' ἧς ἡμαρτον εἰς συμβίωσιν γαμικῆν. Τοῦ-
 το οὖν, φησὶ, παραχωρεῖσθαι οὐ χρὴ, ἀλλ' ἐκ παν-
 τὸς διασπᾶσθαι τὴν συνάφειαν αὐτῶν, καὶ χωρί-
 ζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων τοὺς τοιοῦτους. Τοῦτο γὰρ καὶ
 τῆ Ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖ, ἀποκοπτομένων καὶ τῶν
 λοιπῶν μὴ τοιαῦτα τολμᾶν. Λογίζονται γὰρ ὅτι
 Οὐδὲν ἔσται ἡμῖν ὄφελος, κὰν ἀμάρτωμεν, μὴ πα-
 ραχωροῦμενοις, κὰν τῆς τιμῆς ἐκπέσωμεν, συμ-
 βιοῦν τῇ γυναικὶ ἢ συνεφάρμεν· καὶ οἱ αἰρετικοὶ
 οὐχ ἔξουσι λαθῆν καθ' ἡμῶν λέγειν ὅτι διὰ τοῦτο
 παραχωροῦσι τοῖς ἀμαρτάνουσι συζῆν ταῖς γυναιξὶ
 μεθ' ὧν ἡμαρτον, καὶ ὡς γαμεταί· κεχρησθαι αὐ-
 ταῖς δόδοσιν ἀδείαν αὐτοῖς· ἵνα οὕτως ἐπισπῶνται
 τινεὶ τῶν ἐξ ἐτέρας θρησκείας, ἤγουν ὑποσύρωσιν,
 ἐφέλκωνται, ὡς ἐῶντες ἐμμένειν τῇ ἀμαρτίᾳ, καὶ
 μὴ λύοντες τοὺς ἀθέσμους γάμους, ὧν προηγῆσατο
 πορνεία.

APIST. Ἡ κανονικὴ, εἰ που καὶ ζεύγνυται,
 διαζεύγνυται.

Ἡ παρθενίαν ὁμολογήσασα καὶ ἀποταξαμένη τῷ
 γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ προτιμήσασα βίον, εἰ
 τὰς ὁμολογίας αὐτῆς ἀθετήσασα ἡδοναῖς ἀκολάστοις
 ἑαυτὴν ἐκδῶ, καὶ νόμῳ δῆθεν γάμου ἀνδρὶ συναφθῆ,
 οὐ γάμος τοῦτο κριθήσεται, ἀλλὰ πορνεία· ἢ μάλ-
 λον. κατὰ τὸν ὀκτωκαιδέκατον κανόνα τούτου διὰ

A enim a libidine alienati fuerint, nec alii audebunt
 tale quid facere, ut quibus non sit peccare permis-
 sum post ecclesiasticæ dignitatis ademptionem.
 Sed hæreticis quoque non dabitur adversus nos
 ansa, ut dicant, quod propterea post fornicationem
 permittitur fornicatoribus peccare, ut ab aliis
 scetis propter corporis voluptatem ad nostra attra-
 hantur et alliciantur. Et hæc quidem facti species
 recte ponitur, quod ad clericos attinet. Quod ad
 monachos autem, et virginis, et monachos æneris
 ordinibus non initiatos attinet, quoniam eis hono-
 ris ablatio non inducitur, et eos dixerit quispiam
 legem superius positam magis posse pro se addu-
 cere, et ad evitendam eorum rationem præsentem
 canonem constitui. De monachorum autem fornicatione,
 et virginum Deo dedicatarum, lege syn-
 sextæ can. 4, sancti Basilii can. 48, 20, 60 et l. iv
 Basilic. tit. pr. cap. 5, quod positum est in cap. 33
 noni tit. præsentis operis. Lege et cap. 78 tit. 37
 lib. ix.

ZONAR. Canonicos eos, qui in canone recensentur,
 nominat, clericos nimirum, monachos et mo-
 nachas, et virginitatem professas puellas, ut ha-
 betur sexto et quadragesimo quarto canone synodi
 Carthaginensis. Si quis igitur ejusmodi fornicatus
 fuerit, haud permittetur cum ea cum qua peccavit,
 corrumpi, quasi forte illicito commistio nuptiarum
 instar existimetur. Probabile 58 namque est cle-
 ricum, qui sacri ordinis dignitate ob admissam
 culpam exciderat, dixisse, Quandoquidem sacro
 ordine motus sum, fruar saltem voluptate, et sit
 mihi mulier hæc, cum qua peccavi, matrimonii
 societate conjuncta. Hoc ergo, inquit, permittere
 haud oportet, sed illorum societatem penitus dirimere,
 atque ab invicem ejusmodi segregare. Hoc
 siquidem et Ecclesiæ utile fuerit, dum alii quoque,
 ne ejusmodi audeant, reprimentur. Ita namque
 cogitabant, Nihil nobis proderit, etiamsi peccemus,
 siquidem cum ea muliere, cum qua corrupti sumus,
 quamvis honore exciderimus, ætatem agere
 haud liceat : nec habebunt hæretici usam contra
 nos dicendi, nos ea de causa delinquentibus per-
 mittere, ut cum iis mulieribus vivant, quibuscum
 peccaverunt, easque uxorum loco retinendi facultatem
 ipsis dare, ut hac ratione aliquos ex iis, qui
 diversæ religioni addicti sunt, attrahant, hoc est,
 subducant, alliciant ; quippe illis in peccato degere
 permittentes, nec illegitimas nuptias, quas fornicatio
 præcessit, solventes.

ARIST. Canonica, si matrimonio juncta fuerit,
 disjungiuntur.

Quæ virginitatem professa est, et matrimonio renuntiavit,
 et vitam in sanctimonia actam prætulit,
 si professiones suas vilipendens, libidinosus se de-
 derit voluptatibus, et matrimonii nimirum lege
 viro conjuncta fuerit, istud matrimonium non ju-
 dicabitur, sed fornicatio : aut votius secundum

magnum Basilii canonem, adulterium. Propterea itaque eorum conjunctio omni modo distrahatur.

CANON VII.

Masculorum et animalium initores, et homicidæ, et venefici, et adulteri, et idololatræ, eadem condemnatione digni habentur. Quare, quam in aliis habes formam, in illis quoque serva. Eos autem, qui triginta annos propter immunditiam pœnitentiam egerunt, quam ex ignorantia fecerunt, nos quidem nec eos esse recipiendos dubitare oportebat. Nam et ignorantia eos venia dignos facit, et spontanea confessio, et tanta temporis diuturnitas: fere enim tota hominis ætate Satanae traditi sunt: ut discant non se turpiter gerere. Quamobrem iube eos absque dilatione suscipi, maxime si lacrymas habeant, quæ tuam clementiam moveant, et vitam misericordia dignam ostendant.

BALS. Alii sancti Patris canones sic definiunt, quomodo et quot annis puniri debeant, qui in præsentis can. comprehenduntur. Præsens autem canon, etiamsi dicit eos eadem condemnatione dignos, non tamen de pœnarum generibus intelligendus est: alio enim et alio modo puniuntur: et clarum, quod ipsorum condemnationem in formam, quæ consecuta est, distulit. Eos autem eadem condemnatione dignos esse habitos dictum est, quod omnes quatuor pœnarum locis subiciantur, et ea in re similiter puniantur. Quoniam autem nonnulli qui incestum per ignorantiam commiserunt (hæc est enim immunditia, quæ in canone comprehenditur, et non reliqua peccata, ut quæ nec sua natura possint per ignorantiam committi), cum triginta annis pœnitentiam egissent, admitti volebant, dicit sanctus exinde eos esse recipiendos, probabiles quoque causas afferens. Dehis autem idololatræ hic intelligere præstigiatores; Christiani enim, qui idolis sua sponte sacrificarunt, debent tota vita pœnitentiam agere. Illi autem dicuntur traditi esse Satanae, qui a Christianorum communione separantur. Qui tanto ergo tempore separati fuerit, Satanae veluti traditi sunt.

ZONAR. Qui masculos variasve bestias ineunt, et 59 adulteri, quindecim annorum multa puniuntur; voluntarii autem homicidæ, et venefici, virginii. Idololatræ porro non eos dicit, qui idolis

Guill. Beveregii notæ.

(5) Ἀρβροφθόροι. Scholium in codice Amembachiano. Οἱ μὲν ἀρβροφθόροι καὶ ζωφθόροι καὶ μοιχοὶ τῇ πεντεκαίδεκάτῃ ὑποπίπτουσιν, οἱ δὲ φθονεῖς καὶ φαρμακοὶ τῇ εἰκοστέτῃ. Εἰδωλόατρας δὲ ὄμαί λέγειν αὐτὸν τοὺς γόητας καὶ τοὺς μάντις, τρόπον τινὰ καὶ αὐτοῖς εἰδωλοατροῦσιν, ἐπικληθεῖς χρωμένους δαιμονίων, ἐπεὶ οἱ μὲν ἀπ' ἀρχῆς εἰδωλόατραί, μετανοοῦντες καὶ βαπτιζόμενοι, αὐτίκα δεκτοὶ εἰσιν· οἱ δὲ τὸν Χριστὸν ἀδιάστως ἀρνησάμενοι καὶ εἰδωλοατροῦσαντες ἐν ὅλῃ τῇ αὐτῶν ζωῇ προσκλαίειν ὀφείλουσιν. *Masculorum et animalium*

Α τοῦ μεγάλου Βασιλείου, μοιχεία. Διὰ τοῦτο γοῦν παντὶ τρόπῳ καὶ διασπασθήσεται αὐτῶν ἡ συνάρεια.

KANON Z.

Ἀρβροφθόροι (5) καὶ ζωφθόροι, καὶ φονεῖς, καὶ φαρμακοὶ, καὶ μοιχοὶ, καὶ εἰδωλόατραί τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἡξιωμένοι. Ὅστε δὲ ἔχεις ἐπὶ τῶν ἄλλων τύπον, καὶ ἐπὶ τούτων φύλαξον. Τοὺς δὲ ἐν τριάκοντα ἔτεσι μετανοήσαντας ἐπὶ τῇ ἀκαθαρσίᾳ, ἣν ἐν ἀγνοίᾳ ἐπραξαν, οὐκ ἀμφιδάλλειν ἡμᾶς προσέθεν εἰς τὸ παραδέξασθαι. Ἡ τε γὰρ ἀγνοία συγγνώμης ἀξίους αὐτοὺς ποιεῖ, καὶ τὸ ἐκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως, καὶ ἡ παράτασις ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ γενομένη· σχεδὸν γὰρ ὅλην γενεάν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ· ἵνα παιδευθῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Ὅστε κλέυσον αὐτοὺς ἀνυπερθέτως δεχθῆναι, μάλιστα εἰ καὶ δάκρυα ἔχουσι δυσωποῦντά σου τὴν εὐσπλαγγίαν, καὶ βίον ἐπιδείκνυνται ἀξίον συμπάθειας.

ΒΑΣΣ. Ἐτεροι κανόνες τοῦ ἁγίου Πατρὸς διορίζονται, ὅπως καὶ ἐπὶ πόσοις ἔτεσιν ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἐν τῷ παρόντι κανόνι περιεχόμενοι. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν, εἰ καὶ φησὶ τούτους τῆς αὐτῆς καταδίκης ἀξιοῦσθαι, ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ εἶδη τῶν ἐπιτιμιῶν ἐξεφωνήθη· ἄλλω; γὰρ καὶ ἄλλως θεραπεύονται· καὶ δῆλον ὅτι καὶ τὴν καταδίκην αὐτῶν εἰς τὸν παρακολουθήσαντα τύπον ἀνήρτησε. Τὸ δὲ τῆς αὐτῆς καταδίκης τούτους ἀξιοῦσθαι ἐβρέθη, διὰ τὸ πάντας ὑποκεῖσθαι τοῖς τέταρσι τόποις τῶν ἐπιτιμιῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοίως κολάζεσθαι. Ἐπεὶ δὲ καὶ τινες ἐν ἀγνοίᾳ τολμήσαντες αἰμομιξίαν, (αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ ἐν τῷ κανόνι περιεχομένη ἀκαθαρσία, καὶ οὐχὶ τὰ λοιπὰ ἁμαρτήματα, ὡς μὴδὲ πεφυκότα κατὰ ἀγνοίαν γίνεσθαι), ἐπὶ τριάκοντα χρόνοις μετανοήσαντες, ἤθελον παραδεχθῆναι, φησὶν ὁ ἅγιος ἀπεντεῖθεν αὐτοὺς δίχεσθαι, ἐπάγων καὶ αἰτίας εὐλόγους. Εἰδωλόατρας δὲ ὀφείλει νοεῖν ἐν ταῦτα τοὺς γόητας. Οἱ γὰρ τοῖς εἰδώλοις ἔκοντι θύσαντες Χριστιανοὶ διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν· ἐκάλνοι δὲ λέγονται παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ, οἱ χωριζόμενοι ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν. Οἱ γοῦν ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀφορισθέντες ὡσανεὶ τῷ Σατανᾷ παρεδόθησαν.

ΖΩΝΑΡ. Οἱ μὲν ἀρβροφθόροι καὶ ζωφθόροι καὶ μοιχοὶ ἐπὶ πεντεκαίδεκα χρόνους ἐπιτιμῶνται· οἱ δὲ γὰρ ἐκούσιοι φονεῖς καὶ οἱ φαρμακοὶ ἐπὶ εἰκοσάτιαν. Εἰδωλόατρας δὲ, οὐ τοῦ; εἰδώλοις θύοντας

initores et adulteri quindecim annorum spatio substernuntur: homicidæ autem et venefici annis viginti. Idololatræ autem eum dicere opinor præstigiatores et divinatores; si quidem et ipsi aliquo modo idololatræ sunt, demoniorum appellationibus utentes; quoniam qui ab initio idololatræ fuerunt, pœnitentia ducti et baptizati, protinus recipiendi sunt: qui autem Christum sine violentia abnegarunt, et idololatræ facti sunt, tota ipsorum vita iugiter debent.

λέγει. Ἡ γὰρ ἀρχῆθεν ἦσαν τὰ εἰδωλα σέβοντες, καὶ προσελθόντες τῇ πίστει καὶ βαπτισθέντες, εὐθύς τοῖς πιστοῖς συναριθμοῦνται, καὶ τῶν ἀγιασμάτων μετέχουσιν· ἢ Χριστιανοὶ ὄντες, εἰδωλοῖς ἔθυσαν, καὶ διὰ βίου μετανοεῖν ὀφείλουσιν. Οὐ περι τοιούτων οὖν εἰδωλολατρῶν ἔοικε λέγειν ὁ ἅγιος, ἀλλὰ τοὺς γόητας καὶ τοὺς τὰ περιεργα ποιοῦντας εἰδωλολάτρας ἐκδέσσειν· ὡς ἐπικλήσεις δαιμόνων ποιουμένους ἐν ταῖς γοηταῖς, καὶ ἐξ ἐκείνων ζήτοῦντας ἐπικουρίαν, κἀντεῦθεν δοκοῦντας τιμᾶν καὶ θεραπεύειν αὐτούς. Εἰπὼν δὲ ὅτι τῆς αὐτῆς καταδίκης εἰσὶν ἠξιωμένοι, οὐ τούτο λέγει, ὅτι Ἰσαριθμοὶ ἐπιτιμῶνται ἐνιαυτοῖς, ἀλλ' ὅτι πολυτελεῖ ἐπιτιμῶν ὑπόκεινται, ἕκαστοι δὲ κατὰ τοὺς ἰδίους ὁδούς. Ὅσοι δὲ ἐπὶ τριάκοντα ἔτεσι μετενόησαν ἐφ' ἧ ἔπραξαν ἀκαθαρσίᾳ ἐν ἀγνοίᾳ (ἀγνοῶν γὰρ τις τυχὼν συγγενεὶ ἐμίγη μὴ εἰδῶς τὴν συγγένειαν, ἢ γυναικὶ τινι, μὴ εἰδῶς ὅτι καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐχρήσατο κελίῳ), τοὺς τοιούτους οὐδὲ ἀμφιδάλειν ἐχρήν, φησὶν, εἰς τὸ παραδέξασθαι, πολλὰ ἔχοντας δίκαια εἰς τὸ συγγνωμονηθῆναι, τὴν ἀγνοίαν, τὸ ἐκούσιον τῆς ἐξαγορεύσεως (ἀγνοοῦμενον γὰρ τὸ ἀμάρτημα ἐκόντες ἐξωμολογήσαντο)· καὶ τὴν τοῦ χρόνου παράτασιν. Σχεδὸν γὰρ ὄλην γενεάν ἀνθρώπου παρεδόθησαν τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευσῶσι μὴ ἀσχημονεῖν. Διὰ ταῦτα τοῖνυν δεκτοὺς ἠγεῖσθαι αὐτούς.

Item. Tota namque fere hominis ætate Satanæ traditi sunt, ut a turpibus abstinere discant. Ob hæc igitur facile ipsos admittendos esse arbitratur.

Οὐκ ἄκαιρον δὲ καὶ τι παρεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ γὰρ λῦσαι ἀμφιβαλλόμενον τί τισιν· ὁ μέγας Ἀπόστολος Κορινθίοις ἐπιστάλων, καὶ περὶ τοῦ πνευμένους εἰς τὴν ἰδίαν μητρυανῶν γράφων· *Παράδοτε αὐτόν, φησὶ, τῷ Σατανᾷ, ἵνα τὸ πνεῦμα σωθῆ.* Τινὲς μὲν οὖν δαίμονι κάτοχον γενέσθαι τὸν πορνεύσαντα λέγουσι, τινὲς δὲ νόσου μάστιγι ἐκδοθῆναι· καί τοι ἐξ αὐτῶν τῶν πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῶν λυομένου τοῦ ἀμφιδόλου, καὶ δηλουμένου ὅτι τὸ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ ἀφορισθῆναι ἐστὶ, καὶ τῆς τῶν πιστῶν μερίδος· ἐκκηρυχθῆναι. Ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ, ἔνθα καὶ παραδοθῆναι τῷ Σατανᾷ τὸν ἀμαρτήσαντα καταδίκασε, φησὶ· *Καὶ ὑμεῖς πνευμένω ἐστέ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐπενοθήσατε, ἵνα ἐξαρθῆ ἐξ ὑμῶν ὁ τὸ ἔργον τοῦτο ποιήσας.* Τὸ δὲ, *ἐξαρθῆ ἐξ ὑμῶν*, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ ὅτι, ἵνα ἐκκοπῆ καὶ ἀλλοτριωθῆ ἀφ' ὑμῶν; Ἐκκόπεται δὲ ὁ ἀφορισθεὶς καὶ μὴ τῇ τῶν πιστῶν συνενοούμενος μοῖρα. Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ Ἐπιστολῇ φησὶ· *Κυρώσατε εἰς αὐτόν ἀγάπην.* Πῶς οὖν πρὸς τὸν δαιμονιζόμενον ἐμελλον κυρῶσαι ἀγάπην· ἢ πρὸς τὸν πάθει λέπρας, ἢ τινὶ τοιούτῳ ταλαιπωρούμενον; Ἐλεείσθαι γὰρ μᾶλλον ὀφείλειν ὁ οὕτω πάσχων, οὐχὶ μισεῖσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο ἔλεγε πάντως, ὅτι Ὅν ἀπεστράφητε διὰ τὸ ἀμάρτημα, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἠλλοτριώσατε, δέξασθε πάλιν, ἵνα μὴ τῇ περισσοτέρᾳ λύπη καταποθῆ. Καὶ ἐρμηνεύει, ὡς γοῦν εἴρηται, αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ Ἀπόστολος, καὶ σαφηνίζει. Εἰ δὲ τις φιλονεικότερον ἀνθίσταται, πεισάτω τοῦτον ὁ σφῶς οὗτος καὶ μέγας

A sacrificant. Nam vel inde ab initio idolorum cultui fuere addicti, atque ad fidem accedentes, et baptismo expiati, confestim cum fidelibus adnumerantur, sacrisque mysteriis communicant; vel cum Christiani essent, idolis immolaverunt, ac per integram vitam pœnitentiam agere debent. Nequaquam igitur de ejusmodi idololatris sanctus hic loqui videtur: sed præstigiatores, ac ejusmodi inanitatibus turam impendentes, idololatras nominavit: quippe qui dæmonum invocationes adhibent ad præstigias, tum ex iis auxilium petunt, ac proinde venerantium ipsos et colementium quamdam speciem præbent. Cum vero eadem condemnatione dignos habendos esse ait, non ita intelligendus est, quasi æquali annorum numero puniantur, sed quia plurimum annorum multe sint obnoxii, singuli tamen juxta proprios terminos. Qui vero triginta annis ob impuritatem, quam ignorantes admisierunt, in pœnitentia versati sunt (aliquis enim forte per ignorationem cum cognata rem habuit, ignorans cognationem, aut cum alia muliere, cum patrem quoque suum illa usum fuisse ignoraret), de ejusmodi, inquit, ne dubitandum est quidem, quin admittantur, cum multas habeant excusationes, ob quas eis venia concedi possit: ignorationem nimirum, spontaneam confessionem (ignoratum namque crimen sponte confessi sunt) ac temporis diuturnitatem. Tota namque fere hominis ætate Satanæ traditi sunt, ut a turpibus abstinere discant. Ob hæc igitur facile ipsos admittendos esse arbitratur.

Non alienum autem erit quiddam etiam hic interserere orationi, ac certam quorundam questionem solvere: magnus Apostolus ad Corinthios scribens, et de eo, qui cum noverca fornicatus fuerat disserens: *Tradite*, inquit, *ipsum Satanæ, ut spiritus salvus fiat* ¹. Quidam igitur dæmonis potestati obnoxium fornicarium factum fuisse dicunt; quidam vero morbi flagello traditum. Cæterum ex ipsismet ad Corinthios Epistolis solvitur dubitatio, et declaratur, quod tradi Satanæ, est segregari et a cœtu fidelium abdicari. In priori namque ubi etiam eum qui deliquerat Satanæ tradendum adjudicavit, *Et vos*, inquit, *inflatu estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur ex vobis, qui hoc opus fecit* ². Illud utempe, *tollatur*, quid aliud significat, quam ut excidatur, alienusque habeatur a vobis? Exciditur vero quicumque segregatur, nec in numero fidelium recensetur. In secunda vero Epistola hæc habet, *Conservate erga ipsum charitatem* ³. Qui igitur charitatem erga vexatum a dæmone conservaturi fuisset: vel erga illum qui lepra, vel ejusmodi alio morbo premeretur? Etenim misereci potius sic affecti, quam illum odiasse par est. Sed hoc plane significavit, ut quem scilicet aversari estis ob noxam, et extra Ecclesiam ejecistis, admittatis iterum, ne a nimio dolore absorbeatur. Ergo, ut dictum est, ipse se Apostolus explicat, ac declarat. Quod si quis contentiosius repugnet, flecti se putiat ab hoc sapienti et magno Patre,

¹ I Cor. v, 5. ² Ibid. 2. ³ II Cor. ii, 8.

animadvertens quomodo hic verbis illis, Satanæ traditus est, usus fuerit : segregationem ac relegationem a cœtu fidelium Satanæ traditionem nominans. Qui enim a fidelium consortio exclusus est, non amplius **60** sancti Spiritus gratiam penes seipsum habet, verum illa spoliatus est. Qui vero ab hac gratia excidit, Satanæ traditur. Ubi namque illum divina gratia nudatum inimicus offenderit, ipsum invadit, eique deinceps dominatur. Quod eodem etiam modo Joannes Chrysostomus, in commentariis in Epistolam ad Timotheum, interpretatus est.

ARIST. Masculorum, animaliumque corruptores, et nœchos post annos quindecim; homicidæ, venefici, ac idololatræ post viginti, juxta antiquam formam suscipiuntur. *Perspicuus.*

CANON VIII.

Qui ob iracundiam securi adversus uxorem suam usus est, est homicida. Recte autem me admonuisti, et uti tuam sapientiam decuit, ut fusius de his dicerem, propterea quod multa in voluntariis et involuntariis discrimina. Est enim involuntarium omnino, et longe a consilio ejus qui incepit, remotum, dum lapis jacitur in canem aut arborem, hominem attingere. Propositum enim fuit bestiam propulsare aut fructum excutere : sed ictum fortuito subiit qui transiens occurrit, quare hoc involuntarium est. Et illud quoque involuntarium est, si quis volens aliquem castigare, loro vel virga non dura eum percutiat, uoriatur autem qui percussus est. Propositum enim hic consideratur, quia peccantem corrigere voluit, non interimere. Recensetur et illud inter involuntaria, cum quis in pugna aliquem ligno vel manu repellens, non parce in præcipuas partes ictum torquet, ut eum lædat, non ut omnino interficiat. Sed hoc quidem accedit ad voluntarium. Qui enim ejusmodi insumento ad se defendendum usus est, vel qui non parce ictum inflixit, liquet eum ideo homini non pepercisse, quod ira victus fuerit. Sic et qui gravi ligno, et qui lapide majore, quam pro viribus humanis, usus est, in involuntariis numeratur, ut qui aliud voluerit, aliud fecerit. Nam præ ira ictum talem intulit, ut etiam percussum interficeret; quamquam forte in animo habebat eum conterere, non autem omnino interimere. Qui autem ense vel quavis re simili usus est, nullam habet excusationem : et maxime, qui securim jaculatus est. Manifestum est enim illum manu non percussisse, ita ut ictum ad arbitrium moderari posset : sed jaculatus est, ita ut et gravitate ferri et acie et motu e longinquo, ictus necessario lethalis fieret. Rursus autem omnino est voluntarium, ac nullam habens dubitationem, quod sit a latronibus, et in bellicis incursionibus. Hi enim propter pecunias interimunt, caventes ne convincantur : et qui in bellis ad cædem feruntur, his nec ferrere, nec castigare, sed adversarios interficere aperte propositum est. Atque etiamsi quis propter aliquam aliam causam curiosum pharmacum miscuerit, et inter-

A Πατὴρ προσσχόντα, ὅπως ἐχρήσατο ἐνταῦθα τῷ, Παρεδόθη τῷ Σατανᾷ, τὸν ἀφρισμὸν καὶ τὴν ἐκπιωσιν τῆς κατὰ τῶν πιστῶν ξυναυλίας παραδόσειν πρὸς τὸν Σατανᾶν ὀνομάσας. Ὁ γὰρ ἐκκαλεῖ τῆς μοίρας τῶν πιστῶν οὐκ εἶτι τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν ἔχει παρ' ἐαυτῷ, ἀλλ' ἀπ-γυμνοῦται ταύτης· ἐκπεπτωκῶς παραδίδεται τῷ Σατανᾷ Γυμνὸν γὰρ τῆς θείας χάριτος αὐτὸν εὐρών ὁ ἐχθρὸς, παραλαμβάνει αὐτὸν, καὶ κυριεύει λοιπὸν αὐτοῦ. Καὶ ὁ χρυσοῦς δὲ τὴν γλῶτταν Ἰωάννης, ἐξηγούμενος τὴν πρὸς Τιμόθεον Ἐπιστολήν, οὕτως ἠρμήνευσε τοῦτο. **ΑΡΙΣΤ.** Ἀβρονοφθόρους, καὶ ζωοφθόρους, καὶ μοιχοῦς, πεντεκαίδεκαετία· καὶ φονεῖ, καὶ φαρμακοῦς, καὶ εἰδωλολάτρας, εἰκοσαετία, κατὰ τὸν πάλαι τύπον, εἰσδέξεται. *Συμφής.*

B

KANON H'.

Ὁ ἀξίην παρὰ τὸν θυμὸν κατὰ τῆς ἑαυτοῦ γαμετῆς χρησάμενος φονεὺς ἐστὶ. Καλῶς δὲ με ὑπέμνησας καὶ ἀξίως τῆς σεαυτοῦ συνέσεως εἰπεῖν περὶ τούτων πλατύτερον· διότι πολλαὶ ἐν τοῖς ἔκουστοῖς καὶ ἀκουστοῖς διαφοραὶ. Ἀκούσιον μὲν γὰρ ἐστὶ παντελῶς καὶ πῶρῳ τοῦ κατάρξαντος τὸ, ἀκοντίσαντα λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον, ἀνθρώπου τυχεῖν. Ἡ μὲν γὰρ ὀρμὴ ἦν τὸ θηρίον ἀμύνασθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασεῖσαι· ὑπέβη δὲ αὐτομάτως τῇ πληγῇ κατὰ πάροδον ὁ παραπεσὼν ὥστε τὸ τοιοῦτον ἀκούσιον. Ἀκούσιον μέντοι καὶ εἰ τις βουλόμενος ἐπιστρέψαι τινὰ, ἱμάντι ἢ ῥάβδῳ μὴ σκληρῇ τύπτει· ἀπεθᾶνη δὲ ὁ τυπτόμενος. Ἡ γὰρ πρόθεσις ἐνταῦθα σκοπεῖται, ὅτι βελτιώσαι ἠεούλετο τὸν ἀμαρτάνοντα, οὐκ ἀνελεῖν. Ἐν τοῖς ἀκουστοῖς ἐστὶ κακῆιον, τὸ ἀμυνομένον τινα ἐν μάχῃ ξύλῳ ἢ χειρὶ, ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καίρια τὴν πληγὴν ἐνεργεῖν, ὥστε κακῶσαι αὐτὸν, οὐχ ὥστε παντελῶς ἀνελεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο ἦδη προσεγγίζει τῷ ἔκουσιῳ. Ὁ γὰρ τοσοῦτον χρησάμενος ὀργάνῳ πρὸς ἀμύναν, ἢ ὁ μὴ πεφεισμένως τὴν πληγὴν ἐπαγαγὼν, δηλὸς ἐστὶ, οἷα τὸ κεκρατῆσθαι ὑπὸ τοῦ πάθους, ἀφειδῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁμοίως καὶ ὁ ξύλῳ βαρεῖ, καὶ ὁ λίθῳ μείζονι τῆς δυνάμεως τῆς ἀνθρωπίνης χρησάμενος, τοῖς ἀκουστοῖς ἐναριθμεῖται, ἄλλο μὲν τι προελόμενος, ἄλλο δὲ τι ποιήσας. Ὑπὸ γὰρ τοῦ θυμοῦ τοιαύτην ἤνεγκε τὴν πληγὴν, ὥστε ἀνελεῖν τὸν πληγέντα· καίτοι ἡ σπουδὴ ἦν αὐτῷ συντρίψαι τυχόν, οὐχὶ δὲ καὶ παντελῶς θανατώσαι. Ὁ μὲντοι ἕξει χρησάμενος, ἢ ὕπνιουσιν τοιοῦτον, οὐδεμίαν ἔχει παραίτησιν καὶ μάλιστὰ ὁ τὴν ἀξίην ἀκοντίσας. Καὶ γὰρ οὐδὲ ἀπὸ χειρὸς φαίνεται πῶρῳ, ὥστε τὸ μέτρον τῆς πληγῆς ἐπ' αὐτῷ εἶναι, ἀλλ' ἠκόντισιν, ὥστε καὶ τῷ βάρει τοῦ σιδήρου, καὶ τῇ ἀκμῇ, καὶ τῇ διὰ πλείστου φορᾷ, ὀλεθρίαν ἀναγκαίως τὴν πληγὴν γενέσθαι. Ἐκούσιον δὲ πάλιν παντελῶς, καὶ οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἔχον, οἷόν ἐστι τὸ τῶν ληστῶν καὶ τῶν πολεμικῶν ἐφόδων. Οὗτοι μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσι, τὸν ἐλεγχον ἀποφεύγοντες· οἱ τε ἐν τοῖς πολέμοις ἐπὶ φόνους ἔρχονται, οὐτε φοβῆσαι, οὐτε σωφρονίσειν, ἀλλ' ἀνελεῖν τοὺς ἐναντιουμένους ἐκ τοῦ φανερῶς προαίρουμένοι. Καὶ μέντοι, κἂν δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν περιεργὸν φάρμακόν τις ἐχκεράσῃ, ἀνέλη δὲ, ἔκούσιον

τιθέμεθα τὸ τοιοῦτον ὄιον ποιούσιν αἱ γυναῖκες πολ-
λάκις, ἐπαοιδαῖς τισὶ καὶ καταδέσμοις πρὸς τὸ ἐαυ-
τῶν φίλτρον ἐπάγεσθαι τινὰς περὶώμεναι, καὶ προσ-
εἰδούσαι αὐτοῖς φάρμακα, σκοτίωσιν ἐμποιοῦντα τὰς
διανοίας. Αἱ τοιαῦται τοίνυν ἀνελοῦσαι, εἰ καὶ ἄλλο
προελόμεναι, ἄλλο ἐποίησαν, ὅμως διὰ τὸ περιεργον
καὶ ἀπηγορευμένον τῆς ἐπιτηδεύσεως ἐν ταῖς ἔκουσίως
φονεύουσι καταλογίζονται. Καὶ αἱ τῶν τῆ ἀμβλω-
ορίδια διδοῦσαι φάρμακα φονεύτρια! εἰσι καὶ αὐταί,
καὶ αἱ δεγόμεναι τὰ ἐμβροχτόνα δηλητήρια. Ταῦτα
μὲν εἰς τοσοῦτον.

ΒΑΣΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος ἐάν ἐστι φονεὺς ὁ
ὀξίνην ἀκονήσας κατὰ τῆς οἰκείας γαμετῆς, καὶ
πλήξας ταύτην, ἀπεψήνατο ἐκούσιον εἶναι φονέα
αὐτόν. Εἶτα ποιεῖται διαίρεσιν τῶν ἐκούσιων καὶ
ἀκούσιων φόνων· καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίων ἢ δένδρον
βίψαντα λίθον, πλήξαντα δὲ τυχὸν ἀνθρώπων παρι-
όντα ἐκεῖ, καὶ τὸν λόρῳ ἢ ἐλαφρῶ ῥάβδῳ πλή-
ξαντά τινα διὰ παιδεύσειν, ἐάν ὁ πληγῆς ἀποθάνῃ,
ἀκούσιον φονέα καλεῖ· τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ πλή-
ξαντά τινα, μετὰ σιβαρᾶς ῥάβδου ἢ τῆ χειρὶ ἀφει-
δῶς κατὰ τοῦτου χρησάμενον, κἂν μὴ ἀνελεῖν ἤθελε
τὸν πληγέντα, ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνασθαι, ἐγγί-
ζειν τῷ ἐκούσιως φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος
ἀποθανόντος. Καὶ τὸν ξύλῳ δὲ βίρσι καὶ λίθῳ με-
γάλῳ χρησάμενον κατὰ τινος, καὶ ἀνελόντα, μὴ
ἔχοντα δὲ πρόθεσιν φόνου, ἀκούσιον φονέα ὀρίζειται.
Τὸν δὲ ἔφιπποι χρησάμενον οἰδηθῆναι, κατὰ τοὺς πολε-
μίους καὶ τοὺς ληστὰς, ἐκούσιον φονευτὴν ἀποφαί-
νεται· ὡσπερ καὶ τοὺς φάρμακα περιεργὰ διδόντας,
καὶ ἀμβλωορίδια ποιοῦντας. Καὶ ὁ μὲν κανὼν τῆ.
Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ κς' κεφάλαιον τοῦ θ' τίτλου
τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γρα-
φέντα χάριν τῶν φονευτῶν. Ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ
τὸν δευτέρον κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου. Ἐπεὶ δὲ
περὶ φονευτῶν καὶ φαρμακῶν οὐκ ὀλίγα διαλαμβάνει
ὁ λθ' τίτλος τοῦ ξ' βιβλίου, ἀνάγνωθι καὶ τοῦτον.
Τοῦ δὲ δευτέρου θέματος τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ
βιβλίου διαλαμβάνοντος ταῦτα βητικῶς· Ὁ σκοπὸν
ἐτήρηκας τοῦ φονεύσαι, κἂν μὴ φονέσῃ, ἀλλὰ τραυ-
ματίσῃ, φονεὺς ἐστὶ· καὶ ὁ μὴ θελήσας φονεῦσαι,
ἐάν φονέσῃ, οὐκ ἐστὶ φονεὺς· ἢ δὲ διάθεσις ἐκ τοῦ
πληγέντος ὄργανον ἐλέγχεται· εἴποι τις ἐναντιοῦ-
σθαι τῷ τοιοῦτῳ κεφαλαίῳ τὸν παρόντα κανόνα,
διοριζόμενον ἀκούσιου φόνου ἐγκλήματι ὑποκείσθαι
τὸν ἀκοντίσαντα λίθον ἐπὶ κύνᾳ ἢ δένδρον, καὶ τυ-
χαίως ἀνελόντα ἀνθρώπων. Φαμὲν οὖν ὡς ὁ βηθεὶς
νόμος, περὶ ἐκούσιου φονευτοῦ διδάσκων, τὸν μὴ ἐκ
προαιρέσεως φονεύσαντα οὐκ ὀνομάζει ἐκούσιον φο-
νέα· ἀκούσιος δὲ ὁ τοιοῦτος φονεὺς ἐστὶ, καθὼς καὶ
ὁ παρῶν κανὼν διορίζεται, καὶ τιμωρεῖται κατὰ τὸ
προτέλευτον θέμα τοῦ ις' κεφαλ. τοῦ να' τίτλου
τοῦ ξ' βιβλίου, καὶ κατὰ τὸ ε' κεφαλ. τῷ λθ' τίτλου
τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, διοριζόμενον καὶ τὸν ἀπὸ τρυφῆς
φονεύσαντα ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεσθαι. Οὕτω συμ-
βιβισσον τὸ νομικὸν κεφαλ. καὶ τὸν κανόνα. Καὶ
σημειώσαι ἀπὸ τοῦ κανόνος καὶ τοῦ νόμου ὅτι ὁ μὲν
ἀκούσιος φονευτὴς ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ἦτοι τοῦ
φόνου, καταδικάζεται, ὁ δὲ ἐκούσιος ἀπὸ μόνης

A fecerit, id pro voluntario ducimus; ut sæpe fa-
ciunt mulieres, quæ quibusdam incantationibus
et amuletis ad sui amorem aliquos attrahere con-
nantur, dantque eis pharmaca mentibus tenebras
offundentia. Hæc ergo, si interfecerint, etiamsi aliud
volentes, aliud fecerint, tamen propter curiosum
et prohibitum opus inter voluntarios homicidas
reputantur. Itaque et quæ præbent pharmaca abor-
tum cientia, sunt et ipsæ homicidæ, sicut et quæ
venena setum necantia accipiunt. Hæc quidem huc
usque.

BALS. Interrogatus sanctus, an sit homicida,
qui securim jactatus in propriam uxorem, eam
percussit, pronuntiavit eum esse voluntarium ho-
micidam. Deinde facit differentiam voluntariorum
et involuntariorum cædium: et eum qui lapidem in
bestiam vel arborem jaculatus est, transeuntem
autem illac hominem forte percussit, eumque qui
loro vel levi virga aliquem docendi eum gratia per-
cussit, si percussus mortuus fuerit, homicidam in-
voluntarium appellat: eum autem, qui in conten-
tione aliquem virga duriore percusserit, vel in eo
percutiendo manui non pepercerit, etiamsi eum, qui
percussus est, interficere noluerit, sed vel tantum
lædere, vel propulsare, dicit, ad eum, qui cædem
fecit voluntarium, proxime accedere, eo qui per-
cussus est mortuo. Eum **61** quoque qui ligno gravi
et magno lapide usus adversus aliquem, eum inter-
fecerit, cum nollet interficere, involuntarium ho-
micidam definit. Eum autem, qui quovis ense bellum
gerentium et latronum more usus est, voluntarium
homicidam pronuntiat: sicut et eos, qui curiosa
dant medicamenta, et abortum cientia faciunt.
Atque hæc quidem canon. Tu autem lege vicesi-
mum sextum cap. tit. 9 præsentis operis, et quæ
in eo scripta sunt de homicidiis. Similiter lege et
canonem 2 hujus sancti. Quia autem de homicidiis
et venelicis non pauca tractat tit. 39, lib. 1x. eum
quoque lege: cum vero thema 2 ejusdem tit. et
lib. hæc expresse dicit, Qui interficere constituerat,
etsi non interfecerit, sed vulneraverit, est homi-
cida: et qui noluit interficere, etiamsi interfecerit,
non est homicida. Affectio autem, ex instrumento
quo percussit, probatur: dixerit quispiam, ei capiti
adversari præsentem canonem, decernentem invo-
luntariæ cædis crimini subjici eum, qui lapidem
in canem vel arborem jaculatus fuerit, et hominem
forte occiderit. Dicimus ergo, quod dicta lex quæ
de cæle voluntaria docet, eum, qui non data opera
interfecit, non nominat voluntarium homicidam.
Est autem hic involuntarius homicida, sicut præsens
quoque canon decernit, et punitur secundum the-
ma antepenultimum cap. 16 tit. 51 lib. 60 et
secundum cap. 5 tit. 39 ejusdem lib. definiens,
eum etiam, qui per delicias et ludum interfecit, in
quinquennium exterminandum. Ita caput legis et
canonem concilla. Et nota ex canone et lege, quod
involuntarius quidem homicida ex eventu seu cæde
condemnatur: voluntarius autem, ex solo propo-

sito : etsi enim non interfecerit, ut homicida puniatur propter solum propositum. Nam et cap. 12 dicitur tit. 36 dicit, Nihil refert, an occidas, an mortis causam præbeas. Voluntariorum autem homicidarum poena ostenditur in penultimo themate cap. 3, tit. 36, quod dicit, Poena adversus homicidas, in iis quidem, qui sunt honestæ existimationis, est relegatio et perfecta publicatio : in vilibus autem et abjectis, ensi et bestiis obijci. De voluntariis autem homicidis, mense Aprili ind. xv, a religioso, potentissimo et sancto imperatore nostro Domino Emanuele Comueno, novella edita est, quam et manda memoriæ, quæ post proœmium sic dicit : Jubet ergo omnibus qui sunt in regionibus judicibus, et militaribus quæ sunt in eis copiis, et earum ducibus, ubi fuerit caedes voluntaria, et tale quilibet ausus fuerit aliquis, ut omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidam, et eum vincentium mittant ad imperatoriam circumspectionem : vel, si ea absit, ad magnæ urbis a Deo custodiæ prefectum, ut in custodiam publicam introducat, et tam in corpore quam in bonis secundum legum et novellarum constitutionum potestatem puniatur, et alia supplicia subeat : scientibus his omnibus, quod si probatum fuerit potuisse quempiam homicidam apprehendere, et id non fecerit, eum non secus condemmandum, quam si Imperatori insidias fuerit : sin autem latuerit fortasse quispiam, et ad sanctissimam Dei Magnam ecclesiam confugerit, postquam poenæ ecclesiasticæ adversus eum processerint, ex legali observatione, eo quidem præsentate qui reginæ urbium Imperium obtinet, ab eo mittetur in regionem, quam censuerit, ut totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, ut recurrat in eum locum, in quo execrandum homicidium factum admisit. Absente autem forte imperatore, a prefecto, ut dictum est, in aliquam remotiorem regionem exterminabitur, et illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solum voluntarie, sed etiam præmeditato captioe consilio eadem perpetraverit, non cogetur ex prædicta regia constitutione tonderi. Si enim cum, qui sua sponte ad tonsuram accedit, non ad eam statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tempore attributo, et per ipsum mentis ejus firmitate, vel infirmitate examinata. 62 si quidem hominem invenerit in primo proposito perseverantem, et monastico instituto, et corporis mortificatione se impigre præparantem, ex eo tempore boni quoque operis ei afferri complementum, eo in monasticam institutionem statimque suscepto : quomodo non fuerit a ratione alienum, et legibus spiritualibus absolum, aliquid coacte tondere, eumque homicidam, quem Deus eo usque reliquit, ut etiam manus fraterno sanguine pollueret? Timendum est enim ne invito vitam angelicam ingressus, eaque vi suscepta, venerando habitu in lumbis utatur. Qui enim homines leviores in dementiam inciderunt, in pessimas et perversissimas actiones sæpè natura aggrediuntur : loco ergo

προθέσας. ἢ ἀν γὰρ μὴ φρονεῖσθῃ, τιμωραίται· ὡς φρονεῖς· διὰ μόνην τὴν πρόθεσιν. Ὅτι καὶ τὸ ἱβ' κεφάλ. τοῦ β' θετέρας· λς' τίτου φησίν· Οὐδὲν διαφέρει τὸ φρονεῖσθαι καὶ τὸ παρασχέιν αἰτίαν φόνου. Ἡ μέντοι πεινὴ τῶν ἐκουσίων φονέων δηλοῦται ἀπὸ τοῦ πρωτελεύτου θέματος τοῦ γ' κεφαλ. τοῦ λς' τίτου λέγοντος· Ἡ ποιηὴ ἢ κατὰ ἀνδροφόνων ἐπὶ μὲν τῶν ἐντέμων περιορισμός· ἔστι καὶ τελεία δήμευσις, ἐπὶ δὲ τῶν αὐτελῶν εἴφει καὶ θηρίοις ὑπεδληθῆναι. Περὶ δὲ φονέων ἐκουσίων ἐξεφωνήθη Νεαρά κατὰ τὸν Ἀπριλλιον μῆνα τῆς ἰδ' Ἰνδικτιῶνος τοῦ θεοσέπτου, κρατίστου καὶ ἀγίου ἡμῶν αυτοκράτορος Μανουήλ τοῦ Κομνηνοῦ, καὶ ἔχε καὶ ταύτην ἐπὶ μνήμης οὕτω καὶ μετὰ τὸ προϊμίον διαλαμβάνουσαν·

Β Παρακαλεῖται οὖν ἀπασιν τοῖς ἐν θέμασι δαιτηταῖς, καὶ ταῖς ἐν αὐτοῖς οὐσαις στρατιωτικαῖς δυνάμεισι, καὶ τοῖς τούτων στρατηγῶσι, Ἐμβαρῶν ἀν ἐκουσίων φόνος γίνηται, καὶ ἐγληθῆναι τοιούτων τι παρὰ τινος, αὐτίκα πάντας διεγείρεσθαι εἰς τὴν τοῦ φονέως κατάσχεσιν, καὶ θέμιον αὐτὸν ἀποστέλλειν πρὸς τὴν βασιλείον περιωπήν, ἢ ταύτης ἀποδημούσης, πρὸς τὸν ἔπαρχον τῆς θεοφυλάκτου μεγαλοπόλειως, ὥστε εἰς δημοσίαν φυλακὴν εἰσάγεσθαι, καὶ τὰς σωματικὰς καὶ οὐσιακὰς κατὰ τὸ νόμον καὶ τὴν τῶν νεαρῶν θεσπισμάτων δύναμιν, καὶ ἑτέρας ὑποτεθῆναι κολάσεις· εἰδόντων τούτων ἀπάντων ὡς, εἰ τις φωραθείη δυνάμενος καταχεῖν τὸν φονέα, καὶ μὴ τοῦτο ποιήσας, οὕτω μέλλειν καταχρηθῆναι ὡς κατὰ βασιλέως βουλευσάμενος.

Γ Εἰ δ' ἴσως διαλάβοι τι καὶ προσφύγη τῇ ἀγριωτάτη τοῦ θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, μετὰ τὸ προδῆναι τὰ ἐκλήσιαστικὰ ἐπ' αὐτῷ ἐπιτιμία κατὰ τὴν νομικὴν παρατήρησιν, ἐνδημούντος μὲν τοῦ κρατοῦντος· τῇ βρασιλευούσῃ τῶν πόλεων, παρ' αὐτοῦ ἀποσταλῆσθαι εἰς τὸ θέμα, ὅποιον ἀν ἐπικρίνη· ὥστε τὸν χρονον τῆς ὅλης αὐτοῦ ζωῆς ἐκείσε διαβιβάσειν, καὶ μὴ ἐκεῖθεν ἀποδιδρασκειν, ὥστε ἔπανατρέγειν, ἔνθα τὸ τοῦ φόνου μῦθος εἰργάσατο. Ἀποδημούντος δὲ ἴσως τοῦ βασιλέως, παρὰ τοῦ ἐπαρχου, ὡς εἴρηται, εἰς τινα τοῦ πόρρωτέρω χωρῶν ἐξορισθῆσεται, καὶ τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ἐκείσε διανύσει. Ἄν δὲ γέ μὴ μόνον ἐκουσίως, ἀλλὰ καὶ ἐκ μελέτης, τὸν φόνον ἐργάσατο, οὐκ ἀναγκασθῆσεται κατὰ τὴν προβρῆθεσαν βασιλικὴν διατάξιν ἀποκαρῆναι. Εἰ γὰρ τὸν ἐκουσίως τῇ ἀποκάρσει προστρέχοντα οὐκ ἀπενεῖθεν ἢ κανονικῇ ἀκρίβειᾳ εἰς αὐτὴν παραδέχεται, ἀλλὰ καιρῶν αὐτῷ τὴν ἀρκούντα ἐπιμετρήσασα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸ τῆς γνώμης ἐκείνου βέβαιον εἶτε καὶ ἀπαγὲς βασανίσασα, εἴπερ εὐρήσει τὸν ἀνθρωπὸν τῇ ἐξ ἀρχῆς· προθέσει στοιχοῦντα, καὶ τῷ μοναχικῷ πολιτεύματι καὶ τῇ νεκρώσει τοῦ σώματος ἀδκνω· ἑαυτὸν παρασκευάζοντα, ἔκτοτε καὶ τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου αὐτῷ προσεπιφέρει συμπλήρωσιν, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν τὴν παραδεξαμένη καὶ κατὰ στάσιν· πῶς οὐκ ἀν εἴη ἀλογον, καὶ τοῖς πνευματικῶσι νόμοις ἀπαρῶν, ἀναγκαστικῶς ἀποκαρῆσθαι τινά, καὶ ταῦτα φονέα, ἐν μέγρι τοσούτου θεὸς ἔγκατέλιπεν, ὥστε καὶ ἀδελφικῶν χρανθῆναι τὰς χεῖρας αἵματι· ἄτος γὰρ μήπως ἀκουσίω προαιρέσει· τὸν

ἀγγελικὸν βίον ὑπελθὼν, καὶ βίᾳ τούτου καταδείξι-
 μένος, εἰς ἐμπειγμὴν τῷ φρικώδεϊ χρήσεται σχή-
 ματι. Πεφύκασιν γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων κουφότεροι,
 εἰς ἀπόνοιαν ἐμπεισόντες, καὶ ταῖς χειρίσταις καὶ
 παραβολωτέραις ἐπιτολῶν πράξιον. Ἄντι τοίνυν
 τῆς ἀποκάρσεως νομοθετεῖ ἡ βασιλεῖα μου τὸν πε-
 πλημμεληκότα φόνον μεμελετημένον ἐκούσιον ἐν
 φυλακῇ δὲ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ διάγειν,
 καὶ μηδέποτε ἐκείθεν ἐξέρχασθαι, μηδ' ἀπὸ βασι-
 λικῆς ἰσως προσταξέως, κατὰ λήθην ποριζομένης.
 Ἐπὶ δὲ ταῖς περιουσίαις αὐτῶν γίνεσθαι καθὼς ὁ
 προμνημονευθεὶς βασιλεὺς διετάξατο. Ἐπεὶ δὲ οἱ
 πλείους τῶν φονέων ἐκ μελέτης καὶ διασκέψεως
 τοὺς φόβους κατεργαζόμενοι, ἔπειτα τῇ ἀγιωτάτῃ
 τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προσελθόντες, οὐχ ὡς
 γέγονε παρ' αὐτῶν ὁ φόνος, ἀλλὰ πρὸς τὸ οἰκτεῖον
 συμφέρον ποιοῦνται τὴν ἐξομολόγησιν, τὴν ἀλήθειαν
 παρακρύπτοντες, παρακελεύεται ἡ βασιλεῖα μου
 γραφῆν γίνεσθαι τοῦ κατὰ καιροῦς ἀγιωτάτου πα-
 τριάρχου μετ' ἐπιτιμίου πρὸς τὸν κατὰ χώραν ἀρ-
 χιερέα καὶ τὸν ὑπ' αὐτὸν κληρὸν, ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν
 τοῦ θέματος διαιτητὴν, καὶ καθὼς μάθοι γενέσθαι
 τὸν φόνον ἀπὸ τῆς ἐκείνων ἀντιγραφῆς, οὕτω ποιεῖν
 καὶ τὴν ἐπεξέλευσιν· καὶ μὴ τὸν ἐκ μελέτης φονεύ-
 οντα, διὰ τὴν ψευδῆ ἐξαγορεύειν, τὰς τοῦ κατὰ τύχην
 καὶ ἀπροόπτως τῷ τοιοῦτῳ περιπεσόντος ἐγκλήματι
 δέχεσθαι ποινὰς καὶ τὰ ἐπιτίμια. Εἰ τις μέντοι τῶν
 φονέων, τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ προσφυγὼν Ἐκκλη-
 σίᾳ, καὶ ἡ τῇ ἀειφυγίᾳ κατακριθεὶς, ἡ δέσμιος εἶναι,
 καὶ ἐν φυλακῇ ἐγκεκλεισθῆναι παρ' ὅλην αὐτοῦ τὴν
 ζωὴν, εὐρεθῆ ἄνετος ἐμπεριπατῶν ἐνθα τὸν φόνον
 εἰργάσατο, δέσμιος παρὰ τοῦ κατὰ χώραν πράκτο-
 ρος ἀποσταλήσεται εἰς τὴν βασιλείαν μου· καὶ ὅσα
 δὲ τότε παρευρεθῶσιν αὐτοῦ πράγματα, εἰς κέρδος
 ἔσται τῷ πράκτορι, καὶ τῷ τὸν φονέα καταμηνύ-
 σάσῃ, ἐπίσης παρ' αὐτῶν μεριζόμενα· μελήσει δὲ
 πάντως καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ
 τῶν τοιοῦτων διαιτηταῖς μετὰ προσηκούσης κανονι-
 κῆς ἀυστηρίας τὰ φονικὰ κολάσεις ἐγκλήματα, καὶ
 μὴ τοὺς χρόνους, ὡς ἔτυχε, συντέμνειν, καὶ μηδὲ
 ἐφ' οἷς οὐ χρὴ πλέον τοῦ εἰκότος φιλανθρωπεύσθαι.
 Ἰσα μέντοι τοῦ παρόντος διατάγματος τῆς βασι-
 λεῖας μου ὑπογραφέντα παρὰ τῶν προϊσταμένων
 τῶν δικαστηρίων ἀποσταλέντα ταῖς κατὰ χώραν
 ἐκκλησίαις ἀποτεθήσεται· ὥστε πάντας εἰδῆσιν ἔχειν
 τῶν διωρισμένων, ὡς ἂν ποιῶσι κατὰ τὴν τούτων
 περιλήψιν. Εἴπερ μέντοι ὁ τὸν μεμελετημένον φόνον
 ἐργασάμενος ἐκούσιως ἔλοιτο τὴν ἀπόκασιν, οὐκ
 ἀδοκιμάστωσ τοῖς μοναχοῖς ἐγκαταλεγήσεται, ἀλλὰ
 μετὰ πολλῆς ἀκριθείας καὶ ἐξετάσεως τὸν ἀρκοῦντα
 χρόνον κατὰ τὰς κανονικὰς διατάξεις βασιανίζόμενος,
 κασθήσεται παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον,
 δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἐτέρῃ ἔσται ἐπιοχίρα, καὶ οὐκ
 ἐν ἐκείνῃ τῇ γῆ, ἡ τὸ τοῦ θανάτου αἶμα χανοῦσα
 κακῶς ὑπεδέξατο.

ZONAR. Περὶ ἐκούσιων καὶ ἀκούσιων φόνων ἠρω-
 τήθη ὁ ἄγιος, καὶ τίως τὸν τὴν ἀξίην ἀκοντίσαντα,
 καὶ πλῆξαντα ταύτη τὴν οἰκείαν γαμετήν, φονέα
 εἶναι ἐκούσιον ἀπεφῆναι, καὶ πάντα τὸν ξίφει
 χρωόμενον οἰψόητινι κατὰ τινος. Ποιεῖται ἐξ δια-

PATR. GR. CXXXVIII.

A tonsuræ statuit mea imperialis majestas, ut qui
 voluntariam cædem capto consilio perpetraverit,
 in custodia toto vitæ suæ tempore degat : et nec
 illinc quidem unquam educatur nec jussu forte
 imperatorio per oblivionem exhibitio. De eorum
 autem facultatibus sicut, sicut jussit imperator me-
 moratus. Quia autem plures homicidæ, qui cædem
 meditato et consilio capto perpetrant, ad sanetis-
 simam Dei Magnam Ecclesiam postea accedentes,
 non ut facta est a se, sed ut ad suam facit utilita-
 tem, veritatem celantes, cædem confitentur ; jubet
 mea imperialis sublimitas, ut a sanctissimo pro
 tempore patriarcha ad regionis antistitem, et, qui
 ei subest, clerum, quinestiam ad regionis judicem
 cum pœnæ comminatione scribatur. Et quemad-
 modum factam esse cædem ex illorum rescripto
 intellexerit, ita eam quoque ulciscatur : et non
 eum, qui capto consilio cædem facit, propter fal-
 sam suam confessionem, easdem pœnas eademque
 supplicia, quæ fortuito et improvise in tale aliquod
 crimen incidens, subeat. Si quis autem homicidæ,
 qui ad sanctissimam Magnam Ecclesiam confugerat
 et vel perpetuo exsilio condemnatus, vel in vinculis
 et in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore
 jussus erat, solutus, inventus fuerit in loco, ubi
 cædem perpetravit, ambulare, vinctus ab exactore,
 qui est in regione, ad meam imperialem sublimita-
 tem mittetur, et quæcunque quidem res tunc ei
 inventæ fuerint, exactori in lucrum cedent, et ei
 qui homicidam indicavit ex æquo inter eos divisæ.
 Omnino autem curæ erit iis, qui sunt in sanctissima
 Magna Ecclesia, illorum iudiciis, ut cum conve-
 niente canonica severitate crimina cædis puniant,
 et tempora non temere contrahant, nec plusquam
 par sit, in iis quæ non decet, se lenes et clementes
 præsent. Imperialis autem meæ constitutionis
 exempla, ab iis qui præsent iudiciis descripta, missa
 ad ecclesias quæ sunt in regione ibi reponentur ;
 ut eorum quæ sunt constituta, omnes scientiam
 habeant, ut faciant quemadmodum eis comprehen-
 ditur. Quod si is qui capto consilio cædem fecit,
 tonsuram sua sponte elegerit, non absque proba-
 tione inter monachos cooptabitur, sed sufficienti
 tempore accuratissime et diligentissime ex canonicis
 constitutionibus examinatus, et probatus, in mo-
 nasterio vel invitatus toto vitæ tempore manere
 cogetur, nec ei unquam illinc exire permittetur.
 Monasterium autem erit omnino in alia provincia,
 et non in ea terra quæ mortui sanguinem delibens
 male suscepit.

Τῷ μέντοι μοναστηρίῳ καὶ ἄκων προσμένειν ἀναγ-
 μηδέποτε τούτου ἐξέρχασθαι συγχωρούμενον. Πάντως
 δὲ τὸ μοναστήριον ἐν ἐτέρῃ ἔσται ἐπιοχίρα, καὶ οὐκ
 ἐν ἐκείνῃ τῇ γῆ, ἡ τὸ τοῦ θανάτου αἶμα χανοῦσα

63 ZONAR. De voluntariis ac involuntariis cæ-
 dibus interrogatus est sanctus : atque hinc qui
 securim jaculatus est, eaque uxorem suam per-
 cussit, homicidam esse voluntarium demonstravit,
 et quicumque gladio quopiam adversus aliquem

utilitur. Discrimen porro constituit inter voluntarias ac involuntarias cædes : ac eum qui in feram, vel arborem lapidem jecit, hominem vero illic forte commorantem percussit ; illum quoque qui loro, aut levi virga quemplam disciplinæ gratia verberavit, si verberatus intereat, involuntarium proculdubio homicidam vocat. Qui autem in contentione quempiam solidiore bacillo aut manu acriter in præcipuas partes percussit, etiamsi interficere haud vellet vulneratum, sed lædere tantum et propulsare, ad voluntarium homicidam proxime accedere affirmat, si vulneratus intereat. Qui autem ligno gravi et ingenti lapide adversus aliquem usus occidit, involuntarium forte homicidam esse definit. Qui vero ense quopiam est usus, et latrones, et qui bellicas incursiones faciunt ob rapiendas pecunias, voluntarios homicidas esso demonstrat. Quin et qui pharmaca præbent aliquibus, etiamsi interficere, qui pharmacum miscuit, haudquaquam in animo nabuerit, sed aliquem ad amorem voluit allicere ; illud vero haustum bibentem interfecit, aut hominis mentem corruptit ad insaniam eum adigens, inter voluntarias cædes enumerat. Homicidas vero muliores dicit eas quoque, quæ pharmaca dant abortum scientia, et quæ illa accipiunt, quemadmodum

ARIST. Homicida est qui securi contra uxorem usus est. Involuntarius vero homicida qui lapide in canem jacto hominem assecutus est : et qui castigat loro, et virga. Qui in pugna ligno vel manu icetum in præcipuas partes torquet, et interficit, ad voluntarium prope accedit. Qui gladio aut aliquo ejusmodi usus est, omnino est voluntarius. Item latro et hostis, et qui aliam ob causam venenum dederit, si interfecerit, est voluntarius homicida. Item quæ medicamenta abortum provocantia dant, et quæ accipient.

Homicidiorum quædam sunt voluntaria, alia autem involuntaria, alia vero fere voluntaria. Qui enim securi aliquem petit, et eum occidit, et qui ad interfectionem gladio usus est, et latrones, et hostes (isti enim propter pecuniam occidunt, hi autem adversarios manifesto vellent occidere) voluntarii judicantur homicidæ. Similiter et quæ medicamenta fetum necantia dant, et quæ eadem sunt : et quæ vellent amorem alicujus ad se attrahere : et medicamentum commiscentes, illudque ipsi tradentes, ut tenebras intellectui offundant, si recipientem occiderint, voluntarie interemisse judicantur. Qui autem lapidem in canem aut arborem jecit, ad feram propulsandam, aut fructum decutiendum, et hominem tortuito occidit, vel qui loro aut virga aliquem peccantem ferit ut emendet, et eum interficit, inter involuntarios homicidas recensentur : qui autem in pugna ligno aut manu plagam alicui in loco primario acriter infert, eumque occidit, est homicida fere voluntarius. Quamvis enim ut propulsans eum qui cum ipso pugnat, illud fecerit ut eum damno afficeret, non autem ut omnino interficeret ; tamen ab animi passione eum victum fuisse apparet, et idcirco homini ligio

ARIST. ἄριστον τῶν ἐκουσίων καὶ ἀκουσίων φόνων· καὶ τὸν μὲν ἐπὶ θηρίον ἢ δένδρον βίψαντα λίθον, κλήξαντα δὲ ἄνθρωπον τυχὸν περιόντα ἐκαί· καὶ τὸν λώρω ἢ ἐλαφρῶ ῥάβδῳ κλήξαντά τινα διὰ παιδείου, ἐὰν δὲ ὁ κληγὴς ἀποθάνῃ, ἀκούσιον φονέα καλεῖ ἀναμφίβολον. Τὸν δὲ ἐν φιλονεικίᾳ κλήξαντά τινα σιταρῶ ῥάβδῳ, ἢ τῇ χειρὶ ἀφειδῶς ἐπὶ τὰ καιρία, καὶ μὴ ἀνελεῖν ἠθέλει τὸν πληγέντα, ἀλλὰ κακῶσαι καὶ ἀμύνεσθαι, ἐγγίξει τῷ ἐκουσίως φονεύοντι λέγει, τοῦ πληγέντος ἀποθανόντος· καὶ τὸν ξύλω δὲ βραεῖ καὶ λίθῳ μεγάλῳ χρῆσάμενον κατὰ τινος, καὶ ἀνελεῖν, ἀκούσιον τάχα φονέα εἶναι ὀρίζεται. Τὸν δὲ ξίφει χρῆσάμενον οἰσθόητινι, καὶ τοὺς ληστὰς, καὶ τὰς ἐφόδους ποιοῦντας πολεμικὰς διὰ ἀρπαγὰς χρημάτων, ἐκουσίους φονευτὰς εἶναι ἀποφαίνεται.

B Ἄλλὰ μὴν καὶ τοὺς φάρμακα διδόντας τισὶ, καὶ μὴ μὴ φονεύσαι ὁ τὸ φάρμακον κεράσας προέβητο, ἀλλὰ πρὸς φίλτρον ἐπαγαγέσθαι· τινὰ ἐδούλετο, τὸ δὲ ποθὲν ἀνελεῖν τὸν πίνοντα, ἢ τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου διέφθειρε, παράφρονα ποιήσαν τὸν ἄνθρωπον, τοὺς ἐκουσίους φόνους ἐναριθμεῖ. Φονευτῆρας δὲ λέγει καὶ τὰς ἀμβλωθρίδια διδοῦσας φάρμακα, καὶ τὰς δεχομένας· αὐτὰ, καθὼς καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ αὐτοῦ κανόνι ἤδη περὶ τούτων ὤρισται.

in secundo ipsius canone jam de hac re definitur.

ARIST. Φονεύς, ὁ κατὰ τῆς γυναικὸς ἀξίην χρῆσάμενος. Ἀκούσιος φονευτὴς ὁ λίθον ἀφαιεῖ ἐπὶ κύνα, καὶ ἀνθρώπου τυχὸν· καὶ ὁ παιδεύων ἐμάστι· καὶ λύγω. Ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλω ἢ χειρὶ δοῦς ἐπὶ τὰ καιρία καὶ ἀνελεῖν, ἀρχὴ τοῦ ἐκουσίου. Ὁ ξίφει χρῆσάμενος ἢ τοιοῦτω τινὶ, πάντως ἐκούσιος. Καὶ ὁ ληστὴς, καὶ ὁ πολεμικός, καὶ ὁ δι' ἄλλην αἰτίαν ἐπιδοῦς φάρμακον, εἰ ἀνέλη, ἐκούσιος· καὶ αἱ τὰ ἀμβλωθρίδια διδοῦσαι, καὶ αἱ λαμβάνουσαι.

Τῶν φόνων οἱ μὲν εἰσὶν ἐκούσιοι, οἱ δὲ ἀκούσιοι· οἱ δὲ ἐγγὺς ἐκουσίου. Ὁ μὲν γὰρ ἀκοντίσας ἀξίην κατὰ τινος καὶ φονεύσας αὐτόν· καὶ ὁ ξίφει χρῆσάμενος εἰς ἀνάγκην, καὶ οἱ λησταί, καὶ οἱ πολεμικοὶ (οἱ μὲν γὰρ διὰ χρήματα ἀναιροῦσιν, οἱ δὲ φανερώς ἀνελεῖν ἐθέλουσι τοὺς ἐναντιουμένους) ἐκούσιοι κρίνονται φονευταί. Ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ διδοῦσαι τὰ ἐμβροχτόνα φάρμακα, καὶ αἱ λαμβάνουσαι ταῦτα· καὶ αἱ βουλλόμεναί φίλτρον τινὸς πρὸς· αὐτὰς ἀφελκύσασθαι· καὶ συγκαράσασθαι φάρμακον, καὶ ἐπιδοῦσαι τοῦτο αὐτῷ, σκότῳσιν ἐμποιοῦν τῆς διανοίας, εἰ ἀνέλωσι τὸν δεξάμενον, ἐκουσίως φονεύσαι λογίζονται. Ὁ δὲ λίθον ἐπὶ κύνα ἢ δένδρον πέμπων, ἐπὶ τῷ τῷ θηρίῳ ἀμύνεσθαι, ἢ τὸν καρπὸν κατασείσαι, καὶ αὐτομάτως φονεύσαι ἄνθρωπον· ἢ ὁ λώρω ἢ βεργίῳ τύψας τινὰ ἐπὶ τῷ βελτιῶσαι αὐτὸν ἀμαρτάνοντα, καὶ ἀνελεῖν αὐτόν, ἐν τοῖς ἀκούσιοις εἰσὶ φονευταί. Ὁ δὲ ἐν μάχῃ ξύλω ἢ χειρὶ πληγὴν τινὶ ἐπενηγῶν ἀφειδῶς ἐν καιρωτάτῳ τόπῳ, καὶ ἀνελεῖν αὐτόν, ἐγγὺς ἐστὶ τοῦ ἐκουσίου. Καὶ γὰρ, ὡς ἀμυρόμενος τὸν μετ' αὐτοῦ μαχόμενον, τοῦτο ἐποίησεν, ὥστε κακῶσαι αὐτόν, μὴ μέντοι δὲ καὶ παντῶς ἀνελεῖν· ἀλλ' οὖν φαίνεται καὶ ὑπὸ τοῦ πάθους τοῦ θυμοῦ κατακρατηθεῖς,

καὶ δὲ τούτο ἀπειδὴ ἐπαγαγὼν τὴν πληγὴν τῷ ἀνθρώπῳ ξύλῳ βαρεῖ· καὶ οὐκ ἔσται τὸ τοιοῦτον πάντῃ ἀκούσιον.

A gravi plagam acriter intulisse : et illud non erit omnino involuntarium.

KANON Θ.

64 CANON IX.

Ἡ δὲ τοῦ Κυρίου ἀπόφασις, κατὰ μὲν τὴν τῆς ἐνοίας ἀκολουθίαν, ἐξ Ἰσοῦ καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξίν ἀρμόζει, περὶ τοῦ μὴ ἐξείναι γάμου ἐξίστασθαι, παρεκτὸς λόγου πορνείας. Ἡ δὲ συνήθεια οὐχ οὕτως ἔχει· ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῶν γυναικῶν πολλὴν εὐρίσκομεν ἀκριβολογίαν, τοῦ μὲν Ἀποστόλου λέγοντος· Ὅτι ὁ πολλώμυτος τῇ πόρῃ, ἐν ὁμῶμά ἐστι· τοῦ δὲ Ἱερεμίου· Ὅτι, ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἐτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μαινομένη μιανθήσεται· καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων μοιχαλίδα ἀφρων καὶ ἀσεβής. Ἡ δὲ συνήθεια καὶ μοιχεύοντας ἄνδρας καὶ ἐν πορνείαις ὄντας κατέχεσθαι ὑπὸ γυναικῶν προστάσσει. Ὅστε ἡ τῷ ἀφειμένῳ ἀνδρὶ συνοικοῦσα οὐκ οἶδα εἰ δύναται μοιχαλῆς χρηματίζειν. Τὸ γὰρ ἔγκλημα ἐνταῦθα τῆς ἀπολυσάσης τὸν ἄνδρα ἔπιτεται, κατὰ πολὴν αἰτίαν ἀπίστη τοῦ γάμου. Ἔτε καὶ τυπτομένη, μὴ φέρουσα τὰς πληγὰς, ὑπομένειν ἔχρῃν μᾶλλον ἢ διασευχθῆναι τοῦ συνοικοῦντος· ἔτε τὴν εἰς τὰ χρήματα ζημίαν μὴ φέρουσα, οὐδὲ αὐτὴ ἢ πρόσφασις ἀξιόλογος. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν ζῆν, οὐκ ἔχομεν τοῦτο ἐν τῇ συνήθειᾳ τῇ ἐκκλησιαστικῇ τὸ παρατήρημα· ἀλλὰ καὶ ἀπίστου ἀνδρὸς χωρίζεσθαι οὐ προσετάχθη γυνή, ἀλλὰ παραμένειν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκδόσεως. Τί γὰρ οἶδας, γυναίκα, εἰ τὸν ἄνδρα σώσεις; Ὅστε ἡ καταλιπούσα, μοιχαλῆς, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστός ἐστι, καὶ ἡ συνοικοῦσα τῷ τοιοῦτῳ οὐ κατακρίνεται. Εἰ μέντοι ὁ ἀνὴρ, ἀποστάς τῆς γυναικὸς, ἐπ' ἄλλην ἦλθε, καὶ αὐτὸς μοιχός, διότι ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι· καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ, μοιχαλῆς, διότι ἄλλότριον ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν.

Æque viris et mulieribus convenit secundum sententiæ consecutionem quod a Domino pronuntiatum est, non licere a matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet, sed mulieribus quidem multa accurate observari deprehendimus, cum Apostolus quidem dicat, Quod qui adhæret meretrici, fit unum corpus 1; Jeremias vero, Quod si fuerit mulier cum alio viro, non revertetur ad virum suum, sed polluta polluetur 2; et iterum, Qui habet adulteram, stultus est et impius 3. Consuetudo autem etiam adulteros viros et in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri. Quare quæ una cum viro dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim hic attingit mulierem, quæ virum dimisit, quam de causa a conjugio discessit. Sive enim percussa plagas non ferat, ferre satius erat quam a conjugio separari: sive danimum in pecuniis non ferat, ne hæc quidem justa excusatio: sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in ecclesiastica consuetudine observationem, imo vero ab infideli viro non iussa est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. Quid enim scis, mulier, an virum salvum sis factura 4? Quare, quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, et quæ una cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir, qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est et ipse adulter, quia facit ut ipsa adulterium committat; et quæ una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

ΒΑΣ. Ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τοὺς ὁμοζύγους, ἐάν τις ἐξ αὐτῶν εἰς ἕτερον ἔλθῃ γάμον, ἢ καὶ πορνεύσῃ· ἐποίησε τὸν ἀπόλογον ἀπὸ διαφόρων γραφικῶν, καὶ ἐκ τῆς τότε κρατούσης συνήθειας. Ἐπεὶ δὲ τὰ ἐν τῷ τοιοῦτῳ κανόνι πάντα σχεδὸν μετετύπωσε ἢ ριζῆ Νεαρά Ἰουστινιάνειος, ἢ κειμένη ἐν τῷ ζ' τίτλῳ τοῦ κη' βιβλίου, ἀνάγνωθι ταύτην, ὡσαύτως καὶ τὴν ρια' Νεαράν, καὶ ἀπλῶς ἀπὸ τοῦ α' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου μέχρι καὶ τοῦ ζ', καὶ μάθῃς κατὰ πόσους τρόπους λύονται τὰ συνοικέσια, καὶ πῶς κολάζονται ὅσον τέως ἀπὸ τοῦ πολιτικοῦ νόμου οἱ μοιχεύοντες ἐκ τῶν ὁμοζύγων, ἢ καὶ πορνεύοντες· πρὸς δὲ καὶ οἱ παραλόγως τὴν ὁμοζωίαν καταλιμπάνοντες. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ἕκτον καὶ ἑννενηκοστὸν κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· ὡσαύτως ἀνάγνωθι καὶ τὰ εἰς τὸ τέλος τοῦ α' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καταστροφέντα νόμιμα· ὁμοίως καὶ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ε' κεφ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ μάθῃς ἐκ πάντων πλατείως τὰ περὶ τούτων.

BALS. Sanctus interrogatus, quid debet fieri conjugibus, si quis ex ipsis se ad aliud matrimonium contulerit, vel etiam fornicatus fuerit, fecit responsum ex diversis scripturis, et ex consuetudine quæ tunc servabatur. Quia autem, quæ in hoc canone sita sunt, 117 imperatoris Justiniani novella, quæ in tit. 7, lib. xxviii posita est, penitus immutavit, lege eam similiter, et 111 novelam, et ut semel dicam, a primo capite ejusdem tit. usque ad 6, et scies quot modis solvantur conjugia, et quomodo a lege civili puniuntur qui adulterantur e conjugibus, vel etiam fornicantur; præterea autem et qui præter rationem vitæ societatem relinquunt. Lege item canonem 96 concilii in Trullo et quæ in eum acscripta sunt. Lege etiam jura, quæ ad finem usque primi capituli tit. 11 præsentis operis sita sunt, similiter et interpretationem capituli v ejusdem tit. et ex his omnibus fuse de his intelliges.

ΖΩΝΑΡ. Μὴ λύεσθαι γάμον παρεκτὸς λόγου πορνείας ὁ Κύριος ἀπεφάνηατο. Ταύτην οὖν τὴν ἀπόφα-

ΖΩΝΑΡ. Ne solvantur nuptiæ, excepta fornicationis causa, Dominus præcepit. Hoc igitur præce-

1 I Cor. vi, 16. 2 Jerem. iii, 1. 3 Prov. xviii, 22. 4 I Cor. vii, 16.

prouti ex æquo magnus hic Pater viris et mulieribus convenire asserit, ita ut nec viro suam dimittere uxorem, nec uxori a viro abscedere permissum sit. Sed consuetudo non eodem modo se habet in viris qui relinquunt uxores, et mulieribus quæ idem faciunt. Mulier siquidem, quæ a viro secedit, alterique adjungitur, adultera judicatur, nec amplius a viro suo, nisi is voluerit, recipietur. Virom autem etiam si fornicatus fuerit aut adulteratus, mulier relinquere haud potest. Ac si deinceps relicta cum altera vitam agat, quæ illi adjungitur nequaquam, ait, adultera judicabitur. Crimen siquidem illius est, quæ virum suum reliquit: nec enim ei a viro discedere concessum est. Sed, sive se cum illa acerbe gerat, ferre oportet: sive pecuniæ jacturam patiat, dum videt ab eo dotem absumi; sive tangatur zelotypia, quod cum aliis ut vir corrumpatur, obdurandum est, nec a viro abscedendum. Si enim, cum infidelis sit aliter conjugium, alteri ab eo secedere ipso invito vetitum est, beati Pauli decreto, quoniam modo illi impune erit, qui aliam ob causam conjugium solvit? Quamobrem quæ a viro abscessit, si cum altero habitavit, adultera judicatur. Si vero cum relicto viro conjuncta legitime fuerit, neque ut adultera, neque ut fornicaria condemnatur. Et vir uxorem suam dimittens, et ducens aliam adulter est, et uxorem cum alio mistam adulteram facit. Et quæ ejusmodi viro habitat, non ignorans ab eo uxorem quam habuerat commissam, adultera est. Alienum namque virum ad se traduxit. Sed hæc quidem hic magnus Pater, ex ea quæ tunc obtinebat ecclesiastica consuetudine asserit. Verum ex ea, quæ postea edita est, de divortii imperatoris Justiniani novella libro xxviii Basilicorum tit. 7 posita, præter alias causas, ob quas conjugia solvere mulieribus datum est, illa quoque recensetur, ut si in eadem domo aut urbe vir alteri mulieri commisceatur, atque ab uxore adinonitus, tamen ab illius commercio nequaquam absteineat, nuptias dissolvere mulieribus ob zelotypiam permissum sit.

ARIST. Juxta Domini sermonem vir et mulier fornicationis causa separati pariter condemnantur. Consuetudo vero adulterum et fornicatorem a conjugibus non separat. Si qua vero mulier viro dimisso juncta fuerit, non est forsitan adultera; culpa enim in eam, quæ sine ratione dimisit, rejicienda est: vel etiam adultera, si alii jungatur. Dimissus vero venia dignus est. Qui vero suam reliquit uxorem et ad aliam accessit, et ipse est mæchus, et eam mæchari facit, et etiam mulier cum qua consuetudinem habet.

Etsi Dominus virum ab uxore sua disjunctum (præterquam in fornicationis causa) et mulierem sine ratione a viro suo separatam æqualiter condemnat: tamen constituto ecclesiastica id aliter fieri jubet. Nam virum sive fornicatorem sive adul-

σιν ἐπίσης φησιν ὁ μέγας οὗτος· Πατὴρ ἀρμόζειν καὶ ἀνδράσι· καὶ γυναίξιν, ὥστε μήτε ἄνδρα τὴν οἰκίαν ἀφιέναι γυναίκα, μήτε γυναίκα ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρός αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ συνήθεια οὐχ ὁμοίως ἔχει ἐπὶ ἀνδρῶν ἀφιέντων τὰς γυναίκας, καὶ ἐπὶ γυναικῶν ὁμοίως ποιοῦσῶν. Ἡ μὲν γὰρ γυνή, ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρός καὶ συναφθεῖσα ἐτέρῳ, μοιχαλὶς κρίνεται, καὶ οὐκέτι δεχθήσεται παρὰ τοῦ ἀνδρός, εἰ μὴ ἐκεῖνος· βούλοιο· τὸν δὲ ἄνδρα καὶ πορνεύοντα καὶ μοιχεύοντα ἡ γυνὴ ἀφιέναι οὐ δύναται. Καὶ λοιπὸν εἰ ὁ ἀφθεὶς ἐτέρῳ συνοικήσει, ἡ τοῦτῃ συναφθεῖσα οὐ κριθήσεται, φησὶ, μοιχαλὶς. Τὸ γὰρ ἀμάκρημα τῆς καταλειψάσης τὸν οἰκίον ἄνδρα ἐστίν. Οὐ γὰρ ἐφέται αὐτῇ ἀφίστασθαι τοῦ ἀνδρός· ἀλλ' εἴτε πικρῶς αὐτῇ προσφέρεται, φέρειν χρῆ. εἴτε εἰς χρήματα ζημιούται τὴν προῖκα δαπανωμένην ὀρώσα· εἴτε ζηλοτυπεῖ διὰ τὸ ἐτέραις τὸν ἄνδρα συμφθεῖρισθαι, καρτερεῖν δεῖ καὶ τοῦ ἀνδρός μὴ χωρίζεσθαι. Εἰ γὰρ, ἀπίστου τῶν συνοικοῦντων ὄντος· θατέρου, τὸ ἕτερον πρόσωπον χωρισθῆναι αὐτοῦ ἄκοντος· κακώλυται, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον· πῶς ἀνεύθυνος ἔσται ὁ δι' ἐτέραν αἰτίαν λύων τὴν συζυγίαν; Ὅστε ἡ ἀποστᾶσα τοῦ ἀνδρός, εἰ ἄλλῳ συνώκησε, μοιχαλὶς λογίζεται. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ συνευασθεῖσα νομίμως, οὔτε ὡς μοιχαλὶς οὔτε ὡς πορνεύσασα κατακρίνεται. Καὶ ὁ ἀνήρ, δὲ, τὴν ἑαυτοῦ γυναίκα ἀπολύσας, καὶ ἐτέραν εἰσοικισάμενος, μοιχὸς ἐστίν, καὶ τὴν γυναίκα μοιχαλίδα ποιεῖ, ἄλλῳ μιγνυμένην. Καὶ ἡ τῷ τοιοῦτῳ δὲ ἀνδρὶ συνοικήσασα, ἐν εἰδήσει τοῦ ἀπολύσαι αὐτὸν ἦν εἶχε γυναίκα, μοιχαλὶς ἐστίν. Ἄλλοτριον γὰρ ἄνδρα πρὸς ἑαυτὴν μετέστησεν. Ἄλλὰ ταῦτα ὁ μέγας οὗτός φησι· Πατὴρ κατὰ τὸ τῆν·καῦτα κρᾶτων ἐκκλησιαστικῶν ἔθος. Ἐκ δὲ τῆς μετὰ ταῦτα περὶ λύσεως γάμων ἐκφωνηθείσης Νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τῆς κειμένης εἰς βιβλίον τῶν Βασιλικῶν κη', τίτλ. ζ', πρὸς τὰς ἄλλαις αἰτίαις τὰς δι' ἧς λύειν τὰς γυναίξιν τὰ συνοικήσια δίδοται, καὶ τὸ ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ ἢ πόλει τὸν ἄνδρα συμφθεῖρισθαι γυναίξιν ἄλλῃ, ἐπιφωνοῦμενον παρὰ τοῦ μέρους τῆς γυναικὸς μὴ ἀφίστασθαι τῆς πρὸς ἐκείνην ὀμίλιας, λύειν τοὺς γάμους τὰς γυναίξιν· διὰ τὴν ζηλοτυπίαν ἐφήσιν.

ΑΡΙΣΤ. Κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον ἴσως καταδικάζεται καὶ ἀνήρ, καὶ γυνή, διχα πορνείας ἀποζευγνύμενοι· ἡ δὲ συνήθεια τὴν μοιχὸν καὶ τὸν πόρνον διαζεύγνυσι τῶν συμβίων. Εἰ δὲ τις ἀφῆτω ἄνδρὶ συζευχθεῖν, οὐκ ἐνι τυχὸν μοιχαλὶς· τὸ γὰρ αἴτιον ἐπὶ τὴν ἀλόγως ἀφείσαν· ἢ καὶ μοιχαλὶς, εἰ πρὸς ἕτερον ζεύγνυται. Ὁ δὲ ἀφθεὶς συγγνωστός. Ὁ δὲ τὴν γυναίκα λιπὼν, καὶ ἐπ' ἄλλην ἴων, καὶ αὐτὸς μοιχὸς, καὶ αὐτὴν μεμοιχεῦσθαι ποιεῖ, καὶ ἡ αὐτῷ συνοικοῦσα γυνή.

Εἰ καὶ ὁ Κύριος τὸν ἄνδρα τὸν διαζευχθέντα τῆς ἰδίας γυναικὸς (παρεκτὸς ἰδίου πορνείας) καὶ τὴν γυναίκα ἀνευλόγως τοῦ ἰδίου χωρισθεῖσαν ἄνδρος καταδικάζει ἐπίσης· ἀλλ' ἡ συνήθεια ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἄλλως τοῦτο προστάττει γίνεσθαι· τὸν μὲν γὰρ

ἄνδρα, καὶ πορνεύοντα, καὶ μοιχεύοντα, ὑπὸ τῆς ἰδίας γυναικὸς κατέχεσθαι· τὴν δὲ γυναῖκα, εἰ μιανθῆ ἑτέρῳ ἀνδρὶ, ἀπολύεσθαι ἐπιτρέπεται, καὶ μηκέτι παρὰ τοῦ ἰδίου ἀνδρὸς κατέχεσθαι. Λοιπὸν, ἐν γυνῇ τὸν ἰδίον ἄνδρα ἀφήσει, προφάσει τοῦ ἐν πορνείᾳ αὐτὸν συζῆν, καὶ ἐκείνους ἐτέραν λάβῃ γυναῖκα· ἢ αἰτίας κἀ κατὰ τὸ ἐγκλήμα κατὰ τῆς γυναικὸς ἐστι τῆς ἀπολύσεως τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ὃν ὤφριε κατέχειν καὶ μοιχεύοντα. Ὁ γὰρ ἀνὴρ συγγνωστός ἐστιν, ἐπ' ἄλλην ἐλθὼν γυναῖκα. Ὡσαύτως καὶ ἡ συναφθεῖσα αὐτῷ ἀπολύτῳ ὄντι οὐ λεχθήσεται μοιχαλὶς· ἡ δὲ καταλιπούσα αὐτὸν, εἰ συζευχθῆ ἑτέρῳ, μοιχαλὶς ἀναμφιδόλω; ἐστίν. Εἰ δὲ τοῦναντίον ὁ ἀνὴρ τῆς ἰδίας ἀποστῆ γυναικὸς (παρεκτὸς λόγου πορνείας), καὶ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα· καὶ αὐτὸς ὡς μοιχὸς κρίνεται, διότι ποιεῖ, ἣν κατέλιπε, μοιχευθῆναι, εἴπερ ἐπ' ἄλλον ἔλθοι ἄνδρα· καὶ ἡ συνοικοῦσα αὐτῷ μοιχαλὶς ἐστίν, διότι ἀλλότριον προσελάβητο ἄνδρα. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦ κανόνος· διότι καὶ ἄδεια τῷ τότε ἦν ἀπὸ νόμων τοῖς συνοικοῦσι καὶ χωρὶς εὐλόγου αἰτίας διὰ τυπικῶν βημάτων χωρίζεσθαι ἀπ' ἀλλήλων· σήμερον δὲ οὔτε ἀνὴρ οὔτε γυνὴ διαλύειν τὸ συνοικέσιον δύναται, εἰ μὴ τις αἰτία εὐλόγος ὑπ᾿ ἔσται.

KANON I.

Οἱ δυνύοντες (6) μὴ καταδέχεσθαι τὴν χειροτονίαν ἐξομνύμενοι, μὴ ἀναγκαζέσθωσαν ἐπιορκεῖν. Εἰ γὰρ καὶ δοκεῖ τις εἶναι κανὼν ὁ συγχωρῶν τοὺς τοιοῦτους· ἀλλὰ πλείρῃ ἐγνώκαμεν, ὅτι οὐκ εὐδοκῶνται οἱ παρορκήσαντες. Σκοπεῖν δὲ δεῖ καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου, καὶ τὰ βήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὁμωμόκασιν, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς βήμασι προσθήκας· ὡς, ἐάν μὴδὲμία ἡ μηδαμῶθεν παραμυθία, κρηπαντελῶς ἔξῃ τοὺς τοιοῦτους. Τὸ μέντοι κατὰ Σευῆρον πρᾶγμα, ἦτοι τὸν ὑπὸ τοῦτου χειροτονηθέντα πρεσβύτερον, τοιαύτην τινα μὴ δοκεῖ παραμυθίαν ἔχειν, εἰ καὶ σοὶ συνοικεῖ. Τὸν ἄγρὸν ἐκείνον τὸν ὑποκαίμενον τῇ Μηστειᾷ, ὡς ἐπεκηρύχθη ὁ ἄνθρωπος, κέλευσον Οὐασδοῖς ὑποτελεῖν. Οὕτω γὰρ κείνους οὐ παρορκῆσει μὴ ἀναχωρῶν τοῦ τόπου· καὶ ὁ Λογγίνος, ἔχων τὸν Κυριακὸν μεθ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἐρημώσει τὴν ἐκκλησίαν, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν διὰ τῆς ἀργίας καταδικάσει. Καὶ ἡμεῖς δόξομεν μὴ παρὰ κανόνας ποιεῖν τι, συμπεριφερόμενοι τῷ Κυριακῷ, ὁμῶσαντι μὲν συμπεραμένῳ Μινδανῶν, καταδεξαμένῳ δὲ τὴν μετάθεσιν. Ἡ γὰρ ἐπάνοδος φυλακῆ ἔσται τοῦ ὄρκου. Τὸ δὲ εἶξαι αὐτὸν τῇ οἰκό-

terantem, ab uxore sua retineri mandat, at mulierem, si alio viro contaminetur, dimitti sinit, et non amplius a viro suo retineri. Porro si mulier virum suum dimiuit, prætertextu quod iste in fornicatione cum ipsa vivit, et ille aliam duxerit uxorem, actio et accusatio contra mulierem est, quæ virum suum dimisit, quem retineri etiam fornicantem debuit. Viro enim aliam ineunti feminam venia datur. Similiter et quæ ei dimisso conjuncta fuit, fornicatrix non dicitur. At mulier quæ eum reliquit, si alii jungatur, haud dubie est fornicatrix. At e contra si vir ab uxore sua discessit (nisi in causa fornicationis) et aliam duxit uxorem, ipsæ ut adulter judicatur, quoniam eam, quam reliquit, adulterari facit, si ad alienum veniat virum. Et quæ cum eo habitat adultera est, eo quod alienum accipit virum. Et hæc quidem dicit canon; quoniam tunc temporis a legibus licebat matrimonio conjunctis, etiam sine justa causa, per typica verba ab invicem recedere. Hodie autem nec vir nec mulier matrimonium solvere potest, nisi justa aliqua causa interveniat, de quibus Justiniani novella expresse statuit. Ἐφ' ὧν βητέως ἡ Ἰουστινιάνειος νομοθεσίαι Νεαρά.

KANON X.

Qui jurant se ordinationem non accepturos, cjurantes, ne cogantur pejerare. Etsi enim videtur aliquis esse canon, qui ejusmodi hominibus concedat; experientia tamen cognovimus eos qui pejerarunt, felices exitus non habere. Consideranda autem sunt, et species jurisjurandi, et verba, et animus quo Juraverunt, et sigillatim quæ verbis addita fuerunt, adeo ut si nulla prorsus sit rei leniendæ ratio, tales omnino dimittendi sint. Quod autem attinet ad Severi negotium, videlicet ad presbyterum ab ipso ordinatum, videtur mihi res temperamentum ejusmodi habere, si idem et tibi videatur. Agrum illum Mestiæ subjectum, cui ille vir addictus fuit, jube Vasodis subesse. Sic enim nec pejerabit ille a loco non recedens, nec Longinus, secum habens Cyriacum, in causa erit cur deserta sit ecclesia, neque animam suam per otium damnabit. Neque nos aliquid præter canones efficere videbimur, accommodatione utentes in Cyriacum, qui cum se Mindanis permansurum jurasset, tamen translationem suscepit. Reditus enim erit jurisjurandi observatio. Œconomix autem ac

Guill. Beveregii notæ.

(6) *Οἱ δυνύοντες.* Huic canonis duplex In codice Amertbachiano σχόλιον apponitur: primum sic se habet, Ὁ μὲν Σεβῆρος ἐπίσκοπος ἦν Μασάδων· τὰ δὲ Μινδᾶνα ἄγρὸς Λογγίνῳ τινι διαπέρων, τῇ ἐφορείᾳ δὲ ὑποκαίμενος τῆς ἐπισκοπῆς Μηστειᾶς, εἰς ἀνχειροτονηθεῖς πρεσβύτερος παρὰ τοῦ Σεβήρου ὁ Κυριακὸς, καθωρκίσθη μὴ ἐξ αὐτοῦ ὑποχωρήσει. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔξῃν εἰς ἄλλοτριαν ἑνορίαν ἐκδοῦναι τῷ ὑπὸ Σεβήρου κεχειροτονημένῳ, μετετέθη ἐκεῖθεν. Καὶ ὁ μὲν Λογγίνος ἄγαπῳν τὸν Κυριακὸν, ἐβλασφῆμαι τοὺς τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐκείνου μετάθεσιν· ὁ δὲ Κυριακὸς, ἐδοκεῖ ἐπιορκεῖν ἀπὸ τῶν Μινδᾶνων μετατεθείς. Severus quidem episcopus erat Masadarnum: Mindana autem ager erat ad Longinum quemdam pertinens sed episcopatus Histicus inspe-

cioni subjectus, in quem presbyter nomine Cyriacus a Severo ordinatus, juratus est se ex eo non secessurum; quoniam autem ei, qui a Severo ordinatus fuerat, in alieno territorio sacerdotalia munera obire non licebat, is illinc translatus est: et Longinus Cyriacum diligens viros Ecclesiæ conviciatus est, propter ejus translationem: Cyriacus autem pejerare videbatur, a Mindanis se transferens. Alterum autem sic, ἕτερον σχόλιον. Τὸ περὶ τὰ κακὰ ἐνεργεῖν ἀπὸ τοῦ τῶν καλῶν ἀργεῖν ἐστίν. Ἄρα οὖν καὶ ἡ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας βλασφημία καὶ ἡ μῶμος λέγοιτο ἀνελκτώως ἀργία καὶ ἀργολογία. Aliud Scholium. Malorum perpetratio a bonorum neglectis oritur. Ergo conviciatus etiam et opprobrium contra Ecclesiam, neglectus et vaniloquentia jure dicitur.

dispensationi si cesserit, id ei perjurii loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, scilicet deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivioni causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari: qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transfereudo edocet, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium iudices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, deus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscetes.

66 BALS. Quidam ut ordinarentur evocati jurarunt se ordinationem non admissuros. Dicit ergo sanctus non oportere eos cogi pejerare. Etsi enim, inquit, videatur iis, qui ex se ipsis jurarunt, vel qui aliquod sibi vinculum injecerunt, vel carnem non comedendi, vel vinum non bibendi, vel nec illud faciendi, licere rursus vinculum solve, et a jurejurando deficere; sed experientia didicimus, quod, qui pejerarunt, non recta sunt in via sed a Deo sinuntur propter perjurium tentari. Oportet autem, inquit, in his juramenti formam quærere, an in Deum jurans dixerit, an in aliquid aliud, et verba ejus qui juravit, et affectionem quam juravit, et etiam subtilia in verbis additamenta. Est enim consentaneum ex sacramenti qualitate, et ex verbis, et ex affectione (an scilicet pusillo et non sermo animo juravit), considerantes comprehendere, non prohiberi oportere eum, qui juravit, a jurejurando desistere. Sin istis consideratis, non est invenire rationem aliquam quare a jurejurando desisteret, oportet tales dimittere, ne pejerent. Negotium autem Severi, seu causa et argumentum erat ejusmodi: Longinus quidam habebat agrum Mindana dictum qui quidem erat Mesthiæ episcopatu subjectus: Severus autem, cum esset Masadarum episcopus, quemdam Cyriacum ordinavit presbyterum templi, quod erat in agro, jurejurando prius adactum, quod in templo permaneret, vel potius episcopatu esset subjectus: sed episcopus regionis, cui erat ager subjectus, prohibebat Cyriacum ab alio ordinatum sacra celebrare in ecclesia quæ ad ipsum pertinebat, et ideo Cyriacus ea relicta alio translatus est. Porro Longinus quoque id ægre ferens minatus est se ecclesiam desertam relicturum. De ea ergo re interrogatus magnus Basilus, respondit, agrum cui renuntiatus est Cyriacus, id est, cujus presbyter nominatus est, oportere esse Masadarum episcopatu subjectum, etsi esset alius regionis, et Cyriacum illic reverti. Sic enim, inquit, nec ille faciet præter sacramentum, nec Longinus ecclesiam deseret, hoc est desertam relinquet vel etiam destruet, nec suam animam propter otium condemnabit, seu ei subjiciet, ut qui precibus et divinis hymnis non vacet, sed ab eis cesset. Nos

A νομίμῃ εἰς ἐπιορκίαν αὐτῶν οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὄρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν Μινδάνων, ἀλλὰ παραμένειν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρω δὲ, προφασίζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιόφεται τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιούτου λυμαινομένην· ποιούντος μὲν ἀκανονίστως τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὄρκῳ δὲ καταδεσμούντος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένῳ δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐσμὲν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρίνομεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδικήσιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρώπινῳ πάθει, τῇ λήθῃ.

B **BALS.** Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι μετακαλούμενοι, ἐξωμύοντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιούτους· λέγει ὁ ἅγιος μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἀν γὰρ δοκῆ, φησὶν, ἐξείναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὁμόσασιν ἢ δεσμὴν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, ὡς μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τῶδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὄρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι παρορκήσαντες οὐκ εὐδοῦνται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωροῦνται πειρασθῆναι διὰ τὴν ἐπιορκίαν. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος, τοῦ ὄρκου σκοπεῖν, εἴτ' οὖν εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὁ ὁμύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὁμόσαντος καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτόν ἐν τοῖς ῥήμασι προσήκας. Ὁ εἰκὸς γὰρ ἐστὶν ἐκ

C τῆς τοῦ ὄρκου πιστότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς διαθέσεως (εἰ τυχόν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὤμοσε), καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ καλύσθαι τὸν ὁμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου. Εἰ δὲ τοῦτων σκοπούμενων οὐκ ἐστὶν εὐρεῖν παραμυθίαν τινὰ εἰ; τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου, χρὴ τοὺς τοιούτους εἶναι, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. Τὸ δὲ κατὰ τὴν Σεβήρον πρᾶγμα, ἦτοι ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτον ἔην. Λογγίνος τις εἶχεν ἀγρὸν Μίνδαναν καλούμενον τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθίας ὑποκαίμενον· Σεβήρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὧν ἐχειροτόνησε Κυριακὸν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὁμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ ὑποτελεῖν. Ἄλλ' ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος, ἢ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυσε τὸν

D Κυριακὸν ἱεουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφεροῦσῃ αὐτῷ, πρὸ ἑτέρου χειροτονηθέντα. Αἰὶ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ. Καὶ ὁ Λογγίνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἤπειλε ἐρημώσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τοῦτου, ἀπεκρίνατο, τὸν ἀγρὸν, ᾧ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἦγουν εἰς ὃν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἑτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὐθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὔτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὄρκον ποιήσει, οὔτε ὁ Λογγίνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ ἔρημον καταλείψει, ἢ καὶ καθελεῖ, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἦγουν ὑποδραλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς

θεοῖς ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργαῖν. Ἐκ τούτων καὶ ἡμεῖς, ἄ φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ἐπιτρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἢ ὡμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκείνος παραβαίνειν τὸν ὄρκον κριθεῖη. Ἐπανερχόμενος γὰρ δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὄρκον, οἷον οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὄρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθήρυσεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιορκεῖν τὸν ὁμόσαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. Ὁ δὲ Σεβήρος, αἰτιώμενος, οἷον εἰς ἀγρὸν ἀλλοτριᾷ ὑποτελοῦντα ἔνορτα ἐχειροτόνησεν, ἔλαγε κατὰ λήθην τὸτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἐτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκαί-σθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτὸν συγχωρηθῆναι καὶ εἰς τὴν κρίσιν ἀναρτῆσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἴσμεν καρδιογνώσταί, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμονήσαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγκωθι τὸ ἰη' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ εἰς τὴν ἐρμηναίαν αὐτοῦ γραφέντα χάριν ἀναψηλαφήσεως ὄρκων. Ἐχε δὲ ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἁγίου ὀρισθὲν χάριν τοῦ παρεμπεισόντος φάκτου ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τῇ γενομένῃ παρὰ τούτου δῆθεν ἐπιορκίᾳ. Καὶ σημειώσαι οἷον διὰ τούτου συγγνωσκονται, ὡς ἴοικεν, οἱ κατὰ τινὰς πατριαρχικὰς ἐκκλησίας ἱερουργοῦντες ἐγχώριοι ἀρχιερεῖς. Εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆς ἀγνοίας πρόβλημα ἐδοθήσῃ τῷ Σεβήρῳ, καθηρέθῃ ἂν, διὰ τὸ περ' ἔνορτα ποιῆσαι χειροτονίαν. Περὶ δὲ ἱερῶν ψευδῶς μαρτυρησάντων ἀνάγκωθι τὴν ος' Ναρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέντος τοῦ Φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν ὡς, εἰ μὲν ἔνορτον ψευδομαρτυρίαν ποιῆσει ὁ ἱερεὺς, καθαιρεῖται. Ὅρκου δὲ μὴ παρασκευυμένου, ἀφορίζεται ἐπὶ τριετῆ χρόνον εἰς μοναστήριον, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ἀποκαθίσταται.

ZQNAP. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι καλούμενοι ἐξώμνουντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τινούτους λέγει ὁ κανὼν μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἂν δοκῇ, φησὶν, εἶναι τοῖς ἀφ' αὐτῶν ὁμόσασιν, ἢ δεσμὸν τινὰ αὐτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, οἷον μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ἢ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' αὐτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὄρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν οἷον εἰ παρορκήσαντες, ἤγουν οἱ παρὰ τοὺς ὄρκους ποιήσαντες, οὐκ εὐδόκουνται, ἀνεὶ τοῦ, οὐ θελήτω τῷ Θεῷ εἶναι, ἢ οὐκ εὐδόκιμοι αὐτῷ, οὐ δ' εὐάρεστοι κρίνονται. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ πῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου σκοπεῖν· εἴτουν, εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὁμνύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὁμόσαντος, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὡμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτόν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Εἰκόσ γὰρ ἐστὶν ἐκ τῆς τοῦ ὄρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ ἐκ τῆς διειθέσεως· εἰ τυχὸν ἐκ μικροφυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμέτρου γνώμης· ὡμοσε, καταλαθεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὁμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου. Εἰ δὲ, τούτων σκοποῦμένων, οὐκ ἔστιν

quoque, inquit, quæ ad Cyriacum pertinent, dispensantes, et permittentes ut redeat ad ecclesiam, in qua se perseverare juravit, non videbimur facere præter canones, nec ille jusjurandum transgredi videbitur: revertens enim videtur servare iusjurandum, quia iurjurando adjectum non est, se non ad breve tempus excessurum ex agro Mindanorum. **67** Vide ergo quomodo ex verborum examinatione et consideratione sanctus sententiam venatur, ut is qui juravit, non videatur pejerare. Hæc ergo de Cyriaco. Severus autem accusatus, quod in agrum, qui erat alii regioni subjectus, ordinasset, dicebat se hoc oblivione fecisse, nescientem agrum alii esse subjectum. Quoniam ergo, inquit, ad sui defensionem ignorantiam allegat, oportet ei ignosci, eumque Dei iudicio relinquere: cum enim cordium cognitores non sumus, sed ut audimus, iudicamus, denus Deo vindictam, condonantes propter oblivionem, quæ est humanum vitium. Et canon quidem in his consistit. Tu autem lege cap. 18, cap. 13 tit. 13 præsentis operis, et quæ in ejus interpretatione scripta sunt de tractatione juramentorum. Tu autem habe in memoria id quoque, quod a sancto scriptum est de facto quod incidit in ordinatione Cyriaci, et de perjurio quod ab eo commissum est: et nota quod propterea, ut est verisimile, ignoscitur regionis antistitibus, qui in quibusdam patriarchalibus ecclesiis sacra celebrant. Nisi enim ignorantiam prætextus Severo auxilium tulisset, depositus esset, quod ultra suam diocesim ordinationem fecisset. De sacerdotibus autem falso testificatis, lege imperatoris domini Leonis Sapientis novellam 76, quæ continet, quod si sacerdos falsum testimonium juratus dixerit, deponitur. Quod si jusjurandum non accesserit, in monasterium ad triennium separatur, et sic pristino ordini restitatur.

ZONAR. Quidam vocati ut ordinarentur, jurarunt se ordinationem non admissuros. Eiusmodi ergo homines, ait canon, non esse ad perjurium adigendos. Etiam si videatur, inquit, licere iis, qui sua sponte jurarunt, aut aliquod vinculum sibi iniecerunt; velut abstinere a carnibus, aut a vino, aut hoc vel illud omittere; vinculum illud rursus propria auctoritate dissolvere, et a jurejurando desicere: verumtamen experientia didicimus, eos qui perjurarunt, hoc est, qui contra id quod juraverunt, quippiam fecerunt, non placere, hoc est, minime acceptos esse Deo, vel haudquaquam probos, amicosque ab ipso judicari. Oportet vero, inquit, in hisce hominibus genus quoque jurisjurandi considerare, Deumne appellaverit jurans, an aliud quiddam. tum jurantis verba, animique affectum quo juravit, ac minutas quasque additiones in verbis. Probabile enim est, ex jurisjurandi forma, ex verbis pariter, et ex animi affectione, si forte ex pusillanimitate, non autem ex constanti proposito juravit, deprehendi posse ab iis, qui attentius cogitaverint,

dispensationi si cesserit, id ei perjuri loco non imputabitur, quippe quia jurijurando adjectum non est ne paululum quidem Mindanis recessurum, sed deinceps permansurum. Nos autem Severo oblivionem causanti sic ignoscemus, ut eum moneamus, occultorum cognitorem suam ipsius Ecclesiam non passurum ab ejusmodi homine labefactari: qui præter canones ab initio fecit, ac jurejurando contra Evangelia astringit, et perjurium transfereudo edocet, ac postremo, dum oblivionem simulat, mentitur. Sed quoniam cordium iudices non sumus, sed ex iis quæ audimus, judicamus, deus Domino vindictam, eumque citra examen suspiciamus, humano vitio, oblivioni scilicet, ignoscentes.

66 BALS. Quidam ut ordinarentur evocati jurarunt se ordinationem non admissuros. Dicit ergo sanctus non oportere eos cogi pejorare. Etsi enim, inquit, videatur iis, qui ex se ipsis jurarunt, vel qui aliquod sibi vinculum injecerunt, vel carnem non comedendi, vel vinum non bibendi, vel nec illud faciendi, licere rursus vinculum solvere, et a jurejurando desicere; sed experientia didicimus, quod, qui pejorarunt, non recta sunt in via sed a Deo sinuntur propter perjurium tentari. Oportet autem, inquit, in his juramenti formam quærere, an in Deum jurans dixerit, an in aliquid aliud, et verba ejus qui juravit, et affectionem quam juravit, et otiam subtilia in verbis additamenta. Est enim consentaneum ex sacramenti qualitate, et ex verbis, et ex affectione (an scilicet pusillo et non sermo animo juravit), considerantes comprehendere, non prohiberi oportere eum, qui juravit, a jurejurando desistere. Sin istis consideratis, non est invenire rationem aliquam quare a jurejurando desisteret, oportet tales dimittere, ne pejerent. Negotium autem Severi, seu causa et argumentum erat ejusmodi: Longinus quidam habebat agrum Mindana dictum qui quidem erat Mesthiæ episcopatu subjectus: Severus autem, cum esset Masadarum episcopus, quemdam Cyriacum ordinavit presbyterum templi, quod erat in agro, jurejurando prius adactum, quod in templo permaneret, vel potius episcopatu esset subjectus: sed episcopus regionis, cui erat ager subjectus, prohibebat Cyriacum ab alio ordinatum sacra celebrare in ecclesia quæ ad ipsum pertinebat, et ideo Cyriacus ea relicta alio translatus est. Porro Longinus quoque id ægre ferens minatus est se ecclesiam desertam relicturum. De ea ergo re interrogatus magnus Basilus, respondit, agrum cui renunciatus est Cyriacus, id est, cujus presbyter nominatus est, oportere esse Masadarum episcopatu subjectum, etsi esset alius regionis, et Cyriacum illic reverti. Sic enim, inquit, nec ille faciet præter sacramentum, nec Longinus ecclesiam deseret, hoc est desertam relinquet vel etiam destruet, nec suam animam propter otium condemnabit, seu ei subjiciet, ut qui precibus et divinis hymnis non vacet, sed ab eis cesset. Nos

Α νομίμῃ εἰς ἐπιτορίαν αὐτῶν οὐ λογισθήσεται, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ὄρκῳ, μηδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν Μινδάνων, ἀλλὰ παραμενεῖν εἰς τὸ ἐφεξῆς. Σευήρω δὲ, προφασίζομένῳ τὴν λήθην, ἡμεῖς συγχωρήσομεν, εἰπόντες, ὅτι τῶν κρυπτῶν γνώστης οὐ περιβάλλεται τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοιοῦτου λυμαινομένην· ποιῶντος μὲν ἀκανόνιστως τὸ ἐξ ἀρχῆς, ὄρκῳ δὲ καταδεσμούμενος παρὰ τὰ Εὐαγγέλια· παρορκεῖν δὲ διδάσκοντος δι' ὧν μετετέθη, ψευδομένου δὲ νῦν δι' ὧν τὴν λήθην σχηματίζεται. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐστὲν καρδιῶν κριταί, ἀλλ' ἐξ ὧν ἀκούομεν κρινόμεν· δῶμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐκδίκησιν, αὐτοὶ δὲ ἀδιακρίτως αὐτὸν δεξώμεθα, συγγνώμην δόντες ἀνθρώπινῳ πάθει, τῇ λήθῃ.

Β ΒΑΣΣ. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι μετακαλούμενοι, ἐξωμύοντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιοῦτους· λέγει ὁ ἅγιος μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιορκεῖν. Κἀν γὰρ δοκῆ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀπ' ἑαυτῶν ὁμόσασιν ἢ δεσμὸν τινα ἑαυτοῖς ἐπιδαλοῦσιν, ὡς μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τῶδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀπ' ἑαυτῶν τὸν δεσμὸν, καὶ τοῦ ὄρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι παρορκήσαντες οὐκ εὐδοῦνται, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παραχωροῦνται πειρασθῆναι διὰ τὴν ἐπιτορίαν. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ τῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου σκοπεῖν, εἴτ' οὖν εἰ Θεὸν ὠνόμασεν ὁ ὁμῶν, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὁμόσαντος καὶ τὴν διὰθεσιν ἀπ' ἧς ὡμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτόν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Ὁ εἰκὸς γὰρ ἐστὶν ἐκ τῆς τοῦ ὄρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ τῆς διαθέσεως (εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμεταθέτου γνώμης ὡμοσε), καταλαθεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ κωλύεσθαι τὸν ὁμόσαντα ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου. Εἰ δὲ τοῦτων σκοπούμενων οὐκ ἐστὶν εὐραῖν παραμυθίαν τινα εἰ; τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου, χρὴ τοὺς τοιοῦτους εἶναι, ἵνα μὴ ἐπιορκῶσι. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Σεβήρον πρῶτον, ἦτοι· ἢ πρῶξις καὶ ἢ ὑπόθεσις, τοιοῦτον ἔν. Λογγίνος τις εἶχεν ἀγρὸν Μίνδανα καλούμενον ἐπὶ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθίας ὑποκείμενον· Σεβήρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὧν ἐχειροτόνησε Κυριακὸν τινα εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναὸν πρεσβύτερον, ὁμόσαντα παραμένειν τῷ ναῷ, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ ὑποτελεῖν. Ἄλλ' ὁ τῆς ἐνορίας ἐπίσκοπος, ἢ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυσε τὸν Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούσῃ αὐτῷ, παρ' ἐτέρου χειροτονηθέντα. Διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὴν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ. Καὶ ὁ Λογγίνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπέλει ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τοῦτου, ἀπεκρίνατο, τὸν ἀγρὸν, ὃ ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἦγουν εἰς τὸν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὑποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἐτέρας ἦν ἐνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὐθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὕτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὄρκον ποιῆσαι, οὕτε ὁ Λογγίνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημῶσαι, ἀντὶ τοῦ ἐρημον καταλείπει, ἢ καὶ καθελεῖ, οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἦγουν ὑποβαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχαῖς καὶ τοῖς

θεοίσι ὕμνοις, ἀλλὰ ἀργεῖν. Ἐκ τούτων καὶ ἡμεῖς, ἄφρονες, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ἐπιστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἣ ὤμοσεν ἐγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκείνους παραβαλεῖν τὸν ὄρκον κριθεῖη. Ἐπανερχόμενοι γὰρ δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὄρκον, ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὄρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθέρυσεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιτορκεῖν τὸν ὄμψαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ. Ὁ δὲ Σεβήρος, αἰτιώμενος, ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτριῶν ὑποτελοῦντα ἐνορία χειροτόνησεν, ἔλαβε κατὰ λήθην τοῦτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἐτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκαί-σθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτὸν συγχωρηθῆναι καὶ εἰς τὴν χρίσιν ἀναρτῆσαι αὐτὸν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι γὰρ οὐκ ἴσμεν καρδιογνώστα, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν, κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδικησιν τῷ Θεῷ, συγγνωμόνησαντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπινον. Καὶ τὰ μὲν τοῦ κανόνος ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸ ἰη' κεφ. τοῦ ἰγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ γραφέντα χάριν ἀναψηλαφήσεως ὄρων. Ἐξε δὲ ἐπὶ μνήμης καὶ τὸ παρὰ τοῦ ἀγίου ὀρισθὲν χάριν τοῦ παρεμπιπτότος φάκτου ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ Κυριακοῦ, καὶ τῇ γενομένῃ παρὰ τούτου δῆθεν ἐπιτορκεῖ. Καὶ σημειώσαι ὅτι διὰ τούτου συγγνωσκονται, ὡς ἔοικεν, οἱ κατὰ τινὰς πατριαρχικὰς ἐκκλησίας ἱερουργοῦντες ἐγχώριοι ἀρχιερεῖς. Εἰ γὰρ μὴ τὸ τῆς ἀγνοίας πρόβλημα ἐδοθήσεται τῷ Σεβήρῳ, καθηρέθη ἂν, διὰ τὸ παρ' ἐνορίαν ποιῆσαι χειροτονίαν. Περὶ δὲ ἱερῶν ψευδῶς μαρτυρησάντων ἀνάγνωθι τὴν ος' Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυροῦ Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, διαλαμβάνουσαν ὡς, εἰ μὲν ἐνορκον ψευδομαρτυρίαν ποιῆσει ὁ ἱερεὺς, καθαιρεῖται. Ὅρκου δὲ μὴ παραζευγυμένου, ἀφορίζεται ἐπὶ τριετῇ χρόνον εἰς μοναστήριον, καὶ οὕτως εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ἀποκαθίσταται.

ZONAR. Τινὲς εἰς τὸ χειροτονηθῆναι καλούμενοι ἐξώμουντο μὴ καταδέξασθαι τὴν χειροτονίαν. Τοὺς οὖν τοιοῦτους λέγει ὁ κανὼν μὴ δεῖν ἀναγκάζεσθαι ἐπιτορκεῖν. Κἀν δοκῆ, φησὶν, ἐξεῖναι τοῖς ἀφ' ἑαυτῶν ὀμψασιν, ἢ δεσμόν τινα ἑαυτοῖς ἐπιβαλοῦσιν, οἷον μὴ φαγεῖν κρέας, ἢ μὴ πιεῖν οἶνον, ἢ μὴ τόδε ἢ τόδε ποιῆσαι, λύειν πάλιν ἀφ' ἑαυτῶν τὸν δεσμόν, καὶ τοῦ ὄρκου ἀφίστασθαι· ἀλλ' ἐκ πείρας ἐμάθομεν ὅτι εἰ παρορκήσαντες, ἦγουν οἱ παρὰ τοὺς ὄρκους ποιήσαντες, οὐκ εὐδοκῶνται, ἀντὶ τοῦ, οὐ θελητοὶ τῷ Θεῷ εἶναι, ἢ οὐκ εὐδόκιμοι αὐτῷ, οὐ δ' εὐάρεστοι κρίνονται. Δεῖ δὲ, φησὶν, ἐπὶ πῶν τοιούτων καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου σκοπεῖν· εἴτουν, εἰ θεὸν ὠνόμασεν ὀμψύων, ἢ ἄλλο τι, καὶ τὰ ῥήματα τοῦ ὀμψαντος, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὤμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτὸν ἐν τοῖς ῥήμασι προσθήκας. Εἰκόσ γὰρ ἐστὶν ἐκ τῆς τοῦ ὄρκου ποιότητος, καὶ ἐκ τῶν ῥημάτων καὶ ἐκ τῆς δευτέρας· εἰ τυχὸν ἐκ μικροψυχίας, καὶ οὐκ ἐξ ἀμέτρου γνώμης ὤμοσε, καταλαβεῖν τοὺς σκοποῦντας, μὴ καλύεσθαι τὸν ὀμψαντα ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου. Εἰ δὲ, τούτων σκοποῦμένων, οὐκ ἔστιν

quoque, inquit, quæ ad Cyriacum pertinent, dispensantes, et permittentes ut redeat ad ecclesiam, in qua se perseverare juravit, non videbimur facere præter canones, nec ille jusjurandum transgredi videbitur: revertens enim videtur servare jusjurandum, quia iurjurando adjectum non est, se non ad breve tempus excessurum ex agro Mindanorum. **67** Vide ergo quomodo ex verborum examinatione et consideratione sanctus sententiam venatur, ut is qui juravit, non videatur pejorare. Hæc ergo de Cyriaco. Severus autem accusatus, quod in agrum, qui erat alii regioni subjectus, ordinasset, dicebat se hoc oblivione fecisse, nescientem agrum alii esse subjectum. Quoniam ergo, inquit, ad sui defensionem ignorantiam allegat, oportet ei ignosci, eumque Dei iudicio relinquere: cum enim cordium cognitores non sumus, sed ut audimus, judicamus, demus Deo vindictam, condonantes propter oblivionem, quæ est humanum vitium. Et canon quidem in his consistit. Tu autem lege cap. 18, cap. 13 tit. 13 præsentis operis, et quæ in ejus interpretatione scripta sunt de tractatione juramentorum. Tu autem habe in memoria id quoque, quod a sancto scriptum est de facto quod incidit in ordinatione Cyriaci, et de perjurio quod ab eo commissum est: et nota quod propterea, ut est verisimile, ignoscitur regionis antistitibus, qui in quibusdam patriarchalibus ecclesiis sacra celebrant. Nisi enim ignorantiam prætextus Severo auxilium tulisset, depositus esset, quod ultra suam diocesim ordinationem fecisset. De sacerdotibus autem falso testificatis, lege imperatoris domini Leonis Sapientis novellam 76, quæ continet, quod si sacerdos falsum testimonium juratus dixerit, deponitur. Quod si jusjurandum non accesserit, in monasterium ad triennium separetur, et sic pristino ordini restitatur.

ZONAR. Quidam vocati ut ordinarentur, jurarunt se ordinationem non admissuros. Ejusmodi ergo homines, ait canon, non esse ad perjurium adigendos. Etiam si videatur, inquit, licere iis, qui sua sponte jurarunt, aut aliquod vinculum sibi injece- runt; velut abstinere a carnibus, aut a vino, aut hoc vel illud omittere; vinculum illud rursus propria auctoritate dissolvere, et a jurejurando des- cere: verumtamen experientia didicimus, eos qui perjurarunt, hoc est, qui contra id quod juraverunt, quippiam fecerunt, non placere, hoc est, minime acceptos esse Deo, vel haudquaquam probos, amicosque ab ipso judicari. Oportet vero, inquit, in hisce hominibus genus quoque jurisjurandi consi- derare, Deumne appellaverit jurans, an aliud quid- piam. tum jurantis verba, animique affectum quo juravit, ac minutas quasque additiones in verbis. Probabile enim est, ex jurisjurandi forma, ex verbis pariter, et ex animi affectione, si forte ex pusillanimitate, non autem ex constanti proposito juravit, deprehendi posse ab iis, qui attentius cogitaverint,

non impediri jurantem, quo minus a jurejurando deficiat. Verumtamen, si hisce animadversis, nullam licet invenire excusationem, per quam jurejurando solvantur, ejusmodi oportet dimittere, ne sese perjurio adstringant. Quod autem de Severo narratur negotium, sive actio, vel argumentum, ejusmodi est. Longinus quidam habebat agrum, cui Mindana nomen erat, Misthiæ episcopatus subjectum. Severus autem, cum Masadarum esset episcopus, Cyriacum quemdam templi, quod in agro positum erat, presbyterum constituit, qui etiam juravit, se in templo permansurum, vel potius illius episcopatus fore subjectum : verum illius regionis episcopus, cui ager subjectus erat, Cyriacum a sacris muneribus obeundis in ecclesia, quæ sui juris esset, arcebat, quippe qui ab alio sacris ordinibus foret insignitus. Ex quo illa relicta Cyriacus alio concessit : tum Longinus quoque ea de causa moerens, desertam se ecclesiam redditurum minabatur. Rogatus itaque magnus Basilus, ad hoc respondit, agrum cui renuntiatus est Cyriacus, hoc est, cujus presbyter nominatus est, Masadarum episcopatus subjici, etiamsi alterius regionis esset, ac rursus illic redire Cyriacum. Ita namque, ait, neque ille violabit jusjurandum, neque Longinus ecclesiam desolabit, hoc est, desertam relinquet, aut etiam abolebit : neque suammet **68** animam inertis damnabit, hoc est, subjiciet, quod non precationibus ac divinis laudibus vacet, sed ab his plane cesset. Ac nos, inquit, hæc de Cyriaco decernentes, ac redire ipsum ad ecclesiam, in qua se permansurum juravit, permittentes, non videbimur adversus canones agere, neque ille violare jusjurandum judicabitur. Illud namque observare videbitur revertens, quoniam neque juramento adjectum est, ne brevi quidem temporis spatio a Mindanorum agro secessurum. Vide igitur quomodo ex ipsa verborum inspectione et animadversione sententiam sanctus vir indagavit, ex qua, qui se jurejurando obsirinxerat, a perjurio liber esse videretur. Hæc igitur de Cyriaco. Severus porro accusatus, quod agro qui alienæ provinciæ subjectus erat, quempiam præfecisset, causabatur se id propter oblivionem fecisse, quod agrum in alterius ditione positum ignoraret. Quoniam ergo, inquit, oblivionem prætexit, oportet ipsi ignoscere ipsumque ad divinum judicium transmittere : quandoquidem cum non simus cordium scrutatores, sed judicemus ex eis quæ audiuntur, adjudicemus ultionem Deo, ignoscentes propter oblivionem, quæ humanum est vitium.

ARIST. Non coges eum, qui se non ordinatum fore jnraverit.

Eum, qui electus est episcopus, et propter incidentem aliquam causam jurat se ordinationem non suscepturum, ordinari non coges. Oportet autem considerare et juramenti speciem, et verba, et affectionem a qua juravit, et quæ subtiliter in verbis facta sunt additamenta. Et si quæ sit alicunde juramenti excusatio, perjurium apparens ei condonare, eumque ordinare permittit. Si autem nullum sit omnino refugium, sed omnimodo pejerans invenitur, si ordinari permitteretur, talem omnino prætermittere oportet.

A εὐρίην παραμυθίαν τινὰ εἰς τὸ ἀποστῆναι τοῦ ὄρκου, κρῆ τοὺς τοιοῦτους εἶν, ἵνα μὴ ἐπιρκώσι. Τὸ δὲ κατὰ τὸν Σαυῆρον πρᾶγμα, ἦτοι ἡ πρῆξις καὶ ἡ ὑπόθεσις, τοιοῦτόν τι ἦν. Λογγίνος τις εἶχεν ἀγρὸν καλούμενον Μίνδανα, τῇ ἐπισκοπῇ τῆς Μισθίας ὑποκείμενον. Σαυῆρος δὲ Μασάδων ἐπίσκοπος ὡν χειροτόνησε Κυριακὸν τινὰ εἰς τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ ναδὸν πρεσβύτερον, ὁμόσαντα παραμένειν τῷ ναφί, ἢ μᾶλλον τῇ ἐπισκοπῇ αὐτοῦ ὀποταλεῖν. Ἄλλ' ὁ τῆς ἑνορίας ἐπίσκοπος ἢ ὑπέκειτο ὁ ἀγρὸς, ἐκώλυε τὸν Κυριακὸν ἱερουργεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ διαφερούση αὐτῷ, παρ' ἐτέρου χειροτονηθέντα. Διὸ καὶ καταλιπὼν αὐτὸν ὁ Κυριακὸς, μετετέθη ἀλλαχοῦ· καὶ ὁ Λογγίνος διὰ τοῦτο λυπούμενος ἠπελιεῖ ἐρημῶσαι τὴν ἐκκλησίαν. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τούτου ἀπεκρίνατο τὸν ἀγρὸν ὡς ἐπεκηρύχθη ὁ Κυριακὸς, ἦγουν εἰς τὸν ὠνομάσθη πρεσβύτερος, ὀποτεθῆναι τῇ ἐπισκοπῇ τῶν Μασάδων, εἰ καὶ ἐτέρας ἦν ἑνορίας, καὶ τὸν Κυριακὸν αὐθις ἐπαναστρέψαι ἐκεῖ. Οὕτω γὰρ, φησὶν, οὐτε ἐκεῖνος παρὰ τὸν ὄρκον ποιήσει, οὐτε ὁ Λογγίνος τὴν ἐκκλησίαν ἐρημώσει, ἀντὶ τοῦ, ἔρημον καταλείψει ἢ καὶ καθέλαι· οὐδὲ τὴν ἐκτετοῦ ψυχῆν ταῖς ἀργίαις καταδικάσει, ἦγουν ὀποθαλεῖ, τῷ μὴ σχολάζειν εὐχὰς καὶ τοῖς θεῖοις ὑμνοῖς, ἀλλὰ ἀργεῖν ἐκ τούτων. Καὶ ἡμεῖς, φησὶν, οἰκονομοῦντες τὰ κατὰ τὸν Κυριακὸν, καὶ ὀποστρέψαι αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ ὡμοσεν ἔγκαρτερεῖν, ἐπιτρέποντες, οὐ δόξομεν παρὰ κανόνας ποιεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνος παραβαίνειν τὸν ὄρκον κριθείη. Ἐπανερχόμενος γὰρ, δοκεῖ φυλάσσειν τὸν ὄρκον, ὅτι οὐδὲ πρόσκειται τῷ ὄρκῳ, οὐδὲ πρὸς βραχὺ ἀναχωρήσειν τοῦ ἀγροῦ τῶν Μινδάνων. Ὅρα οὖν πῶς ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἐξετάσεως καὶ κατασκοπήσεως ἐθρήνισεν ὁ ἅγιος νοῦν, ὥστε μὴ δοκεῖν ἐπιρκεῖν τὸν ὁμόσαντα. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ Κυριακοῦ· ὁ δὲ Σαυῆρος, αἰτιώμενος ὅτι εἰς ἀγρὸν ἀλλοτρίᾳ ὀποτελοῦντα ἑνορία χειροτόνησεν, ἔλεγε κατὰ λήθη τούτο ποιῆσαι, ἀγνοήσας ἐτέρῳ τὸν ἀγρὸν ὑποκείσθαι. Ἐπεὶ οὖν, φησὶ, τὴν λήθην προβάλλεται, δεῖ αὐτῷ συγχωρηθῆναι, καὶ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ ἀναρτῆσαι αὐτόν· ὅτι γὰρ οὐκ ἐσμὲν καρδιογνώσταί, ἀλλ' ὡς ἀκούομεν κρίνομεν, δῶμεν τὴν ἐκδίκησιν τῷ Θεῷ, συγχωρησάντες διὰ τὴν λήθην, ἥτις ἐστὶ πάθος ἀνθρώπων.

C Quoniam ergo, inquit, oblivionem prætexit, oportet ipsi ignoscere ipsumque ad divinum judicium transmittere : quandoquidem cum non simus cordium scrutatores, sed judicemus ex eis quæ audiuntur, adjudicemus ultionem Deo, ignoscentes propter oblivionem, quæ humanum est vitium.

ARIST. Οὐκ ἀναγκάσεις τὸν μὴ ἀν χειροτονηθῆναι ὁμόσαντα.

D Τὸν ψηφισθέντα ἐπίσκοπον, καὶ διὰ τινὰ παρεμπροσούσαν δυσχερείαν ἐπομοσάμενον τὴν χειροτονίαν μὴ καταδέξασθαι, χειροτονηθῆναι οὐκ ἀναγκάσεις. Κρῆ δὲ σκοπεῖσθαι καὶ τὸ εἶδος τοῦ ὄρκου, καὶ τὰ ῥήματα, καὶ τὴν διάθεσιν ἀφ' ἧς ὡμοσε, καὶ τὰς κατὰ λεπτόν ἐν ῥήμασι προσθήκας. Καὶ ἐὰν ἡ τίς ποθεν παραμυθία τοῦ ὄρκου, συγχωρεῖν αὐτῷ τὴν δοκούσαν ἐπιρκίαν, καὶ χειροτονεῖσθαι ἐπιτρέπει· ἐὰν δὲ μηδεμία ἢ μηδεμῶθεν καταφυγῆ, ἀλλὰ πανταχόθεν ἐπιρκῶν εὐρίσκεται, εἰ χειροτονηθῆναι συγχωρηθῆ, δεῖ παντελῶς παρεῖν τὸν τοιοῦτον.

ΚΑΝΩΝ ΙΑ'.

▲

Ὁ δὲ τὸν ἀκούσιον ποιήσας φόνον ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην ἐν τοῖς ἑνδεκα ἔτεσι. Δῆλον γάρ ὅτι ἐπὶ τῶν πληγέντων τὰ Μωσαίως παρατηρήσομεν. Καὶ τὸν κατακλιθέντα μὲν ἐπὶ τῶν πληγῶν ἂς ἔλαβε, βαδίσαντα δὲ πάλιν ἐπὶ βάρβω αὐτοῦ, οὐ λογισόμεθα πεφρονεῦσθαι· εἰ δὲ καὶ οὐκ ἐξάνεστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλ' οὖν τῷ μὴ προελίσθαι αὐτὸν ἀνελεῖν, ὁ τυπήσας φονευτὴς μὲν, ἀλλ' ἀκούσιος διὰ τὴν πρόθεσιν.

ΒΑΣΣ. Ὁ νζ' κανὼν τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς ἐπὶ δέκα χωρίζει τοὺς ἀκούσιον φόνον ποιήσαντας βετις τῶν θείων ἀγιασμάτων μεταλήψεως. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν φησι, τὸν μὴ μόνον ἐπὶ δέκα ἔτεσι, ἀλλὰ ἑνδεκα, μὴ μετασφόντα τῶν ἀγιασμάτων ἀκούσιον φονευτὴν ἐκ περιουσίας δέχεσθαι. Ἐἴτα προστίθεται μὴ ἀπαντεῦθεν ὡς φονεὰ κατακρίνεσθαι τὸν πλήξαντὰ τινα, κἂν καιρίαν ἐπήνευγα πληγὴν, μὴ ἐπ' σκοπῷ μάντοι φόνου. Ἀλλὰ χρῆ, φησὶ, κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, προσέχειν ἐπὶ τῷ πληγέντι· καὶ εἰ μὲν μετὰ τὸ κατακλιθῆναι ἐκ τῆς πληγῆς πρὸς ὕγειαν οὐ προέκοψεν, ἀλλὰ ἐτελεύτησεν, ἐξ ἀνάγκης ὑποκεῖσθαι τὸν πλήξαντα τῷ τοῦ ἀκούσιου φόνου ἐγκλήματι· εἰ δὲ ἀνέστη ἐκ τῆς πληγῆς, καὶ περιεπάτησεν ἐπὶ τῇ βάρβῳ αὐτοῦ, ἦγουν μὴ τελείως ἀπηλλάγη τῆς ἀσθενείας, εἴτα ἀπέθανε, μὴ λογιζέσθαι τὸν πλήξαντα φονεὰ. Ὡστε σημεῖωσαι καὶ ἀπὸ τούτου, καθὼς εἰκομεν καὶ ἐν τῷ η' κανόνι, τὸν ἀκούσιον φόνον ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος ἀναφαίνεσθαι. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ τὴν πληγὴν περιεργαζόμεθα, εἴτε μικρὰ γέγονεν, εἴτε μεγάλη, ἀλλὰ τὸν ἐκ τῆς πληγῆς θάνατον· ὡσπερ ὁ ἐκούσιος φόνος ἐκ μόνης τῆς προθέσεως κατακρίνεται, κἂν μὴ προβῇ ἀποτέλεσμα, ἦτοι θάνατος. Ἠμεῖωσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος οἱ ἐπὶ τοῦ ἀκούσιου φόνου κακῶς τινες πολυπραγμονοῦσι κατὰ ποίαν ἡμέραν ἢ πληγὴ ἐπηνέχθη, καὶ μετὰ πόσας ἡμέρας ἐπηκολούθησε τῷ πληγέντι ὁ θάνατος. Κἂν γὰρ πολὺς παρήλαθε μετὰ πληγὴν καιρῶς, ὅμως δὲ ἐκ τῆς αἰτίας ἔθανεν ὁ τὴν πληγὴν ὑποστὰς, οὐδὲν ἦτρον γενέσθαι λέγομεν τὸν ἀκούσιον φόνον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν η' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς, καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ

D

ΖΩΝΑΡ. Ἀκούσιόν τις ἐποίησε φόνον, καὶ ἑνδεκα διεβίβασε χρόνους ἀφωρισμένους. Ἠρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος εἰς ἡμεῖς λυθῆναι αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ· καὶ ἀπεκρίνατο ὅτι ἐν τοῖς ἑνδεκα ἔτεσιν ἀρκούντως ἐξεπλήρωσε τὴν δίκην, ἦγουν τὴν τιμωρίαν. Τὰ δὲ ἑνδεκα ἔτη εἶπεν, οὐχ ὡς τοσοῦτον χρόνον τοῦ ἀκούσιως φονεύσαντος ἐπιτιμωμένου· δεκάετια γὰρ ὁ τοιοῦτος ἐπιτιμᾶται κατὰ τὸν νζ' κανόνα τοῦ μεγάλου τούτου Πατρὸς· ἀλλ' ὡς οὕτω τοῦ φάκτου ἔχοντος. Εἰτά φησιν ὅτι ἐν τοῖς πληγέσι καὶ ἀποθανούσι παρατηρήσομεν, ἦτοι παραφυλάξομεν, τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκὸν, ὅστις ὥρισεν τὸν πληγέντα παρὰ τινος καὶ κατακλιθέντα διὰ τὰς πληγὰς, εἰ μὲν μετὰ ταῦτα ἐξάνεστη, καὶ περιεπάτησε ἐπὶ τῇ βάρβῳ

CANON XI.

Qui autem involuntariam cædem fecit, in undecim annis abunde iudicio satisfecit. Clarum est enim, quod in iis qui percussi sunt, quæ voluit Moyses, observabimus, ut eum quidem, qui propter plagas, quas accepit, decubuit, rursus autem virga sua innixus ambulavit, occisum esse non reputabimus : sin autem post ictus non surrexit, cum eum tamen nollet interficere qui verberavit, est quidem homicida, sed involuntarius propter propositum.

BALS. Quinquagesimus septimus canon hujus sancti Patris eos, qui involuntariam cædem fecere, decem annis a divinorum sacramentorum participatione separat. Præsens autem canon dicit, eum, qui non solum decennio, sed etiam undecim annis, sacramentis non communicavit, involuntarium occisorem satis superque fecisse. Deinde adjicit, eum non ideo ut homicidam condemnari, qui aliquem percussit, etiamsi lethalem plagam inflixerit, non tamen cum occidendi proposito : sed oportet, inquit, secundum legem Mosaicam, ejus, qui percussus est, rationem habere, et, si postquam ab ictu decubuit, non convaluit, sed mortuus est, is qui percussit involuntariæ cædis crimine, necessario, tenebitur : sin autem ab ictu surrexit, et virga sua innixus ambulavit, hoc est, non perfecte a morbo esse liberatus, deinde mortuus est ; eum qui percussit, non reputari ut homicidam. Quare nota etiam ex hoc quemadmodum diximus et in can. 8 involuntariam cædem ex effectu ostendi. Propterea enim nec de ictu laboramus, an sit parvus, an magnus, sed de morte quæ ex ictu processit, ut cædes voluntaria a proposito solo judicatur, etiamsi effectus sive mors minime sequatur. Nota autem ex præsentis canonis quod in cæde involuntaria nonnulli 69 male sunt nimium curiosi, quærentes quo die vulneratus est, et post quot dies enim, qui percussus est, mors consecuta est : etsi enim longum tempus post ictum præterierit, ex hac tamen causa mortuus est qui ictum sustinuit, nihilo secius factam esse dicimus cædem involuntariam. Lege et canonem 8 hujus sancti Patris, et ejus interpretationem.

ZONAR. Involuntariam quis cædem patravit, ac undecim annos transegit segregatus. Rogatus fuit ergo sanctus vir, an illum eo vinculo solvi oporteat : responditque undecim annorum spatio satis supplicii fuisse, satis pœnarum. Undecim porro annos dixit, non quod tanto tempore, qui involuntario occidit, puniatur : decennium namque hisce hominibus, quinquagesimo septimo canone hujus magni Patris, multæ nomine constitutum est : sed quod ita sese res in hoc homine haberet. Deinde asserit, in iis qui percussi ac mortui sunt, retinendam, hoc est servandam esse Mosaicam legem, quæ decrevit hominem, qui a quopiam percussus est, moxque decubuit, si postea a lectulo surrexerit ambulavo-

ritque bacillo innixus, hoc est, etiamsi haudquam plane fuerit ab imbecillitate liberatus, sed cousque ut bacillo innixus incedat, quasi imbecillitatis reliquias adhuc retineas, ac deinde moriatur, non videri occisum esse, nec qui illum percussit homicidam existimari. Hæc ergo sunt quæ Moses statuit. Subjicit deinde sanctus, si minus exsurrexerit postquam ictus est, sed jacens propter ictus sit extinctus, fore quidem, qui illum percussit, judicandum homicidam, sed involuntarium. Neque enim mens ei fuit ipsum interficere, sed verberare.

ARIST. Involuntarius homicida decennio substernatur. *Perspicuus.*

CANON XII.

Digamos canon omnino a ministerio exclusit.

BALS. Sanctus hic canonem 17 canonem apostolorum dicit, et ministerium dicit ecclesiasticum clericatum : et lege dictum canonem.

ZONAR. Canonem hoc loco sanctus vir intelligit apostolicum decimum septimum, quo sic decernitur : Qui duobus conjugii post baptismum implicitus fuerit, concubinamve habuerit, non potest esse episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel in sacro ordine quomodocunque censi.

ARIST. Bigamus etiam non sit clericus.

Et alii multi canones digamum a sacerdotio arcent.

CANON XIII.

Cætes in bellis factis Patres nostri pro cædibus non reputavere, ut mihi videtur, ignoscentes iis, qui pro pudicitia et pietate decertant. Recte autem forte habet consulere, ut, tanquam manibus impuris, sola trium annorum communione abstinuant.

BALS. Per præsentem canonem sanctus consulendo suggerit, ut qui in bello cædem fecerunt toto triennio a communione abstinuant : etiamsi Patres eis veniam dederunt, et inter homicidas eos non reputaverunt, qui pro pietate et pudicitia decertavere fidelium, qui erant in servitute redigendi. Hic

Guill. Beveregii notæ.

(7) *Τοὺς ἐν πολέμοις.* Scholiastes Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινου τοῦ Χλιαρηνοῦ διέγνωστο συνοδικῶς ὅτι, εἰ μὲν δυνάμενός τις διαγράναι τὴν ἐπιβουλήν τοῦ ληστού, τοῦτω μὲν οὐκ ἤρκεσθη, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτῷ ἐπιθέμενος ἀνήρηκεν. οἷα φονεὺς ἐπιτιμηθήσεται. Εἰ δὲ πρῶτος τὸ ἔξφος ὁ ληστής ἦρε κατ' αὐτόν, τότε οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὁ φονεύσας αὐτόν. Ὅς μόντοι διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον πολλά παρακληθεὶς, τοῦτον ζητήσας εὗρε καὶ διεγρήσατο, μὴ ὅτι τιμωρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἀξιώθησεται. Ἀσφαλεία· ἐὰν ἐνεκεν ἐπὶ τριετίαν ἤρεσε καὶ τοῦτους καταδικάζεσθαι. Τοὺς δὲ κληρικούς οἷον δὴ ποτε φόνον πεποιηκότας εὐθὺς τιμωρεῖσθαι, μηδεμίαν οὐσίας διαφορὰς πολεμίου ἢ ληστού, ἢ οἰουδήποτε. Ὅθεν καὶ ἀρχιερεὺς Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ἔξφος ἀνατείναντα, ἐν καιρῷ πολέμου, καθρέθη συνοδικῶς. *Sub patriarcha Constantino Chliareno synodalis lata est sententia, quod si quidem aliquis, cum latronis insidias effu-*

αὐτοῦ, ἦτοι καὶ μὴ τελείως ἀπαλλαγῆ τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ τῶς βαδίσῃ τῇ βλάβῃ αὐτοῦ ἐπιστηριζόμενος, ὡς ἐτι λείψανα φέρων τῆς ἀσθενείας, εἶτα ἀποθῆνῃ, μὴ δοκεῖν φονευθῆναι, μηδὲ τὸν κλήξαντα αὐτὸν φονεῖα λογίζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τοῦ Μωσέως· εἶτα ἐπίγειο ὁ ἄγιος ὅτι, καὶ οὐκ ἐξανέστη μετὰ τὰς πληγὰς, ἀλλὰ κείμενος ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησε, φονεὺς μὲν ὁ κλήξας αὐτὸν κριθήσεται, ἀκούσιος δὲ· οὐδὲ γὰρ σκοπὸν ἔσχεν ἀνελεῖν αὐτόν, ἀλλὰ τυπῆσαι.

ARIST. Ὁ ἀκούσιος φονευτῆς δεκαεὶσαν ὑποπιπέτω. *Σαφής.*

CANON IB'.

Τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισε.

BALS. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἄγιος τὸν ιζ' κανόνα τῶν ἀγίων ἀποστόλων λέγει, καὶ ὑπηρεσίαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν κλήρωσιν· καὶ ἀνέγνωθε τὸν βηθέντα κανόνα.

ZONAR. Κανόνα ἐνταῦθα ὁ ἄγιος τὸν ιζ' λέγει τὸν ἀποστολικόν, οὕτω διαταττόμενον· Ὁ ἀσπὶ γάμοις συμπλακεὶς μετὰ τὴν βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενος, οὐ δύναται εἶναι ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὄλιος τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

ARIST. Ὁ δίγαμος καὶ ἀκλήρωτος.

Καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν κανόνων τὸν δίγαμον τῆς ἰεωσύνης ἐκώλυσαν.

CANON II'.

Τοὺς ἐν πολέμοις (7) φόνους οἱ Πατέρες ἤμων ἐν τοῖς φόνοις οὐκ ἐλογίσαντο, ἐμοὶ δοκεῖν, συγγνώμην δόντες τοῖς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμνησμένοις. Τάχα δὲ καλῶς ἔχει συμβουλευεῖν, ὡς τὰς χεῖρας μὴ καθαρούς, τριῶν ἐτῶν τῆς κοινωνίας μόνης ἀπέχεσθαι.

BALS. Διὰ τοῦ παρόντος κανόνος ὑποτίθησιν ὁ ἄγιος συμβουλευτικῶς τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας δι' ὅλης τριετίας, καὶ οἱ Πατέρες τοῖς τοιοῦτοις συγγνώμην δεδώκασιν, καὶ μετὰ φονέων αὐτοὺς οὐκ ἐλογίσαντο ἀγωνισαμένους ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς σωφροσύνης τῶν μελλόν-

*D*gers possent, non hoc contentus fuerit, sed data opera latronem interfecerit, tanquam homicida puniendus sit : sin primus latro gladium contra eum sustulerit, tunc qui eum interfecit non punietur. Qui autem utilitatis publicæ causa, cum valde rogatus esset, latronem quæsitum invenit et occidit, non pœna sed præmiis dignus habebitur ; cautionis tamen gratia placuit et hos triennio condemnari. Clericos autem, qui quamcumque cædem commiserint, confestim puniri par est, nullo discrimine vel hostis habito, vel latronis, vel cujuscunque. Quo factum est, ut pontifex, qui occiderat Agarenum, qui gladium contra ipsum tempore belli strinxerat, de synodi sententia depositus est. Harmenop. epit. can. sect. 5, tit. 3. Adhæc in codice Amerbachiano huic canonis hoc breve scholium annexit. Ὅρα πῶς καὶ ὁ ἄγιος αὐτοῦ θαρραῖ, οἷς διορίζεται νῦν. Ἀποπον γὰρ ὑπὲρ ἐκδικήσεως εὐσεβείας καὶ σωφροσύνης εἰσὶν ὑπέχειν τινά.

τῶν αἰχμαλωτισθῆναι πιστῶν. Οὗτος δὲ ὁ κανὼν **A** ἀξίως μὲν τῇ ἀγιοπρεπεῖα τοῦ θεοῦ Πατρὸς ἐξετέθη, οὐκ ἐνεργεῖ δὲ διὰ τὸ συμπίπτειν, εἰ τοῦτο δοθῆ, μηδέποτε τοὺς στρατιώτας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἀγισμάτων πολέμοις ἄλλεπαλλήλοις ἐνοχλούμενους, καὶ ἀναιροῦντας τοὺς πολεμίους, ὅσαρ ἐστὶν ἀφόρητον. Γέγραπται δὲ ὡς τοῦ βασιλέως ἐκαίνου Φωκᾶ ἀξιοῦντος μετὰ μαρτύρων συναριθμῆσθαι τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιρουμένους, οἱ τότε ἀρχιερεῖς, τῶ κανόνι τούτῳ χρῆσάμενοι, τὴν βασιλικὴν ἐνστασιν κατεσίγησαν, φάμενοι· Πῶς τοὶς μάρτυσι συναριθμήσομεν τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας, οὓς ὁ μέγας Βασίλειος ὡς μὴ καθαρὸς τὰς χεῖρας ἐπὶ τριετίαν ἐκώλυσε τῶν ἀγισμάτων; Διαφόρων δὲ ἱερῶν παραστάτων συνοδικῶς κατὰ βασιλικὸν ὄρισμόν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐπισκόπου τινός, καὶ ἐξομολογησαμένων κατὰ πολεμίον συμπλακῆναι καὶ ἀνελεῖν **B** πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, ἢ μὲν θεῖα καὶ ἱερὰ σύνοδος ἀκολουθῶς τῶ κανόνι τούτῳ καὶ τῶ μὲν τοῦ αὐτοῦ ἀγίου καὶ ἑτέραις θελαῖς διαταγαῖς ἤθελε μηκέτι αὐτοὺς ἱερουργῆσαι· οἱ πλείους δὲ, καὶ μᾶλλον οἱ στρατιωτικώτεροι, καὶ βραδείων αὐτοὺς ἀξίους εἶναι διενίσταντο. Πολλοὶ δὲ, ἀνελόντες ἀνθρώπους ἐν τῶ κριτῶ τῆς μετὰ βάρδων παιγνικῆς συμβολῆς, μετὰ φονῶν ἐλογίσθησαν ἐκουσιοακουσίων, ὅσα τοῦ τοιοῦτου παιγνίου μὴ ὄντος ἀπὸ τῶν ἐπιγινωσκομένων πέντε τῶ νόμῳ παιγνίων, τῶν καὶ ἀγῶνων λεγομένων, ἦγουν τῆς πυγμῆς, τοῦ δρόμου, τοῦ πηδήματος, τοῦ δίσκου, καὶ τῆς παλαίστρας· ὥστε οἱ ἐν τοῖς τοιοῦτοις παιγνίοις φονεύοντες οὐ προκριματίζονται. **C**

ZONAR. Οὐ κατ' ἐπιταγὴν ὁ ἅγιός φησι τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιροῦντας ἐπὶ τριετίαν ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας, ἰλλὰ κατὰ συμβολήν. Πλὴν φορτικῆ δοκαί συμβουλή. Συμβαλὴ γὰρ ἂν ἐκ ταύτης μηδέποτε τοὺς στρατιώτας μεταλαβεῖν τῶν θείων δώρων, καὶ μάλιστα τοὺς θάρσο; ἐνδεικνυμένους καὶ ἀριστεῖς. Οὐ γὰρ ἂν ποτε σχολῆν εἴδειαν ἐπὶ τριετίαν ἠρεμῆται. Εἰ γοῦν οἱ πολέμοις ἄλλεπαλλήλοις σχολάζοντες, καὶ ἀναιροῦντες τοὺς πολεμίους, εἰργονται τῆς κοινωνίας, ἔσονται διὰ βίου στερούμενοι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ μεταλήψεως. Ὅσαρ Χριστιανοὶ ἀφόρητος κόλασις. Διὰ τί δὲ τὰς χεῖρας οὐ καθαρὸν κριθεῖν οἱ ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος καὶ τῶν ἀδελφῶν ἀγωνιζόμενοι, ἵνα μὴ ληφθεῖν τοῖς πολεμίους, ἢ ἵνα αἰχμαλωτισθέντας ἐλευθερώσωσιν; **EI** γὰρ φονεύειν τοὺς Βαρβάρους εὐλαβηθήσονται, ὡς τὰς χεῖρας ἐντεῦθεν μαιίνοντες, οἰχῆσεται ξύμπαντα, καὶ κρατήσουσιν οἱ βάρβαροι πάντων· ἃ καὶ οἱ πάλα Πατέρες λογισάμενοι, οὐ τοῖς φονεῦσι συγκατέλεξαν τοὺς ἐν πολέμοις φονεύοντας, συγγνωμόησαντες αὐτοῖς, ὡς οὗτος εἶπεν ὁ ἅγιος, ὡς ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐσεβείας ἀμυνομένοις. Εἰ γὰρ οἱ Βάρβαροι κυριεύσουσιν, οὔτε εὐσεβεία ἐσται, οὔτε σωφροσύνη. Τὴν μὲν γὰρ εὐσεβείαν ἀθετήσουσι, τὸ οἰκείον σέβας κρατούντες· τὴν δὲ σωφροσύνην οὐδαὶς μετέιναι συγχωρηθήσεται, ἀλλὰ ζῆν κατ' ἐκείνου ἅπας ἐκδιασθήσεται. Ὁ δὲ τὰ θεῖα πολὺς Ἀθανάσιος ἐν τῇ πρὸς Ἀμιανὸν μονάζοντα κανονικῇ

A autem canon divini Patris sanctitati convenienter editus est, sed non est in usu, quod ex eo eveniret, si admitteretur, ut milites sacramentorum nunquam essent participes, cum in crebris **70** bellis versentur, et hostes interficiant: quod non est ferendum. Scriptum est enim, quod cum Phocas ille imperator vellet eos martyribus annumerari qui in bellis occiduntur, qui tunc erant antistites hoc usi canone imperatoriam instantiam silentio mandarant, dicentes: Quomodo eos qui in bellis ceciderunt inter martyres annumerabimus, quos magnus Basilius, ut qui non essent puris manibus, triennio a sacramentis prohibuit? Cum autem multi sacerdotes, et unus quidem episcopus, se jussu imperatorio synodaliter stitissent, et cum hostibus se manus conseruisse multosque ex iis occidisse facti essent, divina et sancta synodus consequenter huic canoni, et **43** ejusdem sancti et aliis divinis constitutionibus, volebat ipsos non amplius sacra celebrare. Complures autem, et qui erant paulo magis militares, eos etiam præmiis dignos esse contendebant. Multi autem, qui in tempore ludicri cum virgibus certaminis homines interfecerant, homicidis annumerati sunt, qui involuntariam voluntarie eadem perpetrarunt, utpote cum hoc ludicrum non sit ex iis quinque, quæ lege agnoscuntur, quæ etiam certamina agonesque dicuntur, scilicet pugillatus, cursus, saltus, discus, palæstra. Quare qui in eis ludicris interficiunt, præjudicio non afficiuntur.

ZONAR. Haudquaquam præcipiens sanctus vir iis, qui in bello interfecerunt triennio a communione abstinendum esse asserit, sed consilium proponens. Onerosum nihilominus id consilium videri possit. Ex illo namque contingat, ut divinis muneribus nunquam milites communicent; præsertim qui robur præferunt, ac se strenuos præ cæteris exhibent. Nunquam enim iis dabitur facultas ad triennium quiescendi. Si ergo qui bellis crebris exercentur, et hostes interficiunt, a communione arcentur, toto vitæ tempore boni communione privati degent. Quæ quidem pœna est Christianis haud tolerabilis. Quam vero ob causam nequaquam puras manus gerere judicabuntur, qui pro republica et **D** fratribus dimicant, ne captivi abducantur ab hostibus, aut ut in servitutem abductos liberent? Nam si ab interficiendis Barbaris caveant, quasi manus ex hoc polluentes, pessum ibunt omnia, cunctorumque Barbari potentur. Quæ antiqui quoque Patres animo reputantes, qui in bello interficerent haudquaquam homicidis adnumerarunt, veniam ipsis dantes, siquidem, ut hic sit sanctus, pro pudicitia ac pietate decertant. Si namque poterant potiantur Barbari, neque ulla pietas, neque pudicitia supererit. Pietatem namque abjiciunt, suam religionem retinentes: pudicitiam vero retinendi nulli fiet facultas, sed illorum legibus vivere omnes cogentur. Cæterum ille divinarum rerum apprimè

peritus Athanasius, in sua ad Ammum monachum epistola canonica, hæc expresse dicit: Interficere quemquam plane haud licet: verum in bellis adversarius occidere, et legibus permissum et laude dignum est. Proinde existimo hoc magni Basilii consilium nullatenus unquam servatum fuisse. Tamen certo quodam tempore iis, qui pro traditionibus ecclesiasticis propugnabant, utilis fuit. Cum enim imperator Nicephorus Phocas, quemadmodum memorie proditum est, eos, qui in bellis ceciderant, martyribus adnumerari postularet, ac eodem quo illi more laudari et coli: contra objecerunt, qui tunc temporis fuere summi sacerdotes, haud æquum esse ejusmodi hominibus venerationem impendi. Quod cum non persuaderent, postremo hoc veluti canone usi sunt, dicentes: Quoniam modo nos cum martyribus eos, qui in bellis ceciderunt, adnumerabim us, quos magnus Basilius, tanquam qui impuras manus gererent, triennio a sacramentis arcuit?

71 ARIST. Qui pro pietate pugnat, otiamai defendat, triennio a communione absteineat.

Homicidia in bellis facta non homicidia a Patribus reputata sunt (quemadmodum et magnus Athanasius ad Ammum monachum scribit, dicens: Eos qui se in bello fortissime gesserunt magnis honoribus dignari oportet, et cippos illorum erigere gesta indicantes, ut qui reluctantes abstulerunt, et opus legitimum perfecerunt et laude dignum) neque magnus hic vir iudicium eorum improbat, quia pro pudicitia et pietate hostes propulsant. Sed monet bonum esse ut talis a communione sola abstineat, quia puras non habet manus.

CANON XIV.

Qui usuras accipit, si injustum lucrum in pauperes consumere voluerit, et ab avaritiæ morbo deinceps liberari, est ad sacerdotium admittendus.

BALS. Sanctorum quidem apostolorum canon 44, episcopos vel presbyteros vel diaconos fenerantes cessare vel deponi oportere definiit: decimus septimus autem canon primæ synodi omnes canonicos fenerantes deponi jubet. Lege ergo eorum canonum interpretationes. Sed quia lex civilis non punit laicos fenerantes, sed etiam permittit ad usuram mutuo dare; nonnulli autem, ut est verisimile, fenerantes volebant ad sacrum ordinem promoveri, et propter turpe lucrum eis non permittebatur: dicit ergo sanctus eos etiam ad sacerdotium admittendos, si quæ ex usuris collecta sunt in pauperes consumpserint, et se id asseruerint non amplius facturos.

ZONAR. Decimus septimus Nicæne primæ synodi canon eos qui fenerantur, siquidem sacris initiati sint, deponi jubet. Hic vero magnus Pater, Siquidem, inquit, fenebre lucrum in pauperes distribuunt, ac deinceps a fenerando absteineant, in sacrum ordinem admitti poterunt. Forte igitur præsentem canonem edito a Nicænis Patribus canon adversari quispiam existimaverit: sed non est ita. Ille si-

πιστολή ταῦτα λέγει βητῶς· Φονεύειν οὐκ ἐξεστὶ· ἀλλ' ἐν πολέμῳ ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους ἔννομόν τε καὶ ἐπαίνου ἀξίον. Οἴμαι γοῦν ὡς οὐποτε ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου ὑποθήκη αὕτη ἐκράτησε· τῶς δ' ἐν καιρῷ τοῖς ἀντεχομένοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων ἔλυσε τὴν ἐκείνην. Τοῦ γὰρ βασιλέως Νικήφρου τοῦ Φωκέου, ὡς ἱστῶρηται, ἀπαιτοῦντος τοὺς ἐν πολέμοις ἀναιρουμένους συντάττεσθαι τοῖς μάρτυσι, καὶ κατ' ἐκείνους τιμᾶσθαι καὶ ὑμνεῖσθαι, οἱ τότε ἀρχιερεῖς ἀντεπέφερον μὴ δίκαιον εἶναι τοὺς τοιούτους τιμᾶσθαι. Καὶ μὴ πείθοντες τελευταίον, ὡς κανόνι τούτῳ ἐχρήσαντο φάμενοι· Πῶς ἡμεῖς τοῖς μαρτυρήσασιν τοὺς ἐν πολέμοις πεσόντας συναριθμήσομεν, οὐδὲ ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς μὴ καθαρὸς τὰς χεῖρας, ἐπὶ τριετίαν τῶν ἀγιασμάτων ἀπέτρεξε;

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πολεμιστὴς τῇ εὐσεβείᾳ, εἰ καὶ ἀμύνοι, τριετίαν ἀπεχέσθω τῆς κοινωνίας.

Τοὺς ἐν πολέμοις φόνους, μὴ φόνους λογισθέντας παρὰ τῶν Πατέρων, καθὼς καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος πρὸς Ἀμμῶν μονάζοντα ἐπιστέλλει, τιμῶν μεγάλων, λέγων, ἀξιοῦσθαι τοὺς ἐν πολέμοις ἀριστεύσαντας χρῆ, καὶ στήλας τούτων ἐγείρεσθαι, κηρυττούσας τὰ κατορθώματα, ὡς θναίρουστας τοὺς ἀντιπάλους, καὶ πρᾶγμα ποιοῦντας ἔννομον, καὶ ἐπαίνου ἀξίον· οὐδὲ ὁ μέγας οὗτος ἀνὴρ τὴν κρίσιν αὐτῶν ἀποδοκιμάζει, διὰ τὸ ὑπὲρ σωφροσύνης καὶ εὐλαβείας ἀμύνεσθαι τὸν πολεμιστὴν. Πλὴν συμβουλεύει καλὸν εἶναι τῆς κοινωνίας μόνης τὸν τοιοῦτον ἀπέχεσθαι, διὰ τὸ μὴ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας.

CANON IA'.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τόκος λαμβάνων ἐὰν καταδέξηται τὸ ὀδύον κέρδος εἰς πτωχοὺς ἀναλώσει, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῦ νοσήματος τῆς φιλοχρηματίας ἀπαλλαγῆναι, δεκτός ἐστὶν εἰς ἱερωσύνην.

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν μὲ κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων τοὺς τοκίζοντα ἐπισκόπους ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους παύεσθαι ἢ κηθαιρεῖσθαι διορίζεται· ὁ δὲ ἐξ κανὼν τῆς α' συνόδου πάντας τοὺς κανονικοὺς τοκίζοντας καθαιρεῖσθαι παρακαλεῖται· ἀνάγκη οὖν τὰς τῶν τοιούτων κανόνων ἐρμηνείας. Ἐπεὶ δὲ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ κολάζει τοὺς λαϊκοὺς τοκίζοντας, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτρέπει μετὰ τόκου θανατεῖναι, τινὲς δὲ, ὡς εἶπε, θανατίζοντες οὕτως ἤθελον ἀξιωθῆναι βαθμοῦ ἱερατικοῦ, καὶ οὐκ ἔδχοντο διὰ τὴν τοῦ τόκου αἰσχροκέρδειαν· φησὶν ὁ ἅγιος καὶ τοὺς τοιούτους δέχεσθαι εἰς ἱερωσύνην, ἐὰν τὰ ἀπὸ τόκου συναχθέντα εἰς πτωχοὺς ἀναλώσῃ, καὶ κατάθῃ τὰ μνηστὶ τούτου ποιῆσαι.

ZONAR. Ὁ ἐξ κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου τοὺς ἐπὶ τόκοις θανατίζοντας ἱερωμένους καθαιρεῖσθαι προστάττει. Ὁ δὲ μέγας οὗτος Πάτερ, εἰ τὸ ἐκ τῶν τόκων κέρδος, φησὶν, εἰς πτωχοὺς ἀναλώσει, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀπόσχηται τοῦ τοκίζειν, δεκτός ἐστὶν εἰς ἱερωσύνην. Ἴσως οὖν τισὶν ἐναντιοῦσθαι δοξεί τῷ τῶν ἐν Νικαίᾳ Πατέρων κανόνι ὁ παρῶν κανὼν· ἀλλ' οὐκ ἐστὶ τούτο. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ

περὶ ἱερωμένων διατάσσεται τοκίζοντων, οὗτος ἐκ τῶν
περὶ λαϊκῶν, καὶ τὸν ἀποσχόμενον τοῦ τοκίζεῖν λαϊ-
κῶν, καὶ τὸ ἐκείθεν περιελθὼν αὐτῷ κέρδος διαδιδόν· α
πτωχοῖς μὴ ἐμποδίζεσθαι λέγει προαχθῆναι εἰς ἱε-
ρωσύνην.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τέλους λαμβάνων δεκτὸς εἰς ἱερωσύ-
νην, διορθούμενος.

Διόρθωσις· δὲ τοῦτο αὕτη ἐστὶ, τὸ ἀναλῶσαι εἰς
πτωχοῦς τὸ ἐπισυναχθὲν ἐκ τῶν τόκων ἄδικον κέρδος,
καὶ ὑποσχέσθαι μηκέτι τῷ τοιοῦτῳ τῆς φιλοχρημα-
τίας νοσήματι ἐμπεσεῖν.

ΚΑΝΩΝ ΙΕ'.

Θαυμάζω δὲ πού, τὴν γραμματικὴν ἀκριβείαν ἐπι-
τῆς γραφῆς ἀπαιτοῦντος, καὶ λογιζομένου ὅτι
ἠναγκασμένη ἐστὶν ἡ λέξις τῆς ἐρμηνείας τὸ
ἐαυτῆς εὐσημον ἐκδιδοῦσης, οὐ τὸ κυρίως ὑπὸ τῆς
Ἑβραϊκῆς φωνῆς σημαινόμενον μεταθεθείσης.
Ἐπεὶ δὲ λέει μὴ ἀργῶς παρελθεῖν τὸ ὑπ' ἀνδρός
ζητητικοῦ κινήθην πρόβλημα, τὰ πετεινὰ τοῦ οὐ-
ρανοῦ, καὶ οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης καὶ ἐν τῇ κοσ-
μοποιᾷ τὴν αὐτὴν ἔλαχον γένεσιν. Ἐκ τῶν ὑδά-
των γὰρ ἐξήχθη ἀμφότερα τὰ γένη. Τὸ δὲ αἴτιον,
ὅτι ταυτὸν ἐστὶν ἑκατέροις ἴδιωμα. Τὰ μὲν γὰρ
διανήχεται τὸ ὕδωρ, τὰ δὲ ἐπινήχεται τῷ ἀέρι.
Διὰ τοῦτο μὲν οὖν κοινή αὐτῶν ἐπεμνήσθη. Τὸ δὲ
σχῆμα τοῦ λόγου, ὡς μὲν πρὸς τοὺς ἰχθύας,
ἀκαταλλήλως ἀποδόθη, ὡς δὲ πρὸς πάντα τὰ ἐν
ὕδασι διαιτώμενα, καὶ πάνυ οἰκείως. Τὰ γὰρ πε-
τεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὑποτέτακται τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ
οἱ ἰχθύες τῆς θαλάσσης, καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον,
ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ διαπορευόμενα τρίβους θαλάσ-
σης. Οὐ γὰρ, εἴ τι ἐνὸνδρον, καὶ ἰχθύς ἐστίν, ὡς τὰ
κητώδη, φάλαιναι, καὶ ζῦγκιναι, καὶ δελφίνες, καὶ
φώκαι, καὶ προσέτι ἴπποι, καὶ κύνες, καὶ πρό-
νες, καὶ ξίφαι, καὶ οἱ θαλάσσιοι βόες· εἰ δὲ βούλει,
καὶ ἀκαλήφαι, καὶ κτένες, καὶ τὰ ὄστρακώρινα
πάντα, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἰχθύς· καὶ πάντα ἃ διαπο-
ρεύεται τρίβους θαλάσσης, ὡς εἶναι γ' τὰ γένη,
πετεινὰ οὐρανοῦ, ἰχθύας θαλάσσης, καὶ ὅσα τῶν ὑ-
δρων τοῖς ἰχθύσιν ἀντιστελλόμενα διαπορεύονται
καὶ αὐτὰ τὰς τρίβους θαλάσσης.

ΚΑΝΩΝ ΙΣ'.

Ὁ δὲ Νααμὴν οὐχὶ μέγας παρὰ Κυρίου, ἀλλὰ παρ'
αὐτῷ κυρίῳ αὐτοῦ· τούτεστι, τῶν παραδυνα-
στευόντων ἦν τῷ βασιλεῖ τῶν Σύρων. Πρόσχε
οὖν ἀκριβῶς τῇ Γραφῇ, καὶ αὐτέθεν εὐρήσεις τὴν
λύσιν τοῦ ζητήματος.

ΒΑΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες· ὁ ιε' καὶ ὁ ις' μὴ
ποιούμενοι κανονικὴν κοινήν οἰανδήτινα παράδοσιν,
ἀλλ' ἐρμηνείαν γραφικῶν ῥημάτων, οὐκ ἐξηγήθησαν
παρ' ἡμῶν, ὡς μηδὲ προθεμένον γραφικὰ ἐρμηνεύειν
ῥήματα, ἀλλὰ κανονικὰ καὶ νομικὰ παραγγέλματα.

ΖΩΝΑΡ. Τὸ μὲν ἐρώτημα σαφῶς οὐ δηλοῦται.
Ἔοικε δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως τοῦ μεγάλου Βασι-
λείου τοιοῦτον εἶναι. Ὅτι πῶς τῶν πετεινῶν τοῦ
οὐρανοῦ καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης Δαβὶδ ὁμοῦ
ἐμνήσθη, καὶ αὐτίς ἔφη· *Τὰ διαπορευόμενα τρί-*

A quidem de sacris ordinibus initiatis, hic autem de
laicis fenerantibus decernit. Et eum qui a fenerando
abstineat laicum, quodque illi inde superest lucrum
pauperibus largiatur, hœudquaquam impediri asse-
rit, quominus in sacrum ordinem promoveri possit.

ARIST. Qui usuras accipit, correctus in sacerdo-
tium admittitur.

Hujus autem correctio hæc est, ut in pauperes
expendat injustum lucrum ex usuris collectum, et
profiteatur se posthac in istiusmodi avaritiæ mur-
bum non indicere.

CANON XV.

Admiror autem tuam litteralem in scriptura subli-
litate, qui postules, et reputes exactam esse
dictionem, utpote interpretatione, quod a se
bene significatur, exprimente, non quod a voce
Hebræa proprie denotatur transferente. Quia
autem oportet quæstionem, quæ a viro quærendi
studioso posita est, non otiose præterire: volu-
eres cœli, et pisces maris, etiam in mundi crea-
tione eandem generationem sortiti sunt. Ambu-
enim genera ex aquis producta sunt. Causa au-
tem, quod utrisque eadem est proprietas. Illi
autem per mare natant, illi vero supernatant aeri.
Propterea ergo eorum communiter meminit. Fi-
gura autem orationis, ut ad pisces quidem, pro-
prie reddita: ut autem ad omnia quæ degunt in
aquis, omnino etiam apte. Nam et volucres cœli
homini subjecti sunt et pisces maris, et non
72 ipsi solum, sed et omnia quæ maris semitas
perambulant. Non enim si quid est aquaticum, est
etiam piscis, ut sunt cete, balænzæ, et zygenæ, et
delphines, et phocæ, et præterea equi, et canes,
et serræ, et gladii, et boves marini: si vis autem
etiam urticæ, et pectines, et omnia testacea,
quorum nullum est piscis. Et omnia quæ viis
maris perambulant, ut sint tria genera, volucres
cœli, pisces maris, et quæcunque aquatilia a
piscibus distincta ipsa quoque maris semitas
perambulant.

CANON XVI.

Naaman autem non magnus apud Dominum, sed
apud dominum suum: hoc est, unus erat ex iis,
qui magnam obtinebant potestatem apud regem
Syrorum: Scripturæ ergo diligenter mentem ad-
hibe, et invenies hinc solutionem quæstionis.

BALS. Præsentibus duo canones 15 et 16 cum nul-
lam canonicam et communem faciant traditionem,
sed Scripturæ tantum dicta explicent, non sunt a
nobis interpretati: ut qui Scripturæ dicta explicare
non statuerimus, sed canonica et legalia præcepta.

ZONAR. in can. 15. Interrogatio quidem aperte
non explicatur: videtur autem, quantum ex magni
Basilii responsione colligere licet, ejusmodi esse.
Quoniam modo volucrum cœli et piscium maris
David simul meminerit, rursusque subjungat, *Quæ*

¹ Psal. viii, 9.

perambulant semitas maris? Supervacanea si-
quidem hæc additio videtur fuisse. Ad illud igitur
quod simul avium pisciumque meminerit, respon-
det, utraque ex aquis producta fuisse, illincque
ortum habuisse; facileque id apparere, propterea
quod volucris pariter et piscibus eadem proprie-
tas insit. Pisces nempe aquis innatant, volucres
vero supernatant aeri; ac illi quidem motu alarum
natant, cauda vero tanquam gubernaculo utuntur:
volucres autem eodem modo alis quidem volant,
caudam vero ad conversiones ac directos cursus
adhibent. Quod autem non supervacaneo porro
dixerit Psalmista, pisces et quæ perambulant se-
mitas maris, respondet, non omnia, quæ sub aquis
degunt, piscium nomine significari, neque enim
cete pisces nominantur, neque testacea, et alia
quædam, veluti sepia, polypodes, et hisce affinia.
Ut proinde tria sint genera, volatilia, et pisces, et
quæcumque aquatilia quidem cum sint, non tamen
piscium generi adnumerantur.

ZONAR in can. 16. Interrogatus est sanctus,
quomodo dicat Scriptura Naaman, fuisse magnum
apud dominum: et dixit, non fuisse Naaman ma-
gnum apud Deum, sed apud dominum suum, sive,
fuisse unum ex familiaribus ejus, et qui magnam
apud eam potestatem obtinebant.

ARIST. Can. 15. Volucres cæli et pisces maris
Scriptura simul refert, propterea quod utrorumque
ortus ex mari sit. Adidit vero, quæ per semitas
marium transeunt, propter cetacea, et testacea,
quorum nullum est piscis.

ARIST. Can. 16. Naaman magnus apud domi-
num: non Deum, sed dominum suum.

In hisce duobus captibus, nempe 15 et 16 nulla
est interpretatio, quoniam ista sunt potius inter-
pretationes Scripturæ verborum a sancto Amphi-
lochio Basilio magno emissorum. Ad quæstiones
enim de quibus ille hæsitavit, responsum dedit.

Α βους θαλασσών. Δοκεί γάρ κατά τὸ περισσὸν ἐπα-
γαγεῖν τὴν προσθήκην ταύτην. Πρὸς μὲν οὖν τὸ
ἴδιον μνησθῆναι τῶν πετεινῶν καὶ τῶν ἰχθύων φη-
σὶν ὅτι καὶ ἀμφὸς ἐκ τῶν ὑδάτων παρήχθησαν, καὶ
ἐκεῖθεν ἔσχον τὴν γένεσιν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ
τὸ αὐτὸ ἴδιωμα καὶ τοῖς πετεινοῖς καὶ τοῖς ἰχθύσι
προσεῖναι. Οἱ μὲν γὰρ ἰχθύες ἐνήχονται τῆς ὕδασι,
τὰ δὲ πετεινὰ ἐπινήχονται τὸν ἀέρα· καὶ οἱ μὲν τῆ
κινήσει τῶν περῶν νήχονται, τῷ δὲ οὐραίῳ εἰ-
κιδέρονησιν κέχρηται· τὰ πετεινὰ δὲ ὁμοίως, τοῖς
μὲν περοῖς πέτονται, τῆ δὲ οὐρᾷ πρὸς τὰς περι-
στροφὰς χρώνται, καὶ τὰς κινήσεις τὰς κατευθύνου.
Πρὸς δὲ τὸ μὴ παρέργως εἰπεῖν τὸν ψαλμῶδον,
τούς ἰχθύας καὶ τὰ διαπορευόμενα τρίβους θα-
λασσῶν, εἶπη ὅτι οὐχ ὅσα ἐνυδρα, πάντα ἰχθύες
λέγονται. οὐτε γὰρ τὰ κητώδη ἰχθύες ὀνομάζονται,
οὐτε τὰ ὄστρακώδερα, καὶ ἄλλα τινὰ, οἷον σηκία,
καὶ πολυπόδες, καὶ τὰ τοῦτοις ὁμογενῆ. Ὅσπερ τρία
εἶναι γένη, πετεινὰ, καὶ ἰχθύας, καὶ ὅσα ἐνυδρα μὲν.
τῷ γένει δὲ τῶν ἰχθύων οὐ συνηριθμῆνται.

ZONAR. Ἦρωτήθη ὁ ἅγιος καὶ πῶς ἡ Γραφή λέ-
γει τὸν Νααμὰν μέγαν παρὰ κυρίῳ· καὶ εἶπεν ὡς
οὐ παρὰ τῷ θεῷ μέγας ἦν ὁ Νεεμὰν, ἀλλὰ παρὰ τῷ
κυρίῳ αὐτοῦ· ἦγουν τῶν ὠκειωμένων ἐκείνῳ, καὶ
πολλὰ παρ' ἐκείνῳ δυναμένῳ.

ARIST. Can. 15'. Τα πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ
ἰχθύος τῆς θαλάσσης ἅμα εἶπεν ἡ Γραφή· ὅτι ἐκ θα-
λάσσης ἀμφοτέρων ἡ γένεσις. Ἐπιγάγε δὲ, τὰ
διαπορευόμενα τρίβους θαλασσῶν, διὰ τὰ κητώδη
καὶ ὄστρακώδερα, ὧν οὐδὲν ἐστὶν ἰχθύς.

ARIST. Can. 15'. Νααμὰν μέγας παρὰ τῷ κυ-
ρίῳ, οὐ τῷ θεῷ, ἀλλὰ τῷ κυρίῳ αὐτοῦ.

Ἐν τοῦτοις τοῖς δυοῖν κεφαλαίοις, ἦγουν τῷ ιε'
καὶ τῷ ις' ἐρμηνεία οὐκ ἐστὶ, διὰ τὸ εἶναι ταῦτα
μᾶλλον ἐρμηνείας τῶν ἀπὸρρηθέντων γραφικῶν βη-
μάτων παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου τῷ μεγάλῳ Βα-
σιλείῳ. Πρὸς γὰρ τὰ ζητήματα, ἃ παρ' αὐτοῦ διεπο-
ρεῖτο, ἐποιεῖτο καὶ τὴν ἀπόκρισιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΚΑΝΟΝΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄.

EJUSDEM

CANONICA EPISTOLA II.

73 CANON XVII.

Cum pridem ad propositas nobis a tua pietate
quæstiones respondissem; non nisi scriptum,
partim quidem longo et periculoso morbo deten-
tus, partim vero propter penuriam ministrorum.
Fauci enim apud nos, et viæ peritii, et parati ad
ejusmodi ministeria. Quare, cognitis inorarum
causis, ignosce nobis. Admirati autem sumus tuum

ΚΑΝΩΝ ΙΖ΄.

Πάλαι πρὸς τὰς παρὰ τῆς εὐλαθείας σου προτα-
θείσας ἡμῖν ἐρωτήσεις ἀποκρινάμενος, οὐκ ἀπ-
έστειλα τὸ γράμμα, τοῦτο μὲν ὑπὸ τῆς ἀββαστίας τῆς
μακρᾶς καὶ ἐπικινδύνου ἀσχοληθεὶς, τοῦτο δὲ ὑπὸ
τῆς ἀπορίας τῶν διακονουμένων. Ὅλιγοὶ γὰρ παρ'
ἡμῖν καὶ ὁδοῦ ἐμπειροὶ, καὶ παρεσκευασμένοι πρὸς
τὰς τοιαύτας ὑπηρεσίας. Ὅσπερ, καθὼν τὰς αἰτίας

τῆς βραδυτήτος, ὡς ἤμῃν τὴν συγγνώμην. Ἐοῦ-
μάταμεν δὲ σου τὴν φιλομάθειαν ἑμοῦ καὶ τὴν τα-
πεινοφροσύνην· ἔτι καὶ μαθεῖν καταδέχη, τὴν τοῦ
διδάσκειν τάξιν πεπιστευμένος, καὶ μαυθάνειν παρ'
ἡμῶν, οἷς οὐδὲν μέγα πρόσσεσι πρὸς γυνῶσιν. Ἄλλ'
ὁμως, ἐπειδὴ καταδέχη διὰ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ
ποιεῖν πρᾶγμα οὐ βραδύς· παρ' ἐτέρου γινόμενον,
χρὴ καὶ ἡμᾶς τῇ προθυμίᾳ σου καὶ τῇ ἀγαθῇ σπουδῇ
συναίρεσθαι καὶ ὑπὲρ δύναμιν.

Ἡρώτησας ἡμᾶς περὶ Βιάνωρος τοῦ πρεσβυ-
τέρου, εἰ δεκτός ἐστιν εἰς τὸν κληρὸν, διὰ τὸν ὄρκον.
Ἐγὼ δὲ ἤδη τινὰ κοινὸν ὄρον περὶ πάντων ὁμοῦ τῶν
μετ' αὐτοῦ ὁμωμοχότων τοῖς κατ' Ἀντιόχειαν κλη-
ρικοῖς οἶδα ἐκτεθεικώς· ὥστε τῶν μὲν δημοσίων
αὐτοὺς ἀπέχεσθαι συλλόγων, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργεῖν τὰ
τῶν πρεσβυτέρων. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὴν
ἑαυτοῦ ὑπηρεσίαν ἀδείαν αὐτῷ παρέχει· διότι οὐκ
ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐστὶν ἡ ἱερωσύνη, ἀλλ' ἐν Ἰκόνῳ·
ἦν, ὡς αὐτὸς ἐπέστειλας ἡμῖν, τῆς Ἀντιοχείας εἰς
οἴκησιν ἀντηλλάξατο. Ἐστὶν οὖν δεκτός ἐκεῖνος ὁ
ἀνὴρ, ἀπαιτούμενος παρὰ τῆς εὐλαδίας σου μετα-
μέλειται ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, ὃν ἐπὶ τοῦ ἀπί-
στου ἀνδρὸς ἐξωμόσατο, βαστάσαι τὴν ἐν-
όχλησιν τοῦ μικροῦ ἐκείνου κινδύνου μὴ δυνθῆς.

ΒΑΣ. Ὡς εἶπες, τινὲς ἱερεῖς Ἀντιοχεῖς, ὧν εἶ-
ην καὶ ὁ Βιάνωρ, ὤμοσαν ἀπὸ ἀπειλῆς ἀπίστου
εινὸς ὄρκον ἀθέμιτον, κἀνεῦθεν ἐσκανδάλισαν τοὺς
ὀρθοδόξους, ὡς μὴ ὑπενεγκόντες τὴν ἐχλησιν τοῦ
ἀπίστου. Τοῦ γούν Βιάνωρος ἐξ Ἀντιοχείας μετοι-
κῆσαντες εἰς τὸ Ἰκόνιον, καὶ τοῦ ἁγίου Ἀμφιλο-
χίου τοῦ ἀρχιερατεύοντος ἐν Ἰκόνῳ ἐρωτήσαντας
τὸν ἅγιον εἰ δεκτός ἐστιν εἰς κληρὸν ὁ αὐτὸς Βιά-
νωρ, ἀπελογήσατο ὁ ἅγιος ὅτι Κοινὸν ὄρον ἦτοι κα-
νόνα ἐξεθέμην περὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ ὁμοσάντων
ἱερέων, ἵνα οὗτοι τῶν μὲν δημοσίων ἦτοι κοινῶν
συλλόγων ἀπέχωνται, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ τῶν
πρεσβυτέρων, ὑπὲρ καὶ ὁ Βιάνωρ ἐπ' ἀδείας ἔχει
ποιεῖν· καὶ μᾶλλον ὅτι οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει
ἱερουργεῖν, καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζει τοὺς ὀρῶν-
τας σὺτὸν μετὰ τὸν ὄρκον ἱερουργοῦντα, ἀλλὰ ἐν
Ἰκόνῳ, ἔνθα μετέκησε, καὶ ἴσως οὐδὲ σκανδάλου
αἵτιος γενήσεται, ὡς τῶν πολλῶν μηδὲ εἰδῶτων τὴν
τοῦ ὄρκου τελετήν. Πλὴν οὖν, φησί, κἀν δεκτός
ἐστὶν εἰς τὸ ἱερουργεῖν, ἀλλὰ ἀπαιτηθῆτω μετα-
νοεῖν ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, ἦτοι ἐπὶ τῇ εὐκό-
λῳ καὶ προχείρῳ ὁμώσει, ἐνδεδωκώς διὰ φόβον
μικροῦ κινδύνου.

ZONAR. Ἄσαφής ἐστὶν ἡ ἀπόκρισις αὕτη, μὴ
ὀρθῆς δῆλης τῆς ἐρωτήσεως. Τέως δὲ λέγεται ἀπι-
στέον τινα ἐνίους τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ πρεσβυτέρων
βιάσασθαι ἀπειλαῖς ὁμώσει μὴ ἐνεργεῖν τὰ τῶν ἱε-
ρέων. Ὡν εἰς μετέκησεν εἰς τὸ Ἰκόνιον, περὶ οὗ
καὶ τὴν ἐρώτησιν ἐποίησατο ὁ ἅγιος Ἀμφιλόχιος.
Φησὶν οὖν ὁ μέγας Βασίλειος ὅτι Κοινὸν ὄρον, ἦτοι
κανόνα καὶ τύπον, ἐξεθέμην περὶ πάντων τῶν ἐν
Ἀντιοχείᾳ ὁμοσάντων, ἵνα οἱ τοιοῦτοι ἀπέχωνται
μὲν τῶν συλλόγων τῶν κοινῶν, ἰδίᾳ δὲ ἐνεργῶσι τὰ
τῶν πρεσβυτέρων. Τῶν δὲ συλλόγων αὐτοὺς ἀπέχε-
σθαι ὤρισεν, μὴ πολλὰ σκανδάλου αἵτιοι γίνωνται,

A discendi studium, simul et humilitatem, quod et
discere non graveris, cum docendi locus tibi com-
missus sit, et a nobis discere, quibus nihil est
magnum ad scientiam. Sed tamen quia non gravaris
ob timorem Dei rem facere, quam alius laud fa-
cile faciat, oportet ut et nos tuæ alacritati ac
bono studio operam etiam ultra vires feramus.

Interrogasti nos de Biano presbytero, an
in clerum admitti possit, propter jusjurandum.
Ego autem me jam communem aliquam regulam
de omnibus qui una cum eo juraverant, Antio-
chenis clericis edidisse memini: ut ipsi a publicis
quidem conventibus abstineant, privatim vero
munia obeant presbyterorum. Id ipsum autem
etiam ei muneris sui peragendi præbet libertatem,
quod non sit Antiochiæ sacerdotium, sed Iconii:
quam urbem, ut ipse ad nos scripsisti, Antiochia
ad habitandum permutavit. Ergo vir ille suscipi
potest; postulante ab eo pietate tua, ut pœ-
nitentiam agat, ob facilem et promptum ad jus-
jurandum animum, quod coram infideli viro
juravit, molestiam ferre exigui illius periculi non
valens.

BALS. Quidam Antiocheni, ut verisimile est, sa-
cerdotes quorum unus erat etiam Biano, propter
infidelis cujuspiam minas nefarium jusjurandum
juraverunt; et ideo orthodoxos offenderunt, ut qui
infidelis molestiam non sustinuerint. Cum itaque
Biano ex Antiochia Iconium migrasset et sanctus
Amphilochius, qui erat Iconii antistes, sanctum
interrogasset, an sit Biano in clerum suscipiendus;
respondit sanctus: Commune decretum seu cano-
nem edidi de sacerdotibus qui Antiochiæ juraverunt,
ut si a publicis quidem seu communibus conventi-
bus abstineant; privatim autem presbyterorum
munera obeant, quod Biano quoque licet facere:
et eo magis, quod nec Antiochiæ quidem est sacra
celebraturus et propterea nec videntes eum post
jusjurandum sacrificantem offensurus, sed Iconii
quo migravit et forte nec offendiculi quidem causa
fuerit, cum multi illius jurisjurandi formam nes-
ciant. Sed inquit etiam, si ad sacra facienda sit
admittendus, exigatur tamen ab eo ut facilitatis
jurisjurandi eum pœnitent, quod scilicet facite
prompteque juraverit propter metum parvi periculi
cedens.

ZONAR. Obscura hæc responsio est, si quidem
minime clara est interrogatio. Interim tamen nar-
ratur infidelem quemdam, nonnullos Antiochiæ
presbyteros se a sacerdotum muneribus obeundis
cessaturos ut jurarent minis adegisse. Ex quorum
numero unus Iconium migravit, de quo proinde
hanc interrogationem sanctus Amphilochius propo-
suit. Respondet ergo magnus Basilius, communem
se definitionem, hoc est, canonem et formam edi-
disse de omnibus iis qui Antiochiæ juraverant, ut
abstineant nimirum ejusmodi homines a publicis
conventibus, privatim vero sacerdotum obeant mu-

nia. A conventibus porro abstinere ipsos jussit, ne multis scandali causa fiant, qui cum illos nunquam sacra **74** facturos jurasse sciant, mox publice sacrificantes animadvertant. Hoc igitur idem de Bianore affirmat: fieri nimirum ipsi ministrandi, hoc est, sacra munera exercendi facultatem. Præsertim cum nec Antiochiæ sacra facturus sit, ubi juravit, sed Iconii quo postea concessit. Exigatur vero, inquit, ut illum pœniteat jurisjurandi facilitatis: hoc est, quod tam facile et prompte exigui periculi metu adluctus juraverit.

ARIST. Presbyter Bianor cum juraverit et pœnitentia ductus ob juramenti levitatem suscipiendus.

Hic presbyter a quodam Injuria affectus et molestiam ejus perferre non potens, e contemptu juravit se amplius sacra non facturum. Deinde pœnitentia ductus sacerdotium obire voluit: et magnus Basilius de eo interrogatus an recipiendus esset, mandat, quod si jurisjurandi levitatis eum pœniteat, ille admittatur, non autem ut in publicis conventibus sacra celebraret, ob multorum scandalum, sed ut quæ ad presbyteros pertinent privatim faceret.

CANON XVIII.

De lapsis virginibus, quæ vitam castam professæ Domino, deinde carnis libidinibus victæ, pacta sua irrita faciunt, patres quidem nostri, cum simpliciter ac leniter sese ad eorum qui labuntur infirmitatem accommodarent, censuerunt ipsas post annum admitti posse, de illis ad similitudinem digamorum dijudicantes. Verum nihil quidem videtur, quoniam Dei dono progrediens Ecclesia fit fortior, ac nunc multiplicatur ordo virginum, diligenter considerandam esse et rem ipsam, prout consideranti manifesta est, et Scripturæ sententiam quæ ex consecutione inveniri potest. Viduitas enim virginitate inferior; ergo et viduarum delictum longe minus quam virginum. Videamus ergo quid ad Timotheum a Paulo scriptum sit: *Juniores autem viduas devita. Postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volant, habentes condemnationem, quod primam fidem irritam fecerunt*¹. Itaque si vidua judicio subicitur gravissimo, ut quæ fidem in Christum irritam fecerit, quid nobis putandum de virgine, quæ sponsa est Christi, et sacrum vas Domino dedicatum? Magnum quidem est peccatum, vel ancillam clandestinis matrimoniis sese dantem, stupro domum implere, et deteriore vita injuriam possessori facere: longe autem gravius est sponsam fieri adulteram, ac suæ cum sponso conjunctioni dedecus ferentem, impudicis voluptatibus se dedere. Proinde vidua quidem, ut corrupta ancilla, condemnatur; virgo vero adulteræ judicio subicitur. Quemadmodum igitur eum qui cum aliena est muliere, adulterum nominamus, non prius admittentes ad communionem, quam a peccato cessaverit: ita profecto et

¹ I Tim. v, f1, 12.

ειδέναι αὐτοὺς ἠρόσαντας μὴ λειτουργεῖν, ἐρώπι δὲ δημοσίᾳ λειτουργούντας αὐτοὺς. Τοῦτο γοῦν καὶ τῷ Βιάνωρι λέγει. Ἰδέειαν παρέχειν πρὸς τὴν ὑπερβολὴν, ἤγουν πρὸς τὴν λειτουργίαν· καὶ μάλλον οὐδὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ μέλλει λειτουργεῖν, ὅπου ὤμοσεν, ἀλλ' ἐν Ἰκονίῳ, ἐνθα μετώκησεν. Ἀπαιτηθῆτω δὲ, φησί, μετανοεῖν ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου· ἦτοι ἐπὶ τῷ εὐκόλως καὶ προχαίρως ὁμῶσαι ἐν ἑσθῶκῳ διὰ φόβον μικροῦ κινδύνου.

ARIST. Ὁ πρεσβύτερος Βιάνωρ, ὁμῶσας καὶ μεταμελόμενος, διὰ τὴν εὐκολίαν ἐκείνου τοῦ ὄρκου, δεκτός.

Οὗτος ὁ πρεσβύτερος, ὑπὸ τινος ἐπηραζόμενος, καὶ μὴ δυνάμενος τὴν ἐκείνου δόξαν ὑπενεγκεῖν, ὤμοσεν ἐξ ὀλιγωρίας μὴκέτι λειτουργῆσαι. Εἶτα μεταμεληθεὶς, λερατεύειν ἐβούλετο· καὶ ἐρωτηθεὶς περὶ τοῦτο ὁ μέγας Βασίλειος εἰ δεκτός· ἐστὶ, προστάττει ὡς, εἰ μεταμέλειται ἐπὶ τῇ εὐκολίᾳ τοῦ ὄρκου, δεχθῆναι αὐτόν· μὴ ἐν δημοσίαις δὲ συνάξεσι λειτουργεῖν διὰ τὸ τῶν πολλῶν σκάνδαλον, ἀλλ' ἰδίᾳ τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργεῖν.

KANON IH.

Περὶ τῶν ἐκπεσουσῶν παρθένων τῶν καθομολογησαμένων τὸν ἐν σεμνότητι βίον τῷ Κυρίῳ, εἶτο, διὰ τὸ ὑποπεσεῖν τοῖς πάθεσι τῆς σαρκὸς, ἀθετουσῶν τὰς ἑαυτῶν συνθήκας, οἱ μὲν πατέρες ἡμῶν. ἀπλῶς καὶ πρῶως συμπεριφερόμενοι ταῖς ἀσθενείαις τῶν κατολισθαίνοντων, ἐνομοθέτησαν δεκτὰς εἶναι μετὰ τὸν ἑναυτὸν, καθ' ὁμοίτητα τῶν εἰγάνων διαταξαμένοι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἐπειδὴ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι προτοῦσα ἡ Ἐκκλησία, κραταιότερα γίνεται, καὶ πληθύνεται νῦν τὸ τάγμα τῶν παρθένων, προσέχειν ἀκριβῶς τῷ τε κατ' ἐννοίαν φαινομένῳ πράγματι καὶ τῇ τῆς Γραφῆς διανοίᾳ, ἣν δυνατόν ἐξευρεῖν ἀπὸ τοῦ ἀκολούθου. Χρησίμια γὰρ παρθενίας ἐλάττων· οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν χηρῶν ἀμάρτημα πολλῶν δευτέρον ἐστὶ τοῦ τῶν παρθένων. Ἰδωμεν τοίνυν τί γέγραπται Τιμοθέῳ παρὰ τοῦ Παύλου· *Νεωτέρας δὲ χήρας παραιτοῦ. Ὅταν γὰρ καταστρηγιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαμεῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρίμα, οὗτις τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν*. Εἰ τοίνυν χήρα κρίματι ὑπόκειται βαρυτάτῳ, ὡς τὴν εἰς Χριστὸν ἀθετήσασα πίστιν, τί χηρὴ λογίσεσθαι ἡμᾶς περὶ τῆς παρθένου, ἣτις νόμφη ἐστὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ σχευὸς ἱερῶν ἀνατεθῆν τῷ Δεσπότῃ; Μέγα μὲν ἀμάρτημα καὶ δούλην λαθραίως γάμοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦσαν φθορὰς ἀναπλῆσαι τὸν οἶκον, καὶ καθυβρίζειν διὰ τοῦ πονηροῦ βίου τὸν κεκτημένον· πολλῶν δὲ δὴ που χαλεπώτερον τὴν νόμφην μοιχαλίδα γενέσθαι, καὶ τὴν πρὸς τὸν νομφίον ἐνωσιν ἀτιμάσασαν, ἠδοναὶς ἀκολάστοις ἑαυτὴν ἐπιδοῦναι. Οὐκοῦν ἡ μὲν χήρα, ὡς δούλη διεφθαρμένη, καταδικάζεται· ἡ δὲ παρθένος τῷ κρίματι τῆς μοιχαλίδος ὑπόκειται. Ὅσπερ οὖν τὸν ἀλλοτρίᾳ γυναικὶ συνιόντα μοιχὸν ὀνομάζομεν, οὐ πρότερον παραδεξάμενοι εἰς κοινωνίαν, πρὶν ἢ παύσασθαι τῆς ἀμαρτίας· οὕτω δηλον-

ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ τὴν παρθένον ἔχοντος διατεθρόμεθα. Ἐκεῖνο δὲ νῦν προδιομολογῆσθαι ἡμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι παρθένος ὀνομάζεται, ἢ ἑκουσίως αὐτὴν προσαγαούσα τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένη τῷ γάμῳ, καὶ τὸν ἐν ἀγιασμῷ βίον προτιμήσασα. Τὰς δὲ ὁμολογίας τότε ἐγκρίνομεν, ἀπ' οὗπερ ἂν ἡ ἡλικία τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν (75) ἔχη. Οὐδὲ γὰρ τὰς παιδικὰς φωνὰς πάντως κυρίας ἐπὶ τῶν τοιαύτων ἡγεῖσθαι προσήκειν, ἀλλὰ τὴν ὑπὲρ τὰ δέκα ἕξ ἢ δέκα καὶ ἑπτὰ γενομένην ἔτη, κυρίαν οὖσαν τῶν λογισμῶν, ἀνακριθεῖσαν ἐπὶ πλείον, εἶτα παραμείνασαν, καὶ λιπαρούσαν διὰ ἰκεσιῶν πρὸς τὸ παραδεχθῆναι, τότε ἐγκαταλέγασθαι χρὴ ταῖς παρθένοις, καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κυροῦν, καὶ τὴν ἀθέτησιν αὐτῆς ἀπαραιτήτως κολάζειν. Πολλὰς γὰρ γονεῖς προσέγουσι καὶ ἀδελφοί, καὶ τῶν προσηκόντων τινὲς πρὸ τῆς ἡλικίας, οὐκ οἰκοῦεν ὀρμηθείσας πρὸς ἀγαμίαν, ἀλλὰ τι βιωτικὸν αὐτοὺς διοικούμενοι. Ἄς οὐ βλάβη; προσδέχεσθαι δεῖ, ἕως ἂν φανερώς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐρευνήσωμεν γνώμην.

ΒΑΣ. Διὰ πόρως εἶπομεν ὅτι παρθένοι, γυναικες καὶ χῆραι, μετὰ λαϊκοῦ σχήματος ταῖς ἐκκλησίαις προσερχόμεναι αἱ μὲν παρθενίαν ὁμολογούν, αἱ δὲ σωφροσύνην· καὶ ὡς ἀνατεθειμέναι τῷ Θεῷ ἡξιοῦντο παρὰ τῶν ἐπισκόπων πάσης σωματικῆς ἐπιμελείας. Ἐρωτηθεὶς οὖν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰ; τὰς πορνεούσας παρθένας, εἶπε ὅτι. Οἱ μὲν πρεσβύτεροι διορίζονται ἐπιτιμᾶσθαι ταύτας κατὰ τοὺς διαγὰμους, καὶ ἀξιοῦσθαι αὐτὰς τῆς ἀγίας μεταλήψεως μετὰ ἑαυτῶν· ἐγὼ δὲ βλέπων τὴν Ἐκκλησίαν προκόπτουσαν εἰς τὸ ἀγαθόν, καὶ τὰς παρθένας πληθυνόμενας, λέγω ὀφειλόμενον εἶναι μᾶλλον αὐτὰς ὡς μοιχαλίδας κολάζεσθαι. Καὶ κατασκευάζει τὸν οὐκ εἰρηκὸν λόγον ἐντεῦθεν, λέγων ὅτι χρὴ ταῖς παρθένας ἐλάττω. Εἰ τοίνυν, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, κρίμα ἔχουσιν, ἦγουν καταδίκην αἱ ἀθετήσασαι χῆραι τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν, πολλῶν πλέον αἱ παρθένοι κατακριθήσονται. Ὡσαύτως παραιτᾶται τὴν μὲν χῆραν δούλην, τὴν δὲ παρθένον νύμφην τινὲς οἰκοδομοῦσιν, καὶ οὕτω συνάγει ἀπὸ πάντων καλῶς ὑποκεισθαι τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι τὰς ἑκπεσοῦσας παρθένας. Εἶτα ἐπιφέρει ὅτι παρὰ τῶν παρθένων διαλέγεται τῶν ἑκουσίως αὐτὰς προσαγουσῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξαμένων τῷ γάμῳ ἐν ἡλικίᾳ ἐξακαιδέκατου χρόνου ἢ ἑπτακαιδέκατου. Τὰς δὲ ἐπὶ ἥττονι χρόνῳ γινομένης ὁμολογίας φησὶ μὴ προσδέχεσθαι. Πολλὰς γὰρ, φησὶ, προσάγουσιν οἱ γονεῖς καὶ μὴ βουλομένης δι' ἀπορίαν ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν. Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, μὴ εἴπῃς ἐξακούεσθαι τοῦτον καὶ εἰς μοναζούσας ἢ ἀκητεῖας· κἀν γὰρ ἐν ἥττονι πέντη ἡλικίᾳ τὴν κοσμικὴν ἀπόθωνται τρίχα, βεβαία ἔσται, ὡς ἔμοι δοκεῖ, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ ὁμολογία αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Τὰς παρθενίαν ἐπαγγελαμένας, εἶτα ἑκπεσοῦσας καὶ ἀθετησάσας τὰς αὐτῶν συνθήκας, ἦτοι τὰς ὑποσχέσεις, οἱ μὲν παλαιότεροι Πατέρες συγκαταβατικώτερον διατιθέμενοι, ὡς οὗτος ὁ ἅγιος λέγει, ἐπὶ ἐναυτὸν ἀφορίζεσθαι διετάξαντο, καὶ μετὰ ταῦτα δέχεσθαι κατὰ τοὺς διαγὰμους· οὐ-

ΠΑΡΟΛ. GR. CXXXVIII.

A de eo qui virginem habet statuemus. Illud autem nunc in antecessum statuere nobis necesse est, virginem vocari, quæ se sua sponte obtulit Domino, ac nuntium nuptiis remisit, et sanctimoniam institutum amplexa est. Professiones autem ab eo tempore admittimus, quo ætas rationis complementum habuerit. Neque enim pueros voces omnino ratas in ejusmodi rebus habere convenit: sed quæ supra sexdecim vel septemdecim annos nata, ratiocinationum suarum a Litra, diu examinata ac probata, deinceps perseveravit, et ut admittatur constanter rogaverit, tum demum inter virgines referenda, ejusque rata habenda professio, ac illius violatio inexorabiliter punienda. Multas enim parentes adducunt et fratres et propinquorum nonnulli ante ætatem, non sua sponte ad cælibem vitam incitatas, sed ut sibi ipsi aliquod in vita commodum provideant. Tales non facile admittendæ, donec aperte ipsarum perscrutati fuerimus sententiam.

75 BALS. Diversis in locis diximus, quod mulieres, virgines, et viduæ ecclesias cum laico habitu accedentes, illæ quidem virginitatem, hæc vero continentiam protuebantur, et tanquam Deo dedicatæ ab episcopis omni corporali providentia dignæ habebantur. Interrogatus itaque sanctus, quid debeat fieri in virgines quæ fornicantur, dixit quod seniores quidem decernunt eas sicut et bigamos puniri, easque post annum sancta communione dignas haberi: ego vero videns Ecclesiam in bonum proficere, et sacras virgines multiplicari, dico eas debere potius ut adulteras puniri. Et dictum suum hinc comprobatur, dicens, quod viduitas est minor virginitate. Si ergo, ut dicit Apostolus, habent iudicium seu condemnantur viduæ, quæ suam professionem irritam faciunt, multo magis condemnabuntur virgines. Similiter ancillæ quidem viduam asserviant; virginem vero sponsæ alicujus patrisfamilias: et ita ex omnibus colligit adulterii crimine recte teneri lapsas virgines. Deinde subjungit, se de his virginibus dicere, quæ se Domino sua sponte obtulerunt, et matrimonio renuntiarunt in ætate sedecim vel septemdecim annorum. Quæ autem in minori ætate sunt professiones, dicit non admitti debere. Multas enim, inquit, offerunt patres etiam iuventas, propter paupertatem vel aliquam aliam causam. Hæc cum decernat canon, ne dixeris eum intelligi de monialibus vel ascetis (seu divinæ meditationi dicatis virginibus): etsi enim in minori ætate crimine sæcularem deposuerint, firma erit, ut mihi videtur, ad id quod deinceps sequitur, ipsius professio.

ZONAR. Quæ virginitatem sunt professæ, postea vero exciderunt et sua pacta, hoc est, promissiones fecerunt irritas, antiqui Patres lenius se ac clementius gerentes, ut sanctus hic vir ait, uno anno segregandas, et eo exacto more digamorum admittendas esse decreverunt. Illic vero ipsas præ-

nis adulterii subiecit, orationemque suam hoc pacto astruit, quod viduitas, inquit, sit virginitate minor. Viduas autem eas, quæ continentiam sunt professæ, atque ab Ecclesia viduarum ordini adscriptæ sunt, nominat. Quoniam igitur viduitas minor est virginitate, erit quoque ejusmodi viduæ peccatum, si eum peccato virginis conferatur, levius. Attamen, inquit, ad Timotheum scribens Paulus de viduis quæ ob non servatam continentiam exciderunt, iudicium ipsas habere ceclaravit. Porro cum vidua iudicio, hoc est, condemnationi obnoxia sit, quippe quæ obligatam Christo fidem violaverit, majori procul dubio obnoxia erit virgo, quæ Christi sponsæ locum obtinet, estque veluti sacrum vas dicatum Deo. Affirmat itaque hic sanctus violatam in Christum fidem ab ea quæ excidit vidua. Alii vero primam fidem, virginitatis professionem interpretati sunt. Ancilla ergo, inquit, si fornicetur, domini domum, ipsamque dominum afficit contumelia. Verum si sponsa domini illius ancillæ deliruat, adultera est, graviorque contumelia ei, qui sponsam illam habet, ob ipsam inuritur. Porro cum exempli loco, ancillam sponsamque proposuerit, ancillæ quidem viduam quæ peccavit, sponsæ vero lapsam virginem comparat: et eam quidem, ut corruptam, hoc est, fornicationis irretitam crimine, virginem vero ut adulteram damnat. Et quemadmodum, ait, qui cum aliena uxore corrumpitur pro adultero habemus, ac nisi ab adulterio desistat, nullatenus unquam ad poenitentiam admittimus; ita neque illum, qui in virginem Deo consecratam peccaverit. Deinde vero, postquam gravem in lapsas virgines multam constituit, quamnam pro virginibus Deo dicatis habendæ sicut, desinit, atque illas nimirum quæ seipsas sponte offerunt Domino, repudiatque matrimonio virginitatem profitentur, eamque professionem decimo sexto, aut decimo septimo ætatis 76 suæ anno edunt. Cæterum ante hæc ætates professiones facias, inquit, haud facile admittere oportet: quoad usque suam sententiam aperte declarent, vitam se in virginali puritate amplecti velle; examinatæ præterea, postquam rationis compotes fuerint. Crebro namque, ait, parentes aut cognati illas invitas offerunt, sibi ipsis aliquid temporanei lucri querentes; fortasse quidem quia dos ad eas collocandas minime suppetat, aut etiam ob alias causas, eas volentes virginitatem ac cælibatum profiteri cogunt. Hæc ergo, inquit, non sunt facile admittendæ.

ΑΡΙΣΤ. Anno elapso exacto, virgines post professionem lapsas, Patres recipiebant. At quoniam validior jam facta est Ecclesia, adulteram appellamus eam quæ virginitatem professa labitur, et eum qui talem retinet adulterum. Virginitatem vero profitetur quæ septemdecim annos nata est, et approbata, et iu eo rite instituto permanere obnixè flagitat.

Quandoquidem adulteram illam nominat quæ Domino sese obtulit, et matrimonio reuuntiavit, et

Α το; δι τῷ τῆς μοιχείας αὐτῆς καθυπάγει ἐπιτιμίῳ, καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκίῳ λόγον ἐντεῦθεν, λέγων δι' χρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. Χήρας δὲ τὰς σωφρονεῖν ἐπαγγελαμένας λέγει, καὶ συναριθμηθείσας παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῷ τάγματι τῶν χηρῶν. Ἐπει οὖν ἐλάττων ἡ χρεία τῆς παρθενίας, καὶ τὸ ἀμάρτημα τῆς τοιαύτης χήρας; παρὰ τὸ τῆς παρθένου ἑλαττον. Ἄλλ' ὁμῶς, φησὶ, τῷ Τιμοθέῳ γράφον ὁ Παῦλος περὶ χηρῶν ἐκπισσοῦσῶν διὰ τὸ μὴ φυλάξαι τὴν σωφροσύνην, κρίμα ἔχειν αὐτὰς ἀπεφῆναι τῆς δι' χήρας κρίματι ἦγουν καταδικῆ ὑποκειμένης, ὡς ἀθετησάσης τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, μείζον πέντως ὑποκίσταται ἢ παρθένος, ἥτις νόμῳ λογίζεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνάθημα τῷ Θεῷ ὡς ἱερὸν σκεῦος. Οὗτος μὲν οὖν ὁ ἄγιος τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν ἐξη ἀθετῆσαι τὴν ἐκπισσοῦσαν χήραν· καὶ ἑτέρῃ δὲ, πρώτῃν πίστιν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἀγγελίας ἠρμήνευσαν. Δούλη μὲν οὖν, φησὶ, πορνεύσασα, καθυθρίζει τὸν οἶκον τοῦ δεσπότου, κίκεινον. Εἰ γὰρ νόμῳ τοῦ δεσπότου τῆς δούλης ἐκείνης ἀμάρτη, μοιχαλῆς ἐστὶ, καὶ χαλεπωτέρα ἡ ὕβρις τῷ νόμῳ αὐτὴν ἔχοντι δι' ἐκείνης προστρίβεται. Εἰς παράδειγμα δὲ τὴν δούλην παραθεῖς καὶ τὴν νόμῳ, δούλη μὲν ἀπεικάξει ἀμαρτήσασαν χήραν, νόμῳ δὲ τὴν ἐκπισσοῦσαν παρθένον· καὶ τὴν μὲν ὡς διεφθαρμένην καταδικάζει, ἥτις ὡς πορνευθεῖσαν, τὴν δὲ παρθένον ὡς μοιχευθεῖσαν. Καὶ ὥσπερ, φησὶ, τὸν ἄλλοτριᾶ γυναικὶ συμφερόμενον μοιχὸν λογίζομεθα, καὶ εἰ μὴ ἀποστῆ τῆς μοιχείας, οὐκ ἂν ποτε αὐτὴν παραδειξώμεθα εἰς μετάνοιαν· οὕτως οὐδὲ τὸν εἰς τὴν ἀναθεταμένην τῷ Θεῷ παρθένον ἡμαρτηχῆσα. Οὕτω δὲ βαρεῖαν κατὰ τῶν ἐκπισσοῦσῶν παρθένων ἐπαγαγὼν τὴν ἐπιτίμησιν ὀρίζεται τίνες ἂν λογίζοντο παρθένου ἀναθεῖσαι τῷ Θεῷ αὐτὰς. Καὶ φησὶν δι' αἱ αὐτὰς ἔκνομος ἢ προσαγαγούσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξάμεναι τῷ γάμῳ, καὶ ὁμολογήσασαι ἀγαμίαν, ποιήσασαι δὲ τὴν ὁμολογίαν ἐν ἰσῆται, ἢ ἰσῆ τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Τὰς δὲ πρὸ τῶν χρόνων τοῦτων ὁμολογίας οὐ χρῆ, φησὶ, βράδως προσδέχασθαι, ἕως ἂν προφανῶς ἐκείναι δείξωσι γνώμην εἶαι αἰροῦνται τὸν ἐν ἀγείᾳ βίον, ἀνακρινόμεναι ἐπιπλέον, ὅτι κύριαι γίνονται λογισμοῦ. Πολλάκις γάρ, φησὶ, προσάγουσι γονεῖς ἢ συγγενεῖς ἀκούσας, βιωτικόν τι αὐτοῖς διοικούμενοι· τυχὸν μὲν ἀποροῦντες δοῦναι προίκα ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας τινὰς βιάζονται καὶ μὴ θελούσας αὐτὰς ἐπαγγεῖλαισθαι ἀγναμίαν καὶ ἀγαμίαν. Τὰς τοιαύτας οὖν, φησὶν, οὐ χρῆ βράδως προσδέχασθαι.

ΑΡΙΣΤ. Μετ' ἐνιαυτὸν τὰς μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκπισσοῦσας παρθένους οἱ Πατέρες ἐδέχοντο. Διὰ δὲ τὸ κραταιοτέραν γενέσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, μὴχαλῖτα τὴν παρθένον ὁμολογήσασαν ὀνομάζομεν περιπίπτουσαν, καὶ μοιχὸν τὸν τοιαύτην κατέχοντα. Ὁμολογεῖ δὲ παρθένον ἢ περὶ τὰ ἑπτακαίδεκα ἔτη, καὶ ἀνακοιμένην, καὶ παραμένειν ἐκτεταροῦσα.

Ἐπειδὴ μοιχαλῖτα ὀνομάζει τὴν προσαγαγούσαν αὐτὴν τῷ Κυρίῳ, ἀποταξάμενην τῷ γάμῳ, καὶ

τὴν ἐν ἀγιασμῷ προτιμήσασαν βίον· εἰ παραβῆ A
 τῆς ὁμολογίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν νυμφίον Χριστὸν
 ἔνωσιν ἀτιμάσει, ἥθοναίς ἀκολάστοις ἐαυτὴν ἐπι-
 δοῦσα, οὐ παραδεχθήσεται ἄλλως τῇ Ἐκκλησίᾳ,
 εἰ μὴ παύσῃ τῆς ἀμαρτίας, καὶ διαλύσει τὸ
 ἄθεσμον συνοικεῖσιον. Τοῦτο γὰρ διασπάσασα,
 καὶ μεταμληθεῖσα, τὴν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῇ
 μοιχείᾳ ἀμαρτήματος ἐκπληρώσει, ὥστε ἐν δέκα
 καὶ πέντε ἔτεσιν ἀκοινωνήτων αὐτὴν εἶναι τῶν
 ἀγιασμάτων· ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πεν-
 τεκαίδεκα ἔτων προσκλαίουσαν μὲν, ἐν πέντε δὲ
 τοῖς ἀκρωμένοις τῶν θείων Γραφῶν συντακτομέ-
 νων, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτουσαν, καὶ ἐν δυοῖ τοῖς
 πιστοῖς συνεστῶσαν, καὶ τῶν ἐχθρῶν κοινωνοῦσαν·
 καὶ μετὰ τὸν πεντεκαίδεκτον χρόνον, τοῦ τελείου
 τυχεῖν, καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἀξιωθῆναι. Κἂν B
 ὁ κανὼν οὗτος ὑπὲρ τὰ δεκαεῖς ἢ καὶ δεκαεπτὰ ἔτη
 ἀπαιτῆ εἶναι τὴν ἐκλιπαροῦσαν παραδεχθῆναι εἰς
 τὸ τῶν παρθένων τάγμα· ἐν ὧς τῆνικαῦτα κυρία
 οἶσα τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν
 ἔχουσα, εἰ ἀθετήσῃ τὰς συνθήκας, ἀπαραιτήτως
 κολασθῆ. Ἄλλ' οὖν ὁ τεσσαρακοστὸς κανὼν τῆς
 ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτης συνόδου, καὶ τὸν δέκα ἔτων
 ὄντα, μέλλοντα τὴν μοναχικὴν ζυγὴν ὑπέλθειν,
 παραδέχεται, διὰ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν κραταιοτέραν
 γυνίσθαι, καὶ τὸ τῶν πιστῶν σύστημα πρὸς τὴν τῶν
 ἐντολῶν τήρησιν χάριτι θεῆα πάγιόν τε καὶ ἀσφα-
 λῆ εἶναι.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

Ἄνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλην εἰ μὴ τινες
 ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθ- C
 μτησαν· οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέ-
 χεσθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλην καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἐκείνο
 ἡγούμεαι προηγέσθαι προσήκειν, ἔρωτᾶσθαι σῶ-
 τούς καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν
 ἐναργῆ, ὥστε ἐπειδὴν μετατίθενται πρὸς τὸν
 φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον, ὀπάγειν αὐτοὺς τῷ
 τῶν πορνεύοντων ἐπιτιμίῳ.

BALS. Σημείωσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος,
 λέγοντος, Ἄνδρὸς δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν, πλην
 εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων
 ἐγκατηρίθμησαν, ὅτι ἐν τῷ ιθ' κανόνι οὐ περὶ μονα-
 ζόντων εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφοριζομένων
 τῷ Θεῷ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν
 Καρθαγίνῃ συνόδου κανὼνα ς', μδ' καὶ ρς'. Τοὺς D
 μέντοι μοναχοὺς φησι, κἂν καὶ δοκῶσι σιωπηρῶς
 κατατίθεσθαι ἀγνεύειν, ὅμως ὀφείλουν καὶ τοῦτους
 ἔρωτᾶσθαι, καὶ ὁμολογεῖν ἀγαμίαν· ἵνα, ἐὰν ψεύ-
 σωνται, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσι. Τοῦτων
 δὲ οὕτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς οἱ μὴ ποιήσαντες
 μοναχοὶ τοιαύτην ὁμολογίαν ἀνέγκλητοι διατηρηθῆ-
 σονται. Κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ βρασοφο-
 ρῆσῃ, οὐ βυθίσεται μετασχηματισθῆναι καὶ εἰς γά-
 μον ἔλθειν, ἀλλὰ ἄκων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέ-
 φαι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς πολλάκις τοῦτο εἴ-
 πομεν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔσται καὶ εἰς μοναχάς, ἀλλὰ καὶ
 εἰς πάντας τοὺς τοῦ βήματος. Καὶ οὗτοι γὰρ σιωπη-
 ρῶς δοκοῦσιν ὁμολογεῖν μὴ ἔλθειν εἰς γάμον μετὰ
 τὴν χειροτονίαν, καὶ παραβιάζοντες τὸν κανὼνα καθ-

vitam in sanctimonia actam antepo-uit, si profes-
 siones suas transilierit, et unctiōnem suam ad
 sponsam neglexerit, voluptatibus lascivis scse tra-
 dens, non aliter in Ecclesiam recipietur, nisi a
 peccato cesset, et illegitimum matrimonium dissol-
 vat. Istud enim distraheus, et pœnitentiam agens
 tempus peccati in fornicatione explebit, adeo ut
 ipsa quindecim annis sacramentorum non sit
 particeps, quatuor istorum quindecim annorum
 annos debens, quinque autem inter eos qui divi-
 nas Scripturas audiunt, collocata, quatuor substrata,
 et duobus inter fideles constituta, et precum par-
 ticeps, et post quindecim annos perfectionis com-
 pos fiat et divina communione digna habeatur.
 Quamvis hic canon requirit eam supra sedecim
 vel septemdecim annos esse quæ in virginum ordi-
 nem admitti cupit, ut quandoquidem tunc ratio-
 nationum sit domina, et completam habeat ratio-
 nem, si promissiones suas violaverit, inexorabili-
 ter pœnas luat. At quadragesimus sextæ in Trullo
 synodi canon etiam eum qui cum decem sit an-
 norum jugum monasticum est suscepturus admittit,
 ut Ecclesia potentior evadat, et fidelium congr-
 gatio ad mandatorum observationem Dei gratia
 firma stabilisque fiat.

CANON XIX.

Virorum autem professiones non novimus præter-
 quam si qui se ipsos monachorum ordini annunc-
 rarunt: qui tacite videntur calibatum admittere.
 Sed in illis quoque existimo præcedere oportere,
 ut ipsi interrogentur, et evidens ipsorum accipi-
 atur professio, ut postquam se ad libidinosam
 et voluptariam vitam converterint, eorum qui
 fornicantur punitioni subjiciantur.

BALS. Nota ex præsentī canone dicente, Viro-
 rum autem professiones non novimus, præterquam
 si qui se ipsos in monachorum numerum retule-
 runt, quod in canone 18 non de monachis, sed
 de virginibus Deo cum laico habitu segregatis
 locutus est. Lege Garthagin. syn. can. 6, 44 et
 126. Monachos autem dicit, etiamsi tacite videan-
 tur castitatem colere, debere tamen eos etiam in-
 terrogari, et calibatum profiteri: ut si mentiri
 fuerint ut fornicatores puniantur. Etsi autem hæc
 ita se habeant, ne dixeris quod monachi qui hanc
 professionem non fecere, insontes nullique culpæ
 obnoxii servabuntur. Etsi enim non fuerit tonsus
 quispiam, sed rasa gestaverit, non poterit mutare
 habitum et ad nuptias convolare, sed invitus ad
 habitum monasticum reverti cogetur, sicut hoc
 sæpe diximus. Idem erit et de monialibus, et de
 omnibus clericis tribunalis. Nam et ii omnes tacite
 profiteri videntur se matrimonium non contracturos
 post ordinationem: et canonem transgredientes,
 deponuntur. Quære sanctorum apostolorum can.

nis adulterii subiecit, orationemque suam hoc pacto astruit, quod viduitas, inquit, sit virginitate minor. Viduus autem cas, quæ continentiam sunt professæ, atque ab Ecclesia viduaram ordini adscriptæ sunt, nominat. Quoniam igitur viduitas minor est virginitate, erit quoque ejusmodi viduæ peccatum, si cum peccato virginis conferatur, levius. Attamen, inquit, ad Timotheum scribens Paulus de viduis quæ non servatam continentiam exciderunt, iudicium ipsas habere declaravit. Porro cum vidua iudicio, hoc est, condemnationi obnoxia sit, quippe quæ obligatam Christo fidem violaverit, majori procul dubio obnoxia erit virgo, quæ Christi sponsæ locum obtinet, estque veluti sacrum vas dicatum Deo. Affirmat itaque hic sanctus violatam in Christum fidem ab ea quæ excidit vidua. Alii vero primam fidem, virginitatis professionem interpretati sunt. Ancilla ergo, inquit, si fornicetur, domini domum, ipsuinque dominum afficit contumelia. Verum si sponsa domini illius ancillæ delinquit, adultera est, graviorque contumelia ei, qui sponsam illam habet, ob ipsam inuritur. Porro cum exempli loco, ancillam sponsamque proposuerit, ancillæ quidem viduam quæ peccavit, sponsæ vero lapsam virginem comparat: et eam quidem, ut corruptam, hoc est, fornicationis irritam cricine, virginem vero ut adulteram damnat. Et quemadmodum, ait, qui cum aliena uxore corrumpitur pro adultero habemus, ac nisi ab adulterio desistat, nullatenus unquam ad penitentiam adinitimus: ita neque illum, qui in virginem Deo consecratam peccaverit. Deinde vero, postquam gravem in lapsas virgines multam constituit, quænam pro virginibus Deo dicatis habendæ sint, defuit, atque illas nimirum quæ seipsas sponte offerunt Domino, repudiatoque matrimonio virginitatem profitentur, eamque professionem decimo sexto, aut decimo septimo ætatis 76 suæ anno edunt. Cæterum ante has ætates professiones factas, inquit, haud facile admittere oportet: quoad usque suam sententiam aperte declarent, vitam se in virginali puritate amplecti velle; examinatæ præterea, postquam rationis compotes fuerint. Crebro namque, ait, parentes aut cognati illas invititas offerunt, sibi ipsis aliquid temporanei lucri quærentes; fortasse quidem quia dos ad eas collocandas minime suppetat, aut etiam ob alias causas, eas nolentes virginitatem ac cælibatum profiteri cogunt. Hæ ergo, inquit, non sunt facile admittendæ.

ARIST. Anno elapso exacto, virgines post professionem lapsas, Patres recipiebant. At quoniam validior jam facta est Ecclesia, adulteram appellamus eam quæ virginitatem professa labitur, et eum qui talem retinet adulterum. Virginitatem vero profitetur quæ septemdecem annos nata est, et approbata, et in eo rite instituto permanere obnixè flagitat.

Quandoquidem adulteram illam nominat quæ Domino sese obtulit, et matrimonio reuultavit, et

Α τοις δὲ τῷ τῆς μοιχείας αὐτὰς καθυπάγει ἐπιτιμίῳ, καὶ κατασκευάζει τὸν οἰκίον λόγον ἐντεῦθεν, λέγων διὰ χηρεία τῆς παρθενίας ἐλάττων. Χήρας δὲ τὰς σωφρονεῖν ἐπαγγελλάμενας λέγει, καὶ συναριθμηθείσας παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῷ τάγματι τῶν χηρῶν. Ἐπει οὖν ἐλάττων ἡ χηρεία τῆς παρθενίας, καὶ τὸ ἀμάρτημα τῆς τοιαύτης χήρας παρὰ τὸ τῆς παρθένου ἑλαττον. Ἄλλ' ὁμως, φησί, τῷ Τιμοθέῳ γράφον ὁ Παῦλος περὶ χηρῶν ἐκπεσούσων διὰ τὸ μὴ φυλάττειν τὴν σωφροσύνην, κρίμα ἔχειν αὐτὰς ἀπεφύλαστο τῆς δὲ χήρας κρίματι ἔχον καταδικῆ ὑποκειμένης, ὡς ἀθετήσασθαι τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, μείζον πάντως ὑποκείμεται ἢ παρθένος, ἥτις ὑμῶν λογίζεται τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀνάθημα τῷ Θεῷ ὡς ἱερὸν σκεῦος. Οὗτος μὲν οὖν ὁ ἄγιος τὴν πίστιν τὴν εἰς Χριστὸν ἐξη ἀθετῆσαι τὴν ἐκπεσούσαν χήραν· καὶ ἑταρῆ δὲ, πρώτην πίστιν τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἀγγελίας ἠρμηνηυσαν. Δούλη μὲν οὖν, φησί, πορνεύσασα, καθυβρίζει τὸν οἶκον τοῦ δεσπότου, κἀκεῖνον. Εἰ δὲ ὑμῶν τοῦ δεσπότου τῆς δούλης ἐκείνης ἀμάρτη, μοιχαλῆς ἐστὶ, καὶ χαλεπωτέρα ἡ ὕβρις τῷ ὑμῶν αὐτὴν ἔχοντι δι' ἐκείνης προστρέθεται. Εἰς παράδειγμα δὲ τὴν δούλην παραθεῖς καὶ τὴν ὑμῶν, δούλη μὲν ἀπεικάζει ἀμαρτήσασαν χήραν, ὑμῶν δὲ τὴν ἐκπεσούσαν παρθένον· καὶ τὴν μὲν ὡς διεφθαρμένην καταδικάζει, ἥτοι ὡς πορνευθείσαν, τὴν δὲ παρθένον ὡς μοιχευθείσαν. Καὶ ὡς περ, φησί, τὴν ἀλλοτρίαν γυναῖκα συμφεαίρομενον μοιχὸν λογίζομεθα, καὶ εἰ μὴ ἀποστῆ τῆς μοιχείας, οὐκ ἔν ποτε αὐτὸν παραδειξώμεθα εἰς μετάνοιαν· οὕτως οὐδὲ τὸν εἰς τὴν ἀναθεθεῖμένην τῷ Θεῷ παρθένον ἡμαρτηκότα. Οὕτω δὲ βαρύνει κατὰ τῶν ἐκπιπτουσῶν παρθένων ἐπαγαγῶν τὴν ἐπιτιμίην ὀρίζεται τίνες ἂν λογίζοντο παρθενοὶ ἀναθεῖσαι τῷ Θεῷ ἑαυτάς. Καὶ φησὶν ὅτι αἱ ἑαυτάς ἐκούσιως προσάγαγούσαι τῷ Κυρίῳ, καὶ ἀποταξάμεναι τῷ γάμῳ, καὶ ὁμολογήσασαι ἀγαμίαν, ποιήσασαι δὲ τὴν ὁμολογίαν ἐν ἱς' ἔτει, ἢ ἐξ' τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Τὰς δὲ πρὸ τῶν χρόνων τούτων ὁμολογίας οὐ χρῆ, φησί, βραδίως προσδέχεσθαι, ἕως ἂν προφανῶς ἐκεῖναι δείξωσι γνώμην ἔτι αἰρούνται τὸν ἐν ἀγνεῖα βίον, ἀνακρινόμεναι ἐπιπλέον, ὅτι κύριαί γίνονται λογισμοῦ. Πολλάκις γάρ, φησί, προσάγουσι γυναῖκες ἢ συγγενεῖς ἀκούσας, βιωτικόν τι ἑαυτοῖς διοικούμενοι· τυχόν μὲν ἀποροῦντες δοῦναι προῖκα ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ καὶ δι' ἄλλας αἰτίας τινὰς βιάζονται καὶ μὴ θελούσας αὐτὰς ἐπαγγεῖλαισθαι ἀγνεῖαν καὶ ἀγαμίαν. Τὰς τοιαύτας οὖν, φησὶν, οὐ χρῆ βραδίως προσδέχεσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Μετ' ἐνιαυτὸν τὰς μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐκπιπτούσας παρθενοὺς οἱ Πατέρες ἐδέχοντο. Διὰ δὲ τὸ κραταιοτέρην γενέσθαι τὴν Ἐκκλησίαν, μοιχαλῆσα τὴν παρθέναν ὁμολογήσασαν ὀνομάζομεν περιπίπτουσαν, καὶ μοιχὸν τὸν τοιαύτην κατέχοντα. Ὁμολογεῖ δὲ παρθέναν ἢ περὶ τὰ ἐπικαλῖκα ἔτη, καὶ ἀνακρινόμενη, καὶ παραμένειν ἐκλιπαροῦσα.

Ἐπειδὴ μοιχαλῖδα ὀνομάζει τὴν προσάγαγούσαν ἑαυτὴν τῷ Κυρίῳ, ἀποταξάμενην τῷ γάμῳ, καὶ

τὸν ἐν ἀγιασμῷ προσημασάν βίον· εἰ παραβῆ
 τὰς ὁμολογίας, καὶ τὴν πρὸς τὸν νομφίον Χριστὸν
 ἔνωσιν ἀτιμάσει, ἥθοναίς ἀκολάστοις ἐκυτὴν ἐπι-
 δοῦσα, οὐ παραβιχθήσεται ἄλλως τῇ Ἐκκλησίᾳ,
 εἰ μὴ παυθῆ τῆς ἀμαρτίας, καὶ διαλύσει τὸ
 ἄθεσμον συνοικεῖσιον. Τοῦτο γὰρ διασπείσασα,
 καὶ μεταμιληθεῖσα, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῇ
 μοιχείᾳ ἀμαρτήματος ἐκπληρώσει, ὥστε ἐν δέκα
 καὶ πέντε ἔτεσιν ἀκονώνητον αὐτὴν εἶναι τῶν
 ἀγιασμάτων· ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐξ αὐτῶν τῶν πεν-
 τεκαίδεκα ἑτῶν προσκλαίουσιν μὲν, ἐν πέντε δὲ
 τοῖς ἀκρωμένοις τῶν θείων Γραφῶν συνεπιτρομέ-
 νων, ἐν τέσσαρσιν ὑποπίπτουσιν, καὶ ἐν δυοῖς τοῖς
 πιστοῖς συνεστῶσαν, καὶ τῶν εὐχῶν κοινωνοῦσαν·
 καὶ μετὰ τὸν πεντεκαίδεκατον χρόνον, τοῦ τελείου
 τυχεῖν, καὶ τῆς θείας κοινωνίας ἀξιωθῆναι. Κἂν
 ἡ κανὼν οὗτος ὑπὲρ τὰ δεκάξ ηἰ καὶ δεκαεπτὰ ἔτη
 ἀπαιτῆ εἶναι τὴν ἐκκλησιάρχουσαν παραδεχθῆναι εἰς
 τὸ τῶν παρθένων τάγμα· ἴν' ὡς τηλικαῦτα κυρία
 οὖσα τῶν λογισμῶν, καὶ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν
 ἔχουσα, εἰ ἀθετήσῃ τὰς συνθήκας, ἀπαραιτήτως
 κολασθῆ. Ἄλλ' οὖν ὁ τεσσαρακοστὸς κανὼν τῆς
 ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτης συνόδου, καὶ τὸν δέκα ἑτῶν
 ὄντα, μέλλοντα τὸν μοναχικὸν ζυγὸν ὑπέλθειν,
 παραδέχεται, διὰ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν κραταιότεραν
 γενέσθαι, καὶ τὸ τῶν πιστῶν σύστημα πρὸς τὴν τῶν
 ἐντολῶν τήρησιν χάριτι θείᾳ πάγιόν τε καὶ ἀσφα-
 λῆ, εἶναι.

ΚΑΝΩΝ ΙΘ'.

Ἄνδρῶν δὲ ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, πλην εἰ μὴ τινες
 ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων ἐγκατηρίθ-
 μησαν· οἱ κατὰ τὸ σιωπώμενον δοκοῦσι παραδέ-
 χεσθαι τὴν ἀγαμίαν. Πλὴν καὶ ἐπ' ἐκείνων, ἐκείνο
 ἡγοῦμαι προηγεῖσθαι προσήκειν, ἐρωτᾶσθαι αὐ-
 τοὺς καὶ λαμβάνεσθαι τὴν παρ' αὐτῶν ὁμολογίαν
 ἐναργῆ, ὥστε ἐπειδὴν μετατίθενται πρὸς τὸν
 φιλόσοφον καὶ ῥητορικὸν βίον, ὑπάγειν αὐτοὺς τῷ
 τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίῳ.

ΒΑΣ. Σημειῶσαι ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος,
 λέγοντος, Ἄνδρὸς δὲ ὁμολογίας οὐκ ἔγνωμεν, πλην
 εἰ μὴ τινες ἑαυτοὺς τῷ τάγματι τῶν μοναζόντων
 ἐγκατηρίθμησαν, ὅτι ἐν τῷ ἰη' κανόνι οὐ περὶ μονα-
 ζόντων εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφορισμένων
 τῷ Θεῷ μετὰ λαϊκοῦ σχήματος. Ἀνάγνωθι τῆς ἐν
 Καρθαγένῃ συνόδου κανὼνα ς', μδ' καὶ ρξ'. Τοὺς
 μέντοι μοναχοὺς φησι, κἂν καὶ δοκῶσι σιωπηρῶς
 κατατίθεσθαι ἀγνεύειν, ὅμως ὀφείλουν καὶ τούτους
 ἐρωτᾶσθαι, καὶ ὁμολογεῖν ἀγαμίαν· ἵνα, ἐὰν ψεύ-
 σωσιν, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσι. Τούτων
 ἐξ οὗτως ἐχόντων, μὴ εἴπῃς ὡς οἱ μὴ ποιήσαντες
 μοναχοὶ τοιαύτην ὁμολογίαν ἀνέγκλητοι διατηρηθῆ-
 σονται. Κἂν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ βασφο-
 ρήσῃ, οὐ δύνησεται μετασχηματισθῆναι καὶ εἰς γά-
 μον ἔλθειν, ἀλλὰ ἄκων ἀναγκασθήσεται ὑποστρέ-
 φαι εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡς πολλάκις τοῦτο εἶ-
 πομεν. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔσται καὶ εἰς μοναχάς, ἀλλὰ καὶ
 εἰς πάντας τοὺς τοῦ βήματος. Καὶ οὗτοι γὰρ σιωπη-
 ρῶς δοκοῦσιν ὁμολογεῖν μὴ ἔλθειν εἰς γάμον μετὰ
 τὴν χειροτονίαν, καὶ παραβαίνοντες τὸν κανὼνα καθ-

vitam in sanctimonia actam antepo-uit, si profes-
 siones suas transilierit, et unctioem suam ad
 sponsam neglexerit, voluptatibus lascivis sese tra-
 dens, non aliter in Ecclesiam recipietur, nisi a
 peccato cesset, et illegitimum matrimonium dissol-
 vat. Istud enim distrahens, et poenitentiam agens
 tempus peccati in fornicatione explebit, adeo ut
 ipsa quindecim annis sacramentorum non sit
 particeps, quatuor istorum quindecim annorum
 annos defleens, quinque autem inter eos qui divi-
 nas Scripturas audiunt, collocata, quatuor substrata,
 et duobus inter fideles constituta, et precum par-
 ticeps, et post quindecim annos perfectionis compos
 fiat et divina communionem digna habeatur.
 Quamvis hic canon requirit eam supra sedecim
 vel septemdecim annos esse quæ in virginum or-
 dinem admitti cupit, ut quandoquidem tunc ratio-
 cinationum sit domina, et completam habeat ratio-
 nem, si promissiones suas violaverit, inexorabili-
 ter poenas luat. At quadragesimus sextæ in Trullo
 synodi canon etiam eum qui cum decem sit an-
 norum jugum monasticum est suscepturus admittit,
 ut Ecclesia potentior evadat, et fidelium congregatio
 ad mandatorum observationem Dei gratia
 firma stabilisque fiat.

CANON XIX.

Virorum autem professiones non novimus præter-
 quam si qui se ipsos monachorum ordini annume-
 rarunt: qui tacite videntur cælibatum admittere.
 Sed in illis quoque existimo præcedere oportere,
 ut ipsi interrogentur, et evidens ipsorum acci-
 piatur professio, ut postquam se ad libidinosam
 et voluptariam vitam converterint, eorum qui
 fornicantur poenitioni subjiciantur.

BALS. Nota ex præsentis canonis dicente, Viro-
 rum autem professiones non novimus, præterquam
 si qui se ipsos in monachorum numerum retule-
 runt, quod in canone 18 non de monachis, sed
 de virginibus Deo cum laico habitu segregatis
 locutus est. Lege Garthagin. syn. can. 6, 44 et
 126. Monachos autem dicit, etiamsi tacite videan-
 tur castitatem colere, debere tamen eos etiam in-
 terrogari, et cælibatum profiteri: ut si mentiti
 fuerint ut fornicatores puniantur. Etsi autem hæc
 ita se habeant, ne dixeris quod monachi qui hanc
 professionem non fecere, insontes nullique culpæ
 obnoxii servabuntur. Etsi enim non fuerit tonsus
 quispiam, sed rasa gestaverit, non poterit mutare
 habitum et ad nuptias convolare, sed invitus ad
 habitum monasticum reverti cogetur, sicut hoc
 sæpe diximus. Idem erit et de monialibus, et de
 omnibus clericis tribunalis. Nam et ii omnes tacite
 profiteri videntur se matrimonium non contracturos
 post ordinationem: et canonem transgredientes,
 deponuntur. Quæro sanctorum apostolorum can.

26, 77 Ancyr. synod. can. 10. et syn. in Trullo A
can. 6.

ZONAR. Ex hoc canone apparet magnum Basilium, quæ de virginibus decrevit, non de virginibus in monasterio degentibus sanxisse, sed de iis quæ seipsas offerunt Domino, vitamque se virginalem acturas spondent. Tales enim olim fuere de quibus syn. Carth. can. 6 et 44 disserit. Neque hæc erant diaconissæ, sed ex iis diaconissæ constituebantur. Vide igitur dictæ syn. canon 126 et quæ in eum scripsimus. Ex eo namque quod dicit, Virorum professiones non novimus, præterquam si qui seipso monachorum ordini annumerarunt, ostendit se ea quæ dixit, nequaquam de mulieribus in monasterio degentibus intellexisse, verum de virginibus ex antiqua consuetudine segregatis Deo: quamvis hæc etiam de iis quæ in monasterio degunt forte quispiam intellexerit. Monachos vero ait etiam tacite castimoniam condicere: sed et i hos interrogari oportere autumat, et aperte profiteri cælibatum; ut si promissi fidem fallant, fornicatorum penis subjiciantur. Non solum autem in monachis tacita contingit professio, verum in diaconis quoque et hypodiaconis. Nisi enim denuntient prius atque testentur qui ordinandi sunt, se virginitatem servare haud posse, et antequam ordinentur uxores ducant, postquam sacro ordini ascripti sunt nuptias ipsis inire haud licet. Videntur namque tacite cælibatum condicere profiteri. Quære apost. can. 26, et Ancyr. syn. can. 10, et syn. quæ sexta dicitur in Trullo can. 6.

ARIST. Et qui conjugio renuntiat de cælibatu interrogetur, et perspicue profiteatur: ut si sententiam mutaverit, penas luat.

De viris qui conjugio renuntiant, et cælibes agere eligunt, convenit ut interrogentur a regionis episcopo utrum revera istiusmodi vitam amplectuntur, et ut professionem eorum manifestam accipiat,

Guill. Bevereg i nota.

(8) Έν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ς'. Post hæc ultima Zonaræ in hunc canonem verba codex Ambrasiensis adit; Δοκεῖ δὲ ὁ ἄγιος αὐτὸς ἐαυτῷ ἐναντιοῦσθαι· ἐν μὲν τῷ κανόνι τοῦτω λέγων τοὺς μοναχοὺς τῷ τῶν πορνευόντων ἐπιτιμῶ ὑπάγεσθαι ψευσαμένους τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν· ἐν δὲ τῷ 5' κανόνι τῷ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματι τοὺς ἐπιτιμῶντας μοναχοὺς καταδικάζων· μήποτε οὖν τῷ τῆς πορνείας ὄνοματι ἀντὶ τῆς μοιχείας ἐχρήσατο, ὡς καὶ ὁ Κύριος εὐρηταί τοῦτω χρησάμενος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, εἰ ἔξασιν ἀνδρὶ ἀπολύειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, εἰπὼν, μὴ δύνασθαι ἀπολύειν αὐτὴν παρκεῖς λόγῳ πορνείας· καὶ τοι ἡ ἀνδρὶ συνοικουσα ἐτέρῳ μιγνυμένη, οὐ πορνεῖαν ἀμαρτάνει, ἀλλὰ μοιχείαν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους Ἐπιστολῇ τὸ τῆς πορνείας ὄνομα καὶ ἀντὶ τῆς μοιχείας παρέλαβε λέγων, Πηλῶρωμένους πάσῃ ἀδίκῃ, πορνείᾳ, καὶ ἑξῆς πάντα. Σχεδὸν τὰ πάθη ἀπαριθμησάμενος, μοιχείας οὐ μέμνηται, ὡς δὲ αὐτῆς πορνείας καὶ ταύτην δηλώσας· ἐπὶ καὶ τῶν ἀλλήλων; τῇ τε πράξει καὶ παρανομίᾳ· εἰ καὶ τῇ

αἰρουῦνται. Ζήτει τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανόνα κς', τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόν. ι', καὶ ἐν τῷ Τρούλλῳ καν. ς'.

ZONAR. Ex τῷ κανόνι τοῦτω φαίνεται ὁ μέγας Βασίλειος ἃ περὶ παρθένων διετάξατο, ὃ περὶ μοναζουσῶν παρθένων εἰπεῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἐαυτὰ ἀνατιθεμένων τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν παρθενίᾳ ζῆν κατατιθεμένων. Τοιαῦτα γὰρ ἦσαν τὸ παλαιόν, ὡς ἡ ἐν Καρθαγένῃ διεξίεται σύνοδος ἐν κανόνι ἔκτω καὶ μθ'. Καὶ οὐδὲ διακόνισσαι αἱ τοιαῦται ἦσαν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνων ἐγίνοντο διακόνισσαι. Ἀναγνωστὸν οὖν τὸν τῆς ῥηθείσης συνόδου ρκς' κανόνα, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα. Ἐκ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, Ἀνδρῶν ὁμολογίαν οὐκ ἔγνωμεν, εἰ μὴ τινες ἐαυτοὺς τοῖς μοναχοῖς καταριθμησαν, δείκνυσιν ὅτι ἃ εἶπεν, οὐ περὶ μοναζουσῶν εἶπεν, ἀλλὰ περὶ παρθένων ἀφοριζομένων θεῷ κατὰ τὸ πάλαι κρατοῦν· τίως δὲ τις ταῦτα καὶ εἰς μοναζούσας ἐκλάβοιτο. Τοὺς δὲ μοναχοὺς φησι καὶ σιωπηρῶς κατατιθεσθαι ἀγνεύειν· ἀκείνους δὲ ἐρωτᾶσθαι προσήκειν λίγει, καὶ φανερώς ὁμολογεῖν ἀγαμίαν, ἴνα, ἐὰν ψεύσωνται τὴν ὁμολογίαν, ὡς πορνεύσαντες ἐπιτιμηθῶσιν. Οὐκ ἐπὶ μοναζόντων δὲ μόνον σιωπηρὰ ὁμολογία γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ διακόνων ἢ καὶ ὑποδιακόνων. Εἰ μὴ γὰρ προμαρτύρονται ὅτι οὐ δύνανται παρθενεύειν οἱ μέλλοντες χειροτονηθῆναι, καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας εἰσοικίζονται ἐαυτοῖς γυναίκα, οὐ βύβανται μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμον ἐλεσθαι. Δοκοῦσι γὰρ σιωπηρῶς ὁμολογεῖν καὶ ἐπαγγέλλεσθαι ἀγαμίαν Ζήτει ἴδεν κς' ἀποστολικὸν κανόνα, καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ι', καὶ τῆς λεγομένης ἔκτης συνόδου τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ς' (8).

ARIST. Καὶ ὁ ἀποτασσόμενος περὶ ἀγαμίας ἐρωτάσθω, καὶ ἠναργῶς ὁμολογήτω· ἵνα μετατιθέμενος ἐπιτιμᾶται.

Ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν ἀποτασσομένων τῷ γάμῳ, καὶ παρθενεύειν αἰρουμένων, προσήκόν ἐστιν ἐρωτᾶσθαι αὐτοὺς παρὰ τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου εἰ ἀληθῶς τὸν τοιοῦτον βίον ἀσπάζονται, καὶ

ποιότητι τῆς ἀμαρτίας; καὶ τοῖς ἐπιτιμῶς διαφέρουσι. Sanctus unquam ipse sibi adversari videtur; in hoc quidem canone dicens monachos, qui promissis sibi fidem fallunt, fornicantium pena subjiciendus esse; sexagesimo autem canone monachos lapsos adulterii peccato condemnans. Numquid itaque fornicationis nomine pro adulterio usus est, quemadmodum et Dominus inventus est eo uti, ad illum, qui interrogabat, an liceat viro dimittere uxorem suam, dicens, non posse eam dimittere præterquam fornicationis causa? Quæ enim viro copulatur, si alteri commisceatur, non fornicationis, sed adulterii crimine tenetur. Quin et Apostolus etiam in Epistola ad Romanos fornicationis nomen pro adulterio accepit, dicens, Inpletos omni iniustitia, fornicatione; ac deinde omnibus fere passionibus enumeratis, adulterii mentionem non facit, ut qui illud sub fornicationis nomine indicaverit. Enimvero sibi invicem similia sunt actione et iniquitate: licet qualitate peccati et penis discrepent.

την ὁμολογίαν αὐτῶν φανερὰν λαμβάνειν· ἵνα, εἰ μεταπέσωσι. Ἐκτοτε πρὸς τὸν ἡθονικὸν καὶ φιλόσαρκον βίον, τὸ τῶν πορνευδῶν ἐπιτίμιον δέξονται.

Ut si ad voluptuosam et carnalem vitam deciderint, fornicatorum poenae subjiciantur.

KANON K'.

CANON XX.

Ὅσα γυναῖκες ἐν αἵρεσι οὐσαι παρθενίαν ὡμολόγησαν, εἶτα μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθειλοντο, οὐχ ἡγοῦμαι χρῆναι καταδικάζεσθαι ταύτας. Ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μήπω ἐπελθοῦσαι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν ἐπιγινώσκουσι τοῦ Δεσπότη. Ὡστε δεκταὶ εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ μετὰ πάντων καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἀφ᾽ ἑσιν ἔχουσιν ἐκ τῆς πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν, καὶ καθόλου τὰ ἐν τῷ κατηχουμένῳ βίῳ γενόμενα εἰς εὐθύναις οὐκ ἄγονται. Τούτοις δὲ

Quaecunque mulieres, cum essent haereticæ, virginitatem professæ sunt, deinde postea matrimonium maluerunt, non existimo eas oportere condemnari. Quaecunque enim dicit lex, iis dicit, qui sunt, in lege. Quaecunque autem jugum Christi nondum subierunt, eæ nec Domini leges norunt. Quare sunt ab Ecclesia cum omnibus suscipiendæ, et propter hæc habent remissionem ex fide in Christum, et omnino quæ in catechumenica vita sunt in iudicium non vocantur. Clarum est autem quod tales Ecclesia non sine baptismo recipit. Quare generationis privilegia sunt in ipsis maxime necessaria.

ΒΑΣ. Ὡς ἴσκειν, αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενίαν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτάς ἐξεδίδουν· προσερχόμεναι δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτιμῶντο ὡς ψευσαμένοι. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος, μὴ καταδικάζεσθαι ταύτας· χάριν ὧν πρὸ τοῦ πιστεῦσαι ἐψεύσαντο. Εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα μὴ κολάζεσθαι τοὺς πιστεῦσαντας καὶ βαπτισθέντας, περὶ ὧν ἡμάρτον πρὸ τοῦ βαπτίσματος. Αἱρετικούς δὲ νόει τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους, εἰ μὴ βαπτισθῶσιν. Εἰσὶ γὰρ τινες αἱρετικοὶ καὶ χωρὶς βαπτίσματος δικτοὶ, ἀγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι. Καὶ ἀνγνωθε τὸν ζ' κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ

BALS. Ut est verisimile, hæreticæ mulieres virginitatem prostebantur, deinde se viris nuptum dabant: ad Ecclesiam autem accedentes reprehendebantur ut mentitæ. Dicit ergo sanctus, eas non esse condemnandas de iis quæ mentitæ sunt antequam crederent. Deinde in summa tradit canonem, non punire eos qui crediderunt et baptizati sunt, de iis quæ ante baptismum commiserunt. Hæreticos autem eos intellige, qui non suscipiuntur nisi prius baptizati fuerint. Sunt enim quidam hæretici, qui sunt etiam sine baptismo suscipiendi sancto chrismate solo uncti. Lege et can. 7 secundæ syn. et can. 17 S. Apostolorum.

ΖΩΝΑΡ. Αἱρετικαὶ γυναῖκες ὡμολόγουν παρθενεύειν, εἶτα ἀνδράσιν ἑαυτάς ἐξεδίδουν. Ταύτας προσερχόμενας τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ γνώμην ὁ ἅγιος δίδωσι μὴ καταδικάζεσθαι ὡς ψευσαμένας τὴν ὁμολογίαν. Ὅσα γὰρ, φησὶν, ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ. Αἱ δὲ μὴ δεξάμεναι τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ οὐδὲ τὴν ἐντολὴν ἐκείνου ἐπιγινώσκουσι, καὶ λοιπὸν δεκταὶ εἰσι τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀφ᾽ ἑσιν ἔχουσαι ἐκ τοῦ πιστεῦσαι Χριστῷ καὶ τοῦ τοιοῦτου ἡμαρτήματος. Εἶτα καθόλου δίδωσι κανόνα δεῖν ὅσα ἐν κατηχουμένῳ βίῳ γίνονται, οὐκ εὐθύνονται, ἀντὶ τοῦ, οὐ κολάζονται. Πλὴν, φησὶ, τούτου· ὅθεν βαπτίσματος ἡ Ἐκκλησία οὐ παραδέχεται· ἐπεὶ οὖν βαπτίζονται, τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος σφαλμάτων πάντων συγχώρησιν ἔχουσι. Τοῦτο γὰρ ἔστιν ὁ ἐπάγει, ὅτι ἀναγκαῖότατον ἐπὶ τούτους τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως, ἦγουν ὅτι ἀναγκαίως λοιπὸν ἔπιται βαπτισμένοις αὐτοῖς τὰ πρεσβεῖα τῆς γενέσεως· τὸ ἐξαιρετικὸν δηλαδὴ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι γενέσεως, ἥτοι τῆς ἀναγεννήσεως, ὃ ἔστιν ἡ συγχώρησις· τῶν προημαρτημένων. Αἱρετικούς ἢ τοὺς μὴ ἄλλως δεχομένους εἰ μὴ βαπτισθῶσι νοητέον, ἢ τοὺς ἀπίστους. Εἰσὶ γὰρ τινες αἱρετικοὶ, καὶ χωρὶς βαπτίσματος δικτοὶ, ἀγίῳ χρίσματι μόνῳ χριόμενοι, ὡς ὁ εἰς κανὼν τῆς δευτέρας συνόδου διατάσσεται. Εἰποὶ δὲ τίς ἐναντιοῦσθαι τὸν μέγαν Βασιλεῖον διὰ τοῦ παρόντος κανόνος τῷ πέμπτῳ κανόνι τῆς ἐν Νιρκαισαρείᾳ συνόδου,

ZONAR. Hæreticæ mulieres virginitatem prostebantur, deinde viris seipsas tradebant. Eas, si ad Ecclesiam catholicam procedant, sanctus hic vir sua sententia haudquaquam, quasi professionem sefelleriat, condemnandas esse iudicat. Quaecunque enim, ait, lex loquitur, iis qui in lege sunt loquitur. Quæ vero Christi jugum non susceperunt, illius quoque mandata non agnoscunt, ac deinceps ab Ecclesia admitti possunt, veniam, ex eo quod Christo crediderint, ab hoc quoque crimine obtinentes. Tum in universum regulam statuit, quaecunque nimirum in catechumenica vita committuntur, non vocari in iudicium, hoc est, haudquaquam puniri. Adhæc, inquit, ejusmodi homines Ecclesia sine baptismo non admittit; 78 quando porro baptizantur, eorum quæ ante baptismum admisere peccatorum penitus veniam consequuntur. Hoc enim significat id quod subjicit, esse nimirum in hujusmodi hominibus generationis privilegia maxime necessaria, hoc est, cum ipsi baptizentur necessario deinceps consequi, ut privilegia generationis obtineant: quod nimirum singulare ac precipuum est in baptismi generatione, sive regeneratione, absolutio nempe ab anteaactæ vitæ delictis. Hæreticos porro aut eos intelligere oportet, quos non aliter nisi baptizentur admitti fas est, aut infideles. Sunt enim aliqui hæretici etiam sine baptismum recipiendi, sancto solum chrismate inungenti,

ut can. 17 secundæ syn. decernitur. Dixerit autem quispiam adversari hunc magni Bas. canonem can. 5 syn. Neocæs. qui sic habet: Catechumenus, si in templum ingrediens in catechumenorum ordine steterit, is quidem peccat: sin genuflectat, audiat non amplius peccans. Si vero etiam adhuc peccet, extrudatur. Sed non est ita. Etenim synodicus canon de iis qui peccant non accipiendus est: magne vero Basilius de iis qui peccaverunt, jamque a peccando abstinent loquitur. Neque vero hoc asserit: nullam hinc multam imponendam, sed non esse in judicium vocandos. Ut enim peccata omnia ante sanctum baptismum admissa baptizato dimittuntur: ita et quæcumque aliquis dum catechumenus esset deliquit, pro iis in judicium non vocabitur. Lege etiam can. 17 apostolicum.

ARIST. Virgo quæ in hæresim lapsa est, resipiscens postea et accipiens, non est pœnæ obnoxia. Quæcumque enim dicit lex, iis dicit qui sunt sub lege.

Mulieres fideles, virginitatem professæ, et professiones suas irritas facientes, fornicationis pœnæ subjacent; quæ vero sub hæresi fuerunt et virginitatem promiserunt, si postea matrimonium malunt, et ad Ecclesiam veniunt, non condemnantur, sed baptizatae impunes inveniunt. Quæ enim jugum Christi nondum portarunt, nec legem illius cognoscunt.

CANON XXI.

Si vir cum muliere cohabitans, postquam matrimonio non delectatus in fornicationem incidit, eum fornicatorem judicamus, et eum pœnis amplius gravamus: canonem tamen non habemus, qui eum adulterii criminali subiciat, si in solutam a matrimonio peccatum commissum sit. Nam adultera quidem, inquit, polluta polluetur, et ad virum suum non revertetur, et qui adulteram detinet, stultus est et impius. Qui autem fornicatus est, non excluditur a cohabitatione cum uxore sua; quemadmodum mulier maritum suum a fornicatione revertentem excipiet, vir autem eam quæ polluta est a suis adibus amandabit. Atque istorum quidem ratio haud facilis est, consuetudo autem sic invaluit.

BALS. De fornicatione et adulterio lege cap. 5, tit. 13 præsentis operis, et canones et leges quæ in eo sitæ sunt. Hic autem sanctus eum, qui habet uxorem, et cum alia muliere fornicatus est, fornicatorem dicit, non adulterum: mulierem marito conjunctam, quæ cum ullo alio viro quam eum marito rem habuit, vocat adulteram, adjiciens quod eam quidem maritus non cogatur invitus in ædes suas recipere, sed eo ipso ab ea separabitur. Virum autem, qui fornicatus est, a legitima uxore fornicatio non separat. Quamnam autem ob causam hæc, inquit, ita lege cautæ sunt, non est intellectu facile. Nota autem ex præsentis canone, non esse unius tantum speciei fornicationem, nec illam eisdem pœnis curari. Eum enim magis debere puniri, qui

A λέγοντι ταῦτα. Κατηχούμενος ἐν εἰσερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν ἐν τῇ τῶν κατηχουμένων τάξει στήκῃ, οὗτος δὲ ἀμαρτάνῃ. Εἰ μὲν γόνου κλίμων, ἀκροάσθω μηκέτι ἀμαρτάνων· ἐὰν δὲ καὶ ἀκροούμενος ἔτι ἀμαρτάνῃ, ἐξουθεῖσθω. Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο. Οὐ μὲν γὰρ τῆς συνόδου ἡ κανὼν περὶ ἀμαρτανόντων φησὶν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος περὶ ἀμαρτανόντων καὶ ἡδὲ ἀποσχόμενων τοῦ ἀμαρτάνειν καὶ οὐδὲ τοῦτο λέγει, ὅτι οὐδὲ τοῦτο ὅλως ἐπιτιμηθήσονται, ἀλλ' ὅτι οὐκ εὐθουθήσονται. Ὅτι περὶ γὰρ πάντα τὰ πρὸ τοῦ ἀγίου βαπτίσματος πραχθέντα ἀμαρτήματα ἀφένται τῷ βαπτίζομένῳ· οὕτως καὶ ὅσα τις κατηχούμενος ὦν ἡμαρτε, καὶ οὐδ' ὑπὲρ τούτων εἰς εὐθύνῃν ἀχθήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὴν ἐξ' ἀποστολικῶν κανόνα.

B

ARIST. Εἰς ἀίρεσιν οὐσα παρθένος, εἴτα μετανοῶσα, καὶ λαμβάνουσα, οὐκ εὐθύνεται· ὅσα γὰρ ὁ νόμος λαλεῖ, τοὺς ἐν νόμῳ λαλεῖ.

Αἱ πισταὶ γυναῖκες, παρθενεύειν ἐπαγγειλάμεναι, καὶ τὰς ὁμολογίας αὐτῶν ἀθετήσασαι, τῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμῷ ὑπέκεινται· αἱ δὲ ὑπὸ αἵρεσιν οὔσαι, καὶ παρθενεύειν ὑποσχεθείσαι, εἰ μετὰ ταῦτα γάμον ἀνθελοῦντο, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ προσῆλθον, οὐ καταδικάζονται, ἀλλὰ βαπτίζονται ἀνεύθυνοι μένουσιν. Αἱ γὰρ μήπω τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ βαστάσασαι οὐδὲ τὴν νομοθεσίαν αὐτοῦ ἐπιγινώσκουσι.

KANON KA'.

C Ἐὰν ἀνὴρ γυναῖκα συνοικῶν, ἐπειδὴν μὴ ἀρεσθαί τῷ γάμῳ εἰς πορνείαν ἐμπέσῃ, πόρνον κρίνομεν τὸν τοιοῦτον, καὶ πλείον αὐτὸν παρατείνωμεν ἐν τοῖς ἐπιτιμίοις· οὐ μέντοι ἔχομεν κανόνα τῷ τῆς μοιχείας αὐτὸν ὑπαγαγεῖν ἐγκλήματι, ἐὰν εἰς ἐλευθέρην γάμον ἡ ἀμαρτία γένηται. Διότι ἡ μοιχαλὶς μὲν μαινομένη, φησὶ, μιανθήσεται, καὶ οὐκ ἀναστρέψει πρὸς τὸν ἀνδρα αὐτῆς· καὶ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. Ὁ μὲντοι πορνεύσας οὐκ ἀποκλεισθήσεται τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ συνοικίσεως· ὥστε ἡ μὲν γυνὴ ἐπανιδόντα ἀπὸ πορνείας τὸν ἀνδρα αὐτῆς παραδέξεται, ὁ δὲ ἀνὴρ τὴν μιανθεῖσαν τῶν οἴκων αὐτοῦ ἀποπέμψει. Καί τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥάδιος· ἡ δὲ συνθήκη οὕτω κεκράτηκε.

D ΒΑΣ. Περὶ πορνείας καὶ μοιχείας ἀνάγνωθι τὸ ε' κεφ. τοῦ ἐγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ κανόνας καὶ νόμους. Ἐνταῦθα δὲ ὁ ἅγιος τὸν μὲν ἔχοντα γυναῖκα καὶ μεθ' ἐτέρας ἐλευθέρως γυναικὸς ἀσελήσαντα πόρνον εἶναι λέγει, οὐ μοιχόν· τὴν δὲ ὑπανδρον γυναῖκα μετὰ οἰοδητήριος ἐτέρου ἀνδρὸς μιγείσαν μοιχαλίδα ἀποκαλεῖ, προστιθέμενος ὡς ταύτην μὲν ἔκων οὐκ ἀναγκασθήσεται ὁ ἀνὴρ ὑποδέξασθαι εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπενεύθειν διαζευχθήσεται αὐτῆς· τὴν δὲ ἀνδρα τὸν πορνεύσαντα ἀπὸ τῆς νομίμου γυναικὸς ἡ πορνεία οὐ διαζεύσσει. Δι' ἣν δὲ αἰτίαν οὕτω ταῦτα νενομισθήσεται, οὐκ εὐκόλον ἔστι φησὶ, νοηθῆναι. Σημειώσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνα ὅτι οὐκ ἔστι μονοειδής ἡ πορνεία, οὐδὲ

τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίαις θεραπεύεται. Πλέον γάρ, ἅ

ἐτέραν ἀμάρτη μὴ ἄνδρα ἔχουσαν, πόρνος ἐστίν, ἀλλ' οὐ μοιχός. Ἐπὶ πλέον δὲ αὐτῶ τὸ ἐπιτίμιον παρατείνεται, ἤγουν βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, παρὰ τὸν μὴ συζῶντα γυναίκα καὶ πορνεύσαντα. Τῶ μὲν γάρ συγγνώμη τις δίδεται διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως· ὁ δὲ γυναίκα ἔχων τῆς συγγνώμης ταύτης ἐστέρηται. τῆς φυσικῆς ἀνάγκης παραμυθίαν ἔχων τὴν νόμιμον γαμετήν, ἀμαρτάνων δὲ δι' ἀκολασίαν καὶ ἀσέλγειαν· διὸ καὶ μᾶλλον ἐπιτιμᾶται καὶ ἐπὶ κλειόνα χρόνον. Ἄλλ' ὅμως ἡ γυνὴ αὐτοῦ τὸν τοιοῦτον οὐ παραιτῆσται. Ἡ δὲ ἄνδρα ἔχουσα γυνὴ καὶ μιγείσα ἐτέρῳ μοιχαλὶς ἐστὶ· καὶ ὁ ἄνθρωπος αὐτῆς ἐξέωθεται αὐτῆν, καὶ οὐκ ἀναγκασθήσεται προσλαβέσθαι αὐτήν, εἰ μὴ βούλεται. Οὕτω γάρ, φησὶ, κεκράτηκεν ἡ συνήθεια, κρίνεσθαι ταῦτα. Ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ αἰτία, δι' ἣν οὕτω νεόμισται γίνεσθαι, οὐκ εὐκόλως ἐστὶ, φησὶ, νοηθῆναι.

ΑΡΙΣΤ. Ἄνδρα πεπορνευκότα ἢ ἰδίᾳ παραλήψεται. Μιανθείσαν δὲ γυναίκα ὁ ἄνθρωπος ἀποπέμπεται. Πόρνος γάρ, οὐ μοιχός ἐστίν, ὁ εἰς ἑλευθέραν ἀκπειῶν ὑπογύναιος.

Οὐχ ὡς μοιχός ὁ ἄνθρωπος κριθήσεται ὁ συνοικῶν γυναίκα, καὶ πρὸς ἐτέραν ἑλευθέραν γάμου ἀμαρτήσας, ἀλλ' ὡς πόρνος· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τοῖς μοιχαλῆς· ἐπιτιμίαις ὑποβληθήσεται· πλέον δὲ πόρνον ἐπιτιμηθήσεται. Τοῦτο δὲ διὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν. Τὴν μὲν γὰρ γυναίκα ἐτέρῳ ἀνδρὶ μιανθείσαν παρὰ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς προστάττει ἀποδεικνύεσθαι· τὸν δὲ ἄνδρα πορνεύοντα ὑπὸ τῆς ἰδίᾳς γυναικὸς κελεύει μὴ ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ παραδέχεσθαι αὐτόν.

KANON KB'.

Τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς (9) ἔχοντας γυναίκας, εἰ μὲν ἄλλοις προμεμνηστευμένας εἶεν ἀφηρημένοι, οὐ πρότερον χρὴ παραδέχεσθαι, πρὶν ἠ ἀφελέσθαι αὐτῶν, καὶ ἐπ' ἐξουσίᾳ τῶν ἐξαρχῆς μεμνηστευμένων νομιῶσαι, εἴτε βούλονται λαβεῖν αὐτάς, εἴτε ἀποστεῖναι· εἰ δὲ σχολάζουσάν τις λάθῃ, ἀφαιρεῖσθαι μὲν δεῖ, καὶ τοῖς οἰκειοῖς ἀποκαθιστᾶν, ἐπιτρέπειν δὲ τῇ γνώμῃ τῶν οἰκειῶν, εἴτε γονεῖς εἶεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε οἵτινες οὖν προσετώτες τῆς κόρης· κἄν μὲν ἔλονται αὐτῇ παραδοῦναι, ἴστασθαι τὸ συνοικέσιον, εἰ δὲ ἀνανεύσῃ, μὴ βιάζεσθαι. Τὸν μὲντοι ἐκ διαφορᾶς εἴτε λαθραίας εἴτε βιαιοτέρας γυναίκα ἔχοντα ἀνάγκη τὰ τῆς πορνείας ἐπιγύναι ἐπιτίμια· ἐστὶ δὲ ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὠρισμένη τοῖς πορνεύουσιν ἐπιτίμη-

Guill. Beveregii notæ.

(9) Τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς. Scholiastes Harmenopuli ad hunc canonem hæc observat, Ὁ πολιτικός νόμος σφόδρα κολάζων τὸν ἀρπάσσιντα γυναίκα, οὐδὲ συζεύγεσθαι αὐτῶ τὴν ἀρπαγείσαν παραχωρεῖ, κἄν οἱ αὐτῇ προσέχοντες τοῦτο βούλωνται. *I. c.*

A habet uxorem legitimam, et fornicatus est. Maxima autem pars pœnæ medici animæ judicio relinquitur.

ZONAR. Vir, inquit, habens uxorem, si in alteram peccaverit non habentem virum, fornicator est, at non adulter. Amplius autem illi multa extenditur, hoc est, gravius punitur, quam is **79** qui cum uxorem non habeat fornicatur. Huic enim quædam conceditur venia ob naturæ necessitatem. Qui vero uxorem habet, hac excusatione caret, cum legitimam uxorem habeat naturalis necessitatis levamentum, atque ob intemperantiam ac libidinem peccet: proinde et gravius et diuturniore tempore punitur. Non tamen hujusmodi hominem uxor ipsius repudiabit. Mulier autem virum habens, si alteri comisceatur, adultera est; eamque vir aus expellet, nec sibi rursum asciscere cogetur nisi velit. Ita namque, ait, obtinuit consuetudo ista dijudicari. Rationem vero et causam, ob quam ista fieri consuetum est, haud facile, ait, fuerit indagare.

ARIST. Virum qui fornicatus est uxor propria recipiet: inquinatam vero adulterio uxorem vir dimittet. Fornicator enim non adulter est, qui uxori junctus cum soluta rem habuerit.

C Vir qui cum muliere cohabitavit et in aliam a matrimonio liberam peccatum a limiis, adulter non dijudicabitur, sed fornicator. Et ideo nec adulterii penis subjicietur, sed plusquam fornicator punitur. Hoc autem fit ob consuetudinem quæ obtinuit. Mulierem enim ab alio viro pollutam a viro suo expelli mandat. At virum fornicantem ab uxore sua non dimittit, sed retineri jubet

CANON XXII.

Eos qui ex raptu habent mulieres, si aliis quidem desponsas abripuerint, non prius oportet admittere, quam ab eis ablatae sint, et sit in eorum potestate quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere. Si quis autem vacantem acceperit, auferre quidem oportet et suis restituere, illorum autem sententiæ permittere, sive sint parentes, sive fratres, sive quicumque alii virgini præsent: et si ei quidem tradere voluerint, matrimonium constituere; sin autem renuerint, non cogi. Et autem qui mulierem vel vi vel clam a se vitiatam habet, necesse est fornicationis pœnas imponere; est autem in quatuor annis præfinitum fornicatoribus supplicium. Oportet autem eos anno primo a precibus expelli et

civillis acriter eum puniens, qui mulierem rapuit, nisi quidem, ut rapta matrimonio ipsi jungatur, permittit; licet id propinqui mulieris velint. Harmenop. *Epit. can. sect. 5, tit. 3.*

Ipsos deſerē ad fores eccleſiæ. Secundo autem, A ad auditionem admitti. Tertio, admitti ad pœnitentiam. Quarto, ad congregationem cum populo, abſtinentes ab oblatione. Deinde eis permitti boni communionem.

BALS. Viresimus ſeptimus canon Chalcedon. ſynodi qui idem eſt omnino canon 92 ſextæ ſynodi, decernit quid debeat fieri iis qui mulieres rapiunt nomine conjugil. Præſens autem canon jubet eos, qui mulierem alteri deſponſam rapuerint, non aliter ad pœnitentiam admitti quam ſi raptas prius dederint, ut ſponſi earum ipſas ſi velint accipiant: ſi minus, ſit apud ſuos cognatos. Ab eis vero qui mulierem liberam ſeu nulli deſponſam rapuerint, eam itidem auferri et tradi parentibus, vel iis qui alioqui ad eam attinent: ut eam ſi velint, raptori conjungant, cum ejus etiam conſenſu; ſi autem hoc eis non placuerit, ne fiat. Quomodoſcumque autem ſe res habeat, etſi vi licet raptæ raptor conjungatur, pœnis erit fornicatorum obnoxius, et non ſolum ſic punietur raptor, ſed et iſ qui puellæ clam vitium attulit. Fornicatorum autem pœnas in quatuor annos deſinit. Et in his quidem præſens canon conſiſtit. Lex autem civilis alio modo raptos punit, nec ullo modo permittit ut raptor raptæ conjungatur. Et tu lege prædictum canonem 97 ſynodi Chalced., et 92 ſextæ. et can. 67 ſanctorum apoſtolorum, et caput 30 tituli 9 præſentis operis et quæ in eis ſunt. **Q** Cum autem præſentem canonem audis dicentem, ex conſenſu parentum vel cognatorum puellæ eam dari nuptum ei qui rapuit, ne dixeris parentum conſenſum eumque ſolum ſufficere. Quoties enim ſunt legitime nuptiæ, neceſſarius quoque eſt eorum qui conjunguntur conſenſus; ſive in poteſtate ſint, ſive ſui juris. Dicit enim cap. 2 tit. 4 lib. xviii hæc expreſſe: Non ſunt legitime nuptiæ, niſi ſi qui conjunguntur conſenſerint et qui eos habent in poteſtate: ſi autem ex hac lege ad nuptias iis qui ſunt in poteſtate ſuus eſt neceſſarius conſenſus, multo magis non fiet matrimonium eorum qui ſunt ſui juris, niſi ipſi quoque conſenſerint.

καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουſίους. Ἐάν δὲ χρεια κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐν τοῖς γάμοις καὶ τῆς ſυναίνεſεως τῶν ὑπεξουſίων, πολλῶ πλεον οὐ γενήſεται γάμος αὐτεξουſίων, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ ſυναίνεſουσι.

ZONAR. Qui rapuerunt mulieres, inquit, easque D detinent, ſiquidem illæ prius aliis deſponſæ fuerunt, non alia ratione ad pœnitentiam admittentur, niſi antea raptæ ab eis auferantur, moxque integrum ſit iis, quibus fuerant deſponſæ, eas, ſi velint, accipere. Si vero rapta nulli adhuc deſponſa fuerat, tunc quoque ipſam a raptores abduci, tum parentibus, aliisve familiaribus, ſeu cognatis, ſeu aliis quibus mulieris cura commiſſa eſt, tradi canon jubet. Ita ut ſiquidem illi velint ipſam raptori ſœdere nuptiarum jungere, nuptiæ conſiſtant videlicet, ſi modo ipſa quoque mulier conſenſerit.

σις. Ἀρχὴ δὲ τῶ πρώτῳ ἐκβάλλεſθαι τῶν προſευχῶν, καὶ προſκλαίειν αὐτοὺς ἐν θύρῃ τῆς ἐκκληſίας. Τῶ δευτέρῳ δεχθῆναι εἰς ἀκρόαſιν τῶ τρίτῳ δεχθῆναι εἰς μετόνοιαν τῶ τετάρτῳ εἰς ſύſταſιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεγομένους τῆς προſφορᾶς. Εἶτα αὐτοὶ ἐπιτοπέſθαι τὴν κοινωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ.

BALS. Ὁ μὲν κ' κανὼν τῆς ἐν Χαλκηδόνι ſυνόδου, ὅστις καὶ ἀπαράλλακτος ἔſτ κανὼν ἐſτι τῆς ζ' ſυνόδου, διορίζεται τί ὀφείλει γίνεſθαι εἰς τοὺς ἀρπάζοντας γυναῖκας ἐπ' ὄνοματι ſυνοικεſίου· ὁ δὲ παρὼν κανὼν παρακλεῦεται τοὺς μὲν ἀρπάζοντας γυναῖκας ἐτέρῳ μνηſτευſαμένας μὴ ἄλλως εἰς μετόνοιαν δέχεſθαι, εἰ μὴ πρότερον δώσουσι τὰς ἀρπαγείſας, ἐφ' ᾗ τοὺς μνηſτῆρας τούτων λαβεῖν αὐτάς, ἐὰν θελήſωσιν· εἰ δὲ μὴ, εἶναι παρὰ τοῖς ſυγγενεſίν αὐτῶν. Τοὺς δὲ ἀρπάσαντας γυναῖκα ἐλευθέρην, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρείſθαι καὶ παραδίδοſθαι τοῖς γονεῦſιν, ἢ τοῖς ἄλλως προſτῆκουſιν αὐτῇ· ὅſτε, εἰ μὲν βούλονται οὗτοι, ſυζηεῦſαι αὐτὴν τῶ ἀρπαγῇ μετὰ καὶ ſυναίνεſεως ταύτης· εἰ δὲ ἀπαρίſκονται, μὴ γενέſθαι τοῦτο. Ὡς ἂν δὲ τὰ τοῦ πράγματος ἔχωſιν, ἦγουν κἂν ſυζηυχθῇ, τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίαις ὑποπιſεῖται, καὶ οὐ μόνον ὁ ἀρπαξ οὕτω κολαſθήſεται, ἀλλὰ καὶ ὁ λάθρα μετὰ κόρης ſυμφεραίς. Ὅρίζεται δὲ καὶ εἰς τετραετίαν τὰ τῶν πορνευόντων ἐπιτίμια. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τοῦτοις· ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος ἀλλοτρόπως κολάζει τοὺς ἀρπαγας, καὶ οὐδὲ παραχωρεῖ ὀπωσθήποτε τὸν ἀρπάσαντα ſυζηυχθῆναι τῇ ἀρπαγίſῃ. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν βηθόνην κ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι ſυνόδου, καὶ τὸν ἑβ' τῆς ζ', καὶ κανόνα ξζ' τῶν ἁγίων ἀποſτόλων, καὶ κεφ. λ' τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος ſυντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἀκούων δὲ τοῦ παρόντος κανόνος λίγοντος κατὰ ſυναίνεſιν τῶν γονέων ἢ τῶν ſυγγενῶν τῆς κόρης διδοſθαι ταύτην πρὸς γάμον τῶ ἀρπάσαντι, μὴ εἴπωρ ἀρκεῖν τὴν τῶν γονέων ſυναίνεſιν καὶ μόνην. Ὅſακις γάρ γάμος ἐννομος γίνεται, ἀναγκαῖα ἐſτί καὶ ἡ ſυναίνεſις τῶν μελλόντων ſυζηυχθῆναι, κἂν ὑπεξουſίοι ᾶσι, κἂν αὐτεξουſίοι. Φηſὶ γάρ τὸ δεύτερον κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου ταῦτα βηθώς· Οὐ γίνεται γάμος, εἰ μὴ ſυναίνεſουſιν οἱ ſυναπτόμενοι, καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουſίους. Ἐάν δὲ χρεια κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ἐν τοῖς γάμοις καὶ τῆς ſυναίνεſεως τῶν ὑπεξουſίων, πολλῶ πλεον οὐ γενήſεται γάμος αὐτεξουſίων, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ ſυναίνεſουσι.

ZONAR. Οἱ ἀρπάσαντες γυναῖκας, φηſὶ, καὶ ἔχοντες ταῦτα, ἐὰν ἐτέροι; ἐκείναι προεμνηſτευθῆσαν, οὐκ ἄλλως δεχθῆſονται εἰς ἐπιτίμιαν, εἰ μὴ πρότερον ἀφαιρεθεῖν τὰς ἀρπαγείſας, εἶτα εἰς ἐξουſίαν κείſθαι τῶν προμνηſτευſαμένων αὐτάς, εἰ βούλοιντο λαβεῖν αὐτάς· εἰ δὲ μήπω τινὲ μνηſτευθεῖſα ἢ ἀρπαγείſα ἐſτί, καὶ οὕτως αὐτὴν ἀφαιρεῖſθαι, διακλεῦεται ἀπὸ τοῦ ἀρπαγος ὁ κανὼν, καὶ παραδίδοſθαι τοῖς γονεῦſιν ἢ τοῖς ἄλλοις οἷς μέλει τῆς γυναῖκός. Ὅſτε εἰ μὲν βούλονται ἐκείνοι εἰς γυναῖκα ſυζηεῦſαι αὐτὴν τῶ ἀρπαγῇ, ſυζηεῖναι γάμον, δεχθόντες εἰ καὶ ἡ γυνὴ ſυναίνεſι.

Ἡ δὲ συναίνεσις αὐτῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐστὶν ἀναγκαία, ὃ μὴ καὶ ἐπὶ πατρὸς τοῦ ἔχοντος ὑπερουσὶαν αὐτὴν· τῷ γὰρ πατρὶ ἀντιλέγει οὐ δύναται, εἰ μὴ που μεμιασμένον τοῖς τρώποι· ἢ ἀνάξιον αὐτῆ μνηστεύεται, κατὰ τοὺς πολιτικούς νόμους. Εἰ δὲ οὐ βούλεται ἢ γυνή, καὶ βούλωνται οἱ οἰκεῖοι αὐτῆς, οὐ συστήσεται γάμο·· εἰ δὲ καὶ ἡ γυνὴ θελήσει, καὶ οἱ ταύτη προσήκοντες συστήσαι συνοικέσιον μετὰ τοῦ φθειραντος αὐτὴν εἴτε λαθραῖος· εἴτε βιαίως, τῷ πορνεύοντων ἐπιτίμιον ὁ φθορῆς ὑποκρίσεται, ἕπερ τετρατείαν εἶναι ἡ κανὼν ἐρρίξει· καὶ ἐξῆς καταλέγει ὅπως ἐν τῇ τετρατείᾳ ὁ ἀμαρτήσας οἰκονομηθήσεται. Ταῦτα μὲν οὖν ὁ κανὼν ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος σφοδρότερον κολάζων τὴν ἀρπάσαντα γυναῖκα, οὐδὲ συζεύγυσθαι αὐτῷ τὴν ἀρπαγείσαν παραχωρεῖ, καὶ οἱ αὐτῇ προσήκοντες τοῦτο βούλωνται. Λέγει γὰρ βιβλίον ε', τίτλων ν', κεφ. η'· Μὴ γαμεῖσθε ἢ ἀρπαγείσα τῷ ἀρπάσαντι αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ τοιοῦτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται.

Hujus porro consensus, quod ad alios attinet est necessarius, non tamen adversus patrem qui eam in potestate habet. Patri namque adversari minime potest, nisi forte contaminatum moribus et indignum ipsi despondeat, ut civilibus constitutionibus sancitum est. Quod si non assentitur mulier, etiamsi ipsius cognati velint, haud consistent nuptiæ. Cæterum quantumvis et ipsa mulier et ipsius cognati consistere matrimonium cum eo velint qui ipsam sive occulte, sive per vim corrumpit, fornicatorum pœnis erit corruptor obnoxius, quas ad quadriennium produci canon decernit: ac deinceps, quoniam modo hoc quadricennio cum eo qui præcavit agendum sit, explicat. Atque hæc quidem canon statuit. Lex porro civilis raptorem mulieris gravior puniens, ne jungi quidem ipsi matrimonio raptam mulierem sinit, etiamsi cognati illius hoc velint. Sic enim habetur l. l. x, tit. 50, cap. 8: Nullo modo nubat rapta mulier ei qui ipsam rapuit, sed irritas esse nuptias quantumvis eis parentes assensu fuerint, jubet.

ΕΠΙΣΤ. Ὁ μνηστευθεῖσαν ἀρπάζων, ἀποκαταστήσει τῷ μνηστευσασμένῳ· εἰ δὲ ἀμνήστευτον, τοῖς οἰκεῖοις ἐγκαταστήσει· καὶ κατὰ τὴν ἐκείνων γνώμην προθήσεται τὰ συνοικέσια, εἴγε βούλονται. Ὁ δὲ τὸ τῆς πορνείας ἐπιτίμιον εἰσεται.

Ὁ μὲν παρὼν κανὼν ἀπαιτεῖ τὴν μήπω μνηστευθεῖσαν γυναῖκα καὶ παρὰ τινος ἀρπαγείσαν, τὸς οἰκεῖοις ταύτην ἀποκαθίστην· εἴτε γονεῖς εἴεν, εἴτε ἀδελφοί, εἴτε ἄλλως διὰ τὴν ὄψαν αὐτῆς κηδεμόνος. Δίδωσι δὲ αὐτοῖς εἰδειν ἕκτοτα, εἰ βούλονται, μετὰ τοῦ ἀρπάσαντος αὐτὴν γάμον συναλλάττει. Ὁ δὲ πεντηκοστὸς ὁμοῦ· τίτλος τοῦ ἐξηκοστοῦ βιβλίου τῶν Βασιλικῶν οὐ συγχωρεῖ τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἢ ἀρπαγείσα θέλη γυνή, καὶ οἱ γονεῖς αὐτῆς, τῷ ἀρπάσαντι συναφθῆναι πρὸς γάμον, ἀλλὰ καὶ προστατεύει περιορίζεσθαι τοὺς γονεῖς, τῷ τοιοῦτῳ συναινέοντα· συνοικεσίῳ. Ὁ δὲ ἐκκοστικὸς δὲ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἕκτης συνόδου ἀναθέματι τὸν λαϊκὸν ὑποβάλλει γυναῖκα ἀρπάζοντα ἐπὶ ὀνόματι συνοικεσίῳ. Καὶ χρὴ νοεῖσθαι τὸν κανὼνα ἐκείνον κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ παρόντος κανόνος· προστατεύει γὰρ καὶ οὗτος μὴ πρότερον τῇ ἐκκλησίᾳ παραδέχεσθαι τὴν ἐξ ἀρπαγῆς γυναῖκα κατέχοντα, πρὶν ἢ αὐτὴν μεμνηστευμένην οὔσαν τῷ οἰκεῖῳ μνηστῆρι ἀποκαταστήσῃ· ἀμνήστευτον δὲ τοῖς οἰκεῖοις αὐτῆς γονεῦσιν ἢ ἀδελφοῖς, ἢ ἄλλως προστασίῳ· μετὰ γὰρ τὸ ἀποκαταστήσαι αὐτὴν ὁ ἀναθεματισμὸς χωρὰν οὐχ εἶσι. Τὸν μέντοι πρὸ τοῦ γάμου λαθραῖως ἢ βίᾳ διαφθείραντα γυναῖκα, εἴτα νομίμως συναφθέντα αὐτῇ, ἀνάγκη τὸ τῆς πορνείας ἐπιγνώνας ἐπιτίμιον, ἐν τίσασασι ἐναυτοῖς. Ἐν ἐν· μὲν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας προσκλαίοντα, ἐν τῷ δευτέρῳ μετὰ τῶν ἀκρωμένων, ἐν τῷ τρίτῳ μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ συνιστάμενον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχὼν αὐτοῖς κοινωνοῦντα καὶ οὕτω μετὰ τὴν τετρατείαν τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας θξιούμενον.

KANON KI'.

Περὶ τῶν δύο ἀδελφῶν γαμοῦντων, ἢ ἀδελφοῦς δυσὶ γαμοῦμένων, ἐπιστολίδιον ἡμῶν ἐκπεφώνηται· οὗ

AKIST. Qui desponsatam rapit, sponso restituet: si vero non desponsatam, suis rediet, et ex eorum sententia matrimonium contrahetur, si quidem velint: ipse vero fornicationis pœnas dabit.

Præsens quidem canon requirit ut mulier nondum desponsata et a quopiam rapta, suis illa restitatur, sive parentes sint, sive fratres, sive aliter propter orbitatem illius curam gerunt. Concedit autem eis licentiam ut si velint illa cum raptoe matrimonium tunc contrahat. At quinque et octavo titulo sexagesimi libri Basilicorum illud fieri non permittit, licet mulier rapta velit, licet et parentes ejus ut raptori matrimonio conjungatur. Sed et mandat parentes istiusmodi consentientes matrimonio exterminari. At canon 93 sextæ in Trullo synodi laicum mulierem ripientem sub matrimonii nomine, anathemati subjicit; et intelligi istum oportet canonem juxta vim præsentis canonis. Mandat enim et hic enim qui ex raptu possedit mulierem, non prius in ecclesiam admitti, quam illam, si desponsa fuit, suo sponso restituit, aut si non desponsa fuit, propriis ipsius parentibus aut fratribus vel aliter ei præfectis. Postquam enim illam restituit, anathematis locus non habebit. Istum autem qui ante matrimonium clam aut vi mulierem corrumpit et postea ei legitime conjunctus est, fornicationis pœnas luat necesse est, quatuor annis. Primo quidem ad ecclesiæ fores defra', secundo cum audientibus recipiatur, tertio cum substratis, et quarto, cum fidelibus congregatus et cum iis precum sit particeps. Et sic post quadriennium boni communionem ignis habeatur.

CANON XXIII.

De his autem qui duas sorores uxores ducunt, vel eis que duobus fratribus nubunt, a nobis edita est

epistola, cujus exemplum tuæ pietati misimus. A
Qui autem sui fratris uxorem accepit, non prius
admittetur quam ab ea recesserit.

BALS. Incestus quoque peccatum, post decessum
a malo, sicut et alia peccata, ab ecclesiastica me-
dicina curabitur. Interrogatus ergo sanctus, quid liti
sieri oporteat qui cum duabus sororibus rem habent,
et contra, dixit se de iis scripsisse epistolam: ea
est autem quam scripsit ad Diodorum, et illic ostenditur
quid agendum. Debent autem, qui hoc nefarium
matrimonium contraxerunt, a malo recedere,
et ita de curatione sciscitari. Lege ergo epistolam
ad Diodorum, et omnia in ea sunt, et cap. 2 tit. 13
præsentis operis.

ZONAR. Epistolium, de quo hic sanctus memi-
rit, missum est ad Diodorum, quo cum uxor ejus-
dem diem suum obiisset, illius sororem ab ipso in
nuptiarum societatem superinduci vetat, multisque
et gravibus rationibus rem confirmat. Quod quidem
nos suo loco explicabimus. Qui etiam fratria uxorem
duxit, illius nempe qui vita functus est, non
admittetur ad pœnitentiam, nisi ipsam dimiserit,
illegitimumque connubium solverit.

ARIST. Fratrem fratris uxorem ducere impossi-
bile est. *Perspicuus*.

CANON XXIV.

Vidua, quæ in viduarum numerum relata est, hoc
est, quæ ab Ecclesia in diacronatum suscepta est,
censuit Apostolus nubentem esse despiciendam. C
Viro autem viduo nulla est lex imposita, sed digni-
tatem pœna tali sufficit. Porro vidua sexaginta
annos nata, si rursus cum viro habitare voluerit,
boni communione non dignabitur, donec ab
impuritate perturbatione cessaverit. Sed si ante
sexaginta annos eam in numerum rotulerimus,
nostra est, non mulieris culpa.

BALS. Quemadmodum virgines feminæ cum laico
habitu in ecclesiis collocabantur, et ex ecclesiæ
reditibus alebantur, ita et viduæ cum eodem habitu
ordinabantur. Dicit ergo sanctus, quod magnus
Paulus istiusmodi viduam sive eam, quæ postquam
in Ecclesia ordinata est, secundo nupsit, censuit
seu desinit despici, hoc est ab Ecclesia expelli; et si
ipsa quidem ante sexagesimum annum secundo nu-
pserit, eam solam pœnam sustinebit. Est enim digni-
tatis vicia, ut quæ propter juniorem ætatem secundo
nubere coacta sit, et si potius qui eam, antequam
sexagesimum annum compleverit, ordinavit, sunt
reprehendendi, ut qui apostolicam constitutionem
transgressi sunt, quæ dicit: *Vidua eligatur non minor
sexaginta annis*¹. Quæ autem post annum sexa-
gesimum continentiam infirmam, secundo nupsit,
a sancta communione erit separata, donec ab impu-
ritate cum viro abstinerit. Sanctus enim impu-
ritatem appellavit in ea ætate matrimonium. Virum

τὸ ἀντίγραφον ἀπεστελλάμεν σου τῇ εὐλαβείᾳ· ὁ
δὲ ἀδελφοῦ Ἰδίου γυναῖκα λαβὼν, οὐ πρότερον δεχ-
θήσεται πρὶν ἀποστήναι.

BALS. Καὶ τὸ τῆς αἰμομιξίας ἀμάρτημα μετὰ
ἀπόστασιν τοῦ κακοῦ ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰατρίας
θεραπεύεται, ὡσπερ καὶ ἄλλα ἀμαρτήματα· ἐρωτη-
θεὶς οὖν ὁ ἅγιος, τί χρὴ γίνεσθαι εἰς τοὺς συμφθα-
ρύντας δυσὶν ἀδελφαῖς, καὶ τὸ ἀνάπαλιν, εἶπεν ὡς
Περὶ τῶν τοιούτων ἔγραψα ἐπιστολίδιον· ἔστι δὲ
τοῦτο τὸ πρὸς Διδώρον, καὶ ἐκείθεν δηλοῦται τὸ
ποιητέον. Τέως δὲ ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτον γάμον
ἀθέμιτον συναλλάξαντες ἀποστήναι τοῦ κακοῦ, καὶ
οὕτως ἐρωτῶν τὰ περὶ τῆς θεραπείας. Ἀνάνιωθε
εὖν τὴν πρὸς Διδώρον ἐπιστολήν, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ, καὶ
τὸ β' κεφ. τοῦ 13' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ZONAR. Τὸ ἐπιστολίδιον, ὃ λέγει ὁ ἅγιος, πρὸς
Διδώρον ἀπεστάλη, ἀπαγορεύον τὸ, τελευτήσασθαι
τῆς γυναικὸς τινὶ τῆ ἀδελφῆν αὐτῆς εἰς γάμον κοι-
νωνίαν αὐτὸν ἄγισθαι, καὶ ἐκ πολλῶν καὶ γενναίων
λογισμῶν τοῦτο κατασκευάζων. Ὅσπερ ἐν τῷ εἰρηφ.
τόπῳ ἐξηγηθήσεται. Ὅς καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελ-
φοῦ λαβὼν, ἐκείνου δηλαδὴ τελευτήσαντος, οὐ δε-
χθήσεται ὡς μετανοῶν, εἰ μὴ αὐτὴν ἀποπέμψεται,
καὶ λύσει τὸν ἀθεσμὸν γάμον.

ARIST. Ἀδελφὸν ἀδελφοῦ γυναῖκα ἔχειν ἀδύνατον.
Σαφής.

CANON ΚΔ'.

Χήραν τὴν καταλείψαν εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν χηρῶν,
τουτέστι, τὴν διακονουμένην ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας,
ὁ ἀπόστολος γαμουμένην παρορῶσθαι. Ἄνδρι δὲ
χρηρῶσαν οὐδεὶς ἐπιτίκειται νόμος, ἀλλ' ἱκανὸν
τῷ τοιοῦτῳ τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον. Ἢ μέντοι
χήρα ἐξηκονταετῆς γεγονυῖα, ἐὰν ἐληται πάλιν
ἀνδρὶ συνοικεῖν, οὐκ ἀξιοθήσεται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ
κοινωνίας, ἕως ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας
παύσηται· ἐὰν μέντοι πρὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἀριθ-
μώσωμεν αὐτὴν, ἡμέτερον τὸ ἔγκλημα, οὐ τοῦ
γυναίου.

BALS. Ὅσπερ ἐτάττοντο παρθένοι γυναῖκες ἐν
ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ διωκοῦντο
ἀπὸ τῶν εἰσόδων τῆς ἐκκλησίας, οὕτω καὶ χῆραι
μετὰ τοῦ αὐτοῦ σχήματος κατετάττοντο. Φησὶ γοῦν
ὁ ἅγιος ὡς ὁ μέγας Παῦλος τὴν τοιαύτην χήραν,
ἦγουν τὴν μετὰ τὸ καταταγῆναι εἰς Ἐκκλησίαν
δευτερογαμήσασαν, ἐκρίνειν, ἦγουν ὥρισε παρορῶ-
σθαι, τουτέστιν ἐξωθεῖσθαι ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ
εἰ μὴν πρὸ τοῦ ἐξηκονταετοῦς χρόνου αὐτὴ δευτε-
ρογαμήσει, ταύτην καὶ μόνην τὴν κόλασιν ὑποστή-
σεται. Συγγνώμης γὰρ ἐστὶν ἀξία ὑπὸ τῆς νεωτέρας
ἡλικίας· καταναγκασθεῖσα δευτερογαμήσασθαι, καὶ
μᾶλλον οἱ κατατάξαντες αὐτὴν πρὸ τοῦ πληρῶσαι
τὸν ἐξηκονταετῆ χρόνον ὀφείλουσιν αἰτιῶσθαι ὡς
παρορῶντες τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν, τὴν
λέγουσαν· *Χήρα καταλείψω μὴ ἐλάττων ἐτῶν
ἐξηκοντα*. Ἢ δὲ μετὰ τὸν ἐξηκονταετῆ χρόνον
ἀποτήσασα τὴν σωφροσύνην, δευτερογαμήσασα,
ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἁγίας μεταλήψεως, ἕως ἂν

¹ 1 Tim. v, 9.

ἀπόσχηται τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα ἀκαθαρσίας. Ἄκα- A
 ραρίαν γὰρ ἐκάλεσαν ὁ ἅγιος τὸν ἐν τοιαύτῳ γήρῃ
 γάμον. Τὸν μὲντοι ἄνδρα, φησὶ, δευτερογαμούντα ὁ
 νόμος ἄλλως πως οὐ κολάζει, ἀλλὰ δι' ἐπιτίμιον
 διγάμων, ὅσπερ ἐστὶν ἀφορισμὸς ἐφ' ἕνα ἑαυτὸν.
 Ἐπει δὲ ἀποστολικῆς παραγγελίας ὁ ἅγιος ἐμνή-
 σθη, ὀφείλεις εἰδέναι ὅτι ὁ μέγας Παῦλος ἐπιστέλλων
 Τιμοθέῳ φησὶ· *Χήρας τίμα τὰς ὄντως χήρας·*
καὶ μετ' ὀλίγα, Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη
ἤλπιεν ἐπὶ τὸν Θεόν· καὶ προσμένει ταῖς δεή-
σεσι καὶ ταῖς προσευχαῖς, καὶ πάλιν μετὰ τινα·
Εἰ τις πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκεῖτω
αὐταῖς, καὶ μὴ βαρῖσθω ἢ Ἐκκλησία, ἵνα ταῖς
ὄντως χήραις ἐπαρκέσῃ· καὶ αὐθις· Νεωτέρας
χήρας παραιτοῦ. Καὶ ταῦτα μὲν χάριν τῶν χηρῶν
 γυναικῶν τῶν καταλειπτῶν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Αἱ B
 γὰρ μὴ τοιαῦται χῆραι, ὅτε δήποτε δευτερογαμοῦσι,
 τῷ τῶν διγάμων ἐπιτίμιῳ ὑποπέσωσιν ἐπίσης τοῖς
 ἀνδράσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ β' κεφ. τοῦ ἰγ' τίτλου
 τοῦ παρόντος συντάγματος. Μὴ θαυμάσῃς δὲ πῶς
 οὐ διωρίσαντο οἱ κανόνες καταλέγεσθαι ταῖς ἐκκλη-
 σίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ἄνδρας χηρέσαν-
 τας. Πλείων γὰρ φρονεῖς ἔγένετο τοῖς Πατράσι
 τῶν γυναικῶν παρὰ τῶν ἀνδρῶν. Αἱ μὲν γὰρ γυναί-
 κες, μὴ ἔχουσαι τρόπον· τῶν πρὸς ζωάρκειαν εἰσ-
 ὄδων, ἴσως εἰς δευτέρους ἐξ ἀνάγκης ἀποκλίνουσι
 γάμους, καὶ ταῦτα θέλουσαι σωφρονεῖν· καὶ διὰ
 τοῦτο βοηθεῖ αὐταῖς ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὸ μὴ δευτε-
 ρογαμῆσαι προφάσει πενίας· οἱ δὲ ἄνδρες, πολυτρό-
 πως τὰ πρὸς ζωάρκειαν ποριζόμενοι, οὐκ ἔχουσι C
 προδολέσθαι τὴν πένιαν εἰς ἀποτροπὴν τοῦ αἰτιώ-
 ματος τῆς δευτερογαμίας· καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ παρὰ
 τῶν ἐκκλησιῶν δέχονται καὶ ἐπιτρέπονται. Ἀκω-
 λούτως δὲ τῷ τοιοῦτῳ λογισμῷ, μὴ εἰπῆς ἀνεπιτι-
 μήτους ὀφείλειν συντηρεῖσθαι τὰς γυναῖκας δευτε-
 ρογαμοῦσας, καθά τις τις λέγουσιν· ἀλλὰ καὶ αὐταὶ
 τῷ ἐπιτίμιῳ τῶν δευτερογαμούντων ὑποπέσουσιν. Μαθήσῃ γὰρ ἀπὸ τοῦ ἰδ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου
 εἰς πλείονος αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι κολάζονται παρὰ τοὺς δευτερογαμοῦντας ἄνδρας.

ZONAR. Ὁ μέγας Παῦλος Τιμοθέῳ ἐπιστέλλων
 φησὶ· *Τίμα χήρας τὰς ὄντως χήρας· καὶ μετ'*
ὀλίγα· Ἡ δὲ ὄντως χήρα καὶ μεμονωμένη ἤλπιεν
ἐπὶ τὸν Θεόν· καὶ προσμένει ταῖς δεήσεσι καὶ
ταῖς προσευχαῖς· καὶ πάλιν μετὰ τινα· Εἰ τις
πιστὸς ἢ πιστὴ ἔχει χήρας, ἐπαρκεῖτω αὐταῖς,
καὶ μὴ βαρῖσθω ἢ Ἐκκλησία, ἵνα ταῖς ὄντως
χήραις ἐπαρκέσῃ· καὶ αὐθις· Νεωτέρας δὲ χήρας
παραιτοῦ. Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν
 κατατέτακτο αἱ ὄντως χῆραι ἐν ταῖς ἐκκλησίαις,
 καὶ ἐκεῖθεν ἐτρέφοντο. Διὰ ταῦτα γοῦν φησὶν ὁ
 μέγας Βασίλειος ὅτι, ἐὰν χήρα συνταχθεῖσα ταῖς
 χήραις ταῖς διακονουμέναις ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, εἰς
 γάμον ἀποκλίνῃ, παροραθῆσεται, καὶ οὐκ εἶτι ἐκ τῆς
 Ἐκκλησίας ἔξει τὰ πρὸς διοίκησιν· τοῖς δὲ χηρέυ-
 σασιν ἀνδράσι οὐδὲς ἐπιτίμιαι· νόμος· ἀντὶ τοῦ, οὐδεὶς
 κολάζει νόμος πνευματικὸς τοὺς ἄνδρας δευτέρως
 ἐμιλοῦντας γάμοις· Ἐχουσι γὰρ ἀρκοῦν τὸ τῶν
 διγάμων ἐπιτίμιον, ὅσπερ ἀφορισμὸς ἐστὶν ἐφ' ἕνα
 χρόνον. Ἡ δὲ χήρα, ἐξέχοντα ἐτῶν γενομένης, καὶ

A autem, inquit, qui secundo uxorem ducti, non ullo
 alio modo lex punit, quam per digamorum poenam,
 quæ est ad unum annum segregatio. Quia autem
 sanctus præcepti apostolici meminit, debes scire
 quod magnus Apostolus ad Timotheum scribens,
 dicit: **82** *Honora viduas, quæ vere sunt viduæ* '.
 Et paulo post : *Quæ est autem vere vidua, et sola*
relicta speravit in Deum, et permanet in precibus et
orationibus '. Et rursus postea : *Si quis vel quæ*
fidelis habet viduas, eis suppeditet, et ne gravetur
Ecclesia, ut iis quæ vere snnt viduæ opem ferat '.
 Et rursus : *Juniores autem viduas devota* '. Et hæc
 quidem de viduis mulieribus, quæ in Ecclesiam
 cooptatæ sunt. Quæ enim tales non sunt, quoties-
 cunque secundo nupserint, in bigamorum poenas
 incident æque ac viri. Lege et caput 2 tit. 13 præ-
 sentis operis. Ne mireris autem, quomodo non de-
 finierant canones, ut viri etiam vidui cum laico
 habitu in ecclesiis ordinentur. Patres enim majo-
 rem mulierum quam virorum rationem habent. Mu-
 lieres enim, ut quæ non tenent modum eorum par-
 andorum, quæ sunt vitæ necessaria, ad secundas
 forte nuptias necessario divertunt, licet velint esse
 continentes : et ideo eis succurrit Ecclesia ne se-
 cundo nubant paupertatis prætextu. Viri autem,
 qui nullis modis quæ sunt ad victum necessaria
 comparant, non possunt pauperatē prætexere
 ad depellendam secundi matrimonii reprehensio-
 nem : et propterea nec ab ecclesiis quidem admit-
 tuntur et aulantur. Consequenter autem huic rationi
 ne dixeris debere mulieres impunitas remanere, ut
 nonnulli dicunt, quæ secundo nupserint; sed et ipse
 secundo nubentium pœnæ subjiciantur. Intelligis
 autem ex tit. 14 lib. xxviii quod mulieres quæ se-
 cundo nubunt magis puniuntur, quam viri qui uxo-
 res secundo duxerunt.

ZONAR. Magnus Paulus ad Timotheum scribens,
 ait : *Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.* Et paulo
 post : *Ea autem quæ vere vidua est, et desolata, spe-
 ret in Deum, et instet orationibus et obsecrationibus.*
 Et rursus nonnullis interjectis : *Si quis vel quæ*
*fidelis habet viduas, subministret illis, et non grave-
 tur Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt suppeditet.*
 Et rursus : *Juniores viduas devota.* Ig tur ex Apo-
 stoli præcepto constituebantur, quæ vere viduæ es-
 sent, in ecclesiis, atque ex earum redditibus ale-
 bantur. Propter hæc ergo ait magnus Basilius, si
 quæ vidua adscripta viduis in diaconatum susceptis,
 hoc est, quas Ecclesia alebat, quibusque ministra-
 bat, ad nuptias propendat, despicietur, nec ali-
 menta illi amplius ab Ecclesia suppeditabuntur
 Viduis autem hominibus nulla posita lex est. Nulla
 spiritualis lex homines punit, qui secundis sese nu-
 ptiis illigaverint. Sufficit ipsis namque digamorum
 pœna, nempe unius anni segregatio. Vidua autem
 mulier sexaginta annos nata, ac proinde viduatum

1 Tim. v. 3. 2 Ibid. 5. 3 Ibid. 16. 4 Ibid. 11.

ordini in ecclesiis adscripta, si nuptias eligat, a sancta communione segregata deget, quoadusque se a viro disjuxerit. Impuritatē enim nomine nuptialem hanc in senectute commistionem vir sanctus voravit. Si vero ante sexaginta annos ipsam inter Ecclesiæ viduas annumerabimus, moxque peccet viro sociata, nostrum id jam fuerit, non mulierculæ crimen. Nos etenim, ait, accusari par est, quippe violatores ab Apostolo promulgatæ legis, cujus illa sunt: *Vidua eligatur non minor sexaginta annis*: illa porro venia digna, quæ nempe ad senectutem nondum pervenerit.

ARIST. Si rubat vidua in diaconum cooptata, despicitur. Viduus autem qui uxo em duxit, bigamorum solummodo pœnas solvet. Vidua autem post sexaginta annos nupta, communione privetur, donec ab impuritate recesserit. Si quis vero antesexaginta annos in catalogum quempiam retulerit, crimine illius obstringetur.

Viduæ quæ in viduarum numerum reieruntur, et ab Ecclesia aluntur, si ad matrimonium veniant, non amplius provisione ab Ecclesia dignæ censeantur, sed negligantur. **83** Idcirco itaque eas quæ nondum sexagesimum annum attingunt in viduarum ordinem recensere non oportet. Si autem vidua cum sexaginta transierit annos cum viro cohabitare iterum elegerit, boni communione digna ne habeatur donec ab impuritate perturbatione cessaverit.

CANON XXV.

Qui a se stupratam in uxorem detinet, stupri quidem pœnam subibit: ei autem mulierem habere permittetur.

BALS. Stuprum proprie dicitur in virginibus et in impubere. Dicit ergo sanctus, quod qui virginem nondum sibi sponatam in legitimum conjugium supraverit, etiamsi velit post stuprum eam uxorem habere, non juvabitur ad hoc ut stupri pœnam fugiat. Debat enim primum efficere, ut ea sibi desponderetur, et ita cum ea rem habere; quod si hoc non fecerit, in stupri quidem pœnam incidet, in legitimam autem uxorem eam habere illi permittetur. Hoc autem fiet, si illius etiam parentes consenserint. Est enim stupri pœna triennium, per quod similiter punitur et qui stupravit, et quæ stuprata est. Lege can 38 præsentis sancit. Hæc autem locum habent in iis qui sunt in potestate. Qui enim sunt sui juris, in pœnam quidem incidunt, secundum leges autem consentientes conjunguntur. Sin autem vir nolit eam quæ a se stuprata est uxorem ducere, fiet secundum caput 3 tit. 57 libri LX, quod sic dicit: Qui venerandam et nobilem mulierem stuprat seu habet in concubinato, nec hoc suo facit testimonio manifestum, vel eam ducit uxorem, si hoc recusans, petulantiam committat, non item et adulterium, eo videlicet quod ex suo corpore questum non facit. Quære etiam lib. xxviii, tit. 4, cap. 12, 13, et lib. XLVII, tit. 6, cap. 57.

A οὕτω καταταγείσα ταῖς χήραις ταῖς ἐν ἐκκλησίαις, ἐν γάμῳ αἰρετίσθηται, ἀφωρισμένη ἔσται τῆς ἀγίας μεταλήψεως; ἕως ἂν ἀπόσχηται τοῦ ἀνδρός. Ἀκαθαρσίαν γὰρ ἐκέλευεν ὁ ἅγιος τὴν ἐν γήρῳ μίξιν. Ἐν δὲ πρὸ τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν ἀριθμήσωμεν αὐτὴν ταῖς χήραις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκπέσῃ ἀνδρὶ μιγείσα, ἡμέτερον τὸ ἐγκλημα, οὐ τοῦ γυναιχοῦ. Ἡμεῖς γὰρ, φησὶν, αἰτιάζομαι δίκαιον, ὡς παραβάνας τὴν τοῦ Ἀποστόλου διαταγὴν, λέγοντος· *Χήρα καταλεθῆσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἐξήκοντα*· ἢ δὲ συγγνώμης ἀξία ὡς μήπω εἰς γήρῃ ἐλθοῦσα.

ΑΡΙΣΤ. Εἰ γῆμει διακονουμένη χήρα, παρορᾶται. Ὁ δὲ κηρεύων, γήμας, μόνον τὸ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον γνοίη. Ἡ δὲ μετὰ ἐξήκοντα ἔτη λαμβάνουσα χήρα ἀκοινωνητος, ἕως ἀποστή τῆς ἀκαθαρσίας. Εἰ δὲ τις πρὸ τῶν ἐξήκοντα χρόνων ἐγκαταλέξεται, ἐκείνης τὸ ἐγκλημα ὑφέται.

Αἱ ἐγκαταλεγόμεναι χῆραι εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν κηρῶν, καὶ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διατρεφόμεναι, ἐν πρὸς γάμῳ ἐλθούσιν, οὐκ εἰς προνοίας τινὸς ἀξιοῦνται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ παρορῶνται. Διὰ τοῦτο γοῦν τὰς μήπω οὖσα; ἐξήκοντα χρόνων οὐ δεῖ εἰς τὸ τάγμα τῶν κηρῶν ἐγκαταλέγειν. Ἐν δὲ ἐξήκοντα ἐτῶν οὖσα χήρα συνοικῆσαι ἀνδρὶ πάλιν ἔληται, μέχρις ἂν τοῦ πάθους τῆς ἀκαθαρσίας παύσῃται, τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας οὐκ ἀξιοῦσθαι.

CANON KE'.

C Τὴν δεσπορμένην ὑφ' αὐτοῦ εἰς γυναῖκα κατέχων, τὸ μὲν ἐπὶ τῇ φθορᾷ ἐπιτίμιον ὑποστήσεται, τὴν δὲ γυναῖκα ἔχειν συγχωρηθήσεται.

BALS. Κυρίως φθορὰ ἐπὶ τῆς παρθένου λέγεται καὶ ἐπὶ τῆς ἀνήθου. Φησὶ γοῦν ὁ ἅγιος ἐπὶ ἐπαρθένου φθειρα; μήπω κατεγγυθηθεῖσαν οὐτῷ εἰς νόμιμον γάμον, κἀν θελήσῃ μετὰ τὴν φθορὰν εἰς γυναῖκα ἔχειν ταύτην, οὐκ ὠφελήθησεται εἰς τὸ ἐκφυγεῖν τὸ ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς. Ὄφρεια γὰρ πρότερον νυμίμω; μνηστεύσασθαι ταύτην καὶ οὕτω μιγῆσαι αὐτῇ· μὴ ποιήσας δὲ τοῦτο, τῇ μὲν ἐπιτίμῳ τῆς φθορᾶς ὑποπέσεται, παραχωρηθήσεται δὲ ἔχειν ταύτην εἰς γυναῖκα νόμιμον. Τοῦτο δὲ γενήσεται, ἐν οἱ γονεῖς αὐτῆς συναίνωσι. Τὸ μόντοι ἐπιτίμιον τῆς φθορᾶς τρία ἔτη εἶσι, δι' οὗ κολάζονται ὁμοίως καὶ ὁ φείρων, καὶ ἡ φθαρεῖσα. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη' κανόνα τοῦ παρόντος ἀγίου. Ταῦτα δὲ ἐπὶ ὑπερσυσίων χώραν ἔχουσιν. Οἱ γὰρ αὐτεξούσιοι τῷ μὲν ἐπιτίμῳ ὑπόκεινται, κατὰ νόμους δὲ συζεύγνυνται συναίνωτες. Εἰ δὲ ὁ ἀνὴρ οὐ θέλει τὴν ἐπ' αὐτοῦ φθαρεῖσαν λαθεῖν εἰς γυναῖκα, γενήσεται κατὰ τὸ γ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, τὸ λέγον οὕτως· Ὁ γυναῖκα σεμνὴν καὶ εὐγενῆ παλλακευόμενος, καὶ μὴ ποιῶν ἐν ἐκμαρτυρίῳ τοῦτο κατάδηλον, ἢ γαμήτην αὐτὴν ἔχει, εἰ τοῦτο παραιτούμενος ἀσέλγειαν πλημμελή, οὐ μὴν καὶ μοιχείαν δηλονότι· ἐν ᾧ πόρον ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐποίησε. Ζήτει καὶ βιβλίου κη' τίτλου δ' κεφ. ιβ', ιγ', καὶ βιβλίου μζ', τίτλου ζ' κεφ. λζ'.

ZONAR. Ἐάν τις παρθένον ἀμνήστευτον φθείρη, καὶ κατὰ τὴν φθορὰν ὡς συζύγῳ αὐτῇ χρῆται, τῷ μὲν τῆς φθορᾶς ἐπιτιμίῳ ὑποκρίσεται, τὴν δὲ γυναῖκα οὐκ ἀφαιρεθήσεται· δηλονότι ἐὰν οἱ γονεῖς οὐτῆς, οἷς ὑπεξουσία ἐστὶ, καταδέχωνται τὴν μετ' ἐκείνου συνοίκησιν τοῦ γυναιίου. Εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐ βούλωνται, καὶ κολασθήσεται κατὰ τὴν πολιτικὸν νόμον, εἰ παρθένος ἦν ἡ φθαρεῖσα.

ARIST. Ὅς ἔχει τὴν ἦν ἐφθείρε, συγχωρούμενος ἔχειν, τὸ ἐπιτίμιον γινώσεται.

Ὅστις βούλεται γυναῖκα ἔχειν, ἦν πρὸ τοῦ γάμου διεφθείρε, συγχωρηθήσεται κατέχειν αὐτήν· τὸ δὲ ἐπὶ τῆς φθορᾶς ἐπιτίμιον εἴσεται ἐν τέσσαρσιν ἐνιαυτοῖς· καθὼς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ κανόνι ἐγράφη.

KANON ΚΓ΄.

Ἡ πορνεία γαμος οὐκ ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ γάμου ἀρχή. Ὡστε ἐὰν ἦ δυνατὸν τοὺς κατὰ πορνείαν συναπτομένους χωρίζεσθαι, τοῦτο κράτιστον· ἐὰν δὲ στέργουσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὸ συνοικέσιον, τὸ μὲν τῆς πορνείας ἐπιτίμιον γνωρίζεωσαν, ἀφίεθωσαν δὲ, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

BALS. Εἰπὼν ὁ ἅγιος τί ὀφείλει γίνεσθαι εἰς τὸν φθείραντα παρθένον, ἀρτίως ὑποτυπὶ καὶ τὰ περὶ τῶν οὐνελευθόντων πορνικῶς· καὶ φησὶν ὅτι ἡ πορνεία οὐτε γάμος λογίζεται, οὐτε γάμου ἀφορμή, ὥστε ἀναγκάζεσθαι θάτερον τῷ ἑτέρῳ συνάπτεσθαι γαμικῶς. Ἀλλὰ ἀριστον μὲν ἐστὶ χωρίζεσθαι αὐτοὺς, ἢ γοῦν μὴ παραχωρεῖσθαι τὴν μέσον αὐτῶν γαμικὴν συνάφειαν, ὅτι ἐκθεσμος καὶ κατακρίτος· ἐστὶν ὁ τοῦ τοιοῦτου γάμου θεμέλιος· εἰ δὲ στέργουσιν ἀπαιτήτως καὶ ἀμφοὶ τὴν συμβίωσιν, μὴ ἀνεχόμενοι τοῦ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμοῦ, ἐπιτιμᾶσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντας, παραχωρεῖσθωσαν δὲ συνοικεῖν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἢ γοῦν, ἵνα μὴ διαζυγίτες πάλιν λάθρᾳ πορνεύσωσι, τοῦτέστιν, ἵνα μὴ ἑτέροις συναφθέντες προσώποις οὐκ ἐπιμένωσι τῷ νομίμῳ γάμῳ, ἀλλὰ μοιχεῖαν ἐργάσωνται, ἢ ἵνα μὴ κωλυόμενοι διαχειρίσωνται ἑαυτοὺς διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαεῖ. Ταῦτα δὲ χώραν εἶχον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅταν συναίεσει μόνῃ ὁ γάμος συνίστατο, οὐ μὴν καὶ σήμερον, ὅταν διὰ ἱερολογίας καὶ θείας μεταλήψεως τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ γάμος συνίσταται. Πῶς γὰρ οἱ ἐπιτιμηθέντες διὰ τὴν πορνείαν, καὶ τῶν ἀγιασμάτων μὴ μεταλαμβάνοντες, γαμικῶς ἀλλήλοις συνέλθωσιν; Εἰ δὲ εἴπησ, μετὰ τὸ ἐπιτιμηθῆναι τοὺς πορνεύσαντας ἐπὶ ὄλῃ τριετίᾳ, μὴ πορνεύσαι, οὐκ ἐμποδιοθήσῃ παραχωρησάμενος τοὺς μετὰ τὴν τριετίαν νομίμως συναφθῆναι. Ἐρωτηθεὶς δὲ τις, διὰ τί τὴν μὲν παρθένον μετὰ τὴν φθορὰν διορίζεται ὁ ἅγιος νομίμως συνάπτεσθαι τῷ φθορεῖ, τοὺς δὲ πορνεύσαντας εὐκόλως μίγνυσθαι γαμικῶς οὐ παραχωρεῖ, ἀλλὰ μετὰ διαστίξεως; Αὐτοὶς. Τὴν μὲν παρθένον ἴσως μετὰ τὴν φθορὰν οὐδεὶς ἀρετίζεται πρὸς γάμον λαβεῖν, καὶ εἰ μὴ παραχωρηθῇ τῷ φθορεῖ γαμηθῆναι, περιλειφθήσεται ἀτιμος καὶ ἐλεύς ἀξία· ἡ δὲ πορνευθεῖσα οὐ ζημιούται τοσοῦτον, ἐὰν μὴ γαμηθῇ τῷ πορνεύσαντι

ZONAR. Si quis virginem sibi non desponsatam corruperit, eaque post stuprum illatum tanquam conjuge utitur; stupri quidem poenis erit obnoxius, non tamen ab eo mulier auferetur: si videlicet ipsius parentes, quorum illa est in potestate, feminam cum illo traducere vitam sinunt. Etenim si illi nolint, punietur praeterea civilium legum decreto, si virgo erat, quae corrupta fuit.

ARIST. Qui eam habet quam corrupit, permittitur habere poenae subjiciatur.

Quicumque mulierem quam ante matrimonium vitavit, habere cupit, ei istam detinere permittetur. At stupri supplicium est quatuor annis, quemadmodum in vicesimo secundo canone scriptum est.

B

CANON XXVI.

Fornicatio non est matrimonium, sed nec initium matrimonii. Quare si fieri possit, ut qui per fornicationem conjuncti sunt separentur, id est melius: sin autem eis omnino placeat consortium, fornicationis quidem poenam agnoscant; ne separentur autem, ne quid deterius accidat.

BALS. Postquam dixit sanctus quid eis debet fieri, qui virginem stuprant, nunc decernit de his qui in fornicationem coterunt; et dicit, quod fornicatio nec matrimonium habetur, nec matrimonii occasio, ut alter alteri necessario jungatur, sed optimum quidem est eos separari, non permi uti scilicet inter eos intercedere matrimonialem conjunctionem, quoniam nefarium est et damnandum harum nuptiarum fundamentum: sin autem eis ita placeat vitae societas, ut a se invicem discedere sibi nequeant persuadere, permittantur quidem ut fornicatores; eis autem simul habitare permittatur, ne quid deterius accidat, **84** ne scilicet separati rursus clandestinum fornicentur, hoc est, ne aliis personis conjuncti in legitimo matrimonio non permanent, sed adulterium committant, vel ne prohibiti sibi violentas manus inferant propter amoris vehementiam. Haec autem, ut mihi videntur, locum habuerunt, quando solo consensu contraheretur matrimonium, non autem etiam hodie quando per sacrum officium et divini corporis et sanguinis Christi participationem matrimonium constituitur. Quomodo enim ii, quibus fornicationis poena iniuncta est, nec sacramentorum fuere participes, inter se maritaliter convenerint? Quod si dixeris, postquam his qui fornicati sunt poena iniuncta fuerit toto triennio, ne fornicentur, non prohiberis eis concedere, ut post triennium legitimo matrimonio conjungantur. Interrogaverit autem quispiam, Cur virginem quidem post stuprum decernit sanctus stupratori legitime conjungi, eos autem qui fornicati sunt matrimonio facile conjungi non sint, nisi cum distinctione. Solutio. Virginem quidem post ejus allatum stuprum nemo fortasse volet in matrimonium accipere, et nisi illi permittatur ei qui stupravit nubere, dedecore affecta ac miserabilis relinquetur. Quae

autem fornicata est non tanto damno afficitur, si A
ei quocum ipsa fornicata est non nupsarit : est enim ab alio devirginata. Si ergo non magnum malum ex eorum qui fornicati sunt separatione evenit, et nec qui fornicati sunt toto animo matrimonio Insistent, praeferetur separatio, et per ipsam abstinencia a malo. Praeterea interrogabit quispiam, Cum cap. 3, tit. 37, lib. lx, decernat ut qui cum honesta muliere in concubinato rem habet, eam ducere cogatur, quomodo decernit praesens canon ut qui fornicati sunt separentur? Solutio. Differentia est inter concubinam seu pellicem, et fornicatricem. Illa enim, concubina scilicet, quae cum uno tantum peccat, etiam a lege agnoscitur. Quae autem cum multis fornicata est, nec a lege quidem agnoscitur; sed etiam a fornicatoris malibus expellitur, ut, de quo diximus, cap. ut dicitur. Praesens itaque canon loquens de fornicatrice recte legique consentaneae decernit, cum hac distinctione, ut qui fornicati sunt legitime conjungantur.

ZONAR. Si femina quispiam occulte commisceatur, nec matrimonium id existimabitur, nec matrimonii occasio, ut ex eo dicant quidam oportere, quandoquidem cum ipsa rem habuit, eandem ipsi uxorem habendam concedit. Verum optimum sane consilium est, ipsos invicem seungi; siquidem inordinatum est et illegitimum hujusce matrimonii fundamentum. Ceterum si mulierem vitae societatem retinere plane, hoc est obdurato animo, uterque optat, nec institutam conjunctionem dirimi patitur, fornicatorum quidem subiciantur poenis, ceterum matrimonii contrahendi facultas detur, ne deterius quidpiam contingat, videlicet, ne separati iterum occulte commisceantur, et fornicationis illigentur crimine; aut ne alteri juncta mulier, amore vero ejus a quo corrupta fuerat in pellente, in adulterium prolatur; vel, ne mutuo amore flagrantem, creptaque conjugii potestate, seipsos interficiant, ob

ARIST. Si per fornicationem copulatus disjungatur, id melius est. Si vero indivise conjungatur, ei concedatur, poena suscepta.

Matrimonium tum est venerabile et honorandum cum a fornicatione purum est. Et idcirco fornicatio nec matrimonium est, nec matrimonii initium, sed D peccatum et divinae legis transgressio. Adeo ut si quis per fornicationem cum muliere contaminetur, ab ea recedere, si fieri potest, optimum sit. Si autem a se invicem nullo modo divelli possint, et dispositione matrimoniali postea cohabitare velint, fornicationis supplementum subeant. Permittatur autem eis ita se habere, ne quid deterius contingat.

85 CANON XXVII.

De presbytero, qui per ignorantiam nefariis nuptiis implicatus est, delinvi quae oporteat, esse quidem cathedrae participem, a reliquis autem actionibus abstinere; ei enim sufficit, ut veniam consequatur. Ut is autem aliis benedcat, qui sua

μετ' αὐτῆ;· παρ' ἑτέρου γὰρ διεκορήθη. Εἰ γοῦν μὴ πρόκειται τι καὶν μέγα ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν πορνεύσαντων, καὶ οὐδὲ ἐλοφύχως; οἱ πορνεύσαντες τοῦ γάμου ἐξέγονται, πρωτευθήσεται δὲ ἡ διάστασις καὶ ἡ διὰ ταύτην ἀποχὴ τοῦ κακοῦ. Ἔτι ἐρωτήσῃ τις, ὡς τοῦ γ' κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ β' βιβλίου διοριζομένου τὸν παλλακευόμενον μετὰ σώφρονος γυναικὸς ἀναγκάζεσθαι ταύτην εἰς γάμον λαβεῖν, πῶς ὁ παρῶν κανὼν διορίζεται τοὺς πορνεύσαντας χωρίζεσθαι; Λύσις. Διαφορὰ ἐστὶ παλλακῆς καὶ πόρνης. Ἢ μὲν γὰρ, ἔγγον ἢ παλλακῆ, εἰ; μόνον τὸν παλλακευόμενον ἀμαρτάνουσα, ἐπιγινώσκειται καὶ τῷ νόμῳ ἢ ἐξ, μετὰ δ' ἀφίρων πορνεύσασα, οὐτε τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκειται, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ πορνεύοντος κατοικίας ἐξοθεῖται, καθὼς τὸ διαληφθέν φησι κεφάλαιον. Ὁ γοῦν παρῶν κανὼν περὶ πόρνης διαλεγόμενος καλῶς καὶ ἀκοιτύθως τῷ νόμῳ διορίζεται μετὰ διαστίξεως τοῦ πορνεύσαντος νομίμως συνάπτεσθαι.

ZONAR. Τὸ λάθρα τινὰ συμφθερῆναι γυναικὸς οὐτε γάμος λογισθήσεται, ὡς γάμου ἀφορμή; ὥστε λέγειν τινὰς ὅτι, ἐπεὶ συνεφθάρη αὐτῆ, δι' ἐκδοθῆναι ταύτην αὐτῷ εἰς γυναῖκα. Ἀλλὰ ἀριστον μὲν ἐστὶ χωρίζεσθαι αὐτοὺς· ὅτι σαθρὸς ἐστὶ καὶ ἐκθισμος ὁ τοῦ τοιοῦτου γάμου θεμέλιος. Εἰ δὲ στέργους καὶ ἀμφω τὴν μετ' ἀλλήλων συμβίωσιν ἐκ παντὸς, ἀντὶ τοῦ ἀπαραιτήτως, μὴ ἀνεχόμενοι τῆς ἀπ' ἀλλήλων διαζυγῆς, ἐπιτιμᾶσθωσαν μὲν ὡς πορνεύσαντες, παραχωρεῖσθωσαν δὲ συνοικεῖν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται, ἵνα μὴ καὶ διαζυγέτες πάλιν λάθρα μίγνυνται καὶ πορνεύωσιν, ἢ ἵνα μὴ ἐτέρω συζυγείᾳ ἢ γυνῆ, φιλοῦσα δὲ τὴν φθειραντα αὐτὴν, εἰς μοιχείαν ἐκχυλισθῇ· ἢ ἵνα μὴ, στήργοντες ἀλλήλους, καὶ κωλυόμενοι συνοικεῖν, διαχειρίζωνται ἑαυτοὺς διὰ τὸ τοῦ ἔρωτος διακαῶς καὶ τὴν ἀπ' ἀλλήλων διάζευξιν.

ARIST. Εἰ ὁ συζυγεὶς κατὰ πορνείαν διαζεύγνεται, κάλλιον· εἰ δὲ ἀδιασπάστως συνδέσκειται, συγχωρεῖσθω, δεχόμενος τὸ ἐπιτίμιον.

Ὁ γάμος ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνὸν καὶ τὸ τιμιόν, ἐν τῷ καθαρεύειν πορνείας. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ πορνεία οὐτε γάμος ἐστὶν οὐτε γάμου ἀρχή, ἀλλὰ ἀμαρτία, καὶ θελοῦ νόμου παράβασις. Ὡστε, ἐὰν κατὰ πορνείαν τις συμφθερῆται μετὰ γυναικὸς, ἀποστῆναι αὐτῆς, ἐὰν ἐστὶ δυνατὸν, κρᾶτιστόν ἐστιν· ἐὰν δὲ ἐκ παντὸς τρόπου ἀδιασπάστως ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους, καὶ βούλονται γαμικῆ συνοικεῖν ἕκτοτε διαθήσει, τὸ μὲν τῆς πορνείας δεχέσθωσαν ἐπιτίμιον· ἀφίσθωσαν δὲ οὕτως ἔχειν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται.

KANON KZ.

Περὶ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ κατὰ ἀγνοίαν ἀθέσμων γάμῳ περιπαρέντος ὡριστὰ δ' ἔχρῆν, καθέρας μὲν μετέχειν, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρκετὸν γὰρ τῷ τεούτῳ ἢ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἐτέρους τὴν τὰ οἰκία τημεῖν ὀφειλοντα

τραύματα ἀνακλόουθον. Εὐλογία γὰρ ἀγιασμοῦ μεταδόσις· ἐστίν. Ὁ δὲ τοῦτο μὴ ἔχων διὰ τὸ τῆς ἀγνοίας ποράπτωμα, πῶς ἐτέρῳ μεταδώσει; Μήτε τοίνυν δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογεῖτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ κατανεμέτω ἐτέρῳ, μήτε τι ἄλλο λειτουργεῖτω, ἀλλὰ ἀρνούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαίετω ἐτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ, συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀμάρτημα.

ΒΑΣ. Εἰς τρεῖς διαίρουται οἱ κεκυλωμένοι γάμοι, εἰς νεφάριον τὸν λεγόμενον παράνομον, ὡς ὅτε λάθῃ τις εἰς γάμον τὴν ἐπιτροπευθεῖσαν παρὰ τοῦτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἢ τὴν οὖσαν ὑπὸ τὴν πρακτορικὴν ἐξουσίαν τοῦτου ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· εἰς δαμνάτον, τὸν λεγόμενον κατάριτον, ὃς ἐστίν ὁ μετὰ μοναχῆς ἢ ἐτέρας ἀνατεθειμένης τῷ Θεῷ γάμος· καὶ εἰς τὴν Ἰρακεστον, τὸν καὶ ἀθέμιτον λεγόμενον, δηλονότι τὸν μετὰ συγγενικοῦ προσώπου κεκυλωμένου προδάντα. Τινὲς γοῦν ἱερεῖς ἐν ἀγνοίᾳ γάμον ἀθέμιτον συναλλάξαντες, καὶ διὰ τοῦτο διαζυγίοντες, καὶ καθαιρέσαι ὑποπεσόντες, ἠρώτησάν τις τὸν ἅγιον εἰ ὀφείλει ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς μετὰ τὴν καθαιρέσιν ἱερατικὸν τι ἐνεργεῖν. Ἐλεγον γὰρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἐν ἀγνοίᾳ ὠλισθησεν ὁ ἱερεὺς, οὐχ ὑποπείσεται καθαιρέσει· εἰ δὲ καθαιρέθῃ, τῶν μὲν ἐντὸς τοῦ βήματος ἐνεργειῶν κωλυθήσεται, τῶν δὲ ἐκτὸς οὐκ ἐμποδισθήσεται. Φησὶ τοίνυν ὁ ἅγιος ὀφείλειν τοῦτον καθαιρέσθαι, καὶ μετὰ τὴν καθαιρέσιν τιμῆς μὲν μόνῃς μετέχειν, ἥτοι συγκαθῆσθαι μετὰ των πρεσβυτέρων, τῶν δὲ λοιπῶν ἱερατικῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι, ἧγουν μὴτε εὐχὴν λέγειν δημοσίᾳ, τούτεστιν ἐν ἐκκλησίᾳ, μὴτε ἰδίᾳ, τούτεστιν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας· ἀλλὰ μὴδὲ τὰ ἕτερα μεταχειρίζεσθαι, καὶ ἐτέροις μεταδιδόναι αὐτῶν, μήτε ἄλλο τι ἱερατικὸν ἐνεργεῖν. Ἀρκεῖσθαι δὲ τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, τῇ φιλοτιμηθείσῃ αὐτῷ διὰ τὴν ἀγνοίαν. Εὐλογεῖν μέντοι ἐτέροις τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ· ἡ γὰρ εὐλογία μεταδόσις· ἀγιασμοῦ ἐστίν. Ὁ δὲ μὴ ἔχων ἀγιασμὸν, κἂν δι' ἀγνοίαν καθηρέθῃ, πῶς τοῦτου μεταδώσει ἐτέρῳ; Συγγνώμη δὲ δίδοται αὐτῷ, οὐ μόνον διὰ τοῦ συγκαθῆσθαι μετὰ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μὴ τιμωρεῖσθαι ἀλλοτρίως. Εἰ γὰρ ἐν εἰδήσει ἔσθαι εἰς γυναῖκα τὴν ἀφιερωθεῖσαν τῷ Θεῷ, ἢ τὴν συγγενῆ αὐτοῦ, καὶ ἀλλοτρίως, χρηματικῶς δηλονότι καὶ ἐγκληματικῶς, ἀν ἐκολάσθη, ἀτίνα οὐκ ἐπάγονται αὐτῷ διὰ τὴν ἀγνοίαν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν 15' τίτλον τοῦ κη' βιβλίου· μετὰ μέντοι τῷ ἀπαγορευῆσαι αὐτῷ πᾶσαν ἱερατικὴν ἐνεργεῖαν. φησὶν ὁ ἅγιος, προσκλαίετω ἐτέροις καὶ τῷ Κυρίῳ· τῷ μὲν Κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀπέναι ἀμαρτήματα, τοῖς δὲ ἐτέροις, ἵνα κἀκαίνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δύνωνται τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι τοῦτον τὸ ἕκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς· Ἐκ τῶν ἐρώτων κολαζομένων τῶν ἀθέσμων γάμων, καθαιρέθησεται καὶ ὁ ποιήσας παράνομον γάμον, ἧγουν καὶ ὁ τὴν ποτε παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, ἢ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, εἰς γάμον ἀγόμενος; Αὐτίς. Ἐπεὶ ὡς παράνομος καὶ ὁ τοιοῦτος γάμος διασπάται, ἕξ α. ἀγάχης μετὰ τὸ διαζυγίον καὶ οὗτος ὡς πορνεύσας

debet vulnere curare, non est consentaneum. Benedictio est sanctificationis communicatio; qui autem eam non habet propter ignorantiam lapsam, quomodo aliis communicabit? Nec ergo publice nec privatim benedicat, nec Christi corpus aliis impertiat, nec aliquod aliud sacrum ministerium obeat, sed quod præsideat contentus, aliis et Domino defleat, ut sibi ignorantiam peccatum condonetur.

BALS. Prohibitæ nuptiæ trifariam dividuntur: in nefarias, quæ præter leges dicuntur, ut si quis eam cujus tutelam gerit, vel ipse vel pater ipsius, uxorem ducat, vel eam quæ est in ejus, vel patris ejus tutelari potestate; in damnatas seu condemnatas, ut si fiat matrimonium cum monacha vel alia Deo dedicata: et in incestas, quæ hic etiam nefariæ dicuntur, ut si quis cum consanguinea sua in gradu prohibito contraxerit. Cum ergo quidam sacerdos nefarium per ignorantiam matrimonium contraxisset, et propterea solum esset, et ipse in depositionem incidisset, interrogavit quispiam sanctum, an is sacerdos debeat post depositionem sacerdotale quispian exercere. Dicebant enim nonnulli, quod quoniam sacerdos per ignorantiam lapsus esset, non subjicietur depositioni: sin autem fuerit depositus, ab actionibus quidem quæ sunt intra tribunal arcebitur, sed non ab actionibus quæ sunt extra tribunal. Dicit ergo sanctus, eum dehere deponi, et post depositionem eum quidem esse solius honoris participem, ut scilicet sedeat cum presbyteris, a reliquis autem sacerdotibus actionibus abstineat, ut scilicet neque orationem dicat publice seu in ecclesia, nec privatim, id est extra ecclesiam: sed neque sancta tractet, nec ipsa aliis communique, nec aliquid aliud sacerdotiale exerceat. Sit autem contentus sessionis honore, qui illi propter ignorantiam concessus est. Talem autem aliis benedicere non oportet. Benedictio enim est sanctificationis impertitio. Qui autem non habet sanctificationem, etiam si per ignorantiam depositus sit, quomodo eam aliis impertiet? Venia autem ei datur, non solum quod sedeat cum sacerdotibus, sed et quod non alio modo puniatur. Si enim sciens Deo consecratam feminam, vel suam cognatam, uxorem accepisset, alio etiam modo, pecuniaria scilicet et criminaliter puniatur, quæ quidem ei propter ignorantiam non infliguntur. Lege tit. 16, lib. xxviii. Postquam autem sanctus ei omni sacerdotali actione interdixisset, Defleat, inquit, aliis et Domino qui quidem ut qui potest peccata remittere; aliis, ut illi pro eo rogent Dominum condonare ei delictum nefario matrimonio commissum. Rogabit autem quispiam, cum tribus modis puniatur nefariæ nuptiæ, deponeturne quispiam, qui contra leges matrimonium contraxerit, utpote is qui eam, cujus ipse vel pater ejus tutor fuit, duxit in matrimonium? Solutio. Quoniam hoc matrimonium ut legibus contrarium dissolvitur, hic quoque post divortium, ut qui fornicatus sit, necessario

deponitur : et si quæ illi contra leges conjuncta est, fuit antea sub illius tutela, ne cathedra quidem digna censebitur, ut qui non possit ignorantiam præterere. Sin patris sub tutela fuit, etiam ignorantie prætextus ei opem ferat, et venia cathedraque juxta præsentem canonem dignus judicabitur. Lege vicosimum septimum caput primi tituli præsentis operis, et nonnum canonem synodi Neocæsariensis, et ea quæ in eo sunt, et vices. primam et vices. sextum can. syn. in Trullo. Sed quia videtur in his emergere repugnantis (alii enim canones dicunt eos, qui sunt depositi, **86** in locum hæciorum deturbari; alii vero ea solum quæ extra tribunal sunt exercere; alii solius esse cathedræ participes), distingue et dic : quod aliter puniuntur qui scientes peccant, et convicii deponuntur; aliter, qui scientes quidem peccant, sponte autem malo desistant; aliter, qui per ignorantiam peccarunt, et confessi sunt; et aliter, qui peccatum quidem ignorarunt, ab ipso autem non desisterunt, nisi condemnati. Nota autem et differentiam peccatorum et personarum, et dic episcoporum judicio aliquando quidem ignosci illis qui deponuntur; aliquando vero non ignosci, et sic contrarietatem quæ videtur inesse canonibus dissolvi.

ZONAR. Sacerdotem, qui per ignorantem in illegitimas incidit nuptias, cathedræ solius participem esse, a cæteris porro actionibus abstinere oportere, sanctus vir judicavit; hoc est una cum presbyteris assidere, et cum illis pariter in honore haberi, aliud vero nullum sacerdotale munus obire. Sufficit enim si da'ur, inquit, ipsi venia propter ignorantem, benedicere vero alteri hujusmodi hominem non oportet. Benedictio namque sanctitatis quædam communicatio est. Qui vero sanctitate caret, ob peccatum, quamvis per ignorantem admisit, quoniam modo eam alteri communicabit? Neque vero publice ipsi licet benedicere, in ecclesia videlicet, neque privatim, intra domesticos forto parietes, neque sancta munera aliis impertiri, neque demum sacerdotale quodpiam munus obire. Verum primi subsellii, inquit, honore contentus, defleat aliis et Domino. Domino quidem, quippe qui peccata potest dimittere: aliis vero, ut illi quoque pro ipso Dominam rogent, quo ipsi venia detur contractæ in nuptiis illicitis culpæ. Hæc autem, si modo ab inconcessis ejusmodi nuptiis abstinet. Nuptiæ vero illegitimæ accipiendæ sunt, vel si quis cum cognata matrimonium iniit, vel cum religiosa femina quæ habitum deposuerit, nesciente id qui eam in domum suam introduxit, et alia similia.

ARIST. Presbyter qui per ignorantiam in illicitum incidit conjugium, sola fruatur præsentia, functione privetur.

Si quis ante susceptum sacerdotium mulierem duxit, nesciens quod vidua fuit, aut insana, aut a scenicis, aut alia aliqua ex iis quæ sacratis prohibentur, deinde ad sacerdotii gradum provehatur, et

καθαριζήσεται· καὶ εἰ μὲν πρὸ αὐτοῦ ἐφθασεν ἐπιτροπευθῆναι ἢ παρανόμως συναφθεῖσα αὐτῷ, οὐδὲ καθέδρας ἀξιοθήσεται, ὡς μὴ δυνάμενο; προβαλέσθαι ἀγνοίαν· εἰ δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦτου, καὶ βοηθήσει αὐτῷ [σως λόγος ἀγνοίας; συγγνωσθήσεται, καὶ καθέδρας ἀξιοθήσεται κατὰ τὸν παρόντα κανόνα. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κς' κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸν θ' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸν κα' καὶ κς' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου. Ἐπι δὲ φαίνεται ἀναπίπτουσα ἐν ταῦτοις ἐναντιότης (οἱ μὲν γὰρ τῶν κανόνων τούτων λέγουσι τοὺς καθαιρούμενους εἰς τόπον ἐξωθεῖσθαι λαϊκῶν, οἱ δὲ ἐνεργεῖν αὐτοὺς τὰ ἐκτὸς τοῦ βῆματος καὶ μόνα, οἱ δὲ καθέδρας μόνης μετέχειν), διάσειξεν καὶ εἰπέ, ὅτι ἄλλως κοιλῶνται οἱ ἐν εἰδήσει ἀμαρτάνοντες καὶ μετὰ ἔλεγχον καθαιρούμενοι, ἄλλως οἱ ἐν εἰδήσει μὲν ἀμαρτάνοντες, ἐκοντὶ δὲ τοῦ κακοῦ ἀφιστάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἐν ἀγνοίᾳ ὄλισθησαντες καὶ ἐξομολογησάμενοι, καὶ ἄλλως οἱ ἀγνοήσαντες μὲν τὸ ἁμάρτημα, μὴ ἀφιστάμενοι ἐκ αὐτοῦ, ἀλλὰ καταδικαζόμενοι. Ἐχε δὲ καὶ διαφορὰν τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῶν προσώπων, καὶ λέγε κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν ποτὲ μὲν συγγνωμονεῖσθαι τοὺς καθαιρούμενους, ποτὲ δὲ μὴ συγγνωμονεῖσθαι, καὶ οὕτω τὴν δοκούσῃ ἐν τοῖς κανόσιν ἐναντιότητα διευλυτοῦσθαι.

ZONAR. Ἐπεὶ τὸν ἀθέσμων περιπαρὶντα γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ, καθέδρας μόνης μετέχειν ὁ ἄγιος ἐκρινε, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἤθουν συγκαθῆσθαι τοῖς πρεσβυτέροις, καὶ οὕτω συντιμᾶσθαι αὐτοῖς, ἄλλο δὲ τι ἱερατικὸν μὴ ποιεῖν. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ, φησὶν, ὅτι συγγνωμονεῖται διὰ τὴν ἀγνοίαν· εὐλογεῖν δὲ ἕτερον τὸν τοιοῦτον οὐ δεῖ. Ἡ γὰρ εὐλογία μετὰδοσις ἀγιασμοῦ ἐστιν. Ὁ δὲ μὴ ἔχων ἀγιασμὸν διὰ τὸ ἁμάρτημα, καὶ κατὰ ἀγνοίαν ἦν, πῶς τοῦτο μεταδώσει ἐτέρῳ; καὶ οὐδὲ δημοσίᾳ ἐξέσται αὐτῷ εὐλογεῖν, ἐν ἐκκλησίᾳ δηλαδὴ, οὐδὲ ἰδίᾳ, ἐν οἰκίᾳ τυχόν, οὕτε τῶν ἁγίων δούρων ἐτέροις μεταδιδόσθαι, οὕτε τι ἄλλο ποιεῖν ἱερατικόν. Ἀλλὰ ἀρκοῦμενος, φησὶ, τῇ τιμῇ τῆς προεδρίας, προσκλαίτω ἐτέροις τε καὶ τῷ Κυρίῳ· τῷ μὲν Κυρίῳ, ὡς δυναμένῳ ἀφιέναι ἀμαρτίας, ἐτέροις δὲ, ἵνα κἀκεῖνοι ὑπὲρ αὐτοῦ δέωνται τοῦ Κυρίου συγγνωρθῆναι αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀθέσμου γάμου ἀνόμημα. Ταῦτα δὲ, εἰ τοῦ τοιοῦτου ἀποσταίῃ γάμου. Ἀθίσμων δὲ γάμον νοητέον ἢ τὴν μετὰ συγγνωμῶν κοινωνίαν, ἢ τὴν μετὰ μοναστηρίας ἀρνησασμένης τὸ σχῆμα, μὴ εἰδότες τοῦτο τοῦ ταύτης εἰσοικισαμένου, καὶ ἕτερα ὅμοια.

ARIST. Ἀθέσμων περιπαρὶς γάμῳ ἐν ἀγνοίᾳ πρεσβύτερος μόνης ἀπολαύτω τῆς προεδρίας, τῆς ἐνεργείας στερούμενος.

Ἐάν τις πρὸ τῆς ἱερωσύνης γυναῖκα ἔλαβεν, ἀγνοῶν ὅτι χήρα ἐστίν, ἢ μαινάς, ἢ τῶν ἐπὶ σκηναῖς, ἢ ἄλλη τις τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς ἱερωμένοις· εἴτα εἰς ἱερωσύνης προέβη βέθμον, καὶ ἐπιγνωσθῆ

τὸ τοῦ γάμου δεσμον· τῆς μὲν τιμῆς μόνης καὶ προεδρία· τῶν ἱερέων μεθέξει, τῆς δὲ λειτουργίας παντάπασι κωλυθήσεται· ἀρκετὸν γὰρ αὐτῷ ἡ συγγνώμη διὰ τὴν ἀγνοίαν· τὸ δὲ καὶ ἑτέρους εὐλογεῖν τὸν ὀφειλοντα τῶν οἰκείων τραυμάτων τιθεσθαι πρόνοιαν ἀνακόλουθον. Εὐλογία γὰρ μετάδοσις ἐστὶν ἀγιασμοῦ. Ὅ δὲ τοῦτον μὴ ἔχων διὰ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας παράπτωμα πῶς ἑτέροις μεταδώσει;

CANON KH.

Κἀκεῖνός γε μὴν γελοῖόν μοι κατεφάνη, τὸ εὐχασθαι τινα ὑέλων ἀπέχεσθαι κρεῶν. Ὅστε καταξίωσον διδάσκειν αὐτούς, τῶν ἀπαιδευτῶν προσευχῶν καὶ ἐπαγγελιῶν ἀπέχεσθαι, τὴν μὲντοι χρῆσιν ἀδιάφορον εἶναι συγχώρησον. Οὐδὲν γὰρ κτίσμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Ὅστε ἡ εὐχὴ καταγλαστος, οὐχ ἡ ἀποχὴ ἀνάγκαια.

CANON KΘ.

Ἄρχοντας μὲντοι ὁμνύειν ἐπὶ τῷ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους καὶ πάνυ θεραπεύεσθαι προσήκει. Θεραπεία δὲ τούτων διττὴ. Μία μὲν, μὴ ὁμνύειν αὐτούς διδάσκεισθαι προχείρως, ἑτέρα δὲ, μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πονηραῖς κρίσεσιν. Ὅστε ὄρκω προληφθεὶς τις εἰ κακοποιῖται ἑτέρου, τὴν μὲν ἐπὶ τῇ προπετείᾳ τοῦ ὄρκου μετάνοιαν ἐπιδεικνύσθω, μὴ μὲντοι προσχῆματι εὐλαβείας τὴν πονηρίαν ἑαυτοῦ βεβαιούτω· οὐδὲ γὰρ Ἡρώδῃ συνήνεγκεν εὐορκῆσαντι, ὅς, ἵνα μὴ ἐπιωρκῆσῃ δῆθεν, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἀπαξ μὲν ὁ ὄρκος ἀπηγόρευται· πολλῶν δὲ που εἰκὸς τὸν ἐπὶ κακῷ γινόμενον κατακρίνεσθαι. Ὅστε μεταφρονεῖν χρὴ τὸν ὁμνύοντα, οὐχὶ σπουδάζειν βεβαιούω αὐτοῦ τὸ ἀνόσιον· ἐξέτασον γὰρ πλατύτερον τὴν ἀτοπίαν. Εἴ τις ὁμόσειεν ἐξορούξειν τοὺς ὀφθαλμούς τοῦ ἀδελφοῦ, εἰ καλὸν τὸ τοιοῦτον εἰς ἔργον αὐτῷ; Εἴ τις φονεύσειεν, εἴ τις δλω; δι' ὄρκου ἐντολὴν τινα παραθήσεσθαι; Ὁμοσα γὰρ καὶ ἔστησα οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν, ἀλλὰ τοῦ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης. Ὅσπερ δὲ τὴν ἐντολὴν ἀμεταθέτοις κρίμασι προσήκει βεβαιούσθαι, οὕτω τὴν ἀμαρτίαν παντοίως καθῆκει ἀκυροῦσθαι καὶ ἀφανίζεσθαι.

ΒΑΣ. Οἱ παρόντες δύο κανόνες παρακλεύονται ἀθετεῖσθαι τοὺς γενομένους ὄρκους παρὰ τικῶν χάριν τοῦ γενέσθαι κακόν τι, ἢ καὶ γέλωτος ἄξιον· φασὶ γὰρ τὸν εὐξάμενον ἦτοι ὁμόσαντα μὴ φαγεῖν κρέας χοίρειον, ἢ κακοποιῆσαι τοὺς ὑπ' αὐτὸν διδάσκεισθαι τῶν ἀλογίστων τοιούτων καὶ ἀπαιδευτῶν ὄρκων ἀπέχεσθαι, καὶ ὅτι καθάπαξ τὸ ὁμνύειν ἀπηγορευμένον ἐστίν· ἐπιχωρεῖσθαι δὲ τὸ χοίρειον κρέας ἐσθίειν, καὶ παραβαίνειν τὸν ὄρκον, καὶ μὴ ποιεῖν τὸ κακὸν προφάσει τοῦ μὴ ἐπιωρκῆσαι. Ἐχρίσατο δὲ καὶ παραδείγματι τῷ Ἡρώδῃ τῷ ὁμόσαντι φονεῦσαι τὸν Βαπτιστῆν, καὶ διὰ τὸ μὴ ἐπιωρκῆσαι ποιήσαντι φόνον. Ἐδει γὰρ, φησὶν, αὐτὸν μεταφρονῆσαι, ἦγουν μεταγῶναι καὶ καταφρονῆσαι τοῦ ἀδίκου ὄρκου, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πρᾶξιως βεβαιώσαι τὸ ἀνόσιον. Ἀνάγνωθι τὸ ἐπ' κεφ.

PATROL. GR. CXXXVIII.

A agnoscit illegitimum conjugium. Sollus quidem honoris et præsidentiae sacerdotum particeps erit, a ministerio autem obeundo omnimodo prohibebitur. Nam venia ob ignorantiam ei sufficiens est. Sed ut is quem suorum vulnerum curam oportet gerere, et aliis benedical, non est consentaneum. Benedictio enim sanctificationis est communicatio. Qui eam autem non habet ob ignorantiae lapsum, quomodo aliis communicabit?

CANON XXVIII.

Illud quidem mihi visum est ridiculum, vovere aliquem a carnibus suillis abstinere. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis et promissis abstineant, usum quidem esse indifferentem permittite. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, si cum gratiarum actione accipiatur. Quare votum est ridiculum, non abstinencia necessaria.

CANON XXIX.

Quod principes quidem jurent, se subjectis malefacturos, magna medicina opus habet. Medela autem eorum est duplex: una quidem, ut ipsi doceantur non facile jurare; altera autem, ne in malis judiciis persistant. Quare qui se alteri malefacturum jurare anticipavit, quod ad jurandum nimium facilis fuerit, se poenitere ostendat: **87** non autem pietatis praetextu suam improbitatem confirmet. Neque enim Herodi jurare profuit, qui, ne pejeraret, prophetam occidit. Jusjurandum enim omnino est prohibitum: multo autem magis consentaneum est illud esse condemnatum, quod propter malum juratum est. Quare eum qui juravit, poenitere, non impietatem ejus confirmare studere oportet. Ejus enim absurditatem fusius exquirere. Si quis se fratris oculos effossurum juraverit, eine honestum est hoc ad effectum deducere? Si quis se interfecturum, si quis omnino juraverit mandatum aliquod transgressurum? Juravi enim et statui non peccatum, sed servare judicia justitiae tuae. Quemadmodum autem mandatum est immutabilibus judiciis confirmandum, ita peccatum omnino infirmare et delere oportet.

BALS. Praesentes duo canones jubent infirmari juramenta a quibusdam facta, ut mali aliquid fiat, vel etiam quidpiam ridiculum. Dicit enim eum qui vovit vel juravit se carnem suillam non comesurum, vel sibi subjectis malefacturum docendum esse a stultis hujusmodi et ineptis sacramentis abstinere, et quod jurare omnino est prohibitum; licet vero carnem suillam comedere, et juramentum transgredi, et malum non facere sub praetextu ne pejeretur. Usus est autem exemplo quoque Herodis, qui juraverit se Baptistam interfecturum, et ne pejeraret caedem commisit. Oportebat enim, inquit, ipsum resipiscere, seu revocare et contemnere injustum jusjurandum, sed non per actionem impietatem confirmare. Lege cap. 18, tit. 13, praesentis operis, et quae in eo sunt. Cuni autem can. 10 sancti

Basilii, 74 et 82 perjuros puniant, alii autem cano- A nes, qui in dicto capite 18 continentur, decernunt eos non esse puniendos qui pejerarunt, quemadmodum canones ante positi jubent: dixerit quis, canones esse inter se contrarios: sed mihi non videtur, sed quando legitimum jusjurandum quispiam sine ulla necessitate infirmaverit, vel falso juraverit, magis puniatur. Quando autem hoc vi fecerit, levius puniatur, secundum canonem 82 præsentis sancti Patris. Sin autem non est legitimum, sed ut absurdum quid fieret, vel ne boni quid fieret, processit, vel etiam juravit quispiam se facturum aliquid, quod non debet in jusjurandum deduci, tunc impune potest irritum haberi. Audiens porro sanctum dicentem debere eos quoque doceri, ne sint ad jusjurandum faciles, et quod jurare omnino est prohibitum, dico quod et si ii, qui hujusmodi juramenti sese obstringere, sine periculo pejerant, non erunt tamen prorsus impuniti, sed molice pro episcopi arbitratu punientur. Quia autem ex eo, quod decernant canones puniendos perjuros, apparet eos non puniti, qui juramenta non transgrediuntur, et ex eo etiam ostenditur legitima juramenta permitti, ne dixeris hæc esse aliquantulum definita adversus evangelicum præceptum, quod dicit: *Non esse omnino jurandum, neque in caelo, neque in terra, quia caelum Dei thronus est, terra autem est pedum ejus scabellum; esse autem nobis, neque, et, non non*¹. Hoc enim est eorum qui sunt valde perfecti, illud autem secundum et non rejiciendum cum sit legitimum: cujusmodi est et illud; *Vende omnia que habes, et da pauperibus, et sequere me*². Si enim omnes hoc coguntur facere, quis ea emet? Alioqui si omne jusjurandum prohiberetur, ne Prophetam quidem dixisset; *Juravi, et statui servare mandata tua*³: nec qui leges composuerant orthodoxi imperatores leges elidissent, quem permitterent jusjurandum. Quare non omne jusjurandum est prohibitum, tam legitimum quam illegitimum, sed solum quod est illegitimum et ineptum. Cum autem quidam nobilis tertio die hebdomadæ dixisset potenti et sancto nostro Imperatori, se non debere carnem comedere, quamvis festum esset Nativitatis Christi et Dei nostri, **SS** quod jurasset tertius ferias omnium anni hebdomadam a carnibus abstinere in honorem venerabilis Præcursoris; statuit a Deo coronatus noster Imperator scandaliter interrogari, an sit canonicum hoc jusjurandum servari, et Dominicum festum, quod est paschale, incelebratum dimittere. Et facta interrogatione sanctissimus ille patriarcha dominus Lucas cum synodo quæ aderat, cum dixisset bonum esse omni tempore jejunare, subjunxit non oportere hoc jusjurandum Domino et Deo nostro præferre. Si enim apostolici canones puniunt eum, qui in quovis Sabbato, vel die Dominico genu flectit vel jejuat, multo magis puniatur qui in paschali Christi festo jejunat, ne jusjurandum

τοῦ ἰγ' τιτλοῦ τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ. Τοῦ δὲ ε' κανόνος τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ξδ', καὶ τοῦ πβ' κολιζόντων τοὺς ἐπιόρκους, ἐτέρων δὲ κανόνων περιεχομένων τῷ διαληφθέντι ἰη' κεφ. διοριζομένων τοὺς ἐπιορκήσαντας μὴ τιμωρεῖσθαι, καθὼς τοῦτο καὶ οἱ προκείμενοι κανόνες παρακλύονται· εἶπη τις ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς κανόνας. Ἔμοι δὲ οὐ δοκεῖ, ἀλλ' ὅταν μὲν ἀθετήσῃ τις ἔννομον ὄρκον χωρὶς ἀνάγκης τινός, ἢ ψευδῶς ἕμωσῃ, τιμωρηθήσεται πλέον. Ὅταν δὲ κατὰ βίαν ποιήσῃ τοῦτο, κορυφώτερον κολασθήσεται κατὰ τὸν πβ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατρὸς. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἔννομος ὁ ὄρκος, ἀλλὰ διὰ τὸ γενέσθαι τι ἀποπνυριδίη, ἢ μὴ γενέσθαι ἀγαθὸν τι, ἢ ἕμωσέ τις πᾶρα μὴ ὄν ἀξιὸν εἰς ὄρκον καταλέγεσθαι, τότε ἡ ἐθέτησις τοῦτου ἀκόλαστός ἐστι. Πλὴν ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος ὀφείλειν καὶ τοὺς τοιοῦτους ἀναδιδάσκεισθαι μὴ εἶναι προχείρους εἰς τὸ ὀμνῆσαι, καὶ ἐτι καθάπαξ τὸ ὀμνῆσαι ἀπαγορεύεται, λέγω ἦτι καὶ οἱ τοὺς τοιοῦτους ὄρκους ποιοῦντες, κἂν ἀκινδύνως ἐπιορκῶσιν, ἀλλὰ παντελῶς οὐκ ἔσονται ἀτιμώρητοι· μετρίως δὲ κατὰ τὸ δοκῶν τῷ ἐπισκόπῳ ἐπιτιμῶσονται. Ἐπει δὲ ἐκ τοῦ διοριζέσθαι τοὺς κανόνας κολάζεσθαι τοὺς ἐπιόρκους, ἀναφαίνεται μὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ παραβαίνοντας αὐτούς, κἀντεῦθεν συναναδείκνυται καὶ τὸ ἐπιτρέπεσθαι τὴν τῶν ἐννόμων ὄρκων τελεσιουργίαν· μὴ εἶπη ταῦτα διορισθῆναι ὑπεναντίως τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, τῇ λεγουσῇ· *Μὴ ὀμνῆσαι ἡμᾶς, μήτε ἐν οὐρανῷ, μήτε ἐν τῇ γῆ, ὅτι ὁ σέβανός θεός ἐστι τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ*· εἶναι δὲ ἡμῖν τὸ ναὶ ναὶ, καὶ τὸ οὐ οὐ. Τοῦτο μὲν γὰρ ἐστὶ τῶν ἁγαν τελείων, ἐκεῖνο δὲ δεύτερον καὶ οὐκ ἀπόβλητον, ὡς ἔννομον· οἶόν ἐστι καὶ τὸ· *Πώλησον σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἀκολουθεῖ μοι*. Εἰ γὰρ πίντες ἀναγκάζονται τοῦτο ποιῆσαι, ποῖος ἀγοράσει αὐτά; Ἄλλως τε εἰ ἅπας ὄρκος ἐκλύετο, οὐδὲ ὁ Προφήτης εἶπεν ἂν· *Ὁμοσα καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου*· οὐδὲ οἱ τοὺς νόμους συντέμμενοι ἐρῶδοξοὶ βασιλεῖς, ἂν ἐξέθεον νόμους ἐπιτρέποντας ὄρκων τελεσιουργίας. Ὅστε οὐχὶ πᾶς ὄρκος ἔννομος τε καὶ παράνομος κεκωλυμένος ἐστίν, ἀλλ' ὁ παράνομος καὶ ἀπαίδευτος. Τινὸς δὲ εὐγενοῦς ἐν ἡμέρᾳ τρίτῃ μιᾶς ἑβδομάδος εἰπόντος πρὸς τὸν κραταῖον καὶ ἄγιον ἡμῶν βασιλεῖα μὴ ὀφείλειν κρεωφαγῆσαι, τελομένης καὶ θαύτα τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, διὰ τὸ ἐπομόσασθαι νηστεύειν τὸς τρίτας ἡμέρας τῶν ὄλων ἑβδομάδων τοῦ χρόνου εἰς τιμὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὤριεν ὁ θεοσεφής ἡμῶν αὐτοκράτωρ συνοδικῶς ἐρωτηθῆναι, εἰ κανονικόν ἐστι τὸν ὄρκον τοῦτον φυλαχθῆναι, καὶ τὴν ἑορτὴν Πασχάλιον οἶσαν δεσποτικὴν ἀπανηγύριστον ἐαθῆναι. Καὶ γινομένης τῆς ἐρωτήσεως ὁ ἁγιώτατος ἐκεῖνος πατριάρχης κύριος Λουκάς μετὰ τῆς παρατυχοῦσης συνόδου εἰπὼν ἀγαθὸν εἶναι καὶ τὸ νηστεύειν ἐν παντὶ καιρῷ, ἐπήγαγεν ὡς οὐ

¹ Matth. v, 34, 39. ² Marc. x, 21. ³ Psal. cxviii, 103.

χρή τῶν τοιοῦτων προτιμηθῆναι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Εἰ γὰρ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες κολάζουσι τὸν ἐν τῷ τυχόντι Σαββάτῳ, ἢ Κυριακῇ γονυκλινούντα ἢ νηστεύοντα, πολλῶ πλέον κολασθήσεται ὁ νηστεύων κατὰ τὴν Πασχάλιον τοῦ Χριστοῦ ἑορτὴν διὰ τὸ μὴ παροραθῆναι τὸν αὐθαίρετον ὄρκον αὐτοῦ. Καὶ ἐξεχώρησε τὴν εὐγενεὶ κυρίῳ φαγεῖν. Ὁ αὐτὸς δὲ πατριάρχης καὶ τὸν Τζήτην τὸν εὐνοῦχον ὁμόσαντα εἰς προσκύνησιν ἀπελθεῖν τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἁγίων τόπων, καὶ μὴ ἀπελθόντα, ὡς μεταμεληθέντα, συνοδικῶς ἐκ τῆς ἐπιτοκίας ἀπέλυσε, διὰ μετρίου ἐπιτιμίου θεραπείας αὐτόν. Ἀπὸ μέντοι τῶν βημάτων τοῦ κανόνος οὕτως ἐχόντων, Οὐδὲν γὰρ κρίσιμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον, μὴ εἴπῃς ὡς ἐνεδόθη πάντα τὰ κτήνη ἐσθίειν ἡμᾶς· ἀλλὰ λέγε περὶ ἐκείνων διαλέγεσθαι τὸν κανόνα τῶν ἐσθιομένων παρὰ ὁρθοδόξων ἀπὸ συνηθείας καὶ παραδόσεως ἐκκλησιαστικῆς.

ZONAR. Ἡξαστό τις μὴ φαγεῖν χοίρεια κρέα. **B** Ἐξασθαι γὰρ τὸ ἐπαγγελιασθαὶ καὶ ὑποσχέσθαι ἐστίν· ὡς τὸ, *Ἐδξασθε καὶ ἀπόδοτε*. Ἡρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ ἔξαστι παραβῆναι τὴν τοιαύτην εὐχὴν τὸν ταύτην ἐδέξαντο καὶ ἀπεκρίθη γέλωτος ἄξιον αὐτῶ δοκεῖν τὸ πρᾶγμα. Ὡστε, φησί, χρῆσθαι μὲν ἦτοι ἐσθίειν τὰ βεια κρέα, ἐπίτρεψον τῷ εὐξάμενῳ τὴν αὐτῶν ἀποχὴν. Δίδαξον δὲ ἀπέχεσθαι τῶν ἀπαιδεύτων προσευχῶν, ἦτοι τῶν ἀλογίστων ἐπαγγελιῶν, καὶ μὴ προχείρους εἶναι εἰς τοιαύτας εὐχάς. Οὐδὲν γὰρ κρίσιμα Θεοῦ ἀπόβλητον μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον. Καὶ ἐπεὶ, φησί, τοῦτο οὕτως ἔχει, ἢ εὐχὴ καταγέλαστος. Τοιαύτης δὲ τῆς εὐχῆς οὐσης, οὐκ ἀναγκαῖα ἢ τῶν ὑέτων κρεῶν ἀποχὴ.

ΑΡΙΣΤ. Καν. κη'. Ὁ κρεῶν ἀποχὴν ὑέτων ἐπευξάμενος γελοῖος· οὐ δικτίος δὲ, εἰ μεταλήψοιτο.

Ἡξαστό τις ἀπέχεσθαι χοιρείων κρεῶν. Γελοῖος οὗτος, ὡς ἀπαιδεύτα προσευχόμενος καὶ ἐπαγγελλόμενος. Οὐδὲν γὰρ κρίσιμα Θεοῦ ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας μεταλαμβάνομενον. Δεῖ γοῦν συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὴν μετάληψιν τῶν κρεῶν, ὧν ἀπέχειν ἐπηύξατο, διδαχθῆναι δὲ μὴ ἀπαιδεύτους πρὸς Θεὸν ἐπαγγελίας ποιέσθαι.

ZONAR. Ἐὰν ἄρχων, φησὶν, ὁμόσῃ κακῶσαι τοὺς ὑποχείρα, δεῖ τὸν τοιοῦτον πρῶτον μὲν διδάσκεισθαι μὴ ἔτοιμον εἶναι πρὸς ὄρκους· εἰ δὲ ἀπροσέκτως ὁμόσει, μὴ φυλάξαι τὸν ὄρκον ἐπὶ κακοποιῶν ἐτέρων, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι διὰ τὴν προπέταιαν τοῦ ὄρκου. Μὴ σχηματίζεσθαι δὲ καὶ ὑποκρίνεσθαι ὅτι εὐλαβεῖται τὸν ὄρκον, ἀντι τοῦ, δειλίᾳ καὶ φοβέεται τὴν ἐπιτοκίαν καὶ βεβαίου τὴν ἐκείνου κακίαν, ἢ γοῦν δι' ἀπηνειαν κολάζειν ἄλλους, ἵνα μὴ δοκῇ παραβῆναι τὸν ὄρκον. Καὶ ἐπὶ τοῦτοις ἀγει πρὸς παράδειγμα τὸν τετράρχην Ἡρώδη λέγων ὅτι συνέφερε τῷ Ἡρώδῃ μὴ εὐορκῆσαι, ἀντι τοῦ μὴ εὐ διατεθῆναι πρὸς τὸν ὄρκον καὶ φυλάξαι αὐτόν, καὶ φονεῦσαι τὸν Βαπτιστήν. Καὶ πᾶς μὲν, φησὶν, ὄρκος καθάπαξ, ἢ γοῦν ἀπαραιτήτως τελείως

A a se voluntarie susceptum contemnatur. Et nobili domino carnibus vesci permisit. Idem autem patriarcha Tzitam quo eunuchum ad sanctorum Hierosolymis locorum adorationem ire se juramento obstrictum et non profectum, ut qui poenitentia ductus esset, synodaliter a perjurio absolvit, mediocri poena imposita ac medicinam exhibens. Ex verbis autem canonis, quæ ita se habent: Nulla enim Dei creatura est rejicienda si cum gratiarum actione accipiatur, ne dixeris nobis esse permissum omnibus bestiis vesci; sed dic canonem de illis disserere, quæ ab orthodoxis eduntur ex consuetudine et ecclesiastica traditione.

ZONAR. In can. 98. Vovit quispiam se suillas carnes non esurum. Est namque vivere idem quod promittere et polliceri, juxta illud: *Vovete et reddite*. Rogatus est igitur hic sanctus vir, utrum ei, qui hoc se voto obstrinxit, illud transillire fas foret. Responditque ridiculum sibi negotium videri. Proinde, inquit, uti quidem suillis, hoc est, comedere suillas carnes permittas eum, qui hujusmodi vovit abstinentiam. Doceas porro, ut se ab ineptis ejusmodi votis, hoc est, imprudentibus promissis contineant, neque ad ejusmodi vota sint faciles. Nulla enim creatura Dei est rejicienda, sed cum gratiarum actione accipiatur. Quod cum sc, ait, ita habeat, est propterea ridiculum votum. Cum vero hujusmodi sit votum, non est necessaria ab ejusmodi suillis caribus abstinentia.

ΑΡΙΣΤ. Can. 28. Qui a suillis carnibus abstinentiam vovit, ridiculus; neque vero suscipiendus est nisi iis utatur.

Vovebat quidam a carnibus porcinis abstinere: ridiculus est ille ut inepta vovens et promittens. Nulla enim Dei creatura est rejicienda, sed cum gratiarum actione sumenda. Oportet itaque ut ei permittatur de carnibus participare a quibus abstinere vovit, edoceatur autem ne ineptas Deo professiones faciat.

ZONAR. In can. 29. Si princeps, inquit, juret se malo affecturum subditos, ejusmodi primum quidem edoceri oportet, ne sit facilis ad jurandum. Si vero temere juret, ne jusjurandum servet in aliorum perniciem conceptum, sed poenitentiam ostendat ob præcipitem jurisjurandi licentiam. Cæterum nequaquam se jusjurandum revereri prætextat aut fingat, hoc est, perjurium esse metuere ac formidare: nec suam confirmet improbitaltem per sævitiam videlicet in aliis puniendis, ne jusjurandum violasse existimetur. Tum ad hæc exemplum Herodis tetrarchæ profert, dicens utile futurum fuisse Herodi si non bene jurasset, hoc est, si non bene erga jusjurandum fuisset affectus, ipsumque servando Baptistam interfecisset. Ac omni quidem ju-

¹ Psal. LXXV, 12.

risjurandi genus omnino, hoc est, sive ullo tergiversatione perfecte velitum est, multo vero magis consequitur illud velitum esse ac damnatum quod ob malum perpetrandum emittitur. Proinde qui ejusmodi se jurejurando obstrinxit diversa inire consilia, hoc est, sententiam mutare et contraria sentire, sive pœnitere oportet. Juravit siquidem aliquis se quempiam interfectorum, diversa igitur inire consilia, hoc est, aliud sentire ac pœnitere, ne scilicet interliciat; non autem impietatem rebus ipsis confirmare oportet. Si quis enim, inquit, **89** fratri se oculos effossurum juravit, examinandum est, utrum sit melius, jusjurandum contemnere, an malum perficere. Ac si quis se mandatum aliquod violaturum juravit, melius fuerit jusjurandum, quam mandatum violare. Juravi siquidem, inquit David,

ARI-ST. Can. 29. Si simpliciter jurare sit interdictum, multo magis ad malum perpetrandum, adeo ut non solum opus prohibebis, verum et ipsum quod eructant, juramentum. Hujus autem medela in duplici consistit admonitione; non jurare, et quod speciem refert juramenti reprimere. Quod autem juratum est perpetrare, absurdum est.

Magistratus subjectis malefaciendi prætextum ne inveniant juramentum. Quid enim, juravit quispiam eos qui sub ipsius sint potestate morbo afficere, et sub pietatis habitu impietatem suam confirmare vellet? Duplicem itaque medelam tali adhibeas, uno quidem modo eum edoceas non facile jurare, alio autem in malis juramentis non persistere. Neque enim Herodi jurare profuit; nam ne pejuraret, prophetam occidit. Illiusmodi enim jusjurandum debet quispiam inviolatum servare, quod ad justitiæ divinæ judicio observanda juravit. Isud autem, quod in peccatum fertur et alicujus damnum omni modo infirmare et delere oportet.

CANON XXX.

De his qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam protulimus, ut ipsi et qui cum eis rapiunt, tribus annis sint extra orationes. Quod autem violenter non sit, nulli est pœnæ obnoxium, quando nec stuprum nec furtum rem præcesserit: est autem vidua sui juris, et in ejus est potestate sequi. Quare non est nobis figurarum ac prætextuum ulla cura gerenda.

BALS. In can. 67 apostolico, in Chalced. 27, in synodi in Trullo 92, et in presentis sancti 22, multa scripsimus de iis qui rapiunt mulieres, et de iis qui illis consentiunt. Et lege ea, et cap. 30, tituli 9 presentis operis: præsens autem canon decernit raptores et qui illis consentiunt, esse triennio extra orationes, stare scilicet cum iis qui audiunt oportere. Sin autem, inquit, mulier ipsam sua sponte tradiderit, cum nec stuprum, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus præcessisset, nulli est crimini obnoxius qui eam

A ἀπηγόρευται· πλέον δὲ ἐνδέχεται ἀπιγορευομένον εἶναι καὶ κατακριμένον τὸν ἐπὶ κακῷ ὀμνυόμενον. Ὡστε τὸν τοιοῦτον ὄρκον ὁμόσαντα μεταφρονεῖν δεῖ, ἀντὶ τοῦ, μεταβουλεύεσθαι καὶ τάναντία φρονεῖν, ἢ μετανοεῖν. Ὁμοσε γὰρ τις ἀποκτεῖναι· δεῖ οὖν μεταφρονῆσαι, ἧγουν ἕτερα φρονῆσαι καὶ μεταγνώ- ναι, δηλαδὴ μὴ φονεῦσαι· ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιῶσαι δεῖ τὸ ἀνόσιον. Εἰ γὰρ τις, φησὶν, ὤμο- σεν ἐξορύξαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξα- στέον τί ἔρα βέλτιον, παριδεῖν τὸν ὄρκον ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν. Καὶ εἰ ὤμοσέ τις ἐντολὴν παρα- θῆναι, ἐστὶ κρείσσον, παραθῆναι τὸν ὄρκον, ἢ τὴν ἐν- τολὴν. Ὁμοσα, γὰρ, φησὶν Δαβὶδ, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐχὶ τὴν ἀμαρτίαν.

et statim custodire judicia justitiæ tuæ, non autem

B **ΑΡΙΣΤ.** Καν. κθ'. Εἰ ἀπηγόρευται τὸ ὀμνυεῖν, τὸ ἐπὶ τῷ κακῷσαι μᾶλλον· ὥστε μὴ μόνον τὸ ἔργον κωλύσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐν ἀπερεύγεται ὄρκον. Θεραπεία δὲ τούτου διττὴ νοουεῖται· τοῦ μὴ ὀμνυεῖν, καὶ κώλυσις τοῦ προσχῆματι ὄρκου. Πράττειν τὸ ὁμοθὲν ἄτοπον.

Ἡ ἢ πρόφασιν τοῦ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους εὐ- ρισκίτωσαν τὸν ὄρκον οἱ ἀρχοντες. Τί γὰρ, ὤμοσέ τις κακῶσαι τινα τῶν ὑπὸ χεῖρα, καὶ προσχῆματι εὐ- λαθείας τὴν πονηρίαν αὐτοῦ βούλεται βεβαιῶσαι; Θεράπευσον γοῦν τὸν τοιοῦτον διττῶς· καθ' ἓνα μὲν τρέπον δίδαξον αὐτὸν μὴ ὀμνυεῖν προχέριω· καθ' ἕτερον δὲ μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πρὸς τὸ κακὸν εὐο- χίαις· ὅτι μηδὲ Ἡρώδη συνέφερε εὐοχῆσαντι· **C** διὰ γὰρ τὸ μὴ ἐπινοχῆσαι, φονεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἐκείνον γὰρ τις τὸν ὄρκον ὀφείλει ἀμε- τάτρεπτον φυλάττειν, ἐν ὤμοσεν ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης· τὸν δὲ ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ προδόντα, καὶ κακῶσαι τινὸς παντοίως ἀκυροῦσθαι προσήκει, καὶ ἀφανίζεσθαι.

KANON Λ'.

D Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανὼνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἰδίαν δὲ γνώμην ἐποιήσαμεθα, τρία ἔτη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας· αὐτοὶ; ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμε- νον ἀνεύθυνόν ἐστι, ὅταν μὴ φθορὰ ἦ, μηδὲ κλοπὴ ἡγουμένη τοῦ πράγματος· αὐτεξουσία δὲ ἡ χῆρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολοθησαί. Ὡστε τῶν σχημά- των ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

BAAΣ. Εἰς τὸν ἐξ' ἀποστολικῶν κανόνων, εἰς τὸν κζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι, εἰς τὸν λβ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, καὶ εἰς τὸν κβ' τοῦ παρόντος ἀγίου, διά- φορα ἐγράψαμεν περὶ τῶν ἀρπαζόντων γυναι- κάς, καὶ περὶ τῶν συναιρομένων αὐτοῖς. Καὶ ἀνάγκηθι ταῦτα, καὶ τὸ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν διορί- ζεται ἐπὶ τριετίαν τοὺς ἀρπαγὰς καὶ τοὺς συναιρο- μένους αὐτοῖς γίνεσθαι ἔξω τῶν εὐχῶν, ἧγουν ἴστα- σθαι μετὰ τῶν ἀκρωμένων. Εἰ δὲ ἐκνούσα γυνή, φησί, ἐπιδῶ ἑαυτὴν μὴ προσηγησμένη;

φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἤγουν λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβών. Ὡσαύτως ἀνεύθυνός ἐστι καὶ ὁ χήραν αὐτεξουσίαν τοιοῦτοτρόπως ἀναλαβόμενος. Τὸ δὲ τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐὰν γυνή, φησὶν, ἰσως αἰδουμένη ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἐραστῇ ἢ τῷ ἐρωμένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσαστο ἀρπαγῆναι, πρὸς ἀλθειαν ἐκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησαν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤγουν τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν νῦ κανόνα, συντρέχοντα τῇ τοιαύτῃ ἐρμηνείᾳ. Τὸ μέντοι ἀνεύθυνον εἶναι τὸν ἀρπάσαντα γυναῖκα κατὰ θέλησιν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ ἐπιτεμηθῆναι τοῦτον ἐκλαβοῦ. Ὁ γὰρ ἀρπαγὴν αὐτεξουσίας ἢ ὑπεξουσίας γυναικὸς ποιησάμενος, εἴτε κατὰ θέλησιν αὐτῆς, ἢ καὶ κατὰ μόνην οἰκίαν βούλησιν, τῷ περὶ ἀρπαγῆς νόμῳ ἐνέχεται εἰς ἐκδίικησιν τῆς ἀταξίας τῶν πολλῶν καὶ ἀναστολὴν τῶν λοιπῶν· καθὼς τοῦτο φησὶ τὸ α' κεφ. τοῦ νη' τίτλου τοῦ ξ' βιβλίου περὶ τὸ τέλος οὕτως λέγον· Αἱ δὲ τιμωρίαι τῆς διατάξεως πᾶσαι ἐστῶσαν κατ' αὐτῶν τῶν ἀρπαζάντων καὶ βοηθηζάντων αὐτοῖς ἐν τῇ ἀρπαγῇ. Οἱ μέντοι συνειδότες καὶ ὑπηρετήσαντες, καὶ ὑποδεξάμενοι ἢ ὀφανδῆ τινα σπουδὴν αὐτοῖς συνενεγκόντες, τῇ εἰρημένῃ τιμωρίᾳ ὑποκείσθωσαν, εἴτε βουλομένων τῶν γυναικῶν εἴτε καὶ μὴ βουλομένων ἢ ἀρπαγῇ γέγονε. Τοῦτο δὲ ἐκρίθη οὕτω καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν βῆμα εἰπὶ τῇ ὑποθήσει τοῦ Σηθ ἀρπάσαντος τὴν θυγατέρα τοῦ νεοφωτίστου. Εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν μὴ γενέσθαι εἰς τὴν γυναῖκα τῇ ἀληθείᾳ ἀρπαγῆν, ἀλλὰ κατὰ προσποιήσιν, καθὼς ἄνωθεν εἴπομεν, οὕτε τὰ ἐπιτεμνία ἐξουσι χῶραν, οὕτε οἱ νόμοι οἱ κολάζοντες τοὺς ἀρπαγᾶς· μόνη δὲ τῇ περὶ ὑβρεως ἀγωγῇ ἐνοχοὶ ἐσονται τοῖς πατράσι οἱ λαθόντες τὰς ὑπεξουσίας, τοσοῦτον δὲ καὶ ὁ γενόμενος γάμος μέσον τούτων παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτὰς ὑπεξουσίας διασπασθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη' κανόνα τοῦ ἁγίου τούτου, τὸν μα' καὶ τὸν μβ'. Καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ ἅγιος φθορᾶς καὶ κλοπῆς. Ἡ μὲν γὰρ φθορὰ κυρίως γίνεται εἰς τὴν παρθένον· ἢ δὲ κλεψιγαμία εἰς μὴ τοιαύτην ἔλευθέραν. Ἐμνήσθη δὲ τῶν δύο, ὅτι καὶ ὄχι καὶ τὸ πόρνος ἐπιτεμνῶνται.

ZONAP. Τοὺς ἀρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργούντας αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν ὁ ἅγιος οὗτος ὤρισεν ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι· ἤγουν ἐν τῷ προνώμῳ ἴστασθαι μετὰ τῶν ἐν ἀκροάσει. Εἰ δὲ ἐκούσα γυνή ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν μὴ προηγησάμενης φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἀντὶ τοῦ λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαβών, ὅσα μὴδὲ βίας μεσολαθροσύνης, εἰ τῶς αὐτεξουσία ἦν ἢ γυνή. Εἰ γὰρ ὑπεξουσία ἦν, ἀνευ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν ὑπεξουσίαν ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ οὐ λογίζεται γάμον συναλλάσσειν. Εἰ γὰρ βούλεται ὁ ἔχων ὑπεξουσίαν αὐτὴν διασπάσει· τὸ συνοικέσιον, ὡς ὁ λη' κανὼν περιέχει, καὶ ὁ μα' καὶ ὁ μβ'. Ὅθεν φησὶν, ἐὰν αὐτεξουσία χήρα ἦ, καὶ ἐπ' αὐτῇ κείται, ἤγουν ἐπὶ τῇ θελήσει αὐτῆς τὸ ἀκολουθῆσαι ἀνδρὶ, ὁ ταύτην λαβών οὐκ εὐθύνηται. Τὸ δὲ τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντι-

A accepit. Similiter nulli quoque pœnæ est subjectus qui viduam, quæ sui est juris, hoc modo recepit. Illud autem, Non est nobis figurarum et prætextuum ulla cura gerenda, est hujusmodi. Si mulier, inquit, fortasse erubescens se amatori vel amato, quod homo abjectus sit, tradere, sinxerit se raptam esse, eum tamen sua sponte secuta est, figuræ revera seu simulationis nullam curam gerimus sed veritati consentientem. Eum autem, qui mulierem sua sponte rapuit, non esse crimini obnoxium, ita accipe ut ei nulla pœna canonica sit indulgenda. Qui enim mulierem, quæ est sui juris, vel quæ alterius potestati subijcitur, seu voluntate ipsius, seu propria sola voluntate rapuit, raptus lege tenetur ad multorum insolentiam vindicandam, et reliquorum comprimendam: sicut hoc dicit prim. cap. tituli 58, lib. lx, quod circa finem sic dicit: Omnia autem constitutionis supplicia sint adversus eos qui rapuerunt, et qui eis in raptu opem tulerunt. Qui consilii quidem fuerunt, et opera sua juverunt et susceperunt, vel quamlibet opem iis tulerunt, dictæ pœnæ subijciantur, seu volentibus seu nolentibus mulieribus raptus factus sit. Hoc autem in imperatorio 90 quoque tribunali sic judicatum est in causa Seth, qui rapuerat filiam ejus qui recenter fuerat illuminatus. Sin autem velis dicere, in mulierem non revera factum esse raptum, sed per simulationem, ut superius dictum est; nec pœnam canonicæ locum habebunt, nec leges quæ raptorem puniunt: sed solum actione injuriarum patribus tenebuntur, qui eas ceperunt quæ erant sub potestate, adeo ut et matrimonium quod inter eas intercessit, præter eorum voluntatē sub quorum potestate sunt, sit separandum. Lego can. 38 hujus sancti, 41 et 42. Sanctus autem recte meminit stupri et furti. Stuprum enim fit proprie in virginem; furtum autem, seu furtivus concubitus in liberam quæ non est hujusmodi. Amborum autem meminit quod etiam absque eo quod fiet raptus, et stuprator et fornicator puniuntur.

ZONAR. Qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio hic vir sanctus extra precautions esse decernit: hoc est in vestibulo inter audientes consistere. Quod si mulier volens seipsam tradat, dummodo nullum præcesserit stuprum, neque furtum, hoc est occulta commisitio, nulli pœnæ erit obnoxius qui hanc acceperit, quippe cum nulla vis intercesserit, modo tamen sui juris foret femina. Si namque sub alterius esset potestate, ac se absque ejus facultate cui subdita est viro tradit, conciliare matrimonium haudquaquam existimatur. Si namque velit ille cujus sub potestate est, dissolvat nuptias, ut can. 38, 41 et 42, decernitur. Proinde ait, si sui juris vidua fuerit, et in ipsa positum est, nimirum ab illius arbitrio pendet sequi virum, qui hanc accepit nulli pœnæ obnoxius est. Illud vo-

risjurandi genus omnino, hoc est, sine ullo tergiversatione perfecte vetitum est, multo vero magis consequitur illud vetitum esse ac damnatum quod ob malum perpetrandum emittitur. Proinde qui ejusmodi se jurejurando obstrinxit diversa inire consilia, hoc est, sententiam mutare et contraria sentire, sive pœnitere oportet. Juravit siquidem aliquis se quempiam interfectorum, diversa igitur inire consilia, hoc est, aliud sentire ac pœnitere, non scilicet interficiat; non autem impietatem rebus ipsis confirmare oportet. Si quis enim, inquit, **89** fratri se oculos effossurum juravit, examinandum est, utrum sit melius, jusjurandum contemnere, an malum perficere. Ac si quis se mandatum aliquod violaturum juravit, melius fuerit jusjurandum, quam mandatum violare. Juravi siquidem, inquit David, **et statim custodire judicia justitiæ tuæ, non autem**

ARL.T. Can. 29. Si simpliciter jurare sit interdictum, multo magis ad malum perpetrandum, adeo ut non solum opus prohibebis, verum et ipsa quod erucant, juramentum. Hujus autem medela in duplici consistit admonitione; non jurare, et quod speciem refert juramenti reprimere. Quod autem juratum est perpetrare, absurdum est.

Magistratus subjectis malefaciendi prætextum ne inveniant juramentum. Quid enim, juravit quispiam eos qui sub ipsius sint potestate morbo afflicere, et sub pietatis habitu impietatem suam confirmare vellet? Duplicem itaque medelam tali adhibeas, uno quidem modo eum edoceas non facile jurare, alio autem in malis juramentis non persistere. Neque enim Herodi jurare profuit; nam ne pejuraret, prophetam occidit. Illiusmodi enim jusjurandum debet quispiam inviolatum servare, quod ad justitiæ divinæ judicio observanda juravit. Istud autem, quod in peccatum fertur et alicujus damnum omni modo infirmare et delere oportet.

CANON XXX.

De his qui rapiunt, canonem quidem antiquum non habemus, sed propriam sententiam protulimus, ut ipsi et qui cum eis rapiunt, tribus annis sint extra orationes. Quod autem violenter non sit, nulli est pœnæ obnoxium, quando nec stuprum nec furtum rem præcesserit: est autem vidua sui juris, et in ejus est potestate sequi. Quare non est nobis figurarum ac prætextuum ulla cura **D** gerenda.

BALS. In can. 67 apostolico, in Chalced. 27, in synodi in Trullo 92, et in præsentis sancti 22, multa scripsimus de iis qui rapiunt mulieres, et de iis qui illis consentiunt. Et lege ea, et cap. 30, tituli 9 præsentis operis: præsens autem canon decernit raptores et qui illis consentiunt, esse triennio extra orationes, stare scilicet cum iis qui audiunt oportere. Sin autem, inquit, mulier scriptam sua sponte tradiderit, cum nec stuprum, nec furtum, hoc est clandestinus concubitus præcessisset, nulli est crimini obnoxius qui cum

A ἀπηγόρευται· πλέον δὲ ἐνδέχεται ἀπηγορευομένον εἶναι καὶ κατακριμένον ἐπὶ κακῷ ὁμνυόμενον. Ὅστε τὸν τοιοῦτόν ὄρκον ὁμόσαντα μεταφρονεῖν δεῖ, ἀντὶ τοῦ, μεταθουλεύσασθαι καὶ τὰναντία φρονεῖν, ἢ μετανοεῖν. Ὁμοσε γὰρ τις ἀποκτεῖναι· δεῖ οὖν μεταφρονῆσαι, ἤγουν ἕτερα φρονῆσαι καὶ μεταγνώ- ναι, δηλαδὴ μὴ φονεῦσαι· ἀλλ' οὐχὶ διὰ τῆς πράξεως βεβαιώσασθαι δεῖ τὸ ἀνόσιον. Εἰ γὰρ τις, φησὶν, ὤμο- σεν ἐξορῶσαι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἀδελφοῦ, ἐξετα- στέον εἰ ἄρα βέλτιον, παρὶδὲν τὸν ὄρκον ἢ εἰς ἔργον τὸ κακὸν ἀγαγεῖν. Καὶ εἰ ὤμοσε τις ἐντολὴν παρα- βῆναι, ἐστὶ κρείττον, παραβῆναι τὸν ὄρκον, ἢ τὴν ἐν- τολὴν. Ὁμοσα, γὰρ, φησὶν Δαβὶδ, καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, οὐχὶ τὴν ἁμαρτίαν.

et statim custodire judicia justitiæ tuæ, non autem

B **ΑΡΙΣΤ.** Καν. κθ'. Εἰ ἀπηγόρευται τὸ ὁμνυεῖν, τὸ ἐπὶ τῷ κακῷ εἶναι μᾶλλον· ὥστε μὴ μόνον τὸ ἔργον κωλύσῃς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ὃν ἀπερευγεται ὄρκον. Θεραπεία δὲ τοῦτου διττῆ νοθεσία· τοῦ μὴ ὁμνυεῖν, καὶ κώλυσις τοῦ προσχῆματι ὄρκου. Πράττειν τὸ ὁμοῦν ἄτοπον.

Μὴ πρόφασιν τοῦ κακοποιεῖν τοὺς ἀρχομένους εὐ- ρισκίτωσαν τὸν ὄρκον οἱ ἀρχοντες. Τί γὰρ, ὤμοσε τις κακῶσαι τινα τῶν ὑπὸ χεῖρα, καὶ προσχῆματι εὐ- λαθείας τὴν πονηρίαν αὐτοῦ βούλεται βεβαιώσασθαι; Θεράπευσον γοῦν τὸν τοιοῦτον διττῶς· καθ' ἓνα μὲν τρόπον διδάξον αὐτὸν μὴ ὁμνυεῖν προχειρῶς· καθ' ἕτερον δὲ μὴ ἐπιμένειν ἐν ταῖς πρὸς τὸ κακὸν εὐορ- κίαις· ὅτι μὴδὲ Ἡρώδη συνέφερε εὐορκήσαντι· **C** διὰ γὰρ τὸ μὴ ἐπιορκῆσαι, φωνεὺς ἐγένετο τοῦ προφήτου. Ἐκεῖνον γὰρ τις τὸν ὄρκον ὀφείλει ἀμα- τὰτρεπτον φυλάττειν, ὃν ὤμοσεν ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὰ κρίματα τῆς τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνης· τὸν δὲ ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ προβάνα, καὶ κακῶσαι τινὸς παντοίως ἀκυροῦσθαι· προσήκει, καὶ ἀφανίζεσθαι.

KANON Λ'.

Περὶ τῶν ἀρπαζόντων κανόνα μὲν παλαιὸν οὐκ ἔχομεν, ἴδιον δὲ γνώμην ἐποιήσαμεθα, τρία ἔτη καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς συναρπάζοντας· αὐτοῖς ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι. Τὸ δὲ μὴ βιαίως γινόμε- νον ἀνεῦθυνόν ἐστι, ὅταν μὴ φθορὰ ᾖ, μηδὲ κλοπῆ ἡγουμένη τοῦ πράγματος· αὐτεξουσία δὲ ἡ χήρα, καὶ ἐπ' αὐτῇ τὸ ἀκολουθῆσαι. Ὅστε τῶν σχημά- των ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

ΒΑΛΣ. Εἰς τὸν ξζ' ἀποστολικὸν κανόνα, εἰς τὸν κζ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι, εἰς τὸν λβ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ, καὶ εἰς τὸν κβ' τοῦ παρόντος ἀγίου, διά- φορα μὲν γράψαμεν περὶ τῶν ἀρπαζόντων γυναῖ- κας, καὶ περὶ τῶν συναιρομένων αὐτοῖς. Καὶ ἀνάγνωθι ταῦτα, καὶ τὸ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος. Ὁ δὲ παρὼν κανὼν διορι- ζεται ἐπὶ τριετίαν τοὺς ἀρπαγὰς καὶ τοὺς συναιρο- μένους αὐτοῖς γίνεσθαι ἔξω τῶν εὐχῶν, ἤγουν ἴστα- σθαι μετὰ τῶν ἀκρωμένων. Εἰ δὲ ἐκνοῦσα γυνή, φησὶ, ἐπιδοῦς ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν μὴ προηγησάμενη;

φθορὰς, μηδὲ κλοπῆς, ἤγουν λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαθών. Ὡσαύτως ἀνεύθυνός ἐστι καὶ ὁ χήραν ἀυτεξουσίαν τοιοῦτοτρόπως ἵνα λαθόμενος. Τὸ δὲ, τῶν σχημάτων ἡμῶν οὐ φροντιστέον, τοιοῦτόν ἐστιν· Ἐὰν γυνή, φησὶν, ἴσως αἰδομένη ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν τῷ ἔραστῃ ἢ τῷ ἔρωμένῳ χαμερπεῖ ὄντι ἐσχηματίσαστο ἀρπαγῆναι, πρὸς ἀλθειαν ἐκουσίως αὐτῷ ἠκολούθησεν, οὐ φροντίζομεν τοῦ σχηματισμοῦ, ἤγουν τῆς ὑποκρίσεως, ἀλλὰ τῇ ἀληθείᾳ προσέχομεν. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν γ' κανόνα, συντρέχοντα τῇ τοιαύτῃ ἐρμηνεύει. Τὸ μέντοι ἀνεύθυνον εἶναι τὸν ἀρπάσαντα γυναῖκα κατὰ θέλησιν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι τοῦτον ἐκλαθεοῦ. Ὁ γὰρ ἀρπαγὴν ἀυτεξουσίας ἢ ὑπεξουσίας γυναικὸς ποιησάμενος, εἴτε κατὰ θέλησιν αὐτῆς, ἢ καὶ κατὰ μόνην οἰκείαν βούλησιν, τῷ περὶ ἀρπαγῆς νόμῳ ἐνέγεται εἰς ἐκδίκησιν τῆς ἀταξίας τῶν πολλῶν καὶ ἀναστολὴν τῶν λοιπῶν· καθὼς τοῦτο φησὶ τὸ α' κεφ. τοῦ νη' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου περὶ τὸ τέλος οὕτω λέγων· Αἱ δὲ τιμωρίαι τῆς διατάξεως πᾶσαι ἕστωσαν κατ' αὐτῶν τῶν ἀρπασάντων καὶ βοηθησάντων αὐτοῖς ἐν τῇ ἀρπαγῇ. Οἱ μέντοι συνειδότες καὶ ὑπηρετήσαντες, καὶ ὑποδεξάμενοι ἢ οἰανδὴ τινα σπουδὴν αὐτοῖς συνενεγκίντες, τῇ εἰρημένῃ τιμωρίᾳ ὑποκεισθώσων, εἴτε βουλομένων τῶν γυναικῶν εἴτε καὶ μὴ βουλομένων ἢ ἀρπαγῆ γέγονε. Τοῦτο δὲ ἐκρίθη οὕτω καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν βῆμα ἐπὶ τῇ ὑποθέσει τοῦ Σηθ' ἀρπάσαντος τὴν θυγατέρα τοῦ νεοφωτιστοῦ. Εἰ δὲ θέλεις εἰπεῖν μὴ γενέσθαι εἰς τὴν γυναῖκα τῇ ἀληθείᾳ ἀρπαγῆν, ἀλλὰ κατὰ προσποίησιν, καθὼς ἀνοθεῖν εἴπομεν, οὕτε τὰ ἐπιτίμια ἐξουσι γῶραν, οὕτε οἱ νόμοι οἱ κολάζοντες τοὺς ἄρπαστας· μόνῃ δὲ τῇ περὶ ὕβρεως ἀγωγῇ ἔνοχοι εἰσονται τοῖς πατρᾷσι οἱ λαθόντες τὰς ὑπεξουσίας, τοσοῦτον ὅτι καὶ ὁ γενόμενος γάμος μέσον τούτων παρὰ γνώμην τῶν ἔχόντων αὐτὰς ὑπεξουσίας διασπασθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν λη' κανόνα τοῦ ἀγίου τούτου, τὸν μα' καὶ τὸν μβ'. Καλῶς δὲ ἐμνήσθη ὁ ἅγιος φθορὰς καὶ κλοπῆς. Ἡ μὲν γὰρ φθορὰ κυρίως γίνεται εἰς τὴν παρθένον· ἡ δὲ κλεψιγαμία εἰς μὴ τοιαύτην ἐλευθέραν. Ἐμνήσθη δὲ τῶν δύο, ὅτι καὶ διχα τοῦ γενέσθαι ἀρπαγῆν, καὶ ὁ φθορεὺς καὶ ὁ πόρνος ἐπιτιμῶνται.

ZONAR. Τοὺς ἀρπάζοντας γυναῖκας, καὶ τοὺς συνεργοῦντας αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν ὁ ἅγιος οὗτος ἔωρισεν ἔξω τῶν εὐχῶν γίνεσθαι· ἤγουν ἐν τῷ προνάμ ἴσασθαι μετὰ τῶν ἐν ἀκροάσει. Εἰ δὲ ἐκοῦσα γυνή ἐπιδοῦναι ἑαυτὴν μὴ προηγησάμενης φθορᾶς, μηδὲ κλοπῆς, ἀντὶ τοῦ λαθραίας μίξεως, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ ταύτην λαθών, οἷα μηδὲ βίας μεσολαβησάσης, εἰ τῶς ἀυτεξουσία ἦν ἢ γυνή. Εἰ γὰρ ὑπεξουσία ἦν, ἀνευ τοῦ ἔχοντος αὐτὴν ὑπεξουσίαν ἐπιδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ οὐ λογίζεται γάμον συναλλάσσειν. Εἰ γὰρ βούλεται ὁ ἔχων ὑπεξουσίαν αὐτὴν διασπάσει· τὸ συνοικέσιον, ὡς ὁ λη' κανὼν περιέχει, καὶ ὁ μα' καὶ ὁ μβ'. Ὅθεν φησὶν, ἐὰν ἀυτεξουσία χήρα ἦ, καὶ ἐπ' αὐτῇ κείται, ἤγουν ἐπὶ τῇ θελήσει αὐτῆς τὸ ἀκολουθῆσαι ἀνδρὶ, ὁ ταύτην λαθών οὐκ εὐθύεται. Τὸ δὲ, τῶν σχημάτων ἡμῶν οὐ φροντι-

A accepit. Similiter nulli quoque pœnæ est subjectus qui viduam, quæ sui est juris, hoc modo recepit. Illud autem, Non est nobis figurarum et prætextuum ulla cura gerenda, est hujusmodi. Si mulier, inquit, fortasse erubescens se amatori vel amato, quod homo abjectus sit, tradere, sinxerit se raptam esse, eum tamen sua sponte secuta est, figuræ revera seu simulationis nullam curam gerimus sed veritati attendimus. Et lege can. 53, huic interpretationi consentientem. Eum autem, qui mulierem sua sponte rapuit, non esse crimini obnoxium, ita accipe ut ei nulla pœna canonica sit inligenda. Qui enim mulierem, quæ est sui juris, vel quæ alterius potestati subjicitur, seu voluntate ipsius, seu propria sola voluntate rapuit, raptus lege tenetur ad multorum insolentiam vindicandam, et reliquorum comprimendam: sicut hoc dicit prim. cap. tituli 58, lib. 1x, quod circa finem sic dicit: Omnia autem constitutionis supplicia sint adversus eos qui rapuerunt, et qui eis in rapto opem tulerunt. Qui consilii quidem fuerunt, et opera sua joverunt et susceperunt, vel quamlibet opem iis tulerunt, dictæ pœnæ subjiciantur, seu volentibus seu nolentibus mulieribus raptus factus sit. Hoc autem in imperatorio 90 quoque tribunali sic judicatum est in causa Seth, qui rapuerat filiam ejus qui recenter fuerat illuminatus. Sin autem velis dicere, in mulierem non revera factum esse raptum, seil per simulationem, ut superius dictum est; nec pœnæ canonice locum habebunt, nec leges quæ raptiores puniunt: sed solum actione injuriarum patribus tenebuntur, qui eas ceperunt quæ erant sub potestate, adeo ut et matrimonium quod inter eas intercessit, præter eorum voluntatem sub quorum potestate sunt, sit separandum. Lego can. 38 hujus sancti, 41 et 42. Sanctus autem recte meminit stupri et furti. Stuprum enim sit proprie in virginem; furtum autem, seu furtivus concubitus in liberam quæ non est hujusmodi. Amborum autem meminit quod etiam absque eo quod fiet raptus, et stuprator et fornicator puniuntur.

D **ZONAR.** Qui mulieres rapiunt, quique ipsos auxilio juvant, triennio hic vir sanctus extra precautiones esse decernit: hoc est in vestibulo inter audientes consistere. Quod si mulier volens seipsam tradat, dummodo nullum præcesserit stuprum, neque furtum, hoc est occulta commissio, nulli pœnæ erit obnoxius qui hanc acceperit, quippe cum nulla vis intercesserit, modo tamen sui juris foret femina. Si namque sub alterius esset potestate, ac se absque ejus facultate cui subdita est viro tradit, conciliare matrimonium haudquaquam existimatur. Si namque velit ille cujus sub potestate est, dissolvat nuptias, ut can. 38, 41 et 42, decernitur. Proinde ait, si sui juris vidua fuerit, et in ipsa positum est, nimirum ab illius arbitrio pendet sequi virum, qui hanc accepit nulli pœnæ obnoxius est. Illud vo-

ro, Figurarum non est nobis habenda ratio, ita accipiendum est. Quod nimirum proprium vestis genus haberent, ut credible est, tunc temporis viduæ, luctuosum forte, aut alterius generis ab ea, qua mulieres viris subjectæ gestabant, veste diversum. Potest hoc aliam quoque explicationem admittere. Quod quemadmodum hoc tempore qui in vitam monasticam transcribuntur non continuo tondentur sed prius habitum mutant, moxque certo quodam elapso tempore tondentur: idem tunc quoque servari solemne esset in viduis, quæ viduarum ordini forent ascribende, quæ Ecclesiarum sumptibus alebantur, et prius quidem habitum mutabant, deinde vero lapsu temporis in ordinem referebantur. Quare si vidua quæ habitum mutavit, viro nubat priusquam in numerum viduarum Ecclesiæ descripta fuerit, de habitu, inquit, non laboramus, neque ob mutationem habitus pœnas luet; quod in monachis quoque hoc tempore servatur. Nam etsi quis habitum mutaverit, nondum tamen detonso capillo, nec promissi fidem adhuc Deo obligaverit, succumbat vero postea monasticæ disciplinæ laboribus, atque abscedat, nullam ea de causa pœnam persolvat. Hic idem magnus Basilius in ipsius asceticis constitutionibus, dum de pueris qui in fraternitatem assumebantur sententiam profert; erudiri quidem illos artesque eloceri præcipit, omnique virtutis exercitationi assuescere: cæterum postquam ratione aucti fuerint, ac in eis dijudicandi facultas major evaserit, tum demum virginitatis professionem, ubi rationis perfectionem adepti fuerint, admitti. Si quis porro, inquit, vitæ cum virginitate degendæ non acquiescat, quippe qui non possit sollicitus esse de iis quæ Domini sunt, adhibitis testibus absolvatur. Arbitror autem melius hoc modo intelligi posse illud, Non est nobis figurarum ac prætextuum cura gerenda: quod si mulier, verecundia forte impedita, quo minus seipsam amanti vel dilecto tradat, quod abjectus sit homo, se raptam secuta; de prætextu, inquit, hoc est, simulatione minime laboramus sed veritati attendimus. Legendus est hujus quoque sancti viri can. 53.

91 ARIST. Qui rapit triennio substernatur. Si vidua una secuta fuerit, non est malum pœnæ obnoxium.

Quibus quidem obnoxius est iste qui mulierem rapit, in vicesimo secundo hujus præsentis epistolæ canone, et in canone 92, sextæ in Trullo synodi scriptum est. Præsens autem canon et illud addit, et ipsum qui rapuit, et eos qui ei ad rapiendum opem ferebant tres annos extra orationes esse, et cum succumbentibus collocari. Et illud quidem omnino subeant supplicium, postquam rapta propriis restituta fuerit. Aliter enim in ecclesiam non recipientur. Et hæc quidem de rapta. Si autem vidua sine corruptione et vi sequeretur virum, hoc nulli est pœnæ obnoxium.

CANON XXXI.

Quæ, cum vir secessit et non apparet, antequam de

Α στίον, τειραυτήν διδωσι έννοιαν · Ότι ίδιόν τι σχήμα στολής, ως έοικεν, είχαν αι χήραι τότε. περιθρησυχών, η άλλοιόν. Είποι δέ τις τούτο και άλλως. ότι, ώσπερ νύν οι προς τόν μοναχικόν μεταταττόμενοι βίον ούκ εύθι; αποκαίρονται, αλλά πρότερον μετα σχηματίζονται, και ούτω μετα χρόνον τινά κείρονται · ούτω και τότε έγινετο επί ταις χήραις ταις καταλεγειναις μαλλούσαις εις τών χηρών τάγμα, τών διοικουμένων παρὰ τής Έκκλησίας: μετασηματίζοντο πρότερον, και ούτω μετα καιρόν συνθρησκούντο τῷ τάγματι. Εί ούν μετασηματισθεϊσα χήρα άνδρα λάβη μήπω καταλεγεισα ταις χήραις τής Έκκλησίας, τού σχήματος, φησιν, ού φροντίζομεν, ούδ' έπιτιμηθήσεται διά τόν σχηματισμόν, επερ και επί τών μοναχών άρτι γίνεται. Κάν γάρ μεταμριασηται τις, μήπω δε καρη και δώσει συνθήκας προς τόν Θεόν, εκλάση δε προς τή τής μοναχικῆς διαγωγῆς μοχθηρόν, και άποστή, ούκ έπιτιμασθαι. Ούτος ο μέγας Βασίλειος έν Άσκητικῶς αυτού διατάγμασι περί παιδών προσλαμβανομένων έν αδελφότητι ζούς γνωμην, παιδευεσθαι μὲν τούτου; και διδάσκεισθαι τέχνης διατάσσεται, και προς πᾶσαν ενάρετον εθίζεσθαι άσκησιν · τού λόγου δε προσγενομένου και τής διακριτικῆς εξεως; προσελθούσης, τότε τήν όμολόγίαν τής παρθενίας προσίσθαι μετά τήν τού λόγου συμπλήρωσιν. Ό δε μή καταδεχόμενος, φησιν, τόν έν παρθενίᾳ βίον, ως ού δυνάμενος μεριμνήν τά του Κυρίου, επί μαρτύρων απολυέσθω. Οίμαι δε κρείσσον είναι ούτω νοεΐσθαι τῷ, Τών σχημάτων ού φροντιστέον· ότι, ει γυνή αϊδουμένη ίσως επιθυνηται έν αυτην τῷ έραστῇ η τῷ έρωμένῳ χαμερπει έντι έχηματίσαστο τῷ άρπαγή· ται, προς αλήθειαν δε εκουσίως αυτῷ ήκολούθησεν, ού φροντίζομεν τού σχηματισμοῦ, ήτοι τής υποκρίσεως; αλλά τῇ αληθείᾳ προσίχομεν. Άνεγνωστέον και τόν νῦ κανόνα του άγιου τούτου. forte impedita, quo minus seipsam amanti vel dilecto tradat, cum revera ipsam sua sponte si minime laboramus sed veritati attendimus. Legendus

ΑΡΙΣΤ. Ό άρπάζων τριετίαν υποπιπέτω. Εί δε η χήρα συνακολουθήσει, άνεύθυνον τῷ κακόν.

D

Τίσι μὲν έννοχός εστιν ο άρπάζων γυναίκα, έγράφη έν τῷ εικοστῷ δευτέρῳ κανόνι τής παρούσης επιστολής, και έν τῷ β' κανόνι τής έν τῷ Τρούλλῳ έκτης συνόδου · ο δε παρών κανών επάγει και τούτο, τόν τε άρπάσαντα και τούς βοηθήσαντας αυτῷ εις τήν άρπαγήν τρία έτη έξω τών εύχών γίνεσθαι, και μετά τών υποπιπέτων συντάττεσθαι. Τούτο δε πάντως επιγνώσονται τῷ επιτίμιον, μετά τῷ αποκαταστήσασθαι τήν άρπαγείσαν τοις οικείοις. Άλλως γάρ ού παραδεχθήσονται τῇ εκκλησίᾳ. Καί ταυτα μὲν περι τής άρπαγείσης. Έάν δε χήρα χωρίς φόβου η βίας συνακολουθήση άνδρί, άνεύθυνον τῷ γινόμενον.

KANON AA'

Ό, αναχωρήσαντος τού άνδρός και άφανούς έντος,

πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐτέρω A
συνεικήσασα, μοιχᾶται.

BALS. Ὁ παρῶν κανὼν βῆτως· κατεστρώθη εἰς
τὸν 47' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἐπεὶ
ἐκεῖσε ἡρμηνεύθη, ἀνάγνωθι τὰ ἐν ἐκείνῳ.

ZONAR. Ἐάν ἀνὴρ ἀποδημήσας ἀφανὴς γέννηται,
ἦγουν ἐπιμακρὶν οὐχ ὑποστρέψῃ, ἀγνοεῖται δὲ εἴτε
ζῆ, εἴτε ἀπέθανε, καὶ ἡ ἐκείνου γυνὴ, πρὸ τοῦ πλη-
ροφορηθῆναι βεβαίως τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός, ἐτέρω
συνεικῆσει ἀνδρὶ, μοιχαλὶς κρίνεται. Τὴν τοιαύτην
καὶ οἱ νόμοι τῆς πόλεως βαρέως κολάζουσιν.

ἌΡΙΣΤ. Ἡ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι θανεῖν τὸν
ἀνδρα ἄλλω γαμουμένη μοιχᾶται. Σαφής.

KANON AB'.

Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν (10) ἁμαρτάνοντες
κληρικοί, τοῦ βαθμοῦ μὲν κατὰγονται, τῆς κοινω-
νίας δὲ τῶν λαϊκῶν οὐκ ἐξεργονται. Οὐ γὰρ ἐκδι-
κῆσαι ἔτι; ἐπὶ τὸ αὐτό.

BALS. Τοὺς κληρικούς τοὺς τὴν πρὸς θάνατον
ἁμαρτίαν ἁμαρτάνοντας καθαιρεῖσθαι μὲν ὁ ἅγιος
διορίζειται, τῆς δὲ μετὰ τῶν πιστῶν κοινωνίας οὐκ
ἀποστερεῖ, ἦτοι οὐκ ἀφορίζει. Οὐ γὰρ ἀδικήσεις.
ψαλ, δις ἐπὶ τὸ αὐτό. Πρὸς θάνατον δὲ ἁμαρτίαν
φασι τινες εἶναι τὴν πρᾶξιν, διαστελλόντες ταύτην
ὅπου τῆς βουλήσεως καὶ τῆς συγκαταθέσεως· ταῦτα
γὰρ λέγουσι μὴδὲ εἶναι ἁμαρτίαν. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ
ἁμαρτίαν πρὸς θάνατον εἶναι ἅπαν ἁμάρτημα ἐπά-
γον κεφαλικὴν τιμωρίαν ἦτοι θάνατον τῷ ἁμαρ-
τάνοντι, καὶ διορίζεσθαι τὸν ἅγιον ὡς, εἴ τις κληρι-
κός ἐφ' οἴψιδῃτιν ἁμαρτήματι καταδικασθῆ, κἂν οὐκ
ἐλαφρὰν τιμωρίαν διὰ τοῦτο ὑφίσταται, ἀλλὰ μέχρι
θανάτου ἐσχάτην τὴν καὶ λεγομένην κεφαλικὴν, ὡς
ἐπάγουσαν θάνατον, ἢ καὶ ἑτερόν τι θανάτου ἴσον,
καθαίρεται μόνον, εἰς πλεόν τι οὐ κολασθήσε-
ται παρὰ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐλεγον γὰρ τινες, ὡς
ἔοικεν, ὅτι ἀπὸ μὲν πορνείας ἢ κλοπῆς καὶ τινῶν
τοιούτων ἐλαφρῶν ἁμαρτημάτων καθαιρεθήσεται μόνον ὁ
κληρικός· ἀπὸ δὲ φόβου καὶ τινος μείζονος
ἁμαρτήματος οὐ μόνον καθαιρεῖται ὑποπέσεται, ἀλλὰ
καὶ ἀφορῆσθεται, ὅπερ οὐ παρεδέξατο ὁ ἅγιος, καὶ
διὰ τοῦτο διώρισται μὴ ἀφορίζεσθαι τὸν καθαι-
ρεθέντα, κἂν διὰ τὴν ἐσχάτην ἁμαρτίαν, ἦγουν τὴν
πρὸς θάνατον, καταδικάσθῃ· ἀρκούσα γὰρ τιμωρία
ἐστὶν ἢ καθαιρέσεις. Ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ μόνης βουλῆς
καὶ συγκαταθέσεως κολάζονται τινες ἐσχάτως, δηλὸν
ἐστὶν ἀπὸ τοῦ 13' τίτλου τοῦ 8' βιβλίου διδάσκοντος
περὶ ἐπιβούλων καὶ ἐιριζομένου τῷ περὶ καθοσιώ-
σεως νόμου ἐνόχους εἶναι τοὺς κατὰ βασιλείως ἢ πό-
λεως ἢ ἀρχοντος ἐπιβουλευσαμένους, κἂν μὴ πράξω-
σιν ἔργον. Εὐρίσκων δὲ τὸν κη' ἀποστολικὸν κανόνα,
τὸν κθ', τὸν λ', καὶ τὸν ξε', κατὰ ταυτὸν καθαιροῦντας
καὶ ἀφορίζοντας τινας, ποτὲ δὲ καὶ τῆς κοινωνίας ἢ

Guill. Beveregii notæ.

(10) Οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἁμαρτίαν. Scholiastes
Harmenopuli, Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἐστίν, ἢ ψυ-
χική δηλαδὴ, ἢ καὶ μέχρι πράξεως· χωρήσασα ὡς
ἦγε μέχρι τοῦ βουληθῆναι μόνον καὶ συγκαταθέ-
σθαι, οὐ πρὸς θάνατον. Peccatum ad mortem est

morte certior facta sit, cum alio cohabitavit,
mœchatur.

BALS. Præsens canon expresse situs est in can.
93 Syn. in Trullo, et quoniam illic est expositus,
lege quæ sunt in illo.

ZONAR. Si vir peregre profectus non appareat,
hoc est, post diutinum tempus minime revertatur,
incertum est porro vivat ne, an decesserit, cum ejus
uxor, priusquam de viri morte certo cognitum sit,
alteri se viro sociaverit, adultera judicatur. In ejus-
modi mulierem leges civitatis graviter animadver-
tunt.

ARIST. Quæ, priusquam certior facta sit virum
suum mortem obiisse, alii nupsert, mœchatur.

B

Perspicuus.

CANON XXXII.

Qui peccatum ad mortem peccant clerici, de gradu
quidem dejiciuntur, a laicorum autem commu-
nitione non arcentur. Non enim vindicabis bis in
idipsum.

BALS. Clericos, qui peccatum ad mortem peccant
sanctus quidem deponi jubet, eos autem fidelium
communione non privat, seu non segregat. Non
enim vindicabis, inquit, bis in idipsum. Peccatum
autem ad mortem dicunt nonnulli esse actionem,
eam a voluntate et consensu distinguentes, hæc
enim dicunt non esse peccatum. Mihi autem vide-
tur peccatum ad mortem esse omne peccatum quod
capitale inducit supplicium, mortem scilicet pecca-
tori: et sanctum decernere quod si quis clericus ob
quodvis peccatum condemnatus fuerit, etiam si non
leve aliquod, sed ad mortem usque ultimum, quod
capitale, ut quod mortem vel id quod morti est
æquale inferat, appellatur, supplicium subierit, solum
deponetur, nec amplius ab Ecclesia punietur,
Dicebatur enim nonnulli, ut est verisimile, quod
propter fornicationem quidem aut furtum et quædam
levia hujusmodi peccata solum deponetur clericus:
propter cædem autem et majus aliquod peccatum
non solum depositioni subjicietur, sed etiam segre-
gabitur, quod non admisit sanctus; et propterea
statuit eum qui est depositus non segregari oportere,
etiamsi propter extremum peccatum, quod est
ad mortem, condemnatus est. Est enim sufficiens
supplicium depositio. Quod autem propter solum
consilium et consensum quidam etiam ultimo sup-
plicio afficiuntur, patet ex tit. 36, libri LX, docente
de insidiatoribus, et decernente, legi Majestatis
eos esse obnoxios qui adversus imperatorem vel
civitatem vel magistratum aliquod consilium inie-
runt, etsi opus non fecerint. Cum autem inveneris
28. can. Apostol. 29, 30 et 65, quosdam simul 32
deponentes et segregantes, aliquando autem etiam a
communione vel Ecclesia abscedentes, ne dixeris

peccatum animi, quod ad actum processit: quando-
quidem id, quod duntaxat ad velle atque ad assen-
sum progreditur, non ad mortem est. Harmen. cp.
can. sect. 3, tit. 2.

eis præsentem can. adversari. Sunt enim speciales, et specialia vero ad exemplum non trahuntur; sed illic apud eos quidem obtinere ubi editi sunt, in reliquis autem locis præsentem canonem observandum esse. Excipe mihi eos qui propter causas dogmaticas condemnantur. In illis enim, id quod est synodally decernendum, debet fieri; quoniam nec ad peccatum nec ad crimen reducuntur hæresium scelera, sed sunt majore animadversione digna.

ZONAR. Magnus Apostolus et Evangelista Joannes in prima sua catholica Epistola, *Est, inquit, peccatum ad mortem*¹, et est peccatum non ad mortem. Ad mortem quidem igitur peccatum esse dicitur, quod ad opus usque progreditur. Quod vero in consultatione et consensu sistit, non est ad mortem, animi nimirum. Nec enim fornicatus judicaretur, qui, cum fornicationi assensus fuerit, ab actione ipsa nihilominus abstinuit. Ait namque quartus Neocæsariensis synodi canon: Si quis mulierem concupiscens cum ipsa dormire proposuerit, ejus autem desiderium ad opus non venerit; videtur esse a gratia liberatus. Et non quidem irreprensibilis erit assensus; verumtamen, haudquaquam depositione dignus judicabitur, qui assensum tantummodo præstitit. Neque vero qui de aliquo homine interficiendo deliberavit, et aliquatenus huic consultationi immoratus est, deinde autem ab illa destitit, nec operi manus admovit, homicida judicabitur. Ac nobis quidem fidem faciat hæc de re magnus Theologus Gregorius, dicendo: Si cædis damnas homicidam ex eo solum quod cogitaverit, et quæ sequuntur. Eodem modo magnus quoque Basilius, ut dictum est, Evangelistæ verba assumens, ait clericos, qui peccatum ad mortem peccant, excidere quidem de sacerdotii gradu, verumtamen a laicorum communione non arceri, hoc est, quominus cum laicis consistent et una presententur. Neque enim vel in audientium vel in substrationis locum relegabuntur; quando quidem, *Non vindicabis bis in idipsum*.

ARIST. Clericus qui mortale peccatum commisit, una cum populo communicat de gradu tantum dejectus; In idem enim bis non vindicabis.

Peccatum ad mortem ducens est carnis voluptas. Si quis itaque clericus fornicatus fuerit, gradu quidem sacerdotii dejicitur, sed a divina communione non arceatur, sed cum laicis communicat.

CANON XXXIII.

Mulier quæ in via peperit, et sui fetus, curam non gessit, cædis crimine teneatur.

BALS. Mulier quædam gravida iter ingressa in via peperit, et cum posset quod partum erat vivum tueri, ipsum neglexit. Dicit ergo sanctus eam homicidii crimine omnino teneri, etiamsi non mortuus sit infans, sed ab alio educatus sit. Quod enim in crimen incidat, infante mortuo, est extra contro-

καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκκρίτεται, μὴ εἴπησιν ἐναντιοῦσθαι τοῖς τὸν παρόντα κανόνα. Ἰδιῶν γὰρ εἰσι, καὶ τὰ ἰδιῶν οὐχ ἔκονται πρὸς ὑπόδειγμα· ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν λέγει κρατεῖν ἐνθα δὴ καὶ ἐξεφωνήθησαν, εἰς δὲ τὰ λοιπὰ κρατεῖν τὸν παρόντα κανόνα. Ὑπέξειέ μοι τοὺς διὰ δογματικὰς ὑποθέσεις κατακρινομένους. Ἐπ' ἐκεῖνοις γὰρ τῇ συνοδικῶς διορισθησόμενον ὄφειλε γίνεσθαι· ὅτι μὴδὲ εἰς ἀμάρτυμα ἢ ἔγκλημα τὰ τῶν αἱρέσεων ἀνάγονται ἀτοπήματα, ἀλλὰ εἰσι μείζονος ἐκδικήσεως· ἄξια

ZONAR. Ὁ μέγας Ἀπόστολος καὶ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ φησὶν· Ἔστιν ἀμαρτία πρὸς θάνατον, καὶ ἔστιν ἀμαρτία οὐ πρὸς θάνατον. Πρὸς θάνατον μὲν οὖν ἀμαρτία λέγεται εἶναι ἡ μέχρι πράξεως προχωρήσασα· ἡ δὲ μέχρι τοῦ βουλευσασθαι καὶ συγκαταθέσθαι οὐ πρὸς θάνατον, δηλοῦσι τὸν ψυχικόν. Οὐ γὰρ πόρνος ἂν κριθεῖτο ὁ πορνεῦσαι συγκατατιθέμενος, τῆς δὲ πράξεως ἀποσχόμενος. Φησὶ γὰρ ὁ τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου· Ἐὰν προηῖται τις ἐπιθυμήσας γυναικὸς συγκαθευθῆναι αὐτῇ, μὴ ἔλθῃ δὲ εἰς ἔργον αὐτῇ ἢ ἐνθύμησις, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐβρόύθη. Καὶ οὐκ ἀνεπιτίμητος; μὲν ἢ συγκατάθεσις, ἀλλ' οὐδὲ καθαιρέσεως ἄξιός ἐστιν κριθεῖν συγκαταθέμενος. Οὐδὲ μὲν ὁ φονεῦσαι τινα βουλευσάμενος, καὶ ἐπιμείνας μέχρι τινὸς τῷ βουλευματι, εἰτ' ἀποστὰς αὐτοῦ καὶ πράξει μὴ ἔγχειρθεὶς λογιθεῖται φονεὺς. Καὶ πεθίτω ἡμεῖς περὶ τούτου ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, λέγειν· Εἰ κρίνεις φόνου τὸν φονικὸν ἐκ μόνου τοῦ βούλεσθαι, καὶ τὰ ἐξῆς. Οὕτω δὲ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ὡς περ εἴρηται ἐκλαβόμενος, φησὶ, τοῦ; τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτίαν ἀμαρτάνοντα; κληρικούς ἐκπίπτειν μὲν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης, τῆς δὲ κοινωνίας τῶν λαϊκῶν μὴ κωλύεσθαι, ἤγουν τοῦ συνεχέσθαι. Οὐ γὰρ στήσονται οὕτε ἐν ἀκρωμένῳ τόπῳ οὕτε ἐν ὑποκίπτοντι· ὅτι οὐκ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό.

Neque enim vel in audientium vel in substrationis locum relegabuntur; quando quidem, *Non vindicabis bis in idipsum*.

ARIST. Τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτήσας κληρικὸς, μετὰ τοῦ λαοῦ κοινωνεῖ, τοῦ βαθμοῦ καταγόμενος· οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό.

Πρὸς θάνατον ἐστὶ καταγόμενα ἀμαρτία ἡ τῆς σαρκὸς ἡβονῆ. Εἰ τις γοῦν κληρικὸς πορνεύσει, τοῦ μὲν βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης κατάγεται, τῆς δὲ θείας κοινωνίας οὐ κωλύεται, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν κοινωνεῖ.

KANON ΔΓ'.

Ἡ γυνὴ ἡ διὰ τῆς ὁδοῦ κυήσασα, καὶ ἀμελήσασα τοῦ κυήματος, τῷ τοῦ φόνου ἔγκληματι ὑποκαίσθω.

BAAS. Γυνὴ τις ἔγκυος ὁδεύουσα ἔτεκεν ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ δυναμένη ζωογονῆσαι τὸ κυθῆν, καταφρόνησεν αὐτοῦ· φησὶν ὁ ἄγιος τῷ τοῦ φονεῦς ἔγκληματι ταύτην ὑποκίσθαι πάντως, κἂν μὴ τελευτήσῃ τὸ βρέφος, ἀλλὰ παρ' ἐτέρου ζωογονηθῇ. Τὸ γὰρ ὑποκίσθαι· αὐτὴν τῷ ἔγκληματι, τοῦ βρέφους τελευτή-

¹ I Joan. v, 16, 17.

flet punitio causa mortis, viro ejus post futurum forte reditum suum rem ita se habere animadvertente. Permittitur ergo consistere et cum fidelibus comprocarī, a sacramentorum autem communione abstinere, donec poenitentiae tempus completum fuerit. Hac autem humanitate in mulieres uti oportere sanctus definivit, propter eam quam diximus rationem. Viri enim adulterium conditentes immisericorditer dictis poenis subjiciuntur, quia de illis non est talis timor, qualis de mulieribus dictus est, qui praesumuntur esse etiam aliis fortasse criminibus obnoxii, et jure puniri. Illud autem, Quomodo-
cunque convinci mulieres, non debes accipere de omnibus nota probatione, sed de mulieris conscientiae probatione, hoc est, sive mulier sine sola sponte confessa sit, vel ut etiam a periculi periculo coacta, vel aliquo alio modo, clanculum et non publice seipsam condemnans, et enuntiaverit. Si enim dixeris publice factam esse probationem, et veluti in triumphum esse ductum adulterium, recte omnes poenae in eam congerentur. Neque enim canon in eo locum habet, quoniam semel publicata est, et ex viri reditu nulla caedis suspicio suboritur propter poenarum denuntiationem. Ex eo autem quod dicit sanctus: Ne demus convictis mulieribus sive per poenas noti criminis causam mortis, nec dixeris concedi maritis adulteras suas mulieres interficere. In sola enim propria domo, in ipso facto deprehensum potest inaritus adulterum occidere, et eum scenicum vel alium, qui sit infamis. Et **95** lego cap. 26, tit. 37, lib. 1x, 27, 49 et alia capita. Sed accipe verbum sancti, ne fiant poenae magni scandali causae inter maritum et uxorem, et forte etiam ut procedat ad injustam illius caedem.

ΖΩΝΑΡ. Si mulier, inquit, adulterata fuerit, crimenque consteatur, cavens, hoc est metuens futurum iudicium, vel aliter convicta fuerit, veluti quod intumuerit alvus, aut edito partu, dum longo temporis intervallo ipsius vir peregrinatur, ipsam, ait, non oportet publicare, hoc est, nequaquam oportet ipsam in locis multae loquendae, sientis videlicet, audientis, et substrati collocare. Est hoc namque crimen publicum efficere. Qui enim ipsam extra ambitum Ecclesiae viderit, aut in vestibulo, aut cum catechumenis exeuntem, agnoscat procul dubio ipsam peccasse, ac praem aliis criminibus ipsi adulterium appingetur, ipsique mortis causam haec multa conciliabit. Si namque id vir ejus cognoverit, forte ipsam interficiet: juxta illud Solomonis, *Plenus zelo animus viri ipsius* ¹. Hanc itaque ob causam, consistere quidem cum fidelibus, ac una precari permittitur, verum a sacrorum mysteriorum communione, quoad expletum fuerit poenitentiae tempus, arceatur.

ΑΡΙΣΤ. Mulieres adulterio pollutas, et convictas

την, και γενήσεται η επιτιμησις αιτια θανάτου, ως και του άνδρος αυτης, μετα την ίσως γενόμενην τουτου επάνωθεν, ουτως έχουν, τα του πράγματος κατανοήσαντος. Παραχωρείται γουν συνίστασθαι και συνεύχεσθαι τοις πιστοις, της δε κοινωνίας των αγιασμάτων κωλύεται, μέχρις αν ο χρόνος της μετανοίας εκμετρηθη. Την τοιαυτην δε φιλανθρωπιαν εις τας γυναικας διωρίσατο ο θειος γίνεσθαι δι' αν ειρηκαμεν λογισμόν. Οι γάρ άνδρες εξομολογούμενοι μοιχείαν ασυμπαθώς υπόκεινται τοις διαληφθεισιν επιτιμοις, οτι ουδε θεσπει φόβος τοιούτου εν αυτοις. οσος εις τας γυναικας εβρήθη, μετα προληψην ούσι και ετέροις εγκλήμασιν ίσως ενόχοις, και άξιως επιτιμωμένοις. Το μέντοι, 'Οπωσούν έλέγχεσθαι τας γυναικας, ουκ όφειλεις εκλαδίσθαι εις πασιγνωστον έλεγχον, άλλ' εις έλεγχον του συνειδότου της γυναικας, τουτέστιν ειτε κατά μόνη οικειαν προαιρεσιν η γυνη εξομολογήσεται, ειτε και ως αναγκασζομένη υπό κινδύνου του εκ του τεκειν, η και άλλως πως κρυφίως και μη δημοσία καταγινώσκουσα έαυτης εξαγορεύεται. Ει γάρ τον έλεγχον ειπης δημοσία γενέσθαι, και θριαμβευθηναι την μοιχείαν, καλώς πάντα τα επιτιμια αυτη επιφορτισθήσονται. Ουδε γάρ έχουν χωραν τα του κανόνος εις ταυτην, δια το απαξ δημοσιευθηναι, και εκ της επανόδου του άνδρος θάνατον μη υποπτεύεσθαι από της των επιτιμιων προσαγγελιας. 'Εκ του λέγειν δε τον αγιον ίνα μη δώσωμεν αιτιαν θανάτου κατά των γυναικων έλεγθεισων ητοι θριαμβευθεισων δια των επιτιμιων, μη ειπης ενδοθηνα, τοις άνδράσιν φονεύειν τας μοιχευθεισας γυναικας αυτων. 'Εν μόνη γάρ τω ιδιω οικω επ' αυτοφώρω δύναται φονεύειν τον μοιχον ο άνηρ, και τουτον σκηνηκον η ετερον άτιμον θνα. Και άνάγκωδι το κς' κεφ. Του λζ' τιτλου του ε' βιβλιου, το κς', το

ΖΩΝΑΡ. Έάν γυνη, φησι, μοιχευθη, και εξομολογήσεται το άμάρτημα εύλαβουμένη, άντι του δειλιώσα την μέλλουσαν κρίσιν, η έλεγχθη άλλως, ος εξ ογκου της γαστρος, η εκ τοκιστου, γενομένου εν αποθημιά μακροί του άνδρος αυτης, ου χρη δημοσιεύειν αυτην· ηγουν ου χρη ιστιν αυτην εις τοις τόποις των επιτιμιων, τον του προσκλαίοντος δηλονότι, τον του άκρωμένου, τον του υποπίπτοντος. Τουτο γάρ δημοσιεύειν έστι το άμάρτημα. 'Ο γάρ όρων αυτην έξω των περιθλιων της εκκλησιας, η εν τω προνώμ, η μετα των κατηγορούμενων εξιούσαν, γνώσεται πάντως άμαρτησαι αυτην· και πρό των άλλων άμαρτημάτων το της μοιχείας αυτη προσαφθήσεται, και γενήσεται η επιτιμησις αυτη αιτια θανάτου. Ει γάρ γυνή τουτο ο άνηρ αυτης, ίσως αποκτενει αυτην. Κατά γάρ τον Σολομώντα, *Μαστός ζήλου θυμός άνδρος αυτης*. Δια τουτο παραχωρείται μιν συνίστασθαι και συνεύχεσθαι τοις πιστοις, της δε κοινωνίας των αγιασμάτων κωλύεται, μέχρις αν ο χρόνος της μετανοίας εκμετρηθη.

ΑΡΙΣΤ. Άδημοσιεύτους μιν τας μοιχευθεισας, και

¹ Prov. vi. 34.

ἐλεγχόμενας, ἰγνώκαμεν· ἀκοινωνήτους δὲ ἰστώμεν, ἄ
 ἕως τὸ ἐπιτίμιον ἀποπληρώσουσι.

Γυνὴ μοιχευθεῖσα, καὶ τὴν ἀμωρτίαν αὐτῆς ἐξα-
 γορεύσασα δι' εὐλόγησαν, ἢ ἄλλως πῶς παρὰ τῷ
 πατρὶ αὐτῆς τῷ πνευματικῷ ἐλεγχθεῖσα, οὐκ ἐνδέ-
 χεται δηροσεύεσθαι, καὶ ὡς μοιχαλὶς τῷ ἴδιῳ ἀνδρὶ
 γνωρίζεσθαι· ἵνα μὴ θανάτου αἰτιον τοῦτο γένηται.
 Ἀκινώνητον δὲ αὐτὴν μένειν προστάττουσιν οἱ
 Ἰατρες, μετὰ τῶν πιστῶν γυναικῶν ἰσταμένην, μέ-
 χρι· συμπληρώσεως τῶν χρόνων τοῦ ἐπὶ τῇ μοιχεύ-
 ᾶμαρτήσαντος· εἰ γὰρ μετὰ τῶν προσκλαιόντων καὶ
 τῶν ἀκρωμένων ταχθῆσεται, ὑποπτευθῆσεται τῷ
 ἀνδρὶ αὐτῆς, καὶ ἰσως φονευθῆσεται.

ΚΑΝΩΝ ΛΕ'.

Ἐπὶ τοῦ καταλειφθέντος ἀνδρός ὑπὸ τῆς γυναικός, **B**
 τὴν αἰτίαν χρὴ σκοπεῖν τῆς ἐγκαταλείψεως· κἂν
 φανῇ ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἴστιν
 δεῖος, ἢ δὲ ἐπιτίμιου· ἢ δὲ συγγνώμῃ τοῦτῃ πρὸς
 τὸ κοινωνεῖν τῇ Ἐκκλησίᾳ δοθῆσεται.

ΒΑΣ. Ὁ παρὼν κανὼν σαφηνίζεται διὰ τῆς γε-
 νομένης παρ' ἡμῶν ἐρμηνείας ἐν τῷ πρῶτῳ κανόνι τῆς
 ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἀνάγνωθι ταύτην, καὶ
 τὸν ἕκτον κανόνα τοῦ ἁγίου Πατρός, καὶ τὸν κα'.

ΖΩΝΑΡ. Ἡ τὸν οἰκεῖον καταλείψασα ἀνδρα, ἐὰν
 χωρὶς εὐλόγου αἰτίας ἀναχωρήσῃ, ἐπιτιμᾶται· ὁ δὲ
 ἀνὴρ συγγινώσεται· οὐχ ὥστε ἐτέρῳ κερῆσθαι,
 ἀλλ' ὥστε τῆς Ἐκκλησίας μὴ χωρισθῆναι. Ἐν δὲ τῷ
 θ' κεφαλαίῳ· ὁ ἅγιος οὔτος, οὔτε τὸ τυπτεσθαι παρὰ
 τοῦ ἀνδρός, οὔτε τὸ εἰς χρήματα ζημιοῦσθαι, ἀλλ'
 οὔδὲ τὸ πορνεύειν ἰσως τὸν ἀνδρα, εὐλόγους αἰτίας· **C**
 ἐκρίνεν εἰς τὸ ἀπιστεῖναι τὴν γυναῖκα τοῦ γάμου, οὔδὲ
 μὴν τὸ ἀπιστεῖν αὐτὸν εἶναι.

ἈΡΙΣΤ. Ἐὰν ἀλόγως ἀνεχώρησεν ἡ γυνή, αὐτὴ
 μὲν οὐκ ἀνεύθυνος.

Ἡ καταλιπούσα τὸν ἴδιον ἀνδρα, καὶ ἐξ ἐκείνου
 ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ἐν ἐπιτίμοις ἴσται· καὶ
 μᾶλλον, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθεν ἀνδρα· τότε γὰρ ὡς μοι-
 χαλὶς κατακρίνεται, κατὰ τὸν ἐννοητὸν κανόνα. Ὁ δὲ
 ἀνὴρ, ὁ καταλειφθεὶς ὑπ' αὐτῆς, συγγνώμης ἴστιν
 δεῖος, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ ἄλλην λάβῃ γυναῖκα. καὶ
 ἀνεπιτίμητος.

ΚΑΝΩΝ ΛΖ'.

Στρατιώτιδες αἱ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφανῶν ὄντων
 γαμεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ. Ἐπερ καὶ **D**
 αἱ διὰ τὴν ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν, μὴ ἀναμεῖνα-
 σαι τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ
 πρῶγμα ἐνταῦθα, διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον
 εἶναι τὴν ὑπόνοιαν.

ΒΑΣ. Καὶ οὔτος ὁ κανὼν, βρῆτως ἀνατατόμενος
 ἐν τῷ ἐννενηκοστῷ τρίτῳ κανόνι τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ
 συνόδου ἐρμηνεύθη ἐκείσε.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ αἱ τῶν στρατιωτῶν γυναῖκες ἐπιτολυ
 τῶν οἰκεῖων ἀνδρῶν μὴ φαινομένων ἐὰν ἐτέροις συν-
 αφθῶσιν, ὁμοίως ἐπιτιμῶνται ταῖς λοιπαῖς γυναῖξι,
 ταῖς ἀποδημασάντων ἐπὶ μακρῶν τῶν ἀνδρῶν αὐ-
 τῶν γαμηθείσαις ἄλλοις. Ἐχουσι δὲ τινὰ, φησί,
 συγγνώμην αἱ στρατιώτιδες, διὰ τὸ μᾶλλον ὑπονοεῖ-
 σθαι θανεῖν τοὺς στρατιώτας, ἐκ τοῦ περὶ πολέμου

publice non tradendas esse novimus. Excom-
 municatas vero statuimus, usque dum poenam
 expleverint.

Mulier adulterata, et ob pietatem peccatum suum
 confessa, vel aliter quomodocumque a patre suo
 spirituali convicta, non debet publicari, et pro
 adultera a viro suo cognosci: ne illud mortis causa
 fiat. At enim excommunicatam manere jubent Patres
 cum fidelibus mulieribus stantem, donec tempus,
 ei qui fornicatione peccaverit constitutum, impleat-
 ur. Si enim cum desentibus et audientibus collo-
 cabitur, viro suo in suspicionem veniet, et fortasse
 occidetur.

CANON XXXV.

In marito, qui ab uxore relictus est, derelictionis
 causam considerare oportet; etsi præter ratio-
 nem eam recessisse apparuerit, ille quidem
 dignus venia est, illa vero poena. Ei autem ve-
 nia, ut Ecclesiam communiceet, dabitur.

BALS. Præsens canon declaratur per factam a
 nobis interpretationem in canon 87 synod. in
 Trullo. Et lege eam et canon. 9 sancti Patris,
 et 21.

ZONAR. Quæ virum suum reliquit, siquidem
 absque justa causa recesserit, multatur: viro au-
 tem ignoscitur: non quidem ut alia uti liceat, ve-
 rum ut ab Ecclesia minime segregetur. Non pro-
 capite hic sanctus vir, neque quod a viro verberetur,
 neque quod jacturam pecuniarum sustineat, imo
 neque quod vir fortasse fornicetur, justam mulieri
 causam abscedendi esse judicavit, neque demum
 quod a fide vir ipse sit alienus.

ARIST. Si mulier sine ratione recesserit, ipsa
 quidem culpa non vacat.

Quæ virum suum dereliquit, et ab eo sine ratione
 recessit, poenis subjicietur, et præcipue si ad alium
 virum venerit. Tunc enim ut adultera judicatur,
 juxta nonum canonem: vir autem ob ea derelictus
 venia dignus est, atque ideo si aliam duxerit uxorem
 culpam non capit.

95 CANON XXXVI.

Militum uxores, quæ, cum mariti ipsarum non
 appareant, nupserunt, eidem rationi subjiciuntur,
 cui et quæ propter maritorum peregrinationem
 reditu non expectato nupserint; sed res nonnul-
 lam hic veniam admittit, quod major sit mortis
 suspicio.

BALS. Hic quoque canon in 93 syn. in Trullo
 collocatus, illic est interpretatus.

ZONAR. Et militum quoque uxores, ad multum
 temporis ipsarum viris non apparentibus, si aliis
 jungantur pari cum reliquis mulieribus multa pu-
 niuntur, quæ, cum viri diutius peregrinarentur,
 aliis nupserunt. Habent vero quamdam, inquit,
 veniam: militum uxores, quod facilius suspicemur
 interisse milites, quippe qui inter bella et caedes ac

pericula vitam agant. Venia porro illa fuerit, ut de A tempore pœnæ persolvendæ constituto aliquid ipsis detrabatur.

ARIST. Militum uxores quæ eo quod viri sui nusquam appareant aliis junguntur, sunt venia digniores aliis, quæ propter eorum peregrinationes non exspectant.

Eidem fornicationis supplicio subjiuntur et ambæ hæ mulieres, et quæ viri a militia communis et peregrinantis uxor est, et priusquam certis argumentis confirmetur mors illius, alii nupserit, et quæ militis est uxor, si et illa antequam viri ipsius mortem accurate didicit, alii conjungetur. Quomodo autem militum uxores cum vita defunctos esse maritos suos didicerint mortem eorum investigare debent, centesima decima septima Justiniani novella statuit, in septimo titulo vicesimi octavi libri Basilicorum posita. Cujus vis et in can. 91 sextæ in Trullo synodi scripta est. Præsens autem canon militum uxores indulgentia aliqua dignatur, plusquam uxores aliter peregrinantium, si ad secundas nuptias venerint, viris suis non apparentibus quoniam isti potius prope mortem sunt, et eorum absentia magnam dat suspicionem quod vel mortui sint vel interfecti.

CANON XXXVII.

Qui postquam aliena ei ablata fuerit uxorem duxit, in prima quidem adulterii accusabitur, in secunda vero reus non agitur.

BALS. Alienam hic dicit canon, quæ legitime nupsit, vel desponsa fuit alicui. Si quis ergo adulterium commiserit, aliena in suam proprietatem usurpata, lege utique matrimonii, et ab ea separatus fuerit cum legitima condemnatione, aliique conjunctus: pro adulterio quidem secundum canones puniatur, in secunda autem uxore, quæ est a viro libera, reus non agitur. Hæc autem sunt a sancto constituta propter eos qui dicebant non debere adulterum secundæ uxori conjungi, ut qui in capitalem condemnationem incidisset, et non posset lege veteri contrahere, quæ observabatur tempore Basilii, scilicet ante repurgationem. Etsi enim in capitale supplicium quispiam incidat propter adulterium, non est tamen matrimonium contrahere prohibitus, et ideo de eo non puniatur: multo autem magis is hodie pœnam non subibit, propterea quod capitale supplicium sublatum est, et punitur adulter sola narium abscissione et honorum ablatione. Et lege cap. 82, tit. 37, lib. 11, et Novellam 32 imperatoris domini Leonis Philosophi. Hæc autem locum habebant, ut mihi videtur, quando sola affectione constituebatur matrimonium: ¶ nunc autem quando cum sacra oratione et sancto ministerio procedunt nuptiæ et sponsalia, adulter mulieris non aliter conjungetur, quam si adulterii pœnis fuerit liberatus, quæ declarantur in can. 58 presentis sancti.

καὶ σφαγὰς καὶ κινδύνους ἀναστρέφεται. Ἡ δὲ συγγνώμη εἴη ἂν τὸ τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου ἴσως ἐλαττοῦσθαι αὐταῖς.

APIET. Αἱ στρατιώτιδες αἱ διὰ τὴν τῶν ἀνδρῶν ἀφίνειαν ἄλλοις ζυγνύμεναι συγγνωστότεραι τῶν ἄλλων, αἱ διὰ τὰς ἀποδημίας οὐ περιμένουσιν.

Τῷ αὐτῷ τῆς μοιχείας ἐπιτιμῶ ὑπόκεινται καὶ ἀμφότεραι αἱ γυναῖκες, ἢ τε τοῦ ἀστρατεύτου καὶ ἀποδήμου ὄντος, καὶ πρὸ τοῦ πληροφορηθῆναι τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐτέρῳ γαμηθεῖσα, καὶ ἢ τοῦ στρατιώτου, ἂν καὶ αὐτῇ, πρὸ τοῦ μαθεῖν ἀκριθῶς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἐτέρῳ συναφθῆ· ὅπως δὲ αἱ στρατιώτιδες, μαθοῦσαι τοὺς ἰδίους ἀνδρῶς τετελευτηκένας, ὀφείλουσιν ἐρευνᾶν περὶ τοῦ θανάτου αὐτῶν, ἢ Ἰουστινιάνειος ἐκατοστή ἐπτακαίδεκάτη Νεαρὰ διαλαμβάνει, ἢ ἐν τῷ ἐβδόμῳ τίτλῳ τοῦ εἰκοστοῦ οὐδέου βιβλίου τῶν βασιλικῶν κειμένη· ἥς ἡ δύναμις καὶ ἐν τῷ ἐννενηκοστῷ πρώτῳ κανόνι ἐγράφη τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν συγγνώμης τινὸς ἀξιοῖ τὰς τῶν στρατιωτῶν γυναῖκας παρὰ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλως ἀποδημούντων, εἴπερ πρὸς δεῦτερον γάμον ἐλθοῖεν, τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν ἀφαντεθέντων· διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι αὐτοὺς, καὶ μεγάλην διδόναι ὑπόνοιαν τὴν ἀράνειαν, ὡς ταθήκασιν, ἢ ἀνηρέθισαν.

KANON AZ.

Μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὴν ἀλλοτρίαν ὁ γαμήσας, ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ, μοιχείας ἐγκληθῆσεται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ ἀνεύθυνος ἔσται.

BALS. Ἄλλοτρίαν ἐνταῦθα λέγει ὁ κανὼν τὴν νομίμως γαμηθεῖσαν ἢ καὶ μνηστευθεῖσαν τινι. Εἴ τις γοῦν μοιχεύσει, ἰσοποιοῦμενος τὴν ἀλλοτρίαν κατὰ νόμον δῆθεν γάμου, καὶ αὐτὴν μὲν ἀφαιρεθῆ μετὰ καταδίκης νομίμου, ἐτέρᾳ δὲ συζευθῆ· χάριν μὲν τῆς μοιχείας κατὰ τοὺς κανόνας ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρᾳ γαμετῇ. Ἐλευθέρα οὖσα ἄνδρῶς, οὐκ ἔσται ὑπεύθυνος. Ὀρίσθησαν δὲ ταῦτα παρὰ τοῦ ἀγίου διὰ τοὺς λέγοντας μὴ ὀφείλειν τὸν μοιχὸν δευτέρᾳ συνάπτεσθαι γυναικί, ὡς κεφαλικῇ καταδίκῃ ὑποπίπτοντα, καὶ μὴ δυνάμενον συναλλάττειν κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν κρατοῦντα ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ἀγίου Βασιλείου, δηλοῦσι πρὸ τῆς ἀνακαθάρσεως. Κἂν γὰρ κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑπόκειται τις διὰ τὴν μοιχείαν, ἀλλὰ γάμον συναλλάττειν οὐ κεκώλυται, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτιμηθήσεται χάριν τούτου· πολλῶν δὲ πλέον οὐ κολασθήσεται σήμερον ὁ τοιοῦτος, ὅτι κεφαλικῇ τιμωρίᾳ περιήρηθη, καὶ κολάζεται ὁ μοιχὸς μόνῃ ῥινῶν ἐκτομῇ καὶ πραγμάτων ἀφαιρέσει. Καὶ ἀνάγνωθι τὸ πβ' κεφ. τοῦ λζ' τίτ. τοῦ ζ' βιβλ., καὶ λβ' τὴν Νεαρὰν τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου. Ταῦτα δὲ χώραν εἶχον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὅτι μόνῃ διαθέσει συνίστατο ὁ γάμος. Ἄρτιως γὰρ ἐπεὶ μετὰ ἱερολονίας οἱ γάμοι καὶ αἱ μνηστεφαὶ προβαίνουσιν, ἄλλως γυναικί ὁ μοιχὸς οὐ συζευθήσεται, εἰ μὴ ἀπὸ τῶν ἐπιτιμίων τῆς μοιχείας ἀπολυθῆ, τῶν δηλουμένων εἰς τὸν νη' κανόνα τ. ὑ παρόντος· ἀγίου.

ZONAR. Ἐάν τις μνηστήρ τινός ἢ γυναίκα λαθῶν ἄ
εἶχεν, εἴτα ἀφῆρέθῃ αὐτήν, καὶ ἀφαιρεθείς ἐκείνην
ἑτέρῃ συνώκησῃ γαμητῇ· διὰ μὲν τὴν εἰς ἐκείνην
πλημμέλειαν ὧς μοιχὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐπὶ δὲ τῇ
δευτέρῃ ἡγαμητῇ, ἐλευθέρῃ ὕσῃ ἀνδρός, οὐκ ἔσται
ὀπιεύθυνος.

ARIST. Ὁ τὴν ἀλλοτρίαν ἀφελὺς, καὶ λαθῶν ἐλευ-
θέραν, ἐπιτιμητέος μὲν διὰ τὴν πρώτην· ἐπὶ δὲ
τῇ δευτέρῃ, ἀνεύθυνος.

Εἰ τις γυναίκα λάθῃ παρ' ἄλλου ἀπολυθεῖται
εἴτα ταύτην ἀφελὺς, ἑτέρα ἐλευθέρῃ νομίμως συ-
ζευχθῆ· ἐπὶ μὲν τῇ πρώτῃ τῷ τῆς μοιχείας· ἐπιτι-
μῆ ἐστὶν ὀπιεύθυνος, διότι καὶ ὁ ἀπολελυμένην
γαμήσας μοιχᾶται· ἐπὶ δὲ τῇ δευτέρῃ ἀνεύθυνος ἐστὶ.

CANON LH'.

AI κόρραι αἱ παρὰ γνώμην τοῦ πατέρος ἀκολουθή-
σασαι πορνεύουσι. Διαλλαγέντων δὲ τῶν γονέων
δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ πρᾶγμα. Οὐκ εὐ-
θύς δὲ εἰς τὴν κοινωνίαν ἀποκαθίστανται, ἀλλ'
ἐπιτιμηθήσονται τρία ἔτη.

BAAΣ. Κόρραι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τὰς ὑπεξουσίας
ἐνομάζει. Φησὶ γοῦν ὧς, ἐάν τινες κόρραι ἐκδώσουσιν
ἐαυτὰς τοῖς ἑρασταῖς, τοῦτων παρὰ γνώμην τῶν
πατέρων αὐτῶν, καὶ φθαρῶσιν ὅπ' ἐκείνων, κἄν γα-
μικῶς δόξωσι συναφθῆναι, πορνεύουσι, διὰ τὸ εἶναι
ἀνυπόστατον τὸν γενόμενον γάμον τῆς ὑπεξουσίας
δίχα γνώμης τοῦ πατέρος αὐτῆς. Ἐάν δὲ καταλλα-
γῶσι ταύταις οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοι-
κεῖν ταύτας τοῖς ἑρασταῖς, δοκεῖ θεραπείαν λαμβάνειν τὸ
πρᾶγμα. Τὸ γὰρ ἐξ ἀρχῆς κακῶς γεγονός, ἢ μετὰ
ταῦτα συναίνεσις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν,
ἵνα τὴν πορνείαν εἰς γάμον μετατρέψωσι. Πλὴν οὐκ
εὐθύς δεκτή ἐστὶν ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν, ἀλλὰ
μετὰ γ' ἔτη. Ἐνταῦθα δὲ μὴ θεμάτις ἀρ-
παγὴν γενέσθαι ἐπὶ τῇ κόρρῃ. Ἐμαθες γὰρ ἀπὸ
τοῦ λ' κανόνος καὶ ἐξ ἑτέρων ὅτι, ἀρπαγῆς
γενομένης εἴτε μετὰ γνώμης τῆς γυναικὸς εἴτε
καὶ χωρὶς γνώμης ἐκείνης, γάμος οὐ συνίσταται,
κἄν οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους συναίνωσιν.
Ἄλλὰ θεμάτιον δίχα ἀρπαγῆς ἀκολουθεῖται τὴν
ὑπεξουσίαν τῷ φθορῇ· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἡ μετὰ
ταῦτα συναίνεσις ποιεῖ ἀνεύθυνον τὸν γάμον. Ταῦτα
δὲ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, χώραν εἶχον, ὅταν συναίνεσις
μόνη συνίσταται ὁ γάμος. Σήμερον ἐπεὶ μετὰ ἱερο-
λογίας γίνεται, κἄν συναίνεσωσιν οἱ γονεῖς, γάμος
μετὰ ἱερολογίας οὐ γίνεται, εἰ μὴ πληρωθῶσι τὰ
τοῦ ἐπιτιμίου γ' ἔτη ἢ παρὰ τοῦ ἐπισκό-
που μετὰ τὴν οἰκείαν ἐπίκρισιν στενοχωρηθῶ-
σιν. Ἱερολογίας δὲ ἀνυποστάτως γενομένης ἐπὶ
ἀνήθῳ κόρρῃ, καὶ μετὰ ταῦτα τῶν γαμικῶς ἱερολο-
γηθέντων στοιχούντων τῷ γάμῳ, συνεζητήθη εἰ τὰ
τικτόμενα ἐξ αὐτῶν γνήσια εἰσι καὶ νόμιμα. Ἐλε-
γον γὰρ τινες ὧς, ἐπεὶ ἀρχῆθεν ἀνυπόστατος ἦν
γάμος διὰ τὴν ἀνήθότητα τῆς κόρρης, τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς
ἀνυπόστατα ἐκτῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων καὶ
βεβαιούνται καθὼς ὁ νόμος φησὶν, ἐξ ἀνάγκης, εἰ μὴ
γέννηται δευτέρα ἱερολογία, εὐδὲ νομίμως τούτους
συνάπτεσθαι εἰποι τις. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔλεγον ὀφείλειν
γενέσθαι καὶ εἰς τὴν ὑπεξουσίαν τὴν παρὰ γνώμην

ZONAR. Si quis alicujus sponsam ut uxorem in
matrimonium duxerit, quæ postea ab illo ablata est,
postquam ablata illa, alteram duxit uxorem; ob ad-
missum quidem in eam peccatum ut adulter pu-
niatur, ob secundam vero uxorem quæ a viro libera
est, nulli erit poenæ obnoxius.

ARIST. Qui alienam dimisit, et accepit liberam,
corripendus quidem et propter primam, sed pro-
pter secundam insons est.

Si quis uxorem duxerit ab alio dimissam, postea
eam dimittens, alii liberæ legitime conjungatur,
propter primam adulterii supplicio obnoxius est, quia
et qui dimissam duxit, adulteratur; et propter se-
cundam, crimine vacat.

CANON XXXVIII.

B Puellæ, quæ præter patris sententiam amatores
secutæ sunt, fornicantur: reconciliatis vero pa-
rentibus, videtur res remedium accipere; non
protinus autem ad communionem restituntur,
sed triennio puniuntur.

BALS. Puellas hic sanctas eas, quæ sunt in po-
testate appellat. Dicit ergo, quod si quæ puellæ
tradent seipsas suis amatoribus præter suorum pa-
trum sententiam, et ab illis corrumpantur, etiamsi
matrimonio videantur conjunctæ, fornicantur; eo
quod matrimonium ejus, quæ est, in tutela sine
patris voluntate consistere nequit. Si autem pa-
rentes ipsarum eis reconciliati fuerint, et eas cum
amatoribus cohabitare voluerint, rei hac ratione
videtur remedium afferri. Quod enim ab initio
male factum est, parentum postea consensus repa-
rare videtur, ut fornicatio in matrimonium dedu-
catur. At talis non est statim ad communionem reci-
pienda, sed demum post tres annos. Hic autem ne
posuerit raptam fuisse puellam. Ex tricesimo
enim can. et ex aliis didicisti, quod si raptus
factus fuerit, sive cum mulieris voluntate, sive ea
nolente, non consistit matrimonium etiamsi qui
habent in potestate consentiant. Sed pone eam, quæ
est in potestate non raptam stupratorem secutam
fuisse; propterea enim sequens consensus facit, ut a
culpa remotum sit conjugium. Hæc autem, ut mihi
videtur, locum habebant, quando solo consensu
consistebat matrimonium. Hodie vero, quoniam fit cum
sacra benedictione, etiamsi parentes consense-
rint, non fiet matrimonium cum sacra bene-
dictione nisi tres poenitentiarum anni expleti fue-
rint, vel ab episcopo pro suo arbitratu ad tem-
pus brevius redacti sint. Cum autem benedi-
ctio, quæ consistere non poterat in impubere puella,
facta esset, et postea qui matrimonialiter bene-
dicti matrimonio quoque juncti sint, quaesitum est
an qui ex eis nascuntur sint germani ac legitimi.
Dicebant enim nonnulli quod, quoniam matrimo-
nium ab initio non consistebat propter puellæ im-
pubertatem (quæ autem ab initio non consistunt,
ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur, quem-
admodum lex dicit) necessario, nisi fiat secunda
benedictio, nec eos legitime quidem conjunctos

dixerit quispiam. Hoc ipsum autem etiam debere fieri dicebant in filia familias, quæ præter patris sententiam benedicta est, insistentes, quod etiamsi postea consenserit, qui illam habet in potestate, non consistat matrimonium, nisi etiam fiat benedictio. Dominus autem Constantinus Nicænus felicitis memoriæ dicebat quidem in filia familias non requiri secundam benedictionem, quod solius personæ scilicet patris contemptus intervenerit, et is per consensum amputatus sit. In impubere autem voluit secundam fieri benedictionem, quod jus commune contemptum sit, **97** et non aliter ei remedium afferri, nisi post correctionem, quod mihi non videtur, propter benedictionis reverentiam.

ZONAR. Quæcunque, inquit, puellæ suos amatores secutæ fuerint, hoc est, iis sese sponte tradiderint, præter parentum, sub quorum potestate sunt, voluntatem, fornicantur. Quod si ipsis reconcilientur parentes sui, easque una cum amatoribus corruptoribusque suis vitam agere velint, remedium ei quod factum est inventum videtur. Porro hoc quod initio prave gestum est, parentum, qui post adhibetur, consensus eosque videtur emollire, ut fornicariam mulierem traducere in matrimonium liceat. Non tamen illa statim ad communionem erit admittenda, sed exacto triennio.

ARIST. Quæ contra voluntatem patris secuta est, fornicatrix censetur. Si vero parentes reconciliati fuerint, et factum remedium accipere videatur; triennio tamen substernatur.

Qui sub potestate sunt præter eorum sententiam sub quorum sunt potestate matrimonium contrahere non possunt. Si autem et contraxerint, nihil fecerunt, sed irrita est contractio. Puellæ autem quæ præter patrum suorum voluntatem homines aliquos secutæ fuerint, fornicationis supplicio subiciuntur. Si autem postea parentes conjugium præter suam sententiam initium, admittunt, et indissolutum manere volunt, nihilominus quia ab initio cum eorum voluntate non factum fuit; non statim ad communionem recipientur, sed triennio pœnas solvent.

CANON XXXIX.

Quæ vivit cum adultero, est toto tempore adultera.

BALS. Mulier quædam, quæ adulterata fuerat et cum adultero una vivebat, punita est: cum autem mortuus esset ejus maritus, volebat conjungi adultero. Dicit itaque sanctus, quod ne hoc quidem fiet, sed etiam donec vivit cum adultero pœnam subire debet, etiamsi quindecim anni pœnitentiæ transacti sint. Illi enim demum eas, quæ in pœnitentia dantur, pœnas subisse videntur, et veniam adipisci, qui a malo abstinent. Qui autem in malo perseverant, eidem pœnæ sunt obnoxii, etiamsi eam millies subierint. Ita ergo in canonem propone; et ne dixeris omnem mulierem quæ cum adultero cohabitavit, esse adulteram. Ejus enim uxor legitima illi cohabitans, est a reprehensione aliena, et quævis alia præter adulteram. Et lex quidem ecclesiastica hæc decernit. Civilis autem adulteræ nullo modo permittit cum adultero conjungi.

τοῦ πατρός; ἱερολογηθεῖσαν διενεστᾶμενο· ὡς, κἂν μετὰ ταῦτα συναινέσῃ ὁ ἔχων αὐτὴν ὑπεξουσίαν, γάμος οὐ συσταῖ, εἰ μὴ καὶ ἡ ἱερολογία γένηται. Ὁ δὲ Μακαρίτης κύριος Κωνσταντῖνος ὁ Νικαεὺς ἐπὶ μὲν τῆς ὑπεξουσίας ἔλεγε μὴ δεῖσθαι δευτέρας ἱερολογίας διὰ τὸ καταφρόνησιν μόνην προσώπου ἦτοι τοῦ πατρός γενέσθαι, καὶ ταύτην διὰ τῆς συναινέσεως περιαιρεθῆναι. Ἐπὶ δὲ τῆς ἀνάγκης ἔθελε δευτέραν γενέσθαι ἱερολογίαν, διὰ τὸ ἀβιτηθῆναι κοῖνον νόμιμον, καὶ μὴ ἄλλως θεραπεύεσθαι, εἰ μὴ μετὰ εἰσθῶσιν· ὅπερ ἐμοὶ οὐ δοκεῖ, διὰ τὸ σέβας τὸ πρὸς τὴν ἀγίαν ἱερολογίαν.

ZONAP. Ὅσαι, φησὶ, κόραι ἀκολουθήσουσι τισὶν ἑρασταῖς αὐτῶν, ἀνεὶ τοῦ, ἐκδύσιν ἑαυτὰς ἑκούσαι παρὰ γνώμην τῶν ἐπατέρων αὐτῶν, οἷς εἰσὶν ὑπεξούσαι, πορνεύουσιν. Ἐὰν δὲ καταλλαγῶσιν αὐταῖς οἱ γονεῖς αὐτῶν, καὶ θελήσωσι συνοικεῖν αὐτὰς τοῖς ἑρασταῖς καὶ ψορεῦσιν αὐτῶν, δοκεῖ θεραπεύεσθαι τὸ γενόμενον. Τὸ δὲ ἐξ ἀρχῆς κακῶς γενόμενον ἢ μετὰ ταῦτα συναινέσεις τῶν γονέων δοκεῖ θεραπεύειν, ὥστε τὴν πόρνην εἰς γάμον μεταγέσθαι. Πλὴν οὐκ εὐθὺς δεκτὴ ἔσται ἡ τοιαύτη εἰς κοινωνίαν. ἀλλὰ τρία ἔστ.

APIET. Παρὰ γνώμην πατρός ἢ ἀκολουθήσασα πόρνη κρίνεται. Εἰ δὲ καὶ οἱ γονεῖς διαλλαχτεῖν, καὶ τὸ γεγονός θεραπεῖαν ἔχειν δοκεῖ· ὁμως τριετίαν ὑποπιπέτω.

Οἱ ὑπεξούσιοι, παρὰ γνώμην τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ὑπεξουσούς, συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται· εἰ δὲ καὶ συναλλάξουσιν, οὐδὲν ἔπραξαν, ἀλλ' ἀνίσχυρόν ἐστι τὸ συνάλλαγμα. Ὑπόκεινται δὲ καὶ τῷ τῆς πορνείας ἐπιτιμῷ αἱ παρὰ γνώμην τῶν πατέρων αὐτῶν ἀκολουθήσασαι τισὶν ἀνδράσι κόραι. Εἰ δὲ καὶ μετὰ ταῦτα οἱ γονεῖς τὸ παρὰ γνώμην αὐτῶν γενόμενον συνοικέσιον δέξονται, καὶ θελήσωσι μένειν ἄλυτον· ὁμως διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς μὴ κατὰ γνώμην αὐτῶν γενέσθαι, οὐκ εὐθὺς εἰς κοινωνίαν παραδεχθήσονται, ἀλλ' ἐπὶ τοιεῖαν ἐπιτιμηθήσονται.

KANON ΛΘ'.

Ἡ τῷ μοιχῷ συζῶσα μοιχαλὶς ἐστὶ πάντα τὸν χρόνον.

BALS. Γυνὴ τις μοιγεύσασα καὶ συζῶσα τῷ μοιχῷ ἐπιτιμήθη· τοῦ ἀνδρός δὲ αὐτῆς τελευτήσαντος ἤθελε συζευθῆναι τῷ μοιχῷ. Φησὶν οὖν ὁ ἅγιος ὡς οὐτε τοῦτο γενήσεται, ἀλλὰ καὶ μέχρις ἂν συζῆ τῷ μοιχῷ ἐπιτιμημένη ὀφείλει εἶναι, κἂν τὰ ἐσθῆτη τῶν ἐπιτιμιῶν τῆς μοιχείας ἑπεραιώθησαν. Ἐκεῖνοι γὰρ τὰ ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ δ.δ.δ. μετὰ ἐπιτίμια δοκοῦσι δουλεύειν, καὶ λαμβάνειν συγχώρησιν εἰ ἀπιστάμενοι τοῦ κακοῦ. Οἱ δὲ ἐπιμένοντες τῷ κακῷ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰσὶν ἐπιτίμιοι, κἂν μυριάκις τούτω δουλεύσωσιν. Οὕτω θεμάτισον τὸν κανόνα· καὶ μὴ εἰπὴς πᾶσαν γυναῖκα συζῶσαν τῷ μοιχῷ μοιχαλίδα εἶναι. Ἡ γὰρ νόμιμος γυνὴ αὐτοῦ ἀνεύθυνός ἐστι τούτῳ συνδιαγούσα, καὶ ἄλλη πᾶσα χωρὶς τῆς μοιχαλίδος. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος ταῦτα διορίζεται· ὁ δὲ πολιτικὸς οὐ παραχωρεῖ τὴν μοιχαλίδα ὅπως δήποτε συζευθῆναι τῷ μοιχῷ· φησὶ

γὰρ τὸ ξς' κεφάλ., τοῦ λγ' τίτλου, τοῦ ε' βιβλίου · Ἡ ἑπαξ ἀμαρτήσασα μοιχείαν, ἐὰν μετὰ ταῦτα γένηται γαμετὴ τοῦ μοιχεύσαντος· αὐτὴν, οὐ σθένεται τῷ προσχήματι τοῦ γάμου τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν γενομένου· καὶ τὸ ιγ' κεφάλ. τοῦ μβ' τίτλου· Ἐὰν ἐπὶ μοιχείᾳ γυναικὸς καταδικασθεὶς ἀγάγωμαι αὐτὴν, εἰ καὶ μὴ αὐτὴ καταδικασθῆ, οὔτε ὁ γάμος ἐξέρχεται· ἀλλ' εἰ καὶ κληρονόμον αὐτὴν γράψω, ἢ ἐπὶ αὐτῇ, δημεύεται ἡ κληρονομία. Οὐδὲ στρατιωτικῶς τις διαθέμενος δύναται κληρονόμον γράψαι τὴν ἀπὸ φόρου γαμηθεῖσαν, καὶ συγκοίτων αὐτοῦ γενομένην· ἀλλὰ τοιοῦτου τινὸς συμβαίνοντος, χώρα τῷ δημοσίῳ. Κατὰ τρίτον θέμα τοῦ δεκάτου κεφ. τοῦ ε' τίτλου, τοῦ κη' βιβλίου, ὁ ἐπὶ μοιχείαν γυναικὸς κατηγορηθεὶς οὐ δύναται ταύτην γαμετὴν ἀγαγεῖσθαι.

ZONAR. Εἰ μὴ τις ἀποσταλὴ τῆς ἀμαρτίας, μετανοεῖν οὐ πιστεύεται, οὔτε δέχεται εἰς μετάνοιαν. Μετάνοια γὰρ ἐστὶ τὸ μεταμελεσθαι τὸν ἀμαρτήσαντα ἐφ' οἷς ἤμαρτε, καὶ δάκνυσθαι ἐπ' αὐτοῖς. Ὁ δὲ ἐπιμένων τῇ ἀμαρτίᾳ οὔτε μεταμελεσθαι, οὔτε δάκνυσθαι πιστεύεται, ἀλλὰ ἡδεσθαι ταύτῃ. Ἡ οὖν τῷ μοιχῷ ἀκολουθήσασα καὶ συμβαίουςα αὐτῷ, πάντα τὸν χρόνον τῆς συμβιώσεως συμβαλὴς ἐστὶ, ἐπὶ πράπτουσα τὸ κακὸν, καὶ εἰς μετάνοιαν οὐ δεχθήσεται. **pravitatis adhuc persistat, neque ad poenitentiam**

ARIST. Ἡ συζῶσα μοιχῷ διὰ βίου μοιχεύεται.

Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἀπρόσδεκτός ἐστιν ἡ τοιαύτη τῇ ἐκκλησίᾳ· μετὰ γὰρ τὸ παυθῆναι τῆς ἀμαρτίας, τότε γίνεται ἐν ἐπιτιμίῳ, καὶ διορθοῦται τὸ πᾶσι **C** **σμη** αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ τῇ μοιχείᾳ, ἀδιόρθωτός ἐστὶ, καὶ ἀπρόσδεκτος.

KANON M'

Ἡ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ἀνδρὶ ἐαυτὴν ἐκδοῦσα ἐπόρνευσεν· ἢ δὲ μετὰ ταῦτα πεπαρῆσιασμένη γάμψω χρησαμένη, ἐγγήματο. Ὡστε ἐκεῖνο μὲν πορνεία, τοῦτο δὲ γάμος. Αἱ γὰρ συνθηκαὶ τῶν ὑπεξουσιῶν οὐδὲν ἔχουσι βέβαιον.

BALS. Δούλη συνήφθη γαμικῶς ἀνδρὶ τινὶ ἐλευθέρῳ παρὰ γνώμην τοῦ οἰκείου δεσπότου. Καιροῦ δὲ τινος παρελθόντος, ἢ ἐλευθερίας ἀξιώθεῖσα τὸν μετὰ τοῦ προτέρου ἀνδρὸς γάμον πεπαρῆσιασμένην ἐποίησατο, ἢ καὶ ὁ κύριος αὐτῆς ἐπὶ τῷ γενομένῳ πρότερον ἀνυποστάτῳ γάμψω συνήνεσεν. Ἐρωτήθη **D** γοῦν ὁ ἄγιος εἰ ἀκόλαστόν ἐστι τὸ γεγονός συνοικέσιον, καὶ εἶπεν ὡς, ἐπεὶ αἱ συναίνεσις τῶν ὑπεξουσιῶν ἀβέβαιοι καὶ ἀνυπόστατοι εἰσι, κἀντεῦθεν οὐ συνέστη γάμος ἔννομος ἐν τῷ καιρῷ τῆς δουλείας· κἀν μετὰ ταῦτα συναίνεσις παρηκολούθησε τοῦ δεσπότη, ἢ αὐτῇ ἢ δούλῃ ἐλευθερωθεῖσα τῷ πρότερον γάμψω ἐστοίχησεν, οὐ λογίζεται τὸ γεγονός καὶ ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς ἔννομον διὰ τὴν μετὰ ταῦτα συναίνεσιν, κατὰ τὸν νόμον λέγοντα, *τὰ δὲ ἀρχῆς ἀβέβαια*, ἐκ τῶν μετὰ ταῦτα συμβαινόντων οὐ βεβαιοῦνται. Τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν ἀνυποστάτων χώρων οὐκ ἔχει. Διὰ τοι τοῦτο χάριν μὲν τοῦ προτέρου κακοῦ ἐπιτίμια πορνείας τοῦτοις ἐπιφορτισθήσονται· ἢ δὲ μετὰ ταῦτα συμβίωσις ἐστὶ ἀνεπιτίμητος. Καὶ ταῦτα μὲν ὅταν ἀνυπό-

A Dicit enim cap. 66, tit. 57, lib. ix: Quæ semel adulterium commisit, si ejus, qui eam adulterata est, postea uxor fuerit, non exstinguitur prætextu matrimonii, quod post adulterium factum est. Et cap. 13, tit. 42 ejusdem libri: Si propter uxoris adulterium condemnatus ipsam duxero, etiamsi ipsa non est condemnata, non est validum matrimonium: sed etsi ipsam hæredem scripsero, vel ipsa me, publicatur hæreditas. Nec quis militariter testans potest eam hæredem scribere, quæ ex stupro est ducta et ei fuit concubina: sed si tale quid contingat, locus datur publico. Et juxta thema 3, cap. 10, tit. 5, lib. xviii. Qui propter adulterium uxoris accusatus est, non potest eam uxorem ducere.

B **ZONAR.** Nisi quis a peccato desistat, illum poenitere haud credibile est, neque ad poenitentiam admittitur. Est enim poenitentia, cum-eum, qui deliquit, admissi criminis poenitet, atque ob illud angitur. Qui vero in peccato perseverat, nec eum poenitere peccati, nec ob **98** id angit credimus, sed ex illo potius capere voluptatem. Quæ igitur adulterium secuta est, et cum eo vitam agit, toto tempore, quo cum eo degit, adultera est, cum in

ARIST. Quæ una cum adultero vivit, per vitam mœchatur.

Idcirco itaque et talis in Ecclesiam non est admittenda. Postquam enim a peccato cessaverit, tunc poenas dat, et lapsum suum emendat. Si autem in adulterio persistat, inemendabilis est et non recipienda.

CANON XL.

Quæ præter domini sententiam se viro tradidit, fornicata est: quæ autem postea libero matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc vero matrimonium est. Eorum enim, qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habent.

BALS. Ancilla quædam cuidam viro libero matrimonialiter conjuncta erat præter mentem sni domini. Cum autem aliquantum temporis processisset, vel libertate donata, quod cum priore viro contraxerat liberum habuit matrimonium, vel etiam ejus dominus prius facto, quod non consistebat, matrimonio consensit. Interrogatus ergo sanctus, an quod inter eos factum est matrimonium castigari non debeat, dixit; quod quoniam eorum qui sunt in potestate consensus infirmi sunt et non possunt consistere, ideo non constitutum est legitimum matrimonium tempore servitutis: et si domini consensus postea secutus fuerit, vel eadem ancilla manumissa ad prius matrimonium se contulerit, non videtur quod factum est etiam ab ipso legitimum propter sequentem consensum, secundum legem quæ dicit: *Quæ ab initio sunt infirma* ex iis quæ postea eveniunt non confirmantur. Hoc enim locum non habet in iis quæ non consistunt. Et ideo pro priori quidem malo fornicationis poenæ eis impo-

uentur: posterior autem convictus pœna carebit. Et hæc quidem quando ancillæ matrimonium, quod consistere non potest, fuerit confirmatum, vel post ejus libertatem, vel post manifestum domini consensum, quem etiam tacita libertas necessario consequitur. Quid autem? ancilla, quæ vere matrimonio conjuncta est domino sciente et non contradicente, ut fornicatrix reputabitur, eo quod dominus non consenserit, a non? Sol. cap. 47, tit. 4, lib. xxvii. hæc dicit expresse. Si quis ancillam suam nuptum locavit, qui autem liber est, et locanti fide data, eam accepit, et forte etiam dotalibus confectis instrumentis, vel non confectis quidem, sed ejus tamen voluntate rem tractavit. non justum fuerit tales non confirmare nuptias, sed etiam tacitam libertatem, sive viro, sive mulieri convenire: et cum tale quid a domino factum sit, eum eamque decernimus ad ingenuitatem arripi, remque tanquam in liberis et ingenuis judicari. Si autem ipse quidem alterutrius personæ dominus matrimonium non constituerit, cum vero sciret quod fiebat de industria celavit, ut adversus conjunctorum alterutrum negotium postea consarcinaret, ejusmodi quidem maleficium, siquidem clare ostensum fuerit, punimus, et eis qui tam improbum consilium ceperunt, dominium auferimus, et hoc sit rursus quoque matrimonium, proinde ac si is consensisset ab initio qui possidebat. At ille quidem a dominio excidat: rursus autem servus ad ingenuitatem rapiatur. Cum hoc itaque evenit, vel si consensit, vel si improbe gessit dominus, clarum est, quod qui ex his matrimoniis nati sunt, erunt ex hac nostra lege liberi et ingenui. Et quoniam ex hoc apparet, ad libertatem arripi ancillam, quæ cum domini tolerantia nupsit libero, qui conjuncti sunt nulla pœna **¶** affecti conservabuntur. Quod enim ad veterem legem attinet, quæ matrimonium solo consensu fieri dicitur, ejusmodi quoque peractum est matrimonium per tacitum domini consensum. Si quis autem dixerit, quod cum non facta sit benedictio, ut hodie observatur, ii pœnas non effugient, etiamsi matrimonio conjuncti sint, domino vidente et patiente, audiet quod, quantum attinet ad pœnarum rationem, magis consideratur affectio, quam Novelarum constitutionum summum jus.

ZONAR. Si ancilla seipsam viro tradiderit præter domini voluntatem, fornicatur. Cum enim sub alterius sit potestate, conventa, id est, pactiones ineundi facultatem non habet. Infirmæ siquidem ac irritæ sunt. Quod si postea, postquam scilicet fornicata fuit, donata libertate, aut domino ipsius permitte, matrimonio libero, hoc est, manifesto palam est usa, jam instar legitimæ uxoris, non fornicariæ mulieris, existimabitur.

ARIST. Ancilla quæ se viro tradit, fornicatur: matrimonio vero jungitur, si cum domini consensu id facit. Quæ enim ab iis sunt qui alienæ potestati subijciuntur, invalida sunt.

A στατος γάμος τῆς δούλης στηριχθῆ ἢ μετὰ ἐλευθερίαν αὐτῆς, ἢ μετὰ φανεράν συναίνεσιν τοῦ δεσπότου, ἢ καὶ ἐλευθερία σιωπηρὰ ἐξ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖ. Τί δέ; ἢ γαμικῶς συναφθεῖσα δούλη μετὰ ἀληθείας τοῦ δεσπότου εἰδότης καὶ μὴ ἀντιλέγοντος, ὡς πορνέουσα λογισθῆσεται διὰ τὴ μὴ συναίνεσαι τὸν δεσπότην, ἢ μὴ; Λύσις. Τὸ μζ' κεφ., τοῦ θ' τίτου, τοῦ κη' βιβλίου, φησὶ ταῦτα ῥητικῶς· Εἰ τις ἐξέδωκε τὴν ἑαυτοῦ θεράπαιναν, ὃ δὲ ἐλεύθερος ὢν καὶ πιστεύσας τῷ διδόντι αὐτὴν ἔλαθεν, ἴσως καὶ προικῶν γενομένων συμβολαίων, ἢ μηδὲ γενομένων μὲν, τῆς δὲ ἑαυτοῦ γνώμης· τὸ πρᾶγμα διοικησαμένης, οὐκ ἂν εἴη δίκαιον τὸν τοιοῦτον μὴ συνεστάναι γάμον, ἀλλὰ σιωπηρὰν ἐλευθερίαν ἀκολουθεῖν εἴτε τῷ ἀνδρὶ εἴτε τῇ γυναικί· καὶ τοιοῦτου τινὸς παρὰ τοῦ δεσπότου γενομένου, θεσπιζομεν ἀρπάζεσθαι τε καὶ τὸν τοιοῦτον καὶ τὴν τοιαύτην εἰς εὐγένειαν, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς ἐπὶ ἐλευθέρους· τε καὶ εὐγενεῖα κρίνεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς μὲν οὐ συναρμόσειε τὸν γάμον ὃ θατέρου τῶν προσώπων δεσπότης, εἰδείη δὲ τὸ γενομένον, καὶ ἐξεπιτήδεις ἀποκρύπτει, ἵνα ὕστερον πρᾶγμα βίβησι τῶν συναφθέντων θατέρω, τιμωρούμεθα τὴν τοιαύτην, εἴως σαφῶς ἀποδειχθεῖη, κακουργίαν, καὶ ἀφαιρούμεθα τὴν δεσποτεῖαν τῶν οὕτω πορνῶν βεβουλευμένων, καὶ ἔστω πάλιν καὶ τοῦτο γάμος, ὡσπερ ἂν εἰ συνηνεσεν ὁ κεκτημένος τὴν ἀρχήν. Καὶ ὁ μὲν ἐκπιπέτω τῆς δεσποτείας, αὐτὸς δὲ εἰς εὐγένειαν ἀρπαζέσθω τὸ δοῦλον πρόσωπον. Τοιοῦτου συμβαλιντοῦ ἀποτελέσματος, ἢ εἴπερ ἐκακούργησεν ὁ κεκτημένος, πρόδηλον ὂν ὡς καὶ οἱ τεχθέντες ἐκ τῶν τοιοῦτων γάμων ἐλεύθεροί τε καὶ εὐγενεῖς κατὰ τὸνδε ἡμῶν τὸν νόμον ἔσονται. Καὶ ἐπεὶ ἐκ τοῦτου παρίσταται εἰς ἐλευθερίαν ἀρπάζεσθαι τὴν μετὰ ἀνοχῆς τοῦ δεσπότου τῷ ἐλευθέρῳ γαμηθεῖσαν δούλην, ἀνεπιτήμητοι οὕτω συναφθέντες συντηρηθῆσονται. Ὅσον γὰρ κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον τὸν διοριζόμενον τὸν γάμον συνίστασθαι συναίνεσι μόνῃ, καὶ τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον πεπεράτωται διὰ τῆς σιωπηρᾶς συναίνεσεως τοῦ δεσπότου. Εἰ δὲ τις εἴπῃ ὡς ἰερθλογίας μὴ γενομένης κατὰ τὸ σήμερον κρατοῦν, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἐκφεύζονται τὰ ἐπιτήμια, καὶ γαμικῶς συνήφθησαν τοῦ δεσπότου ὀρώντος καὶ ἀνεχομένου· ἀκούει ὅτι εἰς τὸν λόγον τῶν ἐπιτημίων ἢ διάθεσις μᾶλλον σκοπεῖται, καὶ οὐχὶ τῇ ἀκρίβειαι τῶν Νεαρῶν διαταγμάτων.

ZONAP. Ἐὰν δούλη ἐκδῶ ἑαυτὴν ἀνδρὶ ὑπὲρ τὸ θέλημα τοῦ δεσπότου αὐτῆς, πορνέυει. Ὑφ' ἑτέρου γὰρ οὐσα ἐξουσίαν οὐ δύναται συνθήκας, ἡγούσας συμφωνίας ποιῆν. Ἀδέλφιοι γὰρ εἰσι καὶ ἀνίσχυροι. Εἰ δὲ μετὰ ταῦτα, μετὰ τὸ πορνέυσαι δηλαδὴ, ἐλευθερωθεῖσα, ἢ παραχωρήσαντος τοῦ Κυρίου αὐτῆς, πεπαρρησιασμένη, ἀντὶ τοῦ, φανερῶς χρήσεται γάμῳ, ὡς γημαμένη λογισθῆσεται τότε, καὶ οὐχὶ πόρνη.

ΑΡΙΣΤ. Ἐαυτὴν ἀνδρὶ ἐπιδοῦσα δούλη, πορνέυει· συνάπτεται δὲ, εἰ μετὰ γνώμης δεσπότου· τὰ γὰρ τῶν ὑπερσοσίων ἀδέδαια.

Ἐάν οὐ ὑπεξούσιοι παῖδες παρὰ γνώμην τῶν γονέων αὐτῶν συναλλάττειν γάμον οὐ δύνανται, πολλῶν μᾶλλον οἰκείται. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ ἡ δούλη ἢ ἐκδοῦσα ἑαυτὴν ἀνδρὶ παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, ὡς πόρνη ἐπιτιμηθήσεται· εἰ δὲ μετὰ ταῦτα κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότου συναφθῆ ἂν αὐτῷ, νομίμως ἐγήμετο.

KANON MA'.

Ἢ ἐν τῇ χηρείᾳ ἐξουσίαν ἔχουσα ἑαυτῆς συνοικεῖν ἀνέγκλητος, εἰ μηδεὶς ἐστὶν ὁ διασπῶν τὸ συνοικεῖον, τοῦ Ἀποστόλου εἰπόντος, Ἐάν ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἑλευθερὸς ἐστὶν ὃ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ.

Γυνὴ τις χηρεύσασα ἤθελεν ἐτέρῳ συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ οὐ παρεχωρεῖτο, ἢ καὶ συζευχθεῖσα ἐπιτιμᾶτο. Ἠρωτήθη οὖν περὶ τοῦτο ὁ ἅγιος καὶ ἀπεφάνητο οὕτως· ἐξουσίαν ἔχει ἡ χήρα ἐτέρῳ συναφθῆναι ἀνδρὶ, ἐάν τεως αὐτεξουσία ἐστί. Τοῦτο δὲ κρατήσῃ εἰς μόνην δευτερογαμίαν· τριτογαμίαν γὰρ ὁ ἅγιος οὐ παρεχωρεῖ. Ὅστε καλῶς ἡ γυνὴ ἡ χηρεύσασα ἀν δευτερογαμίᾳ, καὶ δευτερογαμίᾳ οὐκ ἐπιτιμηθήσεται, εἰπερ οὐκ ἐστὶν ὑπεξουσία· ἐάν γὰρ ἐστὶν ὑπεξουσία, ἐπεὶ ὄχων ταύτην ὑπεξουσίαν δύναται διασπᾶσαι τὸν γάμον, ἐπιτιμηθήσεται καὶ αὕτη ὡς πορνεύσασα. Πλὴν καὶ αἱ γυναῖκες δευτερογαμοῦσαι τῷ ἐπιτιμῶν τῶν δευτερογαμοῦντων ὑπόκεινται, καθὼς πολλάκις εἶπομεν. Ἀκούων δὲ τοῦ ἁγίου λέγοντος ἔχειν ἐπ' ἀδείας τὴν χήραν ὃ θέλει γαμῆσθαι, μὴ εἴπῃς δύνασθαι αὕτην ἀσεβεῖ ἢ ἐτέρῳ τινὶ ἀναξίῳ τοῦ γένους αὐτῆς συνάπτεσθαι· ἀλλ' εἰπὲ ὀφείλειν αὐτὴν κατὰ κανόνας καὶ νόμους δευτέρῳ ἀνδρὶ γαμῆσθαι. Φησὶ γὰρ τὸ α' κεφ. τοῦ δ' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου· Γάμος ἐστὶν ἀνδρός καὶ γυναίκος συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρώπινου κοινωνία. Καὶ ὁ λ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου, καὶ ὁ σβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου κωλύουσι τοὺς ὀρθοδόξους μετὰ αἰρετικῶν συνάπτεσθαι, καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ζ' κεφ. τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου φησὶν· Οὐκ ἐρῶνται ὁ γάμος τῆς θυγατέρος ἢ ἐγγόνης τοῦ ἀξιωματικοῦ πρὸς ἀπελευθέρον ἢ σκηνικόν, ἢ σκηνικοῦ υἱὸν ἢ σκηνικῆς. Ὁ δὲ κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς διαφόρων συνοικεῖσια εὐγενῶν συναφθειῶν ἀνδράσιν εὐγενέσι διέσπασε, καὶ τοὺς συναφθέντας μεγάλως ἐκόλασεν. Οἷόν τι πεποίηκε καὶ εἰς τὸν βασιλικὸν γραμματικὸν, κύριον Θεόδωρον τὸν Μεσαρίτην, τοῦ σεβαστοῦ τοῦ Βρυεννίου τὴν θυγατέρα χωρὶς εἰδήσεως βασιλικῆς εἰς γυναῖκα λαθόντα. Τὸ μέντοι τῷ κανόνι προσκείμενον, καὶ λέγον, μόνον ἐν Κυρίῳ, προσετέθη διὰ τοὺς ἀπίστους. Ἐν Κυρίῳ γὰρ συναλλάττει γάμον ἢ μετὰ ὀρθοδόξου, οὐ μὴν μετὰ αἰρετικοῦ συναφθεῖσα.

ZONAP. Χηρεύσασα γυνὴ καὶ μὴ οὐσα ὑπεξουσία γονεῦσιν, ὥστε χηρεῖται τῆς ἐκείνων συναινέσεως ἐπὶ τῷ γάμῳ, ἀνέγκλητος ἐστὶ δεῦτερον συναλλάξασα γάμον, εἰ μηδεὶς ἐστὶν ὁ διασπῶν τὸ συνοικεῖον, εὐτεροῦ, εἰ μὴ τινὲς εἰς ὑπεξουσίαν αὐτῆν ἔχοντες, ἧτοι πατήρ, ἢ πάππος, οἱ καὶ διασπᾶν δύνανται τὴν διὰ τοῦ γάμου συνάφειαν, μὴ συναινέσαντες ἐπ'

Si pueri sub potestate præter parentum suorum sententiam matrimonium contrahere non possunt, multo magis servi. Propterea itaque et ancilla quæ præter domini sui sententiam se viro dedit, ut fornicatrix poenas luet. Si autem postea cum domini voluntate ei conjugatur, legitime nupsit.

CANON XLJ.

Quæ in viduitate habet sui potestatem, et viro cohabitata, ab omni accusatione est libera, si nemo est qui conjugium divellat; cum dicat Apostolus, Si mortuus sit maritus, libera est, ut nubat cui velit, tantum in Domino.

BALS. Mulier quædam vidua volebat alii viro matrimonio conjungi: et non ei permittebatur, vel etiam conjuncta puniebatur. Sanctus ergo de eo interrogatus est, et respondit, quod est in viduæ potestate ut alii viro conjugatur, si tunc est sui juris. Hoc autem in sola digamia servabitur: neque enim sanctus trigamiam permittit. Recte itaque mulier vidua secundo nubet, et cum secundo nupsit non punietur, si quidem non est sub potestate: sed si sit sub potestate parentis constituta, quoniam qui eam habet in potestate potest matrimonium dissolvere, ipsa quoque, ut quæ sit fornicata, punietur. Sed et mulieres, quæ secundo nubunt, digamorum supplicio subjiciuntur, ut sæpe diximus. Cum autem audis sanctum dicentem esse in potestate viduæ nubere cui velit, ne dixeris eam posse impio, vel alicui alii suo genere indigno conjungi. Sed dic eam debere secundum leges et canones secundo viro nubere. Dicit enim primum cap. tit. 4 lib. xxviii: Matrimonium est viri et mulieris conjunctio, et totius vitæ consuetudo, divinarum et humanarum rerum societas. Et syn. Laodicenæ canon 31, et can. 72 syn. in Trullo, prohibent orthodoxos cum hæreticis conjungi, et thema 2, cap. 7 tit. 5, lib. xxviii dicit: Non est validum matrimonium filiaæ vel neptis viri senatorii cum liberto vel scenico, vel scenici aut scenicæ filio. Potens autem et sanctus noster imperator, cum nobilium aliquot mulierum, cum viris ignobilibus contracta essent matrimonia, ea separavit, et conjunctos valde puniit. Quemadmodum etiam fecit et in regium grammaticum dominum Theodorum Mesaritum qui Augusti Briemii filiam, absque imperatoris scientia in uxorem acceperat. Quod autem adjicitur canonis, et dicit, Solum in Domino, adjectum est propter infideles. In Domino enim matrimonium contrahit, quæ cum orthodoxo, non cum hæretico matrimonium contrahit.

ZONAR. Mulier quæ vidua est, nec parentum potestati subjecta, ut illorum consensu ad nuptias contrahendas indigeat, absque ulla noxa secundis nuptiis illigari potest, si nemo sit qui conjugium dissolvat, hoc est, si nulli sint, qui illam aux obnoxiam potestati habeant, pater nimirum, aut avus, quibus etiam dirimere matrimonii societatem datum

¹ I Cor. vii. 39.

est, nisi in illud consenserint. Subjicit deinde vir sanctus depromptum—ex apostolicis verbis testimonium.

ARIST. Crimine vacat vidua quæ virum accipit.

Vidua suæ est potestatis, mortuo ipsius viro; propterea si viro nupsit, accusationi non est obnoxia, modo in Domino, juxta Apostolum.

CANON XLII.

Quæ sine iis, qui habent potestatem, sunt matrimonia, sunt fornicationes. Vivente ergo patre, vel domino, it qui conveniunt non sunt ab accusatione liberi, donec conjugio domini annuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium.

BALS. Hic canon veluti summa quædam est duorum proxime præcedentium canonum. Dicit enim, quod si filia familias vel ancilla matrimonium cum aliquo contraxerunt, sine voluntate eorum qui ipsas habent in potestate, hoc existimatur fornicatio, utpote quod non possit consistere. Quare et tanquam fornicatores punientur, et matrimonium, tanquam quod non possit consistere, solvetur. Sin autem ii, qui in eos habent potestatem, annuerint, hoc est, admisserint et voluerint matrimonium, tunc firmum reputabitur. Quæ autem de eorum qui sunt in potestate et dominorum consensu dicuntur, in interpretare secundum canones proxime interpretatos.

ZONAR. Hic canon veluti summa quædam est duorum proxime præcedentium canonum. Ait namque, si filia vel serva aliorum potestati obnoxia cum aliquo matrimonium inierint, absque dominorum, hoc est eorum, quorum sub potestate sunt consensu, id pro fornicatione haberi, neque iis, qui hoc pacto copulati fuerint, impune esse oportere. Punientur aliquidem ipsi, matrimoniumque dissolvitur. Quod si ii, quorum sub potestate sunt, annuerint, hoc est, approbarint ac voluerint nuptias tunc ratæ firmæque habebuntur.

ARIST. Qui aliis subsunt, filius, et servus, sine dominis matrimonium contrahentes, culpæ obnoxii sunt.

CANON XLIII.

Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida, sive prior percussit, sive ultus est.

BALS. Percussit quispiam aliquem, et interfecit, et cum juberetur reddere rationem cur interfecisset, dicebat: Ego non fui causa cædis, sed is qui occisus est, ut qui pugnae initium fecit, et me prior percussit. Sanctus ergo de eo interrogatus, respondit, Homicida est qui quomodocunque hominem interfecit: sive primo loco eum, qui interfecit, sive eum percussisset, vulnus ei intulit. Et canon quidem in his consistit. Interrogaverit autem quispiam, cum lex dicat in sexagesimo libro tit. 39 cap. 1, themate ultimo: Impune quis illum interficiet, qui vel ipsum, vel suos cogit ad petulantiam; et in titulo 17 ejusdem libri: **101** Vim vi licet repellere et arma arinis: quomodo dicit canon eum, qui se defensu-

Α κύριῳ. Ἐπιφέρει δὲ ὁ ἅγιος μαρτυρίαν ἐξ ἀποστολικῶν βιβλίων.

ΑΡΙΣΤ. Ἀνέγκλητος ἡ χήρα λαμβάνουσα.

Ἀυτεξουσία ἐστὶν ἡ χήρα, τελευτῶντος τοῦ ἄδελφοῦ αὐτῆς· διὰ τοῦτο, εἰ λάβῃ ἄνδρα, ἀνέγκλητός ἐστι, μόνον ἐν Κυρίῳ, κατὰ τὴν Ἀπόστολον.

KANON MB.

Οἱ ἀνευ τῶν κρατούντων γάμοι πορνεαὶ εἰσιν. Οὔτε οὖν πατέρες ζῶντος οὔτε δεσπότου οἱ συνείντες ἀνεύθυνοι εἰσιν, ἔως ἂν ἐπινεύσωσιν οἱ κύριοι τὴν συνοίχησιν. Τότε γὰρ λαμβάνει τὸ τοῦ γάμου βέβαιον.

ΒΑΣΣ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσις ἐστὶ τῶν προσεχῶν κανόνων. Φησὶ γὰρ ὡς, ἐὰν ὑπεξουσία θυγάτηρ ἢ δοῦλη γάμον πρὸς τινα συναλλάξωσιν ἀνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἦγουν τῶν ὑπεξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτον, ὡς ἀνυποστάτως γινόμενον. Διὰ καὶ ὡς πορνεύοντες ἐπιτιμηθήσονται, καὶ ὁ γάμος ὡς ἀνυπόστατος· λυθήσεται. Εἰ δὲ ἐπινεύσωσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δεῖξονται καὶ θελήσωσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος. Τὰ δὲ περὶ τῆς συναίνεσως τῶν ὑπεξουσιῶν καὶ τῶν δεσποτῶν ἐρμηνεύσον κατὰ τοὺς προσεχῶν ἐρμηνευθέντας κανόνας.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ κανὼν οὗτος ἀνακεφαλαίωσις ἐστὶ τῶν προσεχῶν αὐτοῦ δύο κανόνων. Φησὶ γὰρ ὅτι, ἐὰν ὑπεξουσία θυγάτηρ ἢ δοῦλη γάμον πρὸς τινα συναλλάξωσιν ἀνευ γνώμης τῶν κρατούντων, ἦγουν τῶν ἐξουσιαζόντων αὐτῶν, πορνεία λογίζεται τὸ τοιοῦτο, καὶ οὐκ εἰσιν ἀνεύθυνοι οἱ οὕτω συναφθέντες. Ἐπιτιμηθήσονται γὰρ, καὶ ὁ γάμος λυθήσεται. Εἰ δὲ ἐπινεύσωσιν οἱ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντες, ἀντὶ τοῦ, εἰ δεῖξονται καὶ θελήσωσι τὸν γάμον, τότε λογίζεται βέβαιος.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ ὑπεξουσιοὶ, υἱὸς καὶ δοῦλος, δίχα τῶν κυρίων ζευγυόμενοι, οὐκ ἀνεύθυνοι.

KANON MF.

Ὁς θανάτου πληγὴν τῷ πλησίον εἰδὼκε, φονεὺς ἐστὶν, εἴτε ἤρθε τῆς πληγῆς, εἴτε ἤμυνατο.

ΒΑΣΣ. Τίς ἐπληξεν καὶ ἐφόνευσέ τινα, καὶ ἀπαιτούμενος λόγους δοῦναι χάριν τοῦ φόνου, εἰλεγεν ὅτι· Οὐκ ἐγὼ αἴτιος γέγονα τῆς πληγῆς, ἀλλ' ὁ φονευθεὶς, ὡς πεποιθὼς τὴν ἀρχὴν τῆς διαμάχης, καὶ προπλήξας με. Ἐρωτηθεὶς οὖν περὶ τοῦτου ὁ ἅγιος, εἶπεν ὅτι· Φονεὺς ἐστὶν ὁ ὅπωσδήποτε φονεύσας ἄνθρωπον, εἴτε πρώτως ἐπληξεν τὸν φονευθέντα, εἴτε ἀμυνόμενος τοῦτον, ὡς πλῆξαντα πρότερον αὐτὸν. ἐπήγαγε τὴν πληγὴν. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς τοῦ νόμου λέγοντος ἐν βιβλίῳ ε', τίτλου λθ', κεφαλ. α', θέματι τελευταίῳ· Ἀκινδύνως τις φονεῖται τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἢ τοὺς αὐτοῦ πρὸς ἀσέλγιαν· καὶ ἐν τίτλῳ ιε' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· Ἐξεστὶ βίχ τὴν βίαν ἐξωθεῖν, καὶ ὄπλα ὄπλους, πῶς ὁ κανὼν φησὶ τὸν ἐξ ἀμύνης πλῆξαντα καὶ φονεῖ-

παντα κολάζεσθαι ὡς φονεά; Λύσις. Τὰ ἐκκλησιαστικά ἐπιτίμια οὐκ εἰσὶ κολαστικά, ἀλλὰ ἁγιαστικά καὶ λατρευτικά. Διὸ καὶ διορίζεται ὁ κανὼν τὸν κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ ἐμπροσθέντα ὁπωσδήποτε εἰς φόνον, καὶ αὐτοῦς τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύοντα, θεραπεύεσθαι κατὰ ψυχὴν· κἀν ὁ μὲν μεγαλύτερας χρήσει θεραπείας, ὡς φονεύων ἀκουσίως, ὁ δὲ μικροτέρας, ὡς φονεύων ἀκουσίως, ἢ ἐξ ἀμύνης, ἢ ἐν πολέμῳ. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος κολάζει, οὐ θεραπεύει. Ὅθεν τὸν μὲν ἔχοντα διάθεσιν εἰς τὸ φονεῦσαι τιμωρεῖ ὡς φονεά, τὸν δὲ ἀκουσίως φονεύοντα οὐ τιμωρεῖ καὶ τὸν φονεύσαντα τὸν βιαζόμενον αὐτὸν ἀτιμώρητον συντηρεῖ, ὡς μὴ ὀκνοῦν, ἀλλ' ἐξ αἰτίας τοῦ φονευθέντος εἰς τὸ φονεῦσαι καταπειχθέντα. Οἶμαι δὲ ὅτι καὶ ὁ φονεύσας ἐξ ἀμύνης κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον τότε συντηρηθήσεται ἀκόλαστος, ἔταν ἐφίνευσε τὸν πληγὴν θανατηφόρον ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἢ βίαν ὁμοίαν, οὐ μὴν καὶ τὸν ἐλαφρὰν καὶ ἰσχυρὸν πληγὴν ἐπενεγκόντα αὐτῷ, ἢ γουὺν μετρίαν βίαν, καὶ ἢν ἐξύνατο χωρὶς φόνου διαφυγεῖν. Τηνικαῦτα γὰρ ὡς φονεὺς κολασθήσεται. Φησὶ γὰρ τὸ ἰδ' κεφ. τοῦ 18' τίτλου τοῦ 9' βιβλίου· Ὁ τὸν ἐπεκτόντα φονεύσας ἐν τῷ περὶ τῆς ζωῆς ἐκινδύνευεν, ἀνεύθυνος ἐστὶ φονεύειν. Καὶ κατὰ θέμα τοῦ αὐτοῦ τὴν ληστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνως ἔξεστι φονεύειν. Ἐγὼ δὲ εἶδον ἱερέα καθαιρεθέντα συνοδικῶς, ὅτι ἕτερον ἱερέα ἀναλαβόμενον παρὰ θέλησιν τούτου βιβλίου ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ κατέσχε. καὶ ἀνελάβετο ἐριστικῶς ἐκ τούτου τὸ οἰκεῖον βιβλίον, κἀνετύθεν συνέθη τὴν ἀπαιρεθέντα τὸ βιβλίον ἱερέα λειποθυμῆσαι, καὶ αὐθάρων ἀποθανεῖν. Ἐτερος δὲ μοναχὸς καὶ ἱερεὺς ἀπὸ τῆς μονῆς τοῦ Στερίτου καθηρέθη ὁμοίως, ὅτι μοναχὸν τινὰ ὑβρίσαντα αὐτὸν ἀνθύρισε τραχέως, καὶ συνέθη τὸν οὕτως ὑβρισθέντα, ἅμα τῷ ἀκούσαι τὴν ὑβρίν, στενάξει, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπερεύξασθαι. Καὶ ἀρχιερεὺς, Ἀγαρηνὸν φονεύσας κατ' αὐτοῦ ξίφος ἀνατείναντα ἐν καιρῷ πολέμου, καθηρέθη ὁμοίως.

ZONAR. Ὁ πλήξας τινὰ καιρῶς, ὥστε ἐκ τῆς πληγῆς ἐκείνης τὸν πληγέντα θανεῖν, φονεὺς ἐστὶ· καὶ οὐκ ἐξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλήματος τὸ μὴ κατάρξασθαι, ἀλλὰ πληγῆναι πρότερον παρ' ἐκείνου, καὶ οὕτως πληξῆαι αὐτὸν, ἀμυνόμενον τὸν πληγέντα.

APIST. Ὁ πλήξας πρὸς θάνατον, καὶ ἀρχόμενος, καὶ ἀμυνόμενος, ἀνδροφόνος.

Ἐάν τις ἐν μάχῃ πληγὴν ἐπάγῃ τινὶ καιρῶν, θάνατον ἀπειλοῦσαν, κἀν πρῶτος ἤρξατο τῆς πληγῆς, κἀν ὑπ' ἐκείνου πληγῆς, καὶ ἐκδικῶν αὐτὸν καιρῶς ἀντέπληξε, φονεὺς ἐστὶν· εἴτε δὲ ἐκούσιοι καὶ ἀμφότεροι, εἴτε ἀκούσιοι, ἀπὸ τοῦ ὄργανου τοῦ πληξάντος κριθήσονται, καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν ὧν παρέδωκε γνωρισμάτων ἐν τῷ ὁγδόῳ κανόνι.

KANON MΔ'

Ἡ διάκονος ἢ τῷ Ἑλληνι συμπορνεύουσα οὐ δεκτὴ ἐστὶν εἰς κοινωνίαν· εἰς δὲ τὴν προσφορὰν δεχθήσεται τῷ ζ' ἔτει, δηλονότι ἐν ἀγνείᾳ ζῶσα. Ὁ δὲ μετὰ τὴν πίστιν Ἑλληνὸν πάλιν τῇ ἰσοσυλλῆ προσῶν ἐπὶ τὸν ἔμετον ἐπιστρέφει. Ἡμεῖς οὖν τῆς διακόνου

A rus percussit et occidit, puniri ut homicidam? Sol. Pœnæ ecclesiasticæ non puniunt, sed sanctificant et medentur; et ideo decernit canon, ut qui quomodocumque Dei permissione in caedem inciderit, et ipsi etiam qui in bello occiderunt, in anima medicinam accipiant: etsi hic quidem majore opus habet medicina, ut qui sponte interfecit, ille vero minore, ut qui non voluntarie, vel in sui defensione vel in bello. Lex autem civilis punit, non medetur. Unde etiam eum, qui habet affectum interficiendi, punit ut homicidam: eum vero, qui involuntarie interfecit, non punit; et eum, qui vim illi inferentem peremit, impunitum conservat, ut qui non ex se, sed ab eo qui fuit interfecit ad occidendum impulsus est. Existimo autem, quod qui etiam in sui defensione occidit, tunc impune abiit, quando eum interfecit, qui vulnus illi mortale inflixit, vel vim similem: non autem eum, qui levem ac medicabilem illi plagam attulit sive vim modicam, quam etiam sine cæde effugere potuit. Tunc enim ut homicida puniatur. Dicit enim capit 14, tit. 39, lib. LX: Qui eum interfecit, qui ita invadebat, ut in vitam periculum adduceret, non est reus homicidii. Et secundum ejus thema, latronem invadentem impune licet interficere. Ego autem vidi sacerdotem synodaliiter depositum, quod alterum sacerdotem, qui præter ejus voluntatem librum ex ecclesia sua accipiebat, detinuit, et librum proprium e manu ejus contentiose recepit, et ex eo evenit, ut sacerdos, cui liber ablati est, deliquitum animi patiretur, et ipsa hora moreretur. Alius autem monachus et sacerdos ex Tyrii monasterio similiter est depositus, quod monachum quemdam, qui eum injuria affecerat, gravi vicissim injuria affecit, et occidit, ut qui sic injuria affectus est, simul ac injuriam audivit, gémere et animam eruclaret. Antistes quoque qui Agarenum belli tempore ense in ipsum vibrantem interfecerat, similiter depositus est.

ZONAR. Qui alteri lethale vulnus inflixit, ex quo postea vulnere percussus exspiravit, homicida est: nec ex eo liberatur a crimine, quod non ipse verberandi initium fecerit, sed prior ab illo fuerit vulneratus, exindeque ipsum, dum sibi illatum vulnus ulciscitur, vulneraverit.

ARIST. Qui ad mortem percussit, tam lacessens, quam ulciscens, homicida est.

Si quis in pugna vulnus lethale cuiquam intulit, mortem minitans, licet primus vulnerare cœpit, aut ab eo percussus et sese ulciscens, lethaliter percussit, homicida est. Num voluntarii autem ambuerant aut involuntarii, a percipientis instrumento judicabuntur, et ab aliis judiciis quæ in octavo canone tradidit.

CANON XLIV

Diaconissa, quæ unæ cum Græco fornicata est, non est ad communionem admittenda, ad oblationem autem septimo anno admittetur, scilicet si in castitate vitam agat. Græcus autem, qui post fidem rursus ad sacrilegium accedit, ad vomitum

revertitur. Nos vero diaconissæ corpus, ut consecratum, non amplius in usu carnali esse permittimus.

BALS. Quomodo, et quænam mulier diaconissa fit, ex diversis canonibus didicisti. Diaconissa ergo mulier alicui Græco fornicatorie conjuncta, non solum est deposita, sed etiam segregata; et qui cum ea rem habuit Græcus, fidelis effectus, voluit eam uxorem accipere, tanquam qui per sanctum baptismum a Græca immunditia liberatus esset, et qui ei legitime conjungi non impediretur, quæ per priorem fornicationem diaconalem auctoritatem deposuisset, et esset veluti libera. Sanctus ergo de utrisque **102** fuit interrogatus, et respondit, quod diaconissa, quæ fornicata est, et propterea fuit deposita, non segregabitur, ita ut non in ecclesia versetur, sed ad orationem et stationem cum fidelibus admittetur. Dictum enim est tricesimo secundo ejus can. quod clerici, qui peccatum ad mortem peccant, solum deponuntur, non etiam segregantur. Non enim vindicabis bis in idipsum. Porro et diaconissa propter fornicationem deposita ab ecclesiastica synaxi non segregabitur. Illi enim pro quavis pœna sufficit depositio. Quia autem qui fornicantur triennio non sunt sanctorum mysteriorum participes, statuit sanctus ut ea magis puniretur, quod cum Græco rem habuerit, eaque esset post septennium sacramentorum particeps a fornicatione se prorsus continens. Græcum autem qui credidit, et eam, quæ aliquando fuit diaconissa habere quærit, sacrilegii condemnationi subjicit, si diaconissæ corpus, quod Deo semel est dedicatum, per coitum coinquinaverit: et eum adeo canem vocat, qui ad suum vomitum revertitur, hoc est ad priorem infidelitatem per nefarium coitum. Quamobrem eam, quæ semel Deo est dedicata, etiamsi fuerit deposita, nullo modo sinit alicui conjungi, quod sit corpus ejus consecratum, et servari debeat ab omni coitu, et omni usu carnali juxta universalem regulam quæ dicit, Quod sanctum est non sit pollutum. Nota ergo hæc propter clericos et monachos, qui transformant et mutant habitum, imo et monachas etiam, et ascetrias volentes legitimis uxoris aut viris conjungi. Existimo autem eas ab hoc canone recte secundo nubere prohibendas, nec sacerdotum uxores, sicut nec qui sunt sacrati sacerdotium recusantes, permittentur vivere ut laici, et secundo matrimonium contrahere: sacerdotum enim uxores, unum corpus et una caro sacerdotalis, per legitimam sacerdotii conjunctionem appellatæ, et ea de causa veluti consecratæ, non profanabuntur per secundas nuptias. Sacerdotes autem, qui semel secundas nuptias, eo quod Deo sunt consecrati, rejecerunt, et Deo hoc utique professi sunt, non sinentur per carnalem cupiditatem sacerdotalem dignitatem repudiare, et quam Deo fecerunt professionem infirmare, et carnali libidini servire: sed etiamsi semel sacerdotio renuntiaverint, corpora

τὸ σῶμα ὡς καθιερωμένον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῇ.

BALE. Ὅπως καὶ οἶα γυνὴ γίνεται διακονὸς ἔμαθε: ἀπὸ διαφορῶν κανόνων. Διάκονο; γοῦν γυνὴ πορνικῶς συμφθαρῖσα Ἑλληνί τινι οὐ μόνον καθηρέθη, ἀλλὰ καὶ ἀφωρίσθη· καὶ ὁ μετα ταύτης δὲ συμφθαρῖς Ἑλλήν, πιστὸς γενόμενος, ἤθελε ταύτην λαβεῖν εἰς γυναῖκα, ὡς διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἀκαθαρσίας καθαρθεῖς, καὶ εἶπεν μὴ ἐμποδιζόμενος νομίμως αὐτῇ συναφθῆναι, τὴν διακονικὴν ἀξίαν ἀποθεμένην, διὰ τῆς προγενόμενης πορνείας, καὶ οἶον οὖσα ἐλευθέρῃ. Ἡρωτήθη οὖν περὶ ἀφορτέρων ὁ ἅγιος, καὶ ἀπεκρίνατο ὅτι ἡ πορνεία διακόνισσα, καὶ διὰ τοῦτο καθαιρεθεῖσα, οὐκ ἀφορισθεῖσται ὥστε μὴ ἐκκλησιάζειν, ἀλλὰ δεχθήσεται εἰς τὴν μετὰ τῶν πιστῶν εὐχὴν καὶ στάσιν. Ἐρρηται γὰρ εἰς τὸν λβ' κανόνα αὐτοῦ, ὅτι οἱ τὴν πρὸς θάνατον ἀμαρτάνοντας ἀμαρτίαν κληρικοὶ καθαιροῦνται μόνον, οὐ μὴν καὶ ἀφορίζονται. Οὐ γὰρ ἐκδικήσεις δις ἐπὶ τὸ αὐτό. Καὶ ἡ διάκονος γοῦν, διὰ τὴν πορνείαν καθαιρεθεῖσα, οὐκ ἀφορισθεῖσται ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως. Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῇ ἀπὸ παντὸς ἐπιτίμιου ἡ καθάρσις. Ὅτι δὲ οἱ πορνεύοντες ἐπὶ τετραετίαν τῶν ἁγίων μυστηρίων οὐ μεταλαμβάνουσιν, ὥρισεν ὁ ἅγιος ἐπὶ πλείον ἐπιτιμηθῆναι αὐτὴν διὰ τὸ μετὰ Ἑλλήνο; συμφθαρῆναι, καὶ μετὰ ἑπταετίαν μεταλαβεῖν αὐτὴν τῶν ἁγιασμάτων, πάντως ἀποστᾶσαν ἐκ τῆς πορνείας. Τὸν δὲ πιστεύσαντα Ἑλληνα καὶ ζητοῦντα ἔχειν τὴν πορνεύσαντα ἱεροσυλίας καταδικῆ καθυποβάλλει, ἐὰν τὸ ἀπὸ ἀφιερωθῆν ὡς τῆς διακονίσεως διὰ τῆς ἐπιμειξίας κοινωνίᾳ· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ κύνα αὐτὸν ἀποκαλεῖ εἰς τὸν ἴδιον ἔματον ἐπιστρέφοντα, τοῦτέστιν εἰς τὴν προτέραν ἀπιστίαν διὰ τῆς ἀθέσμου μίξεως. Καὶ τὴν ἄπαξ καθιερωθεῖσαν ἐν τῷ Θεῷ, κἀν καθαιρεθῆ, οὐ παραχωρεῖ ὀκνησθῆναι τινι συνάπτεσθαι, διὰ τὸ εἶναι τὸ σῶμα αὐτῆς καθιερωμένον, καὶ ὀφείλειν συντηρεῖσθαι πάσης κοινῆς καὶ σαρκικῆς χρήσεως ἀνώτερον, κατὰ τὸν καθόλου λόγον τὸν λέγοντα· τὸ ἱερὸν μίαρὸν οὐ γίνεται. Σημειῶσαι ταῦτα διὰ τοὺς μετασχηματιζομένους κληρικοὺς τε καὶ μοναχοὺς, καὶ μέντοι καὶ μοναχὰς καὶ ἀσκητρίδας, καὶ θέλοντας νομίμοις γυναῖξιν ἢ καὶ ἀνδράσιν συνάπτεσθαι. Ὁμοίαι δὲ ἀπὸ τοῦ κανόνος τοῦτου καλῶς ἵνα κωλυθῶσι δευτερογαμεῖν καὶ αἱ τῶν ἱερῶν γυναῖκες, ὡς περ οὐδὲ οἱ ἱερωμένοι τὴν ἱερωσύνην παραιτούμενοι παραχωρηθήσονται ὡς λαϊκοὶ διάγειν καὶ δευτερογαμεῖν αἱ μὲν γὰρ γυναῖκες τῶν ἱερῶν ἐν σῶμα καὶ μία σὰρξ ἱερατικῇ διὰ τῆς μετὰ ἱερῶν νομίμου συναφείας χρηματίσασαι, κἀντεῦθεν οἶον ἱερωθεῖσαι, οὐ βεβηλωθήσονται διὰ τῆς δευτερογαμίας. Οὐδὲ ἱερεῖς ἄπαξ τὴν δευτερογαμίαν ἀποδέμενοι διὰ τοῦ ἱερωθῆναι, καὶ τοῦτο αὐτὸ εἰς Θεὸν ἀπαγγελάμενοι, οὐ παραχωρηθήσονται διὰ τὴν σαρκικὴν ἐπιθυμίαν παραιτήσασθαι τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἀπαγγελάσαν ἀθετήσασθαι, καὶ τῇ σαρκικῇ ἐπιθυμίᾳ δουλεύσασθαι· ἀλλὰ

κὴν παραιτῆσονται τὴν ἱερωσύνην, κωλυθήσονται τὰ ἅ
καὶ ἱερωθέντα σώματα αὐτῶν δευτέρως γάμοις
βεβηλώσει.

ZONAR. Ἐάν διακόνισσα Ἑλληνι συμφθαρῆ, δεχθή-
σεται, φησὶν, εἰς κοινωνίαν. Κοινωνίαν δὲ τὴν μετὰ
τῶν πιστῶν σύστασιν ἐν ταῖς εὐχαῖς ἐνταῦθα νοητέον.
Τῆς δὲ τῶν ἁγίων δώρων μεταλήψεως τῷ ἑβδόμῳ
ἔτει ἀξιοθήσεται. Διὰ μὲν γὰρ τὴν ἐκπτώσιν τῆς
διακονίας, οὐκ εἰργεται τῶν προσευχῶν, οὐδὲ εἰς
τοὺς τόπους τῶν ἐπιτιμιῶν ἐστάναι καταδικάζεται·
διὰ δὲ τὸ νόμῳ λογίζεσθαι τοῦ Χριστοῦ, καὶ προ-
δοῦναι τὴν τιμὴν αὐτῆς, βαρύτερον κολάζεται.
Τῆς γὰρ πορνείας τετραετία ἐπιτιμωμένης, αὐτὴ
εἰς ἑβδομον ἐνιαυτὸν παρατείνεται· καὶ τοῦτο, ἐάν
ἀπόσχηται τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἐν ἀγνείᾳ ζῆ. Ἐάν δὲ
ὁ μιγῆις αὐτῇ Ἑλληνι τῇ πίστει προσελθὼν πάλιν ἱε-
ρωσύνη (ἱεροσυλίαν δὲ τὴν μετὰ τῆς διακονίσης
μῆξιν καλεῖ), ἐπὶ τὸν βίον, φησὶν, ἐπιστρέφει ἕμμετον·
τὸ γὰρ σῶμα τῆς διακονίσης καθιερωμένον ἐστί·
καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐπιτραπήσεται ἐν χρήσει εἶναι
σαρκικῆ, ἢ γοῦν ἡδονῆ χρῆσθαι σαρκός. Ἴσως δὲ
καὶ διὰ τὸ μιγῆναι ἀπίστῳ ἐπιτιμᾶται μᾶλλον ἢ
διακόνισσα.

haud permittetur. Forte autem propter congressionem cum infideli, majore reprehensione diaconissa digna est.

APIET. Διάκονος Ἑλληνι πορνευθεῖσα, καὶ με-
τανοῦσα, ἐπταετίαν ὑποπιπέτω.

Ἰθὺς ἐνταῦθα δύο τὰ ἐπιτίμια· μετακινεῖται γὰρ
τοῦ βαθμοῦ αὐτῆς ἢ διάκονος, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ ἔτεσι
τὴν ἐπιτίμωσιν δέχεται, καὶ τῶν θείων ἀγιασμάτων
ἐστέρηται, διὰ τὸ μετὰ Ἑλληνος συμπορνεῦσαι
αὐτὴν.

KANON ME'.

Ἐάν τις, τὸ ὄνομα λαβὼν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνυ-
βρίζῃ τὸν Χριστὸν, οὐδὲν ὄφελος αὐτῷ ἀπὸ τῆς
προσηγορίας.

Τις ἀπίστος, βαπτισθεὶς καὶ ἀξιοθεὶς τοῦ λέγεσθαι
Χριστιανός, εἶχε μὲν τὴν εἰς Θεὸν ὀρθόδοξον πίστιν,
οὐκ ἔπραττε δὲ καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ἔργα, ἀλλ'
ἐκάκιζεν ἴσως παραδόσεις ἐκκλησιαστικὰς καὶ κανο-
νικοὺς διορισμοὺς, προτιμῶμενος τὰς τῶν ἀπίστων
ἐργασίας, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὑβρίζων τὸν Χριστόν.
Ἡρωτήθη οὖν ὁ ἅγιος, εἰ διὰ ταῦτα ὁ τοιοῦτος ἀπὸ
τῆς τῶν πιστῶν ἐκβάλλεται ὀμνήγυρας, ἢ μᾶλλον
ὄφελει ἀκαταίτητος εἶναι, ὡς τὴν ὀρθόδοξον
πίστιν αἰρετισάμενος· καὶ εἶπεν ὅτι τὸ λαβεῖν διὰ
τοῦ βαπτισματός τινα Χριστιανοῦ ὄνομα οὐκ ὄφελει
αὐτόν, ἐάν μὴ ἐν πᾶσι κατὰ τοὺς ὀρθοδόξους πολι-
τεῖται. Ἐξ ἀνάγκης οὖν, ὡς τι σεσηπὸς μέλος,
ἐκκοπεῖται ἀπὸ τῆς ὀλοκληρίας τοῦ ὄμοιου σώματος
Χριστιανύμου λαοῦ, τοῦτέστιν, ὅτε ἐκκλησιάζει μετὰ
τῶν Χριστιανῶν, ὅτε τοῖς τοῦ Χριστιανικοῦ ποι-
μνίου προβάτοις συναριθμηθήσεται. Εἰ δὲ θέλει
ἐρμηνεῦσαι τὸν κανόνα καὶ ἄλλως, ὅτι οὐ κυρίως
Χριστιανός ὁ μὴ τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ ποιῶν,
οὐχ ἔχει τὸ ἐμποδῶν. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ ἅγιος· Ἰάκω-
βος ὁ ἀδελφός μου· ἐν τῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ οὕτω·
Τί ὁ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐάν πιστεῖ τις λέγῃ

ZONAR. Si cum Græco diaconissa corrupta fuerit, ad communionem, inquit, admittetur. Communione autem nomine, hoc loco, una cum fidelibus in sacra preceatione stationem intellige. At vero sanctorum munerum perceptione, septimo demum anno digna habebitur. Quod enim exciderit a diaconatu, non propterea a sacris preceationibus arceatur, neque ad pœnitentium stationes damnatur. Ex eo vero quod pro Christi sponsa habetur, suumque honorem prodidisse existimatur, in eam gravium animadvertitur. Cum namque fornicationi quadriennii pœna constituta sit, hæc ad septimum usque annum protenditur: idque modo a peccato abstat, ac vitam caste integreque traducat. Cæterum si Græcus, qui cum ea rem habuit, ad fidem conversus, sacrilegio iterum se contaminet (sacrilegium porro hunc cum diaconissa congressum appellat), ad proprium vomitum reverti asserit. Corpus namque diaconissæ consecratum est; ac proinde in usu carnali esse, hoc est, carnis voluptate uti amplius

ARIST. Diaconissa cum gentili fornicata, et resipiscens, septennio substernatur.

Ecce hic duo supplicia. Diaconissa enim et a gradu suo movetur, et septem annos pœnis subicitur, et divinis sacramentis privatur, quia ista cum gentili fornicata est.

103 CANON XLV.

Si quis accepto nomine Christianismi Christum contumelia afficit, nulla est illi appellationis utilitas.

BALS. Infidelis quispiam baptizatus, et dignus habitus qui Christianus diceretur, in Deum quidem fidem habuit orthodoxam, non agebat autem secundum opera Christianorum, sed ecclesiasticas forte traditiones, et canonicas definitiones vituperabat, infidelium operationes præferens, et eo modo Christum injuria afficiens. Interrogatus est ergo sanctus, an is propterea a fidelium communionem expellatur, an potius nequaquam sit accusandus, ut qui fidem orthodoxam elegerit; et dixit quod accipere aliquem per baptismum nomen Christiani ipsum non juvat, nisi in omnibus, ut par est, juxta orthodoxos, vitam instituat: necessario ergo ut membrum putridum ab integritate excindatur sani corporis Christiani populi: hoc est neque cum Christianis in Ecclesia versabitur, neque gregis Christiani ovibus connumerabitur. Si velis autem canonem aliter quoque interpretari, quod non est proprie Christianus, qui non facit mandata Christi, nihil vetabit. Dicit enim sanctus Jacobus frater Dei in sua Epistola hoc modo: *Quid juvat, fratres mei, si quis se fidem habere dicat, opera*

anem non habeat? An potest fides cum servare? A ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει; Μὴ δύναται ἡ πίστις σώσαι αὐτόν; καὶ ὁ Ἀπόστολος· Ἡ πίστις χωρὶς ἔργων νεκρὰ ἐστίν.

ZONAR. Qui Christo credidit, et Christianus appellatus est, cum ex divinis præceptis vitam instituere oportet, ut hac ratione per ipsum Deus glorificetur, quemadmodum illis verbis præcipitur: *Sic luceat lux vestra coram hominibus*¹, et quæ deinceps. Si quis autem nominatur quidem Christianus, Dei vero præcepta transgreditur, contumeliam irrogat Christo, ejus de nomine appellatur, nec quidquam ex ea appellatione utilitatis trahet. Respondent porro hæc magni Basilli iis quæ sanctus Jacobus frater Domini asserit. Scribit ille nimirum in sua quadam Epistola: *Quid predest, fratres mei, si quis se fidem habere dicat, opera autem non habeat? Num potest fides cum servare?*

ARIST. Christianus qui Christum contumelia afficit, nullum e nomine fructum percipiat.

Fides sine operibus mortua est. Nihil enim a nomine emolumenti surgit Christiano Christi mandata negligenti, et divinas illius leges conculcanti, eumque injuria valde afficienti.

CANON XLVI.

Quæ per ignorantiam nupsit ei qui ab uxore ad tempus derelictus est, deinde dimissa est, ut prior ad ipsum redeat, fornicatur quidem sed ignoranter. Nuptiis ergo non prohibebitur, sed melius est si sic manserit.

BALS. Illic canon situs est in contextu can. 93 syn. in Trullo, et quia de eo fusius illic tractatum est, lege eum et canonem 9 præsentis sancti Patris.

ZONAR. Sanctus hic in can. 9 disserens de muliere quæ virum suum reliquit: *Mulier, ait, quæ virum suum reliquit, adultera est, si ad alium virum se contulit. Relictus autem, venia dignus est, et quæ cum ejusmodi habitat non condemnatur. Hic autem eam quæ viro nupsit, qui ad tempus ab uxore relictus est, priore vero revertente dimissa fuit, fornicatam ait sed ignoranter. Qui igitur illic mulierem non condemnat, quæ cum viro ab uxore relicto vixit: hic vero ipsam per ignorantiam fornicatam fuisse affirmat? Quod si illa fornicata est, virum quoque qui illam duxit, fornicarium judicari consequens fuerit. Qui ergo venia dignus? Puto igitur can. 9 de eo loqui magnum Basilium, qui ab uxore plane est desertus, nec ut ad eum redeat nullo modo persuaderi potest. Quare et illi veniam dat, eamque quæ ei secundo nubit non condemnat. Hoc vero can. de ea loquitur quæ ob aliquam*

104 ægritudinem a viro abscessit, quam etiam ob causam, illud (ad tempus) adjunxit. Si ergo mulier quæ secundas cum ipso contraxit nuptias temporariam hanc uxoris a viro secessionem uoverat,

ZONAR. Τὸν τῷ Χριστῷ πιστεύσαντα καὶ ἐπικληθέντα Χριστιανὸν δεῖ κατὰ τὰς θείας ζῆν ἐντολάς, καὶ οὕτω δι' αὐτοῦ δοξάζεσθαι τὸν Θεόν, κατὰ τὸ, *Λαμπρῶτα τὸ φῶς ὁμῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων*, καὶ τὰ ἐξῆς. Εἰ δὲ τις Χριστιανὸς μὲν καλεῖται, παραβαίνει δὲ τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, ὑβρίζει τὸν Χριστόν, οὗ τὴν κλήσιν ἐπάγεται, καὶ οὐδὲν ἔσται αὐτῷ ὕψελος ἐκ τῆς προσηγορίας. Ταῦτα δὲ ὁ μέγας Βασίλειος τῷ ἁγίῳ Ἰακώβῳ συμφωνῶν τῷ ἀδελφῷ τοῦ Κυρίου φησὶν. Ἐκαίνος γὰρ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ αὐτοῦ λέγει· *Τι τὸ ὕψελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πιστὴν λέγη τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχει; Μὴ δύναται ἡ πίστις σώσαι αὐτόν;*

ARIST. Ὑβρίζων Χριστιανὸς τὸν Χριστόν ἀπὸ τῆς κλήσεως ἀνωφέλῃτος.

Ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρὰ ἐστίν· οὐδὲν γὰρ ἀπὸ τῆς προσηγορίας ὕψελος τῷ Χριστιανῷ τὰ τοῦ Χριστοῦ ἐντάγματα ἀθετοῦντι καὶ τοὺς θείους αὐτοῦ νόμους καταπατοῦντι, καὶ πραγματικῶς αὐτὸν ἐνουβρίζοντι.

CANON MC.

Ἡ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναϊκὸς ἐν ἀγνοίᾳ γημαμένη, εἶτα ἀφθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ. Γάμος οὖν οἷα εἰρηχθῆσεται, κάλλιον δὲ ἐὰν μείνῃ οὕτως.

BALS. Ὁ παρὼν κανὼν κατεστρώθη εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου κανόνος τῆς ἐν τῷ Ἰουλίῳ συνόδου· καὶ ἐκεῖ ἐκεῖσε τὰ περὶ τούτου πλατύτερον ἡρμηνεύθησαν, ἀνάγνωθι τούτων, καὶ τὸν θ' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου Πατρός.

ZONAR. Ἐν τῷ ἐναντίῳ κανόνι ὁ ἅγιος οὕτως, περὶ γυναϊκὸς καταλείπουσας τὸν ἴδιον ἄνδρα δευτερότομος, Ἡ καταλείπουσα τὸν ἴδιον ἄνδρα, φησὶ, μοιχαλὶς ἐστίν, εἰ ἐπ' ἄλλον ἤλθεν ἄνδρα. Ὁ δὲ καταλειφθεὶς συγγνωστὸς, καὶ ἡ συνοικουσα τῷ οὕτῳ οὐ κατακρίνεται. Ἐνταῦθα δὲ τὴν τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναϊκὸς γημαμένην, ἐπανελεύσεως δὲ τῆς προτέρας, ἀφθεῖσταν πορνεύσαι λέγει, ἐν ἀγνοίᾳ δὲ. Πῶς οὖν ἐκεῖσε μὲν οὐ κατακρίνει τὴν συνοικήσασαν ἄνδρα, καὶ καταλειφθέντι παρὰ τῆς γυναϊκὸς αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ πορνεύσαι αὐτὴν φησὶν ἐν ἀγνοίᾳ; Εἰ δὲ ἐκεῖνη πόρνευσε, καὶ ὁ γάμος αὐτὴν ἄνθρωπος πορνεύσαι κατὰ τὸ ἀκλόουθον νομίζοιτο ἄν. Πῶς οὖν συγγνωστὸς ἔσται; Οἱμαί τοίουν ὅτι ἐν τῷ θ' κανόνι περὶ διόλου καταλειφθέντος παρὰ τῆς γυναϊκὸς λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, καὶ μὴ πεισθείσης ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτόν. Καὶ διὰ ταῦτα κάκεινῳ συγγινώσκεαι καὶ τὴν κατὰ δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασαν οὐ κατακρίνεις. Ἐν δὲ τῷ παρόντι κανόνι περὶ καταλείπουσας τὸν ἄνδρα διὰ λύπην τινὰ λέγει· *διὸ καὶ τὸ, πρὸς καιρὸν, προσέθετο.* Εἰ μὲν οὖν ᾄδει ἡ κατὰ

¹ Jacob. ii, 14. ² ibid. 26. ³ Matth. v, 45.

δεύτερον γάμον αὐτῷ συνοικήσασά τὴν πρόσκαιρον ἀπόστασιν ἐκ τοῦ οικείου ἀνδρός, καὶ οὕτω συνώκησε τῷ καταλειφθέντι ἀνδρὶ, μοιχαλῆς ἐστίν, ὅτι ἀλλότριον ἀνδρα ἐσπετερίσατο, ὡς τὸ τέλος τοῦ ἐννάτου περιέχει κανόνος· εἰ δὲ ἠγνοεῖ τοῦτο, ἴσως γὰρ ἐξ ἀλλοδαπῆς ἦν χώρας, καὶ ἠγνοεῖτο τὸ κατ' αὐτόν, μετὰ δὲ τινα καιρὸν ἐπανῆλθε πρὸς τὸν ἀνδρα ἢ καταλιπούσα αὐτόν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα ἐλύθη γάμος· πορνεύσαι λέγει τὴν γυναῖκα ταύτην ὁ ἅγιος, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ· πορνεύσαι δὲ ταύτην λέγει, ὡς μὴ λυθέντος τοῦ προτέρου γάμου. Τοῦ πρώτου δὲ μὴ λυθέντος, πῶς ἂν ἢ πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συνοικήσας δευτέρος δόξῃ γάμος; Εἰ δὲ γάμος οὐκ ἐστίν, πάντως ἔσται πορνεία. Καὶ ὁ μὲν ἀνὴρ πόρνος κυρίως λογισθῆσεται, ἢ δὲ γυνὴ πορνεύσαι μὲν λέγεται, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ. Οὐ γὰρ πορνείαν ἀμαρτήσαι σκοπὸν ἔσχεν, ἀλλὰ γάμον συστήσασθαι ἐννομον. Τὸ δὲ πρᾶγμα περιέστη εἰς τὸ μὴ λογιζέσθαι γάμον, διὰ τὸ ἔτι μένειν τὸν πρῶτον γάμον. Τῆς δὲ πρὸς τὰς δύο συναφείας μὴ λογιζομένης γάμον, εἰ ἂν λέγοιτο ἢ συναφεία ἢ πορνεία, πλὴν ἐν ἀγνοίᾳ γινομένη; Διὸ καὶ ἐπήγαγεν ὁ κανὼν γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται. Οὐ γὰρ ὡς παρ' ἀνδρός ἀφαιρέσει λογίζεται. Ἐπεὶ αἰ τούτο ἦν καὶ ἐτέρω ἐμίχθη, μοιχαλῆς ἐκρίνετο ἂν, κατὰ τὸν ἐνατον κανόνα. Ὅτι οὐδὲ κυρίως γάμος πρὸς τὴν δευτέραν γυναῖκα συμβίωσις δοκεῖ, διὰ τοῦτο γάμου οὐκ εἰργεταί ἢ γυνή. Ὡς δὲ ἀπλῶς γυνὴ ὀνομασθεῖσα ἀνδρός, εἰ μὴ ἐτέρω συναφθεῖ ἔτι ζῶντος ἐκείνου, κρεῖσσον ἂν ποιήσῃ, φησὶν ὁ ἅγιος. Ἐδὲ γὰρ εὐσχημον ζῶντος τοῦ ἀνδρός τὴν ὀνομασθεῖσαν ἐκείνου γυναῖκα ἐτέρω συμβιούσιν· λέγει γὰρ καὶ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις οὐ τὸ ἐπιτετραμμένον, ἀλλὰ τὸ εὐπρεπὲς σκοποῦμεν.

adhuc superstitie, quæ illius mulier dicta est, cum altero vitam agere. In nuptiis siquidem, lex quæque civilis testatur quod nos non tam quid permissum sit, quam quid honestati conveniat, consideramus.

ΑΡΙΣΤ. Ἐγὴματό τις ἀνδρὶ κατὰ ἀγνοίαν ἀφεμένω, εἴτα ἢ προτέρα ἀνέφηγεν ἢ δ' ἀφαιρέσει πόρνη λογίζεται κατὰ ἀγνοίαν· καὶ εἰ θέλει, ζεύγνυται· κάλλιον δὲ, εἰ μὴ ζεύγνυται.

Καταλειφθὲν ἀνὴρ παρὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς πρὸς καιρὸν· ὁ δὲ, ὡς ἀποκλιθεὶς ὑπ' ἐκείνης, ἐτέραν εἰλαβεν, ἀγνοούσαν τὴν πρὸς καιρὸν καταλειφθῆναι αὐτόν. Ἐπανῆλθε πρὸς αὐτόν ἢ προτέρα, καὶ παραδεξιόμενος ταύτην, τὴν δευτέραν ἀφήκεν· ὡς πόρνη κρίνεται αὐτὴ ἢ ἀφαιρέσει, πλὴν κατὰ ἀγνοίαν· καὶ διὰ τοῦτο, εἰ βουληθῆ ἡ γάμου κοινωνίᾳ συναφθῆναι ἐτέρω, οὐ κωλυθήσεται· οὐ γὰρ ἀποκλεισμένη λογίζεται· ὅτι μὴδὲ ἀνὴρ αὐτῆς κυρίως ἐγένετο ὁ ταύτην ἀφέντος. Ἐάν δὲ θελήσῃ μείνειν ἐν ἀγαμίᾳ, καὶ μὴ ἐπ' ἄλλον ἐλθεῖν γάμον, κάλλιον τοῦτο.

KANON MZ'

Ἐγκρατεῖται καὶ Σακκοφόροι, καὶ Ἀποτακτεῖται τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται λόγῳ, ᾧ καὶ Ναυατιανοί, ὅτι περὶ μὲν ἐκείνων κανὼν ἐξεφωνήθη, εἰ καὶ διάφορος, τὰ δὲ κατὰ τούτους ἀποσεασιώπηται· ἡμεῖς μὲντοι ἐνὶ λόγῳ ἀναθαπτιζόμεν τοὺς τοιοῦτους. Εἰ δὲ πρὸ ἡμῶν ἀπτηγρεύεται τοῦτο, τὸ τοῦ ἀνα

atque ita cum relicto viro habitavit, adultera est, quod alienum sibi virum usurpavit, ut in fine canonis continetur. Sed si id ignorabat, forte enim peregrinus erat, nec quæ ad ipsum spectabant notuerant, aliquo porro temporis intervallo ad virum, quæ ipsum deseruerat revertit, ac proinde nuptiæ cum secunda uxore sunt dissolutæ; mulierem hanc sanctus fornicatam esse asserit, sed per ignorantiam. Fornicatam porro eam dicit, quod non fuerint priores solutæ nuptiæ; prioribus autem non solutis, quomodo iniuncta cum secunda muliere societas secundum matrimonium videatur? Quod si matrimonium non sit, erit plane fornicatio. Ac vir quidem, fornicarius proprie iudicabitur, mulier autem, fornicata quidem esse dicitur, verum per ignorantiam. Non enim fornicationis peccatum admittere illi mens erat, sed legitimas contrahere nuptias. Verum eo res recidit, ut nuptiæ minime existimarentur, propterea quod prius adhuc matrimonium consisteret. Cum vero hæc cum duabus mulieribus conjunctio, matrimonium censeri haud possit, quid aliud ea dicatur conjunctio quam fornicatio, per ignorantiam tamen admissa? Quam etiam ob causam subiicit canon: A matrimonio ergo non prohibebitur. Non enim, veluti a viro dimissa iudicabitur. Si namque id esset, aliique viro juncta foret, adultera iudicaretur, ex noni canonis constitutione. Quoniam vero haudquaquam proprie illa cum secunda muliere cohabitatio, matrimonium dici potest, propterea a matrimonio mulier haud arceatur. Cum vero uxor citra exceptionem dicta fuerit viri, si nulli alteri, eo adhuc vivente copulata fuerit, laudabilis, inquit sanctus vir, fecerit. Neque enim honestum fuerit, viro

ARIST. Nupsit quædam ignorans viro dimisso: postea prior apparuit: dimissa autem fornicatrix per ignorantiam reputatur: et si vult nubit, melius autem si non nubat.

Vir ad tempus ab uxore sua derelictus fuit, ille autem acsi ab ea dimissus fuisset aliam duxit, quæ nescivit eum ad tempus derelinqui: rediit ad eum prima, et eam recipiens secundam dimisit, ut fornicatrix iudicatur dimissa, sed per ignorantiam; et ideo si matrimonii communione alii conjungi velit, non prohibebitur. Non enim dimissa reputatur, quoniam qui eam dimisit proprie non erat ipsius vir. Si autem extra matrimonium manere vellet, et ad alterum conjugium non venire, hoc melius esset.

CANON XLVII.

Encratitæ, et Saccophori, et Apotactitæ subiciuntur eidem rationi, cui et Novatiani, quia de illis editus est canon, etsi diversus: quæ autem sunt adversus eos, silentio prætermittuntur, nos autem una ratione tales rebaptizamus. Si autem prohibita est apud vos hæc rebaptizatio,

sicut et a Romanis, alicujus œconomiz gratia, A nostra tamen ratio vires obtineat, quandoquidem est veluti Marcionistarum germen eorum hæresis, nuptias abhorrentium, et vinum aversantium et Dei creaturam inquinatam esse dicentium, eos igitur in Ecclesiam non admittimus nisi in nostrum baptismum baptizati fuerint. Ne dicant enim, in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum baptizati sumus, qui quidem Deum esse malorum effectorem existimant, instar Marcionis et reliquarum hæresium. Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures convenire episcopos. et sic canonem exponere, ut et is qui fecit sit extra periculum, 105 et qui respondet, in responsione de his fide dignus habeatur.

BALS. Quinam sint Encratitz, Saccophori, Apotactitz, Novatiani, et Marcionistæ, et quænam sint hæc hæresium genera, in diversis canonibus dictum est. Præsens autem canon non eget interpretatione, quia nec ut decretum a sancto scriptum est, sed ut sententiæ ipsius explicatio. Legitimam enim constitutionem ad synodalem definitionem remittit. Tu autem lege canonem. 7 syn. 2 et discite quinam ex hæreticis baptizantur, postquam recepti fuerint et qui non.

ZONAR. Hoc loco, vir sanctus, Novatianus quoque cum aliis, quocumque se Ecclesiæ sistant, baptizandos esse decernit, quippe qui forte Marcionis placitis adhærescant. Septimus autem canon secundæ synodi, dum eos qui cum solo chrismate admittendi sunt numerat, cum iis Novatianos quoque percenset. Omnino vero canonis illius definitioni stare oportet, quippe qui et posterior est, et a synodo editus : et quia ne magnus quidem Basilius, hunc veluti canonem pronuntiavit, sed suam sententiam, rogatus, aperuit : deinde subdit, quemadmodum et ipse, in proposita quæstione, haud plane exploratum habeat quid sentiat, illis verbis, Quamobrem si hoc placuerit, oportet plures simul esse episcopos, et sic canonem exponere, ut et is qui fecit sit extra periculum canone a pluribus episcopis explicato ; ac eodem modo videlicet, memoratos homines baptizanti nullum adsit periculum, quasi adversus canones fecerit, et qui de ejusmodi interrogantibus respondet, fide dignus, ob constitutum canonem, existimetur. Quæ porro ad Marcionistarum, et Encratitarum hæreses pertinent, supra in canonis explicatione descripta sunt.

ARIST. Encratitas, et Saccophoros, et Apotactitas denuo baptizabis. Quævis enim asserant quod in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum baptizati sunt, quandoquidem tamen Deum malorum auctorem impie affirmant, juxta Marcionem, nisi denuo baptizentur, non sunt recipiendi.

In primo quidem ipsius canone, magnam hoc Ecclesiæ luminare, Encratitarum et Novatianorum, sive Catharorum baptismum juxta œconomiz ratio-

νομισμοῦ, ὡς περ οὖν καὶ παρὰ Ῥωμαίους, οικονομίας τινὸς ἕνεκα, ἀλλ' ὁ ἡμέτερος λόγος ἰσχυρὸν ἔχεται, ὅτι, ἐπειδὴ ὡς περ Μαρκιωνιστῶν ἐστὶν αὐτοβλάστημα ἢ κατ' αὐτοῦς εἰρησὶς βδελυσσομένων τὸν γάμον καὶ ἀπεστραφομένων τὸν εἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμιασμένην εἶναι λεγόντων, οὐ δεχόμεθα οὖν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ἡμέτερον βάπτισμα. Μὴ γὰρ λεγέτωσαν ὅτι εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθημεν, οἱ γὰρ κακῶν ποιητὴν ὑποτιθέμενοι τὸν Θεόν, ἐπαμφαλῶς τῷ Μαρκίωνι καὶ ταῖς λοιπαῖς αἰρέσεσιν. Ὅσπερ ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταύτῳ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾦ, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τῷ ἀξιόπιστον ἔχη ἐν τῇ περὶ τούτων ἀποκρίσει.

ΒΑΣΣ. Τίνες εἰσὶν οἱ Ἐγκρατίται, οἱ Σακκοφόροι, οἱ Ἀποτακτίται, οἱ Ναυατιανοὶ, καὶ οἱ Μαρκιωνισταί, καὶ ποῖα τὰ εἶδη τῶν αἰρέσεων αὐτῶν, εἴρηται ἐν διαφόροις κανόσιν. Ὁ δὲ παρῶν κανὼν ἐρμηνείας οὐ δέεται· διότι οὐδὲ ὡς ὅρος ἐγράφη παρὰ τοῦ ἁγίου, ἀλλ' ὡς γνωμάτευμα. Τὴν γὰρ θεσμοθεσίαν εἰς συνδικὸν διορισμὸν ἀπέλευσεν. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν 7 κανόνα τῆς δευτέρας συνόδου, καὶ μάθης τίνες ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν μετὰ δεχθῆναι βαπτίζονται, καὶ τίνες οὐ βαπτίζονται.

ΖΩΝΑΡ. Ἐνταῦθα ὁ ἅγιος τοὺς Ναυατιανοὺς βαπτίζεσθαι διορίζεται, μετὰ τῶν ἄλλων προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς ὡς τάχα φρονούντας τὰ τοῦ Μαρκίωνος. Ὁ δὲ τῆς δευτέρας συνόδου ἕβδομος κανὼν ἀπαριθμῶν τοὺς χρισματι μόνῳ ὀφείλοντας δεχεσθαι, καὶ τοὺς Ναυατιανοὺς ἐκείνοισι συναριθμεῖ. Πάντως δ' ἐπικρατέστερος ὁ κανὼν ἐστὶ ἐκεῖνος, οἷα μεταγενέστερος καὶ συνοδικός· καὶ ὅτι οὐδὲ ὁ μέγας Βασίλειος ὡς κανόνα τοῦτον ἐξεφώνησεν, ἀλλὰ τὴν οικείαν γνώμην πρὸς ἐρώτησιν ἐδήλωσεν· εἶτα ἐπήγαγεν, ὡς περ καὶ αὐτὸς μὴ βεβαίως πρὸς τὸ ἐρωτηθὲν διακείμενος, τὸ, Ὅσπερ, ἐὰν ἀρέσῃ τοῦτο, δεῖ πλείονας ἐπισκόπους ἐν ταύτῳ γενέσθαι, καὶ οὕτως ἐκθέσθαι τὸν κανόνα, ἵνα διὰ τοῦ κανόνος ὅπερ πλείωνων ἐπισκόπων ἐκτεθέντος καὶ τῷ ποιήσαντι τὸ ἀκίνδυνον ᾦ· καὶ ταῦτ' ἐνδηλοῦν καὶ βαπτίσαντι τοὺς εἰρημένους μὴ ᾦ κίνδυνος, ὡς παρὰ κανόνας ποιήσαντι, καὶ ὁ ἀποκρινόμενος τοῖς περὶ τοιούτων ἐρωτήσιν τὸ ἀξιόπιστον ἔχει ἐκ τοῦ κανόνος. Τὰ δὲ περὶ τῆς αἰρέσεως τῶν Μαρκιωνιστῶν καὶ Ἐγκρατιτῶν προεγράφησαν ἐν τῇ τοῦ κανόνος ἔξηγησει.

ΑΡΙΣΤ. Ἐγκρατίταις, καὶ Σακκοφόροις, καὶ Ἀποτακτίταις, ἀναβαπτίσεις. Εἰ γὰρ καὶ λέγουεν ὅτι εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐβαπτίσθησαν, ἀλλ' ἐπεὶ κακῶν ποιητὴν τὸν Θεὸν βλασφημοῦσι κατὰ Μαρκίωνα, μὴ ἀναβαπτίζόμενοι, ἀδεκτοῦν.

Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ κανόνι ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ τὸ τῶν Ἐγκρατιτῶν καὶ Ναυατιανῶν, ἦτοι Καθαρῶν, βάπτισμα κατὰ λόγον

οικονομίας ἐδίξατο, καὶ προσέταξε μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρω τοῦτους χρίσθαι, προσερχομένους τῇ καθολικῇ πίστει, καὶ τὰς αἵρέσεις αὐτῶν ἀναθεματίζοντας· ἐνταῦθα δὲ, ἐπιδιορθούμενος τὸ κατ' οἰκονομίαν ἐκείσε δεχθὲν, ὀρίζει τοὺς Ἐγκρατίτας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀναβαπτίζεσθαι, διὰ τὸ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν ἀποβλάστημα εἶναι τῶν Μαρκιωνιστῶν, βδελυσομένων καὶ αὐτῶν, ὡς ἐκείνων, τὸν γάμον, καὶ ἀποστρεφόμενων τὸν οἶνον, καὶ τὴν κτίσιν τοῦ Θεοῦ μεμισαμένην εἶναι λεγόντων. Πλὴν ὁ ἔβδομος κανὼν τῆς ἐν Λαοδικαῖᾳ συνόδου, καὶ ὁ ἔβδομος τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ὁ ἐννενηκοστὸς πέμπτος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου, τῶν Ναυατιανῶν, καὶ Καθαρῶν, καὶ Τεσσαρεσκαίδεκατιτῶν τὸ βάπτισμα δέχεται, προσερχομένων τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ἀναθεματιζόντων πᾶσαν αἵρεσιν, καὶ τὴν ἑαυτῶν. Χρῖονταὶ δὲ μόνῳ τῷ ἁγίῳ μύρω μέτωπα, ὀφθαλμοὺς, ῥίνας, στόμα, καὶ ὦτα.

KANON MH'.

Ἦ δὲ ἐγκαταλειφθεῖσα παρὰ τοῦ ἀνδρός, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, μένειν ὀφείλει. Εἰ γὰρ ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτι Ἐάν τις καταλείπῃ γυναῖκα ἑκτὸς λόγου πορνείας, ποιῶ αὐτὴν μοιχᾶσθαι, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν ὀνομάσαι, ἀπέκλεισεν αὐτὴν τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας. Πῶς γὰρ δύναται ὁ μὲν ἀνὴρ ὀπεύθυνος εἶναι, ὡς μοιχείας ἀφίος, ἢ δὲ γυνὴ ἀνάφιος εἶναι, ἢ μοιχαλὶς παρὰ Κυρίου διὰ τὴν πρὸς ἕτερον ἀνδρα κοινωνίαν προσαγορευθεῖσα;

ΒΑΣ. Ὡς εἰσικεν, ἐρωτηθεὶς ὁ ἅγιος, εἰ ὀφείλει νομίμῳ ἀνδρὶ συνάπτεσθαι ἢ παραλόγως διαζυγεῖσα παρὰ τοῦ οἰκεῖου ἀνδρός, εἶπεν, ἐπειὶ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο μοιχαλίδα εἶναι τὴν καταλειφθεῖσαν παρὰ τοῦ πορνείας ὑπὲρ τοῦ οἰκεῖου ἀνδρός, πάντως ἐὰν ἐτέρῳ συζευθῆ, ὀφείλει ἢ τοιαύτη γυνὴ ἡσυχάζειν καὶ ἐτέρῳ μὴ συναφθῆναι. Κατασκευάζων δὲ τὸν οἰκεῖον λόγον προσέτιθισιν ὅτι, κἂν οὐ δέδωκεν αὐτὴ τὴν αἰτίαν τῆς ἐγκαταλείψεως, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ, ὁμοίως καὶ αὐτὴ εἰ μὴ καρτερῆσει τὴν παράλογον διάζευξιν, καὶ ἀνακαλέσεται τὸν οἰκεῖον ὀμόζυγον, ἀλλ' ἐτέρῳ συναφθῆ, ὡς μοιχαλὶς κατακριθῆσεται· τὸν ἀνδρῖν δὲ ταύτης ὑπεύθυνον εἶναι φησιν, ὡς γινόμενον ἀφίον τῆς μοιχείας. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Εὐ δὲ ἀνάγνωθι τὸν πη' κανόνα, καὶ τὸν ιγ' τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἐν τούτοις γραφέντα περὶ τῶν καταλειψασῶν τοὺς οἰκεῖους ἀνδρας, καὶ τὸ ἕναγιστον. Ἐρωτήσεαι δὲ τις ποία εὐθύνη ὑπόκειται ὁ ἀνὴρ τῆς καταλειφθείσης γυναίκης ἀνευλόγως, καὶ ἐτέρῳ συμβιωσάσης; Ἀπίσις. Τινὲς εἶπον τῷ πρὸς μοιχείας ἐγκλήματι εἶναι τοῦτον ὑπεύθυνον· ἐμοὶ δὲ οὐ δοκεῖ. Ἐπειὶ γὰρ παρὰ τῷ θελήματι τῆς γυναίκης πρόκειται τὸ συζυγεῖναι αὐτὴν ἐτέρῳ, καὶ οὕτω μοιχευθῆναι, καὶ τὸ καρτερῆσαι, καὶ μὴ γενέσθαι μοιχείαν, πῶς ὁ ἀνὴρ, μὴ μοιχεύσας, ὡς μοιχὸς κολασθήσεται; Οἶμαι οὖν ὅτι ὡς μὲν μοιχὸς οὐ κολασθήσεται, γενήσεται δὲ ἐπ' αὐτῷ ὡς ἀνευλόγως πέμψαντι διαζύγιον, κατὰ τὸ ιγ' κεφ. τῆς λδ' Ἰουστινιανέου Νεαρᾶς, ἥτοι τὸ δ' κεφ. τοῦ ζ' τίτλου τοῦ

A non admisit, et jussit, ens solo chrismate sancto ungi, cum ad catholicam recedunt fidem et hæreses suas anathematizant. Hic autem corrigens quod ibi propter œconomiam admissum fuit, statuit Encratitas, et reliquos iterum baptizari, quia istorum hæresis est Marcionistarum germen, et his non minus quam istis nuptias detestantibus, et vinum fastidio damnantibus, et Dei creaturam contaminatam esse dicentibus. Sed septimus synodi Laodicenæ canon, et septimus Constantinopolitanæ, et nonagesimus quintus sextæ in Trullo synodi, et Novatianorum, et Catharorum, et Quartalecticomanorum baptisma recipit, si ad Ecclesiam adveniunt, et omnem hæresim etiam suam anathematizant. Solo autem sancto unguuntur chrismate frontes, oculos, nasos, os, et aures.

CANON XLVIII.

Quæ a marito dimissa est, mea quidem sententia manere debet. Si enim Dominus dixit: Si quis reliquit uxorem præterquam ratione fornicationis, facit eam adulterari¹, ex eo quod eam adulteram nominet, exclusit eam a societate cum alio, Quomodo enim potest vir quidem esse reus, ut auctor adulterii, mulier autem nulli esse culpæ affinis quæ adultera appellata est propter consuetudinem cum alio viro?

106 BALS. Ut est verisimile, sanctus interrogatus est, an debet marito legitime conjungi quæ præter rationem a proprio marito separata est. Dixit itaque quod quia Dominus eam esse adulteram pronuntiavit quæ extra fornicationem a suo marito dimissa est, si alii omnino conjuncta fuerit, debet ea mulier quiescere, et alii non conjungi. Summi itaque dictum confirmans adjicit, quod etsi ea dimissionis causam non dederit, sed maritus, ipsa tamen si injustam divortium non toleranter tulerit et ad suum conjugem redierit, sed alii conjuncta fuerit, ut adultera condemnabitur: ejus autem maritum dicit esse reum ut qui fuerit auctor adulterii. Et in his quidem consistit canon. Tu autem lege octogesimum octavum canonem et nonagesimum tertium synodi in Trullo, et quæ in his a nobis scripta sunt de iis quæ suos maritos reliquerunt et contra. Interrogaverit autem quispiam, cui pœnæ est obnoxius maritus mulieris, quæ injuste dimissa est, et cum alia vitæ societatem iniiit? Sol. Quidam dixerunt eum esse reum adulterii: sed mihi non ita videtur. Quoniam enim in mulieris voluntate situm est ut ipsa alii jungatur, et sic adulteretur, et toleranter pati, et non fieri adulterium, quomodo maritus, qui non est adulteratus, ut adulter punietur? Existimo ergo quod ut adulter quidem non punietur, agetur autem in eum, ut qui præter rationem divortii libellum emisit, ut vult declinam quartum caput tricesimæ quartæ Justiniani Novellæ seu quar-

¹ Matth. v 32.

tuum caput septimi tituli vicesimi octavi libri quod sic habet : Quia autem nonnulli student nostram legem transgredi in qua specialiter causas enomravimus, ex quibus solis potest emitte divortium, vel a viro, vel a muliere, jubemus præter illas causas nullo modo fieri divortium, vel factum confirmari, vel ex consensu matrimonium dissolvere, et peccata aliis condonare. Sin autem præter causas a nobis definitas ausi fuerint aliqui dissolvere matrimonium, jubemus, si quidem descendentes habeant, sive ex ipso, sive ex alio matrimonio. dare illis eorum substantias, secundum legum ordinem, virumque et mulierem intrudi in monasterium toto vitæ suæ tempore, et ex uniuscujusque facultatibus circiter quatuor uncias monasteriis in quæ immittuntur separari : marito scilicet ne usum quidem habente ejus partis, quæ datur liberis. Sin autem descendentes non habeant, sed ascendentes inveniant, ipsi tertiam partem facultatum accipiant, præterquam si impie matrimonii solutioni consenserint. Duæ autem partes monasteriis in quæ unusquisque injicitur, separentur. Sin autem nec descendentes, nec ascendentes fuerint, vel si etiam ascendentes ei quod factum est consenserint, jubemus omnes facultates dari monasteriis in quæ coniecti sunt, ne propter hanc inventionem, Dei quoque judicium contemnatur, et lex nostra transiliatur. Sed et eos, qui ejusmodi nefarios contractus componunt, corporalibus pœnis subijci jubemus, et mitti in exsilium. Si autem ii qui matrimonium solvere conati sunt, rursus velint seipsos matrimonio conjungere, priusquam in monasteria injiciantur, damus eis hoc agendi facultatem et prædictas illis pœnas condonamus, et ut facultates suas habeant ipsis concedimus, et ut ita inter se vivant, perinde ac si nihil inter se hujusmodi peccassent : si una autem persona velit revocare matrimonium, si altera persona non consenserit, adversus eum qui non vult, pœnæ servantur. Hæc autem omnia servari jubemus, et in hac urbe regia, et in provinciis, et per comitem privatorum, et scholam Palatinorum, et per præsides provinciarum, et eorum ordines, ipsis scientibus, quod si peccato hujusmodi commisso se signiter gesserint, et non hæc omnia servaverint, et exterminationem, et publicationem subibunt. Hæc autem ipsa servare jubemus loci quoque sanctissimos **107** episcopos, ut eorum providentia, personæ quæ traditæ sunt, in monasteria conijciantur, et ex rebus ipsis ea quæ a nobis delicta sunt, monasteriis præbeantur.

ZONAR. Quæ a viro dimissa est mulier, cohabitare illam agere oportere affirmat, aut si alteri se viro adiunxerit, adulteram judicari : profertque Domini sententiam, dicentis : *Qui dimisit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam adulterari*, ut proinde, inquit, ex quo adultera ipsa a Domino nominata est, vetita illi sit, cum alio viro matrimonii

Α κη' βιβλίου ἔχον οὕτως· Ἐπει δὲ τινες τὸν ἡμέτερον παραβαίνειν σπουδάζουσι νόμον, ἐν ᾧ ἰδικῶς τὰς αἰτίας ἀπειριθμησάμεθα ἐξ ὧν μόνων διαζύγιον δύναται πέμπασθαι ἢ ἐκ τοῦ ἀνδρός, ἢ ἐκ τῆς γυναίκός, καλεούμεν παρ' ἐκείνας τὰς αἰτίας· μὴδὲν τρώων διαζύγια γίνεσθαι, ἢ ἐρβῶσθαι τὰ γινόμενα, ἢ κατὰ συναίνεσιν τοὺς γάμους διαλύειν, καὶ συγχωρεῖν ἀλλήλοις τὰ ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ παρὰ τὰς ἀφ' ἡμῶν διορισμένας αἰτίας τολμήσουσι τινες διαλύειν τὸν γάμον, καλεούμεν, εἰ μὲν κατιόντας ἔχουσιν ἐξ αὐτοῦ εἴτε ἐξ ἄλλου γάμου, τὰς οὐσίας αὐτῶν ἐκτινοὶς διδοῦσθαι, κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν, καὶ τὸν τε ἄνδρα καὶ τὴν γυναῖκα εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι ἐπὶ πάντα τὸν τῆ· ζωῆς αὐτῶν χρόνον, καὶ ἐκ τῆς ἐκάστης περιουσίας ἀνὰ τέσσαρας οὐγγίας τοῖς μοναστηρίοις ἐν οἷς ἐμβάλλονται, ἀφορίζεσθαι· τὸ ἄνδρὸς θελονότι μὴδὲ χρῆσιν ἔχοντος· τοῦ διδομένου τοῖς παῖσι μέρους. Εἰ δὲ κατιόντα· μὴ ἔχουσιν, ἀλλὰ ἀνιόντες εὐρίσκονται, τὸ τρίτον μέρος τῆς οὐσίας λαμβάνειν αὐτοὺς, εἰ μὴ τῆ ἀσθένει τῆς λύσεως τοῦ γάμου συνήνεσαν. Τὰ δὲ δύο μέρη τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἕκαστος ἐμβάλλεται, ἀφορίζεσθαι. Εἰ δὲ μήτε κατιόντες μήτε ἀνιόντες εἴεν, ἢ καὶ εἰ οἱ ἀνιόντες συνήνεσαν τῷ γεγονότι, καλεούμεν πᾶσαν τὴν οὐσίαν τοῖς μοναστηρίοις, ἐν οἷς ἐνεβλήθησαν διδοῦσθαι, ἵνα μὴ διὰ ταύτης περινοίας καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ κρίμα καταφρονηθῆι, καὶ ὁ ἡμέτερος νόμος παραβῶι. Ἀλλ' ἐ καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ταῖς τοιαύταις λύσεσι τῶν γάμων, ἢ τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα συμβόλαια συντιθέντας ταῖς εἰς σῶμα ποιναῖς· ὑποβάλλεσθαι καλεούμεν, καὶ εἰς ἐξορίαν πέμπασθαι. Εἰ δὲ οἱ τὸν γάμον λύειν ἐπιχειρήσαντες βουληθῶσι πάλιν ἑαυτοὺς συζευγῶναι, πρὶν ἐμβληθῶσι μοναστηρίοις, ἀδειαν αὐταῖς διδομεν τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὰς προειρημένας ποινὰς συγχωροῦμεν αὐτοῖς, καὶ τὰς ἰδίας περιουσίας ἔχειν, καὶ οὕτω πρὸς ἀλλήλους· ζῆν, ἕως ἂν εἰ μὴδὲν τοσούτον ἁμαρτημένον ἐτύχωνε· τοῦ ἕνος δὲ βουλομένου τὸν γάμον ἀνακαλέσασθαι, εἰ μὴ συναινέσει τὸ ἕτερον πρόσωπον, κατὰ τοῦ μὴ βουλομένου κρατεῖν τὰς ποινὰς. Ταῦτα δὲ πάντα φυλάττεσθαι καλεούμεν ἐν τῇ βασιλίῃ ταύτῃ πόλει ἐν ταῖς ἐπαρχίαις· διὰ τὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῆς τῶν Παλατιῶν σχολῆς, καὶ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, καὶ τῶν τάξεων αὐτῶν, εἰδόντων αὐτῶν ὡς, εἰ βραθυμῶσιν τοιοῦτο τινὲς ἁμαρτανόμενον, καὶ μὴ πάντα ταῦτα παραφυλάξουσιν, καὶ ἐξορίαν καὶ ἐξμεσιν ὑποστήσονται. Ταῦτα δὲ αὐτὰ καλεούμεν παραφυλάττειν καὶ τοὺς κατὰ τόπον ἐπιστάτους ἐπισκόπους, ὥστε προνοεῖν αὐτῶν τὰ παραδεδομένα πρόσωπα ἐν μοναστηρίοις ἐμβάλλεσθαι, καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τὰ παρ' ἡμῖν διορισθέντα τοῖς μοναστηρίοις παρέχεσθαι.

ZONAR. Τὴν παρὰ τοῦ ἀνδρός ἀπολυθεῖσαν γυναῖκα ἀπαιτεῖσθαι λέγει ἄζυγα μένειν, ἢ ἐτέρῃ συνοικοῦσαν, μοιχαλίδα λογίζεσθαι· καὶ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν παράγει, εἰπόντος· Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ πνευματικῆς λόγου πορείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι· ὥστε, φησὶν, ἐκ τοῦ μοιχαλίδα αὐτὴν παρὰ τοῦ Κυρίου ὀνομασθῆναι, κεκίω-

λυται αὐτῇ ἢ πρὸς ἕτερον ἄνδρα συμβίωσις. Ἐπει **A** γὰρ ὁ ἄνθρωπος ὑπεύθυνός ἐστιν, ὡς ποιῶν αὐτὴν μοιχεύσθαι, πάντως καὶ ἡ γυνὴ ὡς μοιχευομένη κατακριθήσεται, ὅτι καὶ μοιχαλὶς παρὰ τοῦ Κυρίου ὠνόμασται.

ARIST. Ἡ παρ' ἀνδρὸς ἀφειδίσα μενέτω οὕτως. Ἐἰ γὰρ μοιχεύεται, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον, τῆς πρὸς ἕτερον κλελεται κοινωνίας.

Ἐἰ τὴν ἀπολελυμένην γαμήσας μοιχεύεται, μᾶλλον ἐστὶ ἡ γυνὴ μοιχαλὶς, ἢ καὶ τὸν ἄνδρα διὰ τῆς πρὸς αὐτὴν κοινωνίας, μοιχὸν καθιστώσα. Καὶ διὰ τοῦτο μένειν ὀφείλει ἡ παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀφειδίσα ἐν ἀγαμίᾳ.

KANON MΘ'.

Aἰ πρὸς ἀνάγκην γινόμεναι φθοραὶ ἀνεύθυνος ἔστωσαν. Ὡστε καὶ ἡ δούλη, εἰ ἰδιόσθη παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότητος, ἀνεύθυνός ἐστι

B**BAΛΣ.** Ἡ παροῦσα ἀπόκρισις ἐξεφωνήθη χάριν δούλης τινὸς κατὰ βίαν ὑπὸ τοῦ ἰδίου δεσπότητος πορνευθείσης. Φησὶ γὰρ ὡς, ἐπει καὶ ἄλλαι πᾶσαι φθοραὶ αἰ κατὰ ἀνάγκην καὶ βίαν γινόμεναι, παρὰ τῶν πολεμίων δηλαδὴ πρὸς τὰς αἰχμαλωτισθείσας, καὶ παρὰ ἀρχοντικῶν προσώπων πρὸς τὰς ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένας, ἐξ ἀνάγκης καὶ ἡ δούλη ἢ κατὰ βίαν συμφυρεῖσα τῷ ἰδίῳ δεσπότητι οὐχ ὑποπασσεται τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίαις. Ἀνάγνωθι κανόνα πρῶτον τοῦ ἀγίου Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ τοῦ εἰς τὸ Πάσχα. Ταῦτα εἰ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, χρητέσουσιν ὅσον εἰς τὸ μὴ ἐπιτιμηθῆναι διὰ τὴν φθορὰν τῆς πορνείας τὰς φθαρείσας. Ἐπεὶ τοὶ γε ἂν κατὰ βίαν ἢ ἀγνοίαν ἐμπέσηται εἰς πρᾶγμα κωλύον αὐτὸν ἀπὸ διακονίας ἱερατικῆς, οὐχ ὠφελήσεται εἰς τὸ εἶναι καὶ ἐφεξῆς μετὰ τῶν ἱερωμένων, διὰ τὸ μὴ κατὰ γνώμην οἰκείαν ἐμπέσειν εἰς τὸ κακόν, ἀλλὰ καθαιρηθήσεται. Καὶ ἀνάγνωθι τὸν πρῶτον κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὸν κ' κανόνα τοῦ παρόντος ἀγίου Πατρός. Διὰ γὰρ τοῦτο, ὡς οἴομαι, οὐδὲ οἱ κατὰ αὐθεντίαν βασιλικὴν ἀποκειρόμενοι δύνανται μετασχηματίζεσθαι προβαλλόμενοι τὸν παρόντα κανόνα τοῦ ἀγίου βασιλείου· ἀλλ' ἐσονται ἐξ ἀνάγκης μοναχοί, καὶ κατὰ βίαν ἀπεκάρησαν· ὥστε καὶ ἡ κατὰ βίαν φθαρεῖσα, ἐάν ᾖ διακόνισσα, ἐπιτιμίῳ μὲν οὐχ ὑποπασσεται, διακονικὸν δὲ τι οὐκ ἐνεργήσει, διὰ τὸ παραχωρήσει Θεοῦ ἐμπέσειν εἰς κακόν, ἀφαιρούμενον ἐξ αὐτῆς τὴν διακονίαν ἀξίαν.

ZONAR. Τὰς βιαίας γινόμενας φθοράς γυναίξιν οὐκ εἰς ἁμαρτίαν χρὴ λογίζεσθαι. Ἐἰ γὰρ δούλην τις οἰκείαν βιάσθαι, ἢ δὲ ἄκουσα τῷ τοῦ δεσπότητος ὑποκύψει θελήματι, οὐκ ἐπιτιμηθήσεται ὡς πορνείουσα· οὔτε εἰ τις ἡσπάρη παρὰ τινος ἀκουσίως καὶ ἐφθάρη, καὶ ὅσαι ὁμοιοτρόπως ἐφθάρησαν.

ARIST. Φθορὰ κατηναγκασμένη ἀνεύθυνος· καὶ δούλη βιαζομένη παρὰ δεσπότητος ἀνεύθυνος.

Ἡ βιασθεῖσα παρὰ τοῦ ἰδίου δεσπότητος δούλη ἀνεπιτιμητός.

KANON N'.

Τριγαμίης νόμος οὐκ ἐστίν, ὡςτε νόμῳ τρίτος γά-

A societas. Cum enim vir culpæ obnoxius sit, quasi adulterandi causam ipsi præbeat, uxor quoque plane velut adultera condemnabitur, quandoquidem adultera Domini quoque voce appellata fuit.

ARIST. Quæ a viro dimittitur, sic maneat. Si enim mœchatur, juxta Domini dictum, alius communione excluditur.

Si qui dimissam duxit, adulteratur, multo magis mulier est adultera, quæ etiam virum per communionem cum ipsa adulterum reddit. Et ideo quæ a viro suo dimissa est extra matrimonium manere debet.

CANON XLIX.

B Stupra quæ per vim inferuntur, non sint accusationi obnoxia. Quare etsi ancillæ vis allata fuerit a proprio domino, ea a culpa est libera.

BALS. Præsens edita est responsio ob ancillam quamdam, quæ a domino suo vim passa est. Dicit enim, quod quoniam et alia omnia stupra, quæ necessitate et vi perpetrantur, ab hostibus scilicet in captivas, et a personis quæ regunt, in eas personas quibus præsumt, necessario quoque ancilla, quæ vi cum suo domino rem habuit, non incidet in pœnas fornicatorum. Lege canonem primum sancti Dionysii archiepiscopi Alexandrini ex ejus sermone in Pascha. Hæc autem, ut mihi videtur, obtinebunt, quantum ad hoc, ut quæ stuprate fuerunt, propter stuprum fornicationis supplicio afficiantur. **C** Nam si per vim vel ignorantiam aliquis in rem incidit, quæ eum a sacerdotali ministerio arceat, non adjuvabitur ex eo, quod non propria voluntate in hoc malum incidit, ut sit deinceps cum sacralis; sed deponetur. Et lege primum canonem synodi Ancyranae, et can. 27 præsentis sancti Patris. Propterea enim, ut existimo, nec qui imperatoris auctoritate tondentur, possunt transformari, habituque mutare sancti Basilii præsentem canonem producentes; sed erunt necessario monachi, etiamsi vi tonsi fuerint: quemadmodum et quæ vi stuprata est, si erat diaconissa, in pœnam quidem non incidet, sed nihil amplius diaconicum exercet, quod ea Dei permisso in malum incidit, quod ei aufert diaconicam auctoritatem. **D**

ZONAR. Stupra quæ per vim mulieribus inferuntur criminis loco duci non oportet. Si etenim quis ancillam suam violaverit, ea vero invita domini voluntati succubuerit, nequaquam ut fornicaria multabitur: neque si quæ ab aliquo præter voluntatem rapta est, et corrupta, et quæcumque simili modo vitata fuerint.

ARIST. Corruptio per vim admissa culpa vacat. Et ancilla a domino coacta insons est.

Si ancillæ vis a domino suo allata sit reprehensionem non est obnoxia.

108 CANON L.

Trigamiæ lex non est, quare lege tertium matrimo-

nium non approbatur. Veruntamen ea ut Ecclesie inquinamenta videmus : sed publicis condemnationibus non subijcimus, ut quæ soluta fornicatione sunt magis expetenda.

BALS. Cum audis sanctum dicentem non esse legem in trigamia, ne dixeris etiam a lege civili prohibere trigamiam : a lege enim concessa est. Sed ecclesiasticam hic legem intellige : legem autem civilem dic antiquam, quæ ante sanctum Patrem observabatur, non autem eam quæ multis post sæculis lata est, scilicet Porphyrogenetæ, et imperatoris domini Constantini decisionem, quæ sita est in quarto canone hujus sancti, quam etiam lege, ut dicit Zonaras. Neque enim fieri potest ut hoc dicat, quod in sancti mentem venire non poterat, utpote quod multis post sæculis factum est. Quod autem etiam a lege antiqua tertium matrimonium permissum est, lege lib. xxviii tit. 8, cap. 63, thema 6 et tit. 14, cap. 4. Nota autem, quod ex hoc præsentis canonis apparet non dissolvi tertium matrimonium ut contra leges factum. Dicit enim, quod inquinamenta quidem Ecclesie tertia matrimonii omnino reputantur, ut quæ ab Ecclesia non permittuntur, si rogata fuerint. Publicis autem condemnationibus, seu manifestis divulgationibus non subijciuntur, quod sint ejusmodi conjugia fornicatione meliora. Qui autem matrimonium ita contraxerunt, per polygamiam minus effuse peccant. Qui autem fornicantur, laxi habentis in vitia feruntur, ut qui indiscriminatum ex alia muliere ad aliam transeant.

ZONAR. Quarto etiam canone, hic sanctus, trigamiam polygamie nomine appellari dixit, et non matrimonium, quin potius castigatam fornicationem nuncupari : et hoc loco inquinamentum Ecclesie nominavit. Cæterum publice, inquit, hoc est aperte, ac sine tergiversatione ipsam minime condemnans, eousque ut etiam dissolvatur ejusmodi matrimonium. Idcirco vero non dissolvitur, quod præ soluta fornicatione, incastigata nimirum et quæ ab alia ad aliam mulierem passim digreditur, est præceptandum, tanquam fornicatio quidem, veruntamen castigata, quippe cum vir una muliere sit contentus. Porro cum audis trigamiam non esse legem, ecclesiasticam legem, ac spiritualem intellige. Per Novellam siquidem Porphyrogenetæ et Constantini, tertiæ nuptiæ, non sine nota tamen ac multis, permittuntur.

ARIST. Qui tertium contrahit matrimonium leges transgreditur. Hæc autem, ut Ecclesie inquinamenta, non sunt publice traducenda, tolerabiliora dissoluta fornicatione judicata.

Lex quidem politica tertias nuptias agnoscit, et filios ex eis susceptos pro legitimis habet, et ad hæreditatem vocat: At a canonibus tertiæ nuptiæ non admittuntur, sed istas ut Ecclesie inquinamenta habent. Sed quandoquidem licenter in fornicatione viventi sive dimissa sint magis expetendæ, publicis quidem condemnationibus non subijcitur : hoc est,

μος οὐκ ἀγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς βυβάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρώμεν· δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα.

ΒΑΣ. Ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος μὴ εἶναι νόμον ἐπὶ τριγαμίας, μὴ εἴπῃς καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πολιτικοῦ κωλύεσθαι τὴν τριγαμίαν· ἐκχωρηθῆναι γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου. Ἄλλὰ νόμον ἐνταῦθα τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον· νόμον δὲ πολιτικὸν εἰπεὶ τὸν καλαῖον πρὸ τοῦ ἁγίου Πατρὸς κρατοῦντα, οὐ μὴν τὸν μεταγενέστερον κατὰ πολὺ, δηλονότι τὸν τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου νόμον, τὸν καταστρωθέντα εἰς τὸν δ' κανόνα τούτου τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι, καθὼς ὁ Ζωναρὴς φησι. Τοῦτο γὰρ λέγειν ἀνένδεκτον, διὰ τὸ μὴ εἶναι εἰς ἔνοιαν τοῦ ἁγίου ἔλθειν τὸ μετὰ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας γεγονός. Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐκχωρηθῆναι ὁ τρίτος γάμος, ἀνάγνωθι βιβλίον κη' τίτλου η' κεφ. ξγ' θέμα ς', τίτλου ιβ' κεφ. δ'. Σημειώσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται ὅτι οὐ διασπᾶται ὁ τρίτος γάμος ὡς παράνομος. Φησὶ γὰρ ὅτι ῥύπασμα μὲν τῆς Ἐκκλησίας λογίζονται οἱ τρίτοι γάμοι πάντως, ὡς μὴ ἐκχωρούμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἐρωτηθῶσι. Δημοσίαις δὲ καταδίκαις, ἤτοι φανεροῖς διασπασμοῖς, οὐχ ὑποβάλλονται, διὰ τὸ εἶναι τὰ τοιαῦτα συνοικέσια κρείττονα τῆς πορνείας. Οἱ μὲν γὰρ οὕτω γαμήσαντες συνεσταλμένην ἁμαρτίαν διὰ τὴν πολυγαμίαν ποιοῦσιν· οἱ δὲ πορνεύοντες ἀνειμένην καὶ ἐξηπλωμένην ἁμαρτίαν ἐργάζονται ὡς ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν ἀδιαφόρως μεταβαίνοντες.

ZONAR. Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι ὁ ἅγιος οὕτως τὴν τριγαμίαν πολυγαμίαν ἐφῆσεν ὀνομάζεσθαι, καὶ μὴ γάμον, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην· κἀνταῦθα ῥύπασμα τῆς Ἐκκλησίας ἐκάλεσε. Πλὴν, φησὶ, δημοσίαις, ἀντὶ τοῦ φανερώς καὶ ἀνυποστόλως, οὐ καταδικάζομεν αὐτήν· ὥστε καὶ διασπᾶν τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. Οὐ διασπᾶται δὲ, ὅτι παρὰ τὴν ἀνειμένην πορνείαν, τὴν ἀκόλαστον δηλαδὴ, καὶ ἐξ ἑτέρας γυναικὸς εἰς ἑτέραν μεταβαίνουσαν, αἰρετώτερα ἐστίν, ὡς πορνεία μὲν, κεκολασμένη δὲ, οὐ μὴ ἀρκουμένου τοῦ ἀνδρὸς γυναικί. Ἀκούων δὲ ὅτι τριγαμίας νόμος οὐκ ἐστίν, ἐκκλησιαστικὸν καὶ πνευματικὸν νόμον· Ἀπὸ γὰρ Νεαρῶς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κωνσταντίνου ἐφέται καὶ ὁ τρίτος γάμος, μετὰ μέντοι διαστρίξων καὶ ἐπιτιμιῶν.

ARIST. Ὁ τρίτος γάμος ἄνομος· ὡς δὲ βυβάσματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα παραβλεπόμενα, ἀστλιτεύτα, κρείττω τῆς ἀνειμένης πορνείας κρινόμενα.

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος τὴν τριτογαμίαν ἐπιγνώσκει, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχθέντας παῖδας νομίμους ἔχει, καὶ εἰς κληρονομίαν καλεῖ. Τοῖς δὲ κανόνι ὁ τρίτος γάμος οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ὡς ῥύπασμα τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσιν. Ὅτι δὲ τῆς ἀνειμένης πορνείας, ἤτοι τῆς ἐκλειυμένης, ἐστὶν αἰρετώτερος, δημοσίαις μὲν καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλ-

λεται· τοῦτ' ἐστίν, ὁ τρίγαμος μετὰ τῶν προσκλιόντων οὐ τάττεται, καὶ θριαμβεύεται δημοσίᾳ ὡς κατὰ κριτος· ἄλλως δὲ ἐπὶ πάντεσσι ἐπιτιμᾶται, ἐν δυοῖσιν μὲν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀκροάζεωσ ἀξιούμενος ἐν τοῖς βασιλικοῖς· πωλῶσιν ἰστάμενος· ἐν δὲ ἑτέροις δυοῖσιν μετὰ τῶν πιστῶν συνιστάμενος, καὶ συγκαινωνῶν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν, καὶ οὕτως ἀποκαθιστάμενος εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων ἀγιασμάτων.

A trigamus cum deflentibus non collocatur, nec publicum triumphum agit ut condemnatus. Aliter autem in quinquennium poenas persolvit, in duobus quidem vel etiam tribus divinarum Scripturarum dignus auditione habitus, in regis foribus stans. In aliis autem duobus cum fidelibus constitutus et cum iis in orationibus communicans. Et sic in eorum qui divinatorum sacramentorum sunt participes locum restituitur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

EJUSDEM

AD EUMDEM EPISTOLA TERTIA.

ΚΑΝΩΝ ΝΑ'.

B

109 CANON LI.

Τὸ κατὰ κληρικούς ἀδιορίστως οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὀρίζεσθαι τιμωρίαν. τὴν ἐκπτώσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῶν τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτω ὑπηρεσία προσκαρτεροῖεν.

ΒΑΣΣ. Ἐν τῷ λβ' κανόνι διορίσατο ὁ ἅγιος ἀπὸ παντὸς ἀμαρτήματος διὰ μόνης καθαιρέσεως κολάζεσθαι τοὺς κληρικούς. Ἐπεὶ δὲ ἐλεγόν τινες ἐκείνους λογίζεσθαι κληρικούς τοὺς χειροτονίαν ἔχοντας, οὐ μὴν τοὺς διὰ μόνης σφραγίδος καταστάντας εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς (τούτους γὰρ ἤθελον πλειόνως κολάζεσθαι), διορίσατο ὁ ἅγιος διὰ τοῦ παρόντος κανόνος πάντας τοὺς κληρικούς ὁμοίως διὰ μόνης καθαιρέσεως ἢ διὰ ἐκπτώσεως τῆς προσώσεως· αὐτοῖς ἱερᾶς διακονίας κολάζεσθαι, κἄν τε χειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, κἄν τε διὰ μόνης σφραγίδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικὴν, ὡς οἱ ἀναγνώσται, καὶ ψάλται, οἱ θεωροὶ, καὶ οἱ ὅμοιοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ κληρικῶν διὰ χειροτονίας, ἢ διὰ σφραγίδος καταταχθέντων εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικούς. Ἐάν δὲ τις μόνην ἔχωσιν ἐπικουρίδα ἀπὸ ἐπισκόπου ἢ ἀπὸ ἡγουμένου ἐμπέση εἰς ἐγκλημα, ἄλλοτρόπως οὗτος τιμωρηθήσεται; Ἀύσις. Καὶ ὁ τοιοῦτος κληρικός ἐστίν, καὶ καταδικασθήσεται ὡς λοιποὶ κληρικοί. Κωλυθήσεται γὰρ ἐνεργεῖν οἰονδηποτοῦν ἔργον, οἷον ἐνεργοῦσιν οἱ ἔχοντες ἐπικουρίδας, οἷον οὐκ εἰσέλθῃ εἰς βῆμα, οὐκ ἀναγνῶν ἐπ' ἀμῶνος, οὐ προκόψει εἰς βαθμίδα ἱερατικὴν. Θαυμάζω δὲ ὅπως τινὲς καθαιρεθέντες ἐνεργοῦσι χαρτουλαράτα ἐκκλησιαστικά, ἅτινα ἐνεργοῦσι κἄνοι ἱερωμένοι. Ὅσαύτως θαυ-

Quod ad clericos attinet canones indefinite ediderunt, unum in iis qui lapsi sunt supplicium decerni jubentes, a ministerio scilicet amotionem, sive sint in gradu, sive etiam in ministerio, quod non impositis manibus datur, perseverarent.

BALS. In can. 32 sanctus definiit propter omne peccatum clericos per solam depositionem puniri. Sed quia nonnulli dixerunt illos reputari clericos, qui ordinati sunt, non autem eos qui per solum characterem constituti sunt in gradibus ecclesiasticis (illos enim magis puniri volebant) definiit sanctus per presentem canonem, seu lapsum a sacro quod ad eos pertinet ministerio, puniri, sive sint ordinati ut presbyteri, diaconi, et hypodiaconi, sive per solum characterem operationem sacerdotalem habeant, ut lectores, cantores, sacrorum vasorum custodes, et similes. Et hæc quidem de clericis per ordinationem, vel characterem in ecclesiasticis gradibus collocatis. Si quis autem ab episcopo, vel monasterii præfecto solam tonsuram habens in crimen incidit, isne alio modo punietur? Sol. Et talis quoque est clericus, et condemnabitur ut reliqui clerici. Prohibebitur enim quodvis opus exercere, cujusmodi exercent qui habent tonsuras; quemadmodum non conscendet tribunal, non leget in ambone, ad sacerdotalem gradum non promovebitur. Miror autem, quomodo nonnulli depositi chartularata ecclesiastica exercent, quæ quidem soli sacri exercent. Similiter miror, quomodo qui solas habent tonsuras, et peccantes

nium non approbatur. Verumtamen ea ut Ecclesie inquinamenta videmus : sed publicis condemnationibus non subijcimus, ut quæ soluta fornicatione sunt magis expetenda.

BALS. Cum audis sanctum dicentem non esse legem in trigamia, ne dixeris etiam a lege civili prohibere trigamiam : a lege enim concessa est. Sed ecclesiasticam hic legem intellige : legem autem civilem dic antiquam, quæ ante sanctum Patrem observabatur, non autem eam quæ multis post sæculis lata est, scilicet Porphyrogenetæ, et imperatoris domini Constantini decisionem, quæ sita est in quarto canone hujus sancti, quam etiam lege, ut dicit Zonaras. Neque enim fieri potest ut hoc dicat, quod in sancti mentem venire non poterat, utpote quod multis post sæculis factum est. Quod autem etiam a lege antiqua tertium matrimonium permissum est, lege lib. xviii tit. 8, cap. 63, thema 6 et tit. 14, cap. 4. Nota autem, quod ex hoc præsentis canonis apparet non dissolvi tertium matrimonium ut contra leges factum. Dicit enim, quod inquinamenta quidem Ecclesie tertia matrimonia omnino reputantur, ut quæ ab Ecclesia non permittuntur, si rogata fuerint. Publicis autem condemnationibus, seu manifestis divulsionibus non subijciuntur, quod sint ejusmodi conjugia fornicatione inoffensa. Qui autem matrimonium ita contraxerunt, per polygamiam minus effuse peccant. Qui autem fornicantur, laxi habentis in vitia feruntur, ut qui indiscriminatum ex alia muliere ad aliam transeant.

ZONAR. Quarto etiam canonis, hic sanctus, trigamiam polygamie nomine appellari dixit, et non matrimonium, quia potius castigatam fornicationem nuncupari : et hoc loco inquinamentum Ecclesie nominavit. Cæterum publice, inquit, hoc est aperte, ac sine tergiversatione ipsam minime condemnans, eoque ut etiam dissolvatur ejusmodi matrimonium. Idcirco vero non dissolvitur, quod præ soluta fornicatione, incastigata nimirum et quæ ab alia ad aliam mulierem passim digreditur, est præoptandum, tanquam fornicatio quidem, verumtamen castigata, quippe cum vir una muliere sit contentus. Porro cum audis trigamie non esse legem, ecclesiasticam legem, ac spiritualem intellige. Per Novellam siquidem Porphyrogenetæ et Constantini, tertie nuptiæ, non sine nota tamen ac multis, permittuntur.

ARIST. Qui tertium contrahit matrimonium leges transgreditur. Hæc autem, ut Ecclesie inquinamenta, non sunt publice traducenda, tolerabiliora dissoluta fornicatione judicata.

Lex quidem politica tertias nuptias agnoscit, et filios ex eis susceptos pro legitimis habet, et ad hæreditatem vocat: At a canonibus tertie nuptiæ non admittuntur, sed istas ut Ecclesie inquinamentum habent. Sed quandoquidem licenter in fornicatione viventi sive dimissa sint magis expetendæ, publicis quidem condemnationibus non subijcitur : hoc est,

mos οὐκ ἀγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς βυζάντια τῆς Ἐκκλησίας ὀρώμεν· δημοσίαις δὲ καταδικαίς οὐχ ὑποβάλλομεν, ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα.

ΒΑΣΣ. Ἀκούων τοῦ ἁγίου λέγοντος μὴ εἶναι νόμον ἐπὶ τριγαμίας, μὴ εἴπῃς καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ πολιτικοῦ κωλύεσθαι τὴν τριγαμίαν· ἐκκεχώρηται γὰρ ἀπὸ τοῦ νόμου. Ἄλλὰ νόμον ἐνταῦθα τὸν ἐκκλησιαστικὸν νόμον· νόμον δὲ πολιτικὸν εἶπε τὸν παλαιὸν πρὸ τοῦ ἁγίου Πατρὸς κρατοῦντα, οὐ μὴν τὸν μεταγενέστερον κατὰ πολὺ, δηλονότι τὸν τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου νόμον, τὸν καταστρωθέντα εἰς τὸν δ' κανόνα τούτου τοῦ ἁγίου, ὃν καὶ ἀνάγνωθι, καθὼς ὁ Ζωναρὲς φησι. Τοῦτο γὰρ λέγειν ἀνένδεκτον, διὰ τὸ μὴ εἶναι εἰς ἕνοιαν τοῦ ἁγίου ἰσθῆναι τὸ μετὰ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας γεγονός. Ὅτι δὲ ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἐκκεχώρηται ὁ τρίτος γάμος, ἀνάγνωθι βιβλίον κη' τίτλου η' κεφ. ξγ' θέμα ζ', τίτλου ιδ' κεφ. δ'. Σημειώσαι δὲ ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ἀναφαίνεται ὅτι οὐ διασπᾶται ὁ τρίτος γάμος ὡς παράνομος. Φησὶ γὰρ ὅτι ῥύπασμα μὲν τῆς Ἐκκλησίας λογίζονται οἱ τρίτοι γάμοι πάντως, ὡς μὴ ἐκχωρούμενοι ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν ἐρωτηθῶσι. Δημοσίαις δὲ καταδικαίς, ἥτοι φανεροῦς διασπασμοῖς, οὐχ ὑποβλήθηται, διὰ τὸ εἶναι τὰ τοιαῦτα συνοικέσια κρείττονα τῆς πορνείας. Οἱ μὲν γὰρ οὕτω γαμήσαντες συνεσταλμένην ἁμαρτίαν διὰ τὴν πολυγαμίαν ποιοῦσιν· οἱ δὲ πορνεύοντες ἀνειμένην καὶ ἐξηπλωμένην ἁμαρτίαν ἐργάζονται ὡς ἐξ ἑτέρας

γυναϊκὸς εἰς ἑτέραν μεταβαίνοντες.

ΖΩΝΑΡ. Καὶ ἐν τῷ τετάρτῳ κανόνι ὁ ἅγιος οἴστος τὴν τριγαμίαν πολυγαμίαν ἐφησεν ὀνομάζεσθαι, καὶ μὴ γάμον, μᾶλλον δὲ πορνείαν κεκολασμένην· κἀνταῦθα ῥύπασμα τῆς Ἐκκλησίας ἐκάλεσε. Πιθὴν, φησὶ, δημοσίαις, ἀντὶ τοῦ φανερώς καὶ ἀνυποστόλως, οὐ καταδικάζομεν αὐτήν· ὥστε καὶ διασπᾶν τὸ τοιοῦτον συνοικέσιον. Οὐ διασπᾶται δὲ, ὅτι παρὰ τὴν ἀνειμένην πορνείαν, τὴν ἀκόλαστον δηλαδὴ, καὶ ἐξ ἑτέρας γυναϊκὸς εἰς ἑτέραν μεταβαίνουσαν, αἰρετώτερα ἐστὶν, ὡς πορνεία μὲν, κεκολασμένη δὲ, οἷα μὴ ἀρκουμένον τοῦ ἀνδρὸς γυναϊκί. Ἀκούων δὲ ὅτι τριγαμίας νόμος οὐκ ἐστίν, ἐκκλησιαστικὸν καὶ πνευματικὸν νόμον· Ἄπὸ γὰρ Νεαρῶς τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ Κωνσταντίνου ἐφέηται καὶ ὁ τρίτος γάμος, μετὰ μέντοι διαστίξεων καὶ ἐπιτιμιῶν.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τρίτος γάμος ἀνομος· ὡς δὲ ῥύπασματα τῆς Ἐκκλησίας τὰ τοιαῦτα παραβλεπόμενα, ἀστυλιεῖται, κρείττω τῆς ἀνειμένης πορνείας κρινόμενα.

Ὁ μὲν πολιτικὸς νόμος τὴν τριτογαμίαν ἐπιγιώσκει, καὶ τοὺς ἐξ αὐτῆς τεχθέντας παῖδας νομίμους ἔχει, καὶ εἰς κληρονομίαν καλεῖ. Τοῖς δὲ κανόνις ὁ τρίτος γάμος οὐ παραδέχεται, ἀλλ' ὡς ῥύπασμα τοῦτον τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσιν. Ὅτι δὲ τῆς ἀνειμένης πορνείας, ἥτοι τῆς ἐκλειυμένης, ἐστὶν αἰρετώτερος, δημοσίαις μὲν καταδικαίς οὐχ ὑποβάλλομεν.

λεται· τοῦτ' ἔστιν, ὁ τρίγαμος μετὰ τῶν προσκλαιόντων οὐ τάττεται, καὶ θριαμβεύεται δημοσίᾳ ὡς κατὰ κριτος· ἄλλως δὲ ἐπὶ πάντες ἔτεσιν ἐπιτιμᾶται, ἐν δυοῖ μὲν, ἢ καὶ τρισὶ, τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἀπροόσεως ἀξιούμενος ἐν τοῖς βασιλικῶ· πυλῶσιν ἱστάμενος· ἐν δὲ ἑτέροις δυοῖ μετὰ τῶν πιστῶν συνιστάμενος, καὶ συγκοινωνῶν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν, καὶ οὕτως ἀποκαθιστάμενος εἰς τὸν τόπον τῶν μεταλαμβανόντων τῶν θείων ἀγιασμάτων.

A trigamus cum deflentibus non collocatur, nec publicum triumphum agit ut condemnatus. Aliter autem in quinquennium pœnas persolvit, in duobus quidem vel etiam tribus divinarum Scripturarum dignus auditione habitus, in regiiis foribus stans. In aliis autem duobus cum fidelibus constituitur et cum iis in orationibus communicans. Et sic in eorum qui divinorum sacramentorum sunt participes locum restituitur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΡΙΤΗ.

EJUSDEM

AD EUMDEM EPISTOLA TERTIA.

ΚΑΝΟΝ ΝΑ'.

B

109 CANON LI.

Τὸ κατὰ κληρικοὺς ἀδιορίστω· οἱ κανόνες ἐξέθεντο, κελεύσαντες μίαν ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ὀρίζεσθαι τιμωρίαν. τὴν ἐκπτώσιν τῆς ὑπηρεσίας, εἴτε ἐν βαθμῶ τυγχάνοιεν, εἴτε καὶ ἀχειροτονήτω ὑπηρεσίᾳ προσκαρτεροῖεν.

ΒΑΣΣ. Ἐν τῷ λβ' κανόνι διορίσατο ὁ ἅγιος ἀπὸ παντὸς ἀμαρτήματος διὰ μόνης καθαιρέσεως κολάζεσθαι τοὺς κληρικοὺς. Ἐπεὶ δὲ ἐλεγόν τινες ἐκείνους λογιζέσθαι κληρικοὺς τοὺς χειροτονίαν ἔχοντας, οὐ μὴν τοὺς διὰ μόνης σφραγίδος καταστάνας εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς (τούτους γὰρ ἤθελον πλείονως κολάζεσθαι), διορίσατο ὁ ἅγιος διὰ τοῦ παρόντος κανόνος· πάντας τοὺς κληρικοὺς ὁμοίως διὰ μόνης καθαιρέσεως ἦτοι διὰ ἐκπτώσεως τῆς προσούσης· αὐτοῖς ἱερᾶς διακονίας κολάζεσθαι, καὶ τε χειροτονημένοι ὦσιν, ὡς οἱ πρεσβύτεροι, οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, καὶ τε διὰ μόνης σφραγίδος ἐνέργειαν ἔχωσιν ἱερατικῆν, ὡς οἱ ἀναγνώσται, καὶ ψάλται, οἱ θεωροὶ, καὶ οἱ ὅμοιοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ κληρικῶν διὰ χειροτονίας, ἢ διὰ σφραγίδος καταταχθέντων εἰς βαθμοὺς ἐκκλησιαστικοὺς. Ἐάν δέ τις μόνην ἔχωσιν ἐπικουρίδα ἀπὸ ἐπισκόπου ἢ ἀπὸ ἡγουμένου ἐμπέσῃ εἰς ἔγκλημα, ἀλλοτρόπως οὗτος τιμωρηθήσεται; Ἀύσις. Καὶ ὁ τοιοῦτος κληρικός ἔστι, καὶ καταδικασθήσεται ὡς λοιποὶ κληρικοί. Κωλυθήσεται γὰρ ἐνεργεῖν οἰουδηποτοῦν ἔργον, οἷον ἐνεργεῖσιν οἱ ἔχοντες ἐπικουρίδας, οἷον οὐκ εἰσέλθῃ εἰς βῆμα, οὐκ ἀναγνῶ ἐπ' ἀμβωνος, οὐ προκίψει εἰς βαθμίδα ἱερατικῆν. Θαυμάζω δὲ ὅπως τινὲς καθαιρεθέντες ἐνεργοῦσι χαρτουλαράτα ἐκκλησιαστικά, ἅτινα ἐνεργοῦσι ἄνοι ἱερῶμένοι. Ὅσαύτως θαυ-

Quod ad clericos attinet canones indefinite ediderunt, unum in iis qui lapsi sunt supplicium decerni jubentes, a ministerio scilicet amotionem, sive sint in gradu, sive etiam in ministerio, quod non impositis manibus datur, perseverent.

BALS. In can. 32 sanctus definiit propter omne peccatum clericos per solam depositionem puniri. Sed quia nonnulli dixerunt illos reputari clericos, qui ordinati sunt, non autem eos qui per solum characterem constituti sunt in gradibus ecclesiasticis (illos enim magis puniri volebant) definiit sanctus per præsentem canonem, omnes similiter clericos per solam depositionem, seu lapsum a sacro quod ad eos pertinet ministerio, puniri, sive sint ordinati ut presbyteri, diaconi, et hypodiaconi, sive per solum characterem operationem sacerdotalem habeant, ut lectores, cantores, sacramentorum vasorum custodes, et similes. Et hæc quidem de clericis per ordinationem, vel characterem in ecclesiasticis gradibus collocatis. Si quis autem ab episcopo, vel monasterii præfecto solam tonsuram habens in crimen inciderit, isne alio modo punietur? Sol. Et talis quoque est clericus, et condemnabitur ut reliqui clerici. Prohibebitur enim quodvis opus exercere, cujusmodi exercent qui habent tonsuras; quemadmodum non conscendet tribunal, non leget in ambone, ad sacerdotalem gradum non promovebitur. Miror autem, quomodo nonnulli depositi chartularata ecclesiastica exercent, quæ quidem soli sacriati exercent. Similiter miror, quomodo qui solas habent tonsuras, et peccantes

examinantur, et omnino ut laici puniuntur. Vidi enim indiscriminatim fieri. Nota autem ex præsentis canonis, quod quoniam archonticia dantur per characterem, sunt et ea gradus, et injuria afficiuntur, qui ab episcopis ex officiis suis indicta in judicio causa expelluntur, vel in stationibus suis ignominiose tractantur. Neque enim habent episcopi facultatem hoc in eis faciendi post characterem, quod non possunt facere in diaconicis dignitatibus.

ZONAR. Omnes, ait, clericos, sive manuum impositionem habeant, sive absque manuum impositione ministrent, ubi peccaverint, depositione a gradu, vel a ministerio, canones puniunt. Nec enim in eos qui in sublimiore gradu constituti sunt gravius animadvertunt, veluti presbyteros, diaconos, et hypodiatonos, qui etiam impositionem manuum, hoc est, ordinationem habeant; in eos autem qui in inferiore, levius, quos etiam nulla manuum impositione creatos dicit, veluti qui solo characterem, non autem impositione manuum creantur: sed omnes pariter a gradu et ministerio depositione puniunt.

ARIST. Etiam clerici qui in delictum incidunt, gradibus decidunt sive ministrent, sive ordinentur.

Ecclesiæ ministri sive sint in gradu presbyterorum, diaconorum, hypodiatonorum, cantorum, et lectorum, sive manuum impositiones non habent, ut qui sacra vasa custodiunt, aut candelas accendant, et quibus concedita est sanctarum altaris forium custodia, si in fornicationem inciderint, unum hoc supplicium habent, ut a ministerio suo decedant.

110 CANON LII.

Quæ fetus in via nati curam non gessit, si cum posse quidem servare neglexerit, vel se ideo peccatum celare existimans, vel etiam omnino belluina, et inhumana cogitatione impulsus, tantquam propter homicidium judicetur. Sin autem eum concinare et componere non potuit, et propter solitudinem, rerumque necessarium inopiam fetus interiit, matri ignoscendum est.

BALS. In can. 33 sanctus de ea, quæ in via peperit, et fetum neglexit, angustius statuit: nunc

Guil. Beveregii notæ.

(11) Ἡ τοῦ κυήματος. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet: Ἡ δὲ τὸ κῆμα δι' ἔρημian καὶ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδεῶν ἀπολωλεκυία συγγνωστῆ. Quæ vero partum propter solitudinem vel necessarium penuriam amisit, veniam mereatur. In quam epitomen Scholiastes hæc notat, Ἡ ἀκουσίως ἀποβαλοῦσα τὸ βρέφος ἐπὶ ἔτος ἔν παρὰ τῷ Νηστευτῆ καταδικάζεται. Ἡ δὲ τῷ βρέφει κοιμωμένη ἐμπεσοῦσα καὶ ἀποπνίξασα, ἐπὶ τριετίαν. Ἡ δὲ καταφρονήσασα τοῦ κυήματος, τῆ ἀμελείᾳ ταύτης ἀποφάρνεντος, ἄκουσίως φόνου δίδωσι δίκας, καὶ παιδίου ἀδαπτίστου ἀποθανόντος τῆ τῶν οἰκείων ἀμελείᾳ γονέων, ἐπὶ τριετίαν οἱ γονεῖς καταδικάζονται. Περὶ δὲ τῶν ἐκτιθεμένων τῶ οἰκείῃ βρέφει πρὸς τὰς εἰσόδους τῶν ἱερῶν λόγος, ἐπὶ τῆ;

μάζω πῶς οἱ ἔχοντες μόνως ἐπικουρίδας, καὶ ἀμαρτάνοντες ἐτάζονται, καὶ ἀπλῶς ὡς λαϊκοὶ κολάζονται. Εἶδον γὰρ τοῦτο διαφόρως. Σημειῶσαι δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος ὅτι, ἐπεὶ καὶ τὰ ἀρχοντικία διὰ σφραγίδος δίδονται, βαθμοὶ καὶ ταῦτά εἰσι· καὶ ἀδικούνται οἱ παρὰ ἐπισκόπων ἀκρίτως ἐκ τῶν ὀφεικίων αὐτῶν ἐκβαλλόμενοι, ἢ ἐν ταῖς στάσεσιν αὐτῶν περιουριζόμενοι. Οὐδὲ ἔχουσιν ἐξουσίαν οἱ ἐπίσκοποι ποιεῖν ἐπ' αὐτοῖς μετὰ τὴν σφραγίδα, ὅπερ οὐ δύναται ποιεῖν εἰς τὰ διακονικὰ ἀξιώματα.

ZONAR. Πάντας, φησὶ, τοὺς κληρικούς, εἴτε χειροθεσίαν ἔχουσιν, εἴτε ἀχειροθέτητοι ὑπηρετοῦσι, παραπετόντας, ἐκπτώσει κολάζουσιν οἱ κανόνες τοῦ βαθμοῦ ἢ τῆς ὑπηρεσίας. Οὐ γὰρ τοὺς μείζονος ἤντας βαθμοῦ μᾶλλον κολάζει· οἷον πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους, τοὺς καὶ χειροθεσίαν ἔχοντας, ἤτοι χειροτονίαν· τοὺς δὲ κατωτέρω κωφότερον, οὓς καὶ ἀχειροθετήτους ἐφη, ὡς μόνη σφραγίδι γινόμενους, καὶ οὐκ ἐπιθέσει χειρῶν· ἀλλὰ πάντες ἐκπτώσει κολάζονται τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ὑπηρεσίας.

ARIST. Καὶ κληρικὸν παραπίπτοντες τῶν βαθμῶν ἀποπίπτονται, εἴτε ὑπηρετοῦσιν, εἴτε χειροτόνηται.

Οἱ ὑπέρταται τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε ἐν βαθμῷ τυγχάνουσιν πρεσβυτέρων, διακόνων, ὑποδιακόνων, ψαλτῶν, καὶ ἀναγλωστῶν, εἴτε καὶ ἀχειροτόνητοι εἰσιν, ὡς θεωροὶ, κανδιάπται, καὶ οἱ τὴν φυλακὴν ἐμπειστέμενων τῶν ἁγίων θυρῶν τοῦ θυσιαστηρίου, εἰ παραπέσωσιν εἰς πορνείαν, μίαν τὴν τιμωρίαν ἔχουσι, τὸ ἐκπεσεῖν τῆς ὑποσεσίας αὐτῶν.

KANON NB.

Ἡ τοῦ κυήματος (11) κατὰ τὴν ὁδὸν ἀμελήσασα, εἰ μὲν δυναμένη περισώσασθαι καταφρόνησεν, ἢ συγκαλύψει ἐντεῦθεν τὴν ἀμαρτίαν νομίζουσα, ἢ ὅλως θηριώδει καὶ ἀπενθρώπων λογισμῷ χρησαμένη, ὡς ἐπὶ φόνου κρινέσθω. Εἰ δὲ οὐκ ἐδυνήθη περιστέλλαι, καὶ διὰ ἔρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων διεφθάρη τὸ γέννηθὲν, συγγνωστῆ ἢ μήτηρ.

BALS. Ἐν μὲν γ' κανόνι στενωτέρων διορισμῶν πεποίηκεν ὁ ἄγιος χάριν τῆς ἐν τῇ ὁδῷ κυήσασθαι,

ἱερᾶς συνόδου γέγονε, καὶ ἤρρεσεν ὡς φονευτρίαις ταύτας κολάζεσθαι, κἄν ἕτερος ἀνέλθῃ, καὶ ἐπ' ἀμελήσασθαι ζωογονήσῃ. Quæ præter animi sententiam amisit infantem ad annum unum ornd Jrjunatorem damnatur. Quæ vero super infantem sopitum corruit, eumque suffocavit, ad triennium. Quæ autem partum neglexit, extinctum culpa sua, voluntarie cordis pœnas luit. Idem cum puer non baptizatus mortuus sit, parentum suorum culpa, parentes ad triennium condemnantur. De iis vero, quæ proprios infantes ad templorum introitus exponunt, proposita est in sacra synodo quæstio, placuitque puniri has tanquam homicidas; licet aliis eos sustulerit, et adhibita cura conservavit. Harwen. ep l. can. sect. 6.

καὶ ἀμελησάσης τοῦ κυήματος· νῦν δὲ πλατύτερον Α
 διατάσσεται τὰ εἶδη τῆς ἀμελείας· καὶ φησι ὅτι, εἰ
 μὲν ἐκ πορνείας ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα κρύφα, ἢ
 κηύσασα καὶ φοβουμένη τὸν Εὐεργχον, ἐσπούδασε διὰ
 τοῦ φονεῦσθαι τὸ γεννηθὲν συγκαλύψαι τὴν ἀμαρ-
 τίαν, ἢ καὶ θηριωδῶς, ἤγουν ἀπανθρωπίνως, ἐχρήσατο
 τῷ τεχνέντι, τουτέστι κατὰ θήρας κατασθόντας τὰς
 ἀνθρωπίνως σάρκας· καὶ μὴ φειδομένου· αὐτῶν,
 οὐκ ἠλέησε τοῦτο, ὅφειλε δούναι λόγους φονέως. Εἰ
 δὲ ἤθελε μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἔδυνήθη δὲ
 διὰ ἐρημίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, κἀντεῦθεν
 ἐφάρη τοῦτο, συγγνώμης ἀξιωθῆσασα. Ἐπεὶ δὲ
 ἐν τῷ λγ' κανόνι εἴπομεν ὡς ἡ γενήσασα καθ' ἑδὼν,
 καὶ ἀμελῶς, ἢ καὶ δολερῶς ἐπὶ τῷ γεννηθέντι διατε-
 θεῖσα, ὡς φονεύσασα κρίνεται, οὐ μόνον ἐὰν διεφάρη Β
 τὸ κυηθὲν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ὅπ' ἑτέρου ἐξωγογηθῇ·
 λέγομεν πάλιν ὅτι καὶ ἐξ ὧν μὲν ἐκαίσε ἐγράψαμεν
 παρίσταται τοῦτο, οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ παρ-
 ὄντος κανόνος ἀναφαίνεται. Ἐνθα μὲν γὰρ κατα-
 φρόνσει ἢ δόλον εἰσαγαίῃ ὁ ἀγιος τῆς γυναίκης, οὐ
 προστίθῃσι διαφθορὰν τοῦ γεννηθέντος, ἀλλὰ φησὶν ὡς
 ἐπὶ φόνῳ κρίνεσθαι τὴν μητέρα, τουτέστι, κἀν μὴ
 φονευσθῆ τὸ κυηθὲν, κατακρίνεσθαι ταύτην διὰ τὴν
 κακὴν διάθεσιν· φονευθέντος γὰρ τοῦ παιδίου κατὰ
 δόλον ἢ βραθυμίαν ἐκείνης, ἀμάχως ὤφειλεν ὡς φο-
 νεύτρια καταδικάζεσθαι. Ὅταν δὲ οὔτε ἀμέλειαν
 οὔτε δόλον προθῆναι τῆς μητέρας φησὶ, κἀντεῦθεν
 ταύτην συγγινώσκεσθαι, καὶ προστίθῃσι διαφθαρήναι
 τὸ γεννηθὲν ἀπὸ ἐρημίας, ἢ ἀπορίας τῶν ἀναγ-
 κάλων. Εἰ γὰρ ἔζη, καὶ οὐδὲ ἀμέλεια προέβη τῆς Γ
 μητέρας, πῶς ἂν τις εἴπη ταύτην εὐθύνασθαι; Τὸ
 δὲ θηριωδῶς διατεθῆναι τὴν μητέρα, ἐκλαβοῦ κατὰ
 τὴν παροῦσαν ἐρμηνείαν, καὶ μὴ, ὡς τινες εἶπον,
 κατὰ τὴν μητροκομίαν τῶν θηρίων. Οἱ γὰρ πλείους
 τῶν θηρίων τοὺς σκύμνους αὐτῶν ἐπιμελῶς περιέ-
 πουσι, καὶ τρέφουσι, καὶ αὐτῶν προκινδυνεύουσι,
 καὶ οὐ χρεὶ τούτοις παραλληλίζεσθαι τὰς δολερὰς καὶ
 βραθύμους μητέρας. Αὐτίκα ἡ λέξις τοσοῦτον κη-
 δεταὶ τῶν σκύμνων αὐτῆς, ὡς, τοῦ φωλεοῦ ἐξιοῦσα
 τὰ ἔχνη τῶν ποδῶν αὐτῆς διὰ τοῦ οὐραίου συγγέ-
 νουσα, οὐ πρᾶχως εἰ ἐξίχνησθῆναι τὴν φωλεὸν αὐ-
 τῆς ὑπὸ θηρευτοῦ, καὶ ἀναιρεθῆναι τὰ ἔγγονα.

ZQNAP. Περὶ τῆς ἐν δδῷ τούσης καὶ ἀμελη-
 σάσης τοῦ κυηθέντος καὶ ἐν λγ' κανόνι διατάσσεται ὁ
 ἀγιος. Νῦν δὲ σαφέστερον διατάσσεται φάσκων ὅτι,
 εἰ μὲν δυναμένη περισῶσαι τὸ γεννηθὲν, ἡμέλῃσεν
 αὐτοῦ διὰ συγκαλύψαι τὴν ἀμαρτίαν, ἐκ πορνείας
 ἢ μοιχείας συλλαβοῦσα, ἢ καὶ ἀπανθρωπίνως
 καταφρονήσασα τοῦ τεχνέντος καὶ θηριωδῶς· ἐχρή-
 σατο δὲ τῇ λέξει ἀντὶ τοῦ ὁμῶς καὶ ἀπηνῶς. Οὐ γὰρ
 οὕτω τὰ θηρία ποιοῦσιν, ἀλλὰ τίκοντα περὶ τοὺς
 σκύμνους ἐπιμελῶς διατίθενται· καὶ περιέπουσι
 καὶ τρέφουσι τὰ ἔγγονα, καὶ τούτων προκινδυνεύου-
 σιν· εἰ μὲν οὖν οὕτω, φησὶ, καταφρόνησε τοῦ τε-
 χθέντος, ὡς φονεύσασα κατακρίνεσθαι. Εἰ δὲ ἤθελε
 μὲν περισῶσαι τὸ βρέφος, οὐκ ἔδυνήθη δὲ δι' ἐρη-
 μίαν καὶ ἀπορίαν τῶν ἀναγκαίων, ἢ διὰ φόβον,
 ἕως συγγνωσθήσεται.

autem fusius decernit de speciebus negligentiae, et
 dicit, quod si quae ex fornicatione quidem, vel
 adulterio clam vel concepit, vel peperit, et timens
 ne convinceretur, statuit per nati fetus interitum
 celare peccatum, vel etiam belluine, seu inhumane
 in fetum se gessit, hoc est instar ferarum quae car-
 nes humanas devorant, et eis non parcunt, ejus
 non miserta est, debet instar homicidae puniri. Si
 autem volebat quidem infantem servare, sed non
 potuit propter solitudinem et rerum necessarium
 inopiam, et eo factum est ut interiret, digna cri-
 cui ignoscatur. Sed quia in can. 33 diximus, quod
 quae in via peperit, et negligenter, vel etiam frau-
 dulenter in id quod natum est, affecta est, ut homi-
 cidica iudicatur, non solum si interit quod natum
 est, sed etiam si ab alio educatum sit. Rursus
 quoque dicimus, quod etiam ex iis quae illic scri-
 psimus hoc probatur: non minus autem et ex prae-
 senti canone apparet. Illic enim sanctus mulieris
 contemptum, vel fraudem inducit: non addit autem
 fetus interitum. Sed dicit tanquam ob homici-
 dium matrem condemnari, hoc est etiam si fetus
 non fuerit interfectus, condemnari autem propter
 malam affectionem. Infante enim illius dolo vel
 socordia interfecto, debebat sine controversia ut homi-
 cidica puniri. Quando autem acc per negligentiam
 nec per dolum matris id evenerit, dicit illi quoque
 ignosci oportere, et adjicit fetum interire a solitu-
 dine, et a rerum necessarium inopia. Si enim
 vixisset, nec matris negligentia processisset quo-
 modo quis eam criminandam esse diceret? Illud
 autem, matrem belluine affici, accipe secundum
 praesentem interpretationem, et non ut dicebant
 aliqui, secundum ferarum maternam educationem.
 Permultae enim ferarum pullos suos diligenter curant
 et educant, et pro eis pericula subeunt, nec sunt
 eis conferendae dolosae et socordes matres. Jam
 enim leaena tantam suorum catulorum curam gerit,
 ut antro egrediens, et pedum suorum vestigia cauda
 confundens, non sinit antrum suum investigari a
 venatore, et fetus suos interisci.

ZONAR. De muliere, quae in via peperit, fetum-
 que neglexit, tricesimo tertio quoque canone de-
 cretum sanctus vir promulgavit. Nunc vero apertius
 definit, dicens, siquidem cum posset, id quod edi-
 tum erat servare, illud neglexit, ut peccatum ceta-
 ret, (forte namque ex fornicatione, vel adulterio
 conceperat) vel etiam partum inhumaniter et ferino
 more contempsit; usus est porro hac formula, [fe-
 rino more] ut crudelitatem saevitiamque significaret.
 Nec enim ferarum iste mos est, sed ubi pepererunt
 sedulitatem in catulis suis nutriendis adhibent,
 foventque et alunt fetus, ac pro iis pericula subeunt;
 siquidem igitur, ait hac ratione partum suo ne-
 glexit, tanquam homicidii rea damnetur. Sin autem
 voluit illa quidem servare infantem, verumtamen
 laud potuit, quod in desertis locis deprehensa, ac
 rebus necessariis destituta esset, aut ob metum ali-
 quem, forte impune feret.

III ARIST. Quæ propter solitudinem aut rerum necessariorum inopiam factum neglexit criminis expertus est.

CANON LIII.

Vidua ancilla forte non multum lapsa est, quæ sub raptus simulatione, secundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accedere non oportet: neque enim simulatio iudicatur, sed voluntas. Clarum est autem quod illam manet pœna dignæ.

BALS. Ancilla, inquit sanctus, vidua et volens quidem secundum matrimonium contrahere, forte autem ne hoc faciat retardata, propterea quod a suis filiis vel a primis conjugii cognatis damnetur, et propterea se raptam fuisse præ se ferens per futuram conjugem, accusari non potest, quia non est verus raptus, sed velatus sub secundi matrimonii prætextu. Æquum est autem neminem a prætextu seu simulatione damnari, sed ex affectione et voluntate. Quare si non suberat secundi matrimonii ratio, sed propter fornicationem se raptam esse simulavit, ut quæ fornicata sit puniatur. Viduam autem ne dixerit esse et ancillam, sed fuisse quidem aliquando ancillam, nunc autem liberam. Ipsa enim potest primum et secundum contrahere matrimonium, sed non ancilla, quæ a lege non cognoscitur, et a legitimis contractibus. Quoniam autem nonnulli, canone ad ancillam tractato, dixerunt quod post simulatum raptum dominus secundo matrimonio annuit, et sic quoque fortasse existimarunt fornicationem effugere, tanquam matrimonio per domini consensum confirmato, audiant quod quoniam primum matrimonium factum est ancillæ cum libero, tunc autem necessario quoque consensus domini consecutus est, est supervacaneum, vel potius non admittendum, ut supponatur eam fuisse ancillam tempore simulati raptus. A primo enim matrimonio, quod domini consensu factum est, ancilla tacite libera est, nec amplius opus habuit consensu ejus qui fuit aliquando dominus, ad secundum matrimonium. Interrogaverit autem quispiam, cum leges et canones, quemadmodum sæpe dictum est, non permittant ut raptores raptis legitime coniungantur, etiamsi raptarum voluntate fiat raptus, quomodo dicit præsens canon a rapti simulato non impediri secundum matrimonium. *Sol.* Hic raptus a viro factus non est, nec ulla actio, quæ raptum constituat, sed mulier quæ volebat secundo nubere, se raptam fuisse simulavit propter causas dictas superius. Si enim raptus omnino factus est, nec matrimonium quidem inter eos intercedet, sed raptorum, et fornicatorum pœnis omnino subjicientur.

ZONAR. Ancilla, cum vidua esset, a quodam forte fortuna raptæ fuit. Ea vero se sponte raptori tradidit, et cum eo legitime matrimonio est copulata. Affirmat igitur hic magnus Pater, ejusmodi mulierem secundas elegisse nuptias, per raptus simulationem, hunc porro raptum nuptiarum causa simu-

APIET. Ἡ ἀμειψίσις τοῦ κτήματος δ' ἐρημίων ἢ ἀπορίαν τῶν ἐπιτηδείων ἀντιθύνει.

CANON NT.

Ἡ χήρα δούλη τάχα οὐ μέγα ἔκτασεν ἐλομένη δευτερον γάμον ἐν σχήματι ἀρπαγῆς. Ὅστε εἶδεν τούτου ἐνεκεν ἐγκαλεῖσθαι χρῆ. Οὐ γὰρ τὰ σχήματα κρίνεται, ἀλλ' ἡ προαίρεσις. Δῆλον δὲ ὅτι τὸ τῆς διγαμίας μένει αὐτῇ ἐπιτήμιον.

BALS. Ἡ δούλη, φησὶν ὁ ἅγιος, ἡ χηρεύσασα, καὶ θέλουσα μὲν δευτερογαμηῖσαι, ἴσως δὲ συσταλλομένη τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀπὸ τῶν οἰκίων κείδων, ἢ καὶ τῶν ἐκ τοῦ πρώτου συνοικισίου συγγενῶν κατάγνωσιν, καὶ σχηματιζομένη διὰ τοῦτο ἀρπαγῆν παρὰ τοῦ μελλουσῆζυγου, ἀκαταίτητός ἐστι· διότι οὐκ ἀληθῆς γέγονεν ἀρπαγῆ, ἀλλὰ ἐσχηματισμένη διὰ κήρυξιν δευτερογαμίας. Δίκαιον δὲ ἐστὶ μὴ κατακρίνεσθαι τινὰ ἀπὸ σχήματος καὶ ὑποκρίσεως, ἀλλὰ ἀπὸ διαθέσεως καὶ προαίρεσιως. Ὅστε εἰ μὴ ὑπέκειτο ὁ λόγος τῆς δευτερογαμίας, ἀλλὰ διὰ πορνείαν ἀρπαγῆν ἐσχηματίσατο, ὡς πορνεύσασα ἂν ἐκολούθη. Τὴν χήραν δὲ μὴ εἰπῆς εἶναι καὶ δούλην, ἀλλὰ δούλην μὲν εἶναι ποτε, ἀρτίως δὲ ἐλευθέραν. Αὕτη γὰρ δύναται πρῶτόν τε καὶ δεύτερον συναλλάττειν γάμον· οὐ μὴν ἡ δούλη ἢ ἀνεπιγνώστως τῷ νόμῳ καὶ τοῖς νομίμοις συναλλάγμασιν. Ἐπεὶ δὲ τινες ἐκλασόμενοι τὸν κανόνα εἰς δούλην εἶπον ὅτι μετὰ τὴν ἐσχηματισμένην ἀρπαγῆν ἐπένευσε τῷ δευτέρῳ γάμῳ ὁ δεσπότης, καὶ οὕτω τάχα ἐνόμισαν τὴν πορνείαν διαφυγεῖν, ὡς κυρωθέντος τοῦ γάμου διὰ τῆς συνανέσεως τοῦ δεσπότου· ἀκουσάτωσαν ὅτι, ἐπεὶ πρῶτος γέγονε γάμος τῆς δούλης μετὰ ἐλευθέρου, ἐξ ἀνάγκης εἰ ἐτηνικῶτα καὶ συναίνεσις τοῦ δεσπότου παρεκλήθησεν, περιττὸν, μᾶλλον δὲ ἀνένδεκτόν ἐστι τὸ θεματισθῆναι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐσχηματισμένης ἀρπαγῆς εἶναι αὐτὴν δούλην. Ἀπὸ γὰρ τοῦ πρώτου γάμου κατὰ συναίνεσιν τοῦ δεσπότου γαμομένου ἠλευθερώθη σιωπηρῶς ἡ δούλη, καὶ οὐκ ἔδέετο συνανέσεως τοῦ ποτε δεσπότου ἐπὶ δευτερογαμίᾳ. Ἐρωτήσῃ δὲ τις ὡς τῶν νόμων καὶ τῶν κανόνων, καθῶς διαγράμμιον εἰρηται, μὴ παραχωροῦντων τοὺς ἀρπαγῆς νομίμως συνάπτεσθαι ταῖς ἀρπαγῆσιν, κἂν κατὰ θέλησιν τῶν ἀρπαγῆσιν ἡ ἀρπαγῆ γέγονε, πῶς ὁ παρῶν κανὼν φησὶν ἀπὸ τῆς ἐσχηματισμένης ἀρπαγῆς μὴ ἐμποδίζεσθαι τὴν δευτερογαμίαν; *Λύσις.* Ἐνταῦθα οὐ γέγονεν ἀρπαγῆ παρὰ τοῦ ἀνδρός, οὐδέ τις πρῆξις τὴν ἀρπαγῆν συγκροτοῦσα, ἀλλὰ ἡ γυνή. Θέλουσα τὴν δευτερογαμίαν, ἐσχηματίσατο τὴν ἀρπαγῆν διὰ τὰς ἄνωθεν ρηθείσας αἰτίας. Εἰ γὰρ ἄλλως γέγονεν ἀρπαγῆ οὔτε γάμος ἂν συνέστη μέσον αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τοῖς περὶ τῶν ἀρπαζόντων καὶ πορνεύοντων ἐπιτήμιος ἂν ὑπέπεσον.

ZONAR. Δούλη χηρεύσασα ἠρπάγη δῆθεν πατέρα τινος· ἢ δὲ ἐκοῦσα ἐαυτὴν ἐπέδωκε τῷ ἀρπάσαντι, καὶ συνήκησεν αὐτῷ νομίμως. Λέγει οὖν ὁ μέγας οὗτος Πατήρ ὅτι δεύτερον εἴλετο γάμον τὴν τοιαύτην, σχηματισμένην τὴν ἀρπαγῆν· καὶ τὴν ἀρπαγῆν δὲ διὰ τὸν γάμον ἐσχηματίσατο. Κρίνομεν δὲ οὐ τὴν ὑπόκρισιν,

ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν. Οὐ γὰρ ἵνα ἀπλῶς μίξωσ ἀπο-
λαύσῃ πορνικῆς τῷ ἀνδρὶ συνῆλθεν, ἀλλ' ἐπὶ γάμψ,
καὶ λοιπὸν οὐ χρῆ ἐγκαλεῖσθαι αὐτὴν ὡς πορνεύσα-
σαν. Τὸ δὲ τῆς διγαμίας ἐπιτίμιον οὐκ ἐκφεύξεται.
'Ἐπεί δὲ τὴν τοιαύτην δούλην ὠνόμασεν ὁ κανὼν,
νομιστέον ὅτι ὁ δεσπότης αὐτῆς μετὰ τὴν ἀρπαγὴν
τὴν ἐσχηματισμένην ἐπένευσε τῷ γάμψ. Εἰ γὰρ μὴ
τοῦτο, πορνεία ἐστὶ τὸ γενόμενον κατὰ τὸν μ' κανόνα
τοῦ ἁγίου τούτου Πατρὸς.

ΑΡΙΣΤ. Οὐ μέγα πταίσμα τῇ χήρᾳ δούλῃ, πρὸς
δεύτερον γάμον ἀρπαζομένη· τὸ δὲ τῆς διγαμίας τὸ
ἐπιτίμιον ἔξει.

'Ἐπειδὴ αἱ δούλαι ἄνευ γνώμης τῶν δεσποτῶν αὐ-
τῶν συναλλάσσειν γάμον οὐ δύνανται, κατὰ τοῦτο οὐ
δοκεῖ μέγα πταίσαι ἡ χήρα δούλη ἐσχηματισμένη,
ὑπὸ τινος ἀρπαγεῖσα, τὸν πρὸς αὐτὴν ἐλομένη γά-
μον. Λοιπὸν οὐδὲ τὰ περὶ τῆς ἀρπαγῆς τῶν ἐλευθέρων
γυναικῶν ἐπ' αὐτῆς χώραν ἔξουσι· διότι, καὶ ἐν
ἐσχηματισατο ἀρπαγῆναι, ἀλλὰ κατὰ θέλησιν αὐτῆς
ἠκολούθησε· καὶ οἱ κανόνες οὐ τὰ σχήματα, ἀλλὰ τὴν
προαίρεσιν κρίνουσιν. Ἔσται οὖν ὁ πρὸς αὐτὴν γά-
μος, ἐὰν καὶ ὁ δεσπότης αὐτῆς συναίνῃ, βέβαιος· τὸ
δὲ τῶν διγάμων ἐπιτίμιον ἐπιγνώσεται.

ΚΑΝΩΝ ΝΔ΄.

Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων (12) διαφορὰς πρὸ χρόνων
οἶδα, ἐπιστεῖλας τῇ θεοσεβείᾳ σου, κατὰ τὸ ἡμῖν
δυνατὸν, καὶ πλέον ἐκείνων οὐδὲν εἶπεν δύναμαι.

Τῆς δὲ σῆς συνέταξις ἐστὶ κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περι-
στάσεως· ἐπιτείνειν τὰ ἐπιτίμια, ἢ καὶ ὑφεῖναι.

ΒΛΑΣ. Καὶ πάλιν ἠρωτήσῃ ὁ ἅγιος πῶς ὀφειλου-
σιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ἀκουσίους φόνους ἐργασάμενοι.
Καὶ ἀ-ελογήσατο ὅτι Πλέον ὧν εἶπεν ἐν τῷ ἡ' κανόνι
περὶ ἀκουσίων φόνων, εἶπεν οὐ δύναμαι. Ἐνέδωκε
δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἀμαρτήσαντα τὸν ἀκούσιον
φόνον, ἢ αὐξῆσιν τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἐλαττοῦν κατὰ τὸ
ἰδίωμα τῆς περιστάσεως, ἦγον κατὰ τὸν τρόπον καὶ
τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ
φονεύσαντος προσώπου καὶ τὴν διάθεσιν. Ὅτι δὲ
πολυτρόπως, ἦγον ποτὲ μὲν βαρέως, ποτὲ δὲ ἐλα-
φρῶς κολάζονται οἱ ἀκούσιοι φόνοι, δῆλόν ἐστι καὶ
ἐκ τῶν ὁσημέραι περιπιπτόντων παραπτωμάτων
εἰς τὰ βρέψη τὰ ἐν ταῖς ἀγκάλας πολλαῖς τῶν μη-
τέρων ἀποθνήσκοντα. Εἰ μὲν γὰρ ἀπὸ μέθης βαρέως
ὑπώσασα ἡ μήτηρ, καὶ τὸ βρέφος ἀτημέλητον κα-
ταλείψασα, ἔδωκε τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, πικρῶς ἐπι-

Guill. Beveregii notæ.

(12) Τὰς τῶν ἀκουσίων φόνων. Scholiastes
Harmenopuli, Ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Λουκᾶ στρα-
τιώτη τιμῆ, φόνον ἐκούσιον πεποιηκῆται, ἐπίσκοπος·
τις ἐπὶ μετρίῳ πᾶν καιρῷ ἐγγραφῶς τὴν ἀθύρωσιν
(sic) δέξωκε. Καὶ ἐγκαλούμενος παρὰ τῇ συνόδῳ τὸν
κανὼνα προέτεινε, ὅς τοις ἐπίσκοποις ἐπιτρέπει
τὴν ἐξουσίαν ἢ ἀνεῖναι ἢ ἐπιτείνειν τοὺς μετανοοῦσι
τὰ ἐπιτίμια. Ἄλλ' ἦκουσεν, ὅτι τοῖς ἀρχιερεῦσιν
ἔδοθη μὲν τοῦτο, οὐ μὴν ἀνεξέταστω καὶ ὑπερβι-
βιολοῦσῃ χρῆσθαι συγκαταβάσει· ὅθεν τὸν μὲν στρα-
τιώτην ἢ σύνδοξ τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίαις·
καθυπέβαλε, τὴν δὲ ἀρχιερέα δίκα· ἀπήτησε τὴν ἐν
τριμήνῳ καιρῷ τῆς λειτουργίας ἐπίσχεσιν. Σύβ

PATROL. GR. CXXVIII.

A lasse. Indicamus vero, non simulationem, sed
voluntariam electionem. Non enim ea de causa
solummodo ut fornicario concubitu frueretur, cum
viro convenit, sed ut celebraret nuptias, ac proinde
illam veluti fornicariam accusari minime oportet.
Digamix vero multam nequaquam effugiet. Quo-
niam vero ancillam hanc canon appellavit, existi-
mare debemus ipsius dominum post raptum illum
simulatum, nuptiis annuisse. Nam si id non fecerit,
erit ea videlicet fornicatio, ut quadragesimo huius
sancti Patris canone sancitum est.

112 ARIST. Magnum crimen ancillæ vilix ad
secundas nuptias raptæ non inferatur. Bigamix vero
pœnam solvet.

Quandoquidem ancillæ sine dominorum suorum
sententia nuptias contrahere nequeunt, idcirco
vidua serva non multum lapsa videtur, simulans
se ab aliquo rapti, matrimonio ei conjungi cupiens.
Porro nec quæ ad liberam mulierum raptum
pertinent, in ea locum habebunt, quia quamvis se
rapi simulat, tamen sua voluntate secuta est. Et
canones non judicant simulationes, sed voluntatem.
Erit itaque matrimonium cum ea initum, si domi-
nus ejus assentiatur, firmum, sed digamorum pœ-
nam dabit.

CANON LIV.

De involuntariis cædibus scio me ante hoc tempus
tuæ scripsisse sanctitati pro viribus nostris, et
nihil ultra illa possum dicere: est autem tuæ
prudentiæ pro circumstantiæ proprietate pœnas
intendere vel remittere.

BALS. Sanctus rursus etiam interrogatus est,
quomodo debent puniri qui cædes involuntarie per-
petrant, et respondit: Plus quam dixi in octavo
canone, non possum de involuntariis homicidiis di-
cere. Concessit autem ei ejus manus est de eo qui in-
voluntarium homicidium commisit, judicare, pœnam
vel augere, vel minuire secundum proprietatem
circumstantiæ, seu secundum modum et causam
cædis, et secundum qualitatem personæ quæ inter-
fecit ejusque affectionem. Quod autem varie scilicet
aliquando quidem graviter, aliquando leviter pu-
niuntur cædes involuntariæ, clarum est ex iis quæ
quotidie accidunt circa infantes, quæ in matrum
ulnis sæpe moriuntur. Si enim ex ebrietate mater
gravi somno affecta, relicto incurato infante dedit
causam cædis, acerbè punietur. Sin autem ex mala

valetudine profunde dormiit, et infantulo mortiferum somnum præhuit, levius punietur. Ego autem vidi quamdam mulierem divitem et delirantem, graviter puniendam, quod per se, et non per nutrices infantem manibus aleret, et propter inscitiam importune eum lactans, pro lacte, mortifero eum veneno potavit. Nota hoc propter matres quæ per incuriam lactentes suos infantes suffocant.

ZONAR. Supra octavo canone, de involuntariis cædibus scripsit, nec se quid ultra illa dicat, habere asserit. Permittit autem illi, cujus munus est de eo qui involuntariam cædem patravit, judicare, ut pœnas intendat, vel remittat pro circumstantiæ proprietate, hoc est, pro modo, et causa cædis, et pro ea quam in cædis auctore animadvertit, pœnitentia affectione.

ARIST. Homicidarum pœnæ pro circumstantiarum ratione augentur, aut minuuntur.

Voluntariarum quidem et involuntariarum cædium pœnas magnus hic Ecclesiæ præceptor determinatas dedit: eas autem extendere aut diminuere, ad necessitatem incidentem ejus judicio qui i gaudi et sol endi potestatem accepit, committitur.

113 CANON LV.

Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, a boni communione arcentur, si sint autem clerici a gradu deponuntur. Quicumque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.

BALS. In xiii canone sanctus consulendo desinit, ut qui in bello interfecissent a sacramentorum communione abstinerent tribus annis integris. Hic autem eos qui se latronibus opposuerant, et eos interfecerant, si sint quidem laici, arceat a sancta communione. Clericos autem depositioni subjicit, et dicit se hoc desinuisse, secundum Scripturam quam dicit, *Quicumque gladium accepit, gladio peribit*¹. Gladium autem et mortem vocat, depositionem, sacramentorum privationem. Ab iis enim qui sapienter hæc mortiferum supplicium existimantur. Quia autem can. 13 instar consilii editum dicebant nonnulli, non asserre necessitatem, et propterea despici, dicimus quod ex præsentis canone, qui indistincte punit eos qui se defendunt et latrones interficiunt, apparet illum etiam canonem jam asserre necessitatem. Et ecclesiastica quidem lex eos sic punit, secundum autem thoma 14 cap. 39 tit. 60 lib. sic dici expresse: Inadvertentem latronem licet sine periculo occidere. Tempore autem sanctissimi illius patriarchæ domini Constantini, Chliareni, cum quidam milites accessissent ad sanctissimam Dei Magnam Ecclesiam, et se armatos in latrones incidisse dicerent in clausura sancti Basilii, et eos interfecisse, et vellent scire, quid agendum synodallyter disputatum est, an omnes qui latrones inter-

τιμηθῆσονται· εἰ δὲ ἀπὸ κοπιῆς ἐνεργεία; βουικῆ; βαθῶς ὑπνωσε καὶ τῷ βρεφυλλίῳ ἐπέθανάτιον ὑπνον ἐπώραξε, κουφότερον ἐπιτιμηθῆσεται. Ἐγὼ δὲ εἶδον γυναῖκα πλουσίαν καὶ τρυφερὴν βραβῶς ἐπιτιμηθεῖσαν διὰ τῆς καὶ οὐ διὰ τῶν ὑπομάζιων ἐτραρε, καὶ ἐξ ἀπειρίας ἀποροσέκτω; τὸ βρέφος θηλάζουσα ἀντὶ γάλακτος θανάσιμον κόνδου τοῦτω ἐπόσειεν. Σημείωσαι διὰ τὰ; ἐξ ἀμελείας ἀποπνιγούσας μητέρας τὰ ὑπομάζια αὐτῶν βρέφη.

ZONAR. Ἐν ἑγδόῳ κανόνι προείργραφε παρὶ ἀκουσίῳ φόνῳ, καὶ πλῆθον ἐκείνων λέγει μὴ ἔχειν εἰπεῖν. Ἐγίησι δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἀμαρτήσαντα τὴν ἀκούσιον φόνον, καὶ αὖτις τὸ ἐπιτίμιον, ἢ ἔλατ ὅν, κατὰ τὸ τῆς περιστάσεως ἰδίωμα· ἡγουν κατὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ φόνου, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τῆς μετανοίας τοῦ φονεύσαντος.

ARIST. Τῶν φονεύστων τὰ ἐπιτίμια κατὰ τὸ ἰδίωμα τῆς περιστάσεως ἐπιτείνεται, καὶ ὀφείηται.

Ἐρισμένα μὲν ἐπὶ τῶν ἀκουσίῳ φόνῳ καὶ ἐπὶ τῶν ἀκουσίῳ τὰ ἐπιτίμια ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ἔθετο· τὸ δὲ ταῦτα ἐπιτείνειν, ἢ ἔλαττοῦν, πρὸς τὴν παρεμπόπουσιν ἀνάγκην, εἰς τὴν γνώμην ἀνέθετο τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὴν ἐξουσίαν λαβόντος.

KANON NE'.

Οἱ τοῖς λησταῖς ἀντεπεσιό.τες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς Ἐκκλησίας, εἰργονται τῆς κοινωνίας τοῦ ἀγαθοῦ· κληρικοὶ δὲ ὄντες, τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται. Πᾶ; γάρ, φησὶν, ὁ λαῶν μάχαιραν, ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται.

BALS. Ἐν μὲν τῷ ἰγ' κανόνι συμβουλευτικῶς διωρίζεται ὁ ἄγιος τοὺς ἐν πολέμῳ φονεύσαντας ἀπέχεσθαι τῆς κοινωνίας τῶν ἀγιασμάτων δι' ἑῶν τριῶν ἐτῶν. Ἐνταῦθα δὲ τοὺς ἀντιστάνας τοῖς λησταῖς, καὶ φονεύσαντας αὐτοὺς, λαϊκοὺς μὲν ὄντας, ἀπέργει ἐκ τῆς ἀγίας μεταλήψεως· κληρικοὺς δὲ καθαιρέσει καθοποῖάλλει· καὶ φησι τοῦτο ἐροθετήσαι κατὰ τὸ Γραφικόν, τὸ λέγον, *Πᾶς ὁ λαῶν μάχαιραν ἐν μαχαίρᾳ ἀποθανεῖται*. Μάχαιραν δὲ καὶ θάνατον ἀποκαλεῖ τὴν καθαιρέσιν καὶ τὴν στέρησιν τῶν ἀγιασμάτων. Τοῖς γάρ εὐφρονοῦσι θανατηφόρος τιμωρία ταῦτα λογίζονται. Ὅτι ἐκ τῶν ἰγ' κανόνων κατὰ λόγον συμβουλῆς ἐκτεθέντα εἰπόν τινες μὴ εἶναι ἀναγκαστικόν, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲ φυλάττεσθαι, φημὲν ὡς ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος; ἀπροδιωριστως ἐπιτιμῶντος τοὺς ἀμυνομένους καὶ φονεύοντας τοὺς ληστὰς ἀναφαίνεται καὶ τὸν κανόνον ἐκεῖνον ἀναγκαστικόν εἶναι. Καὶ ὁ μὲν ἐκκλησιαστικὸς νόμος οὕτω κολάζει τοὺτους· τὸ δὲ δευτερον θέμα τοῦ ἰθ' κεφαλ. τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ἑβδίδου φησὶν οὕτω βρωῶς· Τὸν ληστὴν ἐπιόντα ἀκινδύνου; ἔξεστι φονεύειν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκεῖνου πατριάρχου κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Χλιαρηνοῦ προσελθόντων τινῶν στρατιωτῶν τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διηγεσμένων ἐννοχεῖν ἐν ὁπλοῖς λησταῖς εἰς τὴν κλειστοῦ-

¹ Matth. xxvi, 53.

ραν τοῦ ἁγίου Βασιλείου, καὶ φονεῦσαι αὐτοὺς, καὶ ζητησάντων τὸ ποιητέον μαθεῖν, γέγονε λόγος συνοδικός, εἰ ἐφείλουσιν ἀδιαστρίκτως πάτερ οἱ φωνεύοντες ληστὰς ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ εἰπόν τινες ὡς· εἰ μὲν, δυνάμενός τις τὴν ἐπιβουλήν τοῦ ληστοῦ διαφυγεῖν, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, ἀλλ' ἐκ μελέτης αὐτὸν ἐφόνευσεν, οὐχὶ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα ἐπιτιμηθήσεται, ἀλλ' ὡς φονεὺς ἐπὶ πλεόν τιμωρηθήσεται. Τίς γάρ, φασίν, οἶδεν, ἂν ὁ μὴ κατ' αὐτοῦ ἐπιὼν ληστής, προνοία Θεοῦ ἐκίχησας, ἀπέστη τῆς ληστείας, καὶ τῷ Κυρίῳ προσεκολλήθη; Ἐχρῖνόντο δὲ καὶ τῷ παλαιῷ τοῦ καταστρωθέντος· ἄνωθεν νόμοι λέγουσι, τοῦτέστιν, Εἰ μὴ ἰδύνατο φυγεῖν ἀσφαλῶς, οὐκ ἐγκαλεῖται, Εἰ δὲ ὁ ληστής μᾶλλον προδραίνα χεῖρα φονεύτριαν κατὰ τοῦ φονεύσαντος αὐτοῦ, γενήσεται, ὅτι ὁ παρὼν κανὼν διορίζεται. Ἄλλὰ μὴν καὶ ὁ διαληφθεὶς νόμος· Εἰ δὲ ὁ φονεύσας οὔτε ἰδίῳξεν τὸν ληστήν, οὔτε διωκόμενος ὑπ' ἐκείνου ἀντημύνατο, καὶ ἐφόνευσεν τοῦτον· ἀλλὰ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον ἐκ παρακλήσεως ἐμελέτησε καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν, οὔτε νομίμως· οὔτε ἐκκλησιαστικῶς· τιμωρηθήσεται. Ὁ τοιοῦτος γάρ, φησὶ, καὶ ἐπάθλων ἀξίός ἐστιν, ὡς πολλῶν ψυχὰς ἐκ θανάτου ῥυσάμενος, καὶ ἐξημερώσας τὸν τόπον τὴν ὡσεὶ ἀκάνθαις καὶ τριβόλοις ταῖς τοῦ ληστοῦ ἐνέδραις συμπνιγόμενον. Κατασκευάζόν τε τοῦτο καὶ ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ καίμενου εἰς τὸν α' τίτλον τοῦ ἡ' βιβλίου καὶ διοριζομένου μὴ ἀτιμῶσθαι τὸν χάριν ἐπιδείξας· ἀνδρίας θηριομαχῆσαντα, καὶ τὴν λαβόντα μισθὸν ἐπὶ τῷ καταπολεμησῆσι θηρίων ἔξωθεν κυνηγίῳ βλάπτον τὴν ἐπαρχίαν. Ἦρεσε δὲ τῇ συνόδῳ ὅσον τέως κατὰ τοὺς νόμους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀμυνομένους τοῖς λησταῖς καὶ τοὺς διὰ τὴν κοινῇ συμφέρον ἐκ παρακλήσεως φονεύσαντας ληστὰς ἐπιτιμᾶσθαι καθῶς ἐπιτιμῶνται καὶ οἱ ἐν πολέμῳ φονεύσαντες, τὸν δὲ φονεύσαντα ληστήν, ὅπόταν τὴν ἀπὸ τοῦτου ληστείαν ἠδύνατο διαφυγεῖν, ἐπὶ πλεόν ἐπιτιμᾶσθαι. Κατὰ μέντοι τὰ νόμιμα δίκαια ἢ ἀνωτέρα ῥηθείαις διαίρεσις οὐκ ἀπεπέμπετο. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν λαϊκῶν. Οἱ γὰρ κληρικοὶ ὅπως δῆποτε φονεύοντες, καθαιροῦνται, μηδεμίαν διαφορᾶς· οὐση· πολεμίων ἢ ληστῶν, ἢ ἐτέρων τινῶν. Καὶ ἀνίγνωθι τὸ κατὰ τὴν 15' τοῦ Μαΐου μηνὸς τῆς τρίτης Ἰνδικτιώνος γερονδὸς συνοδικῶν σημειωμάθην εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος· βιβλίου, καὶ ταῦτα πάντα διαλαμβάνον. Ἀνάγνωθε καὶ τὸ κγ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος· συντάγματος.

ZONAR. Καὶ οὗτος ὁ κανὼν φορτικὸς ἐστίν· ἐπίσης τῷ τὸν ἐν πολέμῳ ἀναλόντα εἰργονεῖ τῆς ἁγίας μεταλήψεως ἐπὶ τριετίαν. Οἱ γὰρ λησταῖς ἀντεπεξιδόντες, ἢ ἐκείνων ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς ἀνθίστανται, ἵνα μὴ ἀποθάνωσι· καὶ κἂν ἀνέλωσι τοὺς ληστὰς, συγγνώμης εἰσὶν ἀξιοὶ τέως οἱ λαϊκοί· οἱ καὶ ὑπὲρ ἄλλων τὰς ἑαυτῶν τιθείασιν ψυχὰς, ἵνα τῶν ληστῶν τοὺς τόπους καθάρωσι, καὶ τοὺς προδεδούοντας κινδύνων ἐλυθερώσωσι. Καὶ οὐ μόνον συγγνωστόιοι εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ ἐπάθλων ἀξιοί, ὡς διὰ σωτηρίαν ἐτέρων ἑαυτῶν μὴ φεισάμενοι. Ταῦτα δὲ περὶ λαϊκῶν.

Ulcium debeant indistincte puniri : et dixerunt nonnulli, quod si quis potens latronis insidias effugere hoc non fecit, sed eum deit a opera interfecit, non punietur secundum presentem canonem, sed tanquam in homicidam gravius in eum animadvertetur. Quis enim scit, inquit, an qui in eum impetum faciebat, latro, si vixisset, Dei providentia a latrocinio cessasset, et Deo adhæsisset? Utebantur autem et antiqua superius sita lego, quæ dicit, Si non posset tuto effugere, crimini non datur. Si autem latro violentam manum adversus eum qui ipsum interfecit intentavit, fiet quod præsens canon decernit. Atqui lex quoque superius dicta sic habet, Si autem qui occidit nec latronem prosequutus est, nec dum latro enim persequeretur se ulcisceretur et ipsam occidit : sed propter communem utilitatem hoc molitus est, et ipsum interfecit, nec legitime, nec ecclesiasticè punietur. Is enim, inquit, præmiis quoque dignus est, ut qui multorum animas a morte liberaverit, et locum qui latronis insidiis, tanquam quibusdam spinis et tribulis suffocabatur mansuesecerit. Hoc quoque confirmabant ex lege, quæ sita est in primo titulo lib. viii et decernit eum non esse infancem, qui pro ostentanda virtute cum bestiis pugnaverit, et pro oppugnanda belluæ absque canum venatione mercedem acceperit. cum ea bellua provinciam magnopere læderet. Synodo autem visum est, ut quod ad leges Ecclesiæ attinet, et qui defendentes, et qui propter publicam utilitatem ex provocatione, latrones interfecerunt, puniantur quemadmodum puniuntur qui in bello occiderunt : is autem qui latronem interfecit, quando poterat istius latrocinium effugere, amplius puniatur. Tamen secundum jura legitima superius dicta divisio non repudiabitur. Et hæc quidem de laicis. Clerici enim quomodocumque occidentes deponuntur, nulla habita differentia hostium vel latronum, vel aliquorum aliorum. Lege et synodicam adiunctionem mensis Maii die 15. **II** Indict. ur. factam, in diebus sanctissimi patriarchæ domini Constantini, Cliareni, quæ sita est ad finem præsentis libri, et hæc omnia tractat. Lege et cap. 23, tit. 15, præsentis operis.

ZONAR. Hic quoque canon habet aliquid asperitatis : cum pari ratione, atque illum qui in bello quempiam interfecit, triennio a sancta communione arceat. Qui namque adversus latrones egrediuntur, aut illis ingructibus sese contra objiciunt, ne vita ab iis priventur, quamvis ipsos interficiant, venia digni sunt, si modo laici fuerint : qui etiam pro aliorum salute suam ipsi vitam profundunt, ut regiones latronibus purgent, ac viatores a periculis liberos reddant. Neque solum venia ejusmodi hominibus tribuenda, sed præmiis quoque digni sunt, quippe qui ob aliorum salutem, ipsi sibi minime parcant : et hæc quidem de laicis sint dicta.

ARIST. Qui se latronibus adversos objiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, boni communione arcentur, clerici vero gradu deponuntur.

Quando quidem juxta Dominicam vocem *Omnis qui gladium accepit gladio peribit* : et qui se latronibus adversos objiciunt, eosque occidunt, pœnas luent. Si laici quidem sint, divinorum sacramentorum participes non erunt, si clerici autem, deponuntur.

CANON LVI.

Qui sua sponte interfecit, et postea pœnitentia ductus est, viginti annis sacramento non communicabit. Viginti autem anni sic in eo dispensabuntur. Debet quatuor annis deslere stans extra fores oratorii, et fideles ingredientibus rogans ut pro eo precentur, suam iniquitatem pronuntians. Post quatuor autem annos inter auditores recipietur, et quinque annis cum ipsis egredietur : septem autem annis cum iis qui in substratione, orant, egredietur. In quatuor annis solum stabit, cum fidelibus, sed non erit oblationis participes. Iis autem expletis, erit sacramentorum participes.

CANON LVII.

Qui non voluntarie interfecit, undecim annis sacramentis non communicabit. Undecim autem anni sic in eo dispensabuntur. Duos quidem annos deflebit, tres autem annos inter auditores perseverabit, in quatuor substratus, et anno solum consistet, et deinceps ad sacra admittetur.

BALS. Præsentes duo canones describunt quomodo debent puniri qui voluntarias et involuntarias cædes fecere. Pœnarum autem etiam modos designant.

ZONAR. Ad annos viginti, eum qui voluntarie interfecit, atque ad pœnitentiam se confert, hic sanctus vir segregari jubet ; ad decem vero eum qui non sponte occidit. Tum deinceps, utrisque pro singulis multæ locis, proprium tempus designat.

ARIST. Can. 56. Voluntarius homicida viginti annos subternatur, involuntarius decem ; adulter quindecim : fornicator septem : virgines post profecionem lapsæ, annos quindecim.

Qui voluntarie quempiam occidit, et postea pœnitentiam egit, viginti annos a sanctificatione excommunicabitur. At viginti anni sic in eum dispensantur. Quatuor annis extra ardis oratoribus foras stans, et fideles ingredientibus orans preces pro ipso fundere, peccatum suum palam efferens deslere debet. Postea autem quatuor annos **115** ad audientes recipietur, et quinque annis cum iis egredietur. Septem annis cum iis qui in submissione

ΑΡΙΣΤ. Οι τοῖς λησταῖς ἀντιπεξιώντες, ἔξω μὲν ὄντες τῆς κοινωνίας, εἰργονται τοῦ ἀγαθοῦ κληρικοὶ δὲ τοῦ βαθμοῦ καθαιροῦνται.

Ἐπειδὴ, κατὰ τὴν Κυριακὴν φωνὴν, Πᾶς ὁ λαβὼν μάχαιραν ἐν μάχαιρᾷ ἀποθανεῖται· καὶ οἱ τοῖς λησταῖς ἀντιπεξιώντες, καὶ τοῦτους φονεύοντες, ὑπὸ ἐπιτίμησιν ἔσονται· καὶ λαϊκοὶ μὲν ὄντες, τῶν θείων ἀγιασμάτων οὐ μεθέξουσιν· κληρικοὶ δὲ ὄντες, καθαιρεθήσονται.

KANON NΓ'.

Ὁ ἔκουσίως φονεύσας, καὶ μετὰ τοῦτο μεταμεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτη ἀκοινώνητος· ἔσται τοῦ ἀγιάσματος. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐκ' αὐτῷ. Ἐν δ' ἔτεσιν προσκλαίειν ὀφείλει, ἔξω τῆς θύρας ἑστῶς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εισιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν. Μετὰ δὲ δ' ἔτη εἰς τοὺς ἀκρωμένους δεχθήσεται, ἐν ε' ἔτεσιν μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται. Ἐν δ' συστήσεται μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται. Πληρωθέντων δὲ τούτων μεθέξει τῶν ἀγιασμάτων.

KANON NZ'.

Ὁ ἀκουσίως φονεύσας (13) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινώνητος ἔσται τῶν ἀγιασμάτων. Οἰκονομηθήσεται δὲ ἐκ' αὐτῷ τὰ δέκα ἔτη οὕτω. Δύο μὲν ἔτη προσκλαύσει, τρία δὲ ἔτη ἐν ἀκρωμένοις διατελέσει, ἐν δ' ὑποκίπτων, καὶ ἐν ἐνιαυτῷ σταθήσεται μόνον, καὶ τὰ ἐξῆς εἰς τὰ ἅγια διχθήσεται.

ΒΑΑΣ. Οι παρόντες δύο κανόνες ὑποτυποῦσιν ὅπως ὀφείλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ ποιήσαντες ἔκουσίως φόνους καὶ ἀκουσίως. Ὅριζοῦσι δὲ καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐπιτιμῶν.

ZONAR. Ἐν εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς τὸν ἔκουσίως φονεύσαντα, καὶ εἰς μετάνοιαν ἐλθόντα ἀφορίζει οὕτως ὁ ἅγιος· ἐν δέκα δὲ τὸν ἀκουσίως ἀνελόντα. Καὶ ἐξῆς ἐκ' ἀμροτέροις ἐκάστῳ τόπῳ ἐπιτιμίου ὀρίζει καιρὸν ἰδιαιτάτων.

ΑΡΙΣΤ. καν. νς'. Ὁ ἔκουσίως φονευτὴς· εἴκοσα ἐτίαν ὑποκίπτει· ὁ ἀκούσιως δεκαετίαν· ὁ μοιχὸς πεντεκαίδεκαετίαν· ὁ πόρνος ἑπταετίαν· αἱ παραπίπτουσαι μετὰ τὴν ὁμολογίαν παρθένοι πεντεκαίδεκαετίαν.

Ὁ ἔκουσίως φονεύσας, μετὰ δὲ τοῦτο μεταμεληθεὶς, εἴκοσιν ἔτεσιν ἀκοινώνητος· ἔστι τοῦ ἀγιάσματος. Τὰ δὲ εἴκοσιν ἔτη οὕτως οἰκονομηθήσεται ἐκ' αὐτῷ. Ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὀφείλει προσκλαίειν, ἔξω τῆς θύρας ἑστῶς τοῦ εὐκτηρίου οἴκου, καὶ τῶν εισιόντων πιστῶν δεόμενος εὐχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ποιῆσθαι, ἐξαγορεύων τὴν ἰδίαν παρανομίαν· μετὰ δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα ἔτη εἰς τοὺς ἀκρωμένους δεχθήσεται, καὶ ἐν πέντε ἔτεσι μετ' αὐτῶν ἐξελεύσεται·

Guill. Beveregii notæ.

(13) Ὁ ἀκουσίως φονεύσας. Scholiastes Harmenopuli, τοὺς φονεῖς ὁ Νηστευτὴς, τοὺς μὲν ἔκουσίως, ἐπὶ πενταετίαν καταδικάζει· τοὺς δὲ ἀκούσιως ἐπὶ τριετίαν. Homicidas Jejunator, voluntario

quidem in quinquagennium condemnat : non voluntario autem ad triennium. Harm. ep. 20. s. 5, l. 5.

ἐν ἐπιτά ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν ὑποπίπτει προσευ-
χομένων ἐξελεύσεται· ἐν τέσσαρσι συστήσεται
μόνον τοῖς πιστοῖς, προσφορᾶς δὲ οὐ μεταλήψεται.
Πληρωμένων δὲ τούτων, μεθέξει τῶν ἁγιασμάτων.

ΑΡΙΣΤ. καν. νζ'. Ὁ ἀκουσίως φονεύσας δέκα
ἔτη ἀκοινωνητος ἔσται· ἤγουν δύο προσκλαίων,
τρεις ἀκρωόμενος, τέσσαρσι ὑποπίπτων, ἐνὶ συν-
εστῶς, καὶ τῷ ἐξῆς εἰς τὰ ἅγια δεχόμενος. Σαριζ.

ΚΑΝΟΝ ΝΗ'.

Ὁ μοιχεύσας ἐν ἑ' ἔτεσι (14) ἀκοινωνητος ἔσται
τῶν ἁγιασμάτων· οἰκονομηθήσεται δὲ τὰ ἑ' ἔτη
ἐπ' αὐτῷ οὕτως· Ἐν δ' μὲν ἔτεσι προσκλαίων ἔσται·
ἐν ἑ' δὲ ἀκρωόμενος· ἐν δ' ὑποπίπτων· ἐν δυοῖς
συνεστῶς, ἀνευ κοινωνίας.

ΚΑΝΟΝ ΝΘ'.

Ὁ πόρνος ἐν ἐπιτά (15) ἔτεσι ἀκοινωνητος ἔσται
τῶν ἁγιασμάτων, δύο προσκλαίων, καὶ δύο ἀκρω-
όμενος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν ἐνὶ συνεστῶς
μόνον· τῷ ὀγδόῳ δὲ δεχθήσεται εἰς τὴν κοινω-
νίαν.

ΒΑΛΣ. Εἰ καὶ σαφέστατά εἰσι τὰ ἐν τοῖς παρούσι
δυοῖς κανόσι διορισθέντα, κατὰ τὴν φράσιν, ἀλλὰ
κατὰ τὴν πράξιν κἀντὶ δυσχερέστατά εἰσιν· οὐδεὶς
γὰρ κατὰ τὴν τούτων περιλήψιν θεραπεύεται· καὶ
εἰ μὴ τὸ ἀφατον ἔλεος τοῦ φιλανθρωπίνου Θεοῦ,
ἀπώλετο ἂν πᾶσα σάρξ· μὴ ἐναντιωθῆ δέ σοι ὁ κβ'
κανὼν τοῦ ἁγίου Πατρός, λέγων τοὺς ἐξ ἀρπαγῆς
φθειρόντας γυναῖκας ἐπὶ τετραετία ἐπιτιμᾶσθαι.
Ἐκεῖσε μὲν γὰρ ὁ ἅγιος τῶν πρὸ αὐτοῦ Πατέρων
ἐδήλωσε τὴν διαταγὴν· ἀρτίως δὲ τὴν οἰκίαν γνώ-
μην ἐξήνεγκεν.

ΖΩΝΑΡ. Ἐν τῷ κβ' κανόνι ὁ ἅγιος οὗτος περὶ
τῶν ἐξ ἀρπαγῆς φθειράντων γυναῖκας διαταττόμε-
νος, καὶ προῖων λέγει· Ἔστι δὲ ἡ τῆς πορνείας
ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσι ἔτεσι ὠρισμένη. Χρὴ δὲ
τῷ πρώτῳ ἐκβάλλεσθαι τῶν προσευχῶν, καὶ προσ-
κλαίειν αὐτὸν τῇ θύρᾳ τῆς ἐκκλησίας· τῷ δευτέρῳ
δεχθῆναι εἰς ἀκρόασιν, τῷ τρίτῳ εἰς μετάνοιαν, τῷ
τετάρτῳ εἰς σύστασιν μετὰ τοῦ λαοῦ, ἀπεχόμενον
τῆς προσφορᾶς· εἰτα αὐτῷ ἐπιτρέπεσθαι τὴν κοι-
νωνίαν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐνταῦθα δὲ ἐπιτασίαν ὀρίζει
τῆς πορνείας τὸ ἐπιτίμιον· Ἔοικεν οὖν ὁ αὐτὸς
ἐαυτῷ ἐναντιοῦσθαι· ἀλλ' οὐκ οἶμαι. Τὴν μὲν γὰρ

Guill. Beveregii notæ.

(14) Ὁ μοιχεύσας ἐν ἑ' ἔτεσιν. Harmenopoli
epitome hujus canonis his verbis concipitur. Ὁ μοι-
χεύσας πεντακαιδεκαετίαν· τέσσαρα μὲν ἔτη προσ-
κλαίων· πέντε δὲ ἀκρωόμενος· τέσσαρα ὑποπίπτων·
καὶ ἐνὶ συνεστῶς. Qui adulterium commisit, quin-
decim annis : quatuor quidem annis plorans ;
quinque vero audiens ; quatuor succumbens ; et uno
consistens. In quam epitomen hoc habetur scho-
lium : Προσκλαίων· ἤγουν ἔξω τῆς ἐκκλησίας
ἰστάμενος, καὶ τῶν εἰσιόντων δεόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ
εὐχεσθαι. Ἀκρωόμενος· ἤγουν ἔξω ἰστάμενος ἐν
τῷ νάρθηκι. Ὑποπίπτων· ἤγουν ἐντὸς τῆς ἐκ-
κλησίας ἰστάμενος, ὀπισθεν τοῦ ἁμβωνος, καὶ
ἐξερχόμενος μετὰ τῶν κατηγουμένων. Συνεστῶς·
ἤγουν τοῖς πιστοῖς συνευχόμενος, τῶν ἁγιασμάτων
μήπω ἀστρέμενος, εἰ μὴ μετὰ τοῦτο. Ploras :

A precantur, exhibit. Quatuor cum fidelibus tantum
consistet, oblationis autem non particeps erit.
Hisce autem expletis de sacramentis participabit.

ARIST. Can. 57. Qui involuntarie quempiam
occidit, decennio excommunicatus erit : nimirum
biennio deflet, triennio audit, quadriennio substernit-
ur, uno anno consistit : et deinceps ad sacra ad-
mittitur. Perspicuus.

CANON LVIII.

Qui adulteravit, in quindecim annis sacramentis
non communicabit. In his autem quindecim annis
sic quoque dispensabitur : Quatuor annis erit
deflens, quinque audiens, quatuor substratus, in
duobus consistens sine communione.

CANON LIX.

Fornicator septem annis sacramentis non commu-
nicabit, duobus deflens, et duobus audiens et duo-
bus substratus, uno solo consistens, octavo
autem ad communionem admittetur.

BALS. Etiam si, quæ præsentibus duobus canoni-
bus decreta, quo l ad dictionem attinet, sunt cla-
rissima, quantum tamen ad praxin, sunt omnino
difficilia. Nemo enim ea, quæ illic continentur, ra-
tione curatur : et nisi esset inenarrabilis homini
clementis Dei misericordia, omnis caro periisset.
Ne autem contrarius esse tibi videatur canon 22
sancti Patris, qui dicit, eos qui ex raptu mulieribus
stuprum afferunt quadriennio puhiri. Illic enim
sanctus ea, quæ a Patribus qui ipsum præcessere
statuta sunt, ostendit ; nunc autem suam senten-
tiam protulit.

ZONAR. Vicesimo secundo hic sanctus vir cum
de mulierum a se raptarum corruptoribus decretum
edidisset, continuata mox oratione hæc habet : Est
autem quatuor annorum præfinita fornicatoribus
multa. Oportet autem eum primo anno a precibus
expelli et deslere præ foribus ecclesiæ. Secundo
autem ad auditionem admitti. Tertio ad pœnitent-
tiam. Quarto cum congregationem cum populo
abstinentiam ab oblatione, deinde ei permitti boni
communione. Hoc autem loco septennium furni-
cationi, nullæ nomine decernit. Videtur ergo esse
sibi ipsemet contrarius. Verum ego non ita censeo.

hoc est, stans extra Ecclesiam, et ingrediētes
orans, ut pro se preces fundant. Audiens : hoc
est, stans foras in Narthece. Succumbens : hoc
est, stans intra ecclesiam post ambonem, et cum
catechumenis exiens. Consistens : hoc est, cum
fidelibus orans, ad sacramenta nondum admissus,
nisi post hoc. Harm. ep. can. sect. 5, t. 3

(15) Ὁ πόρνος ἐν ἐπιτά. Scholiastes Harmenopu-
li, Τὸν πόρνον ὁ Νηστευτῆς ἐπὶ διετίαν καταδικάζει,
εἰ μόνον μέχρις ἐσπέρας καθ' ἐκάστην νηστεύει,
καὶ ξηροπαγεῖ, καὶ μετανόιας ποιῆσ'· τὴν δὲ μοι-
χὸν ἐπὶ τριετίαν, εἰ μόνον νηστεύει, καὶ ξηροπαγεῖ,
καὶ μετανόιας ποιῆσ'· Scortiatorem Jejunator ad
biennium condemunt, si duntaxat usque ad vespere-
ram quotidie jejumet, et siccis vescatur, et penitenti-
as 250 peragat. Harm. ep. cau. s. 5, t. 5

Quadrilennii namque multam, veluti constitutionem a majoribus editam protulit: idque satis declaratur ex illis verbis: Est quatuor annorum prædicta fornicationis multa, a majoribus nempe nostris decreta. Septennium vero, tanquam ex sua ipse sententia explicavit: fornicationi ut aliis quoque criminibus graviolem pœnam injungens.

ARIST. Can. 58. Adulter quindecim annis non communicabit. Quatuor deflens, quinque audfens, quatuor substratus et duobus consistens sine communionem. *Perspicuus.*

ARIST. Can. 59. Fornicator septem, duobus deflens, duobus audiens, duobus substratus et uno consistens: octavo ad communionem admittitur. *Perspicuus.*

116 CANON LX

Quæ virginitatem professa a voto suo ac professione lapsa est, peccati adulterii tempus in sua vite dispensatione complebit. Idem et in iis qui vitam monasticam profitentur et labuntur.

BALS. Sæpe diximus, quod virgines mulieres dedicabantur ecclesiis cum laico amictu et ab episcopis nutriebantur, ut quæ et virgines manere et ecclesiis assidere profiterentur. Hanc ergo virginem, quæ hæc professa est, lapsa, seu fornicata est, decernit sanctus ut adulteram tractari seu puniri: et non solum eas, sed et monachas et monachos similiter post conversionem curari. Ne tibi autem videatur adversari can. 19 synodi Ancyranæ, decernens lapsas virgines pœnis digamorum subijci. Is enim a præsentem canone sublatus est, qui est multo recentior: lege et can. 18 præsentis sancti Patris, et nota quod ex præsentem canone monachi qui fornicantur et non deponuntur, ut qui non habeant lectoris characterem a suo præfecto, vel episcopalem ordinationem, post defectionem, instar adulterorum puniuntur. Similiter etiam ascetricæ et monachæ. Lege et tit. 14, præsentis operis cap. 5, 8 et 9.

δεχόμενοι, κατὰ τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶνται. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀσκήτρια καὶ αἱ μοναχῆ. Ἀνάγνωθ' καὶ τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. ε', η' καὶ θ'.

ZONAR. Ecce hic quoque vir sanctus gravius multiplici ratione punit eam quæ virginitatem professa, promissionem sefellisset. Cum enim undevisimus Ancyranæ synodi canon, his plane verbis constet: Quicumque virginitatem profitentes, professionem suam irritam reddunt, ii bigamorum defensionem impleant: hic, peccati, inquit, adulterii tempus explebit. Est autem digamorum quidem multa, communionis annua privatio, adulterii vero ad quindecim annos protenditur. Consule decimum octavum canonem.

ARIST. Quæ virginitatem professa et lapsa est, adulterii tempus explebit. Idem et in iis qui vitam monasticam professi et lapsi sunt, observandum. *Perspicuus.*

ἡ τετραετία ὡς διαταγὴν τῶν πρὸ αὐτοῦ εἰσήνεγκε· καὶ τοῦτο δηλοῦται ἐκ τοῦ εἰπεῖν· Ἔστιν ἡ τῆς πορνείας ἐπιτίμησις ἐν τέσσαρσιν ἔτεσιν ὠρισμένη, ἡγουν παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν διατεταγμένη· τὴν δὲ ἑπταετίαν ὡς οἰκίαν γνώμην εἰσήγαγε, βαρύτερον κολάζων τὴν πορνείαν, ὡς καὶ ἄλλα τῶν ἀμαρτημάτων πολλά.

ΑΡΙΣΤ. καν. νη'. Ὁ μοιχεύσας δεκαπέντε ἔτη οὐ κοινωνήσει· τέσσαρα προσκλαίων, πέντε ἀκρωμένως, τέσσαρα ὑποπίπτων, καὶ δύο συνεστῶ; ἄνευ κοινωνίας. Σμψής.

ΑΡΙΣΤ. καν. νθ'. Ὁ πόρνος ἐκτὸς δύο προσκλαίων, δύο ἀκρωμένος, δύο ὑποπίπτων, καὶ ἐν συνεστῶς, τῷ ὀγδὼθ' ἐκχθήσεται εἰ; κοινωνίαν. Σμψής.

CANON E.

Παρθένος, ὁμολογήσασα καὶ ἐκπεσοῦσα τῆς ἐπαγγελίας, τὸν χρόνον τοῦ ἐπὶ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς καθ' ἑαυτὴν ζωῆς πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν βίον μονάζοντα ἐπαγγελλομένων, καὶ ἐκπιπτόντων.

ΒΑΣΣ. Πολλάκις εἶπομεν ὅτι παρθένοι γυναῖκες ἀνετίθεντο ταῖς ἐκκλησίαις μετὰ λαϊκοῦ σχήματος καὶ ἀνετρέφοντο παρὰ τῶν ἐπισκόπων, ὡς ἐπαγγελία λαμβάνει παρθενοῦσιν καὶ προσδεδρεύειν ταῖς ἐκκλησίαις. Τὴν γοῦν παρθένον ταύτην τὴν ταῦτα ἐπαγγελλομένην, ἐκπεσοῦσαν, ἤτοι πορνεύσαν, ἐρῆζει ὁ ἅγιος κατὰ τῆς μοιχαλίδας οἰκονομείσθαι: ἤτοι ἐπιτιμᾶσθαι, καὶ οὐ μόνον ταύτας, ἀλλὰ καὶ τὰς μοναχὰς, καὶ τοὺς μοναχοὺς ὁμοίως μετὰ ἐπιστροφῆς θεραπεύεσθαι. Μὴ ἐναντιωθῆ δὲ σοὶ ὁ ἰθ' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, διοριζόμενος τῆς ἐκπεσοῦσας παρθένοισι τῷ ἐπιτιμῷ τῶν διγᾶμων ὑποκείσθαι. Ἀνηρίθη γὰρ ὅτι τὸ παρόντος κανὼνος μεταγενεστέρου οὗτος; κατὰ πολὺ. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ιη' κανόνα τοῦ παρόντος; ἁγίου Πατρός, καὶ σημειώσαι ὅτι ἀπὸ τοῦ παρόντος; κανόνος οἱ πορνεύοντες; μοναχοὶ καὶ μὴ καθαιρούμενοι, ὡς μὴ ἔχοντες σφραγίδα ἀναγνώστου ἀπὸ τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν, ἢ χειροτονίαν ἐπίσκοπικήν μετὰ ἀπόστασιν δεχόμενοι, κατὰ τοὺς μοιχοὺς ἐπιτιμῶνται. Ὡσαύτως καὶ αἱ ἀσκήτρια καὶ αἱ μοναχῆ. Ἀνάγνωθ' καὶ τοῦ ια' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος κεφ. ε', η' καὶ θ'.

ZONAR. Ἴδου κἀνταῦθα ὁ ἅγιος οὗτος βαρύτερον κατὰ τὸ κολλαπλάσιον κολάζει τὴν παρθενοῦσαν ὁμολογήσαντα, καὶ ψευσαμένην τὴν ἐπαγγελίαν. Τοῦ γὰρ ἐνεακαιδεκάτου κανόνος τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου οὕτω βρητῶς περιέχοντος· Ὅσοι παρθενοῦσιν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγᾶμων ὅρον ἀκρωτεύσαν· οὗτος, τὸν χρόνον, φησί, τοῦ τῆς μοιχείας ἀμαρτήματος ἐκπληρώσει. Ἔστι δὲ τὸ μὲν τῶν διγᾶμων ἐπιτίμιον ἀκοινωνησία ἐπὶ ἐνιαυτὸν, τὸ δὲ γὰρ τῆς μοιχείας ἐπὶ ἐνιαυτοῦς πεντεκαίδεκα. Ζῆτει κανόνα ιη'.

ΑΡΙΣΤ. Ἡ παρθενοῦσα ὁμολογήσασα, καὶ ἐκπεσοῦσα, τὸν χρόνον τοῦ μοιχεύσαντος πληρώσει. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῶν μονάζοντων ἐπαγγελλομένων, καὶ ἐκπιπτόντων. Σμψής.

ΚΑΝΩΝ ΕΑ΄.

Α

CANON LXI.

Ὁ κλέψας (16), εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθεὶς κατηγόρησεν ἑαυτοῦ, ἐνιαυτὸν κωλύσεται μόνης κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων. Εἰ δὲ ἐλεγχθεῖ, ἐν ἑσθὶν ἑτασιν, μερισθήσεται δὲ αὐτῷ ὁ χρόνος εἰς ὑπίπτωσιν, εἰς σύστασιν, καὶ τότε ἀξιοῦσθω τῆς κοινωνίας.

ΒΑΣΣ Οἱ θεοὶ κανόνες μετριώτερον κολάζουσι τοῦ ἐξομολογουμένους τὰ οἰκετὰ ἁμαρτήματα. Διὸ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος τὸν μὲν ἐξομολογησάμενον ἦν ποιεῖσαστο κλοπὴν διορίζεται μόνης κωλύσεσθαι τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως· ἐφ' ἕνα ἐνιαυτὸν, τὸν δὲ κατακριθέντα ὡς κλέπτην ἢ ἄλόντα ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶσθαι, μήτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ τοῦτον ἵστασθαι, μήτε ἐν ἀκρωμένῳ, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος, καὶ τῷ τοῦ συνεστῶτος, καὶ μετὰ τὴν τῶν δύο χρόνων παραδρομὴν τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τοῦτοις. Σὺ δὲ τὸν παρόντα εὐχὸς κανόνα μὴ ἐξηκούεσθαι κατὰ τὸν ὅρισμὸν τοῦ κλέπτου τὸν λέγοντα· Κλέπτῃς ἐστὶν ὁ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότη τοῦ ἀλλότριον ψηλαφῶν, ἐν εἰδήσει τοῦ λυπῆσαι αὐτόν. Οὐδεὶς γὰρ σχεδὸν τῶν ἐν τῷ βίῳ τυρβαζομένων, ὡς ἔμοι δοκεῖ, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι, εἰ τοῦτο δοθῆ· ὅτι καὶ διακονεῖται μοναστηρίων, καὶ καὶ εὐλαβέστατοι ὧσι, παρὰ γνώμην τῶν καθηγουμένων αὐτῶν ἀπὸ τῶν διακονῶν αὐτῶν ἰδιοῦνται τι μέτριον εἰς ζωάρκειαν, ἢ καὶ πρὸς ἐτέρους μετατιθέσθαι, καὶ παῖδες ἀπὸ τῶν γονέων ὑποσυλῶσιν. Ἐὼ λέγειν ὑπὸ χεῖρα λειψυρίας, λαθραίας ὑποκρατήσεις τῶν ἀνηκόντων τοῖς κυρίοις αὐτῶν· Ἰλιὰς γὰρ εἰσι ταῦτα κακῶν, καὶ μεγεθύνουσι τὸ κακόν· ἀλλ' ἐκφωνηθῆναι τὸν κανόνα εἰς τοὺς ἀναίειδες κλέπτας. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ ἐς' κεφ. τοῦ εἰ' τίτλου τοῦ εἰ' βιβλίου λέγον· Ὁ κλέπτῃς, εἰ καὶ μεταμεληθεὶς ἀποδῶ τῷ δεσπότη τὸ πρᾶγμα, οὐ παύεται εἶναι κλέπτῃς.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ μὲν ἐξομολογούμενος ἄγνωσμένῃ κλοπῇ ἐνιαυτὸν τῆς τῶν ἁγίων δώρων κοινωνίας κωλύεται μόνης· ὁ δὲ ἐλεγχθεὶς, ἢ ἄλόντος κλέπτων, ἐπὶ διετίαν ἐπιτιμᾶται. Οὕτε δὲ ἐν προσκλαίοντος τόπῳ, οὔτε ἐν ἀκρωμένῳ σταθῆσεται, ἀλλ' ἐν τῷ τοῦ ὑποπίπτοντος καὶ συνεστῶτος· καὶ ἐν τοῦτοις ἢ διετία αὐτῷ μερισθήσεται· καὶ οὕτω τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοῦσθαι.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ κλέψας, καὶ μεταγνοῦς, ἐνιαυτὸν ἐλεγχθεὶς δὲ, καὶ ἕτερον ἕνα.

Τῷ κλέψαντι, καὶ μὴ ἀφ' ἑαυτοῦ μεταμεληθέντι, καὶ ἦν ποιεῖσαστο κλοπὴν ἐξομολογησάμενῳ, ἀλλ' ἐλεγχθέντι ὑπὸ τινῶν, τὸ τῆς διετίας ἐπιτίμιον οὕτως αὐτῷ ἐπιμερισθήσεται, ὥστε ἕνα χρόνον μετὰ

Qui furatus est, si ex se quidem pœnitentia motus seipsum accusaverit, anno a sola sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis; tempus vero illi ad substrationem dividetur et ad consistentiam, et tunc communione dignus habeatur.

BALS. Divini canones lenius puniunt eos qui sua peccata consistentur, et ideo statuit magnus Basilius, ut qui suum furtum confessus est, sola sacramentorum communione anno arceatur: is autem qui ut fur condemnatus est, vel in furto fuit deprehensus, biennio puniatur, nec in deflentis, nec in audientis, sed in substrati et consistentis loco ponatur et post duorum annorum lapsum sacramentorum communione dignus habeatur. Et canon quidem in his consistit. Tu autem opto, ne præsens canon secundum furis defentionem intelligatur, quæ dicit: Fur est, qui præter domini voluntatem aliena contrectat, sciens se eum molestia afficere. Nullus enim fere eorum qui in vita versantur sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, si hoc datum fuerit. Nam monasteriorum quoque ministri, etiamsi sint religiosissimi, præter suorum præfectorum sententiam, aliquid sibi modicum e ministeriis ad vitam sustentandam privatim accipiunt, aut ad alios transferunt, et filii a parentibus subripiunt. Mitto servorum luxuriam, 117 clandestinas nempe subreptiones eorum, quæ ad dominos suos pertinent. Hæc sunt malorum filias et malum dilatant. Sed ut intelligatur editus hic canon in fures impudentes. Lege et cap. 66 tit. 12 lib. 60 quod dicit, Fur, etiamsi pœnitentia motus rem domino reddiderit, fur esse non desinit.

ZONAR. Qui quidem furtum cum esset occultum, sponte consistetur, uno anno a sola communione arceatur; qui vero convictus, aut deprehensus fuerit, biennio multatur; Neque vero in deflentis aut in audientis loco consistet, sed in substrati et consistentis: ac in duobus hisce locis ei biennii tempus dividetur, et sic sacramentorum communione dignus existimabitur.

ARIST. Qui furatus est et resipiscit, annum, convictus autem et alterum annum excommunicatus erit.

Furanti et de eo non resipiscenti, nec furtum quod fecit consistet, sed ab aliis convicto, duorum annorum pœna ei sic dividetur: ut unum eum succumbentibus stet: secundo autem cum fidelibus

Guill. Beveregii notæ.

(16) Ὁ κλέψας. Constantini Harmenopolitani episcopi huius canonis. Ὁ κλέψας καὶ διορίζεται: ἐνιαυτὸν κωλύσεται, ἐλεγχθεὶς δὲ δύο. Qui furtum fecerit, et confessus fuerit, anno arcebitur: convictus autem biennio. Schollum, Τὸν τοιοῦτον ὁ Νηστευτῆς ἐπὶ μ' ἡμέρας, κατὰ κράτος· τὸν δὲ ἐλεγ-

θέντα, ἐπὶ μῆνας εἰς ἐρησιάζοντα, καὶ μετανοήσας ἐκάστης ἡμέρας ποιῶντα. Talem Jejunator ad 40 dies condemnat: convictum vero ad sex menses, quibus vesci debeat siccis, et pœnitentias 100 quotidie peragere. Harm. ep. can. s. 3, t. 3.

et cum iis in precibus communicet. Et sic post duos annos elapsos annos, communione dignus habeatur.

CANON LXII.

Qui suam in maribus turpitudinem ostendit, ei tempus dispensabitur illius qui adulterii scelus admisit.

CANON LXIII.

Qui in brutorum concubitu suam impietatem proficitur, eandem rationem constans observat.

BALS. Tanquam adulteros definit sanctus puniri masculorum concubitores et qui bruta ineunt omnes, postquam scilicet a malo defecerint et confessi fuerint. De masculorum autem concubitoribus. Lege etiam ultimum caput 37 tit. 60 lib. quod dicit: his qui bruta ineunt, seu pecora insiliunt, penis abscindatur.

ARIST. Can. 62. Qui cum maribus concumbit, ut adulter. *Perspicuus*.

ARIST. Can. 65. Qui in brutorum concubitu suam ostendit turpitudinem, similiter. *Perspicuus*.

CANON LXIV.

Perjurus undecim annis non erit communionis participans: duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor substratus, anno solum consistens et tunc communione dignus habeatur.

BALS. De perjuris lege cap. 18 tit. 13 presentis operis, et quae a nobis in illo scripta sunt.

ZONAR. In can. 62, 63, 64. Perspicui sunt hi canones, neque ulla explanatione indigent.

ARIST. Perjurus annos decem; duos deflens, tres audiens, quatuor substratus, unum consistens, et tunc communione dignus habeatur. *Perspicuus*.

118 CANON LXV.

Qui praestigias vel veneficium fatetur, is homicidiae tempore confitebitur, ita dispensatus, ut qui in unoquoque peccato seipsum convicit.

BALS. Praestigiae quidem sunt, per solas incantationes, ac daemonum invocationes quamcunque actionem facere. Veneficium autem est, per noxia pharmaca esculentum vel proculentum aliquid commovere et hominem veneno perimere. Lege etiam cap. 20 tit. 13 presentis operis, et quae in eo sunt et cap. 25 tit. 9 operis ejusdem, et quae in eo sunt.

Guill. Beveregii notae.

(17) Κατὰ τοὺς μοιχοὺς. Hoc scholium in presentem canonem, Theodoro Balsamoni hic attributum, in codice Amerbachiano Joanni Zonaræ totum ascribitur.

(18) Ἐπίτορκος. Scholiastes Harmenopolii, τοῦτον ὁ Νηστευτῆς ἐπὶ ἔτος ἐν ξηροφαγοῦντα, καὶ νηστεύοντα μίχρῃ ἐσπέρας, καὶ μετανοίας ποιοῦντα σί. Nunc Jejunator ad annum damnat, siccis vescentem, et jejunantem usque ad vesperam, et 250 poenitentias peragentem. Harmen. ep. can. s. 5, l. 5.

τῶν ὑποπιπτόντων ἴσασθαι· τὸν δὲ δεῦτερον μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ συγκοινωνεῖν αὐτοῖς τῶν εὐχῶν· καὶ οὕτω μετὰ τῆς διείας παραδρομῆν ἀξιούσθαι τῆς κοινωνίας.

CANON EB'.

Ὁ τὴν ἀσχημοσύνην ἐν τοῖς ἀρβέσειν ἐπιδεικνύμενος τῷ χρόνῳ τοῦ ἐν τῇ μοιχείᾳ παρανομοῦντος οἰκονομηθήσεται.

CANON EF'.

Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν ἑαυτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων τὸν αὐτὸν λόγον ἐξομολογούμενος παραφυλάττεται.

BALS. Κατὰ τοὺς μοιχοὺς (17) διορίζεται ὁ ἅγιος κολάζεσθαι τοὺς ἀρβενοκοίτας καὶ τοὺς ἀλογουμένους πάντας μετὰ ἀπόστασιν καὶ ἐξομολόγησιν τοῦ κακοῦ. Καὶ ἀνάγκη περὶ ἀρβενοκοιτῶν καὶ τὸ τελευταῖον κεφ. τοῦ λζ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, λέγειν· Οἱ ἀλογουέμενοι, ἦτοι κτηνοβάται, καυλοκοπιέσθωσαν.

ARIST. Can. εβ'. Ὁ ἀρβενοκοίτης, ὡς μοιχός. Σαφής.

ARIST. Can. εγ'. Ὁ ἐν ἀλόγοις τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν ἐξαγορεύων ὁμοίως. Σαφής.

CANON ED'.

Ἐπίτορκος (18) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινωνήτος ἔσται· δυὸν ἔτεσι προσκλαίων, τρισὶν ἀκροώμενος, τέσσαρσιν ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς μόνον, καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος.

BALS. Περὶ ἐπίτορκων ἀνάγκη τὸ ιη' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος καὶ τὰ ἐν ἐκείνῳ παρ' ἡμῶν γραφέντα.

ZONAR. Οἱ κανόνες οὗτοι σαφεῖς εἰσιν, ἐξηγήσεως μὴ δεδύμενοι.

ARIST. Ὁ ἐπίτορκος δεκαετίαν· δύο προσκλαίων, τρεῖς ἀκροώμενος, τέσσαρς ὑποπίπτων, ἑνιαυτὸν συνεστῶς· καὶ τότε τῆς κοινωνίας ἀξιούμενος. Σαφής.

CANON EE'.

Ὁ γοητεῖαν (19) ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύων τὸν τοῦ φονέως χρόνον ἐξομολογήσεται, οὕτως οἰκονομούμενος, ὡς ἐν ἐκάστῳ τῷ ἁμαρτήματι ἑαυτὸν ἐλέγξας.

BALS. Γοητεία μὲν ἐστὶ, τὸ δι' ἐπιφθῶν καὶ ἐπικλήσεως δαιμόνων ποιῆσαι τινα πράξιν οὐρανῶν· φαρμακεία δὲ τὸ διὰ φαρμικῶν δηλητηρίων συσκευάσαι τι βρώσιμον ἢ πόσιμον καὶ φαρμακεῦσαι ἄνθρωπον. Καὶ ἀνάγκη τὸ κ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ.

(19) Ὁ γοητεῖαν. Scholiastes Harmenopolii, Ὁ δὲ Νηστευτῆς τοὺς γοητὰς καὶ τοὺς φαρμακοὺς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ μετανοίαν ἐκάστη ἡμέρᾳ σί, καὶ νηστείας, καὶ σκληραγωγίας· ἑμῶς δὲ καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ποιοῦσας περίεπτα, καὶ μαντευομένας. Jejunator autem magis et rufeficos ad triennium damnat, cum poenitentis quotidianis 250 canique jejunio et rigida vivendi ratione. Similiter et mulieres, quæ amuleta faciunt, et quæ hariolantur. Harmen. ep. can. sect. 5, tit. 5.

ZQNAP. Γοητεία μὲν ἐστὶ τὸ δὲ ἐπιφθῶν καὶ ἐπι- κλήσεως δαιμονίων ποιῆσαι τινα εἰς βλάβην ἐτέρων· οἷον εἰς πάρεσιν μελῶν, καὶ εἰς χρονίαν, ἢ καὶ διὰ βίου ὄλου κατάκλισιν, καὶ εἰς ἕτερα ὁμοία· φαρμακαία δὲ τὸ διὰ φαρμάκων δηλητηρίων ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστῆν τινας, ὅπερ καὶ ὁ ὕσχυαμος δύναται· βοτάνη δ' ἐστὶν οὗτος, ἢ τὸ σπέρμα ὀλίθριον, ἢ ἄλλως· βλάβη δὲ κατὰ τοὺς φρονεῖς οὗτοι ἐπιτιμῶνται· ὅτι αἱ μὲν γοητείας καὶ ἐπικλητικαὶ δαιμόνων ἔχουσιν· αἱ δὲ φαρμακαίαι ἢ ἀναιροῦσιν, ἢ τῶν φρενῶν ἐξιστῶσι, καὶ εὐκταῖον τὸν θάνατον ποιῶσι τῷ πάσχοντι, εἰ ποτε ἀνανήψει· εἰ μὴ ἐκείνω, ἀλλὰ τοῖς γε προσήκουσι τῷ ἀνθρώπῳ. Φονέως δὲ χρόνον τοῦ ἐκούσιον τολμήσαντος φόνον φησὶν· ἦγγον εἰκοσαετίαν.

ac si minus illi, certe iis qui hominem aliqua

ΑΡΙΣΤ. Ὁ γόης, καὶ ὁ φαρμακός, ὡς φονεύων. Τὸ τοῦ ἐκούσιου φονέως ἐπιτίμιον ἐπιγνώσονται οὗτοι.

KANON ECT.

Ὁ τυμβωρύχος (20) ἐν δέκα ἔτεσιν ἀκοινωνητός ἐσται· ἐν δυαὶ προσκλαίων, ἐν γ' ἀκρωμένως, ἐν δ' ὑποκίπτων, ἐνιαυτὸν συνεχεῶς, καὶ τότε λαχθησόμενος.

ΒΑΣ. Περὶ τυμβωρύχων ἀνάγνωθι τὸ κγ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ κδ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος.

ZQNAP. Τυμβωρύχος ἐστὶν ὁ τοὺς τάφους ἀνοίγων καὶ συλῶν τὰ τοῖς νεκροῖς συνθαπτόμενα· εἴη δ' ἂν καὶ ὁ τοὺς λίθους τῶν τάφων ἀφαιρούμενος. Ζήττει καὶ τοῦ Νύσσης κανόνα ἰεδομον.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ τυμβωρύχος δεκαετίαν, ὡς ὁ ἐπίσκοπος.

KANON EZ.

Ἀδελφομιξία τὴν τοῦ φονέως χρόνον ἐξημολογήσεται.

KANON EIH.

Ἡ τῆς ἀπειρημένης συγγενείας εἰς γάμον σύστασις, εἰ φωραθῆι, ὡς ἐν ἀμαρτήμασιν ἀνθρώπων γινομένη, τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται.

ΒΑΣ. Ἀνάγνωθι τὸ κθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου, καὶ β' κεφ. τοῦ ε' τίτλου λζ' κεφ. οζ', λέγον· Οἱ πρὸς γάμον συναπτόμενοι, ἢ ἄλλως σαρκικῶς συμπλεκόμενοι, ἐξάδελφοι, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν τικτόμενοι παῖδες, καὶ μόνον, ἢ καὶ πατήρ, καὶ υἱὸς πρὸς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς δύο ἀδελφάς, ἢ δύο ἀδελφοὶ εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ ἀνεψιὸς εἰς τὴν γεγεννημένην τοῦ πατρὸς γυναῖκα, ἢ πατὴρ εἰς τὴν γεγεννημένην τοῦ ἀνεψιοῦ γυναῖκα πρὸς τῷ χωρισμῷ καὶ τυπείσθωσαν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως· Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ἐρημίαν τοῦ β' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου

ZONAR. Præstigix quidem sunt, cum per incantationes, atque invocationes dæmonum, aliqua in aliorum damnum efficiuntur: qualis est dissolutio tabesque membrorum, ac diuturna, aut etiam vitæ æqualis ægrotatio, ac decubitus, aliaque hujusmodi. Veneficium vero est cum vel per noxia pharmaca de potestate mentis homines dimoventur, quod etiam hyoscyamus præstat: est hoc porro herbæ genus, cujus semen perniciosum, aut alia ratione lædens. Cæterum haud immerito pœnis homicidarum ejusmodi homines subjiuntur, quandoquidem præstigix scilicet dæmonum invocationes continent, veneficia vero aut interficiunt, aut de mentis potestate deturbant mortemque illi qui hæc patitur, optabilem faciunt, si quando forte respiciatur. Prænitium porro homicidæ

ARIST. Incantator et veneficus ut homicida. Hi voluntarii homicidæ pœnas persolvent.

CANON LXVI.

Qui sepulcra effodit decem annis carebit communione: duobus deflens, tribus audiens, quatuor substratus, uno consistens, et tunc admittendus.

BALS. De sepulcrorum effossoribus lege caput 23 tit. 13 præsentis operis et cap. 27 tit. 9 operis ejusdem.

ZONAR. Est τυμβωρύχος, qui sepulcra aperit, ac spoliatur, quæ mortuorum cadaveribus apposita sunt detrahens: est etiam, quicumque lapides a sepulcris avellit. Quære et Nysseni canonem septimum.

ARIST. Qui sepulcrum effodit, decennium, ut perjurus.

CANON LXVII.

Cum sorore coitus homicidæ tempore puniatur.

CANON LXVIII.

Prohibitæ cognationis in matrimonium conjunctio, si deprehensa fuerit, ut quæ in hominum peccatis facta est, subhibet adulterorum pœnas.

BALS. Lege cap. 29 tituli 9 præsentis operis et cap. 2 tit. 13 et lib. LX. tit. 37 cap. 77 quod dicit: Qui matrimonio junguntur, vel alias carnaliter copulantur patrueles, fratres et liberi qui ex eis nascuntur et solium, vel etiam pater et filius cum matre et filia, vel duo fratres cum duabus sororibus, vel duo fratres cum matre et filia, vel consobrinus eum ea quæ fuit avunculi, vel avunculus eum ea quæ fuit uxor consobrii, **119** præter separationem etiam verberentur. Et hæc quidem hoc modo. Quia autem in interpretatione cap. 2 tit. 13 præsentis operis inter alia ostendimus, quod regium quidem jussum factum est, præ-

Guill. Beveregii notæ.

(20) Ὁ τυμβωρύχος. Harmenopuli epitome, Ὁ τυμβωρύχος, ὡς ὁ ἐπίσκοπος. *Sepulcrorum effossor, ut perjurus.* Scholiastes in eundem, Τοῦτον ὁ Νηστευτὴς ἐπιτίμης ἐν καταδικάζει, μετὰ μετανοίᾳ ἐκά-

στης ἡμέρας δ'. *Hunc Jejunator ad unum annum condemnat, cum penitentis quotidianis 203.* Harm. ep. can. sect. 3, lit. 3.

libens unum et eundem duabus secundis sororibus A
 patruelibus legitime conjungi, non fuit autem prius
 postum, sed et Ecclesia prohibet ejusmodi matri-
 monium; debes scire, quod postquam nos hæc
 scripsimus, tempore sanctissimi et universalis pa-
 triarchæ domini Theodosii, 30 Julii mensis indi-
 ctionis XII facta est declaratio synodalis, quæ ad
 verbum sic habet: Sanctissimus metropolitanus
 Apro, frater et cominister nostræ mediocritatis
 Romanus Artabasus, allato synodalliter scripto
 quod hæc verbatim continebat: Puella quædam,
 quæ Irene dicitur, sponsalia contraxit cum quodam
 Joanne, nata decem annos. Cum autem dicta es-
 sent illicita illius sponsalia, facta est judiciaria
 declaratio permittens eos utique separari qui spon-
 salia contraxissent, quod essent, ut dictum est,
 sponsalia contra leges facta. Vult ergo Irene hodie
 legitime conjungi Theodoro, qui est Joannis secun-
 dus patruelis et interrogat, an habeat aliquod im-
 pedimentum, rogavit nostram mediocritatem et sa-
 cram fraternitatem, ut ab ea edisceret, an nullum
 habeat impedimentum contractus, de quo scriptura
 facta est. Ab ea ergo et præsentem fratrum cong-
 regatione audivit, quod ejusmodi contractus nullo
 modo est prohibitus. Quia enim quæ cum Joanne
 contracta sunt sponsalia, ut quæ propter Irenes
 pietatem consistere non possent, soluta sunt, recte
 Irene secundo ejus patrueli lege matrimonii con-
 jungetur. Neque enim Irene cognatam personam
 reputat Theodoros, nec cognationis vinculis ac fi-
 liis constringitur, eo quod sextum cognationis
 gradum excesserit.

λογίζεται ὁ Θεόδωρος, οὐτε τοὺς ἐξ ἀγχιστείας δεσμοὺς καὶ ὄροις συσφιγγεται, διὰ τὸ ὑπερβῆναι τὸν
 ἐξ ἀγχιστείας ἕκτον βαθμὸν.

ZONAR. Si quis cum cognata personæ, quam si-
 bi matrimonio copulare legibus interdictum est,
 nuptias contraxerit, adulterii multa punietur, ipse-
 que nuptiæ dirimentur.

ARIST. Can. 67. Qui cum sorore miscetur, ut
 homicida.

Si quidem eorumdem parentum sit soror ex
 eodem patre et eadem matre ac ille cognata,
 cui commiscetur frater, viginti annos ut homicida
 punietur, sed postquam ab illegitima et im-
 proba actione recessit. Si autem alterius tunc
 parentis sit soror, a patre solo aut a matre
 sola, triennio succumbet, et in decimo anno cum
 fidelibus admittetur, et cum iis alios duos annos ad
 preces congregatus, ex eo tempore boni comunione
 dignus judicabitur, ut septuagesimus quintus canon
 statuit.

ARIST. Can. 68. Prohibitum in consanguinitate ma-
 trimonium eadem qua adulterium pœna castigatur.

Quicumque propter cognationem matrimonii lege
 mulierem ducere prohibetur, hic si in eam pecca-
 verit, adulterorum pœnas recipiet. Sed quoniam
 diversa sunt eorum qui in adulterii judicium ca-
 dunt supplicia, ad cognationis propinquitatem

A τοῦ παρόντος συντάγματος παρὶδηλώσαμεν μετὰ
 τῶν ἄλλων, ὅτι γέγονε μὲν πρόσταγμα βασιλικὸν
 κωλύον τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα δυοὶ δευτέραις ἐξιδέλ-
 φαις νομίμως συνάπτεσθαι, οὐκ ἔφθασε δι' κατα-
 στρωθῆναι, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἐκκλησία κωλύει τὸν τοιοῦ-
 του γάμον· ὁρεῖσθε εἰδέναι· ὅτι μετὰ τὸ γράψαι
 ἡμᾶς ταῦτα γέγονεν εἰς τὴν ἑφημερίαν τοῦ ἀγιοτά-
 του καὶ οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου κυρίου Θεοδοσίου
 κατὰ τὴν λ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς τῆς εἰ' Ἰνδικτιῶνος
 σημεῖωμα συνοδικῶν ἔχον κατὰ βῆμα οὕτως· Ὁ
 ἱερωτάτος μητροπολίτης Ἀπρω ὁ ἀδελφός καὶ συλ-
 λειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος Ῥωμανὸς ὁ Ἀρ-
 τάβαδος ἔγγραφον προκομίσει συνοδικῶς εἰς
 κατὰ βῆμα διαλαμβάνον· Κόρη τις, Εἰρήνη καλο-
 μένη, ἔλαβεν εὐχὴν μνηστείας μετὰ τινος Ἰωάννου,
 δικαετῆρος οὕσα τότε τὴν ἡλικίαν. Λαληθεῖσθε· διὰ τῆς
 παρ' αὐτοῦ ἀθεμίτου μνηστείας γέγονε σημεῖωμα
 δικαστικὸν ἐπιτρέπον διαζυγῆναι τοὺς τάχα μνη-
 στευσάμενους διὰ τὸ εἶναι τὴν μνηστείαν, ὡς εἴρη-
 ται, παράνομον. Βούλεται οὖν σήμερον ἡ Εἰρήνη
 νομίμως συναφθῆναι τῷ Θεοδώρῳ δευτέρῳ ὄντι ἐξ-
 ἀδελφῷ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἑρωτᾷ εἰ ἔχει τινὰ παρεμ-
 ποδισμὸν, ἤξῃσθε τὴν ἡμῶν μετριότητα καὶ τὴν
 ἱερὰν ἀδελφότητα μαθεῖν εἰπερ οὐκ ἔχει κωλύμην
 τινὰ τὸ περὶ οὗ γέγονεν ἡ γραφὴ συνάλλαγμα.
 Ἦκουσεν οὖν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκ τῆς παρουσιαζούσης
 τῶν ἀδελφῶν ὁμηγύριως ἐστὶ τὸ τοιοῦτο συνάλλαγμα
 πανταχόθεν ἀκώλυτόν ἐστιν. Ἐπεὶ γάρ ἡ μετὰ τοῦτο
 τελεσθεῖσα μνηστεία ὡς ἀνυπόστατος λέλυται διὰ
 τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηθότητα, καλιῶς ἡ Εἰρήνη δευ-
 τέρῳ ἐξαδελφῷ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθή-
 σεται. Οὕτε γάρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην

C
 τὴν τῆς Εἰρήνης ἀνηθότητα, καλιῶς ἡ Εἰρήνη δευ-
 τέρῳ ἐξαδελφῷ αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθή-
 σεται. Οὕτε γάρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰρήνην

ZONAR. Ἐν γάμον τις συστήσεται ἐπὶ συγγενὲς
 πρόσωπον, πρὸς ὃ ἀπηγόρευται συνιστῆν γάμον, τῷ
 τῆς μοιχείας ἐπιτιμῆν κολασθήσεται, ἐπισπωμένω
 καὶ τοῦ γάμου.

ARIST. Kan. 67. Ὁ ἀδελφόμεντος ὡς ὁ φο-
 νεύς.

Εἰ μὲν ὁμυροβλής ἐστὶν ἡ ἀδελφὴ ἢ συνμέλη ὁ
 ἀδελφός, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ τῆς αὐτῆς μη-
 τρὸς συγγενηθεῖσα αὐτῷ, ἐπὶ εἰκοσαετίαν, ὡς ὁ
 ἔκουσιος φονεύς, ἐπιτιμηθήσεται, μετὰ δὲ τὸ ἀπο-
 στῆναι τῆς ἀθεμίτου καὶ παρανόμου πράξεως· εἰ
 δὲ ἑτεροβαλῆς ἐστὶν ἡ ἀδελφὴ, ἀπὸ μόνου πατρὸς· ἢ
 ἀπὸ μόνης μητρὸς, ἐπὶ τριετίαν ὑποπεσεται, καὶ
 τῷ δεκάτῳ ἔτει δεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ
 μετ' αὐτῶν ἕτερα δύο ἔτη συστάς εἰς εὐχὴν, οὕτως
 ἔχουσι τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας ἀξιοθεῖσεται,
 καθὼς ὁ ἐξδομηχοστὸς πέμπτος κανὼν διαλαμ-
 βάνει.

ARIST. Kan. 68. Ὁ ἀπερημένος ἐν συγγενεῖ
 γάμος κατὰ μοιχόν.

Ὅστις κειώλυται λαβεῖν νόμῳ γάμου γυναῖκα
 διὰ τὴν συγγένειαν, οὗτος, εἰ ἀμαρτήσῃ εἰς αὐτήν,
 τὰ τῶν μοιχῶν ἐπιτίμια δέξεται. Ἐπεὶ δὲ διαφορά
 εἰς τὰ ἐπιτίμια τῶν ὑποπιπτόντων τῷ τῆς μοιχείας
 κριματι, πρὸς τὴν ἐγγύτητα τῆς συγγενείας διέτι-

ται ταῦτα. Αὐτίκα γάρ, ὡς ὁ ἐβδομηκοστὸς ἐξδοξος ἄ
κωνῶν καὶ ὁ ἐβδομηκοστὸς ὄγδοος διαλαμβάνουσι, ὁ
τὴν νόμιμον αὐτοῦ γυναῖκα καταλιπὼν, καὶ ἑτέραν
ἀγόμενος, καὶ δύο ἀδελφὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς
λαβὼν εἰς συνοικέσιον, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται
κρίματι, ἀλλ' οὐκ ἐπιτιμῶνται, ὡς ὁ μοιχεύσας
μετὰ ὑπάδρου, ἐπὶ πεντακαίδεκα ἔτεσιν, ἀλλ' ἐπὶ
ἑπταετίᾳ τῆς κοινωνίας εἰργονται, ἐνιαυτὸν προ-
κλαίωντες, διετίαν ἐπακρωμένους, τριετίαν ὑπο-
πίπτοντες, καὶ τῷ ἐξόμῳ συνιστάμενοι τοῖς πι-
στοίς.

ΚΑΝΟΝ ΕΘ'.

Ἀναγνώστη·, ἐὰν τῇ ἑαυτοῦ μνηστῆ πρὸ τοῦ γά-
μου συναλλάξῃ, ἐνιαυτὸν ἀργήσας εἰς τὸ
ἀναγινώσκειν δεχθῆσεται, μένων ἀπρόκοπος. Β
Κλειψιγαμίας δὲ ἄνευ μνηστείας παυθῆσεται τῆς
ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ καὶ ὑπηρέτης·.

ΒΑΣ. Ἀναγνώστου τινος συναφθέντος οἰκείᾳ
μνηστῆ πρὸ τοῦ γάμου κατὰ θέλησιν καὶ αὐτῆς
(τοῦτο γὰρ εἶσι τὸ, συναλλάξαι), ἠρωτηθῆ ὁ ἄγιος
εἰ φεῖται ὁ τοιοῦτος ὡς κλειψιγαμίας εὐδύνεσθαι
μετὰ τὸν γάμον; Ἐλεγον γὰρ τινες ὡς, ἐπεὶ ἡ
μνηστεία οὐκ εἶσι γάμος τέλειος (δύναται γὰρ τὸ
λαβὼν μέρος τὴν τὴν μνηστείαν συνιστώτα ἀρρα-
θῶνα τοῦτον εἰς τὸ διπλοῦν, καὶ τὴν μνηστείαν λύειν),
λογίζεται ὁ ἀναγνώστης μὴ μετὰ νομίμου γαμετῆς
μιγῆναι, ἀλλὰ μετὰ ἐλευθέρας, κίνεσθαι συναρι-
κμηθῆναι τοῖς κλειψιγαμίας. Φησὶν οὖν ὁ ἄγιος ὡς
ἀναγνώστης εὐτος ὁ μετὰ τῆς οἰκείας μνηστῆς πρὸ
τοῦ γάμου σαρκικῶς ἐνωθεῖς, καθὼ μὲν μετὰ τῆς
μεμνηστευμένης αὐτοῦ συνμίγη καὶ οὐχὶ μετὰ
ἄλλοις; πάντῃ γυναίκῃ, ὡς πορνέυσας; οὐ λογι-
σθῆσεται· καθὼ δὲ οὐκ ἀνέμεινε καὶ τὴν τελίου
γάμου τελεσιουργίαν, ὡς μικροψυχίας κολασθήσε-
ται, τοῦτέστιν ὀφροισθήσεται ἐπὶ ἓνα ἐνιαυτὸν·
εἴτα δεχθήσεται εἰς τὸ εἶναι μόνον ἀναγνώστην.
Εἰς μείζονα γὰρ προκοπὴν οὐκ ἀναδικασθήσεται,
τουτέστιν, οὔτε διάκονος γενήσεται, οὔτε ἱερεὺς,
πολλῶν δὲ πλεόν ἐπίσκοπος. Ἐὰν δὲ, φησὶν, ἀνα-
γνώστης συνέλθῃ μετὰ τινος γυναίκῃς μὴ μνηστευ-
θείσης ἴσως αὐτῷ, κἂν λόγους ἴσως ἐποιεῖτο μετ'
αὐτῆς, ὥστε λαβεῖν αὐτὴν καὶ εἰς γυναῖκα ταύτην ἔσγει,
οὐ μόνον οὐ προκίψει, ἀλλὰ καὶ ἂν ἐντεῦθεν καθαι-
ρέσει ὑποβληθήσεται, μὴ ὀφελούμενος· ἐκ τοῦ μετὰ
ταῦτα λαβεῖν αὐτὴν νόμιμον γαμετὴν. Τὸ αὐτὸ δὲ
ἔσται καὶ εἰ; ὑπηρέτην, ἤτοι καὶ εἰς ὑποδιάκονον.
Καὶ οὗτος γὰρ τοιοῦτοτρόπως κλειψιγαμίας καθαι-
ρεθήσεται. Πρὸς δὲ τὸ ἐν φάκτον τὸ περὶ τῆς κλει-
ψιγαμίας ἀπέδιδε τὴν περὶ τοῦ διακόνου διορισμὸν,
μὴ μέντοι γε καὶ εἰς τὸ προκόπτειν τοῦτον μετὰ
τὸ μιγῆναι τῇ οἰκείᾳ μνηστῆ εἴτε καὶ μὴ. Οὐ γὰρ
ἔφεται ὑποδιάκονος, ὡς καὶ τῷ ἀναγνώστῃ μετὰ
τὴν χειροτονίαν γυναῖκα μνηστεύσασθαι καὶ γάμον
συναλλάττειν, διότι φησὶν ὁ τῶν ἀγίων ἀποστόλων
κς' κανὼν ταῦτα· Τῶν εἰς κλήρον προελθόντων ἀγά-
μων κλειόμεν βουλομένων γαμεῖν ἀναγνώστης
καὶ ψάλτας μόνον. Εἰ δὲ τις κλειψιγαμίας, μετὰ
ταῦτα ὑπηρέτης γένηται, ἐξουθεϊσθῶ τοῦ βιβλιοῦ

ea accipit. Illico enim ut septuagesimus septi-
mus canon, et septuagesimus octavus statuunt,
qui legitimam suam uxorem derelinquit et
aliam ducit, et qui duas sorores diversis tem-
poribus in matrimonium accipit, adulterii iudicio
subiiciuntur, sed non puniuntur ut qui cum mu-
liera viro subjecta adulteratus est, ad quindecim
annos, sed septennium a communione arcentur,
annum descentes, biennium audientes, triennium
succumbentes, et septimo cum fidelibus consti-
tuti.

120 CANON LXIX.

Lector, si cum sua sponsa ante matrimonium
commercium habuerit, postquam anno cessave-
rit, ad legendum recipietur, manens non ulte-
rius promovendus. Quod si absque desponsatione
furtim coierit, cessabit a ministerio. Idem et
minister.

BALS. Cum quidam lector cum sua sponsa ante
matrimonium ejus voluntate congressus esset (il-
le enim significat verbum συναλλάξαι) sanctus in-
terrogatus est, an is debeat, ut qui furtim congressus
est, castigari post matrimonium? Dicebant
enim nonnulli, quod quoniam sponsalia non sunt
perfectum matrimonium (potest enim pars, quæ ac-
cipit arham, quæ sponsalia constituit, eam reddere
duplicatam, et solvere sponsalia) existimatur lec-
tor non cum legitima uxore, sed cum muliere
libera rem habere, et ideo cum illis annumerari
qui furtim coerunt. Dicit itaque sanctus, quod is l-
ector, quia cum sua sponsa ante matrimonium carna-
liter copulatus est, quia cum desponsata sibi, et
non cum omnino aliena muliere coitit, tanquam
fornicatus sit, non reputabitur. Sed quia non ex-
spectavit perfecti matrimonii mysterium, ut qui
pusillo animo sit, punietur, id est anno uno segre-
gabitur: deinde admittetur ad hoc, ut sit solum
lector. Ad majorem enim promotionem non prove-
hatur, hoc est, neque diaconus erit, nec sacerdos,
multo autem minus episcopus. Sin autem, inquit,
lector cum muliere aliqua coierit, quæ non sit
sibi desponsa, etsi cum ea forte locutus erat de ea
accipienda in uxorem, etiamsi et post coitum eam
in uxorem accepit, non solum non promovetur,
sed etiam eo ipso depositioni subijcietur, nihil ex
eo adjutus, quod eam postea legitime uxorem ac-
ceperit. Idem autem erit etiam in ministrum seu
hypodiaconum. Nam et is, cum eo modo furtim
coierit, deponetur. Ad unum autem factum, quod
est de furtivo coitu, refer quod de diacono defini-
nitur, non autem etiam ad hoc ut promoveatur,
postquam cum propria sponsa coierit, vel non.
Non enim permittitur hypodiacono, sicut et lectori,
post ordinationem desponsam habere mulierem, et
matrimonium contrahere, quoniam Apostolorum
can. 26 hæc habet: Eorum qui ad clerum non du-
cta uxore pervenerunt, jubemus volentes solum
lectores et cantores matrimonium contrahere. Si
quis autem furtivo concubitu congressus, postea

minister factus sit, suo gradu exturbatur, cognito crimine. Et hæc quidem hoc modo. Scias autem, quod, quæ hoc canone continentur, in synodali iudicio varie disceptata sunt, et dixerunt nonnulli hæc locum habuisse, quando sponsalia consensu contraherentur et dissolvebantur. Nunc autem, quando non aliter contrahuntur nec solvuntur nisi his modis et causis; quibus perfectum quoque matrimonium contrahitur et solvitur, hæc omnia exoleverunt. Unde nec permittitur alicui eorum, qui sunt ex tribunali morte vel aliqua alia causa ante nuptias a suo sponsa separato, alii mulieri conjungi, et is qui hoc fecerit, ut bigamus deponitur: similiter et lector qui in tale quid incidit, ad alium gradum non promovetur. Volebant autem eum quoque, qui hodie cum sua sponsa rem habuit, id impune fecisse, quod non possunt solvi sponsalia. Cum autem augustus ille et magnus drungarius dominus Stephanus Comnenus esset matrimonio jungendus dominæ Eudochiæ augusti illius et magni domestici domini Joannis filii, et prohiberetur, eo quod soror ejus domina Irene desponsa esset illi Augusto dom. Alexio in primis Augusti dom. Joannis Inclyti Imp. filio, qui erat primus patruelis magni drungarii et fieri non poterat, ut duo primi patruelis duabus sororibus conjungerentur **121** synodice agitatum est tempore sanctissimi patriarchæ domini Nicolai Muzalonis, an ex eo impediat magi drungarii contractus: statutum est autem non impediri, eo quod sponsalia perfecti matrimonii locum non teneant. Porro sanctissimus quoque patriarcha dominus Theodosius concessit Mesopotamitano dom. Michaeli, cui Maria quædam desponsa forte fuerat, et, quod ea ante matrimonium mortem obierat, aliam acceperat, ut alii sine præiudicio post mortem ejus conjungeretur, maxime cum et liberos haberet, et trigenta annos excessisset, dicens hoc non reputari trigamiam, utpote quod sponsalia pro perfecto matrimonio non sufficerent. Hæc autem idcirco statuta sunt, quod non dictum est affinitatem etiam inter partes desponsantes fuisse. Si enim affinitas fuisset, tale quippiam nunquam constitutum esset, ne manifestus incestus, et illegitimum matrimonium permitteretur. Quinetiam tali affinitate non interveniente, quandoquidem a can. 98 synodi in Trullo, et cap. 2 tit. 58, lib. 1x et them. 3, cap. 12, tit. 37, ejusdem lib. 1x, satis constat eum, qui alteri desponsatam duxerit, adulterii crimine teneri, quando et sponsalia tunc pœnæ solutione dissolvebantur, et non ut hodie matrimonio æquivalerent, dico quæ ita permittuntur non esse extra periculum, adstipulante etiam præsentis canonis auctoritate.

προστίμου κλύετο, καὶ οὐκ ἦν ἰσοδύναμος τῷ γάμῳ ὡς σήμερον, λέγω μὴ εἶναι ἀκίνητα τὰ οὕτως ἐγγυρηθῆντα συνεργουμένη καὶ τῇ τοῦ παρόντος κανόνος δυνάμει.

ZONAR. Si cum sua sponsa lector rem habuerit ante matrimonium, etiam volente illa (id enim si-

αὐτοῦ, διαγνωσθέντος τοῦ ἀμαρτήματος. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἰστέον δὲ ὅτι τὰ περὶ τοῦ τοιοῦτου κανόνος διαφόρως ἐλαλήθησαν εἰς τὴν συνοδικὴν δικαστήριον, καὶ εἶπόν τινες ὡς ταῦτα χώρων εἶχον, ὅτε ἡ μνηστεία συναινέσει συνίστατο καὶ κλύετο. Ἀρτίως δὲ ὅτε ἄλλως οὐ συνίσταται οὐδὲ λύεται εἰ μὴ κατὰ τοὺς τρόπους καὶ τὰς αἰτίας καθ' ἃς καὶ ὁ τέλειος γάμος συνίσταται καὶ λύεται, ταῦτα πάντα ἀπρακτοῦσιν. Ὅθεν οὐδὲ ἐφετάται τινι τῶν τοῦ βήματος θανάτῳ ἢ ἄλλῃ αἰτίᾳ ἐκ τῆς οικείας διαζευχθέντι μνηστῆς πρὸ τοῦ γάμου ἐτέρῃ συνάπτεσθαι γυναικί, καὶ τὸν τοῦτο ποιήσαντα ὡς δευτερογαμήσαντα καθαιρεῖσθαι ὡσαύτως καὶ τὸν ἐμπεσόντα εἰς τοιοῦτόν τι ἀναγνώστην μὴ προκοπτειν εἰς ἕτερον βαθμὸν. Ἥθελον δὲ καὶ τὸν μιγέτα σήμερον μετὰ τῆς οικείας μνηστῆς ἀνεπιτήμητον πάντῃ συντηρεῖσθαι διὰ τὸ ἄλυστον τῆς μνηστείας. Τοῦ δὲ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου δρουγγαρίου κυρίου Στεφάνου τοῦ Κομνηνοῦ μέλλοντος συζευχθῆναι τῇ κυρίᾳ Εὐδοκίᾳ τῇ θυγατρὶ τοῦ σεβαστοῦ ἐκείνου καὶ μεγάλου δομestίκου κυρίου Ἰωάννου, καὶ κλυομένου διὰ τὸ τὴν αὐταδέλφην ταύτης κυρίαν Εἰρήνην μνηστευθῆναι τῷ σεβαστῷ ἐκείνῳ κυρίῳ Ἀλεξίῳ τῷ υἱῷ τοῦ πρωτοσεβάστου ἐκείνου κυρίου Ἰωάννου τοῦ αἰοδίου σεβαστοκράτορος, τῷ ὄντι πρώτῳ ἐξαδέλφῳ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου, καὶ ἀδύνατον εἶναι δύο πρώτους ἐξαδέλφους εὖσιν ἀδελφαί; συνάπτεσθαι, ἐλαλήθη συνοδικῶς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου κυρίου Νικολάου τοῦ Μουσάλωνος, εἰ ἐκ τούτου ἐμποδίζεται τὸ τοῦ μεγάλου δρουγγαρίου συνάλλαγμα καὶ διεγνώσθη μὴ ἐμποδίζεσθαι, διὰ τὸ τὴν μνηστείαν τόπον τελείου γάμου μὴ ἐπέχειν. Καὶ ὁ ἀγιώτατος δὲ πατριάρχης κύριος Θεοδόσιος ἐξεχώρησε τῷ Μεσοποταμίτου κυρίῳ Μιχαῆλ μνηστευσάμενῳ Μαρίαν τινὰ τυχὴν, καὶ διὰ τὸ τελευτῆσαι ταύτην πρὸ τοῦ γάμου, ἐτέραν λαβόντι, ἀπροκριματίστως μετὰ τὸν ταύτης θάνατον ἐτέρᾳ συναφθῆναι, ἔχοντι καὶ ταῦτα παῖδας, καὶ τὸν τριακοστὸν ὑπερναβάντι χρόνον, εἰπόν μὴ λογίζεσθαι τοῦτο τριγαμίαν, ὡς τῆς μνηστείας μὴ ἀρκοῦσης ἀντὶ τελείου γάμου. Ταῦτα δὲ οὕτω διεγνώσθη διὰ τὸ μὴ καληθῆναι καὶ γενέσθαι συνάφειαν μέσον τῶν μνηστήρων. Εἰ γὰρ γέγονε συνάφεια, οὐκ ἂν διεγνώσθη τοιοῦτόν τι, ἵνα μὴ προφανῆς αἰμομιξία καὶ ἀθέμιτος γάμος ἐγγυρηθῆ. Ὅπου γὰρ καὶ συναφείας μὴ γεγονούσας, ἐπεὶ ἀπὸ τοῦ ἐννενηχοστοῦ ὀγδόου κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ἀπὸ τοῦ δευτέρου κεφαλαίου τοῦ πεντηχοστοῦ ὀγδοῦ τίτλου τοῦ ἐξηχοστοῦ βιβλίου, καὶ ἀπὸ τοῦ τρίτου θέματος τοῦ δωδεκάτου κεφαλαίου τριακοστοῦ ἐβδόμου τίτλου τοῦ αὐτοῦ ἐξηχοστοῦ βιβλίου, παρίσταται τὸ περὶ μοιχείας ἐγκλήματι καθίστασθαι ἔνοχον τὴν τὴν ἐτέρᾳ μνηστευσάμενην γήμαντα, ὅτε καὶ ἡ μνηστεία μετὰ δόσεως σήμερον, λέγω μὴ εἶναι ἀκίνητα τὰ οὕτως ἐγγυρηθῆντα πρὸ τοῦ γάμου, κακείνης θαλούσης (τοῦτο γὰρ

ZONAR. Ἐὰν τῇ οικείᾳ μνηστῆ ἀναγνώστης μιγῆ πρὸ τοῦ γάμου, κακείνης θαλούσης (τοῦτο γὰρ

δηλοῖ τὸ, συναλλάξει), ἐνιαυτὸν ἀφορίζεται, εἴτα δι-
 χεται μὴ προβιβαζόμενος εἰς μείζονα βαθμόν.
 Ἐάν δὲ ἀνευμνηστείας συνέλθῃ γυναίκα, κἀνλόγους
 ἕως ἐποιεῖτο μετ' αὐτῆς, ὥστε λαβεῖν αὐτὴν εἰς
 γυναῖκα, κἀν συνεζύγῃ αὐτῇ μετὰ ταῦτα, ἐκπίπτει
 τῆς ὑπηρεσίας. Τὸ αὐτὸ δὲ φησι καὶ περὶ ὑπέρ-
 του, ἦγουν ὑποδιακόνου. Πρὸς δὲ τὸ ἐν φάκτον
 ἀποδοτέον τὸ περὶ τοῦ ὑποδιακόνου, ἦγουν τὸ ἐκπί-
 πτειν αὐτὸν τῆς ὑπηρεσίας κλεψιγαμήσαντα. Οὐ γὰρ
 ἐφείτῃ ὑποδιακόνῳ μετὰ τὴν χειροθεσίαν γυναίκας
 μνηστεύεσθαι καὶ γάμον συναλλάσσειν. Φησὶ γὰρ ὁ
 τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν κς' ταῦτα· Τῶν εἰς
 κλήρον προελθόντων ἀγάμων κλειόμεν βουλομένους
 γαμεῖν ἀναγνώστας καὶ ψάλτας μόνον. Εἰ δὲ τις
 κλεψιγαμῆσας μετὰ ταῦτα ὑπηρετῆς γέγονεν, ἐξω-
 θήσεται τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, διαγνωσθέντος τοῦ ἁμαρ-
 τήματος.

ΑΡΙΣΤ. Ὁ πρὸ γάμου συναλλάστων ἀναγνώστης
 μνηστῆ μετ' ἐνιαυτὸν δεχθεὶς μενέτω ἀναγνώστης
 ἀπρόκοπος· κλεψιγάμος δὲ, ἀπωθείσθω. Τὸ αὐτὸ καὶ
 ὑπηρετῆς.

Ἀναγνώστης γυναῖκα μνηστευσάμενος καὶ πρὸ
 τοῦ γάμου μετ' αὐτῆς συμφυρεῖς, ἐπὶ ἐνιαυτὸν
 ἀργήσῃ, καὶ οὕτως δεχθήσεται εἰς τὸ ἀναγνώσκειν,
 εἰς μείζονα προκοπὴν μὴ προβιβαζόμενος, ἀλλ' ἐπὶ
 τοῦ αὐτοῦ μένων βαθμοῦ. Ὁ δὲ καὶ πρὸ τῆς
 μνηστείας κλεψιγαμῆσας τέλειον τοῦ βαθμοῦ αὐ-
 τοῦ μετακινήσεται. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπιτίμιον καὶ εἰς
 τοὺς ἀχειροτονήτους ὑπηρετῆς τῆς Ἐκκλησίας κρα-
 τήσῃ.

KANON O'.

Διάκονος ἐν χεῖλεσι μιανθεὶς, καὶ μεχρὶ τούτου
 ἡμαρτηκέναι ὁμολογήσας, τῆς λειτουργίας ἐπι-
 σχεθήσεται· τοῦ δὲ μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων
 μετὰ τῶν διακόνων ἀξιώθησεται. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ
 πρεσβύτερος. Εἰ δὲ τι πλείον φωραθῆῃ τις
 ἡμαρτηκῶς, ἐν οἷῳ ἂν ἦ βαθμῷ, καθαιρεθή-
 σεται.

ΒΑΣ. Τὸν ἐν χεῖλεσι μιανθέντα διάκονον, ἢ
 ἱερέα, καὶ ἐξομολογησάμενον τὸ ἁμάρτημα, δι-
 ορίζεται ὁ ἅγιος κωλύεσθαι τῆς λειτουργίας, μὴ
 μέντοι γε δὲ καὶ τῆς τῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως
 ἀπειργεσθαι, ἀλλὰ μεταλαμβάνειν ἐντὸς τοῦ ἁγίου
 βήματος μετὰ τῶν ἰσοβάθμων αὐτοῦ ἱερέων ἢ δια-
 κόνων. Τὸν δὲ μὴ μεχρὶ τούτου ἡμαρτηκότα, ἀλλὰ
 καὶ εἰς πλείον ἐξολισθήσαντα, θέλει καθαιρεῖσθαι.
 Ταῦτα τοῦ κανόνος διοριζομένου, ἠρωτήθη πολλὰ-
 κίς, τί ἐστὶ τὸ ἐν χεῖλεσι μιανθῆναι τὸν ἱερῶ-
 μένον; Καὶ τινες εἶπον εἶναι τὸ μεχρὶ φιλημάτων ἑμπαθοῦς
 καὶ ἑρωτικοῦ πρὸς γυναῖκα γινόμενου ἡμαρτηκέναι
 τινὰ, κατὰ τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν τὸ λέγον· Ὁ ἐμ-
 βίβης γυναίκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς,
 ἢδη ἐμοίχευσεν αὐτήν. Ἄλλοι εἶπον ὡς τινες τῷ
 ἀφροδισίῳ πυρὶ διακαῶς ἐκκαόμενοι ὡς κύλικι
 χρῶνται τῷ γυναικεῖῳ ἀδοίῳ, καὶ δι' αὐτοῦ (ὡ τοῦ

gnificat verbum illud συναλλάξει) uno anno segre-
 gatus mox admittitur, ad majorem gradum nequa-
 quam promovendus. Quod si absque desponsatione
 cum muliere congregiatur, et si forte de illa sibi
 uxore adjungenda cum ea verba fecerit, etiamsi et
 postea eam duxerit, a ministerio excidit. Idem
 vero ait etiam de ministro nempe hypodiatcono. Ad
 unum porro factum referendum est, id quod de
 hypodiatcono dicitur: nimirum, ut a ministerio ex-
 cidat, si matrimonium furtim iniverit. Nec enim
 hypodiatcono permittitur, post impositionem ma-
 num mulierem sponsam assumere, cumque illa
 conciliare nuptias. Hæc namque habet sanctorum
 apostolorum canon vicesimus sextus: Ex iis, qui
 non ducta uxore ad clerum promoti sunt, jubemus,
 si velint, uxorem ducere lectores et cantores so-
 los. Si quis autem postea minister furtim matrimo-
 nium inierit, ubi crimen agnitum fuerit, de suo
 gradu dejicietur.

ARIST. Lector qui ante nuptias rem cum sponsa
 habuit, post annum receptus, maneat lector ulte-
 rius non promovendus; qui furtivum vero iniiit
 matrimonium, expellatur. Idem et minister.

Lector feminam desponsans et ante matrimo-
 nium cum ea corruptus, annum otiosus erit, et sic
 ad legendum recipietur, ad majorem promotionem
 non procedens, sed in eodem persistens gradu.
 Qui autem et ante desponsationem furtim coierit,
 gradu suo perfecte movetur. Idem autem suppli-
 cium et in eos Ecclesiæ ministros qui nullam ha-
 buerunt manuum impositionem obtinebit.

122 CANON LXX.

Diaconus, qui pollutus est in labris, et se eo usque
 peccasse confessus est, a ministerio prohibebi-
 tur: ut autem sit sacramentorum cum diaconis
 particeps dignus habeatur. Id ipsum autem presby-
 ter quoque. Si quid autem amplius peccasse quis
 deprehensus fuerit, in quocunque sit gradu, de-
 ponetur.

BALS. Diaconum vel sacerdotem, qui in labris
 pollutus peccatum confessus est, decernit sanctus
 esse a sacro ministerio arcendum, non tamen esse
 a sacramentorum quoque participatione prohiben-
 dum, sed intra sacrum tribunal cum gradu sibi
 æqualibus sacerdotibus vel diaconis communicare
 ei permittendum. Eum autem, qui non eo usque so-
 lum peccavit, sed amplius etiam lapsus est, vult
 esse deponendum. Hæc cum can. desinat, sæpe
 interrogatum est, Quid sit sacramentum hominem in
 labris pollui? et dicebant aliqui esse aliquem pec-
 casse cum muliere ad lascivum et amatorium oscu-
 lum, secundum evangelicum dictum, quod est, Qui
 aspexit mulierem ad concupiscendum eam, mæchatus
 est cum ea¹. Alii dicebant, quod quidam Veneris
 igne ardentem inflammatis, muliebri pudendo tan-
 quam poculo utuntur, et per ipsum (o execrandi

¹ Matth. v, 28.

flagitii execrabilem potum) bibunt, et labra sua A polluunt. Alii dicebant: Nonnulli insano amore capti muliebri pudendum exoculantur, nec erubescunt, sed dicunt: Labra nostra penes nos sunt, quis nobis erit dominus? Ego autem legens Iulium Pollucem, inveni eum in secundo libro scriptorum suorum de nominibus nominantem μυρτοχειλίδας, et κρημώνματα, et περρυγώματα, quæ sunt hinc et illinc prominentes muliebri pudendi partes et membra. Dertissimus quoque Aristoteles in sua physiologia de partibus animalium ea labra nominat. Multi quoque, qui scripta amatoria conscripserunt, ea et hiare, et expuere, et lingulis instructa esse dicunt. Existimo ergo, quod qui est in sacris, si per istiusmodi labra pollutus fuerit, ut qui rem quidem valde exosam fecerit, ad tempus segregabitur, ut qui autem perfectum peccatum per coitum non commisit, non deponetur. Quia autem nonnulli dicunt, eum qui in labris pollutus est et confessus, debere deponi, quod dicat sanctus eum non oportere ministrare, dicimus sanctum hoc noluisse. Etsi enim videatur esse supplicium acerbius ejus qui in labris pollutus est, ex eo quod non tempus delictum prohibitioni ministerii, sed non jam etiam apparet depositio. Illum enim deponendum esse decernit, qui majus aliquid per coitum perpetravit.

ZONAR. Habet hic canon ambiguitatem, proinde a nonnullis quidem alio modo, ab aliis rursus aliter C intelligitur. Alii siquidem pollutum labiis accipiunt, eum ulnirum qui ad osculum usque lascivum et amatorium cum muliere processit. Est enim id quoque pollutio. Et enim si vel ipse consensus in peccatum solus rationem coinquinare existimatur, multo plus sane habebit impuritatis, si quis ad osculum usque lascivum progrediatur. Hunc ergo a ministerio prohiberi dicunt, hoc est, ad tempus segregari, atque a diaconatus functionibus acceri, cum diaconis vero sacramentorum solummodo participem esse, quasi satis parvarum luat ex eo quod ad tempus a ministerio prohibeatur. Atque ad hujus sententiæ confirmationem, verba quæ deinceps in eodem canone subjiciuntur adducunt, quibus, si quisquam amplius peccaverit, deponi jubet. Ex e asserentes sancti viri mentem declarari, temporaneam nempe prohibitionem decrevisse: ejusque prohibitionis tempus, exiguum videlicet illius arbitrio, cui peccatis emendandi cura mandata est, permisisse. Alii vero perpetuam esse prohibitionem 123 ac depositionem procul dubio asserunt. Proinde nec ullum quidem tempus definitum esse aiunt; verum ipsi cum diaconis communicandi potestatem esse factam ob levitatem criminis: qui vero gravius peccaverit, huic sancti viri decreto depositionem irrogatam, depositionis verbo perpetuam ejus, qui peccavit, e suo gradu dejectionem iudicando. Hujusmodi enim domini nec cum diaconis

μύσους κατέπτυστον πόμα) πίνουσι, καὶ τὰ χεῖλη καταμαίνουσιν. Ἐτεροὶ λέγουσιν ὡς τινεῖς ἐρωτομανοῦντες τὴν γυναικίαν καταφιλοῦσιν αἰσχύνην, καὶ οὐκ αἰσχύνονται, ἀλλὰ λέγουσι· Τὴ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐστὶ· τίς τῶν ἐστὶ κύριος; Ἐγὼ δὲ, ἀναγινώσκων τὸν Ἰούλιον Πολυδεύκην, εἶρον ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τῶν ὀνομαστικῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ὀνομάζοντα μυρτοχειλίδας, καὶ κρημώνματα, καὶ περρυγώματα τὰ ἐνθεν καθεῖθεν μέρη καὶ μέλη τῆς γυναικείας αἰσχύνης. Καὶ ὁ σοφώτατος δὲ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ περὶ ζῴων μερίων φυσιολογίᾳ αὐτοῦ χεῖλη ταῦτα κατονομάζει. Καὶ πολλοὶ δὲ ἐρωτικὰ μουσουργούντες συγγραμματα κεχρηῆναι ταῦτα φασί, καὶ ἀποκτείνει, καὶ ἐπιγλωττίσει σεμνύνεσθαι. Νομίζω οὖν ὅτι ὁ διὰ τοιούτων χειλῶν ἐπωδῆποτε μιανθείς ἐρωμένος, ὡς μὲν ἔχθιστον ἐργασίαν νεποικῶς πρὸς; καιρὸν ἀφορισθῆσεται· ὡς δὲ τέλειον ἁμαρτήμα διὰ συνουσιασμοῦ μὴ ποιησάμενος, οὐ καθαιρεθῆσεται. Ἐπεὶ δὲ τινεῖς λέγουσι τὸν ἐν χεῖλεσι μιανθέντα καὶ ἐξομολογησάμενον ὀφείλειν καθαιρεῖσθαι, διὰ τὸ λέγειν τὸν ἅγιον μὴ λειτουργεῖν τοῦτον. φασὶν ὅτι ἀβούλητόν ἐστι τοῦτο τῷ ἁγίῳ. Κἄν γὰρ ἐμφαίνεται δριμυτέραν εἶναι τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐν χεῖλεσι μιανθέντος ἐκ τοῦ μὴ ἐρισθῆναι καιρὸν ἐπισχέσει τῆς λειτουργίας, ἀλλ' οὐκ ἤδη καὶ καθαιρεῖσθαι ἀναφαίνεται. Ἐκεῖνον γὰρ διορίζεται καθαιρεῖσθαι, τὸν καὶ πλέον τι ἔργον διὰ συνουσιασμοῦ ποιηκότα.

ZONAR. Ὁ παρῶν κανὼν ἐν ἀμφιβολίᾳ ἐστίν, ἄλλω; μὲν παρ' ἐνῶν νοούμενος, ἑτέρως δ' εὐθεῖς παρ' ἄλλων. Οἱ μὲν γὰρ τὸν χεῖλεσι μιανθέντα, ἔχουν τὸν μέχρι φιλήματος ἐμπαιθῶς, καὶ ἐρωτικῶς φθάσαντα πρὸς γυναῖκα· μίσημα γὰρ καὶ τοῦτο· εἰ γὰρ ἡ συγκατάθεσις εἰς ἁμαρτίαν λογίζεται μόνον βυπούσα τὸν λογισμὸν, πολλῶν πλέον εἴη ἂν ἀκαθαρσία, καὶ τὸ μέχρι φιλήματος ἰλλεῖν τινα ἐμπαιθῶς γινόμενου· ἐπισηθῆναι τῆς λειτουργίας φασί, ἔχουν ἐπὶ καιρὸν ἀφορισθῆναι, καὶ κωλυθῆναι τῆς τοῦ διακονεῖν ἐνεργείας, μετέχειν δὲ μόνον τῶν διακόνων, ὡς ἀρκούτος εἰς τρωρίαν τοῦ καιρικῶς κεκωλύσθαι τῆς διακονίας. Καὶ εἰς σύστασιν τῆς γραφῆς; κέχρηται τῷ τὸν πλέον τι ἁμαρτήσαντα καθαιροῦντι, ἐκ τούτου λέγοντες δηλοῦσθαι τὸν νοῦν τοῦ ἁγίου, ὅτι καιρικὴν ὥριση τὴν ἐπίσχισιν· τὸ τοῦ καιροῦ τῆς ἐπισχέσεως μέτρον καταλιπὼν τῇ κρίσει τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. Οἱ δὲ τῇ ἐπίσχισιν διηρηκτῆ λέγουσιν εἶναι καὶ καθαιρεῖσθαι ἀντικρῶς. Αἰδὲ μὴδὲ καιρὸν φασὶν ὀρισθῆναι· τοῦ δὲ μετὰ τῶν διακόνων κοινωνεῖν ἀξιοῦσθαι· αὐτόν, διὰ τὸ ἁμαρτήματος ἐλαφρότερον· τὸν δὲ καὶ εἰ; πλέον προχωρήσαντα καθαιρεῖσθαι θεοπίσαι τὸν ἅγιον, διὰ τῆς καθαιρέσεως τὴν τελείαν ἐκπτώσιν τὴν ἐκ τοῦ εἰκείου βαθμοῦ τοῦ ἁμαρτηκότου; παραθλώσαντα. Τὸν τοιοῦτον γὰρ μὴδὲ μετὰ τῶν διακόνων ἐντὸς τοῦ θουσιαστηρίου μεταλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τῶν λαϊκῶν. Ἐγὼ δὲ τῇ προτέρῃ τίθεμαι γνώμη, καὶ ὡς φιλανθρωποτέρᾳ, καὶ διὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, τὸν λέγοντα· Ἐάν

πρὸς τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίασιν γυναῖκας συγκαθευθῆναι αὐτῆς. μὴ εἴθνη εἶς εἰς ἔργον αὐτοῦ ἢ ἐνθουσιασμοῦ, φαίνεται ὅτι ὑπὸ τῆς χάριτος ἐβρόσθη. Εἰ γοῦν ὁ ἐπιθυμίας συγκαθευθῆναι γυναῖκι, καὶ μέχρι κοίτης προβάς, εἰς ἔργον δὲ μὴ ἐξουλοθῆσας, ἀλλὰ πρὸς τῆς μίσεως εἰς αὐτὸν γίνομενος, καὶ ἀποπηδῆσας, καὶ τοῦ ἔργου ἀποσχόμενος, ὑπὸ τῆς χάριτος βρυσθῆναι πιστεύεται, ὁ μόνω φιλήματι μιανθεῖς, καὶ εἰς πλεόν μὴ ἀποχωρήσας, μᾶλλον ἂν πιστευθῆσται βρυσθῆναι ὑπὸ τῆς χάριτος. Ὅν δὲ ἡ χάρις ἐβρόσαστο, πῶς ἂν τις κατακρίνῃ; Καὶ ταῦτα βαρβαρῶς οὕτω κατάκρισιν, ἤγουν ἐκπτώσιν τοῦ οὐρανοῦ βαθμοῦ;

magis a gratia liberatus esse existimabitur. Quem porro gratia liberavit, quonam modo quisquam condempnet? idique gravi a deo damnatione, quæ nimis a proprio gradu depositionem continet?

ARIST. Ὁμολογήσα· πρῶτος· ἢ διάκονος χεῖρας μίανθῆναι, τῆς λειτουργίας εἰρηθῆναι, τῶν ἁγιασμάτων μετεχέτωσαν· εἰ δὲ τι πλεόν τοῦτο φανεῖται ἡμαρτηκῶς καθαιρεθῆσεται.

Τὸ ἐν χεῖρασι μιανθῆναι διαφόρως ἐρμηνεύεται. Πλὴν ἐγγράφως παραδοθῆναι οὐ χρὴ διὰ τὸ τοῦ πράγματος αἰσχρῖν. Εἰ τις δὲ τῶν διακόνων ἢ πρεσβυτέρων τῷ τοιοῦτῳ ἡμαρτήματι περιπέσῃ, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα τὸ ἐπιτίμιον δέξεται.

KANON OΔ'.

Ὁ συνεγνωκῶς ἐκάστῳ τῶν προειρημένων ἡμαρτημάτων, καὶ μὴ ὁμολογήσας, ἀλλ' ἐλεγχθεῖς, τοῦ τσοῦτου χρόνου, εἰς ὃν ὁ ἐργάτης τῶν κακῶν ἐπιτίμηται, καὶ αὐτὸς ἔσται ἐν ἐπιτίμῳ.

ΠΑΛΣ. Τοῦς συνειδότες τισὶν ἡμαρτήμασιν οἷα θ' ἴνα ἡμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογούντας αὐθαίρως· ταῦτα τοῖς ἐπισκόποις, ἀλλὰ συγκαλύπτοντες αὐτὰ, διορίζεται ὁ ἄγιος· μετὰ ἐλεγχον πάντως νόμιμον παρομοίως τοῖς ἡμαρτηκῶσι τὰ κακὰ ἐπιτίμησθαι. Συνεγνωκῶτα δὲ ἐνταῦθα μὴ εἰπῆ· τὸν ἔχοντα εἰρήσιν μόνην, καὶ μὴ δυνάμενον κωλύσαι, μηδὲ τὸν συμβουλευσάμενον χωρὶς κακοθελοῦς διαθέσεως· ἀλλὰ τὸν συμπράξαντα, ἢ συναίρομενον, ἢ συμβουλευσάμενον μετὰ δόλου, ἢ ἔχοντα εἰρήσιν καὶ δυνάμενον κωλύσαι, καὶ μὴ κωλύσαντα. Φησὶ γὰρ τὸ β' θέμα τοῦ μτ' κεφ. τοῦ ια' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου, ὅτι Ὁ γινώσκων τὸν κλέπτην, κἀν μὴ καταμνηστῆ αὐτὸν, οὐκ ἔστι κλέπτης. Ὅδε κρύπτων τὸν κλέπτην, κλέπτης ἔστι· καὶ τὸ β' θέμα τοῦ ν' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Σπουδῆ καὶ συμβουλή γίνεται, ζταν διὰ τὴν ἔχθραν γίνηται τοῦ κλεπτομένου. Ὡσπερ γὰρ ἡ κλοπῆ, οὕτω καὶ ἡ σπουδῆ χωρὶς δόλου κακοῦ οὐ γίνεται· καὶ συμβουλεύει μὲν ὁ τὴν κλοπὴν ὑποτιθέμενος, σπουδαίει δὲ ὁ ὑπηρεσίαν τινὰ καὶ βοήθειαν ἐπὶ τῇ κλοπῇ παρεχόμενος· καὶ εἰ κεφ. Ὁ δειξάς τῷ φυγόντι τὴν ὁδὸν, οὐκ ἔστι κλέπτης· καὶ κεφ. γ' τοῦ σ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου· Ὁ ἀδόλως συμβουλευσάς οὐκ ἐνέχεται, οὔτε ὁ παγιπῶς· καὶ ὁ παλαίος τοῦ ια' κεφ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου· Ἀπὸ μόνης γὰρ συμβουλῆς οὐ τίχεται φοῦρτι. Καὶ ὁ ἱεροβάτης δὲ Δαδ.δ οὐ κολάζει τὸν θεωροῦντα κλέπτην ἢ μοιχόν, ἀλλὰ τὸν συντρέχοντα, ἢτοι συμπροσῆται τῷ κλέπτη, καὶ

in tra septa altaris communicandi facultatem esse, sed una cum laicis. Ego vero priorem amplector sententiam, tum quia benignior est, tum ob synodi Neocæsariensis canonem, qui sic habet : Si quis proposuerit concupiscere mulierem ad dormiendum cum ipsa, ejus autem desiderium ad opus non venerit, videtur esse a gratia liberatus. Ergo si qui cum muliere dormire optavit atque usque ad concubitum processit, cæterum in opus minime est delapsus, verum priusquam illi commiseretur seipso collegit, ac se proripiens ab opere abstinuit, creditur a divina gratia esse liberatus ; qui solo pollutus est osculo, nec ultra progressus est, multo

ARIST. Presbyter et diaconus confessi se labiis coningatos, a ministerio depulsi, sacramentorum sint participes. Si quid autem amplius quispiam peccasse deprehendatur, deponetur.

Illud in labris pollutum esse varie interpretatur. Sed in scriptis tradi non oportet propter rei turpitudinem. Si quis autem e diaconis aut presbyteris in istiusmodi peccatum incidere, supplicium juxta hunc canonem recipiet.

CANON LXXI.

Qui uniuscujusque prædictorum peccatorum fuit conscius, et non confessus, sed convictus est, tanto tempore, quanto malorum effector punitus est, ipse quoque ponietur.

BALS. Qui conscii sunt nonnullis peccata aliqua committentibus, nec hæc sua sponte episcopis consententur, sed ea celant, statuit sanctus, post legitimam accusationem, eos æque puniri, ac qui mala perpetraverunt. Conscium autem hic ne dixeris eum qui solam habet scientiam, et prohibere non potest, nec eum qui consulit absque improba affectione : sed eum qui opem et auxilium tulit, vel dolose consulit ; vel eum qui scit et potest prohibere, nec prohibuit. Dicit enim thema 2. cap. 48. tit. 11. lib. 60. quod qui novit furem, etiamsi eum non revelaverit, fur non est. Qui autem furem occultat, fur est. Et thema 2. cap. 51. ejusdem libri et tit. studio et consilio fit, quando fit ; propter odium ejus cui furto quid auferitur. Sicut furtum enim ita et studium non fit sine dolo malo. Et consulit quidem, qui furtum suadet : studet autem, qui operam aliquam et auxilium ad furtum præbet. Et cap. 63. Qui fugienti viam ostenderit non est fur. Et cap. 5 : tit. 6. ejusdem lib : Qui sine dolo consulit, non tenetur, nec qui per ludum. Antiqua quoque cap. 11. ejusdem libri et tit. : Ex solo enim consilio furti actio non nascitur. Sacer quoque psalties David non punit eum qui furem vel adulterum aspectat, sed eum qui currit cum fure, vel ei fert auxilium, et eum qui dividit, hoc est, commune facit cum adultero peccatore. Qui ergo mali tantum habet scientiam, et non potest prohibere, et qui consulit absque improba affectione non

puniuntur. **124** Qui autem scivit, et cum prohibere posset non prohibuit, et qui malo animo consuluit, multo autem magis qui opem tulit, puniuntur. Nota autem quod ubique confessio levat penam, probatio autem eam auget.

ZONAR. Cum in primis presbyterorum et diaconorum et aliorum qui in ecclesiasticis ordinibus constituti sunt, hucusque vir sanctus sermonem habuerit : nunc de iis, qui peccatorum illis conscii sunt, decernit, dicens : Si quis admissorum ab iis, quos enumeravimus, hominibus criminum ab iis, quos enumeravimus, hominibus criminum conscius fuerit, nec ea fuerit confessus, ac episcopo aperuerit, quinimo ea occulte, et cum sciret, silentio texisse et celasse ea sit convictus, tanto tempore, quanto is qui crimen admisit, ipse quoque puniatur.

ARIST. Qui conscius est cuiquam, et celat, eidem poenae subijciitur.

Si quis conscius sit cuiquam peccatum aliquod ex praedictis peccatis admittenti, et illud non confiteatur, sed peccatum celasse convincatur; idem subibit supplicium, et tali tempore quale et quantum ipse malorum operator luet.

CANON LXXII.

Qui se vaticibus, vel ejusmodi aliis tradit, ipse quoque homicidarum tempore puniatur.

BALS. In cap. 35. tit. 9. praesentis operis, et in cap. 20. tit. 43. multa scripsimus de vaticibus, magis, et similibus, et lege ea, et qui in iis capitibus declarantur canones et leges, et scies quomodo hi puniantur civiliter et ecclesiastico. Nunc autem sanctus decernit eos, qui se ejusmodi hominibus dedunt, homicidarum quoque tempore puniri. Quia autem nonnulli praesentem canonem interpretantes dicebant, eos sic quoque puniri debere, qui ad mulieres accedunt, quae cum hordeo se quaedam inceria, vel etiam futura revelare profitentur; dico esse differentiam vaticum, et incantatricum veterum quae per incantationes simpliciores seducunt. Illi enim daemones invocant : haec vero virtutem potius et sanctificationem simulantes, cum divinis canticis futura nonnunquam describunt, et quae sunt obscura per hordeum proferunt; ut faciunt et quae dicuntur χρίτριαι, et qui sacco pannosque induunt bene barbati et comati monachi. Ii enim et seducentes et seducti futura vaticinantur, tanquam ab angelica renuntiatione edocti. Debent itaque, qui non Deum negarunt, sed per improbitatem sanctitatem simulant, ut mihi videtur, mitius et non instar eorum qui Deum negaverunt, puniri. Sin autem dixeris hordei latrices et incantatrices aunculas daemones invocare, ea quoque necessario, ut magi et vates, extremo supplicio puniuntur. Lege et can. 83 praesentis sancti, et quae in eo sunt.

Α τὸν συμμερίζομενον, τουτέστι κοιν. ποιούμενον μετὰ τοῦ μοιχοῦ τὸ ἁμάρτημα. Ὁ γοῦν εἰδῶσιν μὴ ἔχων τοῦ κακοῦ καὶ μὴ δυνάμενος κωλύσαι, καὶ ἐ συμβουλευσάμενος χωρὶς κακοθελοῦ; διαθέσει, οὐκ ἐπιτιμηθήσονται. Ὁ δὲ εἰδῶς, καὶ δυνάμενος κωλύσαι, καὶ μὴ κωλύσας, καὶ ὁ κακοθελῶς συμβουλευσάμενος, πολλῶν δὲ πλὴν ὁ συμπράξας τιμωρηθήσεται. Σημείωσαι δὲ ὅτι πανταχοῦ ἡ ἐξομολόγησις κουφίζει τὴν κώλιασιν· ὁ δὲ ἐλεγχος μεγάλυνει αὐτήν.

ZONAR. Εἰπὼν περὶ ἁμαρτημάτων πρῆσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ταγματῶν ὁ ἅγιος, νῦν καὶ περὶ τῶν συνειδῶτων αὐτοῖς ἁμαρτήματα διατάσσεται λέγων, ὡς Ὁ συνειδῶς τισι τῶν εἰρημένων ἁμαρτήματα, καὶ μὴ ὁμολογήσας καὶ δὴλα θέμενος τῷ ἐπισκόπῳ αὐτὰ, ἀλλὰ συγκαλύπτων ταῦτα, ἐλεγχθεὶς δὲ ὅτι εἰδῶς ἐσιώπησας καὶ συνέκρυπτε ταῦτα, ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται, ἐφ' ὅσον ὁ τὴν ἁμαρτίαν πεποιηκῶς.

APIET. Ὁ συνεγκωκῶς ἐκίστη καὶ ἀποκρύπτων τὸ ἴσον ἐπιτιμηθήσεται.

Ἐάν τις σύνοιδὲ τινι ἁμαρτάνοντι ἁμάρτημά τι τῶν προειρημένων ἁμαρτημάτων, καὶ οὐκ ὁμολογήσῃ αὐτ', ἀλλ' ἐλεγχθῆ τὸ ἁμάρτημα ἀποκρύπτων· τὸ αὐτὸ δέξεται ἐπιτίμιον, καὶ ἐν τοσοῦτῳ χρόνῳ, ὅσον καὶ ὅσον ὁ τῶν κακῶν ἐργάτης ἐπιτιμηθήσεται.

KANON OB.

Ὁ μάντισιν αὐτὸν ἐπιδοῦς, ἢ τισι τοιοῦτοι; τὸν χρόνον τῶν φονέων καὶ αὐτὸς ἐπιτιμηθήσεται.

BALS. Ἐν τῷ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τῷ κ' κεφ. τοῦ ιγ' τίτλου, διὰ φθορὰ ἐγράψαμεν περὶ μάντεων, μάγων, καὶ τῶν ὁμοίων, καὶ ἀνάγνωσι ταῦτά τε καὶ τοῦ; ἐν τοῖς αὐτοῖς κεφ. δηλουμένου; κινδύνας τε καὶ νόμους, καὶ μάθη; δπως οὗτοι κολάζονται πολιτικῶς τε καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Ἀρτιως δὲ ὁ ἅγιος διαβρίξεται τοῦς ἀνατιθεμένους αὐτούς τοιοῦτοι; τισὶ κατὰ τοῦς χρόνους τῶν φονέων ἐπιτιμᾶσθαι. Ἐπειδὴ τινες ἄρηγεύοντες τὸν παρόντα κανόνα εἶπον ὀφείλειαν οὕτως ἐπιτιμᾶσθαι καὶ τοῦς προσερχομένους γυναίξι μετὰ κριθῶν ἐπαγγελλομέναι; ἀνακαλύπτειν ἀδελὰ τινε; ἢ καὶ μέλλοντα· λέγω ὅτι διαφορὰ ἐστι μάντεων γοητευτριῶν, καὶ γοητευτριῶν γραῶν διὰ ἐπαρμάτων τοῦς ἀπλουστέρους ἀπαουσῶν. Οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐπικλιούνται· αἱ δὲ, μᾶλλον ἀρετὴν καὶ ἀγιασμὸν ὑποκρινόμεναι, μετὰ θεῶν ψαλτηρημάτων ἐννοσι χειρογραφοῦσι τὰ μέλλοντα, καὶ κριφοροῦσι τὰ ἀδελὰ, καθὼς ποιοῦσι καὶ αἱ λεγόμεναι χρίτριαι, καὶ οἱ σακκανδυτοῦντες καὶ οἱ ῥακενδυτοῦντες ἠϋγένειο; ἠϋκόμοι μοναχοί. Καλοῦτοι γὰρ πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι τὰ μέλλοντα προοιβάξουσιν, ὡς ἐξ ὑποφθειας ἀγγελικῆ;· διὰ τοῖ; τούτο ὀφείλουσιν οἱ μὴ ἀρησάμενοι τὸν θεόν, ἀλλὰ διὰ λειζουρείαν ἀγιωσύνην ὑποκρινόμενοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μετριοτέρως καὶ μὴ κατὰ τοῦς ἀρησιθέου; κολάζεσθαι. Εἰ δὲ εἴπω; τὰ κριθοφόρα καὶ γοητευτοῦσιν γραβία δαίμονας ἐπικλιεῖσθαι, ἐξ ἀνάγκη; καὶ αὐτὰ κατὰ τοῦς μάνται; καὶ μάγους ἐσχάτω; ἐπιτιμηθήσονται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν πγ' κανόνα τοῦ παρόντος ἀγίου, καὶ τὰ ἐν αὐτοῦ.

ΖΩΝΑΡ. Μαντεύεται μὲν πάσαι ἦσαν αἱ περὶ τῶν φευδωνύμων θεῶν γινόμεναι προρρήσεις, ἢ πρὸς ἐρωτήσεις ἀποκρίσεις· εἰ δὲ καὶ τὰ χρηστέρια ἐκλελοίπασιν μετὰ τὴν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ νῦν γίνονται παρά τινων δι' ἐπισηδῶν καὶ ἐνεργείας δαιμονικῆς προρρήσεις, εἰ καὶ ψευδεῖς αἱ πλείους ἀλλέγονται· οἷαί εἰσι καὶ αἱ παρὰ γυναικῶν τιῶν γινόμεναι, αἱ κριθᾶς ἐν χερσὶ τιθεῖσαι δι' ἐκείνων προλέγουσι τινα· ἄλλαι δὲ, σποδιᾶ ἐπικύπτουσαι, προμηνύουσι τινα μέλλοντα. Συνηριθμείσθωσαν τούτοις καὶ οἱ ἐκ τῶν ἀστέρων προγιγνώσκειν λέγοντες τὰ ἐσόμενα, καὶ οἱ τούτοις χρώμενοι, οὗς πάντας τῷ ἐπιτιμῷ τῶν φονέων καθυπάγει.

ἈΡΙΣΤ. Ὁ μάντεσιν ἢ τοιοῦτοις τιτὴν ἑαυτὴν δοῦς τὸν χρόνον τῶν φονέων οἰκονομηθήσεται.

Ὁ μὲν ἑαυτὸν ἐπιδοῦς μάντεσιν, ἢ γόσην, ἢ φαρμακοῖς, ἐπὶ τῷ μαθεῖν τὴν κακοσεχίαν αὐτῶν, ὡς ὁ ἐκουσίως φονεύων ἐπιτιμηθήσεται· ὁ δὲ πιστεύων μάντεσιν, εἰσάγων αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ ἐπὶ ἀνευρέσει καὶ καθάρσει φαρμακείων, ἢ ἀποκαλύψει ἐνῶν ἀπορρήτων, ἐξαετὴν ἐπιτιμᾶται· ὡς ὁ ἐξηκουστὸς πρῶτος κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἑκτῆς συνόδου διαλαμβάνει, καὶ ὁ ὄγδοηκοστὸς τρίτος τῆς ἀνὰ χεῖρας ταύτης τρίτης ἐπιστολῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου.

ΚΑΝΟΝ ΟΓ΄.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, καὶ παραβᾶς τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαίειν ὀφείλει, καὶ ἐξομολογεῖσθαι χρεωστέ, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐκθαίνει τοῦ βίου ἀγιασμάτων ἀξιούμενος πίστει τῆς παρὰ Θεοῦ φιλανθρωπίας.

ΒΑΣΣ. Ὁ μὲν κανὼν σαφῆς ἐστὶ. Διορίζεται γὰρ τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ μὴ δεξαμένους τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας· αὐτοῦ, προσκλαίειν καὶ ἐξομολογεῖσθαι παρ' ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτῶν χρόνον, κατὰ μόνας· δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς ἀξιούσθαι τῆς τῶν ἀγιασμάτων μεταλήψεως· τῆς δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου καὶ τοῦ ἁγίου Ἰερομάρτυρος Πέτρου μηδένα τοιοῦτον καθυποαλλόνταν ἐσχάτῳ ἐπιτιμῷ ἀκοινωνησίας, καὶ οἷον ἐναντιούμενων τῷ παρόντι κανόνι, εἰπὲ ὅτι ἀγλόγα ἔθεντο οἱ Πατέρες· τὰ ἐπιτιμία πρὸς τοὺς ἰδίους καιροὺς. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, οἷς καὶ ἡ πίστις ἀσθηρικός ἦν, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσι μετριώτερον προσέφεροντο, συγκαταβαίνοντας διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν διωκτῶν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἐν καιρῷ τυγχάνων οὗτε ἡ πίστις ἐπλατύνθη καὶ βεβαιότερα ἐγένετο, σφοδρότερον προσέφεροτο τοῖς ἀρνησάμενοις τὴν πίστιν. Ἡ εἰπὲ ὅτι οἱ μὲν Πατέρες διετάξαντο περὶ τῶν κατὰ βίαν τυραννικῆν ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο κουφίζουσι τὰ ἐπιτιμία· ὁ δὲ παρῶν κανὼν διατάσσεται περὶ τῶν ἐκουσίως καὶ χωρὶς ἀνάγκης τινὸς ἀρνησαμένων τὸν Χριστὸν, καὶ διὰ τοῦτο βραβεῖαν κόλασιν ἐπάγει αὐτοῖς. Τὸ δὲ προσκλαίειν τούτους καὶ ἐξομολογεῖσθαι δι' ὅλης τῆς αἰχμαλίας ζωῆς λέγουσι τινες μὴ ἐκλαμβᾶ-

ΠΑΤΡΟΛ. GR. CXXXVIII.

ZONAR. Vaticinia olim erant, quæ falsis Jis edebantur prædictiones, vel quæ ad quæstiones responsa dabantur. Porro, quamvis oracula post assumptam a Domino carnem defecerint, tamen his quoque temporibus, per incantationes et dæmonum ministeria, vaticinia quædam proferuntur; etiamsi mendacii pleraque convincantur: qualia sunt quæ a nonnullis mulieribus sunt, quæ hordeum in manibus habentes, quædam per illud divinant; aliæ vero cineri incumbentes, futura quædam prædicunt. Adjungantur hisce præterea, qui se ex astris ventura nosse profitentur, et qui eos consulunt; quos quidem omnes, homicidarum pœnis multandos esse decernit.

125 ARIST. Qui vatibus, vel ejusmodi aliis se tradit, homicidarum tempus ei constituetur.

Qui se vatibus, aut præstigiatoribus, aut veneficis tradit, ut malas istorum artes discat, ut voluntarie occidens, punietur. Sed qui talibus fidem habet, eosque in domum suam introducit, ad veneficiorum inventionem aut purgationem, aut secretorum quorundam revelationem, sexennium punietur. Ut sextæ in Trullo synodi canon 61 decernit, nec non 83 tertiæ hujus magni Basilii epistolæ quæ sub manu est.

CANON LXXIII.

Qui Christum negavit, et salutis mysterium transgressus est, eum toto vitæ suæ tempore oportet deflere, et confiteri convenit, in tempore quo e vita excedit, sacramento dignum habitum, propter fidem divinæ clementiæ.

BALS. Canon quidem clarus est: statuit enim ut qui Christum Dominum nostrum negaverunt, et ejus quæ in carne fuit œconomix mysterium non susceperunt, defleant et confiteantur toto tempore vitæ suæ, in sola autem extrema respiratione digni habeantur sacramentorum participatione. Cum autem Ancyrana synodus, et sacrosanctus martyr Petrus extremo excommunicationis supplicio ne minem subjiciant, et præsentī canonī veluti adversentur, dic quod Patres statuerunt pœnas suis temporibus convenientium. Qui enim erant temporibus vehementium persecutionum, quando etiam fides non erat valde stabilis, et propterea in eos qui labebantur, se mitius gerebant, una condescendentes propter persecutorum necessitatem. Magnus autem Basilius qui erat eo tempore quo fides dilatata firmiorque facta est, fuit vehementior in eos qui fidem negabant. Vel dic quod Patres quidem de iis statuerunt qui per vim tyrannicam Christum negarunt, et ideo pœnas mitigant. Præsens autem canon de iis decernit qui sua sponte, et sine aliqua necessitate Christum negaverunt, et propterea gravem illis pœnam inflixit. Illos autem deflere, et per totam vitam confiteri, dicunt nonnulli non accipi ad hoc ut ponantur in locu deflentium: Hoc enim, inquit, est a sancti misericordia,

et Dei clementia, quæ vincit omne peccatum, alienum; ideo volunt eos quidem deslere, et peccatum confiteri toto vitæ tempore, sed loca pœnarum peragrarè secundum canones Ancyranæ synodi. Sed sacramentorum communionè digni non habentur, nisi in extrema respiratione. Ei autem sententiæ assentior et ipse, ut humaniori, et quod nec sancti quidem verbis apparet eum qui sic peccavit statui in loco peccatorum desistentium.

επιείκεια ἀναπνοαίς. Ταύτη δὲ τῇ γνώμῃ συντίθεμαι καὶ αὐτὸς, ὡ; φιλανθρωποτέρῳ, καὶ ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῶν βῆμάτων τοῦ ἀγίου ἀναφαίνεται τὸ ἴστασθαι τὸν οὕτω; ἡμαρτηκότεν εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαίωντων.

ZONAR. Hic quidem vir sanctus, indiscrete omnes qui Christianismum negaverunt, toto vitæ tempore, a communione arceri, ac deslere jubet. Alexandrinus vero archiepiscopus, et sanctus martyr Petrus, multa discrimina, in suis canonibus, eorum qui fidem negavere, constituit, ac varia tempora luendarum ab ipsis pœnarum decernit; toto autem vitæ tempore, neminem a communione arceret. Tum Ancyrana quoque synodus, quæ ipso quoque sancto martyre Petro antiquior est, multas eorum qui immolaverunt divisiones statuit, aliæque aliis tempora multarum præscribit; cæterum ad usque vitæ exitum, neminem a communione prohibendum esse definit. Dixerit vero quispiam multas a Patribus pro temporum suorum ratione fuisse constitutas. Nam alii quidem temporibus vehementium persecutionum vixerunt, cum adhuc fides minus firmas **126** radices egisset, ac proinde cum iis qui lapsi fuerant, mitius agebant, una descendentes, ob necessitatem persecutionum. Magnus vero Basilius, cum per ea tempora viveret, quibus late fusa erat fides, ac firmior facta, res autem Græcorum in angustum valde contractæ, in eos qui fidem negassent severiorem se præbuit, quod sponte, et sine vi lapsi sunt, ac propterea toto vitæ tempore, communionis expertes ipsos manere jussit.

ARIST. Qui Christum negavit, totam vitam pœnitentiam agat.

Qui Christum negavit, totum vitæ suæ tempus deslere debet, et in vitæ exitu communionè dignus judicetur.

CANON LXXIV.

Si autem unusquisque eorum qui in prædictis peccatis fuere, confessus bonus evaserit, et is cui a Dei benignitate ligandi et solvendi credita est potestas, si fiat clementior, videns summam ejus, qui peccavit confessionem, ad diminuentium pœnarum tempus, non erit dignus damnatione, cum quæ est in scripturis, nobis historia significet, quod qui cum majori labore constituentur, Dei misericordiam celerius apprehendant.

BALS. Ne quis propter temporalium pœnarum longitudinem tristitia afficiatur, dicit sanctus quod regionis pontifex, qui quemadmodum summo inter apostolos Petro regni cælorum a Deo claves creditæ fuerunt, ligandi que et solvendi potestatem ac-

Α νασθαι εἰς τὸ ἴστασθαι αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαίωντων. Τοῦτο γάρ, φησὶν, ἔξω τῆς συμπαθείας ἐστὶ τοῦ ἀγίου καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας τῆς νίκωσῆς πᾶσαν ἁμαρτίαν· διὸ καὶ ἀξιοὺσι προσκλαίειν μὲν τοὺτους, καὶ ἐξομολογεῖσθαι τὸ ἁμαρτήμα δι' ὅλης τῆς οἰκίας ζωῆς, τοὺς τόπους δὲ τῶν ἐπιτιμιῶν ἀνύειν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐν Ἀγκύρῃ συνόδου· τῆς μέντοι μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιοθήσονται εἰ μὴ ἐν ταῖς τελευταῖαις ἀναπνοαῖς.

ταύτη δὲ τῇ γνώμῃ συντίθεμαι καὶ αὐτὸς, ὡ; φιλανθρωποτέρῳ, καὶ ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τῶν βῆμάτων τοῦ ἀγίου ἀναφαίνεται τὸ ἴστασθαι τὸν οὕτω; ἡμαρτηκότεν εἰς τὸν τόπον τῶν προσκλαίωντων.

ZONAR. Ὁ μὲν ἅγιος οὗτος ἀδιστάκτως; πίντας τοὺς ἀρνησαμένους τὸν Χριστιανισμὸν διὰ βίου ἀκοινωνήτους εἶναι κελεύει καὶ προσκλαίειν· ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἱερομάρτυς Πέτρος πολλὰς διαστίξεις τῶν ἀρνησαμένων τὴν πίστιν ποιεῖται ἐν τοῖς αὐτοῦ κανόσι, καὶ διαφόρους τοὺς τῶν ἐπιτιμιῶν χρόνους ἐπ' αὐτοῖς ὀρίζει· διὰ βίου δὲ οὐδένα ποιεῖ ἀκοινωνήτον. Καὶ ἡ ἐν Ἀγκύρῃ δὲ σύνοδος ἀρχαιότερα οὗτα καὶ τοῦ ἱερομάρτυρος ἀγίου Πέτρου διαίρεσις πολλὰς τῶν ἐπιθυσίωντων ποιεῖται, καὶ καιροὺς ἐπιτιμιῶν ἄλλους ἄλλοις ὀρίζει· μέχρι δὲ τελευταῖης οὐδένα ὤρισεν εἶναι ἀκοινωνήτον. Εἶποι δὲ τις; ὅτι ἀνάλογα τὰ ἐπιτίμια ἔθεντο οἱ Πατέρες πρὸς τοὺς ἰδίους καιροὺς. Οἱ μὲν γὰρ ἦσαν ἐν καιροῖς σφοδρῶν διωγμῶν, ὅτε ἐτι καὶ ἡ πίστις ἀσθήριχτο; ἦν· καὶ διὰ τοῦτο τοῖς παραπίπτουσιν μετρώτερον προσεφίροντο, συγκαταβαίνοντες διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν διωγμῶν· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἐν καιρῷ τυγχάνων, ὅτε ἡ πίστις ἐπλατύθη, καὶ βεβαιότερα ἐγένετο, τὰ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἰς στενὴν καθήνησαν κομιδῇ, τοῖς ἀρνούμενοις τὴν πίστιν σφοδρότερον προσεφίετο, ὡς ἔκουσῶ; καὶ βίας χωρὶς παραπίπτουσι, καὶ διὰ τοῦτο ἀκοινωνήτους αὐτοὺς διὰ βίου μένειν ὤριστο.

ARIST. Ὁ ἀρνησίχριστος διὰ βίου μεταμίεσθαι.

Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος πάντα τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνον ὀφείλει προσκλαίειν· ἐν δὲ τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου ἀξιοσθαι τῆς κοινωνίας.

KANON 04.

Ἐν μέντοι ἕκαστο; τῶν ἐν τοῖς προγεγραμμένοις ἁμαρτήμασι γενομένων σκουζαίος γένηται ἐξομολογούμενος, ὁ πιστευθεὶς τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας λύσειν, καὶ δεσμεῖν, εἰ φιλανθρωπότερος γένοιτο, τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἐξομολογήσεως ὀρῶν τοῦ ἡμαρτηκότες, εἰς τὸ ἔλαττωσαι τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμιῶν, οὐκ ἐστι καταγνώσεως ἀξιος, τῆς ἐν ταῖς Γραφαῖς ἱστορίας γνωρίζουσης ἡμῖν τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογούμενους ταχέως τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καταλαμβάνειν.

BALS. Ἴνα μὴ τις ἀκηδίασῃ διὰ τὸ ἐπιταταμένον τῶν χρονικῶν ἐπιτιμιῶν, φησὶν ὁ ἅγιος ὡς ὁ κατὰ χώραν ἀρχιερεὺς ὁ κατὰ τὴν ἐν ἀποστόλοις κορυφαίωτατον Πέτρον τὰ; κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐμπιστευθεὶς, καὶ ἐξουσίαν λα-

ὧν δεσμεῖν καὶ λύειν, ἐάν τις τὸν διὰ τι ἀμάρτημα ἐπιτιμηθέντα μετ' εὐχαριστίας τῶν ἐπιτιμίων τὴν θερραίναν δεξάμενος, καὶ μετὰ θερμότερας σπουδῆς τὴν μετάνοιαν ἐπιδεικνύμενος, ἐλαττώσει τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων, μὴ πσοούμενος κατέγνωσιν, ὡς δὴ θεν παραβαίνων τὴν περὶ τῶν χρόνων τῶν ἐπιτιμίων κανονικὴν ἀκριβείαν. Διδάσκει γὰρ ἡμᾶς ἡ Γραφή ὅτι εἰς τοὺς μετὰ μείζονος πόνου ἐξομολογούμενους ταχέως ἢ φιλανθρωπία καταλαμβάνει τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὴ λθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ καταστρωθέντας νόμους, καὶ μάθης ὅτι διαφορὰ ἐστὶ τῶν ἀποφανομένων δικαστῶν κολάσεις σωματικὰς κατὰ τὰ τῶν γενομένων ὑπευθύνων ἐγκλήματα, καὶ τῶν ὀριζόντων ἐπισκόπων ἐπιτίμια ἐκκλησιαστικά κατὰ τῶν ἐξομολογούμενων ἀμαρτήματα ψυχικά. Οἱ μὲν γὰρ τὰς ὀρισθείσας ἀπὸ τοῦ νόμου ποινὰς οὐτε αὔξειν οὐτε μειοῦν δύνανται χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως· οἱ δὲ τὰ φορτία τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν ἀναδιχόμενοι, ὡς καὶ λόγους ὑπὲρ ἡμῶν τῷ Θεῷ μέλλοντες δώσειν, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς καὶ αὔξουσι καὶ μειοῦσι τὰ ἐπιτίμια, διὰ τοι τοῦτο καὶ ἐξουσίαν ἔχουσι μὴ μόνους τοὺς χρόνους τῶν ἐπιτιμίων ἐλαττοῦν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπιτίμια μεταμειθεῖν. Κάν γὰρ ἐπιτριετὴν τυχὸν ὀρισθῆ τὸν ἡμαρτηχότα τόδε τι μὴ κριωφαγήσαι, μηδὲ συστήναι τοῖς πιστοῖς, ὡσαύτως μηδὲ μεταίθεῖν τῶν θείων ἀγιασμάτων· ἀλλ' ὁ τὴν ἐξομολόγησιν δεξάμενος πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἐπιτιμωμένου προσώπου, καὶ τὴν θερμότητα τῆς ἐξομολογήσεως αὐτοῦ, καὶ τὴν σπουδὴν τῆς μετανοίας, τάδε μὲν τῶν ἐπιτιμίων μετρίασει, ἕτερα δὲ πολλαπλασιάσει. Ὡστε μὴ ἐκληπτεῖον τὸν κανόνα, καθὼς τινες εἶπον, εἰς μόνον ἐλάττωσιν τοῦ χρόνου τῶν ἐπιτιμίων, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαν εἶδος ἐπιτιμίων. Τινὸς δὲ στρατιώτου περιπεζόντος ἔκουστος φόνου ἐγκλήματι, παρὰ ἀρχιερέως τινὸς μετὰ μέτρου πάνυ καιρὸν ἐγγράφως ἀθωωθέντος, ὁ κραταὶς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς δυσχεράνας ἐπὶ τῷ γενομένῳ, διωρίσατο ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πετριάρχου κυρίου Λουκᾶ σκοπηθῆναι συνοδικῶς, εἰ καλῶς τῷ στρατιώτῃ ἐπιφλοισμήθη ἢ τῶν ἐπιτιμίων ἀθώωσις, κατεσπουδαμένως οὕτω καὶ οἷον εἶπειν οὐ συμπαθῶς, ἀλλὰ προσπαθῶς. Τοῦ δὲ ἀρχιερέως τὸν παρόντα κανόνα προβαλλομένου καὶ ἐτέρους μετεωρίζοντας τόχα τὴν ἐπιφορτιζομένην αὐτῷ βαρεῖαν κουφότητα, ἢ ἀγία σύνοδος, τοὺς κανόνας ὀρθοτομήσασα κατὰ τὴν ἰνοῦσαν αὐτοῖς ἐκ τοῦ παναγίου Πνεύματος θειοτάτην ἑλλαμψιν, τὸν μὲν στρατιώτην καὶ αὐθὺς ἀλυκοπέδας ἐπιτιμίων κανονικῶν καθυπέδαλε· τὸν δὲ ἀρχιερέα μετρίῳ ὀφορισμῷ ἀλείτουρησις ἐστενωχώρησεν, εἰπούσα ὡς τοῖς ἀρχιερεῦσι μὲν ἐφέξει αὔξειν καὶ μειοῦν τὰ κανονικὰ ἐπιτίμια· ἀρχαιολοῖς δὲ μίτους δεσμεῖν τὰ καλωσίους ἐντρίτοις καταδεσμεῖσθαι ὀφείλοντα οὐκ ἐνεδόθη. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ διὰ τὴν τοῦ τιοῦτου στρατιώτου ὑπόθεσιν ἐξίθετο ὁ κραταὶς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς τὴν περὶ τῶν ἔκουσίων φωνῶν Νεσέρᾶν ἣν καὶ ἀνάγνωθι ὀπισθεν καταστρωθεῖσαν, καὶ ὀλαμβάνουσαν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦ·

A cepit, si viderit eum qui propter aliquod peccatum poena affectus est, cum gratiarum actione poenarum meliorem suscepisse, et ardentiore studio poenitentiam ostendere, tempus poenae diminuet, non timens condemnationem tanquam qui utique canonicam temporum poenarum definitionem transgredietur. Docet enim nos Scriptura, quod qui jam majore labore contentur, eos Dei misericordia celerius apprehendit. Et in his quidem canon. Tu autem lege cap. 39 tit. 9, praesentis operis, et leges quae in ea sitae sunt, et ex his scies quod est differentia inter iudices, qui pronuntiant corporales punitiones adversus eos qui sunt criminibus obnoxii, et episcopos qui decernunt poenas ecclesiasticas adversus eos qui animae peccata contentur. Illi enim poenas a lege constitutas nec possunt augere, nec minuere sine jussu imperatoris. Illi vero nostrorum peccatorum onera suscipientes, tanquam Deo pro nobis rationes reddituri, et pro suo arbitrato poenas et augent, et minuunt, et ideo in eorum est potestate non solum poenarum tempora minuendi, sed etiam poenas commutandi. Et si enim verbi gratia constitutum est, ut qui hoc vel illud peccatum commisit carnem non comedat, nec cum fidelibus consistat, similiter nec sit divinorum sacramentorum per triennium particeps: qui tamen confessionem suscepit pro persona cui poena imponitur qualitate, et ejus confessionis vehementia, et poenitentiae studio, has quidem poenas moderabitur, illas vero multiplicabit. Quare non est accipiendus hic canon, ut nonnulli dicebant, ad solam temporis poenarum diminutionem, sed ad omne poenae genus. Cum autem quidam miles in voluntariae caedis crimen incidisset, et a quodam antistite, post valde modicum tempus, datis scriptis, absolutus esset, potens et sanctus noster imperator, et dominus, id factum aegre ferens, statuit tempore sanctissimi illius patriarchae domini Lucae, ut synodicaliter consideraretur, **127** an recte illi militi concessa esset a poenis absolutio, tanto in eum studio et per quamdam non misericordiam, sed potius animi affectionem. Cum autem antistes praesentem canonem proponeret, et alios moderantes utique eam quae illi obiciebatur nimiam poenae levitatem, sancta synodus, D canones limitibus circumscribens, secundum divinissimam inspirationem, quae ex sancto illis Spiritu inerat, militem quidem canonicarum poenarum rursus compedibus subiecit: antistitem autem ad aliquantum temporis ab officio suspensione punivit, dicens quod antistitibus quidem licet poenas canonicas augere, et diminuere: araneorum autem filis ligare quae debent tribus rudentibus alligari, non concessum est. Dicitur autem, quod etiam propter illius militis causam edidit potens et sanctus noster imperator de voluntariis homicidiis novellam, quam etiam lege retro sitam, et haec quoque cum aliis tractantem: De his autem quae ab illis sunt, postquam ad sanctissimam Dei magnam Ecclesiam confugerint, imperialis mea majestas non scit perfecte, audit tamen quae non bona sunt.

Περὶ δὲ τῶν γινόμενων ἐπ' αὐτοῖς· μετὰ τὸ προσδραμεῖν τῇ ἀγιωτάτῃ τοῦ Θεοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἡ μὲν βασιλεία μου ἀκριβῶς οὐκ οἶδεν· ἀκούει δὲ ὅμως οὐκ ἀγαθὰ.

ZONAR. Postquam enumeravit magnus Basilius varia multarum temporum, pro varietate criminum accommodata, postremo rem totam antistitum arbitrio permittit. His namque ligandi et solvendi a Deo credita est potestas: ac siquidem illi, inquit, confidentes studio virtutis incitatos, atque in pœnis obeundis egregie alacres animadverterint, ac propterea definita a canonibus tempora contraxerint, nulla erunt accusatione digni. Etenim docent nos, inquit, sacræ Litteræ, eos qui majori cum labore confitentur, Dei misericordiam celestius apprehendere; quod in Manasse, et Ezechia, et aliis multis præterea contigisse, memorizæ proditum est.

ARIST. Is cui concredita est ligandi et solvendi potestas, quorumcumque e prædictis peccatorum magnam videas contritionem, tempus dimi-

nuet. Supplicia quidem in unumquodque peccatum decreverunt, sed cui a Deo ligandi et solvendi concredita est potestas, ad confessionem cujusque et contritionem respiciens, si diminuerit suppliciorum tempus, non erit condemnatione dignus.

CANON LXXV.

Qui cum propria ex patre vel ex matre sorore pollutus est, in domum orationis ne permittatur accedere, donec ab Iniqua et nefaria actione desistat. Postquam autem in horrendi peccati sensum et animadversionem venerit, triennio deseat, stans ad fores domus oratorizæ, et rogans populum ingredientem ad orationem, ut unusquisque pro ipso misericorditer ad Dominum intensus fundat preces. Postea autem alio triennio ad solam auditionem admittatur, et Scripturam ac doctrinam audiens ejiciatur, et nec oratione dignus habeatur. Deinde si quidem illam cum lacrymis exquisivit, et Domino cum cordis contritione, et valida humiliatione supplex procidit, detur ei substratio in aliis tribus annis: et sic postquam pœnitentiæ fructus dignos ostenderit, decimo anno in fidelium orationibus suscipiatur, sine oblatione; et cum duobus annis una cum fidelibus ad orationem substiterit, sic deinceps dignus habeatur boni communionem.

128 CANON LXXVI.

Idem est decretum in eos quoque qui suas nurus accipiunt.

BALS. Ὡς πρæsentēs decernunt canones, quomodo punitur qui cum sua sorore rem habet,

Guill. Beveregii notæ.

(21) Ὁ ἀδελφῆ ἰδίᾳ. Scholiastes Harmenopuli, τὸν δὲ τοιοῦτον ὁ Νηστευτῆς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει, μετὰ νηστείας, καὶ ξηροφαγίας καὶ μετνοῶν ἐκάστης ἡμέρας ὅσον τὸν δὲ εἰς νόμῳ, ἐπὶ διετίαν μετὰ μετανοῶν τ', ἑμοίως δὲ καὶ τὸν εἰς πενθῆραν· τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἡ σύνοδος ἐπὶ ἑξαετίαν τοὺς τοιοῦτους καταδικάζει, ἅμα τοῖς γόησι καὶ τοῖς ἀδελφ.

ZONAR. Ἀπαριθμησάμενος ὁ μέγας Βασίλειος διαφόρους χρόνους ἐπιτιμιῶν πρὸς διάφορα ἁμαρτήματα, τελευταῖον τὸ πᾶν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἀνέθετο. Οὗτοι γάρ οἱ τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐμπιστευθέντες παρὰ Θεοῦ, καὶ εἰ ὀρθῶν οὗτοι, γῆσι, τοὺς ἐξομολογουμένους σπουδαίως θύναται, καὶ θερμότητα ἐν τῇ μετανοίᾳ ἐπιδεικνυμένους, καὶ ἱλατῶσιδιὰ τοῦτο τοὺς ὀρισμένους χρόνους, οὐκ ἔσονται καταγνωσῶς ἄξιοι. Διδάσκει γάρ, φησὶν, ἡμεῖς ἡ Γραφή οὗτοι τοὺς μετὰ μείζονος πένου ἐξομολογουμένους ταχέως ἡ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ καταλαμβάνει· ὅπερ ἐπὶ τοῦ Μανασσῆ γενέσθαι ἱστορεῖται, καὶ ἐπὶ Ἐζεκίου, καὶ ἐπὶ ἄλλων πολλῶν.

ARIST. Ὁ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν λαβὼν, οὐτινοσούτων ἁμαρτημάτων ἐν τῶν προρρηθέντων μεγάλῃν ὁρῶν συντριβήν, ἱλατῶσαι τὸν χρόνον.

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ἐφ' ἐκάστῳ ἐτέθησαν ἁμαρτηματι· ὁ δὲ παρὰ Θεοῦ πιστευθεὶς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν, πρὸς τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τὴν συντριβὴν ἀφορῶν ἐκάστου, εἰ ἱλατῶσαι τῶν ἐπιτιμιῶν τὸν χρόνον, οὐ καταγνωσῶς ἔσται ἄξιος.

KANON OE'.

Ὁ ἀδελφῆ ἰδίᾳ (21) ἐκ πατέρος ἢ ἐκ μητέρος συμμιγνυείς, εἰς οἶκον προσευχῆς μὴ ἐπιτρέψασθε παρῆναι, ἕως ἂν ἀποστῆ τῆς παρανομίας καὶ ἀθεμίτου πράξεως. Μετὰ δὲ τὸ ἔλθειν εἰς συναθήνησιν τῆς ἑορτῆς ἁμαρτίας, τριετίαν προσκλιεῖτω, τῇ θύρᾳ τῶν εὐκτηρίων οἴκων παρεστῆκώς, καὶ δεόμενος τοῦ λαοῦ εἰσιόντος ἐπὶ τὴν προσευχὴν. ὥστε ἕκαστον μετὰ συμπαθείας ὑπὲρ αὐτοῦ ἔκτενεις ποιεῖσθαι πρὸς Κύριον τὰς δεήσεις. Μετὰ δὲ τοῦτο ἄλλην τριετίαν εἰς ἀκράσιον μόνην παραδεχθήτω, καὶ ἀκούων τῆς Γραφῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ἐκβαλλέσθω, καὶ μὴ καταξιοῦσθω προσευχῆς. Ἐπειτα εἰπερ μετὰ δακρύων ἐξεζήτησεν αὐτήν, καὶ προσέπεσε τῷ Κυρίῳ μετὰ συντριμμοῦ καρδίας καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς, διδῶσθαι αὐτῷ ὑπόπτωσι; ἐν ἄλλοις τρισὶν ἔτεσι. Καὶ οὕτως ἐπειδὴν τοὺς καρπούς τῆς μετανοίας ἄξιους ἐπιδειξῆται, τῷ δεκάτῳ ἔτει εἰς τὴν τῶν πιστῶν εὐχὴν δεχθήτω, χωρὶς προσφορᾶς. Καὶ δύο ἔτη συστάς εἰς τὴν εὐχὴν τοῖς πιστοῖς, οὕτω λοιπὸν καταξιοῦσθω τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.

KANON OG'.

Ὁ αὐτὸς τύπος; καὶ περὶ τῶν τᾶς νόμῳ; αὐτῶν λαμβανόντων.

BALS. Οἱ παρόντες δύο κανόνες διατάττονται ὁμοίως ἐπιτιμῶν· ὁ συμφορῶν ἁμαρτίας ἀδελφῆ ἰδίᾳ,

φόνος. *Talem Jejunator ad triennium condemnat, cum jejuniis, et siccorum esu, et pœnitentiis quotidianis 500. Qui vero cum nuru [sua se polluit] ad biennium cum pœnitentiis 300. similiter et qui cum socra. Verum ut nunc res est, ignodis tales condemnant ad triennium, una cum magis et homicidis. Harw. ep. can. s. tit. 3.*

κἄν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων συνάπτηται· ἀλλὰ ἐξ ἑνὸς (ἥτις λέγεται καὶ ἑτεροθαλῆς) καὶ ὅπως ἐπιτιμᾶται ὁ μιανθεὶς μετὰ τῆς νόμφης αὐτοῦ. Καὶ φασὶ τούτους ἐξωθεῖσθαι μὲν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας μέχρι· ἂν τῆς ἀμαρτίας ἀπόσχωνται· μετὰ δὲ τὸ ἀποστῆναι οἰκονομεῖσθαι εἰς τοὺς ὄρους τῶν ἐπιτιμῶν, καὶ οὕτως ἀξιοῦσθαι τῆς ἀγίας μεταλήψεως. Οἱ δὲ ὁ τόποι ἀνύονται διὰ χρόνων δώδεκα. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ δεύτερον κεφ. τοῦ ἰγ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος· καὶ σημειώται· ὅτι τοῖς ἀφισταμένοις οὐχὶ τοῖς ἐπιτιμώμενοις τῇ ἀμαρτίᾳ δίδονται τὰ ἐπιτίμια. Τούτοις γὰρ ἀκοινωνήτα παντελῶς εἰσι τὰ τῶν πιστῶν.

ZONAR. Ὁ ἀδελφεῖ συμφορεῖς ἑαυτοῦ, κἄν μὴ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν γονέων ἢ ἀδελφότης ἐστίν, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς, πάντῃ ἐξωθεῖται τῆς Ἐκκλησίας, ἕως τῆς τοιαύτης ἀμαρτίας ἀπόσχηται. Ἀποσχόμενος δὲ οἰκονομεῖται ὡς ὁ κανὼν διατάσσεται, προσκλαίων, ἀκρωμένως, ὑποπίπτων, συνεστῶς· καὶ οὕτως ἀξιοῦται τῆς τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνίας.

ARIST. καν. ας'. Ὁ ἀδελφεῖ πατρόθεν ἢ μητρόθεν συμμιανθεὶς μὴ εἰσέλτω εἰς οἶκον προσευχῆς ἕως ἀποστῆ· εἴτ' ἀναψῆσας, τριετίαν προσκλαίειτω, τριετίαν ἀκροάσθω, τριετίαν ὑποπίπτειτω, καὶ τῷ δεκάτῳ δεχέσθω γωρὶς προσφορᾶς, καὶ εὖς ἑτη συστάς εἰς εὐχὴν, λοιπὸν ἀξιοῦσθω τῆς κοινωνίας.

Ὁ ὁσὸς κανὼν συνηρημένηθ τῷ ἐξηκοστῷ ἐδόμω κανόνι.

ARIST. καν. ος'. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν τὰς νόμφας λαμβανόντων. Σαφές.

KANON OZ'.

Ὁ μέντοι ναταλιμπάνων τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἐτέραν ἀγόμενος κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι. Κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν Πατέρων ἡμῶν τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, δεστίαν ἐ-ακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, τῷ ἐβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἂν μετὰ δακρύων μετανοήσωσιν.

KANON OII'.

Ὁ αὐτὸς κρατεῖται τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφῶν λαμβανόντων εἰς συνοικέσιον, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους χρόνους.

KANON OΘ'.

Οἱ δὲ ταῖς μηρυταῖς ἑαυτῶν ἐπιμαίνοντες τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται κανόνι ᾧ καὶ οἱ ταῖς ἑαυτῶν ἀδελφαῖς ἐπιμαίνοντες.

BALS. Τὸν εἰς ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν ἢ νόμφην οἰκίαν μιανθέντα ἐπὶ δωδεκαετίαν ἐπιτιμᾶσθαι διωρίστω ὁ ἄγιος ἐν τῷ ας' καὶ ος' κανόνι. Ἀρτίως δὲ, ἡμεῖς ἐν τῷ ας', ἐν τῷ οη καὶ ἐν τῷ οθ' κανόνι παρ κλειύεται τοῖς καταλιμπάνοντας τὰς ἑαυτῶν συμβίους, καὶ ἐτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ τοὺς λαμβάνοντας εἰς συνοικέσιον δύο ἀδελ-

A etiamsi non ex amobohs ei parentibus conjuncta sit, sed ex uno (quæ etiam heterotalis dicitur), et quomodo punitur qui cum sua nuru polluitur, et dicit eos quidem debere extrudi ab Ecclesia donec a peccato abstinerint : postquam autem destiterint, distribui in quatuor loca, eorum qui agunt pœnitentiam : et sic sancta communione dignos haberi. Quatuor autem loca duodecim annis perficiuntur. Lege et caput 2 tit. 13, præsentis operis, et nota quod iis qui desistunt, non iis qui perseverant in peccato, dantur pœnæ. His enim nihil quod sit fidelium, penitus communicatur.

ZONAR. Qui cum sorore corruptus est, quamvis non ex utroque parente, sed ex alterutro tantum fraternitas sit, ex Ecclesia prorsus expellitur, donec ab ejusmodi peccato abstat. Postquam vero abstinerit, ex præscripta in hoc canone forma mulatur, ita ut inter flentes degat, tum inter audientes, inde in substratione, mox cum fidelibus consistat : atque ita demum ad boni communionem admittatur.

ARIST. Can. 75. Qui cum sorore ex patre vel matre coinquinatur, domum orationis ne ingredia- tur, donec desistat. Postea cum resipuerit, triennio defleat, triennio audiat, triennio substernatur, et anno decimo recipiatur sine oblatione, et biennio ad orationem cum consisterit, communionem dignus habeatur.

Hic canon una cum sexagesimo septimo canone interpretatus est.

ARIST. Can. 76. Eadem et de iis qui nurus suas accipiunt, decernuntur. *Perspicuus.*

CANON LXXVII.

Qui mulierem quidem sibi legitime copulatam dimittit, et aliam ducit, secundum Domini sententiam, adulterii judicio subjicitur : et a Patribus nostris canonice statutum est, ut si anno defleant, biennio audiant, triennio substernantur : septimo cum fidelibus consistent : et ita oblatione digni habeantur, si cum lacrymis pœnitentiam egerint.

CANON LXXVIII.

Eadem autem forma observetur, et in iis qui duas sorores in matrimonio accipiunt, etsi diversis temporibus.

CANON LXXIX.

Si autem qui in suas novercas insaniant, sunt eidem canonibus obnoxii, cui et si qui in suas sorores insaniant.

BALS. Eum qui in suam ex altero germine sororem vel suam nurum pollutus est, duodecim annis puniendum statuit sanctus in canon. 75 et 76. Nunc autem scilicet in can. 77, 78 et 79 jubet, ut qui suas consortes dimittunt, et alias ducunt in matrimonium, quin etiam si qui duas sorores in matrimonium accipiunt, scilicet post unius mortem, et

qui cum suis novercis polluuntur, ut adulteri puniantur. Addit autem in canone 76 ut qui suam uxorem relinquit, et alii conjungitur, a Patribus septennio puniatur : et sic si cum lacrymis poenitentiam egerit, sancta **129** communione dignus habeatur. Hæc cum ita se habeant, dicat quispiam quod cum can. 78 in quindecim annis puniat adulterum, et præsens canon dicat septem annis puniri eos qui suas uxores dimittunt, et aliis conjungitur, quid nobis sit sequendum? Sol. Ea quæ in can. 53 continentur. Hic enim sanctus Patrum definitionem, non ut decretum, sed ut in memoria revocationem adduxit, et ut sciamus quid ab illis prius statutum est, et quid ab ipso contra statutum : et hoc significatur, ex eo quod dicit sanctus debere eos puniri, ut adulteros. Si quis autem generale juris dictum proferet, dicens, Expressa plus valere quam tacita, audiet, quod si esset quidam alius sancti can. qui quindecim annis puniret adulteros, rationem fortasse haberet quod dicitur. Quia autem sunt etiam ejusdem sancti utriusque canones, necessario, quod ab eo posterius cautum est, attendi debet, ut quod jam esset editum per canonem 58. De iis autem qui suas uxores relinquant, lege etiam canonem 48 præsentis sancti Patris : et antepenultimum thema ult. cap. tit. 37 lib. ix quod dicit : Qui duas uxores habere tentavit, non lege, sed facto voluntatis, recte adulterii crimini subicitur. Quæ autem illi nupsit posterior, si nesciret eum habere uxorem legitimam, ei venia dabitur. Lege et canonem 2 Neocasars. synodi, qui dicit eos ab Ecclesia ad mortem usque expelli, et ne tibi contrarius esse videatur; sed die antedictæ quidem synodi canonem statutum esse de iis qui in malo persistent : præsentem vero de iis qui disteterunt, et confessi sunt : et propterea illi quidem perfecta excommunicatione damnantur : hi vero quindecim annis puniuntur. Nota autem ex præsentibus canonibus, quod non solum in his peccatis, sed etiam in reliquis cessatio dat locum poenit. Qui enim in malo perseverat, etiamsi milies punitus fuerit, et toties honum fecerit, habet vulnus immedicabile, quod vinculis quæ cicatricem induunt non constringitur. Nota præterea, quod quæ in antiqua lege continentur præter ea quæ ab Ecclesia aperte suscepta sunt, exolvere, et qui eis utitur, judaizat. Ecce enim apparet, quod etiam apud sanctos Patres leges susceptæ sunt quæ ratione cognitionis matrimonii prohibent. Porro lex quoque antiqua, quæ pernitit ut frater defuncti ejus uxorem accipiat, ut fratri semper suscipiet, in usu non est. Porro Latini quoque qui matrimonia, quæ ratione cognitionis vetita sunt, indiscriminatim contrahunt, in canonem impingunt.

ὀγγισταίς γάμου κωλύοντες. Καὶ ὁ νόμος ὁ παλαιὸς ὁ ἐπιτρέπων τὸν τοῦ τελευταίου ἀδελφῶν λαμβάνειν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ὡς ἂν ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ, ἠπράκτης· καὶ οἱ Λατίνοι δὲ, οἱ τὰ ἐξ ἀγγισταίς συνοικίαι ἀδιφόρως συναλλάττοντες, τῷ κανόνι προσκοροῦσιν.

ZONAR. In can. 77. Qui uxores suas relinquant, etiamque sibi matrimonio jungunt, tanquam adul-

A φὰς πάντως μετὰ θάνατον τῆς μιᾶς, καὶ τοὺς μεινομένους μετὰ τῶν μητρῶν αὐτῶν, ὡς μοιχοὺς ἐπιτιμᾶσθαι. Προστίθῃσι δὲ ἐν τῷ 95^ο κανόνι τὸν καταλιμπάνοντα τὴν οἰκίαν γυναῖκα, καὶ συναπιτόμενον μετ' ἐτέρας, ἐπὶ ἐπαεσίαν ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τῶν Πατέρων, καὶ οὕτως ἐν μετὰ θαρῶν μετανοήσῃσι τῆς ἀγίας μεταλήψεως ἀξιοῦσθαι. Τούτων οὕτως ἰχόντων, ἔρει τις ὡς, τοῦ νη' κανόνος ἐν 12^ο ἔτασι τὴν μοιχὸν ἐπιτιμῶντος, καὶ τοῦ παρόντος κανόνος ἐν 5^ο ἔτασι λέγοντος ἐπιτιμᾶσθαι παρὰ τῶν Πατέρων τοὺς καταλιμπάνοντας τὰς οἰκείας γυναῖκας, καὶ ἐτέρας συναπιτόμενους, τίμη προσέχειν ὀφείλομεν; Ἀύσις. Τοῖς ἐν τῷ νη' κανόνι περιεχομένοις. Ἐνταῦθα γὰρ οὐχ ὡς ἔρον ἔθετο ὁ ἅγιος τὴν τῶν Πατέρων διατύπωσιν, ἀλλ'

B ὡς ἐν ἀμνησιν, καὶ ἵνα γινώσκωμεν τί τε παρ' ἐκείνων προέφρισται, καὶ τί παρὰ τούτου μεθώρισται· καὶ ἐηλοῦται τοῦτο ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν ἅγιον ὀφείλειν τούτους ἐπιτιμᾶσθαι κατὰ μοιχοὺς. Εἰ δὲ τις ἔρει νόμιμον γενικὸν λέγον κρατεῖν τὰ ἐκπεφωνημένα παρὰ τὰ σεσωπημένα, ἀκούσει ὅτι, εἰ μὲν ἐτέρου ἦν ἁγίου κανὼν ὁ ἐπὶ 12^ο ἔτη τοῦ μοιχοὺς ἐπιτιμῶν, ἴσως ἂν εἶχετο λόγον τὸ λεγόμενον· ἐπειδὴ δὲ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου καὶ ἀμφοτέρω ἐκ κανόνος εἶσιν, ἐξ ἀνάγκης τῷ παρὰ τούτου μεταγενεστέρως ὀρισθέντι προσέχειν ὀφείλομεν, ὡς ἔδη καὶ ἐκφωνηθέντι διὰ τούτου νη' κανόνος. Περὶ δὲ τῶν καταλιμπάνοντων τὰς οἰκείας γυναῖκας ἀνάγνωθι καὶ τὸν μη' κανόνα τοῦ παρόντος ἁγίου

C Πατέρως, καὶ τὸ παρατέλευτον ὄμα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου τοῦ 12^ο τίτλου τοῦ 5^ο βιβλίου λέγον· Ὁ οὗο γυναῖκα ἔχειν περσασθεῖς οὐ νόμῳ, ἀλλὰ φάκτω προσιρέπῃσι, καλῶς ὀποκείσεται τῷ τῆς μοιχείας ἐγκλήματι. Ἡ δὲ εἰς ὕστερον αὐτῷ γαμθεῖσα, εἰ ἠγγὺς αὐτὴν ἔχειν νόμιμον γαμθεῖν, συγγνωσθήσεται. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου λέγοντα τοὺς τοιοῦτους ἐξηθεῖσθαι τῆς ἐκκλησίας μέχρι θανάτου. Καὶ μὴ ἐναντιωθῆ τοι· ἀλλ' ἐπὶ τὸν μὲν τῆς διαληφθεῖσης συνόδου κανόνα ὀροσθετήθηνα περὶ τῶν ἐξεγομένων τοῦ κακοῦ· τὸν δὲ παρόντα περὶ τῶν ἀποστάντων καὶ ἐξομολογησάμενων. Καὶ διὰ τοῦτο ἐκείνοι μὲν ἀκοινωνήσα παντελεῖ κατακρίνονται· οὗτοι δὲ πεντεκαθδεκά ἔτασι ἐπιτιμῶνται. Σημείωσαι δὲ

D ἀπὸ τῶν παρόντων κανόνων ὅτι οὐ μόνον εἰς ταῦτα τὰ ἁμαρτήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ ἢ ἀπόστασις· δίδωσι χώραν τοῖς ἐπιτιμίοις. Ὁ γὰρ ἐπιτιμῶν τῷ κακῷ, ἂν μυριάκις ἐπιτιμηθῆ, καὶ τοσαυτάκι· ἀγαθοεργήσῃ, ἀνάτων ἔχει τραῦμα, μὴ συστριγγόμενον καταδίσμοις οὐλοτικοῖς. Ἔτι σημειῖται ὅτι τὰ τοῦ παλαιοῦ νόμου ἀνευ ὧν ρητῶς εἰδέχοντο ἢ Ἐκκλησία, ἰσθλάσαν, καὶ ὁ χρώμενος τούτους, ἴουδαίσει. Ἰδοὺ γὰρ ἀναφανέεται ὅτι καὶ παρὰ τοῖς ἁγίοις Πατράσι οἱ νόμοι εἰδέχθησαν, οἱ τοὺς ἐξ

ZONAR. Τοὺς τὰς ἑαυτῶν συμβίους καταλιμπάνοντας καὶ ἐτέρας πρὸς γάμον ἀγομένους φησὶν ὁ

ἄγιος ὡς μοιχοὺς παρὰ τοῦ Κυρίου κατακεκρίσθαι. Ἄγει γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις· ὁ Κύριος· Ὁ ἀπολύσας τὴν γυναῖκα παρεκτὸς λόγου πορνείας, καὶ γαμήσιας ἐτέραν, μοιχᾶσθαι. Οἱ δὲ Πατέρες, φησὶν, ἡμῶν ἐκανόνισαν τοὺς τοιοῦτους ἐν ἑπταετίᾳ ἐπιτιμᾶσθαι· καὶ οὕτω δέχεσθαι εἰς μετάληψιν τῆς προσφορᾶς, ἐὰν μετὰ δακρῶν μετανοήσωσιν. Εἰπὼν δὲ τὸ παρὰ τῶν Πατέρων ἐπιναχθῆν αὐτοῖς ἐπιτίμιον, οὐδὲν προσέθετο, ἀρκεῖν ἡγησάμενος εἶναι μοιχεῖα τὸ ἀμάρτημα κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον ἀπέφηνεν. Ἐπαταί γὰρ ὡς μοιχικαὶ ὁ τοῖς μοιχεύουσιν εἰς ἐπιτίμῃσιν ὀρισθῆς παρ' αὐτοῦ χρόνος.

ἌΡΙΣΤ. Καν. ΟΖ'. Ὁ τὴν ἴδιαν ἀφελίς, καὶ λαμβάνων ἐτέραν, μοιχὸς ὢν, ἑπταετίαν ὑποπιπτεῖται.

Καὶ οὗτος ὁ κανὼν συνηρημησέθη τῷ ἐξηκοστῷ ὀγδῶκ κανόνι.

ΖΩΝΑΡ. Ὁ δὲ δεῦτερος κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ γενομένης συνόδου; Εἰ μὴ λύσει, φησὶ τὸν γάμον, ἐξωθεῖσθαι τῆς Ἐκκλησίας μέχρι θανάτου.

ἌΡΙΣΤ. Καν. ΟΗ'. Ὁ αὐτὸς κρατεῖται τύπος καὶ ἐπὶ τῶν δύο ἀδελφᾶς λαμβανόντων, εἰ καὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς.

ἌΡΙΣΤ. Καν. ΟΘ'. Ὁ τῆ μητροῦ ἐπιμανεῖς, ὡς ἐπιμανεῖς ἀδελφῆ.

ΚΑΝΩΝ ΙΓ'.

Τὴν πολυγαμίαν οἱ πατέρες ἀπεσιώπησαν, ὡς κτηνώδη καὶ παντελοῦς ἀλλοτριαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων. Ἡμῖν δὲ παρίσταται πλέον τι πορνείας εἶναι τὸ ἀμάρτημα, διὸ εὐλογον τοὺς τοιοῦτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόσι. Δηλονότι ἐνισυτὸν προσκλιπύσαντας, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπεσόντας, οὕτω δεκτοὺς εἶναι.

ΒΑΛΣ Ἐν τῷ δ' κανόνι περὶ τριγάμων καὶ πολυγάμων ὀροθετήσας ὁ ἄγιος, ὅσα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τούτου ἐκαλλιγράφησε δεξιᾶς, ἀρτι φησὶν ὡς οἱ μὲν Πατέρες οὐδὲν περὶ πολυγαμίας εἰρήχασιν, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀφασίας σκότει ταύτην ἐκάλυψαν, ὡς κτηνώδη, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἀπεινωμένην διαγωγῆς. Αὐτῷ δὲ δοκεῖ ταύτην εἶναι χεῖρωνα τῆς πορνείας. Διὸ καὶ τὸν τῆ τῆς πολυγαμίας ἀκροθαρσίᾳ ἐξ ἀλόγου κατατρεθέντα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις καθυποβάλλεσθαι διωρίσαστο· δηλονότι ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τῶν προσκλαιόντων ἱστασθαι, ἐπὶ τρισὶν ἐνιαυτοῖς ἔν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν κατηγουμένων ἐξίεσθαι, καὶ οὕτω δέχεσθαι. Ἐρωτήσῃ δὲ τις, ὡς τοῦ διαληφθέντος τετάρτου κανόνος διαλαμβάνοντος τὴν τριγαμίαν πορνείαν κεκολασμένην παρὰ τῶν Πατέρων ὀνομασθῆναι, καὶ ἐξισῶντος· ἐν πᾶσι ταῦτος, πῶς ὁ παρῶν κανῶν φησὶν, ἀποσιωπηθῆναι τὴν πολυγαμίαν παρὰ τῶν Πατέρων, ὑπερκεῖσθαι δὲ καὶ τῆς πορνείας τὸ ταύτης ἀμάρτημα; Ἀύσις. Τριγαμία μὲν τῷ νόμῳ ἐπιγινώσκειται, τετραγαμία δὲ καὶ ἐφεξῆς οὕτε τοῖς

A ros a Domino condemnatos fuisse sanctus vir asserit. Ait namque in Evangeliiis Dominus : Qui uxorem suam dimiserit, excepta fornicationis causa, aliamque duxerit, mœchatur ¹. Nostri vero, inquit, Patres, septennio ejusmodi multari, suis canonibus sanxerunt, atque ita ad communicationem oblationis admitti, si quidem cum lacrymis pœnitentiam egerint. Postquam vero multam hisce hominibus Patrum decreto irrogatam exposuit, nihil ulterius addidit; sufficere arbitratus, quod adulterium crimen esse ex Domini verbis indicavit. Ex eo namque consequitur, quemadmodum adulterio, ita et adulteris pœnæ tempora ab ipso constituta esse.

ARIST. Can. 77. Qui propria uxore dimissa aliam accipit, cum sit mœchus, septennio subternatur.

Et hic canon una cum sexagesimo octavo canone interpretatus est.

130 ZONAR. In can. 78. Secundus autem Nocesariensis synodi canon : Nisi, inquit, hasce nuptias solverit, ab Ecclesia, ad extremum usque spiritum, ejiciatur.

ARIST. Can. 78. Eadem etiam ob inct forma in iis qui duas sorores ducunt, etsi diversis temporibus.

ARIST. Can. 79. Qui in novercam insanit, ut qui insanit in sororem.

CANON LXXX.

Patres polygamiam silentio prætermisere, ut belluinam, et penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus esse fornicatione peccatum, et ideo consentaneum est, ut illi canonibus subjiçiantur, ut scilicet postquam anno flevierint, et tribus substrati fuerint, sic suscipiantur.

BALS. Cum sanctus in can. 4 de trigamis, et polygamis ea desinisset, quæ Spiritus sanctus per ejus manum dextram putchre describenda curavit, nunc dicit, quod Patres quidem nihil de polygamia dixerunt, sed eam de industria silentio prætermiserunt, ut belluinam, et ab hominum instituto alienam : sibi autem videtur eam esse fornicatione detriore. Quare et eum qui polygamix impuritate propter rationis inopiam alligatus est, canonicis esse pœnis subjiçendum decrevit : scilicet ut stet anno cum deslentibus, tribus annis sit in subtractione, et cum catechumenis egrediat, et sic admittatur. Rogaverit autem quispiam, cum prædictus canon 4 contineat trigamiam et polygamiam castigatam fornicationem esse a Patribus nominatam, easque in omnibus exæquet : quomodo dicit præsens canon fuisse polygamiam a Patribus silentio prætermisam, et ejus peccatum fornicationem superare? Sol. Trigamia quidem a lege agnoscitur, tetragamia autem, et deinceps, nec canonibus, nec legibus admissa est. Omnis ergo matrimonialis con-

¹ Matth. v, 32.

tractus, qui trigamiae limites excedit, nominatur **A** polygamia. Illic itaque sanctus de trigamia statuens, non polygamiam castigatam fornicationem nominavit, sed trigamiam, quoniam illa quidem a lege agnoscitur, et non ab Ecclesia divellitur, quemadmodum dicit canon decimus. Illic autem de polygamia discernens, dixit eam esse fornicatione deterio-rem, et merito. Qui enim fornicatur, se ipsum atque aduersum solum injuria afficit: ut qui se in profanissimum intemperantiae antrum sua sponte injiciat. Qui autem quartum vel quintum matrimonium contrahit, is divinis legibus et canonibus insultat, qui nefarium hoc opus prohibuerant; suos quoque germanos filios injuria afficit, ut qui germanis ejus satis adultera a depravatorum seminum zizania adseminat. Ut ergo fideles ab ejusmodi illicitis matrimoniis abstineant, statuit sanctus ut si plusquam fornicatores puniantur, postquam confessi fuerint, et a malo destiterint. Praeterea interrogaverit quispiam: Cum fornicatio septennio puniatur, ut hoc ex canone 59 probatur, quomodo praesens canon, qui polygamiam fornicatione deterio-rem nominat, puniat eam quatuor annis? **Sol.** Nonnulli quidem dubitationem solventes fornicatores quadriennio puniendos esse dixerunt, utentes etiam can. 22 sancti Patris. Tu autem lege can. 9 et ejus interrelationem, et dic quod fornicator quidem septennio puniatur, polygamus autem etiam plusquam septennio. Quoniam enim quatuor sunt loca poenarum, et statutum est ut iis quatuor annis desinat, et in tribus substernatur, **131** convenienter in reliquis quoque locis servire cogatur, audientis scilicet, et conscientis, et si non in majus tempus deducatur, sed quatuor certe annorum quantitatem saltem religentur, ut sint omnes anni poenae octo. Quia autem nonnulli polygamiam indiscriminatam pervadentem fornicationem hic nominarunt, audiant quod matrimonium non est solum conjungi confusione modo loquendi, sed viri et mulieris conjunctio, et totius vitae consortium, divinique et humani juris societas, et quod matrimonium non ex sola conjunctione consistit, sed etiam ex eorum qui contraxerunt affectione. Dicit autem cap. 4 tit. 4 lib. xli: Dotem quidem efficit matrimonium, sed dotes matrimonium non faciunt, sed eorum qui simul habitant mutua affectio. De trigamia autem lege et superius positam unionis decisionem, quae facta est tempore Constantini Porphyrogenetae imperatoris.

Θεσις. Περὶ δὲ τριγαμίας ἀνάγνωθι καὶ τὸν δεικθὲν καταστρωθέντα νόμον τῆς ἐνώσεως τὸν γενομένον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ βσιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογενήτου.

ZONAR. Polygamiam, cum nimirum plures uxores, etiamsi non simul omnes, quispiam ducit, belluinam rem esse asserit, non humanam: vel etiam cum quis pluribus jungitur, indiscretioque, ac vago utitur concubitu, quod etiam fornicatione gravior esse nobis probatur, hoc est, a nobis existimatur, ac judicatur. Proinde rationi consentaneum est, ejusmodi homines canonibus subjeci;

κανόνιν οὕτε νόμοις ἐδέχθη. Πᾶν γοῦν γαμικὸν συναλλαγμὰ τοὺς ὄρους ὑπερβαῖνον τῆς τριγαμίας πολυγαμία ὀνομάζεται. Ἐκείσε τοῖσιν περὶ τριγαμίας ὁρθοτέρων ὠνόμασεν οὐ τὴν πολυγαμίαν κεκολασμένην πορνείαν, ἀλλὰ τὴν τριγαμίαν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκεσθαι ταύτην καὶ τῷ νόμῳ, καὶ μὴ διασπᾶσθαι παρὰ τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς τοῦτο φησὶν ὁ κανὼν. Ἐνταῦθα δὲ περὶ πολυγαμίας διαταττόμενος εἶρηκε ταύτην καὶ πορνείαν εἶναι χεῖρονα καὶ εἰκότω. Ὁ μὲν γὰρ πορνεύων ἑαυτὸν καὶ μόνον ἀδικεῖ, ὡς εἰς τὸν ἀκολασίας δυσδιεξίτητον βόθυνον ἐπιβρίπτων ἑαυτὸν ἔκοντι· ὁ δὲ τέταρτον ἢ πέμπτον γάμον ποιούμενος κατορχεῖται μὲν τῶν θείων κανόνων, καὶ νόμων τῶν κωλυσάντων τὸ ἀθέμιτον τοῦτο ἔργον· ἀδικεῖ δὲ καὶ τοὺς γνησίους παῖδας τοῦτο, ὡς τοῖς γνησίοις σποροῖμοις αὐτοῦ ὑποσπείρων νόθων παρασπορίων ζιζάνια. Ἴνα οὖν ἀποσχωσῶνται οἱ πιστοὶ τῶν τοιούτων ἀθέσμων γάμων, ὥρισεν ὁ θεὸς ἐπὶ πλέον τῶν πορνευσάντων τοὺς τοιούτους κολάζεσθαι μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν καὶ τοῦ κακοῦ τὴν ἀπόστασιν. Ἔτι ἐρωτήσεσι τις, ὡς τῆς πορνείας ἐπὶ ἐπταετίαν ἐπιτιμωμένης, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἀπὸ τοῦ νόθου κανόνος, τὴν δὲ παρὼν κανὼν, ὀνομάζων τὴν πολυγαμίαν χεῖρονα τῆς πορνείας, ἐπιτιμᾷ αὐτὴν ἐπὶ ὄνειαυτοῖς; **Αἴτισις.** Τινὲς λύοντες τὸ ἀμφίβολον ἐπὶ τετραετίαν εἶπον κολάζεσθαι τοὺς πόρνοους, χροῖμενοι καὶ τῷ κβ' κανόνι τοῦ ἁγίου Πατρός. Σὺ δὲ ἀνάγνωθι τὸν θ' κανόνα, καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ, καὶ εἰπέ ὅτι ὁ μὲν πόρνος ἐπὶ ἐπταετίαν ἐπιτιμᾶται, ὁ δὲ πολυγαμίσας, καὶ ὑπὲρ ἐπταετίαν. Ἐπει γὰρ ὁ εἰς τόποι τῶν ἐπιτιμίων, καὶ ὥρισθη τοῦτον ἐπὶ ἔνιαυτον προσκλαίειν, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν ἀναλόγως καὶ τοὺς λοιποὺς τόπους δουλεύσει ἀναγκασθήσεται, δειλόνδε τὸν τοῦ ἀκρωμένου καὶ τὸν τοῦ συνεστῶτος, καὶ εἰ μὴ εἰς πλέον καὶ οὗτοι περιστῶσιν, ἀλλὰ γὰρ εἰς τετραετίαν συμποσώθησονται, ὡς εἶναι τοὺς ὄλους χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου ἕκτω· ὅτι δὲ τινες πολυγαμίαν ἐνταῦθα τὴν ἀδιάφορον πορνείαν ὠνόμασαν, ἀκουσάτωσαν ὅτι γάμος οὐ τὸ συμφραζῆναι μόνον ἐστὶ κατὰ τὴν χυδαιότεραν διάλεκτον, ἀλλὰ ἀνδρὸς καὶ γυναίκης συνάφεια καὶ συγκλήρωσις τοῦ βίου παντὸς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία· καὶ ὅτι ὁ γάμος οὐκ ἀπὸ μόνης τῆς συναφείας συνίσταται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῶν συναλλαγάντων. Φησὶ γὰρ τὸ δ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου τοῦ μ' βιβλίου. Προῖκα μὲν ἀποτελεῖ γάμος, γάμον δὲ προῖκα οὐ ποιοῦσιν, ἀλλ' ἡ τῶν συνοικούντων ἀμοιβαία διά-

ZONAR. Τὴν πολυγαμίαν, ἥτις ἐπὶ πολλὰς ἀγαγίσθαι τὸν αὐτὸν γυναῖκα, εἰ καὶ μὴ ὁμοῦ, κτηνώδες εἶναι φησὶ, καὶ οὐκ ἀνθρώπινον· ἢ καὶ τὸ πολλαὶ μίγνυσθαι καὶ ἀδιαφόρως ἔχειν πρὸς τὴν μέλιν. ὅπερ καὶ πλέον εἶναι τῆς πορνείας παρίσταται, ἀνεὶ τοῦ, δοκεῖ καὶ κρίνεται ἡμῖν, διὰ εὐλογον τοὺς τοιούτους ὑποβάλλεσθαι τοῖς κανόνι· καὶ ἐξῆς ἐπάγει τοὺς χρόνους τοῦ ἐπιτιμίου, ἐκκοῦντας τέσσα-

ρας είναι, πῶς δὲ πλέον τῆς πορνείας εἶναι εἰπὼν Ἄ
ὁ ἄγιος τὴν πολυγαμίαν, τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ ἐπὶ
ταύτης ὤρισε τάχα; Τετραετία γὰρ ἡ πορνεία ἐπι-
τιμᾶται κατὰ τοὺς Πατέρας, οἶμαι δὲ πλείονα τὸν
χρόνον ἐνταῦθα συνάγεσθαι, καὶ ὑπὲρ τὴν τετραε-
τίαν ὁ μὲν γὰρ πορνεύσας, ἐν αὐτῷ προσκλαίειν
ὤρισταί, τῷ δὲ δευτέρῳ ἀποδοῦσθαι, τῷ τρίτῳ με-
τανοεῖν, ἡγοῦν ἐν ὑποπτώσει εἶναι, καὶ μετὰ τῶν
κατηγουμένων ἐξίέναι, τῷ τετάρτῳ συνίστασθαι
μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ μετὰ τοῦτο ἀξιοῦσθαι τῶν
δύλων δούρων, κατὰ τὸν εἰκοστὸν δευτερον κανόνα.
Ὁ δὲ πολυγαμίαν ἀμαρτήσας ἐν αὐτῷ προσκλαίειν
ὤρισθη. ἐν τρισὶν ὑποπίπτειν, ὃ ἔστι, τὸ μετὰ τῶν
κατηγουμένων ἴστασθαι, καὶ συνεξίέναι αὐτοῖς, καὶ
οὕτω δεκτὸν εἶναι, εἰς σύστασιν δηλαδὴ μόνην, ὥστε
κάκει διατρίψαντα, ἐφ' ὅσον οἰκονομῶν αὐτὸν κρινεῖ Ἄ
οὕτω καὶ εἰς τῆν τῶν ἁγιασμάτων μετέλψιν δέχεσ-
θαι ζῆται καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου κανόνα
τρίτου.

Item demum ad sanctorum quoque munerum communionem aditus pateat. Vide Neocæsariensæ quo-
que synodi canonem tertium.

ΑΡΙΣΤ. Οἱ πολύγαμοι κτηνώδεις· ἀλλ' οὖν μετὰ
τετραετίαν δέχισθωσαν.

Οὗτοι, τοῦ μύσους ἀφιστάμενοι, καὶ τὸν παράνομον
διαλύοντες γάμον, ἐπὶ τέσσαρσιν ἔτεσιν ἐπιτεμηθήτον-
ται, εἰ καὶ πλέον πορνείας ἐστὶ τὸ ἀμάρτημα· ἕνα
μὲν γὰρ ἐν αὐτῷ προσκλαύσουσιν, ἐν τρισὶ δὲ ὑπο-
πέσουσι, καὶ οὕτω δέχθησονται.

ΚΑΝΟΝ ΠΑ'.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῇ Βαρβάρων καταδρομῇ παρέ-
θησαν τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, ὄρκους ἐθνικῶς τελέ-
σαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν γευσάμενοι τῶν ἐν τοῖς
εἰδώλοις τοῖς μαγικοῖς προσανεχθίντων αὐτοῖς, Ἄ
οὗτοι κατὰ τοὺς ἤδη περὶ τῶν Πατέρων ἐξενεχθέν-
τας νόμους, καὶ κανόνας ἐκιννομείσθωσαν. Οἱ μὲν
γὰρ ἀνάγκην χαλεπὴν ἐκ βασάνων ὑπομείναντες,
καὶ μὴ φέροντες τοὺς πόνοους, καὶ ἐλευσθέντες
πρὸς τὴν ἀρνησιν, ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἄδεικτοι ἔστω-
σαν, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροάθωσιν, καὶ ἐν τρισὶν
ὑποπεσόντες, οὕτω δεκτοὶ γενέσθωσαν εἰς τὴν
κοινωνίαν. Οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης προδόντες
τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ ἀψάμενοι τῆς τραπε-
ζῆς τῶν δαιμονίων, καὶ ὀμίσαντες ὄρκους Ἑλλη-
νικῶς ἐκβαλλέσθωσαν μὲν ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ
ἐν δυσὶν ἀκροάθωσαν, ἐν ὑποπτώσει δὲ εὐξάμε-
νοι ἐν τρισὶν ἔτεσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ συστάν-
τες τοῖς πιστοῖς εἰς τὴν δέησιν, οὕτω δεκτοὶ ἔστω-
σαν ἐπὶ τοῦ ἀγαθοῦ κοινωνία.

ΒΑΣ. Ἡ ἐν Ἀγκύρᾳ σύνοδος ἰκανῶς διωρίσατο
τὴν ἀφίλειε γίνεσθαι εἰς τοὺς ἀπὸ βίας τυραννικῆς ὑ-
παντας τοῖς εἰδώλοις, ἢ καὶ μαρομαγήσαντας. Ἀγκυ-
λούθως οὖν ἐκείνοις φησὶ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· πῶς
ἔφειλουσιν ἐπιτιμᾶσθαι οἱ τοιοῦτον τί ποιήσαντες,
ἢ ὡς ὄμμετρα βασανισθέντες, ἢ ὡς χωρὶς μεγάλης
βίας προδόντες τὴν εἰς Θεὸν πίστιν. Ἐπειδὴ ἐν τῷ οὐ-
κάνονι ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν καὶ παραδόντα τὸ
τῆς σωτηρίας μυστήριον διὰ βίου ὅλου προσκλαίειν
ὁ ἄγιος ὤρισε, θνήσκοντα δὲ ἀξιοῦσθαι τῶν ἁγιασμά-
των, καὶ δοκοῦσιν οἱ κανόνες ἐναντιοῦσθαι, εἰπέ

deinde vero tempora multæ subjungit, quæ videntur
quatuor annis definiiri. Sed quonam modo, cum
graviorem esse fornicatione polygamiam vir sau-
ctus dixerit, idem poenæ tempus in utraque forsitan
constitit? Quadriennio namque ex Patrum decretis
fornicatio punitur. Ego vero hoc loco tempus qua-
driennio longius conflare censeo. Qui enim forni-
catus est, uno anno deflere, secundo inter audien-
tes esse, tertio poenitentiam agere, hoc est in
substratione degere, et cum catechumenis exire
decretum est: quarto cum fidelibus consi-tere, ac
deinde divinorum munerum participem fieri, ut in
vicesimo secundo canone videre est; qui vero
polygamie crimine est implicitus, uno anno de-
flere jubetur, deinde tribus substerni, quod est,
stare cum catechumenis, et cum iisdem exire,
atque hoc pacto admitti, eoque videlicet tantum,
ut cum fidelibus consistat, ibique immoretur quoad
ei, cui ipsius cura commissa est, visum fuerit, ac

ARIST. Polygami sunt belluini. Verumtamen
post quadriennium recipiantur.

Hi a scelerè conversi, et impium dissolventes
matrimonium, quatuor annis punientur, etsi pec-
catum sit plusquam fornicatio: uno enim anno
deflebunt, tribus autem substernentur, et sic reci-
piuntur.

CANON LXXXI.

Quandoquidem multi in Barbarorum incursione
fidem in Christum violarunt, factis sacramentis
gentilibus et quibusdam nefariis, quæ idolis ma-
gicis oblata sunt ab eis gustatis, hi secundum
leges a Patribus jam editas, et canones dispen-
sentur. Qui enim gravem necessitatem ex tor-
mentis sustinuerunt, et non ferentes laboris ad
negationem tracti sunt, tribus annis sint non
recipiendi, et in duobus audiant, et cum tribus
annis substrati fuerint, sic ad communionem ad-
mittantur. Qui autem sine magna necessitate
fidem in Deum prodiderunt, et dæmoniorum
mensam attigerunt, et Græca sacramenta jura-
runt, tribus quidem annis ejciantur, duobus
audiant, postquam autem in substatione tribus
annis oraverint, et in aliis tribus cum fidelibus
ad orationem 132 constiterint, sic admittantur
ad boni communionem.

BALS. Ancyranæ synodus satis definiit quid
debeat iis fieri qui vi tyrannica idolis sacrifica-
runt, vel etiam execranda comederunt. His ergo
consequenter dicit magnus Basilius, quomodo de-
beant puniri qui hoc fecerunt, vel ut qui supra mo-
dum tormentis affecti sint, vel ut qui sine vi magna
fidem in Christum prodiderunt. Quia autem in
canone 73 eum qui Christum negavit, et salutis
mysterium transgressus est, sanctus per totam vita-
m deflere constituit, morientem autem sacra-
mentis dignum haberi, et videntur canones inter

se pugnare, die non esse idem negare Christum, A et dæmonis sacrificare, vel idolis immolata gustare, vel Græca sacramenta jurare. Illud enim est omnino fidei abrogatio, hæc vero inquinamentum et abrogationis apparentia, et propterea primum uagis punitur. Vel quod in illo quidem canone, de iis qui abnegationem sua sponte transfugerunt, et sine necessitate fidem contemptui habuere, sanctus decreuit: in hoc uero, de iis qui tormentorum uehementia victi sunt, et de iis qui vim passi sunt, licet non ualde uehementem, et cesserunt: unde et mitiores hic pœnas descripsit. Si autem dicunt fortasse nonnulli ea quæ præsentī canone continentur, locum non habere, quod fides Dei gratia supra recæ opinio nis petram apte stabiliat, et tyranni pluribus abhinc annis coniectis a martyribus lapidibus obruti sunt: sed tamen multi quomodo hodie impiorum Agarenorum nauibus capti, et torti, aliquando quidem fidem orthodoxam abjurant, aliquando uero in impiam Mohameti religionem iurant. Alii uero sua etiam sponte se in infidelitatis speluncam projiciunt. Qui quidem omnes ex hoc præsentī canone curabuntur, post confessionem, et convenientem pœnitentiam. De iis autem qui execranda comederunt, lege diversos canones synodi Ancyranæ, et scies quomodo illi puniantur.

ZONAR. Nonnulli in Barbarorum incursione capti uel abducti, uotita quædam gustauere: hoc est, idolothya, et magica, magicis uidelicet ritibus immolata, et iuramenta gentilium usurpare, uel idola nominare uel Græcorum deus, uel slem, astraque alia, quæ illi uenerabantur pro diis. In hisce igitur hominibus puniendis, non eodem modo cum omnibus agendum esse Patres decreuerunt, sed aliter quidem cum iis qui tormentis asperè diuexati, et cruciatuum gravitate superati sunt, aliter uero cum iis, qui modica uel illata, slem prodiderunt, ac idolothytis apposuerunt manus, jurisque iurandi illegitimos adhibuere modos: ex ea nimirum, quæ hoc canone præscribitur distinctione. S ptagesimo tercio uero Canone, qui Christum negauit, ac salutis mysterium uolauit, toto uitæ tempore deflere, hic sanctus decreuit, tum in extremo spiritu sanctorum munera participem fieri. Dicit ita que potest, non idem esse Christum negare, ac immolare dæmonis, et gustare idolothya, et ex Græcorum ritibus jurare; illud namque eersionem omnimodam fidei continet, hoc uero fidem polluit, speciemque tantummodo eersionis præbet. Proinde grauiori pœna prius illud punitur. Vel dixeris illo Canone de iis qui sua sponte a fide deciderant, eamque nulla necessitate abducti abjecerant, decreuisse, hoc uero canone de iis actum qui tormentorum gravitate superati, quique vim passi etiam si non a deo uehementem cesserunt, ac propterea leuioribus in eos pœnis animaduersum.

133 ARIST. Qui fidem per tormenta uolauerunt,

δτι οὐκ ἐστὶ ταῦτὸν τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, ἢ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, ἢ ὄρκους Ἑλληνικοὺς ὀμῶσαι. Τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησις ἐστὶ πικτελλῶς, ταῦτα δὲ μίαισμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ πλέον τὸ πρῶτον κολλᾶται. Ἡ δὲ ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὴν ἀρνησίαν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο ὁ ἅγιος, ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῆ τῶν βασιάνων σφοδρότεροι, καὶ περὶ τῶν βίαν παθόντων, καὶ μὴ πάνυ σφοδρῶν, καὶ ἐνδοδεωκότων· ὅθεν καὶ μετριώτερα ἐν ταῦθα ὑπετίπωσαν ἐπιτίμια. Ἐὶ τάχα δὲ λέγουσι τινες τὸ τοῦ παρόντος κανόνος σχολάσαι διὰ τὸ τὴν πίστιν τῆ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἐπὶ κίτραν ὀρθοδοξίας ἀραρότως στηρίζεσθαι, καὶ τοὺς τυράννους λιθοβοληθῆναι πετροβόλοις μαρτυρικοῖς πρὸ χρόνων πολλῶν· ἀλλὰ καὶ σήμερον πολλοὶ ταῖς τῶν ἀθίων Ἀγαρηνῶν χερσὶν ἀλώσιμοι γινόμενοι, καὶ βασιανίζόμενοι τῆ μὲν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξόμνουνται, τῆ δὲ τὴν ἄθεον θρησκείαν τοῦ Μωάμεθ διόμνουνται, ἄλλοι δὲ καὶ ἐκονεὶ ἑαυτοῦ ἐπιβρίπτουσι εἰς τὸν τῆς ἀπιστίας βόθρον. Οἱ δὲ πάντες κατὰ τὴν παρόντα κανὸν θεορπαυθήσονται μετὰ ἐξομολόγησιν καὶ προσήκουσαν μετάνοιαν. περὶ δὲ μισροπραγησάντων ἀνάγνωθι τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου διαφόρους κανόνες, καὶ μάθης ὅπως καὶ οὗτοι ἐπιτιμῶνται.

ZONAR. Ἐν καταδρομῇ Βαρδάρων συλληφθέντες τινὲς ἀεμίτων τινῶν γεύσαντο ἢ γου εἰδωλοθύτων καὶ μαγικῶν, μαγικαῖς δηλονότι τελεταῖς, τεθυμένων καὶ ὄρκους ὤμοσαν ἐθνικοὺς, ἢ εἰδωλα ὀνομάσαντες, ἢ θεοὺς Ἑλληνικοὺς, ἢ τὸν ἥλιον ἢ ἀστέρας ἄλλους, οὗ ἐκείνοι ἐσέθοντο ὡς θεοὺς. Τοὺς οὖν τοιοῦτους οὐχ ὁμοίως πάντας οἰκονομεῖσθαι οἱ Πατέρες διετάξαντο· ἀλλὰ ἄλλως μὲν τοὺς δευτικῶς βασιανισθέντας, καὶ τῆς βίας ἡττηθέντας τῶν ἀλγεῖνων, ἄλλως δὲ τοὺς ἄνευ μεγάλης βίας προδόντας τὴν πίστιν, καὶ ἀψυμένους τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ ὄρκους ἀποτετραμμένους ὀμῶσαντας, κατὰ τὴν διάταξιν δηλαδὴ τοῦ παρόντος κανόνος. Ἐν δὲ τῷ οὐ κανόνι τὴν ἀρνησάμενον τὸν Χριστὸν, καὶ παραβάντα τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον διὰ βίαν προσηκίαιεν ὁ ἅγιος ὤρισεν· ὁμῶς δὲ ἀξιοῦσθαι τῶν ἀγιασμάτων. Ἔστιν οὖν εἰπεῖν ὅτι οὐ ταυτοῦ ἐστὶ τὸ ἀρνήσασθαι τὸν Χριστὸν, καὶ θῦσαι τοῖς δαιμονίοις, καὶ τὸ εἰδωλοθύτων γεύσασθαι, καὶ ὄρκους Ἑλληνικοὺς ὀμῶσαι. Τὸ μὲν γὰρ τῆς πίστεως ἀθέτησις παντελής, τὸ δὲ μίαισμα καὶ δόκησις ἀθετήσεως· καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον τὸ πρῶτον κολλᾶσθαι, ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ κανόνι περὶ τῶν αὐτομολησάντων εἰς τὴν ἀρνησίαν, καὶ ἄνευ ἀνάγκης ἀθετησάντων τὴν πίστιν, διετάξατο, ἐν τούτῳ δὲ περὶ τῶν ἡττηθέντων τῆς τῶν βασιάνων σφοδρότεροι, καὶ τῶν βίαν παθόντων, καὶ μὴ πάνυ σφοδρῶν, καὶ ἐνδοδεωκότων, καὶ διὰ τοῦτο μετριώτερα αὐτοῖς τὰ ἐπιτίμια ἐτάξεν.

ARIST. Οἱ παραβάντες τὴν πίστιν διὰ βασιάνων,

δαταστέλιαν ὑποπιπτόωσαν οἱ δὲ αὐθαίρετως δωδεκαε-

A octo annos substernantur, sui sua vero sponte duodecim.

Ὅσοι μὲν ἐν τῇ τῶν Βαρβάρων καταδρομῇ χαλεπὴν ἀνάγκην ἐκ βασάνων ὑπέμειναν, καὶ τοὺς πόνοὺς μὴ φέροντες, τὴν εἰς Θεὸν παράδοσαν πίστιν, ὄρκους ἐθνικῶς τελέσαντες, καὶ ἀθεμίτων τινῶν τῶν ἐν τοῖς εἰδύλοισι γευσάμενοι, οὗτοι μεταμελήθentes, καὶ μετὰ θακρῶν καὶ συντριβῆς καρδίαις ὑποστρέψαντες, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι μετὰ τῶν ἀκρωμένων, καὶ ἐν ἑτέροις τρισὶ μετὰ τῶν ὑποπιπτόων· καὶ οὕτως εἰς τῆς κοινωνίας ταχθήσονται· ὅσοι δὲ ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης πρόδοτοι τῆς εἰς Θεὸν γεγονάσι πίστεως, τραπέζης τῶν δαιμονίων ἀψάμενοι, καὶ ὄρκους Ἑλληνικοῦς ὁμόσαντες· οὗτοι ἐν τρισὶ μὲν προσκλαύσουσιν ἔτεσιν, ἐν δυσὶ δὲ ἀκροάσονται. ἐν τρισὶν ἐν ὑποπτώσει διατελέσουσι, καὶ ἐν ἄλλοις τρισὶ σταθή-

Quotquot in Barbarorum incursionibus difficilem necessitatem e tormentis sustinuerunt, et dolores non ferentes, fidem in Deum transgressi sunt ethnica juramenta prestantes, et nefaria quædam in idolis degustantes, hi penitentia ducti, et lacrymis et cordis contritione conversi, tribus annis cum deflentibus collocahantur, duobus autem cum audientibus, et aliis tribus cum substratis, et sic in communionem recipient. Quotquot autem sine magna necessitate, fidei in Deum proditores fuerunt, demoniorum mensam attingentes, et Græcæ juramenta jurantes, hi tribus quidem annis defleant, duos autem audient, tres in substratione agent, et in aliis tribus cum fidelibus ad preces consistent, et sic in decimo anno de boni communionem participabunt.

KANON IIF.

CANON LXXXII.

Καὶ περὶ τῶν ἐπιπορησάντων, εἰ μὲν ἐκ βίας καὶ ἀνάγκης παρέδοσαν τοὺς ὄρκους, κοψοτέροις ὑπόκεινται ἐπιτιμίαις. ὥστε μετὰ ἕξ ἑτη πάντως αὐτοῦς δεκτοῦς εἶναι. Οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης πρόδόντες ἑαυτῶν τὴν πίστιν ἐν δυσὶν ἔτεσι προσκλαύσαντες, καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμενοι, καὶ ἐν πέμπτῳ ἐν ὑποπτώσει εὐξάμενοι, καὶ ἐν δυσὶν ἄλλοις ἄνευ προσφορᾶς εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς προσευχῆς παραδεχθέντες, οὕτω τελευταῖον, ἀξιόλογον δηλαδὴ μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, ἀποκατασταθήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

De his etiam qui pejerarunt, si vi quidem et necessitate juramenta transgressi sunt, levioribus pœnis subjiciuntur, ut post sex annos possint suscipi. Qui autem sine necessitate suam fidem prodiderunt, cum duobus annis defleverint, et duobus annis audiverint, et in quinto in substratione fuerint, et in duobus aliis sine oblatione in orationis communionem suscepti extiterint, ita tandem condigna scilicet penitentia ostensa, in corporis Christi communionem recipientur.

ΒΑΣΣ. Οἱ καταστρωθέντες νόμοι ἐν τῷ 18^ῳ κεφαλ. τοῦ 14^ῳ τίτλου τοῦ παρόντος συντάκματος ἀρκούσιν εἰς τὸ παραστήσαι σοι περὶ ὄρκου ἀναψηλαφῶνται· καὶ ἐντεῦθεν μαθήσῃ τίνας εἰσὶν οἱ ἐπιποροί. Ὁ δὲ 1^{ος} κανὼν καὶ ὁ παρὼν τοῦ μεγάλου τούτου ἁγίου οὐ εὐδίσκουσι· ποιοὶ ἀναψηλαφῶνται ὄρκου, ἀλλὰ πῶς ἐπιτιμῶνται· ἐπιπορησάντες καὶ ἐν μὲν τῷ 5^ῳ καν. ν. ἀπροσδιδόστας ὁ ἅγιος ἀκωνωνησίας ἐπιτιμῶν ἐπὶ δεκαετίᾳ τὸν ἐπιποροῦ, κτιστοῦ δὲ ἑνταυθὶ δὲ διαφρασει ποιεῖται τῶν ἐπιποροῦν· καὶ τοὺς μὲν ἕξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιπορησάντας μετὰ ἕξ ἑτη δέχεσθαι διωρίσασθαι. τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης μετὰ δώδεκα, ἐπιδειξάμενους μετάνοιαν ἀξιόλογον. Καὶ ὁ μὲν κανὼν ἐν τούτοις. Σὺ δὲ ἐκείνου τοῦ ἐπιποροῦς εἰπέ κατὰ τὸν παρόντα κανόνα κολάζεσθαι, τοὺς ἔκοντι καὶ διὰ ἐξμολογήσεως τὸ ἀμάρτημα θριαμβεύσαντας, καὶ θεραπεῖαν αἰτήσαντας· οὐ μὴν τοὺς ὡς ἐπιποροῦς κατακριθέντας ἀπὸ κατηγορίας ἑτέρων. Ἐκεῖνοι γὰρ οὐκ ἐν τῇ χρηματικῇ ποινῇ, καὶ πλειόνως παρὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτιμηθήσονται· ὁ γὰρ ἑλεγχος, ὡς πολλὰκις εἴρηται διπλασιάζει τὸ τοῦ ἀμαρτήματος ὄφλημα, καὶ ἡ μετάνοια κοψίζει τῆς τιμωρίας τὴν πλάστειγα. Ἔσο δὲ εἰδῶς ὡς τὸ τῆς ἐπιπορκίας ἀμάρτημα πολυειδέε· ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο καὶ εὐσθεράπειτον. Ἄλλως γὰρ ἐπιτιμᾶται ὁ κατὰ ἐλιγωρίαν ὁμόσας, καὶ ἐπιπορησας, ἄλλως ὁ κατὰ βίαν, ἄλλως ὁ ἐκ μεταμέλου, ἄλλως ὁ διὰ ἔμουνν. ἄλλως δὲ κατὰ ὄδον, ἄλλως ὁ ἀθετήσας ὄρκου γεγονότα ἐὰ

BALS. Leges sicut in can. 18 tit. 13 presentis operis sufficiunt ad ostendendum quænam juramenta retractantur, et ex eis intelliges quinam sint perjuri. Sexagesimus tertius autem canon, et hic presentis magni hujus sancti, non docent, quænam retractentur juramenta, sed quomodo puniantur qui pejerarunt. Et in sexagesimo quarto, quidem canone indefinite sanctus pœnæ excommunicationis perjurorum ad decennium subiecit: hic autem facit divisionem perjurorum, et eos quidem qui pejerare necessitate coacti sunt, post sex annos suscipi non decrevit: eos autem qui sine necessitate, post duodecim condigna ostensa penitentia. Atque in his quidem consistit canon. Tu autem dic illos perjuros ex hoc canone castigari, qui sua sponte, et per confessionem de peccato triumpharunt, et medelam petiverunt: non autem illos qui ex aliorum accusatione perjurii condemnati sunt. Illi enim cum pœna pecuniaria ab Ecclesia quoque magis punientur. Probatio enim, ut superius dictum est, debitum peccati, et penitentia pœnæ trutinam elevat. Scias autem, quod perjurii peccatum est multiplex, et propterea curam difficile. Aliter enim punitur qui per injuriam juravit, et pejeravit, aliter qui per vim, aliter qui per penitentiam, aliter qui propter vindictam, aliter qui per dolum, aliter qui juramentum aspernatur, quod propter ludicrum quippiam vel etiam abjiciendum

factum est : aliter qui corporale jusjurandum transgressus est, aliter qui quod scriptis mandatum est. Et ut semel dicam, in illius qui confessionem suscepit prudentia in judicio sita est perjurii medela. Ego enim vidi multos qui Jerusalem proficisci juraverant ac pejeraverunt, nulla poena affectos conservatos fuisse, et alios qui sine scriptis in caput imperatoris juraverant acriter fuisse castigatos, et alios qui vi juraverant, nullo modo punito. Vidi autem aliquot amoris insaniam periculis juramentis se obstringentes qui sine periculo sua juramenta conculcarunt, et ideo opus est exarte examinare, et ut decet curare.

134 ZONAR. In sexagesimo quarto canone indefinite sanctus perjurium excommunicationis poena ad decem annos punivit : hic autem distinguit perjuro, et eos quidem qui ex necessitate coacti sunt pejerare, post sex annos recipi dererunt : eos vero qui absque necessitate, ad undecim annos esse segregatos, atque ita ad communionem corporis Christi admitti, postquam sufficientem poenitentiam exhibuerint.

ARIST. Qui vi coactus pejeravit, post sexennium suscipiatur : qui autem citra necessitatem, post duodecim.

Juravit quispiam aliquid se non facturum, iudex forsitan se condemnationi in quemdam illatae non subscripturum, postea a majore coactus potestate, juramentum transgreditur : hic propter vim levioribus poenis subijcietur, sexennio enim punietur. Qui autem sine vi transgreditur quod juravit, duobus annis cum deflentibus collocabitur, duobus annis cum audientibus, quinque cum substratis, et in aliis duobus cum fidelibus recipietur, et cum iis in precibus communicabit, et sic post undecim annos Christi corpore dignus habebitur.

CANON LXXXIII.

Qui vaticinantur et gentium consuetudines sequuntur, et aliquos in aedes suas introducunt ad veneficiorum inventionem, et eorum expugnationem, cadant in canone sexennii, et postquam anno deflexerint, et anno audierint, in tribus annis substrati, et anno cum fidelibus consistentes, sic admittantur.

BALS. Saepe quidem simpliciores, et imprudenciores gravius aegrotantes, et non commode curati, existimant se ex magica impostura, vel veneficio ita affici et ideo ad aliquos etiam gentiles accedunt, asserentes se occulta veneficia in apertum prolaturus, quae corporalem laborantis sanitatem evertant, et ita se aegrotum ab illo maleficio purgatos. Eos ergo qui vaticinantur, et non credunt per invocationem nominis Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, et Dei Matris, et omnium sanctorum omnem morbum, et omnem agritudinem curari, omneque veneficium, et imposturam satanicam, virtute et praesentia pretiosae et vivificae crucis a fidelibus expelli, sed potius mi-

τι παγινυδες η και αποβλητον, αλλως ο σωματικόν ὄρκον παραβῆ, ἄλλως ὁ ἔγγραφον· και ἀπλῶς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ δεξαμένου τὴν ἑξομολόγησιν ἀνάκειται ἡ θεραπεία τῆς ἐπιπορίας. Ἐγὼ δὲ εἶδον πολλοὺς ὁμῶσαντας ἀπελθεῖν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἐπιπορήσαντας, καὶ ἀνεπιτελήτους συντηρήθεντας, καὶ ἄλλους ὁμοίως ὁμῶσαντας· εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, καὶ πικρῶς κοίρασθέντας· ἄλλους κατὰ βίαν ὁμῶσαντας, καὶ μηδὲ ἔλεως κολασθέντας. Ἐρωτομανῶντας δὲ πῶσους εἶδον ἐποροσαμένους καὶ τοὺς ὄρκους ἀκινδύνως καταπατήσαντας. Διὸ χρεῖον ἐστὶ τὰ περὶ τούτων ἀκριθῶς ἐξετάζεσθαι, καὶ ἀξίως θεραπεύεσθαι.

ZONAR. Ἐν τῷ εἰς κανόνι ἀπροσδιορίστῳ, ὁ ἀγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτεμῖν ἐπὶ δεκαετῆ τὴν ἐπιπορικὸν ἐκόλασεν, ἐνταῦθα δὲ διαίρειν ποιεῖται τῶν ἐπιπορικῶν, καὶ τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιπορήσαι μετὰ εἰς ἔτη δεχεσθαι διορίσατο, τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης ἐπὶ ἰα' ἔτη εἶναι ἀφωρισμένους, καὶ οὕτω δεχεσθαι εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπιδειξαμένους μετάνοιαν ἀξιόλογον

ARIST. Ὁ ἐκ βίας ἐπιπορήσας μετὰ ἑξαετίαν δεκτός· ἀνευ ἀνάγκης ἐν δυοκαίδεκα.

Ἄμωσέ τις τόδε μὴ ποιῆσαι, τυχὴν δικαστῆ· μὴ ὑπογράψαι εἰς τὴν ἐπενοχθεῖσιν καταδικὴν τῶ ὄσει. εἴτα βιασθείς ὑπὸ μείζονος ἐξουσίας, παρέβη τὸν ὄρκον, κουφοτέρως οὕτως ἐπιτεμῖν ὑπόκειται διὰ τὴν βίαν, ἐπὶ ἑξαετίαν γὰρ ἐπιτεμῖνθήσεται. Εἰ δὲ ἀνευ τινὸς βίας παρέβη τὰ ὁμοθέντα, ἐν δυοῖν ἔτος· μετὰ τῶν ὁμοθῶντων, ἐν πέντε μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, καὶ ἐν δυοῖν ἔτοσι παραδεχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, καὶ τῶν εὐχῶν αὐτοῖς συγκοινωνήσεται. Καὶ οὕτω μετὰ τὸν ἐνδέκατον χρόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀξιωθήσεται.

CANON ΠΓ'

Οἱ κητμαντευόμενοι, καὶ τοῖς συνηθείαις τῶν ἔθνῶν ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντες τινὰς εἰς τοὺς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνερευνήσει φαρμακεῶν καὶ καθάρσει, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτεύονται τῆς ἐξετίας, ἐνιαυτὸν προσκλαύσαντες, καὶ ἐνιαυτὸν ἀπροσάμνοι, καὶ ἐν τρισὶν ὑποπίπτοντες, καὶ ἐνιαυτὸν συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήσονται.

BALS. Πολλάκις τινὲς τῶν ἀπλουστέρων καὶ ἀσυνετωτέρων κοινῶς νοσηλευόμενοι καὶ μὴ εὐκαίρως θεραπευόμενοι, νομίζουσιν ἀπὸ μαγικῆς μαγγανείας ἦτοι φαρμακείας πάσχειν· διὸ καὶ προσέρχονται τισὶν ἔθνικοις δισχυριζόμενοι εἰς τοὺς φανερὰς ἀγαγεῖν τὰς φαρμακείας· χρυσομένους καὶ τὴν σωματικὴν ὑγίαν ληστεύοντας τοῦ πάσχοντος, καὶ οὕτω καθάραι τὸν νοσοῦντα ἐκ τοῦ μίσγματος. Τοὺς γοῦν οὕτω καταμαντευόμενους, καὶ μὴ πιστεύοντας διὰ τῆς ἐπιπλήξεως τοῦ ὄνοματος τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύεσθαι, καὶ πᾶσαν φαρμακείαν καὶ μαγγανείαν σατανικὴν τῇ δυνάμει καὶ προστασίᾳ τοῦ τι-

μίου σταυροῦ ἐκδιώκεσθαι ἀπὸ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἔξακολουθοῦντας μᾶλλον τοῖς τερατολόγοις· καὶ μαγγοποιούς καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν συνηθείαις, καὶ εἰσάγοντας τοιοῦτους τινὰς ἐν τοῖς οἴκοις διὰ καθαρισμὸν τάχα τῆς ἀπὸ τῆς φαρμακείας νοσηλείας, φησὶν ὁ ἱγ.ος. ἐπὶ ἔξαξιαν ἐπιτιμᾶσθαι. Ἐρσι δὲ τις ἐναντιοῦσθαι τὸν παρόντι κανόνα τῷ ξι' κανόνι καὶ τῷ οὐ'. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ διορίζονται τοῦ τοιούτου ὡς φονεῖς· ἐπιτιμᾶσθαι, ἦτοι ἐπὶ εἰκοσιν ἐνιαυτοῖς οὐ νομίζονται κατὰ τοὺς ἐκουσίους φονεῖς, ἢ ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατὰ τοὺς ἀκουσίους, ὁ δὲ παρῶν ἐπὶ εἴξ. Οὐ μὲν δὲ ἐστὶ διαφορὰ ἐστὶ τῶν κανόνων. Ὁ μὲν γὰρ ξι' κανὼν περὶ αὐτουργῶν ἦτοι μάγων καὶ φαρμακῶν ἔροβεται, ὡσαύτως καὶ ὁ β' περὶ τῶν ἐπιδιδόντων ἐξυτοῦς μάντισιν, ἦτοι φρονούντων ὁμοίως αὐτοῖς· ὁ δὲ παρῶν κανὼν περὶ ἀνθρώπων διέξεισι κατὰ πλάνην ἀκολουθησάντων τοῖς δισχυρίζομένοις θεραπεύειν καὶ λύειν τὰ μαγικὰ δεσμὰ καὶ νοσήματα, μηκέτι δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως μεταστάντων. Ὡστε διαφορὰ ἐστὶ αὐτουργῶν καὶ καταπροδόντων ἑαυτοῦς τοῖς γόησιν, ὡστε καὶ τὴν πιστιν ἀρνήσασθαι, καὶ τῶν μὴ ἀποστάντων μὲν ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ὀλισθησάντων δὲ διὰ τὸ ὅλως προσλθεῖν τοιοῦτοις τιμῆ· καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν πλείους χρόνοις ἐπιτιμῶνται, οἱ οὖν δὲ ἐπὶ ἡττοσιν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν β' κανόνα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τῆς πρὸς Αἰγύδιον ἐπιστολῆς οὕτω ταῦτα διαιροῦντα. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεμνησθαι τὸν κανόνα ἀνθρώπων καταμαντευομένων ἀναφαίνεται, ὡς νομίζω, ὅτι οἱ καταχρησάμενοι τῷ κακῷ ἐπὶ ἔξαξιαν ἐπιτιμηθήσονται. Οἱ δὲ ἄπαξ τυχόντων πλανηθέντες καὶ ἀποστάντες μετρίως θεραπευθήσονται. Εἶδον γὰρ τοῦτο καὶ πραγματικῶς γεγονός. Τῆς γὰρ μακαρίτιδος σεβαστῆς κυρᾶς Ζωῆς, τῆς συμβούλου τοῦ πανσεβεστάτου ἐκείνου Ἀλεξίου κυροῦ Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, νόσῳ περιπεσοῦσης βαρεῖα, καὶ τῶν ἱατρῶν ἀπαγορευσάντων τὴν θεραπείαν αὐτῆς διὰ τὴν τῶν πολυειδῶν νοσημάτων ἐναντιότητα, ἔθνικοι τινες ἐπαγγελάμενοι θεραπεύσαι αὐτήν, ὡς δὴθεν ἀπὸ μαγικῶν μαγγανειῶν νοσηλευομένην, συνώθησαν ἀδίκως ἔτασθῆναι πολλὰς καὶ θαυμαστὰς γυναῖκα· αὐτῆς ἔτι μὴν καὶ ἄνδρα. Ἐρρίπτον δὲ κρύφα ἐν γωνίαις κρηόπλαστα εἰδωλα καὶ σατανικῶς προεμήνουσιν τὴν τοῦτων ἀναψήλαψιν καὶ εὐρεσιν. Καὶ ἄλλα δὲ μυρία δεινὰ διεπράξαν· οἱ εἰς καταφρόνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρίαν ἀνθρώπων πολλῶν, καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ ἄθεοι ἀπρακτῆσαντες ὄφανεῖς ἐγεγόνεισαν· ἢ δὲ πανευγενεστάτῃ ἐκείνῃ γυνήϊ μόνον οὐκ ἀπώνατό τι, ἀλλὰ καὶ τῇ νόσῳ χρονίως προσπαταλευθεῖσα ἐκ τοῦ βίου μετέστη, κακὸν ἐφόδιον ἐπιφορτισθεῖσα τὴν ἀπὸ τῶν θείων κανόνων κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησιν, ἣν ἐπικουφίσαι Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰς ἄλλας ἀγαθοεργίας αὐτῆς. Μετὰ θάνατον δὲ ταύτης διὰ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Λέοντος τῶν Στυπητῶν τινῶν μὲν τῶν προσγενῶν καὶ τῶν ὑποχειρίων αὐτῆς βαρῶς ἐπιτιμηθήσαν, ὡς πλειστάκις καταμαντευοσάμενοι, καὶ ἐλοφύχως τῇ σατανιώδει ἀρρητοουργίᾳ πιστεύσαντες. Ἄλλοι δὲ διὰ μετρίου

A ruculorum ostentatores, praestigiatosque, et gentium consuetudines sequuntur, et eas in aedes suas introducunt ad purgandam forte aegritudinem, quae ex veneficio oritur, dicit sanctus esse sexennio puniendus. Dicit autem quispiam hunc canonem adversari canon. 65 et 72 : illi enim decernunt ut si tanquam homicidae puniantur, scilicet ut vel viginti annis poena eis imponatur instar voluntariorum homicidarum, vel decem annos instar involuntariorum : hic vero ut sex. Existimo autem esse inter canones differentiam : sexagesimus quintus enim canon de ipsis opifitibus, seu de magicis, et veneficiis decernit. Similiter et 72 de iis qui se tradunt vaticibus, seu de iis qui eadem cum illis sentiunt. Praesens autem canon disserit de hominibus, qui eos per errorem secuti sunt, qui assunt se magica vincula ac aegritudines solvere et curare, non tamen a fide desciverunt. Est itaque differentia eorum qui per se exercent, eorumque qui se tradunt praestigiatoribus, ut fidem etiam negent, et eorum, qui ab orthodoxa fide non defecerunt, lapsi autem sunt quod ad aliquos huiusmodi proisus accesserunt. Et ideo illi quidem longiori tempore puniuntur, hi vero breviori. Lege etiam can. 2 sancti Gregorii Nyaseni ex epistola ad Latoum, qui ea ita dividit. Ex eo autem, quod canon necniuit hominum qui vaticinantur, apparet, ut existitio, quod qui malo abusi sunt, sexennio punientur. Qui autem semel forte erraverunt, et desciverunt, mitius curabuntur. Et ipse enim hoc revera factum vidi. Cum enim beate in Domino vitae conjux pli et 135 religiosi illius domini Alexii Comneni filii Iuliyti imperatoris in gravem morbum incidisset, et medici de ejus sanitate desperassent propter multiplicium morborum contrarietatem, quidam ethnici se eam curaturos professi, utpote quae magicis artificibus laboraret, effecerunt ut mulier et admirandae ejus feminae, et viri etiam injuste examinarentur. Clam autem projiciebant imagines ex cera factas, et satanice eorum contrectationem et inventionem significabant, atque etiam multa alia gravia secerunt in Dei contemptum, multorum hominum supplicium. Et ipsi quidem impij cum rem efficere non potuissent, evanuerunt. Nobilissima autem illa mulier non modo nihil adjuventi adeptae est, sed etiam diuturno morbo vexata vita excessit, malo a se suscepto viatico, divinorum scilicet canonum adversus se indignatione, quam Deus propter alia ejus bona opera allevare dignetur. Post ejus autem mortem tempore sanctissimi patriarchae domini Leonis Stuppae, nonnulli quidem ejus cognati, et etiam subditi, graviter puniti sunt, ut qui sapissime vaticinati essent, et satanice nefarie operationi toto animo credidissent. Alii autem mediocri supplicio curati sunt, ut qui non saepe, nec ex animo malum illud secuti essent. Est itaque canon attendendus, et Dei judicio relinquenda aegrotantium cura, qui solo verbo dissolutas astringit, nec se tradere oportet satanicis imposturis, quae non

factum est : aliter qui corporale jusjurandum transgressus est, aliter qui quod scriptis mandatum est. Et ut semel dicam, in illius qui confessionem suscepit prudentia in judicio sita est perjurii medela. Ego enim vidi multos qui Jerusalem proficisci juraverant ac pejeraverunt, nulla poena affectos conservatos fuisse, et alios qui sine scriptis in caput imperatoris juraverant acriter fuisse castigatos, et alios qui vi juraverant, nullo modo puniunt. Vidi autem aliquot amoris insaniam percitos juramenti se obstringentes qui sine periculo sua juramenta conculcaverunt, et ideo opus est exacte examinare, et ut decet curare.

134 ZONAR. In sexagesimo quarto canone indefinite sanctus perjurium excommunicationis poena ad decem annos puniunt : hic autem distinguit perjuros, et eos quidem qui ex necessitate coacti sunt pejerare, post sex annos recipi dererunt : eos vero qui absque necessitate, ad undecim annos esse segregatos, atque ita ad communionem corporis Christi admitti, postquam sufficientem poenitentiam exhibuerint.

ARIST. Qui vi coactus pejeravit, post sexennium suscipiatur : qui autem citra necessitatem, post duodecim.

Juravit quispiam aliquid se non facturum, iudex forsitan se condemnationi in quemdam illatam non subscripturum, postea a majore coactus potestate, juramentum transgreditur : hic propter vim levitibus poenis subjicietur, sexennio enim puniunt. Qui autem sine vi transgreditur quod juravit, duobus annis cum desolentibus collocabitur, duobus annis cum audientibus, quinque cum substratis, et in aliis duobus cum fidelibus recipiatur, et cum iis in precibus communicabit, et sic post undecim annos Christi corpore dignus habebatur.

CANON LXXXIII.

Qui vaticinantur et genium consuetudines sequuntur, et aliquos in aedes suas introducunt ad veneficiorum inventionem, et eorum expugnationem, cadant in canonem sexennii, et postquam anno desieverint, et anno audierint, in tribus annis substrati, et anno cum fidelibus consistentes, sic admittantur.

BALS. Saepe quidem simpliciores, et imprudentiores gravius aegrotantes, et non commode curati, existimant se ex magica impostura, vel veneficio ita affici et inde ad aliquos etiam gentiles accedunt, asserentes se occulta veneficia in apertum prolaturus, quae corporalem laborantis sanitatem evertant, et ita se aegrotum ab illo maleficio purgatos. Eos ergo qui vaticinantur, et non credunt per invocationem nominis Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, et Dei Matris, et omnium sanctorum omnem morbum, et omnem agritudinem curari, omneque veneficium, et imposturam satanicam, virtute et praesentia pretiosae et vivificae crucis a fidelibus expelli, sed potius mi-

A τι παιγνυίδες η και απόβλητον, άλλως δ σωματικόν ὄρκον παραβῆ, άλλως δ έγγραφον και ἀπλῶς εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ δεξαμένου τὴν ἐξομολόγησιν ἀνάκειται ἡ θεραπεία τῆς ἐπιτορκίας. Ἐγὼ δὲ εἶδον πολλοὺς ὁμολοῦντας ἀπελθεῖν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, και ἐπιτορκῆσαντας, και ἀνεπιτητήτους συντηρηθέντας, και άλλους ἀγοράφως ὁμολοῦντας εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ βασιλέως, και πικρῶς κολασθέντας. άλλους κατὰ βίαν ὁμολοῦντας, και μηδὲ ὅλως κολασθέντας. Ἐρωτομανοῦντας δὲ πῶσους εἶδον ἐπομοσαμένους και τοὺς ὄρκους ἀκινδύνως καταπατήσαντας. Διὸ χρεῖον ἐστὶ τὰ περὶ τούτων ἀκριδῶς ἐξετάζεσθαι, και ἀξιῶς θεραπεύεσθαι.

ZONAR. Ἐν τῷ εἰδ' κανόνι ἀπροσδιοριστω, δ ἅγιος ἀκοινωνησίας ἐπιτιμίῳ ἐπιδικεῖται τὴν ἐπιτορκῶν ἐκλάσεν, ἐναυθα δὲ διαίρεσιν ποιεῖται τῶν ἐπιτορκῶν, και τοὺς μὲν ἐξ ἀνάγκης βιασθέντας ἐπιτορκῆσαι μετὰ ἐξ ἔτη δέχεσθαι διωρίσατο, τοὺς δὲ χωρὶς ἀνάγκης ἐπὶ ἰα' ἔτη εἶναι ἀφορισμένους, και οὕτω δέχεσθαι εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδαξαμένους μετάνοιαν ἀξιολογῶν

ARIST. Ὁ ἐκ βίας ἐπιτορκῆσας μετὰ ἐξαετίαν δεκτός. Ἄνευ ἀνάγκης ἐν δυοκαίδεκα.

Ἄμωσέ τις τότε μὴ ποιῆσαι, τυχὼν δικαστῆς μὴ υπογράψαι εἰς τὴν ἐπενεχθεῖσαν καταδίκην τῷ δεῖναι. εἴτα βιασθεῖς ὑπὸ μείζονος ἐξουσίας, παρήβη τὸν ὄρκον, κρυφτότερος οὗτος ἐπιτιμίῳς ὑπόκειται διὰ τὴν βίαν, ἐπὶ ἐξετείαν γὰρ ἐπιτιμηθήσεται. Εἰ δὲ ἄνευ τινὸς βίας παρήβη τὰ ὁμολοῦντα, ἐν δυοῖν ἔτεσι μετὰ τῶν ὀρκουμένων, ἐν πέντε μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων, και ἐν δυοῖν ἄλλοις παραδειχθήσεται μετὰ τῶν πιστῶν, και τῶν εὐχῶν αὐτοῖς συγκοινωνήσεται. Καὶ οὕτω μετὰ τὸν ἐνδύκατον χρόνον τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀξιωθήσεται.

KANON ΠΓ'.

Οἱ κηταμαντευόμενοι, και τοῖς συνηθείαις τῶν ἔθνων ἀκολουθοῦντες, ἢ εἰσάγοντές τινας εἰς τὴς ἑαυτῶν οἴκους ἐπὶ ἀνερευνήσει φαρμακεῖων και κ:θάρασι, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτεύωσιν τῆς ἐξαστίας, ἐναυτὸν προσκλαύσαντες, και ἐναυτὸν ἀκροασάμενοι, και ἐν τρισὶν ὑποπίπτοντες, και ἐναυτὸν συστάντες τοῖς πιστοῖς, οὕτω δεχθήτωσαν.

D **BALS.** Πολλὰκις τινὲς τῶν ἀπλοστέρων και ἀτυνητωτέρων κητρίως νοσηλεύόμενοι και μὴ εὐκαίρως θεραπευόμενοι, νομίζουσιν ἀπὸ μαγικῆς μαγγανείας ἦτοι φαρμακεῖας πιάχειν διὰ και προσέρχονται τισιν ἔθνικοις δισχυρίζόμενοι εἰς τοῦ μφανὲς ἀγαγεῖν τὰς φαρμακεῖαις κρυπτομένης και τὴν σωματικὴν ὑγείαν ληττεοῦσας τοῦ πάσχοντος, και οὕτω καθάρα τὸν νοσοῦντα ἐκ τοῦ μιάματος. Τοῦς γοῦν οὕτω καταμαντευομένους, και μὴ πιστεύοντας διὰ τῆς ἐπικλησεως τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου και Θεοῦ και Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ και τῆς Θεομήτορος και πάντων τῶν ἁγίων πᾶσαν νόσον και πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύεσθαι, και πᾶσαν φαρμακεῖαν και μαγγανείαν σατανικὴν τῇ δυνάμει και προστασίᾳ τοῦ τι-

μίου σταυροῦ ἐκδιώκεσθαι ἀπὸ τῶν πιστῶν, ἀλλ' ἄρα
 ἐξακολουθοῦντας μᾶλλον τοῖς τερατολόγοις· καὶ μαγγα-
 νοποιῶν καὶ ταῖς τῶν ἐθνῶν συνηθείαις, καὶ εἰσάγοντας
 τοιοῦτους τινας ἐν τοῖς οἴκοις διὰ καθαρισμὸν τάχα
 τῆς ἀπὸ τῆς φαρμακείας νοσηλείας, φησὶν ὁ ἱγ.ος. ἐπὶ
 ἐξατίαν ἐπιτιμᾶσθαι. Ἐρεῖ δὲ τις ἐναντιοῦσθαι τὸν
 παρόντα κανόνα τῶν ξη' κανόνων· καὶ τῶν οὗ'. Ἐκεῖνοι μὲν
 γὰρ διορίζονται τοῖς τοιούτοις ὡς φρονεῖ· ἐπιτιμᾶσθαι,
 ἤτοι ἐπὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοῖς οἱ ονομαζέσθαι κατὰ τοὺς
 ἐκουσίους φρονεῖ, ἢ ἐπὶ δέκα ἔτεσι κατὰ τοὺς ἀκουσί-
 ούς, ὁ δὲ παρῶν ἐπὶ ἐξ. Οὐ μὲν δὲ ὅτι διαφορὰ ἐστὶ τῶν
 κανόνων. Ὁ μὲν γὰρ ξη' κανὼν περὶ αὐτουργῶν ἤτοι
 μάγων καὶ φαρμακῶν ἐροῦσθετι, ὡσαύτως καὶ ὁ β' περὶ
 τῶν ἐπιδοδόντων ἐαυτοὺς μάντεσιν, ἤτοι φρονούντων
 ὁμοίως αὐτοῖς· ὁ δὲ παρῶν κανὼν περὶ ἀνθρώπων διέ-
 ξεισι κατὰ πλάνην ἀκολουθησάντων τοῖς δι:σχυριζο-
 μένοις θεραπεύειν καὶ λύειν τὰ μαγικὰ δεσμὰ καὶ
 νοσήματα, μηκέτι δὲ ἀπὸ τῆς πίστεως μεταστάντων.
 Ὡστε διαφορὰ ἐστὶ αὐτουργησάντων καὶ καταπροδόν-
 των ἑαυτοὺς τοῖς γόησιν, ὡστε καὶ τὴν πιστιν ἀρνή-
 σασθαι, καὶ τῶν μὴ ἀποστάντων μὲν ἀπὸ τῆς ὀρθοδό-
 ξου πίστεως, ὀλισθησάντων δὲ διὰ τὸ ὅλως προσελθεῖν
 τοιοῦτοις τιμῶν· καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι μὲν πειλοσο-
 χρονοὶ ἐπιτιμῶνται, οἱ τοὶ δὲ ἐπὶ ἤττοσιν. Ἀνάγνωθι
 καὶ τὸν β' κανόνα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης
 ἐκ τῆς πρὸς Λητόιον ἐπιστολῆς οὕτω ταῦτα διαι-
 ροῦντα. Ἀπὸ δὲ τοῦ μεμνησθαι τὸν κανόνα ἀνθρώ-
 πων καταμαντευομένων ἀναφαίνεται, ὡς νομίζω,
 ὅτι οἱ καταχρησάμενοι τῶν κακῶν ἐπὶ ἐξατίαν
 ἐπιτιμῶνται. Οἱ δὲ ἄπαξ τυχόντων πληθηθέντες·
 καὶ ἀποστάντες μετρίως θεραπεύονται. Ἐλ-
 θον γὰρ τοῦτο καὶ πραγματικῶς γεγονός. Τῆς
 γὰρ μακαρίτιδος σεβαστῆς κυρᾶς Ζωῆς, τῆς συμ-
 βίου τοῦ πανσεβαστάτου ἐκείνου Ἀλεξίου κυροῦ
 Κομνηνοῦ τοῦ υἱοῦ ἀοιδίμου σεβαστοκράτορος, νόσῳ
 περιπεσοῦσης βαρεῖα, καὶ τῶν λατρῶν ἀπαγορευ-
 σάντων τὴν θεραπείαν αὐτῆς διὰ τὴν τῶν πλουσι-
 ὄνων νοσημάτων ἐναντιότητα, ἐθνικοὶ τινες ἐπαγ-
 γειλάμενοι θεραπεύσαι αὐτήν, ὡς δῆθεν ἀπὸ μα-
 γικῶν μαγγανειῶν νοσηλευομένην, συνώθησαν ἀδί-
 κως ἐτασθῆναι πολλὰς καὶ θαυμαστάς γυναῖκας· αὐ-
 τῆς· ἔτι μὴν καὶ ἀνδρας. Ἐβρίπτον δὲ κρύφα ἐν
 γυναικί κηρόπλαστα εἰδωλα καὶ σατανικῶς προ-
 εμνήνον τὴν τούτων ἀναψήλαψιν καὶ εὐρεσιν.
 Καὶ ἄλλα δὲ μυρία θεινὰ διεπράξαντο εἰς κατα-
 φρόνησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τιμωρίαν ἀνθρώπων πολλῶν,
 καὶ αὐτοὶ μὲν οἱ ἄθεοι ἀπρακτῆσαντες ὄφρα εἰς
 ἐργασίαν· ἢ δὲ πανευγενεστάτη ἐκείνη γυνή οὐ
 μόνον οὐκ ἀπάνωτό τι, ἀλλὰ καὶ τῇ νόσῳ χρο-
 νίως προσπαταλευθεῖσα ἐκ τοῦ βίου μετέστη, κα-
 κὸν ἐφρόδιον ἐπιφορτισθεῖσα τὴν ἀπὸ τῶν θείων
 κανόνων κατ' αὐτῆς ἀγανάκτησιν, ἣν ἐπικουφίσει
 Κύριος ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰς ἄλλας ἀγαθοεργίας αὐτῆς.
 Μετὰ θάνατον δὲ ταύτης διὰ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιο-
 τάτου πατριάρχου κυροῦ Λέοντος τῶν Στυπῶν τι-
 νὲς μὲν τῶν προσγενῶν καὶ τῶν ὑποχειρίων αὐτῆς
 βαρέως ἐπιτιμῶνται, ὡς πλειστάκις καταμαν-
 τευσάμενοι, καὶ ἐλοφύχως τῇ σατανιώδει ἀβρῆ-
 τουργίᾳ πιστεύσαντες. Ἄλλοι δὲ διὰ μετρίου

faculorum ostentatores, prestigiatosque, et gen-
 tium consuetudines sequuntur, et eos in aedes suas
 introducunt ad purgandam forte ægritudinem, quæ
 ex venerbio oritur, dicit sanctus esse sexennio
 puniendos. Dicit autem quispiam hunc canonem
 adversari canon. 65 et 72 : illi enim decernunt ut
 ii tanquam homicidæ puniantur, scilicet ut vel vi-
 ginti annis pœna eis imponatur instar volunta-
 riorum homicidarum, vel decem annos instar invo-
 luntariorum : hic vero ut sex. Existimo autem
 esse inter canones differentiam : sexagesimus quintus
 enim canon de ipsis opifitibus, seu de magicis, et
 venerbis decernit. Similiter et 72 de iis qui se
 tradunt vaticibus, seu de iis qui eadem cum illis
 sentiunt. Præsens autem canon disserit de homini-
 bus, qui eos per errorem secuti sunt, qui assentit
 se magica vincula ac ægritudines solvere et curare,
 non tamen a fide desciverunt. Est itaque differentia
 eorum qui per se exercent, eorumque qui se tra-
 dunt prestigiatoribus, ut fidem etiam negent, et
 eorum, qui ab orthodoxa fide non defecerunt, lapsi
 autem sunt quod ad aliquos huiusmodi proisus ac-
 cesserunt. Et ideo illi quidem longiori tempore
 puniuntur, hi vero breviori. Lege etiam cau. 2
 sancti Gregorii Nysseni ex epistola ad Latonium, qui
 ea ita dividit. Ex eo autem, quod canon meminit
 hominum qui vaticinantur, apparet, ut existimò,
 quod qui malo abusi sunt, sexennio puniuntur. Qui
 autem semel forte erraverunt, et desciverunt, mi-
 litius curabuntur. Et ipse enim hoc revera factum
 vidi. Cum enim beate in Domino vitæ conjux pii et
 135 religiosi illius domini Alexii Comneni filii inclityi
 imperatoris in gravem morbum incidisset, et medi-
 ci de ejus sanitate desperassent propter multi-
 plicium morborum contrarietatem, quidam ethnicus
 se eam curaturos professi, utpote quæ magicis ar-
 tificiis laboraret, effecerunt ut multæ et admirandæ
 ejus feminæ, et viri etiam injuste examinarentur.
 Clam autem projiciebant imagines ex cera factas,
 et satanice eorum contrectationem et inventionem
 significabant, atque etiam multa alia gravia fece-
 runt in Dei contemptum, multorum hominum sup-
 plicium. Et ipsi quidem impii cum rem efficere
 non potuissent, evanuerunt. Nobilissima autem illa
 mulier non modo nihil adjumenti adepta est, sed
 etiam diuturno morbo vexata vita excessit, malo a
 se suscepto viatico, divinorum scilicet canonum
 adversus se indignatione, quam Deus propter alia
 ejus bona opera allevare dignetur. Post ejus autem
 mortem tempore sanctissimi patriarchæ domini
 Leonis Stuppæ, nonnulli quidem ejus cognati, et
 etiam subditi, graviter puniti sunt, ut qui sæpissime
 vaticinati essent, et satanicæ nefariæ operationi
 toto animo credidissent. Alii autem mediocri sup-
 plicio curati sunt, ut qui non sæpe, nec ex animo
 malum illud secuti essent. Est itaque canon atten-
 dendus, et Dei judicio relinquenda ægrotantium
 cura, qui solo verbo dissolutas astringit, nec se
 tradere oportet satanicis imposturis, quæ non

solam corporum sanitatem auferunt, sed etiam animarum. Lege vicesimum caput decimi tertii tituli præsentis operis, et vicesimum quintum caput noni tituli, et vicesimum quartum canonem synodi Ancyranæ.

εἰς μαγανείας στανικὰς, ἀφαιρουμένας μὴ μόνην τὴν τῶν σωμάτων ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν. Ἀνάγνωθι καὶ τὸ κ' κεφάλαιον τοῦ εἴ' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὸ κς' κεφ. τῆς τέλειου καὶ τὸν κδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου.

Alia interpretatio.

De iis autem qui ad magos, et vates, et incantatores, et ad eos accedunt qui amuleta et alia quædam dæmonica faciunt, lege Chrysostomi interpretationem epistolæ ad Colossenses, ejusdemque homiliam sextam in Judam, quæ docet, quod si quis sanctam non agens vitam mortuam resuscitaverit, ei non est credendum, sed rejiciendus est.

ZONAR. Sexagesimo quinto canone, qui præstigias, aut veneficium. latentur, homicidarum pœnis subijcit. Quos vero hic memorat, sexennio segregatos esse jubet. Neque vero secum ipse vir sanctus pugnat: sed ibi quidem, de iis qui præstigias per se ipsi exercent, ac venena ad perniciem hominum miscent, decrevit, vel etiam de iis qui illorum opera ad ejusmodi res utuntur: hoc loco vero de iis qui vaticiniis credunt, vaticinque utuntur ad veneficiorum inventionem, atque ad maculas forte, quæ ex veneficiis inhererant, expurgandas, illatasque in lenoxas averruncandas, ac medicinam morbis, per ejusmodi importatis, adhibendam. Cæterum vicesimus quartus Ancyranæ synodi canon, quinquennii segregationem in ejusmodi homines decrevit.

ARIST. Qui variis fidem habent et in reles suas aliquos introducunt ad veneficiorum inventionem, uno anno defleant, altero audiant, tribus substantur, et cum uno constiterint inter fideles, admittantur. *Perspicuus.*

136 CANON LXXXIV.

Hæc autem omnia scribimus, ut pœnitentiæ fructus probetur. Non enim hæc omnino tempore judicamus: sed modum pœnitentiæ attendimus. Quod si qui a propriis moribus non facile avellantur, et carnis voluptatibus potius quam Domino servire voluerint, vitamque ex Evangelio institutam non admittant, nulla est nobis cum illis communis ratio. Nos enim in inobediente et contradicente populo audire docti sumus: *Servans serva animam tuam.*

BALS. In can. 74 definiit sanctus esse moderandam pœnitentiæ tempus in iis qui pœnitentiam diligenter agunt. Hic autem dicit a pœna non liberandos qui pœnis negligenter serviunt. Statuit enim ut in eos pœnæ aggraventur. Eorum vero qui a malo non desistunt post confessionem, sed in eo perseverant, jubet nullam haberi rationem. Audimus enim, inquit, ex Scriptura, *Servans serva animam tuam.* Vide scilicet ne te ipsum perdas cum iis conversans qui corrigi nequeunt. Nota ergo duo pulcherrima ex præsentis canonis, quod quemadmodum pœnæ iis minuantur qui confessioni diligenter

ἠπιτιμίου θεραπεύθησαν, ὡς μὴ κλειστάκις μὴδ' ἐκθύμως τῷ κακῷ ἀκολουθήσαντες. Προσεκτεῖον οὖν τῷ κανόνι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναθεῖτον τὰς τῶν νοσηλευομένων θεραπείας τῷ λόγῳ μόνῳ παραλελυμέναις σάρκασι συσφιγμένας· καὶ μὴ προδοτέον ἑαυτοῦ τὴν τῶν σωμάτων ὑγείαν, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν.

Ἐτέρα κρμνησια.

Περὶ δὲ τῶν προσηρομένων μάγοις ἢ μάντεσι, καὶ ἐπιφοῖς, καὶ τοῖς ποιοῦσι περίπαια καὶ ἑτερά τινα δαιμονικά, ἀνάγνωθι τὴν τῆς πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολῆς ἐρμηνεσίαν τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τὴν κατὰ Ἰούδα ς' λόγον αὐτοῦ, διδάσκοντα ὡς, καὶ νενεκρὸν ἀναστήσει τις μὴ ζῶν ἀγιοπρεπῶς, μὴ πιστευτέον, ἀλλὰ καταργητέον.

ZONAR. Ἐν τῷ εἴ' κανόνι τοὺς γόητας, ἢ φαρμακείαν ἐξαγορεύοντας, τῷ φονίως ὑπάγει ἐπιτιμίου. Οὐδ' οὐ λέγει ἐνταῦθα, ἐν εἰς ἀφορίζει ἐνιαυτοῖς. Καὶ οὐκ ἐναντιοῦται ὁ ἅγιος ἑαυτῷ, ἀλλ' ἐκαὶ μὲν περὶ τῶν αὐτοῦ ρηούτων τὰς γοητείας, καὶ τὰ φάρμακα κεραννύτων εἰς βλάβην ἀνθρώπων διετάξατο, ἢ καὶ τῶν χρωμένων αὐτοῖς ἐν τοιοῦτοις· ἐνταῦθα δὲ περὶ τῶν μαντείαις πιστευόντων, χρωμένων τοῖς μάντεσιν, εἰς εὔρισιν φαρμακείων, καὶ εἰς καθάρσιν τάχα τοῦ ἐκ φαρμακείας μίσματος, καὶ εἰς ἀποτροπιασμὸν τῆς ἐκ τοιοῦτων βλάβης, καὶ ὁμοίως δὴ τῶν τοιοῦτοτρόπως γινομένων παθημάτων. Ὁ δὲ κδ' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου πνευματικῆς ὁρίζει κατὰ τῶν τοιούτων ἀφορισμὸν.

ARIST. Οἱ μάντεσι πιστεύοντες ἢ εἰσαγορεύοντες τινὰς εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν ἐπὶ ἀνεύρεσιν τιμῶν φαρμακείων ἐνιαυτὸν προσκλιέτωσαν, ἐνιαυτὸν ἀποροσθίσωσαν, τρεῖς ὑποπιπέτωσαν, καὶ ἐν ἐνὶ συστάτεσσι, τοῖς πνευματικοῖς, διεχθήτωσαν. Σαφῆς.

KANON ΠΔ'.

Πάντα δὲ ταῦτα γράφομεν, ὡς τε τοὺς καρποὺς ἐοικεμάζεσθαι τῆς μετανοίας. Οὐ γὰρ πίντως χρόνῳ κρινόμενα τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ τῆς μετανοίας προσέχομεν. Ἐὰν δὲ δυσασπείστωι ἔχωται τῶν ἰδίων ἐβῶν, καὶ ταῖς ἡδοναῖς τῆς σαρκὸς μάλλον δουλεύειν θελήσωσιν, ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ παραζέχωνται, οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς λόγος. Ἡμεῖς γὰρ ἐν λαῷ ἀπειθεῖ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκούειν ὅτι. *Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν.*

BALS. Ἐν μὲν τῷ οδ' κανόνι ὠροῦντες ὁ ἅγιος μετρίάζεσθαι τὴν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου εἰς τοὺς ἐπιτεμίου μετανοούντας· ἐνταῦθα δὲ φησὶν ἀπὸ τοῦ ἐπιτιμίου μὴ ἀπολύεσθαι τοὺς ἀμελῶς τοῖς ἐπιτιμίοις δουλεύσαντας. Κατὰ τούτων γὰρ διορίζεται τὸ ἐπιτιμίου ἐπιτελεσθαι. Τοὺς μόντοι μὴ ἀποστάντες μετὰ ἐξομολόγησιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ ἀλλ' ἐξεγομένους αὐτὸ ὑ, παρακλιέσθαι μὴ ἐκ λόγου ἀφίστασθαι. Ἀκούομεν γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς Γραφῆς ὅτι *Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν*· ἤγουν ὅρα μὴ καὶ σεαυτὸν ἀπολέσης ἀδοκίμοις συγκαινωνῶν. Σημειώσεται οὖν ὁὐο κάλλιστα ἀπὸ τοῦ παρόντος καν. νος,

δ·ι, ὡσπερ ἐλαττοῦται ἐπιτίμια εἰς τοὺς ἐπιμελῶ; A δουλεύσαντες τῇ ἐξομολογήσει, οὕτως ἐπιτείνονται εἰς τοὺς ἀμειλίς· καὶ ὅτι ἐκείνοι ἐπιτιμῶνται οἱ ἀφίστα· ἐνοι ἀπὸ τοῦ κακοῦ. Οἱ γὰρ ἐπιμένοντες ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν ἀκωνωνησιζ παντελεῖ κατα κρῖονται.

ZONAR. Ἐπὶ πᾶσιν οἷς διετάξατο ὁ μέγας Βα- σίλειος; ἐπάγει ὅτι. Εἰ καὶ χρόνους ὤρισσμεν μετα- νωίας ἐπι τοῖς ἀμαρτημασιν, ἀλλ' οὐ γρήγω κρῖνο- μεν τὴν μετάνοιαν. ὡττε τοῦ τεταγμένου κα·ροῦ παρελθόντες ἐφ' ἐκάστῳ τῶν ἀμαρτανίντων ἐκ παντὸς δέχασθαι αὐτοῦς. Ἄλλὰ τοὺς καρπούς τῆς μετανοίας δοκιμάζομεν, καὶ τῷ τρόπῳ προσέχ- μεν, ἤγουν τῇ διαίτῃ τοῦ μετανοοῦτο· ὡς κάν- ταῦθα νοεῖσθαι τὰ τοῦ οὐδ' αὐτοῦ κανόνος· ἤτοι τὸ B τοῖς σπουδαίοις μὲν ἐλαττοῦσθαι τὴν χρόνον· τοῖς δ' ἀμει·ῶ; διακα·μίνοις καὶ ἐπιτείνεσθαι. Εἰ δὲ τινες φησὶ, δυσσποσπίτως ἔχουσι τῶν ἰδίων ἐθῶν, καὶ οὐκ ἀφίστανται τῶν ἀμαρτη·άτων, πρὸς τοὺς ται- οῦτους οὐδὲν ἡμῖν κοινόν. Ἄκο·λο εν γάρ ἐκ τῆς Γρη- γῆς εἰσι Σώζων σῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν· ἤγουν Βλέπε μὴ καὶ σεαυτὸν ἀπολίση; ἀδιορθῶτοις συγκατοιωνῶν. Καὶ ἐξῆς ποιεῖται παραίνεσιν πρὸς ἀρχιερεῖς, τοὺς δυναμένους λύσειν καὶ δεσμεῖν τοὺς ἀμαρτανόντας, καὶ φησι· Μὴ τοῖσιν καταδεξόμεθα συναπλλυσθαι τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρῖμα καὶ τὴν φοβεράν ἡμίραν τῆς ἀνταποδ·σεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαθόντες μὴ θελήσωμεν ἀλλοτριαι; ἀμαρταῖς συναπλλυσθαι. Εἰ γάρ μὴ ἐπιίδευσεν ἡμᾶς; τὴ φοβερά Κυρίου, μὲδ·αι τηλικαῦται πληγαὶ εἰς ἀσθησιν ἡμᾶς ἤγα- γον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἔγκατελιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας ἐχθρῶν, καὶ ἀπῆχθη αἰχμάλωτος ἡμᾶς; εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λῶδς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ. ὁ·ὅτι ταῦτα ἱτόλ- μων οἱ τὸ νομα τοῦ Χριστοῦ περιφέρουτες. Εἰ δὲ μὴ ἐγώσων μηδὲ συνῆκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἤλθεν ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐφ' ἡμᾶς;· εἰ; ἡμῖν κοινὸς πρὸς τοῦ- τοις λόγος; Ἄλλὰ διαμαρτρ·ασθαι αὐτοῖς; καὶ νο- κτὸς καὶ ἡμῖρας καὶ δημοσιζ καὶ ἰδιζ ὀφειλομεν· συναπάγεσθαι δὲ αὐτῶν τῇ πονηρίζ μὴ καταδεξώ- μεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδησαι αὐ- τοῦς, ἐξελεῖσθαι τῆς παγιδῖς; τὴ πονηροῦ· ἐάν δὲ τοῦτο μὴ δυναθῶμεν, τὰς γοῦν καυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περιώσασθαι.

ARIST. Μὴ χρόνῳ κρῖνης, ἀλλὰ τρέπω τὴ ἐπι- τίμια. Εἰ δ' ἐπιμένωσι ταῖς ἀμαρταῖς, καὶ ἀντιλέ- γοιεν, οὐ δὲ σῶζε τὴν οἰκεῖαν ψυχὴν.

Τὰ μὲν ἐπιτίμια ὤρισθησαν, ὡς ἐγράφησαν· οὐ δεῖ δὲ πρὸς τὴν χρόνον τῶν ἐπιτιμιῶν ἀφορᾶν, ἀλλὰ πρὸς τὸν τρόπον τῆς μετανοίας. Καὶ εἰ μετὰ δακρύων καὶ συντριμμοῦ καρδίας, καὶ ταπεινώσεως ἰσχυρᾶς τὰ; ἐξομολογήσεις ποιοῦνται οἱ ἀμαρτανόντες, καὶ ἀφίστανται τοῦ κακοῦ καὶ ἐξ ὅλης ψυχῆς ἐκζητοῦσι τὸν Κύριον, παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ ἔσται τοῦ δεσμεῖν καὶ λύσειν ἐμπειστευμένου, τὸν χρόνον αὐτῶν ἐλαττώ- σαι· ἐάν δὲ δυσσποσπίτως ἔχωσι τῶν ἰδίων ἐθῶν οἱ πατιόντες, καὶ τῇ ἡμαρτιζ, καὶ ταῖς; τῶναῖς

serviunt, ita etiam in negligentibus intenduntur; et quod illi puniuntur qui a malo desistunt. Qui enim in suis cupiditatibus permanent, absoluta excommunicatione condemnantur.

ZONAR. His omnibus ita constitutis, subdit ma- gnus Basilus : Etsi tempora penitentiae exprimis peccatis definiverimus, non tamen penitentiam ex temporis diuturnitate dijudicamus, ut exacto in singulos eorum qui peccaverunt, praestituto tempore, omnino illos admitti sit necesse : sed fructus poenitentiae praesumamus, modumque inspicimus, hoc est, quoniam modo poenitentis sit affectus; ut ex hoc loco septuagesimi quarti quoque canonis sententia percipi possit : nempe serio poenitentibus, tempus multae contrahendum; qui vero negligent, et contemunt, prorogandum. Si qui vero, inquit, a propriis moribus abduci nequeunt, nec a peccatis abstant, cum ejusmodi nihil nobis commune est. Audimus namque in sacris Litteris, *Servans serva animam tuam* : hoc est, Cave ne te ipsemet perdas, si cum improbis communicaveris. Exindeque ad hortationem subnectit ad antistites quibus peccato- res ligandi, et solvendi facultas est data, quae sic habet. Ne igitur cum hujusmodi hominibus perire in animam inducamus, verum expravescentes grave iudicium, ac formidabilem diem retributionis Domini praeculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire; etenim si non docuerunt nos terribilia Domini, neque nobis tam multae res adversae persuadere poterunt, nos ob nostram vivendi licentiam a Domino destitutos, atque in hostium manus traditos fuisse, abductumque captivum ab hostibus populum, dissipatumque late, ac disiectum, eo quod ejusmodi patrare sunt ausi, qui Christi nomen circumferabant; si vero non cognoverunt, neque intollererunt, haec ob causas in nos iram Dei venisse, quae est communis nobis cum iis ratio? Verum eos obtestari, die nocteque, publice, ac privatim debeamus : caeterum abduci nos ab eorum pravitate nequaquam sinamus, habentes quidem in votis, in primis ipsos lucrari, atque ex caecodæmonis cassibus eripere : verum si id minime possimus, nostras certe animas ab aeterna damnatione vindicare studeamus.

137 ARIST. No tempore, sed modo poenas expendendas; si autem in peccatis permanent et contradicant, tu vero serva animam tuam.

Poenae quidem definitae fuerunt, prout scriptae sunt. Non ad tempus autem poenarum, sed ad modum poenitentiae respicere oportet. Et si cum lacrymis et contritione cordis et humiliatione seria et impensa consteantur peccatores, et a malo desistant, et Dominum ex toto animo querant, liberabit ei cui ligandi et solvendi commissa est potestas, earum tempus contrahere : sin vero a propriis moribus haud facile avellantur ii, qui offendunt, et peccato et carnis voluptatibus, quam Domino, servire ma-

luerint, nec vitam ex Evangelio institutam suscipiant, nulla ad illos poenarum ratio est. In immovigero enim et rebeli populo audire docti sumus : *Servans scrva animam tuam.*

CANON LXXXV.

Ne itaque cum eis perire in animum inducamus, sed grave iudicium formidantes, et terribilem retributionis diem prae oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire; si enim nos non docuerunt terribilia Domini, nec tot plæge non in sensum deduxerunt, quod propter nostram iniquitatem nos dereliquit Dominus et tradidit in manus Barbarorum, et populus ad hostes captivus abductus est, et dispersioni traditus, eo quod ea audebant qui Christi nomen circumferebant, si non noverunt, nec intellexerunt, quod propter hæc venit in nos ira Dei, quæ est nobis communis cum his ratio? sed et noctu et interitum, et publice, et privatim ipsis testificari debemus: cum eorum autem improbitatibus abire nolumus, eos quidem lucrifacere optantes, et a mali liqueo eripere. Sin autem hoc non possumus, studeamus nostras animas ab æterna condemnatione servare.

δὲ τοῦτο μὴ δυνῶμεν, σπουδάσωμεν τὰς γούν ἑαυτῶν ψυχὰς τῆς αἰωνίου κατακρίσεως περ σώσασθαι.

BALS. Hæc verba suasoria sunt ad antistites, et omnes qui habent potestatem ligandi, et solvendi. Hortatur enim ipsos ne peccatis consentiant, nec eorum communionem sustineant qui in peccatis perseverant, et ideo cum illis pereant. Sed eos perpetuo admoneant, ut a malo desistant et orent pro eorum salute. Sin autem, inquit, eos corrigere non possitis, studeate vosmet ab eis alienare, et sic ab æterno etiam supplicio servemini.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΞ ΕΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΒΡΩΜΑΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΑΣ.

138 EJUSDEM EX ALIO SERMONE AD BEATUM AMPHILOCHIUM EPISTOLA DE CIBORUM DIFFERENTIA.

CANON LXXXVI.

Egregiis autem Eucratitis ad præclaram eorum objectionem, Cur nos quoque non omnia comedimus, illud dicatur, quod etiam excrementa nostra abominamur. Nam dignitate quidem olera nobis carnes sunt: quod vero ad eorum quæ sunt utilia attinet discretionem, sicut et in oleribus id quod est noxium a convenienti separamus: ita et in carnibus quod noxium est ab utili discernimus. Nam olus quidem est cicuta, quemadmodum et vulturina caro, caro est: tamen nec quis hyoseyamum comederit, mentis compos, nec canem attigerit, nisi magna ex gente necessitate. Quamobrem qui comedit non inique fecit.

Guill. Beveregi notæ.

(29) Ταῦτα πικραινεικῶς ῥήματα. Hæc Balsamonis ascripta ἐρμηνεία in codice Amerbachiano Zouaræ tota attribuitur. Et quidem in hæc præ-

Α τῆς σαρκὸς δουλεύειν μᾶλλον ἀρῶνται ἢ τῷ Κυρίῳ, καὶ τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ζωὴν μὴ καταδέχονται, οὐδεὶς πρὸς αὐτοὺς λόγος ἐπιτιμιῶν. Ἐν γὰρ λαῷ ἀπειθεὶ καὶ ἀντιλέγοντι δεδιδάγμεθα ἀκοῦσιν, ὅτι Σώζωρ σώξῃ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.

CANON DE'.

Μὴ τοίνυν καταδεξιόμεθα συναπόλλυσθαι τοῖς τοιοῦτοις, ἀλλὰ φοβηθέντες τὸ βαρὺ κρῖμα καὶ τὴν φοβεράν ἡμέραν τῆς ἀναποδόσεως τοῦ Κυρίου πρὸ ὀφθαλμῶν λαθόντες μὴ θελήσωμεν ἀμαρτίας ἀλλοτριῶν συναπόλλυσθαι· εἰ γὰρ μὴ ἐπαίδευσεν ἡμᾶς τὰ φοβερὰ τοῦ Κυρίου, μηδὲ αἱ τηλικαῦται πλῆγαι εἰς ἀσθησιν ἡμᾶς ἔγαγον, ὅτι διὰ τὴν ἀνομίαν ἡμῶν ἐγκατέλιπεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, καὶ παρέδωκεν εἰς χεῖρας Βαρβάρων, καὶ ἀπέχρησεν αἰχμάλωτος· εἰς τοὺς πολεμίους ὁ λαὸς, καὶ παρεδόθη τῇ διασπορᾷ, δίδωσι ταῦτα ἐτόλμων, οἱ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ περιφέροντες, εἰ μὴ ἔγνωσαν μηδὲ συνήκαν, ὅτι διὰ ταῦτα ἦλθεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, τίς ἡμῖν κοινὸς πρὸς τοὺτους λόγος; ἀλλὰ διαμαρτύρασθαι αὐτοῖς καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας καὶ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφειλομεν, συναπέγεσθαι δὲ αὐτῶν ταῖς πονηρίας, μὴ καταδεξιόμεθα, προσευχόμενοι μάλιστα μὲν κερδῆσαι αὐτοῦς καὶ ἐξελίσθαι τῆς παγίως τοῦ πονηροῦ. Ἐάν

ΒΑΛΣ. Ταῦτα παραινεικῶς ῥήματά (29) εἰς: πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πάντας τοὺς δυναμένους δεσμεῖν καὶ λύειν. Παρακαλεῖ γὰρ αὐτοὺς μὴ συναίνειν τὰς ἀμαρτανόους, μηδὲ ἀνέχεσθαι τὴν κοινωνίαν τῶν ἐπιμενόντων ταῖς ἀμαρτίαις, κἀντεῦθεν τοῦτοις συναπόλλυσθαι, ἀλλὰ διηνεκῶς νοουθετεῖν αὐτοὺς χάριν τοῦ ἀποστήναι τοῦ κακοῦ, καὶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τούτων. Εἰ δὲ πολλάκις οὐ δυνήθητε, φησι διερωθῆσασθαι τοὺτους, σπουδασατε ἐαυτοὺς ἐκ τούτων ἀποξενῶσθαι· καὶ οὕτω περιωθειήτε καὶ ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

CANON ΠΓ'.

Τοῖς δὲ κομφοῖς ἐγκρατευσταῖς πρὸς τὸ σεμνὸν αὐτῶν πρόβλημα, διὰ τί καὶ ἡμεῖς οὐχὶ πάντα ἐσθλομεν, ἐκείνῳ λεγέσθω, ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυσσόμεθα. Κατὰ μὲν γὰρ τὴν ἀξίαν λάχανα χόρτου ἡμῖν ἐστὶ τὰ κρέα, κατὰ δὲ τὴν [τῶν συμπερόντων] διάκρισιν, ὡς καὶ ἐν λαχάνοις τὸ βλαβερὸν τοῦ καταλλήλου χωρίζομεν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι τοῦ χρησίου τοῦ βλαβερὸν διακρίνομεν. Ἐπεὶ λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνιον, ὡσπερ κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον· ἀλλ' ὁμοῦς οὕτε ὑοκύρμον φάγοι ἂν τις νοῦν ἔχων, οὕτε κυνὸς ἄφαιτο μὴ μεγάλης ἀνάγκης, κατεπειγούσης. Ὅσα φαγῶν οὐκ ἠνόμησεν.

sertim Canonice explicandis Epistolis Balsamon Zouaræ scholia sæpe totidem serè verbis exscribit.

ΒΑΣ. Οἱ Ἐγκρατεῖται, ὡς τάχῃ μετιόντες ἐγκρατεῖαν, ἐδδάλυσσοντο τὸ σαρκοφαγεῖν, καὶ ἀκούοντες μὴ καλῶς ποιεῖν, ἀντεπίγον τοῖς ὀρθοδόξοις· Ἔτι καὶ ὑμεῖς ἐνια τῶν βρωμάτων βδελύττεσθε, διὸ καὶ ἀπέχεσθε αὐτῶν. Πρὸς τοῦτο οὖν ὁ ἅγιος λέγει ὅτι οὐ θαυμαστὸν εἰ τινων ἀπεχόμεθα ἢ βδελυσόμεθα αὐτά· ὅτι καὶ τὰ περιττώματα ἡμῶν βδελυττόμεθα, καίτοι ἐκ τῆς οὐσίας ἔντα τῆς ἡμετέρας σαρκός. Περιττώματα δὲ εἶσι τὰ οὖρα, τὰ σκύβαλα, οἱ χυμοὶ, τὰ διὰ στόματος καὶ βινῶν κενούμενα ὑγρὰ, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὡς οὖν ἐκεῖνοι ἐκτραπέμεθα, οὕτω καὶ τινα τῶν βρωμάτων οὐ προσείμεθα. Πάντα μὲν γὰρ λάχανα χόρτου τὰ κρέα ἤμιν λογίζονται, κατὰ τὸ φάγεσθαι πάντα ὡς λάχανα χόρτου· διακρίνοντας δὲ καὶ χωρίζοντας τὸ βλαβερὸν χρώμεθα τῷ μὴ βλάπτειν, καὶ ὥσπερ ἐν τοῖς λαχάνοις λάχανόν ἐστι καὶ τὸ κώνιον, καὶ ὁ ὑοσκύαμος, ἀλλὰ βλαβερὰ ἔντα φερόμεν αὐτά· οὕτω καὶ ἐν τοῖς κρέασι κρέας ἐστὶ καὶ τὸ γύπειον καὶ τὸ τοῦ κυνός· ἀλλ' οὐκ ἄν τις γεύσαστο κυνός, εἰ μὴ σφόδρα λιμῶνται. Ὁ δὲ γευσάμενος ἐκ βίας οὐκ ἠνόμεσεν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΤΑΡΣΟΥ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΥΟ ΑΔΕΛΦΑΣ ΑΓΟΜΕΝΟΥ ΕΙΣ ΓΑΜΟΝ.

139 EJUSDEM AD DIODORUM TARSENSEM EPISCOPUM, DE EO QUI DUAS SORORES IN MATRIMONIUM DUXIT.

ΒΑΣ. Τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐμνήσθη ὁ ἅγιος ἐν τῷ κγ' κανόνι αὐτοῦ. Ἀπεστάλη δὲ πρὸς Διοδώρον Ταρσοῦ ἐπίσκοπον, ὅς, ἐρωτηθεὶς πρὸς τινας εἰ δύνατο τῆς γυναικὸς αὐτοῦ θανούσης τὴν ἐκείνης ἀδελφὴν ἀγαγεῖν πρὸς γάμον, ἀπεκρίνετο ἐγγράφως μὴ κωλύεσθαι. Τοῦ δὲ μεγάλου Βασιλείου ἀπαγορεύοντος τὸν τοιοῦτον γάμον, ἢ τοῦ Διοδώρου Ἐγγραφῶς ἀπόκρισις ἐνεφανίσθη αὐτῷ, τὸν εἰρημένον ἐπιτρέπουσα γάμον. Ὅθεν ἀπέστειλεν αὐτῷ ταῦτα. Ἀφίκετο πρὸς ἡμᾶς γράμματα τὴν ὑπογραφήν ἔχοντα Διοδώρου· τὰ δὲ ἐφεξῆς ἄλλου τινὸς πρόποντα εἶναι ἢ Διοδώρου. Δοκεῖ μοι γὰρ τις τῶν τεχνικῶν τὸ σοῦ πρόσωπον ὑποδύς, οὕτως ἑαυτὸν ἀξιώσιστον ἐθελῆσαι ποιῆσαι τοῖς ἀκροουμένοις· ὅς γε ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινων, εἰ θεμιτὸν αὐτὸν πρὸς γάμον τῆς τελευταίας αὐτῷ γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν ἀγαγεῖν, οὐκ ἐφρίξε τὴν ἐρώτησιν· ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἠνεγκε τὴν ἀκοήν, καὶ τὸ ἀσελγὲς ἐπιθύμημα πάνυ γενναίως αὐτῷ καὶ ἀγωνιστικῶς συγκατέπραξεν. Εἰ μὲν οὖν παρῆν μοι τὸ γράμμα, αὐτὸ ἂν ἀπέστειλα, καὶ ἐξηρκας σαυτῷ τε ἀμῦναι καὶ τῇ ἀληθείᾳ. Ἐπεὶ δὲ ὁ δεῖξαι· πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὥσπερ τι τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε, κεκλυκώτων τὸ ἐξ ἀρχῆς, Ἐγγραφὸν λέγειν ἔχων τὴν ἐξουσίαν, ἀπέστειλα νῦν σοι, ὥστε διπλῆ τῇ χειρὶ ἡμᾶς ἔλθεῖν ἐπὶ τὸν νόθον ἐκείνον λόγον, καὶ μηδεμίαν αὐτῷ ἰσχὺν καταλιπεῖν· ἵνα μὴ ἐχθρὸν βλάπτειν βλάβῃ τοὺς ἐντυγχάνοντας.

ΒΑΣ. Ἀνατρέψαι τὰ παρὰ τοῦ Διοδώρου μέλλων ὁ ἅγιος, τεχνικῶς μέτεισι τὴν ἀνατροπὴν, καὶ προκαθιστῶ τὸν οἰκεῖον λόγον, ἵνα μὴ δοχῇ ἐντρέπειν αὐτὸν, καὶ οὕτως ἐνστατικώτερον αὐτὸν ἀπεργάζηται, καὶ φησὶν ὅτι· Τὸ γράμμα εἰς ὄνομα μὲν σὺν ἐπιγράπτῳ· δοκεῖ δὲ μοι ὅτι ἄλλο· τῶν τὰ τοιαῦτα τεχνάζε-

PATROL. GR. CXXXVIII.

BALS. Encratitæ, qui continentiam forte persequebantur, vesci carnibus abhorrebant, et cum eis diceretur id non recte a se fieri, opponebant orthodoxis : Vos quoque nonnullos cibos abhorretis, et ideo ab eis abstinetis. Ad hoc dicit sanctus : Non est mirum si ab aliquibus abstinemus, vel eadem abominamur ; nam et nostra excrementa abhorremus, etsi sint ex nostræ carnis substantia : sunt autem excrementa, urinæ, stercorea, humores qui per os et nares emittuntur, et quæcumque ejusmodi. Quemadmodum ergo illa aversumur, ita cibos quoque aliquos non admittimus. Omnia enim olera carnes a nobis existimantur, quod omnia comedamus ut olera. Discernentes autem, et separantes id quod est noxium, eo quod non lædit utimur ; et quemadmodum in oleribus est cicuta, et hyoscyamus, tamen, quia sunt noxia, ea fugimus : ita et in carnibus, caro est caro vulturina, et caro canis : sed tamen nemo gustaverit, nisi valde esuriat. Qui autem per vim gustavit, non egit inique.

BALS. Hujus epistolæ meminit sanctus in 23 suo canone. Missa est autem ad Diodorum Tarsensem episcopum, qui a quodam interrogatus, an uxore sua mortua sororem illius in matrimonium ducere posset ; in scriptis respondit, eum non prohiberi. Cum autem magnus Basilius ejusmodi matrimonium prohiberet, scriptis mandata Diodori responsio illi ostensa est, quæ prædictum matrimonium permittebat. Unde illi hæc misit.

Venerunt ad nos litteræ Diodori inscriptionem habentes : quæ autem deinceps sequuntur, ea alius potius quam Diodori esse convenit. Videtur enim vasa quæpiam tuam personam sublisce, ut se sic auditoribus fide dignum efficeret ; qui ab aliquibus interrogatus, an fas sit demortuæ ejus uxoris sororem in matrimonium ducere, interrogationem non abhorruit : sed auditionem æquo animo tulit, et ad salacem ejus cupiditatem valde illi strenue magnæque contentione auxilium tulit. Si ipse itaque litteras haberem, eas ad te misissem, ipseque ad te et veritatem defendendam sufficisses. Quia autem is qui ostendit rursus abstulit, et adversus nos, qui ab initio prohibueramus, velut trophæum circumtulit, dicendo se scriptis mandata habere potestatem : nunc ad te scripti, ut manu duplici ad illam adulterinam orationem veniamus, et nullas ei vires relinquamus ; ne possit eos facile lædere, in quos incidit.

BALS. Quæ a Diodoro scripta sunt confutaturus sanctus, confutationem artificiosè aggreditur, et ejus dictum ita proponit, ut non videatur ipsum pudore suffunderè, et ita eum ad insistendum acriorem efficiat, et dicet : Litteræ quidem sub tuo nomine scriptæ fuerant : mihi autem videtur aliquis eorum,

qui ad hæc machinanda et excogitanda apti sunt, A volens efficere, ut quod a se disceretur fide dignum esset, litteris tuum nomen subscripsisse. Qui interrogatus, an fœs esset, seu legitimum aut justum sororem uxoris suæ mortuæ in matrimonium ducere; ei, qui interrogavit, in impia interrogatioe auxilium tulit, id est, intemperantiam et libidinem permittendo, ipse quoque videtur fuisse actionis particeps. Si itaque, inquit, litteras habuissem, eas ad te misissem, teque et veritatem defendissem, sen tibi auxilium tulisses, ut falso accusatus, nefaria dicere et scribere, quod te et veritatem tangit. Veritatem quidem, cum falsum illi prælatum fuerit: te autem, ut qui ea, quæ non decet, permisieris. Quia autem is, qui ostendit, rursus abstulit, et tanquam aliquod trophæum adversus nos circumtulit. Est autem trophæum signum aliquod, quod in bello vincenti datur, ut ex eo sit manifestum, quæ pars adversarii vicerit. Unde a versis hostibus, dum adversariis terga dant seu vertunt, trophæum nominatum est (a verbo Græco τρέπω, quod verto significat). Quia ergo non habeo litteras, nunc ad te scripsi, ut adgrediamur, ut duplici manu, tuæ scilicet et meæ, contendamus adversus adulterinam illam orationem alienam et confictam, et vires ei non relinquamus; ut non facile eos lædat, qui in illam incidunt et legunt.

140 CANON LXXVIII.

Primum itaque, quod in ejusmodi rebus maximum est, morem nostrum objicere possumus, ut vim legis habentem, eo quod nobis a viris sanctis traditæ sint regulæ. Mos autem ille est ejusmodi, ut si quis impuritatibus vitio aliquando victus in illicitam duarum sororum conjunctionem inciderit, neque id matrimonium existimetur, neque omnino in Ecclesiæ cœtum admittantur, priusquam a se invicem dirimantur. Quare etiamsi nihil aliud dici posset, satis esset ipsa consuetudo ad boni custodiam. Sed quia qui hanc scripsit epistolam, adulterino argumento malum tantum conatus est in mores hominum inducere, necesse est, ut nec ratiocinationum subsidium omittamus, quanquam, in rebus valde conspicuis, argumentatione potior est uniuscujusque prænotio.

Scriptum est, inquit, in Levitico: *Uxorem D super sorore ejus non accipies æmnam, ad revelandam turpitudinem ejus super eam, adhuc vivente ea* ¹. Inde igitur manifestum esse dicit mortuæ sororem accipere licere. Ad hoc primum quidem dicam, quæcumque lex dicit, iis qui in lege sunt dicere; alioqui sic et circumcisioni et Sabbato et abstinentiæ ciborum subjiciemur. Neque enim si quid inveniamus appositum nostris voluptatibus, juro servitutis legis nos ipsi subjiciemus: si quid autem visum fuerit grave in legalibus, tunc ad libertatem, quæ in Christo est, confugiemus. Interrogati sumus an scriptum sit, ut accipiatur uxor post ipsius sororem. Di-

¹ Levit. xviii, 18.

σθαί και μηχανασθαι ἐπιτηδεῶν, θείων ἀξιόπιστων ποιῆσαι τὸν οἰκίον λόγον, ἐπέγραψε τῷ γράμματι τὸ σὸν ὄνομα. Ὅστις, ἐρωτηθεὶς εἰ θέμιτον, ἦγον εἰ νόμιμον ἢ δίκαιον ἐστὶ τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης ἰδίας γυναικὸς ἀγαγέσθαι πρὸς γάμον, τὸ ἀσθεὶς ἐρώτημα τῷ ἐρωτησαντι συγκατέπραξεν, ἀντὶ τοῦ, διὰ τὸ ἐπιτρέψαι τὴν ἀσίλγειαν, χάκεινος δοκαί κοινωνῆσαι τῆς πράξεως. Εἰ μὲν οὖν εἶχον, φησί, τὸ γράμμα, ἐπεμψα ἄν σοι αὐτὸ, καὶ ἤμυνα: ἄν ἐαυτῷ καὶ τῇ ἀληθείᾳ, ἦτοι ἐβοήθησας ἄν, ὡς ψευδῶς τάχα κατηγορηθεὶς εἰπεῖν καὶ γράψαι ἀθέμιτα, ὅπερ καὶ σοῦ καθίσταται καὶ τῆς ἀληθείας: τῆς μὲν ἀληθείας, ὡς τοῦ ψεύδους ἐκείνης προσηγορευθέντος, σοῦ δὲ, ὡς ἐπιτρέψαντος ἃ μὴ ἐχρῆν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ δειξάς πάλιν ἀφείλετο, καὶ ὡς περ εἰ τρόπαιον καθ' ἡμῶν περιέφερε. Τρόπαιον δὲ ἐστὶ σημεῖον τι τῷ νικήσαντι ἐν πολέμῳ διδομένον, ἢ εἴη δῆλη ἐκ τούτου ἡ τρέψασα μοῖρα τοὺς πολεμικοὺς: ὅθεν ὠνόμασαι τρόπαιον, ἐκ τοῦ τροπῆν τῶν πολεμικῶν γενέσθαι, τρεψάντων τὰ νῶτα τοῖς ἐναντίοις. Ἐπεὶ οὖν γράμμα οὐκ εἶχον, ἐπέστειλα νῦν σοι, ἵνα ἐπέλωμεν, ἵνα ἀνταγωνισώμεθα διπλῆ τῇ χειρὶ, τῇ ἐμῇ δεξιᾷ καὶ τῇ σῆ, κατὰ τοῦ νόθου ἐκείνου λόγου τοῦ ξένου καὶ τοῦ πεπλασμένου, καὶ μὴ ἐάσωμεν αὐτῷ δύναιμι, ἵνα μὴ εὐκόλως βιάπη τοὺς ἐντυγχάνοντας αὐτῷ καὶ ἀνζητιώσκοντας.

CANON ΠΗ'.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ μέγιστον ἐπὶ τῶν τοιοῦτων ἐστὶ, τὸ παρ' ἡμῶν εἶδος, ὃ ἔχομεν προβάλλειν, νόμου δύναιμι εἶχον, διὰ τὸ ὑφ' ἀγίων ἀνδρῶν τοὺς θεσμούς ἡμῶν παραδοθῆναι. Τούτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν: ἂν τις, πάθει ἀκαθαρσίας ποτὲ κρατηθεὶς, ἐκπέσῃ πρὸς δυνεὶν ἀδελφῶν ἀθεσμον κοινωνίαν, μήτε γάμον ἠγεῖσθαι τοῦτον, μηδ' ὄλους εἰς Ἐκκλησίας πλήρωμα παραδέχεσθαι πρότερον, ἢ διαλύσαι αὐτοὺς ἀπ' ἀλήλων. Ὅστε εἰ καὶ μηδὲν ἕτερον εἰπεῖν ἦν, ἐξήρακε τὸ εἶδος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ φυλακῆν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἐπιστολὴν γράψας, ἐπιχειρήματι κιδόλην κακὸν τοσοῦτον ἐπειράθη τῷ βίῳ ἐπαγαγεῖν, ἀνάγκη μὴδὲ ἡμᾶς τῆς ἐκ τῶν λογισμῶν βοηθείας ὑφέσθαι: καίτοι γε ἐπὶ τῶν σφόδρα ἐναργῶν μελῶν ἐστὶ τοῦ λόγου ἡ παρ' ἐκάστου πρόληψις.

Γέγραπται, φησὶν, ἐν τῷ Λευιτικῷ: *Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντίζηλον, ἀποκαλύψαι τὴν ἀσχημοσύνην αὐτῆς ἐπ' αὐτῇ, ἐτι ζωῆς αὐτῆς*. Ἀῆλον δὲ εὖν ἐκ τούτου εἶναι φησιν, ὅτι συγχωρεῖται λαμβάνειν τελευτησάσης. Πρὸς δὲ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐκεῖνο ἐρῶ: ὅτι, ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ: ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῆ, καὶ Σαββάτῳ, καὶ ἀποχῆ βρωμάτων ὑποκεισώμεθα. Οὐ γὰρ δὴ, ἐάν μὲν τι εὐρωμεν συντρέγον ἡμῶν ταῖς ἡθοναῖς, τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἐαυτοὺς ὑποθήσομεν: ἐάν δὲ τι φανῆ βαρὺ τῶν νομίμων, τότε πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἐλευθερίαν ἀποδραμούμεθα. Ἐρωτήθημεν εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῇ. Εἰπομεν, ὅπερ ἀσφαλὲς ἡμῶν

καὶ ἀληθές, ὅτι οὐ γέγραπται. Τὸ δ' ἐκ τῆς τοῦ ἀκο-
 λούθου ἐπιφορᾶς, τὸ σιωπηθὲν συλλογίζεσθαι νομο-
 θετοῦντός ἐστιν, οὐ τὰ τοῦ νόμου λέγοντος· ἐπεὶ οὕτω
 ἐξέσται τῷ βουλομένῳ κατατολμῆσαι καὶ ἐπι-
 ζώσης τῆς γυναικὸς λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν. Τὸ γὰρ
 αὐτὸ τοῦτο σόφισμα καὶ ἐπ' ἐκείνου ἀρμόζει. Γέ-
 γραπται γάρ, φησὶν, *Οὐ λήψῃ ἀντίζηλον*, ὡς τὴν
 γε ἔξω τοῦ ζήλου λαβεῖν οὐκ ἐκώλυσεν. Ὁ δὲ συν-
 ηγορῶν τῷ πᾶθει ἀζήλοισιν εἶναι διοριεῖται τὸ
 ἦθος τῶν ἀδελφῶν. Ἀνηρημένης οὖν τῆς αἰτίας,
 δι' ἣν ἀπηγόρευσε τὴν ἀμφοτέρων συνοικίαν, τί τὸ
 κωλύον ἔσται λαμβάνειν τὰς ἀδελφάς; Ἄλλ' οὐ
 γέγραπται ταῦτα, φήσομεν. Ἄλλ' οὐδὲ κείνα ὄρι-
 σται. Ἡ δὲ ἐννοια τοῦ ἀκολούθου ὁμοίως ἀμφοτέ-
 ραις τὴν ἀδειαν δίδωσιν. Ἐδεῖ δὲ, καὶ μικρὸν
 ἐπὶ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας ἐπαναδραμόντα,
 ἀπηλλάχθαι πραγμάτων. Ἔοικε γὰρ οὐ πᾶν εἶδος
 ἁμαρτημάτων περιλαμβάνειν ὁ νομοθέτης· ἀλλ'
 ἰδίως ἀπαγορεύειν τὰ τῶν Αἰγυπτίων, ὅθεν ἀπῆρ-
 εν ὁ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ τῶν Χαναανίων, πρὸς οὓς μεθ-
 ἴσταται. Ἐχει γὰρ οὕτως ἡ λέξις· *Κατὰ τὰ ἐπιτη-
 δεύματα τῆς Αἰγύπτου, ἐν ἣ παρῴκησατε ἐπ'
 αὐτῆς, οὐ ποιήσατε· καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα
 τῆς Χαναάν, εἰς ἣν ἐβῶ εἰσάξω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ
 ποιήσατε, καὶ ἐν τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ
 πορεύσεσθε.* Ὡστε τοῦτο εἰκὸς ποῦ τὸ εἶδος
 τῆς ἁμαρτίας μὴ ἐμπολιτεύεσθαι τότε παρὰ τοῖς
 Ἰουδαίοι· διὸ μηδὲ τῆς ἐπ' αὐτῷ φυλακῆς προσδε-
 θῆναι τὸν νομοθέτην, ἀλλ' ἀρκεσθῆναι τῷ ἀδιδακτῷ
 εἶθαι πρὸς τὴν τοῦ μύσου διαβολὴν. Πῶς οὖν, τὸ
 μείζον ἀπαγορεύσας, τὸ ἑλαττον ἐσιώπησεν; Ὅτι
 ἔδοκει πολλοὺς τῶν φιλοσάρκων, πρὸς τὸ ἐπιζώσαις
 ἀδελφαῖς συνοικεῖν, τὸ ὑπόδειγμα βλάπτειν τοῦ
 πατριάρχου. Ἡμᾶς δὲ τί χρὴ ποιεῖν; Τὰ γεγραμ-
 μένα λέγειν, ἢ τὰ σιωπηθέντα προσεξεργάζεσθαι;
 Ἀτύχια τὸ μὴ δεῖν μὴ ἑταίρα κεχρησθαι πατέρα
 καὶ υἱὸν ἐν μὲν τοῖς νόμοις τούτοις οὐ γέγραπται,
 παρὰ δὲ τῷ Προφήτῃ μεγίστης κατηγορίας ἤξιώται.
 Ἰδὸς γάρ, φησὶ, *καὶ πατὴρ πρὸς τὴν αὐτὴν παι-
 δίσκην εἰσεπορεύοντο.* Πόσα δὲ εἶδη ἄλλα τῶν ἀκα-
 θάρτων παθῶν τὸ μὲν τῶν δαιμόνων διδασκαλεῖον
 ἐξέυρεν, ἢ δὲ, θεία Γραφὴ ἀπεισιώπησε, τὸ σεμνὸν
 ἐαυτῆς ταῖς τῶν αἰσρῶν ὀνομασίαις καταβρῦπαίνειν
 οὐχ αἰρουμένη, ἀλλὰ γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθα-
 ρσίας διέβαλεν! Ὡς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος φησι·
*Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μηδὲ ὀνομαζέσθω
 ἐν ὑμῖν, καθὼς πρέπει ἀγίοις· τῷ τῆς ἀκαθαρσίας
 ὀνόματι τὰς τε τῶν ἀρρένων ἀρρήτοποιίας καὶ τὰς
 τῶν θηλειῶν περιλαμβάνων.* Ὡστε οὐ πάντως ἡ σιωπὴ
 ἀδειαν φέρει τοῖς φιληρόνοις.

Ἐγὼ δὲ οὐδὲ σιωπήσθαι τὸ μέρος τοῦτο φημι,
 ἀλλὰ καὶ πᾶν σφοδρῶς ἀπηγορευκίναί τὸν νομοθέ-
 την. Τὸ γὰρ, *οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οικείον
 σαρκὸς σου, ἀποκαλύψαι ἀσημοσύνην αὐτῶν*
 ἱμπερικτικόν ἐστι καὶ τούτου τοῦ εἶδους τῆς οικειό-
 τητος. Τί γὰρ ἂν γένοιτο οικειότερον ἀνδρὶ τῆς ἐαυ-
 τοῦ γυναικὸς, μᾶλλον δὲ τῆς ἐαυτοῦ σαρκὸς; Οὐ γὰρ
 ἐτι εἰσι δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία. Ὡστε διὰ τῆς γυναικὸς

A cinus, quod tutum nobis est et verum, hoc scri-
 ptum non esse. Quod autem silentio prætermis-
 sum est, id per consecutionis illationem colligere,
 legislatoris est, non legem recitantis; siquidem hoc
 pacto licebit volenti facinus aggredi, etiam adhuc
 viventis uxoris accipere sororem. Nam ipsum
 illud sophisma etiam ad eam rem appositum est.
 Scriptum est, inquit, *Non accipies æmulam* :
 proinde accipi eam extra æmulationem non pro-
 hibuit. Qui autem libidini patrocinabitur, æmu-
 lationis expertem esse affirmabit indolem soror-
 um. Quare sublata causa, ob quam ambarum
 connubium prohibuit, quid impediet quominus
 sorores accipiant? Sed hæc scripta non sunt,
 aiemus. Sed neque illa statuta sunt. Consecu-
 tionis autem intelligentiâ pariter ambarum licen-
 tiam tribuit. Verum oportebat paulisper ad ea
 quæ legem præcedunt recurrendo, difficultate
 liberari. Videtur enim non omne peccatorum ge-
 nus comprehendere legislator : sed peculiariter
 Ægyptiorum unde Israel exierat, et Chanaanæ-
 orum ad quos transferebatur, mores interdiceret.
 Sic enim habet ad verbum : *Secundum instituta
 terræ Ægypti, in qua habitastis in ea, non faci-
 etis : et secundum instituta terræ Chanaan, in
 quam ego inducam vos illuc, non facietis, neque
 in legitimis eorum ambulabitis* ¹. Verisimile est
 hoc peccati genus tunc inter gentes non viguisse.
 Quapropter opus non fuit legislatori, ut illud ca-
 vendum curaret : sed satis ei fuit mos non doctus
 C sceleris reprehensionem. Quomodo igitur ma-
 jore vetito, minus prætermisit? Quia videbatur
 multis carni indulgentibus, ut cum sororibus ad-
 huc viventibus habitarent, noxium esse exem-
 plum patriarchæ. Nos autem quid facere oportet?
 Quæ scripta sunt dicere, an prætermissa accuratius
 scrutari? Protinus, non oportere uti una
 pellice patrem et filium, in his legibus scriptum
 non est, sed apud Prophetam crimini maximo
 datur. *Filius enim, inquit, et pater ad eamdem
 puellam ingrediebantur* ². Quot autem alia cupi-
 ditatum impurarum genera dæmonum quidem
 doctrina excogitavit, tacuit vero divina Scriptura,
 honestatem suam rerum turpium appellationibus
 D fœdere nolens, sed generatim impuritates vitupe-
 ravit! Sic ut et Apostolus Paulus ait : *Fornicatio
 autem et omnis immunditia ne nominetur quidem
 in vobis, sicut decet sanctos* ³ : immunditiæ no-
 mine tum virorum tum mulierum obscena facinora
 comprehendens. Quare non omnino silentium licen-
 tiam dat voluptariis.

141 Ego autem neque tacitam illam partem fuisse
 dico : imo etiam a legislatore vehementer admo-
 dum fuisse prohibitam. Illud enim, *Non ingredieris
 ad omnem carnis tuæ affinem ad revelandam
 eorum turpitudinem* ⁴, hanc etiam affinitatis spe-
 ciem complectitur. Etenim quid viro affine
 magis est quam sua ipsius uxor, imo quam sua
 ipsius caro? Non enim amplius dux sunt, sed

¹ Levit. xviii, 3. ² Amos ii, 7. ³ Ephes. v, 3.

⁴ Levit. xviii, 6.

una caro. Itaque per uxorem soror ad viri affinitatem transit. Quemadmodum enim matrem uxoris non assumet, neque filiam uxoris, propterea quod neque suam ipsius matrem, neque suam ipsius filiam; ita nec uxoris sororem, propterea quod neque suam ipsius sororem. Et vice versa, neque uxori licet esse viri affinitibus conjugere. Sunt enim utrinque communia affinitatis jura. Ego porro cuilibet de nuptiis consulenti testificor, praterire figuram hujus mundi, et tempus breve esse, *Ut qui habent uxores tanquam non habentes sint* ¹. Quod si mihi perperam legat illud: *Crescite et multiplicamini* ²: rideo legum tempora non discernentem. Fornicationis remedium nuptiæ secunda, non occasio lascivix. Si se non continent, nubant, inquit ³, non vero et nubentes legem violent.

Isti autem, quorum animus vitio turpitudinis lippus est, ne ad naturam quidem respiciunt, quæ jam olim generis nomina discrevit. Ex qua enim cognatione natos appellabunt? Fratresne, an consobrinos vocabunt? siquidem nomen utrumque eis ob confusionem congruit. Ne facias, o homo, amitam novercam infantium; nec quæ in matris loco fovere debet, eam æmulatione implacabili armaveris. Nam solum novercarum genus etiam post mortem odium ac inimicitiam extendit. Imo, alii inimici mortuis reconciliantur; novercæ odisse post mortem incipiunt. Summa dictorum hæc est: Si quis legitime nuptias appetit, totus orbis terrarum patet: sin libidine impellitur, ob id magis etiam excludatur, *Ut discat vas suum possidere in sanctificatione et honore, non in passione desiderii* ⁴. Me plura dicere parantem modus epistolæ cohibet. Precor autem, ut vel nostra admonitio vitium superet, vel non serpat in nostram regionem hoc placulum; sed in quibus admissum est locis, in his permaneat.

BALS. Magni Patris ad Diodorum epistola, etiamsi omni sapientia et vera eloquentia plena sit, et Spiritus sancti vocem edit; tamen non est hoc tempore quærenda. Decernit enim ne in matrimonii societatem duæ sorores a quopiam accipiantur, quod Dei gratia hodie ne in mentem quidem hominis Christiani venit, et propterea nec ampliore interpretatione opus habuit. Habe autem hanc divinam epistolam assidue in memoria. Etsi enim id, quod in ea definitum est, non tractatur; quæ tamen in ea comprehenduntur, epichremata, enthyemata, et epenthymemata, vel potius quæcumque ex Veteri (Testamento) et ex magno apostolo Paulo et composita et opposita fuerunt, in aliis causis mul-

ἡ ἀδελφὴ πρὸς τὴν τοῦ ἀνδρὸς οἰκειότητα μεταβαίνει. Ὡς γὰρ μητέρα γυναικὸς οὐ λήφεται, οὐδὲ θυγατέρα τῆς γυναικὸς, διότι μὴδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, μὴδὲ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα· οὕτως οὐδ' ἀδελφὴν γυναικὸς, διότι μὴδὲ ἀδελφὴν ἑαυτοῦ. Καὶ τὸ ἀνάπαλιν, οὐδὲ τῆς γυναικὸς ἐξέσται τοῖς οἰκείοις τοῦ ἀνδρὸς συνοικεῖν. Κοινὰ γὰρ ἐπ' ἀμφοτέρων τῆς συγγενείας τὰ ἐπικαια. Ἐγὼ δὲ παντὶ τῷ περὶ γάμου βουλευομένῳ διαμαρτύρομαι, ὅτι παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστίν, Ἴσα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὤσιν. Ἐάνδ μοι παραναγινώσῃ τὸ, *Ἀπέχεσθε καὶ πλεθύνετε*· καταγελῶ τοῦ τῶν νομοθεσιῶν τοῦ καιροῦ μὴ διακρινόντες. Πορνείας παραμυθία ὁ δεύτερος γάμος, οὐκ ἐφόδιον εἰς ἀσέλγειαν. Εἰ οὐκ ἐγκατερεύονται, γαμησάτωσαν, φησὶν· οὐχὶ δὲ καὶ γαμοῦντες παρανομεῖτωσαν.

Οἱ δὲ οὐδὲ πρὸς τὴν φύσιν ἀποβλέπουσιν, οἱ τὴν ψυχὴν λημῶνες τῷ πάθει τῆς ἀτιμίας, πάλαι διακρίνασαν τὰς τοῦ γένους προσηγορίας. Ἐκ ποίας γὰρ συγγενείας τοὺς γεννηθέντας προσαγορεύουσιν; Ἀδελφοὺς αὐτοὺς ἀλλήλων ἢ ἀνεψιούς προσερούσιν; ἀμφοτέρα γὰρ αὐτοῖς προσαρμόσει διὰ τὴν σύγχυσιν. Μὴ ποιήσης, ὦ ἄνθρωπε, τὴν θείαν μητρικὴν τῶν νηπίων· μὴδὲ τὴν ἐν μητρὸς τάξει θάλπειν ὀφειλοῦσαν, ταύτην ἐφοπλίσῃ ταῖς ἀμειλίχτοις ζηλοτυπίαις. Μόνον γὰρ τὸ γένος τῶν μητρυιῶν καὶ μετὰ θάνατον ἐλαύνει τὴν ἔχθραν· μᾶλλον δὲ οἱ μὲν ἄλλως πολέμοι τοῖς τεθνηκόσι σπένδονται· αἱ δὲ μητρικαὶ τοῦ μίσους μετὰ τὸν θάνατον ἄρχονται. **C** Κεφάλαιον δὲ τῶν εἰρημένων, Εἰ μὲν νόμῳ τις ὀρμάται πρὸς τὸν γάμον, ἤνοικται πᾶσα ἡ οἰκουμένη· εἰ δὲ ἐμπαθῆς αὐτῷ ἢ σπουδῆ, διὰ τοῦτο καὶ πλεον ἀποκλεισθήτω, *Ἴσα μάθη τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος κτεῖσθαι ἐν ἀγιασμῷ καὶ τιμῇ, μὴ ἐν πάθει ἐπιθυμίας*. Πλεονά με λέγειν ὀρμημένον τὸ μέτρον ἔχει τῆς ἐπιστολῆς. Εὐχομαι δὲ ἢ τὴν παρανεῖσιν ἡμῶν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους ἀποδειχθῆναι, ἢ μὴ ἐπιδημῆσαι τῇ ἡμετέρᾳ τὸ ἄγος τοῦτο· ἀλλ' ἐν οἷς ἂν ἐτολμήθη τόποις ἐναπομείναι.

BALS. Ἡ πρὸς Διδώρον ἐπιστολὴ τοῦ μεγάλου Πατρός κἀν πάσης σοφίας καὶ ἀληθοῦς βητορείας πεπλησμένη ἐστὶ, καὶ τὴν κινύραν τοῦ παναγίου Πνεύματος ὀποθεγγίζῃται, ἀλλ' οὐκ ἐστὶ ζητητέα ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις. Ὅροθετεῖ γὰρ μηδένα λαμβάνειν πρὸς κοινωνίαν γάμου ἀδελφῶν δύο, ὅπερ Θεοῦ χάριτι σήμερον οὐδὲ εἰ; Ἰουδαίῳ δὲ ὅπως ἐρχεται ἀνθρώπου Χριστιανοῦ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πλειονος ἐρμηνείας ἰδεθήσῃ. Ἐχε δὲ ταύτην τὴν θείαν ἐπιστολὴν διηγεκῶς ἐπὶ μνήμης. Κἀν γὰρ τὸ ἐροθέτημα ταύτης οὐ τρακταῖται, ἀλλὰ τὰ ἐν ταύτῃ περιεχόμενα, ἐπιχειρήματα, ἐνθυμήματα τε καὶ ἐπενθυμήματα καὶ μᾶλλον ἔσα ἀπὸ τε τῆς Παλαιᾶς καὶ τοῦ μεγάλου ἀποστόλου

¹ 1 Cor. vii, 29. ² Gen. i, 28; ix, 1. ³ 1 Cor. vii, 9. ⁴ 1 Thess. iv, 4.

Παύλου συνετέθησάν τε καὶ ἀνετέθησαν, μεγάλως ἂν
 συντελοῦσιν ἐπὶ ἑτέραις ὑποθέσει. Σημειώσαι δὴ
 ἀπὸ ταύτης ὅτι καὶ τὰ ἄγραφα ἐκκλησιαστικά ἔθη,
 ὡς οἱ ἔγγραφοι κανόνες, τὸ ἀπαργαχεῖρησον ἔχουσι·
 καὶ ὅτι ταῖς Μωσαϊκαῖς νομοθεσίαις προσέχειν οὐκ
 ὀφειλομένον. Καὶ ἕτερα δὲ πολλὰ παρασημαίωσαι ἐκ ταύτης

ZONAR. Προκαταστήσας (a) τὸν λόγον ὁ ἅγιος,
 καὶ ὡς ἐν ἄλλῃ προσώπῳ τρέψας τὸν γράψαντα,
 νῦν καὶ πρὸς ἀνατροπὴν τοῦ γράμματος χωρεῖ· καὶ
 πρῶτον μὲν τὸ ἔθος προβάλλεται καὶ νόμου δύνα-
 μιν ἔχειν φησὶν, ὡς τῶν θεσμῶν ἦσοι τῶν νενομι-
 μεμένων, τῶν δεδογμένων ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν, παρα-
 δεδομένων. Καὶ ὁ πολιτικός δὲ νόμος τὸ κρατήσαν
 ἔθος νόμου δύναμιν ἔχειν διακαλεῖται· κἂν μὴ
 ὑπὸ ἁγίων ἀνδρῶν τὰ νενομισμένα τοῖς πολίταις
 ἐδαγματίσθησαν. Φησὶ γὰρ βιβλίον β' τῶν Βασιλι-
 κῶν, τίτλω α', κεφ. λβ', περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ καίται
 νόμος παραφυλάττειν δεῖ τὸ ἔθος καὶ τὴν συνή-
 θειαν, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ αὖθις· Παλαιὰ συνήθεια
 ἀντὶ νόμου φυλάττεται. Καὶ πάλιν· Ἡ μακρὰ συνή-
 θεια ἀντὶ νόμου κρατεῖ, ἐν οἷς οὐκ ἔστιν ἔγγρα-
 φος. Ἐθος δὲ λέγει ὁ ἅγιος οὗτος· τὸ ἐν τῇ Ἐκ-
 κλησίᾳ ἐνεργούμενον. Ἐάν γὰρ τις θυσιὴν ἀδελφαῖς
 ἀθέσμως μιχθῆ, φησὶν, οὐ πρότερον παραδίχεται
 εἰς Ἐκκλησίαν, εἰ μὴ χωρισθεῖεν ἀπ' ἀλλήλων οἱ
 οὕτω μαινθέντες, ὡς μηδὲ γάμου τοῦ τοιοῦτου μύ-
 σους λογιζομένου. Κἂν οὖν ἄλλο τι οὐκ εἴχομεν εἰ-
 πεῖν, τοῦτο τὸ ἔθος ἤρκει εἰς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ.
 Ἐπεὶ δὲ, φησὶν, ὁ συνηγορήσας διὰ τῆς ἐπιστολῆς
 τῷ κατῷ, τῷ παλαιῷ ἔχρησαστο νόμῳ, τῷ λέγοντι,
Γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ αὐτῆς οὐ λήψῃ ἀντιζήλον
ἀπεκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτῆς, ἐπὶ ζωῆς αὐ-
τῆς· κἀντεῦθεν συνήγαγεν, ὅτι συγχωρεῖται λαμ-
 βάνειν τελευτησάσης τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς· πρῶτον
 μὲν ὁ ἅγιος λέγει, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν
 τῷ νόμῳ λαλεῖ. Εἰ γὰρ μὴ ταῦτο καὶ περιτομησό-
 μεθα, καὶ τὰ Σάββατα φυλάξομεν, καὶ βρωμά-
 των διαφόρων ἀφεξέμεθα· οὐ γὰρ τῶν περιτομούν-
 των ἡμῖν ἡδονὰς ἀνθεξέμεθα ἐκ τοῦ παλαιοῦ· τῶν
 δὲ βαρῦ τι ἔχόντων ἀφεξέμεθα, καὶ τῇ διὰ τοῦ Χρι-
 στοῦ ἡμῖν ἐδοθείσῃ ἐλευθερίᾳ τότε προσδραμούμεθα.
 Ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ νόμος ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς τῶν
 βαρῶν τοῦ νόμου, τῶν τῆς περιτομῆς δηλαδὴ, καὶ
 τῆς τῶν κεκωλυμένων βρωμάτων ἀποχῆς, τοῦ τὸν
 γονορρυθὶ ἀκάθαρτον κρῖνεσθαι, καὶ τὸν ἀψάμενον
 νεκροῦ, καὶ τὸν λεπρωθέντα, καὶ ἄλλων πολλῶν.
 Ἡρωτήθη, φησὶν, εἰ γέγραπται λαμβάνειν γυναῖκα
 ἐπ' ἀδελφῆ, ἦγουν εἰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦς τὴν ἀδελ-
 φὴν ἔξεισι λαμβάνειν τινα· καὶ εἶπον ὅτι οὐ γέ-
 γραπται. Ὅπερ καὶ ἀληθές ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἀσφα-
 λές. Τὸ δὲ συλλογίζεσθαι τὸ σιωπηθῆν, ἦγουν ἐπεὶ
 ὁ νόμος εἶπεν, ὅτι, *Οὐ λήψῃ γυναῖκα ἐπ' ἀδελφῆ*
αὐτῆς ἀντιζήλον, καὶ ἐπὶ ζωῆς αὐτῆς, ἀκόλου-
 θόν ἐστιν, ὅτι μετὰ θάνατον οὐ κωλύεται τὴν ἀδελ-
 φὴν τῆς γυναικὸς λαμβάνειν, ὡς μηκέτι τῆς ζηλο-
 τυπίας ἔσομένης· τοῦτο, φησὶ, τὸ τοιαῦτα λέγειν
 νομοθετεῖν ἐστὶ καὶ οἰκείως συνεισάγειν νόμους, οὐ
 τὰ τοῦ νόμου λέγειν· εἰ γὰρ δῶμεν μετὰ θάνατον

¹ Levit. xviii, 18.

(a) Hanc interpretationem dedit Beveregius in notis ex codice Amerbachiano. Εἰρη.

tum conferunt. Nota autem ex ea, quod ecclesiastici
 etiam non scripti mores, sicut scripti canones, re-
 futari non possunt; et quod leges mosaicæ non sunt
 attendendæ. Nota etiam multa alia ex hac epistola,
 quæ sunt imprimis necessaria et maxime utilia.

τῆς ἐπιστολῆς, ἀναγκαιότατά τε καὶ χρησιμώτατα.

ZONAR. Cum sanctus sermonem præparasset, et
 epistolæ scriptorem tanquam in aliam personam
 vertisset, nunc et ad scripti confutationem procedit.
 Et primo quidem consuetudinem objicit, eamque
 legis vim habere asserit, quoniam ritus sive statuta,
 a sanctis Patribus decreta, tradita sunt. Quin civi-
 lis etiam lex prævalentem consuetudinem legis
 vires habere jubet: licet quæ civibus instituta sunt
 non a sanctis viris decreta fuerint: Dicit enim liber
 ii, tit. 4, cap. 32 Basilicæ: De quibus scripta lex non
 exstat, in his morem et consuetudinem custodire
 oportet, et quæ sequuntur. **142** Et rursus: Anti-
 qua consuetudo pro lege custoditur. Item: Diuturna
 consuetudo pro lege obtinet, in quibus lex scripta
 deficit. Hic autem sanctus Pater consuetudinem vocat,
 quod in Ecclesia valet: Si quis enim duobus,
 inquit, sororibus illegitime commisceatur, non
 prius in Ecclesiam recipitur, nisi qui hoc modo
 contaminantur, a se invicem separentur, utpote
 quod neque matrimonium tantum scelus reputetur.
 Quamvis itaque nihil aliud dicere haberemus, hæc
 consuetudo malo isti evertendo sufficit. Quandoqui-
 dem autem qui hoc malum, inquit, per epistolam
 defendit, veteri lege utitur dicente: *Mulierem zelo-*
typam super sororem ejus non accipies ad revelandam
*turpitudinem ejus, ipsa adhuc vivente*¹; et exinde
 colligit, quod ejus demortuæ sororem accipere con-
 ceditur. Primo quidem sanctus ait, quod quæcum-
 que lex dicit, iis quæ sunt in lege dicit; alioquin
 enim et circumcidemur, et Sabbata observabimus,
 et a variis cibis abstinēbimus. Neque enim ex ve-
 teri nos lege continebimus ab iis quæ voluptates
 nobis conferunt. Ab iis autem, quæ grave aliquid in
 se continent, abstinēbimus; et ad libertatem nobis
 per Christum concessam tunc confugiemus. Nam-
 que lex Christi ab iis, quæ in lege gravia sunt, nos
 liberavit; a circumcissione scilicet, ab abstinentia a
 prohibitis cibis, ab eo immundo judicando, qui fluxu-
 m seminis passus est, qui mortuum tetigit, qui
 lepra infectus est, et aliis quam plurimis. Interro-
 gatus sum, inquit, an scriptum sit accipere uxorem
 ad sororem; nimirum an liceat cuiquam sororem
 uxoris suæ ducere; et dixi non scriptum esse; quod
 verum est, atque etiam tutum. Ex eo autem, quod
 non dictum est, illationem facere, nempe quoniam
 lex dicit, quod *Non accipies uxorem zelotypam ad*
sororem ipsius, ipsa etiam adhuc vivente, consequens
 est quod post mortem sororem uxoris ducere non
 prohibetur, ut zelotypia amplius non futura, hoc
 inquit, talia, scilicet dicere est legem ferre, et pro-
 prias leges introducere, non ea quæ sunt legis pro-
 ferre. Si demus enim, post mortem uxoris sororem

ipsius ei accipere licere, qui mortuæ maritus fuit, quoniam zelotypiæ passio locum amplius non habeat, eam accipiet etiam ipsa vivente, si sorores zelotypiæ passionem erga se invicem non habuerint. Sed dicit aliquis hoc non scriptum esse: verum nec illud scriptum est, ut post mortem scilicet mulieris maritus ejus mortuæ sororem in uxorem duceret. Deinde addit, quod si ea quæ retro, paulo scilicet ante, in lege dicta sunt, consideraveris, ulteriores molestia liberatus eris. Non omnem enim, inquit, peccatorum speciem legislator ibi comprehendere sibi proposuit: sed peccata Ægyptiorum, inter quos Hebræorum populus tanquam peregrini antea habitabant; et Chananzorum, ad quos transierunt et transmigrarunt; quod verisimile est; et quod istam peccatorum speciem, qua quis post mortem uxoris suæ sororem ejus ducit [Moses] propterea prohibuit, quod viri luxuriosi patriarcham Jacobum pro exemplo habebant, qui eodem tempore duabus sororibus, Leix et Racheli, cohabitavit. Multa autem dicit, a lege quidem silentio prætermissa, et tamen prohibita esse: quale est, patrem et filium eadem pellice non uti. Hujus quidem lex non meminit: propheta vero tanquam illegitimam actionem accusavit, dicens, *filius et pater ad eandem puellam ingrediebantur*. Et quidem Dæmones, inquit, multa immundarum passionum genera docuerunt: divina autem Scriptura hæc silentio prætermisit, et sub generali immunditiei nomine comprehendit, ne sanctimonia ipsius turpium appellationibus contaminaretur. Et Apostolus, *Omnia*, inquit, *fornicatio et immundities inter vos ne nominentur*¹, sub immunditiei nomine omnem obscenitatem comprehendens; adeo ut nulla prorsus libidinis propter silentium turpiter agendi licentia detur. Deinde et fortiori sanctus argumento utitur, dicens, neque hanc partem sive speciem hujus peccati silentio a lege prætermissam esse. Quandoquidem enim in ea scriptum est, *Non ingredieris ad quemvis consanguineum carnis tuæ ad revelandam ejus turpitudinem*², hoc etiam genus prohibetur. Si enim mulier et vir una sint caro, juxta Scripturam, inter virum et uxoris ipsius sororem magnam omnino consanguinitatem esse quispiam existimet. Et quemadmodum nemo matrem uxoris suæ, vel filiam ex alio ei viro genitam, propter consanguinitatem accipiet; neque etiam matrem suam filiamve: sic neque uxoris sorori conjungetur; quippe nec sorori suæ. Idem autem inquit et de muliere: neque enim mulier mariti sui defuncti fratri conjungetur; neque aliis ei per cognationem affinibus. Postea Apostolica productis verba, et ad aliquos, qui illud, *Crescite et multiplicamini*³, objiciunt, dicit, Eos derideo, qui legislationum tempora non discernunt. Hoc dicens, quoniam illud, *Crescite et multiplicamini*, Deus ad homines primo creatos pronuntiavit cum omnium multitudo hominum esset, et necesse omnino esset, ut Adami liberi sibi invicem copularen-

¹ Ephes. v, 3. ² Levit. xviii, 18. ³ Gen. i, 28.

A τῆς γυναικὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς λαμβάνει τὸν τῆς τελευτησάσης ἄνδρα, διὰ τὸ μηκέτι τὸ τῆς ζηλοτυπίας πάθος χώραν ἔχειν, λήψεται ταύτην καὶ ζωσῆς ἐκείνης, εἰ ἀζηλότυπον πρὸς ἀλλήλας πάθος ἔχοιεν αἱ ἀδελφαί. Ἄλλ' ἐρεῖ τις ὅτι τοῦτο οὐ γέγραπται· ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο γέγραπται, ὅτι μετὰ θάνατον δηλαδὴ τῆς γυναικὸς τὸν ἐκείνης ἄνδρα τὴν ἀδελφὴν τῆς τελευτησάσης εἰς γυναῖκα λαμβάνειν. Ἔτα ἐπάγει, ὅτι εἰ τὰ κατόπιν τῆς νομοθεσίας σκοπήσεις, τὰ ὅπισθεν δηλαδὴ, ἀκαλλαγῆσιν πραγμάτων. Οὐ γὰρ πᾶν εἶδος ὁ νομοθέτης ἐνταῦθα, φησί, περιλαβεῖν ἁμαρτημάτων πρόθετο· ἀλλὰ τὰ τῶν Αἰγυπτίων, οἷς παρῴκει πρῶτον ὁ Ἑβραίων λαός, καὶ τὰ τῶν Χαναανίων, πρὸς οὓς μετετίθετο καὶ μετέκτιστο, καὶ εἰκόσ ἐστι. Καὶ ὅτι τοῦτο τὸ εἶδος τοῦ ἁμαρτήματος, τὸ μετὰ θάνατον τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τινα λαμβάνειν τὴν ἀδελφὴν ἐκείνης, διὰ τοῦτο ἐκώλυσεν, ὅτι εἰς ὑπόδειγμα εἶχον οἱ ἀκόλαστοι τὸν πατριάρχην Ἰακώβ συνοικήσαντα κατὰ ταῦτόν δυοῖν ἀδελφαῖς, τῇ τε Λείᾳ καὶ τῇ Ῥαχὴλ. Πολλὰ δὲ λέγει τῷ νόμῳ μὲν σιωπηθῆναι, κικωλύσθαι δὲ ὅμως· οἷόν ἐστι τὸ μὴ μιᾶ παλλακῇ κεχρηθῆναι πατέρα καὶ υἷόν. Τοῦτου μὲν ὁ νόμος οὐκ ἐμνημόνευσεν· ὁ δὲ προφήτης ὡς ἀθέσμου τῆς πράξεως κατηγορήσιν, εἰπὼν· Ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατήρ πρὸς τὴν αὐτὴν παιδίσκην εἰσεπορεύοντο. Καὶ οἱ μὲν δαίμονες, φησί, πολλὰ εἶδη τῶν ἀκαθάρτων παθῶν ἐδίδαξαν· ἡ δὲ θεία Γραφή ταῦτα παρεσιώπησε, καὶ γενικῶς ὀνόματι τῆς ἀκαθαρσίας διέλαθεν, ἵνα μὴ ἡ σεμνότης αὐτῆς ταῖς τῶν αἰσχροῶν ἑνομασίαις καταβρυκαίνωτο. Καὶ ὁ Ἀπόστολος, *Πορνεία δὲ καὶ ἀκαθαρσία πᾶσα μὴδὲ ὀνομαζέσθω*, φησὶν, *ἐν ὑμῖν, τῷ τῆς ἀκολασίας ὀνόματι πᾶσαν ἀρρητοποιίαν περιλαθῶν*. Ὅστε οὐ πάντως ἄδεια δίδονται τοῖς φιληδόνοις διὰ τῆς σιωπῆς αἰσχροῦργεῖν. Ἔτα καὶ βιαιότερον ἐπιχειρεῖ ὁ θεός, λέγων ὅτι οὐδὲ σεσώπεται τῷ νόμῳ τὸ μέτρο; τοῦτο, ἦγουν τὸ εἶδος τοῦτου τοῦ ἁμαρτήματος· ἐπεὶ γὰρ γέγραπται ἐν αὐτῷ, *Ὅτι ἐσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκίαν σαρκὸς σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ, καὶ τοῦτο τὸ εἶδος ἀπηγόρευται*. Εἰ γὰρ ἡ γυνὴ καὶ ὁ ἀνὴρ σάρξ εἰσι μία, κατὰ τὴν Γραφήν, πάντως μεγάλην ἂν τις οἰκείωσιν εἶναι λογίσατο πρὸς τὸν ἄνδρα τῆ τῆς γυναικὸς οὗτου ἀδελφῆ. Καὶ ὅσπερ μητέρα τις οἰκείας γυναικὸς, θυγατέρα ἐξ ἑτέρου ἀνδρὸς τεχθεῖται αὐτῇ, οὐ λήψεται, διὰ τὴν οἰκείωσιν, οὐδὲ μὲν τοι τὴν οἰκείαν μητέραν ἢ θυγατέρα οὕτως οὐδὲ τῆς γυναικὸς· οὐδὲ γυνὴ γὰρ τῷ ἀδελφῷ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς θανόντος συναρθῆσεται, οὐδὲ τοῖς ἄλλοις ἐκείνῳ οἰκείοις κατασυγγένειαν. Ἔτα τὰ ἀποστολικὰ ἐπάγει ῥήματα· καὶ πρὸς τινὰς τὸ, *Ἀφέστε καὶ πληθύετε* προβαλλομένους φησὶ καταγελῶ, τῶν μὴ διακρινόντων τοὺς καιροὺς τῶν νομοθεσιῶν, τοῦτο λέγων, ὅτι τὸ *Ἀφέστε καὶ πληθύετε* πρὸς τοὺς πρωτοπλάστους εἰρηκτὴν ὁ θεός, ὅτι οὕτω πλήθος ἀνθρώπων, καὶ ἀνάγκη πάντως τοὺς τοῦ Ἄδμ παιδᾶς ἀλλήλοις συνάπτεισθαι. Κατὰ τοῦτον οὖν τὸν λόγον καὶ νῦν ἀλλήλους

συναφθήσονται ἀδελφοί · καὶ ἐπὶ τούτοις, φησὶν, ὅτι ὁ δευτέρος γάμος πορνείας παραμυθία ἐστὶ, τούτῃ ἐστιν, ἵνα μὴ εἰς πορνείαν ἐκκυλιῶνται οἱ ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο συνεχωρήθη ἡ διγαμία, ἀλλ' οὐχ ἵνα πρόσφατις γίνηται ἀσελγείας. Καὶ τὸν μέγαν Παῦλον, ὃς τὸν δευτέρον συγχωρεῖ γάμον, παράγει λέγοντα, *Εἰ οὐκ ἐγκρατεύονται γαμησάτωσαν*, καὶ οὐ προσέθετο, φησὶν, ὅτι γαμοῦντες παρανομεῖωσαν. Ἐἴτα καὶ ἄλλωθεν κατασκευάζει τὴν ἀτοπίαν τῆς πράξεως, λέγων, Ὅτι τὴν τῆς ἀπελθούσης γυναικὸς αὐτοῦ λαβὼν ἀδελφὴν, καὶ παιδοποιησάμενος ἐξ ἀμφοῖν, ποίαν τοῖς τέκνοις προσηγορίαν περιποιήσεται; καὶ πῶς ἀλλήλους οἱ παῖδες καλέσουσιν; Ἀδελφοῦς, ὡς ἐξ ἐνὸς προσελθόντες πατρὸς, ἢ ἀνεψιούς ἦγουν ἐξ ἀδελφούς, ὡς ἐκ δύο γενόμενοι ἀδελφῶν; Πολλαχῶς δὲ εὐρηγνται παρὰ τοῖς παλαιοῖς τῶ τῶν ἀνεψιῶν καλούμενοι ὀνόματι οἱ ἐξ ἀδελφῶν. Ἀμφότεραι γὰρ, φησὶ, αἱ κλήσεις, ἢ τῶν ἀδελφῶν δηλονότι καὶ τῶν ἀνεψιῶν, αὐτοῖς προσαρμόζουσιν διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς συγγενείας. Καὶ ἐπὶ ἐπαγωνίζεται λόγῳ, λέγων, ὅτι ὁ λαβὼν τὴν ἀδελφὴν τῆς προτέρας συμβίου, τὴν θεῖαν τῶν ἑαυτοῦ τέκνων, τῶν ἐκ πρώτου γάμου, καθίστησιν αὐτῶν μητρειάν, καὶ φειλοῦσαν στέργειν αὐτοὺς ὡς ἀδελφῶν παιδῶν· κατ' αὐτῶν ὀπλίζει αὐτὴν ζηλοσπούσαν. Ὡς γὰρ φυσικῶς τὸ πάθος ταῖς μητρειαῖς πρὸς τοὺς ἐξ ἄλλου γάμου παῖδας τῶν οἰκείων ἀνδρῶν ἢ ζηλοτυπία ἐμφύεται, καὶ τοῖς μὲν ἐχθροῖς, θανόντων τῶν ἐναντιῶν αὐτοῖς, τὸ μῖσος ἀμβλύνεται· αἱ δὲ μητρειαὶ τῆς ἐχθρῶς πρὸς τὰς ἀντιζήλους αὐταῖς μετὰ τὸν ἐκείνων θάνατον ἄρχονται. Κεφάλαιον δὲ, φησὶ, τῶν εἰρημένων τούτων ἐστίν, ἵνα συντόμως εἰπω τὸ πᾶν· εἰ μὲν ὁ δευτερογαμησὴν ζητῶν νόμιμον θέλει συναλλάξαι γάμον, ἦνοιχται αὐτῷ πᾶσα ἡ οἰκουμένη, καὶ οὐκ ἐπιλείπει αὐτῷ γυνή, ἢ συμβιώσεται κατὰ νόμον· εἰ δὲ διὰ πάθος ζητεῖ τῆ δὲ ἐρωτικῶς ἰσως διακείμενος, καὶ διὰ τοῦτο σπεύδων συζυγῆναι αὐτῇ, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀποκλεισθήτω, ἵνα μᾶλλον τὸ ἑαυτοῦ σκεῦος, καὶ τὰ ἐξῆς τοῦ Ἀποστόλου ῥήματα. Ἐβουλόμην, φησὶ, καὶ πλείονα γράψαι, ἀλλ' ἐπέχει με ἦγουν ἀνακόπται τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς· οὐ γὰρ μακρηγορίαν ἔχειν δεῖ τὰς ἐπιστολάς. Εὐχομαι δὲ, ἢ τὴν παραίνεσιν ἰσχυροτέραν τοῦ πάθους γενέσθαι, ἀντὶ τοῦ ἰσχύσαι τοσοῦτον, ὥστε λῦσαι τὸ πάθος· ἢ μὴ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν τὸ ἄγος τοῦτο ἐπιδηῆσαι, μὴ προχωρῆσαι τὸ μίσημα τοῦτο εἰς τὴν ἡμῶν ἐνορίαν· ἀλλ' ἔπου ἐτολμήθη, ἐκεῖ ἐναπομένειν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ, ΩΣΤΕ ΧΩΡΙΣΤΗΝΑΙ ΑΥΤΟΝ ΤΟΥ ΣΥΝΟΙΚΟΥ ΓΥΝΑΙΟΥ.
EJUSDEM AD GREGORIUM PRESBYTERUM, UT SEPARETUR A MULIERCULA CUM
QUA HABITABAT.

ΚΑΝΟΝ ΠΘ'.

Ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι μετὰ πάσης μακροθυμίας, καὶ θαύμασα πῶς, δυνάμενος ἡμῖν συντόμως καὶ εὐκόλως ἀπολογῆσασθαι διὰ τῶν πραγμάτων, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις ἐπιμένειν καταδέχῃ, λόγοις δὲ μακροῖς θεραπεύειν ἐπιχειρεῖς τὰ ἀνάστα. Ὅστε πρῶτοι οὔτε μόνοι, Παρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκας ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν. Ἀλλ' ἀνάγνωθι

1 I Cor. vii, 9.

A tur. Juxta istam itaque rationem fratres etiamnum sibi invicem conjungentur? **143** Adhæc, ait, quod secundum matrimonium fornicationis remedium est; hoc est, ne homines ad fornicationem evolverentur; propterea concessa est digamia, sed non ut libidinibus excusatio esset. Et magnum Paulum, qui secundum matrimonium concedit, citat, dicentem, *Si se non continent, matrimonium contrahant*: et non adjecit, dicit, quod uxores ducentes contra legem faciunt. Postea aliunde etiam actionis absurditatem ostendit, dicens, qui mortuæ uxoris suæ sororem ducit, et filios ex ambabus gignit, qualem liberis appellationem imponet? et quomodo se invicem pueri vocabunt? Fratres, ut qui uno patre prognati sunt; an ἀνεψιούς sive consobrinos, ut ex duabus sororibus natos? Multoties autem consobrini apud veteres ἀνεψιοὶ dicti inveniuntur. Utraque enim appellatio, inquit, fratrum scilicet et consobrinatorum, iis propter cognitionis confusionem adaptantur. Adhuc etiam ratione certat, dicens, quod qui prioris conjugis sororem ducit, suorum ex primo matrimonio liberorum materteram novercam eorum facit, et obligatum eos tanquam nepotes diligere; eamque contra illos zelotypia laborantem armat; novercis enim in conjugum suorum ex alio matrimonio liberos zelotypia tanquam naturalis passio ingeneratur; et inimicis quidem, cum adversarii ipsorum mortui sunt, odium oblunditur: novercæ autem inimicitiam contra æmulas ipsarum post earum mortem incipiunt. Summa autem, inquit, eorum, quæ dicta sunt, hæc est, ut breviter nimirum totum dicam, si is, qui secundas inire nuptias quærit, legitimum contrahere velit matrimonium, totus terrarum orbis ei patet; nec ei deficiet mulier, quæcum vitam legitime transigat; sin autem, amore forsitan incensus, propter passionem hanc unam sibi quærit, ac proinde ei conjungi studet, propter eam causam potius excludatur, ut discat vas suum, et quæ sequuntur Apostoli verba. Et plura, inquit, scribere volui, sed epistolæ mensura me inhibet, sive impedit: epistolas enim verborum prolixitatem habere non oportet. Precor autem, vel hanc exhortationem passione potentior fieri, hoc est, tantum valere, ut passionem solvat; vel scelus istud in nostram regionem non venire, istam scilicet in nostra territoria non procedere immunditiam; sed ubi cœpta est, ibi permaneat.

CANON LXXXIX.

Legi tuas litteras cum omni patientia; sumque admiratus, cur cum possis apud nos breviter et facile factis tuis causam agere, in rebus reprehensivis persistere velis, ac longis sermonibus curare tentes insanabilia. Nec primi, nec soli, Paregori, sancivimus, ut ne una cum viris habitarent mulieres. Sed lege canonem a sanctis nostris Patribus

editum in synodo Nicæna, qui manifeste sancivit extraneas mulieres non esse. Vita autem cælebs in eo honestatem habet, ut a convictu mulieris separatur. Quare si quis verbo professus, reipsa quæ conjugatorum sunt facit, palam est eum virginitatis quidem honestatem in nomine persequi, sed nequaquam ab indecora voluptate abstinere. Tanto ergo magis oportebat te postulationi nostræ facile cedere, quanto te als esse liberiozem ab omni corporea libidine. Neque enim virum septuaginta annos natum existimo libidinosè habitare cum muliere: nec quod turpe aliquod facinus fuisset admissum, idcirco constitui quæ constitui; sed quod ab Apostolo didicimus offendiculum fratri non ponere ad scandalum¹. Scimus autem quod a nonnullis recte geritur, aliis occasionem esse peccandi. Quare præcipimus sanctorum Patrum decretum sequentes, ut a muliercula separeris. Quid igitur chorepiscopum incusas, et veteris inimicitiz facis mentionem? Quid de nobis quereris quod faciles calumniis aures præbeamus, ac non potius de te ipse, qui adduci non potes, ut a mulieris consuetudine recedas? Ejice igitur illam ex tuis ædibus, et in monasterio constitue. Sit illa cum virginibus, et apud te serviant viri, ut ne Dei nomen propter vos blasphemetur. Hæc donec feceris, innumerabilia quæ per epistolas scribis nihil te juvabunt; sed morieris otiosus, ac reddes Domino rationem otii tui. Quod si ausus fueris citra emendationem sacerdotium tibi vindicare, anathema eris omni populo; et qui te receperint, excommunicati per omnem Ecclesiam erunt.

μη διορθωσάμενος σεαυτὸν, ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης, ἀνάθεμα ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ. καὶ οἱ δεχόμενοι σε ἐκκήρυκτοι κατὰ πάντα Ἐκκλησίαν γενήσονται.

BALS. Gregorius quidam presbyter habebat quamdam mulierculam ei inservientem: quod cum sanctus intellexisset, petivit a presbytero, ut mulierem domo sua expelleret. Is vero ad illum de ea re seipsum defendens scripsit; magnus quoque Basilii vicissim ad presbyterum rescripsit. Est autem verisimile presbyterum in sua epistola sanctum rogasse, ut litteras cum longanimitate legeret: ad quem rescripsit Pater. Cum omni longanimitate tuas litteras legi, et miratus sum quod, cum poses per res breviter respondere, scilicet per mulieris amandationem; in iis, quorum accusaris, rebus scilicet ipsis propter quas accusatio instituta est, permancas; verbis autem te defendis. Deinde dicit: Nos nec primi nec soli statuimus, ne mulieres cum viris, scilicet sacratis, cohabitarent; sed lege can. syn. Nicænz, qui prohibuit ne sint introductiz. Eas autem introductizas appellat tertius dictæ synodi canon, quæ introducantur in ædes sacratorum hominum, qui uxores non duxerunt, et cum eis cohabitant. Qui autem cælibatum professi sunt, laudem, inquit, sive ob continentiam, gloriam habebunt, si a mulieribus separentur. Si quis autem virginitatem prostitatur, cum mulieribus vero coha-

¹ Rom. XIV. 13.

A τὸν ἐξενεχθέντα κανόνα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὃς φανερῶς ἀπηγόρευσε συνεισαχτοὺς μὴ εἶναι. Ἄγαμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κειρωρίσθαι τῆς μετὰ γυναικὸς διαγωγῆς. Ὡς ἐὰν ἐπαγγελλόμενος τις τῷ ὀνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν γυναιξὶ συνοικούντων ποιῆ, δηλὸς ἐστὶ τὸ μὴ τῆς παρθενίας σεμνὸν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων. τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπειποῦς μὴ ἀφιστάμενος. Τοσούτῳ οὖν μάλλον ἐχρήνη σε εὐκόλως εἶξαι ἡμῶν τῇ ἀξιώσει, ὁσπερ λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους. Οὐτε γὰρ τὸν ἐβδομηχονταετῆ γεγονότα πειθομαι ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναικί, οὔτε ὡς ἐπιγενομένη τιλ ἀτόπω πράξει ὠρίσασμεν ἢ ὠρίσασμεν· ἀλλ' ἐπειθὶ ἐδιδάχθημεν παρὰ τοῦ Ἀποστόλου μὴ τιθεῖναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ εἰς σκάνδαλον. Οἴδαμεν δὲ, ὅτι τὸ παρὰ τινων ὕγιως γινόμενον ἄλλοις ἀφορμὴ πρὸς ἀμαρτίαν ὑπάρχει. Τούτου ἕνεκεν προσετέξαμεν, ἐπόμενοι τῇ διαταγῇ τῶν ἁγίων Πατέρων, χωρισθῆναι σε τοῦ γυναιου. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ, καὶ παλαιὸς ἐχθρὰς μέμνησαι; Τί δὲ ἡμᾶς καταμέμψη ὡς εὐκόλως ἀκοὰς ἔχοντας εἰς τὸ τὰς διαβολὰς προσεῖσαι; ἀλλ' οὐχὶ σεαυτῷ μὴ ἀνεχομένῳ ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὴν γυναῖκα συνηθείας; Ἐκβαλλε τοίνυν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ οἴκου σου, καὶ κατάστησον αὐτὴν ἐν μοναστηρίῳ. Ἔστω ἐκείνη μετὰ παρθένων, καὶ σὺ ὑπηρετοῦ ὑπ' ἀνδρῶν, ἵνα μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' ὑμᾶς βλασημῆται. Ἔως δ' ἂν ταῦτα ποιῆς, αἱ μυριάδες, ἅπερ συγγράφεις διὰ τῶν ἐπιστολῶν, οὐδὲν ὠφελήσουσι σε· ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, καὶ δώσεις τῷ Κυρίῳ λόγον τῆς σεαυτοῦ ἀργίας. Ἐὰν δὲ τολμήσης,

BALS. Γρηγόριός τις πρεσβύτερος γύναιον εἶχεν ὑπηρετοῦν αὐτῷ· ὃ μαθὼν ὁ ἅγιος ἀπῆλθει τὸν πρεσβύτερον ἐκσεῖσαι τῆς κατοικίας αὐτοῦ τὸ γύναιον. Ὁ δὲ ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς αὐτὸν ἀπολογούμενος. Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος ἀντέγραψε πρὸς τὸν πρεσβύτερον. Ἔοικε δὲ τὸν πρεσβύτερον ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ ἀξιώσαι τὸν ἅγιον μακροδύμως ἀναγνώσαι τὰ γράμματα· πρὸς δὲ ἀντέγραψεν ὁ Πατήρ, ὅτι Μετὰ πάσης μακροθυμίας ἐνέτυχόν σου τοῖς γράμμασι, καὶ ἐθαύμασα ὅτι, δυνάμενος συντόμως ἀπολογῆσασθαι διὰ πραγμάτων, ἤγουν διὰ τοῦ ἀποπέμψασθαι τὴν γυναῖκα, τοῖς μὲν κατηγορουμένοις, ἤτοι τοῖς πράγμασιν αὐτοῖς; δι' ἢ κατηγορία, ἐπιμένεις; διὰ δὲ λόγῳ ἀπολογίας ποιεῖς. Εἰτά φησι ὅτι Οὐτε πρῶτοι οὔτε μόνοι ἡμεῖς ὠρίσασμεν μὴ συνοικεῖν ἀνδράσιν, ἱερωμένους δηλαδὴ, γυναίκα;· ἀλλ' ἀνάγνωθι τὸν κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, ὃς ἀπηγόρευσε συνεισάχτους μὴ εἶναι. Συνεισάχτους δὲ λέγει ὁ κανὼν, ὃς τρίτος ἐστὶ τῆς εἰρημένης συνόδου, τὸς εἰς κατοικίας ἱερωμένων ἀζύγων συνεισαγομένας καὶ κατοικούσας σὺν αὐτοῖς. Οἱ δὲ ἐπαγγειλάμενοι ἄγαμίαν ἔχουσι, φησὶ τὸ σεμνόν, ἤγουν τὸ ἐπὶ σωφροσύνῃ ἐντιμον, ἐν τῷ κειρωρίσθαι ἀπὸ γυναικῶν, Ἐὰν δὲ τις ἐπαγγέληται παρθενίαν, συνοικῆ δὲ γυναιξίν,

ὄνομα μόνον ἔχει, οὐ μὴν καὶ αὐτὸ τὴ πράγμα. Ἐπεὶ οὖν, φησί, λέγεις ἐλεύθερος εἶναι παντὸς σωματικοῦ πάθους, ἔδει σε διὰ τοῦτο μᾶλλον ἀκολουθῶς ὑποταγῆναι τῇ ἀξιώσει ἡμῶν, καὶ ἀποπέμψασθαι τὸ γύναιον. Οὐκ εἶπε τῇ κελεύσει ἢ τῇ προτάξει, ἀλλὰ τῇ ἀξιώσει διὰ μετριοφροσύνην. Οὐ γὰρ ὡς ἐμπαθῶς σου, φησί, ἔχοντος πρὸς τὸ γύναιον, καὶ διὰ πρᾶξιν ἄτοπον ὤρिसαμεν ἐκβαλεῖν αὐτό. Οὐ γὰρ τὸν ἐβδομήκοντα ζήσαντα χρόνους πιστεύω ἐμπαθῶς συνοικεῖν γυναίκα· ἀλλὰ διὰ τὸ εἰρημένον τῷ Ἀποστόλῳ, τὸ μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον. Τὸ γὰρ παρ' ἄλλων ἀπαθῶς ἢ ἀγίως γινόμενον ἄλλοις πρόφασις ἔσται πρὸς ἁμαρτίαν. Σὺ μὲν γὰρ, φησὶν, ἴσως ἀπαθῶς· συνοικεῖς τῷ γυναικί· ἕτερος δὲ, ὑπόδειγμα λαβὼν σε, συνοικήσει γυναίκῳ οὐκ ἀπαθῶς, ἢ καὶ κατὰ σοῦ σχολῆ ὑπολήψεις οὐκ ἀγαθὰς, καὶ ἔσται τοῦτο εἰς ἀτιμίαν τῆς ἱεροσύνης. Τί οὖν ἐγκαλεῖς τῷ χωρεπισκόπῳ; Ἐοικεν οὖν παρὰ τοῦ χωρεπισκόπου μηχανθῆναι τῷ ἀγίῳ πᾶρ τοῦ ἐπισκόπου γυναικί. Τί δὲ αἰτία ἡμᾶς, ὡς εὐκόλως τὰς διαβολὰς προσερχομένους, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἑαυτὸν, μὴ ἀνεχόμενον ἀποστῆναι τῆς γυναικός; Κατάστησον οὖν, φησὶν, αὐτὴν ἐν μονῇ, σὺ ὑπηρετοῦ παρὰ ἀνδρῶν ἕως ἂν ταῦτα ποιήσης, ἃ γράφεις, πολλὰ ὄντα, οὐδὲν ὠφελήσουσί σε, ἀλλὰ τελευτήσεις ἀργῶν, ἀντὶ τοῦ ἕως τέλους τῆς ζωῆς σου οὐκ ἐνεργήσεις ὡς ἱερεὺς, ἀφορισμένος ὢν, καὶ δώσεις λόγον τῷ Κυρίῳ τῆς ἑαυτοῦ ἀργείας, ὡς ἐξ αἰτίας σου ταύτης σοὶ ἐπενηνεγμένης. Ἐὰν δὲ μὴ διορθωσάμενος τολμήσης ἱεουργεῖν, ἀνάθεμα ἔσθι, καὶ οἱ δεχόμενοι σε ἱεουργοῦντα πάσης ὀμνηγύρεως πιστῶν ἐκκηρυχθήσονται. Ἀνάγνωθι καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου κανόνα δ', καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ κανόνα ε', καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης κανόνα γ'. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπεὶ δὲ τινες, χρώμενοι τῷ τρίτῳ κανόνι τῆς α' συνόδου καὶ τοῖς ῥήμασι τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, θέλουσι μὴ συνοικεῖν τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς κληρικούς μετὰ τῶν συγγενικῶν αὐτῶν ἀνυπόπτων προσώπων, ἐχόντων γυναῖκα ὑπουργικὰ, λέγοντες περιγράφεσθαι τοὺς κανόνας, ἐν δὲ τῷ ὀνόματι τῆς ἀνυπόπτου προσγενοῦς οἱ ἱερωμένοι τοὺς πιστοὺς σκανδαλίζουσι διὰ τῆς μετὰ τῶν λοιπῶν γυναικῶν συνοικήσεως, φαυλὲν ὅτι οἱ μὲν ἐπίσκοποι ἀπὸ τῆς Ἰουστινιανοῦ Νεαρᾶς, τῆς παρ' ἡμῶν καταστρωθείσης εἰς τὴν ἐρμηνησαν τοῦ γ' κανόνος τῆς α' συνόδου, κωλύονται συνοικεῖν οἰαδῆτινι γυναίκα· τοὺς δὲ κληρικούς ἤθελον μὲν καὶ αὐτοὺς ἀγιοπρεπῶς ζῆν, καὶ πάνυ ἀπέχεσθαι τῆς μετὰ γυναικῶν οἰωνδῆτινων συνοικήσεως. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ δύναται, οὗτοι, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀκινδύνως συνοικοῦσι μετὰ μητέρων καὶ ἀδελφῶν καὶ λοιπῶν ἀνυπόπτων προσώπων, κἂν ἔχωσι ταῦτα γυναῖκας πρὸς ὑπηρεσίαν χρησιμευούσας. Ὁ γὰρ μέγας οὗτος Πατὴρ τὸ ἀσκανδάλιτον τῶν πολλῶν πραγματευόμενος, διωρίσατο μετοικισθῆναι ἀπὸ τοῦ Γρηγορίου τὸ γύναιον, οὐκ ὀροθετῶν τὸ μὴ συνοικεῖν τὸν ἱερωμένον ἀνυπόπτως προσώποις, ἐν μεθ' ἑαυτῶν ἔχωσι καὶ ἕτερα γυναῖκα. Καὶ ἐπεὶ τοῦ ἱερωμένου συνοικοῦντος μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου ἅπαν σκάν-

A bitel, habet solum nomen, non autem et rem ipsam. 143. Quia ergo, inquit, dicis te esse liberum ab omni perturbatione corporali, eo te magis postulationi nostræ submittere consequenter oportebat, et mulierculam dimittere. Non dixit autem, jussui vel mandato, sed postulationi, modestiæ causa. Non enim, tanquam in mulierculam amatorie affectus sis, inquit, et propter turpem actionem decrevimus eam ejiciendam; nec credo septuagenarium amatorie affectum cum muliere cohabitare: sed propter id, quod ab Apostolo dictum est; non esse fratri dandum offendiculum vel scandalum. Quod enim ab aliis sane fit, et absque ulla animi perturbatione, erit aliis peccati occasio. Tu enim, inquit, fortasse cum muliere, nequaquam in eam affectus, cohabitas: alius vero tuum exemplum secutus cum muliere cohabitabit, non sine amatorie animi perturbatione; vel non bonam de te estimationem habebit, et erit hoc in sacerdotii delectus. Quid ergo chorepiscopum accusas? Est ergo verisimile, chorepiscopum de introductitia muliercula sancto indicasse. Quid ergo nos accusas, tanquam qui calumnias facile admittamus, et non potius teipsum, qui, ut a muliere separeris, non possis in animum inducere? Statue ergo, inquit, eam in monasterio, et tibi viri ministrent. Quandiu hæc facis, multa, quæ scribis, nihil te juvabunt; sed otiosus morieris, id est, usque ad finem vitæ non operaberis ut sacerdos, cum sis segregatus, et domino rationem tui otii reddes, utpote quod tibi ex hac tua causa injunctum sit. Sin autem non correctus sacrificare ausus fueris, eris anathema, et qui te sacrificantem suscipiunt, ab omni fidelium cœtu abdicabuntur. Lego etiam syn. Antioch. can. 4 et syn. in Trullo can. 5 et Nicænx primæ can. 3. Et hæc quidem sic se habent. Sed quia nonnulli tertium primæ synodi canonem afferentes, et verba hujus epistolæ, voluit episcopos et clericos, cum suis cognatis personis a suspitione alienis, quæ habent mulieres sibi deservientes, non cohabitare, dicentes circumscribi canones, si sub nomine cognatæ non suspectæ, illi, qui sunt sacriati, fideles offendant per cohabitationem cum aliis mulieribus, dicimus, quod episcopi quidem a Justiniani Novella, quæ a nobis sita est in Interpretatione tertii canonis primæ synodi prohibentur cum quavis muliere cohabitare. Clericos autem vellem quidem et ipsos sancte vivere, et omnino abstinere ab habitatione cum ullis mulieribus. Sin autem hoc non possunt, ut mihi quidem videtur, cum matribus et sororibus et aliis non suspectis personis absque periculo versabuntur; etiamsi eæ habeant mulieres ad ministerium utiles. Hic enim magnus Pater hoc agens, ut multorum offendiculum tollatur, statuit mulierculam a Gregorio discedere: non decernens sacramentum hominem cum minime suspectis mulieribus non cohabitare, si alias secum habeant mulierculas. Et quia sacerdote cum non suspecta persona

habitante omne malæ suspicionis scandalum tollitur (non enim dicunt ejus esse alienas mulierculas, sed cognatæ ejus : eo autem cum muliere suspecta versante, scandalum, quod ex improba suspitione emergit, ministerium assumit) sine impedimento cum personis non suspectis habitabit saccratus, etiamsi sub se mulieres habeant : quod si non sint tales personæ cum quibus habitat, illi non impunitus erit hujusmodi cohabitatio. Alioquin enim, si detur sacerdotem non cohabitare cum ulla persona non suspecta, quæ habet alias mulieres, cogetur etiam quivis saccratus nec cohabitare cum patre, nec cum propriis filiis, nec alicui rei servire, quæ ad victum pertineat : plurimi enim eorum habent ancillas, seu liberas, quæ suis ministrant : vel dicemus omnes eas personas esse pauperes, et cibi sufficientes ad omne ministerium, quod est absurdum. Porro ut sacerdoti mulier serviat, etiamsi cum persona non suspecta cohabitet, malum est, et nec a canonibus, nec a præsentibus epistola admittendum, et ideo puniendum. Lege etiam can. 5 synodi in Trullo, et 12, dixerit quispiam, **144** cum enim epistola Gregorio decernat, ut cohabitantem sibi mulierem in monasterium deducat, isne eam tondere cogitur, an non. *Solutio.* Nonnulli ex can. 48 syn. in Trullo moti, dicunt ei necessitatem incumbere, ut eam quæ sibi cohabitavit tondeat. Non enim, inquit, sancto statutum est, ei pro carcere et supplicio monasterium decernere. Mihi autem videtur magnam esse differentiam ancillæ et conjugis legitime, et propterea illic quidem episcopus coactus est curam gerere salutis et corporis animæ suæ conjugis : hic autem sacerdos solum habet necesse scandalum per separationem tollere. Sed non ipsam mulierem jure cogi. dicit quispiam, ut vel invita tonsuram suscipiat. Et idem intelligo esse necessariam solum separationem, non etiam tonsuram. Sin autem ea fiat mulieris voluntate, dupl. catur bonum, et sit melius. Quia autem nonnulli dixerunt, quod ex hac epistola omnis sacris ordinibus initiatus cum aliena muliere cohabitans segregatus est, etiam ante denuntiationem; dico quod nec præsentibus quidem sancto hoc placuit. Ecce enim, cum ipse sciret Gregorium cum muliere cohabitare, hoc ei edicto denuntiavit, ut ex ædibus mulierem transferret, et si fecisset Gregorius ut ei denuntiatum fuerat, in segregationem non incidisset. Quare nec alter segregabitur, nisi post denuntiationem in cohabitatione cum aliena muliere perseveret. *Ἐν ὑπέροισι τῷ ἀφορισμῷ.* Ὅστε οὐδὲ ἕτερος ἀφορισθήσεται, εἰ μὴ μετὰ παραγγελίαν ἐπιμένει τῇ μετὰ τῆς ἀλλοτρίας γυναϊκὸς συνοικίᾳ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥ, ὍΣΤΕ ΜΗ ΓΙΝΕΣΘΑΙ ΚΩΡΙΣ ΑΥΤΟΥ ΥΠΗΡΕΤΑΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥΣ ΚΑΝΟΝΑΣ.

EJUSDEM CHOREPISCOPI, NE SINE IP SO FIAN T MINISTRI PRÆTER CANONES.

CANON XC.

Perniolestum mihi est, quod jam canones Patrum defecerint, ac disciplina omnis Ecclesiis abacta

Α δαλον περιαιριζεται καχύποπτον (οὐ γὰρ λέγουσιν εἶναι τούτου τὰ ἀλλοτρία γυναῖται, ἀλλὰ τῆς προσγενοῦς αὐτοῦ· μετὰ δὲ ὑπόπτου διάγοντος γυναϊκίου μέρους, τὸ ἀπὸ τῆς φαύλης ὑποψίας ἀνακύπτων σκάνδαλον προσλαμβάνει τὴν ἐργασίαν) ἀπαρεμπόδιστως μετὰ ἀνυπόπτων προσώπων οἰκίῃ· ὁ ἱερωμένος, κἂν ἔχωσιν ὑφ' αὐτὰ γυναϊκας· μὴ ὄντων δὲ τοιούτων προσώπων μεθ' ἑν συνοικεῖ, οὐκ ἔστι αὐτῷ ἀνεπιτήμητος ἡ συνοικησις. Ἄλλως τε, εἰ δοθῇ τὸν ἱερωμένον μὴ συνοικεῖν οἰψόδητινι προσώπῳ ἀνυπόπτῳ ἔχοντι ἕτερα γυναῖκα, ἀναγκασθήσεται καὶ πᾶς ἱερωμένος μῆτε πατρὶ συνοικεῖν, μῆτε παισὶν ἰδίοις, μῆτε τινὶ ἐξυπηρετῆσαι βιωτικῷ· οἱ πλείους γὰρ τούτων ἔχουσι δουλίδας, εἴτε καὶ ἐλευθέρως εἰς ὑπουργίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ. **B** Ἡ εἰπομένη εἶναι πάντα τὰ τοιαῦτα πρόσωπα πτωχικὰ, καὶ αὐτοῖς ἐσαρκούντα πρὸς παντοίαν ὑπηρεσίαν, ἕπερ ἄσπονον. Τὸ μέντοι δουλεύεσθαι ἱερωμένον παρὰ γυναϊκός, κἂν συνοικῇ μετὰ ἀνυπόπτου προσώπου, ἐστὶ κακόν, καὶ τοῖς κανόσιν, ἀλλὰ μὲν καὶ τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ ἀνέ δεκτον, καὶ διὰ τοῦτο κολάσεως ἔξιον. Ἀνάγνωθι καὶ τὸν ε' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ τὸν β'. Τούτων οὕτω διευλυτωθέντων, ἐρωτήθη τις, ὡς τῆς ἐπιστολῆς διοριζομένης τῷ Γρηγορίῳ εἰς μοναστήριον ἀπαγαγεῖν τὴν συνοικοῦσαν αὐτῷ γυναῖκα, ἠναγκάζετο οὗτος ἀποκείραι ταύτην, ἢ οὐ; *Ἀύσις.* Τινὲς, ἀπὸ τοῦ μγ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου ὁρμώμενοι, λέγουσιν ἐπιχειρεῖν αὐτῷ ἀνάγκην, ὥστε ἀποκείραι τὴν συνοικοῦσαν τούτῳ. **C** Ὁ γὰρ ὤρισταί, φασι, τῷ ἀγίῳ ἀντὶ εἰρηκτῆς καὶ κολάσεως χρηματισμοῦ τῷ γυναῖκα τὸ μοναστήριον. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ διαφορὰν εἶναι μεγάλην δουλευτρίας καὶ νομίμου συμβίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ὁ ἐπίσκοπος ἠναγκάσθη φροντίσαι τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς σωτηρίας τῆς συμβίου αὐτοῦ· ἐνταῦθα δὲ ὁ ἱερεὺς μίαν ἀνάγκην εἶχε, τὸ περιαιρῆσαι τὸ σκάνδαλον διὰ τῆς διαστάσεως. Ἄλλ' οὐδὲ αὐτὴν τὴν γυναῖκα εἰπέ τις εὐλόγως ἀναγκασθῆναι χάριν τοῦ ἐλίσθαι καὶ ἀκουσαν ἀπόκαρσιν. Διὸ καὶ κατανοεῖται μοι ἀναγκαῖον εἶναι· μόνην τὴν διάστασιν, οὐ μὴν καὶ τὴν ἀπόκαρσιν. Εἰ δὲ καὶ αὕτη γένηται κατὰ θέλησιν τῆς γυναϊκός, διπλασιάζει τὸ κακόν, καὶ γίνεται κάλλιον. Ἐπεὶ δὲ τινας εἶπον ὡς ἀπὸ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς πᾶς ἱερωμένος συνοικῶν **D** γυναϊκὶ ἀλλοτρίᾳ ἀφορισμένος ἐστὶ καὶ πρὸς παραγγελίας, λέγω ὅτι οὐδὲ τῷ παρόντι ἀγίῳ ἤρρεσε τοῦτο. Ἴδου γὰρ καὶ αὐτὸς εἰδὼς τὸν Γρηγόριον συνοικοῦντα μετὰ γυναῖκου, ἐπιφωνηματικῶς παρήγγειλε τούτῳ, ἐκ τῆς συνοικίας μεταστῆσαι τὸ γυναῖκον καὶ εἰ ἐποίησιν ὁ Γρηγόριος κατὰ τὴν παραγγελίαν, οὐκ

σιῶν ἀπελήλαται, καὶ φοβοῦμαι μὴ κατὰ μικρὸν, τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὀδῶ προΐουσης, εἰς παντελῆ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοῦς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἢ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπολυπραγμονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφή, εἰ μὴ λοιδόροι εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι τὸν ἀγιασμόν, εὖ χωρὶς οὐδεὶς ἔβηται τὸν Κύριον. Καὶ τοῦτο ἐξήταζον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐκἀνέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἱ, τὰς παρὰ τῶν ἀληθινῶς μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηθίμουν τὸν ὑπηρετῆν τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Νῦν δὲ

πρῶτον μὲν, ἡμᾶς παρωσάμενοι, καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην περιεστήσατε αὐθεντίαν· ἔπειτα, καταβρῆχυμοῦντες τοῦ πράγματος, πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι ἐπετρέψατε, οὐς ἂν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστου βίου, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. Διὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρεταὶ ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην, ἄξιος δὲ λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου οὐδὲ εἷς, ὡς ἡμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. Ἐπεὶ οὖν ὁρῶ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνήκεστον προῖδν, μάλιστα νῦν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιοῦντων ἑαυτοὺς τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναγκαιῶς ἦλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν Πατέρων κανόνας· καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστελλᾶν μοι τὴν ἀναγραφὴν ἐκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων, καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆχται ἕκαστος, καὶ ἐν ποίῳ βίῳ ἐστίν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀναγραφὴν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα, καὶ μηδενὶ ἐξείναι ἑαυτὸν, ὅτε βούλεται, παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι, μετὰ τὴν πρώτην ἐπιπέμειν εἰ τινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσῆχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀποβρῆφωσιν. Ἄνωθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις· κἂν μὲν ἄξιοι ᾖσι, τῇ ὑμέτερα ψήφῳ παραδεχθῶσιν Ἐπικαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν, τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελάσαντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἀξίους καὶ παραδέχεσθε· μὴ ἀριθμεῖτε δὲ πρὶν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν· ἢ γινώσχετε, ὅτι λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθείς.

ΒΑΣΣ. Τίνες ἦσαν οἱ χωρεπίσκοποι, καὶ τίνα εἶχον δίκαια, εἴρηται εἰς τὸν ἰδ' κανόνα τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου, καὶ εἰς τὸν ἰδ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ· καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα περιττὸν ἐλογίσθη μοι χάριν τῶν αὐτῶν παλλογοεῖν· καὶ μᾶλλον ὅτι τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἐπιστολῇ περιεχόμενα χάριν τῶν χωρεπισκόπων ἐσχόλασαν παντελῶς, καὶ πάντες οἱ κληρικοί παρὰ τῶν ἐπισκόπων γίνονται κατὰ μόνην δοκιμασίαν αὐτῶν.

ΖΩΝΑΡ. Αἰτιᾶται (α) ὁ μέγας Βασίλειος τοὺς ὑπὸ χειμῖνους αὐτῶ χωρεπισκόπους, ὡς καθ' ἑαυτοὺς

¹ Hebr. xii, 14.

(α) Apud Beveregium in notis ex codice Amerbachiano. Εἰσι.

A sit; et timeo, ne paulatim, hac indifferentia progrediente, res ecclesiasticæ in summam confusionem delabantur. Observata olim in Dei Ecclesiis consuetudo Ecclesiæ ministros omni diligentia probatos admittebat; ac in omnem eorum vitam sedulo inquirebatur: an non essent maledici, an non ebriosi, an non prompti ad pugnas, an juventutem suam frenarent, ita ut sanctimoniam, sine qua Deum nemo videbit¹, exercere possent. Atque hoc examinabant quidem presbyteri et diaconi, qui una cum ipsis habitabant: referebant autem ad chorepiscopos, qui cum suffragia testium veracium accepissent, ac episcopum admonuissent, sic sacratorum numero ministrum ascribebant. Nunc autem primum quidem nos excludentes, ac ne referre quidem ad nos dignati, omnem in vosmetipsos auctoritatem transtulistis: deinde rem negligentes, presbyteris et diaconis permisistis, ut quos vellent, vita non examinata, secundum animi affectionem, aut ex consanguinitate ortam, aut ex alia aliqua amicitia, in Ecclesiam indignos introducerent. Quapropter multi quidem ministri in unoquoque pago numerantur: sed dignus ministerio altarium ne unus quidem, ut vos ipsi testificamini, hominum penuria laborantes in electionibus. Quoniam igitur video rem in malum jam insanabile progredi, nunc præsertim, cum plurimi militiæ metu, seipsos in ministerium concijiant, necessario accessi ad Patrum canones renovandos; ac vobis scribo, ut mittatis mihi catalogum ministrorum eujusque pagi, et a quo quisque introductus sit, et quæ ejus sit vivendi ratio. Habete autem et ipsi apud vos catalogum, ut cum scriptis apud nos repositis vestra conferantur, nec cuiquam liceat seipsum, cum voluerit, inscribere. Ita sane, si qui post primam indictionem a presbyteris introducti fuerint, inter laicos rejiciantur. Eorum autem examen de integro repetite, et si digni fuerint, suffragio vestro suscipiantur. Expurgate Ecclesiam, indignos ex ea ejicientes. Atque in posterum examine quidem, qui digni sint, et eos admittite: sed prius non ascribite, quam ad nos retuleritis; aut scitote laicum futurum esse, qui sine nostro iudicio in ministerium fuerit admissus.

BALS. Quinam erant chorepiscopi, et quænam jura habebant, dictum est in canone 14 synodi Neocæsariæ et in can. 10 Antioch. syn. et ideo hic mihi supervacaneum visum est eadem repetere; et eo magis, quod, quæ in præsentī epistola continentur de chorepiscopis, omnino exoleverunt, et omnes clerici fiunt ab episcopis sola ipsorum probatione.

ZONAR. Magnus Basilius chorepiscopos sibi subjectos reprehendit, quod per seipsos constitue-

rint ministros, et consuetudinem transilierint, quam obtinuisse dicit, ut illi per chorepiscopos episcopi sententia fierent : et in posterum canones instaurari julet, sive post priamam ἐπινέμησιν. Ἐπινέμησιν autem indictionem vocat : et ipsos quidem dignos inquirere et approbare, non autem eos in clero ordinare, nisi ad ipsum prius referant, quæ ad eos spectant. Eos autem, qui sic non ordinantur, ad laicos se detrusurum comminatur. Utrum talis itaque tunc temporis consuetudo obtinebat, in latet. Hujusmodi autem canon in synodis eo antiquioribus non invenitur ; sed potius decimus synodi Antiochenæ, quæ sancto hoc Patre antiquior est, canon chorepiscopis et subdiaconos, qui ministri etiam dicuntur, et lectores et exorcistas constituere concedit ; decernit autem ne presbyteri et diaconi a chorepiscopis ordinentur, nisi episcopi sententia cui subjiciuntur. Sed decimus quartus synodi Neocæsariensis canon chorepiscopos typum septuaginta apostolorum gerere dicit.

A καθιστώντας ὑπηρέτας, καὶ τὴν συνθήειαν παραβαίοντας, ἣν λέγει κρατῆσαι, ὥστε γνώμη τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι παρὰ τῶν χωρεπισκόπων αὐτοῦς, καὶ τοῦ λοιποῦ ἀνανεῶσθαι τοὺς κανόνας ἀπαιτεῖ, ἤγουν μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν. Ἐπινέμησιν δὲ τὴν Ἰνδικτον λέγει, καὶ αὐτοῦς μὲν ἐξετάζειν τοὺς ἀξίους, καὶ παραδέχεσθαι, μὴ κατατάττειν δὲ αὐτοῦς ἐν τῷ κλήρῳ, εἰ μὴ ἀναφέρουσιν τὰ περὶ αὐτῶν πρὸς αὐτόν. Τοὺς δὲ μὴ οὕτω καταταγέντας ἀπειλεῖ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐξωθεῖσθαι. Εἰ μὲν οὖν συνθήεια ἐκράτει τότε τοιαύτη, οὐκ οἶδ' ἂν κανὼν δὲ τοιοῦτος ἐνταῦθα ; προγενεστέρας ἐκείνου συνόδου οὐκ εὐρηταί ; ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἰα' κανὼν τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, παλαιότερας οὐσης τοῦ ἁγίου τούτου, δίδωσι τοῖς χωρεπισκόποις καὶ ὑποδιακόνοις, οἵτινες καὶ ὑπηρεταὶ λέγονται, καὶ ἀναγνώστας καὶ ἐφορκιστάς καθιστᾶν • πρεσβυτέρους δὲ καὶ διακόνους ὀρίζει μὴ χειροτονεῖν τοὺς χωρεπισκόπους, εἰ μὴ γνώμη τοῦ ἐπισκόπου ᾧ ὑπόκεινται. Ὁ δὲ ἰδ' τῆς ἐν Νεοκασαρείᾳ συνόδου κανὼν τύπον τῶν ἑ' ἀποστόλων ἐπέχειν χωρεπισκόπους φησί.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΥΦ' ΕΑΥΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Ἵστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασιν.

EJUSDEM

AD EPISCOPOS SIBI SUBJECTOS

Ne propter pecunias ordinent.

145 CANON XCI.

Rel turpitude, de qua scribo, hoc ipso quod in suspicionem omnino venit ac sermonem, dolore animum meum implevit : hactenus sane visa est mihi incredibilis. Quod ergo de illa scribo, qui sibi ipse conscius est, accipiat ut medelam ; qui autem non conscius, ut præmunitionem ; indifferens vero, quod quidem deprecor ne in vobis reperiat, ut obstationem. Quid autem est, quod dico ? Dicunt nonnulli ex vobis ab iis qui ordinantur, pecunias accipere, idque pietatis nomine inumbrare. Hoc autem pejus est. Etenim si quis malum sub specie boni perficit, pœna duplici dignus est : quandoquidem et quod non bonum est, facit, et utitur ad peccatum committendum bono, ut ita dicam, adjutore. Hæc si ita se habent, deinceps non fiant, sed emendentur : siquidem necesse est dicere argentum accipienti, quod ab apostolis dictum est ei, qui dare volebat, ut Spi-

ΚΑΝΩΝ ΙΔ'.

C Τὸ τοῦ πράγματος αὐτοῦ, περὶ οὗ γράφω, δίδωμι μὲν ὅπως ὑποπτεύθη καὶ ἐλαλήθη, ὁδύνης ἐπλήρωσέ μου τὴν ψυχὴν • τίως δὲ ἐφάνη μοι ἀπιστον. Τὸ οὖν περὶ αὐτοῦ γράμμα ὁ μὲν συνεγνωκῶς ἑαυτῷ δεξάσθω ὡς ἴαμα, ὁ δὲ μὴ συνεγνωκῶς ὡς προφυλακτήριον • ὁ δὲ ἀδιάφορος, ὅπως ἀπειχόμεαι ἐφ' ὑμῶν εὐρεθῆναι, ὡς διαμαρτυρίαν. Τί δὲ ἐστὶν ὁ λέγω ; Φασὶ τινὰς ὑμῶν παρὰ τῶν χειροτονουμένων λαμβάνειν χρήματα • ἐπισκιάζειν δὲ ὄνοματι εὐσεβείας. Τοῦτο δὲ χεῖρόν ἐστιν. Ἐάν γάρ τις τὸ κακὸν ἐν προσήματι τοῦ ἀγαθοῦ ποιῇ, διπλασίου τιμωρίας ἐστὶν ἄξιος • διότι αὐτό τε τὸ οὐκ ἀγαθὸν ἐργάζεται, καὶ κέχρηται εἰς τὸ τελῆσαι τὴν ἀμαρτίαν, ὡς ἂν εἴποι τις, τῷ καλῷ συνεργῷ. Ταῦτα εἰ οὕτως ἔχει, τοῦ λοιποῦ μὴ γίνεσθω, ἀλλὰ διορθωθῆτω • ἐπεὶ ἀνάγκη λέγειν πρὸς τὸν δεχόμενον τὸ ἀργύριον, ὅπερ ἐβλήθη παρὰ τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν θέλοντα δοῦναι, ἵνα Πνεύματος ἁγίου μετουσίαν

ὠνήσῃται· τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπόλειαν. Κουφότερος γὰρ ὁ δι' ἀπειρίαν ὠνήσασθαι· θέλων ἢ ὁ πειράσκων τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν. Πρᾶξις γὰρ ἐγένετο· καὶ ὁ σὺ δωρεάν ἔλαβες, ἐὰν πωλῆς, ὡσανεὶ πεπραμένος· τῷ Σατανᾷ ἀφαιριθήσῃ τοῦ χαρίσματος. Κατηλείαν γὰρ ἐπεισάγεις τοῖς πνευματικοῖς, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐνθα πεπιστεύμεθα σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Ταῦτα οὕτω γίνεσθαι οὐ χροί. Ὁ δὲ ἐστὶ τεχνασμα, λέγω. Νομίζουσι μὴ ἁμαρτάνειν τῷ μὴ προλαμβάνειν, ἀλλὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν λαμβάνειν. Λαβεῖν δὲ ἔστιν ἕτε δὴ ποτε τὸ λαβεῖν.

Παρακαλῶ οὖν ταύτην τὴν πρόσῳδον, μᾶλλον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γένειαν ἀπόδοσθε· καὶ μὴ, τὰς χεῖρας μολύναντες τοιοῦτοις λήμμασιν, ἑαυτοὺς ἀναξίους ποιήσητε τοῦ ἐπιτελεῖν ἀγνά μυστήρια. Σύγγνωτε δέ μοι. Πρῶτον μὲν ὡς ἀπιστήσας, εἶτα ὡς πεισθεὶς ἀπειλῶ. Εἰ τις μετὰ ταύτην μου τὴν ἐπιστολὴν πράξειε τι τοιοῦτον, τῶν μὲν ἐνταῦθα θουσιαστηρίων ἀναχωρήσει· ζητήσει δὲ ἐνθα τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν ἀγοράζων μεταπωλεῖν δύναται. Ἡμεῖς γὰρ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν. Ἐν δὲ προσθεὶς παύσομαι. Διὰ φιλαργυρίαν γίνεται ταῦτα. Ἡ δὲ φιλαργυρία καὶ ρίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολατρεία. Μὴ οὖν πρὸ τοῦ Χριστοῦ τιμησθε τὰ εἰδῶλα διὰ μικρὸν ἀργύριον· μὴδὲ πάλιν τὸν Ἰούδαν μιμήσθε, λήμματι παραδιδόντες δευτερον τὸν ἅπαξ ὑπὲρ ἡμῶν σταυρωθέντα. Ἐπεὶ καὶ τὰ χωρία καὶ αἱ χεῖρες τῶν τοῦ καρπούς τούτων δεχομένων Ἀκελδαμά κληθήσονται.

ΒΑΣ. Πῶς κολάζονται οἱ ἐπὶ χρήμασι χειροτονούντες καὶ χειροτονούμενοι, ἐβρόχηθη πλατύτερον εἰ; τὴν ἐρμηνείαν τοῦ κ' κανόνος· τῶν ἁγίων ἀποστόλων, εἰς τὸν β' κανόνα τῆς δ' συνόδου, εἰς τὸν κβ' κανόνα τῆς ζ' συνόδου, καὶ εἰς τὸν ε' καὶ ιθ' τῆς ζ' συνόδου· καὶ ἀνάγνωθε τοὺς καὶ τὰς ἐρμηνείας αὐτῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ παρῴσα ἐπιστολή, ὡς καὶ οἱ κανόνες, καθαιρέσει καθυποβάλλει τοὺς χειροτονούντας καὶ τοὺς χειροτονούμενους, κἂν πρὸ τῆς χειροτονίας λάβωσιν ἢ δώσωσι χρήματα, κἂν μετὰ τὴν χειροτονίαν· συναφῶν ταῦτά τε κάκεινα, καὶ διὰ τῆς νοητῆς μαχίρας τοῦ Πνεύματος τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος, ὡς ἐνὸν, ριζοτόμησον. Τὰ μέντοι ἐξωνούμενα χωρία διὰ τῶν τοιούτων χρημάτων Ἀκείδαμα, φησὶ, κληθήσονται ὅπερ Ἑβραϊκόν ἐστὶ, καὶ ἐξελληνισζόμενον, τιμὴ καὶ χωρίον αἵματος· ἐρμηνεύεται, εἴρηται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων. Τοῦτο δὲ ἐστὶν ὃ λέγει, ὅτι, ὡσπερ ὁ διὰ τῶν ἀργυρίων, ὧν ἐπράθη διὰ τοῦ Ἰούδα ὁ Κύριος, ἀγορασθεὶς ἀγρῶς τιμῆ αἵματος· ἐκλήθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀργύρια παρὰ τῶν πωλούντων τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ ἐνορίζι, καὶ αἱ κῶμα· ἐν αἷς οἱ διδόντες χειροτονούνται, τιμῆ αἵματος ἔσονται καὶ κληθήσονται.

ZONAR. Πρὸς τοὺς οἰκίους (α) ἐπισκόπους ἔγ-

A ritus sancti participationem emeret : *Pecunia tua tecum sit in perditionem* ¹. Nam levius delinquit qui prae inscitia emere vult, quam qui Dei donum vendit. Venditio enim facta est ; et quod tu gratis accepisti, id si vendideris, tanquam Satanæ venditum gratia privabere. Nam cauponariam introductis in res spirituales, et in ipsam Ecclesiam, ubi corpus et sanguis Christi concredita nobis sunt. Hæc ita fieri non oportet. Quale autem sit artificium, dicam. Putant se ideo non peccare, quod non ante accipiant, sed post ordinationem accipiant. Accipere autem est quandocunque accipere.

Rogo itaque, reditum illum, imo potius viam in gehennam ducentem relinquitte, nec manus ejusmodi muneribus contaminantes, indignos vos efficiatis, qui mysteria sancta celebretis. Ignoscite autem mihi. Primum quidem tanquam non credens, deinde tanquam fidem adhibens, interminor. Si quis post hanc meam epistolam tale aliquid admisserit, ab his quidem quæ hic sunt altaribus secedet : quæret autem ubi Dei donum emens denno divendere queat.

Nos enim ac Dei Ecclesie consuetudinem talem non habemus. Cæterum uno addito desinam. Propter avaritiam ista fiunt. Avaritia autem et radix malorum omnium est, et vocatur idololatria. Nolite igitur Christo præferre simulacra ob modicum argentum ; nec rursus Judam imitari, quæstus causa iterum tradentes eum, qui semel pro nobis crucifixus est. Alioquin et agri et manus eorum, qui hos fructus percipiunt, **C** Aceldama vocabuntur.

BALS. Quomodo puniuntur qui pecuniis ordinant et ordiantur, in can. 29 sanctorum apostolorum interpretatione fusius dictum est, in can. 2, syn. 4, in can. 22, syn. 6 et in 3 et 19 septimæ syn. et lege eos eorumque **146** interpretationes. Quoniam autem præsens quoque epistola, ut et canones, depositioni subjicit, tam eos qui ordinant, quam qui ordiantur, sive ante ordinationem pecunias acceperint vel dederint ; sive post ordinationem : et hæc et illa conjunge, et per gladium spiritus, qui intelligitur, avaritiæ perturbationem, quoad ejus fieri potest, radicibus excinde. Prædia autem, quæ ejusmodi pecuniis emuntur, appellabuntur, Inquit, **D** Akeldama, quod est Hebraicum, et Græce expriesum, pretium et prædium sanguinis interpretatur ; dictum in libro Actuum. Hoc est autem, quod dicit ; quod quemadmodum ager, qui emptus est pecunia, qua venditus est a Juda Dominus, pretium sanguinis est appellatus : ita et pecuniæ, quæ ab iis accipiuntur, qui Domini domum vendunt, et diœceses, et vici, in quibus illi qui dant ordiantur, pretium sanguinis erunt et appellabuntur.

ZONAR. Ad episcopos suos scripsit sanctus

Act. viii, 20.

(a) Ex codice Amerbachiano, in notis Beveregil.

[Pater] cum audisset istos ab iis, quos ordinarant, pecunias accepisse. Et rem quidem, inquit, incredulitatem esse existimavi. Eo autem, quod et in suspicionem tantum venerit, dolore me affecit : illud tantum non dicens, quod dolor mihi est vos tales esse, ut huiusmodi adversus vos dicantur. Contraria enim natura, juxta quemdam sapientem, accusationis cuiuspiam non capax est : ut si quis, inquit, Ajacem scortationis accusaret. Hæc autem quæ scribo, inquit, is, qui talis cuiusdam rei sibi conscius est, ut mali remedium accipiat : qui autem ea purus est, ut antidotum ad se tuendum. Pharmaca enim a medicis iis quidem, qui in morbum inciderunt, ad curationem dantur, et ad liberationem a morbo : iis autem, qui morbo nondum laborant, antidota exhibentur, ut morbo non corripiantur. Quicumque autem indifferens est, qui scilicet nec quid mali se facere putat, cum quid ab iis accipit quos ordinat, quod indifferentiæ nimirum genus, deprecor ne in vobis inveniat, is quæ scripta sumi, accipiat ut testimonium sive ut admonitionem, ut epiphonema. Indifferentiam autem merito deprecatus est. Qui peccat enim, seque malum facere cognoscit, spes est ut a malo forsitan absteineat : qui autem malum perpetrat, seque nec malum facere existimat, ad resipiscentiam nunquam revertetur, neque a peccato absteinebit. Quod autem dico, inquit, est, nonnullos affirmare, quod vos acceptis pecuniis ordinationes celebratis : obumbratis autem, hoc est occultatis, malum nomine pietatis. Hoc autem pejus est. Qui enim malum, inquit, perpetrat, seque boni quid facere simulat, duplici supplicio dignus est, et quod malum perpetrat, et quod ad mali perpetrationem bono utitur, hoc est, boni nomine; neque enim ipso bono [utitur.] Hæc autem, si sic se habeant, nimirum si vera sint, corrigantur. Necesse enim est, ut ad istos, qui pro pecuniis ordinant, illud sancti Petri verbum dicatur, quod is ad Simonem pecunias proferentem, et gratiam Spiritus dari sibi querentem, pronuntiavit, quod est, *Tuum tecum sit argentum in perditionem*¹. Deinde et peccatum auget, dicens, quod qui ordines emunt, levius aliquantulum peccant, quam ii qui vendunt. Illi enim id per impetitiam emunt quod non habent : qui vendit autem, id vendit quod gratis accepit ; ut a Satana emptus sive mercenarius servus diabolo factus, et ad cautionem, hoc est negotiationem, gratiam Spiritus deducit. Cauponatio enim negotiatio dicitur, et que summe sordida, quam dicit sordidam in Ecclesiam introducere negotiationem ; ubi pretiosissima nobis concredita habemus, vel potius quæ omne pretium excedunt, quæ sunt corpus et sanguis Christi. Cum antea dixisset, Obumbratis malum, nunc etiam dicit quomodo obumbrant. Existimant, inquit, se non peccare, quoniam simul cum ordinatione non accipiunt, sed postea. Accipere autem

A γραφέν ὁ ἕγιος, ἀκούσας ὅτι ἀπὸ τῶν χειροτονουμένων παρ' αὐτῶν λαμβάνουσι χρήματα, καὶ ἀπιστοὺν μὲν, φησὶν, ἠγησάμεν τὸ πρῶγμα· ὅτι δὲ καὶ ὑποπτεύθη μόνον, λύπην μοι προεξένισε, μόνον οὐχὶ τοῦτο λέγων, ὅτι λύπη μοι ἐστὶ τὸ τοιοῦτος εἶναι ὁμᾶς, ὥστε τοιαῦτα λέγεσθαι καθ' ὁμῶν. Ἔστι γὰρ ἦθος κατὰ τινα σοφῶν ἕτερον τινὸς κατηγορίας ἀνένδεκτον, ὡς εἰ τις, φησὶν, ἐταιρήσεως διώκει τὸν Αἴαντα. Ταῦτα δὲ, ἃ γράφω, φησὶν, ὁ μὲν συνεῶδες ἐαυτῷ τοιοῦτον τι δεξάσθω ὡς ἴαμα τῆς κακίας· ὁ δὲ καθαρὸς ἐξ αὐτῆς, ὡς προφυλακτῆριον· τὰ γὰρ φάρμακα παρὰ τῶν ἱατρῶν τοῖς μὲν ἐμπεσοῦσιν εἰς νόσον διὰ ἴασιν δίδονται, καὶ τῆς νόσου ἀπαλλαγῆν, τοῖς δὲ μήπω νοσοῦσι, παρέχονται προφυλακτικῶς, ὥστε μὴ νοσήσαι. Ὅστις δὲ, φησὶν, ἀδιάφορος ἐστίν, ἢ ἡγούσας οὐδὲ νομίζει κακὸν τι ποιεῖν, λαμβάνων ἐκ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων, ὅπερ τὸ τῆς ἀδιαφορίας δηλαδὴ ἀπαύχομαι ἐν ὁμίᾳ εὑρεθῆναι, δεξάσθω τὰ γραφόμενα ὡς μαρτυρίαν, ἥτοι ὡς παραγγέλιον, ὡς ἐπιφώνημα. Ἀπηύχαστο δὲ τὴν ἀδιαφορίαν εἰκότως. Ὁ γὰρ ἁμαρτάνων, καὶ εἰδὼς κακὸν ποιεῖν, ἐπιτίξεται ἴσως καὶ ἀποσχέσθαι ἀπὸ τοῦ κακοῦ· ὁ δὲ τὸ κακὸν πράσσων, καὶ μηδὲ λογιζόμενος κακὸν ποιεῖν, οὐκ ἂν ποτε ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν, οὐδὲ τῆς ἁμαρτίας ἀφέξεται. Ὁ δὲ λέγω, φησὶν, ἐστὶ, τὸ λέγειν τινὰς, ὅτι χρήματα λαμβάνοντες τὰ χειροτονία; ποιεῖτε· ἐπισκιάζετε δὲ, ἀντὶ τοῦ επικρύπτετε, τὸ κακὸν εὐσεβείας ὀνόματι. Τοῦτο δὲ χεῖρον ἐστίν. Ὁ γὰρ ποιῶν, φησὶ, τὸ κακὸν, καὶ σχηματιζόμενος καλὸν τι ποιεῖν, διπλῆς ἐστὶν ἀξίως τιμωρίας, ὅτι τε τὸ κακὸν ποιεῖ, καὶ ὅτι κέχρηται εἰς συνεργίαν τῆς κακίας; τῷ ἀγαθῷ, ἥτοι τῷ ὀνόματι τοῦ καλοῦ, οὐ γὰρ αὐτῷ τῷ καλῷ. Ταῦτα εἰ οὕτω; ἔξει, ἢ γούν εἰ ἀληθῆ εἶσι, διορθωθήτω. Ἀνάγκη γὰρ λέγεσθαι πρὸς τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονοῦντας τὸ τοῦ ἀγίου Πέτρου, ὃ πρὸς τὸν Σίμωνα ἔφη, χρήματα προσαγαγόντα, καὶ ζητοῦντα δοθῆναι αὐτῷ τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος, ὅπερ ἐστίν, *Ἐἴη τὸ ἀργύριόν σου σὺν σοι εἰς ἀπόλειπτον*. Ἐἴτα καὶ αὖτις τὴν ἁμαρτίαν, λέγων, ὅτι οἱ τὰ χειροτονία; ὠνούμενοι, ἐλαφρότερον τὸ ἁμαρτάνουσι τῶν πιπρασκόντων αὐτά;· οἱ μὲν γὰρ δι' ἀπειρίαν ὠνούνται ὁ οὐκ ἔχουσιν· ὁ δὲ πιπράσκων πωλεῖ ὃ ἔλαβε δωρεάν· ὡς πεπραμμένος τῷ Σατ·ανᾶ, ἢ γούν ὡς δοῦλος ὠνητὸς τῷ διαβόλῳ γενόμενος, καὶ εἰς καπηλείαν, ἀντὶ τοῦ εἰς πραγματείαν, κατάγει τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Καπηλεία γὰρ ἡ πραγματεία λέγεται, καὶ μάλιστά γε ἡ ρυπαρά, ἢν, φησὶ, τὴν ρυπαρὰν πραγματείαν ἐπεισάγει τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπου πιστευόμεθα τὰ τιμώτατα, μάλλον δὲ τὰ ὑπὲρ πάντων τιμῆν, ἃ εἰσι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Εἰπὼν ἄνω, ὅτι Ἐπισκιάζετε τὸ κακὸν, νῦν καὶ πῶς ἐπισκιάζουσι, λέγει· Νομίζουσι, φησὶ, μὴ ἁμαρτάνειν, ὅτι οὐ λαμβάνουσιν ἄμα τῇ χειροτονίᾳ, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα· λαβεῖν δὲ ἐστίν, ὑπεδέχοντες τὸ λαβεῖν. Ἐάν γὰρ μὴ πρότερον τις λάθῃ, ἢ, ὅτε χειροτονεῖ, ἀλλὰ μετὰ καιρῶν, διὰ τὴν χειροτονίαν, τὸ αὐτὸ ἐστὶν ἁμαρτήμα.

¹ Act. viii, 10.

Παρακαλῶ οὖν, ἀπόθεσθε ταύτην τὴν πρόσοδον, μάλ-
 λον δὲ τὴν προσαγωγὴν τὴν ἐπὶ γένηναν· ἡ γὰρ ἐκ
 τῆς αἰτίας πρόσοδος προσάγει τῇ γέννησιν τὸν
 χρώμενον αὐτῇ. Καὶ μὴ τὰς χεῖρας μολύνοντας ἀπὸ τοῦ
 λαμβάνειν, ἀπὸ πόρων τοιούτων ἀναξίους ποιήσητε
 ἑαυτοὺς τοῦ μεταχειρίζεσθαι τὰ ἅγια μυστήρια, ἡγού-
 νου τοῦ ἱερουργεῖν καὶ θύειν τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ
 Χριστοῦ. Ὅτι δὲ εἰς ἀπειλὴν περιέστησε τὸν λόγον
 ὁ ἄγιος, εἰπὼν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς, ὅτι ἀπιστον
 ἡγητάμην τὸ πρᾶγμα, συγγνώμην αἰτεῖ. Ἡ δὲ ἀπειλὴ
 ἐστὶ τὸ μὴκέτι ἐαθῆναι τὸν μετὰ τὴν ἐπιστολὴν
 τοιοῦτόν τι ποιήσαντα εἰς θυσιαστήριον ἐνεργῆσαι.
 Ἀναχωρήσει γὰρ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος τῶν ἐνταῦθα
 θυσιαστηρίων, ἀντὶ τοῦ κωλυθήσεται ὡς ἱερατεύειν,
 καὶ λοιπὸν ἄλλην χώραν αἰτήσεται, ἐν ᾗ ἐξωνίσσεται τὴν
 δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ μεταπωλήσει αὐτήν. Καὶ ἐπὶ
 τούτοις τὰ ἀποστολικὰ ἐπάγει ῥητά· *Ἡμεῖς γὰρ καὶ
 αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ τοιαύτην συνήθειαν οὐκ
 ἔχομεν*. Εἰτά φησιν, ὅτι τὸ πωλεῖν τὴν χάριν τοῦ
 Πνεύματος, διὰ φιλαργυρίαν γίνεται, ἥτις βίβλα
 πάντων τῶν κακῶν ἐστὶ, καὶ ὀνομάζεται εἰδωλολα-
 τρία. Μὴ οὖν προτιμήσητε τὰ εἰδωλα τοῦ Χριστοῦ
 διὰ μικρὸν ἀργύριον. Ἐπεὶ γὰρ ἡ φιλαργυρία εἰδω-
 λολατρία ἐστίν, ὁ διὰ φιλαργυρίαν πωλὼν τὴν
 δωρεάν τοῦ Θεοῦ προτιμάται τὰ εἰδωλα τοῦ Θεοῦ,
 καὶ μιμεῖται τὸν Ἰούδαν. Ὡς γὰρ ἐκεῖνος διὰ τὸ
 κερδοῦναι τὰ ἐργύρια παρίδωκε τὸν Χριστὸν, οὕτω
 καὶ οὗτο: προδιδάσιν ἐκόντες δευτέραν εἰς προδοσίαν
 τὸν Χριστὸν, ὃς ἀπαξ ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη. Τοσοῦ-
 τον δὲ φησὶ, τὸν Ἰούδαν μιμοῦνται οἱ τὴν χάριν πω-
 λούντες τοῦ Πνεύματος, ὅτι καὶ τὰ χωρία, τὰ διὰ τῶν
 ἀργυρίων τούτων ὠνομούμενα, ἡγούνη αἱ ἐνορίαι, καὶ αἱ
 κῶμαι ἐν αἷς ἐπικηρύττονται: οἱ οὕτω χειροτονούμε-
 νοι, καὶ αἱ χεῖρες, αἱ τοὺς καρπούς τούτους δεχόμε-
 ναι, Ἀκeldαμὰ κληθήσονται· ὅπερ Ἑβραϊκὸν ἐστὶ,
 ἐξελληνίζόμενον δὲ τιμὴν καὶ χωρίον αἵματος ἐρμη-
 νεύεται. Εἴρηται δὲ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων.
 Τοῦτο οὖν ἐστὶν ὃ λέγει· ὅτι ὡσπερ ὁ διὰ τῶν ἀργυ-
 ρίων, ὁ ὢν ἐπράθη παρὰ τοῦ Ἰούδα ὁ Κύριος, ἀγορα-
 σθεὶς ἀγρός τιμὴ αἵματος ἐλογίσθη καὶ ὠνο-
 μάσθη, οὕτω καὶ τὰ λαμβανόμενα ἀργύρια παρὰ
 τῶν πωλούντων τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ αἱ ἐνορίαι,
 καὶ αἱ κῶμαι, ἐν αἷς οἱ διδόντες χειροτονοῦνται,
 τιμὴ αἵματος ἐσονται καὶ κληθήσονται.

A est quodcumque accipere. Quamvis enim quis prius
 non acceperit, vel quando ordinat, sed aliquo post
 tempore, propter ordines a se collatos, idem est
 peccatum. Adhortor igitur, ut hunc deponatis redi-
 tum, vel potius ad gehennam aditum; reditus enim
 hoc modo acquisitus eo utentem ad gehennam du-
 cit: et ne manus vestras accipiendo pollutentes,
 per hujusmodi quæstus vosmet indignos reddatis,
 qui sancta mysteria contrectetis; nimirum qui sa-
 cra celebretis et corpus et sanguinem Christi offer-
 ratis. Quoniam autem orationem sanctus ad minas
 converterat, initio Epistolæ dicens, quod rem in-
 credibilem existimavi, veniam petit. Communitio
 est, quod qui post hanc Epistolam aliquis istiusmodi
 perpetraverit, ad altare amplius celebrare non per-
 mittetur. Talis enim ab altaribus, inquit, quæ hic
 sunt, recedet; hoc est, sacra hoc in loco celebrare
 prohibebitur, et aliam in posterum regionem quæret,
 in qua donum Dei redimat, idemque vendat. Adhæc
 apostolica producit verba; *Nos enim et Ecclesie Dei
 talem non habemus consuetudinem*¹. Postea dicit,
 quod venditio gratiæ Spiritus propter avaritiam
 facta est, quæ radix est omnium malorum, et ido-
 latria nominatur. Idola itaque Christo propter pau-
 lulum pecuniæ ne præferatis. Cum enim avaritia
 idololatria sit, qui propter avaritiam donum Dei
 vendit, idola Deo præfert, et Judam imitatur.
 Quemadmodum enim ille Christum prodidit, ut ar-
 gentum lucraretur: sic hi secunda prodicione Chri-
 stum sponte produnt, qui semel pro nobis crucifixus
 est. Qui gratiam autem Spiritus vendunt, usque adeo,
 inquit, Judam imitantur, ut prædia tali argento em-
 pta, sive regiones, et vici, in quibus constituuntur,
 qui isthoc modo ordines sibi collatos habent, et
 manus, quæ istos fructus accipiunt, Akeldama vo-
 cabuntur; quod Hebraicum est, Græce autem Pre-
 tium et agrum sanguinis significat. Referetur autem
 in libro Actornm. Hoc igitur est quod dicit: quod
 sicut ager, qui nummis argenteis, pro quibus ven-
 ditus est Dominus, emptus est, pretium sanguinis
 reputatus est et nominatus; sic etiam argentium ab
 iis, qui donum Dei vendunt, acceptum, et regiones
 et vici, in quibus ordinantur illi qui dederunt, pre-
 tium sanguinis erunt et appellabuntur.

¹ 1 Cor. xi, 16.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

EK TOY KZ' KEΦ.

Τῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΝ.

SANCTI BASILII

EX XXXVII CAPITE

EORUM QUÆ DE SANCTO SPIRITU AD BEATUM AMPHILOCHIUM SCRIPTA SUNT.

147 CANON XCII.

Ex asservatis in Ecclesia dogmatibus et predicationibus, alia quidem habemus e doctrina scripto prodita; alia vero nobis in mysterio tradita recepimus ex traditione apostolorum: quorum utraque vim eandem habent ad pietatem; nec iis quisquam contradicet: nullus certe, qui vel tenui experientia noverit quæ sint Ecclesie instituta. Nam si consuetudines quæ scripto proditæ non sunt, tanquam haud multum habentes momenti agrediamur rejicere, imprudentes Evangelium in ipsis rebus præcipuis lædemus, imo potius predicationem ad nudum nomen contrahemus. Verbi gratia, ut ejus quod primum est et vulgatissimum primo loco commemorem: ut signo crucis eos qui spem collocant in Christo signemus, quis scripto docuit? Ut ad Orientem versi precemur, quæ nos docuit Scriptura? Invocationis verba cum conficitur panis Eucharistiæ et poculum benedictionis, quis sanctorum in scripto nobis reliquit? Nec enim his contenti sumus, quæ commemorat Apostolus aut Evangelium, verum alia quoque et ante et post dicimus, tanquam multum habentia momenti ad mysterium, quæ ex traditione non scripta accepimus. Benedicimus autem et aquam baptismatis, et oleum unctionis, imo ipsum etiam qui baptismum accipit. Ex quibus scriptis? Nonne a tacita secretaque traditione? Ipsam vero olei unctionem, quis sermo scripto proditus docuit? Jam ter immergi hominem, unde haustum? Reliqua autem quæ sunt in baptismo, veluti renuntiare Satanæ et angelis ejus, ex qua scriptura habemus? Nonne ex minime publicata et arcana hac doctrina, quam patres nostri silentio quieto minimeque curioso servarunt? Quippe illud probe didicerant, mysteriorum reverentiam silentio conservari. Nam quæ nec intueri fas est non initiatis, qui conveniebat horum doctrinam scriptis vulgari? aut quid tandem sibi vo-

ΚΑΝΟΝ ΛΒ΄.

Τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κτηρυμάτων τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχουμεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδεχόμεθα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχύον ἔχει πρὸς τὴν εὐσέθειαν. Καὶ τοῦτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, οὐκοῦν ὅστις γὰρ κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπειράται. Εἰ γὰρ ἐπιχειρήσαιμεν τὰ ἀγραφα τῶν ἑθῶν ὡς μὴ μεγάλῃ ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιούντες τὸ Εὐαγγέλιον· μέλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιστῶντες τὸ κτηρυγμα. Οἶον [ἴνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρώτου μνησθῶ] τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλεκτίκτας κατατημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετραῖθαι κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλησεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλείπειν; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτοις ἀρκοῦμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος ἦ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπαμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλῃ ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχύον, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες. Εὐλογοῦμεν δὲ τὸ τε ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον. Ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπῶμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως; Τί δὲ; αὐτὴν τοῦ ἔλαιου τὴν χρίσιν τίς λόγος γεγραμμένο· ἐκίδαξε· Τὸ δὲ τρίς βαπτίσεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν, Ἄλλα οὐ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; Οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐψύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνο δεδιδαγμένοι, τῶν μυστηρίων τὸ σεμνὸν σιωπῇ διασώζεσθαι; Ἄ γὰρ οὐδὲ ἐκπετεύειν ἔξισσι τοῖς ἀμύητοις, τούτων πῶς ἂν ἦ εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐκθριαμβεύειν ἐν γράμματι (23);

Guill. Beveregii notæ.

(23) Ἐθριαμβεύειν ἐν γράμματι. Post hæc verba in colliee Amerbachiano scholion sequitur, his ver-

bis conceptum, Ἰπτεόν, ἐτι ὁ μακάριος: Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐν τῷ δ' λόγῳ τῆς πρὸς Θεσσαλον-

Οὗτος ὁ λόγος τῆς τῶν ἀγράφων παραδόσεως, ὡς ἂν καταμεληθεῖσαν τῶν δογμάτων τὴν γνώσιν εὐκαταφρόνητον τοῖς πολλοῖς γενέσθαι διὰ συνθῆσαν. Ἄλλο γὰρ δόγμα, καὶ ἄλλο κήρυγμα. Τὰ μὲν γὰρ σιωπᾶται, τὰ δὲ κηρύσσεται δημοσιεύεται. Σιωπῆς δὲ εἶδος καὶ ἡ ἀσάφεια, ἣ κίχρηται ἡ Γραφή, δυσθεωρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὸν νοῦν πρὸς τὴ τῶν ἐντυγχανόντων λυσιτελέσ. Τοῦτου χάριν πάντες μὲν ὀρώμεν κατ' ἀνατολάς ἐπὶ τῶν προσευχῶν· ὀλίγοι δὲ ἴσμεν, ὅτι τὴν ἀρχαίαν ἐπιζητοῦμεν πατριδα, τὸν παράδεισον, ὃν ἐφύτευσε ὁ Θεὸς ἐν Ἐδέμ κατ' ἀνατολάς. Ὁρβοὶ μὲν πληροῦμεν τὰς εὐχὰς ἐν τῇ μιᾷ τοῦ Σαββάτου· τὸν δὲ λόγον οὐ πάντες οἶδαμεν. Οὐ γὰρ μόνον ὡς συνασπασάντες Χριστῷ, καὶ τὰ ἀνωζητεῖν ὀφειλοντες, ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς δεδομένης ἡμῖν χάριτος διὰ τῆς κατὰ τὴν προσευχὴν στάσεως ἑαυτοὺς ὑπομνήσκουμεν· ἀλλ' ὅτι δοκεῖ πως τοῦ προσδοκωμένου αἰῶνος εἶναι εἰκὼν. Διὸ καὶ ἀρχὴ οὕσα ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη παρὰ Μωυσέως, ἀλλὰ μία ὀνόμασται. Ἐγένετο γὰρ, φησὶν, ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωὴ, ἡμέρα μία· ὡς τῆς αὐτῆς ἀνακυκλουμένης πολλάκις. Καὶ μία τὸνοῦν ἡ αὐτὴ, καὶ ὁδὸς, τὴν μίαν ὄντως ἐκείνην καὶ ἀληθινὴν ὁδὸν, ἣς καὶ ὁ Ψαλμῶδης ἐν τισὶν ἐπιγραφαῖς τῶν ψαλμῶν ἐπεμνησθη, δι' ἑαυτῆς ἐμφανίζουσα, τὴν μετὰ τὸν χρόνον τοῦτον καταστασιν, τὴν ἀπαυστον ἡμέραν, τὴν ἀνεσπερον, τὴν ἀδιόδον, τὸν ἀληκτον ἐκείνον καὶ ἀγήρω αἰῶνα. Ἀναγκαίως οὖν τὰς ἐν αὐτῇ προσευχὰς ἐστῶτας ἀποπληροῦν τοὺς ἑαυτῆς τροφίμους ἡ Ἐκκλησία παιδεύει, ἵνα τῇ συνεχῇ ὑπομνήσει τῆς ἀτελετήτου ζωῆς τῶν πρὸς τὴν μετὰστασιν ἐκείνην ἐφοδῶν μὴ ἀμελῶμεν. Καὶ πᾶσα δὲ ἡ πεντηκοστὴ τῆς ἐν τῷ αἰῶνι προσδοκωμένης ἀναστάσεως ἐστὶν ὑπόμνημα. Ἡ γὰρ μία ἐκείνη καὶ πρώτη ἡμέρα, ἐπτάκις ἐπταπλασιασθεῖσα, τὰς ἐπτά τῆς ἱερᾶς πεντηκοστῆς ἑβδομάδας ἀποτελεῖ. Ἐκ πρώτης γὰρ ἀρχομένη, εἰς τὴν αὐτὴν καταλήγει, δι' ὁμοίων τῶν ἐν τῷ μέσῳ ἐξελιττομένη πεντηκοντάκις. Διὸ καὶ αἰῶνα μιμεῖται τῇ ὁμοιότητι, ὡσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀρχομένη σημείων, καὶ εἰς τὰ αὐτὰ καταλήγουσα. Ἐν ἣ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεομοὶ τῆς Ἐκκλησίας

Hæc est ratio, cur quædam citra scriptum tradita sint, ne dogmatum notitia neglecta, propter assuetudinem vulgo veniret in contemptum. Aliud utique est dogma, aliud prædicatio. Nam dogmata silentur, prædicationes vero publicantur. Est autem silentii species etiam obscuritas qua utitur Scriptura, intellectu difficilem reddens dogmatum sententiam, idque ad legentium utilitatem. Hæc ob causam omnes spectamus ad orientem, cum precamur, pauci tamen novimus, quod id facientes antiquam requirimus patriam, videlicet paradisum, quem plantavit Deus in Eden ad orientem¹. Erecti itidem perficimus deprecationes in uno Sabbati, sed rationem non omnes novimus. Non enim solum quod veluti simul cum Christo resuscitati, quæ sursum sunt quærere debeamus, in die resurrectionis datæ nobis gratiæ stando precantes nosmetipsos commonefacimus, sed quod is dies videatur aliquo modo imago venturi sæculi, Eoque cum sit principium dierum, non primus a Moyse, sed unus appellatus est. *Facta est enim, inquit, vespera, et factum est mane, dies unus*²: tanquam qui sæpe recurat. Igitur unus est idem et octavus, unum illum singularem ac verum octavum, cujus et Psalmista in quibusdam Psalmorum inscriptionibus meminit³, per se significans, statum videlicet hoc tempus secuturum, diem non desitutum, vespere nescium, successoris expertem, ævum illud nunquam finiendum nec unquam senescens. Necessario igitur in hoc die Ecclesia suos alumnos docet, preces suas stando absolvere, ut assidua commonitione vitæ illius nunquam desituta, non negligamus ad eam demigrationem parare viaticum. Quin et totum illud quinquaginta dierum tempus admonitio est resurrectionis, quam in altero sæculo exspectamus. Nam unus ille et primus dies septies multiplicatus, septem sacræ Pentecostes hebdomadas absolvit. A primo enim incipiens, in eundem desinit, per similes, qui in medio intercedunt, dies quinquages evoluit. Unde et æternitatem similitudine refert, dum velut in motu circulari, ab iisdem oris signis in eadem desinit. Quo in die, corporis

¹ Gen. 11, 8. ² Gen. 1, 5. ³ Psal. vi et vii:

Guill. Beveregii notæ.

καὶς δευτέρα· Ἐπιστολῆς, ἐρμηνεύων τὸ λίγον ῥητόν, Ἄρα οὖν, ἀδελφοί, στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ἃς ἐδιδάχθητε εἴτε διὰ λόγων, εἴτε δι' Ἐπιστολῆς ἡμῶν, φησὶν, ἐνταῦθα δῆλον, ὅτι οὐ πάντα δι' Ἐπιστολῆς παραδίδοσαν, ἀλλὰ πολλὰ καὶ ἀγράφως· ὁμοίως δὲ κκεῖνα καὶ ταῦτ' ἐστὶν ἀξιόπιστα. Ὅσοι καὶ τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας ἀξιόπιστον ἠγοῦμεθα. Παράδοσις ἐστὶ μὴδὲν πλέον ζῆται. Ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἐρμηνευτικῷ τῆς πρὸς Ἐφεσίους Ἐπιστολῆς· ἰα' λόγῳ περὶ τῶν σχιζόντων τὴν Ἐκκλησίαν, φησὶν οὕτως· Ἄνθρωπος τις ἅγιος εἶπεν ὅτι οὐδὲ μαρτύρων αἷμα δύναται τῶν τὴν ἁμαρτίαν ἐξελίξαι. *Sciendum est, quod beatus Joannes Chrysostomus, quarto sermone in secundam Epistolam ad Thessalonicenses, inter-*

pretans dictum istud, inique, fratres, state, et tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram, ait, hic manifestum est, quod non omnia per Epistolam tradita sunt, sed multa etiam sine scriptis. Et hæc autem et illa similiter sunt fide digna: adeo ut etiam traditionem Ecclesiæ fide dignam existimemus. Traditio est, nihil amplius quære. Idem in interpretatione Epistolæ ad Ephesios, sermone 41 de istis qui Ecclesiam scindunt, sic ait; Sanctus vir quidam dixit, quod nec martyrum sanguis istud peccatum delere potest. Post hoc scholium in eodem codice ms. habetur interpretatio Zonaræ in præsentem canonem, quam ut antehac non editam post Balsannonis interpretationem apponimus.

erecto habitu precari potius nos Ecclesie ritus docuerunt, nimirum per evidentem commonitionem quasi-transferentes mentem nostram a presentibus ad futura. Insuper et quoties genua flectimus, et rursus erigimur, ipso facto ostendimus, quod ob peccatum in terram delapsi sumus, et per humanitatem ejus qui creavit nos in caelum revocati sumus.

Deficiet me dies, si Ecclesiae mysteria citra scriptum tradita pergam recensere. Omitto caetera : ipsam fidei professionem in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, e quibus habemus scriptis? Etenim si quoniam ex baptismi traditione, juxta pietatis consecutionem, ut baptizamur, ita et credere debemus, similem baptismi professionem exhibemus : concedant etiam vobis, ut juxta eandem consequentiam glorificationem fidei consimilem persolvamus. Quod si glorificandi modum veluti scripto non traditum rejiciunt, proferant nobis et professionis fidei et caeterorum quae commemoravimus probationem e Scripturis. Adhaec cum tam multa sint quae scripto prodita non sunt, et tantum habent momenti ad pietatis mysterium, unicam dictionunculam quae a majoribus ad nos devenit, non concedent, quam nos ex inassectata consuetudine in Ecclesiis. quae perverſe et corruptae non sunt, permanentem invenimus, haud mediocrem rationem habentem, neque mediocre adjumentum ad mysterii vim afferentem?

BALS. De non scriptis Ecclesiae moribus legitimum caput primi tituli praesentis operis, et quae in eo a nobis scripta sunt. Quod autem dicit haec epistola, tale est : Cum Pneumatomachi (hoc est sancti Spiritus adversarii) dicerent, non debere Spiritum sanctum simul cum Patre et Filio glorificari, quod hoc non sit nobis in scriptis traditum ; sanctus, postquam diversas non scriptas consuetudines recensuit, quae necessario omnino non solverentur, sed perpetuo observari deberent, subjungit etiam causas propter quas quaedam ex his absque scriptis tradita sunt, et dicit propter quam causam ad orientem respicientes oramus, et cur una Sabbatorum stantes precamur : et quod non omnia quidem scriptis mandentur, **148** ratio est, quod non oporteat dogmata publicari, et ab omnibus cognosci. Praedicationes enim, inquit, publicantur : dogmata vero tacentur, ne saepius agitata, hoc est, frequentius meditata et usurpata, ex consuetudine contemnantur. Est enim silentii quoque species obscuritas. Quod enim obscure dictum, ut non etiam a multis intelligatur, taceri videtur : quemadmodum enim nescit quispiam, quod alius habet in animo ; ita etiam quod obscure dictum est a pluribus ignoratur. Hoc ergo dicit sanctus esse causam, ut non omnia nobis in scriptis tradita sint. Quod autem dum oramus orientem aspiciamus, causam dicit esse, quod nos antiquam patriam inquiramus, paradisum scilicet, quem Deus plantavit ab oriente. Genu autem non flectere in una Sabbatorum, quae est Du-

A ημάς εξεπαλθευσαν, εκ τῆς ἐναρχοῦς ὁπομησίσεως οἶονεϊ μετακίζοντες ἡμῶν τὴν νοῦν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ καθ' ἑκάστην δὲ γονυκλίσιαν καὶ διανύστασιν ἔργῳ δεικνύμεν, ὅτι διὰ τῆς ἁμαρτίας εἰς γῆν κατεβρύμεν, καὶ διὰ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς εἰς οὐρανὸν ἀνεκλήθημεν.

Ἐπιπέλει με ἡ ἡμέρα, τὰ ἀγραφα τῆς Ἐκκλησίας μυστήρια δηγούμενον. Ἐὼ τέλλα· εὐτήν δὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐκ ποίων γραμμάτων ἔχομεν ; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς τοῦ βαπτίσματος παραδόσεως, κατὰ τὸ τῆς εὐσεβείας ἀκλόουθον, ὡς βαπτίζόμεθα οὕτω καὶ πιστεύειν ὀφείλοντες, οὐσίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν κατατιθέμεθα, συγχωρησάτωσαν καὶ ἡμῖν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας ὁμοίαν τῇ πίστει τὴν δόξαν ἀποδιδόναι· εἰ δὲ τὸν τρόπον τῆς δοξολογίας ὡς ἀγραφον παραιτοῦνται, ὁδῶσαν ἡμῖν τῆς τε κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίας καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν ἀπηριθρησάμεθα, ἔγγράφους τὰς ἀποδείξεις. Εἶτα τοσοῦτων ὄντων ἀγράφων, καὶ τοσαύτην ἔχοντων τὴν ἰσχύν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ πατέρων εἰς ἡμᾶς ἔλθοῦσαν οὐ συγχωρήσουσιν, ἣν ἡμεῖς ἐκ τῆς ἀνεπιτηδεύτου συνηθείας ταῖς ἀδίαστρόφοις τῶν Ἐκκλησιῶν ἐναπομείνασαν εὑρομεν, οὐ μικρὸν τὸν λόγον ἔχουσαν. οὐδὲ βραχέϊαν συντέλειαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου δύναμιν εἰσφερομένην ;

BALS. Περὶ τῶν ἀγράφων ἐθῶν τῆς Ἐκκλησίας ἀνάγνωθι τὸ γ' κεφαλ. τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος संग्रामτος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ὁ δὲ φησὶν ἡ παρούσα ἐπιστολή, τοιοῦτόν ἐστι· Τῶν Πνευματομάχων λεγόντων μὴ ὀφείλειν συνδοξάζεσθαι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τὸ μὴ παραδοθῆναι τοῦτο ἡμῖν ἔγγράφως, ὁ ἅγιος, μετὰ τὸ καταλέξει διάφορα ἀγραφα ἔθη, ἐξ ἀνάγκης πάσης μὴ παραλύμενα, ἀλλ' αἰωνίζοντα κρατεῖν μέλλοντα, ἐπάγει καὶ αἰτίας δι' ἃς ἀγράφως τινὰ ἐκ τούτων παραδίδονται, καὶ φησὶ διὰ τί κατὰ ἀνατολῆς ὄντων εὐχόμεθα, καὶ διὰ τί ὀρθοὶ τῇ μετὰ τῶν Σαββάτων ποιούμεθα τὰς εὐχὰς· καὶ ὁ μὲν περὶ τοῦ μὴ ἔγγράφως παραδίδεσθαι ἡμῖν λόγος ἐστὶ, τὸ τὰ δόγματα μὴ δημοσιεύεσθαι, καὶ παρὰ πάντων γινώσκεσθαι. Τὰ μὲν γὰρ κηρύγματα, φησὶ, δημοσιεύεται· τὰ δὲ δόγματα σιωπᾶται, ἵνα μὴ καταμελετηθέντα, τουτέστιν, ἐν συνεχεί μελέτῃ γινόμενα, ἐκ τῆς συνηθείας καταφρονῶνται. Σιωπῆς δὲ εἰδὶς ἐστὶ καὶ ἡ ἀσάφεια. Τὸ γὰρ ἀσαφῶς εἰρημένον, ὥστε μὴ καὶ παρὰ πολλῶν νοεῖσθαι, εἰσὶ σιωπᾶσθαι· ὡς περὶ γὰρ οὐκ οἶδὲ τις ὁ ἕτερος κατὰ νοῦν ἔχει, οὐδὲ καὶ τὸ ἀσαφῶς εἰρημένον ἀγνοεῖται τοῖς πλείοσι. Τοῦτο μὲν οὖν φησὶν ὁ ἅγιος αἰτίον τοῦ μὴ πάντα ἡμῖν ἔγγράφως παραδίδεσθαι. Τῷ δὲ κατὰ ἀνατολῆς ὄρῳ ἐν ταῖς προσευχαῖς τὸν λόγον φησὶν εἶναι· τὸ ζητεῖν τὸ ἄρχαίαν πατριδα, τὴν παραδεισον δηλαδὴ, ὃν ἐφύτευεν ὁ Θεὸς κατὰ ἀνατολᾶς. Μὴ γόνυ δὲ γνῖνεν τῇ μετὰ τῶν Σαββάτων, ἥτις ἐστὶν ἡ Κυριακή, παραδίδεται, εἰ ἐν αὐτῇ συνανέστη· ἐν τῷ Ἄριστῷ.

ἐκείνου μὲν τοῦ ταφου ἐξαναστάτος, ἡμῶν δὲ τοῦ ἀρχαίου πτώματος δι' ἐκείνου ἐξεγεθέντων· καὶ ὅτι τὰ ἄνω ζητεῖν ὀφείλομεν, καὶ μὴ πρὸς τὰ γηρὰ καὶ φθαρτὰ βλέπειν, καὶ ὅτι τοῦ μέλλοντος αἰῶνος εἰκὼν ἐστὶν ἡ Κυριακὴ, ἥτις ἀρχὴ οὕσα τῶν ἡμερῶν, οὐχὶ πρώτη ἐκλήθη τῷ Μωϋσῆϊ, ἀλλὰ μία, ὅτε ἀνακυκλωμένη καὶ μία οὕσα καὶ ὁδόθῃ καὶ τὴν ὁδόθην ἐκείνην τυποῦσα ἡμέραν, τὸν μέλλοντα δηλονότι αἰῶνα, τὸν ἀληκτον καὶ ἀπέραντον, οὗ καὶ Δαβὶδ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐμνήσθη ψαλμῶν, ὑπὲρ τῆς ὁδοῦς ἐπιγράψας αὐτούς. διὰ ταῦτα οὖν ἀναγκαιῶς, φησὶ, παιδεύει ἡ Ἐκκλησία Ἰστασθαι εὐχομένους τοὺς τροφίμους αὐτῆς, ἧγουν τοὺς πιστοὺς, ὅς ἡ Ἐκκλησία ἐθρόψατο, ἵνα συνεχῶς ζιὰ τὸ ἄνω ὄρῳ ὑπομιμνησκωνται τῆς μελλούσης ζωῆς, καὶ τὰ πρὸς ἐκείνην ἐφόδια ἐτοιμάζωσιν. Ἔττα καὶ περὶ τῶν τῆς Πεντηκοστῆς φησιν ἡμερῶν, ὅτι καὶ αὗται τὴν προσδοκωμένην ἀνάστασιν ἡμῖν σημαίνουσιν. Ἐπεὶ καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἐπτάκις ἐπεπτασιαζομένη διὰ τῶν ἐν μέσῳ ἡμερῶν ἀποτελεῖ τὴν Πεντηκοστὴν· ἀρχεται γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ Πάσχα Κυριακῆς, καὶ κατανατῆ εἰς τὴν ἑβραν Κυριακὴν τὴν καινὴν, καὶ ἐξ ἐκείνης αὐθις εἰς τὴν ἐφεξῆς Κυριακὴν, καὶ οὕτως ἀνακυκλωμένη καὶ ἐξελιττομένη διὰ τῶν ἐπτά ἐβδομάδων; εἰς τὴν Πεντηκοστὴν καταλήγει, καὶ μιμεῖται αἰῶνα ἀπὸ τῶν αὐτῶν ὀρχομένη ἡμερῶν, καὶ εἰς τὰς αὐτάς κατανατῶσα, ὡσπερ ἐν κυκλικῇ κινήσει. Ἡ γὰρ τὸν κύκλον ἀποτελοῦσα γραμμὴ, ἥτις καὶ περιφέρεια λέγεται, ὅθεν ἀρχεται ἐκεῖ καταλήγει. Ἐν γοῦν ταῖς τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέραις, οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας, ἧγουν οἱ νόμοι ἢ οἱ τύποι, ἐπιδείξαντες ἡμᾶς προτιμῶν τὸ ὀρθοῦς ἐστῶτας προσεύχεσθαι, ἀπανιστῶτας ὡσπερ τὸν νοῦν ἡμῶν ἐκ τῶν γηϊνῶν ὑπὲρ τὰ οὐράνια διὰ τῆς ἐνεργούσης ἡτοῦ φανερᾶς ὑπομνήσεως. Ὑπομιμνησκόμεθα γὰρ διὰ τοῦ ὀρθίου σχήματος ἄνω ὄρωντες τῶν μελλόντων καὶ οὐρανίων. Ἀλλὰ καὶ αἱ γονυκλισίαι οὐκ ἀσύνθουλοι ἡμῖν εἰσι· σημαίνει γὰρ ἡμῖν εἰς γῆν κατὰκλισις, ὅτι ἀμάρτανοντες εἰς γῆν κατεβρύχμεν, ἧγουν παπτώκαμεν· ἢ δὲ ἐκ τῆς γῆς αὐθις ἀνάνευσις καὶ ἀνάστασις ὅτι ἐκ τοῦ πτώματος ἀνεκλήθημεν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπευσαμένου περὶ ἡμᾶς. Καὶ τί ταῦτα, φησὶν, ἀπαριθμῶ; Εἰ γὰρ πάντα λέγειν ἐθέλω ὅσα ἀγράφως μυστήρια παρελάβομεν, ἐπιλείψει με ἡ ἡμέρα, ἀντὶ τοῦ οὐδὲ καρπὸν ἔξω ἀρκοῦντα πρὸς τὴν διήγησιν. Ἐττα καὶ ἕτερον τι προστίθησιν ἀγραφον, λέγων, Ἐῷ τὰλλα. Τὸ δὲ ὁμολογεῖν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, πόθεν ἐγγράφως ἔχομεν; Εἰ μὲν γὰρ ἐκ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι παραδόσεως, ἧγουν ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν τοῖς ἀποστόλοις, βαπτίζοντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὡς βαπτίζόμεθα, οὕτως καὶ πιστεύειν ὀφείλομεν, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοίαν τῷ βαπτίσματι τὴν ὁμολογίαν τιθέμεθα· ὅπως ἡμῖν ἴσα, ὡς ὁμολογῶμεν, οὕτως καὶ δοξάζωμεν, ἧγουν πιστεύωμεν ἢ δοξολογῶμεν· ἐὰν δὲ λέγωσιν, Ἀλλ' οὐκ ἐγγράφως παρελάβομεν οὕτως δοξολογεῖν, ὁτώσαν ἡμῖν ἐγγράφως τὰς ἀποδείξεις, ἀντὶ τοῦ ἐγγράφως δεξίωσαν τὴν κατὰ τὴν πίστιν ὁμολογίαν καὶ τὰ

nisnica, traditum est, quod in ea cum Christo consurreximus; illo quidem ex sepulcro resurgente, nobis autem ab antiquo lapsu per illum exciatis: ut quod quæ sunt sursum querere debemus, et non ad terrena et interitui obnoxia inclinari; et quod futuri sæculi Dominicus imago est, qui cum sit principium dierum, a Mose non primus, sed unus nominatur, ut qui circulariter vertens, unus sit et octavus. et octavum illum diem describit, futurum scilicet sæculum, quod non desinit, et est infinitum, ejus etiam David in psalmodum inscriptionibus meminit, eos pro octava inscribens. Propterea ergo, inquit, necessario docet Ecclesia rectos stare, dum orant, ejus alumnos, fideles scilicet, quos aluit Ecclesia, ut frequenter sursum aspiciendo futuræ gloriæ recordentur, et quo ad eam perveniatur viaticum comparent. Præterea de Pentecostes quoque diebus dicit, quod et ipsi nobis expectatam resurrectionem significant. Quandoquidem primus dies resurrectionis Domini septies septuplicatus per dies intermedios Pentecosten efficit, incipit enim a Dominica Paschæ, et in novum alium Dominicum redit, et ex illo rursus in sequentem Dominicum: et ita circulariter vertens ac circumactus per septem hebdomadas, in Pentecosten desinit, et imitatur æternitatem ab iisdem diebus incipiens et in eosdem recurrens, sicut in circulari motu. Linea enim quæ circulum efficit, quæ etiam circumferentia appellatur, unde incipit, illic desinit. In diebus ergo Pentecostes consuetudines Ecclesiæ, seu leges vel statuta, docuerunt nos id præferre, ut recti stantes oremus, mentem nostram veluti excitantes a terrenis ad cælestia per evidentem sive manifestam admonitionem. Per rectam enim figuram sursum aspicientes futurorum et cælestium admonemur. Sed nec genuflexiones sunt nobis sine symbolo: significat enim in terram quidem inclinatio, quod peccantes in terram lapsi sumus seu decidimus; ex terra autem rursus resurrectio et elevatio, quod a lapsu conversi sumus per gratiam Dei, qui clementia in nos usus est. Et quid hæc, inquit, enumero! Si enim omnia, quæ siue scriptis accepimus, mysteria dicere vellem, dies me deficeret, hoc est, ne satis quidem temporis haberem ad expositionem. Jam vero aliud quoque non scriptum adjicit, dicens: Mitto alia. Id Patrem autem et Filium et Spiritum sanctum confiteri, undenam in scriptis habemus? Si enim ex traditione quæ est in baptizante, ex eo scilicet quod Christus dicat apostolis, baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; ut baptizamur, ita et credere debemus, et ideo baptismati similem confessionem ponimus: dent nobis ut, quemadmodum confitemur, ita et glorificemus, credamus scilicet et gloriam canamus: sin autem dicent, se non in scriptis accepisse, ita gloriam canere; dent nobis in Scripturis demonstrationes, id est, in scriptis ostendant confessionem fidei, et alia enumerata. Hæc sanctus cum Pneumatomachis (hoc est Spiritus sancti adversariis) discribit,

qui non ferebant, Spiritum sanctum una cum Patre et Filio glorificari, ut qui servum eum existimarent et non honore 149 æqualem, et dicebant se in scriptis non invenisse traditum Ecclesie, ut ipse una cum Patre et Filio glorificaretur, et infert hæc quoque sanctus. Deinde cum tot sint quæ non scripta sunt, et tantam potestatem habeant ad pietatis mysterium; unam dictionem, quæ ad nos venit ex Patribus, qui ante nos fuerunt, non concedent? et quæ sequuntur. Quod autem dicit, est ejusmodi. Cum tot sint quæ sine scriptis accepimus, eaque ad fidem tam valida: non permittant nobis unam dictionem, non a nobis introductam, sed quam invenimus ex consuetudine non quæ sita nec affectata, sed simplici, quæ permansit in Ecclesiis non perverasis, hoc est, orthodoxis, ab hæreticis non depravatis, quæ magnam habet rationem, nec parum affert utilitatis seu adjumenti ad fidei mysterii potestatem, hoc est, quæ multum juvare potest ad fidei mysterium.

ZONAR. De ritibus ex traditione non scripta in usum receptis sanctus [hic] docet, dicitque, quod multa sunt, quæ non scripta accepimus facienda, ad pietatem conducentia, quæ si observare recusamus, Evangelium, nimirum fidem ab Evangelio nobis prædicatam, in rebus principalibus incommodo afficiemus. Deinde enumerat etiam ea, quæ sine scriptis obtinuerunt; et ait, eos, qui in Christum crediderunt, figura crucis notari sive obsignari, quis per litteras docuit? vel precantes ad orientem converti? Ipsa autem invocationis verba, quibus scilicet sacerdoti gratiam Spiritus invocat, eum panem eucharisticum et poculum benedictionis sanctificat, a quoniam, inquit, habemus? neque enim iis, quæ scriptis tradita sunt, ex Apostolo et Evangelio, contenti sumus; sed et ante illa nonnulla dicimus, atque alia etiam postea. Aquam vero baptismatis et oleum unctionis benedicere, unde accepimus? Ipsum etiam oleo ungere baptizatum, quis nos scriptis docuit? Hominem etiam ter inter baptizandum immergi, unde habemus? (Verum alia sine scriptis revera nobis tradita fuerunt; baptizatum autem ter demergi ex sanctorum apostolorum canone 50 habemus. Miror itaque quomodo hoc etiam sine scriptis traditum fuisse sanctus asseruerit; neque enim putandum est eum canonis ignarum fuisse.) Quinetiam Satanæ renuntiare, et alia quotquot a baptizato repeti exiguntur, omnia, inquit, ex arcana et non publicata doctrina sunt; hoc est, ab ea, quæ publice non prædicatur, nec omnibus innotescit; quam majores nostri tacite observarunt, anxie nimis sive curiose in eam non inquirentes. Edocti sunt enim ea, quæ in mysteriis veneranda sive gloriosa et honoranda et arcana sunt, silentio custodire atque observare. Quæ enim, inquit, nec videre aut speculari iis liceat, qui non sunt sacris initiati, ut ea triumpharent, et in scriptis aperte divulgarentur, nunquam admittatur.

Α ἄλλα τὰ ἀπαριθμηθέντα. Πρὸς τοὺς Πνευματοῦργους ταῦτα ὁ ἅγιος διαλέγεται. μὴ ἀνεχομένους συνδοξολογεῖσθαι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οἷα δούλων αὐτῶ δοξάζοντας, καὶ οὐχ ὁμοτίμον, καὶ λέγοντας, ὅτι οὐχ εὐρίσκομεν ἐγγράφως παραδοθὲν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ συνδοξολογεῖσθαι αὐτῷ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ ἐπάγει καὶ ταῦτα ὁ ἅγιος. Εἶτα τοσούτων δυτῶν ἀγράφων, καὶ τοσαύτην ἔχόντων ἰσχύιν εἰς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, μίαν λέξιν ἡμῖν ἐκ Πατέρων τῶν πρὸ ἡμῶν εἰς ἡμᾶς ἐλλοῦσαν οὐ συχωρήσουσι; Καὶ τὰ ἐξῆς. Ὁ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι Ἐπεὶ τοσαῦτα εἰσιν ἃ ἀγράφως παρελάβομεν, καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς τὴν πίστιν ἰσχυρὰ, οὐ παραχωρήσωσιν ἡμῖν μίαν λέξιν, οὐ παρ' ἡμῶν εἰσαχθεῖσαν. Ἄλλ' ἦν καὶ εὐρομεν ἐκ συνθηθείας ἀνεπιτηδεύτου, ἦγον ἀπειρέργου, καὶ ἀπλῆς ἐναπομεινάσης ταῖς ἀδιαστρόφοις τῶν ἐκκλησιῶν, ἦτοι ταῖς ὀρθοδόξοις, ταῖς μὴ διαστραφεῖσαι παρὰ τῶν αἰρετικῶν ἔχουσαν οὐ μικρὸν λόγον, οὐδὲ ὀλίγην συντέλειαν, ἦγον ὀφέλειαν εἰσφέρουσαν εἰς τὴν τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως δύναμιν, ἀντὶ τοῦ μεγάλως ὠφελεῖν δυναμένην εἰς τὸ τῆς πίστεως μυστήριον.

ZONAR. Περὶ τῶν ἐξ ἀγράφου παραδόσεως ἐθῶν ἐδιδάσκει ὁ ἅγιος, καὶ φησιν, ὅτι πολλὰ εἰσι, ἃ παρελάβομεν ἀγράφως ποιεῖν, τὰ πρὸς τὴν εὐσεβείαν συμβαλλόμενα, ἃ τινα ἐὰν παραιτησώμεθα φυλάττειν, εἰς τὰ καιρῖα τὸ Εὐαγγέλιον βλάψομεν, ἦγον διὰ τοῦ Εὐαγγελίου κηρυχθεῖσαν ἡμῖν πίστιν. Εἶτα ἀπαριθμεῖ καὶ τὰ ἀγράφως τελέμενα, καὶ φησι, τὰ κατατημαίνεσθαι, ἦτοι σφραγίζεσθαι τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς πιστεύσαντας τῷ Χριστῷ τίς ἐγγράφως διδάξεν; ἢ τὸ κατὰ ἀνατολὰς στρέψεσθαι προσχευμένους; Τὰ δὲ τῆς ἐπικλησεως ῥήματα, ἦγον δι' ὧν ἐπικαλεῖται ὁ ἱερεὺς τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, ἐν τῷ τὸν ἄρτον ἀγιαζειν τῆς εὐχαριστίας; καὶ τὸ εὐλογίας ποτῆριον, ἀπὸ τίνος, φησίν, ἔχομεν; εὐ γὰρ ἀρχοῦμεθα τοῖς ἐγγράφως παραδοθεῖσιν ἐκ τοῦ Ἀποστόλου καὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ πρὸ ἐκείνων τινὰ λέγομεν καὶ μετ' ἐκεῖνα ἕτερα. Τὸ δὲ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως πόθεν παρελάβομεν εὐλογεῖν; Καὶ αὐτὸ τὸ χρίειν ἔλαιῳ τὸν βαπτιζόμενον τίς ἡμᾶς ἐγγράφως ἐδίδαξε; Καὶ τὸ τρίς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν ἔχομεν; τὰ μὲν οὖν ἄλλα ἀγράφως ὡς ἀληθῶς παραδίδοται, τὰ δὲ τρισάκις τὸν βαπτιζόμενον καταδύεσθαι, ἐκ τοῦ ἡ κανόνος ἔχομεν τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Θαυμάζω οὖν, πῶς καὶ τοῦτο ὁ ἅγιος ἀγράφως εἶπε παραδέδοσθαι· οὐ γὰρ ἀγνωστὸν εἶναι τὸν κανόνα ἐκεῖνο ὑποληπτόν.) Καὶ τὸ ἀποτάσσεσθαι δὲ τῷ Σατανᾷ, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα λέγειν ὁ βαπτιζόμενος; ἀπαιτεῖται πάντα, φησίν, ἐκ τῆς ἀποδότητος καὶ ἀθροισμένου διδασκαλίας εἰσίν, ἦγον τίς μὴ δημοσίᾳ κηρυγμένης, τῆς μὴ πᾶσι γνωσκόμενης, ἦτοι πρὸ ἡμῶν ἐφυλάξαν σεαυθῶν, μὴ πολυπραγμονούντες, ἢ περιεργαζόμενοι· ἐδιδάχθησαν γὰρ τὰ σεμνὰ τῶν μυστηρίων, ἦγον τὰ ἐνδοξα καὶ τίμια καὶ ἀπόδότητα σιωπῇ διασώζεσθαι καὶ φυλάττεσθαι. Ἄ γὰρ, φησίν, οὐ δὲ ὅρῳ ἢ κατασκοπεῖν ἐστὶν ἀμύητοις δυνατὸν, ταῦτα οὐκ ἦν ἐνδοχόμενον θριζμβεῖσθαι καὶ φανερῶς κηρύσσειν ἐν γράμμασι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΚ ΤΟΥ ΚΘ' ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ.
EJUSDEM
EX VICESIMO NONO CAPITULO EJUSDEM.

ΚΑΝΟΝ ΛΓ'.

CANON XCIII.

Πρός γε μὴν τὸ ἀμάρτυρον καὶ ἀγραφον εἶναι ἅ τῃ σὺν τῷ Πνεύματι δοξολογίαν ἐκείνο λέγομεν· ὅτι· εἰ μὲν μηδὲν ἕτερον ἀγραφον, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ τὰ πλεῖστα τῶν μυστικῶν ἀγράφων ἡμῖν ἐμπολιτεύεται, μετὰ πολλῶν τῶν ἑτέρων καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα. Ἀποστολικὸν δὲ ὁ μαι καὶ τὸ ταῖς ἀγράφοις παραδόμεναι παραμένειν. Ἐπαινώ γάρ, φησὶν, ὑμῖς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν, τὰς παραδόσεις ἃς παρέλάβετε εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῆς· ὧν μία ἐστὶ καὶ ἡ παρούσα αὕτη, ἣν οἱ ἐξ ἀρχῆς διαταξάμενοι παραδίδόντες τοῖς ἐφεξῆς, συμπρολούσης αὐτῇ τῷ χρόνῳ τῆς χρήσεως, διὰ μακρᾶς τῆς συνηθείας ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατεβρίζωσαν. Ἄρ' οὖν εἰ, ὡς ἐν δικαστηρίῳ τῆς διὰ τῶν ἐγγράφων ἀποδείξεως ἀποροῦντες, μαρτύρων ὁμῖν πλῆθος παραστραφίμεθα, οὐκ ἂν τῆς ἀφείσεως παρ' ὑμῶν ψήφου τύχοιμεν; Ἐγὼ μὲν οὕτως οἶμαι· Ἐπὶ στόματός γάρ δύο καὶ τριῶν μαρτύρων σταθίσεται πᾶν ῥῆμα. Εἰ δὲ καὶ τῶν πολλῶν χρόνον πρὸς ἡμῶν ὄντα ἐναργῶς ὑμῖν ἐπέδεικνυμεν, οὐκ ἂν ἐδόξαμεν ὑμῖν εἰκότα λέγειν, μὴ εἶναι καθ' ἡμῶν τὴν δίκην εἰσαγγίγιμον ταύτην; Δυσωπητικὰ γάρ πως τὰ παλαιὰ τῶν δογμάτων, ὁνοεῖ πολὺ τινὲ τῆ ἀρχαιότητι τὸ αἰδέσιμον ἔχοντα.

ΒΑΣΣ. Ἐτι κατασκευάσει ὁ ἅγιος τὸν οἰκεῖον λόγον λέγων πρὸς τοὺς αἰρετικούς, ὅτι· Εἰ μὲν μὴ ἄλλο ἀγραφον παρεδόθη, μηδὲ τοῦτο παραδεχθήτω· εἰ δὲ πολλὰ εἴσι τὰ ἀγράφα; πολιτευόμενα, ἕτινά τε ἀπληρόθητε, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο παραδεξόμεθα. Εἴτα δείκνυσιν ὅτι καὶ ἀποστολικὸν ἐστὶ τὸ παραδιδόμενον φυλάττειν, τίθησι καὶ αὐτὰ τοῦ Ἀποστόλου τὰ ῥήματα, καὶ φησὶν ὅτι τῶν παραδοσέων μία καὶ αὕτη ἐστίν, ἣν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐγκατεβρίζωσαν, ἐνὶ τοῦ βεβαίως κατέθεντο, καὶ παρέδωκαν. Ὡσπερ γὰρ τὰ καταβρίζωθέντα τῶν φυτῶν οὐ ῥῶν ἀποσπῶνται τῆς γῆς· οὕτω καὶ τοῦτο οὐ βραδίως ἀποβαλοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι, οὐδὲ προδώσουσιν. Ἐπιχειρεῖ δὲ εἶ λέγων, ὅτι εἰ δικαστήρια ἄρα συνεστήσαμεθα παρ' ἡμῖν, καὶ οὐκ εὐποροῦμεν ἐπὶ τοῖς εἰσαγομένοις ἐγγράφων ἀποδείξεων, παρστήσαμεν δὲ ὑμῖν μάρτυρας, οὐκ ἂν διὰ τῆς τῶν μαρτύρων φωνῆς ἐδικαιώθημεν; Ἐπάγει δὲ εἰς κατασκευὴν τοῦ οἰκεῖου λόγου καὶ εὐαγγελικὰ ῥήματα. Ἀλλὰ εἰ καὶ προσβαλλόμεθα, φησὶν, τὸν πολλὸν χρόνον, ὡς διὰ τοῦτου νικῶντες τὸν ἀντίδικον, οἷα τὸ ἐκνικώμενον παρ' ἐκείνου

Sane contra id quod dicunt, glorificationem cum Spiritu carere testimonio, nec in Scripturis exstare, illud dicimus : si nihil aliud est receptum absque Scripturis, ne hoc quidem recipiatur ; sin plurima arcana citra scriptum recepta sunt nobis, cum aliis pluribus et hoc recipiemus. Arbitror autem apostolicum esse, etiam non scriptis traditionibus inhærere. Laudo enim, inquit, vos, quod omnia mea meministis, et quemadmodum tradidi vobis, traditiones teneatis. Et illud, Tenete traditiones quas accepistis sive per sermonem sive per epistolam : quarum una est et hæc de qua nunc agimus, quam qui ab initio præscripserunt, tradideruntque posteris, usu semper simul cum tempore progrediente, ipsam longa consuetudine in Ecclesiis irradicarunt. Ergo si velut in tribunali, probationibus e scripto destituti, multos vobis testes producamus, nonne sententiam absolventem a vobis consequemur? Ego quidem arbitror : Nonne siquidem duorum ac trium testium stabit omne verbum. Quod si etiam temporis diuturnitatem pro nobis facientem vobis evidenter ostendamus, annon videbimur vobis probabilia dicere, non posse litem istam jure nobis intendi? Veneranda enim sunt quodammodo vetusta dogmata, quæ ob antiquitatem,

BALS. Sanctus suum adhuc dictum confirmat, dicens hæreticis : Si nihil quidem aliud non scriptum traditum est, nec hoc admittatur : sin autem multa sunt, quæ sive scriptis in republica Christiana versantur, quæ quidem enumeravit, cum aliis hoc quoque admittamus. Deinde ostendit quod est apostolicum servare quod traditum est, et ponit etiam ipsa verba. Apostoli, et dicit, quod hæc quoque hæc est traditionum, scilicet de sancto Spiritu, quam in Ecclesiis actis radicibus, firmam stabilemque fecerunt et tradiderunt. Quemadmodum enim plantæ, quæ radices egerunt, a terra non facile evelluntur : ita et hoc non facile amittent nec proderit Ecclesie. Præterea autem argumentatur, dicens : Si in iudicio forte a vobis adducti essemus, nec adversus ea, quæ intenderentur, esset nobis scriptarum probationum copia, sed testes vobis produceremus : 150 an non per testium vocem absolveremus? Ad sui autem dicti probationem, verba quoque evangelica adducit. Sed etsi longum, inquit, tempus proponeremus, utpote eo vincentes adversarium, ut qui quod ab eo vindicatur longo tempore possederimus,

¹ Job. viii, 9. ² I Cor. xi, 2. ³ II Thess. ii, 14.

ei hoc aperte ostenderemus, an non efficeremus ut omnino non admitteretur actio in iudicium, sed potius excluderetur? antiqua enim dogmata in veneratione habentur, cum homines ea reverentur propter antiquitatem, et quemadmodum senibus canities venerationem acquirit, ita et antiquitas dogmatibus.

Ανεμηθέντες ἐπὶ μακρῶν, καὶ τοῦτο ἐδεικνυμεν φανερώς, οὐκ ἂν ἐποιήσαμεν μὴδὲ εἰσαχθῆναι ὄλως τὴν δίκην εἰς δικαστήριον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποπεμφθῆναι; τὰ γὰρ παλαιὰ δόγματα θυσωποῦσιν, αἰδουμένων αὐτὰ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν ἀρχαιότητα, καὶ ὡς περ τοῖς γεγρακόσιν ἡ πολιὰ περιποιεῖται τὸ αἰδέσασθαι, οὕτω καὶ ἡ ἀρχαιότης τοῖς δόγμασιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΛΗΤΟΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΜΕΛΙΤΗΝΗΣ.

EPISTOLA CANONICA

S. GREGORII NYSSENI EPISCOPI AD S. LETOIIUM MELITENES EPISCOPUM.

CANON I.

Unum hoc quoque est eorum quæ ad sanctum festum conferunt, si nos intelligamus legitimam et canonicam in iis qui peccarunt œconomiam, ut curetur omnis morbus animæ qui per aliquod peccatum accidit. Quoniam enim hoc est universale festum creationis, quod in præstituto annui circuli ambitu, singulis annis in universo mundo, propter ejus qui ceciderat resurrectionem, peragitur (casus autem est peccatum, resurrectio vero, ex peccati casu erectio), recte habuerit, si hodierno die non solum eos qui ex regeneratione per lavacri gratiam transmutati sunt, **151** ad Deum adducamus, sed eos etiam qui per pœnitentiam et conversionem, a mortuis operibus ad viventem viam ascendant, a seipsum quæ salvos eos faciat tanquam manu deducamus, a qua per peccatum alienati sunt. Neque vero parvum opus est, ea, quæ de iis dicenda sunt, in recto et probato iudicio dispensare, juxta præceptum Prophetæ, quod jubet oportere *sermone dispensare in iudicio, ut quemadmodum habet divinum oraculum, non moveatur in æternum, et in æterna memoria sit justus*¹. Quemadmodum enim etiam in corporali medela, unum est quidem institutum medicinæ, sanare eum qui laborat, varium autem est curationis genus (pro morborum enim varietate, convenienter quoque medicinæ methodus ac disciplina unicuique morbo applicatur), ita cum multa sit in morbis quoque animæ affectionum varietas, multiformis quoque necessario fuerit medica curatio, ad affectionis rationem medicinam exercens. Ut sit autem arte aliqua proce-

ΚΑΝΩΝ Α'

Β Ἐν καὶ εὐτὸ τῶν εἰς τὴν ἀγίαν ἑορτὴν συντελούντων ἔστι, τὸ κατανοῆσαι ἡμᾶς τὴν ἔνομόν τε καὶ κινονικὴν ἐπὶ τῶν πεπλημμελημένων οἰκονομίαν· οὗτος ἂν θεραπευθεῖται πᾶν ἀρρώστημα ψυχικόν, τὸ διὰ τίνος ἀμαρτίας ἐπιγινόμενον. Ἐπειδὴ γὰρ ἡ καθολικὴ καὶ αὐτὴ τῆς κτίσεως ἑορτὴ κατὰ τὴν τεταγμένην περίοδον τοῦ ἐνιαυσιαίου κύκλου καθ' ἕκαστον ἔτος, ἐν παντὶ πληρουμένη τῷ κόσμῳ, ἐπὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ πεπτωκότου ἐπιτελεῖται· πῶσις δὲ ἔστιν ἡ ἀμαρτία· ἀνάστασις δὲ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἀμαρτίας ἀνόρθωσις· καλῶς ἂν ἔχοι κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, οὐ μόνον τοὺς ἐκ παλιγγενεσίας μετασχηματισμένους διὰ τῆς τοῦ λουτροῦ χάριτος τῷ Θεῷ προσάγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ τῆς μετανοίας τε καὶ ἐπιστροφῆς ἀπὸ τῶν νεκρῶν ἔργων εἰς τὴν ζωσαν ὁδὸν ἅλιν ἐπανιόντας, καὶ τοὺτους χειραγωγεῖν πρὸς τὴν σώζουσαν ἐλπίδα, ἧς διὰ τῆς ἀμαρτίας ἀπέπεσαν. Ἔστι δὲ οὐ μικρὸν ἔργον, τὸ τοὺς περὶ τούτων λόγους οἰκονομῆσαι ἐν τῇ ὀρθῇ τε καὶ δεδοκιμασμένη κρίσει, κατὰ τὸ παράγγελμα τοῦ Προφήτου, τὸ κελεύον δειν *οἰκονομῆσαι τοὺς λόγους ἐν κρίσει*, ἵνα, καθὼς ἔχει τὸ λόγιον, *μητε σαλευθῆ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς μνημόσυνον ἀκίονον γένηται δίκαιος*. Ὅσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς σωματικῆς θεραπείας, ὃ μὲν σκοπὸς τῆς ἰατρικῆς εἰς ἔστι, τὸ ὑγιᾶναι τὸν κάμνοντα· τὸ δὲ εἶδος τῆς ἐπιμελείας διάφορον· κατὰ γὰρ τὴν ποικίλιν τῶν ἀρρώσθημάτων καταλλήλως καὶ ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος ἐκάστῳ τῶν νοσημάτων προσάγεται· οὕτω πολλῆς ὁδοῦ καὶ ἐν τῇ ψυχικῇ νόσῳ τῆς τῶν παθῶν ποικιλίας, ἀναγκαίως πολυειδῆς γενήσεται ἡ θεραπευτικὴ ἐπιμέλεια, πρὸς λόγον τοῦ πάθους

¹ Psal. cxi, 9 sqq.

Guill. Beveregii notæ.

(21) *Τρία ἔστι τὰ περὶ τῆς ψυχῆς*. Hanc animæ divisionem Gregorius Nyssenus a Platone primo traditam accepit. Eum enim has tres a Gregorio commemoratas partes animæ humanæ habere, nimirum λογικὴν, ἐπιθυμητικὴν et θυμωδῆς, rationem, cupiditatem et iram, e Cicero discimus,

diciente, *Tenemusne quid animus sit? ubi sit? demque sitne, aut, ut Dicæarcho visum est, ne sit quidem nullus? si est: tresne partes habeat, ut Platoni placuit, rationis, iræ, et cupiditatis?* Cicero. Acad. quart. l. II, c. 39. Et alibi; *Plato triplicem finxit animam, cuius principatum, id est, rationem, in cavite sicut*

ἐνεργοῦσα τὴν ἴασιν. Ὅς δ' ἂν γένοιτό τις τεχνικὴ ἄ
μέθοδος περὶ τοῦ προκειμένου προβλήματος, οὕτω τὸν
λόγον διαληψόμεθα.

Τρία ἐστὶ τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα
κατὰ τὴν πρώτην διαίρεσιν· τὸ τε λογικόν, καὶ τὸ
ἐπιθυμητικόν, καὶ τὸ θυμοειδές. Ἐν τούτοις ἐστὶ
καὶ τὰ κατορθώματα τῶν κατ' ἀρετὴν βιούντων, καὶ
τὰ πτώματα τῶν εἰς κακίαν ἀποβρέοντων. Διὸ προσ-
ήκει τὸν μέλλοντα τὴν κατάλληλον θεραπείαν προσ-
άγειν τῷ νεοσπῳτῷ κατὰ τῆς ψυχῆς μέτρα, πρότερον μὲν
ἐπισκεπτεσθαι ἐν τίνι συνέστη τὸ πάθος· εἴθ' οὕτω
πεπονητόι προσάγειν ἀρμοδίως τὴν θεραπείαν· ὥστε
μὴ δι' ἀπειρίαν τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου, ἄλλο μὲν
ἢ τὸ νοσήσαν μέρος, ἕτερον δὲ τὸ τὴν θεραπείαν δε-
χόμενον· ὥσπερ ἀμέλει βλέπομεν πολλοὺς τῶν λατρῶν
ἐν ἀπειρίᾳ τοῦ πρωτοπαθοῦντος μέρους προσεπιτρέ-
φοντας τὴν νόσον δι' ὧν θεραπεύουσι. Τῆς γὰρ ἀρρω-
στίας οὕσης πολλάκις κατὰ θερμὸν ἐπικρότησιν,
ἐπειδὴ τοῖς κατὰ πλεονασμὸν τοῦ ψυχροῦ κενაკωμιμέ-
νοις χρῆσιμον τὸ θερμαίνον τε καὶ ἀναθάλπον ἐστὶ,
τὸ τούτοις κατὰ λόγον συνενεγκόν, ἀπειρισκέπτως τὸ
αὐτὸ τοῖς ἐν ἀμετρίᾳ θερμότητος ἐκκαίωμένοις ἐπι-
αγαγόντες, δυσίατον τὸ πάθος ἐποίησαν. Ὅσπερ τοί-
νον ἀναγκαιοτάτῃ τοῖς λατροῖς ἐνομισθῆ ἢ κατανόη-
σις τῆς τῶν στοιχείων ἰδιότητος, ὅπως· ἂν ἐκάστου
τῶν εὐ ἢ κακῶς διακειμένων γένοιτο τοῦ παρὰ φύ-
σιν διατεθέντος ἢ ἐπακρόθωσις· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐπὶ
ταύτην ἀναδραμόντες τὴν διαίρεσιν τῶν ἐν τῇ ψυχῇ
θεωρουμένων, ἀρχὴν καὶ ὑπόθεσιν τῆς καταλλήλου
τῶν παθῶν θεραπείας ποιησόμεθα τὴν γενικὴν θεω-
ρίαν. Οὐκοῦν τριχῇ, καθὼς ἔφαμεν, διηρημένης τῆς
ἰδιότητος τῶν τῆς ψυχῆς κινήματων, εἰς τὸ λογιστι-
κόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν καὶ θυμοειδές· κατόρθωμα
μὲν τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἐστὶν, ἢ εὐσε-
βῆς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ τε καὶ
κακοῦ διακριτικὴ ἐπιστήμη, καὶ ἡ τρανήν τε καὶ
ἀσύγχυτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμέ-
νων τὴν δόξαν· τί μὲν ἐστὶν αἰρετόν ἐν τοῖς οὐσι· τί
δὲ βδελυκτόν καὶ ἀπόβλητον. Καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐναν-
τίου πάντως ἢ ἐν τῷ μέρει τούτῳ κακία θεωρηθή-
σεται, ὅταν ἀσέβεια μὲν ἢ περὶ τὸ θεῖον, ἀκρισία δὲ
περὶ τὸ ὄντως καλόν· ἐνηλλαγμένη δὲ καὶ ἐσφαλμένη
ἢ περὶ τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν ὑπόληψις, ὥστε
τιθέναι τὸ φῶς σκοτός, καὶ τὸ σκοτός φῶς, κα-
θὼς φησὶν ἡ Γραφή. Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους
ἢ μὲν ἐνάρετός ἐστι κίνησις· τὸ πρὸς τὸ ὄντως ἐπι-

dens propositæ questionis methodus, rem ita tra-
ctabimus.

Tria sunt quæ in anima nostra considerantur
secundum primam divisionem: ratio, concupiscen-
tia, et ira. In iis sunt et recte facta eorum qui
ex virtute vivunt, et delicta casusque eorum qui
ad vitium dilabuntur. Quamobrem oportet eum
qui ægrotanti animæ parti convenientem medelam
est adhibiturus, prius quidem considerare in
quonam consistit affectio, deinde sic laboranti
convenientem medelam applicare, ne propter me-
dicæ disciplinæ ignorantiam, alia quidem sit pars
quæ ægrotat, alia vero cui est adhibita medela:
sicut certe multos videmus medicos, qui propter
primo affectæ partis ignorantem morbum suis
medicamentis adaugent. Cum enim sæpe existat
morbus propter dominationem et exsperationem
calidi, quoniam iis qui propter nimiam frigidi
abundantiam male affecti sunt, utile est quod ca-
lescit et confovet, id quod illis ex ratione adhi-
bitum confert: idem iis qui immoderata caliditate
succenduntur, inconsiderate applicantes, efficiunt
ut sit morbus curatu difficilissimus. Quemadmodum
ergo medicis in primis necessaria existitnata est
elementorum proprietatis cognitio, ut uniuscuius-
que eorum quæ bene vel male constituta sunt,
id quod præter naturam affectum est, corrigatur:
sic et nos, ad hanc recurrentes divisionem, quæ
est eorum quæ in anima considerantur, princi-
plum et fundamentum convenientis affectionum
Curationis generalem faciamus contemplationem.
Trifariam ergo, ut diximus, divisa proprietate mo-
tionum animæ, in rationem, concupiscentiam et
iram: rationis quidem compotis animæ partis est
perfectum et ex virtute recte se gerens officium,
pia de Deo **152** existimatio, boni et mali discernens
scientia, et quæ habet veram et non confusam
de rerum subjectarum natura opinionem; quid est
quidem in iis quæ sunt, expetendum; quid vero
abhorrendum et abijciendum; et rursus ex con-
trario quod in ea parte est vitium omnino conside-
rabitur, quando circa res quidem divinas fuerit
impietas, nullum autem circa id quod vere ho-
nestum est iudicium: perversa autem et corrupta
de rerum natura existimatio, ut lucem tenebras

Guill. Beveregii notæ.

in arce possit; et duas partes separare (al. parere) D
voluit, iram in pectore, cupiditatem subter præ-
cordia locavit. lib. Tuscul. quæst. l. 1, c. 10. lib. in
Laetio observatur, qui Platonic dogmata recen-
sens, ait, 'H ψυχὴ διαιρεται εἰς τρία· τὸ μὲν γὰρ
αὐτῆς ἐστὶ λογιστικόν (al. λογικόν), τὸ δὲ ἐπιθυμη-
τικόν, τὸ δὲ θυμικόν. Τούτων δὲ τὸ μὲν λογιστικόν
ἐστὶν αἴτιον τοῦ βουλευεσθαι, καὶ λογίζεσθαι, καὶ
ὀνειδίσθαι, καὶ πάντων τῶν τοιοῦτων· τὸ δ' ἐπιθυ-
μητικὸν μέρος ἐστὶ τῆς ψυχῆς, αἴτιον τοῦ ἐπιθυ-
μεῖν, φεγγεῖν, καὶ τοῦ πλεονάζειν, καὶ τῶν τοιοῦτων
πάντων. Τὸ δὲ θυμικὸν μέρος αἴτιόν ἐστι τοῦ θαρ-
βεῖν καὶ ὀργίζεσθαι. Τῆς ἀρα ψυχῆς ἐστὶ τὸ πρὸς
λογιστικόν, τὸ δὲ ἐπιθυμητικόν, τὸ δὲ θυμικόν.
Diosc. Laert. l. iii, in Platone. Ipsa Platonis verba

si volens, sic habent: Ἐπειδὴ, ὥσπερ πόλις (ἢ ὁ
ἐγὼ) διέρεται κατὰ τρία εἶδη, οὕτω καὶ ψυχὴ ἐνδὸς
ἐκάστου τριχῇ, διέρεται, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ ἑτέραν
ἀπόδοει· τίνα ταύτην; τήνδε· τριῶν ὄντων
τριτταὶ καὶ ἡδοναὶ μοι φαίνονται, ἐκάστου μίαν
ἰδέσθαι. Ἐπιθυμῆται τε ὡσαύτως; καὶ ἀρχαί. Πῶς λέγεις;
Ἐφη. Τὸ μὲν φάμεν, ἦν, ὃ μανθάνει ἀνθρώπος·
τὸ δὲ, ὃ θυμοῦται· τὸ δὲ τρίτον, διὰ πολυεσθίαν, ἐνὶ
οὐκ ἔσομεν ὀνόματι προσεπεῖν ἰδίῳ αὐτοῦ· ἀλλὰ
δὲ μέγιστον καὶ ἰσχυρότατον εἶχεν ἐν αὐτῷ, τούτῳ
ἐπινομάσαμεν. Ἐπιθυμητικὴν γὰρ αὐτὴν κακλήκα-
μεν, διὰ σφοδρότητα τῶν τε περὶ ἐδωδῶν ἐπιθυμιῶν
καὶ πόσιν, καὶ ἀφροδίται, καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις
ἀκόλουθα. Plat. de Republ. l. ix, p. 580, tom. II,
edit. Steph.

ducatur et tenebras lucem¹, ut dicit Scriptura. Concupiscentis autem partis motus est ex virtute, si ad illud quod est verum concupiscendum et vere pulchrum et honestum, erigatur desiderium, et si qua est in nobis amatoriam facultas et affectio, tota in illo versetur, ut credamus nihil aliud esse naturam expetendum præter virtutem, et naturam quæ virtutem effundit. Hujus autem partis declinatio est et peccatum, quando cupiditatem transtulerit ad inanem quæ non potest consistere gloriam; vel ad florem qui colorate corporum superficie est illitus. Unde existit libido, gloriæ cupiditas, ambitio, et avaritia, et cæteræ ejusmodi quæ ab hoc vitii genere dependent. Animosæ autem seu irascentis partis recta et ex virtute actio est, mali odium et bellum cum animi perturbationibus, et ad fortitudinem in eo esse confirmatam animam, ut ea non pertimescat quæ vulgo terribilia videntur, sed usque ad sanguinem peccato resistat: mortis autem minas et gravia supplicia contemnat; et a rebus jucundissimis, disjunctione, et omnibus, ut semel dicam, quæ propter aliquam consuetudinem et anticipatam opinionem multos in voluptate detinent, sit superior, pro fide et virtute decertans. Hujus autem partis prolapsiones omnibus apertæ sunt, invidia, odium, ira, convicia, certamina, contentiosæ et ultionis appetentes afflictiones, quæ acceptæ injuriæ recordationem longe extendunt, et multos ad cædem et sanguinem inclinant. Dum enim non inveniret stulta et inerudita ratio quomodo armis suis utiliter uteretur, ferri aciem in se convertit; ræque arma, quæ nobis a Deo data sunt, ei qui inale

A θυμηθικόν, καὶ ἀληθῶς καλὸν ἀνάγεσθαι τὸν κόπον καὶ εἰ τις ἐν ἡμῖν ἐρωτικὴ δύναμις τε καὶ διαθέσις, ἐκεῖ κατασχολεῖσθαι πᾶσαν, ἐν τῷ πεπεῖσθαι μηδὲν ὀρεκτὸν εἶναι τῇ ἐαυτοῦ φύσει ἄλλο, πλὴν τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς τῆν ἀρετὴν πηγαζούσης φύσεως. Παράτροπὴ δὲ καὶ ἁμαρτία τοῦ τοιοῦτου μέρους ἐστίν, ὅταν τις μεταγάγῃ τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἀνυπόστατον κενοδοξίαν· ἢ πρὸς τὸ ἐπιχειρωσμένον τοῖς σώμασιν ἄνθος· ὅθεν γίνεται ἡ φιλοχρηματία, καὶ ἡ φιλοδοξία, καὶ ἡ φιληδονία, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὅσα τοῦ τοιοῦτου ἡρτηται τῆς κακίας γένους. Πάλιν δὲ τῆς θυμώδους διαθέσεως κατάρθωμα μὲν ἐστὶν ἡ πρὸς τὰ κακὰ ἀπέχθεια, καὶ ὁ πρὸς τὰ πάθη κόλεμος, καὶ τὸ πρὸς ἀνδρείαν ἐστομαθῆσαι τὴν ψυχὴν, ἐν τῷ μὴ καταπτήσσειν τὰ τοῖς πολλοῖς φοβερά νομίζόμενα, ἀλλὰ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀντικαθίστασθαι· καταφρονεῖν δὲ θανατικῆς ἀπειλῆς, καὶ ἀλγεῖνων κολατηρίων, καὶ τῆς τῶν ἡδίστων διαζεύξεως, καὶ πάντων ἅπασι τῶν διὰ τινος συνθηεῖς καὶ πρόληψιν ἐν ἔδωξῃ τοῖς πολλοῖς καταχθέντων κρείττονα γενέσθαι, τῆς τε πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς προμαχόμενον. Τὰ δὲ ἀποπτώματα τοῦ τοιοῦτου μέρους ἐστὶν ἅπασι προδόχεια, ὁ φθόνος, τὸ μίσος, ἡ μῆνις, αἱ λοιδορίαι, αἱ συμπλοκαὶ, αἱ ἐμφυλόμενοι τε καὶ ἀμυντικαὶ διαθέσεις, αἱ μέχρι πολλοῦ παρατείνουσαι τὴν μνησικακίαν, καὶ πολλοὺς εἰς φθόνους καὶ αἵματα καταθίγουσαι. Μὴ γὰρ εὐρῶν ὁ ἀπαίδευτος λογισμὸς ὅπου χρῆσθαι λυσitelῶς τῷ ἔργῳ, ἐφ' ἑαυτὸν τρίπει τὴν τοῦ σιδήρου ἀκμὴν· καὶ γίνεται τὸ ἐκ θεοῦ ἐοθὲν ἡμῖν ἀμυντήριον ἔπλον τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον.

B

nititur exitium afferunt.

BALS. In tempore festi Pasche hic nazarius Pater hanc epistolam misisse videtur: et dicit ad festum conferre, ut qui peccant legitime et canonice dispensentur. Festum enim Resurrectionis Domini, propter resurrectionem humani generis, quod propter peccatum reciderat, et factum est, et quotannis peragitur. Resurrectio autem est etiam ex lapsu peccati resurrectio. Peccatorem enim a peccato abstinere, est resurgere a casu quo cecidit qui peccat. Quare oportet, inquit, hodierno die Deo adducere, non solum eos qui per salutare baptismi lavacrum ex regeneratione transmutantur, tanquam novum corpus accipientes, utpote quod sancti Spiritus gratia a sordibus sit emundatum, quæ ei per peccatum insederant. Non eos ergo, dicit, solum

C BALS. Ἐν καιρῷ τῆς τοῦ Πάτρα ἑορτῆς φαίνεται ὁ μέγας οὗτος Πατὴρ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀποσταλκῶς καὶ φησὶν ὅτι συντελεῖ εἰς τὴν ἑορτὴν πῶς οἱ ἁμαρτάνοντες οἰκονομηθῆσονται ἐν νόμῳ τε καὶ κανονικῶς. Ἡ γὰρ τῆς Ἀναστάσεως ἑορτὴ τοῦ Κυρίου διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ πεπτωκότος διὰ τὴν ἁμαρτίαν ἀνθρωπίνου γένου· καὶ γέγονε καὶ ἑτεροῶς ἐπιτελεῖται. Ἀνάστασις δὲ ἐστὶ καὶ ἡ ἐκ τοῦ πτώματος τῆς ἁμαρτίας ἀνέρθωσις. Τὸ γὰρ ἀποσχέσθαι τῆς ἁμαρτίας τὸν ἁμαρτάνοντα ἀναστῆναι ἐστὶ τοῦ πτώματος ὃ πέπτωκεν ἁμαρτάνων. Διὸ φησὶ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, μὴ μόνον προσάγειν θεῷ τοῦ δὲ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ τοῦ βαπτίσματος μεταστοιχειουμένους ἐκ παλιγγενεσίας, νέον ὡσπερ τὸ σῶμα λαμβάνοντας, οἷα καθαρὸν τῆ τοῦ Πνεύματος

¹ Isa. v. 20.

Guill. Beveregii notæ.

(25) Τῷ κακῶς κεχρημένῳ ὀλέθριον. Scholiasies Harmenopolii ad hunc Nyseni canonem, can. 73 S. Basilii conjunctum, hæc observat: Ἡ τοῦ πατριάρχου Μεθοδίου διατύπωσις τοῦς παραπεσόντας καὶ ὑποστρέψαντας, νηπίους μὲν ἀιχμαλωτισθέντας, καὶ φόβῳ ἢ ἄγνοια καθυπαχθέντας, συγγνώμης ἄξιόν, τῷ ἀγίῳ μόνον χρισῶσα μύρω· τειεῖους δὲ τὴν ἡλικίαν ἔχοντας, καὶ ἀνάγκη καθυπαχθέντας, συγγνώμης μὲν καὶ αὐτοῦς ἄξιόν, τῷ ἀγίῳ χρισῶσα μύρω· νηστεῦσαι δὲ ἑμῶς τεσσαρακοστὰς ἡμερῶν δύο προστάττει, χρισῶν ἀπεγομένους, ἐκτελεῖς τε δεήσεις καὶ γουνοχισίας ποιεῖν, ὁπίση δύναμις. Τοῖς δὲ ἐκ προαιρέσεως αὐτομολήσαντας, ἐπὶ δύο ἑνιαυτοῦς νηστεῦσαι προστάττει, παραπλησίως τοῖς ἀνω δεδηλωμένοις, καὶ γουνοχισίας

D ἐκάστης ἡμέρας ποιεῖν ρ', ἢ ε', καὶ εἰθ' εἴτω τῷ ἀγίῳ χρισῶσαι μύρω. Sanctio Methodii patriarche lapsos et conversos, prius quidem in captivitatem adductos, et metu vel ignorantia subactos, venia dignatur sacro duntaxat eos oleo inungens: adultos vero et conacione subactos, venia quidem et illos dignatur, sacro inungens oleo: sed jejunare tamen binas dierum quadragesimas jubet, a carnibus abstinentes, intentasque preces et congemulationes pro viribus facere. Qui vero scientes volentesque (a Christianis) confugerint, eos ad biennium jejunare jubet, perinde ut indicatum est supra, quotidieque centies vel ducenties congemulare, atque oleo sacro inungi. Harmen. ep. can. sect. 5, tit. 4.

χάριτι τῶν μολυσμάτων, & διὰ τῆς κακίας αὐτῶν προσετρίβησαν. Οὐ τούτους οὖν μόνον, φησί, προσάγειν χρῶν κατὰ τὸν τοῦ Πάσχα καιρὸν, ἀλλὰ καὶ τοὺς μετνοοῦντας καὶ ἐκ τῶν νεκρῶν ἔργων ἐπανήντας εἰς τὴν ζωσαν ὁδόν. Τοῦτο δὲ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίου; Ἐπιστολῇ τῷ μεγάλῳ εἰρητῶν Παύλῳ, νεκρὰ κατέσαντι ἔργα, τὰ δυσωδίας τὴν ψυχὴν πληροῦντα καὶ ἡμᾶς ἀκαθάρτους ποιοῦντα. Ὡς γὰρ παρὰ τῷ νόμῳ τῷ παλαιῷ ὁ τοῦ νεκροῦ ἀψάμενος ἀκάθαρτος ἐνομιζέτο, οὕτω καὶ ὁ τῶν νεκρῶν ἔργων ἀπτόμενος ἀκάθαρτος κρίνεται τῷ Θεῷ, καθαιρόμενος δὲ διὰ τῆς μετανοίας ἐκάνεισιν εἰς ὁδὸν ζωσαν ἢ πρὸς Θεὸν ἀγούσα δὲ ἐστὶν ἡ ζωσα ὁδός, ἡ τὴν ζωὴν ἡμῖν προξενούσα τὴν μέλλουσαν, ἡ τῶν νεκρῶν ἢ καὶ νεκρούμενων ἡμᾶς χωρίζουσα ἔργων, τῶν ἀποξενούμενων τῆς σωζούσης ἐλπίδος, τουτέστι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐλπίζομένη σώζει τοὺς ταῦτα ἐλπίζοντα, βιοῦντα κατὰ τὰς τοῦ Θεοῦ ἐντολὰς, ἵνα ταύτης μὴ ἀποτύχωμεν. Ἔστι δὲ, φησὶν, οὐ μικρὸν ἔργον τὸ οικονομῆσαι τοὺς περὶ τοῦτων λόγους, δηλονότι τῶν μετανοοῦντων, ἐν ὁρθῇ κρίσει, κατὰ τὸν Δαβὶδ λέγοντα περὶ τοῦ φοβουμένου τὸν Κύριον, *Οικονομήσει τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐν κρίσει, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ φησὶν οὖν, ὡσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς εἰ: μὲν ἐστὶν ὁ σκοπὸς, ἐκ τῆς ἰατρικῆς τέχνης τὸ ἰάσασθαι τὴν ἀρρώστουσαν, ἡ δὲ μεταχειρίσις οὐχ ὁμοία ἐπὶ παντὶ τοῖς ἀσθενούσιν, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἑαφορὰς τῶν νοσοῦντων σωμάτων ποιοῦνται τὴν ἐπιμέλειαν, καὶ ἰλικιῶν καὶ σωμάτων ἰδιότητος καὶ ὁρῶν καὶ χωρῶν παρατηρούμενοι διαφορὰς, οὕτω χρὴ καὶ τὸν θεραπεύοντα νοσήματι ψυχικῷ, ὧν πολλή τις ἡ ποικιλία ἐστὶ, πολυειδῆ καὶ τὴν θεραπείαν προσάγειν. καὶ τὰ αἴτια τῶν π:θῶν παρατηρούμενον, καὶ τὴν ἐκάστου τῶν μετανοοῦντων διάθεσιν. Ἐπὶ τοῦτοις τεχνικῇ ποιεῖται τὴν περὶ τῶν ἀμαρτανόντων διδασκαλίαν, καὶ φησὶ τρία εἶναι τὰ περὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν θεωρούμενα, τὸ λογικόν, τὸ ἐπιθυμητικόν, καὶ τὸ θυμοειδές, & καὶ δυνάμεις ψυχικαὶ καὶ ἰδιότητες ὁνομάζονται: καὶ ἐκ τούτων φύεσθαι λέγει τὰ κατορθώματα, ἦγον τὰς ἀρετὰς, καὶ τὰ πτώματα, ἦγον τὰ ἀμαρτήματα. Καὶ δεῖ τὸν θεραπευτὴν τῶν ψυχικῶν παθημάτων σκοπεῖν ἐκ τίνος τῶν ψυχικῶν δυνάμεων συνέστη τὸ ἀμαρτημα, καὶ οὕτω προσάγειν τῷ θεραπευομένῳ τὴν θεραπείαν κατάλληλον καὶ οἰκείαν τῷ πάθει, ἵνα μὴ ἐξ ἀπειρίας ἄλλο μὲν ἢ τὸ πάσχον, ἄλλο δὲ τὸ ἰατρευόμενον ἢ καὶ ἄλλως, δεόν μεταχειρίσασθαι τὸ ψυχικὸν ἀρρώστημα, ὃ δὲ ἐτέρως αὐτὸ θεραπεύειν ἐπιχειρῆ ὅπερ, φησὶ, καὶ οἱ ἀτεχνοὶ ποιοῦσι τῶν ἰατρῶν, καὶ τινος πάσχοντος κατὰ θερμοῦ πλεονασμὸν, δεόν προσενεγκεῖν αὐτῷ ψυχρὸς:ρά τινα, εἰ προσενέγκοιεν μᾶλλον ἀπρισκέπτω; θερμαίνοντα, συστάτον τὸ πάθος ἐποίησαν. Τὰ γὰρ ἐναντία τῶν ἐναντιῶν εἰσὶν ἰάματα: καὶ τοῖς μὲν κατ' ἐπικράτησιν τοῦ ψυχροῦ πάσχουσι κατάλληλός ἐστι θεραπεία τὸ θερμαίνον καὶ ἀναθάλλον: οὗ δὲ τὸ θερμὸν ἐπλεόνασε, προσφέρειν δεῖ τὸ ἀν-*

A adducere oportere Paschæ tempore, sed eos etiam qui agunt pœnitentiam, et a mortuis operibus ad viam viventem ascendunt. Hoc autem in Epistola ad Hebræos a magno Paulo dictum est, qui mortua vocavit opera, quæ animam malo odore replent, et nos immundos efficiunt. Quemadmodum enim in lege antiqua, qui mortuum tetigit immundus existimabatur: ita et qui mortua tangit opera immundus a Deo iudicatus est, per pœnitentiam autem purgatus ad viam viventem revertitur. Quæ autem ad Deum ducit, est ea via vivens, quæ futuram nobis vitam conciliat, quæ a mortuis operibus, seu quæ nos mortificant, separat, quæ a servante spe nos abalienant, hoc est, a regno Dei, quod, si speretur, servat eos qui sperant, et secundum Dei mandata vivunt, ne ab eo excidamus. **153** Est autem, inquit, non parvum opus ea, quæ de iis discenda sunt, de iis scilicet qui pœnitentiam agunt, dispensare in recto iudicio; ut vult David, qui dicit de eo qui timet Dominum; *Dispensabit sermones suos in iudicio*, et cætera. Et dicit, quod sicut corporum medicis unum est institutum, ut arte medica ei qui laborat medeantur; non est autem similis in omnibus qui ægrotant curandi ratio, sed pro ægrotantium diversitate eorum curam gerunt, et ætatum et corporum proprietates horarumque et locorum differentias observantes: ita etiam oportet eum, qui animæ morbis medetur, quorum multiplex est varietas, multiplicem quoque medicam adhibere, et morborum causas observantem, et uniuscujusque pœnitentiam agentium affectionem. Postea tradit artificiosam peccatorum doctrinam, et dicit esse tria quæ in anima nostra considerantur, rationem, concupiscentiam et iram, quæ etiam animæ facultates et proprietates appellantur: et ex his dicit existere recte facta seu virtutes, et casus seu peccata. Et oportet animæ affectionum medicum considerare, ex quanam animæ facultatum consistit peccatum, et ita ei qui sanatur convenientem adhibere medicinam et affectioni appositam, ne ex imperitia aliud quidem sit quod laboret, aliud cui medicina applicetur, vel, sit etiam morbus animæ qui aliter curari debeat, ille vero aliter medicari conetur: quod etiam, inquit, imperiti faciunt medici, et cum alicui propter calidi exsperationem laboranti frigida aliqua adhibere oporteat, si inconsiderate magis calefacientia applicent, curatu difficillimam affectionem effecerunt: contraria enim contrariis curantur, et iis quidem, qui propter frigidi dominatum laborant, conveniens est medicina id quod calefacit et confovet; in quo autem calidum exsuperat, oportet contrarium adhibere, quod est frigidum. Et quemadmodum corporum medicis necessarium est intelligere, undenam is qui laborat affectus est, et ita illi morbo convenientem medicinam adhibere: ita et iis, qui morbis animæ medentur, necessario considerandum est undenam peccatum, cui medicina adhibenda est, nascitur. Cum animæ ergo facultates in tria, ut dictum est, dividan-

¹ 1^a sal. cxii. 5.

tur, rationis, inquit, virtus est pia de Deo existimatio et boni malique dijudicatio, et quæ habet perspicuam et non confusam de natura existimationem et subsectorum opinionem. Porro is dicitur perspicue videre, qui pure et absque ullo errore videt, et id quod videtur ita intelligentia comprehendit, prout ejus habet natura. Et is non confuse videt, qui, cum videntem facultatem habeat, non aliud quidem videt, aliud se videre existimat. Quando ergo quis rerum subsectorum naturam intelligit, et certo constanterque judicat, quid est bonum et malum, et quid præferre quidem oporteat, quid vero abhorreere; tunc dicitur apertam, et non confusam habere opinionem, seu existimationem, id est, res pulchre judicare, et tuto de his existimare. Postquam autem dixit, quid sit virtus rationis, nunc etiam dicit de ejus vitio, et id ex contrariis considerari seu cognosci docet: et dicit: rationis vitium esse in Deum impietatem, hoc est, aliquid existimare divina natura indignum, et de rebus non rectum, sed aberrans judicium, ut quod bonum est, malum existimet, et quod malum est, bonum: hoc enim significat dicere lucem tenebras, et tenebras lucem. Hoc autem est Isaïæ eos qui illa faciunt execrantis. Concupiscentiæ autem virtus dicitur, nostrum desiderium ad id, quod vere pulchrum et honestum jureque concupiscentium est, moveri, et credere nihil esse aliud expetendum, seu appetitum et desiderio suapte natura dignum, quam virtutem, et quæ virtutem effundit, naturam, sive Deum: **154** virtutis enim fons est et ad ipsam dux divina natura. Nihil autem esse suapte natura expetendum præter virtutem, dixit sanctus: alia scilicet, quæ nobis expetenda esse videntur ac desideranda, non esse sua natura ejusmodi sed nostro aberrante judicio ac existimatione. Et protinus infert gloriæ cupiditatem, corporum pulchritudinis desiderium, avaritiam, libidinem, et quæ sunt ejusmodi, quæ etiam concupiscebilis animæ partis declinationem et peccatum ostendunt. Declinat enim et aberrat, hoc est, ab eo quod honestum est et a recto judicio discedit, qui hæc expetenda esse ducit. Dicit autem ex vana gloria et ex flore, qui corporum superficiei est illitus, existere gloriæ cupiditatem, avaritiam et libidinem, et quæ sunt his similia. Si quis enim vanæ gloriæ cupiditate liboret, is ob recte facta laudatus summis vult coli honoribus, et qui corporum florem appetit, in libidinem vel avaritiam labitur. Corporum autem florem intelligere oportet, humanorum corporum pulchritudinem vel bonum auri colorem, et lapidum splendorem, et margaritarum fulgorem vestimique contextarum varietates, et quæ his consequuntur: sunt enim et hæc corpus. Vel ergo amat humanam pulchritudinem, et a libidine vincitur, vel auri aliorumque florem expetit, et fit avarus. Ex his autem ad alia omnis generis innumerabilia vitia devolvitur. Qui enim gloriam appetit, in invillam et eorum, qui ei sunt honore æquales, detractionem incidit, volens se esse omnibus superiorem. Qui autem pulchritudinis amator est, in incontinentiam. Qui autem pecuniam

τίθειτον, ὅπερ ἐστὶ τὸ ψυχρὸν. Καὶ ὡσπερ τοῖς τῶν σωμάτων θεραπευταῖς ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ κατανοῆσαι ὅθεν ὁ νοσοῦν πάσχει, καὶ οὕτω τὴν θεραπείαν αὐτῷ οἰκτεῖν τῇ νόσῳ προσαγαγεῖν, οὕτω καὶ τοῖς τὰ ψυχικὰ λατρεύουσι πάθη ἀπαρτήτους ἢ κατασχόπησις, τοῦ ὅθεν τὸ μέλλον θεραπευθῆναι ἀμάρτημα φέεται. Εἰς τρία τοίνυν, ὡς εἰρηται, τῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων διαιρουμένων, τοῦ μὲν λογιστικοῦ, φησὶν, ἀρετὴ ἐστὶν ἡ εὐσεβὴς περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψις, καὶ ἡ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ διάκρισις, καὶ ἡ τρανή καὶ ἀτύχουτον ἔχουσα περὶ τῆς φύσεως τὴν ὑπόληψιν καὶ τῶν ὑποκειμένων τὴν δόξαν. Καὶ τρανὺς λέγεται βλέπειν, ὁ ὁρῶν καθαρῶς τε καὶ ἀπλανῶς, καὶ κατανοῶν τὸ ὁρώμενον ὡς ἔχει φύσεως. Καὶ ἀσύγχυτως ὁρᾷ, ὁ τὴν ὁρατικὴν συνεργόμενος δύναμιν, καὶ ἄλλο μὴ ὁρῶν, ἄλλο δὲ δοκῶν βλέπειν. Ὅταν ὅν τις τῆν τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων φύσιν κατανοῇ, καὶ ἀνεπισφαλῶς κρίσῃ τί μὲν ἐστὶ καλόν, τί δὲ κακόν, καὶ τί μὲν προκρίνειν δεῖον, τί δὲ βδελύττεσθαι· τότε λέγεται τρανή καὶ ἀσύγχουτον ἔχειν δόξαν. ἤτοι ὑπόληψιν, ἀντὶ τοῦ καλῶς κρίνειν τὰ πράγματα, καὶ ὑπολαμβάνειν περὶ αὐτῶν ἀσφαλῶς. Εἰπὼν δὲ τί ἐστὶν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ, νῦν καὶ περὶ τῆς κακίας αὐτοῦ λέγει, καὶ ἐκ τῶν ἐναντιῶν ταύτην θεωρεῖσθαι εἴτουν καταγνώσκασθαι διδάσκει· καὶ φησὶν εἶναι κακίαν τοῦ λογιστικοῦ τὴν περὶ τὸ θεῖον ἀσέβειαν, τουτέστι τὴν λαγίζεσθαι τι ἀνάξιον τῆς θείας φύσεως, καὶ τὴν περὶ τῶν πραγμάτων μὴ ὁρθῶν κρίσιν, ἀλλ' ἐσφαλμένην, ὥστε τὸ κακὸν ὑπολαμβάνειν καλόν, καὶ τὸ καλὸν κακόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ τιθέναι τὸ σκότος φῶς, καὶ τὸ φῶς σκότος· τοῦτο δὲ τοῦ Ἠσαίου ἐστὶν οὕαί τοις τοῦτο ποιούσιν ἐπαρωμίνου. Τοῦ δὲ ἐπιθυμητικοῦ μέρους λέγεται ἀρεσθὸν τὸ τὴν ἐρεσίαν ἡμῶν κινεῖσθαι πρὸς τὸ βυτίως καλὸν καὶ ἐπιθυμητόν, καὶ πείθεσθαι μὴ τι ἄλλο εἶναι ὀρεκτόν, ἤγουν ὀρέξιως ἢ ἐπιθυμίας ὄξιον, κατὰ τὴν οἰκτεῖαν φύσιν ἢ τὴν ἀρετὴν πηγάζουσιν φύσιν, ἤτοι τὸν Θεόν· πηγὴ γὰρ τῆς ἀρετῆς καὶ ἰδρυτὴς πρὸς αὐτὴν ἡ θεία φύσις. Οὐδὲν δὲ ὀρεκτὸν κατὰ τὴν οἰκτεῖαν φύσιν ἢ μόνην τὴν ἀρετὴν, εἶπεν ὁ ἅγιος· δηλονότι τὰ ἄλλα τὰ ἡμῖν δοκούντα ἐπιθυμητὰ τε καὶ ὀρεκτὰ οὐ κατὰ τὴν οἰκτεῖαν φύσιν εἰσὶ τοιαῦτα, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐσφαλμένην κρίσιν τε καὶ ὑπόληψιν. Καὶ αὐτίκα ἐπάγει τὴν τῆς ὀρέξης ἐπιθυμίαν, τὴν τοῦ κάλλους τῶν σωμάτων, τὴν φιλοχρηματίαν, τὴν φιληδονίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἃ καὶ παρατροπὴν καὶ ἀμαρτίαν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς ἀποφθίνεται. Παραπίπτει γὰρ καὶ διαμαρτάνει, τουτέστιν ἀποτυγχάνει τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ὀρθῆς κρίσεως, ὁ ταῦτα κριτικῶς ὀρεκτὰ. Λέγει δὲ ἐκ κενόδοξίας καὶ τοῦ ἐπιτεχωσμένου τοῖς σώμασιν ἄνθους φύεσθαι τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὴν φιλοχρηματίαν καὶ τὴν φιληδονίαν καὶ τὰ ὅμοια τοῖς τοῖς. Εἰ γὰρ τις εἰη κενόδοξος ὁ ἐφ' οὗ ἔχει κιστόρθωμα ἐπαίνουμένος, ὁ τοιοῦτος θέλει δοξάζεσθαι, καὶ ὁ τοῦ τῶν σωμάτων ὀραγόμενος ἄνθος, εἰς φιληδονίαν ἢ φιλοχρηματίαν ἐξολιθιάζει· Σωμάτων δὲ ἄνθος νοστῶν ἢ τὸ τοιοῦτον

ἀνθρωπίνων σωμάτων κάλλος ἢ τὴν εὐχροίαν τοῦ Ἀ χρυσοῦ, καὶ τὰς τῶν λίθων διαυγᾶς, καὶ τὴν τῶν μαργαρίτων σιλιπνότητα, καὶ τὰ τῶν ὄρασμάτων ποικιλίματα, καὶ ὅσα τούτοις ἐπόμυνα· σῶμα γὰρ καὶ ταῦτα. Ἦγουν κάλλους ἀνθρωπίνου ἐρᾶ, καὶ κρατεῖται φιληδονία, ἢ τοῦ ἀνθους ὀρέγεται τοῦ χρυσοῦ καὶ τῶν ἄλλων, καὶ γίνεται φιλοχρήματος. Ἐκ δὲ τούτων εἰς μυρία ἄλλας κακίας καὶ παντοδαπὰς ἐκκυλλίεται. Ὁ γὰρ δόξης ἐπιφύμενος εἰς φθόνον ἐμπέπτει καὶ τῶν ὁμιλιῶν διαβολὰς, θέλων αὐτὸν ἀπάντων ὑπερτερεῖν· ὁ δὲ κάλλους ἐραστὴς εἰς ἀσελείας· ὁ δὲ χρημάτων ἐπιθυμῶν εἰς ἀδικίας· καὶ ἄλλα δὲ μυρία καὶ ποικίλα κακὰ ἐκ τούτων φύεσθαι· πέφυκεν, ἄπερ ἀπαριθμεῖν τε καὶ ὀνομάζειν μακρὰς ἂν δίοιτο συγγραφῆς. Ἄτινα πάντα εἰς τὴν κακίαν ἀνάγονται τὴν ἐκ παρατροπῆς γινομένην τῆς ἐπιθυμητικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς, ὡς τὰ εἶδη πρὸς γένος. Ἀνυπόστατον δὲ τὴν κενοδοξίαν λέγειν ὁ ἄγιος, οἷοι ἢ ἀνθρωπίνῃ τιμῇ διὰ τοῦτο λέγεται δόξα, ὡς ὑπόληψις μόνον οὐσα, καὶ οὐδὲν ὑπεστώσας ἔχουσα, οὐ βέβαιον, οὐδὲ μόνιμον, ἀλλὰ δόκησις τυγχάνουσα μόνον καὶ φαντασία. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ὄνομα τῆς κενοδοξίας ἐκφαντικωτέρως δῆλωσις τοῦ λεγομένου ἐστί. Μίταλαν γὰρ ὑπόληψιν καὶ οὐκ ἀληθῆ ταῦτα εἶναι διδάσκει. Τοῦ δὲ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς μέρους ἀρετὴν μὲν καὶ κατόρθωμα λέγει, τὸ πρὸς κακίαν μίτος, καὶ τὸ τοῖς πάθει μάχεσθαι, καὶ μὴ ὑποκύπτειν καὶ δουλοῦσθαι αὐτοῖς, καὶ τὸ τὴν ψυχὴν πρὸς ἀνδρίαν ἐστομῶσθαι, ὅ ἐστι· τὸ ἀπτόητως ἔχειν καὶ εὐθαρσῶς. Ἐλληπται ὁ δὲ ἢ λέξις ἐκ τοῦ σιδήρου. Ὡς γὰρ ἐστομωμένος σιδηρὸς ἀκαμπτός ἐστι καὶ τμητικὸς τοῦ παραπρόσοντος παντὸς, οὕτω καὶ ὁ τὴν ψυχὴν ἀνδρείως πρὸς οὐδὲν τῶν δοκούντων φοβερῶν κάμπτεται, ἀλλὰ πρὸς πάντα ἐστὶν εὐθαρσῆς. Οὐ γὰρ θάνατον καταπέτησαι, οὐ κολαστήρια, οὐ μαλακίζονται τοῖς ἡδέσιν, οὐ συνηθεῖς δουλοῦται, ἀλλὰ πάντων τῶν τοιούτων καταρροεῖ, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀρετῆς ἀντεχόμενος, ἵνα μὴ τούτων ἐκπέσῃ παντὸς ὑπεροπῶν ἀλγεινοῦ, καὶ τὰ ἡδίστα παραιτούμενος. Ἀκοπώματα δὲ φησὶν εἶναι τοῦ θυμοειδοῦς τῆς ψυχῆς, ἦγουν ἐκπτώσεις ἐκ τοῦ καλοῦ, τὸν φθόνον, τὸ μίτος, τὴν μῆνιν, τὰς λοιδορίας, καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἀπρηριθμημένα, καὶ τούτων δὲ πλείω. Ὁ γὰρ ἀπαθευτος, φησὶν, ἦγουν ὁ μὴ παιδείας τυχὼν, ὥστε εἶδέναι ποῦ χρῆ τῷ θυμῷ κεχρῆσθαι ὡφελίμως ὡς ὄπλῳ, καθ' ἑαυτοῦ κέρηται· τούτου, τὴν ἀκμήν τοῦ σιδήρου, τὴν ὀξύτητα δηλαδὴ, τρέπων πρὸς ἑαυτὸν· καὶ γίνεται οὕτω τὸ ὄπλον, ὃ ἡμῖν ἐδόθη παρὰ Θεοῦ εἰς ἀμυναν, ἦτοι εἰς βοήθειαν, τοῦτο δὲ ἐστὶν ὁ θυμὸς, κακῶς αὐτῷ κεχρημένοις εἰς θάνατον, ἦγουν εἰς βλάβην ψυχικὴν, ἀλλὰ μὴ καὶ σωματικὴν.

KANON B'.

Τούτων τοίνυν κατὰ τὸν εἰρημένον διακρινθέντων τρόπον, ὅσα μὲν ἀμαρτήματα τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς ἄπτεται μέρους, χαλεπότερα παρὰ τῶν Πατέρων ἐκρίθη, καὶ μείζονος καὶ διαρκεστέρως καὶ ἐπιπονωτέρως τῆς ἐπιστροφῆς ἄξια· οἷον εἰ τις ἠρνήσατο τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ἢ πρὸς Ἰουδαϊσμόν, ἢ πρὸς εἰδωλολατρείαν, ἢ πρὸς Μανιχαϊσμόν, ἢ πρὸς ἄλλο τι τοιοῦτον ἀθέλας εἶδος αὐτομολήσας ἐφάνη, ὁ μὲν ἀκυσίως ἐπὶ τὸ τοιοῦτον ὁμῆσας κακὸν, εἴτα καταγνοῦς ἑαυτοῦ, χρόνον τὸν τῆς μετανοίας ἔχει, ὅλον τὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. Οὐδέποτε γὰρ μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, μετὰ τοῦ λαοῦ προσκυνῆσαι τὸν Θεὸν καταξιοῦται, ἀλλὰ καταμόνας μὲν εὔξεται· τῆς

concupiscit, ad injustitiam. Porro alia quoque mala innumerabilia ex iis enasci solent, ad quæ quidem enumeranda ac nominanda longa scriptioe opus esset. Quæ quidem omnia rediuntur ad vitium, quod fit ex concupiscibilis animæ facultatis declinatione, tanquam species ad genus. Non consistentem autem vanam gloriam dicit sanctus, quod honor humanus propterea dicitur Græce δόξα, ut quæ sit solum existimatio, et nihil habeat firmum nec stabile quodiva consistat, sed solum sit opinio et visio. Porro ipsum quoque nomen vanæ gloriæ evidentius declarat, quod dictum est. Inanem enim existimationem et non veram eam esse docet. Irascibilis autem animæ partis virtutem quidem reclumaque officium esse docet, odium vitii, et pugnare cum animi perturbationibus, nec se eis submittere, nec eis servire, et animam habere ad fortitudinem corroboratam, quod est se intrepide fidenterque gerere. Similiter autem vocabulum ἐστομῶσθαι a ferro. Sicut enim ferrum temperatum est inflexibile, et rem quamlibet quæ incidit secat: ita qui magno excelsoque est animo, ad nihil eorum, quæ videntur terribilia, flectitur, sed est ad omnia bono fidentique animo. Non enim mortem timet nec tormenta, voluptatibus non enervatur, nec a consuetudine inservitutem redigitur, sed hæc omnia contemnit, fidem et virtutem possidens, a quibus ne excidat, et omnem dolorem nihili ducit, et quæ sunt jucundissima repudiat. Prolapsiones autem iræ, seu ab honesto deflexiones, dicit esse invidiam, odium, iram; convicia, et alia quæ enumerata sunt et adhuc plura. Qui est enim, inquit, inerruditus, id est, qui doctrinam non est assecutus, ut sciat ubi oporteat ira tanquam armis utiliter uti, ea adversus se utitur, ferri aciem sive acumen in se convertens et ita arma quæ nobis a Deo data sunt ad nostri defensionem et nobis ferendum auxilium, (ea autem sunt ira) male illis utentibus exitum seu perniciem animæ afferunt, et etiam corporis.

155 CANON II.

His itaque hoc modo distinctis, quæcumque quidem peccata ratione præditam animæ partem attingunt, esse graviora a Patribus iudicata sunt, et majori ac sufficientiori et laboriosiori conversione digna: quemadmodum si quis fidem in Christum negavit, vel ad judaismum, vel idololatriam cultum, vel manichæismum, vel aliquid aliud impietatis genus descivisse visus sit, qui voluntarie quidem se ad id malum contulit, deinde seipsum condemnavit, totum tempus vitæ habet penitentis tempus. Nunquam enim, si mystica peragatur oratio. Deum una cum populo adorare dignus censebitur, sed scorsum precabitur; a sa-

eramentorum autem communione omnino erit alienus; in hora autem sui e vita excessus, sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit ut is præter spem vivat, in eodem rursus vivet iudicio, mysticorum sacramentorum ad vitæ exitum usque expers. Qui autem tormentis et gravibus suppliciis ex cruciati, ii præstituto tempore punientur, sanctis Patribus sic in eos clementia usis, tanquam anima non lapsa sit, sed corporalis imbecillitas tormentis non restiterit. Quare mensura eorum qui in fornicatione peccaverunt, et vi doloreque expressa transgressio, in conversione, eodem spatio dimensa est.

BALS. Postquam dixit sanctus, post proœmium, instar cuiusdam præcedentis contemplationis, cui animæ facultatum unumquodque recte factum vel peccatum convenit, nunc tractat de pœnis istorum peccatorum: et aliis deteriora esse dicit et talia a Patribus esse iudicata, quæ ratione præmittam animæ partem attingunt et laboriosiore medicina digna esse habita, ex quibus esse dicit lapsam a fide; ut quando quis, fide in Christum negata, ad Judaismum vel Hellenismum declinaverit, vel ad aliquam veritatem hæresin, aut ad aliud quodcumque genus infidelitatis. Infidelitatis porro genus vocavit et Judaismum et hæreses, eo quod etsi Judæi Deum consteantur, factis tamen eum negant. Cum enim Filium non susceperint, nec Patrem honorare creduntur, secundum magnum apostolum Joannem, qui dicit: *Quicumque negat Filium, is nec Patrem habet*¹. Porro hæreses quoque ad infidelitatem ducunt. Qui enim Filium a paterna substantia et gloria separant, et sanctum Spiritum creaturam servumque esse creant, erant circa naturam divinam, nec de Filio nec de Spiritu recte sentientes, et merito ipsi quoque infideles vocentur, ut qui non habent convenientem de Deo sententiam. Hoc in aliis quoque hæresibus quispiam invenit. Eorum itaque, qui errant in fide, facit sanctus divisionem; et eos quidem qui deciverunt, seu voluntarie et absque necessitate fidem veram in Christum negarunt, deinde ad pœnitentiam venerunt, dicit tota sua vita esse segregatos, ut ne sanctorum quidem donorum participatione digni habeantur, nisi quando ad suam vitæ finem venerint. Quod si quis eorum moribus communioni dignus habitus fuerit, deinde periculum evaserit et vixerit, rursus erit excommunicatus usque ad mortem. Non solum autem ei inferri dicit segregationem; sed neque cum orthodoxis consistere tunc precari, cum mystica peragitur oratio, scilicet quando sacerdos panem et poculum sanctificari per se precatur. Sorsum tamen, inquit, seu per se precari non vetabitur is, qui pœnitentiam agit; cum fidelibus autem consistere ei non permittetur, sed stabit extra templum cum catechumenis. Hæc ergo dicit de iis, qui sine vi propria sola voluntate negaverunt. **156** Quicumque autem, inquit, per necessitatem se sub-

ὁ κοινοῦ τῶν ἁγιασμάτων καθόλου ἀλλότροπος ἔσται· ἐν δὲ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ, τότε τῆς τοῦ ἁγιάσματος μερίδος ἀξιώθησεται. Εἰ δὲ συμβαίῃ παρ' ἐλλείδας ζῆσαι αὐτὸν, πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι διαβιώσεται, ἀμέτοχος τῶν μυστικῶν ἁγιασμάτων μέχρι τῆς ἐξόδου γινόμενος. Οἱ δὲ βασάνοις καὶ τιμωρίαις χαλεπαῖς αἰκισθέντες, ἐν βῆτι χρόνῳ ἐπιτεμίσθησαν, οὕτω τῶν ἁγίων Πατέρων φιλοφρονήσας ἐπ' αὐτῶν χρησαμένων, ὡς οὐκ ψυχῆς γεγεννημένης ἐν πτώματι, ἀλλὰ τῆς σωματικῆς ἀσθενείας πρὸς τὰς αἰκίας οὐκ ἀντισχύουσης. Διὸ τῷ μέτρῳ τῶν ἐν πορνεῖᾳ πλημμελησάντων, καὶ ἡ βεβιασμένη τε καὶ ἐπώδυνος παράβασις ἐν τῇ ἐπιστροφῇ συνεμετρήθη.

BALS. Εἰπὼν μετὰ τὸ προοίμιον ὡς ἐν προηγουμένῳ ὁ ἅγιος τίνι τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἀρμόσκει ἕκαστον τῶν κατορθωμάτων ἢ τῶν ἁμαρτημάτων, ἵσται καὶ περὶ τῶν ἐπιτεμιῶν τῶν ἐξ αὐτῶν τῶν ἁμαρτημάτων διαλαμβάνει· καὶ χειρόνα τῶν ἄλλων εἶναι λέγει καὶ παρὰ τῶν Πατέρων κριθῆναι τὰ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς μέρη: ἀπόμεινα, καὶ τῆς θεοραπείας ἐπιπονητέρας ἀξιώθησας, ἐξ ὧν φησὶν εἶναι τὴν ἐκ τῆς ὁρθῆς πίστεως ἐκπτώσιν· ὡς ὅταν τις ἀρνησάμενος τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, πρὸς Ἰουδαϊσμὸν ἢ Ἑλληνισμὸν ἀποκλίνη, ἢ πρὸς τινὰ ἀπηγερμένων αἰρέσεων, ἢ πρὸς ἄλλο τι ἀθεῖας εἶδος. Ἄθεῖται δὲ εἶδος ἐκάλεσε καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν καὶ τὰς αἰρέσεις, διότι κἴν ἐμολογῶσι: θεὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ τοὺς ἔργοις αὐτὸν ἀρνοῦνται. Καὶ γὰρ μὴ δεξάμενοι τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα τιμᾶν πιστεύουσι, κατὰ τὸν μέγαν ἀπόστολον Ἰωάννην λέγοντα· Πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν Υἱὸν, οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει. Καὶ αἱ αἰρέσεις δὲ εἰς ἀθεῖαν φέρουσιν. Οἱ γὰρ τὸν Υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὁμοῦς χωρίζουσιν· καὶ τὸ πινάγιον Πνεύματος κτίσμα καὶ ἰσὺλον εἶναι διδάσκοντες, περὶ τὴν θεότητα σφάλλονται. οὔτε περὶ τοῦ Υἱοῦ οὔτε περὶ τοῦ Πνεύματος ὀγιῶς φρονοῦντες, καὶ δικαίως ἂν καλοῖντο ἄθεοι καὶ αὐτοί, ὡς μὴ τὴν προσέκρουσαν ὄξαν ἔχοντες περὶ τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εὐροί τις πάντως αἰρέσεων. Τῶν οὖν περὶ τὴν πίστιν σφάλλομένων διαίρεσιν ποιεῖται ὁ ἅγιος· καὶ τοὺς μὲν αὐτομολήσαντας, ἤγουν ἐκουσίως· καὶ χωρὶς ἀνάγκης ἀρνησάμενους τὴν ὀρθὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, εἴτα εἰς μετάνοιαν ἐλθόντας, παρ' ὄλην αὐτῶν τὴν ζήτην λέγει ἀφορισμένους εἶναι, ὥστε μηδέποτε τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγίων δώρων ἀξιώθησας, εἰ μὴ ὅτε εἰς τέλος τῆς οἰκειᾶς ἔξουσι ζωῆς. Κἂν δὲ ἤδη θνήσκων τις αὐτῶν κοινοῦ ἀξιώθη, εἴτα ἐκφύγη τὸν κίνδυνον καὶ ζῆσιν. πάλιν ἀκοινωνήτος ἔσται μέχρις ἂν αὐτῷ θνήσκῃ. Καὶ οὐ τοῦτον μόνον ἐπάσασθαι λέγει αὐτοῖς τὸν ἀφορισμὸν, ἀλλὰ μηδὲ συνεστῆναι τοῖς ὀρθοδόξοις, καὶ συνεύχασθαι μυστικῆς ἐπιτελουμένης εὐχῆς, ἤγουν ὅτε ὁ ἱερεὺς τὴν ἄρτον ἁγιασθῆναι καὶ τὸ ποτήριον καὶ ἑαυτὸν εὐχεται. Εὐχεσθαι μὲν γὰρ, φησὶ, κατὰ μόνους, ἤγουν καθ' ἑαυτὸν, οὐ κωλύθησεται ὁ ἐν μετάνοιᾳ γενόμενος· συνίστασθαι δὲ τοῖς πιστοῖς οὐ συγχωρηθήσεται, ἀλλὰ ἐξωσθήσεται τοῦ ναοῦ μετὰ τῶν κτεχουμένων. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἀνευ βίας κατὰ

¹ 1 Joan. ii, 22

βέλτησιν οικείαν μόνην ἀρνηταμένων. Ὅσοι δὲ, φησί, ἄνάγκη; ὑπέκυψαν, μὴ μέχρι τέλους ἀντισχεῖν πρὸς τὰς βασάνους καὶ τὰς χαλεπὰς αἰκίας; καὶ τιμωρίας δυνθέντες, οἱ τοιοῦτοι ῥητῶ χρόνῳ ἐπιτεμήθησαν παρὰ τῶν Πατέρων, ὅσων καὶ ὁ πορνεύσας ἐπιτιμᾶται. Ὅν δὲ χρόνον, προῖων, ἐνέα ἔτη εἶνα λέγει. Φιλανθρωπεύσασθαι δὲ λέγει τοὺς Πατέρας περὶ τοὺς ἐκ βίας ἀρνηταμένους, ὅτι οὐχ ἡ ψυχὴ αὐτῶν συνέθετο τῇ ἀρνήσει, ἀλλὰ γλώσση μόνη ἐκπεπώκασι τοῦ καλοῦ· ἡ δὲ γνωμικὴ διάθεσις ἀμετάστρεπτος αὐτοῖς ἐφυλάχθη. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐπάγεσθαι λέγει τὰ ἐπιτίμια τοῖς περὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀποσφαλεῖσι· περὶ τῶν ἀπίοντων δὲ εἰς γόητας ἢ μάντις ταῦτέ φησιν.

ΚΑΝΟΝ Γ'.

Οἱ δὲ πρὸς γόητας ἀπίοντες ἢ μάντις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιαι τισιν καὶ ἀποτροπιασμούς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, οὗτοι ἐρωτῶνται δι' ἀκριθείας καὶ ἀνακρίνονται, πότερον ἐπιμένοντες τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ὑπ' ἀνάγκης τινὸς συνηχθησαν ἐκείνη τῇ ἁμαρτίᾳ, κακώσεώς τινος ἢ ἀφορήτου ζημίας ταύτην αὐτοῖς τὴν ὀρθὴν ἐμπνευσάσης, ἢ καθόλου καταφρονήσαντες τοῦ πεπιστευμένου παρ' ἡμῶν μαρτυρίου, τῇ τῶν δαιμόνων συμμαχίᾳ προσέδραμον. Εἰ μὲν γὰρ ἀθετήσῃ τῆς πίστεως, καὶ πρὸς τὸ μὴ πιστεύειν εἶναι· θεὸν τὸν παρὰ τῶν Χριστιανῶν προσκυνούμενον ἐκείνο ἐποίησαν, δηλαδὴ τῷ κρίματι τῶν παραβάτων ὑπαχθῆσθαι· εἰ δὲ τις ἀδάστακτος ἀνάγκη κατακρατήσασα τῆς μικροψυχίας αὐτῶν εἰς τοῦτο προσήγαγε διὰ τινος ἡπατημένης ἐλπίδος; παρακρουθέντες, ὡσαύτως ἔσται καὶ ἐπ' αὐτῶν ἡ φιλανθρωπία, καὶ ὁμοδοῖηται πρὸς τὰς βασάνους ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὁμολογίας ἀντισχεῖν μὴ δυνθέντων.

ΠΛΑΣ. Τοὺς δὲ πρὸς γόητας ἀπίοντας ἢ μάντις, ἢ τοὺς διὰ δαιμόνων καθάρσιαι τισιν καὶ ἀποτροπιασμούς ἐνεργεῖν ὑπισχνουμένους, κατὰ ἀκριθείας δεῖν ἀνακρίνεσθαι, καὶ ἐξετάζεσθαι λέγει. Γόητε, μὲν οὖν εἰσιν οἱ καὶ ἱποκρίτοι καλοῦνται, οἱ διὰ τινῶν μαγικῶν ἐπιπόδων ἢ θηρίων καταδεσμοῦντες, ἢ πρὸς βλάβην ἀνθρώπων ἢ πρὸς ὠφέλειαν τῷ δοκεῖν ποιοῦντές τισιν· πρὸς βλάβην μὲν, νόσους ἢ παραφροσύνας ἢ παρήσεις ἐπάγοντες· πρὸς δὲ δοκοῦσαν ὠφέλειαν, ἔρωτας ἐμποιῶντες ἢ φιλίας, ἢ εὐπραγίας ἐπικλήσει δαιμόνων. Μάντις; δεῖ εἰσιν οἱ διὰ τινῶν μεθόδων, οὐδ' οὗτοι χωρὶς ἐπικλήσεως δαιμόνων, μέλλοντά τισιν προλέγοντες, ἢ ἀγνοούμενα ἐκκαλύπτοντες. Καθάρσιαι δὲ λέγονται γίνεσθαι, ὡς ὅταν τις νομίζῃ ἐκ βασάνων βλαθῆναι ὀφθαλμῶν, ἢ ἐκ περιεργίας τινὸς, κἀνεῦθεν ἢ νοσεῖν, ἢ δυσπραγεῖν, ἢ ἄλλο τι κακὸν πάσχειν. Εἰσι γὰρ τινες, οἱ ἐπαγγέλλονται καθάρσιαι τῶν τοιούτων παθημάτων ποιεῖν δι' ἐνεργείας πάντως σατανικῆς, καὶ ἀποτροπιασμούς, ἡγοῦν ἀποτροπὰς καὶ ἀποδιώξεις τῶν τοιούτων κακῶν. Τοὺς οὖν τοιοῦτοις τισιν προσερχομένους ἀποκρίνεσθαι χρὴ, φησὶν, ἀντὶ τοῦ μετὰ ἀκριθείας ἐρωτᾶσθαι, πῶς τοῖς τὰ τοιαῦτα ποιοῦσι προσήλθον, ἀνάγκης καταπειγούσης αὐτούς, ἡγοῦν κακώσεώς τινος ἢ νόσου ἢ ὀργῆς; τυχὸν δυνάστου τινὸς ἢ δεσπότου, ἢ ζημίας ἀφορήτου· καὶ πῶς προσήλθον ἐκείνοις, ἴδρα καταγνόντες τῆς

amiserunt, tormentis gravibusque poenis ac suppliciiis ad finem usque resistere non valentes, ii a Patribus praestituto tempore puniti sunt, quanto etiam is qui fornicatus est punitur. Quod quidem tempus, procedens, dicit esse novem annos. Patres autem clementia usos fuisse in eos qui vi negaverunt, ait, quia anima ipsorum negationi non consentit, sed lingua sola a bono exciderunt; mentis autem affectio eis immutabilis conservata est. Haec ergo poenas inferri dicit iis, qui circa rectam fidem lapsi sunt. De iis autem, qui praestigia ores vel vates adferunt, haec dicit.

CANON III.

Qui autem ad praestigiatos vel vates abierunt, vel eos qui per daemones se piacula quaerunt et malorum averruncationes operaturos pollicentur, ii exacte interrogantur et examinantur, utrum in fide in Christum permanentes a necessitate aliqua ad illud peccatum impulsus sunt, cum afflictio aliqua vel intolerabilis jactura hunc illis animum indidisset; an omnino neglecto quod a nobis creditum est testimonio, ad daemonum societatem se contulerunt. Si enim ad fidem infirmam et quod Deum esse non credeant, qui a Christianis adoratur, illud fecerint; erunt scilicet transgressorum iudicio obnoxii: sin autem non ferenda quaedam necessitas, pusillo et abjecto eorum animo superato, falsa aliqua spe deceptos eo deduxit; similiter in ipsos erit clementia, ac in eos qui tormentis in tempore confessionis resistere non poterunt.

BALS. Eos autem, qui ad praestigiatos vel vates abierunt, vel ad eos qui per daemones se piacula quaerunt et malorum averruncationes operaturos pollicentur, dicit esse accurate examinandos et interrogandos. Dicuntur ergo praestigiatos, qui et incantatores appellantur, qui per aliquas magicas incantationes vel feras alligant, vel ad hominum detrimentum aut utilitatem quoad speciem aliqua faciunt: ad detrimentum quidem, morbos vel deliria vel paralyses inducentes; ad apparentem autem utilitatem, amores immittentes vel amicitias, et saepe prosperas daemorum invocatione efficientes. Vates autem sunt, qui per certas quasdam illusiones, nec sine daemorum invocatione, futura aliqua praedicunt, vel quae ignoranter delegunt. Dicuntur vero fieri piacula, ut quando quis existimat se a fascinantibus oculis laesum fuisse, vel ab aliqua curiositate, eoque factum esse, ut vel aegrotaret vel infeliciter res suas gereret, vel ei aliquid ejusmodi malum eveniret. Sunt enim, qui prostitentur se earum affectionum piacula inventuros per operationem omnino satanicam: vel etiam averruncationes sive aversiones et amolitiones ejusmodi malorum. Eos ergo, qui ad tales aliquos accedunt, examinari oportere ait, sive diligenter interrogari quomodo ad eos qui haec faciunt accesserunt;

urgente eos necessitate, vel afflictione aliqua, vel morbo, vel ira forte alicujus principis vel domini, vel damno intolerabili: et quomodo ad illos accesserunt, fidene condemnata ad dæmonum auxilium accurrerunt. Si enim tanquam a fide desciscentes et Christum non esso Deum credentes, nec ab illo auxilium sperantes, dæmonium opem implorarunt; ut qui transgressi sunt et sponte fidem abnegaverunt, tractabuntur: sin autem propter pusillum et abjectum animum dæmonium auxilium invocaverunt, cum eos gravis aliqua oppressisset necessitas, quam propter animi imbecillitatem ferre non potuerunt, decepti et juvari sperantes; punientur et ipsi, ut nein tormenta non sustinuerunt.

157 CANON IV.

Eorum autem quæ ad cupiditatem et voluptatem sunt peccatorum, hæc est divisio: hoc enim vocatur adulterium, illud vero fornicatio. Ac nonnulla quidem eorum qui sunt subtiliores, placuit etiam fornicationis peccatum adulterium esse existimare, quoniam una est legitima conjunctio et mulieris cum viro, et viri cum muliere. Quidquid ergo non est legitimum, est omnino injustum et legi contrarium: et qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim una tantum data est auxiliatrix a Deo, et mulieri unum appositum est caput. Ergo si quis, quidem, proprium vas suum, ut divinus Apostolus nominat, possiderit¹, ei lex naturæ justum usum concedit. Si quis autem extra proprium conversus fuerit, erit omnino in alieno: est autem unicuique alienum quidquid non est proprium, etiamsi id non conciteatur qui est dominus. Non longe ergo a peccato adulterii, fornicatio ab iis qui rem paulo accuratius examinant, suscepta est, cum dicat etiam Scriptura: *Ne multus sis cum aliena*², sed cum imbecillioribus indulgenter agendum censuerunt Patres, distinctum est peccatum hac generali divisione, quod fornicatio quidem dicatur cupiditatis seu libidinis expletio, quæ sit sine alia alicujus injuria; adulterium vero, insidiæ et injuria quæ alteri affertur. In eo autem et cum animalibus coitum et pædicatum esse existimant; quoniam hæc sunt naturæ adulterium. In id enim quod est alienum, et quod est præter naturam, fit injustitia. Cum hæc ergo divisio in hac etiam peccati specie fiat, universale est remedium, ut a concitata in ejusmodi voluptates rabie, per pœnitentiam hominibus purus efficiatur; sed quia eorum qui in fornicatione polluti sunt, injuria aliqua cum hoc peccato non commista est, propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui in adulterio inquinati sunt; et in aliis itidem vetitis malis, animalium initu, et rabie in masculos. In iis enim, ut dixi, peccatum duplicatur: unum quidem [in illicita et nefaria voluptate; alterum autem] quod injuria quæ fit alteri, consistit. Est autem quædam

πίστεως προσέδραμον τῆ τῶν δαιμόνων βοήθεια. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀποστάνας τῆς πίστεως, καὶ μὴ πιστεύοντες θεὸν εἶναι τὸν Χριστὸν, μηδὲ ἐλπίζοντες ἐξ ἐκείνου βοήθειας, ἐπεκαίσαντο τὴν τῶν δαιμόνων ἐπικουρίαν, ὡς οἱ παραβάτες· καὶ τὴν πίστιν ἐκόντες ἀρνησάμενοι οἰκονομηθήσονται· εἰ δὲ ἐκ μικροψυχίας ἐπεκαίσαντο τὴν τῶν δαιμόνων βοήθειαν, ἀνάγκης σφοδρῆς ἐπελούσης αὐτοῖς, ἦν διὰ μικροψυχίας βασιτάσαι οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀπατηθέντες καὶ ἐπίσαντες ὠφελῆσθαι, ἐπιτηθηθήσονται καὶ οὗτοι, ὡς οἱ θύσαντες εἰδώλους διὰ τὸ μὴ ὑπομεῖναι τὰς δι' ὁμολογίας βασιάνους.

ii qui idolis acrissearunt, quod propter confusio-

KANON Δ'.

Τῶν δὲ δι' ἐπιθυμίαν τε καὶ ἡδονὴν γινόμενων ἁμαρτημάτων τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαίρεσις· τὸ μὲν γὰρ καλεῖται μοιχεία, τὸ δὲ πορνεία. Τισὶ μὲν οὖν τῶν ἀκριβεστέρων ἤρσει καὶ τὸ κατὰ πορνείαν πλημμελημα, μοιχείαν εἶναι νομίζειν. Διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα. Πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον παράνομον πάντως, καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχειν, δηλαδὴ τὸ ἀλλότριον ἔχει· τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τοῦ θεοῦ βοήθς, καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφηρμοσται κεφαλῆ. Οὐκοῦν εἰ μὲν τις τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεύος, καθὼς ὀνομάζει ὁ θεός· Ἀπόστολος, *καυτῷ κτήσατο*, συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν. Εἰ δὲ τις ἐξω τοῦ ἴδιου τραπέη, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως γενήσεται· ἀλλότριον δὲ ἐκάστῳ πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, καὶ μὴ ὁμολογούμενον ἔχει τὸν κυριεύοντα. Οὐκοῦν πόρρω τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν πλημμελήματος, καὶ ἡ πορνεία τοῖς τὸν ἀκριβεστέρον ἐξετάζουσι λόγον ἐδειχθῆ, λεγούσης καὶ τῆς θείας Γραφῆς· ὅτι *Μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν*· πλὴν ἀλλ' ἐπισηθὸς τοῖς κοθνεστέροις ἐγένετό τις παρὰ τῶν Πατέρων συμπεριφορὰ διεκρίθη τὸ πλημμελημα τῇ γενικῇ διαίρεσει ταύτῃ, ὡς πορνείαν μὲν εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὴν χωρὶς ἀδικίας ἑτέρου γινόμενην τισὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν· μοιχείαν δὲ, τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ζωοφορίαν καὶ τὴν παιδευασίαν εἶναι λογίζονται· διότι καὶ ταῦτα φύσει ἐστὶ μοιχεία. Εἰς γὰρ τὸ ἀλλότριον τε καὶ παρὰ φύσιν γίνεται ἡ ἀδικία. Ταύτης τοίνυν τῆς διαίρεσεως· καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἶδει τῆς ἁμαρτίας γεγενημένης, καθολικῆ μὲν ἐστὶ θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσεως, τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονὰς, καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀοικία τις τῆ ἁμαρτίᾳ ταύτῃ οὐ καταμέμικται· διὰ τοῦτο διπλάσιον ὤρισθη τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μανθείαι, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐν μοιχείᾳ μανθείαι, ζωοφορίᾳ τε καὶ τῇ κατὰ τοὺς ἀβρένας λύσει· διπλασιάζεται γὰρ, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ ἁμαρτία. Μία μὲν ἡ κατὰ τὴν τοῦ ἀλλοτρίου ἀδικίαν συνισταμένη. Διαφορὰ δὲ τίς ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τῆς μεταβολας, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἡδονὴν πλημμελούντων

¹ I Thess. iv, 4.   ² Eccles. ix, 12.

τοιαύτη. Ὁ μὲν γὰρ ἀφ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγορεύουσιν τῆς ἀμαρτίας ὁρμήσας, αὐτῷ τὸ καταδέξασθαι δι' οἰκείας ὁρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίων κατηγοροῦσιν· ὡς ἦδη τῆς θεραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος, καὶ σημεῖον τῆς πρὸς τὸ χρεῖστον μεταβολῆς ἐπιδειξάμενος, ἐν φιληνδομοτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτελείοις. Ὁ δὲ φωραβὴς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διὰ τινος ὑποψίας ἢ κατηγορίας ἀκουσίως ἀπελεγχθεὶς, ἐν ἐπιτεταμένη γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ· ὥστε καθαρῶθέντα δι' ἀκριβείας αὐτὸν, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν παραδεχθῆναι. Ἔστι τοίνυν ὁ κανὼν τοιοῦτος, ὥστε τοὺς ἐν πορνείᾳ μολυνθέντας, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλου τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους εἶναι· ἐν τρισὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως μετέχειν μόνως, ἐν ἄλλοις δὲ τρισὶν ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιστροφῇ ὑποπιπτότων προσεύχεσθαι, καὶ τότε μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιότερον κεχημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν, συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν, καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τὴν κοινωνίαν, ὅπως ἀν' τῇ ἑαυτοῦ δοκιμασίᾳ ἐκκρίνη τὴν τοῦ θεραπευομένου κἀτάστασιν. Ὡς περὶ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις βίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπειρήται, οὕτως τὸ ἀποστρεφῆναι τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἦδη ἄνθρωπον διὰ τῆς καθιέρωσός τε καὶ ἀπαθείας γενόμενον, τῶν ἀτόπων ἐστίν. Ἡ δὲ κατὰ μοιχείαν ἦτοι καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη τῆς ἀκαθαρσίας γενομένη παρανομία, καθὼς προσηγορεύεται, κατὰ πάντα ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι θεραπευθήσεται, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῆς πορνείας ἄγος· τῷ δὲ χρόνῳ διπλασιάζεται. Παρατηρηθήσεται δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἢ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, ὅν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν τῷ μολυσμῷ τῆς πορνείας συνεχθέντων, ὥστε ἢ θάττον ἢ βραδύτερον γενέσθαι αὐτοῖς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν.

ΒΑΣ. Νῦν περὶ τῶν ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς· φουμένων ἀμαρτημάτων διαλέγεται ὁ Πατήρ, ὅθεν φησὶν εἶναι τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ἐπάγει, ὅτι τῶν ἀκριβεστέρων τισὶ καὶ ἡ πορνεία μοιχεία καλεῖται· διότι ἢ νόμιμος μίξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς μὲν ἐστίν, εἰ τι δὲ ἕτερον παρὰ ταύτην γένηται, παράνομον τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅστις μὴ τῷ ἰδίῳ κέχρηται, ἀλλοτρίῳ χρεῖται. Πᾶν δὲ ὃ οὐκ ἰδίον ἐστὶ τινι, τοῦτο ἀλλότριον, κἂν μὴ ἔχη τὸν κυριεύοντα. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ πόρβω ἔδοξε τῆς μοιχείας καὶ ἡ πορνεία. Ταῦτά φησιν ὁ ἄγιος· οὕτω κατασκευάζεσθαι παρὰ τῶν καὶ τὴν πορνείαν εἰς τὸ τῆς μοιχείας ἀναγαγόντων ἀμάρτημα· τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τῶν ἀμαρτανόντων γενέσθαι τινὰ παρὰ τῶν Πατέρων λέγει συμπεριφορὰν, ἣν οὐκ οἰκονομίας συγκατάβασιν. Εἰληπται δὲ ἡ λέξις ἐκ τῶν Παροιμιῶν. Φησὶ γὰρ ὁ Σαλωμῶν ἐν αὐταῖς· Ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ κληρονομήσει ἀνέμους· καὶ διακριθῆναι, ἀντὶ τοῦ διαιρηθῆναι, τὸ ἀμάρτημα τῆς ἀθέτου μίξεως· καὶ πορνείαν μὲν ὀνομασθῆναι

A differentia in ratione pœnitentiæ in iis qui in voluptate peccarunt, ejusmodi. Qui enim ex se ipso ad sua proferenda peccata impulsus est, eo quod sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam affectioni medicinam adhibere cœperit, et signum mutationis in id quod est melius ostenderit, in mitioribus pœnis versatur. Qui autem in thalo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem ingratiis convictus est, longius illi conversionis tempus datur; ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur. Est ergo Canon ejusmodi, ut qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione omnino expellantur; in tribus autem sint solius auditionis participes, in tribus autem aliis, cum iis qui in conversione substerntur, precentur, et tunc sint sacramentorum participes. In iis autem qui diligentiori conversione usi fuerint, et vita, ad id quod bonum est, reditum ostenderint, licet ei qui dispensat, pro ecclesiasticæ œconomix utilitate, tempus auditionis contrahere, et celerius ad conversionem deducere: et rursus hoc quoque tempus contrahere, et celerius communionem reddere, ut sua probatione, ejus cui medela adhibetur, constitutionem dijudicet. Quem admodum enim porcis margarita projicere est vitium, ita et pretiosa margarita privare eum qui jam per alienationem a vitio et purgationem homo sit factus, absurdum est. Quæ autem in adulterio et in reliquis immunditiæ generibus sit iniquitas, ut dictum est, eodem judicio punietur quo et fornicationis scelus, sed tempore duplicabitur. In eo autem, ejus etiam cui medela adhibetur, affectio considerabitur, quo modo et in iis qui fornicationis inquinamento illaqueati sunt, ut vel citius vel tardius eis sit boni participatio.

158 BALS. Nunc de peccatis, quæ in concupiscibili animæ facultate nascuntur, disserit Pater, ex quibus dicit esse adulterium et fornicationem, et subjungit, quod quibusdam subtilioribus fornicatio quoque vocatur adulterium: quia mariti et uxoris coitus legitimus est; sed si quid fiat aliud præter eum, id est injustum et legibus contrarium, et quicumque non utitur proprio, utitur alieno. Quodcumque vero cuius non est proprium, illud alienum est, etiamsi dominum non habeat. Et propterea fornicatio non longe abesse visa est ab adulterio. Hæc dicit sanctus ita astrui ab iis, qui fornicationem ad adulterii peccatum reducunt: imbecillorum autem peccatorum fuisse aliquam Patribus συμπεριφορὰν, sive œconomix condensationem dicit. Sumitur autem dictio ex Proverbiis. Dicit enim in eis Salomon, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, hoc est, Qui domus suæ curam non gerit, hæreditabit rentos; et peccatum illegitimi coitus esse distinctum seu divisum; et fornicationem quidem

¹ Prov. xi, 29.

esse nominatam coitum, qui sit absque injuria alterius viri; scilicet cum muliere a viro libera; adulterium autem, viri accessum ad mulierem quæ cum altero cohabitavit. Qui enim accedit ad mulierem quæ non habet maritum, peccat quidem, quod ea non legitime utitur; sed nemini facit injuriam: qui vero rem habet cum ea, quæ cum marito cohabitavit, maritum illius injuria afficit, alienam sibi familiarem efficiens; sæpe autem illius marito insidiatur; et hoc ex David manifestum est. Porro cum animali concubitus et pædicatus adulterio exequantur, et quod injuria natura efficitur, cum, qui sic peccant, peccent præter naturam: et quod qui sic peccat aliena utitur. Est enim aliena natura brutorum et masculorum. Masculum enim et feminam fecit Deus. Horum itaque peccatorum universale remedium dicit sanctus, seu quod omnibus peccatoribus convenit, nempe a tali rabie per pœnitentiam punitum esse hominem, peccatum scilicet condemnare et ab eo desicere. Nisi quis enim a peccato destiterit, quomodo pœnitentiam agere existimabit? Quia autem fornicationi non accedit injuria, adulterio autem et aliis prædictis, ut jam dixi, præter illicitum coitum injuria quoque adjungitur; tempus pœnæ adulterii iniusque animalium et masculorum concubitus duplicat ad fornicationis tempus. Deinde et aliquam inducit differentiam in iis qui eadem peccata confitentur. Si quis enim, inquit, sua sponte peccatum, quod ignorabatur, declaraverit, humane punietur: qui autem non sponte ad enuntiandum accesserit, sed in peccato deprehensus fuerit, vel ex suspitione cognitus, accusatusve fuerit et convictus, etiam si pœnitentiam agere proposuerit, gravius punietur; et sit in extenso sive longiori tempore pœnitentia, ut sic purgatus in sacramentorum communionem recipiatur. Deinde et pœna fornicationis tempora enumerat: et dicit esse novem annos, et adjicit quomodo dispensentur. Universum autem ejus judicio relinquit, qui peccatores dispensat: et secundum vel diligentiam vel negligentiam in pœnitentia, pœnitentiae tempus diminuere vel intendere jubet. Sicut enim non oportere dicit margaritas ante porcos projicere; ut dicit Evangelium, margaritas vocans sanctum corpus Domini, et pretiosum sanguinem; porcos autem, qui vitiose vitam agunt et in perturbationum animi cœno involvuntur: ita absurdum est pretiosarum margaritarum **159** communionem privare, qui se a vitis per pœnitentiam purgarunt et ex porcis in homines per purgationem mutati sunt. Cum novem autem annorum pœnas esse dixisset in fornicatione, in adulterio animaliumque iniu ac pædicatu dicit tempus illud duplicari: esse vero ejus dispensationem fornicationis dispensationi similem. Hoc enim sibi vult illud; in eodem judicio; id est, in eadem sententia, in eadem pœna. Solo autem tempore duplicatur. Cum enim in unoquoque pœnarum loco sit triennium

A τὴν χωρὶς ὀδικίας ἐτίρου μίξιν, ἤγουν τὴν πρὸς ἐλευθέρων ἀνδρὸς γυναίκα, μοιχείαν δὲ τὴν πρὸς γυναίκα ἀνδρὶ συνοικοῦσαν εἰσέλευσιν. Ὁ μὲν γὰρ γυναίκα προσίων ἀνδρα μὴ ἐχούση ἀμαρτάνει μὲν, ὅτι μὴ νομίμως αὐτῇ κέχρηται· ἀδικεῖ δὲ οὐδένα· ὁ δὲ τῇ συνοικοῦσῃ ἀνδρὶ πλητίζων ἀδικεῖ τὸν ἐκεῖνης ἀνδρα, τὴν ἀλλοτριαν οἰκειοῦμενος· πολλάκις δὲ καὶ ἐπ.βουλεύει τῷ ἐκεῖνης ἀνδρὶ· καὶ τοῦτο ὄγλον ἐκ τοῦ Δαβὶδ. Καὶ τὴν ζωοφθορίαν δὲ καὶ τὴν παιδεραστίαν ἐπίσης τῇ μοιχείᾳ θεόασιν, ὅτι τε ἀδικεῖται ἡ φύσις, παρὰ φύσιν ἀμαρτανόντων τῶν οὕτω πλημμελοῦτων, καὶ ὅτι ἀλλοτρίῳ κέχρηται ὁ οὕτως ἀμαρτανών· ἀλλότριον γὰρ ἡ φύσις ἢ τῶν ἀλόγων καὶ ἢ τῶν ἀβρίων. Ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τῶν μὲν οὖν τοιούτων ἀμαρτημάτων καθολικὴν μὲν θεραπείαν λέγει ὁ ἅγιος, ἤγουν πᾶσι τοῖς ἀμαρτανούσιν ἐκρόττουσαν, τὸ καθάρων τῆς τοιαύτης λύσεως ἐκ μεταμέλου γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον, ἤγουν τὴ καταγνώσθαι τῆς ἀμαρτίας καὶ ἀποστῆναι αὐτῆς. Εἰ μὴ γὰρ τὸ ἀποσταλῆ τοῦ ἀμαρτανέιν, πῶς ἂν λογισθεῖται μετανοεῖν; Ἐπεὶ δὲ τῇ πορνείᾳ ἀδικία οὐ πρόσεστι, τῇ δὲ μοιχείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰρημένους, ὡς ἐρῆην εἰπεῖν, πρὸς τῷ ἀθέσμῳ τῆς μίξεως καὶ ἀδικία παρίπεται, διπλασιάζει τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας καὶ τῆς ζωοφθορίας καὶ ὀβρηνοκοιτίας πρὸς τὸν τῆς πορνείας. Ἐπειτα καὶ διαφορὰν τινα εἰσάγει ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων τὰ αὐτὰ ἀμαρτήματα. Εἰ μὲν τις, φησὶν, ἀφ' ἐαυτοῦ ὀρηθεὶς ἐξαγορεύσει τὴν ἀμαρτίαν ἀγνωσμένην, φιλανθρώπως ἐπιτιμηθήσεται· ὁ δὲ οὐκ ἐκὼν εἰς ἐξαγόρευσιν ἔλθῃ, ἀλλ' ἐπι τῇ ἀμαρτίᾳ εὐρεθεὶς, ἢ ἐξ ὑποφίας γνωσθεὶς, ἢ κατηγορηθεὶς; καὶ ἐλεγχεθεὶς, κἂν πρὶκεται μετανοῆσαι, βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, καὶ ἐν ἐπιτεταμένῃ, ἤγουν μακροχρονίῳ, γίνεται μετανοία, ἵνα οὕτω καθάρθῃς δεχθῆ εἰς τὴν τῶν ἁγίων μεταλήψιν. Ἔπειτα καὶ τοὺς χρόνους ἀκριβέστερον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς πορνείας; καὶ ἐνεία λέγει εἶναι αὐτοῦς, καὶ ὅπως οἰκονομοῦνται προστίθησι. Τὸ δὲ πᾶν τῷ οἰκονομοῦντι τοὺς ἀμαρτανότας ἀνατίθησι, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σποδῆν ἢ βραθυμίαν ἐλαττοῦν τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων καὶ ἐπιτείνειν διακελεύεται. Ἄς; γὰρ οὐ δεῖν φησι τοὺς μαργαρίτας βίπειν ἐρπρόσθεν τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ τὸ εὐαγγελικόν, μαργαρίτας μὲν καλῶν τὸ ἅγιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τὸ τίμιον αἷμα, χοίρους δὲ τοὺς ἐμπαθῶς ζῶντας; καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν ἐκκυλισμένους· οὕτως ἀποπὸν ἀποστερεῖν τῆς μεταλήψεως τῶν τιμίων μαργαρίτων τοὺς διὰ μετανοίας καθάραντας ἑαυτοῦς τῶν παθῶν, καὶ ἐκ χοίρων εἰς ἀνθρώπους μεταβληθέντας; διὰ τῆς καθαρότητος. Ἐνεία μὲν οὖν ἐπὶ τῆς πορνείας; εἰπὼν εἶναι τὸ ἐπιτιμίων, ἐπὶ τῆς μοιχείας καὶ ζωοφθορίας καὶ ὀβρηνοκοιτίας διπλασιάζεται λέγει τὸν χρόνον τούτων· τὴν δὲ οἰκονομίαν ὁμοίως γίνεσθαι τῇ τῆς πορνείας. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι, ἤγουν ἐν τῇ αὐτῇ κρίσει, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιτιμῆσει. Τῷ δὲ χρόνῳ μόνῳ διπλασιάζεται. Ἐν ἐκάστῳ γὰρ τόπῳ τῶν ἐπιτιμίων τριετίας ἐπιτεθείσης ἐν τῇ πορνείᾳ, ἑξαετίας ἐν τῇ μοιχείᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς

ὑπισται· κἀνταῦθα δὲ τὸ συντεμεῖν τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου, ἢ αὐξήσαι, τοῦ οἰκονομοῦντος τῇ διακρίσει· τοὺς ἐν μετανοίᾳ δίδωσιν.

ΚΑΝΩΝ Ε΄.

Λείπεται πρὸς τοῦτοις τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς προθεῖναι εἰς ἐξέτασιν, ὅταν παρασφαλεῖσα τῆς ἀγαθῆς τοῦ θυμοῦ χρήσεως, εἰς ἀμαρτίαν ἐκπέσῃ. Πολλῶν τε ὄντων κατὰ θυμὸν εἰς ἀμαρτίαν ἐνεργουμένων, καὶ πάντων κακῶν, ἤρεσέ πως τοῖς Πατράσιον ἡμῶν, ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ ἵλιαν ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ πολλῆς δέξιον ἡγεῖσθαι σπουδῆς, τὸ θεραπεύειν πάντα τὰ ἐκ θυμοῦ παραπτώματα· καὶ τοῖ γε τῆς Γραφῆς, οὐ μόνον τὴν· ψυχὴν ἀπαγορευούσης πληγὴν· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λοιδορίαν, ἢ βλασφημίαν, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ὁ θυμὸς ἀπεργάζεται· μόνον δὲ τοῦ κατὰ τὸν φόνον ἄγους τὴν παραφυλακὴν ἐποίησαντο, διὰ τῶν ἐπιτιμίων. Διήρηται δὲ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῇ διαφορᾷ τοῦ ἔκουςίου τε καὶ ἀκούσιου, ἐν οἷς ἔκουςιος μὲν ἐστὶ φόνος. Πρῶτον μὲν, ὁ ἐκ παρασκευῆς τετολημμένος τοῦ εἰς αὐτὸ τοῦτο εὐτρεπισαμένου, ὅπως ἂν τὸ ἄγος ἐργάζεται. Ἐπειτα δὲ κάκεινος ἐν τοῖς ἔκουςις ἐνομισθῆ, ὅταν τις ἐν συμπλοκῇ καὶ μάχῃ, τύπτων τε καὶ τυπτόμενος, ἐνέγκῃ κατὰ τινος καιροῦ τὴν διὰ τῆς χειρὸς πληγὴν. Ὁ γὰρ ἄπαξ τῷ θυμῷ κρατηθεὶς, καὶ τῇ ὀρμῇ τῆς ὀργῆς χαριζόμενος, οὐδὲν ἂν παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν ἀνακόφαι τὸ κακὸν δυναμένιον ἐπὶ τοῦν λάθοι. Ὅστε καὶ τὸ ἐκ τῆς συμπενοκῆς ἀποτέλεσμα τοῦ φόνου, εἰς ἔργον προαιρέσεως, καὶ οὐκ εἰς ἀποτυχίαν ἀνάγεται. Οἱ δὲ ἀκούσιοι φανερὰ ἔχουσι τὰ γνωρίσματα· ὅταν τις πρὸς ἑτερόν τι τὴν σπουδὴν ἔχων, ἐξ ἀποτυχίας τι τῶν ἀνηκέστων δράσῃ. Ἐπὶ τοῦτων τοίνυν ὁ μὲν φόνος, εἰς τριπλασίονα χρόνον παρατείνεται, τοῖς δὲ ἐπιστροφῆς θεραπευόμενοις τὸ ἔκουςιον ἄγος. Τρισεννέα γὰρ εἰσὶν ἐνιαυτοί, καθ' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἐννάδος τῶν ἐτῶν ὀρθείσης, ὥστε ἐν μὲν τῶν παντελεῖ ἀφορισμῶν, ἐνναετῆ χρόνον διαγενέσθαι ἀπειργόμενον τῆς Ἐκκλησίας· ἄλλα δὲ τοσαῦτα ἔτη ἐν τῇ ἀκροάσει παραμείναι, μόνης τῶν διδασκάλων καὶ τῆς τῶν Γραφῶν ἀκροάσεως, καὶ μετὰ τῆς τοῦ λαοῦ συστάσεως ἀξιούμενον, ἐν δὲ τρίτῃ ἐννάδει, μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἐν τῇ ἐπιστροφῇ προσευχόμενον, οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν μετουσίαν τοῦ ἀγιασματος· δευτέρα καὶ ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου, ἢ αὐτῇ προστήρησις ἐστὶ παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς λόγον τῆς ἐπιστροφῆς συντηθεῖται αὐτῶν καὶ ἡ τοῦ ἐπιτιμίου παράτασις, ὥστε ἀντὶ ἐννέα ἐτῶν, ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῶν ὀκτὼ ἢ ἑπτὰ ἢ ἕξ, ἢ καὶ πάντε μόνῃ γενέσθαι· εἴπερ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστροφῆς νικολῆ τὸν χρόνον, καὶ ὑπερβάλλοιτο τῇ σπουδῇ τῆς διορθώσεως τοὺς ἐν τῇ μακρᾷ προθεσίμῃ ἐφθυμότερον πως ἐαυτοὺς ἀπὸ τῆς κηλίδος καθαιρόντας. Τὸ δὲ ἀκούσιον, συγγνωστὸν μὲν, οὐ μὴν ἐπαινετὸν ἐκρίθη. Τοῦτο δὲ εἶπον, ὥστε ὄηλον γενέσθαι, ὅτι κἀν ἀκούσιως τις γένηται ἐν τῷ τοῦ φόνου μίσμασι, ὡς ἡδὴ βέβηλον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἄγους γενόμενον, ἀπόβλητον ἱερατικῆς χάριτος ὁ κανὼν ἀπεφήνατο· ὅσος δὲ ἐστὶν ἐπὶ τῇ ἐπιτιμῇ τοῦ καθαρισμοῦ ὁ χρόνος, τοσοῦτος καὶ

PATROL GR CX\XVIII.

A definitum in fornicatione, sexennium in adulterio et reliquis definitum est. Porro hic quoque poenæ tempus contrahere, vel augere, ejus, qui poenitentiam agentes dispensat, judicio relinquit.

CANON V.

Restat ad hæc ut irascentem animæ partem examinandam proponamus, quando lapsa a bono ira usu in peccatum ceciderit. Cum autem multa sint quæ per iram sunt peccata et omnis generis mala, placuit omnibus nostris Patribus in aliis quidem non nimium subtiliter agere, nec nimium in eo studii operæque ponere, ut omnia quæ ex ira nascerentur delicta curarent; quamvis Scriptura non solum vulnus prohibeat, sed etiam omne convicium vel maledictum, et si quid aliud ejusmodi ita efficit; sed solam cædis cautionem suis poenis introduxerunt. Dividitur autem hoc malum, differentia voluntariæ et involuntariæ: et est cædes quidem voluntariæ, quæ præmeditate suscepta est ab eo qui se ad hoc comparaverat ut hoc facinus perpetraret. Deinde illud quoque in voluntariis existimatum est, quando quis in congressu verberans et verberatus, manu plagam mortiferam intulerit. Qui enim ira semel victus est, et animi appetitioni cedit, nihil eorum quæ malum possent amputare, ei in mentem venit. Quare et illic quoque qui ex concertatione profectus est, cædis eventus, in factum voluntarium, non in casum confertur. Involuntariæ autem habent manifesta indicia, quando quis alicui alteri rei studium applicans, casu gravissimum aliquid malum patriverit. In his ergo, cædes quidem in triplex tempus extenditur iis qui per conversionem voluntario facinori remedium afferunt. Ter novem etiam sunt anni, novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito, ut in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur ab Ecclesia prohibitus; alios autem tot annos in auditione permaneat, sola doctorum et Scripturarum auditione et conversatione cum populo dignus habitus, in tertio autem novenario cum substratis in conversione orans, ut perveniat ad communionem sacramenti scilicet; et in eodem eadem erit observatio ab eo qui Ecclesiam administrat, et pro ratione conversionis illi quoque poenæ extensio rescindetur, ut pro novem annis in unoquoque gradu, vel octo, vel septem, vel quinque solum anni fiant, si poenitentiae magnitudo tempus vincat, et superet correctionis studio eos qui in longo tempore præstituto susceptas a se maculas segniter eluunt. Involuntarium autem venia quidem dignum, sed non laudabile iudicatum est. Hoc autem dixi, ut sit apertum, quod etiam si quis involuntarie fuerit in scelere homicidii: eum tanquam jam profanum, piaculum redditum, a sacerdotali gratia ejiciendum pronuntiavit canon. Quantum autem est expiationis tempus ob simplicem fornicationem, tantum etiam recte habere existimatum est in iis qui cædem involuntariam fecissent; sci-

28

licet, in iis quoque, **160** pœnitentis voluntate examinata; ut si sit fide quidem digna conversio, non servetur annorum numerus; sed temporis prolixitate rescata, ad Ecclesiæ restitutionem et boni participationem compendio reducat. Si quis autem non expleto tempore a canonibus præstituta vita excedat, jubet Patrum clementia ut effectus sacramentorum particeps, non viatico vacuus, ad extremam illam et longam peregrinationem mittatur. Sin autem, postquam sacramenti particeps factus fuerit, rursus ad vitam reversus sit: statutum tempus expectet, in illo gradu existens in quo erat ante communionem illi ex necessitate data.

BALS. Postquam dixit hic magnus Pater de duabus animæ facultatibus, nunc reliquam quoque adjicit, nempe irascentem. Et multa quidem peccata esse dicit, quæ ex ira nascuntur, ut ictus, injurias, maledicta, contumelia, quæ omnia a sacra Scriptura sunt prohibita. Beatus enim Paulus scribens ad Colossenses, et carnis opera enumerans, cum aliis inimicitias, lites, et contentiones, æmulationes, iras, discordias, ac seditiones et cædes induxit; et qui hæc, inquit, agunt, regnum Dei non possidebunt. Sed etsi, inquit hic sanctus, hæc omnia a Scriptura prohibita sint, quodammodo placuit tamen Patribus nostris in aliis non nimium subtiliter nec summo jure agere. Illud autem: Quomodo placuit, est negantis, et veluti rationem nescientis, propter quam Patres in iis non nimium subtiliter et accurate agere voluerint, nec ut iis remedia afferrent multum studii ponendum esse putarunt. Solum autem homicidii facinus esse pœnis afflicendum censuit, ut caverent homines ne cædes perpetrarent, pœnas impositas formidantes. Cædis autem peccatum dividitur in voluntarium, et involuntarium. Et est quidem voluntaria cædes, quæ præparato ac consulto suscepta est, ad quam paratus et instructus fuerat quispiam. Voluntarium autem dicit, et quod non consulto quidem, sed in certamine, et contentione factum est, quando quis enim qui resistit in aliqua parte corporis lethaliter percusserit. Nam hoc quoque cædis genus, non fortuitum, sed involuntarium sanctus judicat. Involuntariam autem cædem definit, quando aliquid aliud agere volens, utpote feram percutere, vel fructum arboris decutere, transeuntem hominem non visum percusserit, isque mortuus fuerit. Voluntariæ itaque cædi viginti septem annos definit pœnæ tempus, et ipsum in tres partes dividit, ut unaquæque pars habeat novem annos. Et perfectam quidem segregationem nominat, quando is, qui segregatus est, extra ecclesiam stat et defleat, postquam autem illic ad novum usque annum deflexerit, tanto rursus tempore stet in loco audientis; et illinc procedat ad locum substrationis: et ita viginti septem annis dimensis, dignus sacramentorum communione habeatur. Ubique autem pœnitentiæ dispensatori, cæsarum tempus contrahendi dat

A ἐπὶ τῶν ἀκουσίως παφρονευκῶν ἐδοκιμάσθη καλὸν εἶναι, δηλαδὴ καὶ ἐν τούτῳ τῆς προαιρέσεως τοῦ μετανοοῦντος δοκιμαζομένης· ὥστε εἰ ἀξιώπιστος γένετο ἢ ἐπιστροφή, μὴ πάντως παραφυλαχθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ συντομίαν· ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατάστασιν, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν. Εἰ δὲ τις μὴ πληρώσας τὸν χρόνον τὸν ἐκ τῶν κανόνων ἀφωρισμένον, ἐξεδούει τοῦ βίου· κελεύει ἡ τῶν Πατέρων φιλανθρωπία μετασχόντα τῶν ἁγιασμάτων, μὴ κενὸν τοῦ ἐφοδίου πρὸς τὴν ἐσχάτην ἐκείνην καὶ μακρὴν ἀποδημίαν ἐκπεμφθῆναι. Εἰ δὲ μετασχὼν τοῦ ἁγιάσματος, πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανέλθοι, ἀναμένειν τὸν τεταγμένον χρόνον, ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ γινόμενον, ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς κατὰ ἀνάγκην αὐτῷ δοθείσης κοινωνίας.

BALS. Εἰπόντων περὶ τῶν δύο ψυχικῶν δυνάμεων ὁ μέγας οὗτος Πατήρ, προστίθησιν ἄρα καὶ τὴν λογικὴν, ἥτις ἐστὶ τὸ θυμοειδές. Καὶ πολλὰ μὲν εἶναι φησὶ τὰ ἐκ τοῦ θυμοῦ τικτόμενα ἁμαρτήματα, οἷος πληγὰς, ὕβρεις, λοιδωρίας, βλασφημίας, ἀπαντα τῇ θεῷ Γραφῇ ἀπηγόρευται. Ὁ γὰρ μακάριος Πάυλος πρὸς Κολοσσαεῖς γράφων, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα ἀπαριθρῶν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐχθρὰς καὶ ἐρεῖς καὶ ζήλους καὶ θυμοῦ, ἐριθείας τε καὶ διχοστασίας, καὶ φόνους ἐπήγαγε, καὶ οἱ ταῦτα πρᾶσσοντας, ἔφη, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Ἀλλὰ καὶ πάντα, φησὶν ὁ ἅγιος οὗτος, τῇ Γραφῇ ἀπηγόρευται, ὁμῶς ἤρσετέ πω τοῖς Πατέρας ἡμῶν ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι· τὸ δὲ ἤρσετέ πω; ἀπαρνούμενός ἐστι καὶ ὡσπερ μὴ εἰδότες τὸν λόγον, δι' ὃν ταῦτα οἱ Πατέρες ἀκριβολογεῖσθαι οὐκ ἠθέλησαν, οὐδὲ πᾶν σπουδαῖον ἠγήσαντο θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα. Μόνον δὲ τὸ τοῦ φόνου μίasma ἐπιτιμίων ἠξίωσεν, ὥστε παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους μὴ ποιεῖν φόνους φεθουμένους τὰ ἐπιτίμια. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόνου ἁμάρτημα διαίρειται εἰς ἐκούσιον καὶ ἀκούσιον. Καὶ ἐστὶν ὁ ἐκούσιος φόνος, ὁ ἐκ πρασκευῆς, ἡγουν ὁ ἐκ μελέτης, τετολημένος, πρὸς ὃν τις παρεσκευάσθη καὶ ἠτοιμάσθη. Ἐκούσιον δὲ λέγει καὶ τὸν μὴ ἐκ μελέτης μὲν, ἐν δὲ συμπλοκῇ καὶ φιλονεικίᾳ γινόμενον, ὅτε τις πληξῆι τὸν ἀντιτάμενον ἐν καιρῷ μέρει τοῦ σώματος, τῷ θυμῷ στρατευόμενος. Καὶ τοῦτο γὰρ τὸ εἶδος τοῦ φόνου οὐ τυχαῖον ὁ ἅγιος κρίνει, ἀλλὰ προαιρετόν. Ἀκούσιον δὲ φόνον ὀρίζεται, ὅτε ἄλλο τι ποιῆται βουλόμενος, οἷον θηρίον ἀμύνεσθαι ἢ κατατεῖσαι δένδρου καρπὸν, ἀνθρώπων παρόντων μὴ προιδῶν πληξῆι, καὶ ὁ πληγὰς θανέται. Τῷ μὲν οὖν ἐκούσιῳ φόνῳ, κτ' ἔτη ὀρίζεται τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, καὶ εἰς τρεῖς μοῖρας αὐτὸν διαίρει, ὥστε μοῖραν ἐκίστην ἑννέα ἔχειν ἐνιαυτούς. Καὶ παντελῆ μὲν ἀφορισμὸν ὀνομάζει τὸ ἐξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι τὸν ἀφορισθέντα καὶ προσκλαίειν· ἐκεῖ δὲ προσκλαύσαντα ἐπὶ ἑνατον ἐνιαυτὸν, ἐπὶ τσοῦτον αὖτις χρόνον ἐν ἀκρωμένῳ στήναι τόπον, κἀκείθεν προδῆναι εἰς τὸν τῆς ὑποπτώσεως τόπον· καὶ οὕτω τῶν κτ' ἐκμετρηθέντων ἐνιαυτῶν, τῆς τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίας; ἀξιοῦσθαι. Πανταχοῦ δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συνταμίειν

τὸν τῶν ἐπιτιμιῶν καιρὸν τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἐν Α μετανοία γενόμενον διδῶσιν, εἰ βλέπει τὸν μετανοοῦντα θαψιλεῖς τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς ἐνδεικνύμενον. Ὁ δὲ ἀκουσίως, φησὶ, φόνος συγγνωστὸς μὲν ἐκρίθη, εὖ μὴ ἐπαινετός, ἦγουν οὐκ ἀνακτής, ὡς τε καὶ πάντῃ εἶναι ἀνεπιτιμήτους. Κἄν γὰρ ἀκουσίως τις φονεύσῃ ἀνθρώπον, οὕτω ἱερῶσύνῃς τεύξεται, καὶ ἀπόβλητος ταύτης ὡς τῷ φόνῳ μιανθεὶς ἔσεται. Χρόνον δὲ τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἀκουσίου φόνου λέγει τετάχθαι, ὅσος ἐν τῇ ψιλλῇ πορνείᾳ ἐτάχθη· ἔστι δὲ οὗτος, κατὰ τοῦτον τὸν ἄγιον, ἐνέα ἔτη. Ψιλλὴν δὲ πορνείαν, τὴν εἰς γυναῖκα μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ὠνόμασε, τοὺς χρόνους δὲ τῶν ἐπιτιμιῶν εἰπὼν ἐφ' ἑκάστῳ πλημμελήματι, νῦν προστίθησιν ὅτι, εἰ οὐκ ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐπλήρωσε τὸν τοῦ ἐπιτιμιῶν καιρὸν, ἀλλ' ἔτι ἀφορισμένος ἔστι καὶ κινδυνεύει θανεῖν, ὥρισαν οἱ Πατέρες φιλανθρωπευσάμενοι τὸν τοιοῦτον μετασχέειν τῶν ἁγιασμάτων, ἵνα μὴ ἐστερημένος του ἐφοδίου ἀπέλθῃ πρὸς τὴν μακρὰν ἀποδημίαν. Ἐφοδία δὲ λέγονται τὰ ἐπὶ τῇ ὁδῷ τοῖς ἰδεύουσι συμβαλλόμενα. Μέγα δὲ συμβάλλεσθαι τοῖς πιστοῖς πιστεύεται τῶν ἁγιασμάτων ἢ μέθεξις. Εἰ δὲ περὶ τῶν ζῶν κινδυνεύων ὁ ἐν ἐπιτιμίῳ ἀζιωθεὶς τῶν θείων δωρεῶν, εἴτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ἀναρρώσῃ, αὐτοῖς ἀκοινώητος ἔσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ στήσεται τῷ βαθμῷ, ἐν ᾧ ἦν καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου, μέχρις ἂν ὁ χρόνος ὁ τεταγμένος ἐκμετρηθῇ.

KANON Γ'.

Τὸ δὲ εἶδος τῆς εἰδωλοατρείας· οὕτω γὰρ ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· οὐκ οἶδα ὅπως ἀθεράπευτον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν περιώφθη. Καὶ τοῖ γε δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῆς τρίτης ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως· πάθος εἶναι. Καὶ γὰρ λογισμὸς τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἀμαρτανῶν, ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαυτάξεται, οὐ πρὸς τὸ ἄλλο ἀναβλέπων κάλλος, καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ κάτω βεῖ, τοῦ ἀληθοῦς ὀρεκτοῦ ἀποβρέουσα. Καὶ ἡ φιλόνηκός τε καὶ θυμώδης διάθεσις, πολλὰς ἐκ τῆς τοιαύτης ἀμαρτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει. Καὶ τὸ ἄλλο εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὄρω. Ὁ γὰρ θεὸς Ἀπόστολος, οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλοατρείαν, ἀλλὰ καὶ βίξαν πάντων τῶν κακῶν ἀπεφῆνατο· καὶ ὁμοίως τὸ τοιοῦτον εἶδος περιώφθη τῆς νόσου ἀνεπίσχεπτὸν τε καὶ ἐτημέλητον· διὸ καὶ πλεονάζει κατὰ τὰς Ἐκκλησίας, τὸ τοιοῦτον ἀβρώστημα, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κληρὸν ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιοῦτῳ εἴδει τῆς εἰδωλοατρείας καταμείνησιν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς Πατέρας ἡμῶν, ἀρχαῖν ἠγοούμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἶδόν τε ἡ, θεραπεύειν, ὡσπερ τινὰ πάθη ἡλθωρικὰ, τὰς πλεονεκτικὰς ἀβρωστίας διὰ τοῦ λόγου καθαιρόντας. Μόνον δὲ τὴν κλοπὴν καὶ τὴν τυμβωρυχίαν, καὶ τὴν ἱεροσυλίαν πάθη νομίζομεν, διὰ τὸ οὕτως ἐκ τῆς τῶν Πατέρων ἀκολουθίας τὴν παράδοσιν ἡμῶν περὶ τούτου γενέσθαι. Καὶ τοῖ γε παρὰ

potestatem, si viderit pœnitentem uberes pœnitentiæ fructus ostendere. Involuntaria autem, inquit, cædes venia quidem digna iudicata est, sed non laudanda, seu non ita tolerabilis, ut sit ab omni supplicio immunis; siquis enim involuntariè hominem interfecerit, nec sacerdotium asequetur, et, ut qui homicidio sit pollutus, eo ejicietur. Involuntariæ autem cædis pœnæ tempus esse dicit, quantum in simplici fornicatione statutum est. Est autem illud secundum hunc sanctum, novem annorum. Simplicem autem fornicationem nominavit, quæ in mulierem virum non habentem committitur. Postquam autem dixit pœnæ tempus in unoquoque peccato, nunc adjicit: quod si is, qui pœna affectus est, non dum perfecit tempus pœnitentiæ, sed est adhuc segregatus, et in magno vitæ periculo versatur, statuerunt Patres clementia utentes, ut is sit sacramentorum particeps, ne viatico carens in longam peregrinationem abeat. Dicitur autem viaticum, quod iis qui **161** viam ineunt in via est utile. Fidelibus autem valde conferre creditur sacramentorum participatio. Sin autem is, cui pœna imposita est, in vitæ periculum veniens divinis donis dignus habitus fuerit, deinde periculum effugerit et revaluerit, rursus erit excommunicatus; et in illo gradu stabit, in quo erat etiam ante periculum, donec præstitutum tempus diuenum fuerit.

CANON VI.

Altera autem idololatriæ species (sic enim divinus Apostolus avaritiam appellat ¹), nescio quomodo absque ulla pœnæ medela a Patribus prætermissa sit. Atqui hoc malum quidem videtur esse trium animi constitutionum affectio. Nam et ratio, ab ejus quod pulchrum est judicio aberrans, esse in materia quod pulchrum est existimat, non ad pulchritudinem a materia separata am aspicieus, et desiderium ad ea quæ sunt inferiora inclinatur, ab eo quod vere est expetendum dilabens. Jam vero et contentiosa animosaque animæ affectio ex hoc peccato multas occasiones accipit. Et ut in universum dicam, hic morbus cum apostolica avaritiæ definitione consentit. Divinus enim Apostolus eam non solum idololatriam, sed etiam omnium malorum radicem pronuntiavit ²; et tamen hæc morbi species, inconsiderata et absque ulla ejus cura prætermissa est: quo fit, ut hic morbus valde in Ecclesia redundet, et nemo in us qui ad clerum adducuntur, inquirat, num qui eo idololatriæ genere polluti sint. Sed de iis quidem, quoniam id a Patribus prætermisum est, sufficere existimo publica doctrinæ ratione, ea quomodo fieri potest curare, veluti quosdam morbos ex repletione ortos, inexplibilis avaritiæ affectiones oratione purgantes. Solum autem furtum, et sepulchrorum effossionem, et sacrilegium vitia existimamus, quod sic a

¹ Ephes. v., 5. ² I Timoth. vi., 10.

Patrum consequentia, hæc nobis traditio facta sit. Atqui apud divinam Scripturam et fœnus et usura sunt prohibita, et per quamdam potentiam, ad suam possessionem aliena traducere, etiamsi sub contractus aut transactionis specie hoc fortasse factum sit. Quoniam ergo nos quidem ad canonum potentiam assequendam fide digni non sumus, in iis, quæ ex confesso prohibita sunt, canonicam sententiam dictis jam adjiciemus. Dividitur autem furtum in latrocinium seu deprædationem, et in murorum effossionem. Idem autem utriusque est institutum, videlicet aliena auferre: in animo autem ipsorum, magna est inter se differentia. Latro enim, etiam homicidium ad id quod studet assequi assumit, ad id paratus et armis, et copiis, et opportunitate loci, adeo ut is homicidarum judicio subiciatur, si per pœnitentiam ad Dei Ecclesiam reversus fuerit. Qui autem latenti ablatione, sibi alienum usurpat, si deinde per enuntiationem peccatum suum sacerdoti aperuerit, vitii studio in contrarium mutato ægritudinem curabit: dico autem, largiendo quæ habet pauperibus, ut, dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat. Sin autem nihil aliud præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi. Dictionis autem ita habet contextus: *Qui furatur, non amplius furetur: sed potius laboret bonum operans, ut possit ei largiri qui indiget* ¹.

BALS. Dubitat sanctus, quomodo plura habendi cupiditatis vitium, sive avaritia a Patribus absque ulla medicina, prætermittatur, nec ulla iis qui eo tenentur pœna imposita fuerit, maxime cum Apostolus ipsum idololatriam vocaverit. Atqui videtur, inquit, tres animæ facultates in eo affiri **162** et a rectitudine divertere. Neque enim ratiocinatrix animæ affectio recte judicat; sed falso et nequiter. Aberrat enim, inquit, ab ejus quod pulchrum est judicio, hoc est, id non assequitur, nec ad pulchritudinem a materia separatam respicit, ad Dei scilicet, quoad ejus fieri potest, intelligentiam, futurorumque honorum fruitionem; sed id quod pulchrum est in materia imaginatur. Falsam autem opinionem et mendacem existimationem sanctus imaginationem apposite vocavit; existimare scilicet id quod pulchrum et honestum est, esse in pecuniis, divitiis et ejusmodi. Porro desiderativa animi fa-

¹ Ephes. iv, 28.

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Kal eis τοιχωρυχίαν*. Constantini Harmenopuli epitome hujus canonis sic se habet, ὁ τοιχωρύχος· ἐξαγορεύων, καὶ τὰ ἴδια διανεμέτω τοῖς πένησι, *Murorum effossor, qui crimen suum confictur, sua etiam bona pauperibus distribuat*. In quibus epitomen hoc habetur scholium: Τὸ τοιοῦτόν ὁ Νηστευτὴς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζεται. Τοῦ αὐτοῦ Νηστευτοῦ καὶ τὰδε· Ἐμπροσθέντος τινὸς ἀκαθάρτου εἰς φρέσιν· ἢ εἰς οἶνον, ἢ εἰς ἑλαίον, ὁ τοῦτου γευσάμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κρέατος καὶ τυροῦ μὴ ἀπέτρω· ἐπεὶ δὲ μὴ κοινωνήσῃ. Ὁ μετὰ τὴν ἐτίαν ἐμήσας μετὰ λιβν, μ' ἡμέρας τῆς θείας

τῆ θεῆ Γραφῆ, καὶ ὁ πλεονασμὸς, καὶ ὁ τόκος, τῶν ὀπειρημένων ἐστὶ, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τῆ ἰδ' α' κτῆσει προσαγαγεῖν τὰ ἀλλότρια, κἂν ἐν προσχηματι πραγματείας τὸ τοιοῦτον τύχη γινόμενον. Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰς ἐξουσίαν κανὼν ἀξιόπιστος, τὴν ἐπὶ τῶν ὁμολογουμένως ἀπηγορευμένων κανονικῶν κρίσιν ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Διήρηται οὖν ἡ κλοπὴ εἰς τὴν ληστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν (23)· καὶ εἰς μὲν ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπὸς, ἡ τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσις· πολλὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐστὶ διαφορὰ. Ὁ μὲν γὰρ ληστής, καὶ τὴν μαιφονίαν εἰς συμμαχίαν τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος καὶ ὄπλοις καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπικαίροις τῶν τόπων ὥστε τὸν τοιοῦτον, τῷ κρίματι τῶν ἀνδροφόνων ὑπάγεσθαι, εἰ διὰ μεταμελείας ἑαυτὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοι. Ὁ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λαθρανοῦς σφετεριζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἴτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμελημα αὐτοῦ τῷ ἱερῷ φανερώσας, τῇ περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῇ θεραπεύσει τὴν ἀβρωσίαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ προέσθαι ἂ ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρέων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου. Εἰ δὲ μηδὲν ἔχη, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχει, κελεύει ὁ Ἀπόστολος δὲ αὐτοῦ σωματικοῦ κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξιδάσθαι πάθος. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπέτω· μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος τὸ ἔγαθόν, ἵνα ἔχη μετὰ διδοῦναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

C BALS. Ἀπορεῖ ὁ ἅγιος, πῶς τοῖς Πατέρισ· ἐτὶ τῆς πλεονεξίας πάθος, εἴτουν φιλαργυρία, ἀθεράπυτον παρωρόθη, μὴ ἐπαγαθοῦσιν ἐπιτίμια τοῖς τοῦτο κεκτημένοις, καὶ ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου εἰδωλοατρίαν αὐτὸ καλέσαντος. Καίτοι γε δοκεῖ, φησὶ, καὶ τὰς τρεῖς ψυχικὰς δυνάμεις ἐν τούτῳ πάσχειν καὶ περιτρεπέσθαι τῆς εὐθύτητος. Οὕτω γὰρ τὸ λογιζόμενον εἰς ψυχῆς ὀρθῶς κρίνει, ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ διημαρτημένως. Ἀμαρτάνει γὰρ, φησὶ, τῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀποτυγχάνει, καὶ οὐ πρὸς τὸ ἄβυλον κίλλος βλέπον, τὴν τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ, ὡς ἐπικτεδν, κατανόησιν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἀπολαύσιν ἀγαθῶν, ἐν τῇ ὕλῃ φαντάζεται τὸ καλόν. Τὴν ἠπατημένην δὲ δόξαν καὶ τὴν ψευδομένην ὑπόληψιν φαντασίαν ὁ ἅγιος προσηγόρευσε ὠνόμασεν, ἦγον τὸ νομίζειν ἐν τοῖς χρήμασι τὴν καλὸν εἶναι· καὶ τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς θεοῖσι· αὐτοῖσι. Καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐκπέπτον τοῦ

ἀρίσταται κοινωνίας, τὸν ὕ δδων καθ' ἐκίστην ψαλμὸν, καὶ μετανοίας πῶτων ὕ κἂν ὅπως δήποτε τοῦτο συμβαίη. *Talem Jejunator ad triennium damnat. Ejusdem Jejunatoris et hæc sunt: Si quid inunnum: i acciderit in puerum, vel in vinum, vel in oleum, qui hoc degustat ad triduum a carne caseoque abstineat, septemque diebus non communiticet. Qui post sacrum participationem vomuerit, quadraginta dies a sacra communione abstinet, Psalmum i quotidie canens, et i pœnitentias peragant, quocumque tandem modo id acciderit.* Harmen. epist. can. soci. 5, tit. 5.

ὄντως ὀρεκτοῦ, ἦτοι τῆς θείας φύσεως καὶ τῶν Ἀ
οὐρανίων, τῶν γηίνων καὶ βρόντων ὀρέγεται. Καὶ
ἐν θυμικὸν δὲ πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸ ἀνάπτειν
πρὸς φιλονεικίαν λαμβάνει. Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρη-
μάτων ἐπιθυμίαν ἐριδῆς τε καὶ ἔχθραι καὶ πόλεμοι,
καὶ κατὰ τὴν θεῖον Ἀπόστολον, *Ῥίζα πάντων τῶν
κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία*. Ἀλλὰ καὶ οὕτως
ἔχον, φησὶ, τὸ τοιοῦτον πάθος, παρεωράθη τοῖς
Πατράσι ἀνεπισκόπητόν τε καὶ ἀθεράπευτον.
Ὅθεν καὶ πλεονάζει κατὰ τὴν Ἑκκλησίαν, πολλῶν
τοῦτο νοσοῦντων, καὶ τοὺς καταταττομένους εἰς
κλῆρον, ἦτοι χειροτονουμένους, οὐδεὶς ἐρευνᾷ, μὴ
ποτε μεμλάνται τῇ τοιαύτῃ εἰδωλολατρείᾳ. Ἄλλ'
ἐπεὶ τοῦτο τοῖς Πατράσι παρεῖθη, ἀντὶ τοῦ κατα-
λείφθη ἀνεπιτίμητόν τε καὶ ἀκόλαστον, θεραπευτέον
αὐτὸ διὰ τῆς δημοσίας διδασκαλίας, ὡς δυνατόν, B
ἔχουν δημοσίᾳ διδάσκοντας τὸν λαὸν ποιησόμεθα
τοῦτου καταδρομῆν, ὥσπερ τινὰ πάθη πληθωρικὰ
τὰς πλεονεκτικὰς ἀβρῶστίας διὰ τοῦ λόγου καθαι-
ροῦντες. Εἰπὼν δὲ ὁ Ἅγιος τὸ τῆς φιλαργυρίας πά-
θος, τὰς ψυχικὰς δυνάμεις διαφθείρειν, καὶ πολυεῖδη
ἐξ αὐτῆς πάθη φύεσθαι, πληθωρικοὺς πάθει ταῦτα
ἀπείκασε, τῶν τῆς λατρικῆς λόγων μετσερχικῶς
ἀκριβέστατα, ὡς ἔστι γινῶναι ἐκ τῶν αὐτοῦ συγ-
γραμμάτων. Πληθώρα ὀνομάζεται τοῖς ἰατροῖς,
ὅταν οἱ τέσσαρες χυμοί, ἐξ ὧν τὰ σώματα συνίσταν-
ται, αὐξηθῶσι καὶ πλεονάσωσιν ἀναλόγῳ, τῷ ὄγκῳ
ἐκείνου τῶν χυμῶν γενομένων, κατὰ ταῦτόν συμ-
βαίνοντα πάθη πληθωρικὰ καλοῦνται νοσήματα.
Ἔστι εἰκότως κἀνταῦθα ὁ σοφὸς οὗτος Πατὴρ τὰ C
ἐκ τῆς πλεονεξίας ἀναφύμενα πάθη πληθωρικὰ
εἶπεν, ὡς πάσας τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις πε-
ριτρεπούσης, καὶ ἀξαναούσης ταύτας ἐπιδικαθῶς
τῇ ψυχῇ. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας, φησὶ, νόσους τῆς
πλεονεξίας τῷ τῆς διδασκαλίας θεραπεύομεν λόγῳ,
τὴν δὲ κλοπῆν καὶ τὴν ἱεροσυλίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ
τὴν τυμβωρυχίαν, κανονικῶν ἐπιτιμιῶν ἀξιοθείας
παρὰ τῶν Πατέρων, τοῖς ἦδη ῥηθεῖσι προσθήσομεν.
Καίτοι, φησὶ, τῇ θεῇ Γραφῇ καὶ ὁ πλεονασμὸς καὶ
ὁ τόπος, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τὰ ἀλλότρια
πρόσενῶσαι τῇ ἰδίᾳ κτήσει, τῶν ἀπηγορευμένων
ἐστὶ. Πλεονασμὸς μὲν οὖν ἐστὶν ὡς ὅταν τις δῶ
τινε σίτον ἢ οἶνον ἢ ἔλαιον ἢ ἄλλο τι, ἐπὶ τῷ λαθεῖν
ἰμοιογενὲς πλεόν τοῦ δοθέντος· οἶον ἔδωκε τις οἶνον
μετρητὰς πεντήκοντα ἐπὶ τῷ λαθεῖν ἑβδομήκοντα D
ἢ καὶ πλείονας. Τόκος δὲ λέγεται ἐπὶ νομισμάτων.
Ἐκ δυναστείας δὲ πινος εἶπεν, ὅτι, κἂν μὴ ἐξ
οὐκείας δυναστείας τις σφετερισται τὰ ἀλλότρια,
δι' ἐτέρου δὲ δυνάστου τινὸς ποιήσῃ τοῦτο, κακείνος
τῷ αὐτῷ ὑπόκειται κρίματι. Λέγει γὰρ ὁ προφη-
τικὸς λόγος· *Οὐαὶ οἱ συνάπτορες οἰκίαν πρὸς
οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν, ἵνα τι τοῦ πλη-
στοῦ ἀφέλωνται*. Ἀλλὰ κἀν τὰ Γραφῇ, φησὶν, ἀπ-
ηγόρευται ταῦτα, ἡμεῖς αὐτοῖς κανονικὰ οὐκ ἐπ-
άξομεν ἐπιτίμια, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξουσίαν
κανόνων οὐκ ἀξιόπιστα, ὅτι οὐκ ἀξιόπιστοι κρινό-
μεθα εἰς κανονικὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ τοῦ κατ' ἐξουσίαν

cultas ab eo quod est vere expetendum, a divina,
scilicet natura et cœlestibus, excidens, terrena et
fluentia appetit. Irascens quoque facultas multas ut
ad contentionem accendatur occasiones accipit.
Propter pecuniarum enim cupiditatem lites et ini-
micitia et bella, et, ut dicit divinus Apostolus,
Radix omnium malorum est avaritia ¹. Sed quam-
vis ita se habeat, inquit, hæc affectio, tamen a
Patribus relicta est inconsiderata, nullaque ejus
cura suscepta est. Unde etiam abundat in Ecclesia;
cum multi ea laborent, et de iis qui in clerum re-
feruntur, se ordinantur nemo inquirat, nunquid
hæc idololatria polluti sunt. Sed quia hoc a Patri-
bus prætermissum, id est, impunitum et minime
castigatum relictum est, remedium ei afferre oportet,
quantum fieri potest, per publicam doctrinam,
hoc est, publice populum docentes ut id perse-
quamur, avaritiæ ægritudines, tanquam morbos
aliquos ex nimia repletionem ortos, per orationem
purgantes. Cum autem dixisset sanctus, avaritiæ
affectionem animæ facultates corrumpere, et multi-
plices ex ea affectiones oriri, eam plethoricis affec-
tionibus assimilavit, quæ a medicis dicuntur exa-
ctissime tenens, ut ex ejus scriptis licet cognoscere.
Plethora enim (id est repletio) a medicis dicitur,
quando quatuor humores, ex quibus constant cor-
pora, aucti et redundantes effecti sunt pro unius-
cujusque humoris proportionem, et affectiones quæ
sunt ex plenitudine humorum simul coactorum ple-
thorici morbi dicuntur. Merito ergo hic sapiens Pa-
ter affectiones, quæ ex avaritia oriuntur, plethoricas
nominavit, ut quæ omnes animæ facultates
subvertat, easque augeat in detrimentum animæ.
Alios ergo, inquit, avaritiæ morbos doctrinæ ser-
mone curabimus: furtum autem et sacrilegium,
atque etiam sepulcrorum effossionem, quæ canonicis
pœnis digna visa sunt, iis quæ Patribus jam dicta
sunt adjiciemus. Atqui in divina, inquit, Scriptura,
et fenus et usura, et per potentiam alicujus aliena
suz unire possessioni, prohibita sunt. Fenus ergo
est, ut quando quis dat alicui frumentum, vel vi-
num, vel oleum, vel aliquid aliud, ut in eodem ge-
nere plus quam dederit accipiat: ut si quis dederit
vini quinquaginta metretas, ut septuaginta, vel eo
plures, accipiat. Usura autem dicitur in nummis
Per potentiam autem alicujus dixit, quod etiam si
non potentiam potentiam aliena quis usurpaverit,
per aliquem autem alium potentem hoc fecerit, et
is eodem judicio tenebitur. Dicit enim sermo pro-
pheticus: *Væ conjungenibus domum domini, et
agrum agro, ut a vicino aliquid auferant* ². Sed et si
hæc, inquit, a Scriptura sunt prohibita, eis tamen
canonicas pœnas non imponemus, quia nostra ad
canonum assequendam potestatem fide digna non
sunt eo quod ad canonicam potestatem fide digni
non judicamur, hoc est, ad canonicas nostra pote-
state et pœnas iis qui peccant. De furto autem lo-

¹ I Tim. vi. 10. ² Isa. v. 8.

quens, dividit ipsam in latrocinium et murorum A
effossionem. Unum autem scopum esse dicit, tam
iis qui latrocinantur, quam iis qui muros effodiunt,
alienorum scilicet ablationem. Est autem multa
rursus eorum ponenda differentia. Latrones enim
etiam ad homicidium instruuntur, arma ferentes,
et apta loca occupantes, et copias, hoc est, vali-
dam manum ad eis opem ferendam assumentes, et
ad eandem parati. **163** Eos itaque ad pœnitentiam
conversos dicit homicidarum iudicio puniri. Eum
autem, qui aliena clanculum surripuit, et peccatum
aperit, contraria affectione curandum esse dicit, ut
scilicet quoniam propter avaritiam aliena abstulerat,
oporteat eum propria pauperibus erogare, ut sic
videatur ab avaritia abstinere. Qui enim suis non
parcit, aliena non appetet. Sin autem non habeat,
inquit, pecunias, quas erogat; oportet cum labo-
rantem curare affectionem, seu laborare operan-
tem, et ex eo quod per suum laborem acquirit
pauperibus impertiri. Et hoc est præceptum apo-
stolicum. Dicit enim divinus Paulus: *Qui furatur,*
non amplius furetur; sed potius labores bonum
*operans, ut habeat quod indigenti impertiatur*¹.
Hæc ergo de eo, qui clanculum aliena surripit.
Sin autem hic quoque ense utitur, et adversus eum
qui resistit tractare illum paratus est; hic quoque
eandem existimo pœna, qua latro, punietur, quia si-
militudo habebat institutum.

ξίφει κέχρηται, καὶ ἔτοιμός ἐστι κατὰ τοῦ ἀνθίσταμένου αὐτῷ τούτῳ χρῆσασθαι, καὶ οὕτως, οἶμαι,
ὁμοίως ἐπιτιμηθήσεται τῷ ληστεύοντι, ὅτι καὶ ὁμοίαν εἶχε προαίρεσιν.

CANON VII.

Sepulcrorum autem effossio, ipsa quoque dividitur in
id quod veniam meretur, et id quod non meretur.
Si quis enim mortuorum parcens religioni, et
tectum corpus intactum relinquens, ut nec soli
ostendatur turpitudine naturæ, lapidibus aliquot
ex iis, qui ante sepulcrum projecti sunt, ad ali-
quod opus construendum usus est; ne hoc quidem
est laudabile; sed ut esset dignum venia effecit
consuetudo; quando ad aliquid melius, et repu-
blicæ utilius, materia traducta sit. At carnis in ter-
ram relictæ pulve: em perscrutari, et ossa movere,
spes aliquem ex defossis lucrificandi ornatum, id
eodem iudicio condemnatum est, quo simplex
fornicatio; quemadmodum in præcedente ora-
tione divisio facta est, considerante scilicet œcu-
nomo seu dispensatore, ex ipsa vita ejus, cui
medela adhibetur, medicinam, ut spatium a can-
onibus præstitutum possit contrahere.

BALS. Quemadmodum furtum in duo divisit, ita
et sepulcri fossionem in duo dividit. Si quis enim,
inquit, solos lapides ex sepulcro abstulerit, ita ut
tectum corpus non videatur mortuorum religioni
parcens, hoc est, justo honori qui mortuis debetur,
et eis usus fuerit ad meliorum et reip. utiliorum
construendum; ne sic quidem erit a crimine affe-

ἡμετέραν καὶ κρίσιν τιθέναι κανονικὰ καὶ τοῖς
ἁμαρτάνουσιν ἐπιτίμια. Εἰπὼν δὲ κλοπῆν, διαιρεῖ
ταύτην εἰς ληστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν. Καὶ ἐν
μὲν σκοπῇ εἶναι λέγει καὶ τοῖς ληστεύουσι καὶ τοῖς
τοιχωρυχοῦσι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀφαιρέσιν. Ποι-
λὴν δὲ διαφορὰν θετέον αὐτῶν. Οἱ μὲν γὰρ λησταὶ
καὶ πρὸς μισοφιλίαν παρασκευάζονται, ὅπλα φέ-
ροντες καὶ τόπους ἐπιτηδίου καταλαμβάνοντες εἰς
βοήθειαν, ἀλλὰ μὴ καὶ πολυχειρίαν, ἤγουν πολλοὺς
εἰς συνεργίαν προσλαμβάνοντες, καὶ ἔτοιμοι ὄντες
πρὸς φόβους. Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἀπονεύσαντας εἰς
μετάνοιαν τῷ τῶν ἀνδροφόνων ἐπιτιμᾶσθαι κρί-
ματι φησι. Τὸν δὲ λαθραίως ἀφαιρούμενον τὰ ἀλ-
λότρια, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐξαγορεύοντα, θεραπεύε-
σθαι φησι τὴν ἐναντίαν διάθεσιν, ἤγουν, ἐπειδὴ
διὰ πλεονεξίαν ἀφελαιο τὰ ἀλλότρια, δεῖ αὐτὸν καὶ
τὰ οἰκία πένησι δοῦναι, ἵνα οὕτω φανῇ ἀποσχό-
μενος τῆς πλεονεξίας. Ὁ γὰρ μὴ φειδόμενος τῶν
οἰκείων, οὐκ ἐπιθυμῆσει τῶν ἀλλοτρίων. Εἰ δὲ μὴ
ἔχη φησι, χρήματα, ὥστε δοῦναι αὐτὰ, δεῖ αὐτὸν
κοπιῶντα τὸ πάθος ἴδασθαι, ἤγουν κοπιᾶν ἐργα-
ζόμενον, καὶ ἐκ τοῦ διὰ τοῦ κόπου αὐτῷ ποριζο-
μένου μεταδίδοναι τοῖς δεομένοις. Καὶ τοῦτο ἀπο-
στολικόν ἐστὶ τὸ διάταγμα. Λέγει γὰρ ὁ θεσπιος
Παῦλος: Ὁ κλέπτω μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ
κοπιᾶτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχη μεταδι-
δοῦναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ
λάθρα ἀφαιρούμενου τὰ ἀλλότρια. Εἰ δὲ καὶ οὕτως

C

KANON Z'.

Ἢ ἐκ τοιχωρυχίας καὶ αὐτὴ διήρηται εἰς σύγγνω-
σὴν τε καὶ ἀσύγνωστον. Εἰ μὲν γὰρ τις τῆς
οὐσίας φειδόμενος καὶ ἄστυλον ἀφελὶς τὸ κεκρυμ-
μένον σῶμα, ὡς μὴ ἀναδειχθῆναι ἕλιψ τὴν
ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, λίθοις τισὶ τῶν τῷ
τάφῳ βεβλημένων συγχρησεται εἰς ἔργου τιῆς
κατασκευῆς, ἐπιαιετὶν μὲν οὐδὲ τούτῳ ἐστὶ
πλὴν ἀλλὰ συγγνωστὸν ἐποίησεν ἢ συνήθεια,
ὅταν εἰς προτιμότερον τε καὶ κοινωφελέστερον ἢ
τῆς ὕλης μετέθεσις γίνηται. Τὸ δὲ διεραυθῆσθαι
τὴν κόβιν ἀπὸ τῆς γεωθεσίας σαρκός, καὶ ἀνε-
κινεῖν τὰ ὀστέα, ἐλπίδι τοῦ κόσμον τινα τῶν
συγκατορυχθέντων κερδᾶναι, τοῦτο τῷ αὐτῷ κρί-
ματι κατεδικάσθη, ὡς καὶ ἡ ψυχὴ πορνεία, καθὼς ἐν
τῷ προλαβόντι διήρηται λόγῳ, ἐπισκοποῦντος θελο-
δὴ τοῦ οἰκονόμου, ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου, τὴν ἰατρείαν
τοῦ θεραπευομένου, ὥστε συντεμῖν τὴν ἐκ τῶν
κανόνων ἰρισεύσαν τοῦ ἐπιτιμίου προθεσίαν.

BALS. Ὡσπερ δὲ τὴν κλοπῆν εἰς δύο διείλεν,
οὕτω καὶ τὴν τοιχωρυχίαν εἰς δύο διαιρεῖ. Εἰ μὲν
γὰρ τις, φησι, λίθους μόνους ἐκ τάφου ἀφέληται,
ὥστε τὸ καλυπτόμενον σῶμα μὴ ὀραθῆναι, τῆς
οὐσίας φειδόμενος, ἦτο: τῆς ἀφωσιωμένης τοῖς τε-
θνεῶσι τιμῆς, καὶ χρῆσεται τούτοις εἰς ἔργου κα-
τασκευῆς προτιμότερον καὶ κοινωφελέστερον, οὐδ'

¹ Eph. s. iv. 28.

οὗτος ἀνέγκλητος, συγγνωστὸς δ' οὖν. Λίθους δὲ αὖτος τοὺς τῷ τάρῳ προβεβλημένους, οὐχὶ τοὺς αὐτὰ τὰ τεθαμμένα σώματα καλύπτοντας. Εἰ γὰρ τοιοῦτους λίθους ἀφίληται τις, δίδωσι πάντως ἔρπασθαι τὸ κεκρυμμένον σῶμα, καὶ δημοσιεύει τῆς φύσεως τὰ μυστήρια, καὶ οὐκ εἶτι συγγνωστὸς ἔστιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔτερον εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ἐμπίπτειν δοκεῖ, ὃ τι πᾶρ ἔστι τὸ τοὺς τάφους ἀνοίγειν καὶ τὴν κόπην ἐκ τῆς φθορείσης σαρκὸς ἀνορύττειν, καὶ μετακινεῖν τὰ ὅσα τῶν καιμένων, κόσμον τινὰ λαβεῖν ἐκείθεν ζητούντα συντεθειμένον τοῖς τελευταῖσσι. Τοῦτο τοῖσιν τὸ εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ὁμοίως τῇ ψιλλῇ πορνείᾳ καταδικάζονται λέγει. Ψιλλὴν δὲ πορνείαν τὴν εἰς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα μίξιν ὠνόμασε. Κάνταυθα δὲ τῷ οἰκονομοῦντι τὸν μετανοοῦντα δίδωσι τὸ συντεμεῖν ἴσως τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, εἰ ὅρᾳ θερμὴν αὐτοῦ τὴν μετένοιαν. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν γινῆσι περὶ τυμβωρύχων ὁ ἄγιος. Ὅ δὲ πολιτικὸς νόμος ἐν βιβλίῳ ε' τίτλου κγ' ταῦτα διατάττεται. Οἱ ἀπὸ τῶν τάφων ὕλας ἀφαιρούσας ὀποκείσθωσαν τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι· καὶ πάλιν· Τὸ τῆς τυμβωρυχίας ἐγκλημα ἀτιμὴν ἐπιφέρει· καὶ αὐθις· Ἐάν τις ἀπὸ τοῦ τάφου ἀφίληται ἢ λίθους ἢ κίονας ἢ μάρμαρα, ἢ ἄλλην οἰανδήποτε ὕλην, εἰκοσινομισματα χρυσοῦ τῷ δημοσίῳ καταβάλῃ· καὶ τὰ ἐξῆς.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Ἦ δὲ ἱεροσυλία, παρὰ μὲν τῇ ἀρχαίᾳ Γραφῇ, οὐδὲ ἐνομισθῆ τῆς φωνικῆς κατακρίσας ἀνεκτότερα. Ὁμοίως γὰρ ὃ τι ἐπὶ φόνῳ ἀλοῦς, καὶ ὃ τὰ ἀνατεθέντα τῷ Θεῷ ὑπελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίαν ὑπέσχον. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνθηλαίας οὐκ οἶδα πῶς συγκατάδοσις τις ἐγένετο, καὶ συμπεριφορὰ, ὥστε ἀνεκτότερον νομισθῆναι τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιον· ἐν ἐλάττωσι γὰρ χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν, τοῖς τοιοῦτοις τὸ ἐπιτιμῖον διετάξατο ἢ τῶν Πατέρων παράδοσις. Πανταχοῦ καὶ ἐν πλημμελήματος εἶδει τοῦτο καθορᾶν προσήκει πρὸ πάντων, ὅσα ἔστι τοῦ θεραπευομένου διδάσεις, μὴ τὸν χρόνον οἰεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρξέειν· τίς γὰρ ἂν ἐκ τοῦ χρόνου ἴσως γένοιτο; ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπιστροφῆς ἱατρύουτος. Ταῦτά σοι, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, κατὰ πολλὴν σπουδὴν ἐκ τῶν προχείρων συνθέντες, διὰ τὸ δεῖν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἐπιτάγμασι πείθεσθαι, κατὰ σπουδὴν ἀπεστελαμέν. Σὺ δὲ τὰς συνθήεις ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὰς τῷ Θεῷ προσάγων μὴ διαλείπης. Χρῆσταις γὰρ ὡς εὐγνώμων υἱός, τῷ κατὰ Θεὸν σε γεννήσαντι, τὴν διὰ τῶν προσευχῶν γηροκομίαν, κατὰ τὴν ἐντολήν τὴν κελύουσαν τιμᾶν τοὺς γονεάς, ἵνα εὖ σοι γένηται, καὶ ἔσῃ μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀήλον δὲ ὅτι ὡς σύμβολον ἱερατικῶν, δέξῃ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἀτιμάσεις τὸ ξένιον. κἄν τι μικρότερον τῆς σῆς μαγαλοφύλας εἴη.

ΒΑΣΣ. Εἰπὼν περὶ κλοπῆς καὶ τυμβωρυχίας, νῦν καὶ περὶ ἱεροσυλίας διδάσκει, καὶ φησιν ὅτι ἢ μὲν Παλαιὰ Γραφή ἐπίσης τὸν φονέα καὶ τὸν κλέψαντα τὰ τῷ Θεῷ ἀνατεθειμένα ἐκόλασε, λίθοις

¹ Exod. ix, 12; Dent. v, 16; Matth. xv, 4.

nus; erit tamen venia dignus. Lapides autem, qui ante sepulcrum projecti sunt, non eos qui sepulta corpora contegunt. Si quis enim eos lapides abstulerit, corpus contactum omnino videndum præbet, et naturæ mysteria publicat, et non est amplius venia dignus; sed in alteram speciem sepulcrorum effossionis incidere videtur, quæ est sepulcra aperire, et ex corrupta carne pulverem effodere, et eorum qui illic jacent ossa movere, illinc ornatum aliquem quo mortui amicti sunt accipere conantem. Hoc itaque sepulcrorum effossionis genus, eodem iudicio quo simplex fornicatio, condemnandum esse dicit. Simplicem autem fornicationem, cum muliere a viro soluta coitum nominavit. Hic quoque pœnitentis œconomō dat facultatem pœnæ tempus contrahendi, si ejus forte vehementem videat pœnitentiam. Cæterum hæc quidem dicit sanctus de sepulcrorum effossoribus. Lex autem civilis in lib. ix, tit. 23, hæc constituit: Qui materias ex sepulcris auferunt sacrilegii crimini sint obnoxii. Et rursus: Sepulcrorum effossionis crimen avertit infamiam. Et iterum: Si quis ex sepulcro abstulerit, vel lapides, vel columnas, vel marmora, vel aliquam aliam materiam, publico viginti aureos solvit; et quæ sequuntur.

164 CANON VIII.

Sacrilegium autem, in antiqua quidem Scriptura, ne cædis quidem condemnatione visum est tolerabilius. Similiter enim, et qui cædis convictus erat, et qui res Deo delicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. In ecclesiastica autem consuetudine, de pœnæ gravitate nescio quo modo aliquid detractum, et co lenitatis descensum est, ut illius morbi existimaretur tolerabilius piaculum; in minori enim tempore quam adulterium, ii a Patrum traditione pœnam susceperunt. Ubique autem hoc in supplicii genere ante omnia videndum est, qualis sit ejus cui adhibetur affectio; et non existimare tempus ad medelam sufficere (quænam enim fuerit ex tempore medicina?), sed ejus, qui sibi per conversionem medetur, animum et institutum. Hæc tibi, o homo Dei, ex his quæ erant ad manum studiose composita, quod oportet fratrum mandatis parere, studiose misimus. Tu vero consuetas pro nobis preces Deo offerre ne intermittas. Debes enim ut gratus filius, ei qui te secundum Deum genuit, in senectute pro tuas rationes alimentum, convenienter præcepto quod jubet honorare parentes, ut tibi bene sit, et sis longævus super terram¹. Clarum est autem quod ut symbolum sacerdotale, litteras accipies, minusqu hospitale non contemnes, etiamsi sit minus quam pro summa tui ingenii bonitate.

BALS. Postquam dixit de furto et sepulcrorum effossione, nunc docet de sacrilegio; et dicit, quod Antiqua quidem Scriptura homicidam, et eum qui Deo oblata sustulit, ex æquo punit, lapidibus

urgente eos necessitate, vel afflictione aliqua, vel morbo, vel ira forte alicujus principis vel domini, vel damno intolerabili: et quomodo ad illos accesserunt, fidei condemnata ad dæmonum auxilium occurrerunt. Si enim tanquam a fide desciscentes et Christum non esso Deum credentes, nec ab illo auxilium sperantes, dæmonum opem implorarunt; ut qui transgressi sunt et sponte fidem abnegaverunt, tractabuntur: sin autem propter pusillum et abjectum animum dæmonum auxilium invocaverunt, cum eos gravis aliqua oppressisset necessitas, quam propter animi imbecillitatem ferre non potuerunt, decepti et juveni sperantes; puniuntur et ipsi, ut nem tormenta non sustinerunt.

157 CANON IV.

Eorum autem quæ ad cupiditatem et voluptatem sunt peccatorum, hæc est divisio: hoc enim vocatur adulterium, illud vero fornicatio. Ac nonnullis quidem eorum qui sunt subtiliores, placuit etiam fornicationis peccatum adulterium esse existimare, quoniam una est legitima conjunctio et mulieris cum viro, et viri cum muliere. Quidquid ergo non est legitimum, est omnino injustum et legi contrarium: et qui non habet proprium, habet omnino alienum. Homini enim una tantum data est auxiliatrix a Deo, et mulieri unum appositum est caput. Ergo si quis, quidem, propriam vas suum, ut divinus Apostolus nominat, possiderit¹, ei lex naturæ justum usum concedit. Si quis autem extra proprium conversus fuerit, erit omnino in alieno: est autem unicuique alienum quidquid non est proprium, etiamsi id non consistatur qui est dominus. Non longe ergo a peccato adulterii, fornicatio ab iis qui rem paulo accuratius examinant, suscepta est, cum dicat etiam Scriptura: *Ne nullus sis cum aliena*², sed cum imbecillioribus indulgenter agendum censuerunt Patres, distinctum est peccatum hac generali divisione, quod fornicatio quidem dicatur cupiditatis seu libidinis expletio, quæ sit sine alia alicujus injuria; adulterium vero, insidiæ et injuria quæ alteri affertur. In eo autem et cum animalibus coitum et prædicatum esse existimant; quoniam hæc sunt naturæ adulterium. In id enim quod est alienum, et quod est præter naturam, fit injuria. Cum hæc ergo divisio in hac etiam peccati specie fiat, universale est remedium, ut a concitata in ejusmodi voluptates rabie, per pœnitentiam hominibus purus efficiatur; sed quia eorum qui in fornicatione polluti sunt, injuria aliqua cum hoc peccato non commista est, propterea duplum conversionis tempus iis præscriptum est, qui in adulterio inquinati sunt; et in aliis itidem vetitis malis, animalium initu, et rabie in masculos. In iis enim, ut dixi, peccatum duplicatur: unum quidem [in illicita et nefaria voluptate; alterum autem] quod injuria quæ sit alteri, consistit. Est autem quædam

A πίστεως προσέδραμον τῆ τῶν δαιμόνων βοηθείᾳ. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀποστάτες τῆς πίστεως, καὶ μὴ πιστεύοντες θεῶν εἶναι τὸν Χριστὸν, μηδὲ ἐλπίζοντες ἐξ ἐκείνου βοηθείας, ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων ἐπικουρίαν, ὡς οἱ παραθάντες καὶ τὴν πίστιν ἐκόντες ἀρνησάμενοι οἰκονομηθήσονται· εἰ δὲ ἐκ μικροψυχίας ἐπεκαλέσαντο τὴν τῶν δαιμόνων βοήθειαν, ἀνάγκη; σφοδρῶς ἐπελοούσης αὐτοῖς, ἦν διὰ μικροψυχίαν βαστάται οὐκ ἠδυνήθησαν, ἀπατηθέντες καὶ ἐπίσαντες ὠφέληθῆναι, ἐπιτηθήσονται καὶ οὗτοι, ὡς οἱ θύσαντες εἰδώλοις διὰ τὸ μὴ ὑπομῆναι τὰς δι-

ii qui idolis sacrificarunt, quod propter confesio-

KANON Δ'.

B Τῶν δὲ δι' ἐπιθυμίαν τε καὶ ἡδονὴν γινόμενων ἀμαρτημάτων τοιαύτη ἐστὶν ἡ διαίρεσις· τὸ μὲν γὰρ καλεῖται μοιχεία, τὸ δὲ πορνεία. Τισὶ μὲν οὖν τῶν ἀκριβεστέρων ἤρσαε καὶ τὸ κατὰ πορνείαν πλημμέλημα, μοιχείαν εἶναι νομίζειν. Διότι μία ἐστὶν ἡ νόμιμος συζυγία, καὶ γυναικὶ πρὸς ἄνδρα, καὶ ἀνδρὶ πρὸς γυναῖκα. Πᾶν οὖν τὸ μὴ νόμιμον παράνομον πάντως, καὶ ὁ μὴ τὸ ἴδιον ἔχων, ὀφθαλμῶς τὸ ἀλλότριον ἔχει· τῷ γὰρ ἀνθρώπῳ μία δέδοται παρὰ τοῦ θεοῦ βοηθός, καὶ τῇ γυναικὶ μία ἐφηρμοσται κεφαλῆ. Οὐκ οὖν εἰ μὲν εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ σκεῦος, καθὼς ὀνομάζει ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἐκκεῖν ἑαυτῷ κτήσαστο, συγχωρεῖ ὁ νόμος τῆς φύσεως τὴν δικαίαν χρῆσιν. Εἰ δὲ τις ἐξω τοῦ ἴδιου τραπέτη, ἐν ἀλλοτρίῳ πάντως γενήσεται· ἀλλότριον δὲ ἐκάστη πᾶν τὸ μὴ ἴδιον, καὶ μὴ ὀμολογούμενον ἔχει τὸν κυριεύοντα. Οὐκ οὖν πῶρῳ τοῦ κατὰ τὴν μοιχείαν πλημμέληματος, καὶ ἡ πορνεία τοῖς τὸν ἀκριβεστέρον ἐξετάζουσι λόγον εἰδείχθη, λεγουσῆς καὶ τῆς θείας Γραφῆς· ὅτι *Μὴ πολὺς ἴσθι πρὸς ἀλλοτρίαν*· πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς ἡσθενεστέροις ἐγένετό τις παρὰ τῶν Πατέρων συμπεριφορὰ διεκρίθη τὸ πλημμέλημα τῆ γενικῆ διαίρεσις ταύτη, ὡς πορνείαν μὲν εἶναι καὶ λέγεσθαι, τὴν χωρὶς ἀδικίας ἐτέρου γινόμενὴν τισὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐκπλήρωσιν· μοιχείαν δὲ, τὴν ἐπιβουλήν τε καὶ τὴν ἀδικίαν τοῦ ἀλλοτρίου. Ἐν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ζωοφθορίαν καὶ τὴν παιδερασίαν εἶναι λογίζονται· διότι καὶ ταῦτα φύσει ἔστι μοιχεία. Εἰς γὰρ τὸ ἀλλότριόν τε καὶ παρὰ φύσιν γίνεται ἡ ἀδικία. Ταύτης τοίνυν τῆς διαίρεσως καὶ ἐν τούτῳ τῷ εἶδει τῆς ἀμαρτίας γεγενημένης, καθολικῆ μὲν ἐστὶ θεραπεία, τὸ τῆς ἐμπαθοῦς λύσεως, τῆς περὶ τὰς τοιαύτας ἡδονάς, καθαρὸν ἐκ μεταμελείας γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐν πορνείᾳ μολυνθέντων ἀοικία τις τῆς ἀμαρτίας ταύτης οὐ καταλείμνεται· διὰ τοῦτο διπλάσιον ὄφελος τῆς ἐπιστροφῆς ὁ χρόνος τοῖς ἐν μοιχείᾳ μιωθέντες, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ἀπηγορευμένοις κακοῖς, ζωοφθορίᾳ τε καὶ τῇ κατὰ τοὺς ἀρβέντας λύσει· διπλασιάζεται γὰρ, ὡς εἶπον, ἐπὶ τῶν τοιούτων ἡ ἀμαρτία. Μία μὲν ἡ κατὰ τὴν τοῦ ἀλλοτρίου ἀδικίαν συνισταμένη. Διαφορὰ δὲ τις ἐστὶν ἐν τῷ λόγῳ τῆς μετανοίας, καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ἡδονὴν πλημμελοῦντων

¹ 1 Thess. iv, 4.   ² Eccles. ix, 12.

τοιαύτη. Ὁ μὲν γὰρ ἀπ' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐξαγόρευσιν τῆς ἀμαρτίας ὀρμήσας, αὐτῷ τὸ καταδέξασθαι δι' οἰκείας ὀρμῆς γενέσθαι τῶν κρυφίων κατήγορος ὡς ἤδη τῆς θεραπείας τοῦ πάθους ἀρξάμενος, καὶ σημεῖον τῆς πρὸς τὸ κρεῖττον μεταβολῆς ἐπιδειξάμενος, ἐν φιλικωτέροις γίνεται τοῖς ἐπιτιμίοις. Ὁ δὲ φωναεὶς ἐπὶ τῷ κακῷ, ἢ διὰ τινος ὑποψίας ἢ κατηγορίας ἀκουσίως ἀπελεγχθεὶς, ἐν ἰπιτεταμένη γίνεται τῇ ἐπιστροφῇ ὥστε καθαρῶς πάντα δι' ἀκριβείας αὐτὸν, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν ἁγιασμάτων κοινωνίαν παραδεχθῆναι. Ἔστι τοίνυν ὁ κανὼν τοιοῦτος, ὥστε τοὺς ἐν πορνείᾳ μολυνθέντας, ἐν τρισὶ μὲν ἔτεσι καθόλου τῆς εὐχῆς ἀποβλήτους εἶναι· ἐν τρισὶ δὲ τῆς ἀκροάσεως μετέχειν μόνως, ἐν ἄλλοις δὲ τρισὶν ἔτεσι μετὰ τῶν ἐν τῇ ἐπιστροφῇ ὑποπιπτόντων προσεύχεσθαι, καὶ τότε μετέχειν τῶν ἁγιασμάτων. Ἐπὶ δὲ τῶν σπουδαιότερων κεκρημένων τῇ ἐπιστροφῇ, καὶ τῷ βίῳ δεικνύοντων τὴν πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐπάνοδον, ἔξεστι τῷ οἰκονομοῦντι πρὸς τὸ συμφέρον τὴν ἐκκλησιαστικὴν οἰκονομίαν, συντεμεῖν τὸν χρόνον τῆς ἀκροάσεως, καὶ τάχιον εἰς ἐπιστροφὴν ἀγαγεῖν, καὶ πάλιν καὶ τοῦτον συντεμεῖν τὸν χρόνον, καὶ τάχιον ἀποδοῦναι τὴν κοινωνίαν, ὅπως ἀν τῇ αὐτοῦ δοκιμασίᾳ ἐκκρίνη τὴν τοῦ θεραπευομένου κατάστασιν. Ὡς περὶ γὰρ τὸ τοῖς χοίροις ῥίπτειν τὸν μαργαρίτην ἀπειρηται, οὕτως τὸ ἀποστρέφειν τοῦ τιμίου μαργαρίτου τὸν ἤδη ἀνθρώπου διὰ τῆς καθαρῶς τε καὶ ἀκαθείας γενομένου, τῶν ἀτόπων ἐστίν. Ἡ δὲ κατὰ μοιχείαν ἦτοι καὶ τὰ λοιπὰ εἰδη τῆς ἀκαθαρσίας γενομένη παρανομία, καθὼς προείρηται, κατὰ πάντα ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι θεραπευθήσεται, ἐν ᾧ καὶ τὸ τῆς πορνείας ἄγος· τῷ δὲ χρόνῳ διπλασιάζεται. Παρατηρηθήσεται δὲ καὶ ἐπ' αὐτῷ ἢ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, ὡς τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν τῷ μολυσμῷ τῆς πορνείας συνεχθέντων, ὥστε ἢ θάττον ἢ βραδύτερον γενέσθαι αὐτοῖς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν.

ΒΑΣΣ. Νῦν περὶ τῶν ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ μέρει τῆς ψυχῆς φουμένων ἀμαρτημάτων διαλέγεται ὁ Πατήρ, ὅθεν φησὶν εἶναι τὴν πορνείαν καὶ τὴν μοιχείαν, καὶ ἐπάγει, ὅτι τῶν ἀκριβεστέρων τισὶ καὶ ἡ πορνεία μοιχεία καλεῖται· διότι ἡ νόμιμος μίξις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς μὲν ἐστίν, εἰ τι δὲ ἕτερον παρὰ ταύτην γένηται, παράνομον τὸ τοιοῦτον, καὶ ὅστις μὴ τῷ ἰδίῳ κέχρηται, ἀλλοτριῶν χρεῖται. Πᾶν δὲ ὁ οὐκ ἰδίον ἐστὶ τινι, τοῦτο ἀλλότριον, καὶ μὴ ἔχη τὸν κυριεύοντα. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ πόρρω ἔδοξε τῆς μοιχείας καὶ ἡ πορνεία. Ταῦτά φησὶν ὁ ἄγιος· οὕτω κατασκευάζεσθαι παρὰ τῶν καὶ τὴν πορνείαν εἰς τὸ τῆς μοιχείας ἀναγαγόντων ἀμάρτημα· τοῖς δὲ ἀσθενεστέροις τῶν ἀμαρτανόντων γενέσθαι τινὰ παρὰ τῶν Πατέρων λέγει συμπεριφορὰν, ἢ γουὸν οἰκονομίας συγκατάβασιν. Εἰληπται δὲ ἡ λέξις ἐκ τῶν Παροιμιῶν. Φησὶ γὰρ ὁ Σαλομών ἐν αὐταῖς· Ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ αὐτοῦ οἴκῳ κληρονομήσει ἀνέμους· καὶ διακρίθησιν, ἀντὶ τοῦ διαίρεισθαι, τὸ ἀμάρτημα τῆς ἀθέτου μίξου· καὶ πορνείαν μὲν ὀνομασθῆναι

A differentia in ratione poenitentiae in iis qui in voluptate peccarunt, ejusmodi. Qui enim ex se ipso ad sua proferenda peccata impulsus est, eo quod sua sponte occultorum accusator esse voluerit, ut qui jam affectioni medicinam adhibere coeperit, et signum mutationis in id quod est melius ostenderit, in mitioribus poenis versatur. Qui autem in malo deprehensus est, vel propter aliquam suspicionem vel accusationem ingratis convictus est, longius illi conversionis tempus datur; ut ipse perfecte purgatus, sic ad sacramentorum communionem admittatur. Est ergo Canon ejusmodi, ut qui in fornicatione polluti sunt, in tribus quidem annis ab oratione omnino expellantur; in tribus autem sint solius auditionis participes, in tribus autem aliis, cum iis qui in conversione subternuntur, precentur, et tunc sint sacramentorum participes. In iis autem qui diligentiori conversione usi fuerint, et vita, ad id quod bonum est, reditum ostenderit, licet ei qui dispensat, pro ecclesiasticae oeconomicae utilitate, tempus auditionis contrahere, et celerius ad conversionem deducere: et rursus hoc quoque tempus contrahere, et celerius communionem reddere, ut sua probatione, ejus cui medela adhibetur, constitutionem dijudicet. Quem admodum enim porcis margaritas projicere est vetitum, ita et pretiosa margarita privare eum qui jam per alienationem a vitio et purgationem homo sit factus, absurdum est. Quae autem in adulterio et in reliquis immunditiae generibus sit iniquitas, ut dictum est, eodem judicio punietur quo et fornicationis scelus, sed tempore duplicabitur. In eo autem, ejus etiam cui medela adhibetur, affectio considerabitur, quo modo et in iis qui fornicationis inquinamento illaqueati sunt, ut vel citius vel tardius eis sit boni participatio.

158 BALS. Nunc de peccatis, quae in concupiscibili animae facultate nascuntur, disserit Pater, ex quibus dicit esse adulterium et fornicationem, et subjungit, quod quibusdam subtilioribus fornicatio quoque vocatur adulterium: quia mariti et uxoris coitus legitimus est; sed si quid fiat aliud praeter eum, id est injustum et legibus contrarium, et quicunque non utitur proprio, utitur alieno. Quodcunque vero cuius non est proprium, illud alienum est, etiamsi dominum non habeat. Et propterea fornicatio non longe abesse visa est ab adulterio. Haec dicit sanctus ita astrui ab iis, qui fornicationem ad adulterii peccatum reducunt: imbecilliorum autem peccatorum fuisse aliquam Patribus συμπεριφορὰν, sive oeconomicae condensationem dicit. Sumitur autem dictio ex Proverbiis. Dicit enim in eis Salomon, ὁ μὴ συμπεριφερόμενος τῷ αὐτοῦ οἴκῳ, hoc est, Qui domus suae curam non gerit, haereditabit renos; et peccatum illegitimi coitus esse distinctum seu divisum; et fornicationem quidem

¹ Prov. xi, 29.

esse nominatam coitum, qui sit absque injuria alterius viri; scilicet cum muliere a viro libera; adulterium autem, viri accessum ad mulierem quæ cum altero cohabitavit. Qui enim accedit ad mulierem quæ non habet maritum, peccat quidem, quod ea non legitime utitur; sed nemini facit injuriam: qui vero rem habet cum ea, quæ cum marito cohabitavit, maritum illius injuria afficit, alienam sibi familiarem efficiens; sæpe autem illius marito insidiat; et hoc ex David manifestum est. Porro cum animali concubitum et prædicatum adulterio exæquant, et quod injuria natura efficitur, cum, qui sic peccant, peccent præter naturam: et quod qui sic peccat alieni utitur. Est enim aliena natura brutorum et masculorum. Masculum enim et feminam fecit Deus. Horum itaque peccatorum universale remedium dicit sanctus, seu quod omnibus peccatoribus convenit, nempe a tali rabie per poenitentiam purum esse hominem, peccatum scilicet condemnare et ab eo desistere. Nisi quis enim a peccato destiterit, quomodo poenitentiam agere existimabitur? Quia autem fornicationi non accedit injuria, adulterio autem et aliis prædictis, ut jam dixi, præter illicitum coitum injuria quoque adjungitur; tempus poenæ adulterii iniusque animalium et masculorum concubitus duplicat ad fornicationis tempus. Deinde et aliquam inducit differentiam in iis qui eadem peccata confitentur. Si quis enim, inquit, sua sponte peccatum, quod ignorabatur, declaraverit, humane punietur: qui autem non sponte ad enuntiandum accesserit, sed in peccato deprehensus fuerit, vel ex suspitione cognitus, accusatusve fuerit et convictus, etiam si poenitentiam agere proposuerit, gravius punitur; et sit in extenso sive longiori tempore poenitentia, ut sic purgatus in sacramentorum communionem recipiatur. Deinde et poenæ fornicationis tempora enumerat: et dicit esse novem annos, et adjicit quomodo dispensentur. Universum autem ejus judicio relinquit, qui peccatores dispensat: et secundum vel diligentiam vel negligentiam in poenitentia, poenitentia tempus diminuerit vel intendere jubet. Sicut enim non oportere dicit margaritas ante porcos projicere; ut dicit Evangelium, margaritas vocans sanctum corpus Domini, et pretiosum sanguinem; porcos autem, qui vitiose vitam agunt et in perturbationum animi cæno involuntur: ita absurdum est pretiosarum margaritarum **159** communionem privare, qui se a vitiiis per poenitentiam purgarunt et ex porcis in homines per purgationem mutati sunt. Cum novem autem annorum poenæ esse dixisset in fornicatione, in adulterio animaliumque iniu ac prædicatu dicit tempus illud duplicari: esse vero ejus dispensationem fornicationis dispensationi similem. Hoc enim sibi vult illud; in eodem judicio; id est, in eadem sententia, in eadem poenæ. Solo autem tempore duplicatur. Cum enim in unoquoque poenatum loco sit triennium

A τὴν χωρὶς ὀδικίας ἐτέρου μίξιν, ἡγουν τὴν πρὸς ἐλευθέρων ἀνδρὸς γυναίκα, μοιχείαν δὲ τὴν πρὸς γυναίκα ἀνδρὶ συνοικοῦσαν εἰσέλυσιν. Ὁ μὲν γὰρ γυναίκα προσὶν ἄνδρα μὴ ἔχουσα ἁμαρτάνει μὲν, ὅτι μὴ νομίμως αὐτῇ κέχρηται· ἀδικεῖ δὲ οὐδένα· ὁ δὲ τῇ συνοικοῦσῃ ἀνδρὶ πλητιάδων ἀδικεῖ τὸν ἐκείνης ἄνδρα, τὴν ἀλλοτρίαν οἰκιστοῦμενος· πολλάκις δὲ καὶ ἐπ. βουλεύει τῷ ἐκείνης ἀνδρὶ· καὶ τοῦτο ὄγλον ἐκ τοῦ Δαβὶδ. Καὶ τὴν ζωοφορίαν δὲ καὶ τὴν παιδεραστείαν ἄσεως τῇ μοιχείᾳ τεθέσταιν, ὅτι τε ἀδικεῖται ἡ φύσις, παρὰ φύσιν ἁμαρτανόντων τῶν οὕτω πλημμελοῦστων, καὶ ὅτι ἀλλοτρίῳ κέχρηται ὁ οὕτως ἁμαρτανῶν· ἀλλότριον γὰρ ἡ φύσις ἢ τῶν ἀλόγων καὶ ἢ τῶν ἀβρένων. Ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ Θεός. Τῶν μὲν οὖν τοιούτων ἁμαρτημάτων καθολικὴν μὲν θεραπείαν λέγει ὁ ἄγιος, ἡγουν πᾶσι τοῖς ἁμαρτανούσιν ἀρμότουςαν, τὸ καὶ ἄρην τῆς τοιαύτης λύσεως ἐκ μεταμέλου γενέσθαι τὸν ἄνθρωπον, ἡγουν τὴ καταγνώσιν τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀποστῆναι αὐτῆς. Εἰ μὴ γὰρ τις ἀποσταίῃ τὸ ἁμαρτανεῖν, πῶς ἂν λογισθεῖται μετανοεῖν; Ἐπεὶ δὲ τῇ πορνείᾳ ἀδικία οὐ πρόσεται, τῇ δὲ μοιχείᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς εἰρημένους, ὡς ἐφθην εἰπεῖν, πρὸς τῷ ἀθέσμῳ τῆς μίξεως καὶ ἀδικία παρέπεται, διπλασιάζει τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου τῆς μοιχείας καὶ τῆς ζωοφορίας καὶ ὀβρένοκοιτίας πρὸς τὸν τῆς πορνείας. Ἐπειτα καὶ διαφορὰν τινα εἰσάγει ἐπὶ τῶν ἐξομολογουμένων τὰ αὐτὰ ἁμαρτήματα. Εἰ μὲν τις, φησὶν, ἀφ' ἐαυτοῦ ὀρηθῆς ἐξαγορεύσει τὴν ἁμαρτίαν ἀγνωσμένην, φιλανθρωπῶς ἐπιτιμηθήσεται· ὁ δὲ οὐχ ἔκων εἰς ἐξαγορεύσειν ἐλθὼν, ἀλλ' ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ εὐρεθῆς, ἢ ἐξ ὑπόψιας γνωσθεῖς, ἢ κατηγορηθῆς; καὶ ἐλεγχθεῖς, κἂν πρόκειται μετανοῆσαι, βαρύτερον ἐπιτιμᾶται, καὶ ἐν ἐπιτεταμένη, ἡγουν μακροχρόνῳ, γίνεται μετανοία, ἵνα οὕτω καθαρθῆς δεχθῆς εἰς τὴν τῶν ἁγίων μετάληψιν. Εἶτα καὶ τοὺς χρόνους ἀκριθεύεται τοῦ ἐπιτιμίου τῆς πορνείας· καὶ ἐνέα λέγει εἶναι αὐτοὺς, καὶ ὅπως οἰκονομοῦνται προστιθησι. Τὸ δὲ πᾶν τῷ οἰκονομοῦντι τοὺς ἁμαρτανόντας ἀνατίθει, καὶ πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ ποιοθῆν ἢ βραθυμίαν ἐλαττοῦν τὸν χρόνον τῶν ἐπιτιμίων καὶ ἐπιτείνειν διακελεύεται. Ὡς γὰρ οὐ δεῖν φησὶ τοὺς μαργαρίτας βίπειν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων· τοῦτο δὲ τὸ εὐαγγελικόν, μαργαρίτας μὲν καλῶν τὸ ἄγιον σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τὴν τιμίον αἷμα, χοίρους δὲ τοὺς ἐμπαθῶς ζῶντας· καὶ τῷ βορβόρῳ τῶν παθῶν ἐκχυλιμένους· οὕτως ἄστροπὸν ἀποστρεφῖν τῆς μεταλήψεως τῶν τιμίων μαργαρίτων τοὺς διὰ μετανοίας καθάραντας ἑαυτοὺς τῶν παθῶν, καὶ ἐκ χοίρων εἰς ἀνθρώπους μεταβληθέντας διὰ τῆς καθαρότητος. Ἐννέα μὲν οὖν ἔτη ἐπὶ τῆς πορνείας; εἰπὼν εἶναι τὸ ἐπιτιμίου, ἐπὶ τῆς μοιχείας καὶ ζωοφορίας καὶ ὀβρένοκοιτίας διπλασιάζεται λέγει τὸν χρόνον τοῦτον· τὴν δὲ οἰκονομίαν ὁμοίαν γίνεσθαι τῇ τῆς πορνείας. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, ἐν τῷ αὐτῷ κρίματι, ἡγουν ἐν τῇ αὐτῇ κρίσει, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιτιμῆσει. Τῷ δὲ χρόνῳ μόνῳ διπλασιάζεται. Ἐν ἐκάστῳ γὰρ τόπῳ τῶν ἐπιτιμίων τριετίας ἐπιτεθείσης ἐν τῇ πορνείᾳ, ἕξαετία ἐν τῇ μοιχείᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς

ὑπισται· κἀνταῦθα δὲ τὸ συντεμεῖν τὸν χρόνον τοῦ ἐπιτιμίου, ἢ αὐξήσαι, τοῦ οἰκονομοῦντος τῆ διακρίσεως τοὺς ἐν μετανοίᾳ δίδωσιν.

A definitum in fornicatione, sexennium in adulterio et reliquis definitum est. Porro hic quoque poenae tempus contrahere, vel augere, ejus, qui poenitentiam agentes dispensat, iudicio relinquit.

KANON E'.

CANON V.

Λεῖπεται πρὸς τοῦτοίς τὸ θυμοειδὲς τῆς ψυχῆς προθεῖναι εἰς ἐξέτασιν, ὅταν παρασφαλεῖσα τῆς ἀγαθῆς τοῦ θυμοῦ χρήσεως, εἰς ἀμαρτίαν ἐκπέσῃ. Πολλῶν τε θντων κατὰ θυμὸν εἰς ἀμαρτίαν ἐνεργουμένων, καὶ πάντων κακῶν, ἤρεσέ πως τοῖς Πατράσιν ἡμῶν, ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ πολλῆς ἄξιον ἠγείσθαι σπουδῆς, τὸ θεραπεύειν πάντα τὰ ἐκ θυμοῦ παραπτώματα· καὶ τοῖ γε τῆς Γραφῆς, οὐ μόνον τὴν ψυχὴν ἀπαγορευούσης πληγὴν· ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λοιδορίαν, ἢ βλασφημίαν, καὶ εἰ τι ἄλλο τοιοῦτον ὁ θυμὸς ἀπεργάζεται· μόνον δὲ τοῦ κατὰ τὸν φόνον ἀγους τὴν παραφυλακὴν ἐποίησαντο, διὰ τῶν ἐπιτιμιῶν. Διήρηται δὲ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῆ διαφορᾷ τοῦ ἐκουσίου τε καὶ ἀκουσίου, ἐν οἷς ἐκούσιος μὲν ἐστὶ φόνος. Πρῶτον μὲν, ὁ ἐκ παρασκευῆς τετολμημένος τοῦ εἰς αὐτὸ τοῦτο εὐτρεπισαμένου, ὅπως ἂν τὸ ἀγος ἐργάζεται. Ἐπειτα δὲ κάκεινος ἐν τοῖς ἐκούσιος ἐνομισθῆ, ὅταν τις ἐν συμπλοκῇ καὶ μάχῃ, τύπτων τε καὶ τυπτόμενος, ἐνέγκῃ κατὰ τινος καιροῦ τὴν διὰ τῆς χειρὸς πληγὴν. Ὁ γὰρ ἀπαξ τῷ θυμῷ κρατηθεὶς, καὶ τῆ ὀρμῇ τῆς ὀργῆς χαριζόμενος, οὐδὲν ἂν παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους τῶν ἀνακάμει τὸ κακὸν δυναμένον ἐπὶ τοῖν λάθοι. Ὅστε καὶ τὸ ἐκ τῆς συμπε οπῆς ἀποτέλεσμα τοῦ φόνου, εἰς ἔργον προαιρέσεως, καὶ οὐκ εἰς ἀποτυχίαν ἀνάγεται. Οἱ δὲ ἀκούσιοι φανερὰ ἔχουσι τὰ γνωρίσματα· ὅταν τις πρὸς ἑτερόν τι τὴν σπουδὴν ἔχων, ἐξ ἀποτυχίας τι τῶν ἀνηκέστων δράσῃ. Ἐπὶ τοῦτων τοίνυν ὁ μὲν φόνος, εἰς τριπλασίονα χρόνον παρατείνεται, τοῖς δὲ ἐπιστροφῆς θεραπευόμενοι τὸ ἐκούσιον ἀγος. Τρισεννέα γὰρ ἐσιν ἐνιαυτοί, καθ' ἕκαστον βαθμὸν τῆς ἐνάδος τῶν ἐτῶν ὀρισθείσης, ὥστε ἐν μὲν τῷ παντελεῖ ἀφορισμῷ, ἐνναετῆ χρόνον διαγενέσθαι ἀπειργόμενον τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ δὲ τοσαῦτα ἔτη ἐν τῇ ἀκροάσει παραμῆναι, μόνης τῶν διδασκάλων καὶ τῆς τῶν Γραφῶν ἀκροάσεως, καὶ μετὰ τῆς τοῦ λαοῦ συστάσεως ἀξιούμενον, ἐν δὲ τρίτῃ ἐννάδι, μετὰ τῶν ὑποπιπτόντων ἐν τῇ ἐπιστροφῇ προσευχόμενον, οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν μετουσίαν τοῦ ἀγιάσματος· ὅτλαδὴ καὶ ἐπὶ τοῦ τοιοῦτου, ἢ αὐτῆ προσηύρησις ἐστὶ παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς λόγον τῆς ἐπιστροφῆς συντηθήσεται αὐτῷ καὶ ἡ τοῦ ἐπιτιμίου παράτασις, ὥστε ἀντὶ ἐννέα ἐτῶν, ἐφ' ἑκάστῳ βαθμῷ ὀκτὼ ἢ ἑπτὰ ἢ ἕξι, ἢ καὶ πέντε μόνα γενέσθαι· ἔπειρ τὸ μέγεθος τῆς ἐπιστροφῆς νικολῆ τὸν χρόνον, καὶ ὑπερβάλλοιτο τῆ σπουδῇ τῆς διορθώσεως τοὺς ἐν τῇ μακρᾷ προθεσίμῳ ἐραθυμότερον πως ἐκυτοῦς ἀπὸ τῆς κηλίδος καθαίροντας. Τὸ δὲ ἀκούσιον, συγγνωστὸν μὲν, οὐ μὲν ἐπαινετὸν ἐκρίθη. Τοῦτο δὲ ἐστίον, ὥστε δῆλον γενέσθαι, ὅτι κἂν ἀκούσιως τις γένηται ἐν τῷ τοῦ φόνου μιάσμασι, ὡς ἦδη βέβηλον αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἀγους γενόμενον, ἀπόδλητον ἱερατικῆς χάριτος ὁ κανὼν ἀπεφήνατο· ὅσος δὲ ἐστὶν ἐπὶ τῇ ἐπιτιμῇ πρὸς τὸ καθαροῦ ὁ χρόνος, τοσοῦτος καὶ

B Restat ad hæc ut irascentem animæ partem examinandam proponamus, quando lapsa a bono iræ usu in peccatum ceciderit. Cum autem multa sint quæ per iram fiunt peccata et omnis generis mala, placuit omnibus nostris Patribus in aliis quidem non nimium subtiliter agere, nec nimium in eo studii operæque ponere, ut omnia quæ ex ira nascerentur delicta curarent; quamvis Scriptura non solum vulnus prohibeat, sed etiam omne convicium vel maledictum, et si quid aliud ejusmodi ita efficit; sed solam cædis cautionem suis poenis introduxerunt. Dividitur autem hoc malum, differentia voluntariæ et involuntariæ: et est cædes quidem voluntariæ, quæ præmeditate suscepta est ab eo qui se ad hoc comparaverat ut hoc facinus perpetraret. Deinde illud quoque in voluntariis existimatum est, quando quis in congressu verberans et verberatus, manu plagam mortiferam intulerit. Qui enim ira semel victus est, et animi appetitioni cedit, nihil eorum quæ malum possent amputare, ei in mentem venit. Quare et illic quoque qui ex concertatione profectus est, cædis eventus, in factum voluntarium, non in casum confertur. Involuntariæ autem habent manifesta indicia, quando quis alicui alteri rei studium applicans, casu gravissimum aliquid malum patriverit. In his ergo, cædes quidem in triplex tempus extenditur iis qui per conversionem voluntario facinori remedium afferunt. Ter novem etiam sunt anni, novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito, ut in perfecta quidem segregatione novem annorum tempore versetur ab Ecclesia prohibitus; alios autem tot annos in auditione permaneat, sola doctorum et Scripturarum auditione et conversatione cum populo dignus habitus, in tertio autem novenario cum substratis in conversione orans, ut perveniat ad communionem sacramenti scilicet; et in eodem eadem erit observatio ab eo qui Ecclesiam administrat, et pro ratione conversionis illi quoque poenæ extensio rescindetur, ut pro novem annis in unoquoque gradu, vel octo, vel septem, vel quinque solum anni fiant, si poenitentiae magnitudo tempus vincat, et superet correctionis studio eos qui in longo tempore præsituto susceptas a se maculas segniter eluunt. Involuntarium autem venia quidem dignum, sed non laudabile iudicatum est. Hoc autem dixi, ut sit apertum, quod etiam si quis involuntarie fuerit in scelere homicidii: eum tanquam jam profanum, piaculum reddidit, a sacerdotali gratia ejiciendum pronuntiat canon. Quantum autem est expiationis tempus ob simplicem fornicationem, tantum etiam recte habere existimatum est in iis qui cædem involuntariam fecissent; sci-

licet, in his quoque, **160** pœnitentis voluntate examinata; ut si sit fide quidem digna conversio, non seruetur annorum numerus; sed temporis prolixitate resecata, ad Ecclesiæ restitutionem et boni participationem compendio reducatur. Si quis autem non expleto tempore a canonibus præstituto vita excedat, jubet Patrum clementia ut effectus sacramentorum particeps, non viatico vacuus, ad extremam illam et longam peregrinationem mittatur. Sin autem, postquam sacramenti particeps factus fuerit, rursus ad vitam reversus sit: statutum tempus expectet, in illo gradu existens in quo erat ante communionem illi ex necessitate datam.

BALS. Postquam dixit hic magnus Pater de duabus animæ facultatibus, nunc reliquam quoque afficit, nempe irascentem. Et multa quidem peccata esse dicit, quæ ex ira nascuntur, ut ictus, injurias, maledicta, contumacia, quæ omnia a sacra Scriptura sunt prohibita. Beatus enim Paulus scribens ad Colossenses, et carnis opera enumerans, cum aliis inimicitias, lites, et contentiones, æmulationes, iras, discordias, ac seditiones et cædes induxit; et qui hæc, inquit, agunt, regnum Dei non possidebunt. Sed etsi, inquit hic sanctus, hæc omnia a Scriptura prohibita sint, quodammodo placuit tamen Patribus nostris in aliis non nimium subtiliter nec summo jure agere. Illud autem: Quomodo placuit, est negantis, et veluti rationem nescientis, propter quam Patres in his non nimium subtiliter et accurate agere voluerint, nec ut iis remedia afferrent multum studii ponendum esse putarunt. Solum autem homicidii facinus esse pœnis afficiendum censuit, ut caverent homines ne cædes perpetrarent, pœnas impositas formidantes. Cædis autem peccatum dividitur in voluntarium, et involuntarium. Et est quidem voluntaria cædes, quæ preparato ac consulto suscepta est, ad quam paratus et instructus fuerat quispiam. Voluntarium autem dicit, et quod non consulto quidem, sed in certamine, et contentione factum est, quando quis enim qui resistit in aliqua parte corporis lethaliter percusserit. Nam hoc quoque cædis genus, non fortuitum, sed involuntarium sanctus iudicat. Involuntariam autem cædem defuit, quando aliquid aliud agere volens, utpote feram percutere, vel fructum arboris decutere, transeuntem hominem non visum percusserit, isque mortuus fuerit. Voluntariæ itaque cædi viginti septem annos defuit pœnæ tempus, et ipsum in tres partes dividit, ut unaquæque pars habeat novem annos. Et perfectam quidem segregationem nominat, quando is, qui segregatus est, extra ecclesiam stat et deflet, postquam autem illic ad nonum usque annum deflexerit, tanto rursus tempore stet in loco audientis; et illinc procedat ad locum substrationis: et ita viginti septem annis dimensis, dignus sacramentorum communione habeatur. Ubi que autem pœnitentiæ dispensatori, cænarum tempus contrahendi dat

A ἐπὶ τῶν ἀκουσίως πεφονευκῶν ἰδοκιμάσθη καλὸν ἔχειν, δηλαδὴ καὶ ἐν τούτῳ τῆς προαιρέσεως τοῦ μετανοοῦντος δοκιμαζομένης· ὥστε εἰ ἀξιόπιστος γένοιτο ἡ ἐπιστροφή, μὴ πάντως παραφυλαχθῆναι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἀλλὰ διὰ συντομίαν· ἀγαγεῖν αὐτὸν εἰς τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκατάστασιν, καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν. Εἰ δὲ τις μὴ πληρώσας τὸν χρόνον τὸν ἐκ τῶν κανόνων ἀφορισμένον, ἐξ·δεῦοι τοῦ βίου· καλεῖται ἡ τῶν Πατέρων φιλανθρωπία μετασχίνα τῶν ἀγιασμάτων, μὴ κενὸν τοῦ ἐφοδίου πρὸς τὴν ἰσχύτην ἐκείνην καὶ μακρὴν ἀποδημίαν ἐκπεμφθῆναι. Εἰ δὲ μετασχὼν τοῦ ἀγιάσματος, πάλιν εἰς τὴν ζωὴν ἐπανέλθοι, ἀναμένειν τὸν τεταγμένον χρόνον, ἐν ἐκείνῳ τῷ βαθμῷ γενόμενον, ἐν ᾧ ἦν πρὸ τῆς κατὰ ἀνάγκην αὐτῷ δοθείσης κοινωσίας.

BAAΣ. Εἰπὼν περὶ τῶν δύο ψυχικῶν δυνάμεων ὁ μέγας οὗτος Πιτὴρ, προστίθηται ἄρτι καὶ τὴν λογικὴν, ἥτις ἐστὶ τὸ θυμοειδές. Καὶ πολλὰ μὲν εἶναι φησι τὰ ἐκ τοῦ θυμοῦ τιττόμενα ἀμαρτήματα, οἷος πληγὰς, ὕβρεις, λοιδόριαι, βλασφημίας, ἅπαντα τῇ θεῷ Γραφῇ ἀπηγόρευται. Ὁ γὰρ μακάριος Παῦλος πρὸς Κολασσαεῖς γράφων, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἔργα ἀπαριθρῶν, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἐχθρὰς καὶ ἐρεῖς καὶ ζήλους καὶ θυμοῦ, ἐριθείας· τε καὶ διχοστασίας καὶ φόνους ἐπήγαγε, καὶ οἱ ταῦτα πράσσοντας, ἐφη, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. Ἀλλὰ καὶ πάντα, φησὶν ὁ ἅγιος οὗτος, τῇ Γραφῇ ἀπηγόρευται, ὅμως ἤρσε πω· τοῖς Πατέρεσιν ἡμῶν ἐν τοῖς ἄλλοις μὴ λίαν ἀκριβολογεῖσθαι· τὸ δὲ ἤρσε πω· ἀπαρνούμενός ἐστι καὶ ὡσπερ μὴ εἰδότες τὸν λόγον, δι' ὃν ταῦτα οἱ Πατέρες ἀκριβολογεῖσθαι οὐκ ἐθέλησαν, οὐδὲ πᾶν σπουδαῖον ἠγήσαντο θεραπεύειν τὰ τοιαῦτα. Μόνον δὲ τὸ τοῦ φόνου μίasma ἐπιτιμίων ἠξίωσεν, ὥστε παραφυλάττεσθαι τοὺς ἀνθρώπους μὴ ποιεῖν φόνους φοβουμένους τὰ ἐπιτίμια. Τὸ δὲ ἐκ τοῦ φόνου ἀμάρτημα διαιρεῖται εἰς ἐκούσιον καὶ ἀκούσιον. Καὶ ἐστὶν ὁ ἐκούσιος φόνος, ὁ ἐκ παρασκευῆς, ἡγουν ὁ ἐκ μελέτης, τετολημμένος, πρὸς ὃν τις παρεσκευάσθη καὶ ἠτοιμάσθη. Ἐκούσιον δὲ λέγει καὶ τὸν μὴ ἐκ μελέτης μὲν, ἐν δὲ συμπλοκῇ καὶ φιλονεικίᾳ γενόμενον, ὅτε τις πληξῆι τὸν ἀνθιστάμενον ἐν καιρῷ μέρει τοῦ σώματος, τῷ θυμῷ στρατευόμενος. Καὶ τοῦτο γὰρ τὸ εἶδος τοῦ φόνου οὐ τυχαῖον ὁ ἅγιος κρίνει, ἀλλὰ προσιρετόν. Ἀκούσιον δὲ φόνον ὀρίζεται, ὅτε ἄλλο τι ποιῆται βουλόμενος, οἷον θηρίον ἀμύνασθαι ἢ καταεῖσαι δένδρου καρπὸν, ἀνθρώπον παρῖόντι μὴ προιδῶν πληξῆι, καὶ ὁ πληγὴς θανέεται. Τῷ μὲν οὖν ἐκούσιῳ φόνῳ, κτ' ἔτη ὀρίζεται τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, καὶ εἰς· τρεῖς μούρας αὐτὸν διαιρεῖ, ὥστε μούραν ἐκίστην ἐννέα ἔχειν ἐνιαυτούς. Καὶ παντελῆ μὲν ἀφορισμὸν ὀνομάζει τὸ ἔξω τῆς ἐκκλησίας ἵστασθαι τὸν ἀφορισθέντα καὶ προσκλαίειν· ἐκεῖ δὲ προσκλαύσαντα ἐπὶ ἐναυτον ἐνιαυτὸν, ἐπὶ τοσοῦτον αὐθις χρόνον ἐν ἀκρωμένῳ στήναι τόπον, κἀκεῖθεν προβῆναι εἰς τὸν τῆς ὑποπτώσεως τόπον· καὶ οὕτω τῶν κτ' ἐκμετρηθέντων ἐνιαυτῶν, τῆς τῶν ἀγιασμάτων κοινωσίας· ἀξίωσθη. Πανταχοῦ δὲ τὴν ἐξουσίαν τοῦ συντεμεῖν

τὸν τῶν ἐπιτιμιῶν καιρὸν τῷ οἰκονομοῦντι τὸν ἐν Ἀ μετανοίᾳ γενόμενον δίδωσιν, εἰ βλέπει τὸν μετανοοῦντα θαψιλεῖ τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς ἐνδεικνύμενον. Ὁ δὲ ἀκούσιος, φησὶ, φόνος συγγνωστός μὲν ἐκρίθη, εὐ μὴ ἐπιαινετός, ἤγουν οὐκ ἀνεκτός, ὥστε καὶ πάντη εἶναι ἀνεπιτίμητος. Καὶ γὰρ ἀκούσιως τις φονεύσῃ ἄνθρωπον, οὔτε ἱερωσύνης τεύξεται, καὶ ἀπόβλητος ταύτης ὡς τῷ φόνῳ μιανθεὶς ἔσεται. Χρόνον δὲ τῷ ἐπιτιμίῳ τοῦ ἀκούσιου φόνου λέγει τετάχθαι, ὅσος ἐν τῇ ψιλλῇ πορνείᾳ ἐτάχθη· ἔστι δὲ οὗτος, κατὰ τοῦτον τὸν ἄγιον, ἑνέα ἔτη. Ψιλλὴν δὲ πορνείαν, τὴν εἰς γυναῖκα μὴ ἔχουσαν ἄνδρα ὠνόμασε, τοὺς χρόνους δὲ τῶν ἐπιτιμιῶν εἰπὼν ἐφ' ἑκάστῃ πλημμελίᾳ, ὡς προστίθησιν ὅτι, εἰ οὐπω ὁ ἐπιτιμηθεὶς ἐπλήρωσε τὸν τοῦ ἐπιτιμιῶν καιρὸν, ἀλλ' ἔτι ἀφωρισμένος ἔστι καὶ κινδυνεύει θανεῖν, ὥρισαν οἱ Πατέρες φιλοanthρωπευσάμενοι τὸν τοιοῦτον μετασχεῖν τῶν ἁγιασμάτων, ἵνα μὴ ἔστερημένος τοῦ ἐφοδίου ἀπέλθῃ πρὸς τὴν μακρὰν ἀποδημίαν. Ἐφοδία δὲ λέγονται τὰ ἐπὶ τῇ ὁδῷ τοῖς ὁδεύουσι συμβαλλόμενα. Μέγα δὲ συμβάλλεσθαι τοῖς πιστοῖς πιστεύεται τῶν ἁγιασμάτων ἡ μέθεξις. Εἰ δὲ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύων ὁ ἐν ἐπιτιμίῳ ἀξιώθει τῶν ὁσίων ὁσίων, εἴτα ἐκφύγῃ τὸν κίνδυνον καὶ ἀναβρώσῃ, αἰθὴς ἀκοινωνήτος ἔσται, καὶ ἐν ἐκείνῳ στήσεται τῷ βαθμῷ, ἐν ᾧ ἦν καὶ πρὸ τοῦ κινδύνου, μέχρις ἂν ὁ χρόνος ὁ τεταγμένος ἐκμετρηθῇ.

KANON Γ'.

Τὸ δὲ εἶδος τῆς εἰδωλολατρίας· οὕτω γὰρ ὀνομάζει τὴν πλεονεξίαν ὁ θεὸς Ἀπόστολος· οὐκ οἶδα ὅπως ἀθεράπευτον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἡμῶν περιώρηθη. Καὶ τοῖ γε δοκεῖ τὸ τοιοῦτον κακὸν τῆς τρίτης ἐν τῇ ψυχῇ καταστάσεως· πᾶθος εἶναι. Καὶ γὰρ λογισμὸς τῆς τοῦ καλοῦ κρίσεως ἁμαρτάνων, ἐν τῇ ὕλῃ τὸ καλὸν εἶναι φαγεῖται, οὐ πρὸς τὸ ἄλλο ἀναβλέπων κάλλος, καὶ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὰ κάτω βεῖ, τοῦ ἀληθοῦς ὁρεκτοῦ ἀποβρέουσα. Καὶ ἡ φιλονεικία τε καὶ θυμώδης διάθεσις, πολλὰς ἐκ τῆς τοιαύτης ἁμαρτίας τὰς ἀφορμὰς λαμβάνει. Καὶ τὸ ἴδιον εἰπεῖν, συμφωνεῖ ἡ τοιαύτη νόσος τῷ ἀποστολικῷ τῆς πλεονεξίας ὄρω. Ὁ γὰρ θεὸς Ἀπόστολος, οὐ μόνον αὐτὴν εἰδωλολατρίαν, ἀλλὰ καὶ βίβαν πάντων τῶν κακῶν ἀπεφήνατο· καὶ ὁμοῦ τὸ τοιοῦτον εἶδος περιώρηθη τῆς νόσου ἀνεπίσχετόν τε καὶ ἀτημέλητον· διὸ καὶ πλεονάζει κατὰ τὰς Ἐκκλησίας, τὸ τοιοῦτον ἀβρώστημα, καὶ οὐδεὶς τοὺς ἐπὶ τὸν κληρὸν ἀγομένους περιεργάζεται, μήπως τῷ τοιοῦτῳ εἴδει τῆς εἰδωλολατρίας καταμικθῆσαν. Ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων, διὰ τὸ παρεῖσθαι τοῖς Πατέρεσιν ἡμῶν, ἀρκεῖν ἡγοῦμεθα τῷ δημοσίῳ τῆς διδασκαλίας λόγῳ, ὅπως ἂν οἶόν τε ἦ, θεραπεύειν, ὡσπερ τινὰ πάθη ἰατρικὰ, τὰς πλεονεξτικὰς ἀβρώστιας διὰ τοῦ λόγου καθαιρόντας. Μόνην δὲ τὴν κλοπὴν καὶ τὴν τυμωρωσίαν, καὶ τὴν ἱεροσυλίαν πάθη νομίζομεν, διὰ τὸ οὕτως ἐκ τῆς τῶν Πατέρων ἀκολουθίας τὴν παράδοσιν ἡμῖν περὶ τούτου γενέσθαι. Καὶ τοῖ γε παρὰ

potestatem, si viderit poenitentem uberes poenitentiae fructus ostendere. Involuntaria autem, inquit, caedis venia quidem digna judicata est, sed non laudanda, seu non ita tolerabilis, ut sit ab omni supplicio immunis; si quis enim involuntarie hominem interfecerit, nec sacerdotium assequetur, et, ut qui homicidio sit pollutus, eo ejicietur. Involuntariae autem caedis poenae tempus esse dicit, quantum in simplici fornicatione statutum est. Est autem illud secundum hunc sanctum, novem annorum. Simplicem autem fornicationem nominavit, quae in mulierem virum non habentem committitur. Postquam autem dixit poenae tempus in unoquoque peccato, nunc adjicit: quod si is, qui poena affectus est, nondum perfecit tempus poenitentiae, sed est adhuc segregatus, et in magno vitae periculo versatur, statuerunt Patres clementia utentes, ut is sit sacramentorum particeps, ne viatico carens in longam peregrinationem abeat. Dicitur autem viaticum, quod iis qui **161** viam ineunt in via est utile. Fidelibus autem valde conferre creditur sacramentorum participatio. Sin autem is, cui poena imposita est, in vitae periculum veniens divinis donis dignus habitus fuerit, deinde periculum effugerit et revaluerit, rursus erit excommunicatus; et in illo gradu stabit, in quo erat etiam ante periculum, donec praestitutum tempus diuesium fuerit.

CANON VI.

Altera autem idololatriae species (sic enim divinus Apostolus avaritiam appellat¹), nescio quomodo absque ulla poenae medela a Patribus praetermissa sit. Atqui hoc malum quidem videtur esse trium animi constitutionum affectio. Nam ei ratio, ab ejus quod pulchrum est judicio aberrans, esse in materia quod pulchrum est existimat, non ad pulchritudinem a materia separatam aspiciens, et desiderium ad ea quae sunt inferiora inclinatur, ab eo quod vere est expectandum dilabens. Jam vero et contentiosa animosaque animae affectio ex hoc peccato multas occasiones accipit. Et ut in universum dicam, hic morbus cum apostolica avaritiae definitione consentit. Divinus enim Apostolus eam non solum idololatriam, sed etiam omnium malorum radicem pronuntiavit²; et tamen haec morbi species, inconsiderata et absque ulla ejus cura praetermissa est: quo fit, ut hic morbus valde in Ecclesia redundet, et nemo in us qui ad clerum adducuntur, inquirat, num qui eo idololatriae genere polluti sint. Sed de iis quidem, quoniam id a Patribus praetermissum est, sufficere existimo publica doctrinae ratione, ea quomodo fieri potest curare, veluti quosdam morbos ex repletione ortos, inexplebilis avaritiae affectiones oratione purgantes. Solum autem furtum, et sepulcrorum effossionem, et sacrilegium vitia existimamus, quod sic a

¹ Ephes. v, 5. ² I Timoth. vi, 10.

Patrum consequentia, hæc nobis traditio facta sit. Atqui apud divinam Scripturam et sænus et usura sunt prohibita, et per quamdam potentiam, ad suam possessionem aliena traducere, etiamsi sub contractus aut transactionis specie hoc fortasse factum sit. Quoniam ergo nos quidem ad canonum potestatem assequendam fide digni non sumus, in iis, quæ ex confesso prohibita sunt, canonicam sententiam dictis jam adjiciemus. Dividitur autem furtum in latrocinium seu deprædationem, et in murorum effossionem. Idem autem utriusque est institutum, videlicet aliena auferre: in animo autem ipsorum, magna est inter se differentia. Latro enim, etiam homicidium ad id quod studet assequi assumit, ad id paratus et armis, et copiis, et opportunitate loci, adeo ut is homicidarum judicio subiciatur, si per pœnitentiam ad Dei Ecclesiam reversus fuerit. Qui autem latenti ablatione, sibi alienum usurpat, si deinde per enuntiationem peccatum suum sacerdoti aperuerit, vitii studio in contrarium mutato ægritudinem curabit: dico autem, largiendo quæ habet pauperibus, ut, dum quæ habet profundit, se ab avaritiæ morbo liberum aperte ostendat. Sin autem nihil aliud præterquam solum corpus habeat, jubet Apostolus per laborem corporalem ei morbo mederi. Dictionis autem ita habet contextus: *Qui furatur, non amplius furetur: sed potius laboret bonum operans, ut possit ei largiri qui indiget* ¹.

BALS. Dubitat sanctus, quomodo plura habendi cupiditatis vitium, sive avaritia a Patribus absque ulla medicina, prætermittatur, nec ulla iis qui eo tenentur pœna imposita fuerit, maxime cum Apostolus ipsum idololatriam vocaverit. Atqui videtur, inquit, tres animæ facultates in eo affiri **162** et a rectitudine divertere. Neque enim ratiocinatrix animæ affectio recte judicat; sed falso et nequiter. Aberrat enim, inquit, ab ejus quod pulchrum est judicio, hoc est, id non assequitur, nec ad pulchritudinem a materia separatam respicit, ad Dei scilicet, quoad ejus fieri potest, intelligentiam, futurorumque honorum fruitionem; sed id quod pulchrum est in materia imaginatur. Falsam autem opinionem et mendacem existimationem sanctus imaginationem apposite vocavit; existimare scilicet id quod pulchrum et honestum est, esse in pecuniis, divitiis et ejusmodi. Porro desiderativa animi fa-

A τῆ θεῖα Γραφῇ. καὶ ὁ πλεονασμὸς, καὶ ὁ τόκος, τῶν ἀπειρημένων ἐστὶν, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τῆ ἰδίας κτήσει προσαγαγεῖν τὰ ἀλλότρια, καὶ ἐν προσήματι πραγματείας ἐπὶ τοιοῦτον τύχη γινόμενον. Ἐπειδὴ τοῖσιν τὸ καθ' ἑμᾶς, εἰς ἐξουσίαν κανῶν ἐξιόπιστος, τὴν ἐπὶ τῶν ὀμολογουμένως ἀπηγορευμένων κανονικῆν κρίσιν ἤδη τοῖς εἰρημένοις προσθήσομεν. Διήρηται οὖν ἡ κλοπὴ εἰς τε ληστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν (23)· καὶ εἰς μὲν ἐπ' ἀμφοτέρων σκοπεῖ, ἡ τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσις· πολλὴ δὲ κατὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἡ πρὸς ἀλλήλους ἐστὶ διαφορά. Ὁ μὲν γὰρ ληστής, καὶ τὴν μαιφονίαν εἰς συμμαχίαν τοῦ σπουδαζομένου παραλαμβάνει, πρὸς αὐτὸ τοῦτο παρασκευαζόμενος καὶ ὅπλοις καὶ πολυχειρίᾳ, καὶ τοῖς ἐπιχειροῦσι τῶν τόπων ὥστε τὸν τοιοῦτον, τῷ κριματι τῶν ἀνδροφόνων **B** ὑπάγεσθαι, εἰ διὰ μεταμελείας αὐτὸν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοι. Ὁ δὲ δι' ὑφαιρέσεως λαθρανοῦσης σφετεριζόμενος τὸ ἀλλότριον, εἴτα δι' ἐξαγορεύσεως τὸ πλημμῆλημα αὐτοῦ τῷ ἱεραὶ φανερώσας, τῇ περὶ τὸ ἐναντίον τοῦ πάθους σπουδῇ θεραπεύσει τὴν ἀρρώστιαν· λέγω δὲ διὰ τοῦ τὰ προσόντα παρέχειν τοῖς πένησιν, ἵνα τῷ προέσθαι ἔχει, φανερὸς γένηται καθαρεύων τῆς κατὰ πλεονεξίαν νόσου. Εἰ δὲ μὴδὲν ἔχη, μόνον δὲ τὸ σῶμα ἔχει, κλειύει ὁ Ἀπόστολος· διὰ τοῦ σωματικοῦ κόπου τὸ τοιοῦτον ἐξολάσασθαι πάθος. Ἐχει δὲ ἡ λέξις οὕτως· Ὁ κλέπτων, μηκέτι κλεπέτω· μᾶλλον δὲ κοπιᾷ ἐργαζόμενος τὸ ἔγαθόν, ἵνα ἔχη μετ' ἐπιδοῦναι τῷ χρεῖαν ἔχοντι.

BALS. Ἀπορεῖ ὁ ἅγιος, πῶς τοῖς Πατρῶσι τὴν πλεονεξίαν πῆθος, εἴς τὸν φιλαργυρία, ἀθεράπειτον παρεωράθη, μὴ ἐπαγαγοῦσιν ἐπιτίμια τοῖς οὐλοῦ κακῆτιμένοις, καὶ ταῦτα τοῦ Ἀποστόλου εἰδωλολατρίαν αὐτὸ καλέσαντος. Καίτοι γε δοκεῖ φησὶ, καὶ τὰς τρεῖς ψυχικὰς δυνάμεις ἐν τούτῳ πάσχειν καὶ περιτρέπεσθαι τῆς εὐθύτητος. Οὕτι γὰρ τὴ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς ὀρθῶς κρίνει. ἀλλ' ἐσφαλμένως καὶ διημαρτημένως. Ἀμαρτάνει γὰρ, φησὶ, τῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἀντὶ τοῦ ἀποτυγχάνει, καὶ οὐ πρὸς τὸ ἄλλο κίλλος βλέπων, τὴν τοῦ Θεοῦ δηλαδὴ, ὡς ἐρικτὸν, κατανόησιν, καὶ τὴν τῶν μελλόντων ἀπλόασιν ἀγαθῶν, ἐν τῇ ἕλῃ φαντάζεται τὸ καλόν. Τὴν ἡπατημένην δὲ δόξαν καὶ τὴν ψευδομένην ὑπόληψιν φαντασίαν ὁ ἅγιος προσηύδα ὠνόμασεν, ἤγουν τὸ νομίζειν ἐν τοῖς ῥήμασι τῶ καλὸν εἶναι καὶ τῷ πλούτῳ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς θουοῖς· αὐτοῖς. Καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν ἐκπίπτον τοῦ

¹ Ephes. iv, 28.

Guill. Beveregii notæ.

(26) *Kal eis toichorychan.* Constantini Harmenopolii epitome hujus canonis sic se habet, ὁ τοιχωρύχος· ἐξαγορεύων, καὶ τὰ ἴδια διανεμέτω τοῖς πένησι, *Murorum effossor, qui crimen suum confitetur, sua etiam bona pauperibus distribuat.* In quæritur epitomen hoc habetur scholium: Τὸ τοιοῦτον ὁ Νηστευτῆς ἐπὶ τριετίαν καταδικάζει. Τοῦ αὐτοῦ Νηστευτοῦ καὶ τάδε· Ἐμπεσόντος τινὸς ἀκαθάρτου εἰς φρέαρ, ἢ εἰς οἶνον, ἢ εἰς ξίαιον, ὁ τούτου γευσάμενος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας κρέατος καὶ τυροῦ μὴ ἀπέσθω· ἐπεὶ δὲ μὴ κοινωνήσῃ. Ὁ μετὰ τὴν τρίαν ἐμήσας μετὰ λψιν, μ' ἡμέρας τῆς θείας

ἀρίσταται κοινωνίας, τὸν ὅ ἄδων καθ' ἐκίστην ψαλμὸν, καὶ μετανοίας ποιῶν ὅ ἄν ὅπως δῆποτε τοῦτο συμβαίη. *Talem Jejunator ad triennium damnat. Ejuslem Jejunatoris et hæc sunt: Si quid immuni: i ceciderit in puteum, vel in vinum, vel in oleum, qui hoc degustat ad triduum a carne caseoque abstinence, septemque diebus non communicet. Qui post sacrum participationem vomuerit, quadraginta dies a sacra communione abstinet, Psalimum i quotidie canens, et i pœnitentiis perageno, quocumque tandem modo id acciderit.* Harmen. epist. can. sect. 5, tit. 5.

ὄντως ὀρεκτοῦ, ἤτοι τῆς θείας φύσεως καὶ τῶν οὐρανίων, τῶν γῆινων καὶ βρόντων ὀρέγεται. Καὶ τὸ θυμικὸν δὲ πολλὰς ἀφορμὰς εἰς τὸ ἀνάπτεσθαι πρὸς φιλονεικίαν λαμβάνει. Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων ἐπιθυμίαν ἐριδίς τε καὶ ἔχθραι καὶ πόλεμοι, καὶ κατὰ τὴν θεῖον Ἀπόστολον, *Ῥίζα πάντων τῶν κακῶν ἐστὶν ἡ φιλαργυρία*. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχον, φησί, τὸ τοιοῦτον πάθος, *παραειράθη τῆς Πατρᾶσιν ἀνεπισκόπητόν τε καὶ ἀθεράπευτον*. Ὅθεν καὶ πλεονάζει κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν, πολλῶν τοῦτο νοσούντων, καὶ τοὺς καταταττομένους εἰς κλῆρον, ἤτοι χειροτονουμένους, οὐδεὶς ἐρευνᾷ, μὴ ποτε μεμλάνται τῇ τοιαύτῃ εἰδωλολατρείᾳ. Ἄλλ' ἐπεὶ τοῦτο τοῖς Πατράσι παρεῖθη, ἀντὶ τοῦ καταλείβηθαι ἀνεπίτητόν τε καὶ ἀκόλαστον, θεραπευτέον αὐτὸ διὰ τῆς δημοσίας διδασκαλίας, ὡς δυνατόν, ἔχουσι δημοσίᾳ διδάσκοντες τὸν λαὸν ποιησώμεθα τοῦτο καταδρομὴν, ὡσπερ τινὰ πάθη πληθωρικὰ τὰς πλεονεκτικὰς ἀβρώστιας διὰ τοῦ λόγου καθαιρούντες. Εἰπὼν δὲ ὁ ἄγιος τὸ τῆς φιλαργυρίας πάθος τὰς ψυχικὰς δυνάμεις διαφθεῖρειν, καὶ κολλυεῖδῃ ἐξ αὐτῆς πάθη φύεσθαι, πληθωρικοὺς πάθει ταῦτα ἀπέκασε, τῶν τῆς λατρικῆς λόγων μετσεχηκῶς ἀκριβέστατα, ὡς ἐστὶ γινῶναι ἐκ τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων. Πληθώρα ὀνομάζεται τοῖς ἰατροῖς, ὅταν οἱ τέσσαρες χυμοὶ, ἐξ ὧν τὰ σώματα συνίστανται, αὐξηθῶσι καὶ πλεονάσωσιν ἀναλόγῳ· τῷ ὄγκῳ ἐκείνου τῶν χυμῶν γενομένην, κατὰ ταῦτόν συμβαίνοντα πάθη πληθωρικὰ καλοῦνται νοσήματα. Ὡστε εἰκότως κἀνταῦθα ὁ σοφὸς οὗτος Πατὴρ τὰ ἐκ τῆς πλεονεξίας ἀναφύμενα πάθη πληθωρικὰ εἶπεν, ὡς πάσας τὰς ψυχικὰς ἡμῶν δυνάμεις περιτρεπούσης, καὶ αὐξανούσης ταύτας ἐπιδικαδῶς τῇ ψυχῇ. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας, φησί, νόσους τῆς πλεονεξίας τῷ τῆς διδασκαλίας θεραπεύσομεν λόγῳ· τὴν δὲ κλοπὴν καὶ τὴν ἱεροσυλίαν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τυμωρυχίαν, κανονικῶν ἐπιτιμῶν ἀξιωθεῖσας παρὰ τῶν Πατέρων, τοῖς ἤδη βῆθελοι προσθήσομεν. Καίτοι, φησί, τῇ θεῖᾳ Γραφῇ καὶ ὁ πλεονασμὸς καὶ ἡ τόκος, καὶ τὸ ἐκ δυναστείας τινὸς τὰ ἀλλότρια πρόσθενῶσι τῇ ἰδίᾳ κτήσει, τῶν ἀπηγορευμένων ἐστὶ. Πλεονασμὸς μὲν οὖν ἐστὶν ὡς ὅταν τις δῶ τινα σίτον ἢ οἶνον ἢ εἰλαιον ἢ ἄλλο τι, ἐπὶ τῷ λαθεῖν ἰμοιογενὲς πλέον τοῦ δοθέντος· οἶον ἰδοκί τις οἶνον μετρητὰς πενήκοντα ἐπὶ τῷ λαθεῖν ἑβδομήκοντα ἢ καὶ πλείονα. Τόκος δὲ λέγεται ἐπὶ νομισμάτων. Ἐκ δυναστείας δὲ τινος εἶπεν, ὅτι, κἂν μὴ ἐξ οὐκείας δυναστείας τις σφετερισται τὰ ἀλλότρια, δι' ἐτέρου δὲ δυνάστου τινὸς ποιήσῃ τοῦτο, κἀκείνος τῷ αὐτῷ ὑπόκειται κρίματι. Λέγει γὰρ ὁ προφητικὸς λόγος· *Οὐαὶ οἱ συνάπτοντες οἰκίαν πρὸς οἰκίαν, καὶ ἀγρὸν πρὸς ἀγρὸν, ἵνα τι τοῦ πληστοῦ ἀφέλωνται*. Ἀλλὰ κἀν τῇ Γραφῇ, φησὶν, ἀπηγόρευται ταῦτα, ἡμεῖς αὐτοὺς κανονικὰ οὐκ ἐπιζόμεν ἐπιτιμία, ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς ἐξουσίαν κανόνων οὐκ ἀξιόπιστα, ὅτι οὐκ ἀξιόπιστοι κρινόμεθα εἰς κανονικὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ τοῦ κατ' ἐξουσίαν

cultas ab eo quod est vere expetendum, a divina scilicet natura et cœlestibus, excidens, terrena et fluentia appetit. Irascens quoque facultas multas ut ad contentionem accendatur occasiones accipit. Propter pecuniarum enim cupiditatem lites et inimicitie et bella, et, ut dicit divinus Apostolus, *Radix omnium malorum est avaritia*. Sed quamvis ita se habeat, inquit, hæc affectio, tamen a Patribus relicta est inconsiderata, nullaque ejus cura suscepta est. Unde etiam abundat in Ecclesia; cum multi ea laborent, et de iis qui in clerum referuntur, seu ordinantur nemo inquirat, numquid hæc idololatria polluti sunt. Sed quia hoc a Patribus prætermisum, id est, impunitum et minime castigatum relictum est, remedium ei afferre oportet, quantum fieri potest, per publicam doctrinam, hoc est, publice populum docentes ut id persequamur, avaritiæ ægritudines, tanquam morbos aliquos ex nimia repletionem ortos, per orationem purgantes. Cum autem dixisset sanctus, avaritiæ affectionem animæ facultates corrumpere, et multiples ex ea affectiones oriri, eam plethoricis affectionibus assimilavit, quæ a medicis dicuntur exactissime tenens, ut ex ejus scriptis licet cognoscere. Plethora enim (id est repletio) a medicis dicitur, quando quatuor humores, ex quibus constant corpora, aucti et redundantes effecti sunt pro uniuscujusque humoris proportione, et affectiones quæ sunt ex plenitudine humorum simul coactorum plethorici morbi dicuntur. Merito ergo hic sapiens Pater affectiones, quæ ex avaritia oriuntur, plethoricas nominavit, ut quæ omnes animæ facultates subvertat, easque augment in detrimentum animæ. Alios ergo, inquit, avaritiæ morbos doctrinæ sermone curabimus: furtum autem et sacrilegium, atque etiam sepulcrorum effusionem, quæ canonicis pœnis digna visa sunt, iis quæ Patribus jam dicta sunt adjiciemus. Atqui in divina, inquit, Scriptura, et fenus et usura, et per potentiam alicujus aliena suæ unire possessioni, prohibita sunt. Fenus ergo est, ut quando quis dat alicui frumentum, vel vinum, vel oleum, vel aliquid aliud, ut in eodem genere plus quam dederit accipiat: ut si quis dederit vini quinquaginta metretas, ut septuaginta, vel eo plures, accipiat. Usura autem dicitur in nummis. Per potentiam autem alicujus dixit, quod etiam si non propriam potentiam aliena quis usurpaverit, per aliquem autem alium potentem hoc fecerit, et is eodem judicio tenebitur. Dicit enim sermo propheticus: *Væ conjungentibus domum domui, et agrum agro, ut a vicino aliquid auferant*. Scilicet si hæc, inquit, a Scriptura sunt prohibita, eis tamen canonicas pœnas non imponemus, quia nostra ad canonum assequendam potestatem fide digna non sunt eo quod ad canonicam potestatem fide digni non judicamur, hoc est, ad canonicas nostra potestate et pœnas iis qui peccant. De furto autem lo-

¹ 1 Tim. vi. 10. ² Isa. v. 8.

quens, dividit ipsum in latrocinium et murorum effossionem. Unum autem scopum esse dicit, tam iis qui latrocinantur, quam iis qui muros effodiunt, alienorum scilicet ablationem. Est autem multa rursus eorum ponenda differentia. Latrones enim etiam ad homicidium instruuntur, arma ferentes, et apta loca occupantes, et copias, hoc est, validam manum ad eis opem ferendam assumentes, et ad eadem parati. **163** Eos itaque ad paenitentiam conversos dicit homicidarum iudicio puniri. Eum autem, qui aliena clanculum surripuit, et peccatum aperit, contraria affectione curandum esse dicit, ut scilicet quoniam propter avaritiam aliena abstulerat, oporteat eum propria pauperibus erogare, ut sic videatur ab avaritia abstinere. Qui enim suis non parcat, aliena non appetet. Sin autem non habeat, inquit, pecunias, quas eroget; oportet eum laborantem curare affectionem, seu laborare operantem, et ex eo quod per suum laborem acquirit pauperibus impertiri. Et hoc est praeceptum apostolicum. Dicit enim divinus Paulus: *Qui furatur, non amplius furetur; sed potius labores bonum operans, ut habeat quod indigenti impertiatur*¹. Haec ergo de eo, qui clanculum aliena surripit. Sin autem hic quoque ense utitur, et adversus eum qui resistit traciare illum paratus est; hic quoque eandem existimo poena, qua latro, punietur, quia simile habebat institutum.

ἔφησι κέχρηται, καὶ ἔτοιμός ἐστι κατὰ τοῦ ἀνοστήσαντος αὐτῷ τούτῳ χρῆσασθαι, καὶ οὕτως, οἴμας, ὁμοίως ἐπιτιμηθήσεται τῷ ληστεύοντι, ὅτι καὶ ὁμοίαν εἶχε προαίρεσιν.

CANON VII.

Sepulcrorum autem effossio, ipsa quoque dividitur in id quod veniam meretur, et id quod non meretur. Si quis enim mortuorum parcens religioni, et tectum corpus intactum relinquens, ut nec soli ostendatur turpitudinis naturae, lapidibus aliquot ex iis, qui ante sepulcrum projecti sunt, ad aliquod opus construendum usus est; ne hoc quidem est laudabile: sed ut esset dignum venia fecit consuetudo; quando ad aliquid melius, et reipublicae utilius, materia traducta sit. At carnis in terram reductae pulverem persecrari, et ossa movere, spe aliquem ex defossis lucrificandi ornatum, id eodem iudicio condemnatum est, quo simplex fornicatio; quemadmodum in praecedente oratione divisio facta est, considerante scilicet oeconomo seu dispensatore, ex ipsa vita ejus, cui medela adhibetur, medicinam, ut spatium a canonibus praestitutum possit contrahere.

BALS. Quemadmodum furtum in duo dividit, ita et sepulcri fossionem in duo dividit. Si quis enim, inquit, solos lapides ex sepulcro abstulerit, ita ut tectum corpus non videatur mortuorum religioni parcens, hoc est, justo honori qui mortuis debetur, et eis usus fuerit ad meliorum et resp. utiliorum constructionem; ne sic quidem erit a crimine alio-

ἡμετέραν καὶ κρίσιν τιθέναι κανονικὰ καὶ τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐπιτίμια. Εἰπὼν δὲ κλοπὴν, διαιρεῖ ταύτην εἰς ληστείαν καὶ εἰς τοιχωρυχίαν. Καὶ ἐνταῦθα μὲν σκοπὸν εἶναι λέγει καὶ τοῖς ληστεύουσι καὶ τοῖς τοιχωρυχοῦσι, τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἀφαίρεσιν. Ποιῶν δὲ διαφορὰν θετέον αὐτῶν. Οἱ μὲν γὰρ λησται καὶ πρὸς μισοφροσύνην παρασκευάζονται, ὅπλα φέροντες καὶ τόπους ἐπιτηδίου καταλαμβάνοντες εἰς βοήθειαν, ἀλλὰ μὴν καὶ παλυχειρίαν, ἤγουν πολλοὺς εἰς συναγρίαν προσλαμβάνομενοι, καὶ ἔτοιμοι ὄντες πρὸς φόρους. Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἀπονεύσαντας εἰς μετάνοιαν τῷ τῶν ἀνδροφόνων ἐπιτιμᾶσθαι κρίματι φησι. Τὸν δὲ λαθραίως ἀφαιρούμενον τὰ ἀλλότρια, καὶ τὴν ἀμαρτίαν ἐξαγορεύοντα, θεραπεύεσθαι φησι τὴν ἐναντίαν διάθεσιν, ἤγουν, ἐπειδὴ διὰ πλεονεξίας ἀφελαιο τὰ ἀλλότρια, δεῖ αὐτὸν καὶ τὰ οικεῖα πένθησι δοῦναι, ἵνα οὕτω φανεῖ ἀποσφύμνος τῆς πλεονεξίας. Ὁ γὰρ μὴ φειδόμενος τῶν οικειῶν, οὐκ ἐπιθυμῆσει τῶν ἀλλοτρίων. Εἰ δὲ μὴ ἔχη φησί, χρήματα, ὥστε δοῦναι αὐτὰ, δεῖ αὐτὸν κοπιῶντα τὸ πάθος λάσασθαι, ἤγουν κοπιᾶν ἐργαζόμενον, καὶ ἐκ τοῦ διὰ τοῦ κόπου αὐτῷ ποριζομένου μεταδίδοναι τοῖς δεομένοις. Καὶ τοῦτο ἀποστολικόν ἐστὶ τὸ διάταγμα. Λέγει γὰρ ὁ θεσπιος Παῦλος: Ὁ κλέπτων μηκέτι κλεπτέτω, μᾶλλον δὲ κοπιᾶτω ἐργαζόμενος τὸ ἀγαθόν, ἵνα ἔχη μεταδίδοναι τῷ χρείαν ἔχοντι. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ λάθρα ἀφαιρουμένου τὰ ἀλλότρια. Εἰ δὲ καὶ οὕτως

ἔφησι κέχρηται, καὶ ἔτοιμός ἐστι κατὰ τοῦ ἀνοστήσαντος αὐτῷ τούτῳ χρῆσασθαι, καὶ οὕτως, οἴμας, ὁμοίως ἐπιτιμηθήσεται τῷ ληστεύοντι, ὅτι καὶ ὁμοίαν εἶχε προαίρεσιν.

KANON Z'.

Ἢ δὲ τυμωρυχία καὶ αὕτη διηρηται εἰς σύγγνωσθόν τε καὶ ἀσύγγνωστον. Εἰ μὲν γὰρ τις τῆς οὐσίας φειδόμενος καὶ ἀσυλον ἀφελὲς τὸ κεκρυμμένον σῶμα, ὡς μὴ ἀναδειχθῆναι ἰλίῳ τὴν ἀσχημοσύνην τῆς φύσεως, λίθοις τισὶ τῶν τῷ τάφῳ βεβλημένων συγχρήσεται εἰς ἔργου τινὸς κατασκευῆν, ἐπιαινεῖν μὲν οὐδὲ τοῦτο ἐστὶ πτῆν ἀλλὰ συγγνωστὸν ἐποίησεν ἢ συνήθεια, ὅταν εἰς προτιμότερον τι καὶ κοινωφελέστερον ἢ τῆς ὕλης μετάθεσις γίνηται. Τὸ δὲ διερευνηθῆναι τὴν κόνιν ἀπὸ τῆς γεωθεσίας σαρκός, καὶ ἀνακινεῖν τὰ ὀστέα, ἐλπιδὶ τοῦ κόσμου τινὰ τῶν συγκατορυχθέντων κερδᾶναι, τοῦτο τῷ αὐτῷ κρίματι καταδικάσθη, ὡς καὶ ἡ ψιλὴ πορνεία, καθὼς ἐν τῷ προλαθόντι διηρηται λόγῳ, ἐπισκοποῦντος θελαθῆ τοῦ οἰκονομοῦ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου, τὴν λατρείαν τοῦ θεραπευομένου, ὥστε συντεμεῖν τὴν ἐκ τῶν κανόνων ἐπίστασαν τοῦ ἐπιτιμίου προδοσίαν.

BALS. Ὅσπερ δὲ τὴν κλοπὴν εἰς δύο διείλεν, οὕτω καὶ τὴν τυμωρυχίαν εἰς δύο διαίρεσιν. Εἰ μὲν γὰρ τις, φησί, λίθους μόνους ἐκ τάφου ἀφείληται, ὥστε τὸ καλυπτόμενον σῶμα μὴ ὁραθῆναι, τῆς οὐσίας φειδόμενος, ἦτοι τῆς ἀφωσσωμένης τοῖς τε-θνεῶσι τιμῆς, καὶ χρήσεται τούτοις εἰς ἔργου κατασκευῆν προτιμότερον καὶ κοινωφελέστερον, οὐδ'

¹ Eph. s. iv. 28.

οὗτος ἀνέγκλητος, συγγνωστὸς δ' οὖν. Λίθους δὲ αὐτοὺς τῶν τάρφω προβεβλημένους, οὐχὶ τοὺς αὐτὰ τὰ τεθαμμένα σώματ' ἀκαλύπτοντας. Εἰ γὰρ τοιοῦτους λίθους ἀφέληται τις, διδωσι πάντως ἔρῃσθα: τὸ κεκρυμμένον σῶμα, καὶ δημοσιεύει τῆς φύσεως τὰ μυστήρια, καὶ οὐκέτι συγγνωστὸς ἔστιν, ἀλλ' εἰς τὸ ἔτερον εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ἐμπίπτειν δοκεῖ, ὃ τι πέρ ἐστι τὸ τοὺς τάρφους ἀνοίγειν καὶ τὴν κόπιν ἐκ τῆς φθορείσης σαρκὸς ἀνορύττειν, καὶ μετακινεῖν τὰ ὁσ' αὐτῶν κειμένων, κόσμον τινα λαθεῖν ἐκείθεν ζητοῦντα συντεθειμένον τοῖς τελευταῖσσι. Τοῦτο τοῖνυν τὸ εἶδος τῆς τυμβωρυχίας ὁμοίως τῆ ψιλῇ πορνείᾳ καταδικάζεται· αἰ λέγει. Ψιλῆν δὲ πορνείαν τὴν εἰς ἐλευθέραν ἀνδρὸς γυναῖκα μίξιν ὀνόμασε. Κάνταῦθα δὲ τῶν οἰκονομοῦντι τὸν μετανοοῦντα ἐίδωσι τὸ συντεμεῖν ἴσως τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν, εἰ ὁρᾷ θερμὴν αὐτοῦ τὴν μετένοian. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν φησι περὶ τυμβωρυχῶν ὁ ἄγιος. Ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος· ἐν βιβλίῳ ε' τίτλου κγ' ταῦτα διατάττεται· Οἱ ἀπὸ τῶν τάρφω ὕλας ἀφαιροῦντες ὀποκεισθῶσαν τῶ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι· καὶ πάλιν· Τὸ τῆς τυμβωρυχίας ἐγκλημα ἀτιμίζν ἐπιφέρει· καὶ αὐθις· Ἐάν τις ἀπὸ τοῦ τάρφω ἀφέληται ἢ λίθους ἢ κίονας ἢ μάρμαρα, ἢ ἄλλην οἰανδήποτε ὕλην, ἐκκοσινομισματα χρυσοῦ τῶ δημοσίῳ καταβάλλει· καὶ τὰ ἐξῆς.

KANON H'.

Ἡ δὲ ἱεροσυλία, παρὰ μὲν τῆ ἀρχαίᾳ Γραφῇ, οὐδὲ ἐνομισθῆ τῆς φωνικῆς κατακρίσεως ἀνεκτότερα. Ὁμοίως γὰρ ὃ τὰ ἐπὶ φόνῳ ἀλοῦς, καὶ ὃ τὰ ἀνατεθέντα τῶ θεῷ ὑπελόμενος, τὴν διὰ τῶν λίθων τιμωρίζν ὑπέσχον. Ἐπὶ δε τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας οὐκ οἶδα πῶς συγκατάθεσις τις ἐγένετο, καὶ συμπεριφορά, ὡστε ἀνεκτότερον νομισθῆναι τὸ τῆς τοιαύτης νόσου καθάρσιν· ἐν ἐλάττονι γὰρ χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν, τοῖς τοιοῦτοις τὸ ἐπιτίμιον διετάξατο ἢ τῶν Πατέρων παραδόσις. Πανταχοῦ καὶ ἐν πλημμελήματος εἶδει τοῦτο καθορᾶν προσήκει περὶ πάντων, οἷα ἐστὶ τοῦ θεραπευομένου διάθεσις, μὴ τὸν χρόνον οἰεσθαι πρὸς θεραπείαν ἀρκεῖν· τίς γὰρ ἀν ἐκ τοῦ χρόνου ἴσας γένοιο; ἀλλὰ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἑαυτὸν δι' ἐπιστροφῆς λατρύοντος. Ταῦτά σοι, ὦ ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, κατὰ πολλὴν σπουδὴν ἐκ τῶν προχείρων συνθέντες, διὰ τὸ δεῖν τοῖς τῶν ἀδελφῶν ἐπιτάγμασι πείθεσθαι, κατὰ σπουδὴν ἀπεστελλομεν. Σὺ δὲ τὰς συνήθεις ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὰς τῶ θεῷ προσάγων μὴ διαλείπης. Χρῆσταις γὰρ ὡς εὐγνώμων υἱὸς, τῶ κατὰ Θεόν σε γεννήσαντι, τὴν διὰ τῶν προσευχῶν γηροκομίαν, κατὰ τὴν ἐντολὴν τὴν κελεύουσαν τιμᾶν τοὺς γονέας, ἴνα εὖ σοι γένηται, καὶ εἶση μακροχρόνιος ἐπὶ τῆς γῆς. Ἀῆλον δὲ ὅτι ὡς σύμβολον ἱερτικόν, δέξῃ τὸ γράμμα, καὶ οὐκ ἀτιμάσεις τὸ ξένιον. κἀν τι μικρότερον τῆς σῆς μεγαλοψύχας εἴη.

ΒΑΣΣ. Εἰπὼν περὶ κλοπῆς καὶ τυμβωρυχίας, νῦν καὶ περὶ ἱεροσυλίας διδάσκει, καὶ φησιν ὅτι ἢ μὲν Παλαιὰ Γραφῆ ἐπίσης τὴν φωνά καὶ τὸν κλέψαντα τὰ τῶ θεῷ ἀνατεθειμένα ἐκόλασε, λίθους

anus; erit tamen venia dignus. Lapidēs autem, qui ante sepulcrum projecti sunt, non eos qui sepulta corpora contegunt. Si quis enim eos lapides abstulerit, corpus contactum omnino videndum præbet, et naturæ mysteria publicat, et non est amplius venia dignus; sed in alteram speciem sepulcrorum effossionis incidere videtur, quæ est sepulcra aperire, et ex corrupta carne pulverem effodere, et eorum qui illic jacent ossa movere, illic ornatum aliquem quo mortui amicti sunt accipere conantem. Hoc itaque sepulcrorum effossionis genus, eodem iudicio quo simplex fornicatio, condemnandum esse dicit. Simplicem autem fornicationem, cum muliere a viro soluta coitum nominavit. Hic quoque pœnitentis œconomο dat facultatem pœnæ tempus contrahendi, si ejus forte vehementem videat pœnitentiam. Cæterum hæc quidem dicit sanctus de sepulcrorum effossoribus. Lex autem civilis in lib. lx, tit. 23, hæc constituit: Qui materias ex sepulcris auferunt sacrilegii crimini sint obnoxii. Et rursus: Sepulcrorum effossionis crimen affert infamiam. Et iterum: Si quis ex sepulcro abstulerit, vel lapides, vel columnas, vel marmora, vel aliquam aliam materiam, publico viginti aureos solvit; et quæ sequuntur.

164 CANON VIII.

Sacrilegium autem, in antiqua quidem Scriptura, ne cædis quidem condemnatione visum est tolerabilius. Similiter enim, et qui cædis convictus erat, et qui res Deo dedicatas abstulerat, lapidationis supplicium subibat. In ecclesiastica autem consuetudine, de pœnæ gravitate nescio quo modo aliquid detractum, et eo lenitatis descensum est, ut illius morbi existimaretur tolerabilius piaculum; in minori enim tempore quam adulterium, ii a Patrum traditione pœnam susceperunt. Ubique autem hoc in supplicii genere ante omnia videndum est, qualis sit ejus cui adhibetur affectio; et non existimare tempus ad medelam sufficere (quænam enim fuerit ex tempore medicina?), sed ejus, qui sibi per conversionem medetur, animum et institutum. Hæc tibi, o homo Dei, ex iis quæ erant ad manum studiose composita, quod oportet fratrum mandatis parere, studiose misimus. Tu vero consuetas pro nobis preces Deo offerre ne intermittas. Debes enim ut gratus filius, ei qui te secundum Deum genuit, in senectute per tuas orationes alimentum, convenienter præcepto quod jubet honorare parentes, ut tibi bene sit, et sis longævus super terram. Clarum est autem quod ut symbolum sacerdotale, litteras accipies, minusque hospitale non contemnes, etiamsi sit minus quam pro summa tui ingenii bonitate.

BALS. Postquam dixit de furto et sepulcrorum effossione, nunc ducet de sacrilegio; et dicit, quod Antiqua quidem Scriptura homicidam, et eum qui Deo oblata sustulit, ex æquo punit, lapidibus

1 Exod. xx, 12; Deut. v, 16; Matth. xv, 4.

eos obrui jubens. Quod in Achaz factum est, qui ex spoliis Hiericho, quæ omnia Deo erant dedicata, aurum vestesque textas abstulerat : lapidibus enim obrutus omnino peremptus est. Ecclesia autem non eodem modo homicidam et sacrilegum punit : sed mitius in sacrilegum affecta est. Nescio quomodo, inquit, pro eo quod est, rationem ignoro. A Patribus, enim, inquit, traditum est, ut minori tempore quam adulterio pœna sacrilegio decernatur. In omni autem peccato oportet ante omnia considerare pœnitentis et ejus, cui medela applicatur, affectionem, et non omnia pœnæ spatio ascribere, inquam quod ad purgationem sufficiat. Quantumcunque enim tempus præterierit, nihil juvabit ad curationem. Sed oportet pœnitentis animum et institutum considerare, ejusque in pœnitentia studium ; ut si peccato quidem convenientem et correspondentem pœnitentiam ostenderit, contrahat pœnæ tempus : sin autem remisse et negligentius se gesserit, pœnæ quoque tempus augeat. A me autem dubitatum est quomodo sanctus hic avaritiæ vitium dicit a Patribus sine ulla esse medela relictum, cum Grægorius Thaumaturgus hoc in tertio suo canone dicat : Gravis res est avaritia, nec possunt una epistola exponi, quæ a divina Scriptura dicta sunt, in quibus non solum atrocissimi fugiendum et horrendum annuntiat ; sed omnino avarum esse et aliena desiderare propter turpe lucrum : et, Quisquis est ejusmodi, a Dei Ecclesia abdicatur. Quomodo ergo sine medela relictum est, quod a Dei Ecclesia abdicatum facere judicatum est ? Quod autem observatus sit hic canon Thaumaturgi, clarum est ex Theophili archiepiscopi Alexandrini epistola ad Manam episcopum, qui scripsit eos rem fecisse legitimam, qui a communionem separaverunt mulierem facientem injuriam, nec volentem ab injuria abstinere.

αὐτοὺς ἀναρτίζεσθαι διατετιμμένη. Ὅσαρ ἐπὶ τοῦ Ἁχαζ ἐγένετο, ὑφελομένου ἐκ τῶν τῆς Ἱερικῶς λαφύρων, ἃ πάντα τῷ Θεῷ ἀνετίθησαν, χρυσὸν τε καὶ ὕφασμα· λίθοις γὰρ βληθεὶς παγγενεὶ ἐξωλήθη. Ἡ δὲ Ἐκκλησία οὐχ ὁμοίως ἐπιτιμᾷ τῷ φονεὶ καὶ τῷ ἱεροσὺλῳ· ἀλλὰ συγκαταβατικώτερον διετίθη πρὸς τὸν ἱεροσὺλον. Οὐκ οἶδα πῶς, φησὶν, ἀντὶ τοῦ τὸν λόγον ἀγνοῶ. Παραδέδοται γὰρ, φησὶ, παρὰ τῶν Πατέρων ἦντοι χρόνῳ παρὰ τὴν μοιχείαν τὸ ἐπιτίμιον τῇ ἱεροσουλῇ ὀρίζεσθαι. Ἐν πάσῃ δὲ ἁμαρτίᾳ δεῖ πρὸ πάντων σκοπεῖν τὴν τοῦ μετανοούντος καὶ θεραπευομένου διάθεσιν, καὶ μὴ τῷ χρόνῳ τοῦ ἐπιτιμίου ἀνατιθέσθαι τὸ πᾶν, ὡς ἀρκοῦντι πρὸς κἀθάρσιν. Ὅ γὰρ χρόνος ὅσος ἂν παρελθῆ, οὐδὲν ὠφελήσει πρὸς ἱσίν. Ἀλλὰ τὴν προαιρεσιν δεῖ σκοπεῖν τοῦ μετανοούντος καὶ τὴν ἐπὶ τῇ μετανοίᾳ σπουδὴν, ὥστε, εἰ μὲν προσήκουσαν τῷ ἁμαρτήματι καὶ ἀνάλογον ἐνδείκνυται τὴν μετάνοιαν, συντέμνειν τὸν τοῦ ἐπιτιμίου καιρὸν· εἰ δὲ ἀνείμενος δίκαιεται καὶ ἀμειλίτερον διατίθεται, καὶ προστιθέσθαι τὸν καιρὸν τοῦ ἐπιτιμίου. Πιπύρηται δὲ μαι, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος ἐδ τῆς πλεονεξίας πάθος ἀθεράπευτον ἔφη παρὰ τῶν Πατέρων καταλειπθῆναι, καὶ ταῦτα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν αὐτοῦ κανόνων ταῦτα λέγοντος· Δεινὴ ἡ πλεονεξία, καὶ οὐκ ἔστι δι' ἐπιστολῆς περιθέσθαι τὰ θεία Γράμματα, ἐν οἷς οὐ τὴ ληστεύειν μόνον φευκτὸν καὶ φρικῶδες καταγγέλλεται· ἀλλὰ καθόλου τὸ πλεονεκεῖν καὶ τὸ ἀλλοτρίων ἐφάπτεσθαι ἐπὶ ἀισχροκερδείᾳ· καὶ, Πᾶς ὁ τοιοῦτος ἐκκήρυκτος Ἐκκλησίας Θεοῦ. Πῶς οὖν ἀθεράπευτον περιώφηται τὸ ἐκκήρυκτον Ἐκκλησίας Θεοῦ ποιεῖν κεκρήμενον ; Ὅτι δὲ ἐκράται ὁ κανὼν οὗτος τοῦ Θαυματουργοῦ δῆλον ἀπὸ τῆς πρὸς Μηνῆν ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, γράψαντος νόμιμον πρᾶγμα πεποιηκέναι τοὺς χωρισκοντας τῆς συνδέξεως τὴν ἀδικούσαν γυναῖκα, καὶ μὴ βουλομένην ἀναστεῖλαι τὴν ἀδικίαν.

(1) ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ

ΤΙΜΟΘΕΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

Ἐνός τῶν ῥη' Πατέρων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων, πρὸς τὰς προσεναχθείσας
 ὑπὸ ἑρωτήσεις περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

165 RESPONSNA CANONICA

TIMOTHEI

SANCTISSIMI EPISCOPI ALEXANDRINI,

Qui fuit unus ex cL Patribus Constantinopoli congregatis, ad interrogatiōnes ei propositas
 de episcopis et clericis.

Ἐρώτησις.

« Ἐν παιδίον καταηγούμενον, ὡς ἐτῶν ἐπτὰ, ἢ Ἀ
 ἐνὸ ῥωπος τέλειος εὐκαιρήση που προσφορᾶς γινόμε-
 νης, καὶ ἀγνοῶν μεταλάβη, τί ὀφείλει γίνεσθαι περὶ
 αὐτοῦ; »

Ἀπόκρισις.

« Φωτισθῆναι ὀφείλει· παρὰ Θεοῦ γὰρ κέκληται. »
 ΒΑΑΣ. Ἐρωτήθη ὁ Πατὴρ οὗτος, ὅτι ἐὰν παιδίον
 ἢ καὶ ἀνὴρ τέλειος ἐν καταηγούμενοις τεταγμένος, καὶ
 μήπω τοῦ ἁγίου τυχὼν βαπτίσματος, προσφορᾶς γι-
 νομένης, ἦτοι θυσίας μυστικῆς προσαγομένης, εὐκαι-
 ρήση, ἀντὶ τοῦ, καιροῦ τύχη ἐπιτηδείου, καὶ μεταλάβη
 τῶν ἁγιασμάτων, ἀγνοῶν, ὅτι οὐ δεῖ αὐτὸν μετα-
 λαβεῖν πρὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' οὐχὶ καταφρονη-
 τικῶς διεπιθέμενος· τί ὀφείλει γενέσθαι; Καὶ ἀπ-
 κριθῆ, ὅτι βαπτισθῆναι ὀφείλει. Ἐπεὶ γὰρ ἀπονήρως D

Interrogatio.

« Si puellus catechumenus, utpote annorum se-
 ptem, vel homo etiam perfectus dum fieret oblatio
 opportune adfuerit, ejusque nescius particeps factus
 sit, quid de eo fieri debet? »

Responsio.

« Debet illuminari : a Deo enim vocatus est. »
 ΒΑΛΣ. Interrogatus est hic Pater, an si puellus,
 vel etiam vir perfectus in ordine catechumenorum
 collocatus, et sanctum baptismum nondum assecu-
 tus, dum oblatio fieret, sive mysticum sacrificium
 offerretur, opportune adfuerit, hoc est, tempus ido-
 neum assecutus fuerit, et sacramentorum participare
 factus fuerit, ignorans se non debere participare
 antequam sit baptizatus, non tamen ea improbe
 contemnens, quid debet fieri? et respondit cum

Guillelmi Beveregii notæ.

(1) Ἀποκρίσεις κανονικαὶ Τιμοθέου. De hoc
 Timotheo episcopo Alexandrino, scholium quod-
 dam in codice Amerbachiano habetur, his verbis
 conceptum : Ἰστῶν, ὅτι μετὰ Διονύσιον τὸν μέγαν
 τεσσαρεσκαίδέκατον Ἀλεξανδρίας γενόμενον ἐπίσκο-
 πον, οἶδε ἐπισκόπησαν· Θεωνᾶς, Μάξιμος, Πέτρος
 ἱερομάρτυς, Ἀχιλλᾶς, Ἀλέξανδρος, Ἀθανάσιος, Γρη-
 γόριος Ἀρειανῶς ὁ Καππαδόκιος, Ἀθανάσιος πάλιν,
 Πέτρος ὁ παρὰ Οὐάλεντιος περιορισθεὶς, Λούκιος
 Ἀρειανῶς, Πέτρος πάλιν· εἶτα Τιμόθεος οὗτος ὁ μέ-
 γας, ἀναχθεὶς μὲν ἐπὶ τὸν θρόνον κατὰ τὸ ἔτος τῆς
 βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου, παρῶν δὲ ἐν τῇ
 κατὰ Μακεδονίου τοῦ Πνευματομάχου συνόδῳ τῶν ῥη'
 ἁγίων Πατέρων. Μετὰ δὲ ἑπταετίαν ἐξεδήμησε πρὸς

Κύριον, διάδοχον ἐσχηκῶς Θεόφιλον· Sciendum est,
 quod post Dionysium magnum decimum quartum
 Alexandriæ episcopum constitutum, episcopalia mun-
 nera obierunt Theonas, Maximus, Petrus sanctus
 martyr, Achilles, Alexander, Athanasius, Gregorius
 Arianus e Cappadocia, Athanasius iterum, Petrus a
 Valente expulsus, Lucius Arianus, Petrus iterum.
 Postea magnus hic Timotheus, ad thronum quidem
 quarto imperii Theodosii Magni anno promotus; in-
 terfuit autem quarto anno imperii Theodosii Magni
 synodo cL sanctorum Patrum, contra Macedonium
 Spiritus oppugnatorem congregatæ : post septennium
 autem ad Dominum migravit, successorem habens
 Theophilum.

baptizari debere. Quia enim non multoties ad sanctorum donorum communionem accessit, et opportunitate usus est ab aliquo non prohibitus; forte ignorantibus qui aderant fidelibus, et ipso etiam qui communionem impertit, eum esse catechumenum: videtur a Deo esse vocatus. Et quod sanctus apostolus Petrus dixit de Cornelio, et iis qui circa eum erant: quo tempore cum essent catechumeni Spiritus sanctus in eos cecidit, et loquebantur linguis, et Deum glorificabant¹, ut in Actorum libro scriptum est: *Nunquid aquam prohibuerit quispiam, quominus ii baptizentur, qui sanctum Spiritum sicut nos acceperunt?* hoc propemodum etiam dixit Timotheus, quod a Deo vocatus, et sacramentis dignus existimatus, debet illuminari.

Interrogatio.

« Si catechumenus a dæmone corripitur, et voluerit ipse vel sui, ut sanctum baptismum accipiat, debetne accipere an non, et maxime si morti propinquus fuerit? »

Responsio.

« Si is, qui a dæmone corripitur, non fuerit ab immundo spiritu mundatus, non potest sanctum baptismum accipere; sed in exitu a vita baptizatur. »

BALS. Qui a dæmone corripitur, habitaculum dæmonis esse videtur. Judicatur enim, quod nisi immundus spiritus invenisset hominem ipsi idoneum habitaculum, in eo non habitasset. Qui autem baptizatur, per baptismum sancti Spiritus gratiam in se cohabitantem suscipit. Quomodo ergo fieri poterit, ut idem simul duo in se contraria suscipiat? et ideo catechumenus et a vexante eum dæmone non liberatum iudicavit Pater, non esse dignum sancto baptisate. Sin autem moriatur, inquit, baptizabitur: ne gratiæ baptismi expers, a vita excedendo, hoc viatico privetur, et non signatus recedat.

Interrogatio.

« Si quis, cum ait fidelis, a dæmone corripitur: debetne esse sanctorum mysteriorum particeps, an non? »

Responsio.

« Si mysterium non enuntiet, nec ullo alio modo blasphemet, sit particeps: sed non singulis diebus. Sufficit enim, si stas solum temporibus. »

BALS. Judas dicitur mysterium enuntiasse, ut qui, que a Domino doctus est, Judæis revelaverit ceu eis **166** non credens, et docenti illa non tanquam Deo mentem adhibens, sed ut nudo homini. Qui autem a dæmone corripitur, si perpetuo quidem fuerit, nec sacramentis dignus habebitur, nec mysterium enuntians, et blasphemans condemnabitur, ut qui nesciat quid agat. Sin autem habet intervalla, et in tempore quo est sanæ mentis, in mysterium invehitur et blasphemat: non solum non erit sacramentorum particeps, sed nec cum fidelibus simul precabitur vel connumerabitur. Quare divinus hic Pater de dæmo-

A προσήλθε τῇ κοινωνίᾳ τῶν ἁγίων δώρων, καὶ εὐκαιρίας ἔτυχε μὴ κωλυθεὶς ὑπὸ τινος, ἀγνοησάντων ἰσως τῶν παρόντων πιστῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μεταδιδόντου, ὅτι κατηχούμενος ἔστι, δοκεῖ παρὰ τοῦ Θεοῦ προσκληθῆναι. Καὶ ὅπερ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Πέτρος ἔφη περὶ τοῦ Κορνηλίου καὶ τῶν περὶ αὐτόν, ὅτι κατηχουμένων ἐκείνων ἔπεισεν αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐλάλουν γλώτταις, καὶ ἐμεγάλυνον τὸν Θεόν, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Πράξεων γέγραπται, *Μήτις τὸ ὄθωρ κωλύσαι δύναται τις, τοῦ μὴ βαπτισθῆναι τούτοις, οἱ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβον ὡς καὶ ἡμεῖς;* τοῦτο μονονοχὶ καὶ ὁ Τιμόθεος εἶπεν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κληθεὶς, καὶ ἄξιος νομισθεὶς τῶν ἁγιασμάτων, φωτισθῆνα: ὀφείλει.

B

Ἐρώτησις.

« Ἐάν δαιμονιζόμενος κατηχούμενος ἦ, καὶ θελήσῃ αὐτός, ἢ οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα: ὀφείλει λαβεῖν ἢ οὐ, καὶ μάλιστα ἐάν περὶ τὸν θάνατόν ἐστιν; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐάν ὁ δαιμονιζόμενος μὴ καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, οὐ δύναται λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα: περὶ δὲ τὴν ἔξοδον βαπτίζεται. »

BALS. Ὁ δαιμονιζόμενος εἶναι δοκεῖ οἰκητήριον δαίμονος. Κρίνεται τοίνυν, ὡς εἰ μὴ ἄξιον αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον εὔρε τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα κατοικητήριον, οὐκ ἂν ᾤκησεν ἐν αὐτῷ. Ὁ δὲ βαπτιζόμενος, διὰ τοῦ βαπτίσματος, τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔλεχται ἐνοικουῦσαν αὐτῷ. Πῶς οὖν ἐν ταύτῳ δύνατόν ἐστι τὸν αὐτὸν δύο ἐναντίων δεκτικὸν γενέσθαι; διὰ τοῦτο τὸν κατηχούμενον καὶ μὴ ἀπαλλαγέντα τοῦ ἐνοχλοῦντος αὐτὸν δαίμονος, οὐκ ἔκριεν ὁ Πατὴρ τοῦ θελοῦ βαπτίσματος ἄξιον. Εἰ δὲ καὶ τελευτᾷ, φησί, βαπτισθῆσεται, ἵνα μὴ ἀμέτοχος τῆς χάριτος τοῦ βαπτίσματος, τοῦ βίου ἐξελθὼν, στερηθῇ τοιοῦτου ἐφ' οὗλου, καὶ ἀσημαντος ἀπέλθῃ.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν πιστός τις ὢν δαιμονίζεται, ὀφείλει μεταλαβεῖν τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐάν μὴ ἐξαγορεύῃ τὸ μυστήριον, μητε ἄλλως πως βλασφημῇ, μεταλαμβάνετω: μὴ μέντοι καὶ ἐκάστην. Ἄρχει γὰρ αὐτῷ κατὰ καιροὺς μόνον. »

BALS. Ὁ Ἰουδαῖος ἐξαγορεύσαι λέγεται τὸ μυστήριον, ὡς ἂ ἐδιδάχθη παρὰ Κυρίου ἐκκαλύψας τοῖς Ἰουδαίοις, οἳ διαπιστῶν αὐτοῖς, καὶ μηδὲ τῷ ταῦτα διδάσκοντι ὡς Θεῷ προσέχων, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπων ψαλῷ. Ὁ δὲ δαιμονιζόμενος, εἰ μὴ διόλου μαίνεται, οὔτε τῶν ἁγιασμάτων ἀξιωθήσεται, οὔτε τὸ μυστήριον ἐξαγορεύων καὶ βλασφημῶν κατακριθήσεται, ὡς μὴ εὐδὼς ὁ ποιεῖ. Εἰ δὲ διαλείμματα ἔχει, καὶ ἐν τῷ καιρῷ, ᾧ σωφρονεῖ, διασύρει τὸ μυστήριον καὶ βλασφημεῖ: οὐ μόνον τῶν ἁγιασμάτων οὐ μεθήξει, ἀλλ' οὐδὲ πιστοῖς συνεύξεται ἢ συναριθμησεται. Ὡστε ὁ Θεὸς οὗτος Πατὴρ περὶ δαιμονιζομένου καὶ διαλείμματα

¹ Act. x, 44 seq.

ἐχοντος λέγει. Ἐάν οὖν, ὅτε οὐκ ἐνεργεῖται ὑπὸ τοῦ δαιμόνου, οὐδὲν κατὰ τῆς πίστεως λέγη, μετατίθεται τῶν ἁγιασμάτων.

Ἑρώτησις.

« Ἐάν τις κατηχούμενος, ὢν ἀσθενής, γένηται ἐκ φρενῆς, καὶ μὴ δύνηται ἑαυτὸς ὁμολογήσαι τὴν πίστιν, καὶ παρακαλῶσιν οἱ ἴδιοι αὐτοῦ, ἵνα λάβῃ τὸ ἅγιον βάπτισμα, ἕως ζῆ· ὀφείλει λαβεῖν, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Ὄφειλε λαβεῖν, ἐάν μὴ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζῃται. »

ΒΑΣ. Ἡ ἐρώτησις ἦν περὶ κατηχουμένου καὶ ἐκ νόσου ἐξω φρενῶν γενομένου. ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτὸν ἐρωτώμενον τὰς ἐν τῷ βαπτισματι ἀποκρίσεις ἀποκρίνεσθαι, εἰ δεῖ τοῦτον βαπτίζεσθαι; Ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι δεῖ βαπτίζεσθαι αὐτὸν καὶ οὕτως ἔχοντα, καὶ εἰκότως. Ἐπεὶ γὰρ κατηχούμενος ἦν, ἔδειξε προαιρεῖν, ὅτι ἀσπάζεται τὴν πίστιν, καὶ κἂν μὴ ἐν τῷ βαπτισματι ἀποκρίνηται, ἔφθασε δεῖξαι τὴν οἰκείαν προαίρεσιν. Εἰ δὲ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου πειράζεται, οὐ βαπτισθήσεται, φησὶν, ἀλλὰ γενήσεται αὐτῷ, καθὼς ἄνωθεν εἰρηται.

Ἑρώτησις.

« Ἐάν γυνὴ συγγένηται μετὰ ἀνδρὸς αὐτῆς τὴν νόκτα, ἢ ἀνὴρ μετὰ γυναίκος, καὶ γένηται μίξις· ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Οὐκ ὀφείλουσι, τοῦ Ἀποστόλου βοῶντος· *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολάσθητε τῇ προσευχῇ· καὶ πάλιν ἔτι τὸ αὐτὸ συνέρχεσθε, ἵνα μὴ πειράσῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν τῶν ὀμῶν.* »

ΒΑΣ. Περὶ τῶν ἐγγύμων συνοικιζομένων ἡ ἐρώτησις, εἰ ὀφείλουσι μεταλαβεῖν, κατὰ τὴν νόκτα ἐκείνην συνελθόντες ἀλλήλοις. Ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐκ ὀφείλουσι. Καὶ εἰς σύστασιν τοῦ οἰκείου λόγου τοῖς ῥήμασιν ἐχρήσατο τοῦ μεγάλου Παύλου.

Ἑρώτησις.

« Ἐάν γυνὴ κατηχουμένη δέδωκε τὸ ὄνομα αὐτῆς, ἵνα φωτισθῇ, καὶ περὶ τὴν ἡμέραν τοῦ βαπτισματος γέγονεν αὐτῇ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν· ὀφείλει φωτισθῆναι αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ ὑπερθέσθαι, καὶ πόσον ὑπερθέσθαι. »

Ἀπόκρισις.

« Ὑπερθέσθαι ὀφείλει, ἕως οὗ καθαρισθῇ. »

Ἑρώτησις.

« Ἐάν γυνὴ ἴδῃ τὸ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν αὐτῆς, ὀφείλει προσέρχεσθαι τοῖς μυστηρίοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Οὐκ ὀφείλει, ἕως οὗ καθαρισθῇ. »

ΒΑΣ. Οἱ μέλλοντες καταξιῶσθαι τοῦ θεοῦ βαπτισματος, ἀπεγράφοντο παρὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνεργούντων. Ἐάν οὖν γυνή, φησὶν, ἀπογραφείσῃ, ὡς

niaco, qui habet intervalia, dicit: Si, ergo quando a demone non agitur nihil contra fidem dixerit, erit sacramentorum participes.

Interrogatio.

« Si quis catechumenus, cum esset infirmus, emota mentis factus sit, nec possit ipse fidem confiteri, sique suadeant, ut donec vivit sanctum baptismum recipiat, debetne accipere, an non? »

Responsio.

« Debet accipere, si non ab immundo spiritu tentetur. »

BALS. Interrogatio erat de catechumeno, qui propter morbum emota mentis est, ut non posset interrogatus quæ in baptismo respondentur respondere, an eum baptizare oporteat? Responsio autem est, quod oportet eum qui ita se habet baptizari, et merito; quia, quod est catechumenus videtur eo se esse animo ostendisse, ut fidem amplectatur, et quanvis in baptismo non respondeat, prius tamen animi sui institutum ostendit. Sin autem ab immundo spiritu tentetur, non baptizabitur, inquit sed fiet ei, sicut superius dictum est.

Interrogatio.

« Si uxor cum suo marito noctu cohabitarit, vel maritus cum uxore, et fiat coitio, debentne communicare, an non? »

Responsio.

« Non debent, cum clamat Apostolus: *Ne fraudate vos invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; et rursus ad idem conveniatis, ne tentet vos Sata. as propter incontinentiam vestram.* »

BALS. De iis qui legitime cohabitant est interrogatio, an debent nocte illa simul congressi esse sacramentorum participes. Responsio vero est, quod non debent: et ad dicti sui confirmationem magis Pauli verbis usus est.

Interrogatio.

« Si mulier catechumena dederit nomen suum, ut baptizaretur, et die baptismatis illi sit secundum consuetudinem mulierum, debetne eo die baptizari, an differre, et quantum differre? »

Responsio.

« Debet differre donec purgata fuerit. »

Interrogatio.

« Si mulier consueta sibi muliebria accidisse viderit, debetne ad sancta mysteria accedere an non? »

Responsio.

« Non debet usque dum purgetur. »

BALS. Qui divino baptismo digni erant habentibus describebantur ab is qui munus ecclesiasticum exercebant. Si ergo, inquit, descripta mulier, tanquam

¹ I Cor. vii, 5.

baptizanda, in fluxum menstruorum inciderit, quando debet baptizari? Ad quod divinus hic Pater respondit, quod quando purgata fuerit. Donec enim praestituti dies praeterierint, impura esse judicabitur et nec baptizabitur, nec divinis mysteriis digna habebitur.

167 Interrogatio.

« Mulier si pepererit, debetne jejunare Pascha, et vinum non bibere: an a jejunio absolvitur et vinum bibere permittitur, eo quod pepererit? »

Responsio.

« Excogitatum est jejunium, ut corpus humile reddatur. Si ergo corpus in humilitate et imbecillitate versatur, debet cibi et potus, quantum vult et potest, esse particeps. »

BALS. Interrogatus est sanctus, an debet mulier, quae in Paschae quadragesima peperit, bibere vinum et a jejunio absolvi. Et respondit, quod jejunium ad corpus humiliandum decretum est. Quod si corpus humiliatum fuerit et infirmum, non aliunde jejunii disciplina indiget: sed confirmatione potius et recreatione opus habet. Debet ergo, quae peperit in Paschate, hoc est, in jejunio quod fit propter Pascha, uti et vino et cibo.

Interrogatio.

« An debet clericus, praesentibus Arianis vel aliis haereticis, orare; et an eum nihil laedit quando ille facit orationem, seu oblationem? »

Responsio.

« In divina oblatione diaconus ante salutationem dicit: Qui non communicatis, ambulate. Non debent ergo interesse, nisi profiteantur se poenitentiam acturos et haeresin vitaturos. »

BALS. Interrogatio de clerico facta est: an debet praesentibus haereticis orare, aut incrementum sacrificium offerre; et respondit, quod quando ad sacramentum sancta offerenda sunt, dicitur profanis: Qui non communicatis, ambulate, sive, Catechumeni, exite. Si ergo catechumeni non sinuntur adesse dum fit sacrificium, quomodo sinentur haeretici? Nisi se, inquit, poenitentiam acturos confiteantur, et ab haeresi cessaturos; et tunc quoque, ut existimo, intra templum esse non sinentur, sed foris cum catechumenis; quod si se ab haeresi absenturos non profiteantur, ne cum catechumenis quidem consistent, sed expellentur.

Interrogatio.

« Si quis sit aegrotus, et ex multa imbecillitate valde attenuatus, et ad sanctum Pascha venerit; debetne omnino jejunare, an eum absolvit clericus, ut accipiat quod potest, vel etiam oleum et vinum propter multam ejus imbecillitatem? »

(2) Διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶσαι. Lego, διὰ τὸ σῶμα, etc.

(3) Καταλαβεῖν. Lego, μεταλαβεῖν. EDIT.

(4) Ὅτι. Lego, ὅτι. EDIT.

A μέλλουτα βαπτισθῆναι, γένηται ἐν ῥύσει τῶν ἐμμη-
νων· πότε δεῖ αὐτὴν φωτισθῆναι; Καὶ ἀπεκρίθη πρὸς
τοῦτο ὁ θεὸς οὗτος Πάτερ, ὅτι ὅτε καθαρθῆ. Ἔως
γὰρ αἱ νομομισμέναι παρέλθωσιν ἡμέραι, ἐν ἀκαθαρ-
σίᾳ κρίνεται εἶναι, καὶ ὅτε βαπτισθῆσεται, ὅτε
τῶν θεῶν μυστηρίων ἀξιωθήσεται.

Ἑρώτησις.

« Γυνὴ ἐν γεννήσῃ, τὸ Πάσχα ὀφείλει νηστεῦσαι
καὶ μὴ πικρὸν οἶνον, ἢ ἀπολύσει τῆς νηστείας, καὶ
τοῦ μὴ πικρὸν οἶνον, διὰ τὸ γεννησαί; »

Ἀπόκρισις.

« Ἡ νηστεία ἐπενοήθη διὰ τὸ σῶμα ταπεινῶ-
σαι (2). Εἰ ὁνὶ τὸ σῶμα ἐν ταπεινώσει ἐστὶ καὶ
ἀσθενεῖ, ὀφείλει καταλαβεῖν (3), καθὼς βούλεται
καὶ δύναται βαστάσαι, τροφῆς καὶ ποτοῦ. »

BALS. Ἐρωτήθη, εἰ ὀφείλει γυνὴ τεκοῦσα κατὰ
τὴν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, πικρὸν οἶνον, καὶ τῆς
νηστείας; λυθῆναι. Καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι ἡ νηστεία διὰ
ταπεινώσιν τοῦ σώματος ὠρίσθη. Ἐάν δὲ τὸ σῶμα τε-
ταπεινωμένον καὶ ἀσθενὲς ᾖ, ἄλλοθεν οὐ δεῖται τῆς
ἐκ τῆς νηστείας παιδαγωγίας, ἀλλὰ μέλλον συστά-
σεως χρῆσθαι καὶ ἀνακτήσεως. Ὄφείλει οὖν ἡ τεκοῦσα
κατὰ τὸ Πάσχα, ἔγγον ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα γινομένη
νηστείᾳ, καὶ οἶνω χρῆσασθαι καὶ βρώματι.

Ἑρώτησις.

« Εἰ ὀφείλει κληρικὸς εὐχεσθαι παρόντων Ἀρρει-
ωνῶν, ἢ ἄλλων αἰρετικῶν· εἰ οὐδὲν αὐτῶν βλέπει,
ἔταν αὐτὸς ποιῆ τὴν εὐχὴν, ἔγγον τὴν προσφο-
ρῶν. »

Ἀπόκρισις.

« Ἐν τῇ θεῖᾳ ἀναφορᾷ ὁ διάκονος προσφωνεῖ πρὸ
τοῦ ἀσπασμοῦ· Οἱ ἀκοινωνητοί, περιπατήσατε.
Οὐκ ὀφείλουσιν οὖν παρεῖναι, εἰ μὴ ἂν ἐπαγγέ-
λωνται μετανοεῖν καὶ ἐκφεύγειν τὴν αἵρεσιν. »

BALS. Ἡ ἐρώτησις περὶ κληρικοῦ, εἰ ὀφείλει εὐ-
χεσθαι παρόντων αἰρετικῶν, ἔγγον προσφέρειν τὴν
ἀναμακτον θυσιαν. Καὶ ἀπεκρίθη, ὅτι (4) μέλλουσι
προσάγεσθαι τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τὰ Ἅγια, λέγεται τοῖς
ἀμυήτοις· Οἱ ἀκοινωνητοί, περιπατήσατε, ἔγγον, Οἱ
κατηχούμενοι, προσέλθετε (5). Εἰ οὖν οἱ κατηχούμε-
νοι οὐκ εἴναι παρεῖναι τελουμένης τῆς θυσίας, πῶς
αἰρετικοὶ ἐαθήσονται; Εἰ μὴπου ἐπαγγέλωνται (6),
φησὶ, μετανοεῖν καὶ ἀφίστασθαι τῆς αἵρέσεως· καὶ
τότε δὲ, οἶμαι, οὐκ ἐντὸς τοῦ ναοῦ παραχωρηθήσου-
νται εἶναι, ἀλλ' ἔξω μετὰ τῶν κατηχουμένων· ὡς εἰ
μὴ ἐπαγγέλλονται ἀφίστασθαι τῆς αἵρέσεως, οὐδέ
τοὺς κατηχουμένους συστήσονται, ἀλλ' ἐκδιωχθήσου-
νται.

Ἑρώτησις.

« Ἐάν τις ᾖ ἀσθενῶν καὶ ἐκτακεῖς πικρὸν ἀπὸ τῆς
πολλῆς ἀσθενείας, καὶ εἴθῃ τὸ ἅγιον Πάσχα· πάν-
τως ὀφείλει νηστεῦσαι, ἢ ἀπολύσει αὐτὸν ὁ κληρικὸς
λαμβάνειν, οὐ δύναται, ἢ καὶ ἔλαιον καὶ οἶνον, διὰ
τὴν πολλὴν αὐτοῦ ἀσθένειαν. »

(5) Προσέλθετε. Legendum videtur, παρέλθετε,
vel ἐξέλθετε, ut interpretes verit. EDIT.

(6) Ἐπαγγέλλονται. Forte, ἐπαγγέλλονται ut
naulo infra. EDIT.

Ἀποκρισις.

« Ἀπολύεσθαι ὀφείλει μεταλαμβάνειν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τοῦ ποτοῦ ὁ ἀσθενῶν, πρὸς ὃ δύναται βαστάσαι. Τὸ γὰρ μεταλαμβάνειν ἐλαίου τὸν ἅπαξ ἐκτακέντα, δίκαιόν ἐστιν. »

ΒΑΣ. Περὶ νοσοῦντος καὶ ἐκτακέντος ὑπὸ τῆς νόσου ἢ ἐρώτησις· εἰ ὀφείλει ἐν τῇ διὰ τὸ Πάσχα νηστεία πέντως νηστεῦσαι, ἀντὶ τοῦ, ἀπαραιτήτως, ἀσυμπλοῦς, ἢ μετασχεῖν οἴνου καὶ ἐλαίου διὰ τὴν ἀσθένειαν. Ἡ δὲ ἀπόκρισις λέγει, ὅτι τὸν ἐκτακέντα ἐκ νόσου, δίκαιον καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου μεταλαμβάνειν, ὡς δύναται ὑπομείναι, ἤγουν, ἢ διόλου, ἢ ἐν ἡμέραις τισί, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ οἰκονομοῦντος αὐτόν. Σημειωτέον οὖν ἐκ τούτου τοῦ κανόνος καὶ ἐκ τοῦ ἧ', ὅτι ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα ξηροφαγία ἐστίν, ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀποχή. Τινὲς δὲ καὶ ἐν ἀμφοῖν τοῖς κανόσι τούτοις, τὴν ἐν τῷ Πάσχα νηστείαν, τὴν τῶν ἁγίων Παθῶν ἑβδομάδα λέγουσιν εἶναι, καὶ οὐ πᾶσαν τὴν Τεσσαρακοστήν.

Ἐρώτησις.

« Εἰς τὸ ζευξαί γάμον ἐὰν καλέσῃ τις κληρικὸν, ἀκούσῃ δὲ τὸν γάμον παράνομον, ἢ θειογαμίαν, ἤγουν ἀδελφὴν τελευτησάσης γυναικὸς τὴν μέλλουσαν ζεύγυσθαι, εἰ ὀφείλει ἀκολουθῆσαι ὁ κληρικὸς, ἢ προσφορὰν ποιῆσαι; »

Ἀπόκρισις.

« Ἄπαξ εἴπατε· Ἐὰν ἀκούσῃ ὁ κληρικὸς τὸν γάμον παράνομον. Εἰ οὖν ὁ γάμος παράνομός ἐστιν, οὐκ ὀφείλει ὁ κληρικὸς κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτριαῖς. »

ΒΑΣ. Τοὺς κληρικούς δεῖ, φησί, καλουμένους εἰς τελετὴν γάμων, ὥστε εὐξασθαι καὶ συζευξάσθαι τοὺς νυμφευμένους, εἰ ἀκούσουσι παράνομον εἶναι τὸν γάμον, μὴ ἀπέρχεσθαι, μήτε εὐχεσθαι, μήτε προσφέρειν, καὶ οὕτω κοινωνεῖν ἁμαρτίαις ἀλλοτριαῖς.

Ἐρώτησις.

« Ἐὰν ὄνειρασθεὶς ὁ λαϊκὸς ἐρωτήσῃ κληρικὸν, εἰ ὀφείλει ἐπιτρέψαι αὐτῷ κοινωνῆσαι, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Εἰ μὲν ὑπόκειται ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζει αὐτόν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης ἀλλοτριῶται τῆς κοινωνίας τῶν θείων μυστηρίων, ὀφείλει κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν, ὅτε ὀφείλει κοινωνεῖν, ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. »

ΒΑΣ. Περὶ τῶν ἐν ὄνειροις φανταζομένων, οἷς καὶ σπέρματος ἕως γίνεται ἐκροή, φησὶν ὁ Πατὴρ οὗτος, ὅτι εἰ μὲν πρὸ τούτου προσέβαλλε τῷ ὄνειρασθέντι ἐπιθυμία γυναικὸς λογισμὸς, καὶ ἐνέμεινεν ὁ νοῦς ἐπὶ τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ ἐνεφιλοχώρησε ταύτῃ, κάντεῦθεν ἡ φαντασία, ἐπήλθε ἢ ῥύσις τοῦ σπέρματος· οὐκ ὀφείλει μεταλαβεῖν. Καὶ εἰκότως· ἢ γὰρ συγκατάθεσις ἐμδλυε τὸν λογισμὸν τοῦ ὄνειρασθέντος. Καὶ πῶς μετὰ τοιοῦτου λογισμοῦ προσελύσεται τοῖς Ἁγίοις; Εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον προηγέσατο, τοῦ διαβόλου, φησὶν, ἐστὶ πειρα, ἵνα οὕτως ἀποξενῶται αὐτὸν τῆς θείας κοινωνίας· καὶ δεῖ αὐτὸν κοινωνεῖν. Εἰ γὰρ εἴη ὁ Πονηρὸς οὕτω καθορούμενος

Responsio.

A « Absolvi debet ægrotus, ut cibum et potum capiat, quantum ferre potest. Eum enim, qui semel attenuatus est, esse olei participem æquum est. »

BALS. De eo, qui ægrotat, et morbo consumptus est, fit interrogatio; debetne in jejuniis propter Pascha omnino jejunare, hoc est, inexcusabiliter et absque ulla commiseratione, an vinum et oleum sumere propter imbecillitatem? Responsio autem dicit, quod is, qui morbo consumptus est, capere debet vinum et oleum, quantum ferre potest: perpetuo scilicet, vel in aliquibus diebus, secundum judicium ejus qui illum dispensat. Nota autem ex hoc canone et VIII, quod jejunium Quadragesimæ Paschæ est aridorum esus et a vino abstinentia. Nonnulli autem dicunt, in utrisque his canonibus jejunium in Paschate, esse sanctæ Passionis hebdomadam, et non omnem Quadragesimam.

168 Interrogatio.

« Si quis clericum vocaverit, ut matrimonio jungat, audiat autem esse illicitum matrimonium, utpote vel amitæ conjugium, vel defunctæ uxoris esse sororem eam, quæ est matrimonio conjungenda, debetne sequi clericus vel facere oblationem? »

Responsio.

« Uno verbo dicite: Si audiverit clericus illicitum matrimonium. Si ergo est illicitum matrimonium, non debet clericus alienis peccatis communicare. »

BALS. Oportet, inquit, clericos, qui ad matrimonii mysterium celebrandum vocantur ut orent, et sponso conjungant, si audiverint esse illicitum matrimonium, nec abire, nec orare, nec offerre, et sic alienis peccatis communicare.

Interrogatio.

« Si laicus, qui somniavit, clericum interrogaverit an debet ei permittere communicare, an non? »

Responsio.

« Si subest quidem mulieris desiderium, non debet: sin autem tentat eum Satanas, ut per hanc occasionem a divinorum mysteriorum communione alienetur, debet communicare. Neque enim cessabit tentator eo tempore, quando debet communicare, illum invadere. »

BALS. De iis, quibus visa se in somniis offerunt, quibus etiam fit fortasse fluxus seminis, dicit hic Pater, quod si mulieris desiderium in eo qui somniat, cogitatio antea accenderit, et mens in desiderio persisterit, eique assensus est, et ex eo illi visio oblata est, et fluxio seminis est consecuta, non debet communicare. Et merito: assensio enim ejus, qui somniavit, mentem polluit, et quomodo cum hac cogitatione ad Sancta accedet? Sin autem nihil tale præcessit, est diaboli, inquit, tentatio; ut sic cum alienet a divina communione: et oportet eum communicare. Si enim sciverit Malus se per somnum efficere, ne sit sacramenti particeps: non ces-

sabit homini insidiari, quoties cum velle communi
care cognoverit.

Interrogatio.

« Iis, qui matrimonii societate junguntur, in quibusnam septimanæ diebus proponere oportet, ut a mutuo congressu abstineant, et quibusnam potestatem habeant? »

Responsio.

« Quod ante dixi, nunc quoque dico. Dicit Apostolus: *Ne fraudate vos invicem, nisi forte ex consensu ad tempus; ut vacetis orationi; et rursus ad idem convenientis, ne vos tentet Satanas propter incontinentiam vestram* *. Necessario autem Sabbato et die Dominico abstinere oportet, quod spirituale sacrificium in eis Domino offeratur. »

Interrogatio.

« Si quis, cum sui compos non esset, sibi manum attulerit, vel etiam se præcipitaverit, sit ne oblatio, an non? »

Responsio.

« Hoc debet clericus discernere, an cum reverentis compos non esset, hoc fecerit. Sæpe enim illi, qui ad eum cui hoc accidit pertinent, volentes assequi oblationem et orationem pro ipso, mentiantur, et dicunt eum non fuisse apud se: nonnunquam autem propter insultationem hominum, vel aliquo alio modo per negligentiam hoc fecisse. Pro huiusmodi oblatio non est facienda: est enim sui homicida. Oportet ergo clericum accurate sciscitari, ut in iudicium incidat. »

BALS. Interrogatus sanctus, si is, qui non est sanæ mentis, sed emotæ, sibi mortem consciverit, vel se deorsum præcipitem dederit: an pro eo facienda sit oratio vel oblatio? **169** dixit quod si homo quidem reveræ emotæ mentis, et nesciens quid ageret, sibi manum intulerit, vel se præcipitaverit, vel aliquo modo interemerit; sicut pro eo oblatio et oratio. Oportet autem eos, qui ad orationem evocantur, subtiliter investigare; nunquid vel propter animi timiditatem, vel hominum insultationem, vel aliquo alio modo, prudens ac sciens quid ageret, sibi manum attulerit. Pro tali enim nec orare, nec offerre oportet, quoniam sui homicida est.

Interrogatio.

« Si alicujus uxor spiritu corripitur, ut ferreos etiam compedes gestet, vir autem dicat: Non possum continere, et velit aliam accipere: debetne aliam accipere an non? »

Responsio.

« In hac re quidem adulterium intercedit, nec habeo, aut invenio quid de ea respondeam. »

BALS. Interrogatio est de marito, qui habet uxorem spiritu correptam, seu spiritu malo agitatum, et ita furentem, ut etiam ferreis compedibus, manibusque ligetur, ne seipsam interficiat, vel alios

* I Cor. vii, 5.

(7) Τῆ. Λογε, εἰ τό. ΕΔΙΤ.

Α τὸ μὴ μετέχειν αὐτὸν τῶν ἀγιασμάτων, οὐ πᾶσαι ἐπιβουλεύου τῶ ἀνθρώπῳ, ὁσάκις ἂν γινῶ αὐτὸν θέλοντα μεταλαβεῖν.

Ἐρώτησις.

« Τοῖς ζευγνυμένοις εἰς γάμου κοινωνίαν, περὶ πόλων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος παρατίθεσθαι χρὴ ἀπέχεσθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους κοινωνίας, καὶ ποίας ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας; »

Ἀπόκρισις.

« Προσέρχε καὶ νῦν λέγω· ὁ Ἀπόστολος λέγει· *Μὴ ἀποστερεῖτε ἀλλήλους, εἰ μὴ τε ἂν ἐκ συμφώνων πρὸς καιρὸν, ἵνα σχολιάσητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἦτε, ἵνα μὴ περιέλῃ ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἀκρασίαν ὑμῶν*. Ἐξ ἀνάγκης δὲ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ἀπέχεσθαι δεῖ, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεισθαι τῷ Κυρίῳ. »

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τις μὴ ἔχων αὐτὸν, χειρίζεται, ἢ κρημνίσῃ αὐτὸν, εἰ γίνεται προσφορά, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ διακρίνει ὀφείλει ὁ κληρικὸς, τὸ (7) ἀληθὲς ἐκφραγῆς ὢν, πεποίηκε τοῦτο. Πολλοὶ γὰρ οἱ διαφέροντες τῷ πεπονθένῳ, θέλοντες τυχεῖν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχῆς, καταψεύδονται, καὶ λέγουσιν, ὅτι οὐκ εἶχεν αὐτὸν· ἐνίοτε δὲ ἀπὸ ἐπιτηρείας ἀσθρώπων ἢ ἄλλως πως ἀπὸ ἀλιγυρίας πεποιθέναι τοῦτο. Οὐ χρὴ προσφορὰν ἀπάνω αὐτῷ γενέσθαι· αὐτοφρονεῦτής γάρ αὐτοῦ ἐστι. Δεῖ οὖν πάντως τὸν κληρικὸν μετὰ ἀκριβείας ἐρευνῆσαι, ἵνα μὴ ὑπὸ κριμα πέσῃ. »

BALS. Ἐρωτηθεὶς, ὡς εἰ μὴ ἔχων τις ὑγιὰ τὸν λογισμὸν, ἀλλὰ παρατραπέας τὰς φρένας, αὐτόχειρ γένηται αὐτοῦ, ἢ κατὰ κρημνοῦ ὠθήσῃ αὐτὸν· ἐάν χρὴ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὴν γενέσθαι, ἢ προσφορὰν· εἶπεν, ὅτι ἐάν ἀληθῶς ἔξω φρενῶν γενόμενος ὁ ἄνθρωπος, καὶ μὴ εἰδῶς ὁ ποιεῖ, διεχειρίσατο αὐτὸν, ἢ ἐκρήμνισεν, ἢ ἄλλως διέφθιρε· γενήσεται ὑπὲρ αὐτοῦ δέησις καὶ προσφορά. Δεῖ δὲ τοὺς εἰς εὐχὴν προσκαλουμένους ἀκριβοῦσθαι περὶ τοῦτου, μήποτε ἢ ἐκ μικροψυχίας, ἢ ἐξ ἐπιτηρείας ἀσθρώπων, ἢ ἄλλως πως, ἐκὼν καὶ εἰδῶς ὁ ποιεῖ, διεχειρίσατο αὐτόν. Ὑπὲρ γὰρ τοῦ τοιοῦτου οὐ δεῖ, οὔτε εὐχεσθαι, οὔτε προσφέρειν, ὅτι αὐτοφρονεῦτής ἐστι.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν τις γυνὴ πνευματικῆ, ὥστε καὶ σίδερα φορεῖν, ὁ δὲ ἀνὴρ λέγει· ἔτι Οὐ δύναμαι ἐγκρατεῦσθαι, καὶ θέλει λαβεῖν ἄλλην· ὀφείλει λαβεῖν ἑτέραν, ἢ οὐ; »

Ἀπόκρισις.

« Μοιχεία μεσολαβεῖ τῷ πράγματι· καὶ περὶ τοῦτου τί ἀποκρίνεσθαι οὐκ ἔχω, ἢ ἐφευρίσκω. »

BALS. Περὶ ἀνδρὸς ἢ ἐρώτησις ἔχοντος γυναῖκα πνευματιῶσαν, ἡγουν πνεύματι πονηρῷ συνεχόμενην, καὶ οὕτως μαινομένην, ὡς καὶ σιδήροις δεσμεῖσθαι, ἵνα μὴ αὐτὴν ἀπολέσῃ ἢ ἑτέρους βλάβῃ, ἢ

συνελθεῖν αὐτὸν ἀδύνατον, καὶ λέγοντος σωφρονεῖν, ἄλλοθεν δὲ λαβεῖν γυναῖκα ἐτέραν νομίμως. Ἡ δὲ ἀπόκρισις, ὅτι οὐ δύναται τι εἰπεῖν. Μοιχεῖα γάρ ἐστι, τὸ, ἐπι συνισταμένου τοῦ γάμου, ἐτέραν ἀγαγεῖσθαι τὸν ἄνδρα γυναῖκα εἰς συμβίωσιν. Ἐκ δὲ τῆς νεαρᾶς τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Φιλοσόφου, δέδοται τῷ ἀνδρὶ, μαινομένης διηνεκεῖς μανίαν τῆς γυναίκος, λύειν τὸν γάμον· τοῦ γάμου δὲ λυθέντος, ἔξιστι τῷ ἀνδρὶ ἐτέραν νομίμως εἰσεκί-
σασθαι.

Ἐρώτησις.

« Ἐάν νηστεύων τις ἐπι τῶ κοινωνῆσαι, νιπτόμενος τὸ στόμα, ἢ ἐν τῷ βλαναίῳ κατέπιεν ὕδωρ μὴ θέλων· ὀφείλει κοινωνῆσαι; »

Ἀπόκρισις.

« Ἐπι εὖρεν ὁ Σατανᾶς ἀφορμὴν τοῦ καλύειν αὐτὸν τῆς κοινωνίας, συχνότερον τοῦτο ποιήσει. »

Ἐρώτησις.

« Συγχῶς ἀκούοντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ ποιῶντες, ἴρα ὑπὸ κατάρξιόν ἐσμεν; »

Ἀπόκρισις.

« Εἰ καὶ μὴ ποιῶμεν, ἀλλ' οὐκ ἐνδέχεται μὴ μέμφεσθαι ἑαυτοῦς, ὅτι ἀκούοντας παρακούομεν· μέρος δὲ σωτηρίας ἐστὶ καὶ τὸ μέμφεσθαι ἑαυτοῦς. »

Ἐρώτησις.

« Ἐκ ποίας κείρας κρίνονται παρὰ Θεοῦ τὰ ἀμαρτήματα; »

Ἀπόκρισις.

« Πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκάστου καὶ τὴν φρόνησιν. Οἱ μὲν ἀπὸ δεκαετοῦς κείρας, οἱ δὲ καὶ μεζζονος. »

ΒΑΣ. Πρὸς τὴν γνῶσιν ἐκάστου καὶ τὸ φρόνημα ἔφη κρίνεσθαι τῷ Θεῷ τὰ ἀμαρτήματα. Οἱ μὲν γὰρ ἔξυτέρως φύσεως ὄντες τῶν παιδῶν καὶ μᾶλλον ἔργηγορίας, συντομώτερον διακρίνουσι τὸ καλὸν καὶ τὸ χεῖρον· οἱ δὲ καθυτέρως τυχόντες καὶ ἀναπειτικίας ἔξως, βραδεῖς εἰσι πρὸς τὴν γνῶσιν τοῦ δέοντος. Διὸ τοῖς μὲν ἀπὸ δεκάτου ἑναυτοῦ τῆς ηλικίας αὐτῶν λογίζεσθαι εἶπε τὰ ἀμαρτήματα, τοῖς δὲ ἐκ μεζζονος καὶ τελεωτέρως.

Actat, cum qua ipse rem habere non potest: dicit autem se non posse continere, et vult aliam uxorem legitimam accipere. Responsio autem est, se nihil posse dicere. Est enim adulterium, si constante matrimonio, vir aliam mulierem ducat in matrimonium. Ex novella autem imperatoris domini Leonis Philosophi marito concessum est, mulieris quæ perpetua insania laborat, solvere matrimonium: soluto autem matrimonio, licet marito aliam uxorem introducere.

Interrogatio.

« Si quis jejunans, ut communicet, os lavans, vel in balneo aquam bibit nolens: debetne communicare? »

Responsio.

« Quia etiam invenit Satanas occasionem prohibendi eum a communione, frequentius hoc faciet. »

Interrogatio.

« Sermonem Dei sæpe audientes et non facientes, an sumus iudicio obnoxii? »

Responsio.

« Si non faciamus, nec nos accusare contingit, quod audientes non pareamus. Est autem pars salutis seipso accusare. »

Interrogatio.

« Ex quam ætate a Deo iudicantur peccata? »

Responsio.

« Ex uniuscujusque cognitione et prudentia: illi quidem a decennio; hi vero a majori ætate. »

BALS. Ex uniuscujusque cognitione et intelligentia dicit a Deo peccata iudicari. Pueri enim, qui sunt acrioris et vigilantioris nature bonum et malum citius discernunt: qui autem sunt hebetioris tardiorisque ingenii, tardi sunt ad cognitionem ejus quod fieri oportet. Ideo illis quidem dicit ab anno decimo reputari peccatum: his vero a majori et perfectiori ætate.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΦΑΝΙΩΝ ΕΠΙΣΤΑΝΤΩΝ ΕΝ ΚΥΡΙΑΚῃ.

170 EDICTUM THEOPHILI ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI,
CUM SANCTA THEOPHANIA IN DIE DOMINICO INSTARENT.

Καὶ τὸ ἔθος καὶ τὸ κρέπον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ πᾶσαν Κυριακὴν τιμᾶν, καὶ ἐν ταύτῃ καθηγουρ-
γεῖν, ἐπειδήπερ ἐν ταύτῃ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν ἡμῖν ἐκρυ-
τάνευσε. Διὸ καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς Γραφαῖς, καὶ πρῶτη κέκληται, ὡς ἀρχὴ ζωῆς ἡμῖν ὑπάρχουσα, καὶ ὁδοῦ, ὅτε ὑπερβεβηκυῖα τὸν τῶν Ἰουδαίων σαββατισμὸν. Ἐπι οὖν συνέβη τὴν τῶν ἁγίων Θεοφανίων νηστισμόν ἡμέραν εἶναι ταύτην, οἰκονομήσωμεν, καὶ πρὸς ἐκατέρων ἐπιστημόνως χωρήσωμεν, ἵνα μεταλαμβάνοντες ὁλίων φοιτη-
κῶν, ἐκκλίνωμεν ἅμα καὶ τὰς αἰρέσεις τὰς μη τιμώ-
σας τὴν ἀναστάσιμον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡμέραν, καὶ τὸ ὀφειλόμενον ἐπὶ νηστίμῳ ἡμέρᾳ ἀποδώμεν, περιμένοντες τὴν ἑσπερινὴν σύναξιν, ἥτις ἐν ταῦθα, Θεοῦ θέλειτος, τελεῖται.

Et mos et honestas a nobis exigit, ut omnem diem Dominicam honoremus, eumque celebremus; quoniam Dominus noster Jesus Christus præclarum in ea suæ resurrectionis munus obiit. Et ideo in sacris Scripturis ipse, et primus appellatus est, ut qui sit nobis vitæ principium, et octavus, ut qui Judæorum sabbatismum exsuperaverit. Quia ergo accidit, ut sanctorum Theophaniorum hic esset dies jejunio peragendus, dispensemus, et ad utrumque scientes procedamus, ut paucos ductylos sumentes, simul et hæreses vitemus, quæ Domini nostri Jesu Christi resurrectionis diem non honorant, et diei jejunii quod debetur reddamus, vespertinum congregationem expectantes, quæ hic, Deo dante, peragitur. Congregimur ergo hic ab hora nona.

Συναθώμεν οὖν ἐν ἀπὸ ἑρας ἐννάτης ἐν ταῦθα.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΥΠΟΜΝΗΣΤΙΚΟΝ

*Ὅτερ Ἐλαβε Ἀμμῶν, διὰ τὴν Λυκῶ.

EJUSDEM COMMONITORIUM QUOD ACCEPIT AMMON PROPTER LYCO.

CANON I.

De iis qui Arianis communicaverunt, et Ecclesias huc usque detinent, ut se habet consuetudo, fiat : ita tamen ut alii constituantur, qui in orthodoxia tescificentur, et illi permaneant. His quoque ita dispensatis, ut aliis urbibus orthodoxi in Thebaide episcopi fecerunt, qui ab episcopo Apolline constituti, et qui cum Arianis Ecclesias habentibus communicantes, puniantur ; si quidem ipsorum voluntate hoc fecerunt ; si autem proprio episcopo obedierunt, permaneant, etsi quod justum est non noverint. Et si omnes quidem populi eos cum aliis rejiciant, alii ordinentur ; sin autem eos retinent cum illis quibus communicaverunt, ii quoque eam consuetudinem experiantur, qua usi sunt omnes orthodoxi in Thebaide episcopi.

Ὅτερ οἱς κκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἣ ἐχρήσατο οἱ ἐν Θεβαδί: πάντες ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι.

CANON II.

De Bisto, qui in Ereba constitutus est presbyter, quaerendum est ; et si alicui quidem mulieri separatæ, vivente marito, vim attulit, non sinatur esse presbyter ; nam ne ut laicus quidem debet communicare, cum eos qui tales sunt separare consuevit : it Ecclesia. Hoc autem nullum affert episcopo Apollini præjudicium, si eum per ignorantiam constituit ; cum sancta synodus jussit eos, qui post ordinationem propter crimen indigni esse convincti sunt, expelli.

BALS. Bistus ab Apolline episcopo presbyter constitutus fuerat in Ereba ; est autem ea regio Ægypti sicut et Lyco. Is vero dicebatur ante ordinationem mulieri separatæ vim attulisse, vivo marito. De eo igitur interrogatus Theophilus, inquit : Queratur an sit verum eum mulieri vim attulisse, et si ita sit, ne ei esse presbyterum permittatur. Quomodo enim fuerit is presbyter, cui nec laico in ecclesiam quidem permittitur ingredi, cum sit propter peccatum segregatus ? Eos enim, qui sunt ejusmodi, extrudit Ecclesia et separat a fidelibus. Hoc autem a Theophilo nequaquam canonicè dictum est : quandoquidem sanctorum apostolorum **xxv** canon, et magni Basilii tertius et **xxii**, et Carthagini. **syn. xxii**, clericos, qui peccaverunt, et depositi fuerunt, a communione non arcent. **171** Quod autem ordinatus sit, id non affert damnatum episcopo, qui eum, peccatum ignorans, ordinavit. Statuit enim synodus, ut qui peccatorum convicti fuerunt, etiam post ordinationem ejiciantur. Id autem est primæ synodi Nicænæ can. **ix**. Illud autem : *Separatæ viro marito ; facti est, et ideo adjectum*

A

ΚΑΝΩΝ Α'.

Περὶ τῶν κοινησάντων τοῖς Ἀρειανοῖς καὶ μέχρι νῦν τὰς Ἐκκλησίας κατεχόντων, ὡς ἴθος γινέσθω, οὕτω μόντοι ἐτέρους καταστήναι μαρτυρομένους ἐν ὀρθοδοξίᾳ, κἀκείνους ἀλλίσσθω. Οὕτως οἰκονομουμένων καὶ τούτων, ὡσπερ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κεκοιμήκασιν οἱ ἐν τῇ Θεβαδί: ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι, οἱ καταστάντες παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ κοινησάντες τοῖς ἐχουσι τὰς Ἐκκλησίας Ἀρειανοῖς, ἐπιτιμάσθωσαν, εἴτε γνώμη αὐτῶν κεκοιμήκασι τοῦτο : εἰ δὲ ὑψηκοὶ γινώσασιν τῷ οἰκίῳ ἐπισκόπῳ, ἀλλίξθωσαν, καὶ μὴ ἐπεγνακότες τὸ εὐλογεῖν. Καὶ εἰ μὲν πάντες οἱ λαοὶ τούτους ἀποκοιῶνται μετὰ τῶν ἄλλων, ἕτεροι χειροτο-

Β *νεύσθωσαν : εἰ δὲ ἀρτικοιῶνται αὐτῶν μετ' ἐκείνων οἱς κκοινωνήκασι ταῦτα, καὶ οὗτοι ἀποπειράσθωσαν τῆς συνηθείας, ἣ ἐχρήσατο οἱ ἐν Θεβαδί: πάντες ἐπίσκοποι ὀρθόδοξοι.*

ΚΑΝΩΝ Β'.

Περὶ Βίστου καταστάντος ἐν Ἐρέβῃ πρεσβυτέρου ζητητέον : καὶ εἰ μὲν ἀποταξαμένην τινὰ ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς ἐβιάσατο, μὴ συγχωρεῖσθω εἶναι πρεσβύτερος, δοκῶ γε οὐδὲ ὡς λαϊκὸς εἶναι συνάγεσθω, τῆς Ἐκκλησίας εὐωνυίας τοὺς τοιούτους χωρίζων. Ὅν φέρει δὲ τοῦτο πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν κατέστησε, τῆς ἀγίας συνόδου κελευσάσης τοὺς ἀναξίτους μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐλεγχόμενους ἐπιεγκλημα ἐκβάλλεσθαι.

ΒΑΣΣ. Ὁ Βίστος παρὰ Ἀπόλλωνος ἐπισκόπου κατέστη πρεσβύτερος ἐν Ἐρέβῃ ἡ χώρα δὲ αὕτη Αἰγυπτίων ἐστίν, ὡσπερ καὶ ἡ Λυκῶ. Ἐλέγετο δὲ περὶ ἐκείνου, ὅτι πρὸ τῆς χειροτονίας γυναῖκα ἐβιάσατο ἀποταξαμένην ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς. Περὶ τούτου οὖν ἐρωτηθεὶς ὁ Θεόφιλος, εἶπη, ὅτι ἐρευνηθῆτω, καὶ εἰ ἀληθὲς ἐστὶ τὸ βιάσασθαι αὐτὸν τὴν γυναῖκα, μὴ συγχωρεῖσθω εἶναι πρεσβύτερος. Πῶς γὰρ εἴη πρεσβύτερος, ὅς οὐδὲ λαϊκὸς συγχωρεῖται εἰσεῖναι εἰς Ἐκκλησίαν, ἀφοριζόμενος διὰ τὸ ἀμαρτήματα ; ἐξῆθε δὲ τοὺς τοιούτους ἡ Ἐκκλησία καὶ χωρίζει ἀπὸ τῶν πιστῶν. Τοῦτο δὲ οὐ κανονικῶς τῷ Θεοφίλῳ εἰρηται : ὁ γὰρ τῶν ἀγίων ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τρίτος καὶ ὁ **ιβ'**, καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ **κβ'** τοὺς κληρικὸὺς ἀμαρτήσαντας, καὶ καθαιρεθέντας, τῆς κοινωνίας οὐκ ἀπεργουσι. Τὸ δὲ χειροτονηθῆναι αὐτὸν οὐ φέρει βλάβην τῷ χειροτονήσαντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ ἐξ ἀγνοίας τοῦ ἀμαρτήματος : ἡ γὰρ σύνοδος ὤρισε τοὺς ἐλεγχόμενους ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἐκβάλλεσθαι. Τοῦτο δὲ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρώτης ἐστὶ κανὼν ἕνατος. Τὸ δὲ, ἀποταξαμένην

ζῶντος τοῦ ἀνδρός, τοῦ γάμου ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ τὸ, τινὰ, πρόσκειται, ὡσπερ καὶ τὸ ἐδώσατο. Κἀν γὰρ ἀπλῶς ἄλλη συνερθάρη γυναίκα μὴ ἀποταξαμένη, καὶ οὕτως ἢ καθαιρέσις αὐτῆ ἐπήγαστο, κἂν μὴ ἐδώσατο αὐτήν.

ΚΑΝΟΝ Γ'.

Περὶ δὲ Σούρ, ἐπειδὴ ὁ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων διεβεβαίωσατο καὶ ἀπεσταλκῆναι τοῦτον καὶ ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας πεποιηθέντα, ἔστω οὕτως ὡς ἀπερῆνατο ὁ ἐπίσκοπος, χρωμέντον ἐκείνου ταῖς οικειαῖς δικαιολογίαις, εἴγε βούλεται, καὶ μέμψεται τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου.

ΒΑΣ. Κληρικὸς ἦν ὁ Σούρ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπόλλωνος· ὃς ἐπίσκοπος αὐτὸν ἀπεσταλκῆναι τοῦ κλήρου διεβεβαίωσατο, ἀντι τοῦ ἐκβεληκῆναι. Ἔστω οὖν, φησὶ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ κρίσιν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Εἰ δὲ αἰτιᾶται τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀπόφασιν, χράσθω ταῖς οικειαῖς δικαιολογίαις παρὰ τῆ συνόδῳ, ἐξ ἧς ἦν πάντως καὶ ὁ ἐπίσκοπος.

ΚΑΝΟΝ Δ'.

Περὶ Πανοῦφ τοῦ καταστάντος διακόνου ἐν τῇ Λυκίᾳ, δεῖ ζητηῆσαι. Καὶ εἰ μὲν εὐραβείη οὗτος, κατηχούμενος τυγχάνων, τὴν ἀδελφίδην αὐτοῦ πρὸς γάμον κοινωρίαν δεξάμενος, μετὰ δὲ τὸ βάπτισμα εἰς κλῆρον δεχθεὶς, μετέτω ἐν τῷ κλήρῳ· εἴγε κεκοίμηται ἐκείνη καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐκοιτώνησεν αὐτῇ. Εἰ δὲ πιστὸς τυγχάνων τὴν αὐτὴν ἀδελφίδην αὐτοῦ πρὸς γάμον κοινωρίαν ἐδέξατο, ἔστω τοῦ κλήρου ἀλλότριος. Οὐ γὰρ πρόκριμα τῷ ἐπισκόπῳ Ἀπόλλωνι, εἰ ἐξ ἀγνοίας κατέστησεν αὐτόν.

ΒΑΣ. Ὁ Πανοῦφ ἐλέγετο πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι τὴν οικίαν ἀδελφίδην εἰς γυναῖκα λαβεῖν· βαπτισθεὶς δὲ χειροτονήτης διάκονος. Λέγει οὖν ὁ Θεόφιλος, ὅτι ἐν ἡ γυνὴ ἐτελεύτησε, καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἐχρήσατο αὐτῇ, μετέτω διάκονος, ὡς τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τὰ πρὸ τούτου καθάραντος ἁμαρτήματα. Εἰ δὲ πιστὸς ὢν μετὰ τὸ βάπτισμα ἔσχεν αὐτὴν, ἐκβληθήτω τοῦ κλήρου. Τῷ δὲ ἐξ ἀγνοίας αὐτὸν χειροτονήσαντι ἐκ τούτου βλάβη οὐ προσγενήσεται. Τὸ δὲ, εἰ κεκοίμηται ἡ γυνὴ, εἴπεν, ὡς οὕτω συμβεβηκῆναι λεγόμενον· ἐπαίτιοιγε κἂν ζῶσα ἦν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα οὐκ ἔγνω αὐτὴν ὁ Πανοῦφ, ἀλλὰ καὶ ἀπειμύσατο αὐτὴν, ἠδύνατο καὶ οὕτως εἶναι διάκονος.

ΚΑΝΟΝ Ε'.

Περὶ Ἰακώβ χρηζήτῃσαι. Εἰ ἀναγνώστης ἦν, καὶ ἐγκλήματι πορνείας ὑπεύθυνος ἐδείχθη, καὶ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐξεβλήθη, εἴτα χειροτονῆται οὗτος, ἐκβαλλέσθω, ἀκριβοῦς ἐξετάσεως γενομένης, καὶ μὴ μόνον ἐκ ψυθυρισμῶν ἢ κακολογιῶν ὑποψίας εἰς αὐτὸν γενομένης. Εἰ δὲ μὴ εὐραβείη ὑπεύθυνος, μετέτω ἐν τῷ κλήρῳ· οὐ γὰρ δεῖ ταῖς οικειαῖς διαβολαῖς προσέχειν.

ΒΑΣ. Ἰακώβ τις ἀναγνώστης ἐλέγετο εἶναι, καὶ ἐπὶ πορνείας διαβληθῆναι, καὶ ἐκβληθῆναι τοῦ κλήρου, εἴτα εἰς μεζῶνα χειροτονηθῆναι βαθμόν. Γράφει

PATROL. GR. CXXXVIII.

A est : Alicui, sicut et illud, vim attulit. Licet enim simpliciter cum muliere aliqua, non separata, rem habuerit; sic quoque in eam depositio introducta est, etsi ei vim non attulerit.

CANON III.

De Sur autem, quia Apollo episcopus affirmavit se et eum amandavisse, et ab Ecclesia alienum fecisse, ita sit ut pronuntiavit episcopus; utente illo suis defensionibus, si vult, et de episcopi sententia conqueritur.

BALS. Erat quidem Sur clericus episcopi Apollinis, qui episcopus se eum a clero amandasse, id est, expulisse, affirmavit. Sit ergo, inquit, secundum episcopi iudicium, quod in ipsum prolatum est, a clero alienus. Sin autem episcopi sententiam accusat, utatur suis defensionibus, apud synodum scilicet, ex qua est etiam episcopus.

CANON IV.

De Panoph, qui in Lyco diaconus constitutus est, quaerere oportet; et si is quidem inventus fuerit, cum esset catechumenus, fratris sui filiam in matrimonii societatem accepisse, post baptismum in clerum promotus, in clero maneat, si illa ex vita migrarit, et post baptismum cum ea rem non habuerit. Sin autem cum esset fidelis eandem fratris sui filiam in matrimonii societatem duxit, sit a clero alienus. Non est enim episcopo Apollini praedictum si eum per ignorantiam constituit.

BALS. Dicebatur Panoph antequam esset baptizatus fratris sui filiam uxorem duxisse. Baptizatus autem diaconus ordinatus fuerat. Dicit ergo Theophilus, quod si mulier e vita excesserit, et post baptismum ea non usus sit, maneat diaconus; nempe cum sanctus baptismus omnia peccata praecedentia debeat. Sin autem, cum esset fidelis, seu post baptismum, eam habuit, clero ejiciatur. Ei autem, qui eam insciens ordinavit, praedictum non afferetur. Illud autem: Si mulier e vita migrarit, dicit, utpote quoniam ita evenisse dicitur. Nam etsi etiam post baptismum vixisset, nec eam Panoph cognovisset, sed ipsam etiam amandasset; potuisset sic quoque esse diaconus.

CANON V.

De Jacob quaerere oportet. Si enim lector erat, et crimini fornicationis fuisse eum obnoxium, ostensum sit, et a presbyteris sit ejectus, deinde is est ordinatus, ejiciatur; accurata examinatione facta; non autem ex susurris vel maledictis orta in eum suspitione. Sin autem non fuerit inventus crimini obnoxius, maneat in clero. Neque enim vanis calumniis animum adhibere oportet.

BALS. Jacob quidam lector fuisse dicebatur, et propter fornicationem clero esse ejectus, et deinde ad majorem gradum fuisse ordinatus. Scribit ergo

Theophilus diligenti examinatione facta, si eum peccasse compertum fuerit, clero ejiciatur. Non enim oportet ex 172 susurris seu clandestinis sermonibus, vel maledictis seu apertis conviciis orta suspicione, condemnari aliquem. Quod si causa examinata insouus compertus fuerit, maneat in clero.

CANON VI.

De iis qui ordinandi sunt hæc erit forma: Ut quidquid est sacerdotalis ordinis consentiat et eligat, et tunc episcopus examinet, vel ei etiam assentiente sacerdotali ordine in mediis ecclesiis ordinet, præsentem populo, et episcopo alloquente, an etiam possit ei populus ferre testimonium. Ordinatio autem non fiat clandestinè. Ecclesia enim pacem habentis decet præsentibus sanctis ordinationes fieri in ecclesiis. In regione autem si qui sint, qui communicantium animis communicaverint; non aliter ordinentur, quam iis, qui sunt vere orthodoxi clerici, examinantibus, præsentem rursus episcopo, et præsentem populum alloquente, ne intercedat aliqua circumventio. δοκιμαζόντων, παρόντος πάλιν τοῦ ἐπισκόπου καὶ περιδρομῆς τις γένηται.

BALS. De iis qui in clero ordinandi sunt datum typum, et dicit quod oportet eum qui est ordinandus a toto ordine sacerdotali eligi, hoc est, unanimi consensu approbari et præferri; et cum ejusmodi delectus de eo factus fuerit, tunc ipsum ab episcopo examinari, et quando illi quoque hominis visus fuerit aptus ut ordinetur, tunc eum ordinari consensu sacerdotalis ordinis, præsentem etiam populo. Cur autem dixit, eum ordinandum consensu sacerdotalis ordinis? Nam cum a sacerdotali ordine electus est, ad ordinationem consensus non videtur esse necessarius. Sed est verisimile posse post electionem aliquid temporis præterisse, et eos interim qui ordinandum præjudicant rescivisse aliquid, quod ejus ordinationem prohibeat. Et ideo dicit ipse consentire, et dum ordinatur populum quoque ab episcopo interrogari, an dignus sit, cui testimonium ferunt ad ordinationem. Dissuadet autem, ne fiat ordinationes clandestinæ. Cum enim, inquit, pax est in Ecclesia, scilicet cum nunc non est divisus populus cessantibus hæresibus, sed sunt omnes orthodoxæ partis; omnes unius erunt sententiæ, et oportet in præsentia sanctorum seu fidelium ordinationes fieri in ecclesia. Sanctos autem fideles appellavit, ex sancto hoc Paulo assumens. Ille enim sic fideles in suis Epistolis appellat. Hæc itaque de iis, qui in urbibus habitant, videtur dicere. De iis autem, qui sunt in regione, seu in vicis dicit, quod quoniam multi etiam invitati communicabant hæreticis; eorum autem multi fidelium animis communicabant sive conveniebant et assentiebantur: Si quis eorum sit ordinandus in clero, cum non alias ordinandum, quam cum approbatione clericorum, quos constat esse orthodoxos, præsentem etiam episcopo, et alloquente populum, ut superius dictum est. Hæc autem dicit fieri, ne intercedat aliqua cir-

αὐν ὁ θεόφιλος, ἔτι ἐξετάσεως ἀκριβοῦς γενομένης, ἰάν εὐρεθῆ ἡμαρτηκῶς, ἐκδηθῆτω τοῦ κλήρου· ὡς δὲ γὰρ ἐκ ψιθυρισμῶν ἦτοι καταλαλιδὲς λαθραίας, ἢ κακολογιῶν ἦτοι λοιβοριῶν φανερῶν ὑποψίας γενομένης κατακρίνεσθαι τινα. Εἰ δὲ τῆς ὑποθέσεως ἐξεταζομένης ἀνεύθυνος εὐρεθῆται, μανέντω ἐν τῷ κλήρῳ.

ΚΑΝΩΝ Γ΄.

Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι οὗτος ἔσται τύπος· Ὅστε πᾶν τὸ ιερατεῖον συμφωνεῖν καὶ αἰρεῖσθαι, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον δοκιμάζειν, ἢ καὶ συναίνουτος αὐτῷ τοῦ ιερατείου χειροτονεῖν ἐν μέσῳ τῇ ἐκκλησίᾳ, παρόντος τοῦ λαοῦ, καὶ προσφωνοῦντος τοῦ ἐπισκόπου, εἰ καὶ ὁ λαὸς δύναται αὐτῷ μαρτυρεῖν. Χειροτονία δὲ λαθραίως μὴ γίνεσθω. Τῆς γὰρ Ἐκκλησίας εὐθύνῃ ἐχούσης πρέπει παρόντων τῶν ἁγίων τὰς χειροτονίας ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις γίνεσθαι. Ἐν δὲ τῇ ἐνορίᾳ, εἰ μὲν κοινωρήσαντές εἰσὶ τινες ταῖς τῶν κοινωρησάντων γνώμαις, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθωσαν, ἀλλὰ τῶν ἀληθῶς ὀρθοδόξων κληρικῶν προσφωνοῦντος παρόντι τῷ λαῷ, ἵνα μὴ μέσον

BALS. Περὶ τῶν μελλόντων χειροτονεῖσθαι ἐν κλήρῳ δίδωσι τύπον, καὶ φησὶν ὅτι δεῖ τὸν μελλόντα χειροτονεῖσθαι παρὰ παντός ιερατείου αἰρεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ προκρίνεσθαι συμφώνως, οὕτω δὲ προκρίθεντα, τότε δοκιμάζεσθαι αὐτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ δεῖ κάκιστ' ὄξει ὁ ἄνθρωπος ἐπιτήδειος εἰς χειροτονίαν, τότε χειροτονεῖσθαι συναίνεσι τοῦ ιερατείου, παρόντος καὶ τοῦ λαοῦ. Διατί δ' εἶπε, χειροτονεῖν αὐτὸν συναίνεσι τοῦ ιερατείου; Ἐπεὶ γὰρ ἐξελέγη παρὰ τοῦ ιερατείου, ἢ ἐπὶ χειροτονίᾳ συνκίνεσις δοκεῖ μὴ ἀναγκαῖα εἶναι. Ἄλλ' εἰς τὸ καιρὸν τινα μετὰ τὴν ἐκλογὴν παρελθεῖν, καὶ ἐν τῷ μέσῳ γνῶναί τι τοὺς προκρίνοντας τὸν μελλόντα χειροτονηθῆναι κωλύον αὐτῷ τὴν χειροτονίαν. Διὰ τοῦτο οὖν συναίνεσθαι αὐτοῦς χειροτονημένου αὐτοῦ εἶπε, καὶ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τότε προσφωνεῖν τῷ λαῷ, ἐρωτῶντα εἰ μαρτυρεῖ αὐτὸν πρὸς χειροτονίαν ἀξιῶν. Λαθραίας δὲ χειροτονίας γίνεσθαι ἀποτρέπει. Ἐπεὶ γὰρ, φησὶν, εἰρήνη ἐστὶ παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἦγον ἐπεὶ οὐ μὲνισταί ὁ λαὸς παυθεὶς τῶν αἰρέσεων, ἀλλὰ πάντες τῆς ὀρθοδόξου μοίρας εἰσὶ, πάντες μιᾶς ἔσονται γνώμης, καὶ δεῖ παρουσίᾳ τῶν ἁγίων ἦτοι τῶν πιστῶν τὰς χειροτονίας γίνεσθαι ἐπὶ ἐκκλησίας. Ἄγιους δὲ τοὺς πιστοὺς ἐκάλεσεν, ἐκ τοῦ θεσπέσιου Παύλου τοῦτο παραλαβὼν· οὕτω γὰρ κάκιστος ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς αὐτοῦ τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν ἐν πόλεσιν ὄντων εἰσελεγε λέγειν. Περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἦτοι τῶν ἐν τῇ χώρᾳ, φησὶν, ὅτι ἐπεὶ πολλοὶ τοῖς αἰρετικῶς ἐκωνώνουν καὶ ἄκοντες, τῶν τοούτων δὲ πολλοὶ τῶν πιστῶν ἐκωνώνουν ταῖς γνώμαις, ἦγον συγκαταβαῖνον καὶ συνήνον· εἰ ἐκ τούτων μέλλει τις χειροτονεῖσθαι εἰς τὸν κλήρον, μὴ ἄλλως χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ μετὰ δοκιμασίας τῶν ὁμολογουμένως ὀρθοδόξων κληρικῶν, παρόντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ προσφωνοῦντος τῷ λαῷ, ὡς ἀνωθεν εἰρηται. Ταῦτα δὲ λέγει γίνεσθαι, ἵνα μὴ μέσον γένηται τις περιδρομῆς, ἥτις

ἀπάτη καὶ συναρπαγή, καὶ χειροτονηθῆ τις μὴ ὑγιῶς ἄ-
 ἔχων περὶ τὴν πίστιν.

ΚΑΝΩΝ Ζ'.

Τὰ πρὸς φερόμενα εἰς λόγον θυσίας, μετὰ τὰ δα-
 λυσκόμενα εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρῆσιν, οἱ κλη-
 ρικοί διανεμίσθωσαν, καὶ μήτε κιατηχούμενος
 ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πιπέτω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ
 κληρικοί καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί.

ΒΑΣ. Εἰ τινα περιτεύουσι τῶν εἰς θυσίαν προσ-
 αγομένων παρὰ τῶν πιστῶν, μετὰ τὰ δαπανώμενα
 εἰς τὰ θεῖα μυστήρια, τοῖς κληρικοῖς δεῖν ταῦτα,
 φησὶ, διανεμῆσθαι, ὥστε παρ' αὐτοῖς ἐσθιέσθαι καὶ
 πίνεισθαι, καὶ παρὰ τῶν πιστῶν λαϊκῶν· τοῖς δὲ κιατη-
 χουμένοις μηδὲν ἐξ αὐτῶν δίδοσθαι. Ἐπεὶ γὰρ προσ-
 ἤχθησαν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ ἐξ αὐτῶν μερίδες
 ἀλήφθησαν εἰς τὰ θεῖα δῶρα, κάκεινα ἡγιασθήσαν,
 πῶς ἐκ τούτων τοῖς ἀτελεστέροις δοθήσονται δαπανη-
 θησόμενα; Τὰ δὲ εἰς θυσίαν προσαγοόμενα ἄρτος καὶ
 οἶνός εἰσιν· ἕτερον γάρ τι προσάγεσθαι εἰς θυσια-
 στήριον οὐκ ἐφέεται. Ἀνάγνωθι τὸν γ' ἀποστολικὸν
 κανόνα, καὶ τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου τῆς λεγο-
 μένης ζ' κανόνα κη'.

ΚΑΝΩΝ Η'.

Ἐπειδὴ Ἰεραξ τόνδε, ὡσανεὶ ἐπὶ πορνείᾳ δια-
 βαλλόμενος, οὐκ ὀφείλειν λέγει ἐν τῷ κλήρῳ εἶ-
 ναι, ὁ δὲ ἐπίσκοπος Ἀπόλλων δις χωρίζετο τῆρι-
 καῦτα, μηδένα κατηγοροῦν ἐν μέσῳ ἐληλυθέναι κατ'
 αὐτοῦ, ἐξεταξέσθω καὶ οὗτος· καὶ εἰ μὲν κα-
 τήγορος τις ἀναφύεται πιστεως ἀξίος, καὶ τὸ
 ἔγκλημα ἀποδεικνύται, φερομένων ἀξιόπιστων μαρ-
 τύρων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβαλλέσθω· εἰ δὲ
 τοῦ κλήρου ἀξίος ἐστί, καὶ ἐπὶ σωφροσύνῃ μαρ-
 τυρεῖται, μενέτω ἐν τούτῳ.

ΒΑΣ. Ἐχειροτονήθη τις κληρικός, εἶτα διεβλήθη
 εἰς πορνείας. Ἐλεγεν οὖν Ἰεραξ τις, μὴ δεῖν αὐτὸν
 ἐν κλήρῳ εἶναι· ὁ δὲ χειροτονήσας αὐτὸν δις χωρί-
 ζετο, ἦτοι ἐνίστατο, μὴ κατηγορηθῆναι αὐτὸν παρὰ
 τισι. Ἐφη οὖν ὁ Θεόφιλος, ἔτι ἐξετασθήτω ὁ ἀν-
 θρωπος, καὶ εἰ μὲν εὑρίσκειται τις κατηγορος πιστεως
 ἀξίος ἡγοῦν δεκτὸς εἰς κατηγορίαν (οὐ γὰρ παντὶ
 ἐφέεται κατηγορεῖν ἰερωμένων, κατὰ τὸν ζ' κανόνα
 τῆς δευτέρας οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ἐν κανόνα
 κα' τῆς ὀ' οἰκουμενικῆς συνόδου), ἐκβλήθητω τῆς
 Ἐκκλησίας μετὰ ἀπόδειξιν· εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἀπο-
 δείκνυται, μενέτω ἐν τῷ κλήρῳ.

ΚΑΝΩΝ Θ'.

Ὅστε γνώμη παντὸς ἱερατείου οἰκονόμον ἀπο-
 εἰχθῆναι ἕτερον, ἐφ' ᾧ συντέθειται καὶ ὁ ἐπίσκο-
 πος Ἀπόλλων πρὸς τὸ τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
 δέον ἀναλλασθῆναι.

ΒΑΣ. Ὁ αὐτὸς γνώμην ἔδωκε κρίσει παντὸς τοῦ
 ἱερατείου τὸν οἰκονόμον τῆς ἐπισκοπῆς γίνεσθαι, εἰ
 καὶ ὁ ἐπίσκοπος συγκατατίθεται τῇ κρίσει τοῦ κλήρου·
 γίνεσθαι δὲ οἰκονόμον, ἵνα τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς
 ἴσον δαπανῶνται φροντίδι ἐκείνου. Τὴν δὲ εἰς δέον
 δαπάνην, τὸ ἐξῆς δηλοῖ κεφάλαιον, ἧτις ἐστὶ, τὰ εἰς
 χήρας καὶ ξένους καὶ πένθητας ἀναλώματα. Ἰδιοποιεῖ-
 σθαι γὰρ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τινὶ οὐκ ἐφέεται, ὅτι ἀφι-

cumventio, seu fraus et abreptio, et ordiuctur ali-
 quis qui non recte sentit de fide.

CANON VII.

Quæ in sacrificii rationem offeruntur, post ea quæ
 in mysteriorum usum consumuntur, clerici divinant,
 et nec catechumenus ex iis comedat vel bibat, sed
 solum clerici, et qui cum eis sunt fideles fraires.

BALS. Si qua eorum quæ a fidelibus ad sacrifi-
 cium offeruntur, superabundant, post ea quæ in
 divina mysteria consumuntur, clericis, inquit, oportet
 ea dividere, ut ab ipsis comedantur ac bibantur,
 et etiam a fidelibus laicis; catechumenis **173** au-
 tem nihil de eis detur. Quia enim altari oblata sunt,
 et ad divina dona ex illis partes quædam sumuntur
 atque sanctificatæ fuere; quomodo iis qui sunt im-
 perfectiores dabuntur consumenda? Quæ autem ad
 sacrificium offeruntur, sunt panis et vinum; nihil
 enim aliud ad altare offerri permittitur. Leg. III
 canon. Apost. et synod. in Trullo, quæ dicitur
 sexta, canon. xxviii.

CANON VIII.

Quoniam Hierax dicit quemdam non debere esse
 in clero, ut qui sit fornicationis delatus; Apollo au-
 tem episcopus tunc affirmavit nullum accusatorem
 adversus eum in medium processisse, hic quoque
 examinetur: et si aliquis quidem accusator fide di-
 gnus exoritur, et crimen probatur productis fide
 dignis testibus, Ecclesia ejiciatur; sin autem dignus
 est clero, et de ejus continentia testimonium feratur,
 in eo maneat.

BALS. Quidam ordinatus est clericus, deinde
 tanquam qui fornicatus esset, accusatus est. Dice-
 bat ergo quidam Hierax, non oportere eum in clero
 esse; is autem qui eum ordinaverat, affirmabat,
 seu instabat, eum non esse ab aliquo accusatum.
 Dicit ergo Theophilus: Homo examinetur, et si in-
 venit quidem aliquis accusator fide dignus, seu
 qui sit ad accusandum admittendus (non enim cui-
 vis permittitur accusare eos qui sunt in sacris, ut
 vult VI can. II syn. œcumenicæ, et XXI, IV univer-
 salis syn.), Ecclesia ejiciatur post probationem; sin
 autem nihil tale probetur, maneat in clero.

CANON IX.

Ut totius sacerdotalis ordinis sententia aliis re-
 nuntietur œconomus, in quo Apollo quoque episcopus
 consensit, ut bona Ecclesiæ in ea quæ oportet impen-
 dantur.

BALS. Idem tulit sententiam, totius sacerdotalis
 ordinis iudicio fieri debere episcopatus œconomum,
 si etiam episcopus assentiatur cleri iudicio. Fieri
 autem œconomum, ut bona Ecclesiæ illius cura in
 ea quæ oportet impendere sequens docet caput, quod
 est impendere in viduas, hospites et pauperes. Ne-
 mini enim permittitur bona Ecclesiæ in proprias

usus transferre; quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum; et nec ad usum proprium aut rebus episcopatus episcopo conceditur; nisi ad ea quæ sunt omnino necessaria, et tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum **xxi** can. sanctorum apostolorum. Quæ quæ in eo scripta sunt, et **xxiv** can. syn. Antiochenæ.

CANON X.

Vidua et pauperes et peregrinantes hospites omnique fruantur, et nemo ea quæ sunt Ecclesiæ, ut sua usurpet.

A λήγυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶδεν εἰς οἰκίαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι χρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκαχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα. καὶ τότε δεῖ οἰκοθεῖν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μᾶ' κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ζῆτει τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν μᾶ' κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

CANON I.

Χῆραι καὶ οἱ πένητες καὶ οἱ παραπιθημοῦντες ἔσθαι πόσης ἀναπαύσεως ἀπολαύτωσαν, καὶ μηδὲν τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰδιοποιήσωσιν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

Περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

174 EJUSDEM NARRATIO DE HIS QUI DICUNTUR CATHARI.

Declaravit mihi tua pietas, quod quidam horum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna synodus, quæ Nicææ habita est a sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedere volunt ordinare, si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur.

BALS. De Novatianis interrogatus est (hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur), et responsum est, quod si ad Dei Ecclesiam accedunt, quia magna et prima Nicæna synodus statuit, ut ii ordinentur, fac tu quoque secundum hanc formam sive secundam istam canonem, et ordina eos qui accedunt; nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adversetur. De Novatianis autem canon est octavus primæ synodi.

B Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὡς τινὲς τῶν δομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς, προσελθεῖν βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ κατὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὤρισεν, ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν, εἴγε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθὸς ἔσται καὶ μηδὲν τούτοις ἀντίκειται.

ΒΑΣΣ. Περὶ Ναυατιανῶν ἠρωτήθη (τούτοι γὰρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροί), καὶ ἀπεκρίθη, δεῖ εἰ προσέρχονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἔπειθ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἤγουν ἡ πρώτη, ὤρισεν χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, ποιεῖ καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἦτοι κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτονεῖ τοὺς προσερχομένους, εἰ μὴ τι κώλυμα ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῖς ἐναντιοῦται. Ὁ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν ἔσθαι τῆς πρώτης συνόδου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

AGATHONI EPISCOPO.

Maximus asseruit se Ecclesiæ leges ignorantem illicito matrimonio junctum esse, et quia hoc eum male habet quod non recte et ex ordine agit, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, et ab illicita vitæ societate ex consensu absenturum, illa etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, et non fallant, quia est tempus decennale; si consideres eos debere versari cum catechumenis, tunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, et acerbitate adhuc in eo opus sit; fac id quod Deus tibi suggererit; id semper sequens

D Ἄγρωσιν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διτοχυρίσατο κατανόμως συμβιώσει συνῆσθαι· καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἀσύντακτον εἶναι, διεβεβαίωσατο, ἐπειδὴ ἀγνοῖα τὸ παράνομον ἔδρασεν, ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κακείνης ἀγαπώσης τοῦτο ἵνα δὲ τοίνυν δοκιμάσης, δεῖ τοῦτο ποιοῦσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπαύσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἐστὶν ὁ χρόνος, εἰ σκοπίεις μετὰ τῶν κατηχομένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, εἰς οὗτω δικέησον. Εἰ δὲ συνερῆς, δεῖ ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δεῖται τὰ

καὶ αὐτοὺς ἐπιστεύψω, ὅπερ ὁ Θεὸς ὑποβάλλη A
σοι, τοῦτο κοίτησον, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον
ὀδηγούμενος. Ἐπὶ γὰρ τῶν τόπων ευχαρίων τὰς
γνώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέναι δύνασαι.

ΒΑΣ. Μάξιμός τις, ὡς παρανόμῳ γάμῳ συν-
αφθεὶς γυναικὶ, ἀφώρισθη καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετὰ
τῶν πιστῶν εἴργετο. Ὁ δὲ ἔλεγεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ
ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἰστοιμός ἐστιν ἀποστῆναι
τοῦ γάμου, τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης· καὶ
ἐζητεῖ ἀφιστάμενος δεχθῆναι. Πρὸς ταῦτα οὖν ἔφη
ὁ Θεόφιλος, ὡς ἂν ἐξετάσας εὐρήσεις, ὅτι ἐκ συμφώ-
νου, ἀντὶ τοῦ ἐκ κοινῆς βουλῆς, ἀφίστανται τοῦ γά-
μου, καὶ οὐκ ἀπατώσι, δεκαετίαν συνοικήσαντες
ἀλλήλοις, δυσχερὲς ἴσως ἂν λογίζετο αὐτοῖς ἢ διά-
ζευσις, καὶ μήποτε ἀπατώσιν. Εἰ σκοπιεῖς, ἀντὶ τοῦ
εἰ κρίνεις μετὰ τῶν κατηγουμένων αὐτοῖς ἰστασθαι B
τίως, ἤγουν πρὸς τὸ παρὸν, οὕτως αὐτὸν οἰκονόμη-
σον. Εἰ δὲ νοεῖς, φησὶν, ὅτι κατὰ ἀπάτην λέγουσι
ταῦτα, καὶ ὅτι ἐτι δέονται στυφίως, ἤτοι αὐστηρο-
τέρων ἐπιτιμιῶν, ποιήσον ὅπερ ἂν ὁ Θεὸς ὑποβάλλῃ
σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηχησῆναι τῷ λογισμῷ σου, ὅπερ ὁ Θεὸς
ἐνθυμήσει σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὀδηγούμενος,
ἤτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπιέγον.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝᾶ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

175EJUSDEM

MEÑÆ EPISCOPO.

Νόμιμον πρῶγμα πεποιήκασιν οἱ πρεσβύτεροι C
ἐν Γεμίῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομιζουσα τὸ
γράμμα Εὐσταθοῦς. Φάσκει γάρ, ὅτι Κυράδιον
ἀδικούσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστῆλαι τὴν
ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. Ἐπειδὴ τοίνυν
εἶδον, ὡς τὸ ἐκ τῆς κακῆς θεραπεύουσα βούλε-
ται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν
ἀποδοῦναι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ πείσαι με-
τανοῆσαι, ἢ· οὕτως, εἰ συνίδης, ὅτι νόμῳ Θεοῦ
προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη, ἐπιτρέψῃς
αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συνάσθαι.

ΒΑΣ. Γυναϊκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀδι-
κοῦσαν οἱ ἐν Γεμίῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς Ἐκ-
κλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ, διὰ τὸν
ἀπορισμὸν, ὑπισχεῖτο θεραπεῦσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ
ἤθελε δεχθῆναι. Γράφει οὖν ὁ Θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς
χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι Παρασκευάσον αὐτὴν ἀποδέ-
σθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀποδοῦναι τὴν ἀδικίαν
ἐκτήσατο, καὶ μετανοῆσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ
τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεηθῆναι τοῦ Θεοῦ
ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἀμάτημα. Καὶ ταῦτα ποιήσας
αὐτῆς, εἰ συνίδης, τοῦτέστι, γινώσκῃ ὅτι νόμῳ Θεοῦ
προσέρχεται, ἤγουν συνειδέσθαι ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένη
κεχωρισθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν Θεὸν
καὶ μὴ δι' αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπιτρέψον αὐτῇ
τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σὺναξιν καὶ σύστασιν ἐν
τοῖς ἕμοις.

quod in usu est vimque obtinet. Nam cum his sis in
locis, eorum mentes melius nosse potes.

BALS. Maximus quidam, ut illicito matrimonio
mulieri conjunctus segregatus fuerat, et a congrega-
tione cum fidelibus prohibebatur. Is vero dicebat
se per ignorantiam fecisse contra leges, et paratum
esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam
volente; et petebat, ut ab ea abscedens admitteretur.
Ad hæc ergo dicit Theophilus, quod si inqui-
rens inveneris eos ex consensu, hoc est, communi
consilio, a matrimonio abstinere, et non fallere,
cum decem annis simul cohabitarint, difficilis fors-
san iis existimari posset a se invicem disjunctio,
et ne fallant. Si consideras, hoc est, si judicas eos
stare debere cum catechumenis, nunc, id est in
præsentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris,
inquit, quod per fraudem hæc dicunt, et quod ad-
huc acerbitate indigent, seu acerbioribus pœnis, fac
quod Deus tibi suggererit, hoc est, tuæ menti in-
spiraverit, quod in animum imiserit Deus, sem-
per id quod est in usu et quod vires obtinet sequens,
id est, quod magis est ratum ac validum.

Rem justam fecerant presbyteri in Gemino pago,
si verum dicit, quæ defert litteras Eustathii. Dicit
enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab ea
desistere volentem, a communione separaverunt. Quia
ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult
communicare, fac ea ita se comparet, ut injuriam
primum deponat, et pœnitentiam agere in animum
inducat, ut si sic intellexeris, quod accedat, commu-
nionem desiderans, permittas ei ut cum populis com-
municet.

BALS. Mulierem quamdam, quæ Cyradium ap-
pellabatur, et injuriam ante faciebat, qui erant in
Gemino presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum-
ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregati-
onem pollicebatur se injuriæ remedium allatu-
ram, et ad communionem admitti volebat. Scribit
ergo Theophilus ad episcopum regionis: Fac ut ea
primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ
injuste acquisivit, et pœnitentiam agat, id est, se
injuriam fecisse ægre ferat, et Deum oret ut sibi
peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intel-
lexeris, hoc est, si cognoveris, quod lege Dei ac-
cedit, seu bona conscientia, quæ non fert se a
fidelium communione esse separatam, propter Deum,
et non propter hominum pudorem, tunc ei permit-
tes cum fidelibus populis communicare et in hym-
nis consistere.

BEATI NOSTRI PATRIS CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

EPISTOLA CANONICA IN HYMNIS

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΑΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΜΝΟΙΣ.

Cyrillus ad Dominum.

Κύριλλος πρὸς Δόμον.

Unaquæque res nostra, quando ordine canonico A
recta procedit, nullum quidem in nobis tumultum
ingenerat, et a nonnullorum maledicentia liberat,
vel potius eorum qui sapiunt laudem nobis concii-
liat. Quis enim non obviis, ut aiunt, ulnis excipiat
de aliquibus prolatam sententiam, quæ nec huc
nec illuc inclinetur? Vel quomodo non sit ab omni
reprehensione alienum, vel potius magnopere lau-
dandum, si recte et juste judicetur?

Et hæc quidem nunc scribo ad pietatem tuam, quæ
in litteris ad me et religiosissimum fratrem
nostrum et coepiscopum Proclum missis, episcopum
quidem nominet, imprimis pium ac religiosum
Petrum: cum ipse lamentetur, seque ab Ecclesia
sibi attributa præter rationem ejectum esse dicat.
Erat autem consentaneum ut vel sacerdotii nomen B
cum re haberet, vel, si non erat dignus ut altari præ-
esset, nec ipsa quidem episcopatus vocatione dignus
haberetur. Sed id fortasse quod dico, durum esse et
charitatis expers videbitur. Res autem revera non
ita se habet. Nos enim senis utique misereri puta-
mus, si solum ei nomen reliquerimus; sed multo
melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se
suam quidem posse causam probare, at defensionis
tempus sibi non esse datum, nec auditionem cano-
nicam sibi fuisse concessam. Sin autem tale quid
factum esset, ipsa actorum productio eum convi-
cisset reum impositorum ipsi criminum, nec esset
quod se injuria affectum quereretur; vel certe
absolutum eum declarans, rursus concederet ut præ-
esset Ecclesiæ quæ illi subjecta fuit. Cum autem C
nihil factum sit ejusmodi, de re quidem alta voce
queritur, et intolerabilem injuriam se dicit accepisse,
et inique ejectum esse, adjiciens rem omnem fami-
liarem suam ademptam sibi fuisse.

Tua itaque sanctitas, considerans et quod divinis
canonibus sancitum est, et quod Ecclesiæ convenit,
iisque qui sunt in sacro ministerio initiati, et no-
strarum præterea litterarum rationem ducens, sistat
senis lacrymas; et si velit quidem cum iis judicio
contendere qui crimina in eum intendunt, apud sancti-
tatem tuam pro more litiget, una scilicet assi-
stentibus qui tibi subsunt episcopis, nisi forte ali-
quos recusat ut suspectos. Nullum enim religiosis-

Ἐκαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων δταν εὐθὺς
φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐνέ-
κτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρὰ τινῶν δυσ-
φημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ φρονούντων
εὐφημίας ἡμῖν προσφέρει. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀποδέχεται
φήρον ἀπροσκλήνῃ, εἴπερ ἂν γίνοιτο παρὰ τινῶν; Ἡ
πῶς τὸ κρίνειν ἰσθῶς καὶ ἐννόμως οὐκ ἀνεπίπληκτον
ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαινοῦ μεστόν;

Καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ, ἐν τοῖς
ἐαυτῆς γράμμασι τοῖς σταλείσι πρὸς ἐμὲ τε καὶ τὸν
δοσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συν-
επίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης
τὴν εὐλαβέστατον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ
κλαίοντος, καὶ τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτῷ Ἐκκλησίας
παρὰ λόγους κεινηθῆσαι λόγουτος. Ἦν δ' ἀκολουθοῦν ἢ
τὸ τῆς ἱερωσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν
αὐτὸν, ἦγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προστάναί τῆς
θεοσεβείας, μὴδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς
ἐπισκοπῆς. Ἄλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοσεβείᾳ
εὐκλήρως εἶναι τις καὶ ἀφιλόλογος ὁ παρ' ἐμοῦ λό-
γος. Ἐχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐλεῖσθαι
γὰρ τάχα που νομίζομεν τὸν προσδύτην μόνην αὐτῷ
τὴν κλήσιν ἀφέντες; μακρῶ δὲ ἦν ἀμεινον ἐνοῆσαι
καὶ τὸ ἕτερον. Φάσκει γὰρ οὐ δύνασθαι μὲν συστήναι
τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας,
οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῷ προτεθῆναι κανονικὴν. Εἰ
δ' ἐγγόνει τι τοιοῦτον, αὐτῇ τῶν ὑπομνημάτων ἢ
σύστασις διήλεγξεν ἀναυτῶν ἢ ἄλλοις τοῖς αἰτιύμασιν,
ἢ ἕνοχον ἀποπεφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰ-
πεῖν ὡς ἠδικημένον, ἦγουν ἐλεύθερον ἀποφήνασα,
πάλιν ἐδίδου τὸ προστάναί τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καὶ
ἕπὸ χεῖρα γέγονε τὴν αὐτοῦ. Οὐδενὸς δὲ πεπραγμέ-
νου τοιοῦτου, καταβολὴ του πραγματος, καὶ ἀδικίαν
ἀφόρητον ὑποστῆναι φησι, καὶ ἀθέσμως ἐκβεβληθῆσαι,
προσεπάγων ὅτι καὶ ἠρπάγη πάντα τὰ προσόντα
αὐτῷ χρήματα.

Ἡ σῇ τοιγαροῦν οὐσίᾳ, ἐνοουῦσα καὶ τὸ τοῖς θείοις
κανόσι δοκοῦν, καὶ τὸ πρόπον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς
τεταγμένοις εἰς ἱερὰν λειτουργίαν· ἔτι τε πρὸς τού-
τοις, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν δυσωπηθείσα γράμματα,
σησάτω τὸν προσδύτου τὸ δάκρυον. Καὶ εἰ μὴ
ἔλοιτο δικάσασθαι πρὸς τοὺς ἐπάγοντας αὐτῷ τὰς
αἰτίας, δικαζέσθω κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπὶ τῆς θεοσεβείας·
συμπαρόντων δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτῆς χεῖρ
θεοσεβέστατων ἐπισκόπων· ἐκ τῶν δὲ μὴ παραιτούσθω

τινας ὡς ὑπόπτους. Οὐδένα μὲν γὰρ τῶν θεοσεβεισθέντων ἐπισκόπων ἐχθρὰ φρονεῖν ἀδελφῶ πιστεύομεν. Ἴνα δὲ μὴ πρόφασις αὐτῆ γένηται, τὴν ἐσομένην ἐπ' αὐτῶ κλίσειν παραλύουσα, πρὸς τὸ μὴ ἐν δίκῃ πεποιθῆσθαι δοκεῖν, οὐδὲν ἐστὶ τὸ λυποῦν ἀπειναί τοῦ συνεδρίου τῶν ἐν ὑποψίᾳ τινάς.

ΒΑΣ. Τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς τοιαύτης ἐστὶν ἐννοίας. Φησὶν ὁ ἅγιος· Ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα, τὰ ἐκκλησιαστικὰ δηλονότι, ἢ ἀπλῶς τὰ ἀνθρώπινα, δ' ἂν κατ' εὐθύτητα κανονικὴν διεξάγωνται, οὕτε θέρουθον ἡμῖν ἐπάγουσιν, οὕτε δυσφημίαν παρά τινων· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαίνους ἡμῖν προξενεῖ. Ἡ γὰρ ἀπροσκλητὴς κρίσις ἢ ἀβῆρεπῆς, ἢ εὐθυτάτη, πᾶσιν ἐστὶν ἀπιδεκτέα· καὶ οὐ μόνον ἀνεπίπληκτόν ἐστιν, ἤγουν ἀκαταίτητον, οὐκ ἐπιπλήξεως ἄξιον, τὸ κρίνειν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαίνουμένον. Οὕτω δὲ προοιμιασάμενος φησὶν ὅτι· Ταῦτα γράφω, ὅτι σὺ ἐπίσταίλας ἡμῖν τὸν εὐλαδέστατον πρεσβύτερον ἐπίσκοπον ἐνομάσας· καὶ ταῦτα αὐτοῦ κλαίοντος, καὶ λέγοντος· κεκλιῆσθαι τῆς νεμηθείσης αὐτῶ ἐκκλησίας, ἤγουν ἐκβεβληῆσθαι τῆς δ.θεύσεως αὐτῶ ἐπισκοπῆς. Ἦν δὲ ἀκόλουθον ἢ καὶ τὸ θυμοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν καὶ τὸ πρᾶγμα, ἤγουν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐπισκόπου· ἢ εἰ μὴ ἦν ἄξιος προτετασθαι θυσιαστήριου, μηδὲ ἐπίσκοπον λέγεσθαι. Ἄλλ' ἴσως τοῦτο τὸ λεγόμενον ἂν σοι δόξη σκληρὸν, ἀγῶ ὁ λέγων αὐτὸ ἀφιλάλληλος· οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο. Ἐλεῖται τάχα σου νομίζομεν τὸν πρεσβύτερον. Εἰσάγει δὲ ἐνταῦθα τὸν λόγον πληθυντικῶς, ὥσπερ καὶ περὶ αὐτοῦ λέγων δ λέγει, ἵνα ἀνεπαχθέστερος οὕτως εἴη ὁ λόγος, καὶ μὴ εἰς καταδρομὴν μόνου ἐκείνου δοκῆ γίνεσθαι. Καὶ ὡς ἐλευσάντων ἡμῶν αὐτὸν, φησὶ, μόνῃ αὐτῶ κατελείφθη ἢ κλησίς τοῦ ἐπισκόπου. Πολλῶ δὲ ἦν κρείσσον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. Ποῖον τοῦτο; Οὐ δοθῆναι αὐτῶ καιρὸν ἀπολογίας, καὶ ἀκράσειν προστεθῆναι κανονικὴν, ἤγουν δικαστήριον συνοδικόν. Λέγει γὰρ εὐνάσθαι συστήναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολήψει, ἀντὶ τοῦ ἀνατίον ἑαυτὸν ἀποδείξει. Εἰ δὲ ἐγένετο ταῦτα, αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα, τὰ ἐπὶ τῇ ἐξετάσει γινόμενα, ἤλεγξαν ἂν αὐτὸν, ἢ κεκρατημένον, καὶ ἔνοχον τοῖς αἰτιάμασι, καὶ μὴ δυνάμενον λέγειν ὅτι ἡδίκηται, ἢ ἐν ἀνεύθυνος ἐφάνη, πάλιν ἐδίδοτο αὐτῶ ἢ προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ οὐκ ἐγένετο τοιοῦτόν τι καταβοᾶ ὡς ἀδικηθεὶς καὶ παρανόμως ἐκβληθεὶς, λέγων ὅτι καὶ ἠρπάγησαν ὅσα εἶχε χρήματα. Σὺ τοίνυν, τῶ Δόμνῳ γράφεις ὁ ἅγιος, εἰδὼς καὶ τοὺς θείους κανόνας καὶ τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς λειτουργοῖς τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὸ δικαιοπραγεῖν, δυσωπηθεὶς δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν γραφὴν, στήσον τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον, καὶ εἰ θελήσει συνδικασθῆναι τοῖς κατηγοροῖς αὐτοῦ, δικασθήτω παρά σοι καὶ τοῖς ὑπὸ σε ἐπισκόποις· εἰ δὲ τινὰς ὑπόπτους ἔχει τῶν ἐπισκόπων, ὡς μὴ καλῶς διακειμένους πρὸς αὐτὸν, καὶ παραιτεῖται αὐτούς ἐκείνῳ μὴ παρίστωσαν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡμεῖς μὲν γὰρ, φησὶν, οὐδένα τῶν ἐπισκόπων ἐχθρὰν ἔχειν πιστεύομεν κατὰ ἀδελφοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦτο κωλύομεν αὐτούς συνδικάσαι ἡμῖν· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο ἀφορμὴ γένηται τοῦ μὴ δικασθῆναι αὐτ' ἐν, ἐκείνοι ἀπίτων συνεδρίου.

A simorum episcoporum in fratrem inimico esse animo credimus. Ne autem hic prætextus futurum de eo iudicium dissolvat, ut non jure factum esse videatur, non grave est a consensu abesse eorum qui suspecti sunt aliquos.

BALS. Proœmium epistolæ hunc habet sensum. Dicit sanctus : Res nostræ, scilicet ecclesiasticæ, vel simpliciter humanæ, quando canonica rectitudine procedunt, nec nobis tumultum ingenerant, nec aliquorum maledicta, sed laudes nobis potius conciliant. Iudicium enim, quod nec huc nec illuc inclinat nec propendet, sed est rectissimum, est ab omnibus suscipiendum; et non **176** solum non est a vituperatione et accusatione alienum, reprehensione indignum, recte iudicare; sed etiam laudandum. Hæc usus proœmio dicit : Hæc scribo, quia tu ad nos misisti, religiosissimum presbyterum episcopum nominans : cum ipse interim dedeat, et dicat se a pœssessa sibi ecclesia ejectum esse, seu a sibi dato episcopatu expulsam. Erat autem consentaneum, ut vel nomen haberet episcopi, et rem, seu episcopatum et episcopi munus : vel si non erat dignus qui altari præset, nec episcopus quidem diceretur. Sed fortasse id, quod dictum est, tibi videatur durum, et ego quoque, qui id dico, immisericors : sed non ita est. Nos enim senis utique nos misereri putamus. Orationem autem pluraliter enuntiat, tanquam de se ipso quoque dicens quæ dicit, ut sic minus esset molesta oratio, et non ad ejus solius insectationem facta esse videretur. Et nobis ipsius veluti miserantibus, inquit, sola ipsi episcopi appellatio relicta est. Multo autem erat melius aliud quoque considerare. Quale illud? Non fuisse ei datum temporis defensionis, nec fuisse propositam defensionem canonicam, seu synodalem iudicium. Dicit enim se posse causam suam probare, id est se innocentem ostendere. Sin autem hæc facta essent, ipsa acta, quæ in examinatione facta sunt, ipsum vel esse convictum et criminibus obnoxium, nec posse se injuria affectum esse dicere ostenderent; vel si innocens apparuisset, ei concessum esset, ut rursus præset Ecclesie. Quia autem nihil tale factum est, se injuria affectum esse vociferatur, et præter leges ejectum, dicens quascunque etiam habebat pecunias ablatas. Tu ergo, scribit sanctus ad Domnum, qui se is et divinos canones, et quod convenit Ecclesie et Dei ministris, nempe juste agere, nostrarum etiam litterarum rationem ducens, reprimo senis lacrymas, et si velit cum suis accusatoribus iudicio contendere, apud te et qui tibi subsunt episcopos litiget : sin autem episcoporum aliquos suspectos habeat, ut non bene in ipsum affectos, et eos recuset, illi in iudicio non adsint. Nos enim, inquit, nullum episcopum inimicitias habere adversus fratrem credimus, nec propterea vetamus ne illi nobiscum una iudicent : sed ne hoc sit occasio, quominus ipse in iudicio causans non agat, illi a consensu recedant.

usus transferre; quippe quod oportet Dei ministrum esse ab avaritia alienum; et nec ad usum proprium nisi rebus episcopatus episcopo conceditur; nisi ad ea quae sunt omnino necessaria, et tunc demum quando ei domi desunt facultates; secundum **xxi** can. sanctorum apostolorum. Quare quae in eo scripta sunt, et **xxiv** can. syn. Antiochenae.

CANON X.

Viduae et pauperes et peregrinantes hospites omnique quiete fruuntur, et nemo ea quae sunt Ecclesiae, ut sua usurpet.

A λάργυρον δεῖ εἶναι τὸν λειτουργὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς εἰς οἰκίαν χρῆσιν τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς πράγμασι χρῆσθαι τῷ ἐπισκόπῳ συγκαχώρηται, εἰ μὴ εἰς τὰ πάνυ ἀναγκαῖα. καὶ τότε δεῖ οἰκοθεῖν οὐκ εὐπορεῖ τούτων ὁ ἐπίσκοπος, κατὰ τὸν μᾶ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Ζῆτει τὰ ἐν ἐκείνῳ γεγραμμένα, καὶ τὸν μᾶ κανόνα τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου.

CANON I.

Χῆραι καὶ οἱ πένθητες καὶ οἱ παραπιθημούντες ἔστωι πάσης ἀνακαύσεως ἀπολαύετωσαν, καὶ μηδεις τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἰδιοποιήσωσι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΦΗΓΗΣΙΣ

Περὶ τῶν λεγομένων Καθαρῶν.

174 EJUSDEM NARRATIO DE HIS QUI DICUNTUR CATHARI.

D *Declaravit mihi tua pietas, quod quidam horum qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere. Quoniam ergo magna synodus, quae Nicæa habita est a sanctis Patribus nostris, statuit, ut ordinentur qui accedunt, velis juxta hanc formam eos qui ad Ecclesiam accedere volunt ordinare, si quidem vita eorum recta est, et nihil eis adversatur.*

BALS. De Novatianis interrogatus est (hi enim sunt qui etiam Cathari dicuntur), et responsum est, quod si ad Dei Ecclesiam accedunt, quia magna et prima Nicæna synodus statuit, ut li ordinentur, fac tu quoque secundum hanc formam sive secundum istum canonem, et ordina eos qui accedunt; nisi aliquod impedimentum ex vita eorum adversetur. De Novatianis autem canon est octavus primæ synodi.

B Δεδήλωκέ μοι ἡ σὴ εὐλάβεια, ὡς τινὲς τῶν ὁμομαζόντων ἑαυτοὺς Καθαροὺς, προσελθεῖν βούλονται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ γενομένη ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἡμῶν, ὤρισεν, ὥστε χειροτονεῖσθαι τοὺς προσερχομένους, θέλησον κατὰ τὸν τύπον τοῦτον τοὺς ἐθέλοντας προσέρχεσθαι τῇ Ἐκκλησίᾳ χειροτονεῖν, εἴγε ὁ βίος αὐτῶν ὀρθὸς ἔστωι καὶ μηδὲν τούτοις ἀντίκειται.

BALS. Περὶ Ναυατιανῶν ἠρωτήθη (τούτοι γὰρ εἰσιν οἱ λεγόμενοι Καθαροί), καὶ ἀπεκρίθη, δεῖ εἰ προσέρχονται τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ ἡ μεγάλη σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ, ἤγουν ἡ πρώτη, ὤρισεν χειροτονεῖσθαι αὐτοὺς, ποιεῖ καὶ σὺ κατὰ τὸν τύπον, ἦτοι κατὰ τὸν κανόνα τοῦτον, καὶ χειροτονεῖ τοὺς προσερχομένους, εἰ μὴ τι κώλυμα ἀπὸ τοῦ βίου αὐτῶν αὐτοῖς ἐναντιοῦται. Ὁ δὲ περὶ τῶν Ναυατιανῶν κανὼν ἔγγραφός ἐστι τῆς πρώτης συνόδου.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΓΑΘΩΝΙ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

EJUSDEM

AGATHONI EPISCOPO.

D *Maximus asseruit se Ecclesiae leges ignorantem illicito matrimonio conjunctum esse, et quia hoc eum male habet quod non recte et ex ordine agit, affirmavit, qui contra leges fecit per ignorantiam, se ab illicita vitae societate ex consensu abstenturum, illa etiam hoc volente. Si ergo probaveris, quod hoc ex consensu faciant, et non fallant, quia est tempus decennale; si consideres eos debere versari cum catechumenis, nunc eos sic dispensa. Sin autem vides quod decipere velit, et acerbitate adhuc in eo opus sit; fac id quod Deus tibi suggesserit; id semper sequens*

D Ἀγρωῶν τοὺς τῆς Ἐκκλησίας νόμους Μάξιμος, διτοχυρίσατο παρανόμως συμβιώσει συνῆσθαι· καὶ ἐπειδὴ θορυβεῖ αὐτὸν τὸ ἀσύντακτον εἶναι, διεβεβαίωσατο, ἐπειδὴ ἀγνοεῖ τὸ παράνομον ἔδρασαν, ἐκ συμφώνου ἀπέχεσθαι τῆς παρανόμου συμβιώσεως, κακείνης ἀγαπίως τούτο ἵ. ἀρ δὲ τοίνυν δοκιμάσης, δεῖ τούτο ποιούσιν ἐκ συμφώνου καὶ μὴ ἀπατῶσιν, ἐπειδὴ δεκαετής ἐστὶν ὁ χρόνος, εἰ σκοπεῖς μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς συνάγεσθαι, ἕως οὕτω δικέησον. Εἰ δὲ συνερῆς, δεῖ ἀπατῆσαι βούλεται, καὶ δεῖται τὰ

καὶ αὐτοὺς ἐπισιτεύωως, ὅπερ ὁ θεὸς ὑποδάλλῃ **A** σοι, τοῦτο ποίησον, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὀδηγούμενος. Ἐπὶ γὰρ τῶν τόπων τυγχάνων τὰς γνώμας αὐτῶν μᾶλλον εἰδέναι δύνασαι.

B **ΒΑΛΣ.** Μάξιμός τις, ὡς παρανόμῳ γάμῳ συναφθεὶς γυναικί, ἀφωρίσθη καὶ τῆς συνάξεως τῆς μετὰ τῶν πιστῶν εἴργετο. Ὁ δὲ εἶπεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ ἐποίησε τὸ παράνομον, καὶ ἰτοιμός ἐστιν ἀποστῆναι τοῦ γάμου. τοῦτο καὶ τῆς γυναικὸς βουλομένης· καὶ ἐζητεῖ ἀφιστάμενος δεχθῆναι. Πρὸς ταῦτα οὖν εἶπεν ὁ θεόφιλος, ὡς ἂν ἐξετάσας εὐρήσεις, ὅτι ἐκ συμφώνου, ἀντὶ τοῦ ἐκ κοινῆς βουλῆς, ἀφίστανται τοῦ γάμου, καὶ οὐκ ἀπατώσι, δεκαετίαν συνοικήσαντες ἀλλήλοις, δυσχερὲς ἴσως ἂν λογίζετο αὐτοῖς ἢ διάζευξις, καὶ μήποτε ἀπατώσιν. Εἰ σκοπεῖς, ἀντὶ τοῦ εἰ κρίνεις μετὰ τῶν κατηχουμένων αὐτοὺς ἵστασθαι **B** τῶς, ἤγουν πρὸς τὸ παρὸν, οὕτως αὐτὸν οἰκονομήσων. Εἰ δὲ νοεῖς, φησὶν, ὅτι κατὰ ἀπάτην λέγουσι ταῦτα, καὶ ὅτι ἐπι δέονται στυφῶς, ἤτοι αὐστηροτέρων ἐπιτιμιῶν, ποίησον ὅπερ ἂν ὁ θεὸς ὑποδάλλῃ σοι, ἀντὶ τοῦ ἐνηγήσῃ τῷ λογισμῷ σου, ὅπερ ὁ θεὸς ἐνθυμήσει σε, πανταχοῦ πρὸς τὸ ἐπέχον ὀδηγούμενος, ἤτοι πρὸς τὸ ἐπικρατοῦν ἢ τὸ κατεπιέγον.

A quod in usu est vimque obtinet. Nam cum ille sis in locis, eorum mentes melius nosse potes.

BALS. Maximus quidam, ut illicito matrimonio mulieri conjunctus segregatus fuerat, et a congregatione cum fidelibus prohibebatur. Is vero dicebat se per ignorantiam fecisse contra leges, et paratum esse ab hoc matrimonio recedere, muliere etiam volente: et petebat, ut ab ea abscedens admitteretur. Ad hæc ergo dicit Theophilus, quod si inquirens inveneris eos ex consensu, hoc est, communi consilio, a matrimonio abstinere, et non fallere, cum decem annis simul cohabitarint, difficilis forsitan iis existimari posset a se invicem disjunctio, et ne fallant. Si consideras, hoc est, si judicas eos stare debere cum catechumenis, nunc, id est in præsentia, sic eos dispensa. Quod si intellexeris, inquit, quod per fraudem hæc dicunt, et quod adhuc acerbitate indigent, seu acerbioribus pœnis, fac quod Deus tibi suggererit, hoc est, tuæ menti inspiraverit, quod in animum immiserit Deus, semper id quod est in usu et quod virgo obtinet sequens, id est, quod magis est ratum ac validum.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΗΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ.

175EJUSDEM

MENÆ EPISCOPO.

C **Νόμμοι** πρᾶγμα κεκοιήκασιν οἱ πρεσβύτεροι ἐν Γεμίνῳ τῇ κώμῃ, εἰ ἀληθεύει ἡ κομιζούσα τὸ γράμμα Εὐσταθοῦς. Φάσκει γάρ, ὅτι Κυράδιον ἀδικούσαν καὶ μὴ βουλομένην ἀναστῆλαι τὴν ἀδικίαν, ἐχώρισαν τῆς συνάξεως. Ἐπειδὴ τοίνυν εὖρον, ὡς τὸ ἐαυτῆς κακὸν θεραπεύουσα βούλεται συναχθῆναι, θέλησον παρασκευάσαι αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, καὶ κείσθαι μετανοήσαι, ἢ οὕτως, εἰ συνίθης ὅτι νόμῳ θεοῦ προσέρχεται τῆς συνάξεως ὀρεγομένη, ἐπιτρέψῃς αὐτὴν μετὰ τῶν λαῶν συναρῆσθαι.

D **ΒΑΛΣ.** Γυναῖκά τινα Κυράδιον λεγομένην καὶ ἀεικοῦσαν οἱ ἐν Γεμίνῳ πρεσβύτεροι ἀφώρισαν τῆς Ἐκκλησίας, μὴ ἀπεχομένην τῆς ἀδικίας. Ἡ δὲ, διὰ τὸν ἀφορισμὸν, ὀπισθεῖτο θεραπεύσαι τὴν ἀδικίαν, καὶ ἤθελε δεχθῆναι. Γράφει οὖν ὁ θεόφιλος πρὸς τὸν τῆς χώρας ἐπίσκοπον, ὅτι Παρασκευάσον αὐτὴν ἀποθέσθαι πρῶτον τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀποδοῦναι τὴν ἀδικίαν ἐκτῆσατο, καὶ μετανοήσαι, ἀντὶ τοῦ ἐπὶ τῇ ἀμαρτίᾳ τῆς ἀδικίας μεταμεληθῆναι, καὶ δεχθῆναι τοῦ θεοῦ ἀφεθῆναι αὐτῇ τὸ ἀμάρτημα. Καὶ ταῦτα ποιήσασθαι αὐτῆς, εἰ συνίθης, ταυτέστι, γνώσῃ ὅτι νόμῳ θεοῦ προσέρχεται, ἤγουν συνειδήσει ἀγαθῇ μὴ ἀνεχομένην κενωρίσθαι τῆς τῶν πιστῶν συνάξεως, διὰ τὸν θεὸν καὶ μὴ δι' αἰσχύνην ἀνθρώπων, τότε ἐπιτρέψων αὐτῇ τὴν μετὰ τῶν πιστῶν λαῶν σύναξιν καὶ σύστασιν ἐν τοῖς ἡμέροις.

Rem justam fecerant presbyteri in Gemino pago, si verum dicit, quæ desert litteras Eustathii. Dicit enim, quod Cyradium facientem injuriam, nec ab ea desistere volentem, a communione separaverunt. Quia ergo inveni, quod suo malo curam adhibens vult communicare, fac ea ita se comparet, ut injuriam primum deponat, et pœnitentiam agere in animum inducat, ut si sic intellexeris, quod accedit, communionem desiderans, permittas ei ut cum populis communice.

BALS. Mulierem quamdam, quæ Cyradium appellabatur, et injuriam ante faciebat, qui erant in Gemino presbyteri ab Ecclesia separaverant, cum ab injuria non abstineret. Illa vero propter segregationem pollicebatur se injuriæ remedium allaturam, et ad communionem admitti volebat. Scribit ergo Theophilus ad episcopum regionis: Fac ut ea primum deponat injuriam, hoc est, reddat ea quæ injuste acquisivit, et pœnitentiam agat, id est, se injuriam fecisse ægre ferat, et Deum oret ut sibi peccata condonentur. Et cum hæc fecerit, si intellexeris, hoc est, si cognoveris, quod lege Dei accedit, seu bona conscientia, quæ non fert se a fidelium communione esse separatam, propter Deum, et non propter hominum pudorem, tunc ei permittas cum fidelibus populis communicare et in hymnis consistere.

BEATI NOSTRI PATRIS CYRILLI

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI.

EPISTOLA CANONICA IN HYMNIS

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΕΝ ΤΟΙΣ ΥΜΝΟΙΣ.

Cyrellus ad Dominum.

Κύριλλος πρὸς Δόμον.

Unaquæque res nostra, quando ordine canonico A
recta procedit, nullum quidem in nobis tumultum
ingenerat, et a nonnullorum maledicentia liberat,
vel potius eorum qui sapiunt laudem nobis conciliat.
Quis enim non obviis, ut aiunt, ulnis excipiat
de aliquibus prolatam sententiam, quæ nec huc
nec illuc inclinatur? Vel quomodo non sit ab omni
reprehensione alienum, vel potius magnopere lau-
dandum, si recte et juste judicetur?

Et hæc quidem nunc scribo ad pietatem tuam, quæ
in litteris ad me et religiosissimum fratrem
nostrum et coepiscopum Proclum missis, episcopum
quidem nominet, imprimis pium ac religiosum
Petrum: cum ipse lamentetur, seque ab Ecclesia
sibi attributa præter rationem ejectum esse dicat.
Erat autem consentaneum ut vel sacerdotii nomen
cum re haberet, vel, si non erat dignus ut altari præ-
cesset, nec ipsa quidem episcopatus vocatione dignus
haberetur. Sed id fortasse quod dico, durum esse et
charitatis expers videbitur. Res autem revera non
ita se habet. Nos enim senis utique misereri puta-
mus, si solum ei nomen reliquerimus; sed multo
melius erat aliud quoque considerare. Dicit enim se
suam quidem posse causam probare, at defensionis
tempus sibi non esse datum, nec auditionem cano-
nicam sibi fuisse concessam. Sin autem tale quid
factum esset, ipsa actorum productio eum convi-
cisset reum impositorum ipsi criminum, nec esset
quod se injuria affectum quereretur; vel certe
absolutum eum declarans, rursus concederet ut præ-
esset Ecclesiæ quæ illi subjecta fuit. Cum autem C
nihil factum sit ejusmodi, de re quidem alta voce
queritur, et intolerabilem injuriam se dicit accepisse,
et iniique ejectum esse, adjiciens rem omnem fami-
liarem suam ademptam sibi fuisse.

Tua itaque sanctitas, considerans et quod divinis
canonibus sancitum est, et quod Ecclesiæ convenit,
iisque qui sunt in sacro ministerio initiati, et no-
strarum præterea litterarum rationem ducens, sistat
senis lacrymas; et si velit quidem cum iis iudicio
contendere qui crimina in eum intendunt, apud san-
ctitatem tuam pro more litiget, una scilicet assi-
stantibus qui tibi subsunt episcopis, nisi forte ali-
quos recusat ut suspectos. Nullum enim religiosus-

Ἐκαστα τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων ὅταν εὐθὺς
φέρηται κανονικῆς εὐταξίας, οὐδένα μὲν ἡμῖν ἐνέ-
κτει θόρυβον, ἀπαλλάττει δὲ καὶ τῆς παρὰ τινῶν δυσ-
φημίας, μᾶλλον δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν εὖ φρονούντων
εὐφημίας ἡμῖν προξενεῖ. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο
φήφρον ἀπροσκληνίη, εἴπερ ἂν γίνοιτο παρὰ τινῶν; Ἡ
πῶς τὸ κρίνειν ἑρπῶς καὶ ἐνόμως οὐκ ἀνεπίπληκτο
ἔσται, μᾶλλον δὲ παντὸς ἐπαίνου μεστόν;

Καὶ ταῦτα γράφω νυνὶ τῇ σῇ θεοσεβείᾳ, ἐν τοῖς
ἐαυτῆς γράμμασι τοῖς σταλείσι πρὸς ἐμέ τε καὶ τὸν
δοσιώτατον καὶ θεοσεβέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συν-
επίσκοπον Πρόκλον, ἐπίσκοπον μὲν ὀνομαζούσης
τὴν εὐλαβεστάτον καὶ θεοφιλέστατον Πέτρον· αὐτοῦ δὲ
κλαίοντος, καὶ τῆς ἐκνεμηθείσης αὐτῷ Ἐκκλησίας
παρὰ λόγως κεκινήσθαι λέγοντος. Ἦν δ' ἀκόλουθον ἦ
τὸ τῆς ἱερουσύνης ὄνομα μετὰ τοῦ πράγματος ἔχειν
αὐτὸν, ἦγουν εἴπερ μὴ ἦν ἄξιος τοῦ προσεστάναι θείου
θυσιαστηρίου, μηδ' αὐτῇ τιμᾶσθαι τῇ κλήσει τῆς
ἐπισκοπῆς. Ἄλλ' ἴσως δόξειεν ἂν τῇ σῇ θεοφιλείᾳ
σκληρὸς εἶναι τις καὶ ἀφιλόκληρος ὁ παρ' ἐμοῦ λό-
γος. Ἐχει δὲ οὐχ οὕτως κατὰ τὸ ἀληθές. Ἐλεῖται
γὰρ τάχα πού νομίζομεν τὸν πρεσβύτερον μόνον αὐτῷ
τὴν κλήσιν ἀφέντες; μακρῶν δὲ ἦν ἄμεινον ἐνοησαί
καὶ τὸ ἕτερον. Φάσκει γὰρ οὐ δύνασθαι μὲν συστήναι
τῇ οικείᾳ ὑπολήψει· οὐ λαβεῖν δὲ καιρὸν ἀπολογίας,
οὔτε μὴν ἀκρόασιν αὐτῷ προτεθῆναι κανονικῆν. Εἰ
δ' ἐγεγόνει τι τοιοῦτον, αὐτῇ τῶν ὑπομνημάτων ἢ
σύστασις διεήλεγε ἂν αὐτὸν ἢ ἄλόντα τοῖς αἰτιάμασι,
ἢ ἐνοχὸν ἀποπιφασμένον καὶ οὐδὲν ἔχοντα λοιπὸν εἰ-
πεῖν ὡς ἠδικημένος, ἦγουν ἐλεύθερον ἀποφήνασα,
πάλιν ἐδίδου τὸ προσεστάναι τῆς Ἐκκλησίας, ἢ καὶ
ὑπὸ χεῖρα γέγονε τὴν αὐτοῦ. Οὐδενὸς δὲ πεπραγμέ-
νου τοιοῦτου, καταθοῶ του πραγματος, καὶ ἀδικίαν
ἀφόρητον ὑποστήναι φησι, καὶ ἀθέσμως ἐκβεβλήσθαι,
προσεπάγων δι· καὶ ἠρπάγη πάντα τὰ προσόντα
αὐτῷ χρήματα.

Ἡ σὴ τοιγαροῦν δοσιότης, ἐνοοῦσα καὶ τὸ τοῖς θείοις
κινῶσι δοκοῦν, καὶ τὸ πρόπον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς
τεταγμένοις εἰς ἱερὰν λειτουργίαν· ἔτι τε πρὸς τού-
τοις, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν δυσωπηθείσα γράμματα,
στησάτω τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον. Καὶ εἰ μὲν
ἔλοιτο δικάσασθαι πρὸς τοὺς ἐπάγοντας αὐτῷ τὰς
αἰτίας, δικασέσθω κατὰ τὸ εὐωθὸς ἐπὶ τῆς θεοσεβείας·
συμπαρόντων δηλονότι τῶν ὑπὸ τὴν αὐτῆς χεῖρα
θεοσεβεστάτων ἐπισκόπων· ἐκτὸς δὲ μὴ παραισιτε-

τινας ὡς ὑπόπτους. Οὐδένα μὲν γὰρ τῶν θεοσεβαστά-
των ἐπισκόπων ἐχθρὰ φρονεῖν ἀδελφῶ πιστεύομεν.
Ἴνα δὲ μὴ πρόφασις αὐτῆ γένηται, τὴν ἐσομένην
ἐπ' αὐτῶ κρίσιν παραλύουσα, πρὸς τὸ μὴ ἐν δίκῃ
πεποιῆσθαι δοκεῖν, οὐδὲν ἐστὶ τὸ λυποῦν ἀπειναί τοῦ
συνεδρίου τῶν ἐν ὑποψίᾳ τίνος.

ΒΑΣ. Τὸ προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς τοιαύτης ἐστὶν
ἐννοίας. Φησὶν ὁ ἅγιος· Ὅτι τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα,
τὰ ἐκκλησιαστικὰ δηλοῦντι, ἢ ἀπλῶς τὰ ἀνθρώπινα,
δ' ἂν κατ' εὐθύτητα κανονικὴν διεξάγωνται, οὔτε θό-
ρυθον ἡμῖν ἐπάγουσιν, οὔτε δυσφημίαν παρά τινων·
ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαίνους ἡμῖν προξενεῖ. Ἡ γὰρ
ἀπροσκλητὴς κρίσις ἢ ἀβρπησίς, ἢ εὐθυατή, πᾶσιν
ἐστὶν ἀπεικτέα· καὶ οὐ μόνον ἀνεπιπληκτόν ἐστιν,
ἤγουν ἀκαταίτητον, οὐκ ἐπιπληξέως ἄξιον, τὸ κρί-
νειν ὀρθῶς, ἀλλὰ καὶ ἐπαινούμενον. Οὕτω δὲ προοί-
μιασάμενος φησὶν ὅτι Ταῦτα γράφω, ὅτι σὺ ἐπίσται-
λας ἡμῖν τὸν εὐλαθέστατον πρεσβύτερον ἐπίσκοπον
ἐνομάσας· καὶ ταῦτα αὐτοῦ κλαίοντος, καὶ λέγοντος·
κεκλιῆσθαι τῆς νεμηθείσης αὐτῶ ἐκκλησίας, ἤγουν
ἐκβεβλήσθαι τῆς ἐ.β.είσεως αὐτῶ ἐπισκοπῆς. Ἦν δὲ
ἀκόλουθον ἢ καὶ τὸ ἄνομα τοῦ ἐπισκόπου ἔχειν αὐτὸν
καὶ τὸ πρᾶγμα, ἤγουν τὴν ἐπισκοπὴν καὶ τὴν ἐνέρ-
γειαν τοῦ ἐπισκόπου· ἢ εἰ μὴ ἦν ἄξιος προστασθαι
θυσιαστρίου, μὴδὲ ἐπίσκοπον λέγεσθαι. Ἄλλ' ἴσως
τοῦτο τὸ λεγόμενον ἂν σοι δόξη σκληρὸν, κίχῳ ὁ
λέγων αὐτὸ ἀφιλάλληλος· οὐκ ἐστὶ δὲ τοῦτο. Ἐλεῆσαι
τάχα που νομίζομεν τὸν πρεσβύτερον. Εἰσάγει δὲ ἐν-
ταῦθα τὸν λόγον πληθυντικῶς, ὥσπερ καὶ περὶ αὐτοῦ
λέγων ἃ λέγει, ἵνα ἀνεπαχθέστερος οὕτως εἴη ὁ λό-
γος, καὶ μὴ εἰς καταδρομὴν μόνου ἐκείνου δοκῆ γί-
νεσθαι. Καὶ ὡς ἐλεούντων ἡμῶν αὐτὸν, φησὶ, μόνῃ
αὐτῶ κατελείφθη ἢ κλησίς τοῦ ἐπισκόπου. Πολλῶ δὲ
ἦν κρεῖσσον ἐννοῆσαι καὶ τὸ ἕτερον. Ποῖον τοῦτο; Οὐ
δοθῆναι αὐτῶ καιρὸν ἀπολογίας, καὶ ἀκράσιν
προσθεθῆναι κανονικὴν, ἤγουν δικαστήριον συνοδι-
κόν. Λέγει γὰρ δύνασθαι συστήναι τῇ οἰκείᾳ ὑπολή-
ψει, ἀντὶ τοῦ ἀνατίον ἑαυτὸν ἀποδείξαι. Εἰ δὲ ἐγένε-
το ταῦτα, αὐτὰ τὰ ὑπομνήματα, τὰ ἐπὶ τῇ ἐξετάσει
γενόμενα, ἤλεγξαν ἂν αὐτὸν, ἢ κεκρατημένον, καὶ
ἐνοχον τοῖς αἰτιάμασι, καὶ μὴ δυνάμενον λέγειν ὅτι
ἠδίκηται, ἢ ἐὰν ἀνεύθυνος ἐφάνη, πάλιν ἰδίδοτο
αὐτῶ ἢ προστασία τῆς Ἐκκλησίας. Ὅτι δὲ οὐκ ἐγένε-
το τοιοῦτόν τι καταβοᾶ ὡς ἀδικηθεὶς καὶ παρανό-
μως ἐκβληθεὶς, λέγων ὅτι καὶ ἠρπάγησαν ὅσα εἶχε
χρήματα. Σὺ τοίνυν, τῶ δόμνῳ γράφει ὁ ἅγιος, εἰδῶς
καὶ τοὺς θεοὺς κανόνας καὶ τὸ πρέπον τῇ Ἐκκλησίᾳ
καὶ τοῖς λειτουργοῖς τοῦ Θεοῦ, ἤγουν τὸ δικαιοπρα-
γεῖν, δυσωπηθεὶς δὲ καὶ τὴν ἡμετέραν γραφὴν,
στήσον τοῦ πρεσβύτου τὸ δάκρυον, καὶ εἰ θελήσει
συνδικασθῆναι τοῖς κατηγοροῖς αὐτοῦ, δικασθήτω
παρὰ σοὶ καὶ τοῖς ὑπὸ σε ἐπισκόποις· εἰ δὲ τινος
ὑπόπτους ἔχει τῶν ἐπισκόπων, ὡς μὴ καλῶς δια-
κειμένους πρὸς αὐτὸν, καὶ παραιοῦται αὐτοῦ ἐκεί-
νοι μὴ παρίστασαν εἰς τὸ δικαστήριον. Ἡμεῖς μὲν
γὰρ, φησὶν, οὐδένα τῶν ἐπισκόπων ἐχθρῶν ἔχειν
πιστεύομεν κατὰ ἀδελφοῦ, οὐδὲ διὰ τοῦτο κωλύομεν
αὐτοὺς συνδικάσαι ἡμῖν· ἵνα δὲ μὴ τοῦτο ἀφορμὴ
γένηται τοῦ μὴ δικασθῆναι αὐτ' ἐν, ἐκείνοι ἀπίτωσιν

simorum episcoporum in fratrem inimico esse animo
credimus. Ne autem hic prætextus futurum de eo
judicium dissolvat, ut non jure factum esse videa-
tur, non grave est a consensu abesse eorum qui sus-
pecti sunt aliquos.

BALS. Proœmium epistolæ hunc habet sensum.
Dicit sanctus : Res nostræ, scilicet ecclesiasticæ, vel
simpliciter humanæ, quando canonica rectitudine
procedunt, nec nobis tumultum ingenerant, nec
aliquorum maledicta, sed laudes nobis potius concili-
ant. Judicium enim, quod nec huc nec illuc incli-
nat nec propendet, sed est rectissimum, est ab omni-
bus suscipiendum; et non 176 solum non est a vitu-
peratione et accusatione alienum, reprehensione in-
dignum, recte judicare; sed etiam laudandum. Hoc
usus proœmio dicit : Hæc scribo, quia tu ad nos mi-
sisti, religiosissimum presbyterum episcopum nomi-
nans : cum ipse interim debeat, et dicat se a pæs-
sessa sibi ecclesia ejectum esse, seu a sibi dato epi-
scopatu expulsum. Erat autem consentaneum, ut
vel nomen haberet episcopi, et rem, seu episcopa-
tum et episcopi munus : vel si non erat dignus qui
altari præset, nec episcopus quidem diceretur. Sed
fortasse id, quod dictum est, tibi videatur durum, et
ego quoque, qui id dico, immisericors : sed non ita
est. Nos enim senis utique nos misereri putamus.
Orationem autem pluraliter enuntiat, tanquam de se
ipso quoque dicens quæ dicit, ut sic minus esset
molesta oratio, et non ad ejus solius insectationem
facta esse videretur. Et nobis ipsius veluti miseranti-
bus, inquit, sola ipsi episcopi appellatio relicta est.
Multo autem erat melius aliud quoque considerare.
Quale illud? Non fuisse ei datum tempus defen-
sionis, nec fuisse propositam defensionem canoni-
cam, seu synodalem judicium. Dicit enim se posse
causam suam probare, id est se innocentem osten-
dere. Sin autem hæc facta essent, ipsa acta, quæ in
examinatione facta sunt, ipsum vel esse evictum et
criminibus obnoxium, nec posse se injuria affectum
esse dicere ostenderent; vel si innocens apparuis-
set, ei concessum esset, ut rursus præset Eccle-
siæ. Quia autem nihil tale factum est, se injuria
affectum esse vociferatur, et præter leges ejectum,
dicens quascunq; etiam habebat pecunias ablatas.
Tu ergo, scribit sanctus ad Domnum, qui se is et
divinos canones, et quod convenit Ecclesiæ et Dei
ministis, nempe juste agere, nostrarum etiam lit-
terarum rationem ducens, reprime senis lacrymas,
et si velit cum suis aecusatoribus judicio conten-
dere, apud te et qui tibi subsunt episcopos litiget :
sin autem episcoporum aliquos suspectos habeat,
ut non bene in ipsum affectos, et eos recuset, illi
in judicio non adsint. Nos enim, inquit, nullum epi-
scopum inimicitias habere adversus fratrem credi-
mus, nec propterea vetamus ne illi nobiscum una
judicent : sed ne hoc sit occasio, quominus ipse in
judicio causans non agat, illi a consensu recedant.

Pecuniam autem quæ per injuriam ipsi erepta est, A duplici nomine ei reddi æquum est. Primum quidem quod nec tale quid omnino fieri oportebat : 177 et quod valde male habet magnaue tristitia afficit sanctissimos episcopos qui sunt ubique terrarum, quod sumptuum qui illis eveniunt dispensationis ratio ab eis exigatur, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu aliunde percepto. Unusquisque enim nostrum dabit suorum malorum rationem omnium judici. Vasa enim pretiosa et possessiones immobiles oportet servari Ecclesiis; episcopis autem qui tunc temporis divinum sacerdotium administrant, incidentium sumptuum dispensationem secure credi.

BALS. Res autem, inquit, quæ ablatæ sunt, duas ei de causis reddendæ sunt, una quidem, quod omnino iniquum est ullam earum factam ablationem; altera vero, quod omnes episcopos male habet, et molestia afficit, quod ab eis ratio administrationis eorum sumptuum quæ incidunt sive obveniunt exigatur, undecunque pecuniæ obveniant, sive ex ecclesiasticis redditibus, sive ex fructu alienunde percepto, quibusdam scilicet oblationibus. Nam unusquisque nostrorum, inquit, episcoporum, rationem administrationis rerum suarum Ecclesiæ, pro suis temporibus, hoc est, pro tempore quo fuit episcopus, Deo reddet. Vasa enim pretiosa ecclesiarum, seu sacra, et reliqua Deo consecrata, et possessiones immobiles, non sunt alienabilia, et ecclesiis servantur; ecclesiasticorum autem reddituum administrationem secure credi audacterque committi debere illis, qui statis temporibus sunt episcopi.

Renuntiationis autem libellos non sua voluntate, sed veluti vi ac metu, et aliquorum minis se tradidisse dicit. Jam vero alia quoque res est, quæ ecclesiasticæ consuetudini non placet, offerre sacerdotes aliquos renuntiationis libellos. Nam si sunt digni qui sacra mysteria obeant, in iis maneat; sin autem indigni, nec per renuntiationem quidem exeant, sed potius propter gesta condemnati, de quibus quisquam conquestus fuerit uti a recto ordine aberrantibus. Saluta fraternitatem quæ apud te est; quæ est apud nos, te in Domino salutat.

BALS. Allata quoque erat episcopi renuntiation, de quo scripsit hic magnus Pater. De eo ergo dicit: Episcopus ait se non sponte renuntiationis scriptum dedisse, sed necessitate propter metum et quorundam minas. Deinde subjungit, quod etiamsi aliqui eam sua sponte renuntiasse putemus, est tamen irritum, ut quod ecclesiasticis legibus non placeat, ut scilicet sacerdotes suis Ecclesiis renuntient. Si sint enim digni, inquit, qui sacra mysteria obeant, in iis maneat, et non admittantur ut renuntiantes: sin autem indigni nec per renuntiationem exeant, nec recedant ut renuntiantes, sed ut rebus ipsis condemnati: de quibus multam quis exclamationem fecerit,

Tὰ δὲ ἀδικῶς ληζόμενα παρ' αὐτοῦ χρήματα, ἀναδοθῆναι δίκαιον κατὰ δύο τρόπους. Πρῶτον μὲν ὅτι οὐδὲ ἐχρῆν ὅλως γενέσθαι τι τοιοῦτον· καὶ ὅτι λυπεῖ σφόδρα καὶ εἰς ἐσχάτην ἀκηδίαν καταπέρει τοὺς ἀπανταχόσε γῆς ὄντας θεοσεβεστάτους τὸ ἀπαιτεῖσθαι λόγους τῆς οἰκονομίας τῶν παραπιπτόντων αὐτοῖς ἀναλωμάτων, εἴτε ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτ' οὖν καὶ ἀπὸ τῆς τινῶν καρποφορίας. Ἐκαστος γὰρ τῶν τῶν ἰδίων κακῶν δώσει λόγον τῇ πάντων κριτῇ. Καίμηλια μὲν γὰρ καὶ κτήσεις ἀκινήτους ταῖς Ἐκκλησίαις; οὐδέσθαι χρὴ· θαρσεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θέλαν διαποῦσαν ἱεροσύνην τῶν παραπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν οἰκονομίαν.

B BALS. Ἄ δὲ, φησὶν, ἀφῆρέθη πράγματα, δίκαιόν ἐστιν ἀποδοθῆναι αὐτῶ κατὰ δύο τρόπους· ἓνα μὲν, ὅτι καὶ τὸ ὅλως γενέσθαι τὴν ἀφαίρεσιν αὐτῶν δίκαιόν ἐστιν· ἕτερον δὲ, ὅτι πάντας τοὺς ἐπισκόπους σφόδρα λυπεῖ, καὶ ἀκηδίαν ἐμβάλλει, τὸ λογοπραγεῖσθαι αὐτοῖς ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῶν παραπιπτόντων ἦτοι συμβαινόντων ἀναλωμάτων, ὅθεν ἂν τὰ χρήματα περιέλθωσιν, εἴτε ἐκ προσόδων ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε καρποφορίας, ἦτοι προσαγωγῶν τινῶν. Ἐκαστος; γὰρ, φησὶ, τῶν ἐπισκόπων ἡμῶν τῷ θεῷ δώσει λόγον περὶ τῆς διοικήσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἰδίων καιρῶν, τουτέστιν ὑπὲρ τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἦν ἐπίσκοπος. Τὰ μὲν γὰρ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν ἦτοι τὰ ἐκρὰ καὶ τὰ λοιπὰ ἀναθήματα καὶ τὰς ἀκινήτους κτήσεις ἀνεκποιήτους ἐνδίδεται εἶναι, καὶ φυλάττεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις· τὴν δὲ οἰκονομίαν τῶν ἐξόδων τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις θαρσεῖσθαι, ἀντὶ τοῦ μετὰ θάρρους ἐμπιστεῖσθαι, τοῖς κατὰ καιροὺς ἐπισκόποις.

Τοὺς δὲ τῆς παραιτήσεως λιβέλλους οὐ κατὰ παραίρεσιν οἰκείαν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης καὶ φόβου καὶ τῆς τινῶν ἀπειλῆς ἐπιδοῦναι φησὶ. Καὶ ἕτερον δὲ πρᾶγμα ἐστὶν ὅστε τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρίστον θεομίς, τὸ λιβέλλους παραιτήσεων προσάγειν τινας τῶν ἱερουργῶν. Εἰ γὰρ εἰσὶν ἀξιοὶ τοῦ λειτουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ· εἰ δ' ἀνάξιοι, μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξέτωσαν, κατεγνωσμένοι δὲ μᾶλλον ἐπὶ πράγμασιν, ὧν ἂν τις πολλὴν ποιήσαιο τὴν καταβολήν, ὡς ἐξω τρεχόντων πάσης ἀκολουθίας. Πρόσειπε τὴν πρὸ σοὶ ἀδελφότητα· τὴ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ πρῆσασαγορεύει.

BALS. Καὶ παραιτήσις ἐφέρετο τοῦ ἐπισκόπου, περὶ οὗ ἔγραψεν ὁ μέγας οὗτος Πατήρ. Λέγει οὖν καὶ περὶ τοῦτο ὅτι φησὶν ὁ ἐπίσκοπος ὡς οὐχ ἔκουσίως τὸ τῆς παραιτήσεως ἔγραφον δίδωκεν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης διὰ φόβον καὶ ἀπειλᾶς τινῶν. Εἶτα ἐπάγει ὅτι καὶ ἄλλως δὲ, κἂν δοκῶμεν ὡς ἐκὼν παρητήσαστο, καὶ τοῦτο ἀνίσχυρον ἐστὶν, ὡς μὴ τοῖς θεομίσι τῆς Ἐκκλησίας ἀρίστον, τὸ παραιτεῖσθαι τοὺς ἱερουργοὺς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν. Ἄξιοι μὲν γὰρ, φησὶν, ὄντες τοῦ ἱερουργεῖν, ἔστωσαν ἐν τούτῳ, καὶ μὴ παραδεχέσθωσαν ὡς παραιτούμενοι· ἀνάξιοι δὲ ὄντες μὴ ἀπὸ παραιτήσεως ἐξέτωσαν, μὴδ' ὑποχωρεῖτωσαν ὡς παραιτούμενοι, ἀλλ' ὡς κατεγνωσμένοι ἐπὶ

πράγμασιν, ὧν ἂν τις πολλὴν ποιήσαιο καταβολήν, ἅ hoc est, quæ dignæ sunt de quibus exclametur, ut
 τοῦτέστιν ἀξίω καταβολῆσαι, ὡς μὴ τηραύστων quæ ecclesiasticam accuratorem et consequentiam
 ἀκρίβειαν καὶ ἀκολουθίαν ἐκκλησιαστικὴν ἢ τὸ ὧν non servant: vel illud: De quibus multam quis ex-
 πολλήν τις ποιήσαιο καταβολήν, περὶ τῶν παραιτου- clamationem fecerit; de iis qui renuntiant potius
 μῶν μᾶλλον εἰρήσθαι νοηθήσεται. dici intelligetur.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΛΙΒΥΗΝ ΚΑΙ ΠΕΝΤΑΠΟΛΙΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ.

178 EJUSDEM

EPISCOPIIS QUI SUNT IN LIBYA ET PENTAPOLI.

Ἐάντις τοῦ χρησίμου καὶ ἀναγκαίου πρὸς οἰκοδο- B
 μὴν τῶν λαῶν, τελούντος δὲ καὶ εἰς ὑπόληψιν τῶν
 ἁγίων Ἐκκλησιῶν, φροντίδα ποιησῆσαι χρῆ. Γέγρα-
 πται γάρ, ὅτι « Εὐλαβεῖς ποιεῖτε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. »
 Μοναστηρίων τοίνυν Πατέρες τῶν κατὰ τὴν Θηβαίων
 ἐπαρχίαν, ἄνδρες εὐλαβεῖς καὶ εὐκ ἀθαύμαστον ἔχον-
 τες πολιτείας, ἐλθόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐρωτώμενοι
 παρ' ἐμοῦ τὴν κατάστασιν τῶν αὐτῶσε μοναστηρίων,
 εἰδόμενοι, ὅτι σκανδαλίζονται πολλοὶ διὰ τὴν τοιαύ-
 την αἰτίαν.

Νεωστὶ γεγαμηκότες τινὲς καὶ οἶον ἐξ αὐτῶν κα-
 ταβάτες τῶν νυμφῶνων, συναρπάζουσι τινὰς τῶν
 θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, καὶ οὐδεὶς τάχα που τὰ
 κατ' αὐτοὺς καταγγέλλοντος, χειροτονοῦνται κληρι-
 κοί, ἤγουν πρεσβύτεροι. Ἄλλοι δὲ τινὲς ἐξ αὐτῶν
 τῶν μοναστηρίων ὡς ἀτακτοὶ ἐκβαλλόμενοι, πάλιν
 ὑποτρέχουσι τὰς χειροτονίας, καὶ γενόμενοι κληρικοί,
 εἰσέρχονται καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναστηρίοις ὅθεν
 ἐκδιέδληνται, καὶ βούλονται προσφέρειν, καὶ ὅσα κλη-
 ρικοὶς ἔθος πληροῦν, καὶ ταῦτα δρᾶν, ὡς καὶ τινὰς
 τῶν εἰδόντων αὐτοὺς παραιτεῖσθαι καὶ τὰς συνάξεις,
 καὶ μὴ ἀνέχεσθαι κοινωνεῖν λειτουργούντων ἐκεῖνων.

Ἐπειδὴ τοίνυν πρὸς οἰκοδομὴν, ὡς ἔφη, τῶν λαῶν
 πάντα χρῆ πράττεσθαι παρ' ἡμῶν, ἐπιτηρεῖτω ταῦτα
 ἡ θεοσεβεία ὑμῶν· καὶ εἰ μέλλει τις χειροτονεῖσθαι
 κληρικὸς, περιεργασέσθω τὸν βίον αὐτοῦ, καὶ πότε-
 ρόν ποτε γεμετὴν ἔχει ἢ οὐ, καὶ πῶς καὶ πότε ἡγά-
 γητο, καὶ εἰ μὴ τίς ἐστὶ τῶν ἐκβαλλομένων, ἢ παρ'
 ἑτέρου θεοσεβεστάτου ἐπισκόπου, ἢ ἐκ μοναστηρίου,
 καὶ τότε χειροτονεῖτω, ἀδιάβλητον εὐρεθέντα. Τη-
 ρήσομεν γὰρ οὕτω καὶ τὸ ἐαυτῶν συνειδὸς καθαρὸν,
 καὶ ἀδιάβλητον τὴν ἱερὰν καὶ σεπτὴν λειτουργίαν.
 Ἐάν δὲ χωριστῶν ὑπομείνωσιν τινὲς ἐπιτιμηθέντες
 πταισμάτων ἕνεκα, εἰ·α μέλλωσι τελευτᾶν κατηχού-
 μενοι ὄντες, βαπτισέσθωσαν, καὶ μὴ ἀποδρμείωσαν
 τῶν ἀνθρωπίνων ἀμέτοχοι τῆς χάριτος, ἤγουν ἀκοι-
 νῶντοι. Δοκεῖ γὰρ προσέχειν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς Ἐκ-
 κλησίας θεσμοῖς. Προσείπατε τὴν παρ' ὑμῶν ἀδελ-
 φότητα· ὑμεῖς ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ΒΙΛΣ. Τὸ ἀκοινῶντοι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος οὐ μόνον
 περὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως λέγει, οὐ γὰρ ἀξιωθῆ-
 σονται τῶν θεῶν μυστηρίων πρὸ τοῦ βαπτίσματος·

¹ Josue III, 15.

Cujuslibet rei, quæ ad populorum ædificationem
 utilis est, et necessaria, et ad sanctorum etiam Ec-
 clesiarum existimationem confert, cura gerenda
 est. Scriptum est enim: « Sanctos facite filios Is-
 rael ». Patres itaque monasteriorum quæ sunt in
 Thebanorum provincia, viri pii ac sancti, ac satis
 admirabilem vitæ formam et institutionem habentes,
 cum Alexandriam venissent, a me interrogati
 de monasteriorum quæ illic sunt constitutione, do-
 cuerunt multos offendi propter hanc causam.

Quidam qui uxores recenter duxerunt, et ex ip-
 sis veluti thalamis egressi, aliquos ex sanctissimis
 episcopis arripiunt, et nullo de eis utique renuntiante,
 ordinantur clerici seu presbyteri. Aliqui autem alii
 ex ipsis monasteriis, ut immodesti insolentesque
 ejecti, rursus ordinationes captant; et facti clerici,
 in ea ipsa monasteria ingrediuntur ex quibus ejecti
 sunt, et volunt oblationem agere et ea omnia
 facere quæ mos est clericis, u' etiam aliqui eorum
 qui ipsos norunt, synaxes devitent, et communicare
 in animum non inducant illis ministrantibus.

Quoniam ergo ad ædificationem, ut dixi, populo-
 rum, omnia a nobis facienda sunt, hæc vestra ob-
 servet pietas; et si est quidem ordinandus clericus,
 de vita ejus inquirat, et an uxorem habeat, an non,
 et quonam modo duxit, et abstinuit, et si non est
 aliquis ex iis qui ejecti sunt a sanctissimo episcopo
 vel ex monasterio: tunc si inculpatus inventus fue-
 rit, ordinet. Ita enim et nostram conscientiam pu-
 ram conservabimus, et inculpatum sacrum ac ve-
 nerabile mysterium. Sin autem segregationem aliqui
 sustinuerint propter lapsus puniti, deinde sint mo-
 rituri existentes catechumeni, baptizentur, et ne ab
 humanis excedant gratiæ non participes, scilicet
 communionem carentes. Videtur enim hoc quoque
 Ecclesiæ consuetudini adhærere. Salutate eam quæ
 est apud vos fraternitatem; quæ nobiscum est vos
 in Domino salutat.

BALS. Communionem carere sanctus hic non so-
 lum dicit de sancta participatione; nequo enim ante
 baptismum divinis mysteriis digni habeantur: sed

etiam de ipso loquitur baptismo. Antequam enim baptizatus fuerit, non assequetur ut cum fidelibus consistat; quæ et ipsa communio in diversis canonicis dicta est. Et ideo hoc quoque adjecit: Videtur enim hoc etiam Ecclesiæ ritibus adhærere. Hoc enim, inquit, est legitimum et ecclesiasticum, ut una cum fidelibus in precibus non consistant omnino catechumeni, vel ii quibus pœna est imposita.

Ἄλλὰ καὶ περὶ αὐτοῦ φησὶ τοῦ βαπτίσματος. Ἐπειὶ πρὸ τοῦ βαπτισθῆναι οὐδὲ τῆς μετὰ τῶν πιστῶν συστάσεως ταῦξεται· ἥτις καὶ αὐτῇ κοινωνία ἐν διαφόροις εἴρηται κανόσι. Διδὸν καὶ τὸ, Δοκεῖ γὰρ προσέχειν καὶ τοῦτο τοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἑσμοῖς, προσέθετο. Καὶ τοῦτο γὰρ, φησὶ, νόμιμον καὶ ἐκκλησιαστικόν ἐστι, τὸ μὴ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς ἐν ταῖς εὐχαῖς; διόλου τοῖς κατηχομένους ἢ τοῖς ἐπιτεμωμένους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΜΜΕΤΡΩΝ ΑΥΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ,

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΝΑ ΧΡΗ ΔΑΓΙΝΘΕΣΚΕΣΘΑΙ ΒΙΒΛΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ.

SANCTI GREGORII THEOLOGI

EX METRICIS EJUS POEMATIBUS

QUINAM LIBRI SINT LEGENDI VETERIS TESTAMENTI ET NOVI.

At, tua ne libris faliatur mens alienis
(Namque ascriptitii multi falsique vagantur),
Hunc habeas certum numerum, a me, lector amice.
Bissen libri Veteris sunt Fœderis omnes
Historici. Genesis primus liber. Exodus inde
Leviticus, Numeri, Legis tunc scitis Secundæ.
Post Jesus, Critæ, Ruth, Regum gestaque hini
Describunt libri. Sequitur liber ille, vocatur
Qui Paralipomenon. Cunctorum est ultimus Esdras
Quinque metris constant, Job, David, tres Salomonis,
179 Concio, et insignes Cantus, Proverbia sacra.
Quinque prophetarum sunt libri rursus, in uno
Bissen vates sunt juncti, nomina quorum,
Oseas, Amos, Michæas tertius, inde
Joel, ac Jonas, Abdias sextus, at hunc post
Naumque, Habbacucque octavus. Tum Sophonæus,
Aggæus, post Zacharias, atque ultimus horum
Malachias. Liber hos unus complectitur omnes;
Esaiam est alter, Jeremiam tertius autem.
Ezechiel quarto, Daniel post ordine quinto.

Hinc libros numerare duo datur atque viginti,

Tot nemphe Hebrææ quot sunt elementa loquelæ.
Perge age jam Pacti libros numerare Recentis.
Matthæus Christi Hebræis miracula scripsit,
Ausonibus Marcus, Lucas at doctus Achivis,
Cunctis Joannes, penetrans cœlestia mente.
Inclya apostolicæ classis tum gesta sequuntur.
Hinc bis septenæ Litteræ, quas numine Paulus
Æthereo scripsit. Sequitur post una Jacobi
Atque duplex Petri, tres rursus auctore beato
Joanne; ac Judæ postremo est unica. Sunt hæc
Omnia divinæ germana volumina chartæ
Quidquid præterea est, haud inter certa locandum

Ἄσπρα δὲ μὴ ξείνησι νόον κλέπτου βίβλοισι.
(Πολλὰ γὰρ τελέθουσι παρέγγραπτοι κακότητες),
Λέχυσσο τοῦτον ἐμεῖο τὸν ἐγκριτον, ὦ φίλ', ἀριθμόν·
Ἱστορικὰ μὲν ἑασι βίβλοι δυοκαίδεκα πάσαι
τῆς ἀρχαιοτέρης Ἑβραϊκῆς σοφίης.
Πρωτίστη, Γένεσις, εἶτ' Ἐξόδος, Λευιτικόν τε.
Ἐπειτ' Ἀρ.θμοί. Εἶτα Δεύτερος Νόμος.
Ἐπειτ' Ἰησοῦς, καὶ Κριταί. Ροῦθὸ ὀγδόη.
Ἡ δ' ἐνάτη δεκάτη τε βίβλοι, Πράξεις βασίλων,
καὶ Παραλειπόμενα. Ἐσαχον Ἐσδραν ἔχεις.
Αἱ δὲ στιχηραὶ πέντε, ὡν πρῶτός γ' Ἰώδ·
Ἐπειτα Λαυθ. εἶτα τρεῖς Σολομωνταί·
Ἐκκλησιαστής, Ἄσμα καὶ Παραοιμίαι.
καὶ πένθ' ὁμοίως Πνεύματος προφητικῶ.
Μίαν μὲν εἰσιν ἐς γραφὴν οἱ δώδεκα·
Ἄσπ' κ' Ἀμώς, καὶ Μιχαίας ὁ τρίτος·
Ἐπειτ' Ἰωήλ, εἶτ' Ἰωνᾶς, Ἀβδίας,
Ναοῦμ τε Ἀββακούμ τε, καὶ Σοφονίας,
Ἀγγαῖος, εἶτα Ζαχαρίας, Μαλαχίας.
Μία μὲν οἶδα. Δευτέρα δ' Ἠσαίας.
Ἐπειθ' ὁ κληθεὶς Ἰερεμίας ἐκ βρέφους.
Εἶτ' Ἰεζεκιήλ, καὶ Λαυθίου χάρις.
Ἀρχαῖας μὲν ἔθηκα δύο καὶ εἴκοσι βίβλους,
τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους.
Ἠδὲ δ' ἀριθμῶ καὶ νέου μυστηρίου.
Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν Ἑβραίοις θαύματα Χριστοῦ·
Μάρκος δ' Ἰταλῶν, Λουκᾶς Ἀχαῖα·
Ἠδὲ δ' Ἰωάννης, κήρυξ μίγας, οὐ ρανοφοῖτος.
Ἐπειτα Πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Δέκα δὲ Παύλου τίσσαρες τ' Ἐπιστολαί.
Ἐπτά δὲ καθολικαί, ὡν Ἰακώθου μία,
Δύο δὲ Πέτρου, τρεῖς δ' Ἰωάννου πάλιν·
Ἰούδα δ' ἐστὶν ἑβδόμη. Πάσας ἔχεις.
Εἰ τι δὲ τούτων ἔκτος, οὐκ ἐν γνησίαις.

ΒΑΣ. Ἴνα δὲ μὴ ἄλλοτριαις τὸν νοῦν ἀπατᾷ Ἀ βίβλοις. Πολλὰ γὰρ εἰσι ψευδῶς γεγραμμένα, δέχου τοῦτον ἑμοῦ τὸν δεδοκιμασμένον, ὧ φίλε, ἀριθμὸν. Ἱστορίας μὲν περιέχουσαι βίβλοι δώδεκα εἰσι, τῆς Παλαιᾶς δηλονότι Γραφῆς, καὶ αἱ βίβλοι τῶν Βασιλειῶν, εἰ τέσσαρες εἰσὶν, ἀλλ' εἰς δύο παραλαμβάνονται καὶ ἀριθμοῦνται· καὶ αἱ δώδεκα βίβλοι τῶν ἀπηριθμημένων προφητῶν, μία, φησὶ, λογίζονται. Τέσσαρες δὲ αἱ τῶν ἄλλων προφητῶν, ἐκάστη μία λογισομένη. Τῆς μὲν τοι ἀρχαίας ἦτοι τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς ἔγραψε βίβλους κβ' τοῖς τῶν Ἑβραίων γράμμασιν ἀντιθέτους, ἤγουν ἰσοθέτους καὶ ἰσαριθμούς. λαμβάνεται γὰρ ἡ ἀντὶ πρόθεσις καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰσού. Ὡσπερ λέγομεν ἀντίτεχνον τὸν ὁμότεχνον. Στοιχεῖα δὲ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις κβ' λέγονται εἶναι. Ἀπαριθμήσας μὲν τοι καὶ τὰ τῆς Νείας Γραφῆς βιβλία ἡ ἅγιος, ἐπήνεγκεν, δεῖ εἰ τι τούτων τῶν ἀπηριθμημένων ἕξω ἐστίν, οὐ γνήσιον λογίζεται, ἀλλὰ νόθον.

BALS. Ne autem alienis libris mentem seducas. Multi enim sunt falso inscripti; cape, o amice, hunc numerum a me selectum, seu probatum et confirmatum. Sunt duodecim quidem libri, qui historias continent, antiquæ scilicet Scripturæ, et libri Regum, etiamsi sint quatuor, in duos tamen conferuntur et enumerantur, et duodecim libri prophetarum qui enumerantur, unus, inquit, reputantur. Quatuor autem libri aliorum prophetarum unusquisque unus reputatur. Porro Veteris sive Antiqui Testamenti scripsit duos et viginti libros, qui litteris Hebræorum respondent, sive æquivalentes et numero æquales sunt. Accipitur enim præpositio ἀντὶ, etiam pro *Æquali*; quemadmodum dicimus ἀντίτεχνον ὁμότεχνον, hoc est, eum qui est ejusdem artis. Elementa B autem apud Hebræos esse dicuntur viginti duo. Cum autem novi quoque Testamenti libros enumerasset sanctus, subjunxit: Quod si quis est, præter eos qui sunt enumerati, non existimetur germanus, sed adulterianus.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΦΙΛΟΧΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΣΕΛΕΥΚΟΝ ΙΑΜΒΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ.

SANCTI AMPHILOCHII

EPISCOPI

EX IAMBIS AD SELEUCUM DE EODEM ARGUMENTO.

Πλὴν ἀλλ' ἐκαίνο προσμαθεῖν μάλιστα σοὶ Προσήκον· οὐχ ἅπασα βίβλος ἀσφαλῆς,
Ἥ σεμνὸν ὄνομα τῆς Γραφῆς κακτημένη.
Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἔσθ' ὅτε ψευδύνομιαι
Βίβλοι· τινὲς μὲν ἑμμεσοί, καὶ γείτονες,
Ὡς ἂν τις εἴποι, τῶν ἀληθείας λόγων·
Αἱ δ' αὖ νόθοι τε καὶ λίαν ἐπισφαλεῖς,
Ὡς παράσημα καὶ νόθα νομισματα,
Ἄ βασιλέως μὲν τὴν ἐπιγραφὴν φέρει,
Κίβδηλα δ' ἐστὶ, ταῖς ὑλαῖς δολούμενα.
Τούτων χάριν σοὶ τῶν θεοπνεύστων ἐρῶ
Βίβλων ἐκάστην· ὡς δ' ἂν εὐκρινῶς μάθῃς,
Τὰς τῆς Παλαιᾶς πρῶτα Διαθήκης ἐρῶ.
Ἢ Πεντάτευχος τὴν Κτίσιν, εἴτ' Ἐξόδον,
Λευιτικὸν δὲ τὴν μέσσην ἔχει βίβλον,
Μεθ' ἣν Ἀριθμούς, εἴτα Δευτερονόμιον.
Τούτοις Ἰησοῦν προστίθει, καὶ τοὺς Κριτάς.
Ἐπειτα τὴν Ῥοῦθ, Βασιλειῶν τε τέσσαρας
Βίβλους, Παραλειπομένων δὲ ἑξυνομήσα·
Ἐσθρας ἐπ' αὐταῖς πρῶτος, εἴθ' ὁ δεύτερος.
Ἐξῆς στιχηρὰς πέντε σοὶ βίβλους ἐρῶ·
Στεφάνου· ἀθλοῖς ποικίλων παθῶν Ἰώθ,

C Ast illud etiam convenit te discere:
Non tutus omnis est liber, sacri Libri
In fronte nomen quisquis augustum gerit.
Sunt namque, falsum qui gerant nomen, libri.
Sunt medii, ab illis distiti haud sane procul,
Quos esse veros nullus est qui deneget,
Ac rursus alii sunt nothi atque noxii,
Adulterinos cernere est nummos velut,
Inscriptionem regiam qui cum gerant,
Nothi tamen sunt, ære, non auro editi.
Ipse ergo sacri Codicis pandam tibi
Omnes libellos; quoque noscas planius,
Primum Vetusti Fœderis dicam libros.
In Pentateucho Genesim habes, et Exodum,
Leviticumque, sede qui media est situs,
D Numeros; secunda Lex locum alterum obtinet.
180 His adde-Iesum; mox sequuntur Judices,
Ruth deinde, Regum quatuor libri simul:
Paralipomenon adijce his libros duos:
At geminus Esdræ sequitur hos statim liber.
Tum quinque versu conditos libros habes,
Job cui palæstræ plurimæ cingunt caput,

Ei mentis ægræ pharmacum Psalmos sacros,
 Salomonis etiam tres libros, Paralipom.,
 Ecclesiasten, canticorum Cantica.
 His ter quaternos junge jam vates simul,
 Oseam, et Amos, atque Michæam insuper,
 Quartumque Joel, Abdiam, Ionam, typum
 Reversi ad auras tertio a letho die,
 Nahum, Abacucque, qui loco nono insidet,
 Sophoniam, et Aggæum, Zachariam, ultimum,
 Nomen duplex cui est, angelum Malachiam.
 Post hos prophetæ discite qui sint quatuor :
 Non trepidus ore primus est Isaias,
 Alter Jeremias condolens, et mysticus
 Ezechiel inde, et ultimo Daniel loco,
 Rebusque, dictis et simul, mire sagax.
 Sunt qui libellum his copulent sanctæ Estheris.

Nunc jam Recentis audias Pacti libros :
 Evangelistas quatuor solum cape.
 Matthæus omnes anteit, Marcus statim,
 Lucasque sequitur, quarta Ioanni datur
 Sedes ; at aliis est prior, si dogmata
 Spectes. Vocatur jure nam tonitruum
 Proles : Dei nam maxime insonuit Adæ.
 Lucæ quoque librum jungito his rursus alterum,
 Apostolorum Gesta qui fusa canit.
 Electionis adde vas, Apostolum,
 Qui præco celebris gentium semper fuit,
 Scripsitque scite Litteras quatuordecim
 Ad Christianos, civibus Romæ unicam,
 Bimaris Corinthis scripsit ad cives duas,
 Galatis et unam misit, unamque incolis
 Ephesi, Philippis et Colossis unicam,
 Thessaloniciæ civibus binas, duas
 Timotheo, et unam cum Tito Philemoni,
 Unamque Hebræis denique, atque hanc ultimam,
 Quidam licet sint qui notham hanc esse asserant,
 Errore ducti : tota nam Paulum sapit.
 Restat catholicas Litteras dicam ut tibi.
 Has esse septem dicunt quidam : negant
 Debere quidam suscipi plures tribus
 Joannis unam, Petri et Jacobi unicam.
 Joannis alii tres volunt, binas Petri
 Recipi, et Judæ septimam. Rursum librum,
 Arcana rerum detegit qui plurimæ,
 Quidam inserendum Codici sacro asserunt :
 Nothum esse major pars ait rursus altera.
 Canon hic sacri certus est voluminis.

A Ψαλμῶν τε βίβλον, ἑμμελὲς ψυχῆς ἄκος,
 Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος· τοῦ σοφοῦ, Παροιμίαις,
 Ἐκκλησιαστήν, Ἄσματά τε τῶν ἁσμάτων.
 Ταύταις προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα,
 Ὡς τε πρῶτον, εἰτ' Ἄμωσ τὸν δευτέρῳ
 Μιχαῖαν, Ἰωήλ, Ἀβδίαν, καὶ τὸν τύπον
 Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους.
 Ναοὺμ μετ' αὐτοῦς. Ἀβθακούμ, εἰτ' Ἐννυχτον
 Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν,
 Διώνυμὸν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
 Μεθ' οὗς προφήτας μάνθανε τοὺς τέσσαρας,
 Παρρησιαστήν τὸν μέγαν Ἰσαίαν,
 Ἰερεμίαν τε συμπαθῆ, καὶ μυστικόν,
 Ἰεζακιήλ, Ἐρχατον δὲ Δανιήλ,
 Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
B Τούτοις προσεγράφουσι τὴν Ἑσθήρ τινεῖς.
 Καίνης Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
 Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
 Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, ὃ Λουκᾶν τρίτον
 Προσθεῖς, ἀρίθμει τὸν Ἰωάννην χρόνον
 Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψει δογματῶν.
 Βροστῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ,
 Μέγιστον ἠχῆσαντα τῷ Θεοῦ Λόγῳ.
 Δίχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
 Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
 Τὸ σκεῦος ἐξῆς προστίθει τῆς ἐκλογῆς.
 Τὸν τῶν ἰθῶν κήρυκα, τὸν ἀπόστολον
 Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς Ἐκκλησίαις
 Ἐπιστολάς δις ἑπτὰ, Ῥωμαίων μίαν,
C Ἡ χρῆ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,
 Τὴν πρὸς Γαλάτας τε, καὶ τὴν πρὸς Ἐφεσίους, μεθ' ἧν
 Τὴν ἐν Φιλιπποῖς, εἶτα τὴν γεγραμμένην
 Κολοσσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
 Δύο Τιμοθέῳ, Τίτῳ δὲ καὶ Φιλήμονι,
 Μίαν ἑκατέρῳ, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
 Τινεῖς δὲ φασὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
 Οὐκ εὖ λέγοντες· γνησία γὰρ ἡ χάρις.
 Εἴεν, τί λοιπόν; Καθολικῶν Ἐπιστολῶν
 Τινεῖς μὲν ἑπτὰ φασιν, οἱ δὲ τρεῖς μόνας
 Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
 Μίαν δὲ Πέτρου, τὴν τ' Ἰωάννου μίαν.
 Τινεῖς δὲ τὰς τρεῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς
 Πέτρου δέχονται, τὴν Ἰούδα δ' ἐβδόμην.
 Τὴν δ' Ἀποκάλυψιν τὴν Ἰωάννου πάλιν
D Τινεῖς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ πλείους δὲ γε
 Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀφευδέστατος
 Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν,

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΟΣΙΩΤΑΤΟΥΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΣ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΗΝ ΡΩΜΗΣ.

181 EPISTOLA ENCYCLICA GENNADII

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

ET SANCTÆ CUM EO CONGREGATÆ SYNODI

AD SANCTISSIMOS OMNES METROPOLITANOS ET AD PAPAM URBIS ROMÆ.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ τῷδε Γεννάδιος, καὶ ἡ ἐνδημοῦσα τῇ βασιλικῇ πόλει νέῃ Ῥώμῃ, ἀγία σύνοδος.

Ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεός, καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός ἐγχειρίσας τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ διδασκάλους τοῦτους ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστείλας, παρεκλεύσατο διαβρῆδην, ἣν εἰλήφασι παρ' αὐτοῦ δωρεάν, ἐκύτης καὶ αὐτοὺς τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεάν, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χαλκόν, ἢ ἀργυρον, ἢ χρυσόν, ἢ τινα παρουσίαν, ἀλλως ὅπως ὕλικήν, ἢ γυῶδη· μὴ γὰρ εἶναι τῶν ἐπουρανίων, καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ἀμοιβήν, τὰ γεηρά, καὶ ἐπίκτητα. Ταύτην τὴν ἐντολήν, οὐ μόνον ἐκεῖνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι' ἐκεῖνων ἐνετείλατο, οὐς εἰς τὸν ἐκεῖνων βαθμόν τε, καὶ τόπον ὑπεισαγαγεῖν κατηξήσωσι· καὶ δεῖ καθάπερ ἐκεῖνοι τότε, καὶ ἡμᾶς νῦν ἀκριβῶς φυλάττειν τε, καὶ παρατηρεῖν, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὰ ἄσπορα, μηδὲ κύβον ἀναβρίπτειν ἐπὶ κίνδυνον. Δωρεάν, φησὶν, ἀλλάβετε, δωρεάν δότε, μὴ κτησάμενοι χαλκόν, μηδὲ ἀργυρον, μήτε χρυσόν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν. Ἄπλοῦς καὶ σαφὴς ὁ τῆς ἐντολῆς ταύτης λόγος ἐστίν, οὐδὲν ποικίλον ἔχων, οὐδὲ δυσέφικτον, οὐδὲ σοφιστικῆς δεόμενον ἐξηγήσεως· Παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἐδέξασθε τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, εἰ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μοι μικρόν, ἢ μέγα τι κατεβάλλασθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν πέπραται παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε καὶ ὑμεῖς ἑτέροις αὐτό. Εἰ δὲ δωρεάν εἰλήφατε, δότε δωρεάν καὶ ὑμεῖς. Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης σαφέστερον; Τί δὲ τοῖς πειθαρχοῦσι λυσiteléστερον; Οὐαὶ τῷ ὄντι, τοῖς κτήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν, ἢ δίδοναι ταύτην διὰ χρημάτων ὑπεπιληφόσιν. Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας, καὶ

A *Religiosissimo et sanctissimo in sacris comministro N. Gennadius, et quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacta est sancta synodus.*

Cum Dominus et Deus Salvator noster Jesus Christus suis discipulis Evangelii prædicationem creddisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset, aperte jussit, ut quod gratis accepissent, eis quoque gratis darent, non aurum vel argentum, aut alias omnino materiales et terrenas facultates pro eis acquirentes. Cælestibus enim et spiritalibus donis nulla est cum terrenis et temporalibus commutandi ratio. Hoc autem præceptum non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum et locum subituere dignatus est: et oportet, sicut illi tunc, nos quoque nunc accurate et diligenter servare, nec in illis quæ technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate, nec aleam periculosam jacere: *Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Non possidentes æs, neque aurum, neque argentum in zonis vestris* *. Simplex est et aperta hujus mandati ratio, quæ nihil habet varium, nihil quod non sit facile et explicatum, nihil quod sophistica expositione egeat. A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii. Si mihi pro ipso parum quid vel magnum solvistis, et hoc a me venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite: si autem gratis accepistis, vos quoque gratis date. Quid hoc est mandato apertius? Quid autem iis qui parent, utilius? *Væ illis re vera qui Dei donum acquirere, vel illud pro pecunia dare in animum inducunt. In fel enim amaritudinis et vinculum iniquitatis li, juxta sancti Petri sententiam* †, a sua malitia comprehensi sunt

* Matth. xix, 8, 9. † Act. viii, 20.

Et mentis ægræ pharmacum Psalmos sacros,
 Salomonis etiam tres libros, Paralipom.,
 Ecclesiasten, canticorum Cantica.
 His ter quaternos junge jam vates simul,
 Oseam, et Amos, atque Michæam insuper,
 Quartumque Joel, Abdiam, Ionam, typum
 Reversi ad auras tertio a letho die,
 Nahum, Abacucque, qui loco nono insidet,
 Sophoniam, et Aggæum, Zachariam, ultimum,
 Nomen duplex cui est, angelum Malachiam.
 Post hos prophetæ discite qui sint quatuor :
 Non trepidus ore primus est Isaias,
 Alter Jeremias condolens, et mysticus
 Ezechiel inde, et ultimo Daniel loco,
 Rebusque, dictis et simul, mire sagax.
 Sunt qui libellum his copulent sanctæ Estheris.

Nunc jam Recentis audias Pacti libros :
 Evangelistas quatuor solum cape.
 Matthæus omnes anteit, Marcus statim,
 Lucasque sequitur, quarta Ioanni datur
 Sedes ; at aliis est prior, si dogmata
 Spectes. Vocatur jure nam tonitruum
 Proles : Dei n̄r. maxime insonuit Ἀδὸγον.
 Lucæ quoque librum jungito his rursus alterum,
 Apostolorum Gesta qui fuisse canit.
 Electionis adde vas, Apostolum,
 Qui præco celebris gentium semper fuit,
 Scripsitque scite Litteras quatuordecim
 Ad Christianos, civibus Romæ unicam,
 Bimaris Corinthi scripsit ad cives duas,
 Galatis et unam misit, unamque incolis
 Ephesi, Philippis et Colossis unicam,
 Thessaloniciæ civibus binas, duas
 Timotheo, et unam cum Tito Philemoni,
 Unamque Hebræis denique, atque hanc ultimam,
 Quidam licet sint qui notham hanc esse asserant,
 Errore ducti : tota nam Paulum sapit.
 Restat catholicas Litteras dicam ut tibi.
 Has esse septem dicunt quidam : negant
 Debere quidam suscipi plures tribus
 Joannis unam, Petri et Jacobi unicam.
 Joannis alii tres volunt, binas Petri
 Recipi, et Judæ septimam. Rursum librum,
 Arcana rerum detegit qui plurimæ,
 Quidam inserendum Codici sacro asserunt :
 Nothum esse major pars ait rursus altera.
 Canon hic sacrati certus est voluminis.

A Ψαλμῶν τε βιβλον, ἑμμελὲς ψυχῆς ἄκος,
 Τρεῖς δ' αὖ Σολομῶντος· τοῦ σοφοῦ, Παροιμίας,
 Ἐκκλησιαστήν, Ἄσμα τε τῶν ψαλμάτων.
 Ταύταις προφήτας προστίθει τοὺς δώδεκα,
 Ὡτὲ πρῶτον, εἴτ' Ἀμώς τὸν δεῦτερον
 Μιχαῖαν, Ἰωήλ, Ἀβδὶαν, καὶ τὸν τύπον
 Ἰωνᾶν αὐτοῦ τοῦ τριημέρου πάθους.
 Ναοῦμ μετ' αὐτούς, Ἀβθακούμ, εἴτ' Ἐννεστον
 Σοφονίαν, Ἀγγαῖόν τε καὶ Ζαχαρίαν,
 Διώνυμόν τε ἄγγελον Μαλαχίαν.
 Μεθ' οὗς προφήτας μάνθανε τοὺς τέσσαρας,
 Παρθρησιαστήν τὸν μέγαν Ἰσαίαν,
 Ἰερεμίαν τε συμπαθῆ, καὶ μυστικόν,
 Ἰεζεκιήλ, Ἐρχατον δὲ Δανιήλ,
 Τὸν αὐτὸν ἔργοις καὶ λόγοις σοφώτατον.
B Ταύτοις προσεγκρίνουσι τὴν Ἑσθήρ τινες.
 Καίνης Διαθήκης ὥρα μοι βίβλους λέγειν.
 Εὐαγγελιστὰς τέσσαρας δέχου μόνους,
 Ματθαῖον, εἶτα Μάρκον, ὃ Λουκᾶν τρίτον
 Προσθεῖς, ἀριθμῶν τὸν Ἰωάννην χροῖον
 Τέταρτον, ἀλλὰ πρῶτον ὕψαι δογματῶν.
 Βροτῆς γὰρ υἱὸν τοῦτον εἰκότως καλῶ,
 Μέγιστον ἠχῆσαντα τῷ Θεοῦ Λόγῳ.
 Δέχου δὲ βίβλον Λουκᾶ καὶ τὴν δευτέραν,
 Τὴν τῶν καθολικῶν Πράξεων ἀποστόλων.
 Τὸ σκεῦος ἐξῆς προστίθει τῆς ἐκλογῆς.
 Τὸν τῶν ἰθῶν κήρυκα, τὸν ἀπόστολον
 Παῦλον, σοφῶς γράψαντα ταῖς Ἐκκλησίαις
 Ἐπιστολάς δις ἑπτὰ, Ῥωμαίων μίαν,
C Ἡ χρῆ συνάπτειν πρὸς Κορινθίους δύο,
 Τὴν πρὸς Γαλάτας τε, καὶ τὴν πρὸς Ἑφραίους, μεθ' ἧν
 Τὴν ἐν Φιλιπποῖς, εἶτα τὴν γεγραμμένην
 Κολοσσαεῦσι, Θεσσαλονικεῦσι δύο,
 Δύο Τιμοθέω, Τίτῳ δὲ καὶ Φιλήμονι,
 Μίαν ἑκατέρω, καὶ πρὸς Ἑβραίους μίαν.
 Τινὲς δὲ φασὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους νόθον,
 Οὐκ εὖ λέγοντες· γνήσια γὰρ ἡ χάρις.
 Εἶεν, εἰ λοιπόν· Καθολικῶν Ἐπιστολῶν
 Τινὲς μὲν ἑπτὰ φασιν, οἱ δὲ τρεῖς μόνας
 Χρῆναι δέχεσθαι, τὴν Ἰακώβου μίαν,
 Μίαν δὲ Πέτρου, τὴν τ' Ἰωάννου μίαν.
 Τινὲς δὲ τὰς τρεῖς, καὶ πρὸς αὐταῖς τὰς
 Πέτρου δέχονται, τὴν Ἰούδα δ' ἐβδόμην.
 Τὴν δ' Ἀποκάλυψιν τὴν Ἰωάννου πάλιν
D Τινὲς μὲν ἐγκρίνουσιν, οἱ πλείους δὲ γε
 Νόθον λέγουσιν. Οὗτος ἀφευδέστατος
 Κανὼν ἂν εἴη τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν,

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝ ΑΥΤΩ ΑΓΙΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΠΡΟΣ ΑΠΑΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΟΣΙΩΤΑΤΟΥΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΣ, ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΠΗΝ ΡΩΜΗΣ.

181 EPISTOLA ENCYCLICA GENNADII

PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANI

ET SANCTÆ CUM EO CONGREGATÆ SYNODI

AD SANCTISSIMOS OMNES METROPOLITANOS ET AD PAPAM URBIS ROMÆ.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ τῷδε Γεννάδιος, καὶ ἡ ἐνδημούσα τῇ βασιλικῇ πόλει νέῃ Ῥώμῃ, ἀγία σύνοδος.

Ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεός, καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός ἐγχειρίσας τοὺς ἀγίους αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ διδασκάλους τοὺς αὐτὸς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστεύσας, παρεκλεύσατο διαβρέβησθαι, ἣν εἰλήφασι παρ' αὐτοῦ δωρεάν, ταύτης καὶ αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεάν, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χαλκόν, ἢ ἀργυρον, ἢ χρυσόν, ἢ τινα περιουσίαν, ἀλλὰ ὅπως ὕλικήν, ἢ γυῶδη· μὴ γὰρ εἶναι τῶν ἐπουρανίων, καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ἀμοιβήν, τὰ γερὰ, καὶ ἐπίκτητα. Ταύτην τὴν ἐντολήν, οὐ μόνον ἐκεῖνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι' ἐκείνων ἐνετελεσθαι, οὐδ' εἰς τὸν ἐκείνων βαθμόν τε, καὶ τόπον ὑπεισαγαγεῖν κατηξέτωσι· καὶ δεῖ καθάπερ ἐκεῖνοι τότε, καὶ ἡμεῖς νῦν ἀκριβῶς φυλάττειν τε, καὶ παρατηρεῖν, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὰ ἄσπρα, μηδὲ κόβον ἀναβρίπτειν ἐπὶ κίνδυνον. Δωρεάν, φησὶν, ἀλάβετε, δωρεάν ὅτι, μὴ κτησάμενοι χαλκόν, μηδὲ ἀργυρον, μήτε χρυσόν εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν. Ἀπλοῦς καὶ σαφὴς ὁ τῆς ἐντολῆς ταύτης λόγος ἐστίν, οὐδὲν ποικίλον ἔχων, οὐδὲ δυσέφικτον, οὐδὲ σοφιστικῆς δεόμενον ἐξηγήσεως· Παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἐδέξασθε τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, εἰ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μοι μικρόν, ἢ μέγα τι κατεβάλλεσθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν πέπραται παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε καὶ ὑμεῖς ἑτέροις αὐτό. Εἰ δὲ δωρεάν εἰλήφατε, ὅτε δωρεάν καὶ ὑμεῖς. Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης σαφέστερον; Τί δὲ τοῖς πειθερχοῦσι λυσαιτέλεστερον; Οὐαὶ τῷ ὄντι, τοῖς κτήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεάν, ἢ δίδοναι ταύτην διὰ χρημάτων ὑπεκλήφθαι. Εἰς γὰρ χολὴν πικρίας, καὶ

A Religiosissimo et sanctissimo in sacris comministro N. Gennadius, et quæ in Christi amante regia civitate Constantinopoli coacta est sancta synodus.

Cum Dominus et Deus Salvator noster Jesus Christus suis discipulis Evangelii prædicationem credidisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset, aperte jussit, ut quod gratis accepissent, eis quoque gratis darent, non aurum vel argentum, aut alias omnino materiales et terrenas facultates pro eis acquirentes. Cælestibus enim et spiritualibus donis nulla est cum terrenis et temporalibus commutandi ratio. Hoc autem præceptum non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum et locum subituere dignatus est: et oportet, sicut illi tunc, nos quoque nunc accurate et diligenter servare, nec in iis quæ technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate, nec aleam periculosam jacere: *Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Non possidentis æs, neque aurum, neque argentum in sonis vestris* ¹. Simplex est et aperta hujus mandati ratio, quæ nihil habet varium, nihil quod non sit facile et explicatum, nihil quod sophistica expositione egeat. A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii. Si mihi pro ipso parum quid vel magnum solvistis, et hoc a me venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite: si autem gratis accepistis, vos quoque gratis date. Quid hoc est mandato apertius? Quid autem iis qui parent, utilius? Væ illis re vera qui Dei donum acquirere, vel illud pro pecunia dare in animum inducunt. In sel enim amaritudinis et vinculum iniquitatis li, juxta sancti Petri sententiam ², a sua malitia comprehensi sunt

¹ Matth. xix, 8, 9. ² Act. viii, 20.

σύνδικον ἀδικίας οἱ τοιοῦτοι, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἁγίου Μέτρου, ὑπάρχουσι συλληφθέντες ὑπὸ τῆς ἐαυτῶν φιλαργυρίας.

Unde et sanctorum et beatorum Patrum sanctæ A ἁγίας καὶ τῶν ὁσίων, καὶ μακαρίων Πατέρων τῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ μεγάλης οἰκουμένης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συναχθείσης, τῷ ἁεσποτικῷ τούτῳ νόμῳ συνάδει ὁ περὶ τούτου κανὼν, ὃς ἡμῖν σαφῶς οὕτως ἐλέξεσιν αὐταῖς ἐκπιφώνηται·

« Si quis episcopus pecuniis ordinationem fecerit, vel non venalem gratiam ad venditionem deduxerit, et pecuniis ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum qui in clero connumerantur, vel pecuniis provehat œconomum, vel defensorem, vel paramuniciparium, vel omnino aliquem ex clero, propter suum turpe lucrum : qui hoc aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum ; et qui ordinatur, nihil ex ordinatione, vel promotione, quæ sit instar mercaturæ, juvetur, sed sit alienus a dignitate, vel curatione, quam pecuniis assecutus est. Si quis autem his turpibus ac nefariis lucris sequester intercessorve apparuerit, is quoque si sit clericus, a primo gradu excidat : si autem laicus, vel monachus, anathematizetur. »

182 BAL.S. Pulcherrima et valde pia sunt hujus canonis sanctorum Patrum præcepta, qui omnem invasionem satanicam, diabolicamque conatum, qui in donum spirituale intenditur, repellit et rescindit. Nullo enim modo vult ordinationis promotionem pecuniis aut fieri, aut suscipi, nec ab eo qui illam exercet, nec ab eo qui ordinationis promotionem accipit : sed nec ante tempus ordinationis, nec post, dari pecunias concedit : omnium enim in hac quoque re esse sordes, munerumque corruptionem pronuntiat. ὅν αὐτὸν τῆς χειροτονίας, ὑπὲρ τῆς χειροτονίας δίδοσθαι χρήματα συγχωρεῖ· καθόλου γὰρ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ δωροδοκίαν ἀπέφηνεν.

Quoniam tamen his ita aperte prohibitis, quidam sunt in Galatarum Ecclesia deprehensi propter turpe lucrum et avaritiam hæc salutaria et humana præcepta negligere et transgredi : ea quoque ipsa nobis renovare visum est cum hac sancta synodo, quæ in hac regnante nova Roma, nunc agit : ut sine omni penitus inventione, et omni prætextu, callidoque commento, impiam hanc et odiosam, quæ nescio quomodo in sanctissimas Ecclesias subit, consuetudinem omnino excindamus ; ut cum pura et absque ulla cautione eorum qui ordinantur, renuntiatio ab antistitibus facta fuerit, gratia Spiritus sancti superne veniat. Quibus nescio an per pecuniam promotionem facientibus, et manu non pure operante, ad eum qui promovetur accedit, secundum vocem Evangelii, et non potius retrahitur gratia sancti Spiritus.

Scias ergo, o vir religiosissime et omni ex parte sanctissime, quod quicumque hujus convictus fuerit episcopus, vel chorepiscopus, vel viator, vel presbyter, vel diaconus, vel quisvis alius ex canone, vel ex laicis, communi antistitum decreto, communique sententia condemnatus est, sicut de hoc quoque sanctorum Patrum præcedens canon loquitur. Ὅμοιως· ἐπεὶ δὲ νῦν, καίτοι προδήλως τούτων οὕτω κεκωλυμένων, ἐφωρόθησάν τινες κατὰ τῶν Γαλατῶν ὀλιγωροῦντες, καὶ παραβαλόντες δι' αἰσχροκέρδειαν, καὶ φιλαργυρίαν· τὰ σωτήρια ταῦτα, καὶ φιλόδηρα παραγγέλματα, εὖ ἔχειν ἔδοξε καὶ ἡμῖν ταῦτα πάλιν ἀνανεώσασθαι μετὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς ἐνδημούσης ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευσούσῃ νέῃ Ῥώμῃ, ὥστε δίχα πάσης ἐπινοίας, καὶ πάσης προφάσεως, καὶ παντὸς σοφισμοῦ, τὴν βδελυρὰν ταύτην, καὶ ἀσεβῆ οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπεισελθούσαν συνήθειαν ταῖς ἁγιωτάταις Ἐκκλησίαις παντελῶς ἐκτεμεῖν· ἵνα ἀληθῶς ἀκατηλεύτου, καὶ καθαρῆς παρὰ τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων ἀναβήσεως γινομένης, ἔνωθεν ἢ τοῦ Πνεύματος χάρις ἐπιφοιτῆ· ὧν νῦν γε οὐκ οἶδα διὰ χρημάτων τὴν προβολὴν ποιουμένων, καὶ οὐ τῆς χειρὸς καθαρῶς ἐνεργούσης, ἐπιφοιτῆ τῷ προχειριζομένῳ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὐχὶ συστέλλεται μᾶλλον ἢ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις· Ἰσθὶ τοίνυν, τὰ πάντα θεοσεβέστατε, πάντα τὸν ὄντιναοῦν ἀλίσκομεν ἐπὶ τῷ τοιοῦτῳ τιμῇ ἐπίσκοπον, ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ περιουτευτήν, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον τινὰ δὴ ποτε τοῦ κανόνος, ἢ λαϊκόν, κοινῷ δόγματι τῶν ἀρχιερέων κατακεκρίσθαι, καὶ κοινῇ ψήφῳ, καθὼς περὶ τούτου καὶ ὁ τῶν ἁγίων Πατέρων κανὼν εὐθέτως διαλάλει. Δεῖ γὰρ εἶναι χά-

ριν τὴν χάριν, καὶ μηδαμῶς μεσιτεύειν παρ' αὐτῆ ἀργύριον. Ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας τε, καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῆ κατάρξ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὃ τε ταύτην κτᾶσθαι διὰ χρημάτων οἴμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς, εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχωτο, κἂν μὴ ἐλέγχωτο ποιεῖν, ὅτι οὐδὲ οἶόν τε συμβιβασθῆναι ποτε τὰ σύμβολα, οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμμωνᾶν, ἢ τοὺς τοῦτω δουλεύοντας δουλεύσαι Θεῷ. Δεσποτική καὶ αὕτη ἔστιν ἀπόφασις ἀναμπίβητος· Ὁὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν, καὶ μαμμωνῆ.

Τούτοις ἐπιβαρβρύντες ἡμεῖς κατὰ δύναμιν, καὶ τούτοις ὑπήκοντες, μετὰ τοῦ ταῦτα φήσαντος, κατὰ τῶν ταῦτα παρανομοῦντων τὴν ἀπόφασιν παποιήμεθα. Φροντισάτω δὲ καὶ ἡ σὴ ὀσιότης διὰ πάσης περιφυλακῆς ποιουμένη, ὅπλα καταστήσει διὰ ἀντιγράφων καὶ τοῖς ὑπὸ σὲ θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, καὶ περιθευταῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἵνα ἐν ἐνὶ πνεύματι, καὶ μιᾷ ψυχῇ πάντες ὁμοῦ Χριστιανοὶ συμφραξάμενοι κατὰ τοῦ κοινῆ δυσμενοῦς ἰσχύσωμεν σὺν Θεῷ, τὴν ὑπ' ἐκείνου φυτευθεῖσαν ἐν ἡμῖν τῆς φιλαργυρίας ρίζαν, ἅμα πᾶσιν αὐτοῖς τῶν κακῶν τοῖς βλαστήμασιν ἐκτιμῆν. Ἡδᾶσαν τὴν σὺν σοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα προσαγορεύω. Ἐρβρωμένος ἐν Κυρίῳ ὑπερέχου ἡμῶν, θεοφιλέστατε ἀδελφέ.

Τούτω τῷ ἐπιστολιμαίῳ λόγῳ σὺν αὐτῷ δὴ τῷ Γενναδίῳ ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἑβδομήκοντα τρεῖς.

A let enim gratiam semper esse gratiam, et argentum apud eam nequaquam intercedere. Sit ergo et ab omni sacerdotali dignitate et ministerio alienus, et anathematis loco subjectus, qui et se per pecunias acquirere existimat, et qui eam pecuniis habere pollicetur, sive sit clericus, sive laicus, sive hoc facere convincatur, sive non: quia fieri non potest, ut conveniant quæ convenire nequeunt, nec ut mammona Deo consentiat; vel ut qui ei serviunt, Deo serviant. Domini est sententia, cui contradicere non potest: Non potestis Deo servire et mammonæ.

Nos in his pro viribus consulentes, et eis credentes, cum eo qui hæc dixit, adversus eos qui in his peccant, sententiam protulimus. Tua sanctitas curam gerat, omni adhibita diligentia, ut hæc per transcripta exemplaria innotescant et sanctissimis episcopis qui tibi subsunt, et peritheutis, et aliis omnibus: ut in uno spiritu et una anima omnes simul constipati Christiani adversus communem inimicum, Dei auxilio, possimus avaritiæ radicem, quæ ab illo in nobis insita est, cum omnibus eorum majorum germinibus excindere. Omnem quæ tecum est in Christo fraternitatem salutamus. Fortis existens in Christo, ora pro nobis, sanctissime frater.

Hæc epistolæ cum ipso Gennadio subscripserunt etiam septuaginta tres.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ.

183 EX EPISTOLA MAGNI BASILII AD NICOPOLITANOS.

Ἡ ἐπιστολὴ διελγέται περὶ τοῦ ὑπομενεῖν καὶ εὐχαρίστως φέρειν τοὺς πειρασμούς· εἶτα ἐπάγει, Τί πεπόνθαμεν δεινόν; εἰ μὴ τάχα τοῦτο λυπηρόν, ὅτι μηδὲν πεπόνθαμεν, μηδὲ ἐνομισθήμεν ἄξιοι τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Εἰ δὲ ὅτι ὁ δεῖνα κατέχει τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, ὑμεῖς δὲ ἐν ὑπαίθρῳ προσκυνεῖτε τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιητὴν, τοῦτο ὁμᾶς ἀνιᾶ· ἐνθὺ ἦθητε ὅτι οἱ μὲν ἑνδεκα μαθηταὶ ἐν τῷ ὑπερῷ ἦσαν ὑποκλιεσμένοι· οἱ δὲ σταυρώσαντες τὸν Κύριον ἐν τῷ περιβοήτῳ ναῷ τὴν Ἰουδαϊκὴν λατρείαν ἐπέληρουν. Ἰούδας γάρ, τὸν δι' ἀγχόνης θάνατον τοῦ μετ' αἰσχύνης ζῆν προτιμήσας, ἰδεῖς τάχα τῶν νῦν ἀπευθροισάντων πρὸς πᾶσαν ἀνθρώπων κατάγνωσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀναιδῶς πρὸς τὰ αἰσχρὰ διακειμένων ἑαυτὸν αἰρετώτερον. Μόνον μὴ ἀπατηθῆτε ὑπὸ τῶν ψευδολογῶν αὐτῶν ἀπαγγελλομένων ὀρθότητι πίστεως. Χριστέμποροι γάρ οἱ τοιοῦτοι, καὶ οὐχὶ Χριστιανοί, τὸ ἀεὶ κατὰ τὸν βίον αὐτοῖς λυσταλοῦν τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ζῆν προτιμῶντες. Ὅτε δὲ ἐνόμισαν κτᾶσθαι τὴν κενὴν ταύτην ἀρχὴν, προσέθεντο τοῖς ἐχθροῖς τοῦ Θεοῦ· ὅτε εἶδον τοὺς λαοὺς ἀγριαίνοντας, σχηματίζονται πάλιν τὴν ὀρθότητι. Οὐκ οἶδα εἰ ἐπίσκοποι εἶεν, μηδὲ ἀρ.θμ.καίμην ἐν ἱερῷσι

Epistola tractat de sustinendis et æquo animo ferendis tentationibus; deinde subiungit, Quid mali passi sumus? nisi forsitan istud triste sit, quod nihil passi, nec passionibus pro Christo digni habiti sumus. Si autem, quod domum orationis nescio quis detineat; vos autem sub dio cæli et terræ Conditorum adoratis, hoc vos male habet; considerate, quod undecim quidem discipuli erant in cœnaculo inclusi: qui autem Dominum crucifixerunt in celebri templo Judaicum cultum peragebant. Judas enim, qui suspendio vitam finire maluit quam dedecore vivere, ostendit se his esse meliorem, qui ad omnem hominum condemnationem frontem perfricaverunt, et ideo impudenter ad omnia affecti sunt. Eorum tantum falsiloquiis, qui fidei rectitudinem profiterentur, ne seducamini, Christi enim cauponatores sunt hi, et non Christiani, qui id, quod eis semper in vita est utile, veræ vitæ præferunt. Quando autem existimarent se posse hoc vanum imperium acquirere, Dei inimicis additi sunt: quando viderunt concitatos populos, rursus rectitudinem simulant. Nescio an sint episcopi, nec in Christi sacerdotibus cum enumeraverim, qui a profanis manibus ad hoc ut præsent in dissolutionem fidei promotus est. Hoc

est meum iudicium. Vos autem, si quam habetis a partem nobiscum, eadem videlicet nobiscum sentite : sin vestro ipsorum consilio utimini, unusquisque sœm sententiæ dominus est. Nos hujus sanguinis insontes sumus.

Χριστοῦ τὸν παρὰ τῶν βεβήλων χειρῶ ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως εἰς προστασίαν προβεβλημένον. Αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἐμὴ κρίσις. Ὑμεῖς δὲ, εἰ τινα ἔχετε μεθ' ἡμῶν μερίδα, τὰ αὐτὰ ἡμῖν φρονήσατε ἐγ- λυνόντι. Εἰ δὲ ἀφ' ἑαυτῶν βουλευέσθε, τῆς ἰδίας γνώμης ἐστὶν ἕκαστος κύριος. Ἡμεῖς ἀθῶσι ἀπὸ τοῦ αἵματος τούτου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΑΡΑΣΙΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ,

ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ,

ΠΡΟΣ ΑΔΡΙΑΝΟΝ ΤΟΝ ΠΑΠΙΑΝ ΤΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ ΡΩΜΗΣ

Περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας.

184 EPISTOLA TARASII

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLIS,

NOVÆ ROMÆ,

AD ADRIANUM PAPAM ROMÆ VETERIS

De non faciendis pecunia ordinationibus.

Sanctissimo et beatissimo fratri et comministro, B domino Adriano, Papæ veteris Romæ, Tarasius misericordia divina episcopus Constantinopolis novæ Romæ, salutem in Domino.

Multipliciter multisque modis evangelice, apostolice et paterne docemur, etc.

Prolizissimam hanc epistolam habes in tomo nostro XCVIII, col. 1441-1452.

185-188 BALS. Hæc epistola ex Scriptura et canonicis demonstrationibus composita est, tractans eos gravius peccare, quam Spiritus sancti hostes, quicumque pecuniis ordinationem faciunt, et sancti Spiritus gratiam vendunt. Illi enim servum Dei sanctum Spiritum esse dicunt : hi vero servum suum illum faciunt propter venditionem. Ea enim vendit quis, quæ sua sunt. Eos autem Judæ quoque proditori comparat, ut qui sanctum Spiritum vendere audeant, Christo et Deo nostro consubstantiali. Debes autem scire, quod illud : *Sacerdotes, loquimini quæ cordi sunt Jerusalem* ; est ex prophetia Isaiæ ¹ : et illud : *Speculator si vixerit gladium*, etc., Ezechielis ² : et illud : *Mundi sumus a sanguine eo-*

τῶ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῶ καὶ συλ- λειτουργῆ κυριῶ Ἀδριανῶ, πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, Ταράσιος ἐπίσκοπος Κωνσταντι- νουπόλεως νίας Ῥώμης ἐν κυριῶ χαίρειν.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, ἀπο- στολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, κ. τ. λ.

ΒΑΣΣ. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη κατασκευάσθη ἀπὸ Γρα- φικῶν καὶ κανονικῶν ἀποδείξεων, διαλαμβάνουσα χειρονα τῶν Πνευματομάχων ἀμαρτάνειν τοὺς ποιούντας χειροτονίας διὰ χρημάτων, καὶ πωλοῦντας τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Οἱ μὲν δοῦλον τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγουσιν, οὗτοι δὲ δοῦλον ἑαυτῶν ποιοῦσι τοῦτο διὰ τὴν πρᾶσιν. Ἐκεῖνα γὰρ τις πωλεῖ, τὰ οὐκ ἐστὶν. Παρεκτάζει δὲ τοὺτους καὶ τῶ προδότη Ἰούδα, ὡς τολμῶντας πωλεῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁμοούσιον τῷ Χριστῶ καὶ Θεῶ ἡμῶν. Ὅφειλεις δὲ εἰδέναι ὅτι τὸ, *Ἰερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ*, ἐκ τῆς προφητείας ἐστὶ τοῦ Ἰσαίου · τὸ, *Ὁ σκοπὸς εἶν ἴδη τὴν βομι- γαλιαν* καὶ τὰ ἐξῆς, τοῦ Ἰεζεκιήλ · τὸ, *καθηροί*

¹ Isa. xl, 2. ² Ezech. xxxiii, 6.

ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς A
κανονικὰς διατάξεις, ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἀπο-
στόλων, ἤτοι ἐκ τῆς πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους τῶν
Ἐφεσίων δικταγῆς τοῦ μεγάλου Παύλου · τὸ, Ὡς
τὸν Σίμωνα τὸν Μάγον κατοκρίνεσθαι τοὺς διὰ
χρημάτων χειροτονουμένους, ἐξελήφθη ἀπὸ τοῦ κθ'
ἀποστολικοῦ κανόνος · τὸ, Νῦν φησι Κύριος, 'Αλλ'
ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς
πρώτης; τῶν Βασιλειῶν · τὸ, Ὁ οὐκ ἔλαβον οὐδὲ
ἔχουσιν, ἀπὸ τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης Ἐπιστο-
λῆς · τὸ, Οὐκ ἔστι σοι μερίς οὐδὲ κληῖρος ἐν τῷ
λόγῳ τούτῳ, ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων ·
τὸ, Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, ἀπὸ
τῆς πρὸς Τιμίθεον πρώτης Ἐπιστολῆς · τὸ, Ἀκού-
σωμεν ταῦτα πάντα καὶ ἐνωτισώμεθα, ἀπὸ τῆς
πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολῆς · τὸ, Οὐ φαρτοῖς, ἀρ- B
γυρίῳ ἢ χρυσίῳ, ἐλυτρώθημεν, ἀπὸ τῆς πρώτης
καθολικῆς Ἐπιστολῆς Πέτρου · τὸ, Ἐπ' ὄρους ὕψη-
λοῦ ἀνάβηθι ἐκ τοῦ Ἡσαίου καὶ τοῦ Ὠσηέ · τὸ,
Οἱ ἱερεῖς ὡς φοῖτιξ ἀρθήσουσιν, ἐκ τῆς πρὸς Κο-
ρινθίους δευτέρας Ἐπιστολῆς · καὶ τὸ, Περιεῖλε Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου, ἐκ τοῦ Σοφωνίου.

rum *, qui transgrediuntur canonicas constitutiones;
ex Actibus apostolorum, sen ex magni Pauli con-
stitutione ad presbyteros Ephesiorum. Illud : Tan-
quam Simonem Magum condemnari eos, qui pecuniis
ordinantur; ex canone 29 apostolico desumptum
est. Illud : Nunc dicit Dominus, utique eos, qui me
glorificant, glorificabo *; ex principio primi Regni.
Illud : Quod non acceperunt, nec habent *; ex prima
ad Corinthios Epistola. Illud : Non est tibi portio,
nec hæreditas in hoc negotio *; ex Actiis apostolo-
rum. Illud : Oportet episcopum esse a reprehensione
alienum *; ex prima Epistola ad Timotheum. Illud :
Audiamus hæc omnia, et auribus percipiamus hæc
omnia; ex Epistola ad Hebræos. Illud : Non cor-
ruptilibus, auro et argento, redempti sumus *; ex
Petri catholica Epistola prima. Et illud : In altum
montem conscende *; ex Isaia et Osee. Illud : Sacer-
dotes ut palma floreant; ex secunda ad Corin-
thios Epistola; et illud, Abstulit Dominus abs te
iniquitates tuas, ex Sophonia.

* Act. xx, 26. * I Reg. ii, 30. * I Cor. iv, 7. * Act. viii, 21. * I Tim. iii, 2. * I Petr. i, 18:
* Isa. xl, 9.

189-215 ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ΜΟΝΑΧΩΝ ΤΙΝΩΝ ΕΞΩ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΣΚΟΥΜΕΝΩΝ, ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠ' ΑΥΤΑΙΣ
ΓΕΝΟΜΕΝΑΙ ΠΑΡΑ ΤΗΣ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΑΓΙΑΣ
ΣΥΝΟΔΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΗΜΕΡΩΝ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ,
ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΑΟΙΔΙΜΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΙΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΤΟΥ ΚΟΜΝΗΝΟΥ · ΕΦ' ΑΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΞΕΦΩΝΗΘΕΑΝ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ
ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΣΑΜΩΝ.

INTERROGATIONES

QUORUMDAM MONACHORUM, QUI EXTRA URBEM EXERCEBANTUR;
ET RESPONSIONES, QUÆ AD EAS FACTÆ SUNT A SANCTA CONSTANTINOPOLITANA
SYNODO, TEMPORE SS. PATRIARCHÆ D. NICOLAI, IMPERANTE CELEBERRIMO
IMP. ALEXIO COMNENO; IN QUAS ETIAM INTERPRET. EDITÆ SUNT A THEODORO
BALSAMONE PATRIARCHA ANTIOCHENO.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Α'.

Εἰ χρὴ μοναχὸν εἰσεῖναι εἰς τὸ ἅγιον θυσια-
στήριον; Κωλύει γάρ τοῦτο ὁ λγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ
Τρούλλῳ ἁγίας συνόδου, ὃς καὶ οὐ παραχωρεῖ
ἐπὶ ἀμωνοῦ ἀναγινώσκειν ἢ ψάλλειν ἀσφρά-
γιστὸν τινα ἢ μοναχόν. Ὅμοιος καὶ ὁ τῆς ἐν
Λαοδικείᾳ κανὼν ιδ', καὶ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δευ-
τέρον κανὼν ιδ'.

ΑΠΟΚΡ. Τὸ μὲν διχα χειροθεσίας ἐπὶ ἀμω-
νος ὡς ἀναγνώστην ποιῆσαι τὸν μοναχὸν τὰς
ΠΑΤΡΟΙ. Γα. CXXXVIII.

C

INTERROGATIO I.

An monachum ad sanctum altare ingredi oportet? Hoc enim canon 33 sanctæ in Trullo synodi
prohibet: qui etiam non permittit in ambone cantare
vel legere monachum aliquem qui characterem non
acceperit. Similiter et syn. Laodic. can. 15, et 21, et
syn. Nicæna secundæ canon 14.

RESP. Sine ordinatione quidem monachum le-
ctoris officio fungi perinde ac si lector esset prohi-

bitum est : ad altare autem accedere pro accendendis cereis vel candelis, monacho, qui nullo tenetur crimine, non existimo oportere prohiberi, propter monachalis habitus honestatem.

INTERPRET. Cum sancta synodus recte et divinorum canonum traditioni convenienter ad interrogationem responderit, dixerunt quidam, quod monachos quidem qui lectoris characterem non acceperint, in ambone non legere, indistinctum est : ut autem quilibet habitu monachico indutus ad altare accedat, non indistincte accipietur. Sed quoniam canon 49 syn. in Trullo statuit laicos non posse ad sanctum altare accedere ; si is quidem qui monachali habitu dignatus est, tonsuram etiam est assecutus, ad sanctum altare sine ullo impedimento accedet : sin propter probationem juxta canones, monasticas induerit vestes, quas etiam inter triennium deponere ei permissum est, ad sanctum altare pro ulla causa non ingredietur, ut qui nondum in monachorum ordinem relatus sit, sed adhuc laicus est. Mibi autem videtur non posse quempiam, qui sanctas vestes ullo modo indutus est, eas abjicere, et ludibrio eas habere. Non enim debet cum vestibus monasticis probari, sed cum habitu laico, et ideo omnibus qui sacra veste induti sunt, erit absque ullo præjudicio aditus ad sanctum altare, ut qui in laicorum locum venire non possint. Lege etiam quæ a nobis scripta sunt in can. 15 syn. 7.

INTERROGATIO II.

An non oporteat in Sabbato genu flectere, sicut nec in Dominico, vel Pentecoste ?

RESP. A canone quidem non prohibitum est. Multi autem qui jejunium in Sabbato non sequatur, nec genu flectunt.

INTERPRET. Veneranda responsio multas breviter contradictiones dissolvit. Dixit enim quod quoniam a sanctis Patribus non est expresse prohibitum in Sabbato genu flectere sicut est jejunare prohibitum, qui genu flectit non reputabitur adversari ecclesiasticis traditionibus, et multo magis si **216** hoc propter exercitationem fecerit. Quoniam autem a sanctis Patribus omnino sunt prope exacta Sabbata Dominicis, et qui in iis jejunent, puniuntur, nec ei qui genu non flectit, præjudicium afferetur. Dicit enim quoddam juris præceptum hoc modo, Non omne quod non prohibitum, permissum est.

INTERROGATIO III.

An oporteat jejunium in Augusto peragere ?

RESP. Erat prius in hoc tempore jejunium, sed translatum est, ne cum gentilibus, quæ hoc tempore fiebant, jejunium incideret. Sed tamen adhuc multi homines hoc jejunium jejunant.

INTERPRET. De hoc jejunio aliquando quæsitum est coram potenti et sancto nostro domino et imperatore, præsentem sanctissimo illo patriarcha

Α τοῦ ἀναγνώστου ὀπηρεσίας κεκώλυται· τὸ δὲ εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι χάριν ὑγάφρεως κηρίου ἢ κανδήλας τὸν μητρὶ ἐγκλήματι γενόμενον ἔνοχον οὐκ οἶμαι δεῖν κωλυθῆναι διὰ τὴν τοῦ μοναχικοῦ σχήματος σεμνότητα.

ΕΡΜΗΝ. Καλῶς καὶ κατὰ τὴν τῶν θείων κανόνων παράδοσιν ἀποκριναμένης τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὴν ἐρώτησιν, εἶπόν τιμας ὡς τὴ μὲν μὴ ἀναγινώσκαι ἐπ' ἄμβωνος τοὺς μὴ λαβόντας ἀναγνώστου σφραγίδα μοναχοὺς ἀδιάστικτον ἔστι· τὸ δὲ ἐνχωρηθῆναι πάντα περιβεβλημένον σχῆμα μοναχικὸν εἰσιέναι εἰς τὸ θυσιαστήριον οὐδὲ ἀδιάστικτω; παραληφθήσεται. Ἄλλ' ἐπεὶ ὁ ξθ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου διορίζεται ἄδρατον εἶναι τοῖς λαϊκοῖς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, εἰ μὲν ὁ τοῦ μοναχικοῦ σχήματος καταξίωθαι; καὶ ἀποκάρσειω; ἔτυχε, ἀκωλύτως εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον· εἰ δὲ διὰ δοκιμασίαν κατὰ τοὺς κανόνας τὰ μοναχικὰ ἐνεδύσατο, ἃ καὶ ἀποτίθεσθαι ἐντὸς τριετίας ἐξεχωρήθη, οὐκ εἰσελεύσεται εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον χωρὶς οἰασθήποτε ὑποθέσειω;, ὡς μηδὲ μετὰ τῶν μοναχῶν συνταττόμενος, ἀλλ' ἔτι ὦν λαϊκός. Ἔμοι; δὲ δοκεῖ οὐκ εὐδυναταί τις τὰ μοναχικὰ ὀπωσθήποτε περιβαλλόμενος ἄμ;ια βίβαι; καὶ διαπαίξει αὐτά. Οὐ γὰρ μετὰ μοναχικῶν ἁμφίων ἠφείλει δοκιμαζέσθαι, ἀλλὰ μετὰ σχήματος λαϊκοῦ· διὸ καὶ πᾶσι τοῖς τὸ ἱερὸν σχῆμα ἡμφιεσμένοις ἀποκριμάτιστος ἔσται ἢ εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον εἰσελεύσει;, ὡς μηδὲ δυναμένοις εἰς τόπον ἔλθειν λαϊκοῦ. Ἀνάγνωθαι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα εἰς τὸν ιθ' κανόνα τῆς ζ' συνόδου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Β'.

Εἰ χρή μὲν κλίνειν ἐν Σαββάτῳ γόνυ, ὡσπερ οὐδὲ ἐν Κυριακῇ ἢ ἐν Πεντηκοστῇ ;

ΑΠΟΚΡ. Ἀπὸ τοῦ κανόνος μὲν οὐ κεκώλυται· οἱ πολλοὶ δὲ διὰ τὸ μὴ ἐπακολουθεῖν ἐν Σαββάτῳ νηστείαν οὐδὲ γόνυ κλίνουσιν.

ΕΡΜΗΝ. Ἡ προσκυνητία ἀπόκρισις δι' ὀλίγου πολλὰς ἀντιλογίας ἔλυσεν. Εἶπε γὰρ ὡς, ἐπεὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων οὐκ ἐκωλύθη ρητῶς τὸ γόνυ κάμπειν κατὰ τὰ Σάββατα, ὡσπερ τὸ νηστεύειν κεκώλυται, ὁ γόνυ κάμπτων οὐ λογισθήσεται ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐναντιούμενος παραδόσει, καὶ μᾶλλον εἴπερ τοῦτο ποιεῖ διὰ ἄσκησιν. Ὅτι δὲ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐξισώθησαν διόλου σχεδὸν ταῖς Κυριακαῖς τὰ Σάββατα, καὶ οἱ νηστεύοντες ἐν τούτοις κολάζονται, οὐδὲ ὁ γόνυ μὴ κάμπτων προκριματισθήσεται· ἐπεὶ γὰρ νομικόν τι παράγγελμα, οὕτω διεξίδω, οὐ πᾶν τὸ μὴ κεκωλυμένον ἐπιτέτραπται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'.

Εἰ χρή ἐν τῷ Αὐγούστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν ;

ΑΠΟΚΡ. Ἦν ἢ νηστεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τούτων γινομέναις ἑθνικαῖς νηστεαῖς. Πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσιν.

ΕΡΜΗΝ. Τὸ περὶ τῆς νηστείας ταύτης ἐζητήθη ποτὲ ἐνώπιον τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέω; κατὰ παρουσίαν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου πα-

τριάρχου κυροῦ Λουκά καὶ τῶν περιεβεβέντων Ἀρχιερέων. Καὶ τινὲς μὲν εἶπον μὴ ὀφείλειν νηστεύειν τῆς εἰς τὴν ἐν τῇ ἀπικρίσει δηλουμένην μετέθεσιν· ἕτεροι δὲ ἀντίθετον ὡς, ἐπεὶ ἡ ἀγία σύνοδος ἀνευδοκίᾳτος φησὶ νηστείαν μὲν γίνεσθαι πρότερον κατὰ ταύτας τὰς ἡμέρας, μετατεθῆναι δὲ ταύτην, οὗ ὀφλοῦται δὲ ὅπως καὶ ὅπου ἡ μετέθεσις γένοιεν, ὀφείλωμεν ἐξ ἀνάγκης νηστεύειν. Ὁ δὲ πατριάρχης καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἀπαφῆναντο ἀπειρητόν εἶναι τὴν νηστείαν τοῦ Ἀγούστου μηνός, καὶ εἰς ἐπιπέσειν τοῦ λόγου αὐτῶν ἔχρῶντο καὶ τῷ τόμῳ τῆς ἐνώσεως, τῷ διαλαμβάνοντι τοὺς τριάρχους τρεῖς τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἀγιασμάτων· κατὰ τὴν μέγα Πάσχα δηλαδὴ, κατὰ τὴν ἑορτὴν Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, καὶ κατὰ τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ταύτας προηγέσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὀφείλει. Ἀμφιβαλλόντων δὲ καὶ εἰσέτι τότε τινῶν διὰ τὸ μὴ εὐρίσκεισθαι ὁπουδὴποτε τὴν ποσότητα τῶν ἡμερῶν τῆς τοιαύτης νηστείας, εἶπεν ὁ αὐτὸς ἀγιώτατος πατριάρχης ἐξ τῶν ἡμερῶν ταύτης τε καὶ τῆς τελουμένης νηστείας πρὸ τῆς ἑορτῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ μὴ δηλοῦμένων ἕκ τινος ἰγγράφου, ἀνάγκασόμεθα εἰπεῖσθαι τῇ ἀγράφῳ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει, καὶ ὀφείλωμεν νηστεύειν ἀπὸ τῆς πρώτης τοῦ Ἀγούστου μηνός καὶ ἀπὸ τῆς ἰδ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός. Εἰ δὲ καταλύσαι διὰ σωματικῆς ἀσθένειας ἀναγκασόμεθα, ἕκ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς αἰ δηλωθεῖσαι ἡμέσαι τῶν νηστείων στενωρορηθῆσονται· ὅτι καὶ τοῦτο δέδοκται ἐξ ἀγράφου ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Καὶ τότε μὲν ἐλαλήθησαν ταῦτα. Ἐγὼ δὲ μετὰ τοῦτο σκοπήσας εἶδον καὶ ὅπως παρεδόθησαν αἱ δύο αὗται νηστείαι, ἦγον ἡ τῆς Κοιμήσεως τῆς ἀγίας Θεοτόκου, καὶ ἡ τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν· ἀλλὰ μὴν καὶ ἡ πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων τελουμένη νηστεία, καὶ ἡ πρὸ τῆς Μεταμορφώσεως νηστεία, καὶ εἰ ἐξ ἀνάγκης ὀφείλωμεν κατὰ ταύτας νηστεύειν, καὶ ἐπὶ πόσει ἡμέραις, λέγω τὴν μὲν νηστείαν τῶν τοιούτων τεσσαρῶν ἑορτῶν ἀπαρτίτητον εἶναι, τὴν δὲ ποσότητα τῶν ἡμερῶν ταύτης μὴ εἶναι εἰς πάντας ἰσριθμόν· ὅπερ εἰς τὴν μεγάλην ἐστὶ Τεσσαρακοστὴν· ἀλλὰ πρὸ μὲν ἐπὶ τὰς ἡμερῶν ἐκάστης τῶν τοιούτων ἑορτῶν πάντες οἱ πιστοὶ, λαϊκοὶ δηλονότι καὶ μοναχοί, ἀναγκάζονται νηστεύειν κατὰ τὴν ἀπαρτίτητον, καὶ οἱ μὴ οὕτω ποιῶντες ἕκ τῆς κοινωνίας τῶν ἑρθωδῶν Χριστιανῶν ἀλλοτριωθῆσονται· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν κτητορικῶν τοπικῶν συνωλοῦμενοι μοναχοὶ νηστεύειν ἐπὶ πλέον, ἦγον ἀπὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων πάντων, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδ' τοῦ Νοεμβρίου μηνός, καὶ ἄκοντες ἀναγκασθῆσονται τοὺς κτητορικοῖς αὐτῶν τοπικοῖς ἀκολουθεῖν, ὅτι τοῦτο κανονικὸν καὶ σωτηριώδες ἐστίν, ὡσπερ καὶ οἱ λαϊκοὶ οὕτως ἕκαστοι νηστεύοντες Εὐχαριστίας ἀξιοθήσονται. Ἐπεὶ δὲ τὰς αἰτίας τούτων πάντων γραφικοῖς ῥήσις δόγμασι καὶ διδάγμασι εὐδοκούντος Θεοῦ κατὰ συμβεβηκότα, καὶ δι' ἐπιστολῆς παρεστησάμεθα γραφείσης πρὸς τὴν ἐν τῷ βουβῷ τοῦ ἀγίου Αὐγέστου ἐγκλει-

domino Luca, et qui cum eo inventi sunt antistitibus. Et nonnulli quidem dicebant non debere nos jejunare, propter translationem quæ in responsione declaratur. Alii autem contra dicebant, quod quoniam sancta synodus dicit absque ulla dubitatione jejunium fuisse prius hoc tempore, sed fuisse translatum, non declaratur autem ubi et quomodo translatio facta sit, debemus necessario jejunare. Patriarcha autem et antistites pronuntiabant inexcusabile esse jejunium Augusti, et ad dicti sui comprobationem etiam unionis tomo utebantur, quo dicitur, trigamos ter in anno esse sacramentorum participes, scilicet in Paschate, et in festo Dormitionis sanctissimæ Deiparæ, et in Nativitate Domini nostri Jesu Christi: eo quod in iis præcederet jejunium, et ejus utilitas. Quibusdam autem tunc quoque dubitantibus, quod nusquam inveniretur præscripta ejus jejunii dierum quantitas, dixit ipse sanctissimus patriarcha, quod cum dies hujus et illius quod ante Christi natalem sit, jejunii non declaratur ab ulla scriptura, cogimur sequi ecclesiasticam traditionem non scriptam, et debemus jejunare, a primo die Augusti, et a quarto decimo die mensis Novembris. Sin autem propter corporalem imbecillitatem id solvere cogamur, episcopali permissione dies declarati in Augustum redigentur; nam hoc quoque placuit ex non scripta ecclesiastica traditione. Et hæc quidem tunc temporis dicebantur. Ego autem cum postea considerassem undenam et quomodo hæc duo jejunia tradita sunt, scilicet Dormitionis sanctæ Deiparæ, et Nativitatis Jesu Christi, et Dei nostri, atque etiam jejunium quod sit ante festum Sanctorum apostolorum, et jejunium ante Transfigurationem; et an necessario debemus hæc jejunare, et quot diebus; dico hoc quidem festorum jejunium esse inexcusabile; ejus autem quantitatem non esse numero in omnibus æqualem, ut est in magna Quadragesima: sed ante septem quidem dies uniuscujusque horum festorum, omnes fideles, laici scilicet et monachi, coguntur jejunare inexcusabiliter, et qui non ita faciant, ab orthodoxorum Christianorum communione alienabuntur. Monachi autem qui suarum foundationum constitutionibus amplius jejunare coguntur, scilicet a festo Omnium Sanctorum, et a quarto decimo mensis Novembris, vel luviti cogentur sequi statuta suarum foundationum, quoniam hoc canonicum est, et salutare: quemadmodum et laici qui sua sponte ita jejunant, gratularum actione digni habebuntur. Quia autem horum omnium causas, Deo favente, divinis Scripturarum sententiis et doctrinis confirmavimus, et in Epistola ostendimus quam ad imprimis venerabilem monachum dominum Theodosium Sarpiolem, qui in colle S. Auxentii 217 includitur, scripsimus, eam lege. Hic autem non sita est, eo quod sit prolixa. Eadem autem epistola, nihilo penitus mutato, scripta est etiam ad clericos et reliquos qui sunt in throno magnæ Antiochiæ.

στότατον τιμιώτατον μοναχὸν κυρὸν Θεοδοσίον τὸν Σαρπειώτην, ἀνάγνωδι καὶ ταύτην. Ἐνταῦθα γὰρ ὡς πολυστιχος οὐ κατεστρώθη· ἡ αὐτὴ δὲ ἐπιστολὴ ἐγγράφη ἀπαρξιλλάκτως καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ Ὁρίνῳ τῆς μεγάλης Ἀντιοχείας κληρικούς καὶ λοιπούς.

INTERROGATIO IV.

A

An oporteat dæmoniacum communicare sacramentis? Sanctus enim Timotheus in questionibus sibi propositis aliter dixit, et sancti apostoli aliter, et posteriores aliter.

RESP. Si quis atra bile agitur, ut reatur esse dæmoniacus, non prohibebitur: sed si est revera dæmoniacus, sacramentis minime dignabitur: nulla est enim luci societas cum tenebris.

INTERPR. Mihi videtur sanctus Timotheus, ei etiam qui est per intervalla dæmoniacus, concessisse divinum sacramentorum participationem, eo tempore quo est sanæ mentis, et maxime, si eo tempore quo est furore percitus non blasphemet adversus sancta. Quemadmodum enim qui ab humore melancholico vexatur, si non novit sacramentorum gratiam, imo etiam quod majus est, blasphemat, non concedetur ei ut sit sacramentorum particeps, ne divina ex eo injuria afficiantur: ita etiam qui per intervalla furit, si sit dignus, et furoris tempore adversus divina mysteria non blasphemet, non impeditur eorum esse particeps eo tempore quo est sanæ mentis. In extrema autem respiratione existimo omnes debere dignos haberi divino sanctoque viatico. Nam sanctus quoque Timotheus decernit eos tunc baptizari debere, si antea non fuerint baptizati.

INTERROGATIO V.

An oportet ea quæ in Ecclesia offeruntur, ut oblationes, panem scilicet et vinum, sacerdotem indiscriminatim comedere, et quemadmodum sibi placuerit: et an debet hæc comedere tanquam panem communem; et si multa hujusmodi collecta fuerint, quid oportet his facere?

RESP. Exaltata quidem oblationis fragmenta nequaquam, sed in sola debent Ecclesia comedi, donec universa consumperint; quæ autem ex his supersunt, non cum lacte, et caseo, et ovis, et piscibus, sed separatim, et per se.

INTERPRET. Consequenter can. 7 Theophili episcopi Alexandrini, qui situs est in compellatoria ejus oratione in sancta Theophania, et hæc expresse definit, Quæ pro sacro sacrificio offeruntur, post ea quæ consumuntur in usum sacramentorum, clerici dividant, et neque catechumenus ex iis comedat, vel bibat; sed potius clerici, et fideles fratres qui sunt cum ipsis, respondit sancta synodus. Sed canon quidem non definit de fragmentis quæ restant ex sancto pane exaltato, et reliquiis nec præcepit quomodo iis uti oporteat. Responsio autem eorum consumptionem in duo divisit. Sed sancta quidem synodus de vino oblato respondit: Theophilus autem ipsum quoque similiter ac panes, consumendum decrevit; et recte, ut existimo. Neque enim exaltatur vinum, sed solum sanctifi-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Δ'.

Εἰ δεῖ τὸν δαιμονιζόμενον μεταλαμβάνειν τῶν ἁγιασμάτων· ἔ μὲν γὰρ ἅγιος Τιμόθεος εἰς τὰς πρὸς αὐτὸν ἐρωτήσεις εἶπεν ἄλλως, καὶ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι ἄλλως, καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἄλλως.

ΑΠΟΚΡ. Εἰ ἀπὸ μέλανος ἐροχλεῖται χυμοῦ τις, ὡς δαιμονῶν δοκεῖν, οὐ κωλυθήσεται· εἰ δὲ τῇ ἀληθείᾳ δαιμονῶν ἐστίν, ἥμισια τῶν ἁγιασμάτων ἀξιοθήσεται· δεῖ οὐδὲ κοινωρίᾳ φρενὶ πρὸς σκότος.

ΕΡΜΗΝ. Ἐμοὶ δοκεῖ καὶ τῷ ἐκ διαλείμματος δαιμονῶντι παρὰ τοῦ ἁγίου Τιμοθέου ἐκχωρηθῆναι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων μετέληψιν καθ' ὅν νήφει πάντως καιρὸν· καὶ μᾶλλον ἐὰν κατὰ τὴν μακίαν οὐ βλασφημεῖ κατὰ τῶν ἁγίων. Ὅσπερ γὰρ ὁ ἀπὸ χυμοῦ μελαγχολικωτέρου ἐχλούμενος, ἐὰν οὐκ οἶδε τὴν χάριν τῶν ἁγιασμάτων, ἐπὶ πλῆον καὶ βλασφημεῖ, οὐ παραχωρηθήσεται μεταλαβεῖν, ἵνα μὴ ἐντεῦθεν παρυστριζῶνται τὰ θεῖα· οὕτω καὶ ἔκ διαλείμματος μαινόμενος, ἐὰν ἀξίος ἐστί, καὶ οὐδὲ βλασφημεῖ κατὰ τὸν τῆς μακίας καιρὸν τῶν θείων μυστηρίων, οὐκ ἐμποδισθήσεται αὐτῶν μετασχεῖν, καθ' ὅν νήφει καιρὸν. Κατὰ δὲ τὰς τελευταίας ἀναπνοὰς ὀλομαι πάντας ὀφείλειν ἀξιόσθαι τοῦ θείου καὶ ἁγίου ἑφοδίου· δεῖ καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος βαπτίζεσθαι τούτους τῆνικαῦτα διορίζεται, μὴ προβαπτισθέντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ε'.

Εἰ δεῖ τὰ προσφερόμενα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς προσφοράς, καὶ γάματα, ἀδιαφόρως ἐσθίειν τὸν ἱερέα, καὶ ὡς βούλεται· καὶ εἰ ὡς ἄρτον κοινὸν ὀφείλει ταῦτα ἐσθίειν· καὶ εἰ πολλὰ τοιαῦτα συναχθεῖν, τί δεῖ ταῦτα ποιεῖν;

ΑΠΟΚΡ. Τὰ μὲν τῆς ὑψωθείσης κλάσματα οὐχί· ἀλλ' ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μόνῃ ἐσθίειν, ἐστ' ἂν ἅπαντα διακινήσωσι· τὰ δὲ περιττὰ τῶν ἄλλων μὴ μετὰ γάλακτος, καὶ τυροῦ, καὶ ὠῶν, καὶ ἰχθύων, ἀλλ' ἀποτεταμένως, καὶ ἰδιαίοντως.

ΕΡΜΗΝ. Ἀκολούθως τῷ ζ' κανόνι Θεοφίλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τῷ κειμένῳ εἰς τὸν προσφωνηματικὸν λόγον αὐτοῦ τὸν εἰς τὰ ἁγία Θεοφάνεια, καὶ διοριζομένῳ ταῦτα ῥητῶς, Τὰ προσφερόμενα εἰς τὸν λόγον θυσίας μετὰ τὰ ἀναλισκόμενα εἰς τὴν τῶν ἁγίων χρεῖαν οἱ κληρικοὶ διανεμέσθωσαν, καὶ μήτε κατηχούμενος ἐκ τούτων ἐσθίτω, ἢ πίντω, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί, ἀπεκρίνατο ἡ ἁγία σύνοδος. Πληθὺ δὲ μὲν κανὼν οὐ διεστειλατό τι χάριν τῶν περιτετευόντων κλασμάτων ἀπὸ τοῦ ὑψωθέντος ἁγίου ἄρτου, καὶ τῶν λοιπῶν, οὐδ' ὅπως τούτοις δεῖ χρῆσθαι παρεκελεύσατο Ἡ δὲ ἀπόκρισις διεῖλεν εἰς δύο τὴν τούτων δαπάνην. Περὶ μέντοι τοῦ προσφερομένου οἴνου ἡ μὲν ἁγία σύνοδος οὐδὲν τι ἀπελογίσαστο· ὁ δὲ Θεόφιλος καὶ τούτον προμοίως τοῖς ἄρτοις δαπανᾶσθαι διω-

ρίσαστο· και ὡς νομίζω, καλῶς· οὐδὲ γὰρ ὕφουται ὁ οἶνος, ἀλλὰ μόνον ἀγιάζεται. Ἀνάγνωθι τῶν ἀγίων ἀποστόλων κανόνα οβ' και τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανόνα ζ' και η'. Σημειῶσαι δὲ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ ἀποκρίσει περιεχόμενα, και θρήνησον, πῶ· καταφρονεῖται· σχεδὸν ἀπὸ πάντων τῶν ἱερέων ἡ ἀπάκη των μὴ ὕψωμένων προσφορῶν· ὅτι πλείους γὰρ και μετὰ κρεάτων ἐσθίουσιν αὐτά·, και ἀλλοτρόπως κοινοποιούσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'.

Εἰ σκουδήποτε ἀποκαρεῖς μοναχὸς τις βλάπτεται κατὰ τι συμβῆν ψυχικῶς, και βουλόμενος ὑποχωρῆσαι δεσμηθῆ παρὰ τοῦ οικείου προσετώτος, τί ποιήσει; τῆς βλάβης καταφρονήσει, ἢ τοῦ δεσμοῦ;

ΑΠΟΚΡ. Χρὴ τοῦτον λέγειν τῷ προσετώτῳ δ' ὁ βλάπτεται· και εἰ ἐστι προφανὴς κίνδυνος ἐκ τούτου, ὑποχωρεῖν ἐκείθεν, και μὴ τοῦ δεσμοῦ φροντίζωιν.

ΕΡΜΗΝ. Ὁ τρίτος κανὼν τῆς ἐν τῷ ναφ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων συστάσης πρώτης και τῆς δευτέρας συνόδου ἀφορίζεται διορίζεται τὸν καθηγούμενον, μὴ ἀναζητοῦντα μετὰ ἐπιμελείας τὸν ἀποδιδράσκοντα μοναχὸν αὐτοῦ· και ὁ δ' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου ἀφορίζει τὸν χωρὶς εὐλόγου αἰτίας μεταπίπτοντα μοναχὸν, και τὸν δεχόμενον αὐτόν. Ὅθεν και ἡ ἀγία σύνοδος ἀπελογήσατο μὴ ἀπεριμερίμως, και κατὰ τὸ δόξαν σκάνδαλον ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν μοναχῶν, ὑποχωρεῖν ἐξ ἧς ἀπεκάρη μονῆς, ἀλλὰ ἀναδιδάσκειν τοῦτο τὸν καθηγούμενον, και εἰ μὴ τῷ διορθώσεως, ὑποχωρεῖν ἀπὸ τῆς μονῆς, και μὴ ἐπιστρέφειν τοῦ ἡγεμονικοῦ δεσμοῦ. Ἐκλαβοῦ δὲ τὸ μὴ ἐπιστρέφειν αὐτὸν τοῦ δεσμοῦ εἰς τὸ μὴ ὑποπεύειν κίνδυνον ἐκ τοῦ ὑποχωρῆσαι πρὸ τοῦ λυθῆναι τὸν δεσμόν· μὴ μένει γὰρ και εἰς τὸ γενέσθαι αὐτόλυπον· ἀναγκασθήσεται γὰρ προσελθεῖν τῷ κατὰ γῶραν ἐπισκόπῳ, και λυθῆναι τοῦ δεσμοῦ ἢ κατὰ παρουσίαν τοῦ ἐπαγαγόντος αὐτόν, ἢ και ἐκείνου δίχα, μετὰ τὴν μετάκλησιν μὴ παρουσιάζαντος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Ζ'.

Ἦγούμενος τελευταῖον κατέλιπεν ἕτερον ἀνθ' ἐαυτοῦ, δεσμησας αὐτόν μὴ ὑποχωρῆσαι. Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος καταγνοὺς ἑαυτοῦ ἀσθένειαν ὑπαχώρησεν. Τί γοῦν χρὴ ποιῆσαι περὶ τοῦ δεσμοῦ;

ΑΠΟΚΡ. Ἄλογος ὁ δεσμός, και διὰ τοῦτο ἀρίσχυρος· και ὁ δεσμηθεὶς ἀπολυθήσεται ἀρχιερεὶ προσελθόν, και τὰ καθ' ἑαυτόν ἀπαγγείλας.

ΕΡΜΗΝ. Ὁ λβ' κανὼν τῶν ἀγίων ἀποστόλων φησὶ τὴν ἀφορισθέντα παρ' ἐπισκόπου μὴ δέχεσθαι παρ' ἑτέρου ἀλλ' ἢ παρὰ τοῦ ἀφορισαντος αὐτόν, εἰ μὴ κατὰ συγκυρίαν τελευτήσει ὁ ἀφορισας τοῦτον. Κατὰ γοῦν τὴν τούτου περιληψὶν ἀπελογήσατο ἡ ἀγία σύνοδος τὸν ἀνεύλογον δεσμόν τοῦ τελευτήσαντος καθηγουμένου λύεσθαι παρὰ ἀρχιερέως πάντως τοῦ κατὰ γῶραν. Οὐ γὰρ ἐνεδόθη ἑτέρας ἐνορίας ἀρχιερεὶ λύειν δεσμόν καθηγουμένου, μὴ ὑποκειμένου αὐτῷ. Καὶ ὁ μὲν παράλογος ἀφορισμὸς

A catur. Lego etiam sanctorum apostolorum can. 72 et synodi Ancyranæ can. 7 et 8. Observes autem quæ in præsentì responsione continentur; et lamentis vaces, quod ab omnibus propemodum sacerdotibus neglectui habeatur exaltatarum 218 oblationum consumptio: plerique enim eos etiam cum carnibus comedunt, et aliis modis profanant.

INTERROGATIO VI.

Si ullus quocunque in loco tonsus monachus in aliquo, quod ejus animam offendit, læditur, et volens recedere, a suo præposito ligatus fuerit, quid faciet? damnnum contemnet, an vinculum?

B RESP. Oportet eum dicere præposito quam ob rem læditur: et si est ex eo manifestum periculum, recedere, et vinculum non curare.

INTERPRET. Tertius canon primæ et secundæ syn. in templo SS. apostolorum habitæ, decernit, ut segregetur monasterii præpositus, qui diligenter non requirit monachum suum qui aufugit: et quartus canon ejusdem synodi segregat monachum qui sine justa causa recedit, et eum qui illum recipit. Unde etiam S. syn. respondit non inconsiderate et pro ea quæ sibi apparuerit offensione, licere unicuique monacho ex eo quo tonsus est monasterio recedere: sed hoc præpositum docere, et si non correctionem assecutus sit, a monasterio recedere, et vinculi sui præpositi nullam curam habere. Accipe autem illud vinculi nullam curam habere ad hoc, ut non suspicetur aliquid sibi imminere periculum, eo quod recesserit antequam sit solutum vinculum: non etiam ad hoc, ut ipse per se absolvaletur. Cogetur enim accedere ad loci episcopum, et absolvi a vinculo, vel eo præsentem qui imposuit, vel etiam sine illo, postquam vocatus non adfuerit.

INTERROGATIO VII.

Moriens præpositus reliquit pro se alium, ab eo ligatum ne recederet. Is autem, sua imbecillitate cognita, recessit. Quid itaque faciendum est de vinculo?

D RESP. Ratione caret vinculum, atque ideo invalidum est, et accedens ad episcopum ligatus absolvetur, cum sua ei exposuerit.

INTERPRET. Triesimus secundus canon sanctorum apostolorum, dicit eum qui ab episcopo segregatus est ab alio non suscipi, præterquam ab eo qui ipsum segregavit, nisi forte mortuus sit qui eum segregavit. Sicut ergo eo comprehenditur, respondit sancta synodus injustum vinculum defuncti præpositi solvi omnino ab episcopo regionis. Neque enim datum est alterius regionis antisiti solvere vincula præpositi sibi non subditi. Et injusta quidem segregatio sic solvetur. De eo autem

cui pœna est imposita propter rem quæ fieri non potest, vel causam manifeste injustam et non canonicam, considerandum est. Et quære decimum decretum quinti cap. tit. 1, lib. vi Basilicorum.

INTERROGATIO VIII.

An oportet sacerdotem qui propter crimen est depositus, vel qui sacerdotium sua sponte deposuit, cum seipsum condemnasset, præfari illud, « Benedictus Deus » et hoc, « Deus misereatur nostri, » vel hoc, « Christus verus Deus » vel suffire suffitibus, vel communicare intra altare.

RESP. Non. In laicorum enim locum reductus est.

INTERPRET. Vicesimus septimus Basilii sacerdotem qui illicitum 219 matrimonium contraxit in sciens, dicit sola esse cathedra dignandum propter ignorantiam, non sinit autem eni alios benedicere. Nonus canon syodi Neocæsariensis hæc dicit expresso: Si presbyter qui corpore ante peccaverit, promotus fuerit, et se ante ordinationem peccasse confessus fuerit, ne offerat, manens in cæteris propter aliud ejus bonæ vitæ studium. Et Novella 79 imperatoris D. Leonis Sapientis statuit, ut qui post ordinationem cum muliere conjungitur, deponatur quidem, sed ad clericorum habitus et alius ministerii in ecclesiis, quod non est attingere illicitum, alienationem non condemnetur. Mibi itaque videntur hæc conciliari pro differentia operationis ecclesiasticæ. Et qui non sic operantur, iis quæ ad sacerdotes per accessum ad altare pertinent, privabuntur, sed operationibus quæ pertinent ad clericos qui sunt extra sacrum tribunal, non privabuntur.

INTERROGATIO IX.

Quod dicit S. Basilus in parvis pœnis, Sit a benedictione alienus, pro lapsus proportionem, quid est?

RESP. Privari aliquem benedictione, quæ datur in Ecclesia.

INTERPRET. Benedictiones ecclesiasticæ sunt omnia quæ sunt vel dantur ab episcopis vel sacerdotibus in ecclesiis ad preces et stabilimentum fidelis populi. Unusquisque ergo pro sui lapsus proportionem ecclesiastica benedictione privetur.

INTERROGATIO X.

An oportet eos qui a sancto dono sunt prohibiti, comedere exaltatas oblationes.

RESP. Invenimus in Vita sancti Theodori eos fuisse prohibitos.

INTERROGATIO XI.

An oportet, ut vult canonicum jejunatoris, canonicè se gerere?

RESP. Illud canonicum nimia indulgentia usum,

αὐτὸν λυθῆσται. Περὶ δὲ τοῦ ἐπιτιμηθέντος διὰ ἄλλου· τον, ἢ καὶ προφανῶς πρόνοιον καὶ ἀκαθάρτον αἰτίαν, ἐκπηρέτων. Καὶ ζήτησι θέμα ἰ' τοῦ ε' κεφ. τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ ια' βιβλ. τῶν Βασιλικῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Η'.

Εἰ χρὴ τὸν ἐπὶ ἀγκλήματι καθαιρούμενον λέγειν ἢ ἐκουσίως τὴν ἱερωσύνην καταλείψαντα. καταγράφοντα ἑαυτοῦ προλέγειν τὸ, « Εὐλογητὸς ὁ Θεός, » καὶ τὸ, « Ὁ Θεὸς οἰκτερήσας ἡμῶν, » καὶ τὸ, « Χριστὸς ἀληθινὸς Θεός, » ἢ θυμῶν μετὰ θυμιατοῦ, ἢ μεταλαμβάνειν ἐνδοξ τοῦ Ουσιαστηρίου.

ΑΠΟΚΡ. Οὐχ· εἰς γὰρ τὸν τῶν λαϊκῶν τόπον καταχθῆσεται.

ΕΡΜΗΝ. Ὁ κ' κανὼν τοῦ ἁγίου Βασιλείου τὸν ἀθεμιτογαμήσαντα ἱερέα ἐν ἀγνοίᾳ μύνης καθέδρα διὰ τὴν ἀγνοίαν ἀξιοῦσθαι φησὶν, εὐλογεῖν δὲ ἐτέρους οὐ παραχωρεῖ. Ὁ θ' κανὼν τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ συνόδου φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Πρεσβύτερος ἐὼν προσημαρτηκῶς σώματι προαχθῆναι, καὶ ὁμολογήσει ὅτι ἤμαρτε πρὸ τῆς χειροτονίας, μὴ προσφερῆται, μένων ἐν τοῖς λοιποῖς διὰ τὴν ἄλλην σπουδὴν. Καὶ ἡ οὐ' Νεαρά τοῦ βασιλέως κυροῦ λέοντος τοῦ φιλοσόφου διορίζεται τὸν μετὰ τὴν χειροτονίαν συναπτόμενον γυναικὶ καθαιρεῖσθαι μὲν τοῦ σχήματος δὲ τῶν κληρικῶν καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὀφεισσίας, ἧς ἐφάπτεσθαι οὐκ ἀθέμιτον, μὴ παντάπασι τὴν ἀλλοτριώσιν καταδικάζεσθαι. Δοκεῖ οὖν μοι ταῦτα συμβιβάζεσθαι κατὰ τὴν διαφορὰν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνεργείας. Καὶ οἱ οὕτω μὴ ἐνεργούντες τῶν μὲν ἀνηκόντων τοῖς ἱεροῦ διὰ τῆς εἰς τὸ ἅγιον Ουσιαστήριον εἰσελεύσεως στερηθήσονται, τῶν δὲ ἀνεργουσῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἔξω τοῦ βήματος οὐσι κληρικοῖς οὐ στερηθήσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Θ'.

Ὅπερ λέγει ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τοῖς μικροῖς ἐπιτιμίοις, Ἔστω ἀπὸ εὐλογίας κατὰ τὴν ἀναλογία τοῦ σφάλματος, τί ἐστι;

ΑΠΟΚΡ. Τὸ ἀποστειρηθῆναι τινα τῆς διδομένης εὐλογίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

ΕΡΜΗΝ. Ἐκκλησιαστικαὶ εὐλογίαι εἰσι πάντα τὰ παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἱερέων ἐπ' εὐλογίας γινόμενα, ἢ διδόμενα εἰς εὐχὴν καὶ στηριγμὸν τοῦ πιστοῦ λαοῦ. Ἐκαστος γοῦν κατὰ ἀναλογίαν τοῦ οἴκειου σφάλματος στερηθεῖ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐλογίας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ Γ'.

Τοὺς κεκωλυμένους ἀπὸ τῆς ἁγίας δωρεᾶς εἰ χρὴ ἐσθλὴν ὑψώμεντας προσφορὰς;

ΑΠΟΚΡ. Ἐθρίσκωμεν ἐν τῷ Βιβλίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου τοὺς τοιοῦτους κεκωλυμένους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ΙΑ'.

Εἰ χρὴ κατὰ τὸ κανονικὸν τοῦ Νηστευτοῦ κανονίζειν εἰσάς;

ΑΠΟΚΡ. Τὸ τοιοῦτον κανονικὸν πολλῶν συγκα-

ταδάσει χρησόμενον πολλούς ἀπέλασε· διό οἱ ἄ πολλοὺς περὶδιτ: Qui itaque in boni cognitione existunt, et ab eo excidunt, corripiantur.

multos perdidit: Qui itaque in boni cognitione existunt, et ab eo excidunt, corripiantur.

ΕΡΜΗΝ. Αἱ δύο ἀποκρίσεις αὐταὶ σαφεῖς εἰσι. Βλέπομεν δὲ ὅτι οἱ πλείους τῶν δεχομένων λογισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ τοῦ τοιοῦτου κανονικοῦ κανονίζουσι· ζήτει οὖν κατὰ τὴν παρούσαν σωτήριον γενέσθαι ἀπόκρισιν. Τὸ μέντοι μὴ λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου τοῦ μεταλαμβάνειν κωλυθέντας θείων ἁγιασμάτων πραγματικῶς γινόμενον βλέπομεν. Νομίζω δὲ ὅτι αἱ γυναῖκες, κὰν κωλυθῶσι τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων, οὐκ ἐμποδίσθησονται λαμβάνειν κλάσμα ὑψωμένου ἄρτου· εἶσι ἐν διαφόροις κανόσι φησὶν ὁ ἅγιος Βασίλειος τὰς ὀλισθησάσας γυναῖκας καὶ διὰ τοῦτο ἐπιτιμίῳ ἀκωνωνησίας ἐκκλησιαστικῆς καθυποβληθείσας τῆς μὲν ἁγίας μεταλήψεως ἀπαλλοτριωθῆσαι, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς συνάξεως μὴ ἀποξινουθῆσαι, ὡσπερ τοὺς ἄνδρας, ἵνα μὴ γένωνται ἐν ὑπολήψει οὐκ ἀγαθῆ καὶ παρὰ τοῦτο θριαμβευθῶσιν. Εἰ γοῦν οὐ δοθείη αὐταῖς ἐκκλησιαζούσαις κλάσμα ἄρτου ὑψωθέντος, δισγνωσθεῖη ἐτοίμως τὸ κακὸν, δι' ὃ οὐκ ἀξιοῦνται τῆς ἁγίας μεταλήψεως· ἔπερ οὐ βούλεται ὁ ἅγιος.

INTERPRET. Hæ duæ responsiones claræ sunt. Videmus autem quod permulti qui hominum confessiones audiunt, cum eo jure canonico se canonicè gerant. Ora ergo, ut fiat convenienter huic salutarì responsioni. Quod autem exaltati panis fragmentum non accipiant, qui divinorum sacramentorum esse participes prohibiti sunt, actu fieri videmus. Existimo autem quod mulieres, licet prohibita fuerint sanctis communicare, exaltati tamen panis fragmentum accipere non vetabuntur. Nam in diversis etiam canonibus dicit sanctus Basiliius, Mulieres quæ lapsæ sunt, ac propterea Ecclesiasticæ excommunicationis pœna tenentur, a sancta quidem participatione alienari, sed ab Ecclesiastica communione, ut viros, non arceri, ne non bona de iis suspicio exoriat, et propterea traducantur. Si itaque non datum iis fuerit, in Ecclesia existentibus, exaltati panis fragmentum, cognosceatur protinus malum propter quod sancta communione dignæ non habentur. Quod non vult sanctius.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΚΑΙ
 ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
 ΚΥΡΙΟΥ ΜΑΡΚΟΥ,
 ΚΑΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΕΠ' ΑΥΤΑΙΣ ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ,
 ΚΥΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ.

—
 INTERROGATIONES CANONICÆ
 SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ALEXANDRIÆ
 DOMINI MARCI,
 ET RESPONSA AD EAS SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHIÆ,
 DOMINI THEODORI BALSAMONIS.

(Ex Leuclavii Jure Græco-Romano.)

Dei quidem spectatur et propheta Moses: Inter- A
 roga (inquit) patrem tuum, et renuntiabit tibi: seniores tuos, et dicent tibi. Sanctissimus autem Alexandria patriarcha, dilectus frater, et nostræ mediocritatis comminister, dominus Marcus, Pater existens Patrum, Dei gratia, et presbyterorum presbyter, indeque nec ad se directum habens hoc propheticum elegans verbum, in quibus luctabatur multis ecclesiasticis interrogationibus, aliud ex eadem cithara spiritus vaticinium suscepit, inquires: Ecce vero, quid pulchrum aut jucundum est, quam fratres in idem consentire! Quamobrem quemadmodum psalterium aliquod, instrumentum musica cura indigens, scriptam edens interrogationem, eam nostræ mediocritati porrexit, rogavitque, comprehensas in ea propositiones canonicas et quæstiones in commune proferri, et hunc fraternæ responsionis eleganter exarari codicillum. Scriptum igitur ab ejus sanctitate compositum, hæc expressim comprehendit.

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Interrogationes ad quas responderi desiderant Christiani, qui Saracenorum regionem, et sub eorum ditone habitant, factæ a Marco patriarcharum ^b Alexandriae minimo, in diebus imperii piissimi et Christi studiosissimi imperatoris nostri, domini Isaacii Angeli, et tempore sanctissimi et œcumenici patriarchæ domini Georgii, quorum

Ο μὲν θεόπτης καὶ προφήτης Μωσῆς, Ἐρώτησον, φησί, τὸν πατέρα σου, καὶ ἀναγγελεῖ σοι· τοὺς πρεσβυτέρους σου, καὶ ἐροῦσί σοι. Ὁ δὲ ἀγιώτατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, ἀγαπητὸς ἀδελφός καὶ συλλειτουργός τῆς ἡμῶν μετριότητος, κύριος Μάρκος, Πατὴρ Πατέρων ὑπάρχων, τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καὶ πρεσβυτέρων πρεσβύτερος, κἀντεῦθεν μὴ δὲ φάλλουσαν ἔβωον αὐτῷ ταύτην τὴν προφητικὴν καλλιπέριαν, ἐφ' οἷς ἐξυγομαχεῖτο πολλοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐρωτήμασιν, ἕτερον ἐκ τῆς αὐτῆς κινύρας τοῦ πνεύματος ἀνεδέξατο θεοπρόφημα, λέγον· Ἴδου δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνὸν ἐστίν, ἀλλ' ἢ τὸ συμφρονεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό; Διὸ, καθά τι ψαλτήριον ὄργανον μουσικῆς ἐπιμελείας δέόμενον, ἐκθέμενος ἐρώτησιν ἔγγραφον, ἐναγέρισα ταύτην τῇ ἡμῶν μετριότητι· καὶ ἐζήτησε τὰ ἐν αὐτῇ περιεχόμενα κανονικὰ προβλήματα καὶ ζητήματα λαληθῆναι ἐπὶ κοινῷ καὶ ἀδελφικῆς ἀποκρίσεως καλλιγραφηθῆναι τοῦτο κωδίκιον. Τὸ γοῦν παρὰ τῆς ἀγωσύνης αὐτοῦ συντεθὲν γράμμα διαλαμβάνει ταῦτα ῥητῶς.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐρωτήματα ἔπερ χρῆζουσιν οἱ Χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐν ταῖς ἐξουσίαις αὐτῶν· ἐρωτηθέντα παρὰ Μάρκου τοῦ ἐλαχίστου ἐν τοῖς πατριάρχεις Ἀλεξανδρείας, ἐν ἡμέραις τῆς βασιλείας τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου βασιλέως ἡμῶν κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Ἀγγέλου, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ

VARIE LECTIONES.

⁴⁷ θανάτου.

^a cogitationis. ^b hi et culpræ, et pœnæ obnoxierunt. ^c vœnam. ^d quæ vitiosa fit. ^e pœnam. ^f Marcus Alexandrino, patriarcharum.

οικουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου Γεωργίου. Ὁν τὰ Α
ἐτη αὐξανει ὁ Θεὸς εἰς μακρότητα ἡμερῶν. Μηνὶ
Φεβρουαρίῳ ἐκινεμήσεως ιγ', καὶ ἐτῶν μετὰ τὴν
σάρκασιν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀσγ'.

Ἐρώτησις. Αἱ περὶ τὰ μέρη τῆς Ἀλεξανδρείας
καὶ τῶν Ἱεροσολύμων ἀναγιγνωσκόμεναι λειτουργίαι,
καὶ λεγόμεναι συγγραφεῖναι παρὰ τῶν ἁγίων ἀπο-
στόλων, Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ, καὶ Μάρκου,
δεκταὶ εἰσι τῆ ἁγία καὶ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἢ οὐ;

Ἄξ. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, ὁ τῶν ἁγίων
Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ῥήτωρ καὶ διδάσκαλος, Κοριν-
θίοις ἐπιστέλλων, φησὶν· Ἀδελφοί, παρακαλῶ ὑμᾶς
διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
ἵνα τὸ αὐτὸ λέγητε πάντες, καὶ μὴ ἦ ἐν ὑμῖν σχί-
σματα· ἦτε δὲ κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοί, καὶ
ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ. Φιμὲν τοίνυν, ὡς οὐτε ἀπὸ θείας
Γραφῆς, οὐτε ἀπὸ κανόνος ἐκφωνηθέντος συνοδικῶς
ἀνεδιδάχθημεν, ἱεροτελεστῆσαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἀποστό-
λου Μάρκου παραδοθῆναι· μόνος δὲ ὁ β' κανὼν τῆς
ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσεως
ἁγίας καὶ οικουμενικῆς συνόδου, φησὶν ὑπὸ τοῦ
ἁγίου Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ μυστικῆν ἱεουργίαν
συντεθῆναι. Ὁ μέντοι πε' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ παν-
ευφήμων ἀποστόλων, καὶ ὁ νθ' κανὼν τῆς ἐν Λαο-
δικείᾳ συνόδου, ἀπαριθμούμενοι τὰ ὀφειλόντα παρ'
ἡμῖν πολιτεύεσθαι βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης
καὶ τῆς Καινῆς, καὶ αὐτὰ δὴ τὰ ἀποστολικά,
ἱεουργίας τοῦ ἁγίου Ἰακώβου ἢ τοῦ ἁγίου Μάρκου
μείναν ὅπως οὐ ποιοῦνται. Ἀλλὰ καὶ ἡ καθολικῇ
Ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀγιωτάτου καὶ οικουμενικοῦ θρόνου
τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὐδ' ὅπως ταῦτα ἐπιγι-
νώσκει. Ὑψιζόμεθα οὖν μὴ εἶναι δεκτὰς αὐτάς. Κἂν
γὰρ ἐγένοντο, παντελοῦς ἀπραξία· κατεψήφισθησαν,
ὡς καὶ ἄλλα πολλά. Καὶ δῆλον ἐστὶν ἀπὸ τοῦ πε'
κανόνος τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ
τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου
παλατίου συστάσεως ἁγίας καὶ οικουμενικῆς συνόδου.
Ὁ μὲν γὰρ, ὁ ἀποστολικὸς δηλαδὴ, εἰορίζεται τὰς
τοῦ Κλήμεντος δύο ἐπιστολάς, καὶ τὰς διαταγὰς τῶν
ὀκτὼ βιβλίων αὐτοῦ ἀναγινώσκεισθαι μὲν, μὴ δημο-
σιεύεσθαι δὲ, διὰ τὰ ἐν αὐταῖς μυστικά· ὁ δὲ θέλει
τις μὲν καὶ ἀναγινώσκεισθαι, διὰ τὸ παρεντεθῆναι
αὐταῖς παρὰ ἑτεροδόξων πολλά τινα νόθα, καὶ τῆς
εὐσεβείας ἀλλότρια. Διὰ τοιούτου καὶ ὀφείλουσι πᾶσαι
αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖν τῷ εἶθει τῆς νέας
Ῥώμης, ἣτοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἱεουρ-
γεῖν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν μεγάλων διδασκάλων
καὶ φωστῆρων τῆς εὐσεβείας, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου
τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου. Φησὶ γὰρ
Βασιλικῶν· Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κείται νόμος, παραφυλάττειν δεῖ τὸ εἶδος, ᾧ ἡ Ῥώμη κέχρηται.

Ἐρώτησις β'. Βιβλία διάφορα εὐρίσκονται εἰς
τὰς ἀνατολικὰς καὶ νοτιοὺς χώρας· καὶ τὰ μὲν
ἐνομάζονται Διδασκαλῆαι τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὰ
δὲ, Ὁράσεις τοῦ ἁγίου Παύλου. Ἐρωτῶ οὖν εἰ ὀφεί-
λομεν ἀναγινώσκειν αὐτά;

A annos augeat Deus in dierum longitudinem. Mense
Februario, indictionis 15, anni pcc: incarnatio-
nem Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu
Christi, 1203.

Inter. 1. Quæ in partibus Alexandriæ et Hieroso-
lymorum leguntur liturgiæ, et conscriptæ dicuntur
fuisse a sanctis apostolis, Jacobo fratre Domini,
et Marco, recipiendæ sunt a sancta et catholica
Ecclesia, uene?

Res. Magnus apostolus Paulus, sanctarum Dei
Ecclesiarum orator et doctor, ad Corinthios scri-
bens, ait: Fratres, obsecro vos per nomen Do-
mini nostri Jesu Christi, ut idem dicatis omnes,
nec sint in vobis dissidia: sitis autem compo-
siti i eadem mente, eademque voluntate. Dicimus
igitur, nos neque a sacra Scriptura, neque a
canone synodice edito, edoctos fuisse sacrum
ministerium i a S. apostolo Marco traditum. So-
lus enim 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi
coactæ in Trullo magni palatii, ait a S. Jacobo Dei
fratre mysticum sacrificium fuisse compositum.
Attamen 85 canon sanctorum et omni laude cele-
brium Apostolorum, et 59 canon Laodicenæ
synodi, enumerantes Veteris Testamenti et Novi,
ipsosque apostolicos libros, qui in usu nobis esse
debent, nullam sacrificii k sancti Jacobi vel sancti
Marci mentionem faciunt. Neque etiam catholica
sanctissimi et œcumenici throni Constantinopolls
Ecclesia ullo modo eas liturgias agnoscit. Pronun-
tiamus igitur, non esse has recipiendas. Et si enim
ab iis factæ sint, ab omni usu vacare jubentur,
ut et alia multa. Idque manifestum est ex 85 ca-
none sanctorum et benedictorum apostolorum, et
2 canone sanctæ et œcumenicæ synodi in Trullo
magni palatii coactæ: alter enim, apostolicus
videlicet, definit duas Clementis epistolas, et
dispositiones l octo librorum ejus, legi quidem,
verum non evulgari, ob arcana quæ in iis sunt
recondita: alter autem vult eas neque legi, pro-
pterea quod iis spuria quædam multa et a pietate
aliena interposita sint ab hæreticis. Quamobrem
omnes Ecclesiæ Dei sequi debent morem novæ
Romæ, nimirum Constantinopolls, et sacra cele-
brare juxta traditiones magnorum doctorum et
luminarium pietatis, sancti Joannis Chrysostomi
et sancti Basilii. Ait enim 41 caput, i tit. 2 lib.
Basilicon: De quibus scripta lex non est, morem,
quo Roma utitur, servari oportet.

τὸ μα' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ β' βιβλίου τῶν
μαρτυρῶν· καὶ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις, ἃς ἡ Ῥώμη κέχρηται.

Inter. 2. Varii reperiuntur libri, in orienta-
libus et meridionalibus regionibus: et alii nomi-
nantur Præcepta sanctorum apostolorum: alii,
Visiones sancti Pauli. Quæro an hi nobis legendi
sint?

VARIÆ LECTIONES.

i conglutinati. l sacram cæremoniam. k sacræ cærimoniæ. l præceptiones.

Res. Cum Dominus et Deus et Servator noster A Jesus Christus in Evangeliiis dicat, Videte ne decipiamini : multi enim venient in nomine meo, dicentes, Quia ego sum, et tempus appropinquavit : pronuntiamus et nos, Dei Ecclesiam nosse = et confiteri apostolica praecepta, et visiones, et disciplina = librorum, quae 85 apostolico canone declarantur, et Dei praeconum voces his esse creditas. Praeter hos alium nullum novit apostolicum commentarium *. Observandum igitur, ut ab haereticis ficta aversemur mendacia. Absinthio enim amariora, licet per nominum sanctorum apostolorum inscriptionem mellitam referant placentam.

Inter. 3. Sexaginta Basilicorum capita ad nostras regiones non pervenerunt : ideoque quantum ad ea pertinet, in tenebris versamur. Querimus, an ob eam rem damnemur.

Res. Quaecunque lex ait, iis ait qui in lege sunt, secundum magnum Apostolum. Qui igitur ob vitam gloriantur orthodoxam, sive ex oriente sint, sive ex Alexandrinorum plaga, sive aliunde, Romani dicuntur, et secundum leges vivere coguntur. Non astringuntur tamen lege, quae ait, Non oportet Romanum virum leges ignorare. Hi enim soli, qui habitant Romam, regiam videlicet civitatem, quae similis est munita propugnaculis, et multis abundat jurisperitis, horum ferreis tenentur pedicis. Ideoque si hi legem ignorare se allegent, veniam non consequuntur, sive manuales sint operarii, sive circumforanei sint aliqui, et litterarum imperiti : ut qui possint a suis civibus legum discere t. morem. Qui autem extra Romam agunt, agrestes = scilicet, et reliqui, multoque magis Alexandrini, legem civilem ignorantes, veniam merentur. Bonum ergo est, ut hi quoque interrogent, et legitima praecepta discant. Quod si est difficile, veniam sunt consecuturi.

Inter. 4. An extra periculum, sacrati, itemque laici fenori dent pecuniam, an potius sit iis exitiosum ?

Res. Mosalca quidem lex, Non fenerabis, inquit, argentum tuum fratri tuo : civilis autem agnoscit usuras centesimas et trientes. Definit enim ut senatores accipiant usuras trientes, nimirum in singulas libras nummos quatuor. Negotiatores autem vulgares =, et caeteros, dimidiam centesimam, nimirum in singulas libras nummos sex. Eos vero, qui maritimum fenus contrahunt =, pro singulis libris nummos duodecim. Quoniam autem modo centesimam vocentur usurae, cum librae quantitas non perveniat ad solidos centum, sed ad septuaginta duos : non est dicendi tempus, ne opus fiat praeter opus. Et haec quidem de laicis. Sacratis vero feneratione prorsus interdictum est. Ait enim haec :

Ἄπ. Τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Εὐαγγελίοις εἰπόντος· Βλέπετε μὴ πλανηθῆτε· πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, λέγοντες, Ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε· ψηφίζόμεθα καὶ ἡμεῖς, ἕτι ἀποστολικῆς διδασκαλίας, καὶ ὁράσεις, καὶ διδάξεις ἢ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία γινώσκει καὶ ὁμολογεῖ τὰ ἐν τῷ πα' ἀποστολικῷ κανόνι δηλούμενα βιβλία, καὶ πιστευόμενα εἶναι τῶν θεολογικῶν φωνῶν· ἕτερον δὲ τι κερὰ ταῦτα οὐκ ὄθεν ἀποστολικὴν σύγγραμμα. Παρατηρητέον οὖν ἀποστρέφεται τὰ πεπλασμένα παρὰ τῶν αἱρετικῶν σχεδιάσματα. Ἀψινθίου γὰρ πικρότερα εἶσι, καὶ μελιτοῦτταν διὰ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν ὀνομάτων τῶν ἁγίων ἀποστόλων ὑποκρίνονται.

Ἐρώτησις γ'. Τὰ ἑξήκοντα κεφάλαια τῶν Βασιλικῶν οὐ διεβίβησαν εἰς τὰς χώρας ἡμῶν· διὰ τοῦτο νοκτοβατοῦμεν ὅσον τὸ εἰς αὐτά. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν, εἰ ἐντεῦθεν καταχρινόμεθα.

Ἄπ. Ὅσα ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λέγει, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον. Οἱ γοῦν αὐχρύντες βίον ὀρθόδοξον, καὶ ἐξ ἀνατολῶν ὦσι, καὶ ἐξ Ἀλεξανδρῶν, καὶ ἐξ ἐτέρων, Ῥωμαῖοι λέγονται, καὶ κατὰ νόμους ἀναγκάζονται πολιτεύεσθαι· τῷ νόμῳ δὲ τῷ φάσκοντι, οὐ δεῖ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμον ἀγνοεῖν, οὐ συσφίγγονται. Μόνον γὰρ οἱ κατοικοῦντες τὴν Ῥώμην, τὴν βασιλίδα δηλονότι τῶν πόλεων, τὴν κατισφαλισμένην ὁμοίως πυργώμασι, καὶ πολλοὺς πλουτοῦσαν νομομαθεῖς, ταῖς ἐκ τούτων σιδηροπέδιαις κατέχονται. Διὸ οὗτοι μὲν ἀγνοῆσαι νόμον διενεστάμενοι, οὐ συγγινώσκονται· καὶ χειρωνάκται, καὶ ἀγρῆται τινὲς ὦσι, καὶ γραμμάτων ἀνήκοντες· ὡς δυνάμενοι τὰ τῶν νόμων μαθεῖν ἀπὸ τῶν συγκατοίκων αὐτῶν. Οἱ δὲ ἐξω τῆς Ῥώμης διάγοντες, ἀγρόται δηλονότι, καὶ λοιποὶ, πολλῶν δὲ πλείον Ἀλεξανδρεῖς, νόμον πολιτικὸν ἀγνοήσαντες συγγινώσκονται. Καλὸν γοῦν ἔστι καὶ τούτους ἐρωτῆν, καὶ μαθεῖν τὰ νομικὰ παραγγέλματα· εἰ δὲ δυσχερὲς ἔστι, συγγνώμης ἀξιοθήσονται.

Ἐρώτησις δ'. Ἀκίνδυνόν ἔστι τοῖς ἱερωμένοις, καὶ μέντοι καὶ τοῖς λαϊκοῖς, ἐπὶ τόκῳ δανείζειν, ἢ μᾶλλον ὀλέθριον ;

Ἄπ. Ὁ μὲν Μωσαϊκὸς νόμος, Οὐκ ἐκτοκίεις, φησὶ, τὸ ἀργύριόν σου τῷ ἀδελφῷ σου· ὁ δὲ πολιτικὸς ἐπιγινώσκει τόκους ἑκατοστιαίους, καὶ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς. Διορίζεται γὰρ τοὺς συγκλητικούς λαμβάνειν τόκους ἀπὸ τρίτης ἑκατοστῆς· ἦγον ἐφ' ἑκάστη λίτρα νομίσματα δ'. Τοὺς κοινολαίτας πραγματευτάς, καὶ λοιποὺς, ἡμικατοστιαίους· ἦγον ἐφ' ἑκάστη λίτρα νομίσματα ς'. Τοὺς δὲ διδόντας διαπόντιον δάνειον, ὅπερ ἑκάστης λίτρας νομίσματα ιβ'. Ὅπως δὲ καλοῦνται οἱ τόκοι ἑκατοστιαῖοι, τῆς λίτρας μὴ συμποσομένης εἰς νομίσματα ρ', ἀλλ' εἰς οβ', καιρὸς οὐκ ἔστι λέγειν· ἵνα μὴ ἔργον τὸ πάρεργον γίνηται. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαϊκῶν. Τοὺς ἱερωμένους δὲ τοκίζειν πανταλῶς ἀπηγόρευται. Φησὶ

VARIAE LECTIONES.

= agnoscere. = doctrinas. = scriptum. = rustici. = laicos. = qui trajecticiam pecuniam mutuo dant.

γὰρ ὁ μὲν κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα βητῶν· Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τόκους ἀπαιτῶν τοὺς δανειζομένους, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Καὶ ὁ εἰς κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης α' συνόδου ταῦτα διέζειν· Ἐπειδὴ πολλοὶ ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζόμενοι, τὴν πλεονεξίαν καὶ τὸ αἰσχροκερδὲς διύκοντες, ἐπελάθοντο τοῦ θελοῦ Γράμματος, λέγοντος· Τὸ ἀργύριον αὐτοῦ οὐκ ἔδωκεν ἐπὶ τόκῳ· καὶ δανειζόντες ἑκατοστὰς ἀπαιτοῦσιν, ἐδικαίωσεν ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, ὡς εἰ τις εὐρεθείη μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον τόκους λαμβάνων ἐκ μεταχειρήσεω·, ἢ ἄλλως ἐπερχόμενος τὸ πρῶγμα, ἢ ἡμιολίας ἀπαιτῶν, ἢ ἑτέρον τι ἐπινοῶν αἰσχροκερδείας ἕνεκα, καθαιρεῖσθαι τοῦ κλήρου, καὶ ἄλλοτριος τοῦ κανόνος ἔσται. Τὰ αὐτὰ φησι καὶ ὁ δ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικαίᾳ συνόδου, καὶ ἑτέροι.

Ἐρώτησις δ'. Ἀκίνδυνόν ἐστιν ἱερατεῦσιν ἑρθοδίζους, Σύρους, καὶ ἐξ Ἀρμενίων, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐξ ἑτέρων χωρῶν τινὰς πιστοὺς, κατὰ τὴν οἰκίαν διάλεκτον· ἢ παντοίως ἀναγκάζονται μετὰ Ἑλληνίδος ἱερατεῦσιν γραφῆς;

Ἀποκρίσις. Ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος Ῥωμαίοις ἐπιστελλὼν φησὶν· Ἡ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός; οὐχὶ καὶ ἔθνῶν; ναὶ καὶ ἔθνῶν. Οἱ γοῦν ὀρθοδοξοῦντες ἐν παντί, κἄν ὡς τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς ἀμύπητον ἀμύπητον, μετὰ τῆς ἰδίας διαλέκτου ἱερουργήσουσιν, ἀντίγραφα ἔχοντες τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν ἀπράλλακτα, ὡς μεταγραφέντα ἐκ κοντακίων καλλυγραφήθεντων δ.κ. γραμμῶν Ἑλληνικῶν.

Ἐρώτησις ε'. Ἡ ῥῥαβωνίασά τις γυναῖκα, καὶ ἐτελεύτησε πρὸ τοῦ ἱερολογηθῆναι μετ' αὐτῆς, ὡς νενόμισται, καὶ πρὸ τοῦ συναφθῆναι αὐτῇ, ἀκίνδυνόν ἐστι ταύτην λαβεῖν τὸν τοῦτου ἀδελφόν, ἢ οὐ;

Ἀπ. Τὸ καλὸν οὐκ ἐστὶ καλόν, εἰ μὴ καλῶς γένηται. Εἰ γοῦν ἡ μνηστεία, ἥτις ὁ ἄρραβῶν, ἐτελεύτησεν κατὰ τὴν ὑποτύπωσιν τῆς νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ αἰδίου βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, μετὰ τελετῆς τῶν συνήθων ἁγίων εὐχῶν· τῆς γυναικὸς οὐσης δωδεκαετοῦς, τοῦ δὲ ἀνδρὸς τὸν τεσσαρκαίδεκατον χρόνον ἀνύσαντος, οὐ λήφεται ταύτην εἰς γάμον ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ὁ γὰρ οὕτω τελεσθεὶς ἄρραβῶν ἐν παντί τῷ νομίμῳ γάμῳ ταυτίσεται. Εἰ δὲ κατὰ τὴν κρατούσαν συνήθειαν, ὡς μανθάνομεν, εἰς πάντα σχεδὸν τὰ μέρη τοῦ Νότου καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλοτρόπως, ὁ θανὼν τὴν περιούσαν ῥῥαβωνίασά, συζευχθεὶς νομίμως αὐτῇ ὁ τοῦτου ἀδελφός.

Ἐρώτησις ζ'. Ἀπροκριματιστως διακονικοῦ ἢ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἀξιώθει ὁ διὰ τὸ τελεύτησαι τὴν μνηστευθεῖσαν αὐτῷ, ἐτέρα ἀσύνθου ἀγαγόμενος, ἢ ὡς ἕλιγμος κωλυθήσεται;

Ἀπ. Εἰ μὴν κατὰ τὴν τῆς βηθίσης νεαρᾶς ὑποτύπωσιν ῥῥαβωνίασά τὴν ἀποχομένην μνηστῆν, ἐτέρα γυναῖκα μετὰ τὸν ταύτης θάνατον συζευχθεὶς, οὐκ ἀξιώθει βαθμοῦ τινος τῶν τοῦ βήματος. Δίγμος γὰρ λογίζεται. Εἰ δὲ παρὰ τὴν ταύτης περιλήψιν

A nominatum 44 sanctorum apostolorum canon : Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, usuras ab iis exigens, quibus mutuum dedit, vel desinat, vel deponatur. Et 17 canon sanctæ et œcumenicæ I synodi hæc : Quoniam multi, qui in canone recensentur, plura habendi studium et turpe lucrum persequentes, divinæ Scripturæ obliiti sunt, quæ dicit : Argentum suum non dedit ad usuram ; et fenerantes centesimas exigunt : æquum censuit sancta et magna synodus, ut si quis inventus fuerit post hoc statutum usuras mutuo sumere, vel eam rem aliter persequi, vel sesqui alteras exigere, vel aliquid aliud excogitare turpis quæstus gratia, e clero deponatur, et sit alienus a canone. Eadem ait et 4 canon Laodicenæ synodi, et B alii.

Inter. 5. An orthodoxi Syri et ex Armeniis, necnon ex aliis regionibus aliqui fideles propria lingua extra periculum sacra celebrent, an vero cogantur prorsus cum Græca scriptura sacerdotio fungi?

Res. Magnus apostolus Paulus ad Romanos scribens inquit : An Judæorum tantum Deus? Num et gentium? certe et gentium. Qui igitur recte in omnibus de fide sentiunt, et si sint Græcæ linguæ omnino expertes, propria dialecto sacra facient, exemplaria consuetarum sacrarum precum habentes non evariantia, ut desumpta ex contactiis græcancis litteris eleganter descriptis.

Inter. 6. Desponsavit quis sibi mulierem, et priusquam cum ea per benedictionem, sicut constitutum est, initiaretur, et cum ea copularetur, decessit : an ea impune nubet hujus fratri, necne?

Res. Quod bonum, non bonum est, nisi bene fiat. Si igitur sponsalia et arrhabonis datio perfecta sint juxta dispositionem novellæ constitutionis incliyti imperatoris, domini Alexi Comneni, cum consecratione solitarum sanctarum precum, femina excedente annum duodecimum, virum autem decimum quartum, non ducet eam uxorem frater ejus. Itaque enim perfectus arrhabo legitime nuptiis in omnibus assimilatur. Quod si juxta consuetudinem, quæ (ut didicimus) obtinet in omnibus fere Austri et Orientis partibus, præmortuus aliter sibi superstitem desponsaverat : hujus germanus ei legitime conjungatur.

Inter. 7. An sine præjudicio diaconico et sacerdotali gradu dignus habebitur, qui cum mortua ipsius esset sponsa, alium conjugem duxit, an velut binubus prohibebitur?

Res. Si quidem juxta prædictæ novellæ formam desponderat sibi mortuam sponsam, post ejus mortem alii uxori conjunctus non consequetur ullum altaris gradum : binubus enim censetur. Sin autem præter ejus tenorem cum mortuo sponsa

VARIÆ LECTIONES.

• peractione.

contractum iniverat, sine impedimento sacrificatur. A ut qui bigamus non censeatur.

Inter. 8. Si sacerdos tonsus fuerit, concessum erit ei post tonsuram sacrificare, annon?

Res. Cum secundus canon sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in sanctissimo throno Constantino-
polis hæc nominatim pronuntiet : Etiam si huc usque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt : et cum hoc facerent, neglecti sunt : sancta tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones, subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus : nec alios pascere, sed se pasci profitentur. Et ideo, quemadmodum prædictum est, decernimus ut nemo eorum, qui in episcopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatur habuit dignitatem revertetur. Compre-
henditur autem et ante hujus promulgationem, non solum eos, qui altari serviunt, subdiaconos videlicet diaconos et sacerdotes ; sed et antistites ipsos etiam post tonsuram sacrificare. Cum igitur antistites cum gravitate canonica a sacerdotio abalienati sint, propterea quod post tonsuram ad locum discipulorum et pœnitentium venerint, indeque alieni facti fuerint dignitate doctoria sacerdotes omnino, et qui simpliciter altari serviunt etiam post tonsuram citra impedimentum operabuntur quæ ad ipsorum gradus pertinent. Nam et ante tonsuram pariter, ac post eandem fuerant et sunt discipuli et subjecti.

Inter. 9. Si laicus in somnis imaginatus fuerit, meretur eo die divinarum sanctificationum participationem, necne ? Et an sacerdos, qui idem passus est, sacra conficiet, necne ?

Res. Antistites (inquit sacra Scriptura) dona et hostias offerens, ab hominibus accipit, et quemadmodum offert Deo pro populo, sic et pro seipso. Nam et eum premit carnalis infirmitatis pondus. Verum et per Moysen dixit Dominus, Mundi mundum adeant. Maculam autem habens in anima, sub velum meum non ingreditur, nec ad altare meum appropinquabit. Unde et tres sanctissimi patriarchæ throni Alexandriæ, sanctus Dionysius videlicet rescribens ad Basilidem episcopum, et magnus Athanasius, regulam præscribens monacho cuidam Amum cognominato, et sanctus Timotheus, de re hujusmodi respondentem quibusdam, qui ipsos in-

τὰ τελευταίαν ἐμνηστεύσατο γυναίκα; ἀπαρμποδιστοὺς ἱερωθήσεται, ὡς μὴ λογιζόμενος δίγαμος.

Ἐρώτησις η'. Ἱερεὺς ἐὼν ἀπόκαρῆ, ἐκχωρηθεὶς ἱερουργεῖν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἢ οὐ ;

Ἀπ. Τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ ἀγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστάτης ἀγίας καὶ οἰκου-
μενικῆς συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διεξίοντο : Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐθιζόντο διαμένειν ὕψει, ... ἀλλ' οὐν ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη συνόδος αὕτη, καὶ τοῦτο ρυθμίζουσα τὸ παράρρημα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικούς θε-
σμούς τὴν ἀτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρῶξιν, ὥρι-
σεν ἵνα εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναχικὸν θελήσει καταλθεῖν
B βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μη-
κέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖται ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνῆκαι ὑποτιγῆς ἔχουσι λόγον, καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας καὶ προεδρίας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προεῖρηται, θεοπίστοι μὴκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζο-
μένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων
χωρὰν ἑαυτὸν καταδιδάξουσιν. Εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσει
C πρῶξιν μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκ-
πεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσει βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον ὕπερ ἡθέτησεν διὰ τῶν ἔργων ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. Κατα-
λαμβάνεται δὲ πρὸ τῆς ἐκφώνησεως τοῦτου μὴ μόνον
τοὺς τοῦ βῆματος, ἡγῶν ὑποδιακόνους, διακόνους
καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς ἱερουργεῖν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν. Τῶν γοῦν ἀρχιερέων
μετ' ἐμβριθείας κανονικῆς ἐκ τῆς ἱερωσύνης ἀποξεν-
ωθέντων, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τὸσον
μαθητιῶντων καὶ μετανοούντων ἰλθεῖν, κἀνεῦθεν
ἀπαλλοτριωθῆναι τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, πάν-
τως οἱ ἱερεῖς καὶ ἀπλῶς οἱ τοῦ βῆματος ἀπαρμπο-
διστως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὰ τῶν βαθμῶν
ἐνεργήσουσι δικαία. Καὶ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γὰρ
ὡσαύτως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν μαθηταὶ καὶ
ὕποκτακτοὶ ἦσαν καὶ εἰσὶ.

Ἐρώτησις θ'. Λαϊκὸς ἐὼν φαντασθῆ, ἀξιωθεὶς αὐθημερὸν τῆς τῶν θείων ἀγιασμάτων μεθέξεως, ἢ οὐ ; καὶ ἱερεὺς ἐὼν φαντασθῆ, ἱερουργήσει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ φαντασμοῦ, ἢ οὐ ;

Ἀπ. Ὁ προσφέρων (φησὶ τὸ Γράμμα τὸ ἱερὸν) δῶρα καὶ θυσίας ἀρχιερεὺς, ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνεται, καὶ καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ προσφέρει τῷ Θεῷ, οὕτω δὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπεὶ καὶ αὐτῷ βάρος σαρκικῆς ἀσθενείας ἐπίκειται. Ἀλλὰ καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Κύριος, Οἱ καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσέτωσαν. Ὁ δὲ μῶμον ἔχων κατὰ ψυχὴν, πρὸς τὸ καταπέ-
τασμα μου οὐκ εἰσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστή-
ριόν μου οὐκ ἔγγισ· ὄθεν καὶ τρεῖς ἀγιώτατοι πατριάρχαι τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Διονύσιος δηλαδὴ, ἀντιγράφων πρὸς Βασιλεῖδην ἐπίσκοπον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος κανονίζων τινὰ μοναχόν, Ἀμοῦν ἐπονομαζόμενον, καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος,

πρός τινας ἐρωτήσαντας περὶ τοιοῦτου τινὸς ἀποκρι-
νόμενοι, τῶς τὰ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀκολούθως ταῖς
θεαίας ταύταις Γραφαῖς διηυλύτωσαν. Φησὶ γὰρ ἡ
τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις, Εἰ μὲν ὑπόκειται
ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς
πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης
ἀπαλλοτριώσῃ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ὀφείλει
κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεί-
νον τὸν καιρὸν ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. Διδὼ καὶ ἡμεῖς τὰ
αὐτὰ περὶ λαϊκῶν διοριζόμενοι, περὶ ἐπισκόπων,
διακόνων καὶ ἱερέων φανταζομένων κατὰ σατανικὴν
καὶ μόνον ἐπήρειαν, τὸν αὐτὸν τύπον κρατεῖν οὐ
διαγινώσκομεν, ἐπιζυγισθῆναι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν
τῆς ἱεροτελεστίας ἐνέργειαν κατὰ μόνην τὴν ἡμέραν
τῆς ὀνειρώξεως ψηφισόμεθα, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης
σεβάσμιον. Εἰ μὴ τυχὸν κινδυνώδης ἐστὶν ἡ ὑπέρ-
θεσις, ἢ διὰ τὸ τῆς ἡμέρας περιφανέστατον, ἢ διὰ
τὸ τοῦ πράγματος χρησιμώτατον. Τῇ νυκτὶ γὰρ συντριβεῖται μὲν ἡ παγίς τοῦ ἐπιπραστοῦ, ὕψωθει δὲ
τῆς ἱερουργίας ἡ δύναμις.

Ἐρώτησις ἰ'. Ὁ μετὰ νομίμου συμβίου αὐτοῦ
σαρκικῶς συναφθεὶς, ἀξιοθεῖται αὐθημερὸν τῆς τῶν
ἁγιασμάτων μεταλήψεως, ἢ οὐ;

Ἄπ. Ὁ θεοκῆρυξ Παῦλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέ-
γας διδάσκαλος, Δοκιμαζέτω (φησὶν) ἕκαστος ἑαυτὸν,
καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ τοῦ ποτηρίου
πινέτω. Καὶ πάλιν, Μὴ ἀποστερείτωσαν (φησὶν)
ἑαυτοὺς οἱ ὁμόζυγοι, εἰ μὴ τι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ
προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας μέλλωσι προσελθεῖν.
Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας ἐκ
τῶν ἄρτων φαγεῖν τῆς προθέσεως, προσηφαλίσατο
ὁ ἀρχιερεὺς, εἰ καθαροὶ εἰσὶν ἀπὸ κοίτης γυναικὸς.
Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ τῆς Ἐξ' αὐο ταῦτα
ρητῶς ἀνατίττονται· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν,
Καταβάς διαμύρνυται τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἀγνισον
αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυάτωσαν τὰ
ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἐστώσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέ-
ραν τῆν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταθήσεται
Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ.
Καὶ πάλιν, Κατέβη Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν
λαόν, καὶ ἠγίασεν αὐτούς· καὶ ἐπλυναν τὰ
ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ, Γίνεσθε ἕτοιμοι τρίτην
ἡμέραν, καὶ μὴ προσέλθητε γυναίκα. Ὁ δὲ ἀγιώ-
τατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος περὶ
τούτου ἐρωτηθεὶς, ἔφησεν, Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ συμ-
πλακέντες ὁμόζυγοι σαρκικῶς καταξιῶσθαι τῆς τῶν
θεῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κατ' αὐτὴν τὴν
ἡμέραν τῆς σαρκικῆς αὐτῶν συνελεύσεως. Διδὼ καὶ
ἡμεῖς τοῖς οὕτω διορισθεῖσιν ἐπίμονοι, λέγομεν ὡς
οὐκ ἐστὶν ἐκχωρητέα τοῖς ὁμοζύγοις ἡ τῶν ἁγιασμά-
των μετάληψις, κατὰ τὴν ἡμέραν κατ' ἣν συνήφθη-
σαν σαρκικῶς. Προσπιθέμεν δὲ ὡς ἐπεὶ ὁ αὐτὸς
μέγας Τιμόθεος, ἐρωτηθεὶς κατὰ ποίαν ἡμέραν τῆς
ἑβδομάδος ὀφείλουσιν ἐγκρατεῦσθαι οἱ ὁμόζυγοι,
ἀπεκρίνατο, Κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν,
διὰ τὸ ἐν αὐταῖς καὶ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν θυσίαν
τῷ Κυρίῳ προσφέρεισθαι· ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ

interrogaverant, olim ea, quæ sunt de laicis, conse-
quenter divinis his Scripturis expedierunt. Ait
enim sancti Dionysii responsio : Siquidem subjecit
tur mulieris desiderio, non debet. Quod si Satanas
eum tentat, ut hac occasione abalienet a commu-
nionem sacramentorum, debet communionem frui.
Quoniam tentator eo tempore non desinet ei strue-
re insidias. Quamobrem et nos eadem de laicis
definites, in episcopis, diaconis, et sacerdotibus
imaginationem passis per satanicum solum improp-
erium¹, eandem formam obtinere non novimus :
operationem enim sacrificii eis potius occludendam
censemus solo somnii libidinosi die, propter sacer-
dotii reverentiam, nisi forte mora periculosa sit,
vel propter illi celebriatam, vel utilitatem rei.
Noctu enim frangi queat laqueus tentatoris, exal-
tari autem sacrificii potestas.

Inter. 10. Qui cum legitima uxore sua carna-
liter conjunctus fuerit, an eo die dignus habendus
sit participatione sanctificationum necne ?

Res. Dei præco Paulus, magnus Ecclesiæ doctor,
Examinet (inquit) unusquisque seipsum et sic ex
pane comedat, et e calice bibat. Et rursus, Ne
privent, inquit, seipsos conjuges, nisi ex consensu,
quando ad sanctæ communionis precationem ac-
cessuri sunt. Et Davidem eosque qui cum eo erant,
quærentes comedere ex panibus propositionis,
caute prius interrogavit pontifex, num mundi es-
sent a concubitu mulieris. Sed et in Mosaico
Exodi libro, hæc nominatim instituuntur² : *Et dixit
Dominus ad Mosem, Descendens contestare populum
hunc, purifica eos hodie et cras, et abluant vesti-
menta sua, et parati sint in diem tertium.* Nam ter-
tio die descendet Dominus in montem Sinæ coram
universo populo. Et rursus, *Descendit Moses de
monte ad populum, et sanctificavit eos : abluerunt-
que vestimenta. Et dixit populo, Estote parati die
tertio, et ne congregiamini cum muliere.* Sanctissi-
mus autem Alexandriæ patriarcha Timotheus
de hoc interrogatus, dixit : Non debent conjuges,
qui carnaliter conjuncti sunt, promereri divinarum
sanctificationum participationem per ipsum diem
carnalis eorum complexus. Itaque nos hæc sic def-
inita sequentes, dicimus non esse conjugibus per-
mittendam sanctificationum perceptionem, quo die
carnaliter copulati sunt. Addimus autem, quod
cum ipse magnus Timotheus interrogatus, quo die
hebdomadis continentes esse debeant conjuges,
responderit : Sabbato et Dominico, propterea quod
magis etiam in eis spiritalis hostia Deo offeratur.
Ac necessario debent conjuges a mutua communi-
catione separari quo die divinas sanctificationes
assumunt, non modo ante ministracionem ipsam,
sed etiam post eam. Et optamus corrigi, quod præ-

VARIE LECTIONES.

¹ tentationem. ² scripta leguntur.

contractum iniverat, sine impedimento sacrabitur. A ut qui bigamus non censeatur.

Inter. 8. Si sacerdos tonsus fuerit, concessum erit ei post tonsuram sacrificare, annon?

Res. Cum secundus canon sanctæ et œcumenicæ synodi cœactæ in sanctissimo throno Constantino-
polis hæc nominatim pronuntiet : Etiam si huc usque nonnulli antistites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibuerunt : et cum hoc facerent, neglecti sunt : sancti tamen et universalis hæc synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus, vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, vel pœnitentiæ locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professiones, subjectionis et discendi cupiditatis rationem habent, non autem doctrinæ vel primatus : nec alios pascere, sed se pasci prolitentur. Et ideo, quemadmodum predictum est, decernimus ut nemo eorum, qui in piscopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum, qui pascuntur et agunt pœnitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem hujus editæ sententiæ, ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem, quam factis despicatui habuit dignitatem revertetur. Compre-
henditur autem et ante hujus promulgationem, non solum eos, qui altari serviunt, subdiaconos videlicet diaconos et sacerdotes ; sed et antistites ipsos etiam post tonsuram sacrificare. Cum igitur antistites cum gravitate canonica a sacerdotio abalienati sint, propterea quod post tonsuram ad locum discipulorum et pœnitentium venerint, indeque alieni facti fuerint dignitate doctoria sacerdotes omnino, et qui simpliciter altari serviunt etiam post tonsuram citra impedimentum operabuntur quæ ad ipsorum gradus pertinent. Nam et ante tonsuram pariter, ac post eandem fuerant et sunt discipuli et subjecti.

Inter. 9. Si laicus in somnis imaginatus fuerit, meretur eo die divinarum sanctificationum participationem, necne ? Et an sacerdos, qui idem passus
D est, sacra conficiet, necne ?

Res. Antistites (inquit sacra Scriptura) dona et hostias offerens, ab hominibus accipit, et quemadmodum offert Deo pro populo, sic et pro seipso. Nam et eum premit carnalis infirmitatis pondus. Verum et per Moysen dixit Dominus, Mundi mundum adeant. Maculam autem habens in anima, sub velum meum non ingredietur, nec ad altare meum appropinquabit. Unde et tres sanctissimi patriarchæ throni Alexandriæ, sanctus Dionysius videlicet rescribens ad Basilidem episcopum, et magnus Athanasius, regulam præscribens monacho cuidam Amum cognominato, et sanctus Timotheus, de re hujusmodi respondentem quibusdam, qui ipsos in-

τα τελευταίησαν εμνηστεύσατο γύναιον ; ἀπαρεμποδίστοις Ιερωθήσεται, ὡς μὴ λογιζόμενος δίγαμος.

Ἐρώτησις η'. Ἱερεὺς ἐὼν ἀπόκαρσι, ἐκχωρηθεῖη Ιερουργεῖν μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν, ἢ οὐ ;

Ἄπ. Τοῦ β' κανόνος τῆς ἐν τῷ ἀγιατάτῳ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως συστάτης ἁγίας καὶ οἰκου-
μενικῆς συνόδου ταῦτα κατὰ ῥῆμα διεξιόντο· Ἐἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων, εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα, ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐδιάζοντο διαμένειν ὕψει, ... ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμένη ἐκκλησία αὕτη, καὶ τοῦτο ρυθμιζούσα τὸ παράραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικούς θεσμούς τὴν ἀτακτον ταύτην ἐπανόρθουσα πρῶξιν, ὤρισεν ἵνα εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ τις ἄλλο, τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναχικὸν θελήσει καταθεῖν
B βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι λοιπὸν τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιηταί ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον, καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας καὶ προεδρίας· οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται. Διὸ, καθὰ προεῖρηται, θεσπιζόμεν μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χῶραν ἑαυτὸν καταβιβάξιν. Εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσει πρῶξιν μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστέρησας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον ὅπερ ἠθέτησεν διὰ τῶν ἔργων ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. Καταλαμβάνεται δὲ πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως τοῦτου μὴ μόνον τοὺς τοῦ βήματος, ἦγουν ὑποδιακόνους, διακόνους καὶ Ιερεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχιερεῖς Ιερουργεῖν καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν. Τῶν γοῦν ἀρχιερέων μετ' ἐμβριθείας κανονίζεται· ἐκ τῆς Ιερωσύνης ἀποξενωθέντων, διὰ τὸ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν εἰς τόπον μαθητιῶντων καὶ μετανοούντων ἵλθειν, κἀνεῦθεν ἀπαλλοτριωθῆναι τοῦ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος, πάντως οἱ Ιερεῖς καὶ ἀπλῶς οἱ τοῦ βήματος ἀπαρεμποδίστως καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν τὰ τῶν βαθμῶν ἐνεργήσουσι δικαία. Καὶ πρὸ τῆς ἀποκάρσεως γὰρ ὡσαύτως, καὶ μετὰ τὴν ἀπόκαρσιν μαθηταὶ καὶ ὑποτακτικοὶ ἦσαν καὶ εἰσὶ.

Ἐρώτησις θ'. Λαϊκὸς ἐὼν φαντασθῆ, ἀξιώθει αὐθημερὸν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεθέξεω, ἢ οὐ ; καὶ Ιερεὺς ἐὼν φαντασθῆ, Ιερουργήσει κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ φαντασμοῦ, ἢ οὐ ;

Ἄπ. Ὁ προσφέρων (φησὶ τὸ Γράμμα τὸ Ιερὸν) δῶρα καὶ θυσίας ἀρχιερεὺς, ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνεται, καὶ καθὼς περὶ τοῦ λαοῦ προσφέρει τῷ Θεῷ, οὕτω δὴ καὶ περὶ ἑαυτοῦ· ἐπὶ καὶ αὐτῷ βάρος σαρκικῆς ἀσθενείας ἐπίκειται. Ἀλλὰ καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Κύριος, Οἱ καθαροὶ τῷ καθαρῷ προσέτωσαν. Ὁ δὲ μῶμον ἔχων κατὰ ψυχὴν, πρὸς τὸ καταπέτασμά μου οὐκ εἰσελεύσεται, καὶ πρὸς τὸ θυσιαστήριόν μου οὐκ ἔγγισ· ὅθεν καὶ τρεῖς ἁγίαστοι πατριάρχαι τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ ἅγιος Διονύσιος δηλαδὴ, ἀντιγράφων πρὸς Βασιλεῖδην ἐπίσκοπον, ὁ μέγας Ἀθανάσιος κανονίζων τινὰ μοναχὸν, Ἀμοῦν ἐπινομαζόμενον, καὶ ὁ ἅγιος Τιμόθεος,

πρός τινας ἐρωτήσαντας περὶ τοιοῦτου τινὸς ἀποκρι-
νόμενοι, τῶς τὰ περὶ τῶν λαϊκῶν ἀκολούθως ταῖς
θείαις ταύταις Γραφαῖς διηυλύτωσαν. Φησὶ γὰρ ἡ
τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἀπόκρισις, Εἰ μὲν ὑπόκειται
ἐπιθυμία γυναικὸς, οὐκ ὀφείλει· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς
πειράζει αὐτὸν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως ταύτης
ἀπαλλοτριώσῃ τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ὀφείλει
κοινωνῆσαι. Ἐπεὶ οὐ παύσεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖ-
νον τὸν καιρὸν ἐπιτιθέμενος αὐτῷ. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὰ
αὐτὰ περὶ λαϊκῶν διοριζόμενοι, περὶ ἐπισκόπων,
διακόνων καὶ ἱερέων φανταζομένων κατὰ σατανικὴν
καὶ μόνον ἐπήρειαν, τὸν αὐτὸν τύπον κρατεῖν οὐ
διαγινώσκομεν, ἐπιζυγοῦσθαι δὲ μᾶλλον αὐτοῖς τὴν
τῆς ἱεροτελεστίας ἐνέργειαν κατὰ μόνην τὴν ἡμέραν
τῆς ὀνειρώξεως ψηφίζόμεθα, διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης
σεδάσμιον. Εἰ μὴ τυχὸν κινδυνώδης ἐστὶν ἡ ὑπέρ-
θεσις, ἢ διὰ τὸ τῆς ἡμέρας περιφανέστατον, ἢ διὰ
τὸ τοῦ πράγματος χρησιμώτατον. Τῇ νυκτὶ γὰρ συντριβεῖν μὲν ἡ παγίς τοῦ ἐπιπραστοῦ, ὕψωσθαι δὲ
τῆς ἱερουργίας ἡ δύναμις.

Ἐρώτησις 1. Ὁ μετὰ νομίμου συμβίου αὐτοῦ
σαρκικῶς συναφθεὶς, ἀξιωθεῖται αὐθημερὸν τῆς τῶν
ἁγιασμάτων μεταλήψεως, ἢ οὐ;

Ἀπ. Ὁ θεοκλήρξ Παῦλος, ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέ-
γας διδάσκαλος, δοκιμαζέτω (φησὶν) ἕκαστος ἑαυτὸν,
καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθίτω, καὶ τοῦ ποτηρίου
πινέτω. Καὶ πάλιν, Μὴ ἀποστερεῖτωσαν (φησὶν)
ἑαυτοὺς οἱ ὁμολύγοι, εἰ μὴ τι ἐκ συμφώνου, ὅταν τῇ
προσευχῇ τῆς ἁγίας κοινωνίας μέλλωσι προσελθεῖν.
Καὶ τὸν Δαβὶδ δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ζητήσαντας ἐκ
τῶν ἄρτων φαγεῖν τῆς προθέσεως, προσηγαλίσατο
ὁ ἄρχιερεὺς, εἰ καθαροὶ εἰσιν ἀπὸ κοίτης γυναικὸς.
*Ἄλλὰ καὶ ἐν τῇ Μωσαϊκῇ βίβλῳ τῆς Ἐξέδου ταῦτα
βητικῶς ἀνατάττονται· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν,
Καταθῆς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἄγνισον
αὐτοὺς σήμερον καὶ αὔριον. Καὶ πλυάτωσαν τὰ
ἱμάτια αὐτῶν, καὶ ἕστωσαν ἔτοιμοι εἰς τὴν ἡμέ-
ραν τῆν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταθήσεται
Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινᾶ, ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ.
Καὶ πάλιν, Κατέβη Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν
λαόν, καὶ ἠγάσεν αὐτούς· καὶ ἐπλυνᾶν τὰ
ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ, Γίνεσθε ἔτοιμοι τρίτῃ
ἡμέρᾳ, καὶ μὴ προσέλθητε γυναῖκα. Ὁ δὲ ἀγώ-
τατος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος περὶ
τούτου ἐρωτηθεὶς, ἔφησεν, Οὐκ ὀφείλουσιν οἱ συμ-
πλακίοντες ὁμολύγοι σαρκικῶς καταξιοῦσθαι τῆς τῶν
θεῶν ἁγιασμάτων μεταλήψεως, κατ' αὐτὴν τὴν
ἡμέραν τῆς σαρκικῆς αὐτῶν συνελεύσεως. Διὸ καὶ
ἡμεῖς τοῖς οὕτω διορισθεῖσιν ἐπόμενοι, λέγομεν ὡς
οὐκ ἔστιν ἐκχωρητέα τοῖς ὁμολύγοις ἡ τῶν ἁγιασμά-
των μετάληψις, κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν συνήφθη-
σαν σαρκικῶς. Προστίθεα μὲν δὲ ὡς ἐπεὶ ὁ αὐτοῦ
μέγας Τιμόθεος, ἐρωτηθεὶς κατὰ ποίαν ἡμέραν τῆς
ἑβδομάδος ὀφείλουσιν ἐκρατεῦσθαι οἱ ὁμολύγοι,
ἀπεκρίνατο, Κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν,
διὰ τὸ ἐν αὐταῖς καὶ μᾶλλον τὴν πνευματικὴν θυσίαν
τῷ Κυρίῳ προσφέρεισθαι· ἐξ ἀνάγκης ὀφείλουσιν οἱ*

A interrogaverant, olim ea, quæ sunt de laicis, conse-
quenter divinis his Scripturis expedierunt. Ait
enim sancti Dionysii responsio : Siquidem subji-
citur mulieris desiderio, non debet. Quod si Satanas
eum tentat, ut hac occasione abalienet a commu-
nionem sacramentorum, debet communionem frui.
Quoniam tentator eo tempore non desinet ei strue-
re insidias. Quamobrem et nos eadem de laicis
definieutes, in episcopis, diaconis, et sacerdotibus
imaginationem passis per satanicum solum impro-
perium¹, eandem formam obtinere non novimus :
operationem enim sacrificii eis potius occludendam
censemus solo somni libidinosi die, propter sacer-
dotii reverentiam, nisi forte mora periculosa sit,
vel propter Dei celebritatem, vel utilitatem rei.
B Noctui enim frangi queat laqueus tentatoris, exal-
tari autem sacrificii potestas.

Inter. 10. Qui cum legitima uxore sua carna-
liter conjunctus fuerit, an eo die dignus habendus
sit participatione sanctificationum necne ?

Res. Dei præco Paulus, magnus Ecclesie doctor,
Examinet (inquit) unusquisque seipsum et sic ex
pane comedat, et e calice bibat. Et rursus, Ne
privent, inquit, seipsos conjuges, nisi ex consensu,
quando ad sancte communionis precationem ac-
cessuri sunt. Et Davidem eosque qui cum eo erant,
quærentes comedere ex panibus propositionis,
caute prius interrogavit pontifex, num mundi es-
sent a concubitu mulieris. Sed et in Mosaico
Exodi libro, hæc nominatim instituuntur : *Et dixit
Dominus ad Moysen, Descendens contestare populum
hunc, purifica eos hodie et cras, et abluant vesti-
menta sua, et parati sint in diem tertium.* Nam ter-
tio die descendet Dominus in montem Sinæ coram
universo populo. Et rursus, *Descendit Moses de
monte ad populum, et sanctificavit eos : abluerunt-
que vestimenta. Et dixit populo, Estote parati die
tertio, et ne congregiamini cum muliere.* Sanctissi-
mus autem Alexandriæ patriarcha Timotheus
de hoc Interrogatus, dixit : Non debent conjuges,
qui carnaliter conjuncti sunt, promereri divinarum
sanctificationum participationem per ipsum diem
carnalis eorum complexus. Itaque nos hæc sic defi-
nita sequentes, dicimus non esse conjugibus per-
mittendam sanctificationum perceptionem, quo die
carnaliter copulati sunt. Addimus autem, quod
cum ipse magnus Timotheus interrogatus, quo die
hebdomadis continentes esse debeant conjuges,
responderit : Sabbato et Dominico, propterea quod
magis etiam in eis spiritalis hostia Deo offeratur.
Ac necessario debent conjuges a inutua communi-
catione separari quo die divinas sanctificationes
assumunt, non modo ante ministracionem ipsam,
sed etiam post eam. Et optamus corrigi, quod præ-

VARIE LECTIONES.

¹ tentationem. = scripta leguntur.

ter divina instituta et præcepta circa sponsæ deductionem in nuptiarum auspices malefit. Nam postquam sacra precatone initiati sunt, et divinas sanctificationes promeruerunt, ad carnalem festinant unionem, in nuptiarum deliciis lascivientes, sacræ benedictionis vim non considerantes, et sanctificationum contemptionem. Conjuges ergo quo die divinas sanctificationes participaturi sunt, non tantum ante earum assumptionem, sed et post eam citra excusationem continenter se gerere debent. Quod si non faciunt, gravioribus subjiciuntur pœnis.

καθ' ἣν ἡμέραν τῶν θείων ἁγιασμάτων μέλλουσι μετασχεῖν, οὐ μόνον πρὸ τῆς μεταλήψεως τούτων, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μετάληψιν, ὀφείλουσιν ἐγκρατεῦσθαι. Τοῦτο δὲ μὴ ποιοῦντες, αὐστηροτέροις ἐπιτιμίοις ὑποβληθήσονται.

Inter. 11. An, si sacerdos lavetur, possit eodem die sacra facere? et an laico liceat, postquam venerit in balneum, eodem die sacramenta assumere? Et e contrario, an sacerdos peracto sacrificio, vel laicus sumptis divinis sanctificationibus lavetur, aut venæ sectionem patiat, necne?

Res. Galenus medicorum doctissimus, Balneum, inquit, et sol, et gymnasium ad motum excitant, quæ ante quiescebant, excrementa. Itaque nihil eorum, de quibus interrogasti, fiet. Venarum enim sectiones, horum ostendunt vitia et proprietates, juxta Hippocratis præcepta: interdum quidem discussionem parientes, nonnunquam autem restrictionem potius. Quid igitur? expectatum forte malum salutare sanctificationum participationi connectemus, et salutis nostræ lumen socordia obumbrabimus? cum justa ratio sacrificantes tam ante, quam post sacrificium, compellat cum omni compunctioe et reverentia ad Deum genuflectere, et gratias agere ob Dominici corporis et sanguinis assumptionem, nec deliciari mollitiis, et aquarum calidarum aspersionibus. Quod si venæ iuciationem morbus urget letalis, propter salutem ægrotantis ea perficietur.

Inter. 12. Si quis post sanctam assumptionem vomuerit, per quam traditionem emendabitur?

Res. Sancte, inquit, custodiens sancta, explabitur^v et sanctificabitur: gratiam autem prodens, inquinabitur^x. Si igitur ex ingluvie lapsus est in vomitum is, qui divinas sanctificationes assumpsit, gravioribus pœnis emendabitur. Sin autem per incidentis forte ægrotationis infestationem, episcopali judicio moderatius coercabitur. Et hoc enim desertionis est opus.

Inter. 13. An sine periculo sacrificabit quispiam, aut divina faciet baptismata in navi, vel domo non sacra?

Res. Dixit quidem Deus per Mosem ad Israel, Hierosolymis et non alio ullo loco festum celebra-

ἄμβλυγοι ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλους σαρκικῆς κοινωνίας ἀποδίστασθαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλήψεως. Οὐ μόνον πρὸ τῆς ἐπιστασίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν μετ' αὐτῆν. Καὶ εὐχόμεθα διορθωθῆναι τὸ κακῶς καὶ παρὰ τὰ θεῖα διατάγματα καὶ διδάγματα κατὰ τὴν νυμφαγωγίαν εἰς τοὺς νυμφοστόλους γινόμενον. Μετὰ γὰρ τὸ ἱερολογηθῆναι καὶ τῶν θείων ἁγιασμάτων καταξιοθῆναι αὐτοῦς, πρὸς σαρκικὴν καταπαίγουσιν ἔνωσιν οἱ τῶν ἡδίων τοῦ γάμου κατατροφῆσαντες· μὴ ἀναλογιζόμενοι τῆς ἱεροτελειότητος τὴν δύναμιν, καὶ τῶν ἁγιασμάτων τὴν καταφρόνησιν. Ἀπαραιτήτως οὖν οἱ ἄμβλυγοι, κατὰ τὴν ἡμέραν ἱεροουργῆσαι; καὶ λαϊκὸς μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς βάλανειον, ἐκχωρηθεῖται αὐθημερὸν τῶν μυστηρίων μεταλαθεῖν; καὶ ἐκ τοῦ ἔναντιοῦ, ἱεροτελεστήσας ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ λαϊκὸς θείων ἁγιασμάτων ἀξιοθεῖ; λουθήσεται, ἢ φλεβοτομηθήσεται, ἢ οὐ;

Ἐρώτησις ια'. Ἐάν ἱερεὺς λουθῇ, δύναται κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἱεροουργῆσαι; καὶ λαϊκὸς μετὰ τὸ ἀπελθεῖν εἰς βάλανειον, ἐκχωρηθεῖται αὐθημερὸν τῶν μυστηρίων μεταλαθεῖν; καὶ ἐκ τοῦ ἔναντιοῦ, ἱεροτελεστήσας ὁ ἱερεὺς, ἢ ὁ λαϊκὸς θείων ἁγιασμάτων ἀξιοθεῖ; λουθήσεται, ἢ φλεβοτομηθήσεται, ἢ οὐ;

Ἀπ. Ὁ ἐν ἱατροῖς διδασκαλικώτατος Γαληνός, Βάλανειον, φησὶ, καὶ ἥλιος καὶ γυμνάσιον εἰς κίνησιν ἐξορμᾷ τὰ τῶς ἡσυχάζοντα περιπτώματα. Διὸ οὐδὲν ἐξ ὧν ἠρώτησας γενήσεται. Καὶ αἱ τομαὶ γὰρ τῶν φλεβῶν ἐλέγχουσι τὰς τούτων κακίας καὶ ἰδιότητας, κατὰ τὰ Ἱπποκράτεια δόγματα· ποτὲ μὲν κελύκουσι διαφύρουσιν, ποτὲ δὲ μάλλον στεγνύουσιν. Ἰνατί γοῦν; προσδοκῆσιν ἰσως κακὸν τῆ σωτηριώδεως τῶν ἁγιασμάτων μεθέξει συνάψωμεν, καὶ βραθυμῶς τὸ φῶς τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐπηλυγάζωμεν; ὅπου γε τοὺς ἱεροουργούντας δίκαιος λόγος καταναγκάζει καὶ πρὸ τῆς ἱεουργίας καὶ μετὰ τὴν ἱεουργίαν μετὰ πάσης κατανύξεως καὶ εὐλαθείας γονυκλιτεῖν πρὸς Θεόν, καὶ εὐχαριστεῖν χάριν τῆς τοῦ Κυριακοῦ σώματος καὶ αἵματος μεταλήψεως, καὶ μὴ θρύπτεσθαι βλακείας καὶ βρατεισμοῖς ὑδάτων θερμῶν. Εἰ δὲ τὴν φλεβοτομίαν κατεπίγει θανάσιμον νόσημα, διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος τελεσθήσεται.

Ἐρώτησις ιβ'. Ἐάν ἐμέση τις μετὰ τὴν ἁγίαν μετάληψιν, κατὰ ποῖαν διορθωθεῖ παραδοσιν;

Ἀπ. Ὁ μὲν φυλάττων (φησὶν) ὁσίως τὰ δεῖα, ὀσσηθήσεται καὶ ἁγιασθήσεται· ὁ δὲ προδοῦς τὴν χάριν, βεβληθήσεται. Εἰ γοῦν ἐξ ἀκρασίας ὠλισθησεν εἰς τὸν ἔμετον ὁ τῶν θείων ἁγιασμάτων μεταλαθὼν, μετὰ σφοδροτέρων ἐπιτιμιῶν διορθωθήσεται· εἰ δὲ διὰ συμπεσόντος τυχαίως ἀβρωστήματος κάκωσιν, κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν μετριωτέρως ἐπιτιμηθήσεται. Καὶ τοῦτο γὰρ ἔργον ἐστὶν ἐγκρατείας.

Ἐρώτησις ιγ'. Ἀκινδύνως ἐν πλοίῳ ἢ ἐν ἀνείρῳ οἰκία ἱεροουργῆσαι τις, ἢ θεῖα τελέσαι βαπτίσματα;

Ἀπ. Ὁ μὲν Θεὸς εἶπε διὰ Μωσέως πρὸς τὸν Ἰσραὴλ, Ἐν Ἱεροσολύμοις καὶ οὐκ ἐν ἑτέρω τόπῳ τιλ ἐορτά-

VARIÆ LECTIONES.

^v pius exadeti. ^x profanus fiet.

εις Πάσχα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Ἐντεῦθεν καθαρῶς αἰνιττόμενος τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Πάσχα τῆν παντελῆ ἀπραξίαν, διὰ τὸ τοῦ τόπου μονώτατον. Ὁ δὲ νό' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ὁ πρ' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένη συνόδου, καθαιρέσει καθυποβάλλουσι τὸν ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ θεῖον ἐκτελέσαντα βάπτισμα. Διορίζονται γὰρ ἐν καθολικαῖς ἐκκλησίαις τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ λα' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου, καὶ ὁ β' κανὼν τῆς ἐν τῷ νῶ' τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσης συνόδου, διατάσσονται μετὰ ἐκχωρήσεως ἐπισκοπικῆς καὶ εἰς εὐκτηρίους οἴκους τελεῖσθαι βαπτίσματα. Ὁ μέντοι ἀσίδιμος βασιλεὺς κύριος Λέων, ὁ σφῶς, βλέπων τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὐθηνουμένην ὡς ἄμπελον, καὶ αὐξανόμενην ὡς νεόφυτα ἑλαίων, κύκλιψ τῆς τραπέζης τῶν ταύτης ἐκκλησιῶν, διωρίσατο ἐν δ' καὶ ἐν ιε' Νεαρῆ θεισμοθεσίᾳ αὐτοῦ μὴ μόνον εἰς τὰς ἐκκλησίας ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς εὐκτηρίους οἴκους ἀδιαστικῶς ἱεροτελεστίας καὶ βαπτίσματα γίνεσθαι. Διὰ κατὰ τὴν τούτων περιλήψιν, ὁ μετὰ ἀντιμίσθου ἱερουργήσας, ἢ βαπτίσας εἰς εὐκτήριον οἶκον, μὴ ἱερωθέντα δι' ἔγκαινίων ἀνοξίλων, καὶ τοῦ συγκήθους ἐνθρονισμοῦ, ναὶ μέντοι καὶ διὰ λειψάνων ἁγίων ἐνσοριασμοῦ (ταῦτα γὰρ εἰσι τῶν καθολικῶν Ἐκκλησιῶν ἀποθησαυρίσματα καὶ ὑψώματα), ἀλλ' εἰς εὐχὴν οἰκιακὴν ἀφορισθέντα πιστῶν, ἢ εἰς οἰκίσκον πλοιαίου τινὸς ἀποταμειυθέντα Θεῷ, καὶ ἁγλαῖς εἰκόσι κοσμοῦμενον, οὐ προκριματισθεὶς ὡς παραβάτης κανόνων καὶ ἀδιάφορος. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων ἐπόμενοι κληρικοί, εἰς παιδιάδας ἑρήμους ἱερουργεῖν δεδικαίονται, κατὰ μόνον τὸ εἰς ἐκκλησίαν ἀφορισθὲν βαμβίκινον οἰκισκᾶριον.

Ἐρώτησις ιδ'. Ἀκινδύνας ἱερουργήσει τις ἢ συνεξέται μετὰ αἰρετικῶν, Ἰακωβιτῶν δηλαδὴ καὶ Νεστοριανῶν, εἰς ἐκκλησίαν αὐτῶν, εἴτε μὴν καὶ ἡμετέραν ἢ κοινῆς μετ' αὐτῶν μετὰ στήν τραπέζης ἢ ποιήσει ἀνάδοχον ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἢ κατοικομένην ποιήσει μνημόσυνα ἢ μεταδώσει τῶν θείων ἁγιασμάτων αὐτοῖς; Ἡ στενωχώρα γὰρ τοῦ τόπου πολλὰ τοιαῦτα ποιεῖ. Καὶ ζητῶ τὸ ποιητέον.

Ἀπ. Μὴ δότε τὰ ἄγια τοῖς κυσίν (ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν εἰρηκεν), μὴδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας τῶν χοίρων ἐπίπροσθεν. Διὰ τοι τοῦτο καὶ ὁ ξβ' κανὼν τῶν θεοκηρύκων ἁγίων ἀποστόλων φησίν, Ἐἴ τις κληρικὸς ἢ λαϊκὸς εἰσέλθῃ εἰς συναγωγὴν Ἰουδαίων ἢ αἰρετικῶν προσεῦξασθαι, καθαιρεῖσθω καὶ ἀφοριζέσθω. Καὶ ὁ γ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικεῖᾳ συνόδου, ἀλλὰ μὴν καὶ ὁ ς' καὶ ὁ λδ', ταῦτα φησι περὶ τοῦ συγχωρεῖν τοῖς αἰρετικοῖς εἰσεῖναι εἰς οἶκον Θεοῦ, ἐπιμένουσι τῇ αἰρέσει, δεῖ οὐ δεῖ αἰρετικῶ ἢ σχισματικῶ συνεύχεσθαι. Ὅτι οὐ δεῖ Χριστιανὸν ἐγκαταλείπειν μάρτυρας Χριστοῦ, καὶ ἀπιέναι πρὸς τοὺς ψευδομάρτυρας· τούτέστιν αἰρετικούς, ἢ αὐτοὺς τοὺς προεξηρημένους αἰρετικούς γενομένους. Οὗτοι γὰρ ἀλλότριαι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Ἔστωσαν οὖν ἀνάθεμα οἱ ἀπερχόμενοι πρὸς αὐτούς. Διὰ τοι τοῦτο καὶ

A bis Paschatis Domino Deo tuo. Inde clare innuens Judaici Paschatis plenam vacationem, propter loci singularitatem. Canon autem 59 sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in Trullo magni palatii, et canon 84 synodi Carthaginensis, depositioni subjiciunt eum, qui in oratoria domo divinum perficiunt baptismata. Statuunt enim baptismata in catholicis Ecclesiis debere fieri. Sed et 31 canon synodi in Trullo, et 12 canon synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, constituunt ut et in oratoriis domibus baptismata fiant cum permisso episcopi. Inclytus sane imperator dominus Leo philosophus, videns orthodoxam fidem exuberantem ut vitem, et crescentem ut olivarum palmites in circuito mensæ ecclesiarum ejus, definit in 4 et 15 Novella, non tantum in catholicis ecclesiis, sed et in oratoriis domibus indistincte sacra ministeria, et baptismata fieri. Quamobrem juxta harum tenorem, qui cum antimensio sacra fecerit, aut baptisaverit in oratoria domo, non consecrata per initiationis dedicationes, et solemnem throni inaugurationem, quin et per sanctorum reliquiarum tumulum (hi enim sunt catholicarum Ecclesiarum thesauri et exaltationes), sed in domesticam orationem fidelium separata, aut in navigii alicujus domuncula Deo destinata, et sanctis imaginibus ornata, non patietur præjudicium, perinde ac si canonum transgressor esset, nullamque eorum rationem habuisset. Sic enim et clerici, qui sunt in imperatorum comitatu, in campis solitariis sacra rite facere censentur, sub solo bombycino, quod est ecclesiæ destinatum, tentorio.

Inter. 14. An sine periculo sacra vel vota simul faciet aliquis cum hæreticis, Jacobitis videlicet et Nestorianis, in eorum ecclesia, vel etiam in nostra, aut communem eum iis participabit mensam, aut faciet ex sancto lavacro susceptorem, aut mortuorum celebrabit memorias, aut largietur illis divinas sanctificationes? Nam loci angustie multa hujusmodi faciunt. Quæro quid faciendum.

Res. Ne detis sancta canibus, (inquit, Dominus et Deus noster) nec projiciatis margaritas ante porcos. Qua de causa et sexagesimus quartus canon Dei præconum sanctorum apostolorum ait: Si quis clericus, aut laicus, orandi causa ingressus fuerit in synagogam Judæorum, vel hæreticorum, deponatur et excommunicetur. Et trigesimus tertius canon Laodicenæ synodi, item sextus et trigesimus quartus, hæc ait de venia danda hæreticis in sua hæresi perstantibus ingrediendi domum Dei: quod non oportet una cum hæretico vel schismatico orare: Quod non oportet ullum Christianum Christi martyras relinquere, et ad falsos martyras, hoc est hæreticos, abire, vel eos, qui prius hæretici fuere. Hi enim sunt a Deo alieni. Sint ergo anathema, qui ad eos abeunt. Eam ob rem et nos

censemus, non excommunicationi tantum et depositioni subjiciendos laicos et clericos vota simul facientes in orthodoxorum vel hæreticorum ecclesia, aut ubicunque vota cum eis simul facientes solemnia, et sacerdotali more, aut etiam cibum simul sumentes, verum et gravius coerceri, juxta divinorum canonum prædictorum tenorem. Locorum enim angustia et hæreticorum multitudo, orthodoxæ fidei non mutant integritatem.

Inter. 15. Captivi Latini et alii ad nostras accedunt catholicæ ecclesiæ, et participes fieri postulant divinarum sanctificationum : scire velim, an hoc eis concedendum sit.

Res. Qui non est mecum, contra me est, (inquit, divinum Evangelium) et qui non colligit mecum, dispergit. Quoniam igitur ante annos multos, occidentalis Ecclesiæ (Romæ, inquam) celebris conventus divisus est ab aliorum quatuor sanctorum patriarcharum spiritali communione, et ad mores institutaque diverit, a catholica Ecclesia, et ab orthodoxis aliena : quam ob causam neque Papa in divinis sacrificiis, nec communi patriarchalium nominum relatione dignus habetur : non debet Latinicum genus manu sacerdotali per divina et immaculata mysteria sanctificari, nisi deponat prius, se a Latinicis institutis et consuetudinibus absenturum, et secundum canones instructus fuerit, et orthodoxis adæquatus.

Inter. 16. Divinarum sanctificationum assumptio arbitraria est monachis omnibus, clericis et laicis, qui non sunt prohibiti : ut quotidie fere per eam sanctificari possint. An ut sub pondere libratur munus? Sed et in his, qui ad congregationem conveniunt, necessitatem habet boni participatio, an arbitraria est, et spontanea?

Res. Quemadmodum lege statutum est *, dignis dari dignitates, sic sancta, sanctis. Quicunque igitur per vitæ integritatem, viam sibi ad divinam participationem complanarunt, sine impedimento admittentur. Neque enim hi omnino eam, ut rem quamlibet aliam, aggredientur, si gratiæ altitudinem considerent, et sacramenti magnitudinem.

Cogi autem quemquam divinas sanctificationes assumere, non placuit. Etsi enim aliqui apostolico 9 canone usi, (sic inquit, Quicunque fideles ingrediuntur et Scripturas audiunt, in precatione autem et sacra communione non permanent, ut Ecclesiæ confusionem afferentes, segregari oportet) velint eos, qui in ecclesiam conveniunt, etiam invitos cogi divinas sumere sanctificationes nos tamen canone non sic interpretamur. Et enim fideles quidem ad finem usque divini sacrificii, et

A ἡμεῖς ψφισθῆμεθα μὴ μόνον ἀφορισμῶν καὶ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι τοὺς λαϊκοὺς τε καὶ κληρικούς, συνευχομένους ἐν ἐκκλησίᾳ ὀρθοδόξων ἢ αἰρετικῶν, ἢ ὑπευδῆποτε συνευχομένους αὐτοῖς ἱερατικῶν, ἢ μὴν καὶ συνεσθίνοντας· ἀλλὰ καὶ μειζόως κολάζεσθαι, κατὰ τὴν τῶν βηθόντων θείων κανόνων περιλήψιν. Ἢ γὰρ στενοχωρία τῶν τόπων, καὶ ὁ τῶν αἰρετικῶν πλῆθος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὐ μείψεται τὴν ἀκεραιότητα.

Ἐρώτησις 15. Αἰχμάλωτοι Λατῖνοι καὶ Ἴταροι παρουσιάζουσιν εἰς τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ ζητοῦσι μεταλαβεῖν τῶν θείων ἀγιασμάτων. Εἰ γοῦν ἐκχωρητὸν τοῦτο ἐστὶ, ζητοῦμεν μαθεῖν.

B *Ἀ.* Ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστὶ (τὸ θεῖον Ἐφῆσεν Εὐαγγέλιον)· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ, σκορπίζει. Ἐπεὶ οὖν πρὸ χρόνων πολλῶν ἀπεσχίσθη τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας (τῆς Ῥώμης φημὲν) τὸ περιώνυμον ἄθροισμα ἐκ τῆς τῶν ἑτέρων τεσσάρων ἁγίων πατριαρχῶν πνευματικῆς κοινωρίας, καὶ ἀπεσχίσθη πρὸς ἑθὴ καὶ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὀρθοδόξων ἀλλότρια. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐτε ἐν ταῖς θείαις ἱεροτελεστοῖς, κοινῆς τῶν πατριαρχικῶν ὀνομάτων ἀναφορὰς ὁ πάπας ἔξισται, οὐκ ὀφείλει γένος Λατικῶν ἐκ χειρὸς ἱερατικῆς διὰ τῶν θείων καὶ ἀχράντων μυστηρίων ἀγιάζεσθαι· εἰ μὴ κατὰ τὴν πρότερον ἀπέχεσθαι τῶν Λατικῶν δογμάτων τε καὶ συνηθειῶν, καὶ κατὰ κανόνας κατηγγεθῆ, καὶ τοῖς ὀρθοδόξοις ἐξισωθῆ.

C *Ἐρώτησις 16.* Ἢ τῶν θείων ἀγιασμάτων μετάληψις αὐθαίρετος ἐστὶ πᾶσι τοῖς μὴ κεκυλυμένοις μοναχοῖς κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς· ὥστε δύνασθαι τοὺτους καθ' ἑκάστην σχεδὸν δι' αὐτῆς ἀγιάζεσθαι· ἢ ὡς ὑπὸ στάθμης ζυγοστατεῖται τὸ δῶρημα; Ἀλλὰ καὶ τοῖς τούτων ἐκκλησιάζουσιν ἀναγκαστικῆ ἐστὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἢ μετάληψις, ἢ προαιρέτια καὶ αὐτοκλήυστος;

D *Ἀ.* Ὡς νενομίστα διδοσθαι τοῖς ἀξίοις τὰ ἀξιώματα, οὕτω καὶ τοῖς ἀγίοις τὰ ἔγια. Ὅσοι γοῦν διὰ καθαρότητα βίου τῆς θείας μεταλήψεως τὴν ὁδὸν αὐτοῖς ἐξωμάλισαν, ἀπαρεμποδίστως διαχθήσονται. Πάντως γὰρ οὐδὲ αὐτοὶ ταύτης ὡς τυχαίας κατατολήσουσι, κατανοοῦντες τὸ ὕψος τῆς χάριτος, καὶ τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος.

Ἀναγκαστικῶς δὲ τινες τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἀγιασμάτων οὐ δέδοκται. Κἄν γὰρ τινες τῷ ἀποστολικῷ 9 κανόνι χρῆσαμένοι, (τῷ οὕτω λέγοντι· Πάντας τοὺς εἰσιόντας πιστοὺς καὶ τῶν Γραφῶν ἀκρωμένους, μὴ παραμένοντας δι' τῆ προσευχῆ καὶ τῆ ἀγίᾳ μεταλήψει, ὡς ἀταξίαν ἐμποιοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφορίζεσθαι δεῖ), θέλουσι δι' τοὺς ἐκκλησιάζοντας τῶν θείων μεταλαμβάνειν ἀγιασμάτων καὶ ἀκοντας· ἀλλ' ἡμῖν οὕτω τὰ τοῦ κανόνος οὐκ ἐκλαμβάνεται. Ἐκκλησιάζειν μὲν γὰρ τοὺς πιστοὺς μέχρι τέλους

VARIÆ LECTIONES.

* in sacris carimoniis. * velut ad lancem ponderatur. * more recep'im est.

τῆς θείας ἱεροσελεύτας, καὶ τῆς τελευταίας τοῦ ἱερουργοῦντος εὐχῆς, καὶ τοῦ ἀντιδώρου τῆς μεταλήψεως, ψηφισθῆμεθα· καὶ τοῖς οὕτω μὴ ποιούσι τὴν ἐκ τοῦ κανόνος ἐπιτελούμεν ἀγανάκτησιν. Μεταλαμβάνειν δὲ αὐτοὺς οὐκ ἀναγκάζομεν, διὰ τὴν τῆς συνειδήσεως βάσανον. Προσεκτέον οὖν, κατὰ τὴν τοῦ βῆθέντος κανόνος περιλήψιν, μὴ ἀσυντάκτως ἐκ τῆς ἱερουργίας ὑποχωρεῖν τοὺς ἐκκλησιαζόμενους· ἀλλ' ἐπεὶ αὕτη ἐκ τε τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ τῆς Νέας εἰς μίαν ταυτότητα μεγαλύνεται, καὶ μέχρι μὲν τῆς τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἀνακηρύξεως, τῆς Δαυϊτικῆς κινύρας· τὰ ψαλτικῶδηματα τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν ἀγιάζουσι· μετὰ δὲ ταύτην τῆς ἀναιμάκτου θυσίας ἀνοίγονται τὰ προαύλια, ἐπιτρέποντα καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ μὲν ἐπωμάδιον ὠμοφόριον τὸ εἰς· τύπον τοῦ ἀμνοῦ καλλιτεχνηθὲν ἀποτιθεσθαι, μεταχειρίζεσθαι δὲ τοῦ ἀληθοῦς· καὶ ζωοποιοῦ Ἄμνοῦ τὸ μυστήριον· εἰ μὲν οἱ ἐκκλησιάζοντες εὐθὺς μετὰ τὰ ἅγια Εὐαγγέλια, αὐθαιρέτως ὑποχωρήσουσιν, οὐκ αἰτιαθήσονται· εἰ δὲ μετὰ τὴν καταρχὴν τῆς ἀναιμάκτου θυσίας καὶ μυστικῆς, ὡς ἄτακτοι καὶ σκανδαλισταὶ δικαίως ἀφορισθήσονται.

Ἐρώτησις ιδ'. Οἱ μετὰ τοῦ ἀρχιερέως ἢ μετὰ τοῦ ἱερέως συλλειτουργοῦντες διάκονοι, ἀπαρτιτῆτως μεταλαμβάνειν ὀφείλουσιν, ἢ οὐ;

Ἀπ. Ὁ ἡ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω φησιν, Εἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, προσφορᾶς γινόμενης μὴ μεταλάβῃ, τὴν αἰτίαν εἰπάτω. Καὶ ἐὰν ἢ εὐλογός, συγγνώμης τυγχανέτω. Εἰ δὲ μὴ λέγῃ, ἀφορίζεσθω, ὡς αἰτιος βλάβης γινόμενος τῷ λαῷ, καὶ ὑπόνοιαν ποιήσας κατὰ τοῦ προσενέγκαντος ὡς μὴ ὑγιῶς προσενεγκόντος. Παρατηρητέον οὖν τοὺς ὑποδιακόνους καὶ τοὺς διακόνους, καὶ μᾶλλον τοὺς χειρατεήσαντας μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἁγιασμάτων· ἢ μὴν τὴν αἰτίαν λέγειν δι' ἣν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἀπέστησαν. Τοῦτο γὰρ μὴ ποιῶντες, ἀφορισθήσονται κατὰ τὴν τοῦ βῆθέντος κανόνος περιλήψιν.

Ἐρώτησις ιε'. Ἀκίνδυνόν ἐστι· γίνεσθαι τὴν τῶν θείων ἁγιασμάτων διάδοσιν καὶ μετάληψιν μετὰ ψυχροῦ οἴνου καὶ ὕδατος· ἢ ἀπαραίτητόν ἐστι καὶ ζέον ὕδωρ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μεταλήψεως εἰς τὰ ἅγια βάλλειν;

Ἀπ. Τοῦ λβ' κανόνος τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσεως ἁγίας καὶ οἰκουμένης συνόδου καθαιρέσει καθυποβάλλοντος τοὺς μὴ τελιοῦντας τὸ θεῖον καὶ ἅγιον ποτήριον ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος, αἰρεσιώταται τινες οὐκ ἀνέχονται βάλλειν ζέον εἰς τὸ ἅγιον καὶ θεῖον ποτήριον· Ὅτι (φασί) τὰ περὶ τούτου τῷ κανόνι οὐ διελήφθησαν. Ἀκούουσι δὲ, ὅτι τὸ ζέον τῷ ἁγίῳ αἵματι προστιθέμενον τὴν δι' ὕδατος καὶ οἴνου ἔνωσιν τοῦ ἁγίου ποτηρίου οὐκ ἄλλοιοι ἔπει μὴδὲ ἕτερόν τι παρὰ τὸ ὕδωρ ἐστὶ. Βάλλεται δὲ εἰς πληροφориαν τοῦ εἶναι ζωοποιὰ τὰ βέυσαντα ἀπὸ τῆς ἁγίας πλευρᾶς τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους αὐτοῦ, τὸ αἷμα θηλονόντι καὶ τὸ ὕδωρ· ἅτινα ἐξέβρέυσαν ζέοντα ὡς ἐκ ζωο-

A ultimæ sacrificantis precationis remunerationisque participationis, interesse conconi debere censemus. Et iis, qui sic non faciunt, canonis indignationem vibramus: participare autem eos non cogimus, ob conscientie tormentum. Animadvertendum igitur, juxta prædicti canonis tenorem, ne qui conventui intersunt, inordinate a sacrificio revertantur. Sed cum ipsum ex Veteri Novoque Testamento pari modo magnificetur, et ad recitationem quidem usque sanctorum Evangeliorum, Davidicæ citharæ carmina sacramenti celebrent potestatem: postea autem incruentæ hostie aperiantur vestibula, antistitibus permittentia superhumeralem amictum deponere, qui agni figura eleganter fabricatus est, et tractare veri vivificique Agni sacramentum: si quidem ii, qui in congregationem convenerunt, statim post sancta Evangelia sponte discedant, non culpabuntur: sed si post incruentæ mysticæque victimæ principium, ut inordinati et offensores juste excommunicabuntur.

Inter. 17. Qui cum pontifico vel sacerdote comministrant diaconi, debent citra excusationem communionem assumere, annon?

Res. Canon 8 sanctorum apostolorum sic ait: Si quis episcopus, presbyter, vel diaconus, vel ex sacerdotali catalogo, facta oblatione non communicaverit, causam dicat: et si probabilis fuerit, veniam consequetur; sin vero minus, segregetur, ut qui populo offensionis causa sit, et suspicionem dederit adversus eum, qui obtulit, quasi non digne obtulerit. Observandum igitur, ut subdiaconi, et diaconi et potius sacra contractantes, divinas sanctificationes assumant, vel certe causam dicant, ob quam eo bono abstinerunt. Id enim si non faciant, juxta prædicti canonis tenorem excommunicabuntur.

Inter. 18. An sine periculo divinarum sanctificationum distributio et assumptio fiant cum frigido vino et aqua: an sine excusatione aqua ferrens participationis tempore in sancta sit mittenda?

Res. Cum 32 canon sanctæ et œcumenicæ synodi, coactæ in Trullo magni palatii, depositioni subiciat eos, qui divinum et sanctum poculum non consecrant ex vino et aqua; hæresiotæ aliqui non patiuntur calidam infundi in sanctum et divinum poculum, Quia, iniquiunt, de eo nihil canone comprehensum est. Audiunt autem, ferventem sancto sanguini additam, unionem aquæ et vini sancti calicis non mutare, quia præter aquam nihil est aliud. Infunditur autem, ut vivifica esse constet, quæ fluunt e sancto latere Domini, et Dei; et Servatoris nostri Jesu Christi, tempore salutaris passionis ejus, sanguinem videlicet et aquam, quæ ferventia effluerunt, velut ex vivifico deficcato corpore vivifica. Qui sic igitur non faciunt,

nec inde miraculi magnificant magnitudinem, sed aqua frigida vinoque utuntur in divinarum sanctificationum participatione; non credunt etiam post salutarem Domini mortem sancto corpori ejus inesse deitatem, sed ab eo abscessisse, esseque cujusmodi nostra corpora. Quæ magnæ hæresis est nugatio. Magnus enim inter sanctos Joannes Damascenus, in sepulcro, inquit, corporaliter: in inferno autem cum anima, ut Deus: in paradiso vero cum latrone, et in throno fuisti, Christe, cum Patre et Spiritu, omnia implens, qui incircumscriptus es. Qui igitur divinum poculum aqua fervente non consecrauit, ut hæresiotæ e sorte orthodoxorum expellantur.

Inter. 19. Sacerdos sæcularis rectene confessiones aliquorum hominum cum permissu episcopi suscipiet, annon?

Res. Divini canonis, qui confessionem reconciliationis sacerdotibus cum episcopali venia committunt, multo antiquiores sunt sancto Pachomio, qui dignus habitus est, ut per visionem angelicam monachorum habitum videret. Quamobrem monachorum nusquam meminerunt, sed presbyterorum simpliciter. Episcopali ergo iudicio laicis sacerdotibus jus confessionis potestas concedetur, et per eam reconciliatio pœnitentium.

Inter. 20. An sine præiudicio transeant monachi ex monasteriis, ubi tonsi sunt, in alia, necne?

Res. Si is, qui apud hominem deposuit propriam confessionem, implere eam cogitur, quoniam modo qui apud Deum deposuit, cogitur suam depositionem infirmare? Idcirco et juxta quartam canonem sanctæ et œcumenicæ synodi coactæ in templo sanctorum apostolorum, appellatæ 1 et 2, nominatim hæc pronuntiantem, Si quis monachus ex proprio fugiens monasterio, in aliud transierit vel in mundanam habitationem petulantè ingressus fuerit, pariter et qui eum exceperit sit excommunicatus, donec is qui fugit, revertatur in monasterium, a quo perperam defecit. Si vero episcopus aliquos monachos, pietatis et vitæ honestatis testimonium habentes, in aliud monasterium ob ejus compositionem voluerit transferre, vel in mundanum domicilium ob salutem inhabitantium constituere, vel alibi placuerit præesse, horum neque susceptores, neque monachos culpæ reos facit. Qui igitur sine episcopali permissu transeunt in alia monasteria ex iis, ubi tonsi sunt, multoque magis in mundanis domibus conversantes, et qui eos suscipiunt, exterminati et excommunicati erunt, donec in monasteria, in quibus conventiones fecerunt, fuerunt reversi.

Α ποιοῦ τελευτωμένου σώματος ζωοποιά. Οἱ γοῦν μή ποιοῦντες οὕτω, καὶ τὸ τοῦ θαύματος κἀντεῦθεν μεγαλύνοντες; μέγεθος, ἀλλὰ διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ οἴνου τὴν τῶν θείων μυστηρίων ποιοῦντες μετάληψιν, οὐ πιστεύουσι καὶ μετὰ τὸν σωτήριον τοῦ Κυρίου θάνατον παρὰ τῷ ἁγίῳ σώματι αὐτοῦ τὴν θεότητα εἶναι, ἀλλὰ ἀποστῆναι ἐκ τούτου, καὶ εἶναι κατὰ τὰ ἡμέτερα σώματα. Ὅπως μεγάλης αἰρέσεως ἐστὶ φιλάρημα. Ὁ γὰρ μέγας ἐν ἁγίοις Ἰωάννης; ὁ Λαμασκηνός, Ἐν τάφῳ (φησὶ) σωματικῶς· ἐν ἄῳ δὲ, μετὰ ψυχῆς, ὡς θεός· ἐν παραδείσῳ δὲ, μετὰ ληστοῦ· καὶ ἐν θρόνῳ ὑπῆρχες, Χριστὲ, μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος· πάντα κληρῶν, ὁ ἀπερίγραπτος. Οἱ γοῦν μή διὰ ζῶντος ὕδατος τελειοῦντες τὸ θεῖον ποτήριον, ὡς αἰρεσιῶται, τῆς μερίδος τῶν ὀρθοδόξων ἐκκηρυχθήσονται.

Ἐρώτησις 19. Λαϊκὸς ἱερεὺς μετὰ ἐπιτροπῆς ἐπισκοπικῆς καλῶς ἐξαγορεύας ἀνθρώπων τινῶν ἀναδέξεται, ἢ οὐ;

Ἀπ. Οἱ θεῖοι κανόνες τὴν ἐξαγορεύαν τῆς καταλλαγῆς τοῖς ἱερεῦσι μετὰ προτροπῆς ἐπισκοπικῆς ἀναθέμενοι, κατὰ πολὺ προγενέστεροι τοῦ ἁγίου Παχωμίου εἶναι, ἀξιοθρόνου ἰδεῖν δι' ὀπτασίας ἀγγελικῆς τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐδὲ μέμνηται που μοναχῶν, ἀλλὰ πρεσβυτέρων ἁπλῶς. Κατὰ κρίσιν γοῦν ἐπισκοπικὴν τοῖς λαϊκοῖς ἱερεῦσιν ἐνδυνάμως ἐπιτραπησεται τῆς ἐξαγορεύας τὸ δίκαιον, καὶ διὰ ταύτης ἡ τῶν μετανοούντων καταλλαγή.

Ἐρώτησις 20. Ἀπροκρίματιστος μεταβαίνουσι μοναχοὶ ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν μοναστηρίων πρὸς ἕτερα μοναστήρια, ἢ οὐ;

Ἀπ. Ἐὰν ὁ πρὸς ἀνθρώπων καταθέμενος τὴν οἰκίαν ὁμολογίαν, πληροῦν ἀναγκάζηται, πῶς ὁ πρὸς Θεὸν καταθέμενος, ἀναγκασθήσεται τὴν οἰκίαν ἀθετῆσαι κατὰ θεσιν; Διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸν ὁ κανόνα τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάσεως ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β' τῶν ταῦτα διεξιζόμενα ῥητῶς, Εἰ τις μοναχὸς τῆς ἰδίας ἀποθράσας μονῆς εἰς ἕτερον μεταπέσῃ μοναστήριον, ἢ εἰς κοσμικὴν εἰσχωμάσῃ οἰκίαν, ὡσαύτως τε καὶ ὁ τοῦτον δεξιόμενος, ἀφωρισμένος εἴη, ἕως ἂν ὁ ἀποφυγὼν ἐπανέλθῃ ἐξ ἧς κακῶς ἐξέπεσε μονῆς. Εἰ μὲντοιγε ὁ ἐπίσκοπος τινὰς τῶν μοναχῶν ἐπ' εὐλαβείᾳ καὶ βίου σεμνότητι μαρτυρουμένους εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐπι καταστάσει τῆς μονῆς θελήσῃ μετακομίσαι, ἢ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν ἐπι σωτηρίᾳ τῶν ἐνοικούντων δοκιμάσει καταστήσῃ, ἢ ἀλλαγῶς εὐδοκήσῃ ἐπιστατήσῃ· τούτων οὐτε τοὺς ὑποδεχομένους, οὐτε τοὺς μοναχοὺς ὑποδίκους ποιεῖ. Οἱ γοῦν εἶχα προτροπῆς ἐπισκοπικῆς μεταβαίνοντες εἰς ἕτερα μοναστήρια ἐξ ὧν ἀπεκάρησαν, πολλῶν δὲ πλεον εἰς κοσμικὰς κατοικίας διατρίβοντες, καὶ οἱ δεχόμενοι τούτους, ἀφωρισμένοι καὶ ἀκοινωνητοὶ ἔσονται, μέχρις ἂν ὑποστρέψωσιν εἰς τὰ μοναστήρια ἐν οἷς τὰς συνθήκας δίδωσασιν.

VARIAE LECTIONES.

^b exhortatione. * efficaciter concedetur. ^d pacta vel sponsiones.

Ερώτησις κα΄. Ἐξεστὶν εἰς διαφόρους ἐκκλησίας ἂ κληρωθῆναι τινα, ἢ οὐ;

Ἀπ. Εἶπεν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, Οὐδεὶς δύναται δυοῖ κυρίοις δουλεῦειν. Τοῦ γὰρ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ὅθεν καὶ ὁ ια' κανὼν τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς Ὁ' συνόδου ταῦτα κατὰ βῆμα διέξεισι, Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ κατατατέσθω ἐν δυοῖν ἐκκλησίαις. Ἐμπορείας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας ἴδιον τούτο, καὶ ἄλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας. Ἠκούσαμεν γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς Κυριακῆς ἀγίας φωνῆς, ὅτι οὐ δύναται τις δυοῖ κυρίοις δουλεῦειν ἢ γὰρ τὸν ἓνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει ἢ τοῦ ἐνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Ἐκαστος οὖν, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ ὀφείλει μένειν, καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ Ἐκκλησίᾳ. Τὰ γὰρ δι' αἰσχροκερδεῖαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἄλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστῆκασι. Ἦρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρεῖαν ἐπιτηδεύματό εἰσι διάφορα. Ἐξ αὐτῶν οὖν εἰ τις βούλοιο τὰ χρεῖώδη τοῦ σώματος ποριζέσθω. Ἐφη γὰρ ὁ Ἀπόστολος, Ταῖς χρεῖαις μου καὶ τοῖς οὐσι μετ' ἐμοῦ ὑπηρετήσαν αἱ χεῖρες αὐταί. Παρατηρητέον οὖν τὰ τοῦ Θεοῦ τούτου κανὼνος συντηρεῖσθαι ἀπαρεγγεῖρητα.

Ερώτησις καβ΄. Ἀρχαῖον ἔθος εἰς τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων ἐκρίτηε χώραν, τοὺς τελευταῖοντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς διὰ ἀγίου μύρου χρίσθαι, καὶ ἐνταφιάζεσθαι· καὶ ζητούμεν μαθεῖν εἰ ἀπροκριμάτιστον τούτο ἔστιν.

Ἀπ. Εὐαγγελικὸν ἔστι παράγγελμα, ἀπαξ βαπτίζεσθαι τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Διὰ τοιούτου καὶ ὁ μζ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτά φησιν, Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἢ ἀν ἄνωθεν βαπτίση, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τῶν ἀσεβῶν μὴ βαπτίση, καθαιρείσθω ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοῦς. Καὶ ὁ ιη' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ταῦτα διέδειξεν, Ἐάν τις κληρικὸς χειροτονῆται, ὀφείλει ὑπομιμνήσκεισθαι τοὺς ὄρους φυλάττειν· καὶ ἵνα τοῖς σώμασι τῶν ἀποθανόντων εὐχαριστία μὴ διδῶται, μηδὲ βάπτισμα. Οἱ γοῦν διὰ μύρου χρίοντες τοὺς τελευταῖοντας ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς, ἢ ἑτέρους τινὰς καὶ οὕτως ἐνταφιάζοντες, μεγάλης εἰσι κολάσεως ἄξιοι· ἢ ὡς καταγινώσκοντες τῶν βαπτίζοντων ὀρθοδόξων αὐτούς, ἢ ὡς μὴ πληροφορίαν ἔχοντες ἐντελῆ, τοῖς ὀρθοδόξοις εἶναι τούτους κοινωνοῦς, καὶ πρὸς καταχρίσεως κατακρίνοντες.

Ερώτησις καγ΄. Ἀλωθημένος ἢ ἑτερόφθαλμος ἀξιοῦται βαθμοῦ ἱερατικοῦ; ἢ ὁ μετὰ τὴν ἱερωσύνην καταπαθῆς γεγονώς, ἐσεῖται καὶ μετὰ τὸ πάθος ἱεροργῶν, ἢ οὐ;

Ἀπ. Καὶ ἄλλοτε εἶπομεν ἀπὸ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου τοὺς τοιούτους εἰς ἱερωσύνην μὴ προδιβάλλεσθαι. Ὁ δὲ ος' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Εἰ τις ἀνάπηρος ἢ τὸν ὄφθαλμόν,

Interrogatio 21. An possit quis in diversis ecclesiis clericus ordinari, necno?

Res. Dixit in Evangeliiis Dominus, Nemo potest duobus dominis servire. Nam uni adhaerebit, et alterum aspernabitur. Unde et canon 15 sanctae et oecumenicae 7 synodi haec ad verbum exprimit: Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus ecclesiis non collocetur: hoc enim est negotiationis et turpis lucri proprium, et ab ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audi-vimus, non posse quempiam duobus dominis servire: vel unum odio habebit, et alterum diligit; vel unum amplectetur, et alterum negliget. Unusquisque ergo, ut vox est apostolica, in eo, in quo vocatus est, debet manere, et in una Ecclesia assidere.

Quae enim propter turpe lucrum sunt in ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad hujus autem vitae usum sunt diversa studia. Ex iis ergo, si quis velit, ea quae sunt corporali ad usum necessaria, comparet. Dixit enim Apostolus, Usibus meis, et iis qui mecum sumt, ministraverunt manus meae. Observandum igitur, ut hic canon inviolatus conservetur: magna enim fuit hujus contemptio.

πολλῆ γὰρ γέγονεν αὐτοῦ καταφρόνησις.

Interrogatio 22. Vetus consuetudo in Alexandri-norum regione obtinuit, ut mortui sacerdotes et pontifices sancto ungerentur unguento, et ita sepelirentur. An illud extra praedictum sit, discernere cupimus.

Res. Evangelicum est praecceptum, semel eos, qui crediderunt, baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Ob eam rem et 47 canou sanctorum apostolorum haec inquit: Episcopus vel presbyter, eum, qui vere habet baptismum, si de integro baptizaverit, vel si eum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. Et 18 canon synodi Carthaginensis haec exprimit: Si quis clericus ordinetur, debet admoneri, ut servet decreta; et ut mortuorum corporibus Eucharistia non detur, nec baptismus. Qui igitur unguento deliniunt mortuos sacerdotes, et pontifices, aut alios quosvis, et sic sepeliunt, magna sunt castigatione digni, vel ut contemnentem orthodoxos, qui eos baptizarunt; vel ut plenam non habentes justificationem, quod hi cum orthodoxis fuerint participes, et ante iudicium condemnantes.

Inter. 25. Mancus aut monoculus habebiturne gradu sacerdotali dignus? aut qui post sacerdotium mutilatus est, permitteturne post vitium sacrificare annon?

Res. Et alibi diximus, hos ad sacerdotium Mosaicae non promoveri. Canon autem 77 sanctorum et benedictorum apostolorum haec ait: Si quis vel oculo orbatus vel femore oblaesus, episcopatum

VARLE LECTIONES.

* vel cruce laesus.

autem dignus sit, fiat. Non enim corporis damnatum eum polluit, sed animæ inquinatio. Et 78 canon eorumdem sanctorum apostolorum sic loquitur: Qui autem est surdus et cæcus, ne sit episcopus, non ut pollutus, sed ne ecclesiastica impediatur. Quicumque igitur morborum aliquorum vitio prohibiti fuerint sacerdotalium graduum jura exsequi, ordinatione digni non habebuntur. Qui autem post ordinationem sic male affecti sunt, sacra facere morbo non impediuntur. Et ita imbecilla constituti valetudine, libere sacrificabunt. Dei præconibus enim placuit, per mutilationem corporis a sacrificacione non prohiberi quemquam. Quod si morbi debitum officio sacerdotii sit impedimento, exercere desinet ægrotans, a dignitate tamen non alienabitur, quin potius miserandus erit, ac priore quidem honore fruetur, habebit autem etiam quæ ad vitam sustentandam sufficiant, et reliqua, juxta priorem consuetudinem.

Inter. 24. An sacerdos, vel diaconus, sine periculo fiat nummularius, vel commerciarus, vel medicus, vel astrologus, necne?

Res. Canon sanctorum et omni laude beatorum apostolorum, hæc inquit: Episcopus, vel presbyter, vel diaconus secularis curas non suscipiat: alioqui deponatur. Nemo enim potest duobus dominis servire. Et 81 canon dicit: Diximus, non oportere episcopum, vel presbyterum, seipsum ad publicas administrationes demittere, sed in ecclesiasticis negotiis versari. Nemo enim potest duobus dominis servire, secundum Dominicum verbum.

Vel ergo ita non facere persuadeatur, vel deponatur. Et canon 6 synodi Carthaginensis definit, ex infami vel turpi negotio sacrosdos vitium non comparare. Et canon 10 ejusdem synodi ad institutiones puerorum et Scripturarum lectionem debere paratos esse clericos definit, et non mundanis et sæcularibus curis occupari. Est vero etiam jussio inclyti imperatoris, domini Manuelis Comneni, edita mense Novembri, indict. 15, ad quorundam clericorum nummulariorum suggestionem, insinuata in secreto domesticorum 6, mense Novembri, indict. 15, et hæc expressim præcipiens: Ad quoscunque pervenerint ex emptione tales nummulariarum mensarum tabernæ, imperium meum potestatem dat transferendi eas in honestam et Romanam personam, quæ occurrerit. Vobis enim, sacrati cum sitis, talem artem exercere non licet, quia nec potestis convenienti castigatione coerceri, si quid præter præfectoriam definitionem faciatis, cum sitis sacrati. Quicumque igitur vestrum emptione, ut dictum est, has acquisierint, dignas ad præfectum adducant personas, tum ut admittat eas, tum ut mensularios pro ipsis gratis et absque consuetudine datione

ἢ τὸ σκῆλος πεπληγμένον· ἀξίος δὲ ἐστὶν ἐπίσκοπος, γινέσθω. Οὐ γὰρ λῶθη σώματος αὐτοῦ· μιáινει, ἀλλὰ ψυχῆς μόλυσμός. Καὶ ὁ οἱ κανὼν τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων οὕτω διέξεισι, Κωρὴ· καὶ τυφλὸς, μὴ γινέσθω ἐπίσκοπος· οὐχ ὡς μειωσάμενος, ἀλλ' ἵνα μὴ τὰ ἐκκλησιαστικὰ παρεμποδίζονται. Ὅσοι τοίνυν ἐκ πάθους ἀρρώστημάτων τινῶν ἱερατικῶν βλαβῶν ἐνεργεῖν νεκῶνται δίκαια χειροτονίας οὐκ ἀξιούθησονται. Οἱ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω παθόντες κακῶς, οὐκ ἐμποδίζονται διὰ τὴν νόσον ἱεουργεῖν, καὶ οὕτως ἀρρώστως ἔχοντες, ἀκωλύτως ἱεουργήσουσι. Τοῖς γὰρ θεοκῆρυξιν ἔδοξε, διὰ λῶσιν σώματος τῆς ἱεουργίας· τινὰ μὴ κωλύεσθαι. Εἰ δὲ τῆς ἱερατείας τὸ σπούδασμα ἐμποδίζει τῆς νόσου τὸ δὲ φημα, τῆς ἐνεργείας παυθήσεται ὁ νοσῶν, τοῦ δὲ ἀξιώματος οὐκ ἀλλοτριωθήσεται· ἀλλὰ μᾶλλον οἰκτιρηθήσεται, καὶ ἀπολαύσει μὲν τῆς προτέρας τιμῆς, ἔξει δὲ καὶ τὰ πρὸς ζωάρεϊαν, καὶ τὰ λοιπὰ, κατὰ τὴν προτέραν συνήθειαν.

Ἐρώτησις κδ'. Ἀκινδύνως γίνεται ἱερεὺς ἢ διάκονος καταλλάκτης, ἢ κομμερτιάριος, ἢ ἱατρός, ἢ ἀστρολόγος, ἢ οὐ;

Ἀπ. Ὁ ε' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτά φησιν· Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνετω· εἰ δὲ μὴ, καθαιρέσθω. Οὐδεὶς γὰρ δύναται ἐπὶ κυρίοις δουλεύειν. Καὶ ὁ πα' κανὼν εἶπεν, ὅτι Οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον καθίναει ἑαυτὸν εἰς δημοσιακὰς διοικήσεις, ἀλλὰ προσευχαίρειν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρείαις. Οὐδεὶς γὰρ δύναται ἐπὶ κυρίοις δουλεύειν, κατὰ τὴν Κυριακὴν παραγγελίαν.

Ἡ πιθίσιθω οὖν τοῦτο μὴ ποιεῖν, ἢ καθαιρέσθω. Καὶ ὁ ε' κανὼν τῆς ἐν Καρθαγῆνῃ συνόδου διορίζεται, ἀπὸ ἀτίμου ἢ ἀισχυροῦ πράγματος τοὺς ἱερωμένους τροφῆν μὴ πορίζεσθαι. Καὶ ὁ ι' κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου πρὸς διδασκαλίας παιδῶν καὶ ἀνάγνωσιν Γραφῶν ἰστοίμους εἶναι τοὺς κληρικούς διορίζεται, καὶ μὴ κοσμικαῖς καὶ βιωτικαῖς φροντίσιν ἐνασχολεῖσθαι. Ἔστι δὲ καὶ πρόσταγμα τοῦ αἰοδύμου βασιλέως κυρίου Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενεχθὲν μὲν κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπιμεμήσεως ἐ', ἐπὶ ὑπομνήσει τινῶν κληρικῶν καταλλακτῶν· καταστρωθὲν ἐν τῷ σεκρέτῳ τῶν οικειῶν, κατὰ μῆνα Νοέμβριον, ἐπιμεμῆστίως ἐ', καὶ ταῦτα ῥητῶς παρακελευόμενον·

Ὅσοις περιήλθον ἐξ ἀγορασίας τὰ τοιαῦτα καταλλακτικὰ τραπέζοτόπια, δίδωσιν ἀδειαν ἢ βασιλεῖα μου ἐναλλαγῆναι ταῦτα εἰς ἄπερ ἂν εὐρήσῃτε ἀξιδόλογα καὶ Ῥωμαῖκὰ πρόσωπα. Ὑμεῖς γάρ, ἱερωμένους ὄντας τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην μετέρχεσθαι οὐκ ἐνδέχεται, ὅτι οὐδὲ δυνατόν ἀναστέλλεσθαι διὰ προσήκουτος σωφρονισμοῦ, ὅτινίκα τι ποιῆτε παρὰ τὸν ἐπαρχικὸν ὄρισμόν, διὰ τὸ εἶναι ἱερωμένους. Ὅσοι οὖν ἐξ ὑμῶν ἐξ ἀγορασίας, ὡς εἰρηται, ταῦτα κέκτησθε, προσκομισάτωσαν ἀξιδόλογα πρόσω-

VARIE LECTIONES.

1 edictum. 2 relatum in secretarium rerum privatarum:

ωπα τῷ ἐπάρχῳ· καὶ ἔνα δέξεται αὐτὰ, καὶ στρα-
 γίση τραπεζίτας ἀντ' αὐτῶν, κατὰ ὠρεάν, καὶ
 ἀντι συνθησίας καὶ δόσεως· οἰασθήτινος. Ὁ μίντοι
 λς' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ταῦτά φησιν,
 ὅτι θύ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς, μάγους ἢ
 ἱερατικούς εἶναι, ἢ μαθηματικούς, ἢ ἀστρολόγους, ἢ
 ποιεῖν τὰ λεγόμενα φυλακτήρια· ἀτινά εἰσι δεσμο-
 τήρια τῶν ψυχῶν αὐτῶν. Τούς δὲ φοροῦντας, βί-
 πτεσθαι ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ἐκλεῦσασμεν. Καὶ τὸ κβ'
 ::εφετάκιον τοῦ λθ' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου ταῦτα
 δέξεται· Ἡ μὲν γεωμετρικὴ διμοσίη διδάσκαται,
 ἢ δὲ μαθηματικὴ κατακρίνεται. Καὶ ὁ Παλαός φησι·
 Μαθηματικὴν εἶπε τὴν ἀστρονομίαν. Οἱ γοῦν τολμήσαν-
 τες κληρικοί, πολλῶ καὶ πλέον οἱ τοῦ βήματος, δη-
 μοσιακῶν δουλειῶν ἐνεργείας ἀναδέξασθαι, ἢ συστη-
 ματικῶν πολιτείαν καὶ μεταχείρησιν ἐμπορεύεσθαι,
 καταλλάκται, τυχὼν γινόμενοι, ἢ πρᾶνδιοπράται, ἢ
 οἰνοπράται, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἀστρονόμοι, παραγγυη-
 θήσονται τῶν ἀκανόνιστων τούτων ἐπιτηδεύματιν
 ἀπέχεσθαι· καὶ μὴ πειθόμενοι, καθαιρέσει καθ-
 υποβληθήσονται. Ἡ δὲ τέχνη τῶν ἱατρῶν, κἄν ὀρί-
 ζηται παρὰ τῶν σοφῶν ὑγείας εἶναι περιποιητικὴ,
 ἀλλ' οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται τοῦτο. Σφαλεραὶ γάρ
 εἰσιν αἱ τῶν ἀνθρώπων ἐπίνοιαι, καὶ τῶν πολλῶν αἱ
 διαγνώσεις δειλαί, κατὰ τὸ παλαιὸν γνωμοδότημα.
 Ἰνατί γοῦν ἀποσταίη ὁ κληρικὸς, πολλῶ δὲ πλέον
 διακονίας, τῆς ἀμέμπτου καὶ ἀσφαλοῦς, καὶ εἰς
 σφαλερὰν καὶ ἀμφίβολουσιν πολλὰκις καὶ ἐπικινδύουσιν
 ἐπιβήσεται;

Ἐρώτησις κς'. Μονοθελήτης ἱερατικῶν ἔχων
 ἐπάγγελμα, διὰ μετανοίας ὑπέστρεψεν εἰς τὴν καθ'
 ἡμᾶς ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἰδέχθη, καὶ ἠγιασθη·
 μετὰ μικρὸν δὲ στραφείς εἰς τὴν ἴδιον ἔμετον, αἰρε-
 σιώτης, ὡς πρότερον, γέγονεν· ἀλλ' αὐτίς, ὡς
 λέγει, καθ' αὐτὸν γεγονώς, καὶ τὸ ἀμάρτημα συν-
 εις, εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν κατέφυγε, καὶ ἰδέχθη,
 κατὰ τὴν καλῶς ὑποστρέψαντα ἄσωτον· ἐπεὶ δὲ
 θέλει καὶ ἱερωσύνης ἀξιοθῆναι, ζητούμεν τὸ ποιη-
 τὸν μαθεῖν.

Ἀπ. Οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον,
 καὶ στραφείς εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετός ἐστιν εἰς τὴν βα-
 σιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὸ ἱερὸν φησιν Εὐαγγέλιον.
 τὸ κατὰ τὸν ἰδ' κανόνα τῆς ἐν Νικαίᾳ ἁγίας καὶ
 οἰκουμενικῆς συνόδου (τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβά-
 νοντα, Περὶ τῶν κατηγουμένων καὶ παραπεσόντων
 ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε τριῶν
 ἐτῶν αὐτοῦς ἀπρωμένους μόνον, μετὰ ταῦτα εὐχε-
 σθαι μετὰ τῶν κατηγουμένων), ὅρακε τῷ οὕτω κα-
 κῶς ὀλισθήσαντι, καὶ τῆδε κάκεισε μεταρρίπιζο-
 μένω, δεχθῆναι κατὰ τὴν τοῦ κανόνος περίληψιν.
 Ἱερατείας γὰρ οὐκ ἀξιοθήσεται.

Ἐρώτησις κς'. Ἀκινδύους ἐπίσκοποι μοναχοὶ τε
 καὶ κληρικοί γίνονται φροντισταὶ δημοσίων ὀφικίων
 καὶ δουλειῶν, καὶ κηδεμόνες πραγμάτων ἀρχοντικῶν,
 ἢ οὐ;

Ἀπ. Οἱ ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντες ἑξακοσιοὶ
 τριάκοντα ἄγιοι Πατέρες, καὶ τὴν ἁγίαν τετάρτην

A ulla sigillet^b. Sane 36 canon Basildicæ synodi
 hæc ait : Non oportet eos, qui sunt sacrali, vel
 clerici, esse magos, vel incantatores, vel mathema-
 ticos, vel astrologos, vel facere ea, quæ dicuntur
 amuleta, quæ quidem sunt ipsarum animarum vin-
 cula : eos autem qui feruntⁱ, ejici ex Ecclesia jus-
 simus. Et 22 cap. 39 tit. 60, libri Basilicorum hæc
 habet : Geometria quidem publice docetur, ars
 autem mathematica damnatur. Et Vetus inquit :
 Mathematicam dixit astronomiam. Clerici ergo, et
 multo magis ii, qui altari ministrant, si publica-
 rum i servitutum functiones ausi fuerint suscipere,
 corporatorum officium et administrationem mercari,
 nummularii forte facti, vel prandii distractores
 vel vini venditores, ipsi etiam astronomi, spon-
 sione fidem dabunt, se ab his illicitis artibus abs-
 tenturos. Quod si non pareant, depositioni subj-
 cientur. Ars autem medica, licet a philosophis^k
 desinat sanitatis esse conciliatrix, id tamen ne-
 cessario non sit. Fallacia enim sunt hominum con-
 silia, et multorum judicia prava, juxta veterem sen-
 tentiam. Cur igitur abscedat clericus, multoque ma-
 gis sacerdos et diaconus, ab attributo sibi ministerio
 irreprehensibili et firmo, et ad id, quod lubricum et
 ambiguum, sæpe etiam periculosum, se conjiciat?

ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, τῆς ἀπονεμηθείσης αὐτῷ
 ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ διάκονος, τῆς ἀπονεμηθείσης αὐτῷ

Inter. 25. Monotheleta^l sacerdotalem habens
 admonitionem^m, per penitentiam ad nostram ortho-
 doxam fidem rediit, et susceptus est ac sanctifi-
 catus. Paulo autem post, ad proprium reversus
 vomitum, hæreticus (ut antea) factus est : sed rur-
 sus, ut inquit, cum apud se esset, et peccatum in-
 telligeret, ad orthodoxam fidem confugit, et admis-
 sus est, in modum opportune redeuntis prodigii ;
 cum autem sacerdotium ambiat, querimus, quid
 faciendum sit, discere.

Res. Nemo mittens manum suam ad aratrum, et
 retro conversus, aptus est ad regnum cælorum,
 inquit sacrum Evangelium. Quamobrem, juxta 14
 canonem sanctæ et œcumenicæ synodi Nicenæ
 (hæc comprehendentem ad verbum, De catechume-
 nis et iis qui lapsi sunt, visum est sanctæ et magnæ
 synodo, ut ii tribus annis tantum audientes, postea
 orent cum catechumenis), sufficit huic tam perditæ
 lapsæ, et huc atque illuc agitato, si juxta sanctam
 tenorem admittatur ; nam sacerdotium non prome-
 rebitur.

Inter. 26. An episcopi, monachi, et clerici sine
 periculo fiant administratores publicorum officiorum
 et ministeriorum, et curatores negotiorum ad ma-
 gistratus pertinentium, necne?

Res. Qui Chalcedone convenerunt sexcenti tri-
 ginta sancti Patres et sanctam quartam synodum

VARLE LECTIONES.

^b confirmat. ⁱ qui hæc gestant. ^j fiscalium. ^k ab eruditiss. ^l Qui unam in Christo voluntatem statuit.
^m professionem.

coelestem fecerunt, in 7 canone sub hæc de iis nominalim eleganter scripserunt : Eos, qui in clero semel ordinati sunt, et itidem monachos statuimus nec ad militarem expeditionem, nec ad sæcularem dignitatem posse venire. Qui autem hoc audent et non pœnitentia ducti ad id revertuntur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari. Et 83 canon sanctorum apostolorum hæc ait : Episcopus, vel presbyter, vel diaconus, exercitui vacans, et utraque obtinere volens, Romanum scilicet magistratum, et sacerdotalem administrationem, deponatur. Quæ sunt enim Cæsaris, Cæsari; et quæ sunt Dei, Deo. Fient igitur in monachis, et reliquis adeo bene se gerentibus, ea quæ hujusmodi canonibus definita sunt.

Inter. 27. Conjuges communi forte consensu et placito animæ conducibili, monasticam vitam elegerunt. Quia autem rursus in eadem domo agunt, eodem victu, eademque mensa utentes, discere velim quid faciendum sit.

Res. Divini canones sanctæ et œcumenicæ synodi, coactæ in templo sanctorum apostolorum, appellatæ 1 et 2, definiunt : tonsuras in monasteria sic fieri, ne recusari possint, et conventiones eorum, qui tondentur, a fidejussoribus suscipi. Qui igitur non degunt in monasteriis, in quibus habitu mutant, et tonsi sunt, sed in mundanis diversoriis; compellentur a dioceseo episcopo, cum excommunicatione et acerbissimis pœnis redire bene, unde male exierunt.

Inter. 28. Pontifices, qui diaconos, vel sacerdotes ordinant, item qui per divinum lavacrum pueros orthodoxorum, aut aliquos hæreticos sanctificant; pariter qui aliquibus ministrant divinas sanctificationes, si in laboris præmulum nummarias aliquas summas ab iis exigant, rectene faciunt, annon?

Res. Milites, inquit, propriis stipendiis non aluntur. Et per Mosen dixit Deus, Non constringes os bovi trituranti. Si igitur per mediocrem dationem aliquam, et arbitrio ordinati, vel aliter sanctificati, solatium accipere quærunt sacerdotes et pontifices, qui ordinant vel baptizant, nihil mali faciunt. Nam solemne est per consuetudinem, ordinantes accipere solatium. Quod si hujusmodi solitas munificentias non requirant, sed majora dona, et quæ ordinati facultates coangustent, non tantum non exaudientur, sed et depositioni subjicientur. Ait enim 2 canon sanctæ et œcumenicæ synodi : Si quis episcopus propter pecunias ordinationem fecerit, et non venalem gratiam in venditionem deduxerit, et propter pecunias ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum, qui in clero annumerantur, vel propter pecunias promoverit œconomum, vel defensorem, vel paramonarium,

▪ sponsiones.

Α σύνοδον οὐρανῶσαντες, ἐν ζ' κανόνι αὐτῶν τάδε ῥητῶς περὶ τούτων ἐκαλλιγράφησαν, Τοὺς ἀπὸ ἐν κλήρῳ τεταγμένους καὶ μοναστῆς ὄρισαν μὴτε ἐπὶ στρατείας, μὴτε ἐπὶ ἀξίαν κοσμικὴν ἔρχεσθαι· ἢ, τοῦτο τολμῶντας, καὶ μὴ μεταμελομένους ὥστε ἐπιστρέφαι ἐπὶ τοῦτο ὁ διὰ Θεοῦ εἴλοντο, ἀναθεματίζεσθαι. Καὶ ὁ πγ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα διέξεισιν· Ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος στρατεία σχολάζων, καὶ βυλόμενος ἀμψότερα κατέχειν, Ῥωμαϊκὴν ἀρχὴν καὶ ἱερατικὴν διακονίαν, κηθαιρείσθω. Τὰ γὰρ Καίσαρος, Καίσαρι· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ, τῷ Θεῷ. Γενήσεται οὖν ἐπὶ τοῖς οὕτω καλῶς πολιτευομένοις μοναχοῖς τε καὶ λοιποῖς τὰ ἐν τοῖς τοιοῦτοις κανόσι διωρισμένα.

Β Ἐρώτησις κζ'. Ὁμόζυγοι κατὰ κοινὴν τάχα ψυχωπελῆ θέλησιν καὶ ἀρέτειαν τὸν μονήρην βίον ἐπέλεξαν· ὅτι δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν μιᾷ κατοικίᾳ διέγουσιν, ὁμοδίαιτοι πάντως ὄντες καὶ ὁμοτράπεζοι, ζητῶ τὸ ποιητέον ἐπὶ τοῦτοις μαθεῖν.

Ἄκ. Οἱ θεοὶ κανόνες τῆς ἐν τῷ νῶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων συστάτης ἁγίας καὶ οἰκουμεικῆς συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β', διορίζονται κατὰ τὸ ἀπαραίτητον εἰς μοναστήρια τὰς ἀποκάρσεις γίνεσθαι, καὶ ὑπὸ ἀναδόχων τὰς συνθήκας τῶν ἀποκαίρομένων δέχεσθαι. Οἱ γοῦν μὴ διάγοντες εἰς τὰ μοναστήρια εἰς ἃ μετασχηματίσθησαν καὶ ἀπεκάρθησαν, ἀλλ' εἰς κοσμικὰ καταγῶγια, καταναγκασθήσονται παρὰ τοῦ ἔγγωρλου ἐπισκόπου, μετὰ ἀφορισμοῦ, καὶ δριμυτέων ἐπιτιμίων, ὑποστρέφαι καλῶς ὅθεν ἐξῆλθον κακῶς.

Ἐρώτησις κη'. Οἱ χειροτονοῦντες ἀρχιερεῖς διακόνους καὶ ἱερεῖς, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ διὰ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος παῖδας ὀρθοδόξων ἀγιάζοντες, ἢ καὶ τινὰς αἰρετικῶς· ὡσαύτως καὶ οἱ μεταδιδόντες τινὰς τῶν θεῶν ἁγιασμάτων, ἐὰν ἀπειτῶσιν ἐξ αὐτῶν χάριν κόπου τούτων ποσθητάς τινὰς νομισματικὰς, καλῶς ποιῶσιν, ἢ οὐ;

Ἀπόκρισις. Οἱ στρατιῶται, φησὶν, ἰδίοις ὄψωνίοις οὐκ ἀνατρέφονται. Καὶ διὰ Μωσέως εἶπεν ὁ Θεός. Οὐ φημίσεις βοῦν ἀλοῶντα. Εἰ γοῦν διὰ μετρίως τινὸς δόσεως, καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ χειροτονουμένου, ἢ ἄλλως ἀγιάζομένου, παρηγορηθῆναι ζητοῦσιν οἱ χειροτονοῦντες ἢ βαπτίζοντες. Ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς, οὐδὲν τι ποιῶσι κακόν. Νενόμισται γὰρ διὰ συνθήκειαν παρηγορεῖσθαι τοὺς χειροτονοῦντας. Εἰ δὲ τοιαύτας μὲν συνθήκας εὐλογίας οὐ ζητοῦσιν, ἀλλὰ δόματα σθεναρὰ καὶ τὴν ἰσχὺν τοῦ χειροτονουμένου στενοχωροῦντα, οὐ μόνον οὐκ εἰσακουσθήσονται, ἀλλὰ καὶ καθαιρέσει ὑποβληθήσονται. Φησὶ γὰρ ὁ β' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμεικῆς συνόδου, Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσει, καὶ εἰς πράσιν καταγάγει τὴν ἀπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσει ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, ἢ χρωπεπίσκοπον, ἢ ἱερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ κατηριθμημένων, ἢ προβάλοιτο ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον, ἢ ἐκδικον, ἢ προσμονάριον, ἢ

VARIÆ LECTIONES.

ἄλλως πινά τοῦ κανόνο; δι' αἰσχροκέρδειαν, ὁ τοῦτ' ἄ
ἐπιχειρήσας, ἐλεγχθεὶς κινδυνεύεται περὶ τὸν οἰκεῖον
βαθμὸν. Καὶ ὁ χειροτονούμενος, μηδὲν ἐκ τῆς κατ'
ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας, ἢ προβολῆς· ἀλλ'
ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντισματος, ὁ-
περ ἐπὶ χρήμασι ἔτυχεν. Εἰ δὲ τις μεσιτεύων φανεῖται
τῆς οὕτως αἰσχροῦ καὶ ἀθεμίτου λήμμασι, καὶ
εὗτος, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκεῖου ἐκπιπέτω
βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ καὶ μονάζων, ἀναθεματιζέ-
σθω. Καὶ ὁ κ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ με-
γάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμένης
συνόδου ταῦτα διεξίεισι περὶ τοῦ Μηθῆνα ἐπίσκοπον,
εἴτε πρεσβύτερον, εἴτε διάκονον, τῆς ἀχράντου με-
ταδιδόντα κοινωνίας, παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράτ-
τειν, τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν, ὄβολον, ἢ
εἶδος τὸ οἰονοῦν. Οὐδὲ γὰρ πεπραμένη ἐστὶν ἡ χά-
ρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ πνεύματος με-
ταδιδομένη, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τοῦ δώρου ἀπανουρ-
γούτως μεταδοτέον. Εἰ δὲ φανεῖται τις τῶν ἐν τῷ κλη-
ρικῷ κατελεγεμένων ἀπαιτῶν ὧ μεταδίδωσι τῆς
ἀχράντου κοινωνίας τὸ οἰονοῦν εἶδος, καθαιρεῖσθω,
ὡς τῆς τοῦ Σίμωνος ζηλωτῆς πλάνης καὶ κακουρ-
γίας.

Ἐρώτησις κθ'. Οἱ κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθῆ πρὸς
τὴν ὀρθόδοξον πίστεν ἐρχόμενοι, Νεστοριανοὶ δηλο-
ντί, Ἀρμένιοι, Ἰακωβίται, καὶ ἑτεροὶ αἰρεσιῶται,
διὰ μόνου τοῦ ἁγίου μύρου ὀφείλουσι τελειοῦσθαι, ἢ
καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος;

Ἄπ. Ὁ κ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου,
ἀκολουθήσας τῷ ζ' κανόνι τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης
συνόδου, τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνει· Τοὺς
προσπιθεμένους τῇ ὀρθοδόξῃ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζο-
μένων ἀπὸ αἰρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγ-
μένην ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν, Ἀρειανούς μὲν
καὶ Μακεδονιανούς καὶ Ναβατιανούς, τοὺς λέγοντας
ἑαυτοὺς καθαρούς, καὶ ἀριστερούς, καὶ τοὺς τεσσα-
ρακκαίδεκάτας, ἦτοι τετραδέκας, ἦγον· Ἄπολινα-
ριαστὰς, δεχόμεθα διδόντας λιθέλλους, καὶ ἀναθεμα-
τίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ
ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία·
σφραγιζομένους ἦτοι χριστούς πρῶτον τῷ ἁγίῳ
μύρῳ τῷ, τε μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ τὰς
ρίνας, καὶ τὸ στόμα, καὶ τὰ ὦτα. Καὶ σφραγίζοντες
αὐτούς, λέγομεν, Σφραγιζέτω πνεύματος ἁγίου.
Περὶ δὲ τῶν παυλιανισάντων, εἴτα προσφυγόντων
τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτί-
ζεσθαι αὐτοὺς ἐξ ἅπαντος. Εὐνομιανούς μέντοι τοὺς
εἰς μίαν κατὰ δυνάμιν βαπτίζομένους, καὶ Μοντανιστὰς
τοὺς ἐκταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανούς,
τοὺς υἱοπατορικῶν δοξάζοντας, καὶ ἑτέρα τινὰ χα-
λεπὰ ποιούντας· καὶ πᾶσας τὰς ἄλλας αἵρέσεις,
ἐπειδὴ πολλοὶ εἰσὶν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς
Γαλατῶν χώρας ὀρμώμενοι, πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν
θέλοντας προστεθεσθαι τῇ ὀρθοδόξῃ, ὡς Ἑλληνας
δεχόμεθα· καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιούμεν αὐτοὺς
Χριστιανούς, καὶ τὴν δευτέραν κατηχομένους, εἴτε

vel omnino aliquem ex canone, turpis quæstus
gratia, qui hoc tentasse convictus fuerit, de pro-
prio gradu in periculum veniat; et qui est ordina-
tus, ex ordinatione vel promotione, quæ inatar
mercatorum venundatur, nihil juvetur, sed sit a
dignitate vel curatione alienus, quam pecuniis
adeptus est. Si quis autem sequer et interces-
sor adeo turpibus et nefariis lucris apparuerit,
hic quoque, si sit quidem clericus, proprio gradu
excidat; si sit autem laicus, vel monachus, ana-
thematizetur. Et 23 canon sanctæ et œcumenicæ
synodi in Trullo magni palatii coastæ hæc perso-
quitur: Ut nullus, sive episcopus, sive presbyter,
sive diaconus, immaculatam præbens communio-
nem, ab eo, qui communicat, ejus participationis
gratia, obolos, vel quamvis aliam speciem exigat.
Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis spi-
ritus sanctificationem impertitur: sed ea iis, qui
digni sunt, absque ulla est calliditate communi-
canda. Si quis autem eorum, qui sunt in cleri ca-
talogo, ab eo, cui immaculatam impertit communi-
onem, ullam speciem exigere visus fuerit, depo-
natur, ut Simoniaci erroris et malefici æmulator.

Inter. 29. Qui per veram cognitionem ad or-
thodoxam fidem accedunt, Nestoriani videlicet,
Armenii, Jacobitæ, et alii hæretici, an solo sancto
unguento debeant initiari, an vero etiam divino
lavacro?

Resp. Canon 95 synodi in Trullo secutus 7 ca-
nonem sanctæ et œcumenicæ 2 synodi, hæc ad
verbum complectitur: Eos, qui rectæ de fide sen-
tentia accedunt, et parti eorum, qui ex hæreticis
servantur, juxta subjectam consequentiam et con-
suetudinem recipientes; Arianos quidem, et Mace-
donianos, et Novatianos, qui se καθαρῶν [id est
puros] appellant, et tessares decatitas seu traditi-
ditas, et Apollinaristas, recipimus dantes libellos, et
omnem hæresim anathematizantes, quæ non sentit,
ut sentit sancta Dei universalis et apostolica Eccle-
sia: sancto primum chrismate et frontem, et oculos-
et nares, et os, et aures imprimentes, dicimus:
Signaculum doni Spiritus sancti. De illis autem, qui
Pauliani sectam secuti sunt, deinde ad catholicam
Ecclesiam confugerunt, statutum est ut ii omnino
rebaptizentur. Eunomianos quoque, qui in unam
demersionem baptizant, et Montanistas, qui hic
dicuntur Phryges, et Sabellianos, qui Filium idem
esse cum Patre existimant, et alia quædam gravia
faciunt, et omnes alias hæreses, quoniam multi
hic sunt, et maxime qui ex Galatarum regione
profecti sunt: omnes ex iis, qui ad rectam de fide
sententiam volunt accedere, recipimus ut Græcos P.
Et primo quidem die, eos Christianos facimus,
secundo autem, catechumenos, deinde tertio, ad-
juramus, simul etiam ter in faciem et aures inspi-
rantes: et sic initiamus, et diu in ecclesia versari

VARIÆ LECTIONES.

* fraude. † paganos.

et Scripturas audire facimus, et tunc ipsos baptizamus. Quinetiam Manichæos, et Valentinianos, et Marcionistas, et similes hæreticos. Nestorianos autem oportet libellos facere, et hæresim suam anathematizare, et Nestorium, et Eutychen, et Dioscorum, et Severum, et reliquos talium hæreseon principes, et qui eadem, quæ illi, sentiunt, et omnes prædictas hæreses, et sic esse sanctæ communionis participes. Itaque juxta canonis hujus tenorem alii quidem hæretici lavacro sanctificantur, alii autem sancto duntaxat unguento consecrantur.

λαμβάνειν τῆς ἀγίας κοινωνίας. Κατὰ γοῦν τὴν τοῦ διὰ βάπτισματος ἀγιάζονται, οἱ δὲ διὰ μόνου τοῦ

Inter. 30. Si hæreticus sacerdos vel diaconus dignus habitus divino et sancto baptismate, vel per sanctam unctionem sanctificatus sit, licebitne ei sacra facere cum priore ordinatione, an vero si sacra ministrare velit, iterabitur ejus ordinatio?

Res. Canon 80 sanctorum apostolorum eos, qui ex pagana vita ad orthodoxam fidem accedunt et baptizantur, episcopalem etiam dignitatem promereri definit. Priore igitur sacerdotio pro sacrilego habito, et pro non facto, si cum canonica disciplina judicatus, qui sic fuerit orthodoxus effectus, et cum esset aliquando prophanus sacerdos, in posteriore vita sua indemnabilis apparuerit, dignus censeatur non sacerdotali solum dignitate, sed et episcopali, per consuetos omnino gradus ad doctoriam promotus sublimitatem.

Inter. 31. Si hæretici, qui ad orthodoxorum fidem accessit, uxor et liberi, vel etiam alii ejus familiares et domestici, non sicut orthodoxi, sed inhæreant priori hæresi, an prohibebitur is, qui (ut diximus) baptismate initiatus est, ad sacerdotalem vel episcopum ascendere gradum: an vero propter illorum malitiam et ipse tali homo privatur?

Res. Canon quidem 39 synodi Carthagenensis ait, ut episcopi, et presbyteri, et diaconi non ordinentur, priusquam omnes qui sunt in suis ædibus, Christianos orthodoxos fecerint. Canon autem 72 sanctæ et œcumenicæ in Trullo synodi hæc in parte definit expressim: Si autem aliqui, qui adhuc sunt infideles, et in orthodoxorum gregem nondum relati sunt, inter se legitimo sunt matrimonio conjuncti: deinde hic quidem eo, quod est honestum, electo, ad lucem veritatis accurrerit: ille vero erroris vinculo detentus fuerit, nolens divinos radios fixis oculis intueri, et fideli placeat cum infideli cohabitare, ne a se invicem separentur. Ex divini enim Pauli sententia, sanctificatus est vir infidelis in muliere, et sanctificata est mulier infidelis in viro. Contrarietatem igitur duorum canonum, quæ esse videtur, canonicè sol-

Α καὶ τὴν τρίτην ἐξορκιζομένους, μετὰ τοῦ ἐμφυσηθῆναι τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ εἰς τὰ ὦτα· καὶ οὕτως κατηχοῦμεν, καὶ ποιούμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροῦσθαι τῶν Γραφῶν· καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ, καὶ τοὺς Ἰαλαεντινιανούς⁴⁰, καὶ τοὺς Μαρκωνιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων, τοὺς Νεστοριανοὺς, χρὴ ποιεῖν λιθέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον, καὶ Εὐτυχέα, καὶ Διόσκορον, καὶ Σεβήρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιοῦτων αἱρέσεων, καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας προσαναφουμένας αἱρέσεις· καὶ οὕτως μετὰ τοιοῦτου κανόνος περιλήψιν, οἱ μὲν τῶν αἱρεσιωτῶν

Β Ἐρώτησις Α'. Ἐὰν αἱρετικὸς, ἱερεὺς, ἢ διάκονος, ἀξιώθῃ τοῦ θείου καὶ ἀγίου βαπτίσματος, ἢ διὰ τοῦ ἀγίου μύρου ἀγιασθῇ, ἐστὶται ἱερουργῶν μετὰ τῆς προτέρας χειροτονίας αὐτοῦ, ἢ ἑτέρας ἀξιώθει χειροτονίας, ἐὰν θελήσῃ ἱερουργεῖν,

Α.π. Ὁ τῶν ἀγίων ἀποστόλων π' κανὼν τοὺς εἰς ἔθνη βίβου προσελθόντας τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει καὶ βαπτισθέντας, καὶ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καταξιῶσθαι διορίζεται. Τῆς γοῦν προτέρας ἱερωσύνης, μισρωσύνης νομιζομένης, καὶ ὡς μὴ γινομένης λογιζομένης, ἐὰν μετὰ τῆς κανονικῆς ἀκριθείας ἀνακρινομένης ὁ οὕτως ὀρθοδόξῃσας, καὶ ὡς ποτε βέβηλος ἱερεὺς, περὶ τοῦ ὑστεροῦ αὐτοῦ βίβου ἀκατάκριτος ἀναφανείη, ἀξιώθει οὐ μόνον ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ ἐπισκοπικοῦ, διὰ τῶν συνήθων πάντων⁴¹ βαθμῶν εἰς τὸ διδασκαλικὸν ὕψος ἀναγόμενος.

Ερώτησις Β'. Ἐὰν τοῦ προσελθόντος τῇ πίστει τῶν ὀρθοδόξων αἱρετικοῦ ἢ γυνὴ, καὶ οἱ παῖδες, ἢ καὶ ἕτεροι τοῦτω συνέστῃσι καὶ συγκαταίκοι, οὐκ ὀρθοδόξῃσουσιν, ἀλλ' ἐξέχονται τῆς προτέρας αἱρέσεως, ὡς κωλυθήσεται ὁ τελειωθείς, ὡς εἴρηται, διὰ τοῦ βαπτίσματος, εἰς ἱερατικὸν βαθμὸν ἢ ἐπισκοπικὸν ἀναλθεῖν· ἢ διὰ τὴν ἐκείνων κακίαν καὶ αὐτῶν τοσοῦτου ἀγαθοῦ ἀποστερηθῆναι;

Α.π. Ὁ μὲν λς' κανὼν τῆς ἐν Κερθαγένῃ συνόδου, φησὶν, Ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον καὶ διάκονον μὴ χειροτονεῖσθαι πρὶν πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν ὀρθοδόξους Χριστιανούς ποιήσουσιν. Ὁ δὲ β' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου διορίζεται ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς. Εἰ δὲ τινες εἴσι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ τυγχάνοντες, καὶ οὕτω τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλεγέντας ποιῶν, ἀλλήλοις γάμῳ νομίμῳ ἡρμόσθησαν· εἴτα ὁ μὲν τὸ καλὸν ἐκλεξόμενος, τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας προσέδραμεν· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης κατεσχέθη δεσμοῦ, μὴ πρὸς τὰς θείας ἀτενίσαι ἀκτίνας ἐλθέμενος· εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἢ ἀπιστος, ἢ τὸ ἐκκαλεῖν ὁ ἀπιστος συνοικεῖν τῇ πιστῇ· μὴ χωρίζεσθαι, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον. Ἠγίασται γὰρ ὁ ἀπιστος ἀνὴρ ἐν τῇ γυναικί, ἢ ἡγίασται ἢ ἀπιστος γυνὴ ἐν τῷ ἀνδρὶ. Τὴν ἀναφανομένην οὖν ἐναντιότητα τῶν δύο τούτων κανό-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁰ Βαλντινιανούς.

⁴¹ quod bonum est.

ων κανονικῶς λύοντες, λέγομεν ὅτι, ὁ μὲν ἐκ γενε-
της ὢν ὀρθόδοξος, μετὰ γυναικῆς αἰρετικῆς συν-
εφθίς, οὐκ ἀξιωθεῖται κληρῶσεως, εἰ μὴ καὶ τοὺς ἐν
τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ποιήσῃ ὀρθοδόξους Χριστιανούς· ὅτι
καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κειρωσιμῶν ἐστὶ συν-
ἀξίως, ὡς τῆ τοῦ Χριστοῦ μεριδι συμπλέξας κληρὸν
ἀμαρτωλῶν. Ὁ δὲ αἰρεσιώτης ὢν ἐκ σπαργάνων
αὐτῶν, ἐὰν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν προέλῃται, δικαίως,
ἂν ἀπὸ τινος ἑτέρου λόγου οὐκ ἐμποδίζηται, χει-
ροτονίας ἀξιωθεῖται ἱερατικῆς. Τί γὰρ οἶδας, φησὶν
ὁ μέγας Ἀπόστολος, ἐὰν ὁ πιστὸς μεταγάγῃ τὴν
ἀπιστον σύζυγον αὐτοῦ πρὸς τὴν πίστιν; Καλῶς οὖν
ὁ εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἰλθὼν ἀπὸ θρησκείας
αἰρετικῶν, κατὰ κανόνας ἀξιωθεῖται ἀξιώματος ἱερα-
τικοῦ, κἂν μὴ ἐρθιδόξῃσιν ἢ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα
αὐτοῦ.

Ἐρώτ. λβ. Ἀπροκριματιστὸν ἐστὶ τελείσθαι
τέκνον ἀναδοχῆς διὰ Λατίνων, Ἀρμενίων, Μονοθε-
λητῶν, Νεστοριανῶν, καὶ λοιπῶν τοιούτων· ἢ μᾶλ-
λον μισητῶν καὶ ἀποτρήσιων;

Ἀπόκ. Τὸ β' θεῖον κείμενον τοῦ ε' κεφαλαίου τοῦ α'
τίτλου τοῦ α' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν; Αἰρετικῶς,
φησὶν, ἐστὶ, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν ὑπόκειται
νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πί-
στεως. Ἐπὶ γοῦν πάντες οἱ ἀπαριθμηθέντες εἰς
τὴν περιούσαν ἐρώτησιν, οὐ διὰ μικρὸν, ἀλλὰ διὰ
πλάτος μέγα καὶ δυσδιεξίτητον ἐκ τῆς τῶν ὀρθοδό-
ξων Ἐκκλησίας ἀπεξενώθησαν, πάντως οὐδὲ χάριν
ἀναδοχῆς παιδῶν πνευματικῶν μεσιτευσμένης δι'
ἀγίων ἐδῶν καὶ ἀγιασμάτων πολλῶν, ἡμῖν συγκοι-
νωθήσουσιν· ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἀκοινωνήσῃ κατα-
κριθῶμεν, κατὰ τὸν κανόνα, τὸν λέγοντα, Ὁ κοινο-
νῶν ἀκοινωνήτης, καὶ αὐτὸς ἀκοινωνήτης ἐστίν.

Ἐρώτ. λγ. Ὁρθόδοξοι γυναῖκες συνάπτονται
τάχα γαμικῶς μετὰ Σαρακηνῶν, ἢ καὶ αἰρεσιωτῶν,
καὶ θέλουσιν, ὡς ὀρθοδόξουσαι, καθῶς διενίστανται,
μεταλαμβάνειν τῶν θεῶν ἀγιασμάτων· ζητοῦμεν
οὖν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Ἀπόκ. Ὁ ὁ κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ συνόδου
ταῦτά φησι· Μὴ ἐξεῖναι ὀρθόδοξον ἄνδρα αἰρετικῆ
συνάπτεσθαι γυναικὶ, μήτε αἰρετικῷ ἀνδρὶ ὀρθόδοξον
γυναῖκα συζεύγνυσθαι. Ἄλλ' εἰ καὶ φανῇ τοιοῦτον
ὅπότινος τῶν ἀπάντων γινόμενον, ἀκυρον τὸν γάμον
ἡγεῖσθαι, καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον.
Οὐ γὰρ χρὴ τὰ θμικὰ μιγνύναι, οὐδὲ τῷ προβάτῳ
τὸν λύκον συμπλέεσθαι, καὶ τῆ τοῦ Χριστοῦ ποίμνη
τὸν τῶν ἀμαρτωλῶν κληρὸν. Εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ
παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα, ἀφορίζεσθω. Ἡ γοῦν διὰ τὴν
ἄθεσμον ταύτην κοινωνίαν μετὰ αἰρετικοῦ, ἀφωρι-
σμένη οὖσα καὶ ἀκοινωνήτης, πῶς τῶν θεῶν ἀγια-
σμάτων ἀξιωθεῖται; πάντως οὐδαμοῦ, εἰ μὴ ἀποστῇ
τοῦ κακοῦ, καὶ κανονικῶς ἐπιτιμῶσις διορθωθῇ.

Ἐρώτ. λδ. Τινὲς γυναικείων μοναστηρίων
προσέονται ζητοῦσιν ἐκχώρησιν ἐπισκοπικὴν χάριν
τοῦ δέχεσθαι λογισμοὺς τῶν ὑπ' αὐτὰς μοναχῶν.
Ζητοῦμεν οὖν εἰ ἐστὶν ἐνδεχόμενον τοῦτο γενέσθαι.

VARIÆ LECTIONES.

† permissionem. * confessions.

ventes, dicimus eum, qui cum a nativitate ortho-
doxus esset, cum hæretica muliere conjunctus est,
dignum non censerī, qui in clerum allegatur, nisi
domesticos suos omnes Christianos fecerit ortho-
doxos : quia et ab ecclesiastica est remotus com-
munionē, utpote qui Christi partibus peccatricem
sortem implexuerit. Qui autem, hæreticus cum es-
set ab incunabulis, orthodoxam fidem delegerit,
jure, nisi quæ justa causa impediāt, ordinationem
sacerdotalem consequi possit. Quid enim (inquit
magnus Apostolus) nosti, si fidelis deducat infide-
lem conjugem ad fidem? Recte igitur, qui ad or-
thodoxam fidem venit ab hæreticorum supersti-
tione, sacerdotali secundum canones honoretur
dignitate, licet uxor et liberi ejus orthodoxi non
sint.

Interr. 32. An extra præjudicium infantium sus-
ceptiones sicut a Latinis, Armeniis, Monothetis,
Nestorianis, et cæteris ejusmodi, an potius odio
dignum atque detestandum?

Resp. Thema 2, cap. 10, tit. 1, ubi Basilicorum:
Hæreticus, inquit, est, et legibus, quæ de hæreti-
cis sunt, subjicitur, qui paulum ab orthodoxa fide
declinat. Cum igitur ii omnes, qui hac interroga-
tione enumerati sunt, non parvo, sed longo spatio,
et quod difficile superari queat, ab orthodoxorum
Ecclesia prorsus exsulent: non communicabunt
nobiscum gratiam susceptionis liberorum spirita-
lium, per sacras preces et sanctificationes multas
intercedentis: ne et excommunicatione condem-
nemur, juxta canonem dicentem, Qui communicet
cum excommunicato, est excommunicatus et ipse.

Interr. 35. Orthodoxæ mulieres conjunguntur
forte per nuptias cum Saracenis vel hæreticis, vo-
luntque, ut bene de fide sentientes, quemadmodum
constanter instituerunt, participes fieri divinarum
sanctificationum. Quærimus quid faciendum sit.

Resp. Canon 70 synodi in Trullo hæc ait: Non li-
cere viro orthodoxo cum muliere hæretica con-
jungi, neque vero orthodoxæ cum viro hæretico
copulari. Sed etsi quid ejusmodi ab ullo ex omni-
bus factum apparuerit, irritas nuptias existimari,
et nefarium conjugium dissolvi: neque enim ea,
quæ non sunt miscenda, misceri; nec ovem cum
lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte
conjungi oportet. Si quis autem ea, quæ a nobis
decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur. Quæ
igitur per illicitam hanc cum hæretico societatem,
extermīnata excommunicataque est, quoniam modo
habebitur divinis sanctificationibus digna? nullo
prorsus, nisi a molo divertat, et canonicis emen-
data sit correctionibus.

Interr. 36. Quædam muliebrum monasteriorum
præfectæ episcopalem requirunt veniam, ut sibi
subditarum monialium ratiocinia suscipiant. Quæ-
rimus, an illud admitti possit.

Resp. Alibi etiam diximus, solis tributum esse sacerdotibus, confessionum suscipere ratiocinia cum episcopali permisso. Si igitur non sacratus præfectus nec cum episcopali permisso id facere potest, multo minus id præfectæ concessum erit : etsi virtus ejus solem splendore superet.

Interr. 35. Divini canones diaconissarum mencinerunt. Querimus, quale sit earum officium.

Resp. Olim aliquando ordines diaconissarum rationibus cogniti fuerunt, habebantque ipsæ gradum ad altare. Menstruorum autem inquinatio ministerium earum a divino et sancto altari expulit. In sanctissima autem Ecclesia sedis Constantinopolitanorum diaconissæ deliguntur, unam quidem communicationem non habentes ad altare, in multis autem habentes conventum, et muliebrem cætum ecclesiastice dirigentes.

Interr. 36. An subdiaconus et diaconus legitime possit cum muliere copulari, necne.

Resp. Et canones, et leges varix vetant sacros post ordinationem mulieribus conjungi. Cum autem (ut videtur) canonicum hoc contemneretur interdictum, inter imperatores inclytus et sapientissimus dominus Leo per Novellam sanctionem vitium emendavit. Inquit enim hæc in parte expressim tertia ejus Novella : Jubemus ut ad vetus Ecclesiæ superne traditum præscriptum creationes procedant : neque enim dignum est, ut qui spiritali ascensu supra corporis abjectionem erecti sunt, hi rursus ad carnis sordes delabantur ; sed e diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendat, convenientium fuerit. Quamobrem nemo eorum, qui altari servant, post ordinationem audacter lege connubii mulieri conjungatur. Idque si fecerit, deponetur. Nam ante ordinationem facere licuit, quod post eam adeo male fuit ausus.

Interr. 37. Licitum est sacerdotes præfectos existentes, vel primopapas*, et pontifices, supergenualibus insigniri, an est vetitum.

Resp. Supermanicarum et supergenualium sacratissimus amictus solis pontificibus attributus est, velut figuram obtinentibus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi : indeque peccata etiam hominum remittunt, aliaque majora ad imitationem Christi faciunt, quæ sacerdotibus data non sunt. Quare neque supermanicarum, neque supergenualium merebuntur amictum. Nam supermanicæ figura sunt manicarum, quibus erant constrictæ unicus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, quando ad voluntariam passionem conten-

Α ἄποδ. Καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, μόνοις τοῖς ἱεραῖς μετὰ ἐπίσκοπικῆς ἐκχωρήσεως δεδομένον εἶναι τὸ δέχεσθαι λογισμούς. Ἄν γοῦν οὐδὲ ἄντερος καθηγούμενος μετὰ ἐπίσκοπικῆς ἐκχωρήσεως δύναιται δέχεσθαι λογισμούς, πολλῶ πλείον οὐκ ἐκχωρηθῆ τοῦτο παρὰ καθηγουμένης γίνεσθαι, κἂν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς λάμπη ὑπὲρ τὸν ἥλιον.

Ἐρώτ. λβ'. Οἱ θεοὶ κανόνες μὲνηται διακονισῶν. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν ποῶν ἐστὶ τὸ τοῦτων λειτουργήματα.

Β ἄποδ. Πάλαι ποτὲ καὶ τάγματα διακονισῶν τοῖς κανόσιν ἐπεγινώσκατο, καὶ εἶχον καὶ αὐταὶ βαθμὴν ἐν τῷ βήματι· ἡ δὲ τῶν ἐμμήνων κάκωσις τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγίου βήματος ἀπεξένωσε· παρὰ δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν διακονίσσαι προχειρίζονται, μίαν μὲν μετουσίαν μὴ ἔχουσαι ἐν τῷ βήματι, ἐκκλησιαζέουσαι δὲ τὰ πολλὰ, καὶ τὴν γυναικωνίτιν ἐκκλησιαστικῶς διορθούμεναι.

Ἐρώτ. λγ'. Ὑποδιάκονος καὶ διάκονος δύναιται νομίμως συναφθῆναι γυναικί, ἢ οἰ ;

Γ ἄποδ. Καὶ κανόνες καὶ νόμοι διάφοροι κωλύουσι τοὺς ἱερωμένους συνάπτεσθαι γυναικί μετὰ τὴν χειροτονίαν. Τοῦ δὲ τοιοῦτου κανονικοῦ παραγγέλματος ἀθετουμένου, ὡς εἶκεν, ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἀοιδίμος καὶ σοφώτατος κύριος Λέων, διὰ θεσπισματος Νεαροῦ τὸ κακὸν διορθώσατο. Φησὶ γάρ ἡ τρίτη Νεαρὰ αὐτοῦ ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς : Κελεύομεν κατὰ τὸ ἀνωθεν ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. Οὐ γὰρ δεξιόν ἐστι, μετὰ τὸ ἀνυψωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, τοῦτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν· τούναντιον δὲ μᾶλλον χρῆ εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν. Διὸ οὐδεὶς τῶν τοῦ βήματος μετὰ τὴν χειροτονίαν τολμηρῶς συζευχθεὶ κατὰ νόμον γάμου γυναικί· τοῦτο δὲ ποιήσας καθαιρεθήσεται. Ἐξῆν γὰρ αὐτῷ πρὸς τῆς χειροτονίας ποιῆσαι τὸ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω κακῶς τελμηθέν.

Δ Ἐρώτ. λδ'. Ἐκχωρητὸν ἐστὶ τοὺς ἱερεῖς, ἡγουμένους ὄντας, ἢ πρωτοπαπάδας, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, διὰ ἐπιμανίκων καὶ ἐπιγονατίων ἀποσεμνύνεσθαι· ἢ κακώλυται ;

Ε ἄποδ. Ἡ τῶν ἐπιμανίκων καὶ τῶν ἐπιγονατίων ἱερωτάτῃ ἐνδυμενία μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσι πεφιλοτίμηται, ὡς τὸν τύπον ἐπέχουσι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κἀνεῦθεν καὶ ἀμαρτίας ἀφιοῦσιν ἀνθρώπων, καὶ ἄλλα ποιῶσι Χριστομιμήτως μείζονα, ὅσα τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἐνεδόθησαν. Διὸ οὐδὲ τῆς τῶν ἐπιμανίκων οὐδὲ τῶν ἐπιγονατίων ἐνδυμενίας ἀξιοθήσονται. Τὰ γὰρ ἐπιμανίκα τύπος εἶσι τῶν χειροπεδῶν τῶν ἐλεγχαισῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε πρὸς τὸ ἐκούσιον

VARIAE LECTIONES.

* qui abbates sint, vel protopapades.

πάθος ἠπαίετο. Τὸ δὲ ἐπιγονάτιον εἰς τύπο τοῦ Α debet. Supergenuale autem, figura est lintei, quod induit Dominus, cum discipulorum pedes lavit. Quemadmodum igitur quæ patriarchis per indumenta gratiæ tributæ sunt¹, ulli alii non dantur episcopo, saccus videlicet et crux multiplex² (eos enim hiæ decorari placuit, utpote relatos ad³ habitabilis orbis extrema): sic nec episcops concessa privilegia sacerdotibus dabunt, ne privilegiorum ecclesiasticorum confusio fiat, et Creatori dicat creatura, Exæquor tibi.

Πλάσαντι εἶπη τὸ πλάσμα· Ἐξισοῦμαι σοι.
Ἐρώτ. λη'. Ἀπὸ ἀρχαίας ἐγγωρίου συνηθείας θάπτονται λείψανα ὀρθοδόξων εἰς τὰς κατὰ χώραν ἐκκλησίας ἡμῶν. Ζητῶ οὖν μαθεῖν εἰ ἔστι τοῦτο ἀποκριμάτιστον.

Ἀπόκ. Διαφορὰ μεγάλη ἐστὶν ἐκκλησιῶν κασιερωθειῶν διὰ ἐγκαινίων ἀνοξίλων καὶ ἐνθρονισμού, χρισματός τε ἁγίου μύρου, καὶ ἀποθέσεως λειψάνων ἁγίων μαρτυρικῶν, καὶ τῶν μὴ οὕτως ἁγιασθειῶν, καὶ εὐκτηρίου τόπον ἐπεχουσῶν. Διὸ ἐν ἐκείναις μὲν ἐν αἷς δηλονότι μαρτυρικὰ λείψανα τεθησαύριστα, καὶ ἁγίου μύρου ἐμεσολάθησε χρίσμα, ἀνθρώπινον λείψανον οἰονηποτοῦν οὐ ταφῆσται (κατὰ τὸ β' κειφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τὸ λέγον· Μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ θαπτέτω νεκρόν. Καὶ κατὰ τὴν ἔξωθεν αὐτοῦ κείμενον παλαιὴν, τὴν λέγοντα· Οὐκ ἔξεστι θάπτειν τινα ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐνθα δηλονότι μάρτυρος ἐκείσε σῶμα ἀπόκειται)· εἰς δὲ τοὺς μὴ οὕτως καθιερωθέντας, ἁγίου εὐκτηρίου κατονομαζομένους, ἀκινδύνως ἐνταφιασθήσονται. C λείψανα.

Ἐρώτ. λθ'. Κάτοικοι τινῶν ἐνοριῶν, τὰς τῶν οἰκιστῶν ἀρχιερίων χειροτονίας παραιτούμενοι, ἐτέρων ἐνοριῶν ἐπισκόποις προσέρχονται καὶ χειροτονίαν, καθὼς ἕκαστος ἔχει θελήματος. Εἰ γοῦν ἀσφαλῶς αὐτοὶ γίνονται τοῦτο, ζητῶ μαθεῖν.

Ἀπόκ. Τοὺς μὲν ἀναγνώστας τοὺς ἀθετήσαντας τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καὶ εἰς ἐτέρας ἐνορίας μείζονος ἀξιοθέντας βαθμοῦ διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς, ἀκοινωνησίας ἐπιτιμῆσι οἱ κανόνες καθυποβάλλουσι· καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας τοὺτους, καθὼς τὰ περὶ τοῦτου παρίσταται ἀπὸ τοῦ νδ' κανόνος τῆς ἐν Κερθαγίνῃ συνόδου, ταῦτα κατὰ βῆμα διαλαμβάνοντος· Κληρικούς εἰς ἐκκλησίαν τελούντας, ὡς ἦδη ὠρίσαμεν, μὴ ἐξείναι εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ᾗ λειτουργεῖν ἐξ ἀρχῆς ἠξιώθησαν· ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀπολέσαντες τὰς ἰδίας πατρίδας, ὑπὸ ἀνάγκης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μετέλθον. Εἰ δὲ τις ἐπίσκοπος, μετὰ τὸν ὕρον τοῦτον, ἄλλῃ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξεται κληρικόν, ἔδοξεν ἀκοινωνητον εἶναι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον· ἕως ἂν ὁ μεταστὰς κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθῃ Ἐκκλησίαν. Περὶ δὲ τῶν λαϊκῶν συνεζητήθη ποτὲ παρὰ ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, πατριαρχέοντος τοῦ ἁγιωτάτου ἐν πατριάρχαις καὶ

A debet. Supergenuale autem, figura est lintei, quod induit Dominus, cum discipulorum pedes lavit. Quemadmodum igitur quæ patriarchis per indumenta gratiæ tributæ sunt¹, ulli alii non dantur episcopo, saccus videlicet et crux multiplex² (eos enim hiæ decorari placuit, utpote relatos ad³ habitabilis orbis extrema): sic nec episcops concessa privilegia sacerdotibus dabunt, ne privilegiorum ecclesiasticorum confusio fiat, et Creatori dicat creatura, Exæquor tibi.

Interr. 38. Vetere provinciæ consuetudine reliquiarum² orthodoxorum in nostræ regionis ecclesiis sepeliuntur. Quæro igitur discere, an hoc citra præjudicium fiat.

B Resp. Magna differentia est inter ecclesias consecratas per initiatorias dedicationes, et throni inaugurationem sanctique unguenti unctionem, et sanctarum reliquiarum martyrum indigationem; et eas quæ sic sanctificatæ non sunt, obtinentque oratorii locum. Ideoque in quibus videlicet martyricæ reliquiarum reconditæ sunt, et sancti unguenti intervenit unctio, humanum quæcumque cadaver non sepelietur, juxta 2 caput, 1 tit., 3 lib. Basilicorum inquit: Nullus in ecclesia sepelietur mortuus. Et secundum veterem⁷, extra eum positum: Non licet sepelire quemquam in ecclesia, ubi scilicet martyris corpus depositum est. In sanctis autem oratoriis appellatis, quæ ita consecrata non sunt, reliquiarum sine periculo sepelientur.

Interr. 39. Quartumdam parœciarum incolæ, suorum pontificum ordinationes respicientes, aliarum diocesium et ordinationum episcopos adeunt, prout quisque vult: an tuto faciant, quæro discere.

Resp. Lectores quidem, qui suorum episcoporum ordinationes spreverunt: et in aliis provinciis majorem gradum per episcopalis manus impositionem consecuti sunt, excommunicationis pœnæ canones subjiciunt, nec eos modo, sed et eos, qui ordinaverunt, quemadmodum exprimitur canone 54 synodi Carthaginensis, hæc complectente ad verbum: Clericos in ecclesia agentes, ut jam desiniimus, non licere ordinare in alia civitatis ecclesia, sed contentos esse illa, in qua ab initio ministrare meruerunt: iis exceptis, qui amissa sua patria, ex necessitate in aliam ecclesiam migraverunt. Quod si quis episcopus post hanc definitionem, clericum susceperit ad alium episcopum pertinentem, placuit excommunicatum esse, tam susceptum, quam suscipientem, donec qui migravit clericus, ad propriam ecclesiam revertatur. De laicis autem simul quæsitum est in sancta Constantinopolitanorum Ecclesiæ synodo, patriarchatum obtinente sanctissimo inter patriarchas et sapientissimo domino Michaelo Anchialo, et mense Novembri, indictione

VARIÆ LECTIONES.

¹ per suppellectilem beneficia tributa sunt. ² polystaurium. ³ quorum nomina referuntur in sacris ad. ^x cadavera. ⁷ scilicet, interpretem.

Resp. Alibi etiam diximus, solis tributum esse sacerdotibus, confessionum suscipere ratiocinia cum episcopali permisso. Si igitur non sacratus præfectus nec cum episcopali permisso id facere potest, multo minus id præfectæ concessum erit: cisi virtus ejus solem splendore superet.

Interr. 35. Divini canones diaconissarum mencinerunt. Querimus, quale sit earum officium.

Resp. Olim aliquando ordines diaconissarum canonibus cogniti fuere, habebantque ipsæ gradum ad altare. Menstruorum autem inquinatio ministerium earum a divino et sancto altari expulit. In sanctissima autem Ecclesia sedis Constantinopolitanorum diaconissæ deliguntur, unam quidem communicationem non habentes ad altare, in multis autem habentes conventum, et muliebrem cœtum ecclesiastice dirigentes.

Interr. 36. An subdiaconus et diaconus legitime possit cum muliere copulari, necne.

Resp. Et canones, et leges varix vetant sacros post ordinationem mulieribus conjungi. Cum autem (ut videtur) canonicum hoc contemneret interdium, inter imperatores inclytus et sapientissimus dominus Leo per Novellam sanctionem vitium emendavit. Inquit enim hæc in parte expressim tertia ejus Novella: Jubemus ut ad vetus Ecclesiæ superne traditum præscriptum creationes procedant: neque enim dignum est, ut qui spiritali ascensu supra corporis abjectionem evecti sunt, hi rursus ad carnis sordes delabantur; sed e diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum ascendat, convenientius fuerit. Quamobrem nemo eorum, qui altari serviunt, post ordinationem audacter lege connubii mulieri conjungatur. Idque si fecerit, deponetur. Nam ante ordinationem facere licuit, quod post eam adeo male fuit ausus.

Interr. 37. Licitum est sacerdotes præfectos existentes, vel primopapas*, et pontifices, supergenualibus insigniri, an est vitium.

Resp. Supermanicarum et supergenualium sacratissimus amictus solis pontificibus attributus est, velut figuram obtinentibus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi: indeque peccata etiam hominum remittunt, aliaque majora ad imitationem Christi faciunt, quæ sacerdotibus data non sunt. Quare neque supermanicarum, neque supergenualium merebuntur amictum. Nam supermanicæ figura sunt manicarum, quibus erant constrictæ manus Domini, et Dei, et Servatoris nostri Jesu Christi, quando ad voluntariam passionem conten-

Ἀπόκ. Καὶ ἄλλοτε εἶπομεν, μόνοις τοῖς ἱερεῦσι μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐκχωρήσεως δεδομένον εἶναι τὸ δέχεσθαι λογισμούς. Ἄν γοῦν οὐδὲ ἀνίερος καθηγούμενος μετὰ ἐπισκοπικῆς ἐκχωρήσεως δύναται δέχεσθαι λογισμούς, πολλῶ πλεον οὐκ ἐκχωρηθῆ τοῦτο παρὰ καθηγουμένης γίνεσθαι, κὰν ἡ ἀρετὴ αὐτῆς λάμπη ὑπὲρ τὸν ἥλιον.

Ἐρώτ. λ'. Οἱ θεῖοι κανόνες μέμνηται διακονισσῶν. Ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν ποῶν ἐστὶ τὸ τούτων λειτούργημα.

Ἀπόκ. Πάλαι ποτὲ καὶ τάγματα διακονισσῶν τοῖς κανόσιν ἐπιγινώσκετο, καὶ εἶχον καὶ αὗται βαθμὴν ἐν τῷ βήματι· ἡ δὲ τῶν ἐμμήνων κάκως τὴν ὕπηρεσίαν ταύτην ἐκ τοῦ θελοῦ καὶ ἀγίου βήματος ἀπεξίτωσαν· παρὰ δὲ τῆ ἀνωτάτῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ θρόνου τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν διακόνισσαι προχειρίζονται, μίαν μὲν μετουσίαν μὴ ἔχουσαι ἐν τῷ βήματι, ἐκκλησιάζουσαι δὲ τὰ πολλὰ, καὶ τὴν γυναικωνίτιν ἐκκλησιαστικῶς διορθούμεναι.

Ἐρώτ. λς'. Ὑποδιάκονος καὶ διάκονος δύναται νομίμως συναφθῆναι γυναικί, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Καὶ κανόνες καὶ νόμοι διάφοροι κωλύουσι τοὺς ἱερωμένους συνάπτεσθαι γυναίξιν μετὰ τὴν χειροτονίαν. Τοῦ δὲ τοιοῦτου κανονικοῦ παραγγέλματος ἀθιτουμένου, ὡς οἶκεν, ὁ ἐν βασιλευσίν δοιδιμος καὶ σοφώτατος κύριος Λέων, διὰ θεσπισματος Νεαρῶν τὸ κακὸν διορθώσατο. Φησὶ γὰρ ἡ τρίτη Νεαρὰ αὐτοῦ ἐν μέρει ταῦτα ῥητῶς· Κελεύομεν κατὰ τὸ ἀνωθεν ἀρχαίον τῆς Ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας προβαίνειν. Οὐ γὰρ δεξιόν ἐστι, μετὰ τὸ ἀνυψωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως, τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα καταπίπτειν· τούναντιον δὲ μᾶλλον χρὴ εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν τὴν θεῖαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν. Διὸ οὐδεὶς τῶν τοῦ βήματος μετὰ τὴν χειροτονίαν τολμηρῶς συζευχθεῖη κατὰ νόμον γάμου γυναικί· τοῦτο δὲ ποιήσας καθαιρεθήσεται. Ἐξῆν γὰρ αὐτῷ πρὸς τῆς χειροτονίας ποιήσαι τὸ μετὰ τὴν χειροτονίαν οὕτω κακῶς τελεμηθέν.

Ἐρώτ. λς'. Ἐκχωρητὸν ἐστὶ τοὺς ἱερεῖς, ἡγουμένους ὄντας, ἢ πρωτοπαπάδας, καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς, διὰ ἐπιμανικῶν καὶ ἐπιγονατίων ἀποσεμνύνεσθαι· ἢ κακῶν;

Ἀπόκ. Ἡ τῶν ἐπιμανικῶν καὶ τῶν ἐπιγονατίων ἱερωτάτῃ ἐνδυμνία μόνοις τοῖς ἀρχιερεῦσι περιετίμηται, ὡς τὸν τύπον ἐπέχουσι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· κἀνεῦθεν καὶ ἀμαρτίας ἀφιοῦσιν ἀνθρώπων, καὶ ἄλλα ποιῶσι Χριστομιμήτως μελίζονα, ὅσα τοῖς ἱερεῦσιν οὐκ ἐνεδόθησαν. Διὸ οὐδὲ τῆς τῶν ἐπιμανικῶν οὐδὲ τῶν ἐπιγονατίων ἐνδυμνίας ἀξιώθησονται. Τὰ γὰρ ἐπιμάνικα τύπος εἶσι τῶν χειροπεδῶν τῶν ἐλιχθεισῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὅτε πρὸς τὸ ἐκούσιον

VARIE LECTIONES.

* qui abbates sint, vel protopapades.

πάθος ήπαίγεται. Τὸ δὲ ἐπιγονάτιον εἰς τύπο τοῦ A λεντίου ἐστίν, ὃ ὁ Κύριος ἐνεδύσατο, καὶ τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν ἐνέβην. Ὡσπερ οὖν οὐ δοθεῖν ἐπισκόπων τινὶ τὰ τοῖς πατριάρχεις φιλοτιμηθέντα διὰ ἐνδυμνίας χάρισματα, σάκκος δηλονότι καὶ πολυσταύριον (τούτους γὰρ ὑπὸ τούτων κυδαίνεσθαι δέδοκται, ὡς καὶ ἀναφερομένους εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· οὕτως οὐδὲ τὰ τοῖς ἐπισκόποις ἀπονεμηθέντα πρόνομια τοῖς ἱερεῦσι δοθῆσεται· ἵνα μὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν προνομίων σύγχυσις γένηται, καὶ τῷ Πλάσαντι εἴπη τὸ πλάσμα· Ἐξισούμαι σοι.

Ἐρώτ. λη'. Ἀπὸ ἀρχαίας ἐγγυρίου συνηθείας θάπτονται λείψανα ὀρθοδόξων εἰς τὰς κατὰ χώραν ἐκκλησίας ἡμῶν. Ζητῶ οὖν μαθεῖν εἰ ἔστι τοῦτο ἀποκριμάτιστον.

Ἀπόκ. Διαφορὰ μεγάλη ἐστὶν ἐκκλησιῶν κασιερωθεισῶν διὰ ἐγκαίνων ἀνοξίλων καὶ ἐνθρονισμού, χρίσματός τε ἁγίου μύρου, καὶ ἀποθίσεως λειψάνων ἁγίων μαρτυρικῶν, καὶ τῶν μὴ οὕτως ἁγιασθεισῶν, καὶ εὐκτηρίου τόπον ἐπεχουσῶν. Διὸ ἐν ἐκαίται μὲν ἐν αἷς δηλονότι μαρτυρικὰ λείψανα τεθησαύριστα, καὶ ἁγίου μύρου ἐμσολάθησε χρίσμα, ἀνθρώπινον λείψανον οἰονηποτοῦν οὐ ταφῆσεται (κατὰ τὸ β' κειφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν, τὸ λέγον· Μηδεὶς ἐν ἐκκλησίᾳ θαπέτω νεκρόν. Καὶ κατὰ τὴν Ἐξωθεν αὐτοῦ κείμενον παλαιὴν, τὴν λέγοντα· Οὐκ ἔξεστι θάπτειν τινα ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐνθα δηλονότι μάρτυρος ἐκαίσε σῶμα ἀπόκειται)· εἰς δὲ τοὺς μὴ οὕτω καθιερωθέντας, ἁγίου εὐκτηρίου κατονομαζομένους, ἀκινδύνως ἐνταφιασθήσονται C λείψανα.

Ἐρώτ. λθ'. Κάτοικοι τινῶν ἐνοριῶν, τὰς τῶν οἰκλιῶν ἀρχιερέων χειροτονίας παραιτούμενοι, ἐτέρων ἐνοριῶν ἐπισκόποις προσέρχονται καὶ χειροτονίῶν, καθὼς ἕκαστος ἔχει θελήματος. Εἰ γοῦν ἀσφαλῶς αὐτοῖς γίνεταί τοῦτο, ζητῶ μαθεῖν.

Ἀπόκ. Τοὺς μὲν ἀναγνώστας τοὺς ἀθετήσαντας τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καὶ εἰς ἐτέρας ἐνορίας μίζονος ἀξιοθέντας βαθμοῦ διὰ χειροθεσίας ἐπισκοπικῆς, ἀκοινωνησίας ἐπιτιμῶ οἱ κανόνες καθυποβάλλουσι· καὶ οὐ μόνον αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας τούτους, καθὼς τὰ περὶ τούτου παρίσταται ἀπὸ τοῦ νδ' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ταῦτα κατὰ βῆμα διαλαμβάνοντος· Κληρικοὺς εἰς ἐκκλησίαν τελοῦντας, ὡς ἦδη ὠρίσαμεν, μὴ ἐξελίγει εἰς ἄλλης πόλεως τάττεσθαι ἐκκλησίαν, ἀλλὰ στέργειν ἐκείνην ἐν ἧ λειτουργεῖν ἐξ ἀρχῆς ἠξιώθησαν· ἐκτὸς ἐκείνων οἵτινες ἀπολέσαντες τὰς ἰδίας πατρίδας, ὑπὸ ἀνάγκης εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν μετέλθον. Εἰ δὲ τις ἐπίσκοπος, μετὰ τὸν ὕρον τοῦτον, ἄλλῃ ἐπισκόπῳ προσήκοντα δέξεται κληρικόν, ἔδοξεν ἀκοινωνῆτον εἶναι καὶ τὸν δεχθέντα καὶ τὸν δεξάμενον· ἕως ἂν ὁ μεταστάς κληρικὸς εἰς τὴν ἰδίαν ἐπανέλθῃ Ἐκκλησίαν. Περὶ δὲ τῶν λαϊκῶν συνεζήτηθη ποτὲ παρὰ ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῆς τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίας, πατριαρχέοντος τοῦ ἁγιωτάτου ἐν πατριάρχεις καὶ

A *debat. Supergennale autem, figura est linteī, quod induit Dominus, eum discipulorum pedes lavit. Quemadmodum igitur quæ patriarchis per indumenta gratiæ tributæ sunt¹, ulli alii non dantur episcopo, saccus videlicet et crux multiplex² (eos enim hiæ decorari placuit, utpote relatos ad³ habitabilis orbis extrema): sic nec episcopis concessa privilegia sacerdotibus dabuntur, ne privilegiorum ecclesiasticorum confusio fiat, et Creatori dicat creatura, Exæquor tibi.*

Interr. 38. Vetere provinciæ consuetudine reliquiarum² orthodoxorum in nostræ regionis ecclesiis sepeliuntur. Quæro igitur discere, an hoc citra præjudicium fiat.

B *Resp. Magna differentia est inter ecclesias consecratas per initiatorum dedicationes, et throni inaugurationem sanctique unguenti unctionem, et sanctarum reliquiarum martyrum indigationem; et eas quæ sic sanctificatæ non sunt, obtinentque oratorii locum. Ideoque in quibus videlicet martyricæ reliquiarum reconditæ sunt, et sancti unguenti intervenit unctio, humanum quæcumque cadaver non sepelietur, juxta 2 caput, 1 tit., 5 lib. Basilicorum inquit: Nullus in ecclesia sepeliatur mortuus. Et secundum veterem⁷, extra eum positum: Non licet sepelire quemquam in ecclesia, ubi scilicet martyris corpus depositum est. In sanctis autem oratoriis appellatis, quæ ita consecrata non sunt, reliquiarum sine periculo sepelientur.*

Interr. 39. Quarundam paræciarum incolæ, suorum pontificum ordinationes respicientes, aliarum diocesium et ordinationum episcopos adeunt, prout quisque vult: an tuto faciant, quæro discere.

Resp. Lectores quidem, qui suorum episcoporum ordinationes spreverunt: et in aliis provinciis majorem gradum per episcopalis manus impositionem consecuti sunt, excommunicationis pœnæ canones subjiciunt, nec eos modo, sed et eos, qui ordinaverunt, quemadmodum exprimitur canone 54 synodi Carthaginensis, hæc complectente ad verbum: Clericos in ecclesia agentes, ut jam desinimus, non licere ordinare in alia civitatis ecclesia, ubi contentos esse illa, in qua ab initio ministrare meruerunt: iis exceptis, qui amissa sua patria, ex necessitate in aliam ecclesiam migraverunt. Quod si quis episcopus post hanc definitionem, clericum susceperit ad alium episcopum pertinentem, placuit excommunicatum esse, tam susceptum, quam suscipientem, donec qui migravit clericus, ad propriam ecclesiam revertatur. De laicis autem sijnul quæsitum est in sancta Constantinopolitanorum Ecclesiæ synodo, patriarchatum obtinente sanctissimo inter patriarchas et sapientissimo domino Michaelæ Anchialo, et mense Novembri, indictione

VARIÆ LECTIONES.

¹ per supellectilem beneficia tributa sunt. ² polystaurium. ³ quorum nomina referuntur in sacris ad. ⁴ cadavera. ⁷ scilicet, interpretationem.

quarta, synodalis est facta subnotatio, ex variorum canonum allegatione excepta^a, ex quo puniri eum, qui ex aliena provincia ordinat laicum, præter episcopi ipsius sententiam, ipsumque etiam ordinatum.

Interr. 40. Possunt diaconi præter archidiaconorum voluntatem sacerdotalem consequi gratiam, annon?

Resp. Hujus rei providentia per sacrosancti Spiritus gratiam episcopis tributa est. Quare et cum eorum consensu diaconi sacrobuntur, archidiacono, ut confratre, solum præsentem.

Interr. 41. Laici, qui secundas contraxerunt nuptias, alias nuptias, tertias scilicet, legitime contrahunt, annon?

Resp. Vetus quidem lex et tertias nuptias, ut legitimas, agnovit, et ex iis procreatos, heredes, et in potestate habuit parentis. Canones autem divinatorum et sanctorum Patrum, non solum tertias nuptias non agnoscunt, verum etiam secundas pœnæ moderatæ subjiciunt. Quia autem imperante inclyto principe, domino Leone philosopho, dissidium fuit magnum inter omnes mundi Ecclesias, quod princeps non solum tertias contraheret, sed etiam quartas, synodicus factus est conventus omnium fere, quæ ubique sunt diocesiarum antistitum, 8 indicatione anni 6428. Et disputatum est, qui nuptiales fugiendi sint contractus, et qui permittendi, velut legitimi, imperantibus inclyto principe Constantino Porphyrogenneta, et ejus socero domino Romano. Post multas altercationes, et exactam disquisitionem, decisio^a synodica eleganter scripta est, confirmata etiam principis solita subscriptione: quartas quidem nuptias respuendas esse, nec permittendas: tertias autem nunc permittendas esse, nunc non esse. Definit enim binubos, et simul orbos, qui quadragesimum annum nondum impleverunt, contrahere etiam tertias nuptias ad orbitalis remedium, nisi quod per totum quinquennium censura emendantur, ne divinas assumant sanctificationes. Finito autem quinquennio, ter in anno assumant. Sed et tricenariis, quamvis liberos habentibus, tertii connubii potestas facta est, propter ætatis infirmitatem: ut et hi per quadriennium esse non debeant divinarum sanctificationum participes: quo peracto, ter in anno divina participaturi sint sacramenta. His autem qui quadragesimum annum excesserunt, nullo modo tertias esse concedendas nuptias divini Patres oraculo pronuntiarunt. Et hæc quidem unionis ea decisio definit. Cæterum Ecclesia tandem nostra relate tertii matrimonii contractum non permisit.

τρίτον γάμον συγχωρητέον εἶναι οἱ θεοὶ Πατέρες ταῦτα διορίζεται· ἡ Ἐκκλησία δὲ οὐκ ἐπέτρεψε τέως λαγμα.

^a conjecta. ^b tomus.

σοφωτάτου κυρίου Μιχαὴλ τοῦ Ἀγγιᾶλου· καὶ γέγονε κατὰ μῆνα Νοεμβρίου, ἐπινημέσεως δ', σημείωμα συνοδικόν, συγκεκροτημένον ἀπὸ διαφόρων κανόνων προσκομιδῆς· ἐπίσης γνωματεύον κολάζεσθαι καὶ τὸν ἐξ ἑτέρας ἐνορίας χειροτονήσαντα λαϊκὸν παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν δὲ τὴν χειροτονηθέντα.

Ἐρώτ. μ'. Δύνανται οἱ διάκονοι παρὰ γνώμης τῶν ἀρχidiaκόνων αὐτῶν ἱερατικοῦ καταξιούσεσθαι χάρισματος, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Τοῖς ἐπισκόποις ἢ περὶ τούτου πρόβια πεφλοσιμήται παρὰ τῆς χάριτος τοῦ παναγίου Πνεύματος. Διὸ καὶ μετὰ γνώμης αὐτῶν ἱερωήθονται οἱ διάκονοι, τοῦ ἀρχidiaκόνου, ὡς συναδέλφου, μόνον παρουσιάζοντος;

Ἐρώτ. μα'. Οἱ διγαμήσαντες λαϊκοὶ, καὶ ἐτέρου γάμου, ἦτοι τρίτου, νομίμως ἀξιοθήσονται, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν παλαιὸς νόμος καὶ τρίτον γάμον ὡς ἔνομον ἐπεγίνωσκε, καὶ τοὺς ἐκ τούτου γεννηθέντας, κληρονόμους καὶ ὑπεξουσίους εἶχε τοῦ φύσαντος· οἱ δὲ κανόνες τῶν θείων καὶ ἀγίων Πατέρων, οὐ μόνον τὸν τρίτον γάμον οὐκ ἐπιγινώσκουσιν, ἀλλὰ καὶ τὸν δεύτερον ἐπιτιμῶ μετρίῳ καθυποβάλλουσιν. Ὅτι δὲ βασιλεύοντος τοῦ αἰδίου βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ σχίσμα γέγονε μέγα παρὰ τὰς Ἐκκλησίας τοῦ κόσμου παντός, διὰ τὸ τὸν βασιλέα μὴ μόνον τριγαμηῆσαι, ἀλλὰ καὶ τετραγαμηῆσαι, συνέλευσις ἐτελέσθη συνοδική πάντων σχεδὸν τῶν ἀρχιερατευόντων ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ διοικήσεσι, κατὰ τὴν ἡ' ἐπιπέμνησιν τοῦ 750^{ης} ἔτους. Καὶ συνεζητήθη ποῖα γαμικὰ συναλλάγματα εἰσιν ἀποτρέπαια, καὶ πῶς συγχωρητέα, ὡς ἔνομα· βασιλευόντων τοῦ τε αἰδίου βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, καὶ τοῦ πανθεοῦ αὐτοῦ κυρίου Ῥωμανοῦ. Μετὰ πολλὰς γοῶν ἀντιλογίας καὶ μετὰ ἐξίτασιν ἀκριβῆ, ἐκαλλιγραφήθη τόμος συνοδικός, καθησφαλισμένος καὶ τῇ τοῦ βασιλέως συνθήῃ ὑπογραφῇ, τὸν μὲν τέταρτον γάμον ἀπίπτυστον εἶναι καὶ ἀσυγχώρητον· τὸν δὲ τρίτον, πῆ μὲν συγχωρητέον εἶναι, πῆ δὲ ἀσυγχώρητον. Διορίζεται γάρ, τοὺς μήπω πληρώσαντας τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος, διγαμήσαντας, καὶ ἀπαιδᾶς ὄντας, συναλλάττειν καὶ τρίτον γάμον, διὰ τὴν θεραπείαν τῆς ἀπαιδίας. Πλὴν ἐπιτετιμημένους εἶναι δι' ἄλης πενταετίας, ὥστε μὴ μεταλαμβάνειν τῶν θείων ἀγιασμάτων· μετὰ δὲ τὴν πενταετίαν, τρεῖς τοῦ ἔτους μεταλαμβάνειν αὐτούς. Ἀλλὰ καὶ τοὺς τριακονταετείς ὄντας, κἰν παῖδας ἔχουσιν, ἐξέχωρησαν, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἡλικίας ἀσθένειαν, καὶ τρίτον γάμον· ὀφειλοτάς καὶ τούτους ἐπὶ τετραετίαν ἀμετόχους εἶναι τῶν θείων ἀγιασμάτων, ὡς ἔκτοτε καὶ αὐτῶν μελλόντων τρεῖς τοῦ ἔτους τῶν θείων μεταλαμβάνειν μυστηρίων. Τοῖς δὲ τὸν τεσσαρακοστὸν χρόνον ὑπερναβᾶσιν, ἐξ οὐδενὸς τρόπου τὸν

ἐθεσπιώδησαν· καὶ ὁ μὲν τόμος οὗτος τῆς ἐνώσεως ἐπὶ τῶν ἡμετέρων χρόνων τρίτου γάμου συνᾶλλαγμα.

VARIÆ LECTIONES.

Ἐρώτ. μβ'. Τοῖς παλλακισμένοις συγχωρη- A
εἶτα ἔστιν ἡ τῶν θεῶν ἁγιασμάτων μετάληψις, ἢ
δ;

Ἀπόκ. Ὁ μέγας ἐν ἀρχιεπισκοπῇ Βασιλείου ἐν διαφό-
ροις κανόσιν αὐτοῦ οὐ δίδωσιν ἄδειαν τοῖς πορνεύ-
ουσι τῶν θεῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν. Ἐν δὲ
τῷ π' κανόνι αὐτοῦ διορίζεται, τὴν πορνεύουσαν,
ἀποστᾶσαν τῆς πορνείας, μὴ ἀπεντεύθειν, ἀλλὰ μετὰ
τριετίαν τῶν θεῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν.

Ἐρώτ. μγ'. Ἡ συμπενοθερία τῶν συντέκνων
μέχρι πόσου βαθμοῦ κωλύεται;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν γγ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρωλλῆι τοῦ
μεγάλου παλατίου συστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς
συνόδου κολάζει τοὺς ἀναδόχους συνάπτειν γαμι-
κῶς ταῖς μητέρας τῶν ἐκ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος
συναδεχθέντων παιδῶν. Καὶ μετὰ ἀπόστασιν τοῦ
κακοῦ, κλυτοπόλλαι πορνευόντων ἐπιτιμίῳ. Τὸ δὲ
τελευταῖον θέσπισμα τοῦ ε' κεφαλαίου τοῦ ε' τίτλου
τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ἐπὶ πλεόν ἐπακτείνει
τὴν κόλασιν. Ὅτι δὲ καὶ ὁ δηλωθεὶς κανὼν καὶ ὁ δια-
ληφθεὶς νόμος μείζονα τὴν κατὰ πνεῦμα συγγένειαν
λέγουσι τῆς σωματικῆς συναφείας, γέγονε σημεῖωμα
συνδικὸν ἐπὶ τοῦ ἁγιωτάτου. Ἐκεῖνον πατριάρχου
κυρίου Νικολάου, κατὰ μῆνα Μάϊου τῆς ιε' ἐπιγεμή-
σεως, ἐπὶ ἔρωτήσει τοῦ ὑπαρχιεπισκόπου κυρίου
Γρηγορίου τοῦ Ξηροῦ, διοριζόμενον ταῖς αὐτοῖς ὁροις
συσφίγεσθαι καὶ ὑφατλοῦσθαι τὴν διὰ τῆς συντε-
κνίας συστάσαν πνευματικὴν συγγένειαν, οἷς καὶ αἱ
σωματικαὶ συγγένειαι περιορίζονται.

Ἐρώτ. μδ'. Ἡ χώρα τῶν Ἀλεξανδρέων πολ- C
λιτῆς μυριάτι γενναιογενής, καὶ πληθουνομένη,
ὀρθοδόξων Χριστιανῶν..... ζητοῦμεν οὖν μαθεῖν,
εἰ ἔρεται καὶ ἐντὶ τοῦ ε' βαθμοῦ συνάλλαγμα
γίνεσθαι γαμικόν, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ πράγμα-
τος.

Ἀπόκ. Οἱ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ νόμοι χάριν
τῶν γαμικῶν συναλλαγμάτων ἐν πᾶσιν ἔμορφρη-
σαντες, καὶ θεαρέστοις σχολίσμασι καὶ διδάγμασι
τὰ γαμικὰ περιόρισαντες συναλλάγματα, ἐξ οὐουδη-
τινος τρόπου ἐξελεῖν ταῦτα οὐκ ἐξεχώρησαν· ἀλλ'
ἐπὶ μὲν τῶν ἀνιόντων καὶ κατιόντων τὴν γαμικὴν
συναφίαν κεκωλυμένην εἶναι παντελῶς διορίσαντο·
τῶν ἐκ πλαγίου δὲ τὴν συγγένειαν μέχρις ἑξῆδμου
βαθμοῦ δικαίως ἐστενωχώρησαν. Τὴν δὲ ἐξ ἀγι-
σταίας, ἥτοι συμπενοθερίας, συγγένειαν, κατὰ τὸν
ἕκτον βαθμὸν ἀπέλυσαν. Ὁφείλουσι γοῦν καὶ οἱ Ἀλεξ-
ανδρεῖς οὕτω γαμικῶς συναλλάττειν, καὶ τὴν στε-
νωχωρίαν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν εἰς ἁμαρτίας
δικαίωμα μὴ προβάλλεσθαι. Διασπασθήσεται γὰρ τὸ
παρὰ ταῦτα γενησόμενον συνοικέσιον· καὶ μοιχευόν-
των ἐπιτιμοῖς οἱ τὸ ἀθέμιτον συναλλάξαντες καθ-
υποβληθήσονται. Ἐπει δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τόμου τοῦ
ἁγιωτάτου πατριάρχου ἐκεῖνου κυρίου Σισινίου δύο
πρῶτοι ἐξάδελφοι δύο ἀδελφὰς οὐ λαμβάνουσι, καὶ
ταῦτα, τοῦ συναλλάγματος ἀναγομένου εἰς ἕκτον ἐξ
ἀγχισταίας βαθμῶν, ἔσο καὶ τὰ περὶ τούτου εἰδῶς·
ἵνα μὴ κατὰ λήθην τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἔθει ψυχοβλα-
βῶς ἐναντιωθῆς.

Interr. 42. In concubinato agentibus permittenda
est divinarum sanctificationum participatio, necne?

Resp. Magnus in antistitibus Basilii, in variis
canonibus suis non dat scortantibus licentiam divi-
nas sanctificationes assumendi. In 80 autem canone
definit, scortatricem, quæ a scortatione discessit,
non exiit, sed post triennium, divinarum sancti-
ficationum participem fieri.

Interr. 43. Consoceratus compatrum ad quatum
usque gradum prohibetur?

Rep. Canon quidem quinquagesimus quartus
sanctæ et œcumenicæ synodi, in Trullo magni pala-
tii coactæ, vetat suscipiotes concubio jungi cum
matribus infantium e sancto lavacro susceptorum,
et post discessionem a malo, subjicit scortantium
pœnæ. Ultimus autem versiculus 10 c. 5, tit. 28,
libro Basilicæ, alterius punitionem extendit. Sed
quoniam et declaratus canon, et supra scripta lex
spiritali cognationem dicunt majorem conjunctio-
ne corporali: facta fuit synodica subnotatione,
tempore sanctissimi illius patriarchæ, domini Nico-
lai, mense Maio, decimaquinta indictione, ad in-
terrogationem perquam honorandi illius domini
Gregorii Xeri, definiens hisdem constringi et expli-
cari terminis^b spiritali, quæ percompaternitatem
contrahitur, cognationem; quibus corporales cogna-
tiones circumscribuntur.

Interr. 44. Alexandrinorum regio multis genera-
tionum myriadibus populosa est et amplificata,
Christianis autem orthodoxis coangustata. Querimus
ergo discere, an permissum sit et intra sex-
tum gradum nuptias contrahere, propter rei neces-
sitate.

Resp. Divini et sacri canones, et leges, nuptialium
contractuum causa in omnibus consentientes, et
Deo gratis intervallis et præceptis nuptiales con-
tractus circumscribentes, nullo modo ea egredi sive-
runt: sed inter ascendentes quidem et descendentes
nuptialem copulam prohibitam esse definiunt.
Eorum autem, qui sunt ex transverso, cognationem
ad septimum usque gradum jure coangustarunt:
cognationem vero, quæ per affinitatem, vel conso-
ceratum conciliatur, post sextum gradum absolue-
runt. Debent igitur et Alexandrini nuptias in hunc
modum contrahere, et paucitate orthodoxorum
Christianorum ad peccati justificationem non pro-
ponere. Distribuitur ergo, quod præter hæc factum
fuerit, conjugium; et mœchantium pœnis, qui
illicitum contraxerint, subjicientur. Quia autem
sanctissimi etiam patriarchæ illius, domini Sisinnii
decisione, duo patruales seu consobrini, sorores
duas non accipiunt, et hæc, contractu deducto ad
sextum affinitatis gradum, discæ, quæ in ea conti-
nentur: ne, per oblivionem, Ecclesiæ consuetudini
cum animæ detrimento adverseris.

VARIÆ LECTIONES.

^b extendi finibus

Interr. 46. Siquis scortatus fuerit ° cum muliere A captiva Christiana, pariterque orthodoxa, sine periculo ut servam eam vendet?

Resp. Potestatem habet dominus a se constupratam ancillam suam vendendi, ejusque pretium lucrificandi. Tunc enim libertatem promeretur ancilla, quæ cum domino simul corrupta est ^d, quando ad extremum usque spiritu, nullum ejus dividendæ præbuit argumentum. Ait enim 2 cap. 19 tit. 48 lib. hæc nominatim : Si quis non habens uxorem, in suo concubitu ancillam habeat, et cum ea ad mortem usque maneat, sive ex ea susceperit, sive non et de ea nihil in testamento suo dixerit : sit illa libera.

Interr. 47. Si orthodoxus scortatus sit cum Judæa, aut Agarena muliere, censura emendabitur, an rebaptizabitur?

Resp. Quadragesimus septimus quidem canon sanctorum et omni laude celebrium apostolorum hæc ait : Episcopus, vel presbyter, si enim, qui vere habet baptismum, de integro baptizaverit, vel si cum, qui ab impiis pollutus est, non baptizaverit, deponatur, ut qui irrideat mortem et crucem Domini, et non discernat sacerdotes a falsis sacerdotibus. Forsan igitur dixerit quispiam, orthodoxum, qui cum impia scortatus est, pollutum esse, et rebaptizari debere. Quod verum non est : is enim ab iis pollutur, qui sponte abluendo exiit ^C divinum sanctumque baptismum induitque baptismum impiorum. Judicio ergo episcopali per graviores poenam emendabitur, et ut scortator, et ut satanicæ communionis cum impio factus particeps : verum non rebaptizabitur.

Interr. 48. Quot ænorum mas aut femina admittatur ad confessionem?

Resp. Leges quidem delictis impuberum condonandum esse dicunt. Impuberes autem sunt mares quidem, qui decimum quartum annum impleverunt : feminæ vero, duodecim annorum. Forsan igitur dixerit aliquis post duodecimum et decimum quartum ætatis annum eos debere peccata sua declarare : utpote delictorum judicium subeuntes, et capaces scortationis, aliorumque quorumpiam peccatorum effectos. Nos autem ab ipsa experientia, sed ab iis quæ talium quorundam causa per varia tempora synodice prolata sunt, consulimus ; ut post sextum annum mares et feminæ per confessiones emendari et sanctificari debeant. Quia et clericus quidam per obligatoria scripta, deponsa uxore septenni, et post ejus mortem alii conjunctus mulieri, synodice non impetravit, ut canonicam consequeretur ordinationem, utpote bigamus. Ait enim sancta Constantinopolitana synodus, septennem feminam amoris esse capa-

Ἐρώτ. μζ'. Ἐάν τις πορνικῶς συμφορῆ μετὰ γυναικὸς αἰχμαλώτου Χριστιανῆς, καὶ κατὰ ταύτων ὀρθοδόξου, ἀκινδύνως ὡς δούλην πωλήσει αὐτήν;

Ἀπόκ. Ἄδειαν ὁ δεσπότης ἔξει τὴν ὑπὸ τούτου πορνευομένην δούλην αὐτοῦ πωλεῖν, καὶ ἀποκερδαίνειν τὸ ταύτης τίμημα. Ἐλευθερίας γὰρ τότε ἀξιοῦται ἡ δούλη μετὰ τοῦ δεσπότης συμφορημένη, ὅτε μέχρι τελευταίας τούτου ἀναπνοῆς οὐδὲν τι περὶ διαπράσεως ταύτης φθάσει γενέσθαι. Φησὶ γὰρ τὸ β' κεφάλαιον τοῦ 18' τίτλου τοῦ μη' βιβλίου ταῦτα ῥητικῶς· Ἐάν τις δούλην σχῆ ἐν τῇ ἰδίᾳ συναφείᾳ, μὴ ἔχων γαμετήν, καὶ μείνη μετ' αὐτῆς μέχρι τελευταίας, εἴτε ἔχων παῖδας ἐξ αὐτῆς, εἴτε μὴ· καὶ μηδὲν εἴπη περὶ αὐτῆς ἐν ἰδίᾳ διαθήκῃ· γίνεται ^B ἐκείνη ἐλευθέρα.

Ἐρώτ. μζ'. Ἐάν ὀρθόδοξος συμφορῆ πορνικῶς μετὰ Ἰουδαίας ἢ Ἀγαρηνῆς γυναικὸς, δι' ἐπιτιμίου διορθωθείη, ἢ ἀναβαπτισθῆσεται;

Ἀπόκ. Ὁ μὲν μζ' κανὼν τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων ταῦτ' αὖ φησιν· Ἐπίσκοπος ἢ ὑπερσβύτερος τὸν κατὰ ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα ἐὰν ἀνωθεν βαπτισῆ, ἢ τὸν μεμολυσμένον παρὰ τὸν ἀσεδῶν μὴ βαπτισῆ, καθαιρεῖσθω, ὡς γελῶν τὸν σταυρὸν καὶ τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον, καὶ μὴ διακρίνων ἱερέας ψευδοτερέων. Ἰσως οὖν εἴποι τις ὀφείλειν καὶ τὸν πορνεύσαντα ὀρθόδοξον μετὰ τῆς ἀσεβοῦς μολυνθῆναι, καὶ ἀναβαπτισθῆναι ὀφείλειν. Οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἀληθές. Ἐκεῖνος γὰρ μολύνεται παρὰ τῶν ἀσεδῶν, ὃς ἐκοντὶ μὲν ἀπονίπτεται τὸ θεῖον καὶ ἅγιον βάπτισμα, ἐνδύεται δὲ βίπτισμα ἀσεδῶν. Δι' ἐπιτιμίου γοῦν σφοδροτέρου κατ' ἐπισκοπικὴν διάκρισιν διορθωθείη, καὶ ὡς πόρνος, καὶ ὡς κρινωθήσας μετὰ ἀσεβοῦς κοινωνίας σατανικῆς· ἀλλ' οὐ βαπτισθῆσεται.

Ἐρώτ. μη'. Ποσότης ἀνὴρ ἢ γυνὴ δεχθεὶς εἰς ἐξαγορείαν;

Ἀπόκ. Οἱ μὲν νόμοι συγχωρητέα τὰ τῶν ἀνέθων ἀμαρτήματα λέγουσιν εἶναι. Ἄνηθοι δὲ εἰσιν ἐπὶ μὲν τῶν ἀβρένων, οἱ τὸν τεσσαρεσκαίδεκατον χρόνον πληρώσαντες· ἐπὶ δὲ τῶν θηλειῶν, αἱ δωδεκαεταίς. Ἰσως οὖν εἴπη τις, μετὰ τὸν δωδέκατον καὶ τὸν τεσσαρεσκαίδεκατον χρόνον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ὀφείλειν τούτους ἐξαγορεύειν, ὡς καὶ ἐξ ἀμαρτημάτων εὐθνομένους, καὶ γεγονότας πορνείας καὶ ἄλλων ἀμαρτημάτων τινῶν δεκτικούς. Ἡμῖν δὲ ἀπὸ πατρὸς αὐτῆς, ἀλλὰ μὴν καὶ ἀπὸ λαληθέντων συνοδικῶς κατὰ διαφόρους καιροὺς, χάριν τοιούτων τινῶν, γνωμοδοτεῖται· μετὰ τὸν ἕκτον ἐνιαυτὸν ὀφείλειν καὶ τοὺς ἀβρένας καὶ τὰς θηλαίας δι' ἐξαγορείας διορθοῦσθαι καὶ ἀγιάζεσθαι. Ὅτι καὶ κληρικὸς τις διὰ δεσποτικῶν ἐγγράφων καταγγυησάμενος γυναῖκα ἑπταετῆ, καὶ μετὰ θάνατον ταύτης· ἐτέρα συζευθεὶς γυναῖκα, οὐ παρεχωρήθη συνοδικῶς κανονικῆς ἀξιοθῆναι χειροτονίας, ὡς διγαμος. Εἶπε γὰρ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία σύνοδος τὴν ἑπταετῆ γυναῖκα δεκτι-

VARIÆ LECTIONES.

° stupri consuetudinem habuerit. ^d stupri consuetudinem habet.

κὴν ἔρωτος εἶναι· κἀνταῦθον καὶ φθορὰν ὑφίστασθαι, καὶ τῆς πορνείας τοῖς λογισμοῖς ἀλλοπεσθαι. Εἰ δὲ ἐπὶ γυναικὸς ταῦτα δικαίως περιλοσφρηται, πολλῶ πλείον ἐπὶ ἀνδρὸς ψηφισθήσεται.

Ἐρώτ. μβ'. Κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς κυριωνύμου πρώτης ἡμέρας ἐάν συμπλακῶσιν ὁμόζυγοι σαρκικῶς, ἐπιτιμηθήσονται ὡς παρανομῆσαντες, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Καὶ ἔνωθιν εἴρηται, κατὰ τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν ὀφείλιν ἀπέχεσθαι τοὺς ὁμόζυγους τῆς σαρκικῆς κοινωνίας· διὰ τὸ ἐναυταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεισθαι ἐπὶ Κυρίῳ· καθὼς τοῦτο καὶ ὁ μέγας ἐν ἁγίοις Τιμῶθιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας περὶ τοῦτου ἀπεκρίνατο. Οἱ γοῦν μὴ εἰς ταύτας τὰς ἡμέρας ἐγκρατεῦόμενοι, πῶς καὶ τότε κατὰ κοινήν συμφωνίαν σχολάσουσιν (ὡς ὁ μέγας Ἀπόστολος εἴρηκε) τῇ πρὸς Θεὸν ἐντεύξει καὶ προσευχῇ; Πάντως οὐδέποτε. Διὸ καὶ δι' ἐπιτιμιῶν μετρῶν οἱ οὕτως ἡμαρτηκότες διορθωθήσονται.

Ἐρώτ. ν. Ἐάν κατὰ τὴν Τεσσαρακονθήμερον νηστείας οὐκ ἐγκρατεῦνται οἱ ὁμόζυγοι, ἀξιοθήσονται τῆς τῶν θείων ἀγαπημάτων κοινωνίας, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου Πάσχα κοσμοσωτήριον ἑορτήν, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Εἰ μὴδὲ ἰχθυοφαγεῖν ἐδιδάχθημεν, μὴδὲ ἀπλῶς καταλύειν δι' ἄλης τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς, καὶ κατὰ πᾶσαν τετράδα, καὶ Παρασκευὴν, πολλῶ πλείον τῆς σαρκικῆς συμπολοῦς ἀπέχιν ἀναγκασθήσονται. Οἱ γοῦν παρανομῆσαντες οὕτως ὁμόζυγοι, καὶ εἰς ἀκρασίαν σατανικὴν μεταστοιχειώσαντες τὴν ἀπὸ τῆς νηστείας καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν σωτηριώδη μετάνοιαν (ὡσπερ εἰ μὴ τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ ἡ περιδρομὴ ἐξήρκει τοῦτοις εἰς ἀποκλήρωσιν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν)· οὕτα τῆς θείας καὶ ἁγίας μεταλήψεως κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου Πάσχα ἀξιοθήσονται, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπιτιμιῶν διορθωθήσονται.

Ἐρώτ. να'. Ἀκινδύνον ἔστι κατὰ τὴν Κυριωνύμον ἡμέραν εἰς βαλανίον ἀπέχεσθαι, καὶ θερμοῖς λουτροῖς ἀπονίπτεσθαι, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Κατὰ τὴν Κυριωνύμον ἔργου παντὸς ἀποδέσασθαι τοὺς πιστοὺς, καὶ οἱ θεοὶ Πατέρες ἐδίδαξαν, καὶ ἡ εὐ' Νεαρά τοῦ βασιλέως κυρίου Λέοντος τοῦ Σοφοῦ δικαίως ἰθεσπιώθησε, φησὶ γὰρ ἐν μέρει ταῦτα·

Ὅριζόμεν καὶ ἡμεῖς ἐκ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε Πνεύματι, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμνημένοις ἀποστόλοις· ὥστε πάντας ἐν τῇ θείᾳ καὶ τὴν ἀφθαρτίαν ἡμῶν ἐγκαινισαμένη ἡμέρα σχολάζειν ἀργίᾳ, καὶ μῆτε γαυροῦν μῆτε τινὰ ἔτερον ἀπτεσθαι ἔργου ἐν ταύτῃ τῶν μὴ νενομισμένων. Εἰ γὰρ οἱ παλαιοὶ τὰς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες, διὰ τοσαύτης ἦγον τιμῆς τὴν τοῦ Σαββάτου ἡμέραν, ὡς παντελεῖ αὐτοὺς ἀπραξίᾳ διδόναι, πῶς εἰκὸς οὐκ ἡ χάρις θεραπευτὰς ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια, τοῦτους μὴ τιμῶν τὴν ἡμέραν ἧτις τὸ τίμιον παρὰ τοῦ Δεσπότου ἐπλοῦτησε, καὶ ἡμᾶς ἡλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς

A cem, exindeque stuprum pati, et scortationis argui ratiociniis. Quod si hæc de femina juste tractantur, multo magis in mare sciscantur.

Interr. 49. In vespera prini diei Dominici • si conjuges carnaliter implicentur, censura coercerentur, ut transgressores legum, annon?

Resp. Et superius dictum est, in Sabbato et Dominico conjuges abstinere debere carnali societate, quod in eis spiritualis hostia offeratur Domino : quemadmodum magnus inter sanctos Timotheus Alexandriæ patriarcha, ad eos, qui de hoc interrogabant, respondit. Qui igitur his diebus continenter non agunt, quonam modo tunc communi vacabunt (ut magnus ait Apostolus) congressui cum Deo et orationi? Nullo plane modo. Itaque qui sic deliquerunt, pœnis moderatioribus emendabuntur.

Interr. 50. Si per Quadragenæ jejunium conjuges continenter non agant, digni habebuntur divinarum sanctificationum communione, in magni Paschatis mundi salutari festo, annon?

Resp. Si neque pisces edere docemur, neque simpliciter jejunium solvere per totam sanctam Quadragenam, multo magis a carnali complexu abstinere cogentur. Conjuges ergo, qui sic transgressi sunt, et in satanicam incontinentiam commutarunt salutarem pœnitentiam, quæ ex jejunio est, et liberatione cupiditatum carnalium, quæsi totius anni curriculum his non sufficiat ad suas explendas libidines : divinam et sanctam participationem in die sancti magnique Paschatis non promerebuntur : quinimo potius pœnis emendabuntur.

Interr. 51. Sine periculo est, die Dominico ingredi balneum, et calidis lavacris ablui, annon?

Resp. Die Dominico debere ab omni opere abstinere fideles, et divi Patres docuerunt, et 54 Novella imperatoris domini Leonis philosophi, justo oraculum edidit, hæc enim sit in parte :

Statuimus nos etiam, quod Spiritui sancto, ab ipsoque in titulis apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, a labore vacent : neque agricolæ, neque quiquam alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim qui umbram quamdam atque figuram observabant, tantopere Sabbathi diem venerabantur, ut ab omni prorsus opere abstinere : quomodo qui gratiæ lucem, ipsamque veritatem colunt, hos eum diem, qui a Domino honore ditatus est, nosque ab exitii dedecore liberavit, non venerari par est? aut quomodo cum ex septem diebus unus in Domini honore

VARIÆ LECTIONES.

• a domino denominati. † pœnis medicis. ‡ per totam quadragesimam, et quavis quarta feria, et in parasceve.

rem consecratus sit, nos aliorum ad opera usu A contentos non esse, neque illum Domino eximium et inviolatum conservare : sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ? Quapropter dicimus et nos, omni operatione (quemadmodum dictum est) cessante^h, cum et ipsi rustici negotientur, et omnibus coactis versari in ecclesiis, et glorificare potius Deum die Dominico, quod fideles qui sumus, in ea viderimus Solem resplenduisseⁱ. Neque igitur qui balnearum præcensoria lavacraque et reliqua faciunt, his ministrabunt, neque fidelis ullus veniam merebitur, qui ab oratione abstinens, et a multum celebrandis glorificationibus præceptionibusque diei Dominici recedens, aquis calidis adhæret et occupatur : sed B episcopali iudicio emendationibus corrigetur.

μοις ὕδασι προσνέχων καὶ ἀσχολούμενος· ἀλλὰ διὰ ἐπιτεμιῶν κατὰ τὴν ἐπισκοπικὴν διάκρισιν διορθώσεται.

Interr. 52. Jejunium solvens carnibus, caseo et ovo, diebus Mercurii et Veneris totius anni, venia dignus, annon?

Resp. Sexagesimus nonus canon sanctorum apostolorum ait : Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, sanctam Paschæ Quadragesimam non jejunit, vel quartum diem, vel Parasceven, præter quam si propter imbecillitatem corporalem impediatur, deponatur : si sit autem laicus, segregetur. Qui igitur sine corporali infirmitate dissolvit dies Mercurii et Veneris, punitur juxta canonis hujus tenorem. Quando vero propter imbecillitatem coactus fuerit dissolvere, piscibus C vel oleo moderabitur ægrotationis afflictionem. Carnes enim vel caseum, aut ovum attingere non fuerit concessum, licet extremam efflet animam, neque in magna Quadragesima, neque in qualicumque Mercurii vel Veneris die. Sufficit enim ei, qui necessario per aridorum esum magnificare debet dies Mercurii et Veneris, per oleum et pisces morbi acerbiter mitigare. Excipe mihi dies Mercurii et Veneris, carnisprivii, septuagesimæ, renovationis et duodecim dierum. In his enim per carnes etiam, citra periculum jejunia frangimus : quia circa dodecagemerum jejunt Armenii propter Artziburium, in hebdomade prima carnisprivii, propter Ninivitas : et in hebdomade tyrophagi Tetradiæ hæretici jejunium magnum observant. Nos igitur contraria iis facientes, frangimus^h, ne videamur cum iis consentire, eo excepto, quod illud fiet, si quis cum Tetradiis aut Armeniis habitet. Alioqui enim, si in regione degat, ubi nullus est ejuscemodi, degustabit tantum ex carnibus, vel caseo, et suspicionem attenuabit per continentiam, non per inglu-

ατιμίας ; Ἡ πῶς οὐ παντελῶς ἀσυνείδητον, ἐπιτὰ ἡμερῶν οὐσῶν, ὧν μία εἰς Δεσποτικὴν τιμὴν ἀναί- ται, μὴ ἀρκίεσθαι ἡμᾶς ; τὰς ἑξ ἀποκερημένους εἰς ἔργον, καὶ ἀναφαίρετον τῷ Δεσποτῇ ἐκείνῃ τηρεῖν· ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινοποιεῖσθαι, καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρὸν ; Διὸ φάμεν καὶ ἡμεῖς, πάσης ἐνεργείας ἐμπορευομένων, καὶ αὐτῶν δὴ τῶν γεωργῶν, ἀπρακτικῆς, ὡς εἴρηται, καὶ πίντων ἀναγκασομένων ταῖς ἐκκλησιαῖς ἐνασχολεῖσθαι, καὶ δοξολογεῖν τὸν Θεὸν μᾶλλον κατὰ ταύτην τὴν κυριώτατον, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ ἰδεῖν ἡμᾶς τοὺς πιστοὺς τὸν τῆς δικαιοσύνης Ἰλλιον λάμψαντα· οὐτε οὖν οἱ τὰ τῶν βαλανεῶν προκαυστήρια, λουτήρια τε, καὶ λοιπὰ ἐνεργοῦντες ; τούτοις ὑπηρετήσουσιν, οὐτε τις πιστὸς συγγνώμης ἀξιωθείη· τῆς μὲν προσευχῆς ἀποσχόμενος, καὶ τῶν πολυμήτων δοξολογιῶν καὶ διδασκαλιῶν τῆς κυριότητος ἀριστάμενος, καὶ θερ-

Ἐρώτ. νβ'. Ὁ καταλύων διὰ κρέατος, τυροῦ καὶ ὠοῦ, τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς τοῦ βίου χρόνου, συγγνωστός ἐστίν, ἢ οὐ ;

Ἀποκ. Ὁ 50^{ος} κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶν· Ἐἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νηστεύει, ἢ τετράδα, ἢ παρασκευὴν, καὶ ἀιρεῖσθαι· εἰ μὴ εἰ ἀσθένειαν ἐμποδίζοιτο. Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω. Ὁ γοῦν καταλύων ἀνευ σωματικῆς ἀσθενείας τὰς τετράδας καὶ τὰς παρασκευὰς, κολάζεται κατὰ τὴν τοῦ τοιοῦτου κανόνος περίληψιν. Ὅτε δὲ δι' ἀσθένειαν ἀναγκασθεῖ τις καταλύσαι, διὰ ἰχθύων ἢ ἐλαίου μετριάσει τοῦ ἀρβωστήματος τὴν κακότητα. Κρέατος γὰρ ἢ τυροῦ ἢ ὠοῦ ἀψασθαι οὐ συγχωρηθεῖη, κἂν πνέη τὰ λοιπὰ, οὐτε ἐν τῇ μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, οὐτε ἐν οὐδὲν τῆς τετράδος καὶ παρασκευῆς· ἀρκεῖ γὰρ τῷ ἐξ ἀνάγκης διὰ ἔρροφαγίας μεγαλύνειν ὀφείλοντι τὰς τετράδας ; καὶ τὰς παρασκευὰς, διὰ ἐλαίου καὶ ἰχθύων ἐπιεικέως τὸ νόημα. Ὑπέξελέ μοι τὰς τετράδας, καὶ τὰς παρασκευὰς τῆς ἀπόκρεω, τῆς τυροφάγου τῆς διακινήσιμου^ω, καὶ τοῦ δωδεκαήμερου. Ἐν ταύταις γὰρ καὶ διὰ κρέατος ἀκινδύνως καταλύομεν· ὅτι κατὰ τὸ δωδεκαήμερον νηστεύουσιν οἱ Ἀρμένιοι διὰ τὸν Ἀρτζιβούριον· κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς πρώτης ἀπόκρεω, διὰ τοὺς Νινευίτας· καὶ κατὰ τὴν ἑβδομάδα τῆς τυροφάγου νηστεύουσιν οἱ D Τετραδίται οἱ αἰρετικοὶ νηστεύειαν μεγάλην. Ἡμεῖς οὖν ἀντιπράττοντες τούτοις, καταλύομεν, ἵνα μὴ ὀξωμεν ὁμοφρονεῖν αὐτοῖς. Πλὴν καὶ τοῦτο γενήσεται, ὅταν τις μετὰ Τετραδιτῶν ἢ Ἀρμενίων συναλλήσεται. Εἰ γὰρ εἰς χώραν διάγει ἔνθα οὐκ ἔστι τοιοῦτος, ἀπογεύσεται μόνον κρέατος ἢ τυροῦ, καὶ μεταωρίσει τὴν ὑπόψιν δι' ἐγκρατείας, οὐ μὴν διὰ

VARIÆ LECTIONES.

^ω διακινήσιμου.

^h cum omne opus negotiatorum, et ipsorum quoque agricolarum cesset, ut dictum est, omnesque cogantur in ecclesiis versari. ⁱ resplenduisse : ne quidem eos, qui balnearum æstuaria et lavacra, et reliqua præcensoria, his operas suas facturos in violat. ^h violamus hæc.

ἀδελφῶν· κατὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς διακινήσι-
μου⁸⁰ ἀκινδύνως κραιφαγήσομεν, κατὰ τὴν αὐτῆς
τετράδα, καὶ παρασκευῆν. Ὡς μία γὰρ λογίζεται
κυριώνυμος τὸ ἑπταήμερον τοῦτο διάστημα.

Ἐρώτ. γγ'. Αἱ νηστεῖαι τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων
ἀποστόλων, καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ τῆς
κοιμήσεως τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τοῦ Σωτῆρος,
ἀπαραίτητοί εἰσιν, ἢ συγχωρηταί καὶ ἀδιάφοροι;

Ἀπόκ. Ἡ μὲν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγία
σύνοδος ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου
πατριάρχου..... ἐρωτηθεῖσα εἰ χρὴ τὴν ἐν τῷ Ἀύ-
γουστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν, ἀπελογήσατο ὡς αὕτη
ἢ νηστεία μετετέθη, διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν ταῖς
κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γινομέναις ἔθνευκαῖς νηστεί-
αις. Πλὴν καὶ ἐτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν
νηστείαν νηστεύουσιν. Ἡμεῖς δὲ, σκοπήσαντες τὰ
περὶ τούτου, ἀπόλογούμεθα, ὅτι ἐξ ἀνάγκης προ-
ηγοῦνται νηστεῖαι πρὸ τῶν τεσσάρων τούτων ἑορτῶν·
ἦγουν πρὸ τῆς ἑορτῆς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς
Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ
Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς
ἁγίας Θεοτόκου· πλὴν ἑπταήμεροι. Μία γὰρ τεσ-
σαρακονθήμερος νηστεία εἰσὶν, ἢ τοῦ ἁγίου καὶ με-
γάλου Πάσχα. Εἰ δὲ τις καὶ πλεον τῶν ἑπτὰ ἡμε-
ρῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ κατὰ
τὴν ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ νηστεύει,
ἢ ἐκονεῖ, ἢ ἀπὸ κτητορικῶν τυπικῶν συνωλοῦμενος,
οὐ κατασχυνθήσεται. Ὅπως δὲ καὶ διατὶ πρὸ ἐκά-
στης τούτων τῶν τεσσάρων ἑορτῶν ἑπταήμερον
νηστείαν ἐξ ἀνάγκης νηστεύειν ὀφειλομεν, ἐδηλώθη
ἐν τῷ γεγονότι παρ' ἡμῶν χάριν τούτου συνοδικῶ
τόμῳ. Οἱ γοῦν μὴ νηστεύοντες πρὸ ἐκάστης τούτων
δι' ἐπιτιμίαν μεγάλων διορθωθήσονται.

Ἐρώτ. γδ'. Οἱ κατὰ ταῦτα τὰς νηστείας ἐγκρα-
τευόμενοι, πρὸς δὲ καὶ οἱ κατὰ τὰς τετράδας
καὶ παρασκευὰς ζηροφαγοῦντες, ἐκωρηθήσονται
διὰ δευτέρας τραπέζης θεραπεῦσαι τὴν τοῦ σώμα-
τος ἰνδεια, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Κυρίως ἡ ἐγκράτεια, νηστεία ἐστίν· ὅτι καὶ
παθοκτόνος, οὐκ ἀνθρωποκτόνος καλεῖται. Εἰ γοῦν
οἱ ἐγκρατευόμενοι, διὰ σύστασιν τοῦ σώματος καὶ
δευτέρας τραπέζης δεηθῶσιν, οὐ προκριματισθή-
σονται. Πάντως γὰρ καὶ αὐτοὶ τὴν ἄλοσημερον οὐκ
ἀτιμάσουσιν ἐγκράτειαν, διὰ ἔσπερινῆς ἀκρασίας.
Τοῦτο δὲ ποιήσαντες, ἐπιτιμηθήσονται.

Ἐρώτ. γε'. Κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς ἐκ νε-
κρῶν ἐγέρσεως τοῦ δικαίου Λαζάρου, καὶ κατὰ τὴν
ἑορτὴν τῶν Ἁγίων Τεσσαράκοντα, ἀκινδύνως τελείαν
ἱερουργίαν ἱεουργήσει τις, ἢ οὐ; Ὡσαύτως καὶ
κατὰ τὴν ἄλλην ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν ἔξιστι βαπτί-
ζειν, ἢ ἱερολογίας γάμων καὶ μνηστειῶν ποιεῖν,
ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Ὁ νβ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου

A viem. Hebdomade autem antipaschnalis sine peri-
culo carnibus vescemur in ejus Mercurii die et
Veneris. Nam pro uno die Dominico habetur hoc
septem dierum intervallum.

Interr. 53. Jejunia diei festi Sanctorum Apostolo-
rum, et Natalis Christi, et Obdormitionis sanctæ
Deiparæ et Servatoris, inexcusabilia sunt, an per-
mittenda et indifferentia?

Resp. Constantinopolitana quidem sancta synodus
in diebus sanctissimi illius patriarchæ.... interro-
gata, an oporteat Augusti mensis jejunium perficere¹:
respondit, id jejunium mutatum esse, ne
cum paganis jejuniis quæ eodem tempore sunt,
concurrat. Multi tamen homines id jejunium adhuc
observant. Nos autem cum ea, quæ ad hoc perti-
nent, consideraverimus, defendimus jejunia neces-
sario præcedere hæc quatuor festa: nimirum festum
Sanctorum Apostolorum, Natalis Christi, Trans-
formationis Christi et Dei nostri, et Obdormitionis
sanctæ Deiparæ, sed tantum septem dierum. Unum
enim est quadraginta dierum jejunium sancti et ma-
gni Paschalis. Quod si quis plusquam septem die-
bus circa festum Sanctorum Apostolorum et festum
natalis Christi jejundet, seu sponte, seu a fundato-
ria regula = impulsus, non vituperabitur. Quomo-
do autem, et propter quid ante unumquodque horum
quatuor festorum jejunare debeamus, declaratum
in synodali decisione, de eo a nobis facta. Qui
igitur non jejunant ante unumquodque horum qua-
tuor festorum sine ulla omnino excusatione magnis
enimendabuntur pœnis.

τῶν τεσσάρων ἑορτῶν κατὰ τὸ πάντῃ ἀπαραίτητον,

Interr. 54. Qui his jejuniis continenter agunt,
adhæc et diebus Mercurii et Veneris aridis vescuntur,
sinentur per secundariam mensam curare corpo-
ris indigentiam, annon?

Resp. Proprie continentia, jejunium est; quæ
et affecticida, non homicida vocatur. Si ergo, qui
continenter vivunt, ad corporis sustentationem
secundaria mensa indigeant, præjudicium non
patientur. Nam nec hi tota die continentiam infam-
abunt per incontinentiam nocturnam =. Id enim
si fecerint, coercebuntur.

Interr. 55. In expectatione resurrectionis a
mortuis justi Lazari, et in festo Sanctorum Qua-
draginta, sine periculo sacrificium quispiam perfec-
tum celebrabit, annon? Pariter et tota sancta
Quadragesima licet baptizare, aut benedictiones
nuptiarum sponsaliorumque facere, annon?

Resp. Quinquagesimus secundus canon sanctæ et

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ διακαινησίμου.

¹ Augusto mense, jejunium serraret: = seu a municipali eadem decreto. = Omnino tamen nec ipse
tota die continentiam temperantiam, per respertinum intemperantiam determinavit.

œumenicæ synodi, in Trullo magni palatii congregatæ, hæc ait: In omnibus sanctæ Quadragesimæ jejuni diebus, præter quam Sabbato, et Dominico, et sancto Annuntiationis die, fiat sacrum præsanctificatorum ministerium. Et 49 canon Laodicenæ synodi hæc enuntiat: Quod non oportet in Quadragesima panem offerre, nisi Sabbato, et solis Dominicis. Et 51 canon ejusdem synodi inquit: Quod non oportet in Quadragesima martyrum natales peragere, sed sanctorum martyrum facere commemorationes in Sabbatis et Dominicis. Et 52 ait: Quod non oportet in Quadragesima nuptias, vel natalitia celebrare. Eiusdem synodi 45 complectitur: Quod non oportet post duas hebdomadas Quadragesimæ ad illuminationem admitti. Qui igitur contra horum tenorem faciunt baptismata, vel nuptiales benedictiones in tota sancta magna Quadragesima, vel perfectas hostias sacrificantes, excepto solo Sabbato, et die Dominico, et evangelizatione, injuste agunt, et gravibus emendantur pœnis, quod ea commiserint, quæ veniam non merentur. Canonibus sane definitum est, in magno Sabbato baptismata fieri. Quod si vitæ exitus urgeat divini baptismatis initiationem, lavaerum exhibebitur, etiam alio die Quadragesimæ. Nam et iis, qui ad extremum coercentur, et perpetua excommunicatione damnati sunt, mortis auxiliatur mysterium, ad sanctorum mysteriorum participationem.

Interr. 56. Sine periculo fiunt ordinationes subdiaconorum, diaconorum, sacerdotum, et pontificum in sancta et magna Quadragesima, annon?

Resp. Canonibus statutum est (ut superius diximus) ne perfecta sacrificatio fiat toto 40 dierum jejunio, exceptis solis Sabbatis, et Dominicis, et festo Evangelizationis. His itaque diebus, quando mystica consecrata victima perficitur, ordinationes citra ullum crimen fiunt: cæteris autem jejunatoris diebus, quando perfecta sacrificatio non fit, nec ordinatio ullius eorum, qui altari ministrant, multoque minus episcopalis perficitur. Ordinatio enim est publici conventus tempus, et glorificationis Dei, dignis elargiens spirituales dignitates.

Interr. 57. Quæ in sanctis Dei Ecclesiis ab aliquibus offeruntur res qualescunque, vel etiam edulia, ab ullo accipiuntur, et eorum tribuetur licentia? Item quæ, et qualia sunt canonica, quæ sacerdotibus et pontificibus quotannis dantur?

Resp. Aurea quidem et argentea, quæ Deo offeruntur, vasa et suppellectilia, sine domino sunt, et per episcopos Deo consecrantur. Esculentia autem, et potulenta, ouæ iuxta morem,

πλάττουσιν ευστάσης ἁγίας καὶ οἰκουμηνικῆς συνόδου, ταῦτά φησιν· Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς τῶν νηστῶν ἡμέραις, παρὲξ Σαββάτου καὶ Κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, ἢ τῶν προηγιασμένων ἱερῶν λειτουργία γινέσθω. Καὶ ὁ μὲν τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου ταῦτα διέξεισιν, ὅτι Οὐ δεῖ τῆ Τεσσαρακοστῆ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ καὶ Κυριακῇ μόνον. Καὶ ὁ ναὶ κανὼν τῆς αὐτῆς συνόδου φησὶν, ὅτι Οὐ δεῖ τῆ Τεσσαρακοστῆ μυστήριον γενέσθω τελεῖν, ἀλλὰ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας ποιεῖν ἐν τοῖς Σάββασι καὶ ταῖς Κυριακαῖς. Καὶ ὁ ναὶ λέγει, ὅτι Οὐ δεῖ ἐν τῆ Τεσσαρακοστῇ γάμους ἢ γενέθλια ἐπιτελεῖν. Ὁ μὲν τῆς αὐτῆς συνόδου διαλαμβάνει ὅτι οὐ δεῖ μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς Τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι εἰς τὸ φῶτισμα. Οἱ γοῦν ποιῶντες παρὰ τὴν τούτων περίληψιν βαπτίσματα, ἢ ἱερολογία γαμικὰς, δι' ἄλλης τῆς ἁγίας μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, ἢ τελείας θυσίας ἱεουργοῦντες, ἄνευ μόνου τοῦ Σαββάτου καὶ τῆς Κυριακῆς καὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, παρανομοῦσι, καὶ δι' ἐπιτιμίων μεγάλων διορθωθήσονται, ὡς ἀσύγγνωστα πλημμελήσαντες. Κατὰ μέντοι τὸ μέγα Σάββατον κεκακόνισται τὰ βαπτίσματα γίνεσθαι. Εἰ δὲ καταλείψῃ τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος τελετὴν ἢ τοῦ βίου μετάστασις, γενήσεται βάπτισμα καὶ καθ' ἑτέραν ἡμέραν τῆς Τεσσαρακοστῆς· ὅτι καὶ τοῖς ἐσχάτως ἐπιτιμηθεῖσι καὶ ἀκοινωνησίᾳ κατακριθεῖσι παντελεῖ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον βοηθεῖ πρὸς τὴν τῶν ἁγίων μυστηρίων μετάληψιν.

Ἐρωτ. νς'. Ἀκινδύως γίνονται χειροτονίαι κατὰ τὴν ἁγίαν καὶ μεγάλην Τεσσαρακοστὴν τῶν ὑποδιακόνων, τῶν διακόνων, τῶν ἱερέων καὶ τῶν ἀρχιερέων, ἢ οὐ;

Ἀποκ. Κεκακόνισται (καθὼς ἄνωθεν εἰρηται) μὴ γίνεσθαι τελείαν ἱεροτελεσίαν δι' ἄλλης τῆς τεσσαρακοθημέρου νηστείας, ἄνευ μόνων τῶν Σαββάτων καὶ τῶν Κυριακῶν, καὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Διὸ κατὰ μὲν τὰς ἡμέρας ταύτας, ὅτε καὶ μυστικὴ τετελειωμένη θυσία τελεῖται, γενήσονται χειροτονίαι κατὰ τὸ πάντη ἀκριμάτιστον· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς νηστῆμοις ἡμέραις, ὅτε τελεία ἱεροτελεσία οὐ γίνονται, οὐδὲ χειροτονία τῶν τῶν τοῦ βήματος, πολλῶν δὲ πλείον ἐπισκοπικῆ τελεσθήσεται. Καὶ ἡ χειροτονία γὰρ πανηγυρεῖς ἐστὶ καιρὸς, καὶ δοξολογίας Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις χαριζομένη πνευματικὰ ἀξιώματα.

Ἐρωτ. νς'. Τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις παρὰ τινῶν προσφερόμενα οἰαθέτινα πράγματα, ἢ καὶ τρωκτὰ, παρὰ τίνος δεχθήσονται καὶ ἐξουσιασθήσονται; Καὶ τίνα, καὶ ποῖά εἰσι τὰ ἐτησίως διδόμενα τοῖς ἱερέσι, καὶ ἀρχιερεῦσι κανονικά;

Ἀποκ. Τὰ μὲν τῷ Θεῷ προσαγόμενα χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ σκευὴ καὶ ἐπιπλά, ἀδέσποτά εἰσι, κἀν διὰ τῶν ἐπισκόπων προσφέρονται τῷ Θεῷ· τὰ δὲ τρωκτὰ καὶ ποτὰ συνήθως ἐν μνήμασι ἁγίων καὶ ὑπὲρ μνη-

VARIÆ LECTIONES.

* ad baptismum. † et Annuntiationis. ‡ qui extreme puniuntur. § nam et ordinatio, publici conventus est occasio, et celebrationis Dei. ¶ quoniam accipiuntur et retinebantur? † in nullius dominio sunt.

μοσύνων κατοικομένων ειοχομιζόμενα τῷ ναῷ, καὶ τὰ ὑπὲρ ψυχικῶν διαδόσεων ταῖς ἐκκλησίαις παρὰ τινῶν προσφερόμενα, τοῖς ἐπισκόποις δίδοσθαι κακάνονται, καὶ παρὰ τούτων πρὸς τε τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς ξενιζομένους καὶ ἄλλως πενητεύοντας ἀδελφούς διαμερίζεσθαι, κατὰ τὴν τούτων διάκρισιν. Φησὶ γὰρ ὁ γ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀποστόλων ταῦτα ῥητῶς· Εἰ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν τὴν ἐπὶ τῇ θυσίᾳ προσενέγκῃ ἑτέρα τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σικερα ἐπιτηδεύα, ἢ ὄρνις, ἢ ζῶά τινα, ἢ ἕσπρις, παρὰ τὴν διάταξιν, καθαιρεῖσθω· πλὴν νέων χίδρων, τῷ καιρῷ τῷ δόνοι. Μὴ ἐξῆν δὲ ἔστω ἑτερόν τι προσάγεσθαι εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἢ μόνον ἔλαιον εἰς τὴν λυχνίαν, καὶ θυμίαμα τῷ καιρῷ τῆς ἁγίας προσηφορίας· ἢ ἄλλη δὲ πᾶσα ὄψωρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω, ἀπαρχὴ τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τοῖς πρεσβυτέροις, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὸ θυσιαστήριον. Δῆλον δὲ ὡς ὁ ἐπίσκοπος καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἐπιμερίζουσι τοῖς διακόνους καὶ τοῖς λοιποῖς κληρικοῖς. Καὶ ὁ ζ' καὶ ὁ η' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου ταῦτα παρακαλεῖται· Εἰ τις καρποφορίας ἐθέλει λαμβάνειν, ἢ δίδοιαι ἔξω τῆς ἐκκλησίας, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἢ τοῦ ἐγκειρισμένου τὰ τοιαῦτα, καὶ μὴ μετὰ γνώμης αὐτοῦ ἐθέλει πράττειν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ ὁ εβ' ἀποστολικὸς κανὼν ταῦτά φησιν· Εἰ τις κληρικὸς, ἢ λαϊκὸς, ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἀφέληται κηρὸν ἢ ἔλαιον, ἀφορίζεσθω. Καὶ ὁ ογ' κανὼν λέγει· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν, ἢ ὀθόνην, μηδεὶς εἰς οἴκειαν χρῆσιν σφετερίζεσθω· παράνομον γάρ. Εἰ δὲ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ. Ὁ δὲ ι' κανὼν τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων συστάσης οἰκουμένης ἁγίας συνόδου, τοὺς μὲν κοινοποιούντας τὰ τοῦ βήματος ἱερά καθαιρέσει καθυποβάλλει· τοὺς δὲ τὰ ἔξωθεν τοῦ βήματος ὄντα ἱερά σκεύη εἰς ἀνέρον χρῆσιν μεταποιούντας, ἀφορίζει· τοὺς δὲ ἀρπάζοντας, ὡς ἱεροσόλους κατακρίνει. Ὁ δὲ μέγας Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Δόμον ἐπιστολῇ ταῦτά φησιν· Ἐκαστος ἡμῶν τῶν ἰδίων καιρῶν δώσει λόγους τῷ πάντων Κριτῇ. Κειμήλιον μὲν γάρ, καὶ κτήσεις ἀκινήτους ἀνεκποίητα ταῖς ἐκκλησίαις σώζεσθαι χρῆ, θαρσεῖσθαι δὲ τοῖς κατὰ καιρὸν τὴν θείαν διέπουσιν ἱερωσύνην, τῶν παραπιπτόντων ἀναλωμάτων τὴν οἰκονομίαν. Ζῆτει καὶ βιβλίον δ' τίτλον γ', κεφάλαιον β'. Χάριν δὲ τῆς ὀφειλούςσης δίδοσθαι ποσότητος ὑπὲρ κανονικοῦ παρὰ κοινολαίτων, οἱ κανόνες μὲν οὐδὲν τι διορίζονται, πρόσταγμα δὲ τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως ἐκεῖνου κυρίου Ἰσαακίου τοῦ Κομνηνοῦ ἕπουτοι πολλά τινα δίδοσθαι τοῖς ἐπισκόποις παρὰ τῶν ἐν ταῖς ἐνορίαις αὐτῶν προσκαθημένων λαϊκῶν. Ἐπεὶ δὲ ἡ τῶν πραγμάτων ἀνωμαλία καὶ ἔνδεια τὴν τούτων ἐκάλυψεν ὑποτύπωσιν (πολλοστημόριον γάρ τις αὐτῶν οὐ δίδωσι πρὸς ἐπίσκοπον), ἀρκούμεθα τῇ συνθείᾳ καὶ προαιρέσει τῶν διδόντων.

A sanctorum memoriis, et pro mortuorum commemorationibus inferuntur in templum, et quæ pro animalibus trajectionibus ecclesiis a ad aliquibus offeruntur, episcopis dari canonice statutum est, et ab his distribui in clericis peregrinos hospitio exceptos, et alioquin inopia pressos fratres, prout ipsi iudicaverint. Ait enim tertius canon sanctorum apostolorum hæc expressim: Si quis episcopus, vel presbyter, præter Domini de sacrificio ordinationem, alia quædam ad altare attulerit, mel, vel lac, vel pro vino siceram, vel confecta, vel aves, vel aliqua animalia, vel legumina, præter ordinationem, deponatur: præterquam nova legumina, tempore opportuno. Ne liceat autem aliquid aliud ad altare offerre, quam oleum ad luminare, et incensum, tempore sanctæ oblationis. Omnis autem alius fructus domum mittatur, ut sint primitiæ episcopo, et presbyteris. Clarum autem est, episcopum et presbyteros diaconis, et reliquis clericis distributuros. Et 7 et 8 canon Gangrenæ synodi hæc præcipit: Si quis vult fructus ecclesiæ oblatos accipere, vel dare extra ecclesiam, præter episcopi sententiam, vel ejus, cui cura eorum tradita est, et non cum ejus sententia ea velit agere, sit anathema. Et 72 apostolicus canon hæc ait: Si quis clericus, vel laicus, a sancta ecclesiâ ceram vel oleum auferat, segetur. Et 73 canon ait: Vas aureum, vel argenteum, vel velum sanctificatum, nemo amplius in suum usum convertat: hoc enim fit præter jus, et contra leges. Si quis autem deprehensus fuerit, multetur. Canon autem decimus œcumenicæ sanctæ synodi, congregatæ in templo Sanctorum Apostolorum, eos quidem, qui altaris sacra contaminant, depositioni subjicit: eos autem, qui extra altare existentia sacra vasa in profanum usum convertunt, excommunicat: eos vero, qui diripiunt, ut sacrilegos condemnat. Porro magnus Cyrillus in epistola ad Dominum scripta, hæc ait: Unusquisque nostrum propriorum temporum rationes reddet Judici omnium. Vasorum enim thesauros, et possessiones immobiles, inalienabiles ecclesiis conservari oportet: iis autem, qui per tempus divino funguntur sacerdotio, administrationem sumptuum erogandorum fiducia præditam esse. Quære et libri 54, tit. 3, cap. 2. De quantitate autem, quæ pro canonario danda est a plebeis, canones quidem nihil definiunt: verum jussio inclyti imperatoris illius, domini Isaacii Comneni, formam designat multorum quorumdam, quæ episcopis dantur a laicis, qui sedes in eorum diœcesibus stabiliierunt. Quoniam autem rerum irregularitas et indulgentia horum occultavit descriptionem (multesimam enim eorum partem episcopo dat nemo), contenti sumus consuetudine, et dantium liberalitate.

VARIE LLECTIONES.

^a quæ nomine distributionum spiritualium ecclesiis. ^v siceram factitiam, vel gallinas. ^x erogandorum cum fiducia committi. ^y quæ canonici nomine præstanda est a laicis. ^z qui habens in eorum domiciliis.

Interr. 58. Orthodoxus quidam ab Agarenis captus, et per vim orthodoxam fidem ejuratus, ac circumciscus, absque intermissione fere immunditiam desinet, et clam cum orthodoxis convenit, invocatque salutem. Quia autem vult sacramentorum fieri particeps, querimus, quid sit faciendum.

Resp. Certantium sunt coronæ, et Dominus ac deus noster Jesus Christus: Si quis me confiteatur, inquit, coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre meo, qui in cælis est. Immundum ergo vas, ad susceptionem unguenti, quam mentis alienatione admittetur? Quamobrem consolationem quidem episcopicam, et aliud spiritale colloquium ille sic pœnitens, et bona mutatione mutari volens, promerebitur; sed sanctis sacramentis dignus non habebitur. Debet enim impietatis sordes abluere, et ita admitti: et post præstitutum tempus sanctæ etiam communicationis fiet participatio.

Interr. 59. Vicariorum turbæ eum, qui ipsis videtur esse dignus episcopali, vel sacerdotali dignitate, mihi exhibent; petuntque ut sine repulsa renuntietur ordinaturque pontifex, aut sacerdos, vel diaconus. Quæro igitur, an acclamationes populi sequi compellat.

Resp. Olim aliquando ordinationes episcoporum, et reliquorum sacris initiatorum ordinibus fiebant per electionem multitudinis, eorumque, qui simul impræbant. Decimus tertius autem canon Laodicenæ synodi, et 3 canon sanctæ et œcumenicæ 7 synodi, hujusmodi ordinationes ab ecclesiastico rejecit statu. Ille enim ait, turbis non esse permittendum eorum, qui sunt in sacerdotio constituendi, electionem facere. Hic autem pronuntiat: Omnem electionem, quæ sit a magistratibus, episcopis, vel presbyteris, vel diaconis, irritam manere: ex canone dicente, Si quis episcopus sæcularibus magistratibus usus, per eos ecclesiam obtinuerit, deponatur, et segregetur, et omnes qui cum eo communicant. Oportet enim eum, qui est promovendus ad episcopatum, ab episcopis eligi, quemadmodum a sanctis Patribus Nicææ decretum est, in canone qui dicit: Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, constitui: si autem hoc difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viæ longitudinem, tres omnino eodem convenientes, iis quoque qui absunt, simul suffragium ferentibus, et assentientibus per litteras, tunc facere electionem. Foram autem, quæ a se sunt, confirmationem dare unicuique metropolitano.

Interr. 60. Liberi ex secundis nuptiis procreati, et qui ex ancillis, ac concubinis, sacerdotio digni judicabuntur, annon?

Resp. Secundarum nuptiarum liberi nulla ratione

Ἐρώτ. νη'. Ὁρθόδοξος τις αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ Ἀγαρηῶν, καὶ κατὰ βίαν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἐξομώσαμενος, καὶ περιτεμηθεὶς, διόλου σχεδὸν τὴν ἀκαθαρσίαν ἀποκλαίεται, καὶ μετὰ τῶν ὀρθόδοξων λαθραίως συνέρχεται, καὶ τὴν σωτηρίαν ἀνακαλεῖται. Ἐπεὶ δὲ ἐθέλει καὶ τῶν ἁγιασμάτων μεταλαμβάνειν, ζητοῦμεν τὸ ποιητέον μαθεῖν.

Ἀπόκ. Τῶν ἀγωνιζομένων εἶσιν οἱ στέφανοι, καὶ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Εἰ τις με ὁμολογήσει, φησὶν, ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, καὶ γὰρ ὁμολογήσω αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Ἀκάθαρτον γοῦν ἀγγεῖον πρὸς ὑποδοχὴν μύρου πῶς παραφρονούντως δεχθήσεται; Διὸ παραγορίας μὲν ἐπισκοπικῆς καὶ ἄλλης πνευματικῆς ὁμιλίας, ὁ οὕτω μετανοῶν, καὶ τὴν καλὴν θλίψιν ἀλλοιωθῆναι ἀλλοίωσιν, ἀξιώθησεται· τῶν δὲ ἁγίων μυστηρίων οὐκ ἀξιώθησεται. Πρῶτον γὰρ ὀφείλει τῆς ἀσθελας τὴν βεβήλωσιν ἀπονιψασθαι, καὶ οὕτως δεχθῆναι· καὶ μετὰ τὸν νεομισμένον καιρὸν καὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως γενήσεται μέτοχος.

Ἐρώτ. νθ'. Πλήθη χωριτικῶν τὸν δοκοῦντα τοῦτοις ἄξιον εἶναι πρὸς ἀξίωμα ἐπισκοπικὸν ἢ ἱερατικὸν παριστώσι μοι· καὶ ζητοῦσι κατὰ τὸ ἀπαράιτητον ἐπικληροῦσθαι καὶ χειροτονηθῆναι: ἀρχιερεῖα, ἢ διάκονον. Ζητῶ τοίνυν μαθεῖν εἰ ταῖς φωναῖς τῶν ἄλλων ἀναγκαστέα κατακολουθεῖν.

Ἀπ. Πάλαι ποτὲ αἱ χειροτονίαι τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν λοιπῶν ἱερωμένων δι' ἐπιλογῆς τοῦ ἔχλου καὶ τῶν παραδυναστευόντων ἐγίνοντο· ὁ δὲ ἱγ' κανὼν τῆς ἐν Λαοδικαῖς συνόδου, καὶ ὁ γ' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης ζ' συνόδου, τὰς τοιαύτας χειροτονίας ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπεξένωσαν καταστάσεως. Ὁ μὲν γὰρ φησὶ περὶ τοῦ μὴ ἔχλους ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν μελλόντων καθίστασθαι εἰς ἱερατεῖον· ὁ δὲ ταῦτα διέζεισι, Πᾶσαν ψήφον γινόμενὴν παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἀκυρον μένειν, κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα. Εἰ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἀρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατῆς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρεῖσθω καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προδιδάξεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι· καθὼς καὶ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὤρισται, ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι. Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοῦτο, ἢ διὰ καταπειγούσας ἀνάγκης, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμφήφων γινόμενων καὶ τῶν ἀπόντων, καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιέσθαι. Τὸ δὲ κύριον τῶν γινόμενων διδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

Ἐρώτ. ξ'. Οἱ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδες, καὶ οἱ ἀπὸ δουλιῶν καὶ παλλακῶν τεχθέντες, ἀξιώθησονται ἱερωσύνης, ἢ οὐ;

Ἀπόκ. Οἱ τοῦ δευτέρου γάμου παῖδες ἐξ οὐθενὸς λό-

VARIAE LECTIONES.

• an voces pœnitentes sequi cogamur.

γον κωλύονται Ιερᾶσαι. Ὁ γὰρ ἐπὶ τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου γεγονὸς τύμος συνοδικῶς τῷ πρώτῳ γάμῳ τὸν δεύτερον ἐπὶ πᾶσιν ἐξίσωσε. Διὸ καὶ ὑπεξούσιοι κληρονόμοι τοῦ πατρὸς εἰσιν. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπὸ δουλίδων τεχθέντες, καὶ ἐλευθερίας ἀξιοθίντες, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ παλλακῶν γεννηθέντες, οὐ κωλυθῆσονται Ιερωθῆναι. Αἱ γὰρ μητέρες αὐτῶν ἐπιτιμίαις πορνεούτων ὑπέπεσον, αὐτοὶ δὲ οὐδὲν ἤμαρτον, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐπιτιμίαις ὑπόκεινται. Κατὰ γοῦν τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους τοὺς μηδὲν ἡμαρτηκότας, καὶ αὐτοὶ τιμῆς Ιερατικῆς κατὰ κανόνας ἀξιοθῆσονται.

Ἐρώτ. ξα'. Ἀναγνώστης παρὰ ἡγουμένου ἐπιτραπείς διέπειν κτήματα μοναστηριακά, θέλει προκαθῆσθαι τῶν ἐκείσε ὄντων Ιερέων, καὶ λοιπῶν κληρικῶν, καὶ ἐν ταῖς Ιεραῖς ἀγιστείαις μετὰ τὸν ἡγούμενον μνημονεύεσθαι. Ἐρωτῶ τοίνυν μαθεῖν εἰ καλῶς περὶ τούτου φιλονεικεῖ.

Ἀποκ. Τάξις συνέχει τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια. Διὸ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τῆς κενοδοξίας ἀναστῆλων τὴν ματαιότητα, Ὅταν κληθῆς εἰς γάμον ὑπὸ τινος, ἔφησεν, εἰς πρωτοκλισίας τάπητας μὴ ἀνακλιθῆς, ἀλλ' εἰς ἔσχατον τόπον ἀνάπεσον· ἵνα ἀκούσης παρὰ τοῦ κεκληκότος σε· Φίλε, προσανάβηθι. Καὶ οὕτως ἔσται σοι θύξα πολλή. Ὁ γοῦν ζητῶν ἀναγνώστης πρὸ τῶν Ιερέων καθῆσθαι, καὶ μετὰ τὸν ἡγούμενον μνημονεύεσθαι, τοῖς Κυριακοῖς ἐναντιοφρονεῖ παραγγέλμασιν. Εἰ δὲ κατὰ τὴν διήγησίν σου ὁ ἀναγνώστης εἰς χώραν ἐπιδημεῖ, καθηγούμενον τόπον ἀναπληρῶν, ἀκινδύνως μᾶλλον δὲ ἀξίως φιλονεικεῖ πρὸ τῶν Ιερέων καθῆσθαι, καὶ μνημονεύεσθαι, ὡς τόπον ἐπέχων τοῦ ἐπιτρέψαντος αὐτῷ τὸ λειτουργήμα. Καὶ παρίσταται τοῦτο ἀπὸ τοῦ ζ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσης ἀγίας καὶ οἰκουμένης ζ' συνόδου ἐν μέρει ταῦτα διεξιόντος. Μεμαθήκαμεν ἐν τισὶ τῶν Ἐκκλησιῶν διακόνους τινὰς αὐθαδεῖα καὶ αὐτονομίᾳ κεκρημένους, τολμᾶν πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, ... ἐκ τῶς εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οἰκείου πατριάρχου. ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρῃ πόλει παραγίνεται, ἐπὶ τινὶ κεφαλῶν. Τότε γὰρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθήσεται.

Ἐρώτ. ξβ'. Ἀγροικώτερος Ιερὺς ἐὰν τρίτου γάμου Ιερολογίαν ποιήσῃ, τὴν τρίτογαμίαν εἰδῶς, κολασθεῖη, ἢ ὡς χωρῖτης, συγγνώμης ἀξιοθήσεται;

Ἀποκ. Ὁ μὲν φάκτον ἀγνοήσας, οἷος ἂν καὶ ἔστιν, ἀξιοῦται κατὰ νόμους συγγνώμης· ὁ δὲ νόμον ἀγνοήσας, οὐ συγγνώσεται. Ἐπεὶ δὲ ἀπὸ τῆς Νεαρᾶς νομοθεσίας τοῦ αἰοιδίμου βασιλέως κυρίου Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ὁ τρίτος γάμος πῃ μὲν συγγνωστός ἔστι, πῇ δὲ ἀσύγνωστός (οἱ γὰρ ἔχοντες παῖδας ἐκ πρώτου ἢ δευτέρου γά-

A vetantur sacris ordinibus initiari. Synodica enim decisio, facta tempore Imperatoris domini Constantini Porphyrogenetæ, primis nuptiis secundas in omnibus exæquavit. Ideoque et sui hæredes sunt patri. Sed et qui ex ancillis nati, et donati libertate, parique modo, qui ex concubinis geniti, non vetantur sacrari. Matres enim eorum pœnis scortantium succiderunt^e, ipsi autem nihil deliquerunt: quamobrem nec pœnis subjiciuntur. Ut reliqui igitur homines, qui nihil peccarunt, honorem sacerdotalem secundum canones consequuntur et ipsi.

Interr. 61. Lector potestate a priore^d accepta, administrandi possessiones monasteriales, vult præcedere sacerdotes, et alios clericos illic existentes, et in sanctis sacrificiis post præfectum seu priorem^e, commemorationem sui fieri. Quæro an recte de eo contendat.

Resp. Ordo cœlestia et terrestria continet. Ideoque Dominus noster Jesus Christus inanis gloriæ vanitatem reprimens, Cum vocatus fueris, inquit, ad nuptias ab aliquo, ne discumbas ad primi accubitus tapetes, sed recumbe in ultimo loco: ut audias ab eo qui te invitavit: Amice, ascende superius. Et ita erit tibi gloria multa. Lector igitur volens ante sacerdotes sedere, et post præfectum^f commemorari, Dominicis adversatur præceptis. Quod si, quemadmodum narras, lector in regione peregrinatur, præfecti locum^g implens, sine periculo, vel potius merito, contendit ante sacerdotes sedere et commemorari, veluti locum obtineat ejus, qui mandavit ei munus. Idque ostenditur e canone septimo sanctæ et œcumenicæ sextæ synodi, congregatæ in Trullo magni palatii, hæc in parte persequentis: In nonnullis Ecclesiis diacones officia ecclesiastica habere didicimus: et ex hoc nonnullos eorum, arrogantia et licentia fretos, ante presbyteros sedere: statui-mus, ut diaconus, etiamsi in dignitate, id est, in quovis sit officio ecclesiastica, ante presbyterum ne sedeat: præterquam, sit proprii patriarchæ, vel metropolitani vicem gerens, adsit in alia civitate super aliquo capite. Tunc enim, ut locum illius implens, honorabitur.

Interr. 62. Agrestior sacerdos si tertii matrimonii sacram benedictionem sciens fecerit, punietur, an, ut rusticus, veniam merebitur?

Resp. Qui factum ignorat qualiscunque sit, legibus excusatur: qui autem legem ignorat, veniam non consequitur. Quoniam autem Novella constitutione incliti imperatoris, domini Constantini Porphyrogenetæ, tertie nuptiæ partim sunt venia dignæ, partim minime (nam qui ex primo, vel secundo matrimonio habent liberos, et qui quadragesimum

VARIÆ LECTIONES.

^c obnoxia fuerunt. ^d ab abbate. ^e post abbatem. ^f abbatem. ^g abbatis vicem gerens.

ætatis annum excesserunt, tertias contrahere non possunt): dicimus sacerdotem, qui hujusmodi veltarum nuptiarum benedictionem fecerit, deponendum esse: ejus enim crassa est legis ignorantia. Rustici autem si subtilitatem legis ignorent, interdum excusantur, non tamen, si omnibus manifesta jura.

Interr. 63. Mulier quædam a proprio patre coacta legitime conjungi viro, et videns obligatorii scriptis conjugium a patre munitum, indicavit, quod recte factum erat, cuidam amatorie erga ipsam affecto. Hic autem, ut perditæ amans, nihil cunctatus, cum nonnullis rei ignaris familiaribus suis nocte quadam in mulieris domicilium irrupit, eamque volentem rapuit, abduxitque domum suam, intra fines alius territorii sitam. Quæro, an qui talem raptum molitisunt, possint per sacram benedictionem canonicè conjungi: maxime, cum puellæ parentes illud modo fieri velint.

Resp. Tertium capit. 58 tit. lib. 60 Basilicon, hæc ait nominatim. Ne nubat rapta raptori. Sed et si tali conjugio parentes ejus consentiant, exilio circumscribuntur. Et 27 canon sanctæ et œcumenicæ quartæ synodi hæc inquit: Eos, qui nomine conjugii mulieres rapiunt, vel opem ferunt ac consentiunt iis, qui rapiunt; statuit synodus, si sint quidem clerici proprio gradu excidere: sin autem laici, anathematizari. Quomobrem et nos hæc legitime canonicæque constituta sequentes, dicimus: si res, ut interrogatione tua proposuisti, ita se habet; neque nuptias futuras inter raptam et raptorem, et si pater illius rem approbet: neque raptus pœnas effugituros, qui ejus fuerint conscii, sed etiam ultimo affectos iri supplicio.

ἀσπάζεται τὸ γινόμενον, οὕτε τὰ τῆς ἀρπαγῆς ἐπιτίμια διαδράσουσιν οἱ ταύτης συνίστορες, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως τιμωρηθήσονται.

Interr. 64. Mulier quædam gravi morbo laborans, nocte mali afflictionem ulta, seipsam in mortem projecit, et mortis hausit poculum. Vir ejus, cum lector tunc esset, hodieque sit, quærit, an ob eam rem sacerdotalem dignitatem consequi non possit.

Resp. Si, quemadmodum narras, ita se res habet, lector sine impedimento sacrabitur. Ut enim diligentem pigritia non laedit negligentis, ex divinatorum canonum sententia: sic lectori præjudicium non faciet uxoris ejus peccatum. Unusquisque enim propriis catenis (ut vulgo fertur) coercetur ἂ.

OFFICIUM ET DEFINITIO EPISCOPI.

Ex libro de jure, qui est Basilii, Constantini et Leonis, titulo v. cap. i.

Episcopus est inspector et curator omnium ad

h constringitur.

μου, καὶ οἱ τεσσαρακοστὸν χρόνον τῆς ἡλικίας αὐτῶν ὑπερανάβάντες, τρίτον συναλλάττειν οὐ δύναται)· φασὲν ὅτι ὁ τοιοῦτου κεκαλυμμένου τρίτου γάμου ἱερολογίαν πεποιηκώς ἱερεὺς, καθαιρετός ἐστίν· παχύτητα γὰρ νόμου ἠγνόησεν. Οἱ δὲ χωρίζεται, λεπτότητα νόμου ἠγνοηκότες, ἐνίοτε συγγινώσκονται, οὐ μὴν τὰ πᾶσι θῆλα νόμιμα.

Ἐρώτ. 63. Γυνή τις ἀναγκαζομένη παρὰ τοῦ οἰκείου πατρὸς νομίμως συζευχθῆναι ἀνδρὶ, καὶ βλέπουσα δι' ἐγγράφων δεσμοτικῶν τὴν συζυγίαν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀσφαλιζομένην, μήνυμα ἔθετο πρὸς τινα διακείμενον ἐρωτικῶς πρὸς αὐτὴν τοῦ γινόμενου καλοῦ. Ὁ δὲ, μὴδὲν μελλήσας, ὡς ἐρωτομανῶν, μετὰ τινῶν ἀπαιδεύτων συνήθων αὐτῷ ἐν ἐσπέρῃ μιᾶ τὴν τῆς γυναικὸς κατοικίαν κατέλαβε· καὶ ταύτην ἤρπαζε θέλουσαν, καὶ ἀπήγαγεν εἰς τὴν κατοικίαν αὐτοῦ, διακεκλιμένην εἰς ἑτέρου χωρίου περιόχην. Ἐρωτῶ οὖν μαθεῖν εἰ δύναται εἰς ἱερολογίας κανονικῶς συναφθῆναι οἱ οὕτω τὴν τοιαύτην ἀρπαγὴν συσκευάσαντες. Καὶ οἱ γονεῖς γὰρ τῆς γυναικὸς θέλουσιν ἀρτίως τοῦτο γενέσθαι.

Ἀπόκ. Τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ νη' τίτλου τοῦ ε' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν ταῦτ' αὖ φησι ῥητικῶς· Μὴ γαρμίσθω ἡ ἀρπαγίσα τῷ ἀρπάσαντι αὐτὴν· ἀλλὰ καὶ εἰ συναινέσουσι τῷ τοιοῦτῳ συνοικεσίῳ οἱ γονεῖς αὐτῆς, περιορίζονται. Καὶ ὁ κζ' κανὼν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμηνικῆς δ' συνόδου ταῦτα φησι· Τοὺς ἀρπάζοντας γυναίκας ἐπ' ὀνόματι συνοικεσίου, ἢ συμπράττοντας, ἢ συναρομένους τοῖς ἀρπάζουσιν, ὤρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὴν κληρικοὶ εἴεν, ἐκπίπτειν τοῦ βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀναθεματίζεσθαι. Διὸ καὶ ἡμεῖς τοῖς οὕτω διατεταγμένοις νομίμως τε καὶ κανονικῶς ἀκλουθήσαντες, λέγομεν ὡς εἰ οὕτως ἔχουσι τὰ τοῦ πράγματος καθὼς ἡ ἐρώτησις περιέστησεν, οὕτε γάμος γενήσεται μεταξὺ τῆς ἀρπαγίσης καὶ τοῦ ἀρπάσαντος, κἂν ὁ πατήρ ταύτης ἀσπάζεται τὸ γινόμενον, οὕτε τὰ τῆς ἀρπαγῆς ἐπιτίμια διαδράσουσιν οἱ ταύτης συνίστορες, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτως τιμωρηθήσονται.

Ἐρώτ. 64. Γυνή τις ἀρρωστία περιπεσοῦσα δεινῇ, ἐν ὥρᾳ νυκτερινῇ, τοῦ νοσήματος ἀμυνομένη ἤθηεν τὴν κάκωσιν, αὐτὴν εἰς θάνατον ἐβρίψε, καὶ τὸ τοῦ θανάτου ποτήριον ἔπιεν. Ἐρωτᾷ οὖν ὁ ταύτης ἀνὴρ, ἀναγνώστης ὢν καὶ τότε καὶ σήμερον, εἰ ἐντεῦθεν κωλύεται τυχεῖν ἱερατικοῦ ἀξιώματος.

Ἀπόκ. Εἰ κατὰ τὴν διήγησίν σου συνέπεσον τὴ τοῦ πράγματος, ἀπαρεμποδίστως ὁ ἀναγνώστης ἱερωθήσεται. Ὡς γὰρ οὐ βλάπτει τὸν σπουδαῖον ἡ βλάβη τοῦ ἀμελοῦς, κατὰ τὴν τῶν θείων νόμων περιλήψιν, οὕτῃ τὸν ἀναγνώστην προκριματίσει τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τὸ ὀλίθημα. Ἐκαστος γὰρ ταῖς οἰκείαις σειραῖς, κατὰ τὸν εἰπόντα, συσφίγεται.

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΚΑΙ ΟΡΟΣ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ.

Ἀπὸ τοῦ νομίμου βιβλίου Βασιλείου, Κωνσταντίνου καὶ Λέοντος, ἀπὸ τοῦ ε' τίτλου, κεφ. α'.

Ἐπίσκοπος ἐστὶν ἐπιτηρητῆς καὶ ἐπιμελητῆς

VARIÆ LECTIONES.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΜΕΛΕΤΑΙ ΗΤΟΙ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ

THEODORI BALSAMONIS

PATRIARCHÆ ANTIOCHENI

MEDITATA SIVE RESPONSA.

Τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀντιοχείας Θεοδώρου
μελέτη ἤρουν ἀποκρίσεις, χάριν τῶν πατριαρ-
χιῶν προνομιῶν.

Εἰσήλθε τὸ ἀξιωματὸν σου ἐνώπιόν μου, πανιερώ-
τατε, καὶ ἐδέχθη, καὶ ἀπεδέχθη, καὶ ψικεῖώθη μοι.
Οὐ γὰρ ἀσεμνα βράχη περιδέδλητο, καὶ τῆς σῆς
πλουτοδότιδος σοφίας ἀνάξια· σεμνά δὲ μᾶλλον, καὶ
εὐπρεπῆ, καὶ οἷα χεῖλη στημονίζουσιν ἱερατικὰ, λα-
λοῦντα δικαιοσύνην, καὶ ζητοῦντα ἀλήθειαν. Δέξαι
τοῖνυ δ δι' αὐτοῦ λαβεῖν ἐζήτησας ἐξ ἡμῶν φιλικῆς
ἀποκρίσεως τάλαντον. Ἐξέλωσάς με διαλαδέσθαι
γραφῆ, πόθεν καὶ πῶς ἡ τῶν ἀγιωτάτων πατριαρ-
χῶν οὐσιώθη πεντάς, καὶ ποῖων προνομίων ἤξίωται,
καὶ εἰ ἐστὶ τις μέσον τούτων διαφορὰ, καθὼς τινες
λέγουσι. Γράφομεν τοῖνυ τῇ ἱερότητί σου, ὅτι πρὸ
πάντων πατριαρχῶν τῆς θεουπόλεως μεγάλης· Ἄν-
τιοχείας παρὰ τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Πέτρου χειρο-
τόνηται ὁ ἐξ Ἀντιοχείων Εὐδοῦς· καὶ μετ' ὀλίγον
ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ θεοκέρκυκος, τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀλε-
ξανδρίων ἐπίσκοπος, ὁ ἅγιος Μάρκος προδέδληται·
τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, ὁ ἅγιος Ἰάκωβος· καὶ τῆς Θρᾷ-
κης, ὁ ἅγιος Ἀνδρέας. Μετὰ δὲ χρόνους ὡσεὶ τρια-
κοσίους ὁ μέγας ἐν Πατράσιν, ὁ ἅγιος Σιλβέστρος
παρὰ τοῦ ἀγίου Ἰσαποστόλου μεγάλου Κωνσταντίνου,
ἀρτι πρῶτως ὀρθοδοξήσαντος, πάπας τοῦ θρόνου
τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ὠνόμασται, καθὼς ἡ φιλόθεος
ἱστορία, καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκκλησιαστικαὶ ἱστορίαι δια-
λαμβάνουσιν. Ὁ δὲ μέγας θρόνος τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως, τὸ περιδύητον τοῦτο καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα,
Περινθίους ὑποκαίμενος (Περίνθος δὲ ἐστὶν ἡ δυτι-
κὴ Ἡράκλεια) ἐτέλει ὑπὸ ἐπίσκοπον. Οὕτω γὰρ
μεγαλόπολις ἡ Κωνσταντινούπολις ὠνομάζετο, ἀλλὰ
πολίχνιον, καὶ Βυζάντιον. Μετανεχθέντων δὲ τῶν
σκηπτρῶν τῆς βασιλείας ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης
ἐν αὐτῇ, κατὰ θεῖαν καὶ ἀπόρρητον Πρόνοιαν, ὡς ἐξ
ἀγριαλαίου εἰς καλλιέλαιον, ὁ τότε ἀρχιερατεύων τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ τοιοῦτου θρόνου ἅγιος Μητροφάνης,
ἐξ ἐπισκόπου μετωνομάσθη ἀρχιεπίσκοπος. Διὰ γὰρ
τοῦτο καὶ ἡ πρώτη ἀγία οἰκουμένη συνόδος μνη-
μονεύσασα καὶ τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως,

A Sanctissimi patriarchæ Antiocheni Theodori medi-
tatum, sive responsum de patriarcharum pri-
vilegiis.

Venit in conspectum meum, petitio tua, vir san-
ctissime, et admissa receptaque, per mihi placuit
Quippe non inhonestis erat indumentis amicta, nec
indignis liberali sapientia tua : sed honestis potius
et decentibus, qualia texere sacerdotalia labra
solent, quæ justitiam proferunt, et veritatem quaerunt.
Quapropter accipe, quod per eam voluisti a
nobis consequi, responsonis amicæ talentum.
Petiisti, ut scripto complectar, unde, et quomodo
sanctissimorum patriarcharum numerus quinquarius
exstiterit ; quæ privilegia consecuti sint ; et an
sit inter eos discrimen aliquod, uti quidam perhi-
bent. Scribimus ergo sanctitati tuæ, cæteros ante
patriarchas omnes, a sancto Petro apostolo fuisse
ordinatum magnæ illius Antiochiæ antistitem, Euo-
dum Antiochenum ; et paulo post, ab eodem præ-
cone divino, episcopum Alexandrinæ præfectum
Ecclesiæ, sanctum Marcum ; Hierosolymitanæ,
sanctum Jacobum ; Thracensi, sanctum Andream.
Post annos vero quasi trecentos, magnus inter
Patres, et sanctus vir Silvester, a sancto et aposto-
lis pari, magno illo Constantino, qui rectam do-
ctrinam recens amplexus fuerat, solii priscae Romæ
papa fuit appellatus ; quemadmodum historia reli-
giosa, cum cæteris historiis ecclesiasticis, tradit.
Magnus autem thronus ille Constantinopolis, re
pariter ac nomine famosus, Perinthiis subjectus
(est autem Perinthus, occidentalis Heraclea) epi-
scopo parebat. Necdum enim urbs magna, vel Con-
stantinopolis appellabatur ; sed oppidum et Byzan-
tium. Cum autem imperii sceptrum ex veteri Roma,
divina et ineffabili Providentia, tanquam ex
oleastro in olivam, huc translata fuissent ; qui
tunc pontificia cum auctoritate throno hujus eccle-
siæ præerat, sanctus ille Metrophanes, ex episcopo,
nomine mutato, vocatus fuit archiepiscopus. Ete-
nim idcirco prima sancta synodus universalis,

mentionem throni Constantinopolitani facta, Romæ veteris illi honoraria jura tribuit, propterea quod esset (ut ipsius verbis utar) Roma nova : quemadmodum hæc secundo et tertio synodi ejusdem canonæ declarantur. Ut autem bonus ordo, res omnium pulcherrima, in Ecclesiarum quoque capitibus perinde, servetur, atque cælestibus in ordinibus, divina et universalis sancta synodus, in Trullo majoris palatii coacta, quæ quinta et sexta dicitur, hæc disertis verbis decrevit.

Renovantes ea, quæ a centum quinquaginta sanctis Patribus, in custodita divinitus et imperatoria urbe congressis, et a sexcentis ac triginta, qui Chalcedona convenerunt, sancita sunt : decernimus, ut thronus Constantinopolis æqualibus honorariis præstetur juribus quibus veteris Romæ thronus : utque parum cum illo ecclesiasticis in rebus amplitudinem obtineat, et ab illo secundus sit : postquam, magnæ urbis Alexandrinæ thronus numeretur : deinde, Antiochenus : et post hunc, urbis Hierosolymitanæ thronus. Propterea secundum id, quod hoc canonæ continetur, ex eo tempore huc usque, sanctissimorum istorum quinque soliorum magnos pontifices per orbem universum hoc modo veneramus. Etiam justa papæ veteris Romæ ab Ecclesiis abscissio, minime ordinem canonicum abolevit. Præterea primus adversus secundum sese non effert, neque secundus adversus tertium : sed cum instar quinque sensuum capitis unius (qui tot esse numero dicuntur, nec dividuntur tamen in partes) apud populum Christianum habeantur, dignitate nihilominus pares sunt in omnibus ; et cum capita sanctarum per universum orbem Ecclesiarum Dei jure dicantur, locum in eis discrimen ab hominibus statutum habere non potest : neque de sententia quorundam non magni momenti res afferentium, papæ Romano propterea fit injuria, quod ipse propter litteram R (57), si litterarum collocationem respiciamus, tertius in ordine sit ; et eadem ratione Constantinopolitanus per C litteram honoretur, ac priorem locum consequatur. Nec offensioni aperta fenestra fuit inter Alexandrinum et Antiochenum, propter A litteram, velut eorum quolibet locum sibi priorem vindicante : sed quemadmodum quinarium illo sensuum, architecti et conditoris Dei formationi respondet, nec aspectus (verbi gratia) odoratum, nec auditus tactum vel gustatum hostiliter eam ob causam invadit, quod eorum nomina forte tali serie a nobis proferantur : ita nec sanctissimorum patriarcharum aliquis, cui per divinos canones primus attributus est locus, adversus secundum, et proximum ad hoc, arroganter semet effert.

Quia vero nonnulli dicunt, non esse permissum Alexandrino vel Antiocheno, verbi gratia, ut cum lampade vel face patriarchali faciat iter ad urbem imperatoriam, vel in aliam diocæsim ; exceptis illis provinciis, quæ per canones eis attributæ

δίδωκεν αὐτῇ τὰ πρεσβεία τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, διὰ τὸ εἶναι ταύτην (ῥησι) νέαν Ῥώμην, καθὼς δηλοῦται τὰ περὶ τούτου ἀπὸ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου κανόνος τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἴνα δὲ τὸ κάλλιστον χρῆμα τῆς εὐταξίας καὶ εἰς τὰς κεφαλὰς φυλάττηται τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡσπερ καὶ εἰς τὰ οὐράνια τάγματα, ὤρισεν ἢ ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάσα θεία καὶ οἰκουμένη ἅγια σύνοδος, ἢ καὶ πενθέκτη λεγομένη, ταῦτα ῥητῶς.

Ἀναγενομένοι τὰ παρὰ τῶν ῥη' ἀγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι κέλει συναθρόντων, καὶ τῶν ἐξακοσίῳ τριῶντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθρόντων νομοθετημένα ὀρίζομεν, ὥστε τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν Ἰσων ἀκολουθεῖν πρεσβείῳ τοῦ τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὡς ἐκείνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκείνον ὀφείλοντα· μεθ' οὗ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω ὁρόνος· εἶτα δὲ τῆς τῶν Ἀντιοχέων· καὶ μετὰ τοῦτον, δὲ τῆς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Αἰδὲ καὶ κατὰ τὴν τοῦτου περιλήψιν, ἕκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν οἱ τῶν τοιούτων πέντε ἀγιωτάτων θρόνων μεγάλοι ἀρχιερεῖς οὕτω κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σεβάζονται. Τοῦ γὰρ πάπῃ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἡ δικαία ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκκοπή, τὴν κανονικὴν εὐταξίαν οὐκ ἐλυμήνατο. Παρὰ τοῦτο δὲ, τοῦ δευτέρου ὁ πρῶτος οὐ κατεπαίρεται, οὐδὲ τοῦ τρίτου ὁ δεύτερος· ἀλλ' ὡς αἰσθήσεις πέντε μιᾶς κεφαλῆς ἀριθμούμεναι καὶ μὴ μεριζόμεναι, παρὰ τῷ χριστωνύμῳ λαῷ λογιζόμενοι, ἰσοτιμίαν ἐν ἴσασιν ἔχουσι, καὶ κάραι τῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ δικαίως καλούμενοι, διαφορὰν ἀνθρωπίνην οὐ πάσχοysin· οὐδὲ κατὰ μικρολόγους, ὁ πάπῃ Ῥώμης ὄβριση παθεῖ, ὅτι αὐτὸς μὲν διὰ τοῦ Ρ στοιχείου τρίτος· τῇ θέσει τῶν γραμμάτων κατετοιχείωται, ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ Κ τιμᾶται καὶ προτερεύεται. Οὐδὲ σκανδάλου πάροδος γέγονε μέσον τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῦ Ἀντιοχείας, χάριν τοῦ ἄλφα στοιχείου, ὡς ἐκάστου αὐτῶν ἰδιουμένου τὸν πρότερον· ἀλλ' ὡσπερ ἡ πεντάς τῶν αἰσθήσεων στοιχεῖ τῇ διαπλάσει τοῦ ἀρχιτέκτονος καὶ πλάστου Θεοῦ, καὶ οὐ κατατρέχει τυχὸν ἢ ὄρασις τῆς ὀσφρησεως, οὐδὲ ἡ ἀποχὴ τῆς ἀφῆς καὶ τῆς γύστεως, ὅτι παρ' ἡμῖν οὕτω παρ' ὀνομάζονται· οὕτως οὐδὲ τις τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν ἐκ τῶν θείων κανόνων τόπον κληρωσάμενος πρότερον, τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν ὡς ὑπερτέρων ἀλαζονεύεται.

Ἐπεὶ δὲ τινες λέγουσιν, ὅς οὐκ ἐπιτίται τῷ Ἀλεξανδρείας ἢ τῷ Ἀντιοχείας τυχὸν, μετὰ λαμπρόως πατριαρχικῆς τῆς ἐδοικτορίας ποιῆν εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσιν, ἢ εἰς ἐτέραν διοικήσιν, παρὰ τὰς ἀπονεμηθείσας ἀπὸ τῶν κανόνων αὐτοῦ. Ἡ γὰρ

VARIÆ LECTIONES.

(57) Quæ prima est in vocabulo Romæ.

λαμπάς τοῦ διδασκαλικοῦ, φασίν, ἐστὶν ἀξιώματος. Ἰ:αρ' ἑνορίαν δὲ διδάσκειν οὐκ ἐφέται ἀρχιερεῖ, κατὰ τὸν κ' κανόνα τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ ἀγίας· καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτης συνόδου. Καὶ εἰς ἐπισύστασιν δῆθεν τοῦ λόγου αὐτῶν, καὶ τοῖς εὐαγγελικοῖς ἀποχρῶνται ῥήμασι, καὶ λέγουσι· Λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων. Ἀκουσάτωσαν, ὡς οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ πατριάρχαι μεγαλύνονται μὲν καὶ διδασκαλικοῖς ἀξιώμασι, διὰ τὴν τοῦ ἁγίου χρίσματος δύναμιν· ἐντεῦθεν γὰρ οἱ πιστοὶ δεσπόται καὶ αὐτοκράτορες κατηχητικῶς ὀμιλοῦσι τῷ χριστιανύμῳ λαῷ, ἢ θυμιῶσιν ὡς ἱερεῖς, καὶ μετὰ δικηρίου σφραγίζουσι. Κατὰ τοῦτο δὲ μόνον λαμπάσι ζωννομεῖται; ἀργυροῖς καὶ διαχρῦσοις (ὅσον εἰπεῖν) στεφανώμασιν οὐκ ἀποσεμνύονται, ἀλλ' ὅτι καὶ κατὰ τὸν οὐράνιον γίγαντα τὸ κέντρον καταφωτίζουσι τῆς ὀρθοδοξίας τοῖς ἀμαρύμασι καὶ ἡ ἕξοδος αὐτῶν ἀπ' ἄκρου λάμπει τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὸ κατάντημα αὐτῶν ἕως ἄκρου φθάνει τοῦ οὐρανοῦ· καὶ οὐκ ἐστιν δεξιῆς ἡ ἕρμης αὐτῶν ἀποκρύπτεται. Εἰ γὰρ μόνον διὰ τὸ τῆς διδασκαλίας ἀξίωμα τῶν τοιοῦτων λαμπάδων ἐπενοήθη τὸ σεμνολόγημα, ἢ κατὰ καιροῦς τεύς αὐτοκρατορίσα ἐκ τοῦ προνομίου τούτου δικαίως ἂν ἀφῆκεν ἀφώτιστος. Γυναίκα γὰρ σιγῆν καὶ μὴ διδάσκειν νενομώθηται. Ἀλλὰ μὴν καὶ ταύτας ἔρωμεν οὕτω δοξαζομένας κατὰ τοὺς βασιλεῖς. Καὶ οἱ ἐγγύριοι δὲ πάντες ἀρχιερεῖς παρομοίως τὰς ἀρχιερατικὰς καὶ ἀλλοίας προόδους ἐπεινούον ἂν· καὶ εἶδεν ἂν τις τυγχόν τὸν τοῦ Ἀθύρα ἐπίσκοπον, καὶ τὸν πολλῶν τούτου μικροπρεπέτερον, περὶ μὲν καὶ βάδην τὰς προόδους τῆς οικείας ἑνορίας περιερχόμενον, λαμπάδι δὲ πατριαρχικῆι κυδαινόμενον, ὅτι καὶ αὐτοὶ διδασκαλικὸν ἀξίωμα περιδέδληνται. Οὐ τί ἂν τις φαῖη καινοπρεπέτερον, ἢ μάλλον εἰπεῖν, ἀηδέστερον; Εἰ δὲ τοῦτο οὐδέποτε τις εἶδε γινόμενον ἐς τινα τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῶν ἀρχιεπισκόπων, πολλῶν δὲ πλείον τῶν ἐπισκόπων, ἀνευ μόνων τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων, τοῦ Βουλγαρίας φημί, καὶ τοῦ Κύπρου, καὶ τινῶν ὀλίγων μητροπολιτῶν λαθόντων ἀπὸ φιλοτιμίας βασιλικῆς ἰδικῆς τοῦτο τὸ δίκαιον· ἀραρε, μόνους τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς πατριάρχεις ὑπὸ τῆς τοῦ παναγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ τῆς ἀρχαιοπαράδοτου συνηθείας, καὶ εὐταξίας, ἐπιφιλοτιμηθῆναι τοῦτο τὸ δίκαιον διὰ τὰς ῥηθείας αἰτίας.

hoc obtinuerunt : sequitur, solis imperatoribus et antiquitus consuetudinem atque ordinem, jus hoc

Ὅτι δὲ τῶν μὲν αὐτοκρατόρων ἡ ἀρωγὴ πρὸς φωτισμὸν καὶ σύστασιν ἐπεκτείνεται ψυχῆς τε καὶ σώματος, τὸ δὲ μεγαλεῖον τῶν πατριαρχῶν εἰς μόνην ψυχικὴν ἐστενοχώρηται λυσιτέλειαν (ἐλίγη γὰρ τούτοις· ἐστὶ φροντικὸς εὐπαθείας σωματικῆς), ὡσαύτως καὶ ἡ περὶ τοῦς ὑπηκόους τῆς βασιλείας κηδεμονία καὶ μέριμνα πρὸς μόνην σωματικὴν εὐζωίαν ἐξήπλωται (πάσης γὰρ ψυχικῆς βοηθείας αἱ γυναῖκες ἐστερηθῆναι), αἱ λαμπάδες μὲν τῶν βασιλέων διττοῖς

A sunt. Quippe fax, inquit, ad officium doctoris spectat. Extra provinciam vero docere, non permissum est pontifici ; secundum canonem ex habitate in Trullo sanctæ atque universalis sextæ synodi. Et ad confirmandam scilicet hanc rationem suam, evangelicis quoque verbis hinc utuntur : Luceat lux vestra coram hominibus. Audiant hi, tam ad amplitudinem imperatoriam, quam patriarchalem, officia docendi pertinere, propter unctionis sacræ vim atque potestatem. Hinc enim usuvenit, ut fideles principes et imperatores catechetico more cum populo Christiano colloquantur, aut sumtum faciant more sacerdotum, et cum cera duplici obsignent. Verum hac sola de causa facibus, quæ argenteis et aureis (ut ita dixerim) corollis cinctæ sunt, non utuntur In pompis : sed etiam, quod instar cœlestis illius gigantis (58), hoc centrum orthodoxæ doctrinæ radiis colludent : quodque luceat, eorum egressio ab extremo cœlo, et occursus ipsorum ad alteram cœli tendat extremitatem : cum interim nemo sit, qui ab eorum calore se possit abdere. Nam si duntaxat propter dignitatem officii docendi, facum ejusmodi speciosus ritus exrogitatus esset : cujusque temporis imperatrix expertus hujusce privilegii foret, ac facibus non abs re careret. Quippe sancitum est, ut taceant mulieres, ac minime doceant. Attamen his quoque videmus eodem cum imperatoribus ritu faces præferri. Regionum præterea pontifices universi, consimiliter tum pontificales, tum alias in publicum processiones instituerent : ac videret aliquis episcopum Athyrensem, verbi gratia, vel etiam longe quempiam hoc inferiore, peditem illum quidem in provincia sua prodeuntem in publicum, et hac illac itantem ; sed faculæ tamen patriarchalis honore tumentem, quando hi etiam episcopi officio docendi fruuntur. Quo sane quid dici possit insolentius ? vel rectius ut loquar, quid injucundius ? At si nunquam quisquam hoc fieri vidit in aliquo vel metropolitano, vel archiepiscopo, tantum abest ut in episcopos cadat, exceptis quibusdam archiepiscopis, qui caput ipsi suorum sunt ; Bulgariæ, inquam, et Cypri, et paucis quibusdam metropolitanois ; qui ex imperatoria speciali munificentia jus patriarcbis per gratiam Spiritus sancti, et acceptam propter indicatas causas esse concessum.

Quia vero imperatorum auxilium ad illuminationem et stabilimentum sese tam animi, quam corporis porrigit ; amplitudine patriarcharum ad animi duntaxat utilitatem constricta (perexiguam quippe curam gerunt hi de rebus ad corporum commoda spectantibus), et consimiliter imperatrici cura et sollicitudo de subditis, duntaxat ad vitæ corporalis prosperitatem extenditur (nullum enim animarum a mulierculis exspectandum auxi-

NOTÆ.

(58) Solis videlicet.

lium) : Idcirco faces imperatorum geminis aurcis A cinguntur corollis, cum quæ patriarcharum et imperatricis sunt, uno quasi sepimento circumdantur. Sed dicet quispiam : Sit ita, sane. Concessum esto, lucernas patriarchales accendi per ignem tot traditionum, veri speciem habentium. Sed unde profectum est, quod eisdem ex argento vis quædam secedat? Sufficiebat, duntaxat ecclesiarum capitibus per lampadas majestatis aliquid accedere, atque interim eos, qui vagantur in exsilio, et pauperes sunt, eam ob causam non vexari. Respondemus, piissimos imperatores, et sanctissimorum patriarcharum quinarium, esse similes agricolis, consistentibus in area frumenti largitricæ, ac ventilabro unctiois vtiliositatem ceu paleas exterminare, et virtutem ceu grana colligere : vel B similes esse normis recta circuli superficie librantibus et centrum per justitiæ radios colustrantibus : vel maritimi navigii malis ac velis, dum imperatoris consiliis, et præceptis spiritualibus cymbam mundi hujus incolumem servant. Quo fit, ut cum exiguis magna comparantes religiosissimi imperatores, atque inter sanctos Patres, eximii quique necessario statuerint, ista ratione comitandos esse magnos pontifices, parique modo tam opulentum, quam pauperem habendum : ut rectæ quidem doctrinæ sectatores, dum magnam illam et augustam pompam solis Imperatoribus et patriarchis exhiberi vident, convenientem gratiarum actionem instar grati sumunt, offerant Domino, C qui intra centrum mundanæ pulchritudinis defensores ejus glorificat ; utque flexo genu petant a Domino, quo tropæis imperatoris universa sub sole tellus collustretur, et patriarchicis precibus terrenæ res irradiantur : at vero diversæ sententiæ sectatores, qui potentia sua nituntur, et suis se jactant opibus (simulacra namque gentium sunt aurum et argentum) ad id, quod cernitur, cæcutiant : et excusorum opera vana atque inutilia existiment, mundanæque opinionis munera. Et hæc quidem de lampadibus patriarchicis. Quoniam vero baculus, et saccus, et cruces plurimæ, plenaque tunica figuris gamma litteram representantibus, patriarchalem sanctitatem solam nobilitant, ac nonnulli volunt, quosdam ex patriarchis nonnullam aliquibus horum non exornari : age, de his etiam brevier disseramus. Inclina aurem tuam, sanctissime, et me audi. Non enim in parabolis aperiam os meum, sed quæstiones ab origine proferam, quas divorum Patrum gratia me docuit.

Sanctissimos quinque patriarchas (adhuc enim ut hedera quercui, sic ipse concordie papæ Romani quasi mordicus inhæreo, et ob separationem illius animo laceror, atque quotidie conversionem ipsius egregiam exspecto) pro solo capite corporis omnium Ecclesiarum Dei agnoscimus, quemadmo-

διαχρόσοις περιζωννύονται στεφανύμασι · τῶν δὲ πατριαρχῶν καὶ τῆς βασιλείας ἐνὶ κατακυκλοῦνται θριγγώματι. Ἄλλ' ἔρει τις · Ἔστω· δεδόσθω, τὰς πατριαρχικὰς λαμπάδας ἀνάπτεισθαι πυρὶ τοσοῦτων εὐλογοφανῶν παραδόσεων. Τὸ ταῦτας ἐξ ἀργύρου περιζωννύεσθαι δύναμιν, πῶθεν περιζώσατο δύναμιν ; Ἦρκει διὰ μόνων τῶν λαμπάδων τὰς κεφαλὰς τῶν ἐκκλησιῶν μεγαλύνεσθαι, καὶ τῶς τοὺς ὑπαρ- ορίους πλανωμένους καὶ πανητεύοντας, χάριν τοῦτο μη σκύλλεσθαι. Φαμὲν οὖν, ὡς οἱ εὐσεβέστατοι βασιλεῖς, καὶ τῶν ἀγιωτάτων πατριαρχῶν ἡ παντᾶς, εὐλογοῦσι γεωργοὶ μέσον ἐστικῶσι σιτοδότιδος ἄλωνος, καὶ τῷ πτόφ τοῦ χρίσματος τὴν κακίαν ὡς ἄχυρον ἐκφαυλίζουσι, καὶ τὴν ἀρετὴν ὡς κόκκον συν- ἀγουσιν · ἢ διαθήταις ζυγοστατοῦσιν ἰθυτενῶς τοῦ κύκλου τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ τὸ κέντρον καταπυρ- σεύουσι τῆς δικαιοσύνης τοῖς ἀμαρύγμασιν · ἢ νηδ- ποντοποροῦσης ἰστοῖς καὶ πετάσμασιν, ἐν προμη- θεῖαις βασιλικαῖς, καὶ παραγγελίαις πνευματικαῖς τὸ κοσμικὸν ἀκάτιον σώζουσι. Τῷ τοι καὶ μικροῖς τὰ μέγαρα σταθμύμενοι τῶν βασιλέων οἱ εὐσεβέστα- τοι, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων οἱ προβυχοντες, διωρί- σαντο ἐξ ἀνάγκης οὕτω δορυφορεῖσθαι τοὺς μέγα- λους ἀρχιερεῖς, καὶ εἶναι ἐπιτοσαυτὸ πλοῦσιόν τε καὶ πένητα · ὡς ἂν οἱ μὲν ὀρθόδοξοι βλέποντες τὸ μέγα τοῦτο καὶ σεβάσιμον σεμνολόγημα παρὰ βασιλεῦσι καὶ πατριάρχαις μόνοις πολιτευόμενον, εὐχαριστίαν ἀνάλογον ὡς θυμίαμα δεκτὸν τῷ Κυρίῳ προσφέρωσι, τῷ μέσον τοῦ κέντρου τῆς κοσμικῆς ὠραιότητος τοὺς δεφένσορας τοῦτου δοξάζουσι · καὶ γονυκλιτῶσι πρὸς Κύριον, τροπαλοῖς βασιλικοῖς τὴν ὕψηλιον κα- ταλάμπεισθαι, καὶ εὐχαῖς πατριαρχικαῖς ἀκτινοδο- λείσθαι τὰ ἐπιχθόνια · οἱ δὲ πεποιθότες ἐπὶ τῇ δυ- νάμει αὐτῶν ἑτερόδοξοι, καὶ καυχώμενοι ἐπὶ τῷ πλοῦτι αὐτῶν (τὰ γὰρ εἰδωλα τῶν ἰθῶν χρυσοῦν εἶσι καὶ ἀργύριον), πρὸς τὸ δρώμενον ἀδλεπτήσωσι, καὶ νομίσωσιν ἔργα χαλκοτύπων εἶναι μάταια καὶ ἀνόνητα, καὶ κοσμικῶ δοξαρίου χαρίσματα. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πατριαρχικῶν λαμπάδων. Ἐπει δὲ καὶ βᾶβδος, καὶ σάκκος, καὶ πολυσταύριον, καὶ διὰ γρομμάτων ¹⁰ στιχάριον, τὴν πατριαρχικὴν καὶ μόνην δοξάζουσιν ἀγιότητα, θέλουσι δὲ τινὲς τισιν ἐξ αὐτῶν τινὰς τῶν πατριαρχῶν ἐνίστη μη κατα- ποικίλλεσθαι, φέρε καὶ περὶ τούτων βραχέα φιλοσο- φήσωμεν. Κλίνον τὸ οὖς σου, πανιερώτατε, καὶ ἀκου- σόν μου. Οὐ γὰρ ἐν παραβολαῖς ἀνοίξω τὸ στόμα μου, ἀλλὰ φθέξομαι προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, ὅσα μὴ θείων Πατέρων χάρις εἰδίδαξ.

Τοὺς ἀγιωτάτους πατριάρχας πέντε (καὶ ἔτι γὰρ ὡς κισσοῦς δρυὸς, τῆς ὀμόνοιας τοῦ πάπα Ῥώμης ἐξέχομαι, καὶ τῷ χωρισμῷ τούτου τὴν καρδίαν σπα- ράττομαι, καὶ τὴν καλὴν ἐπιστροφὴν κοίχαστην παραδοκῶ) μίαν οἰδαμεν κεφαλὴν τοῦ σώματος πα- οῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ ἀνωθεν

VARIE LECTIONES.

¹⁰ γρομμάτων.

εἰρηται· καὶ πιστεύοντες τελειωθῆναι τοὺτους τῆς ἀγιοσύνης τῷ χρισματι, Χριστοῦ Κυρίου, καὶ ἀγιοτάτους κατονομάζομεν, καὶ στηλογραφοῦντες μετὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων ἡμῶν, καὶ σχετικῶς ἀπαζόμενοι, πληροφοροῦμεθα διὰ τούτων ἡμῖν τὰς θύρας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἀποκλεισθαι καὶ ἀνοίγεσθαι, καὶ διὰ τῶν χειλῶν αὐτῶν τὸν Θεὸν ἀποστοματίζειν τὰ μέλλοντα. Οὐ γὰρ σὰρξ καὶ αἷμα, ἀλλ' ὁ οὐράνιος Πατὴρ καὶ Θεὸς ἡμῶν, ὁ εἰπὼν· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου, καὶ οἱ δοῦλοι μου προφητεύσουσιν, ἀποκαλύπτει τοῦτοις τὰ ὄντα καὶ τὰ σόμενα. Οὕτω γὰρ καὶ Σαούλ ἐν προφήταις, καὶ Καλάφας ἄκων προφητεύσατο, εἰπὼν· Συμφέρει ἵνα ἀπολέσθαι ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους παντός. Ὁ μὲν γὰρ τῷ χρισματι τῆς βασιλείας ὑπεθερμαίνετο, ὁ δὲ τῆς ἀρχιερωσύνης τῆς χάριτι. Ἦν γὰρ, φησὶν, ἀρχιερεὺς τοῦ ἑνιαυτοῦ ἐκείνου. Διδὼ καὶ ὡς τόπον ἐπέχοντες τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, δικαίως ἀποσεμνύνομεν τὰ ἔκδοσια πάθῃ αὐτοῦ, καὶ τὰ διὰ τῆν σωτηρίαν ἡμῶν ἐπιανεχθέντα τούτῳ παρὰ τῶν ἀχρηστίων Ἰουδαίων ἐφύθριστα πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως. Ποῖα δὲ ταῦτά εἰσιν, ἀκουσάτω ἡ ἱερότης σου. Κἂν γὰρ κόπος ἐνώπιόν μου ἔστιν ἕως οὗ εἰσέλθω εἰς τὸ ἁγιοστήριον τοῦ Θεοῦ, καὶ συνῶ τὰ ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτῷ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ παναγίου Πνεύματος ἡ ἐν πατριάρχεις προτυπωθεῖσα, ἐν προφήταις προκρυχθεῖσα, ἐν ἀποστόλοις θεμελιωθεῖσα, ἐν μάρτυσι τελειωθεῖσα, καὶ ἐν ἱεράρχαις κατακοσμηθεῖσα, δώσει λόγον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός μου.

Τὰ τῶν πατριαρχῶν τῶν ἁγίων ἐπιμάνικα, τὰς χειροπέδας τοῦ Κυρίου δοξάζουσιν, ἃς ἐκὼν ὑπέστη διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, κατὰ μαστιγίαν πρὸς Καλάφην ἀγόμενος. Τὰ ἐπιτραχήλια, τὸ φραγέλλιον τὸ ἐκλύσαν τὴν ζωὴν πρὸς τὸν θάνατον. Τὰ μετὰ ποταμίων στιχάρια, τοὺς κρουνοὺς τοῦ αἵματος καὶ τοῦ ὕδατος, τοὺς ἐκ τῆς θείας πλευρᾶς ἀποστάξαντας. Τῶν γονατίων τὰ ἐπιβλήματα, τοῦ λεντίου τὸ ἐγχειρίδιον, δι' οὗ τοὺς πόδας ὁ Κύριος τῶν ἀποστόλων ἀπέμνηξεν. Οἱ σάκκοι, τὴν χλαῖναν τῆς ὕβρεως. Τὰ ὠμοφόρια, τὴν ἐκ τοῦ ἔδου πρὸς οὐρανὸν τοῦ πρωτοπλάστου μετάθασιν. Τὰ διὰ πολυσταυρίων φαινίλια, τοῦ τιμίου σταυροῦ τὴν παγκόσμιον δόξαν καὶ δύναμιν. Τὰ ἐν τούτοις τριγώνια, τὸν ἀπρογωνιστὸν λίθον, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν τὰ διεστῶτα συνάψαντα. Καὶ αἱ ῥάβδοι τὸν κάλαμον, τὸν τὴν σωτηρίαν τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καλλιγραφῆσαντα. Καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. Ἀπὸ γοῦν τῶν οὕτω δεδοξαμένων ἀγακλιῶς, καὶ εἰς τύπον καταστάντων τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ποῖας τις τομμητίας καὶ θρασυκαρδίας ἀφείληται τι δίκαιον ἱερατικὸν ὀπωσθήποτε; Πάντως οὐδεὶς. Ἀκούσει γὰρ ἐκ τοῦ θεοπάτορος· Σὺ δὲ ἀπίστῳ καὶ ἐξουδένωσας τὸν Χριστὸν σου, καὶ τὸ ἅγιοσμα αὐτοῦ ἰδεθῆλωςας. Ὡσπερ τοίνυν οὐκ ἔξεστι τῶν ἀπάντων τιλεγεῖν περὶ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ἄλλως μὲν ἐν τῷδε τῆς οἰκουμένης τῷ κλίματι παρουσιάζειν καὶ μεγαλύνεσθαι, ἄλλως δ' ἐν ἐκείνῳ δοξάζεσθαι, ἵνα

A dum et supra dictum fuit : et quia credimus eos per unctionem sanctitatis perfici, unctos Domini, et sanctissimos appellamus; ac referentes eos in numerum sanctorum et divinitus auctoritatem Patrum nostrorum, et amanter ipsos amplectentes, certis sumus, fores regni caelestis per eos nobis tum occludi, tum aperiri, et per ipsorum labra Deum velut ore proprio futura proferre. Non enim caro et sanguis, sed caelestis ille Pater ac Deus noster (qui dixit: In diebus illis effundam de Spiritu meo, et servi mei vaticinabuntur), revelat eis tam praesentia, quam futura. Sic enim et Saul inter prophetas, et Caiaphas invitus oraculum hoc protulit: Expedit unum perire pro populo et pro hac universa natione. Nam ille per unctionem regiam incalescebat, hic per gratiam pontificatus. Erat enim, inquit, ejus anni pontifex maximus. Propterea nostri patriarchae, tanquam obtinentes locum Christi Deique nostri, non ab re voluntarios ipsius cruciatus, et probra salutis nostrae causa ei ante crucem et resurrectionem ab ingratis Judaeis illata, cum gravitate repraesentant. Quae autem illa sint, audiat tua sanctitas. Nam tametsi videam me laborem subiturum, donec ingrediar in sanctuarium Dei, quaeque in eo sunt, et circa ipsum, intelligam: nihilominus sancti Spiritus gratia in patriarchis praefigurata, in prophetis ante denuntiata, in apostolis fundata, in martyribus absoluta, in hierarchis decorata, subministrabit orationem in apertione oris mei,

Sanctorum patriarcharum epimanicas, Domini manicas celebrant, quas volens sustinuit ob salutem nostram, cum instar verberonis ad Caiapham duceretur. Collaria, lorum illud, quod vitam ad mortem traxit. Tunicae fluvios habentes, sanguinis et aquae rivos, qui ex divino latere destillarunt. Genuum amictus, ejus lintel documentum, quo pedes apostolorum Dominus extersit. Sacci, pallium illud contumeliae atque opprobrii. Humeralia, primitivi transitum ab inferis ad caelum. Multis insignitae crucibus penulae, venerandae crucis universalem gloriam atque potestatem. Quae sunt in his triangula, lapidem illum angularem Christum Deum nostrum, qui disjuncta conjunxit. Baculi, arundinem illam, quae salutem generis humani egregie depinxit. Testis in caelo fidelis. Patriarchis ergo tam praeclare nobilitatis, et in simulacrum veri Christi ac Dei nostri constitutis, quis adeo temerarius et audax fuerit, ut jus aliquod sacerdotale quocunque modo adimat? omnino nullus. Audiet enim a Christi patre Davide: Tu autem repulisti et annihilasti unctum tuum, et sanctificationem ejus profanasti. Quemadmodum ergo nemini dicere licet de uno Christo Deoque nostro, quod aliter in hoc orbis tractu sit praesens et magnificetur, aliter in illo glorificetur; ne vesaniae extremae reum se faciat, et ad impietatem exorbitet: sic etiam nemo patriarchalem sacram

amplitudinem dividi debere dixerit, uti vel majora vel minora habeat privilegia. Quapropter etiam statutum est, ut in quavis ecclesia Dei, sive ad Euphratem, sive ad Tigrim, sive ad ipsum pertingat Oceanum, conjunctim eorum nomina referantur. Acceperunt enim, uti scriptum legimus, regiones gentium; et eorum throni sunt instar lunæ perfectæ, ac solis instar coram me sunt.

Sed dicet aliquis: Cum divini et sacri canones velut arripendio quodam patriarchis quatuor orbis partes distribuerint, qui sit, ut ipse semel statuta transgrediens, velis eas instar unius haberi provinciæ, quæque divisa recte sunt, male confundere? Ad hanc objectionem respondemus, posse prout et hæc vim suam obtinere, quemadmodum a sanctis Patribus sancita sint, et tamen identitatem unionis non confundi. Opifex ille hujus universi Deus, qui hominem suam ad imaginem finxit, et regem terrestrium constituit, qui cœlis regeretur, prælicatur ille quidem cum propter reliquam signi hujus eximiam compagem; tum quod ex immortalis partim, partim mortali mistura, vas illud apte fluxerit: quod sane cum loco circumscribatur, ratione crassitiei carnalis, mente tamen ea spectat, quæ vel apud Gades existunt. Neque minus ei majestatis ex eo tribuitur, quod hominum vitam per quinque sensus regi voluerit, quorum quilibet vim sibi peculiarem vindicaret, cum inter vim societatem mutuam non abnegent. Licet enim aspectus, verbi gratia, munus sibi divinitus injunctum etiam pro sua parte duntaxat obeat, ceu debitum quoddam persolvens, in quo minime cognatis a sensibus impeditur, nequaquam tamen ab horum societate avellitur, sed vult eos dignitatis suæ participes esse, mutuasque conferre operas instar fidarum ancillarum, ad curandum id corpus, cui sensus hi dati sunt. Præterea meretur admirationem, quod quemlibet horum geminaverit; ut tametsi perire contigerit unum, tamen reliquis illius etiam vicem impleat, nec adversus eum insolescant sensus adhuc integri, sed potius ei condoleant, ne ludibrio paterfamilias ipsorum habeatur. Quippe si contigerit alterutram aurem inutilem reddi, non amplius homo, creatum longe pulcherrimum, perfectus et incolumis, et quem Deus condidit, esse dicitur; sed instar abortus habetur, cum a reliquis quatuor sensibus, licet incolumes sint, auxilii nihil habeat. Quemadmodum ergo quolibet sensu munus suum implente, cæterorum usum non inficiamur, nec damnamus eos tanquam sædus et inutiles, propterea quod gemina ratione non sint efficaces, quemadmodum erant conditi, sed potius eis favemus (quippe si unus ex eis, uti dictum est, in universum defecerit; totum corpus inutile redditur, et ab hominibus haud aliter habetur atque si non existeret), sic etiam quinquarius patriarcharum recte atque ordine sese geret. Nam quilibet horum administrationem sibi

Δ μη παραπληξίας ἐσχάτης κατακριθῆ, καὶ πρὸς δυσσέθειαν μετακυλισθῆ, οὕτως οὐδὲ τὴν πατριαρχικὴν θείαν μεγαλειότητα διαιρετέαν εἶποι τις εἶναι, καὶ πρὸς μείζονα καὶ ἐλάττωνα προνόμια μεταπέψουσας. Τῷ τοι καὶ δέδοκται κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν, παρὶ τῶν Εὐφράτην, καὶ Τίγρητα, καὶ αὐτὸν διήκουσαν τὸν ὠκεανὸν, λαθὼν αὐτοὺς ἀναφέρεισθαι. Ἔλαθον γὰρ, φησι, χώρας ἐθνῶν, καὶ οἱ θρόνοι αὐτῶν ὡσεὶ κατηρτισμένη πλῆρη, καὶ ὡς ἡλιός εἰσιν ἐναντίον μου.

Ἄλλ' ἐρεῖ τις· Καὶ πῶς τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων ὡς ἐν σχολίῳ κληροδοσίας ἐπιμερισάντων τοῖς πατριάρχεις τῆς οἰκουμένης τὴν τετραμέρειον, αὐτοὺς ὑπερβαίνον τὰ δόξαντα θέλεις ὡς μίαν ἐνορίαν ταύτας λογίζεσθαι, καὶ συγχέειν κακῶς τὰ διαιρεθέντα καλῶς; Φαμὲν οὖν πρὸς τὴν τοιαύτην ἀντιθέσιν, ὡς ἔστι καὶ ταῦτα κρατεῖν καθὼς ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων θεόσπισται, καὶ τὴν ταυτότητα τῆς ἐνώσεως μὴ συγχέεσθαι. Ὁ Δημιουργὸς τῶν ὅλων θεὸς κατ' οἰκίαν εἰκόνα πλαστούργησας τὸν ἄνθρωπον, καὶ βασιλεῖα καταστήσας τῶν ἐπὶ γῆς βασιλευμένων ἄνωθεν, ὑμνεῖται μὲν καὶ χάριν τῆς ἄλλης ὑπερφυοῦς ἁρμονίας τοῦ πλάσματος, καὶ πῶς ἐξ ἀθανάτου κράματος καὶ θνητοῦ τὸ ἐφ' ὅλιγον διωργάνωσε, καὶ τόσῳ περιγραφόμενον τῷ λόγῳ τῆς σαρκώδους πεχύτητος, νοερώς τὰ παρὰ Γαβείρων περιεργάζεται. Οὐχ ἦττον δὲ μεγαλύνεται, ὅτι τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων εὐδόκησε διὰ πέντε αἰσθήσεων διεξάγεσθαι, σφετεριζόμενον τὴν ἰδικότητα, καὶ μὴ ἀπαρνούμενον τὴν ἀνακοίνωσιν. Κἂν γὰρ ἡ ὕψις τυχὸν ἐνεργῆ καὶ μονομερῶς τὸ ἀποκληρωθὲν ταύτῃ λειτουργήμα παρὰ Θεοῦ, καθά τι δίκαιον βφλημα, μὴ ἐμποδιζομένη παρὰ τῶν συντρόφων αἰσθήσεων, ἀλλὰ τῆς κοινωνίας αὐτῶν οὐ χωρίζεται· θέλει δὲ ταύτας μετέχειν τῶν ἀξιωματῶν αὐτῆς, καὶ συναρῆγειν εἰς τὸ αὐτὸ κατὰ δουλίδα πιστάς, πρὸς θεραπείαν τοῦ ταύτας πλουτήσαντος σώματος. Ἔτι θαυμάζεται, πῶς ἐκάστην τούτων ἐδικασίασεν, ἵνα κἂν συμβῆ περιαιρεθῆναι τὴν μίαν, ἢ περιλειφθεῖσα κίκείνης τὸν τόπον ἀναπληρώσει, καὶ μὴ καταλαζονεύωνται ταύτης αἱ ἀρτίσωμοι, συμπονώσι δὲ μᾶλλον αὐτῇ, ὡς ἂν μὴ ὁ οἰκοδοσπότης αὐτῶν θριαμβεύηται. Ὡς εἴπερ τόχοι καὶ τὴν θατέραν ἀχρειωθῆναι τῶν ἀκοῶν, οὐκέτι τὸ κάλλιστον χρῆμα ὁ ἄνθρωπος, ἐντελής καὶ σῶος, καὶ οἶον αὐτὸν ὁ θεὸς εἰργάσατο, λέγεται· ἀλλ' ὡς ἔκτρομά τι λογίζεται, ὑπὸ τῶν λοιπῶν τεττάρων αἰσθήσεων, ὕγαιουσῶν καὶ ταῦτα μὴ βοηθούμενος. Ὡς γοῦν ἐκάστης τῶν αἰσθήσεων πληροῦσης τὴν οἰκίαν ἐνέργειαν, τῶν λοιπῶν τὸ χρῆσιμον οὐκ ἀπαναινόμεθα, οὐδὲ καταψηφιζόμεθα τούτων ἀσχημοσύνην καὶ ἀχρειότητα, διὰ τὸ μὴ διπλοειδῶς ἐνεργεῖν, καθὼς πεπλαστούργηται, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συναγομεν (μῖα γὰρ ἐξ αὐτῶν σχολασάσης τελείως, ὡς εἴρηται, ὅλον τὸ σῶμα ἠχρείωται, καὶ ὡς μηδὲ ἄν τοῖς ἀνθρώποις λογίζεται)· οὕτω καὶ τῶν πατριαρχῶν ἡ πεντάς, δικαίως καὶ ἀσφαλῶς οἰκονομηθήσεται. Ἐκαστος γὰρ τούτων, τὴν μὲν ἀπονεμηθεῖσαν αὐτῷ διοίκησιν ἐνεργῆσει μονοειδῶς, ἵνα μὴ συγχέωνται τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τὰ προνόμια· τῶν δὲ τιμῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνέκαθεν δεδομένων δικαίων τῇ

πατριαρχικῆ θεῖα μεγαλειότητι, οὐδεὶς ἀποξενωθήσεται. Εἰ γὰρ τοιοῦτόν τι γένηται, καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας τυχὸν εὐρισκόμενον εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, τῶν πατριαρχικῶν προνομίων ἀποξενώσεται, ὅτι κατὰ τὴν οἰκίαν ἐνορίαν οὐ πάρεστιν, ἀγρευώσεται τὴν κεφαλὴν ὡς κωφεύουσαν, ἢ ἀλεπτουσαν, καὶ ὑπὸ τεττάρων, ἢ καὶ τριῶν διεξαγομένην αἰσθήσεων. Διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν, ὡς εἶοικε, προτετύπωται προβάλλεσθαι κατὰ τὸ ἀπαραίτητον καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας πατριάρχας τοὺς ἀποκληρωθέντας αὐτοῖς ἁγίους θρόνους, διὰ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἔθνῶν, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων φημί.

Antiochiam instituantur etiam ii patriarchæ, qui cæteroqui sacros sibi destinatos thronos, ob pag-

Κὴν γὰρ ἐξώσθησαν τῆς δόξης τῶν θρόνων αὐτῶν, ἀλλ' ἢ πνευματικῆ χάρις; κατὰ τὸν Δαβὶδ, οὐ παλιωθήσεται. Ἦξει δὲ μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐμφανῶς, καὶ οὐ παρασιωπήσεται· ὡς συναγάγη αὐτῷ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ, τοὺς διατιθεμένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ. Φιλοφρονητέον τοίνυν τοὺς ἀποξενωθέντας πατριάρχας ἐκ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν αὐτῶν, καὶ ὑπερορίους καθήμενους εἰς ἑτέρου πατριάρχου διοίκησιν, καὶ μὴ ἀτιμαστέον. Κεκαυόνισται γὰρ παρακαλεσθαι τούτους, καὶ πάσης ἐπιμελείας καὶ ὑποδοχῆς ἀξιούσθαι, οὐ μὴν ὑβρίζεσθαι διὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀνωμαλίαν, θρήνων ἀξίαν οὖσαν, καὶ μὴ ἀλαζονείας γεννήτριαν. Εἶτα τῶν θεῶν καὶ ἁγίων Γραφῶν καὶ τῶν Πατρικῶν παραδόσεων κατονομαζουσῶν Πάπαν τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης, ὡσαύτως καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας· ἀλλὰ μὴ καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων, ἀρχιεπισκόπους· μόνον δὲ τὸν Ἀντιοχείας, πατριάρχου. Πῶς τῶν Ἀντιοχείων ἢ ἐκκλησία οὐχ ὑβρισπαθεῖ, μαθάνουσα καὶ τοὺς λοιποὺς, πατριάρχας ἀνακηρύττεσθαι; πάντως διὰ τὴν ταυτότητα τῆς τιμῆς, καὶ διὰ τὸ ἐπὶ τοὺς πέντε πατριάρχας τόπον τῆς μιᾶς κεφαλῆς τοῦ σώματος, δηλαδὴ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ.

Ἐπι δὲ τινες λέγουσι μὴδὲν εἶναι τὸ ἐμποδῶν, καὶ τοὺς ἑκασταχῆ ἀρχιερατεύοντας οὕτω τιμᾶσθαι καὶ μεγαλύνεσθαι. Καὶ οὗτοι γὰρ διδασκαλικοῦ ἀξιώματος κατηξίωνται, καὶ κατὰ Μωσαίαν καὶ Ἀαρῶν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐσθήκασιν, καὶ τὴν ἀνάμακτον θυσίαν προσφέρουσι. Φαμέν, ὡς ἀπὸ τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων μόνους τοὺς πατριάρχαις περιλοτίμηται τῆς οἰκουμένης τὰ κλίματά. Κάντεῦθεν οὐδὲ ἔχει τις ἕτερος οἰκίαν δικαίω ἐνορίαν, ἢ ἄλλο τι δικαίον ἱερατικόν· ἀλλ' ἐκεῖνο καὶ μόνον τὸ μέρος τῆς διοικήσεως ἱερατικῶς ἐνεργεῖ, τὸ δοθὲν αὐτῷ παρὰ τῆς πατριαρχικῆς θείας μεγαλειότητος. Ὅθεν ὡς ἀποστελλόμενοι παρὰ πατριαρχῶν, καὶ ἀναπληροῦντες τὸν τόπον τῶν θεῶν καὶ ἁγίων ἀποστόλων, ἀποστολικῶν μὲν προνομίων ἠξίωνται (βασμοῦσι γὰρ καὶ λύουσι κατ' αὐτοὺς καὶ χειροτονίας ποιοῦσι, καὶ τὴν ἀνάμακτον θυσίαν, προσάγουσι) πατριαρχικῶν δὲ δικαίων οὐ κατηξίωνται. Οὕτε γὰρ σάκκους, οὕτε πολυσταύρια ἐνδιδύσκονται· οὕτε μετὰ γραμμάτων καὶ τριγωνίων στιχάρια. Ταῦτα δὲ οὕτω γίνεται, ὅτι καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἢ θεῶν ὀμύγγυρις τὸ τοῦ

tributam obibat pro parte sua, ne sanctarum ecclesiarum privilegia confundantur: nec tamen honore concesso divinitus, dativæ antiquitus patriarchali sacræ amplitudini iuribus, quispiam spoliabitur. Quippe si tale quid usuvenerit, et Alexandrinam (verbi causa) in urbe imperatrice commorantem, privilegiis patriarchalibus propterea quispiam spoliaverit, quod non degat in provincia sua: caput ipsum inutile reddet, tanquam surdum, vel cæcum, et quatuor, aut tribus duntaxat sensibus præditum. Ob hanc ipsam causam, ceu credi par est, jamdudum sancitum est, ut haud dubie per electionem hostiles incursum: Antiochenam, inquam, et Hierosolymitanam.

Quavis enim gloria thronorum suorum per vim exciderunt, tamen spiritualis gratia, secundum Davidem, non exolescet. Imo potius veniet Deus noster manifeste, nec silebitur; ut colligat sibi sanctos suos, qui testamentum ipsius disponunt. Itaque complectendi sunt amanter ii patriarchæ, qui sanctissimis Ecclesiis suis spoliati sunt, et exsules in alterius patriarchæ diocesi degunt, minimeque contumeliis afficiendi. Quippe sanctum canonibus est, ut eos consolemur, et omni cura susceptioneque lignemur; non injuriis afficiamus ob rerum humanarum inconstantiam, quæ lacrymis potius est digna, quam ut insolentiam genere debeat. Cæterum cum sacræ Litteræ, Patrumque traditiones, episcopum Romanum appellant papam; iidemque Alexandrinum, et ipsum quoque Constantinopolitanum, ac Hierosolymitanum, archiepiscopos; solum vero Antiochenum patriarcham: qui fieri potest, ut Antiochena ecclesia non patiatur injuriam, quæ intelligat, reliquos etiam publice dici patriarchas? Omnino sit hoc propter identitatem honoris, et quod hi quinque patriarchæ vicem unius capitis universi corporis obtineant, sanctorum videlicet Ecclesiarum Dei.

Quia vero quidam perhibent, nihil esse impedimento, quominus ubivis constituti pontifices, eodem cum patriarchis honore amplitudineque fruantur, cum et ipsi docendi dignitatem nacti sunt, et exemplo Mosis et Aaronis in sanctis sanctorum consistant, incruentamque victimam offerant: respondemus per divinos sacrosque canones, solis patriarchis esse concessos orbis terrarum tractus. Unde sit, ut alius quispiam suo jure provinciam non habeat, vel aliud quodpiam jus sacerdotale: sed in ea duntaxat parte diocesis munere sacerdotali fungitur, quæ ipsi a sacra patriarchali amplitudine concessa est. Unde veluti qui mittantur a patriarchis, et vicem divinatorum sanctorumque apostolorum impleant, apostolica quidem privilegia consecuti sunt (ligant enim et solvunt per se, ac ordinationes faciunt, et incruentam hostiam offerunt), a patriarchalia jura non obtinuerunt. Nec enim vel saccos, vel penulas multis insignitas crucibus induunt, nec tunicas frequenti littera gamma, triangulique depictas. Hæc autem ita sunt, quod

sanctorum apostolorum divinus cœtus martyrii stadium decurrens, manicis quidem ac loro subjectus fuerit, et discipulorum pedes absterserit linteo, atque Aaronis exemplo induerit humerale, tunicam talarem, Ephud, quibus illa prisca pellis Adamiæ masse denotabatur: verum sanguis et aqua ex eorum latere non defluxit, quorum vicem gammaia (·∂) tunicarum implent. Nec contumeliæ pallium induerunt. Nec eorum quisquam lapis angularis vocatus fuit, sicut Dominus ille Deusque noster. Nec fidei talentum per quemlibet ipsorum in universum orbem terrarum dilatatum fuit, sed hic Romani, ille ad Indos vel Britannos, alius ad Gallos doctrinæ latices derivavit. Solus ille Christus ad Deum noster aderat ubique, atque universa gaudio implebat. Unde fit, ut sanctissimi patriarchæ, qui sanctarum Ecclesiarum capitis Dei vicem implent, saccos induant, tunicasque fluviis ac triangulis, pennas multis crucibus depictas; ac pariter in omnibus Ecclesiis nominatim referantur. Idem baculo, periude ac arundine Christus Deusque noster, spectabiles sese reddunt. Carteri pontifices et antistites, perinde ac Aaron illa virga, quæ magni mysterii significandi causa floruit, vel instar magni illius apostoli Petri, qui ex ipso Deo audivit, Pasce oves meas. Et quoniam vero est simile, quempiam interrogare, quæ vocabuli papa significatio sit, quæ patriarchæ, quæ archiepiscopi; et quamobrem horum quinque capitum facultas atque privilegia sint eadem, uti declaratum fuit, cum eorundem nomina sint diversa: necessario putavimus horum quoque velut apicem tangendum.

Apud Latinos papa dicitur Pater. Et apud Judæos patriarcha dicitur princeps sive Pater patriarum. Similiter archiepiscopus, erit episcoporum Pater. Licet ergo papæ, patriarchæ, et archiepiscopi significata, linguæ ratione diversa sunt, nullo tamen modo potestate differunt. Quamobrem omnes etiam communi nomine patriarchæ dicuntur. Sanctus quidem ille Silvester, qui primus Romæ pontificatum obtinuit, et qui primus Antiochiæ pontifex fuit Evodus, non abs re Patres appellati fuere. Quippe necdum erant patriarchæ, qui a Patribus instituuntur. Similiter et Alexandrinus propterea vocatus fuit papa, quod sanctus ille Cyrillus in tertia synodo privilegia papæ Romani, Cœlestini scilicet, acceperit. Cum autem religio jam pervagata fuisset fines orbis terrarum, ut urbs fere quælibet episcopum obtinisset: ipsa pietatis ratio posebat, ut Hierosolymis etiam honos haberetur, ob cruciatus sacrosanctos et sepulcrum Domini nostri Jesu Christi. Nam magna isthæc urbs Constantinopolis jam ante honorem obtinuerat, uti supra dictum fuit, pro-

μαρτυρίου στάδιον τρέχουσα, χειροπέδαις μὲν καὶ φραγγελῶ καθυποῦδθηται, καὶ πόδα μαθητῶν διὰ λεντείου ἀπέσμηξε, καὶ ἐνεδιδύσκετο κατὰ Ἀαρῶν τὴν ἐπωμίδα, καὶ τὸν ποδήρη, καὶ τὸ ἐφρῦδ, τὰ ἐδ ἀρχαῖον σημαίνοντα κώδιον τοῦ Ἀδαμιαίου φυράματος· αἷμα δὲ καὶ ὕδωρ ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτῶν οὐ κατέβρευσεν, ὧν ἀναπληροῦσι τόπον τὰ τῶν στιχαρίων γαμμάτια. Οὐδὲ τὴν χλαῖναν τῆς ὕδρευς ἐνεδύσαντο. Οὐδέ τις αὐτῶν λίθος ἀκρογωνιαῖο; ὠνόμασται, ὡς ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν. Οὐδὲ τὸ τῆς πίστεως τάλαντον δι' ἐκάστου αὐτῶν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐφῆπλωται, ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Ῥώμῃ, ὁ δὲ ἐν Ἰνδοῖς ἢ Βρεττανῶς, ὁ δὲ ἐν Γαλάταις τοὺς τῆς διδασκαλίας μετώχουσε πίδακας. Μόνος δὲ ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν πανταχοῦ παρῆν, καὶ χάρις τὰ πάντα ἐπέληρωσεν. Ὅθεν καὶ οἱ ἀγιώτατοι πατριάρχαι, τόπον ἀναπληροῦντες τῆς κεφαλῆς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνδιδύσκονται σάκκους, καὶ μετὰ ποταμίων καὶ τριγωνίων στιχάρια, καὶ διὰ πολυσταυρίων φαινῶλια, καὶ εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας κατὰ ταύτην ἀναφέρονται. Τῇ δὲ ῥάβδῳ, ὡς ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς ἡμῶν τῷ καλάμῳ τῆς ὕδρευς, ἀποσεμνύονται. Οἱ δὲ λοιποὶ ἀρχιερεῖς; καὶ ἡγούμενοι, ὡς ὁ Ἀαρῶν τῇ ῥάβδῳ ἐκείνῃ τῇ βλαστησάσῃ κατὰ μεγάλου μυστηρίου προδηλώσιν, ἢ ὡς ὁ μέγας ἀπόστολος Πέτρος, ὁ ἀκούσας παρὰ Θεοῦ, Ποίμανε τὰ πρόβατά μου. Ἐπεὶ δὲ τῶν εἰκότων ἐστὶν ἐρωτῆσαι τίνα, τίς ἢ τοῦ πάπα σημασία, καὶ τίς ἢ τοῦ πατριάρχου ἐστὶ, καὶ τίς ἢ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, καὶ διατί τῶν πέντε κεφαλῶν ἢ μὴν ἐνέργεια καὶ τὰ προνόμια ταυτίζονται, καθὼς διειλήπται, τὰ δὲ ὀνόματα τούτων εἰς διάφορα, δέον ἐλογισάμεθα καὶ τὰ περὶ τούτων ἐκκορυφῶσαι.

Πάπας παρὰ Λατίνοις κέκληται ὁ Πατήρ. Καὶ παρὰ Ἰουδαίους πατριάρχης, ὁ ἀρχων ἦτοι ὁ Πατὴρ τῶν πατριῶν. Καὶ ἀρχιεπίσκοπος ὁμοίως, ὁ ἐπισκόπων Πατήρ. Κἀν γοῦν ὡς τοῦ πάπα, τοῦ πατριάρχου, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τὰ σημαίνοντα τῇ διαλέκτῳ διάφορα, ἀλλὰ δυνάμει κατὰ μηδὲν διαφέρουσι. Διὸ καὶ πάντες κοινῷ ὀνόματι πατριάρχαι κατονομάζονται. Ὁ γοῦν πρώτως ἀρχιερατεύσας ἐν Ῥώμῃ ἅγιος Σιλβέστρος, καὶ ὁ πρώτως ἀρχιερατεύσας ἐν Ἀντιοχείᾳ Εὐδοῦς, ἐκλήθησαν εὐλόγως Πατέρες. Οὐπω γὰρ ἦσαν πατριάρχαι, παρὰ τῶν Πατέρων προβαλλόμενοι. Ὁσαύτως καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας ἐκλήθη πάπας, διὰ τὸ λαβεῖν τὸν ἅγιον Κύριλλον κατὰ τὴν τρίτην σύνοδον τοῦ πάπα Ῥώμης, τοῦ Κελεστίνου φησὶ, τὰ προνόμια. Τῇ δὲ εὐσεβείας διαδραμοῦσης εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, καὶ πόλεως ἐκάστης σχεδὸν λαβοῦσης ἐπίσκοπον, ἐδέησε τιμηθῆναι θεαρέστως καὶ εὐσεβῶς καὶ τὴν Ἰερουσαλήμ, εἰς τὰ ἅγια πάθη τὸν τάρον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἢ γὰρ μεγαλόπολις προτετίμητο, καθὼς προερίρηται, διὰ τὸ εἰς ταύτην μετενεχθῆναι τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας. Μετωνομέ-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ φραγγελῶ. ¹⁸ μετωχέτευσε.

NOTÆ.

(59) Figura litteræ gamma.

σθησαν οὖν οἱ ἐν ταύταις ἀρχιερατεύοντες, ἀρχιεπίσκοποι· ἀρχαὶ δηλονότι καὶ κεφαλὰὶ πολλῶν ἐπισκόπων. Ταῦτὸν δὲ ἐστὶν εἰπεῖν, Πατέρες καὶ πατριάρχαι. Ἐκ τούτου δὲ διαφορά τις οὐκ ἐστὶ μέσον αὐτῶν. Ὁ γὰρ πατὴρ τοῦ ἔθνους· τοῦδε τυχόν, πατὴρ ἐστὶ καὶ ἱερατικῆς φυλῆς καὶ λαϊκῆς, ὡς ὁ Ἰακώβ τῶν ἱβ' φυλῶν Ἰσραήλ. Καὶ ἀρχων ἐπισκόπων, ἐξ-πανάγκης ἐστὶ πατὴρ καὶ ἐπισκόπων καὶ λαϊκῶν· ὁ δὲ Γοτθία· οὐ καλεῖται ἀρχιεπίσκοπος, ὡς ἀρχων ἐπισκόπων καὶ προβουλευς, ἀλλ' ὡς ἀρχὴ ἐπισκόπων. Ὀρίσθη γὰρ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, τὰς μὲν ἔχουσας διοικήσεις· πολλὰς πόλεις, ὑπὸ ἐπισκόπων κυβερνωμένας, παρὰ μητροπολιτῶν διεξάγεσθαι, οὐδὲ καὶ πρῶτους οἱ κανόνες ὀνομάζουσι· τὰς δὲ μὴ ἔχουσας ὑπ' αὐτὰς πόλεις τινὰς ὑπὸ ἐπισκόπων ἰθυνομένας, παρὰ ἀρχιεπισκόπων ἱερατεύεσθαι· ὥστε μειονεκτεῖν μὲν αὐτὰς τῶν μητροπόλεων, ὑπερτερεῖν δὲ τῶν ἐπισκόπων. Οὕτω λυθείσης καὶ τῆς τοιαύτης ἀμφιβολίας, ἤθελον εἰπεῖν, ὅτου χάριν ὁ πάπας Ῥώμης οἰκουμηνικὸς πάπας λέγεται, ὡσαύτως καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, οἰκουμηνικὸς πατριάρχης· οἱ δὲ λοιποὶ πατριάρχαι, καὶ ταῦτα τῆς αὐτῆς ὄντες τάξεως, κλήσεώς τε καὶ τιμῆς, καὶ ταύτης οὐκ ἔτυχον τῆς ἀνακηρύξεως. Ἐταί δὲ τὸν μὲν πάπαν τὸ τῆς φιλαυτίας δαιμόνιον τῆς τῶν λοιπῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν ὀπέστησεν ὀμηγύρως, καὶ εἰς μόνην τὴν Δύσιν ἑστενοχώρησε· τὸν δὲ Κωνσταντινουπόλεως βλέπω μηδὲν τῶν προνομίων τοῦ πάπα κατακοσμούμενον (οὔτε γὰρ τῷ τῆς βασιλείας λώρῳ κατὰ τὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου νομιζόμενον θέσπισμα καταστέφεται, οὔτε κοκκιθαφῆσι πεδύλοις κατὰ τὸ τυπωθῆν θεατρίζεται, ἀλλ' οὐδ' ἑτέρῳ προνομίῳ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης χέρηται, καὶ διὰ τοῦτο οἱ πόδες αὐτοῦ ἴστανται ἐν εὐθύτητι, καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ παντοῖα συνέσει, κατὰ τὸν Δαβὶδ, πεπολιῶται· καὶ τὰς οικίας δὲ ὑπογράφας ὡς οἰκουμηνικὸς οὐ μεγεθύνει πατῆρ, κἀν παρ' ἡμῶν οὕτω κέκληται καὶ δεδῶξασται)· τὴν μὲν περὶ τούτου συζητήσιν, ὡς ἄλυσιτελῆ, παρατρέχω. Ἀπολογοῦμαι δὲ πρὸς τοὺς λέγοντας τολμηρῶς, ὀφείλειν τῆς πατριαρχικῆς ἀποξενούσθαι τιμῆς τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. Κεκανόνισται γὰρ, φασὶ, μὴδ' ἐν ἀρχιερεῦσι συντάττεσθαι τοὺς μὴ βιφοκινδύνως ἀπερχομένους ἀρχιερεῖς εἰς τοὺς παρὰ Βαρβάρων κατεχομένους θρόνους αὐτῶν, μηδὲ τὸν τοῦ μαρτυρίου προαρπάζοντας στέφανον. Ὡς εἰ μὲν εἰσὶ λαῖκοι οἱ τοιαῦτα καθά τι μάταιον ἀμβλωμα κατὰ τῶν ἁγίων κεφαλῶν ὠδινῆσαντες, συγγνώμης ἀξιωθήσονται κατὰ πολλὴν ἐπιείκειαν. Γέγραπται γάρ· Οὐ χρὴ Ῥωμαῖον ἄνδρα νόμους (ταῦτὸν δ' ἐστὶν εἰπεῖν καὶ κανόνας) ἀγνοεῖν. Ὅτι κἀν χειρῶναξ τίς ἐστι, κἀν σῦρραξ, ὀκνοῦν εἰδέναι νόμους ἢ κανόνας μὴ συγχωρομένους ἐστὶν, ἀλλ' οἱ τούτους κατὰ σπουδαίους ἀργυροκόμωνας μεταλλεύοντες,

Ὅσοι τε φύλλα καὶ ἄνθη γίνεται εἶσρος ὥρη·
 nibus dicendum) non oportet. Quippe licet aliquis
 leges sicut canones per se norit, veniam impetrare
 industriorum argenti exploratorum, investigant, in
 hac urbe regia tot sint.

Quot folia et flores nascuntur tempore verno :

A pterea quod in eam: imperii Romani sceptrā fuissent
 translata. Itaque mutatis nominibus harum ponti-
 fices dicti sunt archiepiscopi, veluti principia et
 capita multorum episcoporum. Quod idem erit, ac
 si dixeris, Patres et patriarchæ. Unde nullum exi-
 stit inter eos discrimen. Nam Pater hujus illiusve
 gentis, tam sacerdotalis, quam laicæ tribus est
 Pater, sicut Jacob duodecim tribuum Israelis. Et
 princeps episcoporum, necessario Pater est tum
 episcoporum, tum laicorum. Gotthiæ quidem an-
 tistes non propterea vocatur archiepiscopus, quod
 episcoporum princeps et ordinator sit, sed tan-
 quam principium episcoporum. Quippe sanctis a
 Patribus est sancitum, ut eæ dioceses, quæ multas
 habent urbes sub episcoporum gubernatione con-
 stitutas, a metropolitanis administrarentur, quos
 etiam ipsi canones appellunt primos : quæ vero
 sub se non habent urbes aliquas, episcoporum re-
 gimini subditas, archiepiscopos habeant pontifices :
 ut inferiores hæ quidem sint metropolibus, at epi-
 scopatibus superiores. In hunc modum, hoc etiam
 ambiguo soluto, volebant equidem dicere, quomob-
 rem papa Romanus appelletur universalis Papa,
 eimiliterque Constantinopolis archiepiscopus, uni-
 versalis patriarcha : cum reliqui patriarchæ, licet
 ejusdem sint ordinis, appellationis et honoris, ita
 proclamari non soleant. Sed quando papa Ro-
 manum malus ambitionis ille genius a reliquorum
 sanctissimorum patriarcharum cœtu avulsit, et in
 Occidentem duntaxat coarctavit ; cum interim vi-
 deant Constantinopolitanum nullo papæ privilegio
 semet ornantem (quippe nec regni coronatur
 fascia, secundum id, quod sancti Constantini sta-
 tutum esse putatur, nec cum coccineis calceis, ut
 ibidem sancitur ; velut in spectaculo semet exhi-
 bet ; nec aliud denique Romæ veteris papæ privi-
 legium usurpat : ideoque stant pedes ejus in recti-
 tudine, et caput ejus omnigena prudentia, quemad-
 modum Davides loquitur, incanuit. Idem ne
 subscriptiones quidem suas magnificas facit, tan-
 quam pater universalis ; licet a nobis ita vocetur et
 celebretur (equidem de hoc disquisitionem, velut
 infrugiferam, instituere supersedeo. Facere tamen
 non possum, quin iis respondeam, qui audacter
 prædicant, a dignitate patriarchali removendos An-
 tiochenum et Hierosolymitanum. Quippe canonibus
 statutum est, inquit, ne quidem inter pontifices
 recensendos esse, qui non vel extremo cum peri-
 culo se conferant ad thronos suos a Barbaris occu-
 patos, nec martyrii coronam præripiant. Nimirum
 si laici sunt, qui talia veluti stolidum quemdam
 abortum adversus sacra sancta capita parturierunt,
 veniam merebuntur ex singulari quadam nostra
 moderatione. Cæteroque enim scriptum est : Ho-
 minem Romanum ignorare leges (idem et de cano-
 manuarius sit opifex, et ex inlimā sæce plebis, quin
 hac urbe regia tot sint.

qui quidem cuius ad manum sunt, tanquam liberale quoddam et nullo constans pretio epulum: neque dubium est, quin horum doctrinæ multo dulcescere possit istorum ignorantibus absinthium. Sin autem sacro pontificum catalogo continentur, babæ! quonam modo quis horum condemnationem expresserit? Quam enim merchitur is veniam, qui cum se canones docere profiteatur, canonum tamen crassitiam non videt, quæ ipsum prope montem Athon superat? Omnino nullam. Imo potius ex omnipotenti Deo audiet. Tu rejecisti iustitiam, et ego rejiciam te, ne mihi sis sacerdos. Quapropter omni de hoc contentione ommissa, scripto presentem ad tollendum omne scandalum inseram xxxvii canonem coactæ in magni palatii Trullo sanctæ ac universalis synodi, quæ quinta et sexta dici solet: qui sane canon ita sonat ad verbum: *Quia diversis temporibus Barbarorum impræssiones acciderunt, et urbes hinc plurimæ redactæ sunt in potestatem impiorum, ita ut deinceps hujus talis urbis præses post ordinationem suam non potuerit thronum suum accipere, atque in eo pro conditione sacerdotali collocari, et usæ receptæ consuetudines tam ordinationes, quam alia omnia, quæ ad episcopi pertinent officium, perficere atque exercere: nos dignitatem et venerationem sacerdotii tuentes, minimeque volentes, ut injuria paganorum juribus ecclesiasticis detrimento sit, in hunc modum ordinatis, et ob causam supra positam thronos suos non possidentibus, jus suum absque præjudicio sic conservandum decrevimus, ut et ordinationes diversorum clericorum juxta canones instituant, et auctoritate presidentis secundum modum fruantur, ac denique firma et rata sit omnis ab ipsis profecta administratio. Non enim accuratone per necessitatis tempus circumscripta, lex dispensationis in angustum cogatur.*

νερομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προτοῦσαν τῆς ἀκριβείας περιγραφίσεως, ὁ τῆς οἰκονομίας τῆς ἀκριβείας περιγραφίσεως, ὁ τῆς οἰκονομίας

Præter hunc vero canonem, scripto presentem lectoribus moneo, etiam edictum quoddam existere memorandi imperatoris, domini Alexii Comneni, mense Novembri secundæ indictionis publicatum, ac fiscalibus et ecclesiasticis secretis insertum, quod statuit (60), non solum debere citra ullum impedimentum eligi pontifices in orientales Ecclesias, a paganis possessas, licet ii, qui ad eas renuntiantur, quos sortiti sunt thronos accipere nequeant propter malitiam paganorum: verum etiam quod post ordinationem habere debeant jura: nimirum abbatias, adelphorum annonas (61), et reliqua. Atque nos quidem hæc ita rogati perscripsimus. Cæterum Deus ille pacis, qui per Davidem prophetam dixit: Si populus meus præcepta mea servaverit, in virga visiabo inimicos eorum, et in flagellis iniquitates eorum;

A παρὰ ταύτη τῇ βασιλευσίῳ τῶν πόλεων καθεστή-
κασι, καὶ πρόκεινται τῷ βουλομένῳ παντὶ φιλότιμος
πανθαισία καὶ ἀπραγματεῦτος, καὶ πάντως τῷ με-
λικρότῳ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν ἐμελιτώθη τὸ τῆς
ἀγνοίας ἐκείνων ἀψίνθιον. Εἰ δὲ τοῦ θεοῦ καταλόγου
τῶν ἀρχιερέων εἶσι, βαβαί! πῶς ἂν τις εἴπη καὶ δι-
ηγῆσεται τὴν ἐπαγομένην τούτοις κατάκρισιν; Ποίας
γὰρ συγγνώμης ἀξιώθησεται ὁ διδάσκων κανόνας
ἐπαγγελάμενος, καὶ κανόνων μὴ βλέπων παχύτητα,
τὸν Ἄθων αὐτὸν σχεδὸν ὑπερβαίνουσας; Πάντως οὐ-
θεμιδὲς ἀκούσει δὲ μᾶλλον ἀπὸ θεοῦ παντοκράτορος·
Σὺ ἀπίστω δικαιοσύνην, κἀγὼ ἀπίσωμαί σε τοῦ μὴ
λερωταῦσιν μοι. Ὅθεν τὴν περὶ τοῦτου πολλὴν ἀντι-
λογίαν καταλειπὼν, καταστρωνώω πρὸς περιαιρέσιν
σκανδάλου παντὸς τῇ παρουσίῳ γραφῇ τὸν λζ κανόνα
τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου συστάτης
ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῆς λεγομένης πανθ-
ετικῆς, οὕτως ἐπὶ λέξεως ἔχοντα· Ἐπειδὴ κατὰ δια-
φόρους καιροὺς βαρβαρικά τρεπόμενοι ἔφοδοι, καὶ
πλείστα πόλεις ἐντεῦθεν ὀκιοχειροῖ τοῖς ἀνόμοις
κατέστησαν, ὡς ἐντεῦθεν μὴ θυγηθῆναι τὸν τῆς
τοιαύτης πόλεως πρόεδρον μετὰ τὴν ἐκ' αὐτῷ
χειροτονίαν τὸν οἰκίον θρόνον καταλαβεῖν, καὶ
ἐν αὐτῷ ἱερατικῇ καταστάσει ἐνιδρυθῆναι, καὶ
οὕτω κατὰ τὸ κρατήσαν ἔθος τὰς χειροτονίας,
καὶ πάντα, ἃ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει, πράττειν τε
καὶ μεταχειρίζεσθαι, ἡμεῖς τὸ τίμιον καὶ σεβῶ-
σμον εἴη ἱερωσύνη φυλάττοντες, καὶ μηδαμῶς
πρὸς λύμην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων τὴν
ἐθνικὴν ἐπήρῃαν ἐπεργεῖσθαι βουλόμενοι, τοῖς
οὕτω χειροτονηθεῖσι, καὶ διὰ τὴν ἀροκειμένην
αἰτίαν ἐν τοῖς αὐτῶν μὴ ἐγκαταστάσι θρόνοις,
τὸ ἀποκριμάτιστον συντηρηθῆναι συνειρωτάμενοι·
ὥστε καὶ χειροτονίας διαφόρων κληρικῶν κανο-
νικῶς ποιῶν, καὶ τῇ τῆς προεδρείας αὐθεντικῆ
κατὰ τὸν ἴδιον ὄρον κεχρησθῆναι, καὶ βεβαίον καὶ
διοικῆσιν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ τῆς ἀνάγκης καιροῦ
ὄρος περιορισθήσεται.

Σὺν τῷ τοιούτῳ δὲ κανόνι ἀναδείξω τοὺς ἐντυγ-
χάνοντας τῇ παρουσίῳ γραφῇ, ὡς καὶ πρόσταξις
ἐστὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ
Κομνηνοῦ, κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα τῆς δευτέρας
ἐπινομήσεως ἀπολυθείσα, καὶ τοῖς δημοσίοις καὶ
ἐκκλησιαστικοῖς σεκρέτοις καταστρωθείσα, καὶ δι-
οριζομένη μὴ μόνον ἀπαρμποδίστως ἀρχιερεῖς ψηφι-
ζεσθῆναι εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, τὰς παρὰ τῶν
ἐθνῶν κατεχομένας, κἀν οὐ δύνανται οἱ ἐν αὐταῖς
ἐπικηρυττόμενοι καταλαμβάνειν τοὺς λαχόντας τού-
τους θρόνους διὰ τὴν ἐθνικὴν καλίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ
τὴν χειροτονίαν ἔχον ὅσα πρὸ ταύτης ἔαχον κατὰ
τὴν μεγαλόπολιν δικαία. Ἐγουμενείας δηλαδὴ, ἀδελ-
φῶτων σιτηρέσια, καὶ λοιπά. Καὶ ἡμεῖς μὲν καθὼς
ἠξιώθημεν, ταῦτα γεγράφαμεν. Ὁ δὲ τῆς εἰρήνης
θεός, ὁ εἰπὼν διὰ τοῦ προφήτου Δαβὶδ· Ἐὰν ὁ λαός
μου τὰς ἐντολάς μου φυλάξῃ, ἐν βίβῳ τοὺς ἔχθρους
αὐτῶν ἐπισκέψομαι, καὶ ἐν μάστιγι τὰς ἀδικίας αὐ-

NOTÆ.

(60) Vide Novellam sextam Alexii Comneni.

(61) Quæ portiones fratrum sunt, uti vocantur.

τῶν τὸ δὲ εὐαγγέλιον μου οὐ μὴ διασκέδῃ ἀπὸ τῶν ἀγαπώντων με, οὐδ' οὐ μὴ βεβηλώσω τὴν διαθήκην μου· τὴν μὲν ἐθνικὴν ἀπιστίαν διασκορπίσει ὡσεὶ κριοποιῶν ἀπὸ ἀλωνος θερινῆς, τοὺς δὲ ὁσίους αὐτοῦ συναγάγη, καὶ δώσει αὐτοῖς χώρας ἐθνῶν καὶ φυλάξας. Καὶ ἐρεῖ πᾶς ὁ λαὸς· Εὐλογητὸς Κύριος εἰς τὸν αἰῶνα. Γένοιτο, γένοιτο.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Μελέτη, χάριν τῶν δύο ὄφφικλων, τοῦ τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ πρωτεύοντος.

Τοῦ μεγάλου διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας Παύλου τοῦ θεοκήρυκος λέγοντος, Οὐχ ἐαυτῷ τις λημβάνει τιμήν, ἀλλὰ καλούμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὥφειλεν ὁ πρωτεύων ἀρκεῖσθαι τοῖς δεδομένοις αὐτῷ, καὶ κατ' ἰχνηλασίαν βαίνειν τῶν πρὸ αὐτοῦ, παντοῖα σοφία τῶν κλεισίων κοκοσμημένων τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, καθὼς καὶ αὐτὸς ἐστίν, καὶ τὰ ὑψηλότατα τῆς ἀγνωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλῃς Ἐκκλησίας ἐνεργησάντων ὄφφικλα, τινῶν δὲ καὶ κατὰ γνησίους περυσυμένων ἀειτιβίαις, καὶ εἰς τὸν μέγαν φθασάντων θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰ κυρωθέντα διὰ χρόνων ἀμνημονεύτων σχεδὸν, μὴ σπειθεῖν ἀλλοιωθῆναι κατὰ σηπῆρας αὐθημερόν, καὶ οὕτως βύσκιονδύνως σκανδαλίζειν καὶ σκανδαλίζεσθαι· θέλειν δὲ μᾶλλον εἰρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ὁσίους αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οὐκ οἶδ' ἔπωρ παραδραμῶν τοὺς ἐγγίροντας τὰ σκάνδαλα μύλωνας, καὶ τὰ διορισθέντα κανονικῶς κατὰ τῶν παραλυόντων ἀπερισκέπτως συνήθειαν μακρὰν ἐκκλησιαστικὴν οἰανόθητινα (καὶ ταύτην γὰρ κρατεῖν ὡς τοὺς θεῖους κανόνες νενομοθέτηται), καὶ ὑπερναβᾶς τὸν ἐρίζοντα, θέλει παρασαλεῦσαι τὰ τοῦ χαρτοφύλακος προνόμια, καὶ συνάψει τοῖς ἐκδικητοῖς λειτουργήμασι, κατὰ τινὰς ἐτεροφυῆ συμμοσχεύοντας σώματα, καὶ πρὸς ἐπισύστασιν τοῦ οὐκ οὐκ ἐθέλματος, κανόνι χρῆται τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης τετάρτης συνέδου, πρὸς δὲ καὶ τισὶ βήμασι τοῦ ἀποκατεμένου βιβλίου ἐν τῷ σέκρῳ τοῦ ἐκροῦ ἐκδικείου, παριστῶ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς παρούσης γραφῆς μου, καθὼς ἤξιωμαί, τὰ τοῦτον, ὡς ἐγώ μαι, δικαίως ἐπιστομίζοντα, καὶ τὸν κατὰ καιροῦς χαρτοφύλακα φιλαλήθως ἀποσεμνύνοντα. Ἀπὸ τοῦ γ' κανόνος τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελεσθέντων χ' ἀγίων Πατέρων, συκίνην ἐπικουρίαν ὁ πρωτεύων ἰδιώσαστο, χάριν τοῦ πρίν ἐπιουθυμίας μοναζόντων καὶ κληρικῶν, καὶ ἀνακρίνειν ἀποδημίας αὐτῶν, καὶ κατακρίνειν ὡς φυγαθίας δουλοπρατεῖς. Πρὸ γὰρ ἐκατὸν χρόνων μικρόν τι κλέον ἢ ἐλαττόν, τοῦ δοξοδίου βασιλέως τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ἀγαθὰ οὐρανῶσαντος, ὁ τοιοῦτος κανὼν ἐκπεφώνηται, ὅτι λόγος οὐκ ἦν ἐκδικῶν ὄντων ἀπὸ τοῦ βήματος, λαϊκῶν δὲ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς διδομένων ἐκάστοτε πρὸς ἐκδίησιν. Καὶ τοῦτο δὴ ἄλλο ἐστὶν ἀπὸ τοῦ α' κανόνος τῆς ἐν Καρθαγίνῃ συνέδου, οὕτως διαξιδόντος βήτης· *Περὶ ἐκδικῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ὄφφικλων ἀπὸ τοῦ βασιλέως αἰτηθῆναι, σύμπασιν ἰδοξον αἰτησῆαι ἀπὸ τῶν βασιλέων*

A *miseriordiam vero meam non dispergam a diligētibz me, nec profanabo testamentum meum : is ergo paganorum quidem infidelitatem dissipet, veluti pulverem ex area aestiva, sanctos autem suos colligat, et paganorum eis det regiones ac tribus. Et dicat populus universus : Benedictus Dominus in saeculum. Fiat, fiat.*

EJUSDEM

Meditatum, de duobz illis officiis, chartularii scilicet, ac primi defensoris.

Cum magnus ille doctor Ecclesiae, divinusque praeco Paulus dicat, non sibi quempiam honorem sumere, sed a Deo vocatum; sane debebat primus defensor sibi concessis esse contentus, et decessorum suorum vestigiis insistere; quorum plerique, sicut et ipse, per Dei gratiam omnigena fuerunt ornati doctrina, supremasque sanctissimae Dei majoris Ecclesiae dignitates gesserunt, atque etiam aliqui genuinorum in morem pullorum aquilinarum alas sumpserunt, et ad magnum illum Constantinopolis thronum pervenerunt: minimeque dare debebat operam, ut annis hominum prope memoriam excedentibus confirmata, mutarentur uno die, sepiarum in morem; atque ita periculose tam offendere, quam offendi: sed velle potius pacem supra populum Dei, et supra sanctos ejus. Verum quia nescio quomodo molaribus excitantibus scandala praeteritis, atque itidem iis, quae canonicè statuta sunt adversus inconsiderate violantes quamcumque diuturnam consuetudinem ecclesiasticam (nam et illam perinde ratam esse debere sancitum est, atque sacros canones) et transcenso denique horizonte, privilegia chartularii conuere vult, et cum functionibus defensoris conjungere, more quorundam, qui diversae naturae corpora sibi inserendo incedunt: cumque instituti sui probandi causa, sanctae et universalis quartae synodi canonibus utatur, ac praeterea verbis quibusdam ex libro, qui servatur in secreto sacri defensorii: proferam et ipse hoc praesenti scripto, quemadmodum a me petitum est, quae os huic non abs re, meo quidem iudicio, sunt obturata; et vere cuius pro tempore chartulario venerationem conciliat. Igitur ex canone XIII sanctorum Patrum, qui Chalcedone convenerunt, sicutum praesidium sibi defensor quesivit, quasi iudicet ipse de iis, quae sunt officii monachorum et clericorum, quasque de horum peregrinationibus inquirat, easque veluti mancipiorum aufugia condemnet. Nimirum annis paulo plus minusve centum ante clarissimum illum imperatorem Justinianum, qui hanc ecclesiam laudabiliter quasi quodam caelesti opere construxit, is canon publicatus fuit: quo tempore nullus erat sermo de defensoribus ex ordine sacro, sed ecclesiis semper laici defensionis causa dabantur. Atque

VARIÆ LECTIONES.

κατὰ τὴν α.

PATROL. GR. CXXXVIII.

33

hoc manifestum est ex LXXV canone concilii Carthaginensis, cujus hæc verba sunt: *De defensoribus Ecclesiarum, qui ab imperatore peti debent, visum est universis, petendos ab imperatoribus, propter afflictionem pauperum, quorum gravaminibus indesinenter Ecclesia molestat: ut defensores eis, interueniente providentia episcoporum, eligantur adversus opulentorum tyrannidem.*

Itidem paret hoc ex XV novella imperatoris Justiniani, quæ exstat libro VI Basilicorum, titulo XVIII in hanc sententiam: Defensores ex incolis cujuslibet urbis per vices eligi, licet illustres aliqui sint, et clarissimi: atque hos duntaxat biennio defensionis munus sustinere. Quare cum defensores et eligantur, ceu dictum est, et eorum munus certo temporis spatio definiatur: nugantur sane, qui ex indicato canone stabiliri perhibent id, quod a primo defensore asseritur. Verba vero libri de officio primi defensoris, quæ propomodum hujusmodi sunt: *Oportet vos, si quis presbyterorum et diaconorum cum aliquo litem habebit, eum qui accusatur, tertium citare, secundum indicatum modum, et non obsequentem condemnare: hæc, inquam, verba neque radicibus, neque vel rami, vel corticis respectu, jurisdictionem chartularii in universos sacris initiatos evertunt, et ad defensores transferrunt.*

Quippe non sic intelliguntur, de primi defensoris sententia, quasi possit is cogere vel invitare eos, qui a diaconis et presbyteris quibusdam conveniuntur, fortassis ipsi laici, ut apud eum causam dicant, ob quam postulantur. Nam temerarium isthuc est, ac ne patriarchali quidem sacre amplitudini concessum, veluti legibus contrarium, quæ actores forum reorum sequi volunt. Quod si quis primi defensoris mentem probans (nam et malitiose agentibus quod ajunt, interdum benedicitur), vano cum fastu subjiciet, indicata verba loqui de duabus partibus, quæ diversis studiis non distinguantur; sed quæ communis sacerdotii professione conjunctæ sint: is audiet, hoc modo temerariam vacationem et justiciam indici non chartularii duntaxat jurisdictioni, verum etiam ipsius patriarchalis sacratissimi tribunalis. Quippe si hoc concessum sit, primus defensor jus dicet audacter, ino suprema cum potestate, adversus pontifices, et diaconos, et reliquos sacerdotes, magnis nonnunquam dignitatibus insignes, quæ ipsius etiam primi defensoris jurisdictionem ex diametro transcendunt. Quin et episcopianos sibi vindicare conabitur, veluti qui episcopi ratiocinium sortitus sit. Quod sane, quam absurdum sit, ne dici quidem meretur. Cæterum quod quidam ait, eos qui a sacerdotibus apud defensores ob quancunque causam vel civilem, vel criminalem, in jus rapiantur, per tres denuntiationes esse arcessendos, et econdemmandos si non compareant (id enim omnino fiat necesse est si concessum fuerit, per

Α διὰ τὴν τῶν κερήτων ἀνάγκην, ὧν ταῖς ἐπαχθείαις ἀπαύστως ἡ Ἐκκλησία παρενοχλεῖται, ὥστε ἐκδικοὺς τοῦτους μετὰ τῆς τῶν ἐπισκόπων προνοίας ἐπιλέγεσθαι κατὰ τῆς τῶν πλουσίων τυραννίδος.

Ἐσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ιε' νεαρᾶς τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ, τῆς κειμένης ἐν βιβλίῳ ζ' τῶν Βασιλικῶν, τίτλῳ ιη', καὶ διαλαμβανούσης, τοὺς ἐκδικοὺς ἀπὸ τῶν κατοικῶν ἐκάστης πόλεως ἀμοιβαδίῳ ἐπιλέγεσθαι, κἂν ἰλλοῦστριοὶ τινες ὧσι καὶ λαμπρότατοι: καὶ ἐπὶ μόνῃ διετέλ τοῦ ἐκδικήσεως ὑπέχειν τοῦτους λειτουργήματα. Τῶν γοῦν ἐκδικῶν ἐπιλεγόμενων ὡς εἴρηται, καὶ τῆς λειτουργίας αὐτῶν μετρομένης χρονικῶ διαστήματι, εἰκαιμοθυοῦσιν οἱ λέγοντες, ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος κανόνος στηριζέσθαι τὸ παρὰ τοῦ πρωτεκδικίου λεγόμενον. Τὰ δὲ ῥήματα τοῦ πρωτεκδικίου βιβλίου, τὰ οὕτω πως κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνονται: *Ἄσὶ ὁμῶς, εἰ τις τῶν προσθετέρων καὶ διακόνων δικὴν ἔξει μετὰ τινος, προκαλεῖσθαι ὅτ' ἐὼν διεγκαλούμενον ἐκ τρίτου κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, καὶ μὴ ὑπέκριντα καταδικάζειν. Οὐ κατασπῶσι προβέλυμον, οὐδ' ἐξ ἀποσπάδος, οὐδ' ἐκ φλοῦ, τὴν κατὰ πάντων τῶν ἱερωμένων δικαιοδοσίαν τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ πρὸς τοὺς ἐκδικοὺς μεταφυτεύουσιν.*

Οὐδὲ γὰρ ἐκλαμβάνεται, καθὼς φησὶν ὁ πρωτεκδικιος, εἰς τὸ δύνασθαι τοῦτον καταναγκάζειν καὶ ἀκοντας τοὺς ἐναγομένους παρὰ διακόνων καὶ προσθετέρων τινῶν, ἴσως ὄντας καὶ λαϊκοὺς, ἀπολογεῖσθαι παρὰ τούτῳ περὶ ὧν ἡ αἰτίασις. Τοῦτο γὰρ καὶ τολμηρὸν ἐστίν, οὐδὲ τῇ πατριαρχικῇ θεῖᾳ μεγαλειότητι δέδοται, ὡς ὑπεναντίον τοῖς νόμοις, τοῖς διοριζομένοις τῶν ἐναγομένων τῷ φόρῳ τοὺς ἐνάγοντας ἔπεισθαι. Εἰ δὲ τις τοῦ πρωτεκδικίου θελήματος ἀντεχόμενος (εὐλογοῦνται γὰρ, φησὶ, καὶ κακοπραγοῦντες ἐνίοτε), ὑποθήσει κενεματῶν, τὰ ῥηθέντα ῥήματα διαλέγεσθαι περὶ μερῶν μὴ μεριζομένων διαφοροῖς ἐπιτηδεύμασιν, ἀλλ' ἡνωμένων τῆς ἱερωσύνης τῷ ἐπαγγέλματι, ἀκούσει διὰ τοῦτου σχολὴν τολμηρὰν καταψηφίζεσθαι καὶ παρόρασιν, μὴ μόνον τῆς δικαιοδοσίας τοῦ χαρτοφύλακος, ἀλλὰ καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θειοτάτου βήματος. Εἰ γὰρ τοῦτο δοθεῖ, δικαιοδοτήσει θαρρόντως, μάλιστα δ' εἰπεῖν ἀθένητικῶς ὁ πρωτεκδικιος, κατὰ ἀρχιερέων, καὶ διακόνων, καὶ λοιπῶν τῶν τοῦ βήματος, ἐστὶν δεῖ καὶ μεγάλα διαπρεπόντων ὀφείλεια, καὶ τὴν πρωτεκδικίαν ἰουριδικτίονα κατὰ διάμετρον ὑπερπαίοντα. Ζητήσῃ δὲ καὶ τοὺς ἐπισκοπιανοὺς σφετερίσασθαι, ὡς ἐπισκόπου κληρωσάμενος λογοθέσιον. Ὅπερ ὡς ἀτοπον, οὐδὲ λέγεσθαι ἄξιον. Τὸ δὲ λέγειν τινὰ, τοὺς ἔλκομένους παρὰ τοῖς ἐκδικίοις ὑπὸ τινῶν τῶν τοῦ βήματος περὶ χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς οἰασθῆναι ὑποθέσεως, ὀφείλει μετακαλεῖσθαι διὰ μηνυμάτων τριῶν, καὶ καταδικάζεσθαι μὴ ὑπαίκοινας (οὕτω γὰρ ἀνάγκη πᾶσα πρόκειται γίνεσθαι, εἰ δοθεῖ διὰ τῶν ῥηθέντων ῥημάτων τοῦ πρωτεκδικίου).

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ προσκαλεῖσθαι.

κοῦ βιβλίου λαβεῖν τὸν πρωτεύδικον ἄδειαν, περὶ πάσης ὑποθέσεως δικάζειν διακόνους καὶ ιερεῖς μετὰ τῶν ἀντιθετούτων αὐτοῖς), πῶς οὐκ ἔστι τῆς πρωτεύδικης σοφίας ἀνάξιον; Βαβαί γὰρ, πόσα τούτου ἐδούετος ἀθετοῦνται θεϊότατα νόμιμα! πόσα βασιλείων ὀρθοδόξων θεσπιωθήματα! πόσα Πατέρων θείων δόγματα καὶ διδάγματα, τοὺς ἀναγομένους παντοῖως συνάγοντι, [καὶ] δι' ἐπιφωνημάτων τριακονημέρων μετακαλουμένους, καὶ διπλαῖς ἐκκλησίαις τὴν τούτων καταδίκην μεταρρίζοντα! Πάντως πολλὰ, καὶ πάντα σχεδὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνοντα. Συνάγεται τοίνυν ἀπροσπαθῶς, καὶ τὴν ἐκ τούτων τῶν βήματων ἀναφανομένην δῆθεν ἀσάφειαν συναρμολογεῖσθαι καλῶς τῇ περὶ ἐλευθεριῶν λοιπῇ τοῦ βιβλίου γραφῇ· καὶ τοὺς παρὰ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἐκκομένους παρὰ τοῖς θεοσεβεστάτοις ἐκδικούς χάριν ἐλευθεροδοούντων ἢ δουλαγωγουμένων τινῶν, καὶ μετὰ τρεῖς διαλαλίδας μὴ πειθομένους ἔλθειν, μονομερῶς κατακρίνεσθαι, διὰ τὰ νόμιμα θεῖα θεσπίσματα, τὰ τὴν ἐλευθερίαν ὑπὲρ πάντα σχεδὸν περιθάλλοντα, καὶ ἐξ ἐπιπέδου διοριζόμενα τὴν ταύτης ζήτησιν γίνεσθαι, καὶ μὴ ὠφελεῖσθαι τοὺς οὕτω τὴν καταδίκην καθ' ἑαυτῶν σχεδιάσοντας, ἐκ τοῦ εἶναι τοῦ βήματος τῆς ἐλευθερίας τοὺς ἀντιλήπτορας. Οὕτω δὲ τούτων ἐχόντων, δικαίως ἐπιτραπῆσεται ὁ πρωτεύδικος, τῶν μὲν χάριν ἐλευθερίας τὴν ἐκκλησιαστικὴν ζητούντων βοήθειαν, μετὰ δικαιοσύνης ἀντιλαμβάνεσθαι· τῶν δὲ λοιπῶν προσφύγων ἀντιποιεῖσθαι, ὥσπερ καὶ ὅπου νενόμισται· καὶ συνίστασθαι μᾶλλον τούτοις, καὶ ἐκδικεῖν ἀπὸ τῶν ἐπιρραζόντων αὐτοὺς, καθὼς που καὶ κέκληται. Οὕτω γὰρ ποιῶν, καὶ φυλάξας ὅσιως τὰ θεῖα, δέοντως ὀσιωθῆσεται. Καὶ ταῦτα μὲν ἀποχρώντως ἐγράφσαν εἰς ἐκτροπὴν τῶν παρὰ τοῦ πρωτεύδικου προτιθεμένων, καὶ παρασπωμένων τὰ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος ἀμέμπτως νεμόμενα δίκαια. Πῆτέον δὲ καὶ τὰ συνιστάμενα τὸν χαρτοφύλακα. Εἰπάτω δὲ μᾶλλον ταῦτα τῆς ἀληθείας τὸ στόμα, καὶ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος. Οὐδὲ γὰρ οἰκοθεν ἐπιωμεν ἐπιμύθειον, κατὰ τοὺς κνηθομένους τὰς ἀκοὰς, τῷ λόγῳ τοῦ διαφέροντος, καὶ τοὺς ἐπὶ ὕδατος ἀντιλογίας δοκιμάζοντας τὰ ἀμφίβολα· ἀλλ' ἐκεῖνα διπλῆς πάσης ἐκτὸς σχεδιάσμεν, ὅσα πείρα μακρὰ, καὶ χρόνος πολὺς, καὶ θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις ἡμᾶς ἀνεδίδαξαν. Ἀρκτέον οὖν, ὅθεν ἀρχεσθαι ἀμεινον· καὶ πορευτέον ἐκ δυνάμεως πάλιν εἰς δύναιμι.

diuturnus usus, et longi temporis exercitatio, et sacrarum Litterarum lectio nos docuerunt. Incipientium igitur, unde præstat initium fieri: et a facultate majorem ad facultatem progrediendum.

Κεφαλὴ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας ἐστὶ, μετὰ τὴν πρώτην ἀναρχον, καὶ ἀίδιον, καὶ ἀπειροδύναμον κεφαλὴν, τὸν Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ὁ πνευματικὸς νυμφίος αὐτῆς ὁ κατὰ καιροὺς ἀγιώτατος οἰκουμηνικὸς πατριάρχης. Τῶν γοῦν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων δικαιουμένων διχῆ, εἰς τε τὰ διαφέροντα τῇ Ἐκκλησίᾳ πολυειδῶς, καὶ εἰς τὰ τῷ πατριάρχει προσκυριθέντα κανονικῶς, ἐδέησε τοῖς τὰ τῆς Ἐκκλησίας ὀροθετήσασιν ὀρθοδόξοις ἡμῶν αὐτοκράτορσιν, καταμερίσαι ταῦτα πρὸς πέντε σεκρέτων εἰσαγῆ ἰογο-

A iudicata verba libri de officio primi defensoris, potestatem consequi primum defensorem, quavis in causa iudicandi diaconos et sacerdotes, cum eorum adversariis), id vero quo pacto sapientiam primi defensoris non indignum est? Babai, quot illo concessio sacratissimæ leges abolentur! quot orthodoxorum principum sanctiones! quot sanctorum Patrum decreta pariter et doctrinæ? quæ variis modis reis favent, dum eos per elicta triginta dierum accessunt, et duabus appellationibus condemnationem eorum suspendunt? Multæ, haud dubie, atque omnem numerum excedentes. Itaque nullo interveniente animi affectu colligitur, emergentem ex hisce verbis obscuritatem ambiguam, recte conciliari per id, quod in eodem libro deinceps prescriptum est de libertatibus nimirum eos, qui a presbyteris vel diaconis arcessantur ad religiosissimos defensores illorum causa, qui proclamant ad libertatem, vel in servitum abripiuntur, si post edicta tria recusent comparere, una duntaxat parte præsentem condemnari, propter sacras juris sanctiones, quæ libertatem prope supra res omnes fovent, et inquiri de hac jubent, ex simplici et plano; nec ita condemnatos quidquam ex eo subsidii capere volunt, quod libertatis propugnatores, sacri sint ordinis homines. Quæ cum ita sint, haud abs re primo defensori permissum erit, ut his quidem, qui opem ecclesiasticam libertatis causa implorant, per jurisdictionem suam subveniat: at reliquorum ad Ecclesias confugientium causam tueatur, quemadmodum et ubi legibus est definitum: adeoque potius his assistat, et defendat eos ab inferentibus injuriam, sicuti nominis ipsius ratio postulat. Nam ita si se geret, ac sancte sancta servaverit, haud dubie venerationem merebitur. Et hæc quidem scripta sufficient ad ea divertenda, quæ a primo defensore proferruntur, ac jura convellunt, in quorum inculcata possessione chartularius est. Nunc de iis quoque dicendum, quæ pro chartulario faciunt. Vel dicat ea potius ipsum veritatis os, et sol justitiæ. Non enim ex nobis fabulam afferemus, instar illorum, quibus aures pruriunt ad orationem de eo quod ipsis expedit; et eorum more, qui ad aquam contradictionis examinant res controversas: sed citra fucum omnem ea simpliciter proponemus, quæ

Caput sanctissimæ Dei majoris Ecclesiæ, secundum caput illud primum initio carens et æternum, et infinitæ potentæ, Dominum Deumque nostrum Jesum Christum, est spiritualis ille sponsus ejus, sanctissimus cujusque temporis universalis patriarcha. Cum autem ecclesiastica jura bifariam dividantur, videlicet, in ea, quæ variis modis ad ipsam Ecclesiam pertinent; et in ea, quæ per canones peculiariter addicta sunt patriarchæ: oportuit omnino principes nostros orthodoxos, qui rebus Ecclesiæ certam legem dederunt, hæc disper-

tiri in quinque secretorum religiosa ratiocinia ; atque horum administrationem certis ministris committere. Nam minime conveniebat ipsum patriarcham, tam insigniter in omnibus speciem sponsi prae se ferentem, occupari tractando rastro, mancipiisque satiandia. Inde igitur in hunc usque diem, a quinque praesidibus quos magistratus. Exocatacoslos dicimus, tanquam a quinque sensibus haec administrantur : nimirum a magno oeconomo, a magno sacellario, a magno scevophylace, a chartulario, et ea praeside sacellii. Magnus oeconomus praediorum ecclesiarum curam gerit : magnus sacellarius tam urbana, quam ulterius sita monasteria curat (cum urbis imperatricis decima tertia regio, sit ejus regio extrema), de sacris cimeliis sollicitus est magnus ille vasorum custos : ecclesiarum in genere, atque etiam emphyteusium administratio, penes sacellii praefectum est.

Chartularius autem pro sua parte solus ea dirigit, quae jure pontificatus ad patriarcham pertinent. Et quo quidem pacto caeterorum quatuor praesidum institutiones seu electiones fieri debere sancitum sit, et quot nam quilibet horum chartularios laboris consortes habeat, quotve suo in secreto ministros, alienum hoc loco fuerit dicere. Noa enim de his loqui nunc instituimus. Unde vero, et qualiter id venerationis in signis chartophylaci tribuntur, ut os et manus patriarchae nuncupetur, inquirendum. Et quia nonnulli nomen chartophylacis ex eo derivant, quod membranas sive codices custodiat : ante omnia tollendum, quod inde nasci posset, scandalum. Chartophylax non est, uti quidam perhibent, custos secreti, et janitor (nam ostiariorum vetus ea professio est), sed idoneus jurium episcopialium curator. Sic enim et nomophylacem, et scevophylacem castrorum principis dicimus. Quod si fortiter hoc inficantes querant, qui fiat, ut aliorum secretorum praesides, non dicantur custodes, cum quidem rerum administratores sint ; cur unus, magnus vocetur oeconomus ; alius, magnus sacellarius, alius, sacellii praefectus : audiant, idem esse nomen oeconomi, custodis, sacellarii et sacellii praefecti. Nam apud Romanos sacellum ab administratione et custodia dicitur. Atque etiam hinc sacella patriarchalis, qua maiestici custodiuntur, non aliunde appellata est ; sicut et saculum. Sacellarius quidem dicitur monasteriorum administrator : et praefectus sacelli deminutive, ecclesiarum in genere curator. Caeterum ne hi quinque praesides unum duntaxat haberent nomen, placuit diversorum officiorum appellationibus eos ampliores reddi debere. Quo fit, ut actionum finibus idem existentes, officiorum vocabulis distinguantur. Hoc modo recte sublato dubio, quod adversus chartophylacem aetate nasci poterat reliqua etiam declaranda veniunt. Munus chartularii varium et multiplex est. *λέγειν οὐκ οὐκισμῶν* pro tempore patriarcha, velut alteram *ἀρχαίαν*, hunc diligens, cum Mose dicit *καὶ Δεσμῶντα* : *ἀσπείρει*

θέσια· καὶ ἀναθεῖναι τὴν τούτων διοίκησιν διακομηταῖς. Οὐδὲ γὰρ ἔδει τὸν οὕτως ἀγκυλωτῶς ἐν πᾶσι νυμφοστολούμενον, περὶ σακεπῆν ἀσχολεῖσθαι καὶ δούλων χορτάσματα. Ἐκτοτε γοῦν καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ πάντε προκαθημένων, τῶν ἐξωκατακοίλων ἀρχόντων φημί, ὡς ὑπὸ πάντε ἀισθησῶν ταυτὶ διεξάγονται· ἤγουν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, τοῦ μεγάλου σακελλαρίου, τοῦ μεγάλου σκευοφύλακος, τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ τοῦ σακελλίου. Καὶ ἔχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων τὴν πρόνοιαν, ὁ μέγας οἰκονόμος· τῶν κατὰ πόλιν, καὶ τῶν παρατικῶν μοναστηρίων τὴν μέριμναν (τρισεκαίδέκατος γὰρ βεγῶν τῆς βασιλευσῆς τῶν πόλεων, ἡ περὶ αὐτῆς ἐστίν), ὁ μέγας σακελλάριος· τῶν ἱερῶν κειμηλίων τὴν ἐπιμέλειαν, ὁ μέγας σκευοφύλαξ· καὶ τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐμψυτεύσεων τὴν διοίκησιν, ὁ σακελλίου.

Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ καταθεῖναι μονομερῶς τὰ τῷ πατριάρχει, δικαίω τῆς ἀρχιερωσύνης, ἀνήκοντα. Ὅπως μὲν οὖν τῶν ἄλλων τεσσάρων προκαθημένων τὰς προβλήσεις ταῦτωπται γίνεσθαι, καὶ πόσους ἑκαστον τούτων ἔχει χαρτοουλρίου τοῦ κόπου συμμεριστάς, καὶ πόσους σεκρετικούς διακομητάς, οὐκ ἐστὶ λέγειν καιρός. Οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων εἰπεῖν προεθέμεθα. Ὅθεν δὲ, καὶ ὅπως ὁ χαρτοφύλαξ σεμνολογεῖται πανευκλεῶς, καὶ καλεῖται τοῦ πατριάρχου στόμα καὶ χεῖρ, ζητητέον. Ἐπὶ δὲ τινες παρωνυμιζεσθαι τὸν χαρτοφύλακα θέλουσιν ἐκ τοῦ φυλάττειν μεμβράνας ἦτοι κωδίκια, περὶ αὐτῶν πρὸ πάντων τὸ ἐκ τούτου φυόμενον σκάνδαλον. Ὁ χαρτοφύλαξ οὐκ ἐστίν, ὡς τινες λέγουσιν, φύλαξ τοῦ σεκρέτου, καὶ θυρωρὸς (τοῦτο γὰρ τῶν ὄστιων ἀρχαίων ἐπάγγελμα)· ἐπισκοπικῶν δὲ δικαίων φροντιστῆς ἀξιώμαχος. Οὕτω γὰρ καὶ νομοφύλαξ καλεῖται, καὶ σκευοφύλαξ στρατοπέδου βασιλικοῦ. Εἰ δ' ἀπισχυρίζονται, πῶς τῶν ἄλλων σεκρέτων οἱ προκαθημένοι, φύλακες οὐ κατονομάζονται, καὶ ταῦτα πραγμάτων ὄντες διοικηταί· ἀλλ' ὁ μὲν, μέγας οἰκονόμος καλεῖται· ὁ δὲ, μέγας σακελλάριος· ὁ δὲ, σακελλίου· ἀκουσάτωσαν, ὡς ταυτὸν ἐστὶν εἰπεῖν, οἰκονόμον, φύλακα, σακελλάριον, καὶ τὸν σακελλίου. Παρὰ γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις σάκελλον, παρὰ τὸ διοικεῖν καὶ φυλάττειν ἐστὶ. Καὶ ἡ τοῖς κακούργους δὲ φυλάττουσα πατριαρχικὴ σακέλλη ἐντεῦθεν, καὶ οὐκ ἄλλοθεν μετωνόμασται, ὡσπερ δὴ καὶ τὸ σακούλιον. Λέγεται γοῦν σακελλάριος, ὁ τῶν μοναστηρίων διοικητῆς· καὶ ὁ σακελλίου ὑποκοριστικῶς, ὁ τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν φροντιστῆς. Ἴνα δὲ ἡ τῶν προκαθημένων πεντάς μὴ ταυτωνυμιζῆται, ἀρίσθη διαφόρων ὀφφικίων ὀνόμασιν αὐτὴν μεγαθύμισσαι. Τῷ τοι καὶ ταυτιζομένη τῶν ἐνεργειῶν τοῖς ἀποτελέσμασι, μερίζεται τῶν ὀφφικίων ταῖς κλήσεσιν. Οὕτω γοῦν περιαιρουμένης καλῶς, τῆς ἐκ τῆς φυλακῆς ὑποκλειπομένης ἀσφαλείας κατὰ τοῦ χαρτοφύλακος, σαφηνιστέον καὶ τὰ λοιπά. Τοῦ χαρτοφύλακος ἡ ἐνέργεια πολυειδῆς καὶ πολυσχιδῆς ἐστὶ. Αἰὶ καὶ ὁ κατὰ καιροῦς ἀγνώτατος πατριάρχης, ὡς

ἄλλον Ἰσραὴλ τούτων ἐπιλεγόμενος, λέγει μετὰ Μωσῆος πρὸς Κύριον· Ἐπισκεψάσθω Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων καὶ πάσης σαρκός, ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ταύτης, ὅστις ἐξελεύσεται ἀπὸ προσώπου ἐμοῦ, καὶ ὅστις εἰσελεύσεται πρὸ προσώπου αὐτῶν, καὶ ὅστις εἰσάξει αὐτοὺς ὡς ἐμὲ, καὶ ὅστις ἐξάξει αὐτοὺς ἐξ ἐμοῦ· καὶ οὕτως ἐπιτίθει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν, καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν δόξαν αὐτοῦ, ὅπως ἀκούωσιν αὐτοῦ οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ. Ἐγγχειρίζει τούτῳ καὶ χρυσοῦν ὡς ἂν τις εἴποι δακτύλιον, καθὼς εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· καὶ ἐπιθήσεις τὸ λογιεῖν ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ποιήσεις δακτύλιον χρυσοῦν, καὶ συναρμολογήσεις αὐτὸν τοῦ λογιεῖν τοῖς χεῖλεσιν, ἐφ' ᾧ δὲ αὐτοῦ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἀπογράφεται τὰ ὀνόματα. Ποῖος δὲ οὗτός ἐστι; Τὸ πατριαρχικὸν βουλλωτήριον, τὸ παρὰ τῷ στήθει τοῦ χαρτοφύλακος ἀπηρωρημένον, ὡς εἶθε, δοξαίῳ καθεστηκότι λογιχοῦ παντοῦ σκουδάσματος (Τοῖς γὰρ ἀξίους, φησὶ, δοτεῖν τὰ ἀξιώματα) δι' οὗ τοὺς ὀλοθρευτὰς ἀσφαλλίζεται σὺν σφραγίδι καὶ χάριτι, τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπιστρέφει σὺν γραφίδι καὶ μέλανι, τοὺς καταπονουμένους διεκδικεῖ σὺν βακτηρίῳ καὶ σύριγγι, καὶ τοὺς ἀξίους τῷ πνεύματι χαρισμάτων ἱερατικῶν ἀξιοῖ· τοὺς μὲν ἐκτὸς τοῦ βήματος, κληρικοποιῶν· τοὺς δὲ ἐντὸς, τελειοποιῶν. Διὰ τούτου καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην σχεδὸν πατριαρχικὰ καταγράφεται καὶ δίδωσι σταυροπήγια, καὶ πολλῶν πόλεων ἐκκλησιαστικὰ μετατίθει κάρηνα, εἰς τῆς πρώτης κεφαλῆς τὸ ἀνάκτορον. Δίδονται διὰ τούτου τῷ χαρτοφύλακι καὶ αἱ κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὡς ὑπὲρ τοῦ Κυρίου τῷ φίλῳ Πέτρῳ καὶ μαθητῇ. Φησὶ γὰρ, ὡς πρὸς αὐτὸν, ὁ μέγας ἀρχιερεὺς· Ὁ ἂν λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὁ ἂν δήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ τὴ πάντων καινότερον, οὐ μόνον οὗτος τοσαύτης ἐξουσίας ἐπλούτησε χάρισμα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην λαμβάνοντες. Ἐπιτρέπει γὰρ ἱερατεῦσαι μοναχοῖς, ἀνθρώπων δέχεσθαι λογιζομένους, καὶ διαρρήσειν ἁμαρτημάτων χειρόγραφα· ὅπερ μόνους ἐπισκόπους ἀπὸ τοῦ παναγίου δέδοται Πνεύματος. Ἄν Ἰθὺς δὲ τοῦτον συνοδικῶς σχεδιάζοντα ὅσα λαλῶν λαλήσει Μωσῆς, κάκεῖνα κρουνηθὲν ἀποστοματίζοντα, ὅσα νεφελώσει καὶ ὑδατώσει τῆς κεφαλῆς ἢ ἀκρώρει, οὐ ζητήσεις ἰδεῖν Ἰσραὴλ θεογράφων πλακῶν ἀπαγγέλλοντα ῥήματα, οὐδὲ Βαρουὺ περιδεξίως ἀπογραφόμενον τῆς Ἰουδαίας τὴν ἄλωσιν· ἀρκεσθήσῃ δὲ τοῖς οὕτω πραττομένοις ὑπὸ τοῦ χαρτοφύλακος, καὶ Δευτερονόμιον συμπεραίνουσι. Πρὸς τούτοις θαύμασον, πῶς τῶν θείων κανόνων μόνους ἐκχωρησάντων τοῖς ἐν πόλεσιν ἀρχιερατεῦσαι τὴν τοῦ διδάσκειν τὸν λαὸν σεμνοπρέπειαν, ὁ χαρτοφύλαξ καὶ μόνος τὸ διδάσκειν κατηχητικῶς τὸν λαὸν ἐπ' ἐκκλησίας ἀπεκληρώσατο· πῶς τὰς πατριαρχικὰς διαγνώσεις καλλιγραφεῖ, καὶ ὑπογραφαῖς οικείαις καὶ σφραγίσι κατεμπεδοῖ· καὶ πῶς δικαστηρίου μεγάλου προκάθηται καὶ δικαιοδοτεῖ κατὰ μὲν παντὸς ἀνθρώπου, κἀν οἷας ἂν εἴη τύχης καὶ φύσεως, περὶ ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, καὶ

A Dominus Deus patrum nostrorum, et universam carnem, hominem in hoc costu, qui egredietur a facie mea, et ingrediatur ante faciem eorum, et introducat eos ad me, et abducat eos a me : quibus dictis, manus ei suas imponit, et dat ei gloriam suam, ut audiant eum filii Israelis. Etiam ei porrigit in manum annulum aureum, sicut et Dominus ad Mosem dixit : Et impones Rationale super Aaronis pectus, et annulum facies aureum, et accommodabis eum labris ipsius Rationalis, ut per eum nomina filiorum Israelis describantur. Et quinam is est ? Patriarchale bulloterium, pro more suspensum ad chartularii pectus, receptaculum studii doctinarum omnis generis, (dignis enim, quod aiunt, concedenda sunt dignitates), quo internecivos munit cum sigillo et gratia, peccatores convertit cum stilo et atramento, gravatos afflictionibus defendit cum baculo et fistula, dignos denique spiritus donis sacerdotalibus afficit : dum eos qui extra gradum constituti sunt, clericos facit ; gradu comprehensos, perficit. Hoc patriarchalia describit et dat stauropagia per universum prope terrarum orbem, ac multarum urbium ecclesiastica capita transfert ad primi capitis regiam. Dat etiam chartulario patriarcha claves regni cœlorum, sicuti caro illi Petro, eidemque discipulo datæ sunt a Domino. Quippe sicut Dominus ad hunc, Ita magnus pontifex ad illum : Quidquid solveris, inquit, in terra, solutum erit in cœlis : et quidquid ligaveris in terra, ligatum etiam in cœlis erit. Et quod inprimis est novum, non solum hic tantæ potestatis largam consecutus est gratiam : verum etiam iis, qui gratiam hanc ab ipso accipiunt. Facit enim potestatem monachis sacerdotum munus suscipientibus, audiendi rationes hominum, et peccatorum chirographa discerpenti : quod alioqui solis episcopis a Spiritu sancto concessum est. Quod si videas illum in synodo citra meditationem ea proferentem, quæ vel ipse, si dicendum ei foret, in medium afferret Moses : itidemque silani in morem ea pronuntiantem, quæ capitis ipsi vertex instar nubis et aquæ suppeditat : Aaronem videre non desiderabis, scripturarum divinitus tabularum verba recitantem ; neque Baruchum, dextre captivitatem Judææ describentem : sed contentus iis eris, quæ chartulariusaget, quæque Deuteronomium perficiunt. Est præterea quod mireris, cum sacri canones permiserint urbi : duntaxat pontificibus auctoritatem docendi populum ; nihilominus chartularium solum more catechetico populum in ecclesia docendi potestatem sortitum esse : patriarchales eundem cognitiones in litteras referre, suisque subscriptionibus et sigillis munire : magno præsidere tribunali, et jus cum homini cuivis dicere, cujuscumque tandem fortunæ sit ac sexus, in quæstionibus ecclesiasticis, et animi delictorum emendatione : tum vero sacerdotibus et monachis. In quavis criminali et civili causa. Quippe vel ad ipsas usque Gades jurisdictione chartularii pertinet, si quis concesserit, etiam illi

aliquos habitare, solio Constantiopolitano sub-

jectos.

χρηματικῆς αἰτιάσεως. Περὶ γὰρ καὶ μέχρι Γαδάρων αὐτῶν ἡ δικαιοδοσία τοῦ χαρτοφύλακος, εἰ δοῖται τις κάκεισθ' εἰνας κατοικεῖν ὑποκειμένους τῷ θρόνῳ

Jam vero, quod præsides ipse duodecim patriarchalibus notariis, eam ex sede Nlem habentibus, quam habent duodecim notarii tami Veli, quam Hippodromi Judicium (mitto namque dicere, his duodecim: cum patriarcharum humanitas et submissio pertrahi se non patitur ad evitendum ea, quæ antiquitus in usu sunt), ac ratione consimili, quod præsides ante metropolitanos in electionibus episcoporum ad vacantes ecclesias, et in iis publicis congressibus, qui extra patriarchale tribunal sunt, imo etiam infestorum publicis cærimoniiis atque conventibus, non solum ipsas intra partes ecclesiæ, verum etiam quovis in loco, quod nulli concessum est diacono, propterea quod disertis verbis a xviii canone sanctæ ac universalis primæ synodi prohibeatur; quoniam quæso refrectes, auditor prudenti-sime? Omnino fateberis horum omnium potestatem ei tributam propterea, quod existimetur esse os, et labra, et manus quodam modo patriarchæ. Abripit me proclivis impetus animi, ut dicam, et accurate declarem, quam ob causam supra cæteros præsides solus chartularius ordines ecclesiasticos majoris auctoritatis causa geminos habeat, episcopianorum videlicet, ac secreticorum. Sed quoniam institutionis horum insigne quoddam fundamentum est, ac res ipsa postulat, hoc ipsum quoque veritatis exhibendæ causa examinari: paulisper differamus eam orationem, qua supradictos in ordines disquiremus, ac dicamus; quamobrem præter id, quod sacris canonibus continetur, chartularius diaconorum in numero consistens, ante pontifices sedeat. Hæc pervulgata quæstio multa diversis temporibus excitavit scandala, varicque disceptata fuit inter chartularium et pontifices solii Constantinopolitani. Cumque cognitio patriarchalis, pontificibus favens, eisdem obiter arrideret, ob indicia superius canonis sententiam: prolatum est edictum clarissimi principis, domini Alexii Comneni, quo hæc ad verbum continentur:

• Ecclesiastici (62) decori curam majestas mea gerens, et cum in omni civili statu bonum ordinem requirens, tum in hoc studiosus incombens, ut is magis etiam sacris in rebus observetur; privilegia cuique graduum ecclesiasticorum jam olim tributa, eumque statum, qui hactenus in eis viguit, etiam deinceps immutabilem subsistere ac permanere cupit, et æquum censet, sanctissime domine, velut a tot annis acceptum, et longo jam spatio temporis observatum, et perpetuis ab uno tempore in aliud progressionibus hucusque citra mutationem præclare confirmatum ac sta-

σφαλμάτων ψυχικῶν διορθώσεως. Κατὰ δὲ ἱερωμένων καὶ μοναχῶν, περὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἑκκλησιαστικῆς αἰτιάσεως. Περὶ γὰρ καὶ μέχρι Γαδάρων αὐτῶν ἡ δικαιοδοσία τοῦ χαρτοφύλακος, εἰ δοῖται τις κάκεισθ' εἰνας κατοικεῖν ὑποκειμένους τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸ δὲ προκαθῆσθαι τοῦτον δωδεκάδος πατριαρχικῶν νοταρίων αὐτοπιστῶν ἐχόντων, οἷον ἔχει καὶ ἡ δωδεκάς τῶν τοῦ Βήλου καὶ τοῦ Ἰπποδρόμου κριτῶν (ὡς γὰρ εἰπεῖν δωδεκάδος διπλῆς, οἷον τῶν πατριαρχικῶν ἢ φιλανθρωπία καὶ συγκατάθεσις οὐχ ἔλκεται πρὸς ἀναίρεσιν τῶν νενομισμένων ἀνέκαθεν), ὡσαύτως καὶ τὸ προκαθῆσθαι τῶν μητροπολιτῶν ἐν ταῖς ψήφοις τῶν χηρευουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ ἐν ταῖς ἔξωθεν τοῦ πατριαρχικοῦ βήματος γινομέναις κοιναῖς συναλεύσεσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐορτασίμοις πανθήμεροις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν, οὐ μόνον ἐντέθων τῶν τῆς ἐκκλησίας μερῶν, ἀλλ' ἐν τόπῳ παντὶ, ὅπερ οὐδενὶ διακόνῳ περιουσιμῆται, διὰ τὸ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ ἐγ' κανόνος τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης πρώτης σποδοῦ κωλύεσθαι, ποῦ θήσεις, ἀκροατὰ συνετώτατε; Πάντως ἂν εἴποις τοῦτον πάντων δοῦναι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ, διὰ τὸ λογίζεσθαι στόμα, καὶ χεῖρα, καὶ χεῖρας ὡσαυτεῖ πατριαρχικός. Ἐλκει με τὸ πρόθυμον εἰπεῖν καὶ ἐπεξεργάσασθαι, τίνας χάριν παρὰ τοὺς ἄλλους προκαθημένους ὁ χαρτοφύλαξ καὶ ἄλλοις διττοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύναται τάγμασιν, ἐπισκοπταίνοις δηλαδὴ καὶ σεκρετικῶς. Ὅτι δὲ τῆς τούτων εὐρέσεως ὑποβάθρα τις τιμήσεσσι πρόκειται, καὶ τὸ πρῶτον παρακαλεῖ καὶ ταύτην ἀργυρογυμνοῦναι διὰ τὴν τῆς ἀληθείας προστασίαν, ἀναμεινάτω πρὸς μικρὸν ὁ λόγος τὴν τῶν βηθέντων ταγμάτων συζήτησιν, καὶ βηθέν, τίνας χάριν παρὰ τὴν τῶν θείων κανόνων περιλήψιν, ἐν διακόνῳ ὁ χαρτοφύλαξ ταυτόμορος, - τῶν ἀρχιερέων προκαθῆσθαι. Τὸ ζήτημα τοῦτο τὸ πολυθρόλλον πολλὰ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀνήγειρε σκάνδαλα, καὶ μεγάλη τούτου κατεξέστεις γέγονε μέσον τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τῶν ἀρχιερέων τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τάχα μειδιώσης ἀκροθιγῶς τῆς ὕπερ τῶν ἀρχιερέων πατριαρχικῆς διαγνώσεως διὰ τὸν τοῦ βηθέντος ἀνωτέρω κανόνος περιλήψιν, προεκομίσθη πρῶταγμα τοῦ αἰοδίου βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τ' Κομνηνοῦ, τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον:

• Ἡ βασιλεία μου τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας φροντίζουσα, καὶ τὸ εὐτακτον καὶ ἐν παντὶ μὲν ζητοῦσα τῷ πολιτεύματι, ἐπιπλέον δὲ τοῖς θεοῖς τοῦτο ἐμπολιτεύεσθαι διὰ σπουδῆς τιθεμένη, τὰ ἀρχῆθεν ἀπονεμεμμένα προνόμια ἐκάστῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἀγρῖ: καὶ δεῦρο ἐπικρατήσασαν ἐν τούτοις κατάστασιν, κατὰ τὸ ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι καὶ διαμένειν βούλεται τε καὶ εὐδοκεῖ, ἀγιώτατε δέσποτα, ὡς καὶ παρεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν, καὶ τῷ μακρῷ χρόνῳ ἐμπολιτεύσαμένην, καὶ ταῖς ἀπ' ἄλλου εἰς ἄλλον κατὰ τὸ ἀνεξέλλακτον ἕως τοῦ νῦν μεταθήσε-

NOTÆ.

(62) Vide novellam x Alexii Comneni.

σιν επικριθείσαν και βεβαιωθείσαν καλῶς. Ἐπι δὲ A
 νῦν ἡ βασιλεία μου μάθοι, ὡς τινες τῶν ἀρχιερέων
 αντιφιλοτιμούμενοι πειρῶνται τὸ τοῦ χαρτοφύλακος
 ὑποβιάσαι προνόμιον, καὶ κανόνας εἰς μέσον προ-
 φέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθηθῆναι
 αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, δηγνῆκα δέοι τούτους συνέρ-
 χεσθαι κατὰ τινα χρεῖαν, καὶ συνεδριάζειν κατὰ ταυ-
 τὸν, πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀγωσύνην σου εἰσελεύσεως,
 οὐκ ἀνασχετὸν τῇ βασιλείᾳ μου εἶδοξε, πρᾶγμα διὰ
 τοσούτου χρόνου βασανισθὲν, καὶ τοῖς πρὶν πατριάρ-
 χαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ
 αὐτοῖς τοῖς νῦν οὐκ ἐπ' αὐλόγῳ ἐρίζουσι πράγματι
 διὰ τῆς πολυμέρου δεχθὲν σιωπῆς, κατὰ τὸ παρ-
 ἔλκον ἀβετηθῆναι, καὶ ὡς τι τῶν ἡμελημένων παρα-
 σρῆναι. Τοίνυν καὶ διορίζεται πράγματι εὐλογον
 καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ αἰροῖντο καὶ B
 πάλιν οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ
 τοῖς πρὶν δεδογμένα Πατρᾶσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς
 διὰ τῆς μακρᾶς συνδόξαντα σιωπῆς, καὶ τῆς ἑως
 τοῦ νῦν ἀνοχῆς, ἐκ παλιμβολίας ὡσπερ ἀναπαλαίειν,
 εἴ ἂν ἔχοι, καὶ χάρις, δεῖ τὸ μάχιμον καταθέμενοι,
 τὸ εἰρηναῖον προτετιμῆκασιν. Εἰ δὲ καὶ ἐτι τούτων
 τινὲς τῶν τοῦ κανόνος βημάτων ἀντιποιούμενοι,
 (τῆς γὰρ ἐννοίας πόρρω ἀποδιεστήκασιν) πειρῶνται
 τὸ οἰκτεῖον συστήσαι θέλημα, καὶ ἐπι τὸ ἀτακτον οὐ
 καλῶς τὴν τάξιν μεταβιβάζουσιν, εἴ μὲν νῦν ἡ
 βασιλεία μου τὴν τοῦ κανόνος ἐρμηνεύσαι καὶ σαφη-
 νίσαι ὄφην, βῆστην οὖσαν καταληφθῆναι καὶ διαγνω-
 σθῆναι καλῶς τοῖς βάπτουσιν εἰς ἀκρίθειαν, καὶ
 κανονικῆς ἐννοίας διεγίνουσιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο τοῖς C
 ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμῆ, τί δὴ ποτε τὸν κανόνα εἶδότες,
 καὶ τὰ βήματα τούτου ἐξακριβοῦμενοι, τὴν ἐαυτῶν
 συνειδησιν ἀνευλόγως ἐπάτησαν, καὶ τοῦ κανόνος
 παραβρίπτουμένου ἠνεύχοντο, καὶ τὴν ὕπερβαν ἐπὶ
 τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων ἠσπάζοντο· καὶ μισθὸν
 τούτοις τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων περιφρονήσεως τὴν
 ἐπὶ τὰς λαχοῦσας αὐτοῦς Ἐκκλησίας ἀπέλασιν,
 διδωσι, κανόνι στοιχοῦσα κἀνταῦθα ἐκκλησιαστικῶ,
 καὶ τοῖς περιφρονηταῖς τῶν κανόνων, ἐκείνους
 αὐτοῦς τοῦς ἱεροῦς κανόνας εἰς ἀμυναν ἀντεξ-
 ἀγουσα. »

Καὶ ἐπει μετὰ τὴν τούτου προκομιδὴν τὰ ἀπὸ
 μακρᾶς συνηθείας κραθήσαντα, καὶ διὰ βασιλικῶ
 προστάγματος γέγονασι κραταιότερα, προκαθῆται
 μέχρι τοῦ νῦν παντὸς ἀρχιερατεύοντος, κἀν τύχη D
 τοῦτον καὶ βασιλικὸν ἔχειν ἀξίωμα, ὑπερέμου ἢ
 πρωτοσυγκέλλου τυχόν. Καὶ τότε μὲν οὐτὼ διευλυ-
 τώθη τὸ δῆθεν ἀμφίβολον. Ἐγὼ δὲ τῷ βασιλικῷ δι-
 ορισμῷ κατὰ τὴν νενομισμένον ἀκολουθῶν, τῇ κατα-
 σκευαζοῦσῃ γνώμῃ τὴν προεδρίαν τοῦ χαρτοφύλακος
 διὰ μόνην τὴν ἀγραφον μακροτάτην συνῆθειαν, τὴν
 ἀντὶ νόμου παραλαμβανομένην, ὡς γέγραπται,
 οὐ προσίθεμαι. Οἶδα γὰρ τότε τὴν μακρὰν συν-
 ῆθειαν ἀντὶ νόμου κρατεῖν, δοκιμασθεῖσαν πάντως
 δικαστικῶς, δεῖ νόμοι καὶ κανόνες διὰ ταύτης οὐ
 περραλύνονται. Αἰγὼ δὲ τὴν προεδρίαν ἔχειν τὸν χαρ-

bilitum. Quia vero nunc majestas mea didicit,
 quosdam pontifices ambitione quadam impulsos,
 chartularii dignitatem deprimere velle, perque
 canones in medium productos contendere, non illi
 sessionem supra pontifices competere, quoties
 eis alicujus negotii causa conveniendum sit, et
 una considendum in senatu, ante accessum ad
 sancillatem tuam : minime ferendum majestati
 meæ visum est, ut res tanto jam tempore pro-
 bata, et a superioribus patriarchis, ac pontificibus
 aliis, atque illis ipsis adeo, qui jam non juxta
 de causa rixantur, diuturno silentio admittæ.
 urgente nulla ratione aboleatur, et quasi neglectum
 aliquid convellatur. Quapropter quiddam rationi
 valde consentaneum et æquum statuit. Quippe si
 adhuc pontifices immota non movere vellent,
 nec quæ placuere superioris memoriæ Patribus,
 et ipsismet longo silentio patientiaque ad hodie-
 rum usque diem comprobata fuerunt, ex incon-
 stantia velut oppugnare recte facerent, et ha-
 bendæ ipsi gratiæ, quod abjecto pugnandi studio,
 pacem potius amplexi essent. At vero si quidam
 adhuc verba canonis usurpantes, (quando a sen-
 tentia longe absunt) libidinem suam probare
 nituntur, ordinemque nequiter in confasionem
 inordinatam commutant : canonis quidem majestas
 mea contextum interpretari ac declarare nitit.
 perceptu et intellectu facillimum iis, qui subtili-
 tate sunt imbuti, mentemque canonis attingunt :
 verum hoc in pontificibus reprehendit, quod cum
 canonem nossent, ejusque verba peraccurate te-
 nerent, suam ipsorum conscientiam præter rati-
 onem conculcarint, et rejici canonem passi sint,
 ac inferiorem sessionem sub memoriæ superioris
 chartulariis amplexi fuerint. Ideoque pro sacrorum
 canonum contentu, mercedem hanc eis [majestas
 mea] tribuit, ut suas ad Ecclesias abigantur ; ec-
 clesiastici canonis etiam hac in parte vestigiis
 insistens, et adversus canonum contemptores,
 ipsos canones sacros in subsidium producens. »

Et quoniam hoc promulgato ea, quæ longa
 consuetudine invaluerant, per ipsius etiam prin-
 cipis edictum magis stabilita fuerunt : chartula-
 rius in hunc usque diem sedet ante quemlibet
 pontificem, licet dignitatem habeat ab ipso prin-
 cipe concessam, ut hypertimi, vel protosyncelli.
 Ac tunc quidem ambiguum hoc ita solum fuit.
 Ego vero sicut imperatoris sanctioni, prout legi-
 bus receptum est, assentior : ita sententiam,
 chartulario primam sessionem astruentem, per
 solam non scriptam longissimi temporis consuetu-
 dinem, quæ legis (ut antea scripsimus) loco duci-
 tur (63), minime probo. Quippe tunc scio diutur-
 nam consuetudinem pro lege valere, omnino tamen
 in judicio prius examinatam, cum leges et canones

NOTÆ.

(63) l. 34 D. De legib. et l. 3. C. Que sit long. consuet.

aliquos habitare, solio Constantinopolitano sub-
jectos.

χρηματικῆς αἰτίαςσεως. Παρὰ γὰρ καὶ μέχρι Γαδείρων αὐτῶν ἡ δικαιοδοσία τοῦ χαρτοφύλακος, εἰ δόξη
τις κάκεισέ τινας κατοικεῖν ὑποκειμένους τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Jam vero, quod præsides ipse duodecim pa-
triarchalibus notariis, eam ex sede silem ha-
bentibus, quam habent duodecim notarii tam
Veli, quam Hippodromi judicium (mitto namque
dicere, his duodecim: cum patriarcharum hu-
manitas et submissio pertrahi se non patitur
ad evertendum ea, quæ antiquitus in usu sunt),
ac ratione consimili, quod præsides ante metro-
politanos in electionibus episcoporum ad vacantes
ecclesias, et in iis publicis congressibus, qui extra
patriarchale tribunal fiunt, imo etiam in festorum
publicis cærimoniiis atque conventibus, non solum
ipsas intra partes ecclesiæ, verum etiam quovis
in loco, quod nulli concessum est diacono, pro-
pterea quod disertis verbis a xviii canone sanctæ
ac universalis primæ synodi prohibeatur; quoniam
quæso refces, auditor prudentissime? Omnino fa-
teberis horum omnium potestatem ei tributam
propterea, quod existimetur esse os, et labra, et
manus quodam modo patriarchæ. Abripit me
proclivis impetus animi, ut dicam, et accurate
declarem, quam ob causam supra cæteros præsi-
des solus chartularius ordines ecclesiasticos ma-
joris auctoritatis causa geminos habeat, episco-
pianorum videlicet, ac secreticorum. Sed quoniam
institutionis horum insigne quoddam fundamen-
tum est, ac res ipsa postulat, hoc ipsum quoque
veritatis exhibendæ causa examinari: paulisper
differamus eam orationem, qua supradictos in
ordines disquiremus, ac dicamus; quamobrem
præter id, quod sacris canonibus continetur, char-
tularius diaconorum in numero consistens, ante
pontifices sedeat. Hæc pervulgata quæstio multa
diversis temporibus excitavit scandala, varicque
disceptata fuit inter chartularium et pontifices
solii Constantinopolitani. Cumque cognitio patriar-
chalis, pontificibus favens, eisdem obiter arrideret,
ob indicati superius canonis sententiam: prolatum
est edictum clarissimi principis, domini Alexii Com-
neni, quo hæc ad verbum continentur:

• Ecclesiastici (62) decori curam majestas mea
gerens, et cum in omni civili statu bonum or-
dinem requirens, tum in hoc studiosus ineumbens,
ut is magis etiam sacris in rebus observetur;
privilegia cuique graduum ecclesiasticorum jam
olim tributa, eumque statum, qui hactenus in eis
viguit, etiam deinceps inmutabilem subsistere ac
permanere cupit, et æquum censet, sanctissime
domine, velut a tot annis acceptum, et longo
jam spatio temporis observatum, et perpetuis ab
uno tempore in aliud progressionibus hucusque
citra mutationem præclare confirmatum ac sta-

Α σφαλμάτων ψυχικῶν διορθώσεως. Κατὰ δὲ ἱερωμέ-
νων καὶ μοναχῶν, περὶ πάσης ἐγκληματικῆς; καὶ
δωδεκάς τῶν τοῦ Βήλου καὶ τοῦ Ἱπποδρόμου κριτῶν
(ἐὼ γὰρ εἶπειν δωδεκάδος διπλῆς, ὅτι τῶν πατριαρ-
χῶν ἡ φιλανθρωπία καὶ συγκατάθεσις οὐχ ἔλκεται
πρὸς ἀναίρεσιν τῶν νενομισμένων ἀνέκαθεν), ὡσαύ-
τως καὶ τὸ προκαθῆσθαι τῶν μητροπολιτῶν ἐν ταῖς
ψήφοις τῶν χηρευουσῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν,
καὶ ἐν ταῖς ἐξωθεν τοῦ πατριαρχικοῦ βήματος
γινομέναις κοιναῖς συνελεύσεσιν, ἀλλὰ μὴν καὶ ἑορ-
τασίμοις πανδήμοις τελεταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν,
οὐ μόνον ἐν τῶν τῆς ἐκκλησίας μερῶν, ἀλλ' ἐν
τόπῳ παντὶ, ὅπερ οὐδενὶ διακόνῳ πεφιλοτιμηται,
διὰ τὸ ῥητῶς ὑπὸ τοῦ ἱεῖ κανόνος τῆς ἀγίας καὶ
οἰκουμενικῆς πρώτης σποδοῦ κωλύεσθαι, ποῦ θήσεις,
ἀχροατὰ συνετώτατε; Πάντως ἂν εἶποις τούτων
πάντων δοῦναι τὴν ἐξουσίαν αὐτῷ, διὰ τὸ λογιζε-
σθαι στόμα, καὶ χεῖλη, καὶ χεῖρας ὡσαυτὴν πατριαρ-
χικῆς. Ἐλκεῖ με τὸ πρόθυμον εἶπειν καὶ ἐπιεξεργά-
σασθαι, τίνος χάριν παρὰ τοὺς ἄλλους προκαθημέ-
νους ὁ χαρτοφύλαξ καὶ μόνος διττοῖς ἐκκλησιαστι-
κοῖς μεγαλύνεται τάγμασιν, ἐπισκοπειανοῖς θηλαθῆ
καὶ σεκρετικοῖς. Ὅτι δὲ τῆς τούτων εὐρέσεως ὑπο-
βάθρα εἰς τιμήσασα πρόκειται, καὶ τὸ πρᾶγμα
παρακαλεῖ καὶ ταύτην ἀργυρογυμνοῦσθαι διὰ τὴν
τῆς ἀληθείας προάστασιν, ἀναμεινάτω πρὸς μικρὸν
ὁ λόγος τὴν τῶν ῥηθέντων ταγμάτων συζήτησιν,
καὶ βῆτέον, τίνος χάριν παρὰ τὴν τῶν θείων κανό-
νων περιλήψιν, ἐν διακόνῳ ὁ χαρτοφύλαξ ταυτό-
μενο, - τῶν ἀρχιερέων προκαθῆται. Τὸ ζήτημα
τούτου τὸ πολυθρόλλητον πολλὰ κατὰ διαφόρους και-
ροῦς ἀνήγειρε σκάνδαλα, καὶ μεγάλην τούτου κατεξ-
έτασις γέγονε μέσον τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τῶν
ἀρχιερέων τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.
Καὶ τάχα μειδιώσης ἀχροβιγῶς τῆς ὑπὲρ τῶν ἀρχιε-
ρέων πατριαρχικῆς διαγνώσεως διὰ τὸν τοῦ ῥηθέν-
τος ἀνωτέρω κανόνος περιλήψιν, προεκρημίσθη πρόσ-
ταγμα τοῦ αἰοδίου βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τ'
Κομνηνοῦ, τάδε κατὰ ῥῆμα διαλαμβάνον·

• Ἡ βασιλεία μου τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐκοσμίας
φροντίζουσα, καὶ τὸ εὐτακτον καὶ ἐν παντὶ μὲν
ζητοῦσα τῷ πολιτεύματι, ἐπιπλέον δὲ τοῖς θεοῖς
τούτου ἐμπολιτεύεσθαι διὰ σπουδῆς τιθεμένη, τὰ
ἀρχῆθεν ἀπονενεμημένα προνόμια ἐκάστῳ τῶν
ἐκκλησιαστικῶν βαθμῶν, καὶ τὴν ἀγρ: καὶ δεῦρο
ἐπικρατήσασαν ἐν τούτοις κατέστασιν, κατὰ τὸ
ἀναλλοίωτον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς εἶναι καὶ διαμένειν
βούλεται τε καὶ εὐδοκεῖ, ἀγιώτατε δέσποτα, ὡς καὶ
παρὰδεχθεῖσαν διὰ τοσούτων ἐτῶν, καὶ τῷ μακροῦ
χρόνῳ ἐμπολιτευσαμένην, καὶ ταῖς ἀπ' ἄλλου εἰς
ἄλλον κατὰ τὸ ἀνεξέλλακτον ἕως τοῦ νῦν μεταθεσε-

NOTE.

(62) Vide novellam x Alexii Comneni.

σιν επικριθείσαν και βεβαιωθείσαν καλώς. Ἐπει δὲ νῦν ἡ βασιλεία μου μάθοι, ὡς τινες τῶν ἀρχιερέων ἀντιφιλοτιμούμενοι πειρῶνται τὸ τοῦ χαρτοφύλακος ὑποβιβάζειν πρὸν ἑαυτοῦ, καὶ κανόνας εἰς μέσον προφέροντες, διὰ τούτων φιλονεικοῦσι μὴ προκαθηθῆναι αὐτὸν τῶν ἀρχιερέων, ἀπηνίκα θεοὶ τούτους συνέχεσθαι κατὰ τινα χρεῖαν, καὶ συνεδριάξαι κατὰ ταῦτον, πρὸ τῆς εἰς τὴν ἀγῶσύνην σου εἰσελεύσεως, οὐκ ἀνασχετὸν τῇ βασιλείᾳ μου ἔδοξε, πρᾶγμα διὰ τοσοῦτου χρόνου βασανισθῆναι, καὶ τοῖς πρὶν πατριάρχαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερεῦσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς τοῖς νῦν οὐκ ἐπ' εὐλόγῳ ἐρίζουσι πράγματι διὰ τῆς πολυημέρου δευθὲν σιωπῆς, κατὰ τὸ παρεῖλον ἀβετηθῆναι, καὶ ὡς τι τῶν ἡμελημένων παρασῶρηται. Τοίνυν καὶ διορίζεται πράγματι εὐλογον καὶ πάνυ δίκαιον τοῦτο. Εἰ μὲν γὰρ αἰροῖντο καὶ πάλιν οἱ ἀρχιερεῖς μὴ κινεῖν τὰ ἀκίνητα, μηδὲ τὰ τοῖς πρὶν δεδογμένα Πατράσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς διὰ τῆς μακρᾶς συνδύσαντα σιωπῆς, καὶ τῆς ἕως τοῦ νῦν ἀνοχῆς, ἐκ πειλοβολίας ὡσπερ ἀναπαλαλεῖν, εἴ ἂν ἔχοι, καὶ χάρις, ὅτι τὸ μάχιμον καταθέμενοι, τὸ εἰρηναῖον προτετιμῆκασι. Εἰ δὲ καὶ ἐτι τούτων τινὲς τῶν τοῦ κανόνος βημάτων ἀντιποιοῦμενοι, (τῆς γὰρ ἐννοίας πόρρω ἀποδιστήκασι) πειρῶνται τὸ οἰκεῖον συστήσαι θέλημα, καὶ ἐπὶ τὸ ἄτακτον οὐ καλῶς τὴν τάξιν μεταβιβάξουσιν, ἐξ μὲν νῦν ἡ βασιλεία μου τὴν τοῦ κανόνος ἐρμηνεύσαι καὶ σαφηνεῖσαι ὄφην, βέλτερον οὖσαν καταληφθῆναι καὶ διαγνωσθῆναι καλῶς τοῖς βάπτουσιν εἰς ἀκρίθειαν, καὶ κανονικῆς ἐννοίας θιγγάνουσιν· αὐτὸ δὲ τοῦτο τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐπιτιμᾶ, τί δὴ ποτε τὸν κανόνα εἰδότες, καὶ τὰ ῥήματα τούτου ἐξακριβοῦμενοι, τὴν ἑαυτῶν συνείδησιν ἀνευλόγως ἐπάτησαν, καὶ τοῦ κανόνος παραβρίπτουμένου ἠέλχοντο, καὶ τὴν ὑπερλίαν ἐπὶ τῶν πρὶν χαρτοφυλάκων ἠσπάζοντο· καὶ μισθὸν τούτοις τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων περιφρονήσεως τὴν ἐπὶ τῆς λαχοῦσας αὐτοῦς Ἐκκλησίας ἀπέλασιν, δίδωσι, κανόνι στοιχοῦσαι κἀνταῦθα ἐκκλησιαστικῶν, καὶ τοῖς περιφρονηταῖς τῶν κανόνων, ἐκείνους αὐτοῦς τοῦς ἱεροῦς κανόνας εἰς ἄμυναν ἀντιξάγουσα. »

Καὶ ἐπει μετὰ τὴν τούτου προκομιδὴν τὰ ἀπὸ μακρᾶς συνηθείας κραθήσαντα, καὶ διὰ βασιλικῶν προστάγματος γεγονάσι κραταιότερα, προκαθῆται μέχρι τοῦ νῦν παντὸς ἀρχιερατείουτος, κἀν τύχη τοῦτον καὶ βασιλικὸν ἔχειν ἀξίωμα, ὑπερτίμου ἢ πρωτοσυγκέλλου τυχόν. Καὶ τότε μὲν οὕτω διευλυτῶθη τὸ δεῖν ἀμφίβολον. Ἐγὼ δὲ τῷ βασιλικῷ διορισμῶ κατὰ τὴν νενομισμένον ἀκολουθῶν, τῇ κατασκευαστῶσιν γνῶμῃ τὴν προεδρίαν τοῦ χαρτοφύλακος διὰ μόνην τὴν ἀγραφον μακροτάτην συνῆθειαν, τὴν ἀντὶ νόμου παραλαβανομένην, ὡς γέγραπται, οὐ προστίθεμαι. Οἶδα γὰρ τότε τὴν μακρὰν συνῆθειαν ἀντὶ νόμου κρατεῖν, δοκιμασθεῖσαν πάντως δικαστικῶς, ὅτε νόμοι καὶ κανόνες διὰ ταύτης οὐ περᾶνται. Λέγω δὲ τὴν προεδρίαν ἔχειν τὸν χαρ-

Abilitum. Quia vero nunc majestas mea didicit, quosdam pontifices ambitione quadam impulsos, chartularii dignitatem deprimere velle, perque canones in medium productos contendere, non illi sessionem supra pontifices competere, quoties eis alicujus negotii causa conveniendum sit, et una considerandum in senatu, ante accessum ad sancitatem tuam : minime ferendum majestati meæ visum est, ut res tanto jam tempore probata, et a superioribus patriarchis, ac pontificibus aliis, atque illis ipsis adeo, qui jam non justa de causa rixantur, diuturno silentio admittæ. urgente nulla ratione aboleatur, et quasi neglectum aliquid convellatur. Quapropter quiddam rationi valde consentaneum et æquum statuit. Quippe si adhuc pontifices immota non movere vellent, nec quæ placuere superioris memoriæ Patribus, et ipsismet longo silentio patientiaque ad hodiernum usque diem comprobata fuerunt, ex inconstantia velut oppugnare recte facerent, et habendæ ipsi gratiæ, quod abstracto pugnandi studio, pacem potius amplexi essent. At vero si quidam adhuc verba canonis usurpantes, (quando a sententia longe absunt) libidinem suam probare nituntur, ordinemque nequiter in confusionem inordinatam commutant : canonis quidem majestas mea contextum interpretari ac declarare mittit, perceptu et intellectu facillimum iis, qui subtilitate sunt imbuti, mentemque canonis attingunt : verum hoc in pontificibus reprehendit, quod cum canonem nossent, ejusque verba peraccurate tenerent, suam ipsorum conscientiam præter rationem conculcarint, et rejici canonem passi sint, ac inferiorem sessionem sub memoriæ superioris chartulariis amplexi fuerint. Ideoque pro sacrorum canonum contentu, mercedem hanc eis [majestas mea] tribuit, ut suas ad Ecclesias abigantur ; ecclesiastici canonis etiam hac in parte vestigiis insistent, et adversus canonum contemptores, ipsos canones sacros in subsidium producens. »

NOTÆ.

(63) 1. 3. D. De legib. et 1. 3. C. Quæ sit long. consuet.

per eam non debilitantur. Igitur aio, chartularium habere primam sessionem etiam secundum id, quod sacris canonibus continetur: quod sane sacra principis circumspicito tunc sponte reticuit. Nam licet indicatus ille Nicæni primi concilii canon statuit, diaconum nec participare, nec sedere ante sacerdotes, septimus tamen canon sanctæ ac universalis sextæ synodi jubet, ut is, qui personam patriarchæ, vel simpliciter episcopi gerit, ante sacerdotes sedeat. Ideoque magnus ac sanctus etiam Cyrillus, Alexandrinus papa, capiti fasciam circumdedit auream, quo tempore sanctæ et universali tertie synodo præfuit. Quippe Celestini locum obtinebat ejus, qui Romanam tunc regebat Ecclesiam; quemadmodum liquet ex actis ejusdem synodi tertie. Et qua Celestinus utebatur gloria, secundum sanctionem apostolis æqualis illius sancti magnique Constantini, factam ad sanctum Silvestrum, cum imperii sceptra per Dei providentiam ex veteri Roma transferrentur in hanc urbem urbiū principum; qua statuitur, aurea fascia tum ipsius sancti Silvestri, tum successorum ejus, pontificum Romanorum caput condecorari debere: eadem et Cyrillus exornabatur. Quamobrem et ii, qui post ipsum Alexandriæ pontificatum gessere, propter æternam memoriam ejus, quod tunc decretum fuit, eodem modo in hunc usque diem titulo suo cohonestantur. Cumque omnes alii capitibus apertis res sacras peragant, solus Alexandrinus patriarcha rem divinam facit, fascia dicta caput obvolutus. Quinetiam XII illos cardinarios Papæ consimiliter videmus pileis aureis ornatos (64), veluti Papæ personam representantes, ejusque jura fulciantes. Nam appellatione cardinis apud Romanos postes fori veniunt. Itaque consentaneum est, eos haud dubie verum dicere, qui perhibent, etiam cujusque temporis chartularium aurea ejusmodi tiara, eertis ante annos, in publicis quibusdam conventibus usum, qui non tantum pro more haberentur in Ecclesiis, verum etiam in processionibus, et foris publicis. Atque equidem certo scio, in hunc usque diem repositum esse pileum ejusmodi auro interspersum in arca chartularii: neque longum intercedit, ac remotum temporis spatium, sed rei memoria recens est. Nec ignobilis invidia, vel imperita scilicet religio, magnum ejusmodi privilegium hujus officii aboleverunt. Quippe per ipsam te veritatem obtestor, per charitatem fraternam, per amorem erga Deum, dic mihi, quodnam majus fuerit operæ pretium, quam chartularium videre nonnunquam per forum procedentem cum auro interspersa tiara, qui mulo vehatur, et more patriarchali ornatus sit albo linteo, quemadmodum id quoque per indicatam san-

A τοφύλακα, κατὰ τὴν τῶν θείων κακόνων περιλήψιν, τοῦτο ὄπερ ἡ βασιλεὺς θεῖα παρωπὴ ἐκονεὶ τῆν-καῦτα παρσιώπησε. Κἀν γὰρ ὁ ῥηθεὺς τῆς ἐκ Νικαίας πρώτης συνόδου κανὼν διαρρίζεται, μὴ μεταλαμβάνειν μηδὲ καθῆσθαι πρὸ τῶν ἱερέων διάκονον, ἀλλ' ὁ ζ' κανὼν τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐκτῆς συνόδου παρακαλεῖται, τὸν ἐπέχοντα πρόσωπον πατριαρχικὸν ἢ ἀπλῶς ἐπισκοπικόν, πρὸ τῶν ἱερέων καθίξεσθαι. Διδὸ καὶ ὁ μέγας ἅγιος Κύριλλος ὁ πάπας Ἀλεξανδρείας, ἐπὶ κεφαλῆς χρυσοῦν λώρον περιπέδεδθητο, ὅτε τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου προέστατο. Ἐπαίχε γὰρ καὶ τὸν τόπον τοῦ Κελεστίνου, τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ἰθύοντος, καθὼς τοῦτο παρίσταται ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς τρίτης συνόδου. Καὶ ὡς ἐκεῖνος ἐμεγαλύνετο, κατὰ τὸ θέσπισμα τοῦ Ἰσαποστόλου ἀγίου μεγάλου Κωνσταντίνου, τὸ γεγονός πρὸς τὸν ἅγιον Σιλβέστρον, ὅτε τὰ σκήπτρα τῆς βασιλείας ἐκ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης κατὰ Θεοῦ πρόνοιαν μετατέθησαν εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, καὶ διοριζόμενον, μετὰ χρυσοπάσου λώρου τὴν τοῦ ἀγίου Σιλβέστρου κεφαλὴν, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης κατακαλλύνεσθαι, καὶ αὐτὸς τοιοῦτοτρόπως καθωραζέτο. Κἀνεῦθεν καὶ οἱ μετ' ἐκείνου εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀρχιερατεύοντες, διὰ μνήμην αἰώνιον τοῦ τότε συνδύξαντος, ὡσαύτως μέχρι τοῦ νῦν κατακοσμοῦνται στηλογραφούμενοι. Καὶ πάντων ἀπειρικαλύπτως ἱεροργούντων ταῖς κεφαλαῖς, μόνος ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἱεροργεῖ μετὰ τοῦ λώρου τὴν κεφαλὴν καλυπτόμενος. Καὶ τοὺς δώδεκα δὲ Καρθηναίους τοῦ Πάπα παρομοίως βλέπομεν κεκοσμημένους χρυσοῖς ἐπιδήμασιν, ὡς ἀντιπροσωποῦντας τῷ Πάπα, καὶ τὰ τοῦτου στηρίζοντας δίκαια. Κάρδων γὰρ παρὰ Ῥωμαίους, αἱ φλιαὶ τῶν θυρῶν ὀνομάζονται. Ἀραρεὶ οὖν ἀληθεύειν ἐνεργῶς τοὺς λέγοντας καὶ τὸν κατὰ καιροῦς χαρτοφύλακα μετὰ τοιαύτης τιάρας χρυσοῦς πρὸ μετρούμενων χρόνων τινῶν, ἐν τισὶ πανδήμοις δοξάζεσθαι πανηγύρεσιν, οὐ μόνον ἐπ' Ἐκκλησίας γινομέναις, ὡς εἰώθεν, ἀλλὰ καὶ ἐν προδόσις, καὶ ἀγοραῖς. Πεπληροφόρημα δὲ καὶ αὐτὸς, ἀποκείσθαι μέχρι τοῦ νῦν εἰς τὸ τοῦ χαρτοφύλακος κιδώτιον, χρυσοπάστον τοιοῦτον ἐπιδήμα· καὶ χρόνος οὐκ ἐστὶ γηραλέος καὶ πέμπελος ἀλλὰ νέος καὶ πρόσφατος. Καὶ φθόνος οὐκ ἀγενεῖ D ἢ καὶ ἀπαίδευτος δῆθεν εὐλάβεια, τὰ τὸ τοιοῦτον σχολάσαντα μέγα τοῦ ὀφφικίου προνόμιον. Τί γὰρ, εἰπέ μοι πρὸς τῆς ἀληθείας αὐτῆς, πρὸς τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης, πρὸς τῆς κατὰ Θεὸν διαθέσεως, εἴη ἂν σπουδαιότερον, τοῦ βλέπειν ἐστὶν ὅτε τὸν χαρτοφύλακα διὰ τῆς ἀγορᾶς προοδεύοντα μετὰ χρυσοπάστου τιάρας, καὶ ἐποχούμενον ἐν ἡμίονῳ, πατριαρχικῶς μετὰ ὀθονίου κεκοσμημένην ἢ λευκοῦ, καθὼς καὶ τοῦτο διὰ τοῦ ῥηθέντος θεσπίσματος ὄρισταί, καὶ ὑπὸ ἐξουσιότηρων δορυφορούμενον; Εἰ μὴ τις

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ κεκοσμημένον.

NOTÆ.

(64) Nota cardinales Ecclesie Rom. olim duodecim fuisse.

λέγει προειρητέον εἶναι τὴν κεφαλὴν τῆς χειρὸς, ἢ ἄλλου μέλους τοῦ σώματος. Τοῦτο γὰρ διὰ τὴν εὐ-
 ήθειαν οὐ παραλληλίζεται. Ἄλλ' ἐπανιτέον ὅθεν ὁ
 λόγος μετέπειθε, καὶ ζητητέον, τίνας χάριν τῶν
 μὴν ἄλλων σεκρῆτων οἱ προκαθήμενοι μόνοις ἐξ-
 υπηρετούνται σεκρητικοῖς δουλευταῖς· ὁ δὲ χαρτοφύ-
 λαξ τὰ γμασι διττοῖς διακονητῶν μεγαθύεται. Φαμὲν
 οὖν, ὅτι τὰ τοῦ χαρτοφύλακος δίκαια ψυχικῶν ρυπα-
 ρμάτων εἰσι καθαρτήρια, καὶ νοσημάτων σωματικῶν
 ἀλεξιτήρια. Διὸ καὶ τετύπεται, ταγμάτων διττῶν
 ὀπουργοῖς αὐτὰ κατευθύνεσθαι. Ἄν γοῦν θεμιστεύων
 προκαθῆται, καὶ δικαστικά διυλίζων νοήματα, νό-
 μους συνάπτῃ νομίμοις θεσπιωθήμασι, καὶ κανόσι
 κανόνας ἀρμολογῇ, ἂν δικολογῶν προτάσει· καὶ
 ἀντιθέσεις σφυρηλατῇ, καὶ τὰς μὲν ἀποσμικρῶν τῇ
 λυδίξ τῆς διαγνώσεως, τὰς δὲ παραδέχεται· καὶ
 τέλος, ἂν κρίσεις πατριαρχικῶν νοταρίων ζυγοστατῇ,
 σεκρητικῶν διαλαλαῖς μεγαλύεται· καὶ μᾶλλον,
 ὅταν τὸ δικαστήριον ἐν μόνοις πράγμασι στημονίζη-
 ται. Εἰ δὲ προκαθῆται ψυχικῶν ἀρρώστημάτων θε-
 ραπειαν ποιούμενος, καὶ σεσηπῶτων τραυμάτων
 ἐπισκεπτόμενος κακοήθειαν, πῆ μὲν σιδήρῳ χωνεύων
 τοῦ πάθους τὴν ὑπουλόγητα, πῆ δ' ἐπιπάσων ἥπια
 φάρμακα, παρὰ τῆς τέξεως ὄπηρεταῖται τῶν ἐπι-
 σκοπειανῶν. Εἰ δ' ἔστιν ὅτε κατὰ διορισμὸν πα-
 τριαρχικῶν, τινὰ τῶν προνομίων τούτων παρασα-
 λεύοιτο, τίως ἐγὼ ἀγνοῶ, καὶ συγγνώμης ἀξιωθή-
 σμαι, τὴν παλαιὰν ἀναδιδάσκων παράδοσιν. Τούτων
 οὖν οὕτω καλῶς διευκρινηθέντων, ὡς οἶμαι, ἀναγ-
 αλοῦν ἔδοξέ μοι ποιῆσαι καὶ πρὸς τὸν κατὰ καιροῦς
 χαρτοφύλακα δίκαιαν ἀξίωσιν. Δέσποτα μου χαρτο-
 φύλαξ, τὸ ἐμπιστευθὲν σοι τάλαντον ἀπὸ Θεοῦ
 παντοκράτορος, μὴ καταχωσθεῖν διὰ νωθεῖαν σου,
 ἵνα μὴ ἀκούσης δούλος πονηρὸς καὶ ἀχάριστος· μηδὲ
 τὸ κέρμα τῶν μεγάλων προνομίων αὐτοῦ προδοθεῖν
 κατὰ τὴν πολλὴν ἐπιείκειαν· ἀλλὰ διαδοθῆτω πρὸς
 τραπεζίτας, καὶ διπλασιασθήσεται. Σκοπὸν σε κατ-
 ἔστησε δεύτερον ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς ἐπισκοπικῆς.
 Κάντευθεν ἐπὶ τῷ στόματι σου πάντες εἰσέρχονται
 εἰς οἶκον Θεοῦ παντοκράτορος, καὶ ἐπὶ τῷ στόματι
 σου ἐξέρχονται. Μὴ οὖν εἴπῃς, Τί δοθεῖν μοι, καὶ
 τί προστεθεῖν μοι πρὸς μέριμναν ὀλοχρόνιον; Μηδὲ
 σιγήσης, μηδὲ καταπραύνης, μηδὲ λαλήσης ὡς
 ἀνθρώποις ἀρέσκων, εἶπεν ὁ μέγας ἀπόστολος
 Παῦλος, κατ' ἐκεῖνον τὸν πονηρὸν μισθωτὸν, τὸν
 καθ' ἑαυτὸν ψιθυρίσαντα· τὸ ἐκλείπον ἐκλείπετω,
 τὸ ἐσκορπισμένον μὴ συναχθεῖν, καὶ τὸ συντετριμ-
 μένον μὴ ὀλομεληθεῖν. Ἄρχει γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κα-
 κία αὐτῆς. Ἀλλὰ σῆρξον ἀποστολικῶς, ἐνώπιον
 Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως,
 ἐλεξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον, κακοπάθησον,
 ἔργον πώλησον εὐαγγελιστοῦ, τὴν διακονίαν σου
 πληροφόρησον. Καὶ τάχα νεανικῶς οὕτω τὸν καλὸν
 ἀγῶνα κατὰ τὸ ἀπητημένον ἀγωνισάμενος, καὶ τὴν
 διακονίαν σου συντηρήσας ἀνεπιβούλευτον καὶ
 ἀμείωτον, ἐν τῷ μηδενὶ ἂν ταπεινώσης τοὺς ἀντι-
 πίπτοντας, καὶ ἐρείξῃ, Τὸν δρόμον τετέλεκα, τὴν
 πίστιν τετήρηκα. Δοιπὸν ἀπόκειται μοι τῆς δικαιο-
 οῦνης ἡ στέφανος. Ὅς καὶ δοθήσεται σοι παρὰ Θεοῦ

tionem statutum est, et excubitorum habeat
 satellitium? nisi quis dicere velit, plus honoris
 deferendum capiti, quam manui, vel alteri membro
 corporis. Nam hæc comparatio, ceu stulta, non in-
 stituitur. Sed redeundum, unde deflexit oratio, et
 inquirendum, quamobrem aliorum secretorum
 præsides secreticis duntaxat servitiis utantur :
 cum chartularius auctoritatis majoris causa gemi-
 nos habeat ministrorum ordines. Itaque dicimus,
 in eo versari jura chartularii, ut animorum sordes
 expurget, ac morbis corporeis medicinam adhibeat.
 Ideoque statutum est, hæc esse dirigenda per ge-
 minorum ordinum ministros. Sive igitur jus di-
 cens præsideat, et judicariis percolans intelle-
 ctus, leges cum legum sanctionibus componat, et
 canones cum canonibus conciliet; sive causas
 agens, propositiones et objectiones sub incudem
 revocet, et has quidem velut abradat per Lydium
 cognitionis lapidem, illas admittat; sive denique
 judicia notariorum patriarchalium ponderet, per
 secreticorum ministrorum decreta magnam aucto-
 ritatem consequitur; præsertim cum solis in rebus
 judicium textit. Sin ita præsidet, ut ægritudinis
 animi remedium adhibeat, et putridorum vulnerum
 foeditatem inspiciat, ac nonnunquam ferro latens
 vitii malum adurat, nonnunquam mitis inspergat
 medicamenta, ordinis episcopianorum ministerio
 utitur. An vero interdum sic jubente ac volente
 patriarcha usuveniat, ut aliquod horum privile-
 giorum loco moveatur; equidem scire non possum
 et veniam merebor, qui consuetudinem aliquam
 doceo. His igitur in hunc modum recte declaratis,
 ut arbitror, necessarium mihi visum est, ut justam
 petitionem ad cujusvis temporis chartularium in-
 stituam. Domine mi chartophylax, talentum fidel-
 tuæ creditum ab omnipotente Deo, per ignaviam
 tuam ne defossum sit; ne servus nequam et ingr-
 atus appelleris: neve magnorum hujus officii pri-
 vilegiorum æs, nimia mansuetudine tua prodatur,
 sed inter nummularios distribuat, et duplicetur.
 Alterum te scopum Deus per episcopalem manum
 constituit. Quo sit, ut ad os tuum omnipotentis
 Dei domum omnes ingrediantur, et ad os tuum
 egrediantur. Non ergo dixeris: Quid dari mihi
 possit, et quid adjici ad sollicitudinem perpetuam?
 Neve tacueris, nec demulseris, nec locutus fueris,
 veluti qui hominibus placere velis, inquit magnus
 ille Paulus apostolus, instar illius pravi mercenarii,
 qui apud semetipsum susurrabat: Deficiat, quod
 deficit, dispersum non colligatur, contritum non
 redintegretur. Sufficit namque diei afflictio sua.
 Sed potius apostolico more veritatem in conspectu
 Dei prædicato. Insta opportune, importune. Redar-
 gue, increpa, cohortare, tolerans esto, fac officium
 evangelistæ, ministerium tuum imple. Ac fortassis
 ita juveniliter absoluto præclaro certamine, prout
 abs te postulatam fuerit, et conservato ministerio
 tuo citra insidias, ac minime deminuto, in nullo
 humilialis adversantes, ac dices: Cursum absovi,

idem conservavi. De cætero reposita mihi est corona justitiæ. Quæ quidem dabitur tibi ab omnipotente Deo tam in hoc sæculo, quam in futuro, idque in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

EJUSDEM

Cognitio, de discrepata in synodo questione, num unus et idem duabus sobrinis jungi debeat.

Athenensium tam indigenæ, quam advenæ, nulli alii rei vacabant, inquit magnus ille Paulus, quam ut aliquid novi tum proferrent, tum audirent. At vero Ecclesia Dei, vel sacra pôtius regia sanctissimæ Dei majoris Ecclesiæ, a sanctis Patribus decreta corroborans, omnem superfluitatem novitatis speciem habentem radicibus extirpat, et cultum veritatis ad ferendum fructum centuplum vult crescere. Proficit enim per Dei gratiam, in omni accepta Deo tam oratione, quam negotio. Quamobrem etiam id, de quo non ita pridem quæsitum est in synodo, num unus et idem duabus sobrinis copulari debeat, minime voluit ceu novum aliquid, in angulum aliquem cadere neglectum : sed uti rem alicujus momenti et utilissimam, ad examen publicum proposuit. Et quia sanctissimus ille sponsus ejus, et canonicarum traditionum meditator vigilantissimus, nos quoque participes ejus boni esse voluit, dicimus aliquos latam et offensionis experient (ut ipsi quidem aiunt) viam aperuisse Demetrio, qui Mariæ ejusdam maritus fuerat, matrimonio copulandi sobrinam ejus, nomine Theodoram. Et interrogati, quamobrem, et quomodo ad hoc invitent, aiunt, hunc contractum ad septimum gradum pertingere, propterea quod Demetrius et Maria, conjux ejus mortua, personas duas, et consequenter gradus duos constituent, licet ob consensum et amorem mutuum pro una carne haberentur. Nam Maria, inquit, sextum cum Theodora gradum habuit, non itidem Demetrius, veluti qui ad personam septimam, et ejusdem numeri gradum referatur. At secundum thema (65) capituli xxxii tituli v libri xxviii Basilicorum, et canon liv coactæ in magni palatii Trullo sanctæ et universalis synodi, usque ad gradum sextum matrimonia tam ex affinitate, quam cognatione contracta, constringerunt. Quæ vero sextum sequuntur, ubere conflare permiserunt. Ac tametsi publicatus sit recens tomus synodalis, confirmatus etiam edicto imperatorio, quo præcipitur, ne gradu septimo conjuncti per cognationem, matrimonia contrahant : tamen ad hoc ii, qui eodem gradu per affinitatem sese constringunt, non constringuntur. Magnum enim discrimen est inter necessitudinem sanguinis, et cognaticam simpliciter propinquitatem : ac magna inter hæc stabilita ratio est, alios copulans, alios dirimens. Etiam

παντοκράτορος ἐν τε τῷ νῦν αἰῶνι, καὶ ἐν τῷ μάλ-
λωντι, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα
καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

*Διάγνωσις, χάριν τοῦ λαληθέντος συνοδικῶς ζη-
τήματος, περὶ τοῦ, εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα
δυοὶ δισεξαδέλφαις συνάπτεσθαι.*

Οἱ τῶν Ἀθηναίων ἰθαγενεῖς καὶ προσήλυτοι εἰς
οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ὁ μέγας Παῦλος φησιν, ἢ
λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον. Ἡ Ἐκκλησία δὲ
τοῦ Θεοῦ, καὶ μᾶλλον τὸ θεῖον ἀνάκτορον τῆς ἀγω-
τάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, τὰ παρὰ τῶν
ἀγίων Πατέρων δογματισθέντα κρατύνουσα, προθέ-
λυμον ἀποσπᾷ πᾶσαν καινοφανῆ περιττότητα, καὶ
θέλει τῆς ἀληθείας τὸν ἀσταχυν ἀνατέλλειν ἑκατο-
στεύοντα. Προκόπτει γὰρ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ
παντὶ θεαρέστῳ λόγῳ καὶ πράγματι. Διὰ τοι τοῦτο
καὶ τὸ συνοδικῶς ἐρωτηθὲν πρὸ μικροῦ, περὶ τοῦ εἰ
χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα δυοὶ δισεξαδέλφαις συνάπτε-
σθαι, οὐκ ἠδέοκην ὡς τι καινοπρεπὲς ὑπὸ γυναικῶν
πυροῦ ἀτημέλητον· ἀλλ' ὡς σπουδαῖον καὶ χρησι-
μώτατον, εἰς κοινήν προέθετο κατεξέτασιν. Ἐπεὶ οὖν
ὁ παναγιώτατος νυμφίος αὐτῆς, καὶ τῶν κανονικῶν
παραδόσεων μελεδωνὸς ἀγρυπνότατος, ἠθέλησε καὶ
ἡμᾶς συμμεριστὰς γενέσθαι τοῦ ἀγαθοῦ, φαιμέν δτι
τινὲς πλατεῖαν ὁδὸν καὶ ἀπρόσκοπον (ὡς φασιν)
ἠπλώσαν τῷ Δημητρίῳ τυχόν, τῷ χρηματίζαντι
γαμέτη Μαρίας τινός, δισεξαδέλφην ταύτης Θεοδώραν
καλουμένην ἀρμόσασθαι. Καὶ ἐρωτώμενοι, πῶθεν
καὶ ὅπως τοῦτο προτρέπουσι, λέγουσιν εἰς ἕβδομον
βαθμὸν καταστῆν τὴν τοῦ συναλλάγματος ποιησιν,
διὰ τὸ πρόσωπα δύο, καὶ ἀκολουθῶς δύο βαθμοὺς
καθίστασθαι τὸν Δημήτριον μετὰ Μαρίας τῆς ἀπο-
ιχομένης συζύγου αὐτοῦ, κἂν τῇ ὁμοιοῖα καὶ τῇ
στοργῇ εἰς ἓν λογίζωνται. Ἡ γὰρ Μαρία, φασιν,
ἕκτον εἶχε μετὰ τῆς Θεοδώρας βαθμὸν, ὁ δὲ μὴν ὁ
Δημήτριος, ὡς εἰς ἕβδομον πρόσωπον, καὶ βαθμὸν
τοσαυτάρθμον ἀναγόμενος. Τὸ δὲ β' θέμα, τοῦ λβ'
κεφαλαίου τοῦ ε' τίτλου τοῦ κη' βιβλίου τῶν Βασι-
λικῶν, καὶ ὁ νδ' κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ με-
γάλου πάλαιου συστάσης ἀγίας καὶ οἰκουμένης
συνόδου, μέχρι τοῦ ἕκτου βαθμοῦ καὶ αὐτοῦ τὰ εἰς
ἀγχιστείας καὶ τὰ εἰς αἵματος ἐξεστενοχώρησαν συν-
αλλάγματα. Τὰ δὲ μετὰ τοῦτον, ἀδεῶς ἀπέλυσαν
ἀναγκάσασθαι. Καὶ κἂν ἐξηγέθη προσφάτως τόμος
συνοδικός, στήριχθεις καὶ προστάξει βασιλικῇ, τοὺς
εἰς αἵματος ὄντας ἕβδομου βαθμοῦ μὴ συνάπτεσθαι,
ἀλλὰ τοὺς εἰς ἀγχιστείας οἰκειώσιν τοιοῦτόμετρον
ἔχοντας, οὐκ ἐστενοχώρησε. Πολὺ γὰρ ἐστὶ τὸ διά-
φορον μέσον συγγενείας εἰς αἵματος, καὶ συγγενικῆς
ἀπὸ τῆς οἰκειώσεως· καὶ λόγος μέγας μέσον τού-
των ἐστήρικται, τοὺς μὲν συνάπτων, τοὺς δὲ
διατρῶν. Οἱ πλείους δὲ τούτων καὶ ἐπιχειρήματα
συλλογιστικοῖς, καὶ διὰ τῆς εἰς τὸ ἀδύνατον ἀπ-

NOTÆ.

(65) Quod paragraphum nostri dicunt.

εργωγῆς τοὺς οἰκειοὺς δῆθεν λόγους στηρίζουσι. Λέγουσι γὰρ, ὡς εἰ δοθεῖη γενέσθαι τὴν Μαρίαν καὶ τὸν Δημήτριον ἑνὸς βαθμοῦ μετὰ τὴν συνάφειαν, πολλὰ συμπέσουσιν ἄτοπα· οἷον, Δημήτριος γαμέτης τῆς Μαρίας, καλούμενος, καὶ γαμβρὸς τοῦ ταύτης πατρὸς, τοῦτου μὲν πατρὸς, ἐκείνης δὲ ἀδελφῶς μετ-
 ονομασθήσεται, τοῦ βαθμοῦ τῆς ταυτότητος· καὶ οὕτω διατηρεῖται τὸ συνοικεῖσιον, εἰς ἀδελφομιξίαν περι-
 νατῶμενον. Προστιθείασι δὲ κατὰ τοῦτο τὸ ἄτοπον καὶ τὰς ἐξ ἀδελφότητος διαδοχὰς, ἀλλήλων τε, καὶ τῶν γυναικῶν τούτων, καὶ μέντοι καὶ προσγενῶν, αὐτοὺς περιτρίψασθαι. Ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς ἐτερομερεῖς ἀγγιστεῖς ἀλλήλους συνάπτεσθαι, καθὼς τῆς ἀγγιστείας τὰ νόμιμα διορίζονται· ἀλλὰ κατὰ τοὺς γάμους τῶν ἐξ αἵματος προσγενῶν.

Καὶ μὴν ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ συνηθείᾳ, καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει, φασί, τὸ ἐναντιὸν σήμερον πολιτεύεται. Θελοῦ γὰρ καὶ ἀνεψιῶς μετὰ θείας καὶ ἀνεψιῶς ἀκαλύτως συνάπτονται, ἔκτον ἐξ ἀγγιστείας καὶ ταῦτα λαχόντες βαθμῶν, ὡς τοῦ τόμου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Σισινίου τοὺς πρώτους ἐξαδέλφους κωλύσαντος· δυσὶν ἀταδέλφαις συνάπτεσθαι. Διενεπίτανται δὲ, μὴδὲ ἀπρεπέες τι, καὶ τῶν ὀνομάτων συγγυτικῶν ὑποσύρεσθαι, ἐκ τοῦ τῶν αὐτῶν δυοῖν διασεξιδέλφαις συνάπτεσθαι· ὅτι τότε φασί παρατηρεῖται τῶν ὀνομάτων ἀκρίθεια, καὶ τὸ ἀσύγγυτον τούτων φυλάττεται, ὅτε δουλικὴ τύχη μεσιτεύει συγγένειαν· οὐ μὴν ὅταν ἐκ συναφείας ὁμοζύγων τοῖς νόμοις δεκτῆς, ὡς ἐκ ῥίζης τινὸς πρόδρομοι γεννηθῶσι κατάλληλοι. Εἰ γὰρ δοθεῖη κἀν τούτοις συντηρεῖσθαι τῶν ὀνομάτων τὸ εὐπρεπὲς καὶ ἀσύγγυτον, στενωχωρηθεῖη καὶ τῶν τρισεξιδέλφων καὶ ἐφεξῆς ἡ ἐκχωρητέα⁸¹ συνάφεια· ἵνα μὴ κληθῶσιν οἱ ἐξ ἐκείνων φερόμενοι, ἀδελφοὶ καὶ τετρασεξιδέλφοι, ὅπερ οὐ δέδοκται. Καὶ αὐτοί, ταῦτα. Ἴμεῖς δὲ σκοπήσωμεν πρότερον, εἰ τοῖς νόμοις καὶ τοῖς κανόσι δοκεῖ, δύο βαθμοὺς τοὺς ὁμοζύγους ψηφίζεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο συγχωρητέον εἶναι τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, συνάλλαγμα. Εἴπωμεν οὖν, καὶ πάλιν ἐκκορυφώσωμεν τὰ λεγόμενα.

Φασί τινες τὴν φωνὴν τοῦ Κυρίου τὴν λέγουσαν, **D** Καὶ ἔσονται οἱ ὁμόζυγοι σὰρξ μία, μὴ ἐκλαμβάνεσθαι πρὸς ταυτότητα, ἀλλὰ πρὸς στοργὴν καὶ ὁμόνοιαν. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως ἐκληφθῆ τὸ Κυριακὸν θεσπιώδημα, ἀδελφοὶ κληθεῖεν οἱ συναφθέντες, καὶ οὐχ ὁμόζυγοι· καὶ ἐφεξῆς ἐπακολουθήσουσι κακὰ μυριόριθμα, τὴν ἀτοπίαν τοῦ ζητήματος μεγαλύνοντα. Ἀκουσάτωσαν οὖν, ὡς προτάσεις ψευδεῖς οὕτε διὰ συλλογισμῶν ἀλήθειαν συμπεραίνουσιν, οὕτε πρὸς τὸ ἀδύνατον ἀπαγόμεναι, τοῦ ὑποκειμένου τὴν φύσιν μετατιθέασιν· ἀλλ' ἐξ ὁμολογουμένων καὶ ἀπλανῶν ἀνατέλλει τῆς ἀληθείας ὁ ἥλιος. Εἰ γὰρ τις εἴποι

A plerique horum syllogisticis argumentis, et per abductionem ad impossibile, rationes suas fulciunt. Aiunt enim si concessum sit, Mariam et Demetrium post copulationem unius fieri gradus, absurda multa concursura: verbi gratia, quod Demetrius, qui Mariæ maritus esse pertinetur, et patris ejus gener, ejusdem quoque filius, et frater Mariæ, propter identitatem gradus, sit appellandus. Atque hoc modo dirimendum matrimonium, veluti quod ad concubitum fratris cum sorore tendat. Addunt huic absurdo eos etiam successiones ab intestato, tam ipsorum inter se, quam parentum, imo etiam propinquorum, sibi vindicare. Consimiliter ex una parte duntaxat affines inter se copulari non posse, quemadmodum affinitatis jura statuunt: sed idem **B** in his faciendum, quod in nuptiis sanguine propinquorum.

Atqui dicunt, in consuetudine Romana, et statu ecclesiastico, contrarium hodie observatur. Patruus enim, et fratris filius, cum amita et fratris filia sine impedimento copulantur, qui gradum ex affinitate sextum obtinent: cum sanctissimi patriarchæ Sisinnii tomus consobrinos veterit cum duabus germanis sororibus jungi. Urgent præterea, nec inhonesti quidquam, vel quod nomina confundat, ex eo irrepere, quod idem duabus sobrinis copuletur. Tunc enim, inquiunt, accurata ratio nominum habetur, et eorundem confusio cavetur, cum cognationi fortuna servilis intercedit: non cum ex copulatione conjugum legibus admissa, velut ex radice quadam, rami convenientes procreantur. Nam si datum fuerit etiam in his observari nominum honestatem, et declinationem confusio-
C nis, velut in arctum redigetur etiam ex sobrinis natorum, et ordine sequentium licita permitte-
 daque conjunctio, ne videlicet contingat ex eis genitos appellari fratres simul, et prognatorum ex sobrinis filios, quod minime visum est. Et hæc quidem illi. Nos autem prius considerabimus, an leges atque canones censeant, conjuges pro duobus gradibus habendos, ac propterea permitte-
 dum contractum, quo de agitur. Disseramus igitur, et quasi repetamus ab ipso apice, quæ dicenda veniunt.

Aiunt quidam vocem Domini, qua dicitur, **E** runt conjuges una caro, non de identitate accipiendam, sed de amore ac consensu. Quippe ni sic oraculum Dominicum intellectum fuerit, copulati conjugio vocandi essent fratres ac sorores, non conjuges: ac deinceps quoque sequerentur infinita incommoda, questionis absurditatem majorem efficiencia. Audiant ergo, propositiones falsas neque per syllogismos veritatem concludere, neque si deducantur ad impossibile, subjecti naturam mutare: sed ex confessis et errore carentibus soleni veritatis oriri. Nam verbi gratia, si quis dixerit,

VARIE LECTIONES.

⁸¹ ἐκχωρητέα.

Omnis lapis anima præditus est: ac rursus ex altera parte, Omnis smaragdus est lapis: et concludat, Omnis ergo lapis smaragdus est anima præditus ..... colligit, extremumque mendacium. Unde fit, ut qui dicit per matrimonii copulationem esse factam personarum confusionem, et conjugium esse transmutatum in fraternitatem, atque ita forte absurditatem concludit; compedem linguæ, non veritatem colligat. Quod cum ita sit, cumque post conjunctionem sexus uterque maneat integer, nemo tam sit audax, ut ipsos conjuges appellet fratres, ad reprehensionem dicti divini, cujus verba sunt: Et conjuges ipsi non amplius erunt duo, sed unus. Quippe sicut oleaster propterea non dicitur oliva, quod ramus ejus in olivam translatus sit: sic neque patrem puellæ, socerum puellæ vocabimus, Quo sane stabilito per demonstrationem certam, et cui contradici nequeat, nostra quidem opinione, neque vocari licebit alterutrum eorum ad successionem defuncti, vel alicujus ipsi sanguine propinquorum (quo enim id pacto? cum possessiones accipiant ii, quibus lege deferuntur) neque reprehendi poterit, aut abominandum erit, si quis dicat, iisdem finibus circumscribi contracta et affinitate et ex cognatione matrimonia. Sic enim canonibus est statutum. Quod autem patris et fratris filius, cum amita et fratris filia copulentur, non est, ut aliqui perhibent, per consuetudinem non scriptam introductum, vel sine traditione per statum ecclesiasticum invectum: sed clarissimi principis, domini Alexii Comneni sacrum edictum, prolatum ad suggestionem Bardæ cujusdam, qui Xerus appellabatur, et receptum tam in reipublicæ, quam in ecclesiarum archiva et codices, ejusmodi nuptias liberas fecit, pro es potestate, quæ cœlitus est imperatoribus data. Non igitur accuratus Ecclesiæ status calumniandus est. Nam matrimonia ex affinitate, ad sextum usque gradum et coercetabat semper, et adhuc constringit sicut etiam matrimonia ex cognatione: in quo tam legum, quam canonum statuta sequitur, et tomum illius sanctissimi patriarchæ, domini Sisinnii. Quod enim ad ejus eversionem ab imperatoria sacra majestate promulgatum fuit, ut in eÛctum deduceretur, justus ille iudex minime voluit: quemadmodum norunt

Atqui, subjicit adversarius, ne id quidem, quod confusio et dedecus nomen introducat, ob graduum necessitudinem, quominus primæ conjugis suæ sobrinam ducat Demetrius, impediet. Hoc enim illis etiam sanguine propinquis usu venit, cum inter se copulantur, qui vel octavo se gradu contingunt, dum conjuges absque pudore vocamus, quos natura sobrinorum filios agnoscit, eorumque liberos pro fratribus ducimus, cum a natura sint prognatorum ex sobrinis filii. Cur ergo novum et insolens sit, idem hoc etiam in præsentis questione dici atque fieri? Sed audiant, qui hæc ita colligunt, quod, quemadmodum ea,

τυχόν, Πᾶς λίθος ἐμφυχός ἐστι, καὶ ἐτίρωθεν, Πᾶσα σμάραγδος λίθος ἐστὶ· καὶ συμπεραναί, Πᾶς ἄρα λίθος σμάραγδος ἐμφυχός ἐστι,..... φιν συναγάγη, καὶ ψεύδος ἔσχατον. Ὅθεν καὶ ὁ λέγων γενέσθαι διὰ τῆς συναφείας τῶν ὑποστάσεων τὴν σύγχυσιν, καὶ τὴν ὁμοζυγίαν μεταστοιχειωθῆναι πρὸς ἀδελφότητα, καὶ οὕτω συμπεραίνων τάχα τὸ ἄτοπον, γλωσσοπέθην συνήγαγεν, οὐκ ἀλήθειαν. Τούτου δὲ οὕτως ἔχοντος, καὶ τῶν γενῶν σωζομένων ἐκατέρων μετὰ τὴν ἔνωσιν, μὴ ταλμητέον ἀδελφούς τοὺς ὁμοζύτους εἰπεῖν εἰς ἐπιστοιμισμὸν τοῦ ῥήματος τοῦ Θεοῦ, τοῦ εἰπόντος· Καὶ οὐκέτι ἔσονται οἱ ὁμόζυγοι δύο, ἀλλὰ εἷς. Ὡς γὰρ οὐ λέγεται τὸ ἀγρίελαιον καλλιέλαιον, ὅτι κλάδος αὐτοῦ μετὰ καλλιέλατου μεταμοσχεύθη, οὕτως οὐδὲ κἀτέρα τῆς κόρης τὸν ταύτης εἰποιμὲν πανθερόν. Τούτου δὲ στηριχθέντος ἐξ ἀναντιρρήτου καὶ ἀσφαλούς ἀποδείξεως, ὡς οἴομαθα, οὕτε τὸ καλεῖσθαι θάτερον ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ τελευτήσαντος, ἢ τινὸς τῶν ἐξ αἵματος αὐτῶν προσγενῶν παρῆρησιασθῆσθαι (πῶς γὰρ; προσλαμβάνοντων τῶν κτησαμένων ἐκ νόμου τὰς διακατοχάς), οὐτε μαμπέτιον ἔσται καὶ ἀποτρόπαιον τὸ λέγειν, τοῖς αὐτοῦ ἄροισι συστέλλεσθαι τὰ ἐξ ἀγχιστείας καὶ τὰ ἐξ αἵματος συναλλάγματα. Οὕτω γὰρ κεκατόνισται. Τὸ δὲ συνάπτεσθαι θεῖον καὶ ἀνεψιδόν μετὰ θείας καὶ ἀνεψίδας, οὐκ ἔστιν (ὅς τινες λέγουσι) συνηθείας ἀγράφου παγκράτιον, ἢ καὶ ἀπαράδοτου ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τροπαιοῦχημα· ἀλλὰ πρόσταξις θεία τοῦ αἰδίου βασιλέως, κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐξενηχῆσα ἐπὶ ὑπομνήσει Βάρθα τινὸς λεγομένου Σηροῦ, καὶ ἐπιγνωθεῖσα τοῖς δημοσιακοῖς καὶ ἐκκλησιαστικοῖς ἀρχείοις καὶ κώδιξι, τὸν τοιοῦτον γάμον ἀπέλυσε κατὰ τὴν δεδομένην τοῖς βασιλεῦσιν ἀνωθεν κυριότητα· μὴ τοίνυν συκοφαντητέον τὴν ἀκριθὴ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν. Τὰ γὰρ ἐξ ἀγχιστείας συναλλάγματα, μέχρι τοῦ ἔκτου βαθμοῦ καὶ αὐτοῦ, καὶ ἔστενοχώρει πάντοτε, καὶ στενοχώρει, καθὼς που καὶ τὰ ἐξ αἵματος, ἐπομένη νομικοῖς καὶ κανονικοῖς διατάγμασι, καὶ τῷ τόμῳ τοῦ ἀγιωτάτου ἱεραίου πατριάρχου, κυροῦ Εἰσινίου. Τὸ γὰρ ἐπ' ἀνακροπῆ τοῦτου διορισθῆν παρὰ βασιλικῆς θείας μεγαλειότητος, εἰς ἔργον ἔλθειν ὁ δίκαιος κριτῆς οὐκ ἠδύοχησεν, ὡς οἴδασιν οἱ μεμνημένοι, καὶ οὐ παπλάνηται.

Ναί, φησὶν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ σύγχυσιν καὶ ἀπρέπειαν ὀνομάτων εἰσάγεσθαι διὰ τὴν τῶν βαθμῶν ἰδιότητα, ἐμποδίσει λαβεῖν τὸν Δημήτριον τὴν διεισθελέφην τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικός. Τούτο γὰρ καὶ εἰς τοὺς συναποτομένους ἐξ αἵματος συγγενεῖς καὶ ὀγδοῦ ὄντας βαθμοῦ θριαμβεύεται, δι' ὧν ὁμοζύτους ἀνερυθριάτως κατονομάζομεν, οὐδ' ἢ φύσις τρισεξ-ἀδελφούς ἐγνώρισε, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν ὡς ἀδελφούς περιέκομεν, τετταρεξ-ἀδελφούς ὄντας ἐκ φύσεως. Τί γοῦν ἐστὶ καινὸν κἀν τῷ παρόντι ζητήματι λαλεῖσθαι τοῦτο καὶ γίνεσθαι; Ἀλλ' ἀκουσάτωσαν οἱ ταῦτα συνείροντες, ὅτι καθὼς τὰ Γαβριῶν ἐντὸς διακείμενα, καὶ ἀκριθλοῦνται καὶ ἀπογράφονται,

τὰ δὲ πέρα Γαδεῖρων οὐ πέρατά εἰσιν· οὕτω τὰ Α quæ eis Gades sita sunt, accurate sciri ac describi
 μὲν ἐντὸς τοῦ ἕκτου βαθμοῦ γινόμενα συναλλάγμα-
 τα, καὶ διὰ τὸ φύσει δίκαιον καὶ εὐπρεπὲς κατα-
 κρινόνται· τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῶν μεταωριζόμενα, οὐδὲ
 κατασπῶνται, οὐδὲ κουφίζονται, ἀνευ μόνου τοῦ ἐξ
 αἵματος ἐξέδομου βαθμοῦ.

Τοῦτον γὰρ βασιλικὸς ὁρισμὸς καὶ τόμος συνοδι-
 κὸς τοῖς τοῦ ἕκτου βαθμοῦ συναλλάγμασι συνεξέτω-
 σαν. Ἐπει οὖν ἰκανῶς διελάβομεν τὰ τισι δικαιολο-
 γούμενα περὶ τοῦ εἰς ἓνα βαθμὸν τοὺς ὁμοζύγους
 ἀνάγεσθαι, εἴτε καὶ μὴ· Φέρε καὶ τὸ ἡμῖν παριστά-
 μενον χάριν τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, εἰπωμεν. Οἱ
 νενομοθετηκότες περὶ κεκωλυμένων γάμων διδάσκου-
 ντες ἐν βιβλίῳ κη', τίτλω ε', εἰς δύο διαιροῦσι τοὺς
 συγγενεῖς· εἰς ἀνιόντας καὶ κατιόντας, παῖδας δηλα-
 δὴ καὶ γονεῖς, καὶ εἰς τοὺς ἐκ πλαγίου, ἀδελφοὺς
 φημι καὶ λοιποὺς ἐξ αἵματος προσγενοίς. Β
 μὲν ἀνιόντων καὶ κατιόντων, κἄν γνήσιοι ὦσι, κἄν
 φυσικοὶ, κἄν θετοί, τοὺς γάμους κωλύουσιν εἰς ἀπέ-
 ραντον. Τῶν δὲ ἐξ αἵματος, μέχρις ἕκτου βαθμοῦ.
 Μετὰ μέντοι τὸ τεχνολογῆσαι τὰ περὶ τούτων, καὶ
 εἰς ἕβην προθέσθαι τὴν τῶν βαθμῶν βαθεῖαν καὶ
 δυσδιεξίτητον ὑποουλότητα (δυσχερεστοτάτη γὰρ φησι,
 καὶ οὐκ εὐκατάληπτος ἢ ἐκ πλαγίου τῶν βαθμῶν
 ἔστιν εὐρεσις) προστιθέσθαι καὶ ταῦτα ῥητῶς· Εἰσὶ
 δὲ καὶ ἕτεροι γάμοι, οὐ διὰ θεσμῶν συγγενεῖας, διὰ
 δὲ ἀγχιστεῖαν μὴ προβαίνοντες. Ἀγχιστεῖα δὲ ἐστὶν
 οἰκειότης προσώπων ἐκ γάμων ἡμῖν συνημμένων,
 συγγενείας ἐκτός. Οἷον οὖν οἰκειοῦνται βαθμῶν οἱ
 ὁμοζύγοι μετὰ τὴν συνάρθειαν, καθαρῶς μὲν οὐ δι-
 δάσκουσιν· ἐπάγουσι δὲ, μὴ δύνασθαι τινα πρὸς
 γάμον λαβεῖν τὴν οἰκειαν νόμφην ἢ προγονήν. Ἄλλ'
 οὐδὲ τὴν μητρειάν, ἢ τὴν πενθεράν, ἢ πατὴρ μητέ-
 ρων τάξιν ἐπέχουσι. Σκοπητέον τοίνυν πρὸ πάντων
 τὸ περὶ τῶν βαθμῶν. Οὕτω γὰρ ἐξομαλισθεῖη τὸ
 τοῦ ζητήματος ἄναγες.

Οἱ τῆς συγγενείας βαθμοὶ, ἐκ τῶν βαθμίδων τῆς
 κλίμακος ὠνομάσθησαν. Ὡς γὰρ ἐκεῖναι λαμβάνου-
 σαι καταρχὴν ἐξ ἐπιπέδου τινός, καὶ εἰς τὰ πρὸσω
 προβαίνουσαι, τὴν κάθοδον ἢ τὴν ἀνοδον συμπεραί-
 νουσιν, οὕτω καὶ οἱ βαθμοὶ, ὡς ἐκ ῥίζης ὁμοφυεῖς
 κλάδοι τοῦ πρώτου γεννητοροῦ προείμενοι, τὴν
 συγγένειαν καταρτίζουσιν. Ἴδωμεν οὖν, ποία ῥίζα
 καὶ καταρχὴ μεσιτεύει τὸν ἄνδρα μετὰ τῆς γυναι-
 κός, ὥστε πρὸς ταύτην ἀναδραμεῖν, καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς
 διὰ βαθμίδος πρὸς τοὺτους ἰλθεῖν. Πάντως οὐδεμία.
 Οὐδὲ γὰρ δύναται τις εἶπαι, Ὅ Πέτρος ἐγγένησε
 τὸν Δημήτριον. Ὁ αὐτὸς καὶ τὴν Μαρίαν ἀπέτεκεν.
 Ὡστε τοὺτους δύο βαθμῶν ἔχειν συγγένειαν. Προ-
 φανὲς γὰρ ψευδὸς ἐστὶ. Πολλῶ δὲ πλεον οὐκ εἴποι
 τις ὑποστάσεις διττὰς, ἐνδὲ εἶναι βαθμοῦ. Δύο γὰρ
 γεννήσει; τοὺτους παρήγαγον. Οἱ γοῦν λέγοντες

VARIÆ LECTIONES.

• Vide eclogam Basilicorum; vide tit. de Gradibus cognationis, d. lib. Basilicorum. P vide tit. de
 prohib. nupt. d. lib. Basilii.

possunt, cum quæ ultra Gades sunt posita, pene-
 trari nequeant: sic etiam matrimonia, quæ intra
 sextum gradum contrahuntur, vel ipsa ratione
 naturalis æquitatis et honesti damnentur: quæ
 autem extra gradus hosce suspenduntur, nec diri-
 mantur, nec releventur, excepto solo ex sanguinis
 conjunctione septimo gradu.

Nam illum tam imperatoria sanctio, quam tomus
 synodalis, sexti gradus matrimonii exæquavit. Et
 quando jam satis disseruimus de iis, quæ nonnulli
 hæc in quæstione allegant, sintne conjuges ad unum
 referendi gradum, necne: age proferamus etiam
 id. quod de quæstione proposita nobis ad animum
 accidit. Jurisconsulti, qui de nuptiis prohibitis
 docent libro Basilicorum xxviii, titulo v, bifariam
 cognatos dividunt: ascendentes et descendentes,
 liberos scilicet ac parentes; et in eos, qui sunt ex
 transverso, fratres inquam, et reliquos sanguine
 propinquos. Et ascendentium quidem ac descendenti-
 um, sive legitimi sint, sive naturales, sive adopti-
 vi, nuptias prohibent in infinitum: eorum vero, qui
 sanguine propinqui sunt, ad sextum usque gradum.
 Postquam ista subtiliter exposuerunt, et oculis sub-
 jecerunt graduum profundam et penetratu difficilient
 obscuritatem (impeditissima namque ut ipsorum
 verbis utar nec perceptu facilis est in iis, qui sunt
 ex transverso graduum inventio), disertis verbis hæc
 etiam adjiciunt: Sunt et aliæ nuptiæ p, non illæ
 quidem propter jus cognationis, sed propter affini-
 tatem non procedentes. Affinitas autem est necessi-
 tudo quædam personarum, per nuptias nobis con-
 junctarum, citra cognationem. Ergo quem sibi
 gradum post initum matrimonium vindicent con-
 juges, pure illi quidem non docent: subjungunt
 tamen, aliquem nurum suam, vel privignam, uxorem
 ducere non posse. Nec item novercam, vel
 socrum: quoniam matrum loco sunt. Consideranda
 igitur ante omnia graduum ratio. Sic enim exæquari
 poterit ipsa quæstionis velut acclivis inæqualitas.

Gradus cognationis dicti sunt a similitudine gra-
 duum alicujus scalæ. Nam sicut illæ principium
 sumentes a planitie, sursumque tendentes, ad
 descendendum vel ascendendum nobis serviunt:
 sic et hi gradus, velut ejusdem naturæ rami ex
 radice, primo scilicet parente procedentes, cognat-
 ionem perficiunt. Videamus ergo, quænam radix
 ac principium inter virum et uxorem sic intercedat,
 ut ad eam sit recurrendum, et ab ea ceu gradu
 quodam ad ipsos veniendum. Nulla prorsus existit.
 Non enim dicere quispiam potest, Petrus genuit
 Demetrium. Idem et Mariam procreavit: quo fit, ut
 hi duorum graduum cognatione juncti sint. Hoc
 enim manifestissimum mendacium est. Multo magis
 cavebit aliquis, ne dicat, duas personas unius esse
 gradus. Quippe duæ generationes eos produxerunt.

Nimirum qui dicunt, conjuges inter se vel unius, vel secundū esse gradus, quique per gradus eos ita librant, uti solent res illæ, quæ pondere, vel mensura, vel numero constant; similes sunt interrogantibus, quotuplex istud pavementum lapis ambiat, et respondentibus, duplex. Quippe cingitur a lapide prasini coloris, et ligno cedrino circumdatur. Quamobrem apte dicimus, nec ad duorum graduum necessitudinem referri conjuges (quo enim id pacto? cum eandem radicem et generationem non habeant, ac ea causa naturaliter non dividantur): nec etiam unius et ejusdem esse gradus, propter unionem carnalem, ut instar mulsi commisceantur, (qua enim id fieri ratione possit, cum personæ maneat integræ?) sed propter divinam ac salutarem vocem Domini, et Dei, et servatoris nostri Jesu Christi, qui dixit ad discipulos ipsum interrogantes, liceretne homini divertere ab uxore sua, disertis verbis hæc subjungendo: Non legistis, eum qui ab initio res condidit, marem et feminam ipsos fecisse: qua de causa relinquet homo patrem suum et matrem, et agglutinabitur uxori suæ. Et erunt hi duo in carnem unam. Quare non amplius duo sunt sed una caro: propter hanc ergo vocem credere nos et confiteri, unum propemodum unaminem hominem, qui duabus in personis cernitur, pro conjugibus matrimonii causa haberi. Sed enim permittendam, ut rivus orationis etiam ad aliud quiddam opportune currat.

Unigeniti Filii Dei incomprehensibilis erga nos demissio, et pignus salutis humani generis, cum ex aliis multis mysteriis magnificatur, tum etiam non parum glorificatur ex benedictione nuptiali. Quippe cum obnoxia peccato conjunctio in universam hominum massam fuisset dedita post draconis invidiam, et mandati divini transgressionem, jamque malum illud ad alia mala majora processisset; curæ benigno Deo fuit regeneratio nostra et instauratio. Itaque cum unigenitus Dei Filius homo factus fuisset instar nostrum, propter nos, et omnem aliam administrationem implesset, uti nos beatitudinem pristinam recuperamus: etiam nuptiis in Cana Galilææ celebratis benedixit, et aquam desperationis in vinum veræ Dei cognitionis mutavit; certiores per hoc reddens homines, quod feminæ non amplius in doloribus liberos pariant, nec qui procreantur ex copulatione matrimoniali amplius pristino more dicant, in peccatis concepit me mater mea: sed Dei præcepta servantes, quemadmodum primus ille parens noster ea servavit ante transgressionem, eundem honorem et gloriam consequantur, qua fuerint ornati primi parentes ante inobedientiam.

Honorabile namque matrimonium est, et lectus impollutus, qui salutem largitur. Quæ cum ita sint, et cum tabulæ divinitus scriptæ dicant, Non ingredieris ad quemvis necessarium carnis tuæ, ut reveles pudorem ejus: cum primus ille parens noster alibi responderit, Jam magis uxor mea est

Α εἶναι τοὺς συζύγους ἐνδὸς ἢ δευτέρου βαθμοῦ, καὶ ζυγοστατοῦντες διὰ βαθμίδων αὐτοῦς, κατὰ τὰ σαθμώμενα, ἢ μετρούμενα, ἢ ἀριθμούμενα, εἰκόσασ τοῖς ἐρωτωμένοις, πόσος ἀμπέσχει τὸδε τὸ δάπεδον μάρμαρος; καὶ ἀποκρινομένοις, διττός. Αἰθος γάρ πρσσιζῶν αὐτὸ περιζώνουσσι, καὶ ξύλον κείδρινον ἀμφιέννυσιν. Ἄραρε τοῖνυν λέγειν ἡμᾶς, μήτε πρὸς δύο βαθμῶν οἰκειδέτητα τοὺς ὁμοζύγους ἀνάγεσθαι, (πῶς γάρ, οἱ μὴ τὴν αὐτὴν ἐσχηκότες ρίζαν καὶ γέννησιν, καὶ δὲ τούτο μὴδὲ φυτικῶς διαιρούμενοι;) μήτ' οὖν ἐνδὸς γενέσθαι βαθμοῦ, διὰ τὴν ἐνσαρκων ἐνωσιν, καὶ συγχυθῆναι κατὰ μελίκρατον. Πῶς γάρ; Σωζομένων ἀδιαπτῶτων τῶν ὑποστάσεων; Δὲ δὲ τὴν θείαν καὶ σωτηριώδη φωνὴν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ εἰπόντος πρὸς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτὸν μαθητάς, εἰ ἔξεστιν ἀνθρώπῳ ἀπολύσαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἐπαγαρόντος ταῦτα ρητῶς· Οὐκ ἀνέγγυατε, οἱ ποιήσας ἀπαρχῆς, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς· καὶ ἐνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναίκα αὐτοῦ· καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· ὥστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ σὰρξ μία· πιστεύειν ἡμᾶς, καὶ ὁμολογεῖν, ἕνα σχεδὸν ὁμόψυχον ἄνθρωπον ἐν δυοῖ θεωρούμενον ὑποστάσεσιν, ὁμοζύγους διὰ τὸν γάμον λογίζεσθαι. Ἄλλὰ δοτέον ἀναδραμεῖν τοῦ λόγου τὸν ρύακα καὶ πρὸς ἕτερον κείριον.

Ἡ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀκατάληπτος συγκατάθεσις, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων ἐχέγγυον, μαγαλύνεται μὲν καὶ ἐξ ἄλλων μυστηρίων πολλῶν, εὐχ ἦτοον δὲ καὶ ἐκ τῆς γαμικῆς ἱερολογίας δοξάζεται. Τῆς γάρ ἀμαρτητικῆς συναφείας διαδοθείσης εἰς ἅπαν τῶν ἀνθρώπων τὸ φύραμα, μετὰ τὸν φθόνον τοῦ δράκοντος, καὶ τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ τὴν παράθεσιν, καὶ τοῦ κακοῦ πρὸς ἕτερα κακὰ προχωρήσαντος μερίζονα, ἐμέλησε τῷ φιλανθρωπῷ Θεῷ τῆς ἡμῶν παλιγγενεσίας καὶ ἀναπλάσεως. Γεγονῶς τοῖνυν ἄνθρωπος καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ πᾶσαν ἄλλην πληρώσας οἰκονομίαν, ἕνα ἡμεῖς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα λάθωμεν, καὶ τὸν ἐν Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας γάμον ἠύλόγησε, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἀπογνώσεως εἰς οἶνον ἀληθοῦς θεογνωσίας μετέβαλεν· ἐνεῦθεν πληροφῶν τὸ ἀνθρώπινον, ὡς οὐκέτι γυναῖκες ἐν λύπαις τέκνα γεννήσουσιν, οὐδὲ ἐκ γαμικῆς συναφείας τικτόμενοι, κατὰ τὸ πρότερον εἴποιεν, Ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου· ἀλλὰ τηρήσαντες τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, καθὼς ὁ προπάτωρ αὐτὸς ἐτήρησε πρὸς τῆς παραβάσεως, τῆς αὐτῆς τιμῆς καὶ δόξης ἀξιωθήσονται, οἷας πρὸς τῆς παρακοῆς οἱ προπάτορες.

Τίμιος γάρ ὁ γάμος, καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος, σωτηρίαν φιλοτιμούμενος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, καὶ τῶν θεογράφων πλακῶν λεγουσῶν· Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκὸς σου ἀποκαλύψαι αἰσχύνην αὐτοῦ· καὶ τοῦ προπάτορος ἀποκρινομένου ἐτέρωθεν. Νῦν καὶ μᾶλλον ἢ γυνὴ μου ὁστοῦν ἐκ τῶν

ὄστων μου ἐστὶ καὶ σαρξ ἐξ τῆς σαρκὸς μου· οὐ
 τοῦ μὲν τοὺς ὁμοζύγους εἶπεν ἄλλης καὶ ἄλλης εἶναι
 σαρκὸς, καὶ ἐν δυσὶν ὑποστάσειν αὐτοὺς θεωρῶ·
 ἵνα μὴ δικαίως κατακριθῶ κατὰ τοὺς ἀθετοῦντας
 ἠγγράφους καὶ ἀγράφους παραδόσεις, τῶν ἁγίων
 Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν τὸ ἐγγύθιον.
 Διαγινώσκω δὲ μᾶλλον μίαν σάρκα τούτους λογί-
 σθαι, καὶ τοῖς αὐτοῖς στενοχωρεῖσθαι τὸν ἄνδρα νο-
 μικὸς καὶ κανονικοῖς παραγγέλμασιν, ὅσον τῶς εἰς
 συνάφειαν γαμικὴν, οἷς καὶ ἡ τοῦτο στενοχωρεῖται
 ὁμοζύγος· ὡσπερ καὶ τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ διὰ τοῦτο
 μὴ δύνασθαι τὸν Δημήτριον εἰς γυναῖκα τὴν Θεο-
 δώραν λαβεῖν, λογιζομένην δισεξαδέλφην αὐτοῦ,
 διὰ τὴν μετὰ τῆς Μαρίας γαμικὴν τούτου συνάφειαν.
 Ἀποδέχομαι δὲ καὶ τοὺς κωλύοντας τὸ τοιοῦτον
 γαμικὸν τοῦ Δημητρίου συνάλλαγμα διὰ τοὺς νόμους
 τοὺς λέγοντας, ἐν τοῖς γάμοις οὐ μόνον τὸ ἐπειμένον
 ἀλλὰ καὶ τὸ εὐπρεπὲς ζητητέον· κατανοῶν ἀπρε-
 πῆστατον εἶναι, τὸν μίχριν τοῦ νῦν γαμβρὸν παρὰ
 τῆς δισεξαδέλφης λεγόμενον, ὁμοζύγον αὐτῆς ὀνο-
 μάζεσθαι. Ὅτι δὲ χρώμενοι ῥήμασι τινος τοῦ κατὰ
 τὴν λ' τοῦ Ἰουλλίου μηνός, τῆς ιβ' ἐπινημέσεως, συν-
 οδικοῦ σημειώματος, τοῦ μὲν ἁγιωτάτου κυροῦ Θεο-
 δοσίου πατριαρχεύοντος, ἡμῶν δὲ τοῦ χαρτοφύλακος
 ἐνεργούντων ὀφίσιον, καὶ περὶ τὸ τέλος ταῦτα
 διεξιοῦσιν. Ἐπεὶ γὰρ ἡ μετὰ Ἰωάννου τελεσθεῖσα
 μηστία ὡς ἀνυπόστατος λέλυται, διὰ τὴν τῆς
 Εἰρήνης ἀνηθότητα, καλῶς ἡ Εἰρήνη δευτέρω
 δεξαδέλφω αὐτοῦ κατὰ νόμον γάμου συζευχθή-
 σεται. Οὔτε γὰρ συγγενικὸν πρόσωπον τὴν Εἰ-
 ρήνην λογίζεται, ὁ Θεόδωρος, οὔτε τοῖς δεξί-
 στας δεσμοῖς καὶ ὄροις συσφιγγεται, διὰ τὸ
 ὑπερῆναι τὸν δεξίαν ἑκτον βαθμὸν.

Θέλουσιν ἡμᾶς σιωπῆν, ἀρτι τάναντία διαγινώ-
 σκοντα· πρῶτον μὲν λέγομεν, ὡς ὁ κατὰ καιροὺς
 χαρτοφύλαξ στόμα πατριαρχικὸν λογιζόμενος, ἐκεῖνα
 λέγει καὶ γράφει, ὅσα νεφελώσαι καὶ ὀδατώσαι τῆς
 κεφαλῆς ἡ ἀκρώσεια. Οὐκοῦν οὐδὲ αἰτιατέος ἡ ἐπαι-
 νετέος λογίζεται τις ἡμᾶς καλλιγραφῆσαντας ἴσως
 τὴν προῦσαν ὑπόθεσιν, ἢ τούναντιον κακογραφῆ-
 σαντας. Κατὰ γὰρ τὸν Βαρούχ ὑπεγραμματοῦσαμεν
 ὅσα θρηῶν Ἰερμίας ἐθρήνησε· καὶ κατὰ τὸν
 Ἀαρὼν ἐλαλήσαμεν, ὅσα λαλῶν ἐλάλησε Μωσῆς.
 Ὅσπερ δὲ καὶ τότε τὴν μικρόνοιαν ἡμῶν ἐθεράπευσε
 χάριν τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, ἐγράφη παρ' ἡμῶν
 ἐν τῷ β' κεφαλῆ, τοῦ γ' τίτλου τοῦ νομοκανόνου.
 Ἐπομεν γὰρ τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον ἐρμηνεύοντες, ὡς
 καὶ βασιλικὸν ἐκώλυσε πρόσταγμα τὸ ζητούμενον συ-
 νοικέσιον, καὶ κατασθῆναι οὐκ ἔφθασε, καὶ ἡ Ἐκ-
 κλησία τὴν τοῦτου ποιήσιν οὐκ ἀνέχεται. Εἰτά φαμεν,
 ὡς σημειωμάτων προκομιζομένων ταλαυγενῶν, καὶ
 διὰ ἡ γραμμάτων ὁμοίων ἐκκλησιαστικῶν, διυλιζόν-
 των καὶ αὐτὸν τὸν φαυλότατον κώνωπα τοῦ τοιοῦτου
 ζητήματος, καὶ ἀποκαλούντων τοῦτο παρανομίαν,

os ex ossibus meis, et caro ex carne mea : equidem
 dicere non audeo, conjuges alterius et aliter esse
 carnis, licet eos in duabus personis video : ne meritis
 condemnem illorum more, qui scriptas et non
 scriptas traditiones reprobant, quæ sanctarum
 Ecclesiarum et salutis nostræ pignus sunt. Im-
 potius statuo, pro una carne ducendos, et iisdem
 constringi maritum legalibus et canonicis præceptis,
 quantum scilicet copulationem matrimonialem atti-
 net, quibus et conjux ejus includitur : idemque
 vice versa locum habere. Atque hac de causa non
 posse Demetrium in uxorem ducere Theodoram,
 quæ pro sobrina ejus habetur, propter matrimo-
 nialem ipsius cum Maria conjunctionem. Assentior
 etiam iis, qui matrimonialem ejusmodi contractum
 Demetrii prohibent legum ratione (66) quarum
 verba sunt : In nuptiis non solum quid permissum
 sit, sed etiam quid honestum, considerandum est :
 dum animadvertit, inhonestissimum esse, ut qui
 hactenus a sobrina vocatus fuerit affinis, postea
 conjux ejus appelletur. Et quia nonnulli utentes
 verbis scripti synodalis, publicati die xxx mensis
 Julii, indictione duodecima, cum esset patriarcha
 sanctissimus ille dominus Theodosius, et nos officio
 chartularii fungeremur, quo in scripto circa finem
 hæc verba leguntur : Cum enim celebrata cum Joanne
 sponsalia, ceu minime constantia, solvantur, pro-
 pter ætatem Irenæ impuberem : recte Irena sobrino
 ipsius lege matrimoniali copulabitur. Quippe nec pro
 persona cognata Theodorus Irenam ducit, nec affini-
 tatis vinculis atque legibus constringitur propterea
 quod sextum ex affinitate gradum excedat.

His ergo verbis utentes, tacere nos volunt, qui
 jam contraria statuiimus : primum respondemus,
 ejusque temporis chartularium, qui os patriarchæ
 esse ducitur, ea tum dicere, tum scribere, quæ
 capitis ipsi vertex instar nubis et aquæ suppeditat.
 Ideoque nec culpandos, nec laudandos nos putabit
 quispiam, qui vel recte præsentem causam, vel e
 contrario male litteris complexi sumus. Nam more
 Baruchi, scribæ munere functi notavimus quæcum-
 que lamentando Hieremias lamentatus est : et Aa-
 ronis inore prolocuti sumus, quæcumque loquendo
 locutus est Moses. Quod autem intellectus nostri
 tenuitati tunc remedio fuit in hac quæstione, per-
 scriptum a nobis est in capite secundo tituli XIII
 Nomocanoni. Quippe caput illud interpretantes
 diximus, etiam edicto imperatorio prohibitum esse
 matrimonium, quo de agitur, licet in acta relatum
 non fuerit, et Ecclesia promulgationem ejus non
 sustineat. Deinde subjicimus, quod cum notationes
 priscae proferuntur, et consimilia scripta ecclesia-
 stica, prævissimum et ipsa culicem quæstionis hu-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ διαγραμμάτων.

NOTÆ.

(66) *Semper. D. De reg. jur. Et l. 42. D. De rit. nupt.*

Jus percolantia, et iniquissimam hanc appellantis; A nemo sane, qui ad evidentem rationem non coniv-
 veat, illa quidem velut abolita damnabit, præsertim
 cum nec sublata sint disertis verbis a præsentis
 synodali scripto; quæ autem hoc continentur,
 canonis et legalibus doctrinis exæquabit. Itaque
 respiciens in auctorem et consummatorem fidei
 nostræ, Dominum ac Deum nostrum Jesum Chris-
 tum, rursus aio: quod cum magnus ille Paulus
 dicat, *Mulier corporis sui potestatem non habet,
 sed maritus: ac similiter maritus potestatem corpo-
 ris sui non habet, sed uxor: itidemque cum sacri
 canones et tomæ cum vidua matrimonio copulatum
 pro digamo habentes, ad gradum aliquem ecclesia-
 sticum pervenire non sinant: ac ne defuncti qui-
 dem sacerdotis conjugem ad secundas transire
 nuptias permittant, idque omnino propter identi-
 tatem corporum ipsorum, quemadmodum manifesto
 liquet ex xxxi et xxxii capite tituli primi libri
 III Basilicorum, et xliii canone sancti Basillii,
 cujus in fine dicitur, Nos diaconæ corpus, veluti
 quæ consecrata fuerit, non amplius in usu carnali
 esse permittimus: equidem judico canonicum et
 legitimum esse, ut auctoritate prohibeatur eccle-
 siastica, quominus unus et idem duobus sobrinis
 copuletur, ac vice versa: sique clam ejusmodi
 quid factum fuerit, de industria dirimatur, et in-
 terveniente pœna corrigatur.*

EJUSDEM

*Epistola de incensis, quæ a patriarcha dari solent
 eo die quo catechesis habetur.*

Tu quidem, charissime fili, gloriosissime iudex,
 et præfecte judiciorum, cum Davide psallens:
 Interroga patrem tuum, ac dicet tibi; seniores te,
 ac renuntiabunt tibi; recte cognoscere cupivisti ex
 nobis, qua de causa dari populo soleant a cujusque
 temporis sanctissimis patriarchis incensa, post
 habitam catechesin. Ego vero faces afflictionis
 hauriens in exilio, cunctabar hactenus in respon-
 dendo. Sed quoniam cuivis petenti, et semper
 quidem, tam lingua, quam manu dare debere
 didici, hæc ad interrogationem ex tempore re-
 spondeo.

Celsissimam sacrorum imperatorum circum-
 spectionem, et patriarcharum amplitudinem, inter
 alia reddebant olim augustiorem etiam annuæ
 rogæ, ac balorum largitiones. Quippe sedebant
 annis singulis cujusque temporis patriarchæ ac
 imperatores, et per hæc subditos ad benevolen-
 tiam invitabant. Novit hoc patrum conscriptorum
 amplissimus ordo, ac fortassis etiam nonnulli, qui
 hac ætate nostra vivunt. Non enim ante tempora
 Euclidis prodita sunt gerris, nec somniantium
 vetularum fabellæ sunt: sed usque ad imperium
 domini Constantini Ducæ duravit augustus ille
 mos tam in ipsius Dei, quam imperatorum regia,
 et omnino bonum hoc ad nos quoque propagatum
 fuit, a majoribus ad nepotes, a generatione ad

οὐδεις μὴ σκαρδαμύττων πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἐκα-
 νων μὲν καταψηφιάται σχολῆν, καὶ τὰυτα μὴδὲ
 ἀναιρεθέντων βῆτωσ ἐπὶ τοῦ παρόντος συνοδικοῦ
 σημειώματος· τὰ δὲ ἐν τούτῳ περιεχόμενα, κανονι-
 κοῖς καὶ νομίμοις ἐξισώσει διδόνμασιν. Ἀφορῶν οὖν
 εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Κύριον
 καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, λέγω καὶ αὐτίς·
 ὡς ἐπεὶ ὁ μέγας Παῦλόσ φησιν· Ἡ γυνὴ τοῦ Ἰδίου
 σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ' ὁ ἀνὴρ· ὁμοίωσ δὲ
 καὶ ὁ ἀνὴρ τοῦ Ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει,
 ἀλλ' ἡ γυνή. Οἱ δὲ θεοὶ καὶ ἱεροὶ κανόνες καὶ
 τόμοι τὸν μετὰ χήρας γαμικῶσ συναφθέντα λογιζό-
 μενοὶ διγαμον, εἰς ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν οὐκ ἐδ-
 δοκοῦσιν ἰλθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὴν τοῦ τελευτήσαντοσ
 ἱερέωσ ὁμόζυγον δευτερογαμῆσαι παραχωροῦσιν,
 πάντωσ διὰ τὴν ταυτότητα τῶν σωμάτων αὐτῶν,
 καθὼσ τὰ περὶ τούτοσ παρίσταται ἐκ τοῦ λα' καὶ
 λβ' κεφαλαίω, τοῦ πρώτοσ τίτλω, τοῦ γ' βιβλίω
 τῶν Βασιλικῶν, καὶ τοῦ μδ' κανόνωσ τοῦ ἁγίωσ Βα-
 σιλείω, λέγοντοσ περὶ τὸ τέλος· Ἡμεῖσ οὖν τῆσ
 διακόνου τὸ σῶμα, ὡσ καθιερωμένησ, οὐκέτι ἐπιτρέ-
 πομεν ἐν χρήσει εἶναι σαρκικῆ· διαγινώσκω κανο-
 νικὸν εἶναι καὶ νόμιμον, τὸ μετὰ αὐθεντίασ ἐκ-
 κλησιαστικῆσ κωλύεσθαι τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα ὡσὶ
 δισεξαδέλφωσ συνάπτεσθαι, καὶ τὸ ἀνάκαλιν· καὶ
 εἰ λάθοι γενέσθαι τοιοῦτόν τι, σπουδαίωσ διασπᾶσθαι,
 καὶ μετ' ἐπιτεμίου διορθεῦσθαι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

C Ἐπιστολή, χάριν τῶν διδομένων θυμιαμάτων
 παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆσ
 κατηχήσεωσ.

Σὺ μὲν, τριπόθητον τέκνον, μεγαλοδοξότατε
 κριτὰ, καὶ ἐπὶ τῶν κρίσεων, ψάλλων μετὰ τοῦ
 θεοπάτοροσ, Ἐρώτησον τὸν πατέρα σου, καὶ ἐρεῖ
 σοι, τοὺσ πρεσβυτέρωσ σου καὶ ἀπαγγελοῦσὶ σοι·
 καλῶσ ἐζήτησασ μαθεῖν ἐξ ἡμῶν, τίνοσ χάριν ἴδον-
 ται ἐφ' λαῶ παρὰ τῶν κατὰ καιροὺσ ἁγιοτάτων πα-
 τριαρχῶν μετὰ τὴν κατηχήσιν θυμιαμάτα. Ἐγὼ
 δὲ πίνων τρυγίαν θλίψεωσ ὑπερόριον, ὤκνουσ πρὸσ
 τὴν ἀπόκρισιν. Ἐπεὶ δὲ παντὶ ἐφ' αἰτοῦντι, καὶ
 πάντοτε, καὶ γλώττη καὶ χεῖρὶ ὀφείλειν δίδναι με-
 μάθηκα, σχεδιάζω σοι ταῦτα πρὸσ τὴν ἐρώτησιν.

D Τὴν ὑψηλοτάτην τῶν θείων αυτοκρατόρων περιω-
 πὴν, καὶ τῶν πατριαρχῶν τὴν μεγαλειότητα, μετὰ
 τῶν ἄλλων ἐσέμνουσ καὶ ἐτήσιοι βόγαι ποτὲ, καὶ
 βατῶν φιλοτιμήματα. Ἐκάθηνο γὰρ ἐτησίωσ οἱ
 κατὰ καιροὺσ πατριάρχει καὶ βασιλεῖσ, καὶ μετακα-
 λούνοτο τοὺσ ὑπηκόωσ διὰ τούτων πρὸσ εὐνοίαν.
 Οἶδε ταῦτα τῆσ συγκλήτου βουλῆσ τὸ ὑπέρτατον, ἰωσ
 δὲ καὶ τινεσ τῶν τῆσ καθ' ἡμᾶσ γενεᾶσ. Οὐδὲ γὰρ
 πρὸ Εὐκλείωσ μεμυθολόγηνται, οὐδέ γραβίων
 ἐστὶν ὀνειροπολούντων λογιότρια· ἀλλὰ μέχρι τῆσ
 βασιλείασ τοῦ Δούκα κυροῦ Κωνσταντίνου καὶ ταύ-
 την εἶχον τὴν σεμνοπρέπειαν τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν
 βασιλέων ἀνάκτορα, καὶ πάντωσ γέγονεν ἂν τὸ καλὸν
 πρὸσ ἡμᾶσ διαδοσῆμον ἐκ προγόνων εἰσ πατῆρα, καὶ
 ἐκ φυλῆσ εἰσ φυλὴν περυσόμενον. Εἰ δ', ὅσαρ οὐ

πέπεισμαι, καὶ τοῦτο λήθης βυθῷ κατακίχεται, καὶ Ἀ Κασταλλίας ὕδωρ εὐχάριστον τῶν τότε κρατούντων οὐ κηρύττει τὴν πρόνοιαν, ἀλλὰ μεμβράνα· βίβλων ἱστορικῶν, καὶ συγγραφαὶ τακτικῶν ἀνακτορικῶν κεκράζονται κατὰ Στέντορα. Καὶ εὐὲ παντὸς συντάγματος λογικοῦ τελῶν ὑψηλῆς βουνεχέστατος, κὰν τούτῳ τῷ σπουδαίῳ προβλήματι πλεονεκτῆσαι πολλοὺς, καὶ μοι συλλαλήσεις τῷ γέροντι. Ἄλλα καὶ τοῦ βασιλέως κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μονομάχου τὰ θεσπιστώτα διατάγματα, τὰ τελεσφορήσαντα τὰ ὀφθίγια τοῦ ἐπὶ τῶν κρίσεων, καὶ τοῦ νομοφύλακος, καὶ διοριζόμενα τούτους ἐτησίως μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν ἀποφέρεσθαι χάριν βόγας ἀνὰ χρυσοῦ τοσσηδε ποσότητα, καὶ τὰ συνήθη βατα, οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ πέραν θαλάσσης, ἵνα τις εἴπῃ, Τίς ταῦτα μετακομίσει μοι; Παρὰ δὲ τῇ χειρὶ σου, καὶ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τῷ στόματι σου εἰσι. Καὶ πάντως γνωμολογήσεις; ἐκ τούτων τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Τῶν γοῦν βασιλέων καὶ τῶν πατριαρχῶν μεγαλυνομένων, ὡς εἴρηται, διὰ τῶν βατῶν καὶ τῶν βογῶν, ἔδει τέως τοὺς πατριάρχας τοὺς τὴν ἀρχαίαν μέχρι τοῦ νῦν συντηροῦντας συνήθειαν, καὶ χρυσοῦς παραμετροῦντας τοῖς κληρικοῖς, διδόναι καὶ βατα, καθὼς προτετύπεται. Ἐπεὶ δ' οὐκ εἶδ' ὁπωσὸς φαίνεται ποτε τοῦτο γινόμενον, ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν κατηγήσεων ἀντὶ βογῶν καὶ βατῶν πάντα διδόσιν τῷ λαῷ θυμιάματα · σκοπητέον πρὸ μόνων, τὸ σημαίνόμενον τῶν βατῶν, καὶ ζητητέον τὴν αἰτίαν, δι' ἣν θυμιάματα μὲν διδοῦνται κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κατηγήσεως, καὶ κατὰ τὴν μεγάλην τετραδά κηρία καὶ θυμιάματα · κηρία δὲ καὶ σταυροὶ κατὰ τῆς βαϊφόρου ἡ τὴν Κυριώνυμον.

h'risis, ei magna feria quarta, cerei cum incensis; baia gestantur.

Ὅσα μὲν οὖν ἦσαν τὰ βατα ἐκεῖνα, παρὰ βασιλέων διδόμενά ποτε καὶ πατριαρχῶν, τέως ἐγὼ ἀγνωῶ. Ὅθεν γὰρ ἀπὸ χειρὸς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς βατον ἢ χειρὸς μου μετὰ βόγας ἰδέξασθαι, καὶ ταῦτα πλουτισσομένη καθ' ἑκάστην σχεδὸν ὑπ' αὐτῶν, οὐτε τὴν τούτων ποιότητα παρ' ἐτέρων μεμάθηκα. Κλάδους δὲ φοινίκων καὶ μυρσινῶν βλέπω τοὺς ἀνθρώπους κατέχοντας, καὶ τὴν βαϊφόρον δοξάζοντας. Ποίας δὲ διαλέκτου τὸ βατον ἐστὶ, καὶ τίνα σημασίαν ἔχει κατὰ Ῥωμαίους καὶ Ἕλληνας, δηλωθήσεται. Βατον κατὰ Ῥωμαίους οὐτε κλάδος ἐστὶν ἐκ δένδρου κοπτόμενος, οὐτε ῥόδον ἐκ ῥοδωνιδῆς συναγόμενον, οὐτε κρίνον ἐκ κρινωνιδῆς; συλλεγόμενον · ἀνθρωπίνῃ δὲ γνώμῃ, ἐκ τοῦδε εἰς τόδε μετάβασις, ἀγαθὴ δηλονότι ἢ πονηρά. Ἐνευθεν γὰρ τοὺς παιδοτρύχας βαϊούτους κατονομάζομεν, ὡς τὰ νηπιώδη τῶν παιδῶν φρονήματα μετάγοντα; πρὸς ἀβρένωσιν. Καὶ πραιβαρικίτορας λέγομεν, τοὺς ποικιλλομένους κατὰ τὴν ἴριν συνεργούς, καὶ προδιδόντας τοὺς πρόσφυγας. Τῆς γοῦν Ἰουδαίας καὶ Ἱερουσαλήμ γενομένης ὑποχειρίας τῶν Ῥωμαίων τῷ στέμματι, μετὰ τὸ μοναρχῆσαι τὸν Ἰούλιον Καίσαρα, (οὕτω

generationem transiens. Sin, quod equidem non arbitrator, hoc etiam oblivionis gurgis absorbuit, et gratiosa isthæc aqua Castaliæ providentiam superioris memoris principum non prædicat : saltem membranzæ librorum historicorum, et ordinationum aulicarum monumenta Stentoris in morem hæc proclamabunt. Tu quoque, qui cujusvis eruditi scripti acutissimus es interpres, etiam in hac non levis momenti quæstione compluribus eris superior, ac me senam in dicendo juvenabis. Quinetiam imperatoris, domini Constantini Monomachi edicta sacratissima, quibus ordinata sunt officia præfecti Judiciorum, et nomophylacis, et quæ statuunt, eos debere singulos in annos, præter alia, consequi ratione rogæ, quemlibet auri talem ac talem quantitatem, una cum consuetis baïis; non in cælo sunt, nec trans mare, uti dicere quis debeat, Quisnam hæc afferet mihi? Sed sunt in manu tuo, et in corde tuo, et in ore tuo. Atque omnino rei veritatem ex his mentis acumine colliges. Cum autem imperatores et patriarchæ magnificentiam ceu dictum est, suam demonstrant per baia et rogas, sane per erat, ut patriarchæ, qui priscam hactenus consuetudinem conservant, et aureos clericis nummos admittuntur, etiam ipsis baia darent, quemadmodum indicatum est antea. Sed quoniam hos, nescio qua de causa, non amplius fieri videmus, sed iis diebus, quibus catecheses habentur, loco rogarum et baiorum sola populo dant inceusa : considerandum ante omnia, quodnam vocis baiorum significatum sit, et inquirenda, propter quam inceusa dantur in die catocerei denique cum crucibus ea Dominica, qua

Enimvero cujusmodi fuerint illa baia, quæ ab imperatoribus et patriarchis olim dabantur, equidem hactenus ignoro. Nec enim ab imperatoria vel patriarchali manu baium aliquod cum roga manus mea unquam accepit, licet ab eis alloqui tantum non quotidie collocupletetur, nec horum qualitatem ex aliis intellexi. Palmarum tamen, ac myrtorum ramos tenere manu homines video, cum diem celebrant, qua baia gestantur. Et cujusnam linguæ vocabulum sit baium, quamvis significationem habeat secundum Romanos et Græcos, indicabitur. Baium lingua Romana neque ramum significat, ex arbore cæsum, neque rosam ex roselo collectam, neque liliū : sed est animi humani ab una sententia in aliam transductio, bona videlicet, vel prava. Nimirum hinc fit, ut puerorum nāgistros appellemus baiulos, veluti qui puerorum animos infantes ad virilitatem traducant. Et prævaricatores dicimus eos cooperarios, qui variantur instar iridis, et clientes produunt. Itaque cum Judæa et Hierosolyma facta fuisset Romano imperio subdita, solo rerum potito Julia

VARIÆ LECTIONES.

ἢ σταυροὶ κατὰ τὴν βαϊφόρου. ἢ ἀνθρωπίνης δὲ γνώμης.

Cæsare; (sic enim factum, ut Dominum Pilatus judicaret, ac Judæam Cæsar Augustus censeret, et Paulus cum damnaretur, diceret: Sisti me Cæsari oportet;) paterna Judæorum lingua cum Romana commutata fuit. Quippe Judæi cum gentilibus permisti, eorum Instituta didicerunt. Cum ergo populi Judaici seniores, et scribarum cætus vidisset Dominum Deumque nostrum, qui tergis cherulicis insidet, per demissionem asinino vehi pullo, cum nihilominus more regio a præcedentibus et sequentibus stiparetur, ac Hierosolymæ dignitatem amplificaret (quippe Sionis urbem super universa tabernacula Jacobi dilexit) viderent etiam turbas ad terram tunicas suas substernentes, et vias molliores reddentes, pueris ramos gestantibus, ac dicentibus, Hosanna filio regis Davidis! benedictus es qui venis: non dixere cum prophetis, Laudate, pueri Dominum; neque, Gaude vehementer filia Sionis, prædica gloriam Dei Hierosolyma, quoniam ecce rex tuus venit tibi mitis et servans, et vectus asinino pullo filio subjugalis. Cum enim os habeant, inquit ille, non loquentur: cum oculos, non vident: cum aures, non audient: quoniam cordibus eorum velamen legis et ignorantie incurbit.

Nimirum ut peccatores excandescabant, et accendebantur ira, et fremebant dentibus, et contabescabant, cum dicerent: Egreddimini, gentes, egredimini, populi, ac vilete, quo pacto mundus universus post eum vadat. Ideoque gestationem ramorum non intelligentes, furiosorum more clamabant: Babæ; seducti sunt omnes, omnes inutiles facti sunt et deflexerunt. Proh: leges et præcepta Mosaica præter expectationem baium factæ sunt, hoc est, secundum ipsorum insaniam, redactio ad inferitiam. Ita jam recte declarata, mea quidem opinione, baiorum voce, dicendum, quo pacto et quamobrem a sanctissimis patriarchis post catechesin incensa dentur, die baiorum gestationis, cruces et ceræ, rursus magna feria quarta cerei et incensa, die sancti Paschatis salutationes et tricuspita.

Dicimus ergo, quod cum natio Judæorum ad lucem cæciverit, et salutem appellaverit exitum, velut indicatum est (solet enim usuenire, ut aurugine laborantibus mel sit amarum), nos eis contraria sentientes et facientes, (quippe solem non conniventibus oculis intuemur), cum ramorum gestatione conventus celebremus et insaniam ipsorum velut in triumpho spectandam exhibentes (facti sunt enim spectaculum mortalibus), consisteamur, ac nequaquam inficiemur, nos quidem esse factos baium fidei; sed ex umbra ad veritatem, sed ad immortalitatem ex mortalitate: neque nos pudet ramos illos appellare baia. In eadem consistentes opinione fidelissimi principes, annuis rogibus baia miscebant, argento puta vel auro exornata. Quippe congratulabantur iis, qui hæc consequabantur, velut orthodoxis erga Deum, et ipsos erga principes benevolis. Quia vero principum quidem

ἄ γὰρ καὶ Πιλάτος τὸν Κύριον ἔκρινε, καὶ τὴν Ἰουδαίαν Καίσαρ Ἀβγουστος ἀπεγράφετο, καὶ Παῦλος κατακρινόμενος ἔφη· Δεῖ με παραστῆναι τῷ Καίσαρι) ἢ πατρίᾳ τῶν Ἰουδαίων διάλεκτος πρὸς τὴν τῶν Ῥωμαίων μεταστοιχείεται. Τοῖς ἔθνεσι γὰρ ἐμίγησαν, καὶ ἔμαθον τὰ τοῦτων ἐπιτηδεύματα. Ἰδόντες τοίνυν τῶν Ἰουδαίων οἱ δημογέροντες, καὶ τῶν γραμματέων ὁ σύλλογος τὸν ἐπὶ κώτοις χειροδικῶς καθήμενον Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, ἐπὶ πῶλον μὲν θίου κατὰ συγκατάθεσιν ἐποχούμενον, βασιλικῶς δὲ πρὸς τῶν προαγόντων καὶ τῶν ἐπομένων στενοχωρούμενον, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ μεγαλύνοντα, ἠγάπησα γὰρ τὴν πόλιν Σιών ὑπὲρ πάντα τὰ σκηνώματα Ἰακώβ) καὶ τοὺς δόλους μὲν τῇ γῆ τοὺς χιτῶνας στρωννύοντες, καὶ τὰς ὁδοὺς μαλακίζοντας, τοὺς παῖδας δὲ κλαδιφορούοντας καὶ λέγοντας· Ὁσαννὰ τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως Δαβὶδ! εὐλογημένος εἶ ὁ ἐρχόμενος· οὐκ εἶπον μετὰ τῶν προφητῶν· Αἰνεῖτε, παῖδες Κυρίου· οὐδὲ, Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυττε δόξαν Θεοῦ Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἰδοὺ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρὸς καὶ σώζων, ἐπιβεθεκῶς εἰς πῶλον θίου, υἱὸν ὑκαζυγίου. Ἐχόντες γὰρ στόμα, φησὶν, οὐ καλέσουσιν ὀφθαλμοὺς, καὶ οὐκ ὄψονται ὅσα, καὶ οὐκ ἀκούσουσιν· ὅτι ταῖς καρδίαις αὐτῶν κάλυμμα νόμου καὶ ἀγνωσίας ἐπίκειται.

Ἦγανάκτησαν δὲ ὡς ἀμαρτωλοὶ, καὶ ὠρίσθησαν, καὶ τοὺς ὀδόντας ἔβρουξαν, καὶ ἐτάκησαν, καὶ εἶπον· Ἐξέλθετε ἔθνη, ἐξέλθετε λαοὶ, καὶ ἴδετε, πῶς ἔλος ὁ κόσμος ὑπάγει ὀπίσω αὐτοῦ. Διὸ καὶ τῶν κλάδων μὴ συνιέντες τὸ δορυφόρημα, Βαβαὶ κατὰ μαινομένους ἐδόθησαν, βαβαὶ πάντες πεπλήνηται, πάντες ἠχρειώθησαν καὶ ἐξέκλιναν. Βαβαὶ τῶν Μωσαϊκῶν παραγγελιῶν, βαβὸν ἀπροσδόκητον γέγονε, τοῦτέστι κατὰ τὴν τοῦτων ἀπόνοιαν, μεταφορὰ πρὸς ἀπώλειαν. Οὕτω καλῶς σαφηνισθείσης, ὡς εἶμαι, τῆς τῶν βαβῶν φωνῆς, ρητῶν ὅπως καὶ διατί παρα τῶν ἀγνωστῶν πατριαρχῶν μετὰ τὴν καθήχησιν θυμιάματα δίδονται, κατὰ τὴν βαλοφόρον σταυροὶ καὶ κηρία, καὶ αὐθὶς κατὰ τὴν μεγάλην τετράδα κηρία καὶ θυμιάματα, καὶ κατὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀσπασμὶ καὶ τρικέφαλα.

Φαμέν τοίνυν, ὡς τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων πρὸς τὸ φῶς ἀβλεπήσαντος, καὶ τὴν σωτηρίαν πανωλεθρίαν κατονομάσαντος, ὡς διεληπται, (τοῖς γὰρ Ἰκτεριῶσι τὸ μέλι πικρὸν ἐστίν), ἡμεῖς τάναντία τοῦτο τοῖς φρονούντες καὶ πράττοντες (ἀσκαρδαμυκτεὶ γὰρ τὸν ἥλιον βλέπομεν) κλαδιφορούντες πανηγυρίζομεν, καὶ τὴν ἐκείνων ἀπόνοιαν θριαμβεύοντες, θεάτρον γὰρ καὶ ἀνθρώποις γεγονόσιν), ὁμολογοῦμεν καὶ οὐκ ἀρνούμεθα, βαβὸν γεγονέναι τῆς πίστεως· ἀλλ' ἐκ σκιδῆς πρὸς ἀλήθειαν, ἀλλ' εἰς ἀθανασίαν ἀπὸ θνητότητος· καὶ βαβα τοὺς κλάδους κατονομάζοντες, οὐκ ἐπισχυνόμεθα. Οὕτω φρονούντες καὶ εἰ πιστότατοι βασιλεῖς, ταῖς ἐτησίαις ῥόγαις βαβα συνεπρυτάνεον, ἐξ ἀργύρου τυχὸν ἢ χρυσοῦ καλλυνόμενα. Συνέχαιρον γὰρ τοῖς λαμβάνουσι ταῦτα ὀρθοδοξοῦσι τὰ πρὸς Θεὸν, καὶ εὐνοομένους τὰ πρὸς αὐτούς. Ἐπεὶ δὲ τῶν μετὰ βασιλέων αἱ ῥόγαι, καὶ τῶν βαβῶν τὰ εὐθὴ τὰ ταύταις συνανατέλλοντα,

πρὸς χρόνων ἐσχόλασαν, δι' ἣν αἰτίαν ἀνοθεν εἴπομεν· A τῶν δὲ θαίων πατριαρχῶν αἱ βόγαι δημοσιεύονται, καὶ ἡ συνήθως διδομένη βόγα κατὰ τὴν κυρίως ἀπόκρεω, εἰς τὴν ἐτησίως προβαίνουσαν ἐκκλησιαστικὴν βόγαν κατὰ τὴν μεγάλην τρίτην μετέπεισε, καθὼς, τὰ παλαιὰ λαλοῦσι βόγαια, διδάσκειν οἱ πατριαρχαὶ μετὰ τὴν κατήχησιν τῷ λαῷ ὡς βατα τὰ (υμιάματα· παρεγγυώμενοι δι' αὐτῶν ὡσανεὶ τοῖς λαμβάνουσι, μεταπεισεῖν ἐκ τῆς φαύλης διαγωγῆς, καθὼς· που καὶ καθηγῆθησαν, καὶ δι' ὀλιγομέρου ἐπιστροφῆς βασιλείαν αἰώνιον ἀνταλλάξασθαι. Εὐτελέως δὲ θυμιάμασι κατὰ σμικρολόγους καὶ κίμβικας οὐκ ἐλαττονοῦσι τὸ μεγαλύτερον τοῦ Πνεύματος· (πῶς γὰρ οἱ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην φιλανθρωπίας πανταδαπαῖς σαγγηνεύοντες, καὶ πᾶσαν πενητεῦσαν σὺλακίζοντες ἄρουραν, καὶ πολύχουν εὐεργεσίας θερίζοντες ἀστραχυν;) ἀλλὰ τῆς ἡμέρας τὴν δύναμιν αἰνιτόμενοι, καὶ διδάσκοντες ὡσπερ αἱ δι' αὐτῶν τοὺς λαμβάνοντας, ὅποσον εἶναι δεῖ τὸ ψυχικὸν κατάστημα τοῦ νηστεύοντος, καὶ τῆς μετανοίας τὸ ὄλοκαύτωμα, καὶ τῆς προσευχῆς τὸ θυμιάμα. Καὶ τότε μὲν οὕτω κατευθύνουσι τῆς νηστείας τὸ στάδιον. Κατὰ δὲ τὴν τῆς βραυφόρου χερμόσυνον κυριώνυμον, ὡς ἀθλοζέται καθίσαντες, (Ἐκάθισε γὰρ, φησὶν, ὁ κρῖνων δικαιοσύνην,) δεξιούονται τοὺς τὸ παγκράτιον τῆς νηστείας νικήσαντας, τιμῶν καὶ ἀγίων σταυρῶν ἀγιάσμασι, καὶ κηρίων φωτοδόλων χαρίσμασιν. Οὐδὲ γὰρ θέλουσι σκιαμαχεῖν τοὺς πιστοὺς κατ' ἐκείνου τοῦ νηπιόφρονος, ἀλλ' ὡς ἦδη τῆς δικαιοσύνης τὴν ἥλιον βλέποντας, τὴν νέαν Σιών διὰ πύλου φωτίζοντα, προτρέπονται δι' αὐτῶν τοῖς ἦδη νηστεύουσι νηστείαν Κυριακὴν τεσσαρακονθήμερον, καὶ τῶν παθῶν τὰ νέφη διώξασι, συνανατέλλειν μετὰ τοῦ γίγαντος. Βατα μὲν κατέχουσι ταῖς χερσὶ, διὰ τὸ μεταπεισεῖν ἐξ ἐμπαθοῦς καὶ κοινοτέρας ἰσως διαγωγῆς πρὸς ὑψηλοτέραν καὶ ἀπαθῆ· κηρία δὲ καὶ σταυροὺς, διὰ τὸ καταβαλεῖν μετὰ τοῦ τῆς ἀληθείας φωτὸς τὸ ἀρχέκακον Σαταν καὶ ἀντίπαλον. Καὶ τί γὰρ ἄλλο δῶρον δοθήσεται τοῖς δι' ἐγκρατίας νικήσασι τὸ μέγα τῆς νηστείας παγκράτιον, τοῦ τριποθήτου θείου σταυροῦ τιμιώτερον, τοῦ μύλας φῆδου παμφάγου συντριψάντος, καὶ πύλας ζωῆς τῷ γίνε· τῶν ἀνθρώπων ἀνοξάντος; Πάντως οὐδὲν εἰ μὴ τι; εἴποι τὸν δι' αὐτοῦ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν σχεδιάσαντα Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν. Ἐπεὶ δὲ καὶ βασιλεὶα πολλαῖς δορυφορούμενον κυριότησιν, ἀμέσως ἢ κατὰ ῥυπαροῦ καταστήματος οὐκ ἔστιν ὑποδέξασθαι. Νῦν μὲν, φησὶν ὁ μέγας ἀρχιερεὺς, τοῖς ἀγγεμάχοις συναριθμήθητε, τοῖς σφρονουήταις συστοιχιώθητε, τοῖς ἀκοντισταῖς συνανάθητε, καὶ τοῖς τροπαιοφόροις συνανακλιθήτε. Μετὰ δὲ μικρὸν ἀνοιχθήσονται ὑμῖν τὰ ἀνάκτορα, καὶ ἴδητε τὸν οὐρανὸν καὶ γῆς βασιλεύοντα ἀπερίγραπτον Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν σαρκικῶς χερσὶ δικαίων περιγραφόμενον, καὶ ζῶντα ἀτελεύτητον ἀντὶ βατῶν φιλοτιμούμενον. Καὶ κατὰ μὲν τὴν χερμόσυνον κυριώνυμον τῆς τῶν βατῶν σεπτῆς πανηγύρεως, κηρία καὶ σταυροὺς λαμβάνοντες οἱ λαοί, τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην ἐαυτοῖς προμνηστεύονται, καὶ ὡς ἀστῆρες κα-

A roga baiorumque flores, qui cum rogis exoriebantur, ante multos annos desierunt ex ea causa, quam indicavimus; cum rogæ patriarcharum adhuc in usu publico sint, quæque pro more datur roga die carnis privii, sic immutata sit, ut in anniversariam rogam ecclesiasticam magnæ feriæ tertiæ incidat, queinadmodum antiqua Rogalia loquuntur: idcirco dant patriarchæ populo post catechesin incensa, loco baiorum; velut admonentes illos, qui ea sumunt, ut rationem vivendi pravam relinquunt, sicut edocti sint, ac per conversionem paucorum dierum sibi regnum illud æternum comparent. Cæterum per hæc incensa vilis pretii, more paucorum hominum et avarorum, majestatem spiritus non deminunt, (quo enim id pacto facerent ii, qui terrarum orbem universum variis beneficis irretiunt, et omne arum sterile sulcant, opimasque beneficentiæ spicas metunt?) sed occultam ejus diei vim indicare volunt, quasique docere per hæc eos, qui ea sumunt, qualis esse debeat animi status in eo, qui jejunium observat, quale holocaustum pœnitentiæ, et precationis incensum. Ac tunc quidem ita jejunii curriculum dirigunt. At verò læta illa die Dominica baiorum gestationis, ac lentes pro more distribuentium præmia (quippe concessit, inquit Litteræ sacræ, qui judicat justitiam), victores in certamine jejunii pretiosarum sanctarumque crucium lustrationibus, et cereorum lucentium donis excipiunt. Quippe non cum umbris dimicare fideles volunt, fatuorum more, sed eos veluti jam aspicientes justitiæ solem, qui novam Sionem per pullum illuminat, per hæc exhortantur, ut absoluto Dominico dierum quadraginta jejunio, et nubibus vitiorum expulsis, una cum hoc gigante (dicto nimirum sole) exoriantur. Et baia quidem manibus propterea tenent, quod traducti sint a vitiosa profanaque fortasse vita, ad sublimiorem et vitiorum expertem: cereis vero cum crucibus, quod cum lumine veritatis auctorem mali et adversarium suum Satanam prostraverint. Et quodnam aliud donum his, qui per continentiam in illo magno jejunii certamine victores exstiterint, dari pretiosius possit optatissima sacra cruce, quæ omnia devorantis Inferni genuinos comminuit, et humano generi vitæ portas aperuit? oianino nullum, nisi quis dicere velit Jesum Christum Deum nostrum, qui per crucem nobis salutem acquisivit. Et quoniam regem multorum dominatum satellitio stipatum sine medio, vel cum statu sordido non licet excipere; Nunc quidem, inquit magnus ille pontifex, inter pedem conferentes numeremini, funditorum ordine consistite, cum sagittariis pergitte, cum gestantibus tropæa procumbite. Verum post exiguum temporis intervallum ipsa regia vobis aperietur, ac videbitis cæli terræque Regem, nullis circumscriptum terminis Dominum Deumque nostrum carnaliter justorum manibus circumscripti, vitamque vobis sine carentem baiorum loco largiri. Ac læta quidem illa die Dominica venerabilis bai-

rum festivitatis, dum populi cereos et cruces accipiunt, victoriam adversus mortem sibi certe despondent, et instar siderum illuminant expertem astrorum sphaeram desperationis; vel tanquam servi fideles, qui faces gestant, per trivium circum-euntes, adventum sponsi splendidiorem reddunt, deque lepra sectariorum in caligine sedentium quasi triumphant. Post diem vero tertium curator ille humanarum animarum, videlicet ipse patriarcha, quasi rationibus secum expensis, ne quis clam ipso salutaris passionis præmia tractet indigne (nam ipsam mel quoque sæpius dulcedinem suam in vomitum convertere solet, si aliter quam expediat, sumptum sit), instar custodis vigilacis maturius surgens, incensi dat fidelibus, indicare per hæc volens, et admonere, ne festivo more, sed pugilum ritu deinceps dierum curriculum suscipiant. Licet enim, inquit, absque periculo magnam illum jejunii pelagus a crucis velo sublevati trajecistis, et ad divinum portum sanctorum Christi Dei que nostri cruciatum appulistis: tamen instar illius prudentis negotiatoris, inæstimabilem illum unionem consecuti non estis. Adhuc enim prædones ac latrones studiose domino per tenebras insidiantur, et reti quodam homicidii consueto, capiendi ejus occasionem quaerunt. Igitur etiam deinceps vigilemus, et cum Judæis excubias agentibus excubemus. Ipsi quidem in tenebris per mare vagabuntur, incassum retia laxantes: nos autem ambulemus in die, ac lucis opera consequemur: ipsi sudibus hamis uncinabunt, nos prædam lucrabimur: ipsi unionem in lapide tegent, nos eum in testaculis vasis recondemus. Postquam in hunc modum data sunt incensa, et populus rursus manus suas ad jejunii pelagus prospero cursu direxit, noctemque sanctorum Christi cruciatum scullis accensis collustravit (nam in die ambulantes, ut eorum more, qui ambulant in tenebris, nocturna faciant itinera fieri nullo modo potest): tum vero sponsus Ecclesiæ rursus exoriens instar matutini aut vespertini Arcturi, die fausto sancti Paschalis Dominico velut alter divinus Moses sinu suo Christi populum excipit, quasque congratulans eis, qui omnem sceleritatem Ægyptiacam excusserint, et Pharaonem persecutorem mari submerserint: Adeste, inquit, aspiciate vos mercatores orthodoxæ doctrinæ, qui citra periculum pelagus jejunii trajecistis, quoniam invidiæ fluctus vitæ thesaurum jactaverit: ultimum insomnem illum unionem turbinis vestis abruptum in sepulcro, tanquam in ostreo, cœlavertit. Cumque videritis sanie vi fulguris divini commotam, et unionem propria potestate prodeuntem, ac expositum emptoribus citra ullam prelium; accipite eum vobisque peculiarem facite, ac vitæ æternæ thesaurum vobismetipsis acquirite. Fortassis etiam more patris liberum amantis, qui

ταφωρίζουσι τὴν ἀναστρον σφαίραν τῆς ἀπογνώσεως, ἢ ὡς δοῦλοι ποιοὶ λαμπαδηφόροι τὰς τριόδους περιερχόμενοι, τοῦ νυμφίου τὴν ἐνδημίαν καταλαμπρύνουσι, καὶ τὴν λώβην τῶν ἐν σκότει καθημένων αἰρεσιωτῶν θριαμβεύουσι. Μετὰ δὲ τρίτην ἡμέραν, ὁ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν κηδεμὼν, ὁ πατριάρχης φησὶ, καθ' ἑαυτὸν ὡς περ συλλογισάμενος, μὴ λάθῃ τις ἀχρειῶσαι τοῦ σωτηρίου πάθους τὰ ἑπαθλα, (καὶ μέλι γὰρ εἰσθε πολλὰκις τὴν ἡδύτητα μετατάγει εἰς ἔμετον, εἰ μεταληφθεὶη παρὰ τὸ χρήσιμον,) ὡς ἀγρυπνος φύλαξ ἀναστάς ὀρθοραιοτέρων, δίδωσι τοῖς πιστοῖς θυμιάματα, ὁμιλῶν οἶον διὰ τούτων αὐτοῖς, καὶ ὑποτιθέμενος, μὴ πανηγυρικῶς, ἀλλὰ αγωνιστικῶς τῶν ἐφεξῆς τριῶν ἡμερῶν τὸ στάδιον ἀναδέξασθαι. Κἀν γὰρ ἀκινδύνως, φησὶ, τὸ μέγα τῆς νηστείας διεπεραιώθητε πέλλας τῷ ἱστίῳ τοῦ σταυροῦ κουφίζόμενοι, καὶ παρὰ τῷ θεῷ λιμῆνι τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν κατηγορήσατε, ἀλλὰ τὸν ἀτίμητον οὐκ ἐκλουθήσατε μάργαρον, ὡς ἐκεῖνος ὁ φρόνιμος ἔμπορος. Ἔτι γὰρ ἄρπαγες καὶ ληστὰι σπουδαίως ἐρεβοδιφῶσι τὸν Κύριον, καὶ σαγήνην μιεφονίας συρράβαντες, κερροσκοποῦσι τούτου τὴν ἄλωσιν. Εἰρηγορήσωμεν τοῖσιν καὶ ἐφεξῆς, καὶ τοῖς ἀγρυπνοῦσιν Ἰουδαίοις συναγρυπνήσωμεν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐν σκότει ποντοπορήσουσι, κενὰς ὠλένας ἀφάσσοντες· δίκτυα ἡμεῖς δ' ἐν ἡμέρᾳ περιπατήσωμεν, καὶ τοῦ φωτὸς τὰ ἔργα ληψόμεθα. Αὐτοὶ τοὺς σκόλοπας ἀγκιστρεύουσιν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἄγραν κερδήσωμεν. Αὐτοὶ τὸν μάργαρον ἐν λίθῳ καλύφουσιν, ἡμεῖς δὲ τούτον ἐν ὄστρακίνοις ἀποθησαυρίσωμεν σκεύεσιν. Οὕτω γινόμενης καὶ ταύτης τῶν θυμιαμάτων τῆς διαδόσεως, καὶ τοῦ λαοῦ τὰς χεῖρας πάλιν ἐπὶ τὸ τῆς νηστείας οὐριοδρομήσαντο; πέλλας, καὶ τὴν νύκτα τῶν ἁγίων παθῶν τοῦ Χριστοῦ λαμπράσι καταπυρεύσαντες, (τοὺς γὰρ ἐν ἡμέρᾳ περιπατοῦντας νυκτοβατῆν κατὰ τοὺς ἐσκοτιομένους ἀδύνατον,) ὁ τῆς Ἐκκλησίας νυμφίος ἀνατεῖλας καὶ πάλιν, καθὰ τις εἶπη, ἔφως ἀρκτούρος καὶ ἀπροκνήφαιος, κατὰ τὴν φαῖδρὰν τοῦ ἁγίου Πάσχα ἡμέραν τὴν κυριώνυμον ὡς ἄλλος θεσπέσιος Μωσῆς τὸν τοῦ Χριστοῦ λαὸν ἐγκολπίζειται. Καὶ συγχαίρων οἶον αὐτοῖς, πᾶσαν Αἰγυπτιακὴν ἀποτιναξαμένοις κακότητα καὶ Φαραὼ διώκτῃν καταποντίζουσι· Δεῦτε, φησὶν, ἴδετε τῆς ὀρθοδοξίας οἱ ἔμποροι, οἱ τὸ τῆς νηστείας ἀκινδύνως παράσαντες πέλλας. ποῦ τὸ μέγα κῆμα τοῦ φθόνου τὸν τῆς ζωῆς θησαυρὸν ἀπεκύλισε· ποῦ τὸν ἀκοίμητον μάργαρον εὐροκλύδων τυφανικῶς ὡς ἐν ὄστρεῳ τῷ τάφῳ κατέκρυψε. Καὶ ἰδόντες τὸ μὲν ἕλκτρον μετασαλευθὲν δυνάμει θεϊκῆς ἀστραπῆς, τὸν δὲ μάργαρον ἀπεξουσίως ἐξανατείλαντα, καὶ εἰς ἔμποριαν προκειμένον ἀπραγμάτευτον, λάβετε τούτον καὶ ἰδίωσασθε⁶⁶, καὶ ζωὴν αἰώνιον ἑαυτοῖς ἀποθησαυρίσατε. Τέχα δὲ καὶ κατὰ πατέρα φιλόστοργον, νῦν πρώτως ἰδόντα καί τις ἀμύμονας, ἀπὸ μακρᾶς καὶ κινδυνώδους ἀποδημίας ἀδλαδῶς ἐνδημήσαντας, ἐν φιλήματι ἁγίῳ περιγε-

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ ἰδίωσασθε.

ρῶς κατασπάζεται, καὶ ἀνοίξας τοὺς θησαυροὺς τῆς εὐλογίας αὐτοῦ, δεξιούνται τούτους νομίμασιν, ὀλίγοις μὲν κατὰ τὸ φαινόμενον, πολλοῖς δὲ κατὰ τὸ νοούμενον. Ἀφορῶν γὰρ εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, ἀβραβωνίζεται δια τούτων αὐτοῖς καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν.

Christum, verum illum Deum nostrum; velut Spiritus sanctus super eos veniat.

Ταῦτα ἡμεῖς ὡς ἀρχιτέκτονες γέροντες γεγράφαμέν σοι, σοφώτατε, καὶ ὑπεδείξμεν σοι ἀπολογίας θεμέλιον. Σὺ δὲ ὡς ἄλλος Βεσελελ, ἐποικοδομήσεις τὸ ἀληθές. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς, φησὶ, δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, Ἰησοῦν Χριστὸν, ᾧ ἡ ὄψα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Μελέτη, χάριν τῆς εἰς τοὺς θεοὺς γαοῦς τῶν μοναστηρίων γινομένης μετακλήσεως διὰ σημαντηρίων τριῶν.

Βλέπων ἀπειροχάλους τινὰς, καὶ πρὸς μηδὲν εὐκαιροῦντας ἐπωφελεῖς, ἀλλ' ἡ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, ματαίαν ἀποκαλοῦντας καὶ σκανδαλοποιὸν τὴν διὰ σημαντηρίων τριῶν εἰς τοὺς ναοὺς γινομένην τῶν μοναζόντων μετακλήσιν, χάριν τῆς τῶν θεῶν δοξολογιῶν ἀκροάσεως ("Ἦρκει γὰρ, φησὶ, δι' ἐνὸς αὐτοῦ; μεταστέλλεσθαι, καὶ μὴ γίνεσθαι κατὰ τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ μυχτηρισμὸν καὶ χλευασμὸν παρὰ τῶν κυκλούντων ἡμᾶς ἀσεβῶν; κἀντεῦθεν καὶ παραβολὴν ἐν τοῖς ἔθνεσι, μηδὲ θριαμβεύεσθαι τὸ μοναχικόν, ὡς δῆθεν εἰς μίαν διαλαλίαν μὴ εὐσυνθετοῦν") παριστῶ διὰ τῆς παρουσίας μου γραφῆς, ὡς οὔτε διὰ τὰς φληναφίας τῶν ἀσεβῶν, οὔτε διὰ τὰς δυσκολίας τῶν μοναστῶν ἐπενοήθη, διὰ σημαντηρίων τριῶν τὰς θείας δοξολογίας ἐπικηρύττεσθαι· ἀλλὰ διὰ λόγον ἀρχαιοπαρόδοτον σπουδαίωτατον.

Τῶν γὰρ ἐπ' Ἐκκλησίας γινομένων ἡμερινῶν καὶ νυκτερινῶν δοξολογιῶν, κατὰ τὸ τοῦ προφήτου Δαβὶδ θεσπιώδημα, τὸ λέγον· Ἐν ἑσπέρας, καὶ πρωῆ, καὶ μεσημβρία διηγήσομαι, καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται· τῆς φωνῆς μου ὁ Κύριος· ἀπὸ τῶν δύο συντελουμένων Διαθηκῶν, ἀπὸ τῆς Νέας δηλαδὴ καὶ τῆς Παλαιᾶς, κατὰ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων παράδοσιν, ὥρισθη πρὸ πάντων δεξιῶσθαι τὸν Θεὸν ἀπὸ τῆς θείας κινύρας τοῦ θεοπάτορος ("Ἀνοίξω γὰρ, φησὶν, ἐν ψαλτηρίῳ τὸ πρῶτον μου) καὶ μετὰ τὴν τοῦτου ἀνάπτυξιν, τὸν θεὸν μελίσσωνα τῆς Ἐκκλησίας ἐξαγωνίζεσθαι, διὰ κηρίου διδασκαλιῶν εὐαγγελικῶν, τοῦ κέντρου φωτίζοντος τὴν σκοτόμαιναν· διὰ μέλιτος γραφῶν ἀποστολικῶν, γλυκαίνοντος τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα· καὶ διὰ μαρτυρικῶν ἀφηγήσεων, μεγαλυνουσῶν τὸν ἐνσαρκῶν οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. Διὸ καὶ χάριν μὲν τῶν ἐξ ψαλμῶν τοῦ θεοπάτορος, καὶ λοιπῶν, τῶν ἐν τῇ ὀρθρινῇ δοξολογίᾳ πρὸ τοῦ ἁγιοπολίτου ψαλλομένων ἐκίστοτε, καὶ ταῖς ψαλλομένων συνήθως ἐν ταῖς θεαῖς ἱεροτελεσταῖς· καὶ ταῖς ἑσπεριναῖς προσευχαῖς, πρὸ

A jam primum filios videt ex logioqua et periculosa peregrinatione domum illæcos redeuntes, lætatur eos cum osculo sancto salutatur, et apertis thesauris benedictionis suæ, numismatis eos excipit, exiguis quidem illis in speciem; sed magnis ejus ratione, quod intelligitur. Quippe respiciens in auctorem et consummatorem fidei, Jesum arrha data per hæc eis pollicetur futurum, ut

Hæc nos veluti proveciores architecti scripsimus tibi, vir eruditissime, ac fundamentum satisfactionis quasi digito commonstravimus. Tu velut alter Beseleel, verum superstrues. Quippe fundamentum aliud, ut ille inquit, nemo ponere potest præter id, quod positum est, Jesum scilicet Christum, cui gloria et imperium in sæcula. Amen.

B

EJUSDEM

Meditatum, de convocatione, quæ fit ad sacras monasteriorum aedes, per tria signa.

Quoniam video quosdam imperitos, et nullam ad rem utilem idoneos, quam ut aliquid novi dicant et audiant stultam ac scandali plenam vocare convocationem monachorum ad sacras aedes, quæ trihus sit signis, celebrationes divinas audiendi causa (Sufficiebat enim, inquit, uno duntaxat eos signo congregari, nec præberi causam subsannandi et irridendi sanctas Dei Ecclesias circumdantibus nos impiis, ut parabola fiant inter paganos, nec statum monasticum velut in triumpho spectandum exhiberi, quasi ad unam commonitionem se recte non componat); equidem hoc scripio probabo, nec propter illas impiorum nugas, nec propter monachorum morositates excogitatum esse, ut tribus signis glorificationes divinæ denuntientur: sed propter magni momenti rationem quamdam, ab antiquis sæculis per manus traditam.

Quippe cum Dei celebrationes, quæ interdum et noctu sunt in Ecclesia, juxta Davidis prophætæ oraculum, cujus verba sunt: Vesperti, et mane, et in meridie narrabo, et renuntiabo, vocemque meam Dominus audiet: cum igitur hæc perficiantur ex duobus Testamentis, Novo scilicet ac Veteri, juxta sanctorum et divinitus afflatorum Patrum traditionem: ante omnia sancitum est ut glorificetur Deus per sacram Davidis citharam, (Aperiam enim, inquit, in psalterio quæstionem meam) et post explicationem ejus, ut sacrum examen Ecclesiæ semet exercent per evangelicarum doctrinarum favum, stimulo caliginem illuminante; perque mel apostolicorum scriptorum, quod dulcedinem finibus orbis terrarum offert; ac per narrationes denique de martyribus quæ administrationem in carne Christi Deique nostri amplificant. Ideoque propter sex illos Davidis psalmos, et reliquos, qui assidue in glorificatione matutina canuntur ante hagiopolitam; et propter eos, qui pro more canuntur, cum res divina peragitur, et

In precibus vespertinis, ante lectiones apostolicas, A et evangelicas, atque etiam versibus inclusas, arcessuntur monachi per signum quoddam exiguum, quasque humiliter et obscurius. Nam quæ Veteri Testamento veluti per umbras delineantur, figura futurorum erant, et simulacra. Propter civinorum autem Evangeliorum prædicationem, et sacram reliquorum ad conventus publicos pertinentium librorum lectionem, et propter universum simpliciter hagiopolitæ ordinem, magnum signum iuventum est. In universam enim terram, et ad fines orbis terrarum utilitas ex eis proveniens penetravit. Quæ cum ita modo quodam Deo grato ac religiose peragantur, oportebat populum Domini etiam de futuro commonefieri iudicio, cuius causa in genua procumbimus, ac preces fundimus. Itaque statutum est, debere Christianos per signum abeneum illius ultimi diei admoneri. Scriptum est enim : Ascendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ. Item, Clangent angeli Dei tuba, et mortui resurgent, et retribuetur cuique secundum opera sua. Quod autem in generalibus urbiū ecclesiis plebes non convocantur tribus signis, sed uno quodam magno : non ordinis ecclesiastici subversio est. Convocatur enim populus manuariis opificiis deditus, quique ligoni et aratro vacat. Itaque boni consulere debet, si publico intersit cœtui, cum Novi Testamenti lectiones recitantur. Ac nobis quidem, qui per Dei gratiam servamus immotam omnem traditionem ecclesiasticam, hunc ordinem sequi visum est. Latinis vero, male a nobis divisus, et quorum cor obturatum est a Satana, licet in sermonibus oleo sint molliores, alia quædam consuetudo convocandi populum sacras ad artes est tradita. Nam uno intonat utuntur signo, campana scilicet, quæ a campo sic dicitur. Quemadmodum enim campus cuiusvis itineri citra, ullum expositus est impedimentum, sic et illius abenei tintinnabuli sublimis vox, universis accessu facilis patet. Ac pluribus sane signis Latini et Itali propterea non indigent, quod cantionibus hagiopoliticis non utantur, sed sola Davidis cithara.

τῶν ἀποστολικῶν ἀναγνισμάτων καὶ εὐαγγελικῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν στιχηρῶν, μετακαλοῦνται οἱ μοναχοὶ διὰ σημαντηρίου μικροῦ, καὶ ὄιον ταπεινοτέρου, καὶ σκοτεινοῦ. Τὰ γὰρ τῇ Βαλαϊῆ Διαθήκῃ σκιαγραφούμενα, τύπος τῶν μελλόντων ἦσαν, καὶ εἰκονίσματα. Χάρις δὲ τῆς τῶν θεοφύλλων Εὐαγγελίων ἀνακηρύξεως, καὶ λοιπῶν πανηγυρικῶν βιβλίων ἱερᾶς ἀναγνώσεως, καὶ τῆς ὅλης ἀκολουθίας τοῦ ἁγιοπολίτου ἀπλῶς, τὸ μέγα σημαντήριον εὕρηται. Εἰς πάσαν γὰρ τὴν γῆν καὶ εἰς τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα ἢ ἐκ τούτων διήλθεν ὠφέλεια. Οὕτω δὲ τούτων τελουμένων θεαρέτως καὶ εὐσεβῶς, ἔδει τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν καὶ περὶ τῆς μελλούσης ὑπομιμνήσκεισθαι κρίσεως, δι' ἣν γονυκλισοῦμεν καὶ προσευχόμεθα. Τετύπεται γοῦν, διὰ σημαντηρίου χαλκοῦ, περὶ τῆς τελευταίας ἡμέρας ἐκείνης τοῦς χριστιανῶν ὑπομιμνήσκεισθαι. Ἀνέθη γὰρ, φησὶν, ὁ θεὸς ἐν ἀλαμπῶ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. Σαλπύσσουσιν οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ, καὶ οἱ νεκροὶ ἀναστήσονται, καὶ ἐκάστῳ ἀποδοθήσεται κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Τὸ δὲ κατὰ τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας τῶν πόλεων μὴ μετακαλεῖσθαι τὰ πλήθη διὰ σημαντηρίων τριῶν, ἀλλὰ διὰ μεγάλου ἑνός, οὐκ ἔστι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας ἀνατροπὴ. Λαθὺν γὰρ μετακαλεῖται χειρῶναξ, καὶ περὶ σκαπάνης ἡσχολημένοι καὶ ἄροτρον. Ἔστι τοίνυν ἀγαπητὴν ἐκκλησιαστικὰν τοῦτον καὶ εἰς τῆς Νέας Διαθήκης τὰ ψαλμωδῆματα. Καὶ ἡμεῖν μὲν τοῖς φυλάττουσι τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν ἀμετάπτωτον, οὕτω πολιτεύεσθαι δέδοκται. Τοῖς δὲ Λατίνοις μερισθεῖσι κακῶς ἀφ' ἡμῶν, καὶ παρωθεῖσι τὴν καρδίαν ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ τοῖς λόγοις ὑπὲρ ἑλαῖον ἀπαλύωνται, ἄλλη τις παρεδόθη συνήθεια, περὶ τῆς εἰς τοὺς ναοὺς μετακλίσεως τοῦ λαοῦ. Ἐνὶ γὰρ κέχρηται σημαντηρίῳ, τῇ καμπάνῃ φημι, ἥτις ἐκ τοῦ κάμπον μετονομάζεται. Ὡς γὰρ ὁ κάμπος (φασὶ) βουλομένοις εἰς ὀδοιπορίαν ἀνεμπόδιστος πρόκειται, οὕτω καὶ τῆς χαλκοστόμου κώδωνος ἢ μετέωρος διαλαλιὰ τοῖς πᾶσιν εὐπρόσθετος ἠπλῶται. Πολλῶν δὲ σημαντηρίων οὐκ ἔστι χρεῖα Λατίνοις καὶ Ἰταλοῖς, ὅτι μὴδὲ ψαλμωδῆμάτων ἁγιοπολιτικῶν, ἀλλὰ μόνης τῆς κινύρας τοῦ θεοπάτορος.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ

ΤΟΥ ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΟΥ

ΒΑΣΑΜΩΝ

ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

ΣΥΛΛΟΓΗ.

THEODORI DIACONI

COGNOMENTO

BALSAMONIS

ECCLESIASTICARUM CONSTITUTIONUM

COLLECTIO,

Quæ jam pridem a Joan. Leunclavio sub Paratitlorum nomine Latine edita est
an. MDXCIII, nunc vero Græce primum
in lucem prodit, ex duobus antiquis codicibus inter se collatis, una
cum ejusdem Leunclavii versione.

*Carolus Annibal Fabrotus J. C. hanc translationem cum Græci
codicibus contulit, emendavit, et notas adjecit.*

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΤΩΝ ΕΙΡΗΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῷ ΚΩΔΙΚΙ, ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΔΙΓΕΣΤΟΙΣ, ΚΑΙ ΝΕΑΡΑΙΣ ΔΙΑΤΑΞΕΣΙ, ΠΕΡΙ
ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ, ΚΑΙ ΚΛΗΡΙΚΩΝ, ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΕΥΑΓΓΩΝ, ΕΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΚΑΙ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ.

COLLECTIO

EXpositorum in codice, et digestis, et novellis constitutionibus,
DE EPISCOPIS, ET CLERICIS, ET MONACHIS, ET REBUS SACRIS, ATQUE ETIAM
DE JUDEIS ET HÆRETICIS (1).

LIBER PRIMUS.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΩΔΙΚΟΣ. — EX LIBRO I CODICIS.

ΤΙΤΛΟΣ Α'.

*Περὶ τῆς ἀνωτάτω Τριάδος, καὶ τῆς καθολικῆς
πίστεως· καὶ περὶ τοῦ μηδένα τολμῆν περὶ αὐ-
τῆς ἀμφοσθεῖν.*

Α'. Ἐρμηνεία. Ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἀγίαν Τριάδα
Annibalis Fabroti notæ.

(1) Theodorum Balsamonem hujus Collectionis
auctorem

(2) Qui sacrosanctam Trinitatem. Hæc epitome

TITULUS I.

*De summa Trinitate, et fide catholica: et ut nemo
de ea publice contemnere audeat.*

I. Qui sacrosanctam Trinitatem (2), in una dei-

totidem verbis exstat apud Photium Nomocan.
tit. 12, c. 2; quæ autem habetur tit. 4, c. 1, est ex
Basilicorum lib. 1, tit. 1, c. f.

ante parís potestatis, haud glorificat, ne Christianus A quidem dicitur, sed vesanus, hæreticus, et infans est, et punitur.

II. Hæretici congregationes nullas habeant, nec sacrificia vel mysteria (3) peragant, tametsi per subreptionem rescriptum impetraverint : fides Patrum, qui Nicæna convenerunt, auctoritatem duntaxat habeat ; ac siquidem hæretici congregationes intra oppida habere audeant, oppidis expelluntur.

III. Porphyrii, et aliorum adversus Christianos scripta, itemque Nestorii, atque adeo quæcumque cum Nicæna et Ephesina synodis non consentiunt, a quantum sile deflectere non licet, exnuntur (4). Qui vero libros indicatos habent et legunt, ultimo supplicio afficiuntur : et episcopi clericique Nestoriani ecclesiis ejiciuntur ; laici anathemate feriuntur, orthodoxis eos absque periculo (5) deferentibus. Tenor constitutionis est hujusmodi :

Annibalis Fabroti notæ.

auctorem esse docent nos libri calamo exarati ; imo et ipse Balsamon se hujus libri parentem prodit ad Nomocanonem Photii tit. 9, cap. 2, ad finem, ut constat ex Paratitlis ad tit. 5, in fine. Nam qui primus eam in Latinum convertit, ejus auctorem ignoravit, forte quod mutilum colicem nactus esset. Sed et Franciscus Pithæus v. c. in Glossario ad Julianum Antecess. in voce *Decani* citat hæc Paratitla nullo nomine addito. Jacob. Cujac. consultissimus laudat etiam alicubi auctorem Paratitli : ut videantur omnes in codices incidisse, qui nullum nomen præferrent ; quod tandem inventum est in perantiquo et optimo cod. ms. Nicolai Peirescii, senatoris Aquiseptiensis τὸ μαχαρτοῦ, qui initio sic inscribitur : Θεοδώρου Διακόνου, τῆς ἀγιωσύνης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας νομοφύλακος καὶ χαροφύλακος καὶ πρώτου τῶν Βλαχερνῶν, τοῦ Βαλσαμόνως, τοῦ μετὰ χρόνους τινὰς γεγονότος πατριάρχου Θεοπόλωνος μεγάλης Ἀντιοχείας. *Theodori diaconi sanctissimæ Dei Magnæ Ecclesiæ nomophylacis et chartophylacis, et primo Blacherorum, Balsamonis, post aliquot vero annos patriarchæ Theopolis magnæ Antiochiæ.* Non recte Joannes Leunclavius hunc titulum inscripsit Paratitla. Imo paratitla partem operis universi constituunt. Idem tamen quid Paratitlorum nomine Justinianus intellexerit, percipit in Prologo ad hanc Collectionem : et post eum vv. cc. Joannes a Costa, et Julius Pæcius : ut jure quis miretur prudentissimum virum Jacobum Cujacium in aliam sententiam ivisse, maxime cum ex fragmento Matthæi monachi (is est Matthæus Blastares) de Justiniani sententia satis perspicue constaret. Quod ut rectius intelligatur, consulte sis hæc Paratitla ad unum vel alterum titulum, et ex his cognoscere, per indicem, id est, summam, et κεφαλαϊκῶς in eis referri, quæ suis quæque titulis διὰ πλατέων, et uti fere ab auctoribus concepta sunt, leguntur. Et constat igitur Græcos, juris interpretes aliter accepisse verba hæc Justiniani, de conceptione Digestorum : *Sufficiat per indices tantummodo, et titulorum subtilitatem, quæ παρά τελα nuncupantur : quædam admonitoria ejus facere.* Et de confirmat. Digestorum : *Si qui forsitan, per titulorum subtilitatem adnotare mauerint, et ea, quæ Paratitla nuncupantur componere.* Ipsi enim Paratitla vocant quæcumque ex cartis titulis ad quemque titulum revocari possunt. Quod quidem Justiniano placuisse videtur, ut stulti omnia, quæ ad eundem juris articulum pertinent tanquam in uno conspectu haberent. Denique Paratitla sunt accessiones et supplementa ex aliis ti-

τις ἐν μὲ θεοῦ ἰσοδύναμον οὔτε Χριστιανὸς λέγεται, ἀλλ' ἄφρων ἐστὶ, καὶ αἰρετικὸς καὶ ἀτιμὸς, καὶ τιμωρεῖται.

B. Οἱ αἰρετικοὶ μὴ συναγείσθωσαν, μήτε θυσιασθήρια τελείωσαν, ἢ μυστήρια, καὶ κατὰ συναρπαγὴν ἀντιγραφὴν πορίσωνται· μόνη δὲ χρηματιζέτω ἡ τῶν ἐν Νικαίᾳ πιστῶν· καὶ τολμῶντες οἱ αἰρετικοὶ συναγωγὰς ἐν τοῖς πόλεωσι ἔχουσιν, ἐκβάλλονται τῶν πόλεων.

Γ. Τὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν Πορφυρίου καὶ ἄλλων συγγράμματα καίεσθωσαν, καὶ τὰ Νεστορίου, καὶ ὅσα μὴ συμφωνεῖ ταῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ Ἐφέσῳ συνόδοις, ὧν οὐκ ἔξεστι παρεξίνασαι τὴν πίστιν. Οἱ δὲ τὰ εἰρημινὰ βιβλία ἔχοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ἐσχάτως τιμωροῦνται. Οἱ δὲ Νεστοριανοὶ, ἐπίσκοποι μὲν καὶ κληρικοὶ, τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλονται· λαϊκοὶ δὲ, ἀναθεματίζονται, τῶν ὁρθόδοξων αὐτοῖς ἀκινδύνως δημοσιεύοντων. Ἐχει δὲ ἡ διάταξις οὕτως·

tulis desumpta, ita dicta vocabulo ἑλληνικοῦ βαρβάρου, quasi extra titulum, quod confirmant Græci lib. ix, Bas. tit. 16. c. 2, ut parapherna dicuntur, quæ extra domum ad virum deferuntur. Ait sicut Justinianus per titulorum subtilitatem, id est, λεπτότητα. Commentarios scilicet fieri vetat, probatque tantum explanationes compendio factas. B. Cyprianus testimon. advers. Jud. lib. 1, præf. *Sed et legentibus brevis ejusmodi plurimum prodest, dum non intellectum legentis, et sensum liber longior spargit, sed subtiliore compendio id quod legitur tenax memoria custodit.*

C. (5) *Mysteria.* Recte igitur in l. ii, cod. eod. libri veteres, inter quos. vet. c. Brouxi et Menagii, Græci et Cod. Theodos, habent : *Nullus hæreticis mysteriorum locus.* Pro quo perperam antea legebatur *ministerium.* Veterum codicum scripturam confirmant Basilica, quæ ita vertunt : *Μηδὲς τοῖς αἰρετικοῖς τῶν μυστηρίων τόπος ἀνεψῆδω.* Denique sic legitur apud Hincmarum R. *De prædestinat.* cap. 37 ; veterum scilicet librorum, et Basilicorum ope leve mendum in eadem lege licebit emendare : nam ubi legitur : *et suis apertis criminibus denotentur,* libri manuscriptori sic habent : *et suis apertius crimin. denot.* Basilica, καὶ τοῖς ἰδίῳι φανερωτέρως ἐκκλημασι σημειώσθωσαν.

(4) *Exnuntur.* Similiter Arii, Porphyrii, et aliorum hæreticorum libri lege Constantiniana comburuntur, quæ exat. apud Socratem *Histor. Ecclesiast.* lib. 1, cap. 6. Hujus constitutionis etiam meminit Evagrius lib. 1, cap. 12 ; Nicephorus Callixt. lib. xiv, cap. 36, et Jul. Poll. loco sup. citato. Per contrarium principum edictis ferilibus Christianorum scripta ignis consumpta ; quod de B. Dionysii Areopagitæ libris proditum est in Synaxario Græcorum. Diocletianus et Maximianus apud pariatorem juris Mosaicæ et Romani tit. 15, de Manichæis eorumque scriptis (Christianos sine dubio eis infensissimi principes tollere et eorum scripta ignibus corrumpere cogitabant) : *Jubemus namque auctores quidem ac principes una cum abominandis scripturis eorum severiori pœna subjici, ita ut flammis ignibus exurantur.* Ejus severitatis meminit Avnolus 4, advers. Gentes : *Nam nostra quidem scripta cur ignibus meruerint dari ? Queruntur Optatus, et locis aliquantulis Augustinus. Protagoræ Atheniensis profane de divinitate disputantis libri in concione combusti sunt, Munc. in Octavio.*

(5) *Absque periculo.* Nec enim punientur, tametsi non potuerint crimen et accusationem periclitare.

Ἀντοκράτορες Θεοδοσίος καὶ Οὐαλεντινιανὸς Αὔ. A *Imp. Theodosius et Valentinianus AA. Por-*
missæ PP.

Θεσπίζομεν πάντα ἕσα ὁ Πορφύριος ὑπὸ τῆς αὐτο-
 μανίας ἐλαυνόμενος, ἢ ἑτερῆς τις κατὰ τῆς εὐσεβοῦς
 τῶν Χριστιανῶν ὀρθοκείας συνέγραψε παρ' οἰψδή-
 ποτε εὐρισκόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι· πάντα γὰρ
 τὰ κινουῦντα τὸν Θεὸν εἰς ὀργὴν συγγράμματα, καὶ
 ψυχὰς ἀδικουῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοῆς ἀνθρώπων ἔλθειν
 βουλόμεθα.

Ἐτι θεσπίζομεν τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστο-
 ρίου πίστιν, ἢ τῇ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκο-
 λουθούοντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοὶ, τῶν
 ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθε-
 ματίζεσθαι, ἐξουσίαν ἔχόντων τῶν βουλομένων ὀρθο-
 δόξων τῶν ἐπομένων τῇ εὐσεβείᾳ ἡμῶν νομοθεσίᾳ δίχα
 φέβου καὶ βλάβης δημοσιεύειν αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. E
 Ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀκοῆς, ὡς
 τινες διδασκαλίας συνέγραψαν καὶ ἐξέθεντο ἀμφι-
 βδολοῦς, καὶ οὐκ ἀκριβῶς συμφωνούσας τῇ ἐκτεθειτῇ
 ὀρθοδόξῳ πίστει παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῶν συνελ-
 θόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων Πατέρων,
 καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης, τοῦ γεγονό-
 το· τῆς μεγάλης Ἀλεξανδρείας πόλεως ἐπισκόπου·
 κελεύομεν τὰ μὲν γεγονότα τοιαῦτα συγγράμματα,
 ἢ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν ἐμπιπρόσθαι, καὶ διαφερόν-
 τως τὰ Νεστορίου, καὶ τελείῳ ἀφανισμῷ παραδί-
 δοσθαι. ὥστε μὴδὲ εἰς ἀνάγνωσιν τινος ἔλθειν, τῶν
 τὰ τοιαῦτα συγγράμματα ἔχειν βιβλία ἔχειν καὶ ἀνυ-
 γινώσκειν ἀνεχομένων τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ὑφ' ἑρω-
 μένων, τοῦ δὲ λοιποῦ μηδὲν ἐξείναι παρὰ τὴν ἐκ-
 τεθείσαν πίστιν, καθάπερ εἰρήκαμεν, τὴν ἐν Νικαίᾳ
 καὶ ἐν Ἐφέσῳ λέγειν τι ἢ διδάσκειν. C

Δ'. Ὁ δημοσία παρόντος πλήθους δογματίζων περὶ
 τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη,
 καθαιρεῖται· εἰ δὲ ὑπὸ στρατιαν, ἀποζώννυται. Οἱ
 δὲ λοιποὶ, ἐλεύθεροί μὲν ὄντες, τῆς βασιλίδος πόλεως
 ἐκβάλλονται, πρὸς τὸ δοκοῦν τῷ δικαστῇ σωρηνίζό-
 μενοι· δοῦλοι δὲ σφοδρῶς ἐπιτρέφονται.

Anuiba's Fabroti notæ:

(6) *Abique metu. Calumniam.*

(7) *Et damno. Sine sumptu, ut apud Justinianum*
Inst. quib. alienare licet, vel non. Sine omni damno.
 δίχα πάσης διαπάνης, Theoph. Lex est Marciani
 quæ integra exstat Concilii Chalcedonensis p. r. 5,
 c. 3, unde maluit exscribere Facundus Hermia-
 nensis lib. xi, cap. 2, quam ex Justiniani cod. in
 quo epitomata legitur: *Marcianus quoque imperator,*
ait, post sacerdotum sententiam aliqui tractare im-
piriam duxit atque sacrilegum, nec cuiquam semel
judicata, recteque deposita revolvere, et ut his publice
disputare permisit, qui suo edicto omnibus discus-
sionem eorum quæ Chalcedone iudicata sunt negans:
vere ait, impius et sacrilegus est, qui post tot sa-
cerdotum sententiarum opinioni sæe aliqui tractan-
dam reliquit. Extremæ quippe demeritiæ est, in
mediis et periculo die committitur lumen inquirere.
Quisquis enim prius veritatem repertam aliqui uita-
rius discutit, mercedium querit. Nemo itaque vel
clericus, vel militans, et ulterius cuiuslibet condi-
tionis, de fide Christiana, publice congregatis populis
et audientibus, tractare præsumat in posterum, ex
hoc (perperam apud Facundum legitur, in poste-
rum, et hoc tunc), tumultus et perfidiam occasionem
requirit. Nam injuriam facit iudicio religiosissimæ

Sancimus ut quæcumque Porphyrius, propria ex-
agitatus insaniam, vel quivis alius adversus piam
Christianorum religionem conscripsit, apud quem-
cunque reperiantur, igni tradantur. Cuncta enim
scripta, quæ Deum ad iram movent, et animas
violant, ne ad hominum quidem aures pervenire
voluimus.

Præterea sancimus ut qui fidem Impiam Nestorii
æmulantur, aut nefariam ejus doctrinam sectantur,
siquidem episcopi sint, aut clerici, ecclesiis sacro-
sanctis ejiciantur: si vero laici, anathemate fer-
riantur, potestatem habentibus quibuslibet ortho-
doxis, qui piæ legis nostræ sectatores sunt, ut illos
absque metu (6) et damno (7) denuntient ac insi-
mulent. Quoniam vero ad piæ aures nostras per-
venit, aliquos doctrinas conscripsisse et exposuisse
quasdam ambignas, nec accurate congruentes cum
fide orthodoxa SS. Patrum, sacra synodo exposita,
qui Nicææ ac Ephesi convenerunt, et a Cyrillo piæ
memorie, qui magnæ Alexandrinorum urbis epis-
copus fuit: jubemus, ut quæcumque fuerint ejus-
modi scripta, vel antehac, vel nunc, et præcipue
Nestorii, sic comburantur, et plenæ abolitioni tra-
dantur, ut in neminis lectionem veniant, atque iis,
qui talia scripta sive libros habere ac legere
sustinent, ultimum supplicium formidantibus, ne-
mini deinceps liceat præter expositam fidem, con-
diximus, Nicææ atque Ephesi, quidquam dicere
vel docere.

IV. *Qui publice, multitudine præsentis, de Chri-*
stiana fide tractat (8), si clericus est, deponitur:
si militat (9), cingulo spoliatur (10): ceteri, si
liberi sint, ex urbe imperatoria ejiciuntur, prout
visum iudici fuerit, castigandi: servi vero acriter
puniuntur.

synodi, si quis semel iudicata ac recte disposita re-
volvère et publice disputare contendit. Et infra,
postquam diversas pro transgressorum conditione
statuit pœnas: Universa ergo, inquit, quæ a sancta
synodo Chalcedonensi statuta sunt custodiri de-
beant, nihil postea dubitari. Hoc itaque nos ræ
commoniti tranquillitatis edicto abstinetè profanis
vocibus, et ulterius desinite de divinis disputare,
quod nefas est, quia non solum divino iudicio pec-
catum hoc promi credimus punietur, rerum etiam
legum et iudicium auctoritate coerceri ut. B. Chry-
sostomus apud auctorem Catenæ in Joannem cap.
 20 τοῦτο γὰρ ἐστὶ πίστεως, τὸ τὰ μὴ ὀριζόμενα
 δέξασθαι. Ἔστ: γὰρ πίστις, etc, Heb. II.

(8) *Qui publice tractat. Basilianum ad canonem 63,*
syn. 6 in Trullo: Καὶ τὸ δ' γὰρ κερ. τοῦ α' τί-
τοῦ α' τῶν Βασ. ἐστὶ· Μηδὲς ἢ κληρικὸς, ἢ μοναχὸς,
στρατεύμενος, ἢ ἄλλος οὐλοδῆποτε πληθὺν συναγωγῶν
δημοσίᾳ περὶ τῆς πίστεως διαλεγέσθω. Vox monachus
non exstat in Basilicis, nec in cod. Justiniani.

(9) *Si militat. In lib. IV: Nemo clericus, vel*
militans. Sic libri veteres, et Facundus, et cod.
Brotvi et Menagii.

(10) *Cingulo spoliatur, exauctoratur. Cæsarius*
 p. 657, tom. I.

V. Expositio fidei orthodoxæ, atque execratio Nestorii et Eutychis, tam quod ii, qui cum eis sentiunt, hæretici sint, et castigentur.

VI. Similis orthodoxæ fidei expositio, et Eutychis atque Apollinariæ execratio.

VII. Similis est præcedenti recipiens sancta quatuor concilia, et anathematismos ac segregationes ab eis promulgatas confirmans. Inter cætera dicit primum esse inter omnes sacerdotes papam Romanum.

Epistola papæ ad Justinianum, continens ea quæ ab eo scripta sunt de fide orthodoxa, quæ huic epistolæ subjiciuntur.

De orthodoxa fide.

Et ita se habet :

Imperator Justinianus Augustus. Cum recta et reprehensionis expertus fides, quam præfelicat sanctissima Dei catholica et apostolica Ecclesia, nullo modo novationem admittat, nos sanctorum apostolorum, et eorum, qui post eos in sanctis Dei Ecclesiis spectabiles fuere, dogmata sequentes; recte nos facturos existimavimus, si cunctis manifestum faceremus, quo pacto de spe, quæ in nobis est, affecti sumus; insistentes vestigiis traditionis et confessionis sanctæ Dei catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ. Quippe credentes in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adoramus, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentiz. In extremis autem diebus constitemur unigenitum Dei Filium, Neum de Deo, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri cœternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum ex cœlis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pertulisse, sepultum esse, resurrexisse die tertio: unius et ejusdem miracula cruciatiusque, quos sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Non enim alium Deum Sermonem, et alium Christum novimus: sed unum et eundem, consubstantialem Patri secundum divinitatem, et eundem nobis consubstantialem secundum humanitatem. Quippe Trinitas mansit Trinitas, etiam post incarnatum Deum Sermonem, qui unus est ex Trinitate. Non enim adjectionem quartæ personæ sancta Trinitas admittit. Quæ cum ita se habeant, anathemate damnamus omnem sectam, et præcipue Nestorium adorantem hominis, dividens unum illum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, Deumque nostrum, nec constituentem proprie ac secundum veritatem, quod sancta, gloriosa, perpetua Virgo Maria sit Deipara: sed tradentem, quod alius sit ille natus ex Deo Patre Deus Sermo, et alius ille natus ex sancta perpetuaque Virgine Maria, qui per gratiam et necessitudinem cum Deo Sermonem, factus sit Deus. Neque vero duntaxat hunc, sed etiam mente captum illum Eutychem, qui apparentiam introducit, et veram illam incarnationem ex sancta perpetua Virgine

Ε. Ἐκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς, καὶ Νεστορίου, καὶ ὅτι οἱ φρονούντες τὰ αὐτῶν αἰρετικοὶ εἰσι, καὶ σωφρονίζονται.

Γ'. Ὁμοία ἐκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου.

Ζ'. Ὁμοία τῆς πρὸ αὐτῆς, ἀποδεχομένη τὰς ἁγίας συνόδους, καὶ βεβαιούσα τοὺς παρ' αὐτῶν ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀφορισμοὺς. Φησὶ δὲ ὅτι πρῶτός ἐστι πάντων τῶν ἱερέων ὁ πάππας Ῥώμης.

Ἐπιστολὴ τοῦ πάππα πρὸς Ἰουστινιανόν, ἀποδεχομένη τὰ παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως γραφέντα, ἃ τῇ ἐπιστολῇ ὑποτέτακται.

Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

B

Καὶ ἔχει ῥητὴν οὕτως ·

Ἀτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἀβγουστος. Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἥνπερ κηρύττει ἡ ἀγιωτάτη τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, κατ' οὐδένα τρόπον καινισμὸν δεξαμένης, ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν μετ' ἐκείνους διαπρεφάντων ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις διδάγμασι, δίκαιον ᾤθημεν ἅπασιν ποιῆσαι φανερόν, ὅπως ἔχομεν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐπιπέδου, ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει καὶ ὁμολογίᾳ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύοντες γὰρ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνοῦμεν · μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογούμεν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Θεὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀρχόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἑνὸς καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαι, σταυρόν τε ὑπομεῖναι, ταφῆναι τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ · ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε θεῶματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἔκουσας ὑπέμεινε σαρκί. γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλο τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα · ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐμείνι γὰρ ἡ Τριάς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου ·

D

οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκῃ ἐπιδέχεται ἡ ἁγία Τριάς. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸν διαιροῦντα τὸν ἓνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογούντα κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν καὶ ἑνδοξὸν ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον· ἀλλὰ ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας, χάριτι δὲ καὶ οικειώσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον Θεὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοδιαβῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, ἀρνούμενόν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκωσιν, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογούντα κατὰ πάντα

τιν ὁμοούσιον ἔσον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἰμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυγοφθόρον, τὸν ἄνουον λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν· καὶ σύγχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντα τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονούντας. Εἰ γὰρ τινες μετὰ ταύτην καὶ ἡμῶν προαγόρευσιν καὶ τὴν κατὰ τόπον θεοφιλεστάτων ἡμῶν ἐπισκόπων πληροφορίαν εὐρεθῶσι τοῦ λοιποῦ γνώμης· ἐναντίοι ὄντες, μὴ προσδοκῆσωσι συγγνώμης ἀξιοθῆναι. Κελεύομεν γὰρ τοὺς τοιοῦτους ὁμολογουμένους αἰρετικὸς τῷ προσήκοντι ὑπεβάλλεσθαι σωφρονισμῷ.

ut veniam impetrent. Jubeamus enim tales, veluti confessos hæreticos, animadversioni competentij subijci.

Ὁμοίως καὶ ἔχει τὸ ῥητὸν οὕτως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίταις.

Τὸν Σωτήρα καὶ Δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες διὰ πάντων σπουδάζομεν, ὅσον ἐνδέχεται νοῦν καταλαμβάνειν ἀνθρώπινον, μιμεῖσθαι τὴν αὐτοῦ συγκατάθεσιν. Καὶ εὐρόντες τινὰς τῇ νοσομανίᾳ κρατουμένους τῶν ἀσεβῶν Νιστορίου καὶ Εὐτυχῆς, τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρνούμενους τὴν ἀγίαν ἐνδοξὴν ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ κατὰ ἀληθειαν· ἐσπεύσαμεν τοὺς τὴν ὁρθὴν τῶν Χριστιανῶν διδαχῆναι πιστεῖν. Οἱ δὲ, ἀνιάτως ἔχοντες, περιέτρωνται, καθὰ μεμαθήκαμεν, τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς ἐκταράσσοντες τε καὶ σκανδαλίζοντες, καὶ ἐναντία τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας λέγοντες. Ἀναγκαῖον τοίνυν ἐνομήσαμεν καταλύσαι μὲν τὰς τῶν αἰρετικῶν ψευδολογίας, σαφηνίσαι δὲ πᾶσιν ὅπως τε δοξάζει ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία, κηρύττουσι δὲ οἱ ταύτης ὁσιώτατοι ἱερεῖς, οἱ καὶ ἡμεῖς, ἐπόμενοι φανερὰ καθιστῶμεν τὰ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, οὐ καινίζοντες πιστεῖν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν ἀσεβῶν αἰρετικῶν· ὑπερ ἕξῃ καὶ ἐν προοιμίῳ τῆς ἡμετέρας βασιλείας πράξαντες, πᾶσι κατάδηλον ἐποίησαμεν. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἅγιον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τριῶν ὑποστάσεσι προσκυνούντες, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀληθινὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐκ' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἀγίου, καὶ τῆς ἀγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπήσαι, σταυρῶν τε ὑπομῆναι ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ταφῆναι τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε πάθη καὶ τὰ θαύματα ἀπὲρ ὑπέμεινεν ἐκουσίως, ἐν σαρκὶ, γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλοι τὸν Θεὸν Ἀδῶγον, καὶ ἄλλοι τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα, ἀλλ' ἓνα

A *Mar'ia Deipara inficiatur, hoc est, ipsam salutem nostram; neque confitetur eundem per omnia Patri consubstantialem secundum divinitatem, et nobis consubstantialem secundum humanitatem. Eodem modo et Apollinarem animæ exterminatorem, qui tradit Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, ac Deum nostrum, mente carere; confusionemque sive commisionem introducit in unigeniti Filii Dei inhumanatione. Universos denique, qui horum opinioniones secuti sunt, vel sequuntur. Quippe si qui post hanc nostram præmonitionem, et religiosissimorum singulis in locis episcoporum nostrorum affirmationem, reperti deinceps fuerint esse contrariæ sententiæ, non expectent futurum, confessos hæreticos, animadversioni competentij*

B *Et similiter se habet quod dictum est hoc modo. Idem Imp. Constantinopolitanis.*

Servatorem ac Dominum hujus universi Jesum Christum verum Deum nostrum colentes per omnia, studiosè damus operam, quantum ejus humana mens assequi potest, ut demissionem ejus imitemur. Cumque nonnullos invenerimus, qui morbo ac furore impiorum Nestorii et Eutychis, hostium Dei, et sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, detinentur: inficiantes se sanctam illam, gloriosam, perpetuam Virginem Mariam, proprie ac secundum veritatem dicere Deiparam; id operam dedimus, ut hi rectam Christianorum fidem edocerentur. Alii cum incurabiles sint, errorem suum tegentes circumcumeunt, uti quidem accepimus, simpliciorum animos conturbantes et offendentes, ac preferentes sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ contraria. Quamobrem necessarium duximus, tam hæreticorum mendacia dissipare, quam universis explanare, quomodo sentiat sancta Dei et catholica atque apostolica Ecclesia, et ejusdem sanctissimi sacerdotis prædicent. Quorum vestigia nos etiam sequentes, manifestamus ea, quæ de spe, quæ in nobis est, sentimus: non fidem innovantes, (absit hoc) sed coarguentes illorum insaniam, qui eadem cum impiis istis hæreticis sentiunt: quod quidem et in primordiis imperii nostri cum sacremus, satis omnibus animum nostrum declaravimus. Quippe credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, et in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adorantes, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentiæ. In extremis autem diebus confitemur Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Filium, Deum verum ex Deo vero, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri cœternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum e cœlis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa, perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pro nobis pertulisse sub Pontio Pilato, sepultum esse, resurrexisse die tertio: unius et ejusdem miracula et cruciatus, quos

V. Expositio fidei orthodoxæ, atque execratio Nestoril et Eutyichis, tam quod ii, qui cum eis sentiunt, hæretici sint, et castigentur.

VI. Similis orthodoxæ fidei expositio, et Eutyichis atque Apollinarii execratio.

VII. Similis est præcedenti recipiens sancta quatuor concilla, et anathematismos ac segregationes ab eis promulgatas confirmans. Inter cætera dicit primum esse inter omnes sacerdotes papam Romanum.

Epistola papæ ad Justinianum, continens ea quæ ab eo scripta sunt de fide orthodoxa, quæ huic epistolæ subjiciuntur.

De orthodoxa fide.

Et ita se habet :

Imperator Justinianus Augustus. Cum recta et reprehensionis experta fides, quam prædicat sanctissima Dei catholica et apostolica Ecclesia, nullo modo novationem admittat, nos sanctorum apostolorum, et eorum, qui post eos in sanctis Dei Ecclesiis spectabiles fuere, dogmata sequentes; recte nos facturos existimavimus, si cunctis manifestum faceremus, quo pacto de spe, quæ in nobis est, affecti sumus; insistentes vestigiis traditionis et confessionis sanctæ Dei catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ. Quippe credentes in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adoramus, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentia. In extremis autem diebus constemur unigenitum Dei Filium, Neum de Deo, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri coæternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum ex collis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pertulisse, sepultum esse, resurrexisse die tertio: unius et ejusdem miracula cruciatuque, quos sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Non enim alium Deum Sermonem, et alium Christum novimus: sed unum et eundem, consubstantialem Patri secundum divinitatem, et eundem nobis consubstantialem secundum humanitatem. Quippe Trinitas mansit Trinitas, etiam post incarnatum Deum Sermonem, qui unus est ex Trinitate. Non enim adjectionem quartæ personæ sancta Trinitas admittit. Quæ cum ita se habeant, anathemate damnamus omnem sectam, et præcipue Nestorium adorantem hominis, dividendum unum illum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, Deumque nostrum, nec consistentem proprie ac secundum veritatem, quod sancta, gloriosa, perpetua Virgo Maria sit Deipara: sed tradentem, quod alius sit ille natus ex Deo Patre Deus Sermo, et alius ille natus ex sancta perpetuaque Virgine Maria, qui per gratiam et necessitudinem cum Deo Sermonem, factus sit Deus. Neque vero duntaxat hunc, sed etiam mente captum illum Eutychem, qui apparentiam introducit, et veram illam incarnationem ex sancta perpetua Virgine

Ε. Ἐκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς, καὶ Νεστορίου, καὶ ὅτι οἱ φρονοῦντες τὰ αὐτῶν αἰρετικοὶ εἰσι, καὶ σωφρονίζονται.

Γ'. Ὁμοίᾳ ἐκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἀναθεματισμὸς Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου.

Ζ'. Ὁμοίᾳ τῆς πρὸ αὐτῆς, ἀποδεχομένη τὰς ἁγίας συνόδους, καὶ βεβαιούσα τοὺς παρ' αὐτῶν ἀναθεματισμοὺς καὶ ἀφορισμοὺς. Φησὶ δὲ ὅτι πρῶτός ἐστι πάντων τῶν ἱερέων ὁ πάππας Ῥώμης.

Ἐπιστολὴ τοῦ πάππας πρὸς Ἰουστινιανόν, ἀποδεχομένη τὰ παρ' αὐτοῦ περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως γραφέντα, ἃ τῇ ἐπιστολῇ ὑποτίθενται.

Περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

B

Καὶ ἔχει ῥητὴν οὕτως :

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὐγουστος. Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμῆτου πίστεως, ἥνπερ κηρύττει ἡ ἁγιωτάτη τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, κατ' οὐδένα τρόπον καινισμὸν δεξαμένης, ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν μετ' ἐκείνων διαπρεφάντων ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις διδάγμασι, δίκαιον ᾤθημεν ἅπασιν ποιῆσαι φανερόν, ὅπως ἔχομεν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει καὶ ὁμολογίᾳ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Πιστεύοντες γὰρ εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνοῦμεν· μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ἁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ Θεόν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναϊδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὐ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἑνδόξου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσαι, σταυρόν τε ἠπομείναι, ταφῆναι τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἔκουσως ὑπέμεινε σαρκί. γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα· ἀλλ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἔμεινε γὰρ ἡ Τριάς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου· οὐτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκῃ ἐπιδίχεται ἡ ἁγία Τριάς. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστορίον τὸν ἀνθρωπολάτρην, τὸν διαιροῦντα τὸν ἓνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κυριῶς καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν καὶ ἑθόξον ἀειπαρθένου Μαρίας Θεοτόκον· ἀλλὰ ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον λέγοντα, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας, χάριτι δὲ καὶ οικειώσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον Θεὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι. Οὐ μὴν δὲ, ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρονοβλαθῆ, τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, ἀρνούμενόν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκασιν, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κατὰ πάντα

εν ὁμοούσιον Ἰσον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεϊότητα, καὶ ἰμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, τὸν ἀνοὺν λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν· καὶ σύγγυσιον ἦτοι φυρμὸν εἰσάγοντα τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας ἢ φρονούντας. Εἰ γὰρ τινες μετὰ ταύτην καὶ ἡμῶν προαγόμενων καὶ τὴν κατὰ τόπον θεοφιλεστάτων ἡμῶν ἐπισκόπων πληροφορίαν εὐρεθῶσι τοῦ λοιποῦ γνώμη; ἐναντίοι ὄντες, μὴ προσδοκῆσαι συγγνώμης ἀξιωθῆναι. Κελεύομεν γὰρ τοὺς τοιοῦτους ὁμολογουμένους αἰρετικούς τῷ προσήκοντι ὑπεβάλλεσθαι σωφρονισμῷ.

ut veniam impetrent. Jubemus enim tales, veluti

ὁμοίως καὶ ἔχει τὸ ρητὸν οὕτως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίταις.

Τὸν Σωτήρα καὶ Δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες διὰ πάντων σπουδάζομεν, ὅσον ἐνδέχεται νοῦν καταλαμβάνειν ἀνθρώπινον, μιμῆσθαι τὴν αὐτοῦ συγκατάθεσιν. Καὶ εὐρόντες τινὰς τῇ νοσημανίᾳ κρατούμενους τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχῆ, τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀρνούμενους τὴν ἁγίαν ἐνδοξὸν ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ κατὰ ἀληθειαν· ἐσπεύσαμεν τοὺτους τὴν ὁρθὴν τῶν Χριστιανῶν διδαχθῆναι πίστιν. Οἱ δὲ, ἀνιάτως ἔχοντες, περιέρχονται, καθὰ μαμαθήκαμεν, τὰς τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς; ἐκταράσσοντές τε καὶ σκανδαλίζοντες, καὶ ἐναντία τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας λέγοντες. Ἀναγκαῖον τοίνυν ἐνομίσαμεν καταλῦσαι μὲν τὰς τῶν αἰρετικῶν ψευδολογίας, σαφηνῆσαι δὲ πᾶσιν ὅπως τε δοξάζει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ ἀποστολικὴ καὶ καθολικὴ Ἐκκλησία, κηρύττουσι δὲ οἱ ταύτης ὁσώτατοι ἱερεῖς, οἷς καὶ ἡμεῖς ἐπόμεινοι φανερά καθιστῶμεν τὰ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος, οὐ καινίζοντες πίστιν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν ἀσεβῶν αἰρετικῶν· ὅπερ ἔζη καὶ ἐν προοιμίῳ τῆς ἡμετέρας βασιλείας πράξαντες, πᾶσι κατὰ δόξαν ἐποίησαμεν. Πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς ἕνον Πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνούντες, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, Τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἀληθινὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνωσ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναϊδιον τῷ Πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἐξ οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπήσαι, σταυρῶν τε ὑπομῆναι ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ταρῆναι τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰ τε πάθη καὶ τὰ θαύματα ἅπερ ὑπέμεινεν ἔχουσι; ἐν σαρκί, γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα, ἀλλ' ἕνα

A Maria Deipara inficiatur, hoc est, ipsam salutem nostram; neque confitetur eundem per omnia Patri consubstantialem secundum divinitatem, et nobis consubstantialem secundum humanitatem. Eodem modo et Apollinarem animæ exterminatorem, qui tradit Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, ac Deum nostrum, mente carere; confusionemque sive commistionem introducit in unigeniti Filii Dei inhumanatione. Universos denique, qui horum opiniones secuti sunt, vel sequuntur. Quippe si qui post hanc nostram præmonitionem, et religiosissimorum singulis in locis episcoporum nostrorum affirmationem, reperti deinceps fuerint esse contrariæ sententiæ, non expectent futurum, confessos hæreticos, animadversioni competent;

B Et similiter se habet quod dictum est hoc modo.

Idem Imp. Constantinopolitanis.

Servatorem ac Dominum hujus universi Jesum Christum verum Deum nostrum colentes per omnia, studiosè damus operam, quantum ejus humana mens assequi potest, ut demissionem ejus imitemur. Cumque nonnullos invenerimus, qui morbo ac furore impiorum Nestorii et Eutychis, hostium Dei, et sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ, detinentur: inficiantes se sanctam illam, gloriosam, perpetuam Virginem Mariam, proprie ac secundum veritatem dicere Deiparam; id operam dedimus, ut hi rectam Christianorum fidem edocerentur. Alii cum incurabiles sint, errorem suum tegentes circumcunt, uti quidem accepimus, simpliciorum animos conturbantes et offendentes, ac proferentes sanctæ catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ contraria. Quamobrem necessarium duximus, tam hæreticorum mendacia dissipare, quam universis explanare, quomodo sentiat sancta Dei et catholica atque apostolica Ecclesia, et ejusdem sanctissimi sacerdotis prædicent. Quorum vestigia nos etiam sequentes, manifestamus ea, quæ de spe, quæ in nobis est, sentimus: non fidem innovantes, (absit hoc) sed coarquentes illorum insaniam, qui eadem cum impiis isis hæreticis sentiunt: quod quidem et in primordiis imperii nostri cum faceremus, satis omnibus animum nostrum declaravimus. Quippe credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei, et in Spiritum sanctum, unam essentiam in tribus personis adorantes, unam deitatem, unam potestatem, Trinitatem unius essentiæ. In extremis autem diebus constitemur Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Filium, Deum verum ex Deo vero, ante sæcula et sine tempore genitum ex Patre, Patri cœternum, eum ipsum, ex quo omnia, et per quem omnia, degressum e cœlis, incarnatum esse de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa, perpetuaque Virgine Maria, et hominem esse factum, crucemque pro nobis pertulisse sub Pontio Pilato, sepultum esse, resurrexisse die tertio: unius et ejusdem miracula et cruciatus, quos

sponte in carne sustinuit, agnoscentes. Non enim alium Deum Sermonem, et alium Christum novimus, sed unum et eundem, consubstantiali Patri secundum divinitatem, et eundem nobis consubstantiali secundum humanitatem. Quippe sicut in divinitate (11) perfectus est, ita perfectus idem est et in humanitate. Nam personalem unionem recipimus et confitemur. Quippé Trinitas mansit Trinitas, etiam post incarnatum Deum Sermonem, qui unus est ex Trinitate. Non enim adjectionem quartæ personæ sancta Trinitas admittit, Quæ cum ita se habeant, anathemate damnamus omnem sectam, et præcipue Nestorium adorantem hominis, et opiniones ejus secutos vel sequentes, qui dividunt unum illum Dominum nostrum Jesum Christum, Dei Filium, Deumque nostrum, nec proprie ac secundum veritatem constituentur, quod sancta, gloriosa perpetua Virgo Maria sit Deipara, id est, Dei Mater, sed duos filios tradunt, alium natum illum ex Patre Deum Sermonem, et alium natum illum ex sancta, perpetua Virgine, Deipara Maria: qui per gratiam, et affectionem, et necessitudinem cum Deo Sermone, factus sit Deus: quique negant nec constituentur Dominum nostrum Jesum Christum, Filium Dei, Deumque nostrum, incarnatum, et hominem factum, et crucifixum, esse unum in illa sancta et consubstantiali Trinitate. Nam hic solus est, qui una cum Patre ac Spiritu sancto adoratur et glorificatur. Anathemate damnamus et mente captum illum Eutychen, et opiniones ejus secutos ac sequentes, qui apparentiam introducunt, et veram illam nativitatem Domini ac Servatoris nostri J. C. ex illa sancta Virgine Deipara Maria, hoc est, ipsam salutem nostram, infliciantur, neque constituentur, cum per omnia Patri consubstantiali secundum divinitatem, et nobis consubstantiali secundum humanitatem. Eodem modo et Apollinarem animæ exterminatorem, et opiniones ipsius secutos vel sequentes, qui tradunt Dominum nostrum J. C. Dei Filium, ac Deum nostrum, mente carere; confusionemque sive commistionem introducunt in unigeniti Filii Dei inhumanatione. Universos denique, Dat. Id. Mart. D. Just. PP. A. III Cos.

Idem perscriptum Ephesiis, idem Cæsariensibus, D Idem Cyzicenis, idem Amidensis, Trapezuntis, Hierosolymitanis, Apamensibus, Justinopolitanis, Theopolitanis, Sebastenis, Tarsensibus, Ancyraus.

Idem imp. Epiphano (12), sanctissimo ac beatissimo, archiepiscopo urbis hujus regis, et universali patriarchæ.

Scire volentes sanctitatem tuam omnia, quæ ad statum ecclesiasticum spectant, necessarium duximus, his ad eam sacris apicibus uti, ac per eos ipsi

καὶ τὸν αὐτὸν, ἑμοῦσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ἑμοῦσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὡς γὰρ ἐστὶν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. Τὴν γὰρ κτθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. Ἐμείνε γὰρ Τριάς ἡ Τριάς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἐνὸς τῆς Τριάδος Θεοῦ Λόγου. Οὕτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἅγια Τριάς. Τούτων τοίνυν εὐτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν· εἰσαίρετως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρη, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντάς τε καὶ φρονούντας, τοὺς διαίρουντας τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἅγιαν ἑνδοξον καὶ ἀειπαρθένον Μαρτὴν Θεοτόκον, τουτέστι μητέρα Θεοῦ, ἀλλὰ δύο Υἱοὺς λέγοντας. Ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας· χάριτι δὲ καὶ σχέσει καὶ οικειώσεσι τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον καὶ Θεὸν αὐτὸν γεγεννησθαι. Καὶ ἀρνούμενους καὶ μὴ ὁμολογοῦντας εἰς Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ἑμοῦσιου Τριάδος. Οὗτος γὰρ μόνος· ἐστὶν ὁ συμπροσκυνούμενος καὶ συνδοξαζόμενος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ Εὐτυχίαν τὸν φρενοβλαβῆ, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονούντάς τε καὶ φρονήσαντας, τοὺς φαντασίαν εἰσάγοντας, ἀρνούμενους τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας ἀληθινὴν γέννησιν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν γνήσιον ἑμοῦσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἑμοῦσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸν αὐτὸν εἰς τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονούντας· τοὺς ἀνοῦν λέγοντας, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, καὶ σύγχυσιν ἦτοι φουρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάντας, τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντάς τε ἢ φρονούντας.

qui horum opiniones secuti sunt, vel sequuntur

Τὸ αὐτὸ Ἐφεσίοις· τὸ αὐτὸ Κιαισαρείαι· τὸ αὐτὸ Κυζικηνοῖς· τὸ αὐτὸ Ἀμιδικοῖς, Τραπεζουνοῖς, Ἱεροσολυμίταις, Ἀπαμεύσιν. Ἰουστινοπολίταις, Θεουπολίταις, Σιδαστινοῖς, Ταρσεύσιν, Ἀγκυρανοῖς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλείδος ταύτης πόλεως, καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Γινώσκειν βουλόμενοι τὴν σὴν ἀγιωσύνην πάντα τὰ εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἐρῶντα κατὰ τῆσιν. ἀναγκαῖον ἡγησάμεθα ταῦταις πρὸς αὐτὴν χρῆσασθαι

Annibalis Fabroti notæ.

(11) Quippe sicut in divinitate. Facundus ita vertit: Nam sicut est in deitate perfectus, ita idem in humanitate perfectus est.

(12) Idem imp. Epiph. Facundus episcop. lib. II

hujus constitutionis meminit, et ita vertit: Scire volentes tuam sanctitatem omnia quæ ad ecclesiasticum statum respiciunt.

ταί, θείαις συλλαβαίς, καὶ δι' αὐτῶν ὄφρα αὐτῆ κα-
 ταστῆσαι τὰ κινήθηνα, ἄπειρ καὶ αὐτὴν εἰδέναι πε-
 πεισμεθα ἑδρόντες γάρ τινας ἄλλοτρίους τῆς ἁγίας
 καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆ τῶν ἀσε-
 βῶν Νεστορίου καὶ Εὐτυχείου ἀκολουθοῦντας πλὴν,
 καὶ ταί, τούτων βλασφημίαις κεχρημένους, θεῖον
 προσέβηκαμεν ἴδικτον, ἕπειρ καὶ ἡ σὴ γινώσκει
 ἀγιστῶν· δι' οὗ τὴν τῶν Νεστοριανῶν αἱρετικῶν
 μανίαν ἐλέγξαμεν οὐδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες,
 ἢ ἐναλλάττοντες, ἢ παρεξελθόντες τῆς μέχρι νῦν αὖν
 θεῶ κρατούσης Ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, καθὰ
 καὶ ἡ σὴ γινώσκει μακαριότης· ἀλλὰ διὰ πάντων
 φυλάττοντες τὴν κατάστασιν τῆς ἐνώσεως, τῶν ἀγιω-
 τατιῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς πρὸς τὸν ἀγιώτατον πάππαν
 τῆς πρεσβυτέρας· Πρωμῆς καὶ πατριάρχην, πρὸς δὲ
 καὶ τὰ ὅμοια τούτοις γράφομεν· οὐτε γὰρ ἀνεχόμεθα
 τὴν εἰς Ἐκκλησιαστικὴν ὁρώντων κατάστασιν, μὴ
 καὶ τῆ αὐτοῦ ἀναφέρεισθαι μακαριότητι, ὡς κεφαίῃ
 οὐστὴ πάντων τῶν ὁσιωτάτων τοῦ Θεοῦ ἱερῶν· καὶ
 ἐπειδὴ ὁσάκις ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν αἱρετικοὶ
 ἀνεφύησαν, τῆ γνώμῃ καὶ τῆ ὁρθῇ κρίσει ἐκείνου
 τοῦ σεβασμίου θρόνου κατηργήθησαν· Ἐκ γὰρ τῶν
 παρουσῶν θείων συλλαβῶν μαθήσεται ἡ σὴ ἀγιστῶν
 τὰ πρὸς ἡμῶν προτεθειμένα· ἐπ' ᾧ τοὺς ἐπιχει-
 ροῦντας· πονηρῶς νοεῖν ἢ ἐρμηνεύειν τὰ παρ' ἡμῶν
 ὁρθῶς ἐν τῷ ἡδίκτῳ λεχθέντα ἐκ τῶν παρουσῶν θείων
 ἡμῶν ἐλέγχεσθαι συλλαβῶν, Ὅλιγοί τινες ἄπιστοι
 καὶ ἄλλοτριοί τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ
 ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀντειπεῖν Ἰουδαϊκῶς ἐθάβη-
 σαν πρὸς τα παρὰ πάντων τῶν ἱερῶν ὁρθῶς κρατού-
 μενα καὶ δοξάζομενα καὶ χρησιμέμενα, ἀρνούμε-
 νοι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονο-
 γενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν σαρκω-
 θέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας καὶ ἐνδό-
 ξου ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐναν-
 θρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας
 καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, συμπροσκυνούμενον καὶ
 συνδοξαζόμενον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι,
 ὁμοουσίον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοού-
 σιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, παθη-
 τὸν σαρκὶ τὸν αὐτὸν, ἀπαθῆ τῆ θεότητι. Παισιτού-
 μενοι δὲ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
 μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἡμῶν ὁμολογεῖν
 ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὅτι οἱ
 εἰσι καὶ ἐλέγονται τῆ τοῦ ἀσεβοῦς Νεστορίου
 ἀκολουθοῦντες· πονηρᾶ διδασκαλίᾳ, κατὰ χάριν αὐ-
 τὸν λέγοντες Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλον τὸν Θεὸν
 Λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν λέγοντες· οὗς ἀνα-
 θεματίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ
 αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονούντας, ὡς ἄλλοτρίους
 ὄντας τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολι-

A manifesta facere, quæ mota sunt; licet ei perspecta
 esse persuasi simus. Quippe repertis quibusdam
 alienis a sancta catholica et apostolica Ecclesia,
 qui errorem impiorum, Nestorii et Eutychis, se-
 quuntur, eorumque blasphemis utuntur; sacrum
 editum proposuimus, quod ad tuæ quoque sancti-
 tatis notitiam pervenit, quo hæreticorum insaniam
 refutavimus, nulla re prorsus immutata; nec quid-
 quam immutantes, aut prætermittentes, quod ad
 statum ecclesiasticum spectet, qui adjuvante Deo
 hactenus obtinuit, sicut et tua novit beatitudo; sed
 per omnia statum unionis sanctissimarum Ecclesia-
 rum erga sanctissimum Romæ veteris papam et
 patriarcham custolientes, ad quem his etiam simili-
 lia (15) perscripsimus. Nec enim patimur, ut aliquid
 eorum, quæ ad statum ecclesiasticum pertinent, non
 etiam ad ipsius beatitudinem referatur, cum ea
 sit caput omnium sanctissimorum Dei sacerdotum;
 et quotiescumque his in partibus hæretici fuerunt
 enati, per sententiam rectæque iudicium illius
 venerabilis sedis aboliti sunt. Nimirum ex præsen-
 tibus sacris apicibus nostris, tua sinceritas a nobis
 proposita cognoscat, ut ii, qui male intelligere, vel
 interpretari, recte a nobis in edicto prolata conan-
 tur: ex præsentibus sacris apicibus nostris refu-
 tentur. Pauci quidam infideles, et alieni a sancta
 Dei catholica et apostolica Ecclesia, Judaice contra-
 dicere cæsi sunt iis, quæ ab omnibus sacerdotibus
 recte tenentur, probantur, et predicantur, negantes
 Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum
 illum Dei Filium, Deumque nostrum, qui de Spiritu
 sancto et sancta, gloriosa, perpetua Virgine, Dei-
 paraque Maria est incarnatus, et homo factus, et
 crucifixus, esse unum ex illa sancta et consubstan-
 tiali Trinitate, qui una cum Patre ac Spiritu sancto
 adoratur et glorificatur, consubstantialis Patri se-
 cundum divinitatem et consubstantialis nobis se-
 cundum humanitatem, carnis ratione cruciatibus
 obnoxius, et idem divinitatis ratione nullis crucia-
 tibus obnoxius. Dum autem fateri recusant Domi-
 num nostrum Jesum Christum, unigenitum illum
 Dei Filium, Deumque nostrum, esse unum ex illa
 sancta et consubstantiali Trinitate: palam redar-
 guuntur illius impii Nestorii pravam doctrinam se-
 qui, dum secundum gratiam dicunt eum Dei Filium,
 atque alium esse Deum Sermonem, alium Christum
 tradunt. Quos sane, cum ipsorum dogmatis et iis,
 qui opiniones eorum secuti sunt, vel sequuntur,
 anathemate damnamus, velut alienos a sancta Dei
 catholica et apostolica Ecclesia. Omnes enim sanctæ
 catholice Ecclesiæ sacerdotes, et reverendissimi
 sanctorum monasteriorum archimandritæ, sancto-

Annibalis Fabroti notæ.

(15) *Ad quem his etiam similia.* Quæ inseruntur
 epistolæ Joan. papæ, sive archiepiscopi Rom. ad
 imp. Justinianum, quæ temere quidam codice
 Justiniano eicere conati sunt: existat enim
 et in libris veteribus et in Basilicis, ejusque me-
 minit Liberatus Breviarii cap. 20. Epistolæ autem
 Justiniani ad Joannem PP. præter alios Hermannus

Contractus in Chronico: Romæ, inquit, *Joannes sec.,*
qui et Mercurius, papa quinquagesimus octavus,
sed: annis 2 mens. 4. Ad hunc Justinianus A. de
file sua litteras et donaria S. Petro transmisit.
Anastas. Bibliothec. in Joanne II: Ipsis diebus
obtulit Christianissimus imperator Justinianus Au-
gustus beato Petro apostolo scyphum aureum, etc.

rum Patrum traditionem sequentes, cum nihil penitus immutarint, vel immutent in eo statu ecclesiastico, qui hactenus (uti dictum est) durat; uno consensu constituentur, atque glorificant, prædicantes Dominum nostrum Jesum Christum, unigenitum Dei Filium, Deumque nostrum, ante sæcula et sine tempore de Patre natum, extremisque diebus degressum e caelis, et incarnatum de Spiritu sancto et sancta, gloriosa, perpetua Virgine, ac Deipara Maria, et hominem factum, et crucifixum, unum esse de sancta et consubstantiali Trinitate. Quippe novimus eum consubstantialem Patri ratione divinitatis, et eundem nobis consubstantialem ratione humanitatis: cruciatibus obnoxium ratione carnis, et nullis cruciatibus obnoxium ratione divinitatis. Nam uti perfectus est in divinitate, sic idem perfectus est in humanitate. Quippe personalem unigenitum recipimus et confitemur. Et quoniam unigenitus ille Filius ac Sermo Dei, ante sæcula et sine tempore de Patre natus, idemque diebus extremis de caelis degressus, et incarnatus de Spiritu sancto, et sancta, gloriosa, Deipara Maria, et homo factus, ipse videlicet Dominus noster Jesus Christus, proprie ac vere Deus est: ideo sanctam quoque, gloriosam, perpetuam Virginem Mariam, proprie ac vere Matrem Dei dicimus: non quasi Deus ille Sermo principium ex ea sumpsit, sed quod extremis diebus de caelis degressus sit, et ex ipsa incarnatus, et natus, et homo factus, quem confitemur, uti dictum est, Patri consubstantialem esse secundum divinitatem, et eundem nobis consubstantialem esse, secundum humanitatem: ejusdem miracula et cruciatibus, quos in carne sponte sustinuit, agnoscens. Hæc ergo sunt, quibus per sacrum illud edictum nostrum expositis, hæreticos confutavimus: cui sacro edicto etiam omnes hic inventi sanctissimi episcopi, et reverendissimi archimandritæ, una cum sanctitate tua subscripserunt, per omnia sequentes sancta quatuor concilia, et ea, quæ a quolibet illorum sancta sunt; hoc est, a concilio Nicæno Patrum 318 et a celebrato in hac urbe imperatoria Patrum 450 et ab Ephesino primo, et a Chalcedonensi: cum universis constet, nos omnibus, qui noliscum sunt, sanctæ atque apostolicæ Ecclesiæ fidelibus traditam fidei definitionem, hoc est, sacrosantum documentum sive symbolum, retinere atque custodire, sanctis a Patribus illis 318 expositum, quod etiam congregati hac in urbe imperatoria 450 sancti Patres explanatione adhibita declararunt; non quod aliquid ei decisset, sed ea de causa, quod veritatis hostes partim Spiritus sancti divinitatem reprobare conati essent, partim veram Dei Sermonis incarnationem ex sancta, perpetua Virgine, Deipara Maria negassent. Idcirco Scripturæ testimoniis sacrosanctum hoc documentum indicati 450 sancti Patres explanatione adhibita declararunt. Item et omnes aliæ sanctæ synodi, videlicet Ephesina prima, et Chalcedonensis, eandem fidem secutæ, receperunt et conservarunt; ac sanctam illam, gloriosam,

Α κη; Ἐκκλησίας. Πάντες γὰρ οἱ ἱερεῖς τῆς ἀγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ εὐλαβέστατοι τῶν εὐλαβῶν μοναστηρίων ἀρχιμανδριταὶ ἀκολουθοῦντες τῇ τῶν ἁγίων Πατέρων παραδίσει, καὶ μηδὲν παντελῶς ἐναλλάξαντες ἢ ἐναλλάττοντες τῆς μέχρι νῦν, καθὰ εἰρηται, ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, συμφώνως ὁμολογοῦσι καὶ διδάξουσι, κηρύττοντες τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου ἀειπαρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπήσαντα καὶ σταυρωθέντα, ἵνα εἴναι τῆς ἁγίας καὶ θεοῦσιου Τριάδος· ὁμοούσιον γὰρ αὐτῶν ἴσμεν τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· παθητὸν σαρκὶ τὸν αὐτὸν, ἀπαθῆ θεότητι. Ὅς γὰρ ἐστὶν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. Τὴν γὰρ καθ' ὁπόστασιν ἑνωσὶν δεχόμεθα καὶ ὁμολογοῦμεν. Ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μονογενὴς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς, ὁ αὐτὸς καὶ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθείς ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπήσας· τούτῳ ἐστὶν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεὸς ἐστὶ· διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἁγίαν καὶ ἐνδοξὴν ἀειπαρθένον Μαρίαν κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν μητέρα τοῦ Θεοῦ λέγομεν· οὐχ ὡς τοῦ Θεοῦ Λόγον τὴν ἀρχὴν ἐξ αὐτῆς λαβόντος, ἀλλ' ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντος καὶ τεχθέντος, καὶ ἐνανθρωπήσαντος· ὁμολογοῦμεν, καθὰ εἰρηται, ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, τοῦ αὐτοῦ καὶ τὰ θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἐκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ γινώσκοντας. Ταῦτα τοίνυν ἐστὶν, ἅπερ διὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν εἰρηκότες ἡδίκτου, τοὺς αἰρετικοὺς ἠλέγξαμεν· ὥτινι θελῶ ἡδίκτω καὶ πάντες οἱ εὐρεθέντες ἐνταῦθα δοσιώτατοι ἐπίσκοποι, καὶ εὐλαβέστατοι ἀρχιμανδριταὶ ἅμα τῇ σῇ ἀγιωσύνῃ καθυπέγραψαν, ἀκολουθοῦντες διὰ πάντων ταῖς ἁγίας τέτρασι συνδόξαις, καὶ τοῖς παρ' ἐκάστης αὐτῶν διατυπωθεῖσι, τούτῳ τῆς τε ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη', καὶ τῆς ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευσῆσῃ πόλει τῶν ρν', καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῃ τῆς προτέρας, καὶ τῆς Χαλκηδόνος· δήλου πᾶσι καθεστῶτος ὅτι τὴν πᾶσι τοῖς ἅμα ἡμῖν τοῖς πιστοῖς τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας παραδοθέντα ὄρον τῆς πίστεως, τούτῳ τὸ ἅγιον μᾶθημα, ἥτοι σύμβολον, κρατούμεν τε καὶ φυλάττομεν, τὸ παρὰ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ἑκτῶ ἁγίων Πατέρων ἐκτεθεῖν· ὅπερ καὶ οἱ ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευσῆσῃ πόλει ὄντες ἅγιοι Πατέρες σαφηνίσαντες ἐπέρωσαν· οὐχ ὡς ἑλλειπῶς ἔχοντος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴ περ οἱ τῆς ἀληθείας ἔχθροί, οἱ μὲν ἀθετεῖν ἐπεχείρησαν τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος θεότητα, οἱ δὲ τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας ἀληθινὴν σάρκασιν τοῦ Θεοῦ

λόγου ἠρνήσαντο. Διὰ τοῦτο γραφικαῖς μαρτυριαῖς ἄλλοι δὲ ἄγιοι μάθημα οἱ εἰρημένοι ἄγιοι ῥν' Πατέρες Θεὸν σαφηνίσαντες ἐπράνωσαν. Τοῦτο καὶ αἱ ἄλλαι ἄσασαι ἄγιοι σύνοδοι, τουτίστιν ἢ ἐν Ἐφέσῳ προτέρα καὶ ἢ ἐν Χαλκηδόνι, τῇ αὐτῇ πίστει ἀκολουθήσασαι, ἐδίξαντο καὶ ἐφύλαξαν, καὶ τὴν ἁγίαν ἐνδοξὴν ἀειπαρθένον Μαρίαν Θεοτόκον ἐκτρέψαν, καὶ τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὴν Θεοτόκον ἀνεθεμάτισαν. Ὁμοίως δὲ ἀνεθεμάτισαν καὶ τοὺς ἕτερον σύμβολον ἢ ἄγιον μάθημα παραδιδόντας παρὰ τὸ ὑπὸ μὲν τῶν τυχ' ἁγίων Πατέρων ἐκτεθῆν, σαφηνισθῆν δὲ καὶ τρανωθῆν παρὰ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βουλευούσῃ πόλει τῶν ῥν' ἁγίων Πατέρων. Καὶ ἢ μὲν ἐν Ἐφέσῳ προτέρα τὸν τε ἀσεβῆ Νεστορίου καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα καθελί τε καὶ ἀνεθεμάτισε, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναίνεσαντας αὐτῷ ἢ συναινούντας ἀνεθεμάτισεν ἢ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἄγία σύνοδος καθελί τε καὶ ἐξέβαλε τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ ἀνεθεμάτισε καὶ τὸν ἀσεβῆ Εὐτυχία, καὶ τὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναίνεσαντας ἢ συναινούντας, καὶ πάντας δὲ τοὺς αἰρετικούς, καὶ τὰ αὐτῶν δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας ἀνεθεμάτισεν. Ὁμοίως δὲ ἀνεθεμάτισε καὶ Νεστορίου καὶ τὰ αὐτοῦ δόγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ τοὺς συναίνεσαντας αὐτῷ ἢ συναινούντας. Ἡ αὐτὴ δὲ ἐν Χαλκηδόνι ἄγία σύνοδος καὶ τὴν τοῦ μεγάλου Πρόκλου πρὸς Ἀρμενίους γραφεῖσαν ἐπιστολὴν περὶ τοῦ χρῆναι λέγειν τὸν Δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος διὰ τῆς οικείας ἀναφορᾶς ἐδέξατο τε καὶ ἐθεβαίωσεν. Εἰ γὰρ τὰς εἰρημένους δὴ ἁγίας συνόδους παρεξέλιθωμεν, ἢ τὰ παρ' αὐτῶν διατυπωθέντα, δίδομεν ἄδειαν τοῖς καθαιρεθεῖσι παρ' αὐτῶν αἰρετικοῖς καὶ τοῖς αὐτῶν δόγμασι τὴν ταυτῶν λοιμὴν πάλιν εἰς τὰς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐνδείκνυσθαι ὅπερ οὐκ ἐνδέχεται πραχθῆναι ποτε μὴ γένοιτο. Ἐπειδὴ αἱ εἰρημέναί τίσσασαι ἄγιοι σύνοδοι διὰ τῶν οικείων δογματικῶν τοὺς αἰρετικούς, καὶ τὰ τούτων δόγματα ἐξέβαλον καὶ εἰ τις πρὸς μίαν τῶν εἰρημένων συνόδων ἀμυβᾶλλοι, πρόδηλός ἐστιν ἐκεῖνα φρονῶν τὰ δόγματα, τὰ παρ' αὐτῶν ἐκδηθέντα τε καὶ ἀναθεματισθέντα. Μηδεὶς τοίνυν ὑμᾶς παραξάτω ἐλπιδιματαίφ κρατούμενος, ὅτι ἡμεῖς ἐναντίον τῶν εἰρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων ἐπράξαμεν, ἢ πράξομεν, ἢ πραχθῆναι παρὰ τισι συγχωρήσομεν, ἢ περιαιρεθῆναι τὴν τῶν ἁγίων αὐτῶν τεσσάρων ὁσίαν μνήμην ἐκ τῶν εἰρημένων τῆς Ἐκκλησίας διπτύχων ἀνεξόμωθα. Πάντας γὰρ τοὺς παρ' αὐτῶν

A perpetuam Virginem Mariam, Deiparam prædicarunt, et anathemate damnarunt, qui eam non confiterentur esse Deiparam. Consimiliter et illos anathemati subjecerunt, qui aliud symbolum sacrumve documentum traderent, præter id, quod a sanctis 318 Patribus expositum, explanatum declaratumque fuit a 150 sanctis Patribus, qui hac in urbe imperatoria convenerunt. Et prima quidem Ephesina synodus impium illum Nestorium, ejusque dogmata abrogavit et anathemate damnavit; eodemque damnavit et illos anathemate, qui ejus opiniones vel secuti essent, vel sequerentur; quive cum eo consensissent, aut consentirent. Sanctum vero Chalcedonense concilium abrogavit, et sanctis Dei ecclesiis ejecit, atque anathemate damnavit, tum impium illum Eutychem, ejusque dogmata, tum ejus opiniones secutos, vel sequentes, et qui cum eo vel consensissent, vel consentirent; atque omnes etiam hæreticos eorumque dogmata cum iis, qui opinionibus ipsorum amplexi essent, vel amplecterentur; quive cum eis consensissent, aut consentirent, anathemate percussit. Consimiliter et Nestorium anathemati subjecit, ejusque dogmata; cum iis, qui opiniones ipsius amplexi essent, vel amplecterentur; quive cum eo consensissent, aut consentirent. Eadem sacra Chalcedonensis (14) synodus etiam magni illius Procli epistolam ad Armenios scriptam, qua tractatur, dici debere, quod Dominus noster Jesus Christus, Filius ille Dei, Deusque noster, unus sit ex sancta Trinitate, per relationem suam recepit et confirmavit. Nimirum si extra quatuor indicatas sanctas synodos, vel ab eis sancta, deflectimus, licentiam hæreticis, quos illæ destruxerunt, et dogmatibus eorum concedimus, pestem suam sanctis Dei Ecclesiis ostentandi. Licet absit, ut unquam fieri liceat. Quandoquidem indicatæ quatuor synodi decretis suis tam ipsos hæreticos, quam eorum dogmata expulerunt: ac si quis de uno dictorum særorum conciliorum dubitet, is manifesto se prodit amplecti ea dogmata, quæ ab illis rejecta sunt, et anathemate damnata. Nemo igitur incassum nos turbet, spo vana subnixus, quasi nos aliquid adversus indicatas quatuor synodos admiserimus, vel admitturi simus, vel concessuri, ut admittatur; vel toleraturi, ut earumdem sanctorum quatuor synodorum religiosa memoria de indicatis Ecclesiæ codicibus tollatur (15). Universos enim ab eis depositos, et anathemate damnatos, una cum depositorum dogmatibus, et iis, qui opiniones ipsorum amplexi sunt, vel amplectuntur, anathemati devovemus. Quamobrem oret pro nobis, et republica nostra,

Annibalis Fabroli notæ.

(14) *Eadem sacra Chalced. Item Facund. Eadem vero sancta Chalcedonensis synodus, et magni Procli ad Armenios scriptam epistolam, de eo quod oportet dicere Dominum Jesum Christum Filium Dei, et Deum nostrum, unum sanctæ Trinitatis, per suam relationem suscipi et confirmavit. Si enim prædictas sanctas quatuor synodos egediamur, aut ab his*

disposita, damus facultatem hæreticis, qui depositi ab eis sunt, et eorum dogmatibus suam pestilentiam iterum in sanctas Dei Ecclesias ostentare.

(15) *Codicibus tollatur. Sexta synodus collat. 2: Sanctas quatuor synodos majestas ipsius (de Justiniano) sacris diptychis inseri et publicari fecit. V. Evagr. lib. iv, c. 11.*

beatitudo tua, de instituto nostro, et studio erga A
idem inculpatam, exponens et satisfaciens univer-
sis. Dat. vii. Kal. April. CP. Dn. Justinian. PP. A.
in Cos.

ριότης σου, πάντας περί τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ καὶ τῆς
τε καὶ πληροφоруσα. Datum vii. Kal. Apr. CP. Du. Justin. PP. A. iii. Cos.

VIII. Edictum, nomine Justiniani. "Gloriosis-
simo..... Justiniano PP. Aug.

Τὸ δ' αὐτὸ, καὶ τὸ ὄνομα Ἰουστινιανοῦ.

Tituli I paratilla.

Lib. 1, tit. 3, constitutio 15, cujus principium,
Conventicula. In privatis ædibus nemo profana con-
venticula celebret.

Libri 1, tit. 3, constit. 23, cujus initium, *Quo-
niam.* Eutyches, et ab eo scelerate dicta, rejiciantur :
Flavianus (16) autem, qui testimonio synodi Chalcedoneusis
ornatus est, veluti recte credens, B
laudatur. Exstat in actis (17) synodi Chalcedoneusis.

Lib. 1, tit. 3, constit. 29, cujus principium, *Oi ἐν
τοῖς μοναστηρίοις.* Ne quidem apocrisarius mon-
asterii (18), quancunque in urbem venerit, de fide
disceptet.

Lib. 1, tit. 3, constit. 8, cujus initium, *Quicunque.*
Nicænam fidem quilibet amplectitor. Eutycheis et
Apollinaris opiniones nemo sequitor. Iidem neque
peculiaria conventicula instituant, neque publice
vel clam de hæresi sua disceptent.

Lib. 1, tit. 5, constit. 12, cujus initium, *Hæreticos.*
Cum liberos alteruter parentum vult orthodoxos C
collicere, rata sit ejus sententia.

Lib. III, tit. 12, constit. 2, cujus initium, *Omnes.*
Omnia tribunalis, et urbana plebs, die Dominico (19)
serias agant : solis autem agricolis (20) liceat ut ope-
ris suis intenti sint.

Lib. III, tit. 12, constit. 5, cujus initium, *Quadra-
ginta.* Nulla cognitio (21) criminalis in Jejuniorum
Quadragesima (22) exerceatur.

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Flavianus.* Sic leg. in l. xxiii, *C. de Episc.*
et *cler.*, ex fide vet. codic. Vide infra tit. 3.

(17) *Exstat in act.* Act. 3.

(18) *Ne quidem apocristi artus mon.* δς τὰ πρᾶγ-
ματα πράττει τοῦ μοναστηρίου. V. ad l. xxix eod.

(19) *Die Dominico.* Ex constit. Constantini, de
qua Sozomen. lib. 1, c. 8, et *Hist. Trip.* lib. 1, c. 10.
[Mirum sane Theodosianæ legi Constantinianas
postponi.] Placet quoque Leoni ut abstinetur ab
omni concertatione forensi, l. ult. eod. meminit
Theodor. Lector.

(20) *Solis autem agricolis. Ne occasione mo-
menti pereat commoditas cælesti provisionis concessa,*
ut est in l. iii *C. de ser.* Auctores Basilicorum ita
effertur : Ἀποτὸν ἴστιν αὐτοῦ; κωλύσθαι τῆς ἐκ
τῶν ἀστέρων ἀπολαύειν εὐκαρίας lib. vii, tit. 17,
cap. 19. Scimus enim necessitati religionem co-
dere, ut scribit Servius ad illud Virgil. 1 Georg. :

*Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas et jura sinunt.*

Quo loci idem Servius docet, quænam diebus festis
sine piaculo fieri possint. Hoc tamen abrogavit
Leo Philos. nov. 54. Sed et propter inopiam aut

καθαίρεθέντας καὶ ἀναθεματισθέντας, καὶ τὰ τῶν
καθαίρεθέντων ἔδγματα, καὶ τοὺς τὰ αὐτῶν φρονή-
σαντας ἢ φρονούντας ἀναθεματίζομεν. Ὅθεν εὐ-
χέσθω ἡμῖν τε καὶ τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ἢ μακα-

ριότης σου, πάντας περί τοῦ ἡμετέρου σκοποῦ καὶ τῆς
τε καὶ πληροφоруσα. Datum vii. Kal. Apr. CP. Du. Justin. PP. A. iii. Cos.

Τὸ δ' αὐτὸ, καὶ τὸ ὄνομα Ἰουστινιανοῦ.

Kai dsa paratilla.

Βιβλιον α', τίτλος γ', διάταξις ιε', ἥς ἡ ἀρχή, *Con-
venticula.* Ἐν συναγωγαῖς, ἐν οἰκίαις ἰδιωτικαῖς μη-
δεῖς ἐπιτελεῖται συνάξεις κοινάς.

Βιβ. α', τίτλος γ', διάτ. xγ', ἥς ἡ ἀρχή, *Quoniam.*
Εὐτυχῆς καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ μυσερῶς εἰρημίνα
ἐκβαλλέσθω. Φλαβιανὸς δὲ μαρτυρούμενος ἐκ τῆς
συνόδου Χαλκηδόνος, ὁρθῶς πιστεύειν ἐπαίνεσθω.

Βιβ. α', τίτλος γ', διάταξις κθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Oi
ἐν τοῖς μοναστηρίοις* * [περὶ πίστεως, μηδὲ ἀπο-
κριάριος; τοῦ] μοναστηρίου καθ' οἰανδὴποτε πᾶσιν
γινόμενος ἀμφισθητέτω.

Βιβ. α' τίτλος ε', διάταξις η', ἥς ἡ ἀρχή, *Quicun-
que.* Ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ, Ὅστισδῆποτα. Κατ'
αὐτὴν πᾶ; πιστεύετω. Τὰ δὲ Εὐτυχοῦ; καὶ Ἀπολ-
λιναρίου μηδεῖς φρονέτω. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι μήτε
παρασυνάξεις ποιεῖτωσαν, μήτε δημοσίᾳ ἢ λά-
θρα περὶ τῆς τοιαύτης αἰρέσεως ἀμφισθητέτω-
σαν.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Hæreticos.*
Τοὺς αἰρετικούς. Ἦνίκα τοὺς παῖδας εἰς τῶν γο-
νίων ὁρθολόξους βούλεται ποιεῖν, κρατεῖτω ἢ τοῦτου
γνώμη.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes. Πάν-
τες.* Πάντα δικαστήρια καὶ τὸ τῆς πόλεως κλήθος
ἐν Κυριακῇ ἀργεῖτωσαν. Μόνους δὲ τοῖς γεωργοῖς
ταῖς οἰκίαις ἐργασίαις προσκαρτερεῖν ἐξέστω.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Quadra-
ginta.* Μηδεμίνα διάγνωσις ἐγκλήματιχῆ γυμναζέσθω
ἐν τῇ Τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν.

quam aliam necessitatem etiam die Dominico
operari concessum esse scribit Balsamo ad can.
concilii Lamlic.

(21) *Nulla cognitio.* Festis diebus abstinebant
supplicis. Sueton. de Tiberii senitia : *Nullus a
pæna hominum cessavit dies : ne religiosus quidem
ac sacer.* Tib. cap. 61.

(22) *In Jejuniorum quadrag.* Excipitur questio
latronum, et maxime Isaurorum, l. x. C. eod.
Isauros Scholiastes Harmenop. epitom. lib. i. tit. 4,
§ 9, in Regio codice interpretatur, τοὺς ἀρπαγᾶς,
τοὺς φονεῖς καὶ τοὺς γοσταρίους. Quæ leguntur
etiam in glossis Basilic. χοσάριοι, sunt pirates, qui
ei κούραριοι, hinc κούρσεύειν, pro prædari. Con-
stantini. *Tactic.* p. ult. Κούρσεύσας γὰρ τὴν Συρίαν,
καὶ κρατήσας αἰχμαλώτων καὶ παιδῶν πολλῶν.
Theophaues in Heraclio : Κούρσεύων καὶ πραιδύων,
et κούρσον apud eundem Constant. tribus locis,
Cedren. et Theoph. et κούρσευμα. Astrampryus
ἐν τῷ Πιθαγορικῷ λαζευτηρίῳ δηλοῖ αἰχμαλώτων
καὶ κούρσευμα. De Isauris v. ad gloss. Basili-
corum.

Ββ. γ', τίτλος ββ', διάταξις γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes. A* Τὰς ἡμέρας τῆς πασχαλλίας, καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ γένναν, καὶ τὰ Θεοφάνεια, καὶ ἐκάστην Κυριακὴν, καὶ ἐν τῇ τῶν Ἀποστόλων μνήμῃ, καὶ τὰ δικαστήρια, καὶ αἰθεαί, καὶ αἰ τῶν ἀνωνῶν ἀπατησεις, καὶ αἰ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν εἰσπράξεις, ἀργεῖ-
των.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ τῶν ἀγιωτάτων ἐκκλησιῶν, καὶ πραγμάτων αὐτῶν καὶ προνομίῶν.

Ἐρμηνεῖα Α'. Ἐξεσι τῷ βουλομένῳ καταλιμπάνειν ἐν τελευταίᾳ βουλῇσι ταῖς ἀγίαις Ἐκκλησίαις. Βεβαίαι γὰρ εἶναι δεῖ τὰς τῶν τελευταίωντων βουλήσεις.

Β'. Οὐ δεῖ θάπτειν ἐν ἐκκλησίαις ἀποπέλιον ἢ μαρτύρων.

Γ'. Οὐ δεῖ πωλεῖν οὐδὲ ἀγοράζειν τοὺς ἀγίους μάρτυρας.

Δ'. Μὴ παραιτέρω τῶν ρν' [end. Just. 39'] τῶν δεκανῶν ἢ Ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ἐχέτω.

Ε'. Αἱ κτήσεις τῶν ἐκκλησιῶν τῶν πόλεων οὐχ ὑπόκεινται βυταραῖς λειτουργίαις, ἢ ἐξτραορδιναρίας, ἢ ἐπιπλαμοῖς, ἢ μετακομιδαῖς. Μόνον δὲ τὸν

Annihalis Fabroti notæ.

(23) *Quindecim dieb. paschal.* Vide infra tit. 4. cap. 3. In cod. Justin. hæc adduntur : *Nostris etiam diebus, qui vel lucis austeritas, vel ortus imperii protulerunt.* Bas. Καὶ ἡ ἡμέρα ἡ γενεθλιακὴ τοῦ βασιλέως, ἢ καθ' ἣν ἀγγαρεύθη βασιλεύς, et ex his Michael iudex τοῦ Ἀτταληώτου in opusculo quod subijcitur Theodoros Hermonopol. in R. ms. Balsamon ad Phot. Nomocan. tit. 7, c. 4. Νατάλια δὲ εἶναι τὰ τῶν βασιλέων γενεθλία, καὶ ἡ τούτων ἀναγόρευσις. V. C. Isaac. Causaub. ait in ms. C. legi, ἀνάβδησις. Liber Palatinus et Regius nihil mutant. Dies natalitius principis, aut delati imperii inter dies feriatos computabatur. Manuel autem Comnenus eos inter dies ἐμπράκτους et juridicos retulit novella de feriis : Τὰς μέντοι διὰ γέννησιν βασιλικὴν ἢ ἀναγόρευσιν σχολαζούσας τῶν ἡμερῶν καὶ τούτας ταῖς ἐμπράκτους ἐκφρῖνει ἢ βασιλεῖα μου.

(24) *Cum spectaculis.* Etiam si dies natalis principis incidit in diem Dominicum, spectacula differbantur. Photius d. cap. 4.

(25) *In ecclesiis apostolorum.* Basilica : Μηδαὶς ἐν ἐκκλησίᾳ Græci sic interpretantur, ut corpora mortuorum in ecclesia nullatenus sepe iantur, propter honorem numini divino debitum. Alii ut humani prohibeantur in sede et basilica martyrum, sive in ecclesiis duntaxat in quibus martyrum corpora conduntur. Theodoros Hermonopolites : Ἀπαγορεύει τὸ παρὶν κεφάλαιον καὶ ἀποτρέπει τὸ θάπτεσθαι νεκροὺς ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις διὰ τὴν πρὸς τὸ θεῖον τιμὴν. Ὡς οὐ ἔθεόδωρος φησιν, ἐν ἐκείναις ταῖς ἐκκλησίαις κωλύεται θάπτεσθαι νεκρὸς ἐν αἷς σώματα μαρτύρων ἀπόδεικται. Verius est licitum non fuisse tam in ecclesiis quam in apostolorum et martyrum basilicis corpora sepulchra tradere : concilii Bracarensis 1, can. 56, itaque secundum majorum instituta ut est in can. 6. Concil. Nannetensis. Sepeliebantur igitur in atrio, aut in porticu, aut in exedris ecclesie, vel cœmeter. is. Optatus lib. vi : *Quid referam etiam illam impietatem de vestra conjugatione venientem, quia ad hoc basilicas invadere voluistis, ut vobis solis cœmeteria vindicetis, non permittenes sepeliri corpora catholica, ut terreitis ritibus, male tractatis et mortuos, negumque funeribus locum.* Concilia Anglic. p. 451 : *Docemus etiam ut nemo quempiam in ec-*

Lib. iii, tit. 12, constit. 6, ejus initium, *Omnes. A* Quindecim diebus paschalibus (23), et die natali Christi, et Epiphaniis, quolibet die Dominico, et in Apostolorum commemoratione, tam tribunalia cum spectaculis (24), quam annonaariz compulsiones, cum privatorum debitorum exactionibus, quiescant.

TITULUS II.

De sacrosanctis ecclesiis, et rebus, et privilegiis earum.

I. Quilibet in suprema voluntate sacrosanctis Ecclesiis relinquere licet. Quippe ratas oportet esse morientium voluntates.

II. In ecclesiis apostolorum (25) vel martyrum (26) sepelire (27) non licet.

III. Non distrahendi sunt, vel emendi sancti martyres (28).

IV. Non ultra nongentos quinquaginta decanos (29) habeat Ecclesia Constantinopolitana.

V. Urbanarum ecclesiarum prædia sordidis muneribus (30) subiecta non sunt, vel extraordinariis, vel indictionibus (31), vel transvectionibus (32) :

clenia sepeliat, etc. ; et p. 590 : Nemo in ecclesia sepeliatur.

(26) *Vel martyrum.* In martyriis, l. xiii et xvi, Cod. de sacros. eccles. Martyria vocabantur ecclesie honori aliquorum martyrum dedicate. Walafridus Strabo *De reb. eccles. c. 61 : Martyria vocabantur ecclesie quæ in honorem aliquorum martyrum fiebant.* B. Chrysostom. hom. 39 in Acta Apost. : Τότε ἐγὼ εἰς μαρτύριον ἀπέναι βουλόμην οἶ. Theophan. : Πάντων δὲ τῶν ἐπισκόπων συνελθόντων ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἀγίας Εὐφρῆμίας καὶ τῆς συγκλήτου.

(27) *Sepelire.* Rectius igitur in quibusdam veteribus et c. Theod. legitur, *humandis corporibus, quam humanis.* Sic Basilica.

(28) *Sancti martyres.* Αἰψάνα ἀγίων, Basil. et Constant. Harm. 3, 3, § 46, *sanctorum reliquiæ.* Hæc in commercio non sunt, ἀλλ' εἰσὶν ἀδέσποτα.

(29) *Decanos.* Quis humandorum corporum cura, nov. 43.

(30) *Sordidis muneribus.* Theodorus Hermonopolit. : Οἷον μὴ γίνεσθαι τοὺς κληρικὸς ἀποκόπους ἢ καμφαρίους, ἢ δημοσίων ἀγῶνων μαστιγοφόρους. *Ne hant pistores, capsarii, vel certaminum publicorum mastigophori.* Vide quæ dixi ad Parat. Cujacii ibid.

(31) *Indictionibus* et superindictionibus l. v, cod. eod. Indictiones sunt annonaæ vel pensationis anniversariæ, ἐπιπλαμοί, Balsam. Glossæ : ἐπιπλάσαι, indicere. B. Augustinus in Psalm. cxlix : *Quod veciagal nobis indicit, quantum voluit esse rex noster, et voluit nos esse provinciam suam? audiamus indictiones ejus, non trepidet pauper sub indictione Dei.* Inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινημήσις, ut scribit Cujacius ad tit. de indictionibus. l. x, c. 61. Lat. Gr. indictus, ἐπινημήσις. S. Maximus in computo ecclesiastico c. 33 : Isaacus monachus in Comp. cap. 1, ἐδ:χτος ἦται, καὶ ἰνδixτων καὶ ἐπινημήσι, λεγεται. Gregorius Taurominitanus homiliani scripsit εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἰνδixτου, ἦτοι τοῦ νέου ἔτους. Superindictiones, quæ præstantur ὑπὲρ τὸν κανόνα, et supra consuetudinariam functionem augmenti nomine.

(32) *Vel transvectionibus.* Translationibus d. l. v. De his translationibus vide l. 1. C. de collat. donat. lib. x et lib. 3, infra tit. iii.

sed canonem (35) duntaxat conferunt, et coemptiones necessarias (34) agnoscunt. Qui contraverit, sacrilegii reus sit, et in perpetuum deportatur (35).

VI. Dubia (36), quæ in toto Illyrico emergunt, decidenda non sunt præter sententiam archiepiscopi Constantinopolis, quæ privilegia Romæ (37) veteris habet.

VII. Ad instructionem itinerum atque pontium (38), etiam divinæ domus et ecclesiæ describuntur. Non enim hoc sordidum munus est.

VIII. A propria capitatione Thessalonicensis Ecclesia sublevatur, non etiam aliæ, ipsius nomine.

IX. Decani (39) sive collegiati, non implentes hoc munus, ab aliis muneribus non absolvuntur, puta argentariorum et nummulariorum: dant autem subrogatos, a primatibus approbatos.

X. Navis, quæ ultra duo millia moliorum capit, non excusatur ante embolam et transvectionem

Annibalis Fabroti notæ.

(35) *Sed canonem.* Canonici illationem d. l. v; non quamlibet, sed quam adventitiæ necessitatis sarcina repentina poposcerit, ut est in l. v, nec igitur citra necessitatem canonem inferunt. Balsamon et Hermopolites, qui tradunt mōnon didōnai τοὺς δημοσίου κανόνας, abeunt a sententia constitutionis. Canon est tributum. Antiochus monachus in Pandectæ hamil. 105: "Ὅτι περὶ ὁ γεωργὸς ἐὰν μὴ δόσῃ πλήρη καὶ καλὴν τὴν κανόνα αὐτοῦ εἰς φυλακὴν ἐμβάλλεται, καὶ κρεμάται καὶ δέρεται. S. Athanas. Apol. 2: "Ὡς ἐμοῦ κανόνα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐπιβάλλοντος. Sozomen. lib. II, c. 21, de re eadem, ὡς φόρον ἐπιτιθείας Αἰγυπτίοις. Hinc canonicarii, de quibus vide Glossarium nostrum ad Julian. Antecessorem.

(34) *Coemptiones necessarias.* Coemptio sive συνωνή citra necessitatem iussionemque principis possessoribus non indicitur l. II, C. ut nemini lic. in coempt. specieb. se excus., a quo onere nec divinæ domus excusantur, l. I, cod. nov. Tiberii de divinis domib. nec prædia ecclesiarum. Hæc videtur huius loci esse sententia.

(35) *Et in perpet. dep.* exsilio perpetuæ deportationis aratur d. l. v; sic etiam legitur in optimo Brodæi codice.

(36) *Dubia.* Si de re quæpiam canonica, seu de re quæ ad divinas regulas pertinet dubitatio incidit in Illyrico, conventui sacerdotali et Illyricæ dioceseos synodo reservat Theodosius. Ita tamen ut ea de re ad episcopum novæ Romæ referatur, quæ Romæ veteris privilegiis fruatur. De sententia legis mihi convenit cum viro longe doctissimo Petro de Marca archiepiscopo Tolosano illustrissimo *De concordia imperii et sacerdotii* lib. IV, c. 2, et *De primatu Lugdunensi* § 40, p. 106 et seq. De legis emendatione videamus. In codice Theodosiano sic habetur: *Præcipimus. Tum si quid dubietatis emerit.* In Justiniano sic legitur: *Ut si quid dubietatis emerit,* etc., ut in cod. Menagii. Quæ vera lectio est, et confirmatur verbis Balsamonis in Parat. ad tit. 3, ὥστε ἤντικα, etc. Itaque post divisum Illyricum in Occidentale et Orientale a Theodosio seniore, cum dubietas quædam emerisset circa quæstiones canonicas, et quæreretur ad quem earum discussio pertineret, constituit Theodosius Junior in d. l. non esse quidquam innovandum circa decidendas quæstiones canonicas, sed veterem et canones pristinos ecclesiasticos etiam

κανόνα συντελοῦσι, καὶ τὰς ἀναγκαίας ἐπιγινώσκουσι συνωνάς τοῦ ταῦτα παραβαίνοντος sacrilegio ὑποκειμένου, καὶ διηνεκεὶ ἐξορίᾳ παραπεμπομένου.

Γ'. Τὰς ἀναφυσόμενα ἀμφισθητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ ὄφει δει τέρμεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἧτις ἔχει τὰ πρόνομα τῆς ἀρχαίας Ῥώμης.

Ζ'. Εἰς κατασκευὴν ὁδῶν καὶ γεφυρῶν οἱ θεῖοι οἴκοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι διαγράφονται. Οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο βυπαρὰ λειτουργία.

Η'. Τὰς ἰδίας καπιτατίνας ἡ Θεσσαλονικὴ ἐκκλησία κομφίρζεται, οὐ μὴν καὶ ἑτεραὶ ὀνόματι αὐτῆς.

Θ'. Οἱ δεκανοὶ, ἔχουν οἱ κολλεγγίᾳται, μὴ πληροῦντες τὸ λειτουργήμα, λειτουργιῶν ἑτέρων οὐκ ἀπολύονται, τοχὸν ἀργυροπρατῶν καὶ τραπεζιτῶν διδῶσι ἐκ δοκιμαζομένων ὑπὸ τοῦ πρώτου ὑποκαταστάτους.

Ι'. Πλοῖον ὑπὲρ διεχιλίους μοθίους δεχόμενον οὐκ ἐξουσατεύεται πρὸς τῆς ἐμβολῆς, καὶ τῆς μετακο-

per omne Illyricum Orientale servandos esse, ut scilicet quæstiones ancipites in synodo Illyrica examinentur: ita tamen ut ea de re certior fiat antistes novæ Romæ, ut nimirum idem jus habeat novæ Romæ antistes ac Romæ veteris, ad quem dubiæ causæ referri solent. Avitus Viennensis episcopus 56: *Et quia scitis synodaliū legum esse, ut in rebus quæ ad Ecclesiæ statum pertinent, si quid fuerit dubitationis exortum, ad Romanæ Ecclesiæ maxium sacerdotem quasi ad caput nostram membra sequentia recurramus.* Vide quæ notavi ad Parat. Cod. tit. 2, lib. 1, circa finem. Basilicorum auctores sic acceperunt ut dubiæ quæstiones canonice ad archiepiscopum Constantinopolitanum referantur ab ipso ejusque synodo delimitende. In Basilicis deest vox Κωνσταντινουπόλεως. V. Balsamon. ad Nomocan. Photii, tit. 1, c. 5, et tit. 8, c. 4, et tit. 9, c. 4, et Parat. tit. 4, infra in princ. Huc pertinere videtur quod exstat in Synopsi Leonis et Constantini tit. 5, § 9.

(37) *Quæ privilegia Romæ.* Theophanes de Theodosio: Ἐξήθετο ἐὰ καὶ κανόνας, ἐν οἷς τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως τὰ προσηβία νέας Ῥώμης ἀπέτιμην. Hist. Misc. Antie synod. Chalcedon. can. 28, syn. Constant. in Trullo c. 36. Theod. Balsamon. respons. Jur. Græcorum. p. 443.

(38) *Itinerum atque pontium.* Vide l. pen. C. de privil. d. Aug. l. vi. C. Th. de itin. mun. No. 431, c. 5, Capitul. Car. M. lib. VI, c. 107. Thessalonicensi Ecclesiæ remittitur capitatio l. ab unaquaque 12, C. de annon. et tribut. Non etiam agrorum census. S. Ambrosius contra Auxentium: *Agri ecclesiæ solvant tributum.* Sic legem 8 Cuj. interpretatur P. r. Cod. eod. Balsamon, ut ipsa quidem Thessalonica Ecclesia releveretur onere capitationis, non etiam aliæ ejus nomine. Capitatio est census capitulis, ὁ φόρος τοῦ σώματος, φόρος; κεφαλικός. Καπιτατίων. Hiero, Περὶ σταδμῶν: Ἐστὶ δὲ ὁ στατήρ μὲν γρ., δύο δὲ διόρυγμα ἃ καλεῖται ἐπικεφάλαια, κατὰ εἶ Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον καπίτων (sic MS. lege, καπιτατίων) κάπουτ γὰρ τὴν κεφαλὴν καλοῦσι. Vide Matthæi cap. 17, 24. Tertull. Apol. c. 13. *Hominum capita stipendii census.* Et ad Nation. c. 4. Vid. Senecam *De Benef.* 2, 7. Theophaues: κεφαλτικῶν αὐτοῦ τοῦ βασιλικῶς.

(39) *Decani.* Decani sunt funerum elatores, lecticarii, vispelliones, libitinarii, conopiate, de quibus vide Glossarium nostrum ad Julian. Antec.

μὲδ' ἑ τῶν δημοσίων εἰδῶν, οὔτε ἀπὸ προνομίου, ἢ ἀπὸ προσώπου, ἢ ἀξίας, ἢ ἐκκλησίας, κἄν ἐξη θέλαν κέλευσιν, ἢ καὶ πραγματικόν. Τὰ γὰρ ἐν οἰκονομίας πρᾶγματι ὑπεναντίον τοῦ νόμου, ἢ κοινῆς χρησιμότητος προσφερόμενα, [οὐ] φυλάττεται. Ἐἰ δὲ τι πρὸς ἐπιγραφὴν τοῦ νόμου ἐπιχειρηθῆ, τὸ λοιπὸν ἐγμεύεται.

IA'. Πάντες καὶ αἱ τῶν ἐκκλησιῶν κτήσεις ὑποκείνται δοῦναι ἀγγαρίας καὶ ἀμάξας ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἐπὶ τὰ ἐξέδιστα παρόδοις.

IB'. Τὰ προνόμια τῶν ἐκκλησιῶν ἔστωσαν βέβαια. Θί δὲ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ ἀκυροῦσθωσαν, καὶ χορηγησῶσιν εἰς ἀποτροφὴν τῶν πτωχῶν αἱ ἐκκλησίαι τὰ παρὰ τοῦ δημοσίου αὐταῖς ἀφοροῦσθὲντα διάφορα εἶδη.

II'. Ἐν ἐβρώμενῃ διαθήκῃ, ἢ κωδικίῳ, ἢ ἀγράφῳ βουλήσει, ἔξεστι ταῖς χήραις καὶ ταῖς διακονίσσαις, καὶ ταῖς ἱεραῖς πορθένοις, καὶ ταῖς μοναστριαῖς, καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς καταλιμπάνειν ἐν ἐκκλησίᾳ, ἢ κληρικῷ, ἢ μοναχῷ, ἢ πτωχοῖς ἐν συστάσει καὶ ὑποκαταστάσει, καὶ ληγάτοις, καὶ φιδεικομίσσαις, ἰδικοῖς καὶ καθ' ὁμάδα.

IA'. Τὰ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀκίνητα ἐπιμελεῖσθαι καὶ διαρῖσθαι δεῖ· καὶ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ γεωργοὶ, καὶ τὰ ἀγροικὰ ἀνδράποδα, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν, καὶ οἱ πολιτικοὶ ἄρτοι κατ' οὐδένα τρόπον εἰς οἰκονομίας πρὸς ὄψον ἐκποιεῖνται, οὔτε πάντων τῶν κληρικῶν συναινούντων τῷ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ τῷ οἰκονομῷ. Ἐπεὶ δὲ λαβὼν ἀπόλλει καὶ τὰς τιμὰς, καὶ εἰ τι δίδωκεν ἕτερον οἰκονομίας πρὸς ὄψον, καὶ προσκυροῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀναδίδωσι τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν ἐν μέσῳ καρπῶν καὶ ἐνοικίων καὶ ἐπαυσημάτων, ὡς ἂν μὴ ἐπαρθῆ. Τὰ γὰρ παράνομα ἀντὶ μὴ γεγεννημένων εἰσὶ. Καὶ ὁ τῇ ἐκποιήσει συναινέσας οἰκονομὸς, ἢ συχωρήσας γενέσθαι, ἐκπίπτει τῆς οἰκονομίας, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ ποιεῖ μετὰ κληρονόμων τὸ ἀξίμιον· καὶ ὁ

publicarum specierum, neque privilegio personarum, neque dignitatis, aut ecclesiarum; licet divinam jurisdictionem habeat, vel pragmaticam sanctionem (59'). Nam quæ (40) quolibet in negotio contra jus vel utilitatem publicam proferuntur, minime servantur. Si quid autem in fraudem istius legis attentatum fuerit, navis ipsa publicatur.

XI. Omnes (41) obligati sunt, etiam ipsa prædialia ecclesiarum, ad præstandas angarias (42), et plaustra (43), transeuntibus ad expeditiones imperatoribus.

XII. Ecclesiarum privilegia firma sunt. Pragmaticæ sanctiones, quæ canonibus (44) adversantur, irritæ redduntur. Præstantur ad alendos pauperes ecclesiis diversæ species, quæ de publico eis assignatæ sunt.

XIII. In testamento robur suum obtinere (45), vel in codicillo, vel non scripta voluntate, licet viduis et diaconissis, et sacris virginibus, et solitudinariis (46), aliisque sacris feminis, aliquid relinquere vel ecclesiarum, vel clero (47), vel monachio, vel pauperibus, per institutionem, et substitutionem, et legata, et fideicommissa, tam specialia, quam per universitatem.

XIV. Ecclesiarum Constantinopolitanarum immobilia studiose coli et dividi debent: et nec ipsa, nec coloni, nec rustica mancipia, nec peculia eorum, nec panes civiles (48) ullo modo ad quamcunque personam alienantur, ne quidem omnibus clericis cum archiepiscopo et œconomo consentientibus. Nam qui ea consecutus est, tam pretia, quam si quid aliud cuiuscunque personæ dedit, amittit; atque hæc ipsi addicuntur ecclesiarum. Reddit etiam rem ipsam cum perceptis medio tempore fructibus, et pensionibus ædificiorum, et accessionibus, quasi si distracta non fuisset. Nam quæ contra leges sunt (49), pro infectis habentur. Et quia consensu alienationi adhibito, rem fieri permisit œconomus, œconomi officio excidit, et una cum hæredibus suis ecclesiarum

Annibalis Fabroti notæ.

(39') Naves Ecclesiarum ampliores duorum millium modiorum non excusantur a publicarum specierum transvectione, sive embola. l. ult. C. de nav. non excus. Ἐμβολὴ nov. 163, c. 2, et edicto Justin. 13, c. 4.

(40) Nam quæ. Rescripta juri contraria vel utilitati publicæ non valent, l. ult. C. si cont. ius.

(41) Omnes. Præter milites. Joannes Saresber. Polycrat. lib. vi, c. 10: Recte vero militanti privilegia multa sunt concessa, quæ de jure antiquo latius patent. Nam et libertiores sunt, et pluribus immunitatibus gaudent, ab angariis et parangariis, et sordidis muneribus alieni.

(42) Angarias. Ecclesiarum possessiones ab angariis et parangariis immunes non sunt principe expeditionem bellicam suscipiente. De angariis et parangariis vide Cujac. ad. tit. C. de curs. publ. lib. xii.

(43) Plaustra, Plaustra separat ab angariis.

(44) Quæ canonibus. Photius Nomoc. 1, c. 2: Οἱ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ τύποι ἀκυροῦ εἰσιν. Syn. Chalcedon. act. 4.

(45) Robur suum obt. In l. 15. C. eod. quod tamen alia omni juris ratione munitum sit. Sic vel Brod.

(46) Solitudinariis. Bals. μοναστριαῖς. Theophanis Constantino: Ἐξεδιάτατο αὐτὴν τοῦ γενέσθαι μονάστριαν. Menolog. M. Aug. d. 11. Καὶ αἱ μοναστριαὶ ἡγαλλιάσαντο ἀπολαβοῦσαι τὴν μηδέποτε ληγουσαν αἰδίων χαρᾶν. Μοναστρια, monacha, solitaria vitæ dedita, l. 20 c. De Episc. et cler. μονάστρια, Bals. vide ibid.

(47) Vel clero. Bals., κληρικῷ, ἢ μοναχῷ, vel clero, vel monacho, d. l. 13. Sic libri veter. Leuclavii cod. μοναχῶν monachio, ut in quibusd. mss. d. l. xii. Est autem μοναχῶν, sive μοναχικῶν, Nicænz secundæ syn. act. 1, monachicam collegium, ut ibi interpretatur Anastas. Biblioth. Prior lectio sincerior est, et confirmatur nov. Marciiani.

(48) Nec panes civiles. Οἱ πολιτικοὶ ἄρτοι Annonæ civiles l. 14, c. eod. πολιτικὴ σίτησις, Nov. vii, c. 1, civilis annonæ, veteri interpreti, panes civiles Juliano Antec.

(49) Nam quæ contra leges. Bals. Τὸ παρὰ τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἐν τῷ νόμῳ τῆσιν τῶν μὴδὲ τῶν ἀρχῆν γενομένων.

damnum præstat : ac tabellio citra restitutionem A
 exsilio plectitur : ipseque magistratus, vel quis
 alius, hujusmodi græcia corroborans, dignitatem cum
 facultatibus amittit. At usumfructum (50) ecclesie
 siquæ rei potest aliquis ad certum tempus, vel ad
 diem vitæ suæ, interveniente scriptura, certisque
 pactis, ita consequi, ut rem, quæ tantundem ha-
 beat relictus, una cum colonis, in dominium Eccle-
 siæ relinquat.

XV. Si quis (50) rem mobilem, vel immobilem, vel
 jus aliquod donaverit in personam martyris, vel
 prophætæ, vel angeli, tanquam illi oratorium ædifi-
 caturus, eamque donationem insinuaverit apud eos,
 quibus insinuari necesse est, cogitur hoc opus,
 licet inchoatum non fuerit, una cum suis hæredi-
 bus, perficere : ac perfectis, ea dare, quæ donatione
 continentur. Idem et in peregrinorum, et ægrotan-
 tium, et mentis morborum usui destinatis ædificiis ob-
 tinet : episcopis et œconomis facultatem habentibus
 eos conveniendi. Verum si hæc impleantur, sit admi-
 nistratio de illorum sententia, qui hæc liberalitate
 sunt usi, et secundum leges (51) ab iis datas.

XVI. Ex, quæ acciderant in perduellione (52)
 adversus Zenonem (53), præter superiorum tempo-
 rum augustas sanctiones, de sacerdotibus, et eccle-
 siastico statu, abrogans hæc constitutio ; pristina
 renovat, et episcopum Constantinopolitanum habere
 præsidendi jus (54) ante alios tradit.

XVII. Privilegia Majoris ecclesiæ Constantinopo-
 litanæ, ac venerabilium domorum, quæ sub ea ad-
 ministrantur et sustentantur, custodiantur. Cæteræ
 vero ecclesiæ, et monasteria, et ptocchia, et xenodo-
 chia, et orphanotrophia ejusdem urbis, et continen-
 tium ejus, quæque subdita sunt ordinationi
 archiepiscopi ejus, vel metropolitanorum, qui ab

συμβολαιογράφος· θανατικατατάτως εξορίζεται· και
 ὁ ἀρχων ἢ ἄλλος συνιστῶν τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα
 τὴν ἀξίαν καὶ τὴν οὐσίαν ἀπόλλει. Οὐ χρήσεις ἐπι-
 καρπίας σου, φροῦκτον δὲ τις δύναται λαβῆν ἐγ-
 γράφως ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος· ἐπὶ βῆτον χρό-
 νον, ἢ μέχρι τῆς οικείας ζωῆς ἐπὶ τοῖς δοκοῦσι συμ-
 φωνοῖς, καὶ ἐφ' ᾧ πρᾶγμα τσαύτην ἔχον πρόεδρον
 τῆ Ἐκκλησίας καταλιπεῖν μετὰ τῶν γεωργῶν εἰς
 δεσποτείαν.

IE'. Ἐάν τις δωρήσῃται πρᾶγμα κινήτων, ἢ ἀκί-
 νητων, ἢ δικαίων εἰς πρόσωπον μάρτυρος, ἢ προφή-
 του, ἢ ἀγγέλου, ὡς αὐτοῦ μέλλον εὐκτήριον οικο-
 δομῆσαι, καὶ τὴν δωρεάν ἐμφανίσῃ, ἐφ' ὧν ἀναγ-
 καλὸν ἔστιν, ἀναγκάζεται τὸ ἔργον, κἂν μὴ ἀρχθῆ,
 πληροῦν μετὰ κληρονόμων, καὶ πληρωθῆναι, δοῦναι
 τὰ τῆς δωρεᾶς. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ ξενοδοχείων, καὶ νοσο-
 κομείων, καὶ πτωχείων, ἀδείας οὐσης τοῖς ἐπισκό-
 ποις καὶ οἰκονόμοις ἀνάγειν αὐτοῖς. Τούτων δὲ
 πληρουμένων, ἢ διοικηαῖς γίνεται κατὰ δέξαντο
 τοῖς φιλοτιμησαμένοις κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας
 δροῦς.

IG'. Τὰ γεγόμενα ἐν τῇ κατὰ Ζήνωνος τυραννίδι
 πρὸ τὰ πρώην βασιλικὰ θεσπίσματα περὶ ἱερῶν
 ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἢ διατάξεις
 ἀκυροῦσα, τὰ πρώην ἀναστυταί, καὶ φησι τὸν
 Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν τῶν ἄλλων τὴν προ-
 δρίαν.

IZ'. Τὰ πρόνομια τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας Κων-
 σταντινουπόλεως, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς διοικουμένων
 καὶ χορηγουμένων εὐαγῶν οἰκῶν [γρ. οἰκίων, ἢ ρ.
 οἰκιῶν], φυλαττέσθωσαν. Αἱ δὲ δῖλαι ἐκκλησιαῖ
 καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ πτωχεῖα, καὶ ξενοδοχεῖα,
 καὶ ὄρφανοτροφεῖα τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ τῆς πε-
 ριοικίδος αὐτῆς, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν χειροτονίαν τοῦ

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *At usumfructum.* Prædia ecclesiastica certa
 lege modoque in precariam dantur.

(50) Hujus constitutionis epitomen edidit Cuj.
 Observ. 13, c. 28, ex lib. v Basil. tit. 1, c. 7. Vide
 aliam epitom inf. Parat. tit. 3.

(51) *Secundum leges.* Et conditiones quæ in-
 strumento continentur, puta si quis dixerit, Dono S.
 Petro aut Theodoro martyri prædium illud meum,
 vel domum illam, ut exstruatur ecclesia eorum
 nomini dedicata. Valet ejusmodi scriptura licet
 monomericis facta sit, et ex ea donatione sen
 pollicitatione utiliter agi poterit. Theodorus
 Hermopolites ad dictam l. xv : Κατὰ τὸ δ. κοῦν
 αὐτοῖς, ἦτοι κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας παρ' αὐτῶν
 ἄρους τῶν δωραστικῶν, καὶ τῆς διαστίξεως·
 πρῶτον γὰρ οὕτως ἔγραψε· Δωροῦμαι τῷ ἀγίῳ
 ἀποστόλῳ Πέτρῳ, ἢ τῷ ἀγίῳ μάρτυρι Θεοδώρῳ
 τὸ κτῆμά μου τὸ δεῖνα, ἢ τὴν οἰκίαν μου τὴν
 δεῖνα, ἐφ' ᾧ κτισθῆναι ὀνόματι αὐτοῦ ἐκκλησίαν,
 καὶ γίνεσθαι τὰ καὶ τὰ. Οὐκ ἔστιν ἀκυρον τὸ
 ἔγγραφον ὡς τάχα γεγῶν· κατὰ μονομέρειαν,
 καὶ μὴ συστάμ μίσον δύο προσώπων,
 ἀλλὰ κινῶσι τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀγωγὴν οἱ
 ἐπίσκοποι καὶ οἰκονόμοι. — *Secundum leges.*
 Nisi si quid legibus aut canonibus interdictum
 præceperit : Oὐκ ἐπιταίται αὐτῶν ἀνανόμιστά
 τινα καὶ παρόνομα διατάττεσθαι. Balsam. ad
 canonicum i synodi Constantin.

(52) *In perduellione.* Τυραννίδι, Bals. ut apud
 Turophil., § *Per contrarium*, iust. *De hered. qual.*

et diff., et § 1, *De publ. judic.* Theophanes in Mau-
 ricio : 'Ο δὲ τύραννος Ἀλέξανδρον τὸν συναντάρτην
 αὐτοῦ συνέπεμψε. Συναντάρτης ἰβὶ est ejusdem
 criminis reus, ἀντάρτης enim idem quod Τύραννο.
 Gloss. Gr. Lat. ἀντάρτης, rebellio, perduellio.
 Theodorus Metochita *Hist. Rom.* lib. singul. 'Εφ'
 οἷς ἐνεκάλουσιν αὐτὸν ἀντάρτην, de Christo Salvatore
 nostro quem Judæi ἀκάθαρτοι ut perduellionem
 reum in crucem egerunt. Theophylactus in Joan.
 cap. 18. Ammonius apud auctorem Catanzæ in
 Joan. Αὐτὴ τὴν ἀγωνίαν Πιλάτου, πείθων ὅτι οὐκ
 ἔστιν ἀντάρτης, ἀλλὰ βασιλεὺς οὐρανοῦ καὶ γῆς.
 V. Hesych. in ἀντάρτης εἰ ἀνταρσία perduellionis
 crimen. Idem Theoph. in Phoca : Πικρὸν γὰρ μελε-
 τωμένην ἐν τῇ Ἀφρικῇ κατὰ Φωκά ἀνταρσίαν.

(53) *Adversus Zenonem.* De Basilisco tyranno,
 quem Zeno fame necavit, Procop. iii Vand. Ne-
 cephor. 1, Michael Glycus, alii. V. Cuj. Obser.
 3, 19.

(54) *Præsidentis jus.* Ἐχει τῶν ἄλλων τὴν προ-
 δρίαν, Photius, *Nomoc.* tit. 1. Vide leg. 24, jus
 residendi ante alios, l. 16, c. cod. In manuscrip-
 tis quibusdam, jus sedendi legitur, in meo, re-
 sid. Sed glossa interlin. prosedendi inquit. V.
 l. 14, tit. 3. Abulitur hæc lege Photius, d. c. 3, ut
 Ecclesiæ Constantinopolitana primatum astruat :
 hoc enim sic accipiendum est, ut uni cedat ar-
 chiepiscopo Romano, et in elevatione episcoporum
 protuseat.

ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς, ὅταν ἢ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων μητροπολιτῶν, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνων χειροτονουμένων ἀκ.μητον ἢ πολιτικῆν στήσαν οὐκ ἐκποιούσιν· εἰ μὴ ἐπιωφελῆς εἴη ἢ πρᾶσις, ἢ ἡ ὑποθήκη, ἢ ἡ ἀνταλλαγή, ἢ διηκεκῆς ἐμφυτεύσεις· τουτέστιν, ὅτε τὸ τίμημα τοῦ πιπρασκομένου, ἢ τὸ δανεισθὲν ἐπὶ ὑποθήκῃ μέλλει προχωρεῖν εἰς λύτρωσιν χρέους, ἐκ διαδοχῆς ἢ χρείας ἐτέρας ἀναγκαίας ἐπικειμένου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἢ ἐπ' ᾧ ἕτερον ἀναγκαιότερον κτήσασθαι πρᾶγμα, ἢ εἰς κατεπεύγουσαν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἀνανέωσιν καὶ ἀνταλλαγῆν ποιούσιν ἐπὶ ἀναγκαιότερῳ πράγματι, καὶ πρόσδοον οὐκ ἐλάττονα τοῦ διδομένου ἔχοντι, καὶ ἐμφυτεύσεις, μὴ μειουμένης τῆς προσόδου, ἢ παντελῶς ἀπορούστος τοῦ πράγματος. Ἐὰ γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν ἐπιζήμια δωρεῖσθαι καὶ ἐκχωρεῖν δύναται. Τὸ δὲ γινόμενον οὐκ ἄλλως ἰσχύει, εἰ μὴ μία τῶν εἰρημένων αἰτιῶν ἐν ὑπομνήμασι φανερωθῆ ἢ ἐν μὲν Βυζαντικῷ παρὰ τῷ μαγιστροκλήσῳ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἐκδίκους, προκειμένων τῶν ἁγίων Γραφῶν καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν παρόντων τῶν οἰκονόμων τῶν ἐκδημούμενων κληρικῶν, ἐπὶ δὲ τῶν μοναστηρίων δεῖ παρεῖναι τοὺς ἡγουμένους καὶ ἄλλους μοναχοὺς· ἐπὶ δὲ τῶν πτωχείων τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν ὑπουργούτων, καὶ τῶν πτωχῶν· ἐπὶ δὲ τῶν ξενῶνων τοῦ διοικητοῦ καὶ πάντων τῶν εὐρισκομένων ὑπουργῶν τῆς διοικήσεως· καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὀρφανοτρόφων [Ἰσ. τῶν ὀρφανοτροφείων], ὥστε κρατεῖν τὸ ἐλεῖν ἀρέσκον, συναίνουτος καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων, ἐν οἷς τοῦτο σύνθησις ἐπιγίνεσθαι· μὴ δυναμένου τοῦ μαγιστροκλήσου ἢ τοῦ ἐκδίκου παρεῖσθαι, καταλαμβάνειν τὸν σεβάσιμον οἶκον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη συνίσταται πράξις ὀζημίως, καὶ ἐκδικούτων αὐτήν. Ὑπόκειται γὰρ ἐκ παραθασίας ποινῆ χρυσοῦ λιτρῶν εἰκοσι· καὶ μετὰ ταῦτα γίνεται συμβολαία μνημονεύοντα τῶν αἰτιῶν, καὶ τῆς τῶν ὑπομνήματων πράξεως, καὶ τῆς προσγορίας τῶν παραγενομένων, καὶ παρ' ᾧ συνέστη. Εἰ δὲ τι τῶν εἰρημένων παροφθῆ, ὁ μὲν δανειστής καὶ ὁ ἀγοραστής ἐκπίπτει τοῦ πράγματος καὶ τοῦ χρέους, καὶ τῶν τιμῶν· ὁ δὲ λαθὼν εἰς ἀνταλλαγῆν, καὶ ὅπερ ἔδωκε, καὶ ὅπερ ἔλαθεν, ἐκπίπτει· ὁ δὲ εἰς ἐμφυτεύσειν ὑπὲρ τῆν ἰδίαν ζωὴν λαθὼν ἢ δωρεῶν, ἢ ἐκχώρησιν ἀπηγορευμένην, ἀναδίδωσιν ὑπερ εἰληκε, καὶ ποσότητα ἐτέραν, ἢς ἀξιὸν ἐστί· τὸ δοθέν. Χώραν δὲ ἔχει τὰ εἰρημένα καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γενέσθαι ἐκκλησιαστικῶς καὶ τοῖς ἔσπεμοις εὐαγέσιν. Ὑπὸ τῶν δὲ κληρικῶν, ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἀρκούντων

A hoc ordinantur (55), et eorum, qui ordinantur a metropolitanis, rem aliquam soli, vel annonam civilem, non alienant, nisi sit utilis ea venditio, vel hypotheca, vel permutatio, vel emphyteusis perpetua : hoc est, cum pretium rei venditæ, vel mutuum sub hypotheca sumptum, cessurum est ad dissolutionem æris alieni, quod ex successione, vel alio quopiam usu necessario venerabili domo incumbit, vel ad comparandam aliam rem magis necessariam, vel ad urgentem domus venerabilis instaurationem; itidemque si permutatio fiat cum re magis necessaria, quæque reditum eo, quod datur, non minorem habeat, et si emphyteusis constituantur, absque diminutione redditus, aut cum omnino res ipsa sterilis est. Nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, B donare atque aliis concedere possunt. Quod autem agitur, non aliter valet, nisi causarum indicatarum una in monumento expressa fuerit, Byzantii quidem, apud magistrum census (56); in provinciis vero, apud defensores, propositis sacris Scripturis : et in negotiis ecclesiarum, æconomis et clericis qui ad urbem sunt presentibus, in monasteriorum negotiis, abbates et cæteri monachi adesse debent ; in ptochiorum, administrator ejusque ministri, et ipsi pauperes ; in xenonum, administrator et universi qui administrationi reperiuntur inservientes, ac similiter in negotiis orphanotrophiorum, ita ut ratum sit, quod pluribus placet, etiam episcopo illorum locorum, quibus in locis res fieri consuevit, assentiente : nec possit magister census, aut defensor, excusare se, quominus venerabilem domum, in qua ejusmodi negotium contrahitur, indecivem suscipiat : adeoque hi eam defendant. Etenim ex transgressione obnoxii sunt pænæ 20 librarum auri. Ac secundum hæc, instrumenta conscribuntur, mentionem facientia causarum, et monumentorum confectionis, et nominis eorum, qui adfuerunt, et apud quem confecta sint. Si vero ex indicatis aliqui neglectum fuerit, creditor quidem, et emptor, rem ipsam amittit, et creditum, et pretia : qui autem accepit nomine permutationis, tam id, quod dedit, quam quod accepit, amittit : qui rem emphyteuseos nomine suam ad vitam, vel donationem, vel cessionem prohibitam, accepit ; tum id, quod accepit, tum quantitatem alteram, quanti est id, quod datum fuit, restituit. Habent autem locum, quæ dictæ sunt, tam in iis quæ ecclesiastica, quam quæ religiosa futura sunt (56'). Quod si res mobiles existant, sacris vasis exceptis, æque sufficiant ad causas indi-

Annibalis Fabroti notæ.

(55) *Qui ab hoc ordinantur.* Metropolitanis ordinantur ab archiep. Constantinopolitano, Nov. vii. c. 1 concil. Chalced. can. 28, episcopi a metropolitanis, ut hic. Adde can. 12 concil. Laod. et can. 6 Nic. syn.

(56) *Magistrum census.* Μαγιστροκλήσῳ. Sic ms. unica voce. Glossæ Basil. μαγιστροκλήσος, ἀρχων τῆς ἀναγραφῆς. Basil. l. xxxii. c. de donat. παρὰ τῷ μεγίστῳ τῶν κληρικῶν. Ut l. xxxi. infra de episcop. Alii μαγιστροκλήσον scribunt, vel μάστρο-

κλήσον, quibus μάστρος vel μάστρος pro magistro. Theophanes : Ἄλλος δὲ μάστρος. Contin. in Origin. Constantinop. Διὰ Σταυτηγίου μαγίστρος Ms. μάστρος. Basil. ad l. 7, § 1. D. de institor. Μάστρα τοῦ ἰδίου πλοῦτος. Sic legend. ut in Synopsi nis. non μαγίστρος, ut in Basil. ms. Apud magistrum census edebantur professiones, et instrumenta publicabantur.

(56') Hoc est, religiosis locis addicenda.

d.annuum præstat : ac tabellio citra restitutionem A
 exsilio plectitur : ipseque magistratus, vel quis
 alius, hujusmodi gesta corroborans, dignitatem cum
 facultatibus amittit. At usumfructum (50) ecclesia-
 sticæ rei potest aliquis ad certum tempus, vel ad
 diem vitæ suæ, interveniente scriptura, certisque
 pactis, ita consequi, ut rem, quæ tantundem ha-
 beat relictus, una cum colonis, in dominium Eccle-
 siæ relinquat.

XV. Si quis (50) rem mobilem, vel immobilem, vel
 jus aliquod donaverit in personam martyris, vel
 prophete, vel angeli, tanquam illi oratorium ædifi-
 caturas, sanique donationem insinuaverit apud eos,
 quibus insinuari necesse est, cogitur hoc opus,
 licet inchoatum non fuerit, una cum suis hæredi-
 bus, perficere ; ac perfecto, ea dare, quæ donatione
 continentur. Idem et in peregrinorum, et agrotan-
 tium, et mendicorum usui destinatis ædificiis obti-
 net : episcopis et œconomis facultatem habentibus
 eos contentiendi. Verum si hæc impleantur, sit admi-
 nistratio de illorum sententia, qui hac liberalitate
 sunt usi, et secundum leges (51) ab iis datas.

XVI. Ea, quæ acciderant in perduellione (52)
 adversus Zenonem (53), præter superiorum tempo-
 rum augustas sanctiones, de sacerdotibus, et eccle-
 siastico statu, abrogans hæc constitutio ; pristina
 renovat, et episcopum Constantinopolitanum habere
 presidendi jus (54) ante alios tradit.

XVII. Privilegia Majoris ecclesiæ Constantinopo-
 litanæ, ac venerabilium domorum, quæ sub ea ad-
 ministrantur et sustentantur, custodiantur. Ceteræ
 vero ecclesiæ, et monasteria, et ptocchia, et xeno-
 dochia, et orphanotrophia ejusdem urbis, et conti-
 nentium ejus, quæque subdita sunt ordinationi
 archiepiscopi ejus, vel metropolitanorum, qui ab

συμβολαιογράφος· δυναμικατατάτως εξορίζεται· και
 ὁ ἀρχων ἢ ἄλλος συνιστῶν τὰ τοιαῦτα ὑπομνήματα
 τὴν ἀξίαν καὶ τὴν οὐσίαν ἀπόλλει. Οὐ χρήσεις ἐπι-
 καρπίας σου, φρουρῶν δὲ τις δύναται λαβεῖν ἐγ-
 γράφως ἐκκλησιαστικοῦ πράγματος· ἐπὶ ῥητὸν χρό-
 νον, ἢ μέχρι τῆς εἰκείας ζωῆς ἐπὶ τοῖς δοκοῦσι συμ-
 φωνοῖς, καὶ ἐφ' ᾧ πρᾶγμα τοσαύτην ἔχον πρόσωπον
 τῆ Ἐκκλησίᾳ καταλιπεῖν μετὰ τῶν γεωργῶν εἰς
 δεσποτείαν.

IE'. Ἐάν τις δωρήσεται πρᾶγμα κινήτων, ἢ ἀκί-
 νητων, ἢ δικαίον εἰς πρόσωπον μάρτυρος, ἢ προφή-
 του, ἢ ἀγγέλου, ὡς αὐτοῦ μέλλων εὐκτηρίων οἰκο-
 δομήσαι, καὶ τὴν δωρεάν ἐμφανίσῃ, ἐφ' ᾧ ἀναγ-
 καλὸν ἔστιν, ἀναγκάζεται τὸ ἴσθον, κἂν μὴ ἀρχθῆ,
 πληροῦν μετὰ κληρονόμων, καὶ πληρωθῆναι, δοῦναι
 τὰ τῆς δωρεᾶς. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ ξενοδοχείων, καὶ νοσο-
 κομείων, καὶ πτωχείων, ἀδείας οὐσης τοῖς ἐπισκό-
 ποις καὶ οἰκονόμοις ἀνάγειν αὐτοῖς. Τούτων δὲ
 πληρουμένων, ἢ διοικήσας γίνεται κατὰ δόξαν
 τοῖς φιλοτιμησαμένοις κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας
 ὅρους.

IG'. Τὰ γενόμενα ἐν τῇ κατὰ Ζήνωνος τυραννίδι:
 πρὸ τὰ πρόωγα βασιλικὰ θεσπίσματα περὶ ἱερῶν
 ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἢ διατάξις
 ἀκυροῦσα, τὰ πρόωγα ἀναστυτῶνται, καὶ φησι τὸν
 Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν τῶν ἄλλων τὴν προ-
 δρίαν.

IZ'. Τὰ προνόμια τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας Κων-
 σταντινουπόλεως, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς διοικουμένων
 καὶ χρηγουμένων εδαγῶν οἰκῶν [γρ. οἰκίων, ἢ ρ.
 οἰκιῶν], φυλαττέσθωσαν. Αἱ δὲ ἄλλαι ἐκκλησίαι
 καὶ τὰ μοναστήρια, καὶ πτωχεῖα, καὶ ξενοδοχεῖα,
 καὶ ὀρφανοτροφεῖα τῆς αὐτῆς πόλεως καὶ τῆς πε-
 ριοικίδος αὐτῆς, καὶ τὰ ὑπὸ τὴν χειροποιίαν τοῦ

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *At usumfructum.* Prædia ecclesiastica certa
 lege modoque in precariam dantur.

(50) Hujus constitutionis epitomen edidit Cuj.
 Observ. 13, c. 28, ex lib. v Basil. tit. 1, c. 7. Vide
 aliam epitom inf. Parat. tit. 3.

(51) *Secundum leges.* Et condiciones quæ in-
 strumento continentur, puta si quis dixerit,
 Dono S. Petro aut Theodoro martyri prædium
 illud meum, vel domum illam, ut exstruatur ec-
 clesia eorum nomini dedicata. Valet ejusmodi
 scriptura licet monomorphis facta sit, et ex ea
 donatione seu pollicitatione utiliter agi pu-
 terit. Theolorus Hermopolites ad dictam l. xv :
 Κατὰ τὸ δ. κοῦν αὐτοῖς, ἦτοι κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας
 παρ' αὐτῶν ὄρους τῶν δωρεαστικῶν, καὶ τὰς διαστί-
 ξεις· τυχὸν γὰρ οὕτως ἔγραψε· Δωροῦμαι τῷ ἁγίῳ
 ἀποστόλῳ Πέτρῳ, ἢ τῷ ἁγίῳ μάρτυρι Θεόδωρῳ τὸ
 κτῆμά μου τὸ δεῖνα, ἢ τὸν οἶκόν μου τὸν δεῖνα, ἐφ'
 ᾧ κτισθῆναι ὀνόματι αὐτοῦ ἐκκλησίαν, καὶ γίνεσθαι
 τὰ καὶ τὰ. Οὐκ ἔστιν ἀκυρον τὸ ἐγγράφον ὡς τάχα
 γαργῶν· κατὰ μονομέρεταν, καὶ μὴ συστάν μέσον
 δύο προσώπων, ἀλλὰ κινουσι τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀγωγὴν
 οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἰκονόμοι. — *Secundum leges.*
 Nisi si quid legibus aut canonibus interdictum
 præceperit : Οὐκ ἐπιταίται αὐτῶ ἀνανόμιστὰ τινα καὶ
 παράνομα διατάττεσθαι. Balsam. ad canonicum f
 synodi Constantin.

(52) *In perduellione.* Τυραννίδι, Bals. ut apud
 Theophit., § *Per contrarium*, iust. *De hered. qual.*

et diff., et § 1, *De publ. judic.* Theophanes in Mau-
 ricio : 'Ο δὲ τυραννὸς Ἀλέξανδρον τὸν συνανάρτην
 αὐτοῦ συνέπειμα. Συνανάρτης ibi est ejusdem
 criminis reus, ἀνάρτης enim idem quod Τύραννο.
 Gloss. Gr. Lat. ἀνάρτης, rebellio, perduellio.
 Theodorus Metochita *Hist. Rom.* lib. singul. 'Εφ'
 οἷς ἐνεκάλουν αὐτὸν ἀνάρτην, de Christo Salvatore
 nostro quem Judæi ἀνάθετοι uti perduellionis
 reum in crucem egerunt. Theophylactus in Joan.
 cap. 18. Ammonius apud auctorem Catanzæ in
 Joan. λύει τὴν ἀγωνίαν Πιλάτου, πείθων ὅτι οὐκ
 ἔστιν ἀνάρτης, ἀλλὰ βασιλεὺς οὐρανοῦ καὶ γῆς.
 V. Hesych. in ἀνάρτης et ἀνταρσία perduellionis
 crimen. Idem Theoph. in Phoca : 'Ηκουε γὰρ μελε-
 τωμένην ἐν τῇ Ἀφρικῇ κατὰ Φωκά ἀνταρσίαν.

(53) *Adversus Zenonem.* De Basilisco tyranno,
 quem Zeno fame necavit, Procop. iii Vand. Ne-
 cephor. 1, Michael Glycus, alii. V. Cuj. Obser.
 3, 19.

(54) *Præsidenti jus.* Ἐχει τῶν ἄλλων τὴν προ-
 δρίαν, Photius, *Nomoc.* tit. 1. Vide leg. 24, jus
 residendi ante alios, l. 16, c. cod. In manuscrip-
 tis quibusdam, jus scdendi legitur, in meo, re-
 sid. Sed glossa interlin. proscdendi inquit. V.
 l. 14, tit. 3. Abulitur hac lege Photius, d. c. 3, ut
 Ecclesiæ Constantinopolitana primatum astruat :
 hoc enim sic accipiendum est, ut uni cedat ar-
 chiepiscopo Romano, et in creatione episcoporum
 protuseat.

ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς, ὅταν ἢ τῶν παρ' αὐτοῦ χειροτονουμένων μητροπολιτῶν, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνων χειροτονουμένων ἀκ.ητον ἢ πολιτικῆν εἰρήσιν οὐκ ἐκποιῶσιν· ἐὼς μὴ ἐπωπληγῆς εἴη ἢ πρᾶσις, ἢ ἡ ὑποθήκη, ἢ ἡ ἀνταλλαγὴ, ἢ διηκεκῆς ἐμφύτευσις· τουτέστιν, ὅτε τὸ τρίμημα τοῦ πιπρασκομένου, ἢ τὸ δανεισθὲν ἐπὶ ὑποθήκῃ μέλλει προχωρεῖν εἰς λύτρωσιν χρέους, ἐκ διαδοχῆς ἢ χρείας ἐτέρας ἀναγκαίας ἐπικειμένου τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ, ἢ ἐπ' ᾧ ἕτερον ἀναγκαιότερον κτήσασθαι πρᾶγμα, ἢ εἰς κατεπεύγουσαν τοῦ εὐαγοῦς οἴκου ἀνανέωσιν καὶ ἀνταλλαγὴν ποιοῦσιν ἐπὶ ἀναγκαιότερῳ πράγματι, καὶ πρόσδοτον οὐκ ἐλάττονα τοῦ διδομένου ἔχοντι, καὶ ἐμφυτεύσεις, μὴ μειουμένης τῆς προσόδου, ἢ παντελῶς ἀπορροῦτος τοῦ πράγματος. Ἐὰν γὰρ διὰ τὴν ἀπορίαν ἐπιζήμια δωρεῖσθαι καὶ ἐκχωρεῖν δύναται. Τὸ δὲ γινώμενον οὐκ ἄλλως ἰσχύει, εἰ μὴ μία τῶν εἰρημίνων αἰτιῶν ἐν ὑπομνήμασι φανερωθῆ· ἐν μὲν Βυζαντιῳ παρὰ τῷ μαγιστροκλήσῳ, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἐκδίκου, προκειμένων τῶν ἀγίων Γραφῶν· καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἐκκλησιῶν παρόντων τῶν οἰκονόμων τῶν ἐκδημούντων κληρικῶν, ἐπὶ δὲ τῶν μοναστηρίων δεῖ παρεῖναι τοὺς ἡγουμένους καὶ ἄλλους μοναχοὺς· ἐπὶ δὲ τῶν πτωχείων τοῦ διοικητοῦ καὶ τῶν ὑπουργούντων, καὶ τῶν πτωχῶν· ἐπὶ δὲ τῶν ξενῶνων τοῦ διοικητοῦ καὶ πάντων τῶν ἐύρισκομένων ὑπουργῶν τῆς διοικήσεως· καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὀρφανοτρόφων [Ἰσ. τῶν ὀρφανοτροφιῶν], ὥστε κρατεῖν τὸ τοῖς πλείοσι ἀρέσκειν, συναίνουντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων, ἐν οἷς τοῦτο σύντηθες ἐπιγίνεσθαι· μὴ δυναμένου τοῦ μαγιστροκλήσου ἢ τοῦ ἐκδίκου παρεῖσθαι, καταλαμβάνειν τὸν σεβάσιμον οἶκον, ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη συνίσταται πράξις ὀζημίας, καὶ ἐκδικούντων αὐτήν. Ὑπόκειται γὰρ ἐκ παραθασίας ποινῆ χρυσοῦ λίτρῶν εἰκοσι· καὶ μετὰ ταῦτα γίνεται συμβόλαια μνημονεύοντα τῶν αἰτιῶν, καὶ τῆς τῶν ὑπομνημάτων πράξεως, καὶ τῆς προσγορίας τῶν παραγενομένων, καὶ παρ' ᾧ συνέστη. Εἰ δὲ τι τῶν εἰρημίνων παροφθῆ, ὁ μὲν δανειστής καὶ ὁ ἀγοραστής· ἐκπίπτει τοῦ πράγματος καὶ τοῦ χρέους, καὶ τοῦ τιμῶν· ὁ δὲ λαθῶν εἰς ἀνταλλαγὴν, καὶ οὐπὲρ ἔδωκε, καὶ οὐπὲρ ἔλαθεν, ἐκπίπτει· ὁ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν ὑπὲρ τὴν ἰδίαν ζωὴν λαθῶν ἢ δωρεῶν, ἢ ἐκχώρησιν ἀπηγορευμένην, ἀναδίδωσιν ὑπὲρ εἰληκε, καὶ ποσότητα ἐτέραν, ἢς ἀξιόν ἐστι τὸ δοθέν. Χῶραν δὲ ἔχει τὰ εἰρημμένα καὶ ἐπὶ τοῖς μέλλουσι γενέσθαι ἐκκλησιαστικαῖς καὶ τοῖς ἐσομένοις εὐαγείαις. Ὑπὸ τῶν δὲ κινητῶν, ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἀρκούντων

A hoc ordinantur (55), et eorum, qui ordinantur a metropolitanis, rem aliquam soli, vel annuam civilem, non alienant, nisi sit utilis ea venditio, vel hypotheca, vel permutatio, vel emphyteusis perpetua : hoc est, cum pretium rei venditæ, vel mutuum sub hypotheca sumptum, cessurum est ad dissolutionem æris alieni, quod ex successione, vel alio quopiam usu necessario venerabili domo incumbit, vel ad comparandam aliam rem magis necessariam, vel ad urgentem domus venerabilis instauracionem; itidemque si permutatio fiat cum re magis necessaria, quæque redditum eo, quod datur, non minorem habeat, et si emphyteuses constituantur, absque deminutione redditus, aut cum omnino res ipsa sterilis est. Nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, donare atque aliis concedere possunt. Quod autem agitur, non aliter valet, nisi causarum indicatorum una in monumento expressa fuerit, Byzantii quidem, apud magistrum census (56); in provinciis vero, apud defensores, propositis sacris Scripturis : et in negotiis ecclesiarum, œconomis et clericis qui ad urbem sunt presentibus, in monasteriorum negotiis, abbates et cæteri monachi adesse debent; in ptochiorum, administrator ejusque ministri, et ipsi pauperes; in xenonum, administrator et universi qui administrationi reperiuntur inservientes, ac similiter in negotiis orphanotrophiorum, ita ut ratum sit, quod pluribus placet, etiam episcopo illorum locorum, quibus in locis res fieri consuevit, assentientem : nec possit magister census, aut defensor, excusare se, quominus venerabilem domum, in qua ejusmodi negotium contrahitur, indecivem suscipiat : adeoque hi eam defendant. Etenim ex transgressione obnoxii sunt pœnæ 90 librarum auri. Ac secundum hæc, instrumenta conficiuntur, mentionem facientia causarum, et monumentorum confectionis, et nominis eorum, qui adfuerunt, et apud quem confecta sint. Si vero ex indicatis aliquid neglectum fuerit, creditor quidem, et emptor, rem ipsam amittit, et creditum, et pretia : qui autem accepit nomine permutacionis, tam id, quod dedit, quam quod accepit, amittit : qui rem emphyteuseos nomine suam ad vitam, vel donationem, vel cessionem prohibitam, accepit; tum id, quod accepit, tum quantitatem alteram, quanti est id, quod datum fuit, restituit. Habent autem locum, quæ dicta sunt, tam in iis quæ ecclesiastica, quam quæ religiosa futura sunt (56'). Quod si res mobiles extant, sacris vasis exceptis, æque sufficiant ad causas indi-

Anuibalís Fabroti notæ.

(55) Qui ab hoc ordinantur. Metropolitanis ordinantur ab archiep. Constantinopolitano, Nov. vii, c. 1 concil. Chalced. can. 23, episcopi a metropolitanis, ut hic. Aude can. 12 concil. Laod. et can. 6 Nic. syn.
 (56) Magistrum census. Μαγιστροκλήσῳ. Sic in unica voce. Glossæ Basil. μαγιστροκλήσος, ἀρχων τῆς ἀναγραφῆς. Basil. l. xxxi, c. de donat. παρὰ τῷ μαγίστῳ τῶν κήσων. Ut l. xxxi, infra de episcop. Alii ματρίκλήσῳ scribunt, vel ματρίφ-

κλήσῳ, quibus μάττρος vel μάττρος pro magistro. Theophanes : Ἴλλος ὁ μάττρος. Contin. in Origin. Constantinop. διὰ στρατηγίου μαγίστρος Ms. ματτρού. Basil. ad l. 7, § 1. D. de institor. Ματτρος τοῦ ἰδίου πλοῦτος. Sic legend. ut in Synopsi ms. non μαγίστρος, ut in Basil. ms. Apud magistrum census debebantur professiones, et instrumenta publicabantur.

(56') Hoc est, religiosis locis addicenda.

XXIV. *Ecclesia Constantinopolitana caput est A* allarum omnium (74). Quæ jure colonario (75) sit locatio, in rebus ecclesiasticis irrita est, uti quam ne lex quidem agnoscat. Si magistratus aliquis in actu (76) Constantinopoli constitutus, per se ipsum, vel per subjectam personam, a Majori ecclesia rem soli conduxerit, quod actum fuerit, irritum est, et ecclesie dat æstimationem ipsius rei. Similiter et œconomus. Quod si alio quoque modo persuaserit, aut coegerit, ut ad ipsum res ecclesiastica perveniret, tum quod actum fuerit, irritum est, tum quod eo nomine datum alicui personæ pertinenti ad ecclesiam, restituitur eidem, ac tam ipse præter indicta, pœnæ 20 librarum auri obnoxius est, quam qui rem concessit, itemque is, qui aliquid accepit hoc nomine, ut contractus interveniente ipsius opera conficeretur, duplum dat ejus quod ipsi datum fuit. Atque hæc omnia ecclesie addiuntur. Ultra viginti annos res soli ab ecclesia non conducitur. Ecclesiastica prædia locupletibus dantaxat in emphyteusim concedenda sunt, propter restitutionem prioris status, nec ultra personam ejus qui emphyteusim accipit, ac duorum deinceps hæredum : nec relevandum amplius sexta illius canonis parte, qui tempore locationis servabatur. Quod si damno rem sequenti tempore quis affecerit, expellitur, ac damnum præstat. Si œkonomi culpa intervenerit, vel si locaverit iis qui solvendo non sunt, ipse damnatus

XXV. *Chartularii (77) Majoris ecclesie ne per* subjectam quidem personam rem soli, quæ ipsius est, per conductionem, vel emphyteusim, vel alium modum accipere possunt. Chartularii libello præunte sunt, qui patriarchæ et œkonomi subscriptionem habent : ac si quem eorum vel clepere, vel aliis aliquid tradere, vel aliqui non idoneum esse paruerit, patriarchæ et œkonomis licet ut eum de catalogo chartulariorum submoveant. Fiunt autem

Aniibalis Fabroti notæ.

(74) *Caput est aliarum omnium.* Orientis scilicet. Avitus Viennensis epistola ad Gundobadum regem: *Persuadetur episcopo (Constantinopolitano) negligent, nec usque sic docto, ut tanta urbis, perindeque totius Orientis patriarcham decet.* Hoc tribuitur Romano episcopo ut omniium ecclesiarum caput sit. Concilium Chalcedon. act. 1: *Toû μακαριωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πόλεως κεφαλῆς ὑπάρχοντος τῶν ἐκκλησιῶν.* Anacletus epist. 3: *Hæc vero apostolica sedes cardo et caput omnium Ecclesiarum a Domino, et non ab alio est constituta.* Concilium Aquileiense, in epistola ad Gratianum imp. *Totius orbis Romani caput Romanam Ecclesiam.* V. Hincmarum. *De prædest.* p. 407. V. Indicem. Idem Avitus in epist. 27, Synmachum papam urbis universalis Ecclesie præsullem vocat. Theodoretus Cyrensis, epist. 116 de sede Romani: *Ἐχει γὰρ ὁ πανάγιος θρόνος ἐκεῖνος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν τὴν ἡγεμονίαν διὰ πολλὰ. Ἄβει ἐνὶ πάντων ἡ ἐκκλησία ἡμετέρα.* *Habet enim sanctissima illa sedes Ecclesiarum, quæ in toto orbe sunt principatum et apicem primatum, a solis ortu usque ad occasum.* Ut est in epistola Pelagii 1 ad Savaudum. Alde Novel. 21, cap. 2. Ratramus Corbeiensis monachus con. Græcorum opposita lib. II, cap. 2: *Nec enim vincens potestis majorem Constantinopolitanæ civitatis auctoritatem, quam civitatis Ro-*

KΔ'. Ἡ Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία πασῶν τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλὴ. Ἡ παροικικῶ δικαίῳ γινόμενη ἐκδοσις ἀκυρὸς ἐστὶν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, ὡς μήτε τῷ νόμῳ γνωρίζομένη. Ἐὰν ἑμπρακτος ἄρξων Κωνσταντινουπόλεως δι' αὐτοῦ, ἢ μέσου προσώπου παρὰ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἀκίνητον ἐκλάβῃ, τὸ πρᾶχθὲν ἀκυρον, καὶ δίδωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν διατίμησιν τοῦ πράγματος. Ὁμοίως καὶ ὁ οἰκονόμος. Εἰ δὲ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον πείσῃ, ἢ ἀναγκάσει περιελθεῖν εἰς αὐτὸν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα, καὶ τὸ πρᾶχθὲν ἀκυρον, καὶ τὸ δοθὲν ὑπὲρ τούτου εἰς πρόσωπον τῆς Ἐκκλησίας, ἀποδίδεται αὐτῇ· καὶ πρὸς τοῖς εἰρημένοις ὑπόκειται πεινῆ ἐκδοσις χρυσίου λιτρῶν αὐτός. Καὶ τὸ πρᾶγμα δοῦς, καὶ λαβὼν ἐπὶ τὸ παρασκευάσαι γενέσθαι τὸ συνάλλαγμα, τὸ δοθὲν αὐτῷ διπλοῦν δίδωσι, καὶ πάντα προσκυροῦνται τῇ Ἐκκλησίᾳ. Περαιτέρω τῶν εἰκός: ἐπιὼν ἀκίνητον τῇ Ἐκκλησίᾳ οὐ μισθοῦται. Μόνος εὐπόρος δαὶ τὰ ἐκκλησιαστικά ἐμφυτεύειν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὕψους, καὶ μὴ περαιτέρω αὐτοῦ τοῦ ἐμφυτευομένου, καὶ δύο ἐξῆς κληρονόμων· καὶ μὴ κουφίζῃν πλέον τοῦ ἔκτου μέρους τοῦ συζομένου κανόνος ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐκδόσεως. Εἰ δὲ βλάβῃ τὸ πρᾶγμα ἀνισταμένου τοῦ χρόνου, ἐξωθεῖται, καὶ τὴν ζημίαν ἀποθεραπεύει. Εἰ δὲ βλαβὴ ὁ οἰκονόμος, ἢ ἀπόρος ἐκδῶ, ἐπιγινώσκει τὴν βλάβην.

ΚΕ'. Οἱ χαρτουλάριοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Μεγάλης οὔτε διὰ μέσου προσώπου δύναται λαβεῖν ἀκίνητον αὐτῆς κατὰ μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ ἕτερον τρόπον. Γίνονται οἱ χαρτουλάριοι ἡγουμένου λιβέλλου καὶ φέροντος ὑπογραφὴν τοῦ πριεράρχου καὶ τοῦ οἰκονόμου· καὶ ἐὰν τις αὐτῶν φανῇ κλέπτων, ἢ παραδιδούς, ἢ ἄλλως ἀνετήθεος [ἴσ. ἀνεπιτήθειος]. ἔξῃσι τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς οἰκονόμοις ἐκβάλλειν αὐτὸν τοῦ καταλόγου. Γίνονται δὲ εἰς

manæ, quæ caput est omnium Christi ecclesiarum, quod majorum tam vestrorum, quam nostrorum testimonio comprobatur. Fulgentius Rusensis, in libro de incarnatione et gratia Jesu Christi, cap. 2, *Ecclesiam Romanam mundi carmen vocat.* Et quod dicitur in l. 24 h. t. Constantinopolitanam Ecclesiam omnium aliarum esse caput, sic accipiendum est, ut patriarcha Constantinopolitanus totius Orientis sit caput, ut ex Avito jam dictum est. *Salvo tamen per omnia privilegio sanctæ apostolicæ primæ in toto orbe terrarum Romanæ sedis, ut loquitur Hincmarus Remensis, De divortio Loth. et Tetb. resp. ult. Sic in cap. 2, ext. De Summa Trinit. Romana Ecclesia dicitur mater et magistra omnium Ecclesiarum.*

(75) *Quæ jure colonario.* Παροικικῶ δικαίῳ, Bals. Sic etiam vocat Justin. Nov. vii, præfat. Prædia Ecclesie Constantinopolitanæ jure, titulo παροικικῶ, sive libellario nomine dari non possunt. Quid sit libellarius contractus vel libellaria, docet Cuj. ad lib. I. *De Feud. tit. 2.*

(76) *In actu.* Ἐμπρακτος πρὸς διαστολήν eorum magistratum quibus conceduntur dignitates sine administratione, quietæ dignitates, otiosa ciugula.

(77) *Chartularii.* Vide Glossar. nostrum ad Julian. Antecess.

επιπέδον τῆς Ἀνατολῆς χαρτουλάριοι ιε', εἰς τὸ Ἀσιανῆς ιε', εἰς τὸ Πόντου ιε', εἰς τὸ Ἰνδοτικῶν ιε', εἰς τὸ Θράκης η', εἰς τὸ Ἀντιόχου ς', εἰς τὸ τοῦ Καλαποδίου ς', εἰς τὸ τοῦ ἀναλώματος ι', εἰς τὸ τῶν ληγάτων θ' καὶ λαμβάνουσι συνηθειῶν ἐπὶ μὲν τοῖς ἐμψυτευτικοῖς συμβολαίοις πεντηκοστὰς, ἐπὶ δὲ τοῖς μισθωτικοῖς καὶ τοῖς λοιποῖς συναλλάγμασιν ἑκατοστήν. Εἰ δὲ ὑπὲρ τὸν εἰρημένον ἀριθμὸν γένηται χαρτουλάριος, ἐκπίπτει, καὶ δίδωσι τῇ Ἐκκλησίᾳ ιε' λίβρας, καὶ ὁ ποιήσας αὐτὸν κ'. Μετὰ ζητήσεως ἀκριβοῦς οἱ οἰκονόμοι λογιζέσθωσαν γνῶμη τοῦ πατριάρχου τὴν γινομένην δαπάνην τοῖς ἐμψυτευταῖς, καὶ μισθωτοῖς, καὶ διοικηταῖς, ἐκάστου μὲν οἰκονόμου ζητούντος πρὸς τῆς ὕφ' αὐτῶν [ἴσ. ὕφ' αὐτῶν] διοικήσεως, τῶν δὲ λοιπῶν κατὰ πρόσταξιν ἄφρον [in Cod. Just. ἀγραφον] τοῦ πατριάρχου τοῖς λογιζομένοις ὑπογράφοντος Ἀρχιεπισκόπου. Καὶ τὸ χωρὶς τοιαύτης παρατηρήσεως λογιζόμενον οἰκοθεν οἱ οἰκονόμοι δίδωσι. Τῆς δὲ λογιζομένης δαπάνης καὶ τῶν εἰσχομιζομένων χρημάτων λαμβάνουσιν οἱ χαρτουλάριοι ἑκατοστὰς· ὁ δὲ πλεόν λαμβάνων, καὶ τῆς ὑπογραφῆς τοῦ χαρτουλαρίου, καὶ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἐκπίπτει παραχρῆμα. Δεῖ τοὺς οἰκονόμους κατὰ μῆνα, ἢ τὸ μῆξιστον ὑπὲρ δύο, λόγον πειν πρὸς τοὺς ἀρχιεπισκόπους· ἐπεὶ κινδυνεύουσιν.

ΚΓ'. Ἐάν τις γράψῃ κληρονόμον τὸν Δεσπότην Χριστὸν, μὴ προσθεῖς εὐκτηρίου προσηγορίαν, ἢ Ἐκκλησία τοῦ τόπου καθ' ὃν ἦν ὁ τελευτήσας, δοκεῖ γεγράφθαι. Τὸ αὐτὸ ἐπὶ ληγάτου καὶ φιδοικονομίστου, καὶ προχωρεῖ εἰς ἀποτροπὴν πτωχῶν. Εἰ δὲ τινὲς τῶν ἀγίων ἀγγέλων ἢ μαρτύρων καταλίποι, μὴ μνημονεύσας οἴκου εἰ μὲν ἔστιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἢ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς τοιοῦτος οἶκος, αὐτὸς λαμβάνει· εἰ δὲ μὴ ἔστιν, ὁ ἐν τῇ μητροπόλει λαμβάνει. Εἰ δὲ μῆτε ἐκεῖ τοιοῦτος ἔστιν οἶκος, αἱ κατὰ τόπον ἐκκλησίαι λαμβάνουσιν αὐτὸ, τῶν ἄλλων οἴκων παραχωροῦντων αὐταῖς, εἰ μὴ δευτέρῃ ὁ τελευτήσας ἕτερον ἐνθυμηθεῖς, καὶ ἕτερον εἰπὼν. Τότε γὰρ τὸ ἀληθές· καὶ οὐ τὸ γεγραμμένον κρατεῖ. Εἰ δὲ τόπον εἴπη βῆται, εὐρεθῶσι δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν τῇ πόλει, ἢ τῇ περιουσίᾳ, εἰ μὲν πρὸς τινὰ τούτων εἴχε μείζονα προσπάθειαν, ἢ συνεχῶς ἐκείσε ἐφοῖτα, αὐτῷ δοκεῖ καταλειφθῆναι. Τοιοῦτου δὲ τινος μὴ εὐρισκομένου, ὁ μᾶλλον ἐκ τῶν τοιοῦτων οἴκων ἐνδεῆ· λαμβάνει τὸ καταλειφθῆναι.

Καὶ ὅσα παράτιλα.

Βιβ. α'. τίτ. α', διάτ. β', ἤς ἡ ἀρχή. Nullus. Οὐδέεις. Μῆνοις τοῖς τὴν ὀρθόδοξον τιμῶσι πιστὶν ἐπισκόποις αἱ ἐκκλησίαι παραδίδονται.

Annibalis Fabroti notæ.

(78) *Ad pensionum*. In manuscripto Leuncl. et D. Peirescii legitur, εἰς τὸ Ἰνδοτικόν. Cujacius emendandum putat, εἰς τὸ Αἰγύπτου, ut sit perfecta enumeratio diocesium Orientis, obs. 12, 28.

(79) *Consuetudinum*. Συνηθειῶν, συνήθεια pro salario. Glossæ Latino-G. salariuni, ὀψώνιον, πλοῦτης, συνήθεια, ἀλατικόν; Concil. Chalced. p. 381 et

Ad scriinium Orientis, chartularii 15, ad dioceseos Asiae, 16, ad Pontum, 15, ad pensionum (78), 15; ad Thraciam, 8, ad Antiochiam, 6, ad Calopodii, 6, ad expensarum, 10, ad legatorum, 9, et ratione consuetudinum (79) accipiunt pro instrumentis emphyteuticis, quinquagesimas: pro locatoriis, et reliquis contractibus, centesimam. Quod si quis ultra numerum indicatum factus fuerit chartularius, loco movetur, et ecclesiae dat libras 15, quique fecit eum chartularium, libras 20. Œconomi de sententia patriarchæ cum accurato scrutinio computent impensam, quam emphyteutæ, conductores et administratores faciunt: quolibet œconomo de iis inquirente, quæ ad commissam sibi administrationem pertinent; reliquis, ex scripto patriarchæ jussu, qui verbum hoc, *Relegi*, ratiociniis subscribit. Quidquid absque hujusmodi observatione computatur, œconomi de sua præstant. Ejus autem impensæ, quæ computatur, et pecuniarum, quæ inferuntur, chartularii centesimas accipiunt. Qui vero plus capit, et officio chartularii, et dignitate sacerdotali confestim excidit. Debet œconomi singulis mensibus, aut ad summum pro binis rationes arcariis reddere. Nam alioqui periculum incurrunt.

XXVI. Si quis hæredem scripserit Dominum Christum, oratorii nomine non adjecto: ejus loci ecclesia, quo in loco degebat defunctus, hæres scripta videtur. Idem in legato et fideicommissa locum habet, et ad pauperes alendos confertur. Sin quid alicui sanctorum angelorum, aut martyrum reliquerit, nulla domus mentione facta, si quidem ejusmodi domus est in illa civitate, vel ejus territorio, relictum accipit: sin autem, domus in metropoli constituta capit. Quod si ne istic quidem ejusmodi domus est, ipsius loci ecclesie rem consequuntur, quibus cæteræ domus cedunt: extra quam si probatum fuerit, defunctum aliud habuisse in animo, et aliud dixisse. Tunc enim ipsa rei veritas potior est eo, quod scriptum fuit. Sin certum locum expresserit (80), et in civitate, vel ejus continentibus, plures ejusdem nominis domus inventæ fuerint: siquidem ad aliquam harum majorem affectionem habebat, aut frequenter illuc itabat, illi ipsi relicta fuisse res videtur. At si nulla talis reperitur, ea domus inter has relicta accipit, quæ magis est indiga.

Tituli II Paratilla.

Libri I, tit. 1, constit. 2, ejus initium, *Nullus*. Solis orthodoxam fidem colentibus episcopis ecclesie traduntur.

385, a.: Leo Tacit. cap. 19, num. 18: Μηδένα τῶν ὑπ' αὐτοῖς στρατιωτῶν ἀδικεῖν, ἢ τὸ οἰνοῦν δῶρον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, ἢ τὰς λεγομένας συνηθείας.

(80) *Locum expresserit*. Negatio igitur delenda in constitutione integra c. eod. ibi: Ἐφ' ὅτι μὴ θεῖη τόπον, ut etiam constat ex his verbis quæ præcedunt, nulla domus mentione facta.

Lib. 1, tit. 3, constit. 10 (81), ejus initium, Si quis, Qui vel impressionem, vel quamcumque injuriam Ecclesiae loco inferre conatus fuerit, capitali supplicio punitur.

Lib. 1, tit. 3, constit. 13, ejus initium, Si ecclesiae. Qui ecclesiarum privilegia violat, quinque librarum auri multam praestat.

Lib. 1, tit. 3, constit. 20, ejus initium, Si quis. Ubi clericus, vel monachus, vel diaconissa, vel solitaria, nullo condito testamento decesserit, nec ejus hereditatem adierit ecclesia, vel monasterium, propterea quod esset ascriptitius, aut libertus, aut curialis: si quas habet adversus eum actiones ecclesia, vel monasterium, adversus haereticos experietur.

Lib. 1, tit. 3, constit. 22, ejus initium, Si quis. Privilegia per antiquas constitutiones ecclesiis concessa, rata sint.

Lib. 1, tit. 3, constit. 26, ejus initium, Decernimus. Nec publicum aliquod aedificium, nec quod ad oblectamentum civitatis destinatum sit, a monachis aut clericis surripitur, ut sit ecclesia.

Lib. 1, tit. 3, constit. 32, ejus initium, Omnes. Omnia privilegia, quae per antiquas constitutiones ecclesiis concessa sunt, rata sunt.

Lib. 1, tit. 3, constit. 34, ejus initium, Omnia. Privilegia praestita ecclesiis, aut hominibus, aut rebus ecclesiarum, firma sunt.

Lib. 1, tit. 3, constit. 44, ejus initium, τῶν ἱερῶν κανόνων. Presbyter, aut diaconus (82), in matrimonio versari non possunt. Quamobrem si quis hoc fecerit, et uxori suae res aliquas dederit, vel inter vivos donatione, vel in testamento, ecclesia, cui subest, eas ipsas sibi vindicat.

Lib. 1, tit. 3, constit. 53, ejus initium, Raptores. Res ejus, qui diaconissam, aut virginem rapuit; ecclesia, cui subest, pleno dominio consequitur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 3, ejus initium, Nemo. Disserit haec constitutio, et exponit, qualibus a criminibus festum dierum Paschali (83) liberet.

Lib. 1, tit. 5, constit. 1, ejus initium, Privilegia. Haeretici ecclesiis indulta privilegia sibi non

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, Si quis. Ἐδρ τις. Ὁ ἐροδὸν οἰανδῆποτε παρίσταται ἐπιχειρήσας ποιῆσαι τῷ τῆς Ἐκκλησίας τόπῳ καφαλικῶς τιμωρεῖται.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. ιγ', ἥς ἡ ἀρχή, Si ecclesiae. Ἐδρ ἡ Ἐκκλησία. Ὁ τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν παραφαιρῶν προνόμια, privilegia, πέντε λίτρας χρυσοῦ προτιμᾶται.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ', ἥς ἡ ἀρχή, Si quis. Ἀδικηθέντου τελευτήσαντος τοῦ κληρικοῦ, ἢ τοῦ μοναχοῦ, ἢ διακονίσσης, ἢ μοναστρίας, καὶ μὴ κληρονομηθέντος: ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐναπόγραφον ἢ ἀπαλευθερον, ἢ βουλευτήν· εἰ τις ἔχει κατ' αὐτοῦ ἀγωγὰς, ἢ Ἐκκλησία, ἢ μοναστήριον κινήσει κατὰ τῶν τούτου κληρονόμων.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κβ', ἥς ἡ ἀρχή. Εἰ τινα, Si quis. Προνόμια τὰ ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ παλαιῶν διατάξεων πεφιλοτιμημένα κρατεῖται.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κς', ἥς ἡ ἀρχή, Decernimus. Ὑπὸ μοναχῶν ἢ κληρικῶν μήτε δημόσιον οἰκονομημα, μήτε πρὸς τέρψιν πόλεως ἀφωρισμένον εἰς Ἐκκλησίαν ὑφαρπαζέσθω.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λβ', ἥς ἡ ἀρχή, Omnes. Πάντα τὰ προδιδέγια, ἅτινα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐκ παλαιῶν διατάξεων πεφιλοτιμῆνται, ταῦτα κρατεῖται.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λδ', ἥς ἡ ἀρχή, Omnia. Τὰ παρασχεθέντα προδιδέγια ταῖς ἐκκλησίαις, ἢ ταῖς ἀνθρώποις, ἢ πράγματα τῶν ἐκκλησιῶν, βέβαια ἔστωσαν.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. μδ', ἥς ἡ ἀρχή. Τῶν ἱερῶν κανόνων. Ὁ πρεσβύτερος ἢ ὁ διάκονος οὐ δύναται γάμος προσομιλεῖν. Ὅθεν, ἐάν τις τοιοῦτόν τι ποιήσῃ, καὶ παράσχη τῇ αὐτοῦ γαμετῇ τινα πράγματα ἐντεροβίως, ἢ ἐν διαθήκῃ, ἢ ἐκκλησία ὑφ' ἣν τελεῖ, ταῦτα διεκδικεῖ.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. εγ', ἥς ἡ ἀρχή, Ἄρπαγες. Raptores. Τὰ τοῦ ἀρπάσαντος διακόνισσαν ἢ παρθέρον πράγματα ἢ ἐκκλησία ὑφ' ἣν τελεῖ, κατὰ τελεῖαν δισποτεῖαν λαμβάνει.

βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, Nemo. Ἡ διάταξις διαλαμβάνει καὶ λέγει, ποίων ἐγκλημάτων ἐλευθεροὶ ἢ ἑορτῇ τῶν πασχαλίων ἡμερῶν.

βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, Προνόμια, Privilegia. Οἱ αἰρετικοὶ μὴ ἐκδικεῖται τὰ παρα-

Annibalis Fabroti notæ.

(81) *Constitutio x.* Vide Saresb. Pol. lib. v, c. 5.

(82) *Presbyter aut diaconus.* Presbyteri, diaconi, et subdiaconi matrimonium contrahere non possunt, alioquin ab officio remouentur, cap. 1 et 2, extr. *qui cler. vel uoventes.* Concil. Aurelianen. 11, c. 8, propter votum continentiae: quia tam diaconi quam subdiaconi cum primum ad clerum adsciscuntur, carnem suam in aeternum obsignant. Et ex juniorum pontificum Constitutionibus conjugatus non assumitur ad sacerdotium, diaconatum, aut subdiaconatum, nisi conversio promissa sit, C. *assumi et seq.* dist. 18, c. ult. dist. 31.

D. Hieronym. in epist. 50, ad Pammachium: *Episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici.* Vide P. Damianum epist. 3 lib. 1v, et epist. 13. lib. v. In minoribus autem ordinibus constitutis, puta lectoribus, cantoribus, ostiariis, exorcistis et acolythis, licet matrimonium contrahere, cau. 25 Apostol.; cau. 6 synodi in Trullo coactæ, Nov. v, cap. 8 et xxi, cap. 42.

(83) *Dierum Paschali.* Leo Magnus, serm. 9, de Quadragesima. Vide Append. Cod. Theodos. p. 17 et seq.

οχεθέντα ταῖς ἐκκλησίαις· προνόμια. Μόνους γάρ A

vindicent. Nam solis orthodoxis ea concedun-
tur.

Βιβ. α', τίτλος ε', διάταξις η', ἥς ἡ ἀρχή, *Quicunque*. Τὰ τῶν Εὐτυριανιστῶν, ἦτοι Ἀπολλιναριστῶν μοναστήρια τῇ τῆς ἐνορίας ἐκκλησίᾳ προσκυρωθήσονται.

Lib. 1, tit. 5, constit. 8, ejus initium, *Quicunque*. Eutylianistarum sive Apollinaristarum monasteria ecclesiae territorio addicentur.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, *Si quis*. Μηδεις τῶν ὀρθοδόξων κτήμα, ἐν ᾧ ἐστιν ὀρθοδόξων ἐκκλησία, ἢ εὐκτήριον, ἐν διαθήκῃ ἢ δωρεᾷ, ἢ ἐν τελευταῖα βουλῆσει ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἐκποιεῖτω, ἢ διδῶτω αἰρετικῷ.

Lib. 1, tit. 5, const. 10, ejus initium *Si quis*. Nemo praedium orthodoxorum in quo est orthodoxorum ecclesia, vel oratorium, in testamento, vel donatione, vel in suprema voluntate, vel alio modo alienet, aut det haeretico (84).

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Caelicolarum*. Οἱ τόποι οἱ εἰς τὰς συνόδους ἀφωρισμένοι τῶν σεβόντων τὸν οὐρανὸν ταῖς ἐκκλησίαις προσκυρωσῶσαν.

Lib. 1, tit. 9, constit. 12, ejus initium, *Caelicolarum*. Loca caelicolarum conventibus assignata, ecclesiis addicuntur.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιη', ἥς ἡ ἀρχή, *Hac valitura*. Νέου κατασκευασθεῖσα συναγωγή Ἰουδαίων ἢ Σαμαρειτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρούσῶ.

B Lib. 1, tit. 9, constit. 18, ejus initium, *Hac valitura*. Exstructa Judaeorum vel Samaritanorum nova synagoga, ecclesiae adicitur.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnia loca*. Οἱ ἐν Καρθαγίνῃ ἱερατικοὶ τόποι, οἱ παρὰ τοῦ βασιλέως ταῖς ἐκκλησίαις δωρηθέντες, ἀναφαιρέτως μενέτωσαν παρ' αὐταῖς.

Lib. 1, tit. 11, constit. 5, ejus initium, *Omnia loca*. Sacra Carthagine loca (85), ecclesiis ab ipso imperatore donata, maneat eis inadempta.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Denuntiamus*. Μηδεις ἐν ταῖς ἀγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἢ ἐν ἄλλοις προσκυνητοῖς, ἐν οἷς αἱ εὐχαὶ ἐπιτελοῦνται, ἐκδοῆσει κεκρήσθω, ἢ στάσιν κινεῖτω, ἐσχάτην ἐντεῦθεν ὑφορώμενος τιμωρίαν.

Lib. 1, tit. 12, constit. 5, ejus initium, *Denuntiamus*. Nemo sanctissimis in ecclesiis, vel in aliis venerabilibus locis, in quibus vota concipiuntur, conclamationibus utitor, vel seditionem moveto; ultimum inde supplicium formidans.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Jamdudum*. Ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθερωθεὶς ἐπὶ τοῦ δήμου καὶ ἐπισκόπου βεβαίαν κτάται τὴν ἐλευθερίαν.

C Lib. 1, tit. 13, constit. 4, ejus initium, *Jamdudum* (86). Qui manumissus est in ecclesia, coram plebe ac episcopis (87), libertatem certam consequitur.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Qui religiosa*. Ὅταν ἐν ἐκκλησίᾳ τις, παρόντος τοῦ ἐπισκόπου, ἐλευθερωθῇ, οὕτω γενέσθω ἐλεύθερος, ὡς πάντων τῶν νενομισμένων ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ γενομένων.

Lib. 1, tit. 13, constit. 2, ejus initium, *Qui religiosa*. Cum in ecclesia quis, episcopo praesente, manumissus fuerit, ita liber fiat, atque si omnia in manumissione solemniter servata fuissent.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Οἱ δικασταὶ, καὶ τὸ τῶν πόλεων πλῆθος, καὶ τὰ συστήματα τῶν τεχνῶν, πᾶσαν τὴν Κυριακὴν ἀργεῖτωσαν· γεωργοὶ δὲ ἐξέστω ταῖς οἰκίαις ἐργασίας προσκαρτερεῖν.

Lib. III, tit. 12, constit. 2, ejus initium, *Omnes*. Die Dominico (88) judices omnes, et civitatum plebes, et artium cunctarum collegia, quiescant: agricolis vero liceat ut operis suis intenti sint.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Quadragesima*. Ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν μηδεμία διάγνωσις ἐγκλημάτων προβαίνετω.

Lib. III, tit. 12, constit. 5, ejus initium, *Quadragesima* (89). In juniorum quadragesima, nulla cognitio criminalis locum habeat.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Τὰς ε' τῆς Πασχαλίας ἡμέρας, καὶ τὴν Χριστοῦ Γένναν, καὶ τὰ Θεοφάνειν, καὶ ἐκάστην ἐβδομάδος Κυριακὴν, καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ πάθους τῶν ἀπο-

D Lib. III, tit. 12, constit. 6, (90) ejus initium, *Omnes*. Quindecim diebus paschalibus, et die natali Christi, et Theophaniis, et cujuslibet septimae Dominica, et in memoria passionis apostolorum, Annibalis Fabroti notæ.

(84) *Haereticis*. Nam nec haereticus ejusmodi praedium comparare potest. Theophil. ad § 2. *Inst. de inutil. stipul.*

(85) *Carthagine loca*. Constitutio missa est ad populum Carthaginensem.

(86) *Jamdudum*. Una est ex tribus Constantini constitutionibus. Nicephor. lib. VII, c. 16.

(87) *Ac episcopis*. Ἐπὶ μάρτυσι τοῖς λαρεῦσι, Sozomenus, I, c. 19. Addit Constantinus in l. I col. *De his qui in Eccl. manumit.* et seq.: Ab episcopis quoque et clericis manumissos justam libertatem consequi; quorum favore Justinianus quoque pleraque singularia constituerat, ut scribit Balsamon ad can. 85, synodi Carthag. quo jurc

cum Italis dudum uteretur, placuit Africanis Patribus Augustini suggestio, qua suadebatur ut idem jus a principe postularetur, ut constat ex canon. 64 et 82 Eccles. Afric.

(88) *Die Dominico*. Vide sup. Parat. tit. 1.

(89) *Quadragesima*. Vide sup. col. Parat.

(90) Lib. III, tit. 12, Const. 6. *Theophaniis*. In l. 7, c. *de ser. Brodæi* codex, Epiphaniarum, quidam Epiphaniarum. ut c. Menagii, alii Theophaniarum. Bals. τὰ Θεοφάνεια neutraliter, ut Theophaniarum legisse videatur. Hoc festum Latini etiam veteres Epiphaniam vocabant, Amm. Marcellin. XXI. V. Greg. Naz. or. 38, init.

spectacula cessent, et tribunalia, itemque præstationis annonarum compulsiones, et privatorum debitorum exactiones.

Lib. iv, tit. 63, constit. 5 (91), cujus initium, *Cessante*. Decani Majoris ecclesie Constantinopolitane habent immunitatem: sed non sunt ultranongentos (92) quinquaginta.

Lib. vi, tit. 48, constit. 1, cujus initium, *Incertis* (93). Cap. 8, ait constitutio posse quem Ecclesie legatum vel hæreditatem relinquere.

Lib. vii, tit. 72, constit. 10, cujus initium, *Cum apud*. Cum res debitoris creditores distrahant, si pretium solutum amplius esse fuerit inventum, quam ea summa sit, quæ ipsis debetur: id, quod superest (94), in archivis ecclesie deponunt, ut quondam debitori servetur.

Lib. x, tit. 16, constit. 11 (95), cujus initium, *Illud*. Formæ publicorum tributorum, quæ apud Archivos (96), atque etiam Macedonas exstat, insistendum est. Et quamvis hæc Macedonum Ecclesia, remissionem (97) [tributorum] est consecuta; propterea tamen aliena tributa (98) sub nomine suo sublevare non debet.

Lib. xi, tit. 75, constit. 4, cujus initium, *Absit*. Etiam ecclesia instructionis itinerum (99), et pontium reparationis onus agnoscat.

Lib. xi, tit. 37, constit. 17, cujus initium, *Cum serps*. Si deputati fuerint milites ecclesie curiam, ex alio loco translati, et annonarum (1) præstatio in eo loco damnus det fisco: quæ ipsos accessit ecclesia, damnus agnoscat.

Lib. xii, tit. 50, constit. 20, cujus initium, *Nullus*. Ne sanctissimæ quidem ecclesie tempore expeditionis ab ungariis (2) vel parangariis excusationem habeant.

Legito etiam publicatam post codicem constitutionem inter novellas ordine septimam, cujus initium et inscriptio, *Lex de non alienandis vel permuandis rebus ecclesiasticis*, et quæ sequuntur. Item 44, cujus inscriptio est, *De rerum ecclesiasticarum immobilium alienatione ac solutione*. Item 52, cujus in-

Α σόλων, ἀργεῖταισαν αἱ θεαὶ [ἴσ. θείαι], καὶ τὰ δεκαστήρια, καὶ αἱ τῶν ἀνώνων ἀπαιτήσεις. καὶ αἱ τῶν ἰδιωτικῶν χρεῶν εἰσπράξεις.

Βιβ. δ', τίτ. ξγ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Cessante*. Οἱ δίκαιοι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἑκωνσταντινουπόλεως ἀτέλειαν ἔχουσιν· οὐ γίνονται δὲ παραιτέρω τῶν θν'.

Βιβ. ε', τίτ. μη', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Incertus*. Ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις· οὐ δύναται τις ληγᾶτον ἐκκλησίας καταλιμπάνειν καὶ κληρονομίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. οβ', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, *Cum apud*. Ἐνίκα οἱ δανείσται τὰ πράγματα τοῦ χρεώστου πιπράσκουσιν, εὐρεθῆ δὲ πλέον τὸ καταβληθὲν τίμημα τῆς κεχρεωτημένης [χρεωστημένης] ποσότητος, ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς ἐκκλησίας τὸ περιττὸν ἀποτιθέσθωσαν, ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι τοῦτο [γρ. τούτῳ] τῷ παλαιῷ χρεώστῳ.

Βιβ. ι', τίτ. ζ', διάτ. ιδ', ἥς ἡ ἀρχή, *Illud*. Τῷ τύπῳ τῶν δημοσίων εἰσφορῶν τῷ ἐπὶ τῷ ἀρχαίῳ, ἐτι γε μὴν καὶ τῶν Μακεδόνων, καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μὴ κεχρήσθω ἡ ἀγιωτάτη Θεσσαλονικη· ἐκκλησία. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ αὕτη συγκεχώρηται, διὰ τοῦτο ὀφείλει ἀλλότρια τέλειματα τῷ οὐκ εἰσφύζειν ὀνόματι.

Βιβ. ια', τίτ. οε', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Absit*. Καὶ ἡ ἐκκλησία τὸ τῆς ὁδοστρωσίας; καὶ τὸ τῆς ἀνανεώσεως τῶν γαφυρῶν ἐπιγινωσκέτω βάρος.

Βιβ. ιβ', τίτ. λζ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Cum serps*. Ἐὰν ἀφορισθῶσιν στρατιῶται ἐκκλησίᾳ τινὶ ἐξ ἐτέρου τόπου μετενεχθέντες, καὶ τὸ παρασχέσθαι τὰς ἀνώνων ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ διαζήμιον ποιῆ τῷ δημοσίῳ· ἡ ἐπικαλεσαμένη τούτους ἐκκλησία τὸ διαζήμιον ἐπιγνώσται.

Βιβ. ιβ', τίτ. ν', διάτ. κ', ἥς ἡ ἀρχή, *Nullus*. Μηδὲ αἱ ἀγιώταται ἐκκλησίαι ἐν καιρῷ ἐξεδίτου τῶν ἀγαριῶν ἢ τῶν παραγαριῶν ἐξκουσάτωνα ἔχουσιν.

Ἀνάγνωθι καὶ τὴν μετὰ τῶν Νεαρῶν ζ' διάταξιν, ἥς ἡ ἐπιγραφὴ, *Νόμος περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι, ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα*, καὶ τὴ ἐξῆς· καὶ τὴν μδ', ἥς ἡ ἐπιγραφὴ, *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως καὶ καταβολῆς*· καὶ τὴν ιβ', ἥς ἡ ἐπι-

Annibalis Fabroti notæ.

(91) Lib. iv, tit. 63, const. 5. Οἱ δίκαιοι, collegiati l. 5, c. de commerc. *Habent immunitatem*; Nov. XLIII, c. 1.

(92) *Nongentos*. Mutatus numerus ex l. 4 c. *De sacros. eccles.*

(93) Lib. vi, t. 58, constit. 1, cujus initium, *Incertis*. Hoc paratitlo hæc editio auctior est.

(94) *Quod superest*. Creditor actione pignoratitia tenetur ad superfluum reddendum, l. *Eleganter* 24, § *Si vendiderit*, l. *De pignorat*, act. l. *In fraudem* 45, § *Si plus*, D. *De jur. fisc.* l. ult. c. *De distr. pign.* l. ult. c. *Si vend. pign. agat*.

(95) Lib. x, t. 16, const. 11. XI. est post constitutam a Cuj. legem l. c. eod.

(96) *Apud Archivos*. Recte igitur in vet. pro, *sed hi*, legitur, *Achivi*. Cæterum corruptum hic erat exemplar Leuncl. Nos ope codicis Peiresciani con-

stitutionem hanc castiorem edimus, mendose tamen in eo scriptum erat, ἐπὶ τῷ ἀρχαίῳ, pro ἐπὶ τῶν Ἀγαίων. Ne quid autem deesset, versionem et hic nostram exhibuimus. Forma et dispositione publicorum tributorum, quæ apud Achivos, Macedonas et alias provincias observatur, sacrosancta Thessalonicensis Ecclesia non utatur: non enim quia ipsa ei remissa est, ideo aliena tributa sub nomine suo sublevare debet.

(97) *Remissionem*. Ecclesie Thessalonicensi remittitur capitatio.

(98) *Aliena tributa*. L. viii, c. *De sacros. Eccles.*

(99) *Itinerum* Vide sup. ad tit. 2, const. 7.

(1) *Ne annonarum*. Vide an in Gr. legatur καὶ an μὴ, et l. 17, etc., ibi: *Ne per eorum*, etc.

(2) *Ab ungariis*. Vide sup. tit. 2, const. 11.

γραφῆ. Ὡς τε τὴν διαίταξιν τὴν βουλευμένην τοὺς ἐξ ἀπογράφου καὶ ἐλευθερίας τεχθέντας ἐλευθέρους εἶναι νοεῖσθαι, καὶ τὰ ἐξῆς. Εὐρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ἐβδόμῃ γενικῶς κεκωλυμένην πᾶσαν ἐκποίησιν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἐμφύτευσιν δὲ μόνῃ ἐπιτετραμμένην, καὶ αὐτὴν ἄχρι δύο προσώπων, αὐτοῦ τε τοῦ λαμβάνοντος καὶ τοῦ αὐτοῦ κληρονόμου· ἐν δὲ τῇ ββ', ὡς, ἤνικα χρῆα δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ ἐπικέτηνται ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ψηφισμένους, διακρίτου πραττομένου δύνανται ἀκίνητα πράγματα ἐκποιεῖν. Ἐν δὲ τῇ ββ', ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ, εὐρήσεις περὶ τοῦ τοὺς εὐκτερίους οἴκους ἀμειψεῖς ποιεῖσθαι πρὸς ἑαυτοὺς ἀκινήτων, διακρίτου πρότερον πραττομένου ἐπ' αὐτοῦς. Ὑπεξαιρεῖ δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ διατάξει, ἐν τῇ μδ', τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πάντα ἱερὰν τόπον συντελοῦντα εἰς αὐτήν.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'.

Περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ βρεφοτρόφων, καὶ ξενοδόχων, καὶ πτωγείων, καὶ ἀσκητηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ προνομίων αὐτῶν, καὶ καστρινίου πεκουλλίου, καὶ ἀγοραζομένων αἰχμαλώτων, καὶ περὶ γάμων κληρικῶν κεκωλυμένων, καὶ ἐπιτετριμμένων.

Ἐρμηνεία Α'. Οἱ κληρικοί καὶ τὰ ἀνδράποδα αὐτῶν οὐχ ὑπάκουινται κεναῖς [Ἰσ. καιναις] εἰσφοραῖς, ἢ μετὰ τοῖς.

Β'. Οἱ κληρικοί ῥυπαραῖς οὐχ ὑπάκουινται λειτουργίαις, οὔτε ταῖς τῶν πραγμάτων δόσεσιν· ἐπειδὴ τὰ πτώμακα αὐτοῖς εἰς ἀποτροφήν χωρεῖ πτωχῶν· οὔτε ἐξτραορδιναρίους, οὔτε παραγγαρίαις· οὔτε αἱ οὐσίαι αὐτῶν, οὔτε γαμεταὶ ἢ παῖδες αὐτῶν, ἢ γυναῖκες αὐτῶν.

Γ'. Οἱ κληρικοί τὰ δημόσια τῶν ἀγρῶν αὐτῶν, καὶ τὰς μετακομιδὰς ἐπιγινώσκουσιν.

Δ'. Ἐὰν οἱ ταξέωται ἢ οἱ καθολικιστοὶ, καταλι-

Annibal Fabroti notæ.

(3) *Onnem alienationem*. Alienationis nomine continetur venditio, donatio, permutatio, emphyteusis perpetua d. Nov. vii, c. 1, sed ex Novel. cxi, cap. 1, non prohibetur emphyteusis perpetua nisi Majori ecclesie Constantinopolitane.

(4) *Ad duas usque personas*. Vid. d. Novell.

(5) *Fiscalia*. Novel. xlvi, cap. 1.

(6) *Decreto*. Præsidis.

(7) *Majorum Ecclesiam*. Prohibetur quoque Majori ecclesie Constantinopolitane permutatio prædiorum d. Nov. lvin, c. 2, in fin. et d. Novell. xlvii, c. 3.

(8) *Orphanotrophis*. Καὶ ὀρφανοτρόφων. Rectius igitur leges apud Justin. orphanotrophis; est enim hic tit. præsertim de personis, nec aliter legitur in antiquo Brodæi et Menagii cod.

(9) *Clerici*. Sanctus Basilius in epistola 279 et 304, posulat a censitore, ut monachi secundum constitutionem in eorum gratiam editam, tributorum solutione liberentur.

(10) *Aut metatis*. Sic in Basili. Μητε μετὰ διδοῦσαν. Neque hospites suscipietis, l. 1, c. eod. sexta synod. Const. act. 11. Ἐν ἐνὶ μετὰ τῷ· vel. int. In uno mitato, synod. Nic. ii, act. 4, ex sermone quodam S. Athanasii: Ἐπεζήτησε μετὰ τῷ πσιζῶν. Anastasius vertit: Mansionem majorem. Glossæ ms. Metatores, mansionum præparatoris. Auctor libri De hæresibus lib. 1: *Definitiones ejus a metatoribus Antichristi adinventas*. Orosius, lib. vii, c. 2: *Cæsar metator imperii potius quam imperator*. Vide ad c. 4. tit. 9.

A scriptio est: *Ut constitutio quæ natos ex ascriptio et ingenna, vult esse liberos, intelligatur, et quæ sequuntur*. Quippe reperies in illa quidem prima generaliter esse prohibitam omnem alienationem (3) rerum ecclesiasticarum: emphyteusim vero duntaxat esse permissam, ad duas usque personas (4), ejus videlicet, qui emphyteusim accipit, et alterius, qui hujus est hæres. In quadragesima vero quarta, quod cum debita fiscalia (5) vel privata ecclesiis Incumbunt, decreto (6) interveniente res immobiles alienare possint. In 35 denique capite secundo, invenies agi de eo, quod oratoria permutationis inter se rerum immobilium facere possint, modo de his decretum prius interponatur. Excipit autem et in hac constitutione et in 44 Majorum ecclesiam (7) Constantinopolitanam, et omnem locum sacrum, sub ea positum.

TITULUS III.

De episcopis et clericis, et orphanotrophis (8), et brephotrophis, et xenodochis, et ptocotrophis, et ascetis, et monachis, et privilegiis eorum, et castrensi peculio, et redimendis captivis, et de nuptiis clericorum vetitis seu permissis.

I. Clerici (9), et eorum mancipia, novis collationibus, aut metatis (10) subjecti non sunt.

II. Clerici muneribus sordidis (11) non sunt subjecti, neque negotiatorum præstationibus: quando ea, quæ ipsi acquirunt, alendis pauperibus cedunt. Nec item muneribus extraordinariis, nec parangariis, tam facultates eorum, quam conjuges (12) aut liberi, vel eorundem uxores subjacent.

III. Clerici fiscalia (13) prædiorum suorum, et transvectiones (14) agnoscunt.

IV. Si officiales (15), vel catholiciani, relicto ni-

(11) *Muneribus sordidis*. Ut puta, ne fiant capsarii, vel pistores, quo exemplo utuntur Græci, lib. lvin, in hunc locum in l. 1, cod. *De excusati. muner.*, et l. ix. *Et tractantes*, De immunitate Ecclesiarum, lib. v; Cujac. ad l. 1 *De capsar.* Vide Cujac. obs. 5, 8.

(12) *Conjuges*. Conjugia clericorum, l. ii, c. eod. conjugia pro conjugibus, ut matrimonia.

(13) *Fiscalia*. Τὰ δημόσια, Bals. Basil. autem συντελίας. Glossæ Basil. *επιτάλεια*, Ἀβδίας, aut quisquis est, *Apostolica historie* lib. v: *Dum solvunt fiscalia, δημόσια*. Glossæ Gr.-Lat. *συντέλεια*, τὸ ἐπιτάγμα, tributum, συντελεστής, tributarius.

(14) *Transvectiones*. Μετακομιδὰς, Bals. Glossæ: μετακομιδῆ, evectio, transvectio, in l. 3 c. eod. translationes. Quid sit translatio, et transvectio, vide Cuj. ad tit. 28 et 48. Cod. lib. x.

(15) *Officiales*. Ταξέωται, Balsamo. Macarius homil. 15: Οἱ διάκονοι τοῦ ἀρχοντοῦ; καὶ οἱ ταξέωται. Glossæ: Ταξέωτης, *apparitor, officialis*. Vide Glossar. nostrum ad Julian. Antec. Officiales rationales, l. 4 c. eod. ut rationale officium in l. 6, c. *De superind.* Catholiciani sunt officiales procuratores Cæsaris, qui catholicus et rationalis dicitur, Basilica ad l. ult. d. *De interrog. in jud. fac.* et ad l. 3, c. *Si advers. fisc.* S. Anastasius, et Nicephorus Callistus: Glossæ veteres: καθολικὸς rationalis. Alius Capitolinus in Gord.: Quidam rationalis sibi ultra procuracionem omnia vindicans. A Catholico Catholiciani, a rationali rationales dicti.

ministerio (16) curans et primipili, contractis erga fiscum (17) debitis, clerici facti fuerint, conditioni suæ restituuntur. Si vero apud magistratum, per depositionem ipsius officii constiterit, eos non esse ratiociniis vel ministeriis obnoxios, atque ipsi vitæ probabilis sint : absque dispendio facultatum suarum transferuntur. Quod si clam facti fuerint clerici, duas partes (18) facultatum suarum concedunt liberis, aut liberis nullis exstantibus, propinquis : aut in horum defectu, sociis officialibus : ac tertiam partem sibi retinent.

V. Si quis raperit, vel duntaxat uxorem ducere (19) virginem sacram attentaverit (20) : capitali supplicio (21) punitur.

VI. Presbyteri, et diaconi (22), et exorcistæ (23), et lectores, et ostiarii (24), personalibus etiam muneribus eximuntur.

VII. Episcopus testimonium non dicit (24*).

VIII. Presbyteri sine tormentis (25) testimonium dicunt, ita tamen, ut ipsi litigatores eorum actione falsi convenire possint. Cæteri vero clerici secundum juris ordinem testimonium dicunt.

IX. (25*) Quæ annum sexagesimum non excessit, non fit diaconissa.

πάντες τὴν ὑπουργίαν τοῦ ἐρέμου καὶ τοῦ πριμιπίλου, χρεωσθήσαντες τῷ δημοσίῳ γίνονται κληρικοί, ἀποδίδονται τῇ ἰδίᾳ τύχῃ. Εἰ δὲ παρὰ τῷ ἀρχόντι διὰ τῆς καταθέσεως τῆς τάξεως φανῶσι μὴ ὑποκείμενοι λογισμοῖς ἢ λειτουργίαις, καὶ εἰσι δοκίμου ζωῆς, μεταφέρονται ἀνευ ζημίας τῶν ἰδίων. Εἰ δὲ λάθρα γίνωνται, δύο μοίρας τῶν οὐσιῶν αὐτῶν παραχωροῦσι τοῖς πασι· ἢ, παίδων ἢ ὑπόντων, τοῖς συγγενέσιν· ἢ ἐν ἀπορίᾳ τούτων τοῖς ταξέωταις· καὶ τὸ γ' παρακρατοῦσιν.

Ε'. Ἐάν τις ἀρπάσῃ, ἢ μόνον περιρῆθῃ λαβεῖν γεμετήν [παρθένον ἱεράν, ἀποκεφαλίζεται.]

Γ'. Πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, καὶ ἐξορκισταί, καὶ ἀναγνώσται, καὶ ὁστιάριοι, καὶ τῶν παρσοναλίῶν λειτουργῶν ἐξαιροῦνται.

Ζ'. Ἐπίσκοπος οὐ μαρτυρεῖ.

Η'. Οἱ πρεσβύτεροι χωρὶς βασάνων μαρτυροῦσι, δυναμένων τῶν δικαζομένων ἐνάγειν αὐτοῖς περὶ πλαστοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ κληρικοὶ κατὰ τὴν τοῦ νόμου τάξιν μαρτυροῦσιν.

Θ'. Ἡ μὴ ὑπερβάσῃ τὴν ἐξηκοστὴν ἑνιαυτὸν οὐ γίνεται διακόνισσα.

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Relicto monasterio.* Officiales igitur rationales publicum cursum exhibebant in provinciis. V. ad Glossas Basilic. in v. Κουριώσος, deque primipilo ibidem in *πριμιπίλου*.

(17) *Contractis erga fiscum.* Intersersa ratione fiscalis, l. 1, c. eod., ut apud Tacit. *Hist.* II, c. 95, 4 : *Novies millies sesteritium paucissimis mensibus intervertisse creditur.* Et *Annal.* lib. XVI, cap. 10, 2. *Intersersis patroni rebus, Petron. Si intervertissent pecuniam vestram ut in l. ult. D. De fugitivis.*

(18) *Duas partes.* Verba d. legis 4, uti exstant in antiquis exemplaribus hæc sunt : *Quod si clandestinis artibus putaverint irrependum, duas concedant liberis, aut si proles defuerit, propinquis ex propria substantia (alii, propriæ substantiæ) portiones, tertia sibi sibi retenta. Sin vero propinquorum necessitudo defuerit, geminæ portiones officii, in quibus militavit, relinquuntur, portione tertia tantummodo retenta. Alii, relicta.* Subscriptio autem ita restituenda est : *Dat. Kal. Sept. Tauro et Floro coss.*

(19) *Uxorem ducere.* De atrocitate hujus sceleris Avitus Viennensis, epist. 49 : *Vos conjicite qualiter caelestis justitiæ castitas moveatur, si sponsam Christo devotam, et in sancti altaris thalamo benedictionis dotatam, ut nihil amplius dicam vel petulantè aspexerit, etc.* Vide ibid. Notas v. c. et doctissimi Jac. Sirmondi.

(20) *Attentaverit.* *Petron. Accessi tentaturus an pateretur injuriam.* Idem attentare quod tentare, vet. onomast. *αττῶν.* V. cod. LL. ant. p. 403.

(21) *Capitali supplicio punitur.* Continuator Theophrastus in Michaelis Amoriensis : *Ἀφαρπάζει τὴν παρθένον τοῦ ἀσκητηρίου, καὶ πρὸς αὐτὸν ἀκουσάν ὑπεγάγετο. Ταύτης οὖν οἱ ἀδελφοὶ τῷ Μιχαήλ προσίσταν, τὰ τοῦ δράματος διηγούμενοι. Ὁ δὲ καλεῖται τῷ στρατηγῷ, εἰ οὕτως φωράσοι ἔχουσαν τὴν ἀλήθειαν, τὴν βί. α τοῦ τετολμηκότος Εὐφημίου ἀποτεμεῖν κατὰ τὴν τοῦ νόμου ἀκριβείαν. In atrocioribus enim eadem severitate voluntas sceleris, qua effectus punitur. Dominus in *Andrium*, act. 1, sc. 5 : *Non perficere, sed co-**

nari velle aliquid ad scelus, effectio est, etc. Auctor libri contra hæresim Prædestinat : *Fit per arbitrium suum sine facto reus. Voluntas enim perfecta pro facti opere a justo judicio reputatur : et impletæ dicitur omnia qui quod potuit fecit.*

(22) *Diaconi.* Interdicitur matrimonio raptæ. *Cap. Caroli M. lib. 4, c. 194, Capit. Caroli Calvi p. 60.* Qui sanctimonialis. Immo tam raptor quam rapta capite plectitur, si postea rapta raptori nupsert. *Synod. Turonica, II, c. 21 : Statuimus ut nullus sacramentum virginum, etc. p. 228, col. 2, in An. tom. II concil., parte 2.* Edictum Theodorici, § 17, *Raptorem.* Vide formulas solennes editas cum cod. LL. Antiqui. formula 81. Hodie jure pontificio consistit matrimonium, si rapta cum qua concubium est postea consenserit, cap. ult. extr. *De raptorib. Vide Capit. Car. M. p. 21, 51, 181, et cap. Car. Calvi p. 60 : Zonaram ad cau. 12, 4 synod. Chalced. Vide tom. I Concil. Gall. p. 357. Drusium in Sulpic. Sever. p. 76, Sozom. n. VI, 3; Nicephorum, x, 39.*

(23) *Exorcistæ.* Et subdiaconi, l. 4, c. h. i.

(24) *Exorcistæ.* Exorcistæ prætermitti sunt in Basilicis repetitæ prælectionis, auctore Bals. ad Phot. V. *Wonuer. ad Minut. p. 155; de Exorcistis, vide quæ dixi ad Parat. Cujac. h. tit.*

(24) *Ostiarii.* Dele ex d. l. vi, vocem, *acolythos.* quæ nec exstat in tribus codicibus Bals. nec in Basilic. nec in lib. vet.

(24) *Memus Armenop.* hanc legem ita extulit : *Episcopi nec volentes. nec invito ad testimonium dicendum in jus vocari possunt, sed ad eos dominum mittitur.* Psellus ad titulum 16 *Synops. Attaliotæ : Ἀρχιερεὺς οὐ μαρτυρεῖ οὐτ' ἄκων, οὐθ' ἐκὼν πῶς.* Sic Vestales : ex quibus intelligimus quæ sit horum verborum sententia in l. VII. c. eod. : *Nec honore, nec legibus episcopus ad testimonium fugitur.* Dele ibi verbum, *dicendum,* quod deest in vet. exempl. Vide quæ dixi ad Cujac. *Paratit. h. tit.*

(25) *Sine tormentis.* *Χωρὶς βασάνων,* non torquentur.

(25) In l. IX, c. eod. perperam legitur in quibusdam codicibus veteribus, etiam in optimo Bro-

Γ. Ἐάν τινες ἐκκλησίᾳ ἢ ἐπισκόπῳ, ἢ κληρικῶ, ἢ ἀποπὸν τι πράξωσιν ἐν τῷ τόπῳ ἢ τῇ λειτουργίᾳ, παρὰ παντὸς ποῦλικῶς κατηγοροῦνται, καὶ καφαλικῶς τιμωροῦνται· κἂν ὁ ἐπίσκοπος παρορᾷ τὸ γεγονός. Εἰ δὲ ὑπερβαίνουσιν οἱ ἐπελθόντες τὴν πολιτικὴν διάταξιν, διὰ δημοσίων πραγμάτων ὁ ἄρχων στρατιώτας προσκαλεῖται.

ΙΑ. Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν χωρῶν. καὶ τῶν κωμῶν πρὸς τὸ μέγεθος ἐξ αὐτῶν καὶ οὐχ ἐτέρωθεν οἱ κληρικοί γίνονται, ὥστε συντελεῖν τὴν ἰδίαν κατατίονα καὶ τὸ δριμόσιον.

ΙΒ. Ὁ πολιτευόμενος, μετὰ παραγγελίαν γενόμενος κληρικὸς, ἀποδίδεται τῇ βουλή διὰ τοῦ ἀρχοντος.

ΙΓ. Ὁ κατὰ βίαν ἢ προσποίησιν παραβαίνων τὰ τῶν ἐκκλησιῶν προνόμια πάντε λίτρας προστιμᾶται.

X. (25^{**}) Si qui in ecclesia irruerint in episcopum (26), vel clericos (27), aut flagitiosum aliquid eo in loco, vel in liturgia (28) commiserint, ab omnibus publice accusantur, et capitali supplicio afficiuntur; licet episcopus ad facinus admissum conniveat (29). Si vero il, qui irruant, officium civile (30) numero superant, præses per publicas litteras milites arcesat.

XI. In ecclesiis prædiorum (31) et vicorum, pro illorum magnitudine, de numero ipsorummet, non aliunde, clerici sunt; ita quidem, ut propriam capitationem et onus fiscale (32) conferant.

XII. Qui versatur in curia (33), si post interdictum (34) fiat clericus, præsidis opera (35) curiæ restituitur.

XIII. Qui per vim (36), aut simulationem (37), ecclesiarum privilegia violat, quinque librarum auri multam solvit.

Annibalis Fabroti notæ.

ἀπὲι, et Menagii, *quinquaginta*, ut constat ex illis verbis: *Secundum præceptum apostoli*. Hoc est, Pauli I ad Tim. cap. v, vers. 9. Theophanes: *Ἐποδίσιο;* ὁ βασιλεὺς νόμον ἔγραψε, γυναῖκα εἰς διακόνισσαν μὴ προβαίνειν, εἰ μὴ ὑπερβῆ τὰ ἕξ ἔτη κατὰ τὸν Ἀπόστολον. Sic etiam legit Photius *Nomocan.* tit. 1. c. 2. Tertullianus, *De velandis virginibus*, cap. 9, ad quam ædem præter annos 60 non tantum univiræ, id est, nuptæ aliquando eliguntur. Verum ex Nov. vi, c. 6, exigitur tantum ætas annorum 50: Κατὰ τοὺς θεῖους κανόνας, secundum sacros canones: ex Nov. autem cxxiii, c. 15, an. 40, ut Chalcedon: conc. can. 15, et vi, in Trullo, c. 14; concil. Wormac. can. 45; diaconis-ami non ordinandam ante annum 40, et hoc jus sequuntur conditores Basilicon, qui hanc legem libris suis non inseruerunt: et Eustath. De legitimis temporib. cap. De quadraginta annis. V. infra lib. iii, tit. 1. De diaconissis quidam accipiunt illa U. Pauli ad Tit. c. ii, vers. 3: *Annus similiter in habitu sancto*. Theophylactus, *ibid.*: Τινὰς δὲ τὰ; ἐν ἐκκλησίᾳ διακόνους φασίν. Alii de ætate hoc potius sumendum putant. V. inf. lib. iii, tit. 1.

(25^{**}) Hæc lex exstat in registro Greg. lib. ii, et Capit. Car. M. vi, 143; Joann. Saresber, *Polyerat.* lib. v, c. 5, et in Appendice Cod. Theod. num. 14, si quis conferre velit.

(26) *In episcopum*. In l. x. c. eod. sacerdotibus et ministris, sacerdotum nomen proprie tribuitur episcopis, Codex can. Eccl. Afric. *Alexandrinum et Antiochenum venerabiles sacerdotes*. D. Hieron. Advers. Luciferianos, c. 4: *Ecclesiam salus in summi sacerdotis dignitate pendet*. D. Augustin. in quæst. 101: Tertullian. de baptismo, c. 17: *Summus sacerdos*, qui est episcopus: et fere ubi id exstabat in manuscriptoris, correctores immutarunt, et notius episcopi nomen reposuerunt, quod in Gregorio Turonensi cum veterib. collato et aliis observavi. Sed communicatur etiam presbyteris: unde πρὸς διαπολὴν episcopi, primi ordinis sacerdotes dicti, presbyteri secundi. D. Hieronym. in Jeremiam, lib. iii, c. 13: *Sacerdotes quoque ipsi secundus in ecclesiastico honore gradus*: Ὁμοίως γὰρ καὶ αὐτοὶ ἱερεῖς τὲ ἐστὶν, καὶ διδασκαλίαν εἰσὶ πεπιστευμένοι. Nam et ipsi similiter sunt sacerdotes, et docendi munus sibi conceditum habent. Œcumenius, in I ad Tim. c. iii, v. 8; Facundus Hermianens., lib. xii, c. 3: *Quia sacrificare presumpsit, quod licitum est singulo cuique etiam secundi ordinis sacerdoti*. Leo I, in serm. 10, de laude charitatis: *Non enim sum nos tantum antistites,*

aut secundi ordinis sacerdotes. Hincmar. Remens. opuscul. 13, c. 3: *Hos lxxii figuram presbyterorum, id est secundi ordinis sacerdotum gessisse sciendum est*. Et opusculo 48, c. 20: *De presbyteris, videlicet secundi ordinis viris non dimittenda sunt*. Secundi sacerdotes in constit. Theodosii et Valentin. append. Cod. Theod. num. 20. Possid. de vita August. c. 4: *Quia locus presbyterii, licet ipse majore dignus esset, appropinquaret tamen episcopatu*.

(27) *Vel clericos*. Ministri in d. l. 10, et l. 27, et 25, h. tit.

(28) *In liturgia*. In ipso cultu locove. Sic vet. in d. l. 10 Saresberiensis et alii. Codex Brodæi et Menagii: *In ipso culto loco*. In Appendice: vel *Ipsi cultui locoque*.

(29) *Conniveat*. In d. l. 10: *Injuriam propriam ultionem non deposcat, cui (sacerdotii append.) sanctitas ignoscendi gloriam derelinquit*. Vide Nicephorum Gregoriam, lib. ix *Hist.*, ubi de Isaiâ patriarcha. V. Sulpit. Sever. p. 494. Tantam, etc., edit. 8, et Prosperum Aquitanum, in *De vita cont.* c. 5.

(30) *Officium civile*. Civilem apparitionem. Apparitio pro apparitore in d. l. 10.

(31) *Prædiorum*. Possessionum, in l. 41, c. eod. Possessio igitur pro prædio rustico, ut in l. xxxviii. D. *De minor.*; Symm. 40, 41. Glossæ: Κτήμα, prædium, fundus, possessio, in prædiis et vicis Ecclesiæ constitutæ, l. 10, § *De hæretic*. Theophil. § 2. *Instit. de inutilib. stipulat.*

(32) *Et onus fiscale*. Capitationis onus ac saccinam, d. l. ii.

(33) *Qui versatur in curia*. Βουλευτής, curialis, decurio. Curiales clerici non ordinantur. Nov. vi, cap. 4, et Nov. cxxiii, c. 15. V. S. Ambros. 5, epist. 31, can. *præterea*, distinct. 51, Joann. Saresber. *Polyerat.* lib. vii, c. 20.

(34) *Post interdictum*. Nec statim conventionem præmissa pristinae conditioni reddatur. L. 12, c. eod. V. Gesta purgationis Cæciliani, p. 32.

(35) *Præsidis opera*. Vigore et solertia judicantium, d. l. 12.

(36) *Qui per vim*. Ad hujus l. interpretationem vide lib. lx Basilic. tit. 54, c. 21; non tamen videtur vim facere qui temere privilegia ecclesiastica lædit, quique eorum in necem ecclesiæ, rationem non habet, eave contemnit. Sed neque vim affert, qui ea dissimulatione negligit. Sic in lib. xvii, c. eod. Si quis hæc violaverit, id est, si quis adversus ea fecerit.

(37) *Aut simulationem*. Lege in Gr. Ἠ παραπροποίησιν.

XIV. (57*) Qui episcopatu per arbitrium (58) A episcoporum dejectus fuerit, si quid egrit tumultuose, ac eundem episcopatum (59) invadere voluerit, procul ab urbe (40) centum millibus (41) ejicitur, nec imperatorem (42) ad eundem potestatem habet, vel impetrandi rescriptum: sed etiam si quod impetraverit, non accipit; et qui auxilium ei tulerint, indignationem incurrunt.

XV. Si prohibita clericorum conventicula (43) privatis in ædibus (44) de sententia dominorum habeantur, domus ipsæ proscribuntur.

XVI. Ascriptitius (45) invito domino non sit clericus, atque etiam in prædio (46) sub hac lege clericus sit, ut per ipsum dominum capitationem præstet, ac per subrogatum rus colat: ea immunitate B ipsi rata manente, quæ certas capitationes ecclesiis relaxat. Et huic constitutioni si quod rescriptum adderetur, non valet.

XVII. Clerici non habent aditum ad actiones publicas, vel quæ ad curias pertinent: nec qui parabolani vocantur, potestatem habent accedendi ad spectacula publica, vel ad curias, nec ad prasides; nisi litis propriæ causa, vel quæ ad ipsorum communitatem (47) spectet. Si quis præter hæc fecerit, in perpetuum ex ipso collegio ejicitur, (48) et supplicio competenti afficitur.

Annibalis Fabroti notæ.

(37*) Integram hanc legem exhibet appendix Codicis Theodosiani.

(38) *Per arbitrium*. Κατὰ δοκιμασίαν ἐπισκόπων ἐκδηθείς. Phot. *Nomoc.* tit. 9, cap. 10. Βασιλικα, ἀπὸ συνόδου, lib. III, tit. 1, c. 1, residentibus episcopis, l. 14 c. eod. Rufinus Aquilei. *Hist. eccles.* lib. X, c. 1: *Ibique Arimæ trecentis decem et octo episcopis residentibus adesse jubet.* Concil. Tolet. IV, c. 3: *Episcopi secundum ordinationis suæ tempora resideant.*

(39) *Episcopatum*. Ἐπισκοπήν, Βαλ. et Basil. sacerdotium; d. l. 11, ut sacerdotes pro episcopis, supra c. 10.

(40) *Ab urbe*. Balsamon ad can. 28 Apostol. Ἀπὸ ἐκείνῃ μιλίῳ ἧς ἐξέδηθη πόλις οὐκείτω, ex Basilic. d. c. 1

(41) *Centum millibus*. Centesimo milliario, centesimo lapide. Oecumenius in Acta c. 1: Μίλιον ἐν, ἢ τοῦ σταδίου ὁδός, ὡς φησὶν Ὀριγένης. S. Athanasius in Metaphrasi ms. p. 76, vers. 20: Ὅτι περιπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης σταδίους χίρρι, ἢ τριάκον, οὗς εἶπεν ὁ Εὐαγγελιστῆς, ὅπερ εἶσι μίλια τρίτον παρ' ὀλίγον. Loc. corruptus in scripto codice, scribe: Σταδίους εἰκοσι πάντε ἢ τριάκοντα, ὡς εἶπεν ὁ Εὐ. (Joan. VI, 19), ὅπερ εἶσι μίλια τεσσαρα παρ' ὀλίγον. Nam ut ait Suidas: Ἐπτά ἡμῶν σταδία ποιοῦσι μίλιον. Hiero: Ἐδ μίλιον ἔχει σταδία ζ' ζ'. B. Chrysost. hom. 64, in Joan. Et δὲ ἀπὸ οὐκείων τε σταδίων ἦν ἡ Βηθανία, ὅπερ εἶσι μίλια δύο.

(42) *Nec imperatorem*. V. concilii Antiocheni can. 12.

(43) *Conventicula*. In l. 15, c. eod. *conventiculam illicitam*, etc. et mox: *Novam ac tumultuosam conventiculam*, sic vel. exempl. Brodæi: sic etiam legitur in l. 3, infra, *De his qui ad eccl. conf.*, *conventicula est συναγωγ.* Conventiculum plurimque in malo ponitur. Glossæ, *conventiculum perditurum: Δόχετον καὶ καταγωγίων ἀπολυμένων.* Insuper pro loco in quem convenitur. Cassiodor. *Tripertitæ*, lib. VIII, in fin., ut rursum sint Christiani et conventicula in quibus

ΙΔ'. Ὁ κατὰ δοκιμασίαν ἐπισκόπων ἐκδηθείς ἐπισκοπῆς, εἴαν τις ποιῆ παραχώρας, καὶ θάλη ἐπιδήναι τῇ αὐτῇ ἐπισκοπῇ, πόρρω τῆς πόλεως ρ' μιλίοις ἐκβάλλεται, καὶ οὐκ ἔχει ἀδειαν προσίνα βασιλεῖ, ἢ λαμβάνειν ἀντιγραφὴν. Ἄλλ' εἰ καὶ λάθῃ, οὐκ ἀπολαύει: καὶ οἱ βοηθήσαντες αὐτῷ ἀγανακτοῦνται.

ΙΕ'. Ἐὰν ἀπηγορευμένα συνακτήρια κληρικῶν ἐν ἰδιωτικοῖς οἰκοῖς γίνωνται γνώμη τῶν δεσποτῶν, δημεύονται οἱ οἴκοι.

ΙΓ'. Ἐὰν ἀπόγραφος ἀκοντος τοῦ δεσπότη τοῦ κληροῦται, καὶ ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χωρίῳ ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρω γίνεται, ἐφ' ᾧ δὲ τῷ δεσπότη τὴν καπιτάτεια συντελεῖν, καὶ δι' ὑποκατατάτου γεωργεῖν, ἐβρωμένης τῆς ἀλειτουρησίας, ἢ τῆς δήλης καπιτατειατῆς, συγχωρεῖται; ἐκκλησίαις. Καὶ ἀντιγραφὴ ἐναντιουμένη τῇ διατάξει οὐκ ἐβρωται.

ΙΖ'. Οὐκ ἔχουσιν οἱ κληρικοὶ πάροdon εἰς τὰς δημοσίας πράξεις, ἢ τὰς ἀρμοζούσας ταῖς βουλαῖς: οὐτε οἱ λεγόμενοι παραβάλλοι ἔχουσι χώραν πρὸς τὰς δημοσίας (f. θείας), ἢ βουλευτήρια, οὐτε πρὸς τοὺς ἀρχοντας, εἰ μὴ διὰ δίκην, ἢ τῆς κοινότητος αὐτῶν. Εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιῆσει, ἐκβάλλεται τοῦ συστήματος διηλεκτικῶς, καὶ ἀρμοδίως κολάζεται.

orare consueverint, l. 8 § 3 *Conventicula*; l. 11, *Donatistarum conventicula*, in sententia Marcellini post collationem Carthag. cum Donatist. C. Cyrillanus *De unitate Eccl.*: *Et cum hereses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt, etc.* S. Ambros. *De dignit. sacerdot.* cap. 4: *Hereticis et schismaticis, qui extra sanctam Ecclesiam catholicam conventicula sibi propria præficiunt.* D. Augustin. in epist. 50: *Circuli atque conventicula Donatistarum, vel Maximianensium.* Circuli ut in l. 8, § 4, hoc tit. Τὰ συστήματα τῶν αἰρετικῶν μιστὰ συστήματα. Cyrillus Hierosolymit. catech. 8; Eriphanus Panarii, lib. II: *Τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας, ἧτοι φωλιούς, καὶ στήλα. Οὕτως εἰπομὶ τὰ τῶν αἰρετικῶν συνελεύσεις.*

(44) *Privatis in ædibus*. Huc pertinet l. v, c. Theod. *De his qui ad eccl. et est de conventiculis Joannini*, ut tunc dicebantur fautores Joannis Chrysostomi. Vide *Hist. Tripert.* lib. X, cap. 17

(45) *Ascriptitius*. Censibus adnotatus l. XVI eod. censib. obnoxius, ascriptus censibus, Ὁ ἀπογεγραμμένος τῇ γῆ πάροχο, ut Γισσι exponunt, ἀναπογράφος. Glossæ: Ἐναπόγράφος, ascriptitius. Hic quasi servus est, et ideo invito domino non poterat in clerum ascisci. Gelasius PP. in can. *generalis*, distinct. 54.

(46) *In prædio*. In eo vico in quo nascitur mansitare, d. l. 16.

(47) *Ad ipsorum communitatem*. Hoc est corpus vel collegium. In communes totius corporis causas, sic vel. exempl. Brodæi in l. 22, c. eod.

(48) *Ex ipso collegio ejicitur*. Brevibus parabolani exima ur, d. l. 17, id est, matricula parabolanorum. Id enim hic significat breve. Alias brevis seu breve, aut breviculum pro indice et inventario, scheda et libello brevi ponitur. Lupus, epist. 88: *Breves etiam quos de facultate monasterii mittere debemus.* Concilium Successioneuse II, cap. 7: *Thesaurum ac vestimenta seu libros d. l.*

1H'. Παραβιάζοντες γίνονται καὶ κατὰ δοκιμασίαν Ἀ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, μὴ ὄντες ἀξίωματικοὶ καὶ βουλευταὶ, ὀφελόντες ἐπιμελεῖσθαι τῶν λειωθμένων, καὶ ταῖς καλεῖσσαι τοῦ πάππου πειθαρχεῖν.

1Θ'. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κληρικοί μόναις συνοικεῖται-

Annibalis Fabroti notæ.

gener imbrévient, et breves nobis reportent. Imbrévient etiam quid unusquisque ecclesiarum prælatiis, quando prælationis ecclesiæ suscepit, ibi invenerit. — Quæ totidem verbis exstant in concilio apud S. Mæram, cap. 4. B. Hieron. Epist. ad Florentium: *Ut eos libros, quos me non habere brevis subditus edoceret, librarii manu in charta scribi jubeas*, pro quo Græci reverentiores βραβίον dicunt. S. Athanasius Apol. 2: *Ἐπιτολῆς τὸ βραβίον τοῦτο*. Vide ad Glossas Basilic.

(49) *Parabolani*. Qui ad curanda debillum ægra corpora deputantur, l. 18 c. eod. Concilium Chalcedon. art. 1: *Εἰσέτρεχον γὰρ εἰ; τὴν ἐκκλησίαν στρατιώται μετὰ ὀπλῶν, καὶ εἰστήχεισαν οἱ μονάζοντες μετὰ βαρσοῦμα, καὶ παραβαλάνις καὶ πλῆθος ἄλλο πολὺ*. Vel interp. *Irruebant enim in ecclesiam milites cum armis. Instabant monachi qui cum Barsumma, et parabolani, et multitudo alia grandis*. Forte legendum, *parabolani, et παραβόλοι*, sic dicti, ut ait summus Novellarum interpres, quasi temerarii, quia qui ægrotis adsunt in periculo sæpe non parvis venientur ægrotorum contactu: eadem nimirum forma rationeque qua bestiarum parabolarii sunt, et Socrati παραβόλοι, id est, audaces. Hinc παραβόλον τολμῶν Polyb., dixit 8. Παραβόλον τολμῶν alii. De significatione hujus verbi vide Scaligeri epist. 60 et Hug. Grot. in Epist. ad Philippeenses, cap. 2. V. Niceph. Call. 14, c. 3.

(50) *In dignitate constituti*. Honorati, d. l. xviii. Honorati enim sunt qui civilem aut militarem honorem seu dignitatem gerunt, quive ea functi sunt. Vide tit. *De honorariorum vehiculis*, et l. 19 cod. *De episcopali audient. Les gens de qualité*. Vetus inscriptio. HONORATI ET DECURIONES ET NUMERUS MILITUM CALIGATORUM. Et in Leonis epistolis, in constit. Honorii et Theodosii ad Agricola præfectum Galliarum: *Honoratos vel curiales*.

(51) *Ejusque papæ jussis obsequi*. Ita ut hi reverentissimi sacerdotis præceptis ac dispositionibus obsecundent, d. l. 18: *παπα*, id est, episcopi: quo nihil frequentius tam in Latinorum, quam Græcorum Patrum scriptis. S. Basilii epist. 325: *Ὁ μακαριώτατος πάππας Ἀθανάσιος*. Vide Glossar. nostrum ad Juliani Novellas. Hinc παπικὸν ἀξίωμα, vel παπικὴ ἀξία, Georgio Pachymeræ, et παραρχεῖν, Balsam. ad can. 1 concil. Nicæni.

(51*) *Mulierum consortium alienum est a vita et honestate clericorum*. Sanctus Basilius in Constitutionib. monasticis, cap. 5: *Χρὴ δὲ τὰς τῶν γυναικῶν ὁμιλίας, καὶ συντυχίας; ὡς τὰ μάλιστα φεύγειν, εἰ μὴ τις ἀπαραιτεῖτος ἀνάγκη τὴν συντυχίαν βιάζοιτο*. *Fugiendæ nobis in primis cum mulieribus congressiones, collocaionesque: nisi cum gravissimanos aliqua ad eas necessitas impellat*. Sulpitius Severus, dialogo 2, cap. 7: *Martinus, quem nulla unquam femina contigisset*. Et ideo principalibus constitutionibus et synodalibus decretis cavetur, ut clerici mulierum extranearum ἢ συνοικεῖστων, consortio abstineant, l. 19 cod. *De epis. et cleric. et can. 5 concil. Nicæni*. Cujusmodi constitutio repetita est in synodo Toletana iv, can. 42: *Cum clericis, inquit, extraneæ femine nullatenus habitent; id enim et constitutio antiquorum Patrum decrevit*. Et can. 4: *Quidam, inquit, clerici legitimum non habentes conjugium, extraneam mulierum interdicti consortii appetunt*. Denique Justinianus eam Nicænz synodi de-

XVIII. *Parabolani* (49) ex episcopi Alexandrini arbitrio sunt, qui non sunt in dignitate constituti (50), vel curiales: et confectorum morbis curam gerere debent, ejusque papæ jussis obsequi (51).

XIX. (51*) *Sacerdotes et clerici mulieribus du-*

fnitionem confirmat in Nov. cxxiii, cap. 29: *Presbyteris, inquit, et diaconis, et subdiaconis et omnibus in clero conscriptis, interdicimus secundum eum sanctorum canonum, mulierem aliquam in domo sua extraneam habere*. Et Nov. cxxxvii, c. 1, ipsum Nicæni conventus canonem citat. Ejusmodi autem mulieres συνοικεῖστων dicuntur in can. 5, id est, extraneæ veteri interpreti, et Rufino Aquileiensi, lib. 1 *Histor. eccles.* cap. 6. Alii malunt subintroductas, vel intronissas vel ascititias interpretari, in can. Nullus, et can. *Interdixit*, distinct. 52, et in Aquigranensis concilii can. 39; Arclat. ii, c. 4. Erant autem συνοικεῖστων mulieres neque uxores, neque concubinz, sed tertii ejusdem generis mulieres quas secum clerici non sobolis nec libidinis gratia, sed pietatis studio, aut certe pietatis obtentu fovebant, ut scribit D. Chrysostomus in sermone contra eos qui habent mulieres συνοικεῖστων. *Sunt enim quidam, inquit, qui puellas inuptas absque nuptiis et concubitu ducentes domi perpetuo collocant, et ad supremam senectam usque inclusas tenent, non querendorum liberorum gratia, neque enim aiunt se illis misceri, neque libidinis causa, siquidem illas dicunt se incorruptas inviolatasque servare*.

Excipiuntur tamen, d. can. 3 concilii Nicæni, mater, filia, soror, aut amita, et denique ea personæ quæ omnem suspicionem effugiunt. Quod etiam confirmat Justinian. in d. Nov. cxxiii, c. 29: *In his enim nihil sævi criminis existimari sodus naturale permittit*. L. xix c. eod. lege, scvi. Honor. et Theodos. in constit. relata in Collat. Carthag. 1: *Scava Donatistarum interpretatio*. Excipitur etiam ea quæ ante sacerdotium uxor fuit. Vide Breviationem canonum Fulgentii Ferrandi, c. 122; Georgium Alexandrinum in Vita B. Chrysostomi.

Verum quia clerici et sacerdotes ejusmodi mulieres συνοικεῖστων, quarum consuetudine delectabantur, sorores, aut matres, aut filias appellabant, et propudia sua sub his pietatis nominibus obtegebant, quod B. Hieronym. indicat in libro ad Rusticum monach. *De vivendi forma*, et lib. *De vitando suspicio contub.*, et Ancyran. concilii can. 18, Theodosius in d. l. *Eum qui, 19*, constituit ne quis sacerdos aut clericus tales domi sorores habeat: et generaliter, ne extraneas, neve ulla omnino mulieres præter matrem, filiam germanam, et eam quæ uxor ante sacerdotium fuerit.

Observandum est quod dicitur in l. 29, uxorem retineri posse, quod etiam permittitur concilii Nicæni can. 4, ex his qui ex lingua Arabica in Latinum sermonem conversi sunt; et synodi Arclatensis n can. 5: *Si quis clericus, inquit, a gradu diaconatus in solatio suo mulierem, præter aviam, matrem, sororem, filiam, neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumperit, a communione alienus habeatur. Par quoque et matrem, si se separare noluerit, pœna percussit*.

Qui jam uxores habebant, si ad episcopatus apicem ascendissent, vel ad presbyterii honorem, officium mariti non exercebant, sed ab uxoribus abstinabant. Gregorius Turonensis, *Histor. lib. 1, cap. 44*: *Apud Arvernos post Stremonium episcopum prædicatoremque, primus episcopus Urbicus fuit, ex senatoribus conversus, uxorem habens, quæ juxta consuetudinem ecclesiasticam remota a con-*

taxat suis, et filiabus, et sororibus, et antea secum matrimonio copulatis cohabitent.

XX. Si presbyter, vel diaconus, vel diaconissa, vel subdiaconus, vel clericus, vel monachus, vel monastria (52), nullo condito testamento decesserit, nec habeat ascendentes, aut descendentes, aut propinquos, aut uxorem (52), ecclesia sua vel monasterium ei succedit. Eidem, si sit ascriptitius, dominus; si libertus, patronus; si curialis, curia succedit: ita ut ecclesiis et monasteriis actiones, quas adversus defunctos ratione negotiorum gestorum habebant, reserventur.

XXI. Episcopi, et presbyteri, et diaconi, et illustres (53), per substitutos, periculo facultatum suarum, obire munera curialia possunt.

XXII. Qui per calumniam, exhibitionis causa apud iudicem competentem accusat episcopum, dat auri triginta libras (54). Confirmat etiam hæc constitutio privilegia ecclesiastica. Item si clericus aut monachus Constantinopolim (55) adierit religionis causa vel ob aliquod negotium ecclesie, sine litteris (56) episcopi sui, non putatur (57) esse clericus aut monachus.

XXIII. Eutychem rejicit hæc constitutio, et Flaviani (58) memoriam recipit.

XXIV. Ratum est, quod pauperibus relinquitur; nec incertarum (59) personarum ratione innumeratur.

XXV. Clerici Constantinopolitani, cum actores apud patriarcham (60) eos convenire nolunt, apud

σαν μητράσιν αὐτῶν, καὶ θυγατράσι, καὶ ἀδελφαῖς, καὶ ταῖς πρὸ τούτου γαμηθείσασιν αὐτοῖς.

Κ'. Ἐὰν πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ διακόνισσα, ἢ ὑποδιάκονος, ἢ κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ μονάστρια τελευτήσῃ ἀδιάθετος, μὴ ἔχων ἀνιόντας ἢ κατιόντας, ἢ συγγενεῖς, ἢ γυναῖκα, ἢ κατ' αὐτῶν ἐκκλησία ἢ τὸ μοναστήριον αὐτὸν διαδέχεται. Τὸν δὲ τοιοῦτον, ἐναπόγραφον ὄντα, ὁ δεσπότης ἢ ἀπαλειούθερον, ὁ πάτερων ἢ βουλευτὴν, ἢ βουλή διαδέχεται ἰσχυρομένων ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τῶν ἀγαθῶν, ἃς εἶχον κατὰ τῶν τελευτησάντων προφάσει διοικήσεως.

ΚΑ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ἠλούστριοι δύναται δι' ὀποκαταστάτων κινδύνῳ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν τὰς βουλευτικὰς ποιεῖν λειτουργίας.

ΚΒ'. Ὁ κατὰ συκοφαντίαν ἐπὶ παραστάσει παρὰ προσφῶρῳ δικαστῇ αἰτιώμενος ἐπίσκοπον ἢ δίδωσι λῆτρας. Καὶ βεβαίῳ ἢ διάταξι τὰ ἐκκλησιαστικὰ προνόμια. Κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἀνιὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ θρησκείαν ἢ πρᾶγμα τῆς Ἐκκλησίας ἀνευ γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, οὐ νομίζεται κληρικὸς ἢ μοναχός.

ΚΓ'. Ἡ διάταξις ἐκβάλλει Εὐτυχία, καὶ δέχεται τὴν μνήμην Θεοδοίου.

ΚΔ'. Ἐρῶνται τὸ τῆς ψυχῆς πτωχῶς καταλιπαρῶμενον, καὶ οὐκ ἀκυροῦται τῷ λόγῳ τῶν ἀδελφῶν, ἢ βεβαίῳ.

ΚΕ'. Οἱ κληρικοὶ Κωνσταντινουπόλεως τῶν ἀκτόρων μὴ βουλομένων αὐτοὺς ἐνάγειν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, παρὰ τοῖς ὑπάρχουσιν μόνοις δικάζονται, ἐνάγοντες καὶ

Aanibalis Fabroti notæ.

sortio sacerdotis religiose vivebat: vacabant enim ambo orationi, elemosynis, atque operibus bonis. Ex veteri igitur Ecclesie more non miscebantur uxoriibus, can. *Tenere* 4, et can. *Lex continentie* 10, distinct. 31. Et ratio hæc affertur in d. can. 4: Quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. In cap. 2 eod. in quinta compilatione. Cum eos cogitare oporteat, quomodo eis placere valeant et servire. In cap. 3 h. tit. Cum simul voluptatibus, ac divinis et ecclesiasticis obsequiis vacare non valeant. Eodem recidit Alexandri III, in cap. 2 eod. in antiqua Decretali collect. 1, Ne is qui beneficium et uxorem retinet, duplici cura distrahat, uxoris et ecclesie.

(52) *Monastria*. μονάστρια. Ad l. 15, supra *De sacros. eccles.*

(52) *Aux uxorem*. Lege igitur, ut in Brotaei cod., vel uxor existierit: in l. 20 c. eod. alii perperam, nec uxor.

(53) *Illustres*. Ἰλλούστριοι. Victor Utiensis, l. iii *De persæ. Afr. reg. Hunnerici* constitut. profert, in qua hæc habentur: Ut illustres sigillatim auri pondo quinquagena darent, spectabiles auri pondo quadragena, scutatores auri pondo tricena. Vide *Glossas Basil.* et infra *Parat.* ad tit. 4.

(54) *Dat auri 30 lib.* Publicis calculus inferendas. l. 22 c. eod., id est, ἄσχο, τῷ δημοσίῳ. *Basilica*, lib. iii, tit. 1, cap. 2.

(55) *Constantinopolim*. Synopsis Bas. lib. lx tit. 1, τὸ κομιτάρον κατελιγφός. Qui venerit ad comitatum principis, ut in l. *Filius*, 43, d. *De testam. mili.* et l. *Etsi* 7, c. *De malefic. et mat.* Constantinus A. epist. ad S. Athanas. Exstat autem in ejusdem Apolog. ii. et *Socrat. Hist. eccles.* ii,

c. 23; et Niceph. Callisti *Hist. eccl.* lib. x, c. 21: Ἐδῆλώσαμεν ὅπως ἀμερίμων εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτάρον. Concilium Chalcedonense act. 10: Ἀνεχώρησαν εἰς τὸ κομιτάρον παραγένῃ. *Fortunatus*, lib. iii *De Vita S. Martini: Tum pia causa sacrum ad comitatum consulit ire*. Vid. *Sulpitii Sev. dial.* 3: *Interea Martinus*. Vide lib. iii, Nov. vi, et ad Nov. cxxiii *Glossas Basilic.*

(56) *Sine litteris*. *Basilica*: Γράμμασι τοῦ ἐπισκόπου. Synopsis. Συλλαβῶν ἐκτῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Cujusmodi epitome exstat etiam apud Balsamonem. ad can. 41 syn. Laod., ubi corrupte legitur, συλλαβῶν ἀνευ προ συλλαβῶν. Quæ levis mutatio effecit, ut pessime *Gentianus Hervetus* interpretaretur. Verte igitur: *Absque litteris*.

(57) *Non putatur*. Clericus vel monachus qui absque litteris episcopi sui, quibus continetur perfectionis necessitas et licentia, venerit in sacrum comitatum, clericus vel monachus non habetur. Ἀνεξίτου; ταυτοῦς τοῦ σχήματος ποιήσουσιν. Nov. xcvi c. 8.

(58) *Flaviani*. Lege igitur *Flavianus et Flaviani* in l. 23 c. eod., quod præter veterum librorum auctoritatem, et Balsamonem hoc loco confirmat *Phot. Nomoc.* tit. 9, c. 9. Exstat autem hæc lex integra in act. 3 concil. Chalcedon. De Flaviano vide *Nicephor. Callist. lib. xiv, c. 47*.

(59) *Nec incertarum*. Incertis enim personis antea relinqui non poterat. Quod autem pauperibus relinquitur jure singulari subnixum est. Adde leg. 23 inf.

(60) *Apud patriarcham*.—Archiepiscopum, l. 23, c. eod.

ἐγαγόμενοι ὑπὲρ ἰδικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χρημα-
τικῶς καὶ ἐγκληματικῶς. Καὶ οἱ μὲν κληρικοί τῶν
οἰκονόμων, ἢ τῶν ἐκκλησιέδικων παρέχουσιν ἐγγυ-
ητήν, καὶ οὐχ ἕτερον ἕως ἂν λίτρας. Καὶ ἐὰν ὑπερ-
βαίνῃ τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἀνώμοτον ἐπὶ τῷ ὑπερ-
βαίνοντι ποσῷ ποιοῦσι. Καὶ οἱ νόμοι γὰρ καὶ οἱ κα-
νόνες κωλύουσι κληρικῶν ὀμνύναί. Ὁ δὲ οἰκονόμος
ἐναγόμενος οὐ δίδωσιν ἐγγυητήν. Καὶ αὐτὸς δὲ καὶ
οἱ κληρικοί δύο νομίσματα ὑπὲρ ὑπομνήσεως καὶ
προβολῆς προκουράτορος δίδασσι· καὶ τὰ λοιπὰ τῆς
δίκης δαπανήματα φειδωλότερον ποιοῦσιν.

ΚΖ'. Μηδεὶς εἰς δημόσιον τόπον ἢ δημόδεσιν
ἀφωρισμένον θείαις σταυρῶν ἢ λείψανον μαρτύρων
εἰσαγέτω, ἀλλ' ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γνώμῃ τῶν ἐπι-
σκοπῶν.

ΚΖ'. Ὁ πληρώσας στρατείαν, ἢ ὄφρικιον, ἢ λει-
τουργίαν, καλῶς γίνεται κληρικὸς, οἰαδῆποτε τύχη
ὑπόκειται· σωζομένων τῶν κατ' αὐτοῦ, καὶ τῶν αὐ-
τοῦ πραγμάτων ἀγωγῶν. Ἐξήρρηται οἱ πριμιπιλάρ-
ιοι· διηνεκῶς γὰρ ὑπόκεινται.

ΚΗ'. Τὸ καταλιμπανόμενον εἰς ἀνάβρυσιν αἰμα-
λώτων οὐκ ἀκυροῦται τῷ λόγῳ τῶν ἐκέρτων. Καὶ
εἰ μὲν εἶπεν ὁ τεστάτωρ τὸν ὀφελόντα ὑπουργῆσαι
τῷ πράγματι, αὐτὸς ἀπαιτεῖ, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν
συνείδησιν πληροῖ τὴν διατύπωσιν· εἰ δὲ μὴ εἶπε
τὸ πρόσωπον ὁ τῆς ὀριγινάλιος τοῦ διαθεμένου, ὁ
ἐπίσκοπος λαμβάνων τὸ καταλειφθὲν φανερόν ἐπὶ
πράξεως δῶρον παρὰ τῷ ἄρχοντι συνισταμένης τὸ
πᾶσιν τῶν δοθέντων αὐτῷ χρημάτων, καὶ μετ' ἐν-
αυτὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναβρυσθέντων καὶ τῶν ὑπ'
αὐτῶν δοθέντων. Εἰ δὲ βάρβαρος ἦν ὁ διαθέμενος,
καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ πόλεως ἀμφιβάλλεται, ὁ ἐπίσκο-
πος τοῦ τόπου καθ' ὃν ἐτελεύτησε, λαμβάνει τὰ χρε-
ματα, καὶ πληροῖ τὸ διατυπωθέν. Ὁ δὲ γινώσκων τὸ
καταλειφθὲν καλῶς ποιεῖ λέγων τῷ ἄρχοντι καὶ τῷ
ἐπισκόπῳ, καὶ οὐχ ἔστι δηλάτωρ.

ΚΘ'. Μόνον οἱ ἀποκρισιάριοι τῶν μοναστηρίων
ἐξίναί δύνανται, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰσιναί. Εἰ
δὲ φανῶσι διὰ δογμάτων ἢ συμβουλῆς τοὺς ἀπλου-
στέρους ταρασσόντες, νομίμως σφωροζίζονται.

Annibalis Fabroti notæ.

(61) *Jurare.* Clerici Constantinopolitani nullo
modo jurant: imo episcopis, presbyteris, clericis,
omnibus monachis, et sanctionialibus jurare non
permittitur, lib. II legijs Longobardorum, et cap. 1
Exira, De juram. culum. V. Balsam. ad *Notiæ.*
t. 9. c. 27; t. III Concil. Gall. p. 42; add. Cap.
Lud. imp. t. XLIII, c. 1, 2, q. 5.

(62) *Duos nummos.* Duos solidos, d. I. 25.

(63) *Parcius.* Ut litis sumptus vel expense a cle-
ricis pauciores humanioresque præstentur, d. I. 25,
quidam codic. parciores. Brodæi, ut ed.

(64) *Deputatum spectaculis.* Populi voluptatibus
et oblectamentis, l. 26, c. eod., ut Symmachii epist.
49, lib. II et passim. Quid causam dederit huic
constituit. docet scholiastes Basilic. lib. I, tit. 1,
cap. 10.

(65) *Reliquias.* Synod. VII, c. 7. Balsamon ibid.
Pavlinus Nolan., epist. 11. Heraclii Nov. Jur. Græco-
R m. p. 75.

(66) *Qui militiam.* Milites ordinari non possunt.

A rei, tam de suis, quam ecclesiasticis negotiis et civi-
liter, et criminaliter. Et clerici quidem œconomum,
vel defensorem ecclesiæ, non alium, fidejussorem
præbent, usque ad 50 libras auri. Quam summam
si lis excedat, pro residua quantitate cautionem,
nullo interveniente juramento, præstant: nam et leges
et canones clericum velant jurare (61). Cum œcono-
mus convenitur, nullum dat fide jussorem; ac
tam ipse, quam ceteri clerici, duos nummos (62)
pro commotione ac procuratoris institutione,
dant, et reliquas etiam litis expensas parcius (63)
crozant.

XXVI, Nullus in locum publicum, vel publicis
deputatum spectaculis (64), crucem vel martyrum
reliquias (65) inferat; sed in ecclesias, ex episco-
porum arbitrio.

XXVII. Qui militiam (66), vel officium, vel nu-
mus aliquod implevit, recte fit clericus, cuicumque
conditioni subjectus sit, actionibus quæ adversus
ipsam, et facultates ipsius competunt, reservan-
dis. Excipiuntur primipilares (67), qui perpetuo
obligantur.

XXVIII. Quod in redemptionem captivorum re-
linquitur, ratione incertorum non fit irritum. Ac
si quidem testator expressit eum, qui negotio sub-
servire debet, is ipse relictum exigit, et pro con-
scientia sua (68) quod ordinatum est, implet. Sin
personam non expressit, episcopus civitatis origi-
nalis testatori, donationem relictam accipit, et apud
præsidem actis intervenientibus quantitatem data-
rum sibi pecuniarum manifestat, itemque anno
exacto tam redemptorum numerum, quam a se data
pretia. Quod si testator natione barbarus erat,
ac de ipsius civitate dubitatur, episcopus ejus loci,
quo in loco diem obiit, accipit pecunias, et quod
ordinatum fuit, implet. Si cui de legato relicto
constat, recte facit, si præsidi et episcopo rem iu-
dicial, nec propterea delator est.

XXIX (68) *Aprocrisarii* (69) duntaxat e mona-
steriis prodire possunt, et civitates ingredi. Verum
si constititerit eos per dogmata, vel aliquo consilio
simpliciores perturbare, secundum leges casti-
gantur.

D Conc. Gall. t. I. p. 40 et seq. V. Gregor., II Ep.
c. 103.

(67) *Primipilares.* Πριμιπιλάριοι: Suid. Πριμοπι-
λάριος, ὁ τὸ μείζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων
παρὰ Ῥωμαίους. Glossæ Basil. Πριμιπιλάριος, πρῶ-
τος τῶν ἀκοντιστῶν, πρωτεύων τῶν δορυφόρων. Ρα-
pias: Primipilarius, vexillifer, qui primum pilum,
id est, signum portat. Spartian. in Pescennio Nig.:
A primipilario possit occidi.

(68) *Pro sua conscientia.* Brodæi Cod. *pro sua
scientia.*

(68) *Integrior constitutio* exstat in libris Basil. lib.
I, tit. 1 cap. 9. Monachis exeundi licentia denegatur.
Concilium Chalcedon. c. 4: Τὰ ἴδια μοναστήρια
μὴ καταλιμπανόντας.

(69) *Aprocrisarii.* Ἀποκρισιάριοι. Ferrandus dia-
conus Epistola ad Anatolium: Eutycheus apocri-
siario: Ἀποκρισιάριος τοῦ Εὐτυχοῦς. Concilium Chal-
cedonens. act. 1, ἐντολεὺς, seu procurator in eod.
concilio. Vid. Glossar. nostrum ad Julian. Antecess.

XXX. Tam qui largitione (70) interveniente fit episcopus, quam qui pecuniam accipit, ut eum ordinet, vel eligat, deponitur et infamia perpetua notatur.

XXXI. Orphanotrophii Constantinopolis vicem obtinent tutorum et curatorum, absque fidejussionibus, tam in litibus, quam aliis causis, et tabulariis praesentibus (71), aut intervenientibus actis, hic quidem apud magistrum censuum (72); in provinciis autem, apud praesides, aut defensores, accipiunt res pupillorum, et custodiunt; aut aestimatione facta distrahunt, quod facile corrumpantur; aut etiam ratione fœnoris, aut ob aliam justam causam. Non sunt autem curatorii aut tutelaribus ratiociniis obnoxii.

XXXII. Episcopi (73), et clerici, et monachi non propelluntur alio (74), sed apud praesides provinciarum suarum conveniuntur. At si Constantinopoli reperiantur, apud solos praefectos praetorio (75) in jus vocantur, ubi et honor eorum salvus est, et advocatos accipiunt (76). Cum in provin-

Annihalis Fabroti notæ.

(70) *Tam qui largitione.* Lex lata adversus eos qui sacerdotium pretii venalitate mercantur. Simonia enim nullum atrocius crimen est, cap. *Sicut* 6 hoc tit., et dicitur capitale crimen in can. *Qui studet* 1, quæst. 1. Simoniacus est Christi carnifex, Χριστο-οκτόνος, Isidor. Pelusiot. 1, 315, ad Leontium episcopum. Et ideo publicum crimen est, omnesque ad ejus accusationem admittuntur, sicut in crimine læsæ majestatis, etiam infamia notati et reiciuntur, l. *Si quemquam* 51, § ult. c. *De episc. et cler.*, cap. *Tanta est* 7, can. *Licet* 31 h. tit. Ivo Carnotens. in epist. 27, ad Eudonem: *Præterea secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ aliter agitur contra Simoniacam et Neophytorum hæresim, quam adversus cetera crimina; nam cum in aliis accusationibus accusatorum et testium innocentia quaeratur, at insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur.* Hoc crimine sese impiant, qui pro spiritualibus aliquid largiuntur, vel accipiunt ante ordinationem, vel in ipsa ordinatione, vel post ordinationem: accipere enim est quodcumque accipere, ἐν οὐδὲ ποτε χρόνῳ, ut ait Tarrasius episc. Constantinopolit. in Epist. ad Adrianum PP. et refertur in can. 21, 1, quæst. 1. Hoc enim est sub pretio redigere gratiam, quæ vendi non potest, ut est in can. *Si quis episcopus*, d. quæst. 1. Neque enim pretio ulla res Dei constat, ut eleganter ait Tertullian. *Apolog.*, cap. 39.

Ordinationes igitur quæ interveniente pretio, precibus, vel obsequio fiunt, damnantur, can. *Ordinationes*, d. quæst. 1.

Quam acriter autem SS. Patres invehant in simoniacos satis constat. D. Hieronymus in Matth. cap. XII; D. Augustinus in sermone 37, ad fratres in Eremito; S. Gregorius PP. in Epistola 50, lib. IV ad Virgil. episcop. Arelat. Adde Isidori Pelusiot. epist. 276, lib. V; Wibertum archidiaconum, in Vi a sancti Leonis papæ, lib. II, c. 4; Hincmari Rheimensis epistolam canonicam ad cler. et plebem Eccles. Laudunensis, tom. II *Concilior. Gall.* Vide et synod. Chalced., c. 2; Cassiodor. 9; Balsamon. ad concilia, p. 540 et seq. Ordinandi jurabant se non simoniacè ordinatos. V. de Concil. Toletan. II, c. 9; Capitula Caroli Galvi, p. 55, 192, 364 et seq.; Capit. Car. M. p. 20 et 352. Vide ad Novellam CXXIII.

Est et pœna excommunicationis in simoniacos, eorumque procuratores et mediatores, et a summo Pontifice absolvi possunt, d. cap. 2. in *Extravag. Innocentiarum Rheimens.* in cap. 52. Et qui pecunia

Α'. Ὁ ἐπὶ δώσει γινόμενος ἐπίσκοπος, καὶ δ λαμβάνων ἐπὶ τῷ χειροτονῆσαι αὐτὸν ἢ ἐπιλέξασθαι, καθαιρεῖται, καὶ διηνεκῶς ἀτιμοῦται.

ΑΑ'. Οἱ Κωνσταντινουπόλεως ὀρφανοτρόφοι τῆσιν ἐπέχουσιν ἐπιτρόπων καὶ κουρατόρων χωρὶς ἐγγυῶν ἐν ταῖς δίκαις ἐν ταῖς ἀλλοῖς· καὶ ἐπὶ ταβουλαρίων, ἢ ἐν ὑπομνήμασιν, ἐνταῦθα μὲν πρὸς τῷ μαγίστρῳ τῶν κήσων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἀρχουσιν, ἢ τοῖς ἐκδικαίοις παραλαμβάνουσι τὰ πράγματα τῶν ὀρφανῶν, καὶ φυλάττουσιν, ἢ διατιμώμενα πιπράσκουσιν ὡς εὐθάρτα, ἢ διὰ χρεῖος ἢ δι' ἄλλην εὐλογον αἰτίαν. Οὐχ ὑπόκεινται δὲ κουρατορικοῖς ἢ ἐπιτροπικοῖς λογιμοῖς.

ΑΒ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ κληρικοὶ, καὶ οἱ μοναχοὶ οὐ γίνονται διώξιμοι, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρχουσιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐνάγονται. Εὐρισκόμενοι δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ μόνους τοῖς ὑπάρχουσιν ἐνάγονται, ἐνθα καὶ τιμὴ αὐτῶν φυλάττεται, καὶ συνηγῶρους λαμβάνουσιν. Ἐν ἑα ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ

dignitatis ecclesiasticæ compotes facti fuerint, deponuntur, et consortio fidelium pelluntur. Can. apostol.

Apud Judæos tamen venalem fuisse pontificatum scribit Chrysostom. serm. 48, tom. V.

Integram legem profert Joannes Saresbericensis, Policratici libro VII, cap. 20, quem olim contuli cum veteri libro D. Peirescii, neque lectorem hęc varietate lectionum fraudabō. Nam pro hiis, *nuda electionis conscientia*, Saresbericensis in membranis habet *n. e. scientia*. Atque ita etiam legitur in scripto codice Joann. Brodai, paulo post, ubi legitur: *Auri sacra fames in penetralia proserpat?* Saresber. et cod. B melius: *Auri sacra fames penetralia veneranda proserpit*. Interim nemo non videt, illud esse ex Virgilii III *Æn.* Mox: *Itaque castus et humilis*. Saresb. et B. cod.: *Ita castus et hum.* Sequitur, *non pretio nec precibus*. Sequere lectionem quæ in membranis, non *pre. io*, sed *precibus*. Respexit illud Horatii: *Nunc prece, nunc pretio*, epistola 2 libri II. Postremo observa illa: *Ut quos par facinus coinquinat, et æquat, utrosque similis pœna comitetur*, esse ex illis Lucani V, versu 290: *Factinus quos inquinat, æquat*. Cassiodorus 12, 2. B. Cyprian. epist. 68: *Et dum junguntur in culpa, sic nec in pœna separantur*. Guntherus Ligurini 8: *Consensus culpa meruit consortia pœnæ*. Oronius Hexæm.: *Par sententia damnat, quos par culpa tenet*.

(71) *Tabulariis praesentibus.* Publicis personis, id est tabulariis, l. 31 c. eod. Sic in § 3 *Inst. de adopt.* publicæ veteronæ, id est, tabulario.

(72) *Apud magistrum censuum.* Παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήσων, apud magistrum censuum, d. l. 31. Vide supra ad l. 17. *De sacros. Eccles.*

(73) *Episcopi.* Orthodoxæ fidei sacerdotes, l. 32 c. eod. Vide supra ad l. 14.

(74) *Non propelluntur alio.* Ex nullius penitus majoris minorisve sententia judicicia pertrahantur, d. l. 32; in duobus veteribus codicibus deest vox *Commonitoria*.

(75) *Praefectos praetorio.* Theodorus Lector: *Ἄτων ἐνομοθέτησε τοὺς κληρικοὺς παρὰ τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων μόνῳ ἀποκρίνεσθαι.* Hunc locum observavit prestantissimus Cujacius ad Nov. LXXIX; est enim summi curiae non reddamus? Alter quam hodie plerique facere solent, qui non probabili more scripta Cujacii in rem suam vertunt: quod certe aliud non est, quam aliena doctrina censei velle.

(76) *Advocatos accipiunt.* Quos oratores vocat d. l. 32.

τῶν ἰδίων πραγμάτων ἐναγόμενοι, μόνους τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἢ τοὺς οἰκονόμους διδόναι ἐγγυητάς. Παρὰ δὲ τοῖς ὑπάρχοις χρηματικῶς ἐναγόμενοι, ἢ ἄλλοις ἐγγυῶνται, ἢ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιῶσιν. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, μόνους ὁ οἰκονόμους ἐνάγεται, ὁ χρὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι· καὶ δίδωσι τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐγγυητήν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἡγετοῖς δικαστηρίοις ὑπὲρ ὑπομνήσεως διδόναι οἱ ἐπίσκοποι· καὶ οἱ κληρικοί τοῖς ἐκδιδασταῖς οὐ πλέον τοῦ ἐνὸς νομισμάτος· εἰ δὲ δὲ ἐκδιδαστοῦ τῶν ὑπάρχων ἀπὸ ψήφου αὐτῶν ὑπομνησθῶσιν ἐν ἐπαρχίαις, οὐ πλέον δύο νομισμάτων διδόναι ὑπὲρ σπουροῦλων· ἐνταῦθα δὲ νόμισμα ἐν δίδωσιν ὁ ἐξωτικὸς κληρικὸς ὑπὲρ σπουροῦλων ἐφ' ὀσηδήποσέ ποσότητι ἐναγόμενος. Ὁ ἐκδιδαστὴς οἰονδήποτε κληρικὸν ὑβρίζων ἢ σκύλλων, ἀποζώννυται, καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται. Βέβαια δὲ εἰσι τὰ τῶν εὐαγῶν οἰκῶν προνόμια· καὶ οὗτε αὐτοὶ οὗτε οἱ διοικηταὶ αὐτῶν, ἢ οἱ ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοί, ἢ μοναχοὶ ὀρθόδοξοὶ· λειτουργίαι· ἐξτραορδινάριαι· ἢ βυρπαλαὶ ὑπόκεινται. Εἰ δὲ φανῶν αὐτοῖς· τινες ἀδικῶς ἐνάγοντες, διδόναι αὐτοῖς· πῖσας τὰς κατὰ πρόφασιν αὐτῶν ἐκ προνομίου τῆς δίκης προστινομένας αὐτοῖς δαπάνας.

ΑΓ'. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοί, ὅπερ ἂν ἐν τῷ κλήρῳ κτήσωνται, καὶ ὑπεξούσιοι ὄντες, ἴδιον ἔχουσι, καὶ οὐ συνεισφέρουσιν αὐτὰ· ἀλλὰ ἄδειαν ἔχουσι καὶ ζῶντες ἐκποιεῖν καὶ διατίθεσθαι εἰς ἐξωτικῶς ἐπ' αὐτοῖς, ἢ κατιούσιν αὐτὰ παραπέμπειν.

ΑΔ'. Ἡ διάταξις βεβαίη τὰ βασιλικά καὶ ἀρχικά, καὶ τὰ ἐκ συνθηλας προνόμια τῶν εὐαγῶν οἰκῶν, καὶ τῶν πρῶτων τῶν ὄντων ὑπὸ ὀρθοπροφασίον

ciis suas ob causas conveniuntur, duntaxat ecclesie defensores (77), vel œconomus dant fidejussores. At cum apud præfectos prætorio civiliter conveniuntur, vel alios dant fidejussores (78), vel cautiones (79) sub facultatum suarum obligationibus præstant. Ecclesiasticarum causarum nomine solus œconomus (80) convenitur, quem ab episcopo constitui oportet: atque is ecclesie defensorem dant fidejussorem. Et in minoribus quidem iudiciis episcopi et clerici pro commonitione (81) non amplius, quam unum numisma dant exsecutoribus. At si per exsecutorem præfectorum prætorio, de horum sententia, commoniti fuerint in provinciis, non amplius quam duos nummos sportularum nomine dant: hic vero clericus extraneus dat unum nummum sportularum nomine, quantumcumque ob summam conveniatur. Exsecutor, qui quemcumque clericum afficit contumelia, vel impulsione molestat, cingulum amittit, et ultimo supplicio punitur. Firma vero venerabilium domorum privilegia sunt, et nec ipse, nec earum administratores, vel episcopi, vel clerici, vel monachi, qui orthodoxi sunt, extraordinariis sordidisque muneribus sunt obligati. Quod si constiterit, quosdam eos injuste convenire, dant eis, ex ipsorum privilegio, omnes litis occasione provenientes expensas.

XXXIII. Episcopi (82) et clerici orthodoxi, quicquid in clericatu acquisiverint, licet adhuc filifamilias sint, vindicant, nec conferunt (83): sed potestatem habent, ut id tum vivi alienent, tum ad extraneos et descendentes, condito testamento, transmittant.

XXXIV. Hec constitutio confirmat imperatoria, et præsidalia (84), et a consuetudine profecta privilegia venerabilium domorum et personarum (85).

Annihalis Fabroti notæ.

(77) *Ecclesie defensores.* Ἐκκλησιαστικός, Balsamon, ut Justiniani Nov. lvi, c. 1. et edicto 13, cap. 10. Concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 2: Ἰωάννης ὁ εὐσεβέστατος προσβύτερος· καὶ ἐκκλησιαστικός· τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας· εἶπε. Alias divisim dicuntur ἐκδιδαστὴς τῆς ἐκκλησίας. Synod. Nic. ii, act. 4; concil. Chalced. act. 4; conc. Constantinop. sub Men. act. 1; Florentin. sess. 23. Hormisdæ epistola 36: *Paulinum Ecclesie Romanæ defensorem cum scriptis presentibus destinare curavimus.* Auctor libri *De hæresibus*, hæc 88: *Paulinus diaconus defensor et procurator Ecclesie Mediolanensis.* De horum munere vide can. 73 Ecclesie Africane.

(78) *Vel alios dant fidejussores.* Ἡ ἄλλοις ἐγγυῶνται. Sic Leunclavii colex, Peirescianus ἄλλοις. Rescribe, ἄλλήλους; ut constat ex d. l. 52, § *In hoc autem*, ibi aut vicariis fidejussionibus.

(79) *Vel cautiones.* Ἡ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιῶσιν. Vera igitur lectio est quam exhibet Brodæi colex: *Aut cautioni et professioni propriæ, ac facultatum suarum obligationibus committantur.*

(80) *Œconomus.* Dispensator pauperum id est, œconomus ecclesie, d. l. 52. Glossa: vel. οἰκονόμος, dispensator, œconomus. Œconomus enim post sufficientia præbita clericorum, quod superat, erogat pauperibus. Nov. iii, cap. 5. *De officio œconomi.* S. Isidorus epistola ad Leodefredum, episc. Cor-

dubensem: *Ad œconomum pertinet reparatio basilicarum atque constructio: actiones ecclesie in iudiciis vel in proferendo vel in respondendo. Tribuit quoque accepta et rationes eorum que inferuntur. Cura et agrorum, et cultura vinearum, causa possessionum et servitorum, stipendia clericorum, viduarum et devotarum pruperum, dispensatio vestimenti, et vicus domesticorum clericorum, servitorum quoque et artificum. Que omnia cum jussu et arbitrio episcopi ab eo implentur.* Concilium Toletanum I, cap. 48: *Eos quos œconomus Græci appellant, hoc est, qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, etc.*

(81) *Pro commonitione.* In d. l. 32, in provincia degentes eos commonuerit. Sic quidam libri Brodæi cod. *eos monuerit.* Vide Glossarium nostrum ad Julianum Antecessorem, admonitio.

(82) *Episcopi.* Hodie vero episcopatus solvit patriam præstetatem, Nov. Lxxxii, cap. ult. et 123, c. 4.

(83) *Nec conferunt.* Ad exemplum filiorum familias militum: nam castrense peculium eorum patre mortuo cum fratribus commune non est. In l. 35, c. cod. verba illa: *Nunquam ad d. visionem veniant*, non sunt in vet. cod Brodæi, et paulo post sic habetur in duob. mss.: *Certa his procedant.*

(84) *Præsidalia.* Ἀρχικά. Privilegia a iudicialibus dispositionibus præstita, l. 31, c. cod.

(85) *Et personarum.* Leunclavius ex hoc loco putat Græcos in d. l. 34: *Cæteris hominibus, ut*

XXX. Tam qui largitione (70) interveniente fit episcopus, quam qui pecuniam accipit, ut eum ordinet, vel eligat, deponitur et infamia perpetua notatur.

XXXI. Orphanotrophī Constantinopolis vicem obtinent tutorum et curatorum, absque fidejussionibus, tam in litibus, quam aliis causis, et tabulariis præsentibus (71), aut intervenientibus actis, hic quidem apud magistrum censuum (72); in provinciis autem, apud præsides, aut defensores, accipiunt res pupillorum, et custodiunt; aut estimatione facta distrahunt, quod facile corrumpantur; aut etiam ratione fœnoris, aut ob aliam justam causam. Non sunt autem curatorii aut tutelaribus ratiociniis obnoxii.

XXXII. Episcopi (73), et clerici, et monachi non propelluntur alio (74), sed apud præsides provinciarum suarum conveniuntur. At si Constantinopoli reperiantur, apud solos prefectos prætorio (75) in jus vocantur, ubi et honor eorum salvus est, et advocatos accipiunt (76). Cum in provin-

Annibalis Fabroti notæ.

(70) *Tam qui largitione.* Lex lata adversus eos qui sacerdotium pretii venalitate mercantur. Simonia enim nullum atrocius crimen est, cap. *Sicut* 6 hoc tit., et dicitur capitale crimen in can. *Qui studet* 4, quæst. 1. Simoniacus est Christi carnifex, Χριστοκτόνος, Isidor. Pelusiot. 1, 315, ad Leonium episcopum. Et ideo publicum crimen est, omnesque ad ejus accusationem admittuntur, sicut in crimine læsæ majestatis, etiam infamia notati et reiciuntur, l. *Si quemquam* 51, § ult. c. *De episc. et cler.*, cap. *Tanta est* 7, can. *Licet* 31 h. tit. lvo Canonibus. in epist. 27, ad Eudonem: *Præterea secundum consuetudinem Romanæ Ecclesiæ aliter agitur contra Simoniacam et Neophytorum hæresim, quam adversus cætera crimina; nam cum in aliis accusationibus accusatorum et testium innocentia quaeratur, ad insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur.* Hoc crimine sese impiant, qui pro spiritualibus aliquid largiuntur, vel accipiunt ante ordinationem, vel in ipsa ordinatione, vel post ordinationem: accipere enim est quodcumque accipere, ἐν οὐδὲν ποτὶ χρόνῳ, ut ait Tarrasius episc. Constantinopolit. in Epist. ad Adrianum PP. et refertur in can. 24, 4, quæst. 1. Hoc enim est sub pretio redigere gratiam, quæ vendi non potest, ut est in can. *Si quis episcopus*, d. quæst. 1. Neque enim pretio ulla res Dei constat, ut eleganter ait Tertullian. *Apolog.*, cap. 39.

Ordinationes igitur quæ interveniente pretio, precibus, vel obsequio fiunt, damnantur, can. *Ordinationes*, d. quæst. 1.

Quam acriter autem SS. Patres invehant in simoniacos satis constat. D. Hieronymus in Matth. cap. xii; D. Augustinus in sermone 37, ad fratres in Eremito; S. Gregorius PP. in Epistola 50, lib. iv ad Virgil. episcop. Arelat. Adde Isidori Pelusiot. epist. 276, lib. v; Wibertum archidiaconum, in Vi a sancti Leonis papæ, lib. ii, c. 4; Hincmari Rhemensis Epistolam canonicam ad cler. et plebem Eccles. Laudunensis, tom. II *Concilior. Gall.* Vide et synod. Chalced., c. 2; Cassiodor. 9; Balsamon. ad concilia, p. 540 et seq. Ordmandi jurabant se non simoniacos ordinatos. Vide Concil. Toletan. ii, c. 9; Capitula Caroli Calvi, p. 55, 192, 364 et seq.; Capit. Car. M. p. 20 et 352. Vide ad Novellam cxxiii.

Est et pœna excommunicationis in simoniacos, eorumque procuratores et mediatores, et a summo Pontifice absolvi possunt, d. cap. 2. in *Extravag. Innocentii* Rhemens. in cap. 32. Et qui pecunia

A. Ὁ ἐπὶ δόσει γινόμενος ἐπίσκοπος, καὶ ὁ λαμβάνων ἐπὶ τῷ χειροτονησῆαι αὐτὸν ἢ ἐπιλέξασθαι, καθαιρεῖται, καὶ διηνεκῶς ἀτιμοῦται.

AA. Οἱ Κωνσταντινουπόλεως ὀρφανοτρόφοι τῆν ἐπέχουσιν ἐπιτροπῶν καὶ κουρατόρων χωρὶς ἐγγυῶν ἐν τε ταῖς δίκαις ἐν τε τοῖς ἄλλοις; καὶ ἐπὶ ταβουλὰρῶν, ἢ ἐν ὑπομνήμασιν, ἐνταῦθα μὲν πρὸς τῷ μαγίστρῳ τῶν κήσων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τοῖς ἀρχουσιν, ἢ τοῖς ἐκδίκουσι παραλαμβάνουσι τὰ πράγματα τῶν ὀρφανῶν, καὶ φυλάττουσιν, ἢ διατιμώμενα πιπράσκουσιν ὡς εὐφθάρτα, ἢ διὰ χρέος ἢ δι' ἄλλην εὐλογον αἰτίαν. Οὐχ ὑπόκεινται δὲ κουρατορικῶς ἢ ἐπιτροπικῶς λογισμοῖς.

AB. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ κληρικοὶ, καὶ οἱ μοναχοὶ οὐ γίνονται διώξιμοι, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρχουσιν τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐνάγονται. Εὐρίσχομενοι δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς μόνους τοῖς ὑπάρχουσιν ἐνάγονται, ἐνθα καὶ τιμὴ αὐτῶν φυλάττεται, καὶ συνηγρούς λαμβάνουσιν. Ἐν ἄλλαις ἐπαρχίαις ὑπὲρ

dignitatis ecclesiasticæ compotes facti fuerint, deponuntur, et consortio fidelium pelluntur. Canon apostol.

Apud Judæos tamen venalem fuisse pontificatum scribit Chrysostom. serm. 48, tom. V.

Integram legem profert Joannes Saresberienensis, Policratici libro vii, cap. 20, quem olim contulit cum veteri libro D. Peirescii, neque lectorem hęc varietate lectionum fraudabatur. Nam pro his, *nuda electionis conscientia*, Saresberienensis in membranis habet *n. e. scientia*. Atque ita etiam legitur in scripto codice Joann. Brodai, paulo post, ubi legitur: *Auri sacra fames in penetralia proserpat?* Saresber. et cod. B melius: *Auri sacra fames penetralia veneranda proserpit.* Interim nemo non videt, illud esse ex Virgilii in *Æn.* Mox: *Itaque castus et humilis.* Saresb. et B. cod.: *Ita castus et hum.* Sequitur, *non pretio nec precibus.* Sequere lectionem quæ in membranis, *non pre. io, sed precibus.* Respexit illud Horatii: *Nunc prece, nunc pretio*, epistola 2 libri ii. Postremo observa illa: *Ut quos par facinus coinquinat, æquat, utrosque similis pœna comitemur*, esse ex illis Lucani v, versu 290: *Facturus quos inquinaat, æquat.* Cassiodorus 12, 2. B. Cyprian. epist. 68: *Et dum junctur in culpa, sic nec in pœna separantur.* Guntherus Ligurini 8: *Consensu culpa meruit consortia pœnæ.* Oronius Hexæm.: *Par sententia damnat, quos par culpa tenet.*

(71) *Tabulariis præsentibus.* Publicis personis, id est tabulariis, l. 31 c. eod. Sic in § 3 *Inst. de adopt.* publicæ personæ, id est, tabulario.

(72) *Apud magistrum censuum.* Παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήσων, apud magistrum censuum, d. l. 31. Vide supra ad l. 17. *De sacros. Eccles.*

(73) *Episcopi.* Orthodoxæ fidei sacerdotes, l. 32 c. eod. Vide supra ad l. 14.

(74) *Non propelluntur alio.* Ex nullius penitus majoris minorisve sententia judicia pertrahantur, d. l. 32; in duobus veteribus codicibus deest vox *Commonitoria*.

(75) *Prefectos prætorio.* Theodorus Lector: *Λέων ἐνομοθέτησεν τοῖς κληρικῶς παρὰ τῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων μόνῳ ἀποκρίνεσθαι.* Hunc locum observavit præstantissimus Cujacius ad Nov. lxxix; ceterum enim suum cuique non reddamus? Alter quam honeste perique tacere solent, qui non probabili more scripta Cujacii in rem suam vertunt: quod certe aliud non est, quam aliena doctrina censei velle.

(76) *Advocatos accipiunt.* Quos oratores vocat d. l. 32.

τῶν ἰδίων πραγμάτων ἀναγόμενοι, μόνους τοὺς ἐκκλησιαστικούς ἢ τοὺς οἰκονόμους διδόναι ἐγγυητάς. Παρὰ δὲ τοῖς ὑπάρχοις χρηματικῶς ἀναγόμενοι, ἢ ἄλλοις ἐγγυῶνται, ἢ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιοῦσι. Ὑπὲρ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν, μόνος ὁ οἰκονόμος ἐνάγεται, ὃ γρὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι· καὶ δίδωσι τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐγγυητήν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἤτοι δικαστηρίοις ὑπὲρ ὑπομνήσεως διδόναι οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ τοῖς ἐκδιδασταῖς οὐ πλέον τοῦ ἐνὸς νομίσματος· εἰ δὲ δι' ἐκδιδαστοῦ τῶν ὑπάρχων ἀπὸ ψήφου αὐτῶν ὑπομνησθῶσιν ἐν ἐπαρχίαις, οὐ πλέον δύο νομισμάτων διδόναι ὑπὲρ σπουρτοῦλων· ἐνταῦθα δὲ νόμισμα ἐν δίδωσιν ὁ ἐξωτικὸς κληρικὸς ὑπὲρ σπουρτοῦλων ἐφ' ὀρηθῆποτε ποσότητι ἐναγόμενος. Ὁ ἐκδιδαστὴς οὐδὲ ποτε κληρικὸν ὑβρίζων ἢ σκύλλων, ἀποζώνυται, καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται. Βέβαια δὲ εἰσι τὰ τῶν εὐαγῶν οἰκῶν προνόμια· καὶ οὐτε αὐτοὶ οὐτε οἱ διακνηταὶ αὐτῶν, ἢ οἱ ἐπίσκοποι, ἢ κληρικοὶ, ἢ μοναχοὶ ὁρθόδοξοι λειτουργίαις, ἐξτροδοιναρίαις ἢ βυραρίαις ὑπόκεινται. Εἰ δὲ φανῶσιν αὐτοῖς τινες ἀδίκως ἐνάγοντες, διδόναι αὐτοῖς πᾶσαι τὰ κατὰ πρόφασιν αὐτῶν ἐκ προνομίου τῆς δίκης προσγινομένας αὐτοῖς δαπάνας.

ΛΓ'. Οἱ ὁρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ, ὅπερ ἂν ἐν τῷ κλήρῳ κτήσωνται, καὶ ὑπεξοῦσιν ὄντες, ἴδιον ἔχουσι, καὶ οὐ συναεφέρουσιν αὐτὰ· ἀλλὰ ἄδειαν ἔχουσι καὶ ζῶντες ἐκποιεῖν καὶ διατίθεσθαι εἰς ἐξωτικούς ἐπ' αὐτοῖς, ἢ κατιοῦσιν αὐτὰ παραπέμπειν.

ΛΔ'. Ἡ διάταξις βεβαίη τὰ βασιλικὰ καὶ ἀρχικά, καὶ τὰ ἐκ συνθέσεως προνόμια τῶν εὐαγῶν οἰκῶν, καὶ τῶν προσώπων τῶν ὄντων ὑπὸ ὁρθηνορροφίον

ciis suas ob causas conveniuntur, duntaxat ecclesie defensores (77), vel œconomos dant fidejussores. At cum apud præfectos prætorio civiliter conveniuntur, vel alios dant fidejussores (78), vel cautiones (79) sub facultatum suarum obligationibus præstant. Ecclesiasticarum causarum nomine solus œconomus (80) convenitur, quem ab episcopo constitui oportet: atque is ecclesie defensorem dat fidejussorem. Et in minoribus quidem judiciis episcopi et clerici pro commonitione (81) non amplius, quam unum numisma dant exsecutoribus. At si per exsecutorem præfectorum prætorio, de horum sententia, commoniti fuerint in provinciis, non amplius quam duos nummos sportularum nomine dant: hic vero clericus extraneus dat unum nummum sportularum nomine, quantumcumque ob summam conveniatur. Exsecutor, qui quemcumque clericum afficit contumelia, vel impulsione molestatur, cingulum amittit, et ultimo supplicio punitur. Firma vero venerabilium domorum privilegia sunt, et nec ipse, nec earum administratores, vel episcopi, vel clerici, vel monachi, qui orthodoxi sunt, extraordinariis sordidisque muneribus sunt obligati. Quod si constiterit, quosdam eos injuste convenire, dant eis, ex ipsorum privilegio, omnes litis occasione provenientes expensas.

XXXIII. Episcopi (82) et clerici orthodoxi, quidquid in clericatu acquisiverint, licet adhuc filifamilias sint, vindicant, nec conferunt (83): sed potestatem habent, ut id tum vivi alienent, tum ad extraneos et descendentes, condito testamento, transmittant.

XXXIV. Hæc constitutio confirmat imperatoria, et præsidalia (84), et a consuetudine profecta privilegia venerabilium domorum et personarum (85).

Annihalis Fabroti notæ.

(77) *Ecclesie defensores.* Ἐκκλησιαστικούς, Balsamon, ut Justiniani Nov. lvi, c. 4, et edicto 13, cap. 40. Concilium Constantinopolitanum sub Menna act. 3: Ἰωάννης ὁ εὐσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ ἐκκλησιαστικός: τῆς ἀγιοτάτης Μεγάλης ἐκκλησίας εἰσε. Alias divisim dicuntur ἐκκλησιαστικοὶ τῆς ἐκκλησίας. Synod. Nic. ii, act. 4; concil. Chalced. act. 4; conc. Constantinop. sub Men. act. 4; Florentin. sess. 23. Hormisdæ epistola 36: *Paulinum Ecclesie Romanæ defensorem cum scriptis præsentibus destinare curavimus.* Auctor libri *De hæresibus*, hæc 88: *Paulinus diaconus defensor et procurator Ecclesie Mediolanensis.* De horum munere vide can. 75 *Ecclesie Africane.*

(78) *Vel alios dant fidejussores.* Ἡ ἄλλοις ἐγγυῶνται. Sic Leunclavii colex, Peirescianus ἀλλοις. Rescribere, ἀλλήλους, ut constat ex d. l. 52, § *In hoc autem*, ibi aut vicariis fidejussionibus.

(79) *Vel cautiones.* Ἡ ὁμολογίας ἐνυποθήκους ποιοῦσιν. Vera agitur lectio est quam exhibet Brodæi colex: *Aut cautioni et professioni proprie, ac facultatum suarum obligationibus committantur.*

(80) *Œconomus.* Dispensator pauperum id est, œconomus ecclesie, d. l. 52. Glossæ vet. οἰκονόμος, dispensator, œconomus. Œconomus enim post sufficientia præbita clericorum, quod superat, erogat pauperibus. Nov. iii, cap. 5. *De officio œconomi.* S. Isidorus epistola ad Leudefredum, episc. Cor-

dubensem: *Ad œconomum pertinet reparatio basilicarum atque constructio: actiones ecclesie in judiciis vel in proferendo vel in respondendo. Tribuit quoque accepta et rationes eorum que inferuntur. Cura et agrorum, et cultura vinearum, causa possessionum et servitiorum, stipendia clericorum, viduarum et devotarum prumperum, dispensatio vestimenti, et vicus domesticorum clericorum, servitiorum quoque et artificum. Que omnia cum jussu et arbitrio episcopi ab eo implentur.* Concilium Toletanum i, cap. 48: *Eos quos œconomos Græci appellant, hoc est, qui vice episcoporum res ecclesiasticas tractant, etc.*

(81) *Pro commonitione.* In d. l. 32, in provincia degentes eos commonerit. Sic quidam libri. Brodæi cod. *eos monuerit.* Vide Glossarium nostrum ad Julianum Antecessorem, admonitio.

(82) *Episcopi.* Hodie vero episcopus solvit patriam potestatem, Nov. lxxxi, cap. ult. et 123, c. 4.

(83) *Nec conferunt.* Ad exemplum filiorumfamilias militum: nam castrensium peculium eorum patre mortuo cum fratribus commune non est. In l. 35, c. cod. verba illa: *Nunquam ad divisionem veniant*, non sunt in vet. cod Brodæi, et paulo post sic habetur in duob. mss.: *Certe his procedant.*

(84) *Præsidalia.* Ἀρχικά. Privilegia a judiciariis dispositionibus præstita, l. 34, c. cod.

(85) *Et personarum.* Leunclavii ex hoc loco putat Græcos in d. l. 34: *Ceteris hominibus, ut*

quæ sub orphanotrophio (86) Constantinopolitano sunt: eidemque concedit omnia privilegia, quæcunque nunc habet, vel est habitura Major Ecclesia Constantinopolitana.

XXXV. Quælibet (87) civitas suum habeat episcopum (88). Ac tametsi quis per divinum scriptum ausus fuerit, alicui civitati suum episcopum, vel civitatis continentia (89), vel quod aliud jus auferre, facultatibus suis spoliatur, et infamia notatur. Excipitur autem Tomensium Scythiæ civitas (90): nam ejus episcopus cæterarum quoque curam gerit. Præterea Leontopolis Isauriæ subest episcopo Isauropolitano.

XXXVI. Ascriptitii (91), qui sine consensu dominorum clerici sunt, vel solitariam vitam amplectuntur, perinde sunt eis obligati atque si nihil tale actum esset. Servus autem (92), ne de domini quidem sententia, clero accensetur, nisi prius manumissus fuerit. Omnes vero tum episcopi, tum clerici atque monachi, apud præsides respondent; ac siquidem (93) accusentur, ad tribunal veniunt, non iudex ad ipsos.

XXXVII. Servi, qui volentibus dominis solitariam vitam amplexi sunt, efficiuntur liberi. Sin, illa exercitatione relicta, sese aliam ad conditionem contulerint, ad servitutem denuo revocantur.

XXXVIII. Qui monasteria sua relinquunt, res mobiles, quas attulerunt ad ea, non recipiant, cujuscunque sint quantitatis, etiamsi de his monumentorum gesta (94) confecta non sint. At vero in rerum soli donationibus ea servanda sunt, quæ legibus sunt recepta. Quippe non perimitur ei, qui donavit, harum evictio. Non debent episcopi vel clerici quosquam ad fructus offerendos, vel præ-

Annibalis Fabroti notæ.

habetur in quibusdam. Videtur tamen rectius legi: *Atque cæteris domibus*. propter dictionem *cæteris*; et quia paulo post legitur: *Domus etiam aliisque res superius nominatas*.

(86) *Orphanotrophio*. Sic vet. cod. in d. l. 54. Omnino autem mihi probatur eorum emendatio, qui pro *æconomi*, substituunt *Niconis* in d. l. 34, quod et sequentia suadent, et veterum librorum auctoritate confirmatur. Postremo non puto prætereundum, in d. l. pro his, *perpetua potiri*, in vet. Brodæi codice, legi, *perpotiri*. An perpotiri dictum ut perfrui, an vero quod scriptum esset, per. potiri, factum est, perpotiri? judicent eruditi.

(87) *Quælibet*. Eadem Epitome exstat apud Phot. *Nomoc.* tit. 8, cap. 4. Confer et Basilica lib. iii, tit. 1, cap. 5.

(88) *Suum habeat episcopum*. B. Cyprianus, epist. 72. Prædem per omnes provincias et per urbes singulas ordinati sunt episcopi.

(89) *Vel civitatis continentia*. Τῆς περιουχίδος. *Conc. Aur.* 1, c. 19.

(90) *Tomensium Scythiæ civitas*. Totius Scythiæ unicus erat Tomorum episcopus. Sozomenus, vi, 20: Εἰστέτι δὲ καὶ νῦν ἔθος παλαιῶν ἐνθάδε κρατεῖ τοῦ παντός ἔθους ἕνα τὸς ἐκκλησίας ἐπίσκοπον. Notitia quinque patriarchatum quæ in bibliotheca Reg. Montis Regalis: (*Archiepiscopus*) qui habet sub se quemdam episcopum Græcum, quiest in monte Sinai. Ibi sunt et aliæ civitates, quæ non habent proprios episcopos, scilicet: *Ac calonia* quæ sub episcopo de Bethleem. Alexii C. mæni Nov. Juris Græcorum

Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δίδωσιν αὐτῷ ὅσα νῦν ἔχει ἢ ἔξει: πρόνοια ἡ Μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως.

ΛΕ'. Ἐκίστη πόλις ἴδιον ἐπίσκοπον ἔχεται. Καὶ κἂν δεῖ θεῖα ἀντιγραφῆς τολμήσοι τις ἀπελίσθαι πόλιν τοῦ ἴδιου ἐπισκόπου, ἢ τῆς περιουχίδος αὐτῆς, ἢ τινοῦ ἄλλου δικαίου, γυμνοῦται τῶν ἔντων, καὶ ἀτιμοῦται· ἐξήρηται γὰρ ἡ Τομέων Σκυθόπολις. Ὁ γὰρ ἐπίσκοπος αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν προνοεῖ. Καὶ ἡ Λεοντόπολις Ἰσαυρίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον ἔστιν Ἰσαυροπόλεως.

ΛΖ'. Οἱ ἐναπόγραφοι, χωρὶς τῶν δεσποτῶν κληροῦμενοι ἢ μονάζοντες, οὕτως αὐτοῖς ὑπόκεινται, ὡς μὴ τοῦτο γενόμενοι. Δούλο; δὲ οὕτε κατὰ γνῶμην δεσπότου κληροῦται, εἰ μὴ πρῶτον ἐλευθερωθῆ. Πάντες δὲ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ τοῖς ἄρχουσιν ἀποκρίνονται, καὶ αὐτοὶ αἰτιώμενοι ἔρχονται εἰς τὸ δικαστήριον, οὐ μὴν ὁ δικαστὴς πρὸς αὐτούς.

ΛΖ'. Οἱ δούλο; γνῶμην τῶν δεσποτῶν μονάζοντες, ἐλευθεροῦνται. Οἱ δὲ [Ἰσ. εἰ δέ] καταλιπόντες τὴν ἀσκήσιν εἰς ἑτέραν μετέλθωσι κατάστασιν, ἀναδουλοῦνται.

ΛΗ'. Οἱ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες οὐ λαμβάνουσιν ἄ προσήγαγον αὐτοῖς κινητὰ ὀσηδῆποτε ποσότητος ὄντα, κἂν μὴ σύνεσι κρῆξις ὑπομημάτων ἐπ' αὐτοῖς. Ἐπὶ δὲ ταῖς δωρεαῖς τῶν ἀκινήτων δεῖ τὰ νόμιμα φυλάττεσθαι. Ἐπεὶ οὐκ ἀναίρηται τῶν δωρησαμένων ἢ ἐκνήκσει; Οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰ καρποφορεῖν, ἢ ἀγγραρίας δίδοναι, ἢ ἄλλως ἐπιπράζειν,

lib. ii.

(91) *Ascriptitii*. Vid. Nov. cxviii, c. 17; Zon et Balsamon. ad c. 82. Ap. V. etiam Balsamon. ad Phot. p. 37. can. eccl. univ. p. 109, circa fin. et supra ad l. 16.

(92) *Servus autem*. Anastasius, de Vitis PP., in Bonifacio: *Hic constituit, etc., nec servum clericum fieri, nec obnoxium curiæ, vel cujuslibet rei*. Aimoinus, lib. v, cap. 10: *Considerans etiam piissimus imperator (Ludovicus) non debere Christi ministros obnoxios esse humane servituti, sed et propter multorum avaritiam abuti ministerio ecclesiæ tico ad proprium questum, statuit ut quicumque ex servili conditione conciliante scientia et morum probitate ad ministerium asciscerentur altaris, primum manumittantur a propriis dominis vel privatis vel ecclesiasticis, et tunc demum gradibus initiuntur altaris*. Vide can. *Admittantur*, distinct. 54; Catoli M. cap. 1, 82. V. Fabri *Agonist.* p. 570.

(93) *Ac siquidem*. V. Nov. cxviii, c. 8.

(94) *Monumentorum gesta*. Græci ad l. 31 c. *De donat.*, lib. xlvii Basilic. tit. 1: Εἴρηται δὲ καὶ βιβλ. ἀ' Διατ. λη' ὡς καὶ αἱ παρὰ μοναχῶν προσελθοῦσαι καὶ χωρὶς πράξεως εἰς μοναστήρια δωρεαὶ τῆ κῆρος ἔχουσι κἂν ὑπερβαίνουσι τὰ φ' νομίματα. *Dicitur et lib. 1, tit. 3, constit. 58: Donationes monasterio factas a monacho etiam sine monumentis validas esse, licet 500 sol. superent*. *Cap. Car. M.* p. 93, b. 119. V. *Bochellum*, p. 1041 et 1062. *Cap. Car. Calvi*, p. 187.

ἢ ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ δίδουαι κοινω-
νίαν, ἢ διὰ ταῦτα μὴ βαπτίζειν, κἀν ἕθους τοιοῦτον
ἐκράτησεν. Ὁ δὲ παραβαίων ἐκπίπτει τῆς Ἐκκλη-
σίας, καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι δέκα
λίτρας. Ταῦτα δὲ κρατεῖ ἐν μόνῃ τῇ βασιλευσῶσιν
καὶ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς τόποις τοῖς ὑπὸ τοῦ
πατριάρχου χειριζομένοις, μητροπολίταις ἀνή-
κουσιν, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις.
quod ordinantur a patriarcha, vel ad illos episcopos perti-
nent, qui ab hisce metropolitanis constituuntur.

ΛΘ'. Τὰ μοναστήρια τελοῦσιν ὑπὸ τοὺς ἐπισκό-
πους τῶν ἐνοριῶν αὐτῶν. Καὶ τοὺς μὲν ἡγουμένους
ἐπιβλέπουσιν οἱ ἐπίσκοποι, τοὺς δὲ μοναχοὺς οἱ
ἡγούμενοι. Οὐ γίνεται δὲ ἡγούμενος δύο μοναστη-
ρίων.

Μ'. Οὐκ ἀρχοντας Κωνσταντινουπόλεως, οὐκ ἐκ-
κλησιαστικοί, ἀλλὰ μόνος ὁ μαγιστροκλήτης ἐμφα-
νίζει τὰς τελευταίας βουλήσεις, τοῦ παραβαίνοντος
ὕποκειμένου ποιῆν ὡς λίτρων.

ΜΑ'. Τὰ ψήφισματα τῶν ἐπισκόπων παρὰ τῶν
ἐνοικούντων τὴν πόλιν ἐπὶ τριῶν γίνονται προσώ-
ποις ὀρθοδόξου καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ μὴ ἔχουσι παῖδας
ἢ ἰχθύνους.

ΜΒ'. Τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν κτηθέντα ἐκποιεῖν
ἐπίσκοπος οὐ δύναται, ἢ διατίθεσθαι ἐπ' αὐτοῖς, εἰ
μὴ ἀπὸ γονέων, ἢ υἱῶν, ἢ ἀδελφῶν εἰς αὐτὸν πε-
ριήλθον· ἀλλὰ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ διαφέρουσι,
καὶ μετὰ τὴν ἑαυτοῦ τελευταίην λογισμοῦς τῶν τοιού-
των πραγμάτων ἐοικονόμος ἀπατεῖται. Τὰ δὲ πρὸ
τῆς ἐπισκοπῆς καὶ ἐκποιεῖ καὶ διατίθενται ἐπ'
αὐτοῖς. Ὁ οἰκονόμος κατὰ δοκιμασίαν γίνεται, καὶ
κατ' ἐνιαυτὸν παρατίθεται λόγον τῆς ἑαυτοῦ διοι-
κήσεως τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν, εἰ τι φανῆ
βλάβος ἢ κερδάνας. Εἰ δὲ τελευταῖοι πρὸ τῶν λο-
γισμῶν, ὑπόκειται τούτοις ὁ κληρονόμος αὐτοῦ.
Τὰ εἰρημένα περὶ τῶν διαφερόντων τοῖς ἐπισκόποις
κρατεῖ καὶ ἐπὶ διοικητῶν, καὶ ξενιῶνων, νοσοκο-
μείων, πτωχείων, ὀρφανοτροφείων, βρεφοτροφείων.

Annibalis Fabroti notæ.

(95) *Monasteria subsunt.* Concil. Chalced. c. 4, et ibi Zonaras et Balsamon; Cap. Caroli Calvi, p. 187; Cap. Caroli M., p. 167 et 203, in fin. Concilium Aurelianens. i, c. 11: *Abbatibus pro humillitate religionis in episcoporum potestate consistant.* Melius quam in Excerptioibus Egberti arch. Eborac. cap. 62. Nisi forte speciali privilegio subnixi sint, ut monasterium Vindocinense, de quo Goffridus Vindocinensis, epist. 27 lib. II, et Westmonasteriense, in Concil. Anglicanis, p. 635, anno Christi 1066 et p. 554, 510 et 228. Itaque abbates ante consecrationem suam episcopis subjectionis obedientiæque professionem edebant, cuius formula exstat in Notis Jacobi Sirmondi, ad epist. 7, lib. II, Goffridi Vindoc. et in Notis Joannis Picardi ad epist. 42 S. Bernardi. Fuere tamen qui subjectionem et obedientiam detrectarent nullo etiam privilegio muniti: qua de re conqueritur S. Bernardus, *De considerat.* lib. III, c. 4, et epist. 42, ad Henricum Senonensem archiepiscopum. Imo abbati cuidam Hibernensi etiam episcopos subjectos fuisse refert Beda, lib. III *De gest. c.* 5, ut est in Concil. Anglicanis anno Christi 603, p. 118.

(96) *Abbatum.* Ἠγουμένων, majores monasterii.

A standas angarias cogere, vel alio modo afficere injuria, vel segregare, vel anathemati devovere, vel communionem denegare, vel ob hæc non baptizare, licet ejusmodi consuetudo invaluerit. Transgressor ab ecclesia submovetur et ab ejus administratione, simulque decem solvit. Hæc vero valent in urbe duntaxat imperatoria et illius territorio, et iis locis, quæ ad metropolitanos, quoti-

XXXIX. Monasteria subsunt (95) episcopis territoriorum suorum. Et abbatum (96) quidem inspectores (96*), sunt episcopi: monachorum vero, abbates. Nec quisquam sit abbas duorum monasteriorum (97).

B XL. Non magistratus Constantinopolitani, non ecclesiarum defensores, sed duntaxat magister census supremas voluntates insinuat: violatore legis quinquaginta librarum pœna multando.

XLI. Decreta in episcoporum electione fiunt ab iis, qui civitatem incolunt, pro tribus personis, orthodoxis et honestæ vitæ, nec ullos habentibus liberos (98) aut nepotes.

XLII. Quæ post initum episcopatum æquisita sunt, episcopus alienare non potest, vel de iisdem testari, nisi quæ a parentibus, aut patris et avunculis, aut fratribus ad eum pervenerint; sed ad ecclesiam ipsius pertinent (99), ac post ipsius obitum rationes de rebus ejusmodi ab œconomio exiguntur. Quæ vero ante episcopatum habuerunt, et alienant, et testamenta de iisdem condunt. Œconomus exploratione interveniente constituitur, et quotannis administrationis suæ rationes apud episcopum deponit, et si quid eum damni delicto vel esse lucratum constituerit, restituit. Quod si defunctus ante rationes redditas fuerit, hæres ejus reddendis iis est obligatus. Quæ dicta sunt de pertinentibus ad episcopos, locum etiam habent in

(96*) *Speculatoris, observatores.*

(97) *Abbas duorum monasteriorum.* Ex c. 15 Concil., VII: Nemo potest clericus in duobus Ecclesiis conscribi: ergo multo magis dicendum est, non posse quem duobus monasteriis præesse, nisi plura monasteria pro uno habeantur, ut scribit Balsamon ad *Nomocan.* Photii tit. 4, c. 20.

D (98) *Nec ullos habentibus liberos.* Episcopus eligi non poterat, qui non esset illiberis, &c.; Novella Justiniani cxxiii, c. 1. Idem cavetur Novell. xi c. 1, quam abrogavit Leo Nov. II, quæ magis obtinuit etiam in Gallia: et procedente tempore jus illud in Ecclesia in degenerationem abiit. Sidonius Apollinar. Epist. IV, epist. 12: *Nuper ego filiusque communis Terentiniæ Hecyræ sales ruminabamus.* Et in epist. 16, lib. v, ad Papianillam uxorem: *Roscia te salutat, cura communis.* Gregor. Turonens. *Hist.* lib. v: *Perdidimus dulces et charos nobis infantulos.* Et lib. x, c. ult.: *Baudinus ex referendario Chlotar i regis ordinatur episcopus habens filium.* Vide l. 47, et annotata lib. III ad d. Nov. vi.

(99) *Ad ecclesiam ipsius pertinent.* Præsumuntur pariter ex rebus ecclesiæ. Vide Zonaram ad can. 55 concil. Gothæ.

administratoribus xenonum, nosocomiorum, ptochiorum, orphanotrophiorum, brephotrophiorum. Quæ post necessarias expensas superant, ad emendos reditus conferuntur. Quilibet horum universæ administrationis suæ rationes successori suo reddit. Si per largitionem quispiam factus episcopus, aut chorepiscopus, aut visitator, aut clericus, aut œconomus, aut ecclesiæ defensor, aut xenodochus, aut nosocomus, aut ptochotrophus, aut qui præfectus mendicis dicitur: tam ipse, quam qui accipit pecuniam, a sacerdotio, et administrator a curatione sua removetur. Clerici, qui per seipso non psallunt odas nocturnas, matutinas, et vespertinas, et citra reprehensionem cultum divinum non implent, a clericali submoventur, et in eos inquiritur ab episcopis, et duobus primis presbyteris, et vicario, et cujusvis ecclesiæ defensore. Unusquisque, qui scit horum aliquid violari, rem deferre potest.

XLIII. Episcopus in quocunque (1) negotio, citra iustitiam Imperatoriam, Constantinopolim ne proficiscitor, sed apocrisarios mittito. Qui secus facit, indignationem incurrit, et segregatur.

XLIV. Non cohabitent una monachi et monastrix, sed habeant monastrix senem unum, ab episcopo deputatum apocrisarium; et ad participationem sacre communionis unus presbyter, et unus diaconus eis dandi sunt, qui honeste vitæ sint, nec cum eis consentirent aut cohabitent. Qui vero in hæc non inquit, nec ea corrigit episcopus, episcopatus amittendi periculum incurrit.

XLV. Si presbyter, aut diaconus, aut subdiaconus, matrimonium contraxerit, et pœnæ canonum est omnino, qui non minus (2) quam leges valent, et sacerdotium amittit. Quinetiam liberi, velut ex incestis et nefariis nuptiis procreati, spurii sunt, neque per successionem, aut donationem, aut mutuum fictitium, aut aliam obligationem, quidquam a patribus vel ipsi, vel eorum matres accipiunt; sed ejusmodi res sibi ecclesia ipsorum vindicat.

XLVI. Si quispiam fecerit dispositionem, per institutionem, aut legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem: is qui rem curare jussus est, cogitur per episcopum (3), etiamsi hoc prohibitum episcopo sit per testatorem, providere; ut, siquidem injuncta fuerit ei ecclesiæ constructio, intra triennium eam absolvat: si vero xenon, intra spatium anni. Sane potest etiam domus aliqua condici, ad componendos in lectis ægros, donec ipsum opificium impletum fuerit. Quodsi quæ semel ad pias causas dare jussi fuerint, ea præstare confestim

Τὰ μετὰ τὴν ἀναγκίαν διαπάνη περιτεύοντα εἰς ἀγορασίαν προσόδου προχωρεῖ. Ἐκάστου τούτων ἐπὶ πάσῃ τῇ διοικήσει λογοδοτεῖται παρὰ τοῦ μετ' αὐτόν. Ἐάν ἐπὶ ὅμοις γένηται τις ἐπίσκοπος, ἢ χωρεπίσκοπος, ἢ ἐκκλησιαστικός, ἢ κληρικὸς, ἢ οἰκονόμος, ἢ ἐκκλησιαστικός, ἢ ξηνοδόχος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόπος, ἢ ἐπὶ πτωχείας, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ λαμβάνων ἐκπίπτουσι τῆς ἱερωσύνης, καὶ ὁ διοικητῆς τοῦ φροντισματοῦ. Οἱ κληρικοί, δὲ ἑαυτῶν μὴ ψάλλοντες τὰ νοκτερινὰ καὶ ὀρθρινὰ, καὶ τὰ ἑσπερινὰ, καὶ ἀμέμπτωι μὴ λειτουργοῦντες, ἐκβάλλονται τοῦ κλήρου, καὶ καταζητοῦνται ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, καὶ δύο πρωτοπρεσβυτέρων, καὶ τοῦ ἐξάρχου, καὶ τοῦ ἐκάστης ἐκκλησίας ἐκδίκου. Ἐκαστος τούτων γινώσκων τι τούτων παραβαίνόμενον δύναται προσαγγέλλειν.

Unusquisque, qui scit horum aliquid violari, rem

ΜΓ'. Ἐπίσκοπος ἐφ' οἰφδήποτε πράγματι παρακίλευσιν [Ἰσ. παρὰ κίλευσιν] βασιλικὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μὴ γινέσθω, ἀλλ' ἀποκρισιαριοὺς στελλέτω. Εἰ δὲ τις παρὰ ταῦτα ποιεῖ, ἀνανακτεῖται καὶ ἀφορίζεται.

ΜΔ'. Μὴ συνδιαγέτωσαν ἀλλήλοις μοναχοὶ καὶ μονάστριαι, ἀλλ' ἐχέτωσαν αἱ μονάστριαι ἓνα γέροντα, παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀφωρισμένον ἀποκρισιάριον, καὶ εἰς μετάδοσιν τῆς ἁγίας κοινωνίας. Ἐνα πρεσβύτερον, καὶ ἓνα διάκονον δίδονται [Ἰσ. εἰδέναι] γρη σσημοῦ βίου, μὴ συνδιατωμένους ἢ συνοικοῦντας αὐταῖς. Ὁ δὲ μὴ ταῦτα καταζητῶν καὶ ἐπανορθῶν ἐπίσκοπος κινδυνεύει περὶ τὴν ἐπισκοπήν.

ΜΕ'. Ἐάν πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ υποδιάκονος γαμήσῃ, ὑπόκεινται μὲν τοῖς κανόσιν, οἵτινες οὐχ ἤττον τὸν νόμον [in Cod. Just. τῶν νόμων] ἰσχύουσιν. Καὶ τῆς ἱερωσύνης δὲ ἐκπίπτει· καὶ οἱ παῖδες δὲ, ἐξ ἰνέστων καὶ νεφάρων γάμων τεχθέντες, νόθοι εἰσι· καὶ οὕτω διαδοχὴν, ἢ δωρεάν, ἢ ἐσχηματισμένον δάνειον, ἢ ἑτέραν ἐνοχὴν λαμβάνουσιν: τι παρὰ τῶν πατέρων, ἢ αἱ μητέρες αὐτῶν· ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνει ἢ κατ' αὐτοῦ; ἐκκλησία.

ΜΖ'. Ἐάν τις εὐσεβῆ ποιήσῃτο διατύπωσιν ἐν ἐνστάσει, ἢ ληγάτων [ἢ ληγάτων], ἢ φιδικήμιτσου μέρτις καῦσα δωρεὰ, ἀνάγκην ἔχει ὁ κελουθεὶς διὰ τοῦ ἐπισκόπου, κἄν ἐκωλύθῃ ὑπὸ τοῦ διαθεμένου, προνοηταί: εἰ μὲν ἐκκλησία ἐπετρέπη ποιῆσαι, πληροῦν αὐτὴν εἰσω τριετίας· εἰ δὲ ξενῶνα, εἰσω ἑνιαυτοῦ. Δυσκλὴν γὰρ καὶ οἶκον εἰς ἀνάκλησιν ἀρρώστων μισθώσασθαι, ἕως οὗ τὸ ἔργον πληρωθῇ. Εἰ δὲ πρὸς ἅπασι εὐσεβῆς τι παρασχέιν ἐκελεύσθησαν, ἀναγκάζονται δίδουσι παραχρημα τοῦ ἐμφανισθῆναι τὴν διαδοχὴν καὶ τὴν κληρονομίαν, ἢ τὸ

Annibalis Fabroti notæ.

(1) Episcopus in quocunque. Nov. vi, c. 2.

(2) Qui non minus. Canones legum habent vigorem. Justinianus Nov. vi, c. 1: Καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκόσι, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὁμοῦς εἴρηται, δεῖν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπὸ νόμου κρατεῖν.

(3) Cogitur per episcopum. Similiter episcopus

heredem compellit ut monumentum faciat secundum voluntatem defuncti, tamen si stricta ratione heres facere non congeretur. Sic Græci interpretantur quod de pontificali auctoritate dicitur in l. Hereditas 36, D. Heredit. perit. lib. xlii, Basilic. tit. 1.

προσεβειον καταδιξασθαι. Τοῦ δὲ τριούτου χρόνου A παρερχομένου, απαιτείται τὴ καταλειφθὲν ὁ ἐπίσκοπος μετὰ καρπῶν καὶ αὐξήσεων ἀπὸ τοῦ καροῦ τοῦ διαθεμένου τελευτῆς· καὶ ποιεῖται εἰς οἰκοδομὰς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ξενίωνων, καὶ γηροκομείων, ἢ ὀρφανοτροφείων, ἢ νοσοκομείων, ἢ πτωχεῶν, ἢ τῆν τῶν αἰγμάλωτων ἀγορασίαν, καὶ προχειρίζεται τοὺς διοικητὰς αὐτῶν, εἰ γὰρ μὴ βῆ- τῶς ὁ τελευτήσας εἶπε τὸν ὀφειλοντα διοικεῖν. Εἰ δὲ καὶ ὠνόμασεν, εἰδειαν ὁ ἐπίσκοπος ἔχει, κακῶς αὐτὸν διαγιγόμενον ἀποκινεῖν, καὶ ποιεῖν ἄλλον. Εἰ δὲ ὁ κελευσθεῖς· καὶ ὀχληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἀρχικῆν ὀχλησιν ἀναμείνη, διπλοῦν δίδωσι τὴ καταλειφθὲν. Ῥαθυμοῦντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ἀναγκάζει πληρωθῆναι τὴ διατυπωθὲν ὁ μητροπολίτης, ἢ ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης ἀρχιεπίσκοπος, καὶ πᾶς ὁ βουλόμενος τῶν πολιτῶν κινεῖν τῶν ἔχλεγε. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἴδιαν τελευτὴν οἱ κληρονόμοι ἐκελεύσθησαν ποιῆσαι, ὁ προδηλούμενος χρόνος μετὰ τὴν ἀποθίωσιν αὐτῶν ἀριθμείται. Οἱ δὲ ἄρχοντες ἀναγκάζουσι ταῦτα πληροῦσθαι. [Εἰ] ἐναντίον ληγα- τευθῆ ἢ δωρηθῆ τόποις εὐαγέσιν, ἢ κλήρω, ἢ μοναχοῖς, ἢ μοναστηρίαις, ἢ πτωχοῖς, καὶ ἀπλῶς εὐαγέσιν, ἢ οὐκ ἀπηγορευμένοις συστήμασιν, οὐκ ἔξεστιν ἐπ' αὐτῶ διαλύεσθαι, εἰ μὴ δοθῆ πρόσοδος εὐθαλής, μὴ βεβαρημένη δημοσίαις, καὶ προσθήκην οὐχ ἤτιον τοῦ τετάρτου τῆς καθαρὰς προσόδου μέρους ἔχουσα, μηδέποτε ἐκποιτησομένη. Δεῖ δὲ καὶ συνθήκας καὶ διαλύσεις ἐγγράφους ἐπὶ τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ πράξεσις ἐμφανίζεσθαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ἐκπίπτει τοῦ δοθέντος χρουσίου ὁ διαλυσάμενος, καὶ ἐκδικεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ εὐαγῆς τόπος, ἔχων ὑποθήκην τὰ πρᾶγματα τοῦ καταλείψαντος καὶ ἐπὶ καρπῆς· καὶ προσόδοις, καὶ πάσῃ νομίμῃ ἐπαυξήσει· καὶ οὐκ ἀντίκειται τῇ ἀγωγῇ χρονία παραγραφὴ· καὶ· ἐνιαυτῶν γὰρ τίκεται. et omnis accessionis legitima. Nec præscriptio longi temporis opponitur huic actioni, cum quot-

annis nascatur, ubi prius publicatum testamentum, et ipsi hæreditatem atque legatum fuerint adepti. Quod tempus ubi præterierit, relictum episcopus exigit, una cum fructibus et accessionibus, inde usque a tempore mortis ejus, qui testamentum condidit; et structuras ecclesiarum, xenonum, gerontocomiorum, vel orphanotrophiorum, vel nosocomiorum, vel ptochiorum perficit; aut captivorum redemptionem, aliasve pias actiones procurat, et administratores horum instituit, si defunctus cum, qui administrare debeat, disertis verbis non expressit. Sin eum nominavit, potestatem habet episcopus, ut male se gerentem removeat, et alium instituat. Sin aliquis jussus (4) ac molestatus ab episcopo, præsidium interpellationem expectaverit, rei testamento relictæ duplum præstat. Quod si episcopi negligentia interveniat, metropolitanus impleri, quod testamento dispositum est, cogit, vel ejus diœceseos archiepiscopos. Atque adeo civium quilibet ex lege conductilium habet. Si vero hæredes post obitum suum, hoc ædificium struere jussi fuerint, tempus indicatum ab eorum obitu numeratur, et ipsi præsidiosus absolvunt. Si quod legatum annale relictum fuerit, aut donatum venerabilibus locis, aut clero, aut monachis, aut monasteriis, aut pauperibus, et simpliciter religiosis, vel non prohibitis corporibus: de eo transigere non licet, nisi datus fuerit optimus redditus, nec fiscalibus oneratus cum appendice, non minus quarta parte puri redditus habente, qui denique nunquam alienari possit. Atque hæc tum pacta, tum transactiones, hoc nomine per scripturam fieri debent, et apud acta insinuari. Si quid secus factum fuerit, aurum solutum amittit is, qui transegit; et ipsam rem locus religiosus vindicat, retinens interim obligatas sibi res testatoris, tam legatorum respectu, quam fructuum, et reddituum, et omnis accessionis legitima. Nec præscriptio longi temporis opponitur huic actioni, cum quot-

MZ'. Ὁ ἡγούμενος κατ' ἐκλογὴν ἐπὶ ἀσκήσει καὶ διοικήσει τῶν λοιπῶν ἢ τῶν πλείονων ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων γίνεται δοκιμασία τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἡγουμένης μοναστηρίων, ἡτοι ἀσκητριῶν. Εἰ δὲ πρῶτοι ἱκανοὶ πρὸς τὴν ἡγουμένηαν εὐρισκόμενοι, προτιμῶνται τῶν μετ' αὐτούς.

MH'. Ἐάν τις ἔχων γαμετὴν ἢ παῖδας [Cod. Just.

XI.VII. Abbas per electionem (5), habita executionis et administrationis ratione a reliquis monachis, vela pluribus, propositis evangelii, episcopi approbatione interveniente, instituitur. Idem fit in præfecta monastiarum (6) sive ascetiarum. Cæterum si primi ad præfecturæ munus idonei reperiantur (7), potiores sunt illis, qui eos sequuntur.

XLVIII. Si quis uxorem (8) et liberos habens,

Annibalis Fabroti notæ.

(4) Sin aliquis jussus. Ἐνὸχληθέντες, a moniti et conventi. Vide § Sed furti 25, Instit. de actione.
 (5) Abbas per electionem. Abbas eligi debet: electio enim quæ per sortes fit, prohibetur l. 43, c. eod.
 (6) In præfecta monastiarum. Ἐπὶ τῶν ἡγουμένων τῶν ἐναγῶν μοναστηρίων, d. l. 46.
 (7) Idonei reperiantur. Alioquin eligi quoque poterit minor natu. Vid. Constit. Apost. lib. II, c. I. Vide epistolam S. Ignatii ad Magnesios, inter eas quæ interpolatæ dicuntur. Balsamon ad c. 80 Apostol.: Καὶ ὁ μέγας δὲ Παῦλος οὗ τῶν νέων ἀπαγορεύει, ἀλλὰ τὸν ἐκ νέου φετυθέντα· Jam vero et

magnus Paulus non juvenem prohibet, id est, νέον fieri episcopum, sed recens plautatum, quod vocat νεόφυτον.
 (8) Si quis uxorem. Qui uxorem aut liberos habet, episcopus creari non potest, Nov. vi. c. 1, § 5, nisi maritus esse desinat, ut ait B. Hieron. Advers. Vigilantium. Vid. ad d. Nov. et l. 59 supra. Aut certe uxorebus abstinebant episcopi et superioris gradus clerici exemplo B. Petri, qui ut est in canonibus Ælfrici ad Vullianum episcopum, quamprimum factus est discipulus Christi, qui castitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit, et mundana omnia. Ne autem in periculum vocaretur castitas Deo promissa (nam Germanicum episco-

ut episcopus, non amplius ipse in episcoporum erit numero, et qui eum ordinaverit, episcopatum amittit.

XLIX. Recte ac utiliter captivos quis hæredes scribit, ac hæreditatem episcopus et œconomus civitatis, in qua domicilium habuit, accipit; et in captivorum redemptionem expendunt, vel ipsarum rerum pretia, vel immobilium redditus, nihil retinentes jure Falcidiæ. Iidem nomine debitorum et agunt, et conveniuntur. Pauperes etiam recte quis scribit hæredes: ac si distincte non adjecerit, quoniam intelligat, ejusdem civitatis xenodochus illas res accipit, et ex ipsarum distinctione redditum comparat. Sin plures in civitate sunt xenones, magis inops hasce res accipit, discutiente causam episcopo, et subditis ei clericis. Quod si nullum civitas xenonem habet, per episcopum vel œconomum res distribuuntur in pauperes, vel alioquin egenos, nulla Falcidiæ ratione habita. Sin ad manifestum, non incertum ecclesiæ nomen, vel religiosæ domus, respiciendo reliquit: ea ipsa legatum accipit, interveniente Falcidia.

L. Episcopi, et presbyteri, et diaconi, peculium castrense habent, ac de hoc legitime testantur: nec ipsorum testamentum inofficiosi querelæ subiacet.

LI. Etiam clerici recte in instrumentis fori præscriptioni renuntiant: quippe generaliter cuius licet, ut ea, quæ pro se faciunt, negligat.

LII. Episcopi, presbyteri, diaconi, subdiaconi et monachi licet ordinationem (9) nullam habeant, immunes sunt omnitutela (10) et curatione: ea tamen lege, si ecclesiis et monasteriis suis vacent (11), nec divinum cultum negligant.

LIII. Curialis et apparitor (12) si factus fuerit episcopus aut presbyter, loco movetur, licet antea

sic habet, γαμετήν, ἢ παλλαχὴν, ἢ φυσικοῦς] ἐπίσκοπος γένηται, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας αὐτὸν ἐκπίπτει.

ΜΘ'. Ἐρῶμένως τις γράφει τοὺς αἰχμαλώτους κληρονόμους, καὶ λαμβάνει τὴν κληρονομίαν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ οἰκονόμος τῆς πόλεως: ἐν ἧ τὸ δομικίλιον εἶχε· καὶ δαπανῶσιν εἰς ἀνάβρυσιν τῶν αἰχμαλώτων, ἢ τὰς τιμὰς τῶν πραγμάτων, ἢ τὰς προσόδους τῶν ἀκινήτων, μὴ παρακρατοῦντες Φαλκιδίω. Καὶ ἐνάγουσι, καὶ ἐνάγονται ἐπὶ τοῖς χρέεσι. Καὶ τοὺς πτωχοὺς τις καλῶς γράφει κληρονόμους: καὶ ἐὰν μὴ προσδιορίσῃ πόλιν, ὁ ξενόδοχος τῆς αὐτῆς πόλεως λαμβάνει τὰ αὐτὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῆς διαπράξεως αὐτῶν ἐξαγοράζει πρόσθον. Εἰ δὲ πολλοὶ ξενῶντες εἰσιν ἐν τῇ πόλει, μᾶλλον ὁ ἀπορώτερος αὐτὰ λαμβάνει, τὰ περὶ τούτου δοκιμάζοντος τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν. Εἰ δὲ μὴ ἔχει ξενῶνα ἡ πόλις, διανέμονται τὰ πράγματα διὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ οἰκονόμου εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἢ ἄλλως ἐνδεεῖς, μὴ παρακρατουμένου Φαλκιδίου. Εἰ δὲ πρέθῃλον ἢ ἀθῆλον ἔνομα ἐκκλησίας ἢ εὐαγγοῦ οἴκου ἀπίων κατέλιπον, αὐτὸς μόνος λαμβάνει, μὴ ὑφιστάμενος Φαλκιδίον.

Ν'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι peculium castrense ἔχουσι, καὶ διατίθενται νομίμως ἐπ' αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπόκειται ἡ διαθήκη διαφοροκίλοσο.

ΝΑ'. Καὶ οἱ κληρικοὶ καλῶς ἐν συμβολαίοις ἀπολέγουσι τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ. Γενικῶς γὰρ ἔστιν ἐκάστῳ τῶν αὐτοῦ καταφρονεῖν.

ΝΒ'. Οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ οἱ διάκονοι, καὶ οἱ ὑποδιάκονοι, καὶ οἱ μοναχοί, κἄν μὴ ἔχωσι χειροτονίαν, ἀλειουργήσιαν ἔχουσι πάσι: ἐπιτροπῆς καὶ κουρατίνονος· καὶ σχολάζοντες μέντοι εἰς τὰς ἐκκλησίας, καὶ τοῖς μοναστηρίοις αὐτῶν, καὶ μὴ ἀμελοῦντες τῆς θείας λειτουργίας.

ΝΓ'. Ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξιώτης, ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος γένηται, ἐκπίπτει, κἄν ἦν πρὸ

Annibalis Fabroti notæ.

nam illecebris deceptum uxoris liberos ex ea procreasse scribit Florioardus, lib. 1 *Hist. Rhemens.* cap. 14, et vide omnino Gregorium Turonensem, *De gloria confessorum* cap. 78), postea constitutum est, ut non aliter episcopus crearetur, quam si uxor vitam solitariam amplecteretur. Eaque de re exstat Isaaci Angeli constitutio apud Leuncl. lib. viii *Resp. matrim.* Sic Joannes Glycis cum factus esset patriarcha Constantinopolitanus uxorem ejus statim monasticum habitum induisse scribit Nicephorus Gregoras, *Histor. Rom.* l. vii; concilium Arelat. sup. Vide Balsamonem in synodum vi, in Trullo, can. 48; concilium Arelat. ii, sub Siricio, c. 2, assumi aliquem ad sacerdotium non posse in vinculo conjugii constitutum, nisi fuerit promissa conversio. Vide Gregorium Nazianzenum, orat. 40.

(9) *Licet ordinationem.* Licet non sint clerici, l. 51 c. eod. Vid. Balsamonem *Nom. tit.* 1. c. 51; et Zonaram ad can. 8 iv syn. Chalced. B. Hieron. ad Heliodorum mon.: *Sed de hoc gradu pulsus provocabis ad clericos.* Vita S. Pachomii interprete Dionysio Evigno, c. 24: *Cogitatio secalis ambitus si in mentes irreperit monachorum ut vel primi cupiant esse, vel clerici, nisi citè suggestionis hujus*

ardorem de suo corde pepulerint, illico perdent continentiam multis laboribus acquisitam. Clerici tamen fieri possunt. V. Bals. ad can. 77 vi syn. in Trullo. Ex monachis fieri possunt episcopi, Nov. vi, cap. 4, § 7. Vide *Ibid.*

(10) *Ab omni tutela.* Ex Nov. cxxiii, c. 5, episcopi et monachi tutores fieri non possunt; clerici volentes unam legitimam tutelam suscipiunt. V. can. 5 concilii Chalced. et ibi Zonar. et Balsam. Clerici tamen non prohibentur esse testamentorum executores, Nov. Leonis lxxviii.

(11) *Si ecclesiis suis vacent.* Justinianus in l. 51: *Qui apud sacrosanctas ecclesias vel monasteria permanent, non dirigentes.* In quibusdam cod. et ms. Brodeur, legitur, *deragantes.* De his B. Augustinus lib. singul. *De opere monachorum:* *Tam multos hypocritas sub habitu monachorum usquequaque dispersit, circumventas provincias nusquam missos, nusquam fixos, nusquam stantes, nusquam sedentes.* V. synod. Chalced. c. 4. Ceterum d. l. 51, perperam Leoni tribuitur a Gratiano, quest. 16, cap. 1, generaliter.

(12) *Curialis et apparitor.* V. Innoc. I, epist. 4, et distinct. 51, et c. *Aliquantos*, cod. d. *Breviar.* can. Cresconii, n. 219.

τούτου κληρικῶς· καὶ γινόμενος ἰδιώτης, ἀποδίδεται τῇ οἰκείᾳ λειτουργίᾳ. Εἰ δὲ ἀπὸ ἀνῆθου ἡλικίας ἐμόνασε, καὶ διέμεινε, γίνεται πρεσβύτερος, καὶ ἐπίσκοπος καὶ ἀρχιμανδριτης, καὶ λειτουργίας ἀπαλλάσσεται· τοῦ μὲν βουλευτοῦ διδόντος τὴν τετάρτην μοῖραν τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῇ βουλήᾳ καὶ τῷ δημοσίῳ, τοῦ δὲ ταξέωτου τῷ δημοσίῳ μόνῳ· ὁ δὲ παρανόμως χειροτονηθεὶς καθαιρεῖται. Ἐάν τις ὢν κληρικὸς ἢ ἐνόπλιος στρατεύεται, ἢ καθαιρεθεὶς μετέλθῃ στρατεῖαν, βουλευτικῆς παραχρῆμα γίνεται τῆς ἰδίας πόλεως, ἢ ἐτέρας, μέχρι μίθς ἐπαρχίας. Ἐάν ἢ πόλις αὐτοῦ πολλοὺς ἔχη βουλευτάς. Εἰ δὲ λανθάνει, ἐπιλαμβάνονται οἱ βουλευταὶ τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν ἡμισίον ἐν προσόδῳ, οὐσίᾳ, ἢ ὀνομασίᾳ, λαμβάνουσι· τὸ δὲ ἡμισίον τῇ τραπέζῃ τῶν ὑπάρχων εἰσκομίζεται. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μοναχοῦ ὅπως αὖν στρατευομένου, ἢ ἀξίαν λαθόντος, ἢ τὸν ἐν δικαστηρίοις βίον μεταδιώκοντος. Ἐάν τις βαρῆθῃ ἀποκαταστάσει, ἢ ὑποκαταστάσει ἐξ ἀπαιτίας, καὶ βουληθῇ γαμήσαι διάσκησιν, μένει ἔχων τὰ πράγματα, καὶ δαπανᾷ αὐτὰ περιῶν, ἢ καταλιμπάνει ὡς θέλει, εὐσεβῶς μέντοι. Εἰ δὲ καὶ ὕπὸ αἵρεσιν παιδοποιίας καταλειφθῇ αὐτοῖς, ἔχουσιν αὐτὴ καὶ μὴ παιδοποιούντες. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παρθενούσαις, καὶ ἐπὶ τοῖς γαμῆν βουλομένοις κωλυομένοις κληρικῶς. Ἐάν ὁ εἰς τῶν συνοικούντων μονάσῃ, πέμπει βεπούδιον ὁ ἄλλος, καὶ χώραν τοῖς ἀπὸ τελευταίας συμφωνίας· καὶ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος φυλάττεται, ὡς εἰκὸς, ἐκ τῷ αὐτοῦ γάμου παισιν, εἰ καὶ τὸ κερῶδαν πρόσωπον μὴ ἔλθῃ πρὸς ἕτερον γάμον καὶ μένη ἢ γυνὴ γαμουμένη ἐτέρῳ ἐνιαυτὸν ἕνα.

communibus ex eodem matrimonio liberis, si quidem ea persona, quæ lucrum illud acceperit, ad secundas nuptias non accesserit, et ipsa mulier annum unum innupta maneat.

ΝΔ'. Τῶν γονεῦσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς, καὶ τοῖς κηδεμόσι τῶν παρθένων καὶ διακονισσῶν, καὶ τῶν ἀνεμμένων τῷ Θεῷ κηρῶν, ἔξεστι τοὺς ἀρπαγὰς αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν καιρῷ τῆς ἐφόδου βοηθοῦντας αὐτοῖς ἐπ' αὐτοφρόνως [αὐτοφώρως] φρονεῖν. Εἰ δὲ διαφύγουσιν, ἀναζητοῦσιν αὐτοὺς, ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν οἱ ὑπαρχοὶ καὶ ὁ ἐπαρχος, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις πάντες οἱ ἀρχόντες πολιτικοὶ τε καὶ στρατιωτικοὶ· καὶ μετὰ ἀπόδειξιν μὴ χρωμένους φόρου

Annibalis Fabroti notæ.

(15) *Muneri suo restituitur.* Curie vel cohorti: Dicitur infra munere suo liberatur, id est, curia, vel officio. Ad curiam retrahitur.

(14) *Quartam.* Dodrantem ex Nov. cxxiii, ex qua monachus post annos 15, curia liberatur, atque ita episcopus creari potest.

(15) *Si quis gravatus fuerit fideicommissum.* Vide d. Nov. cxxiii, c. 37.

(16) *Si conjugium alteruter.* Jure civili uni ex conjugibus etiam invito altero religionis gratia licet divertere, et divortium ejusmodi dicitur fieri bona gratia, id est, citra culpam alterutrius et communi consensu. Et divortium illud legum prænisi solutum est, l. 52, c. *De episc. et cleric.* Nov. cxxii, c. 5. Nov. cxxvii, c. 12. Quod tamen jus Ecclesia non probavit; matrimonium enim sola morte dirimitur. Asterius in homilia, in qua dicitur, an liceat homini dimittere uxorem suam quacunque ex causa: Περί τῆς ἐπιγάμου; θανάτου γόνου καὶ μο-

clericus esset: et factus privatus, muneri suo restituitur (15). Sin ab impuberi ætate solitarius fuit, ac in eo perseveravit, et presbyter fit, et episcopus, et archimandrita, et a munere suo liberatur: ita quidem, ut curialis quartam (14) patrimonii sui partem det curiæ, ac fisco: apparitor vero, tantumdem fisco duntaxat. Qui autem præter leges ordinatus fuerit, deponitur. Si quis, cum clericus sit, vel armatæ militiæ se dederit, vel a clericatu remotus, militaverit, extemplo fit curialis civitatis suæ, vel alicujus alterius, ad unam usque provinciam, siquidem ipsius patria multos habeat decuriones. Sin latitat, facultates ejus decuriones apprehendunt, earumque semissem ipsi accipiunt, in reditu, vel existente, vel comparando: altera semissis mensæ præfectorum prætorio infertur. Idem etiam in monacho locum habet, si quomodocumque militaverit, aut dignitatem adeptus sit, aut in judiciis versetur. Si quis gravatus fuerit fideicommissum (15). vel substitutione, ex causa non extantium liberorum, ac propter exercitationem monasticam, matrimonium contrahere non voluerit, manet in eodem statu ac res ipsas retinet, easque superstes expendit, vel testamento relinquit, pro libitu suo, pias tamen ad causas. Quod si etiam sub conditione procreandorum liberorum eis aliqua legata fuerunt, retineant ea, tametsi nullos procreant liberos. Idem obtinet etiam in feminis virginitatem proflitentibus, et in clericis, qui matrimonium contrahere prohibentur. Si conjugum alteruter (16) solitariæ vitæ se dederit, alter repudium ei mittit, et locus est pactis in casum mortis, ac lucrum inde proveniens reservatur

LIV (16'). Licet parentibus, et fratribus et curatoribus virginum, diaconissarum, et viduarum Deo consecratarum, ut earum raptores, et illos, qui tempore invasionis auxilium eis præbent, in ipso facinore interficiant. Sin effugiunt, perquirent eos, Constantinopoli quidem, præfecti prætorio, et præfectus urbi; in provinciis autem, magistratus universi, tam civiles, quam militares: et probatione secuta, nulla fori præscriptione utentes extremo

(16') Raptores sanctimonialium ac diaconissarum impune occiduntur a parentibus, fratribus, vel tutoribus seu curatoribus earum.

supplicio afficiunt, ac bona raptoris, et ejus, qui (sicut dictum est) auxilium illi præbuit, accipit ipsum monasterium, vel asceterium; ita tamen, ut ea, cui vis illata fuit, ex iis ibidem alatur. Sin violata duntaxat est diaconissa, non ascetria, vel monastria, proprietatem illorum bonorum ecclesia ipsius accipit; ipsa vero, suffragium (17). Qui autem aliter eis auxilium præbuerint, vel ministri fuerint, vel conscii, vel susceptores, vel opem quancumque tulerint, ultimo duntaxat supplicio subjacent. Est autem locus his, quæ dicta sunt, etiamsi mulierum indicatarum aliqua volens peccaverit.

LV. Si quis ex sponsis solitariam vitam elegerit, arrhæ simplæ restituuntur, nec quidquam præter has amittitur. Et in iis, qui matrimonium contraxerunt, casus post mortem locus inveniunt (18). Non licet parentibus impedire liberos, qui vitam solitariam amplecti, vel clerici fieri volunt; nec illa ep̄la de causa potestatem habent exheredandi: sed si testamentum condiderint, tres uncias eis relinquere coguntur: sin nihil omnino disposerint, locus est successioni ab intestato. Quodsi ecclesias ipsi, vel monasteria reliquerint, ac mundani facti fuerint, omnia ipsorum jura pertinent ad monasterium, vel ad ecclesiam. Si Christianus Judæo, vel hæretico, vel pagano servierit, libertatem adipiscitur. Sed et si quis necdum christianus, ad orthodoxam fidem accedat, licet postea dominus etiam fidem Christianam amplexus fuerit, nihil pro ejus pretio consequitur, violatore legis non solum multæ pecuniariæ, verum etiam ultimo supplicio subjacente.

LVI. Iis, quæ sancita sunt in extremo capite constitutionis 45 tituli præsentis, adjicit hæc constitutio, ut quæ nomine transactionis aut venditionis rei, quæ perpetuo relinquitur, cujusmodi leges annalia vocant, præter vim dictæ constitutionis data sunt, religiosæ domni adificantur; et ut ei, qui delit, obligatus is sit, qui cum ipso contraxit; et hæredes contrahentis alteri de suo, quæ data sunt præsent.

Paratitla tituli III.

Libri I, tit. 1, constit. 3, cujus initium, *Sanctimus*. Episcopus vel clericus, qui Nestorianus est, ex ecclesia ejicitur.

Lib. I, tit. 1, constit. 4, cujus initium, *Nemo*. Clericus, qui publice de fide disceptationem instituit, a sacerdotio removetur.

Lib. I, tit. 2, constit. 6 (19), cujus initium, *Omni*. Etiam in Illyrico prisca canones ecclesiastici servantur, ut cum ecclesiastico aliquod dubium emergerit, fide archiepiscopi Constantinopolitani (20), synodo conveniente, decidatur.

Annibalis Fabri notæ.

(17) *Ipsa vero suffragium*. Σουφράγιον et in ora libri Leonclavii exponitur, ἀποτροφή. Glossæ: Basilicæ. σουφράγιον, ἀποτροφή, lege, ἀποτροφή. Justinian. in l. 53, c. eod. usufructum consequatur.

(18) *Casus post mortem*. Lucrum consequatur ab eo qui solitariam vitam elegerit, quod debuit

Α παραγραφή, τιμωροῦνται ἐσχάτως, καὶ τὰ πράγματα τοῦ κρηπιαγῶς καὶ τοῦ (ὡς εἴρηται) βοηθήσαντος αὐτῷ λαμβάνον τὴ μοναστήριον ἢ τὸ ἀσκητήριον ἐφ' ᾧ καὶ τὴν βιάσασαν ἐξ αὐτῶν ἐκείθεν τρέφεσθαι. Εἰ δὲ μόνον διακόνισσά ἐστιν ἢ βιασθεῖσα, καὶ οὐκ ἀσκήτρια ἢ μονάστρια, τὴν μὲν διασκοτειάν ἢ κατ' αὐτὴν ἐκκλησία λαμβάνει, αὐτὴ δὲ τὴν ἀποτροφήν. Οἱ δὲ ἄλλως αὐτοῖς βοηθήσαντες, ἢ ὑπουργήσαντες ἢ συνειδότες, ἢ ὑποδεξάμενοι, ἢ σπουδὴν οἰανδήποτε συνεισαγαγόντες, μόνῃ τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται. Χώρα δὲ τοῖς εἰρημένοις, κἀν ἐκουσά τις τῶν εἰρημένων γυναικῶν ἡμαρτήθη.

NE'. Ἐάν τις τῶν μνηστέρων [sc. μνηστήρων] μονάσῃ, οἱ ἄρραθῶνες ἀπλοῖ ἀποδίδονται, καὶ οὐδὲν ζημιούται. Ἐπὶ δὲ γαμησάντων οἱ ἀπὸ τελευταίας κάσαι χώραν λαμβάνουσιν. Οὐκ ἔξεστι τοῖς γονεῦσι βουλομένοις τοὺς παῖδας μονάσαι ἢ κληρωθῆναι κωλύειν, οὐτε διὰ τοῦτο μόνον ἐξερεδευέειν· οὐκ εἰ μὲν τὰ καθ' αὐτοὺς διατυπώσωσι, ἀνάγκην ἔχουσι τρεῖς οὐγκίας αὐτοῖς εἶν· εἰ δὲ μὴ διατυπώσωσι, χώρα τοῖς ἐξ ἀδοιθέτου. Εἰ δὲ τὰς ἐκκλησίας ἢ τὰ μοναστήρια καταλίπωσι, καὶ κοσμικοὶ γίνωνται, πάντα τὰ δίκαια αὐτῶν τῷ μοναστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέρει. Ἐάν Χριστιανὸς δουλεύτῃ Ἰουδαίῳ ἢ αἰρετικῷ, ἢ Ἑλληνι, ἐλευθεροῦται. Καὶ ὁ μὴ ὢν μὲν Χριστιανὸς, προστρέχων δὲ τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, κἀν ὕστερον ὁ δεσπότης χριστιανίσῃ, οὐδὲν ὑπὲρ τιμῆς λαμβάνει, τοῦ παραβαίνοντος οὐ μόνον ποιῆ ἡρηματικῇ, ἀλλὰ καὶ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποκειμένου.

NC'. Τοῖς νομοθετηθεῖσιν ἐν τῷ τελευταίῳ κεφαλαίῳ τῆς [τεσσαρακοστῆς πέμπτης] διατάξεως τοῦ παρόντος τίτλου προστίθεται ἡ παρούσα διαταξίς, ὥστε ὑπὲρ διαλύσεως ἢ πράσεως τοῦ διηνεκούς καταλιμπανομένου, ὑπὲρ ἀνάγια [sc. ὑπερανάγια] κωλύουσιν οἱ νόμοι, παρὰ τὴν δύναμιν αὐτῆς δοθήσεται, τῷ εὐαγεῖ προσκυρούμενα τόπω, ὑποκείσθαι τῷ δεδωκότι, τὸν συμβάλλοντα αὐτῷ, καὶ οἰκόνειν αὐτῷ διδόναι κληρονομίαν οὗτου.

Καὶ ὅσα παρατίττα.

Βιβ. α', τίτλος α', διατάξις γ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Θεοκλίου*. Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς, Νεστοριανὸς ὑπαρχων, τῆς Ἐκκλησίας ἐκβάλλονται.

Βιβ. α', τίτ. α', διατάξις δ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Nemo*. Κληρικὸς δημοσίᾳ περὶ πίστεως ζητήσιν ποιούμενος τῆς ἱερωσύνης ἐκπιπέττω.

Βιβ. α', τίτ. β', διατ. ε', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Omni*. Καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ οἱ παλαιοὶ κανόνες τῶν Ἑκκλησιῶν κρατεῖτωσαν· ὥστε ἤνικα τι ἐκκλησιαστικὸν ἀνακύψει, τέμνεσθαι γνώμῃ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, συνόδου γινομένης.

legitime vel ex pacto in casum mortis exigere, l. 54, c. eod.

(19) Lib. I, tit. 11, const. 6. Vide supra ad tit. 2, n. 6.

(20) *Fide archiep.* CP. Græci videntur legisse, *sententia*. Iidem vertunt, γνώμη, *sententia*, arbitrio.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Privilegia*. Ἄ-
 "Οτι τὰ παρερχόμενα ἐκ τοῦ δημοσίου ταῖς ἀγιοτά-
 ταις ἐκκλησίαις· ἰδίῳ πτωχῶν ἀδιστάτως καὶ ἀμειώ-
 τως αὐταῖς καταβάλλεσθαι χρὴ, ἐν οἰοσθήποτε εἰ-
 δεσιν βλ.α.

Βιβ. α', τίτ. β', διάταξις ιγ', ἥς ἡ ἀρχή, *Genera-*
liser. Γυνὴ ἀφιερωμένη Θεῷ, ἢ καὶ χήρα, δύναται
 ἐκκλησίᾳ, ἢ μοναστηρίῳ, ἢ κλήρῳ, ἢ πτωχοῖς· ἐν
 διαθήκῃ ἐν κωδικίλλοις πᾶν ὅπερ βούλεται καταλιμ-
 πάειν.

Βιβ. α', τίτ. β', διάταξις ιδ', ἥς ἡ ἀρχή, *Jubemus*.
 Ὁ οἰκονόμος ἐκποιῶν ἀκίνητων τῆς Ἐκκλησίας
 Κωνσταντινουπόλεως πρῶγμα, ἢ πολιτικούς ἀνών-
 νας, ἢ γεωργούς, ἐκπίπτει τῆς οἰκονομίας.

Βιβ. α', τίτλος β', διάτ. ιε', ἥς ἡ ἀρχή. . . . Εἰ τις
 νοσοκομεῖον, ἢ πτωχεῖον ἢ ξενοδοχεῖον δωρεᾶς τρόπῳ
 κτίσειν ἐπηγγείλατο, τοῦτο πληροῦν ἀναγκάζεται
 προνοίᾳ τῶν κατὰ πόλιν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων.

Βιβλίον α', τίτλος β', διάταξις ις', ἥς ἡ ἀρχή,
Decernimus. Ἡ διάτ. βούλεται τὰ τῶν κληρικῶν
 καὶ τῶν μοναχῶν προνόμια βέβαια μένειν.

Β.β. α', τίτ β', διάτ. ιζ', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζο-*
μεν. Νομοθετεῖ ἡ διάταξις περὶ ἐκποιήσεως, καὶ
 ἀνταλλαγῆς, καὶ ὑποθήκης, καὶ ἐμφυτεύσεως, καὶ
 δωρεᾶς πραγμάτων διαφερόντων ταῖς ἀγίαις ἐκκλη-
 σίαις Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μαρτυρίοις, καὶ
 ξενοδοχείοις, καὶ πτωχείοις, καὶ ὀρφανοτροφείοις
 αὐτῆς, καὶ τῶν δεχομένων ἐξ αὐτῆς χειροτονίαν
 ἐπισκόπων, πόλεως τε κλιμάτων, καὶ τῶν δεχομένων
 τὰς παρὰ τῶν μητροπολιτῶν χειροτονίας. Ἀνάγνωθι
 οὖν αὐτὴν, ἀπὸ τοῦ βήτου σαφηνίζουσαν, καὶ ἀνελ-
 λειπῶς διαγορεύουσαν, πότε καὶ πῶς, καὶ ἐκ ποίας
 αἰτίας, καὶ ἐπὶ ποίοις γράμμασι, καὶ τίνα τρόπον,
 καὶ παρὰ τίσι γίνεται ἐκποιήσεις ἢ ἐμφυτεύσεις
 τῶν διαφερόντων πραγμάτων τοῖς αὐτοῖς τόποις.
 Μετῆση γὰρ ἐξ αὐτῆς καὶ περὶ ποίων ταῦτα νομο-
 θετεῖ πραγμάτων. Μὴ λάθῃ δὲ σε ὅτι ἐπὶ τῆς ἐμφυ-
 τεύσεως τὰ αὐτὰ κρατεῖν παρακελεύεται, καὶ ἐπὶ
 τῶν διαφερόντων πραγμάτων τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ
 Κωνσταντινουπόλεως, ἅπερ ἐνομοθέτησε τοῖς μνη-
 μονευθεῖσιν εἰς τὰ ταῖς ἄλλοις τόποις προσήκοντα
 θαύματα. Ὑπεφαίρει δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἡ
 διάταξις τὰ ἐπερ ἀναθήματα. Σημειώσῃ δὲ ἐκ τῶν
 βημάτων αὐτῆς ὅτι κινήτὰ μόνα καλεῖ τὰ ἐπερ ἀνα-

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιη' ἥς ἡ ἀρχή, *Ἡ Μεγάλη*. D
 Ἡ Μεγάλη ἐκκλησία Κωνσταντινουπόλεως ὑπὲρ
 προίκα θάπτεσθαι τοὺς τελευτῶντας ἐβδομήκοντα
 λίτρας χρυσοῦ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας εἰληφεν.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Illud*. Ὁ
 δωρεᾶν μέχρι ᾧ νομισμάτων εἰς ξενοδοχεῖον, ἢ νο-
 σοκομεῖον, ἢ ὀρφανοτροφεῖον, ἢ εἰς αὐτοὺς τοὺς
 πτωχοὺς ποιούμενος ὑπομνημάτων οὐ χρῆζει.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Si clericus*.
 Ἐὰν κληρικὸς πρὸ τοῦ τέλους τῆς ἀποφάσεως ἐκ-

Lib. 1, tit. 2, constit. 12, ejus initium, *Privilegia*.
 Quae ex publico perveniunt ad sanctissimas ecclesias
 ratione pauperum, sine dubitatione ac immunitione
 debent eis praestari, quibuscunque tandem in spe-
 ciebus sint.

Lib. 1, tit. 2, constit. 13, ejus initium, *Generali*
lege. Mulier Deo consecrata, et vidua, potest eccle-
 siae, vel monasterio, vel clero, vel pauperibus, in
 testamento vel in codicillo, quidquid omnino vult,
 relinquere.

Lib. 1, tit. 2, constit. 14, ejus initium, *Jubemus*.
 Oeconomus, qui rem immobilem Ecclesiae Constanti-
 nopolitanae, vel annonas civiles, vel colonos alie-
 nat, ab economi officio removetur.

Lib. 1, tit. 2, constit. 15, ejus initium. . . . Si
 quis nosocomium, vel ptochiam, vel xenodochium,
 modo donationis, exstructurum se promiserit, rem
 implere cogitur, episcoporum qualibet in civitate,
 atque oeconomorum interveniente providentia.

Lib. 1, tit. 2, constit. 16, ejus initium, *Decernimus*.
 Vult haec constitutio, ut clericorum et monachorum
 privilegia firma mancant.

Lib. 1, tit. 2, constit. 17, ejus initium, *Sancimus*.
 Hae constitutio statuit de alienatione, et permuta-
 tione, et hypotheca, et emphyteusi, et donatione
 rerum pertinentium ad sanctas Constantinopolis
 ecclesias, et ad martyria, et monasteria, et xeno-
 dochia, et ptochia, et orphanotrophia ejus, et ad
 episcopos, qui ordinationem ab ea consequuntur;
 et ad eos, qui a metropolitanis civitatum ipsius ac
 regionum ordinantur. Quapropter illam legito, ad
 verbum declarantem, ac plene sancientem, quando,
 et quomodo, et quibus ex causis, et quibuscumque
 literis, et quo pacto, et apud quos fiant alienatio-
 nes, vel emphyteuses rerum ad eadem loca pertinen-
 tium. Nam ex ea cognosces etiam, de quibus haec
 sanciat rebus. Neque te lateat, quod in emphy-
 teusi eadem valere jubeat in rebus ad Majorem
 Ecclesiam Constantinopolitanam pertinentibus, quae
 statuit et de rebus ad alia indicata loca pertinenti-
 bus. Excipit autem ab hac lego constitutio anathe-
 mata sacra (21). Et ex ipsius verbis nota, quod sola
 dicat non alienanda sacra donaria.

Lib. 1, tit. 2, constit. 18, ejus initium, *Ἡ Μεγάλη*.
 Ecclesia Major Constantinopolitana pro iis gratuito
 sepellendis, qui moriuntur, 70 libras auri ex augu-
 stali liberalitate accipit.

Lib. 1, tit. 2, constit. 19, ejus initium. *Illud*.
 Qui donationem usque ad quingentos nummos in
 xenodochium, vel nosocomium, vel orphanotro-
 phium, vel in ipsos pauperes facit, actorum monu-
 mentis non indiget.

Lib. 1, tit. 4, constit. 2 (22), ejus initium, *Si cle-*
ricus. Si clericus ante sententiam definitivam appel-

Annibalis Fabroti notæ.

(21) Constitutio 17, in fine, *Anathemata sacra*.
 Integra constitutio sup. tit. 2, ἐπερ ἀεζή, sacra

vasa.

(22) Lib. 1, tit. 4, const. 11. V. d. t. 4, infra.

laverit, 50 libris argenti multatur : quæ pauperibus A per fidelissimum quemdam distribuuntur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 4, cujus initium, *Mimæ*. Quæ scortatione (23) simplici peccat, nequaquam habitu perpetuæ virginis aut diaconissæ utitor.

Lib. 1, tit. 4, constit. 6, cujus initium, *Addictos*. Nullus clericus, vel monachus, vel qui synodita vocatur, condemnatum rapiat vel detineat. Sin præter sancita, damnatum rapuerint, a præside pro dignitate puniuntur. Quod si magnam clericorum manum, et copiis suis superiorem præses viderit, ad imperatorem de ipsis referat, ut conveniens eis pœna irrogetur. Nec eorum locorum episcopus exers est culpæ, quibus in locis a clericis aut monachis peccatum fuerit. Nam ab ipso castigari debent B horum omnia delicta, quamloquidem ipsi, cum admittuntur, reprehensionem afferunt.

Lib. 1, tit. 4, constit. 9, cujus initium, *Judices*. Debet episcopus eorum curam gerere, qui sunt in custodia, et si quidem eas negligi viderit, præsidem provinciæ de hoc moneat.

Lib. 1, tit. 4, constit. 10, cujus initium, *Mathematicos*. Tradant mathematici libros erroris sui episcopis, ut in oculis eorum concrementur, atque ipsi hoc modo christiani fiant.

Lib. 1, tit. 4, constit. 12, cujus initium, *Si lenones*. Si quis filia, vel mancipio suo, ad lenocinium fuerit abusus, licet eis, quæ ita coactæ prostituuntur, episcopum adire, atque hoc modo ab ejusmodi misera necessitate liberari.

Lib. 1, tit. 4, constit. 15, cujus initium, *Decernimus*. Qui litem habet adversus clericum, invitus haud cogitur, ut apud episcopum Constantinopolitanum litiget.

Lib. 1, tit. 4, constit. 18, cujus initium, *Θεσπιζόμεν*. Cum miles queritur de bonitate specierum, quæ ipsi annonarum ratione præbentur, episcopus curam eorum gerere debet, qui tributa conferunt, neque permittere, ut a militibus vexentur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 19, cujus initium, *Jubemus*. Episcopi et clericorum suffragio defensor constituitur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 21, cujus initium, *Si præsens*. Cum locum habet exceptio non numeratæ pecuniæ, nec præses adest, potest aliquis arcedendo ad episcopum, tempus interrompere.

Lib. 1, tit. 4, constit. 22, cujus initium, *Οὐδένα*. Religiosissimi quovis in loco episcopi, uno septimanæ ejuslibet die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodias perscrutantur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 25, cujus initium, *Ἰδιωτικάς*. Si quis in carcerem privatum conjectus fuerit,

καλέσεται, ἢ λίτρας ἀργυρίου προστιμᾶται· αὐτὰ δὲ τοῖς πένησι διὰ τινος πιστοτάτου διαμερισθῶσονται.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Mimal*. Ἡ ἀπλῶς πορνεύουσα μηδαμῶς κεχρήσθω σχήματι ἀειπαθένου ἢ διακονίσσης.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Addictos*. Μηδὲς κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, ἢ καλούμενος συνοδίτης, ἀρπαζέτω τὸν κατὰκριτον. Εἰ δὲ παρὰ τὰ διηγορευμένα τὸν κατὰκριτον ἀρπάσωσιν, ἀξίω; τιωρεῖσθωσαν ὑπὸ τοῦ ἀρχοντος. Εἰ δὲ καὶ πολλὴν ἰδὴ τὴν χεῖρα τῶν κληρικῶν ὁ ἀρχων, καὶ κρείττω α τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἀναφερέσθω τῷ βασιλεῖ περὶ αὐτῶν, ὅπως ἀντὶ θεύουσα τοῦτοις ἐπαχθῆ τιμωρία· μέμψω; δὲ οὐκ ἔστιν ἐκτός· ὁ τῶν τόπων ἐπίσκοπος, ἐν οἷς τοῦτο ἡμάρτηται· παρὰ τῶν κληρικῶν ἢ τῶν μοναχῶν. Πάντα γὰρ τὰ τούτων πλημμελήματα παρ' αὐτῷ δεῖ σωφρονίζεσθαι, διότι καὶ πλημμελούμενα τὴν μέμψιν αὐτῷ φέρεται.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. θ', ἥς ἡ ἀρχή, *Judices*. Χρὴ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν τῶν ἐν φυλακῇ ὄντων, καὶ εἰ παραμελούμενους αὐτοὺς ἰδὴ, διδασκέτω τὸν τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντα.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, *Mathematicos*. Οἱ μαθηματικοὶ τοῖς ἐπισκόποις τὰ βιβλία τῆς οικείας πλάνης παραδίδότωσαν, ἵνα ἐπ' ὕψειν ἐκείνων καυθῆ, καὶ οὕτως ἐκείνοι γένωνται Χριστιανοί.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Si lenones*. Ἐάν τις τέκνον ἢ ἀνδράποδον ἴδιον πορνοδοσκῆση, ἐξεστί ταῖς οὕτως ἀνάγκη προϊσταμέναις προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ οὕτως ἀπαλλάττεσθαι τῆς τιαυτῆς ἀβίβιας ἀνάγκης.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιγ', ἥς ἡ ἀρχή, *Decernimus*. Ὁ δίκην ἔχων πρὸς κληρικὸν ἄκων οὐκ ἀναγκάζεται παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως δικάζεσθαι.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιη', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπιζόμεν*. Ἦνικα ὁ στρατιώτης διαβάλλει περὶ καλλονῆς τῶν παρερχομένων αὐτῷ εἰς λόγον ἀνωνῶν εἰδῶν, χρὴ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν ὑποτελῶν, καὶ μὴ συγχωρεῖν αὐτοὺς διατρέφεσθαι ὑπὸ τῶν στρατιωτικῶν.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Jubemus*. Ὑψήφω τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν ὁ ἐκδικος προβαλλέσθω.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. κα', ἥς ἡ ἀρχή, *Si præsens*. Ἦνικα χώραν ἔχει ἡ παραγραφὴ τῆς ἀναργυρίας, καὶ μὴ πάρεστιν ὁ ἀρχων, δύναται τις προσερχόμενος τῷ ἐπισκόπῳ, ταύτην διακόπτειν.

Βιβ. α', τίτ. δ' διάτ. κβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Οὐδένα*. Οἱ θεοφιλέστατοι κατὰ τὸν ἐπίσκοποι μίαν ἐκάστης ἐβδόμης ἡμέραν ἢ τὴν Τετράδα, ἢ τὴν Παρασκευὴν, τὰς φυλακὰς διεργυνάτωσαν.

Βιβλίον α', τίτλος δ', διατάξις κγ', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις ἐμβληθῆ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ,

Annibalis Fabroti nota.

(25) Lib. 1, tit. 4, const. 4. Quæ scortatione. Vide tit. 4, const. 4.

προνοίᾳ τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀφιέσθω ἡ παραρρήμα τῆς φυλακῆς. Σημειώσαι, ὅτι, βιβλιομένου τούτου τοῦ πράγματος, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν προϊεστύτι τῶν θείων περιβάτων. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ περιμόνη τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ περι τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσονται κίνδυνον.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Οἱ ἐπίσκοποι τῶν αἰρετικῶν μηδεμίαν πίστιν, ἣν οὐκ ἔχουσι, εἰκάσθωσαν.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή *Quicumque*. Οἱ ἐπίσκοποι οἱ τὰ Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλιναρίου φρονούντες μηδὲ διάκονον, μηδὲ πρεσβύτερον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, μηδεμίαν χειροτονίαν ποιείτωσαν.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. θ', ἥς ἡ ἀρχή, *Τοὺς αἰρετικοὺς*. Ὅπως ἂν τὰ κατὰ τῶν αἰρετικῶν νομοθετηθέντα φυλαχθεῖη, προνοείτωσαν οἱ ἐπίσκοποι.

Βιβ. α', τίτ. ς', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Antistitem*. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα ἀναβαπτίσει τομῆσας ἀποχειροτονείσθω. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἀποστολικοῖς μάχεται παραγγέλμασιν.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Eos qui*. Οἱ τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ, ἐὰν εἰς τὸ Ἀπολλιναρίου ἢ Εὐτυχοῦς μετέλθωσι δόγμα, πικρῶς τιμωροῦνται, καὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἰδάφους ἐξορίζονται.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιη', ἥς ἡ ἀρχή, *Hac victura*. Ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος μὴ ἀπαξιοῦται παρὰ τοῖς ἐκδίκους δικάζεσθαι. Ἐχουσι γὰρ δίκαιον τοῦ δικάζειν καὶ τοῖς ἐπισκόποις. Σημειώσαι ἐξ ἀντιστολῆς.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. θ', ἥς ἡ ἀρχή, *Προστάτομεν*. Χρὴ τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀσεβῆ θρησκείαν ἀνακρίπτειν τοὺς ἐπισκόπους, καὶ μνηύει ταῦτα τῷ τῆς ἐπαρχίας ὄρχοντι.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Pateant*. Ἀρμόχθωσαν. Τοὺς ἐνόπλους πρόσφυγας ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα μὴ κεισθέντας, μήτε εἰζαντας τῇ παραινέσει τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τῇ ἐπαγγελθείσῃ ἀσφαλεῖ, μεθ' ὄρκου δόσεως· οὐδ' οὕτως ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου γνώμης ἔξεστιν ἀποσπᾶσθαι.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Præsenti*. Ὁ ὑπονοούμενος κληρικὸς ἔχειν πράγματα τοῦ προσφεύγοντος λόγον διδόντω τῆς οἰκείας συνειδήσεως τῷ ἐπισκόπῳ.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Jamdudum*. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τάξει μαρτύρων ὑπογράφετωσαν ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν ἐν ἐκκλησίαις ἐλευθερωμένων.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Qui religiosa*. Ὁ κληρικὸς, κἂν ἐν ἐκκλησίᾳ, κἂν ἐν διαθήκῃ δι' οἰωνδῆποτε ῥημάτων ἐλευθερώσῃ τὸν οἰκέτην, πο-

religiosissimorum episcoporum cura extem; t) e custodia dimittitor. Nota, cum hoc negotium segniter procedit, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum, qui pro tempore præpositus fuerit rebus sacris privatis. Quippe ni fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. 1, tit. 5, constit. 2, cujus initium, *Omnes*. Hæreticorum episcopi nullam fidem, quam non habent, doceant.

Lib. 1, tit. 5, constit. 8, cujus initium, *Quicumque*. Episcopi, qui Eutyctis et Apollinaris dogmata sectantur, neque diaconum, neque presbyterum, neque (simpliciter loquendo) ullam ordinationem instituant.

Lib. 1, tit. 5, constit. 18, cujus initium, *Τοὺς αἰρετικοὺς*. Ut adversus hæreticos promulgata servantur, episcopis curæ esto.

Lib. 1, tit. 6, constit. 1, cujus initium, *Antistitem*. Episcopus, qui jam baptizatum rebaptizare fuerit ausus, ordinatione sua excidat. Hoc enim cum præceptis apostolicis pugnat.

Lib. 1, tit. 7, constit. 6, cujus initium, *Eos qui*. Clerici vel monachi orthodoxæ religionis, si ad Apollinaris vel Eutyctis dogmata transierint, acerbè puniuntur, et in exsillum extra solum Romanum pelluntur.

Lib. 1, tit. 9, constit. 18, cujus initium, *Hac victura*. Episcopus civitatis non designetur apud defensores civitatum litigare. Nam hoc illi jus habent, ut de controversiis episcoporum cognoscere possint. Nota, hoc colligi ex distinctione contraria (25*).

Lib. 1, tit. 11, constit. 3, cujus initium, *Προστάτομεν*. Episcopi paganorum impietatem reseccare debent, et de his præsi di provincie indicare.

Lib. 1, tit. 12, constit. 5, cujus initium, *Pateant*. Armatos confugas necesse est arma depouere, si non obtemperaverint, neque cesserint exhortatione episcopi, et clericorum, et promissæ securitati, cum præstatione jurisjurandi, ne sic quidem eos inconsulto episcopo licet abstrahere.

Lib. 1, tit. 13, constit. 6, cujus initium, *Præsenti*. Clericus, quem suspicio est habere res ejus, qui ad ecclesiam confugit, episcopo rationem conscientie sue reddat.

Lib. 1, tit. 13, constit. 4, cujus initium, *Jamdudum*. Episcopi vice testium subscribant instrumentis eorum, qui in ecclesiis manumittuntur.

Lib. 1, tit. 13, constit. 2, cujus initium, *Qui religiosa*. Clericus sive in ecclesia, sive in testamento, quicumque verbis servam manumiserit, civem

Annibalis Fabroti notæ.

(25*) Nimirum hoc modo: Judæus non potest fieri defensor, ne judex sit episcoporum; ergo alius defensor judicare potest episcopus.

Romanum efficit. ac directam libertatem ei tribuit, quæ competit ex dno publicatorum testamentorum. Et ejusdem tituli prima constitutio tradit, etiam episcopus in ecclesia posse manumittere, ac in testamentis libertatem relinquere.

Lib. 1, tit. 55, constit. 8, cujus initium, *Defensores*. Etiam [civitatis] defensor consensu episcopi, et clericorum, iisdemque decretum facientibus constituitur. Ejusdem vero tituli constitutio 11 requirit ut prius defensor apud acta monumentorum, præsentem civitatis episcopo, cum præstatione jurjurandi deponat, quod religioni Christianorum addictus sit.

Lib. 11, tit. 3, constit. 26, cujus initium, *Si quis*. Qui propter sacerdotium habere fori præscriptionem potest, si per scripturam ei renuntiaverit, ex poenitentia nequit eadem uti.

Lib. 11, tit. 15, constit. 2, cujus initium, *Ne quis*. Clericus, qui regia vela, vel titulos inmittere fuerit ausus, absque jussione judicis competentis, publicatione honorum multatus, et deportatus, etiam ipsa libertate privatur.

Lib. 11, tit. 2 (24), constit.... cujus initium, *Απαγορεύομεν*. Si exsecutor citatum vexet ob constituendum fidejussorem, quem dicat esse personam, quæ solvendo non sit, providentia et judicio episcopi eum accipiat.

Lib. 11, tit. 43, constit. 1 (25), cujus initium, *Ἐ τῶν κώδων*. In alex lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. 11, tit. 30, constit. 14, cujus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quamdam nequit per locorum præsidem, vel per defensorem, facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, licentiam habeat adeundi episcopum, et per ipsum episcopum hanc manifestandi credituri.

Lib. 11, tit. 4, constit. 25, cujus initium, *Si furiosi* (26). Quando furiosi alia nuptias est contractura, inquirere debet episcopus de illius existimatione, qui eam ducturus est.

Lib. 11, tit. 4, constit. 29, cujus initium, *Πάσης*. Scenica mulier, quæ liberari vult, et a præside impeditur, episcopum adire potest, ut ejus providentia ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. 11, tit. 70, constit. 7, cujus initium, *Quam*. Curatores judicio et arbitrari episcoporum constituuntur.

Lib. 11, tit. 25, constit. 23, cujus initium, *Consulta*. Ignominiosum est clericis, si præ se ferant, scire se causidicorum disciplinam. Ideoque defensores ecclesiarum, ne quidem, si eis insinuentur,

Α λίτην Ῥωμαίων τοῦτον ἀποτελεῖ, *directam* ἐλευθερίαν αὐτῷ χαρίζεται, ταύτης ἀρμοζούσης, ἐξ εὐπερ ἀνητέχθησαν αἱ διαθήκαι. Ἡ πρώτη δὲ τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησὶν ὅτι καὶ οἱ ἐπίσκοποι δύνανται ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθεροῦν, καὶ ἐν διαθήκαις ἐπιθεῖν καταλιμπάνειν.

Βιβ. α', τίτ. νε', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχὴ *Defensores*. Ὁ ἐπίσκοπος, συναίνουντος τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ ψηφισομένων αὐτῶν, προβαλλέσθω. Ἡ δὲ α' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. ζητεῖ τὸ πρότερον ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, πρότερος τοῦ τῆς πύλεως ἐπισκόπου, μεθ' ἔρκου δόσεως αὐτὸν κατατεθεῖσθαι, ὅτι τῆς τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει ἐρησκειᾶς.

Βιβ. β', τίτ. γ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Ὁ δὲ ἐρωσὺν δυνάμενος ἔχειν φόρου παραγραφὴν, ἐν ἐγγράφῳ ταύτης ἀποτάξεται, οὐ δύναται ἐκ μεταμέλου κεχρησθαι αὐτῇ.

Βιβ. β', τίτ. ιε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ne quis*. Ὁ κληρικὸς ἐπιβαλεῖν βασιλικὰ βῆλα ἢ τίτλος τολμήσας ἀνευ προσφόρου δικαστοῦ, δημοθεῖς καὶ δεκροτευθεῖς, καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας στερίσκειται.

Βιβ. γ', τίτ. β', διάτ. ιε', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Απαγορεύομεν*. Ἐὰν ἐκδιδασθῆς διαστρέψη τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἐγγυητοῦ προσώπου, φάσκων αὐτὸ ἀπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτον ἐχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ἐ τῶν κώδων*. Τὴν τοῦ κώδων παιγνίαν δύνανται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γίνεσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. ιθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *In contractibus*. Ὁ δὲ τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ ἀρχοντος τῶν τόπων ἢ τοῦ ἐπίσκοπου ποιεῖσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναργυρίας διαμαρτυρίαν ἀδελφῶν ἐχέτω τοῦ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ταύτην ποιεῖν φανερὰν τῷ λεγομένῳ κρεδίτωρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κε', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Si furiosi*. Ἦνλικα ἢ τοῦ μαινομένου μέλλει γάμψ προσημαίνειν, χρὴ τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῆς ὑπολήψεως τοῦ μέλλοντος αὐτὴν ἀγεσθαι ἀναζητεῖν.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Πάσης*. Ἡ σκηρικὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἀρχοντος κωλουμένη, δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. ε', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Quam*. Οἱ κούρατορες κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων προβαλλέσθωσαν.

Βιβ. ε', τίτ. κγ', διάτ. κγ', *Consulta*. Ἐπονειδιστὸν ἔστι κληρικῶς προσημαίνεισθαι τὴν τῶν δικολόγων ἐπιστήμην εἰδέναι· διὰ τοῦτο μὴδὲ ἐμφανισθέντας οἱ ἐκκλησιαστικῶν δεχέσθωσαν τελευταίας.

Annibalis Fabroti notæ.

(24) Lib. 11, tit. 3. Est constitutio 3, quam restituit Cujac. ex Basilicis, lib. 111, Obs. cap. 22.

(25) Lib. 11, tit. 43, const. 1. Integra constitutio incipiebat ab his verbis, ut etiam constat

ex veteri ejus interpretatione, *Alarum unæ*, etc.

(26) Lib. 11, t. 4, const. 25; *Quando furiosi sunt*. Liberi cujuscunque sexus l. 25, c. *De nup.* et l. *Tam dements*, 28, c. *De evisc. aud.*

βουλῆσεις, ἃς δεῖ παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνων Α ἐμφανίζεσθαι, κιντήχοντα χρυσοῦ λίτρῶν ὑφορώμενοι ζηρίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. μη', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Certus*. Ἐν τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναται εἰς ληγῆτον ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν, ἦγουν κληρονομίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. ξβ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Addictos*. Οὐ δεῖ παρὰ τῶν κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ τῶν καλουμένων συνοδιτῶν ἀποσπᾶσθαι καὶ κατέχεσθαι τοὺς ἀπαξ ὑποκειμένους ἐγκλήματι, καὶ κατὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἀμαρτήματος ἀποβάσει παραδοθίντας.

Βιβ. ζ', τίτ. ζε', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Tōus συνεδίτας*. Οἱ κληρικοὶ, πρὸ ἀποφάσεως ἐκκαλούμενοι, προτιμῶνται παρὰ τοῦ ἀρχόντος ὡς λίτρας ἀργυρίου. Ταῦτα δὲ λήφεται οὐχ ὁ φίσκος, ἀλλὰ τοῖς πένησι καὶ τοῖς δεομένοις πιστῶς ταῦτα βογευθήσεται.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχή, *Oudētia*. Ὁ θεοφιλέστατος κατὰ τόπον ἐπίσκοπος μίαν ἐκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν, ἢ τὴν Τετράδα, ἢ τὴν Παρασκευὴν, τὰς φυλακὰς διερευνάτω.

Βιβ. θ', τίτ. ε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις ἐμβληθῆ ἢ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοία τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀφελέσθω παραρηγῆμα τῆς φυλακῆς. Σημειώτεον ὅτι, βραθυμουμένου τοῦ πράγματος, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν προσετώτι τῶν θελῶν πριβάτων. Τοῦτο γὰρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ τὸν περὶ μόνην τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ τὸν περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῆν ὑποστήσονται κίνδυνον.

Βιβ. θ', τίτ. λε', διάτ. θ', ἥς ἡ ἀρχή, *Atrocem*. Σκαιὴν ὕβριν ἀμαρτάνει ὁ τὸν ἱερεῖα τὸ σχῆμα τῆς ἱερουσύνης ἐπιεσφόμενον ὄβρισας.

Βιβ. θ', τίτ. μζ', διάτ. κς', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Οἱ κατὰ τὸν τόπον ἐπίσκοποι φρονιζέτωσαν παραφυλαχθῆναι ἐν τοῖς ἐξεριζομένοις διηνεκῶς, ἢ ἐπὶ τινα χρίνον βῆτον, τὰ προστεταγμένα τῇ διατάξει.

Βιβ. ι', τίτ. θ', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Σημείωσαι ὅτι ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξιῶτης δύναται γενέσθαι κληρικοὶ, κἀν δημοσίᾳ χρεωστῶσιν. Ἐτέρῳ δὲ λόγῳ, ὅτι τολμηρῶς καὶ βίψοκινδύνας ἐρῶνται ἢ ἐπὶ τοῦτοις χειροτονία.

ad se recipiant voluntates ulimus, quas apud magistrum censuum iniuriari oportet: violatore 50 librarum auri multam metoente.

(27) Lib. vi, tit. 48, constit. 1, cujus initium, *Certus*. Ejus octavo capite dicit constitutio, quod possit aliquis legatum, vel hæreditatem, ecclesiam relinquere.

(28) Lib. vii, tit. 62, constit. 29, cujus initium, *Addictos*. Non debent a clericis, vel monachis, vel qui synoditæ vocantur, abstrahi et detineri, qui semel criminis rei facti sunt, ac pro qualitate delicti sententiæ traditi.

(29) Lib. vii, tit. 63, constit. 4, cujus initium, *Tōus συνεδίτας*. Clerici ante sententiam appellantes, multantur a præside 50 libris argenti. Verum hæc non fiscus accipiet, sed pauperibus et egenis fideliter erogabuntur.

(30) Lib. ix, tit. 4, constit. 6, cujus initium, *Oudētia*. Religiosissimi quovis in loco episcopi uno cujuslibet septimanæ die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodias perscrutantur.

(31) Lib. ix, tit. 5, constit. 2, cujus initium, *Ἰδιωτικάς*. Si quis in carcerem privatum conjectus fuerit, religiosissimorum episcoporum cura extemplo e custodia dimittitur. Notandum, cum hoc negotium segniter procedit, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum qui pro tempore præpositus fuerit saceris rebus privatis. Quippe ni fecerint, inquit, non modo circa solam patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. ix, tit. 35, const. 4, cujus init., *Atrocem*. Peccat qui sacerdotem veste sacerdotali indutum injuria affecerit.

Lib. ix, tit. 47, constit. 26 (32), cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Episcopi cujusvis loci curent, ut in iis, qui vel in perpetuum, vel ad certum tempus relegantur, hac constitutione præcepta serventur.

Lib. x, tit. 9, constit. 1 (33), cujus initium *Θεσπίζομεν*. Nota, quod curialis et officialis fieri possint clerici, licet fisci debitores sint. Et alia quoque ratione nota, quod non sine temeritate ac periculo fiat ac rata sit in eorum personis facta ordinatio.

Annibalis Fabroti notæ.

(27) Lib. vi, t. 48, constit. 5. Addidi numerum ex ns. Cod.

(28) Lib. vi, t. 62, const. 29. Lex 29, c. *De appellat.* ait, nulli licere. Lex autem 6, c. *De episcop. und.*, ait, nulli clericorum vel monachorum, etc., ut hic.

(29) Lib. vii, tit. 65, const. 9. In scripto cod. videtur legi Latinis litteris, *abstinendum*: quomodo incipit l. 4, c. *Quor. appell. non recip.* In qua tamen non continetur quod hic refertur ex constit. 4. De verbo *βογεύεσθαι*, vide Gloss. ad Cedr.

(30) Lib. ix, tit. 4, const. 6, feria 4, vel in Parasceve, id est, die Mercurii et Veneris.

(31) Lib. ix, tit. 5, const. 2. Pars legis 2, c. *De privat. carcer. inhib.* conjungenda cum epitome Cujac. quam edidit in Par. C. d. t. ex lib. lx, Basil. tit. 53. Vestigium privati carceris sæculo Justiniani exstat apud Gregor. II, epist. 94.

(32) Lib. ix, tit. 47, const. 26. Portio legis ult. c. *De pæn.* ex qua discimus non esse integram constitutionem quæ legitur lib. ix Bas., t. V, c. ult.

(33) Lib. x, tit. 9, const. 10. Sic in Gr. Vide tamen legem *Si quis 12, c. De episc. et cler.* et Nov. vi, cap. 4; Nov. cxliiii, c. 15 et infra ex lib. x, tit. 31, const. 26.

Romanum efficit. ac directam libertatem ei tribuit, quæ competit ex die publicatorum testamentorum. Et ejusdem tituli prima constitutio tradit, etiam episcopos in ecclesia posse manumittere, ac in testamentis libertatem relinquere.

Lib. I, tit. 55, constit. 8, cujus initium, *Defensores*. Etiam [civitatis] defensor consensu episcopi, et clericorum, iisdemque decretum facientibus constituitur. Ejusdem vero tituli constitutio 11 requirit ut prius defensor apud acta monumentorum, præsentem civitatis episcopo, cum præstatione juramentum deponat, quod religioni Christianorum ad dictus sit.

Lib. II, tit. 3, constit. 26, cujus initium, *Si quis*. Qui propter sacerdotium habere fori præscriptionem potest, si per scripturam ei renunciaverit, ex pœnitentia nequit eadem uti.

Lib. II, tit. 15, constit. 2, cujus initium, *Ne quis*. Clericus, qui regia vela, vel titulos inmittere fuerit ausus, absque jussione judicis competentis, publicatione honorum multatus, et deportatus, etiam ipsa libertate privatur.

Lib. III, tit. 2 (24), constit. ... cujus initium, *Απαγορεύομεν*. Si exsecutor citatum vexet ob constituendum fidejussorem, quem dicat esse personam, quæ solvendo non sit, providentia et judicio episcopi eum accipiat.

Lib. III, tit. 43, constit. 1 (25), cujus initium, *Ἐ τῶν κώδων*. In alex lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. IV, tit. 30, constit. 14, cujus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quandam nequit per locum præsidem, vel per defensorem, facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, licentiam habeat adeundi episcopum, et per ipsum episcopum hanc manifestandi credituri.

Lib. V, tit. 4, constit. 25, cujus initium, *Si furiosi* (26). Quando furiosi alia nuptias est contractura, inquirere debet episcopus de illius existimatione, qui eam ducturus est.

Lib. V, tit. 4, constit. 29, cujus initium, *Πάσης*. Scenica mulier, quæ liberari vult, et a præside impeditur, episcopum adire potest, ut ejus providentia ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. V, tit. 70, constit. 7, cujus initium, *Quam*. Curatores judicio et arbitrato episcoporum constituuntur.

Lib. VI, tit. 25, constit. 23, cujus initium, *Consultia*. Ignominiosum est clericis, si præ se ferant, scire se caudicorum disciplinam. Ideoque defensores ecclesiarum, ne quidem, si eis insinuentur,

Α λίτῃν Ῥωμαίων τοῦτον ἀποτελεῖ, *directam* ἐλευθερίαν αὐτῷ χαρίζεται, ταύτης ἀρμοζούσης, ἐξ εὐπερ ἀνηλέχθισαν αἱ διαθήκαι. Ἡ πρώτη δὲ τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησὶν οὐ καὶ οἱ ἐπίσκοποι δύνανται ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθεροῦν, καὶ ἐν διαθήκαις ἐπιθεῖν καταλιμπάνειν.

Βιβ. α', τίτ. νε', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχὴ *Defensores*. Ὁ ἐκδικασ, συναινούντος τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν, καὶ ψηφισομένων αὐτῶν, προβαλλέσθω. Ἡ δὲ α' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. ζητεῖ τὸ πρότερον ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων, πρὸντος τοῦ τῆς πύλλω; ἐπισκόπου, μεθ' ἔρκου δόσεως αὐτὸν κατατίθεσθαι, ὅτι τῆς τῶν Χριστιανῶν ὑπάρχει ἐρησκείας.

Βιβ. β', τίτ. γ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Si quis*. Ὁ δὲ ἐρωσύνῃν δυνάμενος ἔχειν φόρου παραγραφήν, ἐὰν ἐγγράφως ταύτης ἀποτάξῃται, οὐ δύναται ἐκ μεταμῆλου κεχρησθαι αὐτῇ.

Βιβ. β', τίτ. ια', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ne quis*. Ὁ κληρικὸς ἐπιθαλεῖν βασιλικὰ βῆλα ἢ τίτλους τολμήσας ἀνεῦ προσφόρου δικαστοῦ, δημευθεὶς καὶ δεκρτευθεὶς, καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας στερισκεται.

Βιβ. γ', τίτ. β', διάτ. ... ἥς ἡ ἀρχὴ, *Απαγορεύομεν*. Ἐὰν ὁ ἐκδικαστῆς διεστρέφῃ τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἐγγυητοῦ προσώπου, φάσκων αὐτὸ ἀπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτον δεχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ἐ τῶν Κώδων*. Τὴν τοῦ κώτου παιγνίαν δύνανται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γίνεσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. ιθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *In contractibus*. Ὁ δὲ εἰς τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ ἀρχοντος τῶν τόπων ἢ τοῦ ἐκδικίου ποιεῖσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναγκυρίας διαμαρτυρίαν ἀδειαν ἔχεται τοῦ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ δι' αὐτοῦ ταύτην ποιῆν φανερὰν τῷ λεγομένῳ κρεδίτωρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κε', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Si furiosi*. Ἦνλικα ἢ τοῦ μαινομένου μέλλει γάμψ προσομιλεῖν, χρεὶ τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῆς ὀβολήψεως τοῦ μέλλοντος αὐτῇν ἀγεσθαι ἀναζητεῖν.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Πάσης*. Ἡ σκηρικὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἀρχοντος κωλυομένη, δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. ε', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Quam*. Οἱ κουράτορες κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων προβαλλέσθωσαν.

Βιβ. ς', τίτ. κγ', διάτ. κγ', *Consultia*. Ἐκουσίδιστόν ἐστι κληρικῶς προσημοῖσθαι τὴν τῶν δικολόγων ἐπιστήμην εἰδέναι· διὰ τοι τοῦτο μὴδὲ ἐμφανίζομένας οἱ ἐκκλησιέσθω δεχέσθωσαν τελευταίας

Annibalis Fabroti notæ.

(24) Lib. III, tit. 3. Est constitutio 3, quam restituit Cujac. ex Basilicis, lib. XII, Obs. cap. 22.
(25) Lib. III, tit. 43, const. 1. Integra constitutio incipiebat ab his verbis, ut etiam constat

ex veteri ejus interpretatione, *Alarum usus*, etc.
(26) Lib. V, t. 4, const. 25; *Quando furiosi finia*. Liberi cujuscunque sexus l. 25, c. *De nup.* et l. *Tam demeritis*, 28, c. *De enisc. aud.*

βουλῆσεις, ἃς δεῖ παρὰ τῷ μαγίστρῳ τῶν κήνων ἄ
ἐμφανίζεσθαι, παντήκοντα χρυσίου λιτρῶν ὀφρωμέ-
νοι ζηρίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. μη', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή. *Certus*. Ἐν
τῷ ὀγδόῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναται
εἰς ληΐστον ἐκκλησίαν καταλιμπάνειν, ἧγουν κλη-
ρονομίαν.

Βιβ. ζ', τίτ. ξβ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Addictos*.
Οὐ δεῖ παρὰ τῶν κληρικῶν ἢ μοναχῶν ἢ τῶν κα-
λουμένων συνοδιτῶν ἀποστᾶσθαι καὶ κατέχεσθαι
τοὺς ἀπαξ ὑποπεσόντας ἐγκλήματι, καὶ κατὰ τὴν
ποιότητα τοῦ ἀμαρτήματος ἀποβάσει παραδοθέν-
τας.

Βιβ. ζ', τίτ. ζε', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Toucs συν-
ειδίτας*. Οἱ κληρικοὶ, πρὸ ἀποφάσεως ἐκκαλούμενοι,
τροπιμῶνται παρὰ τοῦ ἀρχοντος ἢ λίτρας ἀργυ-
ρίου. Ταῦτα δὲ λήψεται οὐχ ὁ φύσκος, ἀλλὰ τοῖς πέ-
νησι καὶ τοῖς δειομένοις πιστῶς ταῦτα βογευθήσε-
ται.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχή, *Οὐδένια*. Ὅ
θεοφιλέστατος κατὰ τόπον ἐπίσκοπος μίαν ἐκάστης
ἑβδομάδος ἡμέραν, ἢ τὴν Τετράδα, ἢ τὴν Παρα-
σκευὴν, τὰ φυλακὰς διερευνάτω.

Βιβ. θ', τίτ. ε', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικὰς*.
Ἐάν τις ἐμβληθῆ ἢ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοία τῶν
θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀφελέσθω παραχρῆμα τῆς
φυλακῆς. Σημειώτεον ὅτι, βραθυμουμένου τοῦ πράγ-
ματος, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καιρὸν
προσεσῶτι τῶν θεῶν πριβάτων· Τοῦτο γὰρ, φησὶ,
μὴ ποιήσαντας, οὐ τὸν περι μόνην τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ
τὸν περι τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσονται κίνδυ-
νον.

Βιβ. θ', τίτ. λε', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Atrocem*.
Σκαιὴν ὕβριν ἀμαρτάνει ὁ τὸν κερία τὸ σχῆμα
τῆς κερωσῆνης ἐπιφερόμενον ὕβρισας.

Βιβ. θ', τίτ. μζ', διάτ. κς', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζο-
μεν*. Οἱ κατὰ τὸν τόπον ἐπίσκοποι φρονεῖζέτωσαν
παραφυλαχθῆναι ἐν τοῖς ἐξοριζομένοις διηνεκῶς, ἢ
ἐπὶ τινα χρόνον βῆτην, τὰ προστεταγμένα τῇ δια-
τάξει.

Βιβ. ι', τίτ. θ', διάτ. ι', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*.
Στρεψάσαι ὅτι ὁ βουλευτὴς καὶ ὁ ταξιώτης δύναται
γενέσθαι κληρικοὶ, κἀν δημοσίᾳ χρεωστῶσιν. Ἐτέρῳ
δὲ λόγῳ, ὅτι τολμηρῶς καὶ βίψοκινδύνως ἐρῶνται ἢ
ἐπὶ τοῦτοις χειροτονία.

ad se recipiant voluntates ulimus, quas apud ma-
gistrum censuum insinuari oportet: violatore 50
librarum auri multam metuente.

(27) Lib. vi, tit. 48, constit. 1, ejus initium, *Certus*.
Ejus octavo capite dicit constitutio, quod possit ali-
quis legatum, vel hæreditatem, ecclesiam relinquere.

(28) Lib. vii, tit. 62, constit. 29, ejus initium, *Addictos*.
Non debent a clericis, vel monachis, vel qui
synodiæ vocantur, abstrahi et detineri, qui semel
criminis rei facti sunt, ac pro qualitate delicti sen-
tentiam traditi.

(29) Lib. vii, tit. 65, constit. 4, ejus initium, *Toucs
συνειδίτας*. Clerici ante sententiam appellantes,
multantur a præside 50 libris argenti. Verum hæc
non fiscus accipiet, sed pauperibus et egenis fideliter
erogabuntur.

(30) Lib. ix, tit. 4, constit. 6, ejus initium, *Οὐδένια*.
Religiosissimi quovis in loco episcopi uno cujuslibet
septimanæ die, vel feria quarta, vel in Para-
sceve, custodias perscrutantur.

(31) Lib. ix, tit. 5, constit. 2, ejus initium, *Τῶωντι-
κὰς*. Si quis in carcerem privatum conjectus fuerit,
religiosissimarum episcoporum cura extemplo e custo-
dia dimittitur. Notandum, cum hoc negotium se-
quenter procedit, episcopum rem ipsam deferre de-
bere ad eum qui pro tempore præpositus fuerit sa-
cris rebus privatis. Quippe ni fecerint, inquit, non
modo circa solum patrimonium, verum etiam circa
salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. ix, tit. 35, const. 4, ejus init., *Atrocem*.
Peccat qui sacerdotem veste sacerdotali indutum
injuria affecerit.

Lib. ix, tit. 47, constit. 26 (32), ejus initium,
Θεσπίζομεν. Episcopi cujusvis loci curent, ut in iis,
qui vel in perpetuum, vel ad certum tempus rele-
gantur, hac constitutione præcepta serventur.

Lib. x, tit. 9, constit. 1 (33), ejus initium
Θεσπίζομεν. Nota, quod curialis et officialis fieri
possint clerici, licet fisci debitores sint. Et alia
quoque ratione nota, quod non sine temeritate ac
D periculo fiat ac rata sit in eorum personis facta or-
dinatio.

Annibalis Fabroti notæ.

(27) Lib. vi, t. 48, constit. 5. Adlidi numerum ex
ms. Cod.

(28) Lib. vi, t. 62, const. 29. Lex 29, t. *De ap-
pellat.* ait, nulli licere. Lex autem 6, c. *De episcop.*
und., ait, nulli clericorum vel monachorum, etc.,
ut hic.

(29) Lib. vii, tit. 65, const. 9. In scripto cod.
videtur legi Latinis litteris, *abstinendum*: quo-
modo incipit l. 4, c. *Quor. appell.* non recip. In
qua tamen non continetur quod hic refertur ex
constit. 4. De verbo βογυάσθαι, vide Gloss. ad
Cedr.

(30) Lib. ix, tit. 4, const. 6, feria 4, vel in Para-
sceve, id est, die Mercurii et Veneris.

(31) Lib. ix, tit. 5, const. 2. Pars legis 2, c. *De
privat. carcer. inhib.* conjungenda cum epitome
Cujac. quam edidit in Par. C. d. l. ex lib. lx,
Basil. tit. 53. Vestigium privati carceris sæculo
Justiniani exstat apud Gregor. II, epist. 94.

(32) Lib. ix, tit. 47, const. 26. Portio legis vit.
c. *De pæn.* ex qua discimus non esse integram
constitutionem quæ legitur lib. lx Bas., t. V, c.
vii.

(33) Lib. x, tit. 9, const. 10. Sic in Gr. Vide
tamen legem *Si quis 12, c. De episc. et cler.* et
Nov. vi, cap. 4; Nov. cxliii, c. 15 et infra ex lib.
x, tit. 51, const. 26.

Lib. x, tit. 27, constit. 2 (34), ejus initium, *Θεοπίζομεν σιτώνην*. Arbitratu religiosissimi civitatis episcopi, et primatum inter possessores, ex ipsius regionis officio creatur frumenti comparator, sive is, qui (32) ad officium est allegendus, vel qui inunus hoc implet, aut implevit.

Lib. x, tit. 27, constit. 4, ejus initium, *Ἡλθεν*. Interveniente cura episcopi, officialis regionis frumenti comparatores conveniunt.

Lib. x, tit. 31, constit. 6, ejus init. *Quidam*. Si decuriones relicti civitatum muneribus, in monasteria sese conjecerint, facultatibus suis spoliator, vel curiis denuo redduntur.

Lib. xi, tit. 40, constit. 5, ejus initium, *Nemo*. Qui per coactionem prostituti sunt ad fornicationem, episcopos locorum adeant, et sic alea liberabuntur. Simile quod tradit ordine sequens constitutio, cum ait, posse clericum atque monachum ab eadem turpi professione prostitutos vindicare.

Lib. xi, tit. 41, constit. 6, ejus initium, *Lenones*. Quæ in potestate est, a patre vel domino suo ad fornicationem prostituta, episcopum adire potest, et ab ejusmodi coactione liberari. Eadem quoque lex 7 tituli ejusdem generaliter tradit. Quapropter illam legito

Lib. xi, tit. 78, constit. 4, ejus initium, *Absit*. Curatio pontiam, et itinerum instructio non connumeratur inter munera sordida. Quapropter et sanctissimæ ecclesiæ coguntur hæc præstare.

Lib. xii, tit. 37, constit. 19, ejus initium, *Θεοπίζομεν*. Miles arbitrato defensoris, cum præses provincie non adest, et religiosi locorum episcopi, speciem accipiat a collatore.

Lib. xii, tit. 63, constit. 2, ejus initium, *Θεοπίζομεν*. Qui quædam nuntiendo insinuaverit in provincla, si amplius 6 nummis a provinciis velit exigere, per episcopi providentiam depellitur.

Legito quoque novellam quintam post codicem edictam ejus est inscriptio: *De monasteriis, et monachis, et abbatibus*. Item 6, ejus hæc est inscriptio: *Lex, quæ tradit, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi, etc.* Item 22, ejus inscriptio est: *De secundis nuptiis celebrantibus*. Item 78, ejus inscriptio est: *Hæc constitutio priorem constitutionem interpretatur, quæ est de ingredientibus in monasterium, etc.* Item 73, ejus inscriptio est: *Apud*

Βιβ. ε', τίτ. κζ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεοπίζομεν σιτώνην*. Δοκιμασίᾳ τοῦ θεοφιλοτάτου ἐπισκόπου τῆς πόλεως καὶ τῶν ἐν τοῖς κτήτοροι πρωτευόντων ἐκ τῆς κατὰ χώραν τάξεως ὁ σιτώνης προχειρίζεται, ἤγουν μέλλων ἐν τῇ τάξει καταλέγεσθαι, ἢ πληρῶν, ἢ πληρώσας.

Βιβ. ε', τίτ. κζ', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἡλθεν*. Προνοίᾳ ἐπισκόπου οἱ κατὰ χώραν ταξίζονται τὴν σιτωνίαν μετέρχονται.

Βιβ. ε', τίτ. κζ', διάτ. κς', ἥς ἡ ἀρχή, *Quidam*. Ἐὰν βουλευται, τὰ λειτουργίας τῶν πόλεων καταλιπόντες, ἑαυτοὺς εἰς μοναστήριον ἐμβάλλωσι, τῶν πραγμάτων ἐκπιπέτωσαν, ἢ πάντα ἀποδιδοῦσθωσαν τοῖς βουλευτηρίοις.

Βιβ. ια', τίτ. μα', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Nemo*. Οἱ ἐξ ἀνάγκης προτεθέντες εἰς πορνείαν τοῖς ἐπισκόποις τῶν τόπων προσίτωσαν, καὶ ταύτης ἀπαλλαγῆσονται. Ὅμοιον καὶ ἡ ἐφεξῆς λέγουσα, καὶ ὅτι κληρικὸς καὶ μοναχὸς δύναται τῆς αἰσχρᾶς ταύτης προστασίας τοῖς προτεθέντα διεκδικεῖν.

Βιβ. ια', τίτ. μα', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχή, *Lenones*. Ἡ ὑπακουσία παρὰ τοῦ ἐαυτῆς πατρὸς ἢ δεσπότου ἐπὶ πορνείᾳ προτεθεῖσα δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀπαλλάττεσθαι τῆς τοιαύτης ἀνάγκης. Τὰ αὐτὰ καὶ ἡ ἐξόδομη διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου γενικῶς φησιν. Ἀνάγκωδι οὖν αὐτῆν.

Βιβ. ια', τίτ. οε', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Absit*. Ἡ τῶν γεφυρῶν ἐπιμέλεια καὶ ὁδοστρωσία οὐ συναριθμεῖται τοῖς ῥυπαροῖς λειτουργήμασι. Δὲ καὶ αἱ ἀγιώταται Ἐκκλησίαι ταῦτα ποιεῖν ἀναγκάζονται.

Βιβ. ιβ', τίτ. λζ', διάτ. ιθ', ἥς ἀρχή, *Θεοπίζομεν*. Ὁ στρατιώτης δοκιμασίᾳ τοῦ ἐκδικίου, ἐν ᾧ μὴ πάρεστιν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἀρχων καὶ τοῦ θεοφιλοῦς τῶν τόπων ἐπισκόπου λαμβανέτω τὸ εἶδος παρὰ τοῦ συνταξιστοῦ.

Βιβ. ιβ', τίτ. εγ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεοπίζομεν*. Ὁ μὴνυσίν τινα ἐμφανίσας ἐν ἐπαρχίᾳ, καὶ πλέον ἐξ νομισμάτων βουλόμενος διαγράψαι εἰς ἐπαρχίαν, προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀπωθεῖσθω.

Ἀνάγκωδι καὶ τὴν ε' διάταξιν, ἥς ἡ ἐπιγραφὴ· *Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν, καὶ ἡγουμένων καὶ τὴν ζ'*. ἥς ἡ ἐπιγραφὴ· *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ τὰ ἐξῆς· καὶ τὴν κβ'*, ἥς ἡ ἐπιγραφὴ· *Περὶ τῶν δευτερογεμύοντων*. Καὶ τὴν οἰ', ἥς ἡ ἐπιγραφὴ· *Ἡ διάταξις ἑρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήριον, καὶ τὰ ἐξῆς*. Καὶ τὴν ογ', ἥς ἡ ἐπιγραφὴ·

Annibalis Fabroti notæ.

(34) Lib. x, t. 27, const. 2. Epitome legis 3, c. *Ut nem. lic. in coempt. spect.* quam edidit Cuj. ex Basil. Nota autem sententiam magis constitutionis, quam verba illic proponi, ut constat ex verbo *θεοπίζομεν*.

(35) *Sire is qui, etc.* Corrigenda est versio, hoc modo: *Id est, qui ad officium est allegendus*, etc., hoc sensu, ut qui ad sitioniam promovendus est, vel ad officium deligi debeat, vel jam munus hoc

impleat, aut impleverit; denique ut sit ex cohortationibus: *Ἦτοι, ἀντὶ τοῦ, ἢ, ut alias. V. Scholiasi. Theophili ad § 4 De jure nat. et ad tit. De re div. in princ. in d. l. 3 sic habetur: Ταξιστῶν τῶν στρατευομένων, καὶ τῶν ἀποθεμένων τὴν τάξιν· Ex officialibus militantiibus, vel qui jam militariis, eamque curam sustinuerint. In Græco legendum, προχειρίζεται. V. tit. 4, l. 17.*

Ἡ διάταξις καρπίστῃ δικάζεσθαι μοναχούς καὶ ἀσκητῆρας. Καὶ τὴν κ', ἣς ἡ ἐπιγραφή· Ἡ διάταξις ἡ τῶν ἀξιωματῶν καὶ ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τῆς ὑπεξουσίας.

Εὐρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ε', πῶς δεῖ κτίζεσθαι τὰ μοναστήρια, καὶ ποῖαν διαίταν χρῆ τοὺς μονήρη βλον ἀναρρομῆνους ἔχειν, καὶ ἐν τῇ δ' πόσου χρόνου χρῆ αὐτοὺς τὸ μοναχικὸν σχῆμα λαμβάνειν, καὶ ποῖα τιμωρία ὑποβάλλεται ὁ τὸν μονήρη βλον καταλιπὼν.

Ἐν δὲ τῇ ς', πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τοὺς πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ διακονίσσας· καὶ ποῖα ἐπιτίμια ὄνται κατὰ τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν, καὶ παρὰ τὸν ὅρον αὐτῆς χειροτονουμένων.

Ἐν δὲ τῇ β', ὥστε μὴ δένα γαμεῖν τῶν ὑπὸ χειροτονίαν ὄντων ἀπὸ ὑποδιακόνου καὶ ἀνω. Εἰ δὲ ἀναγκώτης ἢ ψάλτης γαμήσοι, οὐκέτι δύναται προκόπτειν εἰς διακονίαν, καὶ πρὸς τὰ μεῖζω τῆς ἐρωσύνης. Ὁμοίως δὲ πᾶς μὴ ἔχων γυναῖκα ἐκ παρθενίας οὐ δύναται χειροτονίας ἀξιοθῆναι ὑποδιακόνου, ἢ διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου.

Ἐν δὲ τῇ γε', ὡς δεῖ πάντα εἰς μοναστήρια εἰσόντα ἔχοντα παῖδας, εἴτε ἀνὴρ εἴστιν εἴτε γυνή, διατίθεσθαι τὰ καθ' ἑαυτούς. Ἐρμηνεύει δὲ καὶ τὴν ἕκτην διάταξιν τοῦ παρόντος συντάγματος.

Ἐν δὲ τῇ οη', ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μοναστῆραι παρὰ τῷ κατὰ χώραν ἐπισκόπῳ δικάζονται, οὐ μὴν πρὸς τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἀρχοντας.

Ἐν δὲ τῇ πε', ὡς πᾶς τις ἐπίσκοπος ἀξιοθελεῖ ἐλευθεροῦται, καὶ βουλευτικῆς τύχης καὶ ὑπεξουσιότητος.

TITULOS Δ'.

Περὶ ἐπισκοπικῆς ἀποδόσεως, καὶ διαφόρων κερφαλαίων ἀνηκόωντων πρὸς δικαιοδοσίαν καὶ φροντίδα, καὶ αἰδῶ λερατικῆν.

Α'. Ἐρμηνεία. Εἰ καὶ τῷ θεῷ οὐκ ἀδιαφέρει οἱ πραγματευταὶ, διδῶσι τὰ πραγματευτικά τέλη.

Annibalis Fabroti notæ.

(36) *Audientia*. Severus Sulpitius, *Hist. sacr.* II : Aliis episcopis *audientiam reservare*. V. Leonis M. *epist.* 91.

(37) *Etiamsi*. Non videntur interpretes intellexisse legem I, c. h. t. cuius hanc putant esse sententiam, episcopos curare debere, ut negotiatores justo pretio mercem distrahant. Ego dicebam, ad curam episcoporum pertinere, ne negotiatores, qui ad divinam domum pertinent, obtentu domus Augustæ in populi perniciem modum excedant in comparandis mercibus: quo forte curius vendant, quæ vilis emerint: nisi enim ejusmodi hominum licentia cohibeatur, non modicum exinde ad pauperes damnum pervenire, præcepta eis mercantili facultate. Ex diverso, si mercatores qui ad sacram domum pertinent, modum mercandi servaverint, pauperibus non erit ea res fraudi, quibus emendi copia non auferetur. Verum, ne quid dissimulem, videor hic Tribonianismum odorari: cum enim Valentinianus et Valens rescripserint episcopos, qui rebus venalibus præerant, I. *Mulierum* 18, vers. *Irenarchæ*, D. *De muner. et hon.*, curare debere, ne negotiatores divinæ domus seu principis mer-

quos oporteat litigare monachos et ascetras. Item 80 cuius inscriptio est: *Constitutio, quæ per dignitates et episcopatum a patria potestate liberat.*

Nam invenies in quinta quidem novella, quomodo struenda sint monasteria, et quali diæta, qui solitaria vitam suscipiunt, uti debeant; et intra quot annos habitum monachicum sumere, et quali pœnæ subjiciatur, qui vitam solitariam reliquerit.

In sexta vero, quonam ordinari modo debeant episcopi, et presbyteri, et diaconi, et diaconissæ: quæve statutæ sint pœnæ tam adversus violatores hujus constitutionis, quam qui præter sanctiones ejus ordinantur.

In vicesima secunda, ne quisquam ex iis matrimonium contrahat, qui sub ordinatione sunt, a subdiacono sursum numerando. Quod si lector, aut cantor matrimonium contraxerit, amplius ad diaconatum, et majores sacerdotii gradus progredi nequit. Consimiliter quisquis uxorem non ducit virginem, ordinationem subdiaconi, vel diaconi, vel presbyteri consequi non potest.

In septuagesima sexta, quod omnes ingredientes monasterium, qui liberos habent, sive vir, sive mulier sit, pro se testari debeant. Interpretatur etiam constitutionem sextam præsentis operis.

In septuagesima octava, quod omnes monachi et monastriæ apud episcopum loci litigent, non apud præsides provinciarum.

In octogesima, quod quiennque præfectoriæ vel episcopatus dignitatem consecutus est, tam a conditione curiali, quam potestate patria liberetur.

TITULUS IV.

De episcopali audientia (36), et *diversis capitulis, quæ pertinent ad jurisdictionem, curamque et reverentiam pontificalem.*

I. Etiamsi (37) negotiatores ad divinam (37) domum pertinent, negotiatoria tributa præstant.

candi modum excederent, Tribonianus id retulit ad episcopos et sacros antistites, quos videtur appellare Christianos episcopos, quibus verus cultus est, adjuvare pauperes, et positos in necessitate, quo nomine cura hæc ad Christianos episcopos magis pertinet, quam ad paganos episcopos. Itaque non esset ejicienda vox *episcopi* in d. I. 1. Tametsi absit a veteri cod. Julii Brodasi, in quo etiam dict. I. 1 et seq. inseruntur tit. superiori. Græci tamen in libris suis eundem legum ordinem invenerunt. nec auctor sum ut receptus immutetur. Postremo videamus an Græci d. I. 1 perceperint, quod idem in ea caveri putent quod in I. 1, c. *De commerc. et merc.*, ut scilicet negotiatores etiam qui ad domum principis pertinent, aurum negotiatorum præstant, idque suadere videtur d. I. 1 *De comm.*, cuius pars est lex I, c. h. t. sed eam interpretationem non patiuntur verba constitutionis, ut a Triboniano transformata sunt: omnino necesse est Græcos vetustiores codices habuisse, quorum interpretatio verbis Tribon. nullo modo convenit.

(37) Hoc est Augustam.

II. Si clericus autē sententiam definitivam appellaverit, statutam ob hoc poenam in alios, quinquaginta librarum argenti, ab eo fuscus non accipit: sed in pauperes erogatur.

III. Diebus paschalibus (38) nemo in carcere, vel in vinculis tenetur; excepto adultero (39), et stuprum incestumve committente, et raptore virginum (40), et violatore sepulchrorum (41), et venefico (42), et adulteratore monetæ (43), et homicida, et parricida, et perduelle (44). Nam omnes hi (45) semper suas accipiunt pœnas, cum cæteris semel duntaxat ignoscatur.

IV. Mince, ac meretrices, quæ corpore suo publice quæstum faciunt (46), habitu sacrarum virginum non utuntur.

V. Archigerontes, et ergasiotarum (47) diaecetes sunt, qui Christiani sunt.

VI. Licet clericis, et monachis, et iis, qui synodice vocantur (48), ut pro condemnatis criminaliter, intra certum tempus appellent, non autem, ut eos abstrahant et abluant. Quippe præsidēs multam 50 librarum (49) præstant, et primates officii capitaliter puniuntur, si confestim eos persecuti non fuerint. Sin clerici atque monachi semet eis opponunt, rem præsidēs ad imperatorem referunt, et episcopi reprehensione non carent, si monachos talia perpetrantes non fuerint persecuti.

Annibalis Fabroti notæ.

(38) *Diebus paschalibus.* Paschali tempore rei carere liberantur. Leo Mag. in epist. et Balsamon. in *Nomoc.* Photii tit. 9, cap. 25: Monachi Eutychis hæretici in libello supplicii ad pseudosyno-

Phesianam in actis concilii Chalced. Pagani quoque festis diebus abstinebant suppliciis. V. Casaub. ad Suetonium, et Moursii Græciam feriatam in epistolam 14, inter Socraticas.

(39) *Excepto adultero.* Genialis thori ac lectuli alicui invasore, ad differentiam adulteri monetæ, de quo infra. V. Chrys. t. I, p. 95, 256. et not. et in Joan. p. 222 et seq. in pr. Hermogen. p. 57. Senecæ *Controv.* p. 565, comment.

(40) *Virginum.* Vox virginis deest in quibusdam: cam autem agnoscunt Græci, et Brodæi codex.

(41) *Violatore sepulchrorum.* Novella Leonis xcvi, eos qui aras defunctorum persequuntur, ut quæ in his sunt expilent, verberari jubet, si iterum deprehensi sint post veniam semel impetratam. Verba Leonis: Μάστιγι ταῖς κατὰ νότον καὶ τοιχῶν ἐπιθήσει: αὐτοῖς. Theodorus Balsamon ad tit. 45 *Nomocanon.* c. 32, in referenda d. Nov. utitur his verbis: Τὸν κακὸν σφραγισθῆναι: διὰ μαγκλαθῶν καὶ κουράς. Ex quibus intelligimus, μαγκλάβια esse flagra, verbera. Vide Glossaria nostra au Cedrenum et Nicetam edit. Regiæ. Sed non putat idem Theodorus d. Nov. Leonis pertinere ad sepulchrorum violatores: Aliud enim, inquit, est, reliquias defunctorum transferre, et aliud furandi animo quid eorum quæ inter ipsas sunt, contractare, tametsi et hoc quoque improprie dicatur sepulchrorum violatio. Vide lib. lx *Basil.*, s. xxiii, ad leg. 3, § 4 d.

(42) *Et venefico.* Prætermisit Balsamo sacrilegium, ἐπρόσβλον, ad Photii *Nomocan.* tit. 9, c. 25, et maleficum, γόητα, ad Phot. *ibid.*

(43) *Adulteratore monetæ.* Qui Græcis παραχρημάτης, adulter violatorque monetæ, l. 3, c. evd.

(44) *Perduelle.* Κατὰ βασιλέω; ἢ πόλεω; μηχανησαμένου, Ba's. ad *Nom.* t. 9, c. 25, lege,

A B. Ἐὰν πρὸ τελείας ψήφου κληρικὸς ἐκκαλέσῃται τὴν ὀριζμένην, τοῦτου ποινὴν κατὰ τῶν ἄλλων τῶν ἑπιτροπῶν τοῦ ἀργυρίου ὁ φίσκος οὐ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ: ἀλλὰ τοῖς πένησι διανέμεται.

Γ. Ἐν ταῖς ἡμέραις: τῆς πασχαλίας οὐδαὶ ἐγκλιεῖται ἢ δεσμεῖται πλὴν μοιχοῦ, στουπρονίκαστον πλημμελοῦντος, ἢ ἑρπαγος παρθένων, καὶ τυμβωρύχου, καὶ γόητος, καὶ παραχαράκτου, καὶ φονίως, καὶ πατροκτόνου, καὶ τυράννου: πάντοτε γὰρ οὗτοι πάντες ἀπολαμβάνουσιν. Ἄπαξ δὲ μόνον οἱ λοιποὶ συγγινώσκονται.

Δ. Οἱ μίμοι καὶ αἱ κόρναι ἐκ τοῦ σώματος δημόσιον κόρον ποιούμεναι τῷ σχήματι τῶν ἱερῶν παρθένων μὴ καχρήσθωσαν.

Ε. Οἱ ἀρχιγέροντες καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν ἐργασιωτῶν Χριστιανὸν γίνονται.

Ζ. Ἐξίστι τοῖς κληρικοῖς, καὶ μοναχοῖς, καὶ τοῖς λεγομένοις συνοδίταις ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιαστικῶς καταδικασθέντων ἐμπροθέσμω ἐκκαλεῖσθαι, οὐ μὴ ἀποσπῆν αὐτοὺς ἀπαγομένους. Ἐπεὶ προστιμῶνται οἱ ἄρχοντες τριάκοντα λίτρας, καὶ οἱ πρῶτοι τῆς τάξεω; κεφαλικῶς τιμωροῦνται, εἰ μὴ παραχρημα τοῖς τοιοῦτοις ὑπεβίβωσιν. Εἰ δὲ ἀνθίστανται οἱ κληρικοὶ ἢ οἱ μοναχοὶ, ἀναφέρουσι τῷ βασιλεὶ οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἐπίσκοποι οὐκ εἰσὶν ἐξωθεν λόγου μὴ ἐπιζήντες: τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦσι μοναχοῖς.

κοιτίαι, et apud Th. *De pub. iud.* qui contra imp. vel temp. aliquid molitus est. Perduellis, τύραννος. Vide Theophil. lib. iii, tit. 4. et lib. iv, tit. ult. Photium *Nomocan.* tit. 7, c. 4, reus perduellionis, l. 3 c. eod.

(45) *Omnes hi.* His omnibus principis indulgentia non prædest; cæteri leviorum criminum rei liberantur, nisi sæpius deliquerint. Eleganter in d. l. 3: *Nec in eos liberalitatis Augustæ referatur humanitas, qui impunitatem veteris admissi non emendationi potius, quam consuetudini deputaverint.* V. not. ad cod.

(46) *Publico quæstum faciunt.* Græci videntur legisse corporis sui quæstum faciunt publice, habitu, etc. Sic Photius, *Nomocanonis* tit. 41, cap. 12: *Αἱ κόρναι ἐκ τοῦ σώματος δημοσίᾳ ποιούμεναι: Quæstum ex corpore publice facientes.* Quæstuarie mulieres prohibentur uti habitu earum virginum quæ Deo dedicatæ sunt. Nov. cxxiii, cap. ult.

(47) *Ergasiotarum.* De lectione hujus loci mira est inter interpretes concertatio. Mihi constat, recte legi in veteribus, *Ergasiotauorum*, ut hic *ἐργασιωτῶν.* Ergasiotæ sive ergasiotani, sunt artifices et operarii, quorum certum erat corpus et collegium. Dicam tamen quod legi in libro cod. exilitionis Nivellianæ, quique Jacobi Cujacii fuisse dicebatur, his omnino verbis: *Ego plane credo legendum, ex Christianorum numero deligantur, et esse vetustissimum errorem.* Quæ verba ipsius esse Cujacii non dubito, quoniam ab eodem in *Paratit.* cod. ita scriptum invenio: *De quibus nisi vetus error insideret, et Theodosiano et Justiniano codici, legereimus, ut ex Christianorum numero deligantur.* Vide tamen eundem Cujac. *Obserr.* lib. xiiii, c. 3, et infra tit. 5 *Paratitula.* V. Fradini edit.

(48) *Qui synodice vocantur.* Socrates, *Hist. Eccles.* iv, c. 25.

(49) *L. librarum.* Græca, Τριάκοντα λιτρῶν. Et in l. 6, c. eod.

Ζ'. Ἐπὶ μόνων χρηματικῶν, μεταξὺ συναινούντων, ἂν οὐ μὴ ἀκόντων, ἰσχυρῶς δεκάξει ἐπίσκοπος.

Η'. Ἡ τῶν ἐπισκόπων ψήφος, ἐρῶνται μεταξὺ τῶν ἐπιλεξαμένων αὐτοῦ; καὶ ἔοικε ταῖς τῶν ὑπάρχων ψήφοις. ἂν ὧν ἐκκαλεῖσθαι οὐκ ἔξεστιν, Ἐκδιδάσκονται δὲ διὰ τῶν τάξεων τῶν ἀρχόντων.

Θ'. Τοὺς φυλαττομένους ὁ ἀρχων κατὰ Κυριακὴν ἐξάγων ἐρωτάτω μὴ τι παρὰ τῶν φυλάκων ἀπάνθρωπον ὄφιστανται· καὶ ὀριζέτω τροφήν τοῖς ἐνδεῖσι διὰ τῶν κομμενταρίων, καὶ κελεύτω τοὺς χρεῖζιν ἔχοντας ἀσφαλῶς λούεσθαι. Παρορμμένων δὲ τούτων, ὁ ἀρχων προστρέψεται εἰκοσι λίτρας. Καὶ τοσαύτας ἡ τάξι, καὶ ἡ βουλῇ γ'. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος προνοεῖ καὶ ὑπομιμνήσκειται τὸν ἀρχοντα.

Ι'. Οἱ μαθηματικοὶ, μὴ καλοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ μὴ προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, πάσης ἀποθούονται πόλεως. Εἰ δὲ ἐν πόλει εὐρεθῶσι τὰ τῆς ἰδίας θρησκείας δημοσιεύοντες, ἐπορτατεύονται.

ΙΑ'. Προνοείωσαν οἱ Χριστιανοὶ παρὰ μηδεὶς κρατεῖσθαι ἢ ὑβρίζεσθαι, ἢ ζημιούσθαι τοὺς ὑποστρέφοντας αἰχμαλώτους Ῥωμαίους.

ΙΒ'. Ἐάν προαγωγὴ ἀναγκάσῃ δούλας ἰδίας, ἢ θυγατέρας ἀμαρτάνειν, προσιούσα τοῖς ἐπισκόποις, τῆς ἐντεῦθεν ἀθλώσεως ἀπολύονται.

ΙΓ'. Βουλόμενος ὁ ἐνάγων, οὐ μὴν ἄκων, ἐνάγει παρὰ τῶν ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, τῶν οἰκονόμων καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κληρικοῖς, εἴτε πρὸς αὐτοῦς, εἴτε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἔχει.

ΙΔ'. Μῆτε τοῖς σκηνικοῖς ἐξέστω δούλην ἢ ἐλευθέραν εἰς πορνείαν προάγειν, ἢ προστρέψιν. Ἐπεὶ ἡ δούλη ἐλευθεροῦται πάντως ἀζημίως τοῖς ἀρχουσιν ἢ τοῖς ἐπιτοκίοις προσιούσα· οἷστοι μέλλει μὴ συχωρεῖν ἄκουσαν δούλην, ἢ ἐλευθέραν συνελθαι μίμοις ἢ χοροῖς, ἢ θέαν ἄλλην ἐν τοῖς θεάτροις ἐκτελεῖν.

ΙΕ'. Ἐάν τις, μὴ ὧν ὀρθόδοξος, γνηται συνηγο-

VII. In causis duntaxat pecuniariis, inter contentientes, non invitatus, recte cognoscit episcopus.

VIII. Episcoporum sententia rata est inter eos, qui episcopus iudices elegerunt; et similis est sententis praefectorum praetorio (59), a quibus appellare non licet. Mandantur autem executioni per apparitores praesidium (51).

IX. Eos, qui sunt in custodia, praeses die Dominico producens, interroget num quid inhumani (52) a custodibus perpetiantur: et egenis assignet alimenta per commentariensis (53), ac praecipiat eos, quibus hoc opus erit, tuio lavari. Quae si negligantur, praeses 20 libris multatur, ac tantumdem praestat ipsum officium: decurionum ordine tres libras solvente. Rem ipsam curat episcopus, et praesidem admonet.

X. Mathematici (54) libros suos praesentibus episcopis non concremant, nec ad fidem orthodoxam accedentes, ex omnibus civitatibus expelluntur. Sin autem in civitatibus reperti fuerint, superstitionem (55) suam publicantes, deportantur.

XI. Provideant Christiani, ne a quoquam detineantur, vel injuriis aut damnis afficiantur captivi Romani, qui revertuntur.

XII. Si perductor ancillas suas, vel filias, peccata coegerit, ad episcopos accedentes, ea miseria liberantur.

XIII. Actor volens, non invitatus, apud archiepiscopum Constantinopolitanum agit adversus aconomum, et reliquos ejus clericos, sive contra ipsos, sive contra Ecclesiam habent actionem.

XIV. Ne scenicus quidem liceat, ut ancillam, vel ingenuam, ad scortationem perducant, aut prostituant. Quippe omnino ancilla vindicatur in libertatem absque ulla jactura, si ad praesides aut episcopos accedat: quibus etiam erit curae, ne permittant ancillam, vel ingenuam mulierem, invitam versari cum mimis, aut choris, aliudve spectaculum in theatris exhibere.

XV. Si quis non orthodoxus (56), factus fuerit

Annibalis Fabroti notae.

(50) *Praefectorum praetorio*. A sententia episcopi non appellatur. Haec lex dirigitur ad praefecum praetorio, a cujus sententiis etiam appellare non licet, l. 19 et 50, c. *De appellat.*

(51) *Per apparitores praesidium*. Per publicum officium, in Appendice cod. Theod. num. 18, quam conferre cum l. 8, c. eod. operae pretium erit. Episcopus iudicatur suae sententiae non habet executionem, sicut nec iudices delegati (L. a divo Pio 15, D. *De re judic.*)

(52) *Num quid inhumani*. Ne his humanitas clausa per corruptos carcerum custodes negotur, in l. 9 c. eod. Graeci sic accipiunt, quasi legeretur, *Num his*. Humanitatem quidam interpretantur vitium exhibitionem, seu cibum potumque humanitati sufficientem, ut Cassiod. Var. 7, 35. Ego Graecis assentior humanitati hic accipientibus ἀντὶ τῆς φιλανθρωπίας. Vide lib. vi Basil. tit. 5 n. 17 V. Gothofr. ad Litan. p. 20.

(53) *Commentariensis*. Carcerum custodes. Menologium Graecum mense Jan. ἐπιστρέφα: πρὸς τὴν πίστιν τῶν κομμενταρίων Ἀθλάτων. Cassia S.

Marcelli, Surii t. 1: *Eductum de carcere*; erat enim commentariensis, etc. Vide ad Glossas Basilic.

(54) *Mathematici*. Theodorus Balsamon ad Photii *Nomocan.* tit. 12, cap. 3: Οἱ μαθηματικοὶ μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ τῇ ὀρθοδόξῃ προσιόντες, πάσης ἀποθούονται πόλεως, ἐδρισκόμενοι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι, δεπορτατεύονται. Qui mathematici coram episcopis libros suos non concremant, neque ad orthodoxam fidem accedunt, omnibus pelluntur civitatibus: inventi deportantur. Idem dicit ad titulum 9, cap. 25, p. 119.

(55) *Superstitionem*. Τὰ τῆς ἰδίας θρησκείας δημοσιεύοντες, Photius, *Nom.* tit. 9, c. 25; quae interpretantur verba haec legis 10, c. h. t. *Vel secreta erroris sui e: professionis insinuerunt.*

(56) *Si quis non orthodoxus*. Alii quam Christiani, advocati non recipiuntur. Judaeis vel paganis causis agendi vel militandi licentiam demagogus constit. Theol. ad Valentin. num. 6, in Append. cod. Theod.

advocatus apud præfectos prætorio, centum libris A ipsum officium multatur. Qui vero fieri advocatus, et patrocinium præstare fuerit ausus, ab advocatorum numero remouetur, et bonis per proscriptionem amissis, in perpetuum relegatur: regionis autem præses, diuidia patrimoniæ parte multatus, exsilio quinquenni punitur.

XVI. Si non prohibitum lege sit matrimonium (57), sed sponsa propter diversitatem (58) religionis sponsus recuset: si quidem id noverant ipsius parentes prius, quam arrhas accepisset, duplas restituit. Sin deinceps intercessit hæc causa, restituit simplas. Idem in sponsa quoque obtinet, ad recipiendas vel perdendas arrhas.

XVII. Delectu (59) episcopi et primatum inter possessores, sit comparator frumenti, ex illis, qui militant in ejus regionis officio, sive munus suum impleverint, sive adhuc militaturi sint. Hoc qui transgreditur, 50 libris multatur (60).

XVIII. Milites, qui præpositi sunt (60'), et intenti agrendis excentibus, in stationibus suis, species, quæ per agrorum culturam in civitate, vel in ejus territorio proveniunt, annonarum (61) suarum nomine accipiant, arbitrari episcopi et præsidis, aut defensoris, si præses absit. Nec collator adærationem præstare cogitur.

XIX. Defensores per episcoporum, et clericorum, et in dignitate constitutorum (62), et possessorum, et curialium decreta constituuntur: prius illis qui eos cognoscunt, in actis monumentorum, esse ipsos orthodoxos jurantibus. Actus ipse, in episcopi præsentia celebratur.

XX. Nullus ad ullam militiam (63) admittitur, nisi per tres in actis monumentorum, propositis sacrosanctis evangelis, ei testimonium perhibitum fuerit, quod sit Christianus orthodoxus: qui quidem actus apud ejus loci præsidem celebratur ubi militaturus est, duobus solidis ejus nomine solvendis. Quod si neglectum fuerit, præses 10 libras solvit, et officium ejus 20, et qui militiam consecutus est, 10, simulque loco movetur. Qui falsum dixere testimonium, pena corporali afficiuntur, atque ipsæ multæ, periculo comitibus rerum privatarum, privatis inferuntur.

XXI. Si quis denuntiationem pecuniæ non numeratæ mittere nequeat, propterea quod ipsius adversarius provinciæ præses sit: alium magistratum civilem vel militarem adeat, eique rem manifestet:

Annibalis Fabroti notæ.

(57) *Matrimonium.* Speratæ nuptiæ in l. 16, id est, sponsalia, l. *Si puellæ* 6. d. *De sponsalib.*; legibus inter orthodoxum et hæreticum nuptiæ permissæ sunt, ut scribit Photius, *Nomocan.* tit. 42, c. 45. Quid autem sacris canonibus ea de re tantum sit, vide in concilio Laodic. et Chalced. iv. Jure autem miratur negligentia apud Hispanos parentes orthodoxi filias suas Saracenis nuptum collocent.

(58) *Propter diversitatem.* Hæc non sunt in Balsamonis, auctore Balsamone, d. c. 13.

(59) *Delectu.* Vide supra Parat. ad tit. 3. in fine. Corrige et hic versionem hoc modo: *Vel qui munus hoc impleverint, vel qui militaturi sint.*

ρος τῶν ὑπάρχων, ἢ ἐπιχωρίω ἐτέρου δικαστηρίου. ἢ μὲν τάξις τῶν ὑπάρχων ρ', λίτραις προστιμᾶται· ὁ δὲ σνήγορος γενέσθαι καὶ συνηγορῆσαι τολμήσας ἐκβάλλεται τοῦ καταλόγου· καὶ δημευόμενος διηγεκῶς ἐξορίζεται· ὁ δὲ ἐπιχώριος ἀρχῶν εἰς τὸ ἡμισυ τῆς οὐσίας δημευόμενος ἐπὶ πενταετίαν ἐξορίζεται.

IG'. Ἐὰν τῷ νόμῳ μὴ κεκώλυται ὁ γάμος, ἀλλ' ἢ μνηστὴ διὰ τὴν διάφορον θρησκείαν αὐτὸν παραιτεῖται· εἰ μὲν ἦδυσαν τοῦτο οἱ γονεῖς· αὐτῆς πρὶν ἢ λάβῃ τοὺς ἀρβασθῶνας, ἑαυτεῖς γεμαφέσθωσαν· εἰ δὲ ἠγγύουν, ἢ μετὰ τοὺς ἀρβασθῶνας ἢ αἰτεῖα γέγονεν, ἀπλοῦς αὐτοὺς ἀναβιδῶσι. Τὰ αὐτὰ δὲ ἐπὶ μνηστορος εἰς τὸ ἀναλαθεῖν ἢ ἀπολεῖσαι τοὺς ἀρβασθῶνας.

IZ'. Ἐπιλογῆ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν πρώτων οικητόρων γίνονται ὁ σιτώνης ἀπὸ τῶν στρατευομένων ἐν τῇ ἐπιχώρῳ τάξει, ἢ τῶν πληρωσάντων, ἢ τῶν μελλόντων στρατεῦσθαι· καὶ ὁ παραβαίων λ' λίτραις προστιμᾶται.

II'. Οἱ ὑπερωτῆτες ἐν τῇ φυλακῇ, προσκαρτεροῦντες στρατιωταῖς, ἐν τοῖς σιδέτοις αὐτῶν τὸ προσφερόμενον εἶδος ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἢ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς γεωργουμένων δεχέσθωσαν ὑπὲρ τῶν ἀνωμένων αὐτῶν δοκιμασίᾳ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἀρχοντος, ἢ τοῦ ἐκδικικοῦ ἐξ ἀπολείψωτος τοῦ ἀρχοντος· καὶ οὐκ ἀναγκάζεται ὁ συντελεστής ἀπαργυρισμὸν διδόναι.

IO'. Οἱ ἐκδικικοὶ κατὰ ψήφισμα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀξιοματικῶν κληρικῶν καὶ κτητόρων καὶ βουλευσάντων γίνονται, πρότερον ὁμνούντων ἐν ὑπομνήμασιν ὀρθοδόξους αὐτοὺς εἶναι τῶν τοῦτο γενοσκότων. Ἡ δὲ πρᾶξις παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου συνίσταται.

K'. Οὐδεὶς στρατεύεται, εἰ μὴ ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρηθῇ ἐπὶ τριῶν ἐπὶ τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων Χριστιανὸς ὀρθόδοξος, συνισταμένης τῆς πράξεως παρὰ τῷ ἀρχοντι, ἐνθα μέλλει στρατεῦσθαι, δύο νομισμάτων ὑπὲρ αὐτῆς δεδομένων. Εἰ δὲ τοῦτο παραμειθῇ, διζωσιν ὁ ἀρχὼν πενήτηκοντα λίτραις, καὶ ἡ τάξις αὐτοῦ κ', καὶ ὁ στρατευόμενος δέκα, καὶ ἐκβάλλεται. Καὶ εἰ ψευδομαρτυρήσαντες σωματικῶς τιμωροῦνται. Αἱ ποιναὶ τοῖς περιβάτοις εἰσάγονται κινδύνῳ τοῦ κόμητος.

KA'. Ἐὰν διαμαρτυρίαν ἐπὶ ἀναργυρίᾳ πέμψαι τις οὐ δύναται, διὰ τὸ ἀρχειν τῆς ἐπαρχίας τὸν ἀντιδικικὸν αὐτοῦ, προσίτω ἀρχοντι ἐτέρῳ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ, καὶ τοῦτο φανερούτω· ἢ ἐν ἀπορίᾳ

(60) *L. libris n. ult.* Man. Peiresc. habet λ'.

(60') *Milites, qui præpositi sunt.* Milites qui in stationibus sunt; de sedetis dixi ad Theoph. *De milit. testam.*

(61) *Annonarum.* ἀνώνων. Vide Glossarium ad Cedrenum.

(62) *In dignit. constit.* Honoratorum. l. 49, c. end. Vide quæ dixi supra ad l. 48 cod., *De epis. oper. cleric.*

(63) *Nullus ad ullam militiam.* Alii quam Christiani militare non possunt. Theodosius et Valentin. in Appendice C. Theodosiani, num. 9: *Paganis causas agendi, vel militandi licentiam denegamus.* Vide ad l. 42, tit. 5.

τούτων τῶ ἐπισκόπῳ, καὶ οὕτως ἰκκῶπται τὸν χρόνον. Αὐτὸ καὶ ἐπὶ ἀναργυρίας προικῶς.

ΚΒ'. Μηδεὶς ἐμβαλλέσθω φυλακῇ χωρὶς προστάξεως τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν ἐκδικίων. Τοὺς ἐμβαλλομένους δὲ ἀπαξ τῆς ἑβδομάδος βλέπείτωσαν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ τὰς αἰτίας πολυπραγμονοῦντες, παρασκευάζετωσαν τοὺς ἀρχοντας πρᾶξαι τὰ νόμιμα, ἀδείας εὐσης τοῖς ἐπίσκοποις ἀναφέρειν τῇ βασιλείᾳ περὶ τῆς βαθυμίας τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων.

ΚΓ'. Ἰδιωτικαὶ φυλακαὶ μὴ εἰσῶσαν, τῶν ἐμβαλλομένων ἀφιερμένων προνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων.

ΚΔ'. Οὐδεὶς δύναται τὰ ἐκτιθέμενα βράβη ἐξ ἐλευθέρων ἢ δούλων τεχθέντα ἐκδικεῖν, ὡς δοῦλα ἢ ἀναπόγραφα, ἢ γεωργικὰ κολωνά· οὐδὲ μετὰ τοιαύτης διασίξεως ἔξεστιν αὐτὰ εἰς τροφὴν ἀναλαμβάνειν· ἀλλ' εἰσὶν εὐγενεῖς, καὶ τὰ τικτόμενα παραπέμπουσιν εἰς τὴν ἐξωτικὴν, ὡς βούλονται, καὶ προσοῦσι τοῦτων οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχοντες.

ΚΕ'. Προνοοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τῶν νενομοτετημένων ἐπὶ τῇ κωλύσει τῶν κύβων, καὶ τοὺς ἀκοσμοῦντας σωφρονίζουσι διὰ τῶν ἀρχόντων καὶ πατέρων, καὶ ἐκδικίων τῶν πόλεων.

ΚΖ'. Ὁ τὰ πολιτικὰ διοικήσας λογοθετεῖται ἢ ἐκόν, ἢ διὰ τοῦ ἀρχοντος ἀζημίως ἀναγκαζόμενος κατ' ἐνιαυτὸν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τριῶν τῶν ἐν τῇ πόλει προεχόντων ἐπὶ πράξεως προκειμένων τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων, καὶ φανερούμενου τί μὲν ἔδωκεν, τί δὲ, ὡς εἰκόσ, λοιπασθεὶς ἔδωκεν· καὶ ἔχει· τὸ ἀσφαλές, ἕως ἂν ἡ βασιλεῖα τὸν αὐτῇ δοκῶντα σέλη ἐποπτεύουσα τὰ λογοθέσια· καὶ εἴπερ ὁρθῶς αὐτὰ εὐρῆ γινόμενα, τὸ ἀσφαλές περιποιεῖ διὰ ψήφου τῶ βουλευσάντι, καὶ οὐκέτι δευτέραν ὁρίζεται ζήτησιν.

Οὐκ ἔξεστι τοῖς ἀρχουσι πέμπειν εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπισκοπόσσορας, ἢ λογοθέτας, ἢ ἐξισωτὰς· ἐπὶ ταῖς ἐξετάσει τῶν δημοσίων λογισμῶν. Ἄλλ' εἰ μὲν θεῖον τύπον ἐκ συναρπαγῆς ἐπιφέρωνται, ἀδείαν ὁ ἐπίσκοπος ἔχει προσδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ μνησῖν τῇ βασιλείᾳ· εἰ δὲ πρόσταξιν ἢ κομμονιτώρια, ἢ ψήφους ἀρχικὰς ἔχει, παντελῶς αὐτὰ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχοντες· . . . σιωπῶν δὲ ὁ ἐπίσκοπος ἀγανακτεῖται.

Ὁ ἐμφανίζων ἐν ἐπαρχίᾳ θεῖος τύπος, ἢ διατάξεις, ἢ προαγωγὰς ἀρχόντων, ἢ ὑπάτων, ἢ καθιδρύ-

Annibalis Fabroti notæ.

(64) *Absque damno.* Absque ullo sumptu, ut apud Justin. *Quid alien. lic.*, § 21. Sine omni damno, δίχα πάσης δαπάνης, Τη. sine ullo sumptu. Χωρὶς ζημίας πάσης, sine omni damno, in integra const. c. h. t. Confer legem 28, infra cum l. 28, c. eod.

(65) *Discussores.* Recte hic, et in integra const. *Discussorem* enim Græci *λογοθέτην* vocant. Vide tit. c. *De discussor.* et ibi Cuj.

vel in horum defectu, adeat episcoporum, atque in tempore interrumpat. Idem locum habet etiam in exceptione non numeratæ dotis.

XXII. Nemo conjicitur in carcerem, non interveniente præsidum, vel defensorum actu. Et eus, qui in carcerem conjiciuntur, episcopi semel in septimana visitent, et curiose causas inquirentes, efficiant, ut legibus consentanea præsidum agant: habentibus facultatem iisdem episcopis, ut de culpa præsidum et officiorum imperatoriam majestatem referant.

XXIII. Privati carceres nulli sunt, dimittendis illis, qui in eos conjiciuntur, episcoporum providentia.

XXIV. Nemo potest infantes, ex ingenuis, vel servis natos, qui exponuntur, sibi vindicare tanquam mancipia, vel ascriptitia, colonariæve conditionis, neque cum tali distinctione, licet eos nutriendos suscipere; sed ingenui sunt, et quæ acquirunt, ad liberos suos, vel extraneos, quo modo voluerint, transmittunt; quarum sane rerum curam præsidum et episcopi gerunt.

XXV. Solliciti sunt episcopi de illis, quæ sancita sunt in prohibitione alearum, et inhoneste se gerentes, opera præsidum castigant.

XXVI. Qui res municipales administravit, obnoxius est reddendis rationibus, vel sponte, vel interveniente absque damno (64) coactione præsidum, idque quotannis, apud acta monumentorum, in præsentia episcopi et trium primorum in municipio, propositis sacris evangeliiis; ubi manifestandum, quas impensas fecerit, et quid reliquorum nominis (ceu consentaneum est) solverit: ac securitatem habet, donec imperatoria majestas aliquem arbitrato suo mittat, qui rationes inspiciat: qui si recte factas invenerit, per decretum ei, qui administravit, cavet, nec alteri deinceps obnoxius est inquisitioni.

Non licet præsidibus, ut in provinciis discussores (65), sive ratiocinatores, vel peræquatores, ad discutiendas rationes publicas, mittant: sed si qui sacram formulam (66) subreptitiam asserunt, episcopi potestatem ejus accipiendæ habent, et ad imperatoriam majestatem referendi. Cæteraque ejusmodi mandata, vel commonitoria (67), vel decreta præsidalia ne prorsus admittantur, efficiant episcopi. Quod si rem silentio præterit episcopus, indignationem incurrit.

Qui sacras in provincia formulas, vel constitutiones, vel præsidum consulumve perductiones (68)

(66) *Sacram formulam.* Θεῖον τύπον, *sacram formulam, typum.*

(67) *Commonitoria.* Κομμονιτώρια. Sic etiam scribitur in const. integra. Glossæ juris: Κομμονιτώριον, ἐπιστολή ἀποσταλλομένη μετὰ προστάξεως· Epistola missa cum præcepto, jussione, in eam libel.

(68) *Consulumve perductiones.* Προαγωγὰς ἀρχόντων. Continus vertit: *Consulum processiones.*

vel statuarum erectiones insinuat, si amplius sex solidis acceperit ex universa provincia, quadruplum jus, quod hanc quantitatem superat, restituit: habente hujus rei prohibendam potestatem episcopo; et pœna decem auri librarum incumbente prædidi, atque officio, et ipsi episcopo, si summæ majoris exactionem non prohibuerint.

Non admittendus est, qui cum formula militum a præsidibus ad expurgationem æqueductuum, vel demolitionem ædificiorum, aliorumve tallium, vel imaginum causa. Qui hoc non prohibet episcopus, eidem obnoxius est pœnæ.

Debet episcopus, et municipii pater (69) providere, ne loca municipii jure nullo ab aliquibus possideantur, neve sine formula sacra locentur: et eos perquirere, qui ex formula sacra possessiones aquarum habent; ne minus hic, illo plus, quam par sit, habeat.

Si habent patrimonium in aliqua re soli constitutum, qui commoniti sunt in provinciis: juratoria cautione præstita, fidelis sue committuntur. Sin autem, pro ipsius causæ modo dant fidejussorem, usque ad summam, quæ nunc est in usu. Quod si, cum fidejussores solvendo sint ambiguntur, ab episcopo, et municipii patre, et defensore, in unum convenientibus, explorantur: nec qui missus est exactor, quidquam nomine juratoris curationis, aut satisfactionem accipit. Sin ex speciali jussu principis, aut mandato maximi magistratus, imperatoris exactori fuerit, ut ipsam personam abducatur, nec eam fidejussioni committat, hoc ipsum, absque lætione tamen ipsius, faciat: habentibus hic quoque locum pœnis iisdem adversus episcopum atque præsidem, si legem hanc violari permiserint; aut cum aliquid delinquitur, confestim id principi non indicaverint. Et oportet eos non amplius sibi retinere, quam constitutum sit dari nomine sportularum (70): neque per coactionem aliqua fieri debet exactio, præter indicatos superius sex solidos, in constitutionum publicatione, causisque cæteris: et quæ in publico utiles, et eos municipii usus, qui probentur universis, expendantur. Servabit etiam episcopus ea, quæ sancita sunt de ademptione armorum (71), et adæratione metatorum (72)

XXVII. Si pater furioso curatorem in testamento reliquerit, is absque satisfactione sit curator. Si nullum reliquit, agnatus ejus, qui ex lege vocatur, curationem accipit. Sin agnatus nullus exstet, aut non idoneus invenitur: alius arbitrato præsidis constituitur. Ac siquidem patrimonium sufficiens habet, non satisfacit; sin autem, pro modo facultatum suarum fidejussorem præstat. Et utroque casu

Annibalis Fabroti notæ.

(69) *Municipii pater.* Pater civitatis, qui simpliciter hic πατήρ dicitur, ut in l. integra.

(70) *Nomine sportularum.* Σπόρτουλα. Utitur Justin. infra l. 29. Idem Nov. lxxii, c. 7, Ἐπὶ τοῖς σπορτούλοις. Basil ea interpretatur, ἐπὶ ταῖς συνθήκαις. In *sportulis seu consuetudinibus.* Utitur etiam Theophilus in § *trip'i De action.*, ubi agitur de salariis quæ dantur litium exsecutoribus conventiois nomine. Utitur et concilium

στις ἀνδριάντων, ἰὰν πλέον ἐξ νομισμάτων ἐξ ἑλκῆς λάθῃ τῆς ἐπαρχίας, τὸ τετραπλοῦν τοῦ περιττοῦ ἀποδίδωσιν, ἄδειαν ἔχοντες τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο κωλύειν, καὶ ποιῆς δεκά χρυσίου λιτρῶν ἐπικαιμένης τῷ ἀρχοντι, καὶ τῇ τάξει, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, εἰ μὴ τὴν ὑπερπραξίαν κωλύσωσιν.

Θὸ δεῖ προσδέχσθαι τὸν μετὰ τύπου παρὰ τῶν ἀρχόντων σταλλόμενον ἐπὶ καθαιρέσει ἄλλων, ἢ καθαιρέσει οἰκοδομημάτων, ἢ τοιούτων ἄλλων· ἢ καὶ μὴ κωλύων ὁ ἐπίσκοπος, τῇ αὐτῇ ὑπόκειται ποινῇ.

Δεῖ τὸν ἐπίσκοπον καὶ τὸν πατέρα προνοεῖν τοῦ μὴ παρὰ τινῶν ἄλλως κατέχσθαι τοὺς πολιτικῶν τόπους, μὴδὲ τούτους ἐκδίδωσθαι χωρὶς θείου τύπου καὶ ἀναζητεῖν τοὺς ἐκ θείου τύπου νομῆς ὕδαται ἔχοντας· ὥστε μὴ τὸν μὲν ἦττον, τὸν δὲ πλέον ἔχει τοῦ προσήκοντος.

Εἰ ἂν ἀνίτητον ἔχουσιν οὐσίαν οἱ ἐν ἐπαρχίαις ὀπονηθέντες ἐξωμοσίας, κατακιστεύονται· εἰ δὲ μὴ, πρὸς τὴν ὑπόθεσιν ἐγγυητὴν δίδωσι μέχρι τῆς ἡζῆ κρατούσης ποσότητος. Εἰ δὲ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐγγυητῶν ἀμφιδάλλεται, δοκιμάζονται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἐκδίκου εἰς ταυτὸ συνιόντων· καὶ ὁ σταλαῖς οὐδὲν λαμβάνει ὑπὲρ τῆς ἐξωμοσίας ἢ τῶν ἐγγυητῶν. Εἰ δὲ ἐξ ἰδικῆς τοῦ βρασιλέως κελύσεως ἢ προστάξεως ἀρχοντος· ἐπιτραπίη τὸ πρόσωπον ὁ πράκτωρ ἀγειν ἐγγύη μὴ καταπιστευόμενος, οὗτο ποιεῖ ἀζημίας, κατὰ τὰς τῶν αὐτῶν ἐπιτεμιλων κρατούντων παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἀρχοντος, εἰ παραβῆθῃ συγχωρήσασιν, ἢ παραβαίνομένου τινός, μὴ θάττον μηνύσασιν τῇ βασιλείᾳ. Δεῖ δὲ αὐτοὺς φυλάττειν μηδὲν πλέον τοῦ διατεταγμένου δίδωσθαι σπόρτουλα. Ἐξ ἀνάγκης οὐ δεῖ γίνεσθαι διάγραμμα πλὴν τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων ἐξ νομισμάτων ἐπιφανείᾳ διατάξεων καὶ λοιπῶν αἰτιῶν, καὶ τῶν εἰς κοινωφελεῖς πολιτικὰς χρείας καὶ πᾶσιν ἀριστούσας. Παραφυλάξει δὲ ὁ ἐπίσκοπος τὰ νομοθετηθέντα περὶ κωλύσεως ἀφοκλισμοῦ καὶ ἀπαργυρισμοῦ μητάτων.

KZ. Εἰ μὲν ὁ πατήρ λάθη κατὰ διαθέκας τῷ μαινομένῳ κούρατορα, γίνεται χωρὶς ἐγγυῶν· εἰ δὲ μὴ κατέλειπεν, ὁ ἐκ τοῦ νόμου καλούμενος συγγενῆς αὐτοῦ, γίνεται. Ἡ συγγενεὺς μὴ ὄντος, ἢ ἀνικάνου εὐρισκομένου, καὶ ἕτερος κατὰ δοκιμασίαν τοῦ ἀρχοντος· γίνεται· καὶ εἰ μὲν ἔχη ἀξιοχρεῶν οὐσίαν οὐ δίδωσιν ἐγγύας· εἰ δὲ μὴ, δίδωσι πρὸς τὸ ἐγγωροῦν. Ἐφ' ἑκατέρου δὲ θέματος ἐνωμῆτας

Chalcedon. act. 10: Λαμβάνων δαυτῆλος ἐπίσκοπος σπόρτουλα. Vide Glossas Basilic.

(71) *De ademptione armorum.* Non recte quidam interpretantur, de rapinarum prohibitione. Ἀφοκλισταὶ enim dicuntur, qui privatis hominibus arma habere non concedunt, Juliano Antecessori Nov. xv, c. ult.

(72) *Adæratione metatorum.* Adæratio metatorum est illatio pecuniæ vice metatorum.

ἐπὶ πράξεως κατατίθεται, τῶν ἑδαγγελίων ἀπτόμενος παρουσία τοῦ ἀρχόντος· καὶ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τριῶν πρωτεύοντων, ἐπὶ συμφέροντι τοῦ μαινομένου πάντα ποιῆν. Ποιῆ δὲ καὶ δημόσιον ἰμμεντόν, καὶ οὕτως λαμβάνει τὰ πράγματα, καὶ διοικεῖ αὐτὰ πρὸς τὴν ἰδίαν δοκιμασίαν, καὶ ὑπέκεινται τὰ πράγματα αὐτοῦ καθ' ὁμοίτητα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ κούρατορος τοῦ νέου.

ΚΗ'. Οἱ παῖδες τῶν μαινομένων καὶ τῶν παραφρονούντων δύνανται γαμεῖν, κροικὸς προγόνου δωρεῖς ἐπιδομένης παρὰ τὸν κούρατόρων αὐτῶν, κατὰ δοκιμασίαν ἐνταῦθα μὲν τοῦ τῆς πόλεως ἐπάρχου, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχαῖς, τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπισκόπων, τῆς ὑπολήψεως τῶν προσώπων καὶ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐπιδομένων σκοπούμενου. Ταῦτα δὲ γίνεται χωρὶς ἐπαρχίας, παρόντων καὶ τῶν κηδεμόνων καὶ τῶν ἐπισήμων συγγενῶν τοῦ μαινομένου καὶ τοῦ παράφρονος.

ΚΘ'. Μηδεὶς ἐκ πρώτης αἰτίαςθω κληρικὸν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, ἀλλὰ παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ· εἰ δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπόπτως ἔχει, παρὰ τῷ μητροπολίτῃ. Εἰ δὲ κάκεινος ὑποπτὸς ἔσται, δεῖ συνδικάζειν αὐτῷ ἐκ προσώπου τῆς ὅλης συνόδου τρεῖς, τοὺς κατὰ τὴν τάξιν τῆς χειροτονίας πρωτεύοντας. Καὶ εἰ μὴ στερηθῆ τὰ κεραιμένα, τὸν τῆς διοικήσεως πατριάρχῃν ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ κρινομένοις ἐμμένειν, ὡς αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς διώκησιν. Οὕτε γὰρ ἐκκαλοῦνται αἱ τῶν πατριαρχῶν ψήφοι. Τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν τοῖς ἐπισκόποις ἐναγόντων. Ἐξεστὶ δὲ παρὰ τῷ πατριάρχῃ αἰτιάσθαι ἐφ' ᾧ διὰ γραμμάτων αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν ἐπισκόπῳ παραπεμφθῆναι· καὶ εἰ δὲν πλέον ὄ κερατίων ὑπὲρ σπουρτούλου λαμβάνει ὁ παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου πεμπόμενος κληρικὸς· ἢ ἐνθα ἐπίσκοπος ὁ πεμφθεὶς εἴη, οὐ πλέον τῶν ἐξ νομισμάτων ἐφ' οἰαδῆποτε αἰτία ἢ πώστητι. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀκροῖται τῆς ἐκκλήτου, τῶν κατ' ἐπιτροπὴν αὐτοῦ δικαστῶν ἐπισκόπων ἢ μητροπολιτῶν. Ὁ παρὰ ταῦτα ποιῶν διπλοῦν δίδωσι τὸ ὑπερπαραθὲν, καὶ γίνεται παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ μητροπολίτου ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν ἐπιτίμιον, ἐκβαλλόμενος τῶν ἐκκλησιαστικῶν καταλόγων. Ταῦτα μὲν, ἐνθα πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ὁρῶν κατάστασιν· εἰ δὲ πολιτικὴ εἴη ἢ ἀμφισβήτησις, οὐκ ἀναγκάζεται ὁ κατηγορῶν ταῦτα φυλάττειν, ἀλλὰ ἀδειαν ἔχει παρὰ τοῖς ἀρχουσι κινεῖν.

Λ'. Πᾶσα κηδεμονία, τῆς οὐσίας οὐσης ἀχρι φ' νομισμάτων, οὐ παρὰ τῷ ἀρχοντι γίνεται, ἀλλὰ παρὰ τῷ τῆς πόλεως ἐκδίκῳ ἢ στρατηγῷ· καὶ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παρὰ τῷ ἰουρδίκῳ ἅμα τῷ ἐπισκόπῳ ἢ δημοσίοις προσώποις, εἰ

Annibalis Fabroti notæ.

(73) *Furiosorum*. In Basilicis additur, nec patris consensum expectant, lib. xviii, tit. l., c. 19.

(74) *Abaque sumptu*. Reclie, ut l. 26, supra.

(75) *Nullus ex totius synodi persona*. Ἐξ προσώπου τῆς ὅλης συνόδου. Delegati a synodo. Collatio S. Maximi cum Theodosio episcopo Cæsareæ: *Ex persona Petri Constantinopolitani præsulis nostra*. Item: *Mittemus ad eum ex persona nostra patricios duos*. Vide quæ diximus ad Theophilum

tit. *Desuspect. tut.*

(76) *Qui ordinationis serie priores sunt*. Gregor, M. vii. epist. 114.

(77) *A patriarcharum sententiis*. Si appellatur a sententiis iudicis delegati a patriarcha, tunc ἀρχιερατικός ὄρνος, id est patriarchica sedes appellationem dirimat. Photius, *Nomoc.* tit. 9, c. 6. Vide Balsamon. ad cau. 11 syn. Antioch.

(78) *Vel personis publicis*. Ex hoc loco constat

civitate, copia sit : fidejussore pro modo patrimonii præstando, dictarum personarum arbitrato, atque cæteris, quæ creandis curatoribus fieri solent, observandis; ac duobus aureis solvendis : eo, qui creationem majoris lucri causa differt, vel amplius accipit, id omne triplum restituente, et minus curationis amittente. Cæterum ubi eugatorem defensor episcopo præsentate dat, gesta in archivo ecclesiæ reponenda sunt. Constantinopoli quidem apud prætorem duntaxat curatores creantur

XXXI. Si is, qui (79) detinet rem ad me pertinentem, absens est, vel in magistratu constitutus, vel infans, vel furiosus, nec tutorem aut curatorem habet: licitum mihi est ut intra constitutum tempus hoc nomine præsidem adeam, vel libellum porrigam, et tempus interrumpitur. Quod si præsidem accedere nequeo, convento episcopo per scripturam animi mei sententiam manifestare debeo.

XXXII. Cum dominus in recipienda emphyteutica re (80) moram interponit, emphyteuta potestatem habet ejus signandæ; ac Constantinopoli quidem sub triennii finem attestationis faciendæ apud præfectos prætorio, vel præfectum urbi, vel judicem ei, qui emphyteusim recipere recusat, competentem; vel apud patriarcham denique, si dominus emphyteuticæ rei potens sit (81): in provinciis autem, apud præsidem, vel absente præside, apud defensorem vel episcopum ejus civitatis, in qua recusans degit: atque horum alterutrius testimonium accipiendi. Quod si ne ita quidem receperit ille rem emphyteuticam, sane nec contractus emphyteuticus solvitur et emphyteuta sequentis etiam temporis pensionem lucratur; donec ipse dominus attestationem miserit, qua eam exigit. Tunc enim illam ab attestatione facta non ratione præteriti temporis, accipiet: exactoque triennio post factam attestationem, si contumax emphyteuta sit, eum expellere potest.

XXXIII. Qui ancillam, vel ingenuam, invitam in athenam orchestramve trahit, vel prohibet hac illam professione liberari, vel a fidejussoribus ejus animum exigit, a præside ac episcopo proscribitur, et civitate pellitur. Quod si præses ipse est, qui vim adhibet, ab episcopo prohibetur, vel rem Imperatori episcopus indicat. Fidejussores absque jactura ser-

τούτων ἡ πόλις εὐποροῖη· ἐγγυητοῦ διδομένου πρὸς τὸ μέτρον τῆς οὐσίας, δοκιμασίᾳ τῶν εἰρημένων προσώπων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν εἰωθῶτων ἐπιταῖς κηδεμονίαις προϊόντων, καὶ δύο νομισμάτων διδομένων· τοῦ τὴν χειροτονίαν ὑπερτιθεμένου διὰ μείζον κέρδος, ἢ πλεόν λαμβάνοντος, ἅπαν ἀναθεδόντος τριπλοῦν, καὶ τοῦ φροντισίματος ἐκπίπτοντος. Ἐνθα δὲ κηδεμονίαν ὁ ἐκδικὸς παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ποιεῖ, δεῖ τὰ πραττόμενα ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχιεῖω ἀποτίθεσθαι. Ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ παρὰ μόνῳ τῷ πραιτωρὶ αἱ κηδεμονίαι γίνονται.

ΑΛ'. Ἐὰν ὁ κατέχων πρῶγμα διαφέρων μοι ἀπεστῆν, ἢ ἴσφανος ἐστίν, ἢ μαίνεται, καὶ οὐ κηδεμονεύεται, ἔξεσι μοι ἐμπροθέτως ἀρχοντι περὶ τοῦτου προσιναί, ἢ λίσσλλον ἐπιιδίδοναι, καὶ ὁ χρόνος ἐκκόπτεται. Εἰ δὲ μὴ δύναται ἀρχοντι προσελθεῖν, δεῖ με πρὸς τὸν ἐπίσκοπον εἰσιόντα ἐγγράφως τὴν γνώμην μου φανερώσαι.

ΑΒ'. Ἀναβαλλομένου τοῦ δεσπότης δέξασθαι τὸ ἐμφύτευμα, ἀδειαν ὁ ἐμφυτευτῆς ἔχει σφραγίζειν αὐτὸ· καὶ ἐν μὲν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ πέρατι τῆς τριετίας ἐκμαρτύρασθαι τοῦτο παρὰ τοῖς ὑπάρχοις, ἢ τῷ ἐπάρχῳ, ἢ παρὰ τῷ προσφῶρῳ τοῦ πραιτουμένου ἀρχοντι, ἢ παρὰ τῷ πατριάρχῳ, τοῦ δεσπότης δυνάστου ὄντος· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τῷ ἀρχοντι· ἢ μὴ ἐνδημούντος αὐτοῦ, παρὰ τῷ ἐκδικῳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως, καθ' ἣν ἐστὶν ὁ πραιτουμένος, καὶ τὴν τοῦ ἐνὸς αὐτῶν προσλαθεῖν μαρτυρίαν. Καὶ εἰ μὴδὲ οὕτω δέξηται, οὔτε τὸ ἐμφύτευμα λύεται, καὶ κερδαίνει τὸ τέλος ὁ ἐμφυτευτῆς καὶ τοῦ ἐξῆς χρόνου, ἕως ἂν ὁ δεσπότης στασιῇ διαμαρτυρίαν ἀπαιτῶν. Ἐξ ἵκείνου γάρ, οὐ μὴν ὑπὲρ τοῦ προλαθόντος χρόνου λήψεται· καὶ ἐπιτριεῖσιν μετὰ τὴν μαρτυρίαν ἀγνωμονοῦντα τὸν ἐμφυτευτὴν ἐξωθεῖσθαι δύναται.

ΑΓ'. Ὁ δοῦλην ἢ ἐλευθέραν ἀκουσαν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν καθέκων, ἢ ἀπαλλαγῆναι κωλύων, ἢ τοὺς ἐγγυητὰς αὐτῆς ἀπαιτῶν χρυσίον, δημεύεται διὰ τοῦ ἀρχοντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τῆς πόλεως ἐξωθεῖται. Εἰ δὲ ὁ ἀρχὸν ἐστὶν ὁ βιαζόμενος, κωλύεται παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἢ μηνύει τῷ βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος. Φυλάττονται δὲ οἱ ἐγγυηταὶ ἀζημίω. Αἱ δὲ τοιαῦται γυναῖκες, εὐγενεῖς οὔσαι, νο-

Annihalis Fabroti notæ.

in § Vos autem, instit. De Attil. tut. legem hunc, vel alii publicis personis, ut etiam observavit Cuj in notis post. ad d. §.

(79) Si is qui... vel in magistratu constitutus. Hæc non sunt in Peirescii codice. Auctores autem Basilicon non videtur percepisse hæc verba legis, vel in summa potestate constitutio; sic enim acciperunt, quasi in potentioris personæ potestate constitutus sit adversarius; sic enim malo vertere hæc illorum verba, ἢ καὶ δυνατόν ὑποκείμενου προσώπου, Basil. lib. vii, tit. 4, c. 3, quam veram Justiniani mentem sequi, et a Græcorum mente aberrare. Cæterum lubet hic per occasionem totam

legem §I emendare ad fidem veteris codicis, quo sæpe usus sum beneficio v. cl. Juliani Broderi: Sancimus si quando, etc., et desiderat. Mox: Propinere: non ei licentia sit abs. suo adv. etc., auctoritate sua usurpare: sed licentia ei detur adire præsidem, vel libellum porr. Et mox: interruptionem temporis facere.

(80) Quam dominus in recip. emphyteutica re. Ἐμφύτευμα est vectigal seu canon emphyteuticus, hæc lex integrior existit lib. xx Basilic. tit. 2, c. 4.

(81) Vel apud patriarcham si dominus emphyteuticæ rei potens sit. Hæc non sunt in Basilicis.

μῆμος γυμονται καὶ ἀξίωματικῶς χωρὶς βασιλικῆς ἂν τιγραφῆς, μετὰ μέντοι προικῶν. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ θυγατέρων σχητικῶν.

ΔΔ'. Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς κυβεύων ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ παρακαθήμενος, ἢ θέατρον ἢ κυνήγιον θεωρῶν, ἀφορίζεται τῆς ἀγίας λειτουργίας, καὶ τῶν σιτήσεων αὐτοῦ στερεῖται, καὶ ὀρίζεται αὐτῷ χρόνος εἰς μετάνοιαν. Καὶ ἐὰν εἰσω τοῦ χρόνου ἀξίως φανῆ μετανοήσας, ἱερατικῶς ἀπιμείνη, τελίως ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου, καὶ γίνεται βουλευτὴ· μετὰ τῆς αὐτοῦ περιουσίας τῆς πόλεως ἢς ἦν κληρικὸς ἢ τῆς πόλεως ἐκεῖνης οὐκ ἔχουσης βουλευτήριον, γίνεται εἰς τὴν χρῆζουσαν ἐκ τῶν πλησιαζουσῶν. Εἰ δὲ οὐσίαν οὐκ ἔχει, γίνεται ταξιώτης. Παραφυλάττουσι δὲ ταῦτα οἱ πατριάρχαι, καὶ οἱ ἐπίσκοποι, καὶ οἱ ἐκκλησιᾶδικοὶ, καὶ οἱ ἐκάστης διοικήσεως ὑπαρχοὶ, καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχόντες καὶ ἐκδοικοὶ ταῦτα τοῖς ἱερεῦσι προσαγγέλλουσι. Δεῖ δὲ ταῦτα μετὰ τῶν ἀκριβοῦν ἐπὶ τῶν Εὐαγγελίων ζητεῖσθαι, καὶ τοὺς συνοφάντας ἀνανακτεῖσθαι. Ἔχει διαφόρους ποινὰς κατὰ τῶν ἀρχόντων, καὶ τάξεων, καὶ τῶν ἐκδοικῶν, εἰ, ταῦτα μανθάνοντες, μὴ προσαγγέλωσι τοῖς προσφθοῖς ἱερεῦσιν.

Καὶ ὅσα παρά τιλα.

Βιβ. α', τίτ. β' διάτ. ζ' ἢς ἡ ἀρχή. *Omni*. Καὶ ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ οἱ παλαιοὶ κανόνες τῶν Ἐκκλησιῶν κρατεῖσθαι ὥστε, ἠγία ἐκκλησιαστικὸν τι ἀνακύψει, τεμνέσθω γνώμη τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, συνόδου γινόμενης.

Βιβ. α', τίτ. β', διάτ. ιε' ἢς ἀρχή. Ὁ νοσοκομειον, ἢ πτωχεῖον, ἢ ξενοδοχεῖον κτίξιν ἐπαγγελιάμενος, προνοία τοῦ κατὰ χῶραν ἐπισκόπου οἰκοδομῆν ταῦτα ἀναγνῆσθαι.

Βιβ. α' τίτ. γ' διάτ. ζ' ἢς ἡ ἀρχή, *Pars actorum*. Οὐδὲ κατὰ τιμὴν, οὐδὲ κατὰ νόμον ἀπατεῖται μαρτυρεῖν ὁ ἐπίσκοπος ὁθεν μὴ μαρτυρεῖται.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ' ἢς ἡ ἀρχή, *Si quis*. Τοῦ ἐπισκόπου ἀδιαθέτου τελευτῶντος, ἢ ἐκκλησία τὸν τοῦτου κληρὸν ὑπεισέρχεται.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κα' ἢς ἡ ἀρχή, *Ad similitudinem*. Ὁ βουλευτὴς, ἐπίσκοπος γινόμενος, δύναται διὰ τοῦ ὑποκαταστάτου κινδύνῃ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τὰς ἐποφειλομένας περ' αὐτοῦ λειτουργίας ἐκπληροῦν τῇ πατρὶδι.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κβ' ἢς ἡ ἀρχή, *Si qua*. Ὁ συνοφάνθησας ἐπίσκοπον τριάκοντα λίτρας χρυσοῦ τῷ δημοσίῳ κατατίθεισιν.

Καὶ αἱ πολλαὶ διατάξεις τοῦ αὐτοῦ τίτλου τῷ πρῶντι τίτλῳ ἀρμόζουσι, περὶ ἐπισκόπων διαλλαμβάνουσαι.

Βιβ. α' τίτ. ε', διάτ. ιζ' ἢς ἡ ἀρχή, *Τῆς ἀγίας*.

Annibalis Fabroti notæ.

(82) *Qui alea ludit*. Vide infra lib. III, tit. 1.
(83) Lib. I, tit. 3, const. 21. Lex 21, cod. *De episc. et cleric.* non loquitur de decurione qui factus sit episcopus, sed ait eos, qui ex decurionibus etiam

in dignitate constitutis, ac sine rescripto principis: dotalibus tamen instrumentis intervenientibus. Eadem locum habent etiam in filiabus sceniorum.

XXXIV. Episcopus aut clericus, qui alea ludit (82), vel societatem cum alea ludentibus habet, vel qui aliis assidet, theatri venationisve spectator, a ministerio sacro segregatur, et annonis suis privatur. Simul ei tempus ad pœnitentiam constituitur, intra quod tempus si digne visus fuerit egisse pœnitentiam, humanitatem pontificiam impetrat. Quod si eo tempore exacto, perseveraverit, prorsus a clero submovetur, et una cum patrimonio suo sit curialis ejus municipii, cujus erat clericus: aut si municipium illud ordinem decurionum nullum habeat, curialis sit municipii vicini, quod ejusmodi persona indiget. Si patrimonium nullum habet, sit apparitor. Observant autem hæc patriarchæ, et episcopi, et ecclesiæ defensores, et præfecti prætoris ejusque diocœseos; cæterique præsides, ac defensores, hæc ipsi sacerdotibus nuntiabunt. Et inquirendum de talibus, accuratis explorationibus intervenientibus, ipsis etiam propositis Evangelii, ac indignationi calumniatores subjiciendi. Habet etiam constitutio diversas pœnas adversus præsides, et officia et defensores, si cum hæc intelligent, episcopis competentibus non nuntiarint.

Tituli IV paratilla.

Libri I, tit. 2, const. VI, cujus initium, *Omni*. Etiam in Illyrico antiqui canones ecclesiastici rati sunt: ita quidem, ut cum ecclesiasticum aliquod dubium emergerit, arbitrio Constantinopolitani episcopi, synodo coacta, decidatur.

Lib. I, tit. 2, constit. 15, cujus initium. Qui nosocomium, vel ptochium, vel xenodochium se structurum promisit, interveniente cura episcopi regionis illius, hæc ædificare cogetur.

Lib. II, tit. 3, constit. 7, cujus initium, *Pars actorum*. Nec honore, nec lege ab episcopo exigitur, ut testimonium dicat. Ideoque testimonio dicendo non adhibetur.

Lib. I, tit. 3, constit. 20, cujus initium, *Si quis*. Cum episcopus nullo testamento condito decedit, hereditatem ejus adit ecclesia.

Lib. I, tit. 3, constit. 21 (83), cujus initium, *Ad similitudinem*. Decurio factus episcopus, potest per substitutum, periculo facultatum suarum, præstare functiones, quas patriæ debet.

Lib. I, tit. 3, constit. 22, cujus initium, *Si qua*. Qui calumniatus est episcopum, fisco auri triginta libras infert.

Præterea complures per eundem tertium titulum constitutiones, ad hunc præsentem titulum quadrant; cum de episcopis tractent.

Lib. I, tit. 5, constit. 17 (84), cujus initium,

honorario titulo illustrem dignitatem consecuti sunt, per subrogatos decurionum munus subire periculo suo ad similitudinem episcoporum.

84) Lib. I, tit. 3, const. 17. Hæc igitur consti-

Τῆς δύσεως. Ut quæ adversus Samaritanos statuta sunt, A custodiantur, provideant episcopi.

Lib. I, tit. 6, constit. 1, ejus initium, *Antistes*. Episcopus eum, qui jam baptizatus est, si rebaptizare fuerit ausus, ordine suo removetur. Hoc enim præceptis apostolicis repugnat.

Lib. I, tit. 12, constit. 3, ejus initium, *Ἀναχώθωσαν*. Armis confusæ arma deponere debent. Si non paruerint, neque cessarint promissæ ab episcopo et clericis securitati, cum jurisdictioni præstare, ne sic quidem eos absque sententia episcopi licet abripere.

Lib. I, tit. 13, constit. 1, ejus initium, *Jam dudum*. Episcopi testium vice subscribant instrumentis eorum, qui manumittuntur in ecclesia.

Lib. I, tit. 15, constit. 8, ejus initium, *Defensores*. Civitatis defensor, assentiente episcopo, constituitur.

Lib. III, tit. 2, constit. 2, ejus initium, *Προαγορεύομεν*. Si exsecutor citatum vexet dandi fidejussoris causa, quem dicat esse personam, quæ solveudo non sit, providentia et judicio episcopi eum accipiat.

Lib. III, tit. 43, constit. 1, ejus initium, *Ἡ κύβωρ*. In aleæ lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. IV, tit. 30, constit. 14, ejus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quamdam nequit per locorum præsidem, vel per defensorem facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, contentiam habeat ad eundem episcopum, et per eum hanc manifestam faciendi creditori.

Lib. V, tit. 4, constit. 29 (85), ejus initium, *Πόση*. Scenica mulier, quæ liberari vult et a præside impeditur, episcopum adire potest, et ejus providentia ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. V, tit. 70, constit. 7, ejus initium, *Cum*. Curatores episcoporum judicio et discussione constituantur.

Lib. VII, tit. 40, constit. 2, ejus initium, *Ut perfectius*. Potest aliquis, adito episcopo, currens adversus se tempus interrumpere.

Lib. VIII, tit. 52, constit. 3, ejus initium, *Sancimus*. Episcopus provideat ne infans expositus in servitute redigatur.

Lib. IX, tit. 4, constit. 6 (86), ejus initium, *Οὐδένα*. Religiosissimi quovis in loco episcopi uno ejuslibet septimæ die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodibus perscrutantur.

Lib. IX, tit. 5, constit. 2 (87), ejus initium, *Ἰδιωτικάς*. Si quis in carcerem privatum conjectus

ἴσως ἂν τὰ κατὰ τῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα φυλακῇ, προνοήσωσαν οἱ ἐπίσκοποι.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Antistes*. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα ἀναβαπτίσει τολμήσας ἀποχειροτονεῖται. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἀποστολικοῖς μάχεται παραγγέλμασιν.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἀναχώθωσαν*. Τοῖς ἐν ὅπλοις πρόσφυγας ἀποδέσθαι τὰ ὅπλα μὴ παισθέντας, μήτε εἰζήτας τῆ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν ἐπαγγελθεῖση ἀσφαλίᾳ, μεθ' ὅρου ἕσταις, οὐδέ οὕτως ἀνεῖ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης ἐξιστῖν ἀποσιπῆσαι.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Jam dudum*. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τάξει μαρτύρων ὑπογράφωσαν ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθερουμένων.

Βιβ. α' τίτ. ν', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή, *Defensores*. Ὁ ἐκδικος συναινέσας τοῦ ἐπισκόπου προβαλλέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή, *Προαγορεύομεν*. Ἐάν ὁ ἐκδικαστὴς διιστρέφῃ τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἔγγυθου, πρόσωπον φάσκων αὐτὸ ἀπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο δεχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἡ κύβωρ*. Τὴν τοῦ κόττου παιγλίαν δύναται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γενέσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *In contractibus*. Ὁ διὰ τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ ἀρχοντος τῶν τόπων, ἢ τοῦ ἐκδίκου ποιεῖσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναργυρίας διζμαρτυρίαν, ἀδίστην ἐχέτω τοῦ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ διὰ τοῦτου ταύτην ποιεῖν φανερὰν τῷ κριδίῳ, τῷ δανειστῇ, ἢ οἴμαι τῷ πραιτώρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχή, *Πόση*. Ἢ σκηνηκὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἀρχοντος κωλυομένη, δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. σ', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχή, *Cum*. Οἱ κούρατρες καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων περιβαλλέσθωσαν.

Βιβ. ζ', τίτ. ος μ', διάταξις β', ἥς ἡ ἀρχή, *Perfectius*. Δύναται τὸ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ τὸν τρέχοντα κατ' αὐτὸν χρόνον διακόπτειν.

Βιβ. η', τίτ. ε', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Sancimus*. Τὸ ἐκτεθὲν βρέφο; μὴ καταβουλόσθω προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Οὐδένα*. Οἱ θεοφιλέστατοι κατὰ τόπον ἐπίσκοποι μίαν ἐκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν, τὴν δ', ἢ τὴν ς' τὰς φυλακὰς διερευνάτωσαν.

Βιβ. θ', τίτ. ε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἰδιωτικάς*. Ἐάν τις βληθῇ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοίᾳ τῶν

Annibalis Fabroti notæ.

titio Græce edita est, et falluntur qui scribunt, initium ejus fuisse, *Sancitæ*.

(85) Lib. V, tit. 4, const. 29. In ms. Peir. πᾶσιν.

(86) Lib. IX, tit. 4, const. 6. Episcopi loci die

Mercurii aut Veneris custodias visitare debent. Vide Appendicem cod. Theodos. num. 13.

(87) Lib. IX, tit. 5, const. 2. Προστώσι; τῶν θείων πραιτόρων, est comes regum privatarum.

θεοφιλῶν ἐπισκόπων, ἀφείσθω παραχρῆμα τῆς φυλακῆς· Σημειώσαι δὲ, βῆθουμμένου τοῦ πράγματος τούτου, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ καθῆκον προσετώτῳ τῶν θείων πριβάτων· τοῦτο γὰρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ μόνον περὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτῆν ὑποστήσεται [f. ὑποστήσονται] κίνδυνον.

Βιβ. ββ', τίτ. 57, διάτ. β', ἤς ἡ ἀρχή. Θεοπίστομοι. Ὁ μὴνυσὶν τινα ἐμφανίσας ἐν ἐπαρχίᾳ, καὶ πλέον ἐξ νομισμάτων βουλόμενος διαγράψαι τὰς ἐπαρχίας, προνοεῖ τοῦ ἐπισκόπου ἀπωθεῖσθω.

Ἀνάγνωθι τῶν μετὰ τὰς νεαρὰς τὴν ζ', διάταξιν, ἣς ἡ ἐπιγραφὴ· Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ τὴν οὐκ ἀνεπίγραφον μὲν οὖσαν, ἀναγκαίαν δὲ καὶ φιλόανθρωπον· καὶ τὴν ρθ', ἣς ἡ ἐπιγραφὴ· Διδασκαίς παρὰ τοῖς ἐπίσκοποις δεῖ μόνον εἶναι διδάσκειν καὶ ἀσκητῶν. Καὶ τὴν π', ἣς ἡ ἐπιγραφὴ· Ἡ διὰ τῶν ἀξιωματούχων καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἐλευθεροῦσα τῆς ὑπερβολῆς. Εὐρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ζ', πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους, καὶ ποτα ἐπιτίμια ὄριστα· κατὰ τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν, καὶ παρὰ τὸν ὅρον αὐτῆς χειροτονουμένων.

Ἐν δὲ τῇ ρκδ', ὥστε, τὸν ἀρχοντα μὴ βουλόμενον ὑπακούειν τοῦ προσέλευσιν ποιησαμένου πρὸς αὐτὸν, καταναγκάζεσθαι ἐκ τοῦ ἐπισκόπου ἀκροάσασθαι τῆς ὑποθέσεως· καὶ ὥστε, εἰ εὐλογος ὑπεστὶν αἰτία, συνακροάσασθαι τῷ ἀρχοντι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ ἀδίκως τινὰ καταδικάσεν ὁ ἀρχων, καὶ τοῦτο σκοπῆσαι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ συνίδοι, καταδικάσαι τὸν ἀρχοντα· καὶ μηδεὶς προσερχέσθω βασιλεῖ, μὴ ἐπιφερόμενος γράμματα τοῦ ἐπισκόπου τῆς αὐτοῦ πόλεως. Ἐπει τὰς αὐτὰς ὑπέξει τιμωρίας, ἃς ὁ ἀρχων ἐμελλε πάσχειν, εἰ, προσέλευσιν δεξάμενος, κατεφρόνησε, καὶ οὐκ ἔκροάσατο τῆς ὑποθέσεως. Πάλιν δὲ ἡ αὐτὴ διάταξις φησὶν ὥστε τὸν ἐπίσκοπον μὴ συγχωρεῖν μαγιστριανῶ σπούδουλα μεθοδεύειν πλέον τῆς ὁμοιομένης ποσότητος· ἐν τῇ διατάξει.

Ἐν δὲ τῇ οη', ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ πᾶσαι αἱ μοναστήριαι παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων δικάζονται, δικὴν ἔχουσαι πρὸς τινὰ.

Ἐν δὲ τῇ π', ὡς πᾶς τις ἐπισκοπῆς ἀξιώθεις ἐλευθεροῦται, καὶ βουλευτικῆς τύχης, καὶ ὑπερβολῆς.

TITULUS E.

Περὶ αἰρετικῶν, καὶ Μανιχαίων, καὶ Σαμαρειτῶν.

Ἐπιμνησθε Ἄ'. Τὰ προφάσει τῆς θρησκείας φιλοτιμηθέντα προνόμια οὐκ ἔχουσιν οἱ αἰρετικοὶ, ἀλλὰ ταῖς λειτουργίαις ὑπόκεινται.

Β'. Οἱ αἰρετικοὶ μὴ διδασκέτωσαν μηδὲ ἐμφανί-

A fuerit, religiosissimorum episcoporum cura extemplo e custodia dimittitur. Nota, quum hoc negotium negligenter agitur, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum, qui pro tempore praepositus fuerit sacris rebus privatis. Quippe ni hoc fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. xii, tit. 63, constit. 2 (88), cujus initium, Θεοπίστομοι. Qui quaedam nuntiando insinaverit in provincia, si amplius sex solidis a provinciis (88) velle exigere, per episcopi providentiam depellitur.

Legito quoque novellam 6 post colicem editam, cujus inscriptio est, Lex, quae tradit, quomodo sint ordinandi episcopi, etc. Item 75, quae inscriptione quidem caret, sed necessaria est, et humana. Item 104 cujus inscriptio est: Constitutio, apud quos oporteat litigare monachos et ascetas. Item 131, cujus inscriptio est: Constitutio, quae per dignitates et episcopatum a patria potestate liberat. Invenies enim in sexta quidem, quoniam ordinari modo episcopos oporteat: et quae constitutae poenae sint adversus violantes hanc constitutionem, et eos, qui praeter ipsius sanctionem, ordinantur.

In vicesima vero prima novella sancitur, ut praeses, qui audire non vult eum, qui ad ipsum accessit, ab episcopo causam audire cogatur: atque uti si justa subsit causa, cum praeside causam cognoscat episcopus: et si quem praeses injuste condemnaverit, hoc ipsum quoque inspiciat episcopus; ac si facti conscius sit, praesidem condemnet. Nec imperatorem quisquam adeat, qui non avertit litteras ab ejusdem civitatis episcopo. Nam poenas easdem perferet, quas praeses passurus erat si accessione admissa, causam neglexerit, et non cognoverit. Rursus tradit eandem constitutio, ut magisteriano non concedat episcopus licentiam exigendi majores sportulas ea quantitate, quae hac in constitutione definita est.

In novella vero 77 statuitur, omnes monachos, et omnes monasteria apud episcopum regionis litigare debere, si quam adversus aliquem litem habeant.

In 80 vero (89) novella traditur, ut quicumque dignitatem episcopi sit consecutus, liber sit a conditione curiali et potestate patria.

TITULUS V.

De haereticis et Manichaeis, et Samaritis.

I. Quae per causam religionis indulta sunt privilegia, non habent haeretici: sed muneribus subiecti sunt.

II. Haeretici non doceant vel insinuent infidelita-

Annibalis Fabroti notæ.

(88) Lib. xii, tit. 63, const. 2. Hujus constitutio-nis epitomen edidit Cujacius.
(88') Hecitius ἐπαρχιωτῶν, provincialibus.

(89) In 80 vero. Episcopatus patria potestate et curia liberat. Nov. lxxxv, c. ult. et Nov. lxxxiii, c. p. 4.

Τῆς ἀγίας. Ut quem adversus Samaritas statuta sunt, A
custodiantur, provideant episcopi.

Lib. I, tit. 6, constit. 1, cujus initium, *Antistes*. Episcopus eum, qui jam baptizatus est, si rebaptizare fuerit ausus, ordine suo removetur. Hoc enim præceptis apostolicis repugnat.

Lib. I, tit. 12, constit. 3, cujus initium, *Ἀναχώθωσαν*. Armati confugæ arma deponere debent. Si non paruerint, neque cesserint promissæ ab episcopo et clericis securitati, cum iurjurandi præstatione, ne sic quidem eos absque sententia episcopi licet abripere.

Lib. I, tit. 13, constit. 1, cujus initium, *Jam dudum*. Episcopi testium vice subscribant instrumentis eorum, qui manumittuntur in ecclesia.

Lib. I, tit. 15, constit. 8, cujus initium, *Defensores*. Civitatis defensor, assentiente episcopo, constituitur.

Lib. III, tit. 2, constit. 2, cujus initium, *Προαγορεύομεν*. Si exsecutor citatum vexet dandi fidejussoris causa, quem dicat esse personam, quæ solvendo non sit, providentia et judicio episcopi cum accipiat.

Lib. III, tit. 43, constit. 1, cujus initium, *Ἐκθύω*. In aleæ lusum inquirere possunt episcopi, et prohibere ne fiat.

Lib. IV, tit. 30, constit. 14, cujus initium, *In contractibus*. Qui propter difficultatem quamdam nequit per locorum præsidem, vel per defensorem facere denuntiationem exceptionis non numeratæ pecuniæ, licentiam habeat ad eundem episcopum, et per eum hanc manifestam faciendi creditoribus.

Lib. V, tit. 4, constit. 29 (85), cujus initium, *Πόση*. Scenica mulier, quæ liberari vult et a præside impeditur, episcopum adire potest, et ejus providentiâ ad vitam honestam ac pudicam se conferat.

Lib. V, tit. 70, constit. 7, cujus initium, *Cum*. Curatores episcoporum iudicio et discussione constituuntur.

Lib. VII, tit. 40, constit. 2, cujus initium, *Ut perfectus*. Potest aliquis, adito episcopo, currens adversus se tempus interrumpere.

Lib. VIII, tit. 52, constit. 3, cujus initium, *Sancimus*. Episcopus provideat ne infans expositus in servitutem redigatur.

Lib. IX, tit. 4, constit. 6 (86), cujus initium, *Οὐδένα*. Religiosi-simi quovis in loco episcopi uno cujuslibet septimæ die, vel feria quarta, vel in Parasceve, custodiri perscrutantur.

Lib. IX, tit. 5, constit. 2 (87), cujus initium, *Ἰδιωτικῶς*. Si quis in carcerem privatum conjectus

Ἦσως ἀν τὰ κατὰ τῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα φυλαχθῆ, προνοήσωσαν οἱ ἐπίσκοποι.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Antistes*. Ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα ἀναβαπτίσει τολμήσας ἀποχειροτονεῖται. Τοῦτο γὰρ τοῖς ἀποστολικοῖς μάχεται παραγγέλμασιν.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ἀναχώθωσαν*. Τοῦς ἐν ὅπλοις πρόσφυγα; ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα μὴ κεισθέντας, μήτε εἰξαντας τῇ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κληρικῶν ἐπαγγελθεισῇ ἀσφαλείᾳ, μεθ' ὅρκου δόσεως, οὐδέ οὕτως ἀνεῖν τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης ἔξεστιν ἀποσπείσθαι.

Βιβ. α', τίτ. ιγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Jam dudum*. Οἱ ἐπίσκοποι ἐν τάξει μαρτύρων ὑπογράφωσαν ἐν τοῖς συμβολαίοις τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθερουμένων.

Βιβ. α' τίτ. ν', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Defensores*. Ὁ ἐκδικὸς συναίνουντος τοῦ ἐπισκόπου προβαλλέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. ιβ', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Προαγορεύομεν*. Ἐὰν ὁ ἐκδικαστὴς διωστρέφῃ τὸν ὑπομνησθέντα περὶ τοῦ ἔγγυθου, πρόσωπον φάσκων αὐτὸ ἀπορον, προνοίᾳ καὶ κρίσει τοῦ ἐπισκόπου τοῦτο δεχέσθω.

Βιβ. γ', τίτ. μγ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ἐκθύω*. Τὴν τοῦ κόττου παιγνίαν δύνανται οἱ ἐπίσκοποι ἀναζητεῖν, καὶ κωλύειν γενέσθαι.

Βιβ. δ', τίτ. λ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχὴ, *In contractibus*. Ὁ διὰ τινα δυσχέρειαν μὴ δυνάμενος διὰ τοῦ ἀρχοντος τῶν τόπων, ἢ τοῦ ἐκδικεῖν ποιέσθαι τὴν περὶ τῆς ἀναγκυρίας διαμαρτυρίαν, ἀδίκην ἐχέτω τοῦ προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ διὰ τούτου ταύτην ποιεῖν φανερὰν τῷ κρεδίτωρι, τῷ δανεισθῆ, ἢ οἴμαι τῷ πραιτωρι.

Βιβ. ε', τίτ. δ', διάτ. κθ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Πόση*. Ἢ σκηνικὴ ἀνεθῆναι βουλομένη, καὶ παρὰ τοῦ ἀρχοντος κωλυομένη, δύναται προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα προνοίᾳ αὐτοῦ ἐπὶ τὸν σεμνὸν καὶ σώφρονα βίον μετέλθῃ.

Βιβ. ε', τίτ. σ', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Cum*. Οἱ κούρατωρες καὶ κρίσει καὶ δοκιμασίᾳ τῶν ἐπισκόπων προκαλλέσθωσαν.

Βιβ. ζ', τίτ. ς', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Perfectus*. Δύνται τις προσεῖναι τῷ ἐπισκόπῳ τὸν τρέχοντα κατ' αὐτὸν χρόνον διακόπτειν.

Βιβ. η', τίτ. ε', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Sancimus*. Τὸ ἐκτεθὲν βρέφος μὴ καταδουλοῦσθω προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου.

Βιβ. θ', τίτ. δ', διάτ. ζ', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Οὐδένα*. Οἱ θεοφιλέστατοι κατὰ τόπον ἐπίσκοποι μίαν ἐκάστης ἑβδομάδος ἡμέραν, τὴν δ', ἢ τὴν ζ' τὰς φυλακὰς διερευνάτωσαν.

Βιβ. θ', τίτ. ε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχὴ, *Ἰδιωτικῶς*. Ἐὰν τις βληθῆ ἐν ἰδιωτικῇ φυλακῇ, προνοίᾳ τῶν

Annibalis Fabroti notæ.

titio Græce edita est, et falluntur qui scribunt, initium ejus fuisse, *Sancitæ*.

(85) Lib. V, tit. 4, const. 29. In ms. Peir. πᾶστιν.

(86) Lib. IX, tit. 4, const. 6. Episcopi loci die

Mercurii aut Veneris custodias visitare debent. Vide Appendicem cod. Theodos. num. 13.

(87) Lib. IX, tit. 5, const. 2. Προστώ; τῶν θείων πραιτῶν, est comes regum privatarum.

θεοφιλῶν ἐπισκόπων, ἀφίσθω παραχρῆμα τῆς φυλακῆς. Σημελιῶσαι ὅτι, ῥαθυμουμένου τοῦ πράγμα-τος τούτου, δεῖ τὸν ἐπίσκοπον ἀναφέρειν τῷ κατὰ κερὰν προσεστώτι τῶν θείων πρεβάτων· τοῦτο γάρ, φησὶ, μὴ ποιήσαντες, οὐ μόνον περὶ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν σωτηρίαν αὐτὴν ὑποστήσεται [f. ὑποστήσονται] κίνδυνον.

Βιβ. β', τίτ. εἴγ', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή. **Θεοπίζο-μωρ.** Ὁ μήνυσιν τινα ἐμφανίσας ἐν ἐπαρχίᾳ, καὶ πλέον ἐξ νομισμάτων βουλόμενος διαγράψαι τὰς ἐπαρχίας, προνοεῖ τοῦ ἐπίσκοπου ἀπωθεῖσθω.

Ἀνάγνωθι τῶν μετὰ τὰς νεαρὰς τὴν ζ', διάταξιν, ἥς ἡ ἐπιγραφή· **Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπίσκοπους, καὶ τὰ ἐξῆς.** Καὶ τὴν οὐκ ἀνεπίγραφον μὲν οὖσαν, ἀναγκαίαν δὲ καὶ φιλόανθρωπον· καὶ τὴν ρθ', ἥς ἡ ἐπιγραφή· **Διάταξις παρὰ τοῖς δικάζουσιν δεῖ μοναχοὺς καὶ ἀσκητίας.** Καὶ τὴν π', ἥς ἡ ἐπιγραφή· **Ἡ διὰ τῶν ἀξιοματικῶν καὶ τῆς ἐπισκοπῆς ἀλευθεροῦσα τῆς ὑπεξουσιότητος.** Εὐρήσεις γὰρ ἐν μὲν τῇ ζ', πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπίσκοπους, καὶ ποῖα ἐπιτίμια ἔχονται κατὰ τῶν παραβαινόντων τὴν διάταξιν, καὶ παρὰ τὸν ὅρον αὐτῆς χειροτονουμένων.

Ἐν δὲ τῇ ρθ', ὡστε, τὸν ἄρχοντα μὴ βουλόμενον ὑπακούειν τοῦ προσέλιυσιν πειρησαμένου πρὸς αὐτὸν, καταναγκάζεσθαι ἐκ τοῦ ἐπίσκοπου ἀκροάσασθαι τῆς ὑποθέσεως· καὶ ὡστε, εἰ εὐλογος ὑπεστὶν αἰτία, συνακροάσασθαι τῷ ἄρχοντι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ ἀδίκως τινὰ καταδικάσεν ὁ ἄρχων, καὶ τοῦτο σκοπῆσαι τὸν ἐπίσκοπον· καὶ εἰ συνδοί, καταδικάσαι τὸν ἄρχοντα· καὶ μετὰ τὴν προσερχέσθω βασιλεῖ, μὴ ἐπιτρέψομενος γράμματα τοῦ ἐπίσκοπου τῆς αὐτοῦ πάλως. Ἐπεὶ τὰς αὐτὰς ὑπέξει τιμωρίας, ἃς ὁ ἄρχων ἐμελλε πάσχειν, εἰ, προσέλιυσιν δεξάμενος, κατεφρόνησε, καὶ οὐκ ἔκροάσατο τῆς ὑποθέσεως. Πάλιν δὲ ἡ αὐτὴ διάταξις φησὶν ὡστε τὸν ἐπίσκοπον μὴ συγχωρεῖν μαγιστριανῶ σπούρτουλα μεθοδεύειν πλέον τῆς ὑποισμένης ποσότητος· ἐν τῇ διατάξει.

Ἐν δὲ τῇ σθ', ὡς πάντες οἱ μοναχοὶ καὶ πᾶσαι αἱ μοναστήρια· παρὰ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων δικάζονται, δίκην ἔχουσαι πρὸς τινά.

Ἐν δὲ τῇ π', ὡς πᾶς τις ἐπισκοπῆς ἀξίωθεις ἐλευθεροῦται, καὶ βουλευτικῆς τύχης, καὶ ὑπεξουσιότητος.

ΤΙΤΛΟΣ Ε΄.

Περὶ αἰρετικῶν, καὶ Μανιχαίων, καὶ Σαμαρι-τῶν.

Ἐμμηρία Α΄. Τὰ προφάσει τῆς θρησκείας φιλοτιμηθέντα προνόμια οὐκ ἔχουσιν οἱ αἰρετικοὶ, ἀλλὰ ταῖς λειτουργίαις ὑπέκεινται.

Β΄. Οἱ αἰρετικοὶ μὴ διδασκῶσαν μηδὲ ἐμφανί-

A fuerit, religiosiorum episcoporum cura ex-temple e custodia dimittitur. Nota, quum hoc negotium negligenter agitur, episcopum rem ipsam deferre debere ad eum, qui pro tempore praepositus fuerit sacris rebus privatis. Quippe ni hoc fecerint, inquit, non modo circa solum patrimonium, verum etiam circa salutem ipsam periculum incurrent.

Lib. xii, tit. 63, constit. 2 (88), cujus initium, **Θεοπίζομωρ.** Qui quaedam nuntiando insinuaverit in provincia, si amplius sex solidis a provincialibus (88) velit exigere, per episcopi providentiam depellitur.

Legito quoque novellam 6 post colicem editam, cujus inscriptio est, **Lex, quae tradit, quomodo sint ordinandi episcopi,** etc. Item 75, quae inscriptione quidem caret, sed necessaria est, et humana. Item 104 cujus inscriptio est: **Constitutio, apud quos oporteat litigare monachos et ascetas.** Item 131, cujus inscriptio est: **Constitutio, quae per dignitates et episcopatum a patria potestate liberat.** Invenies enim in sexta quidem, quomam ordinari modo episcopus oporteat: et quae constituta praenae sint adversus violantes hanc constitutionem, et eos, qui praeter ipsius sanctionem, ordinantur.

In vicesima vero prima novella sancitur, ut praeses, qui audire non vult eum, qui ad ipsum accessit, ab episcopo causam audire cogatur: atque uti si justa subsit causa, cum praeside causam cognoscat episcopus: et si quem praeses injuste condemnaverit, hoc ipsum quoque inspiciat episcopus; ac si facti conscius sit, praesidem condemnet. Nec imperatorem quisquam adeat, qui non avertit litteras ab ejusdem civitatis episcopo. Nam poenas easdem perferet, quas praeses passurus erat si accessione admissa, causam neglexerit, et non cognoverit. Rursus tradit eandem constitutio, ut magisteriano non concedat episcopus licentiam exigendi majores sportulas ea quantitate, quae hac in constitutione definita est.

In novella vero 77 statuitur, omnes monachos et omnes monasteria apud episcopum regionis litigare debere, si quam adversus aliquem litem habeant.

In 80 vero (89) novella traditur, ut quicumque dignitatem episcopi sit consecutus, liber sit a conditione curiali et potestate patria.

TITULUS V.

De haereticis et Manichaeis, et Samaritis.

I. Quae per causam religionis indulta sunt privilegia, non habent haeretici: sed muneribus subjecti sunt.

II. Haeretici non doceant vel insinuent infidelita-

Annibalis Fabroti notae.

(88) Lib. xii, tit. 63, const. 2. Hujus constitutionis epitomen edidit Cujacius.
(88) Rectius ἐπαρχιωσῶν, provincialibus.

(89) In 80 vero. Episcopatus patria potestate et curia liberat. Nov. lxxxii, c. ult. et Nov. lxxxiii, c. p. 4.

tem suam (90), nec clericos faciant (91). Hæreticus autem est (92), et legibus adversus hæreticos latis obnoxius, qui vel paulum ab orthodoxa fide declinat.

III. Orthodoxa ecclesia conventiculis hæreticorum destinata loca consequitur, licet in privatis sint ædificibus. Nec litanias faciunt (93) noctu, vel interdium. Si quid ejusmodi publice factum fuerit (94), vel in domo privata, officium præfecti prætorio, quod rem fieri permittit, centum libris, at officium provinciale, libris 50 multatur.

IV. Crimen adversus Manichæos (95) et Donatistas publicum est, et ad divini Numinis injuriam fertur. Nec commune quid ex moribus, aut legibus habent: et proscribuntur (96), et omni liberalitate (97) successioneque privantur, nec aliquid donant, nec vendunt nec emunt, nec quocumque modo contrahunt: et post mortem, tanquam in crimine læsæ majestatis, accusantur (98): omnisque suprema voluntas eorum sit ir-

A ζήτωσαν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, μήτε ποιεῖτωσαν κληρικούς. Αἰρετικὸς δὲ ἐστὶ, καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν ὑπέκειται νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Γ'. Ἦ ἑρβόδοξος Ἐκκλησία τὰ τῶν αἰρετικῶν συνακτῆρια λαμβάνει, κἄν ἐν ἰδιωτικῶν οἰκίαις ᾖσιν. Οὐ λιτανεύουσι ἐξ ἑνὸς ἡμεῖς ἢ μεθ' ἡμεῖραν. Εἰ δὲ τι τοιοῦτο δημοσίᾳ, ἢ ἐν ἰδιωτικῶν οἴκῳ γένηται, ἢ μὲν τάξις τοῦ ὑπάρχου. συγχωροῦσα, ῥ' ἕλκεται. αὐτὸ δὲ ἐπιχωρίοι ῥ' προστιμῶνται.

Δ'. Πούδελικόν ἐστὶ τὸ κατὰ τῶν Μανιχαίων καὶ Δονατιστῶν ἔγκλημα, καὶ ὅπερ εἰς ὕβριν τοῦ θεοῦ φέρεται. Καὶ οὐκ ἔχουσι τι κοινὸν πρὸς τὰ ἴδη ἢ τοὺς νόμους. καὶ θηρεύονται, καὶ πάσης στερούνται φιλοτιμίας καὶ διαδοχῆς, καὶ οὕτως δωροῦνται, οὕτως παλοῦσιν, οὕτως ἀγοράζουσιν, οὕτως ὀπωσοῦν συναλλίσσουσι· καὶ μετὰ θάνατον, ὡς ἐπὶ τῆς καθοριστικῆς κατηγοροῦνται· καὶ πᾶσα τελευτὰ βούλη-

Annibalis Fabroti notæ.

(90) *Infidelitatem suam*. Fidem, quam non habent, l. 2, c. eod. perfidiam. B. Hieronymus contra Rufinum: *Istæ machinæ hæreticorum sunt, ut convicii de perfidia, ad maledicta se conferant*. Facundus Hermian. lib. ii: *Nullus ignotus processit hæreticus, nulla nostris est temporibus nata perfidia*. Lucifer Calaritanus pro S. Athan.: *Si apostolicam evangelicamque anathematizantes fidem, Arianam susceperitis perfidia*. Vigilius in disputat. inter Sab., Phot., Ar. et Athan.: *Sabellii est perfidia refutata*. Justinian. in l. 1, c. *De offi. præf. prætor. Af.* Rebaptizando ad suam perfidiam transferebant. V. Sozom. v, 2: Suid. in Gratiano.

(91) *Nec clericos faciunt*. Gratianus in l. 2, c. eod. et *ministros creare qui non sunt*. Basilica: *Μηδὲ ἀπηρέτας χειροτονεῖν αὐτοὶ μὴ χειροτονημένοι, qui ipsi ministri non sunt*.

(92) *Hæreticus autem est*. Hæreticus est, qui in quibusdam deerrat a fide orthodoxa, sive ut ait Zon., *Ἐν τισὶ σφαλόμενος καὶ διαφερόμενος τοῖς ὀρθοδόξοις*, ad can. 14 concil. Chalcedon., et nomen trahit a pervinacia et perlicaci spiritu. Denique hæreticum facit pertinax offensiois defensio, Facundus, lib. x; obstinatio, lib. xi in fine: *Obstinata defensio falsitatis*, lib. xii; idem contra Mocianum: *Hæreticum non humanæ infirmitatis ignorantia, sed pervicacia facit*. Animus obstinator, l. 2. C. *De summa Trin.* Tertullian. De præscript. hæreticorum, a Græca voce deducit: *Hæreses*, inquit, *dictæ Græca voce ex interpretatione electionis, qua quis sive ad instituendas, sive ad suscipiendas eas utitur*. Anastasius Bibliothecar. in Epist. ad Joann. diaconum: *Cum hæreticus non ex erroris tantum deceptione, quantum ex electione non recta et contentiosa pertinacia generetur*. Igitur hæresim accipe pravam, eamque obstinatum et obfirmatum: hæretici enim prætracte tuentur opinionem quam elegerunt ex suo arbitrio et humana præsumptione. Hinc philosophorum æcτιæ αἰρέσεις dictæ, quia sibi ex arbitrio proprio ὀδύματὰ τινα deligunt. Glossæ Latino-Gr. *Sectæ*, αἰρέσεις, φιλοσόφου ὀδύμα, ἀγωγή. Græco-Lat. *Ὀδύμα, secta*. Varro: *Secta quos Menippi hæresis nutritur*.

(93) *Nec litanias faciunt*. Libri veteres in l. 4, c. eod. *ad tetanium faciendam*. Basilica lib. 1, tit. 1. c. 22, *λίτην ποιεῖν*. B. Chrysostomus homilia antequam iret in exilium: *Ἀθύρον εἰς λιτανεῖον ἐξελθῶσθε μεθ' ὁρῶν· Cras vobiscum ibo ad supplicationes*. Anastas. de Vit. PP. p. 82 et 130, ed t. Reg. Basilus epist. 63. Concilium Aligontin. sub

Leone III can. 32. Allatius de Græcor. temp. Zonar. p. 537, 543 in fine, et concilia Galliar.

(94) *Publice factum fuerit*. Codex Brodæi: vel in publicis, v. l. in privatis ædificibus.

(95) *Crimen adversus Manichæos*. Manichæi extra solum Romanum pulsati constitutione Valentiniani et Marciani, quæ exstat in concil. Chalcedon. parte 3. De his vide Theophan. p. 146 et 413. Nusquam in Romanum locum conveniendi facultatem habeant, l. 5 h. tit. Hæreticorum bona fieri viribus addicta. Vide eundem Theoph. p. 155, et Cedrenum, p. 106 et 107. V. conc. Chalcedon. parte 3, c. 42, Petr. Sicil.

(96) *Proscribuntur*. δημεύονται, publicantur.

(97) *Et omni liberalitate*. Meminit Victor, *De Persecut. Vandal.* lib. iii, constitutionis adversus hæreticos latae, qua similis pœna continetur his verbis: *In populos quoque prælati imperatores similiter sævientes, quod eis nec donandi libertas, nec testandi, aut capiendi, vel ab aliis derelictum penitus subjaceret, non fideicommissi nomine, non legati, non donationibus, aut relictiōne, quæ mortis causa appellatur, vel quolibet codicillo, aut sine scripturis*. Fisco tamen præferuntur ascendentes et descendentes et venientes ex latere cognati, exque his descendentes usque ad secundum gradum: ita tamen ut proximior gradu præferatur: tunc autem bona eis concedimus, si non et ipsi pari conscientia polluuntur, quæ sunt in Basilicis, lib. 1, t. 1, c. 23, et in C. Theodos.

(98) *Post mortem accusantur*. Sicut apostatæ, l. 2 cod. *De apostatis*. Facundus Hermian. lib. x: *Dicunt probare se posse nescio quos hæreticos post mortem fuisse damnatos*. Concil. œcumen. v, act. 5, c. 28, tit. 1, lib. 1, Basil. v, vi syn. act. 13; Rigordus, in gestis Philippi Augusti, de Amalrico: *Etiā post mortem fuit excommunicatus et condemnatus, et a cœmeterio sacro dejectus, et ossa et cinis ejus per sterquilina sunt dispersa*. Adde auctorem Chronicæ Altissiodorensis, pag. 105 vers., Joannis Vicieti ossa post obitum ejus publice cremata sunt. Barlaamus et Acindynus monachi post mortem excommunicati, ut scribit Joan. Cantac. l. iv, c. 23. V. c. 2, *De summa Trin. extra*. Justinianus in edicto de fide: *Quantum ad insipientiam dicentium non oportet anathematizari post mortem eos qui in sua impietate mortui sunt, oportebat nec eos qui iniuste condemnati sunt Patres, post mortem revocari, quale contigit in Joanne sanctæ recordationis episcopo Constantino-*

εις αὐτῶν ἀκουροῦται, καὶ οὕτω κληρονομοῦσιν αὐτῶν οἱ παῖδες, εἰ μὴ τῆς φαυλότητος αὐτῶν ἀναχωρήσωσι. Τιμωροῦνται δὲ καὶ οἱ κρύπτοντες αὐτοὺς ἐν οἴκῳ. Ἀνεύθουοι δὲ γίνονται οἱ θυλοὶ αὐτῶν μετιόντες εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν.

Ε'. Οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ Μακεδονιοὶ πνευματομάχοι, καὶ Ἀπολλινάριοι, καὶ Νουατιανοὶ, ἤγουν Σαββατιανοὶ, Εὐνομιανοὶ, Παπιανιστᾶ, Μοντανιστᾶ, ἤγουν Πρισκιλλιανιστᾶ, Φρύγες, ἤγουν Πεπουζίται, Μαρκωνιστᾶ, Βορβοριανοὶ, Μεσσαλιανοὶ, Εὐτυχιταί, ἤγουν Ἐνθουσιασταί, Δονάτισται, Ἀδριανοὶ, Ὑδροπαραστάται, Ἀσκοδροῦγοι, Βαθρακίται, Παυλιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ὀφίται, Ἐγκραϊταί, Ἀποτακίται, Ἐρημίται, Σακκοφόροι, καὶ οἱ πάντων χεῖρους Μανιχαῖοι, οὐ δύναται συνάγεσθαι ἢ εὐχεσθαι· οἱ δὲ Μανιχαῖοι, τῶν πόλεων ἐκβάλλονται, καὶ ἐσχάτως τιμωροῦνται. Κύρια δὲ εἰσι πάντα ἐξ κατὰ τῶν αἰρετικῶν νομοθετηθέντα περὶ τῶν θεωρουμένων ἢ τῶν καταλιμπανομένων αὐτοῖς, στρατιῶν, καὶ περὶ τῶν συνακτηρίων αὐτῶν· ὥστε τὰς ἐκκλησίας τοῦ· οἴκου λαμβάνειν, ἐν οἷς ἰνὸμη ἢ ἀποπροσποιήσει τῶν δεσποτῶν συνῆλθον. Εἰ δὲ οἱ

Annibalis Fabroti notæ.

pollantur civitatis, ab universali Ecclesia post mortem revocato, et in Flaviano sanctæ memoriæ et ipso episcopo Constantinopolitanæ civitatis, injuste quidem in vita condemnato, juste autem post mortem revocato, tam a sanctæ memoriæ papa Leone, quam a sancta Chalcedonenſi synodo. Ex hoc autem contingit secundum illorum verba, hæreticos quidem sanctis Patribus connumerari, ut puta liberatos debita eis condemnatione; sanctos autem Patres injuste condemnatos hæreticis conjugari, ut puta non soluta contra eos facta iniqua damnatione. Agitur autem hic de Manichæis, qui ad imam usque scelerum nequitiam pervenerant, ut est in lib. v. C. h. l.

(99) *Fit irrita*. Si modo et cognati eorum Manichæi erunt; alioquin rata erit, d. c. 25. Quæ de re vide Cujacium, *Observ.* l. 12, c. 30.

(1) *Nisi a pravitate*. Liberi admittuntur, si a paterna pravitate recesserint; pœnitentibus enim venia datur, l. 4 c. eod., l. 41 C. Theod. eod. Faciens Alcuinus Confessionis fidei part. iv, cap. 9: *Nemo est hæreticus, nisi contentione fiat hæreticus. Ast qui reprehendi non erubescit, neque corrigi dedignatur, nequaquam dici potest hæreticus.*

(2) *Pneumatomachi*. Perperam in quibusdam editionibus cœcitis, additur virgula ante hanc dictionem. Facundus, lib. viii: *Macedoniani, qui et Pneumatomachi*. V. Theodoret. *Har. sub.* l. 4, d. c. 5; S. Hieron. *De hæresibus*.

(3) *Navatiani*. Ναυατῶν Græci vocant, Latini Novatum; itaque scribe, Novatiani, seu Sabbatiani, Eunomiani, Papianistæ, Montanistæ sive Priscillianistæ, Phryges vel Pep. Marcion. Borboriani, Messaliani, Eutychnitæ sive Enth. Audiani, Hydr. Ascodrugi, Batrac. Pauliani, Marcell. O. etc.

(4-5) *Messaliani, Euchyta*. Puto et hic abundare virgulam. Facundus, d. lib. viii: *Messalianos quos et Euchyitas dicimus*. Vide B. Augustinum, *De hæresib.* c. 57, ubi Messaliani vocantur, et Theodor. d. l. 4, c. 11.

(6) *Ascodrugi*. Sic Basilic. lib. i, t. 1, c. 51 et l. 18, b. t. Apud Theodoretum, *Har. sub.* lib. i lemnus capitū 10 ita legend. videtur: Περὶ τῶν ἀσκοδροῦγῶν ἢ ἀσκοδροῦγῶν καλουμένων. Unde autem dicantur Tascodrugiæ tradit Grævus inl. ad. d. l. pen. lib. xxi Basil. tit. i, c. 41: Tascod-

rita (99), nec hæredes eorum filii sunt, nisi a pravitate (1) ipsorum recesserint. Puniantur et illi, qui scientes et prudentes eos occulant. Servi vero ipsorum extra culpam sunt, si ad fidem catholicam transierint.

V. Ariani, et Macedoniani pneumatomachi (2), et Apollinaristæ. Navatiani (3) sive Sabbatiani, Eunomiani, Papianistæ, Montanistæ, sive Priscillianistæ, Phryges, sive Pepuzitæ, Marcionistæ, Borboriani, Messaliani (4-5), Euchyitæ, vel Enthusiastæ, Donatistæ, Andriani Hydroparastatæ, Ascodrugi (6). Batracitæ, Pauliani (7), Marcelliani, Ophitæ, Encratitæ, Apotactitæ, Eremitæ, Saccophori, et omnium pessimi Manichæi habere conventicula nequeunt (8): et Manichæi de civitatibus quoque pelluntur, ultimoque supplicio afficiuntur (9). Sunt etiam rata omnia, quæ adversus hæreticos sancita sunt, de his, quæ et donantur ipsis, aut in testamento relinquuntur, ut de militiis ipsorum, et de conventiculis (10), ut ecclesiæ domos accipiant, in quibus de sententiâ dominorum (11), vel iisdem dissimulantibus convenerint. Quod si procuratores hoc dominis ignorantibus admiserint, si qui-

drugi, l. pen. h. t. in l. 5. C. eod. Tascodrugiæ, et apud Balsamon. ad Photii *Nomoc.* tit. 9, c. 2, Tascodrugiæ, ex fide vell. codicum. In Agillæ tamen codice legebatur, ἀσκοδροῦγίται. V. Epiphani.

(7) *Pauliani*. De his Augustin. *De hæres.* c. 44.

(8) *Habere conventicula nequeunt*. Verè: non possunt convenire, aut orare, ut in l. 5 c. eod. Nusquam in Romano loco conveniendi orandique habeant facultatem; sic legerunt Græci, Basil. lib. i, tit. 1, c. 23: Μηδέποτε ἐν Ῥωματικῷ ἰδᾶται τοῦ συνελθαι ἢ προσεύχεσθαι εὐχέριαν ἐχέτωσαν. Nusquam in Romano solo conveniendi, aut orandi facultatem habeant. In libro Cujacii emendatum erat, *veniendi orandique*, sic enim suadet verba quæ præcedunt in Romano loco. Sed verior est quorumdam collectum lectio, in Romano solo conv. ut legerunt Græci. Item mss. omnes etiam Jul. Brodæri, habent, *orandique*.

(9) *Ultimoque supplicio afficiuntur*. L. 11 et 12, et infra. Ergo hæretici supplicio afficiendi sunt. De quo tamen hic inquirendum est. Equidem non ignoro quid B. Augustinus senserit, epist. 48 et 50, quas vide. Sub Alexio Comneno Basilius quidam hæresiarcha combustus est. Zonaras tom. III. Lactantius: *Si sanguine, si tormentis, si malo religionem defendere velis, jam non defendetur illa, sed polluetur utque violabitur*.

(10) *De conventiculis*. In l. 5 c. eod.: In hæreticorum conventicula, quæ ipsi audacter ecclesiis nuncupare conantur. B. August. epist. 56: *Sed circuli utque conventicula Donatistarum vel Maximianensium, etc.* De circulis in l. viii, c. eod.: convocandi cœtus, vel circulus contrahendi. S. Cyprianus, De unit. ecclesiarum: *Et cum hæreses et schismata postmodum nata sint, dum conventicula sibi diversa constituunt*.

(11) *De sententiâ dominorum* Can. 93 Eccl. Afric.: Simul etiam petendum ut illam legem, quæ a religiosæ memoriæ eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatioprehenditur, promulgata est, delinere confirmari præcipiant. De eadem constitutione vide B. Augustini d. ep. 50. et in *Contra Crescon.* c. 47, et Possidonium in Vita Augustini, c. 12.

dem iugeni sicut, decem librarum multam præstant, aut relegantur; sin servi, flagris emundantur, et in metallum damnantur. Non etiam publice conveniunt, vel ædificant conventiculis destinata loca, nec quidquam faciunt ad circumscriptionem legis, omni civili et militari auxilio destituti, decurionibus etiam hæc servantibus sub pœna viginū librarum: nec speciale privilegium (12), adversus leges ab ipsis impetratum, valet. Rata sunt etiam, quæ promulgata sunt adversus eos, circa pœnam, et militiæ prohibitionem.

VI. Nestoriani vocantur Simoniani (13), nec licet ea quæ ab ipsis adversus Ephesinam synodum scripta sunt habere, vel legere, vel describere, sed comburantur. Cum etiam de fide quaeritur (14), nulla lixorum est faciunda mentio. Nec in quocunque loco suo quisquam eos excipere (15) debet. Qui legem violat, honorem publicatione punitur. Iidem Nestoriani non appellantur Christiani (16).

VII. Qui sunt in curiis, vel militis, vel collegiis, hæretici: tam pecuniaris (17), quam personalibus obligati sunt muneribus.

VIII. Qui Eutychnis et Dioscori doctrinam sequuntur, similes sunt Apollinaristis, et pœnis iisdem subjacent, si non sequantur sacrosancta quatuor concilia, nec licet eis episcopos aut clericos creare. Nam et is qui hoc facit, et qui fit, exilio punitur et bonorum publicatione. Non etiam construunt ecclesias aut monasteria, vel religionis causa conveniunt. Quippe domum illam, vel prædium (18), ubi convenerint, accipit ipsa ecclesia, modo probatum fuerit apud præsidem, eos illuc volente domino convenisse. Sin præter voluntatem domini, vel is, qui pensiones domus exigit, vel administrator prædii, vel alius quispiam susceperit eos ad parasynaxim (19), vel in monasterium: vilis quidem conditionis existens, publice fastibus cæditur: honestior vero, decem librarum

προκουράτορας ἀγνοούντων αὐτῶν τοῦτο πεπραχασιν, εὐγενεῖς μὲν ὄντας προστιμῶνται δέκα λίτρας, ἢ ἐξορίζονται· δεῦλο: δὲ μαοτίζονται, ἢ μεταλλίζονται, καὶ οὐ συνέρχονται δημοσίῃ, ἢ κτίσουσυνακτήρια, ὅτε τι ποιοῦσιν εἰς περιγραφὴν τοῦ νόμου, πάσης πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς βοήθειας ἐστερημένοι, καὶ τῶν βουλευτῶν ταῦτα φυλακτόντων ὑπὸ πονηρῆς κ' λιτρῶν· καὶ οὔτε προνόμου [προνόμιον] ἰδικῶν παρανόμως αὐτοῖς ποριζόμενον ἔρρωται. Ἰσχύει δὲ καὶ τὰ κατ' αὐτῶν νομοθετηθέντα εἰς πονήν καὶ κώλυσιν στρατιᾶς.

Γ'. Οἱ Νεστοροῖνοι Σημωνιανοὶ λέγονται· καὶ οὐκ ἐξιστὶ τὰ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῃ συνόδου αὐτοῖς γραφίντα ἔχειν ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ μεταγράφουσθαι, ἀλλὰ καίονται. Καὶ ἐν τῷ ζητεῖν περὶ πίστεως οὐ δεῖ αὐτῶν μεμνηθῆσθαι, ὅτε δεῖ αὐτοῖς ἐν οἰκῆσιν ἰδίῃς τόπων δέχεσθαι. Ὅ δὲ παραβάς τὸν νόμον δημεύεται. Οὐ λέγονται δὲ οἱ Νεστοριανοὶ Χριστιανοί.

Ζ'. Οἱ ἐν βουλαῖς, ἢ στρατιᾶς, ἢ σωματείοις ὄντες αἰρετικοί, καὶ χρηματικῶς καὶ σωματικῶς λειτουργοῦσιν.

Η'. Οἱ τὰ εὐτυχῶς καὶ Διοσκόρου φρονοῦντες ὁμοιοί τοῖς Ἀπολλιναρισταῖς εἰσι, καὶ τοῖς αὐτοῖς ὑπόκεινται, μὴ ἀκολουθοῦντας ταῖς ἀγίαις τίσεσιν συνόδοις· καὶ οὐκ ἐξιστὶν αὐτοῖς ἐπισκόπους ἢ κληρικούς ψηφίζουσθαι· ἐπι καὶ ὁ ποιῶν καὶ ὁ γινόμενος ἐξορίζεται καὶ δημεύεται· ὅτε ποιοῦσιν ἐκκλησίας, ἢ μοναστήρια, ἢ συνάγονται ἐπὶ θρησκείῃ· ἐπι τὸν οἶκον ἢ τὴν κτήσιν, ἐνθα συνήλθον, ἢ ἐκκλησία λαμβάνει, ἐν ᾧ συναλεῖν γνώμη τοῦ δεσπότης δεῖχθῆ παρὰ τῷ ἀρχοντι. Εἰ δὲ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότης ἐνοικολόγῃ; ἢ διοικητῆς τοῦ χωρίου, ἢ ἑτερος ὑπεδέξατο ἐπὶ παρασυνάξει, ἢ ἐν μοναστηρίῳ, εὐτελής μὲν ὢν, δημοσίῃ βεβδίζετα· σερμὸ; δὲ, ἰ λίτρας προστιμῶνται τῷ φέσκῳ. Ὅτε στρατεύονται, καὶ ἐν στρατευού-

Annibalis Fabroti notæ.

(12) *Nec speciale privilegium.* Socrat. Hist. 1, cap. 6. conc. Chalced. p. 362, 363, d. 371, col. 1, conc. Ephes. III p., c. 45. V. Syn. p. 554. Vide v. syn. p. 630; conc. Ephes. p. 469 et seq.

(13) *Nestoriani vocantur Simoniani.* Ex hoc igitur loco, Balsamone. Photio Nomoc. tit. 12, c. 2, et libris veteribus, emendanda est l. 6, c. eod. hoc modo: *Damnato portentuosæ superstitionis auctore Nestorio, nota congrui nominis ejus inuratur gregalius, ne Christianorum appellatione abutantur: sed quemadmodum Ariani lege dicitur memorie Constantini ob similitudinem impietatis, Porphyriani a Porphyrio nuncupantur, sic ubique participes nefarie sectæ Nestorii, Simoniani vocentur.* Julius Pollux in Chronico: Καὶ τοὺς ὁμοίους ἀποκηρύττων καὶ προστάτων, Πορφυριανούς αὐτοὺς ὀνομάζουσαι, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῶν συγγραφέντα περὶ παραδοθῆναι. Τοὺς δὲ ἔχοντας καὶ μὴ περὶ παραδιδόντας, θανάτῳ ζημιούσθαι.

(14) *De fide quaeritur.* In religionis disputatione, l. 6, c. eod.

(15) *Eos excipere.* Conventiculum præbeat d. l. 6, sic vult. C.

(16) *Nestoriani non appellantur Christiani.* Lucifer Calaritanus, lib. 1, pro S. Athanasio de Arianis: *Dicat denique se non esse Christianum,*

sateatur se Arianum. Et paulo post: *Odis Athanasium, quod Christianum sit, quod esse noluerit Arii, ut tu dicis, discipulus.* Item de regibus apostatis, lib. 1: *Quo possim deinceps non esse Christiani, quod nos sumus, sed, quod vos estis, Ariani.* Item scribit in libro de non conveniendo cum hæreticis. S. Athanasius, orat. 2, contra Ariam.

D Oἱ τοῦτους καλοῦντας Χριστιανούς πολὺ κα: λίαν κλιώνται: *Qui hos (Arianos) Christianos appellant, largiter errant.* Leo M. epist. 73: *Non solum ad sacerdotii honorem admitti nequeant (hæretici), sed ab ipso Christiano nomine mereantur abscindi.* Sanctus Hilarius, in lib. ad Constantium A.: *Christianus sum, non Arianus.* B. Augustinus ait esse falsos Christianos, de doctrina Christiana lib. II, c. 35. Vide supra ad l. 1, tit. 1, et infra Paral. tit. 5, lib. 1, tit. 4, const. 5, quam confer cum l. 5, c. de Episc. aud. Vide et Novellæ cix præfat.

(17) *Tam pecuniaria.* Facilitatum muneribus, in l. 7, c. eod. l. 8.

(18) *Quippe domum illam vel prædium.* Vide supra ad l. 5, et sententiam Marcellini post colationem Caribag. 3, Acta conc. Chalced. V. Conc. Constantin. sub Menna p. 714, t. II Conc. et al. p. eamd. p. 715, a.

(19) *Ad parasynaxim.* V. infra ad l. 14.

σιν, ἀποστρατεύονται, καὶ οὔτε κωνωνοῦσι τῷ παλατίῳ, οὔτε ἄλλῃ πόλει, οὔτε ἐν ἣ ἐγεννήθησαν ἢ ἐν χωρίῳ διαγούσιν. Οἱ δὲ γεννηθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει πάσης ἀπελαύνονται μητροπόλεως. Οὐδὲν ἔξεσι κατὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου γράφειν, ἢ ἀναγιγνώσκειν, ἢ ὑπαγορεύειν, ἢ ἔχειν συγγράμματα· ἐπεὶ διηνεκῶς ἐξορίζεται. Καὶ ὁ προσελθὼν ἐπὶ τὸ μαθεῖν δέκα λίτρας δίδωσι τῷ φύσκι· καὶ ὁ διδάσκων τὰ κεκλυμένα ἐσχάτως τιμωρεῖται. Πάντα δὲ τὰ συγγράμματα τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολλινάριου καίεσθωσαν. Ἐπὶ δὲ περιδῶσι ταῦτα οἱ ἄρχοντες καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν, ἢ οἱ ἐκδικιοὶ, ἀπὸ δέκα λιτρῶν τῷ φύσκι προσιμῶνται.

Θ'. Οἱ αἵρετικοὶ κατὰ τὸ νεμομισμένον οὐ θάπτονται.

Ι'. Οὐτε ὀρθόδοξος δύναται καθ' οἰονδήποτε τρόπον μεταφέρειν εἰς αἵρετικὸν ἀκίνητον πρᾶγμα, ἔχων ἐκκλησίαν ὀρθόδοξον· ἐπεὶ υἰσκούται.

ΙΑ'. Ὁπουδήποτε οἱ Μανιχαῖοι εὐρισκόμενοι κεφαλικῶς τιμωροῦνται.

ΙΒ'. Οἱ μὲν Μανιχαῖοι πανταχόθεν ἐλαύνονται, καὶ κεφαλικῶς τιμωροῦνται· οἱ δὲ λοιποὶ αἵρετικοὶ (αἵρετικὸς δὲ ἐστὶ πᾶς μὴ ὀρθόδοξος) καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Σαμαρεῖται κωλύονται ἄρχειν, καὶ ἀξίας ἔχειν, ἢ δικαιοσύνην, ἢ ἐκδικεῖν, ἢ πόλει· πατέρες γίνεσθαι· ἵνα μὴ οὐκ ἴσως ἀδειαν ἐπηρεάζειν ἢ δικάζειν Χριστιανοῖς ἢ ἐπισκόποις, ἢ στρατεύεσθαι, πλὴν τῶν ἐκ γένους κορταλίνων. Οὗτοι γὰρ μένουσι τὰ μὲν βάρη ὑπέχοντες, μὴ προκόπτοντες δὲ, μήτε τοὺς ὀρθόδοξους ἐκδιδάζοντες ἐπὶ δημοσίαις ἢ ἰδιωτικαῖς αἰτίαις. Ὁ δὲ πειραθεὶς τι τούτων ἐγχειρίσαι, πρὸς ἀπράκτω τῇ ἐγχειρήσει δίδωσιν εἴκοσι λίτρας. Καὶ οἱ ταῖς δημοσίαις αὐτοὺς ἀπογραφαῖς ἐντάττοντες εἴκοσι· καὶ οἱ ἄρχοντες ἡ' καὶ πᾶσαι τοῖς πριβάτοις εἰσχομίζονται. Ἐξήρηται οἱ Γότθοι, οἱ γίνονται φοιδεράτοι, καὶ ἄλλως πρὸς τὸ δοκοῦν τῇ βασιλείᾳ τιμῶνται.

Annibalis Fabroti notæ.

(20) *Militiæ fuerint ascripti.* V. inf. ad l. 12.

(21) *Hæretici.* Hæreticis solemnina sepulturæ non negantur. Cujac. in Parat. cod. eod. In Leunclavii codice legebatur, οὐ θάπτονται. Quasi hæretici sine ullo funeris solemnini sepeliri debeant, vel etiam sepultura privari. Male, ut constat ex lib. 1 Basil. iii. 4, c. 26, ubi humanitatis ratione permittitur hæreticorum sepultura. Vide tamen cap. 2, de hæret. in 6. Goffridus Vindocinensis, lib. iii, epist. 38 : *Auctoritate sanctorum canonum firmiter tenemus, et nullatenus dubitamus, quia quibus vivis non communicamus, nec mortuis communicare debemus.* Balsamon tamen in Photii *Nomoc.* tit. 12, c. 2, inquit : *Hæretici legitimis ne tradantur sepulturis.*

(22) *Ne quidem orthodoxus.* Hæreticus prædium, in quo orthodoxæ fidei ecclesia constituta est, comparare non potest : Theophilus ad § 2 *Institut.* *De inutilib. stipulat.*

(23) *Aut patres civitatum.* Vide tit. 9, c. 18.

(24) *Judicandi Christianos aut episcopos, vel etiam*

multam fisco præstat. Non etiam militum Eutychniani, ac si quidem militiæ fuerint ascripti (20), exauciorantur, et palatii communionem privantur. Non etiam vel in alia, vel in qua nati sunt civitate, vel vico, versantur. Qui Constantinopoli nati sunt, ex omni metropolitana civitate pelluntur. Nemini licet adversus Chalcedonense concilium aliquid scribere, vel legere, vel dictare, vel aliorum habere scripta : perpetua namque deportatione damnantur. Item, qui ad eos accesserint discendi causa, decem libras fisco solvit : et qui prohibita docet, ultimo supplicio coercetur. Omnia vero scripta Eutychnis et Apollinaris concremantur. Quod si præsides hæc neglexerint, vel eorum officia, vel defensores, decem librarum multam fisco præstant.

IX. Hæretici (21) more consueto non sepeliuntur.

X. Ne quidem orthodoxus (22) aliquis ullo modo transferre potest in hæreticum rem aliquam soli, quæ orthodoxam contineat ecclesiam. Fisco namque vindicatur.

XI. Ubicumque Manichæi reperiantur, capitis supplicio puniuntur.

XII. Undique Manichæi pelluntur, et capitis supplicio puniuntur. Reliqui vero hæretici (et hæreticus est, quisquis non est orthodoxus) et pagani, et Judæi, et Samaritæ, prohibentur gerere magistratum et habere dignitates, aut fieri patroni causarum, aut defensores, aut patres civitatum (23), ne potestatem habeant iniuriis afficiendi, vel iudicandi Christianos, aut episcopos ; vel etiam militandi (24), extraquam si genere cohortalini sint (25). Manent enim hi milites, onera quidem sustinentes ; verum ad majora non provehuntur, nec orthodoxis dantur exsecutores in publicis privatisve causis. Qui vero tentaverit aliquid horum fieri, præterquam quod ipse conatus effectum nullum habiturus est, 20 libras solvit ; et qui publicis eos descriptionibus inserunt, libras 20, et præsides libras 50 ; quæ quidem omnes rebus privatis inferuntur. Excipiuntur Gotthi (26), qui fœderati (27) sunt, et prout imperatoris majestati visum fuerit, alios honores consequuntur.

D *militandi.* Hujus legis, quæ Justinus est, meminit Justinianus, novellæ cix præf.

(25) *Cohortalini sint.* Nulla his præter cohortalini in provinciis et castrensem indulgentia militia. I. *Hæreticorum*, 65, C. Theod. eod. Cohortalini sunt gregarii et viliores milites. V. Cuj. ad lib. x cod. tit. xxiii, l. 3, et ejus prælectiones ad tit. 61, lib. vi C. et Parat. C.

(26) *Excipiuntur Gotthi.* Qui Ariani erant. B. Augustin. epist. 50. Theophanes de Gotthis, Hyrogotthis, Gepidibus et Vandalis : Πάντες δὲ τῆς Ἀρείου ὑπάρχουσι κακοπιστίας.

(27) *Fœderati.* De Gotthis fœderatis Malchus in excerptis de Legationibus, p. 94 ed. Regiæ : Πρίσθεος ἦλθεν ἐκ Θράκης τῶν ὑποσπόνδων Γόθων, οὗς δὲ καὶ φοιδεράτους οἱ Ῥωμαῖοι καλοῦσι. *Venerunt e Thracia legati Gotthorum, qui fœdus cum Romanis contraxerant, quos Romani fœderatos vocant.* De fœderatis vide Glossarium nostrum ad Cedrenum.

Cum parentes inter se dissident, plus valeat is (28), qui liberos ad orthodoxam fidem vult adducere. Parentes hæretici (29), cum nullam (30) habent legitimam causam accusandi liberos orthodoxos, coguntur eis pro modo patrimonii sui suppeditare alimenta, cum necessariis rebus cæteris, et cum orthodoxis eosdem matrimonio copulare, dotesque cum donationibus ante nuptias præstare, præsidium et episcoporum interveniente cura.

XIII. Orthodoxi hæreticorum liberi, si non peccaverint adversus eos, alisque diminutione capiunt id, quod eis ab intestato competit : et quæ præter hæc facta fuerit suprema voluntas, irrita redditur, salvis tamen libertatibus, nisi quo jure prohibeantur. Si vero commiserint aliquid adversus parentes, et accusaverint, et puniuntur (31). Sed tamen etiam cum in eos peccaverint, ipsorum patrimonii quadrantem (32) ex testamentis conditis habent. Eadem locum habent etiam in Judæis et Samaritibus.

XIV. Hæretici conventicula celebrare, vel parasynaxes (33), vel concilla, vel ordinationes, vel baptismata nequeunt ; aut primates habere, vel officia patrum (34-35), aut defensorum consequi, vel curare, seu administrare villas per seipsos, aut per subjectam personam ; vel quid ipsi prohibitum facere. Qui legem violat, in periculo capitis est constitutus.

XV. Manichæis (36) orthodoxi liberi duntaxat ab intestato succedunt, quibus non exstantibus, res eorum fiscus vindicat, sive testati sint, sive legaverint, sive donaverint.

XVI. Qui a Manichæis deficiens factus est orthodoxus, si quæ illius erroris sunt, facere deprehensus fuerit, aut nude cum Manichæis conversari, vel colloqui, nec confestim eos legitimo judici tradi-

Ἀμφισπυτώντων τῶν γονέων, ἐπικρατέστερός ἐστιν ὁ θέλων τῆ ὀρθοδόξῃ πίστει τοὺς παῖδας προσαγαγεῖν. Αἰρετικοὶ πατέρες, μηδὲν ἔχοντες νόμιμον ἔγκαιρὸν τοῖς ὀρθοδόξοις παισίν, ἀναγκάζονται πρὸς τὰς οὐσίας αὐτῶν τροφὰς χορηγεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ συνάπτειν ὀρθοδόξοις, καὶ δίδουσι προίτας καὶ προγαμιαίας ἐπιμελῆς, προνοίας τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπισκόπων.

ΙΓ'. Οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες τῶν αἰρετικῶν, μὴ ἀμαρτήσαντες κατ' αὐτῶν, ἀμείνων λαμβάνουσι τὸ ἐξ ἀδιαθέτου αὐτοῖς ἀρκούν· καὶ ἡ παρὰ ταῦτα γενομένη τελευταία βουλή τις ἀκυροῦται, φυλαττομένων τῶν ἐλευθεριῶν, εἰ μὴ κατὰ τινὰ νόμον κωλύονται. Εἰ δέ τι πλημμελήσωσι εἰς τοὺς γονεῖς, κατηγοροῦνται καὶ τιμωροῦνται. Ἐχουσι δὲ καὶ οἱ ἡμαρτηκότες τὸ τέταρτον τῆς οὐσίας αὐτῶν κατὰ διαθήκας. Τὰ αὐτὰ καὶ περὶ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν.

ΙΔ'. Οἱ αἰρετικοὶ συναχτήρια ποιεῖν οὐ δύνανται, ἢ παρασυνάξεις, ἢ συνόδους, ἢ χειροτονίας, ἢ βαπτίσματα, ἢ ἐξάρχους ἔχειν ἢ πτεράρας, ἢ ἐκδικίας ἐγχειρίσθαι, ἢ φρονιζεῖν, ἢ δικιεῖν χωρὶς δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων, ἢ τι τῶν ἀπηγορευμένων προσώπων ποιεῖν. Ὁ δὲ παραβαλὼν ἐσχάτω· κινδυνεύει.

ΙΕ'. Οἱ Μανιχαῖοι παρὰ μόνων ὀρθοδόξων πατρῶν ἐξ ἀδιαιθέτως διαδέχονται. Μὴ ὄντων δὲ τούτων, ὁ φύσχος τὰ πράγματα διεκδικεῖ, εἴτε δέθεντο, εἴτε ἐληγάτευσαν, εἴτε ἐδωρήσαντο.

ΙΓ'. Ὁ ἀπὸ Μανιχαίων γενομένος ὀρθόδοξος, εἰν εὐρεθῆ τὰ τῆς πλάνης ποιῶν, ἢ ψιλῶς συνδιὰγων, ἢ ὁμιλῶν Μανιχαίοις, καὶ μὴ παραχρήμα διδοὺς αὐτοὺς νομίμῳ δικαστῇ, ἐσχάτως τιμωρεῖται.

Annibalis Fabroti notæ.

(28) *Plus valet is. Kān eñ patēr ὁ ἀντιλέγων, quamvis pater sit qui contradicit, ut ait Theodorus Hermopolites.*

(29) *Parentes hæretici. Photius, 12, 2 : Καὶ πῶς ἀναγκάζονται τοὺς παῖδας ὀρθοδόξους ὄντας τρέφειν, καὶ γράφειν κληρονόμους, καὶ δίδουσι αὐτοῖς προίτας, καὶ προγάμιας δωρεάς. Et quomodo coguntur filios qui sunt orthodoxi, alere, et hæredes scribere, et dare eis dotem et donationem propter nuptias. Et ibi Balsamon.*

(30) *Cum nullam. Si queratur tantum quod factus sit Christianus. Vide Parat. ad tit. 9.*

(31) *Accusantur et puniuntur. Auctores Basilicon expunxerunt hæc verba : quo nomine Theodorus Balsamon eis gratias agit, Καὶ χάρις τῇ ταῦτα συνθεμένῳ, ad Photii Novocanonem, tit. 12, c. 2, in fine. Imo non sine flagitio videntur hoc fecisse : licet enim parentes hæretici sint, non tamen violandum est pietatis officium. Dicis impium esse, pater tamen est : Εἰ γὰρ καὶ τῶν νόμων ὑπερβήτης εἴη, καὶ ἀσεβῆς, ἀλλὰ πατήρ ὄμως ἐστὶ : Licet enim legum contemptor et impius sit, tamen pater est, ut ait Justinianus, Nov. XII, c. 2.*

(32) *Quadrantem. Melior est eorum conditio, quam exheredatorum, quibus nihil relinquunt. Sic interrogator impuberis jubetur quartam partem bonorum suorum ei relictu jure, si eum exheredaverit, § 3 Instit., de adopti.*

(33) *Parasynaxes. Hæreticorum conventicula ecclesiæ non sunt, sed quasi ecclesiæ, l. 5 C. eod.,*

vel potius latibula et speluncæ. Epiphanius, Panarii lib. II : Τὰς αὐτῶν ἐκκλησίας ἔποι φωλεοὺς καὶ σπήλαια· οὕτω γὰρ εἰποιμι τὰς τῶν αἰρετικῶν συνελεύσεις· *Ipsorum ecclesias seu latibula et speluncas : sic enim merito appellaverim hæreticorum conventicula. Existimantur esse ecclesiæ, sed non sunt. Orlaus Milevitanus, lib. I : Interea dixisti, apud hæreticos dotes Ecclesiæ esse non posse, et recte dixisti : scimus enim hæreticorum ecclesias singulorum, prostitutas, nullis legalibus sacramentis, et sine jure honesti matrimonii esse. Quas non necessarias recusat Christus, qui est Sponsus unius Ecclesiæ, sicut in Cantibus canticorum ipse testatur. Qui cum unam laudat, cæteras damnat, quia præter unam, quæ est vera catholica, cætera apud hæreticos putantur esse, sed non sunt. Item synaxes non sunt, sed parasynaxes, l. 8 C. eodem, adulteræ collectæ, ut loquitur interp. Novellæ cxxxii. Theophanes, de Theodosio : Εὐνόμιον μὲν ἐξώρισεν παρασυναγωγὰς ποιούντα καὶ λαοὺς ἀπατώντα : Eunomium in exilium egit adulterinos conventus facientem et populos decipientem. Non baptismata, sed parabaptismata d. Nov. cxxxii, adulterina baptismata, eademque ratione παραβαπτιστὰ dicuntur Arriano Dissert. Epict. 2, cap. 9.*

(34-35) *Vel officia patrum. Hæretici nec patres civitatum, nec defensores fieri possunt. Hæc est hujus loci sententia. De patre civitatis vide infra tit. 9, cap. ult.*

(36) *Manichæis. Vide ad l. 4, supra eod*

καὶ οἱ ἐν ἀξίαις καὶ στρατιαῖς ὄντες ἐπιμελῶς τοὺς ἐν αὐτοῖς τοιοῦτους ὄντας ἀναζητεῖωσαν, καὶ παραδίδότωσαν. Ἐπεὶ συλλαβανόμενος ὁ Μανιχαῖος, ἔάν εἴπη γινώσκεισθαι παρὰ τινοῦ, ἀρμυδῶς τιμωροῦνται, ὡς τὰ αὐτὰ ἀμαρτάνοντες, καὶ μὴ ἦσαν τοιοῦτοι. Τὰ αὐτὰ γὰρ ἀμαρτάνειν δοκοῦσιν οἱ γινώσκοντες μὲν τὸν ἀμαρτάνοντα, μὴ ποιῶντες δὲ τοῦτον κατάδηλον. Ὁ ἔχων βιβλία μανιχαϊκὰ, καὶ μὴ φέρων ἐπὶ τῷ καυθῆναι τιμωρεῖται.

IZ'. Αἱ τῶν Σαμαρειτῶν συναγωγὰι καθαιροῦνται, καὶ ἔάν ἄλλας ἐπιχειρήσῃσι ποιῆσαι, τιμωροῦνται. Οὐ δύναται δὲ διαδόχους ἔχειν ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, πλὴν ὀρθοδόξων· οὔτε δωροῦνται, ἢ ἄλλως ἐκποιῶσι τοὺς μὴ οὖσιν ὀρθοδόξοις· ἀλλὰ ὁ φύσχος αὐτὰ ἐκδικεῖ προνοίᾳ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχόντων

IΗ'. Τὰ περὶ τῶν Σαμαρειτῶν νομοθετηθέντα ἐπὶ ταῖς συναγωγαῖς καὶ ταῖς διαδοχαῖς κρατεῖ καὶ ἐπὶ τοῖς Μοντανισταῖς καὶ τοῖς Ἀσκοδροῦγοις καὶ Ὀφίταις. Μόνος γὰρ ὀρθόδοξος κληρονομοῦσιν αὐτοὺς ἐκ διαθήκης καὶ ἐξ ἀδιαθέτου, καὶ ληγὰτα λαμβάνουσιν. Οἱ δὲ λοιποὶ αἰρετικοὶ, τουτέστιν οἱ μὴ ὀρθόδοξοι, καὶ οἱ Ἕλληγες, καὶ οἱ Σαμαρεῖται, οὐ στρατεύονται, οὔτε ἀξιωματικοὶ γίνονται, οὔτε δημόσιον μετέρχονται φρόντισμα, οὔτε πιδεύουσιν, οὔτε συνηγοροῦσιν. Εἰ δὲ τις ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν τινος τοῦτου, προσποιησῆται τὸν ὀρθόδοξον, καὶ μὴ φανῆ ἔχων γυναῖκα, ἢ παῖδας αἰρετικούς, καὶ μὴ προσάγῃ αὐτοὺς τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ἐκβάλλεται. Εἰ δὲ καὶ λάθοι, οὐ δύναται τι τοῦ αὐτοῦ δωρεῖσθαι, ἢ ἄλλως ἐκποιεῖν αἰρετικῶν· ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὴν αἰρετικὴν καταφερομένην αὐτοῦ κληρονομίαν ἐκδικεῖ τὸ δημόσιον. Καθόλου γὰρ οἱ μετασχόντες στρατείας ἢ ἀξίας, ἢ συνηγορίας, ἢ δημοσίας φιλοτιμίας, ἢ συγκροτήσεως, παρὰ μόνων ὀρθοδόξων κληρονομοῦνται, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὀπωσοῦν εἰς αἰρετικὸν ἐρχόμενα τὸ δημόσιον ἐκδικεῖ. Ἐάν ἕτερος τῶν συνοικούντων ὀρθόδοξος, ἢ καὶ ἄλλος αἰρετικός, δεῖ γενέσθαι τοὺς παῖδας αὐτῶν ὀρθοδόξους. Εἰ δὲ οἱ μὲν ὀρθόδοξοι γίνωνται, οἱ δὲ μείνωσιν αἰρετικοὶ μόνοι κληρονομοῦσιν ἐκατέρου γονέως· οἱ ὀρθόδοξοι. Εἰ δὲ πάντες εἰσὶν αἰρετικοὶ, συγγενεῖς ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν· ἢ μὴ ὄντων αὐτῶν, ὁ φύσχος. Ἐχει διαφόρους ποινὰς κατὰ τῶν βραθυμούντων, καὶ μὴ ἐξόντων, ἢ μηνυόντων ἀρχόντων καὶ τάξεων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἐπισκόπων· οἷτινες καὶ περὶ τῶν βραθυμούντων ἀρχόντων ἀναφέρουσι τῷ βασιλεῖ. Αἱ δὲ ποινὰι τῷ φύσχι φέρουσιν.

Annibalis Fabroti notæ.

(37) *Qui libros habet.* Hæc deerant in Leunclavii codice.

(38) *Synagogæ Samaritarum.* Hanc legem videtur intelligere Procopius in arcana, et Cyrillus Scythopolitanus, quem citat Nicolaus Alemannus, *ibid.* in Notis. Procopius ait, Samaritarum liberos et cognatos nihil ex testamentis parentum vel cognatorum capere posse : quod tacite significatur in l. Justin. ex qua Samaritæ non alios habent hæredes testamentarios aut legitimos, quam ortho-

A derit, ultimo supplicio afficitur. Item qui sunt in dignitatibus et militiis constituti, studiosæ tales inter se perquirant ac trahant. Quippe cum Manichæus, qui comprehenditur, ait se notum aliquibus esse : pœna illi competente afficiuntur, velutiisdem peccatis obnoxii, licet ejusmodi non essent. Nam eadem videntur admittere, qui cum peccantem norint, tamen eum non faciunt manifestum. Qui libros habet (37) Manichæicos, nec eos manifestat ut comburantur, puniuntur.

XVII. *Synagogæ Samaritarum* (38) abolentur, et alias si facere conati fuerint, puniuntur. Nec habere successors possunt ex testamento, vel ab intestato, præter orthodoxos; nec donationes faciunt aliove modo quid alienant in eos, qui non sunt orthodoxi, sed vindicat ea fiscus, cura episcoporum et præsidum interveniente.

XVIII. Quæ de Samaritis promulgata sunt, ad synagogas et successiones eorum spectantia, rata sunt etiam in Montanistis, et Ascodrugis, et Ophitis. Quippe soli orthodoxi hæreditates eorum adeunt ex testamento, vel ab intestato, et legata capiunt. Reliqui autem hæretici, hoc est, non orthodoxi, et pagani, et Samaritæ, non militant, neque dignitates adipiscuntur, neque curam publicam suscipiunt, neque professores fiunt, neque causis patrocinantur. Quod si quis, ut horum aliquid impetret, orthodoxum se simulaverit, eumque constiterit habere uxorem aut liberos hæreticos, nec ipsos ad religionem orthodoxam adduxerit, pellitur. Quod si atuerit, nequit ex rebus suis quidquam donare, vel alio modo transferre ad hæreticum; sed tam hæc, quam hæreditatem hæreticam, quæ ad ipsum devolvitur, fiscus sibi vindicat. In universum enim, qui participes fuere militiæ, vel dignitatis, vel avocationis, vel publicæ liberalitatis, vel sustentationis (39), orthodoxos duntaxat hæredes habent, et quæ ab ipsis ad hæreticum quocunque modo perveniunt, fiscus sibi vindicat. Si conjugum alter orthodoxus sit, alter hæreticus, eorum liberi orthodoxi fieri debent. Quod si partim orthodoxi facti sint, partim hæretici manserint, soli sunt hæredes utriusque parentis orthodoxi. Sin universi sunt hæretici, orthodoxi agnati, vel cognati succedunt, aut iis non exstantibus, fiscus. Continet etiam diversas pœnas contra negligentes, et non persecuentes, aut indicantes præsides, et officia, tam civilia, quam militaria, et episcopos : qui quidem de negligentibus præsidibus ad imperatorem deferunt. Multæ autem fisco competunt.

doxos. Id tamen quod scribit Cyrillus, Samaritas a rep. gerenda summoveri, magis pertinet ad l. 42 et 18, h. l., qua Samaritæ prohibentur gerere magistratus et habere dignitates. Cæterum hanc legem abrogavit Justinianus, Novella cxxix, in qua singula d. legis capita recensentur. Justinus vero postea d. Novellam Justiniani sustulit Nov. cxlvi, quæ exstat Paratit. lib. iii, c. 3.

(39) *Sustentationis.* Glossæ Græco-Lat. συγχροτά, sustentatio, συγκρότησις, sustentatio.

XIX. Si parens uterque sit hæreticus, solis orthodoxis (40) liberis, non hæreticis, donationes reddunt, et ab iisdem hæreditas ipsorum aditur. Cum autem omnes hæretici sunt, agnati vel cognati orthodoxi succedunt, aut illis non exstantibus, fiscus. Iidem pro modo facultatum suarum hæretici liberos orthodoxos alere coguntur, et quotidianas eis expensas præbere, dare dotes, et ante nuptias donationes prescribere.

XX. Hæretici communicantes, aut synaxes, aut baptismata celebrantes, tanquam legum violatores puniuntur, et qui domos suas ad hoc eis præbent, jam constitutis subjacent. Orthodoxi duntaxat intra septa sacra tabernas habentes, privilegiis fruuntur, non etiam hæretici; qui nec intra septa sacra negotiantur, idque propterea, ne audiant divina mysteria. Montanistæ cum iis, qui ex eorum numero sunt orthodoxi, non comunicantur: et qui ex eis dicuntur episcopi vel clerici (41), Constantinopolim pelluntur. Mancipia (41') mercari prohibentur, et eis, qui egeni sunt inter ipsos, non suppeditantur a tribunalibus vel ab ecclesiis solatia (42), quæ in dignitate constitutorum, et ecclesiastica dicuntur. Et qui patrociniū (43) eis citra rationem præstat, decem librarum multam solvit, et ipsi præsides ob negligentiam libras decem, itemque comes rerum privatarum, et horum officium.

XXI. Judæus (44), vel hæreticus (45), testimonium adversus orthodoxum (46) in lite non dicit. Ipsi tamen (47) adversus se invicem testimonia perhibent, exceptis Manichæis, et Borboritis, et Paganis, et Samaritis, et qui similes ipsis sunt, Montanistis, et Ascodrugis, et Ophitis. Nam his omne testimonium, et omnis legitimus actus est interdictus. Alii vero hæretici et in testamentis, ultimisque voluntatibus, et in instrumentis, sine distinctione testes sunt, ob majorem in probationibus (48) facilitatem.

XXII. Ne quidem ex militari testamento hæreticus vel hæreditatem, vel legatum accipit (49).

Annibalis Fabroti notæ.

(40) *Solis orthodoxis.* Vide Zonaram ad can. 25 concilii Carthaginiensis.

(41) *Episcopi vel clerici.* Adde ex Basilicis, Hegumeni et exarchi, lib. 1, tit. 1, cap. 30.

(41') *Hoc est Christiana.*

(42) *Solatia.* Ἀξιοματικά. Salaria quæ dantur his qui in dignitate constituti sunt, sive axiomatice Anastasius Bibliothecarius, in *Hist. ecclesiastica*: *Tribus quidem comitibus, duobus vero axiomatice.* Photius, *Nomocanon.* tit. 8, cap. 7.

(43) *Et qui patrociniū.* Προστασία. Glossæ Gr. Lat. προστασία, patrociniū.

(44) *Judæus.* Justinian. in l. pen. c. eod., vel his etiam qui Judaicam superstitionem colunt, id est, Nestorianis, Græci Basil. lib. xxi, t. 1, c. 44, imo Judæis, ut mox in d. l. pen. Inter se autem hæreticis, vel Judæis.

(45) *Vel hæreticus.* Judæus igitur hæretici appellatione non continetur, ut notat Balsamon, ad tit. 9 Parat. et separantur etiam in epigraphic tit. 10, v. Canon. Eccl. Afric. p. 120.

(46) *Adversus orthodoxum.* Photius, in *Nomocanon.* lib. iv, cap. 2.

A 10'. Ἐάν ἐκάτερος γονεὺς; αἰρετικὸς εἴη, μόνοις τοῖς ὀρθοδόξοις παισίν, οὐ μὴν τοῖς αἰρετικοῖς δωρεῖται, καὶ παρ' αὐτῶν διαδίδεται. Πάντων δὲ αἰρετικῶν ὄντων, ὀρθόδοξοι συγγενεῖς κληρονομοῦσι· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ὁ φίσκος. Πρὸς δὲ τὴν οὐσίαν αὐτῶν οἱ αἰρετικοὶ ἀναγκάζονται τοὺς ὀρθοδόξους παῖδας τρέφειν, καὶ τὰ καθ' ἡμέραν χορηγεῖν, καὶ δίδοναι προίκας, καὶ προγαμίας καταγράφειν δωρεάς.

K'. Οἱ αἰρετικοὶ κοινωνοῦντες, ἢ συνάξεις ἢ βήπτισμα ποιῶντες, τιμωροῦνται, ὡς οἱ τοὺς νόμους παραβαίνοντες, καὶ οἱ τοὺς οἴκους αὐτοῖς ἐπὶ τούτοις παρέχοντες, τοῖς ἡδὴ νομοθετηθεῖσιν ὑπόκεινται. Μόνοι οἱ ὀρθόδοξοι, ἐν τόποις τῶν ἱερῶν περιβόλων ἔχοντες ἐργαστήρια, κέχρηται προνομίαις, οὐ μὴ οἱ αἰρετικοὶ· οὐτα εἰσὶ τῶν ἱερῶν περιβόλων πραγματεύονται, διὰ τὸ μὴ τῶν θείων ἀπορροῦσθαι μυστηρίων. Οἱ δὲ Μοντανισταὶ οὐτε συνκλιεῖνται τοῖς; ἐξ αὐτῶν γινομένοις ὀρθοδόξοις· καὶ οἱ λεγόμενοι ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἐξωθούνται Κωνσταντινουπόλεως. Κωλύονται ἐμπορεύεσθαι ἀνδράποδα, καὶ οὐ χορηγοῦνται οἱ πένόμενοι αὐτῶν τὰ λιγόμενα ἀξιωματικὰ ἐκ τῶν δικαστηρίων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ ὁ νέμων αὐτοῖς ἄλογον προστασίαν δέκα λίτρας προστιμᾶται· καὶ δέκα οἱ ἄρχοντες ἐξ ἀμειρίας, καὶ ὁ κόμης τῶν περιβόλων, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν.

KA'. Ἰουδαῖοι; ἢ αἰρετικὸς ἐν δίχῃ οὐ καταμαρτυρεῖ ὀρθοδόξου. Κατ' ἀλλήλων δὲ μαρτυροῦσιν, ἐξηρημένων Μανιχαίων, καὶ Βορβοριτῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Σαμαρειτῶν, καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς Μοντανιστῶν, καὶ τῶν Σκοδρούγων καὶ Ὀφιτῶν. Τοῦτοις γὰρ καὶ πᾶσα μαρτυρία, καὶ πᾶσα νόμιμος ἀπηγόρευται πρᾶξις. Οἱ δὲ ἄλλοι αἰρετικοὶ ἐν διαθήκαις καὶ τελευταίαις βουλήσεσι, καὶ συμβολαίαις ἀδιστακτῶς μαρτυροῦσι διὰ τὴν εὐχέρειαν τῶν ἀποδείξεων.

(47) *Ipsi tamen.* Justinianus in d. l. pen. inter se autem hæreticis vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus sœdus permistum, et dignos D litigatoribus etiam testes introduci. Fœdus permistum, Basilica vertunt, αἰσχος; ἐπίμικτον, lib. 1, t. 1, c. 51; αἰσχος est dedecus, opprobrium. Paulus in l. 47, *De ritu nupt.* Quæ se in tantum sœdus deduxit. Glossarium Arabico-Latinum: feditas vel sedus, sine diphthongo. Ait, et dignos litigatoribus, etc., ut in novella xlv, cap. 1: Ἀξίων ἀλλήλοις ὄντων καὶ τῶν δικαζομένων καὶ τῶν μαρτυρούντων. *Dignis invicem existentibus et litigantibus, et testimonium perhibentibus.*

(48) *Ob majorem in probationibus.* Propter utilitatem necessarii usus d. l. pen. Διὰ τὴν λυσιπέλειαν τοῦ ἀναγκαίου πράγματος, *Propter utilitatem rei necessariæ.* Basil. d. c. 51, Τοῦ πλάτους χάριν ἀποδείξεων, *Quo plenior sit probationum facultas.* Basil. d. c. 44. Altam autem hujus constitutionis epitomen vide apud Balsamonem, *Nomoc.* tit. 9, c. 2, et Phot. tit. 12, c. 2.

(49) *Legatum accipit.* Samaritano utili er legatum non recipitur. Græci ad l. 2. *D. de probat.*

Και ὅσα παρτέτα.

A

Tituli V Paratitla.

Βιβ. α', τίτ. α', διάταξις α', ἥς ἡ ἀρχή, *Cunctos.* Οἱ αἰρετικοὶ πάντες ἀτιμοὶ εἰσιν.

Libri 1, tit. 1, constit. 1, cuius initium, *Cunctos.* Hæretici omnes infames sunt.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Nullus.* Οὐδεὶς ἀφώρισται τόπος πρὸς τὸ συναγωγὰς ἐκείσε ποιεῖν. Καὶ φησιν ἡ διάταξις ὅτι οἱ αἰρετικοὶ ἀτιμοὶ εἰσιν. Πᾶς δὲ ὁ μὴ τῆ ὀρθοδόξῳ πισταὶ τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀκολουθῶν αἰρετικὸς ἐστίν.

Lib. 1, tit. 1, constit. 2, cuius initium, *Nullus.* Nullus deputatus est locus hæreticia, ad faciendas in eo congregationes. Dicit etiam hæc constitutio hæreticos esse infames, et quicumque non sequatur orthodoxam Nicænorum Patrum fidem, hæreticum esse.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Τῆς ὀρθῆς.* Ἡ διάταξις ὅρον ἐπιτίθειται τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅν οἱ παραβαίνοντες, ὡς αἰρετικοὶ ὁμολογοῦμενοι, τὰ τοῦτων ἐπιτίμια ὑπομένουσι. Τὰ αὐτὰ φησι καὶ ἡ ἑβδόμη διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ἥς ἡ ἀρχή, *Γινώσκειν.*

Lib. 1, tit. 1, constit. 5, cuius initium, *Τῆς ὀρθῆς.* Hæc constitutio tradit orthodoxæ fidei definitionem, quam qui transgrediuntur, tanquam hæretici confessi legum supplicia perpetuuntur. Eadem statuit ejusdem tituli septima quoque constitutio, cuius initium, *Γινώσκειν.*

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes.* Ὁ ἐκδιδοσθῆς ὀρθόδοξος ἐστω. Καθόλου γὰρ αἰρετικὸν οὐ θέμις στρατεύεσθαι.

B

Lib. 1, tit. 3, constit. 32 (50), cuius initium, *Omnes.* Exsecutor orthodoxus erit in universum non fas est, ut hæreticus militet.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἥς ἡ ἀρχή, *Deo nobis.* Ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι οὐδεὶς αἰρετικὸς δύναται Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν.

Lib. 1, tit. 3, constit. 54, cuius initium, *Deo nob. s.* In tertio capite dicit constitutio, neminem hæreticum posse Christianum mancipium habere.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπιζομεν.* Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ, Νεστοριανοὶ ὄντες, τῶν ἐκκλησιῶν ἐκβάλλονται.

Lib. 1, tit. 1, constit. 3, cuius initium, *Θεσπιζομεν.* Episcopi et clerici, qui Nestoriani sunt, ab ecclesiis ejiciuntur.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἀρχιγέροντες.* Μηδεὶς αἰρετικὸς ἀρχιγέρων ἢ διοικητῆς σωματείου, ἢ τῶν ἐργασιωτῶν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γινέσθω, ἀλλὰ πάντως Χριστιανὸς προνοίᾳ τοῦ Αὐγουσταίου, καὶ τῆς πεποιμένης αὐτῷ τάξεως.

Lib. 1, tit. 4, constit. 3 (51), cuius initium, *Archigerontes.* Nullus hæreticus Alexandriae fiat archigeron, vel collegii, vel ergastiarum (52) administrator; sed omnino sit Christianus, interveniente cura præfecti (53) Augustalis, et parentis illius officii.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιε', ἥς ἡ ἀρχή, *Nemo.* Μηδὲ παρὰ τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων, μηδὲ παρ' ἄλλῳ οἰκωδῆποτε ἀρχοντι δικαιολογεῖσθαι οἱ αἰρετικοὶ.

C

Lib. 1, tit. 4, constit. 15, cuius initium, *Nemo.* Nec apud præfectum prætorio, nec apud alium quemcumque præsidem, advocatorum officio fungantur hæretici.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ις', ἥς ἡ ἀρχή, *Si legibus.* Ὁ ἐν εἰδήσει αἰρετικῷ προσώπῳ μνηστευθεὶς, ἐὰν βούληται λύσαι τὴν μνηστείαν, διπλοῦς ἀναδίδωσι τοὺς ἄρραθῶνας. Εἰ δὲ ἠγγόνει, συγγινώσκειται.

Lib. 1, tit. 4, constit. 16, cuius initium, *Si legibus.* Qui sciens hæreticam sibi personam desponsulet, si sponsalia solvere velit, arras duplas restituit. Sin autem ignorabat, veniam mereatur.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Nulli.* Ὁ αἰρετικὸς ἀναβαπτίσει τινὰ πειραθεὶς, ἐξορίᾳ διηγεσθῆναι ὑποβάλλεται, καὶ οὐ δύναται ὁ ἀρχὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ὀρισμένην τιμωρίαν σμικρύνειν.

Lib. 1, tit. 6, constit. 3, cuius initium, *Nulli.* Hæreticus, qui aliquem rebaptizare tentaverit, exsilio perpetuo subjicitur, nec potest præses statutam in illum pœnam remittere.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Eos.* Κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ ἀπὸ ὀρθοδόξων, εὐτυχανισταὶ ἢ Ἀπολλινιστὰὶ γενόμενοι, ἐξω τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησιαστικῆς πολιτείας, καὶ ὡς αἰρετικοὶ, ταῖς τῶν αἰρετικῶν ὑποκεισθῶσαν τιμωρίαις.

D

Lib. 1, tit. 7, constit. 6, cuius initium, *Eos.* Clerici et monachi, qui ab orthodoxis deficientes, Eutychianistæ facti fuerint, extra Romanam rempublicam pelluntur, et tanquam hæretici pœnis hæreticorum subjiciuntur.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Cœlicolarum.* Οἱ κελικῶλαι, ἐὰν μὴ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μεταδιώξωσιν, ὡς αἰρετικοὶ τιμωροῦνται.

Lib. 1, tit. 9, constit. 12, cuius initium, *Cœlicolarum.* Cœlicolæ, nisi fidem orthodoxam sectati fuerint, tanquam hæretici puniuntur.

Βιβ. β', τίτ. ς', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή, *Nemo.* Μηδεὶς ἄλλοτριος τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας τυγχάνων εἰς δικολόγους χωρεῖτω, ἐκ παραβασίας

Lib. 11, tit. 6, constit. 3, cuius initium, *Nemo.* Nemo, qui a religione Christianorum est alienus, inter advocatos refertor, ex violatione legis amis-

Annibalis Fabroti notæ.

(50) Lib. 1, tit. 3, const. 32. Quod hic dicitur de exsecutore orthodoxo, non puto existare in d. const. 52, nisi ita voluerint interpretari verba § *Præterea, ne dum exsecutoris pertineat et avara proteritas*, etc. In versione autem lege: *In universum enim*, etc.

(51) Lib. 1, t. 4, const. 5. Vide ad d. constit. 5.
(52) *Vel collegii vel ergastiarum.* Lege, vel collegii erg.
(53) *Interveniente cura præf.* Ad quem d. l. 6 scripta est; perperam enim in quibusdam legitur *Gennadio P. V. pro præfecto Augustali.*

XIX. Si parens uterque sit hæreticus, solis orthodoxis (40) liberis, non hæreticis, donationes reddunt, et ab iisdem hæreditas ipsorum adiitur. Cum autem omnes hæretici sunt, agnati vel cognati orthodoxi succedunt, aut illis non existantibus, fiscus. Item pro modo facultatum suarum hæretici liberos orthodoxos alere coguntur, et quotidianas eis expensas præbere, dare dotes, et ante nuptias donationes perscribere.

XX. Hæretici communicantes, aut synaxes, aut baptismata celebrantes, tanquam legum violatores puniuntur, et qui domos suas ad hoc eis præbent, jam constitutis subiacent. Orthodoxi duntaxat intra septa sacra tabernas habentes, privilegiis fruuntur, non etiam hæretici; qui nec intra septa sacra negotiantur, idque propterea, ne audiant divina mysteria. Montanistæ cum iis, qui ex eorum numero fiunt orthodoxi, non commorantur: et qui ex eis dicuntur episcopi vel clerici (41), Constantinopoli pelluntur. Marcipia (41') mercari prohibentur, et iis, qui egeni sunt inter ipsos, non suppeditantur a tribunalibus vel ab ecclesiis solatia (42), quæ in dignitate constitutorum, et ecclesiastica dicuntur. Et qui patrociniū (43) eis citra rationem præstat, decem librarum multam solvit, et ipsi præsides ob negligentiam libras decem, itemque comes rerum privatarum, et horum officium.

XXI. Judæus (44), vel hæreticus (45); testimonium adversus orthodoxum (46) in lite non dicit. Ipsi tamen (47) adversus se invicem testimonia perhibent, exceptis Manichæis, et Borboritis, et Paganis, et Samaritis, et qui similes ipsis sunt, Montanistis, et Ascodrugis, et Ophitis. Nam his omne testimonium, et omnis legitimus actus est interdictus. Alii vero hæretici et in testamentis, ultimisque voluntatibus, et in instrumentis, sine distinctione testes sunt, ob majorem in probationibus (48) facilitatem.

XXII. Ne quidem ex militari testamento hæreticus vel hæreditatem, vel legatum accipit (49).

Annibalis Fabroti notæ.

(40) *Solis orthodoxis.* Vide Zonaram ad can. 23 concilii Carthaginiensis.

(41) *Episcopi vel clerici.* Adde ex Basilicis, Hegumeni et exarchi, lib. 1, tit. 1, cap. 30.

(41') *Hoc est Christiana.*

(42) *Solatia.* Ἀξίωματικά. Salaria quæ dantur his qui in dignitate constituti sunt, sive axiomaticis Anastasius Bibliothecarius, in *Hist. ecclesiastica*: Tribus quidem comitibus, duobus vero axiomaticis. Photius, *Nomocanon.* tit. 8, cap. 7.

(43) *Et qui patrociniū.* Προστασίαν. Glossæ Gr. Lat. προστασία, patrociniū.

(44) *Judæus.* Justinian. in l. pen. c. eod., vel his etiam qui Judaicam superstitionem colunt, id est, Nestorianis, Græci Basil. lib. XXI, t. 1, c. 44, imo Judæis, ut mox in d. l. pen. Inter se autem hæreticis, vel Judæis.

(45) *Vel hæreticus.* Judæus igitur hæretici appellatione non continetur, ut notat Balsamon, ad tit. 9 Parat. et separantur etiam in epigraphæ tit. 10, v. Caus. Eccl. Afric. p. 120.

(46) *Adversus orthodoxum.* Photius, in *Nomocanone*, lib. 1, cap. 2.

IO. Ἐὰν ἐκάτερος γένεῦ; αἰρετικῶς εἴη, μόνους τοὺς ὀρθοδόξους παῖσιν, οὐ μὴν τοῖς αἰρετικοῖς δωρεῖται, καὶ παρ' αὐτῶν διαδίδεται. Πάντων δὲ αἰρετικῶν ὄντων, ὀρθόδοξοι συγγενεῖς κληρονομοῦσι· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ὁ φύσχος. Πρὸς δὲ τὴν οὐσίαν αὐτῶν οἱ αἰρετικοὶ ἀναγκάζονται τοὺς ὀρθοδόξους παῖδας τρέφειν, καὶ τὰ καθ' ἡμέραν χορηγεῖν, καὶ δίδδουαι προίτας, καὶ προγαμιαίας καταγράφειν δωρεάς.

K'. Οἱ αἰρετικοὶ κοινωνοῦντες, ἢ συνάξεις ἢ βᾶπτισμα ποιοῦντες, τιμωροῦνται, ὡς οἱ τοὺς νόμους παραβαίνοντες, καὶ οἱ τοὺς οἴκους αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ παρέχοντες, τοῖς ἤδη νομοθετηθεῖσιν ὑπόκεινται. Μόνοι οἱ ὀρθόδοξοι, ἐν τόποις τῶν ἱερῶν περιβόλων ἔχοντες ἐργαστήρια, κέχρηται προνομίαις, οὐ μὴν οἱ αἰρετικοὶ· οὕτως εἰσὶ τῶν ἱερῶν περιβόλων πραγματεύονται, διὰ τὸ μὴ τῶν θεῶν ἀποδοθῆαι μυστηρίων. Οἱ δὲ Μοντανισταὶ οὕτως συνδιακίτωνται τοῖς; ἐξ αὐτῶν γινομένοις ὀρθοδόξοις· καὶ οἱ λεγόμενοι ἐξ αὐτῶν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ἐξωθοῦνται Κωνσταντινουπόλεως. Κωλύονται ἐμπορεύεσθαι ἀνδράποδα, καὶ οὐ χορηγοῦνται οἱ πινόμενοι αὐτῶν τὰ λιγόμενα ἀξιωματικὰ ἐκ τῶν δικαστηρίων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν. Καὶ ὁ νέμων αὐτοῖς ἄλογον προστασίαν δέκα λίτρας προστιμᾶται· καὶ δέκα οἱ ἄρχοντες ἐξ ἀμελίας, καὶ ὁ κόμης τῶν περιβότων, καὶ ἡ τάξις αὐτῶν.

KA'. Ἰουδαῖοι; ἢ αἰρετικῶς ἐν δίκῃ οὐ καταμαρτυρεῖ ὀρθοδόξου. Κατ' ἀλλήλων δὲ μαρτυροῦσιν, ἐξηρημένων Μανιχαίων, καὶ Βορβοριτῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ Σαμαρειτῶν, καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς Μοντανιστῶν, καὶ τῶν Σκοδρούγων καὶ Ὀφιτῶν. Τούτοις γὰρ καὶ πᾶσα μαρτυρία, καὶ πᾶσα νόμιμος ἀπηγόρευται πρᾶξις. Οἱ δὲ ἄλλοι αἰρετικοὶ ἐν διαθήκαις καὶ τελευταίαις βουλήσεσι, καὶ συμβολαῖσι ἀδιστάτως μαρτυροῦσι διὰ τὴν εὐχέρειαν τῶν ἀποδείξεων.

(47) *Ipsi tamen.* Justinianus in d. l. pen. inter se autem hæreticis vel Judæis, ubi litigandum existimaverint, concedimus fœdus permistum, et dignos litigatoribus etiam testes introduci. Fœdus permistum, Basilica vertunt, αἰσχος; ἐπίμικτον, lib. 1, t. 1, c. 51; αἰσχος est dedecus, opprobrium. Paulus in l. 47, *De ritu nupt.* Quæ se in tantum fœdus deduxit. Glossarium Arabico-Latinum: feditas vel sedus, sine diphthongo. Lit, et dignos litigatoribus, etc., ut in novella XLV, cap. 1: Ἀξίων ἀλλήλοις ὄντων καὶ τῶν δικαζομένων καὶ τῶν μαρτυροῦντων. Dignis invicem existentibus et litigantibus, et testimonium perhibentibus.

(48) *Ob majorem in probationibus.* Propter utilitatem necessarii usus d. l. pen. διὰ τὴν λυσιτέλειαν τοῦ ἀναγκαστοῦ πράγματος, Propter utilitatem rei necessariæ. Basil. d. c. 51, Τοῦ πλάτους χάριν ἀποδείξεων, Quo plenior sit probationum facultas. Basil. d. c. 44. Aliam autem hujus constitutionis epitomen vide apud Balsamonem, *Nomoc.* tit. 9, c. 2, et Phot. tit. 12, c. 2.

(49) *Legatum accipit.* Samaritano utiliter legatum non relinquitur. Græci ad l. 2. D. de probat.

Και ὅσα παρῆτετα.

Βιβ. α', τίτ. α', διάταξις α', ἥς ἡ ἀρχή, *Cunctos*. Οἱ αἰρετικοὶ πάντες ἀτιμοὶ εἰσιν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχή, *Nullus*. Οὐδεὶς ἀφώρισται τόπος πρὸς τὸ συναγωγὰς ἐκείσε ποιεῖν. Καί φησιν ἡ διάταξις ὅτι οἱ αἰρετικοὶ ἀτιμοὶ εἰσιν. Πλὴν δὲ ὁ μὴ τῆ ὀρθοδόξῳ πίστει τῶν ἐν Νικαίᾳ ἀκολουθῶν αἰρετικὸς ἔστιν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Τῆς ὀρθῆς*. Ἡ διάταξις ὅρον ἐπιθεταί τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅν οἱ παραβαίνοντες, ὡς αἰρετικοὶ ὁμολογοῦμενοι, ἐκ τούτων ἐπιτίμια ὑπομένουσι. Τὰ αὐτὰ φησι καὶ ἡ ἑβδόμη διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ἥς ἡ ἀρχή, *Γινώσκειν*.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. λβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Ὁ ἐκδιδοσθῆς ὀρθόδοξος ἔστω. Καθόλου γὰρ αἰρετικὸν οὐ θέμις στρατεύεσθαι.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἥς ἡ ἀρχή, *Deo nobis*. Ἐν τῷ γ' κεφαλαίῳ φησιν ἡ διάταξις ὅτι οὐδεὶς αἰρετικὸς δύναται Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν.

Βιβ. α', τίτ. α', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Θεσπίζομεν*. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ, Νεστοριανοὶ ὄντες, τῶν ἐκκλησιῶν ἐκβάλλονται.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Ἀρχιγέροντες*. Μηδεὶς αἰρετικὸς ἀρχιγέρον ἢ διοικητῆς σωματείου, ἢ τῶν ἐργασιωτῶν, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γινέσθω, ἀλλὰ πάντως Χριστιανὸς προνοίᾳ τοῦ Αὐγουσταίου, καὶ τῆς πειθουμένης αὐτῷ τάξεως.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ιε', ἥς ἡ ἀρχή, *Nemo*. Μηδὲ παρὰ τῷ ἐπάρχῳ τῶν πραιτωρίων, μηδὲ παρ' ἄλλῳ οἰωδῆποτε ἀρχοντι δικαιολογεῖτωσαν οἱ αἰρετικοὶ.

Βιβ. α', τίτ. δ', διάτ. ις', ἥς ἡ ἀρχή, *Si legibus*. Ὁ ἐνειδῆσαι αἰρετικῷ προσωπῳ μνηστευθεὶς, ἐὰν βούληται λύσαι τὴν μνηστείαν, διπλοῦς ἀναδίδωσι τοὺς ἄρραβῶνας. Εἰ δὲ ἠγνῶσι, συγγινώσκεται.

Βιβ. α', τίτ. ς', διάτ. γ', ἥς ἡ ἀρχή, *Nulli*. Ὁ αἰρετικὸς, ἀναβαπτίσει τινα πειραθεὶς, ἐξορίᾳ διηνεκεὶ ὑποβάλλεται, καὶ οὐ δύναται ὁ ἀρχὼν τὴν κατ' αὐτοῦ ὀρισμένην τιμωρίαν σμικρύνειν.

Βιβ. α', τίτ. ς', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Eos*. Κληρικοὶ καὶ μοναχοὶ ἀπὸ ὀρθοδόξων, Εὐτυχιανισταὶ ἢ Ἀπολλιναισταὶ γενόμενοι, ἔξω τῆς Ἰωματικῆς ἐλευθέσθωσαν πολιτείας, καὶ ὡς αἰρετικοὶ, ταῖς τῶν αἰρετικῶν ὑποκαίσθωσαν τιμωρίαις.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. ιβ', ἥς ἡ ἀρχή, *Cœlicolarum*. Οἱ κελικῆλαι, ἐὰν μὴ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μεταδώσωσιν, ὡς αἰρετικοὶ τιμωροῦνται.

Βιβ. β', τίτ. ς', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή, *Nemo*. Μηδεὶς ἄλλότριος τῆς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας τυγχάνων εἰς δικολόγους χωρεῖτω, ἐκ παραδασίας

A

Tituli V Paratitla.

Libri 1, tit. 1, constit. 1, cujus initium, *Cunctos*. Hæretici omnes infames sunt.

Lib. 1, tit. 1, constit. 2, cujus initium, *Nullus*. Nullus deputatus est locus hæreticis, ad faciendas in eo congregationes. Dicit etiam hæc constitutio hæreticos esse infames, et quicumque non sequatur orthodoxam Nicænorum Patrum fidem, hæreticam esse.

Lib. 1, tit. 1, constit. 5, cujus initium, *Τῆς ὀρθῆς*. Hæc constitutio tradit orthodoxæ fidei definitionem, quam qui transgrediuntur, tanquam hæretici confessi legum supplicia perpetuuntur. Eadem statuit ejusdem tituli septima quoque constitutio, cujus initium, *Γινώσκειν*.

Lib. 1, tit. 3, constit. 32 (50), cujus initium, *Omnes*. Exsecutor orthodoxus erit. In universum non fas est, ut hæreticus militet.

Lib. 1, tit. 3, constit. 54, cujus initium, *Deo nob. s.* In tertio capite dicit constitutio, neminem hæreticum posse Christianum mancipium habere.

Lib. 1, tit. 1, constit. 3, cujus initium, *Θεσπίζομεν*. Episcopi et clerici, qui Nestoriani sunt, ab ecclesiis ejiciuntur.

Lib. 1, tit. 4, constit. 3 (51), cujus initium, *Archigerontes*. Nullus hæreticus Alexandriae fiat archigeron, vel collegii, vel ergastiarum (52) administrator; sed omnino sit Christianus, interveniente cura præfecti (53) Augustalis, et parentis illius officii.

Lib. 1, tit. 4, constit. 15, cujus initium, *Nemo*. Nec apud præfectum prætorio, nec apud alium quemcumque præsidem, advocatorum officio fungantur hæretici.

Lib. 1, tit. 4, constit. 16, cujus initium, *Si legibus*. Qui sciens hæreticam sibi personam despondet, si sponsalia solvere velit, arrhas duplas restituit. Sin autem ignorabat, veniam meretur.

Lib. 1, tit. 6, constit. 3, cujus initium, *Nulli*. Hæreticus, qui aliquem rebaptizare tentaverit, exsilio perpetuo subjicitur, nec potest præses statutam in illum pœnam remittere.

Lib. 1, tit. 7, constit. 6, cujus initium, *Eos*. Clerici et monachi, qui ab orthodoxis deficientes, Eutychianistæ facti fuerint, extra Romanam rempublicam pelluntur, et tanquam hæretici pœnis hæreticorum subjiciuntur.

Lib. 1, tit. 9, constit. 12, cujus initium, *Cœlicolarum*. Cœlicolæ, nisi fidem orthodoxam sectati fuerint, tanquam hæretici puniuntur.

Lib. 11, tit. 6, constit. 8, cujus initium, *Nemo*. Nemo, qui a religione Christianorum est alienus, inter advocatos refertor, ex violatione legis amis-

Annibalis Fabroti notæ.

(50) Lib. 1, tit. 3, const. 32. Quod hic dicitur de exsecutore orthodoxo, non puto exstare in d. const. 52, nisi ita voluerint interpretari verba § Præterea, ne dum exsecutoris pertinet et avura proteritas, etc. In versione autem lege: In universum enim, etc.

(51) Lib. 1, t. 4, const. 5. Vide ad d. constit. 5.

(52) Vel collegii vel ergastiarum. Lege, vel collegii etc.

(53) Interveniante cura præf. Ad quem d. l. 6 scripta est; perperam enim in quibusdam legitur Gennadio P. V. pro præfecto Augustali.

sionem officii formidaturus et bonorum publicationem, et exsilium perpetuum.

Lib. v, tit. 1, constit. 5, cujus initium, *Mulier*. Potest sponsa, quæ cum hæretico sponsalia contraxit, propterea quod ille sit hæreticus, sponsalibus renuntiare. Quippe duntaxat arrhas, quas accepit, restituit. Idem locum habet, si sponsus quidem Christianus sit, sponsa vero non orthodoxa.

Lib. x, tit. 31, constit. 49 (54), cujus initium, *Omnes*. Quicumque curiali conditioni sunt obnoxii. cujuscunque sectæ vel religionis existant, ad impedienda munera tenentur.

Legito quoque novellam post codicem editam 50, cujus initium est, *Ne liberentur a curiali conditione Judæi*, et cætera. Nam in ea reperies, nullum hæreticum a curiali conditione liberari, nec ipsos testimonium posse dicere, nisi cum de aliquo. Ilicus dubitat, quasi qui curialis sit, et o collegiis, aut numero curialium aufugiat.

TITULUS VI.

Ne sanctum baptisma iteretur, hoc est, ne rebaptizatio fiat.

I. Episcopus, qui secundo baptizat (55) eundem, loco movetur (56)

II. Qui rebaptizat orthodoxum (57), una cum ipso afficitur ultimo supplicio, si quidem illius erat ætatis, quæ criminis esset capax.

III. Non permittitur hæreticis, ut orthodoxum hominem ingenuum, vel ærvm, ad baptismum suum perducant: nec uti servis suis, necdum ipsorum fidei conjunctis, prohibeant, ne ad religionem orthodoxam accedant. Qui fecerit, vel in se fieri passus fuerit, vel non detulerit, ingenuus quidem exsilio plectitur, et libris auri decem multatur, nec uterque (58) donandi, vel testandi facultatem habet. Præses vero, qui non vindicaverit, aut in exsequendo modicus fuerit, iisdem pœnis est obnoxius.

Hic titulus paratitila non habet.

Annibalis Fabroti notæ.

(54) Lib. x, t. 31, const. 49. Ibi, *Cujuscunque sectæ*, ut in l. *Curiales* 7, c. eod. superstitionis, ut in l. *Omnes* 49, c. *De decurionib.*

(55) *Episcopus qui secundo baptizat*. Constantinus Harmenopolus in Epitome Canonum (in compendium retulit Canon. apostolicum 46, alias 47) ait cum qui rebaptizat baptizatum, deponendum esse, et loquitur canon de episcopo vel presbytero, qui rebaptizat: *Τὸν κατ' ἀλήθειαν ἔχοντα βάπτισμα, Qui rerum baptismum habet*. Tertullianus, *De pudicitia*, c. 16: *Denuo ablui non licet*. Et *De baptismo*, cap. 15: *Semel lavacrum minus, semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet*. D. Augustin. epist. 203: *Rebaptizare catholicum, immanissimum scelus est*. Avitus Viennensis, in Fragment. ex libris contra Arianos: *Unum baptismum non iteramus*. Hugo a Sancto Victore, in *De sacramentis*, part. xv, cap. 15: *Ut qui semel sacramentum baptismi percepisse cognoscitur, nulla ratione illud iterato accipiat, sive in Ecclesia, sive extra Ecclesiam, hoc est, sive ab hæretico fuerit baptizatus*. Et si dubitetur an sit baptizatus, denuo baptizari potest, can. 84 synodi vi in Trullo; his tamen verbis præmissis: *Non te rebaptizo, sed si*

Α ὑπορώμενος ἔκπτωσίν τε του οφρικού καὶ δήμευσίν διηνική, καὶ perpetuam ἔξορίαν.

Βιβ. ε', τίτ. α', διάτ. ε', ἥς ἡ ἀρχή, *Mulier*. Δύναται καὶ ἡ μνηστὴ τὸν αἰρετικὸν μνηστευσάμενη, διὰ τὸ εἶναι αἰρετικὸν, ἀπομνηστεύσασθαι. Μόνους γὰρ ἀναδίδωσιν οὐς ἔλαβεν ἀρραβῶνας. Τὸ αὐτὸ ἐστὶ, καὶ Χριστιανὸς μὲν εἶη ὁ μνηστὴρ, μὴ ὁρθόδοξος δὲ ἡ μνηστὴ.

Βιβλίον ε', τίτλος λβ', διάτ. δ', ἥς ἡ ἀρχή, *Omnes*. Ὅσοι βουλευτικῇ ὑπέκεινται τύχῃ, καὶ οὐκ ἀσθεῖα τύχης ὦσιν, αἰρέσεως ἢ θρησκείας ὄντες, εἰς τὸ πληροῦν τὸ λειτουργήματα κατέχονται.

Ἀνάγκωθι δὲ καὶ τῶν μετὰ τὰς Νεαρὰς ὧ διατάξιν, ἥς ἡ ἐπιγραφὴ· *Περὶ τοῦ μὴ ἐλευθερωθῆναι βουλευτικῆς τύχης Ἰουδαίους, καὶ τὰ ἔξης*. Εὐρήσεις γὰρ ἐν αὐτῇ ὡς οὐδεὶς αἰρετικὸς ἐλευθεροῦται βουλευτικῆς τύχης, καὶ ὡς οὐ δύναται οὗτοι μαρτυρεῖν, ἡλίκα τὸ δημόσιον ἀμφιβάλλει πρὸς τινα, ὡς οὐ βουλευτὴς ὄντα, καὶ φεύγοντα τῶν σωμάτων πολιτευομένων.

TITULUS Γ'.

Περὶ τοῦ μὴ τὸ ἅγιον βάπτισμα δευτεροῦσθαι, τουτέστι μὴ γίνεσθαι ἀναβαπτισμὸν.

Ἐρμηνεῖα Α'. Ἐπίσκοπος, δεύτερον τὸν αὐτὸν βαπτίζων, καθαιρεῖται.

Β'. Ὁ ἀναβαπτίζων ὁρθόδοξον σὺν αὐτῷ ἐσχάτως τιμωρεῖται, εἴγε ἡλικίας ἢ δεκτικῆς ἐγκλήματος.

Γ'. Οὐκ ἐφαίτα τοῖς αἰρετικῶς ὁρθόδοξον δοῦλον ἢ εὐγενῆ τῷ ἴδιῳ προσάγειν βάπτισματι, οὐτε τοῦ ἴδιου δούλου μὴ πῶ ἐνωθέντα τῇ πίστει αὐτῶν κωλύειν προσεῖναι τῇ ὁρθοδοξίᾳ. Ὁ δὲ τοῦτο ποιήσας, ἢ παθεῖν ἀνασχόμενος, εὐγενῆς ὄν, καὶ μὴ νόσας ἐξορίζεται, καὶ δέκα λητραὶ ζημιούται, καὶ οὐδέτερος αὐτῶν θωρεῖται ἢ διατίθεται. Ὁ δὲ ἀρχων μὴ ἐπεξιών, ἢ μετριώτερον, τοῖς αὐτοῖς ὑπέκειται.

Οὗτος ὁ τίτλος οὐκ ἔχει παρατίτλα.

nondum baptizatus es, baptizo te in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Capitula Caroli M. lib. vi, c. 181; concilium Arelatenso 1, c. 8, de Afris, quod propria lege sua utebantur, et rebaptizabant, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de hac hæresi venerit, interrogant eum Symbolum, et si perviderint eum in Patre, et Filio, et Spiritu sancto esse baptizatum, manus tantum ei imponantur. Quod si (interrogatus Symbolum, non responderit, in Trinitate baptizetur.

Ergo baptizati ab hæreticis qui in Trinitate non baptizabant, rebaptizabantur. Vide Cap. Car. M. lib. vii, c. 349.

(56) *Loco movetur*. Καθαιρεῖται. Τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεται, sacerdotio ejicitur, Basilic. lib. iii, tit. 4, c. 7.

(57) *Ut orthodoxum, etc.* Liber Peir. ὁρθόδοξον δούλον: orthodoxi servum. Rectius in cod. Leuuel. λέγεβatur, ὁρθόδοξον.

(58) *Nec uterque*. In l. 3, c. eod. utrique deneganda licentia. Sic Liber Brodæi. Emendationem confirmant Basilicæ lib. 1, tit. 1, cap. 53, et lib. ix, tit. 34, c. 22.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ΄.

Περὶ ἀποστατῶν.

Ἐρμηνεῖα Α'. Ὁ ἀπὸ Χριστιανῶν γινόμενος Ἰουδαῖος δημεύεται.

Β'. Ὁ λέγων τὸν τελευταίον μὴ δύνασθαι διατίθεσθαι διὰ τὸ ἀπὸ Χριστιανῶν αὐτῶν Ἰουδαῖον ἢ Ἑλληνα γενέσθαι εἴσω τῆς ὠρισμένης τῆ de inoffensio πανταετίας ἐνάγει.

Γ'. Ὁ ἐξ ὀρθοδόξου γινόμενος αἰρετικὸς οὐ συνανατρεφεται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐ μαρτυρεῖ, οὔτε διατίθεται, οὔτε κληρονομεῖ, καὶ οὐκ ἔχει μετάνοιαν, ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἀμαρτήμασιν.

Δ'. Ὁ Χριστιανὸς ἀποστάς καὶ θύσας, ἢ ἐτέρῳ οὖσαι ἐντειλόμενος, παρὰ παντὸς κατηγορεῖται, μὴ ἀντιθεμένης χρονίας παραγραφῆς· καὶ οὔτε δωρεῖται ἐξ οὗ ἀπέστη, οὐδὲ ἐν σχήματι πράξεως περιγράφει τὸν νόμον, οὔτε διατίθεται· ἀλλ' ἐξ ἀδιαθέτου πάντα τοῖς Χριστιανοῖς αὐτοῦ συγγενέσιν ἀρμόζει, οἷς καὶ μετὰ θάνατον ἀφίσταται κατηγορεῖν, εἰ καὶ μὴ γέγονε κατὰ ζῶντος τοῦ μαροῦ προκάταρξις. Καὶ ἀνατρέπονται αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ διαθήκαι αὐτῶν, καὶ τοῖς ἀπὸ νόμου καλουμένοις ἀρμόζουσιν.

Ε'. Ὁ δοῦλον ἢ εὐγενῆ Χριστιανὸν ἀκοντα ἢ διὰ τυμβουλῆς μετὰ γων εἰς ἀθέμιτον θρησκευτὴν κεφαλικῶς τιμωρεῖται, καὶ δημεύεται.

Ζ'. Ὁ ὀρθόδοξος κληρικὸς, ἢ μοναχὸς, θρησκευτὴν τὰ εὐτυχῶς ἢ Ἀπολλινάρου, ὑπέκειται τοῖς κατὰ αἰρετικῶν νόμοις, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουθεῖται πολιτείας, κατὰ τὰ περὶ Μανιχαίων νομοθετηθέντα.

Καὶ ὅσα παρὰ τὴν λα.

Β:6. α', τίτ. θ', διάτ. ιη', ἥς ἢ ἀρχῆ, *Hac victura*. Ὁ Σαμαριτῆς ἢ Ἰουδαῖος τῆς τῶν Χριστιανῶν

Annibalis Fabroti notæ.

(59) *Apostatis*. Avitus Vienn. ab standi firmitate deciduus vocat epistola 4, id est, qui a fide desciverunt. Exhæredes fidei, Cyprianus, epistola 31. Constitutionis hæc est sententia: Qui religionem deseruit atque violavit, post mortem intra quinquennium accusari potest, deique ejus testamentum quæri, quasi nec facere potuerit: Eustathius de temporum intervallis, c. de quinquennio: Ὁ ἀποστάς τῆς Ἐκκλησίας: καὶ γινόμενος Ἑλληὴν ἢ Ἰουδαῖος, καὶ μετὰ θάνατον κατηγορεῖται ἐν τῷ πέντε χρόνων συναπτῶν· *Qui Ecclesiam deseruit, et factus est paganus aut Judæus, etiam post mortem accusatur intra quinquennium continuum*. Vide lib. lx Basil. tit. 54, cap. 24, et scholia ibi: Ἐὰν λέγηται τίς ἀπὸ χριστιανῶν εἶναι, etc.: *Si quis dicitur fidem Christianam deseruisse, etc.*

(60) *Factus fuerit hæreticus*. Græci confundunt hæreticos cum apostatis: quem errorem hausimus ex his verbis legis 3, c. eod., *hæretica superstitione*, quæ perperam ei legi inserta fuisse Cujacius existimat in Paratit. Cod., eundemque errorem seculus est Photius, *Nomocan.* tit. 9, c. 39.

(61) *Nec testamentum condit*. Africani Patres in Cod. ec. canonum Ecclesie Africane, c. 93: *Petendum etiam ut illam legem, quæ a religiosis memoria eorum patre Theodosio de auri libris decem in ordinatores, vel ordinatos hæreticos, seu etiam in possessores, ubi eorum congregatio deprehenditur, promulgata est, ita deinceps confirmari præcipiant.*

A

TITULUS VII.

De apostatis (59).

I. Qui a Christianis deficiens sit Judæus, publicatione honorum punitur.

II. Qui ait defunctum propterea testari non potuisse, quod a Christianis desciendo Judæus aut paganus factus fuerit: intra constitutum actioni inofficiosi quinquennium agit.

III. Qui ex orthodoxo factus fuerit hæreticus (60), non versatur in hominum consortio, nec testis est, nec testamentum condit (61), nec hæreditates adit, nec pœnitentiæ (62) locum habet, uti sit in aliis delictis.

IV. Christianus, qui a religione deficit, et sacrilecavit, vel alteri mandavit, ut sacrilecaret, a quovis accusatur (63), nec exceptio longi temporis opponitur, ac neque donationes facit, ex quo defecit a fide, nec specie venditionis (64) legem circumscribit, nec testamentum condit: sed ab intestato Christianis ejus propinquis omnia competunt, licet adversus profanum tunc hominem vivum nulla litis contestatio facta sit. Eorumdem donationes et testamenta rescinduntur, et iis competunt, qui ex lege vocantur.

V. Qui servum Christianum, vel ingenuum, sive vi sive suasionem adhibita, tradidit ad religionem nefandam, supplicio capitis et honorum publicatione plectitur.

VI. Orthodoxus clericus aut monachus, qui Eutychis vel Apollinaris superstitionem sequitur, legibus adversus hæreticos latis subjacet, et ex imperio Romano pellitur, secundum ea, quæ de Manichæis promulgata sunt.

Tituli VII Paratitla.

Lib. 1, tit. 9, constit. 14, ejus initium, *Hac victura* (65). Samarita vel Judæus (66), qui] a reli-

(62) *Nec pœnitentiæ*. Apostatarum crimen pœnitentiæ non aboletur, cum tamen hæreticos, etiam Manichæos insigniores hæreticos, pœnitentiæ ab omni noxa liberet, l. *Licet* 41, C. *Theod. De hæret.* Africani Patres in d. c. 93. Sed hæc posterior pars non est in Basilicis, ut observat Balsamo ad Photii *Nomocan.* tit. 9, cap. 25: inhumanum enim visum est crimen omne pœnitentiæ non aboleri. Samaritis pœnitentibus venia datur, *Novell. cxxix*, cap. 3, sicut et cæteris hæreticis, l. 4, § *Sed nec filios, hoc tit.* Sed nec illud quod dicitur, apostatas a consortio omnium segregari Basilica agnoscunt.

(63) *A quovis accusatur*. Culex Brodæi in l. 4 c. eod., *Vox continue accusationis incessit.*

(64) *Nec specie venditionis*. Basilica: Μητε διὰ πράξεω: εἰκονικῆς εἰς ἀπάτην τοῦ νόμου φερέτω· neque venditione imaginaria in fraudem legis fertur.

(65) Lib. 1, t. 9. *Hac victura*. Non, hæc vultura, ut in quibusdam edit. In Appendice Cod. Theod. n. 14: *Præsentis legis æternitate cunctis observandum constituimus, et n. 15: Placituræ omnibus legis æternitate sancimus.*

(66) *Samarita vel Judæus*. Neminem Judæum. Sic legitur in C. Brod. in l. ult. c. *De Jud. Novella Theodosii*, neminem Judæum, neminem Samaritanum: d. l. ult. non meminit Samaritarum, ut videantur Græci quædam addidisse ex codice Theodos.

gione Christiana quosdam abducere tentaverit, et honorum publicationi subicitur, et capite plectitur.

Lih. 1, tit. 12, constit. 1, cujus initium, *Judæi Judæus, qui circumscribendi criminis, aut intervertendi debiti causa, Christianus fieri voluerit, non aliter admittendus erit, nisi quod ei crimen inferitur, diluerit, aut æs alienum dissolverit.*

TITULUS VIII.

Namini licere signum Salvatoris Christi humi, vel in lapide, vel in marmore sculpera, vel pingere.

Gravissime punitur, qui in solo, vel in lapide humi sito, venerandam crucem (67) sculpsit, aut pingit; et quod factum fuerit, tollitur.

Hic titulus paratitla non habet.

TITULUS IX.

De Judæis, et caliculis.

I. Quod Judæorum (68) universitati legatur, non petitur.

II. In festis suis Judæi munera corporalia non obeunt.

III. Judæi, qui ex suis aliquem Christianizantem saxis petunt, vel in eum (69) furiosius aliquid designant, cum facti participibus concremantur (70).

IV. In Judæorum synagogis metata facere (71) propterea non oportet, quod eæ sint loca religioni deputata.

V. A muneribus criialibus Judæi non liberantur.

VI. Tam Christianus, qui Judæam uxorem accipit, quam Christiana, quæ Judæo nubit, adulterii publice accusantur.

VII. Judæi legem suam in matrimoniis non ser-

Annibalis Fabroti notæ.

(67) *Venerandam crucem.* Signum Salvatoris Christi, in l. vii. c. eod. Basilica, τὴν ἵγιον σταυρὸν, sanctam crucem, ut in l. 18. C. Th. *De jud.* et l. 44. C. Just. eod. Græci in l. 38, § 2, d. de auto arg. leg. signum Dei verterunt σταυρὸν, prætor mentem l. C. infra lib. 11, tit. 1. Quod autem ait Minutius in Octavio, *Cruces nec colimus, nec optamus*, hoc quoque inhibetur cau. 73 synodi habitæ in Trullo. Ὡς ἂν μὴ καταπατῆται πρὸς τῶν βαδίζόντων τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπιον ἡμῶν, ut ait ibidem Balsamo: *ne ab incidentibus conculetur nostrum adversus diabolum ironæum.* Gregor. Turon. *Histor.* lib. v, c. 49, de Tiberio imper.: *Deambulans per palatium vidit in pavimento domus tabulam marmoream, in qua cruz dominica erat sculpta et ait: Cruce tua, Domine, frontem nostram munimus et pectora, et ecce crucem sub pedibus conculeamus. Et dicto citius jussit eam auferri,* etc. Aimoinus monachus, *De gestis Francorum*, lib. 111, c. 9: In Keneti R. Scolorum legibus religiosis hæc legitur: *Sepulcrum omne ænerum habet: idque crucis signo adornato. Quod ne pede aliquando concules, caveto.*

(68) *Quod Judæorum.* Christianorum collegio milititer relinquitur, quia specialiter hoc ei indultum est l. 1 supra *De sacros. Eccles.*, non Judæorum collegio, quia speciali privilegio subnixum non est l. 8, c. *De hæred. instit.*

(69) *Vel in eum.*—*Præcipimus, ut si quispiam*

πίστεως ἀποστῆσαι τινα πειραθεῖς; καὶ δημεύσει ἐποβάλλεται, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται.

B.6. α'. τίς. β', διατ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Judæi.* Ἰουδαῖος διὰ τὸ περιγράψαι ἔγκλημα, ἢ χρεὸς ἀποστῆσαι, βουληθεὶς γενέσθαι Χριστιανός, μὴ ἄλλως ἔσται δεκτός, εἰ μὴ τὸ ἔγκλημα τὸ ἐπαγόμενον αὐτῷ ἢ τὸ χρεὸς διαλύσῃ.

TITAOΣ Η'.

Περὶ τοῦ μηδενὶ δεῖξιναι τὸ σημεῖον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ ἔδαφαι, ἢ ἐν λίθῳ, μαρμάρῳ τρύφειν ἢ γράφειν.

'*Ερμηνεία Α'.* Βαρυτάτα τιμωρεῖται ὁ ἐπ' ἔδαφου; ἢ λίθου χαμὰ κειμένου γλύφων ἢ γράφων τὸν εἰμιον σταυρὸν, καὶ περιαιρεῖται τὸ γεγονός.

B Ὅτις; ὁ τίτλος οὐκ ἔχει παράτιτλα.

TITAOΣ Θ'.

Περὶ Ἰουδαίων, καὶ τῶν θρησκευόντων τῷ οὐρανῷ.

'*Ερμηνεία Α'.* Τὸ τῇ ὁμάδῃ τῶν Ἰουδαίων λεγόμενον οὐκ ἀπαιτεῖται.

Β'. Ἐν ταῖς ἐορταῖς αὐτῶν οἱ Ἰουδαῖοι σωματικῶς οὐ λειτουργοῦσιν.

Γ'. Οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ ἐξ αὐτῶν χριστιανίζοντα λιθάζοντες, ἢ τι μανιῶδες εἰς αὐτὸν ποιοῦντες καίονται, καὶ οἱ μετασχόντες αὐτοῖς.

Δ'. Ἐν ταῖς συναγωγαῖς τῶν Ἰουδαίων οὐ δεῖ ποιεῖν μετὰ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς τόπους θρησκείας.

C Ε'. Οἱ Ἰουδαῖοι βουλευτικῶν λειτουργιῶν οὐκ ἀπολύονται.

Γ'. Χριστιανὸς λαμβάνων Ἰουδαίαν γαμετήν, ἢ Χριστιανὴν Ἰουδαῖος, πουδλικῶς ἐπὶ μοιχεία κατηγοροῦνται.

Z'. Οἱ Ἰουδαῖοι τὴν νόμον αὐτῶν ἐν τοῖς γάμοις

Judæorum, reserans januam vitæ perpetuæ, sanctis se cultibus mancipaverit, et Christianus esse dclegerit, ne quid a Judæis inquietudinis vel molestiæ patiatur. Quod si ex Judæo Christianum factum aliquis Judæorum injuria putaverit esse pulsandum, volumus istius contumeliæ machinatorem pro criminis qualitate commissi, penis ultiribus subjugari. Honor. et Theod. const. 5. in appendice Cod. Theol. vide l. 5, C. Th. *De Jud*

(70) *Concremantur.* Flammiis dedendus est. Sic legitur in vet. C. l. 2, C. eod.

(71) *Metata facere.* Μετὰ ut supra tit. 5. cap. 1, concilium Constantinopolitanum sub Mennæ act. 2: Νομιζόντες δὲ καὶ ἐν τῷ μετῆν αὐτοῦ, ἐν ᾧ πᾶσαι κατέμεν, εὐρίσκεισθαι αὐτὸν. Gregorius Turon. *Hist.* v, 18: *Recedente vero rege ad metatum suum.* Flodnard. *Hist. Rem.* lib. iv, c. 40: *Explorantesque quomodo a metatu suo ad regis colloquium stipatoribus vallatus proficisci sciret.* Μετῶν seu metatum est hospitium quod militibus præbatur a provincialibus. Vide supra ad l. 1, tit. 3, legem 4. C. eod. obiter emendemus: In synagoga (ἐν τῇ συναγωγῇ, Basil. lib. 1, t. 1, c. 54) Jud. l. velut hospitii merito lur. m. i. em. quos pr. dom. non religionum loca (sic Brod. Cod.) habitationum merito con. att. hospitii merito, ξυνιας λόγῳ, Basil. non rel. οὐ θρησκείων, habitationum merito, οικειώσεως; λόγῳ.

οὐ φυλάττουσιν. οὕτω πολλαὶ ἀμα συνάπτονται.

Π'. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοὺς νόμους παρὰ τοῖς ἀρχουσιν ἐνάγουσι καὶ ἐνάγονται περὶ τε φόρου καὶ ὀρησκαίας καὶ τοῦ νόμου. Ἐξεστὶ δὲ αὐτοῖς ἐπὶ μόνους χρηματικοί· αἰρεῖσθαι δὲ δικαστὰς Ἰουδαίους· καὶ ἐκδιδάξουσι τὰς ψήφους αὐτῶν οἱ ἀρχοντες, ὡς τὰς τῶν παρ' αὐτῶν δεθέντων δικαστῶν.

Θ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀγορανομοῦσι τὰ ἴδια, καὶ ἄλλος παρ' αὐτοῖς τοῦτο ποιῶν τιμωρεῖται. Δίκαιον γάρ ἐστιν ἔκαστον ἐπιτρέπεσθαι τὰ ἴδια.

Γ'. Οἱ βουλευταὶ Ἰουδαῖοι ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἀποδίδονται.

ΙΑ'. Οἱ Ἰουδαῖοι μὴ ἐν σχήματι τοῦ Ἀμῶν τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ καίεωσιν. Ἐπεὶ καὶ τῆς ἐπιτετραμμένης αὐτοῖς ὀρησκαίας στεροῦνται.

ΙΒ'. Οἱ τὴν οὐρανὸν θρησκουόντες τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν ὑπέκεινται νόμοις, καὶ τὰ συνακτήρια αὐτῶν ἡ Ἐκκλησία λαμβάνει. Τὸ γὰρ ἀπάγον τῆς Χριστιανικῆς πίστεως ἐναντίον αὐτῆς ἐστιν.

ΙΓ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ Σαββάτῳ καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἡμέραις μηδὲν ποιέωσαν, μῆτε διὰ θερμοσίαν, ἢ ἰδιωτικὴν αἰτίαν ἐναγέσθωσαν, ἢ Χριστιανοὺς ἐναγέτωσαν.

Annibalis Fabroti notæ.

(72) *Nec pluribus uxoribus.* Judæi eodem tenore plures habebant uxores: Josephus, *Antiq.* xvii, c. 4; Justinus Martyr ad Tryphonem Jud.: B. Chrysostomus in I ad Timoth. c. iii, hom. 10; Theodoretus, *ibid.* Hodie Judæi plures simul uxores habere prohibentur.

(73) *Apud præsides.* Judæi solebant apud certum judicem conveniri, sed ejus consuetudinis ratio habita non est, quod aliquando contradictio judicis confirmata non esset, ut scribit Balsamon a Photio *Nomoc.* tit. 4, c. 5; litigant igitur apud quemcumque judicem.

(74) *Apud et conveniuntur.* In t. c. eod. *Omnesque Romanis legibus conferant et excipiant actiones.* Quidam codices habent, *inferant.* Brodæi, *conferant.*

(75) *Tam in iis, quæ ad forum, quam quæ ad sup.* Sic legitur in l. 8, c. h. i. In codice autem Theodos. *quæ non tam ad superstitionem.* Quam lectionem probat Fornerius ad Cassiod. var. 2, 27. Ait, *superstitionem, ut l. pen. c. De hæret.* Et Quintil. Lectionem codicis Justiniani confirmant Basil. lib. 7, t. 4, c. 37, et Balsamon.

(76) *Judæi.* Alia hujus constitutionis epitome existat in Basilicis, lib. 1, tit. 1, cap. 38, Οὐδαὶς Ἑλλοσιθνης ἐφορος γενέσθω τοῖς Ἰουδαίοις. Quis sit Ephorus docet Glossarium illustrissimi viri Petri Gouhierii Fr. Cancellarii, his verbis: "Ἐφορος κτλ. λέγεται οἱ τὰ τῶν πόλεων ὄντα ἐπισκαιομένον. Qui res venales inspiciunt, eisque pretia statuunt. Vult præterea constituto, neminem externum religionis Judæorum discussorem aut moderatorem fieri posse, sicut nec externus Ephorus fieri potest. Moderator est persequator. Vide Cujac. ad tit. c. *De collat. ar. l. ult. et de censibus.* Munus igitur Ephori diversum a discussoris, et moderatoris munere.

(77) *In Amanis specie.* Cujac. obs. lib. xii, c. 30, monuerat nihil mutasse Tribonianum in l. 44 c. eod., sed scripsisse omnino ut erat in cod. Theodosiano. Judæos quondam festivitatis suæ solemnī Aman. Imo non aliter legi in lib. Auredani testiantur viri docti, quibus æquid auctoritas Bal-

avant, nec pluribus simul uxoribus (72) copulantur.

VIII. Judæi secundum leges apud præsides (73) agunt et conveniuntur (74), tam in iis, quæ ad forum, quam quæ ad superstitionem (75) ipsorum, ac legem pertinent. Licet autem eis in pecuniariis duntaxat causis eligere judices Judæos, quorum sententias ipsi præsides exsequuntur, veluti sententias datorum ab se judicium.

IX. Judæi (76) rerum in foro suo pretia statuunt, et si quis alius apud ipsos hoc facit, puniunt. Quippe justum est cuique sua committi.

X. Judæi decuriones curiis suis restituntur.

XI. Judæi formam crucis in Amanis specie (77) non combarant. Nam alioquin etiam si permissam sibi religionem amittant.

XII. Qui cælum colunt (78), promulgatis adversus hæreticos legibus subiacent, et deputata conventiculis eorum loca sibi vindicat Ecclesia. Nam quod a Christiana fide abducit, eidem contrarium est.

XIII. Judæi Sabbato, cæterisque festis suis, nihil faciant, neque propter aliquam fiscalem privatamve causam conveniantur (79), aut Christianos ipsi conveniant.

samonis.

(78) *Qui cælum colunt.* Glossæ Græco-Lat. Ὁ σέβων τὸν οὐρανὸν, cœlicola. An cœlicola dicti, quia Judæi cælum adorabant, qua de re vide Diodori Siculi excerpta, lib. xi, Originem *Contra Cælum*, lib. v; Juvenalem, sat. 14 :

Nil præter nubes et cæli numen adorant.

Vide Salmasium de Coma, pag. 668. Sic enim legi malo quam lumen. De nubibus quas colore dicebantur Judæi, præter Juvenalis interpretes vide Tertullian. *Apolog.* c. 24, et ibi viri cl. et doctissimi Nicolai Rigaltii observationes, et virum etiam cl. et eruditissimum Gerardum Joannem Vossium, *De origine et progressu idololatricæ.* lib. iii, c. 42, in fine. Sic etiam Persæ cælum colebant, τὸν οὐρανὸν ἐφορεύοντες. *Atz: Cælum Jorem esse existimantes.* De cœlicolis vide Josephum Scaligerum, *De emendatione temporum*, p. 22. Prolegom. in Cyriu, p. 85, et contra Serrarium, Elenchi cap. ult. et Minerval Serrarii contra Serrarium, et Drus, lib. v, c. ult.

(79) *Judæi, etc., conveniantur.* Itaque recte in l. 13 c. eod. libri vet. habent, *ex parte conveniri*, ut in Basilicis, μεθωδεύεσθαι, lib. 1, tit. 1, cap. 59; Synesii epist. 4: *Erat tum dies quam Judæi Parasceven vocant, cuius noctem cum sequenti die computant, qua die nulli manum licet operi admove-re, sed eam sanctissime venerantes ab omni labore feriantur.* Ἡμέρα μὲν οὖν ἦν, ἣν τινα ἀγορεύον οἱ Ἰουδαῖοι Παρασκευῆν, etc. Josephus, 16, 40: Ἐγραψέ δὲ καὶ Σιλουανὸς τῷ στρατηγῷ ἐν Σαββάτῳ μηδὲν ἀναγκάζη Ἰουδαίων ἐγγράσειν. Syllano etiam magistratui scripsit ne *Judæi sabbatis cogantur ad præstanda vadimonia.* Joseph. xiv, 12, de Judæis: Ὅς δεῖκεῖ τε τὸ εὖνος καὶ διατετῆ χρίσεως, καὶ συμβολίων ἐπιμαρτυρεῖται καὶ παραταγμάτων ὡσάν ποιηταῖς ἀρχῶν αὐτοτελοῦς. *Habet etiam proprium magistratum qui suæ gentis res administrat et controversias ex jure dirimat, et contractus atque pacta rata habeat, non aliter quam fit in absoluta republica.*

XIV. Judæi non afficiendi sunt injuriis, aut synagogæ, vel domus eorum lædendæ. Nam si quid admiserint (80), per præsides pœnæ sit executio. Ipsi quoque nihil adversus religionem Christianam facere debent.

XV. Quæ inter Christianos et Judæos lites existant (81), non horum seniores (82), sed præsides ipsi decident.

XVI. Judæi Christianum circumcidentes, vel mandantes ut circumcidatur, publicatione honorum et exsilio perpetuo plectuntur.

XVII. Judæorum primates (83) canonem coronarium (84) quotannis periculo suo sacris largitionibus inferunt.

XVIII. Judæus ne quidem interveniente imperatoria jussione aliquam administrationem, vel inter constitutos in dignitate refertur, vel defensor sit, ne licentiam habeat in causis orthodoxorum, aut episcoporum, pronuntiandi, vel civitatis sit pater (85). Synagogas suas ruinam minantes (86) erigunt. Quas novas fecerint, Ecclesia consequetur, et qui fabricæ secarit initium, librarum 50 damnum feret. Qui vero quempiam non existentem religionis ipsorum, doctrina diversa traducit ad ipsos, publicatione honorum (87), et

Tituli IX Paratitila.

Lib. 1, tit. 5, const. 12 (89), cujus initium, Τὸς αἰρετικούς. Judæus neque dignitatem adipisci potest, nec magistratum gerere, nec aliquos in militia imperium habere, nec inter advocatos referri. Subjectus est autem conditioni cohortaliorum, et provenientibus hinc oneribus. Qui vero ad indicata studuerit aspirare, tam iis excidit, quam centum [supra, xx] librarum auri pœna plectitur. Cum autem alteruter parentum fieri vult filium Christianum, voluntas ejus est rata. Judæus filium alere

1Δ'. Οὐ δεῖ τοὺς Ἰουδαίους ἐπιπράζειν, ἢ τὰς συναγωγὰς, ἢ τοὺς οἴκους αὐτῶν βλάπτεσθαι. Εἰ γὰρ πλημμελήσωσιν, ἢ ἐπεξέλευσις γίνεται διὰ τῶν ἀρχόντων. Δεῖ δὲ καὶ αὐτοὺς μηδὲν κατὰ τῆς θρησκείας τῶν Χριστιανῶν ποιεῖν.

1Ε'. Τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἰουδαίων ἀμφισθητήσεις οὐχ οἱ γέροντες αὐτῶν, ἀλλ' οἱ ἀρχοντες τέμνουσιν.

1Γ'. Οἱ Ἰουδαῖοι, Χριστιανὸν περιτέμνοντες, ἢ περιτεμεῖν ἐντελλόμενοι, δημεύονται, καὶ διηλεκτικῶς ἐξορίζονται.

1Ζ'. Οἱ τῶν Ἰουδαίων ἐξάρχοντες τὸν στεφνονικὸν κανόνα κατ' ἐναντιὸν ἰδιοικινδύνως ταῖς λαρνετικαῖς εἰσομίζουσιν.

B 1Η'. Οὐτε ἀπὸ βασιλικῆς κελεύσεως Ἰουδαῖος μετατρέχεται διοίκησιν, ἢ ἀξιώματις γίνεται, ἢ ἐκδικος, ἵνα μὴ σὴν ἀδειαν ὀρθοδόξοις δικάζειν ἐπισκόποις, ἢ πατρὸς πόλεως· τὰς δὲ πειρίσιν ἀπειλούσας αὐτῶν συναγωγὰς ὀρθοῦσιν. Εἰ γὰρ νέας ποιήσωσιν, ἢ Ἐκκλησίᾳ λήφεται αὐτάς, καὶ ὁ ἀρξάμενος ποιεῖν ὡς λίστρας ζημιούται. Ὅθεν τὸν μὴ ὄντα τῆς αὐτῆς θρησκείας ἐναντίᾳ διδασκαλίᾳ μεταγῶν εἰς αὐτοὺς δημεύεται, καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

tradicunt ad ipsos, publicatione honorum (87), et

Καὶ ὅσα παράτιτλα.

Βιβ. α', τίτ. ε', διάτ. β', ἥς ἡ ἀρχὴ, Τοὺς αἰρετικούς. Οὐτε τυχεῖν ἀξιώματος Ἰουδαῖος δύναται, οὐτε ἀρχὴν πράττειν, οὐτε στρατεία παραγγέλλειν, οὐτε συνηγορία ἐγκαταλέγεσθαι. Ὑπόκειται δὲ τῇ τύχῃ τῶν κορταλίων, καὶ τοῖς ἐντεῦθεν βάρεισι. Ὅθεν τῶν εἰρημένων ἐντὸς σπουδάσας γενέσθαι, καὶ τούτων ἐκπίπτει, καὶ ποιητὴ ζημιούται ὡς χρυσίου λίστρας. Θετέρου δὲ τῶν γονέων βουλομένη οὐ τὸν παῖδα γενέσθαι Χριστιανὸν, ἢ τούτου γνώμη κρατεῖ. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τρέφειν τὸν παῖδα, καὶ τὰ πρὸς

ΑΠΟΔΑΙΣ ΠΑΡΟΤΗ ΝΟΤÆ

(80) Nam si quid admiserint, etc. His verbis continetur interpretatio horum verborum, cum aliquis, etc. Ne quisquam sibi ipsi permittere valeat ultionem.

(81) Lites existant. Ἀμφισθητήσεις. Basilica, φιλονεικία καὶ δίχη: contentio, et lites. in l. 15, c. eod. contentio. Sed libri veteres habent, intentio. Sic apud Anastasium Bibliothecarium ubi editi habent, contentio, semper in eod. Thuanus legitur, intentio, ut in Bonifacio II, ordinatur sub contentione, ms. præfert, sub intentione.

(82) Non horum seniores. Οἱ γέροντες. Basilica, οἱ πρεσβύτεροι. Ergo seniores Judæorum lites etiam et controversias dirimebant. Vide Bertramo, De rep. Hetræorum, et ibi adnotat. Constantini l'Emperour, pag. 39ii.

(83) Judæorum primates. Ἐξάρχοντες.

(84) Canonem coronarium. Aurum coronarium quod olim Judæi quotannis conferebant patriarchis hierosolymitanis, imperatores procedente tempore sibi vindicarunt. Vide Cujac. ad tit. cod. De auro coron. lib. x, et de emendatione atque interpretatione legis 17, c. eod. Vide Samuelis Petiti observat. lib. iii, c. 3, p. 207, et viri cl. doctissimi que De libertat. Eccl. Gallic. dissertat. lib. 1, c. 3, p. 26. De patriarchis etiam Judæorum vide Josephi Scaligeri canones Isagogicos p. 297.

(85) Civitatis sit pater. Monuit Cujac. observ. lib. xii, cap. 30, in l. ult. c. eod. legendum, nec patris honorem, auctoribus libris Basilic. lib. 1, tit. 1, c. 43, in l. 2, c. Ut nemini lic. in coempt. spec. Tούτο δὲ παραφυλαττέτωσαν καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων: Illud autem observent et patres civitatum. Quarum autem rerum curam haberent patres civitatum qui et curatores reip. dicebantur, docet Cuj. ad Nov. lxxv, et d. c. 30.

(86) Ruinam minantes. Veteres synagogas reparare Judæis conceditur, novas exstruere non licet. B. Ambrosius, epist. 29 et 30. Theodoricus in rescripto ad Judæos Genuenses, apud Cassiodorum variar. 2, 27, v. c. 5 et 7, ext. De Jud.

(87) Publicationes honorum. S c etiam Photius interpretatur illa verba legis ult. C. cod. Cernat bona sua proscripta, mox pœnæ sanguinis destinandus. Nomoc. tit. 9, c. 25.

(88) Et capitis. Hæc non esse in Basilicis testatur Balsamon, ad d. c. 25, et verum est, ut constat ex lib. 1, tit. 1 cap. 45. Sunt tamen in sexagesimo, tit. 54, c. 31. Cæterum falluntur qui inter legem Judæorum 17 et l. ult. c. eod. aliam interserunt ex Basilicis et Nomocanone; est enim tantum pars d. l. ult.

(89) Lib. 1, tit. 5, const. 13. Ibi centum notarium, ms. Peir. habet ὡς triginta v. d. const. 12.

ἐναγκαλίαν δαπάνην χορηγεῖν, προῖκά τε ὑπὲρ θυγατρὸς ἐπιδίδόναι, καὶ πρὸ γάμου δωρεὰς ὑπὲρ τῶν υἱῶν κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς οὐσίας: ἐὰ δὲ ἄλλα θεραπειούμενος τοῦτο μόνον ἐγκαλεῖν ἔχοι, διὰ τί γέγονε Χριστιανός.

Βιβλίον α', τίτ. ε', διάταξις κα, ἥς ἡ ἀρχή, *Quoniam*. Σημειώσει δτι τῆ τοῦ αἱρετικοῦ προσηγορίᾳ ὁ Ἰουδαῖος οὐ περιέχεται. Κωλύσασα γὰρ ἡ διάταξις αἱρετικῶν ἐν δικαστηρίῳ μαρτυρεῖν, προσέθηκε, Νήτε Ἰουδαῖος μαρτυρεῖται. Ὅστε οὖν, δι' ὧν κεχωρισμένως τὴν ὀνομασίαν τούτων ἡ διάταξις ἐποιήσατο, οὐ βούλεται αὐτοὺς τῆ τῶν αἱρετικῶν προσηγορίᾳ συμπεριλαμβάνεσθαι.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Si quis*. Ὁ ἀπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαῖος γενόμενος, καὶ ἐλεγχθεὶς, δημεύσει ὑποβάλλεται.

Βιβ. α', τίτ. ια', διάτ. ς', ἥς ἡ ἀρχή, *Christianis*. Οἱ Χριστιανὸι μὴ ἀποκεχρήσθωσαν τῆ δυναστείᾳ τῆς θρησκείας, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ἡσυχάζοντας, καὶ οὐδὲν θορυβῶδες ποιῶντας βιαζέσθωσαν.

Βιβ. α', τίτ. ιβ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Judei*. Ἰουδαῖος διὰ τὸ περιγράψαι: Ἐγκλημα, ἢ χρέος ἀπεστερηῆσαι βουλευθεὶς, καὶ Χριστιανὸς γενέσθαι, μὴ ἄλλως ἔσται δεκτός, εἰ μὴ τὸ ἔγκλημα τὸ ἐπαγόμενον αὐτῷ, ἢ τὸ χρέος ἐπιλύσῃ.

ΤΙΤΑΟΣ Γ'.

Περὶ τοῦ Χριστιανῶν ἀνδράποδον μὴ αἱρετικῶν, ἢ Ἰουδαίων, ἢ Ἑλλήνων, ἢ γέμεσθαι, ἢ περιτέμνειν.

Ἐρμηνεία Α'. Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἢ ἄλλης αἰρέσεως, ἢ ἔθους, καθ' οἰονδήποτε τρόπον μὴ ἐχέτω. Εἰ δὲ ἔχει καὶ περιτέμνει αὐτὸ, τὸ μὲν ἀνδράποδον ἐλευθεροῦται, αὐτὸς δὲ κεφαλικῶς τιμωρεῖται.

Annibalis Fabroti notæ.

(90) *Judeus Christianum*. Ex lege Constantini *Judeus servum Christianum possidere non potest*. Eusebius in *De vita ejus*. Sed statim liber sit, vide l. 1 c. Th. et Append. cod. Th. num. 4. Fisco vindicatur ex Constantii et Constantis constitutione. Cod. Græc.: Κωνσταντῖος δὲ καὶ Κωνσταντῖος ἐνομοθέτησαν, Ἰουδαῖον μὴ ὤνεσθαι δοῦλον· ἐπεὶ ἀπαρτίσθαι αὐτὸν εἰς τὸν δημόσιον λόγον· εἰ δὲ καὶ περιτέμνῃ τολμητοὶ δοῦλον, ξίφει τιμωρεῖσθαι, καὶ τὴν τοῦτο δημεύεσθαι οὐσίαν. *Constantinus et Constantius legem tulērunt, ne quis Judeus servum emeret, emptum publicari jusserunt. Si quis circumcidere servum ausus esset, gladio feriri, et bona ejus publicari*. Sozomenus, lib. vi, c. 47; Anastasius Biblioth. in *Hist. eccles.*: *Constantius autem et Constantius leges edidit Judeum non emere servum, alioquin auferri eum, et publicis rationibus tradi*. Paulus diaconus lib. ii *Hist. miscell.* idem dicit. Constat enim ex cod. Th. vetitam olim fuisse *Judeis emptionem servorum Christianorum, et donationis causa factam traditionem*. Et Justinianus omnem acquirendorum servorum causam *Judeis* admittit l. 5 cod. Th. *De contrah. emptio*. Novell. cxi. iv. Gregor. epist. 5, cap. 21. Flodoard. p. 107. *Ut Christiani Judeis vel gentilibus non vendantur*.

A debet, et quæ requiruntur ad necessariam expensam ei suppeditare, filius dolens constituere, pro filii donationes ante nuptias, pro modo patrimonii, facere: si, dum in cæteris a filio recte colitur, hoc solum habeat, quod reprehendat illum scilicet factum esse Christianum.

Lib. 1, tit. 5, const. 21, cujus initium, *Quoniam*. Nota, *Judeum hæretici appellatione non contineri*. Postquam enim prohibuit hæc constitutio, ne testis in judicio sit hæreticus, adjicit, *Nec Judeus testimonium dicat*. Quo fit, ut cum separatim horum mentionem constitutio fecerit, *Judeos hæreticorum appellatione comprehendi nolit*. Hoc nota, veluti du quo valde queritur.

Lib. 1, tit. 7, constit. 4, cujus initium, *Si quis*. Qui a Christianis deficiens, *Judeus factus fuerit, et criminis hujus convictus, publicationi facultati subjicitur*.

Lib. 1, tit. 41, constit. 6, cujus initium, *Christianis*. *Christiani religionis auctoritate non abutuntur, nec Judeis quiete degentibus, neque turbulentum quidquam molientibus, vim inferant*.

Lib. 1, tit. 12, constit. 4, cujus initium, *Judei*. *Judeus, qui circumscribendi criminis, aut intervertendi debiti causa, Christianus fieri voluerit, non aliter admittendus erit, nisi quod ei crimen inferatur, diluerit, aut æs alienum dissolverit*.

TITULUS X.

Ne Christianum mancipium hæreticus, vel Judeus, vel paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat.

1. *Judeus Christianum (90) mancipium, vel alterius sectæ (91), vel nationis, quocunque modo ne habeto (92)*. Sin habet, et circumcidit, ipsam quidem mancipium libertatem consequitur (95), *Judeus vero captis supplicio punitur*.

Agobard. *De insol. Jud*: Porro si et circumcidere servum Christianum ausus fuerit, gladio puniri talia præsumentem. Quod jus in Gallia receptum est. *Capitularia Carol. M. lib. vi, cap. 318, et lib. vii cap. 809, quæ sunt Aniani ad l. i cod. cod. ne occasione domini sectam venerandæ religionis immutent. l. 64 cod. Th. cod. Append. cod. Th. num. 6.*

(91) *Vel alterius sectæ. Aip̄t̄eωs*. *Basilica, rei alterius religionis, ἄλλης θρησκείας, lib. lx, tit. 54, c. 32.*

(92) *Quocunque modo ne habeto*. Nec comparare debet, nec largit̄is, vel alio quocunque titulo consequatur. L. 1, cod. cod. quæ in veteribus codd. tribuitur Constantino, subscriptio hoc modo esse debet: *Imperator Constantinus A. ad Evangelium*. Et in fine ejus l. 1, *ibid. Aug. CP. Constantino A. VIII, et Constantio Cæs. VI, COSS* Alius codex habet, *D. Kalend. Decemb. CP. Constantino A. VIII, et Const. III. Consilium Tole-* t̄n. iv, can. 65.

(95) *Libertatem consequitur*. Si servus rem gestam detulerit, pro præmio accusationis liber efficitur, *Basilica libro lxx, tit. 54, cap. 32. Alioquin fisco vindicatur, l. 2 cod. Theod. cod.*

II. Paganus (94), et Judæus, et Samarita (95), A et quicumque non est orthodoxus (96), habere Christianum mancipium nequit. Nam et ipsum mancipium in libertatem vindicatur, et qui mancipium comparavit, libras 30 privatis largitionibus solvit.

Tituli X Paratitla.

Lib. 1, tit. 3, constit. 54, ejus initium, *Deo nobis*. Nullus Judæus, aut paganus, aut hæreticus, mancipium Christianum habeat. Si tale quid deprehensum fuerit, confestim servus in libertatem abripiatur.

Lib. 1, tit. 7, constit. 5, ejus initium, *Eum*. Qui servum adhibita vi, vel persuasione, traduxerit a Christianismo ad nefandam sectam, publicato patrimonio, capite plectatur.

Lib. 1, tit. 9, constit. 16, ejus initium, *Judæi*. Bonorum publicationem, et exsilium perpetuum Judæis inferimus, qui Christianum circumcidisse convicti fuerint: vel alteri, ut id faceret, mandaverint.

TITULUS XI.

De paganis sacrificiis, et templis.

I. Templum clauduntur (97), nec quisquam sacrificato. Si quis hoc perpetraverit, capite plectitur, et facultates publicatas amittit. Pœna simili rector aut præses afficitur, qui executionem non fecerit (98)

B'. Ἑλλήν, καὶ Ἰουδαῖος, καὶ Σαμαρείτης, καὶ πᾶς μὴ ὢν ὀρθόδοξος, οὐ δύναται Χριστιανὸν ἀνδράποδον ἔχειν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ ἐλευθεροῦται, καὶ ὁ κτησάμενος δίδωσι τοῖς πριβάτοις λίτρας.

Kai dou paratitla.

Βιβ. α'. τίτ. γ', διάτ. 54, ἥς ἡ ἀρχὴ, *Deo nobis*. Μηδεὶς Ἰουδαῖος, ἢ Ἕλλην ἢ αἱρετικὸς ἀνδράποδον ἔχειτω Χριστιανόν. Εἰ δὲ τοιοῦτο εὐρεθῆ, εὐθέως ὁ δοῦλος εἰς ἐλευθερίαν ἀπαρξέσθω.

Βιβ. α', τίτ. ζ', διάτ. 5, ἥς ἡ ἀρχὴ, *Eum*. Ὁ δοῦλον βιαζόμενος, ἢ πειθὼν ἀπὸ Χριστιανῶν εἰς ἀθέμιτον αἵρεσιν μεταλείβει, ἀποτεμνέσθω.

Βιβ. α', τίτ. θ', διάτ. 16, ἥς ἡ ἀρχὴ, *Judæi*. Δήμευσιν καὶ διτνεκῆ τοῖς Ἰουδαίοις ἐξορίαν ἐπάγομεν, τοῖς ἐλεγχομένοις ὡς Χριστιανὸν περιέτεμεν, ἢ τοῦτο ἄλλω ἐνετείλατο.

TITAOΣ ΙΑ'.

De paganis sacrificiis, et templis.

'Ερμηνεῖα Α'. Τὰ ἱερὰ κλεισθῶ, καὶ μηδεὶς οὐδέτω. Εἰ δὲ τις ἀμαρτήσῃ τοῦτο, ἀποκεφαλίζεται, καὶ δημεύεται· καὶ μὴ ἐπαξέσθω ὁ ἀρχὼν, ἐμοίως τιμωρεῖται.

Annibalis Fabroti notæ.

(94) Paganus. Carolus M. in synodo apud Othlo-

(95) Samarita. Servus Christianus quem Samarita emerit, statim liber sit, ex Justinii Novella constitutionis cap. 2, quæ inter Novellas Justiniani est cxliiv.

(96) Et quicumque non est orthodoxus. Hæreticus enim est quisquis non est orthodoxus, l. 12 *De hæret*. Itaque hæreticus etiam interdictum est ne servos Christianos habeant, l. *Deo nobis*, 54, cod. *De episc. et cleric*. Græci ad l. 9, § ult. D. *De donat*. Ὅσα μὴ δύναται γενέσθαι τῆς δεσποτείας τοῦ; ταῦτα οὐ δύναται αὐτῷ δωρηθῆναι· οὐδὲν Χριστιανῶν ἀνδράποδον αἱρετικῶν προσιώπῳ. *Quæ alienis fieri non possunt, ea donari ei non possunt: ut mancipium Christianum hæretico*, ex l. 2, h. tit. Servus continuo liber sit, et emptor triginta auri libris mulatur. Basilica d. tit. 54, cap. ult. Non modo autem Christianum mancipium habere et circumcidere Judæus prohibetur, sed et catechumenum, Basilica lib. 1, tit. 4, cap. 47, ex l. 2, h. tit.

(97) Templum clauduntur. Constantinus M. sacrificia paganorum sustulerat, et eorum fana, delubra, templa claudi jusserat, imo etiam dirui, et ecclesias adificari. Orosius, *Histor*. lib. vii, c. 28, in fin.: *Statuit citra ullam nominum eadem paganorum templa claudi*. Nicephor. lib. viii, c. 18, 25. Gregorius magnus de consecrandis gentilium templis decretum condidit. Et ante Gregorium, Constantinus M. templa gentilium Christo addixisse scribit Celrenus his verbis: Γράζει δὲ καὶ πρῶτον νόμον, τοῖς τῶν εἰδώλων ναοῖς ἀποδίδεσθαι τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις ναοῖς. *Tulit etiam leges. Prima ut fana simulacris consecrata,*

Christo dedicatis templis addicerentur. Idem scribit Theophanes de eodem Constantino M. his verbis: Ὅλτος πρὸς τὸν νόμον ἔγραψε πρῶτον τοὺς εἰδώλων ναοὺς ἀποδίδεσθαι τοῖς τῷ Χριστῷ ἀφιερωμένοις. Συνομινοῦντι· εἰ δὲ αὐτῶ καὶ ὁ Χριστός ὁ υἱὸς αὐτοῦ· *Hic ad leges addidit, Crispo ejus filio una cum eo sanciente, primum idolorum templa visis Christo consecratis addicenda*. Et ex eodem Theophane Anastasius in *Historia eccles.*: *Iste*, inquit, *primam legem scripsit, idolorum templa his tradi, quæ Christo sunt deputata*. Cassiodorus tamen in Chronico scribit, edicto Constantini gentilium templa subversa esse, quæ Senator excerpit ex Hieronymi Chronico, Julius Pollux in Chronico; cuius scholiastes addit, tria templa eum diruisse Constantinopoli, Solis, Dianæ, et Veneris. Justinianum etiam hæreticorum quasi ecclesias Christianis addixisse scribunt Cedrenus et Theophanes. Sed ut scriptores qui dirui et qui claudi tantum jussisse dicunt, hoc modo in concordiam adduci possint, ut nimirum quædam claudi, et quædam everti jussisset. Certe non omnia statim eversa satis constat ex l. 1 c. eod., in qua Constantius sancit in omnibus locis atque urbibus universis claudi potius templa, et accessu vetito omnibus licentiam delinquendi perditis abnegari. Minut. in Octavio, *Perditiis sceleratisque tribuit altaria*: Item: *Confluxerant perditis, facinorosi*, etc. Vide quæ olim diximus ad l. 3 col. Th. eod. Cæterum hæc l. non est in Basilic. ut Photius etiam monet *Nomoc.* tit. 42 c. 4. Quod Basilii et Leonis temporibus pauci pagani superessent, vide quæ dixi ad *Parat. Cujac.* h. tit.

(98) Qui executionem non fecerit. Qui persequi et vindicare neglexerit.

B. Μηδὲς διὰ σπλαγγνοσκοπίας μαντεύσθω. Α Πικρῶς γὰρ τιμωρεῖται ὁ τῶν ἐνεστώτων ἢ τῶν μελλόντων παρὰ τὸ κεκωλυμένον ζητῶν τὴν ἀλήθειαν.

Γ. Αἱ θυσίαι κεκώλυνται, καὶ ὁ κόσμος τῶν δημοσίων ἔργων μὴ περιαιρείσθω. Εἰ δέ τις ἀντιγραφὴν ἢ νόμον προφέρει ἐπὶ τῇ τοῦτων καθαιρέσει, ἀφαιρεῖται παρ' αὐτοῦ, καὶ βασιλεὶ ἀναφέρεται.

Δ. Ἄνευ θυσιῶν καὶ ὀρθοκείας ἀπηγορευμένης ἐπιτελεῖσθωσαν πρὸς τὴν ἀρχαιότητα αἱ δημῶδεις θεαί, καὶ τὰ πρὸς Ἰαρίαν τοῦ δήμου συμποσία.

Ε. Οἱ ἐν Καρθαγίνῃ ἱερατικοὶ τόποι τῷ θεῷ ὀκνῶ διαφερέτωσαν, πλὴν τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπὸ βασιλέων δωρηθέντων προσώποις ἢ ἐκκλησίαις.

Ζ. Ἐν οἱ Χριστιανοὶ βιάσονται ἢ ἀρπάσωσι τὰ προσήκοντα τοῖς ἡσυχάζουσιν Ἑλλησὶ τε καὶ Ἰουδαίοις, τὸ ἀρπαγὴν ἀποδιδόσασιν διπλοῦν, καὶ εἰ ἀρχοντες, καὶ αἱ τάξεις, καὶ οἱ πολιτευόμενοι μὴ ἐκδικήσαντες, ἀλλὰ συγχωρήσαντες ταῦτα πλημμελεῖσθαι παρὰ τοῦ δήμου, ὁμοίως τιμωροῦνται.

Annibalis Fabroti notæ.

(99) *Nemo per extispicinam.* Inspectione jecoris, extispicine l. 2. c. eod. Ὡς ἐφορᾶν τὸ ἥπαρ καὶ τὰ σπλάγγνα τοῦ θουμένου ὀρέμματος διὰ τὸ ἐπαγγέλλεσθαι τὰ μέλλοντα : *Ut inspiciat jecur et exta vicitima ad futura denuntianda.* Petronius arbiter : *Recluso pectore extraxit fortissimum jecur, et inde mihi futura prædixit,* Auctor incertus apud Suidam : Ἑλληνας τότε καλλιερεῖν νομίζουσιν, ὅταν δαίμονι τινὶ ὄσαντες αἰτίων ἐπιτύχῃσι σημείων ἐν τῷ ἥπατι τοῦ ἱεροῦ. Exstant totidem sere verbis apud auctorem magni Eivmotici in v. Καλλιέργμα. De extis Virgil. iv *Aeneid.*

... spirantia consultit exta.
Zeno Veronensis episc. Serm. de Jona : *Rapti jecoris spirantes consulunt fibras.*

Consultit ille deos spirantibus extis. In cod. Justiniano additur : *Vel, quod est deterius, futura sub execrabili consultatione cognoscat.* Quænam illa est execrabilis consultatio? An quia reclusis hominum pectoribus exta consulerem? sic videtur. Scribit enim Porphyrius De abstinendo ab animalis, lib. II, p. 34, edit. Florentina, melius futura prænosci in extis hominum : Ἐπιφαίνεται γὰρ μάλλον, ὡς φασί, τοῖς τοῦτου σπλάγγνοις τὰ μέλλοντα καὶ πολλοὶ γὰρ τῶν βαρβάρων δι' ἀνθρώπων σπλαγγνύονται. Hac immani et execrabili consultatione Julianus utebatur, ut scribit Cedrenus p. 501 et 508 edit. R.

(1-2) *Nam acerbe punitur.* Basilica lib. 1, cap. 12, Ἐπὴρρηται αὐτῷ τιμωρία τῆς σταυρώσεως : *Immnet ei pœna furcæ.* Idem scribit Balsamon ad Photii *Nemoc.* tit. 4, cap. 25.

(3) *Sacrificia prohibita.* Ex hoc loco constat in l. 5 c. eod. superesse vocem, templorum, quæ nec in Basil. lib. 1, t. 1, c. 15, exstat, nec in vet. c. Brod.

(4) *Ornatus.* Simulacra, statuas, quæ civitatibus ornamento sunt. V. Firmic. de error. profan. rel.

(5) *Ad horum eversionem.* Recte igitur in d. l. 5 legitur in vet. : *Qui ea conantur evertere :* Basilica, καταλύειν, quod est, diruere, destruere. In eadem l. melius Brod. c. quam alii : *Ac ne sibi aliqna acci-*

II. *Nemo per extispicinam* (99) divinationes instituat. Nam acerbe punitur (1-2), qui presentium vel futurorum veritatem contra vetitum inquirat.

III. *Sacrificia prohibita* (3) sunt, at publicorum operum ornatus (4) ne tollitor. Quod si quis rescriptum, aut legem, ad horum eversionem (5) profert, id ipsum ei eripitur, et ad imperatorem refertur.

IV. *Absque sacrificiis, et superstitione prohibita,* juxta consuetudinem antiquam, spectacula publica (6), quæque sunt ad hilaritatem populû (7) convivia perficiantur.

V. *Lœca sacra* (8), quæ Carthagine sunt, ad Augustam domum (9) pertinento, exceptis iis, quæ ab imperatoribus vel alicui personæ, vel ecclesiis (10) sunt donata.

VI. Si Christiani vim attulerint, aut rapuerint ea, quæ pertinent ad quiete degentes (11) paganos ac Judæos : quod rapuere, duplum restitunt (12); et præsides, et officia, et decuriones (13-14), si non vindicaverint, sed hæc a populo designari (15) permiserint, pœna simili afficiuntur.

(6) *Spectacula publica.* Voluptates, l. 4, c. eod. Ludi. Vide quæ diximus ad l. 5 c. Th. cod. Trebellius Pollio in Gallienis : *Et quæ voluptates paratæ sunt, et qualis eras erit scena, quales circumcens.*

(7) *Ad hilaritatem populû.* Πρὸς ἰαρίαν, lætitiâ in d. l. 4, non licentiam, ut in quibusdam manusc., in qua etiam legendum est, exhiberi, et iniri etiam, ex vetl. De festis conviviis vide quæ dixi ad l. 17 c. Th. cod. Quod autem dicitur in d. l. 4, quando exigunt publica vota, Basilica sic interpretantur, εἴποτε ταῦτα γενέσθαι : ἢ τῶν δημοσίων βοτῶν ἰσρότης ἐπιζητεῖ : *Si quando hæc fieri publicorum votorum hilaritas postulet.* βοτᾶ Græco-Barbara dictio est quæ exstat in can. 62 concilii in Trullo.

(8) *Lœca sacra.* Lœca quæ sacris error veterum deputavit, l. 5 c. eod. id est, loca sacris gentium deputata.

(9) *Ad augustam domum.* Nostræ rei volumus sociari. Sic vetl. et Basil. Τῇ ἰδικῇ ἡμῶν οὐσίᾳ βουλόµεθα συνάπτεσθαι : *Private rei nostræ volumus sociari.* In cod. tamen Theod. l. 20 eod. ex qua d. l. 5 sumpta est, et in Brod. codice legitur, *jubemus,* quod mutandum non est. Prosper Aquitan. De promiss. Dei, parte III.

(10) *Vel ecclesiis.* In d. l. 5 legendum est, volumus pertinere, ut in Basil. ἡθουλήθημεν, et in l. 20 c. Th. eod. ut supra, voluit pervenire.

(11) *Ad quiete deg.* Securos, l. 6 c. eod. ἡσυχάζοντα, Basil. v. Cassiod. Chron.

(12) *Duplum restitunt.* In c. Th. in triplum et quadruplum. Tribonianus immutavit, quasi rapina Judæis aut Græcis facta, dupli tantum pœna coerceda sit, tripli autem aut quadrupli si aliis.

(13-14) *Decuriones.* πολιτευόμενοι. Basilica, πρωτεύοντες τῶν πόλεων. — *Principales civitatum.* Lib. 1. tit. 4, c. 16 Glossæ Gr.-Lat. Πρωτεύων, *principalis.* Principales sunt decurionum primi, de quibus Cujacius ad tit. c. *De decurion.* l. 35.

(15) *A populo designari.* Ταῦτα πλημμελεῖσθαι παρὰ τοῦ δήμου : a populo admitti, perperari.

VII. *Nemo voti causa* (16) *templum ingreditur, A nec simulacra honore afficito, nec templa sertis redimito* (17), *nec ignem aris injicito* (18), *vel thus adoleto* (19), *non libationes facito* (20), *vel hostias immolato. Nam publicatione honorum, capitisque supplicio punitur, cum quidem publica sit hujus criminis accusatio* (21). *Præses vero, qui post legitimam accusationem, et probationem, facius non vindicaverit, quinquaginta libras, sicut et officium libras totidem, fisco solvit.*

VIII. *Si pagani prohibitum quid fecerint, publice accensantur: et si quid in alieno loco, sciente domino, perpetraverint, tam locus ipse* (22), *quam reliquum patrimonium ejus proscribitur, et ipse dignitatem, vel militiam amittit. Sin privatus est, pena corporali afficitur, et in opus metalli perpetuo relegatur.*

IX. *Si quid donatum fuerit, aut relictum locis, aut personis, vel ad fulciendum errorem paganum, id ea civitas accipit, in qua illæ personæ habitant, vel sub qua sita sunt ipsa loca: rebus ipsis expendendis ad similitudinem reddituum municipium* (23). *Impietates vero paganorum* (24), *præsides ipsi puniunt, et quæ potestatem eorum excedunt, ad imperatorem referunt.*

X. *Qui post sanctum baptismum in errore paganorum manent, ultimo supplicio puniuntur: qui vero necdum baptizati sunt, tam seipsum, quam liberos, atque conjuges, cum omnibus suis, ad sacrosanctas ecclesias adducunt: ac liberi quidem, qui minoris ætatis sunt* (25), *absque dilatione baptizantur: adulti vero prius Scripturas secundum*

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Nemo voti causa. Δι' εὐχὴν.* In l. 7 c. eod., *Nemo venerantis adorantisque animo.* Sic libri vet. Brod. Basilica d. t. 1, c. 47: *μηδὲ ἐν διαθέσει καὶ ψυχῇ ἱεροσκοπούστος ἢ εὐχομένους. Nemo venerantis orantisque proposito et animo*, ut in l. 3 supra *De hæret.*, *conveniendi orandique habeant facultatem.* Sic adorare apud Tertulian. *de orat.* cap. 4, orare est. Idem *de Pudicitia*, c. 2: *Et tu ne adoraveris pro populo.* Videntur tamen imp. in d. l. 7, *ἐν δὲ αὐτῷ dixisse.* Glossæ Gr.-Lat. *προσκύνησις, adoratio, adveneratio.* Item. *προσκυνῶ, adoro, venero.* In l. 10, c. Th. eod.: *Templum adoraturus intraverit.* Est autem proprie adorare, manum ori admovere. V. Minut. in Octavio.

(17) *Nec templa sertis redimito.* In l. 7 c. eod. *Temporum postes.* Theodosius in l. Nullus 12, c. T. eod., *Nullus sertis suspendat.* Vide quæ ibi dixi. Adde Theodoret. de Græc. affect. curandis serm. 7: *Ἐὼν στεμμάτων οἷς, που τὸν νεὼν κατεχόσμησεν: Sertis quibus templum adornabat.*

(18) *Nec ignem aris injicito.* In l. 7 c. eod. *profanus aris accendi ignes.* Ms. Brod. *profanus.*

(19) *Thus adoleto.* Virgil. *Ecl.* 8: *Verbenasque adole pingues et mascula tura.*

Servius, *incende.* Idem Virg. *Georg.* 4: *... Panchæis adolescentum ignibus arve.* Serv. id est, *thure: adolescentum autem pro incenduntur.*

(20) *Non libationes facito.* Pateris vini libari, d. l. 7. Theodoretus d. lib. vii *De ture et vino:* *Καὶ λιθωνωτὴν προσίφερον, καὶ οἶνον ἔσπενδον. Et thus adolebant, et vinum libabant.* Virgil. vii *Æneid.*, *Nunc pateras libate Jovi.*

(21) *Publica accusatio.* Apud publicum judicium

Z. *Μηδαὶς δι' εὐχὴν εἰς ναὸν εἰδωλικὸν εἰσιτάω, μηδὲ τιμάτω τὰ ἕδανα, μηδὲ στεφανούτω τοὺς ναοὺς, μηδὲ πῦρ τοῖς βωμοῖς βάλλέτω, ἢ λιθάνων θυσιαζέτω, μηδὲ σπενδέτω ἢ θυσιαζέτω.* Ἐπεὶ δημεύεται, καὶ κεφαλικῶς κολάζεται, πουδλικῶς οὐσίας τῆς κατηγορίας. Ὅ δὲ ἀρχων, μετὰ νόμιμον κατηγορίαν καὶ ἀπόδειξιν μὴ ἐπεξιών, ἢ λίτρας δίδωσι τῷ φύλακι, καὶ ἡ τάξις πεντήκοντα.

H'. *Ἐάν οἱ Ἕλληνας ἀπηγορευμένον τι πράξωσι, πουδλικῶς κατηγοροῦνται: καὶ ἐάν ἐν ἀλλοτρίῳ τόπῳ πλημμελήσωσιν, εἰδότες τοῦ δεσπότητος, καὶ ὁ τόπος καὶ ἡ λοιπὴ οὐσία δημεύεται, καὶ στερρεῖται στρατίας ἢ ἀξίας.* Ἰδιώτης δὲ ὢν, σωματικῶς τιμωρεῖται, καὶ διηνεκῶς εἰς ἔργον μετᾶλλου ἐξορίζεται.

Θ'. *Ἐάν τι δωρηθῆ, ἢ καταλειφθῆ τόποις ἢ προσώποις, ἢ ἐπὶ συστάσει τῆς τῶν Ἑλλήνων πλάνης, ἢ πόλις αὐτὸ λήψεται ἐν ἧ τὰ πρόσωπα οἰκεῖ, ἢ ὅψ' ἦν οἱ τόποι διάκυνται, καὶ δαπανῶνται καθ' ὁμοίότητα τῶν πολιτικῶν προσώπων [προσόδων al. cod.].* Τὰ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀσεδήματα τιμωροῦνται οἱ ἀρχοντες, καὶ τὰ ὑπερβαίνοντα αὐτοὺς ἀναφέρουσι τῷ βασιλεῖ.

I'. *Οἱ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα τῇ πλάνῃ τῶν Ἑλλήνων ἐπιμένοντες, ἐσάτους τιμωροῦνται.* Οἱ δὲ μήπω βαπτισθέντες, αὐτοὺς καὶ παῖδας, καὶ γαμμετὰς, καὶ πάντας τοὺς αὐτῶν προσαγέτωσαν ταῖς ἐγχείαις ἐκκλησιαίς. Καὶ τὰ μὲν αὐτῶν τέκνα, μικρά ὄντα, χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζονται, οἱ δὲ τέλειοι πρότερον τὰς Γραφὰς καὶ τοὺς κανόνας διδάσκονται.

accusetur, d. l. 7. Licita cunctis accusatione ad exemplum majestatis, l. Nullus 12, c. Th. eod. Vide l. 8 c. eod.

(22) *Tam locus ipse.* Vide d. leg. 12, et l. 40 c. *De hæretic.*

(23) *Ad similitudinem reddituum.* Rectius in cod. Leunclavii legebatur, *πολιτικῶν προσόδων*, quam in ms. Peir. *προσώπων*, et in Coutiano, *βασιλικῶν προσόδων.*

(24) *Impietates vero pag.* Vide Basil. lib. 1, t. 4, c. 19.

(25) *Qui minoris ætatis sunt.* Ergo baptizatus in adultam ætatem differendus non est, ne si moriantur ἀβάπτιστοι, non baptizati, vitæ cœlestis expertes sint. Scio quid de infantium baptismum scripserint viri docti: inter quos Eubertus archiepiscopus Eborac. num. 41, in Exceptionibus ait: *Placuit de infantibus quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo hos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privati.* Idem traditur de omnibus, de quibus dubium est an baptizati fuerint, cap. 2 h. tit. Ordo Romanus de offic. divinis: *Illud autem de parvulis providendum est, ne postquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, neque lactentur sine summa necessitate, antequam communicent sacramento corporis Christi.* Joannes Hierosolymitan. ex Homilia in Psalm. xiv: *Adducit quispiam infantem adhuc ubera sugentem, ut baptizetur, et statim sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, et assensionem et minoris ætatis fideiussorem accipit susceptorum, et interrogat: Renuntiat Satana, etc.*

ἔτι δὲ διὰ τὸ τυχεῖν στρατείας; ἢ ἀξίας, ἢ οὐσίαν ἔχειν, σχηματίζονται βαπτισασθαι, καὶ τοὺς παῖδας, ἢ τὰς γαμετάς αὐτῶν, ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν ἐπι τῆς πλάνης ἐάσωσι, καὶ τοὺς αὐτοὺς προσήκοντας, δημεύονται, καὶ δρόντως τιμωροῦνται καὶ τῆς πολιτείας οὐ μετέχουσιν· εἰ δὲ μὴ βαπτισθῶσιν, οὐ μετέχουσι τινος; τῆς πολιτείας, οὔτε κυριεύουσιν οὐσίας, κινήτης, ἢ ἀκινήτου· ἀλλὰ τὸ δημόσιον αὐτὰ ἐκδικεῖ· καὶ ἀρμοδίως τιμωροῦνται, καὶ ἐξορίζονται. Εἰ δὲ φανῶσι θυσιάζοντες, ἢ εἰδωλολατροῦντες, ὡς Μανιχαῖοι τιμωροῦνται. Οὐ παιδεύουσι δὲ Ἕλληνας οὐρανὴν ποιεῖν, οὔτε δημοσίας ἀπολαύουσι σιτήσεως, οὔτε κατὰ θεῖον τύπον.

pagani cujuscunque disciplinæ professores (27) esse sanctione sacra interveniente, fruuntur.

Ὅτος ὁ τίτλος παρά τιτλα οὐκ ἔχει.

TITULUS IB.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαῖς προσφευγόντων, καὶ ἐκβοήσεων ἐκείσε κεκριμένων.

Ἐρμηνεία Α'. Ἰουδαῖος διὰ τὸ φυγεῖν ἐκκλησίαν, ἢ χρεῖος, οὐδὲν χριστιανίσαι, μὴ προσδεχέσθω, πρὶν ἂν ἀνεύθυνος φανῆ, καὶ τὸ χρεῖος καταβάλη.

Β'. Ὁ τοὺς προσφεύγοντας ταῖς ἐκκλησιαῖς ἀποσπῶν τῷ δὲ majestatis ὑπόκειται.

Γ'. Οὐ δεῖ τοὺς προσφεύγοντας ἔχειν οὐδὲν οὐδὲν, οὐ μὴ ἐν τῷ ναοῦ ἐσθίειν ἢ καθεύδειν· ἀσφαλῶς γὰρ διάγουσιν ἐν τῶν πρώτων θυρῶν, ἐν αὐλαῖς, καὶ στοαῖς, καὶ λουτροῖς, καὶ κήποις. Εἰ δὲ παρὰ τῶν κληρικῶν προτραπέντες, καὶ ὄρον ἐπι τῆ ἀσφαλείᾳ λαβόντες, μὴ ἀποθῶνται τὰ ἔπλα, δι'

A canones (26) docentur. Si vero propterea quod militiam vel dignitatem adepti sint, vel quod facultates habeant, specie tenus ipsi baptizantur, at liberos, uxoresve suas, aut domesticos et necessitudine sibi junctos, in errore reliquerint, publicatione honorum damnantur, et pro merito puniuntur, nec republica fruuntur. Quod si plane baptizati non fuerint, nullius in republica beneficii participes sunt, neque dominium patrimonii mobilis aut immobilis habent, sed fiscus ea sibi vindicat, et praeterea pœnis competentibus plectuntur, ac relegantur. Quod si constiterit eos sacrificare, vel simulacra colere, sicut Manichæi puniuntur. Ceterum nequeunt, nec annona publica (28), ne quidem

B Ille titulus paratitla non habet.

TITULUS XII.

De his qui ad ecclesias confugiunt, et clamoribus ibi utuntur.

I. Judæus (29), qui fugiendi criminis (30), aut debiti causa (31), Christianizare vult, non suscipiatur prius, quam eum culpæ expertem esse considerit, et debitum solverit.

II. Qui abstrahit (32) confugientes ad ecclesias, majestatis crimine tenetur.

III. Confugas arma quæcumque habere non oportet, nec intra templum cibum somnumve capere (33). Nam tuto degunt intra primas januas (34) in arcibus, et balneis, et hortulis. Quod si a clericis admoniti, accepto quoque securitatis causa juramento (35), arma non depo-

Annibalis Fabroti notæ.

(26) *Secundum canones.* Vide Photii *Nomoc.* C. tit. 2, c. 4.

(27) *Disciplinæ professores.* Sic Julianus edicto præcepit ne quis Christianus docendorum liberalium studiorum professor esset, ut scribit Orosius, lib. vii, c. 30. Vide quæ notavi ad l. 7 c. Th. eod.

(28) *Nec annona publica.* In l. 19 c. Th. annone templorum ad milites transferuntur.

(29) Ad immunitatem ecclesiarum pertinet, ut fontes qui ad eas confluerint inde abluere non possint, sed loci reverentia et intercessionem defendantur, can. 6, distinct. 87; concil. Arelatens. I, can. 1 et 2; et concil. Aurelian. iv, can. 21, Herardus archiepisc. imm. 129: *De reis ad ecclesias, vel ad earum atria confugientibus, ut inde non abstrahantur.* Si qui autem confugas avellere tentaverint, non solum adversus homines iniquissimi, sed et adversus Deum impiissimi erunt. Sic etiam ex principum constitutionibus ecclesiæ præstant confugas securitatem, sive aram salutis, aram misericordiæ, l. 3 c. *De his qui ad eccles. conf.* cujusmodi ara fuit etiam Athenis, ut scribit Theoph. ad § *Jus civile, De jur. nat.* Quod tamen non pertinet ad reos majorum criminum, cap. 6, *De imm. ecclesiar.* neque ad eos, qui tristementiam passuri sunt, ut est in Capitulari Caroli M. his verbis: *Ut homicidæ et cæteri qui mori legibus debent, si ad ecclesias confugerint, non excusentur, neque eis ibidem victus detur.* De homicidis vide *Exodi* cap. xxi, et *Nov. xvii*, cap. 7, et *Nov. cxvii*, cap. ult. Vide concil. Anglic. p. 620; epist. B. Augustini 187 ad Bonifac. c. 6; extrav. *De immunit. eccl.* c. *Remm.* 17, q. 4.

(30) *Fugiendi criminis.* In l. 1 c. eod. ut evitate possint crimina, ut est, accusationes, ἐγκλή-

σεις, Basil. lib. 1, tit. 1, c. 41.

(31) *Aut debiti causa.* In d. l. 1, pondera debitorum. Bas. τὰ βάρη τῶν χρεῶν. *Onus aris alieni.* Creditoribus obnoxii, vel rei criminum ad ecclesiam confugiebant, vel etiam ad Ecclesiam catholicam transibant. De his in conciliis Africanis. Vel denique se in clericorum consortium allegi postulabant. B. Augustinus in Breviculo collationis diei 3, c. 12: *Quidam etiam in eadem epistola facinorosi arguebantur, et fisci debitores, qui occasione persecutionis, vel carere vellet onerosa nullis debitis vita, vel purgare se putarent, et quasi ablucere facinoræ suæ, etc.*

(32) *Qui abstrahit.* Ecclesiæ securitatem præbent confugas, ita ut inde avelli non possint: qui autem abducant, in crimen majestatis incidunt, et quodammodo deos violare dicebantur: Οὐ μόνον εἰς τὸ πρὸς ἀνθρώπους. In l. 3 c. eod. vetus codex habet, *fideli denuo præceptione.* In registro Gregorii, lib. x, ep. 54. Zonaras ad can. 97 synodi vi in Trullo.

(33) *Cibum somnumve capere.* Vesci vel cubare d. l. 3.

(34) *Intra primas januas.* Vide l. 3 ibi, et post loca p. c. eod. conjuncta Basil. interp. lib. v. l. 1, c. 11, in pr.

(35) *Securitatis causa juramento.* Hæc sunt in Græca constitutione, non in Latina, l. 3 c. eod. et ita quoque accepit Photius, *Nomocan.* tit. 9, c. 17, ubi in editione priore corrupte legitur p. 91, *οἱ γοῦν pro κακῶς ἀν.* Adde autem Ægyziæ interpretationem post verbum, *coguntur*, clerici enim sunt. Vigilius papa in epistola encyclica ad Orientales, p. 226.

suorint, per armatos abstrahentur : hoc autem non licet facere sine jussu episcoporum, et defensorum.

IV. Si servus (36) armatus ad templum confugerit, vel domino tradatur, vel illi, a quo aufugit. Si fretus armis, resistit, domino permittitur, ut eum, quibus id faciendum putarit viribus, abstrahat. Ac siquidem in resistendo fuerit interemptus, noxæ dominus expers est (37).

V. Non licet in ecclesiis conclamationibus uti, vel tumultuari, nec cum multitudine seditionem in civitate movere. Nam is, cui sit injuria, potius quam ut hæc faciat, præses adeat. Qui contra legem hæc agit, vel seditionem movet ultimo supplicio punitur.

VI. Qui confugas abstrahere conatur, supplicio capitali afficitur. Nec alimentis, aut veste, quieteve privandi sunt (38). Ac siquidem in ipsa conspiciantur ecclesia (39), servata locis ipsis reverentia per judicis competentis sententiam commonentur, et responsum dant, quod ipsis dandum videtur. Si latitant in ecclesiæ sinibus, per œconomum, vel defensorem, vel eum, cui res ab episcopo commissa fuerit, perquiruntur : et cum inveniuntur, decenter commonentur : et potestatem habent vel per seipos, vel per instructos procuratores, in competenti judicio respondendi. Si dilationem interponunt, legitime per edicta citantur, ac siquidem res immobiles habent, earum sive traditio, sive distractio fit, pro quantitate debiti, tam privati, quam publici. Quod si extra ecclesiam res mobiles occultatas habent, per executores perquiruntur, et ex eis fit satisfactio. Sin res eorum in ipsa occultantur ecclesia, per œconomum et defensorem inquiruntur. Quod si sola de aliquo est suspicio, jussu episcopi sui jusjurandum præstat (40). Eadem etiam in fidejussoribus (41), mandatoribus, et rebus eorum, et familiaribus, et sociis, et omnino in iis, qui easdem ob causas obnoxii sunt, ac una cum ipsis ad ecclesias confugiunt, observantur : uti scilicet ex rebus eorum (42) debita solvantur. S vero servi (43), vel ascriptitii,

ἐνόπλων ἀποσπῶνται. Τοῦτο δὲ ποιεῖν οὐκ ἔστι παρὰ κέλαιον τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἐκδικῶν.

Ἐὰν δοῦλος ἐνοπλος προσφύγῃ ναῶν, παραδίδῆσθαι τῷ δεσπότη, ἢ ἐξ οὗ ἀπέδρα. Εἰ δὲ τοῖς ἐπλοῖς θαβρῶν ἀνοίσταται, συγχωρεῖται ὁ δεσπότης μεθ' οἷας ἂν νομίση ἐν δυνάμει αὐτὸν ἀποσπᾶν καὶ ἐὰν ἀνοιστάμενος ἀποθάνῃ, ἀνεύθυνός ἐστιν ὁ δεσπότης.

Ε'. Οὐκ ἔξεστιν ἐν ἐκκλησίαις ἐκδοῆσαι κεχρησθαι, ἢ θορυβεῖν, οὔτε μετὰ πλήθους ἐν πόλεσι στασιάζειν. Ὁ γὰρ ἀδικούμενος, ἀνεὶ τοῦ ταῦτα ποιεῖν, προσίτω τοῖς ἀρχουσιν. Ὁ δὲ παρὰ τὸν νόμον ποιῶν, ἢ κινῶν στάσιν, ἐσχάτως τιμωρεῖται.

Γ'. Ὁ τοὺς προσφυγόντας ἁπικειρων ἀποσπασαι κεραλικῶς τιμωρεῖται. Οὐ δεῖ δὲ αὐτοὺς στερεῖσθαι τροφῆς, ἢ ἐνδύματος, ἢ ἡσυχίας. Καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ φαίνονται, τῆς τιμῆς φυλαττομένης τοῖς τόποις, ὑπομιμνήσκονται ψήφῳ τοῦ προσφόρου δικαστοῦ, καὶ διδάσαι τὴν νομιζομένην αὐτοῖς ἀπέκρισιν· εἰ δὲ λαθάνουσιν ἐν τοῖς ὄροις, ἀναζητεῖνται διὰ τοῦ οἰκονόμου, ἢ τοῦ ἐκδικου, ἢ τοῦ ἐπιτροπομένου παρὰ τοῦ ἐπισκόπου· καὶ εὐρισκόμενοι, εὐσημῶνως ὑπομιμνήσκονται, καὶ ἀδειαν ἔχουσι ἢ δι' αὐτῶν, ἢ δι' ἐντολέων, instructos, ἐν τῷ προσφύρῳ δικαστηρίῳ ἀποκρίνασθαι. Εἰ δὲ ὑπερτίθενται, νομίμως edictis καλοῦνται· καὶ εἰ μὲν ἔχωσιν ἀκίνητα, παραδίδονται, ἢ πιπράσκονται πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ χρέους ἰδιωτικοῦ τε καὶ δημοσίου· εἰ δὲ καὶ ἔχωσιν ἐξωθεν τῆς ἐκκλησίας κινητὰ κεκρυμμένα, ζητοῦνται διὰ τῶν ἐκδικαστῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν τὸ ἱκανὸν γίνετα. Εἰ δὲ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κρύπτονται τὰ αὐτῶν, ζητοῦνται διὰ τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἐκδικου. Εἰ δὲ περὶ τινός ἐστι μόνῃ ὀπίνοια, καλεῖται τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ὄμνησι. Ταῦτα καὶ ἐπὶ ἐγγυητῶν, καὶ μανδατόρων, καὶ πραγμάτων αὐτῶν, καὶ οἰκῶν καὶ μετοχῶν, καὶ ὄλων τῶν ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐνεχομένων φυλάττονται τῶν σὺν αὐτοῖς προσφυγόντων· ὥστε καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἀποδοθῆναι τὰ χρεῖα. Εἰ δὲ δοῦλοι, ἢ ἐναπόγραφοι, ἢ κολωνοὶ, ἢ ἀπελεύθεροι, μετὰ πραγμάτων ἢ

Annibans Fabroti notæ.

(36) Si servus. Justinianus in Aurea Bulla majori Ecclesiæ concessa : Δούλος, μάρην τῇ ἐκκλησίᾳ προσφύρας, ἄξιως παθεύτω, καὶ τῷ ἰδίῳ διδῶσθαι κυρίῳ : Servus qui temere ad ecclesiam confugerit, pro dignitate castigetur, et domino suo restituatur.

(37) Noxæ dominus expers est. In l. 3 c. eod. nulla erit ejus noxa, nec conlandi criminis relinquere occasio. Sic legitur in Brodæi codice. Basilica : Κἂν μαζόμενος τελευτήσῃ, ἀνεύθυνός ὁ ἐπελθὼν ἔστω δεσπότης. Et si in pugna interimitur, insons esto dominus, qui eum vi adortus est, lib. v, tit. 1, c. 13.

(38) Quieteve privandi sunt. Ἡ ἡσυχία ἢ ὕπνου κωλύονται· Aut quiete aut somno prohibentur. Bas.

(39) In ipsa conspiciantur Ecclesia. Hinc defendi potest lectio d. l. 6 ibi, Apparent in ecclesia publice; quamquam in quibusdam libris hæc absint : vel enim apparent in ecclesia publice, vel in sinibus ecclesiasticis latitant, ut mox subjicitur.

(40) Jussu episcopi sui jusjurandum præstat. Ex his intelliges, verba illa d. l. 6, § 1 : De sua etiam conscientia satisfacere auctoritate venerabilis antistitis jubeatur.

(41) Eadem etiam in fidejussoribus. In d. l. 6, sic legendum est ex vet. cod. In fidejussorum vel mand. seu rer. ad eos pert. vel fam. et soc. vel participum. et omnimodo in hisdem causis obv. pers., etc.

(42) Uti scilicet ex rebus eorum. Ex hoc loco corrigenda est l. 6, § 1, eod. ibi, Ut eorum quoque bonis publica debita, etc., et legendum, ut ex eorum. Sic in Basilicis d. tit. 1, c. 14 : Ἐκ τῶν τοῦτοις ὑπαρχόντων, ex eorum bonis.

(43) Si vero servi. In d. l. 6 additur, Conspicatis rebus certis atque subtractis, etc. Basilica d. c. 14 : Ἀποσυλήσας τινὰ τῶν πραγμάτων τοῦ δεσπότη, ἢ διαφθείρας : Subtractis quibusdam rebus domini, aut corruptis.

χωρὶς προσφύγων, ἀποδίδονται παραχρῆμα, ἢ ἂν ὠφρονιζόμενοι πρὸς τὸ ἀμάρτημα καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν· ὥστε μὴ καὶ τοὺς ἔχοντας αὐτοὺς ἐκ τῆς αὐτῆς ἀπουσίας βλάβεσθαι, μήτε αὐτοὺς ἐπι βλάβῃ τῆς ἐκκλησίας ἐκ τῆς δαπάνης τῶν πτωχῶν ἀποτρέφεσθαι. Δεῖ δὲ τὸν οἰκονόμον καὶ τὸν ἐκδικὸν ἀναζητεῖν τοὺς πρόσφευγοντας, καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν, καὶ διδάσκειν τοῖς ἀρχουσιν ἢ οἷς ἀνήκουσιν· ὥστε ἐκ τῷ δικαίῳ συμβαίοντα γενέσθαι. Ἡ διάταξις οὐκ ἔχει χώραν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τὰ γὰρ ἐν αὐτῇ συμβαίνοντα, ὡς ἂν ἐθέλοι ὁ βασιλεὺς διατίθῃται.

Ζ'. Ὁ ἔχων ἀγωγὴν ἢ πρᾶγμα πρὸς τινα μὴ ὀφροβεῖται τὰς ἐκκλησίας δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου· ἀλλὰ προσίτω τοὺς ἀρχουσιν. Εἰ δὲ τοῦ βασιλέως ἐπι ἀμαρτήμασι χρῆσει, διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτὸν διδάσκειτω. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ὠφρονίζεται.

Η'. Ὁ τοῦ βασιλέως εἰς τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἐν ἑορτῇ προϊόντος ἐκβοήσῃσι χρώμενος ἐκπίπτει τοῦ πράγματος, καὶ διὰ τοῦ ἐπάρχου ἐκβαλλόμενος, ὠφρονίζεται. Ὁ δὲ διὰ δυνατὸν πρόσωπον τῇ ἐκκλησίᾳ πρόσφευγων διδάσκειτω τὴν βασιλείαν διὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.

Kai ota paraitela.

Βιβ. α', τίτ. γ', διάτ. κ', ἥς ἡ ἀρχή, Si qua. Τὰ ἐπι τοῖς πρόσφευγουσιν εἰς τὰς ἐκκλησίας βίβαια ἴστω προνόμια.

Βιβ. α', τίτ. μθ', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, Nemo. Ὁ ἀρχὸν μετὰ διαδοχὰς ὀφείλει ὕψις ἡμέρας ἐν τῇ ἰκπαρχίᾳ ποιεῖν, μὴ κρυβόμενος ἐντὸς τῶν σεπτῶν ὄρων.

Βιβ. ι', τίτ. ιθ', διάτ. η', ἥς ἡ ἀρχή, Θεσπιζομεν. Περὶ τῶν πρόσφευγόντων ταξωτῶν ἢ πολιτευομένων, ὅπως δεῖ αὐτοὺς ἀπαιτεῖσθαι τὰς δημοσίους εἰσφορὰς, φησὶν ἡ διάταξις παρακλειουσαμένη μηδένα καταβάλλειν ἐπ' αὐτοὺς τὰς συντελείας, εἰ μὴ ἑμποδίσωσιν. Ἐπι γὰρ τοὺς πρόσφευγοντας ἢ ἄλλως κρύβοντας ἑαυτοὺς, οὐδεμίαν βούλεται γίνεσθαι παρὰ τῶν συντελεστῶν ἐπ' αὐτοὺς καταβολήν.

TITAOΣ ΙΓ'.

Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίαις ἐλευθερουμένων. **Ερμηγεια Α'. Καλῶ;** τις τὸν ἴδιον δοῦλον ἐν

Annibalis Fabroti notæ.

(44) *Confestim traantur.* Additur in d. l. 6 : *Ad locum statumque proprium revertantur, rebus quas secum habuerint, reformandis: diutius enim eos intra Ecclesias non convenit commorari.* Sic legitur in Brodæi codice. Basilica : *Eis τὴν τόπον ὠρισμένον καὶ οἶκον ὑποστρεφέτωσαν.* *Ad locum statutum et proprium revertantur,* ut ita videantur legisse in d. l. 6, in qua tamen nihil mutandum est, ad statum enim proprium reverti dicuntur servi, coloni, ascriptitii, familiares sive liberti, de quibus antea actum est.

(45) *Ut aequitati.* Sic legendum in d. l. 6. Cum hæc epitoma confer caput 15. d. tit. 1.

(45) Hæc et proxime sequens epitoma hic tantum exstant ; leges integræ perierunt.

vel coloni, vel liberti, cum rebus, aut absque rebus, ad ecclesias confugerint, confestim traduntur (44), et pro modo delicti, proque ratione disciplinæ ecclesiasticæ, castigantur : ne ii, quorum sunt, ex ipsorum absentia damnum capiant ; nec ipsi ad ecclesiæ detrimentum, ex sumptu pauperum alantur. Debent autem et œconomus et defensor in eos, qui ad ecclesias confugiunt, et in causas eorum inquirere ; atque præsidēs, vel illos ad quos personæ causæque pertinent, instruere, ut æquitati (45) convenientia fiant. Cæterum hæc constitutio Constantinopoli locum non habet. Nam quæ illa in urbe accidunt, imperator arbitrato suo disponit.

VII. Qui actionem (45) vel negotium adversus aliquem habet, non iurbet ecclesias per seipsum, vel per alium ; sed præsidēs adeat. Quod si ei propter admissa quædam, opus ipso sit imperatore, archiepiscopi opera ipsum instruat. Qui secus facit, castigatur.

VIII. Qui, procedente in aliquo festo Majorem ad Ecclesiam imperatore, conclamationibus utitur, et ipsam causam amittit (46), et per præfectum urbis pellitur, atque castigatur. Qui vero propter aliquam personam potentem, ad ecclesiam confugit, imperatoriam majestatem tam patriarchæ (47) quam ecclesiæ defensorum opera instruat.

Tituli 12 paratilla.

Libri i. tit. 3, constit. 22, ejus initium : *Si quis.* Quæ nomine confugientium ad ecclesias concessa sunt privilegia, firma sunt.

C Lib. i, tit. 49, constit. 1, ejus initium : *Nemo.* Præses, postquam ei successum est, quinquaginta dies in provincia sic debet exigere, ut intra terminos religiosos non occultetur.

Lib. x, tit. 19, constit. 10 (48), ejus initium : *Θεσπιζομεν.* De confugientibus ad ecclesias apparitoribus, vel curialibus, disserit hæc constitutio quomodo sint ab eis exigenda tributa publica ; præcipiens, ne quisquam collationes super eos solvat nisi hoc ipsum publicaverint. Nam super illos, qui ad ecclesias confugiunt, vel alio quo modo semet occultant, nullam fieri vult a collatoribus solutionem.

TITULUS XIII.

De his qui in ecclesiis manumittuntur.

I. Recte quis (49) servum suum in ecclesia ca-

(46) *Causam amittit.* Licet bonam causam habere videntur, Basilica d. tit. 1, cap. 16.

(47) *Patriarchæ.* Διὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, per archiepiscopum, Basil. c. cod.

(48) Lib. x, tit. 19, const. 10. In libro Peiresæ legitur, διατ. η', constit. 8.

(49) De hac manumissione Africani Patres in cod. can. Eccles. Afric. canone 64 ; Balsamon in synodo Carthaginiensi can. 67 et 85 ; concilium Anglicanum Berghamstedæ can. 9 : *Si quis servum suum ad altare manumiserit, liber esto, et habilis sit ad gaudendum hereditate et virgildo, et fas sit ei ubi volet sine limite versari.* Manumissionis autem formula hæc exstat apud Ivonem Carnot. sexta parte c. 131,

tholica, populo et sacerdotibus presentibus, manumittit; et propter memoriam, vice actorum, qualiscumque sit scriptura, quæ ab episcopis subsignatur. Ipsi etiam episcopi, prout volunt (50) dant vel relinquunt libertates: modo tamen eorum voluntas manifesta fiat.

II. Qui in ecclesia, episcopo et universo populo presente, manumittitur, sit civis Romanus. Clericus autem, si vel in extrema voluntate dederit, vel quibuscunque verbis dari libertatem præceperit, facti, ut directa libertas ex ipso die publicati testamenti competat.

Tituli 13 paratitla.

Lib. I. tit. 3, constit. 54, cujus initium: *Deo nobis*. Servus, qui pagano, vel Judæo, vel Samaritanæ, vel hæretico servit, tametsi necdum Christianus est, nunc autem Christianus fieri vult; statim atque sigillum [*baptismi scilicet*] acceperit, in libertatem eripitur; nec potest ipsum dominus ejus in servitium reducere, licet etiam is postea Christianus factus fuerit.

Lib. VII, tit. 15, constit. 1, cujus initium: *Sanctimus*. Capite secundo tradit hæc constitutio, posse filium mandato patris servos suos in ecclesia manumittere.

Annibalis Fabroti notæ.

(50) *Prout volunt*. Id est, ἐγγράφως καὶ ἀγράφως, in scriptis et sine scriptis. Basilic. lib.

καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ, τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἱερέων παρόντων ἐλευθεροί, καὶ διὰ μνήμην ἐν τάξει ὑπομνημάτων, εὐαγγέλιον γραφῆ γίνεται, φέρουσα τῶν ἐπισκόπων ὑπομνήσεων [ἰ. ὑποσημειώσεων]. Καὶ αἱ τοὶ δὲ οἱ ἐπίσκοποι, ὡς ἐν θύλωσι, εἰδόσιν ἢ καταλιμπάνουσιν ἐλευθερίας· ὥστε μέντοι δηλωθῆναι τὴν γνώμην αὐτῶν.

Β. Ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ λαοῦ πάντος παρόντος ἐλευθερούμενος, Ῥωμαῖος γίνεται· ὁ δὲ κληρικὸς, καὶ ἐν τελευταίᾳ βουλήσει ἢ βήμασιν οἰοισθῆποτε ἐπιτρέψῃ ἐλευθερίαν δοθῆναι, directam ἀρμόσαι ποιεῖ ἐξ αὐτῆς· τῆς ἡμέρας δημοσιευθῆναι τὴν βούλησιν.

Καὶ ἔσα παρὰ τὴν λα.

Β. β. α', τίτ. γ', διάτ. νδ', ἥς ἡ ἀρχή, *Deo nobis*. Ὁ δοῦλος· Ἑλλήνι, ἢ Ἰουδαίῳ, ἢ Σαρματίῳ, ἢ αἰρετικῷ δουλεύων, εἰ καὶ μὴ ἐστὶ Χριστιανὸς, βούλεται δὲ νῦν γενέσθαι, ἅμα τῷ σφραγισθῆναι εἰς ἐλευθερίαν ἀρπάζεται, μὴ δυναμένου τοῦ δεσποτοῦ αὐτοῦ τοῦτον ἀναδουλοῦν, εἰ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα Χριστιανὸς γέγονε.

Β. β. α', τίτ. ιε', διάτ. α', ἥς ἡ ἀρχή, *Sanctimus*. Ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ φησὶν ἡ διάταξις ὅτι δύναται ὁ υἱὸς κατὰ μανδάτον τοῦ πατρὸς τοῦ ἐαυτοῦ οἰκέτας ἐν ἐκκλησίᾳ ἐλευθεροῦν.

XLVIII, tit. 14, cap. 2, dummodo constet de manumissoris voluntate.

LIBER SECUNDUS.

ΣΥΝΑΓΩΓΗ

ΤῶΝ ΣΠΟΡΑΔῶΝ ἘΝ ΤΟΙΣ ΑἰΓΕΣΤΟΙΣ ΚΑΙ ἸΝΣΤΙΤΟΥΤΟΙΣ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙ
ΙΕΡῶΝ ΤΟΠῶΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤῶΝ, ΚΑΙ ΤῶΝ ἘΝ Αὐτοῖς
ΓΙΝΟΜΕΝΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΠΛΗΜΜΕΛΟΥΜΕΝΩΝ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΙΕΡῶΝ, ἘΤΙ ΔΕ ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ ΚΑΙ
ΘΥΣΙΩΝ, ΚΑΙ ΤῶΝ ΑΠΑΓΟΝΤῶΝ ΤΙΝΑΣ ΠΡΟΣ
ΑΠΗΓΟΡΕΥΜΕΝΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ· ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΠΟΣΤΡΟΦΗΣ ΠΑΙΔΩΝ,
ΓΕΡΟΝΤῶΝ, ΚΑΙ ΑΣΘΕΝῶΝ.

COLLECTIO

SPARSIM EXPOSITORUM IN DIGESTIS, ET SANCTIONIBUS
PRINCIPUM, ET INTRODUCTORIIS LEGIBUS, SIVE INSTITUTIS, DE REBUS
DEQUE LOCIS SACRIS. ET DE HIS QUÆ IN EIS
FACTA SUNT, ET QUÆ IN EIS COMMITTUNTUR: ET DE SACERDOTIBUS, ET
SACRIFICIIS, ET JUDÆIS: ET DE HIS QUI ALIQUOS
AD PROHIBITAM RELIGIONEM ADDUCUNT: ET DE PUERORUM, SENUM
AC INFIRMORUM ALIMENTIS.

De rebus et locis sacris, et de his, quæ in eis facta sunt, et quæ in eis committuntur.

Digestorum lib. I, tit. 8, digestum primum Gaii.

Περὶ ἱερῶν τόπων τε καὶ πραγμάτων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς γινομένων τε καὶ πλημμελουμένων.

Β. β. α', τίτ. γ', δίγιστον α' Γαίου. Τὰ εἰρηρα

οαίου δικαίου εἰσι, καὶ ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζονται. Ἄσάκρον δὲ πρᾶγμα ἐστὶ τὸ δημοσίᾳ ἀνιερωθέν. Τὰ γὰρ ἰδιωτικά οὐκ εἰσὶ σάκρα, ἀλλὰ βέβηλα· εἰ δὲ καταπίσῃ τὸ οἰκοδόμημα, μένει σάκρος ὁ τόπος, ὡς Μαρκιανοῦ διγιστ. ζ'. Καθιεροῦνται δὲ τὰ σάκρα καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν χωρίοις. Δημόσιοι δὲ τόποι παρὰ κέλευσιν βασιλικῶς οὐ γίνονται σάκροι, ὡς Μαρκιανοῦ καὶ Οὐλπιανοῦ διγιστον η' καὶ θ'. Τὸ δὲ σάκρον ἀδιατίμητόν ἐστιν, ὡς ὁ Πομπώνιος διγιστ. ι'.

Βιβλίον α', τίτλος ις', διγ. ζ'. Ὁ ἀνθύπατος ἐπιβλεπέτω τὰ ἱερὰ, καὶ παρασκευάζεσθω αὐτὰ φιλοκαλεῖσθαι.

Τίτλος ιη', διγ. ιγ'. Ὁ ἀρχων ζητεῖτω τοὺς ἱεροσούλους.

Βιβ. ζ', τίτ. ιδ', διγ. ξ', Pomponius. Οὐ καλῶς εἰς πακτεύει μὴ καθιερωῶν τὸν ἴδιον τόπον.

Βιβ. ζ', τίτ. α, διγ. κγ'. Pauli. Τὰ σάκρα ἐκδικεῖν ὡς ἡμέτερα οὐ θυνάμεθα.

Βιβ. η', τίτ. α', διγ. ιθ' Pauli. Τόπου παρεντιθεμένου, καὶ τοι ἐμποδίζεται. Δουλεῖα γὰρ διὰ τοιοῦτου τόπου οὐ συνίσταται.

Βιβ. ι', τίτ. β', διγ. δ' Οὐλπιανοῦ. Τὰ κληρονομία δίκαιώματα μετὰ τῆς ἐν τῷ βῆτῳ διαστίξεως ἢ κατὰ ψῆφον ἢ συναίνεσιν τῶν κληρονόμων ἐν ναφ̄ ἀποτίθενται.

Βιβ. ια', τίτ. δ', διγ. α' Οὐλπιανοῦ. Τοὺς φυγάδας δούλους, συλλαμβανομένους ἀσφαλῶς δεῖ φυλάττεσθαι, καὶ ἐν ναφ̄ προσγράφεσθαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ τίνων ἑαυτοῦς λέγουσι. καὶ τὰ σημεῖα αὐτῶν, τυχὸν εἰ ὤτειλάς ἔχουσιν.

Βιβ. ια', τίτ. ζ', διγ. λς', Pomponius. Τὰ σάκρα γινόμενα ὑπὸ τοὺς πολεμίους παύονται εἶναι τοιαῦτα· ὡς περὶ ἑλεῖθερος δουλωθεῖς· ἀπολυθέντα δὲ τῆς συμφορᾶς, ἀναλαμβάνουσι τὴν προτέραν κατάστασιν διὰ τῆς ὑπογραφῆς.

Βιβ. ιβ', διγ. ε', Ulpianus. Πᾶς ὑποθεμιτὸς ὄρκος ἐξ ἐπαγωγῆς ὀμνύμενος φυλάττεται, καὶ ὅν τις ὀμόση κατὰ τῆς ἰδίας θρησκείας.

Δίγιστον λγ'. Ulpianus. Ὁ κατὰ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἑμνύς δοκεῖ μὲν ἑμνύναι κατὰ τοῦ Θεοῦ·

Res sacræ divini juris sunt, nec in ullius sunt dominio. Sacra vero res (51) est, quæ publice est consecrata. Nam privata res, non sunt sacræ, sed profanæ. Quod si corruerit ædificium, locus sacer manet, ut tradit Marciani digestum sextum. Cæterum sacræ res dedicantur et in civitate et in agris. Locus autem publicus absque jussu imperatoris non fit sacer, ut est in Marciani et Ulpiani digesto 8 (52) et 9. Sacra vero res inæstimabilis est, ut ait Pomponius digesto 10.

Lib. i. tit. 16, digesto 7. Ædes sacræ proconsul inspiciat, et curet eas expoliri (53).

Tit. 18, digesto 15. Præses sacrilegos conquirat.

Lib. ii, tit. 14, digesto 60. Pomponius. Non recte quis paciscitur, ne locum suum dedicet.

Lib. vi, tit. 1, digestum 23 Pauli. Quæ sacræ sunt, vindicare tanquam nostra non possumus.

Lib. viii, tit. 1, digestum 14 Pauli. Cum locus sacer interponitur, etiam iter impeditur. Nam servitus per ejusmodi locum non consistit.

Lib. x, tit. 9, digestum 4 Ulpiani. Tabulæ testamenti, cum eorum distinctione, quæ in textu exponitur, vel per decretum (54) vel consensum hæredum, in templo reponuntur.

Lib. xi, tit. iv, digestum 1 Ulpiani. Servos fugitivos, qui apprehenduntur, tuto custodiri oportet, ac in templo (55) eorum ascribi nomina, et quorum esse se dicant; itemque notas eorum (56), puta, si cicatrices habeant.

Lib. xi, tit. 7, digesto 56, Pomponius. Loca sacræ, cum in hostium potestatem veniunt, desinunt esse talia (57), sicut homo liber, in servitutem redactus. Liberata vero ab hac calamitate, statum pristinum per jus postliminii recipiunt.

Lib. xii, tit. 2, digesto 5, Ulpianus. Omne licitum jusjurandum, quod delatum præstat, servari debet; licet aliquis per superstitionem (58) suam juraverit.

Digesto 33, Ulpianus. Qui per salutem suam juravit, per Deum quidem jurare videtur: sed si

Annibalis Fabroti notæ.

(51) *Sacra vero res.* Res Deo dedicata non recipit destinationem, Græci ad l. 9 D, eod. Bas. lib. xlvii, tit. 3, c. 7.

(52) Digest. lib. i, t. VIII. *Ut est in Marciani, dig. 8.* In libris nostris Marcianus in l. viii D. de rer. divis. non agit de rebus sacræ.

(53) Lib. i. t. 16, *Expoliri*, φιλοκαλεῖσθαι, refici.

(54) Lib. x, *Per decretum.* Κατὰ ψῆφον. per suffragium, l. 5, D. eod.

(55) Lib. ii, *Ac in templo.* Καὶ ἐν ναφ̄ προσγράφεσθαι· et in æde ascribi eorum nomina. Itaque in l. 1. D. *De fugit.* legendum videtur, *vel in æde proponas.* Basilica lib. lx, tit. 7, c. 1, in fine, καὶ προσγράφεσθαι ταῦτα ἐν ναφ̄ ἢ τόπῳ δημοσίῳ· malem, προσγράφεσθαι, ut hic: *Et eas ascribere in templo, vel loco publico.*

(56) *Itemque notas eorum.* Bas. loco citato: Καὶ

τῶν σημείων τυχὸν, εἰ ὤτειλάς ἔχουσι. Cujac. *Et notis forte, si cicatrices habeant.* Puto ita distinguendum: *σημείων, τυχὸν εἰ ὤτ.* *Et notis, forte si c. h.* Notæ autem fugitivorum proponbantur, puta, nigro colore, crispis capillis. Vide Galenum, *De dignosc. pulsib.* lib. 1.

(57) *Desinunt esse talia.* Cicero in Verrem: *Sacra Syracusarum victoria profana fecerat.* Item: *Hæc tabulas M. Marcellus cum omnia illa victoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit.*

(58) Lib. xii. *Per superstitionem.* Sic etiam Bals. ad can. 94 syn. 4 in Trullo, et in scholiis ad tit. 13 *Nomoc.* c. 19. Hoc autem intelligo cum improbata religio non est, ut puta Manichæorum, aut Donatarum, aut quæ alia prohibita in republica religio, Græci ad l. D. *De jurejur.* Basilic. lib. xxi, tit. 5.

iusjurandum ita non sit ei delatum, denuo jurat (59). Cæterum totus iste titulus de juramentis tractat.

Lib. xvi, tit. 3, digesto 1, Ulpianus. Si quidam de hæreditate defuncti contendat (60), nec eorum aliquis illi caveat, qui apud se rem depositam habet, non cogitur depositarius, ut conveniri se patiat, sed rem in templo deponit, donec de hæreditate iudicatum fuerit.

Digestum 5 Pauli (61). Quod depositum est apud sequester (62), ex justa causa, iudicis arbitratu, in templo deponitur.

Lib. xvii, tit. 2, digesto 65, Pomponius. Si res communis consecrata fuerit, solvitur (63) ejus nomine contracta societas.

Lib. xviii, tit. 1, digestum 5 Pauli. Constat emptio rei sacræ, si emptor ignoret esse rem sacræ. Sin autem novit (64), non constat, ut ait Pomponius.

Digesto 6. Qui per ignorantem, rem sacræ, quasi privatam, emit, licet emptio non constet (65), tamen actionem ex empto adversus venditorem habet; ut consequatur id, quod ejus intererat, ne deciperet. Sic ait Modestinus digesto 62.

Eodem titulo, digestum 22 (66), Ulpianus. Non est supervacuum ita pacisci: Si qui sacrum sit, ejus nihil tenuisse. Nam hoc ad exigua loca pertinet. Quippe si deprehensum fuerit, omnino sacrum esse, non valet emptio. Sed et quod solutum est, repetit emptor. Cæterum non computantur in modum fundi (67) venditi loca sacra fundo conjuncta, nisi hoc aperte sit indicatum, quemadmodum Paulus ait digesto 51.

Dig. 75, Papian. Etiam si locus sacer dirutus sit, non fit profanus, neque venditur.

Lib. xxi, tit. 1, digesto 17 (68). Servis confugere ad asyli loca licet, ac postulare ut emanent.

Lib. xxiv, tit. 1, digestum 5 (69), Ulpianus.

Annibalis Fabroti notæ.

(59) Dig. 33, *Denuo jurat*. Ut scilicet delatum est iusjurandum, Græci ad d. l. 33.

(60) Lib. xvi, *Contendant*. Utroque dicente se defuncti hæredem esse ex asse, et unus offerat cautionem de depositario defendendo adversus alterum, depositum ei restitui debet. Si nullus offerat cautionem, neutri reddenda res est, sed interim dum de hæreditate disceptabitur, in ædæ aliqua res deponi debet.

(61) Digestum 5 Pauli, Ulpiani. Sed in auctorum nominibus frequenter errant Græci.

(62) *Apud sequester*. Si velit sequester officium quod suscepit deponere.

(63) Lib. xvii, *Solvitur*. Res enim conditionem mutavit.

(64) Lib. xviii, *Sin autem novit*. Alienatio non est, si scias ejus rei alienationem prohibitam esse. Legè igitur in l. 6 *De contr. empti*. *Nec cujuscunque rei, si scias, alienationem esse*. Et qui scias emit non subvenitur; ipse enim se circumvenit.

(65) Dig. 6. *Licet emptio non constet*. Secundum plurimum sententiam rei sacræ emptio intelligitur, si ab ignorante ematur, non ut res alienetur, sed ut ex empto agat, ut consequatur quod ejus in-

Α εἰ δὲ μὴ οὕτως ἐπενεχθῆ, ἀνωθεν ἔμνησεν. Ὅλος δὲ ὁ τίτλος περὶ ἔρκων διαλαμβάνει.

Βιβ. ις', τίτλος γ', δίγειστον α', Οὐλπιανός. Ἐάν φιλοκλιῶσι τινες περὶ τοῦ κλήρου τοῦ τελευταίου σάντος, καὶ μὴ ἀσφαλίζηται τις αὐτῶν τὸν ἔχοντα δεπόσιτον, οὐκ ἀναγκάζεται ὁ δεποσιτάριος ἐναχθῆναι, ἀλλ' ἀποτίθεται τὸ πρᾶγμα ἐν ναῶ, ἕως οὗ τὰ περὶ τῆς κληρονομίας κριθῆ.

Δίγειστον ζ' Pauli. Σὺ παρατεθὲν μασίτη σεquestro, ἐξ εὐλόγου αἰτίας κατὰ δοκιμασίαν τοῦ δικαστοῦ ἐν ναῶ ἀποτίθεται.

Βιβ. ιζ', τίτλος β', δίγειστον ξγ', Pomponius. Ἐάν ἀνερωθῆ τὸ κοινὸν πρᾶγμα, λύεται ἡ ἐκ' αὐτῶ κοινωλία.

Βιβ. ις', τίτλος α', δίγειστον ε' Pauli. Τοῦ σάκρου πρᾶγματος ἀγορασία συνίσταται, ἐάν ἀγκλιῆ ὁ ἀγοραστή; σάκρον αὐτὸ εἶναι. Εἰ δὲ γινώσκει, οὐ συνίσταται, ὡς ὁ Πομπώνιος.

Δίγειστον ζ'. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τὸ σάκρον ὡς ἰδιωτικὸν ἀγοράζων, εἰ καὶ μὴ συνίσταται ἡ πρᾶσις, ὅμως ἔχει κατὰ τοῦ πράτου τὴν ἐξέμπετο, εἰς ὅπερ αὐτὸ διαφέρει μὴ ἀπατηθῆναι, ὡς ὁ Modestinus διγέστον ξβ'.

Βιβ. τδ αὐτὸ, καὶ τίτλος, δίγειστον κβ', Ulpianus. Οὐκ ἔστι περιττὸν συμφωνεῖν, ὡς Ἐάν τί ἐστι σάκρον, μηδὲν αὐτοῦ πεπρᾶσθαι. Τοῦτο γάρ πρὸς μικροῦς ἀνήκει τόπους· εἰ γὰρ εὐρέθη ἔλω; σάκρος, οὐκ ἔρρωται ἡ πρᾶσις, ἀλλὰ καὶ τὸ δοθὲν βεβαιτεῦται ὁ ἀγοραστής. Οὐ λογίζονται δὲ εἰς τὸ μέτρον τοῦ πρᾶθέντος ἀγροῦ οἱ συνημμένοι αὐτῶ σάκροι τόποι, εἰ μὴ τοῦτο βητικῶς ἐδείξεν, ὡς Παῦλος διγ. νς'.

Δίγ. σγ', Παπανός. Καὶ πσόντος τοῦ σάκρου, ὁ τόπος οὐ γίνεταί βέβηλος· ὕθαι οὐδὲ πωλεῖται.

Β.β. κα', τίτ. α', δίγ. ις'. Ἐξέστι τοῖς δούλοι; προσφεύγειν ἀδύλοις τόποις, καὶ ἐξατεῖν πρᾶσιν.

Β.δ. κβ', τίτ. α', δίγ. ε'. Οὐλπ. Καλῶς δωροῦμαι

terfuit non decipi, l. iv et vi, l. 62, § 1 et l. 70. D. *De contr. empti*. Sic ea res explicanda est.

(66) *Eodem titulo digest.* 22. Utilis pactio est si res modica sit, quia l. ci modici emptio valet. Et accedit emptioni majoris partis: nisi nominatim venditioni hæc lex dicta sit, nil est exceptus sit locus sacer vel religiosus. Nulla autem emptio est, si res quæ veniit omnino sacra vel religiosa sit, l. 22 et 24.

(67) *Non computantur in modum fundi*. Fac venditorem fundi sui modum dixisse, puta decem jugerum esse, loca sacra vel religiosa non cedent in modum fundi: nisi si id actum sit ut crederet, l. 51 D. *De contr. empti*. et l. 7, § 1. D. *De peric. et comm. rei vend.*

(68) Lib. xxi, t. 1. dig. 17. Se venales postulant qui veniunt in locum certum, ubi venales produciuntur.

(69) Lib. xxiv, t. 1, dig. 5, Ulp. In l. 5, § *Proinde*, D. *de donat. int. vir. et uxor.* Perperam addit ut, quod abest a *Pond. Florent.* Hinc ait IC. valere donationem si maritus uxori rem donaverit ut eam Deo offerret, vel locum in quo opus publicum quod promiserat facere, dedicaret, vel ædem

τῆ γαμετῆ μου πρᾶγμα, ἐφ' ᾧ προσάγειν αὐτὸ τῷ Θεῷ, ἢ τόπον, ἐφ' ᾧ ποιῆσαι ναὸν ἐν-αὐτῷ. Καὶ γίνεται ὁ τόπος ἱερός.

Βιβ. κδ', τίτ. α', δίγ. ξα'. Gaius. Καλῶς τι δωρεῖται τῷ συνοίκῳ repudii causa. Πολλὰκις γὰρ διὰ ἱερωσύνην συμφέρει τὸν γάμον λυθῆναι bona gratia.

Βιβ. κζ', τίτ. ιδ', δίγ. ιβ', Marcianus. Ὁ τοῦ μαυνομένου κουράτωρ οὐ δύναται πρᾶγμα αὐτοῦ καθιεροῦν.

Βιβ. λ', δίγ. λθ'. Ὁ σάκρα ληγατεύων μάλισθαι δοκεῖ, καὶ οὕτε τὸ τίμημα αὐτῶν δίδεται· ἐπειδὴ οὐδὲ ὄλων πωλεῖται.

Βιβ. λα', δίγ. οη' Παπιανοῦ, θέμα κζ'. 'Ἐὰν δι' ἐπιστολῆς δωρήσωμαι τῷ υἱῷ μου κτῆμα, μὴ χρησίμενος ἐν αὐτῇ ῥήμασι fideicommissi, καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἐν ἱερῷ παραθῶμαι, καὶ γράψω τῷ ἱερῷ οὕτως· Τὸ ἰνστιουμένον τῆς βουλήσεώς μου θέλω μετὰ τὴν τελευτῆν μου δοθῆναι τῷ υἱῷ μου, καὶ ἀποθάνω ἀδιάθετος ἐπὶ πολλοῖς κληρονόμοις, λαμβάνει ὁ παῖς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ κτῆματα.

Βιβ. λγ', τίτ. α', δίγ. κς'. Σεβόλας. 'Ἐὰν ληγατεύσω τοὺς ἱεροφύλαξιν ἢ νομίσματα δοθῆναι τῷ καιρῷ τῆς ἑορτῆς αὐτῷ τῷ ἱερῷ, δοκῶ διηνεκῶς τὰ δέκα νομίσματα ἐτήσια καταλιπεῖν.

Βιβ. λγ', τίτ. α', δίγ. ιζ'. Σεβόλας. 'Ἐὰν ἀφορίσας δούλους μου εἰς παραφυλακὴν τοῦ παρ' ἐμοῦ κτιζομένου ἱεροῦ, ληγατεύσω αὐτοὺς menstrua cibaria, et annua vestiaria, λαμβάνουσιν ἀπὸ τῆς τελευτῆς μου, μέχρις οὗ πληρωθῆ ὁ ναός. Δοῦλοι δὲ μένουσι τοῦ κληρονόμου, οὗς ὁ τεστάτωρ εἰς παραφυλακὴν ἀπέρωσε τοῦ παρ' αὐτοῦ κτισθέντος ἱεροῦ εἰ μὴ αὐτοὺς ἡλευθέρωσεν· ὡς βιβ. μ', τίτλος ιβ', δίγστον λα' Παπιανοῦ.

Βιβ. λδ', τίτ. β', δίγ. λζ'. Σεβόλας. 'Ἐὰν εἴπω γενέσθαι σταυροὺς ἀπὸ ρ' λιτρῶν, καὶ ἀνατεθῆναι ἐν τῷ ἱερῷ πάντας δὲ οἱ ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ἀργυροὶ καὶ χαλκοὶ εἰσιν, ἀργυροῦς ὁ κληρονόμος ἀναγκάζεται ποιεῖν.

Βιβ. λα', τίτ. β', δίγ. α' Pauli. Καὶ ἐπὶ τοῖς ληγατευομένοις τῷ Θεῷ, χώρα τῷ Φαλκιδίῳ.

Βιβ. λς', τίτ. β', δίγ. α' Οὐλπιανοῦ. Ἢ περὶ τῆς καινοτομίας παραγγεῖλια χώραν ἔχει, ἵνα μὴ γένηται παρὰ τὸν νόμον ἐν ἱερῷ τόποι.

Annibalis Fabroti notæ.

publican; fortasse non male legeretur: in quo opus publicum, quod promiserat, faceret, vel sedem publicam dedicaret.

(70) Lib. xxiv, t. 1, dig. 61. *Bona gratia*. Sine querela et iusta causa.

(71) *Propter sacerdotium*. Vide lib. ii, tit. 2, ex lib. xxiv, t. 1, dig. 61.

(72) Lib. xxxi, etc. *Nulla testamento*. Sic etiam legitur infra tit. 2. Cujacius in recitat. ad l. 77, § *Donationis, de leg. 2*, legit: *Pluribus hæredibus institutis*.

(73) Lib. xxxiii, t. 1, etc. *Festivitate eorum*. *Tempore nundinarum*, l. 20, § 1, D. *de an. legat.* Glossæ Lat.-Gr. nundinarum, ἐροτῶν, πανηγύρεων.

(74) L. b. xxxiv, t. 1, etc. *Ad custodiam templi*.

A Recte dono rem aliquam uxori meæ, ut offerat eam Deo: vel locum aliquem, ut in eo templum faciat. Et locus ille sit sacer.

Lib. xxiv, tit. 1, digesto 61 (70), Gaius. Recte quid donatur conjugii, repudii causa. Nam sæpe propter sacerdotium (71) expedit matrimonium dissolvi bona gratia.

Lib. xxvii, tit. 10, digesto 12. Marcianus. Curator furiosi non potest rem furiosi dedicare.

Lib. xxx, digesto 39. Qui sacra legat, furere videtur; nec vetæsimatio eorum præstat. Quippe omnino non distrahuntur.

Lib. xxxi, digesto 78, themate 27. Papianus. Si per epistolam filio meo prædia donavero, non usus in ea verbis fideicommissi, atque illam epistolam in æde sacra deposuero, et in hanc sententiam sacerdoti scripsero: *Instrumentum voluntatis meæ, post mortem meam, filio meo tradi volo: et postea moriar nullo testamento* (72) condito, pluribus hæredibus exstantibus; filius ea prædia, quorum in epistola mentio fit, accipit.

Lib. xxxiii, tit. 1, digesto 26, Scævola. Si legavero hierophylacibus [hoc est, relictis] decem solidos, qui solvantur tempore festivitatis eorum (73): eos decem solidos annuo templo videor in perpetuum relinquere.

Lib. xxxiv, tit. 1, digesto 17, Scævola. Si depulatis servis meis ad custodiam templi, quod a me exstruitur, legavero menstrua cibaria, et annua vestiaria, accipiant ea, a tempore mortis meæ. donec templum exstructum fuerit. Manent autem servi hæredis, quos testator ad custodiam exstructi ab se templi (74) consecravit, nisi eos unanimis, quemadmodum libro xl, titulo 12, digesto 55, Papianus ait.

L. b. xxxiv, tit. 2, digesto 57, Scævola. Si dixerō in testamento, sic i debere crucem (75) ex libris centum, ac illa in æde sacra reponi; omnes autem cruces in illo templo argentæ sint, et æræ, argenteas hæres facere cogitur.

Lib. xxxv, tit. 2, digesto 1, Paulus. Etiam in iis, quæ Deo legantur, locus est legi Falcidiæ (76).

Lib. xxxix, tit. 2, digesto 1, Ulpianus. Operi novi nuntiatio locum habet, ne quid fiat contra legem in loco sacro.

V. vett. insc. de servis ad custodiam temp.

(75) Lib. xxxiv, t. 2. *Crucem*. Signum Dei in l. *Titia* 38, § 2. D. *de auro arg.* Glossæ, ζῶδιον, signum.

(76) Lib. xxxv, t. 2, etc. *Locus est legi F.* Recte igitur in Florentinis: vel etiam ea quæ Deo relinquuntur, lex Falcidia pertinet, l. 1, § 2 D. *ad leg. Falc.* quam lectionem sequitur Photius, et Theodor. Balsamon *Nomocan.* tit. 2, c. 1. Quidam tamen interpretes Græci putant d. l. 1 abrogatam esse novella Justiniani cxxx, cap. 12, secundum quam, ut putant, non deducitur Falcidia ex legatis piis: quos refellit Balsamon d. c. 1, quem sequitur Cujac. ad dictam novellam.

Tit. 3, digesto 1, Ulpianus. Locus est actioni A aquæ pluvie arcendæ adversus eum, qui aquam avertit, et agro alieno nocuit, licet aqua in loco sacro oriatur.

Digestum 17, Paulus. Cum locus (77) sacer interponitur, servitus non consistit.

Lib. XI, tit. 7, digesto 4, Paulus. Si hæres absit rei publicæ causa, vel expectat eum statuliber, vel pecuniam si e conalgnatam (78) in templo deponit, et sta im fit liber.

Lib. XLII, tit. 2, digesto 30, Paulus. Possidere desinimus locum, qui fit sacer, licet eum non ut talcm, sed ut privatim, teneamus.

Tit. 3, digesto 9, Gaius. Res sacræ non recipiunt usucapionem.

Lib. XLIII, tit. 1, digesto 1, Ulpianus. Etiam de B sacris interdicta competunt. Veluti, ne quid fiat juxta locum sacrum, vel, ut quod factum est, restituatur, quemadmodum Paulus ait digesto 2.

Tit. 5, digesto 3. Convenitur interdicto de tabulis exhibendis etiam ædificans (79), qui testamenti tabulas custodiæ causa suscepit.

Digestum 5, Jabolenus. Si ex ipsa testamenti tabula nascatur de hæreditate controversia, vel si ad publicam quæstionem pertinet, interdictum de tabulis exhibendis mihi non competit, sed interim in templo deponuntur.

Tit. 6, digesto 1, Ulpianus (80). Non licet aliquid in loco sacro facere, vel in eum immittere, quod ei deformitatem, non ornamentum offert. Cæterum C hoc interdictum ad sacraria non pertinet. Custodia vero temporum mandatur iis, qui sacris ædibus sunt præpositi.

Tit. 8, digesto 2, Ulpianus. Non licet juxta locum sacrum ædificare, sed et quod ædificatum est, diruitur (81).

Lib. XLIV, tit. 6, digesto 3, Gaius. Non licet rem litigiosam Deo dedicare (82). Et qui hoc fecerit, duplum adversario suo præstat ob eam causam, quod illa potentiori sit adversario tradita, quam esset ipse.

Tit. 7, digesto 1, Gaius. Inutiliter quis stipulatur de loco religioso.

Lib. XLV, tit. 1, digesto 26, Ulpianus. Inutiliter D quis promittit, facturum se sacrilegium: nec competit inde actio.

Digestum 38, Ulpianus. Recte stipulor, ædem te sacram ædificaturum: et facta (85) hujus operis causa locatio valet.

Annibal Fabroti notæ

(77) Dig. 17, Paulus. Cum locus. Vide supra ex lib. VIII, tit. 1, dig. 14.

(78) Lib. XI, tit. 7, dig. 4. Rite consignat. Tà νομίμως ἐσφραγισμένα. In Glossis Basilic. legitur, τὰ νομίματα, Aureos consignatos, quod probro. In Kennel. VII codice fortasse legebatur, τὰ χρήματα νομίμως ἐσφραγ.

(79) Tit. 5, dig. 3, Æditus. Apud Vestales testamenta deponi solita. Sueton. Aug. c. 101. Tacit. Ann. 1. Plutarch. in Ant. Dio.

(80) Tit. 6, dig. 1, Ulp. Legendum: Οὐκ ἐξέστ:

Τίτ. γ', δίγ. α'. Οὐλιπιανοῦ. Χώρα τῆ ἀκουε πλουία ἀρεπιδæ κατὰ τοῦ στρέφαντος; τὸ ὕδωρ, καὶ βλάψαντος; τὸν ἀλλότριον ἀγρὸν, κἄν ἐν ἐερῶ τόπω τίκτηται ὕδωρ.

Δίγ. ιζ'. Paulus. Σάκρου τόπου παρεντιθεμένου, δουλεία οὐ συνίσταται.

Βιβ. μ', τίτ. ζ', δίγ. δ', Paulus. Ἐὰν ὁ κληρονόμος εἰς publicæ causa ἀπεσιν, ἢ περιμένει αὐτὸν ὁ στατουλίθερ, ἢ ἀποτίθεται τὰ νομίμως ἐσφραγισμένα ἐν ναῶ, καὶ εὐθὺς ἐλευθεροῦνται.

Βιβ. μα', τίτ. β', δίγ. λα'. Paulus. Πανόμεια νέμεσθαι, τοῦ τόπου γινόμενου σάκρου, κἄν μὴ ὡς τοιούτου, ἀλλ' ὡς ἰδιωτικὸν αὐτὸν ἔχωμεν.

Τίτλος γ', δίγ. θ'. Gaius. Τὰ σάκρα εἰς χρῆσιν οὐ λαμβάνεται.

Βιβ. μγ', τίτ. α', δίγ. α'. Οὐλιπιανοῦ. Καὶ περὶ σάκρων κοινοῦνται ἐντέρδικτα, ὥστε μὴδένα γενέσθαι κατὰ τοῦ ἐερῶ τόπου, ἢ ὥστε τὸ γενόμενον ἀποκαταστῆναι, ὡς Παῦλος διγέστον α'.

Τίτλος ε', δίγ. γ'. Ἐνάγεται τῶ de tabulis exhibendis καὶ νεωκόρος λαδὼν ἐπὶ παραφυλακῆ διαθήκην.

Δίγστον ε', Jabolenus. Ἐὰν ἐξ αὐτῆς τῆς διαθήκης ἀναφύηται φιλονεικία περὶ κληρονομίας, εἰ ἀνήκει πρὸς δημόσιον ζήτησιν, οὐκ ἀρμόζει τὸ de tabulis exhibendis, ἀλλ' ἐν τῶ μεταξύ ἐν ναῶ κατατίθεται.

Τίτλος ζ', δίγ. α'. Οὐλιπιαν. Οὐκ ἐξέστι ποιεῖν ἢ λαμβάνειν ἐερῶ τόπω, ἕπερ ἀμωφίαν καὶ οὐ κόσμον αὐτῶ φέρει. Οὐκ ἀνήκει δὲ τὸ ἐντέρδικτον πρὸς τὰ σάκρῆρια. Ἡ δὲ φυλακὴ τῶν ἐερῶν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἐπιτρέπεται.

Τίτλος η', δίγστον β', Οὐλιπιαν. Οὐκ ἐξέστι κατὰ τόπου ἐερῶ κτελεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸ κτισθὲν καταλύεται.

Βιβ. μδ', τίτλος ζ', δίγ. γ'. Gaius. Οὐκ ἐξέστι τὸ litigioson τῶ θεῶ καθ' ἐερῶν. Καὶ ὁ τοῦτο ποιήσας διδωσι τὸ διπλοῦν τῶ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, ὑπὲρ ὧν δυνάτωτέρῳ αὐτοῦ ἀντιδίκῳ περιδῶθη.

Τίτλος ζ', δίγστον α', Gaius. Ἀχρήστως ἐπερωτᾶται τις τόπον βελιγισον.

Βιβ. με', τίτλος α', δίγ. κς', Οὐλιπιαν. Ἀνισχυρῶς ὁμολογεῖ τις ἐεροσυλεῖν, καὶ οὐκ ἀρμόζει ἐκ τούτου ἀγωγὴ.

Δίγστον λη', Οὐλιπιαν. Καλῶς ἐπερωτῶ σε πτίσαι σάκρον· καὶ ἢ ἐπὶ τῶ τοιούτῳ ἔργῳ μίσθωσις ἐρβεται.

τι ποιεῖν ἐν τῶ ἐερῶ τόπω, καὶ ἐμβάλλειν εἰς αὐτὸν ἕπερ.

(81) Tit. 8, dig. 2. Diruitur. IC. In l. 2. D. Ne quid in loco pub. factum restituere jubemur, id est, diruere, ut hic, et Photii Nomoc. tit. 2, c. 1.

(82) Lib. XLIV, tit. 6, dig. 4. Dedicare. Phot. Nomoc. tit. 2, c. 1.

(85) Dig. 38. Et facta. IC. in l. 38, in ff. D. De verb. oblig.: Alioquin nec ex locato agere possimus. Videndus omnino Balsamon Nom. d. t. II, c. 1, ubi dilucide id interpretatur.

Δίγαστον πγ', Paulus. Οὐ δυνατόν σάκρον ἐπερω-
τῆν, καὶ εἰ δύναται γενέσθαι ἰδιωτικὸς. Εἰ γὰρ
ἰδιωτικὸν ἐπερωτηθῶ τόπον, καὶ συμβῆ αὐτὸν χω-
ρὶς δόλου καθιερωθῆναι, ἐλευθεροῦμαι· καὶ εἰ
συμβῆ ἐκ τινος νόμου πάλιν γενέσθαι ἰδιωτικὸν τὸν
τόπον, οὐκ ἐνέχομαι.

Δίγαστον τδ αὐτό. Οὐ δύναμαι σάκρον ἐπερωτῆν
ὑπὸ αἵρεσιν τὴν Ὅσαν ἰδιωτικὸν γένηται· ἐκείνα
γὰρ ἐπερωτῆν δυνάμεθα, ἕσα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
ἐρωτήσεως, τῆς χρήσεως, καὶ τῆς δεσποτείας ἡμῶν
εἶναι δύναται.

Δίγαστον ἑα' Pauli. Ἐάν τδ ἐπερωτηθῆν πρῶγμά
ἔστι μὲν φύσει, οὐ δύναται δὲ δοθῆναι διὰ τὸ τυχόν
αὐτὸ γενέσθαι σάκρον· εἰ μὲν ἐν καιρῷ τῆς ἐπερω-
τήσεως, ἢ μετὰ ταῦτα τοῦ ἐπερωτηθέντος ἦν, καὶ
οὕτως γέγονε σάκρον, ἐνέχεται, ὡσπερ καὶ ὁ τοῦ (?)
δι' ἐτέρου πωλήσαντος, αὐτὸ γέγονε σάκρον. Εἰ δὲ, τοῦ
πρῶγματος ὄντος ἄλλοτρίου, συμβῆ δι' ἐτέρου σάκρον
αὐτὸ γενέσθαι, οὐκ ἐνέχεται ὁ ἐπερωτηθεὶς, εἰ μὴ
μετὰ ποιῆσαι αὐτὸν μορᾶν γέγονε τὸ πρῶγμα σά-
κρον.

Δίγαστον ρλζ, Venuleius. Οὐκ ἰσχυρῶς ἐπερωτῶ
ὑπὸ αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ νόμου κεκλυμένην. Ὅσον, Δίδως,
ἔάν τις πωλήσῃ τὸ σάκρον, εἰ καὶ δυνατόν ἐστιν
ὑστερον ἐναλλαγῆναι τὸ δίκαιον αὐτοῦ.

Βιβ. μζ', τίτ. κβ', δίγ. β', Οὐλπιανός. Οἱ σὺν ὅποις
κατασχόντες τόπον ἱερὸν ὑπόκεινται ποινῇ. Κινεῖται
γὰρ κατ' αὐτῶν ὁ δεμισιστάτης· ὡς βιβλίον μῆ-
τέλος δ', δίγαστον α' Οὐλπιανὸς τῷ αὐτῷ. Ὁ δε-
μισιστάτης ὁμοίος ἐστὶ τῷ παρ' ἱεροσυλλίας.

Βιβ. μῆ', τίτ. ιγ', δίγ. α', Οὐλπιανός. Ὁ de pe-
culatu κινεῖται κατὰ τοῦ ὑπελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν
χρημάτων, ἢ στρέψαντος εἰς ἰδίας χρείας, ἢ παρα-
σκευάσαντος κατὰ δόλον γενέσθαι τι τούτων.

Δίγαστον δ', Μαρκιανός. Οἱ ἱερόσυλοι πρὸς τὸ
ποῖον τοῦ ἁμαρτήματος τιμωροῦνται.

Δίγ. ζ'. Μαρκιανός. Τὸ ἐξ ἱεροῦ χρήματα ἰδιω-
τικὰ ὑφελίσθαι· οὐκ ἐστὶν ἱεροσυλλία, καὶ χώρα τῆ
furti. Ἐν δὲ τῷ ιγ' δίγ. τοῦ ιθ' τίτ. τοῦ αὐτοῦ μῆ-
τέλος λέγει τὸν τόπον διακρίνειν τὸν κλέπτην ἀπὸ
τοῦ ἱεροσύλου.

Annibalis Fabroti notæ.

(84) Dig. 83. *Stipulatus fuero*. Promisero.

(85) *Absque dolo meo*. Sine facto meo l. 83, § *Sacrum*. D. *De verb obligat*. Sic in § *Si res legata*, instit. *De leg*. quod ait Justin. sine facto, Theop. interpretatur, *δὲλα δόλου, absque dolo*.

(86) *Quæcumque tempore*, Duplex ratio offertur a IC. in d. l. 83, quia stipulatio ejusmodi præsentis temporis obligationem recipere non potest, nam ea tantum recte stipulamur quæ subijcti usibus domini: que nostro statim possunt. Cujusmodi non sunt res sacræ. Nec convalescet stipulatio, si res sacræ profana esse cœperit: nam secundum præsentis temporis jus æstimari debet stipulatio, l. 157, § *Cum quis*, eod. Secunda hæc est, quia ea duntaxat quæ natura sui possibilis sunt, deducuntur in obligationem. Impossibilis autem videtur esse hæc conditio in libero homine et re sacræ.

(87) Digest. 91. *Cum res alterius*. Si rem alienam quis promiserit.

(88) *Qui stipulatus est*. Promisor eo nomine

Digestum 83, Paulus. Fieri nequit, ut rem quæ sacram stipuletur, quamvis privata fieri possit. Nam et cum locum privatum stipulatus fuero (84), atque acciderit ut is absque dolo meo (85) dedicaretur; rursusque contigerit ut aliqua lege fieret locus privatus: equidem non teneor.

Idem digestum. Non possum stipulari locum sacram sub hac conditione: *Cum privatus factus fuerit*. Nam ea stipulari possumus, quæcumque tempore stipulationis, et usus et dominii nostri esse possunt (86).

Digestum 91 (87), Paulus. Si res quæ venit in stipulationem, in rerum natura quidem est, verum dari non potest; puta, quod sacra facta sit: siquidem tempore stipulationis, vel postea, stipulantis erat, atque ita facta est sacra, tenetur, quemadmodum et cum per alium, postquam ipse vendidit, facta est sacra. Sin autem, cum res alterius sit, acciderit eam per alium fieri sacram, non tenetur is, qui stipulatus est (88), nisi res facta sit sacra, posteaquam solutioni moram ipse interposuit.

Digestum 137. Venuleius. Inutiliter stipulor sub conditione quæ lege prohibita est. Verbi gratia: *Dabis, si rem sacram quis vendiderit*: licet fieri possit, ut jus ejus postea mutetur.

Lib. XLVI, tit. 22, digestum 2, Ulpianus (89). Qui cum armis occupaverint locum sacrum, poenæ sunt obnoxii. Nam agitur in eos ex lege de crimine majestatis, sicut et libro XLVIII, tit. 4, digesto 1, Ulpianus ait: *Lex de crimine majestatis* (90), similis est legi de crimine sacrilegii.

Lib. XLVIII, tit. 43, digesto 1, Ulpianus. Ex lege de peculatu agitur in eum, qui abstulit ex pecuniis sacræ, vel ea in rem suam vertit, vel dolo malo fecit, ut horum aliquid fieret.

Digestum 4, Marcianus: Sacrilegi pro qualitate delicti extra ordinem puniuntur.

Digestum 5. Marcianus (91). Ex æde sacra pecunias privatas subripere, non est sacrilegium, et locus est actioni furti. At vero digesto 16, tit. 19 ejusdem XLVIII libri dicitur locum discernere suam a sacrilego.

D non tenetur, quia nihil fecit: nisi interim dum moratur solutionem, res sacra facta sit.

(89) Lib. XLVI, tit. 22. Jurisconsultus in l. 2, D. *De colleg*. Quisquis illicitum collegium usurpaverit, ea poena tenetur, qua tenentur qui hominibus armatis loca publica vel templa occupasse judicanti sunt. Vas. Ὁ παράνομον ποιῶν σύστημα, qui illegitimum collegium facit. Usurpare in malo positum. Vide Rittershusium ad Salvian. p. 54.

(90) *Lex de crim. majest.* Vide Græcos ad l. 1, D. *ad leg. Jul. Mai.* Lib. LX Basil., tit. 36.

(91) Digest. 3, Marcianus. *Non est sacrilegium*. De quo non conveniebat inter rhetores. Atrox scilicet crimen est aperire loca sacræ, et quæ in eis sunt furto auferre, licet sacra non sint: nec enim privatorum deposita in tuto erant: sive, ut aiunt Sopater et Marcellinus in Hermogenum: Διὸν τὸ τὰ ἱερὰ ἀπανοίγειν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κλέπτειν, καὶ μὴ ἐκ τυχάνῃ. Οὕτε γὰρ τὸ ἀσφαλὲς ἐξουσίαν αὐτῶν ἰδιωτῶν παρακταθῆκει, pag. 217.

Digestum 6, Ulpianus. Sacrilego pœna pro qualitate personarum, et delicti, et temporis, et ætatis, et sexus, aut gravior, aut levior infertur. Nam aliqui dantur ad bestias (92), aliqui suspenduntur in furca(93). Moderata vero pœna est, bestiis tradi sacrilegum nociurnum : diurnum vero, qui modicum aliquod sacrilegium committat, in metallum damnari, vel si loci sit honestioris, deportari.

Digestum 7, Venuleius. Crimen peculatus post quinquennium, ex quo admissum fuit, non accusatur [objicitur].

Digestum 9. Paulus. Sacrilegi capitaliter puniuntur. Sunt autem sacrilegi, qui publica templa compilant. At qui privata sacra, vel parva templa incustodita compilant (94), minus quidem quam sacrilegi, sed amplius quam fures, puniuntur.

Extronens, qui suburat res sacras, tenetur lege de peculatu. Nam is, cui credita est eorum custodia, licet aliquid ex eis auferat, hac lege non tenetur.

Digestum 10. Marcianus Deportatur, qui hominem in arcam immiserit, cumque deposuerit in templo, si quidem is egressus ex arca, res quædam de templo elegerit.

Digestum 14. Papianus. Judicium peculatus etiam adversus hæredes competit. Nam in eo de pecuniis ablatis est questio.

Lib. 1. tit. 12, digesto 2. Si quis rem voverit, obligatur ipse, non res. Cum autem soluta res fuerit, ipsa quidem sacra non efficitur, sed liberatur is, qui promisit. Cæterum tali voto tenentur patres familiarum, puberes, non etiam ii, qui adhuc in potestate sunt, absque patrum vel dominorum au-

Annibalis Fabrot notæ.

Idem Sopater. in *Divisione questionum*, pag. 359: Ἀπορῶντες οἱ ἄνθρωποι τί καὶ δρᾶσιαν, μίαν εὐρον ταύτην καταφυγὴν τὸ τοῖς θεοῖς παραθέσθαι τὰ χρήματα, τὸ τοῖς ἱεροῖς πρὸς φυλακὴν χρῆσασθαι τῶν χρημάτων. Ὅθεν λαθῶν οὗτος καὶ τοὺς ἀτόπους ἐν παροργῇ θέμενος, οὐκ αἰδέσθεις τὴν τόπον, οὐ τοὺς ἐφόρους δαίμονας, ὑπεδίοτο τὰ χρήματα. Cum dubitarent homines quid æquum esset, hoc unum invenierunt effugium ut pecunias diis commendarent, et ad custodiam pecuniarum locis sacris uterentur. Unde hic delitescens, deque diis parum sollicitus, nec locum reveritus, aut inssectorum deos, pecunias sustulit. V. Syriannum in Hermogeno, p. 285. Quintilianus, declam. 252: Eadem pecunia sublata ex privato furum erit: ex sacratio temploque sacrilegium. Idem scilicet sentit ac Claudius Saturninus in l. aut facta 16, § 5 De pœn., locum sacre utidem vel furium, vel sacrilegium sit. Atqui divi Severus et Antoninus rescripserunt, furti actionem, non sacrilegii esse. Theodorus Balsamon hoc dissidium ita componit ad Photii Nomocan. tit. 2. c. 2, in fine: Ὁ μὲν ἰδιωτικὰ χρήματα κλέπτων, κἂν ἐξ ἱεροῦ τόπου, κλέπτης ἐστίν. Ὁ δὲ τὰ ἀναθεμιμὲνα τῷ Θεῷ κλέπτων κἂν ἐξ ἰδιωτικοῦ τόπου κλέψῃ, οἷς ἱερόσουλός ἐνέχεται: πλὴν ἀπέλεισται εἰς τὸ μὴ ἀναθεμιμὲνα τῷ Θεῷ. Ὅς τὰ ἱερῶς ἡμῖν διαφέροντα εἰκονήματα, καὶ λοιπὰ μὲν πρὸ νομοῦ, ἢ μοναστηρίου: ἀναθεμιμὲνα,

Βιβ. μη', τίτ. γ', διγ. ζ', Οὐλπιανός. Ἡ τοῦ ἱεροσούλου ποινὴ ἀπὸ τῆς ποιότητος τῶν προσώπων, καὶ τοῦ ἀμαρτήματος, καὶ τοῦ καιροῦ, καὶ τῆς ἡλικίας καὶ τῆς φύσεως, ἢ βαρύτερα ἢ ελαφρότερα ἐπιφέρεται. Τινὲς γὰρ θηρίους παραδίδονται, τινὲς φουρκίζονται. Μεμετρημένη δὲ ποινὴ ἐστὶ τὸ θηρίους παραδοθῆναι τὸν νυκτερινὸν ἱερόσουλόν· τὸν ἡμερινὸν δὲ μέτριον τι ἱεροσουλόντα μεταλλίζεσθαι· τὸν δὲ τίμιον δεπορτατεύεσθαι, δηνεκαὶ ἐξορίᾳ παραπέμπεσθαι.

Δίγστον θ'. Crimen δεπεκουλάτους μετὰ πενταετίαν τοῦ ἀμαρτηθῆναι οὐ κενεῖται.

Δίγστον ια' Παυλί. Οἱ ἱερόσουλοι κεφαλικῶς κολάζονται. Ἱερόσουλοι δὲ εἰσιν οἱ τοῦς δημοσίους ναοὺς κλέπτοντες. Οἱ δὲ τὰ ἰδιωτικὰ σάκρα καὶ τοὺς μικροὺς ναοὺς ἀφυλάκτους ὄντας κλέπτοντες, ἦστον μὲν τῶν ἱεροσούλων, πλεον δὲ τῶν κλεπτῶν τιμωροῦνται.

Ὁ ἐξῆμετός ὑποκλέπτων τὰ ἱερὰ ὑπόκειται τῷ δεπεκουλάτους, τῷ περὶ ἐρημώσεω. Ὁ γὰρ πεπτευμένος τῇν αὐτῶν φυλακῇν, κἂν ὑφέληται τι ἐξ αὐτῶν, οὐχ ὑπόκειται τούτῳ τῷ νόμῳ.

Δίγ. ιβ'. Μαρκιανός. Δεπορτατεύεται ὁ ἐμβάλων ἄνθρωπον ἐν κιβωτῷ, καὶ παραθέμενος αὐτὸν ἐν ναῷ, ἐὰν ἐκαίνοσ, ἐξίων τῆς κιβωτοῦ, κλέψῃ τινὰ τοῦ ἱεροῦ.

Δίγστον ιγ' Παπιανού. Τὸ δεπεκουλάτους καὶ κατὰ κληρονομίους ἀρμόζει. Περὶ γὰρ χρημάτων ὑπαίρεθέντων ἐν αὐτῷ ἐστὶν ἡ ζήτησις.

Βιβ. ν', τίτ. ιβ', δίγστον β' Οὐλπιανού. Ἐὰν τις πρᾶγμα καρποφορήσῃ, γίνεται αὐτὸς ἔνοχος, οὐ μὴν τὸ πρᾶγμα. Ὅτε δὲ καταβληθῇ τὸ πρᾶγμα, αὐτὸ μὲν ἱερὸν γίνεται· ἐλευθεροῦται δὲ ἐπαγγελία μενος. Περὶ δὲ τῆς τριαυτῆς ἐπαγγελίας ἐνέχονται αὐτεξούσιοι: Ἐργῆοι οὐ μὴν καὶ ὑπεξούσιοι,

κατὰ τοῦτο λέγει τὸ ιγ' κεφ. τοῦ ιθ' τίτ. τὸν τόπον ποιεῖν τὴν κλοπὴν, ἢ τὴν ἱεροσουλαν. Οὐ γὰρ ἱερόσουλός ἐστιν ὁ κλέψας τὸ μηδέτιο καθιερωθῆναι. Qui privatas quidem res suffurat, tametsi ex loco sacro suratur, fur est: qui autem Deo dedicata suratur, tametsi ex loco privato suffuratus sit, sacrilegii tenetur. Sed sunt quædam res sacræ, Deo non dedicatæ, ut imagines, quæ ad nos privatum pertinent, et cætera quæ nondum sunt templis vel monasteriis dedicata, et ea ratione dicitur 16 caput tit. 19, locum sacre furtum vel sacrilegium. Non enim sacrilegus est, qui rem nondum consecratam suratur.

(92) Digestum 6 Ulpian.: Damnantur ad bestias, θηρίους παραδίδονται, dantur ad bestias, ut in l. Circumcidere 11, D. Ad leg. Corn. de sicar. Omisit pœnam vivicomburii, cujus meminit IC. in l. 5 D. Ad leg. Jul. peculat. Salvianus vii De Provid. Sacrilegus suis criminibus concrematur. Tertullianus. Ad Scapulam, circa finem: Pro Deo vivo cremamur, quod nec sacrilegi, nec hostes publici, verum nec tot injestat's rei pati solent.

(93) Aliqui suspenduntur in furca. φουρκίζονται, Cruci suffiguntur. Vide Glossarium nostrum ad Anastasii Hist. ecclesiasticam in hoc verbo.

(94) Incustoditas tentaverunt, l. 9; eod. libro ii, tit. 1 Instituit. vasa sacra; Justinianus, donaria, id est, ἱερὰ ἀναθήματα.

παρὰ γνώμην τῶν πατέρων καὶ δεσποτῶν. Εἰ δὲ A
τις τὸ δέκατον μέρος τῶν αὐτοῦ καρποφορήσῃ
πραγμάτων, ἕως ἂν αὐτὸ χωρήσῃ, οὐ παύεται
εἶναι τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ τελευτήσῃ μὴ χωρί-
σας, ἐνέχονται οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ. Διαβαίνει γὰρ
εἰς κληρονόμους ἢ τῆς καρποφορίας ἐνοχῆ.

Τίτ. ις', διγ. ιζ' Οὐλιανοῦ. Τὰ σάκρα οὐκ εἰσι
πύδλικά. Λέγει δὲ ἐν τῷ ῥητῷ πάλαι εἰσι τὰ πύδ-
λικά.

Institutione α', τίτ. α'. Σοφία νόμου ἐστὶν ἡ γνώ-
σις τῶν θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ββ. β', τίτ. α'. Σάκρα ἐστὶ τὰ ὁρθῶς καὶ διὰ τοῦ
ιερέως τῷ θεῷ ἀνιερωμένα ὡς οἱ ναοὶ καὶ τὰ σκευῆ
ἅτινα οὔτε πιπράσκονται, οὔτε ὑποτίθεται, εἰ μὴ δι'
ἀνάγκησιν αἰχμαλώτων. Καὶ τοῦ ναοῦ δὲ καταπεσό-
τος, μένει ὁ τόπος ἱερός. Οὐκ ἐστὶ δὲ σάκρον, ἐν τῷ B
κατ' οἰκειαν αὐθεντίαν ὡς σάκρον ποιήσῃ.

Τίτ. τοῦ αὐτοῦ. Ὁ κατὰ τύχην εὐρῶν θησαυρὸν
ἐν σάκρῳ τόπῳ δεσπόζει αὐτοῦ.

Τίτλος ζ'. Τὰ σάκρα οὐκ οἰσοῦκαπιτεύεται.

Institut. γ', τίτλος ιθ'. Οὐκ ἰσχυρῶς τὰ σάκρα τῷ
ἐπιρωτῶνται.

Τίτλος χγ'. Οὐδεὶς ἐν εἰδήσει ἀγοράζει σάκρον.
Εἰ δὲ ἀπατηθεὶς ἠγόρασεν, ὡς ἰδιωτικῶν, κινεῖ τὴν
ἐξέμπτυ ἐπὶ τὸ διαφέρειν.

Τίτ. κς'. Οὐκ ἐβρωμένος, ἐντέλλομαι σοι ἱεροσυ-
λῆσαι. Κἂν γὰρ ἐντεῦθεν μὴ ζημιωθῆς τι, οἰδεμίαν
ἀγωγὴν ἔχεις κατ' ἐμοῦ.

Τίτ. κς'. Ἔστιν ὅτε κατὰ πλάνην ἰνδεδίτω; δι- C
δόμενον οὐ ζεπετιτεύεται ὡς ἐπὶ τῶν ληγατευσμέ-
μένων εὐαγέσιν οἰκοὶ σκοπῶ ὀρησκείας ἢ εὐσε-
θείας.

Institutione δ', τίτ. ις'. Ἐὰν ὁ κελυσοθεὶς παρα-
σχεῖν εὐαγέσι τόποις ληγᾶτον ἢ φειδεκόμισσον ὑπερ-
θῆται, καὶ εἰς δίκην κληθῆ, διπλοῦν τὸ καταλειφθὲν
δίδωσιν.

Τίτλος ις'. Προβιτωρίον ἰντέρδικτον ἀρμόζει, ἵνα
μηδεὶς ἐν σάκρῳ κτίσῃ.

Τίτλος ις'. Τὸ ληγατευτόμενον εὐαγέσι τόποις ἐξ
ἀρνήσεως διπλασιάζεται.

Τίτλος ιη'. Ὁ δεπεκουλάτους ἀρμόζει κατὰ τῶν
ιεροσύλων.

Περὶ ἱερέων.

Ββ. β', τίτ. δ', διγ. β', Οὐλπ. Οὐ γρη καλεῖν εἰς D
δίκην ἱερέα ἐν ὄσῃ ἱερατεύει, οὔτε τοὺς μὴ δυναμέ-
νους διὰ τὴν τοῦ τόπου ὀρησκείαν ἐξ αὐτοῦ ἀναχω-
ρεῖσαι.

Annibalis Fabroti notæ.

(95) Tit. 26. *Ut sacrilegium.* Ex lege 22, § *Qui*
cellem De Mand. Nec enim hæc sunt in Instit.
Theoph.

(96) *Sacerdotem.* IC. Pontificem dum sacra facit;
id enim non tantum honori personarum, sed et
majestati Dei indiget, ejus sacris vacare sa-
cerdotes oportet, ut est in l. *Non distinguemus* 52,
§ 3, D. *De recepti. qui arb.*

(97) *Ex eo se movere.* Descendere ab eo sine re-
ligione non possunt; quosdam enim exilia uno
loco tenent, quosdam sacerdotia, ut ait Seneca,
De tranquillitate Græci ad l. 2 D. De in jus voc., id

quod de pagana superstitione Jurisconsultus dix-
erat, ad monasticam philosophiam transludere. Theo-
dorus Hermopolites in Regio codice: Οὔτε τοὺς
μὴ δυναμένους διὰ τὴν τοῦ τόπου ὀρησκείαν ἐξ
αὐτοῦ ἀναχωρεῖσαι, ἤγγου τοὺς ἐγκλειστούς μονα-
χοὺς ἢ τοὺς προσμοναχίους. *Nec eos qui propter*
loci religionem inde scedere non possunt, id est in-
clusos monachos, vel mansionarios, Leo Grammati-
cus: Καθ' οἴκῃ γὰρ ἦν τότε ἡ Ἐκκλησία ἔχουσα προσ-
μοναχίον Νικίλων. Perperam in Regio codice le-
gitur, πρὸς μοναχίον. *Tunc enim catholica erat*
Ecclesia habens mansionarium cognomento Nicu-

Tit. 16, digesto 17, Ulpianus. Sacra non refe-
runtur inter publica. Tradiuntur autem in eo textu
quænam sint publica.

Ex institutione prima, titulo primo. Jurisprudentia
est divinarum atque humanarum rerum notitia.

Lib. II, tit. 1. Sacra res sunt, quæ rite ac per
sacerdotem Deo consecratæ sunt, veluti templa et
vasa sacra, quæ nec distrahuntur, nec obligantur,
nisi ex causa redemptionis captivorum. Ac templo
diruto, locus ipse manet sacer. Nec sacrum est,
quod auctoritate sua quasi sacrum quis fecit

Eodem titulo. Qui fortuito casu thesaurum in-
venerit in loco sacro, dominium ejus consequitur.

Tit. 6. Res sacræ non usucapiuntur.

Institutione 3, tit. 19. Nullius est momenti, si
quis res sacræ stipuletur.

Tit. 23. Nemo sciens emit rem sacræ. Si vero
deceptus emerit veluti rem privatam, agit ex em-
pto ad id, quod ejus interest.

Tit. 26. Non valet, si tibi mando, ut sacrile-
gium (95) committas. Licet enim damnum aliquod
inde acceperis, actionem adversus me nullam
habet.

Tit. 37. Est et ubi per errorem solutum inde-
bitum, non repetitur: sicut in iis, quæ legantur
venerabilibus domibus, religionis aut pietatis in-
tuitu.

Institut. 4, tit. 6. Si is, qui jussus est pro-
stare venerabilibus locis legatum, aut fideicom-
missum moram interposuerit, et in jus vocatus
fuerit, id quod relictum est, duplum solvit.

Tit. 15. Prohibitorium interdictum etiam tunc
competit, ne quis in loco sacro ædificet.

Tit. 16. Quod locis venerabilibus legatur, ex
inficiatione fit duplum.

Tit. 18. Lex de peculatu competit adversus
sacrilegos.

De sacerdotibus.

Lib. II, tit. 4, digesto 2, Ulpianus. In jus vocare
sacerdotem (96) non oportet, dum sacerdotale
munus obit; nec ens, qui propter loci religionem,
ex eo se movere (97) nequeunt.

Lib. III. tit. 3, digesto 18, Modestinus. *Causa A* justa est, cur etiam post litis contestationem nuntietur procurator, quod factus sit sacerdos.

Lib. IV. tit. 8, digesto 32, Paulus. Si sacerdos (98) factus fuerit iudex compromissarius, non cogitur sententiam dicere. De iis vero, quorum causa post depositum sacerdotium (99) factus est iudex compromissarius, ferre sententiam cogitur.

Lib. V. tit. 3, digesto 50, Papianus. Si testator sibi monumentum fieri jusserit, subtili quidem jure (1) nulla competit adversus hæredes actio, ut illi faciant, sed tamen per imperatorem et sacerdotes (2) coguntur, ut obsequium defuncto præstent.

Lib. XI. tit. 7, digestum 7 Gaii. Si princeps aut sacerdos mihi non permiserit, ut ab alio illatum in locum qui ad me pertinet, aut ossa ibidem sepulta ejiciam, injuriam actione teneor.

Tit. 8, digesto 5, Ulpianus. Sepulcra jussu pontificum interveniente reficiuntur.

Lib. XXIV. tit. 1, digesto 61, Hermogenianus. Divortio (3) separatus, fieri sacerdos potest.

Lib. XXXI. digesto 78, themate 27, Papianus. Si per epistolam filio meo prædia donavero, non usus in ea verbis fidei commissi, atque illam epistolam in æde sacra deposuero, et in hanc sententiam sacerdoti scripsero: *Instrumentum voluntatis meæ; post mortem, filio meo tradi volo*; et postea mortis, nullo testamento confido, pluribus hæredibus exstantibus: filius ea prædia, quorum in epistola mentio fit, accipit.

Lib. XXXIII. tit. 1, digesto 26, Scævola. Si legavero hierophylacibus [hoc est, ædituis] decem solidos, qui solvantur tempore festivitatis eorum: eos decem solidos annuos templo videor in perpetuum relinquere.

Lib. XLIII. tit. 5, digesto 3, Ulpianus. Ædituus, qui testamenti tabulas custodiæ causa suscepit, interdicto de tabulis exhibendis convenitur.

Tit. 6, digesto 1, Ulpianus. Custodia templorum mandatur iis, qui sacris ædibus sunt præpositi.

Annibalis Fabroti notæ.

laum. Manianarius a *manendo* dictus videtur, quod in Ecclesia permaneret officio suo peragendo. De quo B. Gregorius *Dialogorum* lib. I, cap. 5. De inclusis seu reclusis vide Glossarium nostrum ad Cedrenum in v. Ἐγκλειστοί. Scholiastæ Synopseos Basilicæ, lib. VII, tit. 8, art. 1. 2: Ὅποιοί εἰσιν οἱ τόποι οἷστιν αὐτοὺς περιχέουσιν οἱ λεγόμενοι στηλίται. *Quales sunt loci quibus se includunt qui dicuntur stelitæ seu columnarii*. Theodorus Studita, Catechesi XXXVIII, Siilita in primis, etc. στηλίται πρῶτον. Ergo audiendi non sunt qui legunt in d. l. 2 *Inde semoveri non possunt*.

(98) Lib. IV. tit. 8, dig. 32. Si sacerdos. Si arbitet sacerdos factus fuerit, non cogitur sententiam dicere. Basilicæ lib. VII, tit. 2, c. 52, § 3: Ἐν ἱερῶς ἢ ἀρχιερέως γένηται ὁ ἀρετῆς δικαστής, etc. Si arbitet sacerdos aut episcopus factus sit.

(99) *Post depositum sacerdotium*: Μετὰ τὴν ἱερωσύνην. Sic etiam Basilica d. § 5. Jurisconsultus,

Βιβ. γ'. τίτ. γ', δίγ. ιγ', Μοδίστ. Εὐλογία ἐστὶν αἰτία τοῦ καὶ μετὰ προκάταρξιν ἀλλαγῆναι τὸν προκουράτορα, τοῦ γενέσθαι αὐτὸν ἱερεῖα.

Βιβ. δ', τίτ. η', δίγ. λη' Pauli. Ἐὰν ἱερεὺς γένηται ὁ κομπρομισάριος, οὐκ ἀναγκάζεται ψήφίζεσθαι. Περὶ δὲ ὧν μετὰ τὴν ἱερωσύνην γέγονα κομπρομισάριος, ἀναγκάζεται.

Βιβ. ε', τίτ. γ', δίγ. ν', Παπιανός. Ἐὰν ὁ τεστάτορ εἴπῃ μνημεῖον αὐτοῦ γενέσθαι, κατὰ μὲν ἀκρίβειαν, οὐκ ἐστὶν ἀγωγή κατὰ τῶν κληρονόμων εἰς τὸ ποιῆσαι· ὁμῶς μέντοι διὰ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἱερέων ἀναγκάζεται κειθαρχῆσαι ἐφ' ὁλοκλήρου.

Βιβ. ια', τίτ. ζ', δίγ. ξ' Γαίου. Ἐὰν παρὰ κλεισιν βασιλέως ἢ ἱερέως ἐκβαλῶν τὸν ἐξ ἄλλου εἰς τόπον διαφέροντά μοι ταφέντα, ἢ τὰ τεθόντα ὅστια, συνέχομαι τῇ ἰνιουριάρομ.

Τίτ. η', δίγ. ε' Οὐλπιανού. Οἱ τάφοι καλεῖσιν τῶν ἱερέων ἀνανοῦνται.

Βιβ. κδ', τίτλος α', δίγ. ιγ' Hermogenianus. Διαλευχθεὶς δύναται γενέσθαι ἱερεῖα.

Βιβ. λα', δίγ. ση', Παριανί, θέμ. κλ'. Ἐὰν δὲ ἐν ἐπιστολῇ δωρήσωμαι τῷ υἱῷ μου κτήμα, οὐ χρησάμενος ἐν αὐτῇ βήματα φειδόμενος, καὶ παραδῶμαι τὴν ἐπιστολὴν ἐν ἱερῶ, καὶ γράψω τῷ ἱερεὶ οὕτως· Τὸ ἰνσтруμεντὸν τῆς βουλής μου· μετὰ ταυτετήν μου θέλω δοθῆναι τῷ υἱῷ μου· καὶ ἀποθάω ἀδιάθετος ἐπὶ πολλοῖς κληρονόμοις· λαμβάνει ὁ παῖς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ κτήματα.

Βιβ. λγ', τίτ. α', δίγ. ιγ' Scævola. Ἐὰν λεγάτωσιν τοῖς ἱεροφύλαξι νομίσματα διδοῦσθαι ἐφ' ἑαυτῶν τῆς ἑορτῆς αὐτῶν τῷ ἱερῶ· δοκῶ δὲ ἡνεκῶς τὰ δέκα νομίσματα ἐτήσια καταλιπεῖν.

Βιβ. μβ', τίτ. ε', δίγ. γ', Ulpian. Ὁ νεωτέρως λεθῶν ἐπὶ παραφυλακῆν διαθήκην, ἐνάγεται τῷ δε ταβυλλῖς exhibendis.

Τίτλος ζ', δίγ. ιγ' Οὐλπιαν. Ἡ φυλακὴ τῶν ἱερέων τοῖς προετιώσιν αὐτῶν ἐπιτρέπεται.

cæterum si postea suscepit, iste quoque omnimodo sententiam ferre debet: sacerdos nimirum qui arbitrium recipit, cogi potest ut sententiam dicat. Is autem qui ante sacerdotium arbitrium recipit, sacerdotio postea obveniente, cogendus non est, officio quod suscepit perfungi. Dele igitur verbum *depositum*, quod hujus loci sententiam corrumpit.

(1) Lib. V. tit. 3. *Subtili quidem jure*. Κατὰ μὲν ἀκρίβειαν, stricto jure; hoc enim mandatum nullam obligationem parit, l. *Quintus Mutius* 7, D. *De ann. legat*

(2) *Et sacerdotes*. Schollastes Basilicæ. lib. XLIII, tit. 1, c. 50, p. 639, per episcopum, ex l. 45 C. *De episc. et cleric.*

(3) Lib. XXIV. tit. 1, dig. 61. *Divortio*. Melius in libro Peirescii, *bona gratia διαλευχθείς*. *Bona gratia separatus*. Vide leg. 61, § 1 D. *De divor.*

Βιβλίον ν', τίτλος ε', διγέστον ιγ', Ούλπιαν. Ὁ παντελῶς δικάσαι μὴ δυνάμενος excusatur, ὡς γινόμενος ἱερεύς.

Institutione α', τίτ. κα'. Ἐν ταῖς ἐπαρχαῖς καὶ οἱ ἐπίσκοποι σὺν τοῖς ἐκδικίοις ἐπιτρόπους διδόνασιν, ἔνθα μὴ ἔστιν οὐσία ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματα.

Περὶ Ἰουδαίων.

Βιβλίον κλ', τίτ. α', διγέστον ιζ'. Mod. Καὶ Ἰουδαῖοι τῶν μὴ Ἰουδαίων ἐπιτρέπουσι, καὶ τὰ λοιπὰ λειτουργοῦσι, χωρὶς τῶν χραίνοντων τὴν θρησκείαν αὐτῶν.

Βιβλίον μη', τίτ. η', διγέστον ια'. Mod. Τοῖς Ἰουδαίοις ἀφίεται τὰ ἴδια τέκνα περιτεμεῖν. Εἰ δὲ περιτέμωσιν ἕτερον, ὡς οἱ εὐνουχιζόντες τιμωροῦνται.

Βιβ. ν', τίτ. β', διγέστον γ'. Οὐλπιαν. Οἱ Ἰουδαῖοι τὰς μὴ βλαποῦσας τὴν θρησκείαν αὐτῶν τιμὰς ἐξ ἀνάγκης πράττουσιν.

Περὶ θυσιῶν, καὶ ἀστρολόγων, καὶ μάντεων, καὶ φαρμάκων, καὶ τῶν παρατραπόντων τινὰς εἰς ἀκηρομενέας θρησκείας.

Β.βλίον θ', τίτ. β', δίγ. ζ', Οὐλπιαν. Ὁ φάρμακον ἀντὶ λατρείας δοῦναι δεικνύσας ὑπόκειται in factum, ὡς αἰτίαν θανάτου παρασχών, καὶ προπετῶς δούς φάρμακον, ὡς ὁ Γάιος διγέστον η'.

Δίγ. θ', Οὐλπ. Ἰατρὶνα εἰ μὲν τῆς δοῦλης δὲ φάρμακον, ἢ δὲ λαβοῦσα τελευτήσῃ, χωρὰ τῆς ἰμφάκτουσιν εἰ δὲ χερσὶν οἰκείαις ἱατρῖνα τὸ φάρμακον ὑπέβαλεν, ὁ Ἄκουσιος ἀρμύζει, ὡς ἔτε ἀλείψῃ τὴν φάρμακον, [Ἰσ. φαρμάκω] ἢ ἐμβάλῃ αὐτὴ διὰ στόματος ἢ κλυστῆρος βίβη ἢ συμβίου [μα. συμβουλή].

Βιβλίον ε', τίτλο; β', διγέστον δ'. Οὐ εἰσιδόνται

Lib. l., tit. 5, digesto 13, Ulpianus. Qui omnino iudicis officio fungi non potest, excusatur, veluti qui sacerdos factus est.

Institut. 1. tit. 20. In provinciis episcopi quosque cum defensoribus dant tutores, ubi patrimonium quingentos solidos non excedit.

De Judæis.

Lib. xxvii, tit. 1, digestum 17, Modestinus. Judæi quoque tutores sunt eorum qui non sunt Judæi, et reliqua munera præstant: iis exceptis, quæ religionem (4) ipsorum poliunt.

Lib. xlviii, tit. 8, digestum 14, Modestinus. Judæis filios suos circumcidere (5) permittitur. Quod si alium circumciderint, puniuntur ut castrantes (6).

Lib. l., tit. 2, digestum 5 Ulpianus. Judæi honores, qui religionem ipsorum non lædunt, necessario gerere coguntur.

De sacrificiis, et astrologis, et divinatoribus, et veneficis, et advertentibus aliquos ad religionem prohibitam.

Lib. ix, tit. 2, digesto 7, Ulpianus. Qui servo venenum pro medicamento dedit, Aquilia (8) tenetur, veluti qui causam mortis præstiterit et tenere venenum (9) porrexerit (10), ut loquitur Gaius digesto 8.

Digesto 9, Ulpianus. Si quidem ancillæ pharmacum dederit, quo illa sumpto mortua fuerit, locus est in factum actioni. Si vero pharmacum manibus suis suppo uit obsecatrix, Aquilia competit, veluti si quis inxerit aliquem veneno, vel infuderit per os, aut per clusterem, idque vi (11), vel suaso.

Lib. x, tit. 2, digesto 4. Ulpianus. Non dividun-

Annibal's Fabroti notæ.

(4) Lib. xxvii, tit. 1, dig. Religionem, θρησκεία, l. 15, D. De excus. vel superstitionem, ναυ θρησκεία utrumque significat. Glossæ: θρησκεία, superstitionem, religio, ritus, et alibi superstitionem dicitur: Tacitus, Hist. ii, c. 4, de Jud. Ob ingenium mentis et perniciam superstitionis. Vide tit. 9, lib. 1, c. 8, et infra h. l.

(5) Lib. xlviii, tit. 8, Filios suos circumcidere. De Judæorum circumcissione Michael Ephesius in lib. ii De partibus animalium: "Ἔστι δὲ ἀκροποσθία τὸ περιέχον δέρμα τῶν βέλων τοῦ αἵματος, ἔ καὶ τῶν οὐσιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ Αἰγύπτιοι, λέγουσι τὴν τοιαύτην τομὴν περιτομήν. Est autem præputium pellis quæ ambit glandem pudendi virilis, quam præcidunt Judæi et Aegyptii; eamque incisionem vocant circumcissionem. Ἀκροποσθίαν dicit, quæ in veteri et novo testamento ἀκροποσθία dicitur. Glossæ, ἀκροποσθία, præputium. Tacitus, Hist. v, c. 5: Circumcidere genitalia insituere, ut diversitate noscantur. Eademque rationem circumcissionis affert Rabbi Moses Maimonides More Nevochim, parte iii, cap. 49. Vid. Tertullianum, Adversus Judæos, cap. 5; Theodoret. Quest. in Genes. q. 68; Arrianum Epict.

(6) Puniantur ut castrantes. Basilicæ: Καταδικῶν, τιμωροῦνται: καὶ δημεύονται: Capite puniuntur et publicantur. Lex Wisigothorum, lib. vii, tit. 5, § 4 (v): Illi vero qui carnis circumcissiones in Judæis vel Christianis exercere præsumpserint: quisquis hæc aut intulit alteri, aut fieri ab altero permiserit sibi, veretri ex toto amputatione plectetur.

(7) Lib. 1, tit. 2, Honores necessario. Divi Sc-

verus et Antoninus eos qui Judaicam superstitionem sequuntur, non solum honores gerere permiserunt, sed necessitatem quoque eorum gerendarum imposuerunt: nisi eorum superstitionem læderent, l. 3, § 2, D. De decurion. Sunt qui putent his verbis Christianos intelligi, quorum religionem et pietatem pagani superstitionem vocabant. Suetonius Neronis c. 16: Christiani genus hominum superstitionis novæ et maleficæ. Tacitus, Ann. xv: Repressaque in præsens exitiabilis superstitio. Minut. Felix in Octavio: Ita eorum (Christianorum) vana et demens superstitio sceleribus gloriatur. Sed verius est hic et in l. 15 D. De excusat., eos intelligi qui religione Judæi sunt. Christianorum enim nomen adeo illis temporibus exosum erat, ut ad civilia munera non putem vocatos. Certe in illo Suetonii loco: Judæos impulsore Christo assidue tumultuantes Roma expulsi. Tiberii cap. 25, Christianos omnino intelligendos constat. V. Phot. Bibl. p. 367.

(8) Aquilia. Non Aquilia, sed in factum actione tenetur, l. 7, § Sed si quis D. ad leg. Aq. id est, utili Aquilia.

(9) Et temere venenum. Qui perperam et incauto pro medicamento sanitatem corroborante, id dedit quod eam corrumperet, utili Aquilia tenetur.

(10) Venenum porr. Medicamentum perperam datum, venenum esse videtur, Græci lib. 60 Basil. tit. 5, cap. 8.

(11) Dig. 9. Ulp. idque vi. Ut in l. 4, § occisorum, D. de senat. Sc. Silan. Si venenum per viam infusum sit.

tur (12) inter heredes inventa in hereditate mala pharmaca, vel libri magici, vel similia, sed iudicis officio corrumpuntur (13).

Lib. xviii, tit. 1, digesto 35, Gaius. Venena mala (14) non venduntur (15). Si tamen accipientia misturam, utilia fuerint, ut in antidotis (16), distrahantur.

De homicida.

Lib. xviii, tit. 8, digestum 2, Ulpianus. Lege do sicariis tenetur, qui necandi hominis causa venenum conficit, aut vendit, aut habet (17). Sunt autem quaedam pharmaca (18), quae sanitati conducunt, item quae appellantur amatoria (19). Quod si quis non malo animo dederit mulieri medicamentum ad conceptionem (20) utile, atque illa sumpto medicamento decesserit, re legatur. Pigmentarius (21) etiam, qui temere dederit alicui cicutam (22), vel salamandram (23), vel aconitum, vel ptyocampem, vel bubrostim (24), vel mandragoram (25), vel can-

Annibalis Fabroti notæ.

(12) Lib. x, tit. 2. *Non dividuntur*. Balsamon ad *Nomocanon*. Photii tit. 9, c. 25, scribit, in Digestis quidem scriptum esse, ea non dividi, sed rectius in Pasiliis, dividi; hæc enim in dominio fuisse, sed iudicis officio comburi, ne cui noceretur: Κατασθῆναι αὐτὰ διὰ τὴ μὴ τινὰς ἐκ τούτων βλαθῆναι. Idemque tit. 12, c. 3, scribit, legem 4 *D. fam. etc.* referri a Photio uti erat ante Basilicam repetitæ prælectionis, πρὸ τῆς ἀνακαθάρσεως. Itaque Balsamon hic secutus est Digesta.

(13) *Corrumpuntur*. Φθαίρονται, corrumpenda sunt. l. 4, § 1, *D. Famil. ercise.*, quo loco Hispanus quidam qui comburenda legit, a Græcis refellitur. Balsamon, d. c. 25: Ὀφελιμὸν ἐστὶ τοῦ δικαστοῦ παραχρῆμα τὰ τοιαῦτα φθείρειν. *Officium est iudicis ea statim corrumpere*, ex lib. Basilic. 42, tit. 3, cap. 4, quamquam ex sententia legis, corrumpi est comburi. Itaque idem Balsamon ait, καί σθαι αὐτὰ, comburi. Adde Paulum v. *Sentent.* tit. 24.

(14) *Venena mala*. Venenum in utramque partem dicitur; nam et medicamenta venena sunt, ut ait Gaius in l. 236 *De verb. sign.*; B. Augustinus, *De civit. Dei*. lib. xviii, cap. 18; Servius ad illud *Georg.*: *Ille malum virus*; Bene, inquit, ad discretionem epitheton addidit; nam virus et bonum et malum est, sicut venenum; nam idem est. Venit autem a Græco; nam illi φάρμακον medium habent, id est, bonum et malum. Vide Etymologicum magnum in v. φάρμακον. Unde adjectione alterius distinctio fit, ut in l. 9, § 1 *D. Ad leg. Ag. d. l. 55*; l. 7 *D. De lege Pomp. de parric.*; et l. 3, § 1, *D. ad leg. Cornel. de sicar.*; et in lege quam interpretatur Cicero in *Cluentiana*: *Qui venenum malum ferit, fecerit*. Solinus cap. 44: *Veneri mali poculo animam expulsi*. Vulgo tamen veneni appellatione magis intelligimus quod mortis causa datur. Glossæ, venenum, θανάσιμον φάρμακον: *Mortiferum medicamentum*. Vide Quintilianii declamat. 246: *Medicamentum quoque anceps verbum est*. Itaque mala medicamenta dicunt IC, in l. 4, § 1 *D. Famil. erc*; l. 3. *D. ad leg. Corn. de sic.*, et § 5 *Inst. de publ. jud.* Magis tamen obtinuisse videtur ut medicamenta dicantur quæ juvant, non quæ nocent, d. l. 256. Et abusive Varro Περὶ ἔξαγωγῆς, referente Nonio Marcello in medicamentum: quarit ibidem ab Annibale cur haberit medicamentum, id est, venenum.

(15) Lib. x, tit. 2. *Non venduntur*. Veneni mali non contrahitur emptio, emptio nulla est.

(16) *Ut in antidotis*. Antidotus ut legitur Flor. in l. 35, § 2 *D. De contr. emt.*, et A. Gellii lib. xvii,

μεταξὺ κληρονόμων τὰ ἐν τῇ κληρονομίᾳ εἰρηθέντα κακὰ φάρμακα, ἢ μαγικά βιβλία, ἢ καὶ τὰ ὁμοία· ἀλλ' ἐφ' ἑκείνῳ τοῦ δικαστοῦ φθείρονται.

B. G. ἡ. τίτ. α'. διγ. λε', Γαίου. Τὰ κακὰ φάρμακα οὐ πικράσκειται. Εἰ μόντοι δεχόμενα διμείνῃ [σ. διμείνῃ] χρησιμεύσῃ, ὡς ἐπὶ τῆς ἀντιδότου πικράσκειται.

Περὶ φονέως.

Βιβλίον μὴ, τίτλος ἡ', δίγεστον β', Οὐλιαν. Τῷ δε sicariis κατέχεται ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι ἄνθρωπον ποιῶν φάρμακον, ἢ πικράσκων, ἢ ἔχων. Εἰσὶ δὲ φάρμακα ὄφισιαν ἐμποιοῦντα καὶ τὰ λεγόμενα φιλτρα. Εἰ δὲ ναὶ τις μὴ κακῶ λογισμῷ δώσει γυναικὶ συλληπτικόν, καὶ τελευτήσῃ λαθοῦσα, ἐξορίζεται· καὶ ὁ πυγμαστάριος προκετύς δού; τινι κώνειον, ἢ σαλαμάνδραν, ἢ ἀκόνιτον ἢ πιτυοκάμπην, βουδρώστην, ἢ μανδραγόραν, ἢ κανθαρίδας, ὡς δίγεστον τρίτον. Ἀνάγκωθι καὶ α' δίγεστον τοῦ αὐτοῦ τίτλου.

c. 16, ut Græce ἀντιδοτός, vel antidotum, contra venenum, ex pluribus conficitur, ut Mithridaticum antidotum quod ex rebus 54 componi scribit Plin. lib. xxix, c. 1; licet autem venena misceantur, salubre tamen medicamentum est, et venenum veneno solvitur. Antidotum igitur emptio contrahitur, et aliorum quæ mista aliis materiis naturam nocendi deponunt. De his accipiendus Homeri versus relatus in d. l. 236: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μειγμμένα. *Venena multa quidem bona mista*.

(17) Lib. xviii, etc. *Quaedam pharmaca*. Ea sunt non mala venena.

(18) *Habet*. Theophrastus in *Historiæ plant.*

(19) *Amatoria*. Galenus, lib. x, *De simplic. medic. fac.* non multo post Initium. Xenophon Ἀπομνημ. 2, εἶναι καὶ φιλτρα οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὐδ' ἂν βούλωνται χρώμενοι, φιλοῦνται ὑπ' αὐτῶν. Cicero, pro *Cluentio*; Epiphani. lib. 1, t. III: synodus Reaticin. c. 23; Dæmones philtorum auctores. V. Porphyry. p. 203, et Theodoret. *De Græc. pass.* ut, p. 47. De rebus eorum qui amatorium poculum dant, vide l. 58, § 5 *D. De rapin.* et dissertationem nostram 6. Vide et canones datos sub Edgardo Anglorum rege, can. 41, pag. 467 Conciliorum Angliæ.

(20) *Ad conceptionem*. Συλληπτικόν. Glossæ: Συλλαμβάνω, ἐπὶ γυναικὶ, concipio.

(21) *Pigmentarius*. Scribonius Largus c. 22: Pigmentarii insitiores. Scholiastes Basilic. lib. 12, tit. 59, c. 3, § 3, πηγμαστάριος (sic scribitur et in Glossis juris) εἶναι, οἱ τινὲς εἰσὶν ἀφωρισμένοι ἐπὶ τῷ τὰς βοτάνας συλλέγειν· qui destinati sunt colligendis herbis.

(22) *Cicutam*. *Homini quæ est acre venenum*. Lucertinus. Glossæ: Cicutā, κώνειον, φάρμακον. ἐν τοῖς βουκολικαῖς, καὶ β' γεωργικῶν. Errat Glossographus, aut quod verius est, exscriptor: et omnino ita legendum est: Cicutā, κώνειον, φάρμακον. Cicutā... ἐν τοῖς βουκολικαῖς (ecl. 2 et 5), καὶ β' γεωργικῶν.

(23) *Salamandram, Ptyocampem*. Galenus, lib. ii, *De simplic. medic. fac.* circa finem.

(24) *Bubrostim*. Βουδρώστην. Basilica, βουδρωστικόν. Sic etiam legitur Florentiæ, V. Nicandri Ther. et schol. p. 44 edit. Gull. Morelli. Plinio et aliis, luprestis. Scribonius Largus c. 190: *Buprestis facit tumorem, stomachique infinitum dolorem, et inflat totum corpus in speciem hydropici*.

(25) *Mandragoram*. Μανδραγόραν. Nicander in Theriacis.

tharidas (26) : pœna legis tenetur, ut digesto 3 dicitur. Legito etiam digestum ejusdem tituli primum.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ δίγεστον ιγ', Μοδ. Ὁ ποιῶν ἢ ἔχων ἀπηγορευμένας θυσίας τῷ de siccariis ὑπόκειται.

Τίτλος ιθ', δίγεστον λ'. Ὁ ποιῶν τι πρὸς τὸ διαστρέψαι τοὺς ἀπλουστέρους εἰς τὴν περὶ τὸ θεῖον βρῆσαι. αὐ ἐξορίζεται.

Δίγεστον λη', Paulus. Ὁ δειδωκὼς τὸ πῶμα πρὸς φίλτρον ἢ ἀμβλωθρίδιον, κἄν χωρὶς δόλου, εὐτελής μὲν ὢν, μεταλλάσσεται τίμιος δὲ, ἐξορίζεται μετὰ μερικτῆς δημεύσεως. Ἐσχάτη δὲ τιμωρία ἐπάγεται. ἴαν τις ἐκ τούτου ἀπίσθνη.

Βιβ. μζ', τίτ. ι', δίγ. ιε', Οὐλιαν. Ὁ παράφρονησαί τινα φαρμάκῳ ποιήσας ἐνέχεται τῇ iniuriarum.

Διγέστου τοῦ αὐτοῦ. Ἐὰν ἀστρολόγος, ἢ ἄλλην τινα ἀπηγορευμένην μαντείαν μετιῶν, ἐρωτηθεὶς εἴπη κλέπτῃ τὸν κῆρυκα, τῇ μὲν iniuriarum οὐκ ἐνέχεται, ὑπόκειται δὲ ταῖς διατάξεσιν.

Περὶ ἀποτροφῆς παιδῶν, γερόντων, καὶ ἀσθενῶν.

Βιβλίον λ', δίγεστον ρκδ', Paulus. Εἰς τιμὴν τῶν πάλαιων ἔστι τὸ ληγατεύμενον εἰς ἀποτροφὴν ἀσθενῶν, παιδῶν, ἢ γερόντων.

Βιβ. λγ', τίτ. β', δίγ. λγ'. Σκαθόλα. Οὕτως εἶπον τοὺς γέροντας καὶ ἀσθενεῖς μου ἀπελευθέρους ἐν τοῖς τόποις οἷς εἰσι, θέλω γηροκομῆσθαι. Δοκῶ λέγειν οὕτως αὐτοὺς εὐλογεῖν, ὡς ἐν ζωῇ μου διήγον.

Annibalis Fabroti notæ.

(26) *Vel cantharidas*. IC. in d. l. 3. *Et id quod instrumenti causa, dederit cantharidas*. Hoc explicat Casaubonus ad Theophrasti Char. Sed verior est interpretatio Cujac. Observ. lib. xv. c. 27. Vide tamen an ibi legendum sit, *Et hi qui iust*. His autem quæ annotavit adde quæ sequuntur. Galenus de theriaca ad Pisonem : Κανθαρίδες μόνη μὲν διδομένη τὴν κύστιν ἔλκει, καὶ πολέμιον αὐτῆς ἔστι τὸ φάρμακον, καὶ ἀναίρει τῇ ἰσχυρῇ δυνάμει τὴν ἀνθρώπων πολλάκις. Scribonius Largus c. 189 : *Cantharides potæ stomachi dolorem morsusque excitant, præcipue vesicæ ; quamobrem qui biberunt eas, difficulter urinam et cum sanguine reddunt, exulcerata scilicet vesica.*

(27) Tit. 19, dig. 30, *Vexentur*. Hæc lex non est in Basilicis.

(28) Tit. ejusdem, dig. 38, *Amatorium*. Amoris poculum. Glossæ : φίλτρον, amatorium, Πῶμα πρὸς φίλτρον, Basil. Vide supra ad Dig. 2.

(29) *Vel abortivonis*. Ἀμβλωθρίδιον. Balsamon l. i., et Basilica. Athenagoras in legatione pro Christianis, abortivum. Ἀμβλωθρίδιον φάρμακον, Jul. Pollux, lib. ii, c. 2, et lib. iv, c. ult. Synodus vi in Trullo, c. 93, medicamentum quo conceptum excutitur. Si plura desideras vide Joannis Henrici Meibomii eruditissimi viri Commentarium in jusjurandum Hippocratis, pag. 153 et seqq. *Politie*, l.

Ejusdem tituli digestum 13, Modestinus. *Lege de siccariis tenetur, qui sacrificia vetita facit aut habet.*

Tit. 19, digesto 30, Modestinus. Qui aliquid facit, quo simpliciores in religione erga Numen vexentur (27), relegatur.

Tit. ejusdem digesto 38, Paulus. Qui poculum dederit amatorium (28), vel abortivonis (29), licet absque dolo (30), si quidem vilis (31) est conditionis, in metallum damnatur : si honorato loco (32) natus, parte honorum publicata relegatur. Ultimum vero supplicium inferitur, si quis ex eo mortuus fuerit (33).

Lib. XLVII, tit. 10, digestum 13. Ulpianus. Qui aliquem medicamento desipientem effecerit (34), iniuriarum tenetur.

Eodem digesto. Si astrologus, vel qui aliam (35) quamdam divinationem vetitam proficitur, interrogatus, aliquem furem dixerit, qui non est, iniuriarum quidem non tenetur, sed constitutionum pœnis est obnoxius.

De puerorum, senum, et infirmorum alimentis.

Lib. xxx, digesto 124. Paulus. Ad honorem civitatum pertinet, quod in alimenta infirmorum (36), puerorum, aut senum legitur.

Lib. xxxiii, tit. 2, digestum 33, Scævola. Ita dixi : *Senes et infirmos libertos meos, in locis, in quibus nunc sunt, habere gerocomium (37) volo*. Diccere videor, ut ad eum modum degant, ad quem modum me vivo debebant.

C 8 ; Amm. Marcell. p. 57.

(30) *Licet absque dolo*. Quia mali exempli res est, l. *Si quis* 38, *D. de pœn.* ut in l. 5, § 1, *D. ad leg. Cornel. de siccariis*. malo exemplo medicamentum ad conceptionem dedit.

(31) *Si quidem vilis*. Εὐτελής, humilior.

(32) *Si honorato loco*. Τίμιος. Honestior. vetuste honestum pro divite pœni notat Asconius in Ver. 5 ; Arnobius 7, advers. G. : *Si ex duobus facientibus res sacrus, honestus unus et locuples, aliter angustolare.*

(33) *Mortuus fuerit*. Aristoteles, *Magnor. moral.* l. c. 17 : *Φασι ποτὲ τινα γυναῖκα φίλτρον τινὲ δοῦναι πειν. Εἶτα τὸν ἀνθρώπον ἀποθανεῖν ἀπὸ τοῦ φίλτρον. Αἰοῦντι mulierem cuidam amatorium dedisse, qui ex eo decesserit.*

(34) Lib. XLVII, tit. x, dig. 15, *Desipientem eff*. Ut puta si quis amoris poculum dederit, quo mentem alicujus alienaverit. *Philitra nocent animis, vimque furoris habent*, vide d. exercitationem 6, tenetur et lege de veneficis, Græci ad hanc legem.

(35) *Vel qui aliam*. Græci videntur legiῶσε, *vel qui aliam quam.*

(36) Lib. xxx, *Infirmorum*. Puta puerorum aut seniorum.

(37) Lib. xxxiii, *Hab. in locis gerocomium*. In locis senescere patriamini.

LIBER TERTIUS.

ΕΚ ΤΩΝ

ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΚΩΔΙΚΑ ΝΕΑΡΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ.

ΕΧ

EDITIS POST CODICEM NOVELLIS.

TITULUS I.

*De episcopis, et clericis, et monachis, et monasteriis.**I. Lex, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi, tam mares, quam feminæ.**II. De episcopis, et clericis.**III. Ut cum accedentis ad se iura præsidis audire differunt, ab episcopis compellantur, ut id faciant, et quæ deinceps sequuntur.**IV. Ut clerici apud episcopos respondeant**V. De Anthimi, et Severi, et Petri, et Zooræ depositione.**VI. Ne in privatis domibus res sacra mysteriorum peragatur.**VII. Ne quisquam ædificet oratoriam domum absque voluntate episcopi, et quæ deinceps.**VIII. Ut quæ circa Viminacium sub Romanis sunt civitates, sub speciali sint archiepiscopo, non sub Thessalonicensi.**IX. Quod definitus sit numerus clericorum Majoris Ecclesiæ, atque reliquarum ecclesiarum.**X. Ut clerici ex alia ecclesia in aliam transferrantur, in deficientium statutum numerum.**XI. Ut quæ insinuativa vocantur in clericis, et quæ deinceps sequuntur.**XII. Ubi clerici quidam abscedunt, aliis autem suo loco substitunt, et quæ deinceps.**XIII. De monasteriis et monachis, et quæ deinceps.**XIV. Quomodo vivere monachos oporteat.**XV. Constitutio, apud quædam litigare monachi vel ascetriæ debeant.**XVI. Hæc constitutio priorem interpretatur constitutionem, de his, qui ingrediuntur in monasteria, et quæ deinceps.**XVII. De ordinatione episcoporum, et clericorum: et de synodis, et oratione.*

Α

ΤΙΤΛΟΣ Α'.

*Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ μοναχῶν, καὶ μοναστηρίων.**Α'. Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονηθῆαι ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, ἄρρενάς τε καὶ θηλείας.**Β'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.**Γ'. Ὅστε ὑπεριθεμένους τοὺς ἄρχοντας ἀκούειν τῶν τοῦ προσώτου δικαίων, συναλαύνεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πράττειν, καὶ τὰ ἐξῆς.**Δ'. Περὶ τοῦ τοὺς κληρικοὺς τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνασθαι.**Ε'. Περὶ καθαιρέσεως Ἀνθίμου, καὶ Σευίρου, καὶ Πέτρου, καὶ Ζωοῦα.*

Β

*Στ'. Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἰκίαις ἱερῶν μυστηρίων μὴ γίνεσθαι.**Ζ'. Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, καὶ τὰ ἐξῆς.**Η'. Ὅστε τὰς περὶ τὸ Viminacium γινόμενας ὑπὸ Ῥωμαίων πόλεις ὑπὸ ἰδίων ἀρχιεπισκόπων εἶναι, μὴ μὴν ὑπὸ τῶν Θεσσαλονίκης.**Θ'. Περὶ τοῦ ὁρισμένον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν.**Ι'. Περὶ τοῦ κληρικοὺς ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατίθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὴν τῶν λιπότων καὶ στατούτων ἀριθμῶν.*

Γ

*ΙΑ'. Ὅστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικὰ ἐπὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.**ΙΒ'. Ἐνθα τινὲς ἀρπισταῖται κληρικοὶ, ἕτεροι δὲ ἀντικαθίστανται, καὶ τὰ ἐξῆς.**ΙΓ'. Περὶ μοναστηρίων, καὶ μοναχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.**ΙΔ'. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ βιοῦν μοναχοῦς.**ΙΕ'. Διῦταξις, παρὰ τίσιν δικάζεσθαι μοναχοὺς ἢ ἀσκητρίαις.**ΙΣτ'. Ἡ διὰ ταξίς ἐρμηνεύει τὴν προτέραν διὰ ταξίαν, τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήρια, καὶ τὰ ἐξῆς.**ΙΖ'. Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν καὶ περὶ συνόδων, καὶ προκομιδῆς.*

ΤΙΤΑΟΣ Β΄.

Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Α'. Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Β'. Περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων.

Γ'. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν τιμῶν.

Δ'. Ὅστε τὴν Ἐκκλησίαν Ῥώμης ἔχειν τὴν τῶν ἐκατὼν ἐνιαυτῶν παραγραφὴν.

Ε'. Διδαχὴ ἀναιροῦσα τὴν τῶν ρ' ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἐπὶ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν.

Ζ'. Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν.

Ζ'. Περὶ τοῦ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Ἄνα στάσιω, καὶ τὰ ἐξῆς.

Η'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκποιήσεως τε καὶ καταβολῆς.

θ'. Ὅστε τοῦ λοιποῦ ἀμείψεις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ ὡς ἐτιχεν γίνεσθαι πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλεῖα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ι'. Περὶ τοῦ τὰ γῆδια, ἢ οἴκους, ἢ ἀμπελωνας καταλιπαρομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀντίρρυσιν αἰχμαλώτων, ἢ εἰς ἀποτροφήν πτωχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

ΙΑ'. Περὶ τῶν ἐργαστηρίων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἐξῆς.

ΙΒ'. Ἡ διδαχὴ εἰς τὰς ὀφειλομένας γίνεσθαι περὶ τῶν τελευτῶντων κηδείας.

ΤΙΤΑΟΣ Γ΄.

Περὶ αἰρετικῶν, καὶ Ἰουδαίων, καὶ Σαμαρειτῶν.

Α'. Περὶ αἰρετικῶν καὶ γαμετῶν αὐτῶν.

Β'. Περὶ Σαμαρειτῶν.

Γ'. Περὶ Σαμαρειτῶν ἀναιροῦσα τὴν πρὸ ταύτης.

Δ'. Ἰδικτον περὶ αἰρετικῶν.

Ε'. Ὅστε ἀδειαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν διὰ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, ἢ τῆς Ἰταλικῆς, ἢ καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων γλώττης συµμεταλαμβάνομένης τοῖς τόποις, ἀναγινώσκειν τὰς ἱερὰς Γραφάς. Καὶ τὰ ἐξῆς.

ΤΙΤΑΟΣ Α΄.

Περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρῶν, καὶ μοναχῶν, καὶ μοναστηρίων.

Α'. Νόμος περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου καὶ πρεσβυτέρου καὶ διακόνου, ἀρρενάς τε καὶ θηλείας.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Ἐπισημίῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Μέγιστα ἐν ἀνθρώποις εἰσὶ δῶρα Θεοῦ. Ὁ μέλων χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπος ἐπὶ χρηστῇ μαρτυρείῳ ὑπολήψει, καὶ μὴ ἔστω βουλευτῆς ἢ ταξίω-

Annibalis Fabroti notæ.

(38) Existimationis bonæ. Ἐπὶ χρηστῇ μαρτυρείῳ ὑπολήψει: Testimonium vitæ honestioris habeat, ut in l. 2 C. de his qui ven. æt. imp. Testimonium vitæ honestioris edoceant. Basilica, il. l. Ὑπολήψως ἀγαθῇ; μαρτυρούμενοι. Ὑπόληψις exponitur in Glossis, opinio, existimatio. Eaque ἀγαθῇ vel χρηστῇ passim in Basilicis dicitur de viris integræ opinionis, vel existimationis. Justinianus nov. 1, cap. 1: Et sermōν τε καὶ ἀρεμπτος

Α

TITULUS II.

De rebus et titulis ecclesiasticis.

I. Ut res ecclesiasticæ non alienentur, aut permutentur, et quæ deinceps.

II. De diversis capitulis ecclesiasticis.

III. De titulis ecclesiasticis.

IV. Ut Ecclesia Romana centum annorum præscriptionem habeat.

V. Constitutio, quæ centum annorum præscriptionem abrogat in ædibus oratoriis.

VI. De ecclesiis constitutis in Africa.

VII. De ecclesia Sanctæ Resurrectionis, et quæ deinceps.

VIII. De rerum ecclesiasticarum alienatione ac solutione.

IX. Ut in posterum rerum ecclesiasticarum permutationes non fortuito fiant erga religiosissimum imperatorem, et quæ deinceps.

X. Ut qui agros, aut domos, aut vineas Ecclesie Myiæ relinquunt ad redemptionem capitorum, vel ad alimenta pauperum, et quæ deinceps.

XI. De officinis ecclesie Constantinopolitanæ, et quæ deinceps.

XII. Hæc constitutio sumptus ordinat, qui in decedentium funeribus fieri debent.

TITULUS III.

De hæreticis, et Judæis, et Samaritis.

I. De hæreticis, et eorum uxoribus.

II. De Samaritis.

III. De Samaritis, quæ constitutionem ante hanc latam abrogat.

IV. Edictum de hæreticis.

V. Ut licitum sit Hebræis, siquidem velint, in synagogis suis vel Græca, vel Itala, vel aliorum populorum lingua. cum locis ipsis mutanda, legere Scripturas sacras, et ut expellantur e quovis loco, qui iudicium, vel resurrectionem negant, aut angelos non esse Dei creaturam dicunt.

TITULUS I.

De episcopis, et clericis, et monachis, et monasteriis.

I. Lex, quomodo sint ordinandi episcopi, et presbyteri, et diaconi, tam mares quam feminæ.

Imperator Justinianus Epiphанию archiepiscopo Constantinopolitano.

Maxima sunt dona, quæ a Deo concessa sunt hominibus. Qui ordinandus est episcopus, existimationis bonæ (38) testimonium habeat, nec sit

καὶ πάντα, ὅθεν ἀνεπίπλητος εἶη, καὶ ἐπ' ἀγαθῶς μαρτυρημένος; τε καὶ ἐρετὴ πρόπων: Si venerabilis et inculpatus, et undique irreprehe. sibilis sit, et a bonis testimonium habeat, et sacerdotem decen. Σεμνός, ut nov. cxliii, c. 1: καὶ σεμνὸν εἶναι βίβω. Julianus et vetus interpres, honestæ esse vitæ. In Glossis autem σεμνός exponitur venerabilis, castus. Sic vetus interpres Pauli ad Titum, c. ii, vers. 2: Σεμνὸν pudicum interpretatur. Glossæ

curialis, aut apparitor, nisi a prima aetate vitam solitariam amplexus, a curia liberatus sit, quarta parte patrimonii sui curiae praestita. Ceterum laicus (39) non statim ad episcopatum traducitur, nec cum concubina (40) episcopus cohabitavit, vel liberus habeto (41), vel uxorem secum degentem (42): sed virgo sit ea conjux (43), quae olim a

της, εἰ μὴ ἐκ νέας μονάτας ἡλικία; ἐλευθερωθῆ τ' εἰς βουλῆς. τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας ὑποστάσεως τῷ βουλευτηρίῳ παρασχόμενος. Μὴ εὐθὺς δὲ λαϊκὸς εἰ; ἐπισκοπον παραγέσθω, μὴδὲ παλλακῆ συνοικεῖτω. ἢ παῖδας ἔχέτω, ἢ γαμετὴν συζῶσαν· ἀλλ' ἢ παρθένος ἔστω ἢ γαμετὴ. ἐκ παρθενίας πρώην συζήσασα. Μὴ γινέσθω δὲ ἐπὶ ὄσει, ἵνα μὴ καὶ ὁ δέδωκεν

Annibal's Fabroti notæ.

σεμνότης, ἢ ἰκίτια. Justinianus autem hæc sumpsit ex I epist. Pauli ad Tim. c. iii, 2, et ad Titum. c. i, 7. B. Hieronym. sic eas exponit adv. Jovinianum.

(39) *Ceterum laicus non statim.* Jure civili per gradus honores geruntur; et majorem magistratum quis gerere non potest, nisi prius minorem susceperit, I. *Quæ utiliter* 45. D. *De neg. gest.* et I. *honor.* 14. § *Cerendorum* 4. D. *De minor. et honor.* In sacris etiam Eleusinis prius mysta sebat, quam epopia institueretur, id est, priusquam admitteretur ad inspectionem arcanorum, et annus interponebatur tentamenti causa. Similiter ad majores Ecclesie dignitates quis non promovetur, nisi minoribus prius functus sit. Itaque laicus repente et mediis neglectis non eligitur episcopus, sed κατὰ βαθμῶν διαβαλλόμενος, ut de Dionysio Areopagita scribit Simeon Metaphrastes M. Octob. Quod et Sarlic. concilii can. 10 cautum est. B. Cyprian. 52, ad Antonianum de Cornelio P.: *Non ipse ad episcopatum pervenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, et in divinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotii sublime fastigium cunctis religionis gradibus ascendit.* B. Hieronymus in Epitaphio Nepotiani: *Fit clericus et per solitos gradus presbyter ordinatur.* Eleganter S. Gregor. Nazianz. orat. 1, ὡς πόλις. Et luse in oratione 20. Idemque in laudem Anastasii: *Καὶ πῆσαν τὴν τῶν βαθμῶν ἀκολουθίαν διεξελθὼν, ἵνα τὰ ἐν μέτρῳ συντάμνω, τὴν τοῦ λαοῦ προσέβλεψαν πιστεύεται.* Cunctisque ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps profectus, ut quæ media sunt reseceim, populo præficatur. Zosim. epist. 9; B. Chrysost. *De sacerdotio*; Fullbertus, p. 47; P. Chrysologus, p. 412; Anast. *De Vitæ PP.*; synod. viii (P. sub Adriano II, c. 5, tom. III Concil. p. 1, sect. 2, p. 673, collat. 2, Conc. Barcinon. c. 3, tom. II, conc. II, p. 303, collat. 1, can. 10; Concil. Sarlic. et Synod. Const. c. 17; Vigilius papa, epist. 4; Fulgentius Ferrand. in Breviatione canonum, § 2: *Ut quicumque laicus ad episcopatum eligitur prius annum in ministerio per omnes gradus transeat, ex concilio Suffetulensi.*

Itaque Goffridus abbas Goffridus Carnotensi episcopo objicit quod ante sacros ordines episcopus electus sit, epi t. 27, l. 3. Idemque exprobrat Raynaldo Andegavensi, epist. 2, lib. III: *Omnes postmodum, inquit, ordines sed sine ordine, quia in octo diebus, et non certis temporibus, accepistis propter episcopatus ambitionem.* Nec sincerius apud Græcos prisca Patrum canones observati: Georgius Acropolis; Manuel Arsenius, p. 425 b. Sed hæc non ita semper rigide observata: nam ex diaconis etiam assumelantur episcopi, Leo Mag. in Epistolis.

Itaque Nicolaus I, in epist. 6, graviter conqueritur quod Photius D. Ambrosii et Nectarii exemplo (de quibus Sozomen. vii, 8; Socrat. iv), ex laico, etc., et summus pontifex apud Krantz. *Hist. Brem.* lib. vii: *Vidimus, inquit, electum vestrum, placet persona, placet scientia, placet eloquentia: placent etiam, quantum noverimus, mores. Verum modus electionis displicet, præsertim quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconatum, sed acolythatum electus.* Sic Demetrius statim mysta fieri et epoptes voluit, et tanquam res insolita et nova notata, ut scribit Plutarchus in Demetrio, et Philo-

chorus apud Harpocrationem. Ex hæc novella non ordinatur episcopus ex monachis vel clericis, nisi sex mensibus luter clericos consulerit. Ex novella autem cxliii, cap. 1, § ult., laicus etiam ad episcopatum electus ordinatur tantum post tres menses a cooptatione in clerum.

Interdum tamen ex causa et dispensatione summi pontificis gradatim non ascenditur. Auctor *Hist. PP. Rom. qui in Gallia sederunt*, in Clemente VI: *Facta autem hujusmodi ordinatione, religiosus effectus est, et habitum Prædicatorum assumpsit: dicitur vero papa demum ipso instante et procurante Joanne rege Francie memorato jam suo successore effecto, fecit patriarcham Alexandrinum, et Ecclesiam Rhemensis sibi perpetuo commendavit, et causam ipsam honorandi magis, ne forte a præmissis in posterum posset resiliere, in propria nomine Natalis Domini ipsum ad omnes sacros ordines uno contextu ordinavit.*

(40) *Concubina.* Balsamon p. 961. Robertus monachus cœnobii S. Mariani apud Altisiodorum in Chronico Altisiodorensi: *Uxorum quoque et concubinarum contubernia presbyteris, diaconibus, subdiaconibus ibi (in concilio Remis indicto) sunt penitus interdicta.*

(41) *Vel liberus habeto, vel uxorem.* Qui uxorem habebat initio na-centis Ecclesie ad episcopatum vocari poterat; cum uxore tamen veluti cum sorore versabatur apostolorum exemplo, de quibus Clemens Alexandrinus Stromate II. Noti sunt versus Venantii Fortunati de Placidina Leontii episopi Burdigalensis uxore:

*Conor amore etiam Placidinæ pauca referre,
Quæ tibi tunc conjux, est modo chara soror.*

Quæ erat arcana germanitas, ut loquitur Paulinus epist. 2, ad Victorium. Et cum inhiherentur consortia extraneorum mulierum, excipiebatur tamen quæ uxor ante sacerdotium fuerat, I. *Enum qui*, 19, C. *de episc. et cler.* De continentibus Epiphanius in compendio veritatis Ecclesie. Sed tandem placuit ut non nisi cælebs episcopus crearetur et orbis, novel. cxxxvii, c. 2, quæ quidem abrogata est quod ad liberum attinet, et ideo relata non est in Basilicis propter novellam II Leonis, ut scribit Balsamon ad canonem 48 sextæ synodi.

(42) *Uxorem secum degentem.* Ex sententia Balsamonis, qui uxorem superstitem et convenientem habet, episcopus creari non potest, sed tantum qui aetate caste egit, vel certe qui quondam uxorem virginem duxerit. Certum est enim Petrum apostolorum principem uxorem habuisse. De Paulo non convenit; uxorem enim habuisse tradit Clemens Alexandrinus Stromatum III, alii contra putant. Theodoretus Cyrenensis ex Epistola Pauli ad Corinthios.

(43) *Sed virgo sit ea conjux.* Locus leviter corruptus in Græcis, graviorem in errore compulsi. Sic igitur restituendus est, ἀλλ' ἢ π. ε. ἢ γαμετὴ ἐκ παρθενίας; π. σ. *Sed aut ipsa virgo sit, aut uxor quæ prius ei nupsit, virgo fuerit.* Vide novell. Justin. c. 1, § 3. Innocentius epist. 2, ad Victorium Rotomagensem, cap. 4: *Mulierem clericus non ducat uxorem, quia scriptum est: Sacerdos uxorem virginem accipiat, non vituam, nec ejectam mulierem, id est, jam virum expertam.*

ἀπολέση, τῇ ἐκκλησίᾳ τούτου προσκυρούμενου, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκπέση. Μὴ ἔστω ἀπειρος δογμάτων. Γινέσθω δὲ ἐκ μοναχῶν, ἢ ἐκ κληρῶν οὐκ ἔλαττον μὴ-
 ῶν ἐξ καταλείπει, ὁμολογῶν τοὺς ἱεροὺς φυλάττειν
 κανόνας. Ὁ γὰρ παρὰ ταῦτα χειροτονούμενος ἢ χει-
 ροτονῶν τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει.
 deat, sacros se canones servaturum. Nam qui præter hæc vel ordinatur, vel ordinat, pontifica-
 tum amittit.

Ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἐλαθεῖ τι ὑπὲρ χειροτο-
 νίας, καὶ τὰ δοθέντα τῇ ἐκκλησίᾳ ἀποκαταστήσει,
 καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεται. Εἰ δὲ λαϊκὸς ἐστὶν ὁ
 λαθὼν, διπλοῦν τὸ ληφθὲν ἀποδώσει τῇ ἐκκλησίᾳ,
 καὶ ἐξορία διηγεκεί ὑποβάλλεται, ἐκπίπτων καὶ ἣς
 ἔχει τυχὸν ἀρχῆς τοῦ δεδικωτός ἐπισκόπου μηδὲ ἢν
 εἴχε πρότερον ἱερατικὴν ἀξίαν ἐκδικεῖν δυναμένου.

Ὁ χειροτονῶν ἐπίσκοπον εἰς ἐπήκοον παντός τοῦ
 λαοῦ προσαγορευέτω τῷ μέλλοντι χειροτονεῖσθαι ὡς
 μαθῶν αὐθὺν πάντα ἔχειν τε καὶ φυλάττειν
 τα προειρημένα, ἐπιτιθῆσιν τῷ τῆν χειροτονίαν.

Ὁ βουλόμενος κατηγορεῖτω τοῦ μέλλοντος χειρο-

Annibalis Fabroti notæ.

thios. cap. vii. vers. 8, ibi : *Si sic permanserint, sicut et ego. Ἔδειξε πάλιν, inquit, ἐκ τῶν τῶν ἀγάμων ὄντα συμφορὰς. Ostendit rursus se esse ex ordine eorum qui uxores non duxerunt. Hugo tamen Grotius in annotationibus ad d. Epistolam scribit, ex eodem loco non probabiliter colligi, Paulo fuisse uxorem, sed cum hæc scriberentur, mortuum. Vide hac de re disserentem Jacobum Usserium archiepiscopum Arnacanum in epistolas Ignatii prolegomenon cap. 17. Sed sive Paulus uxorem habuerit, sive non, satis est, Petro uxorem fuisse, ut dicatur, conjugatum etiam primæ sedis episcopum constitutum fuisse. Licet autem Petrus uxorem habuerit, maritum tamen esse desiisse constat; nam ut est in canonibus Ælfrici ad Wlphinum episcopum, quamprimum factus est discipulus Christi, qui castitatis exemplum præbuit, uxorem dereliquit et mundana omnia. Petri ad exemplum totus clericorum ordo compositus est. Conjugatus igitur episcopus creari quidem potuit, ut Clemens Constitutionum lib. ii, c. 2: *Inquirendum, ait, an honestam uxorem habeat, vel habuerit, sed non aliter quam si castitati perpetuæ se nstringeret.* B. Hieronym. epistola 50, ad Pammachium, et i, contra Jovianum. Concil. Arelat. ii. Vide can. *Episcopus, et seq., distinct. 51; Paulin. epist. ad Aprum episcop. epist. 3; Concilium Carthagenense, ii, c. 2: Omnibus placet ut episcopi, presbyteri, et diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiam custodes, etiam ab uxoribus se abstineant.* Ab omnibus dictum est: Placet ut in omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur qui altario deserviunt. Concilium Arelat. ii. Gregor. Nazianzen. orat. 19. Conjugati enim non sunt ordinandi, d. conc. Arelat. ii, c. 2; Agathense, can. 16; Arausic., c. 22; Tolet. ii. Quod etiam statum est can. 12, synod. vi in Trullo, ad quem vide Zonaram, et ad can. 39 et 48. Vide Balsamon. in synod. vi in Trullo, can. 48; et ad can. 5 apostol. et Zonaram p. 159. Itaque cum Joanni Cantacuzano objicerent episcopi Joannem quemdam ad patriarchatum evehi non posse, quod conjugem et liberos haberet, respondit ipse obicem hunc tolli posse, si Joannes uxoris consuetudine non uteretur, et cætera sit idoneus, lib. ii *Historiæ*, cap. 21, τούτο καλοῦρα καθάπαξ ἀποστῆσθαι. Sic Joannes Glycys cum uxorem et*

virginitate cum eo vixerit. Per largitionem (44) ne creator, quo nec id (45), quod dedit ecclesiæ applicatum amittat, et ipso pontificatu privetur, Ne dogmatum imperitus esto (46). Monachorum e numero (47) deligitur, vel qui non minus sex mensibus (48) clericatui fuerit ascriptus; et qui sponsibus (48) clericatui fuerit ascriptus; et qui sponsibus (48) clericatui fuerit ascriptus; et qui sponsibus (48) clericatui fuerit ascriptus;

Si quid episcopus, aut clericus, ordinationis nomine acceperit (49), et data restituet ecclesiæ, et a sacerdotio renouetur. Sin laicus est, qui accepit, duplum ejus, quod accepit, ecclesiæ solvet, et exsilio perpetuo damnabitur, eum quoque magistratum amittens, quem forte gerèbat: nec qui dedit episcopus, illam quòque dignitatem sacerdotalem vindicare sibi poterit, quam prius B habebat.

Qui episcopum ordinat, audiente universo populo compellet eum qui ordinandus est: quod cum norit eum habere ac servare omnia prædicta, manus eidem imponat.

Quicumque vult (50), accuset eum, qui ordi-

Annibalis Fabroti notæ.

liberos habens patriarcha Constantinopolitanus esset, uxor ejus statim habitum monasticum induit, ut scribit Nicephor. Gregor. *Histor. vii.* Vide Gregorium Turonensem, lib. i, cap. 44. De conjugio presbyterorum vide Gregor. Nazian. epist. 40 et 95; in *Addit. de Theoseb.* De uxoriibus clericorum concilium Turonicum; concil. Matiseon. c. 11; Agathense c. 9. Et manebat lex conjugalis, conc. Toletanum iii, c. 5. Vide quæ dixi ad l. 47 sup. de episc. et cl. Auctor *Constit. apostol.* lib. ii, c. 2, qualis esse debeat episcopus, si uxorem honestam habeat, vel habuerit. Vide etiam Leonis M. decreta p. 406.

(44) *Per largitionem.* Vide dicta ad l. 30, sup. de *Episc. et cler.*

(45) *Quo ne id.* Vide *Novellam* vi, c. 1, § 9, et *Nov. cxxiii, c. 2, § 1.*

(46) *Ne dogmatum imperitus esto.* Sozomenus, lib. iv, cap. 25, scribit Neonem episcopatu exautoratum, quod nonnullos sacrarum litterarum legumque Ecclesiæ ignaros, et vitam inconsiderate dissoluteque instituentes, episcopos designasset.

(47) *Monachorum e numero.* Joannes Cassianus, collat. 11, c. 2: *Qui raptus de anachoratarum cœtu, et episcopus Panephsii oppido datus, tantu districtione omni avo suo propositum solitudinis custodivit, ut nihil de præeritæ humilitatis tenore laxaverit, aut de adjuncto sibi honore blanditus sit.* Marcellinus comes in *Chronico: Severus Eutyctetis perfidiæ, Anastasio Cæsare volente, sedem Flavianii antistitis ex monacho occupavit.* Epiphanius in *Compend. Eccl.* p. 9; S. Sev. Sulpitius, *De Vita sancti Martini.*

Monachi tamen episcopi non sunt sine licentia. Vide notas Sirmondi ad cap. Caroli Calvi, p. 54; vide tamen Indicum, et synodum viii, sub Adriano, c. 26. Patriarcha ex monacho, vide Nicephor Gregoriam, p. 116 in fin. et 117 in medio; *Chron. Constantinopol.* p. 400, in fin. et 423; *Cranizium, Histor. Bremens. Eccles.* lib. viii, cap. 9.

(48) *Non minus sex mensibus.* Hoc mutatur *Novella cxxiii, c. 1, § 2;* sufficiunt enim tres menses.

(49) *Ordinationis nomine acceperit.* Vide *Novell. Isaaci Comni* ni apud Balsamonem ad *Nomoc. Photii, tit. i, c. 24.*

(50) *Quicumque vult.* Vetus Ecclesiæ mos in or-

mandus est episcopus: ut instituta questione, si probatum fuerit eum veritatem dicere, ordinatio iuhibeatur; sin eum culpæ constiterit expertem esse, qui ordinandus est, vel si accusator deseruerit accusationem, fiat ordinatio. Sed tamen accusator ipse perpetuæ excommunicationis (51) pœnæ subijcitur. Quod si negligatur examen accusationis, tam is, qui ordinavit, quam qui ordinatus est, sacerdotio privatur.

Al. sique litteris principis (52) nullus episcopus (53) ultra annum absit ab ecclesia sua. Sin hoc fecerit, et canonicè citatus a patriarcha suo vel metropolitano fuerit, ac non comparuerit, ab episcopatu removetur, et alius ordinator.

Nullus episcopus absque commendatitiis litteris (54) archiepiscopi sui (55), vel metropolitani,

α τὸν εἶσθαι ἐπισκόπου· ἴνα, ζητήσω; γινόμε·η;· εἰ δεῖχθαι ἀληθεύων. ἐπισχεθῆ ἡ χειροτονία. Εἰ δὲ ἀνεύθυνος φανεῖσθ ὁ μὲλλον χειροτονεῖσθαι, ἢ ἔ κατῆγορος ἐκλήρη τὴν χειροτονίαν, [ἴσ. κατηγορίαν] ἡ μὲν χειροτονία γίνεται, αὐτὸς μένει ἐπιτιμῶ διηνεκῶ; ἀκαινωγησίας ὑποβληθῆσεται. Παρορωμένης δὲ τῆς ἐπὶ τῆ κατηγορίᾳ ἐξείστω;· καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτουσι χωρὶς θεῶν γραμμάτων.

Μηδεὶς ἐπίσκοπος ὑπὲρ ἐνιαυτῶν τῆς ἰδίας; ἀπολιμπανέσθω ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τοῦτο πράξῃ, καὶ κληθεὶς κανονικῶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου μὴ παραγένηται, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἕτερος χειροτονείσθω.

Μηδεὶς ἐπίσκοπος χωρὶς συστατικῶν γραμμάτων τοῦ ἰδίου ἀρχιεπισκόπου ἢ μητροπολίτου ἀνίτω ἐν

Annibalis Fabroti notæ.

dinandis episcopis, ut plebe præsentem detegerentur malorum crimina, vel honorum merita præflicarentur: cujus moris testis est præter alios Zonaras ad can. 4 apostolorum. Itaque licebat cuilibet ordinandum accusare.

(51) *Perpetuæ excommunicationis.* Photius *Novocanonis* tit. 4, c. 8, scribit hoc satis novum esse ut accusator episcopi, si non impleverit accusationem, perpetuæ excommunicationi subdatur: et ideo id non stare in libris Basilicæ, sicut nec illud quod cavetur in Novella cxxiii, cap. 2, accusatori provincia in qua lares possit interdici: humanum autem agi novella cxxvii, c. 3; clericum enim qui litem desistit, de gradu suo dejici, laicum autem competenti pœnæ subijci.

(52) *Sacris litteris exceptis.* Hunc locum non intellexit interpres, qui sic erat vertendus: *Absque litteris principis nullus episcopus*, etc., ab illis igitur verbis incipiendum est novum thema. Justinianus dixerat κατὰ χεῖλων βασιλικῆν. *Jussu principis.* Epitome canonum Adriani Pontificis ex concilio Sardinensi: *Ut episcopi ad comitatum non vadant, nisi ab imperatore vocati, aut necessitatibus oppressorum subvertantur.* Vide Novell. cxxiii.

(53) *Nullus episcopus ultra annum.* Crisostomus in Breviario canonico, c. 160: *Quod non liceat episcopo a sua Ecclesia plus tribus hebdomadibus abesse.* Concilio Sardic. tit. 21.

(54) *Absque commendatitiis litteris.* Ex commendatitiis, seu commendatoriis probatur profliciscendi licentia. De his vide Constantinum Harmenopolium in Epitome can. sect. 1, et ad Can. apostol. sect. 2, tit. 3; Balsamon. in can. 11 synod. Chalced; Theophanes: μετὰ γὰρ γραμμάτων συστατικῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἀπέλυεν. *Cum litteris commendatitiis in Alexandria dimisit.* S. Basiliius epist. 11; Julius Pollux in Chronico: Ἰουλιανὸς τοῦς δῆμου; ἀπατῶν εὐθύνας τῶς Χριστιανῶν ἐπὶ τῶς μεταίσθαι καθ' ἑκέρηνατο. Διδξενῶσι καὶ πτωχεῖς χορηγεῖσθαι προσέσταντε, καὶ τῶς συστατικῶς ἐπιστολῶς ἑσπούδα;ε γράφασθαι, καὶ τῶς λοιπῶς εὐσεβείας ἤθελε γίνεσθαι. Ἀλλοὶ δὲ τοῦτο ἡ ἐπιστολῆ, ἦν πρὸς Ἀρσάκιον τὸν ἀρχιερέα τῶν ἐν Γαλατίᾳ Ἑλλήνων ἐπίστολῆκεν. *Julianus cum populum decipere existimaret, Christianorum laudandas acitiones imitari simulabat. Itaque res ad vicium necessarias, senonibus et ptochiis erogari præcepit, et commendatoriis litteras scribi, et alia pœnitentiis officii perungi voluit: quod ostendit epistola quam ad Arsacium paganorum in Galatia patriarcham misit.* Capit. Caroli M. Aquisgranense concil. cap. 3. Item in eodem concilio, nec non et in Antiocheno can. 20: *Ut fugitivi clerici et peregrini a nullo recipiantur, nec ordantur sine commendatitiis litteris, et sui episcopi vel abbatis licentia.*

Litteræ commendatitiæ dicuntur quia eos qui migrant, commendant episcopis, non suis. Paulinus Nolanus in epistola 21, ad Amundum episcopum: *Marium portitorem hujus epistolæ commendatum specialiter unanimiter tuæ, ut sicut rogavimus sanctum episcopum et patrem nostrum, ita ordinetur a vobis.* Ebrwinus Bituricensis in Formata ad Magonem Senonensem archiepiscopum: *Has litteras commendatitiis more ecclesiastico factas, ad sanctitatem vestram misimus, ut scire valeat Deo digna charitas vestra, eum nec fuga lapsus, nec sua malitia a nobis ejectum, sed nostra voluntate destinatum.*

Hæ litteræ etiam dicuntur dimissoriæ. Synodus Trullana ἀπολυτικῶς vocat; Glossæ Græcolatinæ ἀπολυτικῆ, id est, *dimissoria.* Clerici enim qui in alia diocesi mansuri erant, absoluebantur et dimittebantur ab episcopo proprio, ut in Formata Wolfseonis Constantiensis episcopi ad Bernaltum Argentinensem: *Commendatum ergo eum cura vestra suscipite, et nostris ex partibus absolutum in vestrarum ovium numero custodite.* Dicebantur et canonicæ, ut in Formata Hincuari Remensis ad Eueam Parisiensem, et in Formata Rathodi Trevirensis episcopi ad Robertum episcopum Metensem. Denique Formatæ dictæ passim in conciliis, quoniam in illis τύπος; seu forma signi episcopalis impressa erat. Vigiliius Papa in Epistola ad episcopos Galliæ: *Ilud pari auctoritate mandamus, ne quisquam sine prædicti fratris et coepiscopi nostri formata tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci.* Et in epistola ad Aurelianum episc. Arelatensem: *Ne quis sine formata tuæ fraternitatis ad longinquiora loca audeat proficisci, sed ut consuetudinem illam debeant custodire, quam constabat semper nostræ sedis habuisse vicarium, et a vobis formatam, postulent, si causarum suarum necessitate compulsi ad longiora itinera destinare disponunt.* Vide B. Augustin. epist. 143 et eruditissimum Sirmondum ad Sidonium.

Dimissoriæ proprie pertinent ad eos, qui in aliam parochiam sive diocesim transibant, ut in ea perpetuo manerent, ut in d. formata Wolfseonis et in formata Hedionis ad Rodolphum Laudunensem. Et hoc modo episcopus commendatum per dimissorias acquirit, ut Joannis VIII epist. 138, ad Vulgarium monach. Commendatitiæ vero pertinent ad eos, qui ad tempus migrabant; puta si privati alicujus vel publici negotii causa volunturi essent, vel ad comitatum irent, id est, ubi princeps degeret, à la Cour.

(55) *Archiepiscopi sui.* Episcopus sine litteris metropolitani, metropolitani sine litteris archiepiscopi ad comitatum venire prohibetur. Balsamon hic ἀρχιεπισκόπον πατριάρχην Nov. vi, c. 2 et 3, regionis patriarcham verit. Julian. nov. vi, nov.

Κωνσταντινουπόλει. Τὸν δὲ οὕτως ἀνιόντα χρὴ πρῶτον παραγίνεσθαι πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως ἢ τοῦς ἀποκριταίους τῆς κατ' αὐτὸν διοικήσεως, κάλεινοις κοινοῦσθαι τὸ πρᾶγμα· καὶ εἰ δεῖσσι, δι' αὐτῶν, ἢ διὰ βερενδάρων τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας πρὸς βασιλέα μνησθῆναι.

Χρὴ τὸν χειροτονούμενον κληρικὸν ἀμεμπτον καὶ γραμμάτων ἔμπειρον εἶναι, καὶ μήτε ἐκ ταξωτῶν ἢ βουλευτῶν, εἰ μὴ κατὰ τὴν πρότερον οἰθηθεῖσαν διάταξιν· μήτε δεῦτερον γάμον, ἢ παλλακῆ συνοικήσαντα, ἢ γυναῖκα ἔχοντα μὴ ἐκ παρθενίας, αὐτῷ συναρθεῖσαν, χειροτονεῖσθαι αὐτὸν προῖκα χωρὶς

A Constaninopolim (56) adeat. Qui vero sic ad erit, primum accedere debet ad sanctissimum archiepiscopum Constantinopolitanum, vel ad diocesim ejus apocrisarios (57), quibuscum negotium communicetur, ac si quidem opus erit, per eos, vel per ecclesie Majoris referendarios (58), imperatorum significetur.

Clericum, qui ordinatur, oportet expertem esse reprehensionis (59), et litterarum peritum (60), nec ex apparitoribus (61), aut curialibus, nisi secundum ordinem prius positum. Nec eum, qui secundas contraxerit nuptias (62), vel qui cum concubina contubernium habuerit, aut qui uxorem

Annibalis Fabroti notæ.

25, 26. Vetus interpres, *regionis aut dioceseos patriarcham*. Fulgentius in Breviat. Cann. cap. 43. Zosimus PP. in epist. 5, ad episcopos Gallie.

(56) *Constantinopolim*. In sacrum comitatum. B. Ambrosius de obitu Valentiniiani: *Jussit eum ad comitatum venire*. Ammian. lib. xiv: *Ad comitatum imp. vinculum perduceret*. Gesta de nomine Acacii: *Ut ad comitatum vicibus clerici dirigantur*. Justinian. d. nov. vi, c. 3. πρὸς τὴν βεσιλιάν: vel. interpres, *ad imperium*. Anastasius Bibliothec. de vit. PP.: *Næ ignoti sine commendatibus*. Vide Alexandri III. epist. 19. 1 coll. in fine. Vide capit. Car. M. p. 8 et 90, 223, 252, h. cod. LL. Antiq. p. 668, tom. III. concil. p. 611, vid. quæ diximus ad tit. 3 lib. 1. cap. 22.

(57) *Diocesis apocrisarios*. Episcopi per apocrisarios suos, vel referendarios Magnæ ecclesie causas propter quas in comitatum venerunt exponunt, et responsum impetrant. Vide glossaria nostra ad Cedrenum et Nicetam, et Photii Bibliothecam, p. 266.

(58) *Referendarios*. Glossæ juris. βαιφενοδάριος ὁ τὰ ἀποκρίσει; κομίζων. *Referendarius qui responsa fert*. Item βαιφεροδάριος, ὁ τὰ ρηθέντα αναφέρων ἀπὸ τοῦ··· qui dicta ab aliquo refert. Erant autem non in ecclesia modo, sed et in palatio.

(59) *Expertem esse reprehensionis*. Clerici et episcopi debent esse irreprehensibiles, ut prescribit D. Paulus in Epist. ad Timoth. cap. III, v. 2. *Quia irreprehensibiles esse convenit, quos proesse necesse est corrigendis*, ut est in can. 2, concil. Arvernenis: *Τὸν γὰρ ἀρχοντα ἐρωτήσα δὲ εἶνα; ὡς πρὸς τοῦτον πάντα ὁρῶντας φωτίζεσθαι, καὶ ὀδηγεῖσθαι*. *Illum enim qui aliis præsit, veluti stellam esse oportet ad omnes in ipsum intuentes illuminandum et dirigendum*, ut ait Theophylactus in D. Pauli Epistolam. Et vita clericorum innoxia et inculpata esse debet. Et illi vitæ integri, scelerisque puri. Verum hoc ita intelligendum est, ut episcopus aut clericus non sit ἀναμάρτητος et impeccabilis, sed irreprehensibilis quantum humanæ naturæ fragilitas patitur. S. Hieronymus lib. 1, contra Pelagianos: *Vult certe Deus tales esse episcopos, sive presbyteros, quales vas electionis docet. Irimum quod dicit irreprehensibilis, aut nullus aut rarus; quis enim qui non quasi in pulchro corpore, aut novum, aut terrucam habeat?*

(60) *Litterarum peritum*. Γραμματῶν ἔμπειρον. Balsamo, γραμματῶν παντῶν ἐπιστήμονα. Justinianus Novell. vi, cap. 4, *qui lit eras scia*. Julianus litterarum perit. Per contrarium γράμματος illiteratus, et litterarum expertis exponitur in Glossis Græco Latinis, *qu'il sache lire*. Adde Novellam cxxiii, tit. seq. concilium Romanum sub Eugenio II. c. 4. Vide distinct. 38, can. 5, in laicis ex Leonis epist. 23, cap. 7. *extr. de elect.*; Constit. apost. lib. II, c. 1, et lib. VIII, cap. 1. Ca-

B ronus M. apud Sangallensem lib. 1, cap. 3, quosdam hortatur, ut strenue litteris incumbant. *Ei dabo vobis*, inquit, *episcopiam et monasteria permagnifica*. S. ephanus Tornacensis in epist. 185: *Vir est, quæ et morum gravitas, et litterarum peritia, et honestas commendabilem reddunt*. Wilhelmus Malmesburiensis lib. 1 de gest. pontificum Anglor. Atque adeo litterarum peritia præsulibus semper necessaria fuit, ut sola imperitia, abdicandi sacri magistratus justa causa esse poterit. Anselmus in epistola ad Urbanum summum PP. Narrat tamen Albert. Grauzius *Historiæ Bremens. Eccles. lib. 8, cap. 53*, ad archiepiscopatum admissum Henricum ex comitibus de Anholt, qui vix primas litteras attigerat, inscientiæ etiam monachum ad patriarchalem sedem evectum scribit Nicephor. Gregoras: *Τὸν πατριαρχεικὸν διδίδεται ὁρόνον Νίφων τῆς Κυζίκου μητροπόλεως, τῷ βασιλικῷ θελήματι τῶν ἀρχιερίων ἐξάντων, καὶ μετατησάντων αὐτὸν ἐκ Κυζίκου πρὸς τὴν τῆς πατριαρχίας περιουσίαν*. Ἦν δὲ ὁ ἀπὸ πάντων μὲν ἀδελφῆς τῆς ἐξω παιδείας, οὐχ ὡς τὰ πολλὰ δὲ καὶ τῆς βετιτερας, ὡς μὴδ' οἰκεία χρεὶ τὰ τῶν γραμμάτων στοιχεῖα γράφειν εἶδω; *Nipho Cysici metropolitanus pontificibus imperatoris voluntati obsecutus ad patriarchatum accessit*. *Erat autem ille vir Græcarum litterarum plane rudis, sacrum etiam fere, ut qui sua manu nec elementa litterarum sciret pingere*.

(61) *Nec ex apparitoribus*. Ex ταξωτῶν, ἢ βουλευτῶν, ex cohorte, vel curia: nec sit officialis aut curialis conditionis, Julianus Antecessor.

(62) *Qui secundas contraxerit nuptias*. Digami a sacerdotio arcentur. D. Hieronymus lib. 1 advers. Jovinianum: *Quam sancta sit digamia hinc ostenditur, quod digamus in clerum eligi non potest*. D. Augustin. de bono conjugali: *Sacramentum nuptiarum sic ad unum maritum et unam uxorem redactum est, ut dispensatorem ecclesie non liceat ordinari, nisi unius uxoris virum*. S. Epiphanius hæres. 59. Tertullianus in libro de exhortatione castitatis: *Presbyter esse non alius potest quam laicus semel fuerit maritus*. S. Leo in epistola 87 ad episc. Casariensis Mauritanicæ: *Nequaquam ad diaconi gradum, vel ad presbyterii honorem, vel ad episcopatus culmen ascendat, si aut ipsum non unius uxoris virum, aut uxorem ejus non unius viri fuisse claruerit*. Vide Hieronymi epi totam 53, ad Oceanum, et in epistolam ad Titum cap. 6. Theodoretus in 1 ad Timoth. cap. 3; S. Ambros. 14 cap. 5 Pauline 1 ad Timoth. Digami enim arcentur a sacris ordinibus propter defectum sacramenti, cap. *Debitum extra ead.* Quia qui carnem suam dividunt, non significant unitatem Christi cum unica et immaculata sponsa Ecclesia. Can. *Acutus distinct.* 26.

habeat, quæ a virginitate cum ipso copulata non fuerit. Eundem oportet ordinari gratis (63), absque omni largitione : et audiente populo universo accipere præcepta canonica, perinde ac de iis est traditum, qui ad episcopum pervenerunt.

Neinim, qui sit illiteratus, clero ascribi oportet.

Presbyter, aut diaconus (64), aut subdiaconus, qui post ordinationem in matrimonio degit (65), aut concubinam superinducit, aperte vel simulate, sacerdotium amittens, privatus esto (66).

Lector, qui secundas contrahit nuptias (67), ad gradum sacerdotii ne provehitur. Si vero operam dederit, ut provehatur, a clericatu removetur. Tertium matrimonium eidem prohibetur.

Quæ ordinatur diaconissa (68), virgo sit (69), B aut olim in unius solius viri contubernio vixerit ;

Annibalis Fabroti notæ.

(63) *Ordinari gratis.* Vide *Ærodiom rorum* Judicat. p. 444 et Cassiodor. 9, 15 et seq.

(64) *Presbyter aut diaconus.* In ordinationibus clericis, ut loquitur Cyprianus, id etiam servari debet, ut sint ἀνύχλητοι, seu inculpati. Fulbertus epist. 61. Observanda sententia Apostoli dicentis, oportere non solum episcopum, sed presbyterum quoque et diaconum sine crimine esse.

(65) *Qui post ordinationem in matrimonio degit.* Presbyter, diaconus, et subdiaconus, si matr. nolum contrahat, cadit clericatu, cap. 1 et 2, extr. qui cler. vel. vovent. matrim. contrah. possunt. Concilium Aurelianense II, c. 8, propter votum continentis : tam enim diaconi quam subdiaconi cum plurimum in clerum asciscuntur carnem suam in æternum obsignant: Hugo a Sancto Victore, de sacrament. lib. 1, cap. 30 : *Ordo impedit conjugium faciendum, et dirimit contractum, quia votum continentis sacris ordinibus est adnexum, ut licet verbis non fiat, nihilominus tamen in ipsa susceptione factum intelligatur.* Concilii tamen Ancyranum can. 10, diaconis in Ecclesia Orientali nuptias contrahere permissum fuit, si ea lege ordinati essent ab episcopo ut eis liceret matrimonio jungi, nec depo- nebantur, si postea uxorem ducerent, Verum ex can. 6 concil. VI in Trullo, presbyteri, diaconi, subdiaconi post ordinationem quidem nuptias jure non contrahunt, sed utuntur matrimonio contracto, excepto tempore contractationis sacrorum mysteriorum: κατὰ τοὺς καιροὺς τῆς τῶν ἁγίων μυστηρίων μεταχειρήσεως, ex sententia Zonaræ ad can. 4 concil. Carthaginensis.

(66) *Privatus esto, idιώτης ἔστω.* Justinianu, Novella VI, cap. 5, ιδιώτης ἔσται καὶ λαϊκός, Julianus Antecessor, sit privatus et laicus.

(67) *Lector qui secundas contr. nuptias.* Lector nuptias contrahere non prohibetur, can. 25 apostolorum, eoque jure utuntur Græci cap. cum olim 6, extra de cler. conjugat. Sed si secundas contraxerit, ad sacerdotii honorem provehi non potest.

(68) *Diaconissa virgo sit aut olim, etc.* Diaconissa univira eligebatur, non renupta, quo verbo utitur concilium Epaonense c. 2. Paulus ad Timoth. I, cap. 7. *Disciplina Ecclesiæ et præscriptio Apostoli viduam adlegi in ordinem nisi univiram non concessit*; et de virginibus veland. cap. 9, et quam Epiphanius περὶ πίστεως καθολ. συντ. αὐτῆς ὡς μονόγαμοι οὖσαι.

(69) *Virgo sit.* Non virgines, sed viduæ primus Ecclesiæ cubulis eligebantur, quæ scilicet post matrimonium unum interceptum exinde sexui renuntiabant, seu loquitur Tertullianus, de exhort. carnalis cap. 1. Clemens autem ordinem viduarum

πάσης ὁσέως, καὶ τὰ κανονικὰ δέχεσθαι παραγγέλματα εἰς ἐπήκοον παντὸς τοῦ λαοῦ, παρακλησίαις τοῖς εἰς ἐπισκοπὴν παραγινομένοις.

Ἵτι οὐδεὶς ἀγράμματος εἰς κλήρον καταλέγεται.

Πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμοις προσομιλῶν ἢ παλλακὴν ἐπιστάτων φανερώς ἢ ἐσχηματισμένως, τῆς ἱερωσύνης ἀκρίπτων, ιδιώτης ἔστω.

Ἄνεγκώστης δευτερογαμῶν μὴ προκοπτεῖται εἰς βαθμὸν ἱερωσύνης. Σπύδων δὲ προκόψαι, πεπαύσθαι τοῦ κλήρου. Τριγαμῆν δὲ κωλύεται.

Ἡ χειροτονουμένη διακόνισσα παρθένος ἔστω, ἢ ἐνὶ καὶ μόνῳ πρώην συνοικήσασα ἀνδρὶ, σύγγενῳ

instituisse fertur, ut est in fine lib. VI Recognitio- num, quasi pro menstro esset ut virgo in censum viduarum referretur, quas ætatis ratio frigidioris ad Ecclesiæ ministerium admitti suadebat, non ju- niores, ὡς τῶν ἀκραζουσῶν καὶ ἐργάζεσθαι καὶ τρέφεσθαι δυναμένων, ἀ: καὶ πόνοι; δαμάειν χρεὶ τῆς ἀκμῆς τὰ σικρήματα. Quod quæ adhuc alicui vigeant, laboribus suis victum sibi possint quaerere : quas etiam oportet ætatis adultæ lasciviam laboribus edomare, ut scribit Theodoretus ad d. epistolam Pauli ad Timoth. Procedente autem tempore virgines quoque ascitæ. Epiphanius hæresi 79 : ἀειπαρθένοι οὖσαι semper virgines. Qui locus revocat mihi in mentem epistolam S. Ignatii ad Swyrnenses in fine, quam viri docti interpolatam credunt : Ἀσπάζομαι τοὺς οἴκους τῶν ἀδειφῶν μου σὺν γυναίξιν καὶ τέκνοις, καὶ ἀειπαρθένοισι καὶ χήραις. Vetus versio : Salvo domos fratrum meorum cum uxoris et filii, sed et virgines et viduas ; et merito quidem : nam Ignatiano sæculo virgines non adlegebantur, sed viduæ. Atqui genuina etiam, ut creditur, Ignatii epistola virginum quoque meminit his verbis : καὶ τὰς παρθέ- νους τὰς λεγομένας χήρας. Versio vetus : Et virgines vocatas viduas. De virginibus quod ait, non sapit Ignatii sæculum, si pro diaconissis accipias. Cætera surri possunt hoc sensu, ut vir sanctus salu- tet vocatas viduas, id est, non omnes, sed quæ adlectæ essent in ordinem, et in viduatu collocatæ, ut loquitur Tertullianus, de virginib. veland. Ita- que nisi obstaret veterum codicum auctoritas, sic legi vellem in dicta epistola, καὶ τέκνοις καὶ τὰς λεγομένας χήρας, expuncta voce παρθένοισι. Diaconissarum ministerium continetur Nov. VI, c. 6,

et can. 12 aynodi Carthag. IV, et hoc significat Epiphanius d. loco si modo λουτρῶν ibi accipi s pro baptismo. Diaconissæ igitur adhibebantur cum mulieres catechumenæ sacro lavacro tingerentur. Idem Epiphanius : Περὶ πίστεως καθολ. διακονίσει κηθίστανται εἰς ὑπηρεσίαν γυναικῶν μόνον διὰ τὴν σεμνότητα, ἀνχρητὰ κατὰσταλῆ λουτροῦ ἕνα καὶ ἢ ἐπισκέψαι; σωμάτων. Diaconissæ instituntur ad ministerium mulierum duntaxat honestatis causa, si necesse fuerit lavacri seu baptismatis gratia, aut inspectionis corporum. Cave enim a veteri illius loci interpretatione (balnei gratia). Ait δὲ τὴν σεμνότητα, scholiastes Haruemonopi in Epitome Canonum, δὲ τὸ εὐπρεπές, propter decorum. Hoc etiam nominatim scribitur Constitutionum apostolicar. lib. III, cap. 15. Ἵνα καὶ χρεῖσθαι διακόνου, καὶ πρώτου μὲν ἐν τῇ φωτισέσθαι γυναίκα; . Ὁ διάκονος χρεῖται μὲν μόνῳ το μέτρωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἕλαιῳ καὶ μετ' αὐτῶν ἢ

ὄσα τῶν ὕψιων - πλην εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ χειροτονεῖται. Δεχέσθω δὲ καὶ αὐτὴ τὰ κανονικὰ παραγγέλματα, καθ' ὁμοίτητα τῶν χειροτονουμένων κληρικῶν, καὶ μηδενὶ ἐξωτερικῶ συνοικεῖται, ἀλλὰ μόλις τοῖς γονεῦσι, καὶ τέκνοις, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ θεοῖς. Εἰ δὲ ἐτέρῳ χωρὶς τούτων συνοικεῖ, [Ἰσ. βιά] αὐτὸ τοῦτο μηδὲ προσαγέσθω εἰς χειροτονίαν. Ἀλλὰ καὶ χειροτονηθεῖσα ἐκπιπέτω, ὑποβαλλομένων αὐτῆς τῶν συνοικησάντων. [Ἰσ. τοῦ συνοικησάντος] αὐτῇ τῷ τε παρόντι νόμῳ, καὶ ταῖς κατὰ τῶν φθορῶν διηγορευμέναις ποιναῖς. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμήσῃ, ἢ ἕτερον μετέλθῃ βίον, ἐνοχὸς ἐστὶ θανάτου, καὶ τὰ πράγματα αὐτῆς τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ μοναστηρίῳ ἐν ᾧ χειροτονήθη, προσκυρωθήσονται τοῦ φθειραντος ἢ γαμήσαντος αὐτὴν διὰ ξίφους τιμωρομένου, καὶ δημεύει καθυποβαλλομένου.

Πᾶς κληρικὸς, εἰ καὶ ἐν τοῖς ἀναγνώσταις τέτακται, τῆς ἐραδῆς ἀφιστάμενος ὑπηρεσίας, ἢ ἕτερον μεταδιώκων βίον, ἄπορος μὲν ὢν ἐστὶ ταξέωτης. Εἰ δὲ εὖπορος εἴη, βουλευτῆς γενήσεται πρὸς τὴν τῆς ὑποστάσεως εὐπορίαν.

Τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἐκάστῃ ἐκκλησίᾳ λειτουργούντων κληρικῶν ἢ ποσότητα τῆς προσόδου, καὶ κρατή-

et prope absit ab annis quinquaginta (70): extraquam si ad monasterium (71) ordinetur. Accipiat autem et ipsa præcepta canonica, ad similitudinem clericorum, qui ordinantur, nec in ullius extranei contubernio sit (72), sed duntaxat in contubernio parentum, et liberorum, et fratrum, et patruorum ac avunculorum. Sin apud alium quempiam extra hos habitat, hac ipsa de causa non perveniat ad ordinationem. Quin etiam si ordinata fuerit, removetur, tam ipsa, quam qui cohabitavit ei, lege præsentis, atque iis pœnis, quæ adversus stupratores sancitæ sunt, damnandi. Quod si post ordinationem matrimonium contraxerit (73), vel ad aliam vitam transierit, rea mortis erit, et facultates ejus illi ecclesiæ, vel illi monasterio, in quo ordinata fuerit, addicentur: eo, qui stupro ipsam polluerit, aut uxorem duxerit, gladio pariter (74) et bonorum publicatione puniendo.

Omnis clericus, licet in ordine lectorum sit, a ministerio sacro deficiens, aut aliam vitam persequens, siquidem inops est, apparitor erit: sin locuples, curialis fiet, pro facultatum patrimonii sui modo.

Numerum clericorum, qui qualibet in ecclesia cultui divino serviunt, tam redditus quantitas,

Annibalis Fabroti notæ.

διάκονος ἀλεῖσθαι αὐτὰς. *Muliere diaconissa indignus, et primum quidem cum baptizantur mulieres. Diaconus unget tantum frontem ipsarum oleo sancto, et post ipsum diaconissa unget eas* (vertunt, absterget eas). Idemque confirmat Hieronymus in Epistolam Pauli ad Romanos, cap. xvi: *In Orientalibus, inquit, diaconissæ mulieres in suo sexu ministrare videntur in baptismo sive in ministerio verbû, quod Sedullus presbyter transcripsit in explanatione ejusdem epistolæ. Sed et auctor Vitæ S. Pelagii, cap. 8, testatur diaconissas mulieribus baptizandis ministerium præbuisse. Videamus obiter an diaconissæ inter laicas censerentur: et in ea quidem sententia sunt viri docti, quibus erroris fundus est canon 19 concilii Nicæni, ibi: Ἐν τοῖς λαϊκοῖς αὐτὰς ἐξετάζεσθαι, Inter laicos reverteri. Vellem observassent ejusdem canonis verba illa: ὡσαύτως δὲ καὶ, etc.: sic enim habetur in omnibus fere codicibus; alii vero legunt, ἐν τῷ κανόνι ἐστ. Itaque varia quoque circumfertur versio: Dionysii Exigui sic habent: *Qui sub regula versantur; Isidori autem Mercatoris: Qui in eodem clero inveniantur. Prior scriptura verior est, eamque sequuntur Theodorus Balsamon et Joannes Zonar. De sententia canonis videamus. Certe nec ipse Zonaras, nec quidem recentiores videntur eum percepisse. Hoc igitur constitutum est in d. canon. ut diaconissæ, quæ ab hæresi Paulianorum ad Ecclesiam redierint, rebaptizentur, et iis quæ in eodem habitu esse noscuntur, quod nimirum non habeant manuum impositionem, adeo ut omnino inter laicos deputentur, manus imponantur anno 40 (hoc enim tempus constitutum fuit ordinationi earum, aut ut ait Balsamon, ἤξιοῦντο καὶ χειροτονίας διακονισσῶν, manuum impositionem merebantur), si inveniantur idoneæ, alioquin manus non imponantur. Cujusmodi interpretatio Balsamoni quoque suboluit, non etiam Zonaræ, ut dixi, qui scribit, diaconissas quæ non inflantur se in supradictam hæresin prolapsas, inter laicos adnumerari, ad d. canonem in fine. Vide episcopum Aurelianensem**

ad Optatum p. 240, in quosdam canones, et sanctum Basilium in epistola canon. ad Amphilocho. cap. 24, et concil. Epæon. c. 21.

(70) *Ab annis 1.* Ætatis diaconissarum legitimæ non fuit constans definitio. Ne minor annis 60 vidua eligeretur Paulus præcepit ad Titum priore cap. 5. Annum 50 circiter statuit Justinianus novell. vi, c. 6. Patribus Chalcedonensibus annum 40 sufficere visum est, canone 15, concil. Chalced. c. 15; et c. 14 concil. vi in Trullo. Rationem discriminis et juris varii reddidit Zonaras ad d. can. 15 ut Paulus. Vide ad l. 9 sup. *de episc. et cleric.* et Hieronymum ad Salvinam de viduitate serv.

(71) *Extra quam si ad monasterium.* Minor enim annis quinquaginta exigente necessitate ordinari potest: sed ei alibi degere non licebit, quam in aeteterio sanctimonialium.

(72) *Nec in ullius extranei contubernio sit.* Diaconissis extraneorum consortio interdicitur. Julianus Antecessor Nov. vi, cap. 29. Nulla autem facultas diaconissis tributa est, habere quosdam secum veluti fratres, sive cognatos, vel quos dicere solent agapitos, vel dilectos. Vide Capitula Caroli M. p. 7, b, et 107, et 117; Capitula Caroli Calvi p. 415. Vide concil. Carth. i, c. 3 et 4; Turonens. iii; Toletan ii, c. 3; Arausic. c. 16; Turon. ii, c. 12, 17; Paris. lib. 1, c. 46; Troselian. c. 9; Aurel, iii, c. 4; Hispal. ii, c. 11; Forojul. c. 12; Tarrac. c. 1; Trull. c. 5; Turon. ii, c. 21; Paris. c. 5; Maticæ. c. 12; Meldens. c. 67; Concil. Troselian. c. 8; concil. Aquisgran. c. 118; Aquisgran. ii, sub Ludovico parte 3; concil. Turon. sub Carolo, c. 31; Maguntin. c. 19; Remense, c. 27; Capitula Car. M. p. 155; Clemens epist. 2 ad Jacobum fratrem Domini: *Nemo tamen clericorum cum extranea habitet femina, nisi proxima aut soror fuerit.*

(73) *Matrimonium contraxerit.* Vide Cap. Carol. M. et Cod. legum antiquar. p. 633.

(74) *Gladio pariter.* Vide ad l. 5, sup. *de episc. et cler.*

enam quæ invaluit consuetudo, determinat. Violantes hanc constitutionem quilibet accusato.

Cujuslibet diocesis patriarchæ, ac metropolitani, et episcopi, et clerici, qui legem hanc non custodiunt, a sacerdotio remouentur. Præsides autem qui violationes ejusdem non indicant, poenam quinque librarum auri solvent. Dat. xvii Kalendas Aprilis, Belisario et Eutropio ross.

II. De episcopis et clericis.

Idem imperator Petro præfecto prætorio (75).

De administratione, ac privilegiis, aliisque diversis capitulis, et quæ deinceps.

Præsens constituto, cum tempore posterior sit, renovat omnia capita constitutionis ante hanc factæ. Sancit autem, ut cum usus postulat episcopum ordinari (76) ab episcopis (77), clerus et primates illius civitatis (78) de tribus personis (79),

εσσα διορίζει συνθήβαι. Τῶν παραβαινόντων τῆ διατάξιν ὁ βουλόμενος κατηγορεῖτω.

Οἱ ἐκάστης διοικήσεως πατριάρχαι, καὶ μητροπολίται, καὶ ἐπίσκοποι, καὶ κληρικοὶ, μὴ φυλάττοντες τὸν παρόντα κανόνα, τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτουσι. Οἱ δὲ ἀρχόντες, μὴ ὁμνούντες [Ἰσ. μὴνούντες] τὰς κατ' αὐτοῦ παραβάσεις, ε' χρυσίου λίτρας καταθήσουσι τιμῆν. Ἐγγράφη Καλάνδαις Ἀπριλλίαις ὑπὸ Βελισαρίου καὶ Εὐτροπίου.

Β'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρον ἐπάρχον πραιτωρίων.

Περὶ διοικήσεως, καὶ προνομίων, καὶ ἄλλων διόρων κεφαλαίων.

Ἡ παρούσα διάταξις, μεταγενεστέρα οὖσα, πάντα καινίζει: τὰ κεφάλαια τῆς πρὸ αὐτῆς διατάξεως.

Διατυποῦ δὲ, ἵνα χρεῖα γένηται τοῦ ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, ὁ κληρὸς καὶ οἱ πρωτεύοντες τῆς πόλεως ἐκείνης ἐπὶ τρισὶ πρόσωποις κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς

Annibalis Fabroti notæ.

(75) *Petro præfecto prætorio.* Non recte in edit. μαχίτη φ τῶν θελων ὀφφικίων, magistro divinorum officii em.

(76) *Ordinari.* Χειροτονηθῆναι, *creari*, ut recte Julianus Novella cxv, c. 1, melius quam vetus interpretes, quem Leunclavius secutus est. Idemque Julianus in fine c. 1, χειροτονῆσαι, recte vertit *consecrare*. Χειροτονία igitur et pro electione, et pro ordinatione seu consecratione ponitur. Glossæ: χειροτονία, creatio, procreatio, creatura. Procreatio igitur idem quod creatio. Innocentius I. in Decretis: *Non sine permissu conscientiaque tua sinas episcopus procreari.* Vide Glossarium nostrum ad Anastasii Biblioth. *Historiam ecclesiasticam, in χειροτονία.*

(77) *Ab episcopis.* Hæc non sunt in Græcis, nec in Novella Justin. cxviii, cap. 1, et omnino abesse debent: nec enim solis episcopis electio permittitur. Qui hæc de suo addidit fortasse respexit ad synodum Nicænam, qua cavetur ut episcopi ab episcopis eligantur, can. 4, et can. 3, Nicæne ii, quod equidem de consecratione et manuum impositione admiserim, de electione non item, de qua hic agitur.

(78) *Clerus et primates civitatis.* Episcopus a clero et primoribus civitatis eligitur. Primores civitatis, οἱ πρωτεύοντες τῆς πόλεως, Balsamoni et πρότεοι τῆς πόλεως, Justiniano Nov. cxviii, cap. 1, et Bals. ad Photii *Nomoc.* tit. 1, c. 25, sunt, qui οἱ ἐν τῇλαί Gregorio Nysseno in vita Gregorii Thaumati, οἱ ἐν τῇλαί, καὶ ἀξιώμασι; Theodoro, *Histor. ecclesiast.* lib. 4, cap. 47: Οἱ λαμπρότατοι καὶ οἱ λογάδες, honorati, nobiles civitatis. Liberatus diaconus, in *Breviario*, cap. 14, laici nobiles ac cives, Hincmarus ad Hedenulphum Laudunensis ecclesie episcopum; imo ab omni populo vetustissimis temporibus deligebatur episcopus. Clemens aut certe scriptor perantiquus *Constitutionum Apostolicar.* lib. viii, cap. 2. Primus igitur B. Cyprianus, epist. 68, ad clerum et plebes in Hispania consistentes, coram omni syn. p. 131, lin. 3; B. Hieronymus in *Jonam* cap. 3, de Cypriano: *Ad probationem honorum operum arbitror solum hoc satis esse, quod iudicio Dei et plebis favore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus, et ut putatur novellus, electus est;* et in Epistolam ad Galatas; Leo epistola 82, in editione Nivelliana (nl. 84), ad Anastasium Thessalonicens. : *Cum de summi sacerdotis electione tractabitur, ille omnibus præponitur, quem cleri plebisque consensus concorditer postularint.* Et epistola 87 (nl. 89):

Expectarentur certe vota civium, testimonia populi, quæretur honoratorum arbitrium, electio clericorum. Stephanus Tornacensis epist. 173: *Concurrunt in electione illa quatuor quæ a Leone I dicta sunt, rota civium, testimonium populi, honoratorum arbitrium, electio clericorum.* Intelligit epistolam 87, al. 89, Leonis. Sulpitius Severus lib. *De Vita B. Martini*, cap. 7; Hincmarus epistola ad clerum et plebem Tornacensem: *Clerum plebemque ejusdem ecclesie publice admovere festines, ut remoto privato studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expectant et eligunt sacerdotem.* Gregorius Turonensis: *Cumque populus S. Quiniani, qui de Rueno ejus fuerat, egressisset.* Et lib. 5: *Favente populo episcopatus gratiam adipisceris.* Lib. x: *Gregorium diaconum plebs omnis elegit.* Concilium Remense: *Ne quis sine electione cleri et populi ad regimen ecclesiasticum proreheretur.*

Merito autem populi consensus expectabatur, quia qui proponendus est omnibus ab omnibus eligi debet, ut est in concilio Aurelianensi; sive, ut est in decreto cleri Laudunensis de Hedenulpho electo episcopo, quia cui debet ab omnibus obediri, utique debet ab omnibus eligi; ne civitas non optatum episcopum aut contemnat aut oderit, et fiat minus religiosa civitas quam convenit, cui non licuit habere quem voluit. Denique omnium interest electum potius habere quam quemlibet.

multa tamen sunt quæ his quæ diximus refragari videntur; sunt enim qui putent adhibitum fuisse consensum populi ad comprobandam electionem jam factam a clero. Imo populi et cleri electio fuit. B. Cyprianus d. epist. 68: *Quando ipsa (de plebe loquitur) maxime habeat potestatem, vel eligendi, vel indignos recusandi.* Nec aliter concilii Nicæni can. 5 accepit interpretes Arabs, apud quem sic habetur: *Et si populo placebit eligatur.* De electione episcopi vide P. Blesensem epist. 15; Nazianzen. orat. 21; Capitula Car. M. p. 18. Coram populo stantebantur episcopi libid. p. 209; Synesium, epist. 67; Alexandri III epist. 23; vide etiam Duval, *De electo episcopo per plebem*, p. 386, 389 usque ad p. 395. Vide Anastas. Bibliothecar. in Leone III, in Valentiniano, et Sergio II.

Sunt qui putent electionis jus ademptum populo, et allegendum ad episcopem, ab episcopis eligi debere, can. 5 Nicæne vii synodi; can. 13 concilii

(79) *De tribus personis.* Duo sunt tres præsentia metropolit. concil. Barcin. ii, c. 3.

ἀναυτοῖς δὲ, εἰ βούλονται, καὶ λαϊκοί, προκειμένων ἂν κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς, ἐπισημασθέντων ἑκείνων, ὡς ἐκ τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων, ψήφισματα ποιῶσι, λέγοντες ἐν αὐτοῖς ὡς κανονικοῦς αὐτοῦς ἴσασι, καὶ οὐτε γυναῖκα, οὐτε παλλακῆν συζῶσιν, ἢ παῖδας ἔχουσιν. Ἄλλ' εἰ καὶ τις γέγονεν αἰτεῖ γαμετῆ πρότερον, ὡς ἐκ παρθενίας ταύτης συνήκασαν.

Βουλευτῆς ἢ ταξιώτης μὴ γενέσθω ἐπίσκοπος, μὴ πρότερον ἢ ἑτη μονάσας. Ἄλλ' εἰ παρὰ ταῦτα γένηται, τῇ ἰδίᾳ ἀποδίδσθω τύχη.

Ἦτιον τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθω ἐπίσκοπος.

Ὁ λαϊκός, εἰ μὴ τρεῖς μῆνας καταλεγῆ ἐν κλήρῳ, μὴ προαγέσθω εἰς ἐπίσκοπον.

Ὁ βουλευτῆς, ἐπὶ δεκαπέντε ἑτη μονάσας, χειροτονεῖσθω ἐπίσκοπος, καὶ τῆς τύχης εὐθερουῖται, τὸ

Annihalis Fabroli notæ.

concilii Laodiceni. In quorum sententiam ire non possunt; verius enim est jus et facultatem eligendi penes populum remansisse. Quoniam autem discordant inter se plebe, ad secessionem plurimum ventum erat, ideo a Patribus Laodicenis electio plebi adempta, can. 12: Ὅτι δὲ στάσει; ἐνεῦθεν ἤγαγοντο, ut ait Zonaras ad d. canonem. De plebe ob studia privata ad seditiones prorumpente vide Gregorium Nazianz. orat. 19; Evagrium, lib. II c. 15; Theodor. Lectorem; Sozomenum, lib. VI. *Histor. ecclesiat.* c. 23 et 24; Sacramentum, VI, c. 10; Anastasium Bibliothecar. in Canone et in Sergio II; Gregor. Turouens. *Histor.* lib. II, c. 43; Sidonium Apollinar. lib. IV, epist. ult. De plebis electione conqueritur Gregor. Nazianz. d. epist. 49 et alibi.

Nemo nescit per initia electionem pontificis Romani et reliquorum episcoporum fuisse penes clerum, populum, et principes; quanquam quod de populo dicitur, quidam sic accipiendum putant, ut consensus populi adhibitus tantum fuerit ad comprobandam electionem jam factam a clericis. Vide can. Si quis 28, 16, *quest.* 1, et gloss. ad verbum: *Vel populi*, et can. *Sic vive* 26, ead. causa, et *quest.* Hildebertus Cenomanensis episc. in epist. 12: *Nam de electione quæ loquar, in qua populo minime licet clerum præcedere, sed assensu prosequi eligentem.* Alii contendunt episcoporum electionem penes populum fuisse, can. *Sarrorum* 63 distinct. cap. *Querelam*, extr. *De elect.* Verum sive populus una cum clericis episcopos elegerit, quod variis auctorum locis comprobari posset, sive electionem jam factam approbarit, tantum constat, præsentem saltem, vel attestante populo, quod sine consensu non procedit, episcopos eligi solitos. D. Hieronymus in can. *Licet* 8, *quest.* 1.

Verum procedente tempore, desitit adhiberi populi consensus in electionibus, cap. 2 extr. Justinianus plebem non excludit, sed primates civitatis admittit, τοὺς πρώτους τῆς πόλεως, nov. cxxiii. Quod ad principes attinet, jus populi ad eos translatum videtur. Hugo Grotius in lib. *De imper. summarum potestatum circa sacra*, cap. 11, num. 20, usque ad num. 25, et Francisc. Florens, ad tit. *Decretal. de electione.*

(80) *Decreta faciant.* In tres personas suffragia conferant.

(81) *Episcopus minor annis xxx.* Veteri Hebræorum lege non eligebantur in sacerdotium, nisi qui implevisset annum 30, Hieronymo teste in epistola 62, ad Theophilum, et in præfatione ad Ezechiel

clericis ac monachis, et cum eis (siquidem ita vellint) laicis quoque, propositis sacris Evangelis decreta faciant (80), quibus in decretis dicant, se illos scire canonibus conformes, et quod neque cum uxore vel concubina sint eodem in cubiterno, neque liberos habeant. Quod si quam prius habuerint uxorem, a virginitate cum illa cohabitasse.

Curialis, vel apparitor, episcopus non fiat, nisi prius quindecim annis solitariam vitam egerit. Si præter hæc factus fuerit episcopus, conditioni suæ restituitur.

Episcopus minor annis triginta (81) ne ordinatur

Laicus, nisi per tres menses (82) clero fuerit B ascriptus, ad episcopatum non producitur.

Curialis, qui vitam solitariam quindecim annis egerit, episcopus ordinator, et a conditione sua

Sacerdotibus etiam Christianis ætas quidem annorum 35 præstituta a Justiniano in Nov. cxxiii, c. 1. At ex Nov. cxxxv, cap. 2, satis est explorasse annum 30, ut et concilii Agathensis can. 17, et ex eo can. *Episcopus*, dist. 77; concilii Lateranensis. can. 3. Hæc viri perfecti ætas est, d. can. 17, et legis Wisigothorum lib. X, tit. 2, c. 3; D. Gregor. Nazianz. in oratione 40: Ὁ: τελεῖται βίβανον ἀρετῆς, καὶ τοῦ διδάσκειν καθρὼν ταύτης ἐχούσης τῆς ηλικίας: *Quia hæc ætas perfectum virtutis argumentum docendique maturitatem habet.* Theophylactus in Lucam, cap. 5: Ἀὕτη ἡ ηλικία ἐστὶν τελειοτάτη: *ætatis illa perfectissima est.* Et in Joannem cap. 4: Ἀνὴρ δὲ λέγεται ὁ Κύριος: τάχα μὲν καὶ διὰ τὸ τῆς ηλικίας: τῶν οὖν τοιαυτωναιῶν γὰρ ἐδραπέτατο. *Vir autem dicitur Dominus, fortassis propter ætatem perfectum: quoniam 39 annorum erat cum baptizaretur.* Hildebertus Cenomanensis episcopus, epistola 12; S. Hieronymus, contra Jovinianum lib. 1: *Propterea inter duodecim apostolos unus eligitur, ut capite constituto schismatis tollatur occasio. Sed cur non Joannes electus est virgo? Ætati delatum, quia Petrus senior erat, ne adhuc adolescens, et pene puer progressæ ætatis hominibus præferretur.* Gregorius VII, epist. 5, ad episcopos Britannicæ, non admittit juvenem quemdam præclarum genere et honestis moribus, ad episcopatus onus portandum. Scribit tamen D. Chrysostomus, non tam ætatis rationem habendam, quam virtutis et pietatis, in Epistolam Pauli ad Timoth. et D. Chrysostomus apud Georgium Alexand. in Excerptis Photianis. Item scribit Albertus Crantzins, *Histor. Bremensis* lib. IX, cap. 47; et Hincmarus in Vita S. Remigii ait, cum anno 22 archiepiscopum electum fuisse. Denique, ut cætera exempla omitam, Eleutherius propter extimiam virtutem vicesimum annum agens episcopus Illyrici ordinatus est, ut scribit Nicephor. Callist. lib. III *Histor. ecclesiat.*

(82) *Laicus nisi per tres menses.* Hoc jus sequuntur Leo et Constantinus. Synodus Avernenensis II, c. 9; et Aurelianensis V annum præstituit. In Fulgentii quoque Ferrandi Breviatione canonum refertur ex concilio Sufetulensi, ut quicumque laicus ad episcopatum eligitur, prius annum in ministerio ecclesiastico per omnes gradus transeat. Refert etiam Crisconius in Breviario canonico, c. 164, ex Decretis papæ Cælestini tit. 21, quod non conveniat, contemptis clericis Ecclesiarum, de laicis episcopum ordinari. Novella tamen sexta, c. 1, vers. *Prius autem*, sex menses præstituti fuerant.

liberator: sic tamen, ut semissem cum quarta A patriimonii sui parte curiæ ac fisco præbeat.

Si intra sex menses decreta de episcopis facta non fuerint, competens patriarcha vel metropolitano, animæ suæ periculo, quem vult, ordinato.

Si copiam trium personarum non habent, qui decreta faciunt, unum, vel duos, pro ipsius loci abundantia, decernere possunt.

Qui præter hæc ordinatur, excidit ordinatione. Qui vero ipsum ordinat, ad unius anni spatium a sacro ministerio separatur, facultatibus ejus ecclesie applicandis.

Accusatus episcopus (83) ordinandus, ante discussionem causæ ne ordinator. Accusator, si victus fuerit, aut trimestrii spatio deseruerit accusationem, relegatur: episcopo, qui ordinat, ex violatione legis lisdem pœnis subjiciendo (84).

Omnis episcopus gratis ordinator (85), eo, qui dat, vel accipit, vel interuenit, sacerdotium amittente; præterquam quod etiam id, quod datum fuerit, ecclesie applicabitur. Quod si laicus est, qui accepit, duplum ejus, quod datum fuerit, ecclesie restituet. Qui vero cautionem hoc nomine acceperit, et ipsam restituet et summam soluet, quantam illa continet.

Legito 17 (85') præsentis tituli constitutionem, quæ cum tempore posterior sit, renovat tradita de episcoporum ordinatione.

Patriarchæ, Romanus (86) et Constantinopolitana C et Alexandrinus et Theopolitanus (87) et Hierosolymorum archiepiscopus (88), ab initio constituta tam cathedralicorum (89), quam consuetudinum nomine præstanto; viginti tamen ut curi libras non transcendant. Qui vero ab ipsis, vel ab aliqua synodo ordinantur metropolitani, ac similiter et qui a metropolitanis (90) ad episcopatum provehantur, si non minorem triginta libris auri reditum habet ecclesia, quam ad ecclesiam ordinandi sunt: centum solidos ordinanti nomine cathedralici solvunt, clericis et notariis ejusdem trecentos. Si vero minorem quidem triginta libris

Annibalis Fabroti notæ.

(83) *Accusatus episcopus.* Hic de electi, non dum D tamen ordinati episcopi accusatione agitur. Vide Balsamonem ad Photii *Nomocan.* tit. 9, cap. 1, in med.

(84) *Lisdem pœnis subjiciendo.* Qui ordinare festinavit, anno uno ministerio sacro abstinere, et res ejus ecclesie addicuntur cujus episcopus est.

(85) *Gratis ordinator.* Tertullianus, *Apolog.* c. 39; Cassiodor. ix, 15 et seq.

(85') Hoc est ultimam hujus tituli primi, quæ in libris Novellarum est centesima tricesima septima.

(86) *Patriarchæ, Romanus.* Quinque numero sunt patriarchæ in Ecclesie corpore, quod ab iis administratur, ad exemplum quinque corporis humani sensuum, ut scribit Petrus Antiochenus in epistola ad Dominicum Gradensem, quæ habetur in cod. ms. biblioth. Regiæ, ut refert eruditissimus Petrus de Marca, archiepiscopus Tolosanus, in Dissertatione de primatu Lugdunensi.

ἡμισυ τέταρτον μέρος τῆς ἰδίας ὑποστάσεως παρέχων τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ.

Ἐάν ἐντός ἐξ μηνῶν μὴ γένηνται τὰ τῶν ἐπισκόπων ψηφίσματα, ὁ ἀρχιεπίσκοπος πατριάρχης ἢ μητροπολίτης ὃν βούλεται χειροτονεῖτω κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς.

Ὅτι, εἰ μὴ εὐποροῦσι τῶν τριῶν προσώπων οἱ ψηφίσματα ποιῶντες, δύναται ἓνα ἢ δύο πρὸς τὴν τῶν τόπων εὐπορίαν ψηφισασθαι.

Ὁ παρὰ ταῦτα χειροτονούμενος ἐκπίπτει τῆς χειροτονίας. Ὁ δὲ χειροτονῶν ἐπὶ ἐνιαυτὸν χωρίζεται τῆς λειτουργίας, τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρουμένης τῆς αὐτοῦ περιουσίας.

Κατηγορηθεὶς ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι, πρὸ ἐξέτασεως μὴ χειροτονεῖσθω. Ὁ δὲ κατηγορῶς, ἡτηθείς, ἢ ἐπὶ τρίμηνον ἀπολιπὼν τὴν κατηγορίαν, ἐξορίζεται, τοῦ χειροτονουμένου ἐπισκόπου ἐκ παραβάσεως τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβαλλομένου.

Πᾶς ἐπίσκοπος προτετα χειροτονεῖσθω, τοῦ διδόντος, ἢ λαμβάνοντος, ἢ μεσάζοντος τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτοντος, πρὸς τὸ καὶ τὸ δοθὲν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρωθῆναι. Εἰ δὲ λαϊκός, ἔστιν ὁ λαδὼν, διπλοῦν τὸ δοθὲν ἀναδίδωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἀσφάλειαν δὲ περὶ τούτου λαδὼν, καὶ ταύτην ἀποδίδωσι, καὶ ὅσῃ περιέχει ποσότητα.

Ἀνάγκωδι τὴν ἰζ' τοῦ παρόντος τίτλου διάταξιν μεταγενεστέρων οὖσαν, καὶ ναίνει τὰ περὶ τῆς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων.

Οἱ πατριάρχαι Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἱεροσολύμων, τεταγμένα ἐξ ἀρχῆς ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν καὶ συνθετικῶν παρεχέτωσαν, μὴ υπερβαίνοντες τὰς κ' τοῦ χρυσοῦ λίτρας. Οἱ δὲ παρ' αὐτῶν ἢ παρὰ τίνος συνόδου χειροτονούμενοι μητροπολίται, ὁμοίως δὲ καὶ οἱ παρὰ τῶν μητροπολιτῶν εἰς ἐπισκοπὴν προαγόμενοι, εἰ μὴ ἐλάττωνα τριάκοντα χρυσοῦ λίτρῶν πρόσδορον ἢ ἐκκλησίᾳ ἔχη, εἰς ἣν μέλλουσι χειροτονεῖσθαι, ἕκατον νομίσματα ὑπὲρ ἐνθρονιστικῶν παρεχέτωσαν τῷ χειροτονουμένῳ, τοῖς δὲ κληρικοῖς αὐτοῦ καὶ νοταρίοις νομίσματα τριζήκοντα. Εἰ δὲ ἐλάττωνα μὲν τριάκοντα τοῦ χρυσοῦ

(87) *Theopolitanus.* Hoc est Antiochenus. Julianus Antecessor.

(88) *Hierosolymorum archiepiscopus.* Semper ultimo loco ponitur patriarcha Hierosolymitanus, ut concilii Florentini sessione 25: Τὸν Κωνσταντινουπόλεως δεύτερον εἶναι μετὰ πάντων, εἶτα τὸν Ἀλεξανδρείας, τὸν Ἀντιοχείας μετὰ τούτων, εἶτα τὸν Ἱεροσολύμων.

(89) *Cathedralicorum Enthroniastica* sive cathedralica intra modum legitimum non improbandur. Est autem ἐνθρονιστικὸν, quod pro ordinatione episcopi datur ordinanti, vel clericis, vel notariis ecclesiasticis. Vide Novellam Isaaci Comneni: vide Balsamonem in *Nomoc.* Photii, tit. 1, c. 54. In mandato tamen quod metropolitanis dari solebat, præcipitur ut sportulæ illæ non ordinationi, sed pauperibus erogentur.

(90) *Qui a metropolitanis.* Vide Servinum vol. I, p. 59.

λιτρῶν, οὐχ ἥττονα δὲ τῶν δέκα πρόσδοτον ἐτησίαν ἢ ἐκκλησία ἐχη, τότε ρ' νομίματα διδῶτω τῷ χειροτονούντι, καὶ τοῖς κληρικοῖς αὐτοῦ καὶ νοταριοῖς διακόσια. Εἰ δὲ ἥττων μὲν τῶν δέκα λιτρῶν, οὐχ ἥττων δὲ τῶν πέντε ἢ ἐτησία πρόσδοτος τῆς ἐκκλησίας, παρεχέτωσαν τῷ μὲν χειροτονούντι πεντήκοντα νομίματα, τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὴν ε'. Ἐλάττονος δὲ πέντε λιτρῶν, οὐκ ἐλάττονος δὲ τριῶν τῆς ἐτησίας προσδόου οὐσης, δεκαοκτὼ νομίματα ὁ χειροτονῶν λαμβανέτω, καὶ οἱ περὶ αὐτὴν εἰκοστέσσαρα. Εἰ δὲ λείπεται τῶν τριῶν λιτρῶν ἢ ἐκκλησιαστικῆ πρόσδοτος, οὐκ ἐλάττοται δὲ τῶν δύο, παρεχέσθω τῷ μὲν χειροτονούντι νομίματα ς', τοῖς δὲ ἀμφ' αὐτὸν νομίματα ιβ'. Ἐπ' ἐλάττοιν δὲ προσδοτῶ τῶν δύο λιτρῶν, μηδὲν καθόλου παρεχέσθω. Εἰ τις δὲ πλείον λάβῃ τοῦ ὀρισμένου, τριπλοῦν τὸ δοθὲν ἀναδώσει τῇ ἐκκλησίᾳ. Δύναται δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι καὶ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἴδια προσφέρειν πράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ, εἰς τὴν μέλλει χειροτονεῖσθαι.

Πᾶσα ἐπισκοπὴ ὀπεξουσιότητος, καὶ ἐναπογράφου καὶ δουλικῆς ἀπαλλάττει τύχης.

Ἐπίσκοπος ἢ μοναχὸς μὴ προσκαλεῖσθω πρὸς κηδεμονίαν. Οἱ λοιποὶ κληρικοὶ, εἰ βούλονται, τὰς τῶν συγγενῶν καταδεχέσθωσαν τεσσάρων μηνῶν τὴν οικίαν τῷ ἄρχοντι φανερούντες γνώμην. Πρὸς δὲ ἐξωτικὰς μὴ ἐλκέσθωσαν

Μηδεὶς ἐπίσκοπος, ἢ μοναχὸς, ἢ κληρικὸς, ἐκλήπτωρ, ἢ διοικητὴς δημοσίων, ἢ μισθωτὴς τελῶν, ἢ ἀλλοτρῶν κτήσεων, ἢ κουράτωρ οἴκου, ἢ ἐντολεὺς δίκης, ἢ ἐγγυητὴς ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἐγγυῶν [Ἰσ. αὐτῶν] γενέσθω, οἷονδὴ ποτε ἔχει βαθμὸν ἱερωσύνης· μόνοις γὰρ ἐξέσται αὐτοῖς ἱερατικῶν φροντίζειν πραγμάτων κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ῥητοῦ.

Δύναται αἱ ἀγαίαι ἐκκλησίαι καὶ οἱ λοιποὶ εὐαγεῖς οἶκοι ἀλλήλοις καὶ τοῖς ἰδίαις κληρικοῖς μισθώσασθαι, καὶ ἐμφυτεύσεις ἐκιδῶναι χωρὶς τῶν διοικητῶν καὶ καρτουλαρίων, καὶ συγγενῶν αὐτῶν, καὶ ἀγγιστέων. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἐπίσκοπος τῆς ἰδίας ἐκπίπτει περιουσίας, ταύτης κληρουμένης τῇ ἐκκλησίᾳ. Ὁ δὲ κληρικὸς ποιήνῃ δώσει τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ ὁ ἐπίσκοπος ὀρίσει. Οἱ δὲ ἐκλήψαις ἢ διοικήσεις δημοσίων ἢ ἰδιωτικῶν καταπιστεύσαντες κληρικοῖς οἰουδήποτε βαθμοῦ, ἢ μοναχοῖς, ἢ ὑπὲρ τῶν τοιούτων αὐτοῦς αἰτιῶν δεξάμενοι ἐγγυητὰς, οὐδὲ τοὺς εὐαγεῖς οἴκους, οὐδὲ αὐτοὺς τοὺς

Annibalis Fabroti notæ.

(91) *Net solidos sex.* Sic legitur in Peirescii cod.; in Novella vero Justiniani c. 5, *νομ. ιβ' et νομ. ς'*, et ita in quibusdam libris Juliani, ut notatur in variis. Omittitur autem hic quod colligitur ex d. Nov. in presbyterum, archidiaconum, πρῶτον τῶν πρεσβυτέρων, et archidiaconum, πρῶτον τῶν διακόνων, in Ecclesia pecuniæ distributionem habuisse, Arnulphus Lexoviensis de P. Pictaviensi archid. Fulbertus, epist. 35 et 79; Isidorus epist. ad Ludefredum episcopum de officio archidiaconi. Pervulgatum est quod de B. Laurentio primo archidiacono scribit Prudentius, cui hæc subnectam ex Chrysologi sermone 155: *Quoniam*

Auri, sed decem libris tamen non inferiorem redditum annuum habet ecclesia, centum solidos dat ordinanti, clericis et notariis ejus ducentos. Quod si minor decem libris auri, non minor autem quinque libris annuus est redditus ecclesiæ, quinquaginta solidos ordinanti solvunt, septuaginta vero solidos iis, qui sub eo sunt. Si minor quinque libris, at non minor tribus est ecclesiæ redditus annuus octodecim solidos accipito, qui ordinat, et qui circa ipsum sunt, viginti quatuor. Quod si redditus ecclesiæ minor est tribus libris, at non minor duabus, ordinanti det solidos sex (91), iis autem, qui sub eo sunt, duodecim. De redditu vero minore duabus auri libris, nihil omnino præstanto. Si quis autem plus acceperit, quam statutum sit, triplum ejus, quod datum est, ecclesiæ solvet. Cæterum potest is, qui ordinandus est, tam ante initium episcopatum, quam post ordinationem, illi ecclesiæ, ad quam ordinandus est, facultates suas offerre.

Omnis episcopatus a potestate patria (92) et ascriptitia servilique conditione liberat.

Episcopus aut monachus ad cognatorum curam non vocetur. Cæteri autem clerici, si velint, eorum curam suscipiant, intra quatuor menses suam voluntatem magistratui declarantes. Ad extraneorum autem curam ne compellantur.

Episcopus, aut monachus, aut clericus, non fiat exceptor (93), vel administrator rerum fiscalium, vel conductor vectigalium, alienorumve prædiorum, aut curator sedium, aut procurator litis, aut pro causis ejusmodi fidejussor (94): quemcunque tandem sacerdotij gradum] habeat. Quippe licet eis duntaxat rerum sacerdotalium habere curam, juxta constitutionem hujus textus.

Possunt ecclesiæ sacrosanctæ, cæteræque venerabiles domus, inter se, ac suis clericis locare, atque emphyteuses dare, absque suis administratoribus et chartulariis et cognatis et propinquis. Qui adversus hæc facit episcopus bonis suis excedit, quæ applicantur ecclesiæ, clericus autem eam pœnam dabit ecclesiæ, quam episcopus statuerit. Qui vero vel exceptiones, vel administrationes rerum fiscalium, aut privatarum, clericis cujuscunque gradus, aut monachis commiserint, aut pro talibus causis eos fidejussores acceperint, nec venerabiles domus convenire, nec ipsos clericos

erat archidiaconus, apud illum esse utique credebatur opera ecclesiæ. Augustin. in sermone 58 *De divers.: Thesaurus ecclesiæ suscipiens Christianis pauperibus erogasti.* Sulpit. Sever. in dialogo 2, de virt. S. Martini.

(92) *Omnis episcop. a potest. patr.* Vide sup. ad l. 55 de *episc. et cleric.*

(93) *Exceptor.* Episcopus exceptor seu susceptor tributorum fieri non potest, nec conductor vectigalium. Concilium Chalced. c. 5; Ferrandus Diaconus, in Breviar. c. 125; Carthagin. c. 16.

(94) *Fidejussor.* Vide Clementem, Constit. lib. II, c. 6; et Chassan. ad tit. *De fidejuss. eatr*

vel monachos, vel eorum facultates possunt, atque etiam damnum, quod accidit nasci, de suo restituent.

Episcopus ne producitur ad dicendum testimonium (93), sed propositis sacrosanctis Evangelis, personis publicis presentibus, quae novit, testator.

Nemo propter causam pecuniariam vel criminalem absque divino jussu episcopum producat, aut sistat: praeside, qui jam dicta facit, praeter amissionem cinguli, tormentis et exilio tradendo.

Episcopus aut clericus (96) absque jussione sacra, vel absque permisso illius, qui jurisdictionem in eos habet, peregre ne proficiscitur: nec proficiscens, ultra spatium anni (97) reditum differt. Nam ex ecclesia sua nullas expensas accipiet. Quod si canonice citetur, nec intra statutum tempus redierit, alius ordinator. Cum Constantinopolim venerit secundum ea quae dicta sunt, per Constantinopolitanum patriarcham imperatori indicator. Ceterum verba textus de his sunt hujusmodi: Interdicimus autem religiosissimis episcopis, ne suas ecclesias relinquunt. Et post alia verba: Ita tamen ut ne illis quidem episcopis, qui sub beatissimo Constantinopolis archiepiscopo et patriarcha sunt, liceat absque permisso ipsius, vel absque jussu nostro, imperatoriam urbem adire. Quod si hoc etiam modo cujuscunque loci episcopus peregre profectus fuerit, non amplius uno anno suam relinquat ecclesiam. Et debent episcopi, qui ad urbem imperatoriam, seu dictum est, appulerunt, cujuscunque sint diocesis, ante omnia beatissimum archiepiscopum Constantinopolitanum adire, atque ita per eum ad nostram serenitatem accedere.

Patriarchae ac metropolitani semel aut bis anno publicas synodos instituunt, in quibus suas inter se, subjectorumque sibi episcoporum et clericorum causas dijudicent et emergentia capitula canonica disponant.

Clericus tabula ne ludito (98), nec consortium habeto cum eo, qui tabula ludit, nec ludentem spectato, nec ad spectacula venito. Quippe si faciat, ad triennium in monasterium immittitur.

Episcopus per coactionem clericum suum ne dimittito.

Annibalis Fabroti notæ.

(95) *Episcopus ne producitur ad testim.* Vide ad l. 7 sup. de *episc. et cleric.*

(96) *Aut clericus.* Theodor. Balsamon hic ex Basilicis inseruit vocem *clericus*; Novella enim Justiniani vi, cap. 3, loquitur tantum de episcopo, ut ipsemet testatur ad *Nomocan.* Photii, tit. 8, c. 2.

(97) *Spatium anni.* Vide Balsam. loco citato.

(98) *Tabula ne ludito.* Ταβλιζεν dicunt Græci recentiores, id est tabulis ludere, Novella cxiii, cap. 10; Hesychius *κωδύσα*, ταβλίσαι; Isaacus Porphyrogenit. in *Character. Palamedis*; Meursius p. 660. Hinc ταβλίον. Suidas: τάβλια ἑνομα πάλαι; V. de Glossarium nostrum ad Cedren. et

κληρικούς ἢ μοναχοὺς, ἢ τὰς οὐσίας αὐτῶν εὐθύνειν δύνανται, ἀλλὰ καὶ τὴν γινομένην τῷ δημοσίῳ βλάβῃν οὐκοῦθεν ἀποκαταστήσουσιν.

Μὴ παραγέσθω ἐπίσκοπος εἰς μαρτυρίαν· ἀλλὰ προτιθεμένων τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων τῷ ἐπισκόπῳ, δημοσίων προσώπων παρόντων, μαρτυρεῖτω ἅπερ ἐπίσταται.

Χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας μηδεὶς ἐπίσκοπος χωρὶς θείας κελεύσεως διαγέτω, ἢ παραστάσιμον ποιέτω· ἄρχοντος τοῦ ταῦτα τὰ εἰρημένα προστάτηντος; πρὸς τῇ ἐκπτώσει τῆς ζῶσης βασινοῦς καὶ ἑξορίᾳ παραδιδόμενου.

Μὴ ἀποδημαίτω ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς χωρὶς θείας κελεύσεως ἢ ἐπιτροπῆς τοῦ ἔχοντος τὴν κατ' αὐτοῦ δικαιοδοσίαν· μήτε δὲ ἀποδημῶν πλέον ἐνιαυτοῦ ὑπερτιθέσθω τὴν ἐκαστοῦ, ἐπεὶ οὐ λήφεται θάπανα; ἐκ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ κανονικῶς κελούμενος μὴ ἐπανάσθω εἰς τὸ ὠρισμένου χρόνου, ἕτερος χειροτονησέσθω. Ἄνιων δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τὰ εἰρημένα, διὰ τοῦ ταύτης πατριάρχου μηνυθένθω βασιλεῖ. Ἔχει δὲ τὸ περὶ τούτων ῥητὸν οὕτως· Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις τὰς οἰκίας καταλιμπάνειν ἐκκλησίας. Καὶ μεθ' ἕτερα· Οὕτω μέντοι, ἵνα μηδὲ ἐκείνοις τοῖς ἐπισκόποις οὐτινες ὑπὸ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχην εἰσιέναι ἐξέτη δίχα ἐπιτροπῆς αὐτοῦ ἢ ἡμετέρας κελεύσεως εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν. Εἰ δὲ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐπίσκοπος οἰουδῆποτε τόπου ἀποδημήσῃ, μὴ πλέον ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν καταλιμπάνειν ἐκκλησίαν. Τού; δὲ ἐπισκόπους τοῖς κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ὡς εἴρηται, παραγινομένους, οἰασθήσονται εἰς δικαιοσύνην, πρὸ πάντων ἐπιέναι πρὸς τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οὕτως δι' αὐτοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν εἰσιέναι γαληνότητα.

Οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ μητροπολίται ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἐνιαυτοῦ κοινῶς ποιέτωσαν συνόδους, τὰς κατ' ἀλλήλων καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν διακρίνοντες αἰτίας, καὶ τὰ ἀνκύπτοντα κανονικὰ διατιθέντες κεφάλαια.

Κληρικὸς μὴ τυλιζέτω, μηδὲ κοινωνεῖτω τῷ ταυλιζοντι, ἢ θεωρεῖτω αὐτὸν, μήτε δὲ θείαις παραβάλετω, ἐπεὶ τοῖ γε εἰς μοναστήριον ἐπὶ τριετίαν ἐμβάλλεται.

Ἐπίσκοπος ἐξ ἀνάγκης μὴ ἀπολύετω τῶν κληρικῶν.

Nicetam; concilium Albiense nuper editum cum variis Galliae conciliis, cap. 15: *Statiminas insuper aliquos canones innotando, ne clerici in sacris ordinibus constituti, et qui beneficiis ecclesiasticis sustentantur, ad aleas et tavillos non ludant.* Quod vetitum antea fuerat, can. 41 et 50 synodi in Trullo coactae. De alia multa Joann. Sarisb. Polycrat. lib. 1, cap. 5. Vide tractatum *De aleatoribus* inter opera Cypriano ascripta, et concilium Trident. sess. 22, c. 1; et concil. Eliberitan., can. 79, ubi dicitur: *Si quis alea, id est tabula, inserit, abstinetur.* Episcopis etiam interdicitur alex. Inus can. 42 apostol. in Ep. tom. canon. 55, tit. 3, sect. 2.

Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἀκοινωνήτων πικῶν ἄνθρωπων πρὸ τοῦ ἐξετασθῆναι τὴν αἰτίαν τὴν τοῦτο γενέσθαι κατὰ κανόνας βουλομένην, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔσται ποινήν· τοῦ μείζονος ἐπισκόπου τὸν δεθέντα λύοντος, καὶ τὸν ἐπίσκοπον τῇ ποινῇ καθυπεβάλλοντος, ἐφ' ὅσον συνίδοι χρόνον.

Ἐπίσκοπος μηδένα τυπτεύω, μηδὲ ἐπιβαινέτω ἢ ἐξέπεσε πόλει. Εἰ γὰρ πειραθεῖται ὑπεξελεθεῖν τοῦ τόπου εἰς ἄλλο οἰκεῖν κατεχρήθη, ἐν ἑτέρας ἐπαρχίας ἐμβάλλεται μοναστηρίῳ.

Οἱ κληρικοί γραμμάτων ἔστωσαν ἐπιστήμονες· παλλακὴν ἢ φυσικούς παιδας μὴ ἐχέτωσαν· μήτε δὲ ἐσχηκότες χειροτονισθῶσαν. Νομίμῳ γαμετῇ ἐκ παρθενίας συζευχθεῖση συνοικεῖτωσαν.

Ἦτων τριάκοντα ἐνιαυτῶν μὴ χειροτονισθῶ πρεσβύτερος, μήτε διάκονος ἐλάττων ἐκοισιπένη· μήτε ἀναγνώστης, μὴ ἐπιθῶς τοῦ [δεκάτου] ὀγδόου ἔτους· μήτε διακόνισσα ἢ μὴ ὑπερβῶσα τοὺς μ' ἐνιαυτοὺς χειροτονισθῶ. Ἔστω δὲ παρθένος, ἢ ἐκ παρθενίας ἀνδρὶ συνοικῆσασα.

Εἰ τις χειροτονουμένου κληρικοῦ κατηγορεῖν βούλεται, τὸ περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ ἐπ' αὐτῶν κρατεῖται τράκτιτον.

Ὁ ἀγαμος μέλλων χειροτονισθῆναι διάκονος, ἢ ὑποδιάκονος, ὁμολογεῖται μένειν ἀγαμος, μὴ δυναμένου τοῦ ἐπισκόπου ἐπιτρέπειν αὐτῷ γαμεῖν, εἰ μὴ ἄρα βούλεται τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεσεῖν.

Πρεσβύτερος ἢ διάκονος γαμῶν τῇ βουλῇ μετὰ τῆς οὐσίας παραδίδόσθω. Ἀναγνώστης δὲ μὴ κατὰ τὰ ἐπιτετραμμένα γαμῶν, ἢ δευτέρους ὁμιλῶν γάμοις, μὴ προκοπέτω.

Μηκέτι βουλευτὴς ἢ ταξιώτης κληροῦσθω, τῆς βουλῆς καὶ τῆς τάξεως διεκδικούσης τὸν κληρωθέντα· πλὴν εἰ μὴ ἐπ' ἑτῆ μονάσας ἔτυχεν. Ὁ δὲ τοιοῦτος καὶ ἀπὸ μοναχῶν γενόμενος κληρικός μὴ γαμεῖται, μηδὲ εἰ· βαθμῶν μέτευσιν ἱερωσύνης μὴ κωλύοντα τοὺς γάμους.

Ὁ ἀπὸ κληρικῶν γενόμενος λαϊκὸς ἐπιδίδόσθω τῇ βουλῇ.

Βουλευτὴς πρὸ τῆς διατάξεως εἰς κλῆρον καταλεγείς δι' ὑποκαταστάτων λειτουργεῖται τὰ χρηματικά, τῶν σωματικῶν ἀπηλλαγμένος.

Ὁ εἰς κλῆρον καταταττόμενος μὴ πλέον τῶν διαρίων τοῦ ἐνὸς ἐνιαυτοῦ συνηθείας παρέχεται.

Annibalis Fæhroli notæ.

(99) *Episcopus aut presbyter.* Patriarchæ Nicol. V. ad d. Nov.

(1) *Annis triginta.* Sic legitur in d. Nov. cap. 43, et perperam velus interpret habet *triginta quinque*, quia de re dixi ad Theophilum tit. *De jur. nat.* Vid. Julian. Antecessor, qui refertur in can. 2, dist. 78: synodus in Trullo, c. 14; Agathensis, c. 17. Nam Dominus noster tricesimæ ætatis suæ anno baptizatus est, et sic cœnit docere.

Episcopus aut presbyter (59), qui aliquem prius excommunicat, quam examinata causa sit, quæ secundum canones hoc fieri vult, eamdem pœnam incurret, episcopo majore ligatum solvente atque ipsum episcopum illi pœnæ subijciente, tantum ad temporis spatium, quantum ei visum fuerit.

Episcopus neminem percussit, nec per vim eam civitatem qua ejectus est, invadit. Quippe si convatus fuerit ex eo se loco proripere, quo ut in loco degat, condemnatus est, in alterius provinciæ monasterium redigitur.

Clerici litterarum periti sunt. Concubinam, aut liberos naturales ne habent: nec si habuerint, ordinantur. Cum uxore legitima, inde usque a virginitate cum eis copulata, contubernium habent.

Presbyter non ordinator, qui minor est annis triginta (1), nec diaconus, qui minor annis viginti quinque: nec lector, qui annum decimum octavum non fuerit ingressus: nec diaconissa, quæ annos quadraginta non excesserit, ordinator. Sit autem virgo, vel quæ a virginitate fuerit in mariti contubernio.

Si quis clericum qui ordinatur, accusare vult, valeat etiam in illo, quod a nobis de episcopo tractatum est.

Cælebs ordinandus diaconus, aut subdiaconus spondeat se mansurum cælibem, nec potest episcopus ei permittere, matrimonium ut contrahat, nisi episcopatum velit amittere.

Presbyter, aut diaconus, qui matrimonium contrahit; curiæ cum patrimonio suo traditor. Lector autem, qui secundum ea quæ præcepta sunt, matrimonium non contrahit, aut secundas adit nuptias, ulterius ne provehitur.

Curialis (2), aut officialis, posthac ne fiat clericus, tam ipsa curia, quam officio vindicante illum, qui clericus factus fuerit: extraquam si quindecim annis solitariam vitam egerit. Qui talis fuerit et ex monacho factus sit clericus; matrimonium non contrahit, nec ad gradum sacerdotii pervenit, qui nuptias non prohibeat.

Qui ex clerico factus fuerit laicus, curiæ traditor.

Curialis, qui ante latam hanc constitutionem in clerum fuerit allectus, per substitutos munera pecuniaria præstat, liberatus a muneribus corporalibus.

Qui clericorum in numerum refertur, non amplius, quam unius anni diaria, nomine consuetudinum præbet.

Can. 41 concilii Neocæsariensis; Gregorius Nazianzenus, orat. 59; Theophylact. in *Lucam*, cap. 3; et in *Joannem* cap. 1. Novella cxxxvii, c. 2, anni 30 requiruntur in presbytero ordinando. Ex Decretis Nicolai hoc refertur: *Sacri canones sanxerunt, ut subdiaconus non ordinetur ante 14 annum, nec diaconus ante 25, nec presbyter ante 30.*

(2) *Curialis.* Innocentius in *canone Designatæ*, distinct. 31.

Qui religiosam curam suscipit, gratis hoc facit : et qui dat aliquid, vel accipit, vel intervenit, sacerdotium amittit, præterquam quod id quod datum fuerit, religioso loco sit applicandum. Si laicus est, qui accipit, aut mediator fuit, duplum ejus, quod datum est, exigetur a curatoribus ejusdem religiosæ domus. Sed habent tamen licentiam ii qui prædictas curas gerunt, ut prius, quam eis hæc injungantur, iisdem religiosis domibus offerant, si quid voluerint, pro animæ suæ salute.

Servus sciente, nec contradicente domino inter clericos relatus, manumittitur. Sin dominus ignorat, potest eum intra spatium anni retrahere in servitutem, post annum vero, non amplius, extraquam si ad aliam vitam transierit. Ascriptitius autem etiam præter voluntatem domini suo in prædicio clericus fieri potest.

Qui religiosam domum ædificat, deligat eos qui cultum sacrum in ea peragere debent, uti scilicet episcopus eos ordinet, si digni sunt. Sin autem, meliores eligat.

Clerici, ad ipsos usque cantores, et ecclesiis et s oris ministeriis studiose sint intenti, castrense peculium sive res ab se acquisitas habentes, licet in alterius potestate sint, ac testari de iis possint, servando tam ascendentibus, quam descendentibus legitimam partem. Nota quod constitutio clericorum, usque ad cantores, mentionem fecerit.

Presbyter, aut diaconus, qui falsum testimonium dixit, ad triennium a ministerio sacro separator et monasterium inhabitato. Quod si falsum testimonium dixerit in causa criminali, clericatu spoliator et secundum leges punitur, sicut et reliqui clerici, qui quavis in causa falsi testes fuerint.

De litibus adversus clericos pecuniariis cognoscat episcopus et judicata præses exsequatur, si quidem litigantes in hoc corresponderint. Sin alteruter eorum intra decem dies contradixerit, sententiam præses examinet, ac si recte concepta sit, eam ratificet, omni deinceps appellacione cessante; vel quod sibi videtur, pronuntiet: quo casu ab ejus sententia restat appellatio.

Episcopus, qui jussu imperatorio vel præsidali causam audit, appellacionem subsequendam ad eum referat, qui causam ad ipsum transmisit.

Si clericus apud episcopum suum criminaliter accusetur, post criminis probationem deponitur et judici competenti ad pœnas traditor. Si præses crimen examinat et clericum reum deprehendit; acta mittit episcopo, ut is eum deponat et ad pœnam tradat. Episcopo contradicente, una cum ipso ad imperatorem acta referat, ejusque jussionem de ipsis expectet. Interea clericus sub legitima cautela sit.

Si episcopus recuset aut differat cognitionem pecuniarie litis, adversus clericum suum motæ,

Ἄ Ὁ εὐαγὲς μετιῶν φρόνησιμα προέκκι τοῦτο πρα-
τέτω· τοῦ διδόντος τι ἢ λαμβάνοντος, ἢ μεσάζοντος
τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτοντος πρὸς τὴ καὶ τὸ δοθῆν τῷ
εὐαγελί τὸ πῶ προσκυρωθῆναι. Εἰ δὲ λαϊκός ἐστιν ὁ
λαθὼν, ἢ μεσότης γενόμενος, τὸ δοθῆν διπλοῦν ἀπει-
τηθῆσεται ὑπὸ τῶν προνοητῶν τοῦ αὐτοῦ εὐαγού-
σκου. Ἄδειαν δὲ ἔχουσιν οἱ τὰ εἰρημμένα μετέοντες
φροντισματα πρὸ τοῦ ταῦτα αὐτοῖς ἐγγειρισθῆναι,
προσφέρειν τοῖς αὐτοῖς εὐαγείσιν οἴκοις, εἰ τι ἂν βου-
ληθῶσιν ὑπὲρ σωτηρίας τῆς ἰδίας ψυχῆς.

Δούλος, εἰδότης καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου
εἰς κλῆρον καταλεγεί, ἐλευθεροῦται. Εἰ δὲ ἀγνωστὸς ὁ
δεσπότης, δύναται ἐντὸς ἐνικαυτοῦ τοῦτον δουλαγω-
γεῖν, μετὰ δὲ τὸν ἐνικαυτὸν οὐκίτι, κλῆρον εἰ μὴ ἑτε-
ρον μετέλθοι βίον. Ὁ δὲ ἐναπόγραφος καὶ παρὰ
γνώμην δεσπότου ἐν τῷ ἰδίῳ χωρίῳ δύναται κληροῦ-
σθαι, ὑποκαίμενος τῇ γεωργίᾳ.

Ἄ κτεῖζων εὐαγὲς οἶκον ἐπιλεγέσθω τοὺς ἐν αὐτῷ
λειτουργεῖν ὀφειλοντας, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον χειροτο-
νησαι αὐτούς, εἴπερ εἰσὶν ἄξιοι· εἰ δὲ μὴ γε, τοὺς
καλλίονας ἐπιλεγέσθω.

Οἱ κληρικοὶ μέχρι ψαλτῶν καὶ αὐτῶν ταῖς ἐκκλη-
σίαις καὶ ταῖς λοιπαῖς ἱεραῖς προσκαρτερεῖσθωσαν
εὐχαῖς καὶ ὑπηρεσίαις, εἰ καὶ ὑπαξούσιοι εἰσιν, ἐν
καυστρεισὶ πικροῦ καὶ ἐπικτηθέντα, καὶ δυνάμενα
εἰς αὐτὰ διατίθεσθαι, φυλάττοντες τοῖς ἀνοῦσι καὶ
κατιοῦσι τὸ νόμιμον μέρος. Σημεῖον, ὅτι τοὺς ἄλλοι
ψαλτῶν ὠνόμασεν ἡ διέταξις.

Πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ψευδομαρτυρήσας, ἐπι-
τριετὴν χωρίζεσθω τῆς λειτουργίας, καὶ μοναστή-
ριον οικεῖτω. Εἰ δὲ ἐπὶ ἐγκληματικῇ αἰτίᾳ ψευδομαρ-
τυρήσῃ, γυμνοῦσθω τοῦ κλήρου, καὶ νομίμως τιμω-
ρεῖσθω, ὅν τρόπον καὶ οἱ λοιποὶ κληρικοὶ ἐν πάσῃ
αἰτίᾳ ψευδομαρτυρήσαντες.

Τὰς κατὰ τῶν κληρικῶν χρηματικὰς ὑποθέσεις
κρινέτω ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ ἀρχὼν ἐκδικαζέτω τὰ
κρινέντα, εἰ γὰρ στοιχῆταιεν καὶ οἱ δικαζόμενοι. Εἰ
δὲ θάτερος αὐτῶν εἰσὼ δέκα ἡμερῶν ἀντεῖποι, ἐξ-
εταζέτω τὴν ψῆφον καὶ ἀρχὼν καὶ ἡ κοουρούτου [Ἰσ-
κουρούτω] αὐτὴν ὀρθῶς ἔχουσιν, πάσης λοιπῆν σχο-
λαζούσης ἐκκλητίου· ἢ τὸ δοκοῦν ἀποφαινεσθω, ἐκ-
κλητίου ὑποκαίμενης τῆς αὐτῆς ψῆφου.

Ἄ ἐπίσκοπος, ἐκ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς κελεύσεως
ἀκροῦμενος ὑποθέσεως, τῷ παραπέμψαντι αὐτῷ τὴν
δίκην τὴν ἐπιδοθείσαν ἐκκλητίον ἀναφερέτω.

Ἄ ἐν κληρικῶς παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ἐκκλησια-
στικῶς κατηγορητῆ, καθαιρέσθω μετ' ἐλεγχον, καὶ
τῷ προσφύρῳ δικαστῇ παραδιδέσθω πρὸς τιμωρίαν.
Εἰ δὲ ὁ ἀρχὼν ἐξετάζει τὸ ἐγκλημα, ἐνοχον αὐτὸν ἐν-
ρίσκων, πεμπέτω τῷ ἐπισκόπῳ τὰ πεπραγμένα, ἐφ'
ᾧ καθελὲν αὐτὸν καὶ παραδοῦναι πρὸς τιμωρίαν.
Ἄντιλέγοντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ἀναφερέτω σὺν
αὐτῷ βασιλεῖ τὰ πεπραγμένα, καὶ τὴν περὶ τούτων
ἀναμνέτω κέλευσιν. Ὁ δὲ κληρικῶς ὑπὸ νομικὴν ἐν
τῷ μεταξὺ γενέσθω ἀσφάλειαν.

Ἄ ἐν ὁ ἐπίσκοπος, παρτεῖται ἢ ὑπερτίθεται δικά-
σει τῇ κατὰ τοῦ οἴκου κληρικοῦ κινουμένη χρημα-

τικῆ ὑποθέσει, ὁ ἄρχων ταύτης ἀκροάσθω, ἐνυπόθη-
ζον ὁμολογῶν ὄρκου χωρὶς ἐκτιθεμένου τοῦ κληρικοῦ.
Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὴ αὐτῷ ζήτησις ἐπάγεται, μόνος
ὁ ἐπίσκοπος ταύτην κρινέτω.

Ἐπίσκοποι τινὰς κατ' ἀλλήλων κινούντων [ἴσ. κινούντες] αἰτίας παρὰ τῶν ἰδίων δικαζέσθωσαν μητρο-
πολίτη, συνακρωμένων δύο ἐπισκόπων τῆς συνόδου.
Θατέρου δὲ μὴ στοιχοῦντος τῇ τούτων κρίσει, ὁ ἄρ-
μόδιος πατριάρχης ἐξετάσει τὴν ψῆφον, μὴ δεδιώς
ἐκκλητον.

Μητροπολίτης δὲ ἀναγόμενος παρὰ τῶν ἰδίων κρι-
νέσθω πατριάρχῃ. Ὁ αὐτὸς δὲ φυλαττέσθω τρακτά-
τος· καὶ ἐπὶ κληρικοῦ, τῶν ἰδίων ἐνάγοντος ἐπισκόπου ἢ
μητροπολίτη. Τὰ δὲ εἰρημένα ἅπαντα πρόσωπα, εἴτε
παρὰ τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις, ἢ μητροπολίταις, ἢ πα-
τριάρχεις δικάζονται, εἴτε παρ' ἑτέροις τισίν· οὔτε
δὲ ἐγγύην, οὔτε ἐξωμοσίαν ὑπὲρ τῆς δίκης παρέχου-
σιν, ἀλλὰ μόνον ὑπόθηκον cautiona.

Πᾶς κληρικὸς, εὐαγῶν τόπων διοικητὴς ὢν, ἀπαι-
τεῖσθω ὅσα ἂν λογιθετοῦμενος φανεῖν χρεωστῶν,
καὶ μετὰ καταβολῆν, εἰ λέγει ἀδίκως εὐθυνθῆναι
ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, τὸν μείζονα ἐπίσκοπον ἐπι-
καλεσθῶ· τούτων ἐχόντων χώραν καὶ ἐπὶ τῶν αὐτοῦ
κληρονόμων.

Ὁ κληρικὸς παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου μὴ
ἀποδημεῖτω, τὰς προειρημένας ποινὰς εὐλαθεύμενος,
ὅς κατὰ τῶν ἐπισκόπων ἐπήγαγεν ἢ διάταξις.

Πᾶς δὲ ἐπίσκοπος, εὐρισκόμενος ἐν Βυζαντίῳ,
παρὰ μόνους τοῖς ἐπάρχους ἢ τοῖς θεοῖς δικασταῖς
ἐναγέσθω, ἐν ᾧ γέγονε προκάταρξις ἐν τῇ πατρίδι·
ἔπου γὰρ ἢ προκάταρξις, καὶ τὸ πέρας τῆς δίκης
γυμνάζεται.

Ὁ ἀποκρισιάρχιος μὴ ἐναγέσθω ὑπὲρ τῶν ἀποστει-
λάντων αὐτόν. Εἰ δὲ καὶ ἐντολὰς ἐνάγει τινί, ἀντεν-
αγέσθω. Ὁμοίως δὲ καὶ ὑπὲρ ὧν συνήλλαξε ταῖς
ἀποκρίσει διακονῶν. Ταῦτα καὶ περὶ τῶν ἐπισκό-
πων κρατεῖ, διὰ χειροτονίαν ἢ πρεσβείαν ἀνεληθόν-
των ἐν Κωνσταντινουπόλει, τῶν χρονίων παραγρα-
φῶν ἐκ τῆς αὐτῶν ἀπολήψεως μὴ βλαπτομένων.

Ὁ κληρικὸς καὶ ὁ μοναχὸς καὶ δι' ἐαυτῶν καὶ δι'
ἐντολέων ἐνυδρίστω ἐναγέτωσαν. Μοναστήρια δὲ μὴ
ἀφελκέσθω τοῦ μοναστηρίου, ἀλλὰ δι' ἐντολέως ἐν-
αγέσθω, τοῦ παραβαίνοντος δικαστοῦ τῆς ζώνης γυ-
μνουμένου· τοῦ δὲ ἐκδιδοστοῦ πρὸς [in alio ms. παρὰ]
τοῖς εἰρημένοις βασανιζομένου καὶ ἐξοριζομένου·
ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου μηνύειν βασιλεῖ περὶ
τούτου.

Κληρικὸς αἰτιαθεὶς τέσσαρα κερᾶτια λόγῳ σπορ-
τούλων παραχέτω. Εἰ δὲ ἐν ἐπαρχίαις κατὰ θεῖαν
κέλευσιν ἢ πατριαρχικῆν, ἢ ἄρχοντος ἐπιτροπὴν
σταλῆ πρὸς αὐτοὺς ἐκδιδοσθῆς, χρύσειον α'. Πολλῶν
δὲ ὑπὲρ μιᾶς αἰτίας ὑπομνησθέντων, ἐν σπόρτουλον
ὑπὲρ πάντων διδόντω. Ἐπίσκοπος δὲ αἰτιαθεὶς ὑπὲρ
ἰδίας αἰτίας διδόντω σπόρτουλα. Μηδὲ μὴ δὲ ἐναγέ-
σθω ὑπὲρ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας, ἀλλ' ὁ οἰκονόμος αὐ-

A præses eam audiat, præstante cautionem clerico
sub facultatum suarum obligatione, citra jusju-
randum. Sin ecclesiastica lis ei intentatur, so us
episcopus in illa iudex esto.

Cum episcopi lites adversus se invicem movent,
apud metropolitanum suum experiantur, una cum
illo duobus episcopis e concilio causas audientibus.
Quod si horum alteruter non assentiat illorum
iudicio, patriarcha competens sententiam exami-
nabit, nullam veritus appellationem.

Quod si metropolitanus sit, qui convenitur,
apud patriarcham suam iudicator. Idem tractatus
servator etiam in clerico, qui suum convenit epi-
scopum, aut metropolitanum. Cæterum omnes
indicatæ personæ, sive apud episcopos suos, aut
metropolitanos, aut patriarchas litigant, sive etiam
apud alios quosdam; nec fidejussionem, vel jura-
toriam cautionem litis nomine præstant, sed so-
lam securitatem sub bonorum obligatione.

Ab omni clerico, qui religiosorum locorum admi-
nistrator est, exiguntur ea quæcunque constitit
eum debere, cum rationes ad ipso redduntur, ac
solutione facta, si dicat injuste rationes exactas a
se per episcopum suum, episcopum majorem im-
ploret: his ipsis locum habentibus etiam in hæ-
reditibus ejus.

Clericus præter voluntatem episcopi sui peregre
ne proficiscitor, prædictas pœnas veritus, quas
adversus episcopos hæc constitutio statuit.

Omnis episcopus, qui Byzantii reperitur, apud
solos præfectos prætorio, vel divinos iudices con-
venitor, de quo primum facta est litis contestatio
in patria. Ubi enim litis contestatio facta est, ibi
finis etiam litis exercetur.

Apocrisiarius eorum nomine, qui miserunt ip-
sum, ne convenitor. Si vero mandatis acceptis
aliquem convenit, reconventio locum habet. Simi-
liter et illorum nomine convenitor, quæ dum
apocrisiarii munere fungitur, contraxit. Eadem in
episcopis quoque locum habent, qui propter or-
dinationem, aut legationem aliquam, Constantino-
polim venerint: præscriptionibus longi temporis,
ex ipsorum absentia, nullo modo lædendis.

Clericus et monachus, tam in sua persona, quam
per procuratores, absque injuriis conveniuntur.
Monasteria vero ne abstrahitor e monasterio, sed
per procuratorem convenitor, iudice, qui hoc
transgreditur, cingulo spoliando; exsecutore vero,
præter indicata, tormentis etiam subjiciendo et
relegando: episcopo licentiam habente, ut de hac
re significet imperatori.

Clericus accusatus, quatuor siliquas ratione
sportularum præbet. Si vero in provinciis jussu
imperatorio, vel patriarchali, vel permissu præsi-
dis exsecutor ad eos missus fuerit, solum unum
præstent. Quod si plures unius causæ nomine
commoniti fuerint, unæ duntaxat omnium nomine
præbentur sportulæ. Episcopus accusatus litis suæ
causa nullas det sportulas. Idem nullo modo con-

venitor ecclesie sue nomine, sed ipse aconimus. Qui vero sportulas accipit ultra statutam quantitatem, duplum ejus, quod accepit, restituit: et dignitatem, quam habebat, amittit.

Clericus in contubernio duntaxat habeat matrem et filiam et sorores et alias a turpi suspicione remotas. Qui vero cum alia cohabitavit, nisi cohortatione interveniente destiterit, aut si stupri consuetudinem habuisse cum ea convictus fuerit, curiae traditor. Episcopus omnino nullam in contubernio mulierem habeto.

Discipulus non degat in contubernio viri malae praesentis suspicionem. In quo si non obtemperet, perpetuo vitam exigat in monasterio, facultates suas cum liberis partiens in capita, quo scilicet ipsa de sua parte in monasterio habeat alimenta. Sin liberorum sit expers, ecclesia et monasterium hereditatem ejus accipiet.

Qui episcopum, vel clericum, in ministerio sacro, vel litania, contumeliis afficit, post adhibita tormenta relegatur. Qui vero ipsum ministerium sacrum, aut litaniam impediverit, capitali supplicio plectitur.

Nemo laicorum absque episcopo et clericis litanias peragat. Et cruces litaniarum in ecclesiis reponendae sunt.

Qui futurus est abbas monasterii, monachorum suffragiis eligitor, non omnino primus gradu, sed vitae bonitate praestans.

Si conditionem ejus, qui monasticam vitam amplexurus est, abbas ignoret, habitum ei non impertiatur ante triennium. Post triennium vero, tametsi servus est, tametsi colonus, tametsi ascriptitius, habitum ei concedat. Quippe liber erit, iis domino restitutis rebus, quas in monasterium attulit. Sin erro factus fuerit, aut vitam mundanam elegerit, conditioni priori restituitur.

Omnes, qui degunt in conubio, separatim in una vel altera domo cubant, exceptis infirmis et anachoretis.

Monachi et monastriae non degant inter se promiscue, sed aboleantur monasteria duplicia, viris hinc separatim, et in alia loca redactis.

Monastriae sibi apocrisiarium deligant, qui et tondeatur et ordinetur ab episcopo; siquidem eum et honestum et iuvenem esse constituerit.

Exstinguitur omnis substitutio et omne fideicommissum, sub conditione nuptiarum, aut liberorum procreationis factum, tam in persona masculina, quam femina, sive spectet dotem, sive donationem directam, sive hereditatem; cum ii, qui praestandis hisce gravati sunt, vel ad clericatum, vel ad solitariam vitam sese conferunt et usque ad mortem in his perseverant. Extraquam si contingat ut ejusmodi bona cedere jubeantur ad redemptionem captivorum, aut alimenta pauperum. Nam ipsis ea non expendentibus aut relinquentibus ad

α τοῦ, τοῦ λαμβάνοντος σποριτοῦλα ὑπὲρ τὸ διορθῶν ποσὸν διπλοῦν ἀναδίδοντας; τὸ ληφθῆν, καὶ τῆς εἶχεν ἀξίας ἐκπίπτοντος.

Ὁ κληρικὸς συνοικεῖτω μόνῃ μητρὶ καὶ θυγατρὶ, καὶ ἀδελφαῖς, καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς αἰσχρὰν φευγούσαις ὑποψίαν. Ὁ δὲ ἄλλη συνοικῶν, εἰ μὴ ἀποστῆ προτραπέας, ἢ ἐλεγχθῆ ταύτη συμφοραεῖς, τῇ βουλῇ παραδιδόσθω. Ὁ δὲ ἐπίσκοπος μηδεμιᾶ συνοικεῖτω γυναικί.

Ἡ διακόνισσα μὴ συνοικεῖτω ἀνδρὶ ὑποψίαν εἰσάγοντι πονηράν. Ἀπειθοῦσα δὲ πρὸς τοῦτο, μοναστήριον οἰκεῖτω διηνικῶς, μεριζομένη μετὰ τῶν τέκνων ἢ κατὰ τὰ οἰκία πράγματα, ἐφ' ᾧ αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου μέρους ἀποστρέφεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἄπαις δὲ ὄψα, ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ μοναστηρίου κληρονομηθήσεται.

Ὁ ἐν λειτουργίᾳ ἢ λιτῇ ὑβρίζων ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν μετὰ βασάνους ἐξορίζεσθω. Αὐτὴν δὲ τὴν λειτουργίαν ἢ τὴν λιτὴν κωλύσας κεφαλικῶς τιμωρεῖσθω.

Μηδαὶς τῶν λαϊκῶν χωρὶς ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ λιτανεύετω. Αἱ δὲ τοὺς σταυροὺς τῶν λιτῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀποτίθεσθαι.

Ὁ μέλλων ἡγεῖσθαι μοναστηρίου ψηφισθεῖσθω ὑπὸ τῶν μοναχῶν, μὴ πάντως ὁ πρῶτος, κατὰ τὸν βαθμὸν, ἀλλ' ὁ χρηστός τὸν βίον.

Εἰ ἀγνοεῖ τὴν τύχην τοῦ μέλλοντος μονάζειν ὁ ἡγούμενος, πρὸ τριετίας μὴ διδῶτω αὐτῷ σχῆμα. Μετὰ δὲ τὴν τριετίαν, κἂν δοῦλός ἐστι, κἂν κωλύσας, κἂν ἐναπόγραφος, παρεχέτω. Ἔσται γὰρ ἐλεύθερος ἀποδιδούς τῷ δεσπότη ὅσα εἰσῆγαγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πράγματα. Εἰ δὲ πλανήτης γίνηται, ἢ κοσμικὸν βίον ζῆται, τῇ προτέρᾳ ἀποδίδεται τύχη.

Πάντες οἱ ἐν κοινῷ διαγόντες ἐν ἐνὶ οἴκῳ ἢ δύο κεχωρισμένοι καθευδῶσιν, χωρὶς ἀσθενῶν καὶ ἀνοχωρητῶν.

Μοναχοὶ καὶ μονάστρια κοινῶς μὴ διατάσσων· ἀλλὰ ἀνακρίσεσθωσαν τὰ διπλᾶ μοναστήρια, τῶν ἀνδρῶν ἐκ τούτων χωριζομένων, καὶ ἐν ἑτέροις ἐμβολομένων.

Αἱ μονάστρια ἐπιλεγέσθωσαν ἐκ ταῖς ἀποκριάριον, κειρόμενον καὶ χειροτονούμενον ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, εἰ σεμνὸς καὶ δίκαιος ἀποδειχθῆ.

Σθέννυται πᾶσα ὑποκατάστασις καὶ ἀποκατάστασις ὑπὸ αἵρεσιν γάμου ἢ παιδοποιίας γινομένη ἐπὶ τῷ ἀρβένος καὶ θήλεος προσώπου, ἐπὶ τε προικῶν καὶ δωρεῶν καὶ ληγάτων, καὶ κληρονομίᾳ, τῶν ταύταις βεβλημένων, ἢ εἰς κλήρον, ἢ εἰς μοναστήριον κατατασσόμενων, καὶ μέχρι τελευτῆς τούτοις ἐναπομνοντων, κτήν εἰ μὴ εἰς αἰχμαλώτων ἀνδρῶν, ἢ πτωχῶν ἀποτροπῆν κελευσθῆ προχωρήσαι τὰ τοιαῦτα πράγματα. Εἰ δὲ μέχρι τελευτῆς τὰ εἰρημνεῖα οἱ βεβλημένοι τῇ ὑποκατάστασι ἢ ἀποκαταστάσει ἔχοντες πράγματα μὴ διαπαντῶσιν ἢ καταλείψωσιν εἰς

εὐσεβεῖς αἰτίας, οὐ δέβνουνται αἱ τοιαῦται ὑποκαταστάσεις ἢ ἀποκαταστάσεις. Ὑπέβλεπε τοὺς μοναχοὺς καὶ τὰς μοναστήριας. Ἐπει γὰρ τούτων διοίτουσι τὰ τοιαῦτα πράγματα τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῶν πραγμάτων, εἰ καὶ ἔτυχον οὗτοι ἀπολιπόντες τὰ οἰκεία μοναστήρια.

Τὰ τοῦ μοναχοῦ πράγματα, εἰ ἅπαις ἐστὶν, τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω· εἰ δὲ παῖδας ἔχει, δύναται καὶ πρὸ τοῦ μονάσαι, ἐν τῷ μοναστηρίῳ ὄν, διαλεῖν τοὺς παῖσι τὴν οἰκείαν ὑπόστασιν, ἐνδὸς παιδῶν μέρους ἐαυτῷ ἦτοι τῷ μοναστηρίῳ φυλάττων. Ἀδιάθετος δὲ τελευτῶν, ὑπὸ τοῦ μοναστηρίου κληρονομεῖται, τῶν παίδων τὰ ἐξ ἀδιάθετου λαμβανόντων.

Ὁ μονάσας ἀζημίως λύει τὴν πρὸς αὐτὸν συττάσαν μνηστέρειαν· εἰ δὲ γαμήτας μονάσει, τῷ ἀπὸ τελευτῆς ὑπόκειται κάσψ. Ἀμφοτέρων δὲ μονασάντων, ἀζημίως διαλύεται ὁ γάμος.

Si ambo vitam monasticam mortis pertinent. Si ambo vitam monasticam vivit.

Ἄναιρεισθω τοῖς ἀνιούσι καὶ κατιούσι δ' τῆς ἀχαριστίας λόγος ἐπὶ ταῖς αἰτίαις ταῖς πρὸ τοῦ μονάσαι παρακολουθησάσαις. Μηδεὶς δὲ αὐτὸ ἀφελέτω τὸ μονάσαν πρὶςωπον.

Ὁ ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἕτερον μεταβῶν τῷ πρότερόν τὰ οἰκεία παρασκευάζει προσκυρωθῆναι.

Οἱ μοναχοὶ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τὰ οἰκεία παρατίεταν.

Ὁ ἀπὸ μοναχοῦ γενόμενος κοσμικὸς μεθ' ὧν ἐπεκτῆσατο εἰς ἕτερον ἐμβαλλέσθω μοναστήριον. Εἰ δὲ πάλιν γίνηται κοσμικὸς, τῇ τάξει παραδίδόσθω.

Εἰ τις ἀρπάσει ἢ ὑπονοθεύσει ἀπκῆριαν ἢ διακόνισσαν, ἢ μονάστριαν, ἢ ἄλλην οἰανοῦν γυναῖκα εὐλαθῆ βίον καὶ σχῆμα ἔχουσαν, κεφαλικῶς μετὰ τῶν μετασχόντων τοῦ ἐγκλήματος τιμωρεῖσθω· τὰ δὲ πράγματα αὐτῶν προσκυροῦσθω τῷ εὐαγγεῖ οἴκῳ ἢ τόπῳ, ἐν ᾧ γυνὴ ὄκει, προνοεῖ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων τε καὶ οἰκονόμων, τῆς γυναικὸς ἅμα τοῖς οἰκείοις πράγμασιν εἰς ἀσφαλέστερον μοναστήριον ἐμβαλλομένης. Εἰ δὲ ἡ τοιαύτη γυνὴ διακόνισσα ἦν, καὶ παίδων μήτηρ, τὸ νόμιμον μέρος τῶν αὐτῆς πραγμάτων δίδόσθω τοῖς παῖσι. Τὰ δὲ εἰρημένα πράγματα, εἰ μὴ ἐντὸς ἑνιαυτοῦ ἐκδικήσωσιν οἱ σεπτοὶ οἴκοι, ὁ ὠίσκος ἀπαιτῆσαι.

Μηδεὶς σκηνικὸς ἢ κοσμικὸς εὐλαθεῖς μιμεῖσθω σχῆμα, ἢ ἐμπαιζέτω, εἰδῶς ὡς καὶ βασανίζεται καὶ τιμωρεῖται τοῦτο ποιῶν. Ἐγράφη μὲν Μαρίῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανοῦ τὸ κ' μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισσαρίου.

1°. Ὅστε ὑπερτιθεμένους τοὺς ἀρχοντας ἀκούειν τῶν τοῦ προσιόντος δικαίων συνελθύνεσθαι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τοῦτο πράττειν· καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς... Ἐξ οὐπὲρ ἡμῶν ὁ θεός. Χρηματικῶς ἢ ἐγκληματικῶς ἀδικηθεὶς ὑπὸ τίνος,

pias causas, huiusmodi substitutiones aut fidei commissa non exstinguuntur. Excipe monachos et monastrias. Nam quod ejusmodi personas attinet, tales facultates, cum ceteris earum rerum, ad ipsarum monasteria pertinent, nec ipsæ monasteria sua reliquerint.

Res monachi, siquidem liberis caret, au monasterium pertinent: sin liberis habet, potest et ante initam vitam solitariam et dum in monasterio degit, patrimonium suum in liberos suos dividere: modo partem unius ex liberis sibi, hoc est, monasterio servet. Sin nullo testamento condito moritur, succedit ei monasterium, liberis ab intestato legitimam partem capientibus.

Qui ad vitam solitariam sese contulit, absque damno sponsalia secum contracta solvit. Si vero contractis jam nuptiis, ad vitam solitariam transierit, obligatus est præstandis iis quæ ad casum fuerint amplexi, matrimonium sine pœna solvitur.

Ingratitudinis ratio nullam nec in ascendentibus, nec descendantibus, locum habet ob eas causas, quæ ante transitum ad vitam monasticam intercesserunt. Nec quisquam eorum personam, quæ vitam solitariam est amplexa, absrahat e monasterio.

Qui ex uno transit ad aliud monasterium, facit ut bona sua priori applicentur.

Monachi per apocrisiarios negotia sua peragunt.

Qui ex monacho factus est mundanus, una cum rebus iis, quas acquisivit, in aliud monasterium mittitur. Quod si denno mundanus factus fuerit, curiæ traditor.

Si quis rapuerit, aut sollicitaverit, aut stupraverit ascetiam, vel diaconissam, vel monastriam, vel aliam quancunque mulierem, quæ religiosam vitam et habitum præsefert, supplicio capitis afficitur una cum iis qui participes criminis fuerint: bona vero ipsorum addicuntur illi venerabili domo vel loco, in quo mulier habitabat; hanc rem curantibus præsidibus, et locorum episcopis, et œconomis: ipsa muliere cum rebus suis in monasterium tutius immittenda. Quod si mulier huiusmodi diaconissa liberorum mater erat, legitimam partem bonorum suorum liberis præbeat. Cæterum nisi dictas res intra spatium anni venerabiles domus vindicaverint, fiscus eas exiget.

Nullus mundanus, aut scenicus, religiosum imitetur habitum, aut eidem illudat, sciens se, siquidem id faciat, et tormentis subjiciendum, et exsilio puniendum. Dat. mense Maio, imperii Justiniani anno vicesimo, post consulatum Belisarii v.

III. Ut cum accedentis ad se jura præsidis audire differunt, ab episcopis compellantur ut id faciant; et quæ deinceps sequuntur.

Idem imp... Ex quo nos Deus, et cætera.

Qui civiliter aut criminaliter ab aliquo læsus

est, si adito præside responsum non tulerit, accedat episcopum, ut is ad præsidem mittens, vel ipsemet eum conveniens, efficiat ut interpellator impetrato jure suo discedat. Quippe si præses episcopum non audiat, indignationem imperatoriam incurret, ubi qui jus et æquum non impetravit, hoc ipsum imperatori, sumptis secum episcopi literis, ostendet. Absque quibus si molestus imperatori fuerit, easdem pœnas sustinebit, quas præses laturus erat, si convinceretur illi jus et æquum non servasse, qui ad eum accesserat.

Si quis in hinc præsidem suspectum habuerit, episcopum illi judicem adjuget, qui una cum præside causa cognita, vel scriptam ei, vel non scriptam decisionem ex æquo et bono imponat.

Cui præses ipse facturus est injuriam, judicem habeat episcopum. Si vero præses ab episcopo judicatis non steterit, et imperator cognoverit episcopum recte judicasse, pœnis ultimis subjicietur.

Curet episcopus, ut executores, vel apparitores, sportulas ampliores aut salaria pro executione non sumant ultra quam legibus statutum sit.

In civitatibus, ubi præsto non sunt præsides, a defensoribus lites audiantur. Si vero suspecti sunt, una cum ipsis episcopi judicent, sine personarum acceptatione sicut in omnibus prædictis perpetuo gerentes.

Episcopos, aut clericos, aut monachos, absque litteris commendatitiis (3) illius, qui jurisdictionem in eos habet, Constantinopolim venire non oportet. Quippe si hoc fecerint, de sacerdotio periclitantur.

Potest episcopus ex negligentia præsidis delinquentes executores (4) deterre, qui majores, quam legibus constitutum sit, sportulas exigunt. D. c. .... imperii Justiniani anno....

IV. Ut clerici apud episcopos respondeant.

Idem imp., Joanni præfecto prætorio. Postquam multas leges sacras scripsimus, et quæ sequuntur.

Clerici lites pecuniarias apud episcopos suos suscipiant, qui si nequeant eas decidere, præsides examen instituunt, et via compendiarie decidunt, ita tamen ut clericis, quæ habent privilegia, servent.

In delictis civilibus clerici provinciarum præsidibus subjecti sunt, et episcopus eum, quem præses reum putat, loco movere cogitur: (5).

Α εἰ, προσελθὼν τῷ ἄρχοντι, μὴ πάθῃ ἀπόκρισιν, προσίτω τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα στέλλων ἢ παραγγέλλωνος πρὸς αὐτὴν παρασκευάσῃ τὸν προσελθόντα μετὰ τοῦ δικαίου ἀπαλλαγῆναι. Τοῦ γὰρ ἐπισκόπου παρακώων ὁ ἄρχων, ὑπὸ βασιλικῆν ἀγανάκτησιν γενέσεται, τοῦ μὴ τυχόντος δικαίου τοῦτο αὐτὸ βασιλεῖα διδάσκοντος μετὰ γραμμάτων τοῦ ἐπισκόπου. Εἰ δὲ χωρὶς τούτων παρενοχλήσῃ τῷ βασιλεῖ, τὰς αὐτὰς ὑπέξει ποινὰς, ἃς ἐμελλεν ὁ ἄρχων ἐλεγγόμενος ὑπομένειν, ὡς μὴ φυλάξας τῷ προσελθόντι τὸ δίκαιον.

Εἰ τις ἐν δίκῃ ὑποπεύσει τὸν ἄρχοντα, συνδικαστὴν λαμβανέτω τὸν ἐπίσκοπον, ὡς ἅμα τῷ ἄρχοντι διακρίνας τὴν ὑπόθεσιν, ἔγγραφον ἢ ἀγραφον αὐτῇ μετὰ τοῦ δικαίου ἐπιθήσει τομῆν.

Ἐὰρ αὐτοῦ τοῦ ἄρχοντος μέλλων ἀντιδικεῖσθαι, δικαστὴν ἐχέτω τὸν ἐπίσκοπον. Εἰ δὲ τοῖς κρινόμενοις ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ στοιχήσῃ ὁ ἄρχων, γινώσκων δὲ ὁ βασιλεὺς ὀρθῶς τὸν ἐπίσκοπον δεδικακῆναι, ταῖς ἐσχάταις ὑποβληθήσεται τιμωρίαις, ὁ ἄρχων δηλαδὴ.

Προνοεῖτω ὁ ἐπίσκοπος τοὺς ἐκδικαστὰς ἢ ταξιώτας πλείονα σπόρτουλα ἢ ἐκδικαστικά μὴ πέρην τοῦ νονομισμένου λαμβάνειν.

Ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν αἷς μὴ ἐνδημοῦσιν οἱ ἄρχοντες, ἀκροάσθωσαν τῶν δικῶν οἱ ἐκδικοί. Εἰ δὲ ὑποπτοί εἴσιν, συνδικαζέτωσαν αὐτοῖς οἱ ἐπίσκοποι, ἀπροσωπολήπτως ἐπὶ πᾶσι τοῖς εἰρημένοις διαγινόμενοι.

Οὐ χρεὶ ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ μοναχοὺς ἀνευ γραμμάτων συστατικῶν τοῦ ἔχοντος τὴν κατ' αὐτῶν δικαιοδοσίαν ἀνίεσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Τοῦτο γὰρ πράξαντες, περὶ τὴν ἱερωσύνην κινδυνεύουσιν.

Δύναται ὁ ἐπίσκοπος ἐκ βαθυμίας τοῦ ἄρχοντος καταμηνύειν τῶν ἐκδικαστῶν, τῶν πλείονα τοῦ νονομισμένου σπόρτουλα μεθοδεύοντων. Ἐγράφῃ βασιλεῖς Ἰουστινιανοῦ.

Δ'. Περὶ τοῦ τοῖς κληρικοῖς τοῖς ἐπισκόποις ἀποκρίνεσθαι.

Ἐὐ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπὶ δόξῳ. Γέγραψε τὸ μόνον.

Τὰς χρηματικὰς δίκας οἱ κληρικοὶ παρὰ τοῖς ἰδίῳ ἐπισκόποις ὑποδεχέσθωσαν. Τούτων δὲ μὴ δυναμένων αὐτὰς τέμνειν, οἱ ἄρχοντες ἐξεταζέτωσαν [καὶ συντόμως τεμνέτωσαν], φυλάττοντες τοῖς κληρικοῖς τὰ προσόντα προνόμια.

Οἱ κληρικοὶ ἐπὶ τοῖς πολιτικοῖς ἁμαρτήμασιν ὑποκείσθωσαν τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν, ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου καθελεῖν τὸν ὑπεύθυνον παρὰ τοῦ ἄρχοντος νομιζόμενον.

Annibalis Fabroti notæ.

(5) Aut monachos, absque litteris commendatitiis. Vide supra tit. 1.

(4) Executores. Μαχιστριανός, ἢ ἐπαρχικός, Novella lxxvii, cap. ult. Μαχιστριανὸν Julianus Antecessor agentem in rebus interpretatur. Glossæ Lat.-Gr. agens in rebus Μαχιστριανός. Theophanes

et synod. Nicæna II. Vide ad Glossas Basilicæ.

(5) *Loco movere cogitur.* Ordine. Si civile seu commune sit clericis crimen, causa aoud præsidem provincie intra duos menses finietur, et non nisi de degradato supplicium sumetur: si vero ecclesiasticum sit, disceptabitur apud episcopum. Cr-

Ὅστε εἶσω δύο μηνῶν εξετασθῆναι, καὶ πέρασ λα-
βείν τὸ κατὰ τοὺς κληρικοὺς ἐγκλημα.

Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικῷ ἁμαρτήματι ὑποπέσῃ ὁ κλη-
ρικὸς, τοῦτο ὁ ἐπίσκοπος; καὶ ἔαυτὸν κρινέτω, μὴ
δυναμένου τοῦ ἀρχόντος πάροδον πρὸς τοῦτο ἔχειν.

Ε'. *Περὶ καθαιρέσεως Ἀνθίμου, καὶ Σευήρου, καὶ
Πέτρου, καὶ Ζωροᾶ.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχῳ πραιτωρίων.
Πρᾶγμα οὐκ ἄθεσμον τῇ βασιλείᾳ.

Ἀναθεματίζουσα τοὺς προηγραμμένους ἢ διὰ τα-
ξίς κελεύει τοὺς αἵρετικούς μὴτε διδάσκειν τὰ οικεῖα
δόγματα, μὴτε παραβαπτίσματα ποιεῖν, ἢ κοινω-
νίαν δίδουσι, ἀπελαύνουσα τοὺς, καὶ τοὺς ὑποδε-
χομένους αὐτοὺς τιμωρομένη. Τοὺς δὲ οἴκους καὶ
τάς κτήσεις, ἐν οἷς λειτουργοῦσιν, ἢ ἐξ ὧν ἀποτρέ-
φονται, ὀρθοδοξοῖς ἐκκλησίαις προσκυροῖ, θεσπιζου-
σα τὰ Σευήρου συγγράμματα πῦρ παραδίδοσθαι,
καὶ τοὺς μεταγράφοντας αὐτὰ τῆς δεξιᾶς; στερεῖσθαι
χειρῶς.

Ζ'. *Περὶ τοῦ ἐν ἰδιωτικοῖς οἰκοῖς ἱερῶν μυστα-
γωγῶν μὴ γίνεσθαι.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Καὶ τοῖς πάλαι
διαγορεύεται νόμοις.

Εἰς ἰδιωτικὸν οἶκον ἱερὰ μυσταγωγία μὴ γινέσθω,
ἢ ἱερόν τι πρὸς ἱερατικὴν βλέπον κατάστασιν· εἰ
μὴ πρότερον αἰτηθεὶς ὁ τῶν τόπων ἐπίσκοπος ἐπι-
τρέψῃ τοῖς ἐντοπίοις κληρικοῖς τοῦτο πρᾶξαι. Εἰ δὲ
παρὰ ταῦτα γένηται, ὁ μὲν οἶκος δημιύεται, καὶ ὁ
δεσπότης αὐτοῦ ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἀγανάκτησιν ἔσται· ἢ
χρυσίου λίτρας καταθήσουσι ποιεῖν τὴν ἑορτήν καὶ
τῆς τάξεως ὀφισταμένης ζυμίας.

Ζ'. *Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον οἶκον
χωρὶς ἐπισκόπου.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μητῶ ἐπισκόφῳ Κωνσταντι-
νουπόλεως. *Περὶ τῶν ἀγιοτάτων ἐκκλησιῶν,
καὶ τὰ ἐξῆς.*

Παλαιὸν σεπτὸν οἶκον ὁ βουλόμενος ἀνανεούτω
μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. Καίτων δὲ κτίζειν μὴ
ἄλλως συγχωρεῖσθω, εἰ μὴ πρότερον γνώμῃ καὶ δο-
κιμασίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀφορίσῃ τὰς ὀφειλούσας
γίνεσθαι δαπάναι, περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ λυχνοκαίαν
τοῦ σεπτῷ οἴκου, καὶ τὰς σιτήσεις τῶν μελλόντων
ἐν αὐτῷ λειτουργεῖν δωρεάν, ἰδικῶς περὶ τούτων εἰς
τὴν σεβάσμιον ἐκτιθέμενος οἶκον.

Ἀνάγνωθι διὰ ταξίν β' τοῦ ὑποκαίμενου τίτλου
καὶ διὰ ταξίν γ' τοῦ ἐξῆς, τὰ πῶς διατυποῦσιν αἱ αὐ-
ταὶ διατάξεις μεταγενέστεραι οὖσαι τοῦ παρόντος
κεφαλαίου.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ταῖς οικείαις προσκαρτερεῖν

Annibalis Fabroti notæ.

men commune est veniti homicidium. Ecclesia-
sticum veluti Ierosolima, ἢ ἐπὶ δόσε: χρημάτων χει-
ροτονία, ἢ ἀρχιερατικῷ δικαίου τινὸς τελειουργία
ἐν ἄλλοτριᾷ ἐνορίᾳ χωρὶς γνώμης τοῦ ἐκείσε ἀρχι-
επισκόπου.

PATROL. GR. CXXXVIII.

Intra duos menses examinetur, et flumem accipiat
accusatio, contra clericos instituta.

Si clericus in ecclesiasticum delictum incide-
rit, de hoc seorsum iudicet episcopus, nec præsides
ad cognitionem ejus aditum habere potest.

V. *De Anthimi, et Severi, et Petri, et Zooræ (6) de-
positione.*

*Idem imp. Menæ archiepiscopo et patriarchæ. Rem
non insolitam imperio, et cætera.*

Hæc constitutio, damnans anathemate superius
scriptos, jubet ut hæretici nec dogmata sua doceant,
nec baptismata seorsum instituant, aut communionem
impertiantur; simul eos expellit, et receptatores
ipsorum punit. Domos autem atque prædia, in
quibus cultum suum obeunt, vel ex quibus habent
alimenta, ecclesiis orthodoxis addicit, sanciens etiam,
ut igni scripta Severi tradantur, et qui ea transcribunt,
manum dextram amittant.

VI. *Ne in privatis domibus res sacra mysteriorum
peragatur.*

*Idem imp. eidem. Et priscis interdictum legibus est,
et cætera.*

In domo privata sæcrum ministerium non fiat,
nec quid aliud, quod ad statum sacerdotalem spectat,
nisi rogatus antea locorum episcopus de gentibus
in ea regione clericis permiserit, ut hoc faciant.
Si adversus hæc factum fuerit, domus ipsa fisco
vindicatur, et dominus ejus indignationem imperatoriam
incurret. Præsides, vero si quidem hoc scientes non
correxerint, pœnam quinquaginta librarum auri
solvent, pœnam et officio multam sustinente.

VII. *Ne quisquam ædificet oratoriam domum absque
voluntate episcopi, etc.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano.
*Licet ea, quæ ad sanctissimas ecclesias pertinent,
et quæ sequuntur.*

Venerabilem domum antiquam instauret ex
episcopi voluntate, qui vult; at novam exstruere non
aliter cuiquam permissum esto, nisi prius volente,
probante episcopo, deputaverit expensas, quæ
fieri debent ad domus venerabilis cultum, et ac-
censionem luminum, et eorum annonas, qui sacrum
in ea ministerium sunt obituri: quarum
rerum nomine donationem erga venerabilem domum
specialiter faciet.

Legito constitutionem secundam præsentis tituli,
et constitutionem tertiam deinceps sequentis. Vi-
debis enim, quo pacto statuunt eædem constitu-
tiones, tempore posteriores, de iis quæ hoc præ-
senti capite continentur.

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Legito constitutionem secundam præsentis tituli,
et constitutionem tertiam deinceps sequentis. Vi-
debis enim, quo pacto statuunt eædem constitu-
tiones, tempore posteriores, de iis quæ hoc præ-
senti capite continentur.

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

Oportet episcopos sedulo suis ecclesiis intentos

esse, nec ab illis abesse magnum ad temporis intervallum, scientes omnino futurum, ut nec impensæ suppeditentur eis ab administratoribus ecclesiæ suæ, atque pœnis etiam subjiciantur, quæ de his statutz sunt.

Legito constitutionem hujus tituli secundam de præsentī capite, quæ est in textu constitutionis 127.

Res immobiles ecclesiarum, quæ sunt in metropolibus, non aliter alienentur, nisi præsentē metropolitano, et aliis duobus episcopis ejusdem viciniz, deputatis a synodo, uti res ipsis præsentibus agatur.

Legito constitutionem secundam tituli proxime sequentis, quæ tempore posterior est ea, quæ existat in textu constitutionis 127, de alienatione rerum ecclesiasticarum.

Dat. Kalend. Malis, imperii Justiniani anno duodecimo, Joanne cos.

VIII. *Ut quæ circa Viminacium Romanis subjiciuntur civitates, sub speciali sint archiepiscopo, non sub Thessalonicensi.*

Idem imp. Castellioni episcopo primæ Justinianæ. Multis et variis modis, etc.

Omnes episcopi civitatum, quæ sunt circa Viminacium, subsint archiepiscopo primæ Justinianæ, quandoquidem et præfectura Paunoniæ illuc est translata.

Dat. mense Maio, Belisario cos.

IX. *Lex, qua statuitur ut definitus sit numerus clericorum sanctæ Majoris ecclesiæ atque reliquarum ecclesiarum.*

Idem imp. Epiphano archiepiscopo Constantinopolitano. Jam quidem communi et speciali lege, etc.

Hæc constitutio, quæ localis est, ordinat eorum clericorum numerum, qui cultui sacro in ecclesia Majorē Constantinopolitana, et in venerabilibus sub ea domibus, inservire debent, prohibens in posterum ordinari aliquem absque diariis, et per patrocinium ab ecclesia in aliam ecclesiam transferri.

Dat. d. xix Kal. Ap. Belisario cos.

X. *Ut clerici ex alia ecclesia in aliam transferantur, in deficientium statutum numerum*

Idem imp. Anthimo [al. Anthemio] episcopo Constantinopolitano. Legem nuper scripsimus, et cetera.

Localis est hæc quoque constitutio, quæ jubet, ut in locum eorum clericorum, qui deficient in venerabili clero Majoris ecclesiæ Constantinopolitanæ, non introducatur paganus, nec super numerum, ex aliis ecclesiis, donec ad expressum ab initio statutum redigatur numerus eorum, qui qualibet in ecclesia sacrum ministerium obeunt. Cæterum ejiciens eos, qui de paganis in aliorum

ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ πολὺν χρόνον τοῦτων ἀπολιμπάνεσθαι, εἰδότες ὡς οὕτως θανάτοις χορηγηθήσονται αὐτοῖς ἐκ τῶν διοικητῶν τῆς κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ποιναῖς ὑποβληθήσονται ταῖς περὶ τούτων διηγουμέναις.

Ἀνάγνωθι β' διάταξιν τοῦδε τοῦ τίτλου περὶ τοῦ παντὸς κεφαλαίου, τὴν ἐν τῷ βῆτῳ ρκζ'.

Τὰ ἀκίνητα πράγματα τῶν ἐν ταῖς μητροπόλεσιν ἐκκλησιῶν μὴ ἄλλως ἐκποιισθῶ, εἰ μὴ παρόντος τοῦ μητροπολίτου, καὶ ἄλλων δύο ἐπισκόπων τῆς αὐτῆς παροικίας δίκριτον ἐπ' αὐτοῖς πραγθῆ.

Ἀνάγνωθι διάταξιν β' τοῦ ἐξῆς τίτλου, μεταγενεστέραν οὖσαν τῆς ἐν τῷ βῆτῳ ρκζ' περὶ ἐκποιήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ἐγράφη καλάνδαις Μαλαῖς, βασιλεῖα; Ἰουστινιανοῦ τὸ ιβ', ὑπάτου Ἰωάννου.

Η'. *Ὅστε τὰς περὶ τὸ Viminacium γινομένας ὑπὸ Ῥωμαίους πόλεις ὑπὸ ἰδικῶν ἀρχιεπισκόπων εἶναι, μὴ μὴν ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντίνου ἐπισκόπου Ἰουστινιανῆς α'. Multis et variis modis.

Τῶν περὶ τὸ Viminacium πόλεων καὶ οἱ ἐπίσκοποι πάντες ὑπὸ τῶν ἀρχιεπισκόπων ἱστάσαν πρώτης Ἰουστινιανῆς· ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐπαρχιώτης ἡ περὶ Παννονίαν ἐκεῖσε μετέστη.

Ἐγράφη μηνὶ Μαλίῳ, ὑπατεία Βελισαρίου.

Θ'. *Νόμος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ εἶναι τῶν ἀριθμῶν τῶν κληρικῶν τῆς ἀγίας Μεγάλης ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόφῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ἐδῆ μὲν κοινῶ τε καὶ ἰδικῶ νόμῳ.

Ἡ διάταξις τοπικὴ οὖσα τάττει τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀφειλόντων λειτουργεῖν κληρικῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὴν σεπτοῖς οἰκοῖς, κωλύουσα τοῦ λοιποῦ ἀδίαρον χειροτονεῖσθαι, καὶ στυπερνόμερον ἀπὸ ἐκκλησίας· εἰς ἑτέραν ἐκκλησίαν μεταφέρεσθαι.

Ἐγράφη πρὸ ιθ'. Καλανδῶν Ἀπριλίῳ, ὑπατεία Βελισαρίου.

Ι'. *Περὶ τοῦ κληρικοῦ ἐξ ἑτέρας ἐκκλησίας μετατιθεσθαι εἰς ἑτέραν, εἰς τὸ τῶν ἐλλειπόντων καὶ στυπερνόμερον ἀριθμῶν [ἴσ. εἰς τὸ τῶν ἐλλειπόντων στάτουτον καὶ ἀριθμῶν].*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀνθίμῳ ἐπισκόφῳ Κωνσταντινουπόλεως. Νόμον ἐναγχοῦς ἐγράψαμεν.

Τοπικὴ καὶ αὕτη ἡ διάταξις, κελεύουσα ἀντὶ τῶν ἐλλειπόντων κληρικῶν τῷ εὐαγεῖ κλήρω τῆς Μεγάλῃς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως μὴ ἀντιστάσθαι παγανῶν, ἀλλὰ καὶ στυπερνόμερον ἐκ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν· ἔως ἂν εἰς ῥηθὲν ἐξ ἀρχῆς στάτουτον περιστῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν ἐκάστῃ ἐκκλησίᾳ λειτουργούντων. Ἐκβάλλουσα δὲ τοὺς ἀπὸ παγανῶν ἀντισταθέντας, σωρρονίζε· τοῖς οἰκονόμοις;

τῆ ἀναπράξει τῶν χρηρηθέντων αὐτοῖς διαρίων. A locum introducti sunt, castig. æconomos per exactionem suppeditorum illis diariorum.

Ἐγράφη εἰδοῖς Αὐγούστου, ὑπατεῖα Βελισαρίου. IA. Ὅστε τὰ καλούμενα ἐμφανιστικά ἐπὶ τῶν κληρικῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνῆ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Παρὰ πολλῶν προσελεύσεις δεχόμενοι.

Μόνοι οἱ χειροτονούμενοι ἐν τῇ Μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως ἀπαιτήσθωσαν συνθέλας· οἱ δὲ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν κληρικοὶ, ἀπαιτοῦντες συνθέλας· τοὺς ἐν αὐταῖς χειροτονούμενους, τῆς ἱερωσύνης ἐκπιπτέτωσαν, τῶν ἀπαιτηθέντων τοῦς αὐτῶν ὑπαισίνοντας [in alio ms. ὑπαισίνοντων] βαθμοῦς.

Ἐγράφη πρὸ γ' νῶνων Νοεμβρίων, βασιλεῖς Ἰουστινιανοῦ τὸ ια', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου τὸ γ', B Ἰνδικτίωνι α'.

IK'. Ἐνθα τιτὲς ἀφίστανται κληρικοὶ, ἕτεροι δὲ ἀπ' αὐτῶν ἀντικαθίστανται, καὶ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Πολλοὶ πολλὰκις κληρικοί.

Τὸ α' κεφάλαιον τῆς διατάξεως γενικόν ἐστι. Καλεῖται γὰρ τοὺς ἀντισηχθέντας κληρικοὺς εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναχωρησάντων τὰς ἐκείνων κομίζεσθαι σιτήσεις, ἐκείνων λοιπὸν μὴ προσδεχομένων. Τὸ β' κεφάλαιον τοπικόν· προαγορεύει γὰρ τοῖς ἐπισκόποις Κωνσταντινουπόλεως κατὰ δοκιμασίαν ποιῆσθαι τὰς χειροτονίας τῶν ὑπ' αὐτοῦς κληρικῶν, μὴ ἐπιστροφόμενους ταῖς αἰτήσεις τῶν προσαγόντων αὐτοῦς· εἰ καὶ αὐτοὶ χρηρίαν ποιοῦνται τῆς δαπάνης τῶν C αὐτῶν εὐχῶν οἰκῶν, εἰς οὓς αὐτοῦς ἀκούσι χειροτονήσῃαν.

Ἐγράφη βασιλεῖς Ἰουστινιανοῦ τὸ ια', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

II'. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῇ.

Μηδεὶς ἐπιβαλλέτω κίτθιν μοναστήριον, εἰ μὴ πρότερον εὐχῆς ἡγησάμενης ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου παγῆ ἐν τῷ τόπῳ ὁ τίμιος σταυρός.

Μηδεὶς λαμβανέτω σχῆμα μοναχικόν, εἰ μὴ πρότερον τριετίαν ἐν μοναστηρίῳ καρτερήσῃ, τὴν περὶ τὴν ἀσκήσιν ἐνδεικνύμενος συντονίαν. Ὁ δὲ οὕτως μονάσας, εἰ καὶ δούλος ἐστίν, ἐλευθεροῦται μετὰ τριετίαν. Ὁ ὑποσχὼν περὶ καταστάσεως ζήτησιν, εἰ δὴ εἰς ἕτερον μετέλθοι βίον, καταδουλοῦται. Ἐξεστὶ δὲ τῷ δεσπότην λόγον ἀπαθείας παρέχοντι πρὸ τριετίας τὴν ἴδιον ἐκδικεῖν δούλο, μεθ' ὧν ὑφείλετο καὶ εἰσῆγαγεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πραγμάτων. Εἰ δὲ μηδὲν αὐτῶν διελεγχθῆ καταίσμα, δεικνύται δὲ σεμνός, καὶ περὶ τὴν ἀσκήσιν σπουδαῖος ὁ οἰκέτης, οὐ δύναται αὐτὸν οὐδὲ πρὸ τῆς τριετίας λαμβάνειν. Τὰ μέντοι πράγματα, ἃ φαίνεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἰσαγαγῶν, εἰσπράξει. Εἰ δὲ ἀπολλίποι τὸ μοναστήριον οὗτος αὐτὸς ὁ μονάσας οἰκέτης, ἐξεστὶ τῷ δεσπότην ἔλαειν αὐτὴν εἰς δουλείαν.

Dat. id. Aug. Belisario eos.

XI. Ut quæ insinuatione vocantur in clericis, et cætera.

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. A multis aditi, et quæ sequuntur.

Ab iis, qui ordinantur in ecclesia Majore Constantinopolitana, consuetudines exiguntur. Aliarum vero ecclesiarum clerici ab iis, qui ad eas ordinantur, si consuetudines exigant, sacerdotium amittant, succedentibus ad gradus ipsorum iis ipsis, a quibus exactæ consuetudines fuerint.

Dat. a. d. in Non. Novembris, imperii Justiniani: anno undecimo, post consulatum Belisarii tertio, indictione i.

XII. Ubi clerici quidam abscedunt, alios autem suo loco substituunt, et cætera.

Idem imp. eidem. Multi serpe clerici, etc.

Primum constitutionis hujus caput generale est. Juhet enim, ut clerici qui subrogati sunt in locum aliorum, qui successerunt, ipsorum annonas accipiant, nec illos deinceps admittendos. Alterum caput est locale: nam denuntiat episcopis Constantinopolitanis, ut examine interveniente clericorum sibi subjectorum ordinationes faciant, nullam habentes rationem petitionum illorum, qui eis producunt, licet ipsi sumptum eisdem venerabilibus domibus suppeditent, ad quas illos ordinari cupiunt.

Dat. imperii Justiniani anno undecimo, post consulatum Belisarii tertio.

XIII. De monasteriis et monachis, et quæ sequuntur.

Idem imp. Epiphonio episcopo Constantinopolitano. Vita, quæ in exercitatione solitaria consumitur, etc.

Nemo exstruere monasterium incipiat, nisi prius precibus conceptis ab episcopo defixa fuerit in eo loco crux venerabilis.

Habitum solitarium nemo sumat nisi prius triennium in monasterio perseveraverit, et in exercitatione studium intentum probaverit. Qui vero vitam solitariam ita fuerit amplexus, tametsi servus est, post triennium sit liber. Qui status quæstionem sustinuit, si ad alteram vitam transierit, in servitutem retrahitur. Licet autem domino caventi de non lædendo servo, ante triennium vindicare servum suum cum rebus iis, quas abstulit et in monasterium inexit. Si vero nullius eum vellet conarguit, et si constet eum honestum esse ac sedulum in exercitatione, non potest ejusmodi servum, ne quidem ante triennium recipere. Verumtamen eas res, quas ipsum constat in monasterium inxisse, dominus exiget. Sin autem servus ille, qui vitam monasticam amplexus est, monasterium reliquerit, licitum est domino, ut eum in servitutum trahat.

Debent in communi loco monachi degere, his A exceptis, qui a secusso et quiete vocantur anachoretæ et hesychastæ (7).

Res ejus monachi, qui ad aliam vitam transierit, ad monasterium ipsius pertinebunt.

Qui solitariam vitam amplexurus est, prius de rebus suis testetur, sciens futurum, ut res ejus ad monasterium una cum ipso perveniant, monasterii dominio vindicandæ.

Qui vitam solitariam est amplexurus, liberis suis det, quod eis ex lege (*Falcidia scil.*) debetur, vel eam partem prius suppleat, uxori vero dotem, et quæ illi ex casu mortis competunt.

Nota ex hac constitutione, quod tam dos, quam ante nuptias donatio, computentur in quantitatem partis legitimæ.

Monachus si militaverit, res suas amittens, sit apparitor.

Nemo suscipiat eum qui de monasterio in aliud monasterium transit: nam substantia ipsius ad monasterium prius pertinebit.

Qui ex monacho factus fuerit clericus, uxorem non ducat, nec scortetur. Etenim alioqui privatam ad vitam redigetur, nec ulli militiæ semet dedere poterit.

Abbatem non simpliciter gradus, sed vitæ bonitas constituit.

Quæcunque de monachis et clericis maribus dicta sunt, eadem et in feminis locum habent.

Dat. a. d. Kal. April. Belisario cos.

XIV. Quomodo vivere monachos oporteat.

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. Vita solitaria, et cætera.

Hæc constitutio confirmans positam ante se constitutionem in hoc opere, magis accuratam pro monachis vivendi rationem et observationem adjungit. Prohibet etiam, ne sepulcra virorum in monasteriis muliebribus fiant, neve mulieres in monasteriis virilibus sepeliantur: quorum utrumque peccatis occasionem præbere dicit. Nec item ob aliam quampiam causam in monasteriis virilibus conspici feminam permittit, aut viros in muliebria monasteria venire

Nota regulam, quod monachi cognatione carcant, si qui vitam cœlestem æmulantur.

Dat. Non. Maiis, imperii Justiniani anno tertio decimo, Apione cos.

XV. Constitutio, apud quosnam litigare monachi vel monasteriæ debeant.

Idem imp. eidem. Cum rem didicerimus, etc.

Hæc constitutio monasticam vitam ægentium, tan virorum, quam seminarum, atque etiam virginum consecratarum causas eximens ab audientia præsidium, mandat constitutis in quolibet loco episcopis, ut eas examinent, et via compendiarum

Annibalis Fabroti notæ.

(7) *Hesychastæ*. D. Basilii, p. 734, Joannes Moschopolus, c. 52, ἡσυχαστήρια, concilium Flo-

Χρή τῶν μοναχῶν ἐν κοινοβίῳ διατίθεσθαι χωρὶς τῶν ἀναχωρητῶν καὶ ἡτυχαστῶν.

Τὰ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον βίον μετελθόντος μοναχοῦ τῷ κατ' αὐτὸν διαίτῳσι μοναστηρίῳ.

Ὁ μῆλλον μονάζειν προδιατιθέσθω τὰ οἰκεία, εἰδὼς ὡς συνετελεύσονται τῷ μοναστηρίῳ τὰ πράγματα, καὶ τῆς τούτου γενήσονται δεσποτείας.

Ὁ μῆλλον μονάζειν, τοῖς μὲν παῖσι το ἐκ νόμου ἐποφειλόμενον διδόντω, ἢ προσωποπληροῦτω μέρος, τῇ δὲ γαμετῇ τὴν προίκα καὶ τὰ ὑπὸ κάσου τῆς τελευτῆς ἀρμόζοντα.

Σημείωσαι ἐκ τῆς διατάξεως, ὅτι καὶ ἡ προίκα καὶ ἡ πρὸ τοῦ γάμου ἑωρτία συμφηφίζεται εἰς τὸ ποσὸν τοῦ νομίμου μέρους.

Μοναχὸς, εἰ στρατευθῆσεται, τῶν οἰκείων ἐκπίπτων, ταξείωτης γίνεσθαι.

Μηδέεις δεχέσθω τὸν ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον ἕτερον μεταβαίνοντα· ἢ γὰρ τούτου ὑπόστασις τῷ προτέρῳ διοίσει μοναστηρίῳ.

Ὁ ἀπὸ μοναχῶν γενόμενος κληρικὸς μὴ γαμεῖται, ἢ πορνεύειτω. Ἐπεὶ τοῖ γε ἰδιώτης ἔσται μὴ συνάμενος στρατεία παρεμβάλλειν.

Τὸν ἡγοῦμενον οὐχ ἀπλῶς ὁ βαθμὸς, ἀλλ' ὁ χρηστὸς προχέριζεται βίος.

Ὅσα περὶ μοναχῶν κληρικῶν εἰρηται ἀρρένων, ταῦτα καὶ ἐπὶ θηλειῶν κρατεῖ.

Εἰγράφη πρὸ καλαβῶν Ἀπριλλίων, ὑπατεία Βελλισαρίου.

15. Περὶ τοῦ πῶς βιοῦν μοναχοίς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μητῆ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ μονήρης βίος.

Ἡ διάταξις, κυρούσα τὴν πρὸ αὐτῆς κειμένην ἐν τῷδε τῷ συντάγματι, ἀκριβοτέρων τοῖς μοναχοῖς προστιθεῖσι διατάξιν καὶ παραφυλακὴν. Κωλύει δὲ καὶ τάφους ἀνδρῶν εἰς γυναικῶν τίθεσθαι μοναστήρια, καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδρείοις θάπτεσθαι, ἐκτίερον ἀμαρτημάτων πρόξενον εἶναι λέγουσα. Οὕτως δὲ ἄλλης ἔνεκεν αἰτίας ἐν ἀνδρικοίς μοναστηρίοις ἐρᾶσθαι γυναῖκα συγχωρεῖ, ἢ ἀνδρες εἰς γυναικῶν παραβαλλόμενοι μοναστήρια.

Σημειῶσαι κανόνα, ὅτι συγγένεια μοναχοῖς οὐκ ἔστι, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανῷ ζηλώσασιν βίον.

Εἰγράφη ὁ νόμος Μαρτίων, βασιλεῖα Ἰουστινιανοῦ τὸ γ', ὑπατεία Ἀπρίλων.

1E'. Ἡ διάταξις κατὰ τισὶ δει δικάζεσθαι μοναχοῖς ἢ μοναστηρίας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Πράγμα μαθόντες.

Ἡ διάταξις, ἐξαιρούσα τῆς τῶν ἀρχόντων ἀκράσεως τὰς τῶν μοναζόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ μὴν καὶ λερωμένων παρθένων ὑποθέσεις, παρακελεύεται τοῖς κατὰ τόπον ἐπισκόποις ἐξετάζειν ταῦτα, καὶ τέμνειν συντόμως κατὰ τοὺς νόμους

rentinum p. 723 et in constitutione relata a Balsamone ad can. 12 synodi vii.

αὐτοὺς ἱεροῦς κανόνας· τῶν μὲν ἀρχόντων, εἰ
ταῦτα μὴ φυλάξωσι. τῆς ἀρχῆς ἐκπιπτόντων, καὶ ἰ-
γρυσίου λίτρας ποινήν τῷ δημοσίῳ καταβαλλόντων·
τῶν δὲ θαρβύταντων ἐκβιβαστῶν ἕνα τῶν εἰρημένων
ὑπομνήσει, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐγκλειστραν
ἐμβυλλομένων, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου σωφρονι-
ζομένων.

Ἐγράφη εἰδοῖς Μαλαίς, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τῷ
ιβ', ὑπαταίῳ Ἀππίωνος.

ΙΓ'. Ἡ διδάσκεις ἐρμηνεύει τὴν προτέραν δι-
τάξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήρια,
καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχω πραιτωρίω.
Πρᾶγμα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς.

Τὴν βουλομένην διτάξιν τὰ τῶν ἀποτασσομένων
πράγματα οἷς ἐμόνασαν προσκυρούσθω [Ἰσ. προσ-
κυρούσθαι] μοναστηρίοις, καλεῖται ἢ παρούσα δι-
τάξις εἰς τὰ πρὸ αὐτῆς μὴ ἐκτελεσθαι φάκτα,
τοῖς προτέροις νόμοις τὴν τούτων παραδιδούσαν
τομὴν.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ὀκτωβρίου, βασιλείας Ἰουστινια-
νοῦ τῷ ιβ', ὑπαταίῳ Ἰωάννου.

ΙΖ'. Περὶ χειροτοσίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν,
καὶ περὶ συνόδων, καὶ προσκομιδῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ μαγιστρῳ. Εἰς τοὺς
πολιτικούς νόμους.

Χρῆ ψήφισματα τῶν χειροτονομένων ἐπισκόπων
ὑπὲρ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρωτεύόντων ἐν ταῖς
πόλεσι γίνεσθαι, προκειμένων τῶν ἁγίων Ἐσαγγε-
λίων ἐπὶ τρισὶ προσώποις· καὶ ἕκαστον ἐμύθει
κατ' αὐτὸν ὅτι οὐ διὰ δόσιν, ἢ ὑπόσχεσιν, ἢ φιλίαν,
ἢ χάριν, ἢ ἄλλην οὐρανὴ ποτε προσηθέσθαι, ἀλλ'
εἰδότες τοὺς ψηφισθέντας ὀρθῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ
βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι, τούτους
ἐπέλεξαντο· καὶ ὡς αὐτὸ γαμετὴν, οὐδὲ παῖδας
ἴσασιν αὐτοὺς ἔχοντας νομίμους ἢ φυτικούς, ἢ παλ-
λακὴν ἐσχηκέναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερόν τις
αὐτῶν γαμετὴν ἔσχεν, ὡς μίαν ταύτην, καὶ ἐκ
πρθενίας αὐτῷ συνοικήσασιν. Προσθεῖναι δὲ
τοῖς ψηφισμασιν ὡς οὐδὲ πολιτεούμενον ἢ ταξιώτην
εἶναι τὸν ψηφισόμενον εἶναι γινώσκουσιν· πλην εἰ
μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐκ ἔλαττον ἢ δεκαπέντε ἐνιαυ-
τῶν μοναδικῷ νόμῳ ὁ πολιτεούμενος ἢ ταξιώτης
βίον ἀδιάκλητον ἐξετέλεσεν· ἵνα ἐκ τῶν οὕτω
ψηφισομένων τριῶν προσώπων ἐπίσκοπος χειροτο-
νηθῆι τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτο-
νοῦντος. Χρῆ δὲ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι λιβελλὸν
ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν χειροτονεῖν,
τὴν αὐτοῦ πιστούμενος πληροπορίαν. Ἀπαγγέλλειν
δὲ καὶ τὴν ἁγίαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ κοι-
νωσίᾳ γινομένην, καὶ ἐπὶ τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι
προσῴσαν εὐχὴν, καὶ τὰς λοιπὰς προσευχάς· ὁ-
μύναται δὲ καὶ αὐτὸν τὸν χειροτονοούμενον, ὡς οὐτε
δι' ἑτέρου [Ἰσ. οὐτε δι' αὐτοῦ] προσώπου δέδωκε τι,
ἢ ὑπέσχετο, ἢ μετὰ ταῦτα δώσει, ἢ τῷ χειροτονοῦ-
ντι αὐτὸν, ἢ τοῖς τὰ ψηφισματα εἰς αὐτὸν πεποιη-
μένοις τῆς χειροτονίας. Τούτων δὲ μὴ φυλαττομέ-
λων, καὶ τὸν χειροτονοούμενον καὶ τὸν χειροτονοῦντα
τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι. Κατηγορηθέντος δὲ

secundum leges ac sacros canones decilant : pre-
silibus, si hæc non observaverint, magistratum
suum amittentibus, ac decem librarum auri pœnam
fisco solventibus : exsecutoribus autem, qui vel
unam ex personis indicatis ausi fuerint commo-
nere, scienciendis in claustrum ecclesiasticum et
ab episcopo castigandis.

Dat. Id. Malis, imperii Justiniani anno decimo
tertio, Apione cos.

XVI. Hæc constitutio priorem interpretatur consti-
tutionem, de his, qui ingrediuntur in monasteria,
et cætera.

Idem imp. Joanni P. P. Res ejusmodi ad nos, et
quæ sequuntur.

Constitutionem illam quæ vult, ut res eorum,
qui mundo renuntiant, addicantur iis monasteriis,
in quibus solitariæ vitæ se dederunt, jubet hæc
constitutio non extendi ad ea, quæ ante ipsam
facta fuerunt, decisionem eorum legibus prioribus
attribuens.

Dat. Id. Octobr, imperii Justiniani anno duode-
cimo, Joanne cos.

XVII. De ordinatione episcoporum, et de synodis,
et oblatione.

Item imp. Petro magistro officiorum. Si leges cir-
cales, et cætera.

Oportet de iis, qui ordiantur episcopi, decre-
tum a clero et civitatum primatibus fieri, propo-
sitis sanctis Evangeliiis, in tres personas, et
quem bet de iis jurare, quod non per largitionem,
vel promissionem, vel amorem, vel gratiam, vel
aliam quamcumque affectionem, sed quod scient
hos suffragii decretos, esse rectæ fidei et honestæ
vitæ, et annis triginta majores, idcirco eos dele-
gerint : item, quod sciant eos nec uxorem, nec
liberos habere, legitimos aut naturales ; vel con-
cubinam habuisse, vel habere ; quin etiam si quis
eorum prius uxorem habuerit, quod eam habuerit
solum, et quæ a virginitate sua in ejus contubernio
fuerit. Debent etiam decretis adjicere, quod neque
curiam aut apparitionem ex iis, quibus suffragia
tribuantur, aliquem esse noverint : extraquam si
in monasterio non minus quindecim annis lege
solitaria curialis aut apparitor vitam reprehensionis
expertem egerit ; ut ex tribus hisce personis, quibus
suffragia sic tribuantur, episcopus ordinetur, id-
que per electionem et judicium ordinantis episcopi.
Debet item ab illo, qui ordinandus est, exigi
libellus per eum, qui ordinaturus est, quo de ipsius
in doctrina integritate caveatur. Enuntiet etiam
sacrosanctam oblationem, quæ sit in communionem
sacra, et precationem, quæ in sacrosancto bap-
tismate concipi solet, cum precationibus cæteris.
Ipse præterea, qui ordinatur, juret, quod neque
per se, neque per aliam personam dederit aliquid,
vel promiserit, vel deinceps daturus sit ordinanti
episcopo, vel iis, qui ordinationis decreta de ipso
fecerunt. Quæ si non serventur, tam is qui ordi-
natur, quam qui ordinet, episcopatu spoliatur.

Debent in communi loco monachi degere, iis A exceptis, qui a secessu et quiete vocantur anachoretæ et hesychastæ (7).

Res ejus monachi, qui ad aliam vitam transierit, ad monasterium ipsius pertinebunt.

Qui solitariam vitam amplexurus est, prius de rebus suis testetur, sciens futurum, ut res ejus ad monasterium una cum ipso perveniant, monasterii dominio vindicandæ.

Qui vitam solitariam est amplexurus, liberis suis det, quod eis ex lege (*Falcidia scil.*) debetur, vel eam partem prius suppleat, uxori vero dotem, et quæ illi ex casu mortis competunt.

Nota ex hac constitutione, quod tam dos, quam ante nuptias donatio, computentur in quantitatem partis legitimæ.

Monachus si militaverit, res suas amittens, sit apparitor.

Nemo suscipiat eum qui de monasterio in aliud monasterium transit: nam substantia ipsius ad monasterium prius pertinebit.

Qui ex monacho factus fuerit clericus, uxorem non ducat, nec scortetur. Etenim alioqui privatam ad vitam redigetur, nec ulli militiæ semet dedere poterit.

Abbatem non simpliciter gradus, sed vitæ bonitas constituit.

Quæcunque de monachis et clericis maribus dicta sunt, eadem et in feminis locum habent.

Dat. a. d. Kal. April. Belisario cos.

XIV. Quomodo vivere monachos oporteat.

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. Vita solitaria, et cætera.

Hæc constitutio confirmans positam ante se constitutionem in hoc opere, magis accuratam pro monachis vivendi rationem et observationem adjungit. Prohibet etiam, ne sepulcra virorum in monasteriis muliebribus flant, neve mulieres in monasteriis virilibus sepeliantur: quorum utrumque peccatis occasionem præbere dicit. Nec item ob aliam quampiam causam in monasteriis virilibus conspici feminam permittit, aut viros in muliebribus monasteria venire

Nota regulam, quod monachi cognatione careant, si qui vitam cœlestem æmulantur.

Dat. Non. Martii, imperii Justiniani anno tertio decimo, Apione cos.

XV. Constitutio, apud quosnam litigare monachi vel monasteria debeant.

Idem imp. eidem. Cum rem didicerimus, etc.

Hæc constitutio monasticam vitam agentium, tam virorum, quam feminarum, atque etiam virginum consecratarum causas eximens ab audientia præsidum, mandat constitutis in quolibet loco episcopis, ut eas examinent, et via compendiarie

Annibalis Fabroti notæ.

(7) *Hesychastæ*. D. Basilii, p. 754, Joannes Moschopolus, c. 52, ἡσυχαστήρια, concilium Flo-

Χρή τῶν μοναχῶν ἐν κοινοδίῳ διατεῖσθαι χωρὶς τῶν ἀναχωρητῶν καὶ ἡτυχαστῶν.

Τὰ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον βίον μεταβήντος μοναχοῦ τῷ κατ' αὐτὸν διοίσει μοναστηρίου.

Ὁ μέλλων μετέξειν προδιατιθέσθω τὰ οἰκεία, εἰδὼς ὡς συνεισελεύσονται τῷ μοναστηρίῳ τὰ πράγματα, καὶ τῆς τούτου γενήσονται δεσποτείας.

Ὁ μέλλων μονάζειν, τοῖς μὲν παισὶ το ἐκ νόμων ἐποφειλόμενον διδόντω, ἢ προσαναπληροῦτω μέρος, τῇ δὲ γαμετῇ τὴν προίκα καὶ τὰ ὑπὸ κάσου τῆς τελευτῆς ἀρμόζοντα.

Σημεύσαι ἐκ τῆς διατάξεως, ὅτι καὶ ἡ προίκα καὶ ἡ πρὸ τοῦ γάμου ἑωρεὰ συμφιζέται εἰς τὸ κοινὸν τοῦ νομίμου μέρους.

Μοναχ' ἰς, εἰ στρατευθῆσεται, εὖν οἰκείων ἐκπίπτων, ταξιώτης γίνεται.

Μηδεὶς δεχέσθω τὸν ἐπὶ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον ἕτερον μεταβαίνοντα· ἡ γὰρ τούτου ὑπόστασις τῷ προτέρῳ διοίσει μοναστηρίου.

Ὁ ἀπὸ μοναχῶν γενόμενος κληρικὸς μὴ γαμεῖτω, ἢ πορνεύειτω. Ἐπί τῷ γε ἰδιώτης ἔσται μὴ δυνάμενος στρ. τεία παρεμβάλλειν.

Τὸν ἡγούμενον οὐκ ἀπλῶς ὁ βαθμὸς, ἀλλ' ὁ χρηστὸς προχειρίζεται βίος.

Ὅσα περὶ μοναχῶν κληρικῶν εἰρηται ἀρβένων, ταῦτα καὶ ἐπὶ θηλειῶν κρατεῖ.

C Ἐγράφη πρὸ καλαβῶν Ἀπριλλίων, ὑπατεία Βελισσαρίου.

ΙΔ' Περὶ τοῦ πῶς βιοῦν μοναχοίς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μητῆ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ μονήρης βίος.

Ἡ διάταξις, κυρούσα τὴν πρὸ αὐτῆς κειμένην ἐν τῷδε τῷ συντάγματι, ἀκριβοτέραν τοῖς μοναχοῖς προστίθει διατάξιν τε καὶ παραφυλακὴν. Κωλύει δὲ καὶ τάφους ἀνδρῶν εἰς γυναικῶν τίθεσθαι μοναστήρια, καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδρείοις θάπτεσθαι, ἐκότερον ἀμαρτημάτων πρόξενον εἶναι λέγουσα. Οὕτως δὲ ἄλλης ἐνεκεν αἰτίας ἐν ἀνδρικοῖς μοναστηρίοις ἐρᾶσθαι γυναῖκα συγχωρεῖ, ἢ ἀνδρὸς εἰς γυναικῶν παραβλλόμενοι μοναστήρια.

D Σημεῖωσαι κανόνα, ὅτι συγγένεια μοναχοῖς οὐκ ἔσται, τοῖς γε τὸν ἐν οὐρανῷ ζῆλώσασιν βίον.

Ἐγράφη ὅ νῶνων Μαρτίων, βασιλεῖα Ἰουστινιανοῦ τὸ ἐγ', ὑπατεία Ἀπριλίωνος.

IE'. Ἡ διάταξις κατὰ τὸν δὲ δικάζεσθαι μοναχοῖς ἢ μοναστηρίαις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ. Πρᾶγμα μαθόντες.

Ἡ διάταξις, ἐξαιρούσα τῆς τῶν ἀρχόντων ἀκρόσεως τῆς τῶν μοναζόντων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ μὴν καὶ ἱερωμένων παρθένων ὑποθέσεις, παρακελεύεται τοῖς κατὰ τὸν ἐπισκόπους ἐξετάζειν ταῦτα, καὶ τέμνειν συντόμως κατὰ τοὺς νόμους

rentinum p. 723 et in constitutione relata a Balsamone ad can. 12 synodi vii.

τα τοις ἱεροῦς κανόνας τῶν μὲν ἀρχόντων, εἰ ταῦτα μὴ φυλάξωσι, τῆς ἀρχῆς ἐκπιπτόντων, καὶ ἔγρυσίαι λίτρας ποινήν τῷ δημοσίῳ καταβαλλόντων τῶν δὲ ἀβρῆτάντων ἐκδικαστῶν ἕνα τῶν εἰρημένων ὑπομνήσει, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐγκλειστράν ἐμβυλλομένον, καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου σωφρονιζομένον.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ματαίς, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τῷ 18, ὑπατεῖα Ἀππίωνος.

15. Ἡ διάταξις ἐρμηνεύει τὴν προτέραν διάταξιν τὴν περὶ τῶν εἰσιόντων εἰς μοναστήρια, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχω πραιτωρίων. Πρῶτα τοιοῦτον εἰς ἡμᾶς.

Τὴν βουλομένην διάταξιν τὰ τῶν ἀποτασσομένων πράγματα οἷς ἐμόνασαν προσκυροῦσθαι [Ἰσ. προσκυροῦσθαι] μοναστηρίοις, κελεύει ἢ παρούσα διάταξις εἰς τὰ πρὸ αὐτῆς μὴ ἐκτείνεσθαι φάκτα, τοῖς προτέροις νόμοις τὴν τούτων παραδιδοῦσαν τομῆν.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ὀκτωβρίου, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τῷ 13, ὑπατεῖα Ἰωάννου.

16. Περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ περὶ συνόδων, καὶ προσκομιδῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ μαγίστρῳ. Εἰς τοὺς πολιτικοὺς νόμους.

Χρὴ ψήφισματα τῶν χειροτονομένων ἐπισκόπων ὑπὸ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν πρωτερόντων ἐν ταῖς πόλεσι γίνεσθαι, προκειμένων τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων ἐπὶ τρισὶ πρόσωποις· καὶ ἕκαστον ἐμυθεῖν κατ' αὐτὸν ὅτι οὐ δεῖ δόσειν, ἢ ὑπέσχεσθαι, ἢ φιλεῖν, ἢ χάριν, ἢ ἄλλην οὐρανὴποτε προσπάθειαν, ἀλλ' εἰδότες τοὺς ψηφισθέντας ὀρθῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ ὑπὲρ τὸ τριακοστὸν ἔτος εἶναι, τούτους ἐπαλεῖξαντο· καὶ ὡς αὐτὸ γαμετὴν, οὐδὲ παῖδας ἔσασιν αὐτοὺς ἔχοντας νομίμους ἢ φυσικοὺς, ἢ παλλακὴν ἔσχηκεναι ἢ ἔχειν· ἀλλ' εἰ καὶ πρότερόν τις αὐτῶν γαμετὴν ἔσχεν, ὡς μίαν ταύτην, καὶ ἐκ παρθενίας αὐτῷ συνοικῆσσαν. Προστιθέναι δὲ τοῖς ψηφισμασιν ὡς οὐδὲ πολιτευόμενον ἢ ταξιώτην εἶναι τὸν ψηφισζόμενον εἶναι γινώσκουσιν· πλὴν εἰ μὴ ἐν μοναστηρίῳ οὐκ ἔλαττον ἢ δεκαπέντε ἐνιαυτῶν μοναδικῷ νόμῳ ὁ πολιτευόμενος ἢ ταξιώτης βίον ἀδιάβλητον ἐξετέλεσεν· ἵνα ἐκ τῶν οὕτω ψηφισζόμενων τριῶν προσώπων ἐπίσκοπος χειροτονηθῆναι τῇ ἐπιλογῇ καὶ τῷ κρίματι τοῦ χειροτονοῦντος. Χρὴ δὲ τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι λιβαῖλον ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τοῦ μέλλοντος αὐτὸν χειροτονεῖν, τὴν αὐτοῦ πιστούμενος πληροφορίαν. Ἀπαγγέλλειν δὲ καὶ τὴν ἀγίαν προσκομιδὴν τὴν ἐπὶ τῇ ἀγίᾳ κοινωνίᾳ γινομένην, καὶ ἐπὶ τῷ ἀγίῳ βαπτίσματι προτιῶσαν εὐχὴν, καὶ τὰς λοιπὰς προσευχὰς· ὁμνῆσαι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν χειροτονοῦμενον, ὡς οὕτε δι' ἑτέρου [Ἰσ. οὕτε δι' αὐτοῦ] προσώπου δέδωκε τι, ἢ ὑπέσχετο, ἢ μετὰ ταῦτα δώσει, ἢ τῷ χειροτονοῦντι αὐτὸν, ἢ τοῖς τὰ ψηφίσματα εἰς αὐτὸν πεποιημένοις τῆς χειροτονίας. Τούτων δὲ μὴ φυλάττομένων, καὶ τὸν χειροτονοῦμενον καὶ τὸν χειροτονοῦντα τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεσθαι. Κατηγορηθέντος δὲ

A secundum leges ac sacros canones decidunt : præsilibus, si hæc non observaverint, magistratum suum amittentibus, ac decem librarum auri pœnam fisco solventibus : exsecutoribus autem, qui vel unam ex personis indicatis ausi fuerint commovere, conjiciendis in claustrum ecclesiasticum et ab episcopo castigandis.

Dat. Id. Malis, imperii Justiniani anno decimo tertio, Apione cos.

XVI. Hæc constitutio priorem interpretatur constitutionem, de his, qui ingrediuntur in monasteria, et cætera.

Idem imp. Joanni P. P. Res ejusmodi ad nos, et quæ sequuntur.

B Constitutionem illam quæ vult, ut res eorum, qui mundo renuntiant, addicantur iis monasteriis, in quibus solitariae vitæ se dederunt, jubet hæc consitutio non extendi ad ea, quæ ante ipsam facta fuerunt, decisionem eorum legibus prioribus attribuentis.

Dat. Id. Octobr, imperii Justiniani anno duodecimo, Joanne cos.

XVII. De ordinatione episcoporum, et de synodis, et oblatione.

Idem imp. Petro magistro officiorum. Si leges civiles, et cætera.

Oportet de iis, qui ordinantur episcopi, decretum a clero et civitatum primatibus fieri, propositis sanctis Evangeliiis, in tres personas, et quemlibet de iis jurare, quod non per largitionem, vel promissionem, vel amorem, vel gratiam, vel aliam quancunque affectionem, sed quod scirent hos suffragiis decretos, esse rectæ fidei et honestæ vitæ, et annis triginta majores, idcirco eos deligerint : item, quod sciant eos nec uxorem, nec liberos habere, legitimos aut naturales ; vel concubinam habuisse, vel habere ; quin etiam si quis eorum prius uxorem habuerit, quod eam habuerit solam, et quæ a virginitate sua in ejus contubernio fuerit. Debent etiam decretis adjicere, quod neque curialiam aut apparitorum ex iis, quibus suffragia tribuuntur, aliquem esse noverint : extraquam si in monasterio non minus quindecim annis lege solitaria curialis aut apparitor vitam reprehensionis expertem egerit ; ut ex tribus hisce personis, quibus suffragia sic tribuuntur, episcopus ordinetur, idque per electionem et judicium ordinantis episcopi. Debet item ab illo, qui ordinandus est, exigi libellus per eum, qui ordinaturus est, quo de ipsius in doctrina integritate caveatur. Enuntiet etiam sacrosanctam oblationem, quæ sit in communione sacra, et precationem, quæ in sacrosancto baptis-mate concipi solet, cum precationibus cæteris. Ipse præterea, qui ordinatur, juret, quod neque per se, neque per aliam personam dederit aliquid, vel promiserit, vel deinceps daturus sit ordinanti episcopo, vel iis, qui ordinationis decreta de ipso fecerunt. Quæ si non serventur, tam is qui ordinatur, quam qui ordinat, episcopatu spoliatur.

Cum accusatus fuerit, qui ordinandus est episcopus, vel presbyter, vel diaconus, aliusve clericus, aut abbas, tunc is, qui ordinationem vel creationem perficiet, præsente actore ac litem persequente, accusationem examinet. Quod si iudicium actor deserit, etiam ita disquisitionem accusationis accuratissimam instituat intra tres menses (8) : ac si quidem eum inveniat illum, qui ordinandus est, sive secundum canones sive secundum leges civiles, ordinationem differat. Accusator autem si non probaverit, vel aufugerit, si quidem clericus est, gradu suo dejicitur, sin laicus, castigationem competentem sustinet. Quæ si non serventur, consimiliter tam is, qui ordinat, quam qui ordinatus est, expellitur. Cæterum quæ dicta sunt, etiam in abbatis creatione locum habent.

Synodum episcoporum haberi oportet Octobri mense quotannis, et convenire illos, qui jus metropolitanicum habent, apud competentem patriarcham, episcopos vero apud suos metropolitanos : ut apud eos perquiratur de causis canonicis, et de iis, quæcunque nonnulli ex ipsis episcopis, et clericis, et monachis, et abbatibus in medium proferunt, veluti quæ præter divinos canones admittantur, secundum ordinem jurisdictionis suæ. Quæ quidem ita servabuntur, non ipsorum duntaxat episcoporum cura, verum etiam magistratuum civilium.

Debent illi, qui oblationem faciunt, vel precationem sacrosancti baptismatis concipiunt, clara voce preces ipsas et oblationem pronuntiare. Nam hoc et a Paulo principe apostolorum, et a sanctis Patribus præcipitur. Sacerdotes vero, qui hoc non faciunt, obnoxios esse dicit hæc constitutio magni Dei iudicio, nec vigorem imperatorum effugere.

Dat. x Kal. April. Constantinopoli, imperatoris Justiniani anno tricesimo nono, post consulatum Basillii vicesimo quarto.

Tituli I Paratitla.

Tit. 3, hujus tertix partis, constitutio 3. Prima sacerdotii (9-10) sedes est Romana, secunda Constantinopolitana.

Archiepiscopus primæ Justinianæ in subjectis sibi provinciis locum obtinet apostolicæ sedis Romanæ, et similem habet sacerdotii gradum episcopus Carthaginiensis in Africa.

Oportet episcopos, qui Jus metropolitanicum habent, eodem perpetuo frui.

Episcopi debent administrationes eorum inspicere, qui provisores in quibusdam venerabilibus domibus constituti sunt ab iis qui easdem venerabiles domos extruxerunt.

Annibalis Fabroti notæ.

(8) *Intra tres menses.* Balsamon ad *Nomocan.* Photii tit. 1, c. 8, scribit singulare esse ut absente accusatore ejus qui ad episcopatum electus est, nec accusationem implente, intra tres men-

Α τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου, ἢ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου, ἢ ἄλλου κληρικοῦ, ἢ ἡγουμένου, ὁ μέλλων τὴν χειροτονίαν ἢ τὴν προβολὴν ποιεῖσθαι πρῶτος τοῦ κατηγοροῦ καὶ ἐπεξιόντος ἐξεταζέτω τὴν κατηγορίαν. Εἰ δὲ ἀπολιμπάνεται, ποιεῖσθαι καὶ οὕτω ζήτησιν ἀκριβεστάτην τῆς κατηγορίας εἰσω μῆνῶν τριῶν· καὶ εὐρίσκων αἰτίων τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι, εἴτε κατὰ τοὺς κανόνας, εἴτε κατὰ τοὺς πολιτικούς τύπους, ὑπερτιθέσθαι τὴν χειροτονίαν. Ὁ δὲ κατήγορος, μὴ συστάς ἢ ἀποφυγὼν, εἰ μὲν κληρικός ἐστίν, ἐξωθεῖσθαι τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκός, τὸν προσήκοντα σωφρονισμὸν ὑπομενεῖτω. Τούτων δὲ μὴ παραφυλαττομένων, ὡσαύτως ὁ χειροτονῶν καὶ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκβαλλέσθαι. Τὰ δὲ εἰρημένα καὶ ἐπὶ προβολῆς ἡγουμένων κρατεῖ.

Χρὴ δὲ σύνοδον γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων κατὰ τὸν ὀκτώμην [Ὀκτώβριον] ἐκαστοῦ ἔτους, καὶ συνεῖναι τοὺς μὲν μητροπολιτικὸν ἔχοντας δίκαιον παρὰ τῷ προσφῶρῳ πατριάρχῃ, τοὺς δὲ ἐπισκόπους παρὰ τοῖς οἰκείοις μητροπολίταις, ἐφ' ᾧ παρ' αὐτοῖς διαζητεῖσθαι τὰς τε κανονικὰς αἰτίας, καὶ ὅσα τινὲς αὐτῶν τε τῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κληρικών, καὶ τῶν μοναχῶν, καὶ τῶν ἡγουμένων, καταλείγουσιν, ὡς παρὰ τοὺς θείους κανόνας τι διαπραττομένων, κατὰ τὴν τάξιν τῆς οἰκείας δικαιοδοσίας, τούτων φυλαττομένων οὐ μόνον παρ' αὐτῶν τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων.

Ἐπι γὰρ τοὺς προσκομιζοντας ἢ τὴν εὐχὴν τοῦ ἀγίου βαπτίσματος ποιῶντας ἐκφωνεῖν τὰς εὐχὰς καὶ τὴν προσκομιδὴν. Ἐπειδὴ τοῦτο καὶ Παῦλος τῷ κορυθαίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῖς ἁγίοις διαγορευεται Πατρίσι. Τοὺς δὲ μὴ τοῦτο ποιῶντας ἱερεῖς ὑπευθύνους εἶναι τῇ κρίσει τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ μὴ ἐκφεύγειν κινήσιν βασιλικήν.

Δατ. καλενδ. Ἀπρ., Κωνσταντ. βασιλείᾳ Ἰουστινιανοῦ λθ', μετὰ τὴν ὑπατερίαν.

Τὰ παράτιτλα τοῦ τίτ. Α'.

Τίτλου β' διάταξις γ'. Πρῶτός ἐστιν ἱερωσύνης θρόνος ὁ Ῥώμης, δεύτερος ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ἁρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίαις τὸν τίπον ἐπέχει τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ῥώμης, καὶ τὸν ἕκκον τῆς ἱερωσύνης βαθμὸν τοῦ ἐπισκόπου [Ἰσ. ὁ ἐπίσκοπος] Καρθαγίνης τῆς Ἀφρικῆς.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἔχοντας μητροπολιτικὸν δίκαιον ἀπολαύειν τούτου διηνεκῶς.

Χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ἐποπτεύειν τὰς διοικήσεις τῶν ἐν τισὶν εὐαγέσις οἰκοῖς καταστάτων προνοητῶν τοῦς αὐτῆς εὐαγελί· οἴκους οἰκοδομησάντων.

ses rem definit is qui episcopum ordinaturus est: Ἰδικὸν ἐστὶ διὰ τὸ χροῖσιμον τῆς χειροτονίας.

(9-10) *Prima sacerdotii.* Vide Zonar. ad canon. 5 synodi Constantinop. 1, et ad c. 8 concil. Chalced.

Διατυποῖ ἡ διάταξις τί χρῆ πράττειν τὸν ἐπίσκοπον περὶ τῶν εἰς διὰδοσιν πτωχῶν, ἢ ἀνάβρυσιν τῶν αἰχμαλώτων, ἀπρὸσώπως τε καὶ ἀνωρύμως καταλειφθέντων.

Τὰς τῶν διαδόχων καὶ ἀδιαθέτων ἐπισκόπων, καὶ λοιπῶν ἱερατικῶν προσώπων περιουσίας αἱ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησίαι διαδίδονται.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ διάταξις θ'. Δεῖ τοὺς οἰκονόμους τῶν ἐκκλησιῶν ἀδεῶς ἐκδικεῖν τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν εὐαγῶν οἰκῶν ἀκίνητα πράγματα, καὶ ἀμείψως τρόπον [Ἰσ. τρῖπψ], ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρόσωπον. Σημειώσαι δὲ ὅτι τὸ ἐναντίον φησὶν ἡ διάταξις τοῦ τίτλου μεταγενεστέρᾳ οὔσα.

Τίτλου δ' διάταξις; α' ἐστὶν ἐν τῷ βῆτῳ ριγ'. Χρῆ τοὺς ἐπισκόπους ἕνα τοῖς κτήτορσι τὰς ἀδικίας τῶν ἀρχόντων τῷ βασιλεῖ προσαναφέρειν.

Χρῆ τοὺς ἐπισκόπους; τὰς κανονικὰς ζητήσεις ἕνα τοῖς ἀρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν ἐξετάζειν.

Ἀνάγκωθι τὴν δ' διάταξιν τοῦ παρόντος τίτλου. Κωλύει γὰρ τὸν ἀρχοντα εἰς κανονικὴν ἀπόρασιν παραδίδειν ἑαυτῶν. Ἔστι δὲ ἐν τῷ βῆτῳ πβ'.

Διάταξις κβ' ἐστὶν ἐν τῷ βῆτῳ ρν'. Οὐ χρῆ τὸν ἐπίσκοπον συγχωρεῖν βιοκωλυτὴν ἢ ληστοδιώκτην χηρματίζειν ἐν τόπῳ.

Ἵτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον συγχωρεῖν τοῖς ἀρχουσι τοῖς πολιτικοῖς ἢ στρατιωτικοῖς, ἢ ταῖς τάξεσιν αὐτῶν κωλύειν διαθήκας γενέσθαι, ἢ ἐμφανείας αὐτῶν, ἢ γάμους, ἢ γαμικὰς δωρεὰς, ἢ τοὺς τελευτήσαντας ταφῆς ἀξιωθῆναι, ἢ ἐλθεῖν ἢ [Ἰσ. εἰς] ἕτερόν τι τοῖς νόμοις οὐκ ἀπαγορευόμενον.

Ἵτι οὐ δεῖ μονάστριαν τῶν ἰδίων ἀφέλκεσθαι τόπων.

Παρακαλεῖται ἡ διάταξις τὰς μοιχευθείσας γυναῖκας σωφρονισζομένας εἰς μοναστήριον ἐμβάλλεσθαι, διατυποῦσα τὰ περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτῶν, εἴτε παῖδας εἴτε γονεῖς ἔχοιεν, εἴτε καὶ μή.

Τίτλου τοῦ αὐτοῦ διάτ. κδ' ἐστὶν ἐν τῷ βῆτῳ ια'. Κατὰ ψήφισμα τοῦ ἐπισκόπου καὶ τῶν κτητόρων προκειμένων τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων οἱ ἐκδικοὶ τῶν πόλεων προχειρίζεσθωσαν.

Τίτλου ι' διάταξις β' ἐστὶν ἐν τῷ βῆτῳ κβ'. Ὁ δ' ἀσκῆσιν λύων τὸν ἴδιον γάμον τῷ ἀπὸ τελευταῖας ὑπόκειται κίσιψ.

Τίτλου ιβ' διάτ. β' ἐστὶν ἐν τῷ βῆτῳ μη'. Ὅτι χρῆ τὸν ἐπίσκοπον προνοεῖν τοῦ μὴ κωλύεσθαι τὰς σκηρικὰς βουλομένας τῆς σκηνῆς ἀταλλάττεσθαι [ἀπαλλάττεσθαι].

Τίτλου ιη' διάταξις η' κεῖται ἐν τῷ βῆτῳ να'. Ὅτι χρῆ τοὺς ἐπισκόπους παραφυλάττειν τὰ περὶ τῶν εὐνουχιζομένων.

A Statuit eadem constitutio, quid episcopus facere debeat de iis, quæ pauperibus distribuenda, vel ad redemptionem captivorum, absque personarum ac nominum expressione relicta sunt.

In episcoporum, et reliquarum sacerdotum personarum, sine successoribus et sine tabulis decedentium facultatibus, ipsorum ecclesiæ sint hæredes.

Ejusdem tituli constitutio 9. Oportet œconomos ecclesiarum impune vindicare res immobiles venerabilium domorum, quæ ad imperatoriam majestatem titulo permutationis pervenerunt, si ad aliam personam translata fuerint. Notabis autem, quod contrarium dicat constitutio 54, tempore posterior

B Tit. 3, constitutio 1, quæ in textu est 118 Oportet episcopos una cum possessoribus iniustitias præsidum ad imperatorem referre.

Oportet episcopos quæstiones canonicas una cum provinciarum præsidibus examinare.

Legito constitutionem 4 præsentis tituli. Prohibet enim ne præses audientiæ canonicæ semel ingerat. Et est in textu constitutio 82.

Constitutio 22 est in textu 150. Episcopum permittere non oportet ut aliquis in illo sit loco violentiæ prohibitor, aut latronum persecutor.

Item, non debet episcopus permittere præsidibus civilibus, aut militaribus, aut eorum officis, ut prohibeant fieri testamenta, vel ea publicari, vel nuptias contrahi, vel instrumenta donationem nuptialium concili, vel defunctos sepulturæ mandari, vel ad aliud quidpiam procedi, quod legibus non sit interdictum.

Item, non debere monastriam suis ex locis abstrahi.

Jubet eadem constitutio, debere mulieres adulteras, quæ castigandæ sunt, in monasterium immitti: sciens, quid de ipsarum substantia fieri debeat, sive liberos aut parentes habeant, sive non habeant.

Tit. ejusdem constitutio 24, quæ est in textu 15. Per decretum episcopi et possessorum, propositis sanctis Evangeliiis, defensores civitatum constituuntur.

Tit. 10, constitutio 2, quæ est in textu 22. Qui propter exercitationem solitariam matrimonium suum solvit, ex mortis casu tenetur.

Tit. 12, constit. 2, quæ in textu est 48. Quod episcopus curare debeat, ne prohibeantur scenicæ mulieres, siquidem ita velint, a scena discedere.

Tit. 18, constitutio 3, quæ in textu posita est 51. Quod observare debeant episcopi sancita de iis qui castrantur.

TITULUS II.

DE REBUS ET TITULIS ECCLESIASTICIS.

1. *Lex de eo lata, ut res ecclesiasticæ non alienentur, aut permittantur, et quæ deinceps.*

Idem imp. Epiphano archiepiscopo Constantinopolitano.

Omnia propemodum jura præsentis instituti ad unam quasi summam revocat, et ad regulam dirigit hæc constitutio, ceu tempore posterior existens. Siquidem Anastasii constitutionem 17, in titulo 2, primi libri Codicis, abolens, et Leonis constitutionem 14 ejusdem tituli recipiens, et poënis, quæ in ea continentur, subjiciens illos, qui contra sanctionem alienare tentant res immobiles ecclesiarum, vel aliarum venerabilium domorum, vel monasteriorum, vel collegiorum, legem quoque generalem promulgat de sitis in qualibet provincia, et quibusvis locis, ecclesiarum et sacerdotum rebus, inter quas et civiles annonas numerat: uti scilicet ex nullo modo alienentur, vel in emphyteusin perpetuam dentur, vel hypothecæ specialis titulo præbeantur, vel permutationis nomine concedantur, imperatore duntaxat excepto, cum necessarius usus id postulat.

Rurum, inquit, immobilium ad sacerdotes pertinentium emphyteusis temporaria fiat, usque ad vitam ejus, qui emphyteusin accepit, et liberorum ipsius, et nepotum, atque etiam uxoris et mariti, siquidem ita expressè convenerint, sexta pristini redditus parte relevanda.

Ecclesiarum ac venerabilium domorum suburbana non pro quantitate redditus in emphyteusin conceduntur; sed eorum æstimatione facta, quantum potest cogi redditus ex suburbani pretio, in annos viginti distributus, tantum redditum annuum pacificatur is, qui emphyteusin accepturus est, ac partem vicesimam factæ suburbani æstimationis spondeat emphyteuta se annui redditus nomine præstaturum.

Contumacia non solventis emphyteuticum canonem, si ad biennium sese porrigat, contractum emphyteuticum solvit. Actionem præterea de emponematum petitione adimit emphyteutæ constitutio, subjiciens et ipsum, et res ipsius, et hæredes, si prædium deterius factum fuerit, prisca restitutioni.

Cum semirutæ quædam ad collegia sacra pertinent, vel ipsi locis emphyteuticis inhærent, qui architecti munere in iis locis fungitur, propositis sacris Evangelii, et præsentibus religiosarum domuum administratoribus, et quinque presbyteris, et duobus diaconis, siquidem sacra domus illa tam multos habet, quid pro eis pendendum sit, statuit: ita ut qui emphyteusin accipit, ad ædificationem materiis utatur, quæ in iisdem semirutis reperiuntur. Cæterum continuari personis iisdem sacerdotalium rerum immobilium emphyteuses hæc constitutio non permittit.

A

ΤΙΤΛΟΣ Β΄.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

A'. *Νόμος περί τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεισθαι τὰ ἐκκλησιαστικά πράγματα· καὶ τὰ ἐξῆς.*

Ὁ αὐτός βασιλεὺς Ἐπιφανῶ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Πάντα σχεδὸν τὰ νόμιμα τῆς παρούσης ἀνακταλαιοῦται καὶ κινεῖται διατίξεως, μεταγενεστέρου οὔσα. Αὕτη δὲ τὴν εἴδη τῶν δευτέρου τίτλου τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ κώδικος Ἀναστασίου διάταξιν ἀναίρουσα, καὶ ἀποδεχομένη τὴν Λέοντος διάταξιν ἰδούσαν τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ ταῖς περιεχομένας αὐτῇ ποιναῖς ὑποβάλλουσα τοῖς παρὰ τὴν διαγύρυσιν τοῦ δ', τοῦ βυλομένου ἐκποιεῖν ἐγγειροῦντας ἀκίνητα τῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἐτέρων εὐαγῶν οἴκων, ἢ μοναστηρίων, ἢ συστημάτων· ἢ γενικὴν ποιεῖται νομοθεσίαν περὶ τῶν ἐκάστη ἐπαρχία καὶ τόπου διακειμένων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἱερατικῶν πραγμάτων, οἷς συναριθμῶν καὶ τὰς πολιτικὰς σιτήσεις, κατ' οὐδένα τρόπον ἐκποιεῖσθαι, ἢ διηνακῶς ἐμφυτεύεσθαι, ἢ κατ' ἰδικὴν ὑποθήκην παρέχεσθαι, ἢ εἰς ἀλλαγὴν δίδοσθαι, πλὴν μόνῳ βασιλεῖ δι' ἀνγκαίαν χρείαν.

Γινέσθω, φησὶν, ἀκινήτων ἱερῶν πραγμάτων πρόσκαρος ἐμφυτεύσεις μέχρι τῆς ζωῆς τοῦ ἐμφυτεύεσθαι, καὶ παίδων αὐτοῦ καὶ ἐκγόνων, ἀλλὰ μὴ καὶ γαμετῆς καὶ ἀνδρός, εἰ βῆτω; τοῦτο συνεφώνησαν. τῆς ἑκτῆς μοίρας κουφισομένης τῆς ἀρχαίας προσόδου.

Τὰ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σιπτῶν οἴκων πρόσσεια [ἴσ. ἐμφυτεύεται], μὴ προσόλων, ἀλλὰ διατιμήσεως τοῦτων γινομένης, ὅσην συνάγειν δύναται πρόσσθον, ἢ ἀποσίμῃσιν τοῦ προσασιῶ, εἰ; εἰκοσὶν ἔτη διειρομένη πεσαύτην ὁ μέλλων αὐτὴ ἐμφυτεύεσθαι ἐπερωτάσθω πρόσσθον ἔτησιαν· τὸ κ' μέρος τῆς γινομένης διατιμήσεως τοῦ προσασιῶ καθομολογεῖται ὁ ἐμφυτεύτης; εἰ; ἔτησιαν παρέχειν πρόσσθον.

Ἄγνωμοσύνη τοῦ ἐμφυτεύτικοῦ κανόνος ἐπὶ δεισίαν ἐκτεινομένη λύει τὴν ἐμφύτευσιν. Καὶ περὶ τῶν ἐμπονημάτων ἀπαίτησιν ἀναίρει τῷ ἐμφυτεύτῃ. ὑποβάλλουσα αὐτὸν καὶ τὰ αὐτοῦ πράγματα, καὶ κληρονόμους αὐτοῦ, εἰ χεῖρον γένηται τὸ πρᾶγμα, τῇ ἀποκαταστάσει τῆς παλαιᾶς ὕψεως.

Ἐρεπίων ἱερατικοῖς προσηκόντων συστήμασιν, ἢ τόποις ἐμφυτευομένων, ὁ ὑπὲρ τούτων ἐν ταῖς τόποις ἀρχιτεκτονῶν, προκειμένων τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων, καὶ παρόντων τῶν διοικητῶν τῶν εὐαγῶν οἴκων, καὶ πάντα προσθετέρων, καὶ β' διακόνων. εἰπερ εὐπορεῖ ὁ οἶκος τοσοῦτων, ὥστε τὴν λαμβάνοντα τὴν ἐμφύτευσιν κεχρησθαι πρὸς οἰκοδομὴν ταῖς εὐρισκομέναις ὕλαις ἐν ταῖς αὐτοῖς ἐρεπίοις; τοῖς αὐτοῖς ἐπισυνάπτεσθαι προσώποις τὰς τῶν κινήτων [ἴσ. ἀκινήτων] ἱερατικῶν πραγμάτων ἐμφυτεύσεις; οὐ συγχωρεῖ ἡ διάταξις.

Ὁ υἱοσούφρουκτον ἱερατικὸν λαμβάνων πρᾶγμα ἄπορος ἔστω, καὶ ἕτερον ὅμοιον πρᾶγμα δωρεῖσθω τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ· ὥστε ἐκείτερον μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν κατὰ δευτερεύουσαν ἐπαναλθεῖν εἰς τὸν σεπτὸν οἶκον.

Ὁ τολμήσας ἀκίνητον ἱερατικὸν πρᾶγμα ἀγοράσαι τῶν τιμημάτων καὶ τοῦ πράγματος ἀποστραφείτω, ἀναδιδοῦς καὶ τοὺς καρποὺς τοῦ μέσου χρόνου, τῶν πεπρακτότων οἰκονόμων τε καὶ διοικητῶν ταῖς κοιναῖς ὑποβαλλομένων τῆς διατάξεως Ἀέοντος.

Ὁ κατὰ δωρεὴν λαβὼν πρὸς τὴν μὴ ἀπολαῦσαι τοῦ δωρηθέντος καὶ ἕτερον παραπλήσιον ἀποδώσει.

Ὁ κατ' ἐναλλαγὴν κτησάμενος, καὶ ὃ ἐλαβὼν ἀναδώσει, καὶ τοῦ δωθέντος ἐκπέπτειται.

Ὁ εἰς ἑτέραν ὑποθήκην λαβὼν τοῦ χρέους καὶ τῆς ὑποθήκης ἐκπίπτει.

Οἱ δὲ προειρημένοι πάντες τὰς προσφόρους αγωγὰς κατὰ τῶν συναλλαξάντων αὐτοῖς οἰκονόμων καὶ διοικητῶν δύνανται κινεῖν, καὶ τὸ ἀζημίον ἑαυτοῖς περιποιεῖν.

Οὐ κωλύεται ὁ εὐαγῆς οἶκος ἐπὶ γενικῇ ὑποθήκῃ δινεῖσθαι.

Ὁ διηνεκῶς ἐμφυτεύσάμενος, ἐκπίπτων τοῦ πράγματος, μένει τῷ κανόνι τῆς ἐμφυτεύσεως διηνεκῶς ὑπαρχέμενος.

Ὁ ταβελλίῳ τοῖς εἰρημένοις ὑπουργήσας συναλλάγματι ἀεφυγία ζημιούται, μηδὲ ἐκ θεῶν τύπον προσδοκῶν ἐπάνασθαι.

Οἱ ἄρχοντες τοιαῦτα ὑπαγορεύουσι ἢ πραγματοποιεῖται παρ' αὐτοῖς ἀνεχόμενοι συμβόλαια ἀρχῆς τε καὶ ἐξουσίας ἐκπίπτουσι, καὶ δημεύσει καθυποβάλλονται.

Τὰ ἱερὰ σκευῆ ἐπὶ μόνῃ ἀναρβύσει αἰχμαλώτων ἐκποιεῖσθω, τῶν παραδαινότων ταῖς ποιναῖς ὑποβαλλομένων τῆς Ἀέοντος διατάξεως.

Τὰ ἐκ τῆς διοικήσεως κωλυόμενα οὐδὲ διὰ πραγματικῶν τύπων δύναται τις κατορθῶσαι, τοῦ ὑπαγορεύοντος ἡμεσιόργου, καὶ τῶν προσδεχομένων ἀρχόντων ποινὴν ἀπὸ χρυσίου λιτρῶν ἀπαιτούμενων, τοῦ ὑπουργήσαντος ταβελλίῳ ταῖς ποιναῖς ὑποβαλλομένου τῆς διατάξεως Ἀέοντος, τῶν τε ἐπισκόπων καὶ διοικητῶν καὶ οἰκονόμων, εἰ τὸν τοιοῦτον δίδονται τύπον, περὶ τὴν ἱερωσύνην κινδυνεύοντων.

Οἱ διοικηταὶ καὶ οἰκονόμοι τῶν εὐαγῶν οἴκων τε καὶ συστημάτων ἄκοντες μισθώσεις ἢ ἐμφυτεύσεις τῶν ἱερατικῶν ἀκινήτων πραγμάτων, ἢ πρακτέσθωσαν, μηδὲ θεῶς τινι περὶ τούτου πορισθεῖν τύπος.

Μὴ ἐκποιεῖσθω μοναστήριον, ἐν ᾧ οὐσιαστήριον ἔστιν, ἢ λειτουργία γέγονεν, ἐφ' ᾧ εἰς ἰδιωτικὸν μετατιθέμενοι. Ἐπεὶ τοῖ γὰρ ὁ ἀγοράσας ἐκπίπτει τῶν τιμημάτων, τῆς ἐκκλησίας τῷ ἀρχαίῳ σχήματι ἀποδιδοῦσας τὸ ἐκπονηθὲν μοναστήριον, ἀργούσης ὑποθήκης.

Ἄπορον κτῆσιν μηδὲ κατὰ δωρεὴν λαμβανέτω εὐαγῆς οἶκος. Εἰ δὲ ἐλαβὼν, ἀζημίως ἀφιστάσθω,

Qui utendi fruendi causa rem ecclesiasticam accipit, locuples esto, et aliam rem similem religionis domui donato: ita ut utraque, post mortem ejus, ratione proprietatis ad venerabilem domum redeat.

Qui ecclesiasticam rem immobilem ausus fuerit emere, tam pretium, quam ipsam rem amittit, etiam medii temporis fructus restituens, œconomis et administratoribus, qui vendidere, pœnis constitutionis Leonianæ subjiciendis.

Qui titulo donationis accepit, præterquam quod re donata non fruetur, etiam alteram illi similem præstabit.

Qui titulo permutationis acquisivit, tam quod accepit, restituet, quam quod dedit, amittet.

Qui specialia hypothecam titulo accepit, tam credito, quam hypotheca excidit.

Cæterum omnes hi, qui prædicti sunt, actiones competentes adversus œconomos et administratores, qui cum eis contraxerunt, movere possunt, et indemnitati suæ consulere.

Venerabilis domus sub hypotheca generali mutuum sumere non præbitur.

Qui emphyteusim accepit in perpetuum, ipsam rem amittit, et canon emphyteuscos subjectus in perpetuum manet.

Tabellio, qui ad contractus indicatos operam suam locavit, exsilio perpetuo multatur, ne quidem ex sacris sanctionibus reditum sperans.

Præsides, qui ejusmodi apud se instrumenta dictari, vel actis inseri patiuntur, tam magistratum, quam dignitatem amittunt et bonorum publicationi subjiciuntur.

Vasa sacra duntaxat ad captivorum redemptionem alienantur, legis violatoribus pœnis Leonianæ constitutionis subjiciendis.

Quæ hac constituit, prohibita sunt, ne quidem per sanctionem pragmaticam aliquis facere potest: questore sanctionem dictante, atque præsidibus qui eam recipiunt pœnam 50 lib. solventibus, et tabellione, qui operam suam accommodaverit, constituit, Leonianæ pœnis subjiciendo, episcopis autem, et administratoribus, et œconomis, si sanctionem ejusmodi receperint, amittendi sacerdotii periculum incurrentibus.

Administratores et œconomis venerabilium domorum et collegiorum inviti locationes aut emphyteuses ecclesiasticarum rerum immobilium non faciant, ne quidem si de his alieni sacra sanctio concessa fuerit.

Monasterium ne alienator, in quo est altare, vel in quo sacrum ministerium factum est, ut in firmam privatam redigatur. Nam alioquin et is, qui comparavit, pretium datum amittit, ipsa ecclesia formæ pristinae monasterium alienatus restituente, et hypotheca cessat.

Prælium sterile ne quidem per donationem accipiat religiosa domus. Si accepit, absque

damno relinquat, non redditus iis, quæ (cœu consentaneum est) pro eo sunt ipsi data. Nam qui deflere, competentes actiones movent adversus curatores et administratores, qui cum ipsis contraxerunt.

Non modo pontificibus, verum etiam civilibus et militaribus magistratibus constitutionis hujus observatio commissa est, quolibet habente potestatem violatores ejus accusandi.

Nota regulam, quod ea, quæ in commune, et religiose, et ad omnium utilitatem sunt promulgata, potius valere debeant, quam quæ studio quorundam ad publicarum legum corruptelam facta sunt; ac præterea, quod ipsa constitutio curiosis non inquirat in ea, quæ specialiter ei proposita non sunt; et quod illa nullo modo innovet.

Dat a. J. xvii Klendas Maias, post consulatum Belisarii anno secundo.

II. De diversis capitulis ecclesiasticis.

Idem imp. Petro P. P. Cum plures et diversæ leges, et cætera.

Nemo ecclesiæ Constantinopolitanae, vel tam Constantinopoli, quam in ejus territorio sitarum venerabilium domorum, vel xenonum (exceptis venerabilibus monasteriis) rem immobilem, aut civilem annonam, aut rusticum mancipium distrahat, aut donet, aut quocunque modo alienet, sola permutatione ad domum augustalem permissa, prohibitis iis, quæ jura colonaria vocantur.

Emphyteusis ab eadem sanctissima ecclesia, et subjectis ei venerabilibus domibus duntaxat in personam accipientis, et alios deinceps duos ejus successores fiat, sexta canonis subsistentis parte relevanda.

Si vero suburbanum est, quod in emphyteusin datur, et reditum habet, sub præstatione solidi canonis, aut etiam cum accessione locator. Sin reditus nullus est, earundem venerabilium domorum administratores sub certa quantitate, si velint, concedant.

Cum id, quod in emphyteusin datur, per modum aliquem ad personam imperatoris, vel ad aliquam civitatem, vel ad fiscum, vel ad curiam, vel ad aliam domum religiosam pervenit, licitum iis esto, qui concesserunt in emphyteusin, uti vel ipsam rem relinquunt, vel emphyteusin rescindant.

Semirutæ, quæ religiosæ domus ædificare non possunt, in perpetuam emphyteusin concedant recipere volentibus, sub præstatione tertiæ pensionum partis, quæ integris adhuc ædificiis, de iisdem colligebantur; eaque pars tertia statim ab initio contractus cedat. Sin mavult emphyteuta postquam ædificaverit ipse statui nomine canonis emphyteutici partem dimidiam pensionum, quæ post absolutum ædificium colliguntur: sane hoc ipsum emphyteusens nomine solvat, et utatur ad ædificium illis materiis, quæ in semirutis reperiuntur.

Qui rem immobilem venerabilium domorum

Α μη ἀναδιδούς τὲ ὡς εἰκὸς ὑπὲρ τούτου αὐτῶ παρασχέθιντα. Κινουσί γὰρ οἱ δεδωκότες τὰς προσφόρους ἀγωγὰς κατὰ τῶν συναλλαζάντων προνοητῶν καὶ διοικητῶν.

Οὐ μόνον τοῖς ἱεραῦσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς καὶ στρατιωτικοῖς ἀρχουσιν ἢ παραφυλακῇ δέδοται τῆς διατάξεω; παντὸς δυναμένου τῶν παραβαινόντων αὐτὴν κατηγορεῖν.

Σημεῖωσαι κανόνα, ὅτι τὰ κοινῇ καὶ εὐαγῇ, καὶ ἐπὶ τῆς πάντων ὠφελείᾳ; νομοθετηθέντα μᾶλλον κρατεῖν χρῆ· εἰ γὰρ τὰ κατὰ τινων σπουδῆν ἐπὶ παραφθορᾷ τῶν κοινῶν γινόμενα νόμων, καὶ ὅτι τὰ ἰδικῶς προκειμένα αὐτῇ οὐ περιεργάζηται ἢ διάταξις, οὐδὲ κατὰ τινὰ καινίζει τρίπον.

Ἐγράφη πρὸς ἰζ' καλανῶν Μιλίων, ὑπατείᾳ Βελισαρίου τὸ ἰθ'.

Β'. Περὶ διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν κεφαλαίων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρον ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Πολλῶν καὶ διαφορῶν νόμων.

Μηδεὶς τῆς ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἢ τῶν ἐν αὐτῇ καὶ τῇ αὐτῆς ἐντορίᾳ ἰδρυμένων σεπτῶν οἰκῶν ἢ ξενόνων, ἐξηρημένων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων, πρᾶγμα ἀκίνητον, ἢ πολιτικὴν αἰτησιν, ἢ γεωργικὴν ἀνδράποδον πιπρσιχέτω ἢ δωρεῖσθω, ἢ ὅπωςοῦν ἐκποιέσθω, μόνης τῆς ἀνταλλαγῆς πρὸς βασιλικὴν οἰκίαν ἐπιτετραμμένης, κεκωλυμένων τῶν λεγομένων παροικικῶν.

Ἐμφύτευσις παρὰ τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν σεπτῶν οἰκῶν γινέσθω, μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ λαμβάνοντος καὶ ἄλλων δύο ἐφεξῆς αὐτοῦ διαδόχων, τῆς ἑκτης μοίρας κωφισομένης; τοῦ ὑπεστώτος κανόνος.

Εἰ δὲ πρόστασιόν ἐστι τὸ εἰς ἐμφύτευσιν παρεχόμενον, πρόσθετον ἔχον· ἐπὶ ὁλοκλήρῳ τῷ κανόνι, ἢ καὶ μετὰ προσθήκης ἐκδιδέσθω. Μὴ οὕτη; δὲ πρόσθετον, οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν σεπτῶν οἰκῶν ἐπὶ ῥητῇ ποσότητι, εἰ βούλονται, ἐπιδιδίτωσαν.

Τοῦ δὲ εἰς ἐμφύτευσιν δοθέντος κατὰ τινὰ τρέπον εἰς βασιλικὸν πρόσωπον, ἢ εἰς πάλιν, ἢ εἰς ταμίειον, ἢ εἰς βουλευτήριον, ἢ ἄλλον εὐαγῇ οἶκον περιερχόμενον, ἐξέστω τοῖς δεδωκόσιν αὐτὸ εἰς ἐμφύτευσιν, ἢ προσέσθαι καὶ ἐπ' αὐτοῖς τὴν ἐμφύτευσιν, ἢ ἀνατρέπειν αὐτὴν.

Τὰ δὲ εἰσπρατὰ ἀ μὴ δύνανται ἀνοικοδομηθεῖσαι, παρεχέτωσαν τοῖς βουλομένοις εἰς διηνεκτὴ ἐμφύτευσιν ἐπὶ τρεῖς μέρη τῶν στεγνομομίων, ἅτινα ἐστώτων ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς οἰκῆμασι συνήγετο· ἐξ ἀρχῆς μέντοι τοῦ συναλλάγματος. Εἰ δὲ βούλεται ὁ ἐμφυτευτῆς, μετὰ τὸ κτίσαι, ὀρισθῆναι τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα ἡμισυ μέρος τῶν μετὰ τὸ κτίσαι ἀθροισμένων οἰκῶν, παρεχέτω λόγῳ ἐμφυτεύσεως, χρώμενος πρὸς οἰκοδομήν, ἀκίνητον πρᾶγμα, τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν ταῖς εὐρισκομέναις; ἐν αὐτοῖς ὕλαις.

Ὁ εἰς χρῆσιν λαμβάνων ἀκίνητον πρᾶγμα τῶν

αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν παρ' αὐτὰ [Ἰσ. παραυτίκα] A
 διδόντω αὐτοῖς εἰς δεσποτείαν πρᾶγμα ὁμοίας προσ-
 ὄδου τε καὶ συντελείας, ἐφ' ᾧ μετὰ τὴν αὐτοῦ τε-
 λευτὴν ἢ τὸν ὀριζόμενον χρόνον μὴ ὑπερβαίνοντα
 τὴν τούτου ζωὴν καὶ τὸ δοθὲν αὐτῷ περιελθεῖν εἰς
 τὸν εὐαγέστατον οἶκον.

Αἱ μισθώσεις τῶν εἰρημένων σεπτῶν οἰκῶν μὴ
 ὑπερβαίνετωσαν τριακονταετίαν.

Εἰ δέεται χρημάτων εἰς τῶν εὐαγῶν οἰκῶν εἰς
 δημοσίαν ἢ εἰς ἄλλην χρείαν, διδόντω ἀκίνητον πρᾶγ-
 μα εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον, ἵνα ὁ δανειστής, πληροῦ-
 μενος ἐξ αὐτοῦ τὸ κεφάλαιον καὶ τοὺς ἀπὸ τετάρτου
 ἑκατοστῆς τόκους, ἀναδώσει τὸ ἐνέχυρον.

Αἱ ἐμφυτεύσεις καὶ αἱ ὑπὲρ πενταετίαν μισθώ-
 σεις παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου ἢ τῶν προσ-
 ωτῶν τῶν εὐαγῶν οἰκῶν μὴ προβαίνειτωσαν. Δεῖ
 γὰρ ὁμνύειν τοὺς οἰκονόμους καὶ χαρτουλαρίους ὡς
 οὐδεμίαν περιγραφὴν ἔχει τὸ συνᾶλλαγμα. Τούτων
 δὲ μὴ ὄντων, τοὺς προσετύτας τῶν εὐαγῶν οἰκῶν
 προσκειμένων τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων ποιῆσθαι τὸ
 συνᾶλλαγμα, τοῦ αὐτοῦ ἔγγραφουμένου ἐν τοῖς προεῦ-
 σι συμβολαίοις.

Μηδαὶς τῶν τραχευτῶν ἢ διοικούντων τὰ πρᾶγ-
 ματα τῶν σεπτῶν οἰκῶν, ἢ συγγενῆς αὐτῶν ἢ ἀγ-
 χιστῆς, ἐμφυτεύσεις ἢ ὑποθήκας τῶν αὐτῶν σεπτῶν
 οἰκῶν λαμβάνετω δι' ἑαυτοῦ ἢ παρενθέντος προσώπου.
 Ἐπί τοι γέ, αὐτοῦ λαμβάνοντος καὶ τῶν οἰκονόμων
 καὶ χαρτουλαρίων, τὰς οὐσίας οἱ σεπτοὶ ἐκδικοῦσιν
 οἴκοι.

Ἐπὶ τοῖς ἀκινήτοις πράγμασι τῶν ἐν ἐπαρχίαις
 διακειμένων ἐκκλησιῶν, καὶ σεπτῶν εὐσεβῶν οἰκῶν,
 καὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ πανταχοῦ ἰδρυ-
 μένων μοναστηρίων, προβαίνει διηλεκτῆς ἐμφύτευ-
 σεις, κρατούντων ἐπ' αὐτῇ πάντων τῶν εἰρημένων
 ἐπὶ ταῖς ἐμφυτεύσεσι ταῖς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς
 βασιλευσούσης πόλεως ἐξιδόμεναις. Ἀνάγνωθι κε-
 φάλαιον β' τῆσδε τῆς διατάξεως.

Ἐὰν μία τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν ἢ σεπτῶν οἰ-
 κῶν δεῖται χρημάτων εἰς καταβολὴν δημοσίων, ἢ
 εὐλύρωτων χρέους, καὶ μὴ ἔχει κινήτὰ πρᾶγματα,
 ἀφ' ὧν δυνατὸν λυθῆναι τὸ ὄφλημα, διδόντω ἀκίνητον
 πρᾶγμα εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον τῷ δανειστῇ, ἵνα ἐξ αὐ-
 τοῦ τὸ χρέος, καὶ τοὺς ἀπὸ τετάρτου ἑκατοστῆς κλη-
 ρωτῆς τόκους. Εἰ δὲ τριούτων ἐνέχυρον μὴ ἔστιν ἱκα-
 νὸν ἐπιλύσαι τὸ χρέος, πράσεως ἀζημίως συνισα-
 μένης παρὰ τοῖς προσφόροις πατριάρχαις τε καὶ
 μητροπολίταις, καὶ ἐπισκόποις, ὁμνύτωσαν οἱ τῶν
 εὐαγῶν οἰκῶν διοικηταί, ὡς οὐκ ἔστιν ἕτερος τρόπος
 διαλύων τὸ χρέος· καὶ φανερωτέωσαν τὴν ποσότητα
 τῶν ὀφειλομένων, καὶ οὕτω προβαίνειτω ἢ πρᾶσις
 ἀκινήτου πρᾶγματος, δημοσίων προγραμμάτων ἐπὶ
 κ' ἡμέρας προσιθιμένων, καὶ προτρεπόντων τοὺς
 ἀγοράζειν βουλομένους, ἵνα ὁ πλέον παρέχων προ-
 τιμηθῇ. Τούτων δὲ προϊόντων, γινέσθω ἢ πρᾶσις·
 καὶ τὸ τίμημα ὁ ἀγοραστής καταβαλλέτω τῷ δανει-
 στῇ καὶ τούτῳ ῥητῶ; ἐγγράφου μεθ' ὄρκου ἐν τῇ

utendam fruentem accipit, statim det eis jure pro-
 prietatis rem consimilis redditus et collationis, ut
 post ejus mortem, vel post definitum tempus, quod
 tamen ejus vitam non excedit, etiam ipsa res data
 porveniat ad domum religiosam.

Locationes ab indicatis religiosis domibus factæ,
 spatium annorum triginta non excedant.

Si cui domui religiosæ pecuniis opus est, ad fi-
 scalem, vel aliam necessitatem, det rem aliquam
 immobilem in speciale pignus, ut cum ex ea credi-
 tori satisfactum fuerit tam nomine sortis, quam
 usuræ, parte centesimæ quarta definitæ, pignus illo
 restituat.

Emphyteuses et locationes, quæ ultra quinquen-
 nii spatium extenduntur, absque voluntate archie-
 piscopi, vel eorum, qui religiosis domibus præsent,
 non procedant. Nam jurare tam œconomis, quam
 chartulariis oportet, nullam inesse contractui cir-
 cumscriptionem. Quod si nulli sint chartularil,
 contractus ab iis, qui religiosis domibus præsent,
 sacrosanctis Evangeliiis propositis, fiat, hoc ipso
 instrumentis, quæ super eo conficiuntur, inscri-
 bendo.

Nullus actor, aut administrator rerum, quæ ad
 venerabiles domos pertinent, nec eorum cognatus,
 aut propinquus, emphyteuses vel hypothecas ear-
 undem venerabilium domorum accipiat per se-
 ipsum, aut per subjectam personam. Nam alioqui
 tam ipsius accipientis, quam œconomorum et
 chartulariorum facultates, ipsæ domus venerabiles
 sibi vindicant.

In rebus immobilibus sitarum in provinciis
 ecclesiarum, ac venerabilium piarumque domuum,
 et constitutorum tam in urbe Constantinopolitana,
 quam ubique monasteriorum, locum habet emphy-
 teusis perpetua: sic tamen, ut obtineant in ea
 cuncta superius dicta de emphyteusibus, quæ ab
 ecclesiis urbis imperatoris conceduntur. Lego cap-
 ut secundum hujus constitutionis.

Si qua dictarum ecclesiarum, aut venerabilium
 domorum, pecuniis indiget ad solutionem tributo-
 rum fiscalium, aut expeditionem æris alieni, neque
 res mobiles habet, ex quibus dissolvi debitum
 possit, res immobilis in speciale pignus creditori
 detur, ut eidem ex ea tam sortis, quam usurarum
 nomine, ad quartam usque centesimam partem, sa-
 tis fiat. Quod si pignus ejusmodi non sufficit ad
 dissolvendum æs alienum, per gesta monumento-
 rum, quæ sine impensa conficiuntur apud compe-
 tentes patriarchas, et metropoliticos, et episcopos
 jusjurandum præstant venerabilium domorum ad-
 ministratores, quod non sit alius modus æris alieni
 dissolvendi, et quantitatem eorum, quæ debentur,
 patefaciant, atque ita procedatur ad venditionem
 immobilis rei, proscriptionibus ad viginti dies ex-
 positis, quæ cohortentur emere volentes, ut qui
 plus solvit, cæteris sit potior. Quibus ita succeden-
 tibus, venditio fiat; et emptor pretium creditori

numeret; atque hoc expresse, Jurjurando interveniente, syngraphæ emptioni inscribitur; quodque nihil ad detrimentum vel circumscriptiōem venerabilis domus factum sit. Quod si nullus emptor inventus fuerit, prædicta proscriptiōe facta, pro soluto rem pleno jure dominiū creditor accipiat, decima parte accuratæ rei æstimationis adjicienda. Verū si sive distractio rei fiat, sive creditor pro soluto rem accipiat, administratores venerabilis domus, et eorum pars major, qui cultui sacro in ea deserviunt, assensum contractui præbeant. Et quod alienatur, non ex creditoris electione detur, sed habita ratione præliorum fertilitatis et sterilitatis.

Eis qui mutuatī sunt, aut deinceps mutuo sument, non aliter eredi sicut, vel religiosa domus acceptas ferat pecunias, nisi prius probatum fuerit, eas ad ecclesiarum aut venerabilium domorum usus expensas. Credi autem, ante probationes hæc, competentes instituat actiones adversus eos, qui contraxerunt, et adversus eorundem hæredes: ut contra venerabiles domos ut agat, licitum ei non sit.

Religiosæ domus inter se permutaciones faciant, cum majoris partis illorum, qui cultui sacro in eis deserviunt, consensu.

Quæ ad aliquem religiosum locum ab imperatore pervenerunt, aut perventura sunt, non distrahantur, aut obligantur, aut permutantur, aut alio modo quopiam alienantur. Nec si tale quid inter se religiosæ domus ipsæ fecerint, ratum esto.

Si alienatum fuerit monasterium ad statum privatum, per ecclesiam formæ pristinae restituitur.

Inutilia damnosaque prædia religiosarum domuum, sub gestis monumentorum administratores earum alienando, sancta Constantinopolitana ecclesia duntaxat excepta.

Œconomi, et administratores, et chartularii venerabilium domorum, et eorum cognati et affines, qui quocunque modo emunt aut tractant rem immobilem earundem venerabilium domorum, vel per seipsos, vel per subjectas personas, pœnis subiciuntur, quæ superius de ipsis expositæ sunt.

Emphyteuta conductorque rei pertinentis ad religiosas domos, si per biennium contumax sit in annui pacti præstatione (11) vel rem ipsam deteriorem reddat, ab emphyteusi removetur, nec potestate habeat agendi emptionem nomine: vel ab eo canon emphyteuticus exigitur, cum eo, quod interest, si quidem hoc conducere venerabili loco visum fuerit.

Ecclesia Hierosolymitana quas habet in ipsa civitate domos, pretio vendat æquante pensiones annuas quæ annis quinquaginta ex eis colliguntur.

Ecclesie Odessi, et Tomensis, res immobiles ad re-

ώνεακῆ συγγραφῆ, καὶ ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν γέγονε τοῦ εὐαγοῦς οἴκου. Εἰ δὲ μὴ εὐρεθῆ ὁ ἀγοραστής μετὰ τὸ εἰρημένον πρῶτα μῦμα, ὁ δανειστής pro soluto τὸ πρῶτα λαμβανέτω τελείαν δεσποτείαν δεκάτης μοίρας προστιθεμένης τῇ ἀκριθεί τοῦ πράγματος διατιμῆσει. Ἐπεὶ δὲ πρᾶσι; γίνεταί, εἴτε ὁ δανειστής pro soluto τὸ πρῶτα λαμβάνει, οἱ διοικηταὶ τοῦ εὐαγοῦς οἴκου καὶ τὸ πλεονόμερος τῶν ἐν αὐτῷ λειτουργούντων συναινέσωσαν τοῖς γινομένοις. Τὸ δὲ ἐκποιούμενον μὴ κατ' ἐπιλογὴν τοῦ δανειστοῦ διδόντω, ἀλλὰ πρὸς ἀναλογίαν τῆς ἀπόρου κτήσεως.

Τοῖς δειδανεισμένοις ἢ ὑστερον δανειζόμενοι; μὴ ἄλλως ἢ ἐκκλησία ἢ εὐαγῆς οἴκος καταλογιζέσθω τὰ χρήματα, εἰ μὴ πρότερον δειχθῶσιν εἰς χρεῖτες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ τῶν σεπτῶν οἴκων προχωρήσαντα. Ἄλλ' ὁ δανειστής πρὸ τῶν τοιούτων ἀποδείξωσαν κατὰ τῶν συναλλαξάντων καὶ κληρονόμων αὐτῶν τὰς προσφόρους κινείτω ἀγωγὰς, μὴ ἔχων βδειαυ κατὰ τῶν εὐαγῶν οἴκων χωρεῖν.

Ποιεῖτωσαν ἀζημίως πρὸς ἀλλήλους ἐναλλαγὰς εὐαγῆς οἴκοι μετὰ συναινέσεως τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐν αὐτῷ [in me. Iam. αὐτοῖς] λειτουργούντων.

Τὰ ἀπὸ βασιλείας εἰς εὐαγῆ περιελάβοιτα τόπον, ἢ περιελευσόμενα, μὴ πιπρασκέσθω, ἢ ὑποτιθέσθω, ἢ ἐναλλατέσθω, ἢ ἄλλως ἐκποιέσθω. Μηδὲ εἰ πρὸς ἀλλήλους; εὐαγῆς οἴκοι τοιοῦτό τι πράξωσιν, ἐβρώσθω.

Ἐν ἐν μοναστηρίῳ [Ist. ἐν μοναστήριον] εἰς ἰδιωτικὴν κατέστρεψιν ἐκποιήθῃ, τῷ ἀρχαίῳ σχήματι δεκάτης ἐκκλησίας ἀποιδόντω.

Τὰς ἀνωφελεῖς ἢ ἐπιβλαβεῖς κτήσεις τῶν εὐαγῶν οἴκων πρωτομένων ὑπομνημάτων ἐκποιέτωσαν οἱ τοῦτων διοικηταὶ, μόνῃ ἐξηρημένης τῆς ἀγίας ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ οἰκονόμοι, καὶ οἱ διοικηταὶ, καὶ οἱ συγγενεῖς αὐτῶν καὶ οἱ ἀγχιτεῖς, καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀγοράζοντες ἢ μεταχειριζόμενοι πρῶτα τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων ἀκίνητον, δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέντων προσώπων, ταῖς ἐμπροσθεν ῥηθείαις περὶ αὐτῶν ὑποβάλλονται ποινὰς.

Ὁ μισθωτῆς καὶ ὁ ἐμφυτευτῆς τῶν εὐαγῶν οἴκων, ἐπιδιετίαν ἀγνωμονῶν τὸ ἐτήσιον πάκτον, ἢ καὶ χεῖρον ποιῶν τὸ πρῶτα, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐμφυτεύσεως, μὴ δυνάμενος περὶ ἐμπονημάτων κινεῖν, ἢ ἀπαιτέσθω τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα, καὶ τ' διαφέρειν, εἰ τοῦτο νομισθῆ συμφέρων τῷ εὐαγῆ οἴκῳ.

Ἡ ἐκκλησία Ἱεροσολύμων οὐδὲ ἔχει ἐν τῇ αὐτῇ πόλει πιπρασκέτω οἴκους, εἰς ὅσα ἔτη τοῦ ἀθροισμένου ἐτησίου στεφανομίου.

Ἡ ἐκκλησία Ὀδύσσου καὶ Τομιέως δύνανται

Annibalis Fabroti notæ.

(11) *Pacti præstatione.* Factum pro canone, ut observat Gijac. ad Nov. cxx.

ἀκίνητα πράγματα ἐπὶ ἀναβύσει αιχμαλώτων ἐκποιεῖν· πλὴν εἰ μὴ ἰδικῶς ἀπηγορεύθη αὐτοῖς ἡ ἐκποίησης.

Αἱ περιελθούσαι εἰς εὐαγεῖς οἴκους ἄποροι κτήσεσι ἀναδιδόσθωσαν τοῖς δεδωκόσιν αὐτάς· τοῦ ἀζημίου παρ' αὐτῶν πρὸς τοῦτοις γινόμενου τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, πρὸς τὸ καὶ τὸ δοθὲν αὐτοῖς ὡς εἰκὸς ὑπὲρ τούτου χρυσίον μὴ ἀναδοθῆναι τοῖς δεδωκόσιν.

Μὴ ἀναγκάζεσθω σεπτὸς οἶκος ἄπορον ἢ εὐπορον ὠνήσασθαι κτήσιν.

Σημείωσαι ἐκ τῆς ἀντιδιαστολῆς ὅτι οἱ ἅπαντες [in Just. ms. ἄλλοι ἅπαντες] ἀναγκάζονται.

Ὁ βουλόμενος εἰς χρῆσιν λαβεῖν ἱερτικὸν ἀκίνητον πρᾶγμα τῆ προειρημένη περι τούτου κεφαλαίῳ εἴ' ἐπέσθω διαιρέσει.

Τὰ σεπτὰ κειμήλια ἐπὶ μόνῃ ἀναβύσει αιχμαλώτων ἐκποιείσθωσαν. Εἰ δέ τι ἐν αὐτοῖς περιτεύει, ἢ ἀχώνευτον ἐτέρῳ σεπτῷ οἴκῳ, ἢ χωνευόμενον, τῷ βουλομένῳ πιπρασκέσθω, τῆς τιμῆς προχωροῦστος εἰς εὐλύρωσιν χρεῶν.

Ὁ παρὰ τὰ εἰρημένα συναλλάττων ἀναδιδότω τῷ σεπτῷ οἴκῳ τὸ πρᾶγμα μετὰ τῶν καρπῶν τοῦ μέσου χρόνου, τοῦ δοθέντος τιμήματος, ἢ ἀντιώρου, καὶ τοῦ εἰ; ἀλλαγῆν, ἢ ὑπὲρ ἄλλης αἰτίας πιπρασκέσθω, μὴ ἀναδιδόμενον παντελῶς.

Ὁ παρὰ τὸν νόμον ἐμφυτευσάμενος παραδιδότω τὸ πρᾶγμα, τῷ ἐμφυτευτικῷ μένων διηνεκῶς βεβασημένος κανόνι.

Ὁ κατὰ θωρεὰν λαβὼν διπλάσιον τὸ ληφθέν ἀποδώσει μετὰ τῶν ἐν μέτρῳ καρπῶν.

Ὁ δανειστής ἐκπίπτει τῆς ὑποθήκης τοῦ χρέους.

Ὁ συντάξας παρὰ τὸν νόμον συμβόλαιον διηνεκῶς ἐξορίζεται.

Τὰς ἐπὶ τοῖτοις ὁμοίως ἀναρεῖ ἡ διάταξις ἢ προῦσα, τὰ πρὸ αὐτῆς μὴ περιεργαζομένη φάκτα.

Ἐγράφη εἰδοῖς Ἰουναίς, βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τῷ ἐτ', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλ. τῷ γ'.

Γ. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τίτλων.

Ὁ αὐτὸς βυσιλεύς. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων.

Οἱ ὑπὸ τῶν τεσσάρων συνόδων, τῶν ἐν Νικαίᾳ καὶ Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐν Χαλκηδόνι τεθέντες ὅροι νόμων τάξιν ἐχέτωσαν, καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς αἱ θεόπνευστοι τιμάσθωσαν Γρηγορίῳ.

Πρῶτος ἱερουσάλης θρόνος· ὁ ἑξῆς ἡ δὲ ἑτέρα· ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τὸν τῶν ἐπίσκη ἐν ταῖς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίαις τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου Ῥώμης, χειροτονῶν τοὺς ἐπισκόπους πόλεων Δακίας μεδιτεβράνης, καὶ Δακίας Ῥιπενσίας, καὶ Προβόλιως, καὶ Δαρδανίας, καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας, καὶ Παννονίας.

Φυλαττέσθω τῷ θρόνῳ Ἀφρικῆς τὸ ἀρχιερατικὸν δικαίον, καὶ τὸ δοθὲν αὐτῇ προνόμιον.

A demptionem captivarum alienare possunt, nisi si specialiter interdicta sit eis alienatio.

Possessiones steriles, quæ ad religiosas domos pervenerunt, sic restituntur iis, qui eas dederunt, ut etiam ab iisdem venerabilium domorum indemnitati consulatur, ac præterea si quod aurum forte datum eis fuerit, iis non restituatur, qui dedere.

Venerabilis domus ad comparandum possessionem sterilem, vel fertilem, ne cogitor.

Nota ex ipsa distinctione, quod omnes alii cogantur.

Qui rem ecclesiasticam utendi fruenti causa vult accipere, decisionem superius de hoc expositam capitulo quarto sequatur.

B Religiosa cuncta duntaxat ad captivorum redemptionem alienantur. Quod si eis abundant ecclesiæ, vel non conflata alteri religiosæ domui, vel conflata cuilibet venduntur, pretio ad expeditionem æris alieni convertendo.

Qui præter indicata contrahit, religiosæ domui rem ipsam cum fructibus intermedii temporis restituit: pretio, quod solutum est, et eo, quod remunerationis, aut permutacionis, aut alterius cujuscunque causæ nomine datum fuerit, omnino non restituendo.

Qui præter legem hanc contraxerit emphyteusim, rem ipsam restituit, emphyteusici canonis præstatione nihilominus perpetuo gravatus.

C Qui titulo donationis acceperit, duplum ejus quod accepit red. lat, una cum medii temporis fructibus.

Creditor ipsam rem obligatam, una cum credito, mittit.

Qui præter legem instrumentum composuerit, exilio perpetuo damnatur.

Quæ deinceps tentata fuerint, præsens constitutio similiter rescindit, in antehac facta curiose non inquirens.

Dat. Id. Junii, imperii Justiniani anno decimo octavo, post consulatum Basilii tertio.

III. De titulis ecclesiasticis.

D Idem imp..... De canonibus ecclesiasticis, et cætera.

Definitiones a quatuor conciliis, Nicæno, Constantinopolitano, Ephesino et Chalcedonensi constitutæ, legum vicem obtinendo, earumque dogmata tanquam inspiratæ divinitus Scripturæ coluntur.

Prima sacerdotii sedes est Romana, secunda Constantinopolitana.

Archiepiscopus primæ Justinianæ vicem obtinet, in subjectis sibi provinciis, apostolicæ sedis Romanæ, et ordinat episcopos civitatum Daciæ Mediterraneæ et Daciæ Ripensis, Prævalis, Dardaniæ, Mysiæ superioris et Pannoniæ.

Servator Africanæ sedi jus pontificatus, et datum ei privilegium.

Quotquot episcopi metropolitanum jus habent, A eodem perpetuo fruuntur.

Ecclesiis et religiosis domibus tam privilegia sua, quam quæ ipsis varie concessa sunt imperatorum liberalitate, servantur.

Ecclesiæ ab omni munere sordido et extraordinario, et ab exactione atque onere lucrativorum, immunes sunt, duntaxat itinerum pontiumque structuris obnoxia.

Cujusvis præscriptionis longi temporis loco, sola qualifraginta annorum exceptio religiosis domibus opponatur.

Qui venerabilem domum ædificare vult, aut vestrate labascentem instaurare, tam seipsum, quam hæredem suum ad operis perfectionem obligat, venerabili cruce prius ab episcopo in domo deligenda, B quæ debet exstrui.

Qui sua in domo, vel suburbano, vel fundo, conventicula secreta peragit, proprietatem ejus amittit, ecclesia loci rem accipiente. Si vero tutor, aut exceptor, aut emphyteuta, conductorve coegerit hujusmodi conventicula, domino ignorante, provincia expellitur, et ecclesiæ facultates ejus addicuntur.

Legatum Christo Deo nostro relictum ipsorum locorum ecclesia sibi vindicet, quibus in locis domicilium defunctus habuit. Sin alicui sanctorum nominatim legatum relictum fuerit, cum multæ sint religiose domus ejus appellationis, pauperiori detur legatum. Si autem nulla sit domus sacra ejusdem appellationis in tota civitate vel ejus territorio, vel in provincia, locorum illorum ecclesia legatum sibi vindicat: idem in hæreditate obtinet. Est etiam fisco potior ecclesia (11').

Hæres jussus ædificare, si quidem domum oratoriam, opus hoc intra quinquennium absolvat; sin vel nosocomium, vel aliam consimilem domum extruere jussus, ædificium intra spatium anni non absolverit, interea temporis emere cogitur, aut conducere domum, atque ita, quod ei pie mandatum est, ad finem perducere. Cæterum eos, qui curare domos easdem religiosas, juxta voluntatem testatoris debent, hæres eligat, potestatem habente locorum illorum episcopo, administrationem eorum inspiciendi; ac si quidem non idoneos repererit, D alios eorum loco substituendi.

Quæ pauperibus distribuenda, vel ad redimendos captivos relicta sunt, juxta testatoris voluntatem administrantur. Ubi vero testator non aperte præcepit, quales pauperes alere de testamento relictis velit, cum omni discretionem, quæ mandata sunt, implentur. Sin is, qui jussus est facere, semel et his per publicas personas admonitus ab episcopo, differat effectum dare, quod jussus est, ipse quidem lucrum omne, quod ad eum a testatore pervenerit, amittit, eorum vero locorum episcopus, prædictum lucrum aliis cum rebus accipiens, vo-

Ἦσοι τῶν ἐπισκόπων μητροπολιτικὸν ἔχουσι ἐκαίον, ἀπολαύεωσαν αὐτοῦ διηνεκῶς.

Φυλαττέσθωσαν ταῖς ἐκκλησίαις καὶ σεπτοῖς οἰκοῖς τὰ οἰκία προνόμια κατὰ τὰ διαφόρως αὐτοῖς ἐκ βασιλέων φιλοτιμηθέντα.

Πάσης ὑπερβάς λειτουργίας, ἐκστρατοδυναρίας διαγραφῆς, καὶ λουκρατίδων βάρους ἑστῶσαν ἀταλεῖαι ἐκκλησίαι, μόναις ὑποκείμεναι ὁδοστρωσίαις καὶ γεφυροποισίαις.

Ἄντὶ πάσης χρονίας παραγραφῆς μόνη τῶν μὲν ἑνἑαυτῶν ἀντικείσθω παραγραφή τοῖς εὐαγείαις οἰκοῖς.

Ὁ βουλόμενος κτίζειν σεπτὸν ἢ τὸν σθεραθέντα ἐποικοδομεῖν ἑαυτὸν καὶ τὸν ὄμιον κληρονόμον οὐκ ἐβάλλει τῇ πληρώσει τοῦ ἔργου, πρότερον πηγυρμένου τοῦ τιμίου σταυροῦ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐν τῷ μέλλοντι κτίζεσθαι οἴκῳ.

Ὁ ἐν ἰδίῳ οἴκῳ ἢ προστατείῳ ἢ κτήματι παρασυναίξις ποιῶν ἐκπίπτει τῆς τούτου δεσποτείας, τῆς ἐντοπιῶν ἐκκλησίας τοῦτο λαμβανούσης. Εἰ δὲ ἐπίτροπος, ἢ ἐκλήπτωρ, ἢ ἐμφυτευτής, ἢ μισθωτῆς παρασυνῆξε, τοῦ δεσπότης μὴ γινώσκοντος, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπαρχίας, τῶν αὐτοῦ πραγμάτων τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρουμένων.

Τὸ καταλειφθὲν ληγάτον Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἢ ἐκκλησίᾳ ἐκδικεῖται τῶν τόπων, ἐν οἷς ὁ τελευτήσας τὴν οἰκίαν εἶχεν. Εἰ δὲ τινὲς τῶν ἀγίων ὀνόματι καταλείφθῃ ληγάτον, πολλῶν ὄντων εὐαγῶν οἰκῶν τῆς αὐτοῦ προσταγίας, τῷ πενεστέρῳ διδόσθω τὸ ληγάτον. Εἰ δὲ μηδεὶς ἐστὶν εὐαγῆς οἴκος; τῆς αὐτῆς προσταγίας ἐν ᾗ τῇ πόλει, ἢ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ, ἢ ἐκκλησίᾳ τῶν τόπων ἐκδικεῖ τὸ ληγάτον τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ κληρονομίας καὶ φύσκου κρατεῖ.

Ὁ κληρονόμος προσταχθεὶς οἰκοδομησάτω, εἰ μὲν εὐκτήριον οἶκον, εἴσω πενταετίας πληροῦται τὸ ἔργον· εἰ δὲ νοσοκομεῖον ἢ ἄλλο παραπλήσιον, μὴ εἴσω ἑνἑαυτοῦ τελευτήσῃ τὴν οἰκοδομήν, ἀναγκάζεται ἐν τῷ μεταξύ οἶκον ἀγοράσαι ἢ μισθώσασθαι, καὶ τὸ εὐσεβῶς προσταχθὲν πέρας δούναι. Τοῦς δὲ ὑπερβύτας προνοεῖν τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἰκῶν, κατὰ τὴν τοῦ τεστάτορος γνώμην ἐπιτελέσθω ὁ κληρονόμος, ἄδειαν ἔχοντας τοῦ ἐπισκόπου τῶν τόπων ἐμποτεύειν τὴν αὐτῶν διοίκησιν· καὶ ἐὰν [Ισ. μὴ] ἐπιτηδείους εὐροὶ, ἄλλους ἀντικαθίσταῖν.

Τὰ εἰς διάδοσιν πινήτων ἢ ἀνάρβουσιν αἰχμαλώτων καταλειφθέντα κατὰ τὴν τοῦ διατιθεμένου διακείσθωσαν βουλήν. Ἐν ᾧ δὲ ὁ [τεστάτωρ] μὴ βήτικῶς ἐπίσκηψε τοῖς πένητας βούλεται τὰ καταλειφθέντα μεθοδεύειν, μετὰ πάσης διακρίσεως πληροῦται τὰ διαταγμένα. Εἰ δὲ, κελυσοθεὶς ταῦτα διαπράξει, ἅπαξ καὶ οἷς ὑπομνησθεὶς παρὰ τοῦ ἐπισκόπου διὰ δημοσίων προσώπων, ὑπέρθηται τὸ προσταχθὲν εἰς ἔργον ἀγαγεῖν, αὐτοῖς μὲν παντὸς κέρδους περιελθόντο; εἰς αὐτὸν ἐκ τοῦ τεστάτορος ἐκπίπτει, ὁ δὲ τῶν τόπων ἐπίσκοπος τὸ εἰρημένον κέρδος μετὰ καὶ

(11') Verba, est etiam — ecclesia, in ipsa novella non exprimuntur.

τῶν ἄλλων λαμβάνων πραγμάτων, τὴν ἐκείνου πη-
 ρύσει βουλὴν ἄδειαν ἔχοντας τοῦ μητροπολίτου,
 καὶ παντὸς ἐτέρου, τὴν τοιαύτην ἐπιπραγεῖν τῷ ἐπι-
 σκόπῳ ζητήσιν, ἐφ' ᾧ παντοίως πληρωθῆναι τὰ εὐ-
 σεβῶς δόξαντα τῷ τελευτήσαντι εἰς ἔργον ἀχθῆναι.

Τὰ εὐαγείων οἴκοις, ἢ ἐκκλησίαις, ἢ συστήμασι
 καταλειφθέντα ληγάτα εἰσὼ μηνῶν ἕξ τῆς ἐμφανελας
 τῆς διαθήκης καταβαλλέσθω. Εἰ δὲ μὴ γε, ὁ τούτοις
 βεβαρημένος καρποὺς καὶ τόκους αὐτῶν καὶ ἐπαυ-
 ξήματα προσδώσει.

Τὸ καταλειφθὲν εὐαγείων οἴκοις ἢ συστήμασιν
 ἀνάλιον ληγάτων μηδενὶ προσώπῳ [in ms. Just. τρῶ-
 πῳ] ἐκποιεῖσθω ἢ πλὴν εἰ μὴ οἱ τόποι καὶ τὰ βεβα-
 ρημένα πρόσωπα μακρὰν διεστήκασιν. Τηναυτα
 γὰρ δύνανται οἱ σέπτοι οἴκοι ἀνταλλάττειν τὰ τοι-
 αῦτα ληγάτα ἐν πλησιάζουσι τόποις, μετὰ προσθήκης
 τοῦ ὄ μέρους τῆς καταλειφθείσης ἐτησίας ποσότη-
 τος, ἢ εἰτέτι τῆς ἐτησίας καταβολῆς ἐκποιεῖν τὸ
 τοιοῦτον ληγάτον.

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ διοικηταὶ τῶν εὐαγῶν οἴκων
 τε καὶ συστημάτων τὰ πρὸ τῶν διοικήσεων ἢ τῆς
 ἐπισκοπῆς κτηθέντα, καὶ ὅσα ἐν ταῖς διοικήσεσι καὶ
 ἐπισκοπαῖς ὄντες ἐκ τελευτῆς διεδέξαντο, τῶν μέχρι
 [Ισ. θ] βαθμοῦ συγγενῶν, οἷς βούλονται παρεχέτω-
 σαν. Τὰ δὲ χωρὶς τούτων κτηθέντα, εἴτε ἐκ διαδοχῆς
 συγγενῶν, ἢ καθ' ἕτερον τρόπον, αἱ κατ' αὐτοὺς ἐκ-
 κλησίαι διαδεχέσθωσαν. Δύνανται δὲ εἰς αἰχμαλώ-
 των ἀνάβρυσιν, καὶ πτωχῶν τροφάς, καὶ εἰς ἄλλας
 εὐσεβεῖς αἰτίας; ταῦτα δαπανῶν, τούτων κρατούντων
 καὶ ἐπὶ νοσοκόμων, καὶ ὀρφανοτρόφων, καὶ λοιπῶν
 διοικητῶν καὶ εὐαγῶν οἴκων.

Τὰ τῶν ἀδιαδόχων καὶ ἀδιαθέτων ἐπισκόπων καὶ
 κληρικῶν καὶ λοιπῶν ἱερωμένων περιουσίας αἱ κατ'
 αὐτοὺς ἐκκλησίαι κληρονομητίωσαν.

Μηδεὶς εὐαγῆς οἴκο; ἐκδιδοῦν αἰρετικῶ ἀκίνητον
 κτήσιν, τὰς διωρισμένας τῷ νόμῳ ποινὰς μετὰ τοῦ
 ἐμβάλλοντος ὑποσταλλόμενος. Δέγει δὲ ὅτι ὁ μὲν αἰ-
 ρετικὸς, εἰ τι δέδωκεν, ἀπῆλυσιν ὃ δὲ ἐκδοῦς πά-
 σης ἀποκινεῖται διοικήσεως, καὶ εἰς μοναστήριον
 ἐμβάλλεται, καὶ ἐπὶ ἐνιαυτῶν τῆς ἁγίας κοινωσίας
 χωρίζεται ὃ δὲ πρᾶγμα τῷ εὐαγῆ οἴκῳ ἀποκα-
 θίσταται.

Τὸ ἐκποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ὀρθοδόξου χωρῶν Ἰουδαίῳ,
 ἢ Σαμαρείτῃ, ἢ Μωντανιστῇ, ἢ ἄλλῳ αἰρετικῶ, ἐκ-
 διδοῦν [Ισ. ἐκδικεῖτω] εἰς ἴδιαν δεσποτείαν ἢ ἐν αὐ-
 τῷ δικαιοκίμῳ ὀρθόδοξο; ἐκκλησίαι.

Τοὺς κτισθέντας ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ναοὺς καὶ τὰς
 ὑπὸ Ἰουδαίων οἰκοδομηθείσας συναγωγὰς καὶ τὰς αἰ
 ἐντόπιοι ἐκκλησίαι διεκδικεῖτωσαν.

Ὅ ἐν εἰδήσει ἐκδοῦς αἰρετικῶ ἴδιαν κτήσιν ἐκπι-
 πτέτω τῶν προσέδων, τῆς ἐκκλησίας ταῦτα διεκδι-

luntatem ejus implebit, habente potestatem metro-
 politano, et alio quovis ejusmodi quæstionem epi-
 scopo movendi, ut omnino pie decretis a defuncto
 satisfiat.

Quæ religiosis domibus, aut ecclesiis, aut colle-
 giis, relicta sunt legata, sex intra menses a publi-
 catione tabularum testamenti solvuntur. Id si fa-
 ctum non fuerit, is qui gravatus est iis præstandis,
 etiam præterea fructus, et usuras eorum, cum ac-
 cessionibus, solvet.

Quod relictum est religionis domibus, aut colle-
 giis legatum annuum, nullo modo alienator, ex-
 traquam si loca, personæque gravatæ longo distent
 intervallo. Tunc enim possunt venerabiles domus
 ejusmodi legata permutare vicinis in locis, cum
 accessione quartæ partis relictæ annuæ quantita-
 tis, aut eandem rem legatam vendere pro annuo
 pretio, quod annis 35 numeratur.

Episcopi et administratores venerabilium domo-
 rum et collegiorum, ante administrationes, aut epi-
 scopatum acquisita, cum iis, quæ durantibus admi-
 nistrationibus et episcopatu, ex cognatorum ultimis
 voluntatibus ad quartum usque gradum (12) accepo-
 runt, concedant iis, quibus volunt. Quæ vero extra
 hæc acquisita fuerint, sive ex cognatorum succes-
 sione, vel alio aliquo modo, in iis ipsorum ecclesiæ
 succedent. Possunt autem hæc in redemptionem
 captivorum, et alimenta pauperum, aliasque pias
 causis expendere, iisdem locum habentibus etiam
 in nosocomiis et orphanotrophiis, et aliis religio-
 sarum domuum administratoribus.

Qui non habent hæredes, aut absque condito
 testamento decedunt, episcopi, et clerici, et reli-
 qui sacerdotes, in eorum facultatibus ipsorum ec-
 clesiæ succedant.

Nulla religiosa domus hæretico possessionem
 immobilem locet, atque in hoc statuta a lege præ-
 nas una cum conductore metuat. Hoc dicere vult
 constitutio, hæreticum, si quid dederit, amittere;
 locantem vero ab omni administratione removeri,
 et in monasterium mitti, et ad anni spatium a sa-
 crosancta communionem segregari; rem ipsam de-
 nique domui religiosæ restitui.

Alienatum ab orthodoxo fundum Judæo, vel Sa-
 maritæ, vel Montanistæ, vel alteri hæretico, vindicet
 in proprietatem suam orthodoxa ecclesia, quæ
 in illo fundo sita est.

Templa ab hæreticis exstructa, novasque syna-
 gogas a Judæis ædificatas, ipsorum locorum eccle-
 siæ sibi vindicent.

Qui sciens hæretico prædium suum locaverit, re-
 ditus amittat, vindicante hos ecclesia et hæretico

Annibalis Fabroti notæ.

(12) Ad quartum gradum. Ex l. 41 sup. De
 episc. et cleric. Episcopi, si quæ post electionem
 acquisierint, in alium transferre non possunt, nisi
 si quæ eis obvenierint a parentibus, fratribus aut

patris. Ex Novella vero cxxxi, c. 13, de his
 libere statuere conceditur quæ ad eos pervene-
 runt jure cognationis usque ad quartum gradum;
 cætera servantur Ecclesiæ.

ex ipso prælio pellendo, ac honorum publicationi A
subiiciendo. Sin fecit ignorans, inidemnis esto.

In rebus pupillaribus, orphanotrophi tutorum
curatorumque vicem gerunt, nullis fidejussionibus
aut rationibus ab eis exigendis. Inventarium vero
rerum pupillarum faciant, et competentes ipsi
actiones exercent adversus eos, qui pupillis obli-
gati sunt.

Orphanotrophium Constantinopolitanum, una
cum xenone Samsonis, et omnes xenones, religio-
sæque domus eis subjectæ, privilegiis ecclesiæ
Constantinopolitanæ Majoris utuntur fruuntur.

Dat. a. d. xv. ii. Kal. April., imperii Justiniani
anno decimo octavo, consulatus Basilii quarto.

IV. *Ut ecclesia Romana centum annorum præscriptio-*
nem (13) habeat.

Idem imp. Joanni episcopo Romano. Ut legum ori-
ginem, et cætera.

Hæc constitutio localis est, nihil amplius sta-
tuens, quam quod inscriptione continetur.

Dat. mense Maio, Belisario cos.

V. *Constitutio, quæ centum annorum præscriptionem*
abrogat in ædibus oratoriis.

Idem imp. Eliæ P. P. Illyrici. Quod medicamenta,
et cætera.

Abrogans hæc constitutio privilegium ecclēsia-
rum et religiosarum domuum, quod annorum cen-
tum præscriptionem eis opponi vult; hortatur, ut
ejus loco succedat annorum quadraginta exceptio, C
qua sola tam ecclesiarum, quam religiosarum do-
muum actiones eliduntur.

Nota, quod etiam statuta de iis, quæ civitatibus (14)
debentur, et quæ ad redemptionem captivorum re-
lictæ sunt (quibus similiter hoc centum annorum
præscriptionis privilegium dedit constitutio relata
in libro primo Codicis, sub titulo secundo, quæ
numero est vicesima tertia), præsens constitutio non
prorsus aboleverit.

Dat. Kal. Jun., imperii Justiniani anno quinto
decimo, Basilio cos.

VI. *De ecclesiis (15) constitutis in Africa.*

Idem imp. Solomoni præfecto prætorio Africae. Vene-
rabilem, et cætera.

Afrorum ecclesiæ cimelia, vestesque sacras ipsis
per Arianos ablatas, vindicant, longi temporis præ-
scriptione non repellenda, modo fiscalia, quæ
prædiorum nomine scilicet debentur, conferant.

Hæreticus ne baptizato, nec esto decurio, vel
municipium gerito.

Iterum baptizatus, ab omni militia abstineto.

Judæus Christianum mancipium non habeto, nec
catechumenum circumcidito.

Annibalis Fabroti notæ.

(13) *Centum annorum præscriptionem.* Causam
hujus centenariæ præscriptionis exponit Suidas
in Prisco Emisseno ex Procopio *Ανεκδ.* p. 123.

(14) *Quæ civitatibus.* Vide Cojæc. obs. 5, cap. 5,
et *De divers. tempor. præscript.* cap. perult.

κόστης, καὶ τοῦ αἰρετικοῦ ἐκβαλλομένου τῆς κτή-
σεως, καὶ δημεύσει καθυποβαλλομένου. Εἰ δὲ ἀγνοῶν
τοῦτο ἐπράξεν, ἀζημιος ἔστω.

Οἱ ὀρφανοτρόφοι ἐπὶ τοῖς ὀργανικοῖς πράγμασι
τάξιν ἐπιτρέπων καὶ κουργιῶν ἐχέτωσαν, μὴ
ἀπαυτούμενοι ἐγγύας ἢ λογιεταῖς ὑποκαίμενοι. Ἰμ-
βεντάριον δὲ τῶν ὀρφανικῶν περιέτωσαν πραγμάτων,
καὶ τὰς ἀρμοζούσας ἑκαίνοις συναγωγὰς γυμναζέ-
τωσαν κατὰ τῶν ὑπαυθύνων.

Τὸ ὀρφανοτροφεῖον Κωνσταντινουπ. καὶ ὁ ξενὸν
τοῦ Σαμψῶν, καὶ πάντες οἱ ὑπ' αὐτῶν διττες ξενῶνες
καὶ σεπτοὶ οἶκοι κεχρησθῶσαν τοῖς προνομίοις τῆς
Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐγράφη πρὸς τὸν βασιλέα ἀπὸ τῶν ἀπὸ τῶν
Ἰουστινιανοῦ τὸ ἐπὶ τῆς ὑπάτου Βασιλ. τὸ δ'.

Δ'. Ὅστε τὴν ἐκκλησίαν Ῥώμης εἶχει τὴν τῶν
Ῥ' ἐνιαυτῶν παραγραφῆν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπισκόπῳ Ῥώμης.
Ἰ. *Ut legum origi- ne n.*

Τοπικὴ ἡ διάταξις μὴ ἐν πλείον τῆς παραγραφῆς
νομοθετοῦσα.

Ἐγράφη μηνὶ Μαΐου, ὑπὸ ἐπὶ Βελισσαρίου.

Ε'. Ἡ διάταξις ἀναρροῦσα τὴν τῶν Ῥ' ἐνιαυτῶν
παραγραφῆν ἐπὶ τῶν εὐκτηρίων οἰκῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἡλίου ἐπαρχῶ τοῦ Ἰλλυ-
ρικοῦ. *Quod medicamenta.*

Ἀναρροῦσα ἡ διάταξις τὸ προνόμιον τῶν ἐκκλη-
σιῶν καὶ εὐαγῶν οἰκῶν, τὸ βουλόμενον τὴν τῆς ἐκα-
τονταετίας παραγραφῆν ἀντικεῖσθαι αὐτοῖς, παρα-
κελεύεται ἀντὶ ταύτης τὴν τῆς τεσσαρακονταετίας
εἶναι παραγραφῆν καὶ μόνῃ αὐτῇ τῶν ἐκκλη-
σιῶν καὶ εὐαγῶν οἰκῶν ἐκβάλλεσθαι ἐναγωγῆς.

Σημειῶσαι δὲ ἐπὶ τοῖς κεχρηωτημένοις ταῖς πό-
λεσι καὶ τοῖς εἰς ἀνάβρυσιν αἰχμαλώτων καταλει-
φθεῖσιν, ἐφ' οἷς δίδωκεν ὁμοίως τὸ προνόμιον τῆς
παραγραφῆς τῆς ἐκατονταετίας διάταξις ἀνηγε-
μένη ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τοῦ κώδικος ὑπὸ τὸν β'
τοῦ β' βιβλίου τὴν εὐσαν τὸν ἀριθμὸν κγ', οὐκ ἀν-
εἶλα παντελῶς ἡ παροῦσα.

Ἐγραφή καλάνδαις Ἰουλιαις, βασιλείῳ Ἰουστι-
νιανοῦ τὸ ἐπὶ τῆς ὑπάτου Βασιλείου.

ζ'. *Περὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ ἐκκλησιῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Σολομῶνι ἐπαρχῶ πραιτω-
ρίων Ἀφρικῆς. *Venerabilem.*

Αἱ ἐκκλησίαι τῶν Ἀφρῶν ἐκδικεῖσθαι τὰ ὑπ'
αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν ἀφαιρεθέντα κειμήλια
καὶ ἐκτὸς ἐσθῆματα, μὴ ἐκβαλλόμεναι χρόνιᾳ παρα-
γραφῇ, τὰ ὑπὲρ τῶν κτήσεων δηλονότι συντελοῦσα
δημόσια.

Αἰρετικὸς μὴ βαπτίζεται, μηδὲ πολιτευέσθω, ἢ
ὀφθαλμῶν μετείτω.

Ὁ ἀναβαπτισθεὶς πάσης ἀπεχέσθω στρατείας.

Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε
κατεχόμενον περιτεμνέτω.

Μηδεις τόπος προσευχῆς τοῖς αἱρετικοῖς ἔστω.

Τὰ δεδομένα προνόμια τῇ Ἐκκλησίᾳ Καρθαγένης φυλαττέσθωσαν ἀκαινοτόμητα, μηδενος θαρρόντος ἐξέλκειν τινὰ τῶν αὐτῆς ὄρων, πλὴν εἰ μὴ φονεύς ἔστιν ὁ προσφυγών, ἢ παρόντων ἀρπαξ, ἢ τοὺς Χριστιανούς ἐδίασατο.

Τὰ καρποφοριόεντα ταῖς ἐκκλησίαις Ἀφρικῆς μηδεις ἀφαιρείσθω.

Ἐγράφη Καλάνδαις Αὐγούστου, ὑπατεία Βελισαρίου.

Z'. *Περὶ τοῦ τῆν ἐκκλησίαν τῆς Ἀγίας Ἀναστάσεως, καὶ τὰ ἐξῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων. Ἦδη μὲν καὶ τὰ περὶ τῆς κωλύσεως.

Ἡ ἐκκλησία τῶν ἁγίων τόπων δύναται τὰς ἐν τῇ πόλει διαφερούσας αὐτῇ οἰκίας ἐκποιεῖν παντῆ κοντα ἔτη τοῦ ἀθροισμένου ἐτησίου στεγνομίου, ἐπὶ τῇ ἐκποιήσει δεκρέτου παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς πύλεως πραττομένου, καὶ τῶν τιμημάτων προχωρούντων εἰς ἐπίλυσιν τῶν δανεισθέντων αὐτῇ χρημάτων εἰς ἀγορασίαν προσδῶν καὶ εἰς ἑτέρας κτήσεις.

Ἐγράφη πρὸς ἱεὺς Καλανδῶν Ἰουνίων μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

II' *Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκποιήσεώς τε καὶ καταβολῆς.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπίτρωχῳ πραιτωρίων. Καὶ τὸ περὶ τοὺς νόμους σπουδασμα.

Ἡ διάταξις τοῦ β' τίτ. τοῦδε τοῦ συντάγματος μεταγενεστέρα [αὐτῇ] τυγχάνουσα, τελείω; καὶ κρινοπρεπέστερον τὰ περὶ τῆς ἐκποιήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων παρατίθεται. Ἴδι δὲ παρούσα διάταξις προγενεστέρα οὖσα, καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους κρατούσα χρόνους, παρακελεύεται μὴ ὄντων κινητῶν πραγμάτων ταῖς ἐκκλησίαις, ἀφ' ὧν δυνατόν ἔστιν ἐπιλυθῆναι τὰ ἐποφειλόμενα παρ' αὐτῶν, διδοσθαι ἀκίνητον πρᾶγμα τῷ δανειστῇ πρὸς ἀναλογίαν τοῦ χρόνου. Εἰ δὲ δημόσιον πρόκειται ὄφλημα, καὶ κινητῆς ἀπορεῖ περιουσίας ἡ ἐκκλησία, τηνικῶτα συνόντων τῶν αὐτῆς κληρικῶν ὄμμα τῷ ἐπισκόπῳ πρὸς τὴν ἴδιον μητροπολίτην ἐξετάζεσθαι τὰ περὶ τοῦ προκειμένου χρόνου, τῶν ἁγίων προτιθεμένων Εὐαγγελίων, καὶ δεκρέτου προττομέγου, καὶ ψήφου προΐουσης παρὰ τοῦ ἀρχοντος, ἐπιτρέποντος τὴν ἐκποίησιν, γενέσθαι ἀκινήτου πράγματος πρᾶσιν· οὕτω μένοι· ἐφ' ᾧ τὰ τιμήματα ἐπὶ τῷ δημόσιον καταβληθῆναι, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς καταβολῆς δημοσίας ἀποδείξεις πραττομένας ἐν ὑπομνήμασι μετὰ καταθέσεως τῶν ταῦτα πεποιηκότων λαβεῖν τοὺς ἀγοραστάς, καὶ ὑπεισέλθειν τὰ τοῦ δημοσίου δίκαια, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἔχειν ἀσφάλειαν. Ἐξαιρεῖται δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἡ διάταξις τὴν τε Μεγάλην Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς εὐαγεῖς αὐτῇ; οἴκους, ὧν αὐτῇ πρόνοιαν ποιεῖται, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῆν μοναστήρια, καὶ τὴν αὐτῆς περιοχίδα.

Ἐγράφη πρὸς ἱεὺς Καλανδῶν Σεπτεμβρίων μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

PATROL. GR. CXXXVIII.

A *Hæretici locum nullum, in quo preces coliciant, habent.*

Privilegia concessa Carthaginis Ecclesiæ, illibata custodiuntur, nemine quæquam extrahere de finibus ejus audente, præterquam si homicida sit, qui ad eam confugit, aut raptor virginum, aut si vim Christianis attulerit.

Nemo Africanis ecclesiis auferat, quæ ipsis oblata sunt.

Dat. Kalendis Augustis. Belisario eos.

VII. *Ut ecclesia Sanctæ Resurrectionis, et quæ dicitur.*

Idem imp. Petro episcopo Hierosolymitano. *Idem quidem ea, quæ de prohibitione, et cætera.*

Ecclesia locorum sacrorum, domos in urbe pertinentes ad ipsam, pro pensionis annuæ pretio, quod annis quinquaginta colligitur, alienare potest, modo de alienatione decretum archiepiscopi civitatis ejusdem interveniat, et ipsa pretia conferantur ad solutionem creditarum ei pecuniarum, ad comparandos redditus, aliasque possessiones.

Dat. a. d. xv Kalendas Junias post consulatum Belisarii.

VIII. *De rerum ecclesiasticarum alienatione ac solutione.*

Idem imp. Joanni P. P. *Et stadium circa leges, et cætera.*

Constitutio prima tituli secundi hoc in opere, quæ hac tempore posterior est, plene ac recentissima forma de alienatione rerum ecclesiasticarum immobilium deponit. Præsens autem constitutio, quæ tempore prior est, et suis temporibus robur habebat, præcipit, ut cum ecclesiæ nullas res mobiles habent, quibus æs alienum a se contractum dissolvi possit, res immobilis creditor, pro ratione crediti, detur. Sin de fiscali debito quaritur, et ecclesia bonis mobilibus caret, tum vero clericis ejus una cum episcopo convenientibus apud metropolitanum suum, causa debiti præsentis examinetur, et sacrosancta proponantur in medium Evangelia: cumque decretum factum fuerit, et sententia præsidis publicata, qua permittitur alienatio, res soli distrahatur; ita tamen ut pretia fisco solvantur, atque ubi nomine solutionis apud publica facta erit apud acta monumentorum, cum eorum depositione, qui hæc peregerunt, emptores rem ipsam accipiant; et in jura fisci succedant, et ab eo cautionem habeant. Cæterum excipit a legislatione sua hæc constitutio Majorem ecclesiam Constantinopolitanam, et religiosas ejus domos, quarum ipsa curam gerit, et quæ sub ea sunt monasteria, et ipsius denique continentia.

Dat. a. d. xiv Kalendas Septembris, consulatu Belisarii.

IX. *Ut in posterum permutationes rerum ecclesiasticarum non fortuito fiant erga religiosissimum imperatorem, et quæ deinceps.*

Idem imp. Menæ episcopo Constantinopolitano. De quibus scripsit, et cætera.

Res immobiles, quæ a religiosis domibus ad imperatorem pervenerunt titulo permutationis, si ad aliam personam translatae fuerint, a cujusque temporis æconomis vindicantur.

Legito titulum 9 libri quarti, et ejusdem constitutionis 10, quæ tempore posterior est, caput 10.

Excepta Majore Constantinopolitana ecclesia, cæteræ domus religiosæ perpetuas inter se rerum immobilium emphyteuses contrahant: uti tamen ad aliam personam ex non perveniant.

Legito titulo secundo hujus operis, et constitutionis secundæ, quæ temporis posterior est, caput 3 et 7.

Dat.... Kal. Novembris, Justiniani ..... post consulatum Belisarii tertio.

X. *Ut qui agrorū, aut domos, aut vineas, ecclesiæ Mysiæ relinquunt ad redemptionem captivorum, vel ad alimenta pauperum, et quæ deinceps.*

Idem imp.... Scimus antea promissasse, etc.

Localis est hæc constitutio, tunc permittens secundum determinationem ipsius alienari, quæ ad redemptionem captivorum, vel ad alimenta pauperum, ecclesiæ Mysiæ relinquuntur, cum ea longe dissita sunt, atque ita specialiter ordinavit is, qui reliquit.

Dat. a. d. Kalendas Aprilis, imperii Justiniani anno tertio decimo, Appione cos.

XI. *De officinis ecclesiæ Constantinopolitanæ, et quæ deinceps.*

Idem imp. Longino præfecto urbi. Quoniam majestas nostra curam gerit, etc.

Mille centum officinis Constantinopolitanæ Majoris ecclesiæ largitur a muneribus præstandis immunitatem hæc constitutio, pro illorum exportatione, qui ex hac vita decedunt. Jubet autem octingentas ex his munera corporalia subire, reliquas adærationem præstare, non permittens ut alia quæpiam officina hoc prætextu excusationem habeat.

Dat. Kal. Julii post consulatum Belisarii.

XII. *Hæc constitutio sumptus ordinat, qui in funeribus decedentium fieri debent.*

Idem imp. Joanni P. P. Quodlibet bonum opus, ei cætera.

Constitutio localis est, ad Constantinopolim spectans; quæ determinat summam expensarum, quæ fieri debent iis exportandis, qui Constantinopoli decedunt.

Dat. tertio Non. Novemb., imperii Justiniani

A Θ. "Ὅστε τοῦ λοιποῦ ἀμείψεις ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ ὡς ἔτυχε γίνεσθαι πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα. Καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς, Μητῶ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ ὧν νόμον ἐγράφαμεν.

Τὰ περιελθόντα εἰς τὴν βασιλείαν ἐξ εὐαγῶν ὀκτῶν ἀκίνητα πράγματα κατὰ ἀμείψεως τρόπον, ἐὰν πρὸς ἕτερον μετέλθωσι πρόσωπον, ὑπὸ τῶν κατὰ καιρὸν οἰκονόμων ἐδικεισθῶσαν.

Ἀνάγνωθι τὸν θ' τίτλον τοῦ δ' βιβλίου τῆς αὐτῆς διατάξεως μεταγενεστέραν οὖσαν [Ἰσ. μεταγενεστέρης οὐσης] κεφ. ι'.

Χωρὶς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως οἱ λοιποὶ εὐαγεῖς οἰκοὶ ποιείτωσαν πρὸς ἀλλήλους διηνεκεῖς ἐμφυτεύσεις ἀκινήτων πραγμάτων· ἐφ' ᾧ μέντοι μὴ περιελθεῖν ταῦτα εἰς ἕτερον πρόσωπον.

Ἀνάγνωθι τίτλον β' τοῦδε τοῦ συντάγματος; δ. ἀταξιν β', μεταγενεστέραν οὖσαν, κεφάλαιον ζ' καὶ ζ'.

Ἐγράφη Καλάνδαις Νοεμβρίαις βασιλεύοντος Ἰουστίνου, μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου τὸ γ'.

Ι'. Περὶ τοῦτὰ γῆδια, οἴκουσ, ἢ ἀμπελώνας καταλιμπανόμενους τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσίας εἰς ἀνδρόβυσιν αἰχμαλώτων ἢ εἰς ἀποτροφῆν πτωχῶν, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς. Scimus ante promissasse.

Τοπικὴ ἢ διάταξις τότε ἐπιτρέπουσα κατὰ τὴν αὐτῆς προσδιορισμὸν ἐκποιεῖσθαι τὰ εἰς ἀνδρόβυσιν αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφῆν πτωχῶν καταλιμπανόμενα τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσίας, ἡνίκα μακρὰν ἀπέκκενται, καὶ τοῦτο ἰδικῶς ἐ καταλιπῶν διατάξεται.

Ἐγράφη Καλάνδαις Ἀπριλλιαῖς βασιλεύοντος Ἰουστίνου τὸ ια', ὑπατείας Ἀππίωνος.

ΙΑ'. Περὶ τῶν ἐργαστηρίων Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Λογγίνῳ ἐπάρχῳ πόλεως. Ἐπειδὴ μέλλει τῷ ἡμετέρῳ κράτει.

Χίλιοι ἑκατὸν ἐργαστήριος τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως ἀτέλειαν λειτουργιῶν φιλοτιμείται ἢ διάταξις ὑπὲρ ἐκκομιδῆς τῶν τελευτώντων. Κελεύει δὲ ἐκ τούτων ὀκτακοσίους μὲν ἐν σώματι λειτουργεῖν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐν ἀπαργυρισμῷ, μὴ συγχωροῦσα ἕτερον ἐργαστήριον προφάσει τούτου ἐξκουσατεῦσθαι.

Ἐγράφη Καλάνδαις Ἰουλίου μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

ΙΒ'. Ἡ διάταξις τάττει τὰς δαπάνας τὰς ὀφειλούσας γίνεσθαι περὶ τὰς τῶν τελευτώντων κηθσίας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννη ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Ἐκαστον τῶν ἀγαθῶν.

Τοπικὴ Κωνσταντινουπόλεως ἢ διάταξις ὀρίζουσα τὸ ποσὸν τῶν ὀφειλόντων γίνεσθαι δαπανημάτων περὶ τὰς ἐκκομιδὰς τῶν ἐν αὐτῇ τελευτώντων.

Ἐγράφη γ' Νωνῶν Νοεμβρίων βασιλεύοντος

Ἰουστιν. τὸ β', μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου A anno undecimo, post consulatum Belisarii, secundo.

Kal' isa paratitla.

Τίτ. α' διάτ. α'. Χρήματα ἐπὶ χειροτονίᾳ δίδομενα ἢ ἐπαγγελλόμενα ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι κατὰ τὸν τύπον διατάξεως.

Τὰ πράγματα τῆς φθαρείσης, ἢ γαμηθείσης διακόνου, ἢ εἰς ἕτερον μεταβαλοῦσης βίον, ἢ ἐκκλησίᾳ ἢ τὸ κατ' αὐτὴν διαδέξεται μοναστήριον.

Διάτ. β'. Ὅτι χρῆταις ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι τὰ ὑπὲρ χειροτονίας παρὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως δίδομενα.

Τὰ τοῦ ἐπισκόπου πράγματα τοῦ μισθώσει; ἢ ἐμφυτεύσει; ἀκινήτων ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καταπιστεύσαντος, διοικηταῖς ἢ χαρτουλαρίοις τῆς κατ' αὐτῶν ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἢ συγγενέσιν αὐτῶν, ἢ ἀγχιστεῦσι, τῇ ἐκκλησίᾳ προσκυρωθῆσονται.

Τὰ ὑπὲρ προσβολῆς εὐαγίου; φροντισματος δίδομενα ὁ τούτου δεσπύζων εὐαγῆς ἐκδικεῖται οἶκος μετὰ [Ἰσ. κατὰ] τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

Ὅτι χρῆ τούς διοικήσαντας τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἀπατεῖσθαι ὅσα ἀν αὐτοῦ; λογοθετῶν ὁ ἐπίσκοπος εἰθύνει, τῆς ἀπειτήσεως; καὶ εἰς κληρονόμους διαβαινούσης.

Χρῆ τὰ πράγματα τῆς διακονίσεως τῆς ἀνδρὶ συνοικούσης; ἔποψιν εἰσάγοντι πονηρὰν μετὰ παραγγελίαν ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι κατὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

Πότε τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ αἵρεσιν γάμου ἢ παιδοποιίας καταλειφθέντα κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦνται, φησὶν ἢ διατάξαις.

Τὰ πράγματα τῶν ἀρπασάντων μοναστήριον διακονίσσαν ἢ ἄλλην εὐλαβῆ γυναῖκα τοῖς κατ' αὐτὰς εὐαγέσιν οἴκοις προσκυροῦσθαι.

Τίτ. τῷ αὐτῷ, διάταξις ζ'. Ὅτι οὐδεὶς δύναται εὐκτήριον οἶκον κτίσειν, εἰ μὴ γνώμῃ τοῦ ἐπισκόπου τῷ [Ἰσ. τὰ] περὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ λυχνοκαταῖν αὐτοῦ, καὶ σιτήσεις τῶν μελλόντων ἐν αὐτῷ λειτουργεῖν κατὰ τὴν ἰδικὴν ὁμοίαν ἀφορίσει.

Διάταξις ιγ'. Τὰ πράγματα τῶν εἰς ἕτερον βίον μεταλθόντων μοναχῶν τὸ κατ' αὐτοῦ; ἐκδικήσει μοναστήριον.

Χρῆ τὸν μέλλοντα μονάζειν προδιατιθέσθαι τὰ οἶκα· ἐπεὶ οὐκ ἔσται τούτων κύριος, ἀλλὰ τὸ μοναστήριον.

Τὰ τοῦ μοναχοῦ πράγματα τοῦ εἰς ἕτερον κοινόνιον μεταχωρήσαντος τῷ προτέρῳ διοίτουσι μοναστήριον.

Τίτ. γ', διάτ. γ'. Ὅτι χρῆταις ἐκκλησίαις προσκυροῦσθαι τοὺς οἴκους, ἐν οἷς παρασυνάξεις ποιῶσιν εἰ αἵρετικοί.

Τίτ. ιδ', διάτ. κβ'. Ὅτι τὰ τῆς μοιχευθείσης γυναικὸς πράγματα, εἴτε παῖδας, ἢ γονεῖς ἔχει, εἴτε καὶ μὴ, κατὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως ἐκδικήσει

Tituli II Paratitla.

Tituli 1, constitutione 1. Pecuniæ, quæ ordinationis nomine dantur, ecclesiis secundum sanctionem constitutionis addicuntur.

Res stupratæ, vel nuptæ diaconissæ, vel ad aliam vitam aut ecclesiam transeuntis, ipsius ecclesia aut monasterium per successionem consequetur.

Constitutione 2. Quod ecclesiis addici debeant ea, quæ ordinationis nomine præter sanctionem constitutionis dantur.

Res episcopi, qui locationes aut emphyteuses rerum ecclesiasticarum immobilium commisit administratoribus, aut chartulariis sacrosanctæ ecclesiæ suæ, vel eorum cognatis, aut affinibus, ecclesiæ debent addici

Quæ nomine creationis ad religiosi muneris curam dantur, vindicet ea religiosa domus, quæ rerum ipsarum proprietatem habet, juxta sanctionem constitutionis.

Quod exigi debeant ab ecclesiasticarum rerum administratoribus, quæcunque debitorum nomine flagitat ab eis episcopus: eadem conventione ad ipsos hæredes transeunte.

Res diaconissæ, quæ in contubernio viri est, sinistram suspicionem præbentis, post factam denuntiationem, ecclesiis addici juxta formam constitutionis debent.

Quando res, quæ sub conditione nuptiarum, aut liberorum procreationis, relictæ sunt clericis aut monachis, applicari debeant ecclesiis, juxta constitutionis hujus formam.

Res eorum, qui monasterium, vel diaconissam, vel aliam religiosam mulierem rapuerunt, ipsarum mulierum religiosis domibus addicuntur.

Eodem titulo, constit. 7. Quod nemo domum oratoriam ædificare possit, nisi de sententia episcopi, per donationem specialem deputaverit ea, quæ ad curationem ædis, et luminum accensionem, et annonas eorum, qui cultum in ea sacrum exhibituri sunt, spectant.

Constitut. 13. Res eorum monachorum, qui ad aliam vitam transeunt, ad ipsorum monasterium pertinebunt.

Debet is, qui solitariam vitam est amplecturus, prius de rebus suis testari. Nam deinceps eas in potestate sua non habebit, sed monasterium.

Res monachi, qui ad aliud cœnobium sese contulit, ad monasterium prius pertinebunt.

Constitutio 3 tituli 2, cap. 13. Quod ecclesiis addici domus eæ debeant, in quibus hæretici conventicula seorsum instituunt.

Tit. 4 constit. 22. Quod res mulieris adulterio pollutæ, sive liberos, sive parentes habeat, sive non habeat, juxta sanctionem constitutionis id

monasterium vindicabit, in quod immittitur. **Leges A** totum de hoc caput : disserit enim de iis etiam, qui absque repudii causa dissolvunt matrimonia, similes eis poenas inferens.

Tit. 7, constit. 7. Res captivorum, si suis a liberis redempti non fuerint, ipsorum ecclesia sub inventario consequitur.

Res ejus, qui habitum clerici sumpsit, si neque liberis, aut cognatis orthodoxos, neque communionis fidei participes habet, qui ei ab intestato succedant, usque ad anni spatium post ejus mortem ecclesia vindicat, post annum vero, fiscus.

Tit. 10, constit. 9. Res ejus mulieris, quæ absque justa causa repudium marito misit, per successionem id monasterium adhibet, in quod redigitur, juxta constitutionis sanctionem.

Tituli 2, hoc libro, constit. 8. Excepta Majore Constantinopolitana ecclesia, possunt domus venerabiles, interveniente decreto, rerum immobilium alienationem ad utilitatem publicam instituere.

TITULUS III.

DE HÆRETICIS, ET JUDÆIS ET SAMARITIS.

I. De hæreticis et eorum uxoriibus.

Idem imp. Joanni conservatori provinciarum. Unicuique nobis auxilium esse in omni reipublicæ atque imperii nostri loco, et cætera.

Qui non communicat cum ecclesiis, in quibus episcopi singulorum locorum conveniunt, hæreticus est, legibus adversus hæreticos latis obnoxius.

Nota quod ii, qui cum Severo sentiunt, et dogmata Dioscori amplectuntur, Acephali (16) vocentur.

Uxores hæreticorum, quæ et ipse sunt hæreticæ, privilegio dotis, aut alio non fruuntur. Si vero, postquam resipuerint, ad Ecclesiæ communionem accesserint, et usque ad finem permanserint, eorumdem privilegiorum fructu potiantur.

Data v Non. Maias, imperii Justiniani anno 15, consulatu Basilii.

II. De Samaritis.

Idem imp. Arcobindo P. P. Nullum adeo magnum alicujus subditi nostri, et cætera.

Hæc constitutio permittit Samaritis facultatem testandi, et ab intestato succedendi cognatis suis, et legata relinquendi, et donandi, et manumittendi aliosque tales contractus impune peragendi.

Cum Samarita quispiam nullo condito testamento decedit, relictis liberis, aut cognatis, tam Christianis, quam Samaritis, qui ejusdem gradus et ordinis sunt, is qui rectam fidem colit, ei hæ-

τὸ μοναστήριον ἐν ᾧ ἐμβάλλεται. Ἀνάγκωθε ὅλον τὸ περὶ τούτου κεφάλαιον. Διαλαμβάνει γὰρ καὶ τὸ περὶ τῶν χωρὶς αἰτίας βεπουδίου διαλυόντων τοὺς γάμους τὰς ὁμοίας κατ' αὐτῶν ἐπάγων ποινάς.

Τίτλος ζ', διάταξις ζ'. Τὰ τῶν αἰχμαλώτων πράγματα, εἰ μὴ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀναρβύσθωσι παίδων, ἢ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία ὑπὸ ἱμεντάριον.

Τὰ πράγματα τοῦ σῆμα κληρικοῦ ἔχοντος, εἰ μὴτε εἰς συγγενεῖς ὀρθοδόξους διαδίηται, μὴτε κοινωνικούς τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομοῦντας αὐτὸν ἔχη, μέχρι ἐνιαυτοῦ τῆς αὐτοῦ τελευταῖας ἢ ἐκκλησία ἐκδικεῖ· μετὰ τὸν ἐνιαυτὸν δὲ ὀφείσκει.

Τίτ. ι' διατ. θ'. Τὰ πράγματα τῆς χωρὶς εὐλόγου αἰτίας βεπουδιατευσάσης τὸν ἄνδρα, τὸ ἐν ᾧ ἐμβάλλεται μοναστήριον διαδίηται, κατὰ τὸν τύπον τῆς διατάξεως.

Τίτλος ιη', διατ. α'. Χωρὶς τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως δύνανται οἱ σεπτοὶ οἶκοι, δικράτου κρατομένου, ἐναλλαγὰς ἀκινήτων πραγμάτων ἐπὶ κοινῷ συμφέροντι πρὸς ἀλλήλους ποιεῖσθαι.

TITULOS Γ.

ΠΕΡΙ ΑΙΡΕΤΙΚΩΝ, ΚΑΙ ΙΟΥΔΑΙΩΝ, ΚΑΙ ΣΑΜΑΡΕΙΤΩΝ.

Α'. Περὶ αἰρετικῶν καὶ γαμετῶν αὐτῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βασίλειος τοποτηρητῆ τῶν ἐπαρχῶν. Μίαν ἡμῖν εἶναι βοήθειαν ἐπὶ παντὶ τῷ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τε καὶ βασιλείας τόπῳ.

Ὁ μὴ κοινωνῶν ταῖς ἐκκλησίαις, ἐν αἷς οἱ ἐντόποι συνέρχονται ἐπίσκοποι, αἰρετικός ἐστίν, ὑποκείμενος τοῖς κατὰ τῶν αἰρετικῶν νόμοις.

Σημειῶσαι ὅτι οἱ τὰ Σαυήρου φρονούντες, ἢ τὰ Διοσκόρου δεχόμενοι δόγματα, Ἀκέφαλοι καλοῦνται.

Αἱ γυναῖκες τῶν αἰρετικῶν, αἰρετικαὶ οὔσαι, εὖ χρήσονται τῷ τῆς προικὸς ἢ ἐτέρῳ προνομίῳ κτὲν εἰ μὴ μεταμεληθεῖσαι γένωνται κοινωνικαὶ καὶ ἐπιμείνωσι μέχρι τέλους.

Ἐγράφη ε' Νωνῶν Μαίων, βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τοῦ ιε', ὑπατεῖα Βελισσίου.

Β'. Περὶ Σαμαρειτῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀδδαῖος ἐπαρχῶν πραιτωρίων. Οὐδὲν οὕτω μέγε τῶν ὑπηκόων τινὸς τῶν ἡμετέρων.

Ἡ διάταξις ἐπιτρέπει Σαμαρείταις διατίθεσθαι καὶ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομεῖσθαι καὶ ληγατεύειν, καὶ δωρεῖσθαι, καὶ ἐλευθερίαν δίδουσι, καὶ πάντα κατὰ νόμους πράττειν τὰ συναλλάγματα.

Σαμαρείτου ἀδιαθέτου τελευταῖαντος ἐπὶ παιδίῳ ἢ συγγενεῖσι, Χριστιανοῖς τε καὶ Σαμαρείταις, τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ, καὶ τῆς αὐτῆς τάξεως, ὁ Χριστιανὸς αὐτοῦ παῖς ἢ συγγενὴς διαδεχέσθω αὐτὸν, πρυτιμώ-

Annibalis Fabroti notæ.

(16) *Acephali*. Facundus episcop. lib. 4 : *Tantum sine cavite remanentes, Acephali vocantur a*

Græcis, quos significantius nos Semieutychianos possunt appellare. Idem lib. iv scribit.

μενος τοῦ Σαμαρείτου παιδὸς ἢ συγγενοῦς. Εἰ δὲ προσχέστερός ἐστι περὶ τὸν βαθμὸν ἢ τὴν τάξιν ὁ Σαμαρείτης, προτιμάσθω τοῦ Χριστιανοῦ.

Ἰσθὶ δὲ, ὁ ἀποκλειόμενος Σαμαρείτης μετὰ ταῦτα Χριστιανὸς γενόμενος τὸ οἰκεῖον ἀπλαμβάνει μέρος παρὰ τοῦ Χριστιανοῦ συγκληρονόμου, τοὺς ἐν μέσῳ ζημιούμενος καρποῦς.

Οἱ Σαμαρεῖται εἰς τοὺς ἀνιόντας καὶ κατιόντας αὐτῶν Σαμαρεῖται δύνανται ὡς βούλονται διατιθέσθωσαν. Εἰ δὲ σὺν αὐτοῖς Χριστιανοὶ τοῦ αὐτοῦ τυγχάνουσι βαθμοῦ, εἰς μόνον τὸ τέταρτον μέρος τοὺς Σαμαρεῖτας γραφέντων κληρονόμους. Εἰς δὲ τὸ ὑπόλοιπον τοὺς Χριστιανούς δυναμένων αὐτῶν, εἰ περὶ τοῦτο προφθῶσι τὸ μέρος, τὴν δὲ ἰτροφιόλοσσο κινεῖν κατὰ τῆς ἐκείνων διαθήκης, τῶν εἰρημένων ἐν τῇ προτέρᾳ διαίρεσίᾳ περὶ τῶν μετανοούντων Σαμαρεῖτῶν καὶ ἐνταῦθα κρατοῦντων.

Καὶ σημείωσαι ὅτι δύνανται οἱ Σαμαρεῖται ἐκ τοῦ ἡμίσεως τρίτου μέρους ἐκ διαθήκης ἀρμόζοντος τοῖς Χριστιανῶν αὐτῶν διαδόχοις legata καὶ προσβεία Χριστιανοῖς καταλιμπάνειν, οὐδὲν λοιπὸν τοῦ δημοσίου ἐκ τῆς αὐτῶν ἐκδικουμένης περιουσίας, οἷα δὲ τῆς παρούσης διατάξεως καὶ εἰς τὰ προλαβόντα φάκτα τὴν οἰκεῖαν ἐναγούσης νομοθεσίαν.

Ἐγράφη παρὰ τῷ Καλανδῶν Ἰουλίῳν, βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τὸ κε' μετὰ τὴν ὑπατεῖαν βελισαρίου.

Γ'. Περὶ τῶν Σαμαρεῖτῶν.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Διομήδει ἐπάρχῳ πραιτωρίῳ. Τὴν ἀσθεῖ τῶν Σαμαρεῖτῶν ἀλρεσιν, καὶ τὴν παράλογον τούτων μανίαν.

Ἡ διάταξις ἀναίρει τὴν β' τοῦδε τοῦ τίτλου διάταξιν, καὶ παρακελεύεται τοῦ λοιποῦ Σαμαρεῖτας μὴ κληρονομεῖν ἐκ διαθηκῶν ἢ τούτων χωρὶς, μηδὲ προσβείαν λαμβάνειν, ἢ κατὰ δωρεᾶς [Ἰσ. τρόπου] τρέπων κομίζεσθαι πρᾶγμα. Ἀλλὰ μηδὲ κατὰ τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κλησιν διαδόχους ἔχειν Σαμαρεῖτας, ἢ ὄλωις αἰρετικούς, μηδὲ σχηματιζομένους τὴν ὁρθὴν τῶν Χριστιανῶν προσδέχεσθαι πίστιν, ταῖς δὲ ἀληθειαισὺ οὐχ οὕτω φρονούντας. Μηδὲ μὴν διαθήκας εἰς αὐτοὺς γράφειν, ἢ ληγάτα καταλιμπάνειν, ἢ δωρεῖσθαι, πλὴν εἰ μὴ ὁρθόδοξοι εἴεν καὶ πιστοὶ καὶ ἔργοις οἱ ταῦτα ληφόμενοι. Εἰ γὰρ μηδεὶς τούτων εἴη, τῷ ἱερωτάτῳ τὰς τούτων περιουσίας μετὰ τελευτῆν προσήκειν παρακελεύεται.

Ἐξαιρεῖται δὲ τῆς οἰκείας νομοθεσίας τοὺς τὰ Σαμαρεῖτῶν προσβέοντας γεωργούς πρὸς σύστασιν τῶν παρ' αὐτῶν γεωργομένων χωρίων, συχωροῦσα τούτοις, γεωργοῦσι μέντοι τὰ γῆδια, καὶ κληρονόμους, καὶ ληγαταρίους, καὶ γράφειν τοὺς αὐτῶν ἀνιόντας καὶ κατιόντας, καὶ τοὺς ἐκπλαγίου συγγενεῖς, κἄν Σαμαρεῖται εἴσι. Μηδενὸς δὲ τούτων ἐπισκομμένων τὸν κύριον τοῦ χωρίου ἐν ᾧ γεωργὸς ἦν ὁ τελευτήσας, τὰ παρ' ἐκείνου καταλειφθέντα κομίζεσθαι πράγματα ἐπιτρέπει, καὶ τὴν

res esto, potioris Samarita conditionis. Sin pro-prior sit orthodoxo, ratione gradus vel ordinis, Samarita, Christiano præfertur.

Scias autem, Samaritam, qui excluditur a successione, si postea Christianus orthodoxus factus fuerit, partem suam capere cum aliis, qui ab initio erant orthodoxi, fructibus tamen qui interim producti sunt, frustratum.

Samaritæ suos ascendentes, et descendentes, qui Samaritæ sunt, pro arbitrio suo scribunt hæredes. Si vero cum eis et Christiani ejusdem gradus ad successionem vocantur, non ulterius Samaritas scribant hæredes, quam ex duabus facultatum suarum unciis. Possunt autem et ascendentes, et descendentes orthodoxi, querelam de inofficioso adversus eorum testamenti tabulas instituere, iis, quæ sancita sunt in priori constitutione de his, qui respiscunt, uti scilicet parca sint ab initio Christianis, hic quoque locum habentibus.

Nota, quod Samaritæ orthodoxis hæredibus relicta parte tertia, quæ ipsis ex testamento competit, etiam legata Christianis dare possunt, nullam postea facultatem habente fisco, quidquam ex ipsorum patrimonio accipiendi, cum præsens ista constitutio legem ante hanc promulgatam aboleat.

Dat.... imperii Justiniani anno vicesimo quinto post consulatum Basilii...

III. De Samaritis, quæ constitutionem ante hanc latam abrogat.

Imp. Justin. Diomed. P. P. Impiam Samaritarum hæresim, et absurdam vesaniam, et cætera.

Hæc constitutio secundam hujus tituli constitutionem abolet, ac præcipit ut Samaritæ nullam hæreditatem adeant ex testamento, vel ab intestato, neque legata capiant, ullamve rem titulo donationis consequantur. Præterea nec ab intestato vocentur ad eorum successionem Samaritæ, vel omnino hæretici; ne quidem si præ se ferant rectam se Christianorum fidem amplecti, cum reapse non ita sentiant. Nec item illos in testamento hæredes instituant, vel legata relinquunt, vel donent; extraquam si tam fide, quam factis orthodoxi sint, qui ea sunt accepturi. Quippe si nullus talis exstet, eorum patrimonia ad sacratissimum fœcum debere post mortem eorum pertinere, statuit.

Cæterum eximit a legislatione sua coentes Samaritarum religionem agricolas, ut eis agros, qui ab ipsis excoluntur, commendet. His enim concedit, modo tamen agros ipsos colant, tam hæredes, quam legatarios instituere suos ascendentes, et descendentes, et cognatos ex transverso, tametsi Samaritæ sint. Quod si nullus horum inveniat, ejus prælii dominum, in quo defunctus agricolæ munus exercebat, ab ipso relicta ferre vult permissione quadam, et fisci vicem in his

eum obtinere, veluti qui tributa fiscalia pro eo præstet. Prohibet etiam, ne Samaritæ militent, aut advocati sint, aut assessores, aut omnino civilem aliquam curam obeant. Qui vero prius Samaritæ, in errore suo perseverare volunt, dum Sabbata servant, aut alia quædam agunt, de quibus coarguuntur simulate sacrosanctum baptismum accepisse, proscribi, et exsilio perpetuo damari jubet, illisdem pœnis et illos plectens, qui adversus rætam Christianorum fidem impium eis patrocinium præstant. Præterea vult, ut ad baptismum currentes non facile admittantur, sed ut li, qui omnino bonæ doctrinæ sensum aliquem habent, annis duobus erudiantur, atque ita baptizentur. Admodum vero juvenes, et doctrinam ipsam non intelligentes, etiam absque hac observatione sacrosanctum baptismum consequantur. Non permittit autem Samaritano Christianum servum habere, sed hunc statim rapit ad libertatem. Si vero Samaritanus vult fieri Christianus, statim et huic libertas datur.

V. Edictum de hæreticis.

Imp. Justinianus Constantinopolitanis. Primum ac maximum esse.

Prohibet hæc constitutio, ne conventicula seorsum habeant hæretici, ac præcipit, ut eæ domus, ubi quid ejusmodi delinquitur, ecclesiis addicantur, atque uti tam li, qui conventiculorum auctores sunt quam qui ad eos conveniunt, ipsarum constitutionum pœnis subjiciantur.

Dat. iv Nonas Aprilis, imperii Justiniani anno decimo octavo, post consulatum Basilii primo.

V. *Ut licitum sit Hebrais, si quidem velint, in synagogis suis vel Græca, vel Itala, vel aliorum populorum lingua, cum locis ipsis mutanda, legere Scripturas sacras: ut qui conveniunt intelligant lectionem secundum Septuaginta et Aquilæ editionem, et ita ut omnino prohibita sit ea quæ ab Hebrais (16*) secundaria lex dicitur, ut quæ sacris non sit comprehensa libris. Et ut expellantur e quovis loco, qui judicium vel resurrectionem negant, aut angelos non esse Dei creaturam dicunt.*

Idem imp. Arsobindo P. P. Debant quidem Hebræi libros sacros audientes, et cætera.

Hæc constitutio nihil amplius tradit, quam quod inscriptione continetur, nisi quod archiphærecitis (17), aut seniores, qui Græca lingua, vel linguis aliis, præter Hebraicam, fieri Scriptura-

A τοῦ ταμείου τάξιν ἐπὶ τούτοις ἔχειν αὐτὸν, οἷο δὴ καὶ τοὺς δημοσίους φόρους ὑπὲρ ἐκείνου πληροῦντα. Κωλύει δὲ καὶ Σαμαρείτας στρατεύεσθαι, συνηγορεῖν, συνεδρεῖν, ἢ ὅπως πολιτικὸν τι μετιέναι: φρόντισμα. Τοὺς δὲ ἀπὸ Σαμαρειτῶν ἐπιμειναντας; τῆ προτέρᾳ πλάνῃ, καὶ Σάββατα φυλάττοντας, ἢ καὶ ἄλλα τινὰ πράττοντας τὰ διελέγχοντα τούτους; ἐν ὑποκρίσει λαβεῖν τὸ ἅγιον βάπτισμα, δημεύεσθαι καὶ διηνεκῶς ἐξηριζεσθαι παρακαλεῖται τῷ; αὐτῷ; ὑποβάλλουσα ποιναις; καὶ τοὺς ἀσεβῆ προστασίαν κατὰ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πίστει; τούτοις ἀπονέμοντας. Πρὸς τούτους θεσπίζει μὴ προχείρως αὐτοὺς δέχεσθαι ἐπὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἄλλὰ τοὺς μὲν χρῆ τῆς διδασκαλίας αἰθανομένους ἐπὶ διεταῖν κατηχεῖσθαι, καὶ οὕτω βαπτίζεσθαι, τοὺς δὲ νέους πάνου, καὶ τῆς διδασκαλίας οὐ συνιέντας, καὶ χωρὶς τῆς παρατηρήσεως ταύτης ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Σαμαρείτην δὲ Χριστιανὸν οἰκέτην ἔχειν οὐ συγχωρεῖ, ἀλλ' εὐθέως τοῦτον εἰς ἐλευθερίαν ἀρπάζει. Εἰ δὲ Σαμαρείτης οἰκέτης θέλει γενέσθαι Χριστιανός, εὐθέως καὶ τούτῳ ἐλευθερίαν χαρίζεται.

Δ'. Ἐδικτον περὶ αἰρετικῶν.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός, Κωνσταντινουπόλεως. Πρῶτον εἶναι καὶ μέγιστον ἀγαθόν.

Προγορεύει τοῖς αἰρετικοῖς τὴν ἡδίκτον μὴ ποιεῖν παρασυναξεῖς, καὶ κελύει τοὺς οἴκους ἐν οἷς συνέρχονται, ταῖς ἐκκλησίαις προσηκουσθαι, καὶ αὐτοὺς αἰρετικούς ταῖς νομίμοις ὑποβάλλεσθαι ποινῶν.

Ἐγράφη δ' Ἰουστινιανῶν ἀπὸ τῶν βασιλείων βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τὸ ἐπὶ μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Βασιλείου [Im me. Just. Βελισαρίου] τὸ α'.

Ε'. *Ὅστε ὁδοίαν εἶναι τοῖς βουλομένοις Ἑβραίοις ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς, καὶ τῆς Ἰταλικῆς, ἢ καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων γλώττης συμμεταβαλλομένοις [Ἰσ. συμμεταβαλλομένης] τοῖς τόποις, ἀναγιγνώσκειν τὰς ἱερὰς Γραφὰς ὥστε νοεῖν τοὺς συνερχομένους τὴν ἀκρόασιν κατὰ τὴν τῶν Ἑβραίων καὶ τὴν Ἀκύλου παράδοσιν, καὶ ὥστε τὴν παρ' Ἑβραίοις μετρομένην δευτέρωσιν, ὡς μὴ ταῖς ἱεραῖς ἀπειλημένῃν βιβλίοις, κωλυθῆναι τελείως. Καὶ ὥστε τοὺς μὴ λέγοντας κρῖσιν καὶ ἀνάστασιν παντὸς ἀπ' ἐλευθεροῦσθαι τόπου, ἅμα δὲ καὶ τοὺς μὴ ὁμολογούντας κτίσμα εἶναι Θεοῦ τοὺς ἀγγέλους.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀρσινόδῳ ἐπάρχῳ κριτωρίων. Ἐχρῆν μὲν Ἑβραίους τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀκουστας, κ. τ. λ.

Οὐδὲν πλεον τῆς ἐπιγραφῆς διδάσκει ἢ διὰ ταῖς; πλὴν οὐ τοὺς κωλύοντας ἀρχιφερεικτας ἢ πρεσβυτέρους Ἑλληνίδι φωνῇ ἢ ταῖς ἄλλαις γλώτταις παρὰ τὴν Ἑβραϊκὴν προεῖναι τὴν τῶν Γραφῶν ἀνάμνησιν

Annibalis Fabroti notæ.

(16*) Traditiones Patrum intelligit quæ in textu Talmudis continentur.

(17) Archiphærecitus. De his vide Nicolaum Se-

rarium in Rabbinæ priore contra Scaligerum, c. 17.

σιωνρισμῶν καὶ δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ καθυποβάλλ-
 λει. Τοὺς μόντοι μὴ λέγοντας χρίσιν ἢ ἀνάστασιν,
 ἢ τοὺς ἀγγέλους κτίσματα εἶναι, ταῖς πασῶν ἐσχά-
 ταις τιμωρίαις ὑποτίθησιν.

Datum 5° Φεβρουαρίου βασιλείας Ἰουστινιανου
 ἔτους κς' μετὰ τὴν ὑπατείαν Βασιλείου τῷ ιβ'.

Τὰ παρὰ τὴν τοῦ τίτ.

Τίτ. α', διάταξις ε'. Ἀναθεματίζει ἡ διάταξις
 Ἄνθιμον καὶ Σευήρον, Πέτρον καὶ Ζωρόβν, ὡς αἰ-
 ρετικούς, κελεύουσα μῆτε τὰ οἰκεία διδάσκειν δόγ-
 ματα, μῆτε παραβαπίσματα ποιεῖν, ἢ παρασυν-
 άξεις, τοὺς οἰκούς ἐν οἷς τοῦτο πλημμελεῖται, ταῖς
 ἐκκλησίαις προσκυροῦσα.

Διάτ. ς'. Ἐὰν χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἐν
 ἰδιωτικῷ οἴκῳ γένηται σύναξις, ὡς ὑπὸ αἰρετικοῦ
 δεσποζόμενος, δημεύεται ὁ τοιοῦτος οἶκος.

Τίτ. β', διάτ. γ'. Ὁ ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ ἢ προ-
 αττεῖψ ἢ κτῆματι παρουσάξεις ποιῶν ἐκπίπτει τῆς
 τούτου δεσποτείας, τῆς ἐντοπίου ἐκκλησίας τοῦς
 τοιοῦτους διεκδικούσης τόπους.

Μηδεὶς εὐαγῆς οἶκος ἐκδίδτω αἰρετικῶ ἀκίνητον
 κτῆσιν, τὰς τῷ νόμῳ διωρισμένας ποινὰς μετὰ τοῦ
 ἐκβάλλοντος ὑποσελλόμενος.

Τὸ ἐκποιηθὲν ὑπὸ ὀρθοδόξου χωρίον ἢ Ἰουδαίῳ ἢ
 Μωντανιστῇ ἢ ἄλλῳ αἰρετικῶ ἐκδικεῖται εἰς ἰδίαν
 δεσποτείαν ἢ ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ διαχειμῆνη ὀρθό-
 δοξος ἐκκλησία.

Τοὺς κτισθέντας ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ναοὺς καὶ
 τὰς ὑπὸ Ἰουδαίων οἰκοδομηθείσας νέας συναγωγὰς
 αἱ ἐντόπιοι ἐκκλησίαι ἐκδικεῖτωσαν.

Ὁ ἐν εἰδήσει δοὺς αἰρετικῶ ἰδίαν κτῆσιν ἐκπι-
 πτέτω τῶν προσδῶν, τῆς ἐκκλησίας ταῦτας διεκ-
 δικούσης, καὶ τοῦ αἰρετικοῦ ἐκβαλλομένου τῆς
 κτήσεως, καὶ δημεύσει καθυποβαλλομένου.

Διάταξις ς'. Αἰρετικὸς μὴ βαπτίζεται, μηδὲ πο-
 λιτευέσθω, μηδὲ ὄφρ' ἵκιον μετιέτω.

Ὁ ἀναβαπτισθεὶς ἀπεχέτω στρατείας.

Ὁ Ἰουδαῖος Χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω,
 μηδὲ κατηγούμενον περιτεμέντω.

Μηδεὶς τόπος τοῖς αἰρετικοῖς εἰς εὐχὴν ἔστω.

Τίτ. δ', διάταξις γ'. Τὰ περὶ ὑρησκευτικῶν κι-
 νοῦμενα ὁ ἀρχὼν ἐξεταζέτω πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ
 δημοσίου, καὶ μηδὲν ἐτέρῳ συγχωρεῖτω ταῦτα
 ζητεῖν, εἰ μὴ τοῖ γε ἐκ θαλάς κελεύσεως ἐπιτέτρα-
 πται.

Διάταξις κδ'. Ὅτι χρὴ τοὺς ἐκδικίους ὀρθοδό-
 ξους εἶναι.

Τίτ. ζ', διάτ. ζ'. Τὸ εἶναι αἰρετικούς παῖδας εἰς
 τρῶν ἀχαριστίας εἰσάγεται τοῖς νομῶσι.

Ὁ αἰρετικὸς γόνεὺς, κὰν θέλῃ, κὰν μὴ θέλῃ, ὑπὸ
 τῷ ὀρθοδόξῳ παίδων ἢ συγγενῶν κληρονομεῖται.

Τὰ τοῦ αἰρετικοῦ πράγματα τοῦ μὴ ἔχον-
 τοῦ παῖδας ἢ συγγενεῖς ὀρθοδόξου; δημεύονται.

rum lectionem nolunt, castigationi bonorum pu-
 blicationis, et exsilii, et poenae corporalis subji-
 cit. Eos autem, qui nullum esse dicant iudicium, vel
 resurrectionem, vel angelos negant esse Dei creatura,
 omnium extremis suppliciis addicit.

Dat. Id. Februariis, imperii Justiniani anno vi-
 cesimo sexto, post consulatum Basilii duodecimo.

Tituli III Paratitla.

Tit. 1, constii. 5. Hæc constitutio præcipit, ut hæ-
 retici nec dogmata sua tradant, nec baptismata
 seorsum instituant, nec prava conventicula: domos
 eas, in quibus cultum suum obeunt, orthodoxis
 ecclesiis addicens.

B

Constit. 6. Si absque voluntate episcopi, privata
 in domo synaxis habita fuerit, non aliter, atque si
 domus ejusmodi foret in hæretici dominio, publica-
 tur.

Tit. 2, constit. 3. Qui sua in domo, vel subur-
 bano, vel prædio, prava conventicula celebrat,
 ipsorum rerum proprietatem amittit, ejus loci ec-
 clesia sibi ejusmodi loca vindicante.

Nulla religiosa domus hæretico possessionem
 in re soli constitutam locet, statutas lege poenas
 una cum conductore verita.

Prædium ab orthodoxis alienatum vel Judæo,
 vel Samaritæ, vel Montanistæ, vel alii cuiquam hæ-
 retico, vindicet in proprietatem suam orthodoxa
 C ecclesia, illo ipso in agro sita.

Exstructa ab hæreticis templa, et novas a Ju-
 dæis ædificatas synagogas, ipsorum locorum ec-
 clesie sibi vindicant.

Qui prædium suum hæretico sciens locaverit,
 redditibus privetur, iis ipsis ab ecclesia vindican-
 dis, et hæretico e prædio depellendo, bonorumque
 publicationi subjiciendo.

Constitut. 6. Hæreticus ne baptizato, nec esto
 decurio, nec officium aliquod gerito.

Qui iterum baptizatus est, abstineat a mi-
 litia.

Judæus Christianum mancipium non habeto, nec
 catechumenum circumcidito.

D Nullus esto locus hæreticis ad precandum.

Tit. 4, constit. 3. Quæ adversus hæreticos mu-
 ventur, præses examinet ad utilitatem usci, et alii
 nemini permittat horum inquisitionem, nisi con-
 cessum hoc ei fuerit jussione divina.

Constitut. 24. Quod defensores orthodoxi esse
 debeant.

Tit. 7, constitut. 7. Quod filii sint hæretici, in-
 ter causas ingratitude a parentibus referri po-
 test.

Hæreticus pater, velit aut nolit, orthodoxos ta-
 men liberos aut propinquos, hæredes habet.

Res hæretici, qui nullos habet liberos, aut co-
 gnatos orthodoxos, publicantur. Siu habitum clerici

gerit, ecclesia vindicabit eas intra spatium anni ; post annum, fiscus : iis firmiter observandis legibus, quæ adversus hæreticos latæ sunt.

Tit. 8, constitut. 2. Judæos, aut Samaritas, aut hæreticos, qui curialis sunt conditionis, corporalibus hæc constitutio muneribus subjicit, nequam privilegium eis indulgens.

Tit. 9, constitut. 10. Hæretica mulier non utetur beneficio constitutionis, quæ ipsius jura successoria sancit.

Εἰ δὲ σχῆμα κληρικῶν οὕτως ἔχει, ἡ ἐκκλησία ταῦτα ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐκδικήσει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ὁ φύσχος, βεβαίων φυλαττομένων τῶν κατὰ τῶν αἰρετικῶν καιμίνων νόμων.

Τίτλος γ', διὰ τ. κ'. Τοὺς ἐκ βουλευτικῆς τύχης ὄντας Ἰουδαίους ἢ Σαμαρείτας, ἢ αἰρετικούς ταῖς σωματικαῖς ὑποβάλλει λειτουργίαις ἢ διατάξιν, μηδὲν αὐτοῖς προνομίου μεταδιδούσα.

Τίτ. θ', διὰ τ. ι'. Αἰρετικὸς [Ἰσ. αἰρετικὴ] οὐ χρήσεται τῇ βοήθειᾳ τῆς διατάξεως, τῆς τῷ αὐτῆς ἀγνατικῆ καὶ κοινωτικῆς διατυπώσεως.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΟΦΕΙΛΟΥΣΩΝ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΝΗΣΤΕΙΩΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

Περφοῖσα πρὸς τοὺς Ἀντιοχείας.

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHIÆ

DOMINI THEODORI BALSAMONIS

EPISTOLA

DE JEJUNIIS QUÆ PERAGI DEBENT PER SINGULOS ANNOS,

Missa ad Antiochenos (1).

Ex Joannis Bapt. Cotelerii Monumentis Ecclesiæ Græcæ, tom. II.)

1. Illi de jejuniis Deo accepta tradunt documenta, Deo charissime cœtus percelebris olim sedis Tancopolitanæ, qui per ignem precum et aquam jejuniorum, virtutis pertransierunt stadium. Quotquot vero mei similes, in gula charybdiin incidunt, et, juxta Apostolum, ventrem Deum faciunt¹, nequeunt referre quæ cum veritate consentiunt, quæque suis operibus adversantur. Quæcunque enim quis stolide agit, eadem et alios facere philosophatur et æstimat. Propterea igitur justam vestram exhor-

¹ Philip. iii, 19.

(1) De hac epistola sua ipse Theodorus Balsamon loquitur ad 3 Quæst. synodi CP. sub Nicolao, ejusque locum Græce protuli in Notis ad Apostolorum opera c. 254, 255. In Responsis autem ad Marci Alexandrini Interrogationes n. 53, Tomum

α'. Ἐκεῖνοι διδάσκουσι περὶ νηστείων θεάρεστα διδασκάλια, ὧ θεοφιλέστατον πλήρωμα τοῦ ποτὶ περιωνύμου θρόνου τῆς Θεοουπόλεως, ὅσοι διὰ πυρὸς προσευχῶν καὶ ὕδατος νηστείων τῆς ἀρετῆς δὴλθον τὸ στάδιον. Ὅσοι δὲ κατ' ἐμὲ πρὸς Χάρυβδιν γαστριμαργίας ὠλισθήσαν, καὶ τὴν κοιλίαν θεοποιούσι, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἀδυνατοῦσιν εἰπεῖν τὰ τῇ ἀληθείᾳ συμβαίνοντα, καὶ ταῖς οικείαις ἐναντιούμενα πράξουσιν. Ὅσα γάρ τις φρενοβλαβῶς ἐνεργεῖ, ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους πράττειν φιλοσοφεῖ. Ἐμελλόν οὖν

synodicum appellat. Edimus nos e duobus cod. Regiis quorum ille 1574 imperfectus est, desinitque cum his verbis, ἐφοδῆθησαν σφόδρα in fine n. 17.

ἀποκατάσθαι διὰ ταῦτα τὴν δικαίαν ἡμῶν παρά-
 κλησιν, καὶ μετὰ Μωσίου εἰπεῖν· Προχειρίσαθε
 ἄλλον δυνάμενον· ἐγὼ γὰρ ἰσχνόφωνός (2) εἰμι, καὶ
 γέρον ἀστήρικτος, καὶ οὐδὲ τὸν λαχόντα με ὀρόνον
 ἰδεῖν κατηξίωμαι (3). Ὁ δὲ προφήτης· Γνωστῶς,
 φησὶν, ἐπιγνώσῃ ψυχῆς ποιμήριον σου, καὶ ἐπι-
 στήσεις καρδίαν σου ταῖς ἀγέλαις σου.

β. Ὅτι δὲ τῆς παρεκοῆς ἡ κακώτατος ἄκαν' α, πολ-
 λῆς πικρίας ἐγεώργητε δράγματα τοῖς προπάτορι,
 καὶ τὸ κακὸν παγγενεὶ διδόντων γέγονεν· ἀλλὰ καὶ
 ὁ προφήτης φησὶ· Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, σκοπὸν
 ἔδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ. Εἰ γοῦν μὴ λαλήσεις
 βελήξαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ἐκείνου αὐτοῦ, αὐτὸς δ
 ὄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποβαρῆται· τὸ δὲ
 αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητήσω· κατ-
 ἐνευστα σχεδιάσαι γραφὴν ὑμῖν ἀκαρύκευτον περιῶν
 ἡ παράκλησις. Μὴ γοῦν εἴπητε· Μακάριος ὁ διδόντις
 μετὰ τὴν ποίησιν· ἀλλὰ τὸν τρυγῆν τῆς διαγωγῆς
 ἡμῶν ὡς ἰσως κινδυνώδη παραβλεψόμενον, τὸ παρὰ
 τοῦ Θεοῦ κρατῆρος τῆς ἀρχιερατικῆς διδασκαλίης
 κερνύμενον κύπελλον, κἂν ψυχρὸν καὶ στυγρὸν καθ-
 ἔστηκεν, ὡς ἐκροῆν ποτίσθητε νίκταρος. Οἶνοχοεῦσι
 γὰρ καὶ χεῖρ πολλάκις ἀκάθαρτος, μελίκρατον ἀγί-
 τητος, καὶ Βαλαὰμ κατάρως υἱός, εὐχῆς ἐργαστήριον
 γίνεται (4).

γ. Περὶ τῶν δ' ἑορτῶν. Πρωτῆσται μαθεῖν (5)
 ἐς ἡμῶν, εἰ μετὰ νηστείας, καὶ πόσης, ἑορτά-
 ζειν ὀφείλετε τὰς χαρμοσύνας τέσσαρας ἑορτάς·
 τῶν ἁγίων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων, φημί,
 τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ
 Σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Κοιμήσεως, C
 τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν Γενεθλίων (6) τοῦ Κυ-

lacionem rejecturus eram, et cum Mose dicturus :
 Eligite alium qui possit : ego enim gracili voce
 sum, et senex debilis ac instabilis², qui nec sedem
 sortitam me videre merui : propheta autem ait :
 Evidenter cognosces animas ovilium tuorum, et ap-
 plicabis cor tuum armentis tuis³.

2. Quia vero inobedientiæ malis gaudens spina,
 nullæ amaritudinis manipulos produxit primis pa-
 rentibus, malumque ad omne genus propagatum
 est ; sed et propheta dicit : Et tu, fili hominis, spe-
 culatorem dedi te domui Israel. Si ergo non locutus
 fueris ut custodiat se impius a via sua, ipse iniquus
 in iniquitate sua morietur ; sanguinem autem ejus
 de manu tua requiram⁴ : annui inelaborate vobis
 scribere epistolam condimentis carentem, de rebus
 quas postulatis. Ne igitur dicatis : Beatus qui do-
 cuerit postquam egerit ; sed faciem vitæ nostræ, ut
 forte periculosam despicientes, a divino cratere
 pontificalis doctrinæ temperatum poculum, quam-
 vis frigidum asperumque, velut nectaris fluentum
 ebibite. Nam sæpe et impura manus infundit mul-
 sum sanctitatis, et Balaam maledicti filius, preca-
 tionis officina efficitur.

3. De quatuor festis. Rogastis ut ex nobis disce-
 retis, an cum jejuniis, et cum quanto, celebrare
 debeatis quatuor lætitiæ festa : Sanctorum, Innam,
 omnique laude dignorum Apostolorum, Transfigu-
 rationis Domini Dei et Servatoris nostri Jesu Chri-
 sti, Dormitionis sanctæ Deiparæ, et Natalis Domini
 Deique nostri Jesu Christi. Aspicientes igitur, que u-

Exod. iv, 13, 10. ² Prov. xxxvii, 23. ³ Ezech. xxxviii, 7, 8.

(2) Ἰσχνόφωνος. Ab Ex. iv, 10, vi, 30, qui duo
 versiculi et ille Ex. vi, 12, confunduntur ab Origeno
 homil. 3, in Genesim. Unle-scita periphraasi Philo
 ait libro De præmiis et pœnis p. 918, D : Ἄνασθός
 καὶ ἀνάκουτος καὶ ἀκτῆμων καὶ ἀκρήματος μόνος
 εὖτος· βασιλεὺς ἡμῶν ἀνεγρόση. Hoc est : Voce ca-
 rens et imbecillitabilis et nihil possidens atque inops,
 solus hic [Moses] rex nobis perscriptus fuit. Merito
 interpretationem ἀνακούσιος vox nihili turbavit. Οὐκ
 ἔχουσαν αὐτοῦ δὲ τὸ ἰσχνόφωνον, verba Chrysostomi
 hom. 32, in Epist. ad Hebræos.

(3) Οὐδὲ τὸν λαχόντα με ὀρόνον ἰδεῖν κα-
 τηξίωμαι. Legi velam nostrum tum ad canonem
 16 Antiochenum, in editione Oxoniensi, et in sup-
 plémentis editionis Parisiensis, quibus postremis
 respondunt Græca Regiorum mss. 2574, 2151 ; tum
 in Meditato de patriarcharum privilegiis. Porro
 episcopus σχολάζουσι seu σχολαίους et βασιλευσίνους
 aut potius βασιλευσίνους, vacantibus, vacantibus et
 vacantibus nihil est notius.

(4) Βαλαὰμ κατάρως υἱός, εὐχῆς ἐργαστήριον
 γίνεται. Quæ tamen preca id pro maledicto ha-
 benda est, ratione intentionis Balaam, juxta
 præsertim verba Philonis Iudei, que qua leviter
 depravata ab interpretibus non fuerunt intellecta,
 sed a nemine debent consulti : Ὁ μάλιστα· Βαλαὰμ
 ὄνομος μὲν εἶς τὸν Θεὸν ὑπερβάλλοντα βδων, ἐγώ-
 μος εἶς τὸν ὄροντα Ἰσραὴλ μυσία διεξερρόβανος,
 ὁσεῖς ἡς μὲν καὶ ἐπάρτος, καὶ παρὰ τῷ σοφῷ καὶ
 κλητῷ νομοθέτῃ, κατάρωσι δὲ οὐκ εὐλογεῖν νενό-
 μισται· Vanius ille Balaam, quamvis hymnos egre-

gios in Deum cecinit, plurimis item laudibus vi-
 dantem Israellem ornavit, tamen impius et execratus
 a sapiente legislatore vocatur, necnon maledicere
 non benedicere ceusetur, libro De migratione
 Abrahami p. 405.

(5) Πρωτῆσται μαθεῖν. Notæ nostræ pauca sunt
 et breves ; pluribusque jejuniæ videbuntur, eo quod
 ab aliis observata, prætermittere soleamus. diffi-
 cile autem sit, nobis præcipue, in tanta luce litera-
 rum, multa nova procedere. Quid enim hoc loco di-
 cemus de quatuor jejuniis Græcorum ad quatuor
 festa, post canonistas et libros ecclesiasticos
 Græcorum, post Morinum, Goarum, cæterosque,
 post ea quæ ipsi protulimus ad Constitutiones
 apostolicas c. 253, etc. Unum observamus. Cum
 quatuor jejunia ista simul ponantur in *Jure Græ-
 co-Romano* p. 50 et 388, et apud Balsamonem ad
 synodum CP. Nicolai, tria tamen tantum nume-
 rari in Typico, in Horologio, a Christophoro An-
 gelo, et ab Isaaco Catholico Invectiva 1 in Arme-
 nio cap. 14, omisso videlicet jejunio Transfigu-
 rationis ; et duo duntaxat in tomo Unionis, Dor-
 mitionis Deiparæ, et Natalis Christi. Citantur ab
 Allatio De Eccl. Occid. et Orient. consensione
 lib. iii, cap. 12, n. 5, hæc Joannis Citrii, τὰ τριῖ;
 τιμώμεν καὶ ἀσπάζόμεθα τεσσαρακοστάς· *Tria je-
 junia veneramur et amplectimur.*

(6) Γενεθλίον τοῦ Κυρίου. Præter Typicum ad
 14 Novembris, et Nicolaum CP. in eodem Typico,
 videndus est Allatius tum De utriusque Ecclesiæ
 consensione lib. iii, cap. 12 et 13, ubi etiam me-

gerit, ecclesia vindicabit eas intra spatium anni; A post annum, fscus: iis firmiter observandis legibus, quæ adversus hæreticos late sunt.

Tit 8, constitut 2. Judæos, aut Samaritas, aut hæreticos, qui curialis sunt conditionis, corporalibus hæc constitutio muneribus subjicit, nequam privilegium eis indulgens.

Tit. 9, constitut. 10. Hæretica mulier non utitur beneficio constitutionis, quæ ipsius jura successoria sancit.

Εἰ δὲ σχῆμα κληρικῶν οὕτως ἔχει, ἡ ἐκκλησία ταῦτα ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἐκδικήσει· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν ὁ φίσκος, βεβαίον φυλαττομένων τῶν κατὰ τῶν αἰρετικῶν κειμένων νόμων.

Τίτλος, η', διὰ τ. κ'. Τοὺς ἐκ βουλευτικῆς τύχης ὄντας Ἰουδαίους ἢ Σαμαρείτας, ἢ αἰρετικούς ταῖς σωματικαῖς ὑποβάλλει λειτουργίαις ἢ διατάξιν, μηδὲν αὐτοῖς προνομίου μεταδιδούσα.

Τίτ. θ', διὰ τ. ι'. Αἰρετικὸς [Ἰσ. αἰρετικῆ] οὐ χρήσεται τῇ βοήθειᾳ τῆς διατάξεως, τῆς τῶ αὐτῆς ἀγνατικῆ καὶ κοινωτικῆς διατυπώσεως.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΟΦΕΙΛΟΥΣΩΝ ΤΕΛΕΙΣΘΑΙ ΝΗΣΤΕΙΩΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΕΤΟΥΣ

Περφοίσεια πρὸς τοὺς Ἀντιοχείας.

SANCTISSIMI, PATRIARCHÆ ANTIOCHIÆ

DOMINI THEODORI BALSAMONIS

EPISTOLA

DE JEJUNIIS QUÆ PERAGI DEBENT PER SINGULOS ANNOS,

Missa ad Antiochenos (1).

Ex Joannis Bapt. Cotelerii Monumentis Ecclesiæ Græcæ, tom. II.)

1. Illi de jejuniis Deo accepta tradunt documenta, Deo charissime cœtus percelebris olim sedis Theopolitanæ, qui per ignem precum et aquam juniorum, virtutis pertransierunt stadium. Quotquot vero mei similes, in gulæ charybdim inciderunt, et, juxta Apostolum, ventrem Deum faciunt¹, nequeunt referre quæ cum veritate consentiunt, quæque suis operibus adversantur. Quæcunque enim quis stolidè agit, eodem et alios facere philosophatur et æstimat. Propterea igitur justam vestram exhor-

¹ Philip. III, 19.

(1) De hac epistola sua ipse Theodorus Balsamon loquitur ad 3 Quæst. synodi CP. sub Nicolao, ejusque locum Græce protuli in Notis ad Apostolicorum opera c. 254, 255. In Responsis autem ad Marci Alexandrini Interrogationes n. 53, Tomum

α'. Ἐκεῖνοι διδάσκουσι περὶ νηστειῶν θεάρεστα διδασκάλια, ὧ θεοφιλέστατον πλήρωμα τοῦ ποτὲ περηνόμου θρόνου τῆς Θεουπόλεως, ὅσοι διὰ πυρὸς προσευχῶν καὶ ὑδατος νηστειῶν τῆς ἀρετῆς διήλθον τὸ στάδιον. Ὅσοι δὲ κατ' ἐμὲ πρὸς Χάρυβδιν γαστριμαργίας ὠλισθήσαν, καὶ τὴν κοιλίαν θεοποιούσι, κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον, ἀδυνατοῦσιν εἰπεῖν τὰ τῆ ἀληθείᾳ συμβαίνοντα, καὶ ταῖς οικείαις ἐναντιούμενα πράξεσιν. Ὅσα γὰρ τις φρενοβλαθῶς ἐνεργεῖ, ταῦτα καὶ τοὺς ἄλλους πρᾶττειν φιλοσοφεῖ. Ἐμελλον οὖν

synodicum appellat. Edimus nos e duobus cod. Regiis quorum ille 1574 imperfectus est, desinitque cum his verbis, ἐφοβήθησαν σφόδρα in fine n. 17.

ἀποσκευάζεσθαι διὰ ταῦτα τὴν δικαίαν ἡμῶν πικρὰ κλησίν, καὶ μετὰ Μωσείως εἰπεῖν· Προχειρίσαθε ἄλλον δυνάμενον· ἐγὼ γὰρ ἰσχνόφρονός (2) εἰμι, καὶ γέρον ἀσθητικὸς, καὶ οὐδὲ τὸν λαχίοντα με θρόνον ἰδεῖν κατηξίωμαι (5). Ὁ δὲ προφήτης· Γνωστῶς, φησίν, ἐπιγνώση ψυχῆς ποιμνίου σου, καὶ ἐπιστήσεις καρβίαν σου ταῖς ἀγέλαις σου.

β'. Ὅτι δὲ τῆς πικροῦς ἡ κακῆ καρτὸς ἀκύν' α, πολλῆς πικρίας ἐγεώργητε δράγματα τοῖς προπύτοις, καὶ τὸ κακὸν παγγενεῖ διαδόσιμον γέγονεν· ἀλλὰ καὶ ὁ προφήτης φησὶ· Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, σκοποὺν ἔδωκά σε τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ. Εἰ γοῦν μὴ λαλήσεις βουλῆσαι τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ἐδῆ ὑαυτοῦ, αὐτὸς δ' ἄνομος ἐν τῇ ἀνομίᾳ αὐτοῦ ἀποθαρσίνεται· τὸ δὲ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς σου ἐκζητήσω· κατενευστα σχεδιάσαι γραφὴν ὑμῖν ἀκαρύκευτον περιῶν ἡ παράκλησις. Μὴ γοῦν εἴπητε· Μακάριος ὁ διδάξας μετὰ τὴν πόλιν· ἀλλὰ τὸν τρυφίαν τῆς διαγωγῆς ἡμῶν ὡς ἰσως κινδυνώη παραβλεψίμενοι, τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ κρατήρος τῆς ἀρχιερατικῆς διδασκαλίας κερυζόμενον κύπελλον, κἄν ψυχρὸν καὶ στυφὸν καθέστηκεν, ὡς ἐκροὴν ποτίσθητε νέκταρος. Οἰνοχοεῦει γὰρ καὶ χεὶρ πολλῶν ἀκάθαρτος, μελίκρατον ἀγίτητος, καὶ Βαλαὰμ κατέρως υἱός, εὐχῆς ἐργαστήριον γίνεται (4).

γ'. Περὶ τῶν δ' ἑορτῶν. Ἠρωτήσατε μαθεῖν (5) εἰς ἡμῶν, εἰ μετὰ νηστείας, καὶ πόσης, ἑορτάζειν ὀφείλετε τὰς χαρμοσύνους τέσσαρας ἑορτάς· τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, φημι, τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς Κοιμήσεως, τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ τῶν Γενεθλίων (6) τοῦ Κυ-

tationem rejecturus eram, et cum Mose dicturus : Eligite alium qui possit : ego enim gracili voce sum, et senex debilis ac instabilis, qui nec sedem sortitam me videre merui : propheta autem ait : Evidenter cognosces animas ovilium tuorum, et applicabis cor tuum armentis tuis.

2. Quia vero inobedientiæ malis gaudens spina, multæ amaritudinis manipulos produxit primis parentibus, malumque ad omne genus propagatum est ; sed et propheta dicit : Et tu, fili hominis, speculatore dedi te domui Israel. Si ergo non locutus fueris ut custodiat se impius a via sua, ipse iniquus in iniquitate sua morietur ; sanguinem autem ejus de manu tua requiram : annui inelaborate vobis scribere epistolam condimentis carentem, de rebus quas postulatis. Ne igitur dicatis : Beatus qui docuerit postquam egerit ; sed facem vite nostræ, ut forte periculosam despicientes, a divino cratere pontificalis doctrinæ temperatum poculum, quamvis frigidum asperumque, velut nectaris fluentium ebibite. Nam sæpe et impura manus infundit multum sanctitatis, et Balaam maledicti filius, precationis officina efficitur.

3. De quatuor festis. Rogastis ut ex nobis disceratis, an cum jejuniis, et cum quanto, celebrare debeatis quatuor Letitiæ festa : Sanctorum, inquam, omnique laude dignorum Apostolorum, Transfigurationis Domini Dei et Servatoris nostri Jesu Christi, Dormitionis sanctæ Deiparæ, et Natalis Domini Dei que nostri Jesu Christi. Aspicientes igitur, quem-

Exod. iv. 13, 10. 3 Prov. xxxvii. 25. 4 Ezech. xxxiii. 7, 8.

(2) Ἰσχνόφρονος. Ab Ex. iv, 10, vi, 30. qui duo versiculi et ille Ex. vi, 12. confunduntur ab Orizene homil. 3, in Genesim. Unle-scita periphraasi Philo ait libro De præmiis et pœnis p. 918, D : "Ανασδός καὶ ἀνάκουστος καὶ ἀκτῆμων καὶ ἀκρημάτος μόνος εἶς· βασιλεὺς ἡμῶν ἀνεγρόση. Hoc est : Voce carens et inmensitabilis et nihil possidens atque inop., solus hic [Moses] rax notis perscriptus fuit. Merito interpretem ἀνακούσιος vox nihili turbavit. Οὐκ ἔχουον αὐτοῦ εἰς τὸ ἰσχνόφρονον, verba Chrysostomi hom. 32. in Epist. ad H. bræos.

(5) Οὐδὲ τὸν λαχίοντα με θρόνον ἰδεῖν κατηξίωμαι. Legi velum nostrum tum ad canonem 4to Antiochenum, in editione Oxoniensi, et in supplementis editionis Parisiensis, quibus postremis respondunt Græca Regiorum mss. 2574, 2451; tum in Meditato de patriarcharum privilegiis. Porro episcopus σχολάζουσι σου σχολαίους καὶ βασιλευσίνους aut possis βασιλευσίνους, vacantibus, vacantibus et vacantibus nihil est notius.

(4) Βαλαὰμ κατέρως υἱός, εὐχῆς ἐργαστήριον γίνεται. Quæ tamen præca io pro maledicto habenda est, ratione intentionis Balaam, juxta prædicta verba Philonis Julæi, que quia leviter observata ab interprete non fuerunt intellecta, sic autem debent consulti : Ὁ μάταιος Βαλαὰμ θενοὺς μὲν εἰς τὸν θεὸν υπερεβάλλοντας ἔδων, ἐγκώμιον εἰς τὸν θεόντα Ἰσραὴλ μορία διεξερχόμενος, εἰσεῖς ἡν καὶ ἐπύρατος καὶ παρὰ τῷ σοφῷ κακῆς τῆς νομοθέτη, καταπόσει· δὲ οὐκ ὄνομα ἐν νενομίστα· Vanus Vile Balaam, quæritis hymnos egre-

gios in Deum cecinit, plurimis item laudibus videntem Israelen ornavit, tamen impius et execratus a sapiente legislatore vocatur, necnon maledicere non benedicere censetur, libro De migratione Abrahami p. 405.

(5) Ἠρωτήσατε μαθεῖν. Notæ nostræ paucæ sunt et brevæ ; pluribusque jejuniæ videbunt, eo quod ab aliis observata, prætermittere soleamus, difficile autem sit, nobis præcipue, in tanta luce literarum, multa nova procedere. Quid enim hoc loco dicemus de quatuor jejuniis Græcorum ad quatuor festa, post canonistas et libros ecclesiasticos Græcorum, post Morinum, Goarum, ceterosque, post ea quæ ipsi protulimus ad Constitutiones apostolicas c. 253, etc. Unum observamus. Cum quatuor jejunia ista simul ponantur in Jure Græco-Romano p. 50 et 388, et apud Balsamonem ad synodum CP. Nicolai, tria tamen tantum numerari in Typico, in Horologio, a Christophoro Angelo, et ab Isaaco Catholico Invectiva I in Armenios cap. 14, omisso videlicet jejuniis Transfigurationis ; et duo duntaxat in tomo Unionis, Dormitionis Deiparæ, et Natalis Christi. Citantur ab Allatio De Eccl. Occid. et Orient. consensio : lib. iii, cap. 12, n. 5, hæc Joannis Citrii, τὰ τρεῖς τρυφίμεν καὶ ἀσπαζόμεθα τέσσαρακοστάς· Τρία jejunia veneramus et amplectimur.

(6) Γενεθλίων τοῦ Κεϋου. Præter Typicum ad 14 Novembris, et Nicolaum CP. in eodem Typico, videndus est Allatius tum De utrisque Ecclesiæ consensio : lib. iii, cap. 12 et 15, et etiam me-

almodum dixit Ecclesiae magister, in anclorem fl-
dei, et consummatorem Jesum ^o Christum, scribimus
vobis, quod nonnulli quidem e religiosioribus viris,
quorum unus est et Anastasius ille, Sinaita appel-
latus, qui patriarcha exstitit vestrae Theopolis ma-
gnae Antiochiae, aiunt tradita esse haec cum jejuniis
festa, ex apostolicis canonibus, et Patrum traditio-
nibus.

4. Ego vero cum multam hisce de rebus fecis-
sem disquisitionem, intellexi interim per canones
non solvi controversiam. Nam canon 69 sanctorum
apostolorum ita habet : *Si quis episcopus aut pres-
byter, aut diaconus, aut lector, aut cantor, sanctam
Paschae Quadragesimam non jejunaverit, vel quar-
tam et sextam feriam seu Parasceven, deponatur,
nisi si impediatur corporea infirmitate.* Simili modo
canones 19 synodi Gangrensis ; 49, 50, 51 et 52
Laodicensis synodi ; 20, 52, 35 et 56 Trullani con-
cilii, unius mentionem faciunt Quadragesimae ; ma-
gni, inquam, Paschatis, in qua neque sacrificia,
neque nuptias, neque aliud quid quod ad laetitiae
remissionem pertineat, fieri a fidelibus conce-
dunt.

5. Ad haec qui Hierosolymitanum et Studiticum
edidit Typicum, necnon reliqua, de magni quid-
em Paschatis Quadragesima, multa magnifica sine-
que virtuti convenientia explanarunt : de alio au-
tem jejunio, nihil paulo fusius edisseruerunt ; sed
de Quadragesima sanctorum Apostolorum, et festo
Nativitatis Christi, pauca quaedam constituerunt
propter victus rationem, et ecclesiasticum ordinem.
At in tomo Unionis, qui ad ambonem mense Julio
recitatur, et sub imperio Constantini Porphyro-
gennetae ejusque socii Romani peractus est, ad
verbum haec scripta sunt circa trigamos seu tertiis
nuptiis illigatos : *Et posteaquam divinorum sacra-
mentorum perceptionem consecutus fuerit, ter dun-
taxat per annum iis fructu facultate donabitur :
semel quidem in salvari Christi Dei que nostri Re-
surrectione ; secundo vero in Dormitione immaculate
Dominae nostrae Dei Genitricis, et tertio in die Natali
Christi Dei nostri : propterea quod in his jejuniis
praesentat, atque ex illo proveniens emolumentum.*

6. Synodus vero Constantinopolitana interrogata
temporibus sanctissimi illius patriarchae domini
Nicolai, *An oporteret jejunium mensis Augusti per-
agere,* respondit : *Erat prius in hoc tempore jeju-
nium, sed translatum est, ne cum Gentilibus eodem
tempore contingentibus jejuniis incidere : quanquam
adhuc homines multi hoc jejunium observant.* Id-
circo instar laboriosae apis, ex iis omnibus, atque
ex aliis scriptis traditionibus, utiliora veramque

^o Hebr. xii, 2.

morat epistolam Michaelis Glyce Περι της κατὰ την ἀγίαν του Χριστου Ἐννετην τεσσαρακοστης, tum
De octava synodo Photiana p. 530.

Αριου και Θεου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστου. Ἀπορῶν-
τες οὖν, καθὼς ἐ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος ἔφησεν,
εις τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν και τελειωτὴν Ἰη-
σοῦν Χριστὸν, γράφομεν ὑμῖν, ὡς τινας μὲν τῶν
εὐλαβεστέρων ἀνδρῶν, ὧν εἶς ἐστὶ και Ἀναστάσιος
ἐκείνος ὁ Σιναιτης καλούμενος, και πατριάρχης γε-
γονὸς τῆς καθ' ὁμῆς Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιο-
χείας, λέγουσι παραδεδομένας εἶναι τὰς τοιαύτας
μετὰ νηστειῶν ἑορτὰς ἐκ τῶν κανόνων ἀποστολικῶν
και πατρικῶν παραδόσεων.

δ'. Ἐγὼ δὲ, πολλὴν περὶ τούτων ποιησάμενος κατεξ-
έτασιν, κατένησα τίως ἀπὸ κανόνων μὴ λύεσθαι τὸ
ζυγομαχούμενον. Ὁ γὰρ ξθ' κανὼν τῶν ἁγίων ἀπο-
στόλων ταῦτά φησιν· Ἐἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρε-
σβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης,
ἢ ἄλλος Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα οὐ νη-
στεύει, ἢ Τετράδα, ἢ Παρασκευὴν, καθαιρεῖσθω·
ἐκτὸς εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδί-
ζοιτο. Ὡσαύτως ὁ ιθ' κανὼν τῆς ἐν Γάγγρα συνόδου·
ὁ μθ', ὁ ν', ὁ νβ' και νβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συνόδου· και
ὁ κθ' κανὼν, ὁ νβ', ὁ νε' και ὁ νς' τῆς ἐν τῷ Τριούλλῳ
συνόδου, μὲν· μέμνηται Τεσσαρακοστης, τῆς τοῦ
μεγάλου Πάσχα, φημί· καὶ ἦν οὔτε θυσίας, οὔτε
γάμους, οὔτε τινὰ κατάλυσιν ἑτέραν χαροποιῶν πα-
ραχωροῦσι γίνεσθαι παρὰ τῶν πιστῶν.

ε'. Καὶ οἱ ἐκλήμενοι δὲ τὸ Ἱεροσολυμητικὸν και Στου-
διτικὸν Τυπικὸν, ἀλλὰ μὴν και τὰ λοιπὰ, περὶ μὲν
τῆς Τεσσαρακοστης τοῦ μεγάλου Πάσχα πολλά τινα
μεγαλοπρεπῆ και ἀξία τῆς αὐτῶν ἀρετῆς, ὑπετίπω-
σον· περὶ δὲ νηστείας ἑτέρας οὐδὲν τι διέλαβον πλα-
τυκώτερον· ἀλλὰ περὶ τῆς Τεσσαρακοστης· τῶν ἁγίων
Ἀποστόλων και τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως τοῦ Χρι-
στοῦ μέτριά τινα χάριν διαίτης και ἀκολουθίας ἐκκλη-
σιαστικῆς διετάξαντο. Ἐν τῷ τόμῳ δὲ τῆς ἐνώσεως,
τῷ ἐπ' ἄμδωνος κατὰ μῆνα Ἰουλίῳ ἀναγνωσκομένῳ,
και ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρο-
γεννήτου και Ῥωμανοῦ τοῦ πανθεροῦ αὐτοῦ συντελε-
σθέντι, γέγραπται χάριν τῶν τριγῶμων ταῦτα ῥητῶς·
Και μετὰ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν θείων
μυστηρίων, τρίς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἀξιώθησεται
τῆς ἀκολουθίας· ἀπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ
Χριστοῦ και Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσει, δευτέρον δὲ
ἐν τῇ Κοιμήσει τῆς ἀρχάντου Δεσποίνης ἡμῶν
Θεοτόκου, και τρίτον ἐν τῇ Γερασλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ
Χριστοῦ και Θεοῦ ἡμῶν· διὰ τὸ ἐν ταύταις προ-
D ηρεῖσθαι νηστείας, και τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος.

ς'. Ἢ δὲ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, ἐρωτη-
θεῖσα κατὰ τὴν ἑφημερίαν τοῦ ἀγιωτάτου ἐκείνου
πατριάρχου κυροῦ Νικολάου· Εἰ χρὴ εἶναι ἐν τῷ Ἀύ-
γούστῳ νηστείας ἐπιτελεῖν, ἀπελογήσατο· Ἦν νη-
στεία πρότερον ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, μετετέθη δὲ
διὰ τὸ μὴ περιεπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τούτων
γιομέναις ἐθνεικαῖς νηστείαις· πλὴν και εἰτι πολ-
λοὶ τῶν ἀνοθῶπων ταύτην εἶναι νηστείας νηστεύ-
ουσι. Διὰ το· τοῦτο κατὰ μέλιτην φιλεργῶν, ἐκ τε τοῦ-

των πάντων, καὶ ἐξ ἐτίρων γραφικῶν παραδόσεων, ἀνθολογήσας τὰ χρυσαυτῶν, καὶ τὴν ἀληθῆ διδασκαλίαν ἀποσεμνύνοντα, ἀναδιδάσκω ὑμᾶς, οὐκ ἐν πειλοσσοφίας Ἑλληνικῆς, ἀλλ' ἐν πνεύματι δυνάμει ἀρχιερατικῆς, τελειοποιούσης τὰ ἡλιετόμηνα, καὶ ἀγαζούσης τὰ ἀμειωθρήδια, ὅτι μετὰ νηστειῶν ἐορτάζειν ὀφείλομεν οὐ μόνον τὴν κοσμοσωτήριον τοῦ Κυρίου Ἀνάστασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς βῆθεισας τέσσαρας ἐορτάς τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, φημί, τῆς Μεταμορφώσεως, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν Γενηθῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, καθὼς κατωτέρω ῥηθήσεται.

ζ'. Ὁ θεοπεικώτατος ἐκείνος Μωσῆς, ταῖς θεογράφοις πλαξί κατακολουθῶν, διετάξατο τῷ Ἰσραηλίτῃ λαῷ πενταριθμῶς ἐτησίως τελεῖν ἐορτάς (7), μετὰ τῆς αὐταριθμοῦ διὰ νηστειῶν ταπεινώσεως· ἤγουν τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἄμνοῦ, τὴν ἐορτὴν τῶν Ἑβδομάδων, τὴν ἐορτὴν τοῦ Ἰλασμοῦ, τὴν ἐορτὴν τῆς Σκηνοπηγίας, καὶ τὴν ἐορτὴν τῶν Σαλπύγγων. Γέγραπται γὰρ περὶ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἄμνοῦ, ἐν τῇ μυστικῇ βίβλῳ τῆς ἐκ τῶν Αἰγυπτίων ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ταῦτα ῥητικῶς· *Ἔλετ Κύριος πρὸς Μωσῆν· Ἀάλησον πρὸς πᾶσαν συναγωγὴν τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, λέγων· Ἀυθέτω κατὰ τὴν ἑ τοῦ πρώτου μηνὸς πρόδοτον ἐκάστη τῶν πατριῶν, ἢ ἐρινον, ἢ ἀμνόν· τέλειον, ἄρσεν, ἄμιμον, ἐνιαύσιον· καὶ ἔστω διατετηρημένον ἕως τῆς ἰδ' ἡμέρας τοῦ μηνὸς τούτου· καὶ σφάζουσιν αὐτὸ πρὸς ἑσπέραν καὶ λήψονται ἀπὸ τοῦ αἵματος, καὶ θήσουσιν ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν, καὶ ἐπὶ τὴν φλίαν, καὶ ἐν τοῖς οἴκοις ἐν ὄσ φάγουσιν αὐτό. Καὶ διελεύσομαι ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ ἐν γῆ Αἰγύπτου, καὶ πατάξω πᾶν πρωτότοκον Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους· ἐν ὑμῶν δὲ οὐκ ἔσται πληγὴ. Ὁψομαι γὰρ τὸ αἷμα, καὶ σκεπάσω ὑμᾶς. Καὶ ἔσται ἡ ἡμέρα αὕτη ἐν ὑμῶν μνημόσυνον αἰώνιον νόμιμον. Ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης ἡμέρας ἕως τῆς ἑβδόμης ἄζυμα μετὰ πικρῶν ἔδεσθε· καὶ κληθήσεται ἡ ἡμέρα ἡ πρώτη ἀγία καὶ ἡ ἡμέρα ἡ ἑβδόμη κλητὴ ἀγία.*

η'. Περὶ τῆς ἐορτῆς τῶν Ἑβδομάδων ἐν τῷ Δευτερονομίῳ ταῦτα· *Ἐκεῖ οὐσεῖς τὸ Πάσχα ἑσπέρας πρὸς δυσμὰς ἡλίου, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐξῆλθεσ ἐξ Αἰγύπτου. Καὶ ἐψήσεις, καὶ ὀπηήσεις, καὶ φάγη ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται Κύριος ὁ Θεός σου αὐτό. Καὶ ἀποστραφίση τῷ πρῶτῷ, καὶ ἀπελεύση εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἐξ ἡμέρας φάγησ ἀζυμα, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ ἐξόδιον ἐορτὴν Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου. Οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον.*

* Exod. xii, 1 sqq.

(7) *Πενταριθμῶς ἐορτάς*. Theodoritus ad caput i Isaiae, πολυθρησκῆτους ἐορτάς· τὴν τοῦ Πάσχα, τὴν τῶν Ἑβδομάδων, τὴν τῶν Σκηνῶν, καὶ πρὸς τοῦτους τὴν τῶν Σαλπύγγων, τὴν τοῦ Ἰλασμοῦ, et Quaest. 32 in Leviticum, necnon Maximus t. I, p. 288, 621, 622. Inter ea tamēn festa quinquaginta erant praecipua, ex Deut. xvi, 16. Quo pertinent loca Josephi *Antiquit. Judaic. lib. xvii, cap. 6*, Theodoriti quaest. 51 in Exodum, Cyrilli homilia Paschali 28, aliorum sine numero. Quaest. 97 Cassiani, Ἀγρυπορία, Πεντηκοστή, Σκηνοπηγία. Apud

doctrinam exornantia cum velut flores decerpnam, edoceo vos, non in Graecae sapientiae suada, sed in spiritu pontificiae virtutis, quae perficit infantem ante tempus effusos, et sanctificat abortivos fetus, quod cum jejunis celebrare debeamus, non tantum mundo salutarem Domini Resurrectionem, sed etiam memorata quatuor festa, videlicet Sanctorum Apostolorum, Transfigurationis, Dormitionis Deiparae, et Natalis Christi Deique nostri, quemadmodum dicitur infra.

7. Ille Moses qui Dei visione maxime donatus est, tabulas a Deo scriptas sequens, praecipit Israelitico populo, ut quotannis quinque numero perageret festa, cum paris numeri per jejunia demissione: nempe festum Agni, festum Hebdomadaram, festum Propitiationis, festum Secnopegia, hoc es, tabernaculorum fixationis, et festum Tubarum. Et enim de festo Agni, in mystico sacroque libro Exodi seu exitus filiorum Israel e terra Aegyptiorum, scripta sunt haec ad verbum: *Dixit Dominus ad Mosem: Loquere ad omnem synagogam filiorum Israel, dicens: Sumat decima mensis primi die pecus unaqueque patriarum, aut haedum, aut agnum, perfectum, masculum, immaculatum, anniculum: sitque conservatum usque ad quartam et decimam diem mensis hujus: et occident illum ad vesperam, et sument de sanguine, et ponent super duos postes, et super limum, et in domibus, in quibus manducabunt illum. Et transibo in nocte hac, in terra Aegypti; et percutiam omne primogenitum Aegypti ab homine usque ad pecus: in vobis autem non erit plaga. Videbo enim sanguinem, et protegam vos. Et erit dies haec in vobis, memoriale aeternum legitimum. A die autem prima usque ad septimam, azyma cum picridibus comedetis: et vocabitur dies primus, sanctus, et dies septimus, vocatus sanctus.*

8. De festo Hebdomadaram haec habentur in Deuteronomio: *Ibi immulabis Pascha vesperi ad occasum solis, in tempore quo existi de Aegypto. Et coques, et assabis, et comedes in loco quem elegerit Dominus tuus eum. Et convertes te mane, et abibis ad domum tuam. Sex diebus comedes azyma; et die septima Exodium, festum Domino Deo tuo. Non facies in ea omne opus. Septem septimanas integras dinumerabis tibi iusi; inchoante te falcem in messem, incipies*

Chrysostomum Savillii t. V, p. 985, init.: *Τραπὲς εἰσιν αὗται μόναι παρὰ Ἰουδαίους δημοτελεῖς ἐορταί: et t. I, p. 582, l. 39, 40: Μία τῶν τριῶν ἐορτῶν τῶν ἐπισήμων, τῶν τε ἐν τῷ νόμῳ χρηστομένων, καὶ διὰ τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος φδομένων, quod est Theodorito in caput xxi Ezechielis, Miza τῶν τριῶν τῶν μεγίστων ἐορτῶν. In epistola Michaelis Glyce seu Joannis Zonara ad Alypium: Μεγίσταις τριπὶ πνευμάτι ἐκείνῳ ἐναυτῷ τῶν Ἑβραίων γένος ἐορτάς. Atque, agmen claudat Philo libro De septenario et decem festis.*

numerare septem septimanas. Et facies diem festum A Septimanarum Domino Deo tuo, prout valet manus tua. Et lataberis ante Dominum Deum tuum¹.
 ἑορτήν Ἐβδομάδων Κυρίου τῷ Θεῷ σου, καθὼς ἰσχύη ἡ χεὶρ σου. Καὶ εὐφρανθήσῃ ἐναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου.

9. De festo Propitiationis, in eodem Exodi libro ista Et dixit Dominus ad Moysen: Descendens testare populo huic, et purifica illum hodie et cras; et lauent vestimenta, et sint parati in diem tertiam. Tertia enim die descendet Dominus in montem Sina coram omni populo. Et iterum: Descendit autem Moses de monte ad populum, et sanctificavit eos; et lauerunt vestimenta. Et dixit populo: Estote parati tres dies, et ne accedatis ad uzorem. Die autem tertia, cum esset diluculum versus, factæ sunt voces, et fulgura, et nubes caliginosa super montem Sina. Vox tubæ sonabat magnum. Et consternatus est omnis populus, qui erat in castris. Et eduxit Moyses populum, in occursum Dei, e castris: et astiterunt sub monte. Mons autem Sina fumabat totus, eo quod descenderat Deus super eum, in igni².

συνάντησιν τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς παρεμβολῆς· καὶ πρὶς τοῦ ὄλου διὰ τὸ καταβεβηκέναι τὸν Θεὸν ἐπ' αὐτὸ ἐν πυρὶ.

10. Et de festo Scenopægiæ, in Exodi libro, hæc: Et factum est in mense primo, in secundo anno, egredientibus ipsis de Ægypto, in Neomenia, constitutum est tabernaculum. Et statuit Moyses tabernaculum testimonii, et imposuit ei capitellum, et operimentum, et arcam, et mensam, et candelabrum, et thuribulum aureum. Et consummavit Moyses omnia opera. Et aperuit nubes tabernaculum testimonii, et gloria Domini implevit tabernaculum³. In Levitici autem libro, de hisce quinque festis ista contexta sunt: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, et dices ad eos: Solemnitates Domini quas vocabitis vocatas sanctas, istæ sunt: In primo mense, et in quarta decima die mensis, Pascha Domino, solemnitas Azymorum. Et ex tunc septem septimanas integras numerabis, seu quinquaginta dies, usque ad ultimam diem. Et vocabis hanc diem vocatam et solemnitatem Septimanarum. Paucisque interjectis: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel, dicens: Mensis septimi una mensis, erit vobis requies, memoriale thubarum, vocata sancta Domino. Iterumque: Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Decima mensis septimi hujus, dies propitiationis erit; vocata sancta erit vobis. Et humilitate animas vestras, a nona mensis, vespere. Omne opus non facies in illa die. Est enim dies propitiationis hæc vobis: propitiate pro vobis, ante Dominum Deum vestrum. Omnis anima, quæcunque non humiliabitur in hac die, exterminabitur a populo suo. Et post alia: Et locutus est ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel,

Ἐπὶ ἑβδομάδας δλοκλήρους (8) ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ, ἀρξυμένον σου ἑρέπανον ἐπ' ἀμητον, ἤρξη ἐξαριθμῆσαι ἐπὶ ἑβδομάδας. Καὶ ποιήσεις ἰσχύη ἡ χεὶρ σου. Καὶ εὐφρανθήσῃ ἐναντι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου.

9. Περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πρασμοῦ ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ ταῦτα· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Καταβάς διαμάρτυραι τῷ λαῷ τούτῳ, καὶ ἀγγισσον αὐτὸν σήμερον καὶ αὔριον· καὶ πλυνάτωσαν τὰ ἱμάτια, καὶ ἕστωσαν ἕτοιμοι εἰς τὴν ἡμέραν τὴν τρίτην. Τῇ γὰρ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καταβήσεται Κύριος ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ Σινὰ ἐναντίον παντὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ πάλιν· Κατέβη δὲ Μωσῆς ἐκ τοῦ ὄρους πρὸς τὸν λαόν, καὶ ἠγάσεν αὐτούς· καὶ ἐπλυναν τὰ ἱμάτια. Καὶ εἶπε τῷ λαῷ· Γίνεσθε ἕτοιμοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ μὴ προσέλθετε γυναίκαί. Τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ, γενηθέντος πρὸς ἑσθρον, ἐξήνογοντο φωναὶ καὶ ἀστραπαὶ, καὶ νεφέλη γροφῶδης ἐπ' ὄρους Σινὰ φωνῆ τῆς σάλπιγγος ἤκει μέγα. Καὶ ἐπτοήθη πᾶς ὁ λαός, ὃς ἦν ἐν τῇ παρεμβολῇ. Καὶ ἐξήγαγε Μωσῆς τὸν λαόν εἰς τὴν κυρέστησαν ὑπὸ τὸ ὄρος. Τὸ δὲ ὄρος Σινὰ ἔκα-

10. Καὶ περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Σκηνοπηγίας ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Ἐξόδου ταῦτα· Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ μηνὶ τῷ πρώτῳ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει, ἐκπορευομένων αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου, νομμηναίᾳ, ἐστάθη ἡ σκηνή. Καὶ ἔστησεν Μωσῆς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἐπέθηκε τὴν κεφαλδα αὐτῇ, καὶ τὸ κάλυμμα, καὶ τὴν κιβωτὸν, καὶ τὴν τράπεζαν, καὶ τὴν λυχνίαν, καὶ τὸ θυμιατήριον τὸ χρυσοῦν. Καὶ συνετέλεσεν Μωσῆς πάντα τὰ ἔργα. Καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου· καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπέπλησεν τὴν σκηνήν. Ἐν δὲ τῷ βιβλίῳ τῷ Λευιτικῷ ἀνετάχθησαν περὶ τῶν τοιούτων πέντε ἑορτῶν ταῦτα· Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀλάησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρῆς πρὸς αὐτούς· Ἀὶ ἑορτὰ Κυρίου ἃς καλέσετε κλητὰς ἀγίας, αὐταὶ εἰσιν· Ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἐν τῇ τε ἰδ' ἡμέρᾳ τοῦ μηνός, Πάσχα τῷ Κυρίῳ, ἑορτὴ τῶν Ἀζύμων. Καὶ ἔπειτα ἐπὶ ἑβδομάδας δλοκλήρους ἀριθμήσεις, ἦτοι πεντήχοστα ἡμέρας, ἕως τῆς ἐσχάτης ἡμέρας. Καὶ καλέσεις ταύτην ἡμέραν κλητήν, καὶ ἑορτήν Ἐβδομάδων. Καὶ μετ' οὗτοι· Καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀλάησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τοῦ μηνός τοῦ ἑβδόμου, μετὰ τοῦ μηνός, ἔσται ὑμῖν ἀνάπαυστα, μνημόσυνον σιελίγγων· κλητὴ ἀγία τῷ Κυρίῳ. Καὶ αὖθις· Καὶ ἐλάλησεν Κύριος πρὸς Μωσῆν, λέγων· Τῇ ε' τοῦ μηνός τοῦ ἑβδόμου τούτου, ἡμέρα ἐξιλοσμοῦ ἔσται, κλητὴ ἀγία ἔσται ὑμῖν. Καὶ ταπεινώσατε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ἀπὸ ἐννάτου τοῦ μηνός, ἑσπέρας (9). Πᾶν ἔργον οὐ ποιήσεις ἐν αὐτῇ τῇ

¹ Deut. xvi, 6 sqq. ² Exod. xix, 10 sqq. ³ Exod. xl, 15 sqq.

(8) Ὁλοκλήρους. Ita septem codices Regii, cum Colbertino.

(9) Ἀπὸ ἐννάτου· vel ἐνάτης τοῦ μηνός ἑσπέρας.

Regium-exemplar 720, ψυχὰς ὑμῶν, ἀπὸ ἐννάτης μηνός ἑσπέρας, καί. Mox v. 54, ἡμέρας, ταῖς 9 ἡμέρας, eod. Reg. 219, 467, ἡμερῶν.

ἡμέρα. Ἔστι γὰρ ἡμέρα ἐξιλιασμοῦ αὐτῆ ὑμῶν ἢ *A dicens: Quinta decima mensis septimi hujus solemnitatis Tabernaculorum septem dies Domino*¹⁰. ἡμέρα. Πᾶσα ψυχὴ ἧτις μὴ ταπεινωθῆσεται ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ἐξολοθρευθήσεται ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτῆς. Καὶ μετ' ἑτερα· Καὶ ἐλάλησε πρὸς Μωσῆν, λέγων· Ἀδάησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τῆ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ ἐβδομοῦ τούτου ἐρετὴ Σκηρῶν ἑπτὰ ἡμέραι τῷ Κυρίῳ.

ια'. Τῶν γούν θεοφθόγγων τούτων βήματων ταῦτα παρακελευομένων βήματων, ἑβραζόν (10) οἱ ἐξ Ἰακώβ καὶ τῶν ἱβ' πατριαρχῶν καταγόμενοι μέχρι τῆς ἐσαύρου παρουσίας τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς πάντες ταύτας ἑβραζόν σαρκικώτερον. Τῆς γὰρ ἀληθείας ὁ μάρτυρος ὡς ἐν ὀστρίῳ τῷ γράμματι καὶ ἐτι κατακλύπτετο, καὶ τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος τῆ σκιᾷ τῆς ἀγνοίας ἐπυλυγάζετο. Ἄφ' οὗ δὲ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Σιών μεταφυτευθῆσαν τριπόθητον ἀμπλον, τὴν ταῖς σκιαῖς τὰ ὄρη κατὰ τὸν θεοπάτορα κρύψασαν, καὶ ὑπὲρ τὰς κέδρους τὰς ἀναδεδυράδας τινάξασαν, μονιδὸς ἀχαριστίας κατενεμήσατο, καὶ οὐδὲς εἰδωλολατρίας ἀγροὺς ἐλυμήνατο, καὶ ἤκουσεν ὁ περὶ αὐτῆν λαὸς· ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δὲ τῶν ἄγων προπατέρων καὶ προφητῶν *Γινώσκω δὲ σκληρὸς εἶ, καὶ νεύρον σιδηροῦν ὁ τράχηλός σου. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἤχον ὠδῶν σου· ψαλμοῦ γὰρ ὠδῶν σου οὐκ ἀκούσομαι· τί μοι πλήθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; πλήρης εἰμι ὀλοκαυτωμάτων κριῶν· καὶ στέαρ ἀρνῶν, καὶ αἷμα τράγων οὐ βούλομαι. Ἐὰν φέρητέ μοι σμιδαλιν, μάταιον θυμίαμα βλέδυγμά μοι ἐστιν. Τὰς ρουμηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ μεγάλας ἡμέρας ἑορτῶν (11) ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχὴ μου. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν πλήρεις αἱμάτων εἰσι.*

ιβ'. Καὶ τῷ κυρίῳ δὲ τῆς τρισυποστάτου θεότητος τοῦ μὲν γράμματος ἀπηθρακώθη τὸ ὄστρον, ὁ δὲ μάρτυρος τῆς εὐσεβείας, ὑπὸ ἀλίων σαγηνευθεῖς, εἰς τὰ τετραπέρατα τῆς οἰκουμένης διαδόσιμος γέγονε· καὶ ὁ τῆς σωτηρίας ἀνέτειλεν ἥλιος, δίχα σκιᾶς καὶ παραπετάματος. *Γεγύρασι τὰ πάντα καινὰ. Ὁ γὰρ νόμος διὰ Μωσέως ἀδόθη, φησὶν· Ἡ δὲ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.* Καὶ μὴ μοι τις εἴπη ταῦτα καὶ μέχρι τῆς σήμερον ὠζεσθεῖ διὰ τῶν γινομένων παρὰ τῶν Ἰουδαίων μουσαρῶν ἐρεσχελίων εἰς μνήμην ἐκείνων, ὡς οἴονται, τῶν σεμνῶν πανηγύρεων. Ταῦτα γὰρ παρανομία τίς ἐστὶ καὶ παράδοσις, καὶ ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν μάχη καὶ πόλεμος. Ὅτι τοῦ Θεοῦ διὰ Μωσέως τῷ Ἰσραὴλ τῆ λαφῷ παραγγείλαντος ἐν ἐνὶ τόπῳ, τῇ Ἱερουσαλὴμ δηλαδὴ, θύεσθαι τὸν ἀμνὸν, καθὼς ἀνωθεν ἐρηται, αὐτοὶ κατὰ γνώδας εἰς τόπους οὓς οὐκ ἐπι-

11. His ergo a Deo prolatis verbis ista expresso jubentibus, qui ex Jacobo et duodecim patriarchis originem sumpserant, hæc quinque festa carnali magis more celebrabant usque ad carneum adventum unigeniti Filii Dei Domini nostri Jesu Christi. Namque veritatis margarita, velut in testa, littera adhuc obtegebatur, solque justitiæ obscurabatur ignorantiae umbra. Ex quo autem charissimam vitam transplantatam ex Ægypto in Sionem, quæque juxta Dei patrem, umbris montes occultavit, et super cedros vibravit arbusta, singularis sus in gratitudinis depastus est, et filius idololatriæ ferus exterminavit¹¹, qui que circa eam est populus audivit a Deo per sanctos progenitores et prophetas: Scio quia durus es, et nervus ferreus colium tuum¹². Transfer a me sonitum carminum tuorum: Psalmum enim canticorum tuorum non audium¹³. Quo mihi multitudinem sacrificiorum vestrorum? Plenus sum holocaustis arietum, et adipem agnorum, et sanguinem hircorum nolo. Si offeratis mihi simillam, vanum; incensum, abominatio mihi est. Neomenias vestras, et Sabbata, et magnos dies solemnitatum vestrarum odii anima mea. Manus enim vestrae plenæ sanguinibus sunt¹⁴.

12. Et vero igne tres habentis hypostases divinitatis, litteræ quidem exusta est testa, margarita vero pietatis, a piscatoribus irreita, in quatuor fines terræ propagata est; et salutis exortus est sol, absque umbra et velamine: *Facta sunt omnia nova*¹⁵. Lex enim per Mosem data est, inquit, gratia vero et veritas, per Jesum Christum facta est¹⁶. Nec mihi dicat quis, hæc ad hodiernum usque diem servari, per impura nugamenta quæ a Judæis aguntur in memoriam, ut putant, illarum venerabilium celebritatum. Ea enim sunt iniquitas et transgressio, et hominum adversus Deum pugna atque bellum. Quia cum Deus plebi Israëlitiæ per Mosem mandarit, ut in uno loco, Hierusalem scilicet, agnus immolaretur, ut dictum est supra, ipsi urticarum instar in loca quæ Dominus non visitat dispersi juste, ac more canum ad extremi-

¹⁰ Levit. xxiii, 1 sqq. ¹¹ Psal. lxxix, 11, 14. ¹² II Cor. v, 17. ¹³ Joan. i, 17.

¹⁴ Isa. xlviii, 4. ¹⁵ Am. v, 25. ¹⁶ Isa. i, 11-15.

(10) Ἐβραζόν, etc. Quocirca scite a B. Cyrillo cum festis Judaicis deliciæ conjunguntur, Comment. in Sophoniam n. 34. Πέπτωκε γὰρ εἰς τοῦτο ταλαιπωρίας τὰ τῶν Ἰουδαίων τάγματα, ὡς μὴ εἶναι τοὺς ἑβραζόντας, μήτε μὴν ἐν εὐπαθείας εἶναι δύνασθαι τοὺς ἀνασωθέντας μόλις, καὶ ἐκ τοῦ πολέμου περιλειμμένους· *Huc enim miseriarum populus Judæorum devolutus est ut non essent qui festa peragerent, nec indulgere genio possent, qui*

vix evasissent, et bello superfuissent. Quid ergo nobis ἐργάζοντες contra totam contextus seriem obtruserunt?

(11) Μεγάλας ἡμέρας ἑορτῶν. Ex sensu magis quam ad verbum. Risum movet illud apud Gretserum De cruce c. 1505 A. in Theophylacti homilia, Νηστειὰν καὶ ἀργύριον καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μετὰ ψυχῆ μου. Nempe operosum erat ἀργίαν ex sacro-textu emendare.

tates urbium pulsī, audent civitate carentes, contra prophetarum decreta facere, specie tenus et fecte in modum larvarum, jejunantes, revera ventri indulgentes et pompam agitantēs; nec recogitantes justam suam a Deo desertionem, utque hodie ultra cunctas gentes imminuti sint, atque abjectissimi evaserint per totum orbem.

13. Ac propter eorum malitiam, dixit Dominus Deus: *Et Hierusalem calcabitur a gentibus multis; et non manebit lapis super lapidem in locis ejus*¹⁶. Et iterum: *Aure audietis, et non intelligetis; et videntes videbitis, et non percipietis. Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audiverunt, et oculos suos clauserunt, ne forte rideant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant*¹⁷. Quapropter postquam lumen, sicut diximus, effudit per adventum veri Christi Dei que nostri, qui sanguine suo fundamenta Ecclesie gentium constrinxit atque solidavit, nos gens sancta, electus populus Christi, non instar eorum in die velut nocturnum iter agentes, sed incedentes in luce veritatis, nequaquam ex armentis boum et gregibus ovium excipimus Dominum qui nos e draconis eripuit faucibus; verum jejunio et oratione secundam naturæ nativitatē celebramus: *Sacrificium enim, inquit, et oblationem noluit: unde hoc corpus meum sanctificasti et perfecisti: neque holocausta pro peccato tibi placuerunt: quocirca dixi: Ecce venio*¹⁸.

14. Et pro agni festo, quod, ut retulimus, fieri decretum est propter Israelitici populi ex Ægypto in Chananæam transitum, agimus magnum sanctumque Pascha. Spiritu enim festum celebramus, non eorum more inactatis hædis et ovibus, postibus sanguine pollutis, primogenitis somniantis; sed per sanguinem et corpus ejus qui ab ipsis sponte jugulatus est, Christi Dei, veri Agni Dei, Filii Patris, qui que tollit mundi peccatum, sensuum vestibula ungentes et sanctificantes, ac exterminatorem Satanam exterminantes. Sustinemus autem jejunium non septem dierum, sed quadraginta; quia Dominus noster Jesus Christus per totidem numero dies jejunavit, et celebravit Pascha, cum ipse et sacrificus et victima esse voluisset. Sic atque per hæc vero agni festo peracto, præcipue a nobis, dicamus qua ratione festum hebdomadarum celebremus.

στὴ πρῶτῃ ἡμῶν, εἴπομεν ὅπως τὴν ἑορτὴν τῶν

15. Sancitum est a Deo per Mosem sicut superius memoratum fuit, ut post Agni festum populus per septem hebdomadas quiete degeret, atque ita cum jejunio et humilitate perageret celebritatem Hebdo-

Α σκοπεῖ Κύριος, δικαίως κατασπιρρῶμενοι, καὶ κατὰ κῆνα· εἰς ἀκμάς ἐκδιωκόμενοι πόλεων, τολμῶσι τὴν πόλιν μὴ ἔχοντες παρὰ τὰ νενομισμένα διὰ τῶν προφητῶν καταπράττεσθαι σχήματι μὲν καὶ προσωπεῖω νηστεύοντες, ἀληθεῖς δὲ γαστριζόμενοι καὶ πομπεύοντες· μὴ ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐκ Θεοῦ δικαίαν αὐτῶν ἐγκατάλειψιν, καὶ πῶς παρὰ πάντα τὰ ἔθνη σήμερον ἐσμικρύνθησαν, καὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ γεγένασιν ταπεινότεροι.

17. Καὶ διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν, εἶπε Κύριος ὁ Θεός· *Καὶ ἔσται Ἱερουσαλὴμ πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν πολλῶν· καὶ οὐ μὴ μένη λίθος ἐπὶ λίθον ἐν τοῖς τόποις αὐτῆς. Καὶ πάλιν· Ἄκου ἄκούσατε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψατε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὡσι βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμμισαν, μήποτε ἴδωσιν τοὺς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὡσιν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι. Δι' ὃ καὶ τοῦ φωτός, ὡς εἴπομεν, λάμπαντες· διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ τῷ οἰκίῳ σταγανώσαντος αἵματι τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας· τὰ θέμεθλα, ἡμεῖς ἔθνος· τὸ ἅγιον, ὁ ἐκλεκτός λαὸς τοῦ Χριστοῦ, μὴ κατ' ἐκείνους· ἐκ ἡμέρας νυκτοδατοῦντες, ἀλλ' ἐν ἀληθείας φωτὶ πορευόμενοι, ἐκ βουκολίων μὲν καὶ ποιμνίων γαλαθηνῶν οὐ δεξιούμεθα τὸν ἡμᾶς ἐκ τοῦ φάρυγγος τοῦ δράκοντος· λυτρωσάμενον Κύριον· νηστεῖτε δὲ καὶ προσευχῆ τὴν παλιγγενεσίαν τῆς φύσεως· ἑορτάζομεν. *Θυσίαν γὰρ, φησί, καὶ προσφοράν οὐκ ἠθέλησας· δεξιοῦμαι δὲ μου τὸ σῶμα τοῦτο ἡγιασας καὶ καθήρτισας· οὐδὲ ὀλοκαυτώματα περὶ ἁμαρτίας εὐδόκησας· δεξιοῦμαι ἡμᾶς.**

18. Καὶ ἀντὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἄμνου τῆς ὀρισθείσης, ὡς εἴπομεν, γίνεσθαι διὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου πρὸς τὴν Χαναναίαν μετάδασιν τοῦ Ἰσραηλίου λαοῦ, τὴ μέγα καὶ ἅγιον Πάσχα. Πνεύματι γὰρ ἑορτάζομεν μὴ κατ' ἐκείνους, ἐρίφους καὶ πρόβατα σφαγιάζοντες, καὶ τοὺς αἵμοι τὰς φιλίας καταχραίνοντες, καὶ ὄνειροπολοῦντες πρωτότοκα· ἀλλὰ τῷ αἵματι καὶ τῷ σώματι τοῦ παρὰ τούτων σφαγιασθέντος· ἐβόλοντο· Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Ἄμμου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Πατρὸς, τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὰς τῶν αἰσθήσεων παραθύρους· χρισμένοι καὶ ἀγαζόμενοι καὶ τὸν ὀλοθρευτὴν Σατάν ὀλοθρεύοντες. Νηστεύομεν δὲ νηστείαν οὐχ ἑκταήμερον, ἀλλὰ τεσσαρακονθήμερον· ὅτι καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός· τοσαυταριθμους ἡμέρας ἐνήστευσε, καὶ τὸ Πάσχα τετέλεκεν, αὐτὸς δὲ θύτης καὶ θῦμα γενέσθαι καταδείξάμενος. Οὕτω καὶ διὰ ταῦτα τῆς ἀληθοῦς ἑορτῆς τοῦ Ἄμνου τελουμένης, μάλιστ' ἐβδομάδων πανηγυρίζομεν.

19. Ὀρίσθη διὰ Μωσέως παρὰ Θεοῦ, καθὼς ἐνωθεὶν εἴρηται, μετὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἄμνου, ἡσυχάζειν ἐπὶ ἑβδομάδι· ἐπὶ τὴν λαὸν, καὶ οὕτω τελεῖν μετὰ νηστείας· καὶ ταπεινώσεως· Ἐβδομάδων πανηγύριον.

¹⁶ Luc. xxi. 24. ¹⁷ Isa. vi, 9, 10; Matth. xxi, 44, 45. ¹⁸ Psal. xxxix, 7, 8; Heb. x, 5 seq.

Ψυχὴ γὰρ, φησὶν, ἥτις διὰ νηστείας οὐ ταπεινωθῆ ἢ πρὸ τῆς ἑορτῆς, ἐξολοθρευθήσεται Ἐδεῖ γοῦν καὶ ἡμᾶς, καταξιωθέντας ἰδεῖν μετὰ ἑβδομάδας ἑπτὰ τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος; ἐπιφοίτησιν, ἐρητάζειν μετὰ νηστείας αὐτίκα ἀντὶ τῆς Ἑβδομάδων τυπικῆς ἑορτῆς τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν. Ἄλλὰ τις θειοτάτη παράδοσις, τὴν κοσμοσωτήριον τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν μεγαλύνοσα, καὶ τὴν ἐκ ταύτης θυμηδῖαν ὅλον διηνεκίζουσα, καὶ παρακελευομένη μίαν ὡσπερ ἡμέραν (12) λογίζεσθαι τοῦτο τὸ πεντηκονταήμερον στάδιον, καὶ μῆτε γένου κάμπτειν, μῆτ' ἄλλο τι ποιεῖν, τῆς χαρμονῆς ἀποφαιλίζον τὸ μέγεθος, ἐπίσχε τῶν ἑβδομάδων τὴν τελετὴν κατὰ ταύτην τελεῖσθαι τὴν χαρμόσυνον ἑορτήν.

15. Ὅτι δὲ ταῖς ἀποστολικαῖς διελήπτει Πράξεις B (13), μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς ἡμᾶς ἐπιδημίαν ἐορτάζειν τὸν τοῦ Κυρίου λαὸν ἐπὶ ἑβδομάδι μιᾷ, καὶ μετ' αὐτὴν νηστεῖαν ἐπικηρύττεσθαι, τετύπεται τῶν ἑβδομάδων τὴν ἑορτὴν ἀποτελευτῆν εἰς τὴν τῶν θεοκηρύκων ἁγίων καὶ κορυφαίων ἀποστόλων παγκόσμιον θείαν πανήγυριν, μετὰ νηστείας ὑποδεχομένην καὶ ἀγίστητος· καὶ οὕτω τὴν τε πανήγυριν τῆς παρχαλίου πεντηκοντάδος συντηρεῖσθαι σώαν καὶ ἀταπεινωτον, καὶ τὴν ἑορτὴν μετὰ ταπεινώσεως γίνεσθαι· τοῦς γὰρ λέγοντας μὴ περὶ ταυτέως νηστείας τὰς Πράξεις τῶν ἁγίων ἀποστόλων διατάττεσθαι, ἀλλὰ περὶ τῆς καθολικῆς, δηλαδὴ τῶν Τετράδων καὶ Παρασκευῶν, καὶ θέλοντας δίχα νηστείας τὴν ἑορτὴν ἐκτελεῖσθαι, οὐ παραδέχομαι, ὡς ἐναντιούμενους ταῖς θεογράφοις πλαξίν.

17. Ἐπει δὲ μετὰ τὴν ἑορτὴν ἑβδομάδων ὠρίσθη παρὰ Θεοῦ ἐορτάζεσθαι τὴν τοῦ Ἰησοῦ ἑορτὴν, δπως δὲ καὶ ὁθεν αὕτη νενομοθέτηται, περὶ δὴλώθη πλατύτερον ἀνωθεν. Τετύπεται μετὰ τὴν Ἑλλαμψίν τῆς ἀνωμότητος πίστεως τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἀντὶ ταύτης γίνεσθαι τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος, ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ γὰρ διὰ λαίλαπος καὶ πυρὸς ὀμιλήσας τότε Θεὸς ἐν τῷ ὄρει Σινὰ τῷ Μωσῆ, αὐτὸς εἰς τὸ Θαβώριον ὄρος μετὰ Μωσέως καὶ Ἠλιοῦ (14) συνελάλησεν, αὐτὸς μετὰ τοῦ οἰκείου μετεμορφώθη προσώπου, αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος Ἑλλαμψεν, αὐτοῦ τὰ ἰμάτια ὑπὲρ τὸ φῶς ἐλευκάνθησαν. Νεφέλης δὲ καὶ πυρὸς φωτοφάνειαν, καὶ

A madatum. Anima enim, inquit, quæcumque per jejuni-
um humiliata non fuerit ante festum, exterminabitur 15. Oportuit ergo et nos qui digni habiti sumus
cernere post septem hebdomadas adventum sanctissimi Spiritus, statim cum jejunio festum diem ducere,
loco typici Hebdomadarum festi, sanctam Pentecosten. Sed quedam maxime divina traditio, mundo
salutarem Domini resurrectionem magnificans, et
ortantem ex ea lartitiam velut continuans, et jubens
hoc quinquaginta dierum curriculum pro una die
haberi, nec genu flectere, nec aliud quid agere
gaudii magnitudini adversetur, cohibuit quin sacer
hebdomadarum ritus per hoc lætum festum absol-
veretur.

B 16. Quia vero in apostolicis Gestis constitutum
est, ut post sancti Spiritus ad nos adventum po-
pulus Domini unam hebdomadem festam habeat,
post quam indicatur jejuniium, ideo decretum est,
festum hebdomadarum desinere in præconium Dei
sanctorum summorumque apostolorum ubique
observatam divinam celebritatem, quæ cum jeju-
nio et sanctitate suscipiatur; eoque modo tum
solemnitatem Quinquagesimæ Paschalis salvam in-
tegramque servari, tum festum fieri cum humili-
tate. Eos enim qui contendunt, non de hoc jejunio
Gesta sanctorum apostolorum constituere, sed de
generali, nempe quartarum sextarumque feriarum.
voluntque absque jejunio festum transire, nequa-
quam admitto, utpote qui contradicant a Deo
C conscriptis tabulis.

17. Jam vero quia definitum fuit a Deo, post
festum Hebdomadarum celebrari festum Propitia-
tionis; quo autem pacto et quare hoc lege san-
citurum fuerit, supra declaratum est fusius; edi-
ctum fuit post inculpatae orthodoxorum Christiano-
rum fidei illustrationem, illius festi locum ob-
tinere festum Transfigurationis Domini Dei Ser-
vatorisque nostri Jesu Christi. Deus enim qui per
procellam et ignem tunc in monte Sina cum Mose
locutus est, idem in monte Thaborio cum Mose
et Elia collocutus est, idem ipse cum eo quod
assumpsit transfiguratus est; ejus facies fulsit tan-
quam sol, ejus vestes super lumen canduerunt.
Nubis autem ignisque lucidam apparitionem, di-

15 Levit. xiiii, 29.

(12) *Mian ὡσπερ ἡμέραν*. Nicolaus patriarcha, D post Typicum S. Sabæ, l. 133.

Ταυτας γὰρ τὰς πενήτηκοντα ὁ θεὸς ἡμῶν Πατέρες, Ἀνασκυλιόντες ἔφασαν ἡμέραν εἶναι μίαν. Basilium adi De Spiritu sancto cap. 27.

(13) Ἀποστολικαῖς Πράξεις. Intelligit Constitutiones apostolicas lib. v, cap. ult., ubi videre potes quæ notamus: necnon iis addere locum Niconis in Pandectæ sermone 57, Cod. Reg. 2424. Καὶ γὰρ περὶ Τετράδους καὶ Παρασκευῆς ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ οἱ πανεύφημοι ἀπόστολοι εἰς τὰς αὐτῶν διατάξεις, μετὰ τὸ νομοθετῆσαι τὴν ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς γινομένην νηστεῖαν, ἣν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἡμεῖς καλοῦμεν, φανερώς ἐνομοθέτησαν. λέγοντες οὕτως· Μετὰ δὲ τὴν νηστεῖαν ταύτην

πᾶσαν Τετράδα καὶ Παρασκευὴν προστάσομεν ὑμῖν νηστεῖειν, καὶ τὴν περισσεῖαν ὁμῶν τῆς νηστείας πενήτην ἐπιχορηγεῖν. *Et enim de Tetrade et Parasceve, seu quartis et sextis feriis totius anni, omni laude digni apostoli in Constitutionibus suis aperte sanxerunt, postquam decrevisset jejuniium Pentecosten subsequens, quod nos Sanctorum Apostolorum vocamus, hisce verbis usi:* « Post hoc autem jejuniium, omnibus quartis et sextis feriis præcipimus vobis jejunnare, quodque e jejunio vestro redundat, pauperibus elargiri. »

(14) Ἠλιοῦ. Excidit Eliæ nomen ex istis Chrysostomo tributis l. VI Savil. p. 978, l. 6 : Οὐ γὰρ διὰ παρθενίας τὴν κορυφὴν μου ἐκράτησεν. Obiter moneo.

vinarumque vocum auditionem, necnon astantium
trepidum stuporem dum in monte et igne vident
Dominum, quæ alia sibi vindicabit celebritas,
præter divinum transfigurationis festum? Nam
in monte Thabor, et intelligentia apprehensus
ignis, illuminans et non urens, quemadmodum
tunc, resplenduit: quia, inquit, *Deus, ignis consu-*
*mens est*²⁰: et per nubem divina vox, echus sub-
sequentem vocem occultans, audientes percudit,
dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi*
*bene complacuit; ipsum audite*²¹. Sed et qui vide-
runt et audierunt discipuli Christi, instar attoni-
torum facti sunt: *audientes enim, inquit, ceciderunt*
in faciem suam, et timuerunt valde.

18. Porro per Scenopægiæ festum, quisnam ne-
gaverit indicari mundo salutare festum Dormitio-
nis sanctissimæ Dominæ nostræ Dei Genitricis?
Nemo sane. Nam tabernaculum paris cum celo
celsitudinis et Dei capax palatium existit divinus
ejus venter. In ipsa Deus manna regenerationis ut
thesaurum reposuit: in ipsa mensam quæ cele-
stem fert panem recondidit; utique etiam lychnium
ter subsistentis divinitatis, aureumque veræ co-
gnitionis Dei thuribulum. Quando igitur, sicut
edissertum fuit, dixit Dominus ad Moysen: *Lo-*
quere filiis Israel, dicens: Quinta decima mensis
septimi, solemnitas Tabernaculi septem dies Domino:
etiam a Deo vocatarum gentium patriæ ac tribus
festum agitant decima quinta ejusdem mensis,
pro legali Scenopægia, hymnum exitus Matris Dei,
depositionemque divini ejus corporis in sepul-
crum; admirantes quo modo neque ipsum diei
intervallum præterierit ipsius emigratio: sed et
illud unigenitus Filius Dei, ejusdemque secundum
carnem filius per adventum suum exæquaverit.
Levæ in orbem oculos tuos, et cernes Dominum,
qui cœlitus præcones Dei convocat, maternam
Scenopægiam componit, eorum luctum lenit: atque
fateheris de hoc festo dicere Scripturam: *Et ope-*
ravit nubes tabernaculum, et gloria Domini replevit
illud.

19. Sed objiciet quispiam, errare nos, et ad-
ducere pugnantia cum divinis vocibus: Scenopæ-
giæ enim festum alligatum esse ad decimam quin-
tam mensis septimi; Dormitionem vero Matris Dei
incidere in decimam quintam sexti mensis, seu
Augusti. Audiet ille omnino: *Juravit Dominus*
*Davidi veritatem, et non pœnitebit eum*²². Nam
Augustus mensis, quamvis sexti numerum sortitus
sit, juxta Romanam horarum indictionumque
divisionem; tamen secundum lunarem constitu-
tionem et circuitum (nam ex voce μήνη, quæ *lu-*
num significat, μήνας, hoc est *menses*, proprie de-
nominamus) septimus est atque dicitur. Muta
itaque reddantur labia dolosa, quæ asserunt veri-

²⁰ Deut. iv, 24. ²¹ Matth. xvii, 5, 6. ²² Psal. cxviii, 11, cix, 4.

φωνῶν θεοστέρων ἀκούσματα, καὶ παρεστῶτων πε-
ρίτρομον ἐκπλήξιν ἐν ὄρει καὶ πυρὶ βλέπόντων τὸν
Κύριον, ποία τις ἄλλη πανήγυρις οἰκείωσεται παρὶ
τὴν θείαν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως; Εἰς γὰρ
τὸ Θεῶριον ὄρος καὶ πῦρ νοητὸν, φωτίζον καὶ μὴ
φλέγον, ὡς τότε, καταλαμβάνετο· Ὅτι, φησὶν.
Ὁ Θεὸς πῦρ καταναλλίσκορ ἐστὶ· καὶ διὰ νεφέ-
λους θεία φωνή, τὸ τῆς ἤχους ὑπερρίφωνων κρό-
πουσα, κατέπληττε τοὺς ἀκούοντας, λέγουσα· Ὁ-
τὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα
αὐτοῦ ἀκούετε. Ἀλλὰ καὶ οἱ βλέποντες καὶ ἀκού-
οντες μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τοὺς ἐμβροντή-
τους ἐγένοντο· Ἀκούσαντες ἔπεσον ἐπὶ πρό-
σωπον αὐτῶν, καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα.

ἡ'. Τῆς δὲ Σκηνοπηγίας τὴν ἑορτὴν ποῖός τις εἶπη
μὴ εἶναι μηνύτριαν τῆς κοσμοσωτηρίου ἑορτῆς τῆς
Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτό-
κου; Πάντως οὐδεὶς. Οὐρνομήκτης σκηνη γὰρ καὶ
θεοδόχου ἀνάκτορον ἡ θεία γαστήρ αὐτῆς ἐχρημά-
τισεν. Ἐν ταύτῃ Θεὸς τὸ μάννα τῆς καλιγγενείας
ἀπεθεσάριον· ἐν ταύτῃ τὴν τὸν οὐράνιον ἄρτον
φέρουσαν τράπεζαν ἐταμίευσε· ναὶ μὴν καὶ τὸν
λύχνον τῆς τρισυποστάτου θεότητος, καὶ τὸ χρυ-
σοῦν τῆς ἀληθοῦς Θεογνωσίας θυμιατήριον. Ὅτι
γούν, ὡς διέληπται, εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆ· Ἀ-
λῆσον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, λέγων· Τῇ ἰε' ἡμέρα
τοῦ μετὰ τοῦ ἑβδόμου ἑορτὴ Σκηνηῆς ἐκτὰ ἡμέραι
ἐφ' ἑσπέρῃ ἑορτάζουσι καὶ τῶν θεοκλήτων ἰθῶν
παιρῖα κατὰ τὴν ἰε' τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀντὶ τῆς
Σκηνοπηγίας τῆς νομικῆς; τὸν ἐξῆδιον ὕμνον τῆς
Θεομήτορος, καὶ τὴν εἰς τὸ μνημα τοῦ Θεοῦ ταύ-
της λειψάνου καταθέσιν· θαυμάζουσαι, πῶς οὐδὲ
αὐτὴν τῆς ἡμέρας ποσὴν παρέδραμεν ἡ ταύτης
μετάστασις· ἀλλὰ καὶ ταύτην ὁ μονογενὴς Υἱὸς
τοῦ Θεοῦ καὶ κατὰ σὰρκα ταύτης Υἱὸς διὰ παρου-
σίας οἰκείας ἐξυγοστάτησεν. Ἄρον κύκλω τοῦ;
ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδῃς τὸν Κύριον, οὐρανόν
τοῦ θεοκήρυκτις συγκαλούμενον, καὶ τὴν μητρίαν
Σκηνοπηγίαν διατατόμενον, καὶ τὸ πένθος αὐτῶν
μετράζοντα· καὶ ἐρεῖς περὶ ταύτης τῆς ἑορτῆς
εἰπεῖν τὴν Γραφήν· Καὶ ἐκάλυψεν ἡ νεφέλη τὴν
σκηνην, καὶ ἡ δόξα Κυρίου ἐπλήρωσεν αὐ-
τήν.

ιβ'. Ἄλλ' ἐρεῖ τις πεπλανημένως λεγὲν ἡμᾶς
τοῖς θεοῖς βήμασιν ἀσυμβίβαστα· τῆς γὰρ Σκηνο-
πηγίας τὴν ἑορτὴν κατὰ τὴν ἰε' τοῦ ἑβδόμου μηνὸς
ὄρισθαι γίνεσθαι· ἡ δὲ Θεομήτορος Κοιμήσεως τε-
λεῖται κατὰ τὴν ἰε' τοῦ ς' μηνὸς, τοῦ Αὐγούστου,
φημί. Ἀκούσει δὲ πάντως· Ὁμοσε Κύριος Δαυὶδ
ἀλήθειαν, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. Ὁ γὰρ
Αὐγούστου μην, ἂν ἔκτου ἔλαχεν ἀριθμὸν, κατὰ
τὴν Ῥωμαϊκῶν τῶν ὥρων καὶ τῶν ἰνδικτιῶνων
διαίρεσιν, ἀλλὰ κατὰ τὴν σεληνιακὴν παράδοσιν καὶ
περὶ ὅσον (ἐκ γὰρ τῆς μηνὸς ἦται τῆς σελήνης καὶ
μῆνας κυρίως ἐπονομάζομεν) ἑβδόμος ἐστὶ καὶ λέ-
γεται. Ἀλλὰ τοῖνον γεννηθῆσαν τὰ χεῖλη τὰ δ-
λια, τὰ τῆς ἀληθείας τὸ φῶς; ὑπὸ σκότους ἀγνοίας

λέγοντά κρύπτεσθαι· καὶ ὁ ἐκλεκτὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ ἑορταζέτω ἀντὶ τῆς Σκηνοπηγίας τῆς νομικῆς κατὰ τὴν ιε' τοῦ ἑβδόμου μηνός, τοῦ Ἀγούστου, φημι, τῆς ἁγίας Θεοτόκου τὴν Κοίμησιν, καθὼς ὁ Θεὸς διέταξεν.

κ'. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ῥητέον καὶ περὶ τῆς νομικῆς τῶν Σαλπύγων ἑορτῆς τί νενόμισται πρότερον, καὶ τί τετέλεσται δεύτερον. Ἡ τῶν Σαλπύγων πανηγυρίς ἑορτάζετο μὲν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ποτὲ κατὰ διαφόρους καιροὺς, καθὼς ὁ Θεὸς τῷ Μωσῆ διωρίσατο. *Ποίησον γάρ, φησί, σεαυτῷ σάλπιγγας ἐλυτὰς ἀργυρᾶς· καὶ σαλπείτε ἐν αὐταῖς ἐπὶ τοῖς ὀλοκαυτώμασιν ὑμῶν, καὶ ταῖς θυσῖαις τῶν σωτηρίων ὑμῶν· παρ' ἡμῶν δὲ ἅπαξ δι' ὅλου πανηγυρίζεται τοῦ ἐνιαυτοῦ.* Βλέποντες γάρ τὰς ἐξοισίους μαρμαρυγὰς τοῦ λάμπαντος· ἀστέρος φάτης ἀλόγων ἐφύπερθεν, καὶ τοῦ Κυρίου τὴν γέννησιν προμηνύοντος, πιστεύομεν ἐκείνην τὴν ἀργυρόστομον σάλπιγγα περὶ αὐτῆς τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ ποιῆσθαι τὰς διαλαλίας· κἀνεῦθεν τὸ σκιμαχεῖν βδελυτῶμενοι, ἀγκυλιζόμεθα τὴν ἀλήθειαν. Ἀστεροσκόποι καὶ μάγοι, καὶ Μήδων ἄρχοντες καὶ Σαδδ, πόσων ἀργυρέων σαλπύγων φωναί τὴν ἐξ ἀνατολῶν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ὑμετέραν ἔσχεδίασαν ἄρξειν; Τίς ἦν ἐκεῖνος; ὁ εὐρυθόας καὶ Στεντορόφωνος, ὁ σαλπίστας τὴν ὑμετέραν μετέκλησιν; Τίς ἦν ἐκεῖνος; ὁ λύχνος, ὁ τὴν χρονίαν ἀποδημίαν ὑμῶν καταπαύσας εἰς σπήλαιον; Πάντως ἐρεῖτε καὶ ἄκουτες ἐκεῖνον εἶναι τὸν ἀστέρα τὸν παμφαῆ, τὸν ἐν Βηθλεὲμ ἀνατελλαντα, καὶ τῆς φάτης ἰστάμενον ἀνωθεν, εἰς ἣν ὁ πάντων βασιλεὺς καὶ δημιουργὸς μετὰ βραφεικῆς ἀνέκειτο καταστάσεως. Ὑμεῖς δὲ, ποιμένες; καὶ βουκόλοι, ποίων καὶ πόσων σαλπύγων ἠκούσατε; καὶ τὴν τῶν ποιμνίων κηδεμονίαν παρελογίσασθε, καὶ εἰς φάτην καὶ σπήλαιον ἤκατε. Ἐρεῖτε πάντως ἀγγέλους ἰδεῖν εἰς Βηθλεὲμ καταλύσαντας, καὶ περυσσομένους περὶ τοῦ σπήλαιον, καὶ διαπρυσίω φωνῆ σαλπίζοντάς τε καὶ λέγοντάς· *Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ τῆς εἰρήνῃ, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.*

κα'. Ὅρατε, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά, πῶς ἐξ ἐναργῶν ἀποδείξεων καὶ λαμπροτέρων τοῦ ἡλίου αὐτοῦ τοὺς εὐσεβεῖς ἐπληροφόρησαμεν τὰς πέντε τοῦ γράμματος ἑορτὰς εἰκόνας εἶναι καὶ μῆνυτρα τῶν παρ' ἡμῶν τελουμένων καὶ ῥηθειῶν πέντε λαμπρῶν πανηγύρεων. Μὴ τοίνυν ἀντιφερόμενοι λέγετε κατὰ τοὺς πολλούς· Ὅσα ὁ Νόμος; λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ Νόμῳ λαλεῖ· ἡμεῖς δὲ μένη πιστεῖ σωζόμεθα. Ἀκούσατε τοῦ μεγάλου Παύλου διδάσκοντος· *Οὐχὶ οἱ ἄκραται τοῦ Νόμου, δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ· ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ Νόμου δικαιωθήσονται.* Ἡ Ἰουδαίων μόρων ὁ Θεός; Οὐχὶ δὲ καὶ ἐθνῶν; Ναὶ δὲ καὶ ἐθνῶν. Ὡσαύτως καὶ τοῦ Κυρίου παραγγέλλοντος τῷ ὑπὸ τούτου θεραπευθέντι λεπρῷ· *Πορευθεὶς δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ προσένηκε τὸ δῶρον ὃ προσέταξε Μωσῆς, εἰς μαρτύριον· καὶ πάλιν· Ἀμήν λέγω ὑμῖν ὅτι ἴωτα ἐν ἧ μίᾳ κερναί*

²² Num. x, 2, 10. ²³ Luc. xi, 14. ²⁴ Rom. iii, 19. ²⁵ Rom. ii, 13; Rom. iii, 29. ²⁶ Matth. viii, 4; Marc. i, 44.

A tatis lumen abscondi sub ignorantiae tenebris; et electus Dei populus vice legalis Scenopegiæ celebrat die quintodecimo septimi mensis Augusti, inquam, sanctæ Deiparæ Obdormitionem, sicuti Deus præcepit.

20. His ita se habentibus, dicendum quoque de legali Tubarum festo, quid prius sancitum fuerit, et quid celebratum secundo loco. Tubarum celebritas, a Judæis peragebatur olim diversis temporibus, quemadmodum Deus mandavit Moysi : *Fac enim, inquit, tibi tubas ductiles argenteas : et clangetis in ipsis super holocaustis vestris, et sacrificiis salutarium vestrorum.* ²² Apud nos autem semel per totum annum concelebratur. Namque intuiti eximias coruscationes stellæ, quæ apparuit supra præsepe animalium et nativitatē Domini prænuntiavit, credimus illam argentei oris tubam de ipsa Christi nativitate sermones evulgare : indeque umbratilem pugnam abominati, compescimur veritatem. Astrorum inspectores et magi, et Medorum principes ac Saba, quantum argentearum tubarum voces, vestram ex Oriente in Bethleem profectionem concitarunt? Quis erat ille lato clamans et Stentorea voce præditus, qui vestrum clangit accitum? Quodnam illud lumen, quod diurnam peregrinationem vestram stetit in speluncam? Omnino respondebitis et inviti, illam esse lucidissimam stellam, quæ in Bethleem exorta est, et stetit supra præsepe, in quo cunctorum Rex et Conditor in statu infantis recumbebat. Vos autem pastores et bubulci quales, quantasque tubas audiistis, ut ovilium curam negligeretis, ac veniretis ad præsepe et speluncam? Auctis plane a vobis visos angelos in Bethleem profectos, et circa speluncam alacriter volitantes, voceque clara clangentes et dicentes : *Gloria in altissimis Deo, et in terra pax, in hominibus bona voluntas.* ²³

21. Videtis, filii in Domino dilecti, quomodo ex evidentibus demonstrationibus, ipsoque sole clarioribus, piis plene persuasimus, quinque litteræ festa imagines esse atque indicia splendidarum celebratum quæ a nobis peraguntur et de quibus locuti sumus. Ne igitur repugnantes dixeritis quod multi solent : Quæcumque lex loquitur, iis qui in lego sunt loquitur ²⁴ ; nos autem sola fide salutem consequimur. Audite magnum Paulum docentem : *Non auditores legis iusti sunt apud Deum ; sed factores legis justificabuntur. An Judæorum solum Deus? Nonne et gentium? Imo et gentium.* ²⁵ Simili modo et Dominum leproso quem curaverat præcipientem : *Vadens ostende te pontifici, et offer munus quod præcepit Moyses in testimonium.* ²⁶ Et iterum : *Amen dico vobis, iota unum, aut unum apert non præteribit a lege, donec omnia hæc fiant.*

Non cum veni solvere legem aut prophetas, sed A adimplere ¹⁹. Verum quæ quidem per vocem Dominicam, vel apostolicam, aut etiam a sanctis Patribus otiosa declarata sunt, animalium sacrificia videlicet, circumcisionem, Sabbata, aliaque nonnulla, explodite velut perniciose: quæ vero sanctis Patribus placuerunt, ac ex oleastro insecta sunt in bonam olivam ²⁰, adsciscite et compleximini; edocti et docentes cum Dei præcone Paulo, legis quidem translationem factam esse post sacerdotii immutationem ²¹; cessationem autem legis neque contigisse, neque predicari.

22. Ita vero credentes, celebrate commemorata quatuor festa (nam de festo magni Paschalis, et de jejunio quadraginta dierum quod illud præcedit, quid verbis opus est?), cum jejunio et oratione respondente orthodoxorum Christianorum professioni. Et quia in urbe regia monachi et plerique incolarum, post festum Omnium Sanctorum, continuum jejunium colunt, usque ad festum sanctorum laudatissimorumque apostolorum, quamvis non semper quadraginta dierum sit, per solarem circumlationem rectum, modoque dilatatum, modo angustatum; sed et ante Natale Christi et Dei, quadragenarium jejunium jejunt, memorata sequentes typica; proficiuntque per Dei gratiam Ecclesiæ Dei in sanctiorem statum; debetis vos quoque sic jejunare. Reliqua vero duo festa, Transfigurationem scilicet, et sanctæ Deparæ Dormitionem, cum septem dierum jejunio, volentes nolentes celebrate.

23. Ac de hisce quidem jejuniis, et adhuc exhortationem instituimus; non studio garrulitatis, et præter decorum, sed quia cernimus negligentis nonnullos, qui solum quadraginta dierum jejunium Paschæ servant inconcussum; cætera vero non tantum depravant, sed etiam quasi nullatenus sint propemodum ducunt. Nam si festum Nativitatis Christi et festum Sanctorum summorumque apostolorum, per quatruiduanum jejunium cohonestent, sibi videntur malo potius agere quam festo honore prosequi; quod nimirum quæ a sanctis Patribus per canones tradita non sunt, ea ob Dei amorem faciant. At annua duo festa Christi Transfigurationem et Matris Dei Dormitionem, honorare per quodlibet absolute jejunium, neque vel audire patiuntur. Quis enim, inquirunt, canon hæc præclara sua scriptura decrevit? Quenam scripta tractatio definit? Indeque contendunt Augusti jejunium, a pusilli animi hominibus inconsiderate agitari, propter morbos qui grassari interdum solent sub finem mensis Julii, et mense Augusto, cum medius Sirius stat super caput morti obnoxiorum hominum, zonamque percurrit Leonis.

οὐ μὴ παρῆλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου, ἕως ἂν πάντα ταῦτα γένηται. Οὐ γὰρ ἤλθον καταλύσαι τὸν Νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ φωνῆς Κυριακῆς, ἢ ἀποστολικῆς, ἢ καὶ ὑπὸ τῶν θείων Πατέρων, σχολάσαντα, ζωοθυσιάαν, ἑτλαδῆ, περιτομὴν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἕλλα τινὲ, εὐόκτε ὡς ἀθέτριά· τὰ δὲ τοῖς θεοῖς Πατέρας ἀρέσαντα, καὶ ἐξ ἀγριαλαίου μετεγκεντρισθέντα πρὸς καλλιέλαιον, ἰεοῦσθε καὶ κατασπίζεσθε, διητ-σκόμενοι καὶ διδάσκοντες μετὰ Παύλου τοῦ θεοκῆ-ρυκος νόλου μὲν γενέσθαι μετάθεσιν μετὰ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐναλλαγὴν, ἀργίαν δὲ Νόμου μηδὲ γενέ-σθαι, μηδὲ κηρύττεσθαι.

κβ'. Οὕτω δὲ πιστεύοντες, ἐφορτάζετε τὰς βίθειςας τέτταρας ἐφορτάς (περὶ γὰρ τῆς ἐφορτῆς τοῦ μεγάλου Πάσχα καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς τελουμένης τεσσαρακον-θημέρου νηστείας λόγος οὐδεὶς) μετὰ νηστείας καὶ προσευχῆς καταλλήλου τῷ τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐπαγγέλματι. Ὅτι δὲ εἰς τὴν τῶν πλείων βασιλεύουσιν οἱ μονάζοντες, καὶ οἱ πλείους τῶν κατοικῶν αὐτῆς, μετὰ τὴν ἐφορτὴν τῶν ἁγίων πάντων, συναπτὴν νηστειάν πρεσβεύουσι μέχρι τῆς ἐφορτῆς τῶν ἁγίων καὶ πανευφημῶν Ἀποστόλων, κῖν οὐκ ἔστιν αἰετ τεσσαρακονθήμερος διὰ τῆς ἑλιακῆς παραδυσστευομένη περιφορᾶς, καὶ πῆ μὲν εὐρυστομένη, πῆ δὲ στενοχωρουμένη· ἄλλὰ καὶ πρὸ τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ τεσσαρακονθήμερον νηστειάν νηστεύουσι, τοῖς διαληφθεῖσιν ἐπί-μενοι τυπικοίς, προκόπτουσι δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀγιωτέρην κατάστασιν· ὀφείλετε καὶ ὑμεῖς οὕτω νηστεύειν. Τὰς δὲ λοιπὰς δύο ἐφορτάς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ καὶ τὴν Κοίμησιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, μετὰ ἐπτα-μέρου νηστείας ἐκόντες καὶ ἄκοντες ἐφορτάζετε.

κγ'. Περὶ μόντων τῶν τοιοῦτων νηστειῶν καὶ αὐθι; παρηγγεῖλαν ποιούμεθα· οὐχ ὡς πολυλόγοι καὶ ἀπειροκαλοὶ, ἀλλ' ὅτι βλέπομεν ἀδιαφόρους τινὰς, μόνην τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστειάν τοῦ Πάσχα συντηροῦντας· ἀπαρασάλευτον, τὰς δὲ λοιπὰς εὐ-ρόνον παραχαράττοντας, ἀλλὰ καὶ ὡς μηδὲ οὐσας λογίζομένους σχεδόν. Τὴν γὰρ ἐφορτὴν τῆς Ἑννησεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐφορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων, διὰ τετραήμερους νηστείας ἀποσεμνύοντες, δοκοῦσι παρανομεῖν, ἢ ἄλλον φιλοτιμεῖσθαι τὰς ἐφορτάς· ὅτι τὰ τοῖς θεοῖς Πατέρας μὴ παραδοθέντα κανονικῶς αὐτὰ ποιοῦσι ἐθῆεν θεοφιλῶς. Τὸ δὲ τιμᾶσθαι τὰς ἐτησίους διττάς ἐφορτάς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος Κοίμησιν, διὰ νηστείας ἀπλῶς εἰασθῆναι, οὐδὲ μέχρι ἀκοῆς παραδέχονται. Ποῖος γὰρ, φασί, κανὼν ταύτας ἐκαλλιγράφησε; Ποῖος παράδοσις ἔγγραφος; ὑπετόπισσε; Κάντεῦθεν καὶ διενίστανται τὴν τοῦ Αὐγουστοῦ νηστειάν ὑπὸ μικροψύχων τινῶν σχεδιάζεσθαι διὰ τὰς συμπιπτούσας νόσους ἐνίοτε περὶ τὰ τέλ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς καὶ περὶ τὸν Αὐγουστον, ὅτε μέλος ὁ Σείριος ἵσταται κατὰ κεφαλῆς κηριτρεφῶν ἀνθρώπων, καὶ τὴν ζώην ἀνατρέχει τοῦ Αἰένου.

¹⁹ Matt. v, 13, 17. ²⁰ Rom. xi, 21. ²¹ Hebr. vii, 12.

Nōn enim veni solvere legem aut prophetas, sed adimplere 19. Verum quæ quidem per vocem Dominicam, vel apostolicam, aut etiam a sanctis Patribus otiosa declarata sunt, animalium sacrificia videlicet, circumcisionem, Sabbata, alique nonnulla, explodite velut pernicioſa: quæ vero sanctis Patribus placuerunt, ac ex oleastro insecta sunt in bonam olivam 20, adsciscite et complectimini; edocti et docentes cum Dei præcone Paulo, legis quidem translationem factam esse post sacerdotii immutationem 21; cessationem autem legis neque contigisse, neque predicari.

22. Ita vero credentes, celebrate commemorata quatuor festa (nam de festo magni Paschatis, et de jejunio quadraginta dierum quod illud præcedit, quid verbis opus est?, cum jejunio et oratione respondente orthodoxorum Christianorum professioni. Et quia in urbe regia monachi et plerique incolarum, post festum Omnium Sanctorum, continuum jejunium colunt, usque ad festum sanctorum laudatissimorumque apostolorum, quamvis non semper quadraginta dierum sit, per solarem circumlationem rectum, modoque dilatatum, modo angustatum; sed et ante Natale Christi et Dei, quadragenarium jejunium jejunant, memorata sequentes typica; proficiuntque per Dei gratiam Ecclesiæ Dei in sanctiorem statum; debetis vos quoque sic jejunare. Reliqua vero duo festa, Transfigurationem scilicet, et sanctæ Deiparæ Dormitionem, cum septem dierum jejunio, volentes nolentes celebrate.

23. Ac de hisce quidem jejuniis, et adhuc exhortationem instituimus; non studio garrulitatis, et præter decorum, sed quia cernimus negligentes nonnullos, qui solum quadraginta dierum jejunium Paschæ servant inconcussum; cætera vero non tantum depravant, sed etiam quasi nullatenus sint propemodum ducunt. Nam si festum Nativitatis Christi et festum Sanctorum summorumque apostolorum, per quadriduanum jejunium cohonestent, sibi videntur malo potius agere quam festa honore prosequi; quod nimirum quæ a sanctis Patribus per canones tradita non sunt, ea ob Dei amorem faciant. At annua duo festa Christi Transfigurationem et Matris Dei Dormitionem, honorare per quodlibet absolute jejunium, neque vel audire patiuntur. Quis enim, inquirunt, canon hæc præclara sua scripturæ decrevit? Quenam scripta tractatio definivit? Indequo contendunt Augusti jejunium, a pusilli animi hominibus inconsiderate agitari, propter morbos qui grassari interdum solent sub finem mensis Julii, et mense Augusto, cum medius Sirius stat super caput morti obnoxiorum hominum, zonamque percurrit Leonis.

οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ Νόμου, ἕως ἄρ' πάντα ταῦτα γένηται. Οὐ γὰρ ἤλθον καταλῖσαι τὸν Νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. Ἀλλὰ τὰ μὲν διὰ φωνῆς Κυριακῆς, ἢ ἀποστολικῆς, ἢ καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων, σχολιάσαντα, ζωοῦσαν ἐν τῇ λαῷ, περιτομὴν, καὶ τὰ Σάββατα, καὶ ἄλλα τινὰ, δὴκαστε ὡς ὀλίθρια· τὰ δὲ τοῖς ἁγίοις Πατέρι· ἀρέσαντα, καὶ ἐξ ἀγριελαιῶν μετεγενετισθέντα πρὸς καλλιέλαιον, ἰελοῦσθε καὶ κατασπάζεσθε, διδασκόμενοι καὶ διδάσκοντες μετὰ Παύλου τοῦ θεοκήρυκος νόμου μὲν γενέσθαι μετάθεσιν μετὰ τὴν τῆς ἱερωσύνης ἐναλλαγὴν, ἀργίαν δὲ Νόμου μὴ γενέσθαι, μὴδὲ κηρύττεσθαι.

κβ'. Οὕτω δὲ πιστεύοντες, ἐορτάζετε τὰς βεβαίως τετρασάς ἐορτάς (περὶ γὰρ τῆς ἐορτῆς τοῦ μεγάλου Πάσχα καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς τελουμένης τεσσαρακονθήμερου νηστείας λόγος οὐδεὶς) μετὰ νηστείας καὶ προσευχῆς καταλλήλου τῶν τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν ἐπαγγέλλεται. Ὅτι δὲ εἰς τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν οἱ μονάζοντες, καὶ οἱ πλείους τῶν κατοίκων αὐτῆς, μετὰ τὴν ἐορτὴν τῶν ἁγίων πάντων, συναπτὴν νηστείαν προσβέουσι μέχρι τῆς ἐορτῆς τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων, κἄν οὐκ ἔστιν αἰὲν τεσσαρακονθήμερος διὰ τῆς ἡλιακῆς παραδυναστευομένη περιφορᾶς, καὶ πῆ μὲν εὐρυνομία, πῆ δὲ στενωχωρομένη· ὅλλὰ καὶ πρὸ τῶν Γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ τεσσαρακονθήμερον νηστείαν νηστεύουσι, τοῖς διατηροῦσιν ἐπιόμενοι τυπικοίς, προκόπτουσι δὲ καὶ τὰ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀγιωτέρων κατάστασιν· ὀφείλετε καὶ ὑμεῖς οὕτω νηστεεῖν. Τὰς δὲ λοιπὰς δύο ἐορτάς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ καὶ τὴν Κοίμησιν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, μετὰ ἐπιτημέρου νηστείας ἐκόντες καὶ ἄκοντες ἐορτάζετε.

κγ'. Περὶ μέντοι τῶν τοιούτων νηστειῶν καὶ αὐθις παραγγέλλαν ποιοῦμεθα· οὐχ ὡς πολυλόγοι καὶ ἀπειρόκαλοι, ἀλλ' ὅτι βλέπομεν ἀδιαφόρους τινὰς, μόνην τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Πάσχα συντηροῦντας ἀπαρασάλευτον, τὰς δὲ λοιπὰς εὐμόνον παραχαράττοντας, ἀλλὰ καὶ ὡς μὴδὲ ὕβρις λογιζομένους σχεδόν. Τὴν γὰρ ἐορτὴν τῆς Ἑννήσεως τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐορτὴν τῶν ἁγίων καὶ κορυφαίων Ἀποστόλων, διὰ τετραήμερους νηστείας ἀποσεμνύοντες, δοκοῦσι παρανομεῖν, ἢ μᾶλλον φιλοτιμείσθαι τὰς ἐορτάς· ὅτι τὰ τοῖς ἁγίοις Πατέρι· μὴ παραδοθέντα κανονικῶς αὐτὰ ποιοῦσι εἴθην θεοφιλῶς. Τὸ δὲ τιμᾶσθαι τὰς ἐτησίους εἰς τὰς ἐορτάς, τὴν Μεταμόρφωσιν δηλαδὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν τῆς Θεομήτορος Κοίμησιν, διὰ νηστείας ἀκίως ἐλατθῆναι, οὐδὲ μέχρι ἀκοῆς παραδίδονται. Ποῖος γὰρ, φασί, κανὼν ταύτας ἐκαλλιγράφει; Ποῖα παράδοξις ἔγγραφος ὑπετύπωσε; Κάντεῦθεν καὶ διενίστανται τὴν τοῦ Αὐγούστου νηστείαν ὑπὸ μικροψύχων τινῶν σχεδιάζεσθαι διὰ τὰς συμπεπιούσας νόσους ἐνίοτε περὶ τὰ τέλ' τοῦ Ἰουλίου μηνὸς καὶ περὶ τὸν Αὐγούστου, ὅτε μέλος ὁ Σείριος ἵσταται κατὰ κεφαλῆς κρητιρεφίων ἀνθρώπων, καὶ τὴν ζῶνην ἀνατρέπει τοῦ Λέοντος.

19 Matt. v, 13, 17. 20 Rom. xi, 21. 21 Heb. vii, 12.

est, Deusque exaudiet clamorem nostrum, et di- A ἡμῶν ὁ θεὸς ἐπακούσεται, καὶ ἐρεῖ, ἔτι λαλούντων
cet, adhuc loquentibus nobis : Ne mœrore dejicia- ὁμῶν · Μὴ σκυθρωπάζετε · πάρεμι.
mini : adsum.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΚΥΡΟΥ

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΒΑΛΣΑΜΩΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΑΠΙΚΙΟΝ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΜΟΝΑΧΟΝ ΚΥΡΟΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟΝ,

ΧΑΡΙΝ ΤΩΝ ΡΑΣΟΦΟΡΩΝ.⁽¹⁾

SANCTISSIMI PATRIARCHÆ ANTIOCHENI

DOMINI THEODORI BALSAMONIS,

AD SANCTISSIMUM PAPICUM MONASTERIORUM PRÆPOSITUM, MONACHUM
DOMINUM THEODOSIUM.

EPISTOLA

DE RASOPHORIS SEU RASO INDUTIS.

(Cotel., Monumenta Eccles. Gr. tom. III.)

1. Magnus sacretarum Dei Ecclesiarum doctor et B
divinus præco Paulus apostolus ait : Sis *velox ad
audiendum, tardus autem ad loquendum* ¹. Oportebat
ergo, fidelis serve Dei, ut nostra tenuitas,
tibi potius aurem benignam subjiceret, quam lin-
guam emitteret de interrogatis edocentem. Licet

¹ Jacob. i, 19.

(1) *Ρασοφόροι, ρασοφόρος, ρασοφοροῦντες, ρασοφορεῖν*, et cap. 9, *ρασιφορεῖν*, cap. 7, μετὰ ῥάσιων ἀμφίων. *His. Concil. Florent.* sect. 3. cap. 47, καλογηρικῶς μετὰ τῶν ῥάσιων. Exposuerunt inter litteratos conspici, Salmasius, Meursius, Menardus, Gour et Fresnius aliique : mihi ad spicilegium relictus est insignis locus Matthæi Blastaris, Syntagmatis canonici littera μ, cap. 15, in canonem Basilii 49 : Οἱ μὴ ποιήσαντες μοναχοὶ τοιαύτην ἠμολογίαν, ρασενδύται μόνον γεγονότες, μεταμφιάσασθαι, καὶ εἰς γάμον ἐλθεῖν οὐ δύνανται. Locum dixi insignem : non enim meminī me alibi legere id vocis, ρασενδύται. Quocirca codices mss. hujusce urbis consului. Atque inveni ραχενδύται et ραχενδύται scriptum, quod est nomen vulgare. Atamen hic ρασενδύται præstat ; tum quia Matthæus Balsamonem pro more sequitur, at Balsamon ad

a'. Ὁ μέγας διδάσκαλος τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ, καὶ θεοκλήρυξ ἀπίστολος Παῦλος, Ἔσο, ζησὼν, εἰς τὸ ἀκοῦσαι ταχύς, καὶ εἰς τὸ λαλῆσαι βραδύς. Ἔδει οὖν καὶ τὴν ἡμῶν ταπεινότητα, πιστὰ δοῦλε θεοῦ, ἀκοὴν ὑποθέσθαι σοι μᾶλλον εὐγνώμονα, ἢ γλώτταν ἀρεῖναι τὰ ἐρωτηθέντα διδά-

eum canonem utitur verbo ρασοφορεῖν. tum quia inibi de novitiis agitur, quorum proprie magis erat raso indui, raso gestare. Emenda obiter in consimili vocabulo Cæsarium quæstione 114, *ρυπτήμονος καὶ ραχοφόρος* ; quæst. 158, *ρυπώμοσι* ἢ *ρακρηφοῖς*. leg. *ρυπτήμονα*, et *ρυπτήμοσι*. Apud Philonem Hebræum libro De mercede meretricis non recipienda, quo loci editio, *βάνασος, βάσκαος*, *φιλαιγκλήμων*, liber Hæschelianus inter duo posteriora inserit : *Εἰδεχθῆμων*, pro *εἰδεχθείμων*, glossema, ut videtur, ad *βάνασος*, ab *εἰδεχθῆς*, quod male *εἰσεδχθῆς* effertur in Catena Corderiana, ad versum 3 Psalmi, ex Chrysostomo, quanquam nihil variat mss. codex, e quo eam magni Patris interpretationem aliquando, si Deus voluerit, editurus sum.

σκουσαν. Κἀν γὰρ χρίσματι χειροτονίας ἐχρίσθη· μεν ἔλεω Θεοῦ, ἀλλ' ἔλατρω διδασκαλίας λιπαίνειν τοὺς μετόχους τῆς γῆς ταύτης ἐπεστράφημεν· δι' ὃ καὶ κατὰ τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ καθημένους ἀγωνιάζομεν. Ἐπει δὲ τὸ μὲν διδάσκειν ὑπερορίου ἐπιπόκπους ἀπηγύρευται, τὸ δὲ ἀπολογεῖσθαι περὶ ὧν ἐρωτῶνται νενομίσται· τὰ χεῖλη γὰρ, φησὶν, ἡμῶν παρ' ἡμῖν εἰσὶν· ἀπεστειλαμέν σοι τὸν παρόντα παιδα λόγον ἡμῶν, ἀπολογησόμενον πρὸς τὰς πύσεις σου, μὴ πεποικιμένον, ὡς ἔχει. μετὰ χρυσοπάστων ἱματισμῶν καὶ σοφιστικῶν χρυσοπαστῶν, ἀλλὰ μετὰ χλαμυδίων ἀμούστων καὶ ῥυπαρῶν· τοιαῦτα γὰρ οἶδεν ὑφαίνειν ἰσθδὸς ὑπερόριος. Εἰ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἐρώτησιν ἀπολογήσεται τι πρόσφορον καὶ κατάλληλον, φιλοφροσύνης ἀξιωθῆτω· εἰ δ' ἀμαθείας ἀπόζει, ἀντιστραφήτω πρὸς τὸν γεγεννηκότα πατέρα, τὴν δικαίαν ἀποστροφὴν προαρπάσαντα.

β'. Ἐγραψας ἡμῖν, ὡς τινες ἐκ τῶν ρασοφόρων τῆς κατὰ σὲ ἀγίας μονῆς, ἀναγκαζόμενοι τελειωθῆναι δι' ἀποκάρσεως, λέγουσιν ὡς ὁ μέγας Βασίλειος· Ἐν τισι τῶν ἀσκητικῶν διδασκαλιῶν αὐτοῦ διωρίσατο ἐπὶ τριετίᾳ τὸν μονάσαι ὀφείλοντα δοκιμάζεσθαι, καὶ μετὰ τὴν ταύτης παραδρομὴν ἢ λαμβάνειν τὴν χάριν τῆς ἀποκάρσεως, ἢ ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς, καὶ πρὸς τὴν προτέρην λαϊκὴν μεταπίπτειν διαγωγὴν, λαμβάνοντα καὶ ἅ πρὸ τοῦ προσελθεῖν τῇ μονῇ ἐνεδιδύσκετο ἀμφια· καὶ ταῦτα γὰρ ἐν ἀσύλῳ συντηρεῖσθαι παρεκελεύσατο. Ἰνατί γοῦν πρὸ τῆς τριετίας ἀναγκαζόμεθα τὸ βάρος ἐπιφορτισθῆναι τῆς ἀποκάρσεως; Εἰκόσ ἐστὶ ταύτης ἐντὸς μεταμεληθῆναι ἡμᾶς, καὶ τῆς τραχυτέρας ζωῆς τὴν μαλακωτέραν προτιμήσασθαι, καὶ τῆς ἐπιπόκου τὴν ἄπονον, καὶ ἀπεκδυθῆναι μὲν τὰ μοναχικά, ἐνδουθῆναι δὲ κορυγχλόχροα καὶ χρυσοπάστα· ἀλλὰ μὴν καὶ κρεωφαγῆσαι, καὶ νομίμως συναφθῆναι γυναιξίν· εἰ δεήσει δὲ, καὶ στρατολογηθῆναι, καὶ ζῶνας περιβληθῆναι ἀξιωματικῶν βασιλικῶν. Ἄφες οὖν τῆς προθεσμίας τὴν δωρεὰν ἀκιδεθῆλυτον. Ἰσως γὰρ παραδράμη μετὰ τῆς αὐτῆς εὐθυδρομοῦσα προθέσεως, καὶ στηρίζει τῆς ἐπαγγελίας τὴν εἰσπραξιν. Εἰ δὲ κατεπέγεις τὴν δόσιν παρὰ τὰ δόξαντα, αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐκ μεταμέλου χαρισόμεθα τὴν ἀθώωσιν. Ἄλλως τε τοὺς εὐλαθουμένους τὴν τελειότητα τοῦ χαρίσματος δέον ἐστὶ φιλοτιμείσθαι μᾶλλον καὶ μὴ κοιδάζεσθαι, εὐχαριστεῖσθαι καὶ μὴ τωθάζεσθαι, κηρύττεσθαι καὶ μὴ ἀποκηρύττεσθαι. Ἡ μὲν γὰρ περὶ τὰ θεῖα εὐλάβεια συνίστησι πίστειως καθαρότητα· ἡ δ' ἐπ' αὐτοῖς; πρὸς κειρος ἀνευλάβεια ἀπιστίας παρίστησι κιδεθλότητα.

γ'. Εἰτά φασὶ· Παλαιστὰς μὲν καὶ τοὺς ἄλλους ἀγωνιζόμενους παγκράτιον διὰ χρονικῆς προθεσμίας θέλεις γυμνάζεσθαι· τοὺς δὲ πένταθλον ἀναδειχομένους αἰσθησῶν ἀδασανίστως προτρέπεις τῷ ἐξεναντίας συμπλέκεσθαι· καὶ μὴν τοὺτους μᾶλλον ἔδει μετὰ δοκιμασίας εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀσκήσεως παραδέρχεσθαι. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὁρατοῖς ἀντιμάχονται,

A enim per misericordiam Dei chrisinate ordinationis inuncti fuerimus, oleo tamen doctrinae consortes terrae hujus impinguare commissum nobis est; unde et instar eorum qui in tenebris et umbra sedent conflictamur. Quia vero ut episcopi extra provinciam positi doceant vetitum est, rationem autem reddere de iis de quibus interrogantur licet; *Labia enim nostra*, inquit, *a nobis sunt*¹; ad te misimus presentem puerum, sermonem nostrum, qui satisfactorus sit ad quaestiones tuas; non varie ornatum, ut decuit, cum vestitu aurato, sophisticisque simbriatis, sed cum chlamydidis inscittis et sordidis: hujusmodi quippe ordiri solet ac novit textorium externum. Itaque si ad interrogationem aliquid responderit aptum et conveniens, benevole excipiat; si vero imperitiani redolet, ad patrem qui genuit remittatur, quique justam aversationem praecurpavit.

2. Scripsisti nobis, quosdam sancti monasterii tui Rasophoros, dum per tonsuram consummari coguntur, dicere quod magnus Basilius in quibusdam suis asceticis praecceptionibus definitur, ut qui monachus futurus est, per triennium probetur, quo transacto, aut gratiam tonsurae accipiat, aut recedat a monasterio et ad priorem laicam vitam relabatur, receptis etiam indumentis quae antequam ad monasterium accederet gestabat: haec enim in tuto loco conservari jussit. Cur ergo ante triennium cogimur tonsurae onere premi? Verisimile est, intra illud nos sententiam mutatos, et vitae austeriori ac laboriosae molliorem et labore carentem praestituros, necnon exuturos monachalem vestitum, atque induturos purpureum auroque distinctum; sed et carnem comesturos atque legitime uxorem ducturos; si necesse autem fuerit, etiam militaturos, itemque cingula imperatoriarum dignitatum assumpturos. Relinque igitur praestituti temporis gratiam inviolatam. Forte enim praeteribit, cum eodem proposito recta currens, et promissi exactionem confirmabit. Sin autem traditionem praeter decreta urges, ipsi nobismetipsis ex respicientia absolutionem largiemur. Praeterea qui charismatis perfectionem reverentur, debent potius comprobari, quam puniri, gratiarum actionem referre, non convicia, praedicari, non abdicari. Si quidem erga res divinas, reverentia, fidei puritatem commendat; cum contra prompta in eas irreverentia, infidelitatis exhibeat corruptelam.

3. Deinde, inquit, luctatores quidem aliosque qui pancratio certant, per tempus praefinitum exerceri vis; eos vero qui sensuum pentathlum sive quinquertium suscipiunt, absque exercitatione cum adversario congredi compellis: hos tamen magis oportebat cum probatione ad asceticum certamenmittere. Illi siquidem cum visibili:

¹ Psal. xi. 5.

bus pugnant, in conspicuos bellatores et cominus impugnantes incurrunt, impetiti impetunt, propulsati propulsant: hi vero cum inaspectabilibus hostibus manus conserentes, cum improvisis adversariis luctantes, occulte sagittati, aperte sagittas vicissim emittere nequeunt, et instar sauciorum vulnerati non aggrediuntur pariter vulnerare, quod scientem ignorent. Quodque majus est, et omnem excedit militiam, sæpe nequiter vapulantes, sine meto incommodi verbera recipiunt, et vulnera luctatoria reputant pro litteris reconciliatoriis, opus gladii pro opere amici, jaculationes pro celebrationibus, lethalia pro vivificis, tenebrosa pro lucidis, bellica pro pacificis, venena pro remediis, fœtida pro odoriferis, exitiosa pro salutaribus. Nam qui tenebris præsideant eorum hostes, in obscuro sagittant, tela eumentito fallacique melle unguunt. Oportet igitur ut qui ab hostibus sub aspectum non cadentibus impugnantur, tempore sæi multo, ac per longam cotis excutionem probentur, eoque modo vel rejiciantur, vel in stadii cursores cooptentur.

4. Et hæc quidem litteræ tuæ continebant. Nos autem dicimus, magnum inter sanctos Patres Basilium, Cæsariensium gloriam, et totius orbis magistrum, in suis divinitus edoctis sermonibus qui exercitationis monasticæ formam præscribunt, præsertimque in uno illorum qui hæc ad verbum in titulo complectitur: *Numquid cunctos accedentes conveniat admittere, an aliquos tantum et eos confestim recipere, aut cum probatione, eaque quali?* definire, ut qui volunt leve Domini jugum subire, admittantur, non repellantur; nolle tamen ut illotis manibus sancta tractent, sed velle ut si qui eorum perfectiora dogmata ignorent, quosdam vero mores molos promiscuosque edocti sint, disquisitio fiat, doceanturque et ad melius reformentur, sicque cum exercitatione ac exploratione accurata, vel recipiantur, vel emittantur. Frustra ergo et calumniæ proposito mentiuntur contra sanctum Patrem, qui prædicta fabulantur atque confingunt.

5. Porro quia nonnulli asserunt, magnum Pachomium, quando ab angelo monachalis vitæ disciplinam miraculo edoctus fuit, cum aliis didicisse, triennio exercendos esse eos qui rasa gestant, atque ita vel consummandos per benedictionem et tonsuram, vel reprobandos atque ad priorem in mundo statum dimittendos; audiant illi quoque; fabula aperte est et Satanica ludificatio adversus magnum Patrem. Libri quippe illius non a nobis solum, sed etiam ab aliis pluribus divinarum rerum peritis evoluti, alia quidem cum monastica pietate convenientia decernere ostenduntur; de probatione autem, ac triennio, et rasa ferentibus, aut rasa non ferentibus, nihil in ipsis conscriptum est.

(2) *Δοκιμασίας δὲ περὶ καὶ τριετίας.* Non videtur Balsamon legisse aut saltem memoria tenuisse

καὶ πρόβητοι ἀγχεμάχοις ὑπαντιάζουσι, καὶ βαλλόμενοι βάλουσι, καὶ ἀμύνονται ἀμυνόμενοι· οὗτοι δὲ ἀοράτοις ἰχθῆροι ἀντιπαλαμώμενοι, καὶ ἀπροόπτοις ἀντιπάλαις παλαίοντες, ἀφανῶς τοξάζόμενοι ἐμφανῶς ἀντιτοξάζειν οὐ δύνανται, καὶ ὡς τραυματῆται τραυματιζόμενοι οὐκ ἀποτολμῶσιν ἀντιτραυματίζειν διὰ τὴν τοῦ πλήττοντος ἄγνοιαν. Τὸ δὲ μείζον καὶ πᾶσαν ὑπερβαῖον κακότητα ἔστιν ὅτι πονηρίαν κατακλιζόμενοι, ἀπότηρως τὰς μάλιστα δέχονται, καὶ λογίζονται τὰ παλαιστῆρια τραύματα καταλακνήρια γράμματα, φιλεργίαν τὴν εἰφουργίαν, θεξέματα τὰ τοξέματα, ζωποιαὶ τὰ φθοροποιαί, φωτοποιαὶ τὰ σκοτοποιαί, εἰρηναία τὰ μάχιμα, τὰ δηλητήρια ἰατήρια, τὰ θυρωδὰ εὐωδὰ, καὶ σωτήρια τὰ ὀλέθρια. Τοῦ σκοτέους γὰρ προστατεύοντες οἱ τούτοις ἀντιμαχόμενοι, ἐν σκοτομήνῃ τοξάζουσι, τὰ βέλη ψευδομέλειτι χρίοντες. Χρῆ τοίνυν τοῖς πολεμουμένοις ὑπ' ἀοράτων ἰχθῆρων ἐφ' ἱκανὸν καὶ δι' ἀκονίστρας μακρᾶς δοκιμάζεσθαι, καὶ οὕτως ἢ ἀποδοκιμάζεσθαι, ἢ τοῖς σταδίωταις συντάττεσθαι.

δ. Καὶ τὰ μὲν τῆς γραφῆς σου ἐν τούτοις. Ἡμεῖς δὲ φάμεν ὡς ὁ μέγας ἐν ἁγίοις Πατράσι Βασίλειος, τῶν Καισαρέων τὸ καύχημα, καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλος, ἐν τοῖς ὑποτυποῦσι τῆς ἀσκησιν θεοδιδάκτους λόγοις αὐτοῦ, καὶ μᾶλλον ἐν ἐνὶ τούτων διαλαμβάνοντι παρὰ τὴν ἐπιγραφὴν ταῦτα ῥητῶς· Πότερον χρῆ πάντας τοὺς προσιόντας δέχεσθαι, ἢ τινὰς, καὶ εὐθὺς αὐτοῦς προσίεσθαι, ἢ μετὰ δοκιμασίας, καὶ ποίας ταύτης; προσδέχεσθαι μὲν καὶ μὴ ἀπωθεῖσθαι διορίζεται τοὺς θέλοντας ὑπελθεῖν τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν· ἀνίπτοις δὲ χεραὶ τῶν ἁγίων ἐφάπτεσθαι οὐκ εὐδοκεῖ· ἀλλ' εἰ τινες τούτων εἰσι περὶ μὲν τὰ τελειώτερα τῶν δογμάτων ἀδίδακτοι, περὶ δὲ τινα πονηρὰ καὶ ἀδιάρροφηθῆ ἐνδίδακτοι, ἀνακρίνειν αὐτοῦ; καὶ διδάσκειν καὶ μεταβρῦθμιζέειν ἐπὶ τὸ βέλτιον, καὶ οὕτω μετὰ γυμνασίας καὶ πείρας ἀκριβοῦς ἢ προσίεσθαι τούτους, ἢ ἀποπέμπεσθαι. Μάτην τοίνυν καὶ συκοφαντικῆ προαιρέσει καταψεύδονται τοῦ ἁγίου Πατρὸς οἱ τὰ ῥηθέντα μυθοσκοποῦντες καὶ ἀναπλάττοντες.

ε'. Ἐπεὶ δὲ τινες λέγουσιν ὡς ὁ μέγας Παχώμιος, ὑπὸ ἀγγέλου χρηματισθεὶς τὴν τοῦ μονήρους βίου διαγωγὴν, ἔμαθε μετὰ τῶν ἄλλων ὡς ἐπὶ τριετίαν οἱ βρασοφοροῦντες γυμνάζονται, καὶ οὕτως ἢ τελειοῦνται δι' εὐλογίας καὶ ἀποκαρσεως, ἢ ἀποδοκιμάζονται καὶ πρὸς τὴν πρότεραν κοσμικὴν κατάστασιν ἀπολύονται· ἀκυσάτωσαν καὶ αὐτοί· μῦθος ἀντικρῦς ἔστι καὶ ἔρρασελία σατανικὴ κατὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς. Αἱ γὰρ βίβλοι τούτου ἀνελιχθεῖσαι μὴ παρὰ μόνων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ παρ' ἑτέρων πολλῶν περὶ τὰ θεῖα δεινῶν, ἄλλα μὲν τῆ μοναχικῆ εὐλαθείᾳ κατάλληλα θεσπιζουσαι φαίνονται, δοκιμασίας δὲ περὶ καὶ τριετίας (2) καὶ βρασοφορούντων καὶ μὴ βρασοφορούντων, οὐδὲν ταύταις ἐγγέγραπται.

Suzomeni et Palladii testimonia de Pachonii Regula. Τὴν δὲ συνοχεῖν αὐτοῖς βουλόμενον πρότερον ἐπὶ

ζ'. Ἄλλ' ὁ μέγας, παρὼν, ἐν Πατράσιν ἀββᾶς Κασσιανὸς ὁ Ῥωμαῖος διορίζεται τὸν ἐκσφενδονηθέντα τοῦ κόσμου, καὶ μονῆς ἀδελφότητι προσερχόμενον, μὴ ἀπεινεῦσθαι ἀποκείρεσθαι, ἐντὸς δὲ τριετίας δοκιμάζεσθαι μετὰ ἀμφίων μοναχικῶν· ἐφ' ᾧ, εἰ τὴν τραχυτέραν τοῦ μονήρους βίου διαγωγὴν ἀπαναφνεταί, ὀποκρῖματίστως (β) ταύτης ὑπερπηδᾶν, καὶ τῆς σαρκικῆς ἐπιθυμίας γίνεσθαι μέτοχον. Καὶ ἄλλον, παρὼν, ὁ αὐτὸς ἀββᾶς διορίζεται, καὶ τὰ μεθ' ὧν ἦλθεν εἰς τὴν μονὴν ἱμάτια ὁ προσερχόμενος, παρὰ τοῦ οἰκονομοῦντος φυλάττεσθαι· ἐφ' ᾧ ἔχειν ἐπ' ὀδύρας αὐτὸν ἀποκίεσθαι μὲν τὰ μοναχικά, περιτίθεσθαι δὲ τὰ οἰκεῖα καὶ κοσμικά. Ἀκουσάτωσαν οὖν καὶ αὐτοί, ὡς, καὶ ταύτην τὴν βίβλον ἐπιμελῶς ἀναπτύξαντες, συκοφαντεῖσθαι τὸν Πατέρα καταλάθωμεν. Πρῶτον μὲν γάρ, οὐχ ὑποτυπῶν οὐδὲ κανονίζων τὴν γυμνασίαν τῆς μοναχικῆς διαγωγῆς, ὁ Πατήρ συνεγράψατο ὅσα δὴ τε καὶ συνεγράψατο· ἄλλ' ὡς ἐν προομίοις φησὶν, ἀναδιδάξαι ὁλέων ἐπίσκοπόν τινα Κάττορα κατὰ τὴν τοῦτου ἀξίωσιν τὰς τῶν ἀνατολικῶν κοινοβίων καὶ μάλιστα τῶν Αἰγυπτίων διαταγὰς, ὡς ἂν καὶ οἱ τῆς κατ' αὐτὸν μονῆς μοναχοὶ οὕτω διάγωσιν, ὡς ἐν διηγῆματος σχήματι γέγραπεν ὅσα καὶ γέγραπεν. Καὶ οὐ χρὴ τὰ μὴ περὰ τινος ἀγίας συνόδου κυρωθέντα ὡς κανονικά κρατεῖν διατάγματα, μὴδ' ἐπιθεῖν ταῦτοις, καὶ ἄλλον ἐνθα κανόνων ἐναντιοῦνται.

ζ'. Εἶτα κἂν δοῆ τις ὀφείλειν ταῦτα κρατεῖν, ὡς ὑπὸ ἀγίου Πατρὸς κανονισθέντα ἢ τυπωθέντα, νομίζω ὅτι οὐδὲ ταῦτα παρεκλείοντα καθυδριάζεσθαι τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ ἄμφοι καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ὥστε τὸν σήμερον ἐν ἀγιοῖς μετὰ βράσων ἀμφοῖν ὀδεύοντα αὔριον μετὰ σερικῶν ἀναστρέφεσθαι. Μετὰ γάρ τὸ διορίζεσθαι μὴ πρότερον εἰς μοναστήριον τινὰ παραδέχεσθαι, πρὶν ἀπέδειξιν τινα τοῦ πρὸς Θεὸν πύθου

τριετίαν τὰ χαλεπώτερα τῶν ἔργων πονεῖν, καὶ οὕτω μετέχειν τῆς αὐτῶν συνοικίας. *Quod si quis cum ipsis vellet degere, is triennii spatio difficiliora exerceret opera, atque ita demum ipsorum contubernio sociaretur.* Verba prioris lib. in *Ecl. Hist.* cap. 11, quæ pro more sequitur Nicephorus lib. ix, cap. 14. Palladius vero *Lausiacæ* cap. 38, scribit, τὸν μέντοι εἰσελθόντα εἰσάπει· συμμεῖναι αὐτοῖς ἐπὶ τριετίαν εἰς ἀγῶνα ἀδύτων αὐτὸν οὐδέξῃ· ἄλλ' ἐργατικώτερα ἔργα ποιήσας, οὕτως εἰς τὸ στάδιον ἐμβαίνειτω μετὰ τὴν τοιετίαν. Porro eum qui semel ingressus est ad manendum cum illis, usque ad triennium non suscipies ad certamen rerum secretiorum; sed cum opera difficiliora fecerit, sic procedat in stadium post triennium.

(5) Ἀποκρῖματίστως, et cap. 15, cap. vero 17, ὁ προσκρῖματίστως· promiscua lectione tum in mss. tum in libris editis, prima tolerabili, secunda meliore. Quod si queris exempla nonnulla indicabo: *Juris Græco Romani* p. 222, 232, 241, 565, 572, 575, 582 et 452; *Enchiridii* p. 525 et *Balsamonis* p. 402, 559, 560, 851. Sed et ἀποκρῖματίστον in *Jure Græco-Rom.* p. 390, in ms. Joliano est ἀποκρῖματίστον. Et vero mihi voces istæ autem vellent, ut dicam de nomine difficult, quod his existat epistola Facundi Hermianensis, t. in Spicilegii edita per pium doctumque monachum Lucam Acherium, de litteris optime meritum. Impugnatores trium capitulorum appellat Hermianensis Necrodioctas et Porcianistas. Necrodioctas, facili intellectu, id

6. Verum magnus Pater, inquit, abbas Cassianus Romanus seu Latinus definit, ut a mundo jactatus et ad monasterii fraternitatem accedens, non statim tondeatur, sed intra triennium cum monachicis indumentis probetur; quo, si monachalis vita institutum asperius recuset, ab eo sine culpa et præjudicio resiliat, carnalisque cupiditatis particeps fiat. Quin potius, aiunt, idem abbas decernit, vestes cum quibus ad monasterium ille accessit, dispensatore servari; quo nempe is licentiam habeat monachales deponendi, et proprias sæcularesque apponendi. Audiant ergo si pariter, nos post hunc librum diligenter lectum ac evolutum, deprehendisse Patri fieri calumniam. Primo siquidem, non tanquam institueret et informaret, aut regulam traderet exercitationis monasticæ disciplinæ, conscripsit Pater, quæ scilicet conscripsit; sed quemadmodum in præfatione ait: Castorem quemdam episcopum, qui rogaverat, edocere volens Orientalium cœnobiorum, præsertimque Ægyptiorum instituta, ut ipsius quoque monasterii monachi eodem modo agerent, quasi in narrationis speciem scripsit quæcumque scripsit. Neque oportet quæ a nulla sancta synodo auctoritatem et robur consecuta sunt, tanquam canonicas obtinere constitutiones, nec illa sequenda sunt, præcipue quando canonibus repugnant.

7. Deinde licet concesserit quispiam ea obtinere debere, velut a sancto Patre definita et decreta; neque ipsa existimo præcipere, ut divina sacraque indumenta, habitusque monachorum contumelia afficiatur; adeo ut qui hodie in vicis cum rasis indumentis ambulavit, cras cum sericis versetur. Postquam enim desinuit, ne quis prius in monasterium admittatur, quam specimen quoddam sui

est mortuorum persecutores, at Porcianistas cur? Suspiciatur initio propter ea quæ ab eodem Facundo libro contra Mocianum seu Mutianum proferuntur de Sorcio et Surcio, reponi debere, vel Sorcianistas in Epistola, vel Porcium in libro. Veritus sum postea ne hoc omnibus non satisfaceret, videreturque nonnullis minus quadrare ad scripserim contextus. Quocirca quæsi vi apud me propinquum aliquod vocabulum quod loco esset convenientius, nec aliud excogitare potui quam Porcianistas ἀπὸ τοῦ προσκρῖματός, a præjudicio, ante lato iudicio. *In hoc nunc,* inquit epistola, *omnis consistit questio de vivorum mortuorumque iudicio.* Intra: *Hi autem preveniendo iudicium Dei, et opere mortifero damnationem mortuorum et vivorumque non sibi consentientium perpetrando, etc.* Et Paulus post: *Debuissent patienter expectare Christum tempore præfinito venturum de cælis ad iudicandum vivos et mortuos, et non ipsi nunc et viventem nos, et mortuos olim catholicos pontifices, non solum iudicare, verum etiam quasi perpetuæ sententiæ anathemate condemnare.* Aliisque interjectis: *Contra Deum superbiæ cristas exeruerunt, præcipiendo iudicium ejus, novumque errorem per damnationem vivorum ac mortuorum condendo.* Igitur utramque divinationem non omnino rejeci, expectans doctiorum iudicia et indicia, ac iterum ingenio meo indulgens: id quod facere in ejusmodi obscuris licuit semper, nunquam non licebit.

ergo Deum amoris, cum probatione non mediocri exhibuerit, hæc ad verbum admonet : Ideo sic unusquisque antiquis facultatibus nudatur, ut neque ipsum indumentum quo amictus venit, deinceps gestare permittatur : verum cunctis fratribus congregatis productus in medium, suis exiit vestibus, perque manus abbatis indumentis monasterii amicitur ; quo per hujusmodi typum et figuram agnoscat, quod omnibus mundi rebus, et jactantia fastuque nudatus, paupertatem Christi induit, quodque prompte citra verecundiam semetipsum accenset adæquatque corpori fraternitatis. Vestimenta vero quæ exiit sumens monasterii œconomus, multo tempore servat seposita, donec progressus sui, et bonæ conversationis, ac tolerantie in variis tentationibus, demonstrationem præbuerit. Et si eum quidem deprehenderint posse in iis perseverare, necnon in studio ac fervore, quo cœpit permanere, eum cum reliquis connumerant ; sin vero aliquod murmurationis vitium, aut cujuslibet inobedientie peccatum in ipso animadverterint, exiunt quibus e monasterio induerant, et sæcularibus indumentis contextum, e cœnobio eijciunt ; ut ex hoc deinceps disciplinæ rigore, non in promptu sit volenti pro libitu recedere a monasterio ; sed qui omni modo non permanet in sua professione, mundanum vestitum recipiat, sicque extra monasterium mittatur.

8. Dicant ergo qui contra sentiunt : numquid ex verbis his magnus iste Pater concedit ei qui exercetur, rasum gestare et monachorum habitum sumere, rursumque mutata sententia transfigurari in laicum ? Sane, inquit, definit enim, eum qui accedit exiit vestitu quem gerebat quando ad monasterium venit, illumque vestitum in tuto custodiri, ipsum vero mutata veste per manus abbatis indumentis monasterii vestiri, ut quando vocabit tempus, si improbandus in monachali vita appareat, vestibus monasterii exuatur, sæcularibus induatur, atque dimittatur a monasterio. Quod autem monasterii vestes, sint monachales, sæculares vero, laicæ, non est ignotum. Attamen non dixit Pater, eum qui accedit, indui vestibus duntaxat, iisque vilibus, sed vestibus monasterii. Nam si forte militis amictum habuerit, ex purpura, vel etiam auro intertextum, commorari in monasterio cum eo non permittetur, tum propter indecentiam, tum ne corpus mollius indumentis enervatum sese efferat. Verum laicos vult cum parvi pretii indumentis, amicti convenientibus, ad monasterium pertinentibus, versari. Ex eo autem quod Pater dicit, eos qui accesserint vestitum suum in monachalem commutare, non indicat per oppositionem, ipsos

(4) Lib. iv, c. 5.

(5) *Γυμνοῦται τῆς ἀρχαίας περιουσίας*. Hæc pertinentem accipere conjecturam. Athanasii seu potius alterius Syntagma doctrinæ ad monachos et Christianos omnes, p. 22. Ἐὐν χωρὶον κέκτησαι, ἐν

αὐτοῦ, μετὰ θυμίας; οὐκ ἀγενοῦ· παραστῆσθε· ταῦτα ῥητῶ; παρακαλεῖται (4)· Διὰ τοῦτο οὕτως ἕκαστο; γυμνοῦται (5) τῆς ἀρχαίας περιουσίας, ὡς μηδὲ αὐτὸ τὸ ἐνδυμα ὁ περιδεδιηγμένος ἦλθε, τοῦ λοιποῦ φορεῖν συγχωρεῖσθαι· ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν πάντων συνηγμένων, προαχθεὶς εἰς τὸ μέσον, ἐκδύεται τὰ ἴδια ἱμάτια, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀδδᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυται· ὡς διὰ τοῦτου τοῦ τύπου ἐπιγινῶναι αὐτὸν ὅτι, πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου γυμνωθεὶς, ἐνεδύσατο τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἀνεπαίσχυντως συναριθμεῖ αὐτὸν καὶ ἐξίστι τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος. Τὰ δὲ ἱμάτια δὲ ἀποδύεται, λαθὼν ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς, ἐπὶ πολὺν χρόνον φυλάττει, ἀφορίας ἕως προκοπῆς τῆς αὐτοῦ καὶ ἀναστροφῆς καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν διαφόροις πειρασμοῖς ἀπόδειξιν παράσχη. Καὶ εἰ μὲν εὐρωσιν αὐτὸν δυνάμενον τοῦτοις ἐγκαταρεῖν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ διαπύρῳ θέρμῃ ἢ ἐνήρξαστο διαμένοντα, τοῖς λοιποῖς συναριθμοῦσιν· εἰ δὲ τι γογγυσμοῦ ἢ ἀλάττωμα, ἢ παρακοῆς οἰασθήσεται ἐν αὐτῷ ἁμαρτίαν καταμάθωσιν, ἐκδύσαντες τοῦτον ἄπερ ἐνεδύσατο ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐνδύμασι τοῦτον περιβαλόντες, ἀπωθύνονται τοῦ κοινοβίου· ὡς ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς ἀκριθείας μὴ εὐχρίειαν εἶναι τῷ βουλομένῳ ὡς Ἔτυχαν ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς· ἀλλὰ τὸν μὴ ἐμμένοντα κατὰ πάντα τρόπον τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ μετενδύσθαι τὴν κοσμικὴν ἐσθῆτα, καὶ οὕτως ἀπολύεσθαι τοῦ μοναστηρίου.

9. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ ἀντίθετοι, ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐνδιδῶσιν ὁ μέγας οὗτος Πάτερ τῷ γυμναζομένῳ βρασοφορεῖν καὶ μετασηματίζεσθαι κατὰ μοναχούς, καὶ αὐθὶς ἐκ μεταμελείας ἀποσηματίζεσθαι κατὰ λαϊκοῦς; Ναί, φασί· διορίζεται γὰρ τὸν προσερχόμενον ἀπεκδύεσθαι ὁ ἐνεδιδύσκειτο ἐνδυμα ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν μονήν, καὶ ἐν ἀσύλῳ παραφυλάττεσθαι, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τοῦ ἀδδᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυσθαι, ἴναι, καλοῦντος καιροῦ, ἐὰν ἀδδᾶ κίμος περὶ τὸν μονῆρ βίον ἀναφανῇ, τὰ μὲν τοῦ μοναστηρίου ἀμφια ἀπεκδυθῇ, τὰ δὲ κοσμικὰ ἐνδυθῇ· καὶ τοῦ μοναστηρίου μοναχικὰ, τὰ δὲ κοσμικὰ λαϊκὰ, οὐκ ἠγνῶνται. Καὶ μὴν οὐκ εἶπεν ὁ Πάτερ, ἐνδύματα μόνον καὶ πενιχρὰ προσερχόμενον ἀμφιέννυσθαι, ἀλλ' ἐνδύματα τοῦ μοναστηρίου. Εἰ γὰρ ἴσω; στρατιώτου δὴ ἐνδυμενίαν περιεδέδλητο, ἐκ κογχύλης ἢ καὶ χρυσόπαστον, διατρέθειν ἐν τῇ μονῇ μετὰ ταύτης οὐ παραχωρηθήσεται διὰ τὴν ἀπρίπειαν, καὶ ἵνα μὴ γαυριᾷ τὸ σῶμα τοῖς μαλακοῖς ἀμφοῖς θρυπτόμενον· μετὰ δὲ εὐτελῶν ἀμφίων ἐνδυμενίᾳ προσηκόντων λαϊκοῦς καὶ τῇ μονῇ διαφερόντων ἀνασφραξέσθαι. Ἐκ δὲ τοῦ εἰπεῖν Πατέρα μετενδιδύσκεσθαι τοὺς προσερχομένους· τὰ μοναχικὰ, οὐ παρίσταται ἐξ ἀντιδιαστολῆς μοναχικὰ πρὸ τῆς μετενδύσεως αὐτοῦ ἀμφιέννυσθαι· οὐδὲν γὰρ ἦν

μοναστηρίῳ ἀναχωρῶν, οὐκ ἀνεχώρησέ σοι, ἀλλ' ἐμπαιξείης καὶ ἐμπαιξή. F. οὐχ ἅμα ἐχώρησέ σοι. Si villam possedisti, cum in monasterium secederes, non una tecum accessit, sed illudis atque illulcris.

προστώμενον μοναχικῶν ἀμφίων ἐπιμνησθῆναι· ἅντα τὸν μάκαρα, καὶ τῆς συνθήκης τοῖς μοναχοῖς μετασχηματίσεως· ἀλλ' ἡ τῶν κοσμικῶν ἐνδυμάτων σημασία βούλεται τὸν ἀδόκιμον μὴ μετὰ τῶν ἱματίων τῆς μονῆς ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν οικειῶν, μεθ' ὧν δηλαδὴ εἰς τὸν κόσμον ἀνεστρέφετο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ φυλάττεσθαι ταῦτα ὑπὸ τοῦ οἰκονόμου παρεκελεύσατο.

θ'. Ἄραρε τοίνυν γυμνάζεσθαι τοὺς ἀπὸ τύρβης βιωτικῆς εἰς τὸν μοναδικὸν βίον μεταπηδῶντας κατὰ δάμαλιν ἀπειροζυγον, καὶ μᾶλλον ὅσοι βίου γεγόνασιν ἀδόκιμοι καὶ σφαλεροῦ. Κἂν γὰρ ἐν Εὐαγγελίῳ ὁ Κύριος, *Δεῦτε πρὸς μέ πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πειροριζόμενοι*, φησὶ, *κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· κἀντεῦθεν ἀκίνδυνον ἀναφαίνεται τὸ πάντας ἀπεριμερίμως δεχεσθαι· ἀλλ' ἐπεὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν πολλὰ περὶ τοῦ προτέρου βίου τὸν νεανίσκον ἀνέκρινε, καὶ μετὰ πληροφορίας τοῦ ἀγαθοῦ βίου αὐτοῦ τὴν τελειώσιν ἀπεκλήρωσε, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ διωρίσατο, δίκαιόν ἐστι καὶ κανονικὸν τοὺς μήτε διὰ βίου καθαρότητα, μήτε διὰ ἡθους ἀγαθοῦ γνωριμότητα, πρὸ δοκιμασίας ἀναφανέντας ἱκανοὺς εἰς τὴν ἐπιφοριεσθῆναι τὸν ἐλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, διὰ χρόνον μακροῦ πολυπραγμονεῖσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι. Τὸ δὲ γίνεσθαι τὴν δοκιμασίαν ἐπὶ τριετίαν μετὰ ἐνδυμάτων μοναχικῶν, καὶ δοθῆναι τοῖς βρασοφορήσασιν ἄδειαν, ἐν τῇ τῆς τοιαύτης προθεσμίας, εἰ ἀπαρίσκονται πρὸς τὴν τοῦ μονάδος βίου σκληρότητα, τὰ μοναχικὰ μὲν ἀποδύεσθαι, λαϊκὰ δὲ ἐνδιδύσκεσθαι, οὐ μοι δοκεῖ κανονικόν, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ ἐπαγγελίας ἄξιον. Καὶ πῶθεν τοῦτο φημι, ἀκουσον.*

ι'. Ἡ τριετής προθεσμία τῆς δοκιμασίας παρὰ μὲν τινος ἀγίου Πατρὸς οὐ παρεδόθη, καθὼς ὁ λόγος ἀνωθεν διετράνωσεν· ἡ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσα θεὰ καὶ οἰκουμένηνικὴ σύνοδος, ἡ λεγομένη πρώτη καὶ δευτέρα, φησὶν ἐν πέμπτῳ κανόνι ταῦτα ῥητῶς· *Τὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταρᾶς ἐπὶ πολὺ τὴν μοναδικὴν εὐταξίαν λυμαιομένους εὐρίσκομεν. Προπετῶς γὰρ εἰς τὸν μοιρῆν βίον ἑαυτοὺς τινες ἐπιβρίπτοντες, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐπὶ τὴν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον ἀθλιῶς κάλιν ἐπαναστρέφουσιν.* *Ὅρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἅγια σύνοδος μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος εἰς πείραν αὐτοῖς ἀφελθῆς δοκίμους αὐτοὺς καὶ ἀξιούς τῆς τηλικαύτης βιοτικῆς παραστήσῃ. Καὶ τοῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρεκελεύσατο, πλην εἰ μὴ πού τις βαρεία προσπεσοῦσι νόσος τὸν χρόνον ἀναγκάσῃ σιτιστιλῆναι τῆς δοκιμασίας, ἢ εἰ μὴ πού τις σιη ἀνήρ ἐδύλαθῃς, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διανῶν σχήματι.* Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόπειραν (6) πῦρτελῆ καὶ ὁ ἐξηγητικὸς

A ante vestis mutationem monachica fuisse indutos. Nihil quippe obstabat quominus beatus ille indumentorum monachalium et consuetæ apud monachos habitus mutationis mentionem faceret. Sed sæcularium indumentorum designatio hoc sibi vult, ut qui reprobatur, non dimittatur cum vestibus monasterii, sed cum suis, iis videlicet quibus in mundo utebatur. Nam idcirco etiam illas per œconomum servari mandavit.

B 9. Ratum ergo fixumque est, exerceri debere eos qui a tumultu hujusce vitæ ad monasticam vitam transiliunt, instar juvenæ jugum non expertæ, sed præcipue qui vitam duxerunt improbabilem et noxiam. Quamvis enim in Evangeliiis Dominus dicat: *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*¹, hincque extra periculum esse videatur cunctos admittere absque sollicitudine: at tamen quoniam idem Deus et Servator noster, ab adolescente multa de priori vita disquisivit, et post acceptam super bona ipsius vita certitudinem, perfectionem allegavit, utque sequeretur eum præcepit; æquum est et canonicum, ut qui neque per vitæ puritatem, neque per bonorum morum familiaritatem, ante probationem idonei visi fuerint ad gestandum jugum Domini leve, operose explorentur ac probentur longo tempore. Cæterum probationem per triennium cum indumentis monachalibus fieri, darique rasa ferentibus licentiam, ut intra hoc tempus, si displiceat solitariæ vitæ durities, monasticas vestes exuant, laicis congruas assumant, non mihi videtur esse canonicum, neque dignum nostra vita et professione. Unde vero hoc dicam, audi:

10. Triennalis probationis mora, a nullo sancto Patre tradita est, uti sermo superior declaravit. Sacra vero ac generalis synodus Constantinopoli habita, quæ dicitur prima et secunda, in quinto canone hæc ad verbum dicit: *Quæ sine judicio et probatione sunt renuntiationes, bono ordini monastico magnum afferre incommodum invenimus. In monasticam enim vitam se quidam temere injicientes, et ad asperam laboriosamque exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem et voluptariam vitam rursus misere revertuntur. Propterea ergo statuit sancta synodus, ut nemo monastico habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus ad experientiam eis relictum, ipse esse probatus et tali vita dignos ostenderit. Et hoc omni modo observari præcepit, præterquam si forte gravis aliquis morbus incidens, probationis tempus contrahi coegerit, aut si forte sit quidam vir religiosus, quique vitam monasticam in habitu sæculari peregerit. Tali enim viro ad absolutum experimentum, tempus semestre suffecerit. Si quis autem præter hæc fecerit, monasterii quidem præfectus, præfectura exiciens, non observati ordinis correctionem, vitam in obedientia ductam inveniat;*

¹ Matth. xi, 28.

(6) Ἀπόπειρα. Male legitur ἀπίκαραν, tonsuram, in Bibliotheca Juris canonici p. 775.

ergo Deum amoris, cum probacione non mediocri exhibuerit, hæc ad verbum admonet : Ideo sic unusquisque antiquis facultatibus nudatur, ut neque ipsum indumentum quo amictus venit, deinceps gestare permittatur : verum cunctis fratribus congregatis productus in medium, suis exiit vestibus, perque manus abbatis indumentis monasterii amicitur ; quo per huiusmodi typum et figuram agnoscat, quod omnibus mundi rebus, et jactantia fastuque nudatus, paupertatem Christi induit, quodque prompte citra verecundiam semetipsum accenset adæquatque corpori fraternitatis. Vestimenta vero quæ exiit sumens monasterii œconomus, multo tempore servat seposita, donec progressus sui, et bonæ conversationis, ac tolerantiae in variis tentationibus, demonstrationem præbuerit. Et si eum quidem deprehenderint posse in iis perseverare, necnon in studio ac fervore, quo cœpit permanere, eum cum reliquis connumerant ; sin vero aliquod murmuracionis vitium, aut cujuslibet inobedientiae peccatum in ipso animadvertierint, exiunt quibus e monasterio induerant, et sæcularibus indumentis contectum, e cœnobio rejiciunt ; ut ex hoc deinceps disciplinæ rigore, non in promptu sit volenti pro libitu recedere a monasterio ; sed qui omni modo non permanet in sua professione, mundanum vestitum recipiat, sicque extra monasterium mittatur.

8. Dicant ergo qui contra sentiunt : numquid ex verbis his magnus iste Pater concedit ei qui exercetur, rasum gestare et monachorum habitum sumere, rursumque mutata sententia transfigurari in laicum ? Sane, inquit. Definit enim, eum qui accedit exiit vestitu quem gerebat quando ad monasterium venit, illumque vestitum in tuto custodiri, ipsum vero mutata veste per manus abbatis indumentis monasterii vestiri, ut quando vocabit tempus, si improbandus in monachali vita appareat, vestibus monasterii exualur, sæcularibus induatur, atque dimittatur e monasterio. Quod autem monasterii vestes, sint monachales, sæculares vero, laicæ, non est ignotum. Attamen non dixit Pater, eum qui accedit, indui vestibus duntaxat, iisque vilibus, sed vestibus monasterii. Nam si forte militis amictum habuerit, ex purpura, vel etiam auro intertextum, commorari in monasterio cum eo non permittetur, tum propter indecentiam, tum ne corpus mollihus indumentis enervatum sese efferat. Verum laicos vult cum parvi pretii indumentis, amictui convenientibus, ad monasterium pertinentibus, versari. Ex eo autem quod Pater dicit, eos qui accesserint vestitum suum in monachalem commutare, non indicat per oppositionem, ipsos

(4) Lib. iv, c. 5.

(5) Γυμνοῦμαι τῆς ἀρχαίας περιουσίας. Huc pertinentem accipesis conjecturam. Athanasii seu potius alterius Syntagma doctrinæ ad monachos et Christianos omnes, p. 22. Ἐν χωρίῳ κέκτησαί, ἐν

αὐτοῦ, μετὰ θεικμασίας οὐκ ἀγενοῦ· παραστήσεται. ταῦτα βητῶ· παρακαλεῖται (4)· Διὰ τοῦτο οὕτως ἕκαστο· γυμνοῦται (5) τῆς ἀρχαίας περιουσίας, ὡς μηδὲ αὐτὸ τὸ ἐνδυμα ὁ περιβέβλημένος ἦλθε, τοῦ λοιποῦ φορεῖν συγχωρεῖται· ἀλλὰ τῶν ἀδελφῶν πάντων συνηγμένων, προαχθεὶς εἰς τὸ μέσον, ἐκδύεται τὰ ἴδια ἱμάτια, καὶ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἀββᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυται· ὡς διὰ τοῦτου τοῦ τύπου ἐπιγνώσκει αὐτὸν ὅτι, πάντων τῶν κοσμικῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀλαζονείας καὶ τοῦ τύφου γυμνωθεὶς, ἐνεδύσατο τὴν πτωχείαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἀνεπαισχύντως συναριθμεῖ ἑαυτὸν καὶ ἕξιστο τῷ σώματι τῆς ἀδελφότητος. Τὰ δὲ ἱμάτια δὲ ἀποδύεται, λαθῶν ὁ οἰκονόμος τῆς μονῆς, ἐπὶ πολὺν χρόνον φυλάττει, ἀφορίας ἕως προκοπῆς τῆς αὐτοῦ καὶ ἀναστροφῆς καὶ ὑπομονῆς τῆς ἐν διαφόροις πειρασμοῖς ἀποδείξειν παράσχη. Καὶ εἰ μὲν εὐρωσιν αὐτὸν δυνάμενον τοῦτοις ἐγκαρτερεῖν, καὶ ἐν τῇ σπουδῇ καὶ διακρίσει θερμῇ ἢ ἐνήρηστο διαμένοντα, τοῖς λοιποῖς συναριθμοῦσιν· εἰ δὲ τι γογγυσμοῦ ἐλάττωμα, ἢ παρακοῆς οἰασθήσεται ἐν αὐτῷ ἀμαρτίαν καταμάθωσιν, ἐκδύσαντες τοῦτον ἄπερ ἐνεδύσατο ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ τοῖς κοσμικοῖς ἐνδύμασι τοῦτον περιβαλόντες, ἀπωθοῦνται τοῦ κοινοῦ· ὡς ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς ἀκριβείας μὴ εὐχέριαν εἶναι τῷ βουλομένῳ ὡς ἔτυχεν ἀναχωρεῖν τῆς μονῆς· ἀλλὰ τὸν μὴ ἐμμένοντα κατὰ πάντα τρόπον τῇ ἰδίᾳ ὁμολογίᾳ μετενδύεσθαι τὴν κοσμικὴν ἐσθήτην, καὶ οὕτως ἀπολύεσθαι τοῦ μοναστηρίου.

9. Εἰπάτωσαν οὖν οἱ ἀντίθετοι, ἀπὸ τῶν ῥημάτων τούτων ἐνδίδωσιν ὁ μέγας οὗτος Πατήρ τῷ γυμναζομένῳ βρασοφορεῖν καὶ μετασχηματίζεσθαι κατὰ μοναχὸς, καὶ αὐτὸς ἐκ μεταμελείας ἀποσχηματίζεσθαι κατὰ λαϊκούς ; Ναί, φασί· διορίζεται γὰρ τὸν προσερχόμενον ὁπερδύεσθαι ὁ ἐνδιδύσκειτο ἐνδυμα ὅτε ἦλθεν εἰς τὴν μονήν, καὶ ἐν ἀσύλῳ παραφυλάττεσθαι, διὰ δὲ τῶν χειρῶν τοῦ ἀββᾶ ἐνδύμασι τοῦ μοναστηρίου μεταμφιέννυσθαι, ἴνα, καλοῦντος καιροῦ, ἐάν ἀδοκιμος περὶ τὸν μονῆρ βίον ἀφανῆ, τὰ μὲν τοῦ μοναστηρίου ἄμφορα ἀπακδυθῆ, τὰ δὲ κοσμικὰ ἐνδυθῆ· καὶ τοῦ μοναστηρίου μοναχικὰ, τὰ δὲ κοσμικὰ λαϊκὰ, οὐκ ἠγνόηται. Καὶ μὴ οὐκ εἶπεν ὁ Πατήρ, ἐνδύματα μόνον καὶ πενιχρὰ προσερχόμενον ἀμφιέννυσθαι, ἀλλ' ἐνδύματα τοῦ μοναστηρίου. Εἰ γὰρ ἴσως στρατιώτου δὴ ἐνδυμενίαν περιεβέβλητο, ἐκ κογχύλης ἢ καὶ χρυσόπαστον, διατρίβειν ἐν τῇ μονῇ μετὰ ταύτης οὐ παραχωρηθήσεται διὰ τὴν ἀπρέπειαν, καὶ ἵνα μὴ γαυριᾷ τὸ σῶμα τοῖς μαλακοῖς ἀμφοῖς θρυπτόμενον· μετὰ δὲ εὐτελῶν ἀμφίων ἐνδυμενίᾳ προσηκόντων λαϊκούς καὶ τῇ μονῇ διαφερόντων ἀναστρέφεται. Ἐκ δὲ τοῦ εἰπεῖν Πατέρα μετενδιδύσκεισθαι τοὺς προσερχομένους· τὰ μοναχικὰ, οὐ παρίσταται ἐξ ἀντιδιαστολῆς μοναχικὰ πρὸ τῆς μετενδύσεως αὐτοὺς ὁμφιέννυσθαι· οὐδὲν γὰρ ἦν

μοναστηρίου ἀναχωρῶν, οὐκ ἀνεχώρησέ σοι, ἀλλ' ἐμπαίσεις καὶ ἐμπαίξῃ. F. οὐχ ἄμα ἐχώρησέ σοι. Si villam possedisti, cum in monasterium secederes, non una tecum accessit, sed illudis atque illucris.

προσστατάμενον μοναχικῶν ἀμφίων ἐπιμνησθῆναι τὸν μάκαρα, καὶ τῆς συνήθους τοῖς μοναχοῖς μετασχηματίσεως· ἀλλ' ἡ τῶν κοσμικῶν ἐνδυμάτων σημάσια βούλεται τὸν ἀδόκιμον μὴ μετὰ τῶν ἱματίων τῆς μονῆς ἀπολύεσθαι, ἀλλὰ μετὰ τῶν οικείων, μεθ' ὧν δηλαδὴ εἰς τὸν κόσμον ἀνεστρέφετο· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ φυλάττεσθαι ταῦτα ὑπὸ τοῦ οἰκονόμου παρεκελεύσατο.

θ'. Ἄραρε τοίνυν γυμνάζεσθαι τοὺς ἀπὸ τύρβης βιωτικῆς εἰς τὸν μοναδικὸν βίον μεταπηδῶντας κατὰ δάμαλιν ἀπειροζυγον, καὶ μᾶλλον ὅσοι βίου γεγόνασιν ἀδόκιμοι καὶ σφαλεροῦ. Κἂν γὰρ ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος, Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πειροτιμῆνοι, φησὶ, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς· κἀντεῦθεν ἀκίνδυνον ἀναφαίνεται τὸ πάντας ἀπειρημένως δέχεσθαι· ἀλλ' ἔπει δ' αὐτὸς Θεὸς καὶ Σωτὴρ ἡμῶν πολλὰ περὶ τοῦ προτέρου βίου τὸν νεανίσκον ἀνέκρινε, καὶ μετὰ πληροφορίας τοῦ ἀγαθοῦ βίου αὐτοῦ τὴν τελειώσιν ἀπεκλήρωσε, καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ διωρίσατο, δίκαιόν ἐστι καὶ κανονικὸν τοὺς μῆτε διὰ βίου καθαρότητα, μῆτε διὰ ἡθους ἀγαθοῦ γνωριμότητα, πρὸ δοκιμασίας ἀναφανέντας ἱκανοὺς εἰς τὴν ἐπιφορετισθῆναι τὸν ἑλαφρὸν τοῦ Κυρίου ζυγόν, διὰ χρόνου μακροῦ πολυπραγμονεῖσθαι καὶ δοκιμάζεσθαι. Τὸ δὲ γίνεσθαι τὴν δοκιμασίαν ἐπὶ τριετίαν μετὰ ἐνδυμάτων μοναχικῶν, καὶ δοθῆναι τοῖς βρασοφορήσασιν ἄδειαν, ἐν τῷ τῆς τοιαύτης προθεσμίας, εἰ ἀπαρίσκονται πρὸς τὴν τοῦ μονάδος βίου σκληρότητα, τὰ μοναχικὰ μὲν ἀποδύεσθαι, λαϊκὰ δὲ ἐνδιύσκεσθαι, οὐ μοι δοκεῖ κανονικόν, οὐδὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας καὶ ἐπαγγελίας ἄξιον. Καὶ πέθον τοῦτό φημι, ἄκουσον.

ι'. Ἡ τριετής προθεσμία τῆς δοκιμασίας παρὰ μὲν τινος ἀγίου Πατρὸς οὐ παρεδόθη, καθὼς ὁ λόγος ἀνωθεν διετράνωσεν· ἡ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει συστάσα θεὰ καὶ οἰκουμένη· κτὴν σύνδοξ, ἡ λεγομένη πρώτη καὶ δευτέρα, φησὶν ἐν πέμπτῳ κανόνι ταῦτα ῥητῶς· Τὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγὰς ἐπὶ πολὺ τὴν μοναδικὴν εὐσέλιαν λυμαιομένης εὐρίσκομεν. Προπετῶς γὰρ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον ἑαυτοὺς τινες ἐπιβρίπτοντες, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπιπονον κατωλιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐπὶ τὸν φιλόσαρχον καὶ ἡθονικὸν βίον ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν. Ὅρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἀγία σύνοδος μηδένα τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος εἰς πεῖραν αὐτοῖς ἀρθεῖς δοκιμῶν αὐτοῦ καὶ ἀξίους τῆς τηλικαύτης βιοτικῆς παραστήσῃ. Καὶ τοῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρεκελεύσατο, πλὴν εἰ μὴ πού τις βαρεῖα προσπεσοῦσι νόσος τὸν χρόνον ἀναγκάσει σιναλλῆναι τῆς δοκιμασίας, ἢ εἰ μὴ πού τις εὐδὴρ ἐλάθῃ, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διανώσῃ σχήματι. Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιοῦτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόπειραν (6) παντελῆ καὶ ὀξείην αἰετὸν

⁶ Matth. xi, 28.

(6) Ἀπόπειραν. Male igitur ἀπίκιστον, tonsuram, in Bibliotheca Juris canonici p. 775.

A ante vestis mutationem monachica fuisse indutus. Nihil quippe obstabat quominus beatus ille indumentorum monachalium et consuetæ apud monachos habitus mutationis mentionem faceret. Sed sæcularium indumentorum designatio hoc sibi vult, ut qui reprobatur, non dimittatur cum vestibus monasterii, sed cum suis, iis videlicet quibus in mundo utebatur. Nam idcirco etiam illas per æconomum servari mandavit.

9. Ratum ergo siquique est, exerceri debere eos qui a tumultu hujusce vitæ ad monasticam vitam transiliunt, instar juvencæ jugum non expertæ, sed præcipue qui vitam duxerunt improbabilem et noxiam. Quamvis enim in Evangeliiis Dominus dicat: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos², hincque extra periculum esse videatur cunctos admittere absque sollicitudine: attamen quoniam idem Deus et Servator noster, ab adolescente multa de priori vita disquisivit, et post acceptam super bona ipsius vita certitudinem, perfectionem allegavit, utque sequeretur eum præcepit; æquum est et canonicum, ut qui neque per vitæ puritatem, neque per bonorum morum familiaritatem, ante probationem idonei visi fuerint ad gestandum jugum Domini leve, operose explorentur ac probentur longo tempore. Cæterum probationem per triennium cum indumentis monachalibus fieri, darique rasa ferentibus licentiam, ut intra hoc tempus, si displiceat solitariæ vitæ durities, monasticas vestes exuant, laicis congruas assumant, non mihi videtur esse canonicum, neque dignum nostræ vitæ et professione. Unde vero hoc dicam, audi:

10. Triennialis probationis mora, a nullo sancto Patre tradita est, uti sermo superior declaravit. Sacra vero ac generalis synodus Constantinopolitana habita, quæ dicitur prima et secunda, in quinto canone hæc ad verbum dicit: Quæ sine iudicio et probatione sunt renuntiationes, bono ordini monastico magnum afferre incommodum invenimus. In monasticam enim vitam se quidam temere injicientes, et ad asperam laboriosamque exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem et voluptariam vitam rursus misere revertuntur. Propterea ergo statuit sancta synodus, ut nemo monastico habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus ad experientiam eis relictum, ipso esse probatos et tali vita dignos ostenderit. Et hoc omni modo observari præcepit, præterquam si forte gravis aliquis morbus incidens, probationis tempus contrahi coegerit, aut si forte sit quidam vir religiosus, qui vitam monasticam in habitu sæculari peregerit. Tali enim viro ad absolutum experimentum, tempus senestre suffecerit. Si quis autem præter hæc fecerit, monasterii quidem præfectus, præsertim excidens, non observanti ordinis correctionem, vitam in obedientia ductam inveniat;

qui vero monachus est, alii monasterio tradetur, A quod monasticam disciplinam accurate observet. Cum ergo canon hæc definiat constituatque, probationem insuetorum pugilum per triennium fieri, assuetorum autem ac religiosorum per tempus semestris, cæteroque cunctorum neminem mutare habitum; quomodo qui habitu transmutati sunt, velut legitimi et alumnii contribulesque nostri, permittentur juxta suam voluntatem, diu expectare transfigurationem a vita monastica ad laicum habitum, et contra jura canonica garrere ac nugari?

οικειόν θέλημα καὶ ἀναμένειν ἐπὶ μακρὸν τὸν ἀπὸ καὶ ἀβολοσχεῖν κατὰ δικαιωμάτων κανονικῶν;

11. Sed forte dicent, canonem non loqui de iis B qui rasa gestant, verum de iis qui ante præstitutum tempus elapsum figuram habitumque per canonicam tonsuram mutavere; ideoque patrocinari rasa indutis qui temporis præfixi complementum expectant, condemnare autem eos qui ante statutum hoc triennium ad recipiendum in angelica militia locum properant. Non enim vult, ut qui ante pugnam judicatus est pugne inutilis, tanquam antesignanus prælietur, neque ut qui ante conflictum visus est infirmus aciners, quasi strenuus conerit; ne ei qui in militia allegit, et sibi, cæterisque discipulis, devictoria vertantur in pudæfactoria, manifestatoria in oblitteratoria. Audiant igitur etiam ad hæc novi recentisque horum legislatores, camelum glutientes, et excolantes culicem^b. Quinta Justiniani Novella, quæ in tertio undecimi tituli capite Nomocanonis inserta est, hæc expresse ait: Qui vitam monasticam volunt profiteri, sive sint liberi sive servi, prius triennio perseverant, tonsura et vestitu laicorum utentes, ac Scripturam discentes, et conditionem suam, causamque cur monachi esse velint, ne forte mala sit, confitentem; atque admoneantur, quod si triennio perseveraverint, dignique visi fuerint qui monachi fiant, tunc tondeantur, et a servitute liberantur. Caput decimum septimum quarti libri Basilicorum, quod est pars Novellæ Justiniani 123, hæc ad verbum decernit: Cunctis vero semel qui in sæculari vita conversati sunt, præsertimque iis qui scenica exercent, viris et mulieribus ac præterea prostibulis, interdiximus, habitu monachi vel sanctimonialis uti, aut illum quovis modo imitari; scientibus omnibus qui ausi fuerint vel uti tali habitu, vel imitari, vel illudere qualemcumque ecclesiasticam constitutionem, quod tum corporales pœnas perpetiuntur, tum in exsilium irædentur.

μουτι, ἢ μιμησασθαι, ἢ ἐμπαίξειν οὐρανθήποτε ἐκκλησιαστικὴν κατάτασιν, ὅτι καὶ σωματικὰς τιμωρίας ὑποστήσονται, καὶ ἐξοῖα παρδοθήσονται.

12. Cum ergo dux istæ Novellæ ad verbum delineant, cum laicis vestibus exercitationem peragi;

^b Matth. xxiii, 24.

(7) Τὸ ἐξ κεφάλαιον τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν. In Balsamone ad canonem 3 synodi C^p. prima et secunda, ἐν ἐξ κεφ. τοῦ α' τίτλου τοῦ

ἀρχαίου χρόνου. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα διαπραξέται τὸν μὲν ἠγούμενον τῆς ἡγουμενίας ἐκπίπτοντα πωδεῖαν τῆς ἀταξίας τὴν ἐν ὑποταγῇ διαγωγὴν ἐφευρλοσκίει, τὸν δὲ μορδάρτα ἐν ἑτέρᾳ μορῇ, τὴν μοναχικὴν ἀκρίθειαν φυλαττούση, παραδίδοσθαι. Τοῦ γοῦν κανόνος ταῦτα διορίζομένου, καὶ ὑποτυπύοντος, τὴν μὲν δοκιμασίαν τῶν ἀσυνήθων ἀγωνιστῶν διὰ τριετίαν γίνεσθαι, τῶν δὲ συνήθων καὶ εὐλαθῶν δὲ ἑξαμηνιαίου καιροῦ, καὶ ἄλλως τινὰ τῶν ἀπάντων μὴ μετασχηματίζεσθαι· πῶς οἱ καὶ μετασχηματισθέντες ὡς ἰθαγενεῖς καὶ τρόφιμοι καὶ συμφυλῆται ἡμῶν παραχωρηθήσονται, κατὰ τὸ τοῦ μονάδος βίου πρὸς τὰ λαϊκὰ μετασχηματισμῶν,

ια'. Ἄλλ' ἴσως ἐροῦσιν ὡς ὁ κανὼν περὶ βρασο- ρούτων οὐ διαλέγεται, περὶ δὲ μετασχηματιζομένων διακονικῆς ἀποκάρσειος πρὸ παραδρομῆς τοῦ ἐμπροθέσμου καιροῦ· καὶ διὰ τοῦτο τῶν μὲν βρασο- φορησάντων καὶ τῆς προθεσμίας ἀναμενόντων τὴ πληρωμα ὑπερηγορεῖ, τῶν δὲ κατεπειγόντων αὐτῆς πρὸ τῆς τριετοῦ προθεσμίας τὸ ἀγγελικὸν δέξισθαι στρατολόγημα κατηγορεῖ. Οὐδὲ γὰρ θέλει τὴν ἀπό- μυχον πρὸ τῆς μάχης κρινόμενον ὡς πρῆμαχον μάχεσθαι, οὐδὲ τὸν ἀπάλαμνον πρὸ τῆς πάλης φα- νόμενον ὡς πλαμναῖον ἀντιπαλαμᾶσθαι, ἵνα μὴ τῷ στρατολογῆσαντι καὶ ἑαυτῷ καὶ τοῖς λοιποῖς μαθηταῖς γένοιται ἐξ νικητήρια ἀσχυντήρια, καὶ τὰ ἐμφανισ- τήρια ἀφανιστήρια. Ἀκουσάτωσαν οὖν καὶ πρὸς ταῦτα οἱ καινοὶ τούτων νομοθέται καὶ πρόσφατοι, οἱ τὴν κά- μηλον καταπίνοντες, καὶ τὸν κῶρυπα διυλί- ζοντες· ἡ πέμπτη Ἰουστινιάνειος Νεαρὰ, ἡ ἐν κεφαλῶν τρίτῳ τοῦ ια' τίτλου τοῦ Νομ. κανόνου καταστρωθείσα, φησὶ ταῦτα ῥητῶς· Οἱ παραγγέ- λλοντες εἰς μονήρη βίον, εἴτε ἐλεύθεροι εἴτε δοῦλοὶ εἰσι, πρότερον τριετίαν προσκαρτερεῖ- τωσαν, κορυφῆ τε καὶ ἐσθῆτι γρούμενοι τῶν λαϊ- κῶν, καὶ τὰς Γραφὰς μαρθάνοντες, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θέλειν μονάσαι, μήποτε κορηρὰ ἐστί. καὶ νο- θετείσθωσαν· καὶ εἰ προσκυρτερήσουσι τὴν τριετίαν, καὶ ἀξιοὶ φανῶσι τοῦ μορδάσαι, τότε κειράσθωσαν, καὶ τῆς δουλείας ἐλευθεροῦνται. Τὸ ἐξ κεφάλαιον τοῦ δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν (7), ῥητος δὲ τῆς ρχγ' Ἰουστινιάνειου Νεαρὰς, ταῦτα μέρως διορίζεται· Πᾶσι δὲ καθάπεξ τοῖς ἐν κο- σμικῷ ἀνοστρεφεσκέμοις, καὶ μάλιστα τοῖς ἐν σκηρικῇ μετερχομένοις, ἀνδράσι καὶ γυναιξί, καὶ μὴν καὶ ταῖς προσημμέναις, ἀπαγορεύο- μεν κεχρησθαι σχήματι μοναχοῦ ἢ οὐφδὴποτε τρόπῳ τοῦτο μιμῆσθαι· ἐπισταμίειων πάντων τῶν τοιμῶντων ἢ χρῆσασθαι τῷ τοιοῦτῳ σχή- μῳ.

13'. Τῶν γοῦν δευτέρων τούτων Νεαρῶν διορίζο- μένων ῥητῶς μετὰ λαϊκῶν ἐσθῆτων τὴν ἑν ἑαυτῶν

δ' βιβλίου τῶν Βασιλικῶν. Nunc lib. iv, tit. 1, cap. 16, in synopsi 17. Hæc ergo interserendum videtur, τὸ α' τίτλου.

γίρεσθαι · οὐδὲ γὰρ εἴποι τις τοὺς μίμους διὰ τρι-
χῶν ἀποκάρσεως, καὶ ἀγίας εὐχῶν τελετῆς μιμεί-
εσθαι τὴν μοναδικὴν βιοτὴν, κἀντεῦθεν νοεῖσθαι καὶ
μετασχηματισμὸν τὴν ἀπόκαραν · πῶς αὐτοὶ ἐν-
θουσιῶντες σατανικῶς ἀσχημονοῦσι φαυλιστικῶς
κατὰ τῆς μονοτρόπου διαγωγῆς; ὅπου γὰρ ὁ κατα-
τρωθεὶς ἀνωθεν εἴ κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπό-
λει πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, εἴπερ εἶχε
ζῶσαν φωνὴν καὶ ὠλενίζει καὶ παλάμαις ἐστήρικτο,
οὐ κοτύλαις ἐλίγχων, ἀλλ' ὅλοις πθίβοις, αὐτοὺς ἀν
ἐπιστόμισεν. Ἰδοὺ γὰρ καὶ αὐτὸς ὑπὸ Πατέρων
ἀγίων τελεσοφρηθεὶς καὶ ἡλικιωθεὶς, καὶ ὑπὸ Πνεύ-
ματος ἀγίου ὁμματωθεὶς, ὑπὸ τούτων τῶν ὑποκρι-
τῶν ἐρωτώμενος, ὅπως ἡ τοῦ μετασχηματισμοῦ ση-
μασία νοεῖται καὶ ἐκλαμβάνεται, κατὰ Στέντορα
κίχραγεν · Οὐκ ἔστι τὸ μοναχικὸν σχῆμα τελείωσις
καὶ ἀπόκαρας, ἀλλὰ μοναχικῶν ἀμφίων περιβολή.
Δύο γὰρ προτιθεὶς σχήματα, κοσμικὸν καὶ μοναχικόν,
καὶ φησι πρὸ τῆς τριετίας μηδένα τοῦ μοναχικοῦ κατα-
ξιῶσθαι σχήματος, εἰ μὴ ἐν σχήματι κοσμικῶ ἦνυσέ
τις βίον μοναχικόν · τότε γὰρ καὶ ἐξαμηνιαίως πρὸς
δοκιμασίαν ἀρκέσει καιρός.

ιγ'. Εἰπάτωσαν τοίνυν αὐτοὶ, πῶς ὁ μετασχημα-
τισμὸς εἰς ἀπόκαραν ἐκληφθήσεται; τοῦ κανόνος
μεμνημένου καὶ σχήματος κοσμικοῦ. Ἐάν ἡ τοῦ
σχήματος σημασία ἀντὶ τελειοποιῦ ἀποκάρσεως
ἐκληφθῆ, νοηθεῖ καὶ τὸ εὐαγγελικὸν βῆμα (8) τὸ
λέγον, Πιράγεις γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τού-
του, εἰς ἀποκάρσεως σημαίνοντες, ὅπερ ἄστοπον.
Ἄσπυτος καὶ τὸ, Ἐσχηματίσασθε φίλαν, καὶ
Ἐσχηματίσασθε δικαιοπραγίαν, καὶ τὰ λοιπά. Τού-
των δὲ οὕτω μὴ ἐκλαμβανόμενος, ἀραρε μοναδικὸν
εἶναι σχῆμα μὴ μόνον τὸν μετὰ ἀποκάρσεως μετα-
σχηματισμὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν δι' ἐσθήτων μοναδικῶν
μεταμφιασμὸν. Πῶς δὲ τις ἀπροσπαθῆς διαγνώμων
εἴπη σχῆμα μοναδικὸν εἶναι τὴν τελείαν ἀπόκαραν,
τῆς διαληφθεῖσης Ἰουστινιανέου Νεαρᾶς λεγούσης
κολάζεσθαι τὸν κατὰ μίμους ἐμπαίζοντα τὸ μονα-
δικὸν ὅπως δὴ ποτε σχῆμα; Εἰ κατ' αὐτοὺς τοὺς
φιλομαθεὶς νοηθεῖ ἡ σημασία τοῦ σχήματος, εἴπη
τις πάντως καὶ τοὺς ἀκαιροκόμας μίμους καὶ ὀρη-
στάς, τοὺς ταῖς θριξίν ἐπιγανυμένους, ἢ ἐπὶ τῆ τῆς
κεφαλῆς νοεῖ τιμωθεῖ τὴν χρυσιζούσαν τρίχην (9)
κατὰ μίμησιν ἀποκείρεσθαι · καὶ τὸν χθὲς ὑπὲρ
χρυσίου πολὺ καὶ τοπάσιον τῆς κορυφῆς ἀγαπῶντα
τὴν τρίχωσιν, ἰδοὺ τοῖς λεπτοῖς αὐτὴν προῖέμενον,
καὶ κατὰ μαστιγίας πολιτευόμενον · ὅπερ πᾶσαν
ὑπερβαίνει λόγου σαθρότητα.

ιδ'. Συνάγεται τοίνυν ἐξ ἀληθῶν καὶ ἀναντιρρή-
των προτάσεων μὴ μόνον τὴν ἀδοκιμασίαν ἀπόκα-
ρασιν ἀπὸ τοῦ κανόνος κολάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν
μετασχηματισμὸν. Καὶ ὡς περὶ τελείας τυχῶν ἀπο-

⁸ I Cor. vii, 31.

(8) *Εὐαγγελικὸν βῆμα*. Evangelium de toto Novo Testamento dictum notavi olim ad Epistolam Clementis.

(9) *Χρυσίζουσαν τρίχην*. S. Livinum S. Bonifi-

A nec enim dixerit quis mimos per capillorum tonsu-
ram, et sanctam precum initiationem, vitam mona-
sticam imitari, indeque per habitum mutatum
intelligi tonsuram; quo modo si Satánico furore
correpti, improbe et contemptim scæla faciunt ad-
versus solitarium vitæ statum? quamloquidem
supra insertus canon quintus Constantinopolitanæ
synodi primæ et secundæ, si viva voce uteretur, si
ulnis manibusque consisteret, non cotylis repre-
hendens, sed totis doliis, eorum os obturaret. Ecce
enim is a sanctis Patribus perfectus editus, et
adultus, atque a Spiritu sancto oculatus, per hæc
hypocritas et simulatores interrogatus, quo pacto
transfigurationis denotatio intelligenda sit ac su-
menda, instar Stentoris clamavit: Non est mona-
chalis habitus et figura, consecratio tonsuraque,
sed monachicorum indumentorum amictus. Duos
namque habitus proponit, sæcularem et monacha-
lem, aitque, ante triennium neminem monastico
habitu donari, nisi si in mundano habitu vitam
monachi peregerit; tunc enim semestre tempus ad
probationem suffecturum.

13. Dicant ergo ipsi quo modo habitus trans-
formatio in tonsuram accipietur? cum etiam habi-
tus mundani canon meminert. Si habitus notatio
pro tonsura perfectionis effectrice seu consecrante
sumatur, illud quoque evangelicum dictum: *Præ-
terit enim figura hujus mundi*⁸, in significatione
tonsuræ intelligatur; quod absurdum est. Similiter
cum vulgo dicitur, Amicitie habitum præ se tulit,
figuram et habitum justæ actionis prætexit, et
reliqua. Quæ quoniam ita non accipiuntur, constat
monachalem habitum esse, non modo habitus
transfigurationem cum tonsura, sed etiam per ves-
tes monasticas amictus permutationem. Qua vero
ratione quis affectu carens dijudicator dixerit ha-
bitum monachicum esse perfectam tonsuram, cum
citata Justiniani Novella puniri dicat eum qui in-
star mimorum in monachicum habitum qualiter-
cunque illudit? Si secundum ipsos discendi cupi-
dos habitus significatio intelligatur, dixerit quispiam
omnino, etiam intonsos mimos et saltatores, qui
capillis magis exsultant, quam intelligente capitis
excellencia, capillum aurei coloris per imitationem
detondere; eumque cui heri plusquam aurum
multum et topazium carum erat verticis capillamen-
tum, illud minutis obolis deponere, ac in modum
flagrionum degere; id quod omnem exsuperat ser-
monis putiditatem.

14. Itaque ex veris, claris et indubitatis pro-
positionibus colligitur, non solum inexploratum
tonsuram a canone puniri, verum etiam ipsam ha-
bitus mutationem. Et quemadmodum, qui perfe-

cius describit, *capillis flavis et plantis, commixtis canis*. Ita enim meo judicio emendandum est *val-
mis*.

etiam tonsuram, ante triennii statutum tempus consecutus est, professionem repudiare, et ad vitam sæcularem reverti prætextu tonsuræ nequam canonicæ, non permittitur, sed alteri monasterio quod disciplinam exactam observet traditur; ita qui rasum gestavit, ante triennium non exaudietur, si dixerit: Pœnituit me; videtur enim mihi vitæ monasticæ onus gravissimum, ac velut pondus abjurandum et refugiendum: volo igitur animæ ratem non amplius pondere monastici status submergi, sed cum laicis velis attolli. Audiet potius: Licebat tibi cum Prometheo hæc prius considerare, et in habitu laici sufficientem virum tuarum probationem ac experientiam capere; quia vero sponte probationi renuntiaſti, habitumque monachorum assumpsisti, non amplius propter insipientem tuum, Epimetheum permittis redire male. unde bene existiſti; sed cogeris tanquam hos jugi inexpertus, agnoscere possessorem tuum Deum, et tanquam asinus præsepe domini sui⁶: quod si ad debitum non probe fideliterque conponis ac geris te, neque in via testimoniorum tuorum das professionem, episcopalis sententiæ jurisdictioni traderis, tum conjiceris in carcerem. Amen, Amen dico tibi, non exies inde, nisi deposueris quo reddas novissimum quadrantem tonsuræ⁷.

15. Ad hæc dicent: Quare cum decernat canon, nominem habitu mutari ante triennii transcursum, qui hodie per totum orbem terrarum monasteriis præsumt, eos qui accedunt ad ipsos, absque unius fore diei in monastica vita mora, non solum sine delectu, habitu et nomine alio donant, sed etiam per tonsuram consecrant? Si verba canonis intelliguntur accipiunturque sicut supra dictum est, monachorum præpositi eos qui in monasterio per statum monasticum commorari, vitamque monachorum ducere postulabant, debuerunt non absque multa inquisitione admittere, ac canonicum oraculum edocere, ac demandare ut cum laico habitu prius excercerent, sicque postea instar monachorum mutata veste induerentur: quo nullatenus per ipsos facto, si qui rasa induerunt spe probationis ac respicientiæ allevantis inceptum quod vires excedat, veniam ut culpæ non amnes merebuntur; præpositi vero et susceptores, qui divini canonis sententiam violarunt, pœnis canonicis subjicientur.

16. Audiant ergo etiam ad hæc, laudatum quidem canonis decretum et oraculum, recte Dei gratia elucidatum fuisse ac interpretatum: monasteriorum autem præpositos nihil plane facere quod non sit canonicum, neque Patribus adversari, dum accedentes ad eos, illico in monachalem habitum transformant, aut per tonsuram consecrant. Caput enim tertium primi tituli libri quarti

Α κάρσεως πρὸς τῆς τριετοῦς προθεσμίας οὐ σύχωρεῖται τὴν διαγωγὴν ἀθετῆσαι, καὶ εἰς βίον μετενελθῆναι κοσμικὸν διὰ τὴν τῆς ἀκανονιστοῦ ἀποκάρσεως πρόφασιν, ἀλλ' εἰς ἕτερον μοναστήριον παραδίδοται μοναδικὴν ἀκριβείαν συντηροῦν· οὕτω καὶ ὁ βρασοφορησας πρὸς τῆς τριετίας οὐκ εἰσακουσθήσεται, λέγων· Μεταμέλος γέγονα· λογίζεται γὰρ μοι τὸ φορτίον τοῦ μονήρους βίου βαρύτερον, καὶ ὅσον ἀχθὶ ἀπώμοτον· θέλω οὖν μὴ ἐπὶ πλέον καταποντούσθαι τὴν ψυχὴν [L. τὴν τῆς ψυχῆς] ὀλκάδα μετὰ τοῦ βάρους τῆς μοναδικῆς καταστάσεως, ἀλλὰ μετὰ λαϊκῶν ὁδονίων μετεωρίζεσθαι. Ἀκούσει δὲ μᾶλλον ὡς Ἐξῆν σοι μετὰ Προμηθέως ταῦτα προδιασκέψασθαι, καὶ μετὰ σχήματος λαϊκοῦ τῆς δυνάμειός σου λαβεῖν ἀρκοῦσαν δομικὴν καὶ ἀπόπειραν· ἐκονεὶ δὲ τῇ δοκιμασίᾳ ἀποταξέμενος, καὶ κατὰ μοναχοῦς μετασχηματισθεὶς, οὐκ ἐτι διὰ τὸν ἀσύνετόν σου Ἐπιμηθέα παραχωρηθήσῃ ὑποστρέψαι κακῶς, ὅθεν ἐξῆλθεσ καλῶς· ἀλλ' ἀναγκασθήσῃ, ὡς βοῦς ἀπειρόζυγος, ἐπιγινῶναι τὸν κτησάμενόν σε θεῖον, καὶ ὡς ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ· καὶ εἰ μὴ εὐσυνθετεῖς πρὸς τὸ ὄφλημα, μηδὲ δίδως ἐν τῇ ὀσφί τῶν μαρτυρίων σου τὸ ἐπάγγελμα, παραδοθήσῃ τῇ δικαιοδοσίᾳ τῆς ἐπισκοπικῆς ἀποφάσεως, καὶ ἐμβληθήσῃ εἰς φυλακὴν. Ἀμήν, Ἀμήν λέγω σοι, οὐ μὴ ἐξέλθῃς ἐκεῖθεν, [εἰ μὴ κατὰ] ἀποδοῦναι τὸν ἔσχατον κεδράντην τῆς ἀποκάρσεως.

15'. Ἐπὶ τούτοις ἐροῦσι, Καὶ πῶς τοῦ κανόνος διοριζομένου μὴ μετασχηματίζεσθαι τινα πρὸς τοῦ τριετίας παραδραμεῖν, οἱ σήμερον κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἡγουμενεύοντες τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς, μηδὲ διημερεύσαντας σχεδὸν εἰς πολιτείαν μοναδικὴν, οὐ μόνον ἀποκριματίστως μετασχηματίζουσι καὶ μετονομάζουσιν, ἀλλὰ καὶ τελειοποιοῦσι δι' ἀποκάρσεως; Εἰ τὰ τοῦ κανόνος νοοῦνται καὶ ἐκλαμβάνονται καθὼς ἀνωθεν εἰρηται, ὤφειλον οἱ τῶν μοναστῶν καθηγηταὶ τοὺς ζητοῦντας διὰ μοναδικῆς καταστάσεως; ἐν μονῇ διαιτῆσθαι, καὶ κατὰ μοναχοῦς πολιτεύεσθαι, ἀπολυπραγμονητικῶς μὴ παραδέχεσθαι, ἀλλ' ἀναδιδάσκειν τὸ κανονικὸν θεσπιώδημα, καὶ ἐπιτρέπειν μετὰ λαϊκοῦ πρότερον γυμνάζεσθαι σχήματος, καὶ οὕτω κατὰ μοναχοῦς μετασχηματίζεσθαι· τοιοῦτου δὲ τινος μὴ γινόμενου παρ' αὐτῶν, οἱ μὲν βρασοφορήσαντες, ἐλπιδὶ δοκιμασίας καὶ μεταμέλου κουφίζοντος τὸ παρὰ δύναμιν τόλμημα, συγγνωστέως ὡς ἀκατάγνωστοι ἔσονται· οἱ δὲ τὴν τοῦ θεοῦ κανόνο; περιλήψιν ἀθετήσαντες καθηγηταὶ καὶ ἀνάδοχοι εὐθύνας κανονικαῖς καθυποβλήθησονται.

15'. Ἀκουσάτωσαν τοῖνον καὶ πρὸς ταῦτα ὡς τὸ μὲν διαληφθὲν κανονικὸν θεσπιώδημα καλῶ; διαφωτισθῇ καὶ ἡρμηνεύθῃ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ καθηγηταὶ τῶν μοναστηρίων οὐδὲν τι ποιῶσιν ἀκανονιστον, οὐδὲ τοῖς Πατέρας ἐναντιοῦνται, τοὺς πρῶτερ χυμένους αὐτοῖς ἀπεινεῦσθαι κατὰ μοναχοῦς μετασχηματίζοντες, ἢ καὶ τελειοποιῶντες δι' ἀποκάρσεως Φησὶ γὰρ τὸ γ' κεφάλαιον τοῦ α' τίτλου τοῦ δ'

⁶ Isa. 1, 3. ⁷ Matth. xxv, 96.

βουλίου τῶν Βασιλικῶν, ὅπερ ἐστὶ νδ' (10) κεφάλαιον τῆς ραγ' Ἰουστινιανέου Νεαρᾶς, ταῦτα βῆτῶς· *Εἰ τις δὲ εἰς μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουληθεῖη, καλεῖσθαι ἵνα, εἰ μὲν γνῶριμὸς ἔστιν, διὸ οὐδεμιᾷ τύχῃ ὑπόκειται, ὃ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, δευτεροῦ, τὸ σχῆμα αὐτῷ παρασχῆ· εἰ δὲ μὴ γνωρίζεται εἰ οὐδὲ ποτε ὑπόκειται τύχῃ, ἐντὸς τριῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαβεῖν αὐτὸν τὸ μοναχικὸν σχῆμα· ἀλλ' ἐντὸς τοῦ εἰρημέρου χρόνου ἀποπειράσθω τῆς τούτου ἀναστροφῆς ὃ ἡγούμενος τούτου. Καὶ ὃ μὲν κανὼν τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ (11) συνόδου, διοριζόμενος τὸν δωδεκαετοῦς ἡλικίας (12) γενόμενον ἀποκείρεσθαι, προστίθεται παρὰ τῷ προέδρῳ κείσθαι τὴν τούτου δοκιμασίαν, εἰ τὸν χρόνον αὐτῷ ἀξιεῖσθαι λυσιτελέστερον ἡγείται τάσταςιν.*

ιζ'. Οὐδὲν τοίνυν ἀπεικὸς οὐδὲ ἀκανόνιστον οἱ καθήγηται διαπράττονται, τοὺς προσερχομένους αὐτοῖς μετασχηματίζοντες ἀπεντεύθεν, καὶ μὴ ἀναμένοντες τριστῖαν παραδρομήν. Ἐνεδδθη γὰρ αὐτοῖς ἀπροκριματίστως τοῦτο ποιεῖν, ὅταν ὃ προσερχόμενος ἰθαγενὴς ἔσται καὶ ἐγγύριος, καὶ ἄλλως πως γνωστὸς αὐτοῖς. Δι' ὃ καὶ ἄλλην σφραγίδα τοὺς δρώντας ἀναδιδάσκουσιν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ τὰ ἐπίσημα ἐπέθεντο τούτοις, τὰ λερώτατα ἄμφια. Τὴν μὲν τελειοποιούσαν ἀπόκαρσιν ἀνήρτησαν οὐ χάριν δοκιμασίας, ὡς οἱ θεῖνοι τοῦ ψεύδους λογιστὰί φασι, καὶ τὴν ἀλήθειαν κίβδηλεύοντες, οὐδὲ ὡς τρυτάνην ἀμυρῖβρον τὸν μετασχηματισμὸν πεποιήσασιν· ἀλλ' ἵνα διὰ μαθητείας ὃ μετασχηματισθεῖ; γλακτοτροφῆθῆ, δι' ὑπακοῆς μεираκιωθῆ, διὰ προσευχῆς ἡλικιωθῆ, δι' ἐγκρατείας ἀβρενωθῆ, καὶ διὰ ταπεινώσεως τελεσφορηθῆ, καὶ οὕτω, καθά τις ἀνεπιληπτος στρατιώτης Χριστοῦ, τῷ στρατολογήσαντι αὐτὸν παραστῆ γεννάδας, ὄπλιτοπάλας, ἀκοντιστής, τὴν ἀγνείαν ἐνδεδυμένος ὡς ὠρακα, ὡς θυρεὸν τὴν μετάνοιαν, ὡς κόρυθα τὴν ὑπακοήν, ὡς τόξον τὴν προσευχὴν, ὡς δόρυ τὴν ἡσυχίαν, ὡς φάταγον τὴν ἐγκράτειαν, ὡς κούλεον τὴν ὑπομονήν, καὶ ὡς σάκος ἐπαθρόειον τὴν ταπεινωσιν· καὶ ἀπλῶς ἀγωνιστής ἐτελέστατος, μήτε διὰ τὸν ἐμπροσθιον πόλεμον τοῦ Σατᾶν τὸν ἀναιδῶς δηλαδὴ καὶ κατὰ πρόσωπον ὑπαντῶντα παλινδρομῶν, μήτε διὰ τὸν οὐραϊον καὶ ἀφανῆ ἐμπροσθοδρομῶν· ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς ἀγχιμάχοις τῶν παθῶν λογισμοῖς προθρώσκων ὡς τις ἀκαταμάχτος, ἐν δὲ τοῖς ὑπόλοις καὶ ἐνεδρεύουσι παρεκκλίτων ὡς τις ἀνεπιθούλευτος· τοὺς ἐκ δεξιῶν τῆς νίκης καιροσκοποῦντας τὴν ἔφοδον εἰς δεξιᾶς συνέσεως ἀμυνόμενος, καὶ τοὺς ἐξ ἀριστερῶν κατατρέχοντας καταδοξάζων ἡεροῖς ψαλτωδῆμασιν. Ὁ γὰρ ἀληθής στρατιώτης τοῦ Θεοῦ οἶδεν ἐπὶ δεξιᾶ

(10) νδ'. Minus bene δ'. loco paulo ante citato Balsamonis, in utraque editione, Parisiensi et Anglicana.

(11) Ἐν τῷ Τρούλλῳ. Οἶκος ἦν οὗτος περιφανῆς ἐν κελῷ τῶν βασιλείων Κωνσταντινουπόλεως κείμενος, sicut Blastares in Praefatione; sed eviderunt βρασιλέων, sicut initio ejusdem Praefationis οἶκον· μίαν posuerunt pro οἴκοδομίᾳ, et post unam par-

Basilicorum, quod est caput 54 Novellæ 123 Justiniani, hæc ad verbum continet: *Si quis vero ad monasticam vitam velit accedere, jubemus ut si sit quidem notum eum nulli esse conditioni subjectum, monasterii praefectus, quando hoc cognoverit, habitum illi præbeat: sin autem nescitur an ulli sit conditioni subjectus, intra tres annos monasticum habitum ne accipiat; sed intra dictum tempus, ejus vitæ conversationis, is qui ipsius hegumenus est, periculum faciat.* Canon quoque Trullani concilii, qui definit ut duodecim annos natus tondetur, adjicit, in potestate praesidis esse ejus probationem, si tempus ei augeri conducibilis duxerit ad introductionem et constitutionem in vita monachali.

πρὸς τὴν ἐν τῷ μονῆρῃ βίῳ εἰσαγωγὴν καὶ κα-

17. Nihil ergo indocens aut contra canones monasteriorum praefecti perpetranti, quando eos qui accedunt ad ipsos, dehinc habitu transmutant, nec exspectant elapsum triennium. Concessum quippe ipsis est hoc indiscriminatim facere, cum qui accedit; ingenuus est et loci incola, vel alio quovis modo illis notus. Quocirca et aliud signum, quod intulit docet ovilis ipsius insignia, imposuerunt iis, sanctissima nempe indumenta. Porro perfectientem et consecraticem tonsuram suspenderunt, non probationis gratia, quemadmodum aiunt graves mendacii ratiocinatores, veritatisque adulteratores, neque mutationem habitus instar trutinæ in utramque partem vergentis effecerunt; sed ut qui habitu est transfiguratus, per disciplinam lacteum, per obedientiam adolescat, per orationem juvenescat, per continentiam virilitatem sumat, et per humilitatem absolvatur; sicque tanquam inculpatus Christi miles ei qui conscripsit ipsum assistat strenuus, armatus luctator, jaculator, castitatem indutus sicut thoracem, pœnitentiam velut clypeum, obedientiam quasi galeam, orationem tanquam arcum, et sagittam, silentium et quietem veluti hastam, continentiam ut ense, patientiam ut vaginam, atque humilitatem loco scuti septem pellibus bubulis constantis; denique perfectissimus pugnator, qui neque propter Sathanæ pugnam anteriorem, quæ nempe impudenter et ad faciem occurrit, remect, neque propter posteriorem ac latentem anterieus accurrat; verum in coninus præliantibus affectuum cogitationibus, prosiliat quasi aliquis inexpugnabilis, in subdolis autem, occultis et insidiantibus declinet ad modum hominis ab insidiis tuti: tum eos qui a dextris invadendæ victoriæ occasionem observant,

nam ἐκφυσῶν loco ἐπιθῶν, et ubi de synodo Carthaginiensi, Σαρινσία, quæ est Καισαρινσία, circa linem vero δεξιῶν; vice δεξιᾶν denum in fine ἐδίστατο pro διετάστατο. magna securitate, ut passim.

(12) Δωδεκαετοῦς ἡλικίας. Verum ille canon 40 Trullianus οὐχ ἤττων ἢ δεκαετῆς habet.

per dextram intelligentiam propulset, eosque qui a sinistris incurunt sagittis sacris Psalmorum canticis. Verus quippe Dei miles novit ad dexteram pariter et sinistram rigidum salutis telum vertere.

18. Cum ergo militem Dei constituerit eum qui suscipitur ille qui suscipit, eum qui deducitur ducitor, discipulum magister, ipsum Regi et Deo ostendit, ut solers exercitus dux, atque lenibus colloquiis priorum ejus ad Deum professionem per secundum juramenti expers propositum firmare nititur. Id quod etiam fieri solet in terreni regis militibus deligendis. Verum hic quidem sola conscriptio militaris servitii peragitur; illic vero et mundanæ captivitatis liberatio donatur. Nam carnalem pedicam quam ipsi Satan Injecerat, per gladium carnis ac spiritus divisorem scindit⁹. Tum sicut hominem qui compedes mundani carceris effugit, commilitones atque comites eum excipiunt, ut magnum Paulum custodes carceris; et quemadmodum aliquem a latronibus raptum vel in captivitate ductum, atque a latronum manibus aut e captivitate liberatum salutant, osculantur, amplectuntur, ac per unguentum et aromata arte confecta suscipiunt¹⁰; denique post divinum osculum succedit lampadum gestatio, cum deductione et victoriae canticis.

19. Eo modo eaque causa per me interim intelligitur, inexploratorum ignotorumque illam tonsuræ consummationem suspendi ac differri; non sane ut instar sceniorum sanctum monachorum habitum ludificentur, et instar canum ad suum vomitum revertantur¹¹. Rasophorus itaque qui a præposito suo admonetur, per tonsuram consecrari, et muneris gratiam differt, quin etiam potius causificatur, in sua potestate esse, mala pœnitentia duci, atque ad mundanam redire priorem conversationem, similis est homini in maris pelagus delapso, et ad salutem quidem inveniendam pedibus manibusque connitenti, dexteram vero trahentis, ipsum ad salutem aversanti; homini qui quærat fenoris excisionem, et fenertoris acceptilationem dirumpat; homini qui terræ semina mandat, nec spicas tollit; aut juxta convenientiorem sermonem, viro verberoni qui vellet per ignem transire, quod pedicæ molestiam non ferret; viro qui metueret cum armis validis pugnare, aggredere tamen pugnam sine armatura; viro qui plenum lumen gigantis seu solis repudiat¹², sibi que cæcutienti parva scintilla mederi vult; viro denique qui portus salutem pro naufragio reputabit.

20. Hæc nobis ita dijudicata et decreta sunt; sic divino canonum ardua eloquentia complanata

⁹ Hebr. iv, 12. ¹⁰ Act. xvi, 23 sqq. ¹¹ Prov. xxvi, 11; II Petr. ii, 22. ¹² Psal. xviii, 6.

(15) Στρατιωτικῆς δουλώσεως. Qua de servitute militiæ ridere velim nunquam laudatam satis Valesium in Annotationibus ad Eusebium et ad Euzagnum. Chrysostomi locus est insignis, hom. 18,

α μεταγαγεῖν ἢ δ' ἐπ' ἀριστερά τὰ ἀζαλέον τῆς σωτηρίας ἀπόντων.

17. Ὄταν τοίνυν καταστήσῃ στρατιώτην θεοῦ ὁ ἀνάδοχος τὸν ἀναδεχόμενον, τὸν ἐδηγούμενον ὁ καθηγῆτης, καὶ τὸν μαθητὴν ὁ διδάσκαλος, ἐμφανίζει αὐτὸν τῷ βασιλεῖ καὶ θεῷ. καθά τις στρατηγὸς δεξιῶς, καὶ μαλακαῖς ὀμιλίαις ζητεῖ τὴν πρὸς θεὸν προτιμῶν ἐπαγγελίαν αὐτοῦ διὰ δευτέρας ἀνωμότου στηρίξεως. Τούτο ἔπερ συνήθως καὶ εἰς τὴν τοῦ ἐπιγελοῦ βασιλέως στρατολόγησιν γίνεται. Ἄλλ' ἐκεῖ μὲν μόνη ἀπογραφὴ στρατιωτικῆς τελείται δουλώσεως (13). ἐνταῦθα δὲ καὶ τῆς κοσμικῆς αἰχμαλωσίας ἀπολύτρωσις δίδεται. Τὴν γὰρ σαρκικὴν ποδοκᾶκην ἦν ὁ Σατὰν αὐτῷ περιέθετο, τέμνει διὰ μαχαίρας μεριζούσης σάρκα καὶ πνεῦμα. Καὶ ὧ; ἦρῃ τοῦ κοσμικοῦ δεσμοτηρίου τὰς ἀλυκοπέδας διαδράναι τὸν ἀνθρώπου δέχονται οἱ συστρατιῶται καὶ συνηγήτορες, καθὼς τὸν μέγαν Παῦλον οἱ δεσμοφύλακες· καὶ ὡσεὶ τινα ληστευθέντα ἢ αἰχμαλωτισθέντα, καὶ ἐκ τῆς ληστείας ἢ τῆς αἰχμαλωσίας ἐλευθεριάσαντα, κατασπάζονται καὶ ἀγκαλιζονται, καὶ διὰ μύρου καὶ ἀρωμάτων μυρεψικῶν ὑποδέχονται· καὶ τέλος διαδέχεται τὸν κατὰ θεὸν ἀσπασμὸν λαμπροῦ χα καὶ προπομπῆ, καὶ νικητήρια ἔσματα.

18. Οὕτω καὶ διὰ ταῦτα κατανοεῖται τῶς; ἐμοὶ τῶν ἀδοκιμάστων ἀναρτᾶσθαι τὴν διὰ τῆς ἀποκάρσεως τελειωσιν· οὐ μὴν ἵνα κατὰ σκηνοκούς διαπαίζωσι τὸ μοναχικὸν ἄγιον σχῆμα, καὶ κατὰ κύνας εἰς τὸν ἴδιον ἔμετον ἐπιτρέψωσιν. Ὁ γοῦν παρακαλούμενος βασίφθορος ὑπὸ τοῦ οἰκείου καθηγητοῦ τελειωθῆναι δι' ἀποκάρσεως, καὶ τῆς δωρεᾶς τὴν χάριν ἀναβαλλόμενος, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ δικαιολογούμενος ἐπ' ἐξουσίας ἔχειν κακῶς μεταμέλεισθαι, καὶ εἰς τὴν κοσμικὴν προτιμῶν ὑποστρέφειν ἀναστροφῆν, εἶκοι τῷ πεσόντι πρὸς θαλάττιον πέλαγος, καὶ ἀναβρίχων μὲν σωτηρίαν εὐρεῖν, ἀποστρεφόμενῳ δὲ τὴν δεξιάν τοῦ τούτου πρὸς σωτηρίαν ἐλκύνουσι· τῆς ζητήσαντι χρᾶν ἐκκοπήν, καὶ τοῦ θαναιστοῦ διαβρῆσσαντι τὴν ἀθώωσιν· τῷ κατὰ γῆς χῶσαντι σπόριμα, καὶ μὴ ἀνεχομένῳ τὸν ἀσταχυν· ἢ κατὰ λόγον ἁρμοδιώτερον, ἀνδρὶ μαστιγῆ θέλοντι διὰ πυρὸς οἰεθῆναι, ὅτι ποδοκᾶκας κάκωσιν οὐχ ὑφίσταται· ἀνδρὶ μετὰ θνεαρῶν ὄπλων δελαινομένῳ μαχέσασθαι, καὶ τολμῶντι τὴν μάχην ὀλοφορίας ἀπάνευθεν· ἀνδρὶ τὰ φῶτα πραιτουμένῳ τοῦ γίγαντος, καὶ τὴν ἀδελφίαν σπινθηρὶ μικρῷ θεραπεύοντι· ἀνδρὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ λιμένου; λογιζομένῳ ναυάγιον.

19. Ταῦτα οὕτως ἡμῖν ἐγνωματεύθησαν καὶ διετυπούθησαν· οὕτως ἢ τῶν θαλῶν κανῶν ἀνάπτυξ; ἐρ-

in epist. ad Hebræos. Τῶν ἐν ταῖς τάξεσι στρατιωτῶν, καὶ δοῦλων ὄντων, πολλὰς ἐν χρεῖξ καθίσταται. Saep̄ indigent militibus qui sunt in ordinem relati, et qui sunt servi.

est; sic asperum et impervium iter transitu facile et inoffe tritum quo redditum fuit, ut nobis interea videtur. Si ergo placeat quoque sanctitati tuæ, gratia Deo sit, sin minus, fiat quemadmodum in præmio tibi declaravimus.

μηεία ἐξωμαλίσθη· οὕτως ἡ τραχέια καὶ ἀδιόδευτος εὐδιόδευτος κατέστη καὶ μαλακώτριδος, ὡς ἡμῖν τῶς δοκεῖ. Εἰ μὲν οὖν δόξει ἀρεστὴ καὶ τῇ σῇ δαιδότητι, χάρις τῷ Θεῷ· εἰ δὲ μή, γενέσθω καθὼς σοι ἐν τῷ προοίμῳ παρεδελώσαμεν.

INDEX ANALYTICUS

AD

THEODORI BALSAMONIS, ZONARÆ ET ARISTENI COMMENTARIOS IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIORUM ET EPISTOLAS SS. PATRUM.

Revocatur Lector ad numeros crassiores textui insertos. Numerus Romanus tomum, Arabicus paginam indicat. Tomus secundus editionis Beveregii quam secuti sumus, apud nos incipit a columna 455 tomi nostri secundi.

A

Aaron in excusationem adductus, II, 44.
 Abdicare quid, II, 27.
 Abortionem de cunctibus medicamentis, I, 263.
 Ahranius peccator, II, 280.
 Abscessus (In) qui, II, 4.
 De Absentia clericorum a suis ecclesiis, I, 250.
 De Abstinencia a carnis et aliis, I, 54. De abstinentia a feminis, I, 516.
 S. Abundantio synodus, I, 561.
 Abusus eorum quæ fecit Deus noxius est, I, 54.
 Accumbo idem est quod ἀναπίπτω, I, 244.
 Arcubitus quid, I, 244. Accubitus sterni in Dominicis locis, vel ecclesiis prohibetur, I, 245.
 Accusare non debent servi et liberti, et omnes infames personæ, I, 665.
 Ad Accusationes non admittendi qui communione moti sunt, I, 663. Accusationem episcopi seu clerici primum quidem apud metropolitanum agitari: si autem, etc., I, 92. De accusatione episcoporum, I, 543, 93. De accusatione episcoporum, et clericorum, I, 158; II, 134. De accusatione presbyterorum et diaconorum, I, 516.
 Accusator testes domesticos non potest producere, I, 666. Accusator ante condemnationem habeat proprium honorem in concussu, I, 544. Quos accusator vocare nequit in testimonium, I, 666. Accusatoris domesticos testes qui dicantur, I, 666. Ut qui accusatur, vel accusat, si in loco, etc., locum sibi proximum eligat, I, 555.
 Accephali qui dicantur, II, 11.
 Acerbitas est animi perturbatio, I, 61.
 De Achar, II, 28. Lapidibus obruto, *ibid.*
 Achilles, Iudi genus, I, 218.
 Omnis Actio venerabili domo impetens quadraginta annos non excedit, I, 154, 652. Actio cuius metus causa est libera, et licet ei adversus quem agitur, etc., II, 55. Non actio, sed animi propositum punitur, I, 664. De actionibus clericorum inter se, I, 122, 530. De actionibus intendendis, et infra quod tempus pro regionibus aut diocesis occupatis, I, 153.
 Omnes Actores et rei per tria xxx dierum edicta accensentur, I, 544.
 Deus Adam nec mortalem fecit, nec immortalem, I, 643. De carne Adam, et ejus natura, I, 643. Ex primi parentis Adam peccato quidquam trahere infantes qui necant, I, 646.
 De Additamento facto ad sanctum hymnum, I, 251.
 Ἀδελφότης idem est quod ἀδελφία, I, 15.
 Adodontas similitudo, I, 692.
 Administratio rerum ecclesiasticarum ad quem pertinet, I, 26, 28. Ad administrationes publicas seipsum demittere non debet episcopus vel presbyter, I, 53. De sancta administratione, II, 171.
 Adolescentium Atheniensium insolentia circa sophistarum adolescentium receptionem cum pompa, I, 210.
 Adoptio fit per sacras preces, I, 220. Adoptio imitatur naturam, I, 220. Adoptare illum prohibiti eunuchi, I, 220.

Adoptare licet etiam virginibus, I, 221. Adoptatos matrimonio minime jungendos cum liberis ejus qui adoptabit, I, 220.
 De Adoratione diebus Dominicis et a Paschate ad Pentecosten peragenda, I, 698.
 Adrianopolis episcopus, I, 678. Adrianopolitani anhelum sanguine cum quibusdam esculentis utuntur, I, 217.
 Adrumetana synodus, I, 561.
 Adversari, aut de re aliqua dubitare, ut differant, I, 102.
 Adultera possit appellari quæ cum viro dimisso colabitur, I, 64. De adultera, et quæ dicatur, I, 258. De adultera recipiente, I, 259. Inter adulterum et fornicatorem differentia, I, 52. Adulterorum pœna, I, 259. Adulteri pœna ecclesiastica, I, 52. De adulteria, II, 58. De adulteratis uxoribus, et earum maritis, I, 408. Adulterii crimina quæ personæ possint intendere, I, 408. In adulterio deprehensus in illum cleri gradum promovendi non debet, I, 10. Adulterium conversationis adventu admittitur, I, 425. Adulterium commississe se confessa mulier non condemnatur, I, 408. De adulterio, II, 157.
 Æcylti episcopi condemnatio, I, 601. Æcylti prodigiosa communitio, I, 615. Impudentia et improbitas, I, 650.
 In Ædem sacram non introducenda jumenta, nisi maxima urgeat necessitas, I, 261. De sacris œdibus correptis, et earum restitutione, I, 512.
 Æditu officium parvi lucri, I, 557.
 Si quis agrotans fuerit baptizatus, non potest in presbyteratum evehi, I, 411.
 Ælia, ab Ælio Adriano sic dicta, I, 66.
 Ælia antiquitas Solyma et Jebus appellata, II, 114.
 De Æliæ episcopo, I, 68. Patriarcha Hierosolymitano, I, 66.
 Æmilianus in synodo iudex accersitus, I, 663.
 Æquinoctium alias aliter, I, 5.
 Verum Æquinoctium quid, *ibid.*
 De verno Æquinoctio, II, 215.
 Aerem digitis ferientes, I, 251.
 Aetius episcopus, I, 504.
 Affectio ex instrumento ejus qui percussit, apparet, I, 266. Affectui divinis in rebus non est indulgendum, I, 81.
 Affinitas spiritualis corporum, conjunctione major, I, 220.
 Afri dicti Carthaginienses, I, 567. Africa in multas provincias divisa, I, 509. De his qui in Africa non communicant, et volunt trans mare se subducere, I, 612.
 Ἀγάπη, I, 214. Agapæ quæ dicantur, I, 463. Agapæ celebrare quomodo debeat, II, 17. De continentibus agapæ ex fide factas, I, 421. Agapæ in ecclesiis minime faciendæ, I, 245. De vocatis ad agapæ, I, 463.
 De Agapio, et Bagadio utroque vendicante episcopatum Bostræ, I, 678.
 Ab Agarenis in bello capti Christianorum infantes, I, 254. Romanis vivenditi, et baptizati, *ibid.* Agarenæ cur baptismum, et a quibus suscipiant, I, 254. Baptizati denno, *ibid.* De Agarenorum infantibus baptizatis, I, 12.

Agere apud quocunque forum citra præjudicium unicumque non licere, I, 520.

Agni loco qui Præcursoris digito monstrantis pingebatur, nunc imago Domini nostri in humana forma, I, 252. De agni sanguine quo inuncta Judæorum limina, I, 252. Ejus præfiguratio, *ibid.* De agni imagine qui digito Præcursoris monstratur, I, 252. Cum agnis ut lupus pasci dicitur, I, 470.

Agrestium qui vinum dollis infundunt satanica operatio, I.

Nec Agricolas quidem in die Dominico operari debere, I, 257, 51.

Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, I, 575.

Agrum episcopatus vel monasterii non esse alienandum, I, 505.

Απεριχοί, I, 516.

Akeldama ut interpretatur, II, 146.

Ἀχοινοθήσια, I.

Ἄχος, II, 8.

Ἀρχάδαντα, I, 285. Ἀρχάδαντος, *ibid.*

Alani sunt Ponticæ diocesis, I, 145.

De Alanis metropolitano, I, 190.

Ἀλάστορας qui, II, 174.

De Alea laicis et clericis interdicta, I, 62, 217.

Alexander patriarcha Alexandria, I, 685.

Alexandriæ archiepiscopus Dionysius, I, 608. Alexandriae episcopi pecuniis corrupti, I, 91. Alexandrinus thronus tertium locum occupat, I, 198. De Alexandriae et Romanæ Ecclesiæ dissensione, I, 658.

D. Alexii patriarchæ, I, 415. Alexii monasterium, I, 545.

Novella D. imperatoris Alexii Comneni, I, 619. De Sponsalibus altera, II, 76. Alexii Comneni Constitutio, I, 80. Aurea bulla, II, 126. De conjuge D. Alexii Comneni gravi morbo laborante, II, 155. Alexiaca catechumena, I, 584.

De aliena furtim surripientibus, II, 172.

De nihil alienando ex monasteriis, I, 505. Non alienabilia vasa pretiosa, sacra, I, 504. De alienandis infructuosis immobilibus ecclesiarum licentia facta, I, 504. De alienatione prædiorum ecclesiasticorum et aliarum rerum, I, 505, 504, 551, 560.

Ad Altare licitum non est aliquid aliud offerre quam oleum ad luminare, I, 2. Quæ ad altare non offerenda, I, 2, 5. Solis sacratis ad altare communicare permittitur, I, 461. Ad altare ingredi laicis non licet, I, 461. Quod ad altare mel et lac offerre non oportet, I, 224. De licentia ad altare accedendi nonnullorum, I, 239. Ad altare ingredi mulieres non oportet, I, 474. Sancta altaris non nisi a jehuis hominibus peragi debent, I, 498. Altaria quæ per somnia, et vanorum homines revelationes ubilibet constituentur, ea omnimodo reprobandur, I, 619. Altaria excitare nisi episcopo consentiente non licet, I, 191.

Alypius in synodo judex accersitus, I, 662. Alypius episcopus, I, 511.

De prælio contra Amalech in quo sacerdotibus innixus erat Moses, I, 510.

Amasæus episcopus Basilis, I, 575.

Amathuntis episcopus depositus, I, 536.

Amatoria qui faciunt publicis bonis exterminantur, I, 265. Amatorium conscriptoris quid scribant, II, 122.

Intra sacros ambitus, cauponatoriam officinam proponere non oportet, I, 246. Sacri ambitus qui dicantur, I, 246.

Si quis propter eam quæ existimatur exercitationem, Amiculo utitur, et tanquam habeat ex eo justitiam, eus condemnat qui, *etc.*, I, 421.

Amitam qui duxit non potest esse clericus, I, 15.

Ammon Adrianopolis episcopus, I, 678.

Ammus monachus, II, 7.

Amphilochius Iconii episcopus, II, 47. Sancti Amphilochii scripta canonica, II, 549. Ad Amphilochium Basilii epistola canonica prima, II, 47. Epistola can. secunda, II, 75. Ad Amphilochium epistola de ciborum differentia, II, 158.

Pro Amuletis, et similibus sacerdotum quorumdam accusationes, I, 228. Non solum sigillata amuleta, *etc.*, I, 228. De amuletorum præbitoribus, I, 227, 228. Amuleta, et talia pro corporali medela, vel aliqua alia re salutifera diaboli sunt circumventio, I, 229.

Amyclinus episcopus Musalon, I, 578.

De Anachoreticam vivendi rationem servare volentibus, I, 206.

Ἀνακίτω, I, 244.

Anastasi papæ Romani epistola ad synodum de Donatistis ut ipsi recipiantur, I, 602.

Anathematis definitio, I, 415. Anathemate percussus est Novatus, I, 69. Anathema est a Deo separatio, I, 565.

De his quæ sequuntur anathema, I, 565. De anathematizatis, I, 417, et seq. De anathematizanda hæresi, I, 55.

Anatolius, Constantinopol. archiepiscopus, I, 147.

De Ancilla quæ præter Domini sententiam nuperit, II, 98. Qui uxorem habet, et cum sua ancilla rem habet, *etc.*, I, 260. De ancillam in episcopo possidente, I, 221.

Ancyra Galatiæ metropolis, I, 572. Ancyrae ecclesia metropolitana Nazianzeno data, I, 88. De Ancyrana synodo, I, 575. Ancyrana synodus Nicæna prior, I, 58. Ancyraui metropolitani exsurrectio in metropolim Basilii, et Madytanam, I, 201.

Ἀνεψιά, I, 15.

Ἀνήκιστον, II, 8.

Angelici hæretici, I, 468.

De Angelis invocantibus, non Christum, I, 468.

Ubi Anima versatur in periculo, rei alterius potior habenda cura non est, I, 81. Animæ delictorum correctio ut facile fiat, I, 524. Animæ inquinatio polluit, non corporis damnum, I, 50. Animæ vulnera magis ecclesiastica quam civili curatione indigent, I, 42. Animæ populi episcopo creditæ, I, 27. Animæ vice est sanguis in animalibus, I, 41. Animalium morbos curantibus etiam tenenda quæ sunt summi juris, I, 281. Animalium monachorum et sæcularium cura sanctissimo patriarchæ incumbit, I, 524.

Animal a fera captum comedere non licet, I, 41. Animalia ad altare non offerenda, I, 2. De animalium interioribus, II, 58. Animalium sanguine utentes in quibusdam esculentis Adrianopolitani, I, 257. Animalia peccata quæ, I, 60. Corporalia comprehendunt, *ibid.* De animalia rationis expertia ineuntibus, I, 592. De animalia rationis expertia ineuntibus, et qui leprosi sunt, vel fuerunt, I, 594. Animalia hominum manibus conficta, ac titillata delectantur, et mansuescunt, I, 582. Animale peccatum, I, 60.

Animi tres veluti partes, I, 61. Animi virtus et virtutes, I, 61. Animi propositum puniunt, non actio, I, 664.

Anorum lapsus non est proferendus, ut confirmetur quod non potest consistere, et sanctum commune efficiatur, I, 515.

Ἀνοθεύ, I, 51.

Ἀνομοιοι qui nominati, I, 85.

Antaradi episcopus, I, 148.

Sub Anthemio et Stilicone cons. synodus, I, 632.

Ἀντί, præpositio quomodo accipitur, II, 179.

Antidori excogitata distributio, I, 451.

Ἀντιμίσινα, I, 267.

Antiochia a Romanis aliena, I, 104. Antiochia civitas Syria, I, 429. Antiochia habet Orientis ordinationem, I, 145. Antiochia P'isidiæ, I, 607. Antiochiæ quartus thronus, I, 198. Antiocheni sententia ab Alexandrino dijudicatur, I, 441. Antiocheno throno non permittitur ea quæ Constantinopolitano, I, 617. Antiochena synodus ante Nicenam, I, 58. Adversus Paulum Samosatenum, *ibid.* Antiochenus episcopus habet sub se duas Phœnicias et Arabiam, I, 67.

Ἀντιόχεια, I, 187.

Antiqui mores servandi, I, 66.

Antistes fieri inivius non cogitur quispiam, I, 589. De antistite qui Agarenum belli tempore eansem in ipsum vibrantem interfecerat, II, 101. Antistitum vita incalpata, I, 561. Antistitum ubique communia munia, et specialia quæ sunt, I, 535. Si antistes inops accedit, ut possit e ditiori monasterio sublevari, I, 524. De antistitibus suis negantibus subscriptiones in electionibus, I, 528. Antistitibus nonnulli permissum esse dicunt, ut ecclesiarum quidem thronis renuntient, et tamen antistitum dignitatem obtineant, I, 107. Antistitibus solis ligare, et solve concessum, et quibus permiserint, I, 515. Antistitum aliquot nomina, I, 584. Antistites ne se in eorum qui penitentiam agunt locum deprimant, et cur, I, 561. Antistites punire quibus permissum, I, 565. De Antistitum absentia si detinentur ab imperatoribus, vel a patriarchis, I, 557. Antistitum electio olim a civium multitudine fiebat, I, 65. Antistites turpis lucri gratia ne exigant aurum ab episcopis suis, clericis, et monachis, I, 290. Antistitibus sanctarum Dei ecclesiarum Bulla aurea provisum, et quæ potissimum, I, 510. De depouendo antistite qui sacrificaverat in ecclesia non dedicata, I, 257. Antistites et sunt, et nominantur uncti Domini, I, 585.

Ἀντίτυπον, II, 179.

De Antonino episcopo qui argento ordinabat, II, 196.

Ἀουδῆ, I, 478.

Ἀπειρέ, I, 190.

Ἀπειροί λαοί, I, 628.

Ἀπεξνοούμενον, I, 190.

Ἀπαίρεμα, I, 278.

Ἀποριστός, I, 8.

De Apisarii presbyteri ordinatione, excommunicatione,

et appellatione exortium scandalum, I, 670. Ad Cœlestinum papam confugit, I, 677.

Apocreon quid, I, 45.

Apocrypha scripta cur sic nuncupata, I, 59.

Apollo episcopus, II, 171.

Apollinarius Laodiceæ episcopus, I, 86. De ejus hæresi et blasphemis vocibus, *ibid. et seq.*

De Apostatis pœnitentium agentibus, I, 572.

Apostolica sedes nominata cathedra Romana, I, 509

Apostolorum doctrina, liber sic inscriptus, II, 45. In apostolorum locum summi sacerdotes substituti sunt, I, 522. A sanctis apostolis non fuisse editos LXXX canones sunt qui dicunt, I, 159. Non repugnantes iis quæ ab apostolis constituta sunt, *etc.*

De Apotactitis, II, 48, 104.

Ἀποτυχία, I, 335.

Appellare non licet ab electiis iudicibus, I, 653. Appellatio ad papam Romanum, I, 442. De appellationibus ad Romanam Ecclesiam, I, 672. Appellatio ab arbitris non datur, I, 654. De appellationibus presbyteri aut diaconi quos læsit episcopus, I, 511 *et seq.* De appellatione presbyterorum, et clericorum ut non appellent nisi ad synodos Africæ, I, 659. De appellatione clericorum, I, 553, 487.

Apro metropolitans, II, 119.

Aqua in vino miscenda in sacra mensa, I, 191, 192, 565. Aqua in baptismo primum a sacerdote purganda, et sanctificanda, I, 566. De fervente aqua in sacris mysteriis injicienda, II, 140, 155. Aquæ baptismatis benedictio ex traditione, II, 146.

Arabianus Ancyræ episcopus, I, 678.

Ab Arbitris provocatio non datur, I, 654.

Arcadis episcopatus, I, 147.

Archiatros fieri sacerdotes volebat D. Lucas, I, 536.

De Archiepiscopi qui est primas, et caput, vel patriarcha, excommunicatione, et per quem, I, 177. Archiepiscopi Constantinopolitani privilegia, I, 146. Archiepiscopus ante Heracleæ, monasterii Gerotrophi præfectus cur a Luca patriarcha excommunicatur, I, 668. Non lædi archiepiscopatum ex eo quod ejus præsul præter sententiam suorum clericorum, et magni synodi fecit, I, 654.

Archisynagogos suos quotannis mutat Judæorum patriarcha ut ex eo pecuniam colligat, II, 187.

Ἀρχοντία, I, 164. Archonticia quid sint, I, 12. Abusive vocantur gradus, *ibid.* Archonticia quoniam dantur per characterem sunt gradus, II, 109.

Arctotrophi qui dicantur, I, 228.

Argenti nomine pecunia intelligitur, I, 75.

Arii blasphemæ voces, I, 58. Depositio, *ibid.* De iis qui Arianis communicaverunt, II, 170.

Aristeni clari et magni œconomi a juris dicendi officio xxx dierum publicis edictis cessatio, I, 4.

Aristophanis scripta comica, I, 251.

Aristotelis citatio in sua Physiologia de partibus animalium, II, 22.

Arius Alexandriæ presbyter, I, 685. De morte ejus, 681.

De Arma excitantibus adversus imp. anathematizandis, I, 415.

De Armeniis intus in sacris altaribus carnem coquentibus et frusta offerentibus, I, 277. Armenii vinum solum sine aqua offerbant, I, 565. Armenii caseum et ova edentes in Sabbatis et Dominicis sanctæ Quadragesimæ, I, 224. In Armeniorum regione ii solum in cleri ordinem referuntur qui sunt in genere sacerdotali, I, 194. Armeniorum jejunium propter Ninevitas, I, 145. Armeniorum hæresis, I, 192.

De Arrhabone cum osculo a viro in sponsalibus mulieri dato, I, 277.

Arianorum hæresis, I, 87. De Arianis, II, 8.

Arsenii patriarchæ decretum, II, 41.

Aribasus, II, 119.

In Arsua episcopatus, I, 576.

Arzulani, I, 580.

Ascetæ qui dicantur, I, 247. Ascetas, *etc.*, cum mulieribus lavari non oportet, I, 247. Asceticam vitam eligere licet Christiano, I, 209.

Ascetriæ abusive dianonissæ dictæ, I, 151. De ascetriarum habitum imitantibus, et illudentibus, I, 540. Ascetriæ in monasteriis simul non habitantes, I, 570. Ascetriæ amictus interdictus sæcularibus maxime scenicis, I, 251.

Aselus et Philippus presbyteri, I, 509.

Asiaticus in synodo iudex, I, 662.

Assessorum punitio si magistratus contra leges sententiam ferunt, I, 555.

Assumentium nomine qui intelligantur, I, 159.

PATROL. GR. CXXXVIII.

Assuretanus Evangelus, I, 561.

Astrologi qui sint, I, 469. Non debent esse clerici, *ibid.*

De astrologis, II, 175. Astronomia mathematicæ disciplinæ pars, I, 469. Sola prohibita, *ibid.*

Asyli locus quibus hominibus non est, I, 275.

Magnus Athanasius ab Orientalibus episcopus impetratus, I, 92. Athanasius synodo depositus ab Ecclesia Romana restituitur, II, 276. Sancti Athanasii canonica, I, 549. Vita, I, 505. Sancti Athanasii epistola ad Annum monachum, II, 36. Ejusdem epistola de festis, II, 42. Sancti Athanasii epistola ad Ruffinianum, II, 44.

Athenarum antistites, I, 195.

Ἀθίγγανος, I, 228.

Athingani qui dicantur, I, 253.

De Athyræ episcopo, I, 584.

Attici episcopi Constantinopol. Epistola, I, 674.

De Avaritia malorum matre, I, 518. Idololatriæ specie, II, 161. De ejus vitio plura, *ibid. et seq.* Gravis res est avaritia nec possunt, *etc.*, II, 164. Avaritiæ vitium sine medela relictum, II, 164. De avaritia rectorum ecclesiarum, I, 522. Avarus ab Ecclesia abdicatus, II, 27.

Audiani schismatici, I, 467.

Audientes qui sint, I, 74.

Auditio est intra portam in portico, II, 55.

Aversio quid, I, 452.

Auferre ut aliquando intelligendum, I, 47.

Augurium quid, I, 255.

Augustinus in synodo iudex datus, I, 662.

Aurelius, et Crescentianus, I, 562.

Aurelius Carthaginiensis Ecclesiæ episcopus, etiam papa nominatus, I, 509.

Sub Aureliano imperatore in Antiochia Syriæ synodus, I, 365.

Aurellianus episcopus, I, 540.

De Auri datione quæ sponte fit et illicita, I, 295. De iis qui per auri donationem in Ecclesia se constitutos gloriantur, I, 29. Aurum vel argentum ne exigantur ab episcopo vel ab iis qui subsunt episcopis turpis lucri gratia, I, 290.

Aruspices qui dicantur, I, 255. Auspiciam quid, I, 253.

Aut, particula, et ejus vis, I, 244.

Ἀυθής, I, 563.

Ἀυτοπρία, I, 505.

Azyna *λευκὰ βάρτα* dicta, I, 163. Azyma Judæorum non accipienda, I, 471. Non comedenda, I, 168. De azymis Judaici festi esu, I, 46. De azymorum mystico sacrificio, *ibid.* Azymorum laicis distributio apud Latinos in festo Paschæ, I, 459. De Latinis etiam laicis azyma in sinu ferentibus, eaque tanquam sacramenta impertientibus, I, 225.

B

Bacchæ chori insipientium dictæ, I, 299.

Bacchus deus a Græcis habebatur, ebrietati præfectus, I, 500. Bacchi execrandi nomen ab experimentibus uvam in torcularibus non invocandum, I, 250. Bacchi festum, cura, I, 251.

De Bagadio, et Agapio, utroque vendicante episcopatum Bostræ, I, 678.

Bagaiensis episcopus, I, 621.

Βάβω, I, 685.

Ballare, quid sit, I, 478.

Βαλλίσειν, *ibid.*

Balnea turpis generis quæstus, I, 556. In Balneo cum mulieribus lavari non oportet, I, 466.

Balsamon charophylax et patriarcha, I, 52.

Baptisma novum hominem facit eum qui baptizatur, I, 70. Baptisma est sepulturæ et resurrectionis Domini typus, I, 474. Baptisma crux dicitur, I, 51. Baptisma magno Sabbato celebrabatur antiquæ Ecclesiæ consuetudine, I, 474. Baptisma fieri debet secundum Domini constitutionem, et non aliter, I, 55. Aquæ baptismatis benedictio ex traditione, II, 146. Baptismatis lavacrum omnes sbluit sordes, I, 12. Statuimus ergo sicut, *etc.*, ita etiam de sacro baptismate, licet valentibus peragere in omni plorum oratorio, I, 191. In uno baptismate tres immersiones esse oportet, I, 55. Baptisma pro immersionibus accepta, I, 55. Baptismus quibus permissus, I, 55. Baptismus ne peragatur in æde oratoria quæ est intra domum, I, 225. E contra, *ibid.* Baptismus non debet dari mortuorum corporibus, I, 540, 542. Unum baptismum facere traditum est, I, 552. Ad baptismum admittit post duas hebdomadas Quadragesimæ non oportet, I, 474. Queni baptismum suscipiendum putarunt antiqui, II, 47. De multis circa baptismum traditiones, II, 146. De ante baptismum admissis, I, 60. De baptismo Donatistarum, I, 575.

Baptizare episcoporum et presbyterorum est, I, 53.

Agere apud quoscunque forum citra præjudicium unicuique non licere, I, 530.

Agui loco qui Præcursoris digito monstrantis pingebatur, nunc imago Domini nostri in humana forma, I, 252.

De agni sanguine quo inuncta Judæorum limina, I, 252.

Ejus præfiguratio, *ibid.* De agni imagine qui digito Præcursoris monstratur, I, 252. Cum agnis ut lupus pasci dicitur, I, 470.

Agrestium qui vinum doliis infundunt satanica operatio, I.

Nec Agricolas quidem in die Dominico operari debere, I, 257, 31.

Agricolaus Cæsareæ Cappadociæ episcopus, I, 575.

Agrum episcopatus vel monasterii non esse alienandum, I, 505.

Αἰρετικοί, I, 546.

Akeldama ut interpretatur, II, 146.

Ἀκοινωνία, I.

Ἄχος, II, 8.

Ἀκράδαντα, I, 285. Ἀκράδαντος, *ibid.*

Alani sunt Ponticæ diocesis, I, 145.

De Alaniæ metropolitano, I, 190.

Ἀλάστορας qui, II, 174

De Alea laicis et clericis interdicta, I, 62, 217.

Alexander patriarcha Alexandria, I, 685.

Alexandriæ archiepiscopus Dionysius, I, 606. Alexandriæ episcopi pecunias corrupti, I, 91. Alexandrinus thronus tertium locum occupat, I, 198. De Alexandriæ et Romanæ Ecclesiæ dissensione, I, 658

D. Alexius patriarcha, I, 415. Alexii monasterium, I, 545.

Novella D. Imperatoris Alexii Comneni, I, 619. De Sponsalibus altera, II, 76. Alexii Comneni Constitutio, I, 80. Aurea bulla, II, 126. De conjugē D. Alexii Comneni gravi morbo laborante, II, 135. Alexiaca catechumenia, I, 584.

De aliena furtiva surripientibus, II, 172.

De nihil alienando ex monasteriis, I, 505. Non alienabilia vasa pretiosa, sacra, I, 504. De alienandis infructuosis immobilibus ecclesiarum licentia facta, I, 504. De alienatione prædiorum ecclesiasticorum et aliarum rerum, I, 503, 504, 551, 560.

Ad Altare licitum non est aliquid aliud offerre quam oleum ad luminare, I, 2. Quæ ad altare non offerenda, I, 2, 5. Solis sacratis ad altare communicare permittitur, I, 461. Ad altare ingredi laicis non licet, I, 461. Quod ad altare mel et lac offerre non oportet, I, 224. De licentia ad altare accedendi nonnullorum, I, 239. Ad altare ingredi mulieres non oportet, I, 474. Sancta altaris non nisi a juvenis hominibus peragi debent, I, 488. Altaria quæ per somnia, et vanorum homines revelationes ubilibet constituuntur, ea omnimodo reprobanda, I, 619. Altaria excitare nisi episcopo consentiente non licet, I, 491.

Alypius in synodo iudex accersitus, I, 662. Alypius episcopus, I, 511.

De prælio contra Amalech in quo sacerdotibus innixus erat Moses, I, 510

Anasæ episcopus Basilus, I, 375.

Amathuntis episcopus depositus, I, 536.

Amatoria qui faciunt publicatis bovis exterminantur, I, 265. Amatorum conscripserunt quid scribant, II, 123.

Intra sacros Ambitus, cauponatoriam officinam proponere non oportet, I, 246. Sacri ambitus qui dicantur, I, 246.

Si quis propter eam quæ existimatur exercitationem, Amiculo utitur, et tanquam habeat ex eo justitiam, eus condemnat qui, *etc.*, I, 421.

Amitam qui duxit non potest esse clericus, I, 15.

Ammou Adrianopolis episcopus, I, 678.

Ammus monachus, II, 7.

Amphilochius Iconii episcopus, II, 47. Sancti Amphilochii scripta canonica, II, 549. Ad Amphilochium Basilii epistola canonica prima, II, 47. Epistola canonica secunda, II, 75. Ad Amphilochium epistola de ciborum differentia, II, 158.

Pro Amuletis, et similibus sacerdotum quorundam accusationes, I, 238. Non solum alligata anuleta, *etc.*, I, 238. De amuletorum præbitoribus, I, 227, 228. Amuleta, et talia pro corporali medela, vel aliqua alia re salutifera diaboli sunt circumventio, I, 229.

Amyclinus episcopus Musalon, I, 578.

De Anachoreticam vivendi rationem servare volentibus, I, 206.

Ἀνακίστω, I, 244.

Anastasio papæ Romani epistola ad synodum de Donatistis ut ipsi recipiantur, I, 602.

Anathematis definitio, I, 415. Anathemate percussus est Novatus, I, 69. Anathema est a Deo separatio, I, 565.

De illis que sequuntur anathema, I, 565. De anathematizatis, I, 417, et seq. De anathematizanda hæresi, I, 85.

Anastolius, Constantinopol. archiepiscopus, I, 147.

De Ancilla quæ præter Domini sententiam nupsit, II, 98. Qui uxorem habet, et cum sua ancilla rem habet, *etc.*, I, 260. De ancillam in episcopo possidente, I, 221.

Ancyra Galatiæ metropolis, I, 572. Ancyrae ecclesia metropolitano Nazianzeno data, I, 88. De Ancyranæ synodo, I, 575. Ancyranæ synodus Nicæna prior, I, 58. Ancyranæ metropolitani exsurrectio in metropolim Basiliam, et Madytanam, I, 201.

Ἀνεψιά, I, 15.

Ἀνήκιστον, II, 8.

Angelici hæretici, I, 468.

De Angelis invocantibus, non Christum, I, 468.

Ubi Anima versatur in periculo, rei alterius potior habenda cura non est, I, 81. Animæ delictorum correctio ut facile fiat, I, 524. Animæ inquinatio polluit, non corporis damnus, I, 50. Animæ vulnera magis ecclesiastica quam civili curatione indigent, I, 42. Animæ populi episcopo creditæ, I, 27. Animæ vice est sanguis in animalibus, I, 41. Animalium morbos curantibus etiam tenenda quæ sunt summi juris, I, 281. Animalium monachorum et secularium cura sanctissimo patriarchæ incumbit, I, 524.

Animal a fera captum comedere non licet, I, 41. Animalia ad altare non offerenda, I, 2. De animalium initoribus, II, 58. Animalium sanguine utentes in quibusdam esculentis Adrianopolitani, I, 257. Animalia peccata quæ, I, 60. Corporalia comprehendunt, *ibid.* De animalia rationis expertia ineuntibus, I, 592. De animalia rationis expertia ineuntibus, et qui leprosi sunt, vel fuerunt, I, 594. Animalia hominum manibus conficta, ac titillata delectantur, et mansuescunt, I, 582. Animale peccatum, I, 60.

Animi tres veluti partes, I, 61. Animi vitia et virtutes, I, 61. Animi propositum ponitur, non actio, I, 664.

Anorum lapsus non est profrendus, ut confirmetur quod non potest consistere, et sanctum commune efficitur, I, 315.

Ἀνωθεν, I, 51.

Ἀνώμοτος qui nominati, I, 85.

Antaradi episcopus, I, 148.

Sub Authemio et Stilicone ces. synodus, I, 632.

Ἀντί, præpositio quomodo accipitur, II, 179.

Antidori excogitata distributio, I, 451.

Ἀντιμόνοια, I, 267.

Antiochia a Romanis aliena, I, 104. Antiochia civitas Syria, I, 429. Antiochia habet Orientis ordinationem, I, 145. Antiochia P'isidiæ, I, 607. Antiochiæ quartus thronus, I, 198. Antiocheni sententia ab Alexandrino dijudicatur, I, 441. Antiocheno throno non permittitur sunt ea que Constantinopolitano, I, 617. Antiochena synodus ante Nicænam, I, 58. Adversus Paulum Samosatenum, *ibid.* Antiochenus episcopus habet sub se duas Phœnicias et Arabiam, I, 67.

Ἀντίπαυα, I, 187.

Antiqui mores servandi, I, 66.

Antistes fieri invitus non cogitur quisquam, I, 589. De antistite qui Agarenum belli tempore ensam in ipsam vibrantem interfecerat, II, 101. Antistitum vita incalpata, I, 561. Antistitum ubique communia munia, et specialia que sunt, I, 535. Si antistes inops accedit, ut possit e diliori monasterio sublevari, I, 524. De antistitibus suis negantibus subscriptiones in electionibus, I, 528. Antistitibus nonnulli permissum esse dicunt, ut ecclesiarum quidem thronis renuntient, et tamen antistitum dignitatem obtineant, I, 107. Antistitibus solis ligare, et solve concessum, et quibus permiserat, I, 515. Antistitum aliquot nomina, I, 584. Antistites ne se in eorum qui penitentiam agunt locum deprimant, et cur, I, 361. Antistites punire quibus permissum, I, 565. De Antistitum absentia si delinuntur ab imperatoribus, vel a patriarchis, I, 357. Antistitum electio olim a civium multitudine fiebat, I, 65. Antistites turpis lucri gratia ne exigant aurum ab episcopis suis, clericis, et monachis, I, 290. Antistitibus sanctarum Dei ecclesiarum Bulla aurea provisum, et qua potissimum, I, 310. De deponendo antistite qui sacrilegaverat in ecclesia non dedicata, I, 297. Antistites et sunt, et nominantur nacti Domini, I, 585.

Ἀντίτεχνον, II, 179.

De Antonino episcopo qui argento ordinat, II, 186.

Ἀοιδή, I, 478.

Ἄπειρος, I, 190.

Ἀπειροί λαοί, I, 628.

Ἀπειρονομέον, I, 190.

Ἀφαίρεμα, I, 278.

Ἀφορισμός, I, 8.

De Apisarii presbyteri ordinatione, excommunicatione,

et appellatione exortum scandalum, I, 670. Ad Cælestinum papam confugit, I, 677.

Apocreon quid, I, 45.

Apocrypha scripta cur sic nuncupata, I, 59.

Apollo episcopus, II, 171.

Apollinarius Laodicæ episcopus, I, 86. De ejus hæresi et blasphemis vocibus, *ibid.* et *seq.*

De Apostatis penitentium agentibus, I, 572.

Apostolica sedes nominata cathedra Romana, I, 509

Apostolorum doctrina, liber sic inscriptus, II, 45. In apostolorum locum summi sacerdotes substituti sunt, I, 522. A sanctis apostolis non fuisse editos LXXX canones sunt qui dicunt, I, 159. Non repugnantes his quæ ab apostolis constituta sunt, etc.

De Apolactitis, II, 48, 104.

Ἀπολυκτωρς, I, 535.

Appellare non licet ab electiis iudicibus, I, 653. Appellatio ad papam Romanum, I, 442. De appellationibus ad Romanam Ecclesiam, I, 672. Appellatio ab arbitris non datur, I, 654. De appellationibus presbyteri aut diaconi quos læsit episcopus, I, 511 et *seq.* De appellatione presbyterorum, et clericorum ut non appellent nisi ad synodos Africæ, I, 659. De appellatione clericorum, I, 555, 487.

Apro metropolitans, II, 119.

Aqua in vino miscenda in sacra mensa, I, 191, 192, 568. Aqua in baptismo primum a sacerdote purganda, et sanctificanda, I, 566. De fervente aqua in sacris mysteriis injicienda, II, 140, 155. Aquæ baptismatis benedictio ex traditione, II, 146.

Arabianus Ancyræ episcopus, I, 678.

Ab Arbitris provocato non datur, I, 654.

Arcadis episcopatus, I, 147.

Archiatros fieri sacerdotes volebat D. Lucas, I, 536.

De Archiepiscopi qui est primas, et caput, vel patriarcha, excommunicatione, et per quem, I, 177. Archiepiscopi Constantinopolitani privilegia, I, 146. Archiepiscopus ante Heracleum, monasterii Gerotrophi præfectus cur a Luca patriarcha excommunicatur, I, 668. Non lædi archiepiscopatum ex eo quod ejus præsul præter sententiam suorum clericorum, et magni synodi fecit, I, 684.

Archisynagogos suos quotannis mutat Judæorum patriarcha ut ex eo pecuniam colligat, II, 187.

Ἀρχοντία, I, 164. Archonticia quid sint, I, 12. Abusive vocantur gradus, *ibid.* Archonticia quoniam dantur per characterem sunt gradus, II, 109.

Arctotrophi qui dicantur, I, 228.

Argenti nomine pecunia intelligitur, I, 73.

Arii blasphemæ voces, I, 58. Depositio, *ibid.* De iis qui Ariani communicaverunt, II, 170.

Aristeni clari et magni œconomi a juris dicendi officio xxx dierum publicis edictis cessatio, I, 4.

Aristophanis scripta comica, I, 251.

Aristotelis citatio in sua Phystologia de partibus animalium, II, 22.

Arius Alexandriæ presbyter, I, 685. De morte ejus, 684.

De Arma excitantibus adversus imp. anathematizandis, I, 415.

De Armeniis intus in sacris altaribus carnem coquentibus et frusta offerentibus, I, 277. Armenii vinum solum sine aqua offerebant, I, 563. Armenii caseum et ova edentes in Sabbatis et Dominicis sanctæ Quadragesimæ, I, 224. In Armeniorum regione ii solum in cleri ordinem referuntur qui sunt in genere sacerdotali, I, 194. Armeniorum jejunium propter Ninevitas, I, 145. Armeniorum hæresis, I, 192.

De Arrhabone cum osculo a viro in sponsalibus mulieri dato, I, 277.

Arianorum hæresis, I, 87. De Ariani, II, 8.

Arsenii patriarchæ decretum, II, 41.

Ariabasus, II, 119.

In Arsua episcopatus, I, 576.

Arzulani, I, 580.

Ascetæ qui dicantur, I, 247. Ascetas, etc., cum mulieribus lavari non oportet, I, 247. Asceticam vitam eligere licet Christiano, I, 209.

Ascetriæ abusive dianonissæ dictæ, I, 131. De ascetriarum habitum imitantibus, et illudentibus, I, 340. Ascetriæ in monasteriis simul non habitantes, I, 570. Ascetriæ amictus interdictus sæcularibus maxime scenicis, I, 251.

Asellus et Philippus presbyteri, I, 509.

Asiaticus in synodo judex, I, 662.

Assessorum punitio si magistratus contra leges sententiam ferant, I, 555.

Assumentium nomine qui intelligantur, I, 139.

Assuretanus Evangelus, I, 561.

Astrologi qui sint, I, 469. Non debent esse clerici, *ibid.* De astrologis, II, 175. Astronomia mathematicæ disciplinæ pars, I, 469. Sola prohibita, *ibid.*

Asyli locus quibus hominibus non est, I, 275.

Magnus Athanasius ab Orientalibus episcopis impetitus, I, 92. Athanasius synodo depositus ab Ecclesia Romana restituitur, II, 276. Sancti Athanasii canonica, I, 549. Vita, I, 505. Sancti Athanasii epistola ad Annum monachum, II, 36. Ejusdem epistola de festis, II, 42. Sancti Athanasii epistola ad Ruffinianum, II, 44.

Athenarum antistes, I, 195.

Ἀθίγγανοι, I, 228.

Athingani qui dicantur, I, 255.

De Athyræ episcopo, I, 584.

Attici episcopi Constantinopol. Epistola, I, 674.

De Avaritia malorum matre, I, 518. Idololatriæ specie, II, 161. De ejus vitio plura, *ibid.* et *seq.* Gravis res est avaritia nec possunt, etc., II, 164. Avaritiæ vitium sine medela relictum, II, 164. De avaritia rectorum ecclesiarum, I, 522. Avarus ab Ecclesia abdicatus, II, 27.

Audiani schismatici, I, 467.

Audientes qui sint, I, 74.

Auditio est intra portam in portico, II, 55.

Aversio quid, I, 452.

Auferre ut aliquando intelligendum, I, 47.

Augurium quid, I, 255.

Augustinus in synodo judex datus, I, 662.

Aurelius, et Crescentianus, I, 562.

Aurelius Carthaginensis Ecclesiæ episcopus, etiam papa nominatus, I, 509.

Sub Aureliano imperatore in Antiochia Syriæ synodus, I, 565.

Aurelianus episcopus, I, 540.

De Auri datione quæ sponte fit et illicita, I, 295. De iis qui per auri donationem in Ecclesia se constitutos gloriantur, I, 29. Aurum vel argentum ne exigantur ab episcopo vel ab iis qui subsunt episcopis turpis lucri gratia, I, 290.

Aruspices qui dicantur, I, 255. Auspiciam quid, I, 255.

Aut, particula, et ejus vis, I, 244.

Ἀυθέρης, I, 563.

Ἀυτοργία, I, 505.

Azyna λειπανάδα dicta, I, 163. Azyma Judæorum non accipienda, I, 471. Non comedenda, I, 168. De azymis Judaicis festi esu, I, 46. De azymorum mystico sacrificio, *ibid.* Azymorum laicis distributio apud Latinos in festo Paschæ, I, 459. De Latinis etiam laicis azyma in sinu ferentibus, eaque tanquam sacramenta impertientibus, I, 225.

B

Bacchæ chori insipientium dictæ, I, 299.

Bacchus deus a Græcis habebatur, ebrietati præfectus, I, 500. Bacchi execrandi nomen ab experimentibus uram in torcularibus non invocandum, I, 250. Bacchi festum, cura, I, 251.

De Bagadio, et Agapio, utroque vendicante episcopatum Bosiræ, I, 678.

Bagaiensis episcopus, I, 621.

Βαβών, I, 685.

Ballare, quid sit, I, 478.

Βαλλίσειν, *ibid.*

Balnea turpis generis quæstus, I, 556. In Balneo cum mulieribus lavari non oportet, I, 466.

Balsamon chartophylax et patriarcha, I, 59.

Baptisma novum hominem facit eum qui baptizatur, I, 70. Baptisma est sepulture et resurrectionis Domini typus, I, 474. Baptisma crux dicitur, I, 51. Baptisma magno Sabbato celebrabatur antiquæ Ecclesiæ consuetudine, I, 474. Baptisma fieri debet secundum Domini constitutionem, et non aliter, I, 55. Aquæ baptismatis benedictio ex traditione, II, 136. Baptismatis lavacrum omnes abluit sordes, I, 12. Statuimus ergo sicut, etc., ita etiam de sacro baptisate, liceat valentibus peragere in omni plorum oratorio, I, 191. In uno baptisate tres immersiones esse oportet, I, 55. Baptisata pro immersionibus accepta, I, 55. Baptismus quibus permissus, I, 55. Baptismus ne peragatur in aële oratoria quæ est intra domum, I, 225. E contra, *ibid.* Baptismus non debet dari mortuorum corporibus, I, 540, 542. Unum baptismum facere traditum est, I, 552. Ad baptismum admitti post duas hebdomadas Quadragesimæ non oportet, I, 474. Quæsi baptismum suscipiendum putarunt antipol, II, 47. De multis circa baptismum traditiones, II, 146. De ante baptismum admittis, I, 60. De baptismo Donatistarum, I, 575.

Baptizare epi coporam et presbyterorum est, I, 55.

Baptizari nemo potest extra catholicam Ecclesiam, I, 566.
 Baptizari infantes in peccatorum remissionem, I, 646.
 De infantibus qui debent baptizari quoties de his dubitatur an baptizati fuerint, I, 609. Oportet eos qui baptizantur, post baptismam inungi chrismate, etc., I, 475. Ab hæreticis baptizati iterum cur baptizantur, I, 44. De infantibus qui baptizati sunt ab hæreticis legatio, I, 503. De non baptizantibus secundum Domini constitutionem, I, 55. Eos qui baptizandi sunt fidem ediscere oportet, I, 475. An baptizandi revertentes ex hæresi eorum qui idolis immolaverunt, I, 565. Recens baptizatus in ordinem sacerdotalem promoveri non debet, I, 451. De baptizato ab impio, I, 51. Baptizandi de integro sunt Paulianistæ qui ad catholicam Ecclesiam accedunt, I, 82. An baptizandi etiam schismatici, I, 565. Si quis ægrotus fuerit baptizatus, non potest in presbyterum evehi, I, 411. De vere baptizato non rebaptizando, I, 51. De baptizandis propter lapsum puni is, si sint morituri, quamvis catechumeni, II, 178. De baptizandis an non a dæmone correptis, et aliis nonnullis, II, 165. *et seq.* Ut parvi qui apud Donatistas baptizantur, in catholica Ecclesia ordinentur, I, 594. De baptizazione gravidarum, I, 406. An fetus in lucem exitum oportet expectare, *ibid.* Qui fuerit in periculo, et sic baptizatus, non promoveri debet ad sacerdotium, I, 644. Qui bis baptizati fidelem deponendus episcopus, I, 45. Baptizantium impiæ et blasphemæ voces, I, 55. Qui non baptizati ab impiis inquinatum deponendus episcopus, I, 85. Non baptizatur infidelis priusquam sufficienter catechesi sit eruditus, I, 60. Ejus qui baptizatur benedictio ex traditione. De baptizandis infantibus qui non probant se baptizatos, I, 254. Baptizatum cur inungi necesse est, I, 566. De baptizazione per unam immersionem, I, 55. De baptizatis in morbo, et postea convalescentibus, I, 475. De baptizatis ab iis qui non ordinantur, II, 842. Baptizatus. *Vide* Illuminatus.
 De barbarorum incursionibus abtentibus ad multa mala, II, 16 *et seq.* De barbaris redditus, et contra sui generis Christianos impie se gerentibus, II, 52.
 De abstantibus a novacula ne dimissiori Barba conspiciantur, I, 274.
 De metropoli Basilii vidus, I, 301.
 Basilii Ecclesia est Ancyrani metropolitani episcopatus, I, 301.
 Basilicarum repurgatio, I, 557.
 Basilicæ secundæ Ecclesia, I, 628.
 Basilicus diaconus, I, 252.
 Basilicus Buccinator cum decreto patriarchali ab uxore separatus, I, 212.
 De canone Basilii non nominante hæreticos schismaticos, I, 94.
 Basilii Amasæ episcopus, I, 575.
 Magnus Basilii quo tempore virgines se Deo offerentes admittat, I, 201. Magni Basilii funebri oratio, I, 240.
 Basilii epistola ad Gregorium presbyterum, I, 63. Basilii asceticæ constitutiones, II, 90. S. Basilii ad Amphilochem epistolæ canonica prima, II, 47. Eiusdem epistola secunda, II, 75. Magni Basilii ad Nicopolitanos epistola, II, 145. A Basilio prohibitarum nuptiarum enumeratio, I, 224.
 Basilii Cæsariensium Ecclesiæ archiepiscopus ex aqua et vino sacrum calicem peragi voluit, I, 192.
 De Basilii Gortynensis episcopi subscriptione post quatuor patriarchas et quosdam metropolitano, qui præsens aderat totius Romanæ Ecclesiæ jure, I, 164.
 Bassianus Ephesi episcopus, I, 578.
 Bazaritanorum regio, I, 584.
 Becenes Ecclesia, I, 574.
 Bellum ingrens in jussu imperatoris punitur, I, 196.
 Benedictio quid, II, 85. Benedictiones hæreticorum fugiendæ ut maledictiones, I, 466. Ut alteri benedicat, non convenit, qui propria debet curare vulnera, I, 160.
 Beneficium quid, I, 72.
 Benignior sequendus, I, 4.
 Beranices episcopus, I, 678.
 Berus quid, I, 421.
 De Berus cum pietate ferentibus, *ibid.*
 De Berytensis civitatis episcopo relatio ad Marcianum regem, I, 147.
 Besenæ episcopi causa, I, 48.
 Bestiarii infames sunt, I, 664.
 De Bestias ineuntibus, I, 392, 393, 394.
 De Bianore presbytero, an propter jusjurandum sit in Clerum suscipiendus, II, 75.
 Bibliopæe sunt laudandi, I, 258.
 De Bissexto, I, 611.
 Bistus in Ereba presbyter, II, 170. De ee plura, *ibid. cl. seq.*
 Bithynicus, I, 416.

Blachernarum mœnes, I, 2.
 Bog quid significat, II, 12.
 Bogomilus lingua Mysorum quid dicitur, *ibid.* Bogomilii maxime impii, I, 54. De Bogomilica hæresi, et jerjano, I, 423, 390.
 Bona Ecclesiarum πρῶτα nominantur, I, 59. Bona monasteriorum a Laicis non administranda, I, 302.
 Bonifacius, I, 549. Bonifacius Zozimi papæ successor, I, 672.
 Bostræ episcopatus, I, 678.
 Bota quid sint, I, 250. Ex fidelium civitate tollenda, *ibid.*
 Botryus episcopatus, I, 147.
 Breve seu breviculum quid appellatur, I, 652. Breve apud Latinos quid significat, I, 562.
 Brevio quid, I, 652.
 Bromius Bacchi epitheton, I, 251.
 Brumalla, I, 250. Ex fidelium civitate tollenda, *ibid.* Qui in Brutorum concubitu suam impietatem proficitur, etc. II, 117.
 De Bulgaria Ecclesia, I, 88.
 Bulla aurea quæ medicator appellata est, I, 310. Bulla aurea imperatoris Isaacii Angeli, I, 127. Bulla aurea Alexii, I, 355. Bulla aurea de immobilibus monasteriorum, I, 305 *et seq.*
 Bybli episcopatus, I, 147.
 De Bizacii episcopis, I, 626.
 Byzantium urbs a Severo obsessa, Perinthiis subjecta, Constantinopolis dicta, I, 99.

C

Cæcus et mulier pro se solis causas agunt, I, 210.
 Cæcus et surdi ne sint episcopi, I, 51. De cæcos et claudos irridentibus, I, 37.
 Cædis peccati divisio, II, 180. Cædem involuntariam ex effectu ostendi, II, 68. Cædem voluntariam a proposito volo judicari, II, 68. De cæde involuntaria, II, 61. De cædibus in bello, II, 69. De voluntariis cædibus, I, 599. De involuntariis cædibus, I, 598.
 Cæsarea Palæstina metropolis, I, 66.
 Calendæ quid sint, I, 250. De calendarum festo tollendo apud fideles, I, 250.
 De sacro Calice, I, 192. De insumentibus sanctum calicem in proprium usum, I, 549.
 Callieratæ vicus, I, 252.
 Callinice Pauli Samosatensis mater, I, 82.
 Caloctenes Thebarum metropolitani, I, 152. Ejus æternum monumentum, et quo nomine ei agendæ gratiæ, *ibid.*
 Calotychas in (heronesi regione, I, 182.
 Calumnia sit tribus modis, I, 665.
 De Campsorym clericis segregatione, I, 525.
 Canalis quid, I, 507.
 Qui Cauere debent in Ecclesia, I, 459.
 Caniscis, I, 5.
 Canones obsignati in synodo vi, in Trullo, I, 158.
 De non horrentibus supplicium quod a sacris canonibus intentatur, sed iis insultant, I, 349.
 Canones ad id quod est animæ utiliter exponendi, non ad id quod est dissolutus et indifferenter, I, 184. De canonibus LXXXV apostolorum firmiter retinendis, I, 458. De canonibus sanctorum Patrum observandis, I, 111. Soli LXXXV canones apostolorum legendi, alii non curandi, etiamsi apostolorum dicantur, I, 56.
 Canonicæ Scripturæ quæ, I, 549. Præter canonicas Scripturas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum Scripturarum, I, 549. Canonicæ traditiones quæ, I, 295. Canoniarum constitutionum descriptiones sunt testimonia, et ad recte se gerendum instituta sacerdotibus data, I, 584. Canonici qui dicantur, II, 57. Canoniferum fornicationes pro matrimonio non reputentur, *ibid.*
 Canticis spiritualibus, hymnis, et psalmis festi Paschæ dies celebrandi, I, 256.
 De Cantorum licentia ducendi uxores, I, 16, 556. Cantori non licet diversæ recta opinionis uxorem ducere, I, 129. De cantoribus etiam non tonsis apud Armenios, I, 194. Præter canonicos cantores qui ambonem ascendunt, et ex codice canunt, non debent alii canere in Ecclesia, I, 459. Cantus in Ecclesia humilis esse debet, I, 245.
 De adornantibus Capillos ad detrimentum viventium, I, 275.
 De Captivis ex barbaris fugientes vi detinentibus, II, 51. Captivorum aliquid refectum qui acquirunt, Deo sunt inveni, II, 27.
 Capus synodus, I, 574.
 Carchedon est provincia Africa, I, 509.
 De Carne vescentibus, I, 51. Si quis eam qui carnem

præter sanguinem. et idolothytum, et suffocatum cum pietate et fide comedit, condemnat, etc., I, 417. Carnes ad altare non afferendæ, I, 2. Carnes in sanguine animas comedere prohibetur, I, 41. A carniū esu importuna abstinentia, I, 60. De coquentibus in altari carniū membra, et sacerdotibus frusta offerentibus, I, 277. Carniū membra in altaribus coquere apud Christianos omnino prohibitum, I, 278. A carniū abstinentiam non est propter abominationem, I, 34. De iis qui a carniū abstinent, I, 389.

Carthago est pars Carthædonis, I, 509. Carthaginis episcopo licet, unde velit, clericum ordinare, I, 587. Carthaginensis synodus cui præfuit magnus Cyprianus, I, 565. Carthaginiensis episcopi privilegium, I, 176. Ut ab episcopo Carthaginensi nomine omnium episcoporum scribantur, et subscribantur litteræ, quoties opus fuerit, I, 621. Carthaginenses Africi dicitur, I, 567.

De Comedentibus caseum in Sabbatis et Dominicis sanctæ Quadragesimæ, I, 624. Caseorum et carniū ad altare illatio malo consilio, I, 2.

De se Castrantibus aut alios, aut mandantibus, I, 346. Castrati eunuchorum genus qui dicantur, I, 15. Castrati aliquando ad sacros ordines admissi, aliquando non, I, 15. De castratione, I, 687. De castratis excisis, etc. in clerum promovendis, aut non, I, 58.

Castrum quid, I, 15.

Catechumeni procedite, I, 405; II, 167. Catechumeni qui dicantur, I, 461. Catechumenus, si in Dominicum ingrediens, in catechumenorum ordine steterit: is peccat, etc., I, 405. An catechumenus infirmus, emotæ mentis factus, debet baptizari, II, 166. De catechumeno sacramentorum participante facto, et nondum baptizato, II, 165.

De catechumeno a dæmone correpto, an debet baptismum accipere, II, 165. Catechumenorum duo ordines, I, 75. De catechumenis lapsis, I, 74. De catechumenis, qui Christum abnegarunt et reversi sunt, I, 695. De catechumenis, I, 274. De habitantibus in iis cum suis uxoribus, *ibid.*

Cathari Novatiani dicitur, I, 69. De Catharis, et eorum baptismate, II, 47. Cathari, Encratitæ, Hydroparastatæ, et Apotactitæ uni calculo subjecti, II, 48. De Catharis ad Ecclesiam accedere volentibus, II, 174.

Cathedra ad quid constituitur in edito et sublimes templi loco, I, 38.

Caupona clericis interdicta, I, 56. Caupona quibuscunque clericis interdicta, I, 481. Cauponas intra sanctos ambitus extruere prohibitum est, I, 246. Cauponiam tabernam clerico habere non licet, I, 167. Cauponatores librorum qui sint, I, 238.

Causæ pecuniariæ cur privatæ nominatæ, I, 91. Causæ criminales quæ dicantur, I, 95, 355. Ne causas agerent qui sacris initiati sunt. Joannis patriarchæ promulgatio, I, 335. In causis sacerdotum examinandis quot episcopi adesse debent, I, 529.

Celestinus Romanus papa, I, 99. Ad Celestinum epistola synodi Africanæ, I, 675.

De sententiis cum Celestio, I, 99, 101. Celestii impia dogmata, I, 99. Pro Celestio Celestini nominis error, *ibid.*

De cellis ædificandis in desertis, I, 333. Statutus neminem omnino propriam, etc. neque eam quæ dicitur cellula, nisi quis velit solus, etc., I, 206. In cellulis locum non habentia, sed in monasteriis, I, 323.

Centesimæ usuræ quæ dicantur, I, 78.

Centuriones qui dicantur, I, 228.

De Ceram vel oleum offerentibus, I, 47.

De Cereis accendentibus, I, 252. Ad quid, *ibid.*

Certamen parturiens, et trahere differens, II, 13. De intrudentibus in certamen ejusmodi, *ibid.* Quinque certamina, II, 70.

Cessatio dat locum prœnis, II, 129.

In Chalce quicumque vult in divinum adytum Domini nostri ingreditur, I, 239.

Chalcidici episcopi, I, 583.

Characterem dare extra diœcesim permissum, I, 9.

Characterem notari quid, I, 367.

Charchedon provincia Africanæ, I, 509.

Charisii presbyteri scelerata dogmata, I, 103. De anplectentibus ea, *ibid.*

Charitas et Deo est, I, 647. Ædificat, *ibid.*

Chartophylacium ad recte episcopum dici potest, I, 500. De Chartophylaci honore, II, 93. Potestate, I, 299. Chartophylacis sanctissimæ Ecclesiæ sedes, I, 8. Privilegia, *ibid.* De sede chartophylacis Constantinopolitani, I, 164.

Xυποθήκη, I, 527.

Xυποθρία, I, 527. Pro electione, *ibid.* Pro manuum impositione, *ibid.*

Chirotonia quid, I, 1. Unde dicta, *ibid.* Unde hoc nomen desumptum, *ibid.* Suffragium nominatur, *ibid.* Chirotonias in audientium præsentia fieri non oportet, *ibid.*

Χλωάστειν quid, I, 57.

Cholaurus domum ad Maximi Cynici electionem concedens, I, 91.

Chorepiscopi suum modum scire, et sibi subjectas Ecclesias administrare debent, I, 439. Chorepiscopi sunt quidem imitatione septuaginta, ut autem comministri, propter studium in pauperes, offerunt honorati, I, 413. Plura habent privilegia quam sacerdotes, I, 415. Chorepiscopos Urbani episcopi in sua diœcesi constituunt, I, 440. De chorepiscopis, I, 113. De Chorepiscopis, et eorum privilegiis, I, 388. Quorum gradus exolevit, I, 389. Chorepiscopi officium suum transgredi non debent, I, 459. A quibus eliguntur, *ibid.* Chorepiscops non licere presbyteros, vel diaconos ordinare; sed neque urbis presbyteros in aliena parochia sine licentia episcopi, I, 388. Chorepiscoporum vita inculcata, I, 438. Privilegia, *ibid.*

Choumell, I, 2.

Chrisma non potest esse apud hæreticos, I, 568. Chrisma a presbyteris fieri non debet, I, 519. Chrismatis confectio quid, I, 520. De sacro chrismate, I, 270.

Christus perfectus Deus et homo, I, 411. Christi sanctum corpus in quibusdam Ecclesiis in manu non tradit, I, 280. De sancta Christi resurrectione honoranda, I, 261. Christi cauponatores qui dicantur, II, 185. De Christi nomen negantibus, I, 40. Contra Dominum nostrum Christum impiæ voces, I, 514. De Christum negantibus, I, 693 et seq. De Christum negantibus et salutis mysterium transgressis, II, 125. De Christi resurrectione die tertio, I, 265. Et eam negantibus, *ibid.* Chrysostomi in eos reprehensio, *ibid.* Christi crucifixo in celebri templo cultum peragunt: discipuli Domini in crenaculo sunt inclusi, II, 185. Christum induerunt qui baptismo initiati sunt, I, 275 et seq. Eum imitari debent, *ibid.* De Christum sine vi negantibus, I, 71.

Homo Christianus quando aliquid non recte factum audiverit, debet hoc dicere communi spirituali Patri, et antistiti, I, 324. Christiano licet vitam asceticam eligere, I, 209. Christianum servum Judæus possidere civili lege prohibetur, I, 399. Christianum se dicere et quæ sunt Græcorum ostentare turpis est, I, 228. Christiani non debent frequentare cœmeteria vel martyria hæreticorum, I, 457, 468. Christiani ad nuptias evanes non debent ludicris intenti esse, II, 66. De eo qui recessus factus est Christianus et sit sacerdos, I, 687. De Christianorum infantibus bello captis a Scythis, et Agarenis, I, 251. Qui Romanis divenditi sunt, et baptizati, *ibid.* Qui nomen Christianorum sortiti sunt debent a Judæis in omnibus esse remoti, I, 41. Christianos judaizare non oportet, I, 465. De se Christianos fingentibus, et clanculum judaizantibus, I, 298. Christianos relicta Dei Ecclesia non debere abire, et angelos invocare, I, 464. De Christianis oleum aut aliud in templum gentium inferentibus, I, 46. De Christianitatis exercitatione libera, I, 613.

Christophorus Ephesi metropolitans, I, 577.

Chrysostomi verba de sacro calice per vinum exhibendo, I, 192. Chrysostomi verba si debent esse superiora iis quæ a Chalced. syn. et Gang. definita sunt; quid omnino dicunt? etc., I, 416.

Chrysomalli aurea theologica dicta, I, 39.

De Ciborum differentia, II, 138. De cibis idolis immolatis in ara Christianorum injectis, I, 577.

Circuitores ubi constituendi, I, 479. Qui sint, *ibid.*

De Circumcisione, I, 687. Multi vi ab Agareis circumcisi post penitentiam recepti, I, 378.

Si qua Civitas, ab imp. innovata, etc., civiles ac publicos typos ecclesiasticorum quoque rerum ordo consequatur, I, 201. De ordine civitatum et provinciarum, I, 691.

Clarus in synodo iudex factus, I, 662.

De Claudis irridentibus, I, 37.

De SS. Apost. per Clementem Constitutionibus, I, 158. Adulteratis, *ibid.* Rejectis et cur, *ibid.* Clementis epistolæ duæ, et constitutiones, I, 56. Clementis constit. adulterata non divulgandæ, I, 56.

Cleri punitio propter populi insolentiam, I, 25. In clerum non introduci mulieres, aut quas, I, 62. Eos qui semel in clero constituti sunt, statim neque ad militiam, etc., I, 358. In clerum non provehantur criminis convicti, I, 40. Qui examinatur in clero, cum vestibus laicis examinandus, I, 310. Clero neminem annumerandum per pecunie largitionem, I, 322. Ex iis qui non ducta uxore ad clerum promoti sunt, iuvenas, etc., I, 16. A quibusdam in clero quædam infelicia, mulieribus et risan

- moveant fieri solita, I, 231. Cleros non dignos ordinare cogentes, I, 193. Etiam laicos, *ibid.*
 Clerici ab uno episcopo ordinantur, I, 1. Clericos suos ex redditibus Ecclesiarum consolari debent episcopi, I, 3. Clericos episcopi defuncti bona surripere non oportet, II, 158. Ut cleri ad virgines vel viduas non ingrediantur, I, 366. nisi, etc., *ibid.* Ut ex alieno monasterio susceptos nec clericos, nec monasterii prefectos ordinare liceat, I, 616. Inter clericos, ascetas, et sacris initiatos cum mulieribus lavantes nulla differentia, I, 217. Nulli licere clerico cauponiam habere ta. crnam, I, 167. De clerici nomen negantibus, I, 40. Quae matrimonia clericum fieri vetant, I, 13. Derecipiente clericum ex alia parochia siue litteris dimissoris eius qui eum ordinavit, I, 77. De clerico ad matrimonium illicitum accersito, II, 168. Ut clerici pro proprio ipsorum iudicio non cogantur publice testimonium dicere, I, 596. Clericus qui cum scenicis ludicris et saltationibus comedunt, ut se corrigant admonito, I, 328 *et seq.* Externos clericos, et iuxtos in alia civitate sine proprii episcopi communitatis litteris nusquam ullo modo ministrare, I, 129. Clericus praesentibus Arianis aut haereticis ad debet orare, II, 167. De clericorum castigatione per magistratum, I, 317, 318. Clericus episc. contumelia afficiens deponendus, I, 37. Clericus presbyterum vel diaconum iniuria afficiens segregandus, *ibid.* Clericus in synagogam Iudaeorum vel haereticorum ingressus ad orandum, deponendus, I, 41. Sub clericorum nomine etiam monachi continentur, I, 537. De clericis militiae vacantibus, I, 119. Si quis clericus in iurgio quempiam pulsaverit, etc., I, 43. Ex antiquis clericis qui descenderant ad quid cogant, I, 193. Ut iulii clericorum gentilibus vel haereticis matrimonia non conjugantur, I, 516. De clericorum aliis, II, 235. De clericis ob crimina sua iudicatis, II, 99. De clericis in alius civitatis Ecclesia non ordinandis, I, 137. De clerico percutiente, et occidente, I, 43. Saeculare ministerium clericorum ex dispensatione licitum, I, 538. Si clerici a propriis episcopis promoti, eos contemnunt, ne illic quidem maneat unde secedere noluerunt, I, 536. Similiter si ad majores honores propter, etc. voluerint provehere, etc., *ibid.*, 537 *et seq.* Clerici qui dicantur, I, 217. Clerici ex auro Bulli, I, 193. De clericis ad martyrii certamen sua sponte profugitibus, II, 16. De clericorum liberatione ab omni extractione turpis lucri gratia quae ab antistitibus, qui foris praesunt, excogitatur, I, 291. Bulla aurea illis concessa, *ibid.* Et alia, *ibid.* *et seq.* Propter omne peccatum per clericos solam depositionem puniri, II, 109. De clericis per auri donationem in Ecclesia constitutis, et g. oriantibus, et alios contemnentibus, I, 292 *et seq.* De clericis peccatum ad mortem peccantibus, II, 91. Si quis clericus claudum, etc. irriverit, I, 37. De licentia clericorum, et quomodo, I, 359. De clericorum accusationibus, I, 93 *et seq.* De clericis ptochotrophorum et similibus se a proprio episcopo sublocutionibus, I, 120. Omnes similiter clericos per solam depositionem seu lapsum, etc. puniri, sive sint ordinati ut prebyteri, etc., sive per solum characterem, etc., II, 109. Ne in caupona versentur clerici nisi hospitio excepti, I, 567. De clericis contra canones secularibus negotiis se implicantibus, I, 537. Ut singulis annis ad synodum metropolitanam veniant clerici, I, 540. De clericis qui condemnantur, I, 599. Clerici virtutis et honestatis exemplum esse debent, I, 187. De clericis qui civilium magistratum potestati traduntur, I, 436. Si quis clericus inventus fuerit in sancto Dominico jejunare, praeterquam uno, et solo deponatur, I, 225. Clerici qui propter justas causas emigrarunt, debent in suas Ecclesias reverti quum cessat impedimentum, I, 176. De clericis tantum ex sacerdotali genere apud Armenios fieri solitis, et aliis erroribus, I, 194 *et seq.* De clericis sine mandato, aut etiam segregatis Constantinopolim se conferentibus, I, 133. De clericis qui non curant suam intra annum causam agere, I, 618. De clericorum depositione post condemnationem peccato convenientem, I, 523. Alieni clerici ab aliis nullo modo suscipiantur, I, 583. Clericus fidejubeus deponatur, I, 13. De clericorum appellationibus, I, 311. De clerico in duabus ecclesiis non collocando, I, 316. De clericis qui recenter uxoribus ductis, cum nemo renuntiet, ordinantur, II, 178. De alienis clericis inter magistratus seu officia assidentibus, et in eorum oratoris ministrantibus, I, 501. De clerico excommunicato ad alium episcopum confugiente, I, 501. De clerico fornicationis delato, II, 173. De clericis in quibusdam festis varias personas suscipientibus, I, 251. Clerici in quos nihil conferant, I, 517. Non esse lectorem nec dici clericum, qui in eorum templi non relatus est, sed solum habet tonsuram, I, 193. Et ideo et illic in laicalem habitum transmutari, *ibid.* De clericorum turpi lucro, I, 79. Clerici
- uxor eo sciente et patiente adulterata, ipse deponitur, I, 13. Qui clerici mutilati aut castrati puniantur, aut admittantur, I, 15. Si clericus mutuas pecunias dederit, pecunias accipiat, sin autem speciem quantum dederit, accipiat, I, 535. Si quis clericus in caupona comedens, etc., I, 56. Clericos esse magos vel incantatores, etc., non oportet, I, 469. Clericos recipiendi absque dimissoriis litteris eorum qui illos ordinant, episcopi Carthag. potestas, I, 11. Item archiepiscopi Constantinopolitani, *ibid.* Pro clerici receptione episcopi segregatio, I, 10, 11. An clericus similiter ac laici prohibebitur publice docere, ac disserere, I, 235. Clericos qui in oratoris quam sunt intra domos ministrant, vel baptizant, hoc illius loci episcopi sententia facere debere, I, 191. E contra, *ibid.* De clericis ad alios episcopos se conferentibus, et sine proprii episc. sententia in aliis ecclesiis constitutis, I, 176. De clericis a civitate in civitatem transeuntibus, I, 75. De clericis per vim transgressis, I, 71. Ordinandi non qui ex genere clericorum, sed qui digni sunt, etiamsi non sint ex tali genere, I, 193. De clericorum ordinatione ut non sit irrita, I, 118. Si clericus pauper, in aliquem gradum promotus quidquam acquisierit, episcoporum potestati subijciatur, I, 558. Clericus interdictum usuras accipere, I, 518. Pro clericis habet canon simul ac tonsurae aliqui characterem acceperunt a manu antistitis, I, 193. Qui clerici sicut sui juris, I, 563. Clericos saeculares curas suscipere non oportet, I, 113. II, 165. Quinam clerici debeant ab uxoribus abstinere, I, 660. Non licere clerico in duarum civitatum ecclesiis eodem tempore in catalogum referri, I, 123. Clericum absque episcopi sententia aliquid facere non oportet, I, 159. Clerici quomodo, et a quibus debeant iudicari, et qui ex iudicatis a propriis episcopo provocati, I, 513. Qui clerici non esse dicantur, I, 315. Qui vero, *ibid.* De clericis aliis modis, et non ex Ecclesia res ementibus, I, 538. De clericis litigantibus cum aliis clericis, I, 122. De clericis deficientibus, aut cum Nestorio sententibus, I, 101. Si quis clericus propter motum, etc. negaverit nomen Christi, I, 40. Clericorum nomine monachi continentur, I, 122. Clericorum officia a laicis occupata, I, 193. In clericis dominatus antistitum qualis esse debeat, I, 290. De clericorum contemptu qui per virtutem in Ecclesia promoti sunt, I, 293. Clerici peccatum ad mortem peccantes, e gradu deijciuntur, sed a laicorum communione non arcentur, I, 402. Non solum clericos, etc. quo minus ad haereticos, etc. transmittant, I, 517. Clericis quae interdicta, I, 36. In suis clericis et episcoporum et metropolitanorum potestas, I, 101. De clericis vestem sibi convenientem, etc., I, 187. Clericus fit quicumque ex eo quoque ordinatus fuerit, et characterem susceperit, etiamsi in Ecclesia non legerit, I, 625. Omni clerico foris ordinato duabus scripturis opus est, commendatitia, et dimissoria, I, 176. Ordinari clericos non absolute, sed in episcopatu, vel monasterio, I, 10. Clericus si orductor debet admoneri ut servet decreta, et quae alia, I, 540. Clericorum injuriosorum poena, I, 37. In iure civili, *ibid.* De clericorum appellatione, I, 639 *et seq.* Clericorum translationes facere imperatori concessum, I, 11. Clericus esse non potest qui duas sorores duxit, I, 13. Clerici. Quare Sacerdotes, Monachi, Episcopi, Antistites, Presbyteri, Diaconi, Ecclesiastici, Sacrati, et similes voces quas consules ut ad idem pertinentes, et ita in multis aliis.
- Clericatus, et magistratus nulla differentia, I, 137. In clericatum ordinatio aut baptismum clericatum non tribuit, I, 82.
- In Coemeteria quorumvis haereticorum ne abeant qui sunt Ecclesiae orationis vel curationis gratia. Coemeteria, *Vide* Martyria, I, 457.
- Connobis quae dicuntur, I, 323.
- De Coepiscopis, I, 409.
- De Coeuntibus cum animalibus ratione carentibus, I, 392 *et seqq.*
- Est Culibatus decus et honestas, ut separatus sit a consuetudine et consortio mulierum, II, 112.
- Nuptiae cum cognata illicitae, I, 152. De nuptiis plura, *ibid.* Ex linea transversa cognati quibus non succedant, I, 618.
- Cognatio non est monachis qui eam quae est in carnalium amicitia sunt, I, 214. Cognatio spiritualis cogitatione carnali major, I, 270. Prohibita cognationis in matrimonio conjunctio etc. subit adulterorum poenas, II, 118.
- Coitus cum sorore homicidii supplicio punietur, II, 118. De coitu cum animalibus, II, 137. De coitu turpivo clericorum, II, 120.
- De Columbibus in Ecclesia mittentibus pro sancti Spiritus adventu, I, 252.

Comam si nutrat mulier, gloria est ipsi, I, 424. Comarum ornatus est prohibitus, I, 273, 274.
 De his quæ non licet comedere, I, 41. De comedentibus exaceranda, II, 152.
 Comicæ personæ quæ sint, I, 251.
 In Comitatu proficisci, id est, ubi est comes vel imperator, I, 612. Ut qui in comitatu proficiscuntur, et Carthaginiensi, et Romano sacerdoti causam suam curent ostendere, I, 612.
 De Conmatris viduas in matrimonii societatem accipi entibus, I, 220.
 Commendatitiæ litteræ, *Vide* Litteræ.
 Communitorium quid sit, I, 510. Communitorium quod acceperunt legati adversus Donatistas, I, 629
 Communio Æcclii prodigiosa, I, 615. Sanctæ communio nis tempore nec dignitas nec generis nobilitas aliquid addunt, I, 280. Communione dare mortuorum corporibus non oportet, II, 161. Communione peccatorum ne sustineant ad antistites adhortatio, II, 157. Qui communione moti sunt admitti non debent ad accusationem, I, 663. Qui propter socordiam communione motus, sive episcopus etc., si in tempore excommunicationis, antequam auditus fuerit, ad communionem se ingerere ausus fuerit, etc., I, 554. Ne episcopus temere quempiam privet communione, I, 668. Ut Episcopus qui propriam diocesim contemnit, communionem privetur, I, 658. Communione carere. etiam de baptismo dicitur, II, 178.
 De his qui in Africa non communicant, et volunt trans mare se abducere, I, 612. Ut nullus ab eo qui communicat, obolos vel aliam speciem quamvis exigat, I, 182. De episcopo quisacrificat, et non sacramentis communicat, I, 5. An communicabit jejuniis, si contingat aquam bibere lavando aut in balneo, II, 169. De non communicantibus sine hesitatione sacris sacerdotum qui habent uxores I, 419, II, 165. De non communicantibus, I, 5, II, 161. Non communicare ut accipitur aliquando, I, 77. In tribus Dominicis non communicantes segregari, I, 6.
 Concilium. *Vide* Synodus.
 Concilio magna Græca quando fiebat, I, 231.
 Inter Concubinam et fornicatricem differentia, II, 81.
 De non degendo cum concubina, ut veteri lege, I, 258.
 De Concubitu cum sorore, cum nuru, II, 128.
 De mulierem concupiscente, I, 404.
 Conductores qui sint, I, 113. Ut episcopi etc. conductores non fiant, I, 555.
 Confessio fidelis Nicænæ synodi, I, 514. Confessio fidei ex quibus lit eris habeatur, II, 147. Confessio Christi abalienatum a clero propter lapsum non restituit, II, 16. Confessio levat penam, probatio autem eam auget, II, 121. Confessiones qui excipiunt sine episcopali permissione, sacri monachi male faciunt, I, 620.
 Confiteutes cum majore labore Dei celerius misericordiam apprehendunt, II, 126.
 Ut Confirmetur quod non potest consistere, annorum lapsus non est profectendus, I, 515.
 Interea autem pientissimos, etc., eorum qui ad ecclesias fugiunt nomina, etc., I, 601. Ex numero confugiuntium non sunt qui non describuntur, I, 601. Statuimus nemini licere eos qui confugiunt, etc., I, 600. Apud competentes iudices litigare oportet eos qui confugiunt, I, 600. Usque ad ecclesie terminos, qui sunt ante forum publicum tui sint qui ad eam confugiunt, I, 600.
 Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, etc., II, 55. Congregationes separatæ puniuntur, I, 419. De divertentibus a congregatione, I, 525. Differentia eorum qui a congregatione divertunt, et hæreticorum et schismaticorum, I, 524.
 Conjuges qui consecuerunt debent esse sui iudices, II, 6. De conjugibus una cum viris se lavantibus, I, 218. Etiam si conjuges cum lavantur, unum sunt corpus, non permittitur suis membris male uti, I, 218.
 Qui post sanctum baptismum duobus conjugis fuerit implicatus, I, 11. De conjugio solvendo leges sublata a Justiniano, I, 259. A conjugii societate quibus diebus abstinendum, II, 164. De licito conjugio sacerdotum, I, 171. De conjugii solutione in tonsura alterius partis, I, 215. Conjugia quod modis solvantur II, 61.
 Conjunctio disjunctiva pro copulativa in libris iegum non raro adhibetur, I, 214.
 Conjunctivæ particulae quandoque pro disjunctivis usurpantur, I, 215.
 Conjuratio quid dicatur, I, 136. De conjunctionis vel seditatis crimine, I, 136, 196. Conjuracionem omnem a lege puniri, I, 196. An conjurationes faciendæ boni aliquid gratis, I, 196.
 Connubium honorabile, I, 417.
 Conscius quis dicatur, II, 125. Conscii in illicitis magis

puniendi quam qui agunt, I, 400. De his qui conscii sunt peccatorum ab aliquo commissorum, II, 125.
 De Consecratis hominibus qui sæculares servitutes exercent, I, 4. De consecratis citra examinationem, I, 70.
 Consecratio templorum, et puellarum a presbyteris fieri non debet, I, 319. Consecratio puellarum quid, I, 520. De consecratione templorum, I, 296.
 Locum conservatores qui dicantur, I, 512.
 Qui consobrinam duxit non potest esse clericus, I, 15.
 Constantinopolis nova Roma, I, 89. Ejus Episcopum honoris habere prerogativam post antiquæ Romanæ episcopum, *ibid.* De priv legiis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis, I, 145. Constantinopolitanus thronus æquiva privilegia cum antiquæ Romæ throno obtinet, I, 198. Constantinopol. patriarcha ordinatus ab eo qui est pro tempore Heraclie metropolitanus, I, 89. Constantinopolitani sententia an sit appellations subjecta, I, 431. *et seq.* Constantinopolitani episcopi privilegium, I, 176. Ponticæ et Astæ, et Thraciæ diocesis metropolitanus a Constantinopol. patriarcha ordinari, I, 88.
 Novella imp. domini Constantini Porphyrogenetæ, I, 618.
 Sub imp. Constantino et Irene matre ejus synodus septima œcumenica, I, 281.
 Constantini Cæsaris scripta historia, I, 154.
 Constantini decretum ad papam Sylvestrum, I, 89, 412.
 Constantini Magni decretum, I, 117.
 Constantinus filius Leonis filii Copronymi, I, 281.
 Constantinus Chliarenus patriarcha, II, 115.
 Constans Constantii frater litteris minatur fratri, et cur, I, 92, 482.
 Constituta Patrum alias immutabilia urgente necessitate mutari possunt, II, 276.
 Consuetudo sufficit canonem abrogare, II, 281. Antiquæ consuetudines retinendæ, I, 67. Consuetudines ethnicorum profanæ a fidelibus non usurpandæ, I, 241. Consuetudines gentium sequi prohibetur, I, 599.
 Ad Consueti nemo restiterit, I, 282. Continentes dicuntur monachi, I, 566. Ut continentis sive monachi ad virgines vel viduas non ingrediantur, I, 566.
 De Continentia ecclesiasticorum, I, 516.
 Contopreles, ludii genus, I, 218.
 Qui dat ob Contractum illegitimum, non habet actionem ad repetendum quod datum est, I, 591.
 Contrectare aliud est, et aliud tangere, I, 530.
 De eo qui Contumelia regem vel principem afficit, I, 55.
 Conventus universalis Græciæ quo tempore, I, 251. Ad quid, *ibid.* Conventus privatim agere clerici non debent nisi consentiente episcopo, I, 191.
 In conventibus psalmos connectere non oportet, I, 469.
 Qui Conventi non ordinantur, non etiam qui soli accusati, I, 40.
 Convivia ex collatione clericis interdicta et aliis, I, 479. Ne convivia in ecclesiis ullo modo peragantur, I, 508. Ut auferantur Græcorum convivia, I, 597. In conviviis clerici non debent spectacula videre, I, 474.
 Convivari cum gentilibus prohibitum est, I, 46. De his qui festo ethnico convivati sunt, I, 581.
 Copronymus execrandus et impius, I, 286.
 Cornelius papa Romanæ Ecclesiæ, I, 69.
 Cornicum inspectiones, I, 255.
 Corpus animale, et corpus spirituale, I, 61. Vespers enim erat quando manducatum erat sacrum illud et sanctum corpus, I, 263. Corpus nec malum nec mali principium, II, 41. Corporis damnum non polluit, sed animæ inquinatio, I, 80.
 Corroboranter quædam ordinatione et canone; quædam consuetudine, I, 510.
 Corporum inspectiones, I, 255.
 Crescentius et Aurelius, I, 563.
 Crescentius Rocensis agri episcopus, I, 574.
 De Cresconio Balarecasto, I, 614.
 Ut qui unum crimen probare non potest, ad alterum non admittatur, I, 665. Qui falsum crimen contra episcopum intendit, etc., I, 472. De criminum canonicorum convictis, et in laicorum locum detrusis, I, 180.
 Criminales causæ publicæ dictæ, pecuniariæ privatæ, I, 91. De criminalibus litibus adversus episcopos et reliquos ex ordine sacerdotali, I, 93. Crispirium nugæ, I, 255.
 Crux baptismi dicitur secundum Chrysostomum, I, 51.
 Crux mente, sermone, et sensu colenda, I, 245. Crux fixio extra urbem alicui templum excitare volenti a charophylace quomodo datur, I, 230. Quodcumque scriptum in quo venerandæ, et vivilicæ crucis figura per manum ejus, qui ipsum composuit, scripta est, firmum manet, I, 528. Crucis typi in pavimentis cur deleri jubeantur, I, 245. Crucis figuram quis per litteras docuit, II, 116. Non monachus nec ullus alius in publico loco crucem impo-

moventia fieri solite, I, 231. Cleros non dignos ordinare cogentes, I, 193. Etiam laicos, *ibid.*

Clerici ab uno episcopo ordinantur, I, 1. Clericos suos ex reatibus Ecclesiarum consolari debent episcopi, I, 3. Clericos episcopi defuncti bona surripere non oportet, II, 158. Ut clerici ad virgines vel viduas non ingrediantur, I, 566. nisi, etc., *ibid.* Ut ex alieno monasterio susceptos nec clericos, nec monasterii præfectos ordinare liceat, I, 616. Inter clericos, ascetas, et sacris initiatos cum mulieribus lavantes nulla differentia, I, 247. Nulli licere clerico cauponiam habere etiam, I, 167. De clerici nomen negantibus, I, 40. Quæ matrimonia clericum fieri vetant, I, 15. De recipiente clericum ex alia parochia siue litteris demissoris eius qui eum ordinavit, I, 77. De clerico ad matrimonium illicitum accersito, II, 163. Ut clerici pro proprio ipsorum iudicio non cogantur publice testimonium dicere, I, 596. Clericos qui cum scenicis ludicris et saltationibus comedunt, ut se corrigant admonitio, I, 328 et seq. Externos clericos, et ignotos in alia civitate sine proprii episcopi commendatione litteris nuperquam ullo modo ministrare, I, 129. Clericus presentibus Arianis aut hæreticis an debet orare, II, 167. De clericorum castigatione per magistratum, I, 517, 518. Clericus episcopi contumelia afficiens deponendus, I, 57. Clericus presbyterum vel diaconum iniuria afficiens segregandus, *ibid.* Clericus in synagogam Judæorum vel hæreticorum ingressus ad orandum, deponendus, I, 41. Sub clericorum nomine etiam monachi continentur, I, 537. De clericis militibus vacantibus, I, 119. Si quis clericus in iurgio quempiam pulsaverit, etc., I, 42. Ex antiquis clericis qui descenderunt ad quid cogant, I, 193. Ut filii clericorum gentilibus vel hæreticis matrimonia non conjugantur, I, 516. De clericorum filiis, II, 255. De clericis ob crimina sua iudicatis, II, 99. De clericis in alius civitatis Ecclesia non ordinandis, I, 157. De clerico percutiente, et occidente, I, 43. Sæculare ministerium clericorum ex dispensatione licitum, I, 538. Si clerici a propriis episcopis promoti, eos contempnunt, ne illic quidem maneat unde secedere noluerunt, I, 536. Similiter si ad majores honores propter, etc. voluerint promoveri, etc., *ibid.*, 537 et seq. Clerici qui dicantur, I, 247. Clerici ex aurea Bulla, I, 193. De clericis ad martyrii certamine sua sponte profugientibus, II, 16. De clericorum liberatione ab omni exactione turpis lucri gratia quam ab antistitibus, qui hocis praesunt, excogitant, I, 211. Bulla aurea his concessa, *ibid.* Et alia, *ibid.* et seq. Propter omnem peccatum pro clericis solam depositionem puniri, II, 109. De clericis per auri donationem in Ecclesia constitutis, et gorientibus, et alios contemnentibus, I, 232 et seq. De clericis peccatum ad mortem peccantibus, II, 91. Si quis clericus claudum, etc. irriserit, I, 37. De licentia clericorum, et quomodo, I, 358. De clericorum accusationibus, I, 95 et seq. De clericis ptochotrophilorum et similibus se a proprio episcopo sublucentibus, I, 120. Omnes similiter clericos per solam depositionem seu lapsum, etc. puniri, si vere sint ordinati ut presbyteri, etc., sive pro solum characterem, etc., II, 109. Ne in cauponis versetur clerici nisi hospitio excepti, I, 167. De clericis contra canones secularibus negotiis se implicantibus, I, 537. Ut singulis annis ad synodum metropolitanam veniant clerici, I, 540. De clericis qui condemnantur, I, 599. Clerici virtutis et honestatis exemplum esse debent, I, 187. De clericis qui civilium magistratum potestati traduntur, I, 436. Si quis clericus inventus fuerit in sancto Dominico jejunare, præterquam uno, et solo deponatur, I, 233. Clerici qui propter justas causas emigrarunt, debent in suas Ecclesias reverti quum cessat impedimentum, I, 176. De clericis tantum ex sacerdotali genere apud Armenios fieri solitis, et aliis erroribus, I, 191 et seq. De clericis sine mandato, aut etiam segregatis Constantinopolim se conferentibus, I, 133. De clericis qui non curant suam intra annum causam agere, I, 615. De clericorum depositione post condemnationem peccato convenientem, I, 525. Alieni clerici ab aliis nullo modo suscipiantur, I, 583. Clericus sibi deponatur, I, 15. De clericorum appellationibus, I, 511. De clerico in duabus ecclesiis non collocando, I, 316. De clericis qui recentem uxorem ductis, cum nemo renuntiet, ordinantur, II, 178. De alienis clericis inter magistratus seu officia assidentibus, et in eorum oratoris ministrantibus, I, 501. De clerico excommunicato ad alium episcopum confugiente, I, 501. De clerico fornicationis delato, II, 173. De clericis in quibusdam festis varias personas suscipientibus, I, 251. Clerici in quos nihil conferant, I, 547. Non esse lectorem nec dici clericum, qui in eorum templi non relatus est, sed solum habet consuetudinem, I, 195. Et ideo et licere in laicalem habitum transmutari, *ibid.* De clericorum turpi lucro, I, 72. Clerici

uxor eo sciente et patiente adulterata, ipse deponatur, I, 13. Qui clerici mutilati aut castrati puniantur, aut admittantur, I, 15. Si clericus mutuas pecunias dederit, pecunias accipiat, sin autem speciem quantum dederit, accipiat, I, 535. Si quis clericus in cauponis comedens, etc., I, 56. Clericos esse magos vel incantatores, etc., non oportet, I, 469. Clericos recipiendi absque dimissoriis litteris eorum qui illos ordinaverunt, episcopi Carthag. potestas, I, 11. Item archiepiscopi Constantinopolitani, *ibid.* Pro clerici receptione episcopi segregatio, I, 10, 11. An clericus similiter ac laici prohibebitur publice docere, ac disserere, I, 231. Clericos qui in oratoris quæ sunt intra domos ministrant, vel baptizant, hoc illius loci episcopi sententia facere debere, I, 191. E contra, *ibid.* De clericis ad alios episcopos se conferentibus, et sine proprii episcopi sententia in aliis ecclesiis constitutis, I, 176. De clericis a civitate in civitatem transeuntibus, I, 75. De clericis per vim transgressis, I, 71. Ordinandi non qui ex genere clericorum, sed qui digni sunt, etiam si non sint ex tali genere, I, 193. De clericorum ordinatione ut non sit irrita, I, 118. Si clericus pauper, in aliquem gradum promotus quidquam acquisierit, episcoporum potestati subjiciatur, I, 538. Clericis interdictum usuras accipere, I, 518. Pro clericis habet canon simul ac tonsuræ aliqui characterem acceptum a manu antistitis, I, 195. Qui clerici hiant sui juris, I, 563. Clericos sæculares curas suscipere non oportet, I, 113. II, 165. Quinam clerici debeant ab uxoriis abstinere, I, 660. Non licere clerico in duarum civitatum ecclesiis eodem tempore in catalogum referri, I, 123. Clericum absque episcopi sententia aliquid facere non oportet, I, 159. Clerici quomodo, et a quibus debeant iudicari, et qui ex iudicatis a propriis episcopo provocant, I, 513. Qui clerici non esse dicantur, I, 315. Qui vero, *ibid.* De clericis aliis modis, et non ex Ecclesia res ementibus, I, 538. De clericis litigantibus cum aliis clericis, I, 122. De clericis deficientibus, aut cum Nestorio sententibus, I, 101. Si quis clericus propter motum, etc. negaverit nomen Christi, I, 40. Clericorum nomine monachi continentur, I, 122. Clericorum officia a laicis occupata, I, 195. In clericis dominatus antistitum qualis esse debeat, I, 290. De clericorum contemptu qui per virtutem in Ecclesia promoti sunt, I, 293. Clerici peccatum ad mortem peccantes, et gradu dejecti, sed a laicorum communiōne non arcentur, I, 402. Non solum clericos, etc. quo minus ad hæreticos, etc. transmittant, I, 517. Clericis quæ interdicta, I, 36. In suis clericos et episcoporum et metropolitanorum potestas, I, 101. De clericis vestem sibi convenientem, etc., I, 187. Clericus sit quispian ex eo quo ordinatus fuerit, et characterem susceperit, etiam si in Ecclesia non legerit, I, 625. Omni clerico foris ordinato duabus scripturis opus est, commendatione, et dimissionis, I, 176. Ordinari clericos non absolute, sed in episcopatu, vel monasterio, I, 10. Clericus si ordinatur debet aduonari et servet decreta, et quæ alia, I, 540. Clericorum injuriosorum pœna, I, 37. In jure civili, *ibid.* De clericorum appellatione, I, 639 et seq. Clericorum translatione facere imperatori concessum, I, 11. Clericus esse non potest qui duas sorores duxit, I, 15. Clerici. Quare Sacerdotes, Monachi, Episcopi, Antistites, Presbyteri, Diaconi, Ecclesiastici, Sacrati, et similes voces quas consules ut ad idem pertinentes, et ita in multis aliis.

Clericalus, et magistratus nulla differentia, I, 357. In clericatum ordinatio aut baptismum clericatum non tribuit, I, 82.

In Cœmeteria quorumvis hæreticorum ne abeant qui sunt Ecclesiæ orationis vel curationis gratia. Cœmeteria, Vide Martyria, I, 457.

Cœnobita que dicuntur, I, 323.

De Cœpiscopis, I, 409.

De Cœnubiis cum animalibus ratione carentibus, I, 592 et seqq.

Est Cœnubiis decus et honestas, ut separatim sit a consuetudine et consortio mulierum, II, 142.

Nuptiæ cum cognata illicitæ, I, 152. De nuptiis plura, *ibid.* Ex linea transversa cognati quibus non succedunt, I, 618.

Cognatio non est monachis qui eam que est in eorum vitam amoviti sunt, I, 214. Cognatio spiritualis cognatione carnali major, I, 270. Prohibitæ cognationis in matrimonium conjunctio etc. subicit adulterum pœnas, II, 118.

Coitus cum sorore honeste supplicio punietur, II, 118. De coitu cum antistite, II, 157. De coitu furtivo clericorum, II, 120.

De Columbæ in Ecclesiæ emittentibus pro sancti Spiritus dæmonio, I, 252.

Comam si putrat mulier, gloria est ipsi, I, 424. Comanum ornatus est prohibitus, I, 275, 274.

De his quæ non licet comedere, I, 41. De comedentibus execranda, I, 152.

Comicæ personæ quæ sint, I, 251.

In Comitatu proficisci, id est, ubi est comes vel imperator, I, 642. Ut qui in comitatu proficiscuntur, et Carthaginensi, et Romano sacerdoti causam suam curent ostendere, I, 642.

De Conmatres viduas in matrimonii societatem accipi entibus, I, 220.

Commendatitiæ litteræ, *Vide* Litteræ.

Communiorum quod ad sit, I, 510. Communiorum quod acceperunt legati adversus Donatistas, I, 629.

Communio Ægyptii prodigiosa, I, 615. Sanctæ communio nis tempore nec dignitas nec generis nobilitas aliquid addunt, I, 280. Communione dare mortuorum corporibus non oportet, II, 161. Communione peccatorum ne sustineant ad antistes adhortatio, II, 157. Qui communione moti sunt admitti non debent ad accusationem, I, 665. Qui propter sociordiam communione motus, sive episcopus etc., si in tempore excommunicationis, antequam auditus fuerit, ad communionem se ingerere ausus fuerit, etc., I, 354. Ne episcopus temere quæpiam privet communione, I, 668. Ut Episcopus qui propriam diocesim contemnit, communionem privetur, I, 658. Communione carere, etiam de baptismo dicitur, II, 178.

De his qui in Africa non communicant, et volunt trans mare se abducere, I, 612. Ut nullus ab eo qui communicat, obolos vel aliam speciem quamvis exigat, I, 182. De episcopo quis sacrificat, et non sacramentis communicat, I, 5. An communicabit jejuniis, si contingat aquam bibere lavando aut in balneo, II, 169. De non communicantibus sine hæsitatio sacris sacerdotum qui habent uxores, I, 419. II, 165. De non communicantibus, I, 3, II, 161. Non communicare ut accipitur aliquando, I, 77. In tribus Dominicis non communicantes segregari, I, 6.

Concilium. *Vide* Synodus.

Concilio magna Græca quando fiebat, I, 251.

Inter Concubinam et fornicatricem differentia, II, 84.

De non degeno cum concubina, ut veteri lege, I, 258.

De Concubitu cum sorore, cum nuru, II, 128.

De mulierem concupiscente, I, 404.

Conductores qui sint, I, 113. Ut episcopi etc. conductores non fiant, I, 555.

Confessio fidelis Nicænæ synodi, I, 514. Confessio fidei ex quibus lit eris habebatur, II, 147. Confessio Christi ablativatum a clero propter lapsus non restituit, II, 16. Confessio levat peccata, probatio autem eam suget, II, 124. Confessiones qui exipiunt sine episcopali permissione, sacra monachi male faciunt, I, 620.

Confidentes cum majore labore Dei celerius misericordiam apprehendunt, II, 126.

Ut apprehendatur quod non potest consistere, annorum lapsus non est profrendus, I, 315.

Interea autem penitentissimos, etc., eorum qui ad ecclesias confugiunt nomina, etc., I, 601. Ex numero contugientium non sunt qui non describuntur, I, 601. Statuimus nemini licere eos qui confugiunt, etc., I, 600. Apud competentes iudices litigare oportet eos qui confugiunt, I, 600. Usque ad ecclesiæ terminos, qui sunt ante forum publicum tuli sint qui ad eam confugiunt, I, 600.

Congregatio seu consistentia est, ut cum fidelibus consistat, etc., II, 55. Congregationes separatæ puniuntur, I, 419. De divertentibus a congregatione, I, 525. Differentia eorum qui a congregatione divertunt, et hæreticorum et schismaticorum, I, 524.

Conjuges qui conseruerunt debent esse sui iudices, II, 6. De conjugibus una cum viris se lavantibus, I, 218. Etiam si conjuges cum lavantur, unum sunt corpus, non permittitur suis membris male uti, I, 218.

Qui post sanctum baptismum duobus conjugis fuerit implicitus, I, 11. De conjugio solvendo leges sublatae a Justiniano, I, 259. A conjugii societate quibus diebus abstinendum, II, 164. De licito conjugio sacerdotum, I, 171. De conjugii solutione in tonsura alterius partis, I, 215. Conjugia quod modis solvantur, II, 61.

Conjunctio disjunctiva pro copulativa in libris legum non raro adhibetur, I, 214.

Conjunctivæ particule quandoque pro disjunctivis usurpantur, I, 215.

Conjuratio quid dicatur, I, 156. De conjuratōnis vel seditatis crimine, I, 156, 196. Conjuratōnem omnem a lege puniri, I, 196. An conjuratōnem faciendæ boni alicujus gratia, I, 196.

Connubium honorabile, I, 417.

Conscius quis dicatur, II, 123. Conscii in illicitis magis

puniendi quam qui agunt, I, 400. De his qui conscii sunt peccatorum ab aliquo commissorum, II, 123.

De Consecratis hominibus qui sæculares servitutes exercent, I, 4. De consecratis citra examinationem, I, 70.

Consecratio templorum, et puellarum a prosbyteris fieri non debet, I, 319. Consecratio puellarum quid, I, 320. De consecratione templorum, I, 296.

Locis conservatores qui dicantur, I, 512.

Qui consobrinum duxit non potest esse clericus, I, 15.

Constantinopolis nova Roma, I, 89. Ejus Episcopum honoris habere prerogativam post antiquam Romanæ episcopum, *ibid.* De priv legibus sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolis, I, 145. Constantinopolitanus Thronus æquali privilegio cum antiquæ Romæ throno obinet, I, 198. Constantinopol. patriarcha ordinatus ab eo qui est pro tempore Heraclia metropolitanus, I, 89. Constantinopolitani sententiæ an sit appellatiōnis subjecta, I, 431. *et seq.* Constantinopolitani episcopi privilegium, I, 176. Ponticæ et Asiæ, et Thraciæ diocesis metropolitanus a Constantinopol. patriarcha ordinari, I, 88.

Navella lup domini Constantini Porphyrogenetæ, I, 618.

Sub imp Constantino et Irene matre ejus synodus septima œcumenica, I, 284.

Constantini Cæsaris scripta historia, I, 154.

Constantini decretum ad papam Syl: estrum, I, 89, 442.

Constantini Magni decretum, I, 117.

Constantinus filius Leonis filii Copronymi, I, 284.

Constantinus Chliareus patriarcha, II, 115.

Constans Constantii frater litteris minatur fratri, et cur, I, 92, 442.

Constituta Patrum alia immutabilia urgente necessitate mutari possunt, II, 276.

Consuetudo sufficit canonem abrogare, II, 281. Antiquæ consuetudines retinendæ, I, 67. Consuetudines ethnicorum profanæ a fidelibus non usurpandæ, I, 241. Consuetudines gentium sequi prohibetur, I, 399.

Ad Consilia nemo restiterit, I, 282. Continentes dicuntur monachi, I, 566. Ut continentis sive monachi ad virgines vel viduas non ingrediantur, I, 566.

De Continentia ecclesiasticorum, I, 516.

Contoprecis, ludæ genus, I, 218.

Qui dat ob Contractum illegitimum, non habet actionem ad repetendum quod datum est, I, 521.

Contractare aliud est, et aliud tangere, I, 530.

De eo qui Contumelia regem vel principem afficit, I, 55.

Conventus universalis Græciæ quo tempore, I, 251. Ad quid, *ibid.* Conventus privatim agere clerici non debent nisi consentiente episcopo, I, 191.

In conventibus psalmos connectere non oportet, I, 469.

Qui Convicti non ordinantur, non etiam qui soli accusati, I, 40.

Convivia ex collatione clericis interdicta et aliis, I, 474.

Ne convivia in ecclesiis ullo modo peragantur, I, 568. Ut auferantur Græcorum convivia, I, 597. In conviviis clerici non debent spectacula videre, I, 474.

Convivari cum gentilibus prohibitum est, I, 46. De his qui festo ethnico convivati sunt, I, 381.

Copronymus execrandus et impius, I, 286.

Cornelius papa Romanæ Ecclesiæ, I, 69.

Cornicum inspectiones, I, 258.

Corpus animale, et corpus spirituale, I, 61. Vespers enim erat quando manducatum erat sacrum illud et sanctum corpus, I, 263. Corpus nec malum nec mali principium, II, 41. Corporis damnum non polluit, sed autem inquinatio, I, 50.

Corroborantur quædam ordinatione et canone; quædam consuetudine, I, 510.

Corporum inspectiones, I, 255.

Crescentius et Aurelius, I, 563.

Cresconius Recensis agri episcopus, I, 574.

De Creaconio Salarencio, I, 614.

Ut qui unum crimen probare non potest, ad alterum non admittatur, I, 665. Qui falsum crimen contra episcopum intendit, etc., I, 472. De criminum canonicorum convictis, et in laicorum locum detrusis, I, 180.

Criminales causæ publicæ dicuntur, pecuniariæ privatæ, I, 91. De criminalibus libris adversus episcopos et reliquos ex ordine sacerdotali, I, 45. Crisarius nugas, I, 255.

Crux baptismi dicitur secundum Chrysostomum, I, 51.

Crux mente, sermone, et sensu colenda, I, 245. Crux fixio extra urbem alicui templum excitare volenti a charophylace quomodo datur, I, 250. Quodcumque scriptum in quo venerandæ, et vivilicæ crucis figura per manum ejus, qui ipsum composuit, scripta est, firmum manet, I, 528. Crucis typi in pavementis cur deleri jubeatur, I, 245. Crucis figuram quis per litteras docuit, II, 116. Nec monachus nec ullus alius in publico loco crucem imponat

I, 215. Sed et pretiosas cruces non alibi quam, etc., *ibid.* Nemo in solo etc., crucum ius u. pat. *ibid.*. De honore cruci habendo, I, 212. Adversus pascentes cruces patriarchales in suis regionibus murmur, I, 19, 20.
 Ere esiasici Cubicularii non potens ordo, sed vilis, I, 163. Cubile impollutum, I, 4.
 Capillata pars animi, I, 61. Ejus virtus quæ, *ibid.*
 De Curatoribus minorum, I, 114. De Curatoribus Ecclesie Hippoensis. I, 615.
 Curricula equorum sacerdotibus interdici, I, 185.
 Custodem vigilare oportet, I, 58.
 Cylistrarum excogitatio, I, 241.
 Cynici unde dicti, I, 91.
 Cypri seu nove Justinianopolis privilegia, I, 589. De Cypri iusua sub Rhegino, et sub Joanne episcopo, de insule privilegia Justinianopolis dicte, I, 205 *et seq.* In Cyprium præfectus Romanorum mitti solitus, I, 104. Cypri episcopi per se degentes, et ordinantes, I, 105.
 Cypriani Alorum episcopi et martyris canon, I, 5.
 De Cyradio muliere, II, 175.
 Cyriacus presbyter, II, 66.
 Magnus Cyrillus Isaiam interpretans, I, 275.
 Cyrilli papæ Alexandrini depositio, I, 99. Cælestini Romani papæ locum tenentis, *ibid.*
 Cyrilli Alexandri episcopi rescripta, I, 673. S. Cyrilli ad Domnum epistola, I, 107. II, 175.

D

Dæmone correptum in clerum cooptari prohibetur, I, 51. Si sit fidelis dæmone percitus, debet esse sanctorum mysteriorum particeps, I, 52. A dæmone correptus fidelis auspictorum mysteriorum particeps esse debet, II, 165.
 An correptus a dæmone Catechumenus baptizandus, II, 163. Ad dæmonas accedentium, et jurantium præsens diversæ, I, 270. De simulacris se a dæmone correptos, I, 226, 619, II, 279.
 De iis quæ dantur liberis a parentibus, profertibus qui offerunt, esse Deo consecrata, I, 322.
 Quod turpi utriusque causa datur, ejusque qui dat, et qui accipit, non recte, I, 294. De jurando si litigator probare non potest quod datum est, aut promissum, I, 552. Quæ data sunt in æquali causa, ejus qui dat, et qui accipit, non repetuntur, etc., I, 325.
 Daniel notarius, I, 509.
 De Decimas Deo offerentibus pro debita gratiarum actione, I, 3.
 Decius imperator, I, 69. Sub Decio synodus Carthaginiensis congregata, et quando, I, 303.
 Decretorum confirmatio a quibusdam sanctis Patribus factorum, I, 159.
 De dicitur pro justum visum est accipit, I, 101.
 De Defectoribus anathematizandis, I, 415.
 De Defensoribus ecclesiarum qui ab imperatoribus peti debent, I, 612. De defensione sanctissimi Dei magnæ Ecclesiæ, I, 612.
 Defunctorum memoria quando non celebranda, II, 259. Sanctæ Desiparæ festum.
 Delinquentes mulctare debent episcopi, non autem eos torquere, I, 456.
 Oannes una Demersione baptizati rebaptizantur, I, 97.
 Depositio Amalthuntis infirma, et cuius momenti, et cur, I, 526. Depositio nomen abusive pro expulsionem acceptum est, I, 82. De depositione ecclesiastica eorum qui per vinu aut ignorantiam in aliquam rem incederint, II, 107. Depositio antistitis qui Agarenum interfecerat quiensem in ipsum vibraverat belli tempore, II, 101.
 Depositus segregationi subjectus, I, 7. Cum deposito simul orare non permittitur clerico, I, 7, 46. De deposito, II, 200. Depositus sola sacrorum celebratione prohibentur, non a comunione, I, 7. Ne quis depositus a proprio episcopo imp. auribus molestiam exhibeat, I, 441. Quo oportet converti, *ibid.* Contra depositos a synodo, aut presbyteros ab episcopo, I, 434. De depositis ob manifesta crimina, I, 18. Depositos laicorum loco censeri, I, 562. Qui deponantur, et segregentur et qui non, I, 16.
 De Depradantibus res captivorum, II, 27 *et seq.*
 Perci episcopus, I, 583. De eo, I, 608.
 De iis qui non Desiscunt solum, sed etiam insurgunt et fratres cogunt, I, 582.
 De Desperatis, II, 10.
 De Desponsis puellis raptis, I, 584. Desponsam alteri mulierem eo adhuc vivo cui desponsata est, si quis duxerit, adulterii crimini subjicitur, I, 276.
 De detinentibus ipsis tradita, ut regimen ad tempus suscipiant, et eis damnum afferentibus, I, 524. De detinentibus aliena pro propriis quæ perierunt, II, 50.
 De Detonatis, I, 334, 335.

Deus silens in præsentia in malo incepto omnino in futurum dignum supplicium reservat, I, 198.

Inter Deum negantes sponte et invite differentis, I, 577. Deo dedicata juris esse episcopalis, I, 552. A Deo incipere, et in Deum desinare, rem inchoanti ordo episcopus, I, 155.

Quod sine Dei gratia nihil possumus perficere, I, 617. Quæ Deo semel consecrata, ea non, etc., I, 410. De existimantibus Deum esse malorum effectorem, I, 101. Dei gratia non solum largitur remissionem peccatorum, sed etiam præbet auxilium ut non amplius peccetur, I, 616. Nihil a Dei creatura rejicienda, si cum gratiarum actione accipiat, II, 68. De iis quæ Deo offeruntur a nonnullis sua sponte, I, 322. Qui Deo adheret unus est spiritus, I, 227.

Diaconus non suscipiens curam populi sibi commissam searegandus, I, 21. De diaconi sessione, I, 462. Honore, *ibid.* De diaconum inferiori gradu, I, 80. De diacono relicta sua parochia in altam abscedente. Diaconus sine sententia episcopi nihil agere, ut sit intelligendum, I, 27. Diaconus qui cum hæreticis solum compræcatus fuerit, segregatur, I, 59. De diaconis eorum in Magna ecclesia, I, 175. De diaconis qui dant Eucharistiam presbyteris, et ante episcopos eam accipiunt, I, 80. Diaconi ne ordinentur ante xv annos, I, 573. De septem diaconis ab apostolis constitutis, I, 174. Quales fuerint, et qui, *ibid.* Diaconus fornicationis, etc., convicius deponendus, I, 16. Diaconus labris pollutus, etc., 495. Diaconorum ordinatio, non electio, sicut episcoporum, et sacerdotum olim, I, 24. Ut nulli diaconi procuratores fiant, I, 535. De diaconis qui sacrificarunt, postea autem reluctati sunt. Diaconi a propriis episcopis vel finitimis audiendi, I, 511. De diaconi ordinatione, I, 175. Diaconus ab uno episcopo ordinandus, I, 1. Diaconus secundam ordinationem ab aliquo suscipiens, deponendus, I, 41. De diaconorum arrogantia, sessione ante presbyteros, I, 163. Sedendi licentia si patriarchæ aut metropolitani vicem gerant, *ibid.* De diaconorum repericorum inopia, I, 593. Diaconus jejuniis cum Judaïs vel cum ipsis festos dies agens deponendus, I, 46. De diaconis in ordinatione professis oportere se uxores ducere, I, 383. Non sequendus canon, *ibid.* Diaconus aleis vel ebrietatibus vacans vel desinat vel deponatur, I, 29. Diaconus usuras exigens deponendus, I, 29. Diaconus in accusatione criminis a tribus episcopis audiatur, I, 525. Diaconus a peccatis convertentem non recipiens deponendus, I, 74. Diaconi septem esse debent, I, 414. De diacono qui ab episcopo depositus aliquid de ministerio agere ausus fuerit, I, 434. De diaconis a nuptiis, etc., propter abominationem abstinentibus, I, 51. Diaconos fieri archiatros nolibat D. Lucas, I, 536. Nullus externorum diaconorum recipiendus sine litteris commendatitias, I, 21. De diacono labris polluto, I, 122. De diacono qui proprio contempto episcopo privatim congregationem effecerit, et altare fixerit, I, 456. De diacono post diaconatum fornicato, II, 53.

Diaconissæ censentur habitu, I, 82. Diaconissæ ante quadraginta annos non ordinetur, I, 175. Diaconissæ dignitate solum dignas esse laicas mulieres, non verum, sed et monachas, I, 216. De diaconissa cum Græco fornicata, II, 101. De diaconissarum ordinatione, matrimonio in diaconatu, I, 151. De diaconissis et viduis, I, 204.

Diataxa quid, I, 326.

Diatimicus episcopus, I, 623.

Dies Dominicus quid representat, I, 45. Dies salutiferæ Passionis ut peragendus, II, 262. De diei Dominice celebratione, I, 45. De diei spatio, II, 141. Die Dominico etiam agricolas debere otari, I, 466.

Digamii a ministerio exclusi, II, 69. De digamo post sanctum baptismum, I, 11. De digamis in suis gradibus conservatis, et ad majora promotis, *ibid.* De digamis, I, 69, II, 51. Suam digamiam multam canones statuere, I, 408.

Dignitate fretus ne quis adversus aios extollatur, I, 164. Dignitates ecclesiasticæ imperatoris non præferendæ, I, 164. Spirituales dignitates præstantiores sæcularibus, *ibid.*

Δικαιώσατ, I, 103.

Δικαιωθήσατ, *ibid.*

Dilectionis signum salutatio et complexus, I, 461.

De Dimissam accipiente, I, 160.

Dimissoria epistola commendatio dicta est, I, 518. Dimissoria epistola pro pacifica, I, 593. Dimissoria epistola, I, 125. Dimissoria litteræ. Vide litteræ.

Diocesis quomodo dicitur, I, 122. Extra diocesim aliqui sacerdotale exercentes depositioni subjecti, I, 9. Diocesim distributio, I, 87. Extra suam diocesim docens non puniuntur, I, 9. Si diocesim ab hæresi episcopus liberaverit et triennio possederit, nemo eam repetet, I, 632. Ut dioceses nisi proprii episcopi consensu, alius episcopus

non suscipiat, I, 581. De suis dioceses et limites transcurantibus, I, 87 et seqq. Quomodo inter se dioceses dividantur episcopi catholici, et Donatistæ, I, 651.

Diodorus Tarsensis episcopus, II, 139 Ad eum S. Basilii Epistola, *ibid.*
Dionysius archiepiscopus Alexandrinus, II, 1. Ejus ad Basilidem epistola, *ibid.*

Dionysius Magnus, canonicus, II, 47.
Dioscorus Alexandriae episcopus, I, 148. Dioscori depositio, I, 3.

Diphtheræ quæ dicantur, I, 460.
Directores dicti episcopi, I, 582.
De his qui venerabilem Discum polluant, I, 549.
Disputare publice laicum non oportet, II, 255.
De dissensione Romanæ et Alexandriae Ecclesiarum, I, 638.

Dissimiles quo nominati, I, 85.
Distrahendi verbo quid indicatur, I, 346.
Divina decreta interpretari quorum est, I, 235.
De Divinationibus, I, 148.

Antiquitas non fiebat libere Divortium nisi cum cognitione iudicis, I, 52. Divortii libellus per quæ verba mittebatur, *ibid.* Divortia fieri sine causa prohibet lex civilis, I, 4.

Docere clerum et populum oportet eos qui præsent Ecclesiis, I, 177. Docere publice episcopo non licet in civitate quæ ad se non pertinet, I, 179. De metropolitano qui docuerat in compluribus suis episcopatibus præter episcoporum voluntatem, I, 9. De episcopo qui docuerat extra limites suæ regionis, I, 9.

Doctores populorum quid nosse debent, I, 287. Magnæ Ecclesie doctores patriarcha jure docent, I, 178.
De Doctrina non scripta, II, 146.

Dogmata ab Ecclesia custodita, tam ex sacra sunt Scriptura quam ex traditionibus, *ibid.* Dogmatis et prædicationis differentia, *ibid.*

De Domino nostro blasphemæ voces, I, 58. Si eorum, quæ homini quis largitur, dominus amplius esse non potest: quomodo eorum quæ Deo sancti cat, et dedicat quisquam, sibi dominum arripere sivelet, I, 332. De domino rem habente cum ancilla sua, I, 260. Si dominus avari iam suamruptum locavit, qui autem liber est, etc., II, 98.

De his qui ineffabilem Domini generationem puero, et thoro sicut exprimunt, I, 252. Domini corpus ut intelligendum, I, 602.

Dominos fideles qui habent ne contemnan, I, 418. De dominis servorum sacrificare coactorum, II, 12.
Dominica dicta immobilia episcopalia, I, 399.

Dominicus id est Domini populus, I, 391. Dominicus dies qua hora incipit, et ad quam completur, I, 261. Dominicus diebus jejunandum Eustathianorum hæresis, I, 415. Dominicus diebus præcipue clerum et populum docere oportet, I, 177. Dominicus genu non flectere, I, 264. Ex his quæ pertinent ad Dominicum quæcumque dum non esset episcopus, presbyteri veaderunt, revocare Dominicum, etc., I, 390.

Si quis docet Donum Dei esse contemnendam, et quæ fiunt in ea congregationes, sit anathema, I, 419. Sacrosanctarum domorum immobilia in cognatos transferre non licet, I, 26. De alienas domos hostiliter ingredi ausis, II, 53.

Donatianus primas, I, 662.
De actione quæ Donationes, et traditiones tollit, I, 315.

Donationes non prohibet ad constitutionem et meliorationem sacrorum quæ dantur ac donantur monasteriorum, *ibid.* De donationibus quæ sunt sæcularibus, *ibid.* Qui donativum constituitur ut oratorium, etc., I, 352.

De Donato, II, 11. Donatus in synodo iudex factus, I, 662. Quomodo inter se dioceses dividunt episcopi partim a Donato conversi partim catholici, I, 651.

Donatus, Donatistæ et eorum hæresis, I, 595 et seqq. Adversus Donatistas synodus, I, 644. Ut legatio mittatur ad Donatistas de componenda pace, I, 605. Legatis adversus Donatistas datum commonitorium, I, 629. De litteris ad magistratus Africae ut clara sint quæ inter Donatistas et Maximianistas acta sunt, I, 605. De Donatistis Anastasii papæ epistola ad synodum, I, 602. De convensionibus Donatistis, I, 627. De populis et diocesis quæ a Donatistis convertuntur, I, 636. De Donatistis et pueris qui a Donatistis baptizantur, I, 575. De his qui a Donatistarum hæresi convertuntur, I, 616. De populis qui a Donatistis convertuntur, I, 610. Ut Donatistarum clerici in catholicæ Ecclesie clerum recipiantur, I, 601. Etiam a synodo depositi, II, 276.

Unum donum dignum quod est, II, 186. De donum admisisse convicto, I, 532. Utrum melius offerre donum

Ecclesie, an largiri mendicis, I, 545. De donis quæ sacerdotibus offeruntur, I, 182.

De Dotis privilegium habentibus, I, 277. Dotem efficit matrimonium, sed dotes matrimonium non faciunt, II, 150.

Magnus Drungarius D. Stephanus Comnenus erat matrimonio jungendus Eudociæ, et prohibebatur, II, 120. Dubitare de re aliqua et adversari ut differant, I, 102. Dulcitus legatus, I, 626.

E

De Ebrietatibus vacantibus, I, 29, 167.

Ecclesia est cœtus fidelium, I, 419. Qui in ecclesiam conveniunt, et non ad fidem usque expectant, segregandi, I, 6. De viduarum ecclesiarum immobilibus, I, 197. Alias ecclesias quæ a gentilibus occupantur, aliis ecclesiis concedere licere, I, 88. Vacantem ecclesiam qui arripuit absque synodi sententia, rejiciendus, I, 9. De his qui in ecclesiam confugiunt, II, 119. Magnæ ecclesie magistratus seu officiales a patria potestate liberantur, I, 561. Si quis extra ecclesiam privatim conciones habet, etc., I, 419. Ut universalibus ecclesiarum ordinibus in unaquaque civitate, et in diversis locis quarumque possessionum sine mora custodia et presidium præbeatur, I, 629. Vacans Ecclesia quæ dicitur, I, 446. Ecclesie a Sarracenis detentæ, I, 491. De Ecclesie Hipponensis curalibus, I, 615. In ecclesia agapas facere et in domo Dei comedere, et accubitus sternere non oportet, I, 465. In ecclesiis non velantur canere laici, I, 459. Ecclesiarum thronis renuntiare, et antistitum dignitatem obtinere, antistitibus licere dicunt nonnulli, I, 107. Si quis vult fructus ecclesie oblatos accipere, vel dare extra ecclesiam, etc., I, 420. Rerum ecclesie potestatem habere episcopum, I, 28. Imperium nostrum, quod, etc., legem de Dei ecclesiis, et sanctis domibus, I, 335. De ecclesiarum honore servando, et ne templorum pateant sancti ambitus negotiantibus, I, 246. Per sanctam Ecclesiam quid intelligatur, I, 366. Ne convivia in ecclesiis ullo modo peragantur, I, 568. De auferente ab ecclesia ceram vel oleum, I, 47. Ecclesiarum immobilia in cognatos transferre nullo modo licere, I, 26. Si vero, etc., reddatur ipsi sanctissimæ ecclesie, etc., res super qua tale quid consecutum est, I, 301. Romanæ Eccl. esse de omnium ecclesiarum questionibus per appellationem decidere debere, frustra jactari, I, 511. Ecclesie termini, lavaera, porticus, horti, I, 275. Ecclesiis rusticanis canon valde utilis, I, 619. De ecclesiis honoratis erectis quæ ex episcopatibus et archiepiscopatibus in metropoles, I, 202. De ecclesiis vel urbibus ab imperatoribus de novo extructis, II, 147. Ecclesia Basilicæ secundæ, I, 628. De ecclesiarum defensoribus qui ab imperatoribus peti debent, I, 612. De ecclesiis adversus privatos agentibus quadragenaria annorum præscriptio, I, 151. In ecclesiis Orientales rabies hostilis, I, 81. Ecclesia secundi Climatis, I, 652. Ut quæ sunt Ecclesie cum omni cura et bona conscientia serventur, I, 451. Ecclesiarum consecratio quando fit, I, 297. Ecclesie quæ sunt honoratu jussu imperiali a throno Constantinopolitano præsulum electionem accipere debent, I, 201. De rebus Ecclesie, I, 28, 451.

Ἐκκλησιαστικόν, I, 419.
Res ecclesiasticæ bona pauperum dictæ, I, 145. Qui ad aliquem ecclesiasticum genere vel alio modo pertinet, ne in testimonium trahatur, II, 596. Rem ecclesiasticam alienare non potest episcopus nisi urgeat necessitas, I, 560. Ecclesiasticam confessionem quid vocant Patres, I, 358. Ecclesiasticus clericatus ministerium dictus, II, 69. Ecclesiastica officia abusive vocantur gradus, I, 12. Ab ecclesiasticis debent quæ sunt ecclesiarum administrari, I, 451. Ecclesiasticorum magistratum judiciaria officia, I, 596. De ecclesiasticum forum recusantibus, I, 550. Ecclesiastici gradus dignitates appellati, I, 165. Ecclesiastici etiam non scripti mores, sicut scripti canones reutari non possunt, II, 141. Similiter placuit ut rem ecclesiasticam nemo vendat, etc., sin autem, etc., I, 551. Ecclesiastica officia inter dignitates collocari affirmant nonnulli, I, 165. In quacumque ecclesiasticam constitutionem illudere vetitum, I, 251. Ecclesiastica officia dicuntur ἀποριτία, I, 161. Ecclesiastico juri nec cum mandato imperiali potest sacratus renuntiare, I, 631. Ecclesiastica officia non sunt episcoporum potestatis, sed canonum auctoritatis, et dignitatis, I, 557. De multis ecclesiasticum ordinem subvertere volentibus et mentientibus adversus episcopos, I, 93. De causis ecclesiasticis statuta synodaliæ, et decreti locum obtinentia, ut debent fieri, I, 551. De tractis ad competens forum ecclesiasticum et recusantibus, I, 550.

Ἐπίσκοπος, I, 153.
 Edessa episcopus ibas, I, 99.
 Edictum sanctissimi patriarchæ D. Lucæ, I, 536.
 Edictum D. Alexii Comneni, I, 201. Edictum D. Michaelis Philosphi, ut lector æque ac diaconus, et sacerdos prohibeatur ab exercendis sacralibus officiis, I, 336.
 Edictum D. Michaelis, I, 538. Edictorum synodaliū vis, I, 445.
 Ἐδικάζουσαν, I, 102.
 Eireneti hæretici scripta, I, 30. Ob quæ tantum aspectu multi depositi, *ibid.*
 Ἐκδοσις, I, 303.
 Ἐκχευσις, II, 43.
 Ἐκτρονισις, I, 303.
 Ἐκτρονισις abusive dicitur ἔκδοσις, et contra, *ibid.*
 De Eleæ episcopo, I, 34.
 Electio pro ordinatione accepta, I, 289. Datur potestas illi qui electionem faciunt ut absque curiali, etc., si quem electione dignum invenerint, etc., I, 359. Electio in episcopo proprie dicta; in presbytero et diacono abusive, I, 289. Electiones fieri in presentia audientium, non oportet, I, 438. De electionibus ab orationibus provincialibus constituendis, I, 527. De electionibus episcoporum, presbyterorum et diaconorum, I, 289 et seqq. Electiones antiquitus a populo fieri solitæ, I, 289. Omnium electionem episcopi, etc., quæ ut a magistratibus irritam manere, I, 288.
 Electi sive electitii iudices qui dicantur, I, 655.
 De electis a possessoribus in locum clericorum, I, 532.
 Electitius iudex quod sibi videtur decernit, I, 637.
 Electitii episcopi qui dicantur, I, 546. Ne ab electitiis iudicibus appellare liceat, I, 633.
 Ἐκκλῆσια, I, 540.
 Emancipatio quid apud Romanos, I, 363.
 Emmanuëlis monasterium a Photio restauratum, I, 345.
 Imp. D. Emmanuëlis Comneni iussio, I, 333.
 De emphyteusi, I, 111.
 De Emphyteuta, de Emphyteutorum contractuum robore, I, 304.
 Eneclitæ qui sint, II, 49. Schismatici, 50. Rebaptizandi, 104 et seqq.
 Ἐρασιβασίς, I, 470.
 Ἐρατοστράτος quæ dicatur, I, 62.
 Ephesi acta labefactantes, I, 102.
 De Epigonio et Juliano paupere adolescentulo ab eo suscepto, I, 583.
 Epigonius episcopus, I, 581.
 De se epilepticos fingentibus, II, 11.
 Epiphanius de hæresibus scriptor, I, 468.
 Ἐπιτομή, I, 400.
 Episcopus nec in parva civitate, nec in pago constituendus, I, 581. De electis in Orientales Ecclesias episcopi constituto, I, 200. Ante synodum Trullanam licuit episcopis habere uxores, I, 3. De episcoporum ordine, ut qui posterius ordinati sunt, prioribus non se audeant præponere, I, 622. De episcopis Ægypti nolentibus subscribere archiepiscopi Leonis epistolæ, I, 148. Ut episcopi qui ordinantur ab ordinantibus epistolæ accipiant, in quibus dies et consul proferatur, I, 624. Episcopi qui Carthagine convenerunt, I, 509. Ne liceat episcopo a parva civitate in aliam migrare, I, 482. De delato episcopo, I, 458. De rebaptizationibus, et reordinationibus vel translationibus episcoporum, I, 574. Episcopi ultra diocesim in Ecclesias extra suos terminos ne accedant, I, 87. De episcopo ab una provincia in aliam transeunte, I, 443. Episcopum nulli licet accusare cuius vita infamia laborat, I, 522. Cum ordinatur episcopus, prius ab ordinatoribus synodorum placita eorum auribus indantur, I, 341. De episcopis adversus episcopos negotium habentibus, I, 485. Ut episcopi in non orthodoxos Christianos nihil conferant, I, 547. De episcopi appellatione depositi a vicinis episcopis, I, 487. Si quis episcopus accusator, ad ejus regionis primates accusator rem deferat, I, 543. De episcopo metropolitani crimen præterente, I, 354. Episcopis legatis, qui mitti debent in provincias Africa propter Donatistas dari litteras, quæ mandatum continent; quam potestatem ne transgrediantur, I, 621. Ut episcopi et clerici suos liberos non facile emancipent, I, 565. Nisi de eorum moribus, et ætate securi fuerint: ut eorum peccata deinceps in ipsos conferantur, *ibid.* In accusatione contra episcopum quæ sint attendenda, I, 521, et seqq. Si quis episcopus, cum sit aliquis ex clericis egenus, etc., I, 38. Orientales episcopi condemnati, I, 92. De laicis episcopos sine causa verberantibus aut custodiam tradentibus, I, 362. Si quis episcopus sæcularibus usus per eos Ecclesiam obtinuerit, etc., I, 288. Quomodo episcopi debeant peregre proficisci

ab illis quæ illos sortitæ sunt ecclesiis, I, 548. Episcopus cleri vel populi curam non gerens, deponendus, I, 38. Episcopus, etc., a leia vel ebrietatibus vacans, vel cæset, vel deponatur, I, 29. Episcopus a duobus vel tribus ordinandus, I, 1. Episcopi Orientales ab urbium regina expelli non debent, I, 504. Episcopos in vicis et regionibus constitui non oportet, I, 479. Ne liceat episcopo in alia quæ ad se non pertinet civitate publice docere, I, 485. Episcopus mediator qui diceretur, I, 611. De vacante episcopo in vacantem Ecclesiam irruptente, I, 445. Episcopus, etc., usuras exigens vel desistat vel deponatur, I, 29. Episcopi non debent ægre ferre si a clericis eorum sententiam non acquiescunt, sed ipsos admittere, etc., I, 553. Ne liceat episcopo alium pro se successorem constituere, etiam in fine vitæ, I, 450. De episcopo inconsiderate segregante clericum, I, 533. De episcopi ad presbyteri dignitatem deductione, I, 179. De episcopi in ius vocatione, I, 43. De electione episcoporum, I, 458. Iniquum est propter episcopi negligentiam episcopatum ad se pertinetive regione privari, I, 656. De episcopis ordinatis et propter barbaras incursionem suam thronum occupare non valentibus, I, 199. Episcopus ab alia parochia in aliam ne transeat, I, 450. Non debere episcopum interventorem sedere in cathedra cui intervenit datus est, I, 611. De episcopo qui eum a communione removit qui sibi soli proprium crimen committens est, I, 667. De episcopo qui præest metropoli, et de aliis, I, 438. De rebus episcopi mortali, et eas sibi vendicantibus, I, 197 et seqq. Episcopus potest alienare, præter suorum clericorum sententiam, ea quæ scilicet corrumpi possunt mobilia, et per se mobilia, I, 560. De duobus episcopis qui in Numidia episcopum ordinarunt, I, 576. Si quis episcopus etc. sacri Paschatis diem aut verum æquinoctium cum Judeis celebraverit, deponatur, I, 4. Ne e igatur episcopus vivo Ecclesie præsentia, nisi, etc., I, 356. De episcopo ab omnibus provinciæ episcopis condemnato, I, 444. De episcopis qui mentiuntur Donatistas communcasse, I, 659. Episcoporum aliquot Constantinopoli congregatorum nomina, I, 678. Si quis episcopus, vel aliquis alius ex ponticalium dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, et penitentiam locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet, I, 561. Speculator cur dicitur episcopus, I, 38. Episcopus etc., fornicationis vel perjurii vel furti convictus, deponendus, I, 16. Episcoporum LXXIV, qui idem cum Cypriano senserunt sententia, I, 367. De cognitione episcoporum synodus, I, 644.

Circa episcopum metropolitano quæ sint examinanda, I, 287 et seqq. De non rapiendis ab exactoribus bonis quæ ad episcopos defunctos pertinent constitutio, I, 197. Solis episcopis populum docere datum, I, 178. De episcoporum depositione cum quacunque muliere cohabitantium, I, 70. Si quis episcopus præter Domini de sacrali ordinationem, etc., I, 2. De episcopis male presbyterum aut diaconum ejicientibus, I, 511. De episcopi iudicium passo ob crimen obiectum, I, 444. Si quis episcopus in crimen incidens etc., a diocesi in episcopis audatur, I, 523. Quot episcopi episcopum ordinare debent, I, 576. Circa episcoporum examinationes diversæ interrogationes, I, 326. Nulli episcopo licet re abuti quæ est ex titulo ecclesiasticæ matriculæ, I, 560. Episcopus, qui in festis diebus carnem et vinum non sumit, deponendus, I, 35. Ut alius episcopus dioceses nisi proprii episcopi consensu non suscipiat, I, 581. De honore episcopi Hierosolymitani, I, 691. Episcopus inferior est metropolitano, I, 697. Episcopis datum est clericos suos ad majores gradus promoveri, non autem ad minores deprinere, I, 357. De non admittendis in testimonium adversus episcopum hæreticis, et quibus aliis, etc., I, 49. Episcopum νεώτερον fieri vetitum, I, 52. De episcoporum usuris et turpi lucro, I, 168. De episcopis populos ad se pertinentibus negligentibus, I, 635. De episcopis qui per magistratus eliguntur, I, 497. Et irrita eorum electione, *ibid.* Ne episcopi et clerici ordinentur, nisi omnes suos fecerint Christianos, I, 564. Episcopum ab omnibus qui sunt in provinciis constitui oportet, I, 63. Nullus externorum episcoporum sine commendatitiis recipiatur, I, 21. Episcopus, etc., peccantes verberans, deponendus, I, 17. De episcopi accusatione, I, 510. Et appellatione, *ibid.* Omnium rerum curam gerat episcopus, et eas administret tanquam Deo intente, I, 26. Episcopi ecclesiarum doctores constituuntur, I, 178. De episcopis constitutis et a parochia in qua nominati sunt, non susceptis, atque alias parochias volentibus invadere, I, 395, et seqq. De eorum sede et honoribus, *ibid.* Episcopo credita rerum episcopaliæ administratio, I, 27. Et ejus fidei populus, *ibid.* De scyphæantis adversus episcopos orthodoxos, I, 95. De episcopo ob manifesta crimina deposito, I, 18. Episcoporum potestatem non obnoxia reddendæ rationi, I, 115. De episcopo, ma-

num accepta impositione, munus non suscipiente, I, 417. Ab episcopis equos vel alia aliqua exigere in concionibus non licet metropolitanis, sed, si aliquid sponte dant, accipere, I, 295. De populis qui episcopos nunquam habuerunt, I, 635. Episcopus postquam electus, debet res suas describere, I, 617. Episcopus intelligitur nomine sacerdotis, I, 577. Ut episcopi diu non delinquant in synodo ex unaquaque provincia tres iudices eligantur, I, 662. Si autem aliqui sanctissimi episcopi etc., I, 454. Tres episcopi ad ordinationem episcopi sufficere, I, 557. Si quis episcopus etc., a cupillis, carnibus etc., I, 154. Non licet episcopum nisi a multis eligi; sin autem necesse sit, etiam a tribus, I, 527. De episcopo Romanum magistratum, et sacerdotalem administrationem suscipiente, I, 54. Episcopus habeat rerum Ecclesiae potestatem, ut eas in omnes egentes dispenset, et quomodo, I, 451. Episcopi nomen quid significat, I, 110. Episcopus non debere fieri nisi ex mente episcopi ad quem ab initio pertinebat parochia, I, 582. Episcopus non licet vendere praelia Ecclesiae, ignorante syn. vel suis presbyteris, I, 560. Inobedientem ac contumacem episcopum depositioni subicere an synodo permissum, I, 44. De episcoporum ordinatione non differenda, I, 141. De episcopi populos invadentibus, I, 655. Ratio dispensationis sumptum ab episcopis non exigenda, II, 177. De episcopo intestato episcopo succedente, I, 158. Episcopus in presbyteri gradum deducere est sacrilegium, I, 147. Episcopus qui haereticorum baptismata etc., I, 30. Episcoporum aliquot nomina, I, 615. Episcopi manifestae sint res propriae, et manifestae res dominicae, et cur, I, 27. Ut unus episcopus non vendicat sibi cognitionem, I, 614. Ut episcopus sine dimissionis non naviget, I, 593. Si quis episcopus non tria unius mysterii baptismata perfecit, I, 35. De prudentia episcopi circa modelam animarum, I, 281 et seqq. Episcopus eorum qui vere habet baptismata sine integro, etc. I, 31. Non oportet episcopum fratri etc., gratulante ad episcopatus dignitatem quem vult eligere, I, 50. Episcopus in aliam civitatem non ascendat, etc., nisi cum voluntate proprii illius regionis episcopi, I, 450. De episcopo a sua Ecclesia sex menses absente sine imperiali vel patriarchali jussione, I, 356. Quot episcopi adijci debent numero eorum qui ordinant, si de ordinando episcopo fuerit contradictio, I, 577. Ne liceat episcopo in alia qua ad se non pertinet civitate docere, I, 179. Exceptio, *ibid.* Episcoporum regiones immotas manere, ut canonicum servatur, I, 592. Episcopos et clericos in extremo spiritu necessario partem aliquam suis Ecclesiis de his quae propria ad eos pertinent, debere relinquere, I, 559. Bis in anno fiat episcoporum synodus, I, 25. De episcoporum a civitate in civitatem transitu, I, 75. De episcopi ordinatione, I, 418 et seqq. Quot episcopi ad ordinationem episcopi requiruntur, I, 261. Ne primus episcopus appelletur princeps sacerdotum, I, 567. Episcopos uniuscujusque gentis nosse oportet eum qui in eis est primus, et existimare eum ut caput etc., I, 22. De episcopis ordinatis, et non in suis dioceses proficiscentibus, I, 293. Si quis episcopus saecularibus principibus usus per eos Ecclesiam adeptus sit etc., I, 18. De episcopis ad publicas administrationes se dimittentibus, quum in negotiis ecclesiasticis versari debeant, I, 35. De episcoporum administratione, I, 26 et seqq.

Episcopi depositio clericum recipientis sine dimissiona ejus qui eum ordinavit, I, 176. Jubeamus episcopum rerum Ecclesiae potestatem habere, I, 28. Episcoporum in suos clericos potestas, I, 101. Episcopus qui in clericum vel populum negligit segregandus, I, 676. De episcoporum accusatione, I, 158. De episcopis a civitate in civitatem transeuntibus, I, 118. De episcopis qui in synodis se non sistunt, I, 615. Quinam possint episcopos et clericos accusare, I, 48. Si quis episcopus facta oblatione non communicaverit etc., I, 5. Episcoporum qui canones ediderunt nomina, I, 158. Episcopus vel etc., sumi uxorem pietatis praetextu ne ejiciat, I, 516. De volentibus episcopo subijci, sed his qui monasteria edificaverunt, I, 120. Episcopus omnis praetorium nosse debet, I, 287. Ut unus ex Tripoli episcopus in legationem veniat, I, 529. Episcopus quando res habere dicitur, de quibus testari potest, I, 159. De episcoporum avaritia et turpi lucro, I, 210. De episcopis qui per clericos Ecclesiarum suarum bona non administrant, I, 145. Debent subsce episcopo diocesanos uniuscujusque civitatis laici et sacri, I, 19. Episcopus pauperum amator esse debet, I, 28. Si quis episcopus eum qui a peccatis convertitur non recipit, I, 54. Episcopus et presbyteros suscipere eos qui convertuntur, I, 520. Episcopus ne audeat extra suos fines facere ordinationes etc., I, 24. Episcopi ordo non potens, sed vilis, I, 165. De eo qui episcopus fieri cupit, I, 688. Episcopus vel presby-

ter etc., saeculares curas non suscipiat, I, 4. Episcopus etc., militia vacans, I, 537. De episcopis absque cognomine res ecclesiasticas tractantibus, I, 142. Ne episcopus a synodo depositus imp. auribus molestiam exhibeat, I, 441. Quo recurret, *ibid.* et seqq. Episcopus excommunicatur qui ab alio episcopo segregatos vel alia prava affectos suscipit, I, 360. Episcopus etc., cum haereticis solum comprehatus etc., I, 360. De episcoporum militari cura, I, 54. De episcoporum accusationibus, I, 95 et seqq. De episcopis deponendis qui sine litteris episcopi regionis ad imp. proficiscuntur, I, 440. Ut episcopi qui in parochiis ordinantur nullam sibi diocesim vendicent, nisi ex consensu ejus a quo constitutae sunt, I, 591. Gesta episcoporum qui legati ultra mare missi sunt sub Theodosio imp. et Honorio consule, I, 625. De episcopis haereticos vel Graecos haeredes relinquentibus, I, 617. Episcopi ut sunt constituendi, I, 458. Episcopus singulis annis synodum facere debere, I, 541. Si quis episcopus per pecunias haec dignitatem etc., I, 18. Episcoporum promotio difficilis, et necessaria, I, 589. Ut episcopus qui propriam diocesim contemnit, privetur communiore, I, 658. Episcopi suas habentes uxores sine praedicio etc., I, 606. De rapientibus res proprias episcopi post ejus mortem, I, 158 et seqq. Si quis episcopus pecunias ordinationem fecerit etc., I, 295. Ut episcopi etc., conductores vel procuratores non fiant, I, 553. De episcopo aliam sibi provinciam vendicante, I, 104. Episcopos prior creatio non adjuvat, I, 624. Si quis autem praeter etc., episcopus ordinatus fuerit etc., I, 559. De episcoporum rebus pluribus, vide can. vii, totum usque ad xxi, I, 490 et seqq. Episcopalis dignitas apostolicae aequiparatur, I, 562.

Episcopalis dignitas ad docendum se comparat: monastica professio disciplinae, et subjectionis est opus, I, 561. Ad episcopalem dignitatem non esse provehendum qui habet uxorem vel liberum, I, 216. De non statim provehendo ad episcopalem dignitatem laico, I, 52 et seqq. Episcopalis dignitas in docendo consistit, I, 58. Qui in episcopalem catalogum relatus est, ad eorum qui passentur locum non se demittat, I, 561. De non evehendo ad episcopalem altitudinem laico vel monacho repente, sed etc., I, 358.

Episcopatus unde potissimum ruant, I, 314. Episcopatus metropolis vocatur, I, 127. Episcopatum quoque gradum dici, I, 100. De reunitione episcopatus facta per Eustathium quemdam, I, 107. Episcopatum novum constituere nec possit ipsa magna syn. sine jussu regio, I, 592, 592. Episcopatus inter barbaros, Asia, Russia, et alii, I, 145. Episcopatus haeredes facere justum non est, I, 50. Fieri episcopatus de novo in parochiis non sunt aliis episcopis subjectae sine regio mandato non permittitur, I, 592. De episcopatibus quae sunt metropoles, II, 125.

Ut epistolae quoties opus fuerit scribantur ab episcopo Carthaginensi nomine omnium episcoporum, I, 621. Epistola S. Cyrilli ad Dominum, I, 107. Epistola magni Cypriani ad Jovianum ejusque coepiscopos, I, 565. Epistola syn. Ephesinae ad Pamphilii synodum de Eustathio qui fuit eorum metropolitanus, I, 106.

Ἐπίσκοποι, Ἐπισκόποι. Ἐπίσκοποι. Ἐπισκοπία, I, 97.

De Equitio episcopo condemnato, I, 601.

De Equorum curriculum, eorum licentia, et expensis, I, 183.

Ligueum Equestre certamen esse lege prohibitum, I, 184.

Eremita quidam ferratus dictus, I, 54. Eremitarum nomen unde deductum, I, 209. De eremitis qui nigris vestibus induti, et capite comati urbes obeunt, et eam viris laicis ac mulieribus versantur, I, 208.

Et, particula non copulative, sed causaliter usurpata, I, 214.

Ethnici qui dicantur, I, 516. Ethnicorum consuetudines sectari prohibetur, I, 400.

Ἐτοι pro ἡ ponitur, I, 8.

Evagrius episcopus, I, 104.

Evangelus Assuretanus, I, 561.

Evangelia cum aliis Scripturis Sabbato legenda sunt, I, 460. Nemo adversus Evangelia sine periculo fecit, I, 518.

Evangelica negotia quae sunt, I, 296.

De Eucharistiae necessario viatico in extremo vitae spiritu, I, 74.

De aversantibus Eucharistiae participationem, I, 451. Eucharistiam mortuorum communicare prohibetur, I, 255. Eucharistiam sancti Patres divina sacramenta nominaverunt, I, 255.

Euchitarum haeresis, I, 427.

Eudocia cum domino Stephano matrimonium parans et prohibita, II, 120.

Endoxus Eunomius hæreticus, I, 85. Endoxii mala fides, II, 44.
 Ἐνδοξία, I, 75.
 Evergetidis monasterium, I, 520.
 Sancta Eugenia per virilem habitum exercitatorum curriculum peregit, et ad salutis fastigium pervenit, I, 422.
 Eunomius Galata, Cyzici episcopus, I, 85. Eadem quæ Arius sentiens, et multo pejora, I, 85.
 Eunomianorum rebaptizatio, I, 97. Eunomianorum hæresis, I, 85. Eunomiani qui et Endoxiani dicti, I, 85.
 Eunuchus si ex hominum quidem injuria etc., I, 14.
 Eunuchi filium adoptare prohibiti, I, 220. Eunuchi cum alienis mulieribus cohabitantes segregantur, I, 162. Eunuchorum tria genera, I, 15.
 De Evocatis a gratia et post primum ardorem ostensum, ad vomitum redeuntibus, I, 72.
 Evodius casus, I, 644.
 Evodius legatus, I, 628.
 Euphrosynus, II, 51.
 Euripidis Iambico-tragica, I, 251.
 Eusebius Pamphili, I, 685. Eius historia, II, 9.
 Eustathius patriarcha Antiochenus, I, 685.
 Eustathii religiosissimi episcopi libellus renuntiationis, I, 106.
 Contra Eustathium synodus, I, 415.
 Eustathianorum hæresis circa j. j. unia, I, 425. Circa neptilas, I, 415.
 Eutyches Archimandrita Constantinopolensis, I, 111. Eius hæresis et blasphemia, *ibid.*
 De Eutychiano et Musæo, I, 505 *et seq.* Ab ipsis ordinatis, *ibid.*
 Euzoii mala fides, II, 44.
 Exactiones Antistatum a suis clericis prohibita, I, 210.
 De Exactoribus Ecclesie, I, 655.
 De Exanitu episcopo, I, 508.
 De promotis citra examinationem presbyteris, I, 70.
 Provinciæ Exarchus quis dicatur, I, 122. Exarchorum diocessanorum nomine qui intelligantur, I, 125.
 Excommunicationis novum genus, I, 615.
 Excommunicati qui dicantur, I, 95. De excommunicatis a proprio episcopo, I, 437. De his qui excommunicati sunt ab episcopis aliquibus nec absoluti, I, 64. Cum excommunicatio præcænt non sequitur depositio, sed excommunicatio, I, 7. Si quis cum excommunicato precatur, segregetur, I, 6. Cum excommunicato colloqui non prohibetur, I, 7. De excommunicato, I, 695.
 De excretionem naturali seminis, II, 56, 57.
 Exceptor sui quis dicatur, I, 59.
 Si quis eorum qui Exercentur absque corporali necessitate se insolenter gerat, et tradita jejunia etc., dissolvat etc., I, 423.
 Contra eos qui prætextum Exercentationis assumunt, et novitates inducunt, I, 425.
 Exercenti vacans episcopus etc., deponendus, I, 54.
 Ἐξερκεῖν quid, I, 215.
 Ἐξουσία, I, 149.
 Exorcizare quid, I, 461. Eos exorcizare non oportet qui ab episcopis promoti sunt, *ibid.*
 Exorcista idem quod catechista, I, 459. De Exorcista a chorepiscopo promoti, I, 461. Exorcistas creare chorepiscopus permissum est, *ibid.*
 Expressa nocent; non expressa non nocent, I, 92.
 Externi qui ab aliis diocessibus veniunt, I, 457.
 Nullus externus sine pacificis suscipiatur, I, 457.

F

A Famis malo Romanorum liberatio, I, 210.
 Fausti Ecclesie scriptura, I, 645.
 Faustinus Apianii defensor, I, 675.
 Fera ut erga fetus suos sunt affecta, I, 425.
 Feria quarta et sexta jejunandum, II, 25.
 Ferratus, eremita, I, 51.
 Festus dies nihil est aliud quam gaudium, I, 219. Festum agere cum gentibus non oportet, I, 471. Festi dies ut celebrandi a Christianis, II, 257. De festis diebus cum Judæis non agendis, I, 46, 471. De festis diebus jejunantibus, I, 55. Festis diebus spectacula peragi non debent, I, 598.
 De fletis martyrum monumentis, I, 619.
 De fidejussionibus clericorum, I, 15 *et seq.*
 Sed nec publicorum tributorum exactorem, etc., vel pro suis causis fidejussorem, etc., I, 15.
 Si fit fletus dæmone percussus non debet esse sanctorum mysteriorum particeps, I, 52. Fidelem virum mulieri infideli non esse conjungendum, vel e contra, I, 211.
 Fideles unoquoque die parati esse debent in mysteriis parti-

cipare, I, 256. Fideles vitam ut instituere debent, I, 284. Si adversus fidelem aliquo accusatio intendatur, vel fornicationis, vel etc., I, 40. Quædam fidelibus prohibita, et non prohibita, I, 426 *et seq.*
 Fidei confessio Nicænsis synodi, I, 514. Aliam fidem non licere afferre quam Patrum qui Nicænsis congregati sunt, I, 103. De fidelem in Christum violentibus in barbarorum incursione, II, 151, *et seq.* De fidem negantibus aut per tormenta, aut hoc aut illo modo, et eorum penitentia, II, 8. A Canone I, ad xv. De fidem discentibus et quinta feria episcopo renuntiantibus, I, 218. Fidem habere orthodoxam, et infidelium operationes præferre, Christum injuria afficere est, II, 103. De fide orthodoxa, II, 1. De fidem negantibus, II, 3, 4, 5, 6.
 Figurarum non est nobis habenda ratio, quomodo accipiendum est, II, 90.
 Filius Patri consubstantialis, Deus verus ac Dominus ac possessor, et rerum creaturarum omnium conditor, non creatum aliquid, I, 58.
 Qui diu filio permisit agere, quæ ab iis sunt quæ sunt sui juris, etc., I, 565. Si filii a parentibus maxime fidelibus prætextu pietatis recesserint, et parentibus quem par est honorem non tribuerint, apud eos scilicet præposita in Deum pietas, sint anathema, I, 425. Filii parentes debent alere in senectute, *ibid.* Filios abdicari quid, II, 27. Filios per ignem traducere quid, I, 256.
 Non debere sui juris fieri episcoporum et clericorum filios a patribus suis, nisi etc., I, 565.
 Firmilianus, Cæsareæ episcopus, II, 49.
 Flavius Arcadius Augustus Imp., I, 678.
 Flavianus, patriarcha Constantinopol., I, 149.
 Flavianus, Antiochenus episcopus, I, 678.
 Flavii Stilicenis consuetus, I, 695.
 Fictus est extra portam oratorii, II, 55. Penitentium locus, *ibid.*
 Flexionum nomine quæ significantur, I, 329.
 Florentinus episcopus, I, 614.
 Fluxus seminis. *Vide Semen.*
 De Femina duobus fratribus nubente, I, 402. Et sic mortua, *ibid.* Femina tutelæ munera ne subeat, nisi sit mater vel avia, I, 210. Feminae monasterii præficiuntur, I, 515. A feminis abstinere debent hi qui sacra contrectant, I, 516.
 Fœnus quid, II, 162.
 De Factum corruptentibus ex industria, II, 51 *et seq.* Circa fetus suos ferarum cura, II, 110. Quæ fetus sui curam non gerit ve uti cædis accersatur, II, 110. Occidit fetum non solum qui suffocet, sed etiam qui abicit et non nutrit, II, 92.
 Foros relinquere ministros non oportet, I, 475.
 Formata cur dicatur dimissoria epistola, I, 548.
 Fornicatio vocatur adulterium, II, 158. Fornicatio non unius tantum speciei, II, 78. Fornicatio Canonicorum pro matrimonio non reputatur, II, 57. Fornicatio non est matrimonium nec initium matrimonii, II, 83. Fornicatio simplex quæ, II, 160. A fornicatione abstinentium, I, 257. Ex fornicatione natos tanquam ex legitima conjunctione reputari, si postea pater matrem legitime duxerit, I, 553.
 Fornicantes monachos et laicos non ex æquo puniri debere, I. Fornicatoris ecclesiastica pena segregatio, I, 52. Inter fornicatorem et adulterum differentia, I, 52. Qui fornicator, et non adulter dicitur, II, 78. Fornicator septem annis non communicabit, II, 115. Inter fornicatorem et concubinam differentia, II, 81.
 De tractis ad Forum ecclesiasticum competens ac recusantibus, I, 550.
 Per Fortunam provocare victoriam divinis canonibus prohibuitur est, I, 185.
 Fortunianus in synodo iudex, I, 662.
 De Fratris filia in matrimonio ducta a diacono ante baptismum, II, 171. Causa sunt mortis fratrum episcopi qui clericos egenos non sublevent, I, 58. De his quæ fratribus duobus nubunt, II, 81.
 Contra frontis perfrictæ homines Judæ allegatio, II, 185.
 Omnis alius Fructus domum mittatur, primitiæ episcopo, etc., I, 3. Si quis vult fructus Ecclesie oblatos accipere vel dare extra Ecclesiam, præter episcopi sententiam, vel ejus, etc., I, 420. Si quis dat vel accipit fructus oblatos præter episcopum vel eum qui est constitutus ad, etc., I, 420. De fructuum oblatione, I, 5.
 Frumentum et vinum, quæ sunt Ecclesie, vendere non possunt presbyteri præter episcoporum sententiam, I, 560.
 Fucos genus apponentes, I, 251.
 Petrus Fullo stolidus et blasphemus, I, 251.
 De Fundatoribus monasteriorum et eorum statutis, I, 121 *et seq.*

Fur est qui rem alienam contrectat præter domini voluntatem, II, 34. 116. Fur etiamsi penitentia motus rem domino reddiderit, fur esse non desinit, II, 117. Qui fugienti viam ostenderit non est fur, II, 123. Eum qui furem vel adulterum aspectat, non punit David, sed eum qui currit cum fure etc., *ibid.* Qui novit furem, etiamsi eum non revelaverit, fur non est. Qui autem furem occidit, fur est, *ibid.* De furante et se accusante, II, 116. De Furore correpto per diuicida intervalla, I, 52. Non est Furtum nisi sit cui furtum fiat, II, 29. Furti divisio, II, 162. Furta domestica si sint villa, non sunt in publicam quæstionem referenda, I, 606. Furtum pro furtivo concubitu, II, 90. Qui sine dolo furtum consuluit, non tenetur, nec qui per ludum, II, 123.

G

Galatarum quorumdam avaritia et turpe lucrum, II, 182. Galonius Uticensis, I, 662. Gangra, Paphlagonum metropolis, I, 415. Geminius, Pagus. Generis ratio habenda non est in clerico eligendo, I, 194. Genis fucos sponentes, I, 231. Genitalia qui sibi præscindit, ut puniendus, I, 347. Gennadii patriarchæ epistola, I, 48. Gentiles in deos falso appellatos credentes et in alia, I, 270. Per gentiles fideles intelligendi, I, 516. E vita gentili ad fidem accedentes non statim in Clerum promovendos, I, 60. Dominica die, et a Paschate ad Pentecostem usque genua flectere vetitum est, II, 23. Genu non flectere in una Sabbatorum, unde, II, 148. De Genullexione in die Dominico, et diebus Pentecostes, I, 84 et seq. De Geometria, I, 470. Gerontius, Claudianopolis episcopus, I, 678. De Gloria vana, II, 134. Gradus proprie quorum dicantur, I, 12. De casu gradu, I, 100. Sacrorum graduum ordines non sunt confundendi, I, 557. Graduum ordinationes, I, 559. De Græco cum diæcnesia fornicato, II, 101. Ut auferatur Græcorum convivia, I, 517. Græcorum appellatione qui significantur, I, 150. De Græcis moribus non utendis, I, 240. Grammaticis quamvis sacris initialis suos discipulos verberare licet, I, 348. Γραφά, I, 279. Dei Gratia non solum largitur remissionem peccatorum, sed etiam præbet auxilium ut non amplius peccetur, I, 646. Gratia venalis non est, I, 182. Oportet gratiam semper esse gratiam, II, 182. Sine Dei gratia nihil possumus perficere, I, 647. Gregorius Thaumaturgus, I, 83. Magnus Gregorius, præstantissimus theologus, I, 518. Magnus theologus Gregorius Stasimorum episcopus, multa legit Nazianzi, I, 179. S. Gregorii Theologi Vita quam conscripsit discipulus ejus Gregorius, I, 91. S. Gregorii Theologi versus heroici, I, 39. Magni Gregorii orationes de Sacerdotio, I, 558. Gregorius, Perçæ archiepiscopus, II, 295. Ad Gregorium presbyterum epistola, II, 142. Gregorii Nysseni Episcopi ad Letoium Epistola canonica, II, 151. S. Gregorii archiepiscopi Neocæsariensis epistola canonica, II, 24. Per Gypsaas structuras hominum repræsentatrices imagines describuntur, I, 279.

H

Habitus quid, II, 24. De Hæredibus episcoporum relictis, hæreticis vel Græcis, I, 617. Hæreses quæ dicantur, II, 47; II, 7. De conversis ab hæresibus eorum qui Phryges dicuntur, I, 436. Erga eos qui ex hæresibus convertuntur ut agendum, I, 455. Hæresis Arianorum amplexus imp. Constantini Constantini illius, I, 92. Ne Hæretici in domum Domini ingrediantur, I, 455. De metropolitano adhærente hæreticorum consensui, I, 99. Hæretici anathematizati, I, 85 et seq. Hæreticorum damnatorum nomina, hæreses, I, 153 et seq. De hæreticis Eueratidis, Saccophoris, et aliis, et eorum rebaptizatione, II, 104. De episcopis hæreticorum baptisma et ad admittentibus, I, 50. Hæretici qui dicantur, I, 347. Hæretici in excessu e vita penitentiam agentes, recipiendi, II, 56;

II, 16. Hæreticorum cœmeteria vel martyria ne frequentent qui sunt ex Ecclesia, orationis gratia, I, 437. De iis qui hæreticis communicant, et ad penitentiam admittuntur, II, 43. Non debere filios hæreticos parentibus succedere, vel contra, I, 547. Sanctificare oleum non potest hæreticus qui nec altare habet nec ecclesiam, I, 566. Apud hæreticos christiana esse non potest. *ibid.* Apud hæreticos, ubi Ecclesia non est, haberi non potest peccatorum remissio, *ibid.* Ab iis qui hæreticas doctrinas publice docent, et sunt aperte hæretici, qui se abscondunt, laudandi sunt, I, 555. Hæreticorum, schismaticorum, et eorum qui a congregatione divertunt differentia, I, 524. Adversus hæreticos qui ordinant, et ordinantur, lex decem librarum auri, I, 629. Hæreticorum in quinta et sexta synodo damnatorum nomina, et hæreses, I, 150 et seq. De receptione hæreticorum rectæ fidei accedentium, I, 96, 271. Ex hæreticis qui rectæ fidei adiunguntur, qui uentur tantum, et qui baptizantur, I, 96 et seq. De hæreticis qui penitentiam ab eo qui a peccato suo convertitur, non admittunt, I, 692. De compromittibus cum hæreticis, I, 50. Una cum hæreticis orare ut intelligendum, I, 41. Hæreticus, *Vide Schismaticus.* Hæreticis filios matrimonio non conungendos ab iis qui sunt Ecclesiam, I, 457. Neque ex Emphyteusi, neque etc., debere hæreticos etc., I, 547. Hæreticorum ad Ecclesiam accedentium in duo divisio, I, 97, 130. Varia nomina, *ibid.* et 271 et seq. Hæretici qui sint, I, 94. In testimonium adversus episcopum hæreticus ne admittatur, I, 49. De hæreticorum baptismo non admittendo, I, 50.

Harizan, I, 686. Hæreticorum sacrificia, et ex iis oblationes sacerdotibus factæ, I, 277 et seq. Hebraica lex de libello repudi sublati, I, 259.

Hellespontus est, qui ab Anydo ad Thraciam usque extenduntur fines Orientales, I, 203.

Hemioleus, I, 431.

Heraclea quæ et Perinthus, I, 89. Ejus metropolitani episcopos urbis Byzantinæ, ordinabat, *ibid.* Heracleani metropolitani exsurrectio in metropoli Basilæi, et Madytanam, I, 201. Quare ab Heracleensi episcopo patriarcha Constantinopolitana ordinatur, I, 114.

Cui Hierarchæ appellatio non convenit, nec actio convenit, I, 110.

Hierax fornicationis delatum non debere esse in clero affirmavit, II, 173.

Hierosolyma eversa, Instaurata, Ælia dicta, I, 66. Hierosolymorum Ecclesia Cæsareæ metropolis episcopatus, I, 66. Hierosolymorum urbs aliquando Solyma, a iugando Jebus vocata est, *ibid.* Hierosolymorum populus a Babylonis in captivitate redactus, I, 66. Hierosolymitanæ civitatis quintus thronus, I, 198. Hierosolymitani episcopi tres Palestina, I, 67. Hierosolymitani sententia ab Antiocheno judicatur, I, 441. De honore episcopi Hierosolymitani, I, 631.

Hilarianus, I, 663.

Hippo urbs Carthaginiensis ditioris, I, 562. Hippones due in Africa, I, 615. De Hipponensis Ecclesiæ curatori bus, I, 615. Quod nihil eorum, qui in Hipponensi ayuoco acta sunt, sit corrigendum, I, 562. In Hippodromum major quam in ecclesias conventus, I, 598.

Histriones scenici dicuntur, et cur, I, 219. Histriones quasvis personas induentes, I, 231.

Holobera, I, 421.

De Homicidis ad magnam Ecclesiam accedentibus, I, 569. De homicida voluntario, et involuntario, II, 112 et seq., 114 et seq. Lege de homicidis lata tenetur, quicumque pigmentarius dat medicamentum etc., I, 265. Lex de homicidis dolum requirit, et non magnam negligentiam, I, 266. De homicidis magni Basilii canones, I, 265. Diversæ Novellæ, *ibid.* Homicida est qui quomodocumque hominem interfecit, II, 100. Lege de homicidis lata tenetur, qui ad hominem occidendum medicamentum facit, vel emit, vel habet, I, 265. Lege de homicidis tenentur is, qui hominem occidit, et qui dolo suscitavit incendium etc., I, 265. Homicidis qui annuerebant, II, 70. Et homicidis voluntariis D. Emmanuelis Comenti Novella, I, 61. De homicidiis, II, 88 et seq., 100 et seq.

Honoratus et Urbanus, I, 562.

De mulieribus cum Hordæ se quædam incerta, vel etiam futura revelare profitentibus, II, 124.

De Hosio quodam profecto in sinu indumentum infans nuper nati ferente, I, 228. Ad quid, *ibid.*

Hospitalem esse oportet episcopum, I, 29.

Hostiam offerre extra Hierusalem Judæis vetitum est, I, 42.

Hostium et latronum differentia, II, 52.

Hybernantes qui dicti, I, 4.

Hydroparastatæ qui sint, II, 49. Hydroparastatarum antiqua hæresis, I, 192.

De Hymno : Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nostri, I, 251. De additamento facto ad sanctum hymnum, *ibid.* et *seq.* male, et cur, *ibid.* Hymnus et Psalmis festi Paschæ dies celebrandi, I, 257. Hyperheretæus est mensis October, I, 25.

Hypodiconus, vel, etc., aleis et ebriatibus vacans, vel desista, vel segregetur, I, 29. Hypodiconorum usus quis in foribus ecclesiæ, I, 463. Hypodiconi sacra tractant, I, 550.

I

Iberia Ecclesiam liberam esse ac principalem, et per se caput, I, 88. Iberi quam in sanctum calicem non injecerunt, I, 193. De Iberis qui filias indiscriminatim Agarenis in matrimonio collocant, I, 242. Iberes nihil referre dicant an cum orthodoxis an cum hæreticis comedatur, I, 381.

De Iconii Metropolitano et aliis, I, 199.

De Iconomachis Christianis idololatriæ accusantibus, et antiquas consuetudines relinquuntibus, I, 297.

An idolis qui sacrificaverunt admittendi, I, 373. De pransis ad idola, I, 377. De iis qui non solum desciscunt, sed etiam insurgunt, et fratres cogunt idolis immolare, I, 382. De reliquiis idolorum auferendis legatis, I, 535. De iis qui vi sacrificaverunt idolis, I, 377. De iis qui ante baptismum sacrificaverunt idolis, I, 385. De reliquiis idolorum radiatis extirpandis, I, 620. De idolorum reliquiis et templis quæ debent deleri, I, 596. De iis qui bis et ter coacti sacrificaverunt idolis, I, 382.

De idololatriis pro præstigiatoribus sumptis, II, 58.

De idolothya comestentibus, II, 22, 24, 25.

Idus quid sint, I, 250.

Adversus Ignatium coacta synodus, I, 531.

Per ignem lilius traducere quid, I, 256.

Matorum Ilias proverbialis, II, 117.

Oportet eos, qui illuminantur, fidem discere, I, 248.

Adversus imaginum hostes synodus, I, 281. Imagines relative adorandæ et amplexandæ, *ibid.* In imaginibus, pro agno, Dominum et Deum nostrum Jesum Christi non humana forma describi, I, 252.

Immobilis episcopalia Dominica dicta, I, 390. De immobili in alios transmissione quæ donata et accepta ab imp., I, 553. De immobili alienatione, I, 110. De immobiliibus monasteriorum, Aurea-Bulla, I, 505, 504 et *seq.*

De Immersione terna, I, 33. Traditio, II, 116.

De iis qui immolaverunt idolis coacte, I, 579 et *seq.*

Imperatores uncti Domini appellantur, I, 585. Imperator nec canonicus nec legibus subicitur, I, 534. Imperatoris potestas omnia facere potest, I, 551. Imperatori licet ecclesiastica privilegia auferre, I, 154. Imperatori circa licentiam curriculum potestas ablata, I, 185. Ejus invitatio in illis celebrandis, *ibid.* De eo qui imperatorem injuria affecit, I, 58. De orthodoxorum imp. licentia apud a tate, I, 259. Ut ab imperatoribus petatur patronorum assumptio pro capitibus Ecclesiæ, I, 654. Imperatoria potestas in metropoles, episcopatus, episcopos, I, 538 et *seq.* Imperialia jussa pragmatici typi dicuntur, I, 126.

Impositio manuum quæ peccata tollit, I, 409, 410. Impositio manuum non intellecta de Electione, I, 447.

Impuberes qui sint, I, 115; II, 136.

Impuritate nomine vetitæ nuptiæ comprehensæ, I, 212.

Incantatores qui dicuntur, I, 228. Incantatores esse non debent clerici, I, 469.

Incensum et oleum cur offeruntur, I, 2.

De includi volentium examinatione, tempore, et aliis, I, 206, 207.

De infantibus animalia rationis expertia, I, 392.

Infames qui dicuntur, I, 664. Infames accusare non debent, I, 665.

Quod infantes in peccatorum remissionem baptizantur, I, 648. De infantibus baptizandis quibus non inventiuntur testes qui eos indubie baptizatos esse dicant, I, 254, 609. Illud vero (ad infantium mysterium) quomodo intelligitur, I, 565. De infantibus in bello captis a Scythis et Agarenis, I, 254. Qui empti sunt a Romanis et baptizati, *ibid.*

Infideles qui dicuntur, I, 547. Infideles per gradus ad sacerdotium admittantur, I, 61.

De iis qui sunt infirmi, I, 571. De eorum baptizzazione, *ibid.* Infirmorum appellatio qui intelliguntur, I, 292.

De Inguvie, II, 24.

Quæ ab initio sunt infirma, ex iis quæ postea eveniunt, non confirmantur, II, 98.

De iuitu masculorum et animalium, II, 58.

De Iutoribus brutorum, II, 117.

Non iis qui injuria afficiunt, sed iis qui injuria afficiuntur, leges auxilium ferunt, I, 275.

Insultare quid, I, 348.

Qui interficere constituerat, et si non, etc., II, 61. De interficente sponte, et non sponte, II, 114. Qui non sponte interficit etc., II, 51. Impune quis illum interficiet qui vel ipsum vel suos cogit ad petulantiam, II, 100. Qui eum interfecit, qui ita invadebat, ut in vita periculum adduceretur, non est reus homicidii, II, 101. Qui eo fuit animo ut vellet interficere etc., I, 266.

Introductiæ mulieres quæ dicantur, II, 142.

De Introductis mulieribus, I, 62.

Interrogationes factæ ad sanctam Constantinopol. syn. et repositiones ad illas, I, 148. Privatim interrogantibus de ecclesiastica aliqua quaestione, respondere licet cui libet, et ubique, I, 179.

Invadendi verbo quid indicetur, I, 88. De invadentibus populos quos putant se perire, I, 653.

Invasio quid, I, 75. Inter episcopi invasionem, transiitionem et transitionem differentia, I, 75.

De iis quæ invenuntur invasionem, II, 29 et *seq.* Inventionis, indicii vel custodiæ pretium exigere non oportet, II, 34.

Inventionis pretium qui recte exigant, II, 54.

Involuntarium venia dignum, sed non laudabile, II, 159.

Ira animi pars, I, 61. Ejus virtus et vitium, *ibid.* Iram comprimere jussi sunt sacri mysterii ministri, I, 42. Ab ira superari non debent qui sunt ex sacro tribunali, I, 17. De ira, I, 159 et *seq.*

Irene responsa Augustino Alexio, II, 120.

Irene imp. Constantini mater, I, 264.

De Irene puellam decem annos nata, cum quodam Joanne sponsalia contrahente, II, 119.

Isralonem episcopum ordinavit Christophorus, I, 577.

Italix nomine quid intelligatur, I, 561.

Italicus Philippopolis metropolitanus, I, 525.

J

Jacob lector quidam clero ejectus, et deinde ad majorem gradum ordinatus, II, 171.

Jacobus Christi Domini secundum carnem frater, I, 192. Hierosolymitanæ Ecclesiæ primus thronum tenens, *ibid.* Sacrum calicem ex aqua et vino peragendum voluit, *ibid.*

Jacobus secundus ab Herode capite truncatus est, II, 14.

Jebus aliquando nomen urbi Hierosolymorum, I, 26.

De non jejunando quovis Sabbato, præter magnum, I, 43, 84. De jejunantibus cum Judæis, I, 46. Jejunantium Patrum certis diebus exceptio, I, 43. De non jejunantibus ægrotis, I, 45. Si quis propter eam etc., in Dominico jejuet, I, 425. Si quis clericus deprehendatur diebus Dominico jejunans, a. t. Sabbato etc.. De jejunante ut communicet, si contingat lavando aut balneo aquam bibere an communicabit, II, 169.

De Jejunio in Pascha, mulieris quæ peperit, II, 167.

Jejunium solventis vel non solventis affectio consideretur, I, 390. Jejunium solventium est circa mediam magni Sabbati noctem, I, 262. De jejunio in sancta Pascha Quadragesima, et aliis, I, 45. De jejunio ægroti in Pascha, an n. n. II, 167. De jejunio diei Paschæ, II, 1, 2 et *seq.* De jejunio quartæ et sextæ feriæ, II, 23. De jejunio magni Sabbati, I, 45. De jejunio in sancto Dominico vel Sabbato, I, 225 et *seq.* De jejunio salutaris Passionis omnibus diebus, et magni Sabbati jejunio, I, 262. De jejunio solvente et non, I, 35. De jejunio in Parasceve et aliis, I, 45. Ut a jejunis sacrificia Deo offerantur, I, 567.

Qui post Mosen fuit electi illius populi imperator Jesus, Jerichuntis festinans munimenta diruere etc., I, 510. Jesus Christus. *Vide* Christus.

Josannes Amatuntis episcopus depositus, et quid judicatum, I, 526.

De Joannis patriarchæ promulgatione ne causas ægerent qui sacris initiati sunt, I, 555.

Qui quomodocumque papa Joanne sunt condemnati, ut si sint quoque apud patriarcham Constantinopol. Phocianum condemnati, et e contra, I, 560.

Joannes, Cyprî archiepiscopus, I, 526.

De Joanne, Cyprî præsule, una cum populo ab insula emigrante propter barbaricas incurSIONES, I, 202.

Joannes, Ephesi metropolitanus Κολλωνός dictus, et alibi docetur, I, 179.

Joannes Chrysostomus lingua aureus, I, 192.

Joannis, patriarchæ Antiocheni, Ephesi insurrectione, I, 93. Joannis patriarchæ Antiocheni scripta de non cavendo monasteriis hominibus, I, 515.

Josephus summus Philosophus, II, 201.
 Jovianus, episcopus, I, 565.
 Jucundus, episcopus, I, 512.
 Judæi Christi parricidæ, I, 150. De Judæis quibusdam se Christiana sentire simulantibus, sed Judaica vetera sentientibus, I, 298. De Judæorum azyma comedentibus aut cum eis familiaritatem ineuntibus, I, 168. De Judæis vere conversis, I, 298. Julæi Strobiliotæ ubiqueque inventi, I, 510. De festo cum Judæis non celebrando, I, 4. Apud Judæos quas uxores non debebant ducere sacerdotes, I, 12. Judæorum azyma non accipienda, nec cum iis communicandum, I, 471. Judæus qui se Christianum esse velle, etc., I, 298. Judæus mancipium Christianum non habeat, etc., *ibid.* De ritu Judaico circa Pascha, I, 97. Judaicum omne festum abolitum, I, 168. Judaica sacerdotum vendendi et emendi consuetudo, II, 187. Judicare Christianos non oportet, I, 465.
 Electorum Judicum valet sententia, nec appellatiō sit obnoxia, I, 553. Judices quorum est proprium judicare, si contra leges fecerint, tenentur ac si dolo fecissent, I, 553. De iudice innumeribus corrupto, I, 552. Non indigeat provocatiōne electi iudicis sententia, I, 551. De iudicibus ecclesiasticis, I, 553. Judices tres ex utraque provincia eligantur, ut episcopi diu non detineantur in synodo, I, 662. Iudicis incompetentis præscriptio seu exceptio non prodest iis qui rei aguntur, I, 551. Sive iusta sive iniusta electi iudicis sententia, ei standum, I, 551. Ne ab electiis iudicibus appellare liceat, I, 633. Electorum iudicum sententia nihili pendi non debet, I, 657. Iudicum ad synodum electorum nomina, I, 662. Iudicibus qui præsent non coguntur leges exacte scire, I, 553.
 Iudicium non est situm in potestate metropolitani, sed synodi quæ est apud ipsum, I, 92. De clericis ad civilia iudicia tractis, I, 551. De iis qui iudiciorum sæcularium cognitiōnem ab imp. petunt, I, 651. De provocantibus ad iudicia Transmarina, I, 553. An iudicio sumus obnoxii sermonem Dei audientes et non factentes, II, 169. De vocatis in iudicium, I, 48.
 De Juliano Epigonii querimonia, I, 585 *et seq.*
 Julius Postux citatus, II, 122.
 Julius episcopus, I, 486. Patriarcha Romanus, I, 635.
 De Jumentis non introducendis in ædes sacras, nisi, etc., I, 261. De jumentis a frigore consumptis quod templum ingredi non permittebat loci reverentia, I, 261.
 De Juramento nobilitatis ejusdem de abstinendo a carnibus ferias tertias omnium anni hebdomadam, II, 87. Consideranda sunt et species juramenti, et verba et affectio, II, 65. Juramentum. *Vide* Jusjurandum, sacramentum. De juramentis, male factis, II, 86 *et seq.*
 Qui jurant se ordinationem non admittere, ejurantes ne cogantur pejorare, II, 65. Jurans orthodoxus non Christianorum, sed eorum qui male sentiant more, punitur, I, 275. De jurantibus gentilium sacramenta, I, 270. Recte tibi defero et per salutem tuam jures, I, 270. Jusjurandum quod per improbatam religionem concipitur, non servatur, I, 270. Sicut defertur jusjurandum, ita debet jurari, *ibid.*
 De sibi ipsis Jus dicentibus, I, 655.
 De Justiticiis gratis, I, 647.
 Justiniana Carthaginiensis ecclesia in Africa, I, 589.
 Justinianus secundus Πυρόπριος dictus, I, 161.
 Ad Justinianum imp. oratio, I, 152, 153.
 Novæ Justinianopolis seu Cypri privilegia, I, 589.
 Juvenalis, Hierosolymorum episcopus, I, 67.

K

Καρίαί, II, 20.
 Καταβραβείν, I, 469.
 Καθαίρειν, I, 529.
 Καθαρί qui dicitur, I, 69.
 Κείρα, I, 251. Προήκεια accipitur, I, 550.
 Κέρμα, I, 247.
 Κολυβός, I, 246.
 Κολυβισαί, I, 247.
 Κολυβάς quis sit dicitur, I, 179.
 Κράση, I, 285.
 Κρηνηώματα, II, 122.
 Κρίτρια, I, 223.
 Κρίτριαί, II, 124.
 Kyrie Eleison, I, 251.
 Κωμάζειν, I, 558.

L

Labis polini sacrum hominem quid sit, II, 192.
 Lac et mel ad altare offerre non oportet, II, 224.
 De lactis oblatione, I, 565.
 De Lacedæmoniæ metropoli, I, 127.

Lætus Notarius, I, 627.
 Laicus aleis et ebrietatibus vacans, vel cesset vel deponatur, I, 29. Laici in ecclesiis continere non vetantur, I, 459. Laici cum scientis iudicis et saltationibus comedere vetiti, I, 528. Si laicorum quispiam inops accedat, ut possit e ditiori monasterio sublevari, I, 524. Nemo laicorum divina sibi mysteria imperitiat præsentie episcopo etc., I, 225. Nullus laicus repente ad epis. opalem altitudinem evehendus, I, 558. De laicis uxores ejicientibus, I, 52. De laicis clericorum officia et monasteria occupantibus, I, 195. Laici et sacri cui subesse debent, I, 19. Non oportet laicum publice disputare vel docere, I, 253. De laico seipsum mutilante, I, 15. De laico vel clerico regem contumelia afficiente, I, 35. Laico mira altare non liceat ingredi, nisi imperatori et quando, I, 29. De laico episcopum sine causa verberante, I, 75. De laicis conjugii nomine mulieres rapientibus, I, 144.
 Λαοίκα est urbs Thragæ, I, 585.
 Λαοί άνατοι, I, 628.
 Λαογυακτα, I, 12.
 De lapsis qui per ignorantiam, vel scientibus iis qui promoverunt, ordinati sunt, I, 71. De lapsis tempore persecutiōnis, I, 69. De lapsis sine tormentis, II, 9. De lapsis propter metum, *ibid.* De lapsis. *Vide* Fidem negantibus.
 Lata culpa quæ nominetur a juris peritis, II, 93.
 Latini matrimonia indiscriminatim contrahunt, II, 129. Latini indiscriminatim suffocata comedentes, I, 41, 257. Latinorum quorundam inanis excusatio circa jejunia, I, 225. Latinorum mulieres ad altaria sine pudore ingredientiēs, I, 474. De Latinis rejicientibus qui uxores ex Romania volunt accipere, I, 150. De Latinis azyma in sinu ferentibus, eaque ut sacramenta impertientibus, I, 225. Inter Latinos non solum viri laici, sed et mulieres in sanctum tribunal ingrediuntur, et sedent, stantibus sæpe iis qui sacrificant, I, 259.
 Latronum et hostium differentia, II, 52. Si autem qui occidit, nec latronem persecutus est, etc., II, 115. De se latronibus adversos obijcientibus, II, 115.
 Latrocinii et murorum effossionis divisio, II, 162.
 De non lavando cum mulieribus, I, 247.
 De Leanzæ cura circa suos catulos, II, 110.
 Lectores ferre orarum non oportet, I, 465. So is lectoribus et cantoribus post ordinationem uxorem ducere concessum est, I, 16, 162. Lectorum licentia erga suas uxores, I, 550. Lectorum ordo quare constitutus, I, 161. Lectores creati chorepiscopi licet, I, 514. Contra lectores qui in memoriis defunctorum musica et organica cantica cantant etc., I, 610. De lectoris in clericum cooptatione, I, 173. De lectorum matrimonio, I, 129 *et seq.* Lectores populum non salutent, I, 535. Lectores vel uxores ducunt vel continentiam proleantur, *ibid.* Ut lectores in tempore pubertatis post annum xiv. cogantur vel matrimonio conjungi, vel celibatum proleantur, I, 536. De lectore ante matrimonium cum sponsa congresso, II, 120. Sin autem lector cum muliere aliqua colerit, quæ non sit sibi desponsa etc., II, 120. Ne lectores æque ac diaconi et sacerdotes secularia officia suscipiant, I, 538. Prohibitum est lectoribus, ne expleto ministerio ad populum conversi eum salutent, I, 536. Ut qui solos tunc debent sacerdotes et antistites adorare, *ibid.* Lectores ut constitui debent, et de eorum tonsura etc., I, 514. *et seq.* Lectores esse clericos, et habere manuum antistitis impositionem, I, 119. Lectores populares unde facti, I, 181. De lectoribus etiam non tonsis apud Armenios, I, 194.
 De Legatis papæ Romani, I, 145. Legati papæ ex aliorum regionibus et unde id, I, 154.
 Ut libera Legatio ex omnibus provinciis ad synodum mittatur in Mizontum, I, 652. Ut sit legatio libera, I, 655. Ut legatio mittatur ad Levantistas de componenda pace, I, 605.
 Qui semel Legit in ecclesia non existimatur ejus clericus, I, 625. Ut qui vel semel in ecclesia legerunt non possint ab aliis promoveri, *ibid.*
 Legumina ut offeruntur, I, 5. Novorum leguminum oblationis interpretatio, I, 2.
 Λεωνιάβαρα quæ dicuntur, I, 168.
 D. Leonis Stuppæ patriarchatus, II, 155.
 De Leprosis, et animalia rationis expertia inecutibus, I, 394.
 Ad Letonium, Melitenes episcopum, epistola, II, 151.
 Lex quæcunque loquitur, iis qui in lege sunt loquitur, II, 77. Quæ in antiqua lege continentur, præter ea quæ ab Ecclesia aperte susceptæ sunt, exolvere, et qui eis utitur, Judaizat, II, 129. Pæna legis est extraordinaria, I, 552. De lege a D. Nierphoro constituta de Dei ecclesiis et sanctis domibus, I, 555. Eos, qui docentur leges civicas

Græci moribus uti non oportere, I, 210. Leges civiles cur externæ appellantur, I, 156. De legibus Mosaicis, II, 141.

Qui cum libera quæ non quæstus gratia, etc., II, 57.

Per suos liberos juramentum, I, 270. Si quis suos liberos relinquit, nec eos alit, et quantum in se est ad convenientem pietatem, etc., I, 423. Ut liberos suos non facile emancipent episcopi et clerici, I, 563.

Libertatem esse rem inestimabilem, I, 257. Libertatum causas judicare quorum est, I, 612. In libertatis causa trium testimonium satis est, I, 257. De proclamante ad libertatem, I, 255. Novella ad id, *ibid.* Ad libertatem quid requiritur, I, 54. Lex quæ adversus libertatem non dat restitutionem, de quibus intelligenda, *ibid.*

Liberti accusare non debent, I, 665.

Libra complectens exagia centum, postea LXXII, I, 78. Libri ex Antiquo et Novo Testamento qui legendi, I, 252; II, 178 *et seq.* Libri Veteris et Novi Testamenti qui sint, I, 56; II, 42 *et seq.* De libris impiorum, I, 39. Quos libros reponi velint Patres in episcopo Constantinop., I, 239. Quos leges volunt comburi, quod idem est, *ibid.* Falso inscriptos libros impiorum legere non oportet, I, 56. Ultra libros qui legi debent, legendas quoque passionum martyrum commemoraciones, I, 572. Quosum libros in ecclesia legi oporteat, I, 549. De librorum sacrorum corruptioribus, vel couponatoribus, vel unguentariis tradentibus et aliis, I, 238 *et seq.* De libris qui non sunt in usu licentia, I, 258. Quamam libri legi debent ab orthodoxyis, I, 39.

Licinii tyrannis, I, 71; II, 5.

Ligare et solvere solis antistitibus concessum, et quibus permiserint, I, 313. De ligandi et solvendi potestatem habente, si viderit pœna affectum, cum gratiarum actione penarum medietate susceptis, II, 126.

De ligneo equestri certamine, I, 184.

Linus primus pontifex Romæ constitutus, I, 509.

Si quis eorum qui litigant, dixerit se aliquid disse, etc., I, 332.

Litteræ commendatitiæ quæ dicantur, I, 123. Dimissoria, *ibid.* Pacificæ, *ibid.* Sine litteris commendatitiis qui non admittantur, I, 21. De eas afferentibus, I, 22. De litteris commendatitiis et dimissoriis clericorum et pacificis, I, 10, 21, 125 *et seq.* De litteris commendatitiis et dimissoriis afferentibus, I, 77.

Omnis Locus Domino consecratus Dominicus dicitur, I, 214. Inter ecclesias et pronas et alios locos Dominicos est differentia, *ibid.* Loci Domini. *Vide* Ecclesia.

Τοποτηρητῶν sive loci servatorum nomen unde, I, 509.

Λόγος, Λογοπαγία, I, 452.

De Longino, II, 66.

D. Lucæ synodale decretum, I, 339.

Lucra turpis generis, I, 556. Lucrum perniciosum ex calamitate fratrum, II, 28.

De Ludis scenicis et aliis, I, 180 *et seq.* De ludorum spectaculis in diebus Dominicis et aliis festis prohibendis, I, 184. Ludorum genera, I, 218. Ludi prohibiti, quique exceptis, pœnæ aleatoribus impositæ, I, 124. Ludendum non est minime ludicris, I, 81.

In luminarium festo correctio quærenda in iis quæ sunt a clericis, I, 250.

De lunæ cyclis. *Vide* Cyclus.

Lupus cum agnis pasci ut dicatur, I, 470.

In luxu reprehensionem incurrit quod non propter usum, sed ostentatorium ornatum, I, 318.

Lyco Ægypti regio, II, 170.

M

Macarius patriarcha Hierosolymitanus, I, 685. Macarii Hierosolymitani cum D. Michaelis Agiotheodorito in præsidio conversatio, et scribæ officii functio, I, 528. Macarii depositio, I, 644.

Macedonii blasphemæ voces, I, 18, 85. Adversus Macedonium congregata synodus, I, 35.

De Macres servi Dei renuntiacione, I, 537.

De Madytana metropoli vidua, I, 201. E Madytana Ecclesia sit Heraclæm episcopus, *ibid.*

Ad Marnam episcopum epistola, II, 164.

Magi qui dicantur, I, 469.

De Magicis artes exercentibus, et id genus hominibus, 599 *et seq.* De magicis artibus quæ sunt clericis interdictæ, I, 469.

Magistratus non coguntur leges exacte scire, I, 575.

Magistratum ecclesiasticorum judicialia officia, I, 296.

Magistratus qui pecunias accipiunt ad jus dicendum, etc., I, 532. Magistratus licet nullam habeat in episcopos jurisdictionem, I, 565. Dolum magistratus requiritur, I, 575. Majores qui dicantur, I, 591.

Malum boni prætextu qui facit, is est duplici pœna dignus, II, 143.

Mammonam Dei mandato præferre quantum malum, I, 295.

Mandata Dei etiam sine divina gratia compleri posse dicentes, I, 617.

Manes seipsum Paraclætum appellabat, I, 271.

Manichæi qui sint, I, 271. Manichæi hæretici, II, 50. Eorum opinionis, *ibid.*

De Manumissionibus, I, 618. De manumissionibus quæ fiunt in ecclesiis, I, 600.

Manuum impositio non intellecta de electione, I, 447. Manuum impositio quæ peccata tollit, I, 403, 410.

Mapalturum parochia, I, 585.

Marcellus hæresiarcha Ancyra ortus, I, 86.

Marcellianorum hæresis anathemati subjecta, *ibid.*

Sub Marciano imp. quarta synodus, I, 111.

Marcionis impia dogmata, I, 272.

Marcionistæ hæretici, II, 50. Ab heresi sua convensi, et ad rectam fidem accedentes, baptizantur, *ibid.*; I, 271.

Μαργαρίτα γροσμάρα, I, 187.

Maria Constantinii mater, et susceptrix Irenæ, I, 221

De Maria quadam desponsa D. Michaeli Mesopotamitano, II, 121.

Maritus est mulieris caput, I, 421. An maritus et uxor, qua nocte simul congressi, sacramentum esse debent participes, II, 166. De maritis uxores dimittentibus, I, 639. De ea quæ marito reliquit, I, 258. Maritorum adulteras mulieres recipiendi licentia, I, 269. De marito ab uxore relicto, II, 94.

Qui suam in Maribus turpitudinem ostendit, etc., II, 117.

Maro Indi genus, I, 218.

Conventus, qui in prima Martii mensis die fit, ex fidelium civitate tollendus, I, 230.

De Martyrum historis falso confictis, I, 252. Martyribus annumerari eos qui in belis occiduntur, quis vellet, II, 70. De martyrum festis, et circa ea canticis, choreis, et populi confluxu, I, 426. Martyria hæreticorum ne frequentius qui sunt Ecclesiæ, orationis gratia, I, 457. De martyrii tormenta fugientibus, datis pecuniis, II, 20 *et seq.* Martyria dicantur ab hæreticis conmeteria, I, 457. De fictis martyrum monumentis, I, 619. De martyribus Christi non relinquendis pro falso, I, 468. De martyrum congregationes abhorrentibus per arrogantiam, I, 426. De martyrium fortiter passis, II, 22 *et seq.* De passionibus martyrum, I, 472. Et licentia eorum passiones legendi, *ibid.* Cum martyrum reliquiis consecranda templa, I, 296. De martyrio sponte se tradentibus in persecutionis fervore, II, 18 *et seq.* Martyres unde appellati, I, 456.

Masadarum episcopus, II, 66.

De Masulorum et animalium initoribus, II, 58.

Massilianorum hæresis, I, 427; II, 50.

Mathematica condemnatur, et prohibita, I, 169.

Matrimonium quid, II, 99. Matrimonium societas et communicatio divini et humani juris. De matrimonio illicito Maximi, II, 174. De iis qui duobus matrimoniis implicati sunt, I, 160. Matrimonium an legitimum impuberis puella, vice secunda benedictione, II, 96. Matrimonium Augusti Brictanii filie divulsus, II, 99. Ad matrimonium illicitum de accessit clerico, II, 168. De eo, qui matrimonium vituperat, I, 117. De eo qui matrimonium abominatur, I, 420. Matrimonium quibus causis solvi potest, I, 3. Matrimonium non solvitur consensu, I, 215. De iis qui matrimonio se applicent post ordinationem, I, 160. De matrimonio Agareno cum Iheris filiabus, I, 242. De matrimonio indiscriminatum hæreticorum et eorum qui sunt Ecclesiæ, I, 457. De matrimonio hæreticorum prohibito, I, 466. De iis qui plurima matrimonia contrahunt, I, 401. De ducente in matrimonium alteri desponsam, I, 276. Matrimonii vincula convenia stipulatione manibus, *ibid.* De matrimonio comma potestatem viduarum, I, 220. Matrimonia quæ fiunt sine iis qui habent potestatem sunt fornicaciones, II, 100. Matrimonium tertium non dissolvi, ut contra leges factum, II, 158.

De Laurentii episcopi relatione, I, 637.

Maunitana Sidifensis, I, 511. De Primatu ejus, *ibid.*, 519. De ea visitanda, *ibid.*, 580.

Maurorum Legati, I, 609.

De Maximo cynico, I, 91.

De Maximiano Bagaiensi, I, 621.

Intra Maximianistas et Donatistas acta, I, 605.

Maximilla et Priscilla, pseudoprophetsæ, I, 97.

Mediator episcopus qui dicitur, I, 611.

Medicum imperium, licet medicorum principem ordinationem, agendus non cogat, I, 515. Quare? *ibid.* De Medicamentis abortivum et infans, I, 265. De medicamentis facientibus ad hominem occidendum, I, 265.

Mediolanensis episcopus, I, 595.
 De Megarensi episcopatu, I, 515.
 Mel ad altare non offerendum, I, 224.
 De mellis oblatione, I, 565, etc.
 Sancta Melane quomodo ad salutis fastigium pervenit, I, 423.
 Meletius monachus, I, 531.
 Memnonis, Ephesi episcopi, depositio, I, 99.
 Mendicis quæ data sunt, nec diabolus auferre potest, I, 345. Utrum mendicis largiri melius an Ecclesie donum offerre, *ibid.*
 Menstrua. Vide Profluvium, Abscessus, Purgatio.
 De Meretricibus Alentibus, I, 237. De patre filiam, vel domino servam nutriende ad quæstum meretricium, I, 238.
 Mesaritæ matrimonium divalsum, II, 99.
 Mesembriæ antistites, I, 195.
 Mesitine episcopus, II, 66.
 Beato Metaphraste agendæ gratiæ, I, 232.
 Meroutia, I, 380.
 Metrophanes patriarcha factus, I, 685.
 Metropoles variæ et quomodo distinctæ, I, 145. Veræ metropoli jura sua servanda, I, 201. Metropolitum honore permitti episcopatus ut affecti, I, 127.
 Metropolitanus inferior patriarcha, I, 697. Metropolitanus accusatus episcopum elegisse, sed non cum suis provincialibus, I, 527. De metropolitano ordinatone, etc., I, 145. Metropolitanus qui sedem mutant, I, 607. Metropolitanus orientales proprios episcopatus et monasteria a laicis detenta revocantes, I, 513. Electiones a metropolitano non fiant, I, 528. Metropolitanus non debet interesse electionibus, *ibid.* Metropolitanus olim a synodis suis ordinati, I, 88. Ut id immutatum, *ibid.* De metropolitano a synodo universali licet deficiente, I, 99. Quæ metropolitano licet accipere et quæ non, I, 295. Metropolitanorum jus antiquum, et quale postea, I, 66. Metropolitanos inter dignitates non collocari, I, 165. De metropolitano ducibus in eadem provincia, I, 126. Plura de iis, I, 327.
 Michael Agiotheodoritus, I, 558.
 Michael patriarcha, philosophorum princeps, I, 235. Ejus editum, *ibid.*, 536.
 Michaelis patriarchæ synodica declaratio, I, 581.
 Michael Mesopotamitanus, II, 121.
 De Milite propriam uxorem recipiente, quæ alteri nupti in ejus absentia, I, 267. De militibus zonam dependentibus, etc., I, 119. De militum uxoribus que nubunt cum marito ipsarum non apparent, II, 95. De militia episcoporum, I, 54.
 Mimis prohibiti, I, 185. De mimis et eorum spectaculis, a quibus arceudi clerici, I, 218. De mimis qui sunt Christiani, I, 599.
 Mindanorum æger, II, 66.
 Ministrum panem dare non oportet, I, 464. Nec locum habere in diaconico, etc., *ibid.*, 462. Nec ferre crarium, nec ostia relinquere, *ibid.*, 463, 475. Ministri subdiaconi dicuntur, I, 462.
 Mizonius, I, 562.
 Modestia sacerdotum qualis esse debeat, I, 518.
 Monachum vel monialem monasterium suum relinquere non oportet, I, 227. Monachi qui sunt in monasterio præferri debent aliis ad ea capiendâ quæ sibi sunt necessaria, I, 324. De monacho aliquid surripiente, I, 342. Qui ordinantur monachi clerici dicti, I, 119. De eorum officio, *ibid.* De monachis oratoria edificantibus, I, 519. Monachi habitus interdictus secularibus, I, 231. Monachis leges datæ, I, 116. Monachus ut cognatam monachiam aspiciat, I, 526. Monachis non licet uxores ducere, I, 132. De monachorum translationibus, I, 558. De monacho a monasterio suo aufugiente, I, 357. Monachi in monasteriis virorum simul non habitantes, I, 570. De monachorum egressione, I, 212. De monachum ex aliena regione suscipiente, I, 558. De licentia circa monachos cum episcopo videbitur, *ibid.* Monachis viris concessa, quæ non mulieribus, I, 212. De monachorum fornicatione vel matrimonio, I, 210. Monachi ibi permanere debent ubi sæculo renuntiarunt. Monachi ad virgines vel viduas non ingrediuntur, nisi, etc., I, 566. De monachorum testamentis, I, 341, 342, 343. De monachorum habitum imitantibus et illudentibus, I, 340. De monachorum bonis, I, 204. Monachi qui tonsuram acceperunt clerici dicuntur, I, 274. Publica ministeria a monachis administrata, I, 117. Monachi nil debent habere proprium, I, 341. Monachi et monachæ in uno non versentur monasterio, I, 325. Monachorum professiones quales sint, I, 361. Monachi fornicantes ut adulteri puniuntur, II, 116. De monachorum prætextu utentibus, I, 116. De monachis religiosam vitam relinquuntibus, I, 694.
 De Monasteriorum ædificatione et inspectione, I, 551.

Monasteriorum bona non esse a laicis ad instruendâ, I, 302. De præfectis monasterio curam suam negligentibus, I, 556. De ingressis monasteria, I, 550. In monasteriis, qui jus habeat, I, 323. A monasterio non sunt auferenda quæ sponte oblata sunt, *ibid.* De pertinentibus ad monasteriorum ædificationem, I, 312. In solis mulierum monasteriis communis vivendi ratio habetur, I, 570. De præfectis in monasterio constituendis, I, 558. De eorum potestate, *ibid.*, 515. Monasteriorum novæ extructiones ad episcopatum ruinas tendunt, I, 344. Eorum privata extructio ad episcopatus sui perniciem vetita, *ibid.* E contra, si non, *ibid.*, 345. Ex monasteriis nihil alienandum, I, 505. Monasteria nulla a laicis occupata, I, 195. Duplicita monasteria quæ dicantur, I, 326. De monasteriorum fundatoribus et eorum statutis, I, 121. Monasteria secularibus non tradenda, etc., I, 515. De monasteriorum regulis, I, 206. Monasteria semel consecrata, ita perpetuo manere debent, etc., I, 140. Mulier in virorum monasterium, et e contra, non ingreditur, I, 213. De monasteria imperfecta relinquuntibus, I, 320. De susceptis ex alieno monasterio, *ibid.* Cur monasterium ab episcopo excitatum sub ejus jure non servatur, I, 345. Monasteria et annorum spatia possessa, non facile ad dominos revertantur, I, 515. Monasteriorum aliquot nomina, I, 345. Monasteriorum diversa loca nominata, I, 505. De non faciendâ monasterio duplici, I, 235. In mulierum monasteriis observata quæ non in virorum, I, 207. Monasteria non esse de novo constituenda, I, 555. De monasteriis episcopali voluntate consecratis, I, 217.

Quomodo probandi sunt qui vitam Monasticam elegissent, I, 339. De monasticam vitam eligentibus, I, 340. De iis qui vite monasticæ incumbunt, constituto, I, 403. Insuperstite non admittendi, *ibid.*, 204. Monasticum vestitum induere non licet sine episcopi permisso, I, 661. Ad monasticam vitam nemo admittatur, nisi triennio probatus, I, 359. Vel solum spatium semestri, *ibid.*

Montana, I, 153.
 Montanus se Paracletum vocavit, I, 87. Ejus falsæ prophetiæ per mulieres, *ibid.* Pepuzeni Montanum Paracletum vocant, II, 50.

Montanistæ Phryges, I, 97. Pepuziani, *ibid.*
 De Monumentis factis martyrum, I, 619.
 Mores non scripti, quales valere debent, I, 427. Sicut scripti canones, retinari non possunt, II, 111.

De morientibus Eucharistia non privandis, I, 253. De mortem sibi consciscere conantibus, I, 218. Mortuorum corporibus Eucharistia non detur, neque baptismus, I, 510.

De Mose sacerdotibus innixo in prælio contra Amalech, I, 510.

De Mulieres matrimonii causa rapientibus, I, 265; II, 79. Mulieres ad sacrum tribunal ingredi non oportet, I, 131, 474; II, 85. De non lavando cum mulieribus, I, 460, 247. De muliere absente viro, alteri nubente, I, 69. De clericis et laicis rapientibus, etc., I, 144. De mulierum testimonio et tutela, I, 210. De mulieribus monasteria splendide amictu ingredientibus, etc., I, 211. Mulieribus non licet extra monasterium procurrere, I, 212. Cum aliis religiosis mulieribus cur egressi tantum liceat, *ibid.* Mulieres in ecclesia docere non decet, I, 458. De mulieribus monachis egressi non permittuntur, I, 212. De mulieris conjugio alii nubentis absente marito, et non redeunte, I, 267. Mulier non est curatrix, I, 240. Mulier virili veste non utatur, I, 250, 251. Mulier in virorum monasterio non dormiat, I, 213. De mulierem alteri desponsam ad nuptias vocante, I, 276. Cum muliere hæretica non licet conjugii virum orthodoxum, I, 241. De cohabitatione cum mulieribus, I, 698. De mulierum in ecclesia silentio, I, 259, 240; II, 85. Mulierem introductam habere clericis non licet, I, 62. Mulier Deo dicata, Christi sponsa, I, 161. Mulieribus non est acris fomentum viris ad excitandam flammam, I, 213. De coeuntibus cum mulieribus Deo consecratis, I, 161. Mulieres concionari aggredientes, I, 210. Cum muliere in ecclesia habitare summe impium, I, 275. Cum laico habitu mulieres esse in monasterio, simpliciter non beneficium opus est, I, 216. Mulier relinquens maritum, ut abhorrens matrimonium, anathema sit, I, 422. Mulieres in episcopis aut monasteriis versari non debent, etc., I, 221. Mulier in testamento non fert testimonium, I, 210. Mulieribus concessus baptizandi usus, et per quem, I, 272. Pro se solis agunt mulier et cæcus, I, 240. Mulierem a proprio viro separari non est justum, I, 190. De mulierum sepulturis, I, 214. De mulieribus hæreticis, I, 619. Mulieres apud Eustachianos virilibus vestibus indutæ, etc., I, 415. De muliere comam tendente, I, 434. Mulierem quæ cum altero pollutur, moerari; virum qui cum alia scortatur, non condemnari, I, 259, 260. Cum mulieribus scorsum non comedendum, I,

339. De mulieribus fetum in utero perimentibus, I, 398. De muliere exercitationis causa virilem vestem accipiente, I, 422. Mulieres menstruas patientes ecclesiam ingredi non oportet, II, 4. De muliere in vestibulo stante, etc., II, 5. De mulieribus virginitatem profitentibus, et postea se nuptum dantibus, II, 77. De muliere in via pariente, II, 92. De mulierum adulterio non publicando quando confessæ sunt, II, 93. Mulier cum adultero vivens, est toto tempore adultera, II, 79. De muliere per ignorantiam nubente ei qui ab uxore in tempus derelictus est, II, 103. De mulieris anathematizandis, I, 415. Μυροχαίδες, II, 122. De Μυρæo episcopo, I, 505. Qui seipsum mutilavit, non fiat clericus, I, 15. De aliorum mutilatione et castratione, *ibid.* An in sacerdotium tales admittantur, I, 51. De mutilationibus qui post sacerdotium eveniunt, *ibid.* De mutilatos irridentibus, I, 57. Muzalon patriarcha, I, 525; II, 121. Adversus eum digressio, *ibid.*, 17. Mystera a viris et mulieribus facta tolli debere, I, 250. Mystera participare unoquoque die debent esse parati fideles, I, 236. Sancta mystera non tractanda per laicos, I, 225. Eorum ministri iram componere debent, I, 42.

N

De Nardi pretioso unguento ad pedes Domini, I, 476. De Natalis Christi festo, I, 250. Natalitia martyrum in Quadragesima non celebrari, I, 477. Nazianzeno metropolitano Ancyrae Ecclesia data, I, 88. De Nectarii promotione, I, 434. De Negantibus nomen Christi, I, 40. De negantibus Deum, I, 71. Vel nomen clericis, *ibid.*, 40. Neocæsariana synodus Nicæna prior, I, 58. Canon ejus de septem diaconis, *ibid.*, 174. Neocæsarea metropolitana maritima civitatis jura conscripsit, I, 117. Neophytum non debere fieri episcopum, I, 152. Nestorii depositio, I, 99. Qui Nestorii depositioni subscriperint, sed Joannis parti postea accesserint, deponi, I, 100. De restitutis a Nestorio, vel idem sentientibus, I, 102. Adversus Nestorium synodus, I, 99. Ejus hæresis, *ibid.* De non sentientibus cum Nestorio restituentibus, I, 101. Nicæna, Bithyniæ metropolis, I, 674. Nicæna synodus œcumenicarum respectu prima, I, 59. Ejus decreta confirmata, *ibid.*, 99. Confessio ideæ ab ea edita, *ibid.*, 511. De veteribus ejus exemplaribus perquirendis, *ibid.*, 511. Constantianus Nicænus, quid sentiret, II, 46. Nicephori lex malorum causa, I, 333. Nicetas Smyrææ episcopus, II, 295. Nicetas episcopus, I, 622. Nicolaus Muzalon, Amyelinus episcopus, I, 578. Vi a magistratu tonsus, *ibid.*, 577. Nicolaus patriarcha, I, 252. Propter Niveitas Armeniorum jejunium, I, 143. Nisan, quid, I, 685. Nomina orthodoxorum scriptis eorum apposita qui male sentiant, I, 59. Nomina nonnulla ad tolerandam arrogantiam prohibita, I, 567. Nonæ quid sint, I, 230. De Notariorum festo, I, 251. Novalis, episcopus Mazulitanus, I, 522. Novatus, Romanæ Ecclesiæ presbyter, I, 68. A demone infatus est, *ibid.* Ejus depositio, *ibid.*, 363. Novatiani Cathari dicti, I, 69. Penitentiam non admitterunt, *ibid.*, 209. Eorum hæresis, *ibid.*, 60, 61. An rebaptizandi sint, II, 48, 104. Novella Leonis Philosophi, I, 114. Justiniani, *ibid.*, 215. Porphyrogennetae et Constantini, II, 108. Noviluniorum festi dies, I, 251. Eorum cessatio, *ibid.*, 235. Nubium persecutores qui dicantur, I, 228. Significationes variae ex nubium inspectione, *ibid.* Numidiæ duæ partes Africae, I, 562. Numidicæ matricula, et archetypus in prima Cathedra, etc., I, 622. Circa Nuptias modestia Christianorum requiritur, etc., I, 478. Nuptias illicitæ non confirmantur, I, 186. De nuptiis illicitis implicato per ignorantiam, I, 185. A nuptiis abstinencia, I, 60; II, 85. In illicitis nuptiis magis puniri debent qui consensu sunt, quam qui agent, I, 409. De nuptiis prohibitis, I, 222. De nuptiis legitimis, I, 54. In secundis nuptiis presbyter ne convictus, I, 407. Nuptiæ prohibita trifariam divisæ, II, 85. Non sunt legitime nuptiæ nisi si qui conjunguntur consenserint, II, 80. Nuptiæ non solvantur, nisi fornicationis causa, II, 64.

O

De Oblatione primitiarum mellis, etc., I, 265. Oblationem in domibus fieri ab episcopis non oportet, I, 480. De oblationibus constitutio, I, 523. Oblationes spontaneæ eorum qui ad tonsuram veniunt, I, 524. De oblationibus sacerdoti faciendis, I, 277. Occidentium volumen, cur ita appellatum, I, 92. De clerico alium Occidente, I, 12. Ortoechus, Iudi genus, I, 218. Oeconomus, I, 26. Ex laicis, I, 142. Ex clericis, I, 143. De economo notauda, I, 112. De economis in Ecclesia constituendis, I, 501. Offetula Ecclesia, I, 512. Officia ecclesiastica que ἀγορεύειν, I, 164. Οἰνωτόν, et Οἰνωροχία, I, 246. Oleum sanctificatum non potest hæreticus, I, 366. Oleum et incensum cur offeruntur, I, 2. De iis qui Olera cum carnibus apposita comedere recusant, I, 389, 390. Onesimus Philimonis servus, I, 51. Orare cum hæretico non oportet, I, 467. Nec in Judæorum nec hæreticorum synagoga, I, 41. Nec cum iis qui precibus Ecclesie non communicant, I, 431. Orarium unde dictum, I, 465; II, 114. Orarium ferro nec unistrum nec lectorem, etc., de et, I, 463. De non com unicantibus Orationi cum populo, I, 431. Orationis gratia ne abeant in hæreticorum martyria illi qui sunt Ecclesie, I, 457. Circa Oratoria a difficandi libertas, I, 520. Circa oratoria non similis impensa postulanda est, quam circa monasteria, *ibid.* Oratoria habentes laici excommunicati, I, 191. Eos qui celebrant in oratoriis præter episcopi voluntatem, deponi, I, 554. De Ordinationis forma, II, 174. De ordinatione hæreticorum, I, 44. De ordinatione que fit ab antistitibus in ecclesia, I, 1. De ordinatione irrita, I, 76. De ordinatione imperatorum, I, 121. Extra diocæsim ordinare prohibitum, I, 24. De non faciendis pecunia ordinationibus, II, 184. Ex ordinatione que venundatur nihil quis juvetur, I, 112. Ordinationem ejusque gradus per septem dies facienda esse, I, 359. De confisus peccatum ante ordinationem, I, 70. De ordinationibus episcoporum non differendis, I, 141. De nuptiis ante ordinationem permisis, non postea, I, 16. Ordinationibus nomine characteris impressio comprehensa, I, 112. De secundam ordinationem suspicientibus, I, 44. Ordinationem se non admittere qui jurant, ne cogantur peccare, II, 133. Qui ordinant debent honorari ab ordinatis, I, 22. Ab hæreticis ordinem illi cur iterum ordinantur, I, 44. Neminem absolute ordinandum esse, I, 107. Qui convicti non ordinantur, non autem qui solum accusati, I, 40. Si quis ordinatus episcopus non suscipi ministerium, etc., I, 24. De ordinantibus propter pecuniam, I, 112. De ordinatis lapsis, I, 71. De ordinato non cuncte in suam parochiam, sed non sua culpa, I, 447. De ordinatione quam Maximus injuste peregit, I, 704. Ordo omnia continet, I, 23. Orientales episcopi cur a synodo recesserint, I, 99. Cur Orientem respiciamus inter orandum, II, 147, 148. Ὁσῶν quid, I, 463. Orthodoxosæ episcopatus, I, 147. De Orthodoxo possessionem habente in qua est sancta ecclesia, I, 547. In non orthodoxos nihil conferant episcopi, aut clerici, *ibid.* Omnes orthodoxos fidei esse confessores vult jus ecclesiasticum, I, 40. Omnes episcopus, I, 482. De concientibus Ova in Sabbatis et Dominicis Quadragesime, I, 224. De Oxybapho, I, 226.

P

Pacificæ litteræ. Vide Litteræ. Palesina que proprie regio, I, 66. Palatinus, I, 675. Pamphilius hæreticus, I, 59. Paphlagonia Attaliæ provincia, I, 107. Panarion, liber Epiphani, II, 14. Paris in sacrificio quid significat, I, 265. Paris sanctus cur post mortem antistitibus datur, I, 253. Præter panem et vinum aqua mistum nihil in sanctis offerendum, I, 565. Panos festum, I, 250. Pantopoli monasterium, I, 531. Panoph diaconus, II, 171. Papam habere omnia jura imperatoris, I, 412. Ab eo fieri ultimum judicium, *ibid.* Papa Romanus ubi jus ordinandi non habet, I, 154. A Papa non est appellatio, I, 414. Papa et Mediolanensis episcopus, I, 594.

Pappus, I, 416.
 De Paramonario, I, 112.
 Sanctæ Parasceves vita, I, 232. Igni mandari jussa, *ibid.*
 Παράσκει, quid, I, 568.
 Παρασναγογι, qui, II, 50.
 Parentes a filiis in senectute alendi, I, 425.
 Parochias agrestes, saltem xxx annorum spatio possessas firmas manere, I, 185. De parochiam deserente et in aliam migrante, I, 10. De parochiis ruralibus, et eas tenentibus, I, 133.
 Parthenon, virginum domicilium, I, 152.
 Partus Dei Matris absque puerperio, I, 249.
 Pascha Dominicum quando a nobis celebrandum, I, 4.
 De Paschæ festo, I, 430, 615. Paschæ dies in synodo annuntianda, I, 609. Paschæ jejunium qua diei hora solvendum, II, 1, 5.
 Passionis salutiferæ dies ut peragendus, I, 263.
 De Patriarchis quatuor, eorumque provinciis, I, 66. De recedentibus a sui patriarchæ communionem, I, 354. An a patriarcha condemnatus, ad imperatorem accedat, I, 411. An a patriarchæ sententiâ provocetur, I, 412.
 Patriarchæ Constantinopolitani privilegia, I, 300.
 Paulianismus quid proprie, I, 65.
 Paulianistæ conversi rebaptizandi, I, 82. Pauliciani t. q. Paulianistæ, *ibid.*
 Paulus Samosatensis Callinices Manichææ filius, I, 82. Ejus blasphemæ opinio, *ibid.*, 83, 429. Synodus contra eum habita, I, 58.
 Paulus apostolus gladio capite multatus, II, 14.
 Paulus Confessor ab Orientalibus episcopis impetitus, 92.
 Paulus a Saba, I, 571.
 De Pauperibus auxilio indigentibus, I, 25. Pauperum bona res ecclesiasticæ dictæ, I, 177. Pauperum amator esse debet episcopus, I, 28. De episcoporum circa pauperes clericis cura, I, 38.
 Peccatum animale quid, I, 60. Peccata omnia animalia dici, I, 61. Peccati morbus multiformis, I, 281. In peccatis quatuor sunt gradus, I, 404. Peccatum ad mortem quid, II, 91. Peccati qualitas a quibus consideranda, I, 281. A peccato perfecte desistentibus adest misericordia Dei, I, 454. Peccatorum principia reseranda esse, I, 328.
 Pecuniæ largitione neminem ei ro connumerandum, I, 322. Pecuniam Dei mandato præferre quam grave sit, I, 295. De pecuniarum erogantibus, et ad quid, II, 20. De iis qui per pecuniam creantur episcopi, I, 18, 181.
 De Pejerantibus, II, 133.
 Adversus Pelagii et Celestii hæresim synodus, I, 645.
 Pellicem inter et fornicatricem differentia, II, 84.
 Pentehion, I, 181.
 Tota Pentecoste ut unus dies Dominicus, I, 84. In ea genu flectere non oportet, *ibid.* De Pentecostes diebus, II, 118.
 Πεντέηθη, I, 354.
 Pepuzæni hæretici, II, 50.
 Perinthus, quæ et Heraclea, I, 89.
 Περσικαί, quid, I, 228.
 Perjurus undecim annis non erit communionis participans, II, 117.
 Περσικαί, quid, I, 519.
 Persecutio tribus modis fit, I, 665. De stantibus in furore persecutionis, II, 19.
 Petrus apostolorum primus Romæ crucifixus est, II, 14.
 Petri Alexandrii canones, II, 8.
 Petri Fallonis additamentum in sancto hymno, I, 251.
 Pepuza oppidulum Phrygiæ, I, 456.
 Pharmaca, quid, I, 265.
 Phileus, I, 416.
 Philippi urbis metropolitanus Maximus, I, 50.
 Philippus, presbyter, I, 509.
 Philippopolis, I, 76.
 Phocas imperator, I, 585; II, 70.
 Photius patriarcha CP qui Nomocanonem conscripsit, I, 531. Sæpe e throno dejectus est, et sæpe restitutus, *ibid.*, 560.
 Photinus hæreticus, Sirmio ortus, I, 86.
 Photinianorum hæresis, I, 86.
 Phryges dicti sunt Montanistæ; de his plura, I, 456.
 Θόρα, quæ dicuntur, I, 594.
 De Phylacteria ferenibus, I, 469.
 Pictura fieri quando dicuntur, I, 156.
 De Picturis in ædibus divitum, I, 275. Picturæ turpes vitæ, I, 270.
 Pittacia quibus nunt, I, 624. Pittacia archiepiscopalis, I, 12. Pittacium chartophylactis, I, 107.
 Plethora quid sit medicis, II, 162.
 Pneumatocæli qui, II, 147.

De Pœnitentiæ locis, II, 35. In pœnitentiâ esse qui dicuntur, I, 461. Pœnitentiam accedentium non suscipere, Novatiana hæresis, I, 209.
 Pœnitentium reconciliatio, quid, I, 520. Non fiat a presbyteris, *ibid.*, 519.
 Πουρρία, I, 228.
 Polyuctes patriarcha, I, 585.
 De Polygamia, II, 54.
 Polygamia fornicatione majus peccatum, II, 150.
 Populum docere quorum est, I, 177.
 Præfectus monasterii monachos aufugientes requirere debet, I, 336.
 De Præfectis, I, 221.
 De Prælatorum privilegiis, II, 206.
 De Præstigiis, II, 118. Qui præstigiis fatetur, is homicidæ tempore conlitterbitur, II, 119. Præstigiatiores qui sunt, I, 469; II, 156. Idololatræ nominantur, *ibid.*, 58.
 De Præsulum ordine, I, 702.
 Idem Præcum ministerium in Nonis et Vesperis faciendum, I, 461.
 Presbyter ab uno episcopo ordinandus, I, 11. Presbyter secularis suscipiens curas deponendus, I, 4, 53, 115. Presbyteri uxor religionis prætextu non est ejicienda, I, 5. Presbyter facta oblatione debet communicare, vel, etc., I, 5. Presbyter per pecunias assecutus, deponendus, I, 16. Presbyter collectas sive conventicula æquissimè peragens, etc., deponendus, I, 19, 436. Presbyter sine sententiâ episcopi, nihil periciat, I, 27. Presbyter aleis et ebrietatibus vacans, vel cesset, vel depunatur, I, 29. Presbyter usuras exigens et non desistens, deponendus, *ibid.* Presbyter cum hæreticis precatus, segregandus, I, 50. Presbyter vere baptizatum rebaptizans, deponendus, I, 51. Presbyter non baptizans secundum Domini constitutionem, deponendus, I, 35. Presbyter ab impiis pollutum non baptizans, deponendus, I, 51. Presbyter accusatus, a sex episcopis et proprio audiatur, I, 525. Presbyter populi sui curam non gerens, deponendus, I, 24, 38. Presbyter secundam suscipiens ordinationem, deponendus, I, 44. Presbyter exercitui vacans, deponendus, I, 54. Presbyter cum Judæis jejunans, vel festos dies agens, deponendus, I, 46. Presbyter abhorrens nuptias, etc., corrigendus, I, 34. Presbyter a peccatis conversum non recipiens, deponendus, *ibid.* Presbyter qui uxorem duxerit, si fornicatus fuerit, etc., I, 402. Presbyter ante triginta annos non ordinandus, I, 173, 411. Presbyter in digamiam ineuntes nuptias ne conviveat, I, 407. Presbyter sacrum tribunal ante episcopum introitum non ingrediatur, I, 479. Si presbyter qui corpore prius peccaverit, promotus fuerit, etc., I, 409. Si presbyter in vitæ suæ agendis ratione condemnatus fuerit, debet vicinis episcopis renuntiare ut rem audiant, etc., I, 524. Si presbyter adversus proprium episcopum inflatus, schisma fecerit, sit anathema, I, 525. Si presbyter tria unius mysterii baptismata non perfecit, deponatur, I, 33. Si quis presbyter a proprio episcopo depositus, aliquid de ministerio agere ausus fuerit, nullam restitutionis spem habeat, I, 454. Presbyteri a propriis uxoriibus quando abstinere debent, I, 517. Presbyteri vicarii non possunt in Dominico offerre, præsentem urbem episcopo, vel urbis presbytero, I, 412. De presbyteri præstantia, I, 627. Presbyteri qui sunt in regionibus non dent canonicas epistolas, I, 457. De presbyteris citra examinationem promotis, I, 70. De presbyteris qui sacrificaverunt, et deinde contra reluctati sunt, I, 375. De presbytero per ignorantiam nefariis nuptiis implicato, II, 85. De presbytero conjugato, I, 419.
 Abaque primato suo nihil agunt episcopi, I, 25. Primatis nomine patriarcha aut Metropolitanus intelligitur, I, 593.
 Primicerii qui dicuntur, I, 228.
 Primitiæ offerendæ episcopo, et presbyteris, I, 2, 5.
 Per principes factus episcopus deponendus, I, 18, 19.
 Priscilla pseudoprophetissa, I, 97.
 Privigna quæ dicitur, II, 47.
 Πρωτόδικον, liber dictus, I, 613.
 Sua cuique Provinciæ justa servanda, I, 103. Provinciam unam in duas non dividendam, I, 126.
 In Psallendo manuum gesticulationes et voces vibratæ vitæ, I, 245.
 Psalmi in ecclesia dicendi, I, 480. Psalmi ut legendi et canendi, I, 460.
 Psalterium nosse debet omnis episcopus, I, 287.
 Pseudoprophetæ, I, 255.
 Πρωτοψαλα, II, 122.
 Ptocheia, quæ dicuntur, I, 121.
 Ptocheiorum clerici episcopo subjecti, *ibid.*
 Πρωτά, I, 59, 413.
 Publicani qui, I, 14

De vim Puellæ afferente, I, 44. Puellarum consecratio quid, I, 420. A presbyteris non fiat, *ibid.*, 419. De puellis apud alios desponsis, et postea rapitis, I, 381. De puellis præter patris sententiam amatores secutis, II, 96. De Pueris cleri tonsuram accipientibus, I, 314. De puero in æthera rapto et hynum edocto, I, 251; II, 158. Puerperium quid, I, 429.

Q

Quadragesima proprie una est, I, 219. De Quadragesimæ sacrificiis, *ibid.*. In Quadragesima natalitia martyrum non celebrari, I, 477. Totam Quadragesimam jejunare oportet, I, 476. Tota Quadragesima præterquam Sabato, Dominica, et die Annuntiationis panis non offertur, I, 220. Quadragesima decima pars anni appellatur, et quare, II, 241.

De Quinquennio præscripto mulieri aut viro bello captis, antequam alter eorum matrimonium contrahat, si lucerta sit mors unus, I, 268.

R

De Rapientibus mulieres nomine matrimonii, I, 266; II, 89. Rapta ei, qui illam rapuit, ne nubat, I, 266. Rapiam mulierem rapitoris bona lucrari, *ibid.*. Raptor pœna non liberatur oblatione rei ante litem, II, 53.

De rasa luditis cum trisagio, I, 340.

Ratio pars animi, I, 61.

Rationis virtus, *ibid.*; II, 153. Vitium ejus, *ibid.*

Rebaptizandus est is qui ah impiis pollutus fuit, I, 31.

De non Recipiendo, et segregato, I, 7.

Sine reliquiis martyrum templa non consecranda esse, I, 226, 297.

Remissio quid, I, 378.

Renuntiationes non facile admittendas esse, I, 110. Post renuntiationem nullum jus episcopale retineri, I, 109. Renuntiationum libelli a sacerdotibus non sunt afferendi, I, 107.

Reordinationes fieri non oportet, I, 374.

Repudiî causæ, I, 5. De libello repudiî lex Hebraica sublata est, I, 259.

Res tuas gere, verba conjugum solventium, I, 52.

De Resurrectione Christi, et tempore, I, 262, 263, 261. Resurrectio ex peccati casu erectio, II, 151.

Rhæginus, episcopus Cyprî, I, 503.

Ricinus episcopus, I, 104.

Ῥιζοζυγος, I, 151.

Rogorum demoniacum mysterium, I, 255.

Roma a Romulo, I, 561.

Roma nova quæ dicitur, I, 89.

Romana sedes apostolica nominata, I, 96.

Ad Rufinianum S. Athanasii epistola, II, 41.

Ruffinianorum celebre monasterium, I, 345.

Rusalia, I, 250.

S

Sabbati hæresis, I, 97.

Sabbatiani unde dicti, *ibid.*

Sabbatum mundi officii monumentum, I, 45. Sabbatum, præterquam uno, non est jejunandum, *ibid.*. Sabbatum, propter hominem factum, non homo propter Sabbatum, I, 261. Sabbato non otium esse, I, 465.

Sabellius et Sabellitana hæresis, I, 83, 86.

Saccophori rebaptizati sunt, II, 104.

Sacerdos aleator aut ebrius et non desistens, deponendus, I, 29. Sacerdos baptismi et sacrificium hæreticorum recipiens, deponendus, I, 51. Sacerdos scortatione, etc., deprehensus, deponendus, I, 16. De sacerdote synodally depositio, II, 101. Sacerdotes neminem verberent, I, 348. Sacerdotes eligi a populi multitudine non permittitur, I, 459. Sacerdotes cum mulieribus comedere vetiti, I, 329. Sacerdotes confessiones hominum audire sine episcopali permissione non debent, I, 521. Sacerdotes ab una ad aliam ecclesiam migrare non oportet, I, 695. Sacerdotes sumptuosos uti vestibus non oportet, I, 187. Sacerdotes fenerari non oportet, I, 454, 696.

Sacerdotii substantia sunt eloquia a Deo tradita, I, 247. Sacerdoti privabitur qui dimissam aut viduam, etc., duxerit, I, 15. Eum qui recens baptizatus est in ordinem sacerdotalem promoveri non oportet, I, 454.

De Sacra celebratione post esum, I, 188. De his qui sacra faciunt communia, I, 140, 274. Sacra loca quæ dicantur, I, 274. De sacramentis gentilium, I, 270. An sacramentorum debent esse participes qui involuntarium seminis fluxum passi sunt, II, 7. Sacratissimum licet spectacula videre, I, 471. De sacri calicis exhibitione, I, 192, 195. Sacri prius deponendi, quam tradantur cæculari magistratui, I, 575. De his qui sacris initiati munda-

nas curas suscipiunt, I, I, 251. De pœnis eorum qui sacra vasa in suum usum convertunt, I, 47. De sacrorum vasorum alienatione, I, 140. In sacrum calicem aquæ ferventis immixtio reprehensa a Latinis, I, 192. De sacrum amictum exigente, I, 119.

Sacrificium per animalia cessavit, I, 278. Sacrificium Deo offerre quid, I, 219. De sacrificio Domini incruentini, I, 2. De vi sacrificantibus, I, 577. De his qui solis supplicii minis sacrificarunt, I, 380.

De sacrilegio, II, 164.

De Saltationibus in scena prohibitis, I, 219.

Samaritanus nullus servum Christianum habebit, I, 298.

Ut Sanctum commune efficiatur, annorum lapsus non est allegandus, I, 513. Quod semel sanctificatur, ad communem usum nunquam convertatur, I, 350.

A sanguine et suffocato abstinendum est, I, 257. Sanguinem comedentium pœna, *ibid.*

Sardicæ sive Triaditæ episcoporum conventus, I, 92. Una cum Sarracenis comedentes, I, 581. Salas tradit, quid, II, 59.

Satyricæ personæ, quæ, I, 231.

Σατυρῶν, quid, I, 374.

Schismatici qui sint, I, 193, 467; II, 50. Schismatici, qui hæretici appellantur, I, 91.

Scripta quæ a Patribus puerilla ludibria dicta sunt, I, 299. Scythicæ Chronicon, I, 250.

A Scythis Christianorum infantes bello capti, I, 251. Empti a Romanis et baptizati, *ibid.*

Segregatio, quid, I, 355. Segregatus alius est a sacra recipiendo, I, 7. De segregato absolvendo, I, 21.

Semi-Ariani hæretici, I, 85.

De Seminis fluxu, II, 38, 59, 40. An seminis fluxus involuntarium passus, cum munice, II, 7.

Senatus-consultum Velleianum, I, 240.

De septimana Paschali, I, 256, 257.

Sepulcrorum effusio quomodo dividitur, II, 163. Quæ sepulcra effodit, decem annis communionem carebit, II, 118. Sepulcra mulierum non sint in monasteriis virorum, I, 214.

Serena, Constantini cujusdam uxor, II, 50.

Sergii patriarche decisio, I, 313.

Servi ad vitam monasticam sine voluntate dominorum non admittendi, I, 117. Servi in clerum non probehendi sine voluntate dominorum, I, 51. De servis manumissis, I, 235. De servis qui domiuorum jussu ac iniuria sacrificarunt, II, 12.

Severus, Masadarum episcopus, II, 66.

Sicera, quid, I, 2. Ad altare non offerenda est, *ibid.*

Siellia Constantinopolitana urbis throno subjecta, I, 88. Avula, *ibid.*

Sides Metropolitanus imperii negotia administrans, I, 117.

Silentium mulierum ornamentum, I, 210.

De similibus coquentibus, *ibid.*. Ad quid, *ibid.*

Simulatio non iudicatur, s.d voluntas, II, 111.

Sinistri hæretici unde dicti, I, 97.

Sisinnius patriarcha quid decreverit, I, 513.

Σισίννιος, quid, I, 58.

Sodalitas quid sit, I, 156. De sodalitates crimine, potis simum in Dei Ecclesia, *ibid.*

De Solis cyclo. *Vide Cyclos*

De Solitudinem amplectentibus, I, 206. Nihil habent proprium, I, 207.

De eo qui duas Sorores in matrimonio accipit, II, 128, 159, etc. Qui duas sorores duxit, non potest esse clericus, I, 15. De eo qui sororem desponsæ sibi puella vitiavit, I, 460.

Sors, quid, I, 255.

Spadenes, eunuchorum genus, qui dicantur, I, 15.

Specialia ad exemplum non trabuntur, II, 93.

Σπυραγγοβατ, quid, I, 27.

Spicæ nove ad altare offerantur, I, 2.

Spiritus sancti gratia non est venalis, I, 18. Spiritus sanctificatio pro pecuniis non impertienda, I, 182. De columbas in ecclesia emittentibus pro S. Spiritus adventu, I, 252. Spiritum sanctum creaturam esse Macedonius blasphemus docuit, I, 15.

Sponsa uxor nominata in lege Mosalca, I, 276. Sponsa quæ dotem dedit et non nupsit, et quæ minor est 10 annis dotis repetendæ privilegium habet, I, 277.

Sponsalia ut definiuntur, I, 276. In lege Mosalca pronuptia reputata, *ibid.*. Fere in omnibus perfectus nuptiis æquivalent, *ibid.*. De osculo cum arrhabone a vitæ in sponsalibus mulieri dato, I, 277.

Stasimorum episcopus, I, 179.

De Statutis validis, aut invalidis, I, 552.

De Staurario Oxybapho, I, 226

Stauropagia, I, 20.
 S. Stephanus lapidibus obrutus, II, 14.
 Stephanus ordinatus Constantinopolens patriarcha a
 Theophane metropolitano Cesareæ, I, 137.
 De Stephano qui esset matrimonio iungendus Eudo-
 cia, sed prohibitus est, II, 158.
 De Stupris per vim illatis, II, 107. Stupri pœna, II, 83.
 Stuprum fit proprie in virginem, II, 90. Qui a se supra-
 tam in uxorem ducit, stupri pœnam subibit, II, 83.
 Subdiaconus quot annorum esse debet, I, 173.
 Substitutio, quid, II, 169.
 Substratio, quid, I, 35.
 Substratio longa, quid, I, 595.
 Suffocata indiscriminatim comedunt Latini, I, 41, 257.
 A suffocato abstinendum, I, 257.
 Suffragium quondam nominatum est chirotonia, I, 1.
 Suffragium plurimum in omnibus causis vincere, I, 66.
 De Suietibus, II, 39.
 Συμβάλλω et συμβολή, I, 478.
 Τὰ τῆς συμπαθείας, I, 281.
 Συμπεριφορά, quid, II, 158.
 Ὁ μὴ συμπεριφέρων τῷ ἑαυτοῦ οἴκῳ, II, 158.
 Συλλαβεῖσιν, quid, II, 120.
 Συναίσκατος, quæ dicitur, I, 62.
 Τὰ τῆς συνηθείας, I, 281.
 De Sur, clerico, II, 171.
 Surdus et cæcus ne fiant episcopi, I, 51. De surdos
 irridentibus, I, 57.
 Syllembriz episcopus, I, 584.
 Ad Sylvestrum papam Romanum Constantini Magni
 decretum missi, I, 89.
 Synodorum antiquissima, I, 565. Duæ synodi Antio-
 chiz, sub quibus, I, 429. Synodi tertia ad eos qui sunt
 in Pamphylia epistola, I, 106; II, 150. A quinta et sexta
 synodo non editi sunt canones, I, 30. Synodos episcopo-
 rum non negligendas, I, 471. Synodum episcoporum bis
 in anno habendam, I, 25, 64, 137, 449. Vel saltem semel,
 I, 166. Synodus Constantinopolitana prima et secunda
 quare dicta, I, 531. Synodus Carthaginensis sub Honorio
 Romæ, Constantinop. Theodosio minore, I, 509. Synodus
 sub Decio, I, 265. Synodus in Trullo κελεύθη cur dicta, I,
 54. Synodus Adrument, I, 561. Synodus in Hippone Rhe-
 gio, *ibid.* Synodus adversus Donatistas, I, 644. Synodus
 adversus hæresim Pelagii et Celestii, I, 645.
 Nulla synodus Nicænz præferenda, II, 44.

T

Talio quid, I, 290.
 Per Talos victoriam provocare canonibus prohibitum
 est, I, 185.
 Tarasii patriarchæ Constantinopolitani epistola, I, 19;
 II, 184.
 Tarsus ab Armenis detinetur, I, 446.
 Templorum consecratio a presbyteris non fit, I, 519.
 Templum non consecrandum sine sanctis reliquis, I, 2'6.
 Intra solum templum edere ac bibere prohiberi eos qui
 ad ipsum conferunt, I, 247. Strata in templis vitia, I,
 245. Templum Ἐκκλησιαστήριον dicitur, I, 419.
 Τροπὶν, quid, I, 509.
 De Testibus ad tribunal, I, 255. Testimonia dicuntur
 divinarum Scripturarum præcepta, I, 281. Testimonium
 unius non est admittendum, I, 667, 668. Quos oportet ad
 testimonium admittere, I, 666. Testes domestici non ad-
 mittuntur, *ibid.*
 Tetradites qui, et quare sic dicti, I, 96. Propter Tetra-
 ditas feria quarta et sexta Tyrophagi, et Diacinesimi non
 jejunatur, I, 45.
 Tetragamia et deinceps nec canonibus, nec legibus
 admissa est, II, 130.
 Theatra prohibita, I, 185.
 De Theodora, I, 221.
 De Theodoro Comnenæ Andronici conjuge, I, 578. Fjus
 nuptiæ cum Cræte Hungariæ prohibite, *ibid.*
 De Theodorito, Cyprî episcopo, ejusque scriptis, I, 99;
 II, 15.
 De Theodoro legitimum matrimonium cum Anna con-
 trahere flagitante, I, 221.
 Theodorus in Eustathii locum ordinatus, I, 106.
 Sub imp. Theodosio synodus, I, 85. Sub imp. Theo-
 dosio minore synodus, I, 99.
 Theodosius patriarcha, II, 119.
 Theodotus patriarcha, I, 242.
 Theophilus monachus, I, 51.
 De Theologia, I, 143.
 Theophanes Cesareæ metropolita, I, 128.
 Theophilii archiepiscopi Alexandrini cultum, II, 170.
 Eisdem commonitorium, *ibid.*

Theophylactus, patriarcha Constantinopolitanus, I, 302.
 Θεοφύλακτος nomine quid intelligitur, I, 457.
 Thibiz eunuchorum genus qui dicuntur, I, 15.
 De Thrahacenis, I, 6'5.
 Thronus Antiochenus a Latinis detentus, I, 446.
 Θρόνος et θριακῆριον, I, 446.
 Θυσία et θυσακῆριον, *ibid.*
 Timotheus, Alexandrinus episcopus, I, 455. Ejus re-
 sponsa canonica, II, 163.
 De Tomo unionis, II, 64.
 Nemo tonsatur nisi in præsentia præpositi, I, 333.
 De Tonsura clericorum, I, 194. Tonsura quibus causis
 prohibetur, I, 209. Tonsura dicta, monachalis habitus, I,
 540. Tonsura vi facta, tanquam non facta reputatur, I,
 578. Tonsura est magni et angelici habitus amicus, I,
 562. Tonsura secundus baptismus existimatur, I, 411.
 Τονσθηταί, qui sint, I, 509.
 Tractatus, quid Latini, I, 510.
 De Traditionibus canonicis et evangelicis, I, 295. De
 traditionibus non scriptis, II, 149.
 Tragicæ personæ, quæ sunt, I, 251.
 Transito, quid, I, 75.
 Translatio, quid, *ibid.*
 Τρέτω, II, 139.
 De Trigamis, II, 54 et seqq.
 Trigamiæ lex non est, II, 108. Trigamia non conju-
 gium, sed polygamia nominatur, II, 54.
 In Trinitate nulla est differentia, I, 515. De sancta
 Trinitate hymnus, I, 251.
 Tripolis episcopatus, I, 147. Tripolis in Africa ubi pe-
 noria episcoporum, I, 529.
 Tropæum quid et unde, II, 139.
 Τρομαρχος, II, 118.
 Τροφύοντες, I, 156.
 Tutela munera subire prohibetur feminis, nisi sit ma-
 ter, vel avia, I, 240. Tutelas suscipere episcopus et cler-
 icus non oportet, I, 114.
 Tutores impuberum masculorum et feminarum quan-
 do dantur, I, 114.
 Typi ad veritatis consummationem nos deducunt, II,
 200. Typis veritas præferenda, I, 255.
 Tyrophagi jejunium, I, 45.
 De Tyraunide molientibus, I, 415. De iis qui tyran-
 nis delati et prodiit fuerunt, II, 15.
 Τζιμισχης imperator, I, 585. Imperatorem Nicepho-
 rum Phoram interfecit, *ibid.*
 De Tzia eunuchis, II, 88.

U

De sola Uctione sanctificandis Paulicis, I, 85. Qui
 ex hæreticis emersis tantum ungantur, I, 97.
 Unguento solum delibuiti Muslimanizæ, I, 85.
 De Unionis tomo, II, 54.
 Ὑποκρίται, quid, I, 75.
 Usuras trahere qui dicuntur, I, 228. Usuras accipere
 clericis interdictum, I, 518; II, 245. De clericis usuras
 extingentibus, I, 29, 78. Usuræ sesquialtera, I, 79. Usuræ
 centesimæ, I, 78, 79. De usuras accipientibus, II, 71.
 Uva ut offeruntur, I, 3. De uva ad altare allata, et in-
 cruento oblationis sacrificio mista, I, 188. Uvarum obla-
 tio in altari sacræ sedis Blachernarum, I, 2.
 Uxor a marito dimissa manere debet, II, 103. Uxor
 clerici si eo patiente adulterata fuerit, maritus depo-
 nitur, I, 12. Uxor episcopi, etc., non est religionis
 prætextu ejicienda, I, 3. Uxor alicujus adulterata, quo-
 modo punienda, I, 397. Uxor alicujus si adulterata fuerit,
 is ad ministerium non admittitur, I, 408. De uxore epi-
 scopi communi utriusque consensu separata, I, 215. Ab
 uxore divertere potest vir, si ea semen abortione sciens
 ejecerit, I, 266. De eo qui uxorem reliquit, I, 258. De
 eo qui postquam aliena ei ablata fuerit, uxorem duxerit,
 II, 95. Uxores habere episcopis etiam licuit ante syno-
 dum Trullanam, I, 3. Uxores ducere lectoribus solis et
 cantoribus licet, I, 16. Uxores sacerdotibus a secun-
 do nubant, I, 216. De uxores secundo ducentibus, I,
 455. In nuptiis uxores secundo ducentium non convive-
 tur presbyter, I, 407. De uxores suas ejicientibus, I, 189.
 De iis qui duas sorores in uxores ducunt, I, 15; II, 81.
 De uxoris adulterio quæ alteri cohabitavit, antequam de
 viri morte certior fiat, I, 207; II, 91. De uxorum con-
 suetudine post susceptam et jinationem, I, 169.

V

Vacans antistes, qui dicatur, I, 446. Vacans Ecclia
 quæ dicatur, *ibid.* Vacantis et eius quod pro derelicto
 habetur, magna est differentia, II, 30.
 Valens imperator Arizis consentiens, II, 43.

De Valentinianis hæreticis, I, 272; II, 20.
 Vates, qui dicantur, I, 228; II, 156. De iis qui vati-
 bus seipsos tradunt, I, 227, 299; II, 124. Qui vaticinan-
 tur, quomodo puniendi, II, 134.
 Voculæ Vel interpretatio, I, 244.
 Veli nomine quicquid est textile significatur, I, 47.
 Velleiani senatusconsulti auxilium, I, 240.
 Venantius episcopus, I, 244.
 De Venationum spectaculis, I, 218. Venationum spe-
 ctationes quæ sunt, *ibid.*
 De Veneticis, II, 38. Veneticum quid, II, 218. Qui ve-
 neficium fatetur, is homicidæ tempore constituitur, II, 118.
 Venerius ecclesiæ Mediolanensis sacerdos, I, 595.
 Ventriquo qui dicantur, I, 235.
 Verberare non debent qui sunt ex sacro tribunali, I, 17.
 Veritas typis præferenda, I, 253.
 Vestibulum quid, II, 5.
 Vestes splendide sacerdotibus vetitæ, I, 318. De ve-
 stibus ad sacros pertinentibus, I, 187. Vestimenta holo-
 bera dicta, I, 421. Viaticum quid, II, 160.
 Vidua in diaconatum suscepta si nupserit, despicien-
 da, II, 81. Vidua eligitur non minor 22 annis, *ibid.* Vidua
 sui juris nubat, II, 99. Qui viduam accepit, non potest
 esse presbyter, I, 15. Viduas quæ 12 sunt annorum in
 diaconissarum ordinem posse referri, I, 201. Viduas se-
 niores in ecclesiis constitui prohibitum, I, 458. Viduitas
 virginitate minor, II, 74.
 De Vini abhorrentia, I, 51. De vini tantum oblatione
 in sacra mensa, aqua non admista, apud Armenios, I,
 191. Vino doliis infuso, ridentium agrestium Sataurica
 operatio, I, 251.
 Vir muliebri veste non utatur, I, 250, 251. Vir in mu-
 lierum monasterio non dormiat, I, 215. Viris non est
 acrius fomentum muliere ad flammam excitantem, *ibid.*

Virum orthodoxum cum muliere hæretica conjungi non
 oportet, I, 241.

De Virgine non desponsa, cuius allata est, I, 45. Divi-
 num partum ex virgine absque puerperio fuisse, I, 249.
 Virginem 22 annos natam diaconissam ordinari, I, 204. Vir-
 gines lapsæ quomodo puniendæ, II, 116. Virgini, quæ se
 Deo dedicavit, non licere matrimonio conjungi, I, 152.
 De virginibus præter parentum voluntatem nubentibus,
 I, 66. De virginitatem prostentibus et professionem
 suam irritam reddentibus, I, 596. De virginibus lapsis,
 II, 74. Si quis virginitatem custodiat, a matrimonio tan-
 quam abominando recedens, anathema sit, I, 420. Si
 quis eorum qui virginitatem servant propter Dominum, in
 conjugatos insultet, sit anathema, I, 420. Virgo, quæ nor-
 tatur, II, 74. Sancta Virgo uxor Joseph appellata, I, 276.
 Visus, sensuum primus, I, 279.
 In extremo Vitæ spiritu necessarium viaticum, I, 74.
 Vocari, quid, I, 48.
 Vociferatio, quid, I, 215.
 Volumen occidentalium, I, 92.

X

Xanthippus, primæ Numidiæ episcopus, I, 638.
 Xenodochia non esse de novo consuetudina, sed eorum
 quæ constituta sunt, cura gerenda, I, 555. De Xenodo-
 chii conditore, I, 552.
 Gregorii Xeri scriptura, I, 241.

Z

Zenus episcopus, I, 104.
 Zois episcopus, II, 41.
 Zouaræ commendatio, II, 57.
 Zozimus episcopus, I, 512.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

THEODORUS BALSAMON.

COMMENTARIA IN CANONES SS. APOSTOLORUM, CONCILIO-
 RUM, ET IN EPISTOLAS CANONICAS SS. PATRUM, UNA CUM COM-
 MENTARIIS J. ZONARÆ ET ALEXANDRI. (*Continuatio.*)
 Commentaria in Canones cccvii B. Patrum qui Cartha-
 gine convenerunt. 9
 In B. Dionysii archiepiscopi Alexandrini Epistolam ad
 Basilidem episcopum. 455
 In S. Petri episcopi Alexandrini et martyris Epistolam
 canonicam. 475
 In Epistolam canonicam S. Gregorii archiepiscopi Neo-
 caesariensis. 517
 In S. Athanasii archiepiscopi Alexandrini Epistolam
 ad Amunem monachum. 515
 In ejsdem Epistolam ad Rufinianum. 565
 In S. Basilii archiepiscopi Cæsareæ Cappadociæ ad
 Amphilochem Epistolam canonicam primam. 571
 In ejsdem canonicam Epistolam II. 615
 In ejsdem Epistolam canonicam III. 737
 In ejsdem Epistolam ad eundem Amphilochem, de
 Cithoræ differentia. 807
 In ejsdem ad Diodorum Tarsensem episcopum Epi-
 stolam, de eo qui duas sorores in matrimonium duxit. 809
 In ejsdem Epistolam ad Gregorium presbyterum, ut
 separaret a muliere cum qua habitabat. 821
 In ejsdem chorepiscopis Epistolam, ne sine ipso sicut
 ministri præter canones. 827
 In Epistolam ejsdem ad episcopos sibi subjectos, ne
 propter pecunias ordinent. 851
 In ejsdem Epistolam ad Amphilochem, de Spiritu
 sancto. 859
 In S. Gregorii Nysseni Epistolam canonicam ad S.
 Leitoium Meitenes episcopum. 851
 In Responsa canonica Timothei episc. Alexandrini. 889
 In Edictum Theophilii archiepiscopi Alexandrini cum
 sancta Theopanta in die Dominico iustarent. 901
 In ejsdem Communitorium quod accepit Ammon præ-
 pter Lyco. 905
 In ejsdem Narrationem de iis qui dicuntur Cathari,
 necnon alia Agathon et Menæ episcopis. 911

In S. Cyrilli archiepiscopi Alexandrini Epistolam
 canonicam in hymnis. 915
 In Epistolam ejsdem episcopis qui sunt in Libya et
 Pentapoli. 921
 In S. Gregorii Theologi locum ex Poematibus: Qui-
 nam libri sint legendi Veteris Testamenti et Novi. 925
 In S. Amphilochei Lambos ad Seleucum de eodem
 argumento. 925
 In Epistolam encyclicam Gennadii patriarchæ CP. et
 sanctæ cum eo congregatæ Synodi ad omnes metropoli-
 tanos et ad papam urbis Romæ. 929
 In Epistolam Magni Basilii ad Nicopolitanos. 953
 In S. Tarasii patriarchæ CP. Epistolam ad Adrianum
 papam, de non faciendis pecunia ordinationibus. 955
 In Interrogationes monachorum et Responiones quæ
 ad eas factæ sunt a sancta Synodo CP. tempore S. Nico-
 lai patriarchæ. 957
 Interrogationes canonicæ S. patriarchæ Alexandriæ
 D. Maci et Respona ad eas Theodori Balsamonis. 951
 Meditata sive Respona ejsdem. 1013
 ECCLESIASTICARUM CONSTITUTIONUM COLLE-
 CTIO. 1077

LIBRA PRIMUS. — Collectio expositorum in Codice, et
 Digestis, et Novellis constitutionibus, de Episcopis et
 Clericis, et Monachis, et Rebus sacris atque etiam de
 Judæis et Hæreticis. 1077

LIBRA II. — Collectio sparsim expositorum in Dige-
 stis, et Sancionibus principum, et introductoris Le-
 gibus, sive Institutis, de Rebus deque Locis sacris, et de
 his quæ in eis facta sunt, et quæ in eis committuntur;
 et de Sacerdotibus, Sacrificiis et Judæis; et de his qui
 aliquos ad prohibitam religionem adducunt; et de pœ-
 norum, senum ac infirmorum alimentis. 1227

LIBRA III. — Ex Editis post Codicem Novellis. 1251

EPISTOLA DE JEJUNIIS quæ peragi debent per sin-
 gulos annos, missa ad Antiocheno. 1555

EPISTOLA DE RASOPHORIS, seu Raso indutus. 1359

Index analyticus rerum. 1381

FINIS TOMI CENTESIMI TRICESIMI OCTAVI.

PARISIIS. — Ex Typis L. MIGNON.

1

1

PATROLOGIE LATINE

222 VOLUMES IN-4°.

(Chaque ouvrage se vend séparément.)

1-2. Tertullien	2	v.	99. Saint Paulin d'Aquilée	1	v.	157. Godefroy, abbé de Vendôme . . . . .
3-4. Saint Cyprien	2		100-101. Alcuin	2		158-159. Saint Anselme de Cantorbéry . . . . .
5. Arnob	1		102. Smaragde	1		160. Sigebert de Gembloux . . . . .
6-7. Lactance	2		103. Saint Benoît d'Aniane	1		161-162. Saint Yves de Chartres . . . . .
8. Constantin	1		104. Eginhard	1		163. Pascal II, pape . . . . .
9-10. Saint Hilaire	2		105. Théodulfe d'Orléans	1		164-165. Saint Bruno d'Asti . . . . .
11. Saint Zénon et St-Optat	1		106. Ecrivains du ix ^e siècle	1		166. Baudri, évêque de Dol . . . . .
12. Saint Eusèbe de Vercell	1		107-112. Raban-Maur	6		167-170. Rupert . . . . .
13. Saint Damase	1		113-114. Walafride-Strabon	2		171. Saint Hildebert du Mans . . . . .
14-17. Saint Ambroise	4		115. Saint Euloge et Saint Prudence	1		172. Honoré d'Autun . . . . .
18. Ulphilas	1		116-118. Haymon	3		173. Léo Marsicanus et Pierre, diacre . . . . .
19. Poètes chrétiens	1		119. Flore Diacre et Loup de Ferrière	1		174. Le vén. Godefroid . . . . .
20. Ecrivains du v ^e siècle	1		120. Saint Paschase Radbert	1		175-177. Hugues de Saint-Victor . . . . .
21. Rufin	1		121. Ratramne	1		178. Abellard . . . . .
22-30. Saint Jérôme	9		122. Jean Scot	1		179. Innocent II, pape . . . . .
31. Dexter et Orose	1		123-124. Martyrologe d'Usuard et d'Adon	2		180. Eugène III, pape . . . . .
32-47. Saint Augustin	16		125-126. Hincmar	2		181. Hervée du Bourg-Dieu . . . . .
48. Marius Mercator	1		127-129. Anastase le bibliothécaire	3		182-185 bis. Saint Bernard . . . . .
49-50. Cassien	2		130. Isidore Mercator	1		186. Suger, abbé de St-Denis . . . . .
51. Saint Prosper	1		131. Rémy d'Auxerre	1		187. Gratien . . . . .
52. Saint Pierre Chrysologue	1		132. Reginon	1		188. Orderic Vital . . . . .
53. Salvien	1		133. Saint Odon	1		189. Pierre le Vénéralbe . . . . .
54-56. Saint Léon	3		134. Atton	1		190. Thomas Becquet . . . . .
57. Maxime de Turin	1		135. Flodoard	1		191-192. Pierre Lombard . . . . .
58. Saint Hilaire, pape	1		136. Rathier	1		193-194. Gerhohus . . . . .
59-60. Prudence	2		137. Hrotswithe	1		195. Alfred de Rieval . . . . .
61. Saint Paulin de Nole	1		138. Richer	1		196. Richard de Saint-Victor . . . . .
62. Symmaque	1		139. Gerbert ou le pape Sylvestre	1		197. Sainte Hildegarde . . . . .
63-64. Boece	2		140. Burchard	1		198. Pierre le Mangeur . . . . .
65. Saint Fulgence	1		141. Fulbert	1		199. Jean de Salisbury . . . . .
66. Saint Benoît	1		142. Saint Brunon	1		200. Alexandre III . . . . .
67. Denis le Petit	1		143. Cardinal Humbert	1		201. Guillaume de Tyr . . . . .
68. Arator	1		144-145. Saint Pierre Damien	2		202. Pierre de Celle . . . . .
69-70. Cassiodore	2		146. Alexandre II, pape	1		203. Philippe de Bonne-Espérance . . . . .
71. Saint Grégoire de Tours	1		147. Jean d'Avranche, arch. de Rouen	1		204. Clément III . . . . .
72. Saint Germain de Paris	1		148. Saint Grégoire VII, pape	1		205. Pierre le Chantre . . . . .
73-74. Vies des pères	2		149. Victor III, pape	1		206. Thomas de Cîteaux . . . . .
75-79. Saint Grégoire le Grand	5		150. Le B. Lanfranc	1		207. Pierre de Blois . . . . .
80. Ecrivains, 1 ^{re} partie du vii ^e siècle	1		151. Urbain II, pape	1		208-209. S. Martin de Léon et S. Guillaume . . . . .
81-84. Saint Isidore de Séville	4		152-153. Saint Bruno	2		210. Alain de Lille . . . . .
85-86. Liturgie mozarabe	2		154. Chron. de Hugues de Flavigny	1		211. Etienne de Tournai . . . . .
87. Ecrivains de la fin du vii ^e siècle	1		155. Godefroy de Bouillon	1		212. Odon de Sully . . . . .
88. Venantius fortunatus	1		156. Guibert, abbé de Nogent	1		213. Sicard . . . . .
89. Ecrivains du viii ^e siècle	1					214-217. Innocent III . . . . .
90-95. Le vén. Bède, Paul diacre	6					218-221. Indices . . . . .
96. Saint Hildefonse	1					
97-98. Charlemagne	2					

PATROLOGIE GRECQUE-LATINE

161 TOMES EN 167 VOLUMES ET INDICES 1 VOLUME.

1-2. Pères apostoliques	2	v.	79. Saint Nil	1	v.	120. Jean Euchaite . . . . .
3-4. Saint Denis l'aréopagite	2		80-84. Théodoret	5		121-122. Cedrenus et Psellus . . . . .
5. Saint Ignace et saint Polycarpe	1		85. Basile de Séleucie, etc.	1		123-126. Théoplyacte . . . . .
6. Saint Justin	1		86-86 bis. Saint Eusèbe d'Alex. Léontius	2		127. Nicéphore Bryen, C. Manassés . . . . .
7 bis. Saint Irénée	2		87-87 ter. Procope de Gaza	3		128-131. Euthyme, A. Comnène . . . . .
8-9. Clément d'Alexandrie	2		88. Saint Jean Climaque	1		132. Théophane Céraque . . . . .
10. Saint Grégoire le Thaumaturge	1		89. Anastase le Sinaïte	1		133. Jean Cinname . . . . .
11-17. Origène (7 t. en 9 vol.)	9		90-91. Saint Maxime	2		134-136. J. Zonaras et E. de Thessalonique . . . . .
18. Saint Méthode	1		92. Chronique d'Alexandrie et Georges Pisida	1		137-138. Balsamon . . . . .
19-24. Eusèbe	6		93. Olympiodore, etc.	1		139-140. Nic. Choniata et Nic. Acominatus . . . . .
25-28. Saint Athanase	4		94-96. Saint Jean Damascène	3		141. Veccus . . . . .
29-32. Saint Basile	4		97. Saint André de Crète	1		142. Nicéphore Blemmide . . . . .
33. Saint Cyrille de Jérusalem	1		98. Saint Germain de Constantinople	1		143-144. Pachymères . . . . .
34. Saint Macaire	1		99. Saint Théodore Studite	1		145-147. Nicéphore Calliste . . . . .
35-38. Saint Grégoire de Nazianze	4		100. Saint Nicéphore	1		148-149. Nicéphore Grégoras . . . . .
39. Didyme d'Alexandrie	1		101-104. Photius	4		150-151. Grégoire Palamas . . . . .
40. Œuvres des Pères du désert	1		105. Les deux Nicetas	1		152. Man. Caléas et Mat. Cantacuzène . . . . .
41-43. Saint Epiphane	3		106. André et Aréthas	1		153-154. Jean Cantacuzène . . . . .
44-46. Saint Grégoire de Nysse	3		107. Léon le Philosophe	1		155. Siméon de Thessalonique . . . . .
47-64. Saint Chrysostome	18		108-109. Théophane et ses continuateurs	2		156. Manuel Paléologue et Phrantza . . . . .
65. Proclus et Pallade	1		110. Georges Hamartolus	1		157. Codinus et Lucas . . . . .
66. Synesius et Théodore de Mopsueste	1		111. Nicolas, Patriarche de Const.	1		158. Glysas . . . . .
67. Socrate et Sozomène	1		112-113. Constantin Porphyrogénète	2		159. Chalcocondyle . . . . .
68-77. Saint Cyrille d'Alexandrie	10		114-116. Siméon Métaphraste	3		160. Gennada . . . . .
78. Saint Isidore de Péluse	1		117. Léon, diacre	1		161. Le Cardinal Bessarion . . . . .
			118-119. Ecumenius	2		

